SANCTI
BONAVENTURÆ
S.R.E. EPISCOPI CARD. ALBANENSIS
OPERA OMNIA
IN XIII. TOMOS
DISTRIBUTA.

Quid Bonaventura? est lucens, ardensq. lucerna
Lucet enim reliquis, ardet et ipse simul.
Lucet doctrina divino exardet amore:
Ardet lux, ardor luc[illegible] utrumque manet.

LUCENS ET ARDENS

Nec potis extingui lux, nec consumier ardor,
Nam neque lux noctem, nec timet ardor aquas.
Hanc candelabro imponis tu Sixte, lucernam:
Sic abeant tenebræ, sic procul algor abiit.

SANCTI BONAVENTURÆ

EX ORDINE MINORUM

S.R.E. EPISCOPI CARD. ALBANENSIS

EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS

OPERA

SIXTI V. PONT. MAX.

JUSSU DILIGENTISSIME EMENDATA,

Et in hac nova Editione tres in Partes tributa; quarum una Certa; altera Dubia; Supposititia tertia complectitur.

ACCEDIT

Sancti Doctoris Vita, una cum Diatriba Historico-Chronologico-Critica in Opera ejusdem.

TOMUS PRIMUS.

VENETIIS CIƆ.IƆ.CCLI.

EX TYPOGRAPHIA STEPHANI ORLANDINI

SUPERIORUM PERMISSU.

EMINENTISSIMO

ET AMPLISSIMO PRINCIPI

S.R.E. PRÆSBYTERO

CARDINALI PASSIONEI

A SECRETIS BREVIUM

JOANNES BAPTISTA ALBRITIUS HIER. FILIUS.

P*Ræclaram jam plane teneo*, Princeps Eminentissime, *quam diù multumque optabam, occasionem, eo mihi credo casu oblatam, non quo amplissimas Tui laudes commemora-*

rem, neque enim id patitur, aut insignis animi Tui moderatio, aut Tui nominis celebritas, quæ illas ubique apud cultas Nationes deprædicavit; sed quo meam erga Te summam, quam diligenter animo perpetuo fovi, observantiam, verbo & faterer, & scripto profiterer apertissime. Simul ac primum statui Sancti Bonaventuræ Opera *excudere, Patronum, cui me præsertim, meamque haud contemnendam Editionem dicarem, neminem ex multis cognovi certo, præter Te unum, qui omnia ita complecteris, ut, quæ in ceteris fusa sint, in Te uno conjuncta esse videantur. Quas enim in*

multis miramur egregias animi dotes, non exilem quandam speciem in Te præ se ferunt. Hæc cum dico, Cardinalis Amplissime, *quod me valde recreat, id quidem est, neminem, nisi per summam calumniam dicere posse, ea a me dici aut gratiæ aucupandæ studio, aut assentandi animo, cum tuæ dignitatis splendor præclarioribus factis ubique fere gentium effulgeat. Fulget certe tum generis, tum animi nobilitate; fulget suavissimis moribus; fulget doctrina, prudentia, consiliorum maturitate; fulget amplissimis honoribus: Fulget & ob eam, quam summo studio, labore, in-*

credibilibus expensis comparasti raram non minus quam copiosam Bibliothecam, & quam in Regionibus hisce nostris longe antecellere si dixero, nihil verbis exaggerare videbor, postquam laudatores nacta est Viros & dignitate & doctrina eximios.

Caussas igitur patefeci, quæ me excitarunt, ut hocce meum, quale tamen illud cunque sit, munusculum, Tibi offerrem, Tuoque Nomini celeberrimo inscriberem: Reliquum est, quod a Te enixe peto, ut si quid debiti honoris in hisce meis litteris omisi, mihi veniam tribuas benigne, meque in Tuam clientelam recipias, ut hu-

manitate tua fretus majora Tibi dicare possim. Tua interim gaude excellenti Dignitate, & perfruere cum fortuna, tum gloria, quam Tibi ex animo feliciorem vehementer exopto.

**

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la fede di revisione ed approvazione del P. *Fra Paolo Tommaso Manuelli* Inquisitor Generale del Santo Officio di Venezia nel Libro intitolato *S. Bonaventuræ ex Ordine Min. Episc. Card. Opera omnia, cum Diatriba historico-critica de gestis ex scriptis ejusdem &c.*, non vi esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario nostro, niente contro Prencipi e buoni costumi, concediamo Licenza a *Stefano Orlandini* Stampatore di Venezia, che possi esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 14. e 19. Genaro 1749.

(Gio: Emo Proc. Rif.
(Alvise Mocenigo 2°. Rif.
(

Registrato in Lib. a Carte 16. e 17. al Num. 170. 172.

Michiel Angelo Marino Segr.

Adi 7. Giugno 1751.

Registrato nel Magistrato Eccellentiss. degli Esecutori contro la Bestemmia.

Francesco Agazzi Nod.

DE GESTIS, ET SCRIPTIS D. BONAVENTURAE BALNEOREGIENSIS

ORDINIS MINORUM GENERALIS MINISTRI

S. R. E. CARDINALIS

EPISCOPI ALBANENSIS

ET EJUSDEM DOCTORIS EXIMII

DIATRIBA

HISTORICO-CHRONOLOGICO-CRITICA

P P. N N.

Ille erat lucerna ardens, & lucens.
Jo. cap. v.

Est enim tantum lucere vanum, tantum ardere, parum: ardere, & lucere perfectum.

S. Bernardus in Serm. Nativitatis S. Joannis Baptistae.

PRAELOCUTIO.

SIXTUS V. praeclarum Minorum decus, atque praesidium, cum primum supraemae dignitatis gradum, uno ductore Deo, nactus fuit jure, nihil certe potius habuit, quam ut S. Bonaventuram, Virum omni virtutum genere praestantem, Doctorum Ecclesiae Latinorum albo adscriberet, eumque honoribus iis, atque monumentis cohonestaret, quae tanto Doctore digna viderentur. Æquum enim erat, ut, qui literis, &, quod omnium est caput, vitae Sanctitate, Dei Ecclesiam illustrarat, aeternis quoque ornamentis decoraretur vel ipse. Ubi itaque Pontificatus fastigium meruit Sixtus, in eam praesertim curam, quantum maxime potuit, incubuit, ut non solum Bonaventuram nostrum Doctoris titulo exornaret, sed ejusdem etiam Opera, quae ubique fere gentium lucem adspexerant, in unum colligeret, eaque novis, hisque selectissimis formis induta Vaticanis typis committeret. Verum quod erat vehementer optandum, ut inde ornatior, ceterisque correctior prodiret Editio; id contra Eruditorum vota evenit: nam qui huic tantae Editioni manum admoverunt, de emendato opere susque deque, multum operae, ac laboris in una, copiosioreque Opusculorum collectione consumpsere. Id cum animo reputaret Annalinm Minorum Pater Lucas Waddingus [1], haud parum elaboravit, ut Bonaventurae Ope-

[1] *In Syllabo Script. Ord. Min. Romae MDCL. pag. 81. col. 2.*

ra, vera a falsis, dubia a certis distingueret diligentissime. At fato summo ille nostro malo cedens, id absolvere nequit plane, quod summo nostro bono se acturum promiserat. Hincque factum, ut non modo tali, ac tanto Viro orbati fuerimus, qualis, & quantus in Ordine nostro unquam fuit; verum etiam absolutae, perfectaeque Editionis jacturam fecerimus. Quam cum indigne perferret praeclarissimus Vir Philippus Labbeus, *utinam* inquit, [1] *aliquis in waddingi locum subrogetur, qui hoc munus praestet*! Labbei sane vota in cassum emissa non videntur: nam esto Nos, qui & usu, & ingenio parum possumus, huic perlustrandae provinciae impares simus, unanimo tamen nisu, & concordibus ausis, in hoc omnem impendimus operam, ut, quod a Waddingo promissum esset, id plane exolveremus. Et vero annus hic quartus est, eoque diutius, cum Venetae Editioni suppetias ferimus; sed cum Typographi culpa res Nobis ex sententia non succederet, a suscepto labore desistimus, donec opportunior Nobis occurreret occasio. Nec vero diu, multumque expectavimus: nam cum in primi locum Typographus alter suffectus esset, a calce, ut ajunt, ad carceres revocati fuimus, & cursum, quem jampridem absolveramus, iterato aggredi debuimus. Haec de varia Editionis hujus fortuna. Flagitat nunc rectus ordo, ut aliqua strictim de ejusdem ratione dicamus. Visum itaque quammaxime necessarium Nobis fuit, omne hoc Opus, quod Venetis typis mandamus, tres in partes digerere; rati fore, ut ita facientes, nulla deinceps Legenti suboriri posset confusio. In primam igitur classem ea retulimus Opera, quae sine vel levi haesitatione Sancto Doctori tribui possunt: in alteram ea, quae merito in suspicionem vocantur: in tertiam tanquam in sentinam rejecimus illa, quae hactenus S. Bonaventurae nomen prae se falso tulere. Utinam opus, quod venia esset dignum, praestitissemus. Id quidem conati sumus obnixe: num vero id assecuti fuerimus, nec ipsi videmus, & si videremus, dicere non auderemus: malumus certe aliorum subire judicium, quam in ostentationis suspicionem incidere. Omnino, quod dicere possumus, vere unam prae oculis nudamque habuimus veritatem, nihil dissimulavimus, nihilque diximus, quod aliis noceret, Bonaventurae autem nostro prodesset. Suum cui-

[1] *Apud Rob. Bellarminum de Script. Eccles. Venetiis MDCCXXVIII. in Dissert. S. Bonav. pag. 449. col. 2.*

cuique ereptum reddimus, nec alios quidem spoliavimus, ut Bonaventuram alienis fictisque coloribus exornaremus. Proinde nemo sit, qui Nos reprehendat, quod copiosam illam Opusculorum farraginem, quam incauti Bibliographi Doctori nostro adscripserunt, ex ejus catalogo expunxerimus. Parvo enim & nostro magis contenti sumus, quam magno, & alieno.

CENSORIA ANIMADVERSIO IN EOS, *qui S. Bonaventurae gesta literis mandarunt.*

Cum quis ad scribendum animum appulit, id sibi negotii sumere debet, ut, quoad possit, Nobis occulta pandat, implicata explicet, involuta aperiat, nihilque de suo dicat, quod falsitatem oleat. Hoc numquam assequi poterit, quin prius loca, unde sua hauriat, petat, quaeratque latebras, quas si introspiciat, veritatem in illis latere intelligat. Quo Nos monito ducti, ea, quae in veteribus monumentis scripta essent, adire voluimus ante, quam S. Bonaventurae Vitam contexeremus. Ac ut ab unguiculis telam ordiamur, a primo omnium Scriptore dicendi initium sumimus, ut inde ad ceteros transeamus. Primus itaque in medium veniat pervetustus seculi XIV. Scriptor Bartholomaeus cognomento Albicius, patria Pisanus, professione Minorita, qui pervulgatum libellum sic inscriptum: *De conformitate vitae B. Francisci cum vita D. N. J. C.* [1], concinnavit anno MCCCLXXXV. Is cum bene gesta eorum, qui maxima cum laude in Minorum Ordine floruerunt, recenseret, non uno in loco Bonaventuram commemorat, ejusque Vitam strictim, cursimque describit, ut praeclare fundamenta jaciat, super quae commode chronologicam illius actionum seriem struere possimus. Nemini quidem certe, ut fateamur ingenue, in hac praesertim re libentius aures exhibemus, quam huic suppari Testi, praesertim cum & ceteros aetate antecedat, & a Bonaventurae obitu parum admodum distare videatur. Tametsi in proclivi non sit, quo ille potissimum tempore Minorum Ordini nuncuparit se, ad liquidum persequi; id tamen facile perspicuum fit ex iis, quae Waddingus scripto mandavit [2]. De Pisano, cum ageret Waddingus,

[1] *Mediolani anno MDX.* [2] *Tom. IV. Annal. Min. Lug. MDCXXXVII. ad Ann. MCCCXCIX. num. VIII.*

inter ea, quae in antiquis monumentis exaratum comperiit, illud se legisse testatur, quod anno MCCCXLVII, non sine omnium plausu Concionatoris munere fungeretur. Per id ergo tempus aetate provectus fuit Pisanus. Sub ergo annum MCCCXXX. Minorum Institutum arripuit. Potuit igitur jam tum plura ex ore accipere illorum, qui cum Bonaventura anno MCCLXXIV. vita functo, commorati fuerunt, et cum illo collocuti. Sed videmur Nobis videre morosos Scriptoris hujus Censores, frontem nasumque contrahere, quasi nihil stultius sit, atque impudentius, quam ad senem hunc hominem, elinguem, credulum, & indisertum confugere. Nos quidem non sumus ii, qui in vindicando, tuendoque Pisano immorari velimus; quippe cum e Nostris non defuerit [1], qui Obtrectatorum insanam loquacitatem, acri, ut par erat, aceto defricuerit, ac illorum perditum judicium exsibilaverit. Verum ne ad putidum fontem confugisse videamur, omnia Pisani dicta, quae ad rem nostram pertinent, sic discutiemus, ut ad lapidem lydium examinata intelligantur.

Ad unumquodque Pisani dictum examinandum, momentoque nostro ponderandum, ut recte, atque ex ordine accedamus, initium capimus ex iis, quae presse admodum scripsit in titulo *de Provincia Burgundiae* [2] „ In Lugduno, *inquit*, jacet P. & Fr. Dom. Bonaventura de Balneoregio Provincie Romane: S. R. E. Cardinalis Episcopus Albanensis. Qui cum juvenis miraculo sibi facto per B. Franciscum utpote de mortis faucibus liberato ordinem intrasset tante bone indolis honestate pollebat, ut Magister Alexander de Ales diceret aliquando de ipso quod in eo videbatur Adam non peccasse „. Bonaventuram igitur inspiciamus a puero, & videamus, num quae memoriae prodita sunt, ad veritatis limam dicta sint. Ad ostentum divinum, quod spectat, iniquus profecto sit Censor, qui illud suspectum habeat. Siquidem Pisani narratio, ita cum Bonaventurae verbis convenit, ut aliunde excerpta non videatur, quam a Bonaventurae calamo. Cujus rei si quis fidem postulet, Nobiscum Bonaventurae Prologum legat in Vita S. Francisci: *Ad hujus tam venerabilis viri*, inquit, *vitam omni imitatione di-*

1 *Fr. Henricus Sedulius Belga Minorita, in Apol. adversus Alcoranum Franciscanorum. Antwerpiae MDCVII.* 2 *In par. 2. fruct. VIII.*

dignissimam describendam indignum, & insufficientem me sentiens, id nullatenus attentassem, nisi ea, quam ad Sanctum Patrem habere teneor, devotio compulisset; utpote qui per ipsius invocationem, & merita in puerili aetate, sicut recenti memoria teneo, a mortis faucibus erutus, si praeconia laudis ejus tacuero, timeo sceleris argui, ut ingratus. Erit fortasse, qui subdubitabit, num Prologi hujus autor unus habendus sit Bonaventura? quo quidem scrupulo diluendo supersedimus jam, cum de illo Nobis futurus sit sermo. Satius erit modo insequentia Pisani verba persequi. Dixerat Pisanus, Alexandrum Alensem, cum miram ingenii indolem, & summam juvenis virtutem olfecisset, in haec erumpisse verba: Sibi certo videri Adamum nihil cum illo negotii habuisse. Verum est, qui putet, Alensem ne de facie quidem cognovisse Bonaventuram. Qui id sensit Vir Clarissimus fuit Pater Jacobus Eccardus [1], qui, cum multis adversus Nostrates ad oculum ostendisset, fieri nunquam potuisse, ut Alensem e subsellio dicentem audierit Aquinas, eo progreditur etiam, ut autumet, ne Bonaventuram quidem Alensi Praeceptore usum fuisse. Itaut sentiat vel maxime adducitur ex eo, quod ratio chronologica Nobis refragrari videatur. At errat Vir egregius: nam satis ille tempore ad Alensem accessit. Etenim, ut jam jam ostensuri sumus, si anno MCCXLIV. Ordinis tyrocinium explevit: si, quod convenit inter omnes, nulla interjecta mora, Parisios studiorum caussa commigravit: si demum anno MCCXLV. XII. Cal. Septembris vita concessit Alensis; quid superest? nisi ut fateatur Eccardus, tantum Alensem habuisse temporis, ut non solum de facie Bonaventuram videret, sed illum etiam edocere posset. Nec vero Nobis aliquid negotii facessit, quod coaevi Scriptores id silentio praeterierint: nam in eodem silentio multa alia jacent Bonaventurae acta, quae inficiari nimis leve. Cum quid a Majoribus nostris traditum accepimus, id tum negare non possumus jure, cum nihil solidi habemus, quod illis opponamus.

Verum ut rationem chronologicam, quam potissimum expiscamur, a Nobis potius, quam contra Nos stare videat Eccardus, non faciemus abs re, si quae Pisanus subtexuit, persequemur modo. Pergit itaque Pisanus ibidem: „ hic (Bonaventura) in septimo „ anno post ingressum Ordinis, legit Sententias Parisius: & in

1 *In Bibl. Script. Ord. Praedic. Lutetiae Paris. MDCCXIX. To. I. pag. 177. col. 1.*

„ decimo anno recepit cathedram magistralem : in tertio decimo „ anno ad regimen Ordinis est assumptus : decem & octo an- „ nis Ordinem rexit„. Qui quidem annorum ordo ita Nobis probatur, ut numquam a Pisani latere discedere velimns. Sed quoniam Pisani computus fert sic, ut ante novissima, quam prima scrutanda sint, ordine narrationis inverso, subducendi initium a postremis faciemus. Vix est, qui dubitet, quin Bonaventura anno MCCLXXIV. mortem obierit : vix est praeterea qui Bonaventuram octo supra decem annos Minorum Ordinem rexisse neget. Recte igitur ex his concludas licet, eum anno MCCLVI. Ordinis regimen subiisse. In quo sane ferendo judicio minime fallimur; praesertim cum Joannes Parmensis, cui Bonaventura suffectus fuit, dignitati sibi concreditae, enitente quam maxime Alexandro IV. nuncium miserit anno MCCLVI. iv. Nonas Februarii. Qui statim ut Generalatui vale dixit, ad Bonaventuram ventum est, huncque Joannis loco subrogatum fuisse ferunt. Rem, quemadmodum gesta fuerit, ex aurito teste narrat Waddingus, quem videre potes, si vis [1]. Quod vero a nonnullis literis proditum videmus, Bonaventuram Minorum Generalem Ministrum Parisiis accitum, quo Anagniae contra Guillelmum a Sancto Amore, ceterosque Parisienses Academicos pugnaret, & exagitatam Mendicantium caussam una cum Alberto Magno, & Thoma Aquinate tueretur, Nobis fit admodum verisimile. Factum enim cooevus Scriptor narrat, Thomas idest Camtipratanus [2], qui si pugnam haud aspexit, audiit tamen. Id porro Anagniae anno MCCLVI. factitatum esse, quis Eruditorum ignorat? Unde forte colligimus argumentum, quocum invicte probemus, Bonaventuram commemorato jam anno ad Ordinis gubernacula sedisse. Nec vero est, cur dicas, eum forte anno ante, quam Anagniae cum Mendicantium Osoribus consereret manum, Romae Joannis Parmensis loco suffectum fuisse. Id ne suspicemur, prohibent ea, quae Patres Clarissimi Jacobus Quetif, & Jacobus Eccardus de Humberto Generali Praed. Magistro differentes memoriae mandarunt [3]. Hi cum Humberti Opera suo recenserent more, ad epistolas, quas vocant encyclicas, accedentes, commemorant eam, quam Humbertus, & suo & Joannis Parmensis nomine, universo Praedicatorum Ordini scripserat anno MCCLVI. iv. Nonas Februarii. Quo dato, illud quo-

que

[1] *Tom. II. Annal. Min. ad ann. MCCLVI. num. III.* [2] *In Opere de Apibus. Duaci MDCXXVII. lib. 2. cap. 10. num. 23. pag. 175.*
[3] *Script. Ord. Praed. tom. I. pag. 147. col. 2.*

que dandum erit, Bonaventuram ante hunc annum Generalem nondum Ministrum salutatum fuisse. Sed haec hactenus: nunc ad reliqua veniamus. „ Decem, *subdit Pisanus*, & octo annis Ordi-„ nem rexit „. Ergo Ordinis clavum ad annum usque MCCLXXIV. tenuit: nam si, quae ante expendimus, ad calculos revocemus, hunc annorum numerum, quem Pisanus recensuit, comperiemus omnino. Et vero si anno MCCLVI; quo ille ad regimen Ordinis evectus fuit, octo addas supra decem, illud plane fiet, ut anno MCCLXXIV. regere desierit. Quibus ita circumspectis, Pisanae narrationis ordo postulat, ut antecedentia cum postremis conjungamus.

Ante vero quam Pisanus statueret tempus, quod Bonaventura in Minorum Ordine regundo insumpserat, consignavit annum, quo ille solemnem, ut vocant, Cathedram nactus fuerat: „ in de-„ cimo anno, *inquit*, recepit Cathedram Magistralem „. Qui quidem is est, qui ab ejus in Ordinem ingressu numeratur. Decimus porro hic annus, ut ex inito calculo, in annum MCCLIII. incidere videtur: etenim si anno post Ordinis ingressum decimo tertio Generalis omnium consensu selectus fuit; si, ut ante ostendimus, isthaec electio anno MCCLVI. ineunte facta fertur, jam illud suapte vi nascitur, ut anno MCCLIII. solemnem Cathedram obtinuerit. Quo sane labente, Baccalaurei subiit munus, illudque in sequenti anno MCCLIV. absolvit. Baccalaurei curriculo emenso, unum hoc illi supererat, ut *Principium* in Episcopali Aula haberet, utque legendi licentiam obtineret. Sed cum tum ferveret maxime celebris illa, quam nemo ignorat, controversia, Academicos inter & Mendicantes exorta, factum hinc, ut in publicam ille arenam descendere non potuerit. Ut cursim de hac re aliqua dicamus, norunt omnes, quam summo animorum aestu Mendicantes inter & Parisiensis Academiae Magistros vitilitigatum sit. Parisienses Academici, ut ab istis exordium ducamus, indigne admodum ferebant, Mendicantes, quos capitali odio insectabantur, locum in Parisiensi Universitate assecutos fuisse. Eoque magis desipiebant, quod Praedicatores viderent, solemnes duas regere Cathedras. Hinc minae, hinc rixae, hinc turbae, hinc calumniae, hinc demum statuta. Inter ea, quae contra Mendicantes decreverant Academici, hoc eminet maxime, quod Mendicantium nemo Magisterii laurea cohonestaretur ante,

te,

te, quam Parisiensis Academiae Privilegia, Decreta, & Libertates, jurejurando firmasset. Hoc autem Statutum Procerum jussu actum anno MCCLIII. ex membranaceo libro Nationis Gallicanae exscripsit Caesar Egassius Bulaeus [1]: cui sane Statuto ita fortissime repugnarunt Mendicantes, ut nullo illi pacto flecti potuerint. Sicque factum, ut ab anno MCCLIII., quo vulnus jam alias inflictum recruduit, ad annum usque MCCLVII. commotae turbae perduraverint. Hinc fit, ut ante annum MCCLVII. Bonaventura Magistrorum albo adscriptus non fuerit. Id eo magis censemus esse verum, quod Odo de Duaco, & Christianus Belvacensis, qui Anagniae Academicorum contra Mendicantes patrocinium susceperant, compromiserint se facturos, ut Aquinas non modo, sed Bonaventura etiam in Magistrorum consortium adsciscerentur. Videsis *Instrumentum*, quod Hugonis a Sancto-Charo, & Joannis titulo S. Nicolai, Cardinalium jussu actum fuit Anagniae anno MCCLVI. die XXIII. Octobris [2]. At cum huic Instrumento vehementissime resisterent ceteri Academici, inde factum, ut uterque tanto honore decorari non potuerit. Ubi vero insequenti anno MCCLVII. res tandem in judicium adducta fuit, & fluctus sedati, coronam illam lauream, quam cum maximo periculo sibi comparaverat Bonaventura, obtinuit tandem. Sed ut ad Pisanum revertamur, is cum scribit: „ Bonaventuram in decimo anno post Ordinis ingressum recepisse „ Cathedram Magistralem „: ita intelligendus venit, ut anno MCCLIII. ad dicendum e publico Minorum subsellio aggressus fuerit. Cum vero scribit: „ in septimo illum anno post Ordinis ingressum sententias legisse „: ita accipiendus est, ut anno MCCL. inter Minorum septa Auditoribus nostris legerit. Cui sane supputationi, tantum abest, ut repugnemus, quin potius illam vel nostro calculo confirmatam velimus. Hoc enim aevo in more positum erat, ut, qui publicam regendam Cathedram sumerent, eam non ascenderent ante, quam in certamen descendissent, seque ad rem alea plenam aggrediendam satis idoneos ostendissent. Quae cum ita sint, illud quisque intelligit per se, quod ineunte anno MCCXLIII. Minorum Institutum arripuerit duntaxat. Siquidem ab hoc tempore, quo se ille Minoritis addixit, ad annum usque MCCLXXIV., quo mortem obiit, omne Pisani tem-

[1] *Tom. III. Hist. Univers. Paris. MDCLXVI. pag. 252.* [2] *Idem ibid. pag. 315.*

tempus praeterfluisse, quis non videat? Haec prolixe admonenda censuimus, ne qui mos est plerisque in chronologica ratione statuenda vel a principio erret.

Jam vero ad cetera progrediendum esset, quae laudato loco subtexuit Pisanus: sed cum sermo de illis occurrere debeat alias, silentio praetereunda esse censemus, ne bis eadem replicare videamur. Nobis autem temperare non possumus, quin censoriam virgam assumentes, unum, aut alterum in Pisano errorem corrigamus brevi. A primo, ut incipiamus, id neutiquam probamus, quod cum de sacrorum Ossium S. Antonii Olyssiponensis exhumatione ageret, scribit [1]: „ Dominus Frater Bonaventura „ Cardinalis Albanensis existens Generalis Ordinis: facta corporis „ translatione: cum aperuisset ejus archam: post XXV. annos „ ab ejus morte, corpore resoluto linguam ejus reperiit integram & „ rubeam in ore „. Fallitur Pisanus in solemnis hujus translationis anno consignando. In hoc enim omnes ad unum conveniunt testes, ut XXXII. annis ab ejus obitu exhumata fuerint Ossa. Sed Pisani erratum aliqua dignum venia videtur: quod vero comminiscitur Pater Daniel Papebrochius [2], Vir ceteroqui ex eruditione nobilis, & clarus, id ferre nequimus. Sibi certe satis non cavit prudens Scriptor, cum Antonii exhumationem consignavit ad annum MCCLXXIII. Eoque vehementius hallucinatur, cum huic Antonii Translationi Bonaventuram interfuisse scribit biennio prius, quam e vivis discederet. Prima enim omnium Ossium exhumatio, ut convenit inter omnes, anno MCCLXIII. peracta fuit, tum cum Pisis Ordinis generalia comitia celebravit Bonaventura. Post quae non jam biennium, ut arbitratur Papebrochius, sed undecim prope annos vixit. Verum de hac re satis multa. Sequitur ut alterum Pisani errorem notemus. Cum verba de Bonaventura iterum faceret Pisanus, scripsit ista [3]: „ Hic fuit Magister in Theologia preclarissimus, octavus Ordinis Generalis Minister: & demum per Dominum Gregorium decimum: factus est Cardinalis Episcopus Albanensis. Qui dum esset Generalis Minister: „ fuit apud Cardinales tante reputationis: ut dum de electione summi Pontificis in Perusio discordarent: libere omnes in eum vota sua compromiserunt: ut si se vel alium in Papam nominaret

1 Lib. 1. Conform. part. 2. fruct. 8. fol. 68. verso. 2 Tom. 2. Junii in Vitae S. Antonii adnotatis, pag. 740. col. 2. lit. K.

3 Lib. 1. Conform. part. 2. fructu 8. fol. 82. verso.

„ ret: illum ipsi eligerent: & ipse nominavit sanctissimum virum „ Dominum Gregorium decimum „. Proh hominum fidem! Quis, oro, tam excors, tamque rudis, ut id credat? Apage falsum, fictumque honorem, quem, si cum Nobis viveret Bonaventura, haud dubie removeret a se. Hinc satis mirari non possumus somniculosos quosdam, nequid pejus dicamus, Nomenclatores, qui Pisani falsam narrationem ita sunt amplexati, ut nihil ea certius esse putarint. Rem tamen videre potes apud Philippum Labbeum [1], a quo non solum Cardinalium compromissum accipies, sed etiam *Instrumentum*, quo cum Cardinales Compromissarii Gregorium nominis hujus X. Summ. Pont. elegerunt. Num vero Compromissariis persuaserit Bonaventura, ut hunc prae ceteris eligerent Pontificem, incompertum est omnino. Desunt Nobis documenta, Scriptores desunt antiqui, a quibus id potissimum accipere possimus. Haec de Pisano. Ad ceteros Nomenclatores nostra festinat oratio.

Quandoquidem in Scriptoribus iis, qui aliquid literis de Bonaventurae gestis consignarunt, unam observamus rationem chronologicam, reliquum est, ut Pisano omnium vetustiore audito teste, ad Sanctum Antoninum veniamus. Is cum in *Chronica*, quam ab Orbe condito, usque ad annum MCCCCLIX., quo sanctissime vivere desiit, elucubravit, illorum, qui cum laude Francisci Ordinem illustrarunt, mentionem faceret, non praetermisit Bonaventuram, cujus acta, & scripta ita parce recenset, ut multa mittat, recitet autem pauca. In quibus recensendis Pisani vestigiis adhaerescit ita, ut vix, aut ne vix quidem Antoninum a Pisano distinguere possis. Unde remur, tum recte judicasse Melchiorem Canum, cum Antoninum scripsit [2], non tam dedisse operam, ut res veras, atque certas describeret, quam ne nihil omnino praeteriret, quod scriptum in schedulis quibuslibet videret. Sed utcunque Antoninus in historia contexenda se gesserit, illud tacere non possumus, quod ab illo novi sumpserimus. De Haymone Minorum Generali Ministro differens Antoninus, sub isto se Minoritis nuncupasse Bonaventuram contestatur. [3] Quae sane Antonini relatio, eo magis probatur Nobis, quod cum ratione chronologica conveniat rectissime. Siquidem anno MCCXXXIX. Haymo Generalis Minister cum salutatus

1 *Tom. XI. part. 1. Concilior. Paris. MDCLXXI. col. 923. & seqq.*
2 *Lib. XI. de locis Theol. cap. 6.*
3 *Part. III. Histor. Basileae anno MDII. Tit. XXIV. cap. IX. fol. 246. num. 3.*

tus fuerit, cumque annorum quinque spatio Ordinem gubernarit, fit, ut Bonaventura aut anno MCCXLII, aut XLIII., Haymone Praeside, Ordinem ingressus fuerit. Nos quoque admonitos vult Antoninus [1], Bonaventuram, nondum Concilio Lugdunensi secundo peracto, mortem obiisse aetatis anno LIII: id quod vero esse simile existimamus. Ex quo quisque facillime intelligit, Bonaventuram in lucem prodiisse anno MCCXXI, quam sane annorum epocham, Scriptorum est nemo, qui non consignet. Praecipua sunt ista, quae ex Antonino excerpsimus: cetera, quae ille prosequitur, a Pisano nostro hausta omnino videntur.

Post Antoninum complectimur libentissime Octavianum a Martinis, patria Sinuessanum J. U. D. & Sacri Palatii, ut vocant, Advocatum Consistorialem peregregium. Qui cum jussu D. Juliani de Ruvere S. R. E. Cardinalis, acta, gestaque Bonaventurae diligentissime collegisset, Orationem satis prolixam instituit, quam anno MCCCCLXXXII. IV. Idus Aprilis, coram Sixto hoc nomine IV, & frequentissimo Patrum senatu habuit, recitavitque. Eamdem maxima cum laude replicavit pridie Idus Aprilis anni ejusdem. Octaviani Oratio ad calcem extat Opusculorum S. Bonaventurae, quae typis Brixiae commisit Bernardinus Misinta anno MCCCCLXXXXVII. pridie Kal. Januarii. Visitur quoque in compluribus aliis Opusculorum editionibus; sed hanc potissimum nominavimus, quippe quae ceteris vetustior sit editio. Huc accedit, Orationem Octaviani epistolam nuncupatoriam amplecti illam, qua cum se, suasque lucubrationes Juliano jam laudato dicaverat Octavianus. Nuncupatoriam hanc epistolam, quam Brixiensi editioni referimus acceptam, integram transcripsit Joannes Baptista Sollerius [2], alter Joannis Bollandi continuator illustris. Idque eo libentius fecit, quod illam nunquam publicam lucem adipexisse crediderit. Verum cum tanti Viri bona gratia dixerim, nuncupatoriam Octaviani epistolam, quam typis Bernardinus Misinta commiserat, eo vetustiorem esse M. S. Codice Corsemdoncano, quo Sollerius usus fuit, & quem se a Majoribus suis accepisse testatur. Ad Octaviani Orationem, ut accedamus, in animo non est diutius, quam par sit, in illa immorari, praecipue cum inoffenso pede currere videatur. Unum, aut alterum sphalma, si ab

[1] *Ibidem Tit. XXIV. cap. 8. fol. 244. verso.*
[2] *Tom. III. Julii pag. 820. & seqq. num. 48.*

ab hujusmodi Oratione demas, nihil sane in illa offendas quod merito corrigere possis. Id cum dicimus, ita accipi volumus, ut Octaviani Oratio reprehendi in iis non possit, quae ad Bonaventurae acta spectant: in iis vero, quae ad ejus scripta pertinent, ita turpiter lapsus fuit Octavianus, ut dissimulari non possit.

At non ita credimus Joanni Francisco de Pavinis patria Patavino, professione J. C. ac Romae caussarum, ut vocant, Auditori. Is in Relatione, quam S.P. Sixti IV. jussu elaboravit, quaeque ad calcem voluminis septimi Editionis Vaticanae collocata videtur, Bonaventurae caussam ita egit, ut Theologi potius, quam Jurisconsulti partes susceperit. Tot enim, atque tanta Patrum oracula, & Doctorum testimonia consarcinavit, ut si illa tollas, nihil sane invenias, quam vacuam, futilemque Orationem. Est [1], qui dicat, Joannem Franciscum de Pavinis, Romam accivisse Bernardinum Tomitanum, Minorum columen, & ornamentum, eo nimirum fine, ut huic caussae eventilandae vel ipse manum admoveret. Id quo fundamento dictum sit, tacentibus omnibus, non satis intelligimus. Haec sunt quae praesertim adnotavimus in Scriptoribus seculi XIV. & XV. Plura Nobis discutienda veniunt in Scriptoribus iis, qui seculo XVI. floruerunt.

Principio se Nobis offert Marcus Olyssiponensis, professione Minorita, & Episcopus Portuensis in Portugallia, qui vertente anno MDCLXX. Minorum res partim ex Chronicis M. SS. Mariani Florentini, partim ex quibusdam aliis documentis collegit, & collectas Hispanico idiomate publici juris fecit. Ut nihil dicamus de Autoris fide, diligentia, & judicio; is certe in parte secunda, quam prae manibus habemus [2], multa saepe de Bonaventura commemorat, ac ita prolixe, ut maxima secundi libri partem occupasse videatur. Olyssiponensis dicta tot scatent erroribus, ut ad illos diluendos magna profecto spongia opus sit. Ac primum in Operis vestibulo alte ille cadit, cum fabellam de Bonaventurae nomine jam adepto ex infimae notae Scriptoribus consarcinavit. Vitae exordium a Bonaventurae Parentibus, & Nomine petens, illorum sequitur opinionem, qui Bonaventurae nomen divinitus contigisse dicunt. Rem ita Scriptor narrat. Cum infans lethali prope morbo corriperetur Bonaventura, Mater, quae infantis salu-

[1] *Fr. Gratianus de Mevania Ord. Erem. S. Aug. in vita B. Bernardini Tomitani pag. 121.* [2] *Chronic. Ord. Min. Neapoli MDCLXXX.*

ſalutem in deſperatis poſitam intelligebat, ad Franciſcum, qui per id temporis in omnium erat oculis, confugit, enixe illum rogans, ut, ſi infantem incolumen redderet, Minorum Ordini voveret. Cucurrit Franciſcus, & in ſummam erectus ſpem; magnis effuſis precibus ſalutem infanti reſtituit. Quo ita facto, divina neſcio quadam praeviſione ductus *Bonam* illum *venturam* appellavit. Ex quo Bonaventurae nomen invaluit, quod apud Italos in idem recidit, ac vir bene fortunatus. Quam quidem narratiunculam, multa Nobis ſuadent, ut effuſis ſibilis excipiamus. Sunt enim Nobis in promptu documenta multa, quae hoc Bonaventurae nomen non jam recens, ſed pervetuſtum demonſtrent. Et vero Joannes de Baucio, Tolonenſis Epiſcopus, tum Arelatenſis, Diploma neſcio quod anno MCCXXXIII. Cal. Februar. ſic inſcriptum dedit: *Fratri Bonaventurae Miniſtro Ordinis Fratrum Minorum*. Hoc ſane Diploma videas licet in Gallia Chriſtiana Dionyſii Sammarthani: [1] & apud Joannem Mabillonium [2]. Accedit ad haec, vix poſſe credi, ut Franciſco Parenti adhuc Nobiſcum ſuperſtiti a Matre vota emiſſa fuerint. Quis enim Bonaventurae verba legens, non intelligat id poſt Franciſci obitum factitatum fuiſſe? Adi, ſi per otium licet, ea, quae cum de Piſano diſſereremus, non leviter tetigimus. Illud quoque in Olyſſiponenſi diſplicet quammaxime, quod anno MCCLX. Sanctae Clarae Translationi, Bonaventuram adfuiſſe dicat [3]. Secum enim ille pugnat, cum Narbonae anno MCCLX. Generalia Comitia celebraſſe Bonaventuram ſcripſit. Niſi forte rem ita componamus, ut vix Generali Capitulo ſoluto, e Gallia Italiam profectus fuerit. Quae quamvis conjectura veri ſpeciem praeſeferat, cum tamen firma non ſit, ita non erit amplectenda, quaſi cum vero conſonet omnino. Haerentes ac divinantes ſcribimus. Diſplicet demum in Olyſſiponenſi, quod citato jam loco dixerit, Bonaventuram ſub idem temporis adfuiſſe exhumationi ſacrorum Oſſium S. Antonii. Tres certe poſt annos id factum fuiſſe, an non diximus ſupra? Ceteris corrigendis ſuperſedimus modo, ne alias actum agamus.

Sequitur ut Olyſſiponenſi adnectamus Petrum Rodulphium Toſſinia-

1 *Tom. I. Lutetiæ Paris MDCCXV. col. 568. de Eccleſia Arelatenſi.*

2 *Tom. III. Analectorum.* 3 *In Chron. Min. lib. 2. cap. 12. pag. 116.*

ſinianenſem, Minorum Conventualium Alumnum, & Senogallienſem Epiſcopum: tum Franciſcum cognomento Gonzagam, Minorum Generalem Miniſtrum, ac Epiſcopum Mantuanum, Viros, ut ignorat nemo, omni laudum genere cumulatiſſimos. Ut primum a Rodulphio exordiamur, ſatis eſt omnibus notum illud Opus, quod *Seraphicae Hiſtoriae* titulo adornavit, quodque Sixto nominis hujus V., cui multum familiaris fuerat, nuncupavit, ac Venetis typis tradidit anno MDLXXXVI. Verum ut dicamus, arguto ſatis, ut par erat, oculo circumſpeximus ea, quae Rodulphius de Bonaventura agens ſcripſit, & pauca, quae corrigenda viderentur, invenimus. Cum de ſumma Bonaventurae eruditione diſputaret Rodulphius [1], tot, atque tantis illum laudibus vehit, ut nihil magis. Sed errat, cum omnium primum ex Minoritis Doctorem & Magiſtrum appellat. Plures enim ante, quam Pariſios accederet Bonaventura, Magiſterii rude donati fuerunt. Incaute praeterea in Piſani errorem labitur Rodulphius, cum putat, Bonaventurae celebritatem, & nomen eo deveniſſe, ut omnes ad unum Cardinales in Bonaventuram compromiſerint ſe. Sed error hic in Piſano notatus fuit. Non ita tamen erraſſe videtur Franciſcus Gonzaga, qui, quod non tacendum, in Opere ſuo, cui titulum fecit: *De Origine Seraphicae Religionis Franciſcanae* [2], magis ſibi cavit ab erroribus, quam Rodulphius Toſſinianenſis. In iis autem, quae ad Bonaventurae geſta pertinent, ita oculatus fuit Gonzaga, ut ferme nihil falſi ſcripſiſſe videatur. Unde Gonzagam in illorum numero habemus, qui unam nudamque veritatem prae oculis habuere.

At nemo fuit certe, qui & ornatius, & copioſius, quam Petrus Galeſinius, patria Anconitanus, officio Protonotarius Apoſtolicus, Vir quidem obſcurus nomine, ſed eruditione praeclarus, res Bonaventurae geſtas memoriae commiſerit. Cum Sixtus nominis hujus V. vel ab initio Pontificatus elaboraret maxime, ut S. Bonaventuram, quem ſummopere colebat, inter Eccleſiae Latinos Patres adnumeraret, Galeſinium prae ceteris ſelegit, qui, qua opus eſſet, diligentia, S. Doctoris vitam contexeret. Facile juſſis paruit Galeſinius, ſed ita, ut in hoc negotio ſe magis Rhetorem, quam diligentem rerum aeſtimatorem oſtenderit. Vix credi poteſt, quam fre-

[1] *pag.* 92. [2] *Romae MDLXXXVII.*

ſrequenter deluſus fuerit Galeſinius, quamque indiligenter, ne dicamus inſcite, praeclara Bonaventurae geſta expoſuerit. Infiniti prope eſſemus, ſi quae falſo impoſuit Galeſinius, ſtudioſe perſequi vellemus. Ergo minora de induſtria relinquimus,ut ad majora Galeſinii errata veniamus. Cum de Bonaventurae profeſtione ageret[1], in apertum errorem incidit Galeſinius, Bonaventuram dicens Lutetiam Pariſiorum ſeptennio poſt, quam ſtudiis operam navaſſet, ad Alexandrum Alenſem veniſſe. At in immenſum errat hic Galeſinius. Qui fieri potuit, ut ſeptennio poſt, quam Bonaventura Minoritis vovit ſe, Pariſios contenderit, ſi hic Minorum Ordinem amplexatus fuit anno MCCXLIII; ille vero devixit anno MCCXLV? Haec ad concordiam adducat Galeſinius, & magnus Nobis erit ſupputator. Ecquid praeterea movit Galeſinium, ut paucis interjectis lineis ſubderet, Bonaventuram trium annorum ſpatio Alenſem audiviſſe? Quis, rogo, tam putidum parachroniſmum aequo animo ferat? Ab anno MCCXLIV; quo Ordinis tyrocinium explevit Bonaventura, ad annum MCCXLV., quo abiit Alenſis, hebes ſit,qui annos tres numeret. Ubinam didicit Galeſinius, Bonaventuram tertio poſt anno, quam Pariſios venit, hoc ei munus fuiſſe oblatum, ut Theologiae interpretandae vacaret publice? Neminem vidimus hactenus, qui, quae comminiſcitur Galeſinius, dicat. A quonam Scriptore accepit Galeſinius, id interpretationis publicae officium primo geſſiſſe Alenſem, tum Joannem Rupellenſem, poſt Bonaventuram; itaut ab eo tempore, quo Pariſiis Minorum Scholae apertae ſunt, ad Bonaventurae tempora, duo Atlethae ſint numerandi, qui Noſtratium Cathedras rexerint? Qui in rebus noſtris vel leviter verſatus eſt, haud certo neſcit, in tam numeroſa familia non defuiſſe Viros, qui, ſi non quotannis, at ſaltem omni biennio, in publicam arenam concertaturi deſcenderint. Sed quid plura? Nimis ſane longum ſingula Galeſinii errata commemorare. Dixiſſe ſufficiat, Galeſinium ita ſe oſcitanter geſſiſſe, ut ſomniantem verius, quam experrectum hominem appellare poſſis. Siquantum operae, & induſtriae, in Bonaventurae Vita deſcribenda, tantum ſtudii in ſuo Martyrologio cudendo poſuit[2], quam illud tenebit fidem? Nos autem continere non poſſumus, quin non ferendum unum, aut

1 *In Vita S. Bonavent. apud Joannem Bapt. Soller. Tom. III. Jul. cap. III. pag. 846.* 2 *Venetiis MDLXXVIII.*

alterum in Galesinio errorem notemus praeterea. Quis Galesinio dixit, Bonaventuram in Narbonensi Generali Capitulo jussisse, ut Fratres, qui antea capite aperto, capillisque promissis, ac sparsim diffluentibus incedebant, ut iisdem ex parte abrasis, Tonsuram, cujusmodi nunc ferunt, gestarent? Levem hanc fabulam diluit vel ipse Bonaventura in Vita S. Francisci [1]: *Approbavit Regulam* (Innocentius III.), inquit, *dedit de poenitentia praedicanda mandatum*, *& laicis Fratribus omnibus*, *qui servum Dei fuerant comitati*, *fecit coronas parvulas fieri*, *ut verbum Dei libere praedicarent*. Ergo Minoritae vel ab Ordinis initio minusculas gestarunt coronas. Sed mittamus ista, quae leviora sunt iis, quae suo cerebro excogitavit Galesinius. Si caput sextum Vitae ejusdem leges, non dubium, quin mirere, atque adeo stomachere, quod Vir ceteroqui eruditus nescierit, Gregorii X. electionem a Compromissariis peractam fuisse. Non puduit Galesinium cum Pisano errare, & cum illo sentire, hujusmodi electionem uni, atque soli Bonaventurae adscribendam esse. Verum de hac re satis prolixe egimus. Quid memorem ea, quae capite septimo jactat Galesinius? Praeclara ille narrans facta, quae in secundo Lugdunensi Concilio egit Bonaventura, scribit ista:
„ In ipso porro Concilii exorsu, *inquit*, is potissimum delectus fuit,
„ qui concionem haberet, cujus initium fuit; *Exurge Hierusalem*,
„ *& circumspice ad Orientem; & vide collectos filios tuos ab Oriente usque ad Occidentem*. Ejus profecto orationis tanta vis fuit,
„ tantaque doctrinarum praestantia, ut cum sibi omnium, praesertimque Graecorum animos conciliarit, tum Patrum Oecumenicum conventum excitarit ad rem Ecclesiae bene gerendam.
„ Hic doctrinae Bonaventurae nomen magnum, hic Eutychii
„ (sic enim Graeci illum vocabant) praeclara eruditionis, sapientiaeque laus.......... Quo factum est, ut cum disputationum
„ cursum ingressus est, eorum animis vestigia impressa reliquerit
„ verae orthodoxaeque illius doctrinae..... Gratus igitur is cum
„ esset cunctis Graecaeque nationi, tum charus fuit Graeco Caesari Michaeli Comnenio. Quare ejus doctrina, & opera usus
„ Pont. Gregorius X. id sane tandem auctore ac duce spiritu
„ sancto, perfecit, quod maxime concupierat, ut & Michael
„ Imperator, & Graeci orthodoxam Ecclesiae Catholicae Roma-
„ nae

1 *Ad calcem Cap. III.*

„ nae fidem profiterentur „. Quam eloquens Enconomiasta Galesinius! Sed proh quam somniator egregius, bone Deus! Speciosa sunt quidem Galesinii commenta; sed ad falsitatem cusa. Itaque facit veritatis amor, ut quid ille egerit in secundo Lugdunensi Concilio, exponamus ingenue.

Peculiaris, insignisque ratio, ob quam Gregorius praecipue commotus fuit, ut Generale Secundum Lugdunense coadunaret Concilium, non alia profecto videtur fuisse, quam ut cum Latinis dissidentes Graecos conjungeret. Quamobrem nihil ille intentatum misit, ut id, si fieri posset, perficeretur omnino, quod saepenumero Pontifices ceteri periclitati fuerant. Minoritas propterea selegit quatuor, cum praestanti ingenio, tum eximia doctrina praeditos, qui alienos Graecorum animos flecterent, & ad universae Ecclesiae concordiam adducerent. Quam optime se gesserint Apocrisarii Minoritae, & quam solerter in componendis rebus adlaborarint, liquet vel maxime ex epistolis ultro citroque datis [1]. Placet in hanc rem vetustissimi Scriptoris afferre testimonium [2]: „ Item pendente termino sequentis (idest tertiae) Sessio„ nis, Frater Hieronymus, & Fr. Bonagratia de ordine Fratrum „ Minorum, qui missi fuerant nuncii cum duobus Fratribus per „ Romanam Ecclesiam ad Graecos, miserunt quasdam litteras Do„ mino Papae de quibus ipse Dominus Papa multum gavisus est, „ & fecit vocari omnes Praelatos in majori Ecclesia Lugdunen„ si: & ibi omnibus Praelatis existentibus in cappis suis, Frater „ Bonaventura Albanensis Episcopus sermocinatus est, proposi„ to themate, quod legitur Baruch: *Exurge Jerusalem, sta in* „ *excelso, & circumspice ad Orientem, & inde collige filios tuos* „ *ab Oriente usque ad Occidentem*: post cujus sermonem lectae „ sunt praedictae litterae „. Si qua igitur lis mota fuit de Spiritus Sancti processione, de Romani Pontificis primatu, deque Purgatorii poenis, ea quidem ab Apocrisariis habita fuisse videtur, non jam in coacto Lugdunensi Concilio, sed coram Michaele Palaeologo, ceterisque Graecorum Proceribus. Oratio porro, quam jubente Gregorio in Concilio habuit Bonaventura, eo quidem fine recitata fuit, ut pro re nata, & perfecta, uni & soli Deo agerentur gratiae. Ruit igitur falsa illa laus, quam quidam af-

[1] *Extant in Collectione Labbeana Tom. XI. Part. I.*
[2] *In eadem Collectione Labbeana Tom. XI. Part. I. col. 957.*

fingunt, in eo sita, quod Graeci ob ingenii latitudinem, & mansuetum Bonaventurae animum, *Eutychium* illum nominarint. Verum ne videamur aliquid gloriae detrahere Bonaventurae, ea sine fuco narrabimus brevi, quae in Lugdunensi Concilio confecisse videatur. Itaque Bonaventura calcaria addidit Gregorio, ut quod jam animo conceperat, id quamprimum ad exitum perduceret. Gregorio persuasit praeterea, ut Minoritas Apocrisarios incunctanter ad Graecos mitteret, eosque ad Orthodoxae Fidei normam adduceret. Satis ille cum Apocrisariis prolixos sermones habuit, quibuscum fortiter falsis Graecorum tricis obsistere possent. Idque non solum, sed complura alia suppeditavit Bonaventura, quae praecise admodum complexatus fuit Sixtus nominis hujus IV. in Diplomate, quo illum in Divorum numerum retulit. En Sixti verba: *Magnus etiam dignitate in Romana fuit Ecclesia. Increbrescente enim fama innocentiae, doctrinae, ac prudentiae ejus: a felicis recordationis Gregorio Papa X. praedecessore nostro, ad Cardinalatus vocatus est honorem: ut ejus opera, in maximis dificillissimisque rebus, quae temporibus illis inciderant, uteretur ...... Non fefellit expectationem S. P., ac Sacri Senatus optimus Deoque amicissimus vir: Sed in Concilio Lugdunensi praesidens, omniaque ad Dei laudem dirigens, sedatis discordiis, difficultatibusque sublatis; ipsi Ecclesiae maximo usui fuit, & ornamento.* Aequa sane laudatio, quae cum a Viro sine controversia cum dignitate, tum virtute excellentissimo profecta sit, fallaciis, mendaciisque constare non poterit. Siquid in hac gravissima laudatione occurrere poterit, quod indoctis scrupulum aliquem injiciat, in hoc certe videbitur positum, quod Concilii Lugdunensis Praeses dictus fuerit. Sed ut levem hunc scrupulum evelleret Sixtus alter V., modum, quo Bonaventura Concilio praefuit, peroptime significavit [1]: *ceterum*, inquit, *cum Gregorius X. S. P., ob gravissimas Cristianae Reipublicae causas Concilium Generale Lugdunum indixisset, virosque sanctitate, doctrina, sapientia praestantes perquireret, quorum forti, & fideli opera ad rei maximae tractationem, atque explicationem uteretur: duo in primis clarissima illius aetatis lumina, e duobus florentissimis Ordinibus Praedicatorum, & Minorum delegit, Sanctos Thomam, & Bonaventuram: quos ad se ire jussit. Sed cum alter in ipso*

[1] *In Decretalibus, quibuscum S. Bonav. Doctor. albo adscripsit; apud Soller. alias laud.*

ipso itinere in morbum incidisset, atque ad gloriae coronam feliciter evolasset, Sanctus Bonaventura Lugdunum profectus humanissime exceptus est a R. P. Gregorio; qui in ejus virtute, & sapientia ita acquiescebat, ut Concilii recte dirigendi, & administrandi partes ei praecipue tribuendas esse decerneret. Quae dirigendi Concilii cura non in eo posita fuit, ut aliquid sciscеret, sed quae proponenda essent, provideret diligenter. In quibus proponendis, providendisque, ut longe ceteris sapientia anteibat, ita omnium expectationem superavit. Unde jure Gregorius X. in quinta Concilii Sessione ita Patres allocutus fuit: *dicens, quomodo Ecclesia Dei inaestimabile damnum perpessa fuerat ex obitu Fratris Bonaventurae Albanensis Episcopi.* [1] Haec quidem sunt, quae ad summam gloriam vere gessit Bonaventura: cetera, quae comminiscitur Galesinius, aut partim falsa sunt, aut falsis adjunctis involuta. Non enim tanti hujus Viri gloriae invidi sumus: quinimo in hoc maxime nervis omnibus laboramus, ut Sancti Doctoris bene vereque gesta a diuturno silentio vindicemus. Laudatoris partes quidem sumimus, non fallacis, & versuti, sed veracis, & sinceri; non somniantis, neque fucum facientis, sed aequa narrantis; non alienae vanaeque gloriae cupidi, sed aequi justique aestimatoris. Supersunt alia bene multa, quae Galesinius minus apte, minusque vere de Bonaventura narravit. Sed ne quis sit, qui putet, Nos iccirco multum diuque in Galesinio insectando fuisse immoratos, quo Scriptori ceteroqui polito invidiam conflaremus, nihil in praesentia de illis dicimus, eo quod severe a Sollerio castigata fuerint. Vale itaque Galesinio dicto, ad recentiores testes convolamus.

Henricus, cui est cognomen, Sedulius, natione Belga, professione Minorita, Vir optime de Ordine nostro meritus, in Historia [2], quam *Seraphicam* nuncupavit, omnia in Bonaventurae laudem dicta, & diligenter collegit, & coadunata seriatim disposuit. In quibus tribuendis hunc potissimum observavit ordinem, ut primum ab Nomenclatorum elogiis incoeperit, tum ad Bonaventurae Opera, quae in Vaticana officina cusa fuerunt, gradum fecerit; postea Bonaventurae Vitam a Galesinio conscriptam adjunxerit; demum Octaviani Orationem transcripserit. Quibus omnibus Sixti tum

[1] *Verba sunt ista Script. Act. Conc. Lugd. II. in Collect. Labb. Tom. XI. Part. I.*
[2] *Antuerpiae an. MDCXIII.*

IV. tum V; Diplomata subtexuit, & Mauritii Bressii Orationem addidit. Postremo tandem loco suum quoque Henricus commentarium posuit in Vitam ejusdem: de quo nihil dicimus, praeter unum, Henricum se plus nimio credulis Scriptoribus commisisse. Etenim hausit multa, non a Galesinio modo relata, sed etiam a Pelbarto de Themeswar, atque ab Autore Vineae S. Francisci, cujus Opusculi faciem graphice jam descripsit Sollerius [1]. Sed multo diligentius, meliusque Bonaventurae acta expendit Pater Lucas Waddingus, qui ut naris emunctae erat homo, ita ab inconsideratis Nomenclatoribus in errorem induci nequit. Sane fideles Scriptores legit, pervolutavit Waddingus, ac nihil in scriptis reliquit, quod scriptione dignum non esset. Erravit, non inficiamur, cum Galesinio Waddingus: sed aliquando bonus etiam dormitat Homerus. Ceterum, ut ex Annalium primo, & altero Volumine compertum sit, non solum Galesinii errata corrigit, sed etiam tempora, & acta, quae maxime perturbarant Scriptores antiqui, ita distinxit, ut omnem confusionem sustulisse videatur. Eodem autem modo de Theophilo Raynaudo, spectatissimo quidem Viro, sed Galesinio plus aequo, intimo, familiari, & proximo, neutiquam judicamus. Si quae Raynaudus de Bonaventura scripsit, styli orationis nostrae acumen subirent, in iis profecto redarguendus esset, in quibus reprehensus fuit Galesinius. Similes enim naenias recoquit Raynaudus, quas coquerat Galesinius, atque is perinde, ac ille non scita, neque probata venditavit. Idem quoque judicium ferimus de Henrico Spondano, Annalium Ecclesiasticorum doctissimo continuatore; qui quamvis Bonaventurae Vitam attingerit strictim, attamen non semel, sed iterum a vero aberrasse videtur. Perperam scribit, cum ait, Gregorium X. in grati animi monumentum: *post reditum e Syria creasse Viterbii anno millesimo ducentesimo septuagesimo secundo Cardinalem Bonaventuram* [2]. Ubi, ut perspicuum fit, duo in unum contrahit errata; primum id Viterbii factum esse; alterum, Bonaventuram ad hunc honorem evectum fuisse anno MCCLXXII. Sed quid si ostendero ne anni MCCLXXIII. initio quidem id factitatum fuisse? Praesto Nobis sunt documenta, quae ad evidentiam demonstrant, Bonaventuram per id tempus inter Minores Parisiis egisse. Ac omnium primum in medium afferimus epistolam illam quam Abbati S. Mariae Blesensis compli-

ca-

[1] *Tom. III. Julii pag. 823.* [2] *Tom. I. pag. 289. n. XI. Edit. Ticini an. MDCLXXV.*

cavit Bonaventura, & quam publici juris fecere praestantissimi Viri Edmundus Martene, & Ursinus Durand. [1]. Sic illa incipit: *Venerabili, & Religioso Viro D. Abati Sanctae Mariae de Burgomedio wesensis Ordinis S. Augustini &c.... Frater Bonaventura Ordinis Fratrum Minorum Generalis Minister, & Servus, salutem, & pacem in Domino sempiternam. Datum Parisius XIII. Cal. Aprilis, anno Domini MCCLXXIII.* Parisiis ergo ineunte anno MCC LXXIII. Generalis munere fungens commorabatur Bonaventura. Id quoque ipsum vel maxime comprobamus ex documento illo, quod acceptum referimus pererudito P. Jacobo Eccardo. Qui cum Fr. Aegidii de Aurelianis, Praedicatorum Alumni, referret acta, membranaceum nescio quem codicem commemorat a Petro de Lemovicis exaratum, in quo Aegidii sermones non leguntur modo, sed illi etiam, quos ab anno MCCLXXII. usque ad insequentem MCCLXXIII. Parisienses habuerunt Theologi. Posteaquam Praedicatorum recensuit sermones, ad illos, quos recitarunt Minoritae, accedens, initium a Bonaventura capit, eaque transcribit, quae ille in festo S. Marci Evangelistae ad S. Antonium sermocinatus fuit in mane. Haec praesertim ad sermonis calcem leguntur posita: „Oremus pro pace Ecclesiae precipue pro „ studio Parisiensi, quod modo cessat, & puto quod diabolus fecit „ modo maximam partem suae voluntatis, quando procuravit in „ cordibus quod cessarent: quia hoc est unum de majoribus da„ mnis, quod ipse possit facere sanctae Ecclesiae: quia studium „ Parisius est fons, a quo rivuli exeunt per totum Mundum, & E„ piscopi, & Archiepiscopi, & alii Ecclesiarum rectores, & pro me, „ & pro omnibus istis dicatis ter Pater noster, & Ave Maria. Duo „ me moverunt ad huc veniendum: primo quia habebam multam „ affectionem ad vos, quia audiveram multa bona dici de vobis: „ aliud est quia volebam quod mediante divina gratia possem ali„ quid vobis dicere unde melius esset vobis de persona mea, & meo „ adventu, & oretis pro nobis, & nos recipimus omnes quotquot „ hic estis in omnibus bonis factis in nostra religione, postquam nos „ inde fuimus ministri, & volumus habere partem in vestris Ora„ tionibus „ [2]. Hactenus Bonaventura, a quo colligimus tria; unum, Bonaventuram sub anni MCCLXXIII. initium ad Parisios adventasse; alterum, illum nondum Cardinalis honorem promeruisse;

[1] *In Thesauro novo Anecdotorum To. I. Lutetiae Paris. MDCCXVII. Miscell. Epist. & Diplo. col.* 1138. [2] *Script. Ord. Praedicatorum Tom. I. pag.* 269. *col.* 1.

se; postremum, Parisiis hoc anno a lectionibus cessatum fuisse. Quae cum ita sint, quid nobis venditat Spondanus, Bonaventuram a Gregorio X. Viterbii anno MCCLXXII. Cardinalis honore fuisse cohonestatum? Superest, ut certam statuamus epocham jam acceptae dignitatis.

In quam sane rem cadunt multa, quae haud minimam difficultatem pariunt, eaque praesertim, quae licet ex coaequalium testium ore prolata fuerint, pugnant tamen inter se, ut maxime disjuncta atque contraria videantur. Haec autem ita conciliavit Eccardus, ut in hac re nullus haesitandi locus supersit. Is cum Petri de Tarentasia, Praedicatorum Alumni perquireret acta [1], cumque tempus, quo a Gregorio X. in Cardinalium numerum cooptatus fuit, perquam sedulo investigaret, nonnullis veterum Scriptorum adhibitis testimoniis, in eam tandem descendit sententiam, ut ratus fuerit, Tarentasiam Cardinalium numero adscriptum fuisse anno MCCLXXIII. die II. aut III. Junii, feria Sexta, aut Sabbato quatuor temporum Pentecostes. Et recte; nam per id tempus Aur. Num. erat I, Lit. Dom. A, Pascha IX. Aprilis, Pentecostes XXVIII. Maij; IV. Tempora XXXI. Mensis ejusdem, tum die II. & III. Junii. Quae cum res ita sese habeat, nemo quisquam erit, qui inficias iverit, Bonaventuram sub idem quoque temporis Cardinalis honore exornatum fuisse. Scriptores enim omnes, hique coaetanei, quos viderim, in hoc maxime conveniunt, ut uno scribant calamo, Bonaventuram simul cum Tarentasia in prima Cardinalium promotione haud ultimum locum habuisse. Ac ne singula testimonia proferamus, illud solum exscribemus, quod prodidit Bartholomaeus, seu Ptolomaeus vulgo dictus, Patria Lucensis, professione Dominicanus, & S. Thomae Aquinatis conscientiae arbiter, & auditor: „ Hic (*i. d. Gregorius X*), *inquit* [2], fecit unam ordinationem Car-
„ dinalium proborum virorum, inter quos duo fuerunt Magistri in
„ Theologia, quorum unus fuit de Ordine FF. Praedicatorum...
„ vocatusque est Fr. Petrus de Tarentasia... Secundus fuit Fr. Bo-
„ naventura de Ordine FF. Minorum, qui similiter fuit Magister in
„ Theologia, & Min. Gen. dictorum F. F. natione Tuscus, vita, &
„ doctrina admodum gratiosus &c. „ Possemus plura in rem hanc afferre testimonia, quae cum ab Eccardo jam saepe alias laudato rela-

[1] *Script. Ord. Praedic. Tom. I. pag.* 351. [2] *Tom. XI. Script. Rerum Italicarum Ludovici Antonii Muratorii, in Hist. Eccles. Nov. Lib. XXIII. c.* 11.

relata sint, ea libenter missa facimus. Non est vero, cur silentio mittamus id, quod Joannes Villanus vetustissimus Scriptor de Gregorio X. traditum reliquit. Gregorii iter prosequens Joannes [1], eum ex Urbeveteri Florentiam peragrasse ait anno MCCLXXIII. die XVIII. Junii, atque inde Mugellum commigrasse Julii Mense, die XV. Qua ex narratione facile quisque perspicit, Gregorium Florentiam non venisse ante, quam Urbeveteri omnium primam Cardinalium promotionem confecisset. Simile igitur est vero, Gregorium vel Urbeveteri, vel Florentiae degentem, Bonaventurae Nostro Parisiis commoranti litteras dedisse, quibus cum illum de Albanensi collato Episcopatu certiorem faceret. Has porro litteras, quas laudamus, tum dabimus, cum ad ejus Vitam ventum erit. Quod vero in vulgi ore versatur de galero a Pontifice Gregorio transmisso, & a Bonaventura in Monasterio Nemoris de Mugello per internuncios accepto, a vero non est ita remotum, ut nullam veri speciem praeseferat. Et quamquam hac de re omnes ad unum suppares Scriptores sileant, cum tamen pervulgata sit, atque omnium perantiqua traditio, efficitur hinc, ut sine impudentiae nota negare illam non possimus. Nec vero aliquis inficiabitur, Bonaventuram obviam occurrisse Gregorio Lugdunum proficiscenti, & cum illo Bononiam, Placentiam, & Mediolanum transilivisse. Id enim testatum faciunt ii, qui Gregorii aetatem attigerunt, vel paullo post quam ille obierit, res monumentis gestas consignarunt. Ut ut res se habuerit, Nos certe minora haec relinquimus, ut utiliora prosequamur. Ad acceptae dignitatis epocham, quod spectat, longissime falluntur illi, qui Bonaventuram putant ad honoris hujus celsitudinem tum fuisse provectum, cum secundo Lugdunensi Concilio interfuit. Sic enim autumarunt Guillelmus Archiepiscopus Tyriensis [2], tum Ciaconius [3], demum Onuphrius Panvinius [4]: quorum sane error ex iis corrigitur, quae nobis suppeditavit Petrus Maria Campi [5], quem ob monumentorum copiam, & diligentem rerum inquisitionem, non uno in loco apertis ulnis amplectitur Eccardus. Affert Gregorii nescio quam Bullam ad Archiepiscopum Magdebur-

[1] *In Histor. Tom. I. Mediolani MDCCXXIX. Lib. VII. Cap. XLII. col. 262, & 263.*
[2] *In suo Chronico ante annos CCCC exarato apud Edmundum Martene Tom. V. Paris. MDCCXXIX. col. 247. n. 20.* [3] *Tom. II. Romae MDCI. pag. 596.*
[4] *Epitom. Pontif. Romanor. Venet. MDLXII. pag. 72.*
[5] *In Hist. Eccl. Placentinae Civitatis: Placentiae MDCLI. part. II. Lib. XIX. p. 263.*

burgensem anno MCCLXXIV. die XXVII. Febr. datam, cujus hoc est initium: *Licet autem Venerabilis Frater B. Albanensis Episcopus, & dilecti filii nostri S. Tit. S. Martini Presbyter, & V. S. Eustachii Diaconus, Cardinales, quibus examinationem electionis ejusdem committendam duximus &c.* Ineunte igitur anno MCCLXXIV. Cardinalis dignitate potiebatur Bonaventura. Sed quid? Annon in prima Lugdunensis Concilii Sessione habita die VII. Maii inter Cardinales sedit Bonaventura noster? Maxime certo. Rei hujus non alium testem damus, quam illum, qui Concilii acta memoriae mandavit. Verum satis videmur hoc refellisse mendacium. Ad recentiores testes nos rapit oratio.

Ex recentioribus, qui, quid egerit Bonaventura prosecuti sunt, numeratur quoque D. Ludovicus Donius D. Attichy Eduensis Episcopus, [1] Vir quidem doctus, sed nostro judicio in aliorum gestis perquirendis parum admodum cautus providusque. Opinionibus Vulgi se rapi sinit in errorem, & turpi quadam socordia ductus, multa neglexit, quae diligenti inquisitione digna videbantur. Quid, oro, in mentem venit Donio, ut Joannem Parmensem Minorum Generalem Ministrum e vivis sublatum diceret prius, quam illi succederet Bonaventura? Tantum enim abest, ut in demortui Parmensis locum suffectus fuerit Bonaventura, quin potius is excesserit ante, quam ille obiret. Siquidem Bonaventura vita concessit anno MCCLXXIV: Parmensis autem MCCLXXXIX. Verum ut intelligas quid praesertim Majores Nostros moverit, ut Parmensis loco Bonaventuram ad Ordinis gubernacula vel invitum destinarent, operae est pretium audire Antoninum rem ita narrantem [2]: „ Idem Joannes, *Parmensis*, Generalis cum omnimoda importunitatis instantia, al„ legata impotentia, a Ministro Generali se absolvi obtinuit. „ Cetera, quae minus vere dixit Donius brevitatis ergo omittimus; praesertim cum in ante dictis Scriptoribus ipsissima Donii mendacia coarguerimus. Itemque mittimus complures alios Scriptores, Robertum idest Bellarminum [3], Antonium Possevinum, [4] Henricum Willotum [5], Casimirum Oudinum, [6] Guillelmum Ca-

[1] *Flores Historiae S. Collegii S. R. E. Cardinalium Lutetiae Paris. MDCLX. ad an. MCCLXXIV. p. 338.* [2] *In Summa histor. Part. III. Tit. 24. cap. 9. n. 5.*
[3] *Script. Ecclesiast. Venetiis MDCCXXVIII. pag. 448.* [4] *In Apparatu Sacro.*
[5] *Athen. Orthodox. Sodalitii Francisc. Leodii MDXCVIII. pag. 67.*
[6] *Tom. III. de Script. Eccl. antiquis col. 372. & seqq.*

Cave, qui vel parce de Bonaventura scripserunt, vel aliorum crambem recoquere. Silentio vero non mittimus Eruditissimum Joannem Baptistam Sollerium [1], quem & honoris, & grati animi caussa nominamus. Obstupuit Vir Excellens, ecquid fuerit, quod in numerosa Minorum familia, nemo hactenus Bonaventurae Vitam ad certam annorum seriem composuerit, & ea, qua opus erat, diligentia, tanti hujus Viri gesta eventilarit. Quasi Sollerius omnium primus habendus sit, qui Bonaventurae Vitam ex inordinato in ordinem adduxerit, suoque momento atque judicio distribuerit. Multum quidem operis & industriae, in commentario suo elucubrando posuit Sollerius: non enim ita invidi sumus, atque ingrati, ut aliquid ei gloriae detrahere velimus. At satis non intelligimus, ecquid illum moverit, ut dicendi formulis hisce passim uteretur: *Pergo cum waddingo: ita waddingus pergit: ut cum waddingo loquar;* idque genus similibus. Porro si Nostratium nemo unquam fuit, qui aequis ponderibus Bonaventurae acta expenderit: si, ut ille ait, nemo Bonaventurae Vitam ad certam annorum seriem redegit; eccur Sollerius passim Nostratibus utitur? cur praeterea Waddingi vestigiis insistit adeo, ut ab ejus latere non discedat unquam? Ita profecto est: & ne id gratis dictum putes, velim cum Waddingo Sollerium conferas. Verumtamen Sollerium pleno laudamus ore, eo praesertim nomine, quod praeter ea, quae Waddingus noster quam verissime scripsit, plura, haecque commemoratu digna, retulerit. Quid modo de commentarii hujusce ratione dicam? paucis certe me expediam. Itaque Sollerius suum praemittit commentarium, in quo cum erudite, tum diligenter praecipua Bonaventurae acta in examen vocat; dehinc Orationem ab Octaviano de Martinis habitam adjungit; postea, Sixti utriusque & IV. & V. diplomata adnectit; postremo subnectit Vitam a Galesinio concinnatam, & ab eodem Sollerio pluribus in locis emendatam. Verum de Sollerio satis: jam ad Vitae S. D. recentissimum Autorem accedamus. Is est Petrus cognomento *Boule*, natione Gallus, professione Franciscanus, qui, nomine occultato, Bonaventurae brevem historiam gallico idiomate non composuit modo, sed exquisitis etiam characteribus adornatam Lugduni edi curavit an. MDCCXLVII. Aspice operis hujus frontem: *Histoire Abrègèe de la vie des vertus & du cul-*

[1] *Tom. III. Julii pag.* 811.

culte de S. Bonaventure, de l'Ordre des FF. Mineurs, Cardinal-evesque d'Albano, Docteur de l'Eglise, & Patron de la Ville de Lyon. Ecrite par un Religieux Cordelier. A Lyon MDCCXLVII. Opus quatuor in libros digestum, & in varia deinde capita tributum. Verum quod ceteris Nomenclatoribus accidit, id quoque Scriptori nostro usuvenisse videtur. Qui S. Bonaventurae acta scrutati sunt, nihil habuerunt pensi, ut testes synchronos adirent, sed recentioribus contenti, ea duntaxat quaesivere, quae vel a Marco Olyssiponensi, vel a Petro Galesinio, ceterisque hujus furfuris scriptoribus tradita fuerunt. Ex quo factum, ut unus alterum in errorem traxerit, ad modum colligatae catenae, cujus postremus annulus ita ex aliis deducitur, ut si moveatur, omnes quoque pertrahantur necessum erit. Et sane; cum Gallus Scriptor Noster in Bailletto, isque in Olyssiponensi, factum de Bonaventurae nomine adjuncto legerit, levem Olyssiponensis narratiunculam ita suxit, itaque ampliavit, ut primum suae Vitae caput tali re oppleverit. Verum quam Bailletti, Olyssiponensis relatio, fidem mereatur, jam innuimus supra. In sequenti capite, in quo Gallus Nomenclator se de Bonaventurae puerili aetate, educatione, genio, studiisque acturum promittit; promissis stetisse non videtur, multa de illo narrans, quae ad Oratorem potius, quam ad sincerum Historicum pertinent certe. Pergit Legendista nuperus, & capite tertio de ejusdem in Ordinem ingressu agens, quo nescio Scriptore nixus, rotunde asserit Bonaventuram ab Haymone Generali Ministro Ordinis vestem accepisse. Conjecturis si detur locus, sique Antonino jam supra laudato fidem praestemus, hoc unum evincimus, Bonaventuram Haymonis Minorum Generalis tempore Ordinem ingressum fuisse. Quod quam diligenter advertere debuerat Gallus, id per summam negligentiam omisit, siletque tempus, quo Bonaventura, seculo relicto, Minoritis addixit se. Itemque caput quartum libri ejusdem aggrediens, verba praesertim facit de prima Lugdunum profectione, deque studiis Parisiis jam incoeptis: sed ita rem tractat, ut nullam temporum seriem observet. Quotus enim quisque est, qui, sine temporum delectu, se satis diligenter pro rei dignitate commemorare, nedum inquirere posse arbitretur ea, quae Majores Nostri ad laudem sempiternam egerunt? Nae chronologica quidem ratio summo est ei praesidio, qui sedulam Histo-

toriae navat operam; quique sapientissimorum Virorum monumenta literis mandata, studiose, ut decet, discutienda aggreditur. Nunc vero ad propositum. Consilium non est certe, singula, quae Gallus Legendista minus accurate tradidit, scrupulosius, quam par sit, persequi, notare, atque corrigere. Quae scripto commisit Gallus, ab aliis fontibus deducta non videntur, quam ab iis, quos Nos supra aperuimus, quosque attentis oculis examinavimus. Atque haec habuimus, quae de Legendistis disputaremus. Si quid mutandum esse videbitur, aut omnino tollendum, aut si quid erit praeteritum, velim Nobis ignoscat Lector.

Plura ne leviter quidem attigimus, sed intacta reliquimus omnino, propterea quia aut a Waddingo, aut a Sollerio, ut monuimus alias, castigata fuerunt. Ad S. Bonaventurae Vitam, quam Nos descripturi sumus brevi, ut veniamus, quamquam seculi XIII. perpauci fuerint Scriptores, qui Bonaventurae acta recensuerint, attamen ea, quae ab aequalibus dicta sunt ita colligemus in unum, ut ex illis duntaxat ejus Vitam conficiamus. Nihil in medium afferemus, quod cum vetustis Nomenclatoribus, tum antiquis monumentis probatum non sit. Sicque res certa erit, & extra omnem dubitationis aleam posita.

D. BO-

D. BONAVENTURAE
ORDINIS MINORUM
GENERALIS MINISTRI
S. R. E. CARDINALIS
EPISCOPI ALBANENSIS
ET EJUSDEM DOCTORIS MAXIMI
V I T A.

S. Bonaventura, Minorum lumen, ac decus, Universitatis Parisiensis Auditor & Magister, S. R. E. ornamentum, Vir fuit „ eminentis scientiae, & „ eloquentiae, sanctitate praecipuus, vita, commiseratione, ac moribus excellentissimis decoratus, benignus, affabilis, pius, & misericors, „ virtutibus plenus, Deo & hominibus dilectus.... cui hanc gratiam concesserat Dominus, quod quicumque eum videbant ipsius amore incontinenti capiebantur ex corde „[1].

Na-

1 *Ita Scriptor is, qui Lugdun. Conc. II. interfuit, ejusque brevem historiam narravit apud Labbeum Tom. XI. Conc. Part. I. col. 960.*

Natus est igitur Vir ingenio, & sapientia excellens, anno vulgaris aerae vertente MCCXXI., in oppido *Balneoregium* dicto in Tusciae Italiae regione sito, quod in Orientem Urbem-veterem spectat, in Occidentem vero Solem respicit Viterbium. „ Joanne „ cognomento Fidanza, & Ritella nomine, fidelibus conjugibus or- „ tus, Baptismatis unda respersus fuit, quae ex Joanne Medici- „ nae Magistro, & Felice Antonii, qui & ipsi ab illis Majoribus „ originem trahunt, atque aliis testibus Balneo-regiis probe com- „ perta sunt. [1]

Fuerunt, qui Bonaventurae Parentes longe ditissimos, & illustri loco natos traderent: fuerunt e diverso, qui plebejos, ac summe tenues fuisse dicerent. Nobis autem istiusmodi gloriola nihil honoris Bonaventurae addere videtur, cum recte factorum, & magnorum in Christianam Rempublicam meritorum una sit gloria, atque laus consideranda. „ Joannis nomen in sacro lavacro „ tulerat, ut docent veteres codices, in quibus Joannem nomi- „ nari testatur Galesinius [2]. Et fortassis pro multorum usu in no- „ minibus nectendis, dictus est Petrus Joannes, vel Joannes Pe- „ trus. Nam autores mallei maleficarum [3], qui S. Viri aevum „ propius attigerunt, scribunt verum nomen ejus fuisse, Petrum „ de Bonaventura [4].

A puero in mortiferum morbum incidit, cujus pia Mater summo oppressa dolore, S. Francisci, qui jam de recenti in Coelum abierat, opem petens enixe, fit illa voti compos, & puer repente surrexit. *Per ipsius*, inquit Bonaventura [5], *Sancti Francisci invocationem, & merita, in puerili aetate sicut recenti memoria teneo, a mortis faucibus erutus, si praeconia laudis ejus tacuero timeo sceleris argui, ut ingratus.*

Pristinae valetudini in integrum restitutus, ubi per aetatem licuit, juvenis unum, eoque fortasse amplius, vigesimum agens annum, toto pectoris ardore ad capessendam Christi militiam accinxit se. Vale itaque seculo dicto, Minorum Institutum, quod id temporis summo erat in honore, Generali Ordinis Ministro Haymone gubernante, aggressus est anno ab Orbe redempto MCCXLIII.

Pro-

1 *Haec auritus testis Octavian. a Martinis in Oratione de Vita S. Bonav. apud Sollerium.*
2 *Cap. I. Vitae S. Bonaventurae apud Sollerium.*
3 *P. III. Mal. qu. I.* 4 *Sic Theophilus Raynaudus in Indiculo SS. Lugdunensium Tom. VIII. Lugduni MDCLXV. pag. XXXVII.*
5 *In Praefatione ad Vitam S. Francisci.*

Probationis de more curriculo emenso, studiis illectus, & doctrinis flagrans, Parisios actutum mittitur velut ad optimarum artium, & disciplinarum Magistram. Scilicet in ea inciderat tempora, in quibus studia & artes hinc Parisios extorres profugerant. Hoc sane nomine Majorum Nostrorum diligentiam summopere laudamus, qui, cum cognovissent se hominem communi bono acquisivisse, eam sibi curam sumpserint, ut ad illam Universitatem Bonaventuram mitterent, quae cum omni disciplinarum genere tum Doctoribus eximiis florebat maxime. Haud erant nescii prudentissimi Viri, referre cumprimis, a quo potissimum Magistro erudiaris.

Parisios ubi labente anno MCCXLIV. accessit, se Alexandro Alensi omnium primo Minorum Aliptae in disciplinam tradidit: qui magnum juvenis ingenium, atque felicissimam indolem admirans, dixit, sibi videri, *quod in eo Adam non peccasset* [1]. Ut illum brevi instituit Alensis, ac plurima cum Philosophiae, tum etiam Theologiae praecepta illi tradidit, senio confectus abiit hinc anno MCCXLV. XII. Cal. Septembris. Huic porro Praeceptori laudatissimum damus Ecclesiae Doctorem Bonaventuram, non Joanni Rupellensi, vel cuivis alio Minorum Magistro. Ei siquidem Alensis facilem sternit viam ad ceteras scientias, quas peroptime calluit, comparandas. Quare se ita Alensi addixit Bonaventura, ut ad ejus scripta tanquam ad saxum adhaesisse videatur.

In humanis igitur disciplinis ad plenum eruditus, Theologicae Facultati, cui vel ab adolescentulo summopere deditus erat, sedulam navavit operam. Huic tantae disciplinae adeo credidit se, ut non modo degustarit ea, quae ad hanc scientiam conferunt, sed in illa velut ad sireneos scopulos consenuerit etiam. Septimo Ordinis pervoluto anno, cum in sacra Facultate satis superque versatus esset hunc promeruit honorem, ut inter Minorum septa constitutus, Auditoribus Nostris Sententiarum Libros legeret anno MCCL. Jam vero tum aetatis suae annos agebat XXIX, aut verius XXX. Ab infimo ad supremum dignitatis gradum pervenit brevi: nam ubi tres inter domesticos lares in sacris exponendis literis insumpsit annos, e publico Universitatis loco summo cum omnium plausu dicere coepit: sicque in utriusque subselliis versatus fuit optima & autoritate, & fama.

Hoc itaque anno MCCLIII., Baccalaurei munus (nam primus

[1] *Ita Suppar Scriptor Barthol. Pisanus in lib. Conf. Part. II. Fructu* 8.

mus hic erat Magisterii gradus) subiit; idque in Scholarum instauratione, quae, ut ferunt, in Octobris mensem inciderat: quo cum laude perfuncto, ad altiorem gradum, quem *Licentiandorum* appellant, in sequenti anno provectus fuisset, nisi Academici acerrimi Mendicantium osores, ne *Principium*, ut ajunt, in Episcopali Aula haberet, impediissent omnino. Quae tamen Parisiensium Academicorum pertinacia, non illum deterruit eo, quo minus publicis lectionibus daret operam. Unde reliquum iter, quod jam instituerat, conficere perrexit, & Minorum Cathedram, quam jure Nostrates assecuti fuerant, ad annum usque MCCLVI. multa Auditorum frequentia tenuit. Una igitur sola illi supererat rudis, atque Magisterii virga, qua donari non potuit, propterea quod in dies magis ac magis Parisiensium invidia gliscebat. Sed quid potuit Obtrectatorum procacitas! paulum oppido rem procrastinavit. Namque hujusmodi gloria, quae Bonaventurae hoc anno debebatur jure, in sequentem MCCLVII. delata fuit.

Sed cum in omnium oculis viveret Bonaventura, cumque ejus laus late longeque diffusa esset, eo honoris progressus est, ut juvenis adhuc, triginta idest & quinque annos natus, omnium suffragiis dignus haberetur, qui Joanni Parmensi Minorum Generali Ministro succederet. Rem, quemadmodum oportet, accurate exposuit Waddingus [1]. Cum dignitatis pertaesus, & mirum in modum divexatus esset Parmensis, Alexandri IV. monitis, & suasionibus, Generalia comitia coadunavit Romae anno MCCLVI. IV. Nonas Februarii. Quibus ita adductis, caussatus fuit primum se plus nimio Officii onere premi, sibique videri substinere onus Aetna gravius. Itemque ingenii imbecillitatem, atque aetatem jam prope actam caussabatur; cui quamvis repugnarent Patres, Parmensis tamen vota audiere, & Generalis dignitatem, cui ille nulla inductus vi nuncium miserat, Bonaventurae jam tum absenti contulerunt. Ubi se ad Ordinis gubernacula designatum intellexit Bonaventura, restitit quammaxime potuit, at non pervicit tamen. Siquidem S. P. coactu, Patrumque efflagitatu, gravem sibi provinciam concreditam vel invitus suscepit. Sic ille universo Ordini scribens, ait: *Licet insufficientiam meam ad ferendum onus impositum cognoscerem manifeste, per debilitatem corporis, imperfectionem mentis, inexperientiam actionis, & repugnantiam voluntatis;*

[1] *Tom. II. Annal. ad ann. MCCLVI. n. II. & seqq.*

pientia, ac prudentia sic inclaruit, ut Alexander IV, cui summo erat in pretio, gravissimo ad illum Diplomate misso, non modo calcaria addiderit, sed miris illum laudibus etiam evexerit. Notatu sunt digna, quae ad calcem Diplomatis adjunxit Alexander: „ Caeterum, *inquit* [1], quia pro certo tenemus, quod „ data sit tibi coelitus gratia regendi salubriter populum sanctum „ Dei, ac ejusdem gubernacula Ordinis prospere dirigendi; Nobis de te fiducia magna probetur, quod dictus Ordo te illi praesidente continuatis concrescet augmentis, ejusque status, authore Deo, grata suscipiet per tum ministerium incrementa virtutum..... Datum Viterbi XII Cal. Novemb. anno MCCLVII.

Sub haec tumultuari desiere Parisienses Academici, & pace cum Mendicantibus utcunque inita, *Principio* a Bonaventura circa Mensis Octobris finem habito, volentes, nolentes, interfuere: sicque Magisterii lauream, quam per summum nefas ab illo nitebantur abstulere, obtinuit tandem. Sed quid ab anno MCCLVII, quo cum Aquinate Magisterii rude donatus fuit, usque ad annum MCCLX., quo comitia generalia Narbonae celebravit, quid, inquam, ille egerit, quamquam nobis compertum non sit, conjectu tamen pronum est, in hoc illum laborasse, ut Parisiensium damnatum libellum scripto confutaret. Verum de scripto hoc alias. Anno itaque MCCLX., in Pentecostes festo, quod in X. Cal. Junii incidit, vocatis comitiis, Generale Capitulum Narbonae egit, in quo cum multa prudenter, tum recte sanxit, quae multum Ordini profuere. Jussus hic a Patribus fuit, ut perquisitius, quam coaevi testes fecerint, Sancti Francisci Vitam conscriberet: quem quidem laborem non suscepisset, nisi illum *Fratrum fervens incitasset affectus, generalis quoque capituli concors induxisset instantia* (2). Generali soluto capitulo, ac omnibus sapïenter constitutis, Gallia profectus est statim, ut *locum originis, conversationis, & transitus Viri Sancti*, Francisci, *adiret, utque cum familiaribus ejus adhuc superviventibus, collationem de his haberet diligentem, & maxime cum quibusdam, qui sanctitatis ejus, & conscii fuerunt, & sectatores praecipui*.(3) Quamobrem *anno post ipsius Beati Patris transitum trigesimo tertio* (seu mavis XXXIV. i. d. A. D. MCCLX.) *in Alverniae montem tamquam in locum* quie-

[1] *Vide Tom. II. Annal. Waddingi ad an. MCCLVII. pag. 161. n. X.*
[2] *S. Bonav. in Prol. Vitae S. Francisci* [3] *Idem ibidem.*

quietum, *amore quaerendi pacem spiritus declinavit*.[1] Simul ut de turba in solitudinem contulit se, otium, quod nactus fuerat, cum in eruendis oraculorum misteriis, tum in Francisci historia scribenda contrivit. Inibi praeterea *Itinerarium mentis in Deum* summa devotione composuit, in quo coelestis Bonaventurae amoris ardorem sentias licet. Quandiu vero in Alvernae cavernis abditus & inclusus latuerit, silent omnes, qui, quid ille gesserit, perscrutati sunt. Hoc unum scimus, solemni illum interfuisse exhumationi sacrorum Ossium Antonii, quae anno MCCLXIII. VI. Idus Aprilis concelebrata fuit. Post hoc Pisis generalia comitia habuit XIII. Cal. Junii: in quibus cum plura, tum illud praecipue statuit, ut Sanctimonialium *Damianitarum*, seu, ut vocant, *Clarissarum* cura dimitteretur omnino. Id sibi, suoque Ordini ut concederet, rogavit Urbanum nominis hujus IV., qui, quod prudentissime flagitabat, aequo animo tulit, totoque capite annuit. Hinc litium origo, & controversiarum multitudo; quas mox Urbanus diremit. Suum etenim de hac re judicium tulit anno MCCLXIII. XIV. Cal. Septembris, ut ex litteris Bonaventurae datis liquet manifesto.[2] Videas quoque licet in Waddingo Bonaventurae epistolam, quam cum publico Monialium *Instrumento* anno MCCLXIV. III nonas Octobris Assisii acto, complicaverat *Fratri Laurentio in administratione Tusciae Visitatori*[3].

Atque his temporibus, cum haec pertractaret Bonaventura, „ huic duo evangelia glossanda dimiserat Urbanus: sed excusans „ se propter officium, quod habebat; quia Minister Generalis „ erat, Thomas Aquinas supplevit „[4]. Adeo Bonaventurae sapientia spectata fuerat Urbano. Urbano solum? Quinimo Clementi hoc nomine IV. Nam cum Narbonae Archiepiscopatum teneret *Guido* cognomento *Grossus* (id enim Clementi nomen erat ante, quam summus Pontifex renunciaretur) jam tum Bonaventurae virtutem perspectam habuerat, ejusque opera magnis in rebus usus fuerat maxime. Is cum in Anglia commoraretur (illuc enim Legatus ab Urbano missus fuerat Guido, ut Angliae Proceres domesticis dissidiis pene consumtos conjungeret) Pontifex absens creatus fuit anno MCCLXV., Perusii nonis Fe-

1 *Idem in Itinerario mentis in Deum.*
2 *Extant in Reg. Pont. Tom. II. Annal. Min. n. X. pag. 96.*
3 *Tom. II. Annal. ad an. MCCLXIV. n. III. pag. 272.*
4 *Ptolomaeus Lucensis in Hist. Eccl. lib. XXII. cap. XXIV.*

tis: quia tamen durum est contra stimulum calcitrare tantae congregationis, & Summi Pontificis, ac per hoc, & Altissimi Dei voluntati pertinaciter resistendo, sarcinae gravi & quasi importabili humeros supposui imbecilles, sperans de adjutorio virtutis Omnipotentis, & confidens de adminiculo vestrae sollicitudinis in idipsum [1].

Statim ut oneri humeros supposuit (a Patribus ne, an ab Alexandro S. P. accersitus, ignoratur omnino) Parisiensi relicta Universitate, in Italiam demigravit. Ubi Romam aestate pervenit, diligenter inquisivit in ea, quae tum adversum Parmensem, tum contra ejusdem socios inaniter fundebantur. Qui Parmensem, Virum ceteroquin de recta fide bene sentientem iniquo ferebant animo, non mediocrem illi invidiam conflaverant, objicientes, eum plus aequo in Trinitatis negotio, Joachimo Abbati addictum fuisse. Verum quid in hac re Parmensis senserit, quidve Bonaventura egerit, non est, cur hic potissimum Annalistam nostrum exscribamus.

Sub idem quoque temporis, Alexandri IV. jussu, Parisiensium, & Mendicantium concertationi Anagniae mense Septembris habitae interfuit. Eo quidem vesaniae processerat res, ut Academici non modo virulentae linguae telis peterent Mendicantes, sed illos etiam pestilentissimis scriptis insectarentur. Quapropter res ab Alexandro in judicium adducta fuit, ac utriusque factionis Magistris convocatis, diem caussae peragendae dixit. Rationibus utrinque propositis, hisque a Pontifice aequo momento libratis, hoc ille demum judicium pronunciavit, ut libellum, quem contra Mendicantes stulte conscripserant Academici, flammis, cimmeriisque tenebris traderent. Placet audire aequalem de hac re differentem testem omni fide dignum Thomam Cantimpratanum:
„ Literas infamatorias, plenas mendaciis contra dictos Fratres
„ per diversa loca & regna miserunt *Academici*. Post has & li-
„ brum nefandissimum compilarunt, qui sic incipit: Ecce viden-
„ tes clamabunt foris, titulum habens: De periculis novissimo-
„ rum temporum: in quo libro, spiritu nequitiae & vesano prae-
„ fatos Ordines elidere, & destruere nitebantur. Qui liber, qua-
„ liter citatis, & vocatis ad Curiam & praesentiam S. P. dictis
„ Magistris, damnatus sit, & combustus, non solum in ipsa Cu-
„ ria, sed & Parisiis coram Universitatis multitudine copiosa,
„ sci-

[1] *In epist. encyclica ad Univers. Ord. data.*

„ scire poterit, qui collationes, & disputationes legerit, prae-
„ cipue contra Magistros quatuor in capite adversarios. Dispu-
„ tationes quoque D. Hugonis Presb. Card. Fr. Ord. Praedica-
„ torum; D. Richardi.... Sed & Fr. Bonaventurae Generalis
„ Ministri Ordinis Fratrum Minorum, & maxime M. Alberti
„ Fr. Ord. Praed. ad hoc specialiter a D. Papa vocati „ [1]. Horum autem omnium palinodiam cecinere M. M. Odo de Duaco, & Christianus Belvacensis, qui Academiae Parisiensis partes, & caussam velut pro aris & focis tuiti fuerant. Ad haec juravere, se Aquinatem non minus, quam Bonaventuram, in amicitiam, fidem, & Magistrorum societatem recepturos. Quamobrem Cardinales, qui huic negotio praeerant, *Instrumentum* confici jusserunt anno MCCLVI. die XXIII. Octobris: in quo inter cetera mandatum fuit Magistris, „ ut Fratres Praedicatores Mi-
„ nores Parisius degentes, Magistros & Auditores eorum, & spe-
„ cialiter ac nominatim Fratres Thomam de Aquino de Ordi-
„ ne Praedicatorum, & Bonaventuram de Ordine Minorum Do-
„ ctores Theologiae ex tunc quantum in eis esset, in societa-
„ tem Scholasticam & ad Universitatem Parisiensem reciperent,
„ & expresse Doctores ipsos reciperent ut Magistros. „ [2] Verumtamen promissis non stetere Academici: nam aegre ferentes palinodiam, quam contra Parisiensis Universitatis jussa cecinerant Anagniae Magistri, passi non sunt, ut Aquinas, & Bonaventura Magisterii rude donarentur. Ubi Parisios rediit Bonaventura, sperans forte se conventum in Episcopi Aula habiturum, diruptis omnibus modestiae modis, in Virum ceteroquin insontem furentes debacchati sunt Academici. Interim commisso sibi gregi non defuit, sed profuit maxime: nam cum videret multa, haecque correctione digna, mala, in Ordinem clanculum irrepsisse, coepit gradatim ea restituere, quae consuetudo vitiosa detraxerat. Id quo facilius ageret, epistolam, quam encyclicam nominant, cum sale humanitatis sparsam, tum amoris notis insignem, Universo dedit Ordini; in qua se totum in convellendis malis occupatum ostendit. Haec porro epistola, quae inter ejus Opera collocatur, Parisiis data fuit anno MCCLVII. IX Cal. Maii. Hisce rebus Bonaventurae sollicitudo, nitoris ardor, sapien-

[1] *In Opere de Apibus. lib. 2. cap. 10. num. XXIII. pag. 175.*
[2] *Apud Boulaeum Tom. III. pag. 315.*

bruarii. Simul ac Perusium venit Clemens, coepit de Viro cum prudentia tum doctrina praedito deligendo cogitare, qui Anglorum discordias sedaret omnino. Hoc cum animo reputaret, Eboracensis Sedes, quae in Anglia sita est, ob Archiepiscopi mortem, libera facta fuit. Unde nulla interjecta mora, Eboracensem Bonaventurae Archiepiscopatum contulit, sperans futurum, ut sua prudentia Anglorum animos dissidentes componeret. Haud enim Summus Pontifex ignorabat, saepe etiam sub palliolo sordido, ut tritum est, sapientiam perinde, ac dexteritatem latere. „ Vacante igitur Eboracensi Ecclesia, ait Clemens, per mortem b. m. Eboracensis Archiepiscopi......... Attendentes in te Religionis asperitatem, nitorem vitae, conversationis munditiam, eminentiam scientiae, providentiae circumspectionem, & compositionem gravitatis, & quod tamdiu, tam laudabiliter toti tuo praefuisti Ordini susceptum generale ministerium super illum gerendo fideliter, & prudenter, & salubriter exequendo ad magnum honorem ipsius Ordinis, & profectum; quodque sic innocenter conversari assidue studuisti sub observantia regulari, quod divina te semper gratia prosequente reddidisti te placidum & amabilem quasi omnibus, & ubique, ac propter hoc sperantes firmiter quod pleno in te prosequemur affectu, id quod circa praetactam Ecclesiam sedem eamdem, & ipsum Regnum in hac ejusdem Ecclesiae ordinatione avide affectamus, de persona tua ipsi Ecclesiae, authoritate Apostolica providemus, & te illi praeficimus in Archiepiscopum, & pastorem, absolventes te a vinculo ministerii Generalis praefati Ordinis... Dat. Perusii VIII. Cal. Decemb. an. MCCLXV. [1]. In qua tamen re quoquo modo potuit, tergiversatus ita est Bonaventura, ut illius precibus adductus S. P. ab Archiepiscopatus onere eum solverit. Clara in hoc extitit Bonaventurae virtus, qui cum amplissimum Archiepiscopatum nactus esset, magis illi cordi fuit Ordinis sui regimen, quam gloria & divitiae multae.

Post haec, relicta Italia, Galliam, unde anno MCCLX. exierat, rediit, Lutetiae Parisiorum Generalem conventum habiturus. Ibi cum in dies magis ac magis Minorum Ordinem prolapsum videret, huic ut consuleret, Clementis jussu decernit mul-

[1] *Tom. II. Annal. ad an. MCCLXV. pag. 284.*

multa, quae procacium audaciam resecarent. De qua re germane fraterneque scripsit *Fr. B. Saucelis Provinciae Ministro*, ceterisque Ordinis Proceribus, ut *illos sollicitos redderet ad eos potissimum abusus tollendos de medio, quibus sinceritas Religionis inficitur, perfectionis celsitudo deprimitur, & Sanctitatis claritas offuscatur* [1]. Pene certe hic triennium egit Bonaventura, qui, si Waddingo credimus, suam non omisit operam in ciendis per se, suosque ad sacrum bellum Principibus. Convocatis generalibus Assisii comitiis anno MCCLXIX., Reipublicae Christianae discrimen commendavit consodalium orationi, & in praedicanda Cruce per deputatos Ministros sollicitudini. Tartari enim ubique fere gentium sese diffunderant.

Verum ut ad Parisienses Magistros, quos ante nominavimus, ut jam revertamur, quamquam illorum factio, & Pontificiis litteris, & S. Ludovici Gallorum Regis ope sopita fuerit, hoc tamen anno MCCLXIX. renasci non erubuit. Surrexit enim nescio qui Parisiensis Magister, Gerardus de Abbatis-Villa dictus, qui Guillelmi a Sancto-amore desertam proscriptam caussam aggrediens, in Minoritas, quos oderat multo pejus, quam Mendicantes ceteros, linguam & calamum acuit acerrime. Cui sane Obtrectatori nervose admodum respondit Bonaventura, sed ita, ut charitatis vincula nunquam disrumperit. Tametsi Gerardi verba usque adeo aspera fuerint, ut ingenium quamtumvis forte irritare valerent, bilem tamen, & iracundiam continuit sic, ut nulla in Gerardum dicta male jecerit: *Sane quia hujusmodi fabricator erroris*, inquit, [2] *cum adhuc sit viator, ut credimus, corrigi potest per Dei clementiam.... hinc procacis hominis erectam cervicem, oportet dura increpatione ferire, non quidem amari cordis odio, sed tranquillae mentis emulatoria charitate.*

Haec cum ageret Bonaventura, Clemens nominis hujus IV. sanctissime devixit anno MCCLXVIII. III. cal. Decembris. Triennio ferme ab ejus obitu jam elapso anno, post diuturnam & summam Cardinalium dissensionem, in ejus locum suffectus fuit Thealdus patria Placentinus, professione Archidiaconus Leodiensis, qui nomine commutato, Gregorius X. vocari coepit deinceps. In Cardinalium consiliis, & compromisso faciundo inter-

c 4 fuit

[1] *S. Bonav. in epist. encyclica Tom. II. Annal. ad Annum MCCLXVI. n. VI. pag. 290.* [2] *In Prologo Opusculi, cujus titulus: Apologia Pauperum.*

fuit quidem Bonaventura, sed non ita, ut huic dissidio judex praefuerit. Jam ubi anno MCCLXXII. IV Idus Februarii Viterbium e Syria Gregorius venit (absens enim Viterbii creatus fuerat) haud ignorans Bonaventurae gravitatem, consilium, prudentiam, atque doctrinam, jussit ut secum Romam proficisceretur, utque solemni Coronationi IV. Cal. Aprilis peragendae adesset. Paruit quidem jussis Bonaventura, ac Romam cum magno Cardinalium Procerumque Ecclesiae comitatu adiit: sed verens, ne Romae forte commorans, Gregorii animum ita alliceret, ut illum ad altiorem gradum eveheret, Roma relicta, inde Pisarum Urbem contulit se. Ubi cum pervenit, generalia comitia iterato celebravit pridie Idus Junii. Post quae ad anni MCCLXXII extremum Parisios accessit, concionibus, ut conjectura consequimur, operam navaturus. Nec vero diu, multumque illic immoratus fuit: nam Gregorius, qui Bonaventurae merita optime norat, Cardinalium numero illum adscripsit anno MCCLXXIII. die II. aut III Junii. Hoc cum fecit Gregorius, literas Parisios misit, non hortans modo, sed prohibens etiam, ne collatae dignitati, neve jussis Pontificiis repugnaret. Non faciemus abs re, si quae Gregorius Bonaventurae scripsit, ex parte recitabimus: „ De ipsorum Fratrum consilio, inquit [1], Albanensi Ecclesiae tunc vacanti de te duximus providendum, te in Episcopum praeficientes eidem; ideoque discretioni tuae praesentium tenore praecipiendo mandantes, quatenus onus dispositione Apostolica humeris tuis impositum devote suscipiens huic provisioni nostrae in humilitate spiritus sine cuiusquam difficultatis obice acquiescas. Praecipimus quoque, ut ad praesentiam nostram absque tarditate aliqua morosae cunctationis accedas, una Nobiscum divinis obsequiis, & universalis Ecclesiae servitiis vacaturus. „

Omni itaque abjecta cunctatione atque tarditate, magnis licet difficultatibus affectus, & afflictus esset, attamen iter aggressus fuit, ut ad mensis Julii medium Mugellum in Tusciae finibus situm adventarit. Hic cohonestatus purpura, & cardinalatus insignibus, se comitem Gregorio Lugdunum versus proficiscenti exhibuit. Mugello igitur discedens, Bononiam aestate pertransivit, inde Placentiam, postea Mediolanum accessit octavo Idus Octobris

[1] *Ex M.S. Formulario Marini Ebulensis aevi illius Script., apud Petrum Mariam Campi in Hist. Eccl. Placentina part. II. pag. 432.*

bris [1]. Hinc Camberiacum adiit, tum circa Novembris finem Lugdunum tandem pervenit. Hic auspicato gerere coepit ea, quae cum Universali Concilio parando necessaria videbantur, tumque illi a summo Pontifice praescripta fuerant. Unde orta fama est, Praesidis illum munere in privatis Sessionibus perfunctum fuisse. Reliqua, quae Bonaventura in Concilio egit, alienis potius, quam propriis verbis narrata volumus. Aequalis utimur autoritate Scriptoris. [2]

„ Anno MCCLXXIV; mense Maii, die Lunae septima ejusdem tertia Indictione, congregato generali concilio per sanctissimum patrem dominum Gregorium decimum, sacrosanctae Romanae Ecclesiae summum & universalem Pontificem, Lugduni in majori Ecclesia sancti Joannis Lugdunensis..... sedens idem summus Pontifex in faldistorio suo fecit crucem super Praelatos & Concilium, qui sic sedebant ab opposito, & in eminentibus sedibus praeparatis. In medio navis ejusdem Ecclesiae.... in sedibus a latere dextero Pontificis sederunt Domini, Joannes Portuensis, & sanctae Rufinae, Petrus Tusculanus vicedominus Praenestinus, Frater Bonaventura Albanensis, Frater Petrus Ostiensis, & Velletrensis, Bertrandus Sabinensis, Episcopi Cardinales.

„ Item pendente termino tertiae Sessionis Frater Hieronymus, & Frater Bonagratia de Ordine Fratrum Minorum, qui missi fuerant nuncii cum duobus Fratribus per Romanam Ecclesiam ad Graecos miserunt quasdam litteras Domino Papae, de quibus ipse Dominus Papa multum gavisus est, & fecit vocari omnes Praelatos in majori Ecclesia Lugdunensi: & ibi omnibus Praelatis existentibus in cappis suis Frater Bonaventura Albanensis Episcopus sermocinatus est, proposito themate, quod legitur Baruch: *Exurge Hierusalem, sta in excelso, & circumspice ad Orientem, & inde collige filios tuos ab Oriente usque ad Occidentem.*

„ Eodem anno, & mense, die XXVIII., in festo Apostolorum Petri & Pauli, Dominus Papa celebravit Missam in majori Ecclesia sancti Joannis Lugdunensis, existentibus ibidem omnibus Cardinalibus, & Praelatis, qui ad Concilium fuerant

„ evo-

[1] *Ita Bernardinus Corius in Hist. Mediol. edit. Med. apud Alexandrum Minucianum MDIII. fol. n. III.* [2] *Autor eorum, quae gesta sunt in II. Lugdu. Conc. in Collect. Labbeana Tom. XI. Part. I. col. 956. & seq.*

„ evocati. Lecta est epistola in latino, & graeco, & cantatum est
„ Evangelium.... quibus dictis, Frater Bonaventura fecit ser-
„ monem suum usque ad finem.

„ Eodem anno & mense die Dominico, decima quinta ejus-
„ dem, hora matutinali obiit clarae memoriae Frater Bona-
„ ventura Albanensis Episcopus.... qui sepultus est ipso die
„ Dominico in loco Fratrum Minorum Lugduni, cujus exe-
„ quiis interfuit dominus Papa cum omnibus Praelatis, qui e-
„ rant in Concilio, & tota Curia. Et Frater Petrus Ostiensis
„ Episcopus celebravit Missam, & praedicavit proposito thema-
„ te, scilicet: *Doleo super te, Frater mi Jonatha*. Multae la-
„ crymae, & gemitus ibi fuerunt: hanc ei gratiam concesse-
„ rat Dominus, quod quicumque eum videbant, ipsius amore
„ incontinenti capiebantur ex corde.

„ Eodem anno, & mense, die XVI. ejusdem, facta est quin-
„ ta Sessio, in qua.... Dominus Papa allocutus est Concilium,
„ dicens quomodo Ecclesia Dei inaexstimabile damnum perpessa
„ fuerat ex obitu Fratris Bonaventurae Albanensis Episcopi: &
„ mandavit omnibus Praelatis, & omnibus Presbyteris per totum
„ Mundum, ut quilibet eorum unam Missam deberet cantare pro
„ anima ipsius.„

Verum ne quid historiae huic desit, neve aliquid mittamus, quod scitu dignum sit, non te pigeat audire, quae Jacobus Volaterranus de Apotheosi Bonaventurae narravit. Malumus enim (id saepe liceat Nobis replicare) supparis Scriptoris verbis uti,
„ quam nostris. „ Ad diem VII. Aprilis, qui dominicus fuit, &
„ in quo cecidit Resurrectio Salvatoris anno MCCCCLXXXII.;
„ acta divina res est in S. Petri Ecclesia, in quam descendit
„ Pontifex Sixtus IV., & praecedentibus in supplicationem Pa-
„ tribus, & Episcopis in sacra veste constitutis, ceteris Ordi-
„ nibus, & Praelatis in habitu consueto.... die Mercurii post
„ Festa Paschalia, qui fuit decimus ejusdem Mensis vocati sunt
„ Patres in publicum Senatum, qui coactus fuit in anteriori
„ majori aula Pontificia. Relatum est in eo de morum, & vi-
„ tae sanctimonia Viri & Patris Beatissimi Bonaventurae, quem
„ in Sanctorum coetum plures Reges, Nationes, & Populi re-
„ ferendum esse summis precibus a Pontifice & sacro Patrum
„ Senatu efflagitabant. Orationem vero habuit de ea re Claris-

simus.

„ ſimus Juriſconſultus & ſenatorius Advocatus Octavianus; quae
„ etſi propter ſtrepitum frequentiſſimi Senatus audiri vix po-
„ tuit, mirifice tamen commendata fuit ab iis, qui illum au-
„ dierunt. Paucis cum reſpondiſſet Pontifex, commiſit Praelatis
„ omnibus in Romana Curia exiſtentibus, ut & ipſi de meri-
„ tis Beati Patris edocti in primo Senatu ea tantum cauſa co-
„ gendo ſententiam dicerent. Die igitur Veneris, qui ſequutus
„ eſt, fuit autem XII. menſis Aprilis, vocati in Concilium
„ fuere non Cardinales modo, ſed Epiſcopi omnes, Abbates
„ &c..... In eo Senatu iterum oravit Octavianus, quem di-
„ xi, & quia priori Senatu a paucis fuerat per ſtrepitum au-
„ ditus, eamdem, ut audio, Orationem recitavit cum ſumma
„ attentione & commendatione. Rogati poſtmodum Epiſcopi &
„ ceteri, ſententiam dicere, Cardinalibus ſilentibus, Praeſulum
„ quiſque, prout loco praeerat, ita ſententiam dixit: cenſuit
„ pars major, Bonaventuram referendum eſſe inter Sanctos, quos
„ colit Eccleſia quandoquidem ea non poſſet errare: credere
„ enim, Pontificem diligentiſſime Beati Viri merita, & mira-
„ cula perſcrutatum eſſe, & per ſeipſum, & per eos Cardina-
„ les, quos ad id multo ante tempore delegiſſet. Fuere ex Prae-
„ latis nonnulli, qui eorum ſententiam ad Pontificis judicium
„ retulerunt. Nonnulli etiam, qui ſub conditione cenſebant in-
„ ter Sanctos referendum, videlicet ſi vera erant, quae ab Ora-
„ tore Octaviano de meritis, & miraculis recitata fuerant. Tan-
„ dem communi voto ventum eſt in Cauſae ſententiam, quae
„ fuit, ut proximo die juxta conſuetudinem ceremonia fieret, quae
„ in canonizandis ſervari conſuevit..... Die vero dominico ma-
„ ne, hora, qua conſuevit agi divina res, convenere Cardina-
„ les & Praelati omnes &c..... His peractis, Procurator Cano-
„ nizationis petiit inſtanter a Pontifice pronunciari, & cano-
„ nizari Beatum Bonaventuram, his verbis, videlicet: Beatiſ-
„ ſime Pater, ſcriptum eſt 1. Joannis quod tres ſunt, qui te-
„ ſtimonium perhibent in Coelo Pater, Verbum, & Spiritus
„ Sanctus, & hi tres teſtimonium dederunt, quod Beatus Bo-
„ naventura de Balneoregio quondam Ordinis Fratrum Mino-
„ rum Generalis, ac poſtmodum S. R. E. Cardinalis, & Epi-
„ ſcopus Albanenſis veniat canonizandus, ut patet per proceſ-
„ ſus commiſſione ſanctitatis veſtrae, & autoritate apoſtolica con-

fe-

„ fectos. Ego Frater Petrus Rodulphus de Viglevano praefati
„ Ordinis Minorum in alma Curia vestra Procurator, meo, &
„ procuratorio Ordinis praefati nominibus, ac etiam nominibus
„ Serenissimi Romanorum Imperatoris, & Christianissimi Fran-
„ corum Regis, aliorumque Regum, Ducum, Principum,
„ &c...... & ex parte SS. Trinitatis, Patris, & Filii, & Spi-
„ ritus sancti, qui, ut praefatum est, de ipsius gloria testifica-
„ ti fuerunt, instanter, instantius, & instantissime requiro sup-
„ plex, & adstringo sanctitatem vestram, non de gratia, sed de
„ debito, ac mera justitia, quatenus nunc de praesenti ad Ca-
„ nonizationem Beati Bonaventurae, secundum quod in publi-
„ cis Concistoriis decretum fuit, ne dictus Beatus suo fraudetur
„ honore, procedere debeatis ad orthodoxae Fidei, & S. E. exal-
„ tationem, & ad laudem Omnipotentis Dei, qui vivit, & re-
„ gnat in soecula soeculorum amen. [1]

Supersunt jam, quae Sixtus alter nominis hujus V. egit, ea nimirum mente, ut Bonaventura Doctorum albo adscriberetur. Sed in omnium manibus Sixti Decretalis versatur, qua anno MDLXXXVII. Prid. Idus Martii inter primarios Ecclesiae Doctores retulit Bonaventuram. Hactenus de Chronologica S. Bonaventurae gestorum serie. Nec vero nostrum est, omnia persequi ea, quae ad ejus Vitae sanctimoniam, & miracula pertinere videntur. Hæc enimvero discutienda relinquimus ἁγιογράφοις.

DE

[1] *In Diario Rom. de Sixti IV. Pontificatu Tom. XXIII. Script. Rerum Italic. C. V. Ludovici Antonii Muratorii col. 168.*

DE SCRIPTIS D. BONAVENTURAE BALNEOREGIENSIS

PARS ALTERA.

Optime jubent artis Critices periti, ut cum aliorum monumenta discutienda sumimus, non aliis utamur Testibus, quam qui satis Nobis vetustate probati sunt. Horum tamen autoritati non est ita adhaerescendum, ut si forte cum gravissimis rationibus pugnet, Veterum potius testimonio, quam clarissimis demonstrationibus assensum exhibeamus. Fieri certe aliquando potest, ut ii, qui Operum Catalogum contexuerunt, aut omnia, quae memoriae prodita sunt, neutiquam conspexerint, aut a minus cautis Scriptoribus delusi plane fuerint. Id quidem multorum exemplo comprobare possumus, qui cum facile crederent omnia, quae in Schedulis essent scripta, complura literis mandarunt, quae nulla vidit aetas.

Peroptime inde jubemur, ut si cum suis demonstrationibus, falsum, aut verum detegant Recentiores, jubemur, inquam, ut Veterum continuo autoritatem dimittamus, ac nostram Recentioribus fidem omnem habeamus. Quapropter nemo sit, qui Nos arguat, quod Antiquorum posthabita assertione, ad illorum opem confugierimus, qui rem omnem, ut par erat, diligentissime examinarunt. Clara certe in hoc est experientia, quod facilius in errorem a credulis Scriptoribus inducimur, quam ab iis, qui res omnes ad certam rationis normam caute perpendunt. Quamquam in horum numero habendus non sit Casimirus Oudinus, Vir quidem malae fidei, sed in rebus hisce non leviter eruditus, cum tamen longe diligentius Bonaventurae Scripta eventilarit, quam Octavianus a Martinis, Marianus Florentinus, Marcus Olyssiponensis, Petrus Galesinius, fit inde, ut Oudino liben-

ben-

bentius, quam laudatis Nomenclatoribus aures nostras exhibeamus. Hoc cum dicimus, non ita accipi volumus, quasi Oudini judicium ita probemus, ut nihil supra illud habeamus: nam esto Oudinum in multis fuerimus consectati, in pluribus tamen Oudino adversati sumus, ut nihil inultum impunitumque dimiserimus. Verbo, cum ad veritatem loquitur Oudinus, tum illum lubentissime amplectimur: cum ad falsitatem, tum procul a Nobis abijcimus. Veritatis enim cum simus cultores, ea duntaxat summopere prosequimur, quae nos in veri cognitionem ducunt.

Est altera regula, quae inhibet, ne prius de Scriptis alienis judicium feramus, quam Autoris ingenium, indolem, atque doctrinam introspexerimus. Paruimus huic Eruditorum monito, nec ante judicavimus, quam S. Bonaventurae Tractatus, quos omnis antiquitas legitimos tenet, diu, multumque consideraverimus. Qua ex assidua lectione, magnum nobis visum, fuit Bonaventurae ingenium ad cogitandum non retusum, sed acutum, ad dicendum non involutum, sed illustre, ad inveniendum non hebes, sed promptum, ut pene divinum dixeris. Hinc id certe probavimus, quod opportune dixit Joannes Gerso in opusculo sit inscripto: *sequuntur aliquae considerationes quoad tres modos reliquos &c.* [1]: ubi cum consultus esset, quis praesertim inter ceteros Doctores emineret, respondit „ sine praejudicio, quod D. Bonaventura; quoniam in do„ cendo solidus est, & securus, pius & justus & devotus. Prae„ terea recedit a curiositate, quantum potest, non immiscens „ positiones extraneas, vel doctrinas seculares Dialecticas aut „ Physicas, terminis Theologicis obumbratas more multorum, „ sed dum studet illuminationi intellectus, totum refert ad pie„ tatem & religiositatem affectus. Unde factum est, ut ab inde„ votis Scholasticis, quorum, proh dolor! major est numerus, ip„ se minus extiterit frequentatus, cum tamen nulla sublimior, „ nulla divinior, nulla salubrior atque suavior pro Theologis sit doctrina. „ Quibus valde finitima sunt ea, quae S. Antoninus reliquit scripta: „ Bonaventura, *inquit*, sicut in luminibus scien„ tiarum, & maxime in Scripturis Sanctis videbatur mira capa„ citate proficere: ita in devotionis gratia continuum sumebat gra-

tiae

[1] *Tom. 1. edit. Antvverp. MDCCVI. col.* 20.

„ tiae incrementum.. Siquidem omnem veritatem, quam „ percipiebat intellectu, ad formam orationis & laudationis divinae reducens continuo ruminabat affectu..... Intellectus ejus „ perspicacia omnia opuscula ejus redolent his qui divinam scientiam requirentes, hanc libentius, quam vanitatem Aristotelicam venerantur „ [1]. Quapropter jure, atque merito Sixtus hujus nominis IV. ait: [2] *ex namque S. Bonaventura de divinis rebus scripsit, ut in eo Spiritus Sanctus locutus videatur*. Quae cave accipias, quasi omnia, quae scripsit Bonaventura, perinde habenda sint, ac totidem Prophetarum oracula. „ Hoc enim, „ alter Sixtus V. subnectit [3], in S. Bonaventura praecipuum „ & singulare, ut non solum argumentandi subtilitate, docendi facilitate, definiendi solertia praestaret, sed divina quadam „ animos promovendi vi excelleret: sic enim scribendo cum summa eruditione parem pietatis ardorem conjungit, ut lectorem „ docendo moveat, & in intimos animi recessus illabatur, ac denique seraphicis quibusdam aculeis cor compungat, & mira „ devotionis dulcedine perfundat: quam sane gratiam in ipsius „ ore & calamo diffusam admirans Praedecessor noster Sixtus IV. „ P. illud dicere non dubitavit, Spiritum Sanctum in eo locutum videri.

Atque hae notae sunt optimae, quibuscum germanam S. Doctoris mentem dignoscere possimus: quae si desint, supposita erunt Bonaventurae Opuscula. Hinc a suspicione falsitatis procul erunt ea, quorum *doctrina inflammat affectum & erudit intellectum, reducit & unit ad Deum per amorem extaticum*: illa vero supposititia habenda erunt, quorum doctrina *divaricat & dispergit intellectum per praecisiones, prioritates, & posterioritates, & signa & contingentia*. [4] Ab hac autem regula longe discessit Oudinus, qui cum malum animum ad Scripta Bonaventurae tulisset, temere judicavit, ac falsum sibi principium constituit, quocum ejus Opera perperam distingueret. Is cum gesta, & scripta S. Thomae Aquinatis expenderet [5], theonino dente, ut dicitur, tanti Viri doctrinam rodit, eamque fictis, & ridiculis accu-

cu-

1 *In Summa Hist. Tit. XXIV. cap. VIII.*

2 *In Diplomate, quo Bonavent. Sanctorum albo adscripsit.*

3 *In Decretali jam saepe alias laudata.*

4 *Idem Gerso in epistola de laud. S. Bonavent. Tom. 1. col. 119.*

5 *To. III. de Script. Eccl. antiq. col. 256.*

cusationibus affecit, ut in vituperationem vocaverit. Quae de Aquinatis doctrina stulte pronunciavit, eadem prorsus de Bonaventura dixit, atque uno eodemque ariete utrumque Doctorem percussit. Sed ut insipientis ipsissima verba habeas, operae pretium est Oudinum transcribere: „ Quamvis autem, *inquit*, Pontificii innumeri S. Thomam Aquinatem ob doctrinam laudarint, tamen apud viros narium emunctarum, vel nullam, vel modicam eruditionem ex lectione operum ejus hauriri creditur. Nam scholasticam trutinam & garrulitatem unicam sciebat, hac aetate omnibus Scholasticis communem & facilem. Unde nullum ipsius hac in parte meritum agnosci potest, cum tunc temporis tonsoribus etiam cognita esset. Nesciebat historiam, linguas, quas appellant exoticas, neque artem criticam quibus eruditi hodie maxime celebres sunt. In tantum istorum ignarus, ut Graeca nec tantisper intelligeret.... Idem quoque judicium de Bonaventurae doctrina & operibus pronuncio. „ Hactenus Oudinus. Nos autem non sumus ii, qui insignem hanc S. Thomae Aquinati illatam injuriam propulsare velimus, praesertim cum non ignoremus, non defuisse praeclarissimos ejusdem Instituti Alumnos, qui Doctorem suum ab Obtrectatorum dentibus vindicaverint jure. Sumus autem ii, qui nullo modo pati velimus, ut summum Virum Bonaventuram optime de Ecclesia meritum ad improbo calumniatore suggillatum, & neutiquam vindicatum habeamus. Ac omnium primum haud tolerandam impudentiam Oudini miramur, cum utilitatem in Bonaventuriana doctrina quaerit, atque desiderat. Hanc certe utilitatem adinvenit Joannes Gerso; Vir, ut ignorat nemo, emunctae naris & suo aevo excellentissimus, qui tum ad bonam mentem rediit, cum Bonaventurae Opera legit. „ Quanto denique, *inquit*, diligentius in senectute mea sum revolutus ad studium ipsius, tanto facta est garrulitas mea. Dixique mecum, sufficit haec doctrina, ut quid stulto labore consumeris, quid dictas, quid scribis! Multiplicentur potius & transcribantur opera doctoris istius de quo vere dicitur illud Christi de Joanne: Erat lucerna ardens & lucens. „ [1]. Equidem existimo, Oudinum vel ipsum garrulitatem suam professum fuisse, si eo, quo Gerso, & ut sapientem decet, animo, ad ejus Opera accesf-

[1] *In laudato jam opusculo: sequuntur aliquae considerationes &c. col.* 21.

cessisset. Verum hoc solemne est iis, qui de Orthodoxorum fide male sentiunt, ut cum horum scripta in manum sumunt, animum ita scelere exulceratum afferant, ut quantumvis optima, veraque legant, ea tamen in malam partem accipiant. Sed in viam.

Scholasticam trutinam & garrulitatem hac aetate Scholasticis communem, sapit, & olet Bonaventurae doctrina? Proh summam Oudini inscitiam! Nescit tempora, quibus in Scholis garrire incoeptum fuit. Non enim Aquinatis, & Bonaventurae aetate, Scholasticorum tricae, atque altercationes orsae sunt; sed aliquanto post, quam Bonaventura hinc abiit. Rei hujus vadis nobis esto Joannes Mabillonius [1]: „ non modicum, *inquit*, post Divum „ Thomam Theologicae facultati a Neotericis derogatum est; futiles namque speculationes, seu potius nugatorias cavillationes in „ ipsa eo usque congesserunt, ut a gravitate illa, ac theologizandi majestate, in Christifidelium lyceis omnino servanda multum „ recesserit. „ Nec est omittendum peroptimum testimonium Joannis Gersonis, qui cum merito inveheretur in novas scientias, quas suo tempore e Subselliis docebant Magistri, sic Auditoribus Navarriensis Collegii scribit: „ Sunt qui nescio quibus nugis ineptissimisque novitatibus membranas & Auditorum, praesertim „ inexpertorum mentes occupant; implent eos sterilibus, utinam „ non pestiferis doctrinarum loliis... O si tandem resipiscant lectores talium vel auditores. O si melioribus auspiciis, post ineptias hujusmodi, vertant oculos ad salubriora documenta, lugebunt, affirmo, sortem suam, tempusque consumptum. „ Tum „ ad eosdem ibidem: „ Ad primum juvant e. g. quaestiones Doctorum super Sententias, & praesertim illorum, qui prius & „ solidius conscripserunt, inter quales, meo judicio, D. Antisiodorensis, Bonaventura, & Durandus numerandi videntur „ [2] Praeter ea, quae Auditoribus Collegii Navarriensis scribit Gerso, Academicos hortatur Parisienses, ut posthabitis Doctoribus seculi sui XV., illorum calcarent vestigia, qui seculo XIII. floruerunt. Se igitur garrulum appellet Oudinus, qui, quid intersit Doctores inter seculi XIII., & XV., nescierit omnino. Possemus Oudinum confutare prolixius, quam fecerimus; sed nihil negotii est certe, Oudini mendacia convincere.

[1] *Tractat. de Studiis Monasticis edit. Venet. MDCCV. Part. II. cap. V. pag.* 257.
[2] *Tom.* 1. *col.* 106. 107.

Itemque Aquinatem non minus, quam Bonaventuram ex albo Doctorum expungit Oudinus, qui uterque nescierit linguas, quas appellant exoticas; & critices artis leges neglexerit: quasi pluris in Doctore facienda sit φυλολογία, quam verae Sapientiae cognitio. Quid? quod ne Augustinus ipse exoticas didicit linguas. Testis est Petrus Castellanus in Vita ejusdem; quam deinde optimis notis illustravit Baluzius [1]. Minime quoque Doctores Ecclesiae habendi essent, qui, ut altiora adipiscerentur, minora contemnère. Ceterum linguarum exoticarum inscitia, non jam Doctori nostro, sed aetati, in qua vixit, vertenda est vitio. Ac ne id a nobis false dictum putes, pereruditam commemoramus epistolam, quam Vir Cl. Hieronymus Gradonicus Cl. Regul. composuit [2], in qua cum vetustis documentis, tum firmis demonstrationibus ad evidentiam ostendit, octo in Italiae partibus ad summum extitisse Viros, qui seculo XIII. saperent graece. Quid? in Italia solum? quinimo in Galliis, in Anglia, inque ceteris Mundi regionibus. Testis rei hujus est Fr. Rogerus Baco Minorita, in Opere suo ad Clementem IV., quod anno praeterito Venetis Typis committendum curavimus. Verum quid attinet confutare ista? quae cum levia sint, uno, ut ita dicamus, flatu, in fumum abeunt. Multo nobis praestat graviora persequi, quam haec levissima Oudini commenta refutare.

Recte praecipere videntur, qui monent, ut in deligendis atque discernendis Operibus, ea pro certis minime habeamus, quae maxime disjuncta sunt, atque omnino contraria. Fieri enim non potest, ut unus idemque Autor, nisi mente captus sit, non cohaerentia scribat. Hic opus non est exemplo, quo cum probemus, complura esse Opuscula, quae licet Bonaventurae nomen praeseferant, e diametro tamen opponuntur iis, quae ille in certis Operibus docet. Sed haec prolixe tractabimus loco suo. Quid modo de scribendi genere dicam? Tametsi Scriptores seculi XIII. constantem in scribendo orationis stylum non usurparint, si tamen penitius scribendi modus introspiciatur, non erit ita difficile, ut eorum scriptionis ordinem, atque texturam deprehendere non possimus. Si igitur Bonaventurae Commentaria legas, in descriptionibus Scriptorem videas pressum, in responsis redundantem, in controversiis dirimendis firmum, in confutando argutum & urbanum, in asseren-

[1] *Paris. in 8. an. MDLXXIV.* [2] *Venetiis an. MDCCXLIII.*

rendo feracem & solidum. „ Profundus est, inquit Joannes Tri„ themius, non verbosus; subtilis, non curiosus; disertus, non „ vanus; flammantia, non inflantia verba proferens: unde securius legitur, facilius ab amante intelligitur; utilius frequentatur, dulcius, & fructuosius retinetur. „ [1]. Ceterum, ut de vocum usu aliqua dicamus, Bonaventurae sermo nec ita vulgaris est, ut latii nihil habeat, nec ita demissus, ut nihil lucernae oleat. Complures, fatemur, in Bonaventurae libris leguntur voces, quae longe a latio abesse videntur. Sed haec Bonaventurae danda venia est, qui a corruptis & perturbatis lacunis hauserit omnia. Quo probe stabilito, illud quisque intelligit per se, quod supposititia illa opuscula habenda sint, quae lutulentam latinitatem continere videantur. Quod si Opusculorum Collectores Editoresque considerassent, tantam credimus Opusculorum copiam, quantam cernimus, S. Doctori neutiquam adscripsissent.

Nec facile audiendi sunt Nomenclatores illi, qui in asserendis Bonaventurae Operibus, non alio fundamento innituntur, quam antiquis Editionibus: nisi forte praesidium petant vel a Testibus probatis, vel ab antiquis documentis, quibus negare fidem, nimis leve. In quam sane syrtim saepissime offendit Oudinus, cui, cum Testium autoritas aliquando deesset, sibi satis praesidii esse antiqua exemplaria arbitratus fuit. Sed quam vehementer erraverit Oudinus, visuri erimus loco suo. Vera autem ratio, cur in stabiliendis Bonaventurae Operibus, audire recusemus antiqua exemplaria, vel maxime petitur ex eo, quod absque delectu, & solo Typographorum judicio, Bonaventurae adscripta sint. Altera quoque accedit causa, quod minime constans Opusculorum series in vetustis Editionibus habeatur. Tanta enim accretio Opusculorum facta est, ut vix credi possit, tot a Bonaventurae calamo prodiisse Opera, quot in catalogis collocata visuntur. Hujusmodi porro accretio percipi potest commode ex antiquarum cum novissimis Editionibus collatione. Sed ut recenseamus brevi Editiones illas, quas tractu temporis obtinuimus, liceat Nobis numerare tempora, in quibus Editiones hae factae fuerunt.

Peregrinus Antonius Orlandus, is, qui de ortu, deque artis Typographicae progressione disseruit [2], inter antiquissimas S. Doctoris Editiones Opusculorum, eam collocat, quae anno MCCCC-

 LXXVII.

[1] *De Script. Eccles. Paris. MDXII. fol. CII.* [2] *Bononiae MDCCXXII.*

LXXVII. peracta fuit Venetiis. Itemque Basileae, ut est scriptum a Michaele Maittaire [1], eodem anno cusi sunt nonnulli S. D. Tractatus, qui idem ne, an diversi ab illis sint, qui Venetiis editi sunt, satis non constat. Complura Bonaventurae Opuscula, Maittaire contestante [2], recusa fuerunt Coloniae anno MCCCCLXXXVI. Tum an. MCCCCLXXXIX. Argentorati per Martinum Flach lucem adspexere. Hujus autem Argentinensis Editionis non modo meminit Maittaire [3]; sed etiam Heribertus Rosweydus [4], atque Waddingus [5]. At ceteris praecellit ea, quae anno MCCCCXCV. Argentorati elaborata est. Audire operae pretium est Autorem Prologi ejusdem: „ Cum ergo, *inquit*, Doctoris Seraphici S. Bonaventurae quatuor scripta circa Magistrum „ pro nunc sunt impressionis beneficio satis multiplicata, parsque parvorum opusculorum minima, indignum profecto est, „ quod hactenus nullus tantam adhibuit diligentiam, & numerus major, & copiosior doctrina, & littera colligeretur, „ & alphabetica tabula decoraretur, quod divina aspirante gratia hoc nostro jam tempore effectum est. „ Ejusdem quoque anni MCCCCXCV., praeter Argentinensem, prae manibus habemus Editionem, Brixiae, opera Bernardini de Misintis, sumptibus Angeli Britannici peractam. Alteram Opusculorum Editionem habemus Brixiae an. MCCCCXCVII. elaboratam per eundem Bernardinum Misintam Papiensem. Sed utraque Brixiensis Opusculorum Editio longe minor est Argentinensi, tum Opusculorum numero, tum cura Typographi atque diligentia. Ad Argentinensis normam prodiit Veneta anni MDIV. sumptibus Lucae Antonii de Giunta Florentini per Mag. Jacobum de Leuco. At non ita se habet Editio Opusculorum, quae studio & opera Fr. Francisci Zamorae Minorum Generalis Ministri, peracta fuit Venetiis anno MDLXIV., apud Dominicum Nicolinum. Nam quae in hac collectione complectuntur Opuscula, & numero majora sunt iis, quae habentur in Argentinensi, & diverso collocata sunt ordine. Huic porro Venetae Editioni suppetias tulit Fr. Antonius cognomine Paganus, natione Venetus, professione Minorita,

[1] *In Annal. Typographicis. Amstelodami* MDCCXXXIII. *Tom.* 1. *pag.* 382. *ex Bibl. Aug. Reiser. pag.* 111. *Vide Incunabula Typog. Beugh. p.* 33.

[2] *Ibidem in notis pag.* 477. *ex Bibl. Ultraject. f.* 5. *Roth. p.* 17. *n.* 624. *Willebr. Snellii p.* 84. *n.* 28. *Abr. Heidani p.* 14. *n.* 323.

[3] *Ibidem pag.* 511. *ex Bibl. Roth. p.* 16. *n.* 589. *& Bibl. Amsterdam. p.* 16.

[4] *In Vindiciis Kempens. cap.* 18.

[5] *In Syllab. Scrip. Ord. Min. pag.* 73.

ta, cui, cum Zamora Tridenti existeret, litteras dedit anno MDLXIII. die XXVII. Martii, rogans & enixe postulans, ut postremam Editioni huic manum admoveret. Zamorae litterae continentur in ejusdem Pagani ad Beatificationem Processu, qui diligentissime servatur apud Nostrates in Conventu S. Blasii Vicetiae. Theologica Bonaventurae Opuscula novam lucem viderunt Venetiis Anno MDLXXII. apud Scotum. Romana autem omnium Operum, & Opusculorum Editio, septem in Tomos tributa, longe omnes antecedit non modo copia, sed etiam Nomenclatorum labore, studio, & characterum nitore. Jubente Sixto hoc nomine V., anno MDLXXXVIII. incoepit: anno vero MDXCIX. gubernante Clemente VIII. finiit. Qui multum operae & studii in hac adornanda Editione contulerunt, sunt Costantius Sarnanus, Minorum Conventualium Alumnus, S. R. E. Ecclesiae Cardinalis, ac individuus Sixti comes: tum Angelus cognomento Rocca, Camers patria, Eremita Augustinianus, Sacrarii Apostolici Praefectus, & Episcopus Tagastensis: deinde Franciscus Lamata, Theologicae Facultatis Doctor: denique Petrus Galesinius, Protonotarius, ut vocant, Apostolicus, qui, ut vel ipse testatur, argumenta unicuique Bonaventurae Opusculo addidit. Sed utinam Romani Editores, Viri ceteroqui & judicio, & summa doctrina praediti, sollicitiores fuissent in discernendis Bonaventurae Opusculis, quam in copiosa & exquisitis characteribus adornata Editione comparanda. Secundum Romanum exemplar, omnia S. Doctoris Opera, atque Opuscula edita sunt Moguntiae apud Antonium Hierat MDCIX. in VII. Vol. in fol. distributa. Tum omnia Bonaventurae Opuscula per Hieronymum Scotum prodiere Venetiis an. MDCXI.: postea Lugduni duo pariter in Volum. distincta recusa sunt an. MDCXLVII. sumptibus Bibliopolarum. Tandem anno MDCLXVIII. Lugduni sumptibus Philippi Borde, Laurent. Arnaud, & Petri Borde, in VII. Tom. omnia tum Opera, tumque Opuscula praelo commissa fuere.

Sed quoniam varius Operum & Opusculorum est ordo, ac multiplex Tractatuum dispositio, rem haud ingratam nos facturos esse judicavimus, si cum postremis priscas Editiones compararemus. In qua collatione conficienda seligimus sequentes Editiones, ex eo quod in istis idem non sit, ac in aliis, Opusculorum numerus atque distributio.

ANTIQUARUM EDITIONUM COLLATIO

Ac Operum, & Opusculorum series.

Ordo Edit. Argentinensis Anni 1495	ORDO Editionis Romanae		Ordo Edit. Venetae Anni 1611
Pars I.	Tom. I. Anni MDLXXXVIII.		Tom. I.
1	I. Principium Sacrae Scripturae	pag. 1	1
2	II. Illuminationes Ecclesiae	9	2
Desiderantur omnia	III. Expositio in Psalterium	77	Desunt
	IV. Expositio in Ecclesiasten	309	
	V. Expositio in Sapientiam	358	
	VI. Expositio in Lamentationes Hier. Proph.	428	
Pars II.	Tom. II. Anni MDLXXXIX.		Tom. II.
7	I. Expositio in cap. VI. S. Matthaei de Orat. Dom.	pag. 1	14
Desunt	II. Expositio in Evang. S. Lucae	3	Non habentur
	III. Expositio in S. Joannem	313	
	IV. Collationes in eundem	467	
	Tom. III. Anni MDXCVI.		
Non habentur	I. Sermones de Tempore	pag. 1	Non sunt
	II. Sermones de Sanctis totius anni	237	
	III. Sermones de Sanctis in genere	323	
	Tom. IV. Anni MDXCVI.		
Desunt	I. In primum Sententiarum		Desiderantur
	II. In secundum		
	Tom. V. Anni ejusdem		
	I. In tertium Sententiarum		
	II. In quartum		

Or-

Ordo Edit. Argentinensis An. 1495. Pars I.	ORDO *Editionis Romanae* Tom. VI. Part. I. Anni ejusdem		Ordo Edit. Venetae An. 1611. Tom. I.
5	I. De reductione artium ad Theol.	pag. 1	4
6	II. Breviloquium	5	5
7	III. Centiloquium	58	6
12	IV. Pharetra	103	12
39. Pars II.	V. Declaratio terminorum Theologiae	209	45 T. II.
3. Pars I.	VI. Compendiosum principium in Lib. Sent.	213	3 T. I.
4	VII. Sententiae Sententiarum	215	3 T. I.
22. Pars II.	VIII. De IV. Virtutibus Cardinal.	234	28 T. II.
13. Pars I.	IX. De VII. Donis Spiritus Sancti	237	13 T. I.
Vacat	X. De resurrectione a peccato ad gratiam	277	10 T. II.
8. Pars I.	XI. De tribus ternariis peccatorum infamibus	279	7 T. I.
Deest	XII. Diaeta Salutis	285	10 T. II.
	Part. II.		
30. Pars II.	XIII. Meditationes Vitae Christi	349	34 T. II.
44. Pars II.	XIV. Lignum Vitae	421	48 T. II.
28. Pars II.	XV. De V. Festivitatibus Pueri Jesu	430	37 T. II.
13. Pars II.	XVI. Officium de Passione Domini	436	19
31	XVII. Opus contemplationis	440	40
17	XVIII. Laudismus de S. Cruce	443	23
33	XIX. Philomena	445	42
32	XX. De VII. Verbis Dom. in Cruce	448	41
8	XXI. Speculum B. M. V.	450	15
14	XXII. Officium de compassione B. M. V.	485	20
12	XXIII. Corona B. M. V.	488	18
15	XXIV. Carmina super Cant. Salve Regina	489	21
37	XXV. Laus B. M. V.	491	43
38	XXVI. Psalterium minus B. M. V.	497	44
11	XXVII. Psalterium majus ejusdem	501	17
	Tom. VII. Anni MDXCVI. Pars III.		T. II.
42. Pars II.	I. Sermones de X. Praeceptis	1	47
5	II. De regimine Animae	18	12
9. Pars I.	III. Formula aurea de gradibus virtutum	20	8 T. I.
Desiderantur.	IV. De pugna spirituali contra septem vitia capit.	27	35 T. II.

Ordo Edit. Argentinensis An. 1495.	ORDO *Editionis Romanae* Tom. VII. Anni MDXCVI. Pars III.		Ordo Edit. Venetae An. 1611.
	V. Speculum Animae	pag. 30	9
10 Pars I.	VI. Confessionale	48	9 Tom. I.
9 Pars II.	VII. De praeparatione ad Missam	70	16 Tom. II.
10	VIII. De instructione Sacerdotis ad se praeparandum ad celebrandam Missam	75	Ibidem.
16	IX. Expositio Missae	78	22 Tom. II.
46 Pars II.	X. De sex alis Seraphim	89	50 Tom. II.
22 Pars I.	XI. Collatio de contemptu seculi	102	22 Tom. I.
27 Pars II.	XII. De VII. gradibus contemplationis	104	36 Tom. II.
23 Pars I.	XIII. Exercitia quaedam spiritualia	105	23 Tom. I.
26 Pars II.	XIV. Fascicularius	106	33 Tom. II.
18 Pars II.	XV. Soliloquium	113	24
19	XVI. Itinerarium mentis in Deum	134	25
21	XVII. De VII. itineribus aeternitatis	145	27
20	XVIII. Incendium amoris	197	26
Vacat	XIX. Stimulus Amoris	205	8
41 Pars II.	XX. Amatorium	250	46
29	XXI. De Ecclesiastica Hierarchia	264	38
	Pars IV.		
Deest.	XXII. Legenda S. Francisci	295	Vacat
14 Pars I.	XXIII. Expositio in regulam Fratrum Min.	331	14 Tom. I.
18	XXIV. Determinationes quęst. circa Reg. S. Franc.	354	15
19	XXV. Quare Fratres Min. praedicent, & confessiones audiant	366	16
43 Pars II.	XXVI. Libellus Apologeticus in eos, qui Ordini Fratrum Min. adversantur	373	30 Tom. II.
6	XXVII. De tribus quaest. ad Magist. innominatum	384	13 Tom. II.
15 Pars I.	XXVIII. De paupertate Christi contra M. Guliel.	387	17 Tom. I.
16	XXIX. Quod Christus, & Apostoli, & Discipuli ejus discalceati incesserunt	409	18
17 Pars I.	XXX. Apologia Pauperum	411	19 Tom. I.
20	XXXI. Ad quemdam Prov. Min. Epistola	466	20
21	XXXII. Ad Ministros Provinc. & Custodes Epist.	467	21
Vacat	XXXIII. Biblia Pauperum	469	Deest
24 Pars II.	XXXIV. Alphabetum Religiosorum	564	31 Tom. II.

O-

De veris atque legitimis Scriptis

S. BONAVENTURAE

SECTIO PRIMA

§ I.

Theologica discutiuntur.

I. *In librum primum Sententiarum*: Princ. *Profunda fluviorum &c.*
II. *In librum secundum*: Princ. *Solummodo hoc inveni &c.*
III. *In librum tertium*: Princ. *Deus qui dives est*: *&c.*
IV. *In librum quartum*: Princ. *Unguentarius faciet &c.*

Testes seculi XIII.

Omnium primus esto Fr. Bartholomaeus, vel, ut vocant, Ptolomaeus Lucensis, Ord. Praed. Alumnus, & S. Thomae Aquinatis Auditor: „ Hic, *Gregorius id est X.*, fecit ordinationem Cardinalium proborum Virorum, inter quos duo fuerunt Magistri in Theologia, quorum unus fuit Fr. Petrus de Tarentasia . . . Secundus fuit. Fr. Bonaventura de Ordine FF. Minorum, qui similiter fuit Magister in Theologia, & Minister

„ Ge-

„ Generalis dictorum Fratrum, natione Tuscus, vita & doctri-
„ na admodum gratiosus, sed praecipue in sermone. Fecit scri-
„ pta super Sententias [1]. „ Alter est Henricus cognomine Goethalsius, natione Belga, patria Gandavensis, dignitate Archidiaconus Tornacensis, Doctor Parisinus, qui vita concessit anno MCCXCIII. Is in catalogo illustrium Virorum, quem D. Hieronymus inchoarat, tum Sigebertus Monachus Gemblacensis prosecutus fuerat, in hunc modum scribit [2]: „ Bonaventura natione Italus &
„ ipse Ord. FF. Minorum, qui etiam Parisiis Theologicae Scholae
„ praefuit: scripsit in IV. libros Sententiarum M. Petri. „

Testes Seculi XIV.

Sequitur Martinus Monachus Fuldensis in suo Chronico, quod a Christi Nativitate, ad annum MCCCLXXIX. perduxit, dicens: „ Hoc etiam tempore, quo nimirum floruit Aquinas, floruit
„ in Ordine FF. Min. Fr. Bonaventura, Magister Sacrae Theo-
„ logiae in eadem Facultate profundissimus, de Tuscia provincia...
„ Vir magnae devotionis ac innocentiae, in vita & doctrina ad-
„ modum gratiosus; sed praecipue in sermone..... Hujus scri-
„ ptum super Sententias & Doctoribus Sacrae Paginae multum
„ approbatur & quasi pro autentico reputatur. [3] „ Succedit locuples testis Fr. Bartholomaeus Pisanus, qui *Conformitatum* Opus absolvit anno vertente MCCCLXXXV. „ Fr. Bonaventura, *in-*
„ *quit*, de Balneoregio, qui fuit postea Cardinalis primus Or-
„ dinis & Episcopus Albanensis: scripsit luculenter super qua-
„ tuor Libros Sententiarum. „ [4]

Testes seculi XV.

Hoc quidem aevo omnium primus familiam ducit Joannes Gerso, testis haud mediocris, juxta ac certissimus, qui cum passim, tum maxime Bonaventurae doctrinam in commentariis contentam laudibus vehit in epistola, quam anno MCCCCXXVI. Lugdunum miserat cuidam Fratri Minori [5]: „ Secutus est, *in-*
quit,

1 *In Hist. Eccl. Tom. XI. Script. Rerum Italic. lib. XXIII. cap. XXII.*
2 *Apud Albertum Fabricium in Bibl. Eccles. cap. XLVII.*
3 *Extat in Corpore Historico Medii Aevi ad Eccardo collectio. Tom. I. coll. 1711. 1712.*
4 *Part. II. fruct. 8.* 5 *Tom. I. col. 117. editionis ejusdem.*

„ *quit*, Doctor iste, *Bonaventura* se testante, doctrinam com-
„ munem & solidam, quae Parisiis vigebat, maxime tempo-
„ re suo. Unde & allegat ad confirmationem doctrinae suae Pa-
„ risienses Articulos, quos per G. Parisiensem de consilio & as-
„ sensu Magistrorum omnium dicit fuisse damnatos & excom-
„ municatos; vivente tunc & consentiente Fratre Alexandro de
„ Ales, cujus doctrina quantae sit ubertatis, dici satis nequit;
„ de qua fertur respondisse Sanctus Thomas, dum inquireretur
„ ab eo, quis esset optimus modus studendi Theologiam: res-
„ pondit exercere se in uno Doctore praecipue. Dum ultra pe-
„ teretur, quis esset talis Doctor: Alexander de Ales, inquit.
„ Testor me ita legisse pridem in Tractatu quodam de visione
„ beata contra Joannem XXII. Testantur scripta ejusdem S. Tho-
„ mae maxime Secunda Secundae, quam intimum sibi fecerat
„ & familiarem illum quem laudabat Doctorem Alexandrum.
„ Et ecce proh dolor! Doctores isti duo, Ales & Bonaventu-
„ ra videntur quasi sepulti cum illis quorum non est memor
„ amplius, praesertim in cordis amore. Extolluntur alii qui-
„ dam, quorum sint utinam nomina in libro vitae, non enim
„ studiosis invidemus. Sed multae aliquos ipsorum literae fece-
„ runt sub nomine subtilitatis insanire cum sequacibus ipso-
„ rum. Numquid non insania est concedere quod duo contra-
„ dictoria sunt simul vera pro eodem instanti temporis, licet
„ non naturae? quod praeterea multae sunt veritates ab aeterno,
„ & multa aeterna quae non sunt Deus? Iste est unus Articulus
„ inter praememoratos damnatus, anno MCCXL. Legatur se-
„ cundus Bonaventurae Liber Dist. XXIII. circa finem, ubi reci-
„ tatur haec damnatio. Et ponitur alter Articulus, quod primum
„ nunc, & creatio passio, non sunt creator vel creatura. Error. Re-
„ petita est eadem damnatio ejusdem articuli de aeternitate ve-
„ ritatum, per Dom. Stephanum Parisiensem inter illos CCXIX.
„ Articulos famosiores, anno MCCLXXVI. scilicet post duos
„ annos post felices obitus S. Thomae, & vere Sancti, & glo-
„ riosi Domini Bonaventurae, quorum primus obiit VII. Mar-
„ tii, alius Idus Julii sequentis, tempore Concilii generalis Lug-
„ dunensis per Gregorium X. celebrati.„ Accedit Fr. Jacobus
Philippus cognomine Forestus, Patria Bergomensis, Ordinis Ere-
mitarum S. Augustini, qui cum summa nominis celebritate XV.

labente seculo inclaruit. In Chronicorum Supplemento [1] apertissime memorat, & asserit Bonaventurae Scripta, quae cum maximo labore edidit in IV. Sententiarum Libros. „ His temporibus, „ *inquit ad annum MCCLXVIII*, praeter sanctitatem maximam, „ etiam ingenii gratia & auctoritate praeditus, clarissimus in toto Orbe habitus est: qui prae ceteris Doctoribus luculentissime „ & copiose super quatuor Sententiarum libros scripsit. „ Similia habes in Harthmano Schedel in Chronicorum Opere ad sextam Mundi aetatem [2].

Testes Seculi XVI.

Joannes a nativitatis loco Trithemius nuncupatus, natione Germanus, Abbas Spanehemensis, Ordinis S. Benedicti, qui compluribus otii, ingeniique sui monumentis relictis, decessit die XIII. Decemb. an. MDXVI. Inter ea, quae Bonaventurae attribuit, collocat Commentaria ejusdem: " super Sententias lib. IV. Prin. „ Profunda Fluviorum [3]. „ Hisce porro Commentariis saepenumero utitur Joannes Eckius, natione Svevus, malleus ac domitor Martini Lutheri, Philippi Melanchthonis, Pomerani, ceterorumque Novatorum. Sic enim in Praedestinationis negotio se Bonaventurae credidit, ut in perdificili & salebrosa hac materia, ejus vestigiis insistere maluerit, quam Theologis ceteris. Audiatur vel ipse Eckius in hunc modum scribens [4]: „ Duos praecipue venerabor, Divum scilicet Eustachium Bonaventuram, „ & Joannem Scotum cognomento Subtilem: non tamen eos „ habebo ac lidium lapidem, ut ab eorum sententia (si ita visum fuerit) non liceat recedere. „ De industria Eckium appellavimus, ut non modo tanti hujus Viri testimonio uteremur, sed ut etiam Sciolorum quorundam audaciam frangeremus, qui Bonaventurae Commentaria irrident, & respuunt, ea ratione ducti, quod nudam, & Scholasticam garrulitatem complecti credant. Ceterum non nobis desunt testes, hique haud ignobiles, qui Commentaria & approbent, & Doctori nostro afferant: sed nimis longum afferre omnes. Jam ergo gradum faciemus ad antiquas Commentariorum Editiones, exemplaria, atque manuscripta.

An-

[1] *Lib. XIII.* [2] *pag.* 214. [3] *Script. Ecclesiastic. fol. CII.*
[4] *In Chrysopasso, seu de Praedestin. Edit. August. Vindel. MDXIV. cent.* I. *Artic.* I. *n. XII.*

Antiqua Commentariorum exemplaria.

Princeps omnium, ut arbitramur, Commentariorum Editio Tarvisii elaborata fuit anno MCCCCLXXVII. opera Magistri Hermani Lichtenstein in fol. Cujus sane Editionis unum solumque in II. Sententiarum exemplar Nobis superfuit, quod apud Nostrates Patavii in Bibliotheca S. Francisci, tum apud Minoritas Strictioris Observantiae Tridenti in Bibl. S. Bernardini servatur. Exemplar hoc, quod nitido charactere exaratum est, Nos quidem movet, ut aliorum Commentariorum ploremus jacturam.

Itemque in commemorata Tridentina Bibliotheca, Commentarium extat in II. lib. Sententiarum, quod cum aliis Venetiis fortasse edidere Theodoricus de Reynsburch, & Raynaldus de Novimagio Socii an. MCCCCLXXVII. in fol. Opus per excellentiss. S. T. D. Magist. Thomam Penketh Anglicum Ord. FF. Eremit. S. Augustini *in famosissimo Sudio Patavino ordinarie legentem*, maxima cum diligentia emendatum. Hujusce Commentarii meminit Michael Maittaire.[1]

Omnia in unum collecta Commentaria prodierunt ex officina Hermani Lichtenstein Tarvisii MCCCCLXXIIX. Vol. IV. in fol. Servantur Schledi Dioecesis Vicetinae apud Nostrates.

Ante annum MCCCCLXXXIX., si credimus Oudino [2], omnia quoque Bonaventurae Commentaria in lucem prodierunt Argentinae in Germania.

Commentarium in primum Sententiarum librum cusum fuit Brixiae an. MCCCCXC. per Baptistam de Farfengo Presbyterum. XX. Octob. in IV. Patavii apud Observantes.

Praeterea cusa fuerunt omnia Bonaventurae Commentaria Nurembergae MCCCCXCI. Vol. IV. in fol. per Antonium Koberger; quorum peroptimam Editionem non modo curavit Joannes Bekenhaub Moguntinus, sed etiam copioso rerum indice locupletavit, dicavitque Nicolao Tinctoris Imperialis Ecclesiae Bambergensis Concionatori celeberrimo. Sic Maecenatem alloquitur in Prologo: „ Percurre, *inquit*, nationes, percurre latos pariter „ populos, revolve etates, celum vel ipsum suspice, vix plu„ res in ullo dotes reperies.... Amas doctrinam, pace omnium „ loquor, qui Petrum, Lombardum scilicet, explanarunt, ne-

„mo

[1] *In notis ad Tom. I. Annal. Typ. pag.* 382.

[2] *Tom. III. de antiquis Eccl. Script. col.* 379.

„ mo devotius, nemo ſubtilius, nemo utilius, nemo mediocri-
„ ter in omnium queſtionum procella ſecurius navaverit. „ Haec autem Editio a Maittaire, Typographi ocultato nomine, commemoratur [1], tum a Jo: Paulo Roedero in Catalogo Librorum, qui Norimbergae ſec. XV. impreſſi ſunt [2].

Recuſa ſunt etiam Bambergae an. MCCCCXCIII. Vol. II. in fol., referente Chriſtiano Friderico Wiliſch [3].

Deinde Friburgi per Kilianum MCCCCXCIII. in fol., teſte Maittaire [4].

Poſtea Lipſiae MCCCCXCVIII. in fol., eodem referente Maittaire.

Demum Nurembergae MCCCCXCIX. [5]. Tum ibidem per Antonium Koburger MD. Vol.II. in fol., ſic Roederus jam laudatus [6]. Quae quidem poſtrema Commentariorum Editio extat in Bibl. noſtra S. Blaſii Vicetiae: ad quarti hujuſce libri calcem adduntur iſta : „ Quartus liber Sententiarum P. Dom. Bona-
„ venturae Ord. Min. per Antonium Koberger Nurembergae
„ impreſſus an. D. milleſimo quingenteſimo. finit feliciter. „

Impreſſa ſunt quoque Lugduni ſumptibus atque impenſis Joannis Kobergis, & induſtria Jacobi Sacon MDXV. Vol. IV. in fol. Ab infinitis ferme erroribus, quibus ſcatebant praecedentes Editiones, correcta haec fuerunt ſecundum exemplaria dudum per Fr. Stephanum Brulifer S. T. Doct. Pariſienſem edita. Servantur in noſtra Vineana, & Tridentina Reformatorum Bibliotheca.

Juxta correctionem Stephani Brulifer in lucem prodierunt Pariſiis anno MDXXII. XII. cal. Junii. Vol. IV. in 8. Typographo Franciſco Regnaultio. Haec habentur in Bibl. S. Petri Martyris de Muriano.

Iterumque Venetiis publici juris facta ſunt, juſſu Franciſci Zamorae totius Ordinis Minor. Generalis Miniſtri, ab innumeris fere mendis a F. Julio Urcetino Provinciae Brixiae purgata, & adnotationibus tam rerum memoriabilium, quam omnium locorum Scripturae & doctorum in margine nunc denuo decorata: Apud Franciſcum Sanſovinum MDLXII. Vol. V. in 4. Habentur in Min. Tridentina Bibliotheca.

At Romae ſtudio F. Antonii Poſii a Monteilcino Conventualis

[1] *Tom. 1. Ann. Typograph. pag. 541.* [2] *pag. 38. col. 2.*
[3] *In Catal. Bibl. Gymnaſ. Fridericiani Altemburgi. pag. 551.* [4] *Tom. 1. pag. 556*
[5] *Idem Ibid. pag. 694.* [6] *pag. 54. col. 1.*

lis, munificentia & liberalitate S. D. Pii V., nec non solertia Congregat. FF. Capuccinorum, praesertim Fr. Hieronymi Pistoriensis; apud Haeredes Antonii Bladii MDLXIX. Vol. IV. in 8. In Vineana, & Veronensi nostra Bibl.

Atque etiam recusa fuerunt Venetiis, recognoscente Joanne Balainio Andrio, Franciscano Conventuali, qui recentem Editionem Peretto Cardinali nuncupat; absque Typographi nomine ad signum seminantis MDLXXIII. Vol. IV. in 8. In Praeloquio Balainius testatur se cum Veterum exemplarium fide Commentaria haec sua contulisse. Extant in Bibl. S. Mariae Gratiarum de Arcu Tridentino. Itemque nominantur a Fr. Jo: Franchino in Bibliosophia Scriptor. Convent. [1].

Ipsissima haec Commentaria, suasu & cura Fr. Angeli cognomento Rocca, recusa sunt Venetiis an. MDLXXX. Vol. IV. in 8., quae in hac nostra Bibl. Vineana custodiuntur.

Hactenus de Commentariorum Editionibus disseruimus, quae ubique ferme gentium factae sunt sigillatim: jam vero restat, ut pauca dicamus de Editionibus iis, quae simul cum opusculis consociantur. Nota porro est Vaticana Operum, & Opusculorum Editio, quae jubente Sixto V. incoepit anno MDLXXXVIII., ac finiit MDXCVI. Itemque nota Moguntina, quam anno MDCIX. elaboratam esse diximus. Parisiensis quoque Operum omnium commemorata fuit, in qua cum ceteris Opusculis conjuncta sunt Bonaventurae Commentaria an. MDCLXVIII. Ceterum, ut dicamus quod res est, sive particulatim, sive cum ceteris Bonaventurae Opusculis edita sint Commentaria, attamen tot, atque tantis mendis scatent, ut jure, atque merito Petrus Roduphius Tossinianensis dixerit [2], temporis injuria jam jam vacillasse.

CODICES Mss.

In primum Sentent. Lib.

Codex n. CXLVII. memb. fol. in Regio Taurinensi Athaenaeo; ut liquet ex ejusdem Catal. P. II. pag. 44. col. I. Duplici exaratus est columna, nitidae satis lectionis, sec. XIV, cui folia sunt 185.

Cod.

[1] *pag. 321.* [2] *Histor. Seraphicae Relig. lib. 1. pag. 93.*

Cod. n. CCCCLVI. in Collegio Baliolensi in Oxonia. Ita Catal. Mss. Angliae Tom. 1. Part. 2. pag. 11. col. 1.

Cod. n. DLXXXI. in Collegio Mertonensi Oxonii; ex Catal. eodem pag. 18. col. 1.

Cod. n. MCCCXXXI. in Collegio Lincolniensi Oxonii, ex collatione M. Joannis Russel quondam Artium Magistri; ex eodem Catal. pag. 40. col. 2.

Cod. in Aula Pembrochiana apud Cantabrigiam n. MMXXVII. & MMCII. Ex eodem pag. 158. col. 2. & pag. 160. col. 1.

Cod. n. DCCCXLII. in Eccl. Cathed. apud Vigorniam; ex eodem tom. 2. part. 1. pag. 20. col. 2.

Cod. n. CCCXCVIII. in Bibliotheca Casinensi: Sic Bernardus de Montfaucon in Bilbl. Bibliothecarum tom. 1. pag. 227. col. 1.

Cod. in Bibl. Min. Cesenae, olim Malatestarum; ita idem tom. 1. pag. 433. col. 1.

Cod. in Bibl. Mr. le Baron de Crassier, nitidissime exaratus, olim Bibl. Alphonsi Aragoniae Regis, ut ab insignibus initio appositis conjicitur; ex eodem tom. 1. pag. 606. col. 1.

Cod. in Bibl. S. Gatiani Turonensis; ex eodem tom. 2. pag. 1275. col. 1.

Cod. in Bibl. Monast. S. Petri Corbejensis; ex eodem tom. 2. pag. 1406. col. 2.

Cod. in Bibl. S. Crucis Florentinae n. CCLXXIV. CCLXXV. CCLXXVI. CCLXXVII. CCLXXVIII. CCLXXIX.

Cod. in Bibl. S. Antonii Patavii memb. in fol. exemplaria IV. sine numeris. Sic Tomasinus in Bibl. Patav. mss. pag. 60. col. 2.

Cod. n. XIII. Repositor. Theol. IV. serie II. in Bibl. Paulina Lipsiensi, teste Fellero in Catal. mss. ejusdem pag. 182.

In II. Sentent.

Cod. n. CLXXXII. memb. fol. in Taurinensi Regio Athenaeo: ut liquet ex ejus Catal. P. II. p. 51. col. 1. duplici scriptus columna, foliis constans 156. sec. XIV.

Cod. n. CLXXXIII. memb. fol. sec. XIV. folia continens 264. Ibidem extat.

Cod. n. CX. memb. fol. sec. circiter XV. foliis constans 264. in Bibl. Ducali S. Marci Venetiarum, olim Cardinalis Bessarionis; ex ejus Catal. pag. 70. Cod.

Cod. n. CCCCLVI. in Collegio Baliolensi in Oxonia; ex Catal. Mss. Angliae Tom. 1. p. 2. pag. 11. col. 1.

Cod. n. DLXXXII. in Collegio Mertonensi Oxonii; ex eod. Catal. pag. 18. col. 1.

Cod. n. MCCCXXXI. in Collegio Lincolniensi; ex collatione M. Jo. Russel; Ibid. pag. 40. col. 2.

Cod. in Aula Pembrochiana apud Cantabrigiam nu. MMXXVII. & MMCII. Ibid. pag. 158. col. 2. & p. 160. col. 1.

Cod. in Eccl. Cathedr. apud Vigorniam n. DCCCXLII. Ibid. tom. II. part. I. pag. 20. col. 2.

Cod. in Bibl. S. Ebrulphi Uticensis: ex Montfauc. t. 2. pag. 1268. col. 1.

Cod. in Bibl. S. Gatiani Turonensis; ibid. pag. 1275. col. 1.

Cod. in Bibl. Clarevallensi; ibid. pag. 1367. col. 2.

Cod. in Bibl. Monast. S. Petri Corbejensis. p. 1406. col. 2.

Cod. in Bibl. Minorum Cesenae; ibid. tom. 1. pag. 433. col. 1.

Cod. in Bibl. Ambros. Mediol. tom. 1. pag. 510. col. 2.

Codd. in Bibl. S. Crucis Florentiae n. CCLXXX. CCLXXXI. CCLXXXII. CCLXXXIII.

Cod. in Bibl. S. Jo. in Viridario Patavii; ex Tomasino pag. 32. col. 1.

Cod. duplex memb. fol. in Bibl. Min. S. Antonii ejusdem Urbis; ibid. pag. 61. col. 1.

Cod. n. III. Repositor. Theol. IV. ser. I. in Bibl. Paulina Lipsiensi; ex Fellero pag. 177.

Cod. memb. in fol. extat in nostra Bib. S. Bernardini Veronae.

In III. Sentent.

Cod. DCCCXII. memb. fol. duplici exaratus columna, foliis constans 167. Sec. XIV. in Regio Taurinensi Athenaeo: sic ex Catal. ejusdem p. II. pag. 264. col. 1.

Cod. CXI. fol. min. memb., compositus foliis 161. Sec. circiter XV. olim Bessarionis Card. Nicaeni; ut patet ex ejus Catal. pag. 70.

Cod. n. CCCCLVII. in Colleg. Balliolensi, ex Catal. Mss. Angliae tom. 1. part. 2. pag. 11. col. 1.

Cod. n. DLXXXIII. in Colleg. Mertonensi; Ibid. p. 18. col. 1.

Cod. in Aula Pembrochiana; Ibid. pag. 158. col. 2. & pag. 160. col. 1.

Cod. in Eccl. Cathedr. apud Vigorniam; Ibid. Tom. 2. part. 1. pag. 20. col. 2.

Cod. n. XLIII. in Bibl. Cassinensi; sic Montfaucon. tom. 1. pag. 221. col. 1.

Cod. in Bibl. Min. Cesenae; Ibid. pag. 433. col. 1.

Cod. in Bibl. Ambros. Mediol., Ibid. pag. 510. col 2.

Cod. in Bibl. S. Gatiani Turonen. Ibid. pag. 1275. col. 1.

Cod. in Bibl. S. Petri Corbojensis; Ibid. pag. 1407. col. 1.

Cod. in Bibl. S. Crucis Florent. CCLXXXIV. CCLXXXV. CCLXXXVI. CCLXXXVII. CCLXXXVIII. CCLXXXIX. CCXC.

Cod. in Bibl. S. Antonii Patavii; teste Tomasino p. 60. col. 2.

Cod. in Bibl. S. Jo. in Viridario; ibid. p. 32. col. 1.

Cod. apud Nostrates in Bibl. S. Job. Venet. membr. Sec. XV.

Cod. IV. Reposit. Theol. IV. ser. I. in Bibl. Paulina Lips., ex Fellero pag. 178.

In IV. Sentent.

Cod. CXII. in fol. min. memb., foliorum 198. seculi circiter XV., olim Card. Bessarionis, nunc in Bibl. Ducali Venetiarum; ex ejus Catal. pag. 70.

Cod. n. CCCCLVII. in Collegio Balliolensi; ex Catal. Mss. Angliae tom. 1. part. 2. pag. 11. col. 1.

Cod. n. DLXXXIII. in Collegio Mertonensi; Ibid. pag. 18. col. 1.

Cod. n. MDCCXXIX. una cum apparatu Petri de Tarentasia; in Domo S. Petri apud Cantabrigiam: Ibid. tom. 1. par. 3. pag. 149. col. 1.

Cod. MMXXVII. in Aula Pembrochiana; Ibid. pag. 158. col. 2.

Cod. MMCII. Ibid. pag. 160. col. 1.

Cod. n. DCCCXLII. in Ecclesia Cathedrali apud Vigorniam; ibid. tom. 2. part. 1. pag. 20. col. 2.

Cod. in Bibl. Minor. Cesenae; ex Montfauc. tom. 1. p. 433. col. 1.

Cod. in Bibl. Ambros. Mediol., Ibid. pag. 510. col. 2.

Cod. in Eccl. Cathedrali Laudonensi, qui sec. XIII. videtur esse; Ibid. tom. 2. pag. 1293. col. 2.

Cod. in Bibl. Vallis-Clericorum; Ibid. pag. 1300. col. 2.

Cod. in Bibl. S. Antonii Patavini (exemplaria duo) ex Tomasino pag. 62. col. 2.

Codd. in Bibl. S. Crucis Florentiae n. CCXCI. CCXCII. CCXCIII. CCXCIV. CCXCV.

Codd. in Bibl. SS. Jo: & Pauli Venet. n. CCCIX. & CCCXII.

V. *Breviloquium*. Princ. *Fleto genua mea*. &c.

Testis Sec. XIII.

Singulare Opusculum hoc laudat cumprimis Henricus Gandavensis, dicens: „ Scripsit opusculum magnae subtilitatis, quod sic „ incipit: Flecto genua mea. „ [1]

Testis Sec. XIV. & XV.

Joannes Gerso, qui desinente seculo XIV., & ineunte XV., quammaxime floruit, Bonaventurae *Breviloquium* asserit, & mirum in modum extollit in Epistola Lugdunum missa cuidam Minoritae [2], „ Sortitus est, *inquit*, secundum laudem vitae suae „ pariter & Doctrinae nomen, ipse Bonaventura, ut antonomastice Doctor Seraphicus nominetur. Docet hoc in speciali... „ suum Breviloquium Theologiae, processum proprie Theologicum „ retinens, & quasi conversum ad priorem, quoniam a primo „ principio descendit ad alias veritates. Docet denique lectura „ sua grandior, ignem suum cum lumine, unde mirum, immo „ miserum & miserabile videtur, ne dicamus damnabile, quo „ pacto praelatae sint doctrinae quaedam aliae sub specie subtilitatis, plus inquietantes quasi cynifes Aegyptiae quam sabbatum mentis incendio terrae Gessen afferentes.

Addamus, si libet, alterum Gersonis testimonium, quod Nos decerpsimus ex libro ejusdem, de examinatione doctrinarum: „ Sicut, *inquit*, apud Grammaticos Donatus de partibus orationis, & apud Logicos summulae Petri Hyspani traduntur „ ab initio novis discipulis ad memoriter recolendum, & si non „ statim intelligant; sic apud Theologicos discipulos Brevilo-

[1] *cap. XLVII.* [2] *Tom. I. col. 117.*

„ quium Bonaventurae, quod incipit: Flecto genua mea: vide„ retur valde salubriter imponendum juncto Itinerario suo men„ tis in Deum, quod incipit: In principio primum principium.
„ Itaque laus omnis inferior est his duobus opusculis, quorum
„ vim agnoscere etiam sola credulitate non parvus est profe„ ctus. „ [1]

Testis Sec. XVI.

Joannes Trithemius, cujus elogium jam supra texuimus, Opusculum hoc suo inseruit Catalogo: „ Breviloquium lib. VII.
„ Pr. Flecto genua mea.

Variae ejusdem Impressiones.

Norimbergae primum, ut arbitramur, excusum fuit; ad cujus Editionis calcem, referente Roedero [2] haec posita sunt „ Do„ mini Bonaventurae Doctoris devoti Breviloquium Nurnber„ ge fideliter impressum summaque diligentia correctum expli„ cit feliciter an. incarnationis Domini MCCCCLXXII. IV. Idus
„ Febr. in fol. „

Tum Nurembergae absque Typographi nomine, & anno, in 4., ut refert idem Roederus. [3]

Postea Venetiis una cum Biblia Pauperum, an. MCCCCLXXVII. in 4. Ita Michael Maittaire. [4]

Editum quoque fuit absque loco, & nomine Typographi, an. MCCCCXCIX. Maittaire testante. [5] Patavii simul cum Itinerario Mentis in Deum typis Gratiosi Perchacini an. MDLXII. in 8. Quibus Opusculis praefixa est Praefatio Eutychii S. Justinae Monachi, Juris & Artis in Gymnasio Patavino Professoribus, atque Scholaribus inscripta.

Parisiis per Joannem Barbier in Vico S. Jacobi, sine anno, in 8.

Lugdun. MDCXLII. in 12. & 16., ut tradit Joannes a S. Antonio in Bibl. Univ. Franciscana. [6] Demum extat conjunctim impressum cum omnibus S. Doctoris Opusculis.

Codices Mss.

Codex Miscell. n. MCXVI. memb. dupl. scriptus columna fol. 1.

Sec.

[1] *Tom. 1. col. 21.* [2] *In laudato Catal. pag. 3. col. 1.* [3] *Ibid. pag. 57. col. 2.*
[4] *In notis ad tom. 1. part. 1. pag. 382.* [5] *In Ann. Typograph. tom. part. 11. p. 701.*
[6] *Tom. 1. pag. 160. col. 1.*

Sec. XIV. in Regio Taurinensi Athenaeo: Ita ejus Catal. p. II. pag. 373.

Cod. Miscell. n. DCCCV. Sec. XIV. fol. 154. ibid. pag. 262. col. 1.

Cod. n. MLII. & MCCLV. in Collegio novo Oxonii, quorum ultimus scriptus videtur an. MCCCCLII., ex Catal. Codd. Mss. Angliae & Hiberniae tom. 1. part. II. pag. 32. & 37. col. 2.

Cod. n. XIV. in Collegio S. Emanuelis in Univ. Cantabrigiensi. Ibid. t. 1. par. III. pag. 90. col. 1.

Cod. n. MCCCCLXXIII. in Collegio S. Benedicti apud Cantabrig. Ibid. p. 138. col. 2.

Cod. n. MMXCV. & MMC. in Aula Pembrochiana; ibid. pag. 160. col. 1.

Cod. in Bibl. olim Joannis Mori Episcopi Norvicensis; ibid. pag. 369. col. 1.

Cod. in Bibl. S. Crucis Florentiae n. CXLII. CCXCIX: CCC.

Cod. in Bibl. S. Antonii Patavii; ex Tomasino pag. 57. col. 2.

Cod. in Bibl. S. Job Venet. cartac. in 4. sec. XV.

Cod. Miscell. n. MDLXVII. olim in Bibl. Reginae Sveciae; nunc in Vaticana: Ita Montfaucon. tom. 1. pag. 50. col. 1.

Cod. Miscell. n. CLXXXIV. in Bibl. Cassinensi; ibid. pag. 223. col. 2.

Cod. in Bibl. Monasterii Murbacensis in Alsacia; ibid. tom. 2. pag. 1175. col. 2.

Cod. in Bibl. Gemmeticensi; Ibid. pag. 1212. col. 1.

Cod. in Bibl. Hispalensis Eccl., teste Jo: a S. Antonio in Bibl. Univ. Franc. tom. 1. pag. 160. col. 1.

Cod. cartac. in 4. in nostra Vineana Bibl. scriptus Calendis Augusti MCCCCLX.

VI. *Centiloquium*. Princ. *Ecce descripsi eam*. *&c.*

Testis Sec. XV.

Marianus Florentinus in Fasciculo Chronicorum O. M. apud Waddingum Mss. [1]; inter Bonaventurae Opuscula collocat *Centiloquium*, cujus hoc est initium; *Ecce Descripsi*. &c.

Testis Sec. XVI.

Accedit Jo: Trithemius, qui vel ipse Centiloquium appellat; sed

[1] *In Syllab. Script. Ord. Min. pag. 65.*

ſed Prologi loco, initium ejuſdem primi libri recitat; cujuſmodi eſt: *Malum conſiderare occurrit*. Unde plurimum movemur, ut credamus, hunc *Centiloquii* Prologum, alienigenae potius, quam Bonaventurianae Manus opus eſſe. Huc accedunt quae in eodem Praeloquio leguntur, quaeque ad creandam fidem recitamus: „ In adminiculum itaque parvulorum rudis rogatus a rudibus, „ rudem tractatum rudibus compilavi, in quo rudium ruditas, „ circa generalia Theologiae, ſaltem ruditer poterit erudiri, & „ ex lacte infantiae ad cibum ſolidum praevia Dei gratia, cum „ ſenſus induſtria praeparari. „ Ab hoc certe rudi ſcribendi genere prorſus abhorruit Bonaventura. Ceterum, ut de *Centiloquio* dicamus, ita *Breviloquio* jam laudato eſt affine, ut ipſiſſima aliquando verba in utroque habeas. Summa illorum eſt, quae prolixe pertractavit in Breviloquio. Qua ex ſimilitudine doctrinae, atque ſtyli, legitima conſecutionis lege deducimus, *Centiloquium* juxta, ac *Breviloquium* Bonaventurae aſſerendum eſſe. Seorſim editum fuit, Pariſiis per Joannem Petit. 16. MDX. XXVIII. Servatur autem Ms. in Biblioth. Monaſter. Murbacenſis in Alſacia; referente Montfauconio in Bibl. Bibliothecarum. tom. 2. pag. 1175 col. 2.

VII. *De Eccleſiaſtica Hierarchia*. Prin. *Inviſibilia Dei per ea quae facta ſunt &c.*

Silent omnes ad unum Scriptores, nec Hierarchiam Eccleſiaſticam in Catalogum Bonaventurae Operum referunt. Sed cave, ne ex hoc Scriptorum ſilentio inferas, hujuſmodi Opuſculum inter ſuppoſititia numerandum eſſe: nam ut inter omnes convenit, argumentum ex ſilentio petitum tum minime valet, cum maxime poſitivum urgere videtur. Si quae in hoc Opuſculo pertractantur, cum iis conferas, quae cum in *Breviloquio*, tum in *Centiloquio* diſputata ſunt, ea uſque adeo aequalia reperies, ut verba verbis quaſi dimenſa & paria reſpondere videantur. Quid, quod in hac Eccleſiaſtica Hierarchia mentio fit Centiloquii? Enimvero in primi capitis veſtibulo leguntur iſta: „ Primo igitur de ſpirituali ſubſtantia actu & potentia a materia ſeparata eſt agendum, „ cujus proprietates & differentias in praecedenti opuſculo traditas poteris diligentius intueri. „ Porro id nuſquam fuſius egit,

quam

quam in *Centiloquii* Sectionibus XIII. XIV. XV. XVI XVII. XVIII. Similia enim sunt ita, ut ne latum quidem unguem a se invicem discrepent. Quamobrem adducimur plane, ut existimemus, Bonaventuram in hisce lucubrationibus conficiundis hunc observasse ordinem, ut primum *Breviloquium*, tum *Centiloquium*, postremo *Ecclesiasticam Hierarchiam* composuerit. Sic enim inter se sunt connexa, ut unum ab altero promanare videatur. Ratio autem connexi, cum concesseris superius, cogit inferius concedere.

Ad ejusdem varias impressiones, quod pertinet, nusquam certe, quod sciam, sejunctim lucem vidit; conjunctim vero prodiit cum Opusculis ceteris.

Extat quoque Ms. inter codices Kenelmi Digbaei, in Bibl. Bodlejana; ex Catal. Mss. Angliae tom. I. p. I. pag. 78. nu. MDCXXXIV: *Bonaventura de triplici Hierarchia*.

VIII. *De septem donis Spiritus Sancti* Pr. *Omne datum optimum &c.*

Meminit Trithemius in laudato Bonaventurae Catalogo: meminit quoque Oudinus, qui illud dignum putat Bonaventura, si quasdam voces a Latio toto dissitas neutiquam contineret. Ac ne omnes barbaras voces recitemus, omnium instar esto vox ista *ramifico*, quam se numquam in *Bonaventurae* Operibus legisse testatur. Verum quam mediocriter se in Operibus Bonaventurae versatum ostendat Oudinus, vel maxime liquet ex eo, quod recitata vox non in *Commentariis* modo, sed etiam in *Breviloquio* saepissime expressa sit. Sed ultro demus, barbaram hanc *ramifico* vocem insolitam Bonaventurae fuisse; quid tum? Falsum ne habendum erit hoc Bonaventurae Opusculum? Minime certo. Doctrina, quae in hoc Opusculo traditur, uniusmodi est, suique similis, ac talis, qualis cernitur in *Breviloquio*. Adi, si vacat, V. *Breviloquii* partem, eamque confer, si vis, cum prima hujusce Opusculi, & valde similes inter se recognosces.

Hoc item Opusculum, quod expendimus, nullo in loco separatim editum reperitur: extat vero in Opusculorum Editionibus.

IX. *De Resurrectione a peccato ad gratiam*. Pr. *Paulus Apostolus videtur firmiter asserere &c.*

In nullo Nomenclatorum Catalogo ponitur: quinimo Oudinus,

nus, usque adeo simplex & frivolum censet, ut, si aures illi exhibemus, nihil eo indignius sit. Id cur sentiat, nullum affert documentum, sed rem proprio cerebro constituit. Sed ab Oudino licet percontari, num materiei dignitatem, an styli genus consideret? Si primum, non video certe, quid maxime in hoc Opusculo carpere possit. Siquidem pergravem de gratia Christi materiam ita tractat Autor, ut nihil leve dixerit. Sin vero alterum, ex iis unum consequatur oportet, aut Oudinum Doctoris hoc Opusculum ne vel a limine salutasse, aut, quod vero propius est, Nobis illum fucum fecisse. Opusculi enim hujus sermo nec ita nitidus est, ut illatinis vocibus inquinatus non sit, nec ita demissus, ut Bonaventurae convenire non possit. Oudinus igitur tenetur, quacunque vertat se. Ceterum gratiae disceptationem non hic solum, sed etiam aggreditur in *Commentariis*, in *Centiloquio*, & in *Breviloquio*.

Prodiit Venetiis per Caesarem Arrivabenum an. MDXVIII. cui adjuncta fuerunt, *Diaeta Salutis*, & *Tractatus de Christi Nativitate*.

Parisiis seorsim lucem vidit an. MDXXIII. in 8. cui annectuntur *Diaeta salutis*: & *contemplatio de nativitate Domini*. Tum cum ceteris Opusculis.

§. II.

Ascetica in examen vocantur.

I. *Itinerarium mentis in Deum*: Princ. *In principio &c.*

Testis sec. XIII.

Henricus a Gandavo sic illud nominat: " Scripsit & aliud, „ quod vocavit: Itinerarium mentis in Deum.[1]

Testes sec. XIV.

Prae ceteris Opusculum hoc plena manu laudat Joannes Gerso in

[1] *cap. XLVII.*

in epistola ad Minoritam jam alias commemorata: „Sortitus est,
„ inquit, secundum laudem vitae suae pariter, & doctrinae no-
„ men, ipse Bonaventura, ut antonomastice D. Seraphicus no-
„ minetur. Docet hoc in speciali suum Itinerarium mentis in
„ Deum, cujus opusculi, immo operis immensi, laus superior
„ est ore mortalium. „ Tum de Itinerario mentis in Deum,
tum de Itinerario mentis in seipsum differens, ait: „Confite-
„ bor insipientiam meam, quod a triginta annis, & amplius,
„ volui habere familiares mihi praedictos Tractatulos, saepe eos
„ legendo, saepe ruminando etiam usque ad verba, nedum sen-
„ tentias; & ecce hac aetate, hoc otio ad votum vix perveni ad
„ initium gustus eorundem. „

Demum concludit [1]: " Tradiderunt autem plurimi modum
„ vivendi, quilibet secundum sensum suum. Fuit inter alios sa-
„ pientissimus in intellectu simul & pissimus in affectu, & ideo
„ securus & efficax in tradendo effectu Dominus Bonaventura
„ dictus merito Doctor Seraphicus; nominatim in libello quem
„ appellat: Itinerarium mentis in Deum. „

Nec vero mittendus erit S. Antoninus, qui non modo Itinerarium hoc memorat; sed epocham etiam statuit scriptionis ejusdem: " Eodem anno (i.d. MCCLX) idem Fr. Bonaventura Ge-
„ neralis in monte Alverniae libellum scripsit, quem Itinerarium
„ mentis in Deum nominavit. „ [2]

Testis sec. XVI.

Id quoque ipsum Bonaventurae adjudicavit Trithemius verbis hisce " Itinerarii mentis in Deum lib. 1. In principio &c. „ Addendi essent alii testes, qui, ut ad exemplaria, & manuscripta accedamus, silentio praetermittuntur.

Editiones ejusdem

Patavii simul cum Breviloquio editum fuit an. MDLXII. in 8. per Gratiosum Perchacinum. Tum cum aliis S. Doctoris Opusculis.

Codices Mss.

Cod. n. CLXVIII. in Bibl. S. Gatiani Turonensis: ita Montfauconius tom. 2. pag. 1275. Cod.

[1] *Tom. 1. in admonitione, quomodo caute legendi sunt quorumdam libri: col. 116.*
[2] *Part. III. Summae Hist. Tit. XXIV. cap. VIII.*

Cod. n. IV. in Bibl. S. Mariae Annunciatae Florentiae Ordinis Servorum; ex eod. tom. 1. pag. 429.

Cod. n. XIV. XV. XXVII. in Bibliotheca Paulina; Repositor. Theol. IV. Serie III. Theol. I. Ser. V., ex ejusdem Catalogo pag. 196. 94. 207.

Cod. n. CCII. in Collegio Baliolensi Oxonii, ex Catal. Mss. Angliae tom. 1. part. 2. pag. 6. col. 2.

Cod. n. MDCCCLXXIX. in Collegio S. Jo: Baptistae Oxonii; Ibid. tom. 1. p. 2. pag. 62. col. 1.

Cod. n. CXXVI in Collegio S. Emanuelis in Univ. Cantabrig. Ibid. tom. 1. part. 3. pag. 92. col. 1.

Cod. n. CCLXXV. in Collegio Ss. Trinit. apud Cantabrigiam. Ibid. pag. 96. col. 1.

Cod. in Bibl. S. Antonii Patavii., ex Tomasino pag. 57. col. 2.

Cod. in Bibl. PP. Ord. Eremit. S. Augustini Patavii. Ibid. pag. 71. col. 1.

II. *Incendium amoris*: Princ. *Evigilans anima mea &c.*

Variis adornatur titulis: sunt qui *Parvum bonum* illud vocent: sunt qui *Incentivum amoris appellent*: sunt qui *Fontem vitae*; qui *Itinerarium mentis in seipsum* nominent. His quoque sub variis nominibus & scriptum, & cusum fuit.

Testes Sec. XIV. XV.

Joannes Gerso Opusculum hoc iis laudibus cumulat, quibus vehit *Itinerarium mentis in Deum*. Non est, cur Gersonis verba transcribamus, praesertim cum a Nobis superius recitata fuerint. Addimus Antoninum [1] sic scribentem: "Eodem an„ no (id. MCCLX.) idem Fr. Bonaventura Generalis in Mon„ te Alverniae libellum scripsit, quem Itinerarium mentis in „ Deum nominavit. Et perfecit alium, quem Itinerarium men„ tis in seipsum vocavit.„ Quibus ex verbis D. Antonini admonemur, Opusculum hoc perinde, ac *Itinerarium mentis in Deum*, in Alverniae Monte an. MCCLX. concinnatum, absolutumque fuisse.

Te-

[1] *Ibidem*.

Testis sec. XVI.

Meminit quoque Joannes Trithemius: *Regimen conscientiæ.* 1. d. *parvum bonum*. lib. 1. Princ. *Ecce descripsi eam tibi*. Quod sane initium non jam Prologi, sed Operis est. Hinc putamus, Prologum Operis hujusce ad alium Scriptorem verius, quam ad Bonaventuram pertinere. Prologus enim iste, ut fateamur ingenue, longissime distat a Bonaventurae ingenio, doctrina, atque scriptionis genere. Verum Oudinus non Prologum modo, sed omne Opus etiam ad supposititia amandat; ea praesertim ratione fultus, quod in illo vox ista *rectifico* sæpissime legatur. Sed errat Oudinus: nam si ob unam hanc vocem minus latinam, a vero Bonaventurae Catalogo expungendum esset, jam illud per se nasceretur, ut *Breviloquium* similiter supposititium habendum esset. Siquidem in V. *Breviloquii* parte cap. IV. leguntur ista: „ Ideo gratia gratum faciens ramificatur in habitus virtutum, quorum est animam rectificare... Rursus quoniam rectitudo animae perfecta requirit, quod ipsa rectificetur secundum duplicem faciem... ideo necesse est animam quantum ad superiorem faciem, in qua consistit imago Trinitatis aeternae, rectificari per tres theologicas virtutes... Necesse est etiam quantum ad inferiorem faciem, animam rectificari per IV. Cardinales virtutes. Nam prudentia rectificat rarionalem... justitia vero rectificat omnes has vires in comparatione ad alterum. „ Ad ceteras minus latinas voculas, quod attinet, Oudini stuporem satis mirari non possumus, quod unius, aut duarum vocum caussa, Opusculum ceteroqui mole exiguum, pietate ac religione maximum, a Bonaventurae Catalogo rejicere velit. Stylus etenim Bonaventurianus, ut alias monuimus, nec ita lutulentus est, ut latinitatis nihil habeat, nec ita purus, ut ab omni vitio remotus sit.

EDITIONES.

Seorsim impressum fuit anno MCCCCXCIX. in 8. per Johannem Luschner Alemanum in Monasterio B. M. V. de Monte serrato. Quod quidem opusculum in Hispanicum Idioma versum fuit

a Fr.

a Fr. Dominico Viota Minorita, editumque Caesaraugustae an. MDLXXVI. (nisi forte in Editionis anno signato error adsit) in 8., ut refert Jo: a S. Antonio in Bibl. Univ. Francisc. Tom. 1. p. 158.

Codices Mss.

Cod. n. CLXXX. in Bibl. Monast. S. Maurini Turonensis: Ita Montfauc. tom. 2. pag. 1339.

Cod. n. CCXCII. in Bibl. Trajectino-Batava; ex ejus Catal. pag. 449.

Cod. n. DCCLV. in Bibl. Eccles. Cathedr. apud Vigorniam; ex Catal Mss. Angliae tom. 2. part. 1. pag. 18. col. 1.

III. *Amatorium*. Pr. *Praesens opusculum &c.*

Casimiri Oudini opinio est, Opusculum hoc nemini referendum esse, quam ei, qui conscripsit *Incendium Amoris*. In quam sententiam manibus pedibusque descendimus, ea ratione ducti, quod utrumque hoc Opusculum Bonaventurae indolem, religionem, & sanctitatem plane oleat. Operis autem Prologus, siquid sapio, Bonaventurae ingenium neutiquam redolet. Accedit huc, quod Prologi Autor, non jam in prima atque propria, sed in tertia ac aliena Persona loqui videatur. En Prologi verba: „ Praesens opusculum, qui legerit, intentionem esse sciat Opificis, quasdam Sanctorum auctoritates sub continuatione ordinare studuisse, eorumdem nominibus e contra in margine intitulatis, quae animum legentis vel audientis ad amorem sui Conditoris efficacius debeant inclinare &c. „ Qui sane scriptionis modus haud convenit Bonaventurae: nam cum praefatur, aut seipsum nominat, aut sui velut oblitus tacet.

IV. *De perfectione vitae ad Sorores*. Princ. *Beatus homo &c.*

Dignum Bonaventura non solum, sed etiam a Nomenclatoribus laudatum.

V. *Lignum vitae*. Prin. *Christo confixus sum &c.*

Est in catalogo Trithemiano. Nobis etiam probatur summe; id-

idque ob gravem dicendi rationem, quae in exiguissimo Opusculo isto cernitur. Itemque extat in Mariano Catalogo, seu in Fasciculo Chronicorum, quem Marianus Florentius instituit, & quem Nos alias nominavimus.

EDITIO.

Hispanice redditum a Fr. Dominico Viota Minorita, & excusum Ilerdae typis Ludovici Manescal. MDCXVI. in 8., ut testatur Fr. Jo. a S. Antonio in Bibl. Univers. Franc.[1]

Codices Mss.

Cod. n. MDCCLXXVI. in Bibl. Domus S. Petri apud Cantabrigiam; Ex Catal. Mss. Angliae tom. I. part. III. pag 150 col. 2.

Cod. n. CCII. in Collegio Baliolensi Oxonii Ibid. tom. I. par. 2. col. 2.

Cod. XLI. Repositor. Theol. III. serie II. in Bibl. Paulina; ex ejus Catal. pag. 151.

Cod. MMMMMMMMMXXVII. in Aedibus Jacobaeis; ex Catal. Mss. Angliae tom. II. par. I. pag. 241. col. 2.

Ex Sandero in Bibl. Belgica: Codices in Bibl. Monast. S. Eligii: & in Bibl. Corsendocana Can. Regular.

VI. *Soliloquium*. Princ. *Flecto genua mea &c.*

A compluribus dicitur *Imago vitae.*, & hoc quidem titulo in multis Codicibus ornatur. Seraphicum Bonaventurae ingenium redolet ita, ut ejusdem faetum esse judicemus. In quo judicio nos confirmat Trithemius, cum in suo Indiculo ferme nihil posuerit, quod certum non sit.

EDITIONES.

Editum primo fuit an. MCCCCLXXXVII. in 8. Ita Michael Maittaire[2]

Parisiis in Campo Gaillardi per Guidonem Marchant, an. mil-

[1] *Tom. I. pag. 159.*

[2] *In Annal. Typ. t. 1. part. 2. pag. 488. ex Catal. Guil. Vanader Meer.*

millesimo quadring. octuagesimo nono, die duodecima Martii, in ex eodem Maittaire.[1]

Ibidem per Guidonem Mercatoris an. MCCCCXCIV. in 12., ex eodem.[2]

Venetiis sine Typographo MDLXII. in 8., extat in nostra Vineana.

Ibidem an. MDLXXI.

Tum an. MDCXI.

Hispanice redditum a F. Dominico Viota Min. Observ., Ilerdae cudit Ludovicus Manescal. MDCXVI. in 8.

Deinde Lugduni an. MDCXLVII.

Demum ibidem MDCLXXIV.

Codices Mss.

Cod. n. MMXV. in Bibl. Bodlejana; ex Catal. Mss. Angliae tom. 1. part. 1. pag. 105. col. 1.

Cod. n. CXX. in Coll. S. Emanuelis in Univ. Cantabrig. Ibid. tom. 1. part. 3. p. 91. col. 2.

Cod. n. DLI. in Colleg. Ss. Trinitatis apud Dublinium. Ibid. tom. 2. part. 2. p. 36. col. 2.

Cod. n. MMCCXXX. in Colleg. S. Mariae Magdal. Oxonii. Ibidem tom. 1. part. 2. p. 74. col. 2.

Cod. n. XLVI. in Bibl. Paulina Lips., ex Catal. Felleri pag. 86. Reposit. Theol. 1. serie IV.

Cod. sine num. in nostra Bibl. S. Francisci Magni Patavii; ex Tomasino p. 66. 68. col. 2.

VII. *De sex alis Seraphim. Pr. Da occasionem &c.*

Bartholomaeus Pisanus, is est, qui Opusculum hoc inter Bonaventurae Opera recenset[3]. Cui non refragatur Trithemius in commemorato jam Operum Bonaventurae Catalogo. Octavianus autem a Martinis se divinare credit locum, ubi a Bonaventura compositum fuit. Id in Alverniae Monte factum putat, cum anno MCCLX. *Itinerarium mentis in Deum* elucubravit[4].

Fa-

1 *Ibid. pag.* 506.
2 *Ibid. pag.* 586.
3 *In lib.* 1. *Conf. fruct.* 8. *Part.* 2.
4 *In Vita S. Bonav. apud Sollerium Tom. III.*

Factum non negaverim; sed addubitarim, qui fieri potuerit, ut tam cito tamque brevi tempore plura Opuscula concinnarit.

Nusquam seorsim impressum fuit: sed illud in Castellanum Idioma vertit, & multis sermonibus illustravit Fr. Joannes Fontius natione Hispanus, gente Catalaunus, professione Jesuita, qui cum hoc titulo illud edidit: *Regulae gubernationis Ecclesiasticae & secularis in libellum S. Bonaventurae De sex alis Seraphim*. Cujus versionis testimonium facit Philippus Alegambe Societ. Jesu [1].

§. III.

Expenduntur ea, quae ad Minoritas praecipue spectant.

I. *Legenda S. Francisci*: Princ. *Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri* &c.

Testis sec. XIV.

Vetustum damus testem Fr. Bartholomaeum Pisanum: " Hic
" Bonaventura, postmodum rogatu Capituli generalis Legendam
" majorem, & minorem B. Francisci composuit, quas modo ha-
" bet & tenet totus Ordo. " [2]

Testis sec. XV.

Similia scribit S. Antoninus: " Idem S. Bonaventura stylo mi-
" rabili vitam B. Francisci compilavit, ipsamque diffusam ad
" compendiosiorem formam redegit; in qua nihil posuit, nisi cer-
" tum & probatum testibus fide dignis. [3] "

Testis sec. XVI.

Suum quoque calculum addidit Trithemius diligens Scriptorum & rerum inquisitor: " Legenda S. Francisci, lib. 1. Apparuit
" gratia Dei &c. "

" Hanc

[1] *In Bibl. Script. Societatis Jesu, Romae MDCLXXVI. pag.* 485.
[2] *Lib.* 1. *Conform. fructu* 8. *Part.* 2.
[3] *Part.* 3. *Summae Hist. Tit.* 24. *cap.* 8.

„ Hanc mirifice, subnectit Waddingus [1], plerique commen-
„ dant, praecipue Aloysius Lippomanus Episcopus Veronensis,
„ qui puro & simplici stylo descriptam, ait, tanta rerum copia,
„ & sententiarum gravitate refertam, ut totus mundus ejus le-
„ ctione instrui possit, & ad amorem Dei per Beati Francisci
„ exemplum instaurari. Et de seipso fatetur, quod quoties hanc
„ vitam legerit, toties non solum accensus sit, sed in ejus me-
„ ditatione totus exarserit. Leonardus Aretinus vetustus autor,
„ eruditionis & eloquentiae laude clarus, cum Legendam hanc
„ studiose legisset, sententiam rogatus, dixit; in illo scribendi
„ genere a nemine illum superari posse. Neque id mirum plane
„ scriptam; quam inter divinas meditationes, & raptus coele-
„ stes potius dictatam, quam humana industria elaboratam in-
„ dicat sequens eventus. D. Thomas Aquinas, qui eadem tem-
„ pestate pari virtute claruit & doctrina, cum Bonaventuram
„ summa sibi charitate conjunctum, tunc summo affectu studen-
„ tem in contemplando, & concinnando, quam diximus, vi-
„ tam, inviseret, per rimulas ostii prospiciens, vidit illum in con-
„ templatione raptum, & a terra mirifice sublevatum; tum re-
„ trocedens ad suos; Sinamus, inquit, Sanctum quia laborat
„ pro Sancto. Magni viri magnum profecto testimonium, quo
„ viventem amicum Sanctum appellavit, & recte scribentem
„ commendavit. Locus ubi hoc contigit, adhuc Parisiis in aede
„ Minorum extat instar sacelli, tanquam rei mirabiliter gestae
„ monumentum. „

Absit, ut aureum Aquinatis dictum negemus fidentissime. Verum, si quod animo sentimus, id candide proferre liceat, non leviter suspicamur, nihil horum dixisse Aquinatem. Hoc ut credamus, vel maxime adducimur ex eo, qnod celebre dictum hoc antiquis Scriptoribus ignotum fuerit omnino. Minus quoque cum temporum serie congruere videtur. Cum enim Bonaventura in Italiae partibus commorans Legendae huic operam navabat, tum Aquinas Parisiis e publico Subsellio dicebat. Quamquam Ptolomaeus Lucensis, individuus Aquinatis socius, tempus haudquaquam indicet, quo Aquinas Parisiis ad Italiam adventarit, ex iis tamen, quae refert, facile quisque colligit, illum non ante annum MCCLXII. Italiam accessisse. Audiantur Ptolomaei verba: *Post ter-*

[1] *Tom. II. Annal. ad ann. MCCLX. n. XVIII. pag. 206.*

tertium annum sui Magisterii rediit in Italiam tempore videlicet [1] *Urbani* IV. At Urbanus IV. ad summam Pontificis dignitatem pervenit anno MCCLXI. die XXIX. Aug: quì ergo fieri potuit, ut Aquinas an. MCCLX. Bonaventuram in Italia *pro Sancto* laborantem inviserit? Sed utcunque res se habeat, Nos nihil certi statuimus, nihil temere dicimus, sed nostram ab incerta re assensionem cohibemus.

Antiquae Editiones.

Vetusta Legendae hujus extat Italica Editio Mediolani peracta hoc cum titulo: „ Vita del glorioso Serafico Patre S. Francesco, „ compilata per il Reverendissimo Patre, e Dottore eximio Messere Bonaventura Cardinale della Sancta Matre Ecclesia: *In calce sabnectitur: MCCCCLXXVII. a di 6.* del mese de Febrario è stata impressa questa opera per Magistro Antonio Zaroto „ da Parma in Milano fol. „ Refertur a P. Orlando [2]: a Maittaire [3]: & a V. C. Saxio [4].

Itemque Mediolani impressa fuit, cum hac nota ad calcem adjuncta: „ *MCCCCLXXX.* del Messe di Zenaro è stata impressa questa opera in Casa di Messere Philippo da Lavagnia Cittadino de Milano, Deo gratias. Amen. [5]„

Venetiis quoque italico idiomate cusa fuit: „ Legenda de Sancto Francesco composta per el Serafico Sancto Bonaventura, & „ reducta in vulgare per el Venerabile Patre Frate Pietro da Canedo „ (Provinciae nostrae S. Antonii Observantium Alumnus). „ In Venetia per Gregorio de Gregorii *MDXXII.* adi 13. Aprile. „ in 4. „ Servatur apud Nostros Arceruptae prope Veronam; & in Bibl. PP. Reformat. S. Mariae Gratiarum de Arcu.

Ibidem an. MDLVII. per Michele Tramezino in 8. In nostra Vineana.

Ibid. per Altobello Salicato MDLXXXV. in Bibl. Reform. de Arcu.

Ibid. per gli Eredi di Simon Galignani MDXCVIII. in 4. in Vineana.

Ibid. appresso Lucio Spineda MDCI. in 8. in Bibl. Gratiarum de Arcu. f Ro-

[1] *In Hist. Eccl. lib. XXII. cap. XXII.* [2] *Origine della Stampa pag.* 101. [3] *In Annalibus Typ. t.* 1. *p.* 1. *pag.* 384. [4] *In catal. Lib. Mediol. edit. pag. DLXI.* [5] *Idem Ibid. pag. DLXXII.*

Romae per Rocco Bernabò MDCCXI. in 4. in Vineana.

Norimbergae per Hieronymum Hoelzer, sumptibus honesti viri Casp. Rosentaler 7. April. MDXII., teste Carolo Christiano Hirschio in suo Millenario III. Librorum [1]: Edita Germanico Idiomate.

Latino vero cusa fuit Florentiae: „ Aurea Legenda Major B.
„ Francisci composita per S. Bonav. miro inter omnes Sanctorum
„ vitas dictatu nuper impressa.„Ad cujus calcem adduntur haec:
„ D. Francisci Vita solerti cura ab ejus alumno F. scilicet Fr. Sti.
„ Minorum minimo castigata: opera & impensis Philippi Junte
„ Bibliopole florentini: formis propagata Florentie: Petro Sode-
„ rino inclito Florentine reip. perpetuo vexillifero: feliciter in vul-
„ gus prodit anno S. a Christi ortu MDIX. quintodecimo calend.
„ Majas „ in 8. Extat in Vineana simul, & in nostra Utinensi Bibl. Utinam exemplar hoc ad Mss. Codicem fidem castigatum fuisset: sed quammaxime veremur, ne proprio marte illud fuerit emendatum.

Papiae per Jacobum a Burgofranco MDLIII. in 12. in nostra S. Francisci apud Schledum.

Tum cum Henrici Sedulii Minoritae Commentario. Antuerpiae per Joannem Moretum. MDXCVII. in. 8. in nostra Vineana.

Romae per Rochum Barnabeium MDCCX. in 4. Pulcherrima sane Editio, aeneis figuris non modo, sed exquisitissimis characteribus ornata.

Demum extat una cum Operibus S. Francisci Assisiatis edit. Paris. MDCXLVI., & in edit. Lugdun. MDC.

Extat etiam conjuncta cum aliis S.Bonaventurae Opusculis edit. Vaticanae MDXCVI. [2]; cui de more praefigitur argumentum quod ex parte hic potissimum damus: „ Hoc autem opusculum
„ licet antea extra Tomos Opusculorum vagaretur, nunc denuo
„ huic editioni adjunctum est, quantum fieri potuit, suo pristino
„ nitori restitutum ope antiqui exemplaris M.S. ex Bibliotheca Il-
„ lustrissimi & Reverendiss. D. Cardinalis Sernani ex Ordine Mi-
„ norum; cui S. Bonaventurae operum edendorum a Sixto V.
„ P. M. cura commissa est; quique pro emittendis virorum illustrium

[1] *Ab anno 1 usque ad an. L. sec. XVI Typis exscriptorum pag. 8. n. 62.*
[2] *Tom. VII. pag. 295.*

„ ſtrium ſui Ordinis libris auctis, & illuſtratis, nec labori nec im-
„ penſis parcit. „

Codices Mss.

Cod. XXVI. membr. Plut. LXVI. in Bibl. Laurent. Medicea; ut refert Montfauconius tom. 1. pag. 371. col. 2.

Cod. MXXVIII. membr. habens folia 114. ſec. XIV. in Regio Taurinenſi Athenaeo; ex ejus Catal. pag. 304. col. 2.

Cod. ſine num. in Bibl. S. Antonii Patavii; ita Tomaſinus pag. 53.

Cod. LXXII. membr. in noſtra Vineana: in 4. ſec. XVI.

Cod. ſine num. memb. in noſtra Venetiarum S. Job. in 4. Sec. XV.

Cod. LXXIX. in 4. Belgice: in Bibl. Uffenbachiana; ex ejus Catal. part. IV. col. 40.

Cod. CCXLIII. in Bibl. Ultrajectina in fol., ut ex ejus Catal. p. 64.

II. *De paupertate Chriſti*. Princ. *Quaeſtio &c.*

Teſtis Sec. XIII.

Nominatim recenſetur ab Henrico Gandavenſi [1]: „ Reſpondit „ etiam breviter calumniis Magiſtri Villelmi de S. Amore. „

Teſtis ſec. ineuntis XIV.

Ubertinus a Caſali, Minorita, qui Opus ſic inſcriptum *Arbor vitae crucifixae* elucubravit an. MCCCVIII., teſtimonium perhibet de Opuſculo hoc dicens: „ Vigilantius jus poſſeſſionis attri- „ buit paupertati... Hunc excitaſſe noſtris temporibus videntur „ Magiſtri erroris Guillelmus de S. Amore, qui ſine amore Dei „ melius dici poſſet. Eſt quidam Girardus impietatis illius di- „ ſcipulus, quos eleganter eximius Doctor Fr. Bonaventura con- „ fundit „ [2] Scilicet Guillelmum in Opuſculo jam citato; Gerardum in ſequenti Apologia Pauperum.

f 2 Te-

[1] *cap. XLVII.* [2] *lib. III. cap. IX. edit. Venet. MCCCCLXXXV.*

Testis sec. XVI.

Addendus est Trithemius idem Opusculum in suo Catalogo recensens: „ De paupertate Christi contra Guil. lib. 1. Quaestio „ est de paupertate. „

Extat in omnibus Opusculorum jam numeratis Editionibus.

III. *Apologia Pauperum*. Princ. *Summi Legislatoris*. &c.

Testis sec. XIV.

Adi, si libet, libellum Ubertini a Casali, cujus grave testimonium jam supra recitavimus.

Testis sec. XV.

Accedit Sanctus Antoninus rem ita exponens: „ Hic, Bo-
„ naventura, libellum perniciosissimum; qui traditur fuisse Ma-
„ gis. Gerardi contra religiosos pauperes latrantem per apologi-
„ am tam eloquenter, quam subtiliter confutavit: Qui Gerar-
„ dus datus in reprobum sensum, etsi Doctor theologicus cum
„ linguam contra B. Franciscum & Ordinis ejus statum in blas-
„ phemiam relaxaxet; tanta, ut fertur, fuit divina ultione per-
„ cussus, ut paralisi dissolutus, & lepra respersus interiret: exem-
„ plum relinquens aliis, ut sciant omnes Dominum Jesum de-
„ fensorem esse pauperum suorum. „ [1]. Gerardus hic est cognominatus de Abbatis-Villa, Parisiensis Universitatis Doctor, & Magister, qui cum animo iniquo ferret, Guillelmum a S. Amore proscriptum, damnatum, & caussa, quam contra Mendicantes agebat, cecidisse, calamum & linguam potissimum in Minoritas acuit, eosque maledictis cumulavit. Hujus autem procacitatem fregit Bonaventura anno MCCLXIX. Meminit etiam Trithemius jam sepae alias citatus.

Seorsim nullibi, quod sciam, editum fuit: sed conjunctim duntaxat.

Codices Mss.

Cod. CLXVI. in Bibl. S. Crucis Florentiae.

Cod.

[1] *In Summa Hist. tit. XXIV. cap. IX. n. VI*

Cod. CCXCVIII. Ibid.

Cod. MCXXIII. membr. constans foliis 72. sec. XIV. in Regio Taurinensi Athenaeo; ut constat ex ejus Catal. p. 374. col. 1.

Cod. LXXXVII. chartac. in 4. majori, folior. 89. sec. XV. in Bibl. Ducali Venetiarum; ex ejus Catalogo pag. 63.

Cod. in Bibl. Divae Mariae Prataleae; ex Tomasino, pag. 48. col. 2.

IV. *Libellus Apologeticus in eos, qui Ordini FF. Minorum adversantur* Pr. *Praeter hoc &c.*

V. *Quare Fratres Minores praedicent, & confessiones audiant.* Pr. *Quia plerique &c.*

Antiquorum neminem vidimus, qui gemina haec Opuscula recenseat. Quorum ex silentio, vide ne illa supposititia colligas. Sunt enim corollata iis, quae contra Minorum Obtrectatores scriptitavit. Eo porro fine a Bonaventura instituta fuerunt, ut quo Hostium numerus cresceret, eo ad pugnandum arma majora essent. Retundit dicteria, calumnias, & maledicta Desiderii Longobardi, aliorumve hujus surfuris hominum. Adeo genti nostrae infensi hostes erant Parisienses Magistri, ut dicerent, Nos haudquaquam obtemperare Canoni Concilii Lateranensis, qui sic incipit: *Omnis utriusque sexus* &c. In quibus sane Opuscnlis antevertit reffellitque ea, quae false docuit deinde Richardus Radulphus, Oxoniensis Academiae in Anglia Cancellarius, Archiepiscopus Armachanus, qui Innocentii VI. tempore floruit, obiitque an. MCCCLIX. Errores, quos Richardus ex Sanctoamore, Abbatis-Villa, & Longobardo hausit, seriatim describit S. Antoninus [1]; & confutavit Rogerus Conevvajus, seu Connovius Minorita [2], Vir illius aevi & doctrina & rerum copia locupletissimus. Sed nil miri si contra Pauperes Christi gladium perstinxit Armachanus, cum ex ejus penu, ut refert Philippus Labbeus [3], suos errores sumpserint Joannes Wiclefus, Joannes Hus, & Hieronymus Pragensis in Concilio Constantiensi proscripti, damnati, & confusi.

Haec vero Bonaventurae Opuscula duo conjuncte cum ejusdem aliis Opusculis edita fuerunt.

f 3 De

[1] *Part. III. Snmmae Hist. Tit. Tit. XXIV. cap. IX. n. XIX.*
[2] *In opere: De confessionibus per Regulares audiendis contra Armachanum. Paris. MCCCCXCVI.* [3] *In Dissert. Hist. apud Bellarm. de Scrip. Eccl. p. 491. col. 1.*

VI. *De tribus quaestionibus ad Magistrum innominatum* Pr. *Innominato Magistro* &c.

VII. *De sandaliis Apostolorum*. Pr. *Talis lector* &c.

Gemina Opuscula ista nominantur a Trithemio in Catalogo Bonaventurae Operum. Utraque etiam praeseferunt Bonaventurianum ingenium, doctrinam, & stylum. Sunt, qui primum Opusculum Rogero Baconi nostro scriptum dicant: sed hos vehementer falli evincimus vel ex ipso Bonaventura sic scribente: „ Rogo, charissime ut non nimis abundes in sensu tuo, nec „ credas te prudentiorem nec meliorem omnibus, quos Deus ad „ statum istum (supple Minorum) vocaverit, & si vocaverit Te, „ non recuses. „ Minorita non fuit ergo is, cui suum Bonaventura scripsit Opusculum. Ad alterum, quod spectat, Epistola est prolixa, quam cuidam Parisiensi Magistro, ut interpretamur, complicavit: in qua cum acerrime, tum urbane corripit illum, qui Minorum incedendi modum damnarit publice. Parisiis tum videtur concinnata, cum summo animorum aestu Parisiensium Magistrorum cum Mendicantibus rixae ebullirent.

Sejunctim edita non sunt; sed cum laudatis Opusculorum Editionibus conjuncta cernuntur.

VIII. *Determinationes quaestionum circa Regulam S. Francisci*. Inc. *Cum inter alios* &c.

A testibus deserimur quidem; at non a satis firma demonstratione. Adeo cum laudatis Opusculis connexum hoc est Opusculum, ut ab illis distinctum vix cognoscas. Pellit hic potissimum omnia, quae sibi suoque Ordini objiciebantur a Parisiensibus, ac Magistrorum tela retundit.

Extat in Minorum Speculo [1].

IX. *Epistola ad Min. Provinciales & Custodes*. Inc. *Licet insufficientiam meam &c*.

Parisiis scripta fuit an. MCCLVII. IX. cal. Maii in festo S. Georgii Mart. Monumentum hoc extra omne dubium ponit antiquitas exemplariorum. Ad Mss. fidem correxit Waddingus [2].

Epi-

[1] *Tract. III. fol. 125. edit. Rothomag. MDIX. p. 159.*
[2] *Tom. II. Annal. ad an. MCCLVII. n. IX. p. 159.*

X. *Epistola ad quendam Prov. Ministrum.* Inc. *Quoniam ad hoc &c.*

Itemque Parisiis scripta fuit anno MCCLXVI. Fallitur Galesinius [1], cum scriptam putat post obitum Clementis IV. Per id enim tempus supremum Ecclesiae clavum tenebat Clemens. Vide Waddingum de Epistola hac differentem. Extat in Speculo Minorum [2].

XI. *Epistola ejusdem ad Abbatem B. Mariae Blesensis.* Inc. *Venerabili & Religioso Viro domino Abbati &c. Desiderio multo desideravi &c.*

Hanc omnium primi edidere Viri praeclarissimi D. Edmundus Martene, & D. Ursinus Durand Presbyteri & Monachi e Congregatione S. Mauri, in Thesauro Anecdotorum [3]. Non est, cur eam insuspicionem vocemus, praesertim cum ex antiquo Codice illam deprompserint.

§. IV.

De veris in S. Scripturam Commentariis.

I. *In librum Sapientiae.* Inc. *Diligite lumen &c. Quoniam eodem habet res formari &c.*

Meminit Ptolomaeus Lucensis [4]: *Postillavit libros Salomonis* &c. Atque etiam ex orationis ordine, stylo, & charactere, licet propemodum colligere, Bonaventurae hoc esse genuinum Opus.

Vidit lucem Venetiis in aedibus Francisci Salviani in 4. industria Fr. Joannis Baleini, Minoritae: an. MDLXXIV.

II. *In Lamentationes Hieremiae Prophetae.* Inc. *Tempus plangendi &c.*

Quamquam nemo sit e vetustis, qui Opusculum istud inter Bonaventurae Opera collocet, cum tamen orationis majestas, gravitas, & ratio, eadem nobis videatur, ac illa Bonaventurae, hinc non audemus illud ex ejus Catalogo expungere, & ad supposititia relegare.

Hoc item Opusculum prodiit Venetiis ex officina Francisci Salviani an. MDLXXIV. in 4.

[1] *In vita S. Bonav. cap. IV. n. 53. apud Sollerium T. III. Julii.* [3] *pag. 212.*
[2] *Tom. I. Paris. MDCCXVII. in Miscellanea Epistol. & Diplomat. col. 1138.*
[3] *In Hist. Eccl. jam alias laudata cap. XXIII.*

SECTIO ALTERA.

De incertis S. Bonaventurae Scriptis.

§ I.

Discutiuntur Theologica.

I. *De reductione Artium ad Theologiam.* Incipit: *Omne datum optimum &c.*

IN hujus Opusculi stabiliendo Autore, Nobis, ut ajunt, haeret aqua. Hoc ut Bonaventurae tribuamus, Trithemii suadet Indiculus: id ut ei abjudicemus, simplex inconditusque monet sermo. Alterum Nobis suppetit argumentum, quod esto in genere isto demonstrativum non sit, sua tamen vi carere non videtur. Cum Autor sibi proponit duces, quos in hoc Opusculo contexendo sequi debeat, studio partium velut abreptus, melioris notae Patres posthabet, ut Hugonis perinde, ac Richardi a S. Victore vestigiis insistat. „ Sacra, inquit, Scriptura haec tria docet, scilicet „ Christi aeternam generationem, & Incarnationem, vivendi ordinem, & Dei & animae unionem... Primum maxime docet „ Augustinus; secundum docet Gregorius; tertium vero docet „ Dionysius. Anselmus sequitur Augustinum, Bernardus sequitur Gregorium, Richardus sequitur Dionysium: quia Anselmus in ratiocinatione, Bernardus in predicatione, Richardus „ in contemplatione. Hugo vero omnia haec, idest omnes sequitur. „ Haec porro affectata propensio in Hugonem a S. Victore, satis indicat, Victorinum esse aliquem Canonicum Regularem, qui suum Opus ad Hugonis lucernam composuerit. An non fallamur, Eruditorum esto judicium.

II. *Declaratio terminorum Theologiae.* Inc. *Omnipotens Deus Pater* &c.

Brevis haec est summa eorum, quae prolixe disputata sunt in *Breviloquio.* At vitiosa locutio, in quam saepenumero incurrimus

rimus, ansam Nobis praebuit ad suspicandum, num verum sit, an falsum Bonaventurae Opusculum. Semel atque iterum, ac identidem in has minus latinas voculas offendimus: *Productionem substantificam; essentiam divinam nullo modo divisibilem, componibilem*; idque genus similia, quae a Bonaventuriano dicendi genere longissime absunt. Ceterum tanta in hoc Opusculo cognatio doctrinae cernitur, quanta certe in legitimis Bonaventurae Operibus esse videtur.

III. *De IV. virtutibus Cardinalibus*. Inc. *De quatuor virtutibus &c.*

Similiter congeruntur hìc omnia acervatim, quae potissimum Bonaventura tum in *lib. III. Sent. dist. XXXIII.* tum in *Breviloquio* part. V. cap. IV. disseruit. Sed plura commixta sunt vocabula, quae toto latio a Bonaventuriano stylo abludunt. Vix praeterea dici, credique potest, quam multa ad nauseam replicata sint ibi, quae jam alias dicta fuerant. Quis porro credat, Bonaventuram multis, hisque gravissimis curis distentum, tam frequenter sua in unum contraxisse Opera? Utcunque res tamen se habeat, illud omnino certum est, id genus Opuscula eamdem complecti doctrinam, quam vere docuit Bonaventura.

§. II.

In examen vocantur ea, quae ad recte componendos mores spectant.

I. *De pugna spirituali contra septem peccata Capitalia*. Inc. *Eja nunc milites Christi &c.*
II. *Collatio de contemptu seculi*. Inc. *Septem sunt in mundo &c.*
III. *Exercitia quaedam spiritualia*. Inc. *Ut in virtutibus conserveris &c.*
IV. *Fascicularius, in quo de exercitiis spiritualibus agitur*. Inc. *Scire debes &c.*
V. *Viginti quinque memorabilia*. Inc. *In Christo suo dilecto &c.*[1]

Digna profecto Doctore nostro, eaque in Catalogum ejusdem refe-

[1] *Editum una cum Centiloquio Parisiis MDX. 16.*

referenda, si vel antiquitas monumentorum, vel Testium autoritas extra omne dubium illa poneret. Sed cum neque pro, neque contra aliquid afferre possimus, maturiori judicio discutienda relinquimus.

VI. *De praeparatione ad Missam*. Inc. *Ad honorem &c.*
VII. *De instructione Sacerdotis ad celebrandam Missam*. Inc. *Ad Missam celebrandam &c.*

Valde in hisce Opusculis haeremus: nam quid contra adducere possimus, in promptu non habemus. Horum autem primum extat in Bibl. Paulina Lipf. Reposit. Theol. III. Ser. IV. cod. XLVI. pag. 136. Tum ibidem cod. II. Reposit. Theol. X. ser. V. pag. 333.

VIII. *De regimine animae*. Prin. *Primum omnium* &c.

Duo sunt in praesentia, quae potissimum examinanda suminus: unum, an Opusculum istud inscriptum sit Blancae Reginae Hispaniarum: alterum, an legitimus hic Bonaventurae foetus habendus sit? Primum, quod spectat, fidentissime negamus Opusculum hoc ad aliquam erudiendam mulierem scriptum fuisse. Illuc enim respexit Autor, ut nimirum Religiosum Virum nescimus quem in perfectionis via perlustranda manuduceret. Hunc enim hortatur „ ut horas persolvat canonicas, & quotidiana con„ fiteatur peccata & deploret, sacratissimam pro tempore Euchari„ stiam sumat, & quotidie Missam audiat. Ad pietatem salvationis „ animarum monet, nunc adjuvando per orationum fraequentiam, „ per sermonum informationem &c. „

Alterum solvendum remanet, num verum, an falsum Opusculum sit: in quo stabiliendo diu certe non immorabimur, eo quod indignum Bonaventura non videatur.

§. III.

In Sacram Scripturam Commentaria.

I. *Expositio in cap. VI. Evangelii S. Matthei*. Inc. *Oratio haec &c.*
II. *In Evangelium Lucae*. Inc. *Spiritus Domini* &c.

Sunt plura, quae maxime Nos movent, ut utrumque hoc Opuscu-

culum ad suppositita ablegamus: sunt e diverso, quae magnopere alliciant Nos, ut inter legitima Bonaventurae Opera recenseamus. Ac Nos cumprimis grave premit testimonium Ptolomaei Lucensis, cujusmodi verba sunt [1]: „ Huic, Bonaventurae, Urbanus IV. duo Evangelia glossanda commiserat; sed excusans se propter officium, quod habebat, quia Magister Generalis erat, idem Doctor Aquinas supplevit. „

Sed ut Opus vel ipsum introspiciamus, incomptum & inornatum dicendi genus, quod hoc in Opusculo deprehenditur, satis suspicionis Nobis dat, ut spurium Bonaventurae foetum judicemus. Frequens deinde Expositor fuit in citandis Sallustii, Senecae, Julii Caesaris, Catonis libris, a quibus, ut conjectura consequimur, se quidem Bonaventura continuit.

Ceterum, ut dicamus quod res est, habemus alia, quae Nos in oppositam sententiam pertrahant. Ac primum occurrit Joannes Trithemius in Indiculo Bonaventurae: *Super Oratione Dominica lib. 1. In Evangelium Lucae. lib.* 1. Occurrunt praeterea, quae Romani Editores in Argumento Expositionis ejusdem Tom. II. scripserunt: „ Dicemus igitur jam de expositione in S. Lucam, quam ejus esse non solum Trithemius ostendit, sed plane demonstrat exemplar vetus Vaticanum, itemque exemplaria quatuor, in Belgio diligenter asservata: quorum unum est Gandavense, alterum Bruxellense, tertium Trajectinum, quartum Lovaniense: cum quibus omnibus olim a F. Matthia Dordracensi, Fratrum Minorum Germaniae inferioris Ministro Provinciali olim collata quam diligentissime haec expositio, anno MDXXXIX. typis Antuerpiensibus concinne impressa, Paulo III. Pont. Max. prodiit in lucem. Ex Antuerpiensis editionis, apte recteque emendatae exemplari sumpsimus exemplum ad editionem Vaticanam hanc, quae melior multis partibus reddita est exemplaribus quoque aliis. „ Haec Nos, utpote qui nihil contemnere solemus, valde prohibent, ne aut dextrorsum, aut sinistrorsum inclinemus; sed suspenso maneamus judicio, donec veritas Nobis affulgeat.

Prodiit Venetiis apud Franciscum Salvianum MDXXIV., teste Jo: a S. Antonio [2].

Tum Antuerpiae cura & studio Fr. Jo: Mahusii Ord. Min. apud

[1] *Hist. Eccles. cap. XXIII.* [2] *Bibl. Franc. Tom.* 1. *p.* 156.

apud Gregorium Bontium MDXXXIX. in 8. ut ex Catal. Bibl. Regiae Parif. liquet [1]. Hinc Romanos Editores corrigimus, qui, ut ante diximus, Editionem hanc Antuerpienſem tribuerint Fr. Matthiae Dordracenſi. Non eſt ita; nam ut ex Epiſtola nuncupatoria praefixa Commentariis in Lucam, ad Fr. eundem Matthiam data colligere quiſque poteſt, unus fuit Mahuſius, qui hanc ſpartam adornarit.

Impreſſum quoque fuit Venetiis apud Petrum de Franciſcis MDLXXIV. in 8. Extat in noſtra Vineana Bibl.

III. *In Evangelium S. Joannis.* Princ. *Numquid ad praeceptum tuum* &c.

Sine ulla affirmatione aſſerentes, illud omne dubitanter dicemus, quod animo ſentimus. Nobis quidem Bonaventurae Opus videtur, eo quod a Trithemio commemoratum ſit: *In Evangelium Joannis lib.* I. Sermonis autem ratio Nos contra movet, ut hujuſmodi Poſtillas Bonaventurae negemus. Paſſim has Arabicas voculas legimus: *Perſonarum diſtinguibilitatem*, *aleitatem*, *cauſationem*, *doctrinationem;* aliaque his ſimilia, quae in deliciis habuerunt Scriptores Seculi XIV. XV. Multis autem viſum fuit, Expoſitionem iſtam concinnatam fuiſſe ab Alexandro de Alexandria Minorita, qui ſeculo ineunte XIV. floruit; ſed qui ita ſentiunt, vehementer errant. Vetuſtus enim membranaceus Codex extat in Bibl. Patavina FF. Minorum Conventualium, qui Alexandri Poſtillam in Joannem continet; cujus hoc eſt initium: *Prologus S. Hieronymi Presbyteri* &c. *Hic eſt Joannes Evangeliſta* &c. ad Opuſculi finem: *Explicit Poſtilla ſuper Evangelium S. Jo: ſcripta a Fr. Alexandro de Alexandria Ord. FF. Min. &c.*

Sub Bonaventurae nomine extat Cod. n. XLI. in fol. *Poſtilla ſuper Joannem*, in Bibl. Heilsbronenſi; ut conſtat ex catal. Hockeri Bibliothecae ejuſdem [2].

§. IV.

[1] *Part.* I. *Theol. pag.* 131. *col.* I. [2] *pag.* 21.

§. IV.

Opuſculum dubium ad res Minorum ſpectans.

Expoſitio in Regulam Fratrum Minorum. Inc. *Quicumque hanc regulam* &c.

Antiquorum ne unus quidem eſt, qui hanc Expoſitionem tribuat Bonaventurae. Sunt qui dicant, id Opuſculum a Trithemio indigitari tum, cum ſcribit in Indiculo: *Conſtitutiones ſui Ordinis. lib.* 1. Sed cum horum bona venia dixerim, hos quidem nihil ſcire, quid potiſſimum Expoſitionem inter Regulae, & Ordinis Statuta interſit. Praeter Teſtium altum ſilentium, ſunt alia bene multa, quae Expoſitionem hanc Nobis ſuſpectam faciant. Cum capite IV. de pecuniae receptione ageret Expoſitor, omnia, quae Joannis XXII. tempeſtate in Minoritas jacta ſunt, refellit omnino. Hoc, quaeſo, caput confer, ſi vis, cum Alvari Pelagii Opere, cui titulus: *De planctu Eccleſiae;* & in multis quammaxime concordare deprehendes. A judicio tamen noſtro ferendo abſtinemus: nam fieri certe poteſt, ut eadem objecta Minoritis fuerint tempore Bonaventurae noſtri.

Extat in Minorum Speculo edit. Rothomag. an. MDIX. Tract. III. pag. 24.

PARS TERTIA.

DE SUPPOSITITIIS.

§. I.

Theologica expenduntur Opuscula.

I. *Compendium Theologicae veritatis*. Inc. *Veritatis Theologicae sublimitas* &c.

MIrum quantum haereant Nomenclatores in Compendii hujus Autore decernendo! Sunt, qui illud vindicent Alexandro Alensi, Minoritae: sunt, qui Alberto Magno, Thomae Aquinati, Bonaventurae, Aegidio Romano, Hugoni Argentoratensi, ceterisque Scriptoribus asserant. In qua opinionum varietate tanta, quis sedebit Judex?

Romani Editores, ab his ut initium capiamus, hoc esse S. Bonaventurae Opus putant ex eo, quod in antiquo Ms. exemplari Vaticano ad Compendii calcem haec posita sint: *Compendium Theologicae veritatis Bonaventurae*. Sed a vero alienum non videtur, id nomen ab alienigena manu inscriptum fuisse: nam ut vel ipsi Editores non dissimulant, Scripturae forma recentior videtur esse. Ex eo praeterea moventur Editores, quod in alio pervetusto Codice extra Bibliothecam Vaticanam, in ipso statim initio a superiori parte Paginae depictus sit Sanctus Bonaventura docens e Suggesto; a parte vero inferiori cernatur imago S. Francisci signa Christi suscipientis. Similis certe Codex n. DCCCV. memb. duplici exaratus columna Sec. XIV. servatur in Bibl. Regia Taurinensi; ut testatum faciunt ii, qui recentem Catalogum Bibl. ejusdem confecère [1]. Sed quam anceps conjiciendi haec via sit, vel maxime perspicuum fit ex eo, quod in compluribus Mss. Codicibus, hisque vetustissimis, non semel conspiciatur illorum effigies, quorum non sunt Autores. Effigies enim hae, quas saepissime intuemur in Mss. Codicibus, ad eorum nutum

fictae

[1] *pag. 262. col. 1. citato in Catal.*

fictae sunt, qui vel Codices conscripserunt, vel falsa opinione ducti ad eos pertinere credunt, qui ab ipsis comminiscuntur. Nec vero aliquid Nobis negotii facessit, quod hi Codices, qui Bonaventurae effigiem praeseferunt, seculo XIV. exarati fuerint: nam ut inferius dicturi sumus, complures Codices antiquiores habentur, qui Alberti Magni, Aegidii Romani, Hugonis Argentoratensis nomen in fronte gerant. Sed ut levissimam hanc conjiciendi viam mittamus, peremptorium afferemus argumentum, quocum clarissime demonstremus, nullo modo fieri posse, ut Compendium hoc a Bonaventurae manu prodierit. Qui in rebus hisce vel leviter versatus est, haud certo ignorat, doctrinae discrepantiam satis nobis indicii esse, ut suppositum Opus judicemus. Hanc porro doctrinae dissonantiam evidenter deprehendimus in lib. VI. Compendii hujus cap. VIII. *Sacramenta*, inquit Autor, *novae legis justificant & quantum ad opus operatum, & quantum ad opus operans: Sed Sacramenta veteris legis justificant solum quantum ad opus operans, quia non valebant facientibus, nisi quantum illorum charitas & devotio fidei extendebatur. Hoc intelligitur de Circumcisione.* A qua sententia longissime distat Bonaventura in lib. IV. Sentent. dist. I. quaest. III. art. III. Siquidem illorum opinionem, qui circumcisionem putabant delevisse quidem culpam originalem, sed gratiam non contulisse per se, cum refelleret, atque confutaret, ita scripsit: *Alia positio magis ultra processit, & dixit, quod in circumcisione dabatur gratia, & delebatur culpa: sed culpa delebatur vi circumcisionis, gratia autem non dabatur vi ejus, sed ex liberalitate Dei... Sed haec positio non potest stare duplici ratione* &c. Quae cum ita sint, e duobus unum sequatur oportet, aut Bonaventuram sibi neutiquam constare; aut, quod vero proprius est, Compendium hoc falso Bonaventurae nostro adscribi. Primum absit, ut dicas: ergo alterum Nobiscum fateare opus erit.

Nec item defuerunt, qui hujusmodi Compendium asseruerint Alberto Magno, Alexandro Alensi, & D. Thomae Aquinati, atque Aegidio Romano. Etenim Antonius Possevinus, referente Gandolfo,[1] se vidisse testatur unum in Bibl. Achillis Statii Romae Ms. Codicem sub Alensis nomine. Ad quae ita subnectit: „Cogor tamen dicere plures rationes militare in favorem Aegidii, quam „aliorum. Mei Reverendiss. Ambrosius Coranus Generalis, & Ja-

„ co-

[1] *Dissert. Histor. de CC. celeberr. Augustinianis Script. Romae MDCCIV. pag.* 32.

„ cobus Philippus Bergomas, qui vixerunt in principio Artis impressoriae, Auctorem asserunt Aegidium, & est illudmet, quod aspicitur impressum. Eos secutus est Abbas Trithemius de Scriptoribus Ecclesiasticis, ubi de Aegidio. In nostra Neapolitana S. Augustini adest impressum, sine nomine Auctoris, Venetiis MD. per M. Petrum de Parenghis, inibi manu antiqua apparet. D. Aegidii Romani Ord. Eremit., & etiam manu moderna in fine, quae putatur Sapientissimi M. Fulgentii de Judice, in doctrina Aegidiana versatissimi. Meus quoque Joannes Paltz, Saxo, in suo Supplemento Coeli Fodinae MDX. Lipsiae in 4. cap. de conversione Peccatoris scribit. Magister in Compendio Veritatis Theologicae, qui, ut habetur in Catalogo Scriptorum, fuit D. Aegidius de Roma D. Ordinis nostri, & secundum alios Hugo Card. Ord. Praed. Sed quod principale est, asservatur Mss. in Vaticana sub nomine Aegidii. In Patavina nostra antiquum in memb. in 4. ac etiam S. Georgii in Alga Venetiarum, tit. Aegidi, ut videre est apud Tomasinum lib. edito MDCXXXIX. in 4. nempe in Indice Mss. Bibl. Patavii, & Venetiarum. "

Haec tamen monumentorum copia tantum abest, ut P. Eccardum deterruerit, quin potius ei calcaria addiderit, ut Compendium istud Aegidio Romano, & Alberto Magno abjudicaret, illudque Hugoni Argentoratensi, professione Dominicano, Scriptori sec. XIII. restitueret. Adi, si libet, eundem praestantissimum Virum [1], & ejus judicio ac testimonio utere.

Antiquiores Editiones.

Princeps omnium Veneta est editio an. MCCCCLXXVI. duas in columnas tributa; ad cujus finem leguntur ista: „ Explicit Compendium Theologice veritatis compilatum per Albertum Magnum, impressumque Venetiis per M. Christophorum Arnoldum Alamanum MCCCCLXXVI. die V. Aprilis Serenissimo duce Andrea Vendrameno regnante, in 4. parvo. "

Rursus Venetiis sub Alberti M. nomine recusum fuit „ per Gregorium Dalmatinum, & Jacobum Britannicum MCCCCLXXXIII. die I. Aprilis. Serenis. Duce Joanne Mocenico regnante.

Si-

[1] *Script. Ord. Praed. Tom.* I. *p.* 470.

Similiter prodiit Venetiis an. MCCCCLXXXV. apud Gabrielem Crassi de Papia.

Tum Rothomagi per Petrum Regnault. MD. in 8.

Ibidem per eundem MDV. in 12.

Anonymum vero cusum fuit Venetiis MCCCCXCIII. in 4. parvo.

Itemque an. MD. per M. Petrum de Parenghis Bergomensem in 4.

Denuo ibidem per eundem MDX. die XXIII. Octob. Postremo Anonymum prodiit Parisiis an. MDXLIII. apud Joannem Roigny.

At vero Joannes de Combis, Ord. Min. Alumnus, S. T. Magister ac Doctor, in Coenobio S. Bonaventurae Lugduni Lector, in eam curam incubuit, ut una cum nonnullis adnotationibus, ac Terminorum declaratione, Lugduni an. MDLX. in 16. apud Guilielmum Rovillium typis daretur. Id quoque ipsum Compendium a Combio illustratum Venetiis cusum fuit apud Cominum de Tridino MDLXIII.

Sine Autoris nomine recusum fuit Venetiis an. MDLXVIII. apud Jacobum Piccajum, & Jo: Mariam Lenum, Socios.

Opera ejusdem Joannis de Combis impressum fuit Lugduni an. MDLXXIII. apud Petrum Rovillium in 16.

Itemque Venetiis MDLXXV. in 16. apud Petrum Deuchinum.

Rursus an. MDLXXVIII. apud Aegidium Regazola, & Dominicum Cavalcalupum.

Denique ibidem cura Fr. Seraphini cognomento Caponi a Porrecta Ord. Praed. M. an. MDLXXXIV. apud Joannem Antonium Rampazettum.

Anonymum lucem vidit Lugduni an. MDCXI. in 16. apud Haeredes Rovilii.

Sub Alberti tandem nomine prodiit Lugduni MDCXLIX. in 12. per Jo: Campion.

Codices Mss.

Codd. XLI. & XLII. in Bibl. Laurentiana Medicea; quorum primus scriptus fuit an. MCCCXXI., alter longe antiquior. Uterque Autoris incerti.

Cod. MMMMDXVII. in 4. Sec. XIV. in Bibl. Regia Parisiensi sub nomine Fr. Petri Thomae Ord. Min. Ita Oudinus Tom. III. col. 788.

Cod. Ms. membr. Hugonis de Argentina Compendium Theologicae veritatis in fol. apud Sanderum Elench. Codd. Mss. Belgii part. II. p. 55.

Cod. XIII. Hugonis Compendium Theologicae veritatis, in 8. membr. apud Fellerum Bibl. Paul. Lipſ. pag. 94.

Ibidem n. XVI. pag. 341. in fol. membr.

Cod. XCVI. in 4. membr. fol. CLXX. Sec. circiter XV. absque Autoris nomine. Scriptus an. MCCCCXXX. in Bibl. D. Marci Venet., ut conſtat ex ejuſdem Catal. Tom. I. p. 66. ter.

Cod. XCVII. in 4. ms. chartac. fol. LXXXIX. Sec. XV. Ibidem.

II. *Compendium S. Theologiae pauperis*. Inc. *Veteris ac novae legis continentiam* &c.

Deeſt in Vaticana Bonaventurae Operum Editione. Franciſcus autem Willer, Germanus homo, Minorum Alumnus, ſuoque aevo Concionator inſignis, nemini verius tribuendum consuit, quam Doctori Seraphico. Sic illud inſcripſit: *Compendium Sacre Theologie pauperis : S. Bonaventure D. Seraphici : Sacroſancte Romane Eccleſie Cardinalis et Epiſcopi Albanenſis ex ordine Minorum : Compendium Theurgicis. divinique verbi Concionatoribus accomodatiſſimum*. Ad cujus finem: *Sanctiſſimi atque celebratiſſimi patris ac Domini Bonaventure Cardinalis epiſcopi : ordinis Minorum compendium ſacre Theologie pauperis : feliciter explicit : Impreſſum per M. Jacobum de Pfortzen civem Baſilienſem. Anno ſalutis & gratie MDI. nono Kal Januarias in* 4.

Idque Willer recudi curavit Baſileae MDI. in 4. Sed Willer tam turpiter allucinatus fuit, quam ut diſsimulare poſſimus. Namque plura monumenta ſuadent, Compendium hoc alterum a nullo alio Autore profectum fuiſſe, quam a Fr. Joanne Richardo, ſeu, ut alii vocant, Rigaldo, gente Gallo, profeſſione Minorita, qui Joannis XXII. temporibus ſumma cum laude claruit. Praeſto Nobis eſt pervetuſtus Codex ms., quem

quem in Colbertina Bibliotheca sub num. MCCCCLXXIX. servari scribit Oudinus ([1]), qui hunc praefert titulum: *Joannis Ord. Minorum Compendium Theologiae pauperum*. Inscriptio ea est: *Reverendo Patri ac suo Domino spirituali, Domino Bernardo, ac Apostolicae sedis providentia Archiepiscopo Narbonensi, suus filius, famulus & alumnus frater Joannes* Rigaldi *Ordinis Minorum, ejusdem sedis Apostolicae Paenitentiarius indignus* &c. Prima Rubrica: *Quod Theologia sit scientia* &c. Hic porro Bernardus Narbonensis Archiepiscopus, cui se suumque Compendium addicit Rigaldus, is quidem est, qui vulgo *de Fargis* dictus fuit, quique Narbonensem Ecclesiam rexit ab an. MCCCXI., usque ad an. MCCCXL. Sub haec floruit Joannes Rigaldus, qui, ut monet Ferdinandus Ughellus, Draconariensis Episcopus renunciatus fuerat an. MCCXCIII. [2].

Ad hujus Codicis fidem accedit testimonium Fr. Henrici Willot: " Joannes Ricardi, *inquit*, Episcopus Draconensis edidit Com„ pendium Theologiae.„ [3] Henrici dictum excepit Fr. Lucas Waddingus, dicens [4]: „ Joannes Rigaldi scripsit Compendium Theo„ logiae, elegans quidem Opus libris septem distinctum, quod „ habeo Ms. pulchro charactere, & minio, auratisque majusculis „ exaratum. „ Sui deinde velut oblitus idipsum Compendium jam ante adscripserat Alensi: „ Compendium Sacrae Theologiae „ lib. VII. Inc. Veteris ac novae legis continentiam &c. Habeo „ penes me Ms. an. MCCCCV. exaratum. „

III. *Compendiosum Principium in libros Sententiarum*. Inc. *Gyrum coeli circuivi sola* &c.

Nulla apud cordatos Scriptores mentio. Summatim pertractantur ea, quae in omnibus Sententiarum libris explicata fuerant. Sed omnia ita in gyrum compellit Autor, ut se gyris plenum, aut si mavis, gyrovagum caput habere videatur. Pauca, si placet, audiamus. Dicit ergo: „ Gyrum Coeli circuivi sola „ &c. Gyrus coeli habet quadriformem intelligentiam, quatuor „ libris Sententiarum proportionaliter respondentem. Gyrus coe„ li dicitur Spheralis ambitus coeli, idest convexa superficies sphae-

g 2 „ rae

[1] *Tom III. col.* 788. [2] *Ital. Sacr. Tom. VIII. Romae MDCLXII. col.* 404.
[3] *In Athenaeo Francisc. p.* 241. [4] *In Syllabo Script. Ord. Min. pag.* 224.

„ rae coeli. Gyrus coeli dicitur major circulus sphaerae coeli, quo „ non est aliquis major in sphaera coeli, & transit per centrum ter- „ rae &c." Quis hos gyros a Bonaventurae capite profluisse credat? nemo sane. Ingenium enim non ita versatile habuit, ut in gyrum semper abierit. Sed haec hactenus.

IV. *Summa de essentia & immensitate Dei* Inc. *Omnipotens Deus* &c.

Hoc ut Opusculum inter supposititia numeremus, suademur maxime a praestantissimis Editoribus Operum S. Augustini. Hanc illi censuram fecère: " Non uni Augustino, inquiunt [1], sed „ aliis multis Autoribus aeque falso tributum fuit, Ambrosio id- „ est, Hieronymo, Augustino, Bonaventurae. Quamquam a- „ pud Hieronymum non totus extat, sed tantum usque ad ver- „ ba pag. 71. *Haec omnia quae praedicta sunt &c*. apudque „ ipsum inscribitur, de his quae Deo in Scripturis adtribuun- „ tur &c. Apud Anselmum: de vestimentis & membris & „ actibus deo tributis. Apud Bonaventuram, de essentia & „ invisibilitate & immensitate Dei. In Mss. Vaticano & Victo- „ rino sub Augustini nomine titulum habet, de essentia divini- „ tatis & de invisibilitate atque incommutabilitate Dei. Prima „ & maxima pars libri ex Eucherii Lugdunensis opere de „ formulis spiritalis intelligentiae sumta continet. totum caput „ ejusdem Operis primum, quod est de divinis nominibus. " Hactenus Editores Operum S. Augustini: quibus addunt Editores Operum S. Hieronymi: " Nos (inquiunt [2]) in Ambrosia- „ nae Bibliothecae veteri Ms. A. lit. & num. XLVIII. prae- „ notato inscriptum invenimus, Sententia S. Hieronymi de es- „ sentia divinitatis Dei, & invisibilitate, atque immensitate „ ejus. "

At qui omnium primus Opusculum hoc a Catalogo Operum S. Hieronymi expunxit, Desiderius fuit Erasmus Roterodamus, qui cum Hieronymi ingenium in illo non cerneret, ad supposititia ablegavit [3].

Euche-

[1] *Tom. VIII. Venet. MDCCXXXIII. in Append. pag. 66.*
[2] *Tom. XI. Veronae MDCCXLII. pag. 138.*
[3] *Tom. I. Operum S. Hieronymi Basileae apud Frobenium MDXVI. fol. LIII.*

Eucherio itaque Archipraesuli Lugdunensi adscribitur, qui, ut late juxta, ac docte disseruit Theophilus Raynaudus [1], floruit V. Ecclesiae Seculo. Si cupis noscere libellum Eucherii, unde suppositum hoc Opusculum desumptum fuit, audi Philippum Labbeum ita scribentem [2]. *Liber Formularum spiritualis intelligentiae, cum Praefatione ad Veranium filium, postea Episcopum*: qui in Mss. Codd. & in antiquioribus Editionibus incipit: *Eucherius Verano Filio* &c. Jo: Alexander Brassicanus Basileae excudi curavit an. MDXXX. in fol. apud Frobenium.

Ruit hinc waddingi judicium, quod contra fecit in Syllabo Minorum Scriptorum [3]. Quamquam Hieronymo indignum Opus censeat esse, dignum tamen Bonaventura foetum existimat. In quam sententiam iccirco descendit, quod a Mariano Florentino indicatum sit. Sed quam vehementer cum suo Mariano aberraverit waddingus, non est certe, quod hic etiam dicamus.

V. *Pharetra*. Inc. *In conversionis meae primordio* &c.

Opusculi hujus falsitatem non aliunde melius dignoscere possumus, quam ex iis, quae in Praefationis vestibulo posita legimus; cuiusmodi sunt: „In conversionis meae primordio cum ob „ mentis recreationem auctoritates Sanctorum legerem, & legens „ varias corruptiones perciperem: placuit mihi, ut ad ipsum „ fontem Originalium recurrerem, & ob majorem certitudi- „ nem, ipsemet aliqua perciperem, quae postmodum, ut scivi, „ ordinavi: ut quae ad meditationem, praedicationem, disputa- „ tionem ibidem essent utilia, levius reperirentur. Hoc autem „ sciat lector quod reperi aliquando diversos Doctores unum dixis- „ se, aliquando eundem doctorem idem in diversis libris. „ Ubi cum audis; *in conversionis meae primordio*, nullam aliam velim intelligas conversionem, quam eam, qua cum relicto seculo, ad Minorum Ordinem contulit se. Quo ita stabilito, quis penitus probet Bonaventuram unius anni curriculo tot Patrum volumina evoluisse, quot a Pharetra complectuntur? Siquidem Originalia, quae in hoc adornando Opusculo adhibuit Autor, centum

 nume-

[1] *Tom. VIII. Operum ejusdem pag.* 48.
[2] *Dissertat. Histor. apud Bellarm. de Script. Eccl. p.* 160.
[3] *pag.* 79.

numero sunt, eoque amplius. Nemo est porro, qui, quantumvis in diuturna Patrum lectione versatus sit, tam stupenda Opera unius anni spatio legat, quique corrupta testimonia corrigat, eaque ad Originalium fidem restituat. Magnum hoc est certe opus, maximus labor, isque non jam adolescentulo, sed Viro aetate & studio provecto dignus. Ut sileamus, incredibile esse omnino, Bonaventuram probationis anno, tot sub manu, habuisse Chirographa, quot jam laudavimus.

Prodiit Parisiis apud M. Bertoldum an. MDXVIII. die XI. Decemb. cum hoc titulo: *Liber salutaris B. Bonaventurae Cardinalis Ord. Frat. Min. Pharetra vocatus*; teste Fr. Jo: a S. Antonio [1]; qui Ms. in Conventu Salmantino servari contestatur.

Cod. MDCCLX. in domo S. Petri apud Cantabrigiam; ut liquet ex Catalogo Mss. Angliae tom. 1. part. III. pag. 150.

VI. *Sententiae Sententiarum*. Prooemium:

„ O Fons splendoris, vas dulcoris, sed amoris
„ Nexus, spes floris, dos roris, dogma saporis
„ Verum, vita via, mihi da quod philosophia
„ Tradit, sanctorum votis praestare tuorum.

Mellitum semper judicavi Bonaventuram; non jam agrestem & insuavem. Miramur hinc artis Poeticae peritos, qui puram putamque hanc vappam Bonaventurae esse crediderint. Mss. extant in Cod. pergam. in Bibl. Hispalensis Ecclesiae. Ita Jo: a S. Antonio [2].

VII. *De tribus ternariis peccatorum infamibus* Inc. *Tres sunt ternarii* &c.

Vel ex ipso Opusculi titulo non levem suspicandi ansam accipimus, negandique lucubratiunculam hanc a Bonaventura elaboratam fuisse. In qua quidem sententia eo magis persistimus, quod multa sint, quae Bonaventurae gravitatem non praeseferant. Hanc potissimum decerpsimus ex cap. 1: „ Peccatum veniale „ est in anima, sicut punctura pulicis in corpore, quae modicum

lae-

[1] *In Bibl. Franc. Tom. . pag. 160.* [2] *Tom. 1. pag 164.*

„ laedit. “ Tum cap. III. “ Concupiscentia est quasi vulnus „ insanabile, unde miro modo inimicatur animae: ideo assimi„ latur cuidam animali, quod vocatur enhydrus, quod mira„ biliter inimicatur crocodilo. “ &c. Jam reliqua penes Autorem legere poteris. Videant modo Eruditi, num recte dixerimus, leves has similitudines Bonaventurae gravitate indignas esse.

VIII. *Confessionale*. Inc. *In Dei tabernaculo &c.*

Mos numquam Scriptorum fuit seculi XIII; ut vel in suis firmandis, aut in alienis dogmatibus evertendis, ad illos confugerent, quibuscum una vixissent. Id comprobare licet exemplo Fr. Alexandri Alensis, qui quamvis Alberti Magni nomen & autoritatem peroptime nosceret, ejus tamen nomen citasse non videtur. Id quod etiam observare est in Bonaventura, qui strictissimo licet necessitudinis nexu cum Aquinate conjunctus esset, ab illius tamen nomine citando abstinuit se. Quo probe fixo, videamus modo, num ita se gesserit Autor Opusculi hujus. Adi, si vacat, caput V. de *Irregularitatibus*, *atque dispensationibus*, & ipsissima aliquando videas licet verba *Fr. Raymundi de Pennaforti*, *& Bernardi Presbyteri Compostellani*, qui Bonaventurae aetate floruere. Quid quod citatum vidimus Gaufredum de Trano Juris quammaxime peritum? qui Nicolai IV. jussu, Summam in Decretales Romanorum Pontificum elucubravit anno MCCXC. Videsis de hac Summa differentem Carolum Dufrenium du Cange [1]. Ergo post, quam Bonaventura mortem obiit, Gaufredus suam composuit Summam.

IX. *Speculum animae*. Inc. *Arbor mala* &c.

Iniquus sit Censor, qui Morale hoc Speculum ad quisquilias non ableget. Nemo est certe, qui licet in Bonaventurae Scriptis versatus sit, haud ignoret, Bonaventuram in jure dicendo ita severum fuisse, ut a recta morum regula numquam recesserit. Quod factum non est ab illo, qui stramineum hoc Speculum contexuit: nam capite primo, illos a culpa eximere videtur,

g 4 qui

[1] *Index Auctorum, quem praefixit Glossario mediae, & infimae Latinatis. col.* 101.

qui Duellum crudele & exitiosum suscipiunt. *Duellum*, inquit, *secundum jura est probibitum: & secundum rationem, habet rationem mortalis... Dicunt tamen quidam, quod consuetudo exscusat in hoc facto*: in quam malam consuetudinem minime invehitur benignus Casuista, qui ut Scripto suo autoritatem adjungeret, illud invito Bonaventurae adscripsit. Ms. cod. extat in Bibl. Paul. Lips. n. XIII. Repos. Theol. IV. ser. III., ut ex ejus Catalogo [1].

X. *Expositio Missae*. Inc. *Cristus assistens Pontifex* &c.

Haud omnino contemnenda; sed unum continet palmare erratum, quod certe Seraphicus Doctor non dixit. Ubi Autor cap. I. de Indumentis egit, quibus utitur Sacerdos, in haec erumpit: *Si quis ex his indumensis per oblivionem aliquid omitteret, graviter peccaret*. Haeccine Bonaventura digna sententia? quis tam rudis, qui nesciat, omne ab invito procul abesse facinus?

§. II.

Supposititia discutiuntur Scripta in S. Scripturam.

I. *Principium S. Scripturae*. Inc. *Ostendit mihi dominus* &c.

Ut Opusculi hujus faciem intueri possis, non erit abs re, hoc cum indubio *Breviloquio* conferre; in ea maxime parte, in qua de praestantia S. Scripturae agitur.

Ex Prooemio Breviloquii.	*Ex Principio S. Scripturae.*
„ Hujus sacrae Scripturae fine „ concupito, & intento, & principio credito simul, & invocato, videndus est progressus, „ quantum ad ipsius latitudinem, longitudinem, sublimitatem, & profunditatem, se-	„ Est enim sacrae Scripturae „ *inattingibilis* altitudo, propter auctoritatem *inviolabilem*: „ *inexhaustibilis* plenitudo, propter profunditatem *imperscrutabilem*: *infallibilis* certitudo, „ propter processum *irrefellibi-* „ cun-

[1] *pag.* 195.

„ cundum viam & ordinem A-
„ postolici documenti. Consistit
„ autem ipsius latitudo, in mul-
„ titudine suarum partium. Lon-
„ gitudo vero in descriptione
„ temporum & aetatum. Alti-
„ tudo in descriptione hierarchia-
„ rum gradatim ordinatarum.
„ Profunditas in multitudine
„ Mysticorum sensuum, &c.
„ *lem* : *impretiabilis* valetudo,
„ propter fructum *inaestimabi-*
„ *lem* : *incontaminabilis* pulcri-
„ tudo, propter puritatem *imper-*
„ *mextibilem* : *incoartabilis* am-
„ plitudo, propter diffusionem
„ *irrestringibilem* &c.

Specimen hoc satis esto, ut quisque rectum de utroque Opusculo judicium facere possit.

Ad frontem Opusculorum adjunctum prodiit in Editione Argentoratensi MCCCCXCV. ac Veneta MDLXXIV. & MDCXI.

II. *Illuminationes Ecclesiae in Hexameron*. Inc. *In medio Ecclesiae* &c.

Autor idem est, ac is, qui ad modum Prologi concinnavit *Principium S. Scripturae*. Id etiam aequalis locutio vitiosa suadet, idque confirmat levis rerum comparatio. In secundo Opusculi Sermone leguntur ista: „ Secundus fructus gratiae est plenitudo sapien-
„ tiae. Trifurcatur autem justitia, secundum quod homo est ju-
„ stus in se, justus quoad Deum, justus quoad proximum. „ Indocti sumus, si Arabicam vocem istam, *trifurcatur*, tribuere velimus Scriptoribus seculi XIII. Mittimus alia, ut recitemus ea, quae Scriptor harum Visionum ad calcem Operis adjunxit: „ Le-
„ gebatur & componebatur hoc Opusculum Parisiis, an. Dom.
„ MCCLXXIV. a Pascha usque ad Pentecosten. „ quam quidem Epocham omnes vel antiquae Editiones consignant, ut mirari subeat, Waddingum loco anni MCCLXXIV., an. MCCLXXIII. signasse [1]. Id si ita est, vel Nobis tacentibus, facile quisque perspicit, nihil hac Epocha validius, quo suppositum Bonaventurae Opus esse dicamus. Per id enim tempus ad altiora evectus fuerat Bonaventura, & Cardinalis dignitate ornatus.

Expositiones hae, quas hactenus laudavimus, una cum Expositi-

[1] Tom. II. Annal. ad an. MCCLXV. n. XIV. p. 284.

positionibus in Psalterium prodierunt Romae MDLXXXVIII. in 8.

III. *Summa expositionis in Psalterium* Inc. *Quisquis ad divinae paginae Lectionem* &c.

Antea vero quam nostram audias censuram, a coaevo Scriptore velim accipias, quae potissimum Bonaventura in hanc rem scriptitarit. En Ptolomaei Lucensis verba: *Postillavit aliquos libros Bibliae, sicut libros Salomonis, & Job, & epistolas Pauli* [1]. Audisn? Haec sunt Bonaventurae monumenta in Sacram Scripturam relicta.

Jamvero ad censuram. Ejusmodi non est Expositio, qualis Bonaventurae doctrina videtur esse. Saepenumero Aristotelem laudat Autor, ac multa ex ejus penu depromit. A quo vitio quammaxime abhorruit Bonaventura, qui, quamvis in Peripateticorum Scholis edoctus, Aristotelis tamen vestigiis neutiquam adhaesisse videtur. In promptu Nobis est aurea Antonini Florentini Archiepiscopi sententia. [2] „ Intellectus ejus perspicacia omnia Opuscula ejus redolent iis, qui divinam scientiam requirentes, hanc libentius, quam vanitatem Aristotelicam venerantur. „ Sed ut insolitum disserendi modum digito ostendamus, Te, Lector, rogamus etiam atque etiam, ut intento animo legas Expositionem in Psal. XIII. XVII. XX. XXXVI. LIV. & CXVII. Voces cum Graecas tum Hebraicas frequenter usurpat Autor, quarum ne levem peritiam habuisse credimus.

Ad haec accedunt ea, quae sub initium Expositionis occurrunt: nota, inquit, quod desiderium, sive cogitatio, sive anima est in cerebro secundum Physicos; secundum Theologos est in corde & in cerebro. In corde secundum materiam; in cerebro secundum formam. Nam a corde quid, a cerebro quale inveniamus, habemus... unde dicitur: Si videris Longum Sapientem, da gloriam Deo: quia in eo, cor remotum est a cerebro, & cerebrum non potest habere adminiculum a corde, & e converso: & ideo cogitatio in Longo erit sine forma quantum ad cerebrum, vel sine materia, quantum ad cor. „ Ex quo ridiculo commento facillime staturam hominis hujus deprehen-

[1] *Hist. Eccl. cap. XXIII. cap. VIII. fol. CCLIV.*

[2] *Part. III. Summae Hist. Tit. XXIV.*

hendimus: nam si Longus raro sapiens iccirco est, quod ejus cor longe distet a cerebro, jam illud consequens fit, ut Expositionis hujus cor toto coelo distarit a cerebro. Adeo stultum hoc est commentum, ut sine materia, & forma conflatum videatur.

Verum pejora habes in expositione Psalmi XLVI. *Ascende*, inquit, *calve*: „ Hoc exponitur de Elisaeo, qui fuit calvus ad lit-
„ teram: sed exponitur de Christo, qui non fuit calvus ad litte-
„ ram. Dominus ergo qui est Christus in anteriori parte ca-
„ pillos non habuit, sed in posteriori. Nam in anteriori parte de-
„ capillatus est, non in posteriori. Nam Judaei ab eo recesse-
„ runt, qui sunt anterior populus: & gentiles ei adhaeserunt,
„ qui sunt posterior populus, & ideo dicitur calvus. „

Quid modo facies de hoc ridiculo capite tum in anteriori tum in posteriori parte calvo? cui sane semper pulchrum fuit id genus venditare nugas.

Prodiit Romae MDLXXXVIII. in 8. simul cum *Hexameron*. Itemque lucem vidit in Editione Opusculorum Vaticana.

IV. *Expositio in librum Ecclesiastes*. Inc. *Beatus vir &c.*

Satis fuit Romanis Editoribus, ut Bonaventurae nomen in antiquo exemplari viderent inscriptum, quo hujusmodi Expositionem in Bonaventurae Catalogum referrent. At incauti homines minime adverterunt, fieri aliquando posse, ut vel antiqua exemplaria errandi Nobis caussam praebeant. Illud cum primis considerandum erat, num quae scripta sunt in antiquo exemplari, ad genium Bonaventurae accederent, nec ne? In quam sane rem parum otii, et laboris contulissent, cum ex sola lectione facile intelligere potuissent, tale Opusculum Bonaventurae indolem non resipere. Plus enim justo curiosus est Expositor, ac in Philosophorum Systematibus indagandis explicandisque nimio plus versatus. A qua re semper alienus fuit Bonaventura, qui maluit versari in Scripturis, inque Patribus volutandis, quam in Philosophorum Scholis tempus operamque perdere. Nihil sane sollicitus fuit, num Sol rotet circa Terram: num e contrario Tellus circa Solem. Numquam certe, quod sciam, Bonaventurae in mentem venit, num flumina e solutis nivibus; num vero e

Mari

Mari totó profluant. Haec quidem curiose exspiscatur Expositor; qui salse taxat aliorum Philosophorum Systemata, suaque tanquam vero similia venditat. Praeter haec addimus Nomenclatorum silentium, eorum etiam quibus nihil potius fuit, quam ut Bonaventurae Catalogum adaugerent omnino.

Prodiit Venetiis MDLIX. in 8. apud Lippenium[1].

§. III.

De Sermonibus supposititiis.

I. *Sermones de Tempore*. Inc. *His autem fieri incipientibus* &c.
II. *Sermones de Sanctis totius anni*. Inc. *Mihi absit gloriari* &c.
III. *Sermones de Sanctis in communi*. Inc. *Species celi* &c.

A primis, ut ordiamur, res quidem certe in immensum abiret, si quae in hisce Sermonibus inscite dicuntur, persequi velimus. Paucis ergo contenti erimus. Fortuito incidimus in Sermonem Dominicae Sexagesimae, cujus haec verba sunt: " Numerus digi„ torum habet fieri per quinque digitos manus. „ Tum incidimus in Sermonem alterum in Parasceve, in quo sine risu legere non potuimus ista, quae otii caussa recitamus: „ Sicut tym„ panum distenditur; sic Christus in Cruce. Tympanum au„ tem est Christus in cruce. Sicut enim tympano pellis super li„ gnum: ita Christus in Cruce distensus est. Tympanum ergo fit, „ & praecinit, qui Christum in cruce considerans, imitatur & gra„ tias agit. „

Sequentia in sermone secundo in Ramis legito. " Hunc videt „ Asina, quando severitatem judicii considerat peccatrix anima, & „ tunc loquitur in confessione & oratione... Asinum ergo ad Je„ sum adducit, quicumque peccatorem ad Deum convertit. O „ si Asinum unum hodie ad Jesum adducere possem? Jesus tamen „ non sedet in Asino ligato. Vis ergo esse Asinus Christi? Vis Je„ sum portare? solvaris prius a vinculis peccatorum. „ Quid nunc Te, Autor bone, qualiscunque sis, corrigam? non opus est verbis, sed fustibus.

Jam vero agendum superest de Sanctis totius anni; quorum fal-

[1] *Bibl. Univ. Francisc. Tom. 1. pag.* 150.

falsitas vel uno contuitu intuetur. Omnia praeterimus, ut Sermonem primum de laudibus S. Ambrosii ex parte exscribamus. „ Accipiant ergo tales exemplum B. Bernardini, qui cum esset „ juvenis „, &c. Bernardinus porro Senensis, ducentis plus, minusve annis, a Bonaventurae aetate floruit. Quì ergo hic illum nominare potuit?

De Sermonibus iis, qui de Sanctis in communi vocantur, restat ut dicamus deinceps. Si cum laudatis Sermonibus hos conferas, ne latum quidem unguem ab illis diferre senties. Verum adduci vix possumus, ut credamus, Bonaventuram tot e publico Suggesto recitasse Sermones, quot a Typographorum inscitia tribuuntur. Jam satis constat, Bonaventuram adulta aetate Minoritis nuncupasse se; tum septem in colendis Studiis annos insumpsisse; demum Minorum Cathedram partim inter septa, partim publice rexisse. Idque non solum, sed octo supra decem annos Ordinis clavum tenuisse; ac ita tenuisse, ut nihil otii nactus fuerit. Quo constituto, quis sibi persuadeat, Bonaventuram tot sollicitudinibus distentum, tam grandem Sermonum numerum habuisse?

Prima horum Editio facta fuit Zouvoliae in Ollandia an. MCCCCLXXIX. in fol. teste Joanne de Caille de Vitis Typographorum, [1] & Maittaire [2]. Qui ab Oudino [2] referuntur Bonaventurae Baduario a Peraga, cujus alias mentionem faciemus.

Sine Editionis loco recusi sunt per Joannem Zainer an. MCCCCLXXXI. fol. [4]

Prodierunt deinceps Basileae MCCCCXCII. Romae, ac Lugduni MCCCCXCVI: atque Reutling. MCCCCLXXXV. fol. [5] Haganoe MCCCCXCVI. [6]

Sermones de Morte. Paris. MCCCCXCV. in 8. [7] Sermones de Tempore & de Sanctis, sine loco, per Jacobum Pfortzhemium MDII. in 4. in nostra Vineana.

At vero Fr. Stephanus Attrebatensis, complures ex vetustis Bibliothecis collegit sermones, qui tum in arcis jacebant, tumque inscriptum Bonaventurae nomen praeferebant; eosque pererudito Viro Antonio Sirecto Minoritae tradidit, eo nimirum fine, ut publici juris faceret. Quod evenit an. MDXXI. Parisiis in

[1] *pag. 42.* [2] *In Annal. Typograph. part. 1. pag. 396.* [3] *Tom. III. col. 1167.* [4] *Maittaire ibid. pag. 427.* [5] *Idem ibid. part. 1. p. 466.* [6] *Autor Catalogi Libr. impress. Bibl. Augustanae pag. 99.* [7] *Maittaire T. 1. part. 11. p. 99.*

in 8. apud Jodocum Badium Ascensium. in 8.

Sermones autem de Tempore ita incipiunt: *Emitte manum tuam de alto &c.*

Sermones de Sanctis: *Extendam palmas meas ad Dominum &c.*

Sermones de communi: *Duodecim Fratres uno Patre geniti sunt* &c. Differunt omnino ab iis, qui Romae an. MDXCVI. in Vaticana Editione impressi fuerunt. Aubertus Miraeus [1] laudatos jam Sermones adscribit Conrado Saxoni Ordinis Minorum: cui se quoque subscribit P. Waddingus in Syllabo jam saepe alias commemorato [2]. Hique Conradi Sermones recusi sunt Brixiae in aedibus Polycreti Turlini MDXCVI.

IV. *Sermones de decem Praeceptis*. Inc. *Si vis ad vitam ingredi* &c.

Auferendi sunt Bonaventurae, & legitimo Autori Gotschalco Hollen, Germano, Eremitarum S. Augustini Alumno, Scriptori sec. XV. restituendi. Audiatur Philippus Elssius ejusdem Instituti Assecla & Scriptor [3]: „ Godschalcus Hollem, Germanus, Sa„ xo... in Italia studuit an. MCCCCLXVI. Scripsit Commen„ taria in X. Praecepta: Incipiunt: Si vis ad vitam ingredi„ &c.

Gotschalci Praeceptorium cum saepe, tum primum lucem adspexit Coloniae MCCCCLXXXI. apud Jo: Guldenschaeff civem Coloniensem [4]. At enim Henricus Gandavensis, Synchronus Scriptor, Sermones hos Bonaventurae asserit: *Scripsit de decem praeceptis* [5]. Esto. Sed quid si vel ipsum Gandavensem allucinatum ostendero? Aquinas enim verus Autor Sermones hos, quos laudat Gandavensis, jure sibi vindicat. Satis firma sunt quae P. Jacobus Eccardus in rem hanc scripsit [6].

Prodierunt Norimbergae apud Antonium Koberger MCCCCXCVII. in fol. Tum an. MDXXI. 4. teste Gandolfo [7].

V. ***Biblia Pauperum***. Inc. *Tanta pollet excellentia* &c.

A waddingo adscribitur Fr. Petro Utinensi Minoritae [8]: Ab Eccardo vero tribuitur Fr. Nicolao de Hanapis, Ord. Praed. Alumno, & Sec. XIII. Concionatori eximio. Ac ut Eccardi censuram habeas, haec audito: „ Esse autem, inquit [9], nostri Nicolai

[1] *Script. Eccl. apud Fabr. part. 2. p. 125.* [2] *pag. 93* [3] *Encomiasticon August. Bruxellis MDCLIV. p. 244.* [4] *Extat apud Oudinum Tom. 3. col. 415.*
[5] *Cap. XLVII. in Bibl. Eccl apud Jo: Albertum Fabricium pag. 126.*
[6] *Script Ord. Praed. Tom. 1. p. 333.* [7] *In laudato Opere pag. 46.*
[8] *Syllab. Script. Ord. Min. p. 291.* [9] *Ibid. pag. 426.*

„ lai de Hanapis probatur auctoritate nostri Ludovici a walleo-
„ leti in sua Tabula n. XXXIII. D. Fr. Nicolaus de Hancipis,
„ seu Hanapis, Patriarcha Hierosolymitanus scripsit librum de
„ exemplis Sacrae Scripturae. Tum ex fide omnium Codd. Mss.
„ aetatis Auctoris. Hi a me visi Parisiis...

„ Nullum hactenus exemplum Ms. antiquum productum est,
„ quod S. Bonaventurae nomen ut Auctoris exhibeat. Hinc fal-
„ so ei tribui, & inter ejus opera Tom. VII. sub. titulo: *Bi-*
„ *blia pauperum*, nulla auctoritate impressum fuisse conveniunt
„ omnes antiquarii. Editionem quidem antiquam sub nomine
„ S. Bonaventurae asserit a se visam ejus Operum Editor An-
„ gelus Rocca Augustinianus, nec id mirum: quid enim in eo ge-
„ nere non sibi permiserunt vel librarii, vel Editores? sed Co-
„ dices veteres Mss. proferre debuerat, quos si consuluisset, for-
„ te quidam anonymi occurrisent, sed nulli nomine Auctoris insi-
„ gniti, qui non Hanapo vindicarent: certe post tot lustratas
„ Bibliothecas nullum profert Alva.„

„ Editionem antiquam laudat Alva hoc titulo: Incipit prae-
„ clarum Opus, quod *Biblia pauperum* appellatur editum a D.
„ Bonaventura Ord. Min. Inc. *Abstinentia* &c. Finis: *Explici-*
„ *unt exempla Sacrae Scripturae ordinata secundum Alphabetum,*
„ *ut possint facilius a Praedicatoribus inveniri;* Venetiis, Jo: de
„ Colonia & Gherrekem MCCCCLXXVII. in 4. quod opus si
„ non sit aliud, ut asserit Alva & prima ex fronte apparet,
„ quam ipsum Opus Hanapi inversum, scilicet ut quod hic or-
„ dine quodam doctrinae tradidit, in illo ordine alphabetico ex-
„ hibeatur, erit hominis otiosi non magnus labor, sed non Bo-
„ naventura digna bonarum horarum lucubratio, unde nec in-
„ ter ejus opera relata. Quibus quidem hactenus simpliciter ex-
„ positis, quisquis cordatus judicabit, si mea me non fallit o-
„ pinio, momentis omnibus Alvae *in suo Pleytos de los libros*
„ *p.* 567. plene factum satis. „

Hactenus P. Eccardus, qui praeter egregiam censuram, ve-
teres etiam Editiones, & Mss. Codices affert, quos penes il-
lum consulere poteris.

§. III.

§. IV.

De Asceticis, deque iis, quae cum ad persolvendas laudes, tum ad recte componendos mores pertinent.

I. *Mystica Theologia* Inc. *Viae Sion lugent* &c.

Est sane, quod miremur, Romanos Editores adductos tandem fuisse, ut unum, aut alterum Opusculum in sentinam rejicerent. Hanc ut Mysticam Theologiam supposititiam probent, antiquum proferunt Ms. Codicem, cujus ea est inscriptio: *Jesus Christus Mariae filius. Incipit liber, qui dicitur Mystica Theologia*. Ubi sermo fit de beneficiis cap. I. part. II. loco illorum verborum: *quem maxime ad religionem fratrum Minorum divina clementia provocavit;* Ms. sic habet: *qui maxime ipsum ad religionem Carthusiensis Ordinis divina clementia provocavit*. Ex quo conjecturam faciunt, Opusculum hoc ab aliquo Cartusiensi Alumno conscriptum fuisse. Quam tamen conjecturam non approbat P. waddingus [1], qui nullum lapidem non movet, ut hoc exemplar Cartusiano subducet, & Bonaventurae tribuat. Id cum facit, mirum quantum contorquet se, cum in Editorum Codice proscribendo, tum in rationum momentis conquirendis. Sed frustra: nam ut perbene monet Oudinus [2], Mysticae hujus Autor unus habendus est Henricus de Balma, Minorum Ordinis Assecla, & B. Coletae conscientiae arbiter & Magister. Sub ejus nomine Ms. extat in pluribus Galliae Bibliothecis; ut in Bibliotheca Casalis Benedicti, ubi sic inscribitur: *Henricus de Balma de triplici via ad Sapientiam*. Inc. *Viae Sion lugent* &c. *Licet hoc verbum dixerit Jeremias* &c. In Bibl. S. Victoris Parisiensis, lit. KK. 14. *Henrici de Balma de triplici via ad Sapientiam*. Nullum ergo dubium, quin Henrici de Balma foetus sit, cum tot Codices Nobis testatum faciant.

II. *Stimulus amoris*. Inc. *Ad te Domine levavi* &c.

Sufficiat recitasse ea, quae cap. II. partis prioris stolide scribit Autor, ut quisque videat per se, quam immerito Bonaventurae

[1] *Syllab. Script Ord. Min. p.* 80. [2] *Tom. III. col.* 2241.

rae tribuatur. Haec rogo intento animo considera, & togam componito: „ En mori volo, nisi vulneres mentem meam, o Salva-
„ tor. Abhorreo videre cor meum non vulneratum; cum videam
„ Te Salvatorem sic pro me vilissimo Cruci affixum. Aut ergo
„ Domine Jesu me tecum convulnera; aut certe da mihi licen-
„ tiam transverberandi meipsum materiali gladio. „ Proh stultissimum ferumque facinus! Putasne Bonaventuram tam mente captum, ut se suo gladio ob Christi amorem perimisset? Apage non ferendam stultitiam. Sed stuporem miraberis in capite III. partis ejusdem: „ O Domina quare non es solitaria in camera tua?
„ quare ivisti ad Calvariae locum? Non est tua consuetudo Domi-
„ na ad talia spectacula properare. Cur te non retinuit verecun-
„ dia virginitatis?... Revertere Domina ad locum pristinum ne
„ cum percussione pastoris Te etiam amittamus ... Non est con-
„ suetudo, Domina, mulieres tali morte condemnari, nec etiam
„ contra Te Domina sententia promulgata. „ Possem multa afferre, quae in idem recidunt; sed vereor, ne plus quam oporteat longior sim.

Nunc vero in specie de Opusculi Autore agamus. Itaque si credimus Sandero [1], vetustus servatur Codex Ms. in Bibliotheca Canonicorum Regul. S. Augustini in Valle S. Martini Lovanii, cum eo titulo: *Henrici de Balma Stimulus Amoris*. Incerti autem sumus, num Henrici *Stimulus* conveniat cum illo, qui falso Bonaventurae nomen in fronte gerit.

In gallicum idioma vertit Joannes Gerso, ac Parisiis editum fuit apud Petrum Caron an. MCCCCLXXIV. in 4. [2]

Ibidem latino sermone redditum an. MCCCCXC. in 12. per Gregorium Mittelhus [3].

Rursus Venetiis MDI. apud Antonium de Zanchis in 4., italice versum. Servatur in Bibl. Nob. Viri Guillielmi de Campo S. Petri Bibl. Patavinae Praefecti.

Parisiis an. MDXVII. die VII. Mensis Junii; a Magistro Joanne Quentin in Sacra Facultate Professore eximio, Canonico, & Paenitentiario Parisiensi correctum & emendatum. Cujus exemplaris ope usi sunt Editores Romani.

Venetiis MDXXXVIII. apud Aloysium de Fortis in 16., ac

h itali-

[1] *Bibl. Belgica Mss. part.* II. *p.* 216. [2] *Chevill. p.* 57. *&* *Jo: Caille in vitis Typograph. p.* 61. *Maittaire Tom.* I. *part.* II. *p.* 529.

italico sermone donatum. Est in Bibl. S. Mariae de Arcu Tridentino.

Venetiis MDXLII. in 16., extat in nostra Bibl. Schledi.

Hispanice versum a Fr. Alphonso Ponce, Minorita, editumque Compluti MDXCVII. in 8., teste Jo: a S. Antonio [1].

Brixiae apud Vincentium Sabbium. an. MDXCIX. 16.

Hispanico carmine astrictum scripsit, & edi curavit Fr. Antonius Panes, Discalceatus, Valentiae MDCLXV. in 8. [2].

Bruxellis MDCLXXXIII. in 12. cum hoc titulo: *Amoris Divini Elixir ex Passione D. N. J. C. ex S. Bonaventura* [3].

Mss. Codices.

Cod. MDCLIX. in Bibl. Bodlejana: *Stimulus divini Amoris*, quem sic in calce Operis Autor inscribit: *Meditationes cujusdam simplicis & Pauperculi discalceati, & contemptibilis, & denudati &c.* Exemplar elegans, quod in multis differt ab impresso. Ita Catal. Codd. Mss. Angliae tom. 1. part. 1. pag. 80. col. 1.

Cod. MDCCXVI. ibidem; Ex eodem Catal. p. 83. col. 1.

Cod. MMI. Ibid., Ex eodem pag. 102. col. 1.

Cod. MMXX. Ibid., Ex eodem pag. 105. col. 2.

Cod. CXXVI. in Bibl. Collegii S. Emanuelis in Univ. Cantabrig., Ex eodem Catal. t. 1. part. 3. p. 92. col. 1.

Cod. DLXI. in Bibl. Eccl. Cathedralis apud Dunelmum; Ex eodem t. 2. part. 3. p. 12. col. 1.

Cod. ms. in Etruscum sermonem versus a D. Mauro Lapo Camald. Servatur in Bibl. S. Matthiae Muriani, manu ejusdem Mauri exaratus Sec. XV.

III. *De sex alis Cherubim.* Inc. *Prima ala &c.*

P. Lucas Waddingus esto nihil certi in hac re statuerit, suumque judicium minime protulerit, eo tamen inclinat, ut Bonaventurae Opusculum esse censeat, ea ductus ratione, quod a Mariano Florentino laudatum sit. Sed magnum est continere bilem adversus hominem istum, qui sua autoritate Waddingum nostrum in errorem induxerit. Sed velit, nolit credulus

[1] *Bibl. Francisc. tom. 1. pag. 158. col. 2.* [2] *Ibid.* [3] *Ibid.*

dulus Florentinus iste, nemini certius, quam Alano Magno de Insulis, Ordinis Cisterciensis Alumno, Scriptori aevi XIII. adjudicandum erit. Extat inter Opera ejusdem, quae diligentissimis curis conquisivit Carolus de Wisch Coenobii Dunensis in Flandria Prior, queque edi curavit Antuerpiae MDCLIV. *M. Alani de Insulis Dom. Universalis Opusculum, De sex Alis Cherubim. Nunc primum integre in lucem editum ex antiquo Ms. Codice Bibl. S. Vedasti, Atrebati &c.*

„ Non mireris, inquit Wisch in Epistola ad Lectorem, si „ forte Opusculum hoc pro majori sui parte, aliquoties inter „ Opera S. Bonaventurae impressum conspexeris, & nunc A- „ lano adtributum videas: hunc enim verum illius Autorem es- „ se, praeter Clariss. Viros Antonium Possevinum in Appara- „ tu sacro; Valerium Andream in Bibl. Belgica; Antonium „ Sanderum de Scriptoribus Flandriae; aliosque recentiores plu- „ rimos; asserit etiam Joannes Trithemius... Imo suadet sty- „ lus, & clare convincunt plura antiquissima Mss. exemplaria, „ quae expresse Alani nomen praeferunt: quorum unus ex il- „ lustri Bibl. nobilis Viri P. M. Toussani Desbarbieuz... cum „ e contra nullum huc usque antiquum Exemplar prodierit, „ quod S. Bonaventurae nomen praeferret &c. „

IV. *De septem itineribus aeternitatis*. Pr. *Eum, qui venit ad me* &c.

Hoc maxime postulat ratio, ut qui cuipiam furatur aliquid, vel clam eripit, illud cumprimis restituat. Fuerunt, qui contra jus Bonaventurae nomen in libro isto inscripserint; sed fraude: nam qui illum composuit, Fr. Rodulfius est de Bibraco, Minorita, qui maxime floruit Seculo XV. Plane ereptum restituit Waddingus ([1]) dicens: „ Rodulphus de Bribaco scripsit librum de itineribus aeternitatis. „ Idque Nos confirmamus ex eo, quod antiquus extet Codex XCVIII. membr. in 8., quem acceptum referimus V. C. Apostolo Zeno, quique Rodulfi nostri nomen praefert. Ea est inscriptio: *Incipit Tractatus septem Itinerum eternitatis a fratre Redulso de Bibracho, qui Beatissimi Francisci devotissimus Religiosus fuit.* Incip. *Eum qui venit ad me non eiiciam foras Jo: VI. Sanctus Augustinus &c.*

[1] *Syllab. Script. Ord. Min. p. 309.*

Desinit: *Unus Deus in eternum benedictus. Amen. Explicit Liber seu Tractatus de VII. Itineribus eternitatis A.D. MCCCC-XL. die IV. Mensis Februarii ad laudem Dom. Jesu ejusque gloriosissime Virginis Matris Marie. perdoctissimi ac eloquentissimi Viri Joh. de Tribus Montibus in laudem preclarissimi operis quod Itinerarium eternitatis intitulatur, Carmina*: quae ad calcem Tractatus ejusdem adjecta sunt. Ad haec accedunt quoque illa, quae composuit Benedictus Bursa.

V. *De septem gradibus contemplationis*. Inc. *Contemplativorum aquilinos obtutus acui* &c.

Opusculum quidem est seculi XIII: nam in manibus P. Jacobi Eccardi perexiguus extabat Tractatulus Ms. sic inscriptus: *Contemplativorum aquilinos obtutus acui, & ipsorum spirituale palatum perfundi dapibus aeternae dulcedinis affectans, septem contemplationis gradus in medium censui deducendos*. &c. Hi autem septem gradus sunt, ignis, unctio, extasis, speculatio, gustus, quies, gloria; quique dilucide, & brevi explicantur. Quamquam Eccardus Autoris nomen in hoc Ms. Tractatulo non viderit inscriptum, attamen putat Opus esse Fr. Humberti de Romanis, Ord. Praedicatorum Magistri Generalis, & Patriarchae Jerosolomitani, qui sancte devixit an. MCCLXXVII. Id ut Humberto tribuat, ducitur autoritate Laurentii Pignon, qui cum Humberti Opera recenseret, hoc de septem gradibus contemplationis commemorat. Videsis Eccardum in Bibl. Script. Ord. Praedicatorum [1].

Sub Bonaventurae nomine prodiit Parisiis apud Joannem Barbier in Vico S. Jacobi in 8. absque anno. Et Hispanico idiomate donatum editum fuit Compluti studio Fr. Alphonsi Ponze, Minoritae, MDXCVII. in 8., teste Jo: a S. Antonio [2].

VI. *Formula aurea de gradibus virtutum*. Inc. *Accedite ad Dominum* &c.

Semper in scribendo prudentiam comitem habuit Bonaventura. Id, si opus esset, sexcentis confirmaremus exemplis. Verum quam imprudens is fuerit, qui Formulam hanc instituit, apertissime

[1] *Tom. 1. pag. 147. col. 2.* [2] *Tom. 1. pag. 158. col. 2.*

ſime evincitur ex Cap. XXIII., ubi cum de *Confeſſionis gradibus* diſſereret, erumpit in haec: „Item altus gradus eſt confiteri tantum
„ uni Sacerdoti, juxta illud, vade & oſtende Te Sacerdoti: al-
„ tior eſt confiteri pluribus Sacerdotibus Secularibus, juxta il-
„ lud: Ite oſtendite vos Sacerdotibus. Altiſſimus confiteri plu-
„ ribus Sacerdotibus Religioſis, qui diligentes ſunt circa Con-
„ feſſionem & Confitentes. „ Quaſi ſupremae perfectionis apex ſit, ad Regularium pedes convolare, Secularibus poſthabitis Sacerdotibus. Hoc eſt ſane invidiam conflare Sacerdotibus Secularibus, & Mendicantes manifeſto odio exponere.

VII. *De modo confitendi, & de puritate conſcientiae*. Inc. *Quoniam fundamentum* &c.

Aquinatis nomen diu, multumque, prae ſe tulit; ſed mendaciſſime: nam ut perbene advertit P. Eccardus [1], Veterum nemo fuit, qui illud Aquinati adſcripſerit. Typographi autem Argentoratenſes per ſummam inſcitiam in Editionem Opuſculorum S. Bonaventurae projecerunt: a quo tamen errore ſibi caverunt Romani Editores, qui cum illud majeſtati Bonaventurae repugnare vidiſſent, ad Operum Appendicem amandarunt.

Abſque Typographi nomine, loco, & anno, ſeorſim prodiit in Typographiae incunabulis.

Tum Pariſiis, Chevallon, MDXXVII. & MDXXVI. in 12.

VII. *Dieta Salutis*. Inc. *Haec eſt via*. &c.

Tametſi multa hic continentur, quae notatu digna ſint, ea tamen ſeligemus, quae ſine riſu audiri nequeunt. Cum itaque Autor de jucundiſſima ſocietate, deque tripudio Coeleſtis Curiae verba inſtituiſſet, omnes ſuo cerebro compoſuit cantilenas, quas Chriſtus cum voce, tum fidibus cantabit iis, qui cum illo regnabunt in aeternum. Sic lepidus homo ſcribit cap. VI. tit. X.

„ Tertio in illa coeleſti Chorea eſt conſiderandus inextimabi-
„ lis cantus & admirabilis. Et ideo nota, quod ſicut Chriſtus
„ procedit greſſu, ita praecedet cantu. Et primo cantabit ſuae
„ Virgini Matri, dicens: quid mihi & tibi mulier? quaſi dice-

h 3 ret:

[1] *Script. Ord. Praedicat. Tom. I. p. 341.*

„ ret: Mihi est divinitas & humanitas: & tibi est virginitas &
„ fecunditas... Ad haec Maria tanquam dulcis tympanistria res-
„ pondebit dulcissimam cantilenam: Magnificat anima mea Do-
„ minum &c.

„ Secundo Christus cantabit angelicis spiritibus cantum, qui scri-
„ bitur in Psalmo: Benedicite Angeli potentes virtute &c... Ad
„ hunc cantum Christi respondebunt Sancti Angeli cantilenam,
„ quae scribitur in Apocalypsi: Benedictio & claritas &c.

„ Tertio Christus cantabit Patriarchis & Prophetis cantilenam,
„ quam cantavit Moysi in visione rubi: Deus Abraham &c...
„ Ad istud canticum gratiosum & gloriosum respondebunt San-
„ cti Patriarchae & Prophetae illud canticum, quod est scri-
„ ptum in Apocalypsi &c.„

Itemque Christus cantabit Apostolis, Martyribus, Pontificibus, omnibusque Sanctis; hique vicissim Christo, ut omnis Coelestis Curia semper in cantibus futura sit occupata. Sed an Tu, bone Lector, censes ullam anum tam deliram futuram fuisse, ut hisce somniis crederet? Nullam ego quidem certe crediderim. Sed quid plura? Autorem ex antiquis Codicibus jam deteximus.

Cod. MCXXXI. in Collegio Cajo-Gonvilensi in Cantabrigia: *Via salutis edita a Fr. willel. de Canicia Aquitanico de Ord. Min.*, ut constat ex fine Tractatus: Ita Catal. Mss. Angl. t. 1. part. 3. pag. 123. col. 2.

Cod. MCMXLII. in Aula Pembrochiana: *Liber qui dicitur Diaeta salutis*, *editus a Fr. Guilielmo de Lavicea Aquitanico Ord. Frat. Min.*, Ex eodem tom. 1. part. 3. p. 157. col. 1.

Cod. MMMMMMDCXIX. olim apud Carolum Theyerum in Comitatu Glocestriensi: *Diaeta salutis per Holcot*, *&c.*

Cod. MMMMMMDCXXXVIII. apud eundem; Ex eodem Catal. t. 2. part. 1. pag. 202. col. 1. & 2.

Cod. MMMMM MDCXLIV. apud eundem; *Diaeta Salutis per Rob. Holcot*, *aut Guilliel. Aquitanicum*: Ex eodem t. II. part. 1. p. 202. col. 2.

Cod. in Bibl. Monasterii Dunensis Ord. Cisterciensis: *Gulielmus de Jamicea Ord. Min. Via*, *seu Diaeta salutis*, *cum Appendice in usum Concionatorum*, *qui tamen liber S. Bonaventurae adscribitur in Opusculis ejus*: Ita Sanderus Bibl. Belg. Mss. part. 1. p. 191.

Cod.

Cod. in Ecclesia Cathedrali S. Baronis Gandavensis. *Guiliel. de Lancea Aquitanicus Ord. Frat. Min. Diaeta Salutis*; Ex Catal. Angl. part. I. p. 356.

Cod. in Bibl. Canon. Regul. Tungrensium: *Guilielmus de Lanicia Ord. Min. Diaeta Salutis*., Ex eodem Catal. part. II. pag. 190.

Publici juris facta fuit seorsim Parisiis apud Petrum Dru. an. MCCCCXCIX. in 8., Joanne teste a S. Antonio [1].

Tum Lugduni an. MCCCCXCVI. die XXIV. Julii in 16. apud Jo: Bachelier & Petrum Bartelot. Extat in Bibl. S. Francisci Magni Patavii.

Rursum Parisiis an. MDXXIII. in 8., ut refert Lippenius [2].

Extremadurae in Bibl. Conv. de Velvis Prov. S. Gabrielis se vidisse testatur Jo: a S. Antonio [3] vetustam Editionem in 8. sine loco, & anno impressionis.

Venetiis apud Caesarem Arrivabenum MDXVIII. in 8. una cum Opusculis *De Christi nativitate. De resurrectione hominis a peccato, & praeparatione ad gratiam*. Extat in Bibl. Vineana.

Horum autem omnium princeps Editio illa videtur esse, quae Venetiis apud Jo: de Quarengiis facta fuit an. MCCCCXCVII. in 8., quaeque servatur in nostra Vineana.

VIII. *Meditationes vitae Christi*. Inc. *Inter alia virtutum* &c.

Universi Nomenclatores, unum tamen si excipias Marianum Florentinum parum idoneum Testem, ne has quidem Meditationes nominant. Rectissime: Strues haec est nugarum. Audi quae cap. VII. de Christi Nativitate scribit Autor: „ Cum
„ venisset hora partus, scilicet in media noctae Dominicae
„ diei, surgens Virgo appodiavit ad quandam columnam, quae
„ ibi erat, Joseph vero sedebat maestus, ex eo forte quod
„ non poterat quae decebant, parare. Surgens ergo & acci-
„ piens de faeno Praesepis, projecit ad pedes Dominae, & ver-
„ tit se in aliam partem ..... tunc Filius Dei aeterni exiens
„ de Matris utero, sine aliqua molestia vel laesione, in mo-

h 4 mento

[1] *Bibl. Franc. Tom.* I. *pag.* 158. *col.* 2. [2] *Tom.* II. *Bibl. Theol. p.* 253. [3] *Tom.* I. *pag.* 158. *col.* 2.

„ mento sicut erat in utero, sic fuit extra uterum super fae-
„ num ad pedes Matris suae. Et Mater in incontinenti se in-
„ clinans, recolligens eum, & dulciter amplexans, posuit in gre-
„ mio suo & ubere de Coelo pleno, & Spiritu S. edocta, coe-
„ pit lavare sive linire ipsum per totum cum lacte suo: quo fa-
„ cto, involvit eum in velo capitis sui, & posuit eum in Praesepio....
„ Joseph autem accipiens sellam asini, & extrahens de ea
„ cussinellum de lana sive bora, posuit juxta Praesepe, ut Do-
„ mina super eo sederet. Ipsa ergo se posuit ibi ad sedendum,
„ & sellam posuit subtus cubitum, & sic stabat Domina Mun-
„ di &c. „ Nolumus plura: haec enim satis nobis sunto, ut in-
de ineptum Scriptorem arguamus.

Si credimus Oudino [1], Meditationes hae, quas ex parte transcripsimus, non aliunde videntur excerptae, quam ex Revelationibus S. Mechtildis: sed nostro judicio, vehementer fallitur Oudinus. Namque Meditationes has cum libello sic inscripto: *Gratiae spirituales visionum & Revelationum B. Mechtildis Virginis devotissimae, Venetiis* MDLVIII. comparavimus diligentissime; nec in illis aliquid deprehendimus, quod cum recitatis Meditationibus convenire videatur. Enimvero Mechtildis, & Gertrudis Revelationes naeniis his minime scatent, quibus abundat libellus noster. Quis porro stramineus Autor sit, non facile dixerim. At liceat Oudini referre judicium: „ Hoc Opus, inquit
„ [2], compositum circa medium vel finem Seculi XIV. fuit: &
„ spectare videtur ad Bonaventuram Baduarium de Peraga Au-
„ gustiniani Ordinis Eremitarum, sub cujus nomine dicuntur No-
„ rimbergae an. MCCCCLXXII. impressum. „ Cui addimus testimonium Fr. Dominici Gandolfi [3]: *Bonaventurae Baduarii Vita Christi, vel Meditationes devotae in vitam Christi, opus divisum in capita XCV.*

Fuerunt impressae Barcinonae apud Petrum Michael. MCCCCLXXXIII. in fol. [4].

Venetiis per Manfredum de Monteferrato CCCCXCVII. die XIV. Decem. Extat in Bibl. S. Mariae de Arcu Tridentino.

Parisiis apud M. Petrum le Dru. an. MDV. die XI. Martii in 12. In eadem Bibl.

Pari-

1. *Tom. 3. col. 406.* 2 *Ibidem. col. 495.* 3. *Dissert. Histor. pag. 106.*
4. *Jo. a S. Antonio in Bibl. Franc. Tom. 1. p. 158.*

Parisiis MDXLVII. apud Jo: de Paganis in 4. [1].
Hispanice an. MDLXXXVIII. Valentiae [2].
Brixiae apud Petrum Marchettum MDCIV. in 12. In Bibl. S. M. ab Arcu.
Italice an. MDCXXXVIII. Romae & Venetiis.
In Bulgarum Idioma vertit Fr. Petrus Deodatus Baxius Ord. Min. de Observ. Romae MDCXXXVIII. in 12.

Codices Mss.

Cod. in 4. in Bibl. Scorial. Plut. III. & VI. Ex Jo. a S. Antonio tom. 1. pag. 258.
Cod. MDCCCLIX. in Bodlejana: Ita Catal. Angl. tom. 1. part. 1. p. 90. col. 2.
Cod. MMXV. Ibid., Ex eodem p. 105. col. 1.
Cod. MMCCXXXIII. Ibid. p. 117. col. 1.
Cod. MMDCXLIII. Ibid. p. 141. col. 2.
Cod. MMMMLXX. Ibid. p. 184. col. 2.
Cod. XVIII. In Colleg. Univ. Oxon. Ex Catal. eodem t. 1. part. II. p. 2. col. 1.
Cod. CXXIII. Ibid. p. 5. col. 1.
Cod. DXXXV. in Colleg. Mertonensi in Oxon. Ibid. p. 16. col. 2.
Cod. MCCCCLX. in Colleg. Aenei Nasi in Oxon. *Speculum vitae Christi de latino Bonav. in Anglicum translatum a Nic. Love Monacho Carthusianensi.* in 4. Ex Catal. eodem t. 1. part. II. p. 46. col. 1.
Cod. MCMXCIII. in fol. Ibid. p. 65. col. 2.
Cod. XIV. in Colleg. S. Emanuelis in Univ. Cantabrig. Ex eodem Catal. tom. 1. part. 3. p. 90. col. 1.
Cod. CCLXII. Anglice: in Colleg. SS. Trinitatis apud Cantabrig. Ibid. p. 95. col. 2.
Cod. CCCXCVIII. Ibid. p. 98. col. 1.
Cod. CCMVIII. in Colleg. Cajo-Gonvilensi apud Cantabrigiam. p. 3. col. 1.
Cod. MDCXLIII. Gallice cum picturis: In Colleg. S. Benedicti apud Cantabrig. Ibid. p. 145. col. 1.

Cod.

[1] *Idem ibidem.* [2] *Ibidem.*

Cod. MMCCCCLVI. in Publ. Bibl. Acad. Cantabrig. Ibid. p. 170. col. 1.

Cod. CCI. in Eccl. Cathedral. apud Dunelmum; Ex Catal. eodem tom. II. part. I. p. 7. col. 2.

Cod. MMMMMMMCXLVII. in Publ. Bibl. Mancuriensi. Ibid. p. 222. col. 2.

IX. *De quinque festivitatibus pueris Jesu*. Inc. *Cum secundum virorum venerabilium* &c.

Similis vocum desinentia, quae frequenter cernitur in Opusculo hoc, satis Nobis signi exhibet, ut illud suppositum judicemus. Desinentia verba hujusmodi sunt: „ Primo igitur „ purgato intellectu contritionis lavacro, & inflammato, & „ elevato affectu dilectionis igniculo, ... Cum anima devota „ novis inspirationibus visitatur, sanctis affectibus inflammatur, „ meditationibus coelestibus anxiatur ..... Spiritualiter gratiae „ fecundatur „ &c. Huc accedit puerilis divisio, quam Autor comminiscitur in tertia Solemnitate. „ Hoc est nomen sacratissimum a prophetis prophetatum: hoc est nomen virtuosum, gratiosum, gaudiosum, deliciosum, & gloriosum: „ & id genus similia, quae potius Seculum XV., quam XIII. arguunt.

X. *Alphabetum Religiosorum*. Princ. *Vias tuas Domine demonstra mihi* &c.

Perquam utile sane Opusculum, & auro cedroque dignum; sed Bonaventurae falso nuncupatum. Joannes enim Trithemius [1], quem potissimum sectati fuimus, nemini adjudicat, quam Thomae de Kempis, Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini. A Trithemii autoritate non dissentiunt Franciscus Sweertius in Athenis Belgicis, Henricus Sommalius Belga, Heribertus Rosweidus, Societatis Jesu, qui cum a Waddingo [2], tum ab Oudino [3] laudantur omnes judicio graves. Sed cumprimis illud notatu dignum esse videtur, quod Heribertus Rosweidus

wei-

[1] *Script. Eccl. fol. CL. terg.* [2] *Syllab. Script. Ord. Min. pag. 76.*
[3] *Tom. 3. col. 430.*

weidus penes Waddingum [1] ait: „ Autor vitae Thomae Kempensis illud inter ejus Opera impressit, & omnes editiones, „ unaque antiquissima (antequam sub nomine D. Bonaventurae prodiret) illud Thomae Kempensis vindicavit. „

Verum P. Lucas Waddingus, cum moleste perferret, Alphabetum hoc a Trithemio, Sweertio, Sommalio, Rosweido expungi, & Kempensi tribui, non unum movit lapidem, ut, si fieri posset, illud a Kempensi ad Bonaventuram transferret. Id quo facilius faciat, Trithemio opponit Marianum Florentinum, Sweertio Henricum Willotum, Rosweido Bellarminum. Ac ut par redderet pari, Argentinensem Editionem quandam anni MCCCCXCV. objicit Editioni vetustissimae, cujus meminit Rosweidus. At Waddingi oppositio claudicat omnino. Siquidem Mariani Florentini, & Joannis Trithemii non una atque eadem est conditio, & aetas. Parum enim admodum Trithemius abfuit a Kempensi, cujus obitum omnes consignant anno MCCCCLXXI. VIII. cal. Augusti. Trithemius autem suum de Scriptoribus Ecclesiasticis concinnavit Opus, an. MCCCCXCIV. Quis ergo dicat, magis in hac re fidendum Mariano Florentino, quam Trithemio vetustiori? Ut sileam, Trithemium in conquirendis Scriptorum monumentis diu, multumque versatum fuisse: Marianum autem Florentinum non item. Hunc enimvero numeramus illis, qui id omne verum atque certum habent, quod scriptum reperiunt in Schedulis. Nec etiam Henricus Willotus praeferendus erit Sweertio, atque Sommalio: nam Henricus nihil operae posuit in expendendis Bonaventurae Opusculis; sed ea juxta ordinem Vaticanae Editionis recensuit duntaxat. Minus vere Bellarminum objicit Heriberto Rosweido: nam cum Bellarminus in Opere de Scriptoribus Ecclesiasticis [2], Bonaventurae Opuscula recenset, ea quidem juxta Romanae Editionis seriem vel ipse numerat. Quinimo de Kempensi cum idem Bellarminus ageret [3], vetustam Kempensis Operum Editionem profert, cui *Alphabetum Religiosorum* insertum videtur. Hanc porro illam esse antiquissimam crediderim, quam Haribertus Rosweidus commemorat, quamque longe ante Argentinensem an. MCCCCXCV. factam dicit.

[1] *laudato jam loco.* [2] *pag.* 448.
[3] *pag.* 533. *Ibidem.*

dicit. Sed quoniam in sermonem de antiquis Kempensis Operum Editionibus delapsi sumus, admonere est operae pretium, *Alphabetum Religiosorum* in omnibus Kempensis Editionibus contineri; in Bonaventurae autem Editionibus non item. Sub Bonaventurae enim nomine prodiit solum sejunctim Argentorati an. MCCCCXCV. Audiendus est Michael Maittaire [1] Scriptorum inquisitor diligentissimus: „Bonaventurae, rectius Thomae a Kem-„ pis, Alphabetum Religiosorum. Argentorati MCCCCXCV.„

XI. *Collationes octo ad Fratres Tolosates habitae.* Princ. *Vide anima mea innovata* &c.

Siquid sapimus, acervum hunc esse credimus complurium Collationum, quas aliqui stramineus Autor ex variis Scriptoribus collegit, & in unum Opus contraxit. Suademur a prima harum Collatione, quae quidem si non verbatim, at saltem maxima ex parte desumpta videtur ab Ubertino Minorita a Casali, qui currente seculo XIV. magna cum nominis sui celebritate inclaruit. Hanc placet Collationem conferre cum cap. XI. lib. I. *Arboris vitae crucifixae*. Sic enim vocatur Opus ab Ubertino confectum, & ab Andrea de Bonettis de Papia Venetiis editum an. MCCCCLXXXV.

Ubertinus	*Pseudo-Bonaventura.*
„ Sed vide anima mea inno-„ vata signa charitatis & mira-„ rabilia....	„ Vide anima mea innovata, „ mirabilia veritatis....
„ Primo vis videre eternita-„ tem novam: quia Filius Dei „ est factus temporalis caro....	„ Primo vis videre aeternita-„ tem novam quia qui filius Dei „ est aeternaliter, caro factus „ est temporaliter...
„ Vide anima mea: non po-„ terat te redimere nisi precium „ haberet: nec debebat secundum „ legem, nisi esset propinquus ho-„ mo: propius erat: sed precium	„ Vide anima mea, non po-„ terat te redimere, nisi habe-„ ret pretium: nec debeat se-„ cundum legem, nisi esset pro-„ pinquus. Homo propinquus erat

[1] *Tom. I. Annal. Typograph. part. II. p. 600.*

„ non habebat: Deus pretium „ habebat: sed propinquus non „ erat. „ erat, sed pretium non habebat. „ Deus pretium habebat, sed propinquus non erat.

Hoc sufficiat specimen, ex quo plagium aperte dignosci possit omnino. Quid, quod ad calcem Bonaventurianae Collationis, *Ubertini* nomen legitur? At fortasse cum Waddingo [1] repones, Ubertini nomen e margine in textum fortuito irrepsisse. Sed hoc divinare est, praesertim cum Argentinensis, Veneta, & Romana Opusculorum Bonaventurae Editio, Ubertini nomen in hac Collatione positum praeferat. Minus firmum illud esse non videtur argumentum, quod ex Collatione VII. depromitur; ad cujus calcem leguntur ista: *Qui laxiora quaerit & remissiora, semper in angustiis erit &c. ut patet in devoto libello de imitatione Domini nostri Jesu Christi*. Quamquam summo animorum aestu litigatum sit, cuinam potissimum libellus hic conveniat, in hoc tamen consentiunt Bellarminus, Heribertus Rosweidus, Henricus Sommalius, aliique peritiores bene multi, ut nemini verius assignandus sit, quam Thomae Kempensi, religioso simul ac doctissimo Scriptori. Nec vero obstant ea, quae Constantinus Cajetanus, Abbas Casin. S. Benedicti [2], in medium profert, ut hoc tantum Opusculum suo consignet Joanni Gessen, Italo, & S. Benedicti Abbati: nam quae ille toto nisu congerit monumenta, aut nihil valent, aut si quid valent, eo virtutis neutiquam progrediuntur, ut certum Gessenii foetum probent. Itaque Kempensi constituto Autore libelli: *de Imitatione Christi*, facile quisque obtusi etiam ingenii intelligere poterit, Collationes has, quas hucusque laudavimus, partim ex Ubertino, partim ex Kempensi, hujusque generis Scriptoribus excerptas fuisse.

XII. *Speculum disciplinae ad Novitios*. Princ. *Ad honestatem tendentes* &c.

XIII. *de Profectu Religiosorum*. Princ. *Collationes meas* &c.

Henricus Sedulius, ortu Cliviensis, instituto Minorita, cum utrumque hoc Opusculum conjunctim edi curasset Antuerpiae an. MDXCI., cumque nihil potius haberet, quam ut haec Editio inoffenso pede curreret, hanc docte tulit censuram, quam

[1] *Syllab. Script. Ord. Min. pag. 76.*

[2] *In oper. de Imitat. Christi, Romae MDCXVI. pag. 21. & seqq.*

quam epistolae ad Lectorem praefixisse videtur. „ Nonnulli, inquit, „ opinantur, S. Bonaventuram non esse auctorem Speculi disciplinae. Sed hoc dubium nobis eximit ipse Bonaventura, qui prologo utroque in *De profectu Religiosorum* plane testatur, se conscripsisse formulam priorem de exterioris hominis compositione. „ Quibus verbis Speculum Disciplinae intelligit. Potuit autem fieri, „ ut Speculum hoc non tam accurate conscriptum reliquerit: quod „ ipsum quoque satis innuit antiquissimum exemplar editum Argentinae, Anno MCCCCXCV. Quod ita habet in libri frontispicio: „ *Speculum disciplinae in hanc formam redactum est a Fr. Bernardo a Bessa, qui fuit socius S. Bonaventurae. Nam ab ore S. Bonaventurae fuit scriptum, & inordinate relictum. E quo homines discerent coelestes mores.*

Hinc opportunam ansam sumpsit waddingus ad utrumque hoc Opusculum Bonaventurae assignandum. At non modo Sedulio, sed etiam waddingo probandum erat, atque vetustis monumentis demonstrandum, primum aeque ac alterum Opusculum Bonaventurae convenire. Nam quae in medium attulit Sedulius, quaeque nonnullis conjecturis adauget waddingus, aut nullius sunt ponderis, aut neutiqnam concludere videntur. Verum ut utriusque hujus libelli Autorem cognoscere possis, is est Fr. David de Augusta Vindelicorum, qui omni disciplinarum genere claruit Seculo vertente XIII. Utraque haec Opuscula Davidi Augustano tamquam legitimo Autori tribuit Joannes Trithemius [1]: „ Scripsit ad „ novitios, De compositione hominis exterioris: lib. 1. Incipit: „ Ad honestatem &c. De compositione hominis interioris lib. 1. „ Incip. Collationes meas &c. „ A quo neutiquam dissentit Henricus willot [2], qui postquam elogium Davidi contexuit, subdit: „ Scripsit Formulam novitiorum cap. XLI. constantem. Formu- „ lam interioris hominis, quae LXII. cap. absolvitur. „

Itemque sub nomine Davidis de Augusta Germani seorsim typis dedere Augustae Vindelicorum an. MDXCIII. apud Joannem Praetonem, ut testatum facit idem willot, cui primum occurrerunt Bibliothecam Antuerpiensem Minoritarum discutienti.

Tum postea an. MDCXVIII. a Coloniensibus Tom. XIII. Bibliothecae Patrum edita fuerunt.

Demum Philippus Despont Presbyter Parisiensis in Editione Lu-

[1] *Script. Eccl. fol. C.* [2] *Athen. Orthod. lit. D. pag.* 101.

Lugdunensi *Bibliothecae Veterum Patrum* Tom. XXV. an. MDCLXXVII. laudatos libellos sub nomine Davidis de Augusta legitimi illorum Autoris posuit.

Postremo seorsim sub Davidis nomine excusa fuerunt Coloniae apud Petrum Cholinum an. MDCXXIII. in 12., ut refert Jo: a S. Antonio.[1]

Hac etiam cum inscriptione habentur mss. inter Codices Bodlejanae Bibliothecae in Anglia, Cod. DCCLXXIX.

Cod. XII. in Bibl. Guilielmi Laudi lit. D.

Cod. CMXXX. Ibidem. lit F.

Cod. CMLXIV. Ibid. lit. F.

Quos omnes manu recte scriptos Codices recenset Casimirus Oudinus, cum verba de Davide Augustano instituit[2]. Non desunt in Germaniae, ac Italiae partibus Mss Codices, qui laudata Opuscula cum Davidis nomine praeferant; sed praesertim Patavii in Bibliotheca S. Francisci Magni servatur Ms. Codex cartac. in 8., qui non modo continet *Speculum Disciplinae*, sed etiam Opusculum inscriptum, *De profectu Religiosorum*. Quae cum ita sint, nullus Nobis superest dubitandi locus, num Davidi Augustano, an vero Doctori nostro conveniant. Nullus enim antiquus extat Codex, qui Bonaventurae nomen contineat, quique non praeferat nomen Davidis Augustani. Et si forte aliquis sit, qui Bonaventuram inscriptum habeat, aut ille recentioris erit notae, aut ab alienigena manu corruptus.

Ceterum, ut omnia dicamus candide, dissimulare non possumus Editiones eas, quas sub Bonaventurae nomine factas invenimus: cujusmodi sunt.

Tractatus de profectu Religiosorum a S. Bonaventura editus: Paris. apud Joannem Parvum MDV. 8.[3]

Speculum disciplinae, jussu Fr. Francisci Gonzagae in Etruscum sermonem translatum. Neapoli apud Horatium Salvian. MDLXXXI. in 8. in Bibl. S. Mariae ab Arcu Trid.

Hispanice redditum a Fr. Philippo de Sossa, Minorita, & Hispali MDLXXIV. excusum in 8.[4]

Speculum disciplinae ad Novitios: Parisiis per Joannem Lambert absque anno in 16. in Bibl. S. M. ab Arcu.

Tum

[1] *Bibl. Franc. Tom.* 1. *pag.* 291. [2] *Tom. III. col.* 447.
[3] *Maittaire Tom. V. part.* . *pag.* 509. [4] *Jo: a S. Antonio Tom.* 1. *Bibl. Fran. p.* 158.

Tum Coloniae an. MDCLIX. in 24. apud Lippenium,[1]
In Italicum idioma versum: Lucae apud Salvatorem Marescandoli MDCLXXVIII. in 12. in Vineana, & ubique fere gentium tum latine tum italice.

XIV. *De Institutione Novitiorum*. Princ. *Primo semper debes considerare* &c.

P. Lucas waddingus in ea persistit sententia, ut putet, hoc non minus, quam cetera jam laudata Opuscula, Bonaventurae tanquam primo Autori; Davidi tanquam politiori, & Auctori danda esse. Ut ita crederet, movebatur ex quamplurimis conjecturis, quae si recte expendantur, nihil ad ea, quae demonstranda proponit, facere videntur. Nos contra in ea persistimus opinione, ut hoc non minus, quam gemina laudata Opuscula, Davidi Angustano restituenda esse dicamus. Id ut arbitramur, adducimur valde ex iis, quae Tomo VII. Editionis Vaticanae in argumento Opusculi ejusdem leguntur: „In antiquis „ impressis non reperitur, sed in recentioribus Venetiis editis pro„ diit sub hoc titulo; quamvis etiam de triplici statu religioso„ rum, incipientium: videlicet, proficientium, & perfectorum „ praenotari, in eadem Editione Veneta scribatur. „ Et sane; in antiquis impressis reperiri non poterat; propterea quia inter Opuscula Davidis Augustani hac cum inscriptione impressum cernitur: *Formula Novitiorum de exterioris hominis reformatione*: cui quidem Opusculo vel ipse David nuncupatoriam praefixit Epistolam, quam Bertholdo, Minoritae, Ratisponensi, perquam suo familiari dedit. Ex qua nuncupatoria firmum colligimus argumentum, quocum probemus, Opusculum hoc Davidi Augustano tanquam legitimo Autori restituendum esse.

Gerardus autem Vossius, Praepositus Tungrensis, omnium primus fuit, qui Opusculum istud cum hoc titulo, *De honestate vitae*, D. Bernardo vindicarit, atque ediderit Romae anno MDXCIV; ea quidem ratione permotus, quod aureum hoc dictum: *ad quid venisti*: in Bernardi ore frequenter versaretur. Sed idem plane videtur esse, ac illud, quod cum ea inscriptione, *Formula Novitiorum*, collocatum fuit inter Opera Davidis Augustani in Bibl. Patrum

[1] *Idem Ibidem pag.* 157.

trum Edit. Coloniensis tom. XIII. Hinc qui D. Bernardi Operum Venetae Editioni an. MDCCXXVI. praefuerunt, ad supposititia To. III. pag. 899. relegarunt.

Extat Ms. in Bibl. S. Michaelis Muriani: *Tractatus de honestate vitae*.

XV. *Regula Novitiorum*. Inc. *Renovamini in novitate sensus &c.*

Ne vel ipse quidem Marianus Florentinus in suo Chronicorum Fasciculo meminit. Hinc nimiam jam vides licentiam Romanorum Editorum, qui, tacentibus omnibus, Regulam istam Bonaventurae nomine promulgarint. Sed quo facilius Nomenclatorum oscitantiam conspicere possis, haec Tibi, Lector, legenda damus; que Anonymus Autor ad Regulae calcem posuit: „ In Conventu „ Fratrum Minorum Parisiis, conversante bonae memoriae fratre „ Bonventura tunc generali Ministro, & post Cardinali: frater stu„ dens ibidem bonae indolis &c. „ Ergo postquam mortem obiit, Bonaventura scripsit Opusculum hoc, in quo se Virum *bonae memoriae* appellavit. Quis audiens ista, risum contineat?

XVI. *Remedium defectuum Religiosi*. Inc. *Simplicissimo animo* &c.

Una erimus contenti censura, quam Nobis exhibent Romani Editores in argumento huic Opusculo praefixo, & ex horum ore veritatem eliciemus. " Tredicim capita, inquiunt, quibus constat „ hoc Opusculum, repetuntur paucis immutatis supra hoc eodem „ Tomo, in Opusculo, quod inscribitur, *Stimulus amoris*. " Atqui, Nos subdimus, *Stimulus amoris* Bonaventurae nomen praefert falso; ergo & *Remedium* hoc perperam Bonaventurae inscribitur. Minor propositio, ut ante ostendimus, tam certa est, quam quod maxime. Altera vero, quae deducitur, legitima consecutionis lege consequitur.

XVII. *De Passione Dominica Officium*. Inc. *Christum captum & derisum* &c.

XVIII. *De Compassione B. M. V. Officium*. Inc. *Cum Maria Virgine fervide ploremus*. &c.

Haec duo simul Opuscula conjunximus, quod utriusque unus videatur Autor. Hinc conjunctim fuerunt impressa in Editionibus Argentinensi an. MCCCCXCV., Veneta MDIV. & MDCXI. Ex quo sequitur, quod si unum suppositiium fuerit, alterum quoque confictum sit oporteat. Ad primum, ut veniamus, Nomenclatores omnes Minoritae Seculi XV. XVI. & XVII. in hoc conveniunt, ut illud in gratiam S. Ludovici Francorum Regis a Bonaventura elaboratum afferant. Id vero quo fundamento dicant, nec ipsi videmus, nec visuros esse arbitramur. Unde qua facilitate asseritur, eadem quoque negamus. Rei hujus nulla mentio fit a V. Cl. Joanne Stiltingo [1] in Vita ejusdem S. Ludovici, cujus acta prolixe juxta, ac graphice descripta fuerunt.

Sed ut de utroque Opusculo deque eorundem Autore recte judicare possis, absurda haec accipe, quae ex prima lectione Officii de Compassione B. M. V. scripta sunt: „Prolem in Cruce pendentem „ maesta Mater aspiciens, lacrymatur incessanter: pectus Sacrum „ percutiens, plures movit ad maerorem, suo ploratu querulo, na- „ tum videns cruentatum crucis tensum patibulo, animam mae- „ stae parentis, tunc pertransivit acrius &c. " Quis autem credat Bonaventuram in Scripturis tam peregrinum, tamque leviter versatum fuisse, ut haec de Virgine legi duntaxat nescierit? *Stabat juxta Crucem Jesu Mater ejus*. Sed eo nihil sane videtur absurdius, quam quod in Responsorio primae ejusdem lectionis subnectit Autor: " Consolari Mater non potuit, sic tractatum videns, quem „ genuit. Haec dolorem majorem habuit, quam Salvator, qui tot „ sustinuit. „ Dictum certe extra modum absonum, ineptum, a Scripturis, a Patribus prorsus alienum. Nec vero minus inepta sunt ea, quae cum in secunda, tum in tertia lectione, simplex comminiscitur Scriptor. Sibi haud constat bonus homo, sed uno eodemque loco in contraria abit. Legito Responsorium lectionis tertiae: „Cum videret Mater, quod clauso tumulo privaretur tam dulci

[1] *Tom. V. Augusti Act. Sanct. Atuerpiae MDCCXLI.*

„ dulci speculo, praedilecto stans cum discipulo, corde plorat magis, „ quam oculo „: Tum sui oblitus statim subdit: „ Lacrymarum flu- „ ente rivulo, fletum movit astanti populo. „ Modo ait; modo negat: nunc infixus animo haeret dolor; nunc lamentis muliebriter lacrymis se dat Virgo.

Officium de Passione Domini typis commissum fuit an. MDX. in aedibus Ascensianis; referente Jo: a S. Antonio [1].

Tum Venetiis apud Petrum de Quarengiis Bergomensem an. MDXVI.

Cod. XXXV. memb. in Bibl. Gothana: Cursus S. Bonaventurae de passione Domini: ut Ex Catal. Mss. Bibl. ejusdem pag. 104.

Cod. DCLXV. in Bodlejana; Ex Catal. Angl. tom. I. part. I. pag. 54. col. I.

Cod. MDCCLIX. Ibid. pag. 90. col. 2.

Cod. MMXV. Ibid. Ex eodem Catal. p. 105. col. I.

XIX. *Psalterium B. M. V.* Inc. *Arripe illam &c.*

Nemo sit, qui Nobis persuadeat, absurdum hoc Psalterium, quod vocant Majus, Bonaventurae manu compositum fuisse. Adduci nullo modo possumus, ut credamus, Bonaventuram, in quo, ut ait Sixtus IV., Spiritus Sanctus videtur locutus, eas laudes Virgini Mariae tribuisse, quae uni & soli Deo referendae sunt. Unum Te, Lector, monitum velim, Teque rogo ut mecum id legas, quod in Symbolo instar illius Athanasii concinnato positum fuit: „ Qui- „ cumque vult salvus esse, ante omnia opus est, ut teneat de Ma- „ ria firmam fidem. „ In quo duo velim distinguas, unum τὸ *ante omnia*; deinde ut *teneat de Maria firmam fidem*. Primum nimis aspere ferit aures nostras: alterum absit, ut in suspicionem vocemus. Hanc nisi quisque integram fidem inviolatamque servarit, procul dubio in aeternum peribit. Sed haec satis. Addamus, si placet, ad extremum haec ex Litaniis excerpta.

„ S. Maria fluvius sapientialis
„ S. Maria splendor & lux Orientalis
Omissis
„ S. Maria domus Dei cypressina

I 2 S. Ma-

[1] *Bibl. Francisc. t. I. p. 161.*

„ S. Maria coeli fenestra crystallina
Omissis
„ S. Maria melodia dulcis & sonora
„ S. Maria delitiarum Dei dapifera
„ S. Maria coelestis curiae pincerna
&c.

Utinam Editores Romani haec saltem olfecissent, quae cum palam, tum ante pedes posita jacent. Sed est, quod credamus, tum illos Opuscula ista inspexisse, cum graviter lippirent. Eoque digniores sunt reprehensione, quod oblequendi ansam praebuerint Martino Kemnitio, Andreae Rivetto, ceterisque bene multis hujus furfuris Nebulonibus. Consule Joannem cognomento Wogt, ut ab illo Haereticorum nomina, scriptaque, intelligere possis.[1] Adversus malam Haereticorum fidem strenue pugnarunt complures Theologi, hique magni & catholici nominis, quos ad unum omnes laudat Arturus de Monasterio Franciscanus.[2] Sed cum horum Virorum bona venia dixerim, ad has Haereticorum calumnias retundendas, satis abunde fuisse, si argumentis monumentisque ostendissent, Psalterium hoc adeo laceratum ad simplicem hominem potius, quam ad egregium Doctorem pertinere.

Prodiit Parisiis MDXXI. in 12. apud Thielmannum Kerver[3] Brixiae MDLIII. in 16.[4]

Ibidem MDXCVI.

Idiomate Etrusco versum, atque editum Genevae MDCVI. in 4. studio Joannis Baptistae Pineli.[5]

Hispali MDCXXIV. studio Fr. Alphonsi Sanchez Dominicani.

Matriti MDCXXV. in 16.[6]

Ibidem apud Emmanuelem Ruiz MDCXCVII. in 32.[7]

Ibidem MDCXXVIII. in 16. opera Fr. Alphonsi Ramon.[8]

Sinensibus commune fecit Fr. Emmanuel a S. Jo: Evangelista Min. Discalceatus.[9]

Ms. extat in Bibl. Parisiensi Canon. Regul. S. Victoris sub lit. KK. 7. sed notae recentioris.[10]

XX. *Spe-*

1 *In Catal. Historico-Critico Libror. rariorum &c. Hamburgi MDCCXLVII. in 8. p.* 135.
2 *In Martyrologio Franciscano ad diem XIV. Julii pag.* 289. 3 *Oudinus Tom. III. col.* 411. 4 *Jo: a S. Antonio in Bibl. Francisc. t.* 1. *p.* 160. 5 *Ibidem* 6 *Ibidem* 7 *Ibid.* 8 *Ibid.* 9 *Ibid.* 10 *Oudinus Tom. III. col.* 411.

XX. *Speculum B.M.V.* Inc. *Quoniam ut ait B. Hieronymus* &c.

Liber hic in Bonaventurae nomine non semel, sed iterum atque iterum apparuit; quae tamen nomenclatio satis non est, ut illum Doctori nostro vindicemus. Sed priusquam in Argentinensem Editionem an. MCCCCXCV. projiceretur, sub nomine Fr. Bonaventurae Baduarii de Peraga impressus fuit Norimbergae, & Argentorati an. MCCCCLXXVI. Cujus quidem Editionis testem damus Oudinum, qui haud male censet, cum Baduarii opus esse dicit. Ex quo quisque facile perspicit, quid in caussa fuerit, ut Argentoratenses Editores Speculum hoc Baduario abjudicarent, & Doctori Seraphico adscriberent. Scilicet nominis, & dignitatis similitudo quammaxime decepit Editores, ut unum prae alio acciperent.

Verum ut ex stylo, & orationis charactere, quo nihil aliud fortius atque certius, Opusculi faciem cognoscere possimus, liceat haec ex lectione IV. decerpere, atque considerare. Sub initium lectionis ejusdem sic Virginem Mariam commendat Autor. „ Maria contra superbiam profundissima, per humilitatem: contra invidiam affectuosissima, per charitatem: contra iram mansuetissima, per lenitatem: contra acediam indefensissima &c. „. Quae superlativae Voces, ut omnes norunt, & puerilitatem, & sermonis barbariem continent. Atque ut Mariam satis plane frugi ac temperantem probet, illud usurpat Lucae cap. 1. *Ecce concipies in utero*; in quae verba sic ille loquitur: „ Numquam Maria Deum in utero concepisset, si idem uterus contra Deum crapulosus fuisset, & si uterus ille mero aestuasset: cum venter mero aestuans isto despumat in libidinem. „ Similia infercit in lectione XV., ut haec ab IV. desumpta videatur. Hinc quisque, leonem, ut dicitur, ex ungue cognoscere poterit.

Sejunctim prodiit Parisiis an. MDXXI. in 12. apud Jodocum Badium Ascensium.

XXI. *Opus comtemplationis*. Inc. *Jesus ineffabilis* &c.

XXII. *Laudismus de S. Cruce* Inc. *Recordare S. Crucis* &c.

XXIII. *Philomena*. Inc. *Philomena praevia* &c.

XXIV. *De Septem verbis Domini in Cruce*. Inc. *Jesu salutis hostia* &c.

Insulsa, hiulca, frigida, incompta sunt carmina. Praesto sit horum aliquod specimen.

Ex Philomena

„ Circa vero tertiam quasi modum nescit,
„ Quia semper gaudium cordis ejus crescit,
„ Vere guttur rumpitur, sic vox invalescit.
„ Sed cum in meridie sol est in fervore,
„ Tunc dirumpit viscera nimio clamore.
„ Oci, oci, clamitat illo suo more,
„ Sicque sensu deficit cantus prae labore

Omissis

„ Oci, oci anima clamat in hoc statu,
„ Crebro fundens lacrymas sub hoc incolatu

&c.

Omissis

„ Tunc exclamat pia mens, oci, cum lamentis,
„ Oci, oci, miseram quia meae mentis
„ Turbat statum pallidus vultus morientis.

Plura certe ad rem afferre alia possemus, quae, ne longius, quam par sit, progrediamur, consulto silentio mittimus. Haec autem Philomena, referente Jo: Alberto Fabricio [1], a Baleo [2] tribuitur Joanni nescio cui Hovedano dicto, natione Anglo. Id cum ita sit, perperam scripsit Franciscus Xaverius cognomento Quadrius, Vir ceteroqui in soluta non modo, sed etiam numeris astricta oratione valde praestans, cum id genus Poesim Scriptori Sec. XIII., &, quod pejus est, gravissimo Doctori nostro adtribuit [3]. Vix enim credi potest, ut carmina ista vel a pueris in Scholis ludentibus profecta fuerint.

Prodiit una cum Operibus Ludovici Granatensis ab Andrea Schotto editis. [4]

Hanc Italicis carminibus explicuit Fr. Jacobus a Portu, Minorita; ac Venetiis edi curavit an. MDLXXXVI. in 4. Servatur in Bibl.

[1] *Bibl. Latina mediae & infimae aetatis. T.* 1. *p.* 694.
[2] *V. LXXXIX. pag.* 430. [3] *In Opere, titulus: della Storia, e della Ragione d'ogni Poesia Vol. II. Millano MDCCXLI. lib.* 1. *Dist.* 1. *cap. VI. p.* 101. [4] *Tom. III. p.* 741.

Bibl. Josephi Smith.

Latino vero carmine fusius exposuit Jo: Baptista Rossius Soc. Jesu an. MDCXLV. Vide Leyserum de Poetis medii aevi.

Demum Castellano carmine, & oratione soluta adornavit Fr. Matthaeus, Min. Discalceatus. Servatur Ms. Salmanticae in Bibl. Convent. del Calvario; Jo: a S. Antonio referente [1].

Parisiis MDX. in 16.

XXV. *Corona B. M. V.* Inc. *Cum jucunditate* &c.

In hoc plane conveniunt Eruditi, ut generis hujus preces incoeperint Seculo ineunte XV. Peritiores viderint, ad quos Corona ista pertineat.

XXVI. *Super Canticum Salve Regina*, Inc. *Salve Virgo &c.*

Mole quidem exiguum, sed ineptiis maximum. Pauca haec audito.

„ Salve Virgo Virginum stella
„ matutina.
„ Sordidorum criminum vera
„ medicina.
„ Consolatrix peccaminum vere
„ draconina.

Inaudita profecto vox *draconina*, & homine bardo digna.

Omissis

„ Lacrymarum cumuli non prosunt vel aquae
„ Cum senes & parvuli & plebs unaquaque
„ Timeant quod emuli quaerunt circunquaque
„ Et fratres hujus saeculi trahunt usquequaque.

Pejora his habes in sequentibus Metris; quae, ne bilem effundas, praetereunda censemus.

XXVII. *Laus B. M. V.* Inc *Ave coeleste lilium* &c.

XXVIII. *Psal-*

[1] *Bibl. Francisc. tom.* 1. *pag.* 150.

XXVIII. *Psalterium minus B. M. V.* Inc. *Ave Virgo vitae lignum* &c.

Agrestem audi Poetam ; & rectum judicium profer.

„ Ave Virgo fertilior
„ Universis arboribus.
„ Ave Stella fulgidior
„ Universis Sideribus
„ Factis , dictis , virtutibus
&c.

Num. XI.

„ Tu Gedeonis rorida
„ Concha coelestis diceris ,
„ Rore manans & fluida
„ Lana compressa velleris
„ Divini dono muneris .
„ Tu semper manes madida ,
„ Solatium das miseris
„ Sed terra manet arrida.

Palea

Excerpta ex Psalterio minori: ad calcem Tertiae Quinquagenae

„ Ave Virgo, quae laetaris,
„ Et exultans gloriaris
„ De virtutum tot unguentis
„ In cubili tuae mentis.
„ Ave sidus principale,
„ Alma dei Mater vale,
„ In aeternum aeternorum
„ Digna sono cymbalorum.

Palea

AP-

APPENDIX

Quandoquidem, bene juvante Deo, nostram de Scriptis S. Bonaventurae ad exitum perduximus dissertationem, jam illud est reliquum, ut hic acervatim ea colligamus Scripta, quae in Vaticana Editione locum non habuere, quaeque aut temporis injuria, aut aliorum invidia perierunt. Ac primum se Nobis offerunt ea, quae coaevus Scriptor Ptolomaeus Lucensis in sua Hist.Eccl.lib.XXIII.cap. 1. commemoravit: *Bonaventura postillavit aliquos libros Bibliae, sicut libros Salomonis, & Job, & epistolas Pauli.* Satis autem plorare nequinus jacturam Postillarum, quarum meminit Lucensis, & quas in librum Job, & in Epistolas Paulinas confecisse fertur. Se penes Postillas has fuisse testatur Fr. Jo: Mahusius in epistola praefixa Commentaris in Lucam, Antuerpiae an. MDXXXIX. in 8. Penes illum quoque fuit Bonaventurae Postilla in Cantica Canticorum: in XII. Prophetas Minores: in librum Job; in Matthaeum, & Marcum; in omnes Epistolas D. Pauli. Num vero Scripta haec sint genuina S. Doctoris, Deus aliquis viderit.

Similiter Sixtus Senensis in Bibl. Sacra lib. IV. pag. 217., quo nescio fundamento innixus scribit, Bonaventuram post se reliquisse Compendium metricum Scholasticum utriusque Testamenti, versibus dimetris jambicis, libera solutaque syllabarum lege: quos ita disposuit, ut singula tetrasticha summam unius capituli contineant. Ejus initium est: *Mundus fit in principio:* &c.

Sua quoque in medium affert Fr. Petrus Rodulphius Tossinianensis in lib. 1. Hist. Relig. Seraph. p.93. cujusmodi sunt: *Commentaria in Evangelia & Epistolas totius anni: quod opus benignitate egregii Viri Dom. Laurentii Campegii Feltrensium Episcopi* ad ejus manus pervenerat.

Praeterea *super Cantica:* & *Apocalyp. Joannis*, quae sunt *apud Antonium Ferrarium, Venetiis, ad insigne Palmae, ut imprimantur cum aliis ejus Opusculis.*

Sequuntur ea, quae feriatim recensuit P. waddingus, quaeque cum in Vaticana, tum in Bibliotheca magni Conventus Assisiatis, aliisque in locis se vidisse testatur in Syllabo Script. Ord. Min. pag. 69.

Ea sunt

Summa Grammaticae speculativae. Inc. *Quaeritur utrum conclusio &c.*

Tractatus logicae de signis Universalibus in IV. partes distributus. Inc. *Circa signa universalia &c.*

Quaestiones super libros de Generatione. Inc. *Quaeritur an scientia &c.*

Quaestiones super IV. lib. Topicorum. Inc. *Omne quod appetitur &c.*

Quaestiones super libros Metheororum. Inc. *Quaeritur utrum scientia &c.*

Epistolae aliquot
Postillae in Cantica Canticorum
Metrum in eadem Cantica

Tractatus super illa verba Psalmi XLV. Vacate & videte &c. Inc. *Sicut inter omnia &c.*

Tractatus in cap. V. Ezechielis. Inc. *Cum essem in medio &c.*

In cap. X. ejusdem. Inc. *Ingredere in medio &c.*

In cap. IV. Apocalypsis. Inc. *Quatuor animalia &c.*

In cap. V. ejusdem. Inc. *Vidi in dextera sedentis &c.*

In universam Apocalypsim Commentaria. Inc. *Praemittitur huic libro &c.*

Verbum abbreviatum &c.

Haec praeter, quae ordinate recensuit, subnectit ista. Ms. Opusculum, cui titulus: *De Ortu Scientiarum.* Servatur in Bibl. Patrum Conventualium, Florentiae.

Opuscula, *Flos florum: Lilium Originalium. De paenis Inferni, & gloria Paradisi.* Quae tamen Bonaventurae per summum nefas attribuit Alphonsus Ciccarellus insignis confictor librorum.

In Bibl. Trajectina ad Rhenum, Sandero teste part. II. Bibl. Belgicae, continetur: *Dialogus Bonaventurae de Creatione Mundi, & ejus redemptione.*

Ibidem extat Opusculum sic inscriptum: *Fons vitae.*

Ibidem servantur Epistolae *declarantes Regulam S. Augustini.*

Sub nomine Bonaventurae impressum fuit Opusculum, cui titulus: *Pomum Crucis.* Inc. *In nomine dei Patris Omnipotentis &c.* Brixiae an. *MDCX.*

Ve-

Venetiis per Simonem de Luero *MDVIII.*

In Bibliotheca Medicea Laurentiana, Plut. XX. extat Codex n. XXVI. *Sermo Fr. Bonaventurae de Suminante.*

Non defuerunt, qui Bonaventurae tribuerint hos Rhythmos.

Crucis Christi Mons Alverniae
Crucis arma fulgentia
Proles de Coelo prodiit.
&
Officium S. Francisci.

Fuerunt praeterea, qui aeque falso Bonaventurae adscripserint tritum illum Rhythmum, qui in Defunctorum Missa canitur, quique incipit: *Dies irae, dies illa.* Cum enim Benedictus cognomento Gononus Rhythmum istum gallicis carminibus adornasset, nullo veterum adhibito testimonio, sub Bonaventurae nomine evulgavit. Pari quoque licentia P. Waddingus [1] Rhythmum istum denegat Bonaventurae, ut concedat Thomae de Cellano, qui medio vertente Seculo XIII. floruit. Sed quam Gononus, & waddingus a vero exorbitarint, compertum fit ex vetusto Codice in fol. membr. Sec. XV., qui apud Camaldulenses in Bibl. S. Michaelis Muriani servatur, quique continet *Ordinem Missalis Fratrum Minorum secundum consuetudinem Romanae Curiae.* In quo sane Ms. Codice deest Rhythmus *Dies irae, dies illa;* qui quidem certe minime deesset, si seculo XIII. in Romanae Ecclesiae usu fuisset.

Hunc item Rhythmum, referente viro Cl. Joanne Bona, Leander Albertus asserit Fr. Latino Cardinali Ursino Ord. Praed. Cui tamen refragari videtur P. Jacobus Eccardus, rerum diligens inquisitor, qui cum verba de Latino Malabranca, vel Ursino, faceret; non minus docte, quam vere ostendit, Prosam anno MCCL. nondum fuisse in usu. Si cupis plura, eundem consule laudato jam loco.

Quid modo dicam de Metro, quod canitur in Solemnitate Corporis Christi? *Lauda Sion Salvatorem*: quodque Bouaventurae nostro adscribit Joannes Rioche, gente Brito, professione Minorita, in suo *Compendio temporum, & historiarum ab Ascensione*

[1] *Syllab. Script. Min. pag.* 323. [2] *lib.* 11. *cap. VI. de rebus Liturgicis. pag.* 528.
[3]. *Bibl. Script. Ord. Praedic. Tom.* 1. *pag.* 437.

ne Domini in Coelum, usque ad annum millesimum quingentesimum septuagesimum sextum: Parisiis an. jam commemorato lib. IV. cap. LXXI. Verum ut candide fatear, Scriptor hic, quem jam laudavimus, satis Autoritatis non habet ad prosam hanc Bonaventurae adjudicandam. Nimis enim vero longe distat a Bonaventurae aetate. Nec vero est, cur dicas, Metrum hoc multum Bonaventurae ingenii, & Poesis resipere: nam quae explodimus Carmina lapis esse nequeunt lydius, quocum Prosam istam examinare possimus. Ceterum Metrum hoc, de quo in praesenti sermonem instituimus, non Aquinate modo, sed Bonaventura etiam dignum esset, si cum vetustis documentis, tum Scriptorum aequalium testimoniis id comprobare possemus. De qua tamen re suspenso animo Eruditorum expectamus sententiam.

Ex Æde S. Francisci a Vinea Venetiarum

XII. Calend. Aprilis MDCCL.

DE VERIS
ATQUE LEGITIMIS
OPERIBUS
SANCTI BONAVENTURÆ
ORDINIS MINORUM

PARS PRIMA.

A*

ARGU-

ARGUMENTUM
IN PARTEM PRIOREM
EXPOSITIONIS
S. BONAVENTURÆ
IN LIBROS SENTENTIARUM.

*MAGNO, præstantique ingenio homines, qui pietatem cum doctrina conjunxerunt, quidquid laboris, vel industriæ poterant impendere, aliis omnibus, tum publicis, tum privatis actionibus contemptis, ad pietatis, indagandæque veritatis studium contulerunt, cum existimarent, longe esse præclarius humanarum, ac divinarum in primis rerum investigare, ac scire rationem, & pietatis officia colere, quam colligendis divitiarum copiis, aut cumulandis honoribus inhærere. Nam iis ipsis terrenarum rerum opibus, quæ fragiles, fluxæ, caducæque sunt, quæque ad solius corporis cultum attinent, nemo quidem melior, nemo justior fieri potest. Erant illi præstantes viri dignissimi, qui veritatem cognoscerent, quam nosse, ac scire tantopere concupierunt, atque ita, ut eam pietatis rationibus conjunctam, cæteris rebus omnibus anteponerent. In iis magnis, atque adeo summis viris dignissime habetur, & est seraphicus doctor, BONAVENTURA sanctus: quem in eximiis, primariisque Ecclesiæ doctoribus, sapientissimus Pontifex SIXTUS QUINTUS optimo jure adscripsit. Is ab adulta ætate, omnibus sæculi hujus curis contemptis, abiectisque voluptatibus, in religionem sancti Francisci Deo ex matris voto dicatus, usque adeo singulari studio theologiam amplexus est, ut Alexandro Alensi, doctore & magistro, summæ eruditionis laude clarissimo tres ipsos annos usus, mirabilem in modum profecerit, Deo in primis * bene juvante: qui hominem tam avide lumen scientiæ requirentem, direxerit ad veram & pietatem, & sapientiam. Factum est igitur, ut Parisiis, nimirum in urbe tum studiis affluenti, tum doctissimis eruditissimisque viris flo-*

* In Edit. Lugd. deest *bene*

florentissima, libros Magistri sententiarum graviter copioseque exposuerit, & commentarijs luculentis illustrarit, quibus mirifice in primis delectatus est, sanctissimus idemque doctissimus Pontifex Clemens IV. Quo ex opere tantam sapientiæ laudem ille sibi comparavit, ut nulla res illis temporibus explicatu difficilis incideret, ad quam a Pontificibus BONAVENTURA non adhiberetur. Jam vero primum ab initio nascentis Ecclesiæ, multarum magnarumque rerum copia, quæ ad theologiæ studium pertinet, a majoribus nostris, sanctis doctisque viris, pie admodum, atque erudite tradita est, ac subministrata nobis ad Ecclesiasticas tractationes. At, qui theologiæ locos ad Dialecticorum morem disputationibus distincte pertractarunt, primus Græcorum, ut ex historia Ecclesiastica a sancto Hieronymo accepimus, Clemens Alexandrinus extitit, vir in omni doctrinarum genere apprime eruditus. Hunc deinde permulti secuti sunt homines, & doctrina, & sanctitate præcellentes, tum Græci, tum Latini: in quibus sanctus Augustinus, in dialecticis diu multumque versatus, eas disputationes mirum in modum auxit: studiaque earundem Damascenus græce plurimum adjuvit, cum e fontibus Græcorum Patrum, præsertim Nazianzeni, & Basilij Magni, qui fuse omnia tractarunt, acute, docteque hauserit. Sed res, ut hujus argumenti ratio postulat, dilucidius explicanda, altiusque repetenda videtur. Lutetiæ Parisiorum, quæ urbs Galliæ est, cum multarum rerum, tum vero doctrinarum nomine maxime illustris, quippe cum a Carolo Magno de consilio Alcuini præceptoris, ac venerabilis Bedæ, recte primum Academia instituta esset, in qua ad fidem Christianam propagandam pura tantum philosophia traderetur: non multis post ætatum sæclis Petrus Lombardus, illius civitatis Episcopus, cum animadverteret theologiam, antiquorum Patrum Græcorum libris varie sparsam, fuseque tractatam, a Damasceno in unum collectam, certis locis esse distinctam: ejus imitatione collectis Latinorum Patrum, præsertim sancti Augustini sententiis, itidem fecit, usque adeo præclare & egregie, ut deinceps insigni nomine Magister sententiarum sit appellatus. Theologiæ igitur, de qua in scholis distincte certisque methodi locis disseruit, disputationes aggressus, non more philosophorum, qui ab iis, quæ sub sensum cadunt, quæque nobis notiora sunt, quæstionum suarum initium ducunt, sed a Deo, veritatis fonte, rectissime exorditur, cui fidem habeamus oportet, & a quo cœlestem doctrinam, divinarumque rerum cognitionem expectare debemus. Itaque de Deo, ejusque cognitione Libro primo, cum præclare ex Patrum sententia, &

sin-

singulari eruditione disseruerit: altero libro de rebus creatis dilucidas disputationes & suscepit, & confecit: non ut a philosophis disputari solet, sed quantum satis esse possit ad hujusce commiserabilis vitæ ærumnas fugiendas. Eo ipso igitur libro cum infinitam Dei vim, immensamque sapientiam exponat: tum etiam una cum divino Dionysio Areopagita cœlestem scrutatur hierarchiam, & Angelorum ordines distinguit, tum hominis primi divinas admiratur opes, rursusque lamentabilem deflet ruinam. Atque hæc summatim de duobus sententiarum Libris, quos hac prima parte complexi sumus: de reliquis duobus, qui secunda sententiarum parte continentur, suo loco dicendum nobis erit. Itaque ut quo referenda est, omnis hæc redeat argumenti ratio, theologiæ scholasticæ volumen Petrus Parisiensis Episcopus, cum recte primum inchoaverit: deinceps alii extiterunt, qui illud auxerunt, quique ornaverunt. Nam Christianæ, & catholicæ, ac divinæ philosophiæ fontes aperire, atque novis illustrare rationum commentariis, & patefacere amplissimis, augustissimisque illis viis, quæ ad veritatem ducunt, semper Reipublicæ catholicæ utilissimum putarunt sapientissimi viri, cum præsertim sacris in litteris scriptum divinitus sit: Qui me elucidant, vitam æternam habebunt. Eccl. 24 *Et quo majores utilitates, & uberiores fructus Ecclesiæ Dei attulit sanctæ theologiæ studium, eo plures omni tempore extiterunt, qui se illi divinæ scientiæ dediderunt. Theologia autem primum illa a Græcis dicta est, quæ vel sermonibus, vel libris versabatur in explicanda tantum doctrina, de divinitate Christi Domini: eamque ob rem, qui in eo argumento studium posuerunt, theologi appellati sunt. Atque sic quidem primum S. Joannes Evangelista solus ex omnibus Evangelii scriptoribus, theologus dictus est, propterea quod cum cæteri in exponenda ejusdem Christi Domini humanitate, iisque rebus, quæ potissimum ad eam pertinebant, operam posuerint, altius ipse sese erexerit, illiusque divinitatem Evangelii litteris * explicarit apertius. Eo item nomine deinceps summa omnium Patrum consensione vocatus est Nazianzenus Gregorius, quoniam ex Patribus Græcis, eam de Christi Domini divinitate materiam gravius ac sublimius tractarit. Immo ipse orationes eas, in quibus præcipue de Patris, & Filii, & Spiritus sancti divinitate disseruit, theologiæ nomine inscripsit. Itaque cum de Christi Domini divinitate antiqui Græci Patres institutam orationem habent, in theologia versari dicuntur. Cum autem de ejusdem humanitate, & incarnatione tractationem suscipiunt, in œconomia: Oeconomiam enim Christi quamvis Eusebius* Lib. 1. c. 1. de

* Ed. Lugd. *explicaverit*

Præp. Euſ. or. 2. de fil. bius, & Nazianzenus duplicem conſtituant, quarum una ad providentiam illam referatur, qua Deus ante humanitatem aſſumptam, mortalium commodis & ſaluti conſulebat, altera ad ea ſpectet, quæ noſtra cauſa in corpore geſſit: tamen Patres, qui, florente in Græcia fide, theologiæ, & eloquentiæ laude floruerunt, cum de Chriſto Domino orationem habuerunt, ut œconomiæ nomine incarnationem & humanitatem Chriſti explicarunt, ſic theologiæ voce intellexerunt explicationem a ſe ſuſceptam de ejuſdem divinitate. Verum deinceps id theologiæ nomen latius patuit, ad omneſque pertinuit, qui ſacram ſcripturam recte omnibuſque partibus elucidarunt, in ſacrarumque litterarum ſtudio verſati ſunt. Itaque theologiam etiam dici perpetuo uſu receptum eſt, quæ ex ſcholaſtica, umbratilique exercitatione, atque e divinarum litterarum tabernaculo, & e ſanctorum Patrum umbraculis, non modo in ſolem, ſed in aciem graviſſimarum diſputationum perducta, inanes philoſophorum, male ſentientium, opiniones exploſit: & hæreticorum falſa dogmata evertit: quæque cœleſtem doctrinam, * varie ab hoſtibus oppugnatam, certiſſimis, quaſi firmiſſimis præſidiis in perpetuum communivit. Nemo eſt, qui neſciat, quibus artibus verſutus, & callidus adverſarius, hominum animos tentarit: quas generi humano tetenderit inſidias: * quos ſatellites, & miniſtros hæreticos immiſerit ad Eccleſiæ ſegetem, veneno inficiendam. Is veritatis, nominiſque chriſtiani inimicus, cum antea ſemper emiſſarios, & excurſores ſuos hæreticos mendaciis inſtruxerit, ut quæ vere ſancteque in Eccleſia Dei tradebantur, corrumperet, ac depravaret: tum proximis ſuperioribus annis, Lutherum, alioſque id generis perditiſſimos nebulones, excitavit, ut nequiſſimis hæreſum telis ſanctam Eccleſiam oppugnarent. At Deus & Dominus noſter, adverſarii impetus, ictuſque omnes retulit, ac rejecit: conatus fregit, ac debilitavit omnibus oppugnationum temporibus vel turbulentiſſimis. Vix recens adhuc Chriſti nomen erat in terris, quod Cerinthos, Ebiones, Baſilidas, Carpocrates, Valentinos, Marciones, & talia hominum monſtra permulta devicit, cum contra impiam illorum aciem, ſapientiſſimos Chriſtianæ veritatis duces paraverit, inſtruxeritque divinis armis, Polycarpum, Ignatium, Dionyſium Areopagitam, & alios, quorum virtutibus depulſa eſt funeſta eorum peſtis. Nec vero multis poſt * ſæclis item Chriſtus optimus maximus, Arii, Eunomii, Macedonii, Apollinaris, Neſtorii peſtiferos nefarioſque conatus delevit, cum in eam profligatiſſimam turbam inci-

[1] E. L. vario [2] quot [3] ſæculis

incitarit robur illud firmissimum nostri exercitus, Athanasium, Basilium, Gregorium Nazianzenum, Gregorium Nyssenum, Epiphanium, Cyrillum, Proclum: ex Latinis vero hominibus, Hilarium, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, Gregorium, nempe illos ipsos, in quibus secundum Deum, potissimum nititur nostra religio: ex quorum doctrinis, divina vero ope, deleti, fugatique sunt hæretici, eorumque omnia confutata argumenta. Horum summorum Ducum vigiliis, & quasi cohortis prætoriæ laboribus, divino in primis consilio, magna ex parte instructa sunt tanquam firmissima castra theologiæ scholasticæ: quæ cum in divinæ naturæ contemplatione primum: deinde in earum rerum actione, atque earum virtutum officiis versatur, quæ necessariæ sunt ad bene beateque vivendum, tum etiam, quantum a majoribus accepimus, sacris litteris divinisque, & Apostolicis instructa traditionibus, sanctorum Pontificum armata sanctionibus, & conciliorum suffulta decretis, & Patrum, ut mox dixi, communita doctrinis, non modo in apertum profert, quæ sanctioribus mysteriis occulta latent, cęremoniarum ritus rationesque explicat, & conscientiæ casus, qui difficiles explicatus habent, involutos evolvit, obscuros aperit: sed Christi cælestis magistri, Ecclesiæque doctrinam, quoad ejus fieri potest, disciplinis philosophorum illustrat, aut confirmat. Nam, ut scite docuit Augustinus sanctissimus, vasa argentea & aurea, ceteraque Ægyptiorum instrumenta, etiam si commodato acceperimus, jure quasi nostra facere possumus, atque in usum fidelium vendicare. Discunt 1. Reg. 17.
theologi scholastici a David extorquere de manibus hostium gladium, & Goliæ importunissimi hostis caput proprio mucrone abscindere. Discunt a beato Paulo Apostolo, etiam fortuitam inscriptionem, ar- Act. 7.
te torquere in argumentum fidei, & quæ in alium usum scripta sunt, ea ad emolumentum Catholicæ disciplinæ convertere. Sed nolo pluribus, cum res satis atque satis in promptu sit: illud autem tacitum non relinquam, quod ad cęteras utilitates, quas Ecclesiæ Dei plurimas maximasque fert scholasticæ theologię studium, accedit etiam hoc, quod præstantissimum est, quod doceat cum propugnare fidem, tum hæreses expugnare. Sexcenti, vel potius innumeri clypei ex ea pendent, & omnis armatura sanctorum. Verum, jam summatim, ac paucis rem omnem complectar: est theologia scholastica, quæ tam præclara, ut dixi, docet, veluti Lectulus Salomonis Cant. 3
veri, nempe Christi: quem quinquaginta fortes ambiunt, nimirum viri, ad Dei bella instructissimi: Petrus Lombardus, de quo fere in

exorsu hujus enarrationis dixi, Parisiensium Episcopus, Alexander Alensis, Albertus Magnus, sanctus Thomas, sanctus Bonaventura, Scotus, Altisiodorensis, & alii clarissimi viri, in quibus omnibus primas tenet idem sanctus Thomas, qui variam philosophiæ peripateticæ supellectilem ad arcem divinæ sapientiæ contulit: qui theologiæ scientiam omnibus doctrinarum ornamentis excoluit, omnibusque numeris absoluit: qui singulas theologiæ quæstiones ordine digessit mirabilem in modum: qui hæreticorum argumenta mirifice coarguit, eorumque dolos, fallacias, fraudesque accuratissima diligentia detexit: qui hæreticorum item perniciosissimos errores maximeque detestabiles, gladio spiritus præcidit, eorumque furorem, funestis facibus accensum, restinxit. Itidem affirmari licet de sancto BONAVENTURA ex constitutione & sententia sanctissimi & eruditissimi Pontificis SIXTI V., qui, magno etiam adhibito consilio, eum inter eximios primariosque catholicæ Ecclesiæ doctores ritu solemni annumerandum decrevit. Est enim BONAVENTURA sanctus, sententiarum pondere, & utilitate nemini secundus: neque solum argumenti subtilitate, docendi ratione facili, definiendi solertia præstat, sed divina quadam vi excellit ad animos permovendos: ac præterea scribendo, ita cum summa eruditione parem pietatis ardorem conjungit, ut lectorem & docendo moveat, & doctrinæ vi usque adeo in intimos animi sensus penetret, ut seraphicis quibusdam aculeis animum compungat, ac simul admiranda devotionis pietatisque dulcedine perfundat. Denique disputationes omnes, tum robore auctoritatis, quam non solum e sanctis Ecclesiæ veteribus patribus, sed etiam e Peripateticis, ac Platonicis scholis, aliisque disciplinis accepit, tum rationum communivit adiumentis. Hi igitur duo strenui, sapientissimi, optimique theologiæ scholasticæ duces, ætate æquales, quasi gemini in Christo fratres, iisdem studiis dediti, parique corona condecorati, qui eximiæ sanctitati, magnam præstantis doctrinæ laudem adiunxerunt, cum veri robur stabilierint theologiæ nervis, & hæreticorum audaciam retuderint solidioribus artibus, pressiorique argumentandi genere: divine quidem & peropportune factum est, ut his luctuosissimis temporibus, quibus nobilissimæ provinciæ olim fidei Catholicæ gloria florentissimæ, Germania, Anglia, Belgium, & amplissimum Galliæ regnum, tandiu hæresum tempestatibus, turbulentisque fluctibus agitantur, & hæreticarum opinionum erroribus

bus

bus, quasi tribunitiis furoribus concutiuntur, optimum doctrinæ Catholicæ ducem, ad hæreses restinguendas instructissimum in aciem Sanctissimus Dom. Nost. perduceret. Is enim a prima ætate, theologiæ studiis semper floruit, tantumque in ipsis profecit, ut nemo unam aliquam, tam perfecte scientiam didicerit, quam ille omnium præcellentium disciplinarum cognitionem est adeptus. Divinarum autem rerum scientiam, & illa ipsa studia, quæ sunt Christiano homine digna sic recte novit, ut non modo cum iis, qui nostra memoria floruerunt, comparandus, sed veteribus etiam illis Christianæ theologiæ principibus annumerandus videatur. Et quoniam si doctrinæ innocentia vitæ deest, propemodum homini est similis, qui altero oculo captus sit. Scite enim apud Nazianzenum grecæ scriptum est: Οἱ μὲν γὰρ ἢ βίον μόνον ἢ λόγον κατορθώσαντες, τοῦ ἑτέρου δὲ λείποντες, οὐδὲν τῶν ἑτεροφθάλμων, ἐμοὶ δοκεῖν, διαφέρουσιν. *Sixtus igitur, ut vere dicam, cum & theologiæ perfectionem, & sacrarum literarum perfectam cognitionem, & sanctæ vitæ perfecta officia in seraphico Doctore Beato Bonaventura animadverterit: necessario Reipublicæ christianæ tempore, & fere colabente cleri populique christiani disciplina divinum cœpit consilium, non solum de eo in eximiis Ecclesiæ doctoribus adscribendo, sed etiam de emittendis in manus hominum libris ejus: cujus quantum sit pondus, quanta sit auctoritas, cum ex superioribus nostris narrationibus, conciliique Lugdunensis actis intelligi potest, tum ex eo etiam, quod Synodus œcumenica Florentina, in quæstione gravissima magnam ab illo argumenti ac testimonii vim assumpsit. Quam ob rem jam obscurum esse non potest. SISTI V. sapientia Reipublicæ christianæ rationibus optime consultum esse editione operum S. BONAVENTURÆ: unde hoc necessario tempore omnes & theologiæ facultatem, & virtutum, quæ Christiano homine dignæ sunt, recta, ac perfecta officia, & argumenta hauriamus, ad explodendas hæreticorum opiniones. Deum autem Opt. Max. testor, qui omnium mentes perspicit, me non hæc dixisse, ut Pontificis * mibi gratiam, quam ego semper maximi feci, per hanc causam mihi conciliem: siquidem & ejusmodi ratio apud Pontificem, & SIXTUM Pontificem nullum habet locum, & ipse in eam me pro sua singulari benignitate, nullis meis meritis recepit: sed quia mihi, multum diuque cogitanti, nihil his temporibus opportunius fieri visum est, quam ut potissimum in christianorum manus pervenirent ejusdem S. BONAVENTURÆ opera, quæ,*

* In E. Lug. deest mihi

Pontificis SIXTI auctoritate, undique impense conquisita, fere e tenebris eruta sunt in lucem. Sed ad hanc curam, alia etiam præcipua Pontificis accedit, quia ut omnis hæc editio omni ex parte splendesceret, id negotii præcipue dedit amplissimo CARDINALI SARNANO in primis docto, & religiosissimo viro, qui Sanctissimi D. N. observantissimus, sine ulla exceptione vel temporis, vel occupationis, eam talium operum emendationi diligentiam navavit, quam non minimam, sed longe maximam fuisse, ex eo quisque animadvertere potest, quod is librorum S. BONAVENTURÆ non solum studiosissimus est, sed non minus illius doctrina ac virtute, quam Cardinalatus splendore excellit, ut non facile dijudicari possit, utrum sit dignitatis amplitudine clarior, an præclaris animi ornamentis illustrior. Cętera, quæ ad alios duos Libros sententiarum attinent, alterius partis initio enucleate scribentur.

ELENCHUS PRIMI LIBRI SENTENTIARUM.

Prologus Magistri in Librum I. Sententiarum.

Textus ejusdem Magistri dispertitus in Distinctiones XLVIII. in quibus agitur de Deo trino, & uno.

S. BONAVENTURÆ
S. R. E. CARDINALIS,
EPISCOPI ALBANENSIS,
EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS
IN LIBRUM PRIMUM SENTENTIARUM
PROŒMIUM.

Job 28

PROFUNDA *fluviorum ſcrutatus eſt, & abſcondita produxit in lucem.* Verbum iſtud ſumptum ex Job diligentius conſideratum aperit nobis viam ad præcognoſcendum quadruplex genus cauſæ in Libro Sententiarum, ſcilicet materialis, formalis, efficientis, & finalis. Cauſa namque materialis innuitur in nomine fluviorum. Cauſa formalis in perſcrutatione profundorum. Cauſa finalis in revelatione abſconditorum. Cauſa vero efficiens intelligitur in ſuppoſito duorum verborum, ſcilicet ſcrutatus eſt, & produxit in lucem. Innuitur enim cauſa materialis nomine fluviorum pluraliter, non ſingulariter, ut non ſolum tangatur Libri totius materia, vel ſubiectum in generali, ſed etiam particularium librorum in ſpeciali. Propter quod notandum quod juxta quadruplicem proprietatem fluvii materialis, quadruplex eſt fluvius ſpiritualis, de quo ſecundum quadruplicem differentiam ſunt quatuor Libri Sententiarum. Conſidero namque fluvium materialem quo ad durationem, & invenio perennitatem. Nam ſicut dicit Iſidorus: Fluvius eſt perennis fluxus. Conſidero quantum ad extenſionem, & invenio ſpatioſitatem. In hoc enim diſtinguitur fluvius a rivulo. Conſidero quantum ad motum, & invenio circulationem. Sicut enim * dicit Eccleſiaſtes: Ad locum, unde exeunt flumina revertuntur, &c. Conſidero effectum, & invenio emundationem. Nam fluvius propter aquarum abundantiam mundat terras per quas currit, ita quod non inquinantur. Et quoniam omnes transferentes, ſecundum aliquam ſimilitudinem transferunt, ex hac quadruplici conditione

Genus cauſæ quadruplex.

Iſidorus lib. 13. Etymolog. c. 20

Eccleſ. 1

2. Phyſ. contex. 18.

Abſtra-

ne

* *E. Ven. J: Balainii* dicitur

ne metaphora quadruplex in spiritualibus fluviis invenitur, sicut colligere possumus ex Scripturis. *ent ium non est mendacium.* Primo propter perennitatem dicitur fluvius, personarum emanatio, quoniam illa emanatio sola est sine principio, sine fine. De hoc fluvio Daniel: *Dan. 7* Antiquus dierum sedit, & fluvius igneus, rapidusque egrediebatur a facie ejus. Antiquus iste dierum, est Pater æternus, cujus antiquitas est æternitas. Iste antiquus sedit, quia non solum est in eo æternitas, sed etiam immutabilitas. A facie illius antiqui egrediebatur fluvius igneus, rapidusque, id est de sublimitate divinitatis ejus procedebat plenitudo amoris, & plenitudo virtutis. Plenitudo virtutis in Filium, ideo fluvius erat rapidus. Plenitudo a- B moris in Spiritum sanctum, ideo fluvius erat igneus. Secundo propter spatiositatem dicitur fluvius, rerum mundanarum productio, ob quam causam non tantum fluvius, sed mare a Propheta dicitur iste mundus: Hoc mare magnum, & spatiosum, &c. *Ps. 103* De hoc fluvio Ezechiel: *Ezech. 29* Ecce ego ad te Pharao, Rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio *fluminum, 1 & dicis: Meus est fluvius, & ego feci memetipsum, & ponam frænum in maxillis tuis, &c. Draco iste magnus, quem Dominus alloquitur, & cui comminatur in figura, & persona Pharaonis, diabolus est, qui est rex Ægypti, *Ægyptus.* quæ interpretatur, tenebræ, quoniam regnat C in eis, quos excæcavit tenebris erroris, ut puta sunt hæretici. Ad quem etiam dicit: Meus est fluvius, & ego feci memetipsum, quasi ipse fecerit mundum istum, & ipse non habeat aliud principium. Hunc errorem ipse dixit, & suggessit impiis Manichæis, qui totam machinam visibilium a Deo malo esse conditam asserunt, & contendunt. *Horum meminit August. pluribus in locis, & præsertim lib. de Heresib. ad Quodvultdeum to. 6* Hujus draconis maxillas Dominus infrenabit, quando ablata sibi potestate *suggerendi 2 falsa, ostendet se esse hujus fluvij conditorem, unde in eadem auctoritate sequitur: Scient omnes habitatores Ægypti, quoniam ego Dominus. Tertio propter circulationem dicitur fluvius, Filii Dei incarnatio. Quoniam sicut in circulo ultimum conjungitur principio, sic in incarnatione supremum conjungitur imo, & primum postremo, *ut 3 filius Dei æternus homini condito die sexta. De hoc fluvio in Ecclesiastico: *Eccli. 24* Ego quasi fluvius Dorix, & sicut aquæductus exivi de paradiso. Dorix interpretatur generationis medicamentum, & est ibi figurativus sermo, ut conversim intelligatur, id est, generatio medicamenti. Incarnatio enim Filii Dei nihil aliud fuit, quam generatio medicamenti: Vere enim languores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portavit. *Isa. 53* Recte igitur Filii incarnatio, fluvius Dorix dicitur. Et ipse vere de se dicit: Ego quasi fluvius Dorix, id est medicinalis fluvius, & sicut aquæductus exivi de paradiso. Natura aquæ hujus est, quod tantum ascendit, quantum descendit: talis fuit exitus incarnationis, secundum quod dicitur in Psalmo: A summo cœlo egressio ejus, & occursus ejus usque ad summum ejus. *Psal. 18* Et Joannes: Exivi a Patre, & veni in mundum. *Joan. 16* Iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem, & ita fecit circulum. De hoc etiam fluvio quantum ad egressum ejus ex matre, potest exponi illud quod dicit Hester in somnio Mardochæi: *Hest. 10* Parvus rivulus crevit in fluvium, & in lucem, solemque conversus est. Quis, obsecro, est parvus rivulus iste, nisi humillima Virgo? hæc crevit in fluvium, cum generavit Christum, qui non solum fluvius per abundantiam gratiæ, sed etiam lux sapientiæ, & sol justitiæ dicitur, secundum quod Joannes de ipso dicit: Erat lux vera, &c. *Joan. 1* Quarto propter emundationem dicitur fluvius, Sacramentorum dispensatio, quæ sine sui pollutione mundat nos a coinquinationibus peccatorum. De hoc fluvio in Apocalypsi: *Apoc. 22* Ostendit mihi fluvium aquæ vivæ splendidum tanquam crystallum, procedentem de sede Dei, & Agni. Sacramentorum dispensatio dicitur fluvius splendidus tanquam crystallus, propter claritatem & nitorem, quem relinquit in animabus, quæ in hoc flumine depurantur. Dicitur etiam fluvius aquæ vivæ propter efficaciam gratiæ, quæ vivificat animam. Hic etiam procedit de sede Dei, & Agni. Nam Sacramentalis gratia procedit a Deo tanquam ab Actore 3 & ef-

1 *E. Lug.* fluviorum 2 *ead.* congerendi 3 *E. Ven.* videlicet filius

In lib. Sententiarum ex Aug. decerptarum Sent. 328. tom. 3. Ex Tractat. 15. super Joan ante med. to. 9. Et 15 de Civitate Dei, cap. 16. tom. 5.

& efficiente: a Christo tanquam a Mediatore, & a promerente. Propter quod dicuntur omnia Sacramenta efficaciam habere a passione Christi, ut testatur Augustinus. De latere Christi dormientis fluxerunt Sacramenta, dum inde fluxit sanguis, & aqua. De omnibus istis fluviis simul, & per ordinem habetur cap. 2. Genesis, ubi dicitur quod fluvius egrediebatur de loco voluptatis, qui inde dividitur in quatuor capita. Nomen primi Phison. Nomen secundi [1] Gehon. Nomen tertij Tigris. Et nomen quarti Euphrates. Fluvius iste egrediens de paradiso est totius Libri hujus materia. Quatuor fluvij ex isto procedentes sunt speciales materiæ quatuor Librorum, sicut facile potest aptare, qui prædictorum nominum interpretationes vult diligenter exponere. Phison enim interpretatur oris mutatio, & in hoc significatur personarum emanatio. Sicut enim ex ore materiali procedit verbum, & spiritus, ita ex ore Patris, Filius, & Spiritus Sanctus. *Eccl. 24.* Ego ex ore Altissimi prodii, primogenita ante omnem creaturam. Hoc dicit ipse filius, qui est verbum, & sapientia Patris. Et in Psalmo: *Psal. 32.* Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus, &c. [2] Gehon interpretatur arena, & in hoc significatur rerum mundanarum productio. Sicut enim universitas creaturarum comparatur mari propter spaciositatem, ita arenæ propter innumerositatem. *Eccl. 1.* Arenam maris, & pluviæ guttas, & dies sæculi quis dinumeravit? Tigris interpretatur sagitta, & in hoc significatur filii Dei incarnatio. Sicut enim in sagitta ferrum conjunctum est ligno, sic in Christo fortitudo divinitatis conjuncta est mollitiei humanitatis. Et sicut sagitta ex arcu, & ligno volat ad percutiendum adversarios, sic Christus de cruce saliens confregit adversarium. Hæc est illa sagitta, de qua dicitur. *4. Reg. 13* Sagitta salutis Domini, & sagitta salutis contra Syriam. Euphrates interpretatur frugifer, in quo significatur Sacramentorum dispensatio, quæ non tantum animam purgant a culpa, sed etiam fœcundant in gratia. Quod signatum est in Apocalipsi, ubi dicitur *Apo. ult.* quod iuxta fluvium cristallinum erat lignum afferens fructum, cujus folia erant

[1] *E. Ven.* Gihon [2] *ead.* Gihon

A in medicinam. Cum igitur quatuor sint fluvii, quatuor sunt fluviorum profunda prædictis fluviis correspondentia. Profundum æternæ emanationis est sublimitas esse divini, de quo potest intelligi illud: Alta profunditas, quis inveniet eam? *Eccl. 7.* Vere profunditas alta, & altitudo profunda, ita ut exclamet Apostolus, & dicat: O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus? *Rom. 11.* Vere judicia incomprehensibilia, quia profunda. Judicia enim Dei abyssus multa. *Psal. 35* Et profundum Abyssi quis dimensus est? *Eccl. 1* Hæc profunditas innuitur in Job: *Job. 11* Forsitan vestigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum, Omnipotentem reperies. Excelsior cœlo est, & B quid facies? profundior inferno: & unde cognosces? quasi dicat, ex te non potes: ideo consulit Apostolus. In charitate radicati, & fundati, ut possitis comprehendere, &c. *Ephe. 3* Et hoc profundum perscrutatur Magister in primo Libro. Sublimitas enim divini esse consistit in duobus, scilicet in nobilissimis emanationibus, quæ sunt generatio, & processio. In nobilissimis conditionibus, quæ sunt summa sapientia, omnipotentia & perfecta voluntas: de quibus est Primus Liber. Nam in prima parte agit de Sacratissima Unitate, & Trinitate. In secunda vero quæ incipit in distin. 35. *Cumque supra disserui, &c.* speciali tractatu agit de supradicta ejus C triplici conditione, sive proprietate. Profundum creationis est, vanitas esse creati. Creatura enim quanto magis evanescit, tanto magis in profundum tendit, sive evanescat per culpam, sive per pœnam. Propter hoc dicitur per prophetam in Psalmo in persona hominis qui evanuit per culpam: *Psal. 68* infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Et rursus orans Propheta ne evanescat per pœnam, dicit: *ibid.* Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, &c. Hoc profundum scrutatur Magister in secundo Libro. Nam vanitas esse creati in duobus consistit, videlicet in mutatione de non esse in esse, & rursum in reversione in non esse. Et quamvis nulla creatura omnino cedat in non ens per natu-

De causa formali.

Aug lib. 7. confess. c. 10. & de vera Rel. c. 11 & seq. to. 1 naturam, verumtamen, sicut dicit Augustinus, peccator tendit ad non esse per culpam, & de his duobus est totus Secundus. Nam in prima parte agit de rerum egressu. In secunda vero parte, quæ incipit in distinctione 21 *Videns igitur diabolus*, &c. agit de lapsu, ut de tentatione diaboli, de peccato originali, & actuali, usque ad finem. Profundum incarnationis est meritum humilitatis Christi, quod tantum fuit ut vere possit dici profundum, quasi non habens terminum nec fundum. De quo potest intelligi illud Ionæ:
Jona 2 Projecisti me in profundum in corde maris, & flumen circumdedit me. Hoc potest dici de Christo qui tantum humiliatns est, ut vere possit dici proje-
Isa. 53 ctus, & abiectus. Et vidimus eum, & non erat ei aspectus, & desideravimus eum despectum, & novissimum virorum, &c. Vere igitur dicit se projectum, sed ubi? in profundum maris & fluminis. Nam passio Christi comparatur mari propter pœnalitatis amaritudinem: flumini, propter charitatis dulcedinem. Dulcissimum enim cor Jesu Christi tanta circa nos afficiebatur teneritudine amoris, ut non videretur ei grave pro nobis sustinere extremum, & acerbissimum genus mortis. Et hoc profundum perscrutatur Magister in Tertio. Nam meritum Christi in duobus consistit, scilicet in passione per quam nos redemit: & in actione per quam nos informavit, quæ consistit in operibus virtutum, donorum, & præceptorum, de quibus duobus est Tertius Liber. Nam in prima parte agitur de incarnatione, & passione, in qua consistit nostra redemptio. In secunda quæ incipit in distinctione 23. *Cum vero supra habitum sit*, &c. agitur de virtutibus, donis, & præceptis, in quibus consistit nostra informatio. Profundum Sacramentalis dispensationis est efficacia perfecti medicamenti. Tanta enim est efficacia medicinæ Sacramentalis, quod humanam mentem excedit, ut vere profundum possit dici. De
Isa 51 hoc: Posuisti profundum maris viam tuam, ut transirent liberati. Profundum istud in quo Ægyptii demerguntur, & filii liberati transeunt, & salvantur, est efficacia Sacramentorum, in quibus destruuntur opera tenebrarum, & conferuntur arma lucis, & dona gratiarum, per quæ homo transfertur de potestate tenebrarum in regnum filii charitatis Dei. Hæc efficacia Sacramentorum est profundum maris, in quantum primo liberat a culpa, & introducit in amaritudinem pœnitentiæ: fluminis, in quantum liberat a miseria, & introducit in dulcedinem gratiæ Quod optime præfiguratum fuit in filiis Israel, quibus exeuntibus ex Ægypto divisa est aqua, & transierunt per medium sicci
maris, sicut dicitur: Et introeuntibus Exo. 14
in terram promissionis per arentem alveum, transivit Israel Jordanem istum, siccante Domino Deo nostro aquas ejus,
&c. Simile dicitur in Josue. Hoc pro- Josue 4
fundum perscrutatur Magister in quarto Libro. Nam efficacia perfecti medicamenti in duobus consistit, scilicet in sanatione a varietate infirmitatum deprimentium, & in liberatione ab universitate miseriarum aggravantium: & de his duobus est totus Quartus Liber. Nam in prima parte agit de multiplici sanatione, quam efficiunt septem Sacramenta. In secunda, quæ incipit in distinctione 43. *Postremo de conditione resurrectionis*, &c. agit de perfecta sanitate, ad quam perducunt, sicut de gloria resurgentium, qui veraciter, & fideliter Sacramenta Ecclesiæ perceperunt: & per oppositum de pœna malorum, qui Sacramenta Ecclesiæ contempserunt. Ex perscrutatione autem quatuor profundorum in quatuor libris elicitur finis, scilicet revelatio quatuor absconditorum. Primum est magnitudo divinæ substantiæ. De qua: Vere tu es Isa. 45
Deus absconditus, Deus Israel Salvator. Vere magnitudo divinæ substantiæ abscondita, secundum illud Job: Cum vix Job. 26
parvam stillam sermonis ejus audierimus, magnitudinem tonitrui ejus quis poterit intueri? certe nullus potest intueri nisi ille cum quo Sapientia Dei inhabitat. Pro hoc petebat ille Sapientiæ amator: Mitte illam de cœlis sanctis tuis, & a sede magnitudinis tuæ. Sap. 9
Hoc absconditum Magister repletus sapientia de supernis per primi Libri perscrutationem produxit in lucem. Nam visis, & intellectis nobilissimis emanatio-

De causa finali.

tionibus, & nobilissimis proprietatibus, A innotescit nobis viatoribus, secundum quod possibile est, divinæ substantiæ magnitudo. Secundum absconditum est ordo divinæ sapientiæ. De quo Job: Ubi invenitur sapientia? & quis est locus intelligentiæ? abscondita est ab oculis omnium viventium, volucres quoque cęli latet. Vere abscondita. Quia sicut dicitur ibidem: Sapientia trahitur de occultis: ita quod si cognosci optatur, indiget perscrutatione profunditatis non in se, sed in operibus in quibus ipsa relucet: unde dicitur in Ecclesiastico, quod unus est altissimus Creator, qui effudit illam super omnia opera sua. Hoc ergo absconditum manifestat Magister in perscrutatione Secundi. Nam B viso ordine bonorum & malorum, patet nobis quomodo ab æterno Sapientia Dei ordinata est, & ex antiquis antequam terra fieret. Tertium absconditum est fortitudo divinæ potentiæ, de qua Abacuch: Cornua in manibus ejus: ibi abscondita est fortitudo ejus: legitur de Christo pendente in cruce, ubi latuit fortitudo virtutis sub pallio infirmitatis. Et hoc est Sacramentum absconditum a sæculis, de quo ad Ephesios: Mihi omnium Sanctorum minimo data est gratia hæc in gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio Sacramenti absconditi a sæculis in Deo. Hoc est Sacramentum ab- C sconditum, sacrum secretum: quo Deus fortis, ut hostem vinceret, indutus est armis nostræ infirmitatis: quod est inauditum a sæculis. In perscrutatione tamen Tertii Libri, ubi ostenditur, quod Christus in sua infirmitate vicit contrariam potestatem, manifestatur fortitudo divinæ potentiæ. Si enim vicit per infirmitatem, quid fecisset si pugnasset per virtutem? Et si infirmum Dei fortius est hominibus, brachium Dei quis poterit infirmare? Vere igitur patet inenarrabilis ejus fortitudo, cujus est tam fortis infirmitas. Quartum absconditum est dulcedo divinæ misericordiæ. De quo Psalmus: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Vere abscondita, & reservata timentibus dulcedo

Job. 28 · Eccli. 1 · Abac. 3 · Ephe. 3 · Psal. 30

misericordiæ. Quia sicut dicitur in Psalmo: Misericordia Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum; & in eis qui sperant super misericordia ejus. Hæc dulcedo manifestatur in perscrutatione Quarti Libri. Nam viso qualiter Deus dimittit peccata in præsenti, & qualia nostris vulneribus adhibet medicamina, & qualia in futuro dat præmia, nobis dulcedo divinæ misericordiæ aperitur. Horum igitur absconditorum propalatio est finis Libri generalis: ad quem perduci, & perducere volens Magister Sententiarum, perscrutatus est profunda fluviorum prævia gratia Spiritus Sancti. Ille enim est præcipuus perscrutator secretorum, & profundorum, secundum quod dicitur ab Apostolo: Spiritus omnia perscrutatur, etiam profunda Dei. Hujus spiritus agitatus charitate, & luce & claritate illustratus, composuit Magister hoc Opus; & scrutatus profunda fluviorum, hoc etiam spiritu adiuvante, factus est revelator absconditorum. Ipse enim est de quo scribitur in Daniele: Ipse revelat profunda & abscondita: & novit in tenebris constituta. Et hæc fuit intentio & finis Magistri secundum quod ipse dicit in Prologo: *Lucernam veritatis in candelabro exaltare volentes, in sudore ac labore multo hoc volumen, Deo præstante, compegimus ex testimoniis veritatis in æternum fundatis.* Et paulo ante dixerat, quod propositum suum est Theologicarum inquisitionum abdita pandere. Patet ergo in verbo proposito præsentis Libri causa materialis, formalis, efficiens, & finalis.

Psal. 146 · De causa efficiente. · 1. Cor. 2 · Dan. 2 · Epilogus.

Ad intelligentiam eorum, quæ primo tacta sunt, quatuor possunt quæri juxta quatuor prædicta. Primo, quæ sit hujus Libri materia, vel subiectum.

* * * *
* * *
* *
*

QUÆ-

QUÆSTIO I.

Quæ sit Materia, quodve subiectum Theologiæ, vel hujus Libri.

Alexander Alensis 1. p. summa, q. 1. Membro 3.
S. Thomas 1. p. summa, q. 1. art. 7.
Ægid. Rom. 1. Sent. q. 3.
Durandus 1. Sent. q. 5. Prologi.
Richardus 1. Sent. q. 6. Prologi.
Henr. in summa, art. 19. q. 1. Et quodl. 12. q. 1.
Scotus 1. Sent. q. 1. laterali ipsius Prologi.
Joan. Baccon. 1. Sent. q. 3. Prologi.
Gab. Biel. 1. Sent. q. 9. Prologi.

Fundamenta. QUod Deus sit subiectum, videtur. Illud enim subiectum est in scientia, de quo, & de cujus proprietatibus est scientia tota: sed de Deo, de ejus operibus, ut puta creatione, & reparatione, est totus iste liber: ergo, &c.

Arist. 3. de anima, context. 38. ITEM videtur, quod subiectum istius libri sint res, & signa. Illud enim est subiectum in scientia, secundum cujus divisionem dividitur illa scientia ab aliis: quia scientiæ secantur ut res, hoc est quia dividuntur secundum divisionem subiectorum: sed hæc est res, & signum, sicut manifestum est: ergo, &c.

ITEM videtur, quod credibile sit subiectum hujus Libri. Illud enim est subiectum in libro, circa quod versatur auctoris intentio, & tractatus: sed credibile est hujusmodi. Unde Magister dicit in prologo quod propositum suum est fidem nostram clypeis Davidicæ turris munire: hoc est, ad probandam fidem rationes adducere, non, inquam, [1] fidem habitum, sed fide creditum: ergo, &c.

Ad opposi. 1. SED contra: Subiectum in scientia debet complecti omne quod determinatur in illa: sed hoc in libro non tantum determinatur de Deo, sed etiam de creaturis: ergo Deus non est subiectum hujus totius libri generaliter, sed solum primi libri.

2 Phys. context. 70 2. ITEM aliter ostenditur illud idem sic: Licet tres causæ coincidant in unam, tamen materia non coincidit simul cum fine: quia materia dicit quid incompletum: finis autem dicit totius operis complementum. Sed Deus est finis totius istius operis, quia finis totius Theologiæ: ergo non est subiectum, vel materia.

3. ITEM quod res, & signa non sint subiectum, videtur. Omnis enim scientia est de rebus, vel signis: ergo si res & signa sunt subiectum hujus Libri, liber iste est generalis ad omnes. Quod si specialis scientia, & doctrina traditur in libro hoc, patet quod res & signa non habent assignari in eo pro subiecto.

4. ITEM constat quod alia est scientia de rebus, & alia de signis, ut patet: differt enim sermocinalis scientia a naturali: ergo aut scientia tradita in hoc Libro non est unius generis, aut non est simul de rebus, & de signis, [2] sed est unius generis: ergo, &c.

5. ITEM quod credibile non sit subiectum, videtur. Quia scientia & veritas sunt diversi habitus, ergo habent diversa obiecta: ergo cum credibile in quantum hujusmodi sit [3] obiectum veritatis, non erit obiectum scientiæ in quantum hujusmodi: ergo, &c.

6. ITEM sicut consideratio hujus Libri versatur circa fidem, ita circa spem, & charitatem: ergo si sperandum, vel diligendum, sive sperabile, vel diligibile non est subiectum hujus libri, pari ratione nec credibile est subiectum in eo.

CONCLUSIO.

Deus est subiectum Theologiæ radicale: Christus est subiectum integrale. Res & signa sunt subiectum universale, vel dicas credibile, ut probabile.

Reclamat Scot. in Prolog. q. 3. RESP. ad arg. Dicendum quod subiectum in aliqua scientia, vel doctrina tripliciter potest accipi. Uno modo dicitur subiectum in scientia, ad quod omnia reducuntur sicut ad principium radicale. Secundo modo, ad quod omnia reducuntur sicut ad totum integrale. Tertio modo ad quod omnia reducuntur sicut ad totum universale. Exemplum hujus manifeste patet in grammatica. Nam subiectum primo modo, ad quod omnia reducuntur sicut ad primum elementale, vel radicale, est littera: quam ideo vocat Priscianus elementum, quia est minimum in quo stat resolutio grammatici. Subiectum, ad quod omnia reducuntur sicut ad totum integrale, est oratio con-

[1] *Ed. Ven. J. Balainii in 8. 1580. sic habet:* fidem secundum habitum, sed secundum
[2] *Ed. L. desunt verba* sed est
[3] *Ed. Ven.* subiectum

congrua & perfecta. Subiectum vero, ad quod omnia reducuntur sicut ad totum universale, est vox literata, articulata, ordinabilis ad significandum aliquid in se, vel in alio. Per hunc modum est distinguere in quadrivialibus. Nam subiectum in geometria, ad quod omnia resolvuntur, ut ad principium, est punctus. Subiectum ad quod omnia reducuntur, ut ad totum integrum, est cor-
1 pus quod continet in se omne genus * dimensionis. Subiectum, ad quod omnia reducuntur, ut ad totum universale, est quantitas continua immobilis. Per hunc modum & in hoc Libro est assignare subiectum secundum triplicem differen-
Conclus. 1. tiam. Nam subiectum, ad quod omnia
Conclus. 2. reducuntur, ut ad principium, est ipse Deus. Subiectum * quoque ad quod om-
2 nia reducuntur, quæ determinantur in hoc Libro, ut ad totum integrum, est Christus, prout comprehendit divinam naturam, & humanam, sive creatam, & increatam, de quibus sunt duo pri-
Hoc improbat Scot. q. 4. prol. mi Libri: & caput & membra, de quibus sunt duo sequentes. Et accipio hic large totum integrum, quod multa complectitur non solum per compositionem, sed etiam per unionem, & per ordinem.
Conclus. 3. Subiectum quoque ad quod omnia redu-
3 cuntur sicut ad * totum universale, possumus nominare dupla nominatione, sive sub disjunctione, & sic est res, vel signum. Et vocatur hic signum Sacramentum. Possumus & unico vocabulo nominare, & sic est credibile, prout tamen credibile transit in rationem intel-
4 ligibilis, & hoc per * additionem rationis, & hoc modo proprie loquendo, credibi-
Epilogus dictorum. le est subiectum in hoc Libro. Concedendæ ergo sunt rationes probantes, & Deum esse subiectum, & res, & signa, & credibile, diversimode, sicut dictum est.

1. Quod ergo obiicitur in contrarium, quod de Deo non agitur per totum in hoc Libro, dicendum, quod quamvis non agatur de Deo quantum ad substantiam tantum, agitur tamen quantum ad substantiam, vel quantum ad opera ejus, & ideo non est subiectum ut
5 totum, sed ut * principium.

2. Quod obiicitur, quod materia non A coincidit in unum cum fine; dicendum quod materia tripliciter dicitur, scilicet materia ex qua, materia in qua, & materia circa quam: & hæc ultima materia magis dicitur obiectum, quam materia. Quando ergo dicitur quod materia non coincidit cum fine, verum est de materia ex qua, quæ proprie est materia: sed non de materia circa quam, quæ proprie est obiectum. Nam idem potest esse obiectum habitus, & finis, & tali modo accipitur materia in scientia pro obiecto * veritatis cognoscentis. 6

3. 4. Quod obiicitur de rebus, & signis quod sint subiecta omnium scientiarum, dicendum quod res, & signum possunt accipi in sua generalitate, & sic non pertinent ad scientiam specialem, B nec ad librum, nec ad eandem scientiam. Possunt iterum accipi secundum quod induunt rationem credibilis, & sic quemadmodum una est * veritas, & unus 7 est habitus de omnibus credibilibus, sive sint res, sive sint signa, ut fides, sic una est scientia specialis de omnibus, inquantum induunt hanc rationem, scilicet credibilis, sive sint res, sive signa. Aliter potest dici quod dupliciter est loqui de rebus, & signis, aut absolute, aut in relatione ad fruitionem, sive ad illud quo fruendum est. Primo quidem modo spectant ad speciales scientias, & diversas. Secundo modo ad unam scientiam, sive doctrinam. Unde quemadmodum de omnibus entibus inquantum reducuntur ad unum primum ens, est una scientia, C aut unus liber: sic de omnibus rebus, & signis inquantum ordinantur ad unum, quod est α, & ω, est una scientia.

5. 6. Quod obiicitur quod credibile est obiectum veritatis; est dicendum quod alio modo est credibile obiectum veritatis, alio modo scientiæ. Credibile enim secundum quod habet in se rationem primæ veritatis, cui fides assentit propter se, & super omnia pertinet ad habitum fidei. Secundum vero quod super rationem veritatis addit rationem auctoritatis, pertinet ad doctrinam sacræ scripturæ. De qua dicit Augustinus, *Aug. lib. 2. super Gen. ad* quod major est ejus auctoritas, quam humani ingenii perspicacitas. Sed secundum

1 *Edit. Ven.* divisionis 2 *ead.* vero 3 *Ed. Lug.* eorum 4 *E. V.* adductionem 5 *ead.* primum 6 *ead.* virtutis 7 *ead.* virtus

literam cap. 5. in fin. tom. 3 dum quod supra rationem veritatis, & A auctoritatis addit rationem probabilitatis, pertinet ad considerationem præsentis Libri, in quo ponuntur rationes probantes fidem nostram, & sic patet quo modo differenter est fides de credibili, & libri de canone sacræ scripturæ, & præsens scriptura. Et ideo non valet illa objectio de sperabili, vel diligibili, quoniam iste Liber non est sic ad defensionem spei, & charitatis, sicut fidei: unde non est simile.

QUÆSTIO II.

Quæ causa formalis, quive procedendi modus sit in his Libris Sententiarum.

Alexander Alensis 1. *p. summa*, *q.* 1. *Membro* 4. *art.* 1.

Ad oppos. DE causa formali, sive modo agendi hujus Libri. Et dictum est quod est perscrutatorius & inquisitivus secretorum.

Isai. 40 SED contra per Isaiam: Deus dat secretorum scrutatores quasi non sint.

Prov. 25 2. ITEM in Proverbiis: Scrutator majestatis opprimetur a gloria.

Eccl. 3 3. ITEM: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Ergo si ea, quæ Magister perscrutatur, sunt secreta, sunt magna, sunt alta & fortia, male Magister procedit.

4. ITEM: ratione ostenditur sic: Mo- C dus procedendi in parte scientiæ debet esse uniformis modo totalis scientiæ: sed modus procedendi in sacra Scriptura est typicus, & per modum narrationis, non inquisitionis: cum ergo iste liber pertineat ad sacram Scripturam, non debet procedere inquirendo.

Cap. 3 *& lib.* 2 *cap.* 2 *Dion.* 1 *de Div. nom.* 5. ITEM modus agendi debet esse conveniens materiæ de qua est. Unde in primo Ethicorum dicitur: Sermones inquirendi sunt secundum materiam: sed materia hujus doctrinæ est credibile, & credibile est supra rationem: ergo modus procedendi per rationes non convenit huic doctrinæ.

6. ITEM modus agendi debet esse conveniens fini ad quem ordinatur scientia: sed hæc scientia, ut dicit Magister in litera, ordinatur ad fidei promotionem, sed rationes fidem non promovent, sed evacuant. Unde Gregorius: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum: ergo talis modus contrariatur fini, ergo non est conveniens. *Homil. 26 in Evang.*

Unde & Hieronymus: Tolle, inquit, argumenta cum de fide agitur. Pastoribus, & piscatoribus creditur, non dialecticis. Vanus ergo & inutilis videtur hic modus. *Hieron. ad Paulinum de div. hist. c.* 7.

SED contra: Parati omni poscenti reddere rationem de ea, quæ in vobis est, fide, & spe. Cum ergo multi sint qui fidem nostram impugnant, utique rationem de ea poscunt, utile & congruum videtur per rationes eam astruere, & modo inquisitorio, & ratiocinando procedere: ergo, &c. *1 Pet.* 3 *Fundamenta. Alex.* 1 *p. q.* 2. *memb.* 3 *art.* 4

B ITEM Richardus de sancto Victore in libro de Trinitate: Credo sine dubio ad quorumlibet explanationem necesse *esse non modo probabilia, sed etiam necessaria argumenta non deesse, licet contingat nostram industriam latere. Ergo cum fides nostra credat necessaria, & illa habeant rationes latentes, & talia indigeant perscrutatione, ut enodentur, patet quod modus perscrutatorius maxime convenit huic scientiæ. *Lib* 1 *c.* 4 *circa princ.*

ITEM non est pejoris conditionis veritas fidei nostræ, quam aliæ veritates: sed in aliis veritatibus ita est, quod omnis quæ potest per rationem impugnari, potest & debet per rationem defendi: ergo pari ratione & veritas fidei nostræ.

ITEM non est modo fides nostra pejoris conditionis, quam in principio: sed in principio quando impugnabatur per falsa miracula magorum, defendebatur per vera Sanctorum: ergo cum modo impugnetur per falsa argumenta hæreticorum, debet defendi per vera argumenta Doctorum.

CONCLUSIO.

Modus procedendi perscrutatorius, atque inquisitivus convenit huic Doctrinæ, quippe qui initiantes ad fidem promovet, infirmos fovet, perfectosque consolidat.

RESP. ad argumentum. Dicendum quod modus perscrutatorius convenit huic

* E. L. est

huic doctrinæ, sive libro. Cum enim A finis imponat necessitatem his quæ sunt ad finem. [Quia sicut dicit Philosophus: Serra est dentata, quia est ad secandum,] sic iste liber, quia est ad promotionem fidei, habet modum inquisitivum. Modus enim ratiocinativus, sive inquisitivus valet ad fidei promotionem, & hoc tripliciter secundum tria genera hominum. Quidam enim sunt fidei adversarii. Quidam sunt in fide infirmi. Quidam vero perfecti. Modus inquisitivus valet primo ad confundendum adversarios. Unde Augustinus: Adversus garrulos ratiocinatores elatiores magis quam capaciores, rationibus catholicis, & similitudinibus congruis ad defensionem & assertionem B fidei, est utendum. Secundo valet ad fovendum infirmos. Sicut enim Deus charitatem infirmorum fovet per beneficia temporalia, sic fidem infirmorum fovet per argumenta probabilia. Si enim infirmi viderent rationes ad fidei probabilitatem deficere, & ad oppositum abundare, nullus persisteret. Tertio valet ad delectandum perfectos. Miro enim modo anima delectatur in intelligendo quod perfecta fide credit. Unde Bernardus: Nihil libentius intelligimus, quam quod jam fide credimus.

Arist. 1 de par. ani. c. 5. Alex. ubi supra.

Aug. 1 de Trinit. c. 2 tom. 3

Bern. l. 5 de consid. post initium tom. 2

1. 2. 3. Quod ergo obiicitur in contrarium, dicendum, quod omnes illæ auctoritates intelliguntur de perscrutatione curiosa, non de perscrutatione studiosa: Nam ipse Dominus dixit Judæis: Scrutamini Scripturas, &c.

Joan. 5

4. Quod obiicitur quod ille modus non competit sacræ Scripturæ; dicendum ad hoc quod liber iste ad sacram Scripturam reducitur per modum cujusdam subalternationis, non partis principalis. Similiter & libri Doctorum, qui sunt ad fidei defensionem, quod patet sic: Quia non quælibet determinatio trahens in partem, facit subalternationem scientiæ, sed determinatio quodam modo distrahens. Nam scientia de linea recta non dicitur subalternari Geometriæ, sed scientia de linea visuali, quoniam hæc determinatio quodam modo trahit ad alia principia. Quoniam ergo sacra Scriptura est de credibili, ut credibile, hic est de credibili ut facto intelligibili, & hæc determinatio distrahit. Nam quod credimus debetur auctoritati, & quod intelligimus rationi. Hinc est quod sicut alius modus certitudinis est in scientia superiori, & inferiori, ita alius modus certitudinis est in sacra Scriptura, & alius in hoc libro, & ideo alius modus procedendi. Et sicut scientia subalternata ubi deficit, redit ad certitudinem scientiæ subalternantis, quæ major est; sic etiam cum magistro deficit certitudo rationis, recurrit ad auctoritates Sacræ Scripturæ, quæ excedit omnem certitudinem rationis.

Aug. l. de utilitate credendi, c. 11 tom. 6

5. Quod tu obiicis, quod modus debet convenire materiæ; dicendum quod convenit. Et quod obiicitur, quod credibile est super rationem, verum est super rationem quantum ad scientiam acquisitam per rationem evidentem: sed non supra rationem elevatam per fidem, & per donum scientiæ, & intellectus. Fides enim elevat ad assentiendum: scientia & intellectus elevant ad ea, quæ credita sunt, intelligendum.

6. Quod obiicitur quod non convenit fini, quia evacuatur meritum; dicendum quod quando assentitur propter se rationi, tunc aufertur locus fidei, quia in anima hominis dominatur violen- C tia rationis. Sed quando fides non assentit propter rationem, sed propter amorem ejus cui assentit, desiderat habere rationes: tunc non evacuat ratio umana meritum, sed auget solatium, & primo modo intelligit Greg. similiter & Hieronymus, quod non sunt inducenda argumenta dialectica, quibus homo principaliter innitatur, quia innitendum est auctoritati principalius, quam rationi.

Alex. ubi supra.

Vide lib. 3. sent. dist. 24 q. 4. 2. & 3.

QUÆSTIO III.

An Theologia sit gratia speculationis, vel ut boni fiamus.

S. Thomas 1.p.summa, q.1.art.4.
Ægid. Rom. 1. Sent. q. ult. Prologi.
Henricus in summa, art. 8. q. 3.
Scotus 1. Sent. q. ult. Prologi.
Richardus 1. Sent. q. 4. Prologi.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 48. q. 2.
Durandus 1. Sent. q. 6. Prologi.
Joan. Baccon. 1. Sent. q. 4. Prologi.
Gab. Biel. 1. Sent. q. 12. Prologi.

Fundamenta. DE causa finali. Et cum dictum sit quod liber iste est ad revelandum abscondita, queritur utrum opus hoc sit contemplationis gratia, vel ut boni fiamus. Et quod sit ut boni fiamus, videtur sic: Omnis doctrina quę est de his, sine quorum cognitione non contingit recte vivere, est ut boni fiamus: sed iste liber est ad cognitionem nostræ fidei, sine qua impossibile est placere Deo, nec recte vivere, ut dicitur ad Hebræos. *Heb. 11* Ergo iste liber est ut boni fiamus.

ITEM, omnis doctrina quæ convenit cum virtute in obiecto, est ut boni fiamus: hæc per se manifesta est: sed hæc doctrina convenit cum fide in obiecto, quia est de credibili, de quo etiam est fides, sive in quo: ergo, &c.

ITEM doctrina particularis convenit cum totali in fine: sed finis totalis Scripturæ sacræ non est tantum ut fiamus boni, sed etiam ut fiamus beati, & beatitudo est optimum: igitur finis istius scientiæ est ut boni fiamus.

Ad opposs. CONTRA: Magister dicit in litera quod finis, sive intentio sua est theologicarum inquisitionum abdita pandere: sed hoc pertinet ad eum, cujus finis est speculatio: ergo, &c.

2. ITEM scientia quæ est ut boni fiamus, pertinet ad mores: sed cum Theologia sit de fide non de moribus: liber autem iste de his, quæ spectant ad fidem, non de his, quæ spectant ad mores: ergo opus hoc non est ut boni fiamus.

2 Meta. 3. ITEM omnis scientia quæ est ut A boni fiamus, est practica: sed omnis talis est de his quę sunt ab opere nostro: sed hæc non est de his quæ sunt ab opere nostro, sed a Deo: ergo est contemplationis gratia, non ut boni fiamus. *3. quia practica finis est opus.*

CONCLUSIO.

Theologia est scientia affectiva: & hujus cognitio est gratia speculationis, sed principaliter ut ipsa boni fiamus.

RESP. ad arg. Ad intelligentiam prædictorum notandum est, quod perfectibilis est intellectus noster a scientia. Hunc B autem contingit considerare tripliciter, scil. in se, vel prout extenditur ad affectum, vel pro ut extenditur ad opus. Extenditur autem intellectus per modum dictantis, & regulantis: & quia secundum hunc triplicem statum errare potest, habet triplicem habitum directivum. Nam si consideremus intellectum in se, sic est proprie speculativus, & perficitur ab habitu, qui est contemplationis gratia, quæ dicitur speculativa scientia. Si autem consideremus ipsum, ut natum extendi ad opus, sic perficitur ab habitu qui est ut boni fiamus: & hæc est scientia practica, sive moralis. Si autem medio modo consideretur ut natus ex- C tendi ad effectum, sic perficitur ab habitu medio inter pure speculativum & practicum, qui complectitur utrumque, & hic habitus dicitur sapientia, quia simul dicit, cognitionem & affectum. Sapientia enim doctrinæ est secundum *Eccl. 6* nomen ejus. Unde hic est contemplationis gratia, & ut boni fiamus, principaliter tamen ut boni fiamus. Talis est cognitio tradita in hoc Libro. Nam *Dionys. q. 3 prolog.* cognitio hæc juvat fidem, & fides sic est in intellectu, ut quantum est de sui ratione, nata sit movere affectum, & hoc patet. Nam hæc cognitio: Christus pro nobis mortuus est, & consimiles, nisi sit homo peccator, & durus, movet ad amorem & devotionem. Non sic ista: Circulus vincit diametrum, &c. Concedendum est ergo, quod scientia præsentis libri est ut boni fiamus. *Conclus.*

1. QUOD

1. Quod obiicitur, quod est ad pandendum abscondita; dicendum quod ibi non est status, quia illa revelatio ordinat ad affectum.

2. 3. Quod obiicitur, quod non est de moribus, nec de his quæ sunt ab opere nostro, jam patet responsio ad duo ultima: quia ipse loquitur de illa scientia quæ propriæ est, ut boni fiamus, ut de practica.

QUÆSTIO IV.

Quæ causa agens, sive efficiens hujusce Libri.

De causa efficiente. Et dicitur fuisse Magister Petrus Lombardus Parisiensis Episcopus. Sed quod non debeat dici auctor hujus libri, videtur sic: Ille solus dicendus est auctor libri, qui est doctor, sive auctor doctrinæ: sed sicut dicit Augustinus in libro de Magistro, solus Christus est doctor: ergo solus debet dici hujus libri auctor.

Aug. lib. de Magistro per totum, praesertim c. 14 tom. 1 Matt. 23

2. Item sicut dicit Philosophus in Ethicis: Non quicumque facit grammaticalia, vel musicalia, debet dici grammaticus, vel musicus, utpote si faciat casu, vel fortuna, vel alio supponente, sive dicente: sed Magister hoc opus composuit ex aliena doctrina, nam ipse dicit in litera: In hoc opere Majorum exempla, doctrinamque reperies: ergo non debet dici auctor.

Arist. 2 Ethic c. 4

Si tu dicis, quod non tantum hic est doctrina Sanctorum, sed etiam sua, cujus ratione debet dici auctor. Contra: A majori & digniori debet fieri denominatio: sed Magister dicit, quod si paulisper vox sua insonuit, non tamen a paternis limitibus discessit, &c. ergo non debet iste liber dici esse Magistri.

Fundamenta.

Contra: Constat quod Deus hoc opus non scripsit digito suo: ergo habuit alium doctorem: sed non est dare alium nisi Magistrum, ergo &c.

Item auctoritas Magistri, in hac parte recipitur. Ideo cum ipse dicat in litera: In multo labore, & sudore hoc volumen Deo præstante, compegimus, ergo videtur quod ispe fuit auctor præsentis libri.

CONCLUSIO.

Petrus Lombardus, Episcopus Paris. est auctor hujus libri.

Resp. ad arg. Ad intelligentiam dictorum notandum, quod quadruplex est modus faciendi librum. Aliquis enim scribit alienam materiam nihil addendo, vel mutando, & iste mere dicitur scriptor. Aliquis scribit aliena addendo, sed non de suo, & iste compilator dicitur. Aliquis scribit & aliena & sua, sed aliena tanquam principalia, & sua tanquam annexa ad evidentiam, & iste dicitur commentator. Aliquis scribit & sua & aliena: sed sua tanquam principalia, aliena tanquam annexa ad confirmationem, & talis debet dici auctor. Talis fuit Magister, quoniam sententias suas ponit, & Patrum sententiis confirmat. Unde vere debet dici auctor hujus libri.

Modus quadruplex faciendi libros.

1. Quod ergo obiicitur, quod solus Christus est doctor, & auctor, dicendum quod sicut dicit Augustinus in libro de doctrina christiana: Docere est dupliciter, sicut dicitur dupliciter aliquis facere videre. Aliter enim facit videre, qui visum restituit: aliter qui visibile digito ostendit. Primum facit Deus: secundum, homo. Similiter aliter docet qui scientiam quam habet, in alium verbo vel scripto offert, vel ostendit: aliter qui habitum scientiæ imprimit: uterque tamen dicitur doctor & auctor: sed Deus principalius, sicut in proposito.

Aug. lib. 1 de doct. Christ. in proœm. tom. 1

2. Quod obiicitur, quod fecit librum alio supponente, dicendum quod non ideo dicitur facere aliquis supponente alio, quia ab alio didicit (tunc enim pauci essent doctores, vel grammatici) sed si omnino scientia ejus dependeat ab alio, ita quod non habeat habitum intra, sicut illi qui faciunt bonum latinum, quia alii ei dixerunt, sed ipsi ignorant artem: hoc modo non fecit Magister librum istum. Nam a scientia, quam acquisierat longo tempore, vel labore, hoc Opus composuit, & per doctrinas Patrum suas sententias confirmavit. Et quod sunt ibi multa dicta aliorum, hoc non tollit Magistro auctoritatem, sed potius ejus auctoritatem & humilitatem comendat, &c.

Finis Proœmii Sancti Bonaventuræ in Librum primum Sententiarum.

PROLOGUS MAGISTRI
IN LIBROS SENTENTIARUM.

Rationes moventes Magistrum ad aggrediendum Opus ex approbatione & amore boni, catholicæ scilicet veritatis.

Luc. 21 Mar. 12 Luc. 10

CUpientes aliquid de penuria, ac tenuitate nostra cum paupercula in gazophilacium Domini mittere; ardua scandere, Opus ultra vires nostras agere præsumpsimus, consummationis fiduciam, laborisque mercedem in Samaritano statuentes, qui prolatis in curationem semivivi duobus denariis, supererogranti cuncta reddere professus est. Delectat nos veritas pollicentis, sed terret immensitas laboris. Desiderium hortatur proficiendi, sed dehortatur infirmitas deficiendi, quam vincit zelus domus Dei. Quo inardescentes, fidem nostram adversus errores carnalium atque animalium hominum, Davidicæ Turris clypeis munire, vel potius munitam ostendere, ac theologicarum inquisitionum abdita aperire, nec non & sacramentorum Ecclesiasticorum pro modulo intelligentiæ nostræ notitiam tradere studuimus. Non valentes studiosorum fratrum votis jure resistere, eorum in Christo laudabilibus studiis, lingua, ac stylo nos servire flagitantium, quas bigas in nobis agitat Christi charitas.

Ex Aug. 3 de Trinit. in procem. to 3 Ex Aug. ibidem.

Rationes moventes Magistrum ex detestatione & odio mali, hæreticæ scilicet perversitatis.

Ex Hilar. 10 de Trin in princ.

*Quamvis non ambigamus, omnem humani eloquii sermonem calumniæ, atque contradictioni æmulorum semper fuisse obnoxium, quia dissentientibus voluntatum motibus, dissenties quoque fit animorum sensus, ut cum omne dictum veri ratione perfectum sit, tamen dum aliud aliis aut videtur, aut complacet, veritati vel non intellectæ, vel offendenti, & impietatis error obnititur, ac voluntatis invidia resultat, quam Deus sæculi hujus operatur in illis diffidentiæ filiis suis, qui non rationi voluntatem subiiciunt, nec doctrinæ studium impendunt, sed his quæ somniarunt, sapientiæ verba coaptare nituntur, non veri, sed placiti rationem sectantes, quos iniqua voluntas non ad intelligentiam veritatis, sed ad defensionem placentium incitat, non desiderantes doceri veritatem, sed ab ea ad fabulas convertentes auditum. Quorum professio est magis placita, quam docenda conquirere, nec docenda desiderare, sed desideratis doctrinam coaptare, quæ habent rationem sapientiæ in *superstitione. Quia fidei defectionem sequitur hypocrisis mendax, ut sit in verbis pietas, quam amiserit conscientia, ipsamque simulatam pietatem omni verborum mendacio impiam reddunt, falsæ doctrinæ institutis fidei sanctitatem corrumpere molientes, auriumque pruriginem sub novello sui desiderii dogmate aliis ingerentes, qui contentioni studentes contra veritatem sine fœdere bellant. Inter veri namque assertionem, & placiti defensionem pertinax pugna est, dum se & veritas tenet, & se volun-*

2 Cor. 4 Ezech 2 · 2 Tim. 4 · 1 Tim. 4 · Ibidem.

* al. superficie

luntas erroris tuetur. Horum igitur & Deo odibilem Ecclesiam evertere, atque ora oppilare, ne virus nequitiæ in alios effundere queant, & lucernam veritatis in candelabro exaltare volentes, in labore multo, ac sudore hoc Volumen, Deo præstante, compegimus ex testimoniis veritatis in æternum fundatis, in quatuor libros distinctum. Matt. 5

Rationes moventes Discipulos ad audiendum: quibus etiam hoc Opus authenticum esse probatur.

In quo majorum exempla, doctrinamque reperies, in quo per Dominicæ fidei sinceram professionem vipereæ doctrinæ fraudulentiam prodidimus, aditum demonstrandæ veritatis complexi, nec periculo impiæ professionis incerti, temperato inter utrumque moderamine utentes. Sicubi vero parum vox nostra insonuit, non a paternis discessit limitibus. Non igitur debet hic labor cuiquam pigro, vel multum docto videri superfluus, cum multis impigris, multisque indoctis, inter quos etiam & mihi sit necessarius, brevi volumine complicans Patrum Sententias, appositis eorum testimoniis, ut non sit necesse quærenti librorum numerositatem evolvere, cui brevitas, quod quæritur, offert sine labore. In hoc autem Tractatu non solum pium lectorem, sed etiam liberum correctorem desidero, maxime ubi profunda versatur veritatis quæstio, quæ utinam tot haberet inventores, quot habet contradictores. Ut autem quod quæritur, facilius occurrat, titulos, quibus singulorum Librorum capitula distinguuntur, præmisimus. Ex Aug. in proæmio 3 de Trin. to. 3

S. BONAVENTURÆ

In Prologum Sententiarum Expositio.

Cupientes aliquid de penuria, &c.

EXPOSITIO TEXTUS.

Divisio. TOTALI libro præmittit Magister Prologum, in quo tangit causas suscepti Operis. Dividitur autem in duas partes. In prima parte ponit rationes, quæ moverunt ipsum ad aggrediendum præsens negotium, sive opus. In secunda, rationes quæ debent movere discipulos ad benigne audiendum, circa finem: *In quo Majorum*, &c. ubi incipit alloqui auditores. Prima pars dividitur in duas, quia duplex ratio potest movere aliquem ad opus faciendum, scilicet amor boni, & odium mali. Primo ergo ponit rationes sumptas ex parte amoris boni, scilicet catholicæ veritatis. Secundo ex parte odii mali, scilicet hæreticæ pravitatis, ibi: *Quamvis non ambigamus, &c.* Prima pars habet quatuor particulas. In prima tangit causam excitantem, & hæc est desiderium mercedis, & spes auxilii sub exemplo viduæ, & parabola Samaritani. In secunda ponit causam retrahentem, quæ duplex est, scilicet laboris immensitas, & propria infirmitas, ibi: *Delectat nos, &c.* In tertia ponit causam propellentem. Et hæc est zelus ipsum accendens, ibi: *Quam vincit zelus.* In quarta ponit causam compellentem, & prævalentem, ibi: *Non valentes, &c.* Et hæc est petitio fratrum studiosorum, quibus non potest quis jure resistere, sed quodam modo necessario oportet collum subiicere.

DUBIA LITERALIA.

Opus ultra vires nostras agere præsumpsimus, &c. Dub. I.

Hic obiicitur: Præsumptio est peccatum, ergo peccavit.

RESP. Est præsumptio confidentiæ de divino adiutorio, & præsumptio superbiæ, quæ est de proprio ingenio. Prima non est peccatum, sed est virtutis indicium: secunda vero est peccatum: sed de prima loquitur Magister. Vel aliter: Est præsumptio secundum veritatem, & est præsumptio secundum propriam æstimationem. Prima est reprehensibilis, quia superbiæ: secunda laudabilis, quia humilitatis. Nec est culpabilis qui in omnibus operibus suis se reputat indignum, & quasi præsumptuosum.

Prolatis duobus Denariis, supereroganti, &c. Dub. II.

Hic quæritur, quæ sit ista supererogatio. Si tu dicas quod sit Magistrorum, & sanctorum superadditio, ad sacram Scripturam. CONTRA per Damascenum: Quæ tradita sunt nobis per legem, & Prophetas, veneremur nihil ultra inquirentes. Item in Apocalypsi: Si quis apposuerit ad hæc: apponet ei Dominus plagas.

Dam. l. 1 de fide, c. 1

Apoc. ult.

RESP. Dicendum quod est additio distrahens, & est additio complens. Addens primo modo non supererogat, sed magis diminuit, & subvertit, & tales sunt hæretici, quibus datur maledictio. Addens secundo modo supererogat, quia salvo sensu, Scripturam ipsam dilucidat. Per duos igitur denarios, duo intelligo Testamenta. Per Samaritanum, Christum. Per semivivum, hominem gratuitis expoliatum, & vulneratum in naturalibus. Et supererogationem intelligo Doctorem exponentem. Vel aliter dicendum, quod est additio, in qua additum est contrarium: & est, in qua additum est diversum: & est, in qua additum est consonum. Prima additio est erroris. Secunda præsumptionis, quia præsumptio est, dicere in

A sacra Scriptura aliquod omnino diversum ab his quæ in ea expressa sunt. Tertia fidelis instructionis: quia quod implicitum est, explicat.

Quod vincit zelus Domus Dei. Dub. III.

Hic quæritur quis sit iste zelus: & quare magis hoc zelo accenditur contra animales & carnales, quam contra superbos & alios peccatores: & cum zelus sit amor privatus, non videtur, quod deberet zelo accendi.

ITEM cum majus sit peccatum superbia: videtur quod magis deberet accendi contra superbos.

B RESP. Ad primum dicendum, quod zelus est amor nolens abere consortium in amato: zelus malus vitat omne consortium, sed zelus bonus vitat tantum malos: unde veri zelatores domus Dei non possunt videre in Ecclesia vitia quæ insurgunt contra ipsam. Unde dicit glossa: Zelus bonus est quo animus, abiecto umano timore, accenditur, & eo tendit ut quælibet prava quæ viderit, corrigere satagat: & si nequiverit, toleret & gemat.

Glossa in hunc locum Joan. 2

AD secundum dicendum quod Magister specialiter in Ecclesia zelabat fidem: & ideo Magister accendebatur contra fidei corruptores. Dupliciter autem corrumpit quis fidem, aut motus C perversitate voluntatis, & affectionis: & hic dicitur carnalis. Nam caro dicitur hic carnalis affectio, secundum illud: Manifesta sunt opera carnis, &c. *Gal. 5* Alio modo corrumpit quis motus perversitate judicii: & hic dicitur animalis quasi phantasticus: quia phantasiæ pervertunt judicium rationis.

Quas bigas agitat in nobis Christi charitas. Dub. IV.

Contra per Ecclesiasten: Nemo scit an odio, an amore dignus sit. *Eccl. 9*

RESP. Dicendum quod charitas uno modo dicit virtutem gratuitam. Alio modo dicit large amorem multum appretiantem amatum. Unde charitas dicitur quasi amor charus. Primo modo

sum-

sumpta charitate, verum est certitu- A dinaliter quod nescit aliquis, potest tamen aliquo experimento dulcedinis divinæ misericordiæ hoc coniicere probabiliter. Secundo modo potest scire: etsi primo modo dicit Magister, non dicit asserendo sed coniiciendo. Si secundo modo, tunc assertive potest intelligi: & sic patet illud.

Quamvis non ambigamus, &c.

Divisio. Supra posuit Magister rationes moventes ex approbatione boni: hic ponit rationes moventes ex odio, & detestatione mali: & hoc est malum hæreticæ perversitatis. Habet autem hæc pars quatuor particulas. In prima parte tangit eorum perversitatem, quæ consistit in calumniando bonum, & verum ex er- B roris cæcitate, & invidiæ pari malignitate. In secunda tangit hujus perversitatis radicem, quæ est suggestio diabolica, & propria superbia, ibi: *Quam Deus hujus sæculi*. In tertia tangit hujus erroris defensionem, quæ est per falsam superstitionem, & mendacem, & contentiosam locutionem, ibi: *Habent rationem sapientiæ in superstitione*. In quarta infert rationem, quæ ipsum movit ad præsentis Operis compilationem, ibi: *Horum igitur Deo odibilem*. & ratio hæc, est subversio erroris.

Veritati, vel non intellectæ. Dub. V.

Videtur quod dicat male, quia veritas C est lux intelligibilis, sicut lux corporalis sensibilis: sed oculus habens visum, non potest ignorare lucem sensibilem: ergo pari ratione nec intellectus ignorabit lucem intelligibilem. Si tu dicas quod non est simile, quæritur quare non est simile: & quare magis deficit natura intellectui, quam sensui.

Resp. Dicendum quod simile est si quis attendat. Triplex enim est causa quare aliquis non videt visibile: aut enim non videt, quia non vult respicere, aut si vult, impeditur propter defectum organi, aut propter absentiam lu-

Adde: aut propter alteratio- cis: hoc manifestum est. Similiter in spiritualibus, intellectus frequenter aliqua non intelligit, quia non vult considerare. Aliquando vero non intelligit propter impedimentum ex parte corporis, ut patet in phreneticis, & stultis. Aliquando propter absentiam lucis. Licet enim lux increata se non subtrahat quantum ad essentiam, vel quantum ad qualemcunque influentiam, subtraxit tamen se homini cum peccavit, quantum ad influentiam perfectam: unde dicitur inflixisse ei ignorantiam. Unde sicut oculus in tenebris errat, sic hodie miser humanus intellectus. Cum autem plene restituetur in lucem, sicut oculus videre poterit omne visibile, sic intelliget omne intelligibile. nem medii, non bene videt.

Veritati offendenti, impietatis error. Dub. VI.

Contra: Omnes homines natura scire desiderant, sicut etiam esse beati: sed beatitudo neminem offendit, quia omnes eam desiderant: ergo nec veritas offendit aliquem. *Arist. 1 Metaph. contex. 1*

Resp. Dicendum quod est loqui de veritate quantum ad primum effectum, qui est illuminare: & quantum ad istum nemo ipsam odit: omnes enim naturaliter desiderant illuminari. Est iterum loqui quantum ad effectum consequentem, qui est arguere: & hunc habet in malis. Manifestatio enim mali redarguit facientem: & inde est quod mali odiunt veritatem. Quia sicut dicitur: Qui male agit, odit lucem. *Joan. 3*

Qui contentioni studentes contra veritatem sine fœdere bellant. Dub. VII.

Contra per Esdram: Magna est veritas, & fortior omnibus. Omnis terra veritatem invocat, & omnes tremunt eam. *3 Esd. 3*

Resp. Dicendum: Est loqui de veritate simpliciter, vel de veritate quantum ad hoc, sive in speciali. Primo modo veritas est inexpugnabilis, & ideo prævalet, & sic intelligitur illud Esdræ. Est iterum loqui de veritate secundo modo: sic contingit eam per rationes phantasticas obumbrari, & per contentionem impugnari. Unde Amb. super illud verbum Apostoli, Contentione dicit: Contentio est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. *Glossa to. 6 in hunc locum, Rom. 1*

Ex testimonijs veritatis in æternum fundatis. Dub. VIII.

Contra: Scientia destruetur: ergo & testimonia.

1 Cor. 13 Resp. Quod testimonia veritatis sunt in æternum fundata. Sicut dicitur in Psalmo: Initio cognovi de testimoniis tuis, &c. Quod obiicitur quod scientia destruetur, dicendum quod verum est, quantum ad modum docendi, & considerandi, sed non quantum ad cognitum, & rationem cognoscendi. Psal. 118 Psalmus: In æternum Domine permanet verbum tuum, &c.

In quo Majorum exempla.

Hæc est pars ultima in qua ponit Magister rationes moventes discipulos ad audiendum. Divisio. Et dividitur hæc pars in quatuor partes, secundum quatuor quæ movent discipulos ad audiendum. Duo quæ sunt ex parte operis, videlicet auctoritas, & utilitas: duo vero ex parte docentis, scil. humilitas & facilitas. In prima præparat docilitatem, scil. in auctoritate. In secunda in utilitate suscitat attentionem. In duobus autem sequentibus, scil. humilitate, & facilitate captat benevolentiam. In pri- A ma igitur parte ostendit Opus suum esse authenticum. In secunda compendiosum, ibi: *Non igitur debet hic labor.* In tertia ostendit modum docendi esse humilem, in hoc quod vult corrigi, ibi: *In hoc autem tractatu*, &c. In quarta ostendit esse facilem ad inveniendum, & memorandum, ibi: *Ut autem quod quæritur, facilius occurrat.*

Liberum correctorem. Dub. IX.

Quæritur quid vult dicere per hoc nomen, liberum.

Resp. Dicendum quod liber corrector dicitur, sicut homo liber, qui si tantum causa est, ut dicit Philosophus: 6 Polit. c. 2 B sic corrector liber dicitur, qui tantum gratia correctionis, non invidiæ vel subsannationis corrigit. Hunc desiderat exemplo Augustinus, ubi dicit: Magis amabo inspici a rectis, quam timebo morderi a perversis. Lib. 2 de Trinit. cap. 1. to. 3 Gratanter enim suscipit osculum columbinum pulcherrima, & castissima charitas: dentem vero caninum evitat cautissima humilitas, vel retundit solidissima veritas: magisque optabo a quolibet reprehendi, quam sive ab errante, sive ab adulante laudari.

LIBER PRIMUS

DE MYSTERIO TRINITATIS

DISTINCTIO I.

De Materia quatuor Librorum, quam venatur per Distinctiones quasdam, & Explicationem Uti, & Frui.

VEteris, ac novæ legis continentiam diligenti indagine etiam atque etiam considerantibus nobis prævia Dei gratia innotuit sacræ paginæ Tractatum circa res, vel signa præcipue versari. Ut enim egregius Doctor Aug. ait in libro de doctrina Christiana: Lib. 1 c 2 to. 3 *omnis doctrina vel rerum est, vel signorum. Sed res etiam per signa discuntur. Proprie autem hic res appellantur, quæ non ad significandum aliquid adhibentur. Signa vero quorum usus est in significando. Eorum autem aliqua sunt, quorum omnis usus est in significando, non in justifican-*

cando, quibus non utimur nisi aliquid significandi gratia, ut aliqua Sacramenta legalia. Alia quæ non solum significant, sed conferunt quod intus adiuvet, sicut Evangelica Sacramenta. Ex quo aperte intelligitur, quæ hic appellentur signa, res illæ videlicet quæ ad significandum aliquid adhibentur. Omne igitur signum etiam res aliqua est. Quod enim nulla res est, ut in eodem Augustinus ait, omnino nihil est. Non autem e diverso omnis res signum est, quia non adhibetur ad significandum aliquid. Cumque his intenderit Theologorum speculatio studiosa, atque modesta, divinam Scripturam formam præscriptam in doctrina tenere advertet. De his ergo nobis aditum ad res divinas aliquatenus intelligendas, Deo duce, aperire volentibus, differendum est: & primum de rebus, postea de signis disseremus. *Lib. & locis citatis.*

De Rebus communiter.

Id ergo in rebus considerandum est, ut in eodem Augustinus ait, quod res aliæ sunt quibus fruendum est: aliæ quibus utendum est: aliæ quæ fruuntur, & utuntur. Illæ quibus fruendum est, nos beatos faciunt. Istis quibus utendum est, tendentes ad beatitudinem adiuvamur, & quasi adminiculamur, ut ad illas res quæ nos beatos faciunt, pervenire, eisque inhærere possimus. Res vero quæ fruuntur, & utuntur, nos sumus quasi inter utrasque constituti, & Angeli & Sancti. Frui autem est amore alicui rei inhærere propter se ipsam. Uti vero, id quod in usum venerit, referre ad obtinendum illud quo fruendum est: alias abuti est, non uti: Nam usus illicitus abusus, vel abusio nominari debet. Res igitur quibus fruendum est, sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Eadem tamen Trinitas quædam summa res est, communisque omnibus fruentibus ea, si tamen res dici debet, & non rerum omnium causa, si tamen & causa. Non enim facile potest inveniri nomen, quod tantæ excellentiæ conveniat, nisi quod melius dicitur: Trinitas hæc, unus Deus. Rex autem quibus utendum est, mundus est, & in eo creata. Unde Augustinus in eodem: Utendum est hoc mundo, non fruendum, ut invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciantur, id est, ut de temporalibus æterna capiantur. Item in eodem: In omnibus rebus ille tantum sunt quibus fruendum est, quæ æternæ & incommutabiles sunt: cæteris autem utendum est, ut ad illarum fruitionem perveniatur. Idem Augustinus in 10. *lib. de Trinitate: Fruimur cognitis in quibus ipsis propter se voluntas delectata conquiescit: utimur vero eis, quæ ad aliud referimus, quo fruendum est.* *Lib.1 de Doctr. Chr. c.3 to. 3* *Aug. l. de Doct. Chr. c.5* *Idem fere dist. 5* *Cap. 4. Rom. 1* *Cap. 21* *Cap. 10 tom. 3*

Quid intersit inter Frui, & Uti aliter quam supra.

Notandum vero quod idem Augustinum, in lib. 10. *de Trinitate aliter quam supra accipiens, Uti & Frui, sic dicit: Uti, est assumere aliquid in facultatem voluntatis: Frui autem, est uti cum gaudio non adhuc spei, sed jam rei: ideoque omnis qui fruitur, utitur: assumit enim aliquid in facultatem voluntatis cum fine delectationis. Non autem omnis qui utitur, & fruitur, si id, quod in facultatem voluntatis assumit, non pro-* *Cap. 11*

Simile habet de Mor. eccles. cap. 3. tom. 1 Lib. 1 de Doctr. Christ. cap 4

propter ipsum, sed propter aliud appetit. Et attende quia videtur Augustinus dicere illos frui tantum, qui in re gaudent, non jam in spe: & ita in hac vita non videmur frui, sed tantum uti, ubi gaudemus in spe, cum supra dictum sit: Frui esse, amore inhærere alicui rei propter se: qualiter etiam hic multi adhærent Deo.

Determinatio eorum, quæ videntur contraria.

Hæc ergo quæ sibi contradicere videntur, sic determinamus dicentes nos & hic & in futuro frui, sed ibi proprie & perfecte & plene, ubi per speciem videbimus quo fruemur: bic autem, dum in spe ambulamus, fruimur quidem: sed non adeo plene. Unde in lib. 10. *de Trinitate, Fruimur cognitis in quibus voluntas est. Idem in lib. de Doctrina Christiana ait: Angeli illo fruentes jam beati sunt, quo & nos frui desideramus: & quantum in hac vita jam fruimur, vel per speculum, vel in ænigmate, tanto nostram peregrinationem & tolerabilius sustinemus, & ardentius finire cupimus.*

Cap. 10 tom. 3 Lib. 1. c. 3 1 Cor. 13

Alia Determinatio.

Potest etiam dici quod qui fruitur etiam in hac vita non tantum habet gaudium spei, sed etiam rei, quia jam delectatur in eo quod diligit, & ita jam rem aliquatenus tenet. Constat igitur quod debemus Deo frui, & non uti. Illo enim, ut ait Augustinus, frueris, quo efficieris beatus, & in quo spem ponis, ut ad id pervenias. De hoc idem ait in lib. de Doctrina Christiana: Dicimus nos ea re frui, quam diligimus propter se, & ea re fruendum nobis esse tantum, qua efficimur beati: cæteris vero utendum. Frequenter tamen dicitur frui cum delectatione uti. Cum enim adest quod diligitur, etiam delectationem secum gerit. Si tamen per eam transieris, & ad illud ubi permanendum est, eam retuleris, uteris ea, & abusive non proprie diceris frui. Si vero inhæseris, atque permanseris, finem in ea ponens lætitiæ tuæ, tunc vere & proprie frui dicendus es: quod non est faciendum nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono.

Lib. 1 de Doctr. Chr. cap. 33 Lib. 1 de Doctr. Christ. cap 31 Aug. lib. eod. cap. 33

Utrum hominibus sit utendum, an fruendum.

Cum autem homines, qui fruuntur & utuntur aliis rebus, res aliquæ sint, quæritur utrum se frui debeant, an uti, an utrumque. Ad quod sic respondet August. in libro de Doctrina Christiana: Si propter se homo diligendus est, fruimur eo: si propter aliud utimur eo: videtur autem mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter se diligendum est, in eo constituitur beata vita, cujus etiam spes hoc tempore nos consolatur. In homine autem spes ponenda non est, quia maledictus est qui hoc facit. Ergo si liquide advertas, nec seipso quisquam frui debet, quia diligere se propter se non debet, sed propter illud, quo fruendum est. Huic autem contrarium videri non debet, quod Apostolus ad Philemonem loquens, ait: Ita frater

Aug. lib. 1 c. 22 to. 3 Hier. 17 Philem.

ego te fruar in Domino: quod ita determinat Augustinus. Si dixisset tantum te fruar, *& non addidisset*, in Domino, *videretur finem dilectionis, ac spem constituisse in eo: sed quia illud addidit*, in Domino, *se finem posuisse, eodemque frui significavit. Cum enim, ut idem Augustinus ait, homine in Deo frueris, Deo potius, quam homine frueris.*

Aug. in lib. de Doctr. Christ. c. 33. to. 3

Ibidem.

Hic quæritur, an Deus fruatur, an utatur nobis.

Sed cum Deus diligat nos, ut frequenter Scripturæ dicit, quæ ejus dilectionem erga nos multum commendat, quærit Augustinus, quomodo diligat, an ut utens, an ut fruens, & procedit ita: Si fruitur, eget bono nostro, quod nemo sanus dixerit, ait enim Propheta: Bonorum meorum non eges. Omne enim bonum nostrum vel ipse est, vel ab ipso est: non ergo fruitur nobis, sed utitur. Si enim nec fruitur nec utitur, non invenio quomodo diligat nos. Neque tamen sic utitur nobis, ut nos aliis rebus. Nos enim res quibus utimur, ad id referimus, ut Dei bonitate perfruamur. Deus vero ad suam bonitatem usum nostrum refert: ille enim miseretur nostri propter suam bonitatem, nos autem nobis invicem propter illius bonitatem, ille nostri miseretur, ut se perfruamur, nos vero invicem nostri miseremur ut illo fruamur. Cum enim nos alicujus miseremur, & alicui consulimus, ad ejus quidem facimus utilitatem, eamque intuemur, sed & nostra fit consequens, cum misericordiam quam aliis impendimus, non relinquit Deus sine mercede. Hæc autem merces summa est, ut ipso fruamur. Item quia bonus est, sumus, & in quantum sumus, boni sumus. Porro etiam quia justus est, non impune mali sumus, & in quantum mali sumus, in tantum etiam minus sumus. Ille ergo usus, quo nobis utitur Deus, non ad ejus, sed ad nostram utilitatem refertur: ad ejus vero tantummodo bonitatem.

Ephe. 2

Aug. in lib. 1 de doctr. Christ. cap. 31 & 32. tom. 3

Psal. 15

Mat. 5

Ex eod. lib. c. 32

Utrum utendum, an fruendum sit Virtutibus.

Hic considerandum est, utrum virtutibus sit utendum, an fruendum. Quibusdam videtur quod eis sit utendum, & non fruendum, & hoc confirmant auctoritate Augustini, qui, ut prætaxatum est, dicit non esse fruendum nisi Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Item dicunt ideo non esse fruendum eis, quia propter se amandæ non sunt, sed propter æternam beatitudinem. Illud autem quo fruendum est, propter se amandum est. Sed quod virtutes propter se amandæ non sint, imo propter beatitudinem solam, probant auctoritate Augustini, qui in lib. 13. de Trinitate contra quosdam ait: Forte virtutes, quas propter solam beatitudinem amamus, sic nobis persuadere audent, ut ipsam beatitudinem non amemus: quod si faciunt, etiam ipsas utique amare desistimus, quando illam, propter quam solam istas amavimus, non amamus. Ecce his verbis videtur Augustinus ostendere, quod virtutes non propter se, sed propter solam beatitudinem amandæ sint. Quod si ita est: ergo eis fruendum non est. Aliis vero contra videtur, scilicet quod fruendum eis sit, quia propter se petendæ, & amandæ sunt. Et hoc confirmant auctoritate Ambrosii, qui ait super il-

Lib. 1. de Doctr. Christ. cap. 33.

Cap. 8. tom. 3.

lum locum epistolæ ad Gal. Fructus autem spiritus est, charitas, gaudium, pax, patientia, &c. At hic non nominat opera, sed fructus, quia propter se petenda sunt: si vero propter se petenda sunt, ergo & propter se amanda. Nos autem harum quæ videtur auctoritatum repugnantiam de medio eximere cupientes, dicimus, quod virtutes propter se petendæ, & amandæ sunt, & tamen propter solam beatitudinem. Propter se quidem amandæ sunt, quia delectant sui possessores sincera & sancta delectatione, & in eis pariunt gaudium spirituale. Veruntamen non est hic consistendum, sed ultra gradiendum. Non hic hæreat delectationis gressus, neque hic sit dilectionis terminus, sed referatur hoc ad illud summum bonum, cui soli omnino inhærendum est, quia illud propter se tantum amandum est, & ultra illud nihil quærendum est, illud est enim supremus finis. Ideo Augustinus dicit, quod eas diligimus propter solam beatitudinem, non quod eas propter se diligamus, sed quia id ipsum, quod eas diligimus, referimus ad illud summum bonum, cui soli inhærendum est, in eo permanendum, finisque lætitiæ ponendus, quare virtutibus non est fruendum. Sed dicet aliquis: Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, ut prædictum est. Si ergo propter se virtutes amandæ sunt, & eis fruendum est. Ad quod dicimus: In illa descriptione, ubi dicitur, propter seipsam, intelligendum est tantummodo, ut scilicet ametur propter seipsam tantum, ut non referatur ad aliud, sed ibi ponatur finis, ut supra ostendit Augustinus dicens: Si inhæseris, atque permanseris finem ponens tuæ lætitiæ, tunc vere, & proprie frui dicendus es. Quod non est faciendum, nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Utendum est ergo virtutibus, & per eas fruendum summo bono, ita & de voluntate bona dicimus. Unde Augustinus in libro 10. de Trinitate ait: Voluntas est per quam fruimur: ita & per virtutes fruimur, non eis, nisi forte aliqua virtus sit Deus, ut charitas, de qua post tractabitur.

Ultima pars auctoritatis non reperitur in Ambr. commen. sed in glossa interlineari, super hoc verbo ad Gal. 5

Obiectio contra datam responsionem.

Lib. 1 de doctr. Christ. Cap. 33

Cap. 10

1 Joan. 4

Dist. 7 hujus libri.

Omnium igitur quæ dicta sunt, ex quo de rebus specialiter tractavimus, hæc summa est. Quod aliæ sunt, quibus fruendum est, aliæ quibus utendum est, aliæ quæ fruuntur, & utuntur: & inter eas, quibus utendum est, etiam quædam sunt, per quas fruimur, ut virtutes, & potentiæ animi, quæ sunt naturalia bona. De quibus omnibus, antequam de signis tractemus, agendum est, ac primum de rebus, quibus fruendum est, scilicet de sancta, atque individua Trinitate.

Epilogus.

DISTINCTIO I.

De Materia hujus Libri, & Librorum Divisione.

Veteris, ac novæ Legis continentiam, &c.

EXPOSITIO TEXTUS.

Divisio.

IN parte ista incipit Tractatus Libri, qui dividitur in quatuor Libros partiales. Prima pars habet duas partes. In prima Parte venatur Magister materiam hujus libri, & per consequens aliorum. In secunda exequitur divisionem suam, & hoc dist. 2. quæ incipit ibi: *Hoc itaque vera, ac pia fide, &c.*

ITEM prima pars, in qua venatur materiam, habet tres partes. In prima parte venatur materiam per divisiones, & ideo primo ponit divisionem, per quam distinguuntur Tres Libri a Quarto, scil. per res & signa. In secunda ponit divisionem per quam distinguitur primus Liber a Tribus aliis, quæ est per Frui, & Uti, ibi: *Id ergo in rebus considerandum*. In tertia determinat dubitationes quasdam ex præmissis ortas, ibi: *Cum autem homines qui fruuntur*.

ITEM

Item prima pars habet tres particulas. In prima ponit divisionem: & auctoritate Augustini confirmat eam, quæ est quod tota doctrina Teologica est de rebus, vel de signis, id est subiectum commune Theologiæ in hæc duo dividitur. In secunda, membra divisionis explanat, ibi: *Proprie autem hic res appellantur*, ostendens quid sit res, & quid signum secundum membra prædictæ divisionis. In tertia vero particula, divisionem ad propositum applicat, ibi: *Cumque his intenderit Theologorum speculatio*, dicens, quod de rebus, & signis fuerit dicturus, primo tamen de rebus, &c.

Item pars illa in qua ponit divisionem per Frui, & Uti, per quam primus Liber distinguitur ab aliis Tribus, habet duas partes. In prima ponit divisionem. In secunda quæ dicta sunt, epilogat, ibi: *Omnium ergo quæ dicta sunt*. Prima pars habet tres partes. In prima ponit divisionem in res quibus fruendum, & res quibus utendum. In secunda ad evidentiam majorem, assignat quasdam diffinitiones ibi: *Frui est*, &c. In tertia vero proponit & determinat quasdam dubitationes, ibi: *Cum autem homines*, *&c.*

Frui autem est amore inhærere.

Hæc est secunda particula illius partis, in qua ponit divisionem, per quam distinguitur primus Liber ab aliis Tribus, quæ est de quibusdam notificationibus, & quatuor habet particulas. Primo enim ponit notificationes, Frui, & Uti: Secundo applicat eas ad propositum, scilicet ad res quibus fruendum, & utendum, ibi: *Res igitur quibus fruendum*. Tertio comparat ad alias assignationes, ibi: *Notandum vero quod idem Augustinus:* Quarto, quia videretur sibi contradicere, movet & determinat quandam dubitationem, ibi: *Et attende, quia videtur Augustinus dicere: &c.*

Cum autem homines qui fruuntur, & utuntur aliis rebus, res aliquæ, &c.

Hæc tertia pars, in qua movet & tractat dubitationes quasdam, habet tres partes secundum tres dubitationes. Prima est, utrum homo homine debeat frui. Secunda, utrum Deus homine fruatur, & utatur, & hanc movet, ibi: *Sed cum Deus diligat, &c.* Tertia est, utrum virtutibus sit fruendum, vel utendum, ibi: *Hic considerandum est, utrum virtutibus, &c.* Et in qualibet istarum trium partium primo movet quæstionem, secundo motam determinat, tertio determinationem per auctoritatem confirmat. Et particulæ in suis locis sunt manifestæ.

Eorum autem aliqua sunt, quorum usus omnis est in significando, non in justificando. Dub. I.

Contra: Omnia Sacramenta sunt medicinæ, quia secundum Hugonem de sancto Victore. Sacramenta omni tempore fuerunt medicinæ: sed omnis medicina habet effectum in curando: ergo & Sacramenta similiter: sed ista curatio est justificatio: ergo omni tempore Sacramenta habuerunt justificare. *Hugo de Sacrament. l. 1 cap. 3*

Resp. Dicendum quod dupliciter est considerare Sacramenta veteris legis, scilicet in se, sive ratione operis operati, & sic erant tantum ad significandum: vel ratione fidei annexæ, sive charitatis, sive ratione operis operantis, & sic erant ad justificandum Sacramenta legalia, præter Circumcisionem.

Omne igitur signum etiam res aliqua est. Dub. II.

Opponitur de ista divisione. Videtur enim Magister male dividere, quia superius non dividitur contra suum inferius: sed res est superius ad signum: ergo, &c.

Resp. Dicendum quod verum est, quod superius in sua generalitate acceptum non dividitur contra suum inferius: sed contractum bene potest dividi. Hic autem, res contrahitur ad standum pro re non significante.

Non

Non autem e converso omnis res signum.
Dub. III.

Videtur male dicere, quia signum est quod ducit in aliud cognoscendum: sed omnis res ducit in aliud, quia omnis res est causa, vel effectus. Causa autem ducit in cognitionem effectus, & è converso. Si dicas, quod non omne quod ducit est signum, sed quod ducit in prius, tunc omnis creatura est signum cum ducit in Deum.

Resp. Dicendum quod duplex est signum, scil. naturale, & institutum. De primo non intenditur hic, sed de secundo, unde non valet obiectio ad propositum, quoniam hoc intenditur de signo ex institutione, sicut sunt signa vocalia, & sacramentalia: tale ergo signum non est omnis res, licet omnis res sit signum primo modo.

Primum de rebus, postea de signis.
Dub. IV.

Contra: Videtur dicere debuisse potius e converso, quia signum ducit in cognitionem rei: ergo prius esset agendum vel dicendum de signis, quam de rebus.

Resp. Dicendum quod prior est cognitio signi quam rei respectu cujus est signum, sed non oportet quod omnis rei. Unde ipse primo agit de rebus, quarum Sacramenta non sunt signa.

Res alia sunt, quibus fruendum. &c.
Dub. V.

Videtur quod ista divisio rerum sit male assignata respectu divisi, quia divisum simplicius est dividentibus: & dividentibus divisum debet esse commune: sed Deo nihil est simplicius, nec est aliquid commune Deo & creaturæ: ergo, &c.

Resp. Dicendum quod est divisio unius communis secundum nomen tantum, & sic est divisio æquivoci: & est alia divisio communis secundum nomen & rem, & hæc divisio univoci est: est tertia medio modo, & ista est analogi, sicut ista est,
A ubi non est communitas creaturæ & Creatori secundum naturæ participationem, sed secundum similitudinem proportionis, & hæc communitas est rationis.

Dub. VI.

Item videtur mala divisio quantum ad membra; videtur enim quod tertium membrum sit superfluum. Omni enim re aut est utendum, aut fruendum: ergo tertium superfluit. Item sicut est res quæ fruitur & utitur, ita est res qua fruendum est & utendum, ut est Christus: ergo qua ratione ponit tertium membrum, debere poni quartum.

B Resp. Omnis res quæ est natura aliqua, aut est finis, & sic est res qua fruendum: aut deducens ad finem, & sic est res qua utendum: aut ad finem perveniens, & sic est res quæ fruitur & utitur, ut homo: & sic accipiuntur membra. Et est ista divisio satis conveniens huic scientiæ, quia cum Theologia sit de Creatore, & de creaturis, utile est ut Theologus doceat, quo modo homo per alias res tendat in Deum.

Res igitur quibus fruendum. Dub. VII.

Contra: Quia tres sunt res per se & non per accidens: & a diversitate rerum est diversitas sive multiplicitas
C fruitionis: ergo sicut sunt tres res, sic erunt tres fruitiones. Item tres articuli sunt de tribus personis: ergo a simili & tres fruitiones.

Resp. Quod res accipitur hic communiter ad essentiam, & personam propter sui generalitatem: & quia assumptum est hoc vocabulum, res, ab actu animæ, ideo tres dicuntur res, quia tres personæ, sed tamen æque bene una res, quia una bonitas est in eis. Quia, ergo una bonitas, ideo & una fruitio, quamvis tres res. Et quoniam articulus dicit quid a parte animæ distinguentis, scilicet intellectus, & fruitio respicit divinam essentiam & bonitatem, & unionem effectus communiter, ideo fruitio est una.

Ideo-

Ideoque omnis qui fruitur, utitur. *Dub. VIII.*

Aug. lib. 83 q. 30 to. 4 Hoc videtur falsum, quoniam stulti homines similiter & bestiæ fruuntur, quia propter se delectantur in delectabili, sed non utuntur. Si dicas quod dicitur translative; tunc quæritur, quare non similiter transfertur verbum utendi.

Resp. Uti importat libertatem in sua generali acceptione, in speciali importat libertatem cum relatione ad aliud. Frui importat libertatem cum delectatione: & licet nec libertas, nec relatio conveniat brutis, convenit eis Aug. ibi. tamen delectatio. Et ideo Uti nullo modo convenit brutis: Frui autem convenit eis aliquo modo, licet improprie.

In homines spes ponenda non est. *Dub. IX.*

Contra: Quia & de beata Virgine cantatur, Vita, dulcedo, & spes, ab Ecclesia quæ non errat.

Jona 1 Item Jonæ; Accessit ad eum gubernator. Glossa: Naturale est homini magis de aliis quam de se in periculis confidere.

Resp. Dicendum quod sperare de aliquo est dupliciter, aut sicut de adjutore, aut sicut de Salvatore. Prima spes potest esse in homine, secunda non. Vel est sperare finale præmium, & hoc debet esse tantum in Deo. Vel temporale beneficium, & hoc potest esse in homine. Primum si ponatur in homine, meretur maledictionem, secundum vero non.

Ita Frater. Dub. X.

Quæritur quare dicit de homine, *Ita Frater, ergo fruar te in Domino*, magis quam de asino, vel de alia creatura, cum in omnibus creaturis reluceat vestigium divinæ bonitatis.

Resp. Quod dicitur aliquis aliquo frui in Deo, non facit repræsentatio, sed magis inhabitatio. Unde conversa per consequens est propria, videlicet

A hæc: *Ego fruar Domino in te*, dum per opera sciam Deum habitare in te, & est figurativa locutio.

Dub. XI.

Item quæritur de hac solutione Augustini, qua solvit auctoritatem prædictam per illam determinationem *in Domino*. Sed in Ecclesiaste simpliciter Eccl. 7 dicitur: Fruere bonis. Item in Deu- Deut. 28 teronomio: Filios generabis, & filias, & non frueris eis: ex hoc implicat quod si non peccarent, fruerentur eis.

Resp. Dicendum quod prædicta solutio non est generalis, sed solum ad propositam auctoritatem. Et ideo re-

B currendum est ad solutionem prædictam extra literam in quæstionibus, quod Art. 2 q. 1 frui accipiatur communiter, & proprie in prædictis auctoritatibus accipitur communiter tantum.

Si enim nec fruitur, nec utitur, &c. *Dub. XII.*

Hoc non videtur valere, quia Deus diligit se, non tamen utitur: quia non diligit se propter aliud, nec fruitur, quia ubi fruitio, ibi inhærentia, & indigentia, ut dicit Augustinus: Deus autem utro- Aug. l. 1 de Doct. Chr. c. 31 to. 3. que caret, &c.

Resp. Dicendum quod fruitio de sui generali ratione dicit amoris unionem,

C scilicet fruibilis cum fruente. Quoniam ergo contingit aliquid uniri sibi, & alii, convenit non tantum frui alio, sed etiam seipso: Sed ubi est unio ad alterum, ibi est dependentia, inhærentia, & indigentia: ubi vero ad seipsum, si ipsum est summum bonum, non est inhærentia nec dependentia, vel indigentia, sed omnimoda sufficientia. Si vero ipsum bonum deficiens est, indiget, & inde est, quod solus Deus seipso perfecte fruitur: nihil autem aliud ab ipso potest perfecte seipso frui. Solus enim Deus est summum bonum, & diligit se, fruendo se, diligit etiam alia fruendo se: & ita nec fruitio Dei, nec usus est cum indigentia, sicut nostra fruitio, & usus.

Item

Item quia bonus est, sumus. Dub. XIII.

Objicitur. Videtur enim falsum. Nam si quia bonus est, sumus: ergo quia ab æterno bonus est, ab æterno sumus.

Resp. Dicendum breviter quod hoc, *quia bonus est*, dicit causam. Sed est aliqua causa naturalis etiam necessaria, & est aliqua causa voluntaria. Bonitas autem divina est causa nostri esse, & boni esse per modum voluntatis, non naturæ, & necessitatis: hæc autem causa non ponit effectum statim cum est.

Vide infra distin. 3 super literam dub. 6

Porro etiam. Dub. XIV.

Objicitur, quare similiter non sequitur, *quia justus est, justi sumus*: sicut *quia bonus est, boni sumus*. Si dicas, quod justitia non est ejus dispositio in quantum causa est: Contra. Sapientia est dispositio Dei in quantum causa: ergo pari ratione, quia sapiens est, sapientes sumus. Si tu dicas, quod non est dispositio immediata sicut bonitas, objicitur de voluntate quæ est immediatissima: & tamen non sequitur, quia volens est, volentes sumus.

Resp. Dicendum quod ratio hujus consequentiæ triplex est. Una est, quia bonitas est dispositio causæ inquantum causa. Secunda est, quia est proxima ad actum, quia cum bonum sit sui communicativum de sui ratione importat communicabilitatem, importat etiam voluntatem, quæ duo ponunt effectum in actu. Tertia, quia dispositio generalis in qua consistit vestigii ratio, dicit respectum ad finem. Unde sicut Deus unus imprimit unitatem, ita bonus bonitatem.

Ut scilicet ametur propter seipsam tantum. Dub. XV.

Contra: Quia sicut se habet per se ad per accidens ita propter se ad propter aliud. Sed nihil quod convenit alicui per accidens convenit per se: ergo nihil quod convenit alicui propter aliud, convenit propter se. Si ergo virtutes sunt appetendæ propter aliud, non ergo propter se.

A Resp. Sicut dicit Philosophus: Idem est finis, & propter quod. Finis autem dupliciter est. Uno modo finis ultimus qui proprissime est finis, in quo est status. Alio modo finis sub fine, & dicitur proprie terminus. Sic & propter quod diversificatur. Unde uno modo excludit finem, alio modo non, ut dicit Magister. Quod ergo objicitur de per se, dico quod sicut per se uno modo opponitur ei quod est per aliud, & sic idem est per se, quod secundum quod ipsum, sive primum universale. Alio modo opponitur ei quod est per accidens. Sic, & propter se dupliciter accipitur. Uno modo opponitur ei quod est propter aliud, alio modo, ei quod B est per accidens: quia aliud ad illud accidentaliter ordinatur, secundum hoc distinguit Magister propter se, & consequenter honestum, sive fruibile, & ipsam denique fruitionem.

Aristot. 2 phy. contex. 29. Et 1 Eth. c. 2

Arist. pri. poster. c. 4 contex. 9

Etiam quædam sunt res, per quas fruimur, ut virtutes. Dub. XVI.

Contra: Videtur quod solis potentiis possit frui anima sine omni virtute. Sine omni enim virtute potest frui bono creato, ergo cum magis sit fruibile bonum increatum, & anima magis ad hoc nata est, poterit eo frui solis potentiis.

Resp. Dicendum quod summum bo-C num est quod super nos est: ad hoc ergo quod illi uniamur, necessario intervenit duplex medium: Medium unum per quod anima nata est uniri alii a se diverso, & hoc est potentia. Aliud speciale, vel spirituale supra hoc quod ipsam sublevet, & hoc est virtus. Quod objicitur non est simile, quia potentia per se potest deficere, & inclinari, sed non per se elevari.

ARTICULUS I.

Ad evidentiam diffinitionum, & aliorum quæ Magister ponit de his verbis, Frui, & Uti. Sex quæruntur in parte ista, quorum tria pertinent ad Uti, tria ad Frui. De Uti tria quæruntur. Primo quæritur quid sit Uti per essentiam

tiam. Secundo utrum omni creato contingat Uti. Tertio utrum solo bono creato sit utendum. De Frui similiter quæruntur tria. Primo quid sit Frui per essentiam. Secundo utrum bono increato sit fruendum. Tertio utrum fruendum sit ipso solo bono increato.

QUÆSTIO I.

An Uti sit actus voluntatis, vel rationis.

S. Thom. 1. 2. q. 16. art. 1. & per totam. Ægid. 1. Sent. dist. 7. q. 3. Thom. Arg. lib. 1. Sent. q. ult. art. 2.

Fundamenta. *1 Ethic. 6* DE Uti quid sit per essentiam, utrum sit actus voluntatis aut rationis, sic proceditur. Quod sit actus voluntatis ostenditur sic: Ab actu utendi denominatur unusquisque bonus: sed nullus dicitur bonus nisi ab actu voluntatis: ergo actus utendi pertinet ad voluntatem.

Aug. 10 de Trin. c. 11 to. 3 ITEM Augustinus: Uti est assumere aliquid in facultatem voluntatis: ergo Uti est actus voluntatis.

Aug. ibid. & 11 de Civit. c. 25 to. 5 ITEM, hoc videtur per divisionem ipsius Uti contra alia, quia dividit Augustinus hæc tria, ingenium, doctrinam, & usum: & dicit quod ingenium respicit quid homo possit, doctrina quid homo sciat, usus quid velit, ergo usus est actus voluntatis.

Aristot. 4 Phys. contex. 184. ITEM opposita nata sunt fieri circa idem: sed uti, & abuti sunt opposita: ergo cum abuti sit solius voluntatis, quia ejus solius est peccare: ergo & uti similiter erit actus solius voluntatis.

Ad opp. 1. CONTRA: Usus sive assuefactio est via in habitum acquirendum: sed omnis potentia nata est acquirere habitum: ergo Uti videtur esse omnis potentiæ.

2. ITEM omnis potentia mediante operatione sua ordinatur in finem, sed eo dicitur aliquid utibile, sive uti, quo in finem est ordinabile. Sed ordinari in finem mediante operatione propria est omnis potentiæ: ergo & Uti similiter.

August. de Doct. Chr. li. 1 c. 3. to. 3 3. ITEM, sicut Augustinus dicit, & habetur infra, Uti est id quod in usum venerit referre, &c. Sed ejus est referre, cujus est conferre: sed conferre est solius rationis: ergo referre, & per consequens Uti a diffinitione.

Augus. de Doct. Chr. c. 4 lib. 1 to. 3 4. ITEM ars utitur suis instrumentis: sed ars est in potentia rationali, sive cognitiva, cum sit scientia: ergo cum habitus & actus sint ejusdem potentiæ, sic ars est in potentia rationali, & Usus, sive Uti similiter erit in eadem.

CONCLUSIO.

Uti proprie est actus ipsius voluntatis, licet communiter sumptum possit esse actus potentiæ cujuslibet.

RESP. AD ARG. Dicendum, quod Uti quinque modis accipitur, & secundum hoc diversificatur, secundum rem, & secundum diffinitionem. Accipitur enim usus sive Uti communissime, secundum quod dividitur contra otium vel otiositatem, pro naturali operatione debita cuilibet rei, sive ad quam unaquæque res ordinatur, & secundum hoc dicit Philosophus: Cujus usus bonus, &c. *Arist. 2 Topicorum loco 31* Secundo modo dicitur communiter, & sic usus dividitur contra dissuetudinem, & hoc modo diffinitur a Victorino: Usus est actus frequenter elicitus a potentia, & hoc modo potest dici quod est actus omnis potentiæ, nec addit super actum nisi frequentiam. Tertio modo accipitur Uti proprie, & sic dividitur contra habitus memoriæ, & intelligentiæ, & contra ingenium, & doctrinam, & sic diffinitur ab Augustino. Uti est assumere aliquid in facultatem voluntatis, & sic dicit actum voluntatis proprie. *Aug. 10 de Trin. c. 11 to. 3* Quarto modo accipitur magis proprie, & sic dividitur contra actum quietativum, scilicet contra Frui. * Et sic diffinitur ab Augustino. *Aug. 11 de civ. Dei, c. 25 to. 5 His verbis: Uti dicimur ea re, quam propter aliud quærimus.* Uti est assumere aliquid in facultatem voluntatis propter aliud, & sic est actus voluntatis, ut ad aliud relative. Quinto accipitur proprijssime, & sic dividitur contra actum inordinatum, scilicet contra abuti, & sic diffinitur ab Augustino: Uti est id quod in usum venerit, referre ad id quo fruendum est, & sic Uti dicit actum voluntatis relatum, & ordinatum in finem. *Aug. de doct. chr. lib. 1 c. 3 tom. 3* Ratio ergo di-

versarum notificationum est multiplex A acceptio ejus, quod est Uti: & ratio multiplicis acceptionis est oppositio ejus ad diversa. Si ergo quæratur cujus potentiæ est actus, dicendum quod duobus primis modis est actus omnis potentiæ: tribus vero ultimis est actus ipsius voluntatis. Communissime & communiter loquendo, est actus omnis potentiæ, & sic non loquitur Augustinus. Proprie vero & magis proprie & propriissime actus est ipsius voluntatis.

1. Et sic patet primo obiectum in contrarium, scilicet quod Uti communissime sumptum, sit omnis potentiæ.

2. Quod obiicitur secundo quod omnis potentia refertur in finem per actum suum; Dicendum quod illa po- B tentia dicitur uti suo actu, quæ est domina sui actus, & talis potentiæ est referre actum suum, non tantum referri. Et quoniam sola voluntas est domina sui actus, & sola est seipsam movens, ideo ipsa sola est, cujus est active uti. Aliis autem potentiis contingit uti materialiter & passive, quia habent referri, & non referre. Et hinc est quod Augustinus dicit: Uti est assumere aliquid in facultatem voluntatis, facultas enim dicitur ejus dominium, quo faciliter potest in actum suum tanquam illius princeps.

Aug. lib. 10 de Tri. cap. 11 to. 3

3. Ad illud quod obiicitur, quod rationis est referre: Dicendum quod dupliciter est referre, scilicet per colla- C tionem, & illationem, sicut præmissæ referuntur ad conclusionem, & hoc est rationis, & hoc non est Uti. Et est referre per inclinationem, & ordinationem ad aliud, & hoc est proprie voluntatis, quia potest aliquid assumere quiescendo ibi, vel aliud intendendo, & hoc est referre quo, vel per quod diffinitur Uti, &c.

4. Ad illud quod obiicitur de arte; Dicendum quod ars dicit quod est operationis, & quod est speculationis. Secundum quod dicit quod est speculationis, non habet Uti, & sic est rationis: secundum vero quod dicit quod est operationis, sic extenditur ad voluntatem, & eam regulat in utendo.

QUÆSTIO II.

An omni creato utendum sit.

Gabr. Biel. 1. Sententiarum dist. 1. q. 1.

Viso quid sit Uti per essentiam, quæritur de Utibili, utrum scilicet omni creato sit utendum. Et quod sic, videtur hoc modo: In Proverb. Universa propter semetipsum operatus est Deus: ergo omnia sunt ordinabilia in Deum. Sed omne ordinabile in Deum convenit ordinare, sed ordinando ad Deum ordinabile recte utimur: ergo si omnia convenit ordinare, omnibus est utendum.

Fundamenta. Prov. 16

Item ens & bonum convertuntur, sicut vult Dionysius: sed omnia sunt entia: ergo omnia sunt bona. Sed omne bonum est diligendum: ergo omne creatum diligendum. Sed non est diligendum propter se: ergo propter aliud. Sed hoc est uti: ergo uti convenit omni creato.

Cap. 4 de div. nom. in fin.

Item omni virtuti convenit recte uti: ergo opus omnis virtutis est rectus usus: sed usus alicujus virtutis est respectu mali pœne, ut patientiæ alicujus, respectu mali culpæ, ut pœnitentiæ: ergo malis omnibus scilicet culpæ & pœnæ contingit recte uti: ergo multo fortius bonis: ergo, &c.

Item opposita nata sunt fieri circa idem: sed omnibus contingit abuti: ergo omnibus contingit recte uti: ergo utendum est omni creato.

4 Phys. tex. 84 Et in postpr. dic. c. de oppos.

1. Contra: Charitas est per quam recte utimur, quia omnia ordinantur in finem per charitatem, quæcunque recte ordinantur: sed dicit Augustinus: Tantum quatuor diligenda sunt ex charitate, & tria tantum creata, ut nos, proximus, & corpus proprium: ergo tantum tria referuntur, sive ordinantur in finem per charitatem, cum non sit uti recte nisi per charitatem: ergo tantum tribus est utendum: ergo non omni creato.

Ad oppos.

Aug. lib. 1 de doct. chr. c. 23 to. 3

2. Item omnia quibus utimur, subjacent nostræ voluntati: sed quædam sunt quæ non subjacent nostræ voluntati ut necessaria, & perpetua: ergo illis non est utendum.

3. Item

3 Ethic. c. 2 & 5 ibid. c. 6

3. Item omne illud quo recte utimur, bono fine facimus: sed quædam sunt quæ nullo bono fine possunt fieri, ut mentiri, & talia quæ mox nominata conjuncta sunt malo: ergo talibus non est utendum.

Aug. to. 1 lib. 2 de lib. arb. c. 19

4. Item virtute non contingit male uti, sicut patet ex ejus diffinitione: ergo ab oppositis, malo culpæ, sive vitiis non contingit recte uti: ergo non omnibus aliis a Deo est utendum.

CONCLUSIO.

Uti creato quocunque possumus, ut obiecto, ad quod inclinamur, licet non quocunque, ut instrumento, vel actu.

Resp. Ad arg. Dicendum quod uti aliquo, quatuor dicitur modis. Aut sicut instrumento quo operamur, sicut utimur instrumento, vel organo, & sic non omnibus contingit uti, ut puta potentiis, quæ sunt pure naturales, accipiendo Uti proprie, sicut accipit Augustinus. Aut sicut habitu quo regulamur, ut puta virtute, & sic non omnibus contingit recte uti; ut habitu vitii, quo potius contingit obliquari. Aut sicut actu quo movemur, & sic non omni actu convenit uti, sicut illis quæ mox nominata conjuncta sunt malo. Aut sicut obiecto ad quod inclinamur, & sic omnibus contingit uti, & abuti. Omnia enim possunt sumi in facultatem voluntatis ad approbandum, vel respuendum, & hoc patet per Aug. Utimur assumendis, vel respuendis ad valetudinem: tolerandis ad patientiam, ordinandis ad justitiam.

Aug. lib. 83 q. q. 30 to. 4

Item August. Voluntas totam intelligentiam capit: dum utor omni eo quod intelligo: sed mala intelliguntur: ergo contingit uti malis. Aliter tamen utimur bonis, aliter malis. Ratio enim ordinationis in bonis non tantum est ex parte ordinantis, sed etiam ex parte ordinati, quia per se bona sunt utibilia, & ordinabilia, & de sui natura: sed in malis ratio ordinationis non est ex parte ordinatorum, sed potius ex parte ordinantis: & ideo mala non dicuntur uti-

Aug. 10 de Trin. cap. 11 tom. 3 Vide hujus lib. dist 47 q. 5

A bilia. Unde nota quod cum Uti sit assumere aliquid in facultatem voluntatis, hoc potest esse quadrupliciter, vel in facultatem voluntatis imperantis, sicut est de his quæ proprie pertinent ad usum humanum. Vel in facultatem voluntatis acceptantis, sicut est dilectio proximi, & hujusmodi. Vel in facultatem voluntatis tolerantis, sicut sunt mala pœnæ. Vel in facultatem voluntatis respuentis, & sic assumuntur mala culpæ, & ordinantur. Primis duobus modis intelligitur illud: Cujus usus bonus, &c.

1. Ad illud ergo quod obiicitur de charitate quod tantum tria creata sunt diligenda; Dicendum quod diligere aliquid ex charitate est ordinare in summum bo-

B num: quod per se charitas diligit: hoc autem contingit dupliciter. Aut enim contingit ordinare quod natum est devenire in finem, & sic tantum tria creata diligenda sunt ex charitate. Aut illud per quod devenire est in summum bonum: & quia hoc potest esse suo modo per omnem creaturam, omnis creatura potest diligi ex charitate, & omni creatura contingit uti.

2. Ad illud quod obiicitur, quod non omnia subjacent voluntati; Dicendum quod aliquis dicitur subesse dominio voluntatis dupliciter. Aut quantum ad esse ipsius rei, & sic non omnia subjacent. Aut quantum ad actum voluntatis, qui est in respuendo ipsam rem, vel appro-

C bando, & hoc propter se, vel propter aliud, & tali modo omnia subjacent voluntati nostræ, scilicet quantum ad actum appetitionis, vel respuitionis, licet non primo modo.

3. 4. Ad illud quod obiicitur, quod quædam nullo bono fine possunt fieri: similiter quod semper vitiis abutimur; Dicendum quod obiicitur secundum viam, qua contingit uti aliquo ut actu medio: & hoc modo non convenit uti peccato, vel sicut habitu regulante similiter: convenit tamen eo uti sicut obiecto recto per modum contritionis, & detestationis.

QUÆSTIO III.

An solo bono creato utendum sit.

Gabriel Biel. 1. Sententiarum dist. 1. q. 1.

Fundamenta. OStenso, utrum omni creato sit utendum, & omni alio a Deo, est quæstio, Utrum solo bono creato sit utendum. Et quod sic videtur. Omne bonum, aut est finis, aut ad finem: sed solo bono quod est ad finem est utendum, quia ratio utilis est ducere in finem, ergo cum solum bonum creatum sit ad finem, solo bono creato est utendum. *Arist. 2 Ethic. c. 4*

ITEM omne bonum aut est creatum, aut increatum. Sed si contingit uti bono increato, contingit illud referre ad aliud: aut ergo ad creatum, aut increatum: sed non ad increatum, quia non est nisi unum: ergo ad creatum. Sed sic refertur terminus ad viam & causa ad effectum: sed hoc est abusio non usus: ergo solo bono creato, sive creatura est utendum.

ITEM. Augustinus dividit honestum contra utile: ergo nullum utile honestum, & econverso. Sed Deus est quid honestum per essentiam: ergo Deo non est utendum. *Aug. lib. 83 q. q. 30 to. 4*

ITEM videtur quod non solum non sit utendum Deo, sive bono increato: sed uti eo semper sit peccatum mortale, quia Augustinus dicit: Summa perversitas est frui utendis, & uti fruendis: sed qui utitur bono increato, utitur bono fruendo: ergo, &c. *Aug lib. 83 q. q. 30 to. 4*

Ad oppos. 1. CONTRA: Contingit Deo recte servire intuitu mercedis, quia multi sunt boni mercenarij, ut dicit Ambrosius: sed non contingit Deo servire nisi amando: ergo contigit Deum recte amare intuitu mercedis: sed sic amans utitur Deo, quia refert ad aliud: ergo, &c. *Amb. to. 3 in 15 cap Luc. lib. 7*

2. ITEM sicut summa bonitas habet se ad amorem, sic summa veritas ad cognitionem: sed contingit veritatem creatam cognoscere clarius sine præjudicio summæ Veritatis, & sine errore: ergo similiter contingit aliquam aliam bonitatem quam summam ardentius diligere sine præjudicio summæ bonitatis, & deordinatione: ergo contingit amore ordinato aliud plus diligi quam Deum: ergo contingit Deum diligi propter aliud ordinate, & ita uti eo.

3. ITEM videtur quod nullum peccatum sit, cum quis utitur Deo propter suam salutem: quia cujus finis bonus est, ipsum quoque bonum: sed hujus usus bonus est, scilicet nostra salus, ergo usus Dei est bonus: ergo non erit peccatum. *Arist. 2 Topic. loco 31*

4. ITEM usus Dei aut est bonus, & sic utendum Deo: aut est malus, & sic Deus malus, quia cujus usus malus, ipsum malum: quia si Deus bonus, & ejus usus bonus: ergo Deo est utendum.

CONCLUSIO.

Solo Bono creato est utendum: & Bono increato uti, est abuti.

RESP. ad Argumentum. Dicendum quod solo bono creato est utendum, quia si bono increato utimur, semper est abusus: & abusus talis est mortale peccatum, propter aversionem a fine, cum delectatione, & propter voluntatis inordinationem, quæ minus diligit ipsum quo utimur, quam propter quod utimur.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod contingit recte servire Deo intuitu mercedis: Dicendum quod illa merces, aut est ipse, sicut Dominus dixit ad Abraham: Ego merces tua, & sic intuens mercedem non utitur Deo, quia non refert ad aliud. Aut merces illa est aliud, & tunc potest eam quis intueri, aut ut causam moventem, & sic est malus mercenarius, & sic utitur: aut ut rationem inducentem, & sic est bonus, & hoc modo non utitur. *Vide dist. 23 Et l. 3 dist. 27 art. 2 q. 2 Gen. 15*

2. AD illud quod obiicitur quod clarior cognitio creaturæ non præjudicat Creatori: ergo, &c. Dicendum quod non est simile: quia claritas cognitionis non est in nostra potestate: sed ardor affectionis est in nostra potestate, ideo requiritur a nobis quod istum amorem ordinemus, non illam cognitionem. Aliquis tamen

men actus cognitionis est in nostra potestate, utpote actus fidei, quo si aliquis assentiat veritati primæ propter aliud, bene præjudicat veritati, sicut amare propter aliud, bonitati.

3. Ad illud quod obiicitur quod finis usus Dei est bonus; Dicendum quod finis dicitur bonus dupliciter, aut quantum ad substantiam, aut quantum ad intentionem finiendi: & propositio illa intelligitur quantum ad intentionem finiendi, & hæc consistit in recta ordinatione, & illo modo non contingit uti Deo, quia non convenit ordinari.

4. Ad ultimum, scilicet usus Dei, aut est bonus, aut malus, &c. Dicendum quod illa propositio intelligitur de habentibus ordinationem ad finem, sed non de ipso fine. Vel intelligitur de actu naturali ipsarum rerum, & proprio, qui frequentius ab ipsa re elicitur, non de ordinatione ad finem, & sic non valet propositio ad propositum.

ARTICULUS II.

Habito de Uti, & utibili, consequenter quæritur de Frui, & !ruibili.

QUÆSTIO I.

An Frui sit actus voluntatis, vel aliarum potentiarum.

S.Thomas 1.2.q.3.art.4.& 5.Et Quodl.8.art.19
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 1. q. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 1. q. 4.
Henricus Quodl. 3. q. 17.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 1. q. 1. art. 1.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 1. q. 2.

Fundamenta.

Quid sit Frui per essentiam: utrum scilicet actus voluntatis, an aliarum virium. Quod sit actus voluntatis. Videtur per primam diffinitionem, quæ est: frui est amore inhærere, &c. Sed amor est voluntatis, ergo & Frui similiter. Si dicas, quod amor sumitur ibi communiter, secundum quod est in qualibet vi respectu sui actus.

Contra: In omnibus aliis diffinitionibus idem dicitur. Unde dicitur in sequenti: Fruimur cognitis, in quibus voluntas delectata conquiescit. Quietatio autem voluntatis est. Et in alia diffinitione probatur idipsum similiter: Frui est uti cum gaudio. Gaudium autem ad voluntatem proprie pertinet.

Item ostenditur ratione, quia fruitione delectamur: sed delectabile secundum quod delectabile, est differentia boni, cum sit bonum honestum conferens, & delectabile: bonum autem, obiectum est voluntatis: ergo frui est solius voluntatis.

Item eo fruimur quo quietamur: sed quietatio respicit rationem finis, & finis rationem boni, & bonum est obiectum voluntatis: ergo fruitio quæ ordinat ad illud similiter. *3 Eth.c.4 ibid.cap. 11*

1. Sed contra: Omnis virtus appetit uniri suo obiecto, quo habito delectatur si cognoscit, & quiescit: ergo motus cum quietatione & delectatione est omnium virium: ergo cum talis sit fruitio, fruitio erit in omnibus, non tantum in voluntate. Ad oppos.

2. Item absentia rei amatæ potius contristat amantem quam delectet: quod enim delectat ipsum, hoc est, quod videt ipsam & habet. Si ergo motus fruitionis est cum delectatione, vel est ipsa delectatio: ergo hoc delectare est, quia videt illud in quo est ipsa delectatio: sed visio respicit cognitivam, ergo, &c.

3. Item Augustinus: Hæc est summa merces, ut ipso perfruamur. Sed super illud Psal. Ostendam illi salutare, &c. Dicit Glossa, quod visio est tota merces: ergo si fruitio est merces, fruitio est visio per essentiam: sed visio est in cognitiva, sive in ratione: ergo, &c. *Aug lib. 1 de Doctr.Chr. c.32 & 3*

4. Item fide & spe tendimus in Deum. Aut ergo fruendo, aut utendo: sed non utendo, cum Deo non sit utendum: ergo fruendo: ergo fide, & spe fruimur: sed fides est habitus rationis cognitivæ: sed cujus est habitus, ejus est actus: ergo actus fruitionis est actus rationis, similiter videtur de irascibili: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Frui per essentiam est actus voluntatis: licet actus aliarum virium ad hunc disponant.

Opinio aliorum. RESP. ad arg. Secundum aliquos Frui pertinet ad omnes vires, & hoc dicunt, quia omnes vires remunerabuntur: qui dicunt etiam quod in gloria erit magis proprie rationis, quia immediate se habet ad delectationem. Sed aliter videtur dicendum secundum August. scilicet quod sit actus ipsius voluntatis. Fundamentum. Cum enim tres dentur diffinitiones de Frui, omnes dantur penes actum voluntatis, quem tripliciter est considerare. Primo modo communiter, prout dicit motum cum delectatione, & sic diffinit August. Frui est uti cum gaudio. *Aug. lib. 10 de Tri c. 11 to 3* Secundo prout dicit motum cum quietatione, & hoc modo diffinitur ab August. Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, & hoc modo accipitur proprie. *Aug lib. 1 de Doct. Chr. c. 4 to. 3* Tertio modo accipitur prout complectitur utrumque, scilicet quietationem & delectationem: & hoc modo diffinitur ab Augustin. Frui est quiescere in cognitis voluntate propter se delectata, & sic accipitur propriissime. *Aug lib. 11 de Tr. c 10 to. 3* Quia ergo Frui secundum omnem acceptionem dicit delectationem, vel quietem, vel utrumque, & omne tale habet rationem boni, & hoc est obiectum voluntatis: ideo loquendo essentialiter, Frui est actus voluntatis. Sed quia voluntas nec delectatur, nec quietatur nisi in eo quod cognoscit vel per fidem, vel per spem, & in eo quod habet per spem, vel in re, ideo actus aliarum virium ad hunc disponunt, non tamen sunt Frui essentialiter loquendo.

Ex hoc patet resolutio ad illud quod communiter consuevit quæri, quare Frui non diffinitur per actum cognitionis, sicut delectationis, cum hæc quæstio fundata sit super falsum. August. enim ponit in notificatione una quod est cognitionis, cum dicit: Frui est quiescere in cognitis: cadit tamen ibi sicut dispositio. *Lib. 10 de Trin cap. 10 tom. 3* Ex hoc etiam patet, quare non diffinitur per fidem, & spem, sicut per

A charitatem, quia charitas informat concupiscibilem, cujus est Frui. Tamen ista quæstio similiter fundata est super falsum, quia amor quo diffinitur Frui, est communis ad amorem castum & libidinosum, vel quo avarus fruitur auro, non proprius ipsius charitatis.

1. AD illud ergo quod obiicitur, quod omnis virtus habet delectari & quietari cum unitur suo obiecto, dicendum quod ipsa voluntas, ut dicit Augustinus, amat sibi, & aliis. *Aug lib. 15 de Tri. c. 7 to 3* Et sicut etiam dicit Anselmus: Voluntas inclinat alias vires, & aliis meretur: ideo ejus quietatio & delectatio redundat in alias vires. *Anselm. de casu diaboli to. 3* Unde sicut voluntas non sibi cognoscit: sed ratio sibi cognoscit, & voluntati: ita voluntas sibi & rationi delectatur, & B ipsam quiescere facit.

2. AD illud quod obiicitur quod amans non fruitur nisi videat, vel habeat, dicendum quod videre & habere requiruntur ad Frui, similiter & amare. Nam si quis videt aliquid & habet, nunquam delectatur nisi amet: aliter tamen requiritur visio, quam amor. Nam visio disponit, similiter & tentio, sed amor delitias suggerit. Unde est quasi acumen penetrans, & ideo ei maxime convenit unire, & per consequens delectare, & quietare, ideo essentialiter non dispositive est fruitio. Propter quod est intelligendum quod actus voluntatis potest dupliciter considerari, scilicet per modum C appetitus, & complacentiæ. Primo modo antecedere potest ipsam visionem. Secundo vero consequitur, & in hoc est perfecta ratio ipsius fruitionis, scilicet in complacentia rei visæ, & habitæ.

3. AD illud: Visio est tota merces, Dicendum quod illud non dicitur proprie, sed per concomitationem: quia visio & complacentia, in qua est perfecta ratio fruitionis, inseparabiliter se habent.

4. AD illud quod obiicitur, quod fide & spe fruimur, dicendum quod illud non est verum per se; quia quælibet harum accipit rationem tendentiæ a charitate: unde fruitio non est ex istis, nisi per charitatem. Sola enim charitas consideret finem in ratione finis & obiecti. Unde non dicitur aliquis sperare Deum, sicut amare.

AR-

A

ARTICULUS III.

OStenso quid sit Frui per essentiam, quæstio est de Fruibili. Et primo utrum Deo contingat Frui. Secundo utrum fruendum sit ipso solo.

QUÆSTIO I.

An Deo sit fruendum.

S. Thomas 1. 2. *q.* 12. *art.* 8.
Ægidius Rom. 1. *Sent. dist.* 1. *q.* 1. *princ.* 2.
Gab. Biel. 1. *Sent. dist.* 1. *q.* 4.

Fundamenta. *Aug lib 1 de Doct. Chr. c.* 33 *tom.* 3 QUod Deo sit fruendum, ostenditur sic: Eo fruendum est quod beatos nos facit, quia in beatitudine est recta fruitio: sed Deo beati efficimur, quia ipse est nostra beatitudo: ergo Deo est fruendum.

2 Top c. 34 ITEM bonum est amabile: ergo magis bonum magis amabile: & summe bonum summe amabile: sed eo fruimur quod summe amamus: ergo &c.

ITEM pulchrum delectat: magis pulchrum magis delectat: ergo summe pulchrum summe delectat: sed eo fruimur in quo summe delectamur: ergo &c.

Ad oppos. *1 Eth. c.* 8 1. SED contra: Ubi est fruitio ibi est delectatio: sed delectatio est conjunctio convenientis cum convenienti, Dei autem ad facturam nulla est convenientia, immo summa distantia: ergo nec delectatio: ergo nec fruitio.

Arist. 2 *de anim. context.* 123 & 124 2. ITEM excellens sensibile corrumpit sensum, vel saltem contristat, quia vera delectatio non est nisi in mediis: ergo pari ratione excellens intelligibile corrumpit, vel contristat intellectum. Sed Deus est excellentissima lux, ergo contristat, non delectat, ergo &c. Si dicas quod sensibilis potentia est corruptibilis, non intellectus; hoc non solvit, quia intellectus dum est in carne fatigatur, impeditur in actu, & corpore corrupto.

3 Phys. context. 63 3. ITEM ubi fruitio ibi quietatio: sed in infinito non est quietatio, quia semper est aliquid extra accipere: ergo cum Deus sit infinitus, in Deo non est quietatio: ergo non fruitio.

CONCLUSIO.

Deo est fruendum, cum ipse solus perfecte finiat.

RESP. ad arg. Dicendum quod Deo fruendum est, eo quod ipse solus perfecte finit, & delectat ipsam animam propter se, & super omnia.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod delectatio est conjunctio convenientis, &c. Dicendum quod est convenientia per unius naturæ participationem, & per comparationem. Prima convenientia facit communitatem univocationis. Secunda communitatem analogiæ sive proportionis. Et hæc est secundum triplicem differentiam, aut secundum similem comparationem duorum ad duo, ut sicut se habet homo ad animal, ita albedo se habet ad colorem. Aut secundum dissimilem comparationem duorum ad unum, ut animalis, & cibi ad sanitatem. Vel secundum comparationem duorum ad invicem, utputa cum unum est imitatio, vel similitudo alterius. Similitudo enim non convenit cum consimili in tertio, sed seipsa anima. Sic est in proposito, quia anima est expressa similitudo Dei. Hæc convenientia in uno extremo ponit inclinationem, & indigentiam, in alio quietationem, & sufficientiam, quia unum factum est propter alterum, unde ordinatur ad alterum. Et quoniam ad inclinationis quietationem & indigentiæ suppletionem, ubi est sensus, est delectatio, sive sequitur, ideo anima cum tali modo quietatur a Deo, fruitur eo. *Lib. 3 d. 14 & 22*

B

C

2. AD illud quod obiicitur quod excellentia sensibilis corrumpit sensum: ergo, &c. Dicendum quod non est simile de intelligere, & sentire. Et ad hoc est triplex ratio. Una est ex parte virtutis apprehensivæ. Alia ex parte apprehensi, sive obiecti. Tertia est ex parte modi apprehendendi. Ex parte virtutis apprehensivæ, quia sensus potest corrumpi, intellectus autem non. Cujus ratio est, quia sensus dependet ab organo, in quo est quædam medietas & harmonia, quæ non tantum corrumpitur per contrarium, sed per excellens: sed in- *Vid. dist. 3 p. 1 q. 1 ad primum.*

3 de ani. contex. 4 tellectus non dependet ab organo, quia vis est immaterialis, ideo non tristatur in excellenti. Ex parte objecti non est simile, quia objectum intelligentiæ excellens juvat, & confortat, quia influentia talis cognoscibilis procedit ab intimis, & intrat ipsam potentiam, & ideo ipsam corroborat, & confortat. Sicut si magnus mons daret virtutem portandi se, facilius ferretur quam parvus: sic est in intelligibili, quod Deus est. Sensibile autem objectum tantum extra excitat: & ideo hoc corrumpit, illud autem non. Ex parte modi apprehendendi similiter est dissimilitudo, quia sensus in apprehensione sui objecti tendit ad exterius, unde per illud dispergitur exterius, nec fortificatur interius, ideo debilitatur. Sed objectum intellectus cum sit intimum ipsi intellectui, in ejus perceptione virtus non dispergitur, sed colligitur, & quanto virtus est magis unita, tanto fortior.

3. Ad illud quod objicitur de infinito, Dicendum quod infinitum dicitur dupliciter, scilicet per privationem perfectionis: & sic materia dicitur infinita, & talis infiniti non est finire, sed potius finiri indiget, secundum quod est possibile. Alio modo infinitum dicitur per privationem limitationis: & quod sic infinitum est, proprie habet finire, quoniam ultra ipsum cum non sit majus cogitare, non convenit aliquid appetere. Unde talis infinitas convenit ultimo fini, quæ maxime habet finiendi rationem.

QUÆSTIO II.

An solo Deo, vel bono increato fruendum sit.

S. Thomas p. 2. q. 11. art. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 1. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 1. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 1. q. 3.
Scotus 1. Sent. dist. 1. q. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 1. q. 1.
Joan. Baccon. 1. Sent. dist. 1. q. 1.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 1. q. 1. art. 1.

Fundamenta. Utrum solo Deo, sive bono increato sit fruendum: & quod sic videtur. Illo solo est fruendum quod est propter se diligendum: sed illud est propter se diligendum, quod est propter se bonum: illud autem propter se est bonum, quod bonitatem quam habet nec habet ab alio, nec bonitas illa est ad aliud: hoc autem est solus Deus: ergo, &c. *1 Eth. c. 8*

Item illo solo est fruendum quod quietat animæ appetitum. Sed animæ appetitus non quietatur sufficienter nisi in eo quod est illa perfectius, & majus bonum, hoc autem est solus Deus: ergo, &c.

Item appetitus animæ non sufficienter quietatur, nisi per aliquid quod animam implet, quia ex ea parte anima deficit in quiete, qua deficit in plenitudine, sed est capax Dei secundum appetitum: ergo si omne creatum est in infinitum minus illo, nullum creatum supplet animæ appetitum. Et hoc est quod dicit Augustinus: Animam totius Trinitatis capacem, nihil minus, quam Trinitas potest implere. *Aug. de spiritu & ani. c. 6 & 7 to. 3*

Item bonum quod potest cogitari, potest appeti, ergo si aliquo majus bonum potest cogitari, majus illo potest appeti: sed omni finito majus potest cogitari, ergo majus potest appeti: ergo nullum finitum terminat animæ appetitum sufficienter: ergo solo bono infinito, quod est Deus, est fruendum: quo habito non potest amplius cogitari, nec desiderari.

1. Contra: Videtur quod bono creato contingat Frui, quia quamvis appetitus materiæ sit infinitus, tamen per formam creatam corporalem, & incorruptibilem sufficienter finitur: ergo similiter videtur quod sit aliquod bonum creatum, quod sufficienter finiet animæ appetitum: sed omni tali est fruendum: ergo aliquo bono creato est fruendum. *Ad oppos.*

2. Item appetitus humanus est finitæ capacitatis: ergo non capit nisi finitum, vel si capiat infinitum, capit finite: ergo si finiatur per illud quod capit, finitur per bonum finitum: ergo videtur quod aliquo bono finito sit fruendum.

3. Item

3. ITEM specialiter videtur quod homine sit fruendum, quia omni eo est fruendum quo Deus fruitur: sed Deus homine fruitur, quia hominem amat: sed amore illo quo amat se, amat hominem: quia non est in eo duplex amor: sed primus est fruitionis, ergo & secundus.

4. ITEM videtur specialiter de virtute. Quia omni illo est fruendum quod est propter se appetendum: hæc est manifesta per se: sed omne bonum honestum est propter se appetendum. Quia honestum est quod sua vi nos trahit, & dignitate sua nos allicit, sicut dicit Tullius, & Augustinus, dividitur honestum contra utile: sed virtus cadit in genere honesti, ergo virtute est fruendum.

Tullius in Rhetorica. Aug. lib. 83 q. 30. to. 4.

5. ITEM videtur specialiter de beatitudine. Omni eo est fruendum, quo habito animus quiescit, & delectatur, & nihil ultra potest quærere: sed beatitudo creata est hujusmodi: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Solo Deo proprie frui possumus: communiter autem frui licet iis, quæ spiritualiter delectant, & conjungunt fini.

RESP. ad arg. Dicendum quod solo Deo est fruendum, proprie accepto Frui, prout dicit motum cum delectatione, & quietatione. Sed communiter accepto Frui, prout dicit motum cum delectatione tantum, omnibus quæ spiritualiter delectant, & conjuncta sunt fini, cujusmodi sunt fructus, dona, & beatitudines, potest frui homo non indebite: sed primo modo solo Deo. Et ratio hujus est, quia nihil potest animam sufficienter finire, nisi bonum ad quod est creata. Hoc autem est bonum summum quod superius est anima, & bonum infinitum quod excedit animæ vires. Cognitio enim animæ rationalis est cognitio non arctata, unde nata est quodam modo omnia cognoscere: unde non impletur cognitio ejus aliquo cognoscibili, nisi quod habet in se omnia cognoscibilia, & quo cognito omnia cognoscuntur. Similiter affectio ejus nata est diligere omne bonum: ergo nullo bono sufficienter finitur affectus, nisi quod est bonum omnis boni, & quod est omnia in omnibus. De quo bono in Exodo: Ostendam tibi omne bonum: hoc autem est summum bonum: ergo, &c. Similiter nihil sufficienter finit animam, nisi bonum infinitum: quia ad hoc ut finiatur, necesse est ipsam finiri secundum existimationem, alioquin non esset beata, nisi se existimaret beatam. Existimatio autem supergreditur omne finitum: quia omni finito potest majus cogitari aliquid, ergo cum affectio posset se extendere eo ubi est existimatio, necessario affectio animæ supergreditur omne finitum: & si hæc nullo bono finito sufficienter finitur, fruendum est ergo solo Deo, quia summum bonum, & infinitum. Et non solum Deo fruendum propter perfectam fruitionem, sed etiam propter perfectam delectationem. Ad delectationem enim concernitur delectabile, & conjunctio ejus cum eo quod delectat. Omne autem quod delectat animam, delectat in ratione boni & pulchri: & quoniam solus Deus est bonitas & pulchritudo, ideo in Deo solo est perfecta delectatio. Item quia ibi est conjunctio, solus autem Deus est qui perfectissime conjungitur. Nam conjungitur secundum veritatem, & intimitatem. Solus enim Deus propter summam simplicitatem, & spiritualitatem illabitur animæ, ita quod secundum veritatem est in anima, & intimior animæ quam ipsa sibi. Omnes enim hæ quatuor rationes, ad unam reducuntur, scilicet ad hanc, quia nata est anima ad percipiendum bonum infinitum, quod Deus est: ideo in eo solo debet quiescere, & eo frui.

Ratio quadruplex. Prima. — 3. de Anima contex. 4. — Exod. 33. — Ratio 2 — Ratio 3 — Ratio 4

1. AD illud vero quod obiicitur de appetitu materiæ, dicendum, quod appetitus materiæ ordinatur ad formam tanquam ad perfectionem substantialem, ex qua & materia fit unum: & ideo necesse est, formam esse ejusdem generis cum materia, nec est omnino supra materiam: Ideo finita est omnis talis forma, talis autem si sit incorruptibilis, propter necessariam sui unionem arctat ap-

petitum materiæ, & arctatum finit. Unde non finitur in sua amplitudine. Appetitus autem animæ non sic arctatur propter unionem cum appetibili, immo dilatatur: & ideo oportet quod perficiatur aliquo omnino summo.

2. Ad illud quod obiicitur quod non capit nisi finite, dicendum, quod infitum bonum finite capit, quoniam ipsa est finita: sed quoniam bonum illud est infinitum, ideo ab ipso totaliter absorbetur, ut jam ejus capacitas undique terminetur. Unde non tantum gaudebit, sed sicut dicit Anselmus, in gaudium Domini introibit. Quod si totum caperet, & non vinceretur, nec absorberetur, adhuc posset insurgere appetitus ad amplius aliquid capiendum. Patet ergo quod ad hoc quod anima compleatur, quamvis capacitatem habeat finitam, tamen necesse est adesse bonum infinitum.

Ansel. Prosolog. c. 26 tom. 3.

3. Ad illud vero quod obiicitur de homine, dicendum quod Deus diligit hominem, & amor Dei est amor fruitionis: tamen homine non fruitur, quia diligendo se diligit hominem, id est, fruendo se utitur homine. Quod patet sic, quia dilectio Dei ad creaturam non est affectio, sed affectus communicatio. Communicatio autem secundum rationem habitualem, attenditur secundum bonitatem, quia bonum est quod natum est se communicare: secundum rationem vero actualem attenditur, sive respicit voluntatem: quia enim vult, ideo facit. Ratio ergo communicandi venit ex voluntate & bonitate, sicut ratio cognoscendi ab exemplari & intelligentia. Quia ergo ex conversione voluntatis supra suam bonitatem nos diligit, ideo se fruendo nos diligit.

4. Ad illud quod obiicitur de virtute, quod virtus est bonum honestum, dicendum quod bonum honestum dicitur dupliciter: aut quod est pure bonum, aut in quo relucet ejus similitudo. Primo modo, honesto est fruendum proprie accepto Frui, quia hoc solum terminat, & quietat. Secundo modo non, nisi communiter accipiatur, prout dicit delectationem. Hujusmodi enim propter assimilationem ad Deum, habent pulchritudinem qua nos delectant, & alliciunt: tamen in ipsis non est quiescendum, quia tunc amittunt pulchritudinem, quia virtutes cum ad se referuntur, superbæ sunt, & inflatæ.

Aug. lib. 19 de Civ. Dei cap. 25 to. 5.

5. Ad illud quod obiicitur de beatitudine, dicendum quod beatitudo creata non finit appetitum per se, sed per conjunctionem cum increata: unde anima ipsa diligit propter Deum, non propter se.

DISTINCTIO II.

De Mysterio Trinitatis, & Unitatis.

Cap. 1.

Hoc itaque vera ac pia fide tenendum est, quod Trinitas unus sit & solus verus Deus, ut ait Augustinus in 1 lib. de Trinitate, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & hæc Trinitas unius ejusdemque substantiæ, vel essentiæ dicitur, creditur, intelligitur, quæ est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur. Mentis enim humanæ acies invalida in tam excellenti luce non figitur, nisi per justitiam fidei emundetur. Item in lib. 1 Retractationum: Non approbo quod in oratione dixi: Deus qui non nisi mundos verum scire voluisti, responderi enim potest, multos etiam non mundos multa scire vera. De hac re ergo summa & excellentissima cum modestia & timore agendum est, & attentissimis auribus, atque devotis audiendum: ubi quæritur unitas Trinitatis, Patris, scilicet & Filii, & Spiritus sancti, quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid qua-

Cap. 4. to. 1.

Lib. 1 de Trin. c. 3 tom. 3

quæritur, nec fructuosius aliquid invenitur. Proinde omnis qui audit & legit ea, quæ de ineffabili & inaccessibili luce divinitatis dicuntur, studeat imitari, atque servare quod venerabilis Doctor August. in 1 libro de Trinitate, de se ipso ait: Non pigebit, me, inquit, sicubi hæsito quærere, nec pudebit sicubi erro, discere. Quisquis ergo audit hoc, vel legit, ubi pariter certus est, pergat mecum: ubi pariter hæsitat, quærat mecum: ubi errorem suum cognoscit, redeat ad me: ubi meum, revocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viam tendentes ad eum, de quo dictum est: Quærite faciem ejus semper. Cap. 2 in fin. & c. 3 to. 3 Psal. 104

Quæ fuerit intentio Scribentium de Trinitate.

Omnes autem catholici Tractatores, ut in eodem 1. libro de Trinitate cap. 4. August. ait, qui de Trinitate, quæ Deus est, scripserunt, hoc intenderunt secundum Scripturas docere, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus unius sint substantiæ, & inseparabili æqualitate, unus sint Deus, ut sit unitas in essentia, & pluralitas in personis: ideoque non sunt tres dii: sed unus Deus, licet Pater Filium genuerit, & ideò Filius non sit qui Pater est, Filiusque a Patre sit genitus: ideo Pater non sit qui Filius est, & Spiritus sanctus, nec Pater sit, nec Filius, sed tantum Patris, & Filii Spiritus, utrinque coæqualis, & ad Trin. pertinens Unitatem. Teneamus ergo Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum unum esse naturaliter Deum, ut ait August. in libro de fide ad Petrum cap. 1. neque tamen ipsum Patrem esse, qui Filius est: nec Filium ipsum esse, qui Pater est; nec Spiritum sanctum ipsum esse, qui Pater est aut Filius. Una est enim Patris, & Filii, & Spiritus sancti essentia, quam Græci usian vocant, in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus, quamvis sit personaliter alius Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus. De consec. dist. 3 c. Omnes. Aug. lib. 1 retr. c. 4 Ubi dixi de Patre, & Filio, qui gignit, & quem gignit, unum est dicendum fuit, unum sunt, sicut ipsa Veritas aperte Joan. 1 ait: Ego & Pater unum sumus.

Quis ordo sit servandus cum de Trinitate agitur.

Cæterum ut in primo libro de Trinitate August. docet. Primo secundum auctoritatem sanctarum Scripturarum, utrum fides ita se habeat, demonstrandum est. Deinde adversus garrulos ratiocinatores, elatiores magis quam capaciores, rationibus Catholicis, & similitudinibus congruis ad defensionem & assertionem fidei utendum est, ut eorum inquisitionibus satisfacientes, mansuetos plenius instruamus: & illi, si nequierint invenire quod quærunt, de suis mentibus potius quam de ipsa veritate, vel de nostra assertione conquerantur. Cap. 2 to. 3

Testimonia Sanctorum de Trinitate.

Proponamus ergo in medium veteris, ac novi Testamenti auctoritates, quibus divinæ Unitatis atque Trinitatis veritas demonstretur, ac primum ipsa legis exordia occurrant, ubi Moyses ait: Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est. Item: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te Deut 6 Exod. 20

de

de terra Ægypti, non erunt tibi alii Dii præter me. Ecce hic significavit Unitatem Divinæ naturæ. Deus enim, ut ait Ambrosius in primo libro de Trinitate, nomen est naturæ, Dominus vero nomen est potestatis. Item alibi Deus loquens ad Moysen, ait: Ego sum qui sum, & si quæsierint nomen meum, vade & dic eis: Qui est, misit me ad vos. Dicens enim, Ego sum, non, Nos sumus: &, Qui est, non, Qui sumus: apertissime declaravit unum solum Deum esse. In Cantico etiam Exodi legitur: Dominus omnipotens nomen ejus: non ait, Domini, Unitatem volens significare. Personarum quoque Pluralitatem, & naturæ unitatem simul ostendit Dominus in Genesi dicens: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Dicens enim, faciamus ad nostram, Pluralitatem personarum ostendit: dicens vero imaginem, Unitatem essentiæ. Ut enim dicit August. in libro de fide ad Petrum: Si in illa natura Patris & Filii & Spiritus sancti una esset tantum persona, non diceretur: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Cum enim dicit, ad imaginem, ostendit unam naturam esse, ad cujus imaginem homo fieret: cum vero dicit, nostram, ostendit eundem Deum, non unam, sed plures esse personas.

Vel de fide ad Gratianum, c. 1 & 2 tom. 4

Exod. 3

Exod. 15

Gen. 1

To. 3

Aperte ostendit quod nec solitudo, nec diversitas, nec singularitas ibi est, sed similitudo.

Hilarius circa finem dicti libri.

Circa med.

Hilarius quoque in libro tertio de Trinitate dicit, his verbis significari quod in Trinitate nec diversitas est, nec singularitas, vel solitudo: sed similitudo & pluralitas, sive distinctio, ait enim sic: Qui dixit: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: invicem esse sui similes: in eo quod dicit, imaginem & similitudinem nostram ostendit. Imago enim sola non est, & similitudo sibi non est: neque diversitatem duobus admisceri alterius ad alterum similitudo permittit. Item idem in quarto libro absolutius voluit intelligi significationem hanc non ad se esse referendam tantum, dicendo: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, professio enim consortii sustulit intelligentiam singularitatis: quia consortium aliquod nec potest esse sibi ipsi solitario, neque rursum solitudo solitarii recipit, Faciamus: *neque quisquam alieno a se loquitur,* Nostram. *Uterque ergo sermo, scilicet* Faciamus, *&* Nostram, *ut solitarium eundemque non patitur: ita neque diversum a se alienumque significat. Solitario convenit,* Faciam, *&* Meam; *non solitario vero convenit dicere,* Faciamus, *&* Nostram. *Uterque sermo ut non solitarium tantum, ita neque differentem esse, vel diversum esse significat. Nobis quoque nec solitarius, nec diversus est confitendus. Ita ergo Deus ad communem sibi cum Deo imaginem eandemque similitudinem hominem reperitur operari: ut nec significatio efficientis admittat intelligentiam solitudinis, nec operatio constituta ad eandem imaginem vel similitudinem, patiatur diversitatem divinitatis. In his verbis Hilarius pluralitatem personarum voluit intelligi nomine consortii: atque significavit nomine consortii, vel pluralitatis non poni aliquid, sed removeri. Pluralitas enim, vel consortium personarum cum di-*

dicitur, solitudo vel singularitas negatur: cum dicimus plures esse personas, significamus quod non est una sola. Ideo Hilarius volens ista subtiliter, & sane intelligi, ait: Professio consortii sustulit intelligentiam singularitatis: non dicit, posuit aliquid: ita etiam cum dicimus tres personas, singularitatem & solitudinem tollimus, & quod Pater non est solus, nec Filius est solus, nec Spiritus sanctus est solus, significamus: & quod nec Pater tantum est & Filius: nec Pater tantum & Spiritus sanctus: nec Filius tantum & Spiritus sanctus. De hoc autem in sequenti plenius agetur, ubi etiam secundum quid similes dicantur tres personæ, & utrum aliquo modo sit ibi diversitas, vel differentia ostendetur. Dist. 19 & 24 31 & 34 huius libri.

Ad idem quod cœperat, redit, ut alias auctoritates supponat.

*Nunc vero ad propositum redeamus, & ad ostendendum personarum pluralitatem, atque essentiæ divinæ unitatem, alias Sanctorum auctoritates inducamus. Moyses dicit: In principio creavit Deus cœlum & terram: per Deum significans Patrem: per principium, Filium. Et pro eo quod apud nos Deus dicitur, Hebraica veritas habet * heloym: quod est plurale hujus singularis, quod est hel. Quod ergo non est dictum hel, quod est Deus: sed heloym, quia interpretari potest dii, sive judices, ad pluralitatem personarum refertur. Ad quam etiam illud attinere videtur, quod diabolus per serpentem dixit: Eritis sicut dii. Pro quo in Hebraico habetur heloym: ac si diceret: Eritis sicut divinæ personæ. Ille etiam maximus Prophetarum & regum David, qui suam cæteris præfert intelligentiam, dicens: Super senes intellexi: Unitatem Divinæ naturæ ostendens ait: Dominus nomen est illi: non dicit: Domini. Alibi etiam ejusdem unitatem, & æternitatem simul ostendens, ait ex persona Dei Israel: Si me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. Aliud horum, ut dicit Ambros. in libro primo de * Trinitate, significat æternitatem: aliud unitatem substantiæ indifferentis, ut neque posteriorem Patre, neque alterius divinitatis, Filium, vel Spiritum sanctum esse credamus. Nam si Patre posterior est Filius, vel Spiritus sanctus recens est: & si unius non est divinitatis, alienus est: sed nec posterior est, quia recens non est: nec alienus, quia ex Patre natus est Filius, ex Patre procedit Spiritus sanctus. Alibi quoque distinctionem personarum insinuans ait: verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Alibi etiam ait: Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ. Trina enim confessio Dei, Trinitatem exprimit personarum: Unitatem vero essentiæ aperit, cum singulariter subjungit, eum. Isaias quoque dicit se audisse seraphim clamantia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus. Per hoc quod dicit ter Sanctus. Trinitatem significat. Per hoc quod subdit, Dominus Deus, Unitatem essentiæ. David quoque æternam Filii generationem aperte insinuat ex persona Filii, dicens: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. De hac generatione ineffabili Isaias ait: Generationem ejus quis enarrabit? In libro quoque Sapientiæ æternitas Filii cum Patre monstratur, ubi Sapientia ita loquitur:*

Marginalia: Gen. 1 — אלהים — Gen. 3 — Psal. 118 — Psal. 67 — Psal. 80 — * Vel de fide ad Gratianum, tom. 4 c. 5. — Psal. 32 — Psal. 66 — Isa. 6 — Psal. 2 — Isa. 53

Do-

Prov. 8 *Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio: ab æterno ordinata sum, antequam terra fieret: necdum erant abyssi, & ego jam concepta eram: necdum fontes, necdum montes aut colles, & ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, & cardines orbis terræ: quando præparabat cœlos, aderam: quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies ludens coram eo. Ecce aptum de æterna genitura testimonium, quo ipsa Sapientia perhibet se ante mundum conceptam esse, & parturiri, id est genitam, & apud*
Eccl. 24 *Patrem æternaliter existere. Ipsa etiam alibi ait: Ego ex ore Altissimi prodii primogenita ante omnem creaturam. Michæas quoque Propheta æternam Verbi generationem, & temporalem ex Maria simul insinuavit, dicens: Et*
Mich. 5 *tu Bethleem Ephrata, parvulus es in millibus Juda: ex te egredietur, qui sit dominator in Israel: & egressus ejus ab initio a diebus æternitatis.*

Specialia Testimonia de Spiritu sancto.

De Spiritu sancto etiam expressa documenta in veteri Testamento habe-
Gen. 1 *mus. In Gen. enim legitur: Spiritus Domini ferebatur super aquas. Et Da-*
Psal. 138 Sap. 1 *vid dicit: Quo ibo a Spiritu tuo? In libro Sapientiæ dicitur: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, benignus est enim spiritus sapientiæ. Isaias*
Isa. 61 *quoque ait: Spiritus Domini super me.*

De Testimoniis novi Testamenti.

Nunc vero post Testimonia veteris Testamenti de fide sanctæ Trinitatis, & Unitatis, ad novi Testamenti auctoritates accedamus, ut in medio duo-
Aba. 3 Aug. lib. *rum animalium id est, Testamentorum cognoscatur veritas, & forcipe de al-*
18 de Civ. *tari sumatur calculus, quo tangantur ora fidelium. Dominus itaque Christus*
cap. 32 tom. 5 *unitatem divinæ essentiæ, ac personarum Trinitatem aperte insinuat, dicens*
Isai. 6 *Apostolis: Ite Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spi-*
Mat. ult *ritus sancti: In* Nomine *utique ait, ut Ambrosius ait in libro primo de Tri-*
* Vel de *nitate, non in nominibus, ut unitas essentiæ ostendatur. Per nomina tria quæ*
fide ad Gratianum, c. 1 *supposuit, tres esse personas declaravit. Ipse etiam ait: Ego & Pater unum sumus,* Unum *dixit, ut ait Ambrosius in eodem, ne fiat discretio potestatis*
Joan. 10 *naturæ: & addidit,* Sumus, *ut Patrem, Filiumque cognoscas, scilicet ut perfectus Pater Filium perfectum genuisse credatur: & quod Pater & Filius unum sint, non confusione personæ, sed unitate naturæ. Joannes quoque in epi-*
1 Joan. 5 *stola canonica ait: Tres sunt qui Testimonium perhibent in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. Ipse etiam in initio Evangelii sui ait: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus*
Joan. 1 *erat Verbum. Ubi aperte ostendit Filium semper, & æternaliter fuisse apud Patrem, ut alium apud alium. Apostolus quoque aperte Trinitatem distinguit,*
Gal. 4 *dicens: Misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra. Et alibi: Si Spiri-*
Rom. 8 *tus ejus qui suscitavit Jesum, habitat in nobis, &c. Item alibi Trinitatem*
Rom. 11 *atque Unitatem evidentissime commendat, dicens: Quoniam ex ipso, & per*
lib. 1 c. 6 to n 3. *ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria.* Ex ipso *dicit, ut Augustinus in li-*

libro de Trinitate ait, propter Patrem: Per ipsum *dicit, propter Filium:* In ipso, *propter Spiritum sanctum. Per hoc vero quod non ait,* Ex ipsis, Per ipsos, *&* In ipsis, *nec ait,* Ipsis gloria, *sed* Ipsi, *insinuavit hanc Trinitatem unum Deum esse. Sed quia singulæ pene syllabæ novi Testamenti hanc ineffabilis Unitatis, atque Trinitatis veritatem concorditer insinuant: inductioni testimoniorum super hac re supersedeamus, & rationibus congruisque similitudinibus ita esse, prout infirmitas nostra valet, ostendamus.*

DISTINCTIO II.

De Trinitate, & Unitate secundum quod creditur, &c.

Hoc itaque vera, ac pia fide tenendum est.

EXPOSITIO TEXTUS.

Divisio. SECUNDA pars primi Libri, in qua materia indagata, incipit eam Magister prosequi, dividitur præsertim in duas partes, quoniam dupliciter est considerare res quibus fruendum est, scilicet in se & in comparatione ad creaturas. In se ratione Trinitatis & unitatis. In comparatione ad creaturas ratione scientiæ, potentiæ, & voluntatis. Primo ergo agit de Sancta Trinitate, & Unitate. Secundo de scientia, & potentia, & voluntate, infra distinct. 35. *Cumque supra disseruerimus*. De ipsa autem sacratissima Trinitate tripliciter contingit tractare. Quoniam primo contingit ipsam credere. Secundo creditam intelligere. Tertio intellectam dicere, sive enuntiare. Credere autem est per auctoritatem, intelligere per rationem, dicere per Catholicam, & rationabilem locutionem. Ideo primo de ipsa Trinitate, & Unitate agit secundum quod creditur. Secundo de ipsa secundum quod credita per rationem intelligitur, infra distinctione 3. *Apostolus namque ait:* Tertio secundum quod credita, & intellecta rationabiliter & Catholicæ exprimitur, infra distinct. 22. *Post prædicta nobis disserendum videtur de nominum diversitate*. Et patet ordo. Prius enim & verius est eam credere quam intelligere; multi enim credunt qui non intelligunt: & prius similiter est intelligere

A quam sermone exprimere. Prima pars, scilicet secundum quod creditur, continet præsentem distinctionem: & quoniam materia est difficillima: Primo ponit modum procedendi: Secundo vero exequitur ibi: *Proponamus ergo in medium*.

ITEM prima pars habet tres partes. In prima, premisso procemio de mysterio Trinitatis & Unitatis, tangit modum agendi: *Quoniam debet esse cum modestia, timore, & diligentia*, præmittens materiam circa quam agere intendit. In secunda subjungit intentionem scribentium de Trinitate, ibi: *Omnes autem Catholici Tractatores*. Tertio tangit ordinem, ibi: *Cæterum ut in* B *primo libro*. Modus scribendi de Trinitate debet esse fundatus supra intellectum fidei, & cum modestia, & timore propter periculum. Intentio scribentium de Trinitate est, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt tres personæ, & unus Deus. Ordo scribendi est, primo per auctoritates ostendere veritatem, deinde per rationes & congruas similitudines. Similiter secunda pars in qua Magister auctoritatibus sacræ Scripturæ intendit ostendere Trinitatem, & Unitatem, habet duas partes, secundum quod sacra Scriptura habet duas partes, scilicet novum, & vetus Testamentum. Ideo primo ostendit hoc per auctoritates veteris Testa- C menti, deinde per auctoritates Novi; ibi: *Nunc vero post testimonia*, &c. Et quoniam vetus Testamentum duas habet partes, scilicet Legem, & Prophetas, in quibus fides explicatur, ideo ostendit primo per testimonia Legis. Secundo per testimonia Prophetarum, ibi: *Ille etiam maximus Prophetarum*. Prima iterum pars in qua probat per testimonia Legis, duas habet partes. Primo enim

enim probat essentiæ Unitatem. Secundo Unitatem simul, & Trinitatem, ibi: *Personarum quoque pluralitatem*. Similiter illa pars de Testimoniis Prophetarum habet duas partes. In prima probat essentiæ unitatem, & personarum pluralitatem in communi. Secundo vero specialiter ostendit Filii generationem, & Spiritus sancti processionem, ibi: *David quoque æternam Filii generationem*. Similiter illa pars in qua probat per auctoritates novi Testamenti, habet duas partes. Primo enim probat per auctoritates, sive per testimonia Jesu Christi. Secundo per auctoritates Apostolorum, ibi: *Joannes quoque in epistola*, &c. Auctoritates, & earum explanationes, & numerus, & diversitates satis patent in litera.

Purgatissimis mentibus cernitur. Dub. I.

Videtur hoc male dicere, quia nulla mens dum est in via, purgatissima est, sed tantum in patria.

Resp. Dicendum quod mens ad hoc quod Deum contempletur perfecte, indiget purgari quoad intellectum, & affectum: ideo dicit per justitiam fidei, id est, per fidem quæ facit justum in opere, & per se purgat intellectum: sed justitia affectum. Utriusque autem purgationis triplex est gradus. Nam intellectus purgatus est cum abstrahitur a sensibilibus speciebus, purgatior cum mundatur a phantasticis imaginibus, purgatissimus cum a physicis rationibus. Gradus purgationis affectus, sunt isti: purgatus est affectus cum mundatur a culpa, purgatior cum a sequela, purgatissimus cum ab occasione: hoc autem possibile est fieri in via: ideo dicit Magister: *Purgatissimis mentibus*, &c. & in hoc statu idoneus est contemplari.

Mentis enim humana acies invalida, in tam eccellenti luce non figitur. Dub. II.

Contra: Videtur enim quod mundata non figatur ibi: quia quantuncumque mundetur, adhuc excedit lux illa improportionabiliter aciem mentis: ergo si propter sui excellentiam non potest videri a non habente fidem, nec etiam ab habente.

Resp. Differt dicere, considerari, & figi, & comprehendi. Considerari potest lux divina a mente non munda, ut a Philosophis: sed figi non potest in illa, nisi mens a vitiis pura: comprehendi non potest, nisi in patria. Ratio autem quare non potest figi, est duplex: Una quia est supra intellectum, & ideo intellectus in ea non figitur nisi habeat glutem affectus, sed statim recedit: Alia ratio, quia oculus sanus est illi luci proportionabilis secundum qualitatem, & sic non secundum quantitatem: sed si oculus sit infirmus, sive lippus, sicut est in non habente fidem, utroque modo est improportionabilis, & ideo non figitur.

Deus enim & Dominus, nomen est naturæ, & nomen potestatis. Dub. III.

Obiicitur contra hoc, verbum Ambrosij, quia dicit Damascenus: Hoc nomen, Deus, imponitur ab operatione, unde dicitur ab æthein, quod est ardere, vel a thein quod est fovere, vel a theastæ, quod est videre. *Lib. 1 c. 12 de orth. fide Id. dicit auctor. to 1 in princ. sacra Scr.*

Resp. Dicendum quod de hoc nomine, & consimilibus est loqui dupliciter. Aut quantum ad id cui imponitur, & sic est nomen naturæ: quia ei imponitur quod est summa natura. Aut quantum ad id a quo imponitur, & sic est nomen operationis, quia imponitur ab opere.

Ego sum qui sum. Dub. IV.

Quæritur de hac circumlocutione: Utrum hoc nomen *Ego sum qui sum*, sit nomen essentiæ, vel personæ: Et quod personæ, videtur: quia pronomen demonstrativum certam significat personam. Et iterum, loqui est actus personæ. Si forte dicas, quod, *Ego*, quia significat originem, stat pro persona Patris: *Sum*, quia significat actum egredientem, stat pro persona Filii: *Qui*, relativum nectens utrumque, stat pro per-

persona Spiritus sancti. Hoc nihil est, quia pro eodem stat relativum, & antecedens.

A

Resp. Dicendum quod illud nomen, *Qui est*, & *Ego sum qui sum*, est nomen essentiæ propriæ: hic enim est quædam circumlocutio, significans entitatem in omnimoda perfectione, & absolutione, & hoc est nomen proprium divinæ substantiæ. Et quod obijcitur, quod pronomen significat certam personam, dicendum quod persona ibi dicitur certum suppositum Verbi: & hoc, est substantia & natura.

Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. *Dub. V.*

Quæritur utrum imago stet ibi pro essentia, aut pro persona. Si pro essentia, ergo idem est dicere imaginem nostram, quod essentiam nostram. Si pro persona, non debet dici *nostra*, sed *mea*. Si pro imagine creata, nihil ad propositum, quia per hoc non probatur unitas naturæ.

Resp. Dicendum quod secundum quod Doctores Sancti hic accipiunt, imago & similitudo dicit essentiam, & relationem. Importat enim imago unitatem cum distinctione, & similitudo similiter propter intrinsecam relationem. Et ideo in hoc nomine, *Imago & Similitudo*, quantum ad aliquid suæ significationis, notatur unitas essentiæ: quantum ad aliquid notatur pluralitas personarum. Et ideo aliter exponit Augustinus, aliter exponit Hilarius. Augustinus considerat partem significati secundum essentiæ unitatem: sed Hilarius totum. Unde dicit quod nomine Imaginis, & Similitudinis simul intelligitur unitas, & pluralitas. Similiter Augustinus in hoc quod est: *Faciamus*, & *Nostram*, considerat solum consignificatum: & ideo pluralitatem. Hilarius vero considerat, & significatum, & consignificatum. Ideo in utroque dicit intelligi pluralitatem, & unitatem.

Aug. de fide ad Pet. c. 1 sub fin. to. 3 & lib. 3 de Gen. ad lit. c. 19

Hil. lib. 3 de Tri. circa finem.

Neque diversitatem duobus admisceri alterius ad alterum similitudo permittit. Dub. VI.

Contra ista verba Hilarij obiicitur: Similitudo est rerum differentium eadem qualitas: ergo similitudo compatitur secum differentiam.

Resp. Dicendum quod est similitudo secundum accidens, & similitudo secundum substantiam. Et hæc est duplex, secundum totum, & secundum partem. Similitudo secundum accidens, vel secundum partem substantiæ admittit diversitatem: sed non similitudo secundum totum. Et quoniam in divina essentia est summa simplicitas: ideo non potest esse similitudo secundum accidens, neque secundum partem: & ideo similitudo non compatitur diversitatem naturæ.

B

Significavit nomine consortii, vel pluralitatis non poni aliquid, sed removeri. Dub. VII.

Contra: Quia ex his verbis Magistri videtur quod omnis numeralis dictio secundum ipsum nihil ponat, sed tantum privet: sed hoc videtur falsum. cum enim in divinis sit vera pluralitas personarum, non tantum privative, sed etiam positive, videntur dici.

C

Resp. Hæc fuit positio Magistri quæ communiter non tenetur, quia non habet veritatem, sicut infra melius patebit. Tamen Magister excusatur, quia dixit quod non ponunt aliquid nomina numeralia, quia important numerum qui non est proprie in divinis. Numerus enim causatur ex unitatum aggregatione, & distinctione: & distinctio unitatum fit tripliciter, continui divisione, formarum [1] disperatione, gradu, sive ordine. Quoniam igitur in divinis non est aggregatio, nec taliter distinctio, ideo nec numerus proprie.

Dist. 24 ar. 2 q. 1

In principio creavit Deus cœlum, & terram. Dub. VIII.

Quæritur quare magis hoc nomen, *Deus*,

D

[1] *Ed. Ven.* dispersione *Ed. Lug.* disparatione

Deus, ſtet, ſive ſupponat pro perſona Patris, quam pro perſona Filij: & quomodo Trinitas intelligatur ex hoc.

Ric. ar. 2 q. 1 RESP. Ad hoc dicendum, octo modis innuitur nobis perſonarum pluralitas in Scriptura. Primo modo ſignificatione: *Mat. ult.* In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Secundo: conſignificatione: *Gen. 1* In principio creavit. Ubi habemus nos, Deus, Hebræi *Heloym*, quod eſt nominativus pluralis hujus nominativi ſingularis *Hel.* Tertio modo ſuppoſitione, ut cum dicitur, Deus genuit Deum: *Prov. 8* Ante omnes colles ego parturiebar, id eſt, generavit me Dominus. *Gen. 1* Quarto modo appropriatione, ibi: *In principio creavit Deus, &c.* Deus enim ibi Patri appropriatur, & Principium Filio. Quinto modo iteratione: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. *Isa. 6* Sexto modo ordine verborum: Pſalmus: Benedicat nos Deus Deus noſter, benedicat nos &c. Septimo modo connotatione in actu miſſionis, ut cum dicitur ad Galatas: *Gal. 4* Miſit Deus, &c. Octavo modo apparitione ſicut apparuerant Abrahæ: *Gen. 18* Tres viri.

Ille etiam maximus Prophetarum.
Dub. IX.

Matt. 17 CONTRA: Quia ſuper illud Matthæi: Apparuerunt illis Moyſes & Helias, dicit Gloſ. Helias fuit maximus Prophetarum: non ergo David.

RESP. Spiritus Prophetiæ in majori abundantia datus, Prophetam Domini facit excellentiorem. Poteſt ergo dupliciter dari in majori abundantia: aut quia ad plura, aut quia ad altiora. Heliæ datus eſt ad plura, quia ad futurorum prævisionem, & miraculorum operationem. Sed David ad altiora, quia ſicut patet ex ejus Prophetia, plura vidit clarius, quia Prophetia intellectuali.

Dominus poſſedit me in initio, &c.
Dub. X.

Obiicitur, quia poſſeſſio eſt rei inferioris: ordo rei poſterioris: conceptio ſimiliter ſonat in ſexus fragilitatem & partus ſimiliter. Quæ omnia non conveniunt divinis.

RESP. Sapientia deſcribitur per comparationem ad effectus, & per comparationem ad principium. Et quoniam per comparationem ad effectus habet in ſe theſaurum infinitum in numeroſitate, & habet ordinem in diſcretione, ideo deſcribitur per verbum poſſidendi, & ordinandi. Deſcribitur etiam per comparationem ad ſuum principium a quo emanat emanatione intrinſeca, in eo quod eſt de ſubſtantia emanantis. Ideo deſcribitur per verbum conceptionis, & parturitionis.

ARTICULUS I.

AD declarationem eorum quæ de ſacra Trinitate, & Unitate dicit Magiſter, quatuor poſſunt quæri circa partem iſtam. Primo quæritur, utrum in Deo ſit ponere eſſentiæ ſive naturæ Unitatem. Secundo utrum in Deo ſit ponere Perſonarum pluralitatem. Tertio utrum in divinis perſonis ſit ponere Infinitatem. Quarto & ultimo, utrum in divinis perſonis ſit ponere Trinitatem.

QUÆSTIO I.

An ſit unus Deus tantum.

Alexand. Alenſis p. 1. q. 14. Membro 2.
S. Thomas 1. p. q. 11. art. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 2. q. 1.
Lactant. Firm. li. 1. de falsa Relig. c. 4. 5. 6. 7.
Henricus in ſumma art. 25. q. 1. & 73.
Durandus 1. Sent. diſt. 2. q. 1.
Scotus 1. Sent. diſt. 2 q. 3.
Thom. Arg. diſt. 2. q. 1. & 4.
Gabr. Biel. 1. Sent. diſt. 2. q. 10.

QUOD in Deo ſit ponere eſſentiæ ſive naturæ Unitatem, videtur ratione oſtenſiva, triplici habita ſuppoſitione quam oportet poni. Tum propter ejus ſimplicitatem. Tum propter communem animi conceptionem: quæ eſt quod Deus eſt, quo majus excogitari non poteſt. Tum ratione ſtatus, qui non eſt niſi in ſummo, & primo. Suppoſitio prima eſt, quod Deus eſt **Fundamenta.** *Boet. lib. 2 de Hebdo. Ariſt. 12 Meta. contex. 30 & 8 phyſ. contex. 34*

eſt ſimpliciſſimus. Ex hac arguitur quod cum nullo alio diverſo poſſit communicare, quia ſi communicat & differt: ergo non ſunt idem, ergo eſt ibi compoſitio. Si nihil poteſt communicare, ergo nec deitatem nec entitatem: ergo ſi ſunt duo Dij, cum unus ſit ens, alter non eſt ens: ſi unus eſt Deus, alter non eſt Deus: ergo ſi duo ſunt Dij, non ſunt duo Dij.

ITEM Secunda ſuppoſitio eſt, quod Deus eſt omnipotentiſſimus. Ex hac arguitur, ergo poterit facere quod omnis alia potentia a ſua nihil poſſit: ergo ſi ſunt duo diverſi in natura, hoc poteſt facere unus de altero quod alter nihil poſſit, & e converſo. Sed qui poteſt potentia auferri, non eſt Deus: ergo ſi duo ſunt Dij, nullus eſt Deus.

ITEM tertia ſuppoſitio eſt quod Deus eſt ſimpliciter ſummus. Ex hac arguitur: Ergo omnia ſunt infra ipſum, ergo omnia alia ad ipſum, & ab ipſo. Si ergo ſunt duo Dij, unus eſt infra alterum, & e converſo: unus eſt ab alio ſecundum naturam diverſam, & e converſo: unus eſt ad alterum, & e converſo: ſed quod eſt infra aliud in natura, & ab alio, & ad aliud, non eſt Deus: ergo &c.

ITEM hoc poteſt probari per deductionem ad impoſſibile. Si ſunt duo Dij, aut unus eſt ubi alius, aut non eſt. Si unus ubi alter: ergo unus in altero, cum ſint eodem modo eſſendi, ergo unus eſt alteri materialis: ergo alter non eſt Deus. Si unus eſt non ubi alter: ergo uterque limitatus, ergo neuter infinitus.

ITEM ſi plures ſunt Dij boni, aut unus intelligit alterum, aut non. Si non, ergo uterque eſt ignorans. Si intelligit, aut ergo per præſentiam, aut per ſpeciem, aut per ſeipſum. Si per præſentiam, ergo unus in altero: ergo Deus illabitur Deo, & perficit Deum. Si per ſpeciem, ergo compoſitus. Si per ſeipſum, ergo unus exemplar alterius, ergo & principium.

ITEM ſi duo ſunt Dij diverſi, quorum uterque eſt ſummum bonum, aut unus diligit alterum, ut diligendus eſt, aut non. Si ſic, cum uterque ſit ſum- A mum bonum, uterque eſt diligendus amore fruitionis: ergo uterque fruitur altero: ſed qui fruitur alio bono a ſe, illo indiget: ergo unus indiget alio: ergo uterque eſt indigens, ergo neuter Deus.

1. SED contra: Plus poteſt Deus facere quam intellectus noſter poſſit cogitare. Sed intellectus humanus, utpote gentium, intelligit plures Deos omnipotentes, ergo Deus poteſt hoc facere. Sed quidquid poteſt eſſe in divina natura, eſt ibi: quia æterna: ergo, &c. Ad oppoſ.

2. ITEM plura bona ſunt meliora paucioribus: ſed plures Dij ſunt plura bona: ergo melius aliquid erunt duo, B quam unus. Sed ſecundum Anſelmum: Omne quod melius eſt circa Deum eſt ponendum: ergo eſt ponere plures Deos. *Ariſt. 3 phyſ. contex. 12* *Monol. c. 15 to. 3*

3. ITEM Quorum eſt diverſa operatio, diverſa eſt virtus, & diverſa eſt natura: ſed operatio trium perſonarum eſt diverſa, quia apparitio in columba fuit ſolius Spiritus ſancti, & ſolus Filius aſſumpſit humanam naturam: ergo ſunt diverſi in ſubſtantia; ergo ſunt plures Dij.

4. ITEM magna potentia eſt, quæ poteſt magnum, & major, quæ majus, & maxima, quæ maximum: ſed Deus ſuper omnia eſt ſumme potens, ergo poteſt producere ſummum bonum. C Sed hoc eſt Deus: ergo cum in æternis ſit idem eſſe & poſſe, ergo, &c. *Ariſt 3 phyſ. contex. 32*

CONCLUSIO.

Plures Deos eſſe, non ſolum non eſt poſſibile, ſed neque intelligibile, ſi proprie intelligatur hoc nomen, Deus.

RESP. ad arg. Dicendum quod impoſſibile eſt plures Deos eſſe, & ſi recte accipiatur ſignificatum hujus nominis, Deus, non ſolum eſt impoſſibile, ſed etiam non intelligibile. Deus enim dicit ſimpliciter ſummum, & in re, & in opinione cogitantis. Quia in re, ideo omnia ab ipſo, & in ipſo, & ad ipſum; & in ipſo omnino eſt ſi[illegible]rus, ideo

ideo impossibile est intelligere, salvo hoc intellectu, quod aliquid sibi parificetur aliud ab ipso. Item nihil majus Deo cogitari potest, nec etiam æquale, quia summum in opinione: ideo impossibile, & non intelligibile est ponere plures Deos.

1. Ad illud ergo quod obiicitur de Gentibus; dicendum, quod non fuit intellectus: sed fictio, præterea non intelligebant Deum secundum nobilitatem divinam: ideo non valet.

Et ad illud: Plus potest Deus facere, &c. dicendum quod duplex est intellectus, scilicet, rationalis, & phantasticus. De primo verum est, sed de secundo non: quia multa possumus cogitare secundum phantasiam, quæ Deus non potest facere: quia non convenit illi, in quo inconveniens minimum est impossibile.

2. Ad illud quod obiicitur, quod plura bona sunt meliora paucioribus; dicendum quod istud habet veritatem in bono creato, & finito, quod ratione suæ finitatis recipit bonitatis augmentum per additionem alterius boni: non autem habet veritatem in bono infinito, quia quantumcumque addas bonum infinitum infinito, semper ego intelligo de bonitate tantum in uno, quantum in pluribus.

3. Ad illud quod obiicitur de diversitate operationum; dicendum quod Pater & Filius & Spiritus Sanctus in omni operatione conveniunt, sed in relatione differunt. Unde in incarnatione est operatio productionis illius naturæ, & est unio. In primo conveniunt tres personæ: in secundo non. Similiter in columba est columbæ formatio & ejus signatio. In primo conveniunt: in secundo non. Exemplum Augustini de Trinitate est, quod ad formationem hujus nominis, memoria, concurrit memoria, intelligentia, & voluntas: hoc tamen nomen memoria, significat alteram potentiarum: simili modo est in proposito.

Aug. de Trin. li 4 c. 21 to. 3

4. Ad illud quod obiicitur, quod magna potentia &c. dicendum quod producere aliquid est tripliciter. Vel de se ipso, vel de aliquo creato, vel de nihilo. De seipso potest Deus producere summum simpliciter, sed ille non erit alius in natura propter naturæ simplicitatem. De alio vel de nihilo non potest producere summum simpliciter sed in genere, non propter defectum potentiæ agentis, sed propter defectum creaturæ, quam necesse est esse limitatam, & ita non potest producere alium Deum.

QUÆSTIO II.

An cum Dei Unitate pluralitas Personarum ponenda sit.

Alexander Alensis 1. p. q. 14. Membro 5.
S. Thom. 1. p. q. 39. art. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 2. p. 2. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 1. q. 4.
Richardus 1. Sent. dist. 1. q. 1.
Henricus in summa, art. 53.
Franciscus de Mayron. 1. Sent. dist. 2. q. 14.
Scotus 1. Sent. dist. 2. q. 4.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 2. q. 2. art. 4.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 2. q. 11.

Utrum sit ponere in Deo personarum pluralitatem. Et quod sic ostenditur supponendo de Deo quatuor. Primum est, quod in ipso sit summa beatitudo. Secundum est, summa perfectio. Tertium est, summa simplicitas. Quartum est, summa primitas. Fundamenta.

Ex prima suppositione, arguitur sic: Ibi est summa beatitudo, sed ubicunque est summa beatitudo, est summa bonitas, summa charitas, & summa jucunditas. Sed si est summa bonitas, cum bonitatis summæ sit se communicare, & hoc est maxime in producendo ex se æqualem, & dando esse suum: ergo, &c. Si summa charitas, cum charitas non sit amor privatus, sed ad alterum: ergo requirit pluralitatem.

Item si summa jucunditas; cum nullius boni sine socio sit jucunda possessio, ergo ad summam jucunditatem requiritur societas, & ita pluralitas.

Ex secunda suppositione arguitur sic: Ibi est summa perfectio, sed perfectionis est producere talem qualis ipse est in natura: ergo necesse est ibi esse multiplicationem sed hoc non potest esse secundum aliam essentiam, ergo oportet quod sit secundum aliam personam sive suppositum.

Ex tertia suppositione arguitur sic: Ibi est summa simplicitas: sed simplicitatis est quod aliqua natura sit in pluribus, ut patet in universali, sed ex defectu simplicitatis est quod numeretur in illis: ergo si in Deo est simplicitas in nihilo deficiens, est in pluribus non numerata essentia: ergo, &c.

Ex quarta suppositione arguitur sic: Ibi est summa primitas: sed quanto aliquid est prius, tanto fœcundius est, & aliorum principium: ergo sicut essentia divina, quia prima, est principium aliarum essentiarum: sic persona Patris cum sit prima quia a nullo est principio, habet fœcunditatem respectu personarum: sed fœcunditas in Deo respectu Dei non potest esse nisi actui conjuncta: ergo necesse est plures esse personas.

Ad oppos. 1. SED contra: Videtur quod ex eisdem suppositionibus posset argui contrarium, & ita destruuntur rationes, & conclusiones jam positæ. Si enim ibi est summa beatitudo; cum beatus per essentiam sibi soli sufficiat ad beatitudinem: ergo non est necesse ponere aliam personam ad beatitudinem, sive jucunditatem.

2. ITEM contra secundam suppositionem sic obiicitur: Si est ibi perfectio summa: ergo æque plena & perfecta est essentia in una persona, ut in pluribus. Si autem ultra perfectionem additio est superflua, pluralitas est superflua: & si hoc, cum in divinis nihil sit superfluum, pluralitas non erit in divinis.

3. ITEM contra tertiam rationem sic: Si est ibi summa simplicitas, cum pluralitas opponatur simplicitati, & opposita non possunt esse circa idem: ergo si Deus est unus, & in eo est simplicitas: non ergo pluralitas, cum per omnia sit simplex.

4. ITEM contra quartam suppositionem sic: Si ibi est summa primitas: ergo cum status sit in primo principio, & status est in Unitate: ergo primitas non ponit pluralitatem, sed unitatem: ergo videtur quod una sit tantum persona.

CONCLUSIO.

Personarum pluralitas in divinis est ponenda, ut docet fides.

RESP. ad arg. Dicendum quod in divinis est ponere personarum pluralitatem, sicut fides dicit, & rationes prædictæ ostendunt, si quis sine contradictione consideret. Nam ratione simplicitatis essentia est communicabilis, & potens esse in pluribus. Ratione primitatis, persona est ex se nata aliam producere, & voco hic primitatem, innascibilitatem, ratione cujus, ut dicit antiqua opinio, est fontalis plenitudo in Patre ad omnem emanationem, & hoc infra patebit. Ratione perfectionis, ad hoc est apta & prompta. Ratione beatitudinis & charitatis, eadem essentia divina est voluntaria. Quibus conditionibus positis, necesse est ponere personarum pluralitatem. *Dist. 28 p. 1 q. 1 ad ult.*

1. AD illud ergo quod objicitur in contrarium, quod beatus per essentiam sibi soli sufficit: ergo non indiget, &c.; Dicendum quod verum est quod non indiget, nec ponendus est alius propter indigentiam tanquam beatificans, sed in beatitudine communicans.

2. Similiter ad illud quod objicitur, quod deitas æque plena & perfecta est in uno, ut in pluribus; dicendum quod & si sit æque plene, non tamen ita plene declaratur: & præterea eo ipso quo plene est in Patre, redundat in alias personas redundantia perfectionis.

3. AD illud quod objicitur quod pluralitas repugnat simplicitati; dicendum quod est quædam pluralitas per additionem, & hæc repugnat: quædam per originem, & hæc non addit, nec componit, nec repugnat simplicitati: sed potius solitudini, & sic est in divinis, ut infra patebit. *Dist. 8 23 & 24*

4. AD illud quod obiicitur quod in primo est status; dicendum quod sicut in essentiis una est essentia prima, a qua sunt aliæ, & ad quam: sic in personis est una persona a qua sunt aliæ, & ad quam: & in illa est status originis, quia illa a nullo, & hæc est persona Patris. Unde Augustinus illi per-

sonæ appropriat Unitatem, dicens: In Patre Unitas, &c.

QUÆSTIO III.

An in personis divinis sit ponere infinitatem.

S. Thomas 1. p. quæst. 30. art. 1.

Ad oppos. UTrum in divinis personis sit ponere infinitatem. Et quod sic ostenditur hoc modo: Quia creatura cum sit finita, quidquid est in ipsa, est actu finitum: ergo ab oppositis, quia divina essentia est infinita, quidquid est in ipsa, est infinite: ergo cum in Deo sit numerus personarum, erit infinitus, & ita erunt infinitæ personæ.

2. ITEM cum duplex sit infinitas, virtualis, & numeralis: infinitas virtualis est in Deo: ergo pari ratione infinitas numeralis: ergo in Deo sunt infinitæ personæ.

3. ITEM infinita virtus cum emanet secundum suam totam infinitatem, non tantum producit infinitum intensive, sed etiam extensive. Sed virtus Patris in productione personarum emanat secundum omnimodam sui potestatem: ergo non tantum producit personas infinitas in virtute, immo infinitas in numero.

4. ITEM hoc ipsum ostenditur sic: Multiplicatio personarum aut est virtutis, aut non. Si non, ergo non debet in divinis poni. Si est virtutis per se: ergo major multiplicatio erit majoris virtutis, & summæ virtutis infinita multiplicatio: ergo, &c.

Fundamenta. CONTRA: Hoc ostenditur quadruplici conditione, quæ sumitur ab hoc, quod semper Deo est attribuendum quod nobilius est quod necesse est ponere finitatem personarum. Prima est distinctio: secunda ordo: tertia connexio: quarta summa completio. Ex conditione prima ostenditur sic: Si est ibi distinctio, non ergo confusio: sed ubi est infinitas, ibi est confusio: ergo, &c.

ITEM ex secunda sic: Ubi est ordo, ibi est terminatio, quia ubi deficit terminatio, deficit mediatio, & per consequens ordo: sed ubi est terminatio, A non est infinitas: ergo si in divinis est ordo, non est infinitas.

ITEM ex tertia sic: Ubi est connexio, necesse est quod omnes personæ procedant ab una: nam si una ab alia, & ita consequenter: tunc est infinita distantia inter primam, & ultimam, & hoc est inconveniens: ergo omnes ab una. Aut ergo eisdem modis, aut diversis. Si eisdem: ergo nulla distinctio. Si diversis, & diversi modi emanandi sunt finiti: ergo, &c.

ITEM ex quarta sic: Si est ibi summa completio: ergo nata est divinitas Personas complere: & cum completio personarum sit in beatitudine, nata est illas complere. Sed si essent personæ B infinitæ, impossibile esset aliquem beatificari a Deo: cognitio enim cujuslibet personæ est de substantia beatitudinis, cum tota bonitas quæ est substantiale præmium est, sit in qualibet personarum: ergo aut anima omnes cognosceret, aut non esset beata: sed impossibile esset omnes cognoscere, cum virtus ejus sit finita: ergo, &c.

Scot. d. 1 q. 2 tenet quod possumus frui essentia non fruendo persona.

CONCLUSIO.

Personarum divinarum numerus finitus est: quia numeralis infinitas repugnat perfectioni, & ordini.

C RESP. ad arg. Dicendum quod in divinis personis quantum ad numerum, non est ponere infinitatem, sed finitatem. Ratio autem hujus est, quia infinitas numeralis repugnat perfectioni, & ordini: quia est per recessum ab unitate, sive a sua origine. Similiter infinitas molis: & ideo neutra est in Deo. Infinitas autem virtutis est per accessum ad unitatem, & ideo ista cum sit perfectionis, ponenda est in Deo.

1. 2. Ad illud ergo quod obiicitur, quod quidquid est in Deo est infinite; dicendum quod verum est infinite, sed non qualibet infinitate, sed illa qua Deus est infinitus: & hæc est infinitas immensitatis, & tali modo est Trinitas infinita, non infinitate numerali, quæ non congruit Deo. Et per hoc patet

tet responsio ad secundum, scilicet quare infinitas numeralis non est ponenda in Deo, sicut virtualis.

3. Ad illud quod objicitur quod infinita virtus in infinitate emanans producit infinita; dicendum quod divinæ virtuti non convenit productio, nisi perfecti: & ideo non convenit ei productio alicujus infinitatis, nisi illius quæ stat cum summa perfectione: hæc autem non est infinitas numeralis: & ideo non est in Deo.

4. Ad ultimum quod obijcitur, quod potentiæ est se multiplicare; dicendum quod non omni modo multiplicare se est potentiæ: sed perfecte multiplicare se, potentiæ est, & convenit Deo: non sequitur ergo, magis se multiplicare est major perfectio, nisi intelligatur perfecte: sed infinite se multiplicare secundum numerum, est imperfecte; ideo non convenit Deo.

QUÆSTIO IV.

An tres tantum sint divinæ personæ.

S. Thomas. 1. *p. q.* 30. *art.* 2.
Ægid. 1. *Sent. dist.* 10. *q.* 3.
Henricus in summa, art. 53. *q.* 9.
Richardus 1. *Sent. d.* 2. *art.* 2.
Scotus 1. *Sent. d.* 2. *q.* 5.
Durandus 1. *Sent. d.* 2. *q.* 4.
Franciscus de Mayr. 1. *Sent. d.* 2. *q.* 9.

Ad oppos. UTrum in divinis personis sit ponere Trinitatem. Et quod non, immo magis dualitatem, ostenditur sic: Pater totum quod potest, dat Filio: sed qui dat totum quod potest, non potest amplius dare: ergo nec aliam personam producere, cum illud sit dare.

2. ITEM Pater generat Filium, tanquam Verbum per omnia æquale, & per omnia dicens, & exprimens ipsum: sed multiplicatio personarum est ad declarationem virtutis: ergo videtur quod superfluat alium producere.

3. ITEM ostenditur quod ibi debeat esse quaternitas per rationem emanationis. Quia enim Filius emanat per generationem, non per processionem: A ideo quamvis non generet, tamen spirando producit: eadem ratione videtur quod Spiritus sanctus quamvis non producat spirando, possit generare, sive generet, cum non generetur.

4. ITEM cum in divinis sit duplex modus producendi, scilicet unus per modum naturæ, alius per modum voluntatis, & ibi debeat esse completa ratio productionis: videtur etiam quod ibi debeat esse modus producendi, tertius per modum artis. Si sic, erit ibi ponere quartam personam secundum hunc modum producendi.

Fundamenta. SED contra: quod sit ibi Trinitas tantum, ostenditur ex suppositionibus superius factis: quia necesse est in illa Trinitate esse beatitudinem, perfectionem, simplicitatem, primitatem. Ex prima suppositione ostenditur sic: Si est ibi summa beatitudo: ergo summa concordia, ergo est summa germanitas, summa charitas. Sed si essent plures quam tres, non esset ibi summa germanitas. Si pauciores, non esset ibi summa charitas: ergo sunt tres tantum. Probatio minoris. Si est ibi quarta persona, aut procedit ab una, aut a duabus, aut a tribus. Si ab una vel duabus tantum, tunc non perfecte & æqualiter convenit cum omnibus. Si autem a tribus, tunc duæ personæ intermediæ magis conveniunt ad invicem quam cum extremis: quia producuntur, & producunt, & ita non est C ibi perfectus nexus.

ITEM si essent pauciores quam tres, non esset ibi perfecta charitas: quia perfectus amor & est liberalis & est communis. Quia liberalis, ideo tendit ad alterum. Quia communis, ideo vult alium diligi ab altero, sicut a se, & vult diligere alterum sicut se: ergo est ibi dilectio, & condilectio: hoc autem non potest esse minus quam in tribus. Ex secunda suppositione sic: Si est ibi summa perfectio: ergo persona producens perfecte producit, & quantum ad modum producendi, & quantum ad eum qui producitur. Sed non reperitur nisi duplex modus producendi nobilis. Omne enim agens, aut agit per modum naturæ, aut per modum

Arist. 2 phys. con.tex. 49 Concl. Scot. dist. 2. p. 2 q. 4

voluntatis: sicut vult Philosophus: ergo his duobus modis, & tantum his producit: sed persona producta quolibet istorum modorum est perfectissima: ergo si ultra perfectionem est omne quod superfluit, & quod est citra, deficit: necesse est esse tantum duas personas emanantes, & non plures, nec pauciores: & unam a qua emanant: ergo tantum tres.

ITEM ex tertia sic: Si est ibi summa simplicitas: Pater totum dat cuilibet: ergo procedentes, sive emanantes non distinguuntur penes ea, quæ accipiunt, sed penes modum accipiendi, & emanandi: sed duo tantum sunt modi emanandi: ergo non possunt esse nisi duæ personæ emanantes, & tertia producens: ergo, &c.

ITEM ex quarta sic: Si ratione primitatis est ibi summa fœcunditas, nulla persona potest producere aliquo genere producendi quo producitur: quia respectu illius non est prior: ergo cum duæ personæ emanent secundum duos modos emanandi, impossibile est quod his modis producant, & non sunt alii modi: ergo non possunt producere aliam personam: ergo sunt tantum tres.

CONCLUSIO.

Tres tantum sunt personæ divinæ, ut fides Catholica docet.

RESP. ad arg. Dicendum quod, sicut fides Catholica dicit, ponere est tantum tres personas, non plures, nec pauciores, & ad hoc sumitur ratio necessitatis & congruitatis. Ratio necessitatis, quare non possunt esse pauciores quam tres, est summa beatitudo, & summa perfectio. Nam summa beatitudo exigit dilectionem, & condilectionem: summa perfectio duplicem emanationem, scilicet naturæ, & liberalitatis, & ad hoc, ad minus, exiguntur tres personæ.

ITEM ratio necessitatis quare non possunt esse plures, est summa simplicitas, quæ non patitur personas distingui, nisi secundum modos emanandi. Est iterum principalis fœcunditas quæ non permittit personam producere aliquo genere emanationis, nisi secundum rationem intelligendi sit prior illo. Unde prima persona quæ est innascibilis & inspirabilis generat, & spirat. Secunda vero persona, quia inspirabilis, sed genita, non generat, sed spirat. Tertia persona, quia spiratur, & procedit a generante, nec generat, nec spirat: & ideo impossibile est esse plures personas, quam tres. Ratio congruitatis sumitur ex sufficientia combinationum, & ex perfectione numeri ternarii. Ex sufficientia combinationum: quia cum amor sit in omnibus personis, ut dicit Richardus, & non sit nisi triplex amor, videlicet gratuitus, debitus, & ex utroque permixtus, tantum erunt tres personæ. Una quæ tantum dat, in qua est amor gratuitus. Alia quæ tantum accipit, in qua est amor debitus. Et media quæ dat & accipit, in qua est amor permixtus ex utroque.

Ric. lib. 3 de Tr. cap. 19 & 20

ITEM alio modo possunt combinari secundum rationem originis, & hujusmodi combinationis sufficientia in tribus consistit. Nam contingit intelligere personam quæ est principium personæ, & non est principiatum: & rursum personam quæ est principiatum, & non principium personæ: & tertio modo personam quæ est principiatum, & principium. Quartus autem modus quod nec sit principium, nec principiatum, est omnino impossibilis, nec intelligibilis. Ratio congruitatis ex parte numeri est, quia numerus iste, scilicet ternarius habet in se primam perfectionem, & summam, sive consideretur in se, sive in quantitate continua, sive in natura, in se habet primam perfectionem quoniam primus numerus est, qui constat ex omnibus partibus suis: scilicet unitate & dualitate, quæ simul junctæ faciunt tria. Senarius autem dicitur primus perfectorum, quia constat ex omnibus partibus suis aliquotis: scilicet tribus, duobus, & uno.

Senarius, primus numerus perfectorum.

ITEM summa perfectio est in eo, quia unitas quæ est principium, & complementum omnis numeri, reflexa supra se reduplicatione perfecta quadrata, qualis in solido

lido quadrato, triplicatur secundum rationem, remanens una secundum veritatem; ut si dicatur semel unum, semel: & istud est valde simile Trinitati increatæ, in qua in unitate substantiæ est Trinitas rationum. Non tamen est omnino simile, quia ibi cum Unitate substantiæ, est Trinitas rationum, & rerum, scilicet Personarum: hic tantummodo rationum. Similiter si consideretur numerus iste in quantitate continua, habet in se primam perfectionem, & summam: primam, quia omnis quantitas habet principium, medium, & ultimum: summam, quia perfectio quantitatis continuæ Suprema consistit in Trina dimensione, scilicet longitudine, latitudine, & altitudine: & hoc est quod dicit Philosophus in principio de cœlo & mundo: Omne enim perfectum in tribus dicimus, & hoc numero adhibuimus nosmetipsos magnificare Deum unum Creatorem omnium, eminentem proprietatibus eorum quæ sunt creata. Similiter si consideretur iste numerus in creatura, habet in se primam perfectionem, & summam: primam, quia Trinitatem vestigii contingitr eperire in qualibet creatura, quantumcunque parva, quantumcunque minima: perfectam, quia secundum Trinitatem imaginis reformatam, & Deiformem attenditur summa, & nobilissima perfectio creaturæ, scilicet beatitudo.

Arist. li. 1 de cœlo, cont. tex. 3

1. Ad illud ergo quod objicitur quod Pater dat Filio totum quod potest; dicendum quod verum est, sed non dat omni modo quo potest. Et ideo in illatione est accidens: Non potest amplius dare: ergo nec aliam personam producere: quia hoc non est dare amplius, sed alio modo.

2. Similiter sequens obiectio per hoc patet: quia Filius non omni modo declarat: quia etsi secundum rationem naturæ, non tamen secundum liberalitatem voluntatis, nisi inquantum ex ipso Verbo procedit Spiritus.

3. Ad illud quod objicitur quod Spirictus sanctus debet generare; dicendum quod non est simile, quia persona Filii præcedit spirationem; ideo habet rationem primitatis: persona autem Spiritus sancti sequitur generationem, & ideo non generat: quia non est innascibilis.

4. Ad illud quod objicitur de tertio modo emanandi, scilicet de arte; dicendum quod ars non habet fœcunditatem ad emanandum, sive ad producendum, nisi per voluntatem, & ideo modus ille non debet distingui a modo procedendi per modum liberalitatis, sive voluntatis. Vel aliter, & melius. Modus producendi per artem convenit cum modo producendi per naturam in hoc, quod utrobique producitur simile. Differt autem, quia in productione naturali producitur similis in substantia, & natura, alius in persona. In productione autem artis producitur simile secundum rationem formæ exemplaris: dissimile vero in substantia, & natura: talis autem modus producendi est impossibilis divinæ essentiæ, quæ non compatitur diversitatem essentiarum.

DISTINCTIO III.

PARS I.

Incipit ostendere, quo modo per Creaturam potuerit cognosci Creator.

Rom. 1 *APostolus namque ait, quod invisibilia Dei a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus, & divinitas. Per creaturam mundi intelligitur homo, propter excellentiam qua excellit inter alias creaturas, vel propter convenientiam quam habet cum omni creatura. Homo ergo invisibilia Dei intellectu mentis conspicere potuit, vel etiam conspexit, per ea quæ facta sunt, idest, per creaturas visibiles, vel invisibiles. A duobus enim juvabatur: scilicet a natura quæ rationalis erat: & ab operibus a Deo factis, ut manifestaretur homini veritas. Ideoque Apostolus dixit: Quia* Rom. 1 *Deus revelavit illis, scilicet dum fecit opera: in quibus Artificis aliquatenus relucet indicium.*

Prima ratio, vel modus quo modo potuit cognosci Deus.

To. 3 in 1 cap. ad Rom. super illud: Quod notum est Dei. *Nam sicut ait Ambrosius: Ut Deus qui natura invisibilis est, etiam a visibilibus posset sciri, opus fecit, quod Opificem visibilitate sui manifestavit, ut per certum incertum posset sciri, & ille Deus omnium esse crederetur, qui hoc fecit quod ab homine, ait Ambrosius, impossibile est fieri. Potuerunt ergo cognoscere, sive cognoverunt ultra omnem creaturam esse illum, qui ea fecit, quæ nulla creaturarum facere, vel destruere valet. Accedat quæcunque vis creaturæ, & faciat tale cœlum, & terram: & dicam, quia Deus est. Sed quia nulla creatura talia facere valet, constat super omnem creaturam esse illum qui ea fecit: ac per hoc, illum esse Deum, humana mens cognoscere potuit.*

Secunda ratio, qua potuit cognosci, vel modus quo noverunt.

Lib. 8 c. 6 *Alio etiam modo Dei veritatem ductu rationis cognoscere potuerunt, vel etiam cognoverunt: ut enim August. ait in Lib. de Civitate Dei: Viderunt summi Philosophi nullum corpus esse Deum, & ideo cuncta corpora transcenderunt quærentes Deum. Viderunt etiam quidquid mutabile est, non esse summum Deum, omniumque principium: & ideo omnem animam mutabilesque spiritus transcenderunt. Deinde viderunt omne quod mutabile est, non posse esse nisi ab illo qui incommutabiliter & simpliciter est. Intellexerunt ergo eum, & omnia ista fecisse, & a nullo fieri potuisse.*

Ter-

Tertia ratio, vel modus.

Consideraverunt etiam quidquid est in substantiis, vel corpus esse, vel spiritum: meliusque aliquid spiritum esse, quam corpus, sed longe meliorem, qui spiritum fecit, & corpus.

Quartus modus, vel ratio.

Intellexerunt etiam corporis speciem esse sensibilem, & spiritus speciem intelligibilem, & intelligibilem speciem sensibili prætulerunt. Sensibilia dicimus, quæ visu, tactuque corporis sentiri queunt. Intelligibilia, quæ conspectu mentis possunt intelligi. Cum ergo in eorum conspectu, & corpus & animus magis minusque speciosa essent: si autem omni specie carere possent, omnino nulla essent: viderunt esse aliquid, quo illa speciosa facta sunt, ubi est prima & incommutabilis species, ideoque incomparabilis: & illud esse rerum principium rectissimè crediderunt, quod factum non esset, & ex quo cuncta facta essent. Ecce tot modis potuit cognosci veritas Dei. Cum ergo Deus, una sit, & simplex essentia, quæ ex nulla diversitate partium, vel accidentium consistit, pluraliter tamen dicit Apostolus: Invisibilia Dei: quia pluribus modis cognoscitur veritas Dei per ea quæ facta sunt. Ex perpetuitate namque creaturarum intelligitur conditor æternus: ex magnitudine creaturarum, omnipotens: ex ordine, & dispositione, sapiens: ex gubernatione, bonus. Hæc autem omnia ad unitatem deitatis pertinent monstrandam.

Ex August. lib. 8 de Civit. c. 6

Rom. 1

Quo modo in creaturis appareat vestigium Trinitatis.

Nunc restat ostendere, utrum per ea quæ facta sunt, aliquod Trinitatis vestigium, vel indicium exiguum haberi potuerit. De hoc Aug. in lib. 6. de Trin. ait. Oportet ut Creatorem per ea quæ facta sunt intellecta conspicientes, Trinitatem intelligamus. Hujus enim Trinitatis vestigium in creaturis apparet. Hæc enim omnia quæ arte divina facta sunt, & unitatem quandam in se ostendunt, & speciem, & ordinem. Nam quodque horum creatorum, & unum aliquid est, sicut sunt naturæ corporum, & ingenia animarum; & aliqua specie formatur, sicut sunt figuræ, vel qualitates corporum, ac doctrinæ, vel artes animarum: & ordinem aliquem petit, aut tenet, sicut sunt pondera, vel collocationes corporum, & amores, vel delectationes animarum: & ita in creaturis prælucet vestigium Trinitatis. In illa enim Trinitate summa origo est omnium rerum, & perfectissima pulchritudo, & beatissima delectatio. Summa autem origo, ut Aug. ostendit in lib. de Vera religione, intelligitur Deus Pater, a quo sunt omnia: a quo Filius, & Spiritus sanctus. Perfectissima pulchritudo intelligitur Filius, scil. veritas Patris, nulla ex parte ei dissimilis: quem cum ipso, & in ipso Patre veneramur: qui forma est omnium quæ ab uno facta sunt, & ad unum referuntur, quæ tamen omnia, nec fierent a Patre per Fi-

Lib. 6 c. 10 tom. 3

Aug. de vera Rel. c. 7 tom. 1

Tomo 1 c. 55 circa finem.

lium, neque suis finibus salva essent, nisi Deus summe bonus esset, qui & nulli naturæ, quæ ab illo bona esset, invidit: & ut in bono ipso maneret, alia quantum vellet, alia quantum posset, dedit: quæ bonitas intelligitur Spiritus sanctus, qui est donum Patris, & Filii. Quare ipsum donum Dei, cum Patre, & Filio æque incommutabile colere & tenere nos convenit. Per considerationem itaque creaturarum unius substantiæ Trinitatem intelligimus, scilicet unum Deum Patrem a quo sumus, & Filium per quem sumus: & Spiritum sanctum in quo sumus, scilicet principium ad quod recurrimus, & formam quam sequimur, & gratiam qua reconciliamur: unum scilicet quo auctore conditi sumus, & similitudinem ejus per quam ad unitatem reformamur: & pacem qua Unitati adhæremus, scilicet Deum qui dixit: Fiat lux: (Gen. 1) *& Verbum per quod factum est omne quod substantialiter & naturaliter est: & donum benignitatis ejus, qua placuit quod ab eo per Verbum factum est, & reconciliatum est auctori, ut non interiret. Ecce ostensum est qualiter in creaturis aliquatenus imago Trinitatis indicatur: non enim per creaturarum contemplationem sufficiens notitia Trinitatis potest haberi vel potuit sine doctrinæ, vel interioris inspirationis revelatione. Unde illi antiqui Philosophi quasi per umbram, & de longinquo viderunt veritatem, deficientes in contuitu Trinitatis, ut Magi Pharaonis in tertio signo.* (Exod. 8) *Adiuvamur tamen in fide invisibilium per ea quæ facta sunt.*

DISTINCTIO III.

PARS I.

De Trinitate, & Unitate secundum quod credita per rationem intelligitur.

Apostolus namque ait, quod invisibilia Dei, &c.

EXPOSITIO TEXTUS.

A

SUPERIUS egit Magister de sancta Trinitate inquantum creditur. In hac secunda parte agit de ipsa inquantum intelligitur. Et hæc pars dividitur in tres partes. (Divisio.) In quarum prima ad intelligendam Trinitatem, adducit congruas similitudines, & rationes. In secunda solvit emergentes dubitationes, infra 4. distinct. in princip. *Hic oritur quæstio satis necessaria*, &c. In tertia, illis dubitationibus solutis, determinat Trinitatis, & Unitatis proprietates, & conditiones, infra distinct. 8. *Nunc de veritate, sive de proprietate.*

ITEM prima pars habet duas. In prima adducit similitudines longinquas. In secunda similitudines propinquas, sive expressas quæ attenduntur in imagine, ibi: *Nunc vero jam ad eam perveniamus disputationem.*

ITEM prima pars habet duas. In prima ostendit Unitatem. In secunda Trinitatem, ibi: *Nunc restat ostendere*, &c. Prima pars habet quatuor particulas. In prima probat auctoritate Apostoli quod Deus est cognoscibilis per creaturam. (Rom. 1) In secunda vero adducit varios modos cognoscendi, & rationes, ibi: *Nam sic ait Ambros.* In tertia dicit illos modos in auctoritate Apostoli implicari, ibi: *Ecce tot modis*. In quarta tangit quid

B

per prædictas rationes possit probari, scilicet essentiæ Unitas, non Trinitas, ibi: *Hæc autem omnia ad Unitatem*. Similiter secunda pars, in qua ostendit Trinitatem per similitudinem longinquam, quæ attenditur in vestigio, habet quatuor particulas. In prima ostendit Magister rationem vestigii in creatura. In secunda ostendit quid respondeat vestigio in Creatore, quoniam Trinitas appropriatorum, scilicet originis, pulchritudinis, & delectationis, ut reddantur singula singulis,

lis, &c. ibi: *In illa enim Trinitate summa*, &c. In tertia docet contemplari in Deo Trinitatem per considerationem vestigij in creatura, ibi: *Per considerationem itaque creaturarum*, &c. ubi ostendit Trinitatem appropriatorum in Deo, & quantum ad actum conditionis, & quantum ad actum reformationis. In quarta autem particula ostendit quod consideratio Trinitatis per vestigium non est sufficiens, sed longinqua, ibi: *Ecce ostensum est qualiter in creaturis.* Ordo rationum formatarum ex litera, & earundem impugnationes quantum ad rationem probandi, & vim inferendi, quia videntur omnes non valere vel dubium supponere. Prima ratio: Qui potest quod nulla alia creatura potest, est super omnem creaturam. Sed qui fecit mundum istum fecit quod nulla alia creatura potest: ergo non est creatura, sed super omnem creaturam.

Dub. I.

In ista ratione videtur supponi dubium dupliciter, scilicet quod mundus ille sit factus, & quod creatura ipsum non possit facere: quorum utrumque est valde dubium. Secunda ratio: Qui fecit corporalia & spiritus mutabiles, est super omnia corporalia & mutabilia. Deus est hujusmodi: ergo Deus est spirituale immutabile.

Dub. II.

Hic similiter videtur supponi dubium quod Deus fecerit spiritus, & iterum non sequitur ex hoc, quod quia fecit [1] mutabilia ideo sit immutabilis: immo potius videtur sequi oppositum, scilicet quod sit mutabilis. Tertia ratio: Qui fecit bona & meliora est optimus: sed Deus fecit corporalia quæ sunt bona, & spiritualia quæ sunt meliora: ergo Deus est optimus.

Dub. III.

Hæc ratio similiter videtur nullam habere apparentiam. Quia tunc similiter quilibet artifex qui facit bona & meliora, est optimus, quod est falsum. Quarta ratio: Qui facit pulchra & pulchriora, est ipsa pulchritudo, sive species, & hoc est speciosissimum. Sed Deus fecit pulchra, sive speciosa, quia corporalia, & speciosiora, quia spiritualia: ergo qui fecit hæc, speciosissimus est. Similiter videtur ratio ista non valere propter prædictam instantiam.

Dub. IV.

Item quæritur de differentia istarum rationum, & quomodo distinguantur. Si dicas, sicut dicunt aliqui, quod sunt quatuor penes quatuor genera causarum: hoc nihil est quia genus causæ materialis non cadit in Deo. Si dicas quod penes modos cognoscendi.

Contra: Non sunt nisi tres, scilicet in ratione causæ, oblationis, & excellentiæ. Ad obiectiones contra quatuor rationes jam dictas respondetur. *Dion. 5 de Divi. nom.*

Respond. Dicendum quod omnes istæ rationes ut probent & inferant, supponunt aliquid certum. Prima enim ratio supponit quod productio rei de nihilo non potest esse nisi a potentia infinita: hoc supposito, cum certum sit nullam creaturam habere potentiam infinitam, sequitur quod actus productionis rerum de nihilo sit ejus quæ est super omnem creaturam: & ita ex hoc actu tanquam ex proprio cognoscitur Deus omnipotens, immensus. In aliis tribus rationibus supponitur status, sicut in tota Philosophia supponitur status in causis; & ideo omne mutabile reducitur ad immutabile. Quia in mutabili non est status in genere efficientis nisi in movente non moto. Omne enim quod movetur ab alio movetur. Similiter bonum & melius reducuntur ad optimum, quia non est status in genere finis nisi in optimo. Similiter pulchrum & pulchrius ad pulcherrimum: quia non est status in genere speciei & formæ nisi in eo quod est ipsa species per essentiam. *Arist. 7 Phys. contex. 3.*

Ad illud quod queritur de distinctione rationum, ex dictis jam patet responsio. Non enim possunt distingui penes genus causarum tantum, nec penes modos cognoscendi tantum, sed penes utraque. Prima autem ratio sumitur secundum rationem causæ. Aliæ sumuntur penes ratio-

[1] *Edit. Ven.* mirabilia, quod ergo sit. *Ed. Lug.* mirabilia

rationem causæ & excellentiæ: quia considerant ordinem & distinguuntur secundum ordinem in triplici genere causæ ut efficientis, sive moventis, finientis, & exemplaris.

Ex perpetuitate creaturarum intelligitur Conditor æternus. Dub. V.

CONTRA: Effectus non est perpetuus: ergo neque efficiens est æternus.

ITEM quæritur de hoc quod dicit: *Ex magnitudine creaturarum Omnipotens*: nihil enim valet: Fecit magna: ergo est Omnipotens, vel potest facere omnia.

RESP. Ad hoc dicunt aliqui quod tantum est quædam persuasio per signum non necessaria argumentatio. Dicunt enim quod omnipotentia, & æternitas cum sint infinitæ, non possunt sufficienter probari per creaturas quæ sunt finitæ. Aliter tamen potest dici quod quamvis non sequatur in quolibet efficiente, tamen necessario sequitur in efficiente, sive perpetuante primo. Impossibile enim est quod creatura habeat ita magnum esse & ita dispositum, & hoc totum ab aliquo qui non possit in totum; & qua ratione in hoc totum, & in quodlibet. Similiter si est primum perpetuans, est omnino in actu & nihil in potentia; & si hoc cum possit facere durare aliud in infinitum, ipsum est actu infinitum duratione; ergo æternum.

Hæc enim omnia quæ arte divina facta sunt, unitatem quandam in se ostendunt, & speciem, & ordinem. Dub. VI.

Videtur primo dicere falsum quod quæ condita sunt, sive facta; habeant ista tria, scilicet unitatem, speciem, & ordinem: quia aliqua condita sunt, quæ hæc non habent, sicut diabolus, & reprobi.

Aug. lib. de nat. boni, c. 3 tom. 6 Et lib. 5 de Civ. Dei, cap. 11 to 5

ITEM videtur male enumerare: quia August. enumerat ista tria, scilicet modum, ordinem, & speciem, & hæc alia: unitatem, veritatem, bonitatem. Quæritur ergo de diversis modis enumerandi unde veniant.

RESP. Ad hoc dicunt aliqui quod hoc intelligitur de creaturis perfectis: vel si de omnibus, tunc illa tria non dicunt conditiones in re creata, sed in exemplari increato. Potest tamen dici quod in primis intentionibus & generalibus est reflexio: & ideo status, nec est ultra procedendum.

AD illud quod quæritur de enumeratione illorum, trium, quod non videtur conveniens, dicendum quod res creata habet tripliciter considerari. Aut in se, aut in comparatione ad alias creaturas, aut in comparatione ad causam primam. Et secundum hos omnes modos contingit reperire Trinitatem dupliciter. Si enim consideratur quantum in se, vel quantum ad se, hoc est, aut quantum ad substantiam principiorum, & sic est illa Trinitas: materia, forma, compositio, quæ ponuntur in libro de regulis fidei. Aut quantum ad habitudines: sic est illa de Sapientia: Omnia in numero, pondere, & mensura disposuisti. In numero enim intelligitur principiorum distinctio. In pondere, propria ipsorum inclinatio. In mensura, eorum adinvicem proportio. *Sap. 11*

ITEM si consideretur una creatura in comparatione ad alias creaturas; hoc potest esse aut inquantum agit actione naturali, & sic sumitur illa Trinitas Dionysii: Substantia, virtus, & operatio: aut in quantum agit actione spirituali, & sic illa Augustini de 83. q. quo constat, quo congruit, quo discernitur, & ultimum refertur ad animam. Si autem considerantur in comparatione ad Deum, hoc potest esse dupliciter. Aut inquantum referuntur tantum, & sic est illa: Modus, species & ordo. Aut inquantum referuntur & assimilantur, & sic est illa: Unitas, veritas, bonitas. Quoniam ergo vestigium attenditur in comparatione ad Deum proprie, ideo in his ultimis conditionibus proprie accipitur [1] vestigium. Et quia magna est inter istas comparationes convenientia: ideo Magister miscet hæc [2] adinvicem propter multam convenientiam, & respondentiam: quia unitas respondet modo, qui respicit Deum ut causam efficientem: veritas speciei quæ respicit ipsum ut exemplar; bonitas ordini qui respicit Deum ut finem.

Aug. li. 83 q. q. 18 to. 4

Per-

[1] *In Ed. Lug. deest vestigium* [2] *In cod. deest adinvicem*

Perfectissima pulchritudo intelligitur Filius, scilicet Veritas Patris. Dub. VII.

Aug. Soliloq. lib. 2. c. 5. tom. 1 CONTRA hoc dicit Augustinus; Veritas est id quod est; sed ens nulli personæ appropriatur; ergo nec veritas.

ITEM videtur male appropriare ordinem Spiritui sancto, quia in præcedenti capitulo dicit quod ex ordine intelligitur sapiens, sed sapientia appropriatur Filio; ergo & ordo.

RESP. Dicendum quod veritas dupliciter potest considerari, sicut color. Nam uno modo color consideratur secundum id in quo est, & sic diffinitur in lib. de *Cap. 3.* sensu & sensato. Color est extremitas perspicui in corpore terminato. Alio B modo in comparatione ad visum quem movet, & sic diffinitur in libro de anima; *Arist. lib. 2. de anim. contex. 67.* Color est motivum visus secundum actum lucidi. Similiter veritas potest considerari in comparatione ad illud in quo est, & sic verum est quod dicit Augustinus; Veritas est id quod est. Alio modo per comparationem ad intellectum quem movet, & sic veritas, sicut dicit Philosophus in Metaphysica, est finis intelligentiæ speculativæ. *Arist. lib. 2. Metaph. contex. 3. Ansel. in Monolog. c. 30 to. 3 Hilar. lib. 2. c. 1.* Secundum primum modum dicit Anselmus: Veritas Patris est essentia Patris. Quantum ad secundum modum dicit Hilarius, quod veritas est declarativum esse. Et quoniam filius est qui procedit ut verbum, cui appro- C priatur ratio declarandi: ideo ei appropriatur ratio exemplaris, & per consequens ratio veritatis, quantum ad secundum modum veritatis: ipse autem accipit primo modo.

Ad illud quod obiicitur de ordine, dicendum quod est ordo rerum in universo, & hic appropriatur sapientiæ. Et est ordo rerum in finem, & hic appropriatur bonitati, & sic patet quod non est contrarietas.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam eorum quæ in hac parte prima præsentis distinctionis tanguntur, quatuor quæruntur. Primum, utrum Deus sit cognoscibi- A lis a creatura. Secundum, utrum sit cognoscibilis per creaturam. Tertium, utrum modus cognoscendi per creaturam conveniat homini quantum ad omnem statum, scilicet statum innocentiæ, statum naturæ lapsæ, & statum naturæ glorificatæ. Quartum, quid sit de Deo cognoscibile per creaturam.

QUÆSTIO I.

An Deus sit cognoscibilis a creatura.

Alexander Alensis 1 p. q. 2. Membro 3. art. 1.
S. Thom. 1. p. q. 12. art. 12.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 3. q. 1.
Henricus in sum. art. 24. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 3. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 3. q. 1. art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 3. q. 1.
Franciscus de Mayr. dist. 3. q. 1.
Joan. Baccon. 1. Sent. dist. 3. q. 1
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 3. q. 1. art. 1. 2.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 3. q. 2.

UTrum Deus sit cognoscibilis a creatura. Et quod non, ostenditur sic per auctoritatem Dionysij: Deum neque dicere, neque intelligere possibile est. *Ad oppos. Lib. 5. de Div. nom.*

2. ITEM ostenditur ratione per quadruplicem suppositionem, quam necesse est esse in cognitione, scilicet proportionem, unionem, sine receptionem, judicium, informationem. *Cognitio quatuor requirit. Ex 3. de ani. contex. 31. 32.* Intellectus enim non intelligit nisi quod est sibi proportionabile, & quod sibi aliquo modo unitur, & de quo judicat, & a quo acies intelligentiæ informatur. Ex prima suppositione arguitur sic: Necesse est esse proportionem cognoscentis ad cognoscibile: sed Dei ad intellectum non est proportio, quia Deus est infinitus, & intellectus finitus: ergo, &c. Præterea si est aliqua proportio, videtur quod non sit sufficiens, quia plus distat verum increatum ab intellectu humano, quam quodlibet creatum intelligibile a sensibili. Sed sensus qui est perceptivus sensibilis, nunquam elevatur ad cognitionem intelligibilis creati: ergo nec intellectus unquam elevabitur ad cognitionem intelligibilis increati.

3. ITEM

3. Item ex præſuppoſitione ſecunda ſic: Neceſſe eſt eſſe unionem cognoſcibilis ad cognoſcentem, ita quod unum ſit in altero: ſed cognoſcens non eſt in cognoſcibili, ſed econverſo: ſed impoſſibile eſt infinitum capi ab ipſo finito: ergo impoſſibile eſt eſſe in illo: ergo Deum eſſe in intellectu eſt impoſſibile, cum ſit infinitus. A

4. Item ex tertia ſuppoſitione ſic: Ad cognitionem neceſſe eſt in cognoſcente eſſe judicium de cognito: ſed omne judicans habet poſſe ſuper judicatum, finitum autem non habet poſſe ſuper infinitum: ergo de illo non judicat: ſed ad cognitionem requirebatur judicium: ergo intellectus finitus non cognoſcit Deum infinitum ſuper quem B non habet poſſe.

5. Item ex quarta ſic: Neceſſe eſt intellectum cognoſcentem informari a cognito: ſed omne quod alterum informat, aut informat per eſſentiam, aut per ſimilitudinem: ſed Deus non informat per eſſentiam, quia nulli unitur ut forma: nec per ſimilitudinem abſtracta; quia ſimilitudo abſtracta eſt ſpiritualior eo a quo abſtrahitur: Deo autem nihil eſt ſpiritualius, nec poteſt eſſe: ergo, &c.

Fundamenta. Contra: Anima rationalis eſt ad immaginem Dei. Sed ſicut dicit Auguſtinus in libro de Trinitate, & eſt in littera præſentis Diſtinct. in parte ſecunda: Mens eo eſt imago Dei, quo C capax Dei eſt, ejuſque particeps eſſe poteſt. Capere autem non eſt ſecundum ſubſtantiam, vel eſſentiam, quia ſic eſt in omnibus creaturis: ergo per cognitionem & amorem: ergo Deus poteſt cognoſci a creatura.

Lib. 14 c.8.to.3.

Item ratione oſtenditur ſic: Omnis cognitio ſpiritualis fit ratione lucis increatæ, ut dicit Auguſtinus in Soliloquiis: Sed lux eſt maxime cognoſcibilis ipſi animæ: ergo, &c.

Item cum fiat cognitio aliquorum per præſentiam, aliquorum per ſimilitudinem, illa cognoſcuntur verius, quæ cognoſcuntur per præſentiam, ut dicit Auguſtinus: ſed Deus eſt ipſi animæ unitus per præſentiam: ergo Deus verius cognoſcitur quam alia quæ cognoſcuntur per ſimilitudinem.

Aug. Soliloq. lib.1.c.8 to. 1.

Item ſicut ſe habet ſumma bonitas ad dilectionem, ſic ſumma veritas ad cognitionem: ſed ſumma bonitas eſt ſumme amabilis ab affectu: ergo ſumma veritas eſt ſumme cognoſcibilis ab intellectu.

Item unumquodque efficacius poteſt in id ad quod naturaliter ordinatur: ſed intellectus noſter naturaliter ordinatur ad cognitionem ſummæ lucis; ergo illa maxime cognoſcibilis eſt.

CONCLUSIO.

Deus a creatura eſt cognoſcibilis, & clariſſime cognoſcibilis quantum eſt de ſe.

Resp. Ad arg. Dicendum quod Deus in ſe tanquam ſumma lux eſt ſumme cognoſcibilis, & tanquam lux ſumme intellectum noſtrum complens, quantum eſt de ſe, eſſet ſumme cognoſcibilis etiam nobis, niſi eſſet aliquis defectus a parte virtutis cognoſcentis; qui quidem non tollitur perfecte niſi per Dei formationem gloriæ. Concedendæ ergo ſunt rationes, quod Deus ſit cognoſcibilis a creatura, & etiam clariſſime cognoſcibilis quantum eſt de ſe, niſi aliud eſſet impediens, vel deficiens ex parte intellectus, ſicut poſt patebit.

1. Ad obiecta in contrarium dicendum quod eſt cognitio per comprehenſionem & apprehenſionem. Cognitio per apprehenſionem conſiſtit in manifeſtatione veritatis rei cognitæ. Cognitio vero comprehenſionis in incluſione totalitatis. Ad primam cognitionem requiritur proportio convenientiæ, & talis eſt in anima reſpectu Dei, quia quodam modo eſt anima omnia per aſſimilationem ad omnia, quia nata eſt cognoſcere omnia. Et maxime eſt capax Dei per aſſimilationem, quia eſt imago & ſimilitudo Dei. Quantum ad cognitionem comprehenſionis requiritur proportio æqualitatis, & æquiparantiæ, & talis non eſt in anima reſpectu Dei, quia anima eſt finita, ſed Deus eſt infinitus: & ideo hanc non habet, & de hac intelligit Dionyſius, & de illa certat obiectio, de alia vero non.

Aug. de vid. Deo c. 8. & eſt epiſtola 112. ad Paulinam, to. 2.

Ariſt. lib. 3. de ani. con. tex. 3

2. Ad

2. AD Illud quod obiicitur de distantia intelligibilis, & sensibilis, dicendum, quod duplex est distantia: secundum rationem entis, & secundum rationem cognoscibilis. Primo modo est major distantia: secundo modo non, quia utrumque est intelligibile, scil. Deus, & anima. Non sic est de intellectu, & sensu: quia sensus est potentia determinata, sed intellectus non.

3. AD illud quod infinitum non capitur a finito. Dicunt aliqui quod capere infinitum est dupliciter, scilicet quantum ad essentiam, & sic capitur: & quantum ad virtuositatem, & sic non capitur: sicut punctus a linea totus attingitur secundum substantiam, sed non totaliter secundum virtutem. Sed ista solutio non videtur solvere, quia in Deo idem est essentia quod virtus, & utraque est infinita. Ideo dicendum quod duplex est infinitum. Unum quod se habet per oppositionem ad simplex, & tale non capitur a finito, quale est infinitum molis. Aliud est quod habet infinitatem cum simplicitate, ut Deus & tale infinitum quia simplex est, ubique totum est: quia vero infinitum in nullo sic est, quin extra illud sit, & sic intelligendum est in cognitione Dei. Et ideo non sequitur quod si cognoscitur totus, quod comprehendatur, quia intellectus ejus totalitatem non includit, sicut nec creatura immensitatem.

4. AD illud quod obiicitur: Judicans habet posse, &c. Dicendum quod judicare de aliquo est dupliciter. Primo modo discernendo utrum sit, vel non sit: & hoc modo convenit judicium omni intellectui cognoscenti, respectu omnis obiecti. Alio modo approbando, vel reprobando, utrum ita debeat esse, & sic non judicat de veritate, sed secundum ipsam de aliis, sicut dicit Augustinus de vera Religione, quod judex non judicat de lege, sed secundum ipsam judicat de aliis. Et de hoc modo verum est quod dicit Augustinus: quod nullus de illa veritate judicat, nullus tamen sine illa judicat, & de hoc modo verum est quod opponit quod judicans potest super judicatum. De primo vero non est verum quod possit super, potest tamen dirigi in obiectum, adminiculo illius.

Aug. to. 1. c. 31

Ibidem.

5. AD illud quod ultimo obiicitur de informatione, dicendum quod Deus est præsens ipsi animæ, & omni intellectui per veritatem: & ideo non est necesse ab ipso abstrahi similitudinem, per quam cognoscatur: nihilominus dum cognoscitur ab intellectu, intellectus informatur quadam notitia, quæ est velut similitudo quædam non abstracta, sed impressa, inferior Deo, quia in natura inferiori. Est superior tamen anima, quia facit ipsam meliorem. Et hoc dicit Augustinus de Trinitate: Quemadmodum cum per sensus corporum dicimus corpora, fit eorum aliqua similitudo in animo nostro; ita cum Deum novimus, fit aliqua similitudo Dei; illa notitia tamen inferior, est, quia in inferiore natura est.

Aug. lib. 9 de Tr. c. 11 to. 3

QUÆSTIO II.

An Deus sit cognoscibilis per creaturas.

Alexan. Alensis 1. p. quæst. 2. Membro 3. art. 1. S. Thomas 1. p. q. 12. art. 2. Et 4. Sent. d. 49. q. 1. ar. 1. Quodl. 7. art. 1. Richardus 1. Sent. d. 3. 1. p. art. 2. q. 1. 2. Henricus in summa, art. 1. q. 2. Scotus 1. Sent. dist. 3. q. 4.

UTRUM Deus sit cognoscibilis per creaturas. Et quod non videtur. Quia via ad errorem, non est via ad cognitionem; sed cognitio per creaturam est via erroris; ergo &c. Probatio minoris; Creaturæ Dei factæ sunt in deceptionem animæ hominum, & in odium & in muscipulam pedibus insipientium. Præterea Augustinus in libro de Libero arbit. loquitur de his qui occupantur in creaturis: Dorsum ad te vertentes in corporali opere, tanquam in umbra sua defiguntur.

Ad opp.

Sap. 14

Aug. li. 2 c. 16. tom. 1.

2. ITEM tenebra, & tenebrosum non est via ad cognoscendum luminosum, sive lucem: sed creatura est tenebra, Deus autem est lux: ergo Deus non est cognoscibilis per creaturam.

3. ITEM medium per quod cognoscitur aliquid, vel probatur de extremo

mo, debet communicare in aliquo cum eo quod cognoscendum est: sed creatura & creator nihil habent commune: ergo Deus non cognoscitur per creaturas.

4. ITEM omne medium per quod ascenditur ad extremum distat ab illo gradibus finitis: sed omnis creatura quantumcumque nobilis distat a Deo gradibus infinitis; quia quantumcumque duplicetur, nunquam pervenitur ad ejus nobilitatem: ergo per creaturam non ascenditur in cognitionem Dei.

Fundamenta. *Sap. 13. Isid. lib. 1. de summo bono, c. 4. paragraf. 2.*

CONTRA. A magnitudine speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit Creator horum videri. Unde Isidorus: Ex pulchritudine circumscriptæ creaturæ, pulchritudinem suam quæ circumscribi non potest, facit Deus intelligi.

ITEM ratione ostenditur sic: Contingit non solum effectum cognosci per causam, sed causam per effectum: ergo si Deus est causa operans secundum suam nobilitatem & creatura effectus, poterit Deus cognosci per creaturam.

Arist. 3 de anim. contex. 30. & 39

ITEM sensibile est via cognoscendi intelligibile: sed creatura est sensibilis, Deus est intelligibilis: ergo per creaturam est devenire in cognitionem Creatoris.

ITEM contingit simile cognosci per simile: sed omnis creatura est similis Deo, vel sicut vestigium, vel sicut imago: ergo per omnem creaturam contingit cognosci Deum. Quæritur ergo quæ sit differentia inter vestigium, & imaginem: & cum in omni creatura sit vestigium, quæritur quare non similiter imago: & secundum quid attenditur vestigium.

CONCLUSIO.

Deus est cognoscibilis per creaturas quantum ad conditiones generales.

RESP. ad arg. Dicendum quod quia relucet causa in effectu, & sapientia Artificis manifestatur in opere: ideo Deus qui est Artifex & causa creaturæ, per ipsam cognoscitur. Et ad hoc duplex est ratio, una est propter convenientiam, alia propter indigentiam. Propter convenientiam, quia omnis creatura magis ducit in Deum quam in aliquid aliud. Propter indigentiam, quia cum Deus tanquam lux summe spiritualis non possit cognosci in sua spiritualitate ab intellectu, quasi materiali luce indiget anima ut cognoscat ipsum, scilicet per creaturam.

Alex. 2 parte q. 8. memb. 7.

1. AD illud quod objicitur quod cognitio creaturæ est via in errorem, dicendum quod dupliciter est cognoscere creaturam. Vel quantum ad proprietates speciales quæ sunt imperfectionis: vel quantum ad conditiones generales quæ sunt completionis. Si quantum ad speciales conditiones imperfectionis, hoc est dupliciter, aut attribuendo Deo, aut removendo. Primo modo est via erroris, secundo modo est via cognitionis, & sic cognoscitur Deus per ablationem. Si autem cognoscatur quoad conditiones perfectionis, sic potest esse dupliciter, sicut pictura dupliciter cognoscitur, aut sicut pictura, aut sicut imago. Unde aut sistitur in pulchritudine creaturæ, aut per illam tenditur in aliud. Si primo modo, tunc est via deviationis. Unde Augustinus: Væ his qui nutus tuos pro te amant, & oberant in vestigijs tuis, & derelinquunt te ducem. Si secundo modo prout est via in aliud, sic est ratio cognoscendi per super excellentiam: quia omnis proprietas nobilis in creatura Deo est attribuenda in summo, & sic patet illud.

Aug li. 2. de lib. arb c. 16 to. 1.

2. AD illud quod obiicitur quod tenebrosum medium non est via cognoscendi lucem, dicendum quod est oculus bene dispositus, & oculus lippus. De oculo bene disposito verum est: sed non de lippo cui nubes obtegens, vel terra suscipiens luminis claritatem, est medium videndi solem. Sic intellectui nostro qui se habet sicut oculus noctuæ ad manifestissima naturæ.

Arist. 2 Metaph. context. 1.

3. AD illud quod objicitur de defectu communitatis, dicendum quod si non est commune per univocationem, tamen est commune per analogiam, quæ dicit habitudinem duorum ad duo, ut in nauta, & doctore, vel unius ad unum, ut exemplaris ad exemplatum.

4. AD

4. Ad illud quod objicitur quod semper sunt infiniti gradus, dicendum quod ascensus in Deum potest esse dupliciter. Aut quantum ad aspectum præsentiæ, & sic quælibet creatura nata est ducere in Deum, nec sic sunt infiniti gradus. Aut quantum ad æqualitatem æquiparantiæ, & sic est verum quod sunt infiniti: quia bonum creatum quantumcunque duplicatum, nunquam æquiparatur increato. Primus autem gradus, quantum ad ascensum ad aspectum præsentiæ, est in consideratione visibilium. Secundus in consideratione invisibilium ut animæ, vel alterius substantiæ spiritualis. Tertius est ab anima in Deum, quia imago ab ipsa veritate formatur, & Deo immediate conjungitur.

Aug lib. 8; q. q. 51.

Ad illud quod ultimo quæritur de differentia vestigii & imaginis, quidam assignant talem differentiam: quod vestigium est in sensibilibus, imago in spiritualibus. Sed ista positio vel distinctio non valet, quia vestigium est etiam in spiritualibus. Nam unitas, veritas, bonitas, in quibus consistit vestigium, sunt conditiones maxime universales, & intelligibiles. Alii autem dicunt quod vestigium dicitur, quia repræsentat secundum partem: sed imago secundum totum. Sed hæc iterum differentia non valet. Quia cum Deus sit simplex, non habet repræsentans secundum partem: Cum iterum sit infinitus, a nulla omnino creatura, nec etiam a toto mundo potest repræsentari secundum totum. Et ideo intelligendum quod cum creatura ducat in cognitionem Dei per modum umbræ, & per modum vestigii, & per modum imaginis, differentia eorum notior a qua etiam denominatur, accipitur penes modum repræsentandi. Nam umbra dicitur inquantum repræsentat in quadam elongatione, & confusione: vestigium in quadam elongatione, sed distinctione: imago vero in quadam propinquitate, & distinctione. Ex hac differentia colligitur secunda quæ est penes conditiones, in quibus attenduntur hæc. Nam creaturæ dicuntur umbra quantum ad proprietates quæ respiciunt Deum in aliquo genere causæ, secundum rationem causæ indeterminatam. Vestigium quantum ad proprietatem quæ respicit Deum sub ratione triplicis causæ, efficientis, formalis, & finalis, sicut sunt unum, verum & bonum. Imago quantum ad conditiones quæ respiciunt Deum non tantum in ratione causæ, sed & objecti, quæ sunt memoria: intelligentia, & voluntas. Ex his concluduntur aliæ duæ differentiæ, quantum ad ea ad quæ ducunt. Nam creatura ut umbra ducit ad cognitionem communium, ut communia: vestigium in cognitionem communium, ut appropriata: imago ad cognitionem propriorum, ut propria. Alia differentia est penes ea in quibus reperiuntur. Quoniam enim omnis creatura comparatur ad Deum in ratione causæ, & in ratione triplicis causæ, ideo omnis creatura est umbra, vel vestigium. Sed quoniam sola rationalis creatura comparatur ad Deum ut objectum, quia sola est capax Dei per cognitionem, & amorem, ideo sola est imago.

QUÆSTIO III.

An in omni statu cognoscatur Deus per creaturas.

Alexander Alensis 1. p. q. 2. Membro 1. art 4. Richardus 1. Sent. q. 1. art. 2. q. 3.

Utrum cognitio Dei per creaturas sit hominis quantum ad omnem statum. Quod sit hominis quantum ad primum statum, sic ostenditur. Homo in statu innocentiæ non cognoscebat Deum facie ad faciem: ergo si cognoscebat Deum, cognoscebat per effectum: ergo per vestigium; ergo per creaturam. Fundamenta.

Item in homine, in statu innocentiæ, cognitio sensibilis non erat in impedimentum: sed in adminiculum cognitionis intellectivæ: sed cognitio intellectiva propter quam factus est homo, est cognitio Dei: ergo omnis cognitio sensibilis in primo homine ordinabatur ad hanc: sed cognitio Dei per adminiculum sensibilium est cognitio per creaturam: ergo, &c.

† ITEM quod sit hominis quantum ad A statum beatitudinis, videtur quia beati cognoscunt creaturam: sed non sistunt in illa: sed referunt ad Deum: ergo cognoscunt Deum per creaturam.

† ITEM omnes beatæ animæ laudant Deum per creaturas: sed laudare Deum per creaturas, est cognoscere per creaturas: ergo, &c.

Ad oppos. ✠ SED contra: Quod non sit hominis instituti, sic ostenditur: Cognitio per vestigium est cognitio per medium: sed mens, ut dicit Augustinus, immediate ab ipsa veritate formatur: ergo talis cognitio non convenit humanæ naturæ quantum ad illum statum, nec etiam quantum ad alium.

Aug. de spir. & ani. c. 11. to. 3 lib. 4 de Tri. c. ult. & lib. 15. c. 1. lib. 83 q q 51 to. 4. de Ci. Dei li 9. c 15 lib. 11. c. 2. to 5. in Psal. 118. ser. 18. to. 8. 1. Cor. 13

✠ ITEM non est rectus ordo quod propinquius perveniat in finem per medium magis distans: sed homo in statu primo erat propinquior Deo cæteris creaturis: ergo non conveniebat ei pervenire ad cognitionem Dei per alias creaturas.

ITEM quod non sit hominis talis cognitio quantum ad statum beatitudinis, videtur quia cognitio per vestigium est cognitio per manuductionem: ergo non est cognitio perfecta: & si non est cognitio perfecta, ergo est ex parte: & si est ex parte, ergo non manet in beatis, quia in ipsis evacuabitur quod est ex parte.

ITEM vestigium sive creatura est sicut scala ad ascendendum, vel sicut via ad C perveniendum ad Deum: sed cum perventum est ad terminum, non est usus viæ alterius: ergo similiter cum homo est sursum, non indiget scala: nam cognitio beatorum immediate est in Deum: ergo non est per creaturas.

Bernar. de consider. li. 5 c. 1. to. 2.

CONCLUSIO.

Deus cognoscitur per creaturas a Viatoribus tantum: sed in creaturis a Viatoribus semiplene, a Comprehensoribus autem perfecte.

Idem dicit Richar. ar. 2. q. 3.

RESP. ad arg. Ad intellectum prædictorum notandum, quod aliud est cognoscere Deum in creatura, aliud per creaturas. Cognoscere Deum in creatura, est cognoscere ipsius præsentiam, & influentiam in creatura, & hoc quidem est viatorum semiplene: sed comprehensorum perfecte. Unde dicit Augustinus in lib. de Civitate Dei, quod tunc expresse Deus videbitur, quando Deus erit omnia in omnibus. Cognoscere autem Deum per creaturam, est elevari a cognitione creaturæ, ad cognitionem Dei quasi per scalam mediam: & hoc est proprie viatorum, sicut dicit Bernardus ad Eugenium: Aliter tamen convenit homini in statu naturæ institutæ & naturæ lapsæ: quia in statu primo cognoscebat Deum per creaturam tanquam per speculum clarum: sed post lapsum cognovit tanquam per speculum, & ænigma, sicut dicit Apostolus, propter obnubilationem intellectus & pejorationem rerum.

Aug. li. ult. c. ult. to. 5

Lib. 5 c. de cons. to. 2

1. Cor 13

† AD illud ergo quod objicitur de statu beatitudinis; dicendum quod sicut dictum est, beatorum non est cognoscere per creaturas: sed potius in creaturis: & rationes quæ videntur probare contrarium, non probant, sed potius quod cognoscatur ab eis in creaturis.

* AD illud quod objicitur de statu innocentiæ, quod mens immediate formatur, &c. dicendum quod duplex est medium, scilicet disponens, & efficiens. De primo medio non debet intelligi quod dixit Augustinus: sed de secundo, quoniam Deus est medium efficiens, & obiectum ipsius mentis. Illud autem verbum dicit Augustinus contra Philosophos, quorum opinio erat quod mens non coniungeretur æternæ Veritati immediate: sed mediante aliqua intelligentia.

✠ AD illud quod objicitur quod non est rectus ordo; dicendum quod dupliciter potest considerari homo, vel ens in se, vel extra. Primo modo non pervenit per creaturas a se in Deum: sed ens extra se per cognitionem creaturarum recolligitur in se, & elevatur supra se. Vel dicendum quod aliæ creaturæ possunt considerari ut res, vel ut signa. Primo modo sunt inferiores homine, secundo modo sunt media in deveniendo, sive in via, non in termino: quia illæ non perveniunt: sed per illas pervenit

pit homo ad Deum, illis post se relictis.

QUÆSTIO IV.

An Trinitas personarum cum Unitate essentiæ naturaliter per creaturas cognosci possit.

Alexander Alensis 1. p. q. 2. Membro 1. art. 3. S. Tho. 1. p. q. 32. art. 1. Et de ver. q. 10. art. 13 Ægid. 1. Sent. dist. 3. q. 4.

Rom. 1 QUid sit de Deo cognoscibile per creaturas. Et dicit Apostolus quod sempiterna virtus, & divinitas. Et quæritur utrum per creaturas possit cognosci personarum pluralitas. (Ad oppos.) Et videtur quod sic, quia Philosophi non habuerunt cognitionem de Deo nisi per creaturas, & cognoverunt Trinitatem: ergo, &c. Minor patet per Augustinum de Civitate Dei: Philosophi tripartitam dicunt esse Philosophiam, in qua est cognitio Trinitatis. (*Aug. de Civ. Dei li. 11. c. 25. to. 5*)

2. ITEM magi defecerunt in tertio signo. (*Exod. 8*) Et exponitur quod defecerunt in cognitione tertiæ personæ. Aut ergo quantum ad propria, aut quantum ad appropriata. Non quantum ad appropriata, quia bonitas maxime nobis relucet in creatura: ergo quantum ad propria: ergo saltem duas personas cognoverunt.

3. ITEM hoc videtur per rationem: quia vestigium cum dicat distinctionem, est ratio cognoscendi Deum distinctive, sive in distinctione: sed non est in Deo nisi distinctio personarum: ergo per vestigium potuerunt cognoscere distinctionem personarum.

4. ITEM per imaginem est cognitio Trinitatis quantum ad ordinem, distinctionem, & æqualitatem: sed cognitio per imaginem est cognitio per creaturam: ergo per creaturam potuerunt cognoscere Trinitatem.

5. ITEM difficilior est cognitio proprietatum occultarum creaturæ, quam cognitio pluralitatis personarum, quia illa non capitur nisi a magnis, & subtilibus: hæc autem capitur a rudibus & insipientibus: ergo si potuerunt per proprietates creaturarum visibiles pervenire ad invisibiles, multo fortius ad cognoscendum, personas esse plures. Et hoc est quod dicitur in Sapientia: Si enim tantum potuerunt scire quod poterant sæculum mensurare, quo modo hujus Dominum non facilius invenerunt? (*Sap. 13*)

CONTRA: Cognitio Trinitatis est cognitio fidei: sed cognitio fidei est de his quæ sunt supra rationem: & quæ supra rationem sunt, non possunt cognosci per creaturas: ergo, &c. (Fundamenta. *Dion. 1 de div. no. Rich. art. 2. q. 3.*)

ITEM non est nisi duobus modis de Deo cognoscere per creaturam, aut affirmando quod est in creatura, aut simile, aut removendo: sed Trinitas non cognoscitur per remotionem: sed per positionem: sed in nulla creatura invenitur pluralitas suppositorum cum unitate essentiæ: ergo, &c. (*Dio. de Angel. hier. c. 2*)

ITEM lex Scripta est super legem naturæ, sive liber sacræ Scripturæ super librum mundanæ creaturæ: sed nullus fide carens, per sacram Scripturam venit in cognitionem pluralitatis personarum: ergo multo minus per librum mundanæ creaturæ.

CONCLUSIO.

Trinitas personarum in divinis cum Unitate essentiæ non est cognoscibilis per creaturas: sed bene Trinitas appropriatorum, scilicet Veritas, Unitas, Bonitas.

RESP. ad arg. Dicendum quod pluralitas personarum cum unitate essentiæ est proprium divinæ naturæ solius, cujus simile nec reperitur in creatura, nec potest reperiri, nec rationabiliter cogitari: ideo nullo modo Trinitas personarum est cognoscibilis per creaturam, rationabiliter ascendendo a creatura in Deum: sed licet non habeat omnino simile, habet tamen aliquo modo quod creditur simile in creatura. Unde dico quod Philosophi nunquam cognoverunt per rationem, personarum Trinitatem, nec pluralitatem, nisi haberent aliquem habitum fidei, sicut habent aliqui hæretici. (*Ric. ubi supra. Tho. 1. p. q. 32. ar. 1.*)

tici. Unde qui dixerunt hanc Trinitatem, aut locuti sunt non intelligentes, aut fidei radio illustrati. Est alia Trinitas appropriatorum, scilicet veritas, unitas, & bonitas, & hæc cognoverunt, quia habent simile.

1. Ad illud ergo quod objicitur quod per tripartitam Philosophiam cognoverunt Philosophi Trinitatem; dicendum quod verum est quod per illud, & per alia venerunt ad cognitionem appropriatorum, credentes vero in cognitionem utriusque Trinitatis.

2. Ad illud quod objicitur de tertio signo, dicitur, & bene: quia sapientes ideo dicuntur defecisse in tertio signo, quia defecerunt in cognitione effectus potissimæ bonitatis, scilicet Redemptionis.

3. Ad illud dicendum quod vestigium dicit distinctionem proprietatum essentialium, & huic respondet Trinitas appropriatorum, non propriorum, sive personarum.

4. Ad illud quod objicitur de imagine; dicendum quod est cognoscere animam secundum id quod est, & cognitio ista est rationis: vel secundum id quod imago, & cognitio ista est solius fidei.

5. Ad illud quod ulterius objicitur, difficilius est cognoscere mundum; dicendum quod istud intelligitur, supposito divino adminiculo, simpliciter autem loquendo falsum est. Citius enim homo disponeretur ad fidem, quam acquireret cognitionem Philosophiæ. Intellectus tamen noster plus potest in cognitionem rerum mundanarum, quam Trinitatis: quia illa est supra rationem, & contrarium ejus videt in sensu: & ideo indiget nova elevatione, utpote cognitione per infusionem.

DISTINCTIO III.

PARS II.

Quomodo in Anima sit imago Trinitatis.

Nunc vero ad eam jam perveniamus disputationem, ubi in mente humana quæ novit Deum, vel potest nosse, Trinitatis imaginem reperiamus. Ut enim ait Augustinus Cap 7 & 8. to. 3. *in* 14. *libro de Trinitate. Licet humana mens non sit ejus naturæ, cujus Deus est, imago tamen illius, quo nihil melius est, ibi quærenda, & invenienda est, quo natura nostra nihil habet melius, id est in mente. In ipsa etiam mente antequam sit particeps Dei, ejus imago reperitur: etsi enim amissa Dei participatione deformis sit, imago* Dei tamen permanet. Eo enim ipso imago Dei est mens, quo capax ejus est, ejusque particeps esse potest. Jam ergo in ea Trinitatem, quæ Deus est, inquiramus. Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se: hoc si cernimus, cernimus Trinitatem, nondum quidem Deum: sed imaginem Dei. Hic enim quædam apparet Trinitas memoriæ, intelligentiæ, & amoris. Hæc ergo tria potissimum tractemus, memoriam, intelligentiam, voluntatem. Hæc ergo tria ut Augustinus ait in libro* 10. *de Trinitate,* Cap. 11 to. 3. *non sunt tres vitæ: sed una vita: nec tres mentes: sed una mens, una essentia. Memoria vero dicitur ad aliquid, & intelligentia, & voluntas, sive dilectio similiter ad aliquid dicitur: vita vero dicitur ad seipsam, & mens, & essentia. Hæc ergo tria eo unum sunt, quo una vita, una mens, una essentia: & quidquid aliud ad seipsa singula*

* *In Ed. Lugd. deest* Dei

gula dicuntur: etiam simul, non pluraliter: sed singulariter dicuntur. Eo vero tria sunt, quoad se invicem referuntur.

Quomodo æqualia sint, quia capiuntur a singulis omnia, & tota.

Æqualia etiam sunt non solum singula singulis: sed etiam singula omnibus: alioqui non se invicem caperent: se autem invicem capiunt. Capiunt enim & a singulis singula, & a singulis omnia. Memini enim me habere memoriam, & intelligentiam, & voluntatem: & intelligo me intelligere & velle, atque meminisse: & volo me velle, & meminisse, & intelligere. Aug. ib.

Quomodo tota illa tria Memoria capiat.

Totamque meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatem simul memini. Quod enim memoriæ meæ non memini, illud non est in memoria mea: nihil autem tam in memoria est, quam ipsa memoria: totam ergo memini. Item quidquid intelligo, intelligere me scio: & scio me velle quidquid volo: quidquid autem scio, memini. Totam ergo intelligentiam totamque voluntatem meam memini. Aug. ib.

Quomodo illa tria tota capiat Intelligentia.

Similiter cum hæc tria intelligo, tota simul intelligo: neque enim quidquam intelligibilium est quod non intelligam, nisi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini nec volo. Qudquid ergo intelligibilium non intelligo, consequenter etiam nec memini, nec volo. Quidquid ergo intelligibilium memini & volo, consequenter intelligo. Aug. l. & ca. citatis to. 3.

Quomodo illa tota capiat Voluntas.

*Voluntas etiam mea totam intelligentiam, totamque meam memoriam capit, dum utor toto eo quod intelligo, & memini. Cum itaque invicem a singulis & omnia, & tota capiantur, æqualia sunt tota singula totis singulis, & tota singula simul omnibus totis: & hæc tria unum, una vita, una mens, una essentia. Ecce illius summæ Unitatis, atque Trinitatis, ubi una essentia, & tres personæ, imago est humana mens, licet impar. Mens autem hic pro animo ipso accipitur, ubi est illa imago Trinitatis. Proprie vero mens dicitur, ut ait Augustinus, non ipsa anima: sed quod in ea est excellentius, qualiter sæpe accipitur. Illud etiam sciendum est, quod memoria non solum est absentium, & præteritorum: sed etiam præsentium, ut ait Augustinus in 14. libro de Trinitate, alioquin * non se caperet.* Aug. ib. Lib. 15 de Tr. c. 7. to. 3. Cap. 11.

Ex quo sensu illa tria dicantur esse unum, & una essentia, quæritur.

Hic attendendum est diligenter, ex quo sensu accipiendum sit quod supra

* *In Ed. Lugd. deest* non

dixit, illa tria, scilicet Memoriam, Intelligentiam, & Voluntatem esse unum, unam mentem, unam essentiam. Quod utique non videtur esse verum juxta proprietatem sermonis. Mens enim, id est, spiritus rationalis essentia est spiritualis, & incorporea. Illa vero tria, naturales proprietates, seu vires sunt ipsius mentis, & a se invicem differunt: quia memoria non est intelligentia, vel voluntas nec intelligentia voluntas, sive amor.

Quod etiam ad se invicem dicuntur relative.

Aug. 9. de Trin. c. 3. to. 3 *Et hæc tria etiam ad seipsa referuntur, ut ait Augustinus in nono libro de Trinitate: Mens enim amare seipsam, vel meminisse non potest, nisi etiam noverit se. Nam quo modo amat, vel meminit quod nescit? Miro itaque modo tria ista inseparabilia sunt a seipsis: & tamen eorum singulum, & simul omnia una essentia est, cum & relative dicantur adinvicem.*

Hic aperitur quod supra quærebatur, scilicet quomodo hæc tria dicantur unum.

Sed jam videndum est quomodo hæc tria dicantur una substantia. Ideo quia scilicet in ipsa anima, vel mente substantialiter existunt, non sicut accidentia in subiectis quæ possunt adesse, vel abesse. unde Augustinus in nono libro de Trinitate ait: Cap. 4. *Admonemur, si utcumque videre possumus, hæc in animo existere substantialiter, non tanquam in subiecto, ut color in corpore, quia etsi relative dicuntur adinvicem, singula tamen substantialiter sunt in sua substantia. Ecce ex quo sensu illa tria dicantur esse unum: vel una substantia. Quæ tria, ut August. ait in 15. lib. de Trinitate:* Cap. 20 *In mente naturaliter divinitus instituta quisquis vivaciter perspicit, & quam magnum sit in ea, unde potest etiam sempiterna, immutabilisque natura recoli, conspici, concupisci. Reminiscitur enim per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem: profecto reperit illius summæ Trinitatis imaginem.*

Quod in illa similitudine est dissimilitudo.

Aug. lib. de Trin. 15. c. 20. *Veruntamen caveat, ne hanc imaginem ab eadem Trinitate factam ita ei comparet, ut omnino existimet similem: sed potius in qualicumque ista similitudine, magnam quoque dissimilitudinem cernat.*

Prima dissimilitudo.

Quod breviter ostendi potest. Homo unus per ista tria meminit, intelligit, diligit: qui nec memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed hæc habet. Unus ergo homo est, qui habet hæc tria, non ipse est hæc tria. In illius vero summa simplicitate naturæ, quæ Deus est, quamvis unus sit Deus, tamen tres personæ sunt, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & hæ tres personæ sunt unus Deus. Aliud est itaque Trinitas res ipsa, aliud ima-

imago Trinitatis in re alia: propter quam imaginem etiam illud in quo sunt hæc tria, imago dicitur, scilicet homo. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura quæ est in ea: sed tabula nomine imaginis appellatur propter picturam quæ est in ea.

Altera dissimilitudo.

Rursus ista imago, quæ est homo habens illa tria, una persona est. Ibid. c. 23.
Illa vero Trinitas non una persona est, sed tres personæ, Pater Filij, & Filius Patris, & Spiritus Patris, & Filij. Itaque in ista imagine Trinitatis non hæc tria unus homo, sed unius hominis sunt. In illa vero summa Trinitate, cujus hæc imago est, non unius Dei sunt illa tria, sed unus Deus: & tres sunt illæ personæ, non una persona. Illa enim tria Ibid. c. 7
non homo sunt: sed hominis sunt, vel in homine sunt: Sed nunquid possumus dicere Trinitatem sic esse in Deo, ut aliquid Dei sit, nec ipsa sit Deus? Ibid. c. 23.
Absit ut hoc credamus. Dicamus ergo in mente nostra imaginem Trinitatis ita: sed exiguam, & qualemcunque esse: quæ summæ Trinitatis ita gerit similitudinem, ut ex maxima parte sit dissimilis. Sciendum vero est quod hæc Trinitas mentis, ut ait August. in 14. libro de Trinitate non propterea Cap. 12.
tantum imago Dei est, quia sui meminerit mens, & intelligit, ac diligit se: sed quia potest etiam meminisse, & intelligere, & amare illum a quo facta est.

Alia assignatio Trinitatis in anima, scilicet Mens, Notitia, Amor.

Potest etiam alio modo, aliisque nominibus distingui Trinitas in anima, quæ est imago illius summæ, & ineffabilis Trinitatis. Ut enim ait Augustinus in 9. libro de Trinitate: Mens, & Notitia ejus, & Amor, tria quædam sunt. Cap. 4. to. 3
Mens enim novit se, & amat se: nec amare se potest, nisi etiam noverit se. Duo quædam sunt, Mens & Notitia ejus. Item duo quædam sunt, Mens & amor ejus. Cum ergo se novit mens, & amat se, manet Trinitas, scilicet Mens, Amor, & Notitia. Mens autem hic accipitur non pro anima: Aug. in lib. 15. de Trin. 6. & 7. lib. 3. c. 4
sed pro eo quod in anima excellentius est. Hæc autem tria cum sint distincta a se invicem, dicuntur tamen esse unum, quia in anima substantialiter existunt.

Quia Mens, vice Patris: Notitia, Filij: Amor, Spiritus Sancti accipitur.

Et est ipsa mens quasi parens, & notitia ejus quasi proles ejus. Mens enim cum se cognoscit, notitiam sui gignit, & est sola parens suæ notitiæ. Aug. lib. 8. cap. 12. de Trin.
Tertius est amor, qui de ipsa mente, & notitia procedit, dum mens cognoscit se, & diligit se: non enim posset se diligere, nisi cognosceret se. Amat etiam placitam prolem, idest notitiam suam: & ita amor quidam complexus est parentis, & prolis.

Quod non est minor Mente notitia, nec Amor utroque.

Nec est minor proles parente, dum tantam se novit mens, quanta est: nec Aug. l. 4
mi-

minor est amor parente, & prole, idest, mente, & notitia, dum tantum se diligit mens, quantum se novit, & quanta est.

Quod hæc tria in seipsis.

Ibid. cap. 5. tom. 3. *Sunt etiam hæc singula in seipsis: quia & Mens amans in Amore est: & amor in amantis notitia: & Notitia in mente noscente est. Ecce in his tribus qualecunque vestigium Trinitatis apparet.*

Quomodo Mens per ista proficit ad intelligendum Deum.

Mens itaque rationalis considerans hæc tria, & illam unam essentiam in qua ista sunt, extendit se ad contemplationem Creatoris: & videt Unitatem in Trinitate, & Trinitatem in Unitate: Intelligit enim unum Deum esse, unam essentiam, unum principium. Intelligit enim, quia si duo essent, vel uterque insufficiens esset, vel alter superflueret: quia si aliquid deesset uni quod haberet alter, non esset ibi summa perfectio. Si vero nihil uni deesset quod haberet alter, cum in uno essent omnia, alter superflueret. Intellexit ergo unum esse Deum omnium auctorem: & vidit, quia absque sapientia sit quasi res fatua: & ideo intellexit eum habere sapientiam, quæ ab ipso genita est: & quia sapientiam suam diligit: intellexit etiam ibi esse amorem.

Hic agitur de summa Trinitatis Unitate.

Cap. 1. to. 3. *Quapropter juxta istam considerationem, ut ait August. in nono libro de Trinitate: Credamus Patrem & Filium & Spiritum sanctum unum esse Deum, universæ creaturæ Conditorem, & Rectorem: nec Patrem esse Filium, nec Spiritum sanctum: vel Patrem esse vel Filium: sed Trinitatem relatarum ad invicem personarum. Ut enim ait ipse in libro de fide ad Petrum: Una est natura, sive essentia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, non una persona. Si enim sic esset una persona, sicut est una substantia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, veraciter Trinitas non diceretur. Rursus quidem Trinitas esset vera: sed unus Deus Trinitas ipsa non esset, si quemadmodum Pater, & Filius, & Spiritus sanctus personarum sunt ab invicem proprietate distincti, sic fuissent quoque naturæ diversitate discreti. Fides autem Patriarcharum, Prophetarum, atque Apostolorum unum Deum prædicat Trinitatem esse. In illa ergo sancta Trinitate unus est Deus Pater, qui solus essentialiter de seipso Filium unum genuit; & unus Filius est, qui de uno Patre solus essentialiter natus: & unus Spiritus sanctus, qui solus essentialiter a Patre Filioque procedit. Hoc autem totum non potest una persona, id est gignere se, & nasci de se, & procedere de se, ut enim ait August. in primo libro de Trinitate: Nulla res est, quæ seipsam gignat, ut sit.*

(Marginal notes: Aug. c. 1. to. 3. beside "sancti, non una persona"; Cap. 1. beside "nim ait August. in primo libro")

Nunc

A

Nunc vero ad eam &c.

Expositio Literæ.

Divisio. HÆc est secunda pars hujus Distinctionis, in qua Magister probat Trinitatem, & unitatem per similitudinem propinquam, & expressam, cujusmodi est imago. Et dividitur hæc pars in duas. In prima ostendit Trinitatem, & Unitatem in Creatore, per Trinitatem, & Unitatem consideratam in potentiis animæ. In secunda vero in habitibus, ibi: *Potest etiam alio modo*, &c. Prima iterum pars habet quatuor particulas. In quarum prima ostendit ubi quærenda sit imago in anima, quoniam in parte superiori, & tribus potentiis, scilicet Memoria, Intelligentia, & Voluntate. In secunda vero tangit imaginis conditiones, quæ sunt Trinitas, Unitas, & Æqualitas, ibi: *Hæc ergo tria, ut ait August.* In tertia vero movet, & solvit dubitationem quæ oritur ex prædictis. Utrum scilicet anima sit suæ potentiæ, ibi: *Hic attendendum est diligenter*. In quarta autem docet cavere errorem, qui posset causari, & oriri ex ostensione Trinitatis creatæ, quod omnimoda similitudo esset ad increatam: ubi ostendit quod maxima est dissimilitudo imaginis ad Deum, ibi: *Veruntamen caveat*. Similiter secunda pars in qua Magister intendit investigare imaginem in habitibus animæ secundum quod possibile est, dividitur in quatuor particulas. Primo enim illa tangit in quibus imago Trinitatis attenditur, quæ sunt, Mens, Notitia, & Amor. Secundo illis prætactis ostendit quod in his attenditur imago propter consubstantialitatem, ordinem, & æqualitatem, ibi: *Hæc autem tria*, &c. Tertio ostendit quomodo Mens rationalis in contemplatione Trinitatis creatæ proficit ad videndum, & cognoscendam Trinitatem increatam in Unitate, ibi: *Mens itaque rationalis*. Quarto vero breviter recolligit quæ supra sunt demonstrata, ibi: *Qua propter juxta istam considerationem*.

Imago Dei tamen permanet. Dub. VIII.

CONTRA: Hoc obiicitur auctoritate Psalmi: Domine in civitate imaginem eorum ad nihilum rediges. Psal. 72

RESP. Imago dicitur dupliciter. Uno modo quantum ad substantiale esse, & hoc respicit Trinitatem potentiarum, & ordinem, & æqualitatem, & sic semper permanet. Alio modo prout supra esse addit bene esse, ut decorem, & honorem, & hoc potest perdi. Quia homo cum in honore esset, non intellexit. Psal. 48

Memoria vero dicitur ad aliquid. Dub. IX.

B

Obiicitur: Ergo Memoria, Intelligentia, & Voluntas sunt in prædicamento relationis. ITEM quæritur quare mens dicitur magis ad se, quam memoria, vel intelligentia.

RESP. Dicendum quod dicitur ad aliquid dupliciter: vel proprie, & per se, sicut Pater, & Filius: vel ratione alicujus annexi, quia habet respectum annexum, & inclinationem, & sic memoria dicitur ad aliquid, quia in natum habet respectum ad memoriale: similiter intelligentia ad intelligibile, & voluntas ad volibile, & hæc obiecta ad invicem habent respectum. Et sic patet obiectio.

C

AD illud quod quæritur de mente, dicendum quod mens dicitur ab actu essentiali: propterea est intelligendum quod quo est, potest intelligi in quantum dat animæ esse generalissimum, & sic dicitur essentia. Vel inquantum dat esse generale, & sic dicitur vita: quia anima est in genere viventium. Aut inquantum dat esse spirituale, & sic dicitur mens. Mens enim non dicitur, nisi quod vivit vita intellectiva. Vel anima in se dicitur essentia, ut actus corporis, vita: ut perfectibilis a Deo, mens.

In illa vero summa Trinitate, &c. Dub. X.

Innuit Magister, quod tres personæ non sunt unius Dei.

CON-

Contra: Videtur dicere falsum. A Quia cum sint unius essentiæ, & essentia sit Deus: ergo sunt unius Dei. Si dicas quod non sequitur: ego quæro, quare non conceditur quod tres personæ sunt unius Dei. Si dicis quod propter hoc, quod obliquus notat diversitatem: ergo cum essentia non sit diversa a persona, non potest dici, tres personæ sunt unius essentiæ.

Resp. Dicendum quod generatus aliquando construitur in ratione possessionis, ut si dicatur, bos Petri, vel Joannis aliquando ex vi declarationis, ut mulier egregiæ formæ: aliquando intransitive, ut creatura salis. Intransitive, construitur generale cum speciali, & sic potest dici substantia, vel persona Dei. Ex vi declarationis essentiæ, ut importans formam per modum formæ, & sic dicuntur tres personæ unius essentiæ: quia ergo quando dicitur, tres personæ sunt unius Dei, Deus non significat nec per modum formæ, nec per modum specificantis, ideo intelligitur per modum possidentis, vel principiantis, & ideo simpliciter est falsa.

Ut ex maxima parte sit dissimilis. Dub. XI.

Contra: Hoc videtur falsum. Quia imago est similitudo expressa: ergo si maxime est dissimilis, non est imago. C

Resp. Dicendum quod est expressio simpliciter, vel in genere. Si ergo loquamur de expressione simpliciter, sic dico, quod anima rationalis non est valde similis Deo. Si autem loquamur in genere creaturæ, quia tantum exprimit, quantum potest natura creata, sic dicitur valde similis, & expressa similitudo Dei.

Si duo essent, vel uterque insufficiens esset. Dub. XII.

Contra: Quia secundum viam istam monstrari posset quod non sit nisi una persona.

Resp. Dicendum quod in personis non potest esse superfluitas: quia in eis est una sufficientia. Unde si una esset superflua, & omnes. Sed non potest ibi esse aliqua insufficientia, quia nihil plus habent tres, quam una. Sed si essent duæ essentiæ, duæ essent sufficientiæ: & quælibet per se esset sufficiens. Si autem altera cum altera, quælibet esset insufficiens, & ita patet quod non est simile de duabus essentiis, sicut de duabus personis.

Et vidit, quia absque sapientia non sit, &c. Dub. XIII.

Contra: Secundum hoc videtur quod Pater sit sapientia genita.

Resp. Dicendum quod ista consequen- B tia non est intelligenda immediate, scilicet quia non est res fatua: ergo habet sapientiam genitam. Sed hoc intelligendum est sic: Deus est substantia spiritualis: ergo est nata cognoscere, ergo si non habet sapientiam, est res fatua. Sed non est res fatua: ergo habet sapientiam. Sed non est sapientia sine verbo, & non est verbum nisi procedat a mente, & ita generetur: ergo a primo, si habet sapientiam, necesse est sapientiam esse genitam. Et omnes istas consequentias oportet intelligere immediate.

ARTICULUS I.

Consequenter ad intelligentiam istius partis secundæ, præsentis distinctionis quantum ad primam assignationem imaginis quæ est per Memoriam, Intelligentiam, & Voluntatem, tria quæruntur. Primo utrum in his tribus, scilicet memoria, intelligentia, & voluntate attendatur ratio imaginis. Secundo de comparatione istarum ad obiectum. Tertio de comparatione earum ad animam, vel subiectum.

QUÆ-

QUÆSTIO I.

An Imaginis Ratio consistat circa Intelligentiam, Memoriam, & Voluntatem.

Alexander Alensis 1. *p. q.* 61. *Membro* 3. *art.* 1.
S. Thom. 1. *p. q.* 93. *art.* 5. & 6.
Ægidius 1. *Sent. dist.* 3. 2. *p. q.* 2.
Durandus 2. *p. d.* 3. *q.* 1.
Richardus 1. *Sent. d.* 3. *q.* 1. *art.* 2.
Scotus 1. *Sent. d.* 3. *q.* 9.
Franciscus de Mayr. 1. *Sent. d.* 3. *q.* 4.
Joan. Baccon. 1. *Sent. dist.* 3. *q.* 3.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 3. *q.* 2. *art.* 1.
Gab. Biel. 1. *Sent. dist.* 3. *q.* 10.

Fundamenta. QUOD in omnibus simul sit, videtur. Ad rationem enim imaginis requiritur expressa conformatio in distinctione: sed distinctio in divinis attenditur quantum ad tres personas: ergo necessario in imagine creata attenditur quantum ad tres potentias.

ITEM ratio imaginis consistit in perfecta capacitate, quia secundum Augustinum, eo est mens imago, quo potest esse capax & particeps Dei: sed Deus non capitur ab anima plene nisi ametur, neque amatur nisi intelligatur, nec intelligitur nisi præsens apud animam habeatur: sed primum est per voluntatem, secundum per intelligentiam, tertium per memoriam: ergo, &c. *Aug.* 14 *de Trin. c.* 8 *t.* 3

ITEM notitia sive intelligentia appropriatur Filio, voluntas Spiritui sancto: ergo aut truncata, & diminuta erit assignatio imaginis, aut necesse est ponere potentiam respondentem Patri.

Ad oppos. 1. SED contra: Ad esse imaginis requiritur repræsentatio in distinctione originis, & ordinis: sed in istis potentiis non est talis distinctio, quia simul sunt cum anima concreatæ, nec una est ab alia, nec una post aliam: ergo in istis non est reperire rationem imaginis.

2. ITEM imago est repræsentatio secundum exteriorem dispositionem, ut patet: sed istæ tres potentiæ sunt intimæ ipsi animæ: ergo in ipsis non est ratio imaginis.

3. ITEM quod specialiter memoria non sit de ratione imaginis, videtur, quia cum imago sit animæ essentialis, & secundum potentiam rationalem sit in ipsa, memoria autem, ut dicit Philosophus, est sensibilium, quia est in brutis: ergo videtur quod memoria non pertinet ad imaginem. Præterea cum memoria sit sensibilium, sive intelligibilium, concernit differentiam temporis, quia est acceptio præsens de præteritis: sed imago abstrahit a conditionibus sensibilibus, & temporalibus: ergo, &c. *Arist. de mem. & remin. c.* 1

4. ITEM imago attenditur in his quæ sunt nata recipere imaginem reformationis, sive similitudinis: sed imago illa consistit in tribus virtutibus Theologicis, quarum nulla est in memoria: ergo, &c.

5. ITEM quod voluntas non sit de integritate imaginis videtur, quia dicitur in libro de Spiritu & anima, imago est in potentia cognoscendi, similitudo est in potentia diligendi. Sed voluntas non pertinet ad potentiam cognitivam: ergo, &c. *Aug. c.* 36. 10. 3

6. ITEM omnis potentia quæ est de imagine, debet aliis æquari, quia ad rationem imaginis requiritur æqualitas: sed voluntas non æquatur aliis, quia multa intelligimus quæ non volumus: ergo, &c. Si dicas quod non attenditur æqualitas respectu obiectorum: sed respectu actuum, ut sit sensus, quidquid intelligo, volo me intelligere, adhuc non est verum, quia multorum meminimus, quę nollemus meminisse.

CONCLUSIO.

Ratio Imaginis attenditur in his tribus potentiis, Memoria, Intellectu, & Voluntate, cum comparatione ad unitatem essentiæ, & pluralitatem actuum.

1. RESP. ad arg. Dicendum quod sicut dicit Augustinus, & Magister recitat, imago attenditur in his tribus potentiis cum comparatione ad unitatem essentiæ, & pluralitatem actuum, in quibus est distinctio & ordo, & origo unius ab altero per modum quendam disponendi. Nam retentio speciei disponit ad intelligendum, & intelligentia ad amandum secundum quod intelligitur esse bonum: & per hoc patet solutio ad illud

illud quod obiicirur in istis potentiis non A est distinctio per originem: ergo &c.

2. Ad illud quod obiicitur quod imago attenditur secundum exteriorem dispositionem, dicendum quod est imago rei corporalis, & sensibilis, & hæc quia offert se cognitioni per exteriora, habet imaginem repræsentantem secundum exteriorem dispositionem. Est iterum imago rei spiritualis, quæ est intima cuilibet rei, & quæ cognoscitur secundum quod virtus recolligitur ad intima, & habet imaginem repræsentantem quantum ad intimas dispositiones.

Solvit August. dicens quod memoria sit etiam præsentium. Sic distinguit Alb. & Pet. Tarant. ex Dionysia, q. 8.

3. Ad illud ergo quod obiicitur quod memoria est sensibilium, dicendum quod memoria accipitur tripliciter. Uno modo prout est receptiva, & retentiva B sensibilium, & præteritorum. Alio modo prout est retentiva præteritorum sive sensibilium, sive intelligibilium. Et tertio modo prout est retentiva specierum, abstrahendo ab omni differentia temporis, ut pote specierum innatarum, & hoc tertio modo est pars imaginis: sed obiectio currit de aliis primis duobus modis. Primo modo memoria sequitur sensum, secundo modo sequitur ipsam intelligentiam, & voluntatem, tertio modo antecedit, & respondet Patri.

Alex. 2. p. q. 62 memb. 5. art. 7

4. Ad illud quod obiicitur quod memoria non reformatur, dicendum, quod immo memoria reformatur, & quantum ad statum viæ, & quantum ad statum patriæ. In primo per spem, C & hoc patet per expositionem Aug. super illud verbum Matthæi: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo: id est intellectu sine errore. Ex tota anima: id est ex voluntate sine contradictione. Ex tota mente: id est memoria sine oblivione. In secundo statu reformatur quantum ad tentationem: unde Bern. dicit: Quia Deus est futurus intelligentiæ plenitudo lucis, voluntati multitudo pacis, & memoriæ continuatio æternitatis. Nec est etiam inconveniens quod memoria quamvis sit prima, reformetur per dotem ultimam: quia ordo reformationis, & deformationis incipit a posteriori; ordo autem formationis incipit a superiori: ideo a voluntate incipit reformatio, & tendit usque in memoriam.

Aug. lib. 1 de Doctr. Chr. c. 22. to. 3

Alex. 2. p. q. 62 memb. 5 art. 4

5. Ad illud quod obiicitur quod imago est in potentia cognoscendi, dicendum quod similitudo dicit quid gratuitum, & ideo dicitur esse per appropriationem in voluntate, sive in dilectione. Imago vero non dicit gratuitum: ideo dicitur esse in potentia cognoscendi. Vel aliter de imagine: quia in Filio est prima imago, & Filio appropriatur intelligentia, quæ est in potentia cognitiva: ideo dicitur imago esse in potentia cognoscendi.

6. Ad illud; Voluntas non æquatur intelligentiæ, dicendum quod voluntas prout communiter accipitur ad velle, & nolle, quorum utrunque est actus voluntatis, bene æquatur, secundum quod dicitur Uti esse commune ad utrunque, sicut dicit Aug. & habetur in litera, quod voluntas capit illam, dum utor, &c. Quidquid enim recordamur, vel intelligimus, in facultatem voluntatis accipimus ad eligendum, vel ad respuendum, & istud est secundum quod dicit actum communem voluntatis: sed secundum actum specialem qui est velle tantum, non æquatur. De isto est oppositio, quomodo sic velle non comprehendit totam voluntatem, sicut meminisse totam memoriam, & intelligere totam intelligentiam.

Aug. li. 10 de Trin. c. 11 to. 3 In Ext. a. Voluntas.

QUÆSTIO II.

An Imago attendatur in his iisdem Potentiis per comparationem ipsarum ad Deum.

Doctores in iisdem Libris, Quæstionibus, & Articulis in superiori Quæstione citati.

De potentiis in comparatione ad obiectum, utrum videlicet attendatur imago in eis per comparationem ipsarum ad Deum. Et videtur quod sic, quia eo est anima imago, quo capax Dei est, & particeps esse potest, ut dicit Augustinus: sed est capax quantum ad partem superiorem: ergo, &c.

Fundamenta.

Aug. li. 14. de Trin. cap. 8 Ibid. c. 4. tom. 3

Item in eodem. Imago illius quo nihil melius est, inquirenda est & invenienda, quo mens nostra nihil melius habet, sed hoc est superior pars: ergo, &c.

Item

Item hoc idem videtur ratione: quia A imago dicitur eo quod ducit in prototypum; ergo cum illud sit Deus, non attenditur imago in potentiis iis, nisi secundum quod ducunt in Deum; sed per has potentias homo ducitur in Deum, dum per eas convertitur in eum; ergo, &c.

Item Deus est obiectum virtutum Theologicarum in quibus consistit imago reformationis; ergo cum idem sit obiectum utriusque imaginis, quia una est ductiva alterius, & perfectiva, propterea si Deus est obiectum unius, ergo & alterius.

Ad oppos. 1. Contra: Augustinus assignat imaginem in mente, intellectu, & amore secundum quod anima meminit B sui intelligit se, diligit se: ergo videtur quod imago attendatur per conversionem sui supra se. *Aug. li. 9. de Tri. c. 4.*

2. Item Augustinus: Cum in natura mentis humanæ quærimus Trinitatem, in tota quærimus, non separantes actionem temporalium a contemplatione æternorum, ut tertium aliquid jam quæramus: ergo Trinitas imaginis attenditur secundum actionem temporalium, & ita per conversionem ad inferiora. *Aug. li. 12. de Tri. c. 4.*

3. Item secundum quod anima convertitur supra inferiora, vel supra se, est æqualitas, & ordo, & origo, & omnia quæ concurrunt ad rationem imaginis.

4. Item imago est in peccatoribus a Deo aversis, & in illis etiam qui nullo modo possunt reverti, ut sunt damnati: ergo ratio imaginis non attenditur penes conversionem ad Deum.

5. Item necesse est quantum ad perfectam rationem imaginis æquari cognoscentem, & cognitum, sive dicentem, & dictum: nam ista duo Patrem & Filium repræsentant: sed in conversione ad Deum non est talis æquatio: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Imago perfecta est in anima secundum quod convertitur in Deum: imperfecta vero secundum quod convertitur supra se: nulla autem prout convertitur ad inferiora: sed bene in ea tunc est Trinitas.

Resp. ad arg. Ad intelligentiam prædictorum, tria oportet in imaginis ratione præsupponere. Primo enim imago attenditur secundum expressam conformitatem ad imaginatum. Secundo quod illud quod conformatur imagini, per consequens conformatur imaginato: unde qui videt imaginem Petri, per consequens videt & Petrum. Tertio, quod anima secundum suas potentias conformis redditur his ad quæ convertitur, sive secundum cognitionem, sive secundum amorem. Quoniam ergo cum anima convertitur ad Deum, sibi conformatur, & imago attenditur secundum conformitatem: ideo imago Dei consistit in his potentiis quæ habent obiectum Deum. Rursum quoniam anima est imago Dei, & secundum quod conformatur imagini, & imaginato, ideo anima secundum quod convertitur supra se, non recedit a conformitate, & ideo imago consistit in his potentiis secundum quod habent animam pro obiecto. Sed cum converti- C tur ad creaturas inferiores, illis conformatur in quibus non est imago Dei sed vestigium, ideo potentiæ animæ secundum quod habent inferiora pro obiectis, recedunt a ratione imaginis: quia recedunt a conformitate expressa. Licet itaque in hujusmodi potentiis secundum quod convertuntur ad inferiora, sit reperire Trinitatem, & aliquam conformitatem: similiter in potentiis sensitivis, sicut ostendit Augustinus: quia tamen deficiunt ab expressa conformitate, non reperitur ratio imaginis in eis. Unde Augustinus investigat in omnibus potentiis animæ Trinitatem, non quia in eis sit imago: sed ut a ratione imaginis excludat. Unde quærens Trinitatem in tota anima, *Aug. li. 11. de Trin. c. 23. & 5. to. 3.*

quæ-

quærit eam in superiori, & inferiori parte rationis, & in sensu. Et hoc est quod dicit in illa auctoritate: Cum in natura mentis humanæ quærimus Trinitatem, in tota quærimus: non dicit quærimus imaginem. Unde Augustinus de Trinitate: Quamvis in interiori parte rationis inveniri Trinitas possit: imago tamen inveniri non potest. Concedendum est ergo quod imago consistit in his potentiis secundum quod ad animam convertuntur: primo tamen & principaliter; ut ostendunt primæ rationes, secundum quod convertuntur ad Deum. Unde Augustinus his duobus modis assignat imaginem: Prima est in mente, notitia, & amore secundum quod mens novit, & amat se. Secunda est in memoria, intelligentia, & voluntate. Et in fine libri ostendit completissimam rationem imaginis esse in comparatione ad Deum.

Aug lib. 13 c. 20 in fin. Lib. 12 c. 4 to. 3. Lib 9. de Trinit. per tot. & lib. 10 c. 11 to. 3

1. 2. 3. Ex his patet responsio ad Primum, Secundum, & Tertium: quia primum argumentum concedendum est: secundum vero concludit quod in inferiori parte sit Trinitas: & tertium quod conformitas; sed hæc soluta sunt: quia non est expressa.

4. Ad illud quod obiicitur de aversione peccatorum. Respondeo quod dicimus imaginem in his potentiis secundum conversionem non actualem: sed aptitudinalem, quæ nunquam relinquit potentias: sicut gressibilis etiam dicitur homo qui habet pedes truncatos, quamvis non gradiatur.

5. Ad illud quod obiicitur quod necesse est in imagine cognoscens, & cognitum adæquari, dicendum quod non oportet cognitum adæquari cognoscenti adæquatione rei ad rem, sed sub ratione cognoscibilis. Unde tantum est cognitum in intelligentia, quantum repræsentatur a memoria. Quod autem simpliciter adæquetur non oportet: adæquatur tamen secundum quod anima convertitur supra se. Unde ratio imaginis quo ad quid, est plus in conversione ad Deum: quo ad quid, est plus in conversione animæ supra se. In conversione ad Deum est plus, quia plus habet de ratione venustatis, & conformitatis: in conversione ad se plus habet [1] de ratione [2] consubstantialitatis, & æqualitatis.

Alb. Mag. art. 32

QUÆSTIO III.

An Memoria, intelligentia, & voluntas sint idem in essentia cum anima.

Idem Doctor 2. Sent. dist. 24. art. 2. q. 1.
Alexander Alensis p. 2. quæst. 65.
S. Thomas 1. p. q. 77. art. 1.
Ægidius 1. Sent. dist. 3. p. 2. q. 2. art. 2. Et Quol. 3. q. 10.
Henricus Quol. 3. q. 14.
Scotus 2. Sent. dist. 16. q. 1.
Gandavensis 3. de anima, q. 3.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 3. q. 2. art. 2.

DE comparatione istarum potentiarum ad animam sive ad subiectum, utrum videlicet sint idem in essentia cum anima. Et videtur quod sic: quia August. dicit: Hæc tria, memoria, intelligentia, & voluntas sunt una mens, una vita, una essentia: ac per hoc una substantia.

Ad oppos. *Aug. li. 10. de Trin. c. 11. tom. 3.*

2. Item Bernardus super Cantica dicit: Quædam in anima intueor, memoriam, intelligentiam, & voluntatem: hæc tria ipsa est. Si tu dicas quod hoc dicitur per causam, hoc nihil est, quia August. de spiritu, & anima dicit quod anima est quædam sua, ut potentiæ: & quædam non sua, ut virtutes: quod si per causam esset, utrumque posset dici.

Aug. de spiritu, & anima c. 13 tom. 3

3. Item hoc ipsum videtur velle dicere Philosophus, quia idem dicit esse principium essendi, & operandi: ergo cum principium essendi sit ipsa forma substantialis, principium operandi ergo erit ipsa: sed principium operandi est potentia: ergo potentia est principium essendi: [3] sed non est principium essendi nisi forma substantialis in homine: ergo potentia & forma substantialis sunt idem in substantia.

Arist. 2 de ani. contex. 24 & 2 Ph. contex. 17

4. Item ratione ostenditur. Sicut materia prima est omnia nata recipere per veritatem, sic anima secundum similitudinem. Sed potentia materiæ primæ respectu formarum suscipiendarum

Arist. 2 de gen. contex. 2. Arist. 4 Phys. cont. 15

[1] *Ed. Ven.* a ratione [2] *Ed. Lugd.* substantialitatis [3] *Ead. habet* sed quia non

rum non differt per essentiam ab ipsa: ergo similiter videtur quod potentiæ animæ. Probatio minoris. Si enim per essentiam differret, aut esset substantia, aut accidens. Non accidens: quia antecedit omnem formam, & omne accidens. Si substantia, aut ergo materia, aut formæ. Præterea si differret, illius esset materia capax.

5. ITEM forma accidentalis non est simplicior forma substantiali. Sed potentia operandi non differt a forma accidentali, ut pote potentia calefaciendi, non differt per essentiam a caliditate, nec potentia illuminandi ab ipsa luce: ergo similiter videtur quod nec potentia animæ ab ipsa anima.

Arist. 1 Phys. contex. 27. 6. ITEM quod uni est accidens, nulli substantia est, sed istæ potentiæ sunt ipsi animæ substantiales, ergo non sunt ei accidentales, & per consequens non sunt accidentia: ergo sunt substantia, constat autem quod non alia quam anima. Probatio minoris, quia anima rationalis sensibilis & vegetabilis in homine non dicit diversitatem substantiarum, sed potentiarum: ergo constat quod in homine istæ differentiæ, vegetabile, sensibile, rationale accipiuntur a potentiis, & hujusmodi differentiæ sunt substantiales: ergo & potentiæ: ergo, &c.

Aug. 15 de Trin. cap 22. & 23. tom. 3. Fundamenta. CONTRA: Augustinus assignat differentiam imaginis creatæ, ad Trinitatem illam, scilicet increatam, quia in illa Trinitate habens est id quod habetur, hic autem habens non est id quod habetur, ergo si anima habet tres potentias: ergo essentialiter non est illæ.

Dionys. de Ang. hier. ca. 11. circa med. ca. ITEM Dionysius dicit quod in quolibet creato differunt hæc tria, substantia, virtus, & operatio: ergo in anima differunt substantia & potentiæ.

Boet. de heb. doma. de Tri. c. An. omne quod est, b num sit circa princi. pium. ITEM Boetius: In quolibet creato differunt quo est, & quod est, sive quid est, & esse: ergo similiter, immo multo fortius quod potest, & quo potest.

ITEM rationibus ostenditur sic: Quæ differunt genere, differunt essentia, & unum de altero non prædicatur essentialiter: sed potentiæ & anima sunt hujusmodi, quia anima est in genere substantiæ: sed potentiæ sunt in secunda specie qualitatis, scilicet naturalis potentiæ: ergo, &c.

ITEM illa quorum unum est extra alterum, differunt essentialiter, & substantialiter: sed virtus egreditur substantiam, quia operatur in obiectum quod est extra: sed impossibile est quod operetur ubi non est, si ergo virtus est ubi operatur, & operatur extra substantiam cujuslibet: ergo virtus egreditur extra substantiam: ergo, &c.

ITEM ad hoc est alia ratio. Quia si eadem per essentiam essent anima & potentiæ, unum non multiplicaretur nisi secundum multiplicationem alterius: & sic cum unum tantum sit anima, haberet tantum unam potentiam sed hoc est falsum: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Potentiæ animæ sunt substantiales, & sunt in eodem genere per reductionem in quo est anima: non sunt tamen omnino idem per essentiam.

RESP. ad arg. Ad prædictorum intelligentiam notandum est quod potentia naturalis dicitur tripliciter. Primo modo prout dicit modum existendi naturalis potentiæ in subiecto, secundum quem dicitur subjectum facile, vel difficile ad aliquid agendum: & sic naturalis potentia dicit modum qualitatis, & est generaliter in secunda specie qualitatis, ut patet cum dicitur, cursor & pugillator, quorum utrumque dicit facilitatem, quæ sequitur modum existendi, potentiæ gradiendi, & resistendi, sive agendi in subiecto. Secundo modo potentia naturalis dicitur potentia naturaliter egrediens a substantia. Et hoc potest esse dupliciter. Uno modo aliqua potentia egreditur a substantia cum accidente, ut potentia calefaciendi. Ignis enim per suam substantiam non calefacit sine caliditate, & hæc potentia non est alterius generis, quam sit qualitas a qua egreditur, unde potentia quæ est calefaciendi, est in eodem genere cum cali- *Potentia naturalis triplic. dicitur.*

liditate. Alio modo dicitur naturalis po- A tentia quæ naturaliter egreditur de substantia immediate, sicut potentia generandi quantum ad inductionem ultimæ formæ, & hæc quidem non est alterius generis cum substantia: sed reducitur ad genus substantiæ tanquam substantialis differentia. Per hunc modum intelligendum est in potentiis animæ. Nam uno modo convenit nominare potentias animæ, secundum primum modum, ut dicunt facilitatem quæ dicit modum potentiæ existendi in subiecto, sicut ingeniositas, & tarditas, & hæc quidem sunt in secunda specie qualitatis. Alio modo convenit potentias nominare, prout dicunt ordinem substantiæ ad actum, qui est mediante ali- B qua proprietate accidentali, ut potentia syllogizandi, quæ est in anima cum habet abitum syllogizandi, & hæc est in eodem genere in quo est scientia syllogizandi, ut in prima specie qualitatis. Contingit iterum nominare potentias animæ, ut immediate egrediuntur a substantia, ut hæc tria, memoriam, intelligentiam, & voluntatem, & hoc patet. Quia omni accidente circumscripto, intellecto quod anima sit substantia spiritualis, hoc ipso, quod est sibi præsens, & sibi conjuncta, habet potentiam ad memorandum, & intelligendum se. Unde istæ potentiæ animæ sunt substantiales, & sunt in eodem genere per reductionem, in C quo est anima: Attamen quoniam egrediuntur ab anima: potentia enim se habet per modum egredientis: non sunt omnino idem per essentiam, nec tamen adeo differunt, ut sint alterius generis: sed sunt in eodem genere per reductionem. Et potest satis manifestum exemplum dari in re, & in similitudine ejus. Nam res non habet tantam identitatem cum sua similitudine, ut sint unum numero: nec tantam diversitatem ut differant numero. Similitudo enim Martini non adeo distat a Martino, ut penitus differat ab eo. Et ideo similitudo rei in eodem genere est per reductionem cum eo, cujus est similitudo. Quia enim egreditur, ideo differt: sed non transit in

Applicatio distinctionis.

aliud genus. Et loquor de similitudine secundum rationem similitudinis, non intentionis, id est, prout a subiecto exit, & non recedit, ut splendor a luce. Concedendæ ergo sunt rationes probantes quod anima non est suæ potentiæ per essentiam.

1. 2. Ad illud ergo quod objicitur in contrarium de Augustino & Bernardo quod anima est suæ potentiæ; dicendum quod non est ibi prædicatio accidentis de subiecto, nec ejusdem per essentiam: sed substantialis, vel essentialis. Propter quod notandum quod essentiale dicitur quatuor modis. Primo modo essentiale, quod dicit rei essentiam totam, sicut species dicit totam essentiam singularis. Secundo modo dicitur essentiale, quod est de essentia, & constitutione rei, ut materia, & forma. Tertio modo dicitur essentiale, sine quo res non potest esse, nec potest intelligi esse, ut sunt illa in quibus attenditur ratio vestigii, ut Unitas, Veritas, Bonitas. Quarto modo dicitur essentiale sine quo res non potest cogitari habere perfectum esse, ut sunt potentiæ in anima, in quibus attenditur imago, & hoc est minimo modo substantiale, sive essentiale, non tamen transit in aliud genus: ideo anima dicitur suæ potentiæ, quia non transit in aliud genus.

Essentiale quot modis dicatur.

3. Ad illud quod obiicitur quod idem est principium essendi, & operandi; dicendum quod verum est de principio remoto: sed de proximo est impossibile. Nam si idem omnino esset principium proximum, tunc idem esset in re esse, & operari. Similiter si idem esset principium proximum, cum res semper habeat esse, semper haberet operari. Quia ergo forma dicit proximum, & immediatum principium essendi; potentia vero proximum & immediatum principium operandi, patet quod impossibile est, esse omnino idem.

4. Ad aliud quod obiicitur de potentia materiæ; dicendum, quod materia non est sua potentia per essentiam, quoniam non est ipsa ordinatio ad formam, est tamen ipsa potentia materiæ,

riæ, essentialis ipsi materiæ, sicut potentia activa ipsi substantiæ: & minus quidem elongatur potentia materiæ a materia, quam potentia activa a substantia. Quoniam potentia materiæ est potentia passiva, quæ dicit ordinem ad aliud cum privatione. Sed potentia activa dicit ordinem cum positione, & ideo minus addit potentia materiæ supra materiam, quam potentia activa supra substantiam: & hinc est quod non ita distinguuntur diverse potentiæ in eadem materia, sicut in eadem substantia.

5. Ad illud quod obiicitur de forma accidentali; dicendum quod forma accidentalis non est sua potentia. Nam potentia ejus est, inquantum influit in alterum: attamen potentia illa non tantum addit, quantum potentia formæ substantialis: quoniam potentia formæ accidentalis dicit ordinationem ad actum: sed non sufficientem per se, sed per virtutem substantiæ. Sicut enim accidens non est per se; ita non habet virtutem operandi per se, sed per virtutem substantiæ, & ita hoc patet.

6. Ad illud quod obiicitur ultimo; dicendum quod potentiæ animæ non sunt accidentales, tamen argumentum non valet, quia fortassis rationale, sensibile, vegetabile non accipiuntur a potentiis, sed a diversis naturis repertis in anima.

Illud autem argumentum quod factum est ad oppositum, quod differunt, quia sunt in diversis generibus, solvendum est per interemptionem, quia non sunt in diversis generibus: sed in eodem per reductionem, &c.

ARTICULUS II.

Consequenter est quæstio de secunda assignatione imaginis per Mentem, Notitiam, & Amorem. Circa hanc quæruntur tria. Primum est de istis, absolute, utrum videlicet imago attendatur in istis ut in potentiis, aut in habitibus; aut in potentiis simul & habitibus, aut in substantia, & habitibus. Secundum est de istis in comparatione ad invicem. Tertium utrum hæc Trinitas imaginis, ducat necessario in cognitionem Trinitatis, quantum ad personas.

QUÆSTIO I.

An imago attendatur in Mente, Notitia, & Amore, ut in potentiis, aut ut in habitibus, aut in utrisque simul, vel in substantia, & habitibus.

Doctores in 3. quæstione prima partis hujus Dist. citati.
Ægid. vero Rom. 1 Sent. dist. 3. 2. p. q. 2. art. 4.
Thom. Arg. 2. Sent. dist. 16. q. 1. art. 4.

B Circa hanc sic proceditur, & ostenditur primo quod non in his, ut in potentiis, attendatur imago, quia prædicta assignatio fuit in potentiis: ergo si hic etiam esset in potentiis, non esset nisi inculcatio verborum. Præterea, notitia, & amor, non dicunt potentiam, sed habitus, licet mens possit dicere potentiam: ergo prædicta tria non possunt poni sub ratione potentiarum. Fundamenta.

Item ostenditur quod non ut in habitibus: quia Augustinus dicit in imaginis assignatione: Mens novit se, diligit se: sed nullius habitus est nosse, nec amare: ergo, &c. *Aug. li. 9. de Trin. c. 4. to. 3.*

Item si mens stat pro habitu, quæro pro quo habitu? Si pro habitu memoriæ, C de quo magis videtur, quia non est alium dare: sed actus habitus hujus est meminisse, & non alius: sed Augustinus assignat menti hos actus, scilicet nosse & amare ergo, &c. *Aug. ib. &c. 2. & 3.*

Item ostenditur quod non ut in potentiis & habitibus. Cum enim potentiæ sint tres, & habitus tres: tunc non esset ternarius, sed senarius.

Item quæro pro qua potentia stat ibi mens: aut enim stat pro omnibus, aut pro duabus, aut pro una. Si pro omnibus, tunc non est ibi Trinitas. Si pro duabus, tunc est ibi quaternitas, cum duo sint habitus. Si pro una, non potest habere istos duos actus, nosse & amare: ergo non sumitur Trinitas secundum habitus, & potentias simul.

1. Contra: ostenditur quod non ut Ad op.

ut in substantia, & habitibus simul. A Cum enim habitus cognoscendi, & amandi sequantur ipsam substantiam tempore, & substantia etiam possit esse sine his, ratio autem imaginis sit ipsi animæ perpetua, & inseparabilis, & concreata: ergo non est in habitibus, & substantia simul.

2. Item si substantia connumeratur habitibus, & habitus sunt tres, & substantia una: ergo erit ibi quaternitas. Si tu dicas quod non differt notitia secundum quod est habitus intellective, & memoriæ; Contra: Habitus sunt dispositiones potentiarum: cum ergo sint tres potentiæ, erunt tres habitus.

3. Item Magister dicit in littera, B quod mens accipitur non pro anima, sed pro eo quod est in ea eminentius.

CONCLUSIO.

Imago attenditur in Mente, Notitia, & Amore, non ut in potentiis, neque ut in habitibus: sed quantum ad substantiam animæ se noscentis, & amantis: & quantum ad habitus notitiæ, & amoris, qui sunt habitus connaturales, & non acquisiti.

Resp. ad arg. Dicendum quod differt secundum quosdam assignatio hæc a præcedenti: quia prior fuit in potentiis, hæc est in habitibus. Et respon- C dent obiectionibus per distinctionem mentis. Mens enim secundum quadruplicem modum accipiendi diversificatur. Dicitur enim uno modo a mente, quod est Luna sive defectus, & sic dicitur de tota animæ substantia, propter transmutationes quas habet. Secundo modo dicitur a mentiendo, & sic stat pro judicativa vi, & sic accipit eam Damascenus ponens ipsam inter potentias cognitivas. Tertio modo dicitur ab eminendo, & sic stat pro superiori parte rationis, & sic accipit eam August. frequenter. Quarto modo dicitur a meminisse, & sic stat pro memoria & quantum ad actum, & quantum ad habitum. Dicunt ergo quod in assignatione hujus Trinitatis, mens stat pro habitu memoriæ: sed in adaptatione, cum dicitur: Mens novit se, & diligit, stat pro potentia memorandi. Sed istud non videtur convenienter dictum, quia adaptatio debet respondere assignationi: & præterea cum actus proprius mentis ut stat pro memoria, sit meminisse; ibi deberet tangi: sed Augustinus in hac assignatione numquam facit mentionem nisi de duobus actibus, scilicet nosse, & amare, qui non sunt memoriæ, sed aliarum potentiarum.

Mens quot modis dicatur.

Damasc. 2. de fid. or c. 22. ant med. Aug de spir. & an. 11. tom. 3.

Aug. 9. de Tr. c. 2. 3. & seq. 10. 3

Resp. ergo quod Trinitas ista non est in potentiis: quia amor, & notitia, non dicuntur potentiæ. Nec in habitibus: quia mens non potest stare pro habitu, cum ipsa accipiatur ut agens. Nec potest esse in potentiis, & habitibus: quia mens non potest stare pro una potentia, cum assignetur ei actus duarum potentiarum: Non potest similiter stare pro pluribus potentiis: quia non esset Trinitas: restat ergo quod necesse est ponere, quod Trinitas ista attendatur quantum ad substantiam animæ: ratione mentis se noscentis, & amantis, & quantum ad habitus ratione notitiæ & amoris, & sic est Trinitas, cum substantia sit una, & habitus sint duo. Differt ergo hæc assignatio a præcedenti: quia præcedens fuit per uniformitatem in potentiis, per comparationem ad habitus, & ad actus: sed hæc est in substantia, & habitibus. Differt etiam in hoc, quia præcedens fuit per conversionem animæ ad Deum: hæc est per conversionem animæ supra se: & pluribus modis non attenditur imago in homine, ut supra dictum fuit. Differt etiam, quia præcedens assignatio imaginis magis est propria, & conveniens quam hæc. Nam proprie loquendo, imago consistit in unitate essentiæ, & Trinitate potentiarum, secundum quas anima nata est ab illa summa Trinitate sigillari imagine similitudinis, quæ consistit in tribus virtutibus theologicis. Unde Augustinus hanc assignationem primo ponit investigando, ut per hanc deveniat ad illam in qua finit speculationem suam. Unde hæc assignatio non est

Quest. 2 huius dist.

Aug. 9. de Trin. c. 1. & seq.

Aug. lib. 15. de Tr. c. 3. ad fin. to. 3. est propria sicut alia. Unde Magister A secundo eam ponit tanquam non principalem.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod habitus non sunt coævi, &c. Dicendum quod triplex est habitus. Quendam enim habitum habet animæ potentia ab acquisitione, quendam ab innata dispositione, tertium habet a sui ipsius origine. Hoc autem patet, quia habitus est quo potentia facilis est in actum, potentia autem his tribus modis est facilis, verbi gratia: Affectus noster habet facilitatem ad diligendum bonum alienum per acquisitam dispositionem, ut per virtutem: ad diligendum vero bonum suum per innatam dispositionem: & ad diligendum seipsum per B sui naturalem originem. Cum enim sit sibi indistanter unitus, semper est habilis ad se amandum. Similiter cum intellectus noster semper sit sibi præsens, semper est habilis sibi ad se cognoscendum, & sic patet illud quod obiicitur de coævitate, nam quo ad tales habitus est bene coævitas.

2. Ad illud quod obiicitur, quod tres dicuntur esse habitus secundum tres potentias; dicendum quod in hac trinitate non cadit, nec habet locum habitus memoriæ: quia attenditur in ipsa anima secundum quod convertitur supra se: & ideo ipsa animæ substantia tenet locum memoriæ: & ipsa præsentia, & oblatio qua anima C offert se semper suæ intelligentiæ, tenet locum habitus & actus memoriæ: & ita patet quod ibi cadunt tantum habitus duarum potentiarum, & ideo est ibi trinitas.

3. Ad illud quod ultimo obiicitur de verbo Magistri; dicendum quod intelligitur non pro animæ substantia tota: quod si aliter intelligatur, non habet veritatem verbum Magistri. Quod patet per Augustinum qui occasione *Aug. 10. de Trin. per tot.* hujus imaginis quasi per totum decimum de Trinitate ostendit animam habere cognitionem sui innatam, quæ est agnitio suæ substantiæ: & propterea nihil unum in anima & cognoscit & diligit, nisi substantia: ergo si mens staret pro una potentia, non haberet illos duos actus, scilicet nosse & amare.

QUÆSTIO II.

An Mens, Notitia, & Amor habeant ordinem, æqualitatem, & consubstantialitatem.

Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 3. p. 2. q. 2. art. 1.

Quæritur de istis in comparatione ad invicem, secundum triplicem comparationem quam ponit Augustinus videlicet ordinis, æqualitatis & consubstantialitatis, & Magister recitat in Litera. Ordo autem inter hæc est quod mens est parens, notitia est proles, ultimus est amor ab utroque procedens. Æqualitas est etiam ibi. Quia mens se tantum novit, quantum est: & tantum diligit, quantum se novit. Est etiam ibi consubstantialitas. Unde August. 9. de Trinitate: Admonemur (si utrumque videre possumus) substantialiter hæc in anima consistere, non tanquam in subiecto, ut color in corpore, aut ulla qualitas, aut quantitas. Quidquid enim tale est, non excedit substantiam in qua est. Mens autem amore quo se amat, potest amare etiam aliud, & ita vult quod amor sit consubstantialis menti. Fundamenta. *Cap. 4. tom. 3.*

1. Sed obiicitur contra hoc: Primo videtur quod in his non sit ordo, vel origo. Aut enim accipiuntur pro habitibus innatis, aut acquisitis. Si pro innatis, nullus est ordo: quia simul sunt cum ipsa anima. Si pro acquisitis, sic amor præcedit notitiam; nullus enim acquirit vel studet aliquid addiscere, nisi amet scire. Unde Augustinus in fin. noni de Trinitate: Partum mentis antecedit appetitus: quo ad id quod noscere volumus, quærendo & inveniendo, nascitur proles, quæ est ipsa notitia. Aut ergo non est ordo, aut non est talis ordo. Ad op. *Aug. 9. de Tri. cap. 12. in fin. tom. 3.*

2. Item videtur quod non sit ibi æqualitas. Aut enim notitia, & amor accipiuntur per comparationem ad res inferiores, aut ad animam. Si ad res inferiores, manifestum est quod non est ibi æqua-

qualitas, multa enim novimus, quæ non A amamus. Si per comparationem ad animam, aut est æqualitas quantum ad intensionem, aut quantum ad extensionem. Quantum ad extensionem, non illud constat: quia unum tantum est ibi: ergo quantum ad intensionem: sed quod hoc sit falsum videtur, quia cum sciamus animam minorem Deo, & maiorem corpore, contingit quandoque quod eam amamus magis quam Deum, & minus quam corpus: & ita quantitas amoris non sequitur quantitatem notitiæ.

3. Item quod non sit ibi consubstantialitas videtur, quia amor & notitia sunt habitus, & qualitates: ergo videtur quod essentialiter differant ab ipsa mente.

Aug. 9 de Tri. cap. 4. tom. 3

4. Item ratio Augustini est quod non B sint in anima sicut accidentia, quia se extendunt extra: sed hoc nihil est. Accidentia enim se extendunt extra, ut calor calefaciendo, & color immutando visum. Præterea homo cognoscit aliqua cognoscibilia scientia acquisita, quæ est accidens, & ita se extendunt extra.

CONCLUSIO.

Mens, Notitia, Amor habent ordinem, æqualitatem, & consubstantialitatem: nam connaturales habitus in comparatione ad actus, habent ordinem: & secundum quod sunt perfecti habitus, sunt æquales: consubstantialitas quoque apparet, cum anima supra se C convertitur.

Aug. 9 de Tri. c. 12. ut in liter. Magist.

Resp. ad arg. Dicendum quod sicut Augustinus assignat, in his est ordo, æqualitas, & consubstantialitas. Ordo autem attenditur in his habitibus animæ connaturalibus in comparatione ad actus, sicut ponitur ordo in fide & spe & charitate: licet simul infundantur, & sic patet quod obiicitur in contrarium: quia non est ordo in ipsis habitibus absolute consideratis: sed per relationem ad actus. Similiter est ibi æqualitas secundum conversionem animæ supra se, & prædictorum habituum perfectionem. Unde dicit August. quod non est in his habitibus æqualitas, nisi secundum quod perfecti sunt.

Aug. 9 de Tri. cap. 4. tom. 3.

1. 2. 3. Et sic patet solutio ad illud quod de amore obiicitur: quia ille amor non est perfectus amor, sed libidinosus, & inordinatus. Vel dicendum quod æquales sunt secundum quod sunt connaturales. Quantum enim est quis habilis, vel facilis ad cognoscendum se, tantum ad se amandum. De habitibus vero acquisitis malis vel bonis non est verum, & de his: non intelligitur. Similiter est ibi tertium, scilicet consubstantialitas: quia secundum quod dictum est supra, amor & notitia animæ connaturales sunt secundum quod supra se convertitur, & sic nihil omnino addunt super ipsas potentias. Per hoc enim quod anima sibi præsens est, habet notitiam: per hoc quod est unum sibi, habet habitum amoris: & ideo sicut potentiæ sunt consubstantiales animæ, ut supra visum est, ita & hujusmodi habitus. Unde & si videantur dicere modum habitus, vel qualitatis: realiter tamen nihil supra potentias addunt; & sic patet responsio ad obiectum, quod non sunt qualitas isto modo.

4. Ad quod obiicitur de ratione Augustini, dicendum quod illa ratio non concludit principaliter, quod amor, vel notitia sunt substantialiter in anima ex hoc: quia tunc pari ratione posset dici, & obiici de omni amore: sed conclusit ex consequenti, quod patet sic: Cum enim amor extenditur extra suum subiectum alium amando, hoc est per virtutem substantiæ, sicut per se non est, sed per substantiam. Si ergo amor & notitia extenduntur per virtutem substantialem, & hæ sunt intelligentia, & voluntas, & amor quo anima amat se, est idem cum ipsa voluntate: sic notitia qua cognoscit, non est aliud quam intelligentia. Restat ergo quod amor & notitia respectu sui sunt ipsi menti substantiales.

QUÆ-

A

QUÆSTIO III.

An Trinitas imaginis, Mentis scilicet, Notitiæ, & Amoris ducant nos in cognitionem summæ Trinitatis quantum ad personas.

Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 3. 2. p. q. 2. art. 4. Scotus & alij Doct. in q. 3. 1. p. hujus dist. citati.

Fundamenta. UTrum hæc Trinitas imaginis, scilicet Mentis, Notitiæ, & Amoris, ducat necessario in cognitionem Trinitatis quantum ad personas. Et videtur quod sic: quia in hac Trinitate imaginis est relatio: sed in Deo non est relatio, nisi quo ad personas: ergo, &c.

B

ITEM in hac Trinitate est distinctio: quia notitia non est amor, &c. sed in Deo non est distinctio nisi personarum: ergo, &c.

ITEM in hac Trinitate est origo unius ab uno, & tertij ab utroque: ergo cum ista sint propria personarum, patet, &c.

ITEM in hac Trinitate tertio reperitur amor, qui est proprium Spiritus sancti, & qui est ad alterum: ergo videtur quod necessario ducat in Trinitatem personarum.

Ad opp. CONTRA: Hæc Trinitas intelligitur in creatura sine distinctione personali; ergo potest intelligi & in Deo: sed hoc est falsum: ergo &c.

C

ITEM notitia, & amor sunt in qualibet personarum: sed per ea quæ sunt in omnibus, non venitur in cognitionem distinctionis personalis: ergo, &c.

ITEM intellecto quod una tantum esset persona, adhuc nosceret, & amaret se: ergo, &c.

ITEM Philosophi istam Trinitatem cognoverunt, & tamen non cognoverunt Trinitatem personarum: ergo hæc non ducit in illam.

CONCLUSIO.

Mens, Notitia, Amor, ducunt nos in cognitionem sanctissimæ Trinitatis (si secundum substantiam concipiantur) per viam appropriationis: si autem trahantur ad Deum in ratione proprietatum, ordinis, originis, & distinctionis, ducunt in cognitionem Trinitatis (quoad propria) hominem fidelem.

RESP. ad arg. Dicendum quod per hanc Trinitatem contingit cognoscere Trinitatem in Deo, & hoc est attribuendo ea, quæ in hac Trinitate sunt illi summæ Trinitati. Sed hoc potest esse dupliciter. Aut enim ista tria possunt Deo attribui secundum substantiam, ut per mentem, intelligamus mentem in Deo, & per notitiam in anima, notitiam in Deo, & sic de tertio, & sic non ducit in cognitionem Trinitatis, nisi quantum ad appropriata, & sic intellexerunt Philosophi. Possunt etiam ista trahi ad Deum ratione proprietatum, quæ sunt ordo, & origo, distinctio, & relatio: & sic ducunt in cognitionem Trinitatis quo ad propria: sed ista ponere, vel intelligere in Deo potest fides, & non ratio: & ita perfecta cognitio imaginis non habetur nisi a fide. Unde bene concedendum est quod imago perfecte cognita, ut imago, ducit in cognitionem Trinitatis, non autem simpliciter. Et per hoc patet utraque pars.

AD illud quod obiicitur de amore; dicendum quod amor potest dicere complacentiam, & sic est commune: vel potest dicere connexionem, sive communionem, vel donum, & sic habet rationem personæ, &c.

DISTINCTIO IV.

Quod hæ Locutiones veræ sint: Deus genuit Deum: Et unus Deus est tres Personæ.

Hic oritur quæstio satis necessaria. Constat enim, & irrefragabiliter verum est, quod Deus Pater genuit Filium. Ideo quæritur utrum concedendum sit quod Deus genuit Deum. Si enim Deus genuit Deum, videtur quod aut se Deum, aut alium Deum genuerit. Si vero alium Deum genuit, non est tantum unus Deus. Si autem seipsum Deum genuit, aliqua res seipsam genuit. Ad quod respondentes dicimus, sane Catholice concedi quod unus unum genuit, & quod Deus Deum genuit: quia Deus pater Deum filium genuit. In symbolo quoque scriptum est: Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Quod vero additur, ergo genuit se Deum, vel alium Deum: neutrum concedendum esse dicimus. Quod alium Deum non genuit, manifestum est: quia unus tantum Deus est. Quod autem seipsum non genuit, ostendit Aug. dicens: Qui putant ejus potentiæ esse Deum, ut seipsum ipse genuerit: eo plus errant, quod non solum Deus ita non est: sed nec spiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res est, quæ seipsam gignat ut sit: & ideo non est credendum, vel dicendum quod Deus genuit se.

Aug. l. 1. de Tri. cap. 1. to. r.

Alia Quæstio, de eodem.

Sed adhuc opponunt garruli ratiocinatores dicentes: Si Deus pater genuit Deum, aut genuit Deum, qui est Deus pater, aut Deum, qui non est Deus pater. Si genuit Deum, qui non est Deus pater: ergo Deus est qui non est Deus pater, non ergo unus tantum Deus est. Si vero genuit Deum, qui est Deus pater: ergo genuit seipsum. Ad quod respondemus determinantes istam propositionem, quam sic proponunt: Si Deus pater genuit Deum, aut Deum qui est Deus pater, aut Deum qui non est Deus pater. Hoc enim sane, & prave intelligi potest: & ideo respondendum est ita: Deus pater genuit Deum: qui est ipse pater. Hoc dicimus esse falsum, & concedimus alterum, scilicet genuit Deum qui non est pater: nec tamen genuit alterum Deum: nec ille qui genitus est, est alius Deus, quam Pater, sed unus Deus cum Patre. Si vero additur: Genuit Deum, qui non est Deus Pater: hic distinguimus, quia dupliciter potest intelligi: Genuit Deum, qui non est Deus Pater: scilicet Deum filium qui filius non est pater, qui Deus est: hic sensus verus est. Si vero intelligatur sic: Genuit Deum, qui non est Deus pater, id est, qui non est Deus, qui pater est, hic sensus falsus est. Unus enim & idem Deus, est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: & econverso, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus unus est Deus.

Opi-

Opinio quorundam dicentium tres personas esse unum Deum, unam substantiam: sed non econverso, scilicet unum Deum, vel unam substantiam esse tres personas.

Quidam tamen veritatis adversarii concedunt Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, sive tres personas, esse unum Deum, unam substantiam, sed tamen nolunt concedere, unum Deum sive unam substantiam esse tres personas, dicentes divinam substantiam prædicari de tribus personis, non tres personas de substantia divina. Fides autem Catholica tenet ac prædicat, & tres personas esse unum Deum, & unam substantiam, sive essentiam, sive naturam divinam: & unum Deum sive essentiam divinam esse tres personas: unde Aug. in 1. lib. de Trin. ita ait: Recte ipse Deus Trinitas intelligitur, beatus, & solus potens. Ecce quam expresse dixit: Ipse Deus Trinitas: ut ostenderet & ipsum Deum esse Trinitatem, & Trinitatem ipsum Deum. Item in eodem: In verbis, inquit, illis Apostoli quibus de adventu Christi agens, dicit: Quem ostendet beatus, & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, &c. Nec Pater proprie nominatus est, nec Filius, nec Spiritus sanctus: sed beatus & solus potens, id est, unus & solus Deus verus, qui est ipsa Trinitas. Ecce & hic aperte dicit unum solum verum Deum esse ipsam Trinitatem, & si unus Deus Trinitas est: ergo unus Deus est tres personæ. Item in lib. 5. de Trin. Non tres Deos: sed unum Deum dicimus esse ipsam præstantissimam Trinitatem: Item in libro qui dicitur Enchyridion ad Laurentium c. 9. Satis est Christiano rerum creatarum causam visibilium, sive invisibilium, nonnisi bonitatem credere Creatoris, qui est Deus verus, & unus: nullamque esse naturam, quæ non aut ipse sit, aut ab ipso: eumque esse Trinitatem, Patrem scilicet & Filium, & Spiritum sanctum. Item August. in sermone de fide: Credimus unum Deum, unam esse divini nominis Trinitatem. Item in 6. lib. de Trin. Dicimus Deum solum esse ipsam Trinitatem: Ecce & his, & aliis pluribus auctoritatibus evidenter ostenditur, dicendum esse, & credendum, quod unus Deus est Trinitas: & una substantia tres personæ: sicut econverso Trinitas dicitur esse unus Deus, & tres personæ dicuntur esse una substantia.

Cap. 6. — 1. Tim. 6. — Aug. lib. 7. de Tri. c. 6. — Cap. 8. — Ser. 129. tom. 10. — Cap. 7.

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet, an Deus Pater se Deum, an alium Deum genuerit.

Nunc ad præmissam quæstionem revertamur: ubi quærebatur an Deus pater genuerit se Deum, an alium Deum. Ad quod dicimus, neutrum fore concedendum. Dicit tamen August. in Epistola ad Maximum, quod Deus pater se alterum genuit, his verbis: Pater ut haberet Filium de seipso, non minuit seipsum; sed ita genuit de se alterum se, ut totus maneret in se, & esset in Filio tantus, quantus & solus. Quod ita intelligi potest, idest, de se alterum se genuit: non utique alterum Deum: sed alteram personam, vel genuit se alterum, id est, genuit alterum, qui hoc est, quod ipse. Nam & si alius sit Pater quam Filius, non est tamen aliud quam Filius, sed unum.

Epi 66. Maxi. medico tom. 2.

DISTINCTIO IV.

De Comparatione generationis ad terminum essentialem concretum, qualis est hoc nomen, Deus.

Hic oritur quæstio satis necessaria.

EXPOSITIO TEXTUS.

Divisio. IN præcedenti distinctione probavit Magister Trinitatem, & Unitatem per similitudines congruas, & rationes. In præsenti distinctione ponitur secunda pars, in qua solvit incidentes dubitationes. Et incidit dubitatio ex hoc quod in divinis est Trinitas, & Unitas, & ita aliquid distinguens, & distinctum, aliquid indistinctum, ut termini substantiales. Incidit ergo dubitatio ex comparatione proprietatis distinguentis, ad terminum substantialem. Habet autem hæc pars duas. In prima movet dubitationem ex comparatione proprietatis distinguentis ad substantiam, vel essentiam. In secunda ad ejus potentiam: infra distinct. 6. *Præterea quæri solet.*

ITEM prima pars habet duas: quia substantia potest significari in concretione, ut per hoc nomen *Deus*, vel in abstractione, ut per hoc nomen *essentia*. Primo ergo movet quæstionem ex comparatione generationis ad hoc nomen *Deus*. Secundo ad hoc nomen *essentia*: infra distinct. 5. *Post hæc quæritur utrum concedendum sit*, &c. Hæc autem distinctio habet quatuor particulas, & hoc secundum quatuor quæ ibi tanguntur. In prima supposito quod hæc sit vera: *Deus genuit Deum*, quærit de hac, *Genuit se, vel alium:* quam solvit interimendo. In secunda quærit de hac, *Genuit Deum qui est Deus pater, vel qui non est Deus pater*; & ad hoc solvit distinguendo ex parte prædicati, & hoc, ibi: *Sed adhuc opponunt*. In tertia quærit de hac, *Deus est Trinitas*, & probat multis auctoritatibus quod est vera, & hoc occasione prædictorum, ibi: *Quidam tamen*

A *veritatis adversarij*. In quarta ad suum propositum redit, scilicet ad primo quæsitum, addens primæ solutioni, quod quamvis non sit concedendum, *Genuit se, vel alium divisim*, tamen potest concedi conjunctum, ibi: *Nunc ad præmissam quæstionem.*

Deum de Deo, lumen de lumine. Dub. I.

Quæritur: quia cum præpositio, *de*, notet transitionem, & ita diversitatem, & ita distinctionem, videtur quod pari ratione & ab æquipollenti, istæ sunt veræ, Deus est alius a Deo, Deus distinguitur a Deo.

B RESP. Dicendum quod dupliciter est importare distinctionem, sive diversitatem, scilicet vel ut modum, vel ut rem, vel ut exercitam, vel ut conceptam, quoniam ergo præpositiones important distinctionem ut exercitam, & distinctio est in divinis quantum ad supposita, facit terminum stare pro diversis suppositis: quoniam ergo circa id ponit modum, circa quod exercet distinctionem, & tales sunt personæ, ideo est vera locutio. Quia vero hoc nomen, alius, importat distinctionem ut conceptam, similiter hoc verbum, distinguere: ideo simpliciter ponit distinctionem circa terminum ratione suæ formæ, ideo sunt falsæ.

C *Quod vero additur: Ergo genuit se Deum*, &c. *Dub. II.*

De hac responsionem Magistri quæritur quod cum Magister solvit interimendo conclusionem, videtur non recte solvere. Cum enim idem, & diversum sufficienter dividant ens, videtur necessario sequi, Genuit Deum: ergo se, vel alium. *Arist. 5. Meth. cap. 9. cont. 16.*

RESP. Dicendum quod Magister sustinendo primam, & interimendo conclusionem, innuit conclusionem non sequi ex præmissis: & quod non sequatur, ostendit ferendo instantiam contra illud disiunctum.

AD illud vero quod obiicitur, quod idem & diversum sufficienter dividunt ens; dicendum quod simpliciter loquendo

do falsum est. Nam pars nec est eadem toti omnino, nec simpliciter diversa. Habet tamen veritatem secundum idem. Unde si non est idem alii, est diversum; verum est secundum illud, secundum quod non est idem: filius autem non est idem Patri in persona, & ideo in persona alius: nec tamen sequitur alius Deus, quia significatur alietas in essentia.

Deus Pater, &c. *Dub. III.*

Quæritur de hac distinctione quam ponit Magister de hoc prædicato, *Deus pater*, quod potest esse constructio appositiva immediata, vel mediata. Primo enim videtur quod ista distinctio B non sit intelligibilis, quoniam quæ ex eadem parte intransitive construuntur, videntur solum immediate construi.

Item videtur quod non solvat, quia recta solutio est, cujus dantem oppositum non convenit solvere: sed ista distinctione remota, adhuc manet sophisma, si loco ejus quod est, *Deus Pater*, solum Pater ponatur: ergo, &c.

Resp. Dicendum quod distinctio Magistri bona est, & secundum artem. Nam sicut vult Priscianus, inter adiectivum & substantivum intelligitur media copula, ens, vel quod est ens: quoniam hoc quod est ens, sive quod est Pater, potest teneri implicative, & sic restringitur, & tenet locum ap- C positivæ constructionis, & æquivalet uni termino: ideo dicitur quod potest teneri: sive construi immediate, & sic Deus Pater, non est aliud quam ipse Pater. Vel ipsum relativum potest intelligi relative, & ita in quadam distantia, & tunc non restringitur, & sensus est, *Deus pater*, id est, Deus qui est pater. Quod tantum valet, est Deus, & ille est Pater. Hæc autem solutio Magistri solvit quoddam sophisma quantum ad unam deceptionem, & ideo est bona. Sed rursus cadit ibi alia deceptio de relativo, & ideo adhuc oportet solvere non ad illam deceptionem, sed ad aliam: ideo Præpositivus solvit hoc argumentum alio modo: ergo Deum qui est pater, vel qui non

Præpositivus.

A est pater, & dicit quod non sequitur, & quod non sunt contradictoriæ, quia suppositio hujus relativi non est eadem. In affirmativa enim supponit pro Deo genito, quia non confunditur. In negativa vero simpliciter. Unde sicut hæ non contradicunt, sed ambæ sunt falsæ: Nullus homo est Petrus, Joannes est Petrus, ita dicit in proposito, quia negatio confundit. Unde istæ duæ, ambæ sunt falsæ: Deus filius est pater, Deus non est pater. Sed licet solutio Præpositivi locum habeat in proposito, quia non differt præponere & postponere negationem huic termino, Deus, tamen in aliis non habet locum. Negatio enim postposita relativo ipsum non confundit. Et ideo moderni aliter solvunt, distinguendo hoc relativum, qui, quod potest facere relationem simplicem, vel personalem. Si simplicem, affirmativa vera est, negativa falsa. Si personalem, econverso, negativa vera, affirmativa falsa. Quod patet, quia hæc est falsa: Persona filii est pater, & hæc est vera: Persona filii non est pater.

Petrus de Tarantas.

Unus enim, & idem Deus est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Dub. IV.

Contra: Quæcumque prædicantur de uno, & eodem, prædicantur de se invicem: ergo si unus Deus est pater, & filius: ergo pater est filius. Si tu dicas, quod verum est quando prædicantur de uno singulari: sed non est verum, quando prædicantur de uno communi. Contra: Nihil subiicitur duobus in una suppositione, quamvis sit commune ad illa. Unde hæc est falsa: Homo est Sortes & Plato: ergo similiter in proposito.

Hæc concl. habetur a Scoto q. 2. Ocham q. 2. Biel. q. 2.

Resp. Dicendum quod, sicut patet de suppositione hujus nominis, Deus, secus est quam de suppositione alicujus alterius termini: quia cum habet naturam termini communis, & discreti: ideo simul stat pro pluribus, sicut pro uno: & ideo non sequitur: Deus est pater, & filius: ergo Deus pater est filius: vel econverso. Similiter nec licet inferre ex hoc quod pater sit fi-

Tho. 1. p q. 39.

Doct ins. d 5. p. 2. ar. 2 q. 1 Scot. q. 2

li-

lius. Et notandum, quod talis prædicatio est per identitatem: ideo suppositum de termino formali vere prædicatur.

Unum solum verum Deum esse ipsam Trinitatem. Dub. V.

Videtur esse contra id quod dicit inferius, scil. quod Trinitas est nomen collectivum: unus, & solus nomen partitivum, & discretivum: ergo sicut hæc est falsa, unus solus homo est omnis homo, ita & hæc.

Alex. 1. p. q. 50. memb. 3. art. 2. §. 7. Tho. 1. p. q. 49. ar. 6. Resp. Dicendum quod hoc nomen, Trinitas, est collectivum personarum, unus autem, & solus, addita huic termino, Deus, non dicunt discretionem B personæ, sed naturæ ab aliis. Unde unus solus Deus dicitur una sola natura, & quoniam in divinis est idem natura, & res naturæ, sive suppositum: ideo prædicatione per identitatem, Trinitas de eo prædicatur. Nec est simile de hoc quod est omnis homo, & unus solus homo. Nam iste terminus, homo, est terminus qui potest confundi, & multiplicari, & ideo hæc est vera: omnis homo est homo: nec stat simul pro pluribus, nisi confundatur, & ideo hæc est falsa, homo est omnis homo: quia nec ratione supponendi est vera: nec per identitatem: nec est idem in homine natura, & res naturæ.

Satis est Christiano rerum creatarum causam, &c. Dub. VI.

Videtur dicere falsum. Quoniam, aut dicit satis quantum ad fidem, & sic est falsum, quia multa alia oportet credere. Aut satis quantum ad scientiam: & illud similiter est falsum, quia nunquam scitur ex hoc causa rei sufficienter.

Resp. Dicendum quod intelligitur satis quantum ad scientiam, non quamlibet: sed necessariam ad salutem.

Deus Pater se alterum genuit. Dub. VII.

Videtur male iungere illa duo, quia, *se*, dicit omnimodam identitatem, & *alterum*, diversitatem, & sic sunt oppo- A sita, & illa opposita implicantur. Si dicas quod unum diminuit de altero, quæro quid, & de quo.

Resp. Dicendum quod oppositio directa intelligitur semper circa idem: quoniam ergo in divinis simul est identitas in natura, & alietas in supposito, & hoc sine oppositione, ideo nomen identitatis, & alietatis in sermone uno, uniuntur sine oppositione ad singularis modi expressionem. *Alex. ubi supra.*

Pater ut haberet filium de seipso, non minuit seipsum. Dub. VIII.

Videtur dicere falsum, quia illud argumentum valet: Quicunque sic generat unum filium, ut non possit amplius generare, minuitur ejus potentia: sed sic est in Patre: ergo.

Resp. Quod illud verum est, si generare alterum sit potentiæ, sed quod uno genito alterum possit generare, dicit imperfectionem potentiæ in generando, quia ex hoc ostenditur, quod non totum dedit uni.

De se alterum se genuit, non utique alterum Deum, sed alteram personam. Dub. IX.

Quæritur utrum dicatur magis proprie alterum, vel alium: videtur quod alterum, quia minorem dicit diversitatem, quia Sortes dicitur alter a se: C sed in divinis minima est diversitas. Sed contra: Differentiæ accidentales faciunt dici alterum: sed in divinis nullum est accidens, ergo non debet dici alterum. *Porph. in c. de differ.*

Item videtur quod neutrum bene dicatur. Si enim differentiæ substantiales faciunt dici aliud, & accidentales alterum, cum neutrum cadat in divinis, neutrum videtur esse dicendum.

Resp. Dicendum, quod quia pater differt a filio & in supposito, & in proprietate: ideo potest dici alius, & potest dici alter. Sed quoniam proprietas illa non accidit personæ: ideo magis proprie dicitur alius. Et quia, *alius*, respicit suppositum, *aliud* essentiam: ideo recipitur ibi *alius* in masculino, non tamen *aliud* in neutro.

AR-

ARTICULUS I.

AD intelligentiam eorum quæ tangit Magister in præsenti distinctione quatuor quæruntur. Primo utrum hæc locutio sit concedenda in divinis: Deus genuit Deum. Secundo utrum unitas essentiæ admittat hanc locutionem: Deus genuit alium Deum, vel Deus est alius a Deo. Tertio quæritur de significatione hujus nominis, Dij, utrum videlicet grammatice possimus dicere plures Deos. Quarto & ultimo quæritur de suppositione illius nominis, Deus: utrum supponat pro persona, vel pro essentia.

QUÆSTIO I.

An Deus genuerit Deum.

Alexander Alensis 1.p.q.50 Membro 3. art. 2. Richardus 1. Sent. dist. 3. q. 1. Gab. Biel. dist. 4. q. 1.

Fundamenta. QUOD hæc locutio: Deus genuit Deum, sit concedenda, videtur per hoc quod dicitur in symbolo: Deum de Deo: sed hoc non est, nisi per gignitionem: ergo Deus generatur de Deo: ergo ista locutio est concedenda: Deus genuit Deum.

Arist. 1. de gen. an. c. 1. ITEM generatio est respectu similis in natura. Unde homo generat hominem, unde si in divinis est generatio, producitur similis in natura: ergo cum pater sit Deus, non generat nisi Deum: ergo hæc est vera: Deus generat Deum.

ITEM quidquid habet filius, aut habet a se, aut ab alio. Sed habet deitatem, & non a se, quia sic esset ingenitus: ergo habet ab alio: sed non habet nisi per generationem, & non habet deitatem nisi ab habente deitatem: & habens deitatem est Deus: ergo, &c.

Ad opp. 1. CONTRA: Hoc nomen, Deus, significat essentiam, sive substantiam: cum sit terminus substantialis: sed hæc non conceditur, immo est falsa: Essentia generat essentiam: ergo similiter & ista, Deus genuit Deum.

2. ITEM hoc nomen, Deus, aut supponit pro omni persona, aut determinate pro aliqua. Si determinate pro aliqua: ergo restringitur ejus significatio ab aliquo. Nec est dare quod ab alio, nisi ab hoc verbo genuit, vel generat. Sed regula est, quod terminus positus in prædicato, non restringit terminum a parte subiecti ratione significationis: ergo stat pro omni persona. Non ergo videtur locutio vera secundum quod accipitur pro persona Filii: ergo, &c.

3. ITEM iste terminus, Deus, quantum est de se, æque bene supponit pro filio, sicut pro patre: ergo cum filij sit non generare, sicut & patris est generare, si hæc est vera: Deus generat, pro patre: eadem ratione, & hæc: Deus non generat pro filio: si ergo hæc non conceditur, nec prima.

4. ITEM contradictorie opposita sunt vera de quolibet sub disjunctione. Quia de quolibet vera est affirmatio, vel negatio: ergo si Deus genuit Deum, aut Deum qui est Pater, aut Deum qui non est Pater. Sed quod implicatur contingit simpliciter inferri, ut si dicatur homo, qui non currit, disputat: ergo homo non currit: ergo similiter si genuit Deum, qui non est Pater, Deus non est Pater: sed si non est Pater, non generat: ergo, &c. *1. Per. c. 4*

CONCLUSIO.

Dicere, Deum genuisse Deum, est sententia, & loquutio catholica.

RESPON. ad arg. Dicendum quod prædicta locutio, salva essentiæ unitate, recipitur tam a Magistris, quam a Sanctis. Ad cujus intelligentiam quatuor regulæ sunt notandæ. Prima est, quod nomen abstractum imponitur formæ, & a forma, ut albedo imponitur ipsi albedini & a forma albedinis. Nomen vero concretum imponitur a forma, sed non formæ, sed supposito: ut album imponitur a forma albedinis, sed non formæ, sed supposito, ut alicui rei albæ, homini, vel cygno. Secunda regula est, quod terminus habens multitudinem suppositorum, sine distributione Regul. quat.

ne acceptus, stat pro illo, pro quo A reddit locutionem veram, ut cum dicitur, homo currit, vera est locutio pro currente, si aliquis sit currens. Tertia regula est quod termino habenti formam non multiplicabilem, non differt præponere, & postponere negationem. Unde non differt dicere: Petrus non currit, & non Petrus currit. Quarta regula est ista, quod relativum refert antecedens sub eodem modo supponendi, sub quo antecedens præcessit ipsum relativum nisi faciat relationem simplicem.

Exemp. vid. sup. 3. dub. infin.

1. Ex prima regula patet responsio ad primum. Cum enim iste terminus, *Deus*, sit concretus, & imponatur a forma essentiali, scilicet deitate, tamen imponitur personæ, sive supposito, sicut B album imponitur ab albedine rei albæ, & ideo supponit & reddit locutionem veram pro persona, non pro forma. Hoc autem nomen *Essentia*, vel *Deitas* est abstractum, & ideo imponitur formæ, & a forma sicut albedo: & ideo essentiam significat, & supponit: & ideo hæc est falsa: essentia generat essentiam, quia generatio non est formæ, sed suppositi: sed hæc est vera, Deus genuit Deum, pro persona.

Action. supposi- torum.

2. Ex secunda regula patet responsio ad secundum. Quamvis enim significatio termini non arctetur: tamen pro illo stat, pro quo est locutio vera, ut homo currit, pro Petro, vel Joanne: si pro illo, est locutio vera: nec tamen ad il- C lum restringitur, & hoc patet: quia si addatur distributio, confundet illum terminum pro omnibus: sed si esset restrictus, non confunderet nisi pro illis ad quos se extenderet restrictio. Unde aliud est terminum restringi ad unum, aliud est reddere locutionem veram pro uno.

1. Meta. cap. 1.

3. Ex tertia regula patet responsio ad tertium. Licet enim hæc sit vera pro patre: Deus generat Deum: tamen hæc: Deus non generat Deum: non est vera pro filio. Cum enim iste terminus, *Deus*, dicat formam non multiplicabilem, non differt ei præponere negationem, & post ponere: ideo cum negatio præposita totaliter, & omnino a subiecto removeat prædicatum, sic & negatio postposita removet totaliter prædicatum ab hoc termino, *Deus*, cum dicitur: Deus non generat, quia removet a quolibet supposito: & ideo alium modum habet supponendi in affirmativa, quam in negativa: quia in affirmativa erat locutio vera pro Patre: in negativa vero non potest esse veritas, quia negatio removet totaliter prædicatum illud.

Plus destruit negatio, quam ponat affirmatio.

4. Ex quarta regula patet quartum. Cum enim relativum omnino habeat, suppositionem antecedentis, & iste terminus in prædicato supponat pro Deo genito, relativum refert pro illo, & ita sensus est: Deus genuit Deum, qui Deus genitus est Pater, vel non est Pater; & hæc est vera pro negativa nec: licet inferre: ergo Deus non est Pater: quia mutatur suppositio: imo est ibi figura dictionis.

QUÆSTIO II.

An Deus genuerit alium Deum.

Alexander Alensis 1. *p. q.* 50. *Membro* 3. *art.* 2.
Scotus 1. *Sent. dist.* 4. *q.* 1.
Henricus in sum. art. 54. *q.* 3.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 4. *p.* 2. *q.* 1.
Richardus 1. *Sent. d.* 4. *q.* 2.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 4. *q.* 1. *art.* 4.
Greg. Arimin. 1. *Sent. dist.* 4. *q.* 1.
Alphonsus Tolet. 1. *Sent. dist.* 4. *q.* 1.

UTrum Unitas essentiæ admittat hanc: Deus generat alium Deum: & quod non, videtur. Anselmus enim in Prosol. Cum dicimus Deum de Deo: non intelligimus alium Deum: sed eundem de seipso.

Fundamenta. *Cap.* 2. *tom.* 3.

Item si genuit alium Deum: sed ubi est unus, & alius, ibi sunt duo: ergo si genuit alium, sunt duo Dij.

Item alius dicit alietatem in generali: ergo cum generale specificetur per adiunctum: hoc nomen, Deus, specificat ipsum: sed si specificat, specificat ratione formæ: ergo notatur alietas in forma; ergo non est admittenda talis locutio, cum non sit ibi alietas in forma.

Sed contra: Generatio importat distinctionem, & distinctio alietatem aliquam: ergo & generatio: ergo si hæc est vera: Deus genuit Deum, & hæc per

Ad op.

per consequens: Deus distinguitur a Deo: vel genuit alium Deum.

De quo supra dub. 1. Si dicas, quod non sequatur: quia generare importat distinctionem, ut modum: sed distingui, vel esse alium, ut rem.

CONTRA: Ad consequentiam ut modum sequitur consecutio, ut res: unde si hæc est vera, si homo est, animal est: etiam ad hominem sequitur animal; & præterea constat quod distinctio generationis non tantum est a parte intelligentis, verumetiam a parte rei: ergo illi distinctioni, ut exercitæ, respondet distinctio realis.

2. ITEM affirmativa est falsa: Deus genitus est Deus generans: ergo negativa est vera: Deus genitus non est Deus generans. Sed sicut affirmativa significat identitatem: ita negativa diversitatem: ergo sicut Deum generantem, & genitum contingit adinvicem comparari mediante negatione, ita mediante alietate: ergo hæc est vera: Deus genuit alium Deum.

3. ITEM Pater sive Deus genuit alium, hæc est vera: constat ergo aut alium Deum, aut alium non Deum: sed non alium non Deum: ergo, &c.

4. ITEM *alius* est terminus masculini generis, qui stat pro persona in partitivis terminis: ergo *alius* dicit alietatem personalem: sed hæc est vera: Deus genuit Deum alium in persona: ergo similiter hæc est vera: Deus genuit alium Deum.

CONCLUSIO.

Artificialiter loquendo, non est admittenda hæc Sententia: Deus genuit alium Deum.

1. RESP. ad arg. Dicendum quod hæc consuevit distingui. Deus genuit alium Deum. Quia, *alius* potest teneri adiective, & sic ponit alietatem circa formam istius termini, *Deus*: & sic locutio est falsa. Potest etiam teneri substantive, ut substantivetur, & tunc est appositiva constructio, sicut animal homo, & est sensus: hoc modo Deus genuit alium Deum, id est, genuit alium, qui est Deus: & in hoc sensu est locutio vera. Sed licet ista distinctio in locutionibus theologicis propter quendam proprium modum loquendi locum habeat, tamen quantum esset de virtute sermonis non esset distinguenda: quia adiectivum adiunctum substantivo, ut homo albus, non dicitur substantivari, nec appositiva constructio dicitur ibi esse, maxime cum illa sit minus communis, respectu magis communis. Unde cum hoc nomen, *alius*, sit adiectivum habens substantivum coniunctum, in prædicta locutione ponit alietatem circa ipsum ratione suppositi, & formæ. Et propterea si velimus artificialiter procedere, judicanda est talis B locutio falsa. Propter hoc ad intelligentiam dictæ locutionis, notanda est regula communis. Non habet locum omnimoda distinctio, ubi non est ex diversis causis unio, verbi gratia, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, uniuntur in hoc nomine, *Deus*, non ex diversis causis, sive ratione diversorum: sed ratione unius deitatis, sive essentiæ. Unio ex diversis causis est: ut in homine uniuntur Petrus, & Joannes ratione diversarum humanitatum, quia alia est humanitas Petri, & alia Joannis. Et juxta hanc regulam ab opposito est alia regula accipienda. Non habet locum omnimoda unio, ubi est simul cum unione distinctio, ut Pater, & Filius, & C Spiritus sanctus uniuntur in una deitate, sive essentia: sed distinctionem habent ratione pluralitatis personarum. Secundum hoc est attendendum, quod in divinis quædam vocabula important distinctionem solum, quædam omnimodam unionem, quædam medio modo. Quoniam ergo Deus generans, & Deus genitus, & si sint personaliter distincti, tamen in deitate uniuntur ex eadem causa, quia una deitate: ideo non recipiunt nomina importantia simpliciter distinctionem. Ideo hæc non admittitur, Deus distinguitur a Deo: similiter, Deus genuit alium Deum. Item ratione distinctionis non recipiuntur vocabula omnimodam importantia unionem in supposito & forma: unde hæc non recipitur: Deus genuit se: sed il-

Regul. 1 (beside "Non habet locum omnimoda distinctio"); Regul. 2 (beside "Non habet locum omnimoda unio")

la

la quæ medio modo se habent, recipiuntur, quale est hoc verbum, generat, quia dicit distinctionem in persona cum unitate essentiæ. Similiter hæc conceditur: Pater generat alterum se. Unde Augustinus ad Maxim. Pater genuit alterum se: Et similiter super Joannem: Pater mittens Filium, misit alterum se, & ex hoc est, quod non sequitur ad generationem, verbum simpliciter importans distinctionem, & sic patet primum.

Sup. in literam dub. 7. August. tom. 2. epist. 66.

A

2. AD illud quod secundo obiicitur de negatione, bene concedo quod est alietas: sed tamen non sequitur quod possit dici alietas in essentia, sive forma deitatis. Unde non sequitur: Genitus est alius a generante: ergo alius Deus, quia mutatur suppositio hujus termini, *Deus*.

B

3. AD illud quod obiicitur tertio, aut alium Deum, aut alium non Deum, dico quod non sufficienter dividit, quia non est contradictio, nisi accipiatur negatio respectu totius. In hac enim: Genuit alium Deum, duo dicuntur, scilicet quod Deus Deum, & quod alium in deitate; & ideo ad hoc quod sumatur contradictio, necesse est quod feratur supra totum. Unde sicut non valet, demonstrato monacho nigro, qui est albus per naturam, iste aut est albus monachus, aut albus non monachus, quia utraque falsa: similiter intelligendum est in proposito. Nec valet †: Est Deus, & est alius: ergo est Deus alius, immo est ibi accidens. Sicut: Hic est bonus, & est citharædus: ergo est bonus citharædus.

Arist. 2. de Int. c. 3. A divisis ad coniuncta non semper valet.

C

4. AD illud quod ultimo obiicitur, dicendum quod *alius* quamvis sit masculini generis: tamen quia ponit rem circa subiectum, ab illo trahit suppositionem; & ideo non tenetur personaliter, nisi secundum quod substantivatur. Sicut ergo, cum dicitur, unus Deus, hoc nomen, *unus*, dicit unitatem substantialem, ita si dicatur alius Deus, *alius*, dicit alietatem substantialem: & ratio hujus venit, non tantum quia adiectivum: sed quia generale, quod specificatur per adiunctum.

QUÆSTIO III.

An nomen, Deus, congrue pluraliter inflectatur.

Alexander Alensis 1. p. quæst. 66. Membro 2. art. 1.
S. Thomas 1. p. q. 13. art. 9.
Scotus 1. Sent. dist. 4. q. 2.
Richardus 1. Sent. d. 4. q. 3.
Gab. Biel. d. 4. q. 2.

UTrum hoc nomen, *Deus*, Grammatice significet plurale numerum, sive an congrue possit dici, *plures Dij*. Quod sic, videtur. Quia secundum Philosophum, intellectus sunt idem apud omnes, quamvis voces sint diversæ, sed modi significandi consequuntur modos intelligendi: ergo cum apud Hebræos congrue dicatur *Heloym*, אלהים quod æquipollet ei quod est, *Dij*: ergo & apud nos.

Arist. 1. de Int. cap. 1.

2. ITEM sicut vult Philosophus, Verum præsupponit congruum, unde Catonis est, vel non est, nec verum nec falsum significat: sed hæc vera est: Non sunt plures Dij: ergo congrua: ergo & hæc congrua: Plures sunt Dij: quia negatio non removet incongruitatem.

Arist. de Interpr. cap. de Nom.

3. ITEM sicut Deus convenit uni soli: ita principium creaturarum uni soli: sed quamvis falso dicantur plura principia: tamen dicuntur congrue: ergo pari ratione possumus dicere: Plures Dij.

3. ITEM hoc nomen, *Phœnix*, non habet nisi unicum suppositum: tamen congrue dicitur: Plures Phœnices. Si tu dicas, quod suppositum plurificatur per successionem temporis, obiicio tibi de hoc nomine, *Sol*, quod nullo tempore plurificatur, & tamen congrue dicitur, plures soles: ergo & plures Dij.

CONTRA: Omne nomen quod habet plurale nomen est appellativum, propria enim nomina non plurificantur. Non enim dicitur, plures Petri, vel Joannes: sed hoc nomen Deus, non est nomen appellativum: quia non significat formam multiplicabilem: ergo, &c.

Fundamenta.

ITEM hoc nomen, Deus, est proprium divinæ naturæ: sed nullum tale multiplicatur: ergo, &c.

CON-

CONCLUSIO.

Dei nomen, secundum artem loquendo, non habet plurale: nec possumus dicere plures Deos.

Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod hoc nomen, Deus, dicitur tripliciter, scilicet nuncupative, adoptive, naturaliter. Primis duobus
1. Cor. 8 modis plurificatur. Unde Apostolus: Si quidem sunt Dij multi, & Domini multi: sed tertio modo non, quia sic hoc nomen, Deus, significat divinam naturam, cum conditionibus, quarum collectiones impossibile est in alio reperire: & ideo sicut nomen proprium non habet plurale secundum artem loquendo, sic nec nomen Dei.

Heloim apud Hebr. concordat plurali, & singulari. 1. Ad illud ergo quod obiicitur, quod apud Hebræos habet plurale quod est Heloim; dicendum quod modi significandi non tantum requirunt diversos modos intelligendi generales, sed etiam modos exprimendi: quoniam ergo ipsi habent articulos, & modos exprimendi diversos, quos nos non habemus: ideo illi possunt dicere: sed nos non.

2. Ad illud quod obiicitur, quod verum præsupponit congruum; dicendum quod duplex est incongruitas, una est ex discohærentia adiacentium, ut Catonis est: alia ex discohærentia intellectum, ut cum dicitur, plures Petri. Prima incongruitas tollit veritatem, & falsitatem. Secunda vero incongruitas habet falsitatem conjunctam, & ideo quia per negationem removetur falsitas, & sancti malunt loqui vere quam proprietatem sermonis servare, & loqui minus vere: ideo negant plures Deos. Potest tamen dici quod quamvis hæc vox, Dij, non
Antithesis. sit vox significativa secundum artem, & impositionem, tamen est vox significativa ex accommodatione usus, ut olli pro illi; & ideo generat falsum intellectum affirmativa: & negativa, verum, quamvis non grammatice.

3. 4. Ad illud quod obiicitur, quod principium uni soli convenit, similiter & phœnix; dicendum quod con-
A venire uni soli est tripliciter. Aut enim est, quia imponitur nomen a forma immultiplicabili, ut in propriis nominibus, & sic tollit pluralitatem re, & consignificatione. Aut imponitur a forma quæ nata est communicari, quamvis non communicetur propter determinationem, ut dicitur principium creaturarum. Aut propter defectum materiæ, ut phœnix, & tale tollit pluralitatem secundum rem, non secundum consignificationem: quia potest consignificari talis forma, ut potest multiplicari per supposita.

QUÆSTIO IV.

B *An hoc nomen, Deus, pro persona supponat, vel pro natura.*

Alexander Alen. 1. p. q. 59. Mem. 3. art. 1. & 2.
S. Thom. 1. p. q. 39. art. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 4. q. 6.

De suppositione hujus nominis, Deus. Et quæritur utrum hoc nomen, Deus, de se supponat personam, vel naturam. Quod personam, videtur per illud Ambrosij: Benedicat nos Deus, Deus noster: benedicat nos Deus. Ambrosius: Trina Dei professio Trinitatem indicat personarum: ergo cum Deus sit ibi sine adiuncto, de se supponit personam. Ad opp. *Ambr. in Psal. 66. to. 2*

C Item ratione obiicitur sic: Hoc nomen, homo, supponit pro omni eo, cui inest humanitas: ergo a simili, & hoc nomen, Deus, supponit pro omni eo, cui inest Deitas: sed hoc est persona: ergo &c.

Item hoc nomen, Deus, significat deitatem in concretione: sed non nisi in concretione ad suppositum quod est persona: sed terminus concretus proprie supponit pro eo, respectu cujus importat formam, ut album magis proprie supponit pro re alba, quam pro forma: ergo, &c.

Contra: Pronomen refert rem pro proprio supposito. Sed cum dicitur: benedicat nos Deus, & metuant eum, hoc pronomen *eum*, refert naturam, non personam; ergo, &c. Fundamenta.

Item quia iste terminus, homo, pro-

proprie supponit pro individuo, ista est A falsa: homo est Sor. & Pla. quia idem individuum non recipit illam prædicationem. Sed hæc est vera: Deus est Trinitas, vel Deus est Pater, & Filius: ergo cum illud prædicatum non conveniat uni personæ, patet, &c.

ITEM terminus qui proprie supponit personam, addito sibi termino partitivo, stat solum pro uno, ut cum dicitur, unus homo currit: ergo similiter cum dicitur, unus Deus: ergo hæc est simpliciter falsa: Unus Deus est Pater, & Filius.

CONCLUSIO.

Hoc nomen, Deus, supponit naturam, & B suppositum, quia habet naturam termini communis, & termini discreti.

RESP. ad arg. Dicendum quod hic consuevit esse duplex opinio. Una quidem est, quod hoc nomen, Deus, significat proprie naturam, & supponit personam: aliquando unam, ut cum dicitur: Deus generat: Aliquando duas, ut cum dicitur: Deus spirat. Aliquando tres, ut cum dicitur: Deus est Trinitas. Et ratio hujus est, ut dicunt: quia cum multa supposita habeat, habet naturam termini communis: terminus autem communis proprie supponit pro individuo: Pro natura vero, vel pro forma, non supponit nisi trahatur, ut si dicamus, homo est species, sic dicunt in proposito. Ulterius dicunt, quod quia supposita omnia sunt in illo unica suppositione: ideo simul, potest supponere pro multis personis, licet illud non possit iste terminus, homo, vel alius terminus communis, & sic solverunt obiecta. Alia opinio est, quod proprie supponit naturam sicut significat, & non supponit personam nisi trahatur ab alio, ut cum dicitur: Deus generat, & hi dicunt quod cum dicitur: Deus est Trinitas, ibi stat pro natura non pro persona, & una natura est tres personæ: ideo vera est locutio. Et ratio hujus positionis est, quia hoc nomen, Deus, habet naturam termini discreti, cum non habeat plurale: ideo idem significat, & supponit proprie: cum ergo significet naturam; illam proprie supponit. Sed melius est dicere utrumque, quia habet naturam termini communis, & termini discreti. Termini communis, propter pluralitatem suppositorum: termini discreti, ratione formæ non multiplicabilis: ideo proprie supponit tam naturam quam personam: tamen rationes ad utramque partem concludunt verum, suo modo: hoc autem non potest in alio termino inveniri, & ideo nec consimilis modus supponendi.

Opinio S. Thom.

Opinio Alexan. Alens.

DISTINCTIO V.

Hæ locutiones non conceduntur, Pater genuit Divinam Essentiam: Divina Essentia genuit Filium: Essentia genuit Essentiam. Quoniam ipsa nec genuit, nec genita est.

POST hæc quæritur utrum concedendum sit: Quod Pater genuit divinam Essentiam, vel quod divina Essentia genuit Filium, vel Essentia genuit Essentiam, an omnino non genuit, nec genita est divina Essentia. Ad quod catholicis Tractatoribus consentientes dicimus, quod nec Pater genuit divinam Essentiam, nec divina Essentia genuit Filium, nec Divina Essentia genuit Divinam Essentiam. Hic autem nomine Essentiæ intelligimus divinam naturam, quæ communis est tribus personis, & tota in singulis. Ideo non est dicendum, quod Pater genuit divinam Essentiam: quia si Pater diceretur genuisse divinam Essen-

Essentiam, divina Essentia relative diceretur ad Patrem, vel pro relativo poneretur. Si autem relative diceretur, vel pro relativo poneretur, non indicaret Essentiam. Ut enim ait Augustinus in 5. libro de Trinitate: Quod relative dicitur, non indicat substantiam. Cap. 7 circa fin. to. 3

Secunda Ratio.

Item cum Deus Pater sit divina essentia, si ejus esset genitor, esset utique genitor ejus rei, quæ ipse est: & ita eadem res seipsam genuisset: quod Augustinus negat, ut supra ostendimus. Li. 1. de Tri. c. 1.

Tertia Ratio, & potior.

Item si Pater est genitor essentiæ divinæ, cum ipse essentia divina sit, & Deus sit eo quod generat, & est, & Deus est. Ita ergo non illud quod generatur, est a Patre Deus: sed Pater eo quod generat, & est, & Deus est. Et si ita est, non genito gignens: sed gignenti genitus causa est, ut & sit, & Deus sit. Simili ratione probat August. in libro 7. de Trinitate, quod Pater non est sapiens sapientia quam genuit: quia si ea sapiens est, ea est: hoc enim est sibi esse quod sapere. Quod si hoc est, sibi esse, quod sapere: non per illam sapientiam, quam genuit Pater, sapiens est. Quid enim aliud dicimus, cum dicimus, hoc illi est esse, quod sapere: nisi eo est, quo sapiens est? Ergo quæ causa illi est, ut sapiens sit, etiam ipsa illi causa est, ut sit. Si ergo sapientia, quam genuit, illi causa est, ut sapiens sit, & causa illi est, ut sit. Sed causam Patri qua sit, a Patre genitam, nullo modo quisquam dixerit sapientiam: quid enim est insanius? Ita ergo si Pater genuit essentiam, qua est: essentia, quam genuit, causa est illi, ut sit. Non ergo ipsam, quæ est, essentiam genuit. Nam in illa simplicitate, ut inquit Aug. quia non est aliud sapere quam esse, eadem est ibi sapientia, quæ essentia, ideoque quod de sapientia, hoc de essentia dicimus. Sicut ergo non genuit sapientiam, qua Sapiens est: ita nec essentiam, qua est. Ut enim sapientia sapiens est, & potentia potens: ita & essentia ipse est. Eademque sapientia est, & potentia, quæ essentia. Patet itaque ex prædictis, quia Pater essentiam divinam non genuit. (Cap. 1; Ibidem.)

Huic adversari videtur Augustinus.

Huic autem videtur contrarium quod Aug. ait in libro unico de Fide, & Symbolo cap. 3. Deus cum Verbum genuit, id quod ipse est genuit, nec de nihilo, nec de aliqua jam facta conditaque materia, sed de seipso id quod ipse est. Item, Deus Pater, qui verissime se indicare animis cognituris, & voluit, & potuit, hoc ad seipsum indicandum genuit, quod est ipse, qui genuit. Ecce aperte dicit his verbis, Deum Patrem genuisse illud quod ipse est. Illud autem quod ipse est, non est nisi divina essentia: videtur ergo divinam essentiam genuisse. Ad quod respondemus, illa verba (In med. to. 3.; Ibid. in fin.)

sic intelligenda esse, dicentes: Pater de seipso genuit illud quod ipse est, id est, Filium, qui est illud quod Pater est. Nam quod Pater est, & Filius hoc est, sed non qui Pater est, & Filius hic est.

Alias partes quæstionis exequitur.

Hac doctrina in Decr. li. 1. de Trin. & fide cathol. c. Damnamus, approbat. contra Joachim ubi eius libellus damnatur.

*Ita etiam non est dicendum quod Divina Essentia genuit Filium, quia cum Filius sit divina essentia, jam esset Filius res a qua generatur: & ita eadem res seipsam generaret. Ita etiam dicimus, quod essentia divina non genuit essentiam. * Cum enim una & summa quædam res sit divina essentia, si divina essentia essentiam genuit, eadem res seipsam genuit, quod omnino esse non potest: sed Pater solus genuit Filium, & a Patre & Filio procedit Spiritus sanctus.*

Quæ videantur prædictis esse contraria.

Aug. li. 7. de Tr. cap. 1. & 2 to. 3.

Prædictis autem videtur contrarium esse quod dicit August. Hoc, inquit, est Deo esse, quod sapere: unde pater & filius simul sunt una sapientia, quia una essentia: & sigillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia: Ecce his verbis aperte dicit August. sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia. Ubi videtur significare quod sapientia sapientiam, & essentia genuerit essentiam. Idem in lib. de Fide ad Petrum ait: Sic Christum Dei filium, id est, unam ex Trinitate personam, Deum verum crede, ut divinitatem ejus de natura patris natam esse non dubites. Hic videtur dicere, quod natura filii sit nata de natura patris. Idem in lib. 15. de Trinitate ait: Dicitur filius consilium de consilio, & voluntas de voluntate, sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia. Et hic videtur dicere, quod substantia sit genita de substantia, & sapientia de sapientia. Sed hoc ita determinamus: Sapientia de sapientia, & substantia de substantia est, id est, filius qui est sapientia, qui est substantia, est de patre, qui est eadem substantia, & sapientia: & filius qui est divinitas, natus est de patre, qui est natura divina. Et ut expressius dicamus, dicimus filium sapientiam esse de patre sapientia, & dicimus filium substantiam esse genitum de Patre, & a patre substantia. Quod autem ita intelligi debeat. Augustinus ostendit in libro septimo de Trinitate dicens: Pater ipse sapientia est: & dicitur filius sapientia patris, quo modo dicitur lumen patris, id est, sicut lumen de lumine, & uterque unum lumen: sic intelligatur sapientia de sapientia: & uterque una sapientia, & una essentia. Item ideo Christus dicitur virtus, & sapientia Dei, quia de patre virtute, & sapientia, etiam ipse virtus, & sapientia est, sicut ipse lumen de patre lumine est, & ipse fons vitæ est apud Deum patrem fontem vitæ. Filius ergo sapientia de patre sapientia est, sicut filius lumen de patre lumine, & Deus filius de Deo patre, ut & singulus sit lumen, & singulus Deus, & singulus sapientia, & simul unum lumen, unus Deus, una sapientia. Ecce manifeste his verbis aperit August. ex quo sensu accipienda sint prædicta verba, & his similia, scilicet cum dicitur, substantia de substantia, vel substantia genuit substantiam.

Cap. 2 ad medium. *Cap. 20.* *Cap. 1 to. 3. circa finem capitis. 1. Cor. 1*

Quod

Quod videtur prædictæ expositioni contrarium.

Huic vero etiam id contrarium videtur, quod Hilarius ait in 4. lib. de Trinit. Nihil, inquit, nisi natum habet filius: & geniti honoris admiratio in honore generantis est. Cum ergo filius essentiam habeat (tota enim in eo est divina essentia) videtur quod ipsa divina essentia nata sit. Item in 5. lib. ait: Nativitas Dei non potest eam, ex qua provecta est, non tenere naturam, nec enim aliud quam Deus subsistit, quod non aliunde quam de Deo subsistit. Ecce hic dicit nativitatem Dei provectam ex natura, & ita videtur ex his verbis, atque prædictis natura Dei, & genita, & genuisse. Quod apertius dicit in lib. 9. de Trin. Nos, inquit, unigenitum Deum in forma Dei manentem in natura hominis mansisse profitemur, nec unitatem formæ servilis in naturam divinæ unitatis refundimus: nec rursum corporali insinuatione patrem in filio prædicamus, sed ex eo ejusdem generis genitam naturam, naturaliter in se gignentem habuisse naturam, quæ in forma naturæ, se gignentis manens, formam naturæ, & infirmitatis corporalis accepit. Non enim defecerat Dei natura, ne esset: sed in se humilitatem terrenæ nativitatis manens sibi Dei natura susceperat, generis sui potestatem in habitu assumptæ humanitatis exercens. Ecce hic aperte dicit, & naturam genuisse, & naturam genitam, & naturam assumpsisse naturam: quod a plerisque negatur. Item in eodem: Nunquid unigenito Deo contumelia est, Patrem sibi innascibilem Deum esse, cum ex innascibili Deo nativitas unigenita, in naturam unigenitam subsistat? Ecce & hic dicit unigenitam naturam. Non longe a princi. pio libri.

Quo modo sint intelligenda præmissa verba Hilarij.

Sed quia hæc verba sane vult intelligi, ipse idem dicit in 4. lib. Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Hæc ergo verba ita intelligi possunt: Nihil habet filius nisi natum, id est, nihil habet secundum, quod Deus est, nisi quod nascendo accepit, & ipse nascendo Patris in se subsistentem naturam habuit. Unde Hilarius addit in 5. libro: Eandem naturam habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamen, ut natus non sit ille qui genuit. Nam quo modo erit pater ipse, cum genitus sit? Sed in his ipsis subsistit ille qui genitus est, in quibus totus est ipse qui genuit: quia non est aliunde qui genitus est: & ideo non refertur ad aliud quod in uno subsistit, & ex uno. Ac sic in generatione filij & naturam suam, ut ita dicam, sequitur indemutabilis Deus indemutabilem Deum gignens, nec naturam suam deserit ex indemutabili Deo, indemutabilis Dei perfecta nativitas. Subsistentem ergo in eo Dei naturam intelligamus, cum in Deo Deus insit, nec præter eum qui Deus est, quisquam Deus alius sit: quia ipse Deus, & in eo Deus. Naturæ ergo Dei patris veritas, in Deo filio esse docetur, cum in eo Deus intelligitur esse qui Deus est. Est enim unus in uno, & unus ab uno. H lar. circa med libr. 4. de Trinit. Circa finem.

Quod legitur, Pater de sua substantia genuisse Filium, & Filium substantiæ Patris.

Dicitur quoque, & frequenter in scriptura legitur, Patrem de sua substantia genuisse Filium. Unde Aug. in lib. de fide ad Petrum ait: Pater Deus de nullo genitus Deo, semel de sua natura sine initio genuit filium Deum sibi æqualem, & eadem qua ipse naturaliter æternus est, divinitate coæternum. Ecce hic dicit August. Filium genitum de natura Patris. Est autem una natura Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Si ergo de natura Patris genitus est Filius, genitus est de natura Filij, & Spiritus sancti, immo de natura trium personarum. Idem quoque Aug. in lib. 15. de Trin. dicit, Christum esse filium substantiæ patris, & de substantia patris genitum, tractans illud verbum Apostoli loquentis de Deo patre sic: Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis suæ. Quod dictum est, inquit, filij charitatis suæ, nihil aliud intelligitur, quam filij sui dilecti, quam filij substantiæ suæ. Charitas quippe patris, quæ in natura ejus est ineffabiliter simplici, nihil est aliud, quam ipsa natura atque substantia, ut sæpe diximus, & sæpe iterare non piget, ac per hoc filius charitatis ejus nullus alius est, quam qui de substantia ejus est genitus. Ecce hic aperte dicit Aug. Filium esse genitum de substantia patris, & filium substantiæ patris. Idem quoque August. in lib. 3. contra hæreticum Maximinum, substantiam Dei genuisse filium, & filium genitum de substantia patris asserit, dicens: Carnalibus cogitationibus pleni, substantiam Dei de se ipsa gignere filium non putatis, nisi hoc patiatur, quod substantia carnis patitur quando gignit. Erratis non scientes scripturas, neque virtutem Dei. Nullo enim modo verum Dei filium cogitatis, si eum natum esse de substantia patris negatis. Non enim jam erat hominis filius, & Deo donante factus est Dei filius ex Deo natus, gratia non natura. An forte etsi non hominis filius erat, tamen jam aliqua erat qualiscumque creatura, & in Dei filium Deo mutante conversa est? Sed nihil horum est: ergo aut de nihilo, aut de aliqua substantia natus est. Sed ne crederemus vos putare de nihilo esse Dei filium, affirmatis non vos dicere de nihilo esse Dei filium. De aliqua ergo substantia est: & si non de substantia patris, de qua sit, dicite: sed non invenietis. Jam ergo unigenitum Dei filium Jesum Christum de patris esse substantia, non vos nobiscum pigeat confiteri. Idem in eodem: Utrique legimus, ut simus in vero filio ejus Jesu Christo. Dicite ergo nobis. Utrum iste verus Dei filius, ab eis qui gratia filij sunt, quadam proprietate discretus, de nulla substantia sit, an de aliqua? Non dico (inquis) de nulla, nec dicam de nihilo: Ergo de aliqua substantia est. Quæro, de qua: Si non de patris substantia est, aliam quære. Si aliam non invenis, patris agnosce substantiam, & filium cum patre homousion confitere. Idem in eodem: Confiteor Deum patrem omnino incorruptibiliter genuisse: sed quod est ipse genuisse. Item dico quod sæpe dicendum est: Aut de aliqua substantia est natus Dei filius, aut de nulla. Si de nulla: ergo de nihilo, quod vos jam non dicitis: si vero de aliqua, nec tamen de patris substantia, non

Cap. 1 post principium to. 3.

Cap. 19 in fine. Colos. 1

Cap. 15 to. 6.

Mat. 20 Contra Paulianos. Contra Arrium, & Donatum.

1. Joan. 5. Paulo inferius in eod. cap.

est

est verus Filius: si vero de patris substantia, unius ejusdemque substantiæ sunt Pater & Filius. Vos autem nec filium Dei de substantia patris genitum vultis, & tamen eum, nec ex nihilo, nec ex aliqua materia: sed ex patre esse conceditis: nec videtis quam necesse sit, ut qui non est ex nihilo, nec ex aliqua alia re, sed ex Deo, nisi ex Dei substantia esse non possit, & hoc esse quod Deus est, de quo est, id est, Deus de Deo natus: quia non alius prius fuit: sed natura coæterna de Deo est.

Colligens summam prædictorum, aperit ex quo sensu accipienda sint.

His verbis præmissis innui videtur, quod divina substantia filium genuerit: & quod filius sit genitus de substantia patris, & quod de Deo est natura coæterna, & quod pater id quod ipse est genuit. Id autem quod ipse est, divina essentia est, & ita putari potest divinam essentiam genuisse. Vehementer movent nos hæc verba, quæ quo modo intelligenda sint, mallem ab aliis audire, quam ipse tradere. Ut tamen sine præjudicio atque temeritate loquar, ex hoc sensu dicta possunt accipi. Natura coæterna de Deo est, id est, filius coæternus patri de patre est, ita quod est eadem cum eo natura, vel ejusdem naturæ. Quem sensum confirmat Aug. ibidem subiiciens, & quod dixerat quasi explanans. Dicto enim: Natura coæterna est de Deo, addit: Non est aliud filius quam illud de quo est, id est, unius ejusdemque substantiæ est. Deinde apertius talem intellectum ex prædictis verbis fore habendum aperit in eodem libro contra Maximinum, dicens: Trinitas hæc unius ejusdemque substantiæ est: quia non de aliqua materia, vel de nihilo est filius: sed de quo est genitus. Item Spiritus sanctus non de aliqua materia, vel de nihilo est, sed inde est, unde procedit. His utique verbis aperte ostendit ea ratione dici filium esse de substantia patris, quia est de patre genitus, ita quod est ejusdem substantiæ cum eo: Spiritum sanctum esse de substantia patris & filij, quia ab utroque procedit, ita quod est ejusdem substantiæ.

[Lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. circa principium capitis.]

Quod nec Filius, nec Spiritus sanctus est de nihilo: sed de aliquo, non tamen de materia.

Ostenditur quoque ex illis verbis Filium & Spiritum sanctum non esse de nihilo: sed de aliquo: nec tamen de aliqua materia. Unde etiam Hilarius in 12. lib. de Trin. ait. Unigenitus Deus cum natus sit, Patrem testatur auctorem: cum ex manente natus est, non est natus ex nihilo: & cum ante tempus natus est, omnem sensum prævenit nascendo. Hic aperte dicitur, quod filius non est natus ex nihilo. Similiter & Spiritus sanctus non est dicendus esse, vel procedere ex nihilo: quia Filius de substantia Patris natus est, id est, a Patre est, cum quo ejusdem substantiæ est, & eadem substantia. Ex quo sensu etiam accipiendum est illud, Pater genuit id quod ipse est, id est filium, qui est hoc quod pater. Et hoc ita debere intelligi August. aperit dicens in 1. lib. contra Maximinum: Hoc genuit pater quod est: alioquin non est verus filius, si quod est pater, non

[Non longe a medio.]

[Ex lib. de fid. & symbolo c. 3 to. 3.]

[Circa med.]

est filius. Item substantia Dei genuit filium, id est, Pater substantia genuit filium, qui est eadem substantia, & ejusdem substantiæ. Quod sic esse intelligendum August. ostendit dicens ad Maximinum: Sicut dicis, Spiritus spiritum genuit: ita dic: spiritus ejusdem naturæ, vel substantiæ spiritum genuit. Item sicut dicis: Deus Deum genuit: ita dic, Deus ejusdem naturæ, vel substantiæ Deum genuit. Hoc si credideris, & dixeris, nihil de hac re ulterius accusaberis. His enim verbis aperit quomodo prædicta debeant intelligi. Similiter filius natus est de substantia patris, vel pater genuit filium de sua natura, sive essentia, id est, de se natura & essentia genuit filium ejusdem substantiæ, ac naturæ, & qui est eadem essentia, ac natura. Similiter expone illud. Filius substantiæ patris, id est, filius patris substantiæ, id est, qui est substantia, cum quo & filius eadem substantia est; quia consubstantialis est patri filius. Et hic sensus adjuvatur ex his verbis August. qui in lib. 7. de Trinitate ait: Tres personas ejusdem essentiæ, vel tres personas unam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus, quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona. His verbis ostenditur non esse dicendum personam esse ex essentia, nisi ex sensu prædicto. Qui sensus confirmatur etiam ex eo quod in lib. 15. de Trinitate idem ait: Sicut nostra scientia scientiæ Dei, sic & nostrum verbum quod nascitur de nostra scientia, dissimile est illi verbo Dei, quod natum est de patris essentia. Tale est autem ac si dicerem: de patris scientia, de patris sapientia. Vel (quod est expressius) de patre essentia, de patre scientia, de patre sapientia: Ex hoc itaque intellectu, verbum Dei patris unigenitus filius per omnia patris similis, & æqualis recte dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, sapientia de sapientia, essentia de essentia: quia hoc est omnino, quod pater, non tamen pater: quia iste filius, ille pater.

(Lib. 3 c. 14 in sensu ex Cap. 15 a medio. — Cap. 6 a med. — Cap. 13 — Exc. 14)

Quare Verbum Patris dicatur Filius naturæ.

Inde est quod solus unigenitus Dei dicitur natura filius, quia ejusdem naturæ est, & eadem natura est cum patre: unde Hilarius in lib. 1. de Trin. de Christo loquens ait: Natura filius est, quia eandem naturam, quam ille qui genuit, habet.

DISTINCTIO V.

De Comparatione generationis ad terminum essentialem abstractum, qui est Essentia.

Post hæc quæritur, utrum concedendum sit, &c.

Expositio Textus.

Divisio. IN præcedenti distinctione movit Magister quæstionem de comparatione generationis ad terminum essentialem concretum, qualis est hoc nomen, Deus, in presenti movet quæstionem de comparatione generationis ad terminum essentialem abstractum, qui est essentia. Et dividitur hæc pars in duas partes. In prima parte movet quæstionem ex comparatione generationis ad essentiam in ratione termini, videlicet utrum Essentia generetur. In secunda in ratione principij: Utrum essentia generet, &c. ibi: *Non est etiam dicendum quod divina essentia genuit filium,*

lium, &c. Item prima pars habet quatuor partes. In prima parte proponit problemata, videlicet utrum essentia generet, vel generetur. In secunda adducit rationes tres probantes quod Essentia non generatur a patre, ibi: *Ideo non est dicendum quod pater genuit*, &c. In tertia adducit rationes in contrarium, ibi: *Huic autem videtur contrarium*. In quarta & ultima solvit, & exponit, ibi: *Ad quod respondemus*. Similiter & secunda pars istius distinctionis, in qua Magister determinat secundam partem quæstionis, quæ est in comparatione generationis ad Essentiam in ratione principij, habet tres partes. In prima determinat istam quæstionem, dicens quod Essentia non generat: sed & hoc confirmat per rationem ducentem ad impossibile. In secunda vero adducit auctoritates quæ sunt directe contrariæ prædictæ solutioni, ibi: *Prædictis autem videtur contrarium esse*. In tertia vero adducit auctoritates, ex quibus potest elici contrarietas, ibi: *Dicitur quoque & frequenter*, &c. Prima pars habet quatuor partes. In prima parte adducit auctoritates Aug. contrarias prædictæ solutioni. In secunda auctoritates adductas exponit, ibi: *Sed hæc ita determinamus*. In tertia vero contra prædictas expositiones adducit auctoritates alias Hilarij, in quibus notatur expressior contrarietas, ibi: *Huic vero etiam contrarium videtur esse*. In quarta vero auctoritates prædictas explanat, & expositionem suam per verba Hilarij confirmat, ibi: *Sed quia hæc verba sane vult*. Similiter pars illa dicitur quoque, & frequenter in sacra Scriptura legitur in qua obiicitur contra solutionem per auctoritates, ex quibus elicitur prædictæ solutionis contrarietas (quia in his non dicitur quod Essentia generet, vel generetur: sed quod de essentia, vel de substantia patris filius generetur) quatuor habet particulas. In prima adducit auctoritates in contrarium. In secunda vero adductas explanat, ibi: *His verbis præmissis innuitur, ubi resumit prædictam expositionem*. In tertia ex prædictorum opinione elicit quoddam corollarium, ibi: *Ostenditur quoque ex illis verbis*, &c. In quarta, & ultima redit ad propositum, & ostendit expositionem suam bonam esse per auctoritatem Augustini, ibi: *Et hoc ita debere intelligi*, &c.

Ideo non est dicendum quod Pater genuit divinam Essentiam. Dub. I.

Ista ratio videtur ducere ad hoc inconveniens, scilicet quod si essentia generaretur a Patre, Essentia poneretur pro relativo. Sed hoc nullum videtur inconveniens. Si enim magis convenit essentia cum supposito, quam universale cum singulari, si non est inconveniens, cum universale ponitur pro singulari, nec est inconveniens quod essentia ponatur pro relativo.

B Resp. Dicendum quod si essentia poneretur pro relativo esset inconveniens, non a parte rei, sed a parte expressionis fidei. Tunc enim videretur, & notaretur unitas essentiæ in quadam distinctione. Esset etiam inconveniens, quia quod ponitur pro relativo inquantum hujusmodi, non indicat essentiam. Si enim essentia poneretur pro relativo, essentia aliquando non indicaret essentiam, quod est omni rationi contrarium.

Item, cum Deus Pater. Dub. II.

Ista ratio videtur ducere ad hoc inconveniens, scilicet quod cum Deus

C pater sit divina essentia, si ejus esset genitor, utique esset genitor ejus quod ipse est.

Contra: Essentia dicit quid commune, sicut & hoc nomen, Deus: sed si dicatur hoc modo: Petrus generat hominem, & ipse est homo: ergo generat se: Argumentum illud non valet. Similiter videtur hic: Pater generat Deum: ergo, &c. pari ratione nec in proposito.

Resp. Dicendum, quod commune dicitur quod est in multis: sed hoc potest esse tripliciter. Aut quia plurificatur in multis & quantum ad formam, & quantum ad suppositum, ut hoc nomen, homo, & tale habet unitatem rationis, quæ admittit distinctionem, & quantum ad rem, & quantum *De re*

& modo vide sup. dist. 4 du. 1 & q. 2 ad opp. tum ad modum. Unde bene dicitur, homo est ab homine, & duo homines. Alio modo est commune quod plurificatur quantum ad suppositum, non quantum ad formam, ut hoc nomen, Deus, & tale habet unitatem rei secundum quod res nominat naturam cum multiplicatione suppositorum: & ideo recipit distinctivum, quod importat distinctionem, ut modum non ut rem. Unde conceditur: Deus de Deo: sed non, Deus est alius a Deo. Tertio modo est commune secundum nomen quod est in multis, nec tamen plurificatur quantum ad formam, quia est unum in multis, nec quantum ad supposita, quia pro illis non supponit, ut hoc nomen essentia. De tali communi verum est dicere quod non recipit distinctionem, nec quantum ad modum, nec quantum ad rem, tunc enim notaretur idem distingui a se, & ita argumentum Magistri est bonum: Si Pater genuit essentiam, Pater genuit se: quia loquitur de communi a parte vocis significantis, non a parte rei: quia a parte rei, eadem communitas est in hoc quod est Deus, & in hoc quod est Essentia.

Et si ita est non genito gignens, &c. Dub. III.

Obiicitur contra tertiam rationem. Si Pater genuit divinam essentiam, tunc genitum gignenti causa est ut & sit, & Deus sit. Sed hæc ratio nihil videtur valere, quia ratio causæ non cadit in divinis: causa enim est ad cujus esse sequitur aliud: sed in divinis non est aliud: ergo, &c. *Arist. 5 Metaph. contex. 2*

Item non sequitur: Pater genuit sapientiam: ergo est sapiens sapientia genita: ergo pari ratione, nec prædicta solutio valet.

Resp. Dicendum quod sumendo nomen causæ proprie, non cadit in divinis, cadit tamen & recipitur ratio principiantis, & ratio informantis, & pro his accipitur nomen causæ. Quoniam ergo ratio essendi signatur per hoc nomen, Essentia: ideo Essentia signatur quodam modo in ratione causæ respectu entis. Si ergo essentia esset genita ab ente, significaretur in ratione effectus, sive principiati: & idem esset tunc principium, & principiatum respectu ejusdem, quod est impossibile: & in hoc fundatur ratio Magistri.

Ad illud quod obiicitur de sapientia, dicendum quod tactum est de ipsa in quæstionibus extra literam, quia nomen ita abstractum sicut Essentia, non supponit pro relativo, & ita est accidens. Pater est sapiens sapientia, & genuit sapientiam: ergo est sapiens sapientia quam genuit, vel sapientia genita. In nomine autem Essentiæ non est accidens: quia idem signat & supponit.

B *Ita etiam non est dicendum, quod divina Essentia genuit Filium. Dub. IV.*

Contra hoc obiicit Joachim tam contra positionem, quam contra rationem. Contra positionem, quia si Essentia non generat, nec generatur, nec procedit: ergo in divinis est res generans, & genita, & procedens: & res nec generans, nec genita, nec procedens, & ita est quaternitas, si sunt ibi quatuor res.

Item irridet rationem Magistri, si essentia generat essentiam, & essentia est una res: ergo una res generat seipsam. Similiter inquit Joachim: Potuisti dicere Petre: Deus generat Deum, C unus est Deus: ergo una, & eadem res generat seipsam.

Resp. Dicendum quod Joachim non recte arguit, & deficit sua ratio: quia res non accipitur uniformiter. Quia cum dicitur res primo modo, ibi accipitur res pro re naturæ: sed cum accipitur secundo modo, accipitur pro ipsa natura divina. Præterea deficit ab insufficienti, quia non valet: Si aliquid dicitur de altero, & non dicitur de alio, quod propter hoc illa faciant numerum. Unde non valet: Petrus est individuum, homo non est individuum: ergo homo & Petrus sunt duo. Habere enim proprietatem & non habere, non sufficit ad distinguendum. Ad instantiam ejus dicendum, quod non recte instat: quia essentia est res una quantum ad sup-

suppositum, & significatum: non enim supponit personas. Sed Deus est res una quantum ad significatum: sed plures quantum ad suppositum. Et ideo ignoranter Joachim reprehendit Magistrum: & cum esset simplex, non est reveritus Magistrum: & sic justo Dei judicio damnatus fuit libellus ejus in Lateranensi Concilio, & positio Magistri approbata.

Sub Inn. 3 & habetur in Decret. de sum. tri. & fid. cath. cap. Damnamus.

Nihil nisi natum habet filius, id est, nihil habet secundum quod Deus est, nisi quod nascendo accepit. Dub. V.

Quæritur circa hæc verba Hilarii de hoc verbo, *accepit*, utrum dicat substantiam, vel relationem. Si substantiam: ergo Pater similiter accepit. Si relationem, cum essentiam acceperit filius, essentia est accepta: ergo essentia refertur.

Resp. Dicendum quod, *accipere*, dicit duo, scilicet habere, & esse ab alio; quantum ad habere, respicit essentiam; sed quantum ad hoc quod est esse ab alio respicit personam; unde per verbum accipiendi, significatur quod essentia habetur a persona quæ est ab alio.

Et ideo non refertur ad aliud quod in uno subsistit, & ex uno. Dub. VI.

Hoc videtur falsum, quoniam Filius subsistit a Patre, tamen refertur ad Spiritum.

Resp. Hoc potest intelligi dupliciter; Uno modo quod filius non habet respectum nisi ad unam personam, & hoc intelligitur in quantum filius: quia in quantum spirans est, refertur ad alium: vel quod persona filii non habet respectum nisi ad unam naturam, & hoc verum est: quia filius non habet in se nisi naturam patris.

Et naturam suam [ut ita dicam] sequitur indemutabilis Deus, &c.

Contra: In divinis non est prius, nec posterius, & ita nec præcedere, nec sequi. Si tu dicas quod est secundum rationem intelligendi, hoc nihil est, quia Deus gignens: nec secundum rem, nec secundum intellectum sequitur aliud.

Resp. Quod Hilarius improprie loquitur, & ideo addit determinationem, ut ita dicam, & tantum vult dicere, *sequi*, quantum inseparabiliter communicare, & consonare, & ab illo non recedere, ac per hoc patet sequens.

Semel, &c. Genuit filium. Dub. VII.

Videtur male dicere, *semel*: Quia, semel, dicit vicissitudinem: sed in generatione æterna, nulla cadit vicissitudo: ergo, &c.

Resp. Dicendum quod, *semel*, potest dicere, vel nunc temporis, vel nunc æternitatis. Et si dicat nunc temporis, cum tempus habeat diversa nunc, denotat intercisionem. Si autem nunc æternitatis, cum illud nunc semper est, & est invariabile, & unum; *semel*, dicit omnimodam invarietatem, perfectionem, & unitatem.

Filii charitatis suæ. Dub. VIII.

Quæritur, utrum charitas accipiatur ibi essentialiter, aut notionaliter. Si essentialiter: ergo Christus filius est essentiæ, quod non conceditur. Si tu dicas quod est impropria locutio, & est sensus, filii essentiæ, id est qui est essentia, tunc nullus videtur sensus, & pro nihilo additum est hoc, quod est, *charitatis*. Et rursus Augustinus exponit, *Filii charitatis*, id est dilecti: sed Pater diligit Filium Spiritu sancto: ergo, &c. Si propter hoc dicas quod tenetur notionaliter, tunc ergo filius Dei est Filius Spiritus sancti, quod omnino est absurdum.

Aug. l. 15 de Tr. c. 10 t. 3

Resp. quod propter hoc dicunt aliqui quod ille genitivus, nec proprie essentialiter, nec proprie notionaliter: sed medio modo tenetur, id est appropriate. Licet enim charitas sit omnibus communis, & proprium Spiritus sancti, uno tamen modo appropriate convenit patri, quia charitas amor gratuitus est, qui tantum dat, & non accipit, & hoc est in persona patris: ideo appropriatur patri. Alio modo dici potest quod charitas ibi tenetur essentialiter, sicut di-

Aug. l. 15 de Tr. c. 10 to. 3 dicit Augustinus: quia nihil aliud est dicere, *filii charitatis*, quam filii substantiæ. Sed genitivus non construitur in ratione principii: sed ex vi declarationis essentiæ, & est sensus, & *filii charitatis*, id est filii chari, & filii substantiæ, vel etiam naturæ: hoc est filii consubstantialis, & naturalis.

Filium cum Patre homousion confitere. Dub. IX.

Contra: Quia cum filius naturalis partem substantiæ trahat a patre, partem a matre, in his inferioribus: & in Deo totam substantiam trahat a patre, videtur quod pater non tantum deberet dici pater, sed & mater, & multo fortius mater, quia mater plus dat quam pater. Item filius Dei vocat se sapientiam, & sapientia est quæ *Prov. 8* concipitur, & parturitur. Ergo cum hoc sit proprium matris, videtur quod pater proprius deberet dici mater, quam pater.

Resp. Dicendum quod nomen matris non transfertur ad divina. Et unam rationem assignat Ansel. in Monologio: *Ans. monolog. c. 40 to. 3* quia principium maternum præexigit aliud principium prius. Ratio hujus est, *Arist. 2 de gener. anim. c. 4* quia mater est principium passivum, & omne tale movetur ab alio: ergo ante ipsum est principium aliud: quoniam ergo principium generationis filii est primum, & est pure actuale: ideo nullo modo transfertur maternum principium. Transfertur tamen actus maternus, ut concipere, & parturire, pro eo quod ibi agit unum principium, & hic duo.

Filium, & Spiritum sanctum non esse de nihilo. Dub. X.

Videtur hoc falsum, quia id quod de nulla præjacente materia est, de nihilo est: sed Filius, & Spiritus sanctus sunt hujusmodi: ergo, &c. Si tu dicas quod Filius & Spiritus sanctus sunt de aliquo ut de Patre: Quæritur tunc utrum Pater sit de nihilo: & videtur quod sic: quia non aliquod, & nihil, convertuntur: sed Pater non est ex aliquo: ergo est ex nihilo. Item quia pater non habet principium effe-

A ctivum: ideo dicitur esse a nullo. Simili modo cum non habeat materiam, debet dici de nihilo. Si concedatur de patre: Contra, omne quod habet esse de nihilo, est creatura: ergo, &c. Item quod est ex nihilo, est vertibile in nihilum: ergo, &c.

Resp. Dicendum, quod cum dicitur aliquid esse de nihilo secundum Anselmum in Monol. tripliciter potest intelligi. *Ansel. monol. c. 8 to. 3. De hoc Ægid. q. 7 huius dist.* Uno modo ut nihil accipiatur simpliciter privative, vel negative, ut cum dicitur de tacente, ille loquitur de nihilo. Alio modo positive, ut si ita dicatur, aut intelligatur aliquid fieri ex nihilo, sicut cultellus de ferro. Tertio modo partim positive, partim privati- B ve, ut si dicatur aliquid fieri ex nihilo, quia post nihil est aliquid, sicut dicitur de paupere fit dives. Ratio autem hujus multiplicitatis, est hæc. Nam *Arist. 1 Phys. tontex. 58 & 61 Et 5 Metaph. c. de causa contex. 2* primo distinguendum est, quia negatio ejus quod est, nihil potest sistere intra, vel extra ad verbum ferri. Si feratur ad verbum, tunc fieri de nihilo, est non fieri de aliquo, sicut loqui de nihilo, id est, de nulla re. Si autem non feratur ad verbum, tunc affirmatur fieri, & tunc duplex est; quia, *de*, potest intelligi materialiter, & tunc significatur, quod nihil sit materia alicuius, & habetur secundus sensus. Item potest teneri ordinaliter, & tunc habetur tertius sensus, & sic creatura dicitur C fieri de nihilo. Dicendum ergo quod secundum primum sensum: Deus potest dici de nihilo esse, sive Pater, sive divina Essentia, tamen hic modus non est usitatus. Quantum ad secundum modum, omnino fit nihil ex nihilo. Quantum ad tertium modum, secundum quem *Aug. l. 3 contra Maximinum, cap. 14 circa princ. to. 6* loquitur Augustinus, quod sola creatura fit de nihilo, vel est ex nihilo, quia, *de*, notat ibi ordinem, ut esse habeat post non esse: hoc quod est de nihilo, privat materiam præjacentem. Quamvis ergo Pater, & Filius, & Spiritus sanctus non habeant materiam præjacentem: quia tamen non habent esse post non esse; ideo non dicuntur esse ex nihilo; & ideo non valet primum argumentum; quia procedit ab insufficienti.

Secundum vero, & tertium argumentum de Patre factum, procedit secundum

quod

quod negatio ejus quod est nihil, fertur extra ad verbum, & facit orationem negativam. Aliter enim non æquipollet esse non de aliquo, & de nihilo; & secundum hunc sensum sicut conceditur quod Pater a nullo sit; ita quod sit de nihilo, tamen, sicut dictum est, sensus ille non est usitatus: communiter enim utimur hac locutione, secundum quod negatio de nihilo, sistit intra, & hoc est quod, *de*, accipitur ordinaliter.

ARTICULUS I.

IN parte ista ad intelligentiam duarum principalium partium hujus Distinctionis, duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de comparatione generationis ad substantiam, sive essentiam in ratione principii. Secundo quæritur de comparatione ejusdem ad essentiam in ratione termini. Et duo quæruntur, quantum ad primum. Duo vero quantum ad secundum. Quantum ad primum, quæritur primo, utrum Substantia, vel Essentia generet. Secundo utrum de Substantia generetur aliquis.

QUÆSTIO I.

An substantia, vel Essentia generet.

Alexander Alensis 1. *p.* *q.* 42. *Membro* 3. *art.* 1.
S. Thomas 1. *p.* *q.* 39. *art.* 5.
Scotus 1. *Sent. dist.* 5. *q.* 1.
Ægidius Rom. 1. *Sent. dist.* 5. *q.* 2. *art.* 1.
Richardus 1. *Sent. dist.* 5. *q.* 1.
Durandus 1. *Sent. dist.* 5. *q.* 1.
Franciscus de Mayr. 1. *Sent. d.* 5. *q.* 1.
Greg. Arimin. 1. *Sent. dist.* 5. *q.* 1.
Gab. Biel. 1. *Sent. dist.* 5. *q.* 1.

Fundamenta. QUOD Substantia non generet, ostenditur sic: Generare dicit relationem: ergo cui convenit generare, convenit referri: sed essentiæ non convenit referri: ergo nec convenit generare.

ITEM generare importat distinctionem, ergo cui convenit generare, & per consequens etiam distingui: sed essentia cum sit una, non distinguitur: ergo, &c. Aut si generat, plures sunt

A essentiæ: & ad hæc duo inconvenientia dicit Magister.

ITEM generare dicit actionem personalem: ergo de illo solo dicitur, quod significat personam, vel supponit personam: sed essentia non supponit personam, cum sit communis: nec personam significat, cum sit omnino abstractum: ergo, &c.

ITEM generare est proprietas personæ, communicabilitas est essentiæ: ergo sicut se habet communicabilitas ad personam, ita proprietas personalis ad essentiam: sed communicabilitas nunquam est personæ, quia hæc est falsa: Pater est communicabilis: ergo nec proprietas personalis erit essentiæ: ergo nec B generare, cum sit personæ.

1. CONTRA: Quæcumque sic se habent quod unum est idem alij, & non habent diversas proprietates, quidquid dicitur de uno, & de altero: sed persona, & essentia sunt hujusmodi: quia persona est essentia, nec habent diversas proprietates: quia proprietas in divinis est relatio distinguens: sed si essentia haberet aliquam proprietatem, tunc distingueretur, & referretur: ergo, &c. Si dicas, quod quamvis persona, & essentia non habeant diversas proprietates, tamen differunt per habere proprietatem, & non habere. Contra: Summa oppositio est contradictio: sed talis diversitas est per contradictionem: ergo magis C differunt essentia, & persona: quam persona, & persona: sed persona non prædicatur de persona: ergo nec persona de essentia, hoc autem est falsum: ergo, &c. Ad op.

2. ITEM quæcumque sic se habent quod unum prædicatur de altero, unum supponit pro altero, quia subiectum vere subiicitur prædicato: sed essentia vere prædicatur de Patre. Unde hæc est vera: Pater est essentia: ergo & supponit: ergo sicut Deus Pater generat, sic potest dici, essentia generat.

3. ITEM de quocumque prædicatur subiectum, & propria passio: sed generare est sicut propria passio Patris: sed hæc est vera: Divina essentia est Pater: ergo & similiter illa est vera: Divina essentia generat.

4. ITEM de quocunque prædicatur diffi-

Arist. 2 Top. c. 2. finitio, & diffinitum: sed diffinitio Patris est Filij Pater. Cum ergo sit hæc vera: Divina essentia est Pater, & hæc erit vera, divina essentia est Filij Pater: ergo a convertibili, Filius est Filius essentiæ.

CONCLUSIO.

Dicere quod Essentia generet, est sermo improprius, & negandus; qui sicubi legatur, pie interpretandus est.

RESP. ad arg. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod fides vera dicit quasi fundamentum, Deum esse trinum, & unum; & ita trinum quod Trinitas non confunditur; & ita unum quod unitas non multiplicatur. Si ergo quod credimus oportuit significare, opportune inventa sunt nomina in divinis; immo a Deo nobis manifestata, quæ significent Trinitatem sub distinctione, & unitatem sine omni multiplicatione. Sicut ergo nomina imposita personis omnino sunt incommunicabilia, & quantum ad suppositum, & quantum ad significatum; unde hæc oratio est falsa. Pater est Filius, vel Pater est communicabils; ita ex parte Essentiæ vel Naturæ, oportuit nomina imponi, quæ non distinguerentur, nec quantum ad significatum, nec quantum ad suppositum. Notandum autem quod triplex est genus nominum significantium essentiam. Quædam enim significant in concretione, ut hoc nomen, *Deus*. Quædam in omnimoda abstractione, ut hoc nomen, *Essentia*. Quædam medio modo, ut lumen, sapientia, voluntas, & consimilia; & ista dicuntur medio modo significare, quia non concernunt suppositum per modum inhærentiæ, sed concernunt suppositum ratione ejus quod dicunt aliquam rationem actus, vel originis quæ sunt ipsorum suppositorum. Cum igitur tres sint nominum differentiæ, nomen concretum supponit pro persona proprie; nomen medium supponit partim proprie, partim improprie; nomen abstractum & absolutum, non supponit omnino, nisi improprie; unde hæc est propria; Deus generat, & in usum adducenda. Hæc autem; Sapientia generat de sapientia, partim propria, partim impropria: ideo est sustinenda. Hæc autem: Essentia generat, omnino impropria: & ideo neganda est. Et si legatur alicubi, est exponenda. Sancti enim quandoque ad confundendas hæreses, expressius loquuntur, quam proprietas sermonis sustineat.

1. AD illud ergo quod primo obiicitur, quod essentia, & persona non habent diversas proprietates; dicendum quod diversitas rationis dupliciter est in divinis. Uno modo per habere diversas proprietates, & illud inducit distinctionem, & sic differunt ratione, nec prædicantur de eodem, ut Pater, & Filius. Alio modo est per habere proprietatem, & non habere, & illud non inducit distinctionem, nec facit quod unum non prædicetur de altero; facit tamen quod aliquid dicitur de uno quod non dicitur de altero, ut patet in Petro, & homine; Petrus est individuum, homo non, & tamen homo vere prædicatur de Petro. Ad illud quod summa oppositio est affirmationis, & negationis, dicendum quod verum est, ubi negatio nihil ponit, sicut inter aliquid, & nihil; sed ubi ponit extrema, minima potest esse, & surgit ex quantulacunque parva differentia sive rei, sive rationis, unde non sufficit ad distinguendum. *Videtur Scot. refragari in 1. dis. 2. q. 4. in resol. q. circa med.*

2. AD ILLUD quod secundo obiicitur, quod prædicatum supponit pro subiecto, dici potest uno modo quod sicut in inferioribus est prædicatio secundum substantiam, ut homo est animal, & est prædicatio secundum rationem, ut animal est genus, & prædicatum supponit pro eo de quo prædicatur secundum substantiam: sed mutata prædicatione secundum substantiam in prædicatione quæ est secundum rationem, est ibi accidens. Unde non sequitur: Animal est genus, homo est animal, ergo homo est genus. Similiter dicunt in divinis, quod cum sint ibi res, & ratio, est ibi prædicatio secundum substantiam: & illa salvata, quidquid dicitur de prædicato, & de subiecto: sed mutata prædicatione secundum substantiam, in prædicationem secundum, rationem, est ibi accidens, & talis est hæc. Pater generat, sed divina Essentia est Pater: ergo

ergo divina Essentia generat. Sed ista A similitudo non videtur conveniens, quia in divinis ratio prædicatur de Essentia, unde hæc est vera: Essentia est paternitas & generatio: quod quidem in inferioribus non reperitur. Propterea aliter dicendum, quod in divinis est duplex modus prædicandi, per identitatem, & per inhærentiam. Per identitatem, ut cum dicitur: Essentia est Pater. Per inhærentiam, sive denominationem, sicut faciunt adiectiva, & verba. Prædicatio per identitatem est in divinis ratione summæ simplicitatis, quæ non patitur personam minus esse simplicem, quam Essentiam. Quæ quia non est in creaturis: ideo in eis non reperitur prædicatio per identitatem B omnimodam, nisi idem enuntietur de se, ut cum dicitur, humanitas est humanitas. Sed omnis propria prædicatio est per inhærentiam, quia nihil est omnino simplex, unde hæc est falsa: humanitas est animalitas. In prædicatione vero per inhærentiam, terminus aliud significat, & aliud supponit: quia significat formam communem, & supponit pro inferiori, & in tali verum est, quod illud quod prædicatur de altero, supponit pro illo. Sed in prædicatione per identitatem, idem significat, & supponit. Unde tunc est sensus, quod significatum per hunc terminum, Pater, est idem quod significatum per hunc terminum, Essentia: C & ideo paternitas est essentia: & quia hoc nomen Essentia, non significat personam: ideo pro ipsa non supponit cum nullo modo de ipsa prædicetur nisi prædicatione per identitatem.

Infra d. 34. q. 2

3. Ad illud quod obiicitur tertio de passione, & subiecto, & consimilibus; dicendum, quod quædam sunt vocabula in divinis substantialia, quæ claudunt intra se rem, circa quam ponunt formam importatam per ipsa, ut hoc nomen, Pater, & talia possunt prædicari per identitatem; ut cum dicitur: Essentia est Pater, id est, ille qui est Pater. Quædam sunt quæ sunt omnino inadiacentia, ut generat, & genitus, & natus, & talia ponunt rem suam circa ea de quibus prædicantur: ideo tantum per inhærentiam prædicantur: & ideo generare ponit distinctionem quam importat circa essentiam, cum de ea dicitur: & ideo hæc est falsa: Essentia generat, hæc tamen vera Essentia est generatio. Et quando a prædicatione per identitatem, itur ad prædicationem per inhærentiam, potest esse ibi accidens. Quod ergo dicitur: De quocunque prædicatur subiectum, & propria passio: istud habet instantiam, ubi proprietas est extranea ei de quo prædicatur subiectum, ut hæc intentio, species, quamvis sit proprietas hominis, & homo dicatur de Petro, non tamen dicitur de eo hoc quod est species. Et si obiicias: In divinis non cadit ratio extranei, quia non cadit ibi accidens; dicendum quod si non sit extraneitas, nec diversitas quantum ad rem, est tamen quo ad rationem, sive quo ad modum prædicandi: qui triplex est in divinis, sicut infra patebit; unde sicut hic est accidens: Essentia est persona: sed persona distinguitur: ergo & essentia, ita in proposito.

Dist. 31 q. 3

4. Ad illud quod ultimo obiicitur de hac: Essentia divina est Filii Pater, distinguitur a Præpositivo, quod Pater potest ponere suam rem, sive respectum per ipsum importatum circa ipsum subiectum quod est essentia, & tunc est locutio falsa. Est enim sensus, quod essentia refertur ad Filium. Vel potest claudere intra se rem sui substantivi, ut sit sensus: Essentia est Pater Filii, id est Essentia est ille qui refertur ad filium, & hoc modo vera est locutio, & non valet argumentum; ergo Filius est Filius essentiæ, immo est ibi accidens. Sicut enim non sequitur: Filius refertur ad illum qui est Pater, & ille est essentia: ergo refertur, vel distinguitur ab Essentia, sic & in proposito.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

An filius generetur de substantia Patris.

Alexander Alensis 1.*p.q.*42.*Membro* 4. *art.* 2.
S.*Thomas* 1.*p.q.*41.*art.* 1. *Et* 1. *Sent.d.* 5. *q.* 2. *art.* 1.
Scotus 1. *Sent. dist.* 5. *q.* 2.
Ægid. 1. *Sent. dist.* 5. 2. *p. q.* 1.
Richardus 1. *Sent. d.* 5. *q.* 3.
Durandus 1. *Sent. dist.* 5. *q.* 2.
Franciscus de Mayr. 1. *Sent. dist.* 5. *q.* 6.
Joan. Baccon. 1. *Sent. dist.* 5. *q.* 1.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 5. *q.* 1. *art.* 4.
Gab. Biel. 1. *Sent. dist.* 5. *q.* 2.

Fundamenta. *Auctoritas Magistri e. Dicitur.* UTrum sit concedendum quod aliquis generetur de substantia Patris, ut Filius. Et quod sic, videtur per multas auctoritates in litera, & maxime per illam: *Dicitur quoque, & frequenter in scriptura legitur: pater de sua substantia genuisse Filium;* sed scriptura non dicit nisi verum, nec frequentat nisi proprium: ergo prædictus sermo est verus & proprius.

ITEM ratione ostenditur sic: Quicunque est ab alio, & est ei consubstantialis, est de ejus substantia: sed Filius est a Patre, & est ei consubstantialis: ergo est de ejus substantia.

ITEM Pater generat Filium: aut ergo de aliquo, aut de nihilo; non de nihilo, quia tunc esset creatura, ergo de aliquo, & non de aliquo alio a se, ergo de sui substantia.

ITEM in inferioribus; Filius qui habet partem substantiæ a patre, dicitur esse de substantia patris; ergo multo fortius, qui habet totam substantiam, dicitur esse de substantia generantis; ergo hæc est vera; Filius est de substantia patris.

Ad op. I. CONTRA Præpositiones sunt transitivæ, & ubi transitio, ibi etiam est distinctio, & diversitas: ergo cum dicitur filius de substantia patris, hæc præpositio denotat distinctionem inter substantiam Patris, & filium: ergo cum nulla sit distinctio, quia Filius est substantia patris, propositio prædicta est falsa. Si dicas quod hæc præpositio, A *de*, cadit a generali significato præpositionum, retinens speciale; ergo est ibi solecismus, sicut si dicatur, sublime volat, pro sublimiter, quod stultum est dicere.

2. ITEM obiicitur de significato speciali. Hæc præpositio, *de*, prout accipitur specialiter, aliquando tenetur materialiter, ut cultellus de ferro. Aliquando ordinaliter, ut de mane fit meridies, id est post mane. Aliquando originaliter, ut si dicatur, radius de Sole, ut splendor de igne. Sed quocunque istorum modorum accipiatur, falsa est locutio. Si materialiter, est falsa, quia filius caret materia. Si ordinaliter, falsa: quia sensus est, quod filius sit post patrem, B sive post substantiam patris. Si originaliter, similiter falsa: quia tunc est sensus, quod filius habeat ortum a substantia patris: sed ista non admittitur: Substantia patris generat Filium: ergo est omnino falsa. Si dicas quod nullo istorum modorum, sed tenetur quarto modo substantialiter: quæritur unde ortum habeat hæc significatio, & ubi similiter accipitur: & videtur quod hoc nihil sit quia tunc hæc esset vera, pater est de substantia filij: quam nemo concedit.

3. ITEM hoc idem ostenditur sic: Differt hæc præpositio, *de*, & *a*: quia, *a*, proprie dicit habitudinem principij activi: sed hæc præpositio, *de*, dicit C habitudinem principij passivi: sed Deo, & ejus substantiæ magis convenit ratio principij activi, quam passivi: ergo hæc est magis vera. Filius est a substantia patris, quam, *de*, sed hæc non recipitur: ergo nec alia debet recipi. *Arist.* 1 *phys. contex.* 58.

4. ITEM, *de*, aut dicit identitatem, aut diversitatem. Si identitatem: ergo cum summa identitas sit in essentia, vel substantia, hæc erit vera. Substantia est de substantia, quam negat Magister. Si diversitatem: sed non distinguitur substantia Patris a Filio: quia Filius est ipsa substantia Patris: ergo omnino est falsa.

CON-

CONCLUSIO.

Concedendum est, Filium generari de Substantia Patris.

RESP. Ad arg. Dicendum quod prædicta locutio est concedenda. Et ad intelligentiam prædictorum notandum, quod præter prædictos tres modos, quibus hæc præpositio, *de*, accipitur, quarto modo potest etiam accipi, sc. substantialiter, ut dicat substantialem convenientiam inter extrema: sed hanc nunquam pure dicit, cum sit præpositio, & importet aliquam habitudinem & respectum ad extrema. Si enim tantum substantialiter tenetur, sicut dicitur, filius de substantia patris, ita diceretur, pater de substantia filij, quod absonum est. Propterea notandum, quod substantialiter accipi consuevit tripliciter. Aliquando enim accipitur substantialiter, & partialiter: ut cum dicitur quod partes sunt de toto, sive de substantia totius, ut urceus vini de dolio. Aliquando accipitur substantialiter, & ordinaliter, ut cum dicitur de pane fit corpus Christi, ibi enim est ordo: quia substantia panis non manet in corpore Christi, sicut nec mane in meridie: sed ulterius substantialiter, quia substantia panis transit in substantiam corporis Christi. Aliquando dicitur substantialiter, & originaliter, ut cum dicitur: Filius de substantia Patris, ratione ablativi tenetur substantialiter, ratione genitivi originaliter: & ideo importat aliquam distinctionem Filij ad Patrem, non ad ejus substantiam, & ita præpositio tenet ibi generale significatum, & speciale.

Mag. ita exponit: Filius est de substantia Patris, scilicet de Patre, qui est substantia.

1. 2. Et sic patet responsio ad primum argumentum, & secundum. Tamen quod dicitur quod præpositiones sunt transitivæ, non intelligitur quod notent ex hoc diversitatem necessario: sed sicut dicitur quod obliqui sunt transitivi quantum ad modum: quia transitive construuntur cum verbis, ut video me: similiter hoc de præpositionibus dicitur, quæ etiam cum obliquis construuntur.

A 3. Patet etiam tertium, quod, *de*, non tantum dicit habitudinem principii activi, nec tantum habitudinem principii passivi: sed habitudinem consubstantialem, cum habitudine originis, quod non facit hæc præpositio, *a*: & ideo non est simile.

4. AD illud quod ultimo obiicitur, patet responsio, quod non dicit ibi penitus identitatem, nec diversitatem: sed consubstantialitatem cum habitudine originis.

ARTICULUS II.

CONsequenter circa secundum Articulum hujus Quæstionis, qui est B per comparationem generationis ad Essentiam in ratione termini, duo quæruntur. Primo quæritur utrum Substantia sive Essentia generetur. Secundo utrum per generationem communicetur.

QUÆSTIO I.

An Substantia, vel Essentia generetur.

Alexander Alensis 1. p. q. 42. Membro 3. art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 5. q. 1.
Ricardus 1. Sent. d. 5. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 5. q. 2.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 5. q. 1. art. 2.
Greg. Arim. 1. Sent. dist. 5. q. 1.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 5. q. 1.

C QUod substantia generetur, sic obiicitur. Generatio in inferioribus est motus ab substantiam: quod motus est, hoc est imperfectionis: quod ad substantiam est, hoc est perfectionis. Si ergo quod est perfectionis est transferendum ad divina: ergo generatio terminatur ad Essentiam.

Ad opp. Arist. 5. Phys. contex. 7 Et 1. de gen. contex. 18.

2. ITEM generatio in divinis terminatur: aut ergo ad substantiam, aut ad accidens, quia omne ens est substantia, vel accidens: sed in divinis non terminatur ad accidens, cum non sit ibi: ergo ad substantiam. Si tu dicas, quod in divinis quamvis non sit accidens, est tamen relatio, quæ distinguitur a substantia: tunc arguitur sic: Aut generatio terminabitur ad substantiam, aut ad relationem: sed non ad relationem,

nem, quia in ad aliquid per se non est origo, nec terminatur productio: ergo terminatur ad substantiam: ergo substantia generatur.

Arist. in prædica. c. de substantia. & 2. Top. c. 41.

3. ITEM sicut dicit Philosophus, motis nobis, moventur ea quæ in nobis sunt: & corruptis nobis, corrumpuntur ea quæ in nobis sunt, & hoc est quia universale habet idem esse cum singulari: ergo cum multo magis sit eadem substantia cum persona, & substantia sit in persona, si persona generatur & substantia.

4. ITEM generare tam in divinis, quam in creaturis, est simile sibi producere: sed non est similitudo in persona: sed in substantia, & natura: ergo cum terminetur ad simile, in quantum est simile: ergo ad substantiam secundum quam attenditur similitudo.

Fundamenta.

CONTRA: Omne quod generatur, ab alio generatur, quia nihil seipsum gignit: sed substantia divina non habet alium: nec aliud est in divinis: ergo non generatur.

Arist. 1. de gen. ani. c. 1.

ITEM omne quod generatur habet principium a quo: sed omne quod habet principium est principiatum: sed principium, & principiatum distinguuntur: si ergo substantia generatur, distinguitur: aut ergo a substantia, aut a persona: sed utrumque est impossibile: ergo, &c.

ITEM omne quod generatur est de substantia generantis: si ergo substantia, vel essentia generatur, substantia, vel essentia est de substantia generantis: sed non est nisi una substantia: ergo idem de seipso, quod est impossibile.

ITEM generatio est productio: sed productio est quædam actio, & omnis actio creaturæ terminatur ad singularia: ergo cum generatio sit quædam actio, in divinis terminabitur ad singulare, sive suppositum: sed tale non est substantia; ergo non terminabitur ad ipsam.

CONCLUSIO.

Substantia non generatur, si pro Essentia, & forma intelligatur: sed Suppositum, vel persona gignitur.

RESP. ad arg. Generatio de sua communi ratione ad substantiam terminatur: sed attendendum quod substantia dicit dupliciter. Prima quæ est individuum, & hypostasis, sive persona; & secunda quæ est, commune. Dico ergo quod est loqui de termino generationis dupliciter, aut quantum ad productionem, aut quantum ad intentionem. Quantum ad productionem, cum sit circa singulare, terminatur ad substantiam primam. Quantum vero ad intentionem, ad naturam communem, quia hæc natura producens hunc hominem, intendit formam communem dare ei. Sed quoniam in creaturis forma communis numeratur in suppositis: ideo in illis forma communis producitur, & corrumpitur, & ideo in creaturis generatio non tantum secundum intentionem, sed etiam secundum productionem ad substantiam communem terminatur: & ideo universale in singulari generatur, quia numeratur. Sed quoniam in divinis substantia non numeratur, nec advenit ei novum esse: ideo generatio secundum productionem terminatur solum ad substantiam primam, quæ est persona: quia persona secundum Boetium est rationalis naturæ individua substantia. Sed quia illud solum dicitur generari proprie, ad quod terminatur generatio secundum rationem producendi: ideo persona generatur, non Substantia, vel Essentia. Et ideo hæc non recipitur: Essentia generatur.

Boetius de duabus naturis, & una persona.

Et sic patent omnia obiecta ad utramque partem: procedunt enim de diversis viis. Patet etiam quare in divinis non sequitur, quod generata persona, substantia generetur, sicut in creaturis. Posset tamen aliter dici, quod non generetur commune, nisi ut in hoc: & non tantum in creaturis hoc verum est: sed etiam in divinis. Commune autem ut in hoc, non significatur in abstractione, sed in concretione, & ideo quia hoc nomen, *Deus*, significat substantiam in concretione; ideo in concretione, Deus generatur, & Deus generat Deum. Quia vero substantia, vel essentia significat in abstractione: ideo nec generat, nec generatur, & ita procedunt rationes ad partes oppositas.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

An Essentia divina per generationem communicetur.

Petrus Aureolus 1. *Sent. dist.* 5. *q.* 5.
Steph. Brulef. 1. *Sent. d.* 5. *q.* 4.

Fundamenta. UTRUM Substantia per generationem communicetur, & quod sic, videtur hoc modo. Per illud res communicatur, per quod fit ut sit in pluribus: sed substantia est in pluribus personis, & non est nisi per generationem, & per processionem: ergo per generationem communicatur.

5. Meth. c. 2. contex. 2. ITEM causa est, qua posita ponitur res, & qua remota removetur: sed posita emanatione in divinis ponitur communitas: & distinctio, remota generatione, vel emanatione: Essentia est in uno solo, sicut hypostasis: ergo generatio est ratio communicandi Essentiam.

ITEM quod datur alicui, & non desinit haberi a dante, per idem per quod datur, per illud communicatur. Sed substantia a Patre datur Filio per generationem, & non desinit haberi a Patre, dum datur Filio: ergo per generationem communicatur.

ITEM generatio in his inferioribus est ratio communicandi substantiam, sive naturam: sed in divinis natura est illis multo communicabilior, quia simplicior: ergo in divinis per generationem substantia, vel essentia communicatur.

Ad opp. 1. CONTRA: Generatio est principium distinguendi: sed non est idem principium distinguendi, & communicandi: ergo generatio non est ratio communicandi in divinis: ergo per generationem nihil communicatur.

7. Meth. contex. 31. Forma in est non fit. 2. ITEM quod facit aliquid esse in hoc, non est ratio communicandi: sed appropriandi, & individuandi: sed generatio facit esse substantiam in tali persona, utpote in persona Filij: ergo non est ratio communicandi, sed appropriandi.

3. ITEM per generationem communicatur omne illud quod per generationem est commune. Si ergo substantia per generationem communicatur, per generationem est communis. Si ergo substantia per generationem communicatur, generatione circumscripta, non erit communis: ergo propria. Sed proprium per generationem non potest communicari: ergo nec substantia.

4. ITEM quod per generationem communicatur, per generationem datur, & recipitur: & omne tale, si non est generationi accidentale, generatur: sed substantia non accidit generationi: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Essentia divina per generationem communicatur, quia per generationem fit, ut sit in pluribus una.

RESP. Ad arg. Ad hæc intelligendum notandum est quod commune quantum est de se, indifferenter se habet ad actum & potentiam. Commune enim potest dici illud quod est communicabile, quamvis non fit in pluribus: sicut patet in multis universalibus, ut in Sole, & Luna, & hujusmodi. Commune etiam dicitur communicatum, quod est actu in pluribus. Dico ergo quod quemadmodum forma universalis quantum est de se, communicabilis est: sed tamen actu non communicatur nisi per propagationem, vel aggregationem plurium: sic Natura divina, vel Essentia de se quidem communicabilis est: sed quod actu communicetur, non est nisi per id quod multiplicat vel plurificat ei supposita: hæc autem est generatio. Quoniam ergo per generationem personæ plurificantur, & substantia in illis non numeratur, hinc est, quod verissime Substantia, vel Essentia per generationem communicatur, quia per generationem fit, ut sit in pluribus una. Concl. minus princ. Concl. principalis.

1. AD illud quod obiicitur quod generatio est principium distinguendi, dicendum quod generatio est per se principium distinguendi suppositum a supposito: quia ad id terminatur per se, & est principium communicandi naturam communem: quia consimilem ex simili. Sed quoniam natura in inferioribus numeratur in suppositis: ideo est principium distinguendi etiam commune: sed

 per

per accidens: in Deo autem, nec est per se: nec per accidens.

2. Ad illud quod obiicitur quod facere commune esse in hoc, est ratio appropriandi, dicendum, quod illud habet veritatem, quando est commune appropriabile, vel appropriatum per esse in hoc. Divina autem Essentia non est sic appropriabilis, vel appropriata per esse in hoo: quia non est appropriabilis, quo ad significatum, nec quo ad suppositum, quia idem significat, & supponit, sicut supra ostensum est: significatum autem ejus nulla additione distinguitur. Hæc enim est vera: Essentia Patris, & essentia quæ est in Patre, est Filius. Vel aliter potest dici, quod facere esse in hoc est dupliciter: aut absolute, & sic est ratio appropriandi: aut in comparatione, ut illud quod erat prius in uno, fiat postea in alio, & sic est ratio communicandi naturam. Sed quædam natura est quæ dividitur in suppositis, ut puta illa cui fit additio: quædam non, ut divina: & in prima est ratio communicandi, & distinguendi: in divina solum communicandi.

Dist. 4. qu. 1.

3. Ad illud quod obiicitur, quod si per generationem communicatur substantia, fit per generationem communis substantia; dicendum quod verum est secundum quod commune dicitur secundum actum, quia in pluribus: sed non secundum potentiam, unde circumscripta generatione, substantia est communis, quia communicabilis: sed non est communis, quia communicata.

4. Ad illud quod obiicitur, quod illud quod per generationem datur, generatur; dicendum quod falsum est: quia generari dicit productionem, & distinctionem: sed ratio dicit auctoritatem, & communicationem: quia per generationem substantia non distinguitur, quamvis communicetur: ergo, &c.

DISTINCTIO VI.

Quod Pater nec voluntate genuit Filium, nec necessitate: sicut nec volens, nec nolens est Deus.

In Dial. Quæst. 65 q. 7. to. 4.

Cap. 20.

P*Ræterea quæri solet, utrum Pater genuerit Filium voluntate, an necessitate. De hoc Orosius ad Augustinum ita ait: Voluntate genuit Pater Filium, vel necessitate: sed nec voluntate, nec necessitate: quia necessitas in Deo non est, præire voluntas sapientiam non potuit. Quocirca, ut Augustinus ait in* 15. *libro de Trinitate, ridenda est Dialectica Eunomij, a quo Eunomiani hæretici orti sunt, qui cum non potuisset intelligere, nec credere voluisset unigenitum Dei Filium Verbum Dei, esse natura, idest, de substantia Patris genitum; non naturæ vel substantiæ dixit esse Filium, sed Filium voluntatis Dei volens asserere, accedentem Deo voluntatem, qua gigneret Filium, sicut nos aliquando aliquid volumus quod antea non volebamus, propter quod mutabilis intelligitur nostra natura, quod absit, ut in Deo esse credamus. Dicamus ergo Verbum Dei esse Filium Dei natura, non voluntate, neque necessitate, ut docet Augustinus in* 15. *libro de Trinitate: ubi quendam Catholicum hæretico respondentem commendat, dicens: Acute sane quidam respondit hæretico versutissime interroganti, utrum Deus Filium volens, vel nolens genuerit: ut si diceret nolens, absurdissima Dei miseria sequeretur: si autem volens, continuo quod intendebat concluderet, scil. non naturæ esse Filium, sed voluntatis. At ille vigilantissime vicissim quæsivit ab eo, utrum Deus*

Ibidem. Et in quæst. ad Orosium ubi sup.

Pat.r

Pater volens, aut nolens sit Deus: ut si responderet, nolens, sequeretur grandis absurditas, & miseria, quam de Deo credere magna est insania: si autem diceret, volens, responderetur ei, ergo & ipse voluntate sua Deus est, non natura. Quid ergo restabat, nisi ut obmutesceret, sua interrogatione obligatum indissolubili vinculo se videns? Ex prædictis docetur non esse concedendum, quod Deus voluntate, vel necessitate, vel volens, vel nolens, sit Deus. Item quod voluntate, vel necessitate, vel volens, vel nolens genuerit Filium.

Oppositio contra prædicta.

Sed contra hoc opponitur sic: Voluntas Dei est Natura, sive essentia Dei, quia non est aliud Deo esse, aliud velle: & ideo sicut una est Essentia trium personarum, ita & una voluntas. Si ergo Deus natura Deus est, & voluntate Deus est: & si Verbum Dei natura Filius Dei est, & voluntate Filius Dei est. Hoc autem facile est refellere: nam & præscientia Dei, sive scientia qua scit, vel præscit bona & mala, divina natura sive essentia est: & prædestinatio, sive voluntas ejus eadem divina essentia est, nec est aliud Deo scire & velle, quam esse: Et cum sit unum & idem scientia Dei, vel voluntas, non tamen dicitur de voluntate quidquid dicitur de scientia, & econverso. Nec omnia illa sua voluntate Deus vult, quæ sua scientia scit, cum sua scientia noverit tam bona quam mala, voluntate autem non velit nisi bona. Scientia quippe Dei & præscientia de bonis est & malis: voluntas vero & prædestinatio de bonis est tantum, & tamen unum & idem in Deo est scientia & voluntas, & præscientia & prædestinatio. Ita cum unum sit natura Dei & voluntas, dicitur tamen Pater genuisse Filium natura, non voluntate: & esse Deus natura, non voluntate.

Qualiter intelligenda sint illa verba: Pater nec nolens, nec volens Deus est, nec volens, nec nolens genuit Filium.

*Prædicta tamen verba, quibus prudenter dictum est quod Deus Pater nec volens, nec nolens est Deus, nec nolens nec volens genuit Filium, sive voluntate, sive necessitate, ex tali sensu mihi videntur accipienda, ut voluntatem præcedentem, vel accedentem intelligamus, qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipse Deus est voluntate præcedenti, vel efficienti, vel volens priusquam Deus: nec voluntate præcedenti, vel accedenti genuit Filium, nec prius volens, quam generans genuit Filium, nec prius generans, quam volens, genuit Filium: volens tamen genuit, sicut potens genuit, & bonus genuit Filium, & sapiens genuit, & hujusmodi. Si enim Pater sapiens, & bonus, dicitur genuisse Filium, cur non & volens? cum ita sit Deo idem esse volentem, quod est esse Deum: sicut idem est esse sapientem, quod est esse Deum. Dicamus ergo: quia Pater sicut sapiens, ita volens genuit filium: sed non voluntate præcedenti, vel accedenti. Quem sensum aperit * Hieronymus, & confirmat ita dicens super epistolam ad Ephesios: De Filio Dei, id est, de Domino Nostro Jesu Christo, in alio loco scripum est: quia cum Patre semper fuit, & nunquam eum, ut esset, paterna voluntas præcessit: & ille quidem natura Filius est.*

Hilarius in lib de synodis: Eos, qui dicunt, de non extantibus esse Filium Dei, similiter qui dicunt, quod neque consilio, neque voluntate Pater genuit Filium: anathematizat sancta Ecclesia. Item si quis nolente Patre dicat natum Filium, anathema sit: Non enim nolente Patre, coactus Pater, vel naturali necessitate ductus, cum nollet, genuit Filium: sed mox ut voluit, sine tempore & impassibiliter ex se Unigenitum demonstravit.

** Hieron. Com lib. 1. ad Ephes. c. 1. ibi Qui prædestinavit nos, tom. 6. Eccl...*

DISTINCTIO VI.

De Comparatione actus generandi ad Potentiam.

Praeterea quæri solet, utrum Pater genuerit Filium voluntate, &c.

Expositio Textus.

Divisio. IN parte ista ponit Magister dubitationes emergentes ex comparatione actus generandi ad potentiam. Et quoniam contingit comparari actum generandi ad potentiam, & potentiam generandi ad suppositum, & ex utraque comparatione incidit dubitatio circa essentiæ unitatem: ideo primo ponit dubitationem ex comparatione actus generandi ad potentiam. Secundo ponit dubitationem ex comparatione potentiæ generandi ad personam, infra distinct. 7. *Hic solet quæri a quibusdam*, &c.

ITEM prima pars, quæ continet præsentem distinctionem, habet quatuor particulas. In prima proponit quæstionem. Utrum potentia, vel virtus generandi sit producens necessitate, vel voluntate, & determinat veritatem hujus quæstionis. Secundo ad istam quæstionem respondet contra hæreticum hominem arguendo, ibi: *Dicamus ergo, Verbum Dei esse Filium Dei.* Tertio vero opponit contra prædictam solutionem, & respondet ibi: *Sed contra hoc opponitur sic: Voluntas Dei, &c.* Quarto, & ultimo redit ad explanationem primæ solutionis, ibi: *Prædicta tamen verba, quibus prudenter dictum est*, ubi explanat solutionem præhabitam.

Nec Voluntate, nec necessitate. Dub. I.

Videtur sufficiens divisio. Omne enim quod Deus facit, aut facit naturaliter, & sic necessario: aut voluntarie. Si tu dicas quod ipse respondet ad intellectum hæretici, & hæreticus intelligit de voluntate antecedente, & necessitate inevitabilitatis: obiicitur quod oratio nihilominus in se est multiplex. Sed qui (*Arist. 1. Elench. c. 3. & 14*) A respondet orationi multiplici simpliciter affirmando, vel negando, male respondet secundum quod dicit Philosophus: ergo, &c.

RESP. Dicendum quod Augustinus respondet secundum intellectum hæretici: quamvis autem oratio in se sit multiplex, quia tamen hæreticus in uno sensu eam accipit, jam multiplicitas illa non faceret ad solvendum, quia non procedit secundum illam. Sed distinctio propositionis multiplicis, quando secundum illam multiplicitatem non cadit deceptio, magis est ad ostentationem, quam ad veram responsionem.

Verbum Dei, esse Filium Dei natura, non voluntate. Dub. II.

B Videtur non bene dicere, quia Pater alio est Deus, alio est Pater, quia divinitate est Deus, & paternitate est Pater, ut dicit Augustinus. Sed Filius est Deus, natura divinitatis: ergo hac non dicetur Filius; sed ipsa filiatione. (*Aug. lib. 7. de Tri. c. 6. to. 3.*)

RESP. Dicendum quod ille ablativus potest construi formaliter, & sic falsa est; quia formaliter alio est Deus scilicet natura, & alio Filius. Potest iterum construi originaliter, & in ratione principij, & sic vera est, & est sensus, quia Filius ortum habet a Patre naturali.

Acute sane quidam respondit, &c. Dub. III.

C CONTRA; Augustinus commendat istam solutionem, quæ non est commendanda, quia multiplicare inconveniens, non est solvere.

RESP. Dicendum quod est solutio ad hominem, & est solutio ad rationem, & aliquando melius & utilius est solvere ad hominem quam ad rationem, ut puta, quando respondens est discolus, & non vult intelligere veritatem, & quando assistentes sunt simplices, & non possunt capere veritatem, & subtilitatem; ideo quia hæreticus veritatem respuebat, & adversabatur; idcirco adversanti erat adversandum, & tali modo, quo magis privaretur gloria, & assistentes fallacia. Ideo commendat illam

istam responsionem Augustinus, quod A manifeste opponentem sua quæstione ligavit. Hunc ergo modum respondendi docuit Dominus cum dixit: Baptismus Joannis de cœlo erat, an de hominibus? &c.

Mat.c.21

ITEM quæritur cum non sit responsum ad rationem, quo modo respondendum sit. Videtur quod divisio hæretici sit per immediata, quia velle, & nolle opponuntur contradictorie: inter quæ non cadit medium: & dicendum ad hæc quod hæreticus quærit de voluntate accedente, sive de antecedente, & tunc neutra pars est vera, nec sunt membra opposita contradictorie, sed contrarie. Nolle enim & velle dicunt actus voluntatis contrarios, inter quos B cadit medium. Aliquid enim est, respectu cujus voluntas non habet rationem causæ, nec repugnantiæ, & ita patet illud.

Nam & præscientia. Dub. IV.

Glossa in hunc locum t.6. Psal. 34

Videtur falsum dicere de scientia Dei, & præscientia de bonis & malis. Dicit enim Glossa super illud Psalmi: Quæ ignorabam interrogabant me, &c. Ars nescit vitium: sed in Deo est ars artium, ergo, &c. Si dicas quod nescit per modum practicum, sed speculationis. Contra: Illud solum scit hoc modo quod in eo relucet: sed in Deo non relucent mala; ergo, &c.

ITEM videtur Magister non solvere C argumentum; multiplicare enim inconveniens, non est solvere.

Dist. 39

1. de ani. cont. 85.

RESP. Dicendum quod sicut infra dicitur: Deus cognoscit bona in seipso, & mala per seipsum, sicut rectum judicat de obliquo, & lux de tenebra: nec oportet, quod in Deo luceat malum: sed sufficit quod luceat in eo mali oppositum.

AD illud quod obiicitur de solutione Magistri, dicendum quod solutionem non ponit: sed innuit contra arguendo, quasi dicat ex eo quod est ex illo, idem non potest inferri ex altero: quia quamvis sint idem in essentia: tamen diversa sunt connotata.

Prædicta tamen, &c. Dub. V.

ITEM Quæritur de hoc quod dicit Hilarius in notula circa istum §. Prædicta tamen, *quod sancta Ecclesia anathematizavit eos, qui dicunt, Deum non generare consilio*, &c. Videtur enim contradicere Damasceno dicenti: Quia, in Deo non est consilium, quia consilium est ignorantis naturæ.

Li.2.c.22 post med. de orth. fid.

RESP. Dicendum quod consilium dicitur dupliciter. Uno modo dicitur consulere, accipere consilium, & sic dicit ignorantiam, & similiter consilium dictum ab hoc. Alio modo consulere dicitur dare consilium, & hoc modo dicit scientiam, & potest transferri ad divina. Deus enim nullo modo accipit consilium aliunde. Unde notandum quod in consilio duo sunt. Est ibi cognitio rei occultæ, & est ibi dispositio firma: quoniam ergo in Deo est verissima cognitio occultorum, & invariabilitas, ideo recte in ipso dicitur esse consilium. Unde * Gregorius: Deus mutat sententiam: sed non consilium.

** Lib.16. Mor. c.4. t.2. in Ed. Ro.*

ARTICULUS I.

AD evidentiam hujus partis tria principaliter quæruntur. Primo quæritur utrum generatio filii sit secundum conditionem necessitatis. Secundo, utrum sit secundum rationem voluntatis. Tertio, utrum secundum conditionem exemplaritatis.

QUÆSTIO I.

An necessario in divinis sit generatio Filii.

Alexander Alen. 1. *p. q.* 42. *Mem.* 5. *art.* 1.
S. Thomas 1. *p. q.* 41. *art.* 2.
Ægidius Rom. 1. *Sent. dist.* 6. *q.* 2.
Richardus 1. *Sent. dist.* 6. *q.* 1.
Franciscus de Mayr. 1. *Sent. dist.* 6. *q.* 3.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 6. *q.* 2. *art.* 2.

QUod generatio sit secundum conditionem necessitatis, sic ostenditur. Fœcundior & actualior est natura in Patre ad producendum Filium, Fundamenta.

quam sit in luce ad producendum radium: sed lucem necesse est radium producere, ita quod productio in ipsa est secundum conditionem necessitatis: ergo multo fortius in Patre respectu Filij.

ITEM omne quod emanat ab alio, emanat secundum conditionem necessitatis, aut contingentiæ: ergo & Filius emanat ab altero istorum duorum modorum: sed non secundum conditionem contingentiæ, quia tunc contingens esset Filium generari: ergo.

ITEM ab Omnipotente detrahere maximum posse, est impossibile: sed Deus Pater est Omnipotens, cujus maximum posse est generare Filium: ergo detrahere ei, *posse generare Filium*: est impossibile. Sed in æternis potentia est coniuncta actui: ergo pari ratione impossibile est auferre actum generationis: ergo impossibile est non generare: sed impossibile non esse, & necesse esse convertuntur: ergo necesse est generare.

Arist. 3. Phy. context. 32.

1. CONTRA: Augustinus ad Orosium, & Magister dicit in litera: Nec voluntate, nec necessitate genuit Pater Filium, quia necessitas in Deo non est: ideo, &c.

2. ITEM Hilarius in libro de Synodis: Non naturali necessitate ductus Pater genuit Filium: ergo non fuit ibi necessitas naturalis, nec necessitas alia, ut videtur: ergo, &c.

3. ITEM nobilius producens est illud quod dominatur suæ actioni quam quod subiacet: sed agens secundum rationem necessitatis subiacet actioni: quia velit nolit, oportet ipsum facere: ergo simpliciter Pater, qui est nobilissimum agens, nobilissimo modo producit Filium: non igitur secundum conditionem necessitatis.

4. ITEM hoc idem potest ostendi sic: Quod gratis datur, non de necessitate datur. Sed Richardus dicit quod in Patre est amor gratuitus, quo dat esse Filio, & Spiritui sancto: si ergo gratis dat, non dat necessario.

3 de Tr. c. 19. & 20.

CONCLUSIO.

Generatio necessario est in divinis, necessitate immutabilitatis, non exigentiæ, aut coactionis.

RESP. ad arg. Ad prædictorum intelligentiam est notandum quod multiplex est necessitas. Quædam enim est necessitas proveniens ex principio disconveniente. Quædam ex principio deficiente. Quædam ex principio conveniente, & sufficiente. Illa autem quæ provenit ex principio disconveniente, est duplex. Aut enim est ex ipso movente contra naturam, & hæc est necessitas violentiæ: aut contra voluntatem, & est necessitas coactionis, & de illis duobus modis quærit hæreticus, qui sunt valde usitati. Illa similiter quæ est ex principio deficiente, est duplex. Aut enim est respectu ejus quo res est nata compleri, & hæc est indigentiæ necessitas, ut cibi, & potus, & de hac dicit Joannes: Qui viderit fratrem suum necesse habere, &c. Aut respectu ejus quod incurrit ex ipso defectu, & hæc est necessitas inevitabilitatis, qualis est in morte, & in primis motibus: hanc necessitatem incurrit homo ex carentia originalis iustitiæ. Psalmus: De necessitatibus meis erue me. Tertia est similiter duplex, quæ est ex principio sufficiente & conveniente. Aut enim ex principio sufficiente in disponendo, & hæc est necessitas materiæ dispositæ, quæ potest dici necessitas exigentiæ: aut in complendo: & hoc immutabilitatis est necessitas. Et hoc ultimo modo necessitas cadit in Deo, & principaliter in Deo: quia ipse solus est qui principaliter sibi omnino sufficit, & qui secum omnino convenit. Hæc autem necessitas non repugnat libertati voluntatis, sed solum vertibilitati, qualis non est in Deo.

Necessitas quot modis accipiatur.

Ioan. 4.

Ps. 24.

1. AD illud quod obiicitur de litera, dicendum quod illud intelligitur de necessitate coactionis, quæ nullo modo cadit in Deum, & de hac quærebat hæreticus.

2. Similiter & Hilarius intelligit de hac

hac eadem: unde subiungit in litera: *non naturali necessitate, cum nollet*: tunc ibi enim esset coactio, dum repugnaret voluntas.

3. AD illud quod obiicitur, quod agens per necessitatem subiacet suæ actioni, dicendum quod falsum est, nisi sit necessitas repugnans voluntati. Cum enim est necessitas repugnans, necesse est voluntatem subiici, quia non potest prevalere. Sed quando est necessitas summe consonans non potens discordare a voluntate, tunc nullam inducit subjectionem, sicut patet. Deus necessario est beatus, & necessario vult esse beatus: & sicut necessarium est ipsum esse beatum, ita & velle: sic intelligendum est in generatione filij.

4. AD illud quod obiicitur de amore gratuito, dicendum quod duo sunt in gratuito amore, unum est quod dat liberalitate mera, ita quod nulla est exigentia, sive debitum meriti, vel naturæ. Aliud, quia dat sine retributione, & quantum ad hoc secundum, dicitur amor gratuitus in patre, non quantum ad primum: nam fœcunditas patris necessario est ratio communicandi naturam.

QUÆSTIO II.

An generatio in divinis sit secundum rationem voluntatis.

Alex. Alensis 1. p. q. 42. Membro 5. art. 1.
S. Thom. 1. p. q. 41. art. 2.
Scot. 1. Sent. dist. 6. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 6. 2. p. q. 2.
Rich. 1. Sent. dist. 6. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. d. 6. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 5. q. 1.
Joan. Baccon. 1. Sent. dist. 6. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 6. q. 2. art. 3.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 6. q. 1.

Fundamenta. UTRUM generatio Filij sit secundum rationem voluntatis. Et quod non. Videtur primo per auctoritates, secundo per rationes. Primo ostenditur per auctoritatem Hilarij qui dicit in lib. de Synodis: Omnibus creaturis substantiam Dei voluntas attulit: sed Filio natura dedit. *Cap. 20.*

ITEM Augustinus reprehendit Eunomium qui posuit filium Dei esse Filium voluntatis: ergo si recte reprehendit, generatio Filij non est secundum rationem voluntatis. *Aug. 15. de Trin. c. 20. t. 3.*

ITEM rationibus ostenditur sic: Generatio quantum est de se est exitus naturalis, sive per modum naturæ. Sed ille est alius modus producendi quam per voluntatem: ergo, &c.

ITEM Filius est sapientia Patris: ergo si procedit secundum rationem voluntatis, voluntas est prior sapientia: sed hoc est inconveniens, quia cognitio secundum rationem intelligendi præcedit affectionem, sive voluntatem. *Hæc ratio est Aug. ad Oros. q. 7. tom. 4.*

1. SED contra: In omni natura ordinata potentia naturalis subiacet voluntati, vel saltem conformatur voluntati, sicut patet in primo homine sed in Deo est natura ordinatissima: ergo nihil est a natura, vel per naturam, quod non sit per voluntatem. *Ad opp.* B

2. ITEM ad hoc est auctoritas Hilar. in 3. de Trinit. Pater ante omne tempus Filium procreavit, omne quod est Deus per charitatem nativitati eius impartiens: si per charitatem: ergo per voluntatem.

3. ITEM Origen. loquens de mente divina dicit: Germen proferens voluntatis fit Verbi Pater: ergo videtur quod Filius generetur a Patre per voluntatem, & quod sit Filius voluntatis.

4. ITEM consimilis est modus producendi in Trinitate creata, & in Trinitate increata: sed in imagine, notitia oritur mediante voluntate a mente: ergo Filius a Patre mediante voluntate, sive per voluntatem. Minor patet per Augustinum: Partum mentis præcedit appetitus, quo dum quærendo invenimus quod nosse volumus, nascitur proles, ipsa notitia. C *Aug. 9. de Trin. c. 12. in fine t. 3.*

5. ITEM ubi est maior communicatio, ibi est liberalitas maior: sed Pater plus communicat Filio, quam omnibus creaturis: ergo maior est ibi liberalitas: ergo cum creaturæ procedant per modum liberalitatis, multo magis Filius, & sic, &c.

6. ITEM in creaturis existentibus in actu generationis, simul movet natura & voluntas, & nihil ex hoc Filio deroga-

rogatur: ergo si Pater magis producit secundum se totum, quam creatura: ergo multo fortius per naturam, & voluntatem.

CONCLUSIO.

Generatio Filij est secundum voluntatem complacentiæ, & non secundum voluntatem quæ sit principium cum communicante natura.

Resp. ad arg. Dicendum quod voluntas potest dupliciter considerari respectu voliti, scilicet, ut in ratione approbantis, & diligentis, & sic est respectu omnis boni, sive sit necessarium, sive sit contingens, sive creatum, sive increatum, sive ab alio, sive non ab alio, ut patet. Hæc enim vera est: Pater vult esse Deus. Alio modo consideratur ut in ratione producentis. Et hoc dupliciter, aut prout est principium distinctum contra naturam, secundum quod dicitur quod alia sunt natura, alia voluntate, aut prout est coniunctum. Si prout est principium distinctum, sic distinguitur voluntas dupliciter, scilicet accedens, & antecedens: voluntas accedens est qua aliquis de non volente fit volens: hæc non est in Deo, nec respectu Dei, Deus enim non habet aliam novam voluntatem, nec respectu sui, nec respectu alterius. Voluntas antecedens præcedit effectum causalitate, & duratione: hæc quidem est in Deo: sed non respectu Dei, sed respectu creaturæ solum, omnes enim divinæ personæ sunt simul. Alio modo prout voluntas consideratur ut principium coniunctum naturæ, potest esse dupliciter, quia tunc natura & voluntas sunt principium: aut igitur natura est producens principaliter voluntate comunicante, aut è converso. Utrumque enim principaliter esse non potest. Si voluntas est principium cum communicante natura, sic est processio Spiritus sancti, qui procedit per modum amoris, tamen similis in natura. Si vero natura est principium cum communicante voluntate, sic est generatio filij qui producitur ut omnino similis

A & per modum naturæ, nihilominus ut dilectus, & ideo dicitur quod sibi in eo complacet Pater. Et dicitur Filius dilectionis.

1. 2. 3. Ad illud quod obiicitur in contrarium quod generatio est per modum voluntatis, sive secundum rationem voluntatis, dicendum quod hoc intelligitur, aut de voluntate approbante, ut ostendunt duæ auctoritates Hilar. & Origen. aut de voluntate communicante cum natura, ut ratio quæ posita est primo. *2.Pet.1.*

4. Ad illud vero quod obiicitur de similitudine imaginis, dicendum quod in hoc est dissimilis imago creata ipsi Trinitati increatæ, ut dicit August. 15. *C.13.t.3* B de Trinit. quia ibi non nascitur verbum per inquisitionem, sicut potest nasci in nobis, unde potius valet ad oppositum, quam ad propositum.

5. Ad illud quod obiicitur quod maior est communicatio in generatione Filij, &c. Dicendum quod maior communicatio, vel minor, non facit modum emanandi esse secundum liberalitatem, vel secundum modum voluntatis: sed modus, sive ratio communicandi. Et quia Pater communicat creaturis per voluntatem, ita quod voluntas eius est causa producens Filio per fœcunditatem naturæ: ideo non sic dicitur Filius produci per voluntatem, sicut creaturæ.

6. Ad illud, quod in generatione C hominis simul movet natura & voluntas, dicendum quod hoc est propter defectum magis quam propter complementum: quia Pater per se non potest generare: sed ex communicatione cum alio distante, quod fit ad imperium voluntatis: Deus autem alio adiuvante non indiget, & ideo non est simile.

QUÆSTIO III.

An generatio Filij sit secundum rationem exemplaritatis.

Alex. Alensis 1. *p. q.* 42. *Membro* 5. *art.* 3.
Ægid. 1. *Sent. dist.* 6. *q.* 1.
Richardus 1. *Sent. d.* 6. *q.* 4.
Franciscus de Mayr. dist. 6. *q.* 4.

Utrum generatio Filij a Patre sit secundum rationem exemplaritatis. *Ad opp.*

tis. Et quod sic videtur hoc modo. Super illud Psalmi: Semel locutus est Deus, Gloss. id est, Filium genuit, in quo omnia disponit; sed dispositio æterna dicit rationem exemplaris: ergo si filius procedit ut verbum, procedit per modum exemplaritatis.

Ps. 61.

Basil. l. 2. contra Eunom.

2. ITEM generatio Filij a Patre est similis productioni notitiæ ex mente: sed notitia procedit ex mente secundum rationem exemplaris, quia exemplar est ratio cognoscendi: ergo, &c.

3. ITEM quod est imago in producto, hoc est exemplar in producente. Quando enim productum expresse repræsentat, imago dicitur. Similiter cum producens expresse repræsentat, exemplar dicitur: ergo cum Filius procedat ut imago, eadem ratione per modum exemplaritatis.

4. ITEM omne principium cognitivum rei producendæ producit secundum rationem exemplandi: sed Pater est principium Filij cognitivum: ergo producit filium secundum rationem exemplaris. Si dicas quod illud non sufficit, immo necesse est quod exemplar & exemplatum differant in forma, & natura, hoc nihil est, quia si homo dum generat hominem, posset talem generare qualem cogitat, tunc generatio illa non tantum esset secundum naturam, sed etiam secundum exemplar. Sed Pater omnino produxit filium ut scivit & voluit: ergo, &c. Si dicas quod nec illud sufficit: sed necesse est exemplar præcedere. Obiicitur: Si Deus ab æterno creasset mundum per impossibile, nihilominus mundus esset productus secundum rationem exemplaritatis.

Fundamenta. 1. Phys. contex. 47.

CONTRA: In inferioribus agens per naturam, & agens per exemplar ex opposito dividuntur, sicut natura & intellectus: ergo quod producitur secundum naturam, non producitur secundum rationem exemplaritatis, sed filius secundum naturam producitur a Patre: ergo, &c.

Quæst. præc.

ITEM omne producens aliud secundum rationem exemplaritatis, producit secundum rationem voluntatis. Sed pater, ut ostensum est supra, non producit filium per voluntatem: ergo, &c.

A ITEM formæ non est forma, ergo nec exemplaris exemplar: sed filius est ars & exemplar omnium: ergo non habet exemplar in patre: ergo non procedit secundum rationem exemplaritatis.

ITEM quod est in alio secundum veritatem non est in illo secundum exemplar: sed filius est in patre secundum veritatem: ergo non procedit secundum rationem exemplaritatis: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Filius generatur a Patre per modum naturæ, & exemplantis, sicut ratio exemplandi, non exemplati.

B RESP. ad arg. Dicendum quod sicut procedere per modum voluntatis & liberalitatis est dupliciter: uno enim modo procedit per modum liberalitatis ipsum quod non est liberalitas, sed quod fit, vel datur ex liberalitate, & sic creaturæ procedunt a Deo. Alio modo sicut id quod est ratio liberalitatis, ut amor, & sic procedit Spiritus sanctus ut amor, qui est donum, in quo omnia dona donantur. Sic per modum exemplaritatis est procedere dupliciter. Uno modo sicut exemplatum proprie, sic creatura procedit a Deo, tamquam exemplatum ab exemplari, & sic importat exemplar causalitatem formalem respectu exemplati. Alio modo dicitur procede- C re per modum exemplantis, sicut ratio exemplandi, & sic videtur procedere ipse filius, qui dicitur Verbum patris quo non tantum se loquitur: sed etiam cætera disponit. Unde filius secundum Augustinum dicitur plena ars omnium rationum viventium. Et hinc habet ortum illud quod consuevit dici, quod qui negat ideas esse, negat Filium Dei esse. Et ille modus producendi secundum exemplaritatem non repugnat processui naturali, immo non potest esse nisi naturalis. Alius vero modus repugnat processui naturali, est enim secundum voluntatis imperium, ita quod producens & productum differunt sicut causa & causatum: & unum secundum veritatem non est in alio.

Vide inf. dist. 10. ar. 1. q. 1. ad 1. et 3.

Aug. l. 6. de Tr. c. 10. ant. med. t. 3. Id. Aug. Tom. 1. serm. 1. in Hexa. emer.

Pro fundamen. conclusionis.

Resp. ad Arg. in op.

Unde rationes inductæ ad hanc partem

tem procedunt secundum hanc viam: & secundum hanc, verum concludunt: secundum aliam vero nulla concludit: immo ad omnes respondendum est per interemptionem.

1. 2. 3. Illæ autem quæ obiiciuntur in contrarium omnes procedunt secundum aliam viam, quia dicunt quod procedit secundum modum exemplaritatis, quod est ratio exemplandi: quod patet, quia summuntur a ratione æternæ dispositionis, cognitionis, & imaginis. Ultima vero ratio concludit quod procedit per modum exemplaritatis, sicut exemplatum, & propterea solvenda est per interemptionem.

4. Ad illud, ergo quod obiicitur, quod omne principium rei producendæ, si habet cognitionem, producit per exemplar, dicendum est quod illud falsum est, nisi ratio cognitionis præcedat, ita quod habeat præcognitionem, saltem secundum rationem causæ ad effectum: quæ ordinatio exigit essentialem diversitatem, sive substantialem.

A Exemplatum enim secundum quod exemplatum, non est in exemplante secundum veritatem, sed per similitudinem: quæ, inquam, similitudo cum sit ratio cognoscendi & exemplandi, dicitur exemplar. Procedit ergo filius secundum rationem exemplaritatis, non sicut exemplatum per exemplar: sed sicut ipsum exemplar, vel ratio exemplandi cetera.

Et si tu obiicias quod exemplar commune est toti Trinitati: respond. ad hoc Altisiodorensis de mundo archetypo, sive de ideis, quod idea, sive mundus archetypus non tantum appropriatum est ipsi filio, verum etiam, proprium.

Guill. Altisiod. q.1 addita in fin. lib. 1. Sent.

B Vel aliter potest dici, quia secundum quod exemplar dicit rationem cognoscendi, sic commune est toti Trinitati, & appropriatur filio, sicut sapientia. Secundum vero quod ultra hoc dicit rationem emanandi, sic est proprium Filij, & sic importatur per hoc nomen, Verbum, ut melius patebit infra.

DISTINCTIO VII.

Hic quæritur, an Pater potuerit, vel voluerit gignere Filium: & si, hoc potest natura: & an hoc sit Potentia quæ non sit in filio.

HIC solet quæri a quibusdam, utrum Pater potuerit, vel voluerit generare Filium. Si enim, inquiunt, potuit, vel voluit generare Filium: ergo potuit aliquid, & voluit, quod nec voluit, nec potuit Filius: nam Filius nec potuit, nec voluit generare Filium. Cui versutiæ facile respondemus, dicentes: Posse vel velle generare Filium, non est aliquid posse vel velle subiectum potentiæ, vel voluntati. Est tamen aliqua potentia vel voluntas, scilicet posse, vel velle gignere filium, & ideo distinguenda est intelligentia propositi verbi, posse vel velle gignere filium, & posse vel velle aliquid. Neque enim generatio filij aliquid eorum est, quæ subiecta sunt divinæ potentiæ & voluntati: nec est aliquid inter omnia, vel de omnibus, sed super omnia, & ante omnia. Non enim ante voluit vel potuit, quam genuit: sicut nec ante fuit, quam genuit: quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit. Ex simili quoque hoc videre possumus. Pater enim potest esse pater, & vult esse pater: filius autem non potest, nec vult esse pater: ergo pater potest, vel vult esse aliquid, quod non potest, vel vult esse filius, non sequitur: quia esse patrem non est esse aliquid, sed est esse ad aliquid, ut in sequenti ostendetur.

Dist. 28. huius primi.

Po-

Ponit quædam verba Augustini: unde potest moveri Auditor.

Sed vehementer nos movet quod August. ait in lib. contra Maximinum, qui asserebat patrem potentiorem esse filio, eo quod filium genuit Deum Creatorem, filius autem non: dicebatque patrem potuisse gignere non filium: & ideo potentiorem esse filio. Ad quod respondens Augustinus dicere videtur quod filius etiam potuit gignere, volens ostendere patrem esse non potentiorem filio, his verbis: Absit, ut ideo potentior sit pater filio, sicut putas, quia Creatorem genuit Pater, Filius autem non genuit Creatorem: neque enim non potuit: sed non oportuit. Vide, & diligenter attende hæc verba, non enim non potuit: sed non oportuit. Videtur enim dicere quod filius potuit gignere: sed non oportuit, & ita potuit quod non oportuit. Quare autem non oportuit, subdit dicens: Immoderata enim esset divina generatio, si genitus filius nepotem gigneret patri, quia & ipse nepos nisi avo suo pronepotem gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam, impotens diceretur. Similiter etiam ille, si nepotem non gigneret avo suo, & pronepotem proavo suo, non a vobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero nasceretur: nec eam perficeret ullus, si non sufficeret unus omnipotens. Itaque omnipotentem genuit filium patris natura, non fecit. Li.3.in fine tom.6

Opponitur prædictis verbis Augustini.

Hoc autem videtur quibusdam non posse stare, scilicet quod filius potuerit gignere. Si enim potuit filius gignere, potuit esse pater: & si potuit esse pater, potuit ergo esse pater vel sui, vel Patris, vel Spiritus sancti, vel alicujus alius. Sed alicujus alius non: quia nullus alius semper fuit. Nec Patris: quia pater est ingenitus & innascibilis. Nec sui: quia nulla res seipsam gignere potest: Nec Spiritus sancti: quia nasci non potuit: Si enim nasci potuit, potuit esse filius, & ita mutabilis esse potuit. Aug. l. 1. de T. c. 1. t. 3.

Hic quæritur quo modo intelligenda sint.

Quo modo ergo accipiatur quod supra dictum est: Non enim non potuit gignere: sed non oportuit: quasi potuit: sed non oportuit. Non est nobis perspicuum aperire quo modo sit hoc verum, & ideo sub silentio potius esset prætereundum, nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instantia quærentium.

Hic aperitur ex quo sensu accipienda sint.

Potest ergo sic intelligi. Non enim potuit, sed non oportuit, id est, non ex impotentia sui fuit quod filius non genuit, sed ei non conveniebat: sicut Deus filius non est Deus pater, nec tamen hoc ex impotentia sui est. Nam & pater similiter non est filius, nec hoc est ex impotentia patris. Sed quærit Maximinus Arrianorum Episcopus: Unde ergo est quod pater non potest esse filius, vel filius pater? non utique ex impotentia: sed pater proprietate

gene-

Dist. 26. huius li. *generationis Pater est, qua oportet eum non esse Filium, & filius proprietate nativitatis Filius est, qua oportet eum non esse Patrem. De quibus proprietatibus postea plenius tractabitur.*

Utrum Pater natura sit potens gignere Filium, & an hoc sit aliqua potentia quæ non sit in Filio.

Item quæritur a quibusdam. Si Pater potens sit natura gignere Filium, & an hoc sit aliqua potentia quæ non sit in Filio. Ad quod dicimus, quod Pater non est potens nisi natura: ejus enim potentia natura est vel essentia. At inquiunt illi, si potens est gignere, habet ergo potentiam gignendi. Filius autem non habet potentiam gignendi, si non potest gignere. Habet ergo aliquam potentiam Pater quam non habet Filius, non sequitur. Eandem enim potentiam habet penitus Filius quam & Pater: qua Pater potuit gignere, & Filius gigni potuit. Eadem enim potentia est in Filio qua potuit gigni, quæ est in Patre qua potuit gignere. Sed contra hoc opponitur: Aliud est posse gignere, aliud est posse gigni: quia aliud est gignere, & aliud gigni. Hic distinguendum est. Si enim cum dicitur, aliud est posse gignere, aliud posse gigni, aliam significas potentiam, qua Pater potens est gignere, & aliam qua Filius potens est gigni, falsus est intellectus. Si autem dicas, Patrem posse habere aliam proprietatem, sive notionem, qua genitor est: & Filium aliam, qua genitus est: verus est intellectus. Aliam enim habet Pater proprietatem qua Pater est: aliam Filius qua Filius est.

Quo modo intelligendum sit, Filius habet, vel non habet potentiam generandi.

Ita etiam cum dicitur, Filius non habet potentiam generandi quam Pater habet, dupliciter intelligi potest. Si enim dicatur: Filius non habet potentiam generandi quam & pater, scilicet qua potens sit ad generandum, id est, ut genuerit, vel ut generet sicut Pater, verum est. Si vero intelligatur sic: Non habet potentiam qua possit gigni, vel genitus esse qua eadem Pater potens est ut genuerit, vel ut generet, falsum est. Sicut dicitur: Pater habet potentiam qua potest esse Pater: Filius vero non habet potentiam qua possit esse pater: & econverso, Filius habet potentiam qua potest esse Filius: habet ergo aliquam Pater, quam non habet Filius, & econverso. Absit: quia eadem est potentia Patris, qua potest esse Pater: & Filii, qua potest esse Filius. Ita etiam eadem est voluntas qua Pater vult esse Pater, non Filius: & Filius vult esse Filius, non Pater: & eadem est voluntas Filij, qua vult esse genitus, & Patrem genuisse: & Patris, qua vult esse genitor, & Filium genitum esse.

DI-

DISTINCTIO VII.

De comparatione potentiæ generandi ad personam.

Hic solet quæri a quibusdam, utrum Pater potuerit, vel voluerit, &c.

Expositio Textus.

Divisio. IN præsenti Distinctione ponit Magister dubitationem ex comparatione potentiæ generandi ad personam, utrum scilicet, sicut est in persona Patris, ita sit in persona Filij. Et habet hæc pars, duas. In prima Magister quærit, & determinat utrum Filius possit generare. In secunda utrum potentia generandi sit in Filio, ibi: *Item quæritur a quibusdam, si pater potens sit, &c.*

ITEM prima pars habet quatuor particulas. In prima movet quæstionem, utrum posse, & velle generare similiter comparentur ad personam Patris, & Filij. Secundo opponit contra solutionem per auctoritatem August. ibi: *Sed vehementer nos movet quod Augustinus*, &c. Tertio opponit contra prædictam auctoritatem per rationem, ibi: *Hoc autem non videtur quibusdam*. Quarto redit supra, dictam auctoritatem exponens, ibi: *Quo modo ergo accipiatur quod supra dictum est.*

ITEM pars secunda hujus Distinct. in qua quærit Magister, utrum potentia generandi sit in filio, habet duas particulas. Primo quærit & determinat hanc quæstionem, utrum aliqua potentia sit in Patre quæ non sit in Filio. Si enim Pater natura potens est generare Filium, & Filius non, patet, &c. Ad hanc quæstionem respondit Magister, quod omnino eadem est potentia in Patre, & Filio. Sed quia hoc erat dubium: ideo opponit contra prædictam solutionem, & determinat per distinctionem. Secundo respondet ad primam quæstionem distinguendo, utrum scilic. Filius habeat potentiam generandi, ibi: *Ita etiam cum dicitur, Filius non* A *habet*, &c. Si enim intelligatur active, falsus est intellectus, scilicet quod Filius possit generare. Si vero intelligitur passive, scilicet quod habet potentiam qua possit generari, vera est. Et fundatur illa distinctio secundum alios super hoc, quod ly, *generandi* potest intelligi in significatione passiva, vel activa. Si in Passiva, tunc vera est: & est sensus: Filius habet potentiam generandi, id est, potentiam qua generatur. Sed in activa potest esse dupliciter, quia potest esse gerundium verbi personalis, & tunc habet suppositum determinatum, & est falsa. Est enim sensus: Filius habet, &c. id est, Filius habet potentiam qua ipse Filius generat. B Vel impersonalis, & tunc non habet certum suppositum, & est locutio vera. Est enim sensus: Filius habet potentiam generandi, id est, habet potentiam qua aliquis generat, tamen hunc sensum non ponit Magister. *Ex Dio Carth. Thom. Dist. præsent.*

Si enim inquiunt. Dub. I.

Dibitatur de solutione Magistri qua hic innuit, non sequitur: Pater potest generare, quod non Filius: ergo potest aliquid quod non Filius. Et respondet quod posse generare non est posse aliquid subiectum divinæ potentiæ. Sed hoc non videtur solvere: sed aggravare argumentum. Cum enim generare C cum posse, sit posse maximum, videtur quod majus inconveniens sequatur, & magis derogetur potentiæ Filij, si in hoc deficit, quam si eum generare Filium esset aliquid subiectum potentiæ divinæ.

RESP. dicendum quod Magister bene solvit. Potentia enim Patris habet comparari ad inferius, & ad æquale: sed ad superius non, cum careat superiori. Cum comparatur ad inferius, tunc est potentia essentialis, & essentialiter tenta, quia connotat effectum, seu respectum in creatura, & respectu talis potentiæ inconveniens esset quod aliquid posset Pater, quod non posset Filius, quia tunc differrent per essentiam. Cum autem comparatur ad æquale

quale, ut ad personam, tunc trahitur ad personam, & tunc nullum inconveniens est, si aliqua proprietas personalis est in Patre, quæ non est in Filio: ideo non sequitur quod aliqua potentia sit in Patre, quæ non sit in Filio.

Generatio Filij, &c. *non est de omnibus. Dub. II.*

Videtur enim Richardus de sancto Victore dicere contrarium: qui dicit, quod quia omnipotens est, excusari non potest quin Filium genuerit: ergo generatio Filij continetur sub Omnipotentia: ergo Filius inter omnia continetur, & est.

Resp. Dicendum quod sicut dicit Magister, generatio Filij non continetur sub omnipotentia, nisi acciperetur omnipotentia per appropriationem. Et quod dicit Richardus non intelligitur, tamquam Filius sit inter omnia: sed tanquam ante omnia, unde arguit ex posteriori. Si enim emanatio naturæ secundum rationem intelligendi, præcedit emanationem secundum rationem voluntatis, nunquam Deus esset potens producere creaturam per voluntatem, nisi etiam produxisset Filium per naturam.

Esse Patrem, non est esse aliquid. Dub. III.

Contra. Quia cum inter aliquid, & nihil non cadat medium, si pater non esset aliquid, ergo esset nihil.

Resp. Dicendum quod esse aliquid, dicitur dupliciter, vel communiter ad essentiam, & personam, & sic non cadit medium, & in hoc sensu esse patrem, est esse aliquid. Alio modo prout trahitur ad essentiam, & sic cadit inter esse aliquid, & esse nihil, medium, scilicet esse aliquem: persona enim prædicatur, ut quis, non ut quid.

Si enim nasci potuit, potuit esse Filius, &c. *Dub. IV.*

Videtur illa illatio Magistri non valere, quia in creaturis ubi magis differt relatio a supposito, potest dici quod idem similis, potest esse alteri dissimi- A lis sine sui mutatione: ergo cum filiatio, & spiratio sint relationes, pari ratione Filius poterit esse Spiritus sanctus, & econverso sine mutatione. Item omne mutabile est aliquid præter illud secundum quod mutatur, ut si non album fiat album, est aliud quam albedo: ergo si intelligatur Spiritus Sanctus mutari, si generetur, tunc aliud esset in eo generatio, aliud ille qui generatur: sed hoc est falsum: ergo, &c.

Resp. Dicendum quod secus est in relationibus creaturæ, & Dei, quoniam relationes in creaturis non dant relativis existere, unde sine illis potest res esse, & cum illis. In divinis autem dant personis existere, & ideo si B in personis intelligatur quod proprietas insit hypostasi, intelligitur esse hypostasis, & similiter si intelligitur non inesse, intelligitur hypostasis non esse: cum ergo Spiritus sanctus non possit simul spirari, & generari (quia quamvis una persona possit duobus modis producere, tamen una persona non potest nisi uno modo produci,) sequitur de necessitate, si potest Spiritus sanctus esse Filius vel potuit, potest non esse Spiritus, sive non spirari: & si potuit non spirari, potuit non esse: & iterum si potuit generari, potuit esse, & ita potuit fieri de ente non ens, & de non ente ens, ac per hoc mutari. Et sic patet ultimum, quia non dicitur mu- C tari propter diversitatem proprietatum circa idem suppositum, sicut est in mutatione naturali: sed propter corruptionem, & inceptionem ejusdem. Nec est illud simile: Pater potest generare, & spirare sine sui mutatione: ergo Spiritus sanctus generari, & spirari: quia non est inconveniens unum principium pluribus modis producere: sed unum principiatum pluribus modis produci, est impossibile, & incompossibile, & ideo patet illud.

Pater non est potens, &c. *Dub. V.*

Contra: Quia secundum hoc, *generare*, quod nullo modo est essentiæ, nullo modo esset potentiæ.

Resp. Dicendum quod quamvis poten-

ten-

tentia absolute considerata, sit idem quod essentia, tamen potentia, quia non est nomen adeo abstractum, sicut essentia, trahitur ad personam. Unde potentia generandi non dicit naturam divinam simpliciter: sed naturam ut in tali persona, scilicet innascibili: ideo non est simile de hoc nomine, Essentia, & de hoc nomine, Potentia.

Aliam significes potentiam qua Pater, &c. Dub. VI.

Contra: Quia potentiæ divisio sufficiens est per activam, & passivam. Sed posse gignere dicit potentiam activam, posse gigni potentiam passivam: ergo non potest alia potentia significari. Si tu dicas quod generare non est agere proprie, similiter nec generari pati, obiicitur quod potentiæ distinguuntur per actus: sed aliud est gignere; & aliud gigni: ergo alia est potentia hujus, & illius.

Arist. 2. de ani. text. 33.

Resp. Dicendum quod ista distinctio quam ponit Magister de potentia gignendi active, & passive, fundatur super hoc, quod potentia potest considerari secundum id quod est, & sic dicit naturam: & sicut una natura est in generante, & genito: (sed alio, & alio modo) sic eadem potentia. Potest iterum considerari secundum id ad quod est: & sic dicit modum existendi naturam in persona in comparatione ad alium, qui est principium, vel principiatum: & sic cum diversi modi sint, diversæ dicuntur proprietates, posse generare, & posse generari, & distinguuntur secundum actus personales: sed primo modo non.

Filius habet potentiam qua potest esse Filius, sive qua potest gigni. Dub. VII.

Videtur hoc dubium vel falsum, quia gigni omnino est a gignere, & gignere est a potentia Patris: ergo & gigni.

Resp. Sicut potentia gignendi in Patre non dicit nisi naturam in persona, ut natam ex se producere aliam, sic potentia gignendi in Filio: non dicit nisi naturam in persona, ut natam produci ab alia: sicut enim hypostasi Patris convenit generare, sic hypostasi filij convenit generari. Nec valet quod obiicitur in contrarium. Nam omne quod habet Filius, sive essentiale sive personale, habet a patre. Ideo quamvis ipsum gigni sit a potentia Patris, non excluditur tamen quin potentia gignendi passiva sit in Filio. Sed illa potentia non est principium generationis: sed idoneitas personæ, sive hypostasis, cum sua proprietate ad generari. Unde quod dicitur posse gigni potentia: potest intelligi originaliter, & sic est in solo Patre: vel formaliter, & sic ponitur esse in Filio. Alio autem modo non, &c.

ARTICULUS I.

Ad evidentiam eorum quæ dicit Magister de potentia generandi, quatuor quæruntur. Primo quæritur, utrum posse generare in divinis, dicat quid, vel ad aliquid. Secundo utrum Pater communicet potentiam generandi, id est, utrum in Filio sit potentia generandi. Tertio utrum posse generare, & creare sit unicum posse, vel non. Quarto utrum posse generari, & creari sit posse unicum.

QUÆSTIO I.

An posse generare in divinis dicat quid, vel ad aliquid.

S. Thom. 1. p. q. 41. art. 1.
Scot. 1. Sent. dist. 7. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 7. q. 2.
Henricus in summa, art. 35. q. 8. Et quol. 3. q. 3.
Richardus 1. Sent. dist. 7. q. 1.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. dist. 7. q. 2.
Durandus 1. Sent. dist. 7. q. 2.
Jo: Baccon. 1. Sent. dist. 5. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 7. q. 1. art. 1.
Gabr. Biel. dist. 7. q. 1.

Quod posse generare dicat quid ostenditur primo per auctoritatem Magistri in litera. Pater non est potens nisi natura, quia ejus potentia natura est, vel essentia: sed natura & essentia dicunt quid non ad aliquid: ergo & potentia generandi. Ad opp.

2 Item ratione ostenditur sic: Generare est sibi simile in natura producere: sed secundum Isaac: Natura est vis insita rebus similia, similibus procreans: ergo vis generandi respicit ipsam naturam, sive essentiam de se, non

In diffin. Simile habetur 2. de ani. cont. 35.

non personam: sed omne tale dicit quid aliquid: ergo, & potentia quae inest secundum illam: ergo, &c.

3.Physic. cont. 32. 3. ITEM in perpetuis non differt esse, & posse, & potentia, & essentia: sed esse, & essentia in divinis dicunt quid, non ad aliquid, sive per se dicatur, sive cum adiuncto. Unde essentia Patris dicit quid: ergo pari ratione potentia generandi.

4. ITEM in divinis idem est secundum rem posse scire, & velle. Sed in divinis non est scientia propria, vel voluntas propria, sive scientia & voluntas, ad aliquid, immo scientia dicit quid, & est trium, similiter & voluntas: ergo potentia generandi dicit quid, sive essentiam.

Fundamenta. SED contra: Magister dicit in litera post principium: Posse generare non est posse aliquid: ergo non dicit quid: sed ad aliquid: ergo, &c.

2 de ani. cont. 33. ITEM ratione ostenditur sic: Potentiae distinguuntur per actus: ergo si actus potentiae dicit quid, & potentia similiter. Sed constat quod generare in divinis non dicit quid, sed ad aliquid: ergo nec posse generare.

ITEM quamvis in creaturis differant virtus & operatio, tamen in Deo idem sunt, sicut vult Dionys. ergo in Deo idem est posse generare, & generari. Sed generare in divinis dicit ad aliquid, & non quid: ergo similiter posse.

ITEM Pater generat, & potest generare: aut ergo ideo potest, quia generat: aut ideo generat, quia potest. Constat quod non ideo potest generare, quia generat: sed econverso. Si ergo ratio proprij debet esse propria: ergo potentia generandi debet esse propria, & nihil est proprium in divinis, nisi quod dicit ad aliquid: ergo, &c.

ITEM omnis potentia activa quae inest creaturae, inest secundum aliquas conditiones, & proprietates, ut patet. Posse enim illuminare inest luminoso per lucem, posse calefacere calido per caliditatem: quamvis autem potentia generandi non sit activa, tamen activae similis est: ergo cum insit Patri, inest per aliquam proprietatem: illa proprietas autem aut dicit quid, aut ad aliquid. Si, *quid*, inest omnibus personis, & ita posse generare, quod manifeste negat Magister: ergo dicit ad aliquid: ergo, & potentia quae inest secundum illam: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Potentia generandi, quamvis secundum opinionem Magistri dicat quid, & ad aliquid: verius tamen dicit ad aliquid tantum, & de se.

RESP. Ad arg. Dicendum quod circa hoc problema tres fuerunt positiones. Fuerunt quidam qui distinxerunt potentiam generandi, dicentes quod potentia generandi potest dici potentia nuda, vel potentia disposita: si dicatur potentia nuda, sic voluerunt aliqui dicere, quod dicit quid, & in omnibus personis est, quoniam haec potentia sic dicta, consequitur naturam. Unde cum natura sit in qualibet persona, similiter & potentia hujusmodi. secundum autem quod dicit potentiam dispositam quia non habet dispositionem, nec convenientiam, ut exeat in actum generationis nisi in sola persona Patris, voluerunt dicere, quod dicit ad aliquid. Sed verba istius positionis non videntur vera, nec sana. Non, inquam, vera, quoniam cujus potentia est nuda, nata est pariter disposita esse: si ergo trium est potentia generandi, ut est potentia nuda, similiter & disposita, & ita quaelibet posset generare. Praeterea non videtur sana: ponere enim potentiam nudam quae similiter se habet ad esse, & non esse respectu generationis, quam omnino necessarium est esse, non videtur sane dictum esse sive proprie. Prima positio.

Secunda positio. Fuerunt etiam alij qui dixerunt, quod cum in divinis sit idem posse, & esse, & potentia, & essentia, quod quemadmodum potentia, & essentia dicunt quid similiter esse & posse. Et quemadmodum cum dico essentiam Patris, & essentiam Filij, & Spiritus Sancti: sive esse Patrem, sive esse Filium, sive esse Spiritum Sanctum, non dico aliam essentiam nec aliud esse, sed alterius: ita quando dico potentiam Patris, sive Patrem posse generare, Filium posse gigni, non dico aliud, & aliud posse: sed alterius. Et hujusmodi positionis fuit Magister sicut evidenter apparet in litera. Unde isti dicebant, quod posse generare non tantum dicit quid, sed etiam respectum ad ali-

aliquid, quia est essentiale tractum ad A personam. Cum enim non sit omnimodæ abstractionis, potest ad personam trahi. Et ista positio satis est probabilis: & satis bene videtur sustineri posse. Fuerunt etiam tertij moderniores, qui dixerunt, quod potentia generandi dicit ad aliquid in divinis de se, & ratio eorum est, quoniam potentia dicit habitudinem originalis principij ad principiatum. Et quoniam habitudo potest esse personæ ad personam (& tunc vere est habitudo) & essentiæ ad creaturam, & tunc secundum modum dicendi, sive intelligendi: hinc est quod principium de sui ratione, non tantum est essentiale appropriatum per additionem, immo etiam dicit proprium personæ. Pari ratione, cum potentia dicat originalem habitudinem: non tantum essentialiter dicitur, vel trahitur ad personam, ut dicat essentiam personaliter: immo dicit proprium, & ita ad aliquid de se: & positio ista sine præjudicio videtur probabilior.

Tertia positio.

Nam potentia generandi non videtur dicere nisi fœcunditatem ad actum generationis, & illa est proprium personæ, unde similiter & potentia. Nec est simile de posse & esse nisi uno modo. Hoc enim verbum, *est*, aliquando per se prædicatur, aliquando est tertium adiacens. Quando per se dicitur, tunc dicit actum absolutum, quia dicit actum entis ratione essentiæ: & tunc oportet quod dicatur absolute: & quod dicat *quid*. Quando vero est tertium adiacens, ut quando dicitur: Pater est pater: tunc hoc verbum, *est*, dicit habitudinem prædicati ad subiectum. Et quoniam potest dicere habitudinem ad prædicatum essentiale, vel personale: ideo potest dicere esse essentiale, & modum essendi personalem. *Posse* autem de sui ratione propria, dicit habitudinem secundum originem: & hinc est quod specificatur per adiunctum, ut dicat conditionem principij essentialis, vel personalis. Hanc ergo positionem sustinendo respondetur argumentis probantibus quod dicit *quid*.

Arist. 2. periher. cap. 1.

1. Quod enim primum obicitur, patet: concedo enim Magistrum fuisse hujus positionis. Unde dixerunt, quod eadem potentia potest filius gigni, qua pater potest gignere: quod non esset nisi potentia diceret *quid*. Unde dixit quod potentia generandi est in filio, sed non ad generare, sed ad generari. Hæc autem positio dicit quod est in solo patre: quia non tantum respicit naturam, sed proprietatem personæ.

2. Ad illud quod obicitur quo modo generare consequitur naturam, dicendum quod in divinis non sequitur naturam simpliciter: sed naturam ut in persona, quia non in qualibet persona est natura fæcunda, sed solum in persona patris: & hoc est per ali- B quam proprietatem quæ est solius illius personæ: non sic est in inferioribus, sicut jam patebit: ideo patet quod illud non valet.

3. Ad illud quod obicitur quod in æternis est idem esse & posse, dicendum quod verum est: sed tamen argumentum non valet. Quamvis enim omnino sit idem in divinis esse, & esse patrem, non tamen sequitur quod si esse patrem est proprium quod esse sit proprium. Similiter dicendum in proposito.

4. Ad illud quod obicitur de scientia quod dicit *quid*, sive per se dicatur, sive cum alio, dicendum quod non est simile de scientia, & potentia. C Scientia enim quantum est de se, dicit qualitatem absolutam, & ideo quantum est de se, semper dicit *quid*, nisi trahatur: sed potentia dicit habitudinem, & originem, & ideo potest dicere habitudinem propriam, & personæ ad personam. Unde illud simile Magistri non valet secundum hanc positionem: quod sicut una est voluntas qua pater vult esse pater, & non vult esse filius, & econverso: similiter una est potentia, ut videtur. Si quis autem vult sustinere positionem Magistri, de facili potest ad omnes rationes in oppositum respondere. Nam nulla ratio probat quod potentia de se dicat proprium: sed quod potentia generandi active dicta, sive posse generare, dicat ex adiuncto respectum ad persona, &

Defensio Magistri.

ita dicit ad aliquid: sed hoc est solum ratione additi. Item notandum quod quatuor sunt genera nominum in divinis. Quædam enim essentialia sunt dicta essentialiter, ut divinitas, deitas, & majestas. Quædam essentialia personaliter dicta, ut potentia generandi. Quædam personalia dicta personaliter, ut generans, & genitus. Quædam personalia dicta essentialiter, ut missus, incarnatus, & hujusmodi, quæ dicunt respectum ad personam, & ideo personalia, & effectum in creatura, & ideo essentialiter sunt dicta. Duabus rationibus sequentibus facile est respondere, quia illud non habet veritatem nisi quando actus complectitur totam potentiam: non sic est in potentia Dei, quia eadem est potentia gignere, & gigni in Deo.

Nominum in divinis quatuor genera.

A

B

Ad illud quod obiicitur quod idem est posse generare, & generari, dicendum quod non valet. Quamvis enim idem sit & pater, & substantia, non tamen sequitur quod si pater dicitur *ad aliquid*, quod & substantia, sicut melius patebit infra. Duabus ultimis rationibus difficile est bene respondere, tamen potest quis dicere quod rationes illæ non concludunt quod potentia dicat *ad aliquid* de se: sed solum ratione adiuncti, quod est generare, & sic patent: &c.

Dist. 27. q. 3.

QUÆSTIO II.

An potentia generandi sit in Filio.

C

S. Thom. 1. p. q. 41. art. 6.
Et 1. Sent. dist. 7. q. 2. art. 4.
Guil. Altisiodorensis lib. 1. Sent. c. 6. q. 3.
Scotus in Reportatis, q. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 7. p. 2. q. 2.
Henricus in summa, art. 54. q. 8.
Rich. 1. Sent. dist. 7. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 7. q. 3.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 7. q. 1. art. 2.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 7. q. 3.

UTRUM potentia generandi sit in Filio, & quod sic, videtur auctoritatibus, & rationibus.

1. Primo sic: Hilar. 9. de Trin. dicit: Filius habet in se naturaliter naturam gignentem: ergo natura in filio est nata generare.

Ad opp.

2. ITEM August. in lib. contra Maximinum: Neque enim non potuit filius generare: sed duæ negationes æquivalent uni affirmationi: ergo potuit generare.

lib. 3. c. 12 in fi. t. 6.

3. ITEM rationibus ostenditur sic: Plus ordinatur generare ad generandi potentiam, quam ad potentiam spirandi: sed pater generans filium communicat potentiam spirandi: ergo multo fortius potentiam generandi.

4. ITEM filius est expressissima imago patris: ergo tantum imitatur patrem quod non potest cogitari similior: sed si filius cogitatur ut generans, magis cogitatur imitari: ergo si imitatur amplius quam possit quis cogitare: ergo & in actu generandi.

5. ITEM per simile videtur sic: Major communicatio & diffusio est in luce æterna, quam in luce creata: sed lux creata dat splendori potentiam producendi alium: & sic procedendo, si esset infinitæ virtutis, produceret infinitos splendores: ergo, &c.

6. ITEM in generatione carnali pater non dicitur perfectum filium generare, nisi det ei potentiam generandi: ergo pari ratione, imo multo fortiori non erit filius perfectus, nisi habeat potentiam ad id quod pater potest: ergo ad generandum. Aut si non est ita in divinis, tunc ego quæro rationem, quare de perfectione generationis æternæ non sic est communicatio potentiæ generandi, sicut in generatione creata.

Fundamenta.

SED contra: Aug. contra Maximinum dicit quod non oportuit filium generare: sed si non fuit opportunum, nec conveniens: sed omne inconveniens in Deo est impossibile: ergo impossibile fuit filium generare: ergo filius non potest generare: ergo non habet potentiam generandi, quia omni potentia est potens ille qui habet eam: ergo, &c.

August. contra Max. l. 3. c. 12. t. 6.

ITEM Ansel. in Prosolog. Qui potest quod sibi non convenit, quanto magis hoc potest, tanto magis adversitas, & perversitas possunt in eum: ergo cum filio non conveniat generare, si posset, potentia illa esset in eo miseria: sed nullam habet miseriam: ergo nec potentiam generandi.

c. 7. t. 3.

ITEM ratione probatur hoc idem: Sicut

Ratio potissima.

cut omne illud in quo aliqua duo necessario distinguuntur, si necessario convenit uni, impossibile est unquam convenire alij, ut patet sic: Si Petrus & Joannes necessario differunt in albedine, & albedo convenit Petro, impossibile est quod Joanni conveniat: sed pater, & filius sunt personaliter distincti, ita quod necesse est esse distinctos, & non est dare in quo distinguuntur, nisi in hoc quod ille est generans, iste genitus: ergo cum generare conveniat patri, impossibile est quod conveniat filio: ergo filius non potest generare: ergo non habet potentiam generandi.

Item generatio filij a patre similis est expresse generationi Verbi a mente, sed Verbum genitum non habet potentiam generandi aliud Verbum, immo oportet quod omne Verbum immediate sit a mente: ergo si recte simile est Verbum increatum, non habet potentiam generandi: sed generandi potentia est in solo Patre.

Aug. l. 3. contra Ma. c. 12. in fi. t. 6. Item fiat argumentatio Augustini ducens ad impossibile. Si filius habet potentiam sive posse generandi, ponatur quod generet: quæro de secundo similiter, etsi non est stare in primo, oportet ponere infinitos filios. Quia qua ratione non statur in primo, ergo nec in aliquo: ergo si est stare, quia hoc repugnat divinæ completioni, qua ratione statur in aliquo, statur in primo: ergo primus non habet potentiam generandi.

De Tri. Item fiat argumentatio Richardi, ut si generaret filius alium filium: ergo cum filius genitus magis attineat ad patrem quam alius, secundum hoc non esset ibi summa & æqualis connexio: ergo nec summa & æqualis distinctio: ergo nec perfecta beatitudo: quæ omnia tanquam summa impossibilia respuit pia fides.

CONCLUSIO.

Pater potentiam generandi non communicat Filio, quia non potest ei communicare primitatem, & propter originalem distinctionem, & plenissimam communicationem.

Opinio aliorum. Resp. Ad arg. Opinio aliquorum est quod in filio est potentia generandi: sed non generat. Hoc autem non est, quia non potest: sed quia non convenit ei. Et ponunt simile in creaturarum productione sive creatione. Deus potest infinitas creaturas producere: sed quod non producit, hoc non est ex impotentia, sed quia non convenit ei, sic & in proposito.

Improbatio. Sed contra: Ponatur tunc quod illa potentia quæ est in filio ad generandum ducatur in actum, constat quod filius generabit Deum æternum: ergo aliquid poterat incipere habere esse, & esse æternum, hoc autem est impossibile; & non intelligibile. *Determinatio Doct.* Propter hoc dicendum quod Pater non communicat filio potentiam generandi propter duo. Vnum est, quia non potest aliud, quia non debet. Ratio autem quare non potest, hæc est, quia fœcunditas ad generandum est in patre, quia principium: & ideo principium, quia primum. Impossibile autem est quod principium communicet alij primitatem. Nam hic est oppositio in adiecto, quod persona producta sit prima. Quia ergo fœcunditas ad generandum ex primitate patri inerat: ideo non potest eam communicare filio, & hanc credo propriam esse rationem hujus, sicut infra patebit distinctio 27. ubi agetur quare pater generat. Similiter non debet communicare, quia in emanatione divinarum personarum debet attendi originalis distinctio, & plenissima communicatio. Originalis distinctio, quia necesse est ea, quæ communicant in natura, distingui vel per materiam, vel per originem. Per materiam distingui personas est impossibile: quia ubi est talis modus distinguendi, est compositio & variatio, & formæ multiplicatio: quæ omnia Deo repugnant qui est simplex, & invariabilis, & vere unum: & ideo necesse est distingui per originem, sive habitudinem: ergo per generare & generari: ergo si filius potest generare potest etiam non distingui. Si tu dicas, quod adhuc est distinctio: quia unus tantum pater, alius tantum filius, alius pater, & filius. Tunc ego oppono tibi, quod secundus filius posset generare eadem

dem ratione qua primus, & tunc duo essent, quorum uterque esset pater, & filius. Similiter propter plenissimam communicationem non debet communicare, quia multiplicatio suppositorum secundum similem modum egrediendi, non est nisi aut propter defectum durationis, sicut est in generalibus, & corruptibilibus, ut per successivam generationem perpetuetur esse, aut propter defectum perfectæ actionis, ut fiat per plures quod non potest per unum, sicut sunt perfectæ plures stellæ, quia non sufficeret una ad hoc quod faciunt omnes. Sic etiam plures Angeli, & plures animæ ad implenda illam civitatem, & manifestandam Dei bonitatem, quam nec una anima, nec unus Angelus poterat sufficienter manifestare. Cum ergo in filio Dei sit plenissima communicatio, quia totam infinitatem suam dat sibi pater, non fuit conveniens, quod communicaret filio illam potentiam: & ideo fuit impossibile: quia inconveniens quodlibet in divinis est impossibile.

Ansel. l. 1. Cur Deus ho. cap. 20. 1. Ad illud autem quod obiicitur in contrarium per auctoritatem Hilarij, quod filius habet in se naturam gignentem, dicendum quod verbum illud est improprium, & ex verbis impropriis non est arguendum: sed magis eorum improprietas exponenda, ut Magister superius exposuit. Est enim sensus: habet in se naturam gignentem, id est naturam patris gignentis.

2. Ad illud quod obiicitur quod non potuit, dicendum quod Magister bene exposuit, id est, non fuit ex hoc impotens. Unde secundum artem distinguendum est quando dicitur: Filius non potuit generare, quia, *non*, potest teneri privative, & tunc est sensus, non potuit, id est, impotens fuit, & tunc negatur potentia, & relinquitur aptitudo, sicut de truncato dicitur, quod non potest gradi: hoc modo non potest dici de filio, quia non habet ad hoc aptitudinem, & in hoc sensu loquitur Aug. Alio modo *non posse*, tenetur negative, & in hoc sensu concedendum est quod filius non potuit generare.

3. Ad illud quod obiicitur quod pater communicat filio potentiam spirativam, patet responsio, quia cum filius generetur, non potest habere primitatem respectu generationis: sed cum non spiretur, est inspirabilis, & ideo potuit habere primitatem, & fœcunditatem respectu illius, & sic patet quod non valet ratio.

4. Ad illud quod obiicitur quod filius est expressissima imago, &c. dicendum quod filius est expressissima imago, quia repræsentat in omnibus in quibus imago nata est repræsentare: sed tamen imago sic nata est repræsentare, ut tamen ipsa non sit imaginatum, alioquin non esset imago. Si autem filius repræsentaret in actu generandi, iam esset pater: & ideo nec intelligibile, nec possibile est filium generare, sive in generatione patrem imitari.

5. Ad illud quod obiicitur de luce & splendore, dicendum quod non est simile, quia lux non perfecte se multiplicat in primo splendore: ideo in pluribus facit quod non potest in uno.

6. Similiter & in filio carnali intelligendum. Unde unus pater generat plures filios carnales. Hæc tamen ratio non est principalis, sed illa quæ dicta est supra: quia in his inferioribus non est fœcunditas per rationem primitatis, sed per rationem perfectionis. In Deo autem quia est perfectissimum & primum, non tantum est per naturam perfectionis, quia tunc in omnibus personis esset, & status esse non posset, sed per rationem primitatis. Item rationes istæ non procedunt per simile, immo magis per dissimile.

QUÆSTIO III.

An posse generare, & posse creare sint unicum posse.

Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 7. q. 3.
Richardus 1. Sent. d. 7. q. 4.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 7. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. d. 7. q. 5.

Utrum posse generare, & creare sint unicum posse, & quod non sint unicum, videtur per Augustinum. *Ad opp. Aug l. 7. de Tr. c. 6 tom. 3.*

1. Alio

Arist. 1. de ani. cont. 33.

1. Alio est Pater, alio est Deus: ergo alio est generans, alio creans: sed potentia generandi est generans, potentia creandi est creans: ergo, &c.

2. ITEM potentiæ distinguuntur per actus, & actus per obiecta: ergo si generatio terminatur ad Deum, & creatio ad creaturam, & hæc sunt omnino diversa: ergo, &c.

3. ITEM potentiæ plurificantur per subiecta, quia in pluribus subiectis plures sunt potentiæ: sed potentia creandi est in Filio sive posse creare: in eo autem non est posse generare: ergo non sunt unum posse.

4. ITEM quæcunque sic se habent quod unum potest intelligi, altero non intellecto, & econverso, illa non sunt unum. Sed posse generare potest intelligi circumscripta potentia creandi: ergo, &c.

Fundamenta.

CONTRA: Unius potentis omnino simplicis unicum tantum est posse: Pater est potens omnino simplex: ergo unicum tantum habet posse: sed habet posse generare, & posse creare: ergo illa duo sunt unicum posse.

ITEM si posse est aliud, & aliud cum posse generare respiciat personam, posse creare naturam: ergo natura & persona sunt duo: ergo nec natura de persona, nec econverso dicitur: quod est omnino falsum.

ITEM si est distinctio inter posse generare, & posse creare: ergo est ibi ordo. Quæro ergo quid sit prius secundum rationem intelligendi. Et quod potentia generandi, videtur quia est respectu æterni, & æternum ante temporale.

SED CONTRA: Intellectus communis est ante intellectum proprij: sed potentia creandi dicit commune tribus, potentia generandi proprium Patris: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Posse generare, & posse creare, sunt unicum posse re ipsa, licet ratione differant.

RESP. Ad arg. Dicendum quod posse generare & posse creare sunt *posse unicum*, tamen dupliciter dictum. Unum enim esse est in re, esse Patrem, & esse Deum, differens autem secundum rationem intelligendi: quia quod est absolutum cum dico esse Deum, idem est relatum cum dico esse Patrem: similiter & in *posse* est intelligendum. Unde sicut essentia & persona unum sunt in re, tamen est differentia rationis in intelligendo, & in dicendo. Similiter dicendum est de potentia generandi, & creandi: sicut est ibi differentia non re, sed secundum rationem, ita est ibi ordo secundum rationem intelligendi. Unde secundum diversas comparationes habent alium & alium ordinem. Comparando enim posse creare, & posse generare ad illud cuius sunt, cum posse creare sit naturæ, posse generare sit personæ, & intellectus commnnis est ante intellectum proprij, sic absque calumnia prior est secundum rationem intelligendi potentia creandi. Comparando autem ad illud ad quod terminatur, cum potentia creandi respiciat temporale, potentia vero generandi æternum, prior est secundum rationem intelligendi potentia generandi, quam potentia creandi, & sic patent obiecta de ordine. Concedendæ sunt ergo rationes ostendentes quod non differunt posse generare, & posse creare differentia secundum rem, sive secundum essentiam.

1. AD illud quod obiicitur quod alio est Deus, alio Pater, dicendum quod Augustinus loquitur de alio & alio alietate rationis & non rei. Et intelligitur alietas rationis per illum modum quo supra dictum est Dist. 5. ubi quæritur, utrum essentia generet.

2. AD illud quod obiicitur: Potentiæ distinguuntur per actus, &c. dicendum quod verum est hoc de illis actibus qui habent completionem ab obiectis: sed non sunt sic actus divini. Unde quamvis creatura, & Filius omnino differant, attamen generatio, & creatio idem sunt, sicut essentia, & persona: Deus enim in agendo non completur ab obiecto, quia seipso agit.

3. AD illud quod obiicitur quod po-

potentiæ plurificantur per subiecta, dicendum quod istud verum est de subiecto proprio: sed Filius non in quantum Filius est subiectum potentiæ creandi, sed in quantum Deus. Et constat quod sicut natura divina non facit numerum cum Patre, ita nec potentia respiciens naturam cum potentia Patris.

4. Ad illud quod ultimo obiicitur quod unum potest intelligi sine altero & econverso, dicendum quod aut loqueris quantum ad significatum, aut quantum ad connotatum. Si quantum ad connotatum, verum dicis quod creatura potest intelligi non intellecta persona Filij, & econverso. Si quantum ad principale significatum, dicis falsum: impossibile est enim intelligi potentiam generandi sine potentia creandi, sicut impossibile est intelligere personam sine essentia.

QUÆSTIO IV.

An posse generari & posse creari sint univocum posse.

Ad opp. Utrum posse generari & posse creari sint posse univocum. Et quod non, videtur quia quamvis idem sit generare, & creare quantum ad principale significatum, aliud tamen est generari, & creari, sicut Creator, & creatura: ergo cum non habeat esse univocum creatura, & Creator: ergo, &c.

2. Item creatio dicit egressum & mutationem: generatio vero omnem excludit mutationem: ergo cum posse creari importet potentiam transmutandi, posse generari non, cum potentiæ differant in sua generalitate in potentia transmutandi, & in hac non conveniunt: ergo in nulla.

Arist. 5. Metaph. cont. 17. in fi. & 9 Metaph. contex. 2 3. Item omne, distribuit terminum pro omnibus quæ univocantur, vel analogantur in illo: sed cum dico: Omnipotens, non fit distributio pro illo quod potest generari, quia tunc Filius non esset omnipotens: ergo manifestum est quod utrumque posse nec est univocum, nec analogum, alioquin Omnipotentia non convenit Filio.

Fundamenta. Sed Contra: Res est commune ad A fruibile & utibile: ergo cum æqualis ambitus, vel majoris sit *possibile*, quam *res*, & non sit maior differentia inter generatum, & creaturam, quam inter Fruibile, & Utibile: pari ratione possibile, sive posse est commune ad utrumque.

Item in æternis non potest esse multiplicitas, nec diversitas: ergo cum posse creari & posse generari ab æterno ante conditionem creaturæ fuerint: ergo non habent multiplicationem in ipsa potentia.

Item cum dico: Creatura potest creari, nihil dicit creatum: quia illud vere dicitur de eo quod omnino nihil est, sicut de anima Antichristi: ergo solum dico potentiam agentis: sed potentia Dei est unica, non habens aliquam multiplicitatem: ergo ejus posse B univocum est ad posse creari, & posse generari.

CONCLUSIO.

Posse generari, & posse creari, quoad principale significatum univoce dicuntur: quo vero ad connotatum, analogice.

Resp. ad arg. Dicendum quod cum dico posse creari & posse generari, dico principale significatum, & dico connotatum. Quantum ad principale significatum, dico quod posse creari idem C dicit re, quod posse creare, differens solum in modo loquendi, vel dicendi: quia quod dicitur per modum actionis per posse creare, dicitur per posse creari per modum passionis. Quantum vero ad connotatum dicit effectum in creatura. Quomodo ergo comparantur posse creari, & posse generari? *Quæst. 1. immed. præced.* Si comparentur ratione principalis significati, dico quod non tantum est univocum, immo & unicum, ut visum est: aliter tamen, & aliter intellectum & enuntiatum, sicut posse generare & posse creare. Si autem ratione connotati comparentur sic concedo quod est analogum, sicut hoc nomen, *res*, ad fruibilia, & utibilia. Quamvis enim Creator, & creatura non habeant commune univocum, habent tamen analogum. Notãdum au-

autem quod duplex est analogia. Est quædam per reductionem ad unitatem naturæ secundum prius & posterius, & hæc potest esse comparando creaturam ad creaturam, & in hac signum distribuit pro omnibus contentis; nisi sit distributio restricta ex additione, vel ex usu; sive modo loquendi, sicut distributio dicitur accommodata, ut si dicatur cœlum tegit omnia. Alia est analogia per reductionem ad unitatem similitudinis proportionis, non naturæ; & quod sic analogatur, non est inter alia. Unde distributio proprie pro illo non distri- A buit nisi sit extensa. Unde Deus non est ens inter omnia. Et hinc est quod Omnipotens non distribuit pro potentia generandi proprie accepta distributione, nisi fiat quædam extensio, & ex illa per consequens fiat quædam appropriatio circa suppositum. Unde proprie Omnipotens convenit tribus; quia non distribuit pro potentia generandi; appropriate autem B secundum quod fit ampliatio ex parte signi, solius est Patris. *Analogia duplex.*

Ex his patent omnia objecta, procedunt enim per diversas vias, ut patet intuenti.

DISTINCTIO VIII. PARS I.

De Veritate, & Proprietate, & Incommutabilitate, & Simplicitate Essentiæ Dei.

N*UNC de veritate, sive proprietate, & incommutabilitate, atque simplicitate divinæ naturæ, sive substantiæ, sive essentiæ agendum est. Est itaque Deus, ut ait Augustinus in 5. libro de Trinitate, sine dubitatione substantia, vel, si melius hoc appellatur, essentia: quam Græci usiam vocant. Sicut enim ab eo, quod est sapere, dicta est sapientia, & ab eo, quod est scire, dicta est scientia: ita ab eo, quod est esse, dicta est essentia. Et quis magis est quam ille qui in Exod. 3. dixit famulo suo: Ego sum qui sum? & dices filiis Israel; Qui est, misit me ad vos? Ipse vere, ac proprie dicitur essentia, cujus essentia non novit præteritum, vel futurum.* * *Unde Hieronymus ad Marcellam scribens ait: Deus solus, qui exordium non habet, veræ essentiæ nomen tenet: quia in ejus comparatione qui vere est, quia incommutabilis est, quasi non sint, quæ mutabilia sunt. De quo enim dicitur fuit, non est: & de quo dicitur erit, nondum est. Deus autem tantum est, qui non novit fuisse, vel futurum esse. Solus ergo Deus vere est, cujus essentiæ comparatum nostrum esse, non est.*

Cap. 2. tom. 3. Et lib. 12. de civ. Dei, c. 2. t. 5.

**Hieron. in epist. ad Marcellam de decem nominib. attigit quidem nomen essentiæ Dei, similiter in Epistola ad Damasum, cuius initium: Quoniam vetusto, satis indicatur hæc sententia. Sed ad verbum habet Isid. lib 7. etymolog. c. 1. & in Rabano super illud Exod. Qui est misit me ad vos.*

Qualiter intelligenda sint verba Hieronymi, quærendum est.

Hic diligenter advertendum est, quo modo intelligi debeant illa verba Hieron. scilicet Deus tantum est, & non novit fuisse, vel futurum esse, tanquam non possit dici de Deo, fuit, vel erit: sed tantum, est: cum de eo scriptum frequenter reperiamus: Fuit ab æterno, fuit semper, & erit in sæcula, & hujusmodi: unde videtur, quia non est tantum dicendum de Deo, Fuit,

Eccli. 1.

Fuit, vel est, vel erit. Si enim diceretur tantum, fuit: putaretur, quod desierit esse: si diceretur tantum, est, putaretur, quod non semper fuerit, sed esse cœperit: si tantum diceretur, erit: putaretur non esse modo. Dicatur ergo, quia semper fuit, est, & erit, ut intelligatur, quia nec cœpit, nec desiit, nec desinet esse. De hoc Aug. super Joannem ita ait: Cum de sempiterna re proprie dicatur, est: secundum nos bene dicitur fuit, & erit, & est: fuit quia nunquam desiit: erit, quia nunquam deerit: est, quia semper est: non præteriit, quasi quod non maneat: non erit, quasi quod non erat. Cum ergo nostra locutio per tempora varietur, de eo vere dicuntur verba cujuslibet temporis, qui nullo tempore defuit, vel deest, vel deerit: & ideo non est mirum si de spiritu veritatis, Veritas loquens dixit per futurum: Quæcunque audiet, loquetur: audiet, scil. ab eo, a quo procedit. Audire illius est scire, idem etiam esse. A quo ergo est illi essentia, ab illo audientia, id est, scientia, quæ non est aliud, quam essentia. Audiet ergo dixit de eo, quod audivit: & audit, id est quod semper scivit, scit, & sciet. Ecce hic dicit Aug. verba cujuslibet temporis dici de Deo: sed tamen proprie, est. Illud ergo quod Hieron. dicit ita intelligendum est: Non novit fuisse, vel futurum esse, sed tantum esse, id est, cum dicitur de Deo quod fuit, vel erit, non est intelligendum quod præteriit, vel futurum sit: sed quod existat simpliciter sine aliquo temporali motu. Licet enim verba substantiva diversorum temporum de Deo dicantur (ut fuit, erit, est, erat) non tamen temporales motus esse distinguunt, scil. præteritum, vel futurum, vel præteritum imperfectum, vel præteritum perfectum, vel præteritum plusquam perfectum: sed essentiam, sive existentiam suæ divinitatis simpliciter insinuant. Deus ergo solus proprie dicitur essentia, vel esse: unde Hilarius in 7. de Trinit. ait: Esse non est accidens Deo, sed subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietas.

(*In tom. 9. Tract. 99. post med. in 16. cap. 1. Joan.* — *Non longe a principio.*)

De Incommutabilitate Dei.

Dei etiam solius essentia incommutabilis dicitur proprie, quia nec mutatur, nec mutari potest. Unde Aug. in 5. lib. de Tr. Aliæ, inquit, essentiæ, vel substantiæ capiunt accidentia, quibus in eis fiat vel magna, vel quantacunque mutatio: Deo autem aliquid hujusmodi accidere non potest: & ideo sola substantia, vel essentia, quæ est Deus, incommutabilis est, cui profecto maxime, ac verissime competit esse. Quod enim mutatur, non servat ipsum verum esse: & quod mutari potest, etiam si non mutetur, potest quod fuerat non esse. Ideoque illud solum quod non tantum non mutatur, verum etiam mutari omnino non potest, verissime dicitur esse, id est, substantia Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Ideoque Apostolus loquens de Deo ait: Qui solus habet immortalitatem. Ut enim ait August. in lib. 1. Trin. Cum anima quodam modo immortalis esse dicatur & sit, non diceret Apostolus: Solus Deus habet immortalitatem, nisi quia vera immortalitas incommutabilitas est, quam nulla potest habere creatura, quoniam solius Creatoris est. Unde Jacobus ait: Apud Deum non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Et David: Mutabis ea, & mutabuntur: tu autem idem ipse es. Ideo Aug. super Genes. dicit

(*Cap. 2. tom. 3.* — *1 Tim. 6.* — *Jacob. 1.* — *Ps. 101.* — *lib 8. c. 20 21. 22. 23. & 26. t. 3.*)

dicit quod Deus nec per loca, nec per tempora movetur: creatura vero per loca, & tempora. Et per tempora moveri, est per affectiones commutari: Deus autem nec loco, nec affectione mutari potest, qui per Prophetam ait: Mal. 3. b
Ego Deus, & non mutor: qui est immutabilis solus. Unde recte solus dicitur habere immortalitatem. In omni enim mutabili natura, ut ait Aug. contra Maximinum, nonnulla mors est ipsa mutatio, quia facit aliquid in Lib. 3. c. 12. t. 6.
ea non esse quod erat. Unde & ipsa anima humana, quæ ideo dicitur immortalis, quia secundum modum suum nunquam desinit vivere, habet tamen quandam mortem suam: quia si juste vivebat, & peccat, moritur justitiæ: si peccatrix erat & justificatur, moritur peccato, ut alias ejus mutationes taceam, de quibus modo longum est disputare. Et creaturarum natura cœlestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam & angeli peccaverunt, & dæmones facti sunt, quorum est diabolus princeps: & qui non peccaverunt, peccare potuerunt: & cuicunque rationali creaturæ præstatur, ut peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratiæ. Et ideo solus Deus, ut ait Apostolus, habet immortalitatem: qui non cujusquam gra- 1. Tim. 6.
tia, sed natura sua nec potuit, nec potest aliqua conversione mutari: nec potuit, nec poterit aliqua mutatione peccare. Proinde, ut ait Aug. in 1. *lib. de Trinit. substantiam Dei sine ulla sui commutatione mutabilia facientem, & sine ullo suo temporali motu temporalia creantem, intueri & nosse, licet sit difficile, oportet. Vere ergo ac proprie incommutabilis est sola divinitatis essentia: quæ sine sui mutatione cunctas condidit naturas.*

DISTINCTIO VIII. PARS II.

De Simplicitate divinæ Essentiæ, vel Naturæ.

E*ADEMQUE sola proprie, ac vere simplex est, ubi nec partium, nec accidentium, nec quarumlibet formarum, ulla est diversitas, sive variatio, vel multitudo. Ut autem scias quo modo simplex sit illa substantia, te docet Aug. in* 6. *lib. de Trin. Animadverte primo, quare omnis creatura* Cap. 1. t. 3
sit multiplex: & nullo modo vere simplex: & primum de corporali, postea de spirituali creatura. Corporalis utique creatura ex partibus constat, ita ut sit ibi aliqua pars minor, alia major: & majus sit totum quam quælibet pars: & in unoquoque corpore aliud est magnitudo, aliud color, aliud est figura. Potest enim imminuta magnitudine manere idem color, & eadem figura: & colore mutato, manere eadem figura, & eadem magnitudo. Ac per hoc multiplex esse convincitur natura corporis, simplex autem nullo modo.

Quo modo spiritualis creatura sit multiplex, & non simplex.

Creatura quoque spiritualis, ut est anima, in comparatione quidem corporis est simplex: sine comparatione vero corporis, est multiplex, & non simplex. Ex eod. lib. 6. c. eod.

plex. Quæ ideo ſimplex dicitur reſpectu corporis, quia mole non diffunditur per ſpatium loci: ſed in unoquoque corpore, & in toto tota eſt, & in qualibet ejus parte tota eſt. Et ideo cum ſit aliquid in quavis exigua particula corporis, quod ſentiat anima, quamvis non fiat in toto corpore, illa tamen tota ſentit, quia totam non latet. Sed tamen nec in ipſa tota anima vera ſimplicitas eſt. Cum enim aliud ſit artificioſum eſſe, aliud inertem, aliud acutum, aliud memorem: aliud cupiditas, aliud timor, aliud lætitia, aliud triſtitia: poſſintque hæc & alia hujuſmodi innumerabilia in animæ inveniri natura, & alia ſine aliis, & alia magis, & alia minus: manifeſtum eſt animæ non ſimplicem, ſed multiplicem eſſe naturam. Nihil enim ſimplex mutabile eſt: omnis autem creatura mutabilis eſt: nulla ergo Sequitur immediate c.7 *creatura vere ſimplex eſt. Deus vero etſi multiplex dicatur, vere tamen & ſumme ſimplex eſt. Dicitur enim magnus, bonus, ſapiens, beatus, verus, & quidquid aliud non indigne dici videtur: ſed eadem magnitudo ejus eſt, quæ ſapientia. Non enim mole magnus eſt, ſed virtute: & eadem bonitas ejus eſt, quæ ſapientia, & magnitudo, & veritas: & non eſt ibi aliud ipſum beatum eſſe, & aliud magnum, aut ſapientem, aut verum, aut bonum eſſe, aut omnino eſſe.*

Qualiter Deus cum ſit ſimplex, multiplex tamen dicatur.

Hic diligenter notandum eſt, cum dicat Auguſt. ſolum Deum vere ſimplicem eſſe, cur dicat eundem multipliciter dici. Sed hoc non propter diverſitatem accidentium, vel partium dicit: ſed propter diverſitatem, ac multitudinem nominum, quæ de Deo dicuntur: quæ licet multiplicia ſint, unum tamen ſignificant, ſcil. divinam naturam. Hæc enim non ita accipiuntur, cum de illa incommutabili æternaque ſubſtantia incomparabiliter ſimpliciore quam eſt humanus animus, dicuntur, quemadmodum cum de creaturis dicuntur. Unde Aug. in 6. lib. de Trin. Deo, inquit, eſt hoc eſſe, quod eſt Cap. 4. tom. 3. *fortem eſſe, vel ſapientem eſſe, vel juſtum eſſe: & ſi quid de illa ſimplici multiplicitate, vel multiplici ſimplicitate dixeris, quo ſubſtantia ejus ſignificetur. Humano autem animo non eſt hoc eſſe, quod eſt fortem eſſe, aut prudenter, aut juſtum: poteſt enim eſſe animus, & nullam iſtarum habere virtutum.*

Deus ob ſuam ipſius ſimplicitatem nulli prædicamentorum ſubjicitur.

Quod autem in natura divina nulla ſit accidentium diverſitas, nullaque penitus mutabilitas: ſed perfecta ſimplicitas, oſtendit Aug. in lib. 5. de Trin. Cap. 1. tom. 3. *dicens: Intelligamus Deum, quantum poſſumus, ſine qualitate bonum, ſine quantitate magnum, ſine indigentia Creatorem, ſine ſitu præſidentem, ſine habitu omnia continentem, ſine loco ubique totum, ſine tempore ſempiternum, ſine ulla ſui mutatione mutabilia facientem, nihilque patientem. Quiſquis Deum ita cogitat, etſi nondum poteſt omnino invenire quid ſit ipſe, pie tamen caveat quantum poteſt, aliquid de illo ſentire, quod non ſit. Ecce*

ſi ſub-

si subtiliter intendas, ex his atque prædictis aperitur, illa prædicamenta artis dialecticæ Dei naturæ minime convenire, quæ nullis est subjecta accidentibus.

Quo modo Deus non proprie, sed abusive dicatur substantia.

Unde nec proprie dicitur substantia, ut Aug. ostendit in lib. 7. de Trin. Cap. 4. in fine. *Sicut ab eo quod est esse appellatur essentia, ita ab eo quod est subsistere substantiam dicimus: si tamen dignum est, ut Deus dicatur subsistere. Hoc enim de his rebus recte intelligitur, in quibus, ut subiectis, sunt ea quæ in aliquo subiecto esse dicuntur, sicut in corpore color, aut forma.* Immediate sequitur in c. 5. *Corpus enim subsistit, & ideo substantia est. Res vero mutabiles, neque simplices proprie dicuntur substantiæ. Deus autem si subsistit, ut substantia proprie dici possit, inest in eo aliquid tanquam in subiecto: & non est simplex. Nefas est autem dicere ut subsistat Deus, & subsit bonitati suæ: atque illa bonitas non substantia sit, vel potius essentia, neque ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam in subiecto. Unde manifestum est, Deum abusive substantiam vocari, ut nomine usitatiori intelligatur essentia, quod vere ac proprie dicitur, ita ut fortasse solum Deum dici oporteat essentiam. Est enim vere solus, quia incommutabilis est.*

Non est aliquid in Deo, quod non sit Deus.

Hujus autem essentiæ simplicitas, ac sinceritas tanta est, quod non est in ea aliquid, quod non sit ipsa: sed idem est habens, & quod habetur. Unde Hilarius in 7. lib. de Trinit. ait. Paul post medium. *Non ex compositis Deus, qui vita est, subsistit: neque qui virtus est, ex infirmis continetur: neque qui lux est, ex obscuris coaptatur: neque qui spiritus est, ex disparibus formalis est: totum quod in eo, est, unum est. Idem in 8. lib. de Trin.* Paulo ante fin. tom. 3. *Non humano modo ex compositis Deus est, ut in eo aliud sit quod ab eo habetur, & aliud sit ipse qui habeat: sed totum una est natura, scil. perfecta & infinita, & non ex disparibus constituta: sed vivens per totum ipsa. De hoc eodem Boetius in primo lib. de Trin. ait:* Cap. 3. *Quocirca hoc vere unum est, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præter id quod in eo est: neque enim subiectum fieri potest. Aug. quoque in lib. de fide & Symbolo dicit:* Cap. 9. circa finem ejus. *In Dei substantia non est aliquid quod non sit substantia: quasi aliud sit ibi substantia, aliud quod accidat substantiæ. Sed quidquid ibi intelligi potest, substantia est. Verum hæc dici possunt facile, & credi: videri autem nisi puro corde omnino non possunt. Item Aug. 15. lib. de Trinit.* Cap. 17. *Sic habetur in natura uniuscujusque trium, quod qui habet, hoc sit quod habet, sicut immutabilis simplexque substantia. Unde Isidor. ait:* t. 3. lib. 1. de sum. bon. c. 1. & lib. 7. etym. c. 1 *Deus simplex dicitur, sive non amittendo quod habet, seu quod aliud non est ipse, & aliud quod in ipso est. Et cum tantæ simplicitatis atque sinceritatis sit natura divina, est tamen in ea Trinitas personarum. Unde Aug. in lib. 11. de Civ. Dei:* Cap. 10. *Non propter hoc naturam summi boni simplicem dicimus, quia est Pater in ea solus, aut Filius in ea solus, aut Spiritus sanctus in ea*

solus:

solus: aut quia est sola ista nominum Trinitas, sive substantia personarum, sicut Sabelliani putaverunt. Sed ideo simplex dicitur, quia est hoc quod habet: excepto quod relative quæque persona ad alteram dicitur, nec est ipsa. Nam utique pater habet filium, ad quem relative dicitur: nec tamen ipse est filius: & filius habet patrem: nec tamen ipse est pater. In quo vero ad semetipsum dicitur non ad alterum, hoc est quod habet, sicut ad semetipsum dicitur vivus habendo vitam, & eadem vita est ipse. Propter hoc utique natura hæc dicitur simplex, quod non sit aliud habens, & aliud id quod habet, sicut in cæteris rebus est. Non enim habens liquorem liquor est, nec corpus color, nec anima est sapientia. Ecce quanta est identitas, quanta est unitas, immutabilitas, simplicitas, puritas divinæ substantiæ, juxta infirmitatis nostræ valetudinem assignavimus.

DIST. VIII. PARS I.

De proprietatibus, & conditionibus essentialibus Trinitatis, & Unitatis.

Nunc de veritate, sive proprietate, &c.

Expositio Textus.

Divisio. TErminatis superius duabus partibus istius partis principalis, quæ est de Trinitate, secundum quod intelligitur, in quibus ad probandam Trinitatem Magister adduxit rationes, & removit dubitationes: In hac tertia parte determinat istius Trinitatis, & Unitatis proprietates, & conditiones. Et quoniam quædam sunt proprietates respicientes essentiam, ut veritas: quædam personas, ut generatio: quædam utraque, ut æqualitas: ideo hæc pars tres habet partes. In prima parte agit Magister de proprietatibus essentialibus. In secunda, de proprietatibus personalibus, infra distinct. 9. *Nunc ad distinctionem personarum,* &c. In tertia, de proprietatibus & conditionibus, quodam modo essentialibus, & quodam modo personalibus, sicut est æqualitas personarum, in æternitate, magnitudine, & unitate: infra dist. 19. *Nunc postquam coæternitatem trium personarum,* &c. Prima pars quæ continet præsentem distinctionem, tres habet partes, secundum tres proprietates, quas assignat. Prima est de veritate. Secunda est de immutabilitate. Et hæc ponitur ibi: *Dei etiam solius essentia proprie incommutabilis dicitur.* Tertia de simplicitate. Et hæc ponitur ibi: *Eademque sola proprie, ac vere simplex est,* &c.

ITEM prima pars habet duas partes, quia primo attribuit Deo proprietatem veritatis. Secundo removet dubitationem habentem ortum ex prædictis, ibi: *Hic diligenter advertendum est,* &c. Similiter secunda pars habet duas. In prima assignat Deo proprietatem incommutabilitatis, & probat auctoritate August. In secunda confirmat per Apostolum, ibi: *Ideoque Apostolus loquens,* &c. Tertia de simplicitate infra subdividetur.

Nunc de veritate, sive proprietate, divinæ essentiæ, &c. *Dub. I.*

Videtur male dicere, quia omne quod habet proprium, distinguitur; sed divina essentia non est distinguibilis: ergo non habet proprium.

RESP. Ad quod dicendum quod divina essentia eo modo est distinguibilis, quomodo habet proprietates, & econverso. Quia quamvis in se non sit distinguibilis per plurificationem sui, nec à persona per diversitatem, est tamen distinguibilis respectu essentiæ creatæ, respectu cujus habet has proprietates,

Dub. II.

ITEM quæritur de illis tribus proprietati-

tatibus, quas ponit, scilicet de veritate, immutabilitate, simplicitate, cum multæ aliæ conditiones sint divinæ essentiæ, quare solum de his tribus agit.

Resp. Dicendum quod per has tres proprietates sufficienter distinguitur esse increatum a creato. Nam creatum eo ipso quod creatum, habet esse post non esse, & ita esse vanum, & possibile; ideo habet esse permixtum cum possibilitate, & propter hoc deficit a veritate, a stabilitate, & simplicitate.* Increatum vero esse habet contrarias proprietates, & in his sufficienter distinguitur. Nam veritas respicit quod est; immutabilitas, quo est; simplicitas utrumque. Ideo patet sufficientia, & ordo.

Ideo est verum, quia incommutabile ut in litera. Ideo etiam est verum quia simplex, & ideo immutabile, quia simplex. Unde 11. de Civit. Dei c. 10. est bonum solum simplex & ob hoc incommutabile quod est Deus.

Sicut enim ab eo quod est sapere dicitur sapientia. Dub. III.

Non videtur dicere verum. Sicut enim albedo se habet ad album, ita sapientia ad sapere; sed albedo non dicitur ab albo, immo magis e contra; ergo, &c.

Resp. Dicendum quod secundum intellectum componentem, sapere dicitur a sapientia, quia intellectus componens procedit ab abstracto ad concretum. Secundum vero intellectum resolventem est econverso, & quantum ad hunc loquitur Augustinus; Vel posset dici, quod loquitur secundum considerationem Grammatici non Logici.

Quis magis est quam ille, qui dixit famulo. Dub. IV.

Videtur male dicere, quia Esse non recipit magis, & minus, & maxime in Deo.

Resp. Dicendum quod magis & minus dupliciter possunt considerari, scilicet in comparatione ad idem, & sic non dicunt intentionem & remissionem. Vel in comparatione ad diversas substantias & naturas, & sic dicunt gradum & excessum, & sic est bene ponere magis & minus in ente respectu Creatoris, & creaturæ & respectu creaturarum ad invicem; sed in comparatione creaturæ ad Creatorem est A excessus improportionabilis, & infinitus; respectu creaturarum ad se invicem est proportionabilis.

Cujus Essentia non novit præteritum, vel futurum. Dub. V.

Videtur enim esse ista proprietas & angelorum, quia August. de Civit. Dei dicit, quod immortalitas angelorum non est præterita, quasi non sit; nec futura quasi nondum sit; sed semper est præsens; ergo non est proprium solius Dei. *Lib. 2. c. 15.*

Resp. Quidam dicunt quod duratio ævi est simplex & tota simul, non habens præteritum & futurum; nihilominus ipsum æviternum seu æternum B habet præteritum, & futurum, quantum ad affectiones; & ita proprium est solius Dei. Alii dicunt quod in omni duratione creata quoniam differt a durante, etiam habet esse possibile cum priori, & posteriori: sed distinguunt de priori, & posteriori. Quoddam enim est quod dicit durationis successionem, quoddam successionis durationem cum variatione, & innovatione. Primum est in ævo. Secundum in tempore, & hoc vult Anselmus expresse, & hoc credo probabilius, & patet responsio ad verbum Augustini. Ipse enim loquitur de priori & posteriori: quod quidem dicit innovationem, & variationem, & corruptionem. *Anselm. Monolog. 47. t. 3.*

C

Cujus Essentiæ comparatum nostrum Esse, non est. Dub. VI.

Videtur hoc falsum. Quia quod inest alicui substantialiter, non adimitur comparatione aliqua: sed esse est substantiale rei cuilibet: ergo, &c. Item ex comparatione ad Deum creatura melioratur, ut dicit Aug. ergo magis est quam si non comparetur: ergo, &c. *Lib. 7. conf. c. 11 tom. 1.*

Resp. Dupliciter est accipere talem comparationem. Uno modo secundum rationem influentiæ, & receptionis, & sic creatura ad Deum comparata est magis quam si non comparetur. Alio modo comparatur secundum habitudinem æquiparantiæ, & proportionis: & hoc modo verum est, quod nulla est ratio pro-

proportionabilis secundum conditionem veritatis, & nobilitatis Esse divini: & ideo quasi nihil est: non omnino in se, sed nihil a proportione, quia non potest inveniri aliqua proportio quantitativa.

Dicatur ergo quod semper fuit, est, & erit. Dub. VII.

Videtur, hæc verba non debere dici de Deo: quia dicunt diversa tempora: sed in Deo non cadit diversitas temporum.

Resp. Quidam voluerunt dicere quod actus isti non prædicant de Deo diversa tempora secundum essentiam, sed secundum concomitantiam: quia divinum Esse omnino invariatum, omne tempus concomitatur: sed hæc positio non solvit plene. Dicitur enim vere quod Deus fuit ante omne tempus: ergo concomitantiam non potest dicere. Ideo dicunt alij quod tempus consignificatum non est dispositio rei acceptæ, sive intellectæ, quando dicitur de Deo, sed solum modi intelligendi: quando vero de re mobili, utroque modo. Exemplum patet de masculino genere in lapide, & viro, quoniam in viro est ut dispositio rei acceptæ: in lapide, ut modus intelligendi solum. Sed hæc positio non videtur sufficiens: quia intellectus non ponit præteritum circa suum intelligere, quando intelligit Deum fuisse: ergo oportet quod ponat circa rem. Propter hoc notandum quod verba diversorum temporum aliter dicuntur de æterno, aliter de æviterno, aliter de temporali. Nam respectu temporalis important mutabilitatem, & successionem, & durationem. Secundum vero, quod de æviternis dicuntur, duo tantum important, successionem & durationem, sicut vult Hieronymus, * Augustinus, * & Anselmus. Secundum vero quod dicuntur de Deo, important solum durationem: unde dicitur: Deus fuit, quia ejus duratio non cœpit. Deus est, quia duratio ejus non interrumpitur. Deus erit, quia non desinit, nec corrumpitur. Proprie ergo loquendo non dicuntur de Deo, ut dicit Hieron. Large autem loquendo dicuntur, ut dicit Magister, & August. & ad hoc vadit opinio Magistri.

* ad Damas. ep. tom. 2.
* sup. Jo. go.
* lib. de Deo attributis.

Esse non est Deo accidens, &c. Dub. VIII.

Quæritur, quia cum Esse nec creaturæ sit accidens, (nulli enim omnino rei accidit esse) quomodo ergo per hoc notatur Deus differre a creatura.

Resp. Dicendum quod accidens dicit quid natum in alio esse, ab alio exire, & ab alio recedere. Accidens enim dicitur quod inest subiecto, ab illo trahit ortum, & propterea potest adesse, & abesse. In his tribus proprietatibus communicat esse creatum, licet non eodem modo omnino. Nam esse nostrum pendet ab alio sustinente, oritur ab alio efficiente. Creatura etiam nata est suum esse perdere: ideo, Esse ejus est quasi accidens non tamen vere accidens, quia cum pendeat a Deo, non pendet sicut a subiecto. Econverso est in Deo, & ideo dicit Hilarius quod esse non est accidens Deo: & hoc propter contrarias proprietates. Quia accidens natum est alii inesse, propter hoc dicit: subsistens veritas. Quia natum est ab alio exire, contra hoc dicit: manens causa. Quia natum est etiam ab alio recedere, contra hoc dicit: naturalis generis proprietas, quæ non dimittit esse.

Lib. de Trin.

Solus Deus habet immortalitatem. Dub. IX.

Quæritur, quomodo hic intelligatur immortalitas, cum hic dicat Aug. quod accipitur pro incommutabilitate: sed hoc non videtur conveniens. Mors enim non dicit omnem mutabilitatem, sed solum corruptibilitatem viventium: ergo non idem est dicere.

L. 1. de Trin c. t. tom. 3.

Resp. Sicut vita accipitur communiter & proprie, ita & mors, ita & immortalitas. Uno enim modo dicitur vita actus continuus, & internus, qui est a forma spirituali, & sic dicitur proprie, & sic immortalitas dicit vitam talem cum impossibilitate ad ejus privationem. Alio modo dicitur vita actus completus potentiæ, quæ est secundum rei

rei naturam, sicut dicitur aqua viva, A quæ habet operationem aquæ convenientem: & hoc modo importat repugnantiam ad corruptionem: & ideo debet dici secundum hanc vitam, immortale: quod est ita in actu completo quod nullo modo potest aliquam pejorationem recipere, & sic accipit Apost. & exponit Aug.

Nec vicissitudinis obumbratio. Dub. X.

Quæritur, quæ differentia sit inter vicissitudinem, & obumbrationem: & quæ convenientia, ratione cujus dicatur vicissitudo obumbrare.

Resp. Dicendum quod vicissitudo importat numerum vicis, & iste est B numerus cum interruptione: sed obumbratio dicitur per privationem actus lucis. Quoniam ergo actus formæ lux est, privatio ejus recte dicitur obumbratio: & quia vicissitudo ratione numeri dicit interruptionem: & ratione interruptionis dicit privationem: & ratione privationis obumbrationem, hinc est quod recte dicitur vicissitudinis obumbratio.

ARTICULUS I.

In hac parte ad evidentiam duarum primarum proprietatum, quas Magister primo assignat, sc. Veritatis, & Incommutabilitatis, duo principaliter quæruntur. Primo de ipsa Veritate. Secun- C do de Immutabilitate. De Veritate iterum quæruntur duo: Primo utrum Veritas sit proprietas divini Esse. Secundo, utrum sit ejus proprietas in summo, idest adeo quod non possit cogitari non esse.

QUÆSTIO I.

An Veritas sit proprietas divini Esse.

S. Th. 1. p. q. 18. art. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 19. q. 3.
Ricardus 1. Sent. d. 8. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 8. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 8. q. 3.

Rationes affirmativæ.

Quod Veritas sit proprietas divini esse ostenditur auctoritatibus, & rationibus.

Primo modo sic auctoritate Hieronymi ad Marcellam & habetur in litera: Solus Deus vere est, cujus essentiæ comparatum nostrum esse, non est: sed quod alicui soli convenit, est proprium illi: ergo Veritas est proprium divini Esse.

Item August. de vera Relig. Falsitas est in illis rebus, quæ imitantur illud unum, quo est unum, quidquid est, in quantum illud implere non possunt. Si ergo nulla creatura potest illud summe unum implere, veritas non est in aliqua creatura: sed in omnibus falsitas. *De vera Relig. c. 36. t. 1.*

Item August. in Soliloquiis, & de vera Rel. dicit, quod lux increata est ratio cognoscendi, & sola lux increata est veritas: ergo veritas est proprietas Dei solius. *Lib. 1. Soliloq. c. 8. t. 1. Et de ver. rel. c. 34. in fin. & 36. t. 1.*

Item * Anselmus in lib. de Veritate dicit quod omnia sunt vera, prima veritate: aut ergo intelligit effective, aut formaliter. Non effective, quia similiter omnia possunt dici bona, prima bonitate: ergo intelligitur formaliter: ergo non est alia veritas quam veritas increata: ergo si illa est, est in Deo, &c. ergo veritas est solius Dei proprietas. **Lib. de verit. c. 11. & 14 Aug. 36. de ver. Relig.*

Item rationibus probatur sic: Veritas & vanitas opponuntur: sed omnis creatura habet vanitatem, & permixtionem cum non esse, cum sit ex nihilo: & solus Deus hac caret omnino: ergo in solo Deo est veritas.

Item Veritas opponitur umbræ. Quod enim est umbra rei non habet veritatem: sed creaturæ sunt umbræ illius summi: ergo non habent veritatem in esse.

Item Veritas est qua aliquid est verum: sed veritas est vera, cum sit cognoscibilis: sed constat quod non alio quam se, quia alias esset abire in infinitum: sed quod est verum seipso, est verum per essentiam: ergo omnis veritas est vera per essentiam: sed sola veritas increata est vera per essentiam: ergo veritas est proprietas Dei solius.

Rationes negativæ

Contra: Si veritas est Dei proprietas: aut ergo veritas complexa, aut incomplexa. Non complexa, quia talis est cum compositione: in Deo autem non est compositio aliqua. Non in-

incomplexa, quia hæc convertitur cum ente: ergo cum entitas non sit Dei proprietas, pari ratione nec veritas erit.

Item verum æque commune est ut bonum, & quodam modo magis: sed bonitas non est Dei proprietas: ergo pari ratione nec veritas.

Item veritas est ratio discernendi Creatorem a creatura, & creaturam a creatura: sed quod est ratio discernendi & distinguendi, est diversum in diversis: ergo alia veritas est in Deo quam in creatura, & in una creatura quam in alia: ergo non est proprium solius Dei.

Lib. 2. c. 5. t. 1. Item Aug. in Soliloquiis. Verum est id quod est, ergo veritas est ipsa entitas: ergo non est proprium essentiæ: quia si sic, qua ratione dicitur: Veritas est proprietas essentiæ, posset dici econverso, cum omnino idem sint.

CONCLUSIO.

Veritas prout distinguitur contra impuritatem, dissimilitudinem, & obscuritatem, est proprietas divini Esse.

Resp. ad arg. Dicendum quod Veritas habet triplicem comparationem. Habet enim comparari ad subjectum quod informat, ad principium quod repræsentat, & ad intellectum quem excitat. In comparatione ad subjectum veritatis dicitur veritas actus, & potentiæ indivisio. In comparatione ad principium, dicitur veritas summæ veritatis & primæ repræsentatio, sive imitatio. In comparatione ad intellectum, dicitur veritas ratio distinguendi. Et in omnibus illis comparationibus dupliciter potest accipi veritas. Uno modo prout distinguitur contra falsitatem. Alio modo prout distinguitur contra permixtionem, secundum quod verum dicitur purum & impermixtum. Prout veritas dividitur contra falsitatem, quæ est privatio indivisionis, imitationis, expressionis, sic cum in creatura sit aliquo modo invenire & indivisionem, & imitationem, & expressionem, sic est veritas, non tantum in Creatore, sed etiam in creatura, & sic non assignatur Dei proprietas. Alio modo prout veritas dividitur contra permixtionem, sive impuritatem, sic est in solo Deo. Nam in solo Deo est indivisio pura non permixta alicui diversitati. In solo Deo est imitatio, & similitudo pura non permixta alicui dissimilitudini. Et in solo Deo est expressio luminis non permixti obscuritate. In creatura autem est indivisio, cum actus & potentiæ diversitate, & imitatio cum dissimilitudine. Est ulterius in ea expressio cum obscuritate, & ideo hoc modo est veritas divini esse proprietas, & sic accipit Magister, & Augustin. & Hieronym. *ut in tex.* Vocant enim verum esse quod nihil habet de possibilitate, nihil habet de vanitate, nihil de non entitate. Et ideo in Deo non cadit præteritio, & futuritio, quæ aliquo modo non entia sunt, & sic procedunt duæ primæ auctoritates, & rationes. *Corollarium.*

Ad illud vero quod obiicitur, quod non sit alia veritas quam æterna, quia ipsa sola facit intelligere, dicendum quod sicut color est objectum visus, & motivum visus (tamen non sine actu lucis) & differt ipsa a luce: sic dicendum quod veritas creata, quamvis non possit movere sine veritate increata, nihilominus est motiva suo modo, & alia veritas est ab illa. *Ad arg. pro parte affirmativa.*

Ad illud quod obiicitur de Ansel. quod omnia sunt vera veritate prima, dicendum quod verum de sui impositione dicit comparationem ad causam exemplarem, sicut bonum ad causam finalem. Sicut enim dicitur bonum ratione ordinis, sic verum ratione expressionis, & ratio exprimendi est ipsius exemplaris: sicut ergo cum dicitur de bonis creatis quod sunt bona bonitate increata, bonitas prædicat finem in ablativo, non formam, quia bonitas increata nullius creati est forma. Similiter cum dicitur quod omnia sunt vera veritate increata, ablativus dicit causam formalem exemplarem. Omnia enim vera sunt, & nata sunt se exprimere expressione illius summi luminis: quod si cessaret influere, cætera desinerent esse vera: ideo nulla veritas creata est vera per essentiam: sed per

per participationem, & per hoc patent ultima.

Ad arg. pro parte negativa. Ad illud vero quod obiicitur in contrarium quod non est proprietas, patet responsio: quoniam obiicit de veritate secundum quod habet oppositionem ad defectum falsitatis, non ad permixtionem possibilitatis: prædicto enim modo convenit non tantum Creatori, sed etiam creaturæ.

Ad illud quod obiicitur quod veritas est idem quod divina essentia, dicendum quod de ratione proprietatis in creatura sunt ista tria. Primum est quod convenit soli. Secundum est, quod est ratio innotescendi. Tertium est, quod differt ab eo cujus est proprietas. Duo prima sunt perfectionis. Ultimum vero imperfectionis, quia excludit simplicitatem: & ideo veritas dicitur divinæ essentiæ proprietas, non quia differat, vel sit inhærens divinæ essentiæ, sicut antecedens subjecto: sed quia soli convenit, & est ratio cognoscendi eam. Et hæc est causa quare econverso essentia non est proprietas veritatis, quia non est ratio innotescendi eam, sicut econverso. *Quæst. incidentalis.* Si autem quæras, cum idem significent essentia & veritas, quare unum est ratio cognoscendi alterum, & non econverso.

Ad hoc dixerunt aliqui quod quamvis idem significent essentia & veritas, tamen unum, scil. veritas est magis ratio cognoscendi ratione connotati. Sed hoc non potest stare, quia veritas nihil connotat. Dicendum ergo quod hoc est ratione modi significandi, & intelligendi.

Et notandum quod dupliciter est loqui de his nominibus. Uno modo ratione ejus quod nominant, seu significant: alio modo ratione ejus in quo significatur poni quod nominant. Unde differt dicere sensum, & sensum hominis: quia primo dicitur commune ad sensum hominis, & bruti: secundo, proprium hominis. Si ergo accipimus hujusmodi nomina secundum se, alia est ratio essentiæ, alia veritatis: quoniam essentia dicit quid, veritas conditionem entis. Cum vero essentiam & veritatem trahimus ad Deum, quamvis idem sint, tamen ratione generalium significatorum, unum accipitur, ut proprietas alterius, & non est ibi sinonymia, nec sunt nomina sinonyma: sed manet ratio subjecti, & proprietatis secundum modum significandi, & manet etiam secundum modum intelligendi. Quia per essentiam in creatura intelligimus essentiam in Creatore: & per veritatem creaturæ intelligimus veritatem increatam. Unde sicut veritas creata est proprietas & ratio cognoscendi essentiam creatam, sic veritas increata secundum rationem significandi & intelligendi est ratio cognoscendi & intelligendi essentiam increatam.

QUÆSTIO II.

An Divinum Esse sit adeo verum, quod non possit cogitari non esse.

Alex. Alensis 1. p. q. 3. Membro 2. & 3.
Guill. Altisiodorensis lib. 1. Sent. c. 1.
S. Th. 1. p. q. 2. art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 2. q. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 3. q. 2.
Richardus 1. Sent. d. 3. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 2. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 3. q. 1.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 3. q. 1. art. 2.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 3. q. 4.

Utrum hæc proprietas conveniat Deo in summo, id est utrum divinum, Esse, sit adeo verum, quod non possit cogitari non esse. Fundamenta.

Et quod sic videtur per Anselmum, *in Prof. cap. 2. 4. & 5. t. 3.* qui dicit quod Deus secundum communem animi conceptionem, est quo nihil majus cogitari potest. Sed majus est quod non potest cogitari non esse, quam quod potest: ergo cum Deo nihil majus cogitari possit, divinum esse ita est quod non potest cogitari non esse.

Item Damasc. dicit quod cognitio essendi Deum nobis naturaliter est impressa: sed naturales impressiones non relinquunt, nec assuescunt in contrarium: ergo veritas Dei impressa menti humanæ est inseparabilis ab ipsa: *1. de ort. fid. cap. 1. & 3.*

ergo non potest cogitari non esse. A

ITEM major est veritas in esse divino quam in aliqua dignitate: sed aliqua dignitas ita est vera quod non est ei contradicere corde, ut, Omne totum est majus sua parte, & similia. Unde non potest cogitari non esse: ergo multo fortius hoc erit verum dicere de prima veritate.

Aug. l. 1. Soliloq. cap. 8. 13. & 15. in princ. t. 1. ITEM intellectus noster nihil intelligit nisi per primam lucem, & veritatem: ergo omnis actio intellectus quæ est in cogitando aliquid esse, est per primam lucem: sed per primam lucem non convenit cogitare primam veritatem non esse: ergo, &c.

ITEM quod non convenit enuntiare, hoc non convenit cogitare: sed B non convenit enuntiare primam veritatem non esse: ergo nec cogitare. Probatio mediæ, omnis sermo enuntiativus asserit se esse verum; Unde sequitur: Si homo est asinus, hominem esse asinum, est verum: sed omne quod ponit veritatem, ponit primam veritatem, quia omnis veritas infert illam: ergo omnis sermo asserit primam veritatem esse: ergo, &c.

Arist. 1. Periher. cap. 4. ITEM omnis sermo enuntiativus, aut affirmativus est, aut negativus; sed affirmativus affirmat hoc de hoc, quia sequitur, si est ens quod est hoc, est ens quod non est hoc: quia cum dico ens hoc, dico ens limitatum, C finitum & arctatum: & tali posito, ponitur ens summum; ergo omnis sermo affirmativus circa creaturam infert Deum.

ITEM negativus similiter; quia nullus sermo est magis negativus quam iste; Nulla est veritas. Sed Augustin. *lib. 1. c. 2. & 25. tom. 1.* in Soliloq. probat quod sermo iste ponit primam aliquam veritatem esse; quia si nulla veritas est, verum est nullam veritatem esse, & si hoc est verum, aliquid est verum; & si aliquid est verum, aliqua veritas est; ergo, &c.

Ad oppositum. 1. SED contra; Damasc. dicit; * In tantum prævaluit perniciosa hominum malitia, ut dicat Deum non esse, secundum illud Psalmi; * Dixit insipiens, &c.

** ubi sup. c. 2. & 3.* ** Psal. 13*

2. ITEM idolatra dicit quod non est alius Deus nisi idolum, & hoc credit, & cogitat; sed constat idolum non esse Deum; ergo, &c.

3. ITEM omne illud, quo intellecto non esse, potest aliquid intelligi, potest cogitari non esse. Sed dicit Boetius in libro de hebdomadibus, quod intellecto per impossibile summum bonum non esse, adhuc potest aliquid intelligi rotundum, & album; ergo similiter in summo vero, & sic poterit cogitari non esse. *Lib. de hebdom. in medio.*

4. ITEM illud quod maxime nos latet, de facili potest cogitari non esse; sed veritas divini esse est hujusmodi, quia Deus habitat lucem inaccessibilem; ergo, &c.

5. ITEM quæro, quid est dicere, Deum non posse cogitari non esse? Si quia non potest aliquo modo cogitari, nec vere nec false, illud est manifeste falsum. Si quia non potest vere, similiter nec anima, nec cælum, &c. hujusmodi.

6. ITEM quod contingit exprimere, contingit & cogitare; sed contingit exprimere divinum esse non esse; ergo & cogitare. Quod contingat, hoc patet, cum dicitur in speciali: Deus non est; & in generali, nihil est; & quod neutra istarum inferat Deum esse, patet, quia oppositum non infert oppositum; & quod nihil infert; quælibet autem istarum nihil ponit.

CONCLUSIO.

Deum esse est adeo verum, quod non potest cogitari non esse.

RESP. ad arg. Dicendum quod aliquid cogitare non esse, est dupliciter. Aut in ratione falsi, sicut cogito de hac; homo est asinus; & hoc cogitare nihil aliud est quam quid est quod dicitur, intelligere; hoc modo potest cogitari non esse veritas divini Esse.

Alio modo est cogitare cum assensu, sicut cogito aliquid non esse, & credo non esse: & hoc modo aliquid cogitare non esse quod est, potest venire aut ex defectu intelligentis, aut ex defe- *Prima conclusio.*

defectu intelligibilis. Defectus autem intelligentis est cæcitas vel ignorantia: ob quam, quia ignorat rem, ideo cogitat ipsam non esse. Convenit autem dupliciter esse cogitationem de aliquo ente, videlicet si est, & quid est. Intellectus autem noster deficit in cogitatione divinæ veritatis, quantum ad cognitionem quid est, tamen non deficit quantum ad cognitionem, si est. Unde Hugo: Deus ab initio sic cognitionem suam in homine temperavit, ut sicut nunquam quid esset poterat ab homine comprehendi, ita nunquam quia esset, poterat ignorari. Quia ergo intellectus noster nunquam deficit in cognitione Dei si est, ideo nec potest ignorare ipsum esse, similiter non cogitare non esse. Quia vero deficit in cognitione quid est, ideo frequenter cogitat Deum esse, quod non est sicut idolum, vel non esse quod est, sicut Deum non justum: & quia qui cogitat Deum non esse quod est, ut non justum, per consequens cogitat ipsum non esse: ideo ratione defectus intellectus, Deus potest cogitari non esse, sive summa veritas, non tamen simpliciter, sive generaliter, sed ex consequenti, sicut qui negat beatitudinem esse in Deo, negat eam esse. Hoc autem modo procedunt rationes probantes quod aliquis intellectus cogitat, vel cogitari potest, divinum Esse non esse.

lib. 1. de sacr. p. 3. cap. 1.

Secunda conclus.

Alio modo potest cogitari aliquid non esse propter defectum a parte intelligibilis, & hujusmodi defectus potest esse dupliciter. Aut defectus præsentiæ: aut defectus evidentiæ. Defectus præsentiæ, ut pote, quia non semper, quia non ubique. Aut quia quamvis semper, & ubique, non ubique totaliter. Quia non semper est, aliquando est, aliquando non: & ideo aliquando vere potest cogitari non esse. Similiter de eo quod non est ubique, quia eadem ratione qua potest cogitari non esse hic, potest cogitari non esse alibi. Similiter de eo quod secundum partem adest, secundum partem abest. Deus autem est semper & ubique, & totus semper & ubique: ideo A non potest cogitari non esse. Hanc rationem assignat Anselmus in libro contra insipientem: Non solum propter defectum præsentiæ, potest cogitari aliquid non esse: sed etiam propter defectum evidentiæ, quia non est evidens in se, nec est evidens in probando. Sed divini Esse veritas est evidens & in se, & in probando. In se, quia sicut principia cognoscimus in quantum terminos: & quia causa prædicati clauditur in subiecto, ideo seipsis sunt evidentia, sic & in proposito. Nam Deus sive summa veritas est ipsum esse, quo nihil melius cogitari potest: ergo non potest non esse, nec cogitari non esse. Prædicatum enim clau- B ditur in subiecto. Nec tantum habet evidentiam in se: sed etiam ex probatione, quoniam divinam veritatem esse, probat & concludit omnis veritas & natura creata: quia si est ens per participationem & ab alio, est ens per essentiam & non ab alio. Probat etiam ipsam, & concludit omnis intelligentia recta, quia omni animæ ejus cognitio est impressa, & omnis cognitio est per ipsam. Probat iterum ipsam, & concludit omnis propositio affirmativa: omnis enim talis aliquid ponit: & aliquo posito ponitur verum: & vero posito ponitur veritas quæ est causa omnis veri. Propositio autem negativa non infert ipsam nisi sophi- C stice, ut dicunt. Unde ex hoc quod est nihil esse, vel nullam veritatem esse, non contingit concludere, nec inferre veritatem esse. Hæc enim propositio: nihil est, destruit omnem veritatem. Et ideo ad ipsam non sequitur aliqua affirmativa, & hæc est vera: si nihil est, nulla propositio est, nec aliquid. Augustinus autem tale argumentum non facit approbando, sed inquirendo.

Tertia conclus. cum ratione.

in princ.

Hoc verũ est concipienti terminos sub rationibus, propriis ut Deus Vide Sco. d. 2. q. 2. Rich. d. 3. q. 2. Tho. 1. l. q. 2. a. 1. non autem si termini concipiãtur a nobis, sicut nunc.

Concedendum est ergo quod tanta est veritas divini Esse, quod cum assensu non potest cogitari non esse, nisi propter ignorantiam cogitantis, qui ignorat quid est quod per nomen Dei dicitur. Et concedendæ sunt rationes ad hoc, licet aliquæ sint sophisticæ.

1. Ad illud ergo quod obiicitur in A contrarium in tantum prævaluit, &c. dicendum quod Damasc. loquitur de cogitatione quæ venit ab excæcatione, quod patet ex ipso verbo ejus, cum dicit, malitia.

2. Similiter ad illud de idolo dicendum quod ideo errat, quia ignorat quid sit, unde non cogitat Deum non esse in universali.

3. Ad illud quod obiicitur, quod intellecto Deo non esse, possunt alia esse intelligi, dicendum quod Boetius loquitur de intellectu quo per impossibile aliquid cogitamus, sed non assentimus.

4. Ad illud quod obiicitur quod maxime nos latet, patet responsio, quod B maxime nos latet quid est: sed tamen maxime patet, si est.

5. Ad illud quod obiicitur, quid est dicere divinam Veritatem non posse cogitari non esse: dicendum quod aliquis non potest credere quod Deus non sit, dummodo utatur ratione. Non sic de creaturis. Quia etsi certum est, unam creaturam esse uni, non tamen omnibus, quia non est veritatis tantæ, ut se omnibus offerat æqualiter, sicut prima veritas.

6. Ad illud quod obiicitur. Quod convenit exprimere, convenit & cogitare, dicendum quod potest accipi, *cogitare*, generaliter pro actu mentis, sive errantis, sive non: sive assentientis, C sive non: & tunc est illud verum: vel pro cogitatione cum assensu, tunc est falsum: quia dignitatibus, id est, propositionibus per se notis contingit rationem contradicere quantum ad exterius, non tamen quantum ad interius,* ut dicit Philosophus in libro Posteriorum.

* 1 *Poster. sed clarius ex 4. Metaph.*

ARTICULUS II.

Consequenter secundo loco est quæstio de secunda proprietate divini Esse, scilicet Immutabilitate. De qua duo quæruntur. Primo quæritur utrum Immutabilitas sit in Deo. Secundo utrum sit proprietas Dei.

QUÆSTIO I.

An Deus sit immutabilis.

Alex. Alensis 1. *p. q.* 4. *Memb.* 1.
S. Thom. 1. *p. q.* 9. *art.* 1.
Scot. 1. *Sent. dist.* 8. *q.* 5.
Henric. in sum. art. 30. *per totum.*
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 8. *p.* 3. *q.* 1.
Richard. 1. *Sent. dist.* 8. *art.* 2. *q.* 1.
Durand. 1. *Sent. dist.* 8. *q.* 3.
Francisc. de Mayr. 1. *Sent. dist.* 9. *q.* 2.
Gabr. Biel. 1. *Sent. dist.* 8. *q.* 7.

Quod immutabilitas sit in Deo, ostenditur hoc modo: Omnis mutatio, aut est secundum substantiam, aut secundum accidens: sed Deus non mutatur secundum substantiam, quia omne tale est corruptibile: Deus autem, sive divina substantia, cum non habeat principium, est incorruptibilis: ergo, &c. *Fundamenta. Ex 5. physic. cont. 1.*

Item nec secundum accidens, quia in Deo non est accidens: ergo nulla in eo est mutatio.

Item omne quod mutatur, per prius est in potentia quam in actu, & in tali differt actus a potentia: sed Deus est purus actus: ergo nullo modo mutatur.

Item fiat deductio Richardi: Omnis mutatio, aut est in statum meliorem, aut deteriorem, aut parem: sed nullo istorum modorum mutatur divina natura, quia non in meliorem, quia verissime est. Non in deteriorem quia a semetipsa est. Non in æqualem, quia perfecta est: ergo nullo modo convenit divino Esse mutabilitas. *Lib. 2. de Tri. cap. 3.*

1. Contra: per Sapientiam: Omnibus mobilibus mobilior est sapientia: ergo, &c. Si dicatur quod sapientia dicitur mobilis per causam eo quod facit alia moveri. *Ad opp. Sap. 7.*

Contra: Nihil dat quod non habet: sed Deus dat omnibus motum: ergo motus, vel mutatio maxime est in Deo.

2. Item omne quod nunc est aliquid quod non fuit prius, est mutatum: sed filius Dei homo est, ab æterno autem non fuit homo: ergo est mutatus. Si dicas

dicas quod homo prædicatur de filio Dei, non per inhærentiam, sed per unionem: & unio est relatio, & relatio advenit sine mutatione, ut de nummo fit pretium, ut dicit Aug. in 5. de Trinitate.

Aug. l. 3. c. 16. t. 3.

CONTRA: Ambrosius ita arguit contra hæreticum, qui posuit filium ex tempore genitum a Patre: Quia si hoc, tunc factus est de non Patre, Pater: ergo mutatur: ergo similiter in proposito.

Ambros. de fi. ad Grat. l. 1. cap. 5. in med.

3. ITEM quicunque de non agente fit agens, mutatur mutatione quæ est ab otio in actum: sed Deus de non creante factus est creans: ergo est mutatus. Si dicas quod Deus de non agente fit agens, non propter mutationem sui: sed propter mutationem effectus producti, sicut Sol de non illuminante fit illuminans.

CONTRA: Non quia creatura est, ideo Deus creat: sed quia Deus creat, creatura fit, sive producitur. Per prius est ergo Deum agere quam creaturam fieri: ergo cum posterius non sit causa prioris, non quia creatura fit de non ente ens, Deus fit de non creante, creans: sed econverso, & ita mutatio est ratione agentis, non effectus.

4. ITEM Deus aliquid vult quod prius non voluit, quia ex tempore voluit creare, quod non voluit ab æterno: sed quicunque vult aliquid quod non prius voluit, mutatus est: ergo, &c.

SI TU DICAS quod ab æterno voluit creare mundum in illo instanti, sicut ego volo audire Missam cras.

CONTRA: Voluntas Dei est causa rerum proxima, & immediata, sed posita causa proxima & immediata, ponitur effectus: ergo si ab æterno voluit, ab æterno mundus fuit.

CONCLUSIO.

Deus cum sit simplex, æternus, purus actus, & immensus, est immutabilis.

Libro de consol. Philos. met. 9. l. 3 Coroll.

RESP. ad arg. Dicendum quod sicut dicit Boetius, Deus stabilis manens dat cuncta moveri, unde divina Essentia est immutabilis. Non enim mutatur loco

A quia ubique est. Non tempore, quia æternitas simul est. Non forma, quia purus actus est. Unde mutationem secundum formam tollit simplicitas, secundum tempus tollit æternitas, secundum locum tollit immensitas. Et ideo in Deo est summa stabilitas, & inde omnis motus causalitas. Quia sicut probat Augustinus, & vult Philosophus: Omnis motus procedit ab immobili, ut cum movetur manus stat cubitus, & movetur cubitus stante humero: quia ergo Dei sapientia est stabilis, ideo omnia movet.

Aug. l. 8. de Gen. ad litt. c. 21. t. 3. Arist. de incessu ani. et d. motibus anim.

1. QUOD obiicitur, ergo de sapientia quod dicitur mobilis, dicendum quod mobile dicitur active de ea, quia facit motum non passive, sicut sensibile de animali.

B

Arist. 7. phy. cont. cap. 1.

Et ad illud quod obiicitur, nihil dat alteri quod non habet, dicendum quod triplex est aliquid habere, scil. formaliter, exemplariter, causaliter, & quolibet istorum modorum, quod habet dare potest. Primo autem modo non habet Deus motum: sed secundo, & tertio sic.

2. AD illud quod obiicitur de relatione, dicendum quod relatio cum dicitur de novo, de necessitate ponit mutationem in altero extremorum: nec oportet quod in utroque: ideo ista relatio quæ est personæ ad personam, ponit mutationem in altera personarum: & una mutata, mutatur & reliqua, quia eadem sunt essentia: ideo de necessitate si de non patre fieret pater, mutaretur. Relatio autem essentiæ ad essentiam, non de necessitate ponit mutationem, nisi in altero extremorum. Quia cum diversæ sint Essentiæ, potest una mutari altera non permutata: ideo in relatione ad creaturam semper intelligitur in creatura facta mutatio, non in Deo. Tamen proprie loquendo, sicut alibi patebit, Deus non refertur ad creaturam, nisi secundum dici, & modum loquendi. Posset tamen aliter dici, sicut supra tactum est simile, quia relatio personalis dat personæ existere, non sic autem relatio ad creaturam, & ideo sequitur, si incipit esse pater, incipit esse. Non autem sequitur hic: Deus incipit esse homo, igitur incipit

C

Dis. 30. quæst. 3.

Dis. 28. quæst. 2.

 esse,

esse, & ideo bene valet argumentum A Ambrosii quod si pater incepisset gignere quod esset mutatus, quia incepisset esse, non quia ab uno statu in alterum mutatus esset.

3. Ad illud quod obiicitur, quando de non agente, &c. dicendum quod est agens quod est sua actio, & est agens quod non est sua actio. Agens quod non est sua actio sic agit quod inter ipsum, & effectum cadit medium quod disponit ipsum, & tale agens nunquam fit agens de non agente quin mutetur, quia novum quid sibi advenit. Sed agens quod est sua actio, agit seipso, & ideo inter ipsum, & effectum non cadit aliquod medium ipsum disponens: & ideo cum de non agente fit agens, B quia nihil novum sibi accidit, ideo non mutatur: tale agens Deus est.

4. Ad illud quod obiicitur de voluntate, dicendum quod causa proxima, & immediata dicitur tripliciter. Aut respectu substantiæ, aut dispositionis, aut actus. Respectu substantiæ, cum inter eam & effectum non cadit alia substantia media causans. Respectu dispositionis, cum non additur nova dispositio ad effectum producendum. Respectu actus, quando actui conjungitur. Dico ergo quod Dei voluntas fuit causa proxima, & immediata ab æterno respectu substantiæ & dispositionis, & non respectu actus, quia actui non conjungitur voluntas, nisi pro tem- C pore in quo vult agere, ut patet cum dicitur: volo cras legere, voluntas non copulatur actui, nisi pro tempore crastino.

QUÆSTIO II.

An solus Deus immutabilis sit.

Alexander Alensis 1. p. q. 4. Membro 3.
S. Th. 1. p. q. 9. art. 2.
Et 1. Sentent. dist. 8. q. 3. art. 1. & 2.
Scotus in Reportatis 1. Sent. dist. 8. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 8. p. 3. q. 2.
Richardus 1. Sent. d. 8. art. 2. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 8. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 8. q. 7.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 8. q. 2. dub. 1.

Fundamenta. Utrum Immutabilitas sit divinæ Essentiæ proprietas, ita quod nulli creaturæ conveniat. Et quod sic videtur. Quia dicitur de Deo quod solus habet immortalitatem. Et Augustinus dicit contra Maximinum: In omni natura mutabili nonnulla mors est ipsa mutatio: ergo si solus Deus habet immortalitatem, solus habet immutabilitatem. *1. Tim. 6.* *Aug. l. 3. c. 12. & 6.*

Item omne vertibile est mutabile: sed omnis creatura est vertibilis. Unde Damascenus: Omne quod a versione incipit, in versionem tendit, &c. *Lib. de orth. fide lib. 1. c. 3.*

Item omne quod sibi relictum in nihilum cedit, quantum est de se est mutabile: sed omnis creatura est hujusmodi. Unde Gregorius: Cuncta in nihilum tenderent nisi manus Conditoris ea retineret: ergo, &c. *Super Job Mor. lib. 16. c. 18.*

Item nullum accidens de se habet stabilitatem: sed esse omni creaturæ accidit, sicut dicit Hilarius, & habetur in littera, quia ab alio venit: ergo omnis creatura quantum ad esse est instabilis. *Lib. 7. de Trin.*

Item Omne vanum est subiectum variabilitati: sed omnis creatura vana, cum sit ex nihilo: (Unde dicitur: Vanitati subiecta est creatura, &c.) ergo si omnis creatura vana, nulla immutabilis est. *Rom. 8.*

Item omne mutatum habet in se mutabilitatem: sed omnis creatura facta est: ergo omnis creatura mutata: ergo nulla immutabilis.

Ad opp. 1. Contra: Immutabilitas, non dicitur nisi tripliciter. Dicitur enim immutabilitas, aut invariabilitas, aut incorruptibilitas, aut invertibilitas. Ostenditur autem, quod invariabilitas conveniat creaturis, utpote principiis. Nam Aug. ostendit in 12. confess. quod materia informis est invariabilis. Quia quod caret forma, caret ordine: & quod caret ordine, caret vicissitudine: ergo variatione. Auctor autem sex principiorum dicit hoc de forma, quod est in simplici & invariabili Essentia consistens. *Aug. c. 1. tom. 1.* *Gilber. Porretanus lib. sex principiorum, cap. 7.*

2. Item videtur quod invariabilitas conveniat beatis: quia ubi perfecta beatitudo, ibi nulla deperditio: & ubi hæc, nulla variatio est.

3. Item variatio attenditur sicut di-

cit

Aug. de Genes. ad lit. lib. 8. c. 20. t. 3. cit August. super Genes. ad literam, aut secundum locum, aut secundum tempus: sed aliqua creatura caret determinato loco & tempore, ut universale quod est semper, & ubique, & cœlum Empyreum quod est extra tempus: & locum: ergo, &c.

4. ITEM si immutabilitas dicatur incorruptibilitas, idem ostenditur: nam omnis corruptio naturalis venit ex contrarietate, sicut dicit Philosophus in lib. de morte, & vita: sed multæ creaturæ carent contrarietate: ergo & corruptibilitate. *Cap 1.*

5. ITEM omnis corruptio est in aliquid prius se, quia corruptio naturalis in aliquid est: sed principia non habent aliquid prius, utpote materia: ergo sunt incorruptibilia.

6. ITEM omne perpetuum est incorruptibile: sed aliqua creatura naturaliter est perpetua: ergo, &c. Minor probari potest sic: Perpetuitas est de ratione imaginis. Unde August. Non esset anima imago, si mortis termino clauderetur: cum ergo anima naturalis sit imago: ergo naturaliter est immortalis sive perpetua. *Aug. l. 14 de Tri. c. 4. to. 3.*

7. ITEM ostenditur quod creatura sit invertibilis, sic Vertibilitas est in non esse: sed nihil est quod creaturam aliquam possit vertere in non esse, quia a se non vertitur, cum nihil se corrumpat: ab alio non, quia actio creaturæ in id terminatur, ex quo incipit: sed nullius creaturæ actio incipit ante esse: ergo, &c. Præterea, distantia infinita est inter esse creaturæ, & nihil: sed inter extrema in infinitum distantia non potest fieri mutatio per virtutem finitam: ergo nihil potest cedere in nihil, nisi Deo faciente.

8. ITEM vertibilitas dicitur per corruptionem in non esse omnino: sed nihil quod corrumpitur cedit omnino in non ens: ergo nullum corruptibile vertibile solum. SI TU DICAS, quod invertibilitatem non habet creatura per naturam, sed per gratiam. CONTRA: Quod omnibus inest, est naturale, quoniam gratia, speciale est: sed naturale est quod est idem apud omnes: sed fere omnis creatura est invertibilis, quia A nulla redigitur in nihilum: ergo hoc naturale.

9. ITEM ostenditur quod nec per gratiam, quia gratia est perfectio naturæ: ergo quod repugnat naturæ, non datur per gratiam: ergo si invertibilitas est contra naturam creaturæ: ergo non datur per gratiam.

10. ITEM obiicitur de illa gratia, quia si est creatura, est vertibilis: si ergo conveniat ei invertibilitas, oportet quod per aliam gratiam, & sic erit abire in infinitum. Si ergo oportet stare, patet quod non per gratiam. Si dicas quod gratia illa non dicitur habitus: sed Deus gratis conservans, hoc nihil est, quia sine Deo operante nulla creatura operatur: ergo sicut nulla creatura est invertibilis nisi per gratiam, B si nulla creatura operatur nisi per gratiam: ergo nulla operatio est naturalis, quod stultum est dicere.

CONCLUSIO.

Invariabilitas, & immutabilitas per se, est proprium ipsius Dei.

RESP. ad arg. Dicendum quod immutabilitas dicitur per privationem mutabilitatis. Mutatio autem dicitur tripliciter. Uno modo ab ente in ens, & hæc est mutatio secundum accidens, & dicitur variatio. Alio modo ab ente simpliciter in ens potentia, sive se- C cundum quid, & hæc est mutatio secundum formam, & dicitur corruptio. Alio modo est mutatio ab ente in simpliciter non ens, & hæc est secundum totam rei substantiam, & dicitur versio. Secundum hoc intelligendum quod immutabilitas dicitur tripliciter. Uno modo invariabilitas, alio modo incorruptibilitas, & tertio modo invertibilitas. Si ergo immutabilitas dicatur invariabilitas, sic dico quod in nulla omnino est creatura, neque per naturam, neque per gratiam: nam omne creatum, aut est accidens, aut habet accidens, & ita variabile. Sic accepta immutabilitas proprie proprium ipsius Dei est. Si autem dicatur immutabilitas, incorruptibilitas, sic dico quod in *Immutabilitas quot modis sumatur.*

Concord. S. Thom. 1. p. q. 9. art. 2. & q. de pote. q. 5. a. 1. 2 & 3. l. 2. contra Genesi cap. 39

in aliquibus est creaturis. In quibusdam per naturam, utputa in simplicibus. In quibusdam per gratiam, utputa in glorificatis corporibus. Nec sic est proprie proprium divinæ essentiæ. Si vero tertio modo dicatur immutabilitas, sic omnibus creaturis inest per gratiam, nulli autem per naturam nisi soli Deo. Invertibile enim per naturam est quod ex seipso habet ut possit stare: hoc autem est in quo nulla est vanitas, vel varietas, & in quo omnino nulla est essentiæ mutatio, nec ad esse, nec ad non esse, & hoc est solum æternum: Ideo hæc invertibilitas est in solo Deo, & est propriæ proprium ejus. Invertibilitas autem per gratiam, inest omnibus, vel pluribus creaturis, quia Deus sua gratuita bonitate cætera continet, ne in nihil cedant: & loquor de creaturis quæ dicunt quid completum, & per se existens.

Concedendum ergo quod immutabilitas prout privat variationem secundum accidens, quantum ad naturam & potentiam, solius Dei est. Similiter ut privat mutationem in non esse secundum actum & potentiam, quantum est de natura, solius Dei est, licet per gratiam conveniat multis creaturis: & sic procedunt rationes ad primam partem, unde concedendæ sunt.

1. Ad illud ergo quod obiicitur in contrarium quod principia rerum sunt invariabilia, dicendum quod verum est, si considerentur secundum essentiam abstractam: sed si considerentur secundum esse naturæ, sic de necessitate habent accidentia conjuncta, & possunt variari: variatio autem accidentalis respicit esse.

2. Ad illud quod obiicitur quod in beatis non potest esse variatio, dicendum quod verum est quantum ad substantiam præmii, sive quantum ad præmium substantiale: cadit tamen quantum ad conversionem ad inferius, tum quantum ad affectiones, sicut patet in angelis, tum quantum ad actiones. Unde beati erunt agiles, & poterunt moveri.

3. Ad illud quod obiicitur de universali, & Empyreo, dicendum quod

A utrunque recipit variationem: sed universale ratione ejus in quo est, quia moventibus nobis, moventur ea quæ in nobis sunt: Empyreum vero ratione contenti. Potest enim aliquid continere quod non continet, & aliquid non continere quod continet.

4. 5. Ad illud quod obiicitur de incorruptibilitate, dicendum sicut prætactum est, quod convenit creaturis: aliquæ enim creaturæ sunt ita simplices, & ita bona conjunctione conjunctæ, quod nulla cadit in eis contrarietas, nec est in eis major ratio corruptionis quam in principiis. Unde sicut principia non sunt resolubilia in aliquid, tamen cederent in nihil si sibi relinque-

B rentur, sic intelligendum in aliquibus substantiis. Unde non est dicendum quod sit verum quod omne compositum sit resolubile secundum rem: sed sicut dicit Anselmus, est resolubile re, vel intellectu. Unde concedendæ sunt rationes ad hoc inductæ. *lib. de incarn. cap. 2.*

6. 7. 8. Ad illud vero quod obiicitur de vertibilitate, dicendum quod quælibet creatura vertibilis est per naturam, si sibi relinquatur. Si quæritur causa hujus, dicendum quod hujus versionis cum sit defectus purus, non est reddenda causa efficiens, vel reducens in non esse: sed solum deficiens. Propter quod notandum quod natura dicitur naturalis origo. Origo autem creaturæ & est

C ex nihilo, & est ex suis principiis: secundum hoc dupliciter dicitur aliquid ipsi creaturæ naturale, vel quia inest ei ex eo quod est ex nihilo, vel quia inest ei ex eo quod est ex suis principiis. Et quia nihil nullius est causa efficiens, sed deficiens, ideo proprietates quæ insunt creaturæ, ratione ejus quod est ex nihilo, non sunt positiones, sed defectus, nec sunt a virtute, sed a defectu virtutis: nec habent causam efficientem, sed deficientem: & tales sunt, vanitas, instabilitas, vertibilitas. Si ergo quæritur a quo est, vertibilis creatura, dico quod non ab aliquo efficiente, sed per defectum in seipsa. Secundum autem quod naturale dicitur inesse rei per propria & intrinseca principia,

pia, sic non dicuntur naturaliter inesse privationes, vel defectus, sed habilitates: & ideo hoc modo accipiendo naturale, nulla creatura est vertibilis in non esse: nec tamen dicitur invertibilis naturaliter, quia naturale est in quod potest natura: sed principia rei non possunt in rei conservationem, nec conservationen sui, & ideo invertibilitas non est hujusmodi naturalis. Nec tamen est contra naturam, immo est ei consona: quia omnis natura appetit salvari, quamvis ex se non possit, & maxime illa creatura quæ appetit beatificari, & hæc est illa quæ ad Dei imaginem facta est. Et quia desiderium naturæ non est frustra, ubi deficit natura, supplet Dei gratuita influentia. Et sic patet quod vertibilitas inest per naturam: sed invertibilitas per gratiam.

A

B

9. Ad illud quod obiicitur de comparatione gratiæ ad naturam, intelligendum est quod gratia dicitur adiutorium veniens a superiori, respectu ejus quod est supra posse naturæ. Hoc autem adiutorium est duplex: aut respectu esse simpliciter, aut respectu esse perfecti. Si respectu esse simpliciter, ut puta conservationis esse, quia nulla principia cum sint vana, de se possunt seipsa conservare, sic non est mediante aliquo habitu infuso, vel dato. Et quia respicit esse, quod esse est commune omnibus, ideo hæc gratia est omnibus communis. Unde hæc est gratia habens modum naturæ, & hæc est gratia qua dantur cætera vertibilia. Alio modo dicitur gratia adiutorium respectu perfecti esse, & quia perfectio esse est in his quæ ad beatitudinem ordinantur, respicit bene esse, vel esse quod non est omnium: ideo hæc, est habitus specialis aliquorum non omnium, & hæc est gratia per modum gratiæ. Ex his patet quod obiicitur de gratia. Obiicit enim secundum quod gratia est specialis habitus divisus contra naturam, & sic dicit aliquid de novo creatum, sed gratia prædicto modo, non.

C

10. Et ex hoc patet ultimo obiectum: quia gratia dicitur adiuctorium respectu ejus, quod est supra posse naturæ: & quia conservatio principiorum est supra posse naturæ, non autem egressus actionum, immo infra, ideo patet, &c.

DIST. VIII. PARS II.

De Simplicitate divinæ Essentiæ, vel Naturæ.

Eademque sola proprie, ac vere simplex est.

Hujus Partis Textum supra videre licet.

Expositio Textus.

Supra ostendit Magister duas proprietates divinæ Essentiæ, scilicet veritatem, & incommutabilitatem. Hic ostendit simplicitatem divinæ essentiæ vel naturæ. Et habet hæc pars tres partes. In prima ostendit quod proprie est simplex. In secunda quod vere, ibi: *Hic diligenter notandum est, cum dicat August.* &c. In tertia quod summe, ibi: *Hujus autem Essentiæ simplicitas.* Prima iterum pars habet tres partes. Primo proponit quod proprie est simplex. Secundo ostendit quod non convenit naturæ corporali, ibi: *Ut autem scias quo modo simpliciter*, &c. In tertia quod non convenit naturæ spirituali, ibi: *Creatura quoque spiritualis*, &c. Similiter pars in qua ostendit quod est vere simplex, habet tres partes. In prima ostendit quod in Deo est pure multiplicitas nominum. In secunda ostendit quod in eo non est diversitas, prædicamentorum, ibi: *Quod autem in natura divina nulla sit accidentium, &c.* In tertia concludit quod nomina prædicamentorum in divinis non possunt dici proprie & etiam nomen primi prædicamenti, ibi: *Unde nec proprie dicitur substantia*. Similiter tertia pars in qua ostendit quod est summe simplex, habet tres. Primo enim ostendit quod tanta est ibi simplicitas, quod nulla est ibi rerum diversitas. Secundo quod cum hac simplicitate stat personarum pluralitas, ibi: *Et cum tantæ simplicitatis*, Divisio.

tatis, &c. Tertio vero, & ultimo epilogat quod ostensa est in divina Essentia triplex proprietas, ibi: *Ecce quanta est identitas*.

Eademque sola. Dub. I.

In Parte ista circa literam incidit hæc quæstio de ordine. Cum enim compositio in creatura sit ratio & causa mutationis, simplicitas est causa immutabilitatis: quia si affirmatio sit causa affirmationis, & negatio causa negationis: ergo cum causa sit ante effectum, debuit primo Magister ponere proprietatem simplicitatis.

Resp. Dicendum quod re vera compositio secundum rationem intelligendi, prior est quam mutatio: sed quoniam negationes se habent econverso affirmationibus: hinc est quod immutabilitas est prior: ita volunt aliqui dicere. Potest tamen aliter dici: & melius quod est prius notius nobis, & prius notius simpliciter: & quia simplicitas est maxime nobis occulta, propter hoc quod simplex in quantum simplex habet rationem principii, & nos venimus a cognitione posterioris in cognitionem prioris: ideo prius agit de immutabilitate, quam simplicitate.

Dub. II.

Iterum quæritur de hoc quod dicit in litera: *Eademque sola proprie, ac vere simplex: quia nec habet compositionem partium*, &c. Videtur superflua dicere, quia simplex est cujus pars non est, sicut compositum dicitur quod habet partes.

Resp. Dicendum quod Magister notificat hic simplex secundum quod est Dei proprium, & ita opponitur compositioni, & multiplicitati. Quantum ergo ad privationem compositionis, dicit quod non habet multitudinem partium, quantum vero ad privationem multiplicitatis extraneæ, dicit quod non habet varietatem accidentium, quantum vero ad privationem multiplicitatis intrinsecæ, dicit quod non habet varie-

A tatem formarum, ut generis, speciei, & differentiæ: & hoc modo simplex est simplex vere, & proprie, quod solius Dei est.

Cum enim aliud sit artificiosum esse, & inertem, &c. Dub. III.

Probat hic August. animam esse compositam propter multitudinem proprietatum. Sed contra: Nulla substantia componitur ex proprietatibus: nec per se, neque cum alio: ergo ex hoc non probatur quod anima sit composita. *Aug. l. 6. de Trin. c. 6. t. 3.*

Resp. Dicendum quod Augustinus hoc non probat nisi a posteriori. Compositio enim accidentis ad subiectum, B & diversitas, necessario præsupponit aliam compositionem: quia, ut dicit Boetius: Quod est pure forma, subiectum esse non potest: ergo ad hoc quod aliquid sit subiectum accidentium plurium, oportet in illo præexistere compositionem intrinsecam: sed anima capit in se multitudinem accidentium: & ideo necessario infertur a posteriori, quod ipsa sit composita, licet non ex accidentibus. *l. 1. de Tr.*

Sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, &c. Dub. IV.

Videtur male dicere: quia a quocumque removetur superius, & inferius: C ergo si non habet qualitatem, nec bonitatem. Si tu dicas quod bonitas illa non est species qualitatis, quæritur, quare non similiter dicitur in divinis qualitas divina, sicut bonitas divina.

Resp. Quidam volunt dicere quod nomen generis non transfertur ad divina, tum quia non dicit rei complementum sicut species: tum quia signat in concretione ad substantiam, & independentiam. Nomina autem specialia connotant effectum in creatura, & ideo dicitur sine qualitate bonus. Sed si quis velit inspicere, invenit hoc non habere veritatem. Si ergo quæratur, quomodo differt in Deo magnitudo, & bonitas, dicendum quod magnitudo significat divinam Essentiam per modum quantitatis, bonitas per modum quatatis: *Opinio aliorum, quæ videtur esse commu.* *Improb.*

litatis; ergo isti modi cadunt in A Deum. Et iterum: Si quæratur, qualis est Deus. *Respons.* bonus, & magnus. Et ideo dicendum quod nomina generum in divinis reperiuntur; sed non prout habent rationem generis; quia Deus in nullo genere est, & ad hoc significandum removet Aug. nomina novem generum quantum sunt genera.

Opinio propria.

Lib. 5. de Trin. c. 8. tom. 3.

Si tamen dignum est, ut Deus dicatur substare. Dub V.

Videtur satis dignum; quia summa nobilitas est per se subsistere.

Resp. Dicendum quod duplex est proprietas ipsius substantiæ, scilicet per se stare, & alii subesse; primum est B perfectionis, secundum imperfectionis, & ideo ratione primæ dicitur digne, non ratione secundæ.

Non ex compositis Deus, qui vita est, subsistit, &c. Dub. VI.

Quæritur quæ differentia est inter illas differentias. Quia si nulla est, videtur facere inculcationem.

Resp. dicendum quod quidam voluerunt quod per illa quatuor excludantur quatuor genera compositionum. Prima enim est Essentia ex principiis essentialibus, ratione cujus dicitur, quod *Deus non est in compositis*, id est simul positis. Secunda est substantiæ ex principiis C naturalibus, quæ sunt materia & forma; ratione cujus dicit, *neque ex infirmis:* quia materia subiecta est privationi, quæ facit formam mutabilem, & infirmam, & similiter materiam: infirma enim dicuntur instabilia. Tertia est compositio mixti ex miscibilibus: ratione cujus dicit, *neque ex obscuris:* quia ubi mixtio, ibi quædam formarum confusio, & ita obscuratio. Quarta est compositio animati ex partibus disparibus, ex anima videlicet, & corpore, ratione cujus dicit, *nec ex partibus disparibus, quia ipse est spiritus.*

Aliter tamen potest dici quod excludit eandem compositionem, ratione diversarum conditionum. Ad hoc enim quod principia aliquid constituant, oportet, quod principia sint differentia, sint dependentia, sint imperfecta, sint etiam difformia. Si enim essent omnino conformia & perfecta, non possent aliquid constituere; quia ex duobus entibus actu nihil fit. Quia ergo differentia, ideo sunt composita quasi cum aliis posita. Quia dependentia, ideo infirma. Quia imperfecta, ideo obscura. Quia dissimilia, ideo disparia. Deus autem non potest esse ex differentibus, & diversis; quia est vita per essentiam. Non potest esse ex infirmis, quia virtus per essentia non potest esse ex imperfectis, & obscuris, quia lux est. Similiter non potest esse ex disparibus, & dissimilibus, quia spiritus per Essentiam. Summa ergo actualitas, summa potestas, summa claritas, summa spiritualitas, non permittunt in Deo esse aliquam compositionem. Unde ex his quatuor conditionibus, quatuor rationes eliciuntur probantes Deum simplicissimum.

ARTICULUS I.

Ad intelligentiam eorum quæ dicit Magister in littera quatuor quæruntur. Primo quæritur, utrum in Deo sit summa simplicitas. Secundo utrum simplicitas sit Dei proprietas. Tertio propter illud quod dicitur in littera de anima rationali, quæritur utrum anima rationalis sit in toto corpore, ita quod in qualibet parte. Quarto quæritur, utrum Deus sit in aliquo determinato genere.

QUÆSTIO I.

An Deus sit summe simplex.

Alexander Alensis 1. p. q. 5. Membro 2.
S. Thom. 1. p. q. 3. art. 7.
Guil. Antisiodor. 1. Sent. p. 2. cap. 1.
Scotus 1. sent. dist. 8. q. 1.
Henricus in summa, art. 29. q. 6.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 8. q. 4.
Richardus 1. Sent. dist. 8. art. 3. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 8. art. 3. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 8. q. 1. art. 1.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 8. q. 7. dub. 2.

Quod in Deo sit summa simplicitas, sic probatur; Omne primum

Fundamenta.

mum est simplicissimum: quia quanto aliquid prius, tanto simplicius: sed Deus est primum in genere entium, eo quod nec est, nec esse potest, nec cogitari prius: ergo est ita simplex quod ipso nihil simplicius esse potest, vel cogitari: ergo est simplicissimum.

ITEM omne quod est, quidquid habet, est simplicissimum: Deus est quidquid habet: ergo, &c. Prima patet in se. Minor probatur sic: Deus habet potentiam, sapientiam, & sic de aliis, aut ergo est sua potentia, aut non. Si sic, habeo propositum. Si non est sua potentia, cum sit potens potentia, habet posse ab alio; ergo Deus est ab alio, quod si hoc est falsum: ergo illud ex quo sequitur.

ITEM in esse nobilissimo debet omnis conditio nobilitatis poni in summo: sed Deus est ens nobilissimum, & simplicitas est conditio nobilitatis: ergo ponenda est in Deo in summo: ergo Deus est summe simplex.

ITEM quanto aliquid simplicius tanto potentius in virtute, & econverso: quia virtus unita plus potest quam multiplicata: sed Deus est infinitus, & immensus virtute: ergo est infinitus simplicitate: ergo in Deo est summa simplicitas.

Ad opp. 1. CONTRA: Simplicius cogitatur aliquid cum cogitatur ut abstractum a pluribus, quam quod cogitatur ut contentum in pluribus; ergo cum fides nostra cogitet Deum ut in pluribus, non cogitat eum ut simplicissimum: ergo si fides vere cogitat, Deus non est simplicissimus.

2. ITEM major est simplicitas ubi est identitas sine diversitate, quam cum diversitate: sed in Deo est identitas cum diversitate suppositorum: ergo in Deo non est summa simplicitas.

3. ITEM major est simplicitas, ubi est unitas sine pluralitate, quia numerus dicit aliquo modo compositionem respectu cujus unitas est simplex: ergo cum in Deo sit unitas cum pluralitate personarum, patet, &c.

4. ITEM major est simplicitas ubi non tantum subiectum sed etiam proprietas est eadem cum proprietate: A quia quando proprietas differt a proprietate in uno, sunt plura differentia: ergo non est simplex: sed in divinis personis in eadem persona differt proprietas a proprietate, unde innascibilitas differt à paternitate: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Summa simplicitas est in Deo, cum sit essentia in tribus communicata.

RESP. ad arg. Dicendum quod sicut primæ rationes probant, in Deo ponenda est summa simplicitas. *Hanc bene probat Durandus.*

B 1. AD illud ergo quod obiicitur, quod fides non intelligit ipsum ut simplicissimum, dicendum quod fides intelligit eum ut simplicissimum, & qui aliter intelligit, non intelligit, ut summe simplex, quod patet sic: quoniam est intelligere unum in uno, & unum in pluribus multiplicatum, & unum in pluribus non multiplicatum. Simplicius autem intelligitur unum in pluribus esse multiplicatum, quam unum in uno: quod patet, quia universale est simplicius singulari, & adhuc multo simplicius intelligitur, quod est unum in pluribus non multiplicatum. Hoc modo intelligit fides nostra Deum. Et ideo simplicior est Deus, quia est in C omnibus non multiplicatus, quam si esset in uno solo, vel in pluribus multiplicatus. Hinc est quod Deus simplicissimus est, & fides nostra eum ut simplicissimum intelligit. Et qui intelligit Deum plurificatum in essentia, vel unum in supposito, derogat summæ simplicitati ejus, derogat etiam nobilitati ejus. Quoniam ubi summa simplicitas intelligitur, oportet summam actualitatem intelligi, si summe nobilis est. Et ubi est summa actualitas, summa diffusio, & communicatio debet poni, & ista non potest esse nisi in sempiterna productione rei omnino infinitæ, & æqualis in virtute: & hoc non potest esse in alietate essentiæ: ergo non potest intelligi divina essentia simplicissima, nisi in tribus personis *Hic supponit tanquam probatum sup. d. 2. q. 1.*

nis intelligatur tota esse, quarum una sit ab alia.

Quando ergo obiicitur quod simplicius est abstractum a pluribus quam in pluribus, verum est, si in illis pluribus plurificetur. Si autem non plurificatur: non est verum.

2. Ad illud quod obiicitur quod major est simplicitas, ubi nulla diversitas, dicendum quod diversitas dupliciter potest venire: vel ex additione, vel ex origine. Ex additione, cum est diversitas in proprietatibus absolutis, quæ diversæ sunt in diversis, ut albedo in Petro, Paulo, & Gregorio, & hæc privat simplicitatem, quia ponit compositionem. Est alia diversitas veniens ex sola origine, utputa, quia una persona emanans ab alia, differt ab ea: & hæc non repugnat simplicitati, quia nullam ponit compositionem, sed solum ordinem, & respectum ad alium: & hoc non proprie dicitur diversitas, sed distinctio, & discretio: & hoc manifestum est si intelligamus patrem seipso generare filium, & intelligamus eum generare, & iterum non generare, nulla est hic compositio, quia nulla additio.

3. Ad illud quod obiicitur, quod major est simplicitas, ubi nulla pluralitas, dicendum quod duplex est pluralitas. Quædam in qua plus est in duobus quam in uno: ut in duobus hominibus plus est de bonitate, quam in uno: & ista pluralitas repugnat simplicitati, quia unitas addit supra unitatem. Quædam autem est pluralitas in qua tantum in pluribus est quantum in uno, & hæc est in divinis: quia tantum de esse & bonitate & virtute est in una persona, quantum in pluribus, & ista pluralitas nihil addit ad unitatem: & ideo nullam omnino ponit compositionem, nec privat simplicitatem.

4. Ad illud quod obiicitur quod in patre differt proprietas a proprietate, dicendum quod proprietas differt a proprietate tripliciter. Aut respectu subiecti, aut respectu sui, aut respectu obiecti. Si respectu subiecti, quia causantur ex diversis naturis in ipso repertis, sic ponit compositionem, quia ponit subiectum esse in pluribus. Si respectu sui, sic differt musica, & grammatica in Petro, & sic ponit similiter compositionem, quia ponit subiectum subesse pluribus. Si respectu obiecti, sic ponit subiectum comparari pluribus, & hoc modo non ponitur compositio, sed distinctio. Exemplum est in puncto, quod est principium, & finis, respectu diversarum linearum. Hoc modo est differentia proprietatum in divinis, &c.

Dissentit Scotus d. 2. p. 2. q. 4. & d. 34. q. 43.

Intellige de proprietatib. ejusdem persona, ut procedebat argument.

QUÆSTIO II.

An soli Deo conveniat summe simplicem esse.

Alexander Alensis 1. p. q. 5. Membro 3.
S. Thom. 1. p. q. 3. art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 8. q. 2.
Henricus in summa, art. 28. per totum.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 8. p. 2. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 8. art. 3. q. 2.
Durandus 1. Sent. dist. 8. q. 2.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. dist. 8. q. 7.
Jo: Baccon. 1. Sent. dist. 2. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 8. q. 1. art. 2.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 8. q. 7. dub. 3.

Utrum simplicitas sit Dei proprietas. Et quod sic videtur hoc modo. Nulla creatura, est actus purus: quia in omni creatura, ut dicit Boetius, differt quo est, & quod est, ergo in omni creatura est actus cum possibili: sed omnis talis habet in se multiformitatem, & caret simplicitate: ergo, &c.

Fundamenta. De hebd. & de Tr.

Item omnis creatura habet esse finitum & limitatum: ergo habet esse arctatum: sed ubicunque est esse limitatum, est ibi aliquid quod contrahit, & aliquid quod contrahitur, & in omni tali est compositio, & differentia; ergo omnis creatura est composita: ergo nulla simplex.

Item omnis creatura habet esse datum aliunde: ergo habet esse aliunde acceptum: ergo nulla creatura est suum esse: ergo in omni creatura est dependentia, sive differentia: sed nullum tale est simplex simpliciter; ergo, &c.

Item omne quod est post primam uni-

unitatem deficit ab illa: ergo statim cadit in dualitatem, sicut dicit Dionysius, quod post monadem, dias est: ergo omnis creatura est a prima unitate: ergo omnis creatura est ab illa deficiens.

De div. nom. c. 2. p. 1.

Ad opp.

Ex 2. de gener. & corrupt. contex. 56.

1. Contra: Ab uno non procedit nisi unum, & a vero non procedit nisi verum: sed unitas, & simplicitas eandem rationem habent in Deo: ergo sicut ab uno unum, ita a simplici simplex.

2. Item videtur specialiter quod simplicitas sit in creaturis: quia simplex est quod non habet partem: sed punctus non habet partem, quia ita diffinitur: Punctus est, cujus pars non est: ergo, &c.

Punctus quid.

3. Item omne illud ante quod non est aliud, est simplex: quia si compositum est, necessario habet ante se aliud: sed ens est primum, sicut dicit Auctor de causis: sed primum rerum creatarum est esse: ergo, &c.

Propositio 4.

4. Item omne illud est simplex, in quo stat resolutio: sed resolutio stat in principiis, quæ sunt materia & forma, quia materia ulterius non resolvitur, cum sit status in causis, alioquin esset ire in infinitum: ergo cum resolutio stet in creato, aliquid creatum est simplex. Si tu dicas, quod principia non habent omnimodam simplicitatem, quia quamvis non componantur ex aliis, tamen componuntur aliis. Contra: Hoc non videtur facere contra simplicitatem, quod componatur alii. Nam quod aliquid non sit componibile alii, non facit aliquam simplicitatem, cum ista proprietas sit in individuis completis, quæ maxime sunt composita: ergo hoc quod dico componibile aliis, non tollit ab eis simplicitatem, & sic, &c.

CONCLUSIO.

Simplicitas est in solo Deo essentialiter, cum in eo nulla sit compositio, nec differentiæ multiplicitas.

Primus modus dicendi.

Resp. ad arg. Dicendum quod simplicitas essentiæ privat compositionem, A & privat essentialem differentiam, sive multiplicitatem. Unde simplex est quod non habet compositionem partium, nec multiplicitatem actionum, sive formarum. In solo autem Deo est privatio compositionis, & differentiæ, sive multiplicitatis: ideo simplicitas in solo Deo est essentialiter. Unde notandum quod multiplex est compositio. Una compositio est ex partibus essentialibus, & hæc est in omnibus per se entibus. Alia est ex partibus integrantibus, & hæc est in omnibus corporibus. Tertia est ex partibus dissimilibus, sive repugnantibus, & hæc est in omnibus animatis, & viventibus. Unde in omni substantia per se ente, quæ dicitur creatura, B est compositio. Quia omnis creatura, aut est corporalis, aut spiritualis, aut composita ex utroque. Similiter est considerare triplicem differentiam in creaturis. Prima est substantiæ, virtutis, & operationis, sive substantiæ, & accidentis. Secunda est differentia suppositi, & essentiæ. Tertia est differentia entis, & esse. Prima differentia est rei prout est agens. Secunda prout est ens in genere. Tertia prout est ens in se. Prima differentia est in omni subiecto, quoniam esse subiectum habet esse mixtum: ideo non agit ex se toto: & ideo differt in eo, quo agit, & quod agit, & actio, sive subiecti proprietas. Secunda differentia est in omni indivi- C duo: quia omne individuum habet esse limitatum: & ideo in aliquo convenit, in aliquo differt cum alio: & ideo in omni individuo differt essentia, & suppositum, multiplicatur enim essentia in suppositis. Differentia tertia est in omni creato, & concreato: quia omne quod est præter Deum, accipit esse aliunde, sive principium sit, sive principiatum: ideo nihil est suum esse, sicut lux non est suum lucere. Si ergo dicatur simplicitas per privationem compositionis, sic proprium est solius Dei in ratione substantiæ, quia nulla alia est substantia, quæ non habet compositionem ex possibili, & actuali saltem. Si autem simplicitas dicat privationem essentialis differentiæ, & dependentiæ, ita quod in essentia nulla sit

Conclusio generalis & confusa secund. primum modum dicendi.

Conclusiones particulares & distinctæ.

sit diversitas, nec dependentia est proprium Dei in ratione entis, quia nullum aliud ens est, in quo non cadat aliqua diversitas, vel dependentia. Concedendum ergo est quod simplicitas est Dei proprium, ut visum est: creaturæ autem compositæ sunt nec vere simplices: quia habent esse mixtum ex actu, & potentia, quia habent esse limitatum & ita in genere, & specie per additionem contractum: quia habent esse aliunde datum, quia habent esse post Deum unum, a quo deficiunt: & ita cadunt in compositionem.

Secundus modus dicendi brevior, facilior, & verior.

Aliter potest dici, & verius quod simplex dicitur per privationem compositionis. Et notandum quod compositio dicitur dupliciter. Uno modo alicujus ex aliquibus. Alio modo quo aliquid dicitur componi alii. Si ergo simplicitas privet compositionem ex aliis, sic convenit etiam creatis, utpote primis quæ non componuntur ex aliis. Si autem privet compositionem cum aliis, & ex aliis, sic solius est Dei. Omnis enim creatura, aut est ens per se, & in se, & ita composita ex aliis. Aut est ens cum alio, & in alio, & ita alii composita. Et iterum esse creatum, aut est principium, & ita componibile, alii. Aut est principiatum, & sic compositum ex aliis, & sic accipitur simplicitas prout est rei proprietas per privationem, videlicet utriusque compositionis.

1. AD illud ergo quod obiicitur, quod ab uno non est nisi unum, &c. dicendum quod simplex non est conditio generalis entis, sicut unum. Nam simplicitas dicit modum unitatis nobilissimum quem Deus nulli communicat creaturæ: quia creatura non potest eum recipere, cum esse ejus sit limitatum, & mixtum: sic etiam esse dependens, & aliunde datum.

2. 3. 4. AD illud quod obiicitur de simplicitate puncti, & entis, & principii, dicendum quod ibi est simplicitas per privationem compositionis ex aliis, non autem prout simplicitas dicit in differentiam omnimodam. In omnibus enim ut dictum est, cadit aliqua differentia, & dependentia; quamvis enim non sint composita, tamen eorum esse dependet a composito, sive compositione.

Unde bene concedendum est illud quod ultimo dicebatur, quod illud derogat simplicitati rei, quod sit alteri componibillis, inquantum simplicitas privat multiplicitatem, & differentiam in re simplici, quamvis non deroget inquantum privet compositionem ex aliis. Omnis enim dependentia facit ipsum quod dependet a summa simplicitate, & indifferentiam recedere. Solus autem Deus est independens. Omnia autem alia sunt dependentia, sive comparatione ad principia ex quibus sunt, sive unum principium componens complicetur ad aliud, sive esse dependens comparatione ad Deum, sive ab ipso Deo. Nihil autem quod dependet est sua dependentia: ideo nihil tale est summe simplex, quia omne simplicissimum est absolutissimum, &c.

QUÆSTIO III.

An anima rationalis sit tota in toto, & tota in qualibet parte totius.

Alex. Alensis 2. p. q. 64.
S. Thom. 1. p. q. 76. art. 8.
Et 1. Sent. dist. 8. q. 1. art. 3.
Et de anima, art. 10.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 8. 2. p. q. 3.
Rich. 1. Sent. dist. 8. art. 4. q. 1.
Durandus 1. sent. dist. 8. q. 3.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 8. q. 2. art. 3.
Alphons. Toletan. 3. de anima, q. 2. & 3.
Et omnes Animastici in lib. de Anima.

Fundam.

UTrum anima rationalis sit in toto corpore, ita quod in qualibet parte. Et quod sic videtur. Augustin. dicit quod sicut Deus est in majori mundo, sic anima in minori: sed Deus sic est in majori mundo, quod in qualibet parte totus: ergo anima sic est in minori, scil. in corpore. *De spirit. & anim. c. 19. t. 3.*

ITEM quod dat esse toti & partibus, unitur toti & partibus secundum essentiam: quia forma per sui essentiam dat esse & hoc non nisi ei cui essentialiter unitur: sed anima dat esse toti corpori, & omnibus partibus: ergo, &c. *Arist. 1. de anim. cont. 90.*

ITEM

ITEM in oculo est videre, sentire, & vivere. Quæro ergo utrum sint hæc unus actus, vel differentes. Non unus, hoc constat, quia privato visu, adhuc sentit per tactum: privato sensu, adhuc vivit, sicut in paralytico: cum ergo vivere sit a substantia, videre a potentia, in oculo est anima secundum substantiam, eadem ratione potest probari & in omnibus partibus esse.

ITEM anima operatur in toto corpore: ergo est per potentiam: sed potentia animæ simplex est, ergo si potentia una est in manu, & pede, idem est in diversis partibus: sed non est simplicior potentia quam substantia: ergo, &c.

ITEM anima est in corpore, aut in qualibet parte, aut in una determinate, aut in puncto. Si in qualibet parte, habeo propositum. Si in una, cum illa habeat plures partes, & anima sit simplex, erit in pluribus partibus: ergo non est inconveniens animam esse in pluribus partibus. Sed qua ratione est in partibus partis, eadem ratione est in partibus totius. Si est in puncto corporis: ergo cum punctus non habeat proportionem ad totum corpus, anima est improportionabilis toti corpori: ergo non potest esse perfectio, cum proportio sit perfectionis ad perfectibile. Similiter punctus est substantia posita, sive habens positionem: ergo anima habet situm in corpore, sed nulla forma situalis est motor sufficiens: ergo, &c.

Ad opp. 1. SED contra: Forma quæ est in toto & in partibus una, denominat partes & totum ratione consimili. Unde quælibet pars ignis, est ignis: ergo si anima est in qualibet parte, quælibet pars animalis dicitur animal, cum quælibet pars sit substantia animata sensibilis.

2. ITEM existentia animæ rationalis non dependet ab aliqua parte corporis, cum sit fixa in se: ergo non est in qualibet.

3. ITEM operatio ejus non dependet ab aliqua parte corporis, nec alicui communicatur: ergo in nulla parte corporis est, nec inquantum perfectio nec inquantum motor. Unde Philosophus dicit quod anima nullius corporis est actus, id est, nullius partis corporis: sed in quo est, est sicut actus. *Arist. 2. de anim. contex. 9.*

4. ITEM corpus organicum est diversarum rationum in partibus, & toto: ergo habet diversam perfectionem: ergo cum anima perficiat totum quantum ad essentiam, perficit partes quantum ad potentiam: ergo anima rationalis non est in partibus, nisi solum quantum ad rationem potentiæ: & hoc etiam dicit Philosophus, sicut anima ad corpus, sic partes animæ ad partes corporis.

5. ITEM si anima est tota in qualibet parte corporis: ergo tota est in manu: sed quando aliquod totum est in aliquo, movetur illo moto: ergo mota manu, movetur anima: & similiter manu quiescente, quiescit: ergo cum manus una possit moveri, altera existente in quiete, anima una & eadem numero simul quiescit, & movetur secundum idem.

6. ITEM si anima est in pluribus tota, qua ratione in tribus, ea ratione in pluribus & ita in infinitis, & quantumcumque extendatur corpus: ergo anima nata est esse ubique, & ita videtur quod anima non sit limitata, sed immensa.

7. ITEM si tota anima est in manu sicut in aliis partibus: ergo cum vita sit ab anima, non magis recipit motum, & sensum manus a corde quam econverso. Hoc autem est contra omnes Philosophos, & sequitur ex hoc tale inconveniens, quod sicut læso corde perit vita, ita læsa manu.

CONCLUSIO.

Anima rationalis est tota in toto corpore: & tota in qualibet parte.

RESP. ad arg. Dicendum quod aliqui dicunt quod anima secundum essentiam est in aliqua parte determinate: secundum potentiam vero est, & fluit in toto corpore, sicut aranea est in tela. Unde dixerunt quod est in corde, quia cor est domicilium vitæ, & ejus inhabitator est anima. Et ad hoc ponendum movit

eos

eos experimentum cum defectu rationis. Experimentum, quia visibiliter apparet quod læso corde separatur anima, & ab ipso influit sensus & motus, & est membrum nobile existens in medio, sicut centrum corporis. Defectus rationis, quia non potuerunt intelligere quo modo aliquid limitatum sit unum, & idem totum in pluribus: & quia fides non cogit credere, & ratio non intelligit: ideo dicunt non esse ponendum quod sit in toto, ratione cujuslibet partis. Sed aliorum opinio est, ut Augustini, quod anima in qualibet parte corporis sit tota, & ad hoc ponendum movet experimentum, exemplum, & rationabile argumentum. Experimentum, quia anima in partibus distantibus a corde ita cito sentit, sicut B & in propinquis.

Lib. 6. de Trin c. 6. tom. 3.

Item quia simul quasi in ictu oculi sentit læsionem in partibus distantibus: & cum anima separatur, dolor est in singulis partibus, & resolutio. Exemplum similiter movet, sicut dicit Augustinus: Videmus enim quod in animali perfecte sano est una sanitas in singulis partibus, nec major in maiori, nec minor in minori. Si ergo hoc est in forma corporali, quanto magis in spirituali? Movet rationis argumentum: quia anima est forma simplex & motor sufficiens. Quia forma totalis corporis, est in toto. Quia vero simplex, non est secundum partem, & partem sui. Quia motor sufficiens: ideo non habet situm, & ideo nec est in C puncto, nec in parte determinata. Et quia magis rationalis est opinio, quæ fundatur supra rationem, quam quæ fundatur supra defectus rationis, quia August. hoc dicit, hanc approbo tanquam meliorem.

lib. 6. de Tr. cap. 6. tom. 3.

Forma triplex.

1. 2. Ad illud ergo quod obiicitur in contrarium, forma quæ est in toto, &c. dicendum quod triplex est genus formæ. Est enim quædam quæ perficit & extenditur, & dependet. Et hæc quia totum perficit, est in toto. Quia vero extenditur, perfectionem totius communicat partibus. Quia vero dependet, nec agit per se, operationem totius communicat partibus, ut patet in forma ignis, quia quælibet pars ignis est ignis, & quælibet calefacit. Est alia forma quæ perficit & dependet: sed non extenditur, & talis forma, quia totum perficit, est in toto & qualibet parte. Quia vero non extenditur: ideo actum totius non attribuit partibus. Quia vero dependet, operationem totius communicat partibus: & talis est anima vegetabilis & sensibilis, quia nulla pars animalis est animal, tamen quælibet pars animalis vivit, & sentit. Est iterum forma quæ totum perficit, tamen nec extenditur, nec dependet quantum ad operationem, & talis, quia perfectio est, est in toto & partibus. Quia vero non estenditur, perfectionem totius non communicat partibus. Quia non dependet: ideo nec operationem communicat, & talis est anima rationalis. Quia nulla pars hominis est homo, & nulla pars hominis intelligit:, tamen etsi non communicat actum totius, ut toti: communicat, ut partibus: quia quælibet pars hominis vivificatur a perfectione hominis, & ideo perfectio hominis est in qualibet parte.

3. Et sic patet responsio ad illud quod nullius corporis est actus, quia nulli communicat propriam operationem, nec perfectionem totius, cum omnes partes perficiat in toto. Similiter ad aliud de forma: quia forma quæ est in partibus non denominat simul totum, & partes, nisi sit forma dependens & extensa: & loquor hic de forma substantiali tantum, non de accidentali.

4. Ad illud quod obiicitur quod non sunt ejusdem rationis totum & partes, dicendum quod in partibus est considerare organi rationem & complexionem. Ratione complexionis sunt uniformes toti, & sunt dispositæ ad idem genus vitæ, & perficiuntur ab uno. Ratione organizationis sunt diversæ, & perficiuntur a potentiis.

5. Ad illud quod obiicitur quod movetur, mota manu, &c. dicendum quod perfectio potest supra totum perfectibile, & quantum ad substantiam, & quantum ad potentiam: & cum anima sit perfectio totius corporis, super totum potest, & ideo nullo minori quam sit totum corpus diffinitur ejus substantia, nec potentia: diffinitur autem corpore suo quod perficit, & ideo corpore

pore moto, movetur per consequens: partibus autem non diffinitur, quia sunt minores toto: & ita est in una quod non est extra aliam. Et ideo quia in nulla parte est diffinitive, non movetur ad motum alicujus partis, sicut nec Deus movetur ad motum alicujus creaturæ.

6. Et per hoc patet sequens, quia totum corpus comparatur ipsi animæ tanquam unus locus: & ideo in pluribus partibus non est nisi in quantum in uno loco. Unde si separentur, non erit in illis. Nec sequitur ex hoc quod sit infinita, quia omnium natura constantium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti, & ita corpus humanum non potest cogitari tam magnum corpus, quod non possit vivificari ab anima.

Arist. 2. de ani. cont. 41.

7. Ad illud quod obiicitur ultimo quod tunc una pars non recipit ab alia, dicendum quod sicut Deus in majore mundo immediate est in omni creatura; ipsam continens, tamen per ordinem universi influit aliquid una creatura in aliam: sic intelligendum quod anima per sui præsentiam est in qualibet parte immediate quam continet, & conservat, non tamen omnino, sed influit in omnes partes per unam: & ideo cessante illa parte, & ejus influentia, perit ordo corporis essentialis, & ita anima separatur.

QUÆSTIO IV.

An Deus sit in aliquo genere determinato.

Alex. Alensis 1. p. q. 48. Memb. 4. art. 2.
S. Thom. 1. p. q. 3. art. 5.
Et 1. Sent. dist. 8. q. 4. art. 2.
Scot. 1. Sent. dist. 8. q. 2.
Et in Reportatis dist. 8. q. 4.
Henric. in sum. art. 24. q. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 8. p. 2. q. 3.
Et in Quæst. de composit. Angel.
Richard. 1. Sent. dist. 8. art. 4. q. 2.
Jo: Baccon. 1. Sent. d. 9. q. 1.
Steph. Bruleph. 1. Sent. d. 8. q. 7.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. d. 8. q. 10.
Greg. Arim. 1. Sent. dist. 8. q. 3.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 12. art. 2.

Ad opp.

Utrum Deus sit in aliquo determinato genere. Et quod sit, ostenditur hoc modo: Quod distinguitur ab aliis entibus, est aliqua natura determinata: sed Deus est hujusmodi, quia distinguitur a creaturis omnibus, quia nullum creatum est Deus: ergo est natura determinata: sed quod est natura determinata: est in genere determinato: ergo &c.

2. Item quod habet superius univocum & essentiale, habet esse in genere determinato: sed Deus habet superius se ut substantiam quæ dicitur de Deo, & creaturis: & essentialiter & univoce, quia secundum istam rationem quæ est res per se existens: ergo, &c.

3. Item quod sit in quolibet genere videtur. Quia omne quod est completionis in creatura, attribuendum est Deo: sed omne prædicamentum habet aliquid completionis: ergo res omnium prædicamentorum sunt in Deo: sed quidquid est in Deo est Deus, & econverso: ergo Deus essentialiter subiicitur rei omni prædicamenti: ergo est in quolibet.

B

4. Item summo bono nihil deficit de bonitate: ergo summo enti nihil de entitate: ergo in Deo est omnis entitas, & omnis differentia entitatis: ergo cum differentiæ entium sint decem prædicamenta, omnia sunt in Deo.

Fundamenta.

Contra: Augustinus in lib. 5. de Trinitate. * Deus est bonus sine qualitate, magnus sine quantitate: ergo magnitudo Dei non est in genere quantitatis, nec bonitas in genere qualitatis: ergo nec substantia in genere substantiæ: ergo in nullo genere.

** Cap. 1. in fi. t. 3.*

C

Item videtur quod non est in genere determinato, quia omne quod est in genere determinato, habet esse finitum, & limitatum: Deus autem est infinitus: ergo, &c.

Hanc magnificavit Scot q. 3.

Item quod non in quolibet genere videtur: quia quod habet in se res plurium generum, est compositum: Deus autem est simplicissimus: ergo, &c.

CON-

CONCLUSIO.

Deus cum sit illimitatæ naturæ, in nullo est determinato genere.

Resp. ad arg. Dicendum quod non convenit Deo esse in uno genere determinato, quia omne tale habet esse limitatum & arctatum & compositum. * In pluribus etiam generibus non potest esse: Aut enim aliquid est in pluribus propter naturarum & proprietatum diversitatem, ut album inquantum dicit subjectum aliquod sive rem albam, est in genere substantiæ: sed in quantum dicit formam quæ est albedo, est in prædicamento qualitatis. Aut propter generalitatem, sicut unum, & ens. Et propter naturarum multiplicitatem non potest Deus esse in pluribus, quia omne tale compositum est, & multiforme, Deus autem simplex. Non propter generalitatem; quia ens tale nihil est habens distinctum a rebus creatis. Deus autem est habens in se ens distinctum a rebus, & habens esse simplex & infinitum: & ideo nec in uno genere, nec in pluribus esse potest.

** Comm. est op. sed Greg. de Arimin. tenet contrarium ex Aug. 5. de Tr. c.7.10.t.3. Conc. S. Th. 2. cont. Gen. c.93. & 1. p. q. 50. art. 4. & 1. p. q. 3. art. 5.*

1. Ad illud ergo quod obiicitur. Quod distinguitur ab aliis, est natura distincta, &c. Dicendum quod verum est si A distinguatur per aliquid quod ipsum contrahat & arctet, sicut per differentiam cadentem in genere, Deus autem non sic distinguitur, sed seipso.

2. Ad illud quod obiicitur quod Deus habet superius univocum, dicendum quod Deo non est superius: quia eo non est simplicius nec univocum, quia substantiæ ratio non convenit uniformiter creaturæ & Creatori. Deus enim est ens per se, quia nullo egens: creatura est ens per se, quia non est in alio ut in subiecto, eget tamen alio ad sui conservationem.

3. Ad illud quod obiicitur quod omne B quod est perfectionis & bonitatis ponendum est in Deo, dicendum quod hoc potest esse dupliciter vel per diversitatem, & hoc facit esse in diversis generibus: vel secundum omnimodam unitatem, & hoc facit esse extra omne genus.

4. Ad illud quod obiicitur ultimo, quod Deo nihil deficit de bonitate, dicendum quod Deus non dicitur non deficiens a bonitate propter hoc quod omnis differentia boni particularis, sit in Deo per differentiam, sed quia est in eo per æquivalentiam: quia enim est summum bonum, complectitur in se bonum omne: sic intelligendum est de entitate, & sic patet illud.

DISTINCTIO IX.

De Distinctione trium Personarum, & coæternitate.

NUnc ad distinctionem trium personarum accedamus. Teneamus ergo, ut docet Augustinus in libro de fide ad Petrum: Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum unum esse Deum naturaliter: nec tamen ipsum Patrem esse, qui Filius est: nec Filium esse ipsum, qui Pater est: nec Spiritum sanctum esse ipsum, qui Pater est, aut Filius. Una enim est essentia Patris, & Filii, & Spiritus sancti, in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus: quamvis personaliter alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus. Genitus est enim a Patre Filius, & ideo alius.

Ca.1.t.3. ante fin.

Hic de coæternitate Filii cum Patre agitur.

Nec tamen ante fuit Pater, quam Filius: coæterna enim sunt sibi tres personæ.

Argumentatio Arrianorum.

C. 5. circ. med. t. 2. *Sed contra hoc inquit hæreticus, ut refert Ambros. in 1. lib. de fide ad Gratianum: Omne quod natum est, principium habet, & ideo quia Filius natus est, principium habet, & esse cœpit quod hæreticorum ore sic dictum est. Nam ipse Arrius, ut meminit Augustinus in 6. libro de Trinit. dixisse fertur: Si Filius est, natus est: si natus est, erat tempus quando non erat Filius.*

C. 1. t. 3.

Responsio Augustini catholica.

Aug. ibid *Qui hoc dicit, non intelligit etiam natum esse de Deo sempiternum esse, ut sit coæternus Patri Filius: sicut splendor qui gignitur ab igne atque diffunditur, coævus est illi, & esset coæternus, si ignis esset.*

Oppositio Augustini contra hæreticum.

Lib. 6. de Trin. c. 1. *Item si Dei Filius, inquit Augustin. virtus, & sapientia Dei est, nec unquam fuit Deus sine virtute & sapientia: coæternus est ergo Deo Patri Filius. Dicit autem Apostolus, Christum esse Dei virtutem & Dei sapientiam. Aut ergo non fuit, quando non fuit Filius: aut aliquando Deus non habuit virtutem & sapientiam, quod dementis est dicere. Constat enim quia semper habuit sapientiam: semper ergo habuit Filium.*

1. Cor. 1.

Responsio Ambrosij ad idem auctoritate fulta.

In 1. l. de fid. ad Gratianum, in prin. c. 5. *Eidem quoque Arrianicæ quæstioni Ambros. in hunc modum respondet: Ego, inquam, Filium esse natum confiteor: quod reliquum est impietatis horresco. Scriptum est enim in veteri Testamento, ut vel unum e pluribus dicam: * Ante me non fuit alius Deus, & post me non erit. Quis ergo hoc dicit? Pater, an Filius? Si Filius, ante me (inquit) non fuit alius Deus. Si Pater: post me (inquit) non erit hic priorem, & ille posteriorem non habet. Invicem enim in se, & * Pater in Filio, & Filius in Patre cognoscitur. Cum enim Patrem dixeris, ejus etiam Filium designasti, quia nemo ipse Pater est sibi: cum Filium nominas, etiam Patrem fateris, quia nemo ipse sibi Filius est. Itaque nec Filius sine Patre, nec Pater potest esse sine Filio: semper ergo Pater, semper & Filius est.*

* Isa. 43.

* Joan. 13

Invectio Ambrosij contra hæreticum.

Lib. & cap. citatis post princ. *Item dic, inquam, mihi hæretice, fuit ne quando Omnipotens Deus Pater non erat, & Deus erat? Nam si pater esse cœpit, Deus ergo primo erat, & postea Pater factus est. Quo modo ergo immutabilis Deus est? Si enim ante, Deus: postea Pater fuit, utique generationis accessione mutatus est, sed avertat Deus hanc amentiam.*

Inef-

Ineffabile est, quo modo Filius sit, & non habeat Patrem priorem: sicut modus generationis non intelligibilis, & ineffabilis est.

Sed quæris a me, inquit Ambrosius, quo modo si Filius sit, non priorem habet Patrem? Quæro item abs te, quando vel quo modo Filium putes esse generatum: Mihi enim impossibile est generationis scire secretum. Mens deficit, vox silet, non mea tantum, sed & Angelorum, supra Potestates, & supra Angelos, & supra Cherubim, & supra Seraphim, supra omnem sensum est: quia scriptum est: Pax Christi supra omnem sensum est. Et si pax Christi supra omnem sensum est, quo modo non est supra omnem sensum tanta generatio? Tu ergo ori manum admove: scrutari non licet superna mysteria. Licet scire, quod natus sit, non licet discutere quo modo natus sit. Illud mihi negare non licet, hoc quærere metus est. Ineffabilis enim est illa generatio: unde Isaias: Generationem ejus quis enarrabit?

Ubi sup. paulo ante med. — *Phil. 4. Eccl. 6.* — *Isa. 53*

Quidam præsumunt discutere generationis seriem.

Quidam tamen de ingenio suo præsumentes, dicunt illam generationem posse intelligi, & alia hujusmodi: inhærentes illi auctoritati Hieronymi super Ecclesiastem: In sacris Scripturis, Quis, *sæpissime non pro impossibili, sed pro difficili ponitur, ut ibi: Generationem ejus quis enarrabit? Sed hoc non dicit Hieronymus, ideo quod generatio Filij æterna plene intelligi vel explicari possit a quoquam mortalium: sed quia de ea aliquid intelligi, vel dici potest. Quidam tamen hoc accipiunt dictum de temporali Christi generatione.*

Tom. 7. comment. in 3. Ecclesiast. circa illud. Quis scit si spiritus. Leo Papa & Dionys.

Utrum debeat dici: Semper gignitur, vel semper genitus est Filius.

Hic quæri potest, cum generatio Filij a Patre nec principium habeat, nec finem, quia æterna est, utrum debeat dici: Filius semper gignitur, vel semper genitus est, vel semper gignetur. De hoc Greg. super Job ait: Dominus Deus Jesus in eo quod virtus & sapientia Dei est, de Patre ante tempora natus est: vel potius quia nec cœpit nasci, nec desiit, dicamus verius semper natus: non autem possumus dicere semper nascitur, ne imperfectus esse videatur. At vero ut æternus designari valeat & perfectus semper, dicamus & natus: quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & semper ad æternitatem: quamvis per hoc ipsum quod perfectum dicimus, multum ab illius veritatis expressione deviamus: quia quod factum non est, non potest dici proprie perfectum: sed balbutiendo, ut possumus, excelsa Dei resonemus. Et Dominus nostræ infirmitatis verbis condescendens: Estote (inquit) perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est. Super illum locum etiam Psalmista: Ego hodie genui te. De hac generatione Filii ita loquitur August. Quamquam per hoc quod dicit Hodie, *possit intelligi dies ille quo Christus secundum hominem natus est: tamen quia* Hodie *præsentiam significat, atque in æternitate neque præteritum quidquam est, quasi esse desierit: neque futurum quasi nondum sit: sed præsens tantum, quia*

lib. 29. Moral. c. 1. in princ. t. 2 Ed. Rom. — *Ib. Matt. 5.* — *Psalm. 2. in expos. Psalmi secundi tom. 8.*

quidquid æternum est, semper est: divinius tamen accipitur de sempiterna generatione sapientiæ Dei. Ecce his verbis ostendit Augustinus, quod generatio Filij semper est, nec præteriit, nec futura est, quia æterna est. Ideo dixit: Genui, *ne novum putaretur, scilicet ne videretur incepisse.* Hodie *dixit, ne præterita generatio videretur. Ex his ergo verbis Prophetæ, ut ait Joannes Chrysostomus, nihil aliud manifestatur, nisi quia ex ipsa essentia Patris semper genitus est Filius.*

Origenes videtur dicere contrarium: ait enim quod semper generatur Filius a Patre.

t. 2. hom. 6. in illud Hier. 11. Reversi sunt. Prov. 8. *Secund. lxx.

*Origenes vero super Hieremiam dicit, quod Filius semper generatur a Patre his verbis: Salvator noster est sapientia Dei: sapientia vero est splendor æternæ lucis. Salvator ergo noster est splendor claritatis. Splendor autem non semel nascitur & desinit, sed quoties ortum fuerit lumen ex quo splendor oritur, toties oritur etiam splendor claritatis: sic ergo Salvator semper nascitur. Unde ait in libro Sapientis: Ante omnes colles * generat me Dominus, non ut quidam male legunt,* generavit. *His verbis aperte ostendit Origenes, sane posse dici & debere, Filius semper nascitur, quod videtur contrarium illi verbo Gregorii præmisso, scilicet, non possumus dicere: Semper nascitur.*

Exponit præmissa verba Gregorii, ne putetur inter Doctores esse contrarietas.

Sed ne tanti Auctores sibi contradicere in re tanta videantur, verba Gregorij benigne interpretemur. Dominus (inquit) Jesus ante tempora natus est de patre: vel potius, quia nec cœpit nasci, nec desiit: dicamus verius, semper natus. Sed quomodo verius dicitur hoc, scilicet quod filius semper natus est, quam illud, scilicet quod de patre ante tempora natus est? Illud enim sincera, & Catholica fides tenet, ac prædicat ut istud. Quare ergo ait: Dicamus verius, cum utrumque pariter sit verum: nisi quia volebat intelligi hoc ad majorem evidentiam, & expressionem veritatis dici, quam illud? His etenim verbis omnis calumniandi versatis hæreticis obstruitur aditus: quibus Christi secundum deitatem generatio sine initio, & sine fine esse, ac perfecta monstratur. Non autem adeo aperte semper manifestatur veritas cum dicitur: Filius ante tempora genitus est de patre, vel filius semper nascitur de patre. Et ideo dicit Greg. quod non possumus dicere, semper nascitur. Non, inquam, ita convenienter, non ita congrue ad explanationem veritatis: potest tamen dici, si sane intelligatur: Semper enim nascitur filius de patre, ut ait Origenes: non quod quotidie iteretur illa generatio, sed quia semper est. Semper ergo nascitur, idest, nativitas ejus sempiterna est.

Quod filius semper generatur, confirmatur ex dictis Hilarii.

Paulo post med.

Hilarius quoque dicit filium nasci ex patre, in libro 7. de Trinitate his ver-

verbis: Vivens Deus, & naturæ æternæ viventis potestas est: & quod cum Sacramento scientiæ suæ ex eo nascitur, non potuit aliud esse quam vivens. Nam cum ait: Sicut misit me vivens pater, & ego vivo propter patrem: docuit vitam in se per viventem patrem inesse. Ecce hic habes, quia filius nascitur ex patre. Item in eodem, cum dicit Christus: Sicut pater habet vitam in se: sic & filio dedit vitam habere in semetipso, omnia viva sua ex vivente testatus est. Quod autem ex vivo vivum natum est, habet nativitatis perfectum sine novitate naturæ. Non enim novum est quod ex vivo generatur in vivum, quia nec ex nihilo est: & vita, quæ nativitatem sumit ex vita, necesse est per naturæ unitatem, & perfectæ nativitatis Sacramentum, ut & in vivente vivat, & in se habeat vitam viventem. Ecce & hic habes, quia generatur ex vivo vivens filius. Item in eodem: In Deo totum quod est, vivit: Deus enim vita est, & ex vita non potest quidquam esse nisi vivum: neque ex derivatione, sed ex virtute nativitas est. Ac si dum totum quod est vivit, & dum totum quod ex eo nascitur virtus est, habet nativitatem filius, non demutationem. Et hic dicit, quia nascitur. Item in nono libro de Trinitate: Donat pater filio tantum esse, quantum est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem sacramento nativitatis impartit, quem ex se in sua forma generat: Hic dicit, quia generat pater filium.

Joan. 6. *Joan. 5.* *Pene in loc. prius citato.* *Longe post med.*

Breviter docet quid de hoc concedendum sit.

Dicamus ergo filium natum de patre ante tempora, & semper nasci de patre, sed congruentius semper natum: & eundem fateamur ab æterno esse, & patri coæternum, id est auctori. Pater enim generatione auctor filij est, ut in sequenti ostendetur. Ut ergo pater est æternus, ita & filius æternus est: sed, pater sine auctore, filius vero non: quia pater innascibilis, filius natus. Et ut ait Hilarius in 12. libro de Trinitate: Aliud est sine auctore semper esse æternum, aliud patri, id est, auctori esse coæternum. Ubi autem pater auctor est, ibi & nativitas est: quia sicut nativitas ab auctore est, ita & ab æterno auctore æterna est nativitas. Omne autem quod semper est, etiam æternum est: sed tamen non omne quod æternum est, etiam innatum est: quia quod ab æterno nascitur, habet æternum esse quod natum est. Quod autem non natum est, id cum æternitate non natum est: quod vero ex æterno natum est, id si non æternum natum est, jam non erit & pater auctor æternus. Si quid ergo ei qui ab æterno patre natus est, ex eternitate defuerit, idipsum non est auctori ambiguum defuisse, quia si gignenti est infinitum gignere, & nascenti etiam infinitum nasci est. Medium enim quid inter nativitatem Dei filii, & generationem Dei patris, nec sensus nec ratio admittit, quia in generatione nativitas est, & in nativitate generatio est, quia sine utroque neutrum est, utrumque ergo sine intervallo sui est.

Hac dist. & 15. *Pene in medio libri.*

Argumentatio Hæretici.

Sed inquiet hæreticus: Omne quod natum est, non semper fuit: quia in id natum est, ut esset. Nemo ambigit quin ea quæ in rebus humanis nata sunt ali-

Hil. 12. lib.

aliquando non fuerint. Sed aliud est ex eo nasci, quod non semper fuit: aliud est ex eo natum esse, quod semper est. Ibi nec semper fuit, qui pater est, nec semper pater est: & qui non semper pater est, non semper genuit: ubi autem semper pater est, semper filius est. Quod si semper Deo patri proprium est quod semper est pater, necesse est filio semper proprium esse quod semper est filius. Quo modo ergo cadet in intelligentiam nostram, ut non fuerit semper, cui proprium est semper esse quod natum est? Natum ergo unigenitum Deum confitemur: sed natum ante tempora, nec ante esse quam natum, nec ante natum quam esse, quia nasci quod erat jam, non nasci est, sed seipsum demutare nascendo. Hoc autem humanum sensum, & intelligentiam excedit mundi. Non hoc capit ratio humanæ intelligentiæ: sed prudentiæ fidelis professio est.

DISTINCTIO IX.

De proprietatibus, & conditionibus personalibus Trinitatis, & Unitatis.

Nunc ad distinctionem personarum accedamus, &c.

Expositio Textus.

Divisio. SUPRA egit Magister de proprietatibus, quæ respiciunt Essentiam. Hic agit de his, quæ respiciunt personas. Et hæc pars habet duas partes. Quia enim distinctio personarum attenditur secundum duplicem emanationem, scilicet generationis, & processionis, ideo primo agit de generatione: secundo vero de processione, infra dist. 10. *Nunc post filii æternitatem de spiritu sancto*, &c. Item, prima pars habet duas partes. In prima ostendit quid de generatione filii est sentiendum. Secundo ex incidenti, quo sermone est ipsa exprimenda, ibi: *Hic quæri potest, cum generatio filii a patre:* &c. Prima iterum pars habet quatuor partes. Primo proponit veritatem, quæ est a catholicis retinenda, scilicet quod generans, & genitus sunt per generationem distincti, & coæterni, ita quod generatio est distinctiva, & æterna. In secunda contra hoc opponit per oppositionem hæreticorum, ibi: *Sed contra hoc inquit hæreticus*. In tertia determi- A nat contra arguendo per rationes Catholicorum Doctorum August. & Ambrosii, ibi: *Qui hoc dicit, non intelligit, etiam natum esse*, &c. In quarta, & ultima respondet, compescendo inquisitionem superfluam hæreticorum, & etiam Catholicorum superborum, ibi: *Sed quæris a me, inquit Ambros.* ubi ostendit quod inscrutabile est Sacramentum generationis. Similiter secunda pars hujus distinctionis, in qua Magister determinat quo sermone generationis, æternitas congruentius exprimatur, habet quatuor partes. In prima ponit Doctorum apparentem controversiam. Nam quidam dicunt eam debere exprimi per verba præteriti temporis, alii per verba præsentis. In secunda prædictam controversiam reducit ad concordantiam, ibi: *Sed ne tanti* B *auctores in re tanta sibi contradicere videantur:* In tertia per verba Hilarii confirmat responsionem suam, ne videatur dictis Origenis inniti, ibi: *Hilarius quoque dicit filium nasci ex patre*, &c. In quarta concludit summatim quid dicendum, sive quo modo loquendum, & quo modo etiam de generatione æterna sentiendum sit, ibi: *Dicamus ergo filium natum de patre*, ubi confirmat veritatem per auctoritatem Hilarii, per quam etiam solvit objectionem hæretici.

Non est aliud Pater. Dub. I.

Videtur falsum quod dicitur, quia bene sequitur: Petrus est albus homo: ergo

ergo est animal album: quia idem significant albus & album: ergo pari ratione, quia idem significant *alius & aliud*. Sequitur: est alius: ergo est aliud ens. SI TU DICAS quod non est simile de hoc nomine *alius*, & de hoc nomine *aliud ens*. CONTRA: Bene sequitur: Est alius homo: ergo est aliud animal: ergo a simili illud sequitur.

RESP. Dicendum quod quia in Deo est singularis alietas: quia alietas est suppositi cum omnimoda unitate naturæ: ideo singulari modo oportet exprimi, & quoniam masculinum genus importat quandam distinctionem, vel discretionem: ideo respicit personam: sed neutrum propter indistinctionem respicit naturam, & ideo *alius*: importat alietatem in persona: *aliud*, alietatem in natura: & ideo in divinis non idem significant. Posset etiam dici quod in creaturis aliud significat, cum dico, iste est alius ab illo: & aliud, cum dico est aliud, & unum sequitur ad aliud: non sic in divinis, & non est simile de albo, quia album imponitur a forma speciali, quæ est albedo.

Coæterni enim sunt sibi tres personæ. Dub. II.

Videtur hoc falsum, quia si coæternæ, & æternæ, ergo tres æterni, quod est contra Symbolum, ubi dicitur: Non tres æterni. Et iterum contra rationem, quia numerus pluralis multiplicat formam. Unde non vere dicitur: Tres sunt Dii.

RESP. Dicendum quod nomen significans substantiam in divinis reperitur secundum triplicem modum. Quædam enim significant substantiam, & per modum substantiæ, ut nomen substantivum, ut Deus, & tale nullo modo plurificatur: nec dicitur pluraliter, sive sit substantivum, sive substantivatum: & hoc nomen *æternus*, sic accipitur in Symbolo. Quædam significant substantiam per modum adiacentiæ, sicut nomina adiectiva adiective tenta: & talia quæ trahunt numerum a substantivis, dicuntur pluraliter, & de genere talium sunt verba, & participia. A Alia sunt nomina quæ important substantiam inadiacentia, connotando intra, relationem mutuam, qualia sunt, coæterni: & talia ex duplici causa possunt dici pluraliter, tum ratione significationis, sive modi significandi: tum ratione connotationis, & sic patet quod nulla est contradictio. Quod autem obiicitur quod pluralis numerus plurificat formam, dicendum quod hoc non est verum in adiectivis.

Qui hoc dicit, non intelligit, etiam natum esse &c.

Hic ponit Magister quatuor rationes demonstrantes filium coæternum patri: B & ita Argumentum Arii non valere, quod est tale: Filius est natus: ergo non æternus.

Sicut splendor. Dub. III.

Hic innuitur prima ratio, quæ sumpta est a simili, & est talis: Splendor est ejusdem durationis cum igne sive æqualis, & tamen est generatus ab igne: ergo multo fortius, cum filius sit splendor patris: & quamvis ab ipso generetur, erit ei coæternus: ergo conclusio dictæ rationis est falsa, & illa consequentia interimenda: Si natus est, erat quando non erat.

SED CONTRA: Si emanatio proce- C dens a Deo est ei coæterna, sicut emanatio procedens a creatura est ei coæquæva: ergo cum res exierint a Deo, videtur quod ab æterno.

RESP. Dicendum quod egressus splendoris a Sole, a luce, vel igne, est egressus connaturalis, & talis est egressio filii a patre, non autem egressus creaturæ a Creatore, immo est voluntarius: & argumentum est bonum in proposito.

Item si Dei filius, inquit Augustinus. Dub. IV.

Hæc est secunda ratio Aug. Filius Dei est virtus & sapientia: ergo si non est æternus, aliquando fuit Deus sine virtute, & sapientia: sed hoc est impossibile, ergo, &c. *lib. 6. de Trin. c. 1 tom. 3.*

SED

Sed contra hanc rationem sic obiicitur: Si enim sequitur, si pater non habet sapientiam genitam, non est sapiens, videtur quod sit sapiens sapientia genita: quod expresse negat Aug. de Trinitate.

lib. 6. de Trin. c. 1 lib. 7. c. 1. lib. 15. c. 7.

Resp. * Augustinus istam rationem redarguit de Trin. ostendens illam procedere ex malo intellectu verbi: attamen, quia Magister adducit eam, potest dici quod ratio valet, non quia pater sit sapiens filio, qui est sapientia genita: sed quia eadem est sapientia genita, & ingenita, & ita si una incipit, & alia.

** lib. 6. de Tr. c. 1. tom. 3. Vide inf. d. 32. q. 1.*

Eidem quoque Arrianicæ quæstioni. Dub. V.

Hæc est tertia ratio quam adducit, & est Ambrosii sumpta ab Auctoritatæ Isaiæ: Ante me non est Deus, & post me non erit: ergo nec pater ante filium, nec filius post patrem.

lib. 1. de fide ad Gratian. cap. 5. t. 4

Sed Contra: In divinis personis est ordo: sed ordo non est nisi prioris ad posterius: ergo, &c.

Resp. Dicendum quod sicut infra patebit, non est ibi ordo durationis, quo alter est altero prior: sed ordo originis, quo alter ex altero.

Invicem enim in se, & pater in filio, & filius in patre cognoscitur. Dub. VI.

Hæc est quarta ratio, & est talis: Relativa simul sunt natura: sed pater & filius sunt relativa: ergo simul: si pater est æternus: ergo filius coæternus. Probatur quod Pater est æternus, quia si prius fuit Deus, & postea pater, mutatus est.

Sed Contra istam rationem potest argui pari ratione: Prius fuit Deus, & postea dominus ergo mutatus est.

Resp. Aliqui volunt dicere quod ista ratio valet, quia generatio est de substantia generantis: & ideo si incipit generare, substantia mutatur: sed hoc non videtur, quia generatio in divinis non dicit motum. Alii dicunt quod quia genitus est consubstantialis

A gignenti, si mutatur genitus, & gignens: sed genitus mutatur si de novo generatur: ergo & generans per consequens. Alius modus dicendi est quod paternitas veram dicit habitudinem in patre, non sic creatio, vel dominatio, & ideo paternitas veniens mutat, non sic dominatio. Sed nulla prædictarum rationum dat vigorem huic rationi contra hæreticos: quia hæreticus dicebat quod filius non erat coæternus patri, ac per hoc non consubstantialis, nec idem substantia. Propter hoc notandum quod dicta ratio bona est contra hæreticum, facta ejus suppositione: quia hæreticus dicebat patrem, & filium differentes in substantia, & natura, sicut in generatione carnali, pari ratio-

B ne contra eum dicit Ambrosius, cum ita sit quod pater iste carnalis mutetur, accessione generationis, qui generat alium in substantia, & in divinis similiter pater generat alium in substantia, ergo accessione generationis mutatur & iste: quocumque tamen modo dicatur, non est magnum periculum, quia non omnia argumenta quæ fiunt ad veritatem, sunt necessaria.

Ubi sup.

Vox silet non mea tantum, sed & Angelorum. Dub. VII.

Videtur male dicere, *Angelorum*, quia vox non est nisi habentium or-

C gana, & respirationem: sed Angeli hæc non habent. Si dicas quod habent voces spirituales, non prolatas, sicut dicit Damascenus, quod tradant sibi intelligentias suas sine voce prolatas, quæro, quæ sit necessitas vocis spiritualis, & quis modus loquendi, & quis modus audiendi.

lib. 2. de orth. fide cap. 3.

Resp. Breviter hic dicendum est (quia hoc extra principale propositum est, quantum ad partem istam, quæ sit in Angeli necessitas locutionis) quia sicut unicuique naturæ rationali data est voluntas libera, sic conscientia secreta. Unde sicut non potest aliquis voluntatem alterius in aliud vertere, sed solum inducere, nisi ipsa se inclinet, præter solum Deum, in cujus manu sunt corda hominum: ita nemo potest conceptiones alte-

terius cognoscere, sed solum coniicere, præter Deum, nisi ipsa intelligentia exprimat: & ipsa expressio, locutio nuncupatur. Ratio autem hujus est, quia solus Deus format mentem & quantum ad intellectum, & quantum ad affectum: & modus loquendi similis est modo addiscendi. Sicut enim nos per sensum addiscimus, ita quod species per interiorem sensum pervenit ad intellectum, sic exprimimus: quia verbum cogitationis internæ unitur voci in excogitatione, & postmodum voci sensibili in pronuntiatione, & ex hoc fit expressio in actu. Angelus autem unica virtute facit quod nos pluribus. Unde Angelus sicut per applicationem speciei innatæ ad ipsum cognoscibile ipsum cognoscit, sic ordinando speciem innatam ad alium angelum cognoscentem, conceptus suos aperit: similiter alius mutua conversione recipit, & sic unus loquitur, alter audit. Simile est de duobus speculis sibi oppositis, si voluntarie possent abscondere aliis, & auferre quæ in se relucent.

Dicamus verius, semper natus. *Dub. VIII.*

Gregorii ratio hæc est, ut Deus æternus & perfectus valeat designari.

SED contra hoc est, quod inter omnia tempora præsens majorem convenientiam habet cum æternitate: quia verius dicitur, *est*, de Deo, quam *fuit*, aut *erit*, sicut exponit Augustinus, & habitum est in præcedenti distinctione. Ratio hujus est, quia præsens dicit ens in actu, alia tempora non.

RESP. Dicendum quod sicut supra tactum est, quod verba diversorum temporum dicta de Deo non significant aliquos temporales actus: sed important durationem divini esse, sine initio, ut præteritum: sine intervallo, ut præsens: sine termino, ut futurum: & quia omnia ista æque vere reperiuntur in Deo: ideo omnia æque vere dicitur de Deo. Sed tamen quia multi erraverunt in generatione quantum ad initium, pauci vel nulli quantum ad intervallum vel terminum: ideo sacri Doctores, ut ora hæreticorum obstruerent, eam per verbum præteriti temporis quod semper significat, ut præteritum, & ita nunquam habere principium expresserunt. Alia ratio est, quia nos generationem divinam manuductione quadam intelligimus per generationem, quæ circa nos est, & quia videmus in hac generatione, quia genitus dum generatur, est imperfectus, nec credere posset aliquis, quod Dei filius esset imperfectus, ideo decreverunt dici: Semper genitus. Dicendum ergo quod quantum est ex parte rei, æque vere ac proprie dicitur unum, sicut reliquum. Quod vero dicit Gregorius, dicit quantum ad majorem fidei explanationem, nec error habeat locum, & sic exponit Magister. Magis ergo convenit dicere: Semper genitus, quam semper generatur. Nec est simile de hoc verbo *est*, & *fuit*, quia hoc verbum *est*, significat per modum quietis: & ideo esse, dum est, perfectum est: sed hoc verbum *generari*, penes hæc inferiora, per modum fieri: quia in pluribus hoc verum est quod aliquid dum fit, non habet esse perfectum, ideo non est simile secundum rationem intelligentiæ. *Sup. Job lib. 29. Mor. c. 1. tom. 2. Ed. Rom.*

Ego hodie genui te. Dub. IX.

Quæritur quo modo hoc intelligitur. Quia hoc potest intelligi de die, quo ex matre natus est: sed hoc nihil videtur valere, quia secundum hanc generationem non habuit patrem: sed tantum matrem.

RESP. Dicendum: Verbum illud intelligendum est causaliter: secundum enim generationem ex matre dicitur genuisse, quia fecit generari. Similis expositio super illud Matthæi: Potens est de lapidibus illis suscitare filios Abrahæ. Gloss. in hujus testimonium rei Deus de Sara genuit filium, id est, fecit generari. *Matt. 3.*

Splendor autem non semel. Dub. X.

CONTRA: Si hoc simile rectum est, videtur quod filius non semel nascatur: ergo quæritur, quare magis generatio filii assimilatur splendori, quam aliis re-

rebus, maxime cum non generetur a luce splendor, nisi ad præsentiam corporis obiecti? Præterea filius dicitur lux: non ergo splendor lucis.

Resp. Dicendum quod generatio filii habet in se perfectam conformitatem, coæternitatem, & æqualitatem: & quia in creatura una simul hæc non possumus invenire: ideo capimus ex multis: & ideo multas isti assimilamus. Quantum ergo ad conformitatem, similis est generationi Verbi quod est proles perfecte repræsentans illum a quo est. Quantum ad coæternitatem, similis est egressus splendoris a luce, in quo est coæternitas, propter lucis actualitatem. Quantum ad æqualitatem, similis est generationi viventis ex vivente, qui generat sibi æquale omnino, & sic diversimode comparatur a Sanctis. Comparat ergo Origenes ad egressum splendoris, non quantum ad iterationis assimilationem: sed quantum ad privationem intermissionis, sive interpolationis. Et nota quod differunt splendor, radius, & lumen, cum omnia dicant influentiam a luminoso, quia radius dicit emissionem secundum diametralem distantiam: lumen, secundum circumferentiam: utrinque tamen in profundum transferentis: spendor dicit repercussionem ad corpus transparens, tersum, & limitatum: sed tamen hic Origenes notat splendorem, lumen progrediens a luce.

Ad illud ergo quod obiicitur quod filius est lux, dicendum quod lux habet in se naturam manifestandi, & ita respicit cognitionem, & appropriatur filio. Habet in se vim multiplicandi, sive generandi splendorem, & ita appropriatur patri.

Et quod cum Sacramento scientiæ suæ ex eo nascitur. Dub. XI.

Videtur enim male dicere, quia secundum hoc quod pater secundum Sacramentum scientiæ generat filium: ergo scientia est ratio generandi.

Resp. Dicendum quod Hilarius vocat hoc Sacramentum sacrum secretum: dicit autem filium nasci cum Sacra-

A mento scientiæ, quia filii generatio non tantum sacra, sed etiam secreta est: non, inquam, Deo secreta: sed nobis, quia nos eam non comprehendimus, ipse autem perfecte novit eam; ideo dicit cum Sacramento, &c.

Quod autem ex vivo. Dub. XII.

Videtur hoc falsum; quia puer nascitur de patre, & matre viventibus, & tamen utrunque habet, scilicet imperfectionem & novitatem.

Resp. Ratio Hilarii sicut patet per literam sequentem intelligenda est de vivo per essentiam: ubi enim est vivens per essentiam, non fit ex non vivo vivens, sicut fit in vivente per participationem, ubi non generatur vivum ex vivo, nisi per non vivum, ut patet, quia homo non generatur ex homine nisi mediante semine. *lib. 7. de Trin. an. med.*

B

Neque ex derivatione: sed ex virtute nativitas est. Dub. XIII.

Videtur male dicere, quia secundum Dionysium, & Anselmu, Pater se habet ad Filium, & Spiritum sanctum, ut fons: & illi, ut rivuli: sed rivus est a fonte per derivationem. *Cap. 2. de div. nom. Anselm. lib. de Incarn. cap. 7.*

Resp. Dicendum quod nativitas quæ est per derivationem, attenditur quantum ad transmutationem aliquam circa illud quod transmutatur, & ita dicit passionem quandam: ac per hoc infirmitatem: sed vivens quod est vita est actus purus, & ita vita pura, in qua non est infirmitas: sed pura actualitas, & ideo vult Hilarius dicere quod pater generans est tota vita, & quod generat non est per passionem, vel demutationem, seu diminutionem, quæ attenditur in derivatione: sed per omnimodam virtutem: ergo filius genitus, est virtus, non per mutationem natus.

C

Ubi autem pater auctor est, ibi & nativitas est. Dub. XIV.

Videtur quod improprie dicat, quia auctoritas dicit causalitatem: sed hæc non recipitur in divinis: ergo, &c. *Ubi sup.*

Resp.

Resp. Dicendum quod auctoritas dicit quandam principalitatem, sive auctoritatem in persona, quæ nihil habet ab alio: sed ab ipso omnes, & ista auctoritas in patre est innascibilitas: unde non dicit causalitatem, sed privationem principii: & per hoc summam principalitatem.

Quod ab æterno. Dub. XV.

Innuit Hilarius hic tale argumentum: Si filius non est generatus, sive natus ab æterno, generatio ejus non est æterna, etsi hoc, pater non generat ab æterno: ergo pater non est æternus: ergo qui derogat æternitati filii, derogat æternitati patris.

Sed ista ratio non videtur valere, quia similiter ego arguam ex parte Creatoris, & creaturæ: sed creatura non est æterna, non enim ab æterno creavit Deus, & ita non est Creator æternus.

Resp. Dicendum quod non est simile, sicut patet ex sequenti ejus quod Hilarius supponit quod esse patrem sit proprie proprium illius personæ: ergo cum tale semper conveniat, aut aliter res non habet esse perfectum, sequitur de necessitate, aut filius est æternus, aut pater ab æterno non habet esse perfectum: creare vero, etsi solius Dei sit, tamen ratione connotati habet imperfectionem conjunctam, secundum quam non tantum impossibile, sed etiam non intelligibile est aliquid ab æterno creari.

Sed seipsum demutare nascendo. Dub. XVI.

Contra: Quia secundum hoc, cum filius Dei prius esset, & postea ex virgine natus, sic ergo esset mutatus.

Resp. Dicendum quod Hilarius intelligit secundum eandem naturam, secundum quam prius erat; si enim secundum eandem naturam prius erat, & postea natus est, necesse est quod secundum illam naturam mutatus sit: sed si secundum aliam naturam, oportet mutationem fieri in illa natura: sed non in persona, cum illa natura non dicat aliquid in persona, sed magis aliquid cum persona. Unde nulla fit mutatio in illa natura.

ARTICULUS I.

Ad intelligentiam eorum quæ dicit Magister de generatione æterna, in præsenti distinctione quatuor principaliter quæruntur. Primo quæritur, utrum in divinis sit ponenda generatio. Secundo, dato quod sit, utrum generatio in divinis sit ponenda, personarum distinctiva. Tertio quæritur, utrum illa generatio sit æterna. Quarto & ultimo quæritur, utrum illa generatio sit terminata.

QUÆSTIO I.

An in divinis generatio ponenda sit.

Alex. Alen. 1. p. q. 42. Membro 1.
S. Thom. 1. p. q. 27. a. 1. & 2.
Et 1. Sent. d. 13. q. 1. a. 1.
Scot. 1. Sent. d. 2. q. 6.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 4. q. 1.
Henricus in summa, a. 20. q. 1.
Rich. 1. Sent. d. 9. q. 1.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. d. 4. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. d. 4. q. 1. a. 1.

Quod generatio sit in divinis, ostenditur primo a minori. Multo fortius debet esse generatio in eo qui generationem aliis [illegible]uit, quam in his quæ recipiunt: sed [g]eneratio est in creaturis: ergo & in Deo qui tribuit. Et hoc est quod dicitur in Isaia: Si ego qui generationem aliis tribuo, sterilis ero? dicit Dominus quasi dicat non. *Fundamenta.* *Isai. ult.*

Item ostenditur illud idem a posteriori. Per prius enim est paternitas in Deo quam in creatura, sed paternitas, & generatio vere est in creatura: ergo & in Deo. Quod prius sit ibi, dicit Apostolus ad Ephesios. Ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur. *Eph. 3.*

Item ostenditur hoc ipsum a simili. Quia omne quod perfectionis est, attribuendum est Deo, in quo est summa omnis perfectionis: sed generatio est perfectionis in creatura, ut vult Philosophus

Arist. 2. de anim. context. 34. sophus, quia perfectum est quod potest generare quale ipsum est: ergo, &c.

ITEM illud idem ostenditur illa ratione. Divina natura est summe bona, & actualissima: ergo summe potest, & vult se communicare: sed prima & summa ratio communicandi est in generatione: ergo necesse est in divinis ponere generationem.

Ad opp. 1. CONTRA: Generatio in creaturis aut est perfectionis, aut imperfectionis. Si perfectionis, tunc ergo cum substantiæ spirituales & incorporales sint nobilissimæ, debet in eis generatio esse: ergo cum non sit in eis, non est nobilitatis: sed quod non est nobilitatis, non est in Deo: ergo, &c.

2. ITEM ubi est generatio, ibi est variatio: generatio enim est species motus, & inter omnes species motus major est variatio in motu secundum substantiam, quia est entis in potentia: minor in motu secundum locum; ergo cum in Deo non sit variatio, nec aliqua species motus, etiam illa quæ minima est, ut loci mutatio: ergo nec generatio.

Prop. 26. 3. ITEM ubi est generatio, ibi est corruptio. Unde Auctor de causis, ait, quod propter longe stare a principio reliquo modo complevit esse Deus continuam etiam in his faciens generationem: & hujusmodi signum est quod sola corruptibilia generant, & generantur in creaturis: sed in Deo nulla cadit corruptio: ergo nec generatio.

4. ITEM ubi est generatio, ibi nutritio. Unde ad tot & plures se extendit vis nutritiva, quam generativa: sed in Deo non est vis nutritiva: ergo nec generativa: ergo nec nutritio, nec generatio: ergo generatio non est in divinis.

CONCLUSIO.

Cum natura divina sit communicabilis, ibique sit aptitudo actui conjuncta, in divinis est perfecta generatio.

RESP. Ad arg. Dicendum quod generatio ponenda est in divinis: Hujus ratio potissima est: ut credo quia omnis natura est communicabilis: & quia in Deo propter sui nobilitatem est aptitudo actui conjuncta, imo ipse actus, oportet quod natura sit pluribus communicata: sed non possunt esse plures ab una natura, quin unus sit ab alio, vel ambo a tertio: ergo cum ante divinas personas nihil sit, oportet quod una sit ab alia; & quoniam sunt conformes in natura, & generatio est emanatio secundum conformitatem naturæ: ideo credo quod necesse est in divinis ponere generationem. Ut autem intelligatur per quem modum: notandum quod generare de sui propria ratione est similem sibi in substantia & natura producere. Sibi vero similem in natura producere tripliciter est. Aut per impressionem suæ similitudinis in alio, & sic generatur character a sigillo, lumen a luminoso, species ab objecto. Alio modo per eductionem speciei consimilis ab alio, & sic generatur elementum ab elemento. Tertio modo per productionem similis de simili, sive de seipso, & sic generatur animatum ab animato, & iste tertius modus est perfectior. Unde non reperitur nisi in substantiis habentibus formam nobilem, quæ est vita. Et iste modus generationis est secundum nascentiam, & est in Deo, & creaturis, sed differenter: quia producere alium ex seipso, potest esse dupliciter, vel ex se toto, vel ex parte sui. Ex se toto, non potest producere, nisi ille cujus essentia potest esse in pluribus una, & tota. Nam si non potest esse in pluribus una, & tota, si generans dat totam suam substantiam generato, tunc substantia tota transit in generatum, & generans perdit substantiam totam generando, quod esse non potest. Ideo adhuc necesse est quod talem habeat substantiam, quæ una, & tota sit in pluribus: talis autem substantia non est nisi substantia habens summam simplicitatem, hæc autem est sola divina essentia, in qua propter summam simplicitatem suppositum non addit ad Essentiam. Unde nec ipsam coarctat, nec limitat, nec formam multiplicat: & ideo in eo potest esse generatio communicans eandem substantiam totam, & ta-

Modus generationis.

& talis generatio est omnimodæ perfe- A ctionis, & in solo Deo reperitur, ratione jam dicta. Alio modo contingit aliquem ex se producere quantum ad partem sui. Sic pater naturalis generat filium, partem substantiæ trasmittendo & descindendo. Et hæc generatio necessario est cum transmutatione, quia enim pars decisa non habet actum totius, necesse est quod per mutationem acquirat: sed quod acquirit quod non habet, variatur: ideo hæc generatio est mutatio, & habet variationem conjunctam. Est etiam cum corruptione adnexa: quia enim aliqua pars generanti deperditur, generans est a quo potest fieri ablatio, & ita corruptio. Est etiam cum conversione adjuncta: B quia enim fit deperditio, necesse est quod per nutrimentum fiat restauratio, & ideo generatio in creatura & perfectionis & imperfectionis est. Perfectionis a parte virtutis producentis, imperfectionis a parte subiecti divisibilis: & ideo est in solis animatis quæ habent formam perfectionis, id est, animam, & ipsum scilicet corpus defectibile & restaurabile. Generatio vero in divinis est omnimodæ perfectionis. Quod enim non est ex parte, ideo est, quia habet actu speciem. Et ideo nec ibi est in natura imperfectio, nec variatio, quia nihil novum acquiritur. Nec corruptio, quia nihil adimitur. Nec nutritio, quia nihil restituitur. Et ex hoc C patet solutio obiectorum, quia generatio de toto est tantæ perfectionis, quod non potest esse in creatura aliqua: generatio vero ex parte tantam habet imperfectionem adjunctam, ut non possit esse circa substantiam invariabilem, & incorruptibilem, & simplicem, non solum in natura increata, verumetiam in natura creata. Aliæ rationes probant de generatione quæ est ex parte, &c.

QUÆSTIO II.

An in divinis generatio distinguat inter gignentem, & genitum.

S. Thom. 1. p. q. 28. art. 2.
Scotus 1. sent. d. 11. q. 2. Et dist. 26. q. 1.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 9. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 9. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 9. q. 2.
Petr. de Tarantas. 1. Sent. dist. 9. q. 1.

UTRUM generatio in divinis sit personarum distinctiva. Et quod sic ostenditur hoc modo: Augustinus dicit circa principium de Trinit. Nulla res est quæ seipsam gignat, ut sit: si ergo gignit, aliam gignit: sed inter aliam rem & aliam est distinctio: ergo, &c. *Fundam.* *Lib. 1. de Tr. c. 1. tom. 3. Et libr. de immortalitate anim. c. 8. Et Arist. 2. de an. context. 48.*

ITEM generatio est emanatio, sed ubi est emanatio, ibi est multiplicatio, sive plurificatio: ubi autem multiplicatio, ibi & distinctio: ergo ubi generatio, ibi necessario est distinctio.

ITEM generatio in divinis est relatio: sed relatio importat respectum, & ordinem: sed ubi respectus & ordo, ibi suppositorum & relatorum, sive ordinatorum distinctio, & sic, &c. *Et Ansel. Monol. c. 41. t. 3.*

ITEM major diversitas sustinetur a supposito, vel in supposito composito & multiplici quam in substantia simplici & uniformi; sed relativa opposita non stant simul in eodem individuo creato: ergo nec in simplici hypostasi. Probatio mediæ. Bene sequitur: Sortes est pater Platonis: ergo non est Filius ejus, vel est distinctus ab eo: ergo multo fortius in divinis.

1. CONTRA: Pater generando filium dat ei totum quod habet: sed habet Essentiam & personam: ergo dat ei Essentiam & personam: ergo sicut filius non distinguitur a patre essentialiter, ita nec personaliter, ut videtur. *Ad opp.*

2. ITEM pater communicat filio Essentiam suam propter summam suam simplicitatem: sed æque simplex est persona & essentia: ergo qua ratione communicat Essentiam, communicat & personam.

3. ITEM in patre idem est natura, & persona: ergo impossibile est quod com-

communicet unum, quin communicet aliud: ergo si dat naturam, & personam.

4. Item videtur quod relatio non distinguat aliqua ratione, quia unus & idem punctus est principium & finis respectu diversarum linearum: ergo si istæ relationes non sunt distinctivæ, videtur similiter quod nec paternitas & filiatio.

Si dicas quod non omnes relationes distinguunt; sed solum mutuæ, ut principium & principiatum, finis & finitum.

Contra: Pater & filius se habent, ut intelligens, & intellectum, ut dicit Anselmus: sed idem potest esse intelligens, & intellectum: ergo, &c.

In Monolog. c.60. tom. 3.

5. Item major est repugnantia in contrariis quam in relativis: sed albedo, & nigredo quæ sunt contraria non faciunt distinctionem circa Petrum, quia idem potest modo esse albus, modo niger: ergo multo fortius unus in divinis modo erit pater, modo filius.

6. Item quæritur, quare potius relationes faciunt distinctionem personæ quam Essentiæ, cum æque bene possint esse plures Essentiæ, vel naturæ in una persona, sicut econverso.

CONCLUSIO.

Generatio in divinis facit realem distinctionem inter generantem, & genitum contra Sabellium, non tamen essentialem contra Arrium.

Resp. Ad arg. Dicendum quod generatio in divinis sicut ostensum est, facit realem distinctionem inter generantem & generatum, non rationalem vel intellectualem solum sicut dixit Sabellius: sed realem quantum ad personam, non quantum ad Essentiam, sicut dicit Arrius. Quod sic patet: Generatio in creaturis, dicit emanationem per modum actionis sive mutationis, in Deo emanationem per modum relationis. In quantum enim emanatio dicit distinctionem ratione emanationis, est distinctio: quia sicut dicit Anselmus: nec intellectus capit, nec natura permittit, illum qui est ab alio, esse illum a quo est, secundum quod positive dicitur aliquis esse ab alio. Nam pater privative dicitur esse a se, id est, non ab alio: in quantum autem talis emanatio ponit distinctionem in persona. Generatio enim est productio convenientis in natura; ratione igitur naturæ non potest esse distinctio: Ergo vel erit ratione suppositi, vel proprietatis. Si proprietatis, aut absolute, aut respective. Non absolute, quia tunc esset distinctio in natura. Nec respective, utputa relationis, quia in relatione secundum se non est motus in creaturis: nec origo in divinis. Unde filiatio non generatur nisi in alio: ergo necesse est quod sit distinctio in supposito. Similiter ratione relationis est distinctio, quia nihil ad se refertur, nec ordinatur. Ratione vero talis relationis est distinctio personalis, quia generare & generari cum dicant relationem per modum actionis & passionis, dicunt eam in supposito, & respectu suppositi. Et ideo, quia relatio inter extrema notat distinctionem, patet quod distinctio est ibi suppositorum. His visis patet facile solvere ad objecta.

De processione Sp. S. post princ. Simile habet in Monol. c.37. t.3.

1. Quod ergo obiicitur: Pater communicat filio totum quod habet, verum est præter generationem, & generationis distinctionem. Ipsa enim ratio communicandi dat intelligere distinctionem, quia nullus communicat sibi, sed alii: & ideo id in quo distinguit non communicat.

2. Ad illud quod obiicitur quod æque simplex est persona, ut Essentia, dicendum quod simplicitas Essentiæ est quod sit in pluribus: sed simplicitas suppositi est quod non sit in pluribus. Nam suppositum sive individuum quantum est de se, dicitur esse quod est in uno solo: ideo non est simile.

3. Ad illud quod obiicitur quod idem est essentia, & persona, dicendum quod quamvis sint idem, non tamen sunt ad idem: quia persona est ad alium, ideo generat, & refertur: essentia vero non: ideo essentia communicatur, & per-

persona distinguitur. Sicut ergo, quamvis idem sit in patre essentia & persona, tamen persona generat, essentia non: sic econverso: Essentia communicatur, & persona non.

4. Ad illud quod obiicitur de principio & fine in puncto, patet responsio, quia illæ non sunt mutuæ relationes: quod proprie requiritur ad distinctionem, unde non valet.

Quod obiicitur de intelligente, & intellecto, dico quod ibi non est relatio secundum esse, sed secundum dici. Ad hoc autem quod relatio distinguat, oportet quod sint relationes mutuæ, quia aliter non distinguunt: oportet etiam quod dicant relationem secundum esse.

5. Ad illud quod obiicitur de albedine, & nigredine, dicendum quod nulla est oppositio formarum, nisi considerentur respectu ejusdem temporis: & impossibile est quod idem subjectum eodem tempore sit album & nigrum: relationes autem in divinis simul sunt.

Ad illud quod ultimo quæritur, quare magis relationes faciunt distinctionem in personis, quam in essentia, patet ex jam dictis responsio. Potest etiam alia ratio reddi, quia pluralitas naturarum impedit simplicitatem personæ: sed non sic econverso, quod patet sic: Plures naturæ sunt in una persona. Aut ergo per gratiam, aut per naturam. Si per gratiam unionis, sic: quia natura unita consequitur unitatem personæ, non impedit. Sed si naturaliter, ut in Petro, est pluralitas essentiarum: sive naturarum, tunc cum intellectus naturæ præcedit personam, & non natura ex personis, sed persona ex natura sit: necesse est personam esse compositam, & inde est quod in divinis magis est unitas naturæ cum pluralitate personarum, quam econverso.

QUÆSTIO III.

An in divinis generatio sit æterna.

Alexander Alensis 1. p. q. 42. Memb. 5. a. 1.
Guill. Altisiodor. lib. 1. Sent. cap. 2.
S. Thom. 1. p. q. 42. art. 2.
Scotus 1. Sent. dist. 9. q. 1.
Henric. in summa, art. 54. q. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 9. p. 2. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 9. q. 4.
Richardus 1. Sent. dist. 9. art. 2. q. 1.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. dist. 9. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. d. 9. q. 5.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 9. q. 3.

Utrum divina generatio sit æterna. Quod sic, ostenditur hoc modo: In creaturis operans naturaliter operatur quam citius potest, & de perfectione agentis est, quod citissime possit operari: ergo cum productio filii a patre sit per naturam & summam potentiam, quam cito fuit pater, genuit: sed fuit ab æterno: ergo, &c. Fundamenta. *9. Metaphys. context. 16.*

Item de perfectione generationis est ut quod generatur æquetur generanti, ergo cum divina generatio sit perfectissima, filius erit patri per omnia æqualis, sed pater est infinitus duratione: ergo & filius. *12. Metaph. context. 18.*

Item intelligere se, coæternum est menti divinæ. Nunquam enim est ponere quod de non intelligente sit Deus factus intelligens: sed Verbum est coæternum menti intelligenti: ex hoc enim quod mens se intelligit, Verbum gignit. Si ergo propriissime filius est Verbum, est coæternum patri, & hoc est quod dicit beatus Joannes: In principio erat Verbum. *Joan. 1.*

Item idem ostenditur per impossibile: Omne quod cœpit esse, est mutatum secundum substantiam: sed omne quod incipit generari, incipit esse: ergo omne quod incipit generari, est mutatum secundum substantiam: sed generatio est de substantia generantis: ergo ubi incipit esse generatio, substantia generantis mutatur; sed substantia Dei patris secundum esse est immutabilis: ergo generatio non incipit in divinis.

Ad opp. Arist. 5. Phys. com. text. 14 1. Contra: Sicut se habet corruptio ad non esse ex parte finis, sic generatio ex parte principii: sed omne quod corrumpitur desinit esse: ergo omne quod generatur incipit esse, sed nullum tale est æternum: ergo, &c.

2. Item quidquid producit divina Essentia, est ipsi posterius tempore, sive duratione: ergo pari ratione quidquid producit divina persona, cum essentia & persona sint idem.

3. Item in Deo idem est suum esse, & sua duratio: sed filius habet principium essendi: ergo habet principium durationis: sed quod habet principium essendi, incipit esse: ergo, &c.

4. Item pater caret principio, & caret initio: ergo qua ratione communicat filio non habere initium, eadem ratione communicat ei non habere principium: aut si non hoc, nec illud.

CONCLUSIO.

Generatio in divinis est æterna propter summam generantis fœcunditatem, & geniti summam æqualitatem, & utriusque summam actualitatem.

Resp. Ad arg. Dicendum quod generatio filii est æterna, tum ratione generantis, tum ratione geniti. Ratione generantis, propter summam & perfectam fœcunditatem. Ratione geniti, propter summam, & perfectam æqualitatem: quarum utraque conditio tollit, ne filius sit posterius patre, sicut visum est in opponendo. Alia ratio est propter summam in utroque actualitatem, in qua non distat actus a potentia, nec posse antecedit esse.

1. Ad illud quod obiicitur quod corruptio ponit terminum finalem, dicendum quod corruptio semper dicit variationem & mutationem, & ita conversionem entis in non esse, & ideo ponit terminum finalem. Sed generatio aliquando dicit mutationem, ut in creaturis, & sic ponit terminum initialem: sed in divinis non dicit mutationem ex non ente, sed emanationem ab ente.

2. Ad illud quod obiicitur quod essentia nihil producit nisi ex tempore, dicendum quod sicut persona producit aliam personam, sic essentia aliam essentiam. Aliam autem naturam essentia ex seipsa non producit, cum ipsa sit immutabilis: nec ex alia, quia similiter esset quærere, unde producit illam aliam: & sic necesse est in productione prima creaturæ quod producat ex nihilo, & omne sic productum habet esse post non esse; & ita initium. Persona autem non de nihilo producit personam, & ideo non facit de non ente ens, & ideo nullum ponit initium talis productio.

3. Ad illud quod obiicitur quod filius habeat principium essendi, dicendum quod principium dicitur duplex, scilicet originale, & initiale. Secundum quod principium dicitur originaliter, sic filius tam quantum ad esse quam quantum ad durationem habeat principium: quia utrunque habet ab alio. Si autem principium dicatur initium, sic dico quod nec habet principium essendi, nec durandi. Primum principium non aufert rationem æterni, secundum vero sic. *Vide infra d. 29.*

4. Ad illud quod obiicitur ultimo, quare pater communicat filio carentiam initii, non principii, patet jam responsio: quia temporale & æternum differunt de necessitate per essentiam: principium & principiatum non sic, ideo non est simile de hoc & illo: quia ergo quod habet initium est temporale: quod caret, est æternum: ideo cum pater & filius sint unius essentiæ, patet, &c. Rursum cum habere principium, & non habere dicat differentiam personæ, & hæc est inter patrem & filium, ideo sicut pater non communicat filio personam, sed tantum naturam sive essentiam, sic communicavit ei non habere initium: sed non communicavit non habere principium.

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

An generatio Filii terminata sit.

Alex. Alensis 1. p. q. 42. Memb. 5. ar. 2.
S. Th. 1. p. q. 41. art. 6.
Et 1. Sent. d. 7. q. 2. a. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 9. p. 2. q. 3.
Richardus 1. Sent. d. 9. a. 2. q. 1.

Ad opp. *lib. 83. q. 37. t. 4.* UTRUM generatio filii sit terminata. Et quod sic videtur per Augustinum: Qui semper nascitur, nunquam est natus, ac per hoc nunquam est filius. Nullus ergo per generationem dicendus est filius, quousque generatio sit terminata: sed Verbum Patris recte dicitur perfectus filius: ergo generatio ejus est terminata.

2. ITEM ratione ostenditur sic: Produci terminatur ad productum esse: ergo generari ad generatum esse: sed filius Dei est generatus & natus: ergo ejus productio, sive generatio est terminata.

3. ITEM nobilius est esse generatum quam generari, quia generari est via ad generatum esse, & non econverso: sed quod nobilius est, Deo est attribuendum: ergo magis debet ei attribui generatum esse quam generari: ergo generatio filii dicitur in terminatione.

4. ITEM generatione quæ semper est in generando, semper aliquid vel aliquis producitur: sed non producitur id quod productum est secundum id quod est productum: ergo oportet vel quod iteretur, vel quod succedat generatum in tali generatione: sed in filio Dei nec est successio, nec ibi iteratio: ergo nec continua generatio: ergo filii Dei generatio est terminata.

Fundamenta *lib. 1. de Orth fide c. 8. in fin.* CONTRA per Damascenum: Deus infinite & sine tempore ens, infinite & inquiescibiliter generat: ergo generatio nunquam terminatur.

ITEM ratione videtur hoc idem posse monstrari: Æternum non habet se aliter nunc quam prius: sed semper omnino uniformiter: ergo si semper pater a principio generat, adhuc generat: alioquin aliter se haberet nunc

A quam prius, & ita generatio æterna mutaretur.

ITEM simplex & infinitum caret omni termino: sed generatio filii est simplex & infinita: ergo generatio filii caret omni termino. Quod sit infinita, patet, quia filius est infinitus, & iterum ipsa generatio est æterna, & æternum est duratione infinitum.

ITEM perfectior est potentia semper actui conjuncta quam quæ non semper: ergo perfectior est fœcunditas semper actui generationis conjuncta, maxime cum fœcunditas generandi non perditur, sed perficitur: si ergo in Deo est fœcunditas perfecta, semper ergo generat: sed non generat alium nisi B filium: ergo filius semper generatur.

CONCLUSIO.

Generatio Filii in divinis est terminata, si perfectionem ejus respiciamus: quod si durationem intueamur, cum semper duret, interminata dici debet.

RESP. Ad arg. Ad prædictorum intelligentiam, notandum quod quædam sunt in quibus idem est esse & factum esse, differt tamen fieri & esse, ut sunt illa quorum esse est permanens, nec dependet omnino a principio producente, & hoc proximo producente, in fa-C cto esse, immo habent rationem subsistendi aliquam intra se, sive per principia propria sui subiecti, ut substantia & accidentia innata. Quædam sunt in quibus differt esse & factum esse, idem tamen est fieri & esse, ut sunt successiva, quorum esse dependet omnino a principio producente existente in sua actualitate, ut sunt motus, & mutationes. Quædam sunt in quibus est idem fieri & esse & factum esse, ut sunt illa quæ habent esse permanens, & totaliter dependent a principio producente, existente in sua actualitate per eundem modum per quem sunt in principio, non tantum in se, sed etiam respectu producti, ita quod consimilis modus actualitatis attendatur quantum ad utrumque & talia sunt influentiæ,

sive corporales, sive spirituales. Unde Augustinus super Genesim ad literam dicit quod lumen semper nascitur, & dum nascitur est, unde aer semper est illuminatus, & semper illuminatur. Similiter omnino dicendum de lumine spirituali quod est gratia. Si igitur filius Dei habet esse permanentissimum, & esse conjunctissimum principio productivo, ut in sui actualitate existenti, quia ipse est filius & purus actus, omnino idem est in ipso nasci, & natum esse, & ideo semper nascitur, & semper est natus, & semper est, & nunquam desinit nec cessat generari, nec pater generare. Cum ergo quæritur, an generatio filii sit terminata, distinguendum est terminatum, quia aut excludit imperfectionem, & sic generatio filii est terminata, quia perfecta, cum simile, immo idem sit generari & generatum esse. Si vero excludat durationem, falsa est, quia semper durat. Concedo ergo quod generatio filii est interminata ratione desitionis: quia nunquam desinit generari, sicut probant rationes ad secundam partem adductæ. Lib. 6. t. 3

1. Ad illud quod obiicitur in contrarium quod qui semper nascitur nunquam est natus, dicendum quod verum est in illa generationem in qua differt nasci & natum esse: sed non talis est generatio divina: attamen quia generatio divina intelligitur per generationem creatam, & in creaturis de perfecto nato non dicitur nasci, sed natum esse: ideo vult Augustinus, quod melius dicitur filius natus esse, quia intelligibilius est, non quia ei non conveniat nasci. Lib. 83. qu. 37. tom. 4.

2. 3. Ad illud quod obiicitur quod produci terminatur ad productum esse, & similiter nobilius est generatum esse quam generari, dicendum quod omnia ista tantum ibi habent locum; ubi differt generari & generatum esse. In ista autem generatione locum non habent.

2. Ad illud quod ultimo obiicitur in generatione quæ semper est in generando, &c. Solvendum est per interemptionem, non enim est verum quod generatio semper ens, semper de novo aliquid producat, quia radius semper oritur a sole, nec tamen semper ejus productio iteratur, nec succedit: sed a sua origine continuatur in esse.

DISTINCTIO X.

Hic de Spiritu sancto agitur, & prius quod sit amor Patris, & Filii.

Cap. 17. tom. 3. *NUNC post Filii æternitatem, de Spiritu sancto, quantum Deo donante videre conceditur, differamus. Spiritus sanctus amor est, sive charitas, sive dilectio Patris, & Filii. Unde Augustinus in 15. lib. de Trinit. ait: Spiritus sanctus nec Patris est solius, nec Filii est solius, sed amborum, & ideo communem, qua invicem se diligunt Pater & Filius, nobis insinuat charitatem.*

Quod Spiritus sanctus proprie dilectio dicatur, & tamen Trinitas sit dilectio.

1. Joan. 4. Aug. 15. de Trin. cap. 17 tom. 3. *Joannes autem in Epistola canonica ait: Deus charitas est: non dixit, Spiritus sanctus charitas est. Quod si dixisset, absolutior esset sermo, & non parva pars quæstionis decisa: sed quia dixit: Deus charitas est, incer-*

tum

tum est: & ideo quaerendum est, utrum Deus Pater sit charitas, an Filius, an Spiritus sanctus: an Deus, ipsa Trinitas, quia & ipsa non tres Dii, sed unus est Deus. Ad hoc Augustinus in eodem libro ita dicit: Nescio cur sicut sapientia & Pater dicitur, & Filius, & Spiritus sanctus, & simul omnes non tres: sed una sapientia: non ita & charitas dicatur Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, simul omnes una charitas. Non ideo tamen quisquam nos inconvenienter aestimet charitatem appellare Spiritum sanctum: quia & Deus Pater, & Deus Filius potest charitas nuncupari: sicut proprie Verbum Dei etiam sapientia Dei dicitur, cum & Pater & Spiritus sanctus sit sapientia. Ib. paulo inferius. Ib. infra.

Sicut Verbum Dei proprie dicitur sapientia, & tamen tota Trinitas dicitur sapientia: ita & Spiritus sanctus proprie dicitur charitas: & tamen Pater, & Filius, & Spiritus sanctus dicitur charitas.

Si ergo proprie aliquis horum trium charitas nuncupari debet, quis aptius quam Spiritus sanctus? ut scilicet illa summa, simplicique natura non sit aliud substantia, & aliud charitas: sed substantia ipsa sit charitas, & charitas ipsa sit substantia, sive in Patre, sive in Filio, sive in Spiritu sancto: & tamen Spiritus sanctus proprie charitas nuncupatur. Ecce his verbis aperte dicit August. quod in Trinit. charitas aliquando refertur ad substantiam, quae communis est trium personarum & tota in singulis aliquando specialiter ad personam Spiritus sancti: sicut sapientia Dei aliquando pro substantia divina, aliquando pro Filio proprie accipitur, & hoc in multis fieri reperitur. Ex eod. lib. cap. eod. sed paulo superius.

Exemplis firmatur, eadem nomina proprie & universaliter accipi.

Pluribus enim exemplis doceri potest, multa rerum vocabula & universaliter poni, & proprie quibusdam rebus adhiberi: sicut Legis nomine aliquando simul omnia Veteris Testamenti significantur eloquia: aliquando autem proprie vocatur Lex, quae data est per Moysen. Multa alia suppetunt exempla: sed in re aperta vitanda est longitudo sermonis. Sicut ergo unicum Dei Verbum proprie vocamus nomine sapientiae, cum sit universaliter, & Spiritus sanctus & Pater ipsa sapientia: ita Spiritus sanctus proprio vocabulo charitas nuncupatur, cum sit Pater, & Filius universaliter charitas. Eisdem lib. & c. Joan. 1.

Auctoritas ponitur, quod Filius proprie dicitur sapientia.

Sed Dei Verbum, idest, unigenitus Dei Filius, aperte dictus est Dei sapientia ore Apostoli dicentis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. 1. Cor. 1. *Spiritus autem sanctus ubi sit dictus charitas, invenimus: si diligenter Joannis Apostoli eloquium scrutemur: qui cum dixisset: Diligamus invicem, quia ex Deo est dilectio: adjunxit: Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, quia dilectio Deus est. Hinc manifestavit se dixisse eam dilectionem esse Deum,* 1. Joan. 4.

quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio: sed quia & Filius ex Deo Patre natus est, & Spiritus sanctus ex Deo Patre procedit, quem potius eorum hic debeamus accipere, dictum esse dilectionem, merito quaeritur. Pater enim solus ita Deus est, ut non sit ex Deo: & ideo dilectio, quae ita Deus est ut ex Deo sit, non ipse Pater est, sed aut Filius aut Spiritus sanctus: Sed in consequentibus cum Dei dilectionem commemorasset Joannes, qui dilexit nos, & hinc hortatus esset ut & nos invicem diligamus, atque ita Deus in nobis maneat: quia utique dilectione Deum dixerat: statim volens de
1. Joan. 4. *hac re apertius aliquid eloqui, inquit: In hoc cognoscimus, quia in ipso manemus, & ipse in nobis: quia de suo spiritu dedit nobis. Spiritus itaque sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere: & ipsum in nobis. Hoc autem facit dilectio. Ipse ergo Deus est dilectio. Deus ergo Spiritus sanctus, qui procedit ex Deo significatur ubi legitur, Deus dilectio, & dilectio ex Deo est. Ecce his verbis aperte dicit Augustin. Spiritum sanctum esse charitatem Patris & Filii: & in tantum quoque sermonem produxit, ut videatur dixisse, Spiritum sanctum non solum esse dilectionem Patris & Filii qua se invicem, & nos diligunt: sed etiam qua diligimus Deum. Sed utrum*
Dist. 17. hujus lib. *ipse sit charitas, qua nos diligimus Deum, in sequenti explicatur.*

Redit ostendere quod proposuerat, scilicet quod Spiritus sanctus sit amor, quo Pater a Filio, quod Filius a Patre diligitur.

Nunc vero quod incepimus ostendere curemus, scilicet Spiritum sanctum dilectionem esse, sive amorem Patris & Filii: quo scilicet Pater diligit Fi-
In tom. 8. *lium, & Filius Patrem. De hoc Hieron. super 17. Psalm. ait: Spir. sanct. nec Pater est, nec Filius: sed dilectio quam habet Pater in Filium & Filius*
Cap. 4. & 5. *in Patrem. Augustin. quoque in 6. lib. de Trin. ait: In omnibus aequalis est Patri Filius, & est unius ejusdemque substantiae. Qua propter etiam Spiritus sanctus in eadem unitate substantiae, & aequalitate consistit.*

Quod Spiritus sanctus sit alius a Patre, & Filio.

Sive enim sit unitas amborum, sive sanctitas, sive charitas, manifestum est, quod non aliquis duorum est, quo uterque conjungitur: quo genitus a gignente diligatur, genitoremque suum diligat, sintque non participatione, sed Essentia sua: neque dono superioris alicujus, sed proprio suo servantes
Ephes. 4. *unitatem spiritus in vinculo pacis. Ecce hic habes Spiritum sanctum esse, quo Filius diligitur a Patre, & Pater a Filio: & quo illi duo servant*
Lib. 6. de Trin. c. 5. tom. 3. *unitatem pacis. Spiritus ergo sanctus, ut ait Augustin. in eodem, commune est aliquid Patris, & Filii, quidquid illud est. At ipsa communio consubstantialis, & coaeterna est: quae si amicitia convenienter dici potest, dicatur: Sed aptius dicitur charitas, & haec quoque substantia, quia Deus*
1. Joan. 4 *substantia est, & Deus charitas est. Tria ergo sunt, & non amplius: unus diligens eum qui de illo est, & unus diligens eum de quo est & ipsa dilectio, quae si nihil est, quomodo Deus substantia est?*

Quod

Quod Spiritus sanctus sicut communis est Patri, & Filio, ita commune nomen habet proprium.

Hic notandum est quod sicut Spiritus sanctus in Trinitate specialiter dicitur charitas, quæ est Patris & Filii unio: ita & nomen tenet proprie quod Patri & Filio communiter quodam modo congruit. Unde Aug. in 15. lib. de Trinit. Si charitas, inquit, qua Pater diligit Filium, & Patrem diligit Filius, ineffabilem communionem demonstrat amborum, quid convenientius, quam ut ille proprie dicatur charitas, qui spiritus est communis ambobus? Hoc enim sanius creditur & intelligitur, ut non solum Spiritus sanctus charitas sit in illa Trinitate, sed non frustra proprie charitas nuncupetur, propter illa quæ dicta sunt: sicut non solus in illa Trinitate, vel Spiritus est, vel sanctus: quia & Pater Spiritus, & Filius Spiritus: & Pater sanctus, & Filius sanctus, & tamen ipse non frustra dicitur Spiritus sanctus. Qui enim est communis ambobus, id vocatur ipse proprie, quod ambo communiter. Alioquin si in illa Trinit. solus Spiritus sanctus est charitas, profecto & Filius non solius Patris, sed etiam Spiritus sancti Filius invenitur. Ait enim Apostolus de Deo Patre: Transtulit nos in regnum Filii charitatis suæ. Si ergo non est in ista Trinitate charitas Dei, nisi Spiritus sanctus, Filius est etiam Spiritus sancti. Sed quia hoc absurdissimum est, restat ut non solus ibi sit Charitas Spiritus sanctus: sed propter illa, de quibus satis disserui, proprie sic vocatur.

Cap. 19. circa fin.

Coloss. 1.

DISTINCTIO X.

De æterna Processione Spiritus sancti, quantum ad personam, quæ procedit.

Nunc post Filii æternitatem de Spiritu sancto, quantum, Deo donante: &c.

Expositio Textus.

Divisio. SUPRA egit Magister de generatione Filii, hic autem agit de processione Spiritus sancti. Et quia gemina est processio Spiritus sancti, æterna & temporalis, primo agit de processione æterna, secundo de temporali: Infra distinctione 14. *Præterea diligenter adnotandum, est quod gemina est processio Spiritus sancti,* &c. Et quoniam processio Spiritus sancti tripliciter potest comparari, scilicet ad personam ad quam est, & ad principium a quo est, & ad generationem A a qua differt, ideo hæc pars habet tres. In quarum prima Magister agit de processione Spiritus sancti quantum ad personam quæ procedit. In secunda quantum ad principium a quo: Infra Distinctione 11. *Hic dicendum est, Spiritum sanctum,* &c. In tertia vero agit de seipsa per comparationem ad generationem a qua distinguitur: Infra Distinctione 13. *Post hæc considerandum est, quantum a talibus quales nos sumus.* Item prima pars quæ continet præsentem Distinctionem habet quatuor partes. In B prima dicit quod Spiritus sanctus procedit ut amor, sive charitas, vel dilectio, & hoc probat auctoritate Aug. In secunda vero, quia hic erat dubium quod Spiritus sanctus erat charitas, movet quæstionem: & solvit ibi: *Et ideo quærendum utrum Deus Pater.* In tertia vero solutionem per auctoritatem confirmat, tum quantum ad distinctionem, quæ est per communem acceptionem & propriam, tum etiam quantum ad veritatem, ibi: *Pluribus exemplis doceri,*

ri, &c. In quarta vero & ultima prædictæ solutionis assignat rationem, ostendens quod Spiritus sanctus proprie dicatur charitas, cum charitas sit nomen commune, & hoc ibi: *Hic notandum est, quod sicut Spiritus sanctus in Trinitate.*

Spiritus sanctus amor est, sive charitas. Dub. I.

Quæritur utrum charitas & dilectio differant, & quod sic videtur per Isid. dicentem. Amor est rationalium, & irrationalium: dilectio rationalium tantum. Sed contra per Dion. de div. nom. Mihi videntur Theologi commune quid dicere dilectionis & amoris nomine: & ibid. reprehendit distinguentes, dicens, quod faciunt vim in levibus sonis, quasi nos non possimus quatuor per bis duo, & patriam per natale solum significare.

Lib Etymolog. Cap. 4.

Resp. Aliqui voluerunt dicere quod differunt, quia dilectio dicitur illa proprie quæ est ex voluntate ordinata: sed amor est affectio libidinosa: sed hæc distinctio est contra Dion. & contra Aug. super Joannem, & contra Canonem Sac. Scrip. quia Dominus primo quæsivit a Petro: Simon Joannis diligis me? & postea dicit amas me? & ita pro eodem accipiuntur, & hanc differentiam reprehendit Dionys. Potest tamen nihilominus aliqua differentia assignari. Quamvis enim de una & eadem possint dici affectione, tamen alia, & alia ratione. Amor enim dicit affectus adhæsionem respectu amati. Unde Dionys. Amorem unitivum dicimus: Dilectio vero, ultra hoc addit electionem, unde dilectio ex diversis electio. Unde in Canticis: Dilectus meus electus ex millibus: Charitas autem ultra illa addit magnam appretiationem. Charum enim dicitur illud quod magni pretii æstimatur, secundum quod Apostolus in epistolis suis vocat fideles charissimos.

De div. nom. c. 4. — Cant. 5. — 2. Tim. 1.

Proprie Verbum Dei, etiam Dei sapientia dicitur. Dub. II.

Dubitatur de hac voce, *proprie*, quia

A aut accipitur *proprie*, quia soli convenit: aut *proprie*, quia appropriate. Quia si soli, hoc est falsum, quia sapientia nullo modo dicit proprietatem personalem. Si proprie, quia appropriate, hoc nihil facit ad propositum, quia Magister vult inquirere proprietatem Spiritus sancti, non appropriatum.

Et iterum: Charitas videtur magis appropriari patri, secundum quod dicitur in illa prosa, charitas pater est.

Item hoc videtur per Richardum quod amor gratuitus est in Patre, in Spiritu sancto debitus, in Filio ex utroque permixtus: ergo cum charitas dicat amorem gratuitum, debet ergo appropriari Patri.

B Resp. Dicendum quod non est omnimoda similitudo, sed in hoc est similitudo: nam commune potest appropriari manente unitate vocis, vel significationis. Potest similiter aliquod nomen simul dici per proprietatem, & & per essentiam, manente unitate vocis, & significationis, & tamen est de se commune, & tale est hoc nomen *charitas*. Aliter potest dici quod charitas est commune, & proprium, & appropriatum, & Aug. primo ostendit, quod est appropriatum per similitudinem ad sapientiam, & post ostendit quod est proprium: infra eadem Distinctione: *Nunc vero quod incepimus ostendere*, &c. Unde ex hac auctorita-

C te non habetur quod charitas sit proprium, sed solum quod appropriatum. Sed tamen ex aliis verbis Augustinus habetur quod charitas non solum est appropriatum, sed etiam proprie proprium Spiritum sancti. Ad illud quod obiicitur quod charitas appropriatur patri, dicendum quod charitas habet duplicem comparationem ad virtutes alias. Comparatur enim ut mater, ut dicit Ambr. comparatur ut vinculum, ut dicit Apostolus: Charitas est vinculum perfectionis: Ratione primi appropriatur Patri, ratione secundi, Spiritui sancto. Ad illud quod obiicitur de Richardo dicendum quod gratuitum non dicit proprietatem amoris, sive amandi: sed proprietatem personæ, quæ dat & non recipit.

Lib. 15. de Trin. c. 17. & 3. — Coloss. 3.

Spi-

Spiritus sanctus est dilectio qua Pater & Filius se invicem, & nos diligunt. Dub. III.

Quæritur utrum Pater, & Filius diligant nos Spiritu sancto. Utrum enim se diligant Spiritu sancto, quæritur Distinct. 32. Ubi istam quæstionem specialiter movet, sed prima videtur omnino falsa, & impropria. Cum enim dicitur: Pater & Filius diligunt nos, &c. constat quod verbum diligendi tenetur essentialiter: ergo si diligant Spiritu sancto, sunt Spiritus sanctus. Et iterum dicit Augustinus quod hæc nullo modo conceditur: Pater diligit se Spiritu sancto, quia diligere tenetur essentialiter: ergo similiter in proposito. *lib. 15. de Tr. c. 7. tom. 3.*

Resp. Quidam dicunt quod ablativus ille exponitur per hanc præpositionem, *per*, cum accusativo, id est, per Spiritum sanctum, & regula est quod hæc præpositio, *per*, cum verbis transitivis dicit subauctoritatem, cum absolutis autem, auctoritatem. Unde cum diligere sit transitivum, sensus est, quod Pater, & Filius diligunt nos per Spiritum sanctum, quasi diceret: Pater operatur per Filium. Sed hæc expositio non videtur conveniens, quia similiter potest dici: Pater & Filius puniunt, sive odiunt nos Spiritus sancto, quod non vult dicere August. Propterea notandum quod diligere aliquando tenetur pure essentialiter, ut cum dicitur: Pater & Filius diligunt se, aliquando pure notionaliter, ut cum dicitur: Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, sicut patebit. Aliquando partim essentialiter, partim notionaliter, sicut cum dicitur: diligunt nos Spiritu sancto & ex hoc patet, quia idem est Patrem, & Filium diligere nos Spiritu Sancto, scilicet Spiritum sanctum nobis mittere, sive inspirare. Mittere autem sive inspirare importat actum notionalem, & essentialem, quia sensus est quod spiritum producunt, & donum ejus nobis conferunt. Unde dicit simul Spiritus sancti productionem, & gratiæ collationem, & quamvis respectu actus essentialis non recipiatur habitudo ablativi, recipitur tamen ratione notionis, sicut & hic: Pater dicit se suo verbo, dicit etiam creaturas verbo, simili modo intelligendum est in proposito.

Sive enim sit unitus. Dub. IV.

Quæritur quid dicatur per hoc nomen *unitas*. Aut unitas dicit unitatem essentialem, aut notionalem, aut personalem. Non essentialem, quia tunc non esset amborum, sed trium. Non notionalem, quia Spiritus sanctus non est communis spiratio. Non personalem, quia Pater, & Filius non sunt unum in persona.

Item quæritur, quo modo hæc distinguantur, *unitas*, *sanctitas*, *charitas*.

Resp. Dicendum quod unitas personaliter tenetur. Sed attendendum quod unitas aliquorum dicitur dupliciter. Aut qua aliqui sunt unum, & sic Patris, & Filii non est unitas personalis. Aut qua aliqui sunt uniti, & sic Pater & Filius unica persona uniuntur, sicut persona Spiritus sancti quæ est amor, & vinculum nectens. Ad illud quod quæritur, quomodo differunt illa tria, dicendum quod unum addit supra alterum. Nam unitas dicit conditionem omnis amoris, quoniam omnis amor est vis unitiva. Sanctitas dicit conditionem amoris casti, contra libidinosum, qui non est purus. Charitas dicit conditionem amoris præcipui, ideo enim charitas dicitur, quia est amor inæstimabiliter habens charum amatum.

Sitque non participatione. Dub. V.

Videtur non bene dicere, quia servare unitatem spiritus, est producere Spiritum sanctum: ergo secundum hoc, Pater & Filius Spiritum sanctum sua essentia producunt, & ita videtur essentialiter spirare.

Item videtur etiam falsum quod dicitur non participatione, quia Pater & Filius participatione spirationis servant unitatem.

Resp. Dicendum quod August. vult ostendere duplicem modum unitatis esse inter *lib. 6. de Tr. c. 5. tom. 3.*

inter Patrem & Filium, qui est inter membra Christi, scilicet: naturæ, & voluntatis, sed differenter: quia in nobis est unitas naturæ per participationem unius communis essentiæ, sed non sumus ipsa essentia. Pater enim & Filius non participant essentiam quasi diversum, immo sunt ipsa essentia. Similiter in nobis est conformitas voluntatis per donum Dei quod unit nos: sed Pater & Filius uniuntur non dono accepto ab alio, sed spiritu proprio, & sic patet responsio. A

Qui enim communis est ambobus. Dub. VI.

Contra: Ergo secundum hoc, pari ratione Spiritus sanctus dicitur Deus proprie, cum Deus sit commune ambobus. B

Resp. Dicendum quod æquivocatio est in communitate. Nam Augustinus non vocat commune quod est in pluribus, & de pluribus, sed quod a pluribus: & ita commune dicitur magis a communione, quam a communitate, ut fiat vis in verbo, sicut fit inter unionem, & unitatem. Et quoniam charitas non tantum dicit communitatem, quia in pluribus: sed communionem per unitatem distinctorum: ideo quamvis dicatur essentialiter, potest nihilominus dici personaliter.

ARTICULUS I.

AD evidentiam eorum quæ dicuntur de Spiritu sancto, in hac parte duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de modo procedendi ipsius Spiritus. Secundo de proprietate ipsius. Circa primum quæruntur tria. Primum est, utrum in divinis sit necesse ponere personam procedentem per modum liberalitatis. Secundum, utrum sit necesse ponere personam procedentem per modum Amoris. Tertium, si sit necesse ponere personam procedere per modum mutuæ charitatis.

QUÆSTIO I.

An in divinis necessario ponenda sit persona per modum liberalitatis procedens.

Alexander Alensis 1. *p. q.* 43. *Membro* 1.
S. Th. 1. *p. q.* 27. *art.* 3. *ad* 3.
Scotus 1. *Sent. dist.* 10. *q.* 1.
Henricus in summa, art. 5. *q.* 6.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 10. *q.* 1.
Richardus 1. *Sent. d.* 10. *q.* 1.
Durandus 1. *Sent. dist.* 10. *q.* 1.
Franciscus de Mayr. 1. *Sent. dist.* 10. *q.* 1.
Jo: Baccon. 1. *Sent. dist.* 11. *q.* 1.
Tho. Arg. 1. *Sent. dist.* 10. *q.* 1. *art.* 2.
Marsilius Inguen. 1. *Sent. q.* 14. *art.* 2.
Gabr. Biel. 1. *Sent. dist.* 10. *q.* 2.

QUOD sit necesse ponere personam procedentem per modum liberalitatis, ostenditur hoc modo. Perfectior est dilectio mutua, quam reflexa; & perfectior ad huc mutua communicata quam non communicata, quia talis scilicet non communicata videtur sapere amorem libidinosum: ergo si in Deo est summa dilectio & summa delectatio, & summa beatitudo, non est ibi persona quæ mutuo non ametur, nec cui amor mutuus non communicetur: sed communicatio amoris mutui est per liberalitatem: ergo, &c. Fundamenta.

C Item in his inferioribus duplex invenitur modus producendi nobilis, scilicet per modum naturæ, & per modum voluntatis: primo modo emanat filius a patre, secundo modo donum a datore. Sed omne quod nobilitatis est in creatura est attribuendum Deo: ergo, &c.

Item in Deo est ponere naturam, & voluntatem: & sicut naturam perficit fœcunditas, ita voluntatem summa liberalitas: sed natura perfecta, fœcunditate, persona producit aliam personam, ergo pari ratione voluntate perfecta, liberalitate, producit aliam personam: & sic &c.

Item omnes creaturæ a Deo procedunt per cognitionem, ac voluntatem: sed ante creaturam productionem ponere fuit in divinis emanationem

Verbi

Verbi ab æterno: in quo pater omnia dicenda disposuit: ergo pari ratione necesse fuit emanare personam in qua omnia vellet, & donaret; sed talis procedit per modum liberalitatis: ergo, &c.

Ad opp. 1. CONTRA: Non est similis modus producendi in creaturis respectu Dei, & in personis. Nam Creaturæ sunt extrinsecus, personæ vero in essentia unum: sed exitus creaturarum a Deo est per modum liberalitatis: ergo non est ponere personam hoc modo procedere.

2. ITEM exiens per modum voluntatis ab aliquo non assimilatur in substantia producenti, nec æquatur, nec necessario producitur: sed persona si procedit in divinis, est in substantia similis, & in potestate æqualis, nec potens se aliter habere: ergo, &c.

3. ITEM in his inferioribus non tantum sunt ista principia nobilia scilicet natura, & voluntas verum etiam ratio, sive operans per artem: ergo si ponuntur duæ personæ his duobus modis procedentes, debet poni tertia, quæ tertio modo procedat: sed illa non ponitur, ergo nec per modum voluntatis ponitur aliqua pari ratione.

4. ITEM quanto pluribus communicatur dilectio, tanto perfectior, quia omne bonum in commune deductum pulchrius elucescit: ergo non solum est ponere tertiam personam cui amor secundæ communicetur: sed etiam quartam, cui amor communicetur tertiæ, & sic in infinitum: sed hoc est impossibile in divinis, ut ostensum est supra: ergo est stare in prima persona producente: ergo non est persona procedens per modum liberalitatis.

CONCLUSIO.

Ponendum est, in divinis personam produci per modum liberalitatis, tanquam per rationem volendi, quæ dicitur donum.

In fundament. hujus quæstionis. RESP. Ad arg. Dicendum quod sicut probatum est, in divinis est ponere tertiam personam procedentem per modum liberalitatis, quæ dicitur donum. Et ratio hujus est perfectio dilectionis, perfectio emanationis, & perfectio voluntatis: qua existente liberalissima, non potest non producere personam, sicut natura existente fœcundissima, non potest non producere personam, & hæc est ratio propria hujus emanationis.

1. AD illud quod obiicitur in contrarium, quod creaturæ emanant per modum liberalitatis, dicendum quod per modum liberalitatis emanare, est dupliciter, aut sicut volitum, aut sicut ratio volendi. Sive aut sicut datum, aut sicut ratio donandi. Primo modo emanant creaturæ quæ sunt extra. Secundo modo emanat tertia in Trinitate persona. Quia ratio volendi, & donandi est intrinseca perfectissimæ voluntati.

2. AD illud quod obiicitur quod voluntas non est principium assimilans, nec necessario emanans, dicendum quod voluntas sive liberalitas dupliciter est principium. Uno modo distinctum in natura, & sic non assimilat in substantia. Alio modo cum communicante natura, & sic in substantia assimilat: quoniam ergo persona sic procedit per modum liberalitatis, ut communicet natura: ideo similis est in substantia, quamvis ipse modus procedendi non sit per modum similis, & sic patet illud. *S. sp. d. 6. q. 2. & 8.*

3. AD illud quod obiicitur quare non procedit aliqua persona per modum rationis, dicendum quod omnis modus producendi nobilis ad istos reducitur duos, quia omne agens, aut agit naturaliter, aut per voluntatem. Agens enim per violentiam aut per fortunam est agens imperfectum, & modus producendi minus nobilis: Unde ratio non distinguitur contra naturam, & voluntatem quantum ad modum agendi, & ideo non est persona tali modo procedens. Sed tamen hoc non videtur plene solvere, quia nos distinguimus in his creaturis egressum per modum liberalitatis ab egressu per modum artis. Propterea dicendum quod processus per modum liberalitatis est dupliciter, aut sicut ratio liberalitatis sive ipsa liberalitas, aut sicut liberaliter factum. *Arist. l. 9. Metaph. cont. 10.*

ctum. Similiter & in arte, aut sicut ipsa ars, sive ratio artificiandi, aut sicut artificiatum, & primo modo potest cadere in divina persona, secundo modo non. Et primo modo procedit filius qui est Verbum, & ars plena omnium rationum viventium. Sed iste modus emanandi non distinguitur a modo emanandi per modum naturæ, quia emanat ut omnino similis, & per modum similitudinis perfectæ. Alius autem modus non potest esse, quia duas personas necesse est communicare in eadem natura, & quia necesse est quod omnis modus emanandi qui est in divinis sit per modum naturæ principaliter vel illa communicante: unde cum processus per modum voluntatis possit esse intrinsecus, sic procedit amor ab amante. Per modum vero artis, semper est extrinsecus inquantum hujusmodi: ideo inpossibile est quod cadat in Deo respectu personæ: sed cadit solum respectu creaturæ.

Aug. 6. de Tr. c. 10. tom. 3.

4. Ad illud quod ultimo obiicitur, si est ponere tertiam personam ob communicationem, pari ratione & quartam, dicendum quod omnis ratio & natura concordat quod non fiat per plures, quod potest sufficientissime fieri per unum, alioquin esset ibi superfluum. Si ergo mutua dilectio non potest esse minus quam ad unum; & communicatio illius mutuæ non minus quam ad unum & in uno est mutua dilectio, & in altero mutuæ dilectionis communicatio perfectissime, cum utrumque accipiat totum infinite, patet quod non est ultra procedere, sed ibi est stare. Unde ipsa eadem ratio quæ ponit personarum pluralitatem, aufert infinitatem & ponit Trinitatem.

Ex 1. phys. cont. 51. Et 8. Top. cap. 4.

QUÆSTIO II.

An in divinis necessario ponenda sit persona per modum charitatis & amoris procedens.

Alexand. Alens. 1. p. q. 43. Memb. 3. a. 2.
S. Thom. 1. p. q. 27. art. 4.
Et 1. Sent. dist. 13. art. 3.
Richard. 1. Sent. dist. 10. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 10. q. 2.
Petrus Aureolus 1. Sent. dist. 10. q. 1.

Utrum in divinis sit necesse ponere personam procedentem per modum amoris, sive charitatis. Et quod sic videtur. Non est enim perfecta cognitio sine dilectione: ergo nec perfectum verbum sine amore: ergo nec perfecta emanatio Verbi sine emanatione amoris: ergo necesse est ponere emanationem per modum amoris: ergo, &c.

Item amor est donum in quo alia dona donantur. Nihil enim proprie donatur nisi ex amore: si ergo persona procedit per modum liberalitatis, cum ipsa procedat non per aliud sed per se: ergo per modum amoris, sive charitatis.

Item omnis & summa perfectio pluralitatis est in unitate: ergo & distinctionis in unione; sed inter omnes uniones quæ sunt inter distantes, summa & jucundissima est unio charitatis, si ergo est ibi distinctio, est unio: & si unio, est charitatis emanatio.

Item Spiritus sanctus in nobis existens, & habitans, facit nos similes illi summæ Trinitati, sicut dicit Dominus: Ut sint unum, sicut, & nos: sed Spiritus sanctus in nobis existens producit primo amorem charitatis, quia: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, &c. Ergo necesse est in illa summa Trinitate reperiri per prius emanationem charitatis.

Jo. 17. Rom. 5.

1. Sed contra: Personæ divinæ sunt hypostases perfectæ, ut pater & filius: nullus autem amor dicit hypostasim, sed ejus proprietatem sive habitum: ergo nulla persona in divinis procedit per modum amoris.

2. Item

2. ITEM amor est ejus in quo requiescit affectus, ergo semper accipitur ut in alium tendens: sed omnis persona est in se perfecte ens, & distincta: ergo nulla persona procedit per modum amoris.

3. ITEM non ob aliud ponitur in divinis emanatio per modum amoris, nisi quia pater amat filium: cum ergo Filius amet Spiritum sanctum, pari ratione erit ponere ulteriorem personam emanantem per modum amoris, & sic in infinitum, & hoc est inconveniens: ergo, &c.

4. ITEM cum in natura intellectuali ex parte motivæ potentiæ sit accipere irascibilem, quæ respicit honorem, sic concupiscibilis amorem, quæstio est B quare in divinis non accipitur persona secundum actum irascibilis, sicut secundum actum concupiscibilis.

5. ITEM cum sint aliæ affectiones in anima, ut gaudium, spes & hujusmodi, quare solum per modum amoris procedit persona in divinis.

SI TU DICAS quod amor non tenet rationem affectionis, tunc obiicio: quia sicut amor divinus non est affectio, ita nec gaudium.

6. ITEM cum sint alij habitus in anima importantes complementum, cujusmodi sunt scilicet dona Spiritus sancti, ut intelligentia, & sapientia, quare magis procedit persona per modum amoris, quam per modum alterius habitus: quod si non alius, nec iste debet poni, ut videtur.

CONCLUSIO.

Personam produci per modum amoris, est ponendum in divinis quæ productio est prima & summa inter emanationis per modum voluntatis: cum amor sit prima affectionum animi.

Quæst. præc. RESP. Ad arg. Dicendum quod sicut probatum est supra, necesse est aliquam personam in divinis procedere per modum liberalitatis, & illam dicimus Spiritum sanctum: hanc autem necesse est procedere per modum amoris, quia si ponatur in divinis emanatio per A modum voluntatis, necesse est quod inter omnes sit prima & nobilissima: emanatio autem per modum amoris est hujusmodi, quod patet si respiciamus in anima. Affectio enim amoris est prima inter omnes affectionis, & radix omnium aliarum, sicut dicit Augustinus in pluribus locis, maxime in 14. de Trinitate: Et ista affectio nobilissima est inter omnes, quoniam plus tenet de ratione liberalitatis. Unde hoc est donum in quo omnia alia dona donantur, & in quo consistunt omnes deliciæ substantiæ intellectualis. Unde nihil in creaturis est considerare sic deliciosum, sicut amorem mutuum, & sine amore nullæ sunt deliciæ. Propter hoc dicit Philosophus quod amicitia aut est beatitudo, aut non sine beatitudine. Si ergo emanatio est per modum liberalitatis in divinis, necesse fuit esse primam & summam, & sic necesse fuit per modum amoris. Arist. 8. Ethi. c. 1. Et 1. Ret cap. 5.

1. AD illud ergo quod obiicitur, quod amor nominat habitum, non substantiam, dicendum quod est loqui de amore ratione ejus quod nominat, & sic non dicit substantiam: vel ratione ejus circa quod ponitur, & quia ponitur in Deo in quo nullum est accidens, sed totum in Deo substantia est; ideo non dicit habitum, vel proprietatem, sed magis substantiam, & cum dicat egressum, dicit hypostasim, sive C personam. Similiter dicendum est de verbo, quamvis enim verbum in nobis sit accidens, est tamen substantia in Deo.

2. AD illud quod obiicitur quod amor charitatis semper in alium tendit & ita procedit in alium, & non stat in se, dicendum quod procedere in alium est dupliciter, aut quia aliud respicit, ut obiectum, aut quia in aliud tendit, & recipitur. Primo modo bene convenit personæ in divinis, quia bene convenit habere respectum ad alia personam, unde Spiritus sanctus est amor quo Pater amat Filium. Si autem dicatur tendere secundo modo, sic non habent locum in proposito: quia quando ego amo alium, amor non exit a me, ita ut recipiatur in alio, sed tan-

tantum a voluntate procedit, & quia est accidens, ideo non recedit, sed in voluntate subsistit. In divinis vero quia hypostasis est, ideo in se subsistit.

3. Ad illud quod obiicitur quod similiter Filius amans Spiritum sanctum produceret aliam personam, dicendum quod hoc non tantum facit quod Pater & Filius producant aliam personam quæ est amor, quia se amant: sed etiam quia in eis voluntas est fœcundissima. Ratio hujus dicetur infra, & illa non est in Spiritu sancto. Nihilominus tamen potest dici quod status sit in primo amore. Nam primo amore producto, cum ille seipso amet alium & ametur, non oportet alium amorem produci sive aliam personam per modum amoris.

4. Ad illud quod quæritur, quare non est emanatio quantum ad actum irascibilis, quidam respondent quod hæc vis non habet locum in substantia pure spirituali, tamen supposito quod sit in substantia intellectuali, adhuc actus ejus non competit productioni personæ, tum quia naturaliter sequitur actum concupiscibilis: ira enim est vindex læsæ concupiscentiæ, ut dicit Damascenus: tum etiam quia actus ejus consistit aut respectu superioris, & hoc non potest esse ubi nihil est superius, aut respectu inferioris & hoc similiter non, quia nulla est inferioritas in persona producta respectu Patris: non similiter potest esse in Deo respectu disconvenientis; quia sic est cum quadam disconvenientia in victoriosa repulsione. In personis autem divinis summam unionem & convenientiam esse necesse est. Et si tu obiicias, quod non omnis actus irascibilis est respectu disconvenientis, quod patet in spe, & quia in beatis habebit irascibilis actum, dicendum quod vel consistit respectu disconvenientis vincendi, vel respectu ardui aggrediendi, & ita vel gradum, vel disconvenientiam dicit: sed neutrum potest esse in divinis personis.

lib. 3. de fid. orth. cap. 36.

5. 6. Ad illud quod obiicitur de aliis affectibus & habitibus, jam patet responsio, quia amor est affectus intimus & primus & nobilissimus, quia

A origo omnium aliorum: ideo complectitur in se totam nobilitatem emanationis per modum liberalitatis: ideo nulla persona debuit emanare per modum alterius habitus, cum talis modus non sit principalis.

QUÆSTIO III.

An in divinis necessario ponenda sit tertia persona per modum mutuæ charitatis procedens.

Alex. Alensis 1. p. q. 43. Memb. 5.
Richard. 1. Sent. dist. 10. q. 3.
Steph. Bruleph. 1. Sent. d. 10. q. 3.

B Utrum sit necesse ponere tertiam personam procedentem per modum mutuæ charitatis. Et quod sic videtur per Joannem: Ut sint unum, sicut, & nos. Dominus orat & petit discipulis unitatem, non naturæ, sed dilectionis per conformitatem ad illam summam unitatem: sed membra Christi uniuntur per amorem mutuum: ergo in divinis est exemplar hujus: sic, &c. *Fundamenta.* *Joan. 17.*

Item Hieronymus super Psalmum 17. Spiritus sanctus est amor, quem habet pater in filium, & filius in Patrem: ergo est amor mutuus. *Hier. sup. Ps. 17. tom. 7.*

Item ratione ostenditur hoc ipsum, quia perfectior est dilectio, quando est mutua: quia si non est mutua,
C ex altera parte claudicat: sed in illa dilectione est summa perfectio, & nulla claudicatio: ergo, &c.

Item qui non amat vicissim amantem se recte, & liberaliter, aut est iniquus aut ingratus, cum ergo in divinis nulla sit iniquitas, nulla ingratitudo, necesse est ibi esse amorem mutuum.

1. Contra: Si est amor mutuus: ergo filii in patrem & patris in filium: ergo pater aliquid recipit a filio, quod absurdum est. *Ad opp.*

2. Item qui amat amantem, facit quod debet, quia hoc est debitum quod rependendum est: ergo si est in divinis amor mutuus: ergo est debitus: ergo non est liberalissimus, quod absurdum est.

3. Item

3. ITEM nullus amor mutuus est amor unicus: hæc per se nota est: ergo si Spiritus sanctus est amor mutuus, unicus non est amor.

4. ITEM si amor est mutuus: ergo est amor patris ad filium: sed iste, ut dicit Richardus, est amor gratuitus: ergo similiter erit filii ad Patrem: & ille, ut ipse dicit, est amor debitus: ergo si tertia persona procedit per modum amoris gratuiti, & debiti: ergo est amor ex utroque permixtus: ergo non est amor purus. Et iterum cum iste amor sit filius, videtur quod filius sit Spiritus sanctus, quia, ut dicit, in filio est amor ex utroque permixtus.

CONCLUSIO.

Cum amor perfectionem delectationis, unionis, & rectitudinis habeat ex mutualitate, est ponendum, unam personam in divinis procedere per modum mutuæ charitatis.

RESP. Ad arg. dicendum quod cum amor perfectionem delectationis & unionis & rectitudinis habeat ex mutualitate, aut non est personam ponere in divinis procedere per modum amoris, aut si procedit, procedit per modum mutuæ charitatis.

1. AD illud ergo quod obiicitur in contrarium quod tunc filius aliquid dat Patri, dicendum quod ex hoc, quod amans per amorem tendit in amatum, nihil dat ei: alioquin nos daremus aliquid Deo, cum ipsum amamus.

2. AD illud quod obiicitur quod amor mutuus est debitus, dicendum quod debitus est, quia rectus: sed tamen amor non considerat debitum. Unde quantumcumque debeatur, dum tamen debitum non attendatur, non minuitur ratio liberalitatis, immo ostenditur ratio rectitudinis.

3. AD illud quod obiicitur, si mutuus, non unicus, dicendum quod verum est in amantibus, quorum affectus sunt diversi: non sic est in Deo.

4. AD illud quod obiicitur quod non est amor purus, dicendum quod ex utraque parte liberalis est: & ideo omnino purus. Et cum dicit quod est amor debitus & gratuitus, dicendum quod istæ conditiones non dicunt modum emanandi circa amorem: sed dicunt modum emanandi, sive originis circa personas.

ARTICULUS II.

SEcundo principaliter quæritur de secunda parte, scilicet de proprietate Spiritus sancti, & circa hoc quæruntur tria. Primo quæritur utrum amor, sive charitas sit proprium Spiritus sancti. Secundo utrum Spiritus sanctus sit propriæ nexus. Tertio utrum Spiritus sanctus proprie sit Spiritus.

QUÆSTIO I.

An amor, vel charitas sit proprium Spiritus sancti.

Guill. Altisiodor. 1. *Sent.* c. 6. *q.* 7.
S. Thom. 1. *p. q.* 37. *art.* 1.
Et 1. *Sent. dist.* 10. *art.* 4.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 10. *qu.* 2.
Henric. in sum. art. 60.
Rich. 1. *Sent. dist.* 10. *q.* 1. *art.* 2.
Francisc. de Mayr. 1. *Sent. d.* 10. *q.* 4.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 10. *q.* 4.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent. d.* 10. *q.* 4

QUOD charitas sit proprium Spiritus sancti, sic ostendit Augustinus 15. de Trinit. Sicut in illa Trinitate non solus Spiritus sanctus est spiritus, tamen proprie dicitur Spiritus sanctus: ita, quamvis Pater sit charitas, & filius charitas: tamen proprie charitas dicitur illa persona, sicut proprie dicitur Spiritus sanctus. *Fundamenta. Cap.* 17. *&* 19. *t.* 3

ITEM hoc idem ostenditur per eundem super Canonicam Joannis, ubi intendit proprietatem Spiritus sancti invenire, & ad hoc perducit sermonem, quod Spiritus sanctus est charitas. *Aug.* 15. *de Trin. cap.* 17. *Super Jo: c.* 4. *t.* 3.

ITEM ratione ostenditur illud idem quod illud est proprie proprium personæ quod dicit modum emanandi ipsius: sed amor est hujusmodi, ut probatum est: ergo, &c.

ITEM sicut Verbum se habet ad Filium, ita amor ad Spiritum sanctum: sed

sed Verbum est proprium Filii: ergo & amor proprium Spiritus sancti.

Ad opp. Cap. 17. 1. CONTRA: August. in 15. lib. de Trinitate: Pater est charitas, & Filius est charitas, & Spiritus sanctus est charitas, & simul omnes una charitas: ergo charitas non dicitur proprie de Spiritu sancto.

2. ITEM amor non procedit aliter, quam amando: ergo cum amor de necessitate insit amanti, & Pater, & Filius amando producant Spiritum sanctum, impossibile videtur quod ei conveniat propriæ. Aut ergo Spiritus sanctus non est persona, aut non est amor propriæ, sive non procedit per modum amoris.

3. ITEM sicut se habet sapientia ad Filium, ita amor ad Spiritum sanctum: sed sapientia non est Filii proprium, imo appropriatum solum: ergo amor similiter Spiritui sancto: ergo, &c.

4. ITEM omne illud quod dicitur proprie, importat aliquam relationem: ergo si amor proprie dicitur, importat relationem. Si ad amantem: ergo amans non est amor. Similiter si ad amatum, tunc ergo Spiritus sanctus aut non amaret, aut non amaretur: hoc autem est impossibile.

CONCLUSIO.

Charitas personaliter accepta, est proprium Spiritus sancti.

Dilectio in divin. quot modis sumatur. RESP. Ad argum. Dicendum quod dilectio in divinis potest accipi, & accipitur necessario essentialiter, notionaliter, & personaliter. Essentialiter, quia quilibet diligit se. Notionaliter vero, quia Pater & Filius concordant inspirando Spiritum sanctum, quæ concordia amor, sive dilectio est. Personaliter vero, quia ille, qui producitur per modum perfectæ liberalitatis, non potest esse nisi amor, sive dilectio. Unde essentialiter dictum, dicit complacentiam: notionaliter vero concordiam in spirando: personaliter vero, processum in illa concordia. Hujus autem exemplum potest poni in amore creato quo sponsus & sponsa se diligunt. Nam diligunt se amore sociali ad convivendum, diligunt se ulterius amore coniugali ad prolem procreandam: & illa si produceretur ex sola concordiæ voluntate amor esset: nunc vero est amatus, nisi dicatur amor per emphaticum loquendi modum. In divinis vero, vere, & proprie amor est, habens rationem amoris, & hypostasis. Amoris, propter hoc, quia ex voluntate liberalissima primo procedit per modum perfectæ liberalitatis: hypostasis, quia cum distinguatur a producente, & non possit distingui essentialiter, distinguitur personaliter: non sic autem est in amore creato.

1. 2. Ex hoc patet illud quod obiicitur[a] primo & secundo, cum dicitur quod est proprietas amantium sive producentium, quia accipitur notionaliter: Nam prout ab eis procedit, non potest esse proprietas, sed persona distincta. Unde non omnino est similis processus amoris creati & amoris increati, quia hic est proprietas, ibi hypostasis & substantia.

3. AD illud quod obiicitur de sapientia, dicendum quod non est simile, quia sapientia non dicit respectum ad alium: & ideo semper de se, dicitur ad se, & est essentiale, nisi approprietur: sed amor respectum dicit ad eos qui amore nectuntur. Unde sicut Verbum est proprium Filii, & non appropriatur, quia connotat respectum ad dicentem: sic etiam amor sive charitas non tantum est appropriatum, verum etiam proprium Spiritus sancti. Et sicut procedit Filius a Patre per modum Verbi; ita Spiritus sanctus per modum amoris: Et ex hoc est sicut melius patebit infra, quod Dist. 32. hæc admittitur: Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, non autem quod Pater sit sapiens sapientia genita.

4. AD illud quod ultimo obiicitur, ad quid dicit respectum, dicendum quod ad amantes, sed hoc quod est, *amantes*, tenetur notionaliter, sicut prætactum est. Uno enim modo diligere se, idem est quod concorditer spirare: hoc modo Spiritus non est amans, quia non spirat: ipse autem obiicit de essentiali, quod non dicit egressum ab amante: sed solum dicit complacentiam volun-

luntatis, qua quilibet amat, & ama- A
tur.

QUÆSTIO II.

An Spiritus sanctus sit nexus, & unitas Patris & Filii.

Alex. Alensis 1. *p. q.* 43. *Memb.* 3. *a.* 3.
S. Thom. 1. *p. q.* 37. *art.* 1. *ad* 3.
Et 1. *Sent. d.* 10. *q.* 1. *a.* 3.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 10. *q.* 3.
Richardus 1. *Sent. d.* 10. *a.* 2. *q.* 2.
Steph. Brulef. 1. *Sent. d.* 10. *q.* 5.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. d.* 10. *q.* 4.
Tho. Arg. 1. *Sent. dist.* 10. *q.* 1. *art.* 4.

Fundamenta.

UTRUM Spiritus sanctus proprie B sit nexus, vel unitas amborum. Et quod sic, videtur hoc modo. Augustinus 6. de Trinitate (*c. 7. t. 3.*): non est aliquis duorum quo uterque conjungitur: sed conjungitur nexu: ergo nexus non est aliquis duorum: ergo est tertia persona proprie.

ITEM amor in creaturis est nexus: sed sicut probatum est, Spiritus sanctus est amor perfectissimus: ergo, &c. Quod autem amor sit nexus, patet per Dionysium (*De div. nom. c. 4. part. 2.*): Amorem sive divinum, sive intellectualem, unitivam dicimus virtutem.

ITEM Spiritus sanctus secundum Græcos, procedit a Patre per Filium: secundum Latinos a Patre, & Filio: Sed C quocunque istorum modorum procedit, uniuntur in Spiritu Pater, & Filius: sed ille in quo uniuntur, est nexus amborum: ergo Spiritus sanctus est nexus.

ITEM aut Spiritus Patri est Spiritus Filii, aut non. Si non, ergo cum nemo sciat, quæ sunt in aliquo homine nisi spiritus ejus, qui est in illo, sicut dicit Apostolus (*1. Cor. 2.*): & pater non novit voluntatem filii, nec filius patris: ergo si idem est spiritus amborum, in spiritu uniuntur.

Ad opp.

1. CONTRA: Non est nexus nisi separatorum. Quæ enim non separata sunt, non indigent aliquo connectente: sed Pater non est separatus a Filio, nec econverso: quia Filius in Patre, & pater in Filio: ergo, &c.

2. ITEM nexus est in quo duo aliqui conveniunt: sed Pater & Filius non conveniunt in persona: ergo nulla persona est nexus Patris & Filii.

3. ITEM necti dicuntur illa quæ conveniunt in aliquo in quo uniuntur. Si ergo Filius & Spiritus sanctus originaliter conveniunt in Patre: ergo Pater est nexus Filii, & Spiritus sancti: non ergo Spiritus sanctus est nexus.

4. ITEM nexus dicitur, aut quia nectitur, aut quia nectit. Si ergo Spiritus sanctus est nexus, aut ergo quia nectitur, aut quia nectit. Non quia nectitur, quia tunc similiter alia persona esset nexus, similiter pater esset nexus. Si, quia nectit Patrem & Filium: ergo dat aliquid Patri & Filio: sed hoc est inconveniens: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Amor cum sit propriissime nexus, dicitur unitas patris & Filii.

RESP. Ad arg. Dicendum quod nexus proprie dicitur de Spiritu sancto, sive unitas amborum. Ratio autem hujus est, quia Pater & Filius communicant in Spiritu: & ideo amborum est unitas. Et rursum ille spiritus est amor; & ideo communicant in eo ut in uno amore: & quia amor propriissime nexus est: ideo Spiritus sanctus proprie nexus est, quia amor mutuus est amor unicus, & substantificus.

1. AD illud ergo quod obiicitur in contrarium quod non est nexus nisi separatorum, dicendum quod separatio dicitur tripliciter. Secundum distantiam, & sic dicitur separatio localis: & secundum differentiam per essentiam, & sic dicitur separatio substantialis: & secundum differentiam proprietatis relative, & sic non dicitur separatio proprie, sed distinctio. In quolibet istorum modorum contingit esse nexum; quia ergo Pater & Filius sunt distincti; ideo recte dicuntur connecti. Separat. triplex.

2. AD illud quod obiicitur quod nexus est in quo aliqui duo conveniunt, dicendum quod est convenientia essentialis, & convenientia originalis, &

nexus utroque modo potest dici esse: A & quamvis Pater & Filius non communicent formaliter in persona una: tamen originaliter conveniunt: quia una persona oritur ab utroque, uno & eodem modo.

3. Ad illud quod obiicitur quod Filius & Spiritus sanctus conveniunt in Patre, dicendum quod convenientia originis dicitur dupliciter, aut quia oriuntur ab uno, aut quia ab eis oritur unus. Si, quia ab uno, sic non dicitur nexus, quia nexus est unio consequens distinctionem, sed unitas in origine antecedit distinctionem. Si vero quia a duobus, unius origo sit, cum ibi sit distinctio, & consequens unio, propriissime est nexus: & sic est in B Patre & Filio respectu Spiritus sancti. Aliter tamen potest dici quod non est simile, quia Filius & Spiritus sanctus non eodem modo producuntur a Patre: sed Pater & Filius eodem modo spirant Spiritum sanctum. Et iterum: Patris & Filii convenientia est in Spiritu sancto ut in amore cujus est nectere, sic non conveniunt Filius & Spiritus sanctus in Patre.

4. Ad illud quod obiicitur quod nexus dicitur, aut quia nectit, &c. Dicendum quod quædam sunt verba quæ in voce activa significant passionem, ut verba ad sensum pertinentia, ut video, audio, & similia. Quædam in voce activa significant actionem, ut C facio, & percutio, similiter in passiva. Dicendum igitur quod hoc quod est nectere, cum nectere dicatur Spiritus, quia ab utroque procedit, recte in voce activa passionem significat, & in passiva actionem: & ideo non significatur quod aliquid det Patri & Filio: sed quod magis recipiat.

QUÆSTIO III.

An Spiritus sanctus proprie Spiritus sit.

Alexander Alensis 1. *p.* *q.* 63. *Membro* 2.
S. *Thom.* 1. *p.* *q.* 36. *art.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 10. *q.* 4.
Richardus 1. *Sent. dist.* 10. *q.* 3.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 10. *q.* 1. *art.* 1.

Utrum Spiritus sanctus proprie sit Spiritus. Et quod sic videtur hoc modo, quia persona Spiritus sancti isto nomine propriissime designatur, quod dicitur Spiritus sanctus: sed hoc nomen, *Sanctus*, non coarctat hoc quod est Spiritus, cum sit æque commune: ergo Spiritus proprie dicitur illa persona. Fundamenta.

Item Spiritus dicitur quod spiratur: sed quod spiratur, non generatur, nec econverso: ergo cum spirari non conveniat Patri nec Filio; ergo convenit Spiritui sancto.

Item homines concordes in uno malo dicuntur conspiratores, non quia idem cogitent, sed quia idem malum appetunt, & ad idem malum unus omnium est colligatus affectus: ergo cum spiratio a spiratione veniat, non dicitur spirari nisi amor: ergo nec Spiritus sanctus dicitur nisi amor: ergo, &c.

1. Contra: Spiritus est Deus, & Ad opp.
eos, qui adorant eum, in spiritu & *Joan.* 4.
veritate, oportet adorare: sed tota Trinitas est adoranda: ergo tota Trinitas est Spiritus: hoc idem dicit Augustinus.

2. Item ratione ostenditur hoc idem sic: Spiritus dividitur contra corpus: ergo quod non est corpus, est spiritus; ergo est nomen absolutum, non relativum; ergo, &c.

3. Item Spiritus dicitur, aut a spiritualitate, aut a spiratione. Si a spiritualitate, sic dividitur contra corpus, & constat quod conveniat Trinitati. Si a spiratione, Contra: Spirare active dictum, convenit toti Trinitati, quia tota Trinitas dicitur inspirare: ergo active dictum non dicitur relative: ergo nec passive.

4. Item secundum quod dicitur a spiratione, videtur quod magis pro-

prie

prie conveniat Filio, & hoc patet per auctoritatem Job: Inspiratio Omnipotentis dat intellectum: sed hoc appropriatur Filio: ergo, &c. *Job. 32.*

Aris. l. de respirat. 5. ITEM spiratio est actus naturalis, sed solus Filius procedit per modum naturæ: ergo solus Filius spiratur.

CONCLUSIO.

Spiritus prout a spiratione dicitur, est proprium Spiritus sancti: licet prout dicitur a spiritualitate, sit proprium ipsius Dei.

RESP. Ad arg. Dicendum quod hoc nomen, *Spiritus*, reperitur in corporibus, in substantiis rationalibus, & in Deo: & licet in Deo sit propriissime, quia propriissime est in eo spiritualitas & spiratio, tamen ratio cognoscendi & dicendi tanquam a posteriori incipit a substantia corporali. In substantia autem corporali spiritus dicitur dupliciter, aut a spiritualitate, contra corpulentiam, & sic dicitur absolute, & vocatur spiritus corpus subtile, sicut accipitur in lib. de differentia spiritus, & animæ. Aut a spiratione, & sic dicitur Spiritus flatus, sicut accipit Chrysostomus in homilia super Joannem: Spiritus ubi vult spirat, &c. Et in Psalmo: ignis, grando, spiritus, &c. Secundum modum hunc duplicem, accipitur in substantia spirituali, sive rationali. Aut a spiritualitate contra corporeitatem, & sic substantia rationalis, vel ejus potentia interior dicitur spiritus. Quis novit si spiritus filiorum, &c. Aut a spiratione, & sic affectus vel amor dicitur spiritus. Et ratio hujus est, quia actus spirationis in corpore est actus internus, actus continuus, actus vivificus, & habet originem a calore: quia ergo egressus amoris, ut amor est, venit ab intrinseco, & amor est actus vivificus, quia amor est vita. Et iterum, amor est actus continuus, quia continue debet reddi amor, & tunc est perfectus, quando homo sic amat. Rursus, est calor spiritualis, ideo solus amor dicitur, spiritualiter spirari, & sic accipitur illud ad Thess. Ut integer spiritus, &c. Secundum hunc duplicem modum accipitur in divinis. Nam secundum quod spiritus dicitur a spiritualitate, sic convenit toti Trinitati. Nam tota Trinitas caret corporeitate, & materialitate. Et sic est nomen absolutum, ut in Joanne: Spiritus est Deus. Secundum autem quod dicitur a spiratione, sic convenit illi soli personæ, quæ procedit ut amor ratione jam dicta. Spirare enim in Spiritualibus solius est amoris, & quoniam amor potest spirari recte & ordinate, & sic est purus: vel indirecte & immunde, & sic est libidinosus: ideo persona illa quæ est amor non tantum dicitur spiritus, sed Spiritus sanctus: non sic filius dicitur Spiritus sanctus: quia generatio est motus naturalis, circa quem non attenditur sanctitas, vel puritas, sicut attenditur circa amorem voluntatis.

Aris. in l. de spir. — *Joan. 3.* — *Ps. 148.* — *Eccl. 3.* — *1. Thes. 5* — *Joan. 4.*

1. 2. 3. 4. AD illud quod obiicitur quod spirare est totius Trinitatis, dicendum quod spirare dicitur dupliciter. Uno modo est spirare idem quod Spiritum sanctum producere, & sic non convenit toti Trinitati. Alio modo est spirare, idem quod inspirare, & illa convenit toti Trinitati, quia inspirare dicit effectum spiritus, qui est a tota Trinitate: dicitur enim inspirari, quod in spiritu nostro spiritualiter immittitur, sive affectio sive cognitio.

5. AD illud quod obiicitur quod motus est naturalis, dicendum quod sic est in corporalibus, quæ inspirant propter naturæ indigentiam: sed non sic in spiritualibus substantiis quæ spirant ex liberalitate voluntatis. Unde ratione hujus non transferuntur, sed ratione aliarum proprietatum.

DISTINCTIO XI.

Quod Spiritus sanctus procedit a Patre, & Filio.

Aug. 15. de Tr. 26 Has scriptura ad idem adducit. Gal. 4. Rom. 8. Joan. 15. Rom. 8. Mat. 10. Joan. 14. Joan. 15.

HIC dicendum est, Spiritum sanctum a Patre esse, & Filio, & procedere a Patre, & Filio, quod multi hæretici negaverunt. Quod autem de utroque procedat, multis divinorum eloquiorum testimoniis comprobatur. Dicit enim Apostolus: Misit Deus spiritum Filii sui in corda nostra. Ecce hic dicitur spiritus Filii. Et alibi: Qui autem spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Ipse etiam Filius de Spiritu sancto dicit in Evangelio: Quem ego mittam vobis a Patre. Patris autem spiritus dictus est, ubi legitur. Si spiritus ejus qui suscitavit Christum a mortuis, habitat in vobis. Et ipse Christus dicit: Non enim vos estis, qui loquimini: sed spiritus patris vestri qui loquitur, & in alio loco: Quem mittet Pater in nomine meo. Et alibi ipse Filius de Spiritu Sancto ait: De Patre procedit. His & aliis auctoritatibus pluribus ostenditur, quod Spiritus sanctus a Patre, & Filio procedit.

Quod Græci non concedunt Spiritum Sanctum procedere a Filio.

**Joan. 15 Nicæn. Ephesin. Calced. & Constantin.*

Græci tamen dicunt Spiritum sanctum procedere tantum a Patre, & non a Filio. Quod ideo dicunt, quia veritas in Evangelio fidem integram continente, de processione spiritus loquens, solum Patrem commemorat dicens: * Spiritus qui a Patre procedit. Et etiam ideo, quia in principalibus Conciliis, quæ apud eos celebrata sunt, ita symbola eorum subjunctis anathematibus sancita sunt, ut nulli de Trinitatis fide aliud docere, vel aliter prædicare quam ibi continetur, liceat. In quibus quidem symbolis cum Spiritus sanctus commemoretur procedere a Patre, & non a Filio. Quicunque, inquiunt, a Filio eum procedere addunt, anathema incurrunt: unde & nos arguunt anathematis reos. Addunt etiam ad assertionem suæ opinionis & in testimonium nostræ damnationis de symbolo fidei, quod secundum traditionem prædictorum Conciliorum Leo III. Romæ transcriptum in tabula argentea post altare beati Pauli posita posteris reliquit, pro amore (ut ipse ait) & cautela fidei orthodoxæ. In quo quidem symbolo in processione Spiritus solus commemoratur Pater his verbis: Et in Spiritum sanctum Dominum, * & vivificatorem ex Patre procedentem: cum Patre & Filio coadorandum, & glorificandum, &c. Illud est symbolum quod in Missa cantatur, editum in Niceno Concilio: in fine cujus subjunctum est: Qui aliud docuerit, vel aliter prædicaverit, anathema sit. Ideoque Græci nos anathematizatos dicunt, quia dicimus Spiritum sanctum a Filio procedere, quod ibi non continetur. Quod enim secundum nos ibi dicitur: qui a Patre Filioque procedit: alterum a Latinis est additum, scilicet Filioque.

** Hæc verba non sunt in Conc. Nicæn. 1. nec 2. sed in Constantinopol. 1. sub Damaso Papa post Nic. 1. & an. Nic. 2.*

Res-

Responsio ubi determinantur prædicta.

Nos autem illa verba ita determinamus. Qui aliud docuerit, vel aliter prædicaverit, idest, contrarium docuerit, vel contrario modo prædicaverit, anathema sit. Aliud *ergo posuit, pro opposito, qualiter & Apostolus in epistola ad Gal. Si quis aliud evangelizaverit, idest, contrarium, anathema sit. Non dicit, si quis addiderit. Nam si illud diceret, sibi ipsi, ut ait Augustinus, præjudicaret: qui cupiebat venire ad quosdam, quibus scribebat, sicut ad Thessalonicenses, ut suppleret, quæ illorum fidei deerant. Sed qui supplet quod minus erat, addit: non quod inerat, tollit. Qui autem prætergreditur fidei regulam, non incedit in via: sed recedit a via. Ad illud autem quod de Evangelio opponunt, respondemus ita: quia cum dicat in eo Veritas, Spiritum sanctum a Patre procedere, non addit,* solo, *& ideo etiam a se procedere non negat: sed ideo Patrem tantum nominat, quia ad eum solet referre etiam quod ipsius est, quia ab illo habet.*

Gal. 1.
Thess. 3.

Quod Græci in sensu nobiscum conveniunt, & si verbis differant.

Sciendum est tamen quod Græci confitentur Spiritum sanctum esse Filii: sicut & Patris: quia & Apostolus dicit: Spiritum Filii. Et Veritas in Evangelio: Spiritum veritatis. Sed cum non sit aliud Spiritum sanctum esse Patris, vel Filii, quam esse a Patre & Filio, etiam in hoc in eandem nobiscum fidei sententiam convenire videntur, licet in verbis dissentiant.

Gal. 4.
Joan. 16.

Auctoritatibus Græcorum ostendit Spiritum sanctum etiam procedere a Filio.

Unde etiam quidam eorum catholici Doctores intelligentes unam eandemque fore sententiam prædictorum verborum, quibus dicitur Spiritus sanctus procedere a Filio, & esse Filii, professi sunt Spiritum sanctum etiam procedere a Filio. Unde Athanasius in symbolo fidei: Spiritus sanctus a Patre & Filio, non factus, nec creatus, sed procedens. Ecce Spiritum sanctum aperte dixit procedere a Patre & Filio. Didymus etiam eorum maxime Doctor in libro de Spiritu sancto, Spiritum sanctum a Filio procedere dicit: Salvator, inquit, qui est Veritas: Non enim loquetur a semetipso, hoc est, non sine me, & sine meo, & Patris arbitrio, quia inseparabiliter est a me, & a Patris voluntate: quia ex se non est, sed ex Patre & me est. Hoc enim ipsum quod subsistit & loquitur, a Patre & a me ille est. Item Spiritus sanctus, qui est Spiritus veritatis, Spiritusque Sapientiæ, non potest audire a Filio loquente, quæ nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur a Filio, idest, procedens Deus de Deo, Spiritus veritatis procedens a veritate, consolator manans ex consolatore. Nam Cyrillus Episcopus in Epistola Nestorio directa ait: Spiritus intelligitur per se secundum quod Spiritus est, & non Filius: sed tamen non est alienus ab eo, Spiritus enim veritatis nominatur, & profluit ab eo sicut ex Deo Patre.

Post med.
Joan. 16.
Didym. lib. 2.

Joannes quoque Chrysostomus in homilia quadam de expositione symboli sic 1.Cor.12 *ait: Iste est Spiritus procedens de Patre & Filio, qui dividit dona propria prout vult. Idem in alia homilia: Credendum est Spiritum sanctum Patris esse & Filii. Istum Spiritum sanctum dicimus Patri est Filio coæ-* 1.Cor.15. *qualem, & procedentem de Patre & Filio. Hoc credite, ne colloquia mala corrumpant bonos mores. Ecce a Doctoribus Græcorum aperta habemus testimonia, quibus Spiritus sanctus a Patre, & Filio procedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur Spiritum sanctum procedere a Patre & Filio.*

DISTINCTIO XI.

De æterna Processione Spiritus sancti quantum ad principium a quo procedit.

Hic dicendum est, Spiritum sanctum a Patre esse, & Filio.

Expositio Textus.

Divisio. SUPRA egit Magister de processione Spiritus sancti in comparatione ad ipsum procedentem: hæc est secunda pars, in qua agitur de eadem in comparatione ad principium a quo. Et dividitur hæc pars in duas. In prima ostendit quod Spiritus sanctus procedit a Patre & Filio. In secunda determinat qualiter procedit ab eis. Infra Distinct. 12. *Item quæritur cum Spiritus sanctus procedat a Patre, & Filio.* Prima pars habet quatuor. In prima ostendit Magister per multas auctoritates quod procedit a Patre & Filio. In secunda vero econtra per rationes Græcorum ostendit quod a solo Patre, ibi: *Græci tamen dicunt Spiritum sanctum tantum procedere a Patre.* In tertia, auctoritates & rationes Græcorum solvit & determinat, ibi, *Nos autem illa verba ita determinamus.* In quarta ostendit confessionem fidei Græcorum implicite convenire cum nostra, ibi: *Sciendum tamen quod Græci confitentur.*

In principalibus Conciliis. Dub. I.

Concilia quatuor Apostol. princip. Quæritur quæ sunt illa quatuor principalia Concilia, & dicendum quod fuerunt quatuor Concilia Apostolorum in Ecclesia primitiva, ut dicit quædam A glossa super actus. Primum fuit ad electionem Matthiæ Act. 1. Secundum ad electionem septem Diaconorum Act. 6. Tertium fuit ad non imponenda legalia gentibus Act. 15. Quartum ad tolerandum legalia ad tempus Act. 21. Concilia vero Patrum principalia apud Græcos similiter fuerunt quatuor, scil. Nicænum, Ephesinum, Calcedonense & Constantinopolitanum. Concilia Patrum princip. quatuor apud Gr.

Qui aliud docuerit, vel aliter prædicaverit, &c. Dub. II.

Exponit ista verba, idest, contrarium B docuerit, vel contrario modo, &c. Non videtur ista expositio probabilis, eo quod ille qui contradicit articulis excommunicatus est ipso jure: ergo non oportebat pro contrario dare sententiam: ergo videtur quod pro diverso tulerunt sententiam. Præterea, unde venit ista expositio? & quæritur quare non dixerunt: Quisquis contradixerit?

RESP. Dicendum quod sicut dicit Anselmus. Omnis veritas sacræ Scripturæ potest dici, quæ sacræ Scripturæ non contradicit, propter suam generalitatem C & dignitatem, & ideo prædicta expositio habet hic locum. Nec fuit inconveniens exprimere excommunicationem hæreticorum, quia sancti Patres in Conciliis ordinabant quæ juris erant, & præterea ad terrorem est dictum, & maluerunt dicere *aliud*, quamvis intellexerunt *contrarium*, ut magis compescerent ora præsumptuosorum, ne adinvenirent novitates in fide. Secundum veritatem autem excommunicationis sententia non se extendit nisi ad contradicentes, quia non fuit eorum intentio præcludendi viam ad explanationem fidei faciendam majorem, si Deus alios magis illu- *Dialog. de Verit. tom. 3.*

*Sed hoc est impossibile: quia legitima Concilia hujusm. errare non possunt.

illuminaret: si hoc dixissent, * constat A quod non bene moti fuissent, & sententia eorum merito abolenda esset.

Sed cum non sit aliud. Dub. III.

Contra: Aliud est dicere, cappa Sortis quam cappa facta a Sorte: ergo similiter videtur in proposito. Aut si non, quæritur ratio.

RESP. Dicendum quod genitivus, quamvis denominetur ab habitudine principii, tamen aliam habitudinem importat, ut possessionis: sed cum in divinis non cadat diversitas, nec habitudo nisi originis, ratione materiæ in divinis determinatur ad habitudinem principii, & ideo in Deo idem est dicere: B Spiritus Filii, quod Spiritus procedit a Filio. Præterea alia est ratio, quia Spiritus secundum quod est nomen absolutum, sicut hoc nomen, *Deus*, non habet proprie construi cum genitivo, quia tunc idem esset dicere: Spiritus Filii, quod Deus Filii: ergo oportet, quod accipiatur Spiritus secundum quod dicitur a spiratione, & sic est nomen importans originem: ergo sicut sequitur: Filius Patris, ergo Filius, qui est a Patre, & ita est dicere, Spiritus Filii, id est Spiritus qui est a Filio.

Non sine me, & sine meo, & Patris arbitrio, &c. Dub. IV.

C

Videtur male dicere, quia qui habet arbitrium super aliquid, habet dominium super illud: ergo videtur secundum hoc, quod Spiritus sanctus sit inferior Filio.

SI TU DICAS quod arbitrium dicat voluntatem, hoc nihil est, quia similiter cum una voluntas sit trium, similiter Filius non loquitur sine arbitrio Spiritus sancti, & Pater similiter: quod non dicitur proprie.

RESP. Dicendum quod Spiritus sanctus est Patri & Filio consubstantialis, ita quod à Patre & Filio procedit, operatio ergo Spiritus sancti communis est Patri & Filio, & similiter æque habet esse a Patre & Filio, ita quod non est dicere quod habeat locutionem propriam, nec quod habeat locutionem a se, & hæc duo voluit excludere Dominus cum dixit: Non loquetur a semetipso, ut excludatur ratio proprii: & ratio primi principii: & hoc exponens Didymus contra proprium dicit, *Non sine me*. Contra rationem primi principii dicit: *Sine meo & Patris arbitrio*, & arbitrium non importat dominium, sive causalitatem: sed solum auctoritatem in Patre & Filio respectu Spiritus sancti, vel ejus operationis. *Jo.* 16.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam hujus partis duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de processione Spiritus sancti quantum ad principium, & quæritur utrum Spiritus sanctus procedat a Patre & Filio. Secundo utrum procedat a Patre & Filio inquantum sunt unum, aut inquantum sunt differentes.

QUÆSTIO I.

An Spiritus sanctus a Patre, & a Filio procedat.

Alex. Alen. 1. *p. q.* 43. *Membro* 4.
S. Thom. 1. *p. q.* 36. *art.* 2.
Et de Potentia. q. 10. *art.* 4.
Scot. 1. *Sent. d.* 11. *q.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent. d.* 11. *q.* 1.
Henricus in summa, a. 54. *q.* 6.
Rich. 1. *Sent. d.* 11. *q.* 1.
Durandus 1. *Sent. dist.* 11. *q.* 1.
Francisc. de Mayr. 1. *Sent. d.* 11. *q.* 1.
Jo: Baccon. 1. *Sent. d* 12. *q.* 1.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 11. *q.* 1. *a.* 1.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent. d.* 11. *q.* 1.
Marsilius Ingu.n. 1. *Sent. q.* 15. *art.* 1.
Gab. Biel. 1. *Sent. dist.* 11. *q.* 1.

QUOD solum a Patre procedat, probant Græci ratione, & auctoritate. Ratione sic: Emanatio Spiritus sancti est processio, sed processio est motus ab uno in alium: ergo si recte processio est in divinis, Spiritus sanctus æterna processione procedit ab uno in alium. Si ergo procedit a Filio, aut procedit in Patrem, aut in aliam personam: non in Patrem, quia pater

Ad opp. ration. pro parte negativ.

pater nihil accipit a Filio, nec in aliam personam, cum non sit dare quartam: ergo non procedit a Filio.

2. ITEM alia ratione sic, quia Spiritus sanctus procedit per modum spirationis, sicut verbum per modum locutionis: sed ita videmus in creaturis quod exitus locutionis non præcedit spirationem, nec egressus Spiritus est a Verbo: ergo nec in divinis Spir. sanctus a Filio.

3. ITEM Spiritus sanctus, ut omnes dicunt, procedit per modum nexus: sed nexus tenet rationem medii: sed si procederet a Filio, teneret rationem tertii, & extremi, non medii: ergo non procedit a Patre & Filio: sed a Patre in Filium.

4. ITEM Spiritus sanctus procedit a Patre, aut sufficienter, aut non. Si non sufficienter & plene, ergo Pater imperfectus in spirando. Si sufficienter ergo superfluum est fieri per duo, quod potest fieri per unum sufficienter; ergo si a Filio procedit: cum procedat plene a Patre, in illa summa Trinitate est superfluitas, quod absurdum est.

Arist. 1. phys. con. text. 51. Et 8. Top. cap. 4.

5. ITEM hoc ipsum nituntur Græci ostendere per auctoritatem: sed non possunt per sacræ Scripturæ inductionem, ideo arguunt per privationem in Evangeliis, & maxime in Evangelio Joannis, & Epistolis, ubi integre traditur nostra fides: sed in nullo dicitur quod Spiritus sanctus procedat nisi a Patre tantum. Joannes: Spiritum Veritatis qui a Patre procedit: ergo aut Evangelia insufficienter fidem docent, aut Spiritus sanctus tantum procedit a Patre.

Joan. 15.

6. ITEM in quatuor Conciliis apud Græcos celebratis, ubi fides a Patribus sufficienter est explicata, dicitur quod Spiritus sanctus procedat a Patre & nihil dicitur de Filio: ergo si Deus illis sufficienter fidem revelavit, ergo, &c.

ITEM hunc errorem tutari nituntur per Doctores, qui non solum apud eos, sed etiam apud nos celebres sunt.

Ad opp.

1. ET primo per Gregorium Nazianzenum qui dicitur Theologus: Filius & Spiritus sanctus geminus Patris radius, usque ad nos miserunt claritatem suam: ergo exeunt a Patre, ut duo radii.

Auctoritates pro parte negativa.

2. ET Dionysius etiam dicit in lib. de divin. nom. Ex immateriali, & impartibili bono, cordialia exorta sunt lumina, *loquitur de Patre*: ergo exeunt, ut lumina: sed talia sic se habent quod unum non est ab altero: ergo, *&c.*

3. ITEM Damascenus expressius: Spiritum sanctum ex Patre dicimus, & Spiritum Patris nominamus: Spiritum vero sanctum ex Filio non dicimus, & tamen Spiritum Filii nominamus.

Lib. 3. de fid. orth. cap. 11.

4. ITEM si Latini hoc cognoverunt, tamen Græci non cognovrunt: aut fuit hoc scripturæ auctoritate, aut prædicatione, aut ratione, aut revelatione. Scripturæ auctoritate non, quia eandem per omnia scripturam habent Græci. Similiter nec prædicatione, quia idem est Doctor Græcorum, qui est & Latinorum, qui eis fidem perfecte tradidit, scilicet Paulus Apostolus. Si ratione, sed ratione non sufficit aliquid affirmari in his quæ sunt fidei. Unde Dionysius & Damascenus dicunt quod nihil est dicendum, nec cogitandum de illa summa Trinitate, præter id quod nos sacra eloquia docuerunt.

De div. nom. c. 2.

Damasc. 1. c. 2. in fin. de fid. orth.

5. ET Hieronymus: Nil credatur mihi nisi confirmavero per Novum & Vetus Testamentum. Si revelatione, quæritur cui fuerit revelatum: & cum Deus velit omnes homines salvos fieri, quare, hoc non revelavit Græcis? Et iterum quo modo constat quod hoc fuerit a Deo?

CONTRARIUM arguitur ratione ostensiva sic: Spiritus sanctus secundum omnes fideles procedit ut donum, sicut ex multis locis Scripturæ probatur, & iterum omnes tam Græci, quam Latini dicunt Spiritum sanctum a Filio nobis donari: ergo omnes concedunt procedere ab utroque, cum non detur nisi a quo procedit.

Fundamenta. Rationes pro parte affirmat.

ITEM Spiritus sanctus secundum omnes & sicut supra ostensum est, procedit ut amor, sed amare non tantum est Patris, sed etiam Filii, unde & per omnia amat Filius, sicut & Pater: ergo

ergo si a Patre amante amor procedit, eadem ratione a Filio.

Item Spiritus sanctus secundum omnes procedit ut nexus: sed perfectior nexus est qui ab extremo utroque procedit, quam qui ab altero: ergo si Spiritus sanctus est nexus perfectissimus, non solum a Patre procedit, sed etiam a Filio.

Scot. d. 11 q. 1. tenet oppo. Cum S. Bon. Concordat S. Thom. 4. contr. gentes, c. 24 & 1. p. q. 36. art. 2. Qui dicit propter actum generandi, qui Filio repugnat.

Item hoc idem ostenditur ratione ducente ad impossibile sic: Omnis distinctio personarum in divinis attenditur secundum relationem & originem: ergo si Spiritus sanctus non procedit a Filio, nec econverso, nulla est ibi origo: ergo nulla est ibi mutua relatio: ergo nec distinctio.

Item major germanitas est inter duos, quando unus procedit ab altero & ambo a tertio, quam si unus nihil habeat ab altero, hæc est per se nota: ergo si Spiritus sanctus non est a Filio, nec econverso, nec est perfecta unio: ergo nec summa, nec perfecta beatitudo.

Item perfectior est expressio quando generans communicat genito non tantum substantiam, sed etiam actum qui naturæ geniti non repugnat: sed actus spirandi non repugnat Filio, quia nullum ex hoc inconveniens sequitur, si spiret: ergo si pater hunc actum ei non communicat, Filius non est perfecta imago.

Galat. 4. Auctoritates pro parte affirmativa.

Item hoc ipsum ostenditur auctoritatibus, & primo auctoritate Apostoli: Misit Deus Spiritum Filii sui, *&c.* ergo cum Pater non mittat Spiritum nisi Filii, idem est Spiritus Patris & Filii: sed ejus est Spiritus a quo procedit: ergo Spiritus procedit a Patre & Filio. Si dicas quod non sequitur, quia non dicitur Filii, quia procedit a Filio, sed quia est in Filio. Ergo eadem ratione cum Filius sit in Spiritu sancto, potest dici Filius Spiritus sancti.

Jo. 15. Item per Joannem: Quem ego mittam vobis Spiritum Veritatis: Ex hoc arguitur sic: Nullus mittit alium nisi habeat auctoritatem supra illum: nullus autem habet auctoritatem supra alium, nisi aliquid tribuat ei: sed nulla persona tribuit nisi ab ipsa procedat: ergo a primo, Spiritus sanctus procedit a Filio: Si dicas quod a Filio mittitur ex tempore, & ex tempore procedit.

Contra: Filius non ideo habet auctoritatem, quia mittit, sed ideo mittit, quia habet auctoritatem: ergo ante habet auctoritatem, quam mittat temporaliter: ergo antequam mittat temporaliter, necesse est Spiritum sanctum procedere a Filio: ergo, *&c.*

Item per Joannem: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. *Jo. 16.* Ex quo arguitur sic: Quisquis est omne quod habet, est omne quod accipit: sed Spiritus sanctus cum sit Deus summe simplex, est omne quod habet: ergo omne quod accipit: ergo si accipit aliquid ab aliquo, accipit esse: sed a quo accipit esse, ab illo procedit, ergo si aliquid accipit a Filio, procedit a Filio. Si dicas quod accipere illud, est temporaliter: tunc obiicitur ex hoc, quia omne quod temporaliter accipit aliquid, ab aliquo mutatur, *&c.*

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus procedit a Patre & a Filio.

Resp. ad arg. Dicendum quod sicut ostensum est auctoritatibus & rationibus, fidei veritas est, quod Spiritus sanctus procedit a Patre & Filio. Ad intelligentiam autem controversiæ Latinorum & Græcorum, & originem ejus notandum est quod circa processionem Spiritus sancti de Filio est duo considerare, scil. articuli cognitionem, & ejusdem cogniti professionem. *Omnia fere ex Alen. de Ales 1. p. quæst. 43. memb. 4.* In primo orta est differentia. In secundo controversia. Cognitio autem hujus articuli fundamentum habet a scriptura, profectum vel incrementum a ratione, sed conservationem a revelatione. In Scripturæ auctoritate, Græci & Latini conveniunt, quæ dicit Spiritum sanctum esse Filii, & mitti a Filio: sed in ratione & revelatione differunt. In ratione quidem intelligendi. Nam cum Scriptura dicat, Spiritum sanctum procedere, Græci ad intelligendum usi sunt alio

modo

modo, & alia similitudine processionis, A alio modo Latini. Nam cum processio dicatur in creaturis motus localis ab uno in alium, & dicatur motus caussalis unius ex alio, Græci intellexerunt processionem primo modo, ab uno in alium. Latini vero secundo modo, & in hoc melius intellexerunt Latini quam Græci, quia comparaverunt processionem æternam processioni magis spirituali, & ideo magis simili comparaverunt, & sic melius. Similiter Scriptura dicit, Spiritum sanctum per spirationem procedere. Sed cum duplex sit spiratio, scilicet flatus exterioris, & amoris interioris: Græci comparant Spiritum spirationi flatus exterioris: sed Latini spirationi interioris amoris: & B ideo Latini melius, quia spiritualiori & similiori similitudini aptaverunt. Similiter cum Scriptura dicat, Spiritum sanctum procedere ut nexum, & communionem: & duplex possit esse nexus, vel sicut medium jungens alteri, vel sicut extremum in quo conjunguntur: Græci comparaverunt primo modo, Latini secundo modo: & ideo spiritualiori & similiori, quia ille nexus magis habet similitudinem personæ: quia ergo differentiam habuerunt in ratione, & Latini spiritualius, & convenientius comparaverunt: ideo ex ratione sua sunt elevati, & per hoc ad intelligentiam Scripturæ dispositi, & ideo manifesta revelatione edocti sunt de Spiritus sancti processione. Græci vero: quia similitudines differentes, & minus proprias aptabant: ideo sunt sua ratione depressi, & non valentes intelligere Spiritum a Verbo procedere, nec in alium ab æterno procedere, arctaverunt scripturam ad intelligendum de processione temporali, & ideo sibi viam revelationis clauserunt. Hæc est ergo ratio diversitatis in hujus articuli cognitione. Controversia vero venit ex hujus articuli professione. Professio vero articuli venit ab Ecclesia Latinorum ex triplici caussa, videlicet ex fidei veritate, ex periculi necessitate, ex Ecclesiæ auctoritate. Fides dictabat hoc, & periculi necessitas imminebat, ne forte aliqui hoc negarent: in quod periculum inciderunt Græci, & Ecclesiæ auctoritas aderat: & ideo sine mora exprimi debebat. Negatio vero hujus articuli venit ex triplici causa, scilicet ex ignorantia, ex superbia, & pertinacia. Ex ignorantia, quia nec scripturam intellexerunt, nec habuerunt congruam rationem, nec apertam revelationem. Ex superbia, quia cum reputarent se sciolos, & vocati non fuerunt, noluerunt profiteri, quod non erat per eos, inventum. Ex pertinacia, ne convincerentur, & irrationabiliter moveri viderentur, invenerunt pro se rationes contra veritatem: & ideo suam sententiam defendere ausi sunt, & auctoritati Ecclesiæ Romanæ obviare, & ideo facti sunt hæretici quia negant fidei veritatem: & schismatici, quia recesserunt ab Ecclesiæ unitate. Sed quia mos est hæreticorum, & schismaticorum, cum se non possunt rationibus communire, adversam partem accusare: ideo nos accusant, & redarguunt tanquam curiosos, & tanquam ex communicatos & schismaticos. Curiosos, quia sine hujus articuli professione salus erat. Quare ergo intromiserunt se Latini hoc perquirere, quod non fuit necessarium? Sed ad hoc patet responsio, opportunum fuit propter periculum quod ipsi inciderunt. Similiter dicunt nos excommunicatos, quia Symbola corrumpimus in quibus per sanctos Patres sub excommu- C nicationis, pœna hoc erat prohibitum. Et ad hoc patet responsio per prædicta, quia non corrumpimus: sed perficimus: nec sententia lata est contra perficientes, sed contra corrumpentes. Vel potest dici sicut dicit Anselmus, quod novum edidimus, quod quidem facere potuimus: quia Romana Ecclesia plenitudinem potestatis a Petro Apostolorum principe acceperat, in quam nulla Patrum sententia, nec interdictum ponere, nec arctare potuit, nec ei præjudicare, nec ligare eam ad aliquid. Similiter dicunt nos schismaticos, quia a nobis incipit divisio. Cum enim hoc vellemus asserere, noluimus eos vocare. Et ad hoc responderi potest pro Latinis, quod eos vocare non fuit opportunum, quia Ecclesia sine eis hoc poterat, & quia erat

Forte implicate, sed expresse nusquam

Neque hoc expresse.

Accusationes Græcorum.

Lib. de proces. Spirit. sanct. c. 4

erat laboriosum propter distantiam, A erat infructuosum propter insipientiam, quia jam non erat in Græcis sapientia tanta, sicut fuerat, immo ad Latinos transierat. Erat nihilominus periculosum, quia quod pro certo habendum erat, periculum erat ducere in dubium, & sic patet quod frivole sunt eorum accusationes. Ad rationes autem, intellectis, quæ dicta sunt, facile est respondere.

Resp. ad Rationes pro parte negativa.

1. Ad illud ergo quod obiicitur, quod processio est ab uno in alium, dicendum quod verum est de processione locali, sed non est verum de processione causali, sicut infra melius patebit: cum procedere in alium sit dupliciter, aut quia in alium tendit sicut objectum, & sic Spiritus sanctus est amor, quo Filius amat Patrem, sicut econverso. Si autem dicatur sic procedere in aliquem, ut ab eo recipiatur, omnino stultus est intellectus. Est enim dicere, quod amor, qui est Spiritus sanctus, oriatur a Patre, & subsistat in Filio, sicut rivus oritur a fonte, & requiescit in lacu profundo.

2. Ad illud quod obiicitur de spiratione, quod præcedit verbum, dicendum quod verum est de exteriori verbo, & non de interiori: & ideo non est simile.

3. Ad illud quod obiicitur de nexu, dicendum quod nexus non habet rationem medii: sed rationem tertii, C quanquam aliqui voluerunt dicere quod locum tenet & medii, & tertii: & voluerunt isti sustinere opinionem Græcorum, & Latinorum: & distinguunt duplicem modum procedendi, scilicet in alium, & sic procedit a Patre, vel ab alio, & sic procedit a Patre & Filio. Sed istud est exsufflandum hodie: quia non habet intellectum sanum, immo omnino eodem modo procedit ab utroque, & tamen utriusque nexus est, sicut ponitur exemplum de duobus lignis ex quibus procederet una flamma.

4. Ad illud quod obiicitur quod ab altero sufficienter, ergo, &c. dicendum quod istud verum esset, si essent diversa principia Spiritus sancti, quod non est verum, sicut infra patebit. Unde sicut non valet hoc argumentum: Pater creat, & Filius similiter, & Pater est sufficiens in creando: ergo filius superfluit, quia sunt unum principium in creando: similiter solvendum est in proposito.

Qu. seq.

Tritum hæretic. argum. nullius roboris.

5. Ad illud quod obiicitur quod non reperitur in Scriptura, dicendum quod si verba non reperiantur, reperitur tamen sensus, sicut in obiiciendo monstratum est. Tamen argumentum non valet. Non reperitur in Scriptura, ergo non est verum, quia Scripturæ mos est, quædam tacere propter insinuandam humilitatem: unde Dominus volens nos erudire ad humilitatem, omne quod suum est Patri attribuit, sicut B in Joanne: Mea doctrina non est mea. Similiter dicitur: Qui a Patre procedit, loquens de Spiritu sancto, & tamen ipse subjungit, omnia quæ Pater habet mea sunt: & ideo argumentum non valet.

Joan. 7. 15. 16.

6. Ad illud quod obiicitur de Conciliis, dicendum quod nec in Conciliis illis sunt omnia instituta, quæ spectant ad mores: nec etiam omnia dicta, quæ ad fidem pertinent, sicut in Symbolo quod cantatur in Missa, nihil dicitur de descensu ad inferos. Sed nunquam latuit sanctos Patres processio Spiritus sancti a Filio: & si non latuit, quare non dixerunt? Credo quod non latuit, sicut per antiquos Græcorum, quorum Magister adducit auctoritatem in littera: sed tamen non fuit expressum, quia non erat opus. Nullus enim negabat, nec negare volebat. Sed hæretici multa quæ erant implicita fidei nostræ, sua importunitate compulerunt explicare, & sic patet illud.

Resp. ad Auctoritates pro parte negativa.

1. 2. Ad illud quod obiicitur de auctoritate Dionysii, & Gregorii, dicendum quod non est omnimoda similitudo, sed major dissimilitudo. Attenditur autem similitudo, in hoc scilicet quantum ad plenitudinem fontalitatis in Patre, & in divisione personarum emanantium ab eo, & in receptione influentiæ in creatura, non tamen est omnimoda similitudo quantum ad modum emanandi, & sic patet illud.

3. 4. Ad

3.4. Ad illud quod obiicitur de Damasceno, dicendum quod non est in ista parte ei assentiendum, sicut enim intellexi, ipse fuit in tempore quando orta est contentio. Unde non est in hoc sustinendus, quia simpliciter fuit Græcus, tamen ipse caute loquitur. Unde non dicit quod Spiritus non sit a Filio: sed dicit, non dicimus a Filio: quia Græci non confitebantur, nec tamen negabant: sed modo eorum maledicta progenies addidit ad paternam dementiam, & dicit quod non procedit a Filio nisi temporaliter: & ideo tanquam hæreticos, & schismaticos Romana damnat eos Ecclesia.

QUÆSTIO II.

An Spiritus sanctus a Patre, & Filio tanquam ab uno principio, vel tanquam a duobus procedat.

Alexander Alensis 1. p. q. 70. Memb. 3. ar. 3.
S. Thom. 1. p. q. 36. art. 4.
Henric. in summa, art. 54. q. 7.
Scotus 1. Sent. dist. 12. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 11. p. 2. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 11. q. 3.
Durandus 1. Sent. dist. 11. q. 3.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. dist. 12. q. 1.
Jo: Baccon. 1. Sent. dist. 12. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. d. 11. q. 1. a. 2.
Greg. Arim. 1. Sent. dist. 12. q. 1.
Marsilius Inguen. 1. Sent. d. 15. art. 3.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 12. q. 1.

Fundamenta. Utrum Spiritus sanctus procedat a Patre & Filio inquantum sunt unum, aut inquantum differentes. Et quod inquantum unum videtur per Anselmum in lib. de processione Spiritus sancti. *Epistol. contra Græcos, tom. 3.* Nullus intellectus capit Spiritum sanctum esse Patris & Filii, secundum quod alter est Pater, alter Filius: sed secundum quod uterque est idem Deus.

Item ratione ostenditur sic: Unitas effectus est ab unitate actus: & unitas actus ab unitate potentiæ, vel subjecti: ergo cum una sit persona producta a Patre & Filio: ergo per unum actum producitur, & per unam potentiam: ergo spirant inquantum sunt unum.

A Item quod est a duobus inquantum duo, aut est insufficienter a quolibet, aut ab altero superflue: sed Spiritus sanctus a nulla persona est insufficienter, nec superflue, quia neutrum convenit naturæ perfectæ: ergo, &c.

Item quod est a duobus inquantum duo, est compositum, si substantialiter est ab illis: quia a duobus inquantum duo procedit unum, & ita oportet quod illud unum habeat differentiam: sed Spiritus sanctus non est compositus: ergo, &c.

Item nihil unum procedit a duobus similibus in natura inquantum duo, nisi alter sit sicut principium activum, alter sicut principium passivum: sive alter, ut pater: alter, ut mater: sed hoc non est in divinis: ergo, &c.

B 1. Contra: Qui procedit a duobus ita quod ab uno principalius quam ab alio, procedit inquantum sunt duo: sed Spiritus sanctus principaliter procedit a Patre, sicut dicit Augustinus, & habetur in sequenti Dist. ergo, &c. Ad opp. *15 de Tr. c. 17. 3.*

2. Item qui procedit a duobus inquantum sunt distincti, procedit a duobus in quantum sunt duo: sed nexus non est nisi distinctorum: ergo qui procedit ut nexus, procedit ab eis, ut a distinctis, & ita ut a differentibus.

3. Item ab unitate subiecti est unitas actus: sed Pater & Filius sunt duo: ergo spirant duplici spiratione: ergo C spiratur Spiritus sanctus ab eis inquantum sunt duo: ergo, &c.

4. Item si spirant Spiritum sanctum inquantum sunt unum: aut inquantum sunt unum in substantia, aut in notione, aut in persona. Si inquantum sunt unum in substantia: ergo cum Spiritus sanctus sit idem in substantia, Spiritus sanctus procedit a se. Si inquantum sunt idem in notione, hoc nihil est, quia non ideo spirant, quia sunt spiratores, sed econverso. Nec inquantum sunt unum in persona, quia in persona non uniuntur.

CON-

A

CONCLUSIO.

Spiritus sanctum procedit a Patre & a Filio, inquantum sunt unum in fœcunditate voluntatis, quæ una est in Patre & Filio spirantibus.

Concord. S. Thom. in 1. par. q. 36. a. 4

RESP. ad arg. Dicendum quod Spiritus sanctus procedit a Patre & Filio inquantum sunt unum in fœcunditate voluntatis. Una autem est in Patre & Filio voluntas, quia Pater & Filius sunt una substantia. Si ergo est in eis voluntatis fœcunditas, una est fœcunditas in eis. Voluntatis autem fœcunditas est in Patre, & Filio, quia uterque Deus improcessibilis. Sicut enim superius dictum fuit de numero personarum, & infra melius patebit cum agetur de innascibilitate, quæ idem est in Patre quod primitas, * & primum & principium sunt idem, & ratio primitatis est ratio principiandi, sive fœcunditatis. Quoniam ergo Pater prior est in omni emanatione, scilicet processione & generatione, quia nec generatur, nec procedit, hinc est quod utroque modo est principium. Quia vero Filius prior est emanatione processionis, non generationis, quia generatur, tamen est inspirabilis, hinc est, quod est principium spirandi, non generandi. Quia vero Spiritus sanctus neutro modo se habet, neutro modo est principium. Inde est ergo, quod quamvis Spiritus sanctus a duobus procedat, quia tamen procedit non ut sunt differentes, sed ut est in eis una fœcunditas voluntatis, patet quod Spiritus sanctus procedit ab eis inquantum sunt unum.

Dist. 2. Dist. 28. Innascib. idem quod primitas. **Aris. post. context. 5.*

1. AD illud quod obiicitur quod principaliter procedit a Patre, dicendum quod principaliter potest dici dupliciter, aut respectu secundarii, & sic importat ordinem prioris & posterioris, & sic ponit diversitatem, & hoc modo non accipitur hic. Alio modo ut principalitas dicit quandam auctoritatem, sicut pater dicitur operari per filium. Unde una creatura producitur a patre per filium inquantum sunt unum, & sic intelligendum est in proposito.

2. AD illud quod obiicitur quod nexus procedit a pluribus, &c. dicendum quod ratio nexus incipit a distinctione, & tendit sive procedit in unitatem. Unde ultima & completiva ratio est unitas. Licet ergo nexus sit duorum & a duobus, si est perfectus nexus, est ab eis inquantum sunt unum, non inquantum sunt plures.

3. AD illud quod obiicitur quod ab unitate subiecti est unitas actus, & a pluralitate pluralitas, dicendum quod istud non habet instantiam secundum modum loquendi, quia si duo sunt termini copulati, actus numeratus debet ei redi: sed secundum rem distinguendum est, quia subiectum dicitur dupli-

B

citer, aut per se & primo, aut non primo, & illud verum est de subiecto per se & primo, non de alio: & sic accipiendo, Pater & Filius, non sunt unum principium, seu primum subiectum spirationis, quia non spirant secundum quod Pater & Filius, sed secundum quod in eis est una fœcunditas voluntatis, & ita inquantum unum. Vel aliter dicendum quod est loqui de actu, ut est actus, vel origo, & de actu ut est accidens. Si loquamur de actu ut est accidens, de necessitate numeratur ad numerum subiecti, quia non est unum accidens in duobus subiectis. Si autem loquamur de actu, ut est actus vel origo, sic comparatur ad

G

subiectum ut ad principium, & sic non numeratur ad numerum subiecti secundum quod subiectum, sed secundum quod principium. Quoniam ergo in divinis spiratio non est accidens, sed productio, vel relatio: ideo sequitur unitatem subiecti, ut est principium: quare Pater & Filius, quamvis duæ sint personæ, tamen sunt principium unam, quia per eandem virtutem spirant, ideo actus non numeratur in illis: ideo spirant una spiratione, quamvis sint duo.

4. AD illud quod quæritur ultimo, aut inquantum unum in substantia, &c. dicendum quod inquantum unum in fœcunditate voluntatis, prout illa voluntas tracta est ad notionem per fœcunditatem: quæ fœcunditas est ratione primitatis: quæ primitas signifi-

fica-

ficatur per hoc quod est improcessibilis. Et hoc est quod dicit Anselmus quod Pater & Filius spirant secundum quod uterque est idem Deus: non secundum quod Deus simpliciter, sed secundum quod Deus in utroque, hoc est considerare voluntatem in personis. Si ergo quæras utrum inquantum unum in substantia, aut notione, aut persona: dicendum quod responderi potest dupliciter, secundum duas opiniones prius positas de potentia generandi quia ipsa potentia generandi non differt a generatione sive paternitate, nisi in modo loquendi, & ita dicit notionem, scilicet personalem proprietatem, ut generatio, licet alio modo.

Dist. 7.

A Similiter isti dicunt quod fœcunditas voluntatis, sive vis spirativa, dicit eandem notionem quam spiratio, licet alio modo, quia vis spirativa dicit ut in ratione aptitudinis: sed spiratio in ratione actus, & ita secundum hos inquantum sunt unum notione. Alii dicunt quod sicut potentia generandi dicit naturam in persona, ita essentiam personaliter: sic vis spirativa voluntatem dicit, ut voluntas est in personis in quibus est fœcunda, & ita Pater & Filius spirant inquantum unum in essentia, sive natura, sive voluntate, ut dicatur proprius voluntate considerata in personis. Quælibet illarum positionum mihi videtur satis probabilis.

DISTINCTIO XII.

Quod Spiritus sanctus prius, vel plenius non procedat a Patre, quam a Filio: principaliter tamen ac proprie procedit a Patre.

ITEM quæritur, cum Spiritus sanctus a Patre procedat & a filio, utrum prius vel magis processerit a Patre, quam a Filio: quod nititur hæreticus ostendere, ita dicens: Si processit Spiritus sanctus a Patre, processit utique, aut nato jam Filio, aut non nato Filio. Si vero jam nato Filio processit, ante natus est Filius quam processerit Spiritus sanctus: præcessit ergo nativitas Filii processionem Spiritus sancti. Si autem processit a Patre non genito Filio, ante processit quam Filius genitus fuerit.

Responsio Augustini ad id quod primo quærebatur, scilicet an prius a Patre, quam a Filio processerit.

Cap. 26. in princ. tom. 3. *His & hujusmodi quæstionibus magis laboriosis quam fructuosis respondet Augustinus in 15. libro de Trinitate dicens: In illa summa Trinitate, quæ Deus est, intervalla temporum nulla sunt, per quæ posset ostendi, aut saltem requiri, utrum prius de Patre natus sit Filius, & postea de ambobus*
Ib. infra. *processerit Spiritus sanctus. Nunquid ergo possumus quærere, utrum jam processerit de Patre Spiritus sanctus, quando natus est Filius: an nondum processerat, & illo nato de utroque processit? Non possunt prorsus ibi ista quæri: ubi nihil ex tempore inchoatur, ut ex consequenti perficiatur in tempore. Ideo qui potest intelligere sine tempore generationem Filii de Patre, intelligat sine tempore processionem Spiritus sancti de utroque: Ecce his verbis*

abso-

absoluta est quæstio illa, qua quærebatur, utrum prius processerit Spiritus sanctus a Patre, quam a Filio.

Hic agitur de eo quod secundo quærebatur, scilicet an plenius vel magis processerit a Patre, quam a Filio.

Nunc tractandum est quod secundo quærebatur, scilicet an plenius, aut magis procedat Spiritus sanctus a Patre, quam a Filio. Ad quod dicimus, quia sicut non ante procedit a Patre quam a Filio, ita non plenius vel magis procedit a Patre quam a Filio. Augustinus tamen in 15. de Trinitate dicit quod Spiritus sanctus principaliter procedit de Patre. Non frustra, inquit, in hac Trinitate non dicitur Verbum Dei, nisi Filius: nec donum Dei, nisi Spiritus sanctus, nec de quo genitum est Verbum, & de quo procedit Spiritus sanctus principaliter, nisi Deus Pater. Ecce audistis, quia Spiritus sanctus principaliter procedit a Patre. Sed ne te hoc turbaret, ipse continuo ex quo sensu hoc dixerit, aperit dicens: Ideo addidi principaliter, quia & de Filio Spiritus sanctus procedere reperitur: sed hoc quoque illi Pater dedit, non jam existenti, & nondum habenti. Sed quidquid unigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, ut etiam de illo donum commune procederet, & Spiritus sanctus spiritus esset amborum. Ecce exposuit ipsemet quomodo Spiritus principaliter procedat a Patre: non quia prius, vel magis procedat a Patre, quam a Filio: sed quia cum procedat a Filio, hoc ipsum habet Filius a Patre.

Cap. 17. tom. 3.

Ex eodem sensu etiam dicitur Spiritus sanctus proprie procedere a Patre.

Ex eodem sensu etiam dicitur procedere proprie de Patre. Unde Hieronymus in expositione catholicæ fidei, Nicænique symboli ait: Credimus in Spiritum sanctum, qui de Patre procedit proprie. Item Spiritum sanctum verum Deum invenimus in scriptura, & de patre esse proprie. Et item: De Patre Filius, & Spiritus sanctus proprie & vere de Patre procedit. Ecce aperte dicit Spiritum sanctum proprie esse de Patre, & proprie procedere a Patre. Quod non est ita intelligendum, tanquam prius, vel plenius a Patre procedat, quam a Filio: sed quia hoc habet Pater a se, non ab alio, ut de ipso sit, & procedat Spiritus sanctus. Filius autem non a se, sed a Patre hoc habet, ut de seipso sit, & procedat Spiritus sanctus.

tom. 5. ad Cyrill. scribens, in ep. 18. cujus initium: Credim. in unum Deum Patrem.

Ex eodem sensu dicitur Spiritus sanctus esse, & mitti a Patre per Filium.

Forte etiam juxta hanc intelligentiam dicitur Spiritus sanctus mitti per filium, & a patre esse per filium. Unde Hilarius ad Deum patrem de Spiritu sancto, & Filio loquens in 12. libro de Trinitate ait: In Spiritu sancto tuo ex te profecto, & per eum misso. Item: Ante tempora unigenitus tuus ex te natus manet, ita quod ex te per eum Spiritus sanctus tuus est: quod etsi sen-

In fin. l. ibid. statim post.

sic non percipiam, tamen teneo conscientia. In spiritualibus enim rebus tuis Ibid. in fin. *hebes sum. Item in eodem: Conserva hanc, oro, fidei meæ religionem, ut quod in regenerationis meæ symbolo professus sum, semper obtineam: te patrem scilicet, & filium tuum una tecum adorem: Spiritum sanctum tuum, qui ex te per unigenitum tuum est, promerear. Ecce aperte dicit Spiritum sanctum a Patre per Filium & mitti, & esse: quod non est intelligendum quasi a Patre per Filium minorem mittatur, vel sit, sed quia ex Patre & Filio est, & mittitur ab utroque: sed hoc ipsum habet Filius a Patre, ut ab ipso sit, & mittatur Spiritus sanctus. Hoc ergo voluit significare Hilarius distinctionem faciens in locutione, ut ostenderet in Patre esse auctoritatem. Inde est etiam, quod Veritas ostendens Patrem esse auctorem processionis, qua procedit Spiritus a filio, dixit in Evangelio: De Patre procedit, cum & de Patre, & Filio procedat Spiritus sanctus. Unde Augustin. in 15. libro de Trinitate quærit: Si de Patre & Filio procedit Spi-* Joan. 15 C.27 t.3 *ritus sanctus: cur filius dixit: De Patre procedit? Cur putas, nisi quia solet ad eum referre etiam quod ipsius est, sicut & de quo ipse est, sic-* Joan. 7. *ut ait: Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me? Si ergo hic intelligitur ejus doctrina, quam tamen non dixit suam, sed Patris: quanto magis illic intelligendus est Spiritus sanctus de ipso procedere, ubi sic ait: De Patre procedit, ut non diceret, de me non procedit. A quo autem habet filius, ut sit Deus (est enim Deus de Deo) ab illo utique habet ut* Ibid.c.26 *etiam de illo procedat Spiritus sanctus. Et ideo Spiritus sanctus, ut etiam* Joan. 5. *de filio procedat: sicut procedit de Patre, ab ipso habet Patre. Quapropter, qui potest intelligere in eo quæ ait Filius: Sicut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso: non sine vita existenti jam filio vitam Patrem dedisse, sed ita eum sine tempore genuisse, ut vita, quam Pater filio gignendo dedit, coæterna sit vitæ Patris, qui dedit: intelligat etiam sicut habet Pater in seipso, ut de illo procedat Spiritus sanctus, sic dedisse filio, ut etiam de isto procedat idem Spiritus sanctus, & utrumque sine tempore. Ita ergo dictum est Spiritum sanctum de Patre procedere, ut intelligatur quod etiam procedit de Filio, de Patre esse, & filio. Si enim quidquid habet, de Patre habet filius, de Patre habet utique, ut de illo procedat Spiritus sanctus. Sed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habeant prius & posterius: quia ibi omnino nulla sunt.*

DISTINCTIO XII.

De æterna Processione Spiritus sancti qualiter a Patre, & Filio procedat.

Item quæritur, cum Spiritus sanctus procedat a Patre & Filio.

Expositio Textus.

Divisio. HÆc est secunda pars in qua Magister determinat qualiter Spiritus sanctus procedit a Patre, & Filio: & hæc pars habet quatuor partes secundum quatuor quæ determinat. In prima quærit utrum Spiritus sanctus prius procedat a Patre, & determinat quod non. In secunda quærit utrum principalius, & plenius, ibi: *Nunc tractandum est.* Tertio utrum proprie a Patre procedat ibi: *Ex eodem sensu dicitur etiam proprie procedere a Patre.* Quarto determinat utrum Spiritus sanctus proprie procedat a Patre per Filium, ibi: *Forte etiam juxta hanc intelli-*

telli-

intelligentiam, ubi confirmat auctoritatem A Hilarii quod Spiritus sanctus mittitur a Patre per Filium, & procedit.

Aut a nato jam Filio, aut, &c.
Dub. I.

Primo Periher. cap. ult. Videtur istud argumentum necessarium, quia cujuslibet contradictionis necessarium est alteram partem esse veram: sed natum, & non natum opponuntur contradictorie: ergo necesse est alteram partem dare quod Spiritus sanctus procedat aut nato jam filio, aut non nato: Cum ergo Magister & Augustinus respondeant interimendo utramque partem, videntur male respondere.

Resp. Dicendum quod hæreticus in sua quæstione quærebat de ordine generationis filii ad processionem Spiritus sancti: & quærebat de ordine secundum durationem & tempus, non secundum rationem intelligendi: & quærebat utrum prius natus est filius, quam processit Spiritus sanctus, aut econverso, & utrumque falsum erat: ideo Magister & *Lib. 15. de Trin. cap. 26. tom. 3.* Augustinus considerantes intentionem hæretici, sive interrogationem secundum sensum in quo eam proponit, simpliciter & bene respondent eam interimendo. Ad illud ergo quod obiicitur, quod divisio hæretici est per contradictoria, dicendum quod falsum est: quia propositio contradictoria accipitur negando compositionem principalem, sed ipse fert negationem ad compositionem non principalem, sed intellectam in hoc quod est nato, & ideo causa falsitatis semper remanet: hæc enim est falsa: Spiritus sanctus procedit nato Filio, quia notatur quod nativitas filii præcedat processionem Spiritus sancti. Hæc iterum est falsa: Processit non nato Filio, quia notatur quod nativitas Filii non fuerit simul cum processione Spiritus sancti: sed hæc est vera: Spiritus sanctus non processit nato prius Filio, quia simul fuit nativitas Filii, & processio Spiritus sancti.

Quidquid unigenito Verbo dedit, &c.
Dub. II.

Videtur male dicere, quia si hoc esset verum, dedit ei spirationem, ergo dedit eam gignendo, ergo spiratio est genita: sed quidquid dicitur in divinis concrete, dicitur & abstracte, sed non convertitur: ergo si spiratio est genita, spiratio est generatio, quod est contra modernos omnes.

Resp. Dicendum quod defectus est in utroque argumento: nam illud non valet: Dedit generando spirationem, ergo generavit spiratione, sicut non sequitur. Generando dedit Filio es-B sentiam, ergo essentia est genita. Aliqua enim per generationem dicuntur dari, quæ non dicuntur generari. Et iterum alia ratio non valet: Spiratio est genita: ergo spiratio est generatio. Sicut enim infra patebit de duabus notionibus unius personæ, verum est dicere quod una prædicatur de altera denominative, non in abstractione, & ideo non valet illa ratio, immo est ibi accidens: Quod ergo dicitur: Quidquid prædicatur denominative & abstracte, verum est de essentia: sed non est verum de proprietate personæ, & hoc infra patebit.

Credimus in Spiritum sanctum, qui de Patre &c. Dub. III.

C Videtur falsum dicere, quia proprium est quod convenit uni soli: ergo si de Patre procedit proprie, non ergo de filio. Si tu dicas quod non dicitur proprie contra communitatem, sed contra improprietatem, ergo videtur quod improprie procedat a Filio. *Arist. 1. Topic. c. 4*

Resp. Dicendum quod proprie non dicit proprietatem sive solitudinem, sed sonat auctoritatem, sicut principaliter: sicut enim Pater principaliter dicitur spirare, quia hoc non habet ab alio: ita etiam proprie, quia hanc conditionem, non habere ab alio, nulli communicat: ita videtur dicere Magister. Potest tamen dici quod uno modo proprium dicitur contra communitatem.

Alio modo contra improprietatem. Tertio modo accipitur pro appropriatione, & sic accipitur hic. Quamvis enim spiratio æque vere & proprie conveniat Patri & Filio, tamen Hieronymus, appropriat eum patri propter auctoritatem.

Per eum Spiritus sanctus tuus est. *Dub. IV.*

In fin. 12. lib. de Trin. Videtur Hilarius hic referens verba ad Deum male dicere, dicendo per eum est, quia (ut dicit Priscianus) *per*, cum verbis transitivis significat subauctoritatem, sed cum absolutis, auctoritatem ut patet cum dicitur: Ego sum sapiens per Deum, in Deo notatur auctoritas: cum ergo dicitur quod Spiritus sanctus est a Patre per Filium, in Filio notatur auctoritas.

Resp. Dicendum quod aliqui voluerunt dicere quod hæc est impropria: Spiritus sanctus est a Patre per Filium: sive procedit, & debet resolvi in hanc: Spiritus sanctus spiratur a Patre per filium: & consentiunt rationi prædictæ. Sed cum ista sit vera, Creatura procedit a Patre per Flium: & hæc similiter exit vel procedit: non video rationem quare similiter illa verba Hilarii non possint proprie dici. Propterea est dicendum, quod quamvis procedere non sit verbum transitivum quantum ad modum significandi, quia non construitur cum accusativo, quia tamen æquivalet transitivo, ut cum dicitur procedit a Patre per Filium, judicandum est sicut de verbo transitivo, & ideo dicit subauctoritatem.

ARTICULUS I.

Supposito ex præcedentibus quod Spiritus sanctus procedat a Patre & Filio. Ad intelligentiam hujus partis, quatuor quæruntur de processione Spiritus sancti in comparatione ad utrumque. Primo quæritur utrum Spiritus sanctus prius procedat a Patre quam a Filio. Secundo, utrum plenius a Patre quam a Filio. Tertio utrum procedat a Patre mediante Filio. Quarto & ultimo, utrum processio Filii prior sit secundum ordinem intelligendi, processione Spiritus sancti, vel econverso.

QUÆSTIO I.

An Spiritus sanctus a Patre prius, quam a Filio procedat.

Alexander Alensis 1. *p. q.* 46. *Memb.* 5.
Scotus 1. *Sent. dist.* 12. *q.* 2.
Henric. in summa, art. 54. *q.* 7.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 12. *q.* 2.
Richardus 1. *Sent. dist.* 12. *q.* 1.
Francisc. de Mayr. 1. *Sent. dist.* 12. *q.* 2.
Marsilius Inguen. 1. *Sent. d.* 15. *art.* 2.
Gabr. Biel. 1. *Sent. dist.* 12. *q.* 3. *art.* 3.

Quod prius sit a Patre quam a Filio, sic ostenditur. Causa prima est in qua est status: ergo & principium primum est, in quo est status: sed status est in Patre: ergo Pater est principium primum: sed primum supponit prius: ergo prius procedit a Patre quam a Filio. Ad opp.

2. Item causa prima est quæ agit, alia non supposita: ergo si Pater producit non per suppositionem alterius principii, Filius per suppositionem, prius producit Pater quam Filius.

3. Item quod habet aliquis ex se, per prius habet quam quod habet ex alio: sed producere Spiritum sanctum habet Pater a se, & Filius a Patre: ergo per prius habet Pater quam Filius.

Contra: Ubi non est ponere posterius, nec prius, quia prius respectu posterioris dicitur: sed in Trinitate non est ponere posterius: ergo nec prius. Si ergo processio Spiritus sancti a Patre, & Filio est æterna, patet, &c. Fundam.

Item: Ubi est ponere prius & posterius, est ponere diversitatem principiorum: sed Pater & Filius producunt Spiritum sanctum inquantum unum, ut supra monstratum est: ergo non est ibi ratio prioris.

Item si per prius procedit a Patre quam a Filio: aut a Filio non procedit, aut bis procedit: sed procedit a Filio & non procedit bis: ergo &c.

Item contingit intelligere prius, non intellecto posteriori: ergo si per prius

prius procedit a Patre: ergo contingit A intelligere quod procedit, non cointellecto Filio. Sed contra: Spiritus sanctus est amor uniens, & amor nectens: sed non est accipere mutuum amorem ad minus, quam inter duos: ergo nec Spiritus sanctus est nisi a duobus: ergo nec per prius procedit ab uno quam ab alio.

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus procedit prius a Patre quam a Filio, auctoritate, non tempore, vel causalitate, vel origine.

Prius quot modis sumatur.

Resp. ad arg. Dicendum quod prius B dicitur multipliciter. Dicitur enim prius duratione, prius causalitate, prius origine, prius auctoritate. Et primis duobus modis prius nullo modo cadit in Deo, quia prius duratione contrarium est æternitati, prius causalitate contrarium est essentiæ unitati. Sed prius origine quo alter ex altero, & prius auctoritate, quo alter accipit ab altero cadit ibi. Sed prius origine cadit respectu producentis & producti, cum alter oritur ex altero: cum vero unum oritur a duobus non cadit ibi *prius* origine, quia tunc ambo sunt unum originale principium, tamen cadit ibi *prius* auctoritate, quia quamvis Pater & Filius sint unum in producendo, C tamen hoc accipit Filius a Patre. Si ergo quæritur, utrum per prius procedat Spiritus sanctus a Patre quam a Filio: si intelligatur duratione falsum est, similiter si prius causalitate, sicut probant primæ rationes ad hoc inductæ. Si autem prius auctoritate, ut prius idem sit quod principalius, veritatem habet.

Et Scot. inquit: Non est ordo inter spirationem Patris, & Filii, sed est ordo spirantium

1. Ad illud quod primo obiicitur, quod Pater est primum principium & causa, dicendum quod illæ rationes habent veritatem ubi est pluralitas causarum, vel principiorum: sed respectu Spiritus sancti nec est pluralitas causarum, nec principiorum.

2. 3. Ad illud quod obiicitur quod prius habet, quod habet ex se, dicendum

A quod si intelligatur prius, idest, principalius, verum est: si autem alio modo, falsum, quia unum & idem potest haberi a pluribus personis, ita quod ab una per aliam, nec talis est prioritas aliquo trium prædictorum modorum.

in spirando, cum unus habeat ab alio quod spiret.

QUÆSTIO II.

An Spiritus sanctus a Patre plenius quam a Filio procedat.

S. Thom. 1. p. q. 36. art. 3. ad 2.
Scotus 1. sent. d. 12 q. 2.
Ægid. Rom. 1. sent. dist. 12. p. 2. q. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 12. q. 2.
Steph. Bruleph. 1. Sent. d. 12. q. 2.
Petr. de Tarantas. 1. Sent. dist. 12. q. 1.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 12. q. 3.

Ad opp. *Arist. 1. Post context. 5. Auctor de causis Prop. 1.*

Utrum plenius procedat a Patre quam a Filio. Et quod sic, videtur, quia propter unumquodque, & illud magis: ergo cum Filius spiret per Patrem, quia hoc a Patre: ergo Pater magis spirat.

2. Item omnis causa prima plus influit quam secunda: sed Pater est primum principium spirandi: ergo plus influit quam Filius.

3. Item plenius procedit aliquid a quo procedit proprie & principaliter quam a quo nec principaliter, nec proprie: sed Spiritus sanctus procedit a Patre proprie & principaliter, sicut dicitur in littera, & Augustinus dicit: ergo &c.

4. Item plenius procedit aliquis ab eo a quo habet quidquid habet, scilicet substantiam, & proprietatem, quam a quo non habet: sed Spiritus sanctus habet a Patre & quod sit, & quod procedat a Patre, & Filio: a Filio autem non habet quod procedat a Patre, quia tunc Filius daret aliquid Patri: ergo, &c.

Fundamenta.

5. Item videtur quod nec principalius a Patre, quia qui perfecte dat aliquid alicui, dat ei vim & jurisdictionem, sive auctoritatem: si ergo dat Pater Filio posse spirare: ergo dat ei auctoritatem spirandi: ergo æque principaliter procedit a Filio ut a Patre.

Contra: Si plenius a Patre, ergo perfectius: ergo a Filio non procedit perfectissime: ergo in Trinitate est aliquid imperfectionis.

ITEM si plenius a Patre quam a Filio, plus accipit a Patre quam a Filio: sed ubi est ponere plus & minus, ibi est diversitas: ergo in persona Spiritus sancti est diversitas.

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus non plenius procedit a Patre quam a Filio, neque immediatius.

RESP. ad arg. Dicendum quod Spiritus sanctus dicitur procedere a Patre principaliter & per se. Principaliter, quia auctoritas est in Patre. Per se, quia non tantum mediante Filio: sed etiam immediate. Non tamen plenius B procedit a Patre, nec perfectius, quia plenius ponit gradum perfectionis, ponit etiam compositionem substantiæ in producto: quorum neutrum est in divinis. Unde si ponatur hæc, quod illud quod procedit ab aliquo principalius, etiam plenius procedit, aut si non plenius neque principalius, simpliciter est neganda.

1. AD illud ergo quod obiicitur de causa prima, & propter quod &c. Dicendum quod sicut dictum est prius, illud solum habet locum ubi pluralitas causarum est: hic autem non est pluralitas nec causarum, nec principiorum: ideo non habet hic locum.

2. AD illud quod obiicitur quod non C habet Spiritus sanctus a Filio quod procedat a Patre, dicendum ad hoc, quod habere a se, vel ab alio, non ponit gradum plenitudinis. Unde quamvis Filius divinitatem habeat a Patre, tamen est perfectus Deus, ut Pater: & ideo non sequitur, quod plenius a Patre procedat, quia principalius.

Adducit hæc in contradiction. Scot. in Res. ad argum. 3. 4. QUOD obbiicitur: Plenius habet quod habet essentiam & proprietatem. Responderi potest interimendo minorem: habet enim Spiritus sanctus a Filio proprietatem, licet non habeat secundum omnem respectum: habet enim processionem a Filio: sed non ut a Patre.

5. AD illud quod obiicitur quod Pater dat filio auctoritatem, dicendum A quod dando auctoritatem super Spiritum sanctum nihilominus ex ipso habet auctoritatem, quia ex hoc debet filius eam referre ad Patrem, quia habet a Patre, & inde est, quod in filio est auctoritas, & subauctoritas. Unde etiam principaliter producit filius: sed Pater principalius: quia in eo est tantum auctoritas, non subauctoritas. Principalitas autem auctoritas dicitur in divinis.

QUÆSTIO III.

An Spiritus sanctus mediante Filio a Patre procedat.

B *Alex. Alensis 1. p. q. 46. Memb. 6.*
S. Thom. 1. p. q. 36. art. 3.
Et 1. Sent. dist. 12. q. 1. art. 3.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 12. p. 2. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 12. q. 3.
Durandus 1. Sent. dist. 12. q. 3.

UTRUM Spiritus sanctus procedat a Patre mediante Filio, & quod sic videtur per Hilarium lib. 12. de Tr. qui loquens ad Patrem, ait: Spiritus sanctus qui ex te per eum est promerear: ergo Spiritus sanctus est a Patre per Filium: ergo mediante Filio. *Fundamenta. Hilariu. in fin*

ITEM Richardus dicit quod in divinis est processio immediata tantum, & mediata & immediata. Mediata tantum esse non potest, & dicit quod me- C diata & immediata est processio Spiritus sancti ex patre, ergo cum non possit cadere medium nisi Filius, Spiritus sanctus procedit a Patre mediante Filio. *Rich. 5. de Trin. cap. 8.*

ITEM similis est processus in illa Trinitate processui imaginis creatæ; sed amor procedit a mente mediante intelligentia, ergo Spiritus sanctus procedit a Patre mediante Filio. Si dicas quod non est similitudo quantum ad hoc: ergo destruitur ratio imaginis: quia imago debet repræsentare ordinem & originem personarum, non tantum numerum in personis, quia hæc etiam est in vestigio. Item sic solus filius spirat, ita quod non pater, tunc pater diceretur spirare, sed mediante filio, ita quod esset processio mediata tantum: ergo cum spiratio conveniat

patri.

patri per se, & conveniat ei per hoc quod est principium filii spirantis; ergo convenit ei & mediate, & immediate: sed si hoc, Spiritus sanctus procedit a Patre mediante Filio.

Ad opp. 1. CONTRA: Nobilius est immediatum principium, quam mediatum: sed omne nobilius est Deo tribuendum: ergo si pater est nobilissimum principium Spiritus sancti, ergo tantum immediate non mediate, producit ipsum. Si tu dicas quod producit simul mediate & immediate. Contra: Mediatum & immediatum sunt opposita: sed opposita non sunt simul vera de eodem & respectu ejusdem: ergo impossibile est quod simul producat mediate & immediate.

2. ITEM sicut se habet per se ad per accidens, ita mediatum ad immediatum: sed Deus nullius cujus est causa per se, est causa per accidens: ergo nullius cujus est principium immediatum, est principium mediatum.

3. ITEM magis est immediatum, quod nullo modo recipit medium, quam quod recipit medium: sed filius nullum medium recipit in spirando, ergo immediatius producit quam producat pater: non ergo uniformiter omnino producunt Pater & Filius, Spiritum sanctum.

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus procedit a Patre immediate, cum ipse etiam spiret: atque etiam mediate, quia procedit a Filio, qui est a Patre.

Ibid. ubi supra. RESP. Ad arg. Dicendum quod sicut vult Richardus, productio Spiritus sancti est mediata simul & immediata. Mediata inquantum est a filio, & Filius a Patre: sed immediata inquantum ipse Spiritus sanctus ab ipso Patre spiratur. Et hujus exemplum ponitur in exitu Abel de Adam. Abel immediate exiit de Adam, quia ipse ex lumbis suis genuit eum, nihilominus exiit mediate: quia exiit ab Eva quæ fuit ab Adam, sive de Adam deducta. Et hunc modum oportuit esse in Deo propter summam germanitatem. Si enim tantum mediata esset processio Spiritus sancti, ut tantum esset a Filio, non esset summa germanitas Spiritus sancti cum Patre. Similiter si omnino immediata, ut esset a Patre tantum, non esset summa germanitas cum Filio. Et sic concedendum quod mediante Filio.

1. AD illud quod obiicitur in contrarium, quod nobilius est immediatum principium, dicendum quod mediatio est tribus modis: quædam enim est mediatio quæ excludit immediationem tantum, ut quando effectus ultimus non continuatur influentiæ causæ prioris: sed per medium omnino producitur priori non cooperante, & hæc dicit ordinem, & diversitatem agentium, & separationem. Alio modo dicitur mediatio prout dicit ordinem causarum adinvicem non separationem in agendo, sed solum diversitatem virtutum agentium, & ordinem. Tertio modo prout dicit ordinem, non tamen separationem virtutum agentium, nec diversitatem. Prima mediatio non cadit in Deo: quia Deus est causa simpliciter prima: cujus influentia est tanta quod nulla creatura agit aliquid, ejus influentia remota, & ideo nihil exit de Deo mediate tantum. Secunda mediatio cadit in Deo respectu effectu producti a causa creata, quia ibi est ordo causarum & diversitas virtutum, sed tamen non est separatio, quia Deus intime agit, quia per seipsum agit: & nihilominus per virtutem creatam quæ ab ipso est. Tertia mediatio cadit in operatione divina in qua sunt agentes personæ, in quibus attenditur ordo, quia una habet ab alia quod agat: sed tamen nec est ibi virtutum diversitas, nec separatio, vel distantia aliqua, immo una virtute & æque intime agunt: & sic Pater mediante Filio producit Spiritum sanctum, non quia sit medium distantiæ vel differentiæ, sed quia quod filius producat hoc habet a Patre, ita quod est ibi quidam ordo. Et sic patet responsio ad sequens, cum dicit quod mediatum & immediatum sunt opposita, ve-

rum est enim primo modo, se non secundo, nec tertio.

2. Ad illud quod obiicitur, quod Deus nullius est causa per accidens, ergo nec mediate, dicendum quod per accidens aliquid causare derogat veritati causæ supremæ. Illius enim dicitur aliquid causa esse per accidens, cujus est causa per aliquid aliud, quod non est ab ipso sed aliunde: si ergo Deus alicujus esset causa per accidens, non esset causa universalissima & prima: & ita nec nobilissima: sed mediatio non repugnat nobilitati causæ supremæ. Causare enim aliud per se & per id quod ab ipso est, non dicit indignitatem, immo dignitatem, quia dignitas est non tantum per se aliquid posse, sed posse alii communicare: ita tamen quod ille sine eo nihil possit.

3. Ad illud quod ultimo obiicitur quod filius est immediatior causa, dicendum quod non valet, quia ista mediatio quæ prædicta est, non repugnat immediationi, & ideo non diminuit eam.

QUÆSTIO IV.

An Generatio Filii sit prior spiratione Spiritus sancti secundum ratione intelligendi.

Alexander Alensis 1. *p. q.* 46. *Membro* 7.
S. Thom. 1. *Sent. d.* 12. *q.* 1. *a.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 12. *q.* 1.
Henricus in summa, art. 54. *q.* 5.
Richard. 1. *Sent. d.* 12. *q.* 4.
Tho. Arg. 1. *Sent. d.* 12. *q.* 1. *a.* 1.

Fundamenta. QUÆ istarum duarum emanationum scilicet generationis & processionis sit prior secundum rationem intelligendi. Et quod generatio filii, ostenditur sic: In imagine creata sic est, quod secundum ordinem intelligendi prior est emanatio notitiæ a mente quam amoris, sicut vult Augustin. quia incognita non possumus diligere, sicut dicit Augustinus: ergo si ordo attenditur in imagine secundum conformitatem ad Trinitatem increatam: ergo secundum rationem intelligendi prior est processus verbi quam amoris in divinis, maxime cum per imaginem creatam intelligamus Trinitatem increatam. *Aug.* 10 *de Trin. c.* 1. *t.* 3.

A

Item sicut vult Philosophus, voluntas est cujus principium est in ipso cognoscente singularia, ergo voluntas ut voluntas præsupponit cognitionem: ergo emanationem Verbi emanatio amoris. *Aris. de motibus animal.*

Item omne principium secundum rationem intelligendi prius est quam principiatum: sed Filius est principium Spiritus sancti: ergo secundum rationem intelligendi oportet præintelligere filium, quam Spiritum sanctum: ergo & generationem, quæ est emanatio filii prius quam processionem, quæ est Spiritus sancti.

Item in omni agente per modum

B

naturæ, & voluntatis, productio per modum naturæ intelligitur ante productionem voluntatis: ergo cum Pater sit natura intellectualis producens Filium connaturalem, & per modum naturæ & Spiritum sanctum per modum voluntatis, ut supra tactum est: ergo emanatio Filii prior est secundum rationem intelligendi, emanatione Spiritus sancti.

1. Contra: per Aug. Partum mentis præcedit appetitus quidam, quo id quod nosse volumus quærendo & inveniendo nascitur proles ipsa notitia: ergo ante est in imagine creata appetitus, quam sit proles notitia: ergo ante amor, quam verbum: ergo & processio ante generationem. Ad opp. *Aug.* 9. *de Trin. c.* 12. *t.* 3.

C

2. Item nullus videns rem cognoscit ipsam, nisi intentio voluntatis applicet vim cognoscentem ipsi cognoscibili, ut patet de homine eunte per viam, qui cum ivit, & alibi cogitavit, perfecte nescit quo transierit, sicut dicit Aug. in 11. de Trin. Ergo voluntas præcedit ipsam cognitionem: ergo amor Verbum in creaturis: ergo pari ratione in Deo, saltem secundum intellectum. *Aris. de sensu & sens.* *l.* 11. *de Tri. c.* 8. *ad fin. tom.* 3.

3. Item sicut vult Philosophus, primum & immediatum est idem. Unde ipse in lib. Posteriorum diffiniens propositionem immediatam, dicit quod immediata propositio est illa, qua non est altera prior: sed æque immediate Spiritus sanctus procedit a Patre, ut filius, ergo æque primo, ergo nec secundum rem, nec secundum rationem intelligendi *Arist.* 1. *Post contex.* 13.

di generatio filii præcedit processionem Spiritus sancti.

4. ITEM quanto aliquid communius, tanto prius est secundum rationem intelligendi: sed spiratio est communior quam generatio, quia convenit patri & filio, sed generatio soli patri: ergo prior est secundum rationem intelligendi spiratio quam generatio.

CONCLUSIO.

Generatio Filii secundum rationem intelligendi, est prior spiratione, cum Filius sit principium Spiritus sancti, & procedat per modum naturæ.

RESP. Ad arg. Dicendum quod quidquid sit de ordine reali, de quo infra dicetur, secundum rationem intelligendi prior est emanatio Verbi: tum quia Verbum est Spiritus sancti principium, tum etiam quia Verbum procedit per modum naturæ: sed Spiritus sanctus per modum liberalis voluntatis: tum etiam quia intelligimus emanationes in personis per emanationes repertas in imagine. In imagine autem constat quod cognitio & intelligentia præcedit amorem & voluntatem, non tamen volo dicere quod in divinis sit emanatio, natura, posterior emanatione, sicut reperimus in imagine creata.

1. AD illud ergo quod obiicitur in contrarium quod appetitus præcedit partum mentis, dicendum quod ille appetitus habet secundum statum duplicem considerari. Uno modo secundum rationem inhiantis ante habitam cognitionem. Alio modo secundum rationem complectentis, & hoc est post habitam cognitionem, & secundum primum statum est imperfectionis, quantum vero ad secundum, est perfectionis: & ideo quia quod perfectionis est in Deo ponimus, non quod est imperfectionis, ideo appetitus secundo modo assimilatur Spiritui sancto, & hic tenet rationem tertii. Et quod primus sit imperfectionis: patet, quia est ignorantis, & desiderantis scientiam acquirere, quod non convenit Deo.

2. AD illud quod obiicitur quod intentio præexigitur ad cognitionem, dicendum quod verum est ad cognitionem acquirendam, sed notitia prout est in acquirendo, non habet plenitudinem cum illo verbo, ut vult Aug. in 15. de Trinitate. *lib. 15. de Tr. c. 13 tom. 3.*

3. AD illud quod obiicitur quod æque immediate procedit Spiritus sanctus, dicendum quod verum est, sed tamen Spiritus sanctus ita procedit immediate, quod etiam mediante filio, & ita ex illa ratione oportet præintelligi emanationem filii.

4. AD illud quod obiicitur quod quanto aliquid communius, tanto prius, dicendum quod verum est in absolutis: sed non tenet in respectivis, ut in generatione, & creatione. Potest tamen dici quod istud intelligitur de eo quod est commune communitate prædicationis: sed communis spiratio est communis communitate non tãtum prædicationis, quia dicitur de Patre & Filio, sed etiam communitate cujusdam concordiæ, & connexionis, & tale commune secundum rationem concordiæ & amicitiæ præsupponit concordantes, & connexos non præit, & sic patet illud.

DI-

DISTINCTIO XIII.

Quare Spiritus sanctus cum sit de substantia Patris, non dicatur genitus vel Filius, sed tantum procedens: cur vero Filius natus tantum, non autem procedens: quæ sit distinctio inter Generationem Filii & Processionem Spiritus Sancti, & an Spiritus sanctus dicatur Ingenitus.

POST hæc considerandum est, quantum a talibus quales non sumus intelligi potest, cum Spiritus sanctus procedat de Patre, & sit de substantia Patris: Cur non dicatur esse natus, sed potius procedere: Et cur non dicatur filius. Quare autem Spiritus Sanctus non dicatur vel sit natus, & ideo non sit Filius. August. ostendit
c.27.t.3. *in 15. lib. de Trinitat. dicens: Si Spiritus sanctus Filius diceretur, amborum utique Filius diceretur, quod absurdissimum est. Filius quippe nullus est duorum, nisi patris, & matris. Absit autem ut inter*
Ib. in fin. *Deum patrem, & Deum filium tale aliquid suspicemur. Absurdissime ergo filius diceretur amborum, id est, patris & filii. Amborum enim filius diceretur, si eum ambo & genuissent, quod abhorret omnium sanctorum sensus. Non ergo ab utroque est genitus, sed procedit ab utroque amborum Spiritus. His verbis ostenditur, cur Spiritus sanctus, cum sit de Patre, non tamen dicatur genitus, vel filius.*

Cum Spiritus sanctus non dicatur genitus, cur Filius dicatur procedere.

Cum autem Spiritus sanctus non dicatur genitus, sed tantum procedens, quæri solet cur filius non dicitur tantum genitus, sed & procedens, sicut
Joan. 16. *ipse in Evangelio Joannis ait: Ego ex Deo processi, vel exivi, & veni in mundum. Non ergo tanto Spiritus sanctus procedit a Patre: sed etiam Filius. Ad quod dicimus quod cum uterque procedat a Patre, dissimiliter ta-*
c.14.t.3. *men. Nam Spiritus sanctus, ut ait August. in 15. lib. de Trinit. procedit a Patre, non quo modo natus, sed quo modo datus, vel donum. Filius autem processit nascendo, exiit ut genitus. * Ac per hoc illud elucescit, ut potest, scilicet cur Spiritus sanctus etiam non sit filius, cum & ipse a Patre exeat, * Ideo Spiritus non dicitur Filius: quia neque natus est sicut unigenitus, neque factus, ut per Dei gratiam in adoptionem nasceretur, sicut nos.*

* Coroll. respond. prima quæstion.
*Ib. immediate.

Quod non potest distingui a nobis inter generationem Filii & processionem Spiritus sancti.

l.3.contr. Maxim. c.14.t.3. *Inter generationem vero Filii, & processionem Spiritus sancti, dum hic vivimus, distinguere non sufficimus. Unde Augustin. Maximino præmissam quæ-*

*quæstionem refricanti, scilicet quærenti cur Spiritus sanctus non diceretur filius, cum de patris esset substantia: respondens sic ait: Quæris a me si de substantia patris est filius, de substantia patris est etiam Spiritus sanctus: cur unus filius sit, & alius non sit filius. * Ecce respondeo sive capias, sive non capias. De Patre est Filius, de Patre est Spiritus sanctus: sed ille genitus est, iste procedens. Ideo ille filius est patris, de quo est genitus: iste autem Spiritus est utriusque, quoniam de utroque procedit: Sed ideo cum de illo loqueretur ait: De Patre procedit, quoniam Pater processionis ejus auctor est, qui talem filium genuit, & gignendo ei dedit, ut etiam de ipso, procederet Spiritus sanctus. Nam nisi procederet etiam de ipso, non diceret discipulis: Accipite Spiritum sanctum: eumque insufflando daret, ut a se quoque procedere significans, aperte ostenderet flando, quod spirando dabat occulte. Quia ergo si nasceretur, non tantum de Patre, nec tantum de filio, sed de ambobus utique nasceretur, sine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc, quia filius amborum nullo modo esset: non oportuit nasci eum de ambobus. Amborum est ergo Spiritus sanctus, procedendo de ambobus.*

* Resp. August.

Joan. 15.

Joan. 20.

Hic dicitur quod non valet inter illa duo distinguere.

Quid autem inter nasci, & procedere intersit, de illa excellentissima natura loquens explicare quis potest. Non omne quod procedit, nascitur, quamvis omne procedat quod nascitur. Sicut non omne quod bipes est, homo est: quamvis bipes sit omnis qui homo est: Hoc scio: distinguere autem inter illam generationem, & hanc processionem nescio, non valeo, non sufficio. Ac per hoc quia & illa, & ista est ineffabilis, sicut Propheta de filio loquens ait: Generationem ejus quis enarrabit? ita de Spiritu sancto verissime dicitur: Processionem ejus quis enarrabit? Satis sit ergo nobis, quia non est a seipso filius, sed ab illo de quo natus est: non est a seipso Spiritus sanctus sed ab illo de quo procedit. Et quia de utroque procedit, sicut jam ostendimus: De Spiritu sancto quo modo ipse de Deo sit, nec tamen ipse filius sit, quoniam procedendo non nascendo legitur esse de Deo, jam superius, quantum visum est disputavimus.

Ex eodē Aug. adversus Maxim. lib. & cap. cit. Isa. 53.

An Spiritus sanctus debeat dici Ingenitus.

Nunc considerandum est, cum Spiritus Sanctus non sit genitus, utrum debeat dici ingenitus. Ad quod dicimus Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici. Unde Augustinus ad Orosium ait: Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum fides certa declarat, quia si dixerimus ingenitum, duos patres videbimur affirmare: si autem genitum, duos credere filios culpamur. Sicut enim solus filius dicitur genitus, ita & solus pater dicitur ingenitus, eo quod ab alio non sit. Unde Augustinus in 15. lib. de Trinit. Pater, inquit, solus non est de alio. Ideo solus appellatur ingenitus, non quidem in Scripturis, sed in consuetudine disputantium, & de re tanta sermonem qualem valuerint proferentium. Filius autem de Patre natus est, & Spiritus sanctus de patre principaliter, & communiter de

In dial. q. 2. t. 4.

c. 26. 3.

utro-

Ibidem. *utroque procedit. Ideoque cum Spiritum sanctum genitum non dicamus, dicere tamen ingenitum non audemus, ne in hoc vocabulo vel duos Patres in illa Trinitate, vel duos, qui non sunt de alio quispiam suspicetur. Ecce his verbis aperte ostendit, Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici.*

Quod Hieronymus dicit Spiritum sanctum Ingenitum & videtur prædictis adversari.

Appar. obligat. contra respons. *Hieronymus tamen in regulis definitionum contra hæreticos, dicit Spiritum sanctum ingenitum esse, his verbis: Spiritus sanctus pater non est, sed ingenitus, atque infectus. Pater non est, quia patris est, & in patre est: processionem habet ex patre, & non nativitatem. Filius autem non est quia genitus non est. Ecce iis verbis dicitur Spiritus sanctus esse ingenitus: quod videtur adversari præmissis verbis Augustini.*

Determinatio, secundum diversas acceptiones, Ingeniti.

Aug. 5. de Trin. c. 7. t. 3. *Sed ut istam (quæ videtur) repugnantiam de medio abigamus, dicimus quod Hieronymus aliter accepit nomen ingeniti, & aliter Augustinus: Accepit enim Augustinus* ingenitum, *qui, vel quod de alio non est, & secundum hoc de solo patre dicitur. Hieronymus vero* ingenitum *dicit, non genitum, & secundum hoc de Spiritu sancto potest dici, cum Spiritus sanctus non sit genitus.*

Ex verbis Hieronymi ostenditur, ex quo sensu dixit, Spiritum sanctum ingenitum.

Quod autem Hieronymus ita acceperit, ostenditur ex verbis ejus, quibus in eodem tractatu utitur, faciens talem divisionem: Omne quod est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Est ergo quod nec natum est, nec factum: & est quod natum est, & factum non est: & est quod nec natum est, nec factum est: & est quod factum est, & natum non est: & est quod factum est, & natum est, & renatum est: & est quod factum est, & natum est, & renatum non est. Nunc præpositorum singulis rebus subsistentiam destinemus. Quod ergo nec natum, nec factum est, pater est: non enim ab alio aliquo est. Quod autem natum est, & factum non est, filius est qui a patre genitus est, non factus. Quod iterum nec factum, nec natum est, Spiritus sanctus est, qui a patre procedit. Quod etiam factum est & natum non est, cælum & terra, cæteraque, quæ insensibilia sunt. Quod autem factum, & natum, & renatum est, homo est. Quod vero factum est, & natum est, & renatum non est, animalia sunt. Ecce his verbis ostendit Hieronymus se ingenitum *accipere* non genitum. *Aliter enim non esset præmissa divisio vera, scilicet omne quod est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Atque in divisionis hujus prosecutione: in assignatione* ingeniti, *ubique ponit non natum.*

D I-

DISTINCTIO XIII.

De æterna processione Spiritus sancti quantum ad generationem, a qua distinguitur.

Post hæc considerandum: &c.

Expositio Textus.

Divisio. SUPRA egit Magister de processione per comparationem ad illum ad quem, & a quo est. Hic tertio loco agit de ipsa secundum comparationem, & generationem, a qua differt. Et hæc pars habet duas partes. In prima Magister quærit, & determinat utrum Spiritus sanctus debeat dici genitus. In secunda utrum debeat dici ingenitus, ibi: *Nunc considerandum est, cum Spiritus sanctus non sit genitus*. Item, prima pars habeat quatuor. In prima ostendit, quod Spiritus sanctus non debeat dici natus, vel genitus, vel Filius. In secunda ostendit quod cum Spiritus sanctus non dicatur genitus, cur Filius qui dicitur genitus, etiam dicitur procedere, ibi: *Cum autem Spiritus sanctus non dicatur genitus, & ratio est, quod aliter dicitur Filius procedere, quam Spiritus sanctus*. In tertia vero tentat assignare differentiam inter generationem, & processionem, ibi: *Inter generationem vero Filij, & processionem*, &c. In quarta vero, & ultima ostendit humanam insufficientiam ad illam differentiam indagandam, ibi: *Quid autem inter nasci, & procedere intersit*. Similiter secunda pars in qua Magister quærit, & determinat, utrum Spiritus sanctus debeat dici ingenitus, habet quatuor partes. In prima ostendit Magister, & probat auctoritate August. quod Spiritus sanctus non debet dici ingenitus. In secunda vero ostendit contrarium auctoritate Hieronymi quod debet dici ingenitus, & ponitur, ibi: *Hieronymus tamen in regulis definitionum*, &c. In tertia vero prædictam controversiam determinat per distinctionem, ibi: *Sed ut istam, quæ* A *videtur, repugnantiam*. In quarta, auctoritate Hieronymi confirmat suam solutionem, ibi: *Quod autem Hieronymus, ita acceperit*, &c.

Si Spiritus sanctus Filius diceretur, amborum utique Filius diceretur. Dub. I.

Videtur ista ratio Augustini magis ad oppositum, quam ad propositum: ex hoc enim similior esset generationi in creaturis, quæ est ex duobus.

RESP. Dicendum quod quamvis similior sit quantum ad dualitatem producentium, non tamen quantum ad modum producendi posset esse simili- B tudo, quia sic oporteret quod altera personarum esset principium passivum: quantum autem ad hoc non potest esse similitudo.

Nam Spiritus sanctus, &c. Dub. II.

Videtur male dicere, quia cum non sit datus nisi ex tempore, videtur quod non procedat nisi ex tempore.

RESP. Sicut infra patebit, si intel- *Aug. l. 5. de Trin.* ligitur de processione temporali, datus *ca. 14 &* dicit actum. Si autem de æterna, da- *c. 15. t. 3.* tus dicit aptitudinem.

Dub. III.

C ITEM quæritur de hoc, unde Au- *Aug. l. 3.* gustinus respondet Maximino præmis- *con. Max.* sam quæstionem refricanti sic: Spiri- *c. 14. t. 3.* tus sanctus est Deus, & non est Deus nascendo: ergo non Deus naturaliter: ergo adoptive: & quod hoc argumentum sit bonum, videtur, quia quod inest alicui naturaliter, inest ei a nativitate: ergo quod non inest a nativitate, non inest naturaliter: ergo cum Spiritus sanctus non procedat ut natus, non inest ei esse Deum a nativitate: ergo non est Deus naturaliter.

RESP. Dicendum ad hoc secundum Aug. *ibid.* quod argumentum illud non valet, nisi in eis quæ generantur, in aliis non. Et hoc patet, quia Adam erat homo natura, sicut unusquisque nostrum, & tamen ipse habuit per creationem, quod

quod nos habemus per generationem: sic Deus pater communicat naturam suam Spiritui sancto per spirationem, sicut Filio per generationem.

Pater, processionis &c. Dub. IV.

Videtur male dicere, quia aut hoc quod est auctor dicit essentiam, aut notionem: non essentiam, quia tunc diceretur de Spiritu sancto: si notionem, quæro quam: non innascibilitatem quia illa non dicit respectum ad processionem: item non generationem, nec spirationem, quia nihil esset dictum ut videtur.

ITEM quæritur utrum pater posset dici auctor generationis. Et quod non, videtur, quia pater dicitur auctor filii, & sicut supra dixit Hilarius, sensus est, id est, genitor filii, ergo tunc idem esset dicere est auctor generationis, quod genitor. *Dist. 9.*

RESP. Dicendum quod auctor dicit in patre fontalem plenitudinem, quia ipse non est ab alio, sed alii ab ipso, & inde dicit (ut credo) eandem notionem, quam dicit innascibilis, sed differenti modo. Quia innascibilis dicit privationem prioris: sed auctor dicit fœcunditatem, & plenitudinem respectu procedentium ab ipso, quam habet non aliunde, & ideo dicitur auctor ab auctoritate. Auctoritas autem est in patre: quia quod habet, ab alio non habet, & hoc est, quod est innascibilis, & ita patet quod potest dici auctor omnium personarum quæ sunt ab ipso. Ex his patet responsio. Dico enim quod dicit eandem notionem quam innascibilitas: sed alio modo. Ex hoc patet, quod nunquam dicitur filius auctor spirationis, quamvis spiret: quia non habet a se, sed ab alio: unde auctor proprie dicitur principium alterius non ab alio.

Distinguere inter illam generationem, & istam processionem nescio.
Dub. V.

Videtur talis ignorantia esse peccatum, quia distinctio personarum de necessitate est fidei, & salutis: sed qui ignorat ea quæ sunt de necessitate fidei, damnabiliter ignorat: ergo &c.

RESP. Dicendum quod duplex est scire, scilicet si est, & sicuti est. Scire si est, hoc modo certitudinaliter credere distinctionem de necessitate salutis est large sumpto scire. Scire autem sicuti est non pertinet ad statum meriti, sed præmii, & de hac scientia loquitur hic Magister, & Augustinus. Et nota quod tria dicit: *Nescio*, quantum ad habitum scientiæ: *non valeo*, quantum ad ingenium: *non sufficio*, quantum ad utrumque.

Dub. VI.

Ideo obiicitur de hoc quod dicit appellatur ingenitus, non quidem in scripturis, sed in consuetudinem disputantium.

CONTRA per Dionysium: Non est audendum aliquid dicere de illa super substantiali, & sancta Trinitate præter ea quæ divinitus nobis ex sacris eloquiis claruerunt: ergo male fecerunt qui nomen hoc invenerunt. *Dion. c. 1. de div. nom.*

RESP. Quamvis istud verbum non dicatur in scripturis, dicitur tamen verbi hujus intellectus: & quia verbum non est profanum, nec errori conjunctum, cum intellectus verbi ex scriptura & fide habeatur, non fuit contra fas illud Deo attribuere, ut ipsam Trinitatem conferendo apertius possimus intelligere.

Et aliter Augustinus. Dub. VII.

Hoc non videtur verum, quia hoc modo ingenitum convenit essentiæ: ergo non est patris proprium.

RESP. Dicendum quod licet Magister dicat intellectum Augustini, tamen non totum. Ingenitum enim secundum quod dicitur proprietas patris privat esse ab alio, nec hoc sufficit ad hoc ut sit notio, nisi etiam consequenter dicat quod alius sit ab ipso: quia sicut obiectum est: non esse ab alio sive non generari, convenit essentiæ.

Et

Et quod natum est, & factum non est.
Dub. VIII.

Obiicit Arrius quod duodecim sint modi generationis, quorum quolibet dato, sequitur, quod filius non tantum natus, sed etiam factus est, & hos modos ponit disputans contra Victorianum. Primus modus est per defluxum lineæ a puncto. Secundus est penes emissionem radij a sole, vel ab alio luminoso corpore. Tertius est penes sigillationem characteris, sicut figura fit in cera a sigillo. Quartus est penes immissionem, ut quando a Deo datur bona voluntas. Quintus est penes exitum proprietatis, vel accidentis a principiis subiecti: quæ sunt materia & forma. Sextus est penes intentionis sive speciei abstractionem, sicut species rerum generatur in anima. Septimus est penes excitationem, sicut liberum arbitrium excitatum a gratia procedit in bona opera. Octavus est penes trasfigurationem, sicut ex ære fit statua, vel sicut in figura incisionis. Nonus est penes productionem, sicut a primo movente immobili producitur motus. Decimus est penes exitum specierum in genere per differentias dividentes genus & constituentes speciem. Undecimus est penes ideationem: sicut arca exterior, ab arca quæ est in mente artificis. Duodecimus est penes nascentiam, ut homo generatur ab homine. Quocunque autem prædictorum modorum generetur filius, non tantum genitus est, sed etiam factus est.

Ad hoc est responsio, quia aut Arrius accipit generationem communiter ad creatam & divinam, aut specialiter in creatura. Si communiter, tunc dico quod insufficienter dividit, quia ultra istos modos est generatio filij a patre secundum modum singularem, qui est de tota substantia generantis, sicut supra dictum fuit 9. distinctione, ubi, quia non potest esse mutatio, nullo modo potest esse factio. Si autem dividat generationem ut est in creaturis, dicendum quod divisio illa insufficiens est ad huc, quia omit-A tit generationem æquivocam, quæ est secundum putrefactionem. Sed esto quod comprehendat eam sub generatione quæ est secundum nascentiam, tamen adhuc non valet ad propositum, quod si non generatur, sicut creatura dicitur generari, nullo modo generatur: quamvis enim creatura sit Deo similis, tamen plus est dissimilis quam similis, sicut dicit Augustin. c. 2. a. t. 3. in 15. de Trinit. & Hilarius. Similiter cum omnis comparatio inferiorum plus habeatur hominibus utilis quam Deo apta: & ideo hæretici erraverunt qui credebant omnino esse in Deo, sicut videbant in creatura, & hoc bene tangitur in Gloss. super primum ad Hebræos, ubi dicitur: Non possunt tem-B poralia comparari æternis integra collatione, sed aliqua tenui similitudine, & ideo sicut supra ostensum est, secundum diversas conditiones, diversæ generationes illam repræsentant. Ratione enim conformitatis est similis generationi Verbi a mente. Ratione coævitatis, similis generationi splendoris a sole, sive de luce. Ratione æqualitatis, generationi viventis de vivente.

ARTICULUS I.

Ad intelligentiam eorum quæ dicuntur in litera, quatuor quæruntur. Primo quæritur utrum in divinis sit ponere processionem. Secundo utrum pro-C cessio Spiritus sancti sit generatio. Tertio utrum processio Spiritus sancti realiter differat a generatione. Quarto utrum Spiritus sanctus debeat dici ingenitus, aut non.

QUÆSTIO I.

An in divinis sit ponere Processionem.

Alexand. Alens. 1. *p.* *q.* 42. *Memb.* 1.
S. Thom. 1. *p.* *q.* 27. *a.* 1.
Et 1. *Sent.* *d.* 13. *a.* 1.
Et de Pot. *q.* 10. *a.* 1.
Scotus 1. *Sent.* *dist.* 2. *q.* 7.
Ægid. Rom. 1. *Sent.* *dist.* 13. *q.* 1.
Rich. 1. *Sent.* *dist.* 13. *q.* 1.
Petrus de Tarant. 1. *Sent.* *dist.* 13. *q.* 1.

Quod procesio sit ponenda in divinis, ostenditur primo auctoritate Fundamenta.

tate Joannis per quem dicit Salvator: Joan. 5. Mittam vobis Spiritum veritatis qui a Patre procedit. Si ergo Veritas non dicit nisi Verum, & verba Dei non loquitur nisi proprie vera: ergo proprie est processio in divinis.

ITEM in divinis verissime est origo, ergo & productio, sed omni productioni activæ respondet productio passiva: sed productio passiva est processio: ergo a primo ad ultimum in divinis vere & proprie est processio.

ITEM amor noster & est amor, & ab alio, & exitus ejus ab alio vere & proprie exprimitur in verbo procedendi: cum ergo amor divinus qui est Spiritus sanctus vere & proprie amor sit, & ab alio: sicut nomen amoris ei competit propriissime, ita videtur ei convenire & processio.

ITEM ad completam rationem processionis ista duo requiruntur, quod sit ab alio, & in alium tendat: sed amor qui est Spiritus sanctus non procedit a Patre inquantum amat se, nec a filio inquantum amat se: sed inquantum unus amat alterum, quia nexus est: ergo Spiritus sanctus est amor quo amans tendit in alium, & ista duo complectuntur rationem processionis perfectæ: ergo processio est in divinis.

Ad opp. 1. CONTRA: Processio de ratione sui nominis dicit elongationem, & recessionem. Unde processio quasi procul cessio, sicut præcessio dicit antecessionem. Sed sicut in divinis non est antecessio propter summam simultatem, ita non est elongatio propter summam unitatem: ergo sicut in divinis non ponitur nomen præcessionis, ita non debet poni nomen præcessionis.

2. ITEM in creaturis processio de ratione sui generis dicit motum, & ita indigentiam, & imperfectionem: sed nullum tale nomen debet transferri ad Deum: ergo nec processio.

3. ITEM creatio dicit specialem differentiam processionis, & differentiam addentem nobilitatem: quia dicit egressum rei a Creatore, qui est causa nobilissima: sed creatio passiva nullo modo reperitur in divinis, nulla enim persona dicitur creari: ergo pari ratione nec processio.

4. ITEM processio in creaturis non dicitur nisi dupliciter, videlicet localis, & causalis. Localis quæ est in motu progressivo. Causalis quæ est effectus a causa: sed localis non potest transferri ad divina, quia nulla mutatio secundum locum, nec in generali, nec in speciali, cadit in Deo: & præterea cum talis sit ab uno in alium, oporteret ponere, quod Spiritus sanctus æternaliter non procederet a Patre & Filio: non ergo invenitur processio localis: sed hæc nobilior est quam causalis, quia ista est entis completi, & a principio intrinseco: ergo per locum a majori, nec causalis invenitur in Deo, & ita nullus modus processionis reperitur.

CONCLUSIO.

Processio in divinis ponenda est, cum sit ibi respectus principii a quo, & respectus termini ad quem: quanquam elongatio non adsit, quæ ex accidenti processioni contingit.

RESP. Ad arg. Dicendum quod processio in creaturis dicit respectum ad principium a quo, ut radius dicitur procedere a sole, sicut flos ab arbore, & quod dicit motum, hoc accidit ei. Et similiter ratione nominis dicit respectum ad terminum ad quem, & quod dicit elongationem, hoc accidit ei. Quoniam ergo in divinis uterque respectus reperitur: nam persona procedens respectum habet ad principium a quo, ut amor procedens ab amante respectum habet ad amatum, amor scilicet ille qui est nexus & charitas: ideo vere, & proprie, & perfecte ratio processionis invenitur in divinis, unde concedendæ sunt rationes ad hoc adductæ.

1. AD illud ergo quod obiicitur in contrarium quod processio dicit elongationem, dicendum quod hoc verum est in creaturis, in quibus per appropriationem ad terminum ad quem fit elongatio a termino a quo, propter sui finitatem,

tatem, & circumscriptionem, & distantiam, & sic non est in Deo. A

2. Ad illud quod obiicitur quod processio dicit motum in creaturis, dicendum quod non transfertur ratione motus, sed ratione duplicis respectus, qui quamvis non posset esse in creaturis sine motu propter imperfectionem, nihilominus est in Creatore.

3. Ad illud quod obiicitur de creatione, dicendum quod creatio de principali impositione dicit exitum de nihilo, & ideo nullo modo significatum ejus potest in Deo salvari, nec proprie, nec transumptive: non sic autem est de generatione & processione.

4. Ad illud quod obiicitur quod nec causalis, nec localis, dicendum quod immo ad modum causalis. Et causalis uno modo convenientiam habet cum locali. Nam causalis processio uno modo terminatur in procedente, ita quod nihil ultra respicit, ut cum dicitur, filius procedit a patre. Alio modo prout effectus respicit aliquem ut terminum, & sic procedit amor ab amante in amatum. Et aliquo modo convenit cum processione locali, quia respicit terminum ad quem, aliquo modo differt, quia non respicit tanquam in illo recipiatur, sed tanquam obiectum: & quoniam respectus, & emanatio vere reperiuntur in divinis, hinc est quod illa emanatio dicitur ad similitudinem emanationis causalis: sed similitudo localis processionis ibi non cadit, nisi longinque, & ideo Greci decepti sunt. Et ad illud quod processio localis est perfectior, dicendum quod processio locolis semper habet imperfectionem conjunctam ratione nominis, non sic originalis: & verum est, quod perfectior est inter motus, sed processio in divinis non dicit motum, sed originem sine motu, & mutatione, sicut supra dictum est de generatione.

QUÆSTIO II.

An processio idem sit quod generatio.

Alex. Alensis 1. *p.* *q.* 43. *Membro* 2.
S. Tho. 1. *p.* *q.* 27. *art.* 4.
Scotus 1. *Sent. dist.* 13. *q.* 1.
Richardus 1. *Sent. dist.* 13. *q.* 3.
Durandus 1. *Sent. dist.* 13. *q.* 2.
Jo: Baccon. 1. *Sent. dist.* 13. *q.* 1.
Greg. Arim. 1. *Sent. dist.* 13. *q.* 1.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent. d.* 13. *q.* 4.
Gab. Biel. 1. *Sent. dist.* 13. *q.* 1. *art.* 2.

Utrum processio Spiritus sancti sit generatio. Et quod non, videtur per August. in 15. de Trinit. Sicut Filio præstat essentiam sine ullo initio temporis, & sine ulla mutatione generatio, sic Spiritui sancto processio: ergo si non est idem quod præstat essentiam duabus personis, &c. Fundamenta. *Aug.* 15. *de Trin. c.* 26. *t.* 3. B

Item hoc ipsum videtur ratione, quia generatio est emanatio secundum modum fœcunditatis naturæ: sed sicut supra probatum est, Spiritus sanctus procedit per modum liberalitatis & amoris: ergo non generatur: ergo generatio non est processio. *Dist.* 10.

Item nihil unum exit a duobus similibus per viam generationis, nisi alter sit ut pater, alter ut mater: alter ut principium activum, alter ut principium passivum: sed Spiritus sanctus procedit a duobus similibus: ergo si per viam generationis, alter est ei ut pater, alter ut mater, quod omnino absurdum est. C

Item filius est sua generatio, & Spiritus sanctus est sua processio: ergo si procedere esset generari, Spiritus sanctus esset Filius: sed Spiritus sanctus procedit a Filio, & dicitur Spiritus Filii, sicut Filius dicitur Patris: ergo si Filius non est Pater, nec Spiritus sanctus est Filius: ergo nec processio est generatio.

1. Contra: In his inferioribus generatio est motus ad substantiam. Unde generatio est substantiæ productio: sed processio Spiritus sancti est substantiæ secundum hypostasim productio: ergo est generatio. Ad opp.

Lib.2.c.8. 2. Item generare sic diffinitur a Damasceno: Generare est sibi similem in substantia producere: sed spiratione vel processione producitur spiritus similis in natura: ergo & processio est generatio.

Arist. 5. Phy.con. text. 4. 3. Item actiones & mutationes denominantur a termino: ergo quæcunque conveniunt in eo quod habetur per emanationem, conveniunt in modo emanandi: sed Filius, & Spiritus sanctus conveniunt in substantia quam habent per emanationem: ergo conveniunt in emanatione: ergo si modus emanandi Filii est generatio, & Spiritus sancti similiter.

4. Item productio est superius ad generationem: sed quæcunque producuntur, procedunt: ergo processio est superius ad generationem: ergo generatio est processio: ergo pari ratione processio est generatio. Si dicas quod processio appropriatur Spiritui sancto, quæro rationem, & videtur quod magis debeat appropriari Filio, quia si ratio procedendi secundum rationem intelligendi per prius est in Filio: ergo processio magis debet ei appropriari.

5. Item si generans est spirans: ergo genitus est spiratus, & econverso: sed spiratio passiva est processio: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Quemadmodum Spiritus sanctus non est Filius, sic Spiritus sancti processio non est generatio.

Resp. Ad arg. Dicendum quod sicut Spiritus sanctus non est filius, ita nec processio Spiritus sancti est generatio.

1. 2. Ad illud ergo quod obiicitur in contrarium quod generatio est productio substantiæ, dicendum quod est producere substantiam secundum voluntatem, & est producere substantiam, similem præter naturam, & est producere substantiam similem per modum naturæ. Isti tres modi distinguuntur, & diversi, & separabiles sunt quantum est de se: quod patet, quia in productione Adam fuit substantiæ productio, & tamen non fuit generatio. Deus enim non generavit Adam, sed creavit. In productione Evæ de Adam fuit similis substantiæ productio: non tamen generatio, quia Adam non genuit Evam. Sed in productione Abel fuit substantiæ productio secundum viam naturæ, & ideo fuit ibi generatio secundum rem: ergo isti tres modi distinguuntur in Deo. Tamen in actione creaturæ non distinguuntur: quia creatura non potest substantiam producere nisi similem, & hoc per virtutem naturalem. Et ratio hujus est imperfectio potentiæ, & limitatio in creatura, sed in Deo est summa potentia, & ideo in ejus operatione isti tres modi habent distinctionem. Ideo quamvis in istis inferioribus gratia materiæ sit completa ratio generationis, productio substantiæ similis, vel productio substantiæ, non tamen in divinis, immo oportet addi per modum fœcunditatis naturæ. Et quia ista conditio defecit in productione Spiritus sancti, patet quod non sequitur.

3. Ad illud quod obiicitur, quod similem habet uterque emanationem, dicendum quod differt emanatio in his inferioribus, & in Deo, quia in his inferioribus terminatur ad essentiam vel substantiam, quæ multiplicatur: sed in divinis terminatur ad hypostases: quoniam ergo hypostasis: ad quam terminatur processio, est amor: hypostasis, ad quam terminatur generatio, est imago: & amoris & nexus est spirari, non generari. Econverso, imaginis est generari, non spirari, cum non sit consimilis ratio propria hypostasum secundum se: nec erit consimilis emanatio, ipse vero procedit, ac si ad substantiam proprie terminaretur.

4. Ad illud quod obiicitur quod processio est commune generationi, dicendum quod est commune generationi, & processioni proprie dictæ, & nos hic loquimur de processione prout tantum Spiritui sancto convenit, sic autem non est communis, nec hoc modo prædicatur, nec subiicitur, nec est intelligenda ibi communitas rei, sed so-

Arist. 1. Top. c. 4. solum proportionis, sive modi loquendi. Quod ergo quæritur, quare magis Spiritui sancto appropriatur, quidam voluerunt dicere, quod sicut hoc nomen, *Proprium*, commune est diffinitioni, & propriæ passioni, tamen quia diffinitio addit supra nomen proprii, propria passio non; ideo diffinitio habet nomen, propria passio non, sed nomen commune retinuit. Sic etiam dicunt in proposito. Sed hoc est absurdum dicere, quod Spiritus non habet proprium, & singularem modum emanandi sicut Filius. Ideo volunt alij quod addit alium modum, sed quia ille modus in creaturis non est, quia aut raro aut nunquam procedit aliqua hypostasis aliter quam per generationem, ideo sacri Doctores nolunt nomen proprium, vel novum fingere: sed magis commune appropriare. Sed illud adhuc non videtur verum, quia sicut emanatio Filij recte exprimitur verbo generandi, ita emanatio Spiritus verbo spirandi. Et propter hoc aliter dicendum quia sicut Pater dicitur ingenitus, quia ab eo removetur omnis generatio, quia nec generatur, nec est a generato. Similiter econverso, processio proprie de eo dicitur, in quo est omnino ratio procedendi, & talis est Spiritus sanctus quia procedit, & est a procedente: non sic autem Filius, ideo Spiritui sancto attribuitur. Aliter potest dici quod completa ratio processionis consistit in comparatione ad principium a quo, & ad terminum ad quem, & quia Spiritus in sua emanatione, quia nexus est, utrumque respicit: Filius alterum, ideo completissima ratio hujus nominis reperitur in Spiritu sancto, quamvis aliquo modo reperiatur in Filio, & ideo Spiritui sancto appropriatur.

Opinio aliorum. — *Opinio Doctor.* — *Alia opinio Doctoris.*

5. Ad illud quod obiicitur ultimo, quod generans est spirans, dicendum quod illa prædicatio non est formalis: sed solum ratione suppositi, & quia una persona, sive unum suppositum potest generare & spirare, ideo hæc est vera: generans est spirans: sed nulla persona unica potest simul pluribus A modis emanare: ideo non sequitur quod genitus sit spiratus.

QUÆSTIO III.

An Processio Spiritus sancti differat a Generatione Filii realiter, vel solum secundum rationem intelligendi.

S. Thom. 1. p. q. 27. art. 3.
Scot. 1. Sent. d. 13. q. unica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 13. q. 2.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. d. 13. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 13. q. 1. art. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 16. a. 2.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 13. q. 1. a. 1.

B Utrum processio Spiritus sancti realiter differat a generatione Filii, an solum secundum rationem intelligendi. Et quod realiter, videtur: Personæ differunt secundum suas emanationes, cum personæ realiter differant, non tantum intellectualiter, quia omni intellectu circumscripto, adhuc remanet Trinitas: ergo emanationes quæ sunt processio & generatio, differunt realiter. *Fundamenta.*

Item quæ sunt a diversis principiis, realiter differunt: sed generatio est ab uno in divinis, processio Spiritus sancti a duobus, quia a Patre & Filio: ergo realiter differunt.

Item secundum rem & veritatem, C aliquorum est principium divina substantia, ut voluntas, quorum non est principium ut natura, sicut patet: quia creaturæ sunt a Deo agente per modum voluntatis, non per modum naturæ: si ergo processio est voluntatis per modum voluntatis, generatio per modum naturæ, ut naturæ: processio & generatio realiter differunt.

Item in imagine creata egressus verbi, & egressus amoris distinguuntur, quia differunt realiter: hoc enim perfectionis est, quia ex hoc faciunt imaginis Trinitatem: sed secundum quod differunt essentialiter, hoc est, imperfectionis: sed omne quod perfectionis est, ponendum est in divinis: ergo processio & generatio realiter differunt, quamvis non essentialiter.

Ad opp. 1. CONTRA: Pater spirat, & generat. Aut ergo inquantum unus, aut inquantum plures, vel plura. Si inquantum plures, vel plura, sic pater est compositus. Si inquantum unus: sed quia pater & filius spirant inquantum unum, non sunt duæ spirationes, sed una: ergo similiter si pater spirat, & generat inquantum unum, spiratio & generatio est una productio.

2. ITEM secundum omnes verum est quod pater ratione fœcunditatis naturæ intellectualis generat, ratione fœcunditatis voluntatis spirat: sed in Deo idem est voluntas & natura: ergo, &c.

3. ITEM emanationes patris penes terminos distinguuntur: sed pater omnino idem totum quod dat Filio per generationem, dat Spiritui sancto per processionem: ergo spiratio & generatio sunt omnino una emanatio.

4. ITEM hoc ipsum ostenditur per impossibile. Si differunt, aut seipsis, aut aliis. Non seipsis, quia emanationes nec sunt a se, nec ad se: ergo si unum quodque distinguitur per illud quod est, vel a quo, emanationes hujusmodi seipsis non distinguuntur. Si aliis, aut essentia, aut notione, aut persona. Non essentia, constat, quia illa non distinguitur, nec distinguit. Non persona, quia ejus est distingui, non distinguere: ergo si differunt, hoc erit aliis notionibus, & similiter erit quærere de illis aliis, & sic in infinitum ergo, &c.

5. ITEM si differunt, aut differentia substantiali aut accidentali. Non substantiali, quia talis differentia non est in divinis. Non accidentali, quia in Deo non est accidens: ergo, &c.

6. ITEM plus differt filius a creatura, quam a Spiritu sancto: ergo plus differt generatio a creatione, quam a processione. Sed generatio non distinguitur a creatione: ergo nec a processione. Probatio mediæ, creatio est divina essentia: sed persona & essentia non distinguuntur ab invicem: ergo nec generatio & creatio.

A

CONCLUSIO.

Generatio & spiratio non tantum secundum rationem dicendi differunt, sed secundum differentiam habitudinis, & originis etiam: & hoc seipsis.

RESP. Ad arg. Dicendum quod generatio & spiratio sive processio, differunt non tantum secundum rationem dicendi, sed etiam secundum differentiam originis & habitudinis. Quia diversus est modus se habendi & differens modus originis: talis autem differentia unitati essentiæ non repugnat. Si autem quæratur ratio differentiæ

B

harum emanationum, dicendum quod prima ratio differendi non potest assignari a parte terminorum. Termini enim sunt personæ quæ non importent rationem differendi active: sed passive. Si ergo personæ differunt, quare, & in quibus differant, si ostendere voluerimus, necesse est redire ad emanationes, & relationes, quæ sunt generatio & processio, & ita in hac assignatione erit circulus. Similiter ex parte principiorum. Si enim dicatur quod differant hæ duæ emanationes secundum fœcunditatem duplicem, naturæ & voluntatis, quæro, quo modo differat fœcunditas a fœcunditate. Si dicas, quod fœcunditas naturæ est

Hanc sent. seq. S. Thom. q. de pot. q. 10. a. 2.

C

in solo Patre: voluntatis in Patre & Filio. Hoc ulteriorem habet quæstionem, unde veniat hæc differentia: & oportet ad hoc venire, quod fœcunditas naturæ est in uno, quia imago procedens per illam: nata est esse solum ab uno, fœcunditas voluntatis in duobus: quia nexus sive processio per modum nexus, est in duobus, & ita redit differentia in primum, & est ibi ratio circularis: ergo patet secundum hoc, quod harum emanationum differentia prima, nec est sumenda a parte termini, nec a parte principij. Et ideo notandum quod est loqui de hujusmodi emanationibus quantum ad esse, & quantum ad distingui. Si quantum ad esse, sic habent rationem essendi a suis perfectis principiis, & fœcundis. Quia enim in Deo est per-

Assignatur ratio vera distinction.

perfectissima natura; & natura vera: ideo perfecta, & vera fœcunditas in hypostasi quæ habet rationem principij. Et quia vera, & perfecta, & propria est fœcunditas naturæ: ideo veram, & propriam habet emanationem, & hæc est generatio, similiter intelligendum est de spiratione quantum ad voluntatem. Unde ratio quare hujusmodi vere sint in Deo, est vera fœcunditas naturæ, & voluntatis. Si autem loquamur quantum ad differre, dicendum quod seipsis differunt, sicut ostensum est, * quia omnis distinctio in divinis venit a modis originis, & relationis. Unde sicut duæ differentiæ seipsis differunt, ut rationale, & irrationale, similiter in divinis hæ duæ emanationes. Et sicut differentiæ B differentiarum innotescunt nobis per alias differentias, quæ ab illis oriuntur. Sic & in divinis: quia enim seipsis distinguuntur generatio, & spiratio, ad eas consequitur secundum rationem intelligendi differentia duplex. Una quia generatio est ab uno, sed spiratio a duobus. Quia enim generatio est emanatio per modum perfectæ assimilationis, ideo ad unum principium respicit. Quia vero spiratio est emanatio per modum connexionis, ideo est a duobus. Alia differentia est in comparatione ad nos. Quia enim Spiritus sanctus spiratur ut nectens, & ita in alterum tendens: ideo Spiritus sanctus procedit, ut donabilis: Filius vero generatur, & generatio non respicit C tertium. Per has differentias necessario elicitur harum emanationum concomitantia. Quia spiratio dat præintelligere generationem: non enim nectuntur nisi distincti, & similes, & ita illi quorum unus est ab alio per generationem. Similiter generatio dat consequenter intelligere spirationem: necesse est enim distinctos, & omnino similes per deliciosum amorem conjungi. Condendæ ergo sunt rationes probantes quod differunt, sicut est manifestatum in rationibus, sed illæ rationes non sunt sumptæ a priori. Aliqui tamen voluerunt assignare alias differentias, & quidam per vim spirativam, & generativam dicunt differre: sed hæc differentia declarat ignotum per ignotius. Alij etiam dixerunt quod sicut

** Hanc doctrin. accepit Sc. d. 13. q. unica ibi Ad qua.nem. Discord. S. Tho. q. de pot. q. 10. a. 2.*

Coroll.

Sic arguit Scot. contra Henr lit. C. Hoc dicit Albertus.

Alius procedit per modum esse: Spiritus sanctus per modum bene esse: sed hæc verba non sunt sana, nec tali materiæ convenientia.

1. Ad illud ergo quod primo obiicitur, utrum pater spiret in quantum unus, &c. dicendum quod nec inquantum unus, nec inquantum plures, sed inquantum alio, & alio modo se habens, quia alio modo se habet ad Filium, alio modo ad Spiritum sanctum. Iste autem alius, & alius modus se habendi, non repugnat unitati substantiæ vel personæ: sed Pater & Filius spirant in eo quod unum uno modo se habens. Inde est quod duplex est processio Filij & Spiritus sancti a Patre: sed una est spiratio, sive processio Spiritus sancti a Patre & Filio.

2. Ad illud quod obiicitur quod natura & voluntas in Deo sunt idem, dicendum quod etsi natura & voluntas in Deo considerata absolute sint idem, tamen aliquid respicit voluntas ut voluntas in ratione principij, quod non respicit natura ut natura. Et inde est, quod sicut non sequitur creatura est a Deo per modum voluntatis, quod ideo sit etiam per modum naturæ. Similiter quia natura & voluntas comparantur ad has emanationes sub ratione principij, ideo nihil prohibet has emanationes differre, quamvis idem sint in substantia natura, & voluntas.

3. Ad illud quod obiicitur quod emanationes differunt penes terminos, dicendum quod in his inferioribus est verum, ubi emanatio dicit ens in potentia, & ita imperfectum, non autem est verum in Deo, quia ibi non dicunt ens in potentia, nec imperfectionem. Unde in divinis non sunt ratio distinguendi. Tamen si velimus dicere quod differunt penes terminum, non accipiemus terminum pro substantia, vel essentia, sed pro hypostasi, ut prius habitum est.

4. Ad illud quod quæritur, utrum seipsis, vel aliis, patet quod seipsis. Et ad id quod obiicitur, quod non habent esse a se: ergo nec distingui, dicendum quod illud non tenet in esse originali, quamvis enim a genere dif-

ferentiæ habeant ortum, tamen non distinguuntur a genere, sed a seipsis.

5. Ad illud quod obiicitur, quo modo differunt, aut substantiali aut accidentali differentia, dicendum quod insufficienter dividit, quia in divinis est relationum differentia, ut dicit Aug. in 5. l. de Trin. Quæ nec accidentalis, nec substantialis est: sed magis dicitur originalis.

c. 5. t. 3.

6. Ad illud quod obiicitur de creatione, dicendum quod ratione connotati, magis differt creatio: sed ratione principalis significati, non tantum differunt: quia non tantum differt essentia a persona, quantum persona a persona. Unde prædicatur essentialiter de persona, nec facit aliquo modo aliquem numerum: persona vero distinguitur ab alia persona, & ideo non valet argumentum.

QUÆSTIO IV.

An Spiritus Sanctus sit ingenitus.

S. Thom. 1. p. q. 33. art. 4.
Et 1. Sent. d. 13. a. 4.
Scot. 1. Sent. d. 13. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 13. 2. p. q. 2.
Rich. 1. Sent. d. 13. q. 4.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 13. q. 1. a. 4.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 16. art. 3.

Ad opp.

Supposita differentia generationis & processionis: Quæritur hic quarto, utrum Spiritus sanctus sit ingenitus. Et quod sic, videtur auctoritate Hieronymi, quam Magister ponit in litera.

Hier. in l. de reg. d. contra haeret. Arist. 2. Periher. cap. 1.

2. Item hoc ipsum ostenditur ratione Hieronymi. Quia omne quod est, aut est ingenitum, aut genitum, aut factum: sed Spiritus sanctus non est genitus, aut factus: ergo est ingenitus.

3. Item negatio privativa cum constantia subiecti, æquipollet privativo termino. Unde non par circa numerum, idem est quod impar, & sic cum Spiritus genitus non sit: ergo est ingenitus.

4. Item plus distat a ratione generationis Spiritus sanctus quam Pater, quia pater generat, quamvis non generetur: Spiritus sanctus vero, nec generat, nec generatur: ergo æque vere privatur generatio a Spiritu sancto, ut a Patre: ergo sicut pater dicitur ingenitus, sic & Spiritus sanctus.

Contra: Augustinus ad Orosium dicit, quod solus Pater est ingenitus: ergo secundum hoc non convenit Spiritui sancto.

Fundamenta. Aug. ad Oros. q. 2. tom. 4.

Item ingenitus, aut dicitur secundum substantiam, aut secundum relationem. Si secundum relationem: ergo est notio, ergo Spiritus sanctus habet duas notiones, & ita essent sex: quod est contra communem opinionem. Si secundum substantiam, ergo pari ratione diceretur de Filio, cum illud quod secundum substantiam dicitur, conveniat tribus.

Item cum divina essentia non sit genita, nec Spiritus sanctus sit genitus, nec patet sit genitus, nec etiam aliquod istorum sit factum: ergo ratio ingeniti secundum Hieronymum omnibus convenit: quæritur ergo quo modo differunt.

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus dicitur ingenitus privative, sed non ingenitus, quod ipse a nullo, & ab ipso alii.

Resp. Ad arg. Dicendum quod aliqui voluerunt distinguere de hoc nomine *ingenitum*, quod potest scribi per unum N. & sic tantum valet quantum increatum, vel per duo N. & sic opponitur ei quod est genitum proprie dictum. Sed hæc distinctio, etsi valeat apud Græcos, non tamen valet apud Latinos, quia ingenitum per duo N. est vox non significativa apud nos. Damascenus autem assignat hanc differentiam in lingua sua, quia Grecus erat. Præterea non valet ad propositum: quia nihil quæritur hic de ingenito, prout tantum valet quantum increatum: sed ut tantum valet quantum non genitum, sive innascibile.

Aliena opinio.

Damasc. l. 1. c. 9.

1. 2. Et propterea aliter dicendum est, & breviter, quod ingenitum dicitur uno modo prout accipitur privative, scilicet pro eo quod non generatur, & hoc modo dicitur de Spiritu sancto, & de essentia. Alio modo prout ingenitum tantum valet

valet quantum non ens ab alio, & a quo alii, & hoc modo dicit notionem solius patris, quia dicit proprietatem, & dignitatem in patre. Et secundum primum sensum loquitur Hieronymus secundum alium loquitur Augustinus. Unde autem habent ortum isti sensus, & quare innascibilis sit notio, & non improcessibilis, infra dicetur. Ex his patet solutio contrarietatis: patent etiam obiecta. Dist. 22. & 31.

3. Quod ergo obiicitur quod negatio cum constantia subiecti æquipollet termino privativo, verum est, si sit mere privativum: sed illa ratio concludit solum de hoc nomine secundum quod privat, non secundum quod aliquid ponit.

4. Ad illud quod obiicitur, aut prædicat essentiam, aut relationem, dicendum quod secundum quod dicitur de essentia, solum privative, sive negative tenetur. Et ideo non prædicat aliquid, sicut quando dicitur: Essentia non generat. Cætera manifesta sunt, &c.

DISTINCTIO XIV.

De Processione temporali Spiritus sancti, quid videlicet in ea datur, & a quo.

Præterea diligenter adnotandum est, quod gemina est processio Spiritus sancti: æterna videlicet, quæ ineffabilis est, qua a Patre & Filio æternaliter & sine tempore processit: & temporalis, qua a Patre & Filio ad sanctificandam creaturam procedit. Et sicut ab æterno communiter ac simul procedit a Patre & Filio: ita & in tempore communiter & simul ab utroque procedit ad creaturam, non divisim a Patre in Filium, & a Filio ad creaturam. Unde Augustin. in 15. lib. de Trinit. ait: Spiritus sanctus non de Patre procedit in Filium, & de Filio procedit ad sanctificandam creaturam: sed simul de utroque procedit, quamvis hoc Filio Pater dederit, ut sicut de se, ita etiam de illo procedat. Cap. 27. tom. 3.

De temporali processione Spiritus sancti specialiter agitur.

De temporali autem processione, Beda in homilia Dominicæ primæ post Ascensionem ita loquitur: Cum gratia Spiritus sancti datur hominibus, profecto mittitur Spiritus a Patre, mittitur & a Filio: procedit a Patre, procedit & a Filio: quia & ejus missio est ipsa processio. His verbis aperte ostendit, donationem gratiæ Spiritus sancti dici processionem, vel missionem ejusdem. Sed cum donatio vel datio non sit nisi temporalis, constat quia & hæc processio, sive missio temporalis est. Hanc quoque temporalem Spiritus sancti processionem August. in 15. lib. de Trin. insinuat dicens: Spiritus sanctus processit a Christo, quando post Resurrectionem insufflavit in discipulos, his verbis: Cum resurrexisset Christus a mortuis, & apparuisset discipulis, insufflavit, & ait: Accipite Spiritum sanctum: ut etiam eum de se procedere ostenderet: Et ipse est virtus, quæ de illo exibat (ut legitur in Evangelio) & sanabat omnes. Et ut ostenderet hanc processio-

Lib. homiliar. 2. homilia undecima.

Cap. 26. tom. 3. Joan. 20. Luc. 6. Joan. 10. Act. 2. Rom. 5.

nem Spiritus sancti non esse aliud, quam donationem vel dationem ipsius Spiritus sancti, addidit: Post resurrectionem Dominus Jesus bis dedit Spiritum sanctum: semel in terra propter dilectionem proximi: & iterum de cœlo, propter dilectionem Dei: quia per ipsum donum diffunditur charitas in cordibus nostris, qua diligimus Deum & proximum.

Quod aliqui dicunt ipsum Spiritum sanctum non dari, sed dona ejus.

Opinio aliorum. *Sunt autem aliqui, qui dicunt Spiritum sanctum ipsum Deum non dari, sed dona ejus, quæ non sunt ipse Spiritus. Et ut ajunt, Spiritus sanctus dicitur dari cum gratia ejus, quæ tamen non est ipse qui datur hominibus. Et hoc dicunt Bedam sensisse in superioribus verbis, quibus dicit Spiritum sanctum procedere, cum ipsius gratia datur hominibus: tanquam non ipse detur, sed gratia ejus. Sed quod ipse Spiritus sanctus, qui Deus est, & tertia in Trinitate persona, detur, aperte dicit Augustin. 15. lib.* C.26.t.3. *de Trinit. ita dicens: Eundem Spiritum sanctum datum cum insufflasset* Matt.28 *Jesus, de quo mox ait: Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, &* Actor. 2. *Filii, & Spiritus sancti, ambigere non debemus. Ipse est ergo, qui etiam de cœlo datus est die Pentecostes. Quomodo ergo Deus non est, qui dat Spiritum sanctum? immo quantus est Deus, qui dat Deum? Ecce his verbis aperte dicit Spiritum sanctum, ipsum scilicet Deum dari hominibus a Patre & a Filio. Et quod ipse Spiritus sanctus, qui Deus est ac tertia in Trinitate persona, nobis detur, nostrisque infundatur atque illabatur men-* t.4.c.4. *tibus, aperte ostendit Ambr. in 1. lib. de Spiritu sancto dicens: Licet multi* Psal.103 *dicantur Spiritus: quia legitur: Qui facit Angelos suos Spiritus: unus est tamen Dei Spiritus. Ipsum ergo unum spiritum & Apostoli, & Prophetæ* 1. Cor. 12. *sunt consecuti: sicut etiam vas electionis dicit: Quia unum spiritum potavimus: quasi eum qui non queat scindi: sed infundatur animis, & sensibus illabatur, ut sæcularis sitis restringat ardorem: qui Spiritus sanctus non est de substantia rerum corporalium, nec de substantia invisibilium creaturarum. His verbis aperte dicit Spiritum sanctum ipsum, qui creatura* in princ. *non est, infundi mentibus nostris. Item in eodem: Omnis creatura mutabi-* lib.1.c.5 *lis est, sed non mutabilis Spiritus sanctus. * Quid autem dicere dubitem,* * ib. infr. Rom. 5. *quia datus est Spiritus sanctus, cum scriptum sit: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis? Qui cum sit inaccessibilis natura, receptibilis tamen propter bonitatem suam nobis est, complectens virtute omnia: sed qui solis participetur justis, simplex substantia, opulens virtutibus, unicuique præsens, dividens de suo singulis,* 1.Cor.12 *& ubique totus. Incircumscriptus ergo & infinitus est Spiritus sanctus: qui* lib.1.c.7. in princ. *discipulorum sensus separatorum infudit, quem nihil potest fallere. Angeli ad paucos mittebantur, Spiritus sanctus autem populis infundebatur. Quis ergo dubitet quin divinum sit quod infunditur simul pluribus, nec videtur? Unus est ergo Spiritus sanctus, qui datus est omnibus, licet separatis Apostolis. Et hic aperte dicit Ambr. quod Spiritus sanctus, qui est substantia simplex, cum sit unus, datur pluribus. Alia quoque auctoritate hoc idem*

astrui-

astruitur, scilicet quod Spiritus sanctus qui est æqualis filio, hominibus detur. Ait enim Augustin. de verbis Domini sic: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus. Quæ dona? Spiritum sanctum: qui tale donum dat, qualis est ipse. Magna est misericordia ejus: donum dat sibi æquale, quia donum ejus Spiritus sanctus est. Præmissis his & aliis pluribus auctoritatibus, aperte monstratur quod Spiritus sanctus æqualis Patri & Filio nobis datur: nec ideo tamen minor est Patre & Filio. Unde Augustin. in 4. lib. de Trin. ait: Non ideo, inquit, minorem Spiritum sanctum, quia & eum Pater misit & Filius, arbitrandum est. Rom. 5. Serm. 53. in t. 10. a princ. Cap. ult. circa fin. t. 3.

An viri sancti, & Ecclesiæ Prælati dent, vel dare possint Spiritum sanctum. Et quod non dent, hic ostenditur.

Hic quæritur, utrum & viri sancti dent vel possint dare aliis Spiritum sanctum. Quem si aliis dant cum ejus donatio supra sit dicta processio, videtur ab eis procedere Spiritus sanctus, vel mitti: sed Creator a creatura non mittitur vel procedit. Restat ergo ut Spiritum sanctum ipsi non dent, nec possint dare. Unde Aug. in 15. lib. de Trin. Non aliquis discipulorum Christi dedit Spiritum sanctum. Orabant quippe ut veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc servat Ecclesia. Denique & Simon magus offerens Apostolis pecuniam, non ait: Date mihi & hanc potestatem, ut dem Spiritum sanctum: sed cuicumque inquit, imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum: quia nec scriptura superius dixerat: Videns autem Simon quia Apostoli darent Spiritum sanctum: sed dixerat: Videns autem Simon quia per impositionem manum Apostolorum daretur Spiritus sanctus. Ecce his verbis ostendit Aug. nec Apostolos, nec alios Ecclesiæ prælato dedisse, vel dare Spiritum sanctum. Cap. 26. t. 3. Act. 8. Ibid

Quod non possint dare Spiritum sanctum.

Et quod plus est, non posse etiam dare dicit in eodem libro, subdens: De Christo scriptum est quod acceperit a Patre promissionem Spiritus sancti, & effuderit: in quo utraque natura monstrata est, humana sc. & divina. Accepit quippe ut homo, effudit ut Deus. Nos autem accipere quidem hoc donum possumus pro modulo nostro: effundere vero super alios, non utique possumus: sed ut hoc fiat, Deum super eos, a quo id efficitur, invocamus. His verbis expresse dicit, nos Spiritum sanctum non posse super alios effundere, id est, aliis dare. Cap. eodem. Act. 2. Joel 2.

Quod videtur contrarium.

Sed huic videtur contrarium quod Apostolus ad Gal. de se loquens ait: Qui tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis. Ecce evidenter dicit se tribuisse Spiritum. Sed intelligendum est hoc dixisse Apostolum: non Gal. 3.

quia

quia haberet potestatem & auctoritatem dandi Spiritum sanctum: sed quia ministerium habuerit, in quo dabatur a Deo Spiritus sanctus. Ut enim ait tom. 4. in explan. 3. ad Gal. *August. super eundem locum, exponens illud Apostoli verbum: Ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei? Ab Apostolo prædicata est eis fides: in qua prædicatione adventum & præsentiam Spiritus sancti senserant, sicut illo tempore in novitate invitationis ad fidem, etiam sensibilibus miraculis præsentia Spiritus sancti apparebat, ut in actibus Apostolorum legitur.* Act. 2. *Aperte hic ostendit quo modo illis Spiritum sanctum Apostolus tribuerit: non utique ipsum mittendo in eos, sed prædicando eis fidem Christi: quam illis recipientibus, quod Spiritus sanctus in eis esset, aliquibus signis visibilibus monstrabatur. Non ergo homines, quantumcumque sancti, dare possunt Spiritum sanctum.*

DISTINCTIO XIV.

De temporali Processione Spiritus sancti, quantum ad principium a quo.

Præterea diligenter notandum est quod gemina est processio Spiritus sancti.

Expositio Textus.

Divisio. TERMINATA parte quæ est de processione æterna: hic incipit secunda pars, quæ est de processione temporali. Et quoniam in hac processione est tria considerare, scilicet principium a quo procedit Spiritus sanctus, & modus secundum quem, & proprietas per quam aptus natus est procedere: ideo hæc pars habet tres partes. In quarum prima agit Magister de processione temporali per comparationem ad principium a quo. In secunda agit de ipsa in comparatione ad modum secundum quem, infra: Dist. 16. *Nunc de Spiritu sancto videndum est*, &c. In tertia per comparationem ad proprietatem per quam natus est temporaliter procedere, & hoc est donum, Dist. 18. in princ. sive donabilitas, infra: *Hic quæritur, cum Spiritus sanctus per quem dividuntur dona.* Prima pars iterum habet duas. In prima parte ostendit, quod Spiritus sanctus temporaliter mittatur, sive procedat a Patre & Filio. Secundo quæritur, utrum mittatur, sive procedat a se, infra: *Hic considerandum* Dist. 15. in princ. A *est, cum Spiritus sanctus detur hominibus*, &c. Prima pars est præsentis Distinctionis, & habet duas partes. In prima ostendit quod procedit temporaliter a Patre & Filio. In secunda quæritur, utrum Spiritus sanctus detur a sanctis hominibus, ibi: *Hic quæritur, utrum & sancti viri dent, vel possint*, &c. In prima iterum parte tria facit, secundum tres partes. In prima ostendit quod gemina est processio Spiritus sancti. In secunda quod utraque processio est a Patre & Filio, ibi: *De temporali autem processione Beda in homil.* &c. In tertia, quia Spiritus sancti temporalis processio ejus est donatio, ostendit ipse quod Spiritus sanctus in propria persona donetur, non tantum in effectu, ibi: *Sunt aliqui qui* B *dicunt Spiritum sanctum.* Similiter secunda pars, quæ incipit, ibi: *Hic quæritur, utrum & sancti viri dent, vel*, &c. In qua osten so quod Spiritu sanctus procedat temporaliter, sive donetur a Patre & Filio, quærit Magister, utrum donetur ab aliquo sancto viro. Et hæc pars habet tres partes secundum tria, quæ ostendit. Primo namque declarat, & probat quod Spiritus sanctus non detur ab aliquo sancto viro. Secundo vero ostendit auctoritate Augustini quod non potest dari, ibi: *Et quod plus est, non posse etiam dari, &c.* In tertia opponit ad contrarium, quia videtur datus a Paulo, ibi: *Sed huic videtur contrarium quod Apostolus*, &c. ubi solvit quod non est datus ab ipso, sed ab ejus ministerio.

Præ-

Praeterea diligenter. Dub. I.

In parte ista sunt dubitationes circa litteram, & primo de situ hujus partis, quia non videtur quod hic deberet agere de processione temporali, quia in hac parte agit de his quæ æternaliter Deo conveniunt. Præterea, cum generatio Filii æterna & temporalis in alio, & alio libro determinetur, quia æterna in primo, sed temporalis in tertio: quare non similiter facit de processione Spiritus sancti.

Resp. Dicendum quod processio temporalis & æterna ab eodem principio sunt, sicut dicit Magister, & iterum est ibi quodam modo modus producendi conformis, & ideo una facit ad declarationem alterius, & ideo incidentaliter ponitur hic tractatus de processione temporali, ad manifestationem processionis æternæ. Sed sic non est de generatione Filii temporali, quia non est ab eodem principio, imo a matre tantum, & respicit duas naturas, scilicet divinam & humanam: ideo debuit de ea determinari post divinam, de qua agitur in primo: & post humanam naturam, de qua in secundo.

Et temporalis, qua a Patre & Filio ad sanctificandam creaturam procedit. Dub. II.

Videtur dicere falsum, quia processio temporalis est ejus missio: sed Spiritus sanctus est missus in columba, & in linguis igneis, quas non sanctificavit.

Si tu dicas quod non est missus ad linguas: sed in linguis missus ad Apostolos quos sanctificavit.

Contra: Missus est in columba super Christum, nec sanctificavit columbam, nec Christum.

Resp. Potest ab hoc dici quod Magister non generaliter diffinit hic processionem temporalem: sed specialiter, prout est idem quod missio invisibilis, in qua datur Spiritus sanctus, & sanctificatur creatura. Vel potest dici quod generaliter accipit sanctificationem. Sanctificare enim tripliciter accipitur. Uno modo secundum quod est de non sancto sanctum facere. Secundo modo jam sanctum in sanctitate confirmare. Tertio modo jam sanctum & confirmatum manifestare: & secundum aliquem istorum modorum reperitur sanctificatio in omni Spiritus sancti missione ratione termini ad quem, & sic accipit Magister.

Et ipse est virtus, quæ de illo exibat. Dub. III.

Videtur hoc de Spiritu sancto male dicere: quia aut virtus accipitur proprie, aut appropriate. Primo modo non
B constat. Quod non secundo modo, videtur: Quia dicimus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam, &c. *1. Cor. 1.*

Ad hoc potest dici quod Spiritui sancto non appropriatur virtus simpliciter, sed virtus sanativa, & hoc quia gratia sanitatum est donum Spiritus sancti, & gratia ejus est ipsius animæ medicina: sed Filio appropriatur virtus operandi, quia omnia per ipsum facta sunt. Aliter potest dici quod virtus vel habet comparationem ad illud quod est, & sic tenet rationem principii: vel ad id cujus est, & sic tenet rationem complementi: vel ad utrunque, & sic tenet rationem medii. Sicut ergo ex ipso appropriatur Patri: per ipsum
C Filio: in ipso, Spiritui sancto, ita virtus inquantum tenet rationem principii, appropriatur Patri: inquantum tenet rationem medii, Filio: inquantum rationem completionis, Spiritui sancto: quia completio est in bonitate, & delectatione Spiritus sancti, sed hoc infra melius dicetur. *Joan. 1.*

Post Resurrectionem Dominus Jesus bis dedit Spiritum sanctum. Dub. IV.

Videtur enim quod ter dederit, quia primo dedit eis ante passionem, cum dedit eis potestatem ejiciendi dæmonia, & curare languores. Item post Resurrectionem: * Accipite Spiritum sanctum. Item post * Ascensionem: Ergo insufficienter enumerat Augustinus. *Matt. 10.* *Joan. 20* *Act. 2.* *15 de Tr. c. 26. t. 3.*

Resp.

Resp. Ad præsens, dicendum quod A possunt numerari dationes Spiritus sancti quantum ad actum, & effectum, & sic numerat Rabanus, & fuerunt tres quia ter dedit, & quia ad tria dedit. Primo ad miraculorum operationem. Secundo ad peccatorum absolutionem. Tertio ad infidelium conversionem. Possunt etiam alio modo numerari, quantum ad locum, & signatum, & sic dedit bis, scilicet in terra, & in cœlo. Item in terra ad commendandum præceptum dilectionis ad proximum. In cœlo ad commendandum affectum dilectionis ad Deum, & sic patet controversia.

Unum Spiritum potavimus. Dub. V. B

Eccl. 15. Prov. 9. Quæritur quo tropo dictum est. Et videtur quod conveniat magis Filio, quia dicitur: Aqua sapientiæ salutaris. Venite, bibite vinum, & hoc dicit ipsa sapientia, scilicet Dei Filius: ergo, &c.

Resp. Dicendum quod Spiritus sanctus dicitur potus inquantum sæcularis sitis restinguit ardorem. Hic autem appropriatur Spiritui sancto: quia sicut dicit Gregorius: Gustato Spiritu, desipit omnis caro. Inquantum autem per potum est delegatio nutrimenti ad singula membra, sic appropriatur Filio, cujus est sapientia, & prudentia appropriatum, quæ quodam modo habent vim regitivam & ordinativam pastus C omnibus viribus animæ.

Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. Dub. VI.

Videtur improprie dictum, quia quod diffusum est, dispersum est, & virtus dispersa, minor est: si ergo charitas potens est, non ergo debet dici diffusa.

Resp. Dicendum quod infundi & diffundi proprie dicitur humoris: ipsa autem charitas humori comparatur, quia sicut arbor fomentum, & vitam, & viriditatem habet ab humore, sic tota spiritualis machina ab amore. Iste autem amor infunditur, inquantum intra recipitur. Diffunditur vero inquantum ex intimis procedens dilatat affectum ad dilectionem multorum, & movet omnes animæ vires ad bonas operationes: operatur enim magna, si est; si vero operari renuit, amor non est, sicut dicit Gregorius. Et ideo dicit Dominus: Flumina de ventre ejus fluente aquæ vivæ. Quod ergo dicitur quod minuitur, dicendum quod verum est in his quæ habent ortum ab origine deficiendi, sicut est in puteis, in quibus non vivit aqua. Sed charitas habet originem indeficientem, sicut fluvius. *Gregor. hom 30. in Evan. tom. 2. Joan. 7.*

ARTICULUS I.

AD intelligentiam eorum, quæ dicuntur in præsenti distinctione, duo principaliter quæruntur. Primo, quæritur de processione temporali Spiritus sancti. Secundo de ejus datione. Quantum ad primum, quæruntur duo. Utrum sit ponere processionem temporalem Spiritus sancti. Secundo utrum processio temporalis ponat in numerum cum æterna.

QUÆSTIO I.

An Processio Spiritus sancti temporalis ponenda sit.

Alex. Alensis 1. p. q. 71. Memb. 2.
S. Thom. 1. p. q. 43. art. 2.
Et 1. Sent. dist. 14. q. 1. art. 1.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 14. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 14. q. 1.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. d. 14. q. 1.
Tho. Arg. 1. Sent. d. 14. q. 1. a. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 14. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. sent. d. 11. q. 1.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 17. art. 1.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 14. q. 1. art. 1.

QUod sit ponenda processio temporalis, videtur per Bedam, qui dicit in homilia, & habetur in litera: Spiritus sancti missio est processio: sed missio est temporalis: ergo est ponere processionem Spiritus sancti temporalem. Fundam.

Item hoc ipsum ostenditur ratione sic: Procedere est ab uno in alium, cum ergo Spiritus sanctus sit a Deo, & sit in creatura, a Deo procedit in creaturam: hoc autem non est antequam

quam creatura sit, sed hoc est ex tempore: ergo, &c.

ITEM donum sive datum a dante procedit in accipientem cum datur: sed Spiritus sanctus ex tempore datur ergo ex tempore procedit a dante in recipientem: ergo est ponere processionem temporalem.

Ad opp. 1. CONTRA: Spiritus sancti processio idem est quod ejus spiratio: sed non dicitur ejus spiratio aliqua temporalis: ergo nec processio.

2. ITEM sicut processio se habet ad Spiritum sanctum, sic generatio ad Filium: & quemadmodum Spiritus sanctus mittitur in mentem, ita Filius, & utrunque ex tempore: sed generatio Filii ratione talis missionis nullo modo dicitur temporalis: ergo nec processio Spiritus sancti.

3. ITEM processio Spiritus sancti non dicitur temporalis, nisi secundum quod est processio ab aliquo in aliquid, utpote in creaturam: sed processio ab aliquo in aliquid non est nisi dupliciter, aut secundum processum ab agente in suscipiens, aut secundum processum a loco in locum. Sed primo modo non est temporalis processio, quia Spiritus sanctus est persona in se fixa, & stans: ergo non producitur in suscipiente, sed in se. Secundo modo non, quia quod tali modo procedit, a principio recedit, & ad terminum accedit: hoc autem non convenit Spiritui sancto.

4. ITEM omne quod temporaliter procedit ab alio, habet initium essendi ex tempore: si ergo Spiritus sanctus temporaliter procedit: ergo esse incipit.

5. ITEM processio temporalis, aut dicitur temporalis ratione Spiritus sancti aut gratiæ. Non ratione Spiritus sancti: quia persona æterna est. Similiter videtur quod nec ratione gratiæ: quia Augustinus dicit: Secundum quod aliquid æternum mente capimus, non sumus in hoc mundo: ergo si gratia elevat ad capiendum æternum, esse ejus, & processio non est temporalis: ergo nec processio Spiritus sancti ratione gratiæ. *lib. 4. de Trin. c. 20. t. 3.*

6. ITEM in processione Spiritus sancti in creaturam est processio doni increati, quod est Spiritus sanctus: & doni creati, quod est gratia: sed donum increatum est nobilius: ergo cum a nobiliori debeat fieri denominatio, processio Spiritus sancti in creaturam, debet dici processio increata: sed omnis talis est æterna non temporalis: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus procedit ex tempore, cum in creaturis sit ejus receptio per influentiam boni gratuiti.

RESP. AD arg. dicendum quod processio, secundum quod communiter accipitur de Filio, & de Spiritu sancto, dicitur emanatio ab hoc, scilicet a Patre. Secundum quod dicitur de Spiritu sancto, dicitur processio ab uno in alium: sed procedere ab uno in alium est dupliciter, aut sicut in obiectum in quod protenditur, aut sicut in susceptivum, in quo recipitur: & primus quidem modus est in processione æterna: quia enim Spiritus sanctus procedit ut amor mutuus: ideo procedit a duobus, ita quod ab uno in alium. Spiritus enim sanctus, ut dicit Hieronymus & Augustinus, amor est, quo Pater amat Filium, & Filius amat Patrem. Secundus modus in illa esse non potuit, quamvis ita intellexerint Græci, quod in Filio recipitur Spiritus sanctus, & a Patre producitur: sed penes secundum modum (cum receptio Spiritus sancti sit per influentiam boni gratuiti quod ex tempore est) attenditur processio temporalis, secundum quod Spiritus sanctus dicitur procedere ab aliquo in aliquem, non tantum sicut in obiectum, sed sicut in habitaculum. Et sic concedendum est, quod est processio temporalis Spiritus sancti non ratione ejus, a quo, sed ratione ejus, in quod procedit. *Super Ps. 13. t. 7. Aug. lib. 6. de Tr. c. 5. t. 3.*

1. AD illud ergo quod obiicitur de spiratione & generatione, jam patet responsio: quia neutrum horum nominum respectum dicit in terminum, in quem fit processio.

2. AD

2. Ad illud quod obiicitur, quod processio Spiritus sancti non potest esse ab aliquo, ut in receptivum, dicendum quod verum est ratione ipsius personæ: sed tamen ratione connotati, quod est gratia, in qua datur Spiritus sanctus suscipitur, quia gratia est in aliquo sicut in susceptivo.

3. Ad illud quod obiicitur: Quod temporaliter procedit, incipit esse, dicendum quod hæc est duplex, quia hæc determinatio temporaliter potest poni circa actum procedendi per comparationem ad principium a quo, vel in comparatione ad terminum in quem. Primo modo vera est propositio: sed sic non dicitur Spiritus Sanctus procedere temporaliter, eo quod ex tempore producatur. Alio modo per comparationem ad terminum in quem, sic non habet veritatem, si procedit in hoc tempore quod habet initium; sed solum quod incipiat esse in hoc.

4. Ad illud quod obiicitur, quod gratia non procedit temporaliter, quia elevat ad æternam vitam, dicendum quod temporale dicitur tripliciter. Uno modo dicitur temporale quod habet initium, & variationem, & actum in tempore, & hoc modo dicitur temporale, quod subjacet tempori, & est corruptibile & variabile. Secundo modo dicitur temporale quod habet initium in tempore essendi, sed non variationem, ut anima. Tertio modo dicitur temporale quod habet initium in tempore, sed actum extra tempus & supra tempus elevatum, & hoc tertio modo dicitur temporalis processio, vel gratiæ donatio. Potest tamen dici quod gratia habet esse temporale ratione ejus in quo est, scilicet liberum arbitrium quod mutatur & variatur: & verbum Augustini quod dicit, quod non sumus in hoc mundo, est intelligendum quantum ad conformitatem.

5. Ad illud quod obiicitur, quod denominatio debet esse a digniori, dicendum quod totum copulatum, quia destruitur destructionem cujuslibet partis, habet denominationem a parte imperfectiori. Unde si una pars copulationis est falsa, totum copulatum dicitur falsum. Si una contingens, totum judicatur contingens. Si una temporalis, & totum temporale. Quia ergo processio temporalis includit emanationem æternam personæ & emanationem gratiæ, quæ temporalis est, ideo dicitur temporalis, & non æterna.

6. Ad id quod dicitur, quod denominatio debet fieri a digniori, dicendum quod non est verum, nisi in eo in quo illud quod minus dignum est conformatur digniori.

QUÆSTIO II.

An Processio temporalis Spiritus sancti in numerum ponat cum æterna.

S. Thom. 1. Sent. dist. 14. art. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 14. q. 2.
Richard. 1. Sent. d. 14. q. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 17. art. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 14. q. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. d. 14. q. 1. a. 3.

Utrum processio temporalis ponat in numerum cum æterna. Et quod sic videtur per hoc, quod dicit Magister, quod gemina est processio Spiritus sancti, æterna, & temporalis. Fundamenta.

Item ratione videtur similiter, quia plus distat temporale ab æterno, quam æternum ab æterno, illud constat: sed processio æterna facit numerum cum æterna, quia processio Filii, & processio Spiritus sancti sunt duæ: ergo, &c.

Item quæcunque habent ordinem, habent numerum & distinctionem: sed processio æterna, & temporalis habent ordinem, quia æterna est ante temporalem: ergo habent distinctionem, ergo faciunt numerum: ergo processio temporalis, & æterna sunt duæ.

1. Contra: Numerata processione, numeratur procedens, quia unum & idem non procedit bis, ergo si sunt duæ processiones, sunt duo procedentes: ergo Spiritus sanctus sunt duo: sed hoc est falsum, quia unus est Spiritus sanctus procedens: ergo & primum. Ad opp.

2. Item

2. ITEM processio temporalis & æterna si differunt, aut hoc est ex hoc, quod sunt diversæ emanationes, aut quia diversus modus emanandi. Non quia diversæ emanationes, quia tunc essent diversi emanantes. Nec quia diversus modus emanandi, quia Pater & Filius semper uno modo spirant: ergo Spiritus sanctus uno modo procedit: ergo, &c.

3. ITEM homo pictus & homo verus non sunt duo homines, non enim numerantur nisi univoca, & quod dicitur de duobus secundum unam naturam: sed temporale, & æternum minus communicant quam homo pictus, & homo verus: ergo processio temporalis, & æterna non est dicenda gemina.

4. ITEM processio temporalis non addit super æternam nisi respectum, vel effectum in creatura: sed respectus vel effectus causæ additus, ipsam non numerat. Unde Sol lucens, & Sol illustrans, sive illuminans non sunt duo. Similiter Deus ens, & Deus creans: ergo nec processio æterna, & temporalis erit dupliciter.

CONCLUSIO.

Temporalis processio Spiritus sancti licet non geminet subiectum, ponit tamen in numerum cum æterna.

Explicatio termini. RESP. ad arg. Dicendum quod ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod processio dicitur geminari, aut ratione producentium, utputa cum procedunt duo Filii: aut ratione modi, ut amor & Verbum dupliciter procedunt: vel ratione modi dicendi, ut dicatur processio gemina, idest, dupliciter dicta: sed attendendum est quod modus dicendi est triplex, scilicet univocus, æquivocus, & analogus. Cum est modus æquivocus, ibi est geminatio circa dici, & non circa esse. Unde homo pictus, & homo verus dupliciter dicitur homo: sed non est duplex homo, vel duo homines. Cum est modus dicendi univocus, est geminatio circa esse, A & non circa dicere. Unde homo verus in Socrate & Platone numeratur, quia sunt duo homines: sed non multipliciter dicitur. Ubi est modus dicendi analogus, quia partem tenet de natura univoci, partem de natura æquivoci, ibi est enumeratio in essendo, & dicendo. Secundum hunc ergo modum, dicendum quod processio secundum quod dicta est, de processione temporali & æterna, non est univoce, nec æquivoce, sed analogice, quia unus modus clauditur in alio. Procedere enim ab hoc in hoc, ut in obiectum, est æternum. Sed procedere ab hoc in hoc, ut in habitaculum, est temporale. Quoniam ergo analogum est, sicut dictum B est, ideo est ibi duplex dici, & una processio dicitur dupliciter, & ita per consequens dupliciter esse, ut non inconvenienter dicatur processio Spiritus sancti esse duplex.

1. AD illud ergo quod obiicitur in contrarium, quod multiplicata processione, multiplicatur procedens, dicendum quod verum est, si accipiatur de multiplicatione secundum unum modum dicendi. Unde si gemina esset processio, secundum quod processio dicitur exitus ab aliquo, utique duo essent procedentes, nunc non sic, sed est gemina: quia uno modo est ab aliquo in aliquem, ut in obiectum; alio modo ab aliquo in aliquem, ut in habita- C culum.

2. 3. AD illud quod obiicitur secundo: aut est duplex processio, quia duplex emanatio, vel duplex modus, dicendum quod non sufficienter dividit: debet enim tertium membrum addere, scilicet aut quia duplex modus dicendi non æquivocus. Et per hoc patet sequens de homine picto, & vero, quia ibi non est analogia, sed æquivocatio pura.

4. AD illud quod obiicitur ultimo, quod respectus additus non numerat, &c. dicendum quod respectus additus subiecto non numerat subiectum. Unde non dicitur Spiritus sanctus dupliciter, quia spiratur, & inspiratur: sed quando respectus additur significationi termini, tunc necesse est aliter, & aliter

ter illum dici, & si sit respectus non distrahens, ita quod non faciat omnino diversam significationem, sed ad illam ordinatus facit analogiam in termino, & numerum secundum dici, & etiam numerum secundum esse. Unde si hoc nomen, *Illuminatio*, significaret actum lucendi absolutum, & actum lucendi comparatum, Sol dupliciter diceretur illuminare, & esset illuminatio Solis gemina: sed tamen magis proprie ibi esset geminatio in dicendo, quam in essendo. Unde Magister magis proprie loqueretur, si diceret: Processio Spiritus sancti dicitur dupliciter, quam cum dicit quod est gemina, quia non cadit ibi proprie geminatio.

ARTICULUS II.

Consequenter est secundo loco quæstio principalis de datione Spiritus sancti. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, utrum Spiritus sanctus detur in propria persona hominibus. An tantum dicatur ideo dari, quia datur ejus effectus. Secundo, utrum Spiritus sanctus detur ab aliquo sancto viro.

QUÆSTIO I.

An Spiritus sanctus in propria persona, vel in effectu mittatur.

Alexander Alensis 1. *p.* *q.* 73. *Memb.* 2. *art.* 3.
S. Thom. 1. *Sent.* *dist.* 14. *q.* 1. *a.* 2.
Ægid. Rom. 1. *Sent.* *dist.* 14. 2. *p.* *q.* 1.
Richardus 1. *Sent.* *dist.* 14. *art.* 2. *q.* 1.
Petrus de Tarant. 1. *Sent.* *dist.* 14. *q.* 5.
Thom. Arg. 1. *Sent.* *dist.* 14. *q.* 1. *art.* 2.
Gregor. Arim. 1. *Sent.* *dist.* 14. *q.* 1. *art.* 1.
Gabr. Biel. 1. *Sent.* *dist.* 14. *q.* 2.

Fundam. *Rom.* 5. QUOD detur in propria persona, sic ostenditur: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: sed nihil diffundit charitatem nisi Spiritus increatus: ergo, &c.

Lib. 5. *de Trin.* *c.* 15. *tom.* 3. ITEM Augustinus dicit quod Spiritus sanctus est donum, & eo dicitur donum, quia datur: ergo si personaliter est donum, personaliter datur.

A ITEM hoc ipsum ostenditur ratione. Spiritus sanctus est amor, & primus amor: sed amor est donum primum, in quo alia dona donantur: ergo si non est posterius sine priori, non est ponere dona Spiritus sancti dari, quin detur proprie Spiritus sanctus.

ITEM Spiritus sanctus datur ad uniendum, & colligandum membra corporis mystici: sed membra corporis mystici sunt membra invicem unita, sicut ipse Dominus petit: Ut sint consummati in unum: sed perfecta unio non est nisi in uno simplici: ergo membra uniuntur per aliquod quod est unum & idem in omnibus: hoc autem non potest esse donum creatum, sed increatum: ergo necesse est cum dono creato dari increatum. *Joan.* 17.

B

Ad opp. 1. CONTRA: Gratia est ars recte vivendi, & gratia est donum sufficienter dirigens animam in finem: ergo videtur quod aliud donum quam donum gratiæ creatæ non sit animæ opportunum: ergo si non est in operibus Dei ponendum superfluum, patet quod non est necesse dari Spiritum sanctum.

2. ITEM cum aliquis sanctificatur per gratiam, nihil est in eo quod non esset prius nisi gratia, ergo cum dare sit facere quod aliquid sit in isto quod non erat prius, non datur nisi gratia.

C SI DICAS quod Spiritus sanctus est in eo ut Sanctus, prius erat ut Spiritus: ergo nihil aliud est quam Spiritus sanctus faciens gratiam sanctificantem in hoc.

3. ITEM quod datur, post donationem est in potestate accipientis: sed Spiritus sanctus sub nulla potest redigi potestate: ergo non potest dari.

4. ITEM quod datur alicui differenti per essentiam, aut de novo creatur, aut multiplicatur, aut ejus possessio transfertur, ut patet, cum do alicui cappam: sed persona Spiritus sancti non creatur, nec multiplicatur, nec possessio ejus transfertur: quia Deus semper habet Spiritum sanctum: ergo Spiritus sanctus non datur.

CON-

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus datur in propria persona, & in dono creato, quod est gratia.

Explicat. termini. RESP. Ad arg. dicendum quod dare est ad aliquid habendum vel possidendum: habere autem aliquid vel possidere est cum aliquid est in facultate habentis vel possidentis. Esse autem in facultate habentis vel possidentis, est esse præsto ad fruendum vel utendum. Perfecta autem possessio est cum homo habet illud quo posset uti, & quo posset frui. Sed recte frui non est nisi Deo, & recte uti non convenit nisi per gratiam gratum facientem: ergo perfecta possessio est in qua Deus habetur, & ejus gratia. Sed perfectum donum est ad perfectam possessionem: ergo non est datum optimum, & donum perfectum, nisi detur donum increatum quod est Spiritus sanctus, & donum creatum quod est gratia. Concedendum ergo utrunque dari.

Ratio conclus. inferendæ. B

1. AD illud ergo quod obiicitur de gratia, quod est ars bene vivendi, patet responsio: quamvis enim sit ars qua utimur, non tamen est possessio qua fruimur, ut obiecto, & ideo non est perfectum donum sine illo.

2. AD illud quod obiicitur: Nihil plus est in isto quam prius, dicendum C quod dari non ordinatur ad esse sed ad habere: licet enim Spiritus sanctus esset prius in peccatore, non tamen habebatur ab eo, quia peccator non habebat facultatem fruendi ipso.

3. AD illud quod obiicitur, quod datum est in potestate accipientis, dicendum quod aliquid datur alicui ut finiens, sicut præmium merenti. Aliquid ut perficiens, ut gratia consentienti. Aliquid ut subserviens, ut equus militi. Quod autem dicitur quod datum est in potestate accipientis, verum est de donatione tertio modo dicta, non primo, & secundo: quia illi sunt modi habendi, in quibus habens, & habet & habetur. Unde homo habetur a gratia: & habetur a dono quo fruitur.

A 4. Ex hoc patet ultimum, quod illud verum est de eo quod datur ut possessio limitata. Sed de eo quod datur ut finiens, non: quia tale simul potest dari multis, & haberi a multis quia ad idem tendunt, & ideo cum datur, non transfertur.

QUÆSTIO II.

An Spiritus sanctus a sanctis Viris detur.

Alex. Alen. 1. *p. q.* 72. *Membro* 4.
S. Thom. 1. *Sent. dist.* 14. *q.* 1. *art.* 5.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 14. *p.* 2. *q.* 4.
Richard. 1. *Sent. d.* 14. *q.* 3.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent. d.* 14. *q.* 6.
Steph. Brules. 1. *Sent. d.* 14. *q.* 4.

UTRUM Spiritus sanctus detur ab aliquo Viro sancto. Et quod sic probatur hoc modo. Spiritum sanctum dari non est aliud quam gratiam gratum facientem dari. Sed ostenditur quod gratiam gratum facientem ab homine dari sive infundi, est possibile, & conveniens, & verum. Et quod sit possibile, videtur a minori. Quia majoris virtutis est producere formam substantialem, quam accidentalem, & gratia est forma accidentalis: cum ergo creatura habeat virtutem producendi formam substantialem, multo fortius videtur de gratia quæ est forma accidentalis. Ad opp.

2. ITEM hoc ipsum videtur posse ostendi a simili, quia gratia est lumen spirituale: sed ita videmus in lumine corporali quod aliquid est luminis dativum, & aliquid dativum, & receptivum: aliquid tantum receptivum: ergo si lumen spirituale est æque potens, pari ratione videtur de ipso. Sed dativum cum sit Deus, non potest esse receptivum, quia nihil recipit ab aliquo: ergo hoc est reperiri in creatura, quod recipiat lumen spirituale quod est gratia, & det ipsum, & sic de aliis.

3. ITEM duo sunt quæ faciunt creaturam habere posse producendi sibi simile, scilicet corruptibilitas, ob quam indiget conservari in alio, & perfectio in natura, ob quam potest in actum

perfectum, qui est producere sibi simi- A le. Perfectum enim dicitur ununquodq; quod potest generare tale quale ipsum est. Si autem gratia est forma quæ citissime corrumpitur, & forma magnæ perfectionis: ergo debet habere virtutem producendi sibi simile: sed non in subiecto in quo est: ergo in alio.

Arist. 2. de gen. an. c. 7.

4. ITEM quod potest perfecte expellere contrarium, potest perfecte generare habitum contrarium: quia contrarium non expellitur perfecte nisi per contrarium: sed gratia potest perfecte expellere culpam: ergo gratia in homine potest ex se generare gratiam, sed non in habente, ergo in alio. Ostenditur autem quod sit congruum, quod gratia procedat ab uno homine in alium. B Et sic ostenditur. Ratio superbiendi, fuit ratio amittendi gratiam: ergo ab oppositis, humiliatio est ratio recuperandi. Sed si gratia datur ab homine, plus humiliatur homo quam si tantum a Deo: quia si datur ab homine, humiliatur homo sub Deo, & sub homine. Non autem si a solo Deo datur, humiliatur sub utroque: ergo videtur quod ille modus conveniat magis.

Arisot. 5 Eth. c. 7

5. ITEM si cum actu justitiæ, qui est punitio, subiicitur anima peccatrix creaturæ corporali, ut ordinetur in universo: ergo in actu misericordiæ debet subiici alicui creaturæ ut reordinetur: ergo sicut ab aliqua creatura recipit pœnam, sic videtur congruum ut re- C cipiat & gratiam.

6. ITEM perfectum agens non tantum dat suscipienti formam: sed etiam dat potentiam consimilem: & hoc est in manifestationem suæ potentiæ: ergo si Deus est agens nobilissimum, & qui maxime debet laudari in sua actione, congruum est, ut non tantum det formam gratiæ: sed etiam potentiam dandi.

7. ITEM sicut a Deo est esse, ita & bene esse, sed in nullo derogatur Deo, cum dat potentiam creaturæ dandi esse: ergo in nullo derogatur, cum dat potentiam dandi bene esse: ergo & esse gratuitum. Ostenditur autem quod sit verum, quia per Joannem dixit Dominus: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, &c.

Ration. sol. in corp. quæst.

**Joan. 20*

8. ITEM dicitur quod per impositionem manuum Apostolorum, dabatur Spiritus Sanctus, non per impositionem manuum aliorum, ut dicit glossa ibidem de Philipo discipulo: ergo aliqua virtus erat in Apostolis, quæ non erat in aliis: sed per illam dabatur Spiritus sanctus: ergo ab homine dabatur Spiritus sanctus.

Act. 8.

ECONVERSO ostenditur quod donum Spiritus sancti dari ab homine sit falsum, sit incongruum, sit etiam impossibile. Quod sit falsum, videtur per Augustinum: Non aliquis discipulorum dabat Spiritum sanctum: sed orabant ut veniret in hominem.

Fundam.

Aug. 15 de Trin. c. 16.

ITEM quicumque dat vel donat aliquid, habet posse aliquod activum supra illud: sed supra donum Spiritus sancti nullus homo habet posse: ergo, &c.

ITEM quod sit inconveniens videtur, quia si anima ab alio quam a Deo gratificatur, alius quam Deus cadit medium inter animam & Deum. Sed quandocumque aliquid cadit inter animam & Deum: anima hominis est perversa: ergo secundum hoc dum daretur animæ gratia, perverteretur.

ITEM gratia potest super liberum arbitrium: ergo si posset homo dare gratiam, homo haberet posse super alterius arbitrium: sed arbitrium quod est alii subiectum, non est liberum: ergo talis donatio tollit arbitrii libertatem.

ITEM maxima est gloria Dei de impii justificatione: sed maxima gloria Dei non debet alii communicari: ergo si communicatur, divinæ gloriæ derogatur: sed si alius quam Deus dat gratiam: alius quam Deus justificat: ergo talis donatio minuit Dei gloriam.

ITEM justum est in eo sperare, qui potest dare meritum salutis: sed si homo posset dare gratiam, posset dare meritum salutis: ergo justum esset sperare in homine: sed homo est vanitas: ergo donatio talis daret fiduciam vanitatis. Ex his quatuor mediis patet quod donatio Spiritus sancti ab homine, tollit ordinem animæ ad Deum, tollit arbitrii libertatem, minuit gloriam Dei, & inducit in vanam confidentiam, quæ omnia sunt inconvenientia. Ostenditur etiam quod im-

impossibile sit dari talem potentiam creaturæ. Quia sicut dicit Augustinus: Magis est de impio facere pium, quam creare cœlum, &c. Sed potentia creandi non potuit a creatura recipi: ergo nec potentia dandi gratiam.

in Jo. tract. 72 post med. tom. 9.

ITEM productio gratiæ per præsentiam agentis ab anima suscipitur, sed solus Deus potest animæ illabi: ergo solus Deus potest gratiam infundere in animam.

ITEM gratia est forma simplex, & deiformis, & spiritualis, non habens ortum a principiis subiecti: ergo cum anima rationalis ratione deiformitatis & spiritualitatis non possit esse nisi a Deo: patet quod nec gratia quæ æque spiritualis, immo spiritualior est ipsa anima.

ITEM gratia immediate unit Deo: ergo non potest esse a Deo nisi immediate: ergo nullo cooperante: ergo creatura non potest producere gratiam.

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus a bonis & a malis potest dari ministerialiter: a bonis tantum, impetrative: a solo Deo effective.

Conclus. univers. RESP. Ad arg. Dicendum quod sicut istæ ultimæ rationes ostendunt gratiam sive Spiritum sanctum dari ab homine, sicut a principio effectivo, sive productivo, omnino est falsum & impossibile. Tamen propter intelligentiam obiectorum in contrarium, est notandum, quod gratiam dari ab aliquo est tripliciter. Vel sicut a præparante, sive ministrante Sacramenta: seu sicut ab annuntiante salutaria documenta. Vel sicut ab impetrante per orationem, sive per bona opera. Vel sicut a producente. Primo modo datur gratia a bonis & a malis. Secundo modo tantum a bonis. Tertio modo tantum a Deo: & per hæc manifesta est responsio ad duo ultima obiecta, quæ probant Spiritum sanctum dari, quia ibi datio nihil aliud est quam præparatio.

Explicat. ferm. per distinct.

Conclus. perticulares.

1. AD illud ergo quod obiicitur primo, quod agens creatum possit in formam substantialem, dico quod non potest in omnem substantialem, utputa in eam quæ est deiformis, sicut est anima rationalis. Et quia gratia est deiformis, sicut est anima rationalis, ideo non potest ab agente tali produci. Si autem de aliis formis naturalibus arguatur, non est locus a minori.

2. AD illud quod obiicitur de lumine corporali, dicendum quod non est simile. Lumen enim corporale diffunditur per medium deferens, & per idem medium potest iterum generari per quod defertur, gratia autem non est per delationem, sed per illapsum agentis, & per omnimodam indistantiam.

3. AD illud quod obiicitur, quod creatura corruptibilis debet habere potentiam generandi, dicendum quod verum est de illa quæ corruptibilis est de se: sed gratia de se nunquam corrumpitur, vel senescit. Vel dic, quod illa non est tota causa, maxime in his quæ non dicunt substantiam completam, sed magis dispositionem.

4. AD illud quod obiicitur, quod gratia potest expellere culpam, dicendum quod expellere culpam est dupliciter: vel effective, vel formaliter. Quod potest expellere effective, potest efficere gratiam: sed non oportet quod illud quod formaliter, quia illud seipso expellit: quoniam ergo gratia expellit formaliter, & seipsa, ideo non sequitur, quod possit generare aliam gratiam.

5. AD illud quod obiicitur, quod in iustificatione debet peccator humiliari, dicendum quod verum est, quia humiliari debet & sub homine, & etiam sub visibilibus signis, tamen aliter quam sub Deo: quia alius honor debetur Deo quam homini: & ideo, quia sub Deo humiliatur, ut sub principio salutis, & a quo salvatur, sic non debet sub creatura humiliari, ut a qua salus detur ei: sed ut a qua salus ministratur. Et sic patet etiam sequens de humiliatione in pœna, non enim est simile de humiliatione illa, quia ibi anima perversa manens in sua perversitate, ratione illius subiicitur infe-

riori per naturam, vel quia habet reliquias perversitatis: sed in gratiæ donatione, anima perversa a perversitate mutatur, & ad Deum immediate ordinatur.

6. Ad illud quod obiicitur quod agens perfectum dat potentiam agendi simile, dicendum quod verum est si patiens convenienter posset suscipere: sed sicut ostensum est, ex parte hominis non est posibile ut talis potentia ab eo recipiatur, propter talis formæ nobilitatem, quæ non potest esse nisi a nobilissimo agente.

7. Ad illud quod obiicitur, quod dare potentiam ad bene esse non derogat Deo, dicendum quod ordo est in essentiis, quia aliquæ creaturæ sunt ita nobiles quod non decet eas nisi a nobilissimo agente produci: ut sunt illæ quæ sunt ad imaginem: quoniam ergo gratia est de nobilissimis, patet quod non potest produci ab homine, sicut nec esse animæ. Quæ ultimo obiiciuntur, soluta sunt supra per distinctionem dationis secundum naturam trimembrem.

DISTINCTIO XV. PARS I.

Utrum Spiritus sanctus a seipso detur, cujus occasione agitur per totum de missione Filii.

HIC considerandum est, cum Spiritus sanctus detur hominibus a Patre & Filio, quod est ipsum temporaliter procedere ab utroque vel mitti, utrum etiam a seipso detur. Si datur a se, & procedit, vel mittitur a se. Ad quod dicimus, quia Spiritus sanctus & Deus est, & donum sive datum: & ideo dat, & datur. Dat quidem, inquantum Deus: & datur inquantum donum sive datum. Cum autem donatio sive datio Spiritus sancti sit operatio Dei, & communis sit & indivisa operatio trium Personarum: datur itaque Spiritus sanctus non tantum a Patre
ca. 19. 3 *& Filio, sed etiam a seipso. Unde Augustinus in 15. lib. de Trinit. dicit quod seipsum dat. Sicut, inquit, corpus carnis nihil est aliud quam caro: sic donum Spiritus sancti nihil est aliud quam spiritus sanctus. Intantum ergo donum Dei est, inquantum datur eis quibus datur. Apud se autem Deus est, etsi nemini datur: quia Deus erat Patri, & Filio coæternus antequam cuiquam daretur. Nec quia illi dant & ipse datur, ideo minor est illis. Ita enim datur, sicut Dei donum, ut etiam seipsum det,*
Joan. 3. *sicut Deus. Non enim dici potest non esse suæ Potestatis, de quo dictum est: Spiritus ubi vult spirat. Ecce aperte dicit quod Spiritus sanctus seipsum dat. Si enim Spiritus sanctus seipsum dare non potest, & eum Pater dare potest, & Filius: potest utique Pater dare aliquid & Filius, quod non potest Spiritus sanctus. Item, si pater & Filius dant Spiritum sanctum, nec ipse dat: aliquid ergo Pater operatur & Filius, quod non operatur Spiritus sanctus. Dat ergo Spiritus sanctus seipsum. Si autem seipsum dat, tunc a seipso procedit & mittitur: quod utique verum est. Nam processio temporalis Spiritus sancti vel missio, ipsius est donatio, & ipsa Dei operatio. Procedit ergo Spiritus sanctus temporaliter a se, & mittitur a se: quia datur a se.*

Non

Non est mirum, si Spiritus sanctus dicatur mitti vel procedere a se, cum etiam Filius dicatur mitti a se.

Ne autem mireris quod Spiritus sanctus dicitur mitti vel procedere a se. Nam & de Filio dicit Aug. in 2. lib. de Trinit. quod non tantum a Patre missus est, sed etiam a seipso & a Spiritu sancto: quærens quo modo Filius vel Spiritus sanctus sit missus, cum uterque sit ubique tanquam Deus. Nam uterque, inquit Aug. legitur missus. De Spiritu sancto enim legitur: Quem mittet Pater in nomine meo. Et iterum: Si abiero, mittam eum ad vos. Et Filius de se dicit: Exivi a Patre, & veni in mundum. Et Apostolus dicit: Misit Deus filium suum. In propheta autem scriptum est ex persona Dei: Cælum & terram ego impleo. Itaque, si ubique Deus est, ubique ergo est Filius, ubique etiam est Spiritus sanctus. Illuc ergo missus est Filius & Spiritus sanctus, ubi erant.

Aug. 2. de Trin. c. 5. t. 3. Joan. 14. Joan. 16. Ibid. Gal. 4. Hier. 23.

Quo modo intelligenda sit missio utriusque.

Quo circa quærendum est, quo modo intelligatur missio Filii, vel Spiritus sancti. Pater enim solus, inquit Augustinus in eodem, nusquam legitur missus, sed Filius, & Spiritus sanctus. Et de Filio primo videamus quomodo missum eum Apostolus dicat: Misit Deus Filium suum factum ex muliere. Ubi satis ostendit eo ipso missum filium, quo factum ex muliere. Proinde mitti a Patre sine Spiritu sancto non potuit, quia Pater intelligitur misisse eum, cum fecit ex fœmina: quod utique non fecit sine Spiritu sancto. Ecce hic dicit Filium missum a Patre & Spiritu sancto.

C. 5. l. 2. de Tr. t. 3 Gal. 4.

Quod a Spiritu sancto Filius sit missus, auctoritatibus confirmatur.

*Et quod a Spiritu sancto Filius sit missus, ut ait Aug. in eodem, auctoritatibus confirmatur. Ipse Christus dicit per Isaiam: Nunc misit me Dominus, & Spiritus ejus. De hoc Ambrosius in lib. 3. de Spiritu sancto ita ait: Quis est, qui dicit: Me misit Dominus & Spiritus ejus: nisi qui venit a Patre, ut salvos faceret peccatores, id est Christus? ergo & Patre Filium misit, & Spiritus sanctus. Idem in eodem: Datus est a Patre, ut Isaias dicit: * Puer natus est nobis: & Filius datus est nobis: Datus est, audeo dicere, & a Spiritu, quia & a Spiritu sancto missus est: Dicit enim Filius Dei: * Spiritus Domini super me, propter quod unxit me: evangelizare pauperibus misit me, prædicare captivis remissionem, &c. * Quod cum de libro Isaiæ legeret, ait in evangelio: Hodie completa est hæc scriptura in auribus vestris, ut de se dictum esse, signaret. Bene autem dixit, super me: quia quasi filius hominis & unctus, est & missus ad prædicandum. Nam secundum divinitatem non super Christum est Spiritus, sed in Christo. Ecce his verbis ostendit Amb. Filium esse missum & datum nobis non tantum a Patre, sed etiam a Spiritu sancto.*

l. 2. c. 5. tom. 2. Isai. 48. Amb. 3. de S.S. c. 1 tom. 4. Cap. 2. * Isa. 1. * Isa. 61. * Amb. l. 3. c. 1. Luc. 4.

Quod Filius sit datus etiam a seipso.

Cap. 2. in princ. *Deinde ostendit esse datum etiam a seipso, ita dicens in eodem lib. Cum enim non definitum fuerit per prophetam a quo datus est filius, ostenditur datus gratia Trinitatis, ut etiam ipse filius se dederit. Ecce hic dicit quod filius se dedit, quia Trinitas eum dedit. Si autem filius a se datus est, a se ergo missus est, & a se processit. Et hoc utique verum est, & concedi oportet, cum ejus missio sit divina operatio.*

Quod Filius sit missus a se.

C. 5. t. 3. *Quod autem a se mittatur, Aug. astruit in lib. 2. de Trinit. dicens: Forte aliquis cogat, ut dicamus etiam a seipso missum esse Filium: quia & Mariæ conceptus, & partus, operatio Trinitatis est. Sed inquit aliquis, quo modo Pater eum misit, si ipse se misit? Cui respondeo quærens ut dicat, quo modo eum Pater sanctificavit, si & ipse se sanctificavit? Utrumque enim Dominus ait: Quem Pater, inquit, sanctificavit, & misit in hunc mundum. Et alibi: Ego pro eis sanctifico meipsum. Item quæro, quo modo Pater eum tradidit, si ipse se tradidit? Utrumque enim legitur. Credo, respondebit, si probe sapit, quia una voluntas est Patris & Filii, & inseparabilis operatio. Sic igitur intelligat, illam incarnationem, & ex virgine nativitatem, in qua Filius intelligitur missus, una eademque operatione Patris & Filij inseparabiliter esse factam, non inde separato Spiritu sancto. Ergo a Patre & Filio missus est idem Filius, quia a Patre & Verbo ejus factum est ut mitteretur, id est, incarnatus hominibus appareret. Non enim missus est mutando locum, quia in mundo erat. Quapropter Pater invisibilis, una cum Filio secum invisibili, eundem Filium visibilem faciendo, misisse eum dictus est, qui si ita visibilis fieret, ut cum Patre invisibilis esse desisteret, idest, si in substantia invisibilis Verbi in creaturam visibilem mutata, & transiens verteretur: ita missus a Patre intelligeretur Filius, ut tantum missus, non etiam mittens cum Patre inveniretur. Cum vero sic est accepta forma servi, ut maneret incommutabilis forma Dei: manifestum est, quod a Patre & Filio non apparentibus factum sit quod appareret in filio, id est, ab invisibili patre cum invisibili filio, idem ipse filius visibilis mitteretur.*

(Marginal notes: Joan. 10. Joan. 17. — L. 2. c. 5. de Trin. — Phil. 2.)

Summatim colligit quæ ex prædictis astruuntur.

Ex prædictis aperte monstratur quod Filius missus est a Patre, & Spiritu sancto, & a seipso, & quæ sit ipsa missio, sc. incarnatio, id est, quod factus est homo, per quod visibilis apparuit: quod est opus commune Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

Quæ-

Quæstio, cur dicit: A meipso non veni.

Sed ad hoc opponitur, si filius a seipso missus est, cur ergo ait: A meipso non veni? Ad hoc August. respondet in secundo libro de Trinitate, dicens, hoc dictum esse secundum formam servi: secundum quam non fecit ut mitteretur, id est, non operatus est incarnationem, sed secundum formam Dei. Joan. 8. C. 5. r. 3.

DISTINCTIO XV. PARS II.

Utrum semel tantum missus sit Filius, an sæpe.

Hic quæritur utrum semel tantum missus sit filius, an sæpe mittatur. Si enim missio filii ipsius tantum incarnatio est, cum semel tantum incarnatus sit, & semel tantum videtur missus. At si sæpe mittitur, est & alia ejus missio quam incarnatio. Sed quæ est illa? Nunquid æterna genitura missio ejus dicenda est, an etiam alia missio quærenda est? Quæstio.

Quod duobus modis dicitur Filius mitti.

Ad quod dicimus quod duobus modis dicitur filius mitti præter illam æternam genituram, quæ ineffabilis est, secundum quam etiam missus posset dici, ut videtur quibusdam: sed melius, ac verius secundum eam dicitur genitus. Præter eam ergo duobus modis dicitur mitti, scilic. vel cum visibiliter mundo apparuit carne indutus, vel cum se in animas pias sic transfert, ut ab eis percipiatur, ac cognoscatur. Hos duos missionis modos aperte August. distinguit in 4. libro de Trinitat. dicens: Non eo ipso quod de patre natus est, missus dicitur filius: sed eo quod apparuit huic mundo, Verbum caro factum. Unde dicit: A patre exivi, & veni in mundum: vel eo quod ex tempore cujusquam mente percipitur, sicut dictum est de sapientia: Emitte illam de cœlis sanctis tuis, & a sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit, & mecum laboret, id est, doceat me laborare. Et tunc unicuique mittitur, cum a quoquam cognoscitur atque percipitur, quantum cognosci, & percipi potest, pro captu vel proficientis in Deum, vel perfectæ in Deo animæ rationalis. Respons. Sap. 7. C. 20. r. 3 Joan. 16. Sap. 9.

Quod secundum alterum semel, secundum alterum sæpe sit missus: & secundum alterum ut sit homo, & secundum alterum ut sit cum homine.

Ecce distincti sunt duo modi missionis filii, & secundum alterum semel tantum missus est Dei filius: secundum alterum sæpe missus est, & mittitur quotidie. Nam secundum alterum missus est ut sit homo, quod semel tantum factum est: secundum alterum vero mittitur ut sit cum homine, quo modo quotidie mittitur ad sanctos, & missus est etiam ante incar- Explicatio resp.

nationem, & ad omnes sanctos, qui ante fuerunt, & etiam ad Angelos.
Cap. 20 *Unde Augustinus de filio, id est, de sapientia patris loquens* 4. *libro de Trinitate ait: Aliter mittitur sapi ntia, ut sit cum homine: aliter missa*
Sap. 7. *est, ut sit homo. In animas sanctas se transfert, & amicos Dei, & prophetas constituit, sicut implet etiam sanctos angelos. Sed cum venit plenitudo temporis, missa est, non ut impleret angelos, nec ut esset angelus, nec ut esset cum hominibus, vel in hominibus, ut antea in patribus erat, & in prophetis, sed ut ipsum Verbum fieret caro, id est, homo.*

Quod secundum alterum modum dicitur missus in mundum, secundum alterum non.

Præterea notandum est quod cum his duobus modis mittatur filius, secundum alterum dicitur missus in mundum: secundum alterum vero non. Eo enim modo missus dicitur in mundum, quo visibilis mundo apparuit.
Lib. 4. de Trinit. c. 20. f. 3. *Unde Augustin. in eodem libr. ait: Cum ex tempore cujusquam mente percipitur, mitti quidem dicitur, sed non in hunc mundum. Non enim sensibiliter apparet, id est, corporeis sensibus præsto est. Nam & nos secundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo sumus, & omnium justorum spiritus etiam in carne viventium, inquantum divina sapiunt, non sunt in hoc mundo. Ex prædictis liquet, quod præter ineffabilem genituram, duobus modis mittitur filius, sc. cum visibiliter apparuit, vel invisibiliter percipitur mente.*

Cur Pater non dicitur missus, cum ab aliquo cognoscitur, ut Filius.

Hic quæritur cur Pater non dicitur missus, cum ex tempore a quoquam cognoscitur, sicut Filius. Ad quod dicimus, quia in eo est principij auctoritas, quæ non habet de quo sit, a quo Filius & Spiritus sanctus. Pater enim est, ut ait Augustinus in eodem libro, principium totius divini-
Ib. in fin. *tatis, vel si melius dicitur, deitatis: quia principium est Filii, & Spiritus sancti. Nam ut ait Augustinus in eodem: Quia etiam si voluisset*
C. 21. in fin. lib. 4. *Deus Pater per subiecta creaturam visibiliter apparere, absurdissime tamen aut a Filio quem genuit, aut a Spiritu sancto qui de illo procedit, missus diceretur. Congruenter autem ille missus dicitur, qui in carne apparuit: misisse autem ille, qui in ea non apparuit.*

Error occasione dictorum.

Putaverunt quidam Filium & Spiritum Sanctum minores fuisse Patre, quia missi dicuntur.

C. 21. in fin. lib. In Aug. non est hæc dictio Auctoritatem. *Ideoque putaverunt quidam hæretici, cum Pater non sit missus, sed Filius, & Spiritus Sanctus, Patrem esse majorem, ac Filium minorem esse, & Spiritum sanctum, atque Patrem, quasi majorem, misisse utrumque quasi minorem. Quod Augustin. improbat in quarto libro de Trinit. illis contradicens: Non ideo, inquit, arbitrandum est minorem esse Filium, quod missus est a Patre: nec ideo minorem Spiritum sanctum, quod & Pater eum misit,*

misit, & Filius: sive enim propter visibilem creaturam, sive potius propter principii auctoritatem, vel comendationem, non propter inaequalitatem, vel imparilitatem, vel dissimilitudinem substantiae, in scripturis haec posita intelliguntur. Non ergo ideo dicitur Pater misisse Filium, vel Spiritum sanctum, quod ille esset major, & illi minores: sed maxime propter auctoritatem principij commendandam, & quia in visibili creatura non sicut ille apparuit. Ecce ostensum est, quae sit missio Filii, & quibus modis mittatur.

DIST. XV. PARS I.

Utrum temporali Processione Spiritus sancti procedat a seipso.

Hic considerandum est, cum Spiritus sanctus detur hominibus a Patre, & Filio.

Expositio Textus.

Divisio. SUPRA egit Magister de processione temporali ipsius Spiritus sancti secundum quod est a Patre & Filio, hic secundo ostendit quod temporaliter procedit a seipso, & hoc intendit in tota ista parte usque ibi: *Hic quaeritur, utrum semel tantum sit missus Filius*, ubi incipit agere de modo processionis seu missionis Filii, qui est visibilis & invisibilis. Et hoc quodam modo accidentaliter, cum ista missio & Filio conveniat, & Spiritui sancto. Habet autem haec pars quatuor partes. In prima ostendit quod Spiritus sanctus temporaliter a se mittitur, datur, & procedit, & hoc deducendo ad impossibile, quia aliter non essent indivisa opera Trinitatis. In secunda ostendit a minori per auctoritatem, quod Pater misit Filium una cum Spiritu sancto, ita quod Spiritus sanctus misit Filium, in quem nullo modo habet auctoritatem, ergo multo fortius mittit se, & hoc facit ibi: *Ne autem mireris, quod Spiritus sanctus dicitur mitti vel procedere a se*. In tertia vero parte ostendit hoc a simili. Si enim filius misit se, pari ratione & Spiritus sanctus se, & hoc facit ibi: *Deinde ostendit datum etiam a seipso esse*. In quarta vero & A ultima opponit contra praedicta, & hoc ibi: *Sed ad hoc opponitur: Si filius a seipso*, &c. ubi etiam solvit, & breviter epilogat praedeterminata.

Donatur itaque Spiritus sanctus non tantum a Patre & Filio, sed etiam a seipso.
Dub. I.

Videtur dicere falsum: quia supra fecit argumentum, quod non potest dari a sanctis viris, quia non potest ab ipsis procedere: sed non potest a seipso procedere: ergo pari ratione non potest dari a se.

B RESP. Dicendum, quod Magister arguebat de processione temporali, & de hac bene concedit ipse quod procedit a se, eo quod propriae potestatis est, ut spiret in eum in quem vult, sed sancti viri non habent posse in eum.

Sicut, inquit, corpus carnis nihil aliud est quam caro, sic donum Spiritus sancti nihil aliud est quam Spiritus sanctus.
Dub. II.

Videtur, si similitudo bona est, ut omne quod est donum Spiritus sancti C sit Spiritus sanctus. Sed contra: Timor est donum Spiritus sancti, & non est Spiritus sanctus.

RESP. dicendum quod donum cum dicit relationem, ac per hoc quodam modo distinctionem, potest illam importare tripliciter: aut secundum modum intelligendi, aut secundum modum essendi, aut secundum essentiam. Primo modo idem est dans & datum, sicut * idem intelligens & intellectum: & differens ratione modi dicendi, quia da- * Arist. 3. de anim. cont. 15

datur idem a se: & sic intelligit Augustinus. Alio modo secundum modum essendi, sive se habendi, qui alius est & alius in personis, & sic dicit relationem personæ ad personam. Tertio modo importat distinctionem secundum essentiam, & respectum creaturæ ad essentiam increatam, & hoc modo amor dicitur donum Spiritus sancti: sed hoc infra melius patebit.

Si Pater & Filius dant. Dub. III.

Quia ista ratio, ut supra dictum est, non valet: Pater potest generare Filium, & Filius non potest: ergo Pater potest aliquid quod Filius non potest: ergo pari ratione, cum Spiritus sanctus dicit personam ut Filius, non valet.

Si tu dicas, quod non est simile propter actum dandi, qui est operatio in creatura.

Contra: Sicut dicit Magister in litera, Spiritus sancti donatio est ejus processio: sed illud argumentum non valet: Spiritus sanctus procedit, & Patre non: ergo aliquid facit Spiritus sanctus, quod non Pater: ergo similiter nec in proposito.

Si tu dicas mihi quod non est simile de voce activa & passiva.

Contra: Inflexio nominis per casus non variat significationem: ergo similiter videtur quod nec ibi sit variatio per activum & passivum. Et si tu dicas quod non est simile, ostenditur quod sic, quia omnis activa infert passivam: ergo videtur quod si in voce activa tenetur essentialiter, quod similiter in passiva.

Resp. dicendum quod sicut prædeterminatum est, rationes Magistri bonæ sunt, quia ipse accipit *dare*, secundum quod dicit effectum in creatura, & secundum hoc commune est tribus personis necessario, & hoc in activa significatione. Dare enim Spiritum sanctum alicui, est facere quod inhabitet in eo: & ideo non est simile de potentia generandi.

Ad illud quod obiicitur, quod Magister dicit, quod donatio idem est quod processio, dicendum quod loquitur de A donatione passiva, secundum quod arctatur ad Spiritum sanctum, & argumentum suum bonum est: quia ab eodem principio est actio, & passio: ergo si donatio activa est a Patre, similiter & donatio passiva: similiter si donatio activa est a Spiritu sancto, & passiva.

Ad illud quod obiicitur, quod in activa tenetur essentialiter, ergo & in passiva: similiter ergo potest dici quod Pater procedat, dicendum quod argumentum istud non valet: quia spirare in voce activa convenit duobus, in voce passiva convenit uni soli. Sic mittere potest convenire tribus; procedere vero sive mitti duobus tantum.

B *Si autem seipsum dat, tunc & a seipso procedit. Dub. IV.*

Videtur falsum: quia procedere est produci: ergo si Spiritu sanctus procedit a se, producitur a se.

Si tu dicas quod non dicitur sine determinatione, videlicet temporaliter, contra: Temporaliter, est determinatio non diminuens: ergo sequitur de necessitate, si temporaliter procedit a se, quod procedat a se.

Resp. Dicendum quod sicut dictum est supra, processio ratione comparationis ad terminum in quo suscipitur creatura, scilicet, quæ sanctificatur, de ratione nominis, connotat temporale, C & ideo dicitur temporalis: & quoniam ille effectus temporalis est a Spiritu sancto, ideo & processio, licet non ita proprie sicut de Patre. Et non valet de productione, quia productio solum dicit comparationem ad principium a quo, & non connotat effectum. Unde sicut non valet, procedit temporaliter, ergo producitur temporaliter: sic & in proposito.

Ne autem mireris, quod Spiritus sanctus dicitur mitti, &c. Dub. V.

Videtur quod male probet missionem Spiritus sancti per missionem Filii, quia missio dicit subauctoritatem in missio, sed plus est de subauctoritate in Spiritu

ritu

ritu sancto, quam in Filio: ergo plus de ratione missionis: ergo videtur, quod potius deberet procedere econtrario.

Item missio dicit manifestationem: sed missio Filii manifestata est per missionem Spiritus sancti: ergo manifestior est missio Spiritus sancti: ergo videtur quod probet ignotum per ignotum. Juxta hoc quæritur, de quo dicitur mitti proprius, scilicet de Filio, an de Spiritu sancto.

Resp. Dicendum quod Magister probat missionem Spiritus sancti per missionem Filij, quia magis expressas habet auctoritates. Adhuc potest tamen nihilominus alio modo dici, quod etiam ratiocinando bene procedit. In missione enim personæ est duo considerare, scilicet emanationem, ratione cujus est subauctoritas in misso, & quantum ad hoc magis convenit, Spiritum sanctum mitti: & quantum ad hoc arguit Magister à minori, quod si Filius mittitur a Spiritu sancto, & a se, multo fortius & Spiritus sanctus. Est etiam considerare manifestationem, & ratione hujus convenit Filio magis: quia magis evidenter apparuit mundo, & quantum ad hoc arguit Magister a manifestiori, & ita peroptime procedit.

Ad illud quod obiicitur, quod Spiritus sanctus manifestat Filium, & ejus missionem, dicendum quod hoc non est propter defectum evidentiæ a parte missionis Filii: sed propter cæcitatem a parte videntium, quam removet Spiritus sancti gratia, & sic patet de quo prius. Uno enim modo magis competit Filio, alio modo Spiritui sancto secundum duas prædictas conditiones.

Satis ostendit, &c. Dub. VI.

Secundum hoc videtur, quod cum Spiritus sanctus non sit factus ex muliere, videtur quod non sit missus. Præterea si Filius est factus ex muliere: ergo est factus. Contra per Symbolum: Non factus.

Resp. Ista non est communis ratio missionis: sed solum missionis visibilis ipsius Filii, & ideo non valet de se.

A Ad illud quod obiicitur, quod non est factus, dicendum quod illud non est intelligendum nisi secundum humanam naturam, & ideo oportet addere determinationem, ut dicatur factus ex muliere, vel secundum humanam naturam, quia simpliciter propter errorem Arii vitandum, non recipit eam eloquium Ecclesiasticum.

ARTICULUS I.

Ad intelligentiam hujus partis quatuor quæruntur. Primo quæritur, utrum missio sit in divinis. Secundo dato quod sit, utrum missio sit ex tempore, vel æterna. Tertio quæritur cu-
B jus sit missio ut missi. Quarto cujus sit missio ut mittentis.

QUÆSTIO I.

An in divinis sit missio.

Alexand. Alens. 1. *p. q.* 71. *Memb.* 1.
S. *Thom.* 1. *p. q.* 43. *art.* 1.
Et 1. *Sent. dist.* 15. *q.* 1. *art.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 15. *q.* 1.
Rich. 1. *Sent. dist.* 15. *q.* 1.
Durandus 1. *Sent. dist.* 15. *q.* 1.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 15. *q.* 1. *art.* 1.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent. d.* 15. *q.* 1.
Marsilius Inguen. 1. *Sent. q.* 18. *art.* 1.

C Quod missio sit in divinis, ostenditur primo per scripturam veteris Testamenti: Mitte illam de cælis, & loquitur de Sapientia, quæ est Dei Filius. Fundamenta. *Sap.* 9.

Item per scripturam novi Testamenti: Cum venit plenitudo temporis misit Deus Filium suum. Et post: Quoniam estis Filii Dei, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra. *Gal.* 4.

Item hoc ostenditur per testimonium veritatis: Cum autem abiero, mittam vobis Spiritum veritatis. *Joan.* 16.

Item ratione videtur istud idem, quia mittere non est aliud, quam ex se aliquem producere in alium, sicut Sol radium mittit in aerem: sed Spiritus sanctus a Patre & Filio procedit in creaturam, ergo ab eis mittitur.

Item quandocumque datur aliquid ali-

cui ut absenti, convenienter dicitur mitti: sed tota Trinitas est absens peccatoribus quantum ad gratiam inhabitantem: ergo quandocunque datur Spiritus sanctus quantum ad gratiam inhabitantem, non incongrue dicitur mitti: si ergo dari est in divinis hoc modo, ut dictum est, ergo & missio.

Ad opp. 1. CONTRA: Ubicunque est missio, ibi est separatio. Unde Hieronymus super Ezech. Quod conjunctum est, & in uno corpore copulatum, mitti non potest, sed quod extra est. Unde non mittitur manus, sed jaculum. Sed in divinis est omnimoda indivisio, & nulla separatio: ergo, &c.

2. ITEM ubicunque est missio, est missi ad mittentem subiectio, quod patet: Dominus enim mittit servum, & non servus Dominum. Sed in divinis est omnimoda æqualitas, & nulla subiectio: ergo ibi non est missio.

3. ITEM ubicunque est missio, ibi est mutatio, quia non dicitur aliquid mitti, ubi est: sed in divinis nulla omnino cadit mutatio: ergo, &c.

4. ITEM missio passive dicta inquantum talis, est opus ministerii: sed in nobilissima natura inquantum talis, non cadit ministerium, ergo, &c.

CONCLUSIO.

Missio est in divinis proprie propter triplicem habitudinem mittentis, similiter & missionis: & propter triplicem perfectionem in misso: quæ ponitur loco triplicis imperfectionis illius in his inferioribus.

RESP. ad arg. Dicendum quod missio est in divinis, sicut ostendunt prædictæ auctoritates & rationes, & transfertur a creaturis ad Deum. Secundum autem quod missio in his inferioribus consideratur, habet respectum ad tria scilicet ad principium, & ad terminum, & ad missum. Ad principium sive ad mittentem, sub triplici habitudine comparari convenit, ut ad dantem esse, & sic mittitur radius a Sole. Ut dantem virtutem, & sic mittitur jaculum a projectore. Ut ad dantem jurisdictionem sive auctoritatem, & sic mittitur nuntius a prætore. Secundum omnem hanc comparationem est in divinis missio; quia Spiritus mittitur a Patre & Filio tanquam habens esse, & virtutem & auctoritatem in operando ab eis, & ideo missio secundum hunc respectum, est completissime in divinis. Non enim est ponere quod una persona recipiat auctoritatem, nisi a quo recipit virtutem: nec virtutem, nisi a quo recipit esse. Similiter ad terminum sub triplici habitudine comparatur. Mittitur enim aliquid alicui, ubi videlicet quietatur, ut lapis mittitur deorsum. Mittitur etiam alicui, ut a quo habeatur, sicut aliquis mittit alicui donum. Mittitur etiam alicui, ut ad aliquid, scilicet quod operetur. Secundum hanc triplicem comparationem est missio in divinis. Mittitur enim Filius vel Spiritus sanctus ut alicui ad inhabitandum: ut alicui ad possidendum ut donum: ut ad aliquid, scilicet ad effectum operandum: & ideo missio per comparationem ad terminum reperitur completissime in divinis, multo magis quam in creaturis. Si autem loquimur de missione in comparatione ad missum, sic in his inferioribus ponit triplicem conditionem imperfectionis, scilicet separationem, subiectionem & mutationem, quæ quidem non sunt in divinis, est tamen aliquid perfectionis ibi istis correspondens, & ratio hujus patet sic. In istis inferioribus separatur missus a mittente propter distantiam termini ad mittentem, ut patet cum mitto aliquem Romam: quia Roma distat a me: si ille debet esse Romæ, oportet quod separetur a me.

Explicat. distinct. — Primum membr. dist. — Applicatio. — Secund. membr. — Applicat. — Tertium membr.

1. IN divinis vero, quia Deus mittens est ubique, nulla est distantia, & ideo nulla est separatio: loco tamen hujus est missi a mittente egressio, sive emanatio, & sic patet responsio ad illud quod obiicitur de conditione separationis.

Applicatio pro responsionibus ad Arg.

2. SIMILITER in his inferioribus est in misso subiectio propter differentiam mittentis ad missum: quia enim missus recipit a mittente, vel esse, vel virtutem, vel operationem, & est separatus

ratus ab eo in substantia: quia substantia omnino eadem non participatur a pluribus, necesse est quod aliam virtutem recipiat ab eo, & aliam jurisdictionem illa inferiorem: sed in divinis non est substantialis differentia, & ideo omnia sunt æqualis nobilitatis in mittente & misso, sed tamen loco hujus est subauctoritatis origo, & sic patet secunda obiectio.

3. SIMILITER in his inferioribus est in misso mutatio propter distantiam missi a termino: cum enim non est in termino ad quem mittitur, ideo oportet quod mutet locum, & quod sit in eo mutatio: quia vero in divinis missus nulli loco abest: non oportet quod personaliter accedat, & ideo non est ibi mutatio. Sed tamen loco ejus est alicujus effectus de novo productio, & sic patet tertia obiectio. Quamvis enim in divinis non sit separatio, subiectio & mutatio, tamen loco horum est emanatio, subauctoritatis origo, & novi effectus productio.

4. AD illud quod ultimo obiicitur, quod pertinet ad ministerium, dicendum quod hoc verum est, ubi missio dicit subiectionem, sed hoc non est in divina natura, sed in creaturis, &c.

QUÆSTIO II.

An missio in divinis ex tempore tantum sit, vel etiam ab æterno.

Alexander Alensis 1. p. q. 71. Membro 2. & 4.
S. Thom. 1. p. q. 43. art. 2.
Et 1. Sent. d. 15. q. 1. a. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 15. q. 2.
Rich. 1. Sent. d. 15. q. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 15. q. 1. a. 2.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 15. q. 12.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 15. q. 2.

Ad opp. UTRUM missio in divinis sit ex tempore tantum, an etiam ab æterno. Et quod ab æterno, ostenditur auctoritate & ratione. Auctoritate sic per Gregorium: eo ipso modo mittitur Filius quo generatur, sed generatur ab æterno: ergo mittitur ab æterno: ergo missio in divinis est ab æterno. *Greg. Homil. in Evangel. tom. 2.*

2. ITEM Beda: Spiritus sancti missio est processio: sed procedit ab æterno: ergo mittitur ab æterno.

3. ITEM ratione sic: Missio sive active, sive passive dicta est Deus: sed omnis actio quæ active & passive est Deus: est ab æterno: ergo, &c.

4. ITEM omnis actio quæ habet Deum ut terminum, & ut principium, est ab æterno, ut patet cum dicitur, Deus intelligit Deum, Deus generat Deum: sed missio est hujusmodi, quia Deus mittit Deum: ergo missio est æterna. Si dicas quod missio requirit duplicem terminum, scilicet eum qui mittitur, & eum ad quem mittitur, & ille ad quem fit missio, est temporalis.

CONTRA: Deus potest esse qui mittit, Deus qui mittitur: ergo pari ratione Deus ad quem mittitur, & videtur quod istæ comparationes principii & termini maxime Deo conveniant. Deus enim est Alpha α, & Omega ω, principium & finis: ergo magis proprie dicitur Deus ad quem mittitur, quam Deus qui mittitur.

5. ITEM quidquid est Deus, est æternum: missio est Deus, ergo est æterna: sed præmissæ sunt veræ: ergo & conclusio.

CONTRA per Joannem: Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: cum autem abiero, mittam vobis eum. Cum ergo Spiritus sanctus potest mitti, & promitti: sed quod est æternum, non potest promitti: ergo, &c. *Fundam. Joan. 16.*

ITEM Augustinus: Mittitur Filius, vel Spiritus sanctus cum ex tempore cujusquam mente percipitur. *4. de Tr. c. 20. ante med. t. 3.*

ITEM omnis missio est aliquid posterius mittente: sed ubi cadit posterius necessario intervenit ratio principii, & temporis, ergo, &c. Prima propositio per se est vera, quia mittens per prius habet ipsum quod mittit, quam habet ille ad quem mittit.

ITEM omnis missio, vel est ratione mutationis, vel ratione operationis: sed in divinis non est mutatio: ergo ad hoc, quod missio sit, necesse est quod interveniat operatio: & si operatio, & effectus: & si effectus, & tempus: ergo omnis missio est ex tempore.

CON-

CONCLUSIO.

Cum terminus ad quem missionis divinæ sit creatus, Missio est de necessitate temporalis.

In q. præcedenti. Resp. ad arg. Dicendum ad prædicta quod missio in divinis nullo modo dicitur nisi ex tempore. Et ratio hujus est: quia dicit comparationem, non tantum ad principium, nec tantum ad missum: sed etiam ad terminum: sed terminus ille de necessitate creatus est: quia missio in Deo cum non dicat mutationem, dicit aliquam circa terminum operationem, & ita aliquem effectum; & quia omne quod recipit effectum, est creatum B & temporale: ideo missio de necessitate est temporalis.

1. Ad illud ergo quod dicit Greg. Eo mittitur filius, quo generatur, dicendum quod ipse loquitur præsupposita manifestatione in creaturis: pater enim manifestatur in creatura, sed non mittitur, sed filius mittitur. Et Gregorius reddit rationem, quia nulla alia causa est, nisi quod ille generatur, ille non, id est, Pater.

2. Ad illud quod obiicitur de Beda, dicendum quod Beda loquitur de processione Spiritus sancti, prout est in creatura, & ita semper est temporalis ut missio.

3. Ad illud quod obiicitur quod omne C quod active, & passive in Deo ponitur, æternum est, dicendum quod verum est, nisi habeat ulteriorem respectum ad creaturam: sed missio præter respectum, qui est mittentis ad missum, importat aliquem effectum in creatura.

4. Ad illud quod obiicitur quod missio active, & passive est Deus, dicendum quod est quædam actio, quæ solum respicit passum, ut percutio te: quædam quæ passum, & alium terminum, ut doceo te grammaticam, similiter & mitto te ad illum. Et quod obiicitur, verum est in actione, & passione, quæ nihil aliud respiciunt nisi principium, & obiectum: sed non in aliis, quæ requirunt alium terminum, & ideo habet instantiam in proposito. Similiter solA vendum est ad sequens quod verum est, si actio illa omnino terminaretur in Deum. Sed quod obiicit quod missio respicit Deum, ut terminum ad quem, dicendum quod si terminus ad quem est missio, esset solum in ratione finientis, sic verum esset: nunc autem non est sic: sed magis in ratione suscipientis.

5. Ad ultimum obiectum, dicendum quod ibi est paralogismus accidentis, sicut hic: Omne æs est naturale, statua est æs, ergo, &c. quia quod erat materiæ, attribuitur statuæ ratione artificii. Similiter hic, quod erat divinæ essentiæ attribuitur missioni ratione connotati. *Paralogismus.*

QUÆSTIO III.

An Patris sit mitti?

Alex. Alensis 1. p. q. 73. Memb. 2. a. 1.
S. Thom. 1. p. q. 43. art. 4.
Et 1. Sent. dist. 15. q. 2. art. 1.
Scot. 1. Sent. d. 14. & 15. q. unica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 15. p. 2. q. 1.
Rich. 1. Sent. dist. 15. q. 1. art. 2.
Durandus 1. Sent. dist. 16. q. 1.
Tho. Arg. 1. Sent. d. 15. q. 1. a. 4.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 18. art. 3.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 15. q. unica.

Quæritur cujus sit missio, ut missi. Et videtur quod sit totius Trinitatis. August. in 4. de Trin. Mittitur filius, cum ex tempore cujusquam mente percipitur. Sed tota Trinitas ex tempore mente percipitur: ergo tota Trinitas mittitur: ergo Pater. *Ad opp.* *Cap. 20. antemed. tom. 3.*

2. Item mitti personam, est ipsam de novo venire ad habitandum: sed tota Trinitas de novo venit ad habitandum in peccatore, cum gratia datur ei: ergo, &c. Minor patet: Ad eum veniemus, &c. *Joan. 14.*

3. Item missio connotat effectum in creatura: sed ita est quod omne connotans effectum dicitur essentialiter: ergo missio passive dicta, dicitur essentialiter: sed quod essentialiter dicitur, convenit toti Trinitati: ergo, &c.

4. Item

4. ITEM quando aliquid mittitur, mittitur cum eo omne quod inseparabiliter est conjunctum: sed pater est inseparabiliter conjunctus cum filio: ergo quando mittitur Filius mittitur & Pater.

5. ITEM mittere & mitti, aut sunt æqualis nobilitatis, aut non. Si æqualis, ergo qua ratione: dicitur mittere de patre, eadem ratione & mitti. Si est inæqualis: ergo mittens est major misso: ergo filius est inæqualis patri.

Fundam. C.5.t.3. CONTRA: August. in 2. de Trinit. Pater nusquam legitur missus: sed non debemus aliquod asserere de Deo quod non habemus ex scriptura: ergo mitti non convenit toti Trinitati.

lib. 4. c. 21. in fine. ITEM Augustinus dicit quod pater absurdissime dicitur missus: sed sermones veri non sunt absurdissimi, sed potius falsi: ergo mitti non vere dicitur de Patre.

ITEM Augustinus dicit quod mitti est cognosci esse ab alio: sed Pater non cognoscitur esse ab alio: ergo Pater non mittitur.

8. Phys. cont. 34. ITEM omne mobile reducitur ad immobile: ergo missibile ad immissibile: ergo in divinis est alia persona immissibilis: sed non nisi pater: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Missio passive, non est ipsius Patris, quia missio emanationem connotat in suo significatu.

lib. 4. de Tr. c. 20. tom. 3. RESP. ad arg. Dicendum quod missio sicut patet ex ratione August. & melius infra patebit, semper duo habet ex suo intellectu, scilicet emanationem, & manifestationem per effectum. Quia ergo importat emanationem passive missio dicta, hinc est, quod cum pater omnino careat principio, quod de ipso nullo modo potest dici missio passiva, unde non invenitur, & si inveniretur, esset tanquam falsa, & velut impropria exponenda.

Concord. S. Thom 1.p.q.43. art. 4.

1.2. AD illud ergo quod obiicitur primo, & secundo quod missio est perceptio ab intellectu, vel inhabitatio de novo, dicendum quod non dicit totam rationem missionis: sed solum a parte A termini in quem, unde debet addi cum illis emanatio ab alio, & tunc non valet.

3. AD illud quod tertio obiicitur quod connotat effectum: ergo est essentiale, dicendum quod nomen connotans effectum, aut dicit solum respectum ad effectum, & tunc est pure essentiale, ut creare: aut dicit etiam cum hoc respectum ad personam, & sic potest esse notionale, sicut creare per filium, solius est patris, sic est de hoc, quod est mitti: quia non dicit tantum comparationem missi ad suscipientem effectum: sed etiam ad principium. Significat enim ipsum esse ab alio, & in alium, & sic patet.

Controv. tamen est inter S. Thom. & Scot. in d. hac, an ita sit mittere producere sicut mitti produci, & an mitti sit formaliter originari.

4. AD illud quod obicitur quod inseparabilia simul mittuntur, dicendum B quod illud est verum de illa missione quæ est per separationem: sed de illa missione, quæ est per distinctionem, non est dicere quod sic mittantur necessario illi qui distinguuntur, sicut nec in alia missione, illa quæ separantur: & quoniam pater distinguitur a filio, & missio in divinis dicit distinctionem, ideo non oportet quod cum mittatur filius, mittatur pater.

5. AD illud quod obiicitur ultimo quod æqualis nobilitatis est mitti, ut mittere, dicendum quod mitti non removetur a patre, quia dicit ignobilitatem, sed quia dicit emanationem, & subauctoritatem quæ quamvis non sit ignobilitatis, ta- C men non convenit patri.

QUÆSTIO IV.

An Missio sit totius Trinitatis ut mittentis.

Alex. Alensis 1. p. q. 72. Memb. 1.
S. Thom. 1. Sent. dist. 15. art. 3.
Scotus 1. Sent. dist. 14. & 15. q. unica.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 15. p. 2. q. 2.
Rich. 1. Sent. dist. 15. q. 2. a. 2. & q. 1. a. 3.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 15. q. 1. art. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 15. q. 4.
Petrus de Tarantas. 1. sent. d. 15. q. 5. & 8.
Marsilius Inguen. 1. sent. q. 18. art. 2.
Gabr. Biel. 1. sent. dist. 15. q. 1.

ULTIMO quæritur cujus sit missio, ut mittentis. Et quod sit totius Tri- *Fundam.*

lib.15.de Tr. c. 19. ad fin. t. 3 Trinitatis, ostenditur sic: Missio idem A est quod temporalis donatio, sed temporaliter dare convenit toti Trinitati, quia tota Trinitas dat Spiritum sanctum, ut dicit Augustinus, &c.

lib. 2. c. 5. tom. 3. ITEM Augustinus de Trinit. Mitti a Patre Filius sine Spiritu sancto non potuit: ergo missio filii convenit Spiritui sancto: ergo eadem ratione missio sui. SI DICAS sicut dicunt quidam quod illud intelligitur de missione secundum humanam naturam, qua missus est ad prædicandum, secundum illud: Ad annuntiandum mansuetis misit me: *Isa. 61.* non autem de missione secundum divinam naturam.

CONTRA: Missio secundum divinam naturam, est missio in mentem, vel in carnem: sed August. intelligit de missione in carnem, *lib. 2. de c. 5. t. 3.* unde statim subditur, quia pater intelligitur eum misisse cum fecit ex fœmina: ergo constat quod loquitur de missione secundum divinam naturam.

ITEM Magister facit tale argumentum: Si pater potest dare, vel mittere Spiritum sanctum, & hoc non facit Spiritus sanctus, aliquid facit Pater quod non facit Spiritus sanctus: ergo divisa sunt opera Trinitatis.

Ad opp. C. 19. t. 3. 1. CONTRA: Datum dicitur relative ad dantem, sicut dicit August. in 15. de Trinit. ergo Spiritus sanctus non datur nisi ab his ad quos relative dicitur: sed non dicitur relative ad se: ergo non dat se: ergo nec mittit se.

2. ITEM sicut pater est prima persona in Trinitate, ante quam non est alia, ita Spiritus sanctus post quem non est alia. Sed Pater quia non habet personam ex qua sit, nullo modo dicitur missus: ergo cum Spiritus sanctus non habeat personam ex se emanantem, nullo modo dicitur mittere.

3. ITEM ubicumque est missio passiva, ibi est subauctoritas respectu alicujus principii in misso sicut dicitur ab Aug. & Magistro: ergo ubi est missio activa, ibi notatur auctoritas respectu personæ: sed Spiritus sanctus non habet auctoritatem respectu sui, nec alterius personæ: ergo &c.

4. ITEM ubicunque est missio, ibi vere notatur distinctio, sicut in creaturis separatio: sed persona Spiritus sancti non distinguitur a se: ergo a se non mittitur, nec Filium mittit, cum non habeat auctoritatem in ipsum: ergo non mittit.

5. ITEM omnis actus secundum quem persona reflectitur supra se, est essentialis, & essentialiter dictus: si ergo filius mittit se, vel Spiritus sanctus se, ergo mittere, vel mitti essentialiter dicitur: sed omnis talis actus dicitur de tribus: ergo pater mittit se.

CONCLUSIO.

Impropria est locutio quod Pater sive Trinitas mittat se: Propria quod per- B *sonæ procedentes mittant se: Propriissima quod producens mittat producentem.*

RESP. Ad arg. Dicendum quod in hac quæstione, sapientes opinantur contrarie sapientibus. Nam Magister dicit expresse, & nititur probare auctoritate, & ratione quod Spiritus sanctus mittat se, & det se, nec oportet secundum ipsum quod inter mittentem & missum cadat personalis distinctio, sed solum quantum ad rationem intelligendi, ut ipse sit mittens inquantum Deus, & idem ipse sit missus inquantum donum. *Opinio Magistri Doct. Alberti, Petri Tar. Richardi, & aliorum.* Aliorum magistrorum, & antiquorum fuit positio, C quod mittere & mitti de ratione sui nominis important subauctoritatem, & auctoritatem, & distinctionem, & ideo nullo modo potest dici, quod una persona mittat se, vel mittatur a se. *Alia opinio.* Unde locutiones istæ sunt impropriæ, & exponendæ, quæ hoc dicere videntur. Et positionem suam confirmant per Augustinum qui dicit quod pater nullo modo mittitur, nec legitur missus: *l. 2. de Tr. c. 5. & l. 4. c. 21. in fin. t. 3.* hoc non est ob aliud, nisi quia hoc, quod est *missus* importat subauctoritatem: ergo per oppositum mittere importat auctoritatem, & una persona non habet auctoritatem supra se. Et respondent rationibus Magistri quod non est simile de hoc, quod est *dare*, & de hoc, quod est *mittere*. Quia dare uno modo est ex liberalitate, sive amore com-

communicare, & sic est essentiale omnino, & nullam connotat distinctionem, & sic conceditur quod tota Trinitas dat seipsam, & pater similiter. Alio modo dare est alicui donum communicare, non tantum ex liberalitate, sed etiam ex auctoritate, & sic dare dicit notionem, sive tenetur notionaliter, & hoc modo non valent illæ rationes, si pater dat Spiritum Sanctum, & Spiritus sanctus non dat se: ergo aliquid facit pater quod non Spiritus sanctus, quia dicit notionem, & in hoc sensu æquipollet ei, quod est mittere: similiter donatio passiva, ei quod est procedere. Similiter ad simile quod inducit Magister de filio, dicunt quod non est simile, quia in Filio duplex est natura, scilicet divina, & humana, & quantum ad humanam potest mitti, & mittitur a tota Trinitate, quia minor est Deo, & inferior, & non tantum subauctoritatem habet, sed etiam servitutem quia est servus Dei, quamvis per unionem sit Deus. Quantum ad divinam autem mittitur a solo Patre, quia a solo Patre producitur. Quia ergo Spiritus sanctus producitur & a Patre & a Filio, & non a seipso, hinc est quod non mittitur nisi a Patre, & a filio, & propter hoc rationes Magistri non valent, quia omnes auctoritates, quæ dicunt filium mitti a Spiritu sancto, vel a se, secundum humanam naturam intelliguntur. Sed licet hæc positio rationabilior videatur, & facilior ad sustinendum, tamen quia non debemus auctoritates Sanctorum ad nostram trahere rationem, sed magis e converso, rationem nostram auctoritatibus Sanctorum subiicere, ubi non continent expressam absurditatem: & Sancti dicunt, & Magister dicit, & maxime August. qui plus super hac materia locutus est, filium mitti a Spiritu sancto, & a se, quod non possunt exponere secundum humanam naturam. Ideo alia positio tum ob reverentiam Sanctorum, tum ob reverentiam Magistri, videtur magis esse tenenda. Illud enim verbum Augustini, quod dicit quod filius est missus in carnem a Spiritu sancto, secundum humanam naturam nullo modo potest intelligi ut videatur, quia missio hæc fuit ad humanitatis, sive carnis assumptionem: ergo secundum rationem intelligendi præcedit humanam naturam, ut jam unitam: ergo si filius hoc modo dicitur missus, oportet quod attribuatur divinæ naturæ: & ita ratione divinæ naturæ missus est a Spiritu sancto, multo fortius ergo a se, ac per hoc & Spiritus sanctus a se.

Improbatio opinionis S. Thom. utramq; probat. Alexãd. & Scot. videntur ambigui.

Et propterea ad intelligentiam obiectorum in contrarium notandum est quod missio de se, duo importat: scilicet emanationem, & manifestationem & principaliter de ratione suæ significationis importat manifestationem. Et hoc patet per August. in lib. de Trin. qui dicit quod mitti est cognosci esse ab alio, & habetur in præsenti distinctione, quia tunc Filius mittitur, cum ex tempore cujusquam mente percipitur. Quia ergo principaliter importat manifestationem, & connotat in misso emanationem: ideo manifestatio significatur per hoc quod est *mittere* per modum actionis, & per hoc quod est *mitti* per modum passionis, sed emanatio utrobique uniformiter. Unde sensus est: Pater mittit Filium, idest declarat, sive manifestat Filii emanationem, sive filium emanare. In passiva vero sensus est: Filius, sive Spiritus sanctus mittitur, idest, manifestatur ab alio emanare. Et quoniam ablativus respectu passivi, & nominativus respectu activi, important rationem principii, & significatio hujus verbi *mittere*, & *mitti*, est manifestatio, & emanatio, ideo illa est propriissima, quando ablativus vel nominativus importat habitudinem principii respectu utriusque, ut cum dicitur: Pater mittit filium, & filius mittitur a patre, quia filius emanat a Patre, & manifestatur a patre. Quia vero principale significatum horum verborum est manifestatio non emanatio, quoniam nominativus, vel ablativus est principium manifestationis, quamvis non emanationis, propria est: sed minus prædicta, & in hoc sensu conceduntur istæ: Filius mittit se, & Spiritus sanctus mittit se. Quia vero tam *mittere*, quam *mitti* important emanationem circa missum, & persona patris non emanat ab aliquo, similiter nec

4. de Tr. c. 20. a med. t. 3.

nec Trinitas: ideo persona Patris nusquam legitur missa, nec ipsa Trinitas. Ex hoc patet, quod hæc est simpliciter, & omnino impropria. Pater mittit se, sive ipsa Trinitas: quia receditur a proprietate personarum, & Trinitatis. Illa vero est simpliciter, & omnino propria: Pater mittit Filium, cum a nullius proprietate recedatur.

1. Ad illud quod obiicitur in contrarium de dato quod dicitur relative, dicendum quod verum est, secundum quod *dare* dicit per quandam auctoritatem communicare, hoc modo non accipit Magister: sed inquantum *dare* idem est quod liberaliter, & voluntarie communicare.

2. Ad illud quod obiicitur quod Pater non mittitur, quia non ab alio, dicendum quod non est simile, quia tam *mittere*, quam *mitti* important emanationem in misso, ut patet exponenti: sensus enim est: Hæc persona mittit illam, idest manifestat ejus emanationem: & hæc mittitur ab illa, id est ejus emanatio manifestatur ab illa: sed hæc emanatio non semper importat respectum omnis personæ mittentis, quia ab aliquo potest esse manifestatio emanationis, a quo tamen non est ipsa emanatio, & ideo sic non ponitur productio in mittente, sicut emanatio in misso, & ideo non sequitur, quod si Pater non mittitur, quod Spiritus sanctus non mittatur.

3. Ad illud quod obiicitur: Ubi est missio passiva, ibi est subauctoritas, dicendum quod verum est non ratione qua passivum, sed ea ratione qua tam passivum, quam activum notat emanationem in misso, sicut patuit in expositione. Et quia emanatio non semper est respectu mittentis, ideo non oportet quod semper importetur auctoritas in mittente: sed ratio ista valeret bene, si ita esset, ut principale significatum ejus quod est missio, esset emanatio, sive productio.

4. Ad illud quod obiicitur quod *mittere* importat distinctionem, dicendum quod *mittere* uno modo importat differentiam substantialem, ut cum importat dominium, ut cum dicitur: Deus amittit Angelum. Alio modo distinctionem personalem, ut cum importat auctoritatem in mittente, & subauctoritatem in misso respectu mittentis, ut cum dicitur: Pater mittit Filium. Tertio modo importat distinctionem solum quantum ad modum intelligendi. Sicut cum dicitur, voluntas est instrumentum seipsum movens, quia idem est movens, & motum. Similiter cum dicitur: Spiritus sanctus mittit se, idem est mittens, & missum, ratione differens. Mittens, inquam, secundum quod Deus, sed missum secundum quod donum, sicut prædictum est.

5. Ad illud quod obiicitur ultimo de reflexione actus, dicendum quod ve-
B rum est quoad principale significatum: sed non oportet quantum ad connotatum, & ratione principalis significati est reflexio personæ mittentis supra se, ut dicatur: mittens est missus.

DIST. XV. PARS II.

De Missione Filii, & Spiritus sancti quantum ad modum, qui duplex est, Visibilis scilicet & invisibilis.

Hujus partis Textum supra videre licet.

C *Hic quæritur utrum semel tantum missus sit Filius.*

Expositio Textus.

Supra egit Magister de missione quantum ad principium, hic agit de missione quantum ad modum, qui duplex est, scilicet visibilis, & invisibilis. Et quoniam isti modi conveniunt missioni Filii, & Spiritus sancti, ideo Magister primo assignat eos circa missionem Filii. Secundo circa missionem Spiritus sancti in principio 16. distinct. *Nunc de Spiritu sancto videndum est*, &c. Prima pars habet quatuor partes. In prima, præmissa quæstione, ostendit auctoritate Augustini quod filius duobus modis missus est, Divisio.

sci-

scilicet visibiliter & invisibiliter, ibi: *Ad quod dicimus*. In secunda assignat duplicem differentiam istorum duorum modorum, unam ibi: *Ecce distincti sunt duo modi missionis Filii*. Aliam ibi: *Praeterea notandum*. In tertia vero movet dubium quoddam, quod habet ortum ex praedeterminatis, ibi: *Hic quaeritur, cum Pater non dicitur missus*. In quarta vero removet, sive docet errorem cavere, procedentem ex illius dubii solutione, ibi: *Ideoque putaverunt quidam haeretici*. Ex hoc enim quod dixerat Patrem non mitti, posset quis credere in divinis non esse aequalitatem. Ad hoc respondens Magister dicit quod hoc non est propter inaequalitatem, sed propter principii auctoritatem, sive connotationem.

Hic quaeritur utrum semel tantum missus sit Filius, an, &c.
Dub. I.

In parte ista sunt dubitationes circa litteram, & primo dubitatur de situ cap. 1. hujus partis. Videtur enim quod Magister non debeat hic ponere Tractatum de missione Filii, quia missio Filii est incarnatio: sed de ejus incarnatione agitur in Tertio: ergo ibi deberet agere de missione, non hic.

Resp. Quod Magister incidenter introducit hunc Tractatum de missione Filii propter explicationem missionis Spiritus sancti. Posset tamen dici quod Magister hic agit de missione Filii in mentem principaliter, sed de missione Filii in carnem per accidens ut distinguat a missione Filii in mentem. De illa autem missione quae est in carnem, specialiter & principaliter agit in Tertio, & ideo aliter ibi, quam hic.

Non eo ipso quod de Patre natus est, missus dicitur Filius.
Dub. II.

Hom. 26. in Evangel. t. 2. Videtur dicere falsum, & contra Gregorium qui dicit: Eo modo mittitur Filius, quo generatur.

Resp. Dicendum quod Augustinus loquitur cum praecisione, ut intelligatur non eo ipso tantum: Gregorius autem cum praesuppositione manifestationis. Vel aliter: August. loquitur de generatione aeterna, Gregorius de temporali: unde nulla est omnino contradictio.

Missus est etiam ante incarnationem & ad omnes Sanctos.
Dub. III.

Quaeritur utrum post incarnationem plenius sit datus Filius, & Spiritus sanctus. Et quod sic videtur, quia status legis fuit status imperfectionis, status Evangelii, status perfectionis. Lex enim neminem ducit ad perfectionem: Heb. 7. sed Evangelium dicit: Estote perfecti: Matt. 5. ergo, &c.

Item de Spiritus sancto videtur hoc specialiter, quia scribitur per Joannem: Joan. 7. Spiritus nondum erat datus, quia Jesus nondum erat glorificatus: hoc non dicitur quod nullo modo ante fuerit datus, sed quia non ita abundanter: ergo, &c.

Item major cognitio & dilectio est tempore legis gratiae, quam tempore legis scriptae: ergo, &c.

Resp. Dicendum quod plenius dari, potest dupliciter intelligi: aut intensive, aut extensive. Si extensive, sic pluribus datus est Spiritus sanctus tempore legis gratiae, quia in omnem terram exivit sonus eorum, &c. non tantum ad unam gentem. Si intensive, hoc est dupliciter, aut quantum ad generalem statum, aut quantum ad speciales personas. Quantum ad generalem statum in novo Testamento. Quantum ad speciales personas in veteri Testamento, & sic se habent, ut excedentia, & excessa, quia in veteri Testamento fuerunt aliqui viri Evangelici, & sic procedunt rationes ad utramque partem. In veteri Testamento fuerunt aliqui abundantes in sapientia, ut Salomon. Aliqui in patientia, ut Job. Aliqui in mansuetudine, ut Moyses. Aliqui in fide, ut Abraham. Aliqui in devotione, ut David. Aliqui in miraculorum opere, ut Helias.

Et etiam ad Angelos. Dub. IV.

Videtur falsum, quia Angelus dicitur nuntius, seu missus: sed ad missum non est missio: ergo &c.

Si tu dicas quod alio modo mittitur.

Contra: qui semper est præsens non indiget missione: sed Angelus semper contemplatur Deum ut præsentem: ergo, &c.

Resp. Dicendum quod missio sapientiæ sive Filii est ad creaturam illustrandam, sicut missio Spiritus sancti ad creaturam sanctificandam. Et quoniam Angeli nec ex se fuerunt sapientes, nec ex se fuerunt sancti, ideo oportuit quod a principio mitteretur eis sapientia quæ est Filius, & Spiritus sanctus: Unde Augustinus loquitur pro statu glorificationis, proprie autem non dicitur mitti nunc, nisi dicatur large mitti ad manifestationem alicujus occulti.

Lib. 4. de Trin. cap. 20. t. 3.

Nam & nos secundum quod mente aliquid æterne capimus, non in hoc mundo sumus. Dub. V.

Videtur falsum dicere. Quia aut dicit secundum animam, aut secundum carnem. Non secundum carnem hoc constat: ergo secundum animam: ergo videtur quod anima quando Deum cognoscit sit in cœlo, sive extra mundum.

C

Item hoc videtur ratione, quia capere æternum, est magis capi: ergo si quod capitur a capiente locatur: ergo anima locatur in æternitate; ergo extra tempus. Præterea, quod cognoscit & amat, aut trahitur a cognoscente & amante, aut econverso: sed dum Deum amamus & cognoscimus, non trahimus Deum ad nos, sed nos ad Deum, sicut dicitur a Dionysio.

4. de div. nom.

Resp. Dicendum quod locus habet naturam continentis & quietantis. Esse ergo in hoc mundo est dupliciter. Aut quantum ad veritatem, & continentiam, aut quantum ad quietem: Augustinus autem loquitur non proprio modo, quod anima & corpus vere egrediatur hunc mundum, dum mente capit Deum: sed intelligit quantum ad quietem: quia affectus animæ non requiescit in temporalibus, quibus superfertur: sed in æternis: & quantum ad hoc intelligitur Dionysius, & intelligitur secunda ratio, quod amatum trahit, non localiter mutando, sed sibi conformando: quia amans transformatur in amatum, & cognoscens conformatur cognito.

A

Pater enim est, &c. principium totius Divinitatis, vel si melius dicitur, Deitatis. Dub. VI.

B

Videtur male dicere, quia aut hoc est per generationem, aut per spirationem. Sed si hoc: ergo pater generat, vel spirat deitatem, quod est contra Magistrum supra: ubi dicit quod essentia nec generat, nec generatur. Præterea quæritur quare dicit: vel si melius dicitur, deitatis. *Dist. 5.*

Resp. Dicendum quod Augustinus non simpliciter dicit, quod sit principium divinitatis, sed cum hac determinatione totius. Et quoniam in simplicissimo non cadit aliqua totalitas, nisi extenso nomine totalitatis ad personarum pluralitatem, ideo deitas sive divinitas stat ut in personis: tamen quia non potest trahi ad personas, cum sit nomen abstractum, prædictus sermo exponendus est sicut supra exponit Magister locutiones consimiles. Quod quæritur, quare dicitur deitatis melius, dicendum quod divinum potest dici de creaturis, secundum quod dicitur homo divinus: sed Deus solius Dei est proprium: ideo deitas magis proprie dicit formam Dei quam divinitas, ideo melius dicitur deitatis quam divinitatis. *Ibid.*

Divinum potest dici de creaturis.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam eorum quæ dicuntur in parte ista, tria quæruntur de missione Filii invisibilis, quia de visibili agetur in Tertio. Et quia missio invisibilis Filii, similis est missioni invisibili Spiritus sancti: ideo

eo simul quæritur de utraque. Primo A quæritur utrum hæc missio sit secundum dona gratiæ gratum facientis, vel gratiæ gratis datæ. Secundo quæritur utrum secundum eadem dona gratiæ, dicatur mitti Filius, & Spiritus sanctus. Tertio utrum utraque missio sit secundum eadem dona gratiæ augmentata.

QUÆSTIO I.

An Missio Spiritus sancti sit secundum dona gratiæ gratis datæ, vel gratum facientis.

Alexander Alensis 1. *p. q.* 73. *Memb.* 4. *a.* 2. *S. Thom.* 1. *p. q.* 43. *art.* 3. *Et* 1. *Sent. d.* 14. *q.* 2. *a.* 1.

Ad opp. QUod hæc missio sit secundum dona gratiæ gratis datæ, ostenditur sic: Rabanus dicit de Spiritus sancto quod ter datus est Spiritus sanctus. Et primo dicit ipsum esse datum ad miraculorum operationem, constat autem quod miraculorum operatio est gratia gratis data: ergo, &c.

2. ITEM Spiritus sanctus datur cum datur donum prophetiæ. Unde: Factus est Spiritus Domini super Saul, & prophetabat (1. Reg. 11): sed donum prophetiæ datur frequenter his qui non habent gratiam gratum facientem, sicut patet de Saul per textum: ergo, &c.

3. ITEM quod filius mittatur secundum dona gratiæ gratis datæ, videtur. Tunc enim filius dicitur mitti, quando fit revelatio occultorum: sed revelatio occultorum potest fieri sine dono gratiæ gratum facientis: ergo, &c.

4. ITEM August. dicit (4. de Tr. c. 20. ante med. t. 3.), & habetur in præsenti distinctione quod tunc sapientia mittitur, cum a cujusquam mente percipitur, sive cum alicui innotescit: si ergo percipitur & innotescit per dona gratiæ, gratis datæ, ut per fidem informem: ergo videtur in illis dari: ergo, &c.

Fundam. CONTRA: per Augustinum dicitur (Lib. 15. de Trin. c. 17. in fin. tom. 3) quod tunc datur Spiritus sanctus alicui, cum sic datur ut eum faciat Dei & proximi dilectorem, hoc est dicere, quando datur hominibus charitas: sed charitas non est nisi gratiæ gratum facientis: ergo, &c.

ITEM hoc ipsum videtur de filio, quia dicitur in lib. Sapientiæ (Sap. 7.): In animas sanctas se transfert, & amicos Dei constituit: sed amici Dei non dicuntur sine gratia gratum faciente: ergo, &c.

ITEM ratione ostenditur: Tunc datur vel mittitur Spiritus sanctus quando habitat in homine: sed non dicitur habitare in homine sine gratia gratum faciente: ergo, &c.

ITEM cum mittitur Filius, vel Spiritus sanctus ad aliquem, non mittitur ut sit ibi, ubi prius non erat: sed ut sit in eo aliter, quam prius, sed novus B modus essendi, addens supra esse per naturam non est nisi per gratiam gratum facientem: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus si datur simpliciter, videlicet quo ad usum, & quo ad fructum, sic datur secundum dona gratiæ gratum facientis: si vero datur quo ad hoc, tunc datur secundum dona gratiæ gratis datæ.

Responsio aliorum. RESP. ad arg. Ad hoc distinguunt aliqui, quod Spiritum sanctum dari vel mitti invisibiliter potest esse vel inquantum Spiritus, vel inquantum sanctus C Inquantum Spiritus datur per donum gratiæ gratis datæ. Inquantum sanctificans datur per dona gratiæ gratum facientis. Similiter sapientia, vel filius potest mitti, vel prout faciens sapere, & sic per dona gratiæ gratis datæ; vel prout sapientia dicta est a sapore, & sic per dona gratiæ gratum facientis. Sed istud non videtur solvere, quia dantem oppositum istius solutionis est possibile adhuc solvere, & quærere de Spiritu, & verbo, quo modo dicatur dari & non inhabitare. Propter hoc aliter dicendum (Propria responsio.) tam de Filio, quam de Spiritu sancto quod dari vel mitti est dupliciter; vel simpliciter, vel ad hoc. Tunc datur simpliciter, quando simpliciter habetur, videlicet, non tantum ad usum, sed ad fructum, hoc autem est solum per dona gra-

gratiæ gratum facientis, & ideo in il- A la solum datur simpliciter vel Filius, vel Spiritus sanctus. Alio modo dicitur dari ad hoc quando non ad fructum, sed ad auxilium sive ad aliquem usum aliqua dona donantur, & hoc fit cum dantur aliqua dona gratiæ gratis datæ in quibus manifestatur Filius vel Spiritus sanctus, & sic procedunt rationes ad primam partem.

1. Sic intelligendum est verbum Rabani: Ipse enim communiter loquitur de missione. Unde dicit: Spiritus sanctus ter datur. Augustinus autem loquitur de datione vel missione quæ est ad habitandum, vel simpliciter habendum.

2. Ad illud quod obiicitur de Pro- B phetia, dicendum quod uno modo datur in ea Spiritus sanctus simpliciter, prout ipsa dicit cognitionem secundum idoneitatem suscipientis, & secundum pietatem exequentis. Alio modo prout est revelatio, & sic non datur in ea Spiritus simpliciter, sive non mittitur nisi ad hoc. Unde non dicitur
1.Reg.11 in libro Regum, quod Spiritus sanctus sit missus ad Saul, vel factus in Saul, sed super Saul.

3. Ad illud quod obiicitur quod mittitur filius cum fit revelatio occultorum, dicendum quod hoc non est in quacumque revelatione, nam aliqua fit revelatio, non per missionem filii, sed per missionem Angeli: multa enim C revelantur ab Angelis, sed intelligitur de illa revelatione in qua est animæ illustratio per gratiam: & si per gratis datam, non simpliciter mittitur: sed si per gratum facientem, tunc simpliciter mittitur & habetur.

4. Ad illud quod ultimo obiicitur quod tunc mittitur quando percipitur, dicendum quod non sufficit cognoscere filium quod sit ab alio, immo oportet quod cognoscat quod sit in ipso ut in suo habitaculo. Hoc autem dico non cognitione necessitatis, sed conjecturæ: nec de cognitione actuali, sed de habituali.

QUÆSTIO II.

An Filius, & Spiritus sanctus secundum eadem dona gratiæ mitti dicantur.

Alex. Alensis 1.p.q.73. Membro 2. art. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 15. 2.p. q. 2.
Richard. 1. Sent. dist. 15. art. 4. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 15. q. 6.

Utrum secundum eadem dona gratiæ dicantur mitti Filius, & Spiritus sanctus: Et quod non, videtur hoc modo: Missio Spiritus sancti est ejus donatio, & similiter Filii: sed alia est missio Filii, & Spiritus sancti: ergo alia donatio: ergo secundum aliud donum. Ad opp.

2. Item hoc ipsum videtur per simile, quia sicut se habet missio visibilis Filii ad missionem visibilem Spiritus sancti, ita etiam & invisibilis: sed missio visibilis Filii & Spiritus sancti est secundum alium & alium effectum, & signum in creatura: ergo invisibilis secundum aliud & aliud donum.

3. Item missio est ad cognoscendam emanationem & discernendam: si ergo filius discernitur ab effectu in quo mittitur, & Spiritus sanctus, & hujusmodi sunt dona gratiæ: ergo quantum ad aliud donum mittitur Filius, quantum ad aliud Spiritus sanctus.

4. Item non est idem appropriatum Filio & Spiritui sancto, sed aliud in creatura: ergo cum Filius dicatur mitti in effectu sibi appropriato, in alio effectu vel dono mittitur Filius quam Spiritus sanctus.

Contra: Omnis donorum distributio tam gratiæ gratis datæ, quam gratiæ gratum facientis attribuitur Spiritui sancto, maxime dona gratiæ gratum facientis, sicut patet: Ergo cum Spiritus sanctus mittatur in donis sibi appropriatis, in omnibus donis mittitur: ergo in eisdem in quibus Filius. Fundam. 1.Cor.12.

Item Filius mittitur, cum sapientia datur, & similiter Spiritus sanctus: quia præcipuum donum Spiritus sancti est sapientia: ergo, &c.

Item quandocumque datur cognitio, di-

dicitur mitti Filius: sed in hoc dono datur vel mittitur Spiritus sanctus: Cum
Joan. 16. venerit ille docebit vos omnem veritatem: ergo, &c.

ITEM quandocumque charitas datur, mittitur Spiritus sanctus: sed in hoc mo-
Sap. 7. do datur Filius: In animas sanctas se transfert, & amicos Dei constituit, &
C.20.t.3. August. in lib. 4. de Trinit. exponit illud de missione Filii: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Missio Filii, & Spiritus sancti quoad radicem gratiæ eadem est: quo ad habitus aliqua est indistinctio: quo ad actus est alia, & alia, semper tamen sunt indivisa.

Fundamentum rationis. RESP. ad arg. Dicendum quod in missione invisibili est donorum collatio: in quibus est manifestatio & inhabitatio. Et secundum hoc intelligendum est, quod est loqui de donis Dei quantum ad radicem, vel quantum ad habitum, vel quantum ad actum consequentem. Loquendo, autem quantum ad radicem, sic quia una est gratia gratum faciens, per quam inhabitat Filius & Spiritus sanctus, quæ est radix donorum gratuitorum, sic dantur vel mittuntur eodem dono. Loquendo autem quantum, ad habitum, sic distinguendum, quia quidam habitus sunt pure affectivi, quidam pure cognitivi, quidam medii. In habitibus pure affectivis datur sive mittitur Spiritus sanctus, quia ei appropriatur. In habitibus pure cognitivis nec Filius nec Spiritus sanctus proprie, sicut dictum est, mittitur. In habitibus autem partim cognitivis, partim affectivis secundum quod diversa in se continent, & Filius mittitur & Spiritus sanctus. Nam cognitivi ducunt in manifestationem Verbi, affectivi in manifestatio-
Consentit S.Th.1.p. q.43.a.3. nem amoris. Si autem loquamur quantum ad actus consequentes qui sunt illuminatio intellectus & affectus inflammatio, sic vocando donum, in aliis & aliis donis mittuntur: sed quoniam ista conjuncta sunt, ideo missio Filii & Spiritus sancti invisibiles, sunt indivisæ, & secundum hoc procedunt rationes ad oppositas partes. Tamen illud quod addu-

A cit pro simili in missione sensibili, nequaquam est simile, quia non est tanta unio & connexio in signis exterioribus, quanta est in habitibus interioribus.

QUÆSTIO III.

An Filius, & Spiritus sanctus ad eadem dona gratiæ augmentanda mittantur.

Alexander Alensis 1. p. q. 73. Memb. 4. art. 3.

UTrum missio Filii & Spiritus sancti sit secundum eadem dona gratiæ augmentata. Et quod sic, vide- *Fundam.*
B tur exemplo, auctoritate, & ratione. Exemplo sic: Constat in die Pentecostes Apostolis esse Spiritum sanctum missum non tantum visibiliter, sed etiam invisibiliter, quia missio visibilis, sine invisibili non confert: sed ipsi prius habebant gratiam: ergo, &c.

ITEM hoc videtur auctoritate Rabani. In baptismo datur Spiritus sanctus ad habitationem Deo consecrandam: sed in confirmatione cum omni plenitudine sanctitatis venit in hominem: ergo datur in confirmatione post baptismum: ergo, &c.

ITEM augmentum gratiæ est per gratiæ additionem: sed ubi est gratiæ additio, ibi gratiæ donatio: sed Spiritus
C sanctus mittitur vel datur, cum datur ejus gratia, ut dicit Beda: ergo in *Beda lib.*
augmento gratiæ datur, vel mittitur *Homil.*
Spiritus sanctus.

ITEM non minus donum est charitatem conservare quam inchoare: ergo si mittitur Filius, vel Spiritus sanctus, cum gratia inchoatur, multo fortius cum conservatur: sed conservatur per augmentum: ergo mittitur in augmento.

1. CONTRA: Spiritus sanctus non *Ad opp.*
mittitur in hominem ut de novo sit in eo: sed ut aliter sit in ipso: sed in eo in quo augetur gratia, non est aliter ut prius: ergo ad illud non mittitur.

2. ITEM si mittitur in augmento gratiæ: aut ergo quia de novo mittitur: aut quia abundantius mittitur: non quia

de novo: ergo quia abundantius. Sed contra: Mitti est procedere: ergo abundantius mitti, est abundantius procedere: sed semper æqualiter procedit: ergo, &c.

3. ITEM si mittitur in gratiæ augmento: cum ergo gratia in nobis quotidie augeatur etiam homine nesciente, videtur quod Spiritus sanctus, vel Filius mittatur, homine nesciente, & quod quotidie mittatur homini, quod non est dicendum.

4. ITEM convenit gratiam charitatis in aliquo per negligentiam remitti: ergo si Spiritus sanctus mittitur in augmento, & recedit in remissione: ergo quando aliquis peccat venialiter, perdit Spiritum sanctum, quod falsum est.

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus mitti dicitur non in profectu gratiæ prius habitæ solum, sed in collatione novi doni, & novi usus.

Responsio aliorum.

RESP. Ad arg. Ad hoc dicunt aliqui quod gratiam augeri est dupliciter, scilicet perceptibiliter, & imperceptibiliter. Si perceptibiliter, tunc dicunt in tali augmento dari vel mitti Filium & Spiritum sanctum. Si autem imperceptibiliter, tunc dicunt ipsum non mitti. Et ratio hujus est, quia tunc dicitur dari vel mitti cum mente percipitur: Sed aliter potest dici

A quod augmentum gratiæ est dupliciter: aut secundum profectum in gratia prius habita: aut ejus usu, aut per collationem novi usus, vel etiam doni gratuiti. Si solum per profectum, sicut ostendunt ultimæ rationes, non dicitur mitti Spiritus sanctus. Si autem per collationem novi doni sicut fuit Apostolis in die Pentecostes, vel novi usus, sicut est in confirmatione, tunc potest dici mitti, vel dari Spiritus sanctus, quia aliquo modo est ibi de novo quantum ad illud donum vel usum doni, & quia abundantius est. Respon. propria pro expl. termini.

B

1. AD illud quod obiicitur quod non est ibi alio modo essendi, dicendum quod etsi hoc non sit alio modo essendi, est tamen perfectiori modo inhabitandi, & alio modo utendi, & ideo novo modo.

2. AD illud quod obiicitur, si abundantius mittitur, abundantius procedit, dicendum quod mitti abundantius, vel procedere est dupliciter, vel ab hoc, vel in hoc: primo modo uniformiter est mitti: secundo modo non.

C

3. AD illud quod obiicitur quod quotidie augetur, dicendum quod quotidie augetur, quantum ad fervorem: sed non quantum ad novorum donorum, vel usuum collationem.

4. AD illud quod obiicitur quod gratia remissa debet recedere, dicendum quod sicut infra patebit, gratia augetur quantum ad substantiam: sed non remittitur nisi solum quantum ad fervorem, Spiritum autem sanctum mitti non dicitur in augmento fervoris, sed solum substantiæ charitatis.

DISTINCTIO XVI.

Nunc de Missione Spiritus sancti, quæ duplex est: Visibilis & invisibilis: Et primum de visibili, cujus occasione tractatur, quod Filius ratione Missionis minor est Patre, & Spiritu sancto, & etiam seipso.

NUNC de Spiritu sancto videndum est, præter illam ineffabilem & æternam processionem, qua procedit a Patre & Filio, & non a seipso, quæ sit ejus temporalis processio, quæ dicitur missio sive datio. Ad quod dicimus, quia sicut Filius duobus modis dicitur mitti: uno, quo visibiliter apparuit: altero, quo invisibiliter a castis mentibus percipitur: ita & Spiritus sanctus a Patre & Filio, ac a seipso duobus modis procedere sive mitti, sive dari dicitur: uno, visibiliter: altero, invisibiliter. Datus est enim visibilis creaturæ demonstratione, sicut in die Pentecostes, aliisque vicibus, & datur quotidie invisibiliter, illabendo mentibus fidelium.

De visibili Missione Spiritus sancti.

Et primo agamus de illo missionis modo, qui fit visibeli specie. De hoc August. in 2. lib. de Trin. ait: In promptu est intelligere de Spiritu sancto, cur missus & ipse dicatur. Facta est enim quædam creaturæ species ex tempore, in qua visibiliter ostenderetur Spiritus sanctus: sive cum in ipsum Dominum corporali specie columbæ descendit, sive cum in die Pentecostes factus est subito de cælo sonus, quasi ferretur flatus vehemens, & visæ sunt illis linguæ divisæ sicut ignis, qui & insedit super unumquemque eorum. Hæc operatio visibiliter expressa & oculis oblata mortalibus, missio Spiritus sancti dicta est: non ut appareret eis ipsa substantia, qua & ipse invisibilis & incommutabilis est, sicut Pater & Filius: sed ut exterioribus visis corda hominum commota a temporali manifestatione venientis, ad occultam æternitatem semper præsentis converterentur. Ecce his verbis aperit Augustin. illum modum missionis, qui visibiliter exhibetur, cum tamen ipse Spiritus in sui natura non videatur, qui nec in illis creaturis magis erat, quam in aliis, sed ad aliud. In illis enim erat, ut per eas ad homines veniens ostenderetur esse in illis, ad quos illæ creaturæ veniebant. Non enim Spiritus sanctus temporali motu tunc venit, vel in homines descendit, sed per temporalem motum creaturæ significata est spiritualis & invisibilis Spiritus sancti infusio. Et ut apertius dicam, per illum modum missionis Spiritus sancti corporaliter exhibitum, monstrata est spiritualis & interior missio sancti Spiritus, sive donatio, de qua agendum est. Ca. 5. t. 3

Cum

Cum Filius sit minor Patre secundum formam creatam, in qua apparuit, cur non & Spiritus sanctus similiter.

Sed prius quærendum est, cum Filius dicatur minor Patre secundum missionem qua in forma creata apparuit, cur & Spiritus sanctus non dicatur similiter minor Patre, cum in forma creata apparuit. Nam de Filio quod minor sit Patre secundum formam qua missus apparuit, aperte ostendit August.
C.19 t.3. *in 4. lib. de Trin. dicens: Misit Deus Filium suum, factum ex muliere, fa-*
Gal. 4. *ctum sub lege: usque adeo parvum, ut factum: eo itaque missum, quo factum. Fateamur ergo factum, minorem: & intantum minorem, inquantum factum: & intantum factum, inquantum missum. Ecce habes, quia Filius inquantum est missus, idest, factus, minor est Patre. Cur ergo Spiritus sanctus non dicitur Patre minor, cum & ipse creaturam assumpserit, in qua apparuit? Quia aliter Spiritus assumpsit creaturam in qua apparuit, aliter Filius: Nam Filius accepit per unionem personæ, Spiritus vero non. Filius enim accepit hominem, ita ut fieret homo. Spiritus vero sanctus non ita ac-*
C. 6. t.3. *cepit columbam, ut fieret columba. De hoc Aug. in 2. lib. de Trin. ait: Ideo nusquam scriptum est quod Deus Pater major sit Spiritu sancto, vel Spiritus sanctus minor Patre: quia non sic est assumpta creatura, in qua appareret Spiritus sanctus, sicut assumptus est Filius hominis: in qua forma ipsius Verbi Dei persona præsentaretur, non ut haberet Verbum Dei, sicut alii Sancti sapientes, sed quod ipsum Verbum erat. Aliud est enim Verbum in carne, aliud Verbum caro, idest, aliud est Verbum in homine, aliud Verbum*
Joan. 1. *homo. Caro enim pro homine posita est in eo quod ait: Verbum caro factum est. Non ergo sic assumpta est creatura, in qua apparuit Spiritus sanctus sicut assumpta est caro illa, & humana forma ex Virgine Maria. Non enim columbam, vel illum flatum, vel illum ignem beatificavit, sibique in unitatem personæ conjunxit in æternum. Ex prædictis aperte ostensum est, secundum quid Filius dicatur minor Patre: & quare Filius dicatur minor Patre, & non Spiritus sanctus.*

Quod Filius secundum quod homo factus est, non modo Patre, sed Spiritu sancto, & etiam seipso minor est.

Notandum autem quod Filius secundum quod homo factus est, non tantum Patre, sed Spiritus sancto, & etiam seipso minor dicitur. Et quod
C.7.8.& *etiam seipso minor dicatur secundum formam servi: August. ostendit in 1.*
11. t.3. *lib. de Trinit. dicens: Erraverunt homines, ea quæ de Christo secundum hominem dicta sunt, ad ejus substantiam quæ sempiterna est transferentes:*
Joan. 14. *sicut illud quod ipse Dominus ait: Pater major me est: quod propter formam servi Veritas dicit: secundum quem modum etiam seipso minor est Filius. Quo modo enim non etiam seipso minor factus est, qui seipsum exi-*
Phil. 2. *nanivit, formam servi accipiens? Non enim sic accepit formam servi, ut amitteret formam Dei, in qua erat æqualis patri. In forma ergo Dei unigenitus Patris æqualis est patri: In forma servi etiam seipso minor est.*

Non

Non ergo immerito scriptura dicit utrumque, scilicet & æqualem Patri Filium, & Patrem majorem Filio: Illud enim propter Dei formam; hoc autem propter formam servi intelligitur. De hoc eodem in 2. lib. de Trin. Aug. ait: Dei Filius est æqualis Patri secundum Dei formam, in qua est: & minor Patre secundum formam servi, quam accepit: in qua non modo Patre, sed etiam Spiritu sancto: nec hoc tantum, sed etiam seipso minor inventus est. Propter quod, ut idem in libro Epist. ad Maximum ait, non tantum Patre, sed etiam seipso, & Spiritu sancto minor factus est, & etiam minoratus paulominus ab Angelis. Est ergo Dei Filius, ut ipse ait in 1. lib. de Trin. Deo patri in natura æqualis, habitu minor in forma servi quam accepit. His auctoritatibus ostenditur aperte Filius secundum formam servi minor Patre, & seipso, & Spiritu sancto. Cap. 1. & de verb. Domini serm. 55. tom. 9. Epist. 66 ad fin. tom. 2. C. 7. t. 3.

Hilarius aliter dicit, scilicet quod Pater sit major, nec Filius tamen minor.

Hilarius autem dicere videtur quod Pater major sit Filio, nec tamen Filius minor Patre. Pater enim dicitur major propter auctoritatem, quia in eo est auctoritas generationis: secundum quam dicit: Pater major me est. Et Apostolus: Donavit ei nomen quod est super omne nomen. Cum ergo ait: Pater major me est, hoc est, ac si diceret, donavit mihi nomen. Si ergo, inquit Hilarius in 9. lib. de Trin. Donantis auctoritate Pater major est, nunquid per doni confessionem Filius minor est? Major itaque donans est: sed minor jam non est cui unum esse donatur: ait enim; Ego & Pater unum sumus. Si non hoc donatur Jesu, ut confitendus sit in gloria Dei Patris, minor Patre est: si autem in ea gloria ei donatur esse qua Pater est, habes & in donantis auctoritate, quia major est: & in donantis confessione, quia unum sunt. Major itaque Pater & Filio est, & plane major: cui tantum donat esse, quantus est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem Sacramento nativitatis impartit, quem ex se in forma sua generat. Audisti lector quid super hoc dicat Hilarius: cujus verba ubicumque occurrerint diligenter nota, pieque intellige. Joan. 14. Phil. 2. Post. r. ed. libri. Joan. 10

DISTINCTIO XVI.

De temporali Processione, vel Missione Spiritus sancti quantum ad modum secundum quem.

Nunc de Spiritu sancto videndum est præter illam ineffabilem, &c.

Expositio Textus.

Divisio. SUPRA egit Magister de temporali processione Spiritus sancti qua procedit vel mittitur a seipso, hic agit de eadem quantum ad modum. Et quoniam missio Spiritus sancti duobus modis est, scilicet visibilis & invisibilis sicut missio Filii: ideo hæc pars habet duas partes. In prima agit Magister de missione Spiritus sancti visibili. In secunda agit de invisibili, & hoc infra: *Jam nunc accedamus ad assignandam missionem Spiritus sancti*. Prima iterum pars habet duas. In prima Magister explicat missionem Spiritus sancti visibilem. In secunda ad majorem explanationem movet & determinat dubitationem quandam, ibi: *Sed prius* Dist. 17.

prius quærendum est, cum Filius dicatur minor Patre, &c. Prima pars habet duas. In prima Magister assignat duplicem modum missionis Spiritus sancti secundum duplicem modum missionis Filii. Secundo vero prosequitur de altera, scilicet missione visibili, ibi: *Et primo agamus de illo modo missionis qui fit visibiliter, &c.* ubi dicit quod missio est visibilis apparitio facta in exteriori signo, per quod monstratur missio interior. Similiter secunda pars in qua Magister movet dubitationem quæ habet ortum ex comparatione missionis Filii & Spiritus sancti (cum enim Spiritus sanctus mittatur visibiliter sicut & Filius, quæstio est quare non dicitur minor Patre ut Filius) habet tres partes. In prima opponit & determinat quod Spiritus sanctus non debet dici ex missione minor sicut Filius, quia Spiritus sanctus non est unitus. Secundo occasione hujus adjungit quoddam verbum huic annexum, scilicet quod Filius ratione missionis dicitur minor seipso, ibi: *Notandum autem quod Filius secundum quod homo factus est.* Tertio docet sane intelligere quoddam verbum dubium quod est præsenti considerationi conjunctum, *Lib. 9. de Trin.* quod dicit Hilarius, scilicet quod Pater secundum divinitatem est major Filio, Filius secundum divinitatem non est minor, ibi: *Hilarius autem dicere videtur, quod pater sit, &c.*

Nam de Filio, &c. Dub. I.

Contra hoc, quod filius inquantum missus factus minor sit, sic obiicitur. Omnis actus secundum quem aliquem contingit fieri minorem, est indignitatis. Si ergo Filius ratione missionis est minoratus: ergo missio pertinet ad Dei indignitatem. Item quandocumque aliquis de æquali fit minor, mutatur: sed Filius ante missionem erat æqualis & modo est minor: ergo, &c.

Resp. Dicendum quod quædam dicuntur de Filio Dei per essentiam, quædam per unionem quæ tanta fuit ut faceret hominem Deum, & Deum hominem. Essentialiter loquendo, nullo modo Filius Dei est minor, sed hoc dictum est per unionem, quia omnia quæ dicuntur de homine possunt dici de Filio Dei, & ita patet quod nulla ex hoc est indignitas, nulla mutabilitas in ejus persona, & si solvitur utrumque obiectum, quia utraque ratio procedit intellecto quod secundum eandem naturam fieret minor secundum quam æqualis erat, & ita desineret esse æqualis. Nunc autem simul est minor & æqualis.

Etiam seipso minor dicitur, &c. Dub. II.

Videtur male dicere, quia major diversitas importatur per hoc quod est major & minor, quam per hoc quod est alius & alius, quia prima non cadit in divina natura, secunda sic. Si ergo hæc est vera: Filius est minor se: ergo & hæc: Filius est alius & alius, & ita duæ personæ, quod non conceditur.

Resp. Dicendum quod verum est quod majorem diversitatem dicunt major & minor, quia diversitatem virtutis & naturarum: sed ad diversitatem naturæ quamvis sit major, non sequitur diversitas in persona, quia plures naturæ possunt esse in una persona: quoniam ergo in Christo cadit diversitas naturarum, & ita virtutum non autem personarum: ideo dicitur major & minor ratione diversarum virtutum, non autem alius & alius, cum non habeat diversas personas.

Minoratus paulominus ab Angelis. Dub. III.

Videtur esse falsum: quia super illud ad Hebræos: Eum qui modico ab *Hebr. 2.* Angelis minoratus est, dicit Glos. Natura humanæ mentis qualem Christus assumpsit, quæ nullo peccato potuit depravari, super omnes maior est. Item beata Virgo quæ est pure creatura, est super omnes Angelos exaltata: ergo, &c.

Resp. Dicendum quod est loqui de Chri-

Christo in comparatione ad Angelos quã-tum ad quatuor, scilicet quantum ad gratiam, & quantum ad naturam mentis, & quantum ad naturam corporis, & quantum ad statum passibilitatis. Quantum ad gratiam est simpliciter major. Quatum ad naturam mentis, saltem non fuit minor, quia sicut dicit Glossa: Minor Angelis fuit corpore, non mente. Quantum ad naturam corporis minor fuit. Quantum autem ad naturam passibilitatis fuit minor & modico minoratus, quia status passibilitatis in statum gloriæ & honoris paulo post convertendus erat.

Videtur quod Pater sit major Filio. Dub. IV.

CONTRA: Si verum est quod dicit, cum idem sit in Deo sapientia, potentia, bonitas, & magnitudo: ergo si major est, & est potentior, & sapientior, & melior. Præterea in Deo non est magnitudo molis sed virtutis: ergo si potest major, est potentior, quod stare non potest.

ITEM major, aut dicit essentiam, aut notionem. Non essentiam, quia essentia sunt æquales. Si notionem, quæro quam. Si tu dicas quod paternitatem.

CONTRA: comparatio secundum majus aut minus non attenditur nisi in comparticipantibus, unde non dicitur cygnus est albior corvo: sed Filius non est comparticipans paternitatem: ergo, &c.

ITEM quæritur quare non dicitur major Spiritu sancto.

RESP. dicendum quod in Patre est auctoritas respectu Filii, & Spiritus sancti: in Filio respectu Spiritus sancti, & ideo in Patre major auctoritas, & major fœcunditas, & quia nullum nomen ita competit ad exprimendam auctoritatem, sicut hoc nomen, *magnus*: ideo dicit Hilarius quod pater est major filio. Ex hoc patent obiecta, quia major non dicit essentiam, sicut potentia & sapientia: sed dicit notionem. Si quæras, quam, dico quod dicit notionem communiter: sed tamen in ratio-A ne principii, sicut subauctoritas in ratione emanantis, & hinc est quod pater dicitur major filio, quia etsi uterque habeat notionem in ratione principii, pater tamen in ratione principii tantum: & ideo plus habet de ratione auctoritatis, Spiritus autem sanctus nullius personæ est principium, & ideo non comparatur eis secundum auctoritatem.

Major itaque donans est, sed minor, &c. Dub. V.

Videtur dicere falsum, quia quocumque modo accipiatur major, dicitur relative ad minorem: ergo si est ponere Patrem majorem, est ponere Filium B minorem.

ITEM Pater dicitur major, quia habet auctoritatem supra filium: ergo cum Filius habeat subauctoritatem respectu Patris, debet dici minor.

RESP. Dicendum quod nihil impedit, quare filius non dicatur minor patre ratione subauctoritatis, sicut pater major, nisi quia nomina indignitatis in Deo non debent ad usum trahi. Vel quia sancti Doctores quantum possunt se elogant ab hæreticorum fallacia, ideo cum Hilarius dixisset patrem majorem, noluit quod filius diceretur minor, ne videretur illa majoritas non tantum auctoritatis, sed etiam inæqualitatis: & quamvis Hilarius diceret in C patre auctoritatem, non tamen legitur in filio dixisse subauctoritatem: sed illud verbum a magistris est additum in consuetudine disputantium.

ARTICULUS I.

AD evidentiam hujus partis quæruntur tria de missione visibili, primo quid sit, secundo ad quid sit utilis, tertio quæritur quibus modis facta sit.

QUÆ-

QUÆSTIO I.

Missio visibilis quid sit.

Alexander Alensis 1. *p.* *q.* 74. *Membro* 1.
Scotus in Reportatis 1. *Sent. dist.* 16. *q.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 16. *q.* 1.
Richardus 1. *Sent. dist.* 16. *q.* 1.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 16. *q.* 1. *art.* 1.
Gabr. Biel. 1. *Sent. dist.* 16. *q.* 1.

Fundam. OSTENDITUR primo quod visibilis missio non est aliud quam apparitio exterior. Augustin. dicit, quod tunc Spiritus sanctus, vel Filius mittitur, cum ex tempore cujusquam mente percipitur: ergo tunc visibiliter mittitur, cum visibiliter percipitur: sed visibiliter percipitur, cum apparet in creatura visibili: ergo visibilis missio non est aliud quam apparitio. *Lib.* 4. *de Trin.* *c.* 20. *t.* 3.

ITEM hoc ipsum videtur per simile, quia mitti invisibiliter non est aliud quam per effectum invisibilem invisibiliter manifestari: ergo mitti visibiliter, non est aliud quam per creaturam visibiliter manifestari: hoc autem non est aliud quam visibiliter apparere: ergo, &c.

ITEM hoc iterum videtur exemplo, quia Spiritus sanctus in columbæ specie dicitur missus ad Filium, sicut dicit Augustin. & habetur in litera: sed tunc non fuit facta aliqua donatio filio: quia plenius fuit semper spiritu sancto: sed solum exterior apparitio: ergo, &c. *Lib.* 9. *de Trin.* *c.* 9. *t.* 3.

Ad opp. 1. SED CONTRA: Quod missionis visibilis non sit tota ratio ipsa apparitio visibilis, videtur sic: Pater in subiecta creatura apparuit, & tamen non dicitur visibiliter missus: ergo plus est missio, quam apparitio. Major patet, quia Augustinus dicit in libro 2. de Trinitat. Temerarium est dicere Patrem prophetis & Patribus per aliquas visibiles formas nunquam apparuisse. *C.* 17. *t.* 3

2. ITEM Filius, & Spiritus sanctus in veteri Testamento multoties apparuerunt visibiliter, & tamen tempore illo neuter visibiliter dicitur missus, sicut dicit Augustin. in libro 3. de Trin. A ubi hanc quæstionem movet, &c. *Per tot. & lib.* 4. *c.* 19. *t.* 3.

3. ITEM omne quod visibiliter apparet est corporale, cum sensu percipiatur: sed Deus cum sit simplex, est omnino incorporalis: si ergo ad Deum non spectat visibiliter apparere; ergo si visibiliter mittitur missio visibilis non est apparitio. Si dicas quod non apparet in se, sed in effectu.

CONTRA: Sic apparet in omni creatura, & ubique & semper: ergo secundum hoc visibiliter mittitur in omni creatura semper & ubique, quod stultum est dicere.

4. ITEM ubi est missio, ibi est manifestatio personæ, ut dicit Augustinus; sed per solam apparitionem nunquam est manifestatio nisi adsit revelatio: ergo de ratione missionis visibilis non tantum est apparitio, sed etiam revelatio; ergo apparitio non est tota ratio. *lib.* 4. *de Trinit.* *c.* 20. *t.* 3. B

CONCLUSIO.

Missio visibilis est apparitio, in qua manifestatur divina persona, ut operans, & inhabitans, & ut emanans.

RESP. Ad arg. Dicendum quod missio visibilis præsupponit missionem tanquam superius, & superaddit differentiam quæ est visibile. Missio autem communiter, ut dictum fuit supra in præcedenti distinctione, præsupponit circa missum emanationem, & superaddit manifestationem. Et quoniam manifestatio emanationis secundum quam attenditur missio, non fit nisi super eum quem Spiritus sanctus inhabitat per effectum gratiæ inhabitantis, hinc est quod missio de ratione generali dicit manifestationem emanationis, & inhabitationis. Hæc autem differentia visibilis superadveniens missioni, contrahit ipsam quantum ad principale significatum quod est manifestatio; ideo dicit manifestationem cum apparitione, sive apparitionem manifestantem personæ emanantis inhabitationem, vel personæ inhabitantis emanationem. Unde concedo quod visibi- C *Art.* 5. *q.* 3. *t.* 3.

ſibilis miſſio eſt apparitio, ſed hæc non eſt tota ratio, ſed apparitio in qua manifeſtatur divina perſona, non tantum ut operans, ſed etiam ut inhabitans; nec tantum ut inhabitans, ſed etiam ut emanans, quaſi ab alio veniens. Per primum excludit apparitionem Dei in qualibet creatura. Per ſecundum, apparitionem in veteri Teſtamento. Per tertium, apparitionem patris: quia pater non apparuit ut emanans, ſive ab alio veniens. Filius vero vel Spiritus ſanctus in veteri Teſtamento, non apparuit ut inhabitans, ſed ut ſe inhabitaturum præmonſtrans, unde Angelus apparebat in illis creaturis in perſona Dei.

Lib. 3. de Trin. c. 11. t. 3. Et hoc probat Auguſt. in lib. 3. de Trin. dicens: Conſtat firmitate auctoritatis & probabilitate rationis, cum antiquis patribus dicitur Deus apparuiſſe, voces illas ab Angelis eſſe factas. Et adducit auctoritates Apoſtoli ad Galatas; Lex ordinata per Angelos. *Gal. 3.* Et ad Hebræos; Si enim qui per Angelos dictus eſt ſermo, &c. *Heb. 2.* Nec tamen dico quod iſta ſit ratio quare non eſt miſſus, quia apparitio fiebat miniſterio Angelico, quia ſicut dicit Auguſtinus de Trin. probabile eſt quod illa columba in qua apparuit Spiritus ſanctus ſecundum miniſterium Angeli moveretur. *C. 20. ad fin. t. 3. & l. 3. c. 10. & 11.* Unde idem in libro 4. de Trin. in fine dicit: Super hoc aliquid invenire difficile eſt, & temere affirmare non expedit. *Cap. 21. in fin.* Quo modo tamen iſta ſive rationali ſive intellectuali creatura potuerint fieri, non video.

Reſp. ad argum. in Opp. 1. 2. Et ita patet quod non quælibet apparitio eſt miſſio: patet etiam reſponſio ad duas rationes primas.

3. Ad illud quod obiicitur tertio quod non ſit apparitio, quia Deus eſt inviſibilis, dicendum quod apparere eſt dupliciter: vel in ſe, & ſic convenit corporali: vel in alio, & hoc dupliciter: vel ſicut cauſa in effectu, vel ſicut ſignatum in ſigno, & hoc tertio modo, miſſio eſt apparitio, & ſecundum hunc modum non convenit omni creaturæ.

4. Ad illud quod ultimo obiicitur quod apparitio non eſt manifeſtatio, dicendum quod cum dicitur miſſio non eſt manifeſtatio, non intelligitur actu, ſed habitu, quia aliquid ſit vel oſtenditur in quo poteſt perſonæ emanatio manifeſtari, & hoc quidem de ſe importat apparitio.

Reſp. ad Fundam. 1. 2. Ad illud quod obiicitur in contrarium quod præciſe ſit apparitio, dicendum quod non accipit totam rationem miſſionis: quia mitti non eſt tantum mente percipi, ſed mente percipi, ut ab alio emanans, & in aliquo inhabitans.

3. Similiter ad illud, mitti inviſibiliter eſt manifeſtari per effectum inviſibilem, dicendum quod manifeſtari non dicit totam rationem.

4. Ad illud quod obiicitur quod in miſſione Spiritus ſancti in ſpecie columbæ non fuit niſi apparitio, dicendum quod quamvis ibi non fuerit donatio Spiritus ſancti, fuit tamen manifeſtatio prius dati, & tunc inhabitantis in Chriſto, & quieſcentis, & ab alio procedentis, & ita tota & perfecta ratio miſſionis: ſed ex hoc non ſequitur quod qualiſcumque apparitio ſit miſſio viſibilis, omnis tamen viſibilis miſſio eſt apparitio, &c.

QUÆSTIO II.

Ad quid ſit utilis miſſio viſibilis Spiritus ſancti.

Alex. Alenſis 1. p. q. 74. Memb. 2. Rich. 1. Sent. diſt. 16. q. 2. Steph. Brulef. 1. Sent. d. 16. q. 2.

Ad opp. AD quid ſit utilis miſſio viſibilis, & conſtat quod ad efficiendum nihil confert, quia exterior apparitio nihil interius operatur. Quod etiam non ſit utilis ad innoteſcendum, oſtenditur ſic: Aut eſt ad manifeſtandam perſonæ alicujus emanationem, aut inhabitationem. Non inhabitationem, quia nemo ſcit utrum odio vel amore dignus ſit, & ita nemo utrum Deus in eo habitet cognoſcit. *Eccleſ. 9.*

2. Et iterum quæ utilitas eſt. Eſto quod ſciat Deum adveniſſe, tamen cum ignoret permanſurum, nulla videtur. Non ad manifeſtandam alicujus perſonæ emanationem, quia cum illa notitia

titia omni tempore sit necessaria, sc. A tempore legis scriptæ, & nunc, videtur quod & tunc & nunc deberet esse missio visibilis. Quæritur ergo quare solum tempore Ecclesiæ primitivæ.

3. ITEM quantumcumque appareat in creatura, non innotescit, nisi revelatio adsit: sed cum adesset revelatio interior, ventum est ad cognitionem veriorem, & certiorem quam quæ est a sensu, si ergo habens cognitionem certam non indiget occupari circa cognitionem imperfectam: ergo videtur quod exterior apparitio omnino superfluat.

4. ITEM probatur etiam quod impediat sic: Affectus circa bona visibilia occupatus, minus surgit ad bona invisibilia: ergo similiter intellectus: B ergo si debet ad perceptionem invisibilium elevari, non debet ei fieri ostensio visibilium: quod si fiat, videtur potius impediri quam juvari.

5. ITEM si missio est ad innotescendum, cum triplex sit in nobis vis cognitiva, scilicet sensus exterior, & imaginatio, & intellectus, & secundum hanc triplicem vim triplex assignetur visio Prophetalis, pari ratione videtur quod triplex missio deberet distingui. Præterea cum missio sit ad manifestationem inhabitationis, & filius inhabitet sicut Spiritus sanctus, quare non est missio visibilis ad manifestandum illam?

Fundam. SED CONTRA: Quod sit utilis ad innotescendum, videtur quia cognitio C nostra incipit a sensu: ergo si debemus elevari ad perceptionem intelligibilium, congruum & perutile est quod aliquo modo prævia sit excitatio in sensu per signum. Et hoc est quod dicit Gregorius: Dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in invisibilium, &c. *In præf. Nativit. Dom. in.*

ITEM sicut miracula ostendunt divinam potentiam, ita signa divinam præsentiam, sed utile fuit & pernecessarium fidem nostram manuduci per miracula ad cognitionem divinæ potentiæ: ergo pari ratione per aliqua signa visibilia ad cognitionem divinæ præsentiæ.

ITEM missio est ad redimendum hominem perditum: sed homo est perditus secundum naturam visibilem, & invisibilem: ergo missio secundum utramque est utilis.

ITEM familiarius offert suam præsentiam qui se offert secundum sensum & intellectum, quam qui secundum alterum tantum: sed hoc maxime expediebat homini averso, ut converteretur ad Deum: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Spiritus sancti visibilis missio utilis fuit ad manifestandam emanationem & inhabitationem, secundum plenitudinis redundantiam.

RESP. Ad arg. Dicendum quod missio Filii visibilis propriam & maximam habuit utilitatem, sicut patebit in Tertio. Sed nunc de Spiritu sancto dicendum quod ejus missio visibilis utilis est ad manifestandam & emanationem & inhabitationem: sed non qualemcumque inhabitationem, nec in omni genere personæ. Propterea intelligendum quod est inhabitatio duplex: scilicet secundum sanctificationis sufficientiam, & secundum plenitudinis redundantiam. Illa quæ est: secundum sanctificationis sufficientiam, interius invisibiliter latet. Quæ vero secundum redundantiam, exterius apparet, & ideo talis inhabitatio in signo visibili, & exteriori manifestari debet, sicut factum est in Apostolis. Similiter intelligendum quod duplex est genus credentium. Quidam enim volunt signa, ut puta sensuales. Quidam intelligentiam quærentes, ut puta, jam provecti. Quærentes signa, ut per hæc manuducantur ad intelligibilia, propter tales utilis est missio visibilis ad manifestandam inhabitationem plenitudinis redundantis, & hoc personis manuducendis per sensum. Ex hoc patet primum, quare scilicet non fuit missio visibilis tempore legis scriptæ, quia non erat missio in plenitudine, quoadusque venit plenitudo temporis. Patet etiam quare modo non datur sive mittitur visibiliter, quia jam manuducti sumus ad fidem, unde sicut cessaverunt miracula, ita exteriora signa. *Dist. 1. art. 2. & alibi.*

QUOD

1. Quod dicitur quod nemo scit utrum odio vel amore dignus sit: verum est, nisi Deus dignetur ostendere, & tunc ostendebat, & hoc perutile erat ad fidem roborandam; & devotionem excitandam.

2. Ad illud quod obiicitur quod necessaria est aliqua revelatio, dicendum quod verum est, nec tamen super fluit apparitio, quia excitat intellectum ad inquisitionem, & sic excitando præparat ad revelationem, & post revelationem excitat ad dilectionem, revelatio autem etsi sit interior, cognitio tamen adhuc est viatoris, & ideo non evacuat cognitionem apparitionis.

3. Ad illud quod obiicitur quod visibilia impediunt affectum, dicendum quod visibilia possunt dupliciter considerari, vel ut res absolutæ, vel ut signa & nutus ducentia in aliud. Primo modo si amentur, vel si considerentur, retardant intellectum & affectum. Secundo modo juvant, & sic est in apparitione visibili, quia ibi consideratur creatura, ut signum faciens aliud in intellectum venire.

4. Ad illud quod obiicitur, quare non est triplex genus missionis, secundum triplex genus cognitionis, dicendum quod & si cognitio sit de ratione missionis, non tamen quæcunque vel cujuslibet: sed inhabitantis. Et quia duplex est modus inhabitandi, ut præhabitum est: ideo tantum est duplex modus mittendi, licet plures sint modi cognoscendi. Vel aliter dicendum quod Deus in via non cognoscitur, nisi aut in effectu, aut in signo. Si in effectu, cum effectus ille sit gratia gratum faciens, quæ in sola cadit mente, sic est missio invisibilis. Si in signo, cum signum sit quod offert se sensui, sic est visibilis. Quia vero imaginaria, est earum rerum quarum imagines in interiori sensu exprimuntur: Deus autem non est talis, ideo de eo non est ponere hujusmodi cognitionem.

5. Ad illud quod ultimo quæritur, quare non fuit missio visibilis ad manifestandam inhabitationem Filii, dicendum quod filium inhabitare est dupliciter, aut per gratiam unionis, aut per gratiam sanctificationis. Primo modo non fuit necessaria manifestatio, sive visibilis missio, quia plenissime erat in homine sibi unito, in quo operabatur opera visibilia, in quibus manifestabatur, & ideo non opportebat alia signa visibilia adhiberi. Secundo vero modo non habuit missionem manifestantem inhabitationem talem, quia sanctificatio appropriatur Spiritui sancto, unde sufficiebat esse missionem visibilem ad manifestandam ipsius inhabitationem, cui sanctificatio appropriatur, cum inhabitatio Filii, & Spiritus sancti sint indivisæ, manifestato quod in homine inhabitet Spiritus sanctus, sufficienter ostenditur, quod & filius, &c.

QUÆSTIO III.

An convenienter Filius in creatura rationali visibiliter missus est: Spiritus vero sanctus in irrationali, scilicet in columba, igne, & flatu.

Alex. Alen. 1. p. q. 74. Membro 3.
S. Tho. 1. p. q. 43. art. 7. ad 6.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 16. p. 2. q. 1.
Richard. 1. Sent. d. 16. q. 4. & 5.
Tho. Arg. 1. Sent. d. 16. q. 1. a. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. d. 16. q. 6.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 19. art. 2.
Petrus Aureolus 1. Sent. dist. 16. q. 2.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 16. q. unica. dub. 1.

Quibus modis fiat missio visibilis. Et accipiuntur diversi modi ex Scripturis. Filius enim visibiliter apparuit in creatura rationali, ut in homine, Spiritus vero sanctus in irrationali, ut puta in columba, igne & flatu.

1. Quæritur ergo de diversitate horum modorum apparendi, & videtur quod non fuerunt convenientes hoc modo: Spiritus sanctus est æque nobilis persona, ut filius: ergo in æque nobili creatura debet manifestari, ut filius. Ad opp.

2. Item si filius propter assumptionem humanitatis, sive apparitionem in forma servi est minor patre, immo

factus minor angelis: ergo multo fortius Spiritus sanctus ex apparitione in igne non tantum minor Deo, sed homine etiam: sed hoc nullo modo congruit: ergo non congruit Spiritui sancto apparere in creatura irrationali.

3. Si tu dicas quod Filius apparuit in homine assumpto, & unito: Spiritus autem sanctus non est columbæ unitus, vel igni.

Contra: Unio nihil aufert divinitati: ergo propter unionem non debet dici minor. Si ergo dicitur minor, hoc est propter apparitionem: ergo, &c.

Item videtur quod Spiritus sanctus fuit unitus, quia Spiritus sanctus apparebat in illa columba, & non in alia: & rursus apparebat ipse ibi non alia persona: ergo alio modo erat in illa quam Pater, & Filius: & aliter in illa, quam in alia: sed aliter non potuit esse in illa, quam alia persona quantum ad substantiam, nec quantum ad operationem, quia eadem est substantia, & operatio in Trinitate: ergo quantum ad unionem: ergo, &c. Si tu dicas quod apparuit sicut in signo, tunc quæro: Aut illud signum fuit a natura, aut ab institutione. Si a natura, tunc pari ratione & omnis alia columba. Si ab institutione: quæritur quis instituit.

4. Item Filius apparuit visibiliter uno modo tantum, & in una creatura, quæritur quare non similiter Spiritus sanctus: & videtur quod ita deberet esse, quia sicut in Filio nulla cadit varietas, immo omnimoda uniformitas, ita & in Spiritu sancto: ergo debuit apparere tantum in una specie.

5. Item Filius tantum semel apparuit visibiliter, quia tantum semel est incarnatus non amplius. Quæritur ergo unde hoc est quod Spiritus sanctus pluries apparuit, utpute, non tantum semel in igne, sed etiam in specie columbæ. Si dicas quod illa in quibus Spiritus sanctus apparuit, statim esse desierunt post apparitionem, & ideo oportuit rursum alia fieri. Tunc ergo videtur quod nec illa columba fuerit vera, nec ignis, cum tam columba quam ignis habeat virtutem permanendi: & si hoc in illa apparitione non fuit: tunc ergo non fuerunt vera, sed falsa, & non fuerunt apparitiones, sed præstigia, & illusiones, sicut sunt phantasmata dæmonum, & aliorum magorum. Ultimo quæritur quare tot modis apparuit Spiritus sanctus, & quare in alia specie in capite quam in membris, ut in Christo, & Apostolis.

CONCLUSIO.

Filii Missio visibilis fuit in forma rationali congruenter facta, quoniam apparuit ut Mediator: Spiritui sancto vero in igne, & columba specie, ut manifestaretur instructor.

Resp. Ad arg. Dicendum quod finis imponit necessitatem his quæ sunt ad finem: ideo modus apparendi sumendus est juxta finem apparitionis. Apparuit autem filius in carne, ut esset Mediator: Spiritus vero sanctus, ut Doctor: Cum venerit docebit vos omnem veritatem. Ad mediationem autem necessaria est extremorum separatorum concursio, & in unum unio, sicut patet, & ideo filius in creatura apparuit, ut unitus. Ad eruditionem autem ignorantium intervenit signum, ideo Spiritus sanctus apparuit in creatura, ut signatum in signo. Quoniam ergo nihil est Deo perfecte unibile nisi beatificabile, & hoc solum est substantia rationalis, ideo filius in sola substantia rationali apparuit. Quia vero usui significationis puræ convenit creatura irrationalis magis, quam rationalis, ne forte crederetur unita, non tantum significans: ideo Spiritus sanctus apparuit in creatura irrationali, quæ aliquo modo haberet rationem significandi, & exprimendi, sicut flatus significat spirationem, ignis vero dilectionem. Rursus, quoniam ad perfectam mediationem requiritur quod mediator sit unus, & quod unio sit inseparabilis: Filii apparitio singularis fuit & indivisibilis. Sed contra: Quia non potest Spiritus sanctus perfecte significari in uno signo: ideo oportuit per plura: & ideo filius uno modo apparuit, sed Spi- Joan. 16.

Spiritus sanctus pluribus. His visis fa- A cile est respondere ad obiecta.

1. NAM ad illud quod primo obiicitur quod æque nobilis est persona Spiritus sancti, dicendum quod nihil facit ibi nobilitas apparentis, sed finis apparitionis, quia ille ut mediator, iste ut eruditor, sive doctor: ideo filius, ut in homine assumpto, Spiritus sanctus ut in creatura, & signo.

2. AD illud quod obiicitur quod Spiritus sanctus debet dici minor, sicut & filius, dicendum quod minoritas illa non dicitur de filio ratione divinitatis, sed ratione unionis, & communionis idiomatum, quia filius factus est homo passibilis: sed Spiritus sanctus non est factus columba.

3. AD illud quod obiicitur quod est unitus columbæ, dicendum quod est unio secundum veritatem, & est unio secundum intentionem: primo modo uniuntur illa quæ uniuntur in natura vel persona, secundo modo uniuntur significatum & signum, & hoc modo unita est persona Spiritus sancti illis formis in quibus apparuit. Si autem quæratur, unde veniebat talis unio, dicendum quod dispositive a proprietatibus creaturæ in quibus nata erat persona Spiritus sancti declarari, sicut flatus Spiritum, ignis amorem, columba donum propter fœcunditatem. Sed completive veniebant hæc a divina ordinatione, quæ ordinavit creaturas ad hoc, non instituendo, sed simul formando & instituendo: & ad hoc solum formabat, quia tam columba quam ignis simul cum apparitione etiam incepit & desiit.

4. Ex hoc patet quod Spiritus sanctus non tantum semel apparuit, sed pluries, filius autem non quia columba & ignis statim post apparitionem esse desierunt, non autem homo. Ex hoc patet etiam, quod si columba illa, & ignis essent verum corpus, tamen nec columba fuit vera columba, quia statim desiit, sed similitudo columbæ. Similiter nec ignis verus ignis, quia non comburebat. Nec tamen ibi erat aliqua illusio, quia non erat ibi aliqua falsitas in significando. Offerebatur enim sensui ad significandum quod vere ibi erat, & quia magis attendebatur ratio significandi, quam existendi: ideo tamdiu duravit, quamdiu significare potuit, vel officium signi implevit. Et quia eadem vi formata est columba, mota, & conservata, statim ut vis illa desiit movere, columba, & ignis desiit esse.

5. AD illud quod ultimo quæritur, B quare tot modis apparuit Spiritus sanctus, dicendum quod apparitio Spiritus sancti fuit ad manifestandam plenitudinem redundantiæ, ut prius habitum est, & quoniam redundantia potest esse triplex, ideo tribus modis apparuit, potest enim esse hæc plenitudo per redemptionem, & ita fuit in Christo, & hæc est perfecta gratia per omnem modum. Ideo in Christo apparuit in columba, quia erat pretium redemptionis primogenitorum, & erat animal integrum & perfectum. Potest etiam esse per vitæ influentiam quantum ad sensum & motum, & hoc mediantibus Sacramentis, & hæc plenitudo est in Sacerdotibus, & ideo datus est eis C Spiritus sanctus in specie flatus, ut habetur in Joanne: Insufflavit in eos dicens: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, &c. *Joan. 20.* Potest etiam tertio modo esse per cognitionis administrationem sive doctrinam, & hæc plenitudo est in Apostolis, & doctoribus, & ideo Spiritus sanctus apparuit eis in linguis igneis. Ex his patet responsio, & sufficientia modorum apparendi, & obiectorum.

DISTINCTIO XVII. PARS I.

De invisibili missione Spiritus sancti.

IAM nunc accedamus ad assignandam missionem Spiritus sancti, qua invisibiliter mittitur in corda fidelium. Nam ipse Spiritus sanctus, qui Deus est, ac tertia in Trinitate persona, ut supra ostensum est, a Patre & Filio, ac semetipso temporaliter procedit, id est, mittitur ac donatur fidelibus. Sed quae sit ista missio sive donatio, vel quo modo fiat, considerandum est.

Praemittitur quidam ad hanc ostensionem necessarium, scilicet quod Spiritus sanctus est charitas, qua diligimus Deum & proximum.

Conclusio, in qua Magister communiter non tenetur, ut videre est in erroribus selectis.

HOC autem ut intelligibilius doceri, ac plenius perspici valeat, praemittendum est quiddam ad hoc valde necessarium. Dictum quidem est supra, & sacris auctoritatibus ostensum, quod Spiritus sanctus amor est Patris & Filii, quo se invicem amant, & nos. His autem addendum est, quod ipse idem Spiritus sanctus est amor, sive charitas, qua nos diligimus Deum, & proximum: quae charitas cum ita est in nobis, ut nos faciat diligere Deum & proximum, tunc Spiritus sanctus dicitur mitti vel dari nobis: & qui diligit ipsam dilectionem qua diligit proximum, in eo ipso Deum diligit: quia ipsa dilectio Deus est, id est, Spiritus sanctus. 1. Jo. 4.

Probatio conclusionis per auctoritates.

Ne autem in re tanta aliquid de nostro astruere videamur, sacris auctoritatibus quod dictum est, corroboremus. De hoc Augustinus in 8. libro de Trinitate ait: Qui proximum diligit, consequens est ut ipsam praecipue dilectionem diligat. Deus autem dilectio est: consequens ergo est, ut praecipue Deum diligat. Item in eodem: Deus dilectio est, ut ait Joannes Apostolus: Ut quid ergo imus & currimus in sublimia coelorum, & ima terrarum, quaerentes eum qui est apud nos, si nos apud eum esse velimus? Nemo dicat, non novi quid diligam: diligat fratrem, & diligat eandem dilectionem. Magis enim novit dilectionem qua diligit, quam fratrem quem diligit. Ecce jam potes notiorem Deum habere, quam fratrem: plane notiorem, quia praesentiorem, quia interiorem, quia certiorem. Amplectere dilectionem Deum, & dilectione amplectere Deum. Ipsa est dilectio, quae omnes bonos angelos, & omnes Dei servos consociat vinculo sanctitatis. Quanto ergo saniores sumus a tumore superbiae, tanto sumus dilectione pleniores: & quo nisi Deo, plenus est, qui plenus est dilectione? His verbis satis ostendit August. quod dilectio ipsa qua diligimus Deum vel proximum, Deus est. Sed adhuc apertius in eodem

Cap. 7. t. 3. circa med. 1. Jo. 4. Aug. l. citato, c. 7. & 8. lib. & c. eisdem.

idem libro subdit: *Dilectionem fraternam quantum commendet Joannes Apostolus, attendamus: Qui diligit, inquit, fratrem, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Manifestum est quod justitiæ perfectionem in fratris dilectione posuerit. Nam in quo scandalum non est, utique perfectus est. Et tamen videtur dilectionem Dei tacuisse: quod nunquam faceret, nisi quia in ipsa fraterna dilectione vult intelligi Deum. Apertissime enim in eadem epistola paulo post ait ita: Dilectissimi diligamus invicem, quia dilectio ex Deo est: & omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognovit Deum. Qui non diligit, non cognovit Deum, quia Deus dilectio est. Ista contextio satis aperte declarat eandem ipsam fraternam dilectionem (nam fraterna dilectio est qua diligimus invicem) non solum ex Deo, sed etiam Deum esse, tanta auctoritate prædicari scilicet Joannis. Cum ergo de dilectione diligimus fratrem, de Deo diligimus fratrem: nec fieri potest ut eandem dilectionem non præcipue diligamus, qua fratrem diligimus, quoniam Deus dilectio est. Item: Qui non diligit fratrem, non est in dilectione, & qui non est in dilectione, non est in Deo, quia Deus dilectio est. Ecce aperte dicit, fraternam dilectionem Deum esse.*

1. Joan. 2. 1. Joan. 4. Paulo inferius cap. 8.

Explicatio conclusionis quod fraterna dilectio cum sit Deus, non est Patre vel Filius, sed tantum Spiritus sanctus.

*Cum autem fraterna dilectio sit Deus, nec Pater est, nec Filius, sed tantum Spiritus sanctus, qui proprie in Trinitate dilectio vel charitas dicitur. Unde Augustinus in 15. lib. de Trinit. Si in donis Dei nihil est majus charitate, & nullum est majus donum Dei quam Spiritus sanctus, quid consequentius est, quam ut ipse sit charitas, quæ dicitur & Deus, & ex Deo? Ita enim ait Joan. Dilectio ex Deo est. Et in eodem: * Deus dilectio est. Ubi manifestat eam se dilectionem dixisse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio. Item paulo post Joan. volens de hac re apertius loqui. In hoc, inquit, cognoscimus quia in ipso manemus, & ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis. Spiritus itaque sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nobis, hoc autem facit dilectio. Ipse est ergo Deus dilectio. Ipse igitur significatur ubi legitur: Deus dilectio est. Ex his ergo apparet, quod Spiritus sanctus charitas est.*

C. 19. ad fin. t. 3. 1. Joan. 4. *Cap. 17. 1. Joan. 4. 1. Joan. 4.

Sequitur explicatio quod non est dictum per causam illud: Deus charitas est, sicut illud: Tu es patientia mea, & spes mea.

Sed ne forte aliquis dicat illud esse dictum per expressionem causæ, Deus charitas est, eo scilicet quod charitas sit ex Deo, non sit ipse Deus: sicut dicitur: Deus nostra patientia est, & spes: non quod ipse sit ista, sed quia ista ex Deo sunt: occurrit Aug. ostendens hoc non esse dictum per causam, sicut illa in 15. lib. de Trin. dicens: Non dicturi sumus charitatem non propterea esse dictam Deum, quod ipsa charitas sit ulla sub-

C. 17. t. 3.

stantia, quæ Dei digna sit nomine: sed quod donum sit Dei, sicut dictum
Ps. 70. est de Deo: Tu es patientia mea. Non utique ideo dictum est: Tu es
patientia mea, quod Dei substantia est nostra patientia, sed quia ab ipso
Ps. 61. nobis est. Unde alibi: Ab ipso est patientia mea. Hunc enim sensum facile refellit scripturarum ipsa locutio. Tale est enim: Tu es patientia mea: quale est: Domine spes mea. Et: Deus meus misericordia mea: & multa
Ps. 70. & 90. similia. Non est autem dictum: Domine charitas mea, aut tu es charitas mea, aut Deus charitas mea: sed ita dictum est: Deus charitas est,
1. Jo. 4. sicut dictum est: Deus Spiritus est. Hoc qui non discernit, intellectum a
Joan. 4. Domino, non expositionem quærat a nobis. Non enim apertius quidquam possumus dicere. Deus ergo charitas est. Ex prædictis clarescit, quod Spiritus sanctus charitas est, qua diligimus Deum & proximum, unde facilius est nobis ostendere quo modo Spiritus sanctus mittatur, sive detur nobis.

Quo modo Spiritus sanctus mittatur, vel detur nobis.

Tunc enim mitti vel dari dicitur, cum ita in nobis est, ut faciat nos diligere Deum & proximum: per quod manemus in Deo, & Deus in nobis. Unde August. hunc missionis modum insinuans in 15. lib. de Trin.
Cap. 17. in fin. ait: Deus Spiritus sanctus qui procedit ex Deo, cum datus fuerit homini, accendit eum ad diligendum Deum & proximum, & ipse dilectio est. Non enim habet homo unde diligat Deum, nisi ex Deo. Ecce quo modo datur, vel mittitur nobis Spiritus sanctus, secundum quod dicitur datum,
Ibid. 17 & 18. sive donum. Quod donum commendat August. explanans apertius quo modo detur, in eodem libro: Dilectio, inquit, Dei diffusa est in cordibus
Rom. 5. nostris, ut ait Apostolus, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Nullum est isto dono Dei excellentius. Solum est quod dividit inter filios regni, & filios perditionis. Dantur & alia per spiritum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergo tantum impartiatur cuiquam Spiritus sanctus, ut eum Dei & proximi faciat amatorem, a sinistra non transfertur ad dexteram. Neque Spiritus sanctus proprie dicitur donum, nisi propter dilectionem: quam qui non habuerit, & si loquatur omnibus lin-
1. Cor. 13 guis, & habuerit prophetiam, & omnem scientiam, & omnem fidem, & distribuerit omnem substantiam suam, & tradiderit corpus suum ita ut ardeat, non ei prodest. Quantum ergo bonum est, sine quo ad æternam vitam neminem tanta bona perducunt? Ipsa vero dilectio vel charitas (nam unius rei nomen est utrumque) perducit ad regnum. Dilectio ergo, quæ ex Deo est, & Deus est, proprie Spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Deus charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas. Quocirca rectissime Spiritus sanctus, cum sit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum proprie quid nisi charitas intelligendum est quæ perducit ad Deum, & sine qua quodlibet aliud Dei donum non perducit ad Deum? Ecce hic aperitur quod supra dictum erat, scilicet quod charitas sit Spiritus sanctus, & donum excellentius: & quo modo hoc donum, id est, Spiritus sanctus detur nobis, scilicet cum ita impar-

partitur alicui, id est, ita habet esse in aliquo, ut eum faciat Dei, & proximi amatorem. Quod cum facit, tunc dari dicitur sive mitti alicui: & tunc ille dicitur proprie habere Spiritum sanctum.

DISTINCTIO XVII. PARS II.

Utrum concedendum sit, quod Spiritus sanctus augeatur in homine, vel magis, vel minus habeatur vel detur.

Hic quæritur, si charitas Spiritus sanctus est, cum ipsa augeatur & minuatur in homine, & magis & minus per diversa tempora habeatur, utrum concedendum sit, quod Spiritus sanctus augeatur, vel minuatur in homine, vel magis & minus habeatur. Si enim in homine augetur, & magis vel minus datur & habetur, mutabilis esse videtur: Deus autem omnino immutabilis est. Videtur ergo, quod vel Spiritus sanctus non sit charitas, vel Luc. 19. *charitas non augeatur, vel minuatur in homine. Item, charitas & non habenti datur ut habeat, & habenti, ut plenius habeat. Si ergo Spiritus sanctus charitas est, & non habenti datur ut habeat, & habenti ut plenius habeat. Sed quo modo datur non habenti, cum ipse ut Deus sit ubique, & in omnibus creaturis totus? & quo modo plenius datur vel habetur sine sui mutatione?*

Responsio ad primam quæstionem.

His itaque respondemus, dicentes quod Spiritus sanctus sive charitas penitus immutabilis est, nec in se augetur vel minuitur, nec in se recipit magis, vel minus: sed in homine, vel potius homini augetur & minuitur, & magis vel minus datur vel habetur. Sicut Deus dicitur magnificari & exaltari in nobis, qui tamen in se nec magnificatur, nec exaltatur. Unde Propheta: Accedat homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Super quem Ps. 63. *locum ait auctoritas: Deus non in se, sed in corde hominis grandescit. Sic ergo Spiritus sanctus homini datur, & datus amplius datur, id est, augetur, & magis & minus habetur: & tamen immutabilis existit.*

Responsio ad secundam.

Cumque ubique sit & in omni creatura totus, sunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes Spiritum sanctum habent, in quibus est: alioquin & irrationabiles creaturæ haberent Spiritum sanctum, quod fidei pietas non admittit.

Confirmatio responsionum.

Ut autem certius fiat quod diximus, auctoritate confirmemus quod Spiritus sanctus magis ac minus percipiatur & homini augeatur, & non habenti

Tomo 9. Tract.74. super illo: si diligitis me, &c. *benti detur, ut habeatur & habenti ut plus habeatur. Augustinus ostendit super Joannem dicens: Sine Spiritu sancto constat nos Christum non diligere, & ejus mandata servare non posse: & id nos posse atque agere, tanto minus, quanto illum percipimus minus: tanto vero amplius, quanto illum percipimus amplius. Idcoque non solum non habenti, verum etiam habenti non incassum promittitur. Non habenti quidem, ut habeatur: habenti autem, ut amplius habeatur. Nam si ab alio minus, & ab alio amplius non haberetur, sanctus Helisæus sancto Heliæ non diceret: Spiritus qui est in te, duplo sit in me. Christo autem qui est Dei filius, non ad mensuram datus est spiritus. Neque enim sine gratia Spiritus sancti est Mediator Dei & hominum homo Christus: quod enim est unigenitus Dei filius æqualis patri, non est gratiæ, sed naturæ. Quod autem in unitatem personæ unigeniti assumptus est homo, gratiæ est, non naturæ. Cæteris autem ad mensuram datur, & datus additur, donec unicuique pro modo suæ perfectionis propria mensura compleatur. Ecce expresse habes, quod Spiritus sanctus magis & minus datur vel accipitur, & homini datus augetur, & habenti & non habenti datur, quia Spiritus sanctus est charitas, quæ non habenti datur, & in habente augetur & proficit. Immo, ut verius & magis proprie loquar, homo in ea proficit, & deficit aliquando: & tunc ipsa dicitur proficere vel deficere: quæ tamen nec proficit, nec deficit in se, quia Deus est. Unde Aug. in homil. 9. super epistolam Joan. ait: Probet se quisque, quantum in illo profecerit charitas, vel potius quantum ipse in charitate profecerit. Nam si charitas Deus est, nec deficit nec proficit. Si ergo in te proficere dicitur charitas, quia tu in ea proficis. Ecce quomodo intelligendum sit, cum dicitur Spiritus sanctus augeri in nobis, quia nos in eo scilicet proficimus, sic & alia hujusmodi.*

4. Reg. 2. Joan. 3. 1. Tim. 2.

Tomo 9. Tract. 9. in princ. ejusdem.

Conclusionis primæ oppositum, in quo convenit communis opinio, scilicet, quod Spiritus sanctus non sit charitas, qua diligimus Deum, & proximum.

*Supra dictum est quod Spiritus sanctus charitas est Patris & Filii, qua se invicem diligunt & nos: & ipse idem est charitas quæ diffunditur in cordibus nostris, ad diligendum Deum & proximum. Horum alterum omnes Catholici concedunt, scilicet quod Spiritus sanctus sit charitas Patris & Filij. Quod autem ipse idem sit charitas, qua diligimus Deum & proximum, a plerisque negatur. Dicunt enim: Si Spiritus sanctus charitas est Patris & Filij & nostra, eadem ergo charitas est qua Deus diligit nos, & qua nos diligimus eum. Hoc autem sanctorum auctoritates negare videntur. Dicit enim Aug. in libro de Spiritu & litera: Unde est dilectio, * nisi unde & ipsa fides, id est, a Spiritu sancto? Non esset enim in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris per Spiritum. Charitas autem Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos. Sicut justitia Dei dicitur, qua nos justi ejus munere efficimur: & Domini salus, qua nos salvat, & fides Christi, qua nos*

Rom. 5.

T.3.c.32. in fin.cap.

*Aug habet sic: nisi unde illa fides impetrat.

nos fideles facit. His verbis videtur monstrari distinctio inter charitatem, qua nos Deus diligit, & qua nos diligimus. Et sicut justitia nostra dicitur Dei, non quod ipse sit ea justus, sed quia ea nos justos facit: similiter, & fides & salus: sic videtur dicta Dei charitas, quae est in nobis, non quod ipse ea diligat, sed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem Augustin. in lib. 15. de Trinit. ait: Cum Joan. commemorasset Dei dilectionem, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos, & misit Cap. 17. *Filium suum liberatorem pro peccatis nostris.* tom. 3. *Ecce & hic videtur manifeste dividere dilectionem, qua nos diligimus Deum, ab ea, qua ipse diligit nos.* 1. Joan. 4. *Si ergo, inquiunt, Spiritus sanctus dilectio est, qua Deus diligit, & qua nos diligimus, duplex dilectio est, imo duo diversa est, quod absurdum & a veritate longe est. Non est ergo dilectio, qua diligimus, sed qua Deus tantum diligit nos.*

Responsio ad praedicta, declarans auctoritates.

His respondemus praedictarum auctoritatem verba determinantes hoc modo. Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua ipse nos Aug. de *diligit, sed qua nos diligere facit, &c. His verbis non dividitur, nec di-* Sp[iri]tu *versa ostenditur charitas, qua Deus nos diligit ab ea qua nos diligimus:* & litera. *sed potius cum sit una, & eadem charitas, & dicatur ipsa Dei charitas,* [c]. 32. t. 5. *& diversis de causis, & rationibus Dei charitas appellari in scriptura ostenditur. Dicitur enim Dei charitas, vel quia Deus ea diligit nos, vel quia nos ea suos dilectores facit.*

Determinatio primae auctoritatis.

Cum ergo ab Apostolo dicitur charitas Dei diffundi in cordibus nostris, non est dicta charitas Dei qua diligit nos, sed qua facit nos diligere, d Rom. 5. *est, non ibi appellatur charitas Dei, eo quod Deus non ea diligit, sed eo quod nos ea sui dilectores facit. Et quod ea ratione possit dici charitas Dei, quia nos ea diligere facit, ex simili genere locutionis ostenditur: sicut dicitur justitia Dei, qua nos justificat: & Domini salus, qua nos salvat: & fides Christi, qua nos fideles facit.*

Determinatio secundae.

Similiter & aliam exponimus auctoritatem, ubi ait dilectionem Dei commemorari, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos, ac si diceret, com- Ex l. 16 *memorat dilectionem Dei, non secundum quod ea nos diligimus Deum, sed* de Tr. c. *secundum quod ipse diligit nos.* 17. t. 3.

Aliud argumentum supra primam conclusionem.

Sed aliud est, inquiunt, quod magis urget. Dixit enim supra Augusti- Libro de
nus Spiritu &

lib. c. 32. tom. 3. Reponf. Dist. 15. *nus quod dilectio est a Spiritu sancto, a quo fides. Sicut ergo fides non est Spiritus sanctus a quo est, ita nec charitas. Quo modo ergo Spiritus sanctus est, si ab ipso est? Nam si ab ipso est, & ipse est, ergo Spiritus sanctus a seipso est. Ad quod dicimus, Spiritus sanctus quidem a seipso non est, sed tamen a seipso datur nobis, ut supra dictum est. Dat enim seipsum nobis Spiritus sanctus. Et ex hoc sensu dictum est, quod charitas ab ipso est in nobis, & tamen ipsa Spiritus sanctus est: Fides autem est a Spiritu sancto, & non est Spiritus sanctus, quia donum, vel datum solummodo est, non Deus dans.*

Aliæ rationes contra primam conclusionem.

Alias quoque inducunt rationes ad idem ostendendum, scilicet quod charitas non sit Spiritus sanctus, quia charitas affectio mentis est, & motus animi: Spiritus sanctus vero non est affectio animi, vel motus mentis, quia Spiritus sanctus immutabilis est, increatus: non est ergo charitas.

Aliæ Auctoritates contra primam conclusionem.

Quod autem charitas sit affectio animi, & motus mentis, auctoritatibus
C. 10. l. 3. Rom. 6. *confirmant. Dicit enim August. in 3. lib. de doctr. Christ. Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se, ac proximo*
C. 11. t. 1. *propter Deum. Idem in lib. de moribus Ecclesiæ Catholicæ, tractans illud verbum Apostoli: Nec mors, nec vita poterit nos separare a charitate Dei: Charitas Dei, inquit, in sensu hic dicta est virtus, quæ animi nostri rectissima affectio est, quæ conjungit nos Deo, qua eum diligimus. Ecce his verbis exprimitur, quod charitas est affectio & motus animi, ac per hoc non videtur esse Spiritus sanctus.*

Responsio declarans auctoritates prædictas.

Ad quod dicimus, hoc ita dictum esse, sicut dicitur: Deus est spes nostra, & patientia nostra, quia facit nos sperare, & pati: ita charitas dicitur esse motus, sive affectio animi, quia per eam movetur, & afficitur animus ad diligendum Deum. Non autem mireris si charitas, cum sit Spiritus sanctus, dicatur motus mentis, cum etiam in libr. Sap. dicatur de
Sap. 8. *Spiritu sapientiæ: Qui attingit a fine usque ad finem, qui est actus mobilis, certus, incoinquinatus. Quod non ideo dicitur, quod sapientia sit mobile aliquid vel actus aliquis, sed quia sui immobilitate omnia attingit, non locali motu, sed ut ubique semper sit, nusquam inclusa teneatur. Sic ergo charitas dicitur motus animi, non quod ipsa sit motus vel affectio, vel virtus animi, sed quia per eam, quasi esset virtus, afficitur mens, &*
1. Cor. 12 *movetur. Sed si charitas Spiritus sanctus est, qui operatur in singulis prout vult, cum per eum mens hominis afficiatur, & moveatur ad credendum, vel sperandum, & hujusmodi, sicut ad diligendum: quare non sic dicitur charitas motus, vel affectio mentis ad credendum, vel sperandum, sicut*

ad

ad diligendum? Ad quod sane dici potest, quia alios actus, atque motus virtutum operatur charitas, idest, Spiritus sanctus mediantibus virtutibus, quarum actus sunt: utpote actum fidei, idest, credere fide media, ut actum spei, idest, sperare media spe. Per fidem enim & spem prædictos operatur actus. Diligendi vero actum per se tantum, sine alicujus virtutis medio operatur, idest, diligere. Aliter ergo hunc actum operatur, quam alios virtutum actus. Ideoque differenter de hoc, & de aliis loquitur scriptura, quæ istum specialiter charitati tribuit. Est ergo charitas vere Spiritus sanctus. Unde Augustinus præmissum verbum Apostoli tractans in eodem libro charitatem dicit esse bonum, quo nil melius est: & per hoc ipsam esse Deum significat, dicens: Si nulla res ab ejus charitate nos separat, quid esse non solum melius, sed etiam certius hoc bono potest? Ecce dicit, quia charitate nihil melius est. Charitas ergo Spiritus sanctus est, qui Deus est, & donum Dei sive datum, qui dividit singulis fidelibus dona, nec ipse dividitur, sed indivisus singulis datur. Unde Augustinus, ubi Joannes dicit, non ad mensuram Christo dari Spiritum, ait: Cæteris vero dividitur, non quidem ipse Spiritus, sed dona ejus.

De mor. Ecclesiæ cap. 11. tom. 1.

Tract. 74 in Joan. ad fin. t. 9

An concedendum sit, quod per donum dentur dona.

Hic quæritur, cum Spiritus sanctus, per quem dividuntur dona, ipse sit donum, utrum concedendum sit quod per donum dividantur, ac dentur dona. Ad quod dicimus, quia per donum quod est Spiritus sanctus, singulis propria dividuntur, & ipsum communiter omnes boni habent. Unde Augustinus in 15. libr. de Trinit. ait: Per donum, quod est Spiritus sanctus, in commune omnibus membris Christi multa dona, quæ sunt quibusque propria, dividuntur. Non enim singuli quique habent omnia, sed hi illa, alii alia: quamvis ipsum donum, a quo cuique propria dividuntur, omnes habent: idest, Spiritum sanctum: Ecce aperte dicit, per donum dona donari.

Cap. 19. post princip. t. 3.

DIST. XVII. PARS I.

De invisibili Spiritus sancti Missione.

Jam nunc accedamus ad assignandam missionem Spiritus sancti, qua visibiliter, &c.

Expositio Textus.

Divisio. TERMINATA parte in qua Magister egit de processione Spiritus sancti visibili, in hac parte agit de invisibili. Et dividitur hæc pars in duas. In prima determinat Magister Spiritus sancti missionem secundum suam opinionem. In secunda vero quia sua opinio habuit multos impugnatores, ponit opinionis suæ defensionem, ibi: *Hic quæritur si charitas Spiritus sanctus est.* Prima iterum pars habet duas. In prima missionem Spiritus sancti invisibilem notificat. In secunda confirmat, ibi: *Ne autem in re tanta aliquid de nostro*, &c. Item prima pars in qua notificat, habet duas, in quarum prima prædicit suam intentionem, ibi: *Jam nunc accedamus ad assignandam.* In secunda supposito, quod Spiritus sanctus sit amor quo diligimus Deum & proximum, ostendit ipsum invisibiliter mitti, quando in nobis efficit hunc effectum, & hoc facit ibi:

Hoc

Hoc autem intelligibilius, &c. Similiter secunda pars in qua positionem suam confirmat, habet quatuor partes. In prima ostendit quod amor quo diligimus Deum, est similiter amor quo diligimus proximum. In secunda vero ostendit quod amor ille proprie est Spirirus sanctus, ibi: *Cum autem fraterna dilectio sit Deus*, &c. In tertia ostendit quod Spiritus sanctus est charitas non causaliter, sed essentialiter & formaliter loquendo, ibi: *Sed ne forte aliquis dicat illud dictum.* Quarto & ultimo ostendit tanquam manifestatum jam, quod Spiritus sanctus, tunc mittitur invisibiliter, quando nos facit Dei & proximi dilectores, ibi. *Ex prædictis clarescit, quod Spiritus sanctus charitas est*, &c.

B

Qui proximum diligit, consequens est ut ipsam dilectionem diligat. Dub. I.

Videtur ista consequentia non valere. Quamvis enim possibile sit dilectionem diligi, non tamen est necesse quod aliquis diligat eam: multa enim frequenter amamus, quæ nollemus amare. Item dubitatur de ista consequentia: qui diligit dilectionem consequens est, ut Deum diligat. Quia, aut intelligit de increata, aut creata. Si de creata, nihil valet: diligit quid creatum, ergo increatum. Si de increata, tunc in nullo concordat cum priori sententia: quia

C

dilectio qua diligit proximum, est dilectio creata.

Resp. Dicendum quod utraque consequentia bona est in proposito. Quidam enim est amor in quo non est quietatio, nec delectatio, nec complacentia: utputa ille qui est ex pronitate corruptionis, cui ratio obsistit. Quidam vero est amor qui est cum delectatione, complacentia, & quietatione, & in tali amore non est tantum acceptatio rei amatæ, immo etiam ipsius amoris, & talis amor est charitas, & ideo sequitur: qui amat proximum, amat dilectionem, id est, acceptat. Sed quoniam bene sequitur: qui acceptat aliquid ex se, multo magis acceptat illud in quo invenitur ratio dilectionis, si dilectio eo ipso quo dilectio acceptatur, major dilectio magis acceptatur. Cum ergo dilectio nostra sit dilectio exemplata, & dilectio divina ut exemplar omnis rectæ dilectionis, & in illa est prima, & summa ratio omnis acceptationis: hinc sequitur quod qui diligit dilectionem, diligit Deum. Unde August. arguit ex hac suppositione quod ipsa charitas sive dilectio proximi est dilectio cum acceptatione, & ex hac tenet prima consequentia: & ex alia suppositione, quod prima ratio acceptationis est in dilectione exemplante, non exemplata, & ex hoc patet secunda. *Lib. 8. de Trin. c. 8. tom. 3.*

Ecce jam potes notiorem Deum habere quam fratrem. Dub. II.

Videtur hoc falsum: quia ad Timotheum dicitur de Deo quod lucem habitat inaccessibilem. Præterea de fratre novit quid est, de Deo vero non novit quid est, sed si est: ipse autem non loquitur quantum ad cognitionem si est. *1. Tim. 6.*

Resp. Dicendum quod aliquid magis certitudinaliter cognosci, est dupliciter, quia certitudo cognitionis est secundum præsentiam: aliquid autem præsens est dupliciter quantum ad rationem cognoscendi, aut quantum ad substantiam cognoscibilis. Quantum ad substantiam Deus est præsentior cuilibet rei, quam aliqua alia res: quantum autem ad rationem cognoscendi hoc est dupliciter. Aut a parte cognoscibilis sicut sol est præsens cæco, & tamen cæcus est absens lumini, sic Deus est præsentior quam frater. Si autem a parte cognoscentis, sic præsentior est frater, quia præsens est oculis carneis, quorum cognitio viget secundum statum præsentem.

Aliter potest dici quod præsentius est aliquid dupliciter in ratione cognoscibilis, vel secundum effectum, vel secundum se. Secundum se, notior est frater, secundum effectum, notior est Deus. Quia effectus divinus qui est dilectio, intrat ipsam animam, & ei est

est præsens, & magis cognoscitur quam frater.

Qui diligit, inquit, fratrem in lumine manet. Dub. III.

1.Joan.2. Videtur hoc verbum Joannis positum improprie dictum, quia lumen respicit cognitionem, sicut calor affectionem: ergo magis deberet dicere, manet in calore, quam manet in lumine.

Resp. Dicendum quod luminis est manifestare. Manifestare autem aliquid alicui est dupliciter, aut sicut viam cognoscendorum, aut sicut viam agendorum. Primum est per scientiam, & contra illud lumen opponitur tenebra ignorantiæ simplicis. Secundum est per gratiam. Unde per Joannem: Unctio docebit vos de omnibus, & contra illud est tenebra malitiæ, sive peccati: & de hoc lumine, & de his tenebris loquitur beatus Joannes, quod patet in textu. Et Ecclesiasticus: Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt: & quoniam charitas semper est cum gratia, aliæ virtutes non, ideo dicit: Qui amat, manet in lumine per appropriationem.

Ibid.

Eccl.11.

Si in donis Dei nihil est majus charitate, &c. Dub. IV.

Videtur dicere falsum, quia sapientiæ donum ponitur excellentissimum inter omnia dona: vel si idem est charitas & sapientia, charitas non retinet prærogativam inter dona. Item quæritur de consequentia, si charitas est præcipuum inter dona Dei, & nullum majus est quam Spiritus sanctus, ergo Spiritus sanctus est charitas. Aut ergo loquitur de charitate creata, aut increata. Si de increata, tunc ergo probat idem per idem. Si de creata, tunc nulla videtur consequentia: quia non valet, quod si creata est charitas major inter dona creata, quod sit Spiritus sanctus.

Resp. Dicendum quod prædicta auctoritas Augustini potest intelligi de charitate creata, & increata: & pro utraque habet veritatem. Si de increata, certum est. Si de creata, maximum est inter dona, quia plus habet in se de ratione bonitatis, sive de ipsa bonitate, quam aliquod donum loquendo præcise. Quædam enim dona sunt quæ sunt sine charitate, & hoc quidem certum est, quod minora sunt. Quædam præsupponunt charitatem, velut donum sapientiæ. Charitas enim est quæ dat sensum gustui, ut sapiant ei bona æterna. Unde sapientia superaddit quandam ulteriorem virtutem, quæ habilitat, quæ comparata ad charitatem minus bona est: sed prout claudit charitatem, majus bonum est ratione ejus quod præsupponit, & ita patet quod B charitas (præcise loquendo) est excellentissimum donum: sapientia vero præsupponendo sive implicando donum charitatis, dicitur excellentissimum.

Ad illud quod obiicitur de consequentia, dicendum quod utroque modo bona est. Si enim intelligatur de charitate increata, sic ipsa est donum primum & præcipuum, & Spiritus sanctus est hujusmodi: ergo oportet quod ipsa sit Spiritus sanctus, quia quod per superabundantiam dicitur, uni soli convenit. Si autem de charitate creata, tunc consequentia Augustini intelligenda est, a parte nominis sic. Si charitas creata est maximum inter dona creata, & Spiritus sanctus C maximum est donorum, ergo melius nominatur nomine doni excellentissimi, quam alio. Consequens ergo est ut Spiritus sanctus sit charitas, sed non creata, imo illa quæ Deus est.

Non utique ideo dictum est, &c. Dub. V.

Quod Dei substantia est nostra patientia, videtur male dicere, quia charitas qua nos diligimus Deum, non est ipse Deus, nisi intelligamus quo diligimus exemplariter, vel causaliter: ergo cum simile sit de patientia, videtur quod Augustinus male destruit illud simile. Item, cum Deus faciat nos diligentes, sicut patientes, quare non dicitur Deus charitas nostra, sicut patientia nostra.

Resp.

Resp. Dicendum quod Deus est charitas & essentialiter, & causaliter. Essentialiter, quia in se amor est. Causaliter, quia in nobis amorem efficit. Sed Deus non est patientia essentialiter, sed solum causaliter, & ideo scriptura istum diversum modum inveniens, dicit Deum esse patientiam nostram, & Deum esse charitatem, sine additione. Ratio autem hujus est, quod quidam habitus dicunt incompletionem, sicut patientia, spes, & hujusmodi, quæ non cadunt in Deo per essentiam, sed per causam, quia hujusmodi sunt a Deo. Quidam autem sunt habitus dicentes complementum, & hujusmodi sunt in Deo essentialiter, sicut charitas, & sapientia, & hujusmodi. Notandum autem quod Augustinus vult dicere, quod Deus est charitas essentialiter, sed ipse non vult dicere, quod sit charitas nostra essentialiter, sed causaliter, & exemplariter. Quamvis enim omnes virtutes habeant exemplar cognoscitivum in Deo, & omnes habeant exemplar secundum similitudinem longinquam: tamen quædam virtutes non habent sibi correspondens in Deo per omnia, sicut patientia, quæ duo dicit, scilicet passionem, & superferri passionibus. Quantum ad primum, non habet in Deo correspondens, sed quantum ad secundum solum. Charitas autem habet amorem sibi in Deo per omnia correspondentem, & amorem non tantum essentialem, sed etiam personalem: & ideo dicunt auctoritates quod Spiritus sanctus est charitas, qua diligimus Deum: & ablativus, *qua*, dicit habitudinem non tantum causæ efficientis, sed etiam formalis: non perficientis, sed exemplantis.

Solum est quod dividit inter filios regni, & filios perditionis.
Dub. VI.

Videtur hoc male dicere de dono charitatis, quia aut loquitur de divisione quantum ad cognitionem, aut quantum ad veritatem. Si quantum ad veritatem, hoc falsum est, quia non solum in charitate, sed etiam in fide gratuita & spe differunt. Si quantum ad cognitionem, tunc minime dividit, quia nescitur quis hoc donum habeat.

Resp. Dicendum quod omnia dona virtutum possunt esse informia præter charitatem: & quoniam possunt esse informia, possunt esse in justis, & peccatoribus, & ideo in illis nunquam separantur ab invicem. Sed charitas nunquam potest esse informis, nec esse cum peccato, quia actus ejus est diligere propter se, & super omnia, qui removetur per omne peccatum, & ideo dicit Augustinus quod sola charitas distinguit, loquendo de distinctione in universali. Quod obiicitur de fide gratuita sive formata, concedo quod distinguit, sed tamen hoc non habet quia fides, sed quia gratuita, & ita ex hoc quod charitati conjuncta: & sic patet illud. 15. de Tr. c. 18. t. 3.

Et tradiderit corpus suum, ita ut, &c.
Dub. VII.

Videtur male dicere, quia Dominus dicit: Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat pro amicis suis, &c. ergo si hoc est maximum opus charitatis, impossibile est quod fiat sine charitate. Joan. 15.

Resp. Aliqui dicunt quod Apostolus dicit per impossibile: posito enim ad hoc quod aliquis hanc pœnam pateretur sine charitate pro Christo, adhuc non prodesset sibi. Credo tamen quod ex industria naturalium & aliqua gratia gratis data possent sustinere pro fide Christi mortem etiam sine charitate, sicut hæreticus sustinet per errorem. Et quod dicit Dominus quod illud est summæ charitatis, hoc dicit quantum ad signum & exteriorem ostensionem: signa tamen sunt fallibilia, & ideo non necessario oportet, quod si aliquis mortem sustinet pro Christo sive pro ejus fide quod habeat charitatem: credo tamen quod si aliquis pro Christo sustineret mortem, qui non magnum haberet obicem, quod disponeret se ad gratiæ susceptionem, ita quod daretur sibi charitas.

AR-

ARTICULUS I.

AD intelligentiam hujus partis quatuor quæruntur. Primo & principaliter propter positionem Magistri quæritur, Utrum præter donum charitatis increatæ, sit ponere donum charitatis creatæ. Et hoc est quærere, Utrum charitas qua diligimus Deum sit Spiritus sanctus. Secundo, dato quod sit creata charitas, quæritur, Utrum illa charitas sit diligenda ex charitate. Tertio, Utrum charitas certitudinaliter possit cognosci ab habente charitatem. Quarto, si possit cognosci ab aliquo non habente.

QUÆSTIO I.

An ponenda sit Charitas alia ab increata.

Alexand. Alensis in Continuat. 3. p. col. 57. a. 1.
S. Thom. 2. 2. q. 23. art. 2.
Et 1. Sent. d. 17. q. 1. a. 1. & q. 4. ar. 4.
Et de Verit. q. 1. a. 11.
Scotus 1. Sent. dist. 17. q. 1.
Et in Report. dist. 17. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 17. q. 2.
Rich. 1. Sent. d. 17. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 17. q. 4.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. dist. 17. q. 1.
Jo: Baccon. 1. Sent. dist. 17. q. 1.
Petrus de Tarant. 1. Sent. di. 17. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 12. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 17. q. 1. a. 1.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 20. a. 1.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 17. q. 1.

Ad opp. QUOD non sit ponere aliam charitatem ab increata, supposita probatione per auctoritates multas, quas adducit Magister in litera, probatur rationibus, & primo rationibus sumptis ab essentia charitatis, quæ est bonitas hoc modo:

1. Nullum accidens est melius substantia rationali: sed charitas est melior anima rationali, quia eam facit meliorem: ergo non est accidens: ergo est substantia. Sed constat quod non irrationalis: ergo rationalis: ergo anima, vel Angelus, vel Deus: sed non anima vel Angelus: ergo Deus.

A

2. ITEM nulla bonitas creata æquivalet beatitudini: sed charitas æquivalet beatitudini, quia per charitatem meretur homo, & efficitur dignus vita æterna, sive beatitudine: ergo charitas non est bonitas creata: ergo, &c.

3. ITEM omne bonum creatum est bonum per participationem, sed omne bonum alio bono bonum potest intelligi non bonum, & sic caderet in ipso malum per diminutionem speciei, modi, & ordinis: ergo si charitas est bona creata bonitate, potest esse mala, vel saltem intelligi mala, vel etiam fieri informis, quod falsum est.

4. ITEM hoc ipsum ostenditur rationibus sumptis a virtute, sic: Quanto aliquid virtuosius, tanto paucioribus mediis indiget: ergo si aliquid est potentissimum, nulla alia virtute a se indiget: ergo si Spiritus sanctus est potentiæ infinitæ, & ipse est charitas: ergo seipso non alio inflammat affectum ad amorem: non est ergo ponere charitatem creatam necessario quæ sit habitus.

B

5. ITEM plus distat virtus naturalis a Deo quam voluntas: sed Deus dirigit virtutem naturalem non alio quam seipso: ergo si ibi non cadit medium, nec in voluntate cadet: ergo, &c.

6. ITEM ubi movet virtus Motoris primi semper præsens, & non potens
C errare, superfluit aliam virtutem superaddere, utputa, si manus esset semper conjuncta temoni, non oporteret ibi esse aliam virtutem: sed Spiritus sanctus est dirigens, & adjuvans ipsam voluntatem, & est conjunctus semper, & non potens errare: ergo superfluit aliam charitatem ponere: sed omne superfluum est resecandum: ergo, &c.

7. ITEM rationibus sumptis ab actu ostenditur illud idem, quia actus charitatis est animum recreare, sed non minoris virtutis est recreare, quam creare: ergo si creare solum est ab increato quod est infinitæ potentiæ: ergo & recreare: sed hoc proprium est charitatis: ergo est increata.

8. ITEM aliquis actus charitatis est unire, sed nulla creatura per vanita-

tem

tem unitur veritati, & omnis creatura vanitas: ergo nulla creatura est medium uniendi Deo: si ergo charitas est medium uniendi: ergo non est vanitas, nec creatura.

9. ITEM actus charitatis est unumquodque ordinate diligere: ergo si ordinate diligere est diligere unumquodque secundum quod sibi convenit, cum bonum increatum sit melius creato in infinitum: ergo ipsum magis in infinitum diligibile: ergo si charitas facit Deum diligere, ut diligendus est, charitas facit Deum in infinitum diligere: sed quod exit in actum infinitum, est infinitum & increatum: ergo, &c.

Fundam. SED contra: Charitas est principium reformandi animam quantum ad potentiam voluntatis: sed anima quantum ad alias potentias scilicet irascibilem, & rationalem reformatur per virtutes creatas: ergo pari ratione & concupiscibilis: sed ejus reformatio est charitas: ergo, &c.

ITEM ubi est reformatio, ibi est conformatio, & informatio: & ubi est informatio, ibi est aliquid informans quod se habet per modum formæ: sed omnis forma rei creatæ est creata: Deus enim nullius est forma perficiens: ergo, &c.

In libello de laudibus charitat. ITEM charitas est principium vivendi. Unde Hugo de sancto Victore: Scito anima mea quod amor est vita tua: sed omnis vita existens per participationem in aliquo, est ab aliquo informante, ex quo & vivificabile fiat unum: sed ex Deo & anima non potest fieri unum: ergo necesse est ponere in anima aliquam charitatem creatam, quæ vivificet.

ITEM omne quod est in aliquo possibile ad mortem, est illo per aliquod separabile: sed vita gratiæ est in anima possibilis ad moriendum morte culpæ: ergo per aliquod separabile: hoc autem non est Deus, quia impossibile est Dei præsentiam separari ab aliquo: ergo est aliquid creatum.

ITEM charitas est principium gratificandi: sed gratificatio est id in quo distinguitur bonus a malo, justus ab impio, non tantum in actu, sed etiam in quiete, ut parvulus & adultus: ergo A cum distinctio non sit boni a malo per bonitatem increatam, quia illa omnibus est communis, charitas non dicit quid commune. Et iterum, cum distinctio quiescentium non sit per actum, vel per usum, sed habitum, patet quod charitas dicit habitum creatum.

ITEM charitas est principium merendi: sed non quia bona facimus, ideo boni sumus: sed magis econverso charitas prius facit bonum, quam eliciat actum: sed cum aliquis de non bono fit bonus, necesse est aliquid poni in ipso de novo, & hoc non potest esse actus: ergo habitus. Hanc rationem accipit Scot. pro fundam. q. 2. præsentis dist. ibi: Ad solutionem hujus quæstionis.

ITEM Deus alio modo cooperatur in operatione meritoria quam naturali; B quia si non alio modo, tunc redit error Pelagii quod ex naturalibus posset homo mereri: si ergo alio modo, cum per virtutem increatam omni naturæ cooperetur, necesse est quod in operatione creata meritoria cooperetur mediante alia virtute: sed hæc non potest esse nisi creata: ergo, &c.

ITEM videtur quod Magister erraverit, quia qui dividit opera Trinitatis, hæreticus est: sed Magister posuit quod charitas qua nos diligimus Deum, sit Spiritus sanctus proprie: ergo ponit quod nostrum diligere, quod est effectus in creatura, sit solius Spiritus sancti, & ita dividit opera Trinitatis.

ITEM qui dicit quid creatum esse C increatum, errat: sed charitas qua diligimus Deum & proximum, ut communiter tenetur, est quid creatum: sed Magister dixit hanc esse Spiritum sanctum: ergo erravit.

CONCLUSIO.

Etsi Deus sit charitas effective, & Spiritus sanctus appropriate, & ipse Spiritus sanctus amborum unio, sit charitas exemplariter qua Deum diligimus, & affectio, vel motio excitata a Spiritu sancto dicatur charitas: ponendus est tamen habitus creatus animam informans, quæ dicatur charitas formaliter.

RESP. Ad arg. Ad prædictorum intel-

telligentiam est notandum quod circa hoc est & fuit ab antiquo duplex opinio. Quorundam enim ut Magistri & sequacium suorum est opinio quod Spiritus sanctus est essentialiter charitas qua Pater & Filius diligunt nos, & etiam qua nos diligimus Deum. Et quidam voluerunt dicere quod intellectus hujus positionis potest demonstrari per similitudinem. Dicunt enim quod sicut lux tripliciter potest considerari, scilicet in se, & in transparenti, & in extremitate perspicui terminati. Primo modo est lux: secundo modo lumen: tertio modo hypostasis coloris. Ita Spiritus sanctus potest considerari in se, & sic est amor Patris, & Filii. Potest rursum considerari, ut in humana anima inhabitans, & sic Spiritus sanctus dicitur gratia. Potest etiam considerari, ut unitus voluntati, & sic est charitas, qua nos diligimus Deum. Unde dicunt quod Spiritus sanctus est nostra charitas, non per appropriationem, sed per unionem. Quemadmodum enim solus filius est homo vel incarnatus, & tamen tota Trinitas est incarnationem operata, sed tamen solus filius unitus: sic quamvis tota Trinitas faciat unionem Spiritus sancti cum voluntate, solus tamen Spiritus sanctus unitur voluntati, & ideo solus est charitas. Ratio autem movens ad ponendum hoc, est auctoritas Apostoli: Qui adhæret Deo, unus Spiritus est. Et etiam movet eos similitudo. Dicunt enim quod sicut Filius procedit per modum naturæ, & ita naturæ unitur: sic Spiritus sanctus per modum voluntatis, & ideo voluntati unibilis, & unitus. Et quia voluntas vertibilis est, non sic natura: ideo Spiritus sanctus unitur separabiliter: sed Filius inseparabiliter, & ideo longe inferiori modo, quam Filius, & quibus sic unitur, seipso facit diligere. Sed hæc positio non potest stare, quia Spiritus sanctus non est unibilis: & præterea si esset unibilis, aut per naturam, aut per gratiam. Non per naturam, ergo per gratiam: ergo adhuc oportet esse habitum gratiæ disponentem animam ad susceptionem talis unionis, & ita redit contrarium. Ideo non credo

Opinio Magist.

Eam sic aliqui expon.

Concl. ipsorum.

1. Cor. 6.

Improbatio hujus expositionis.

A quod Magister hoc modo fuerit hujus opinionis. Et propter hoc aliter dicendum, quod istud quo diligimus Deum, tripliciter est accipere. Aut quo diligimus effective, & sic charitas, sive amor est Trinitatis, & Spiritus sancti appropriate. Aut quo diligimus exemplariter, & sic Spiritus sanctus est unio Patris, & Filii, & nexus amborum, & unitas. Ad cujus imitationem charitas nos nectit, secundum quod dicit Dominus: Ut sint unum, sicut & nos unum sumus. Aut quo diligimus formaliter, & sic secundum opinionem Magistri est animi affectio. Et in his omnibus verum dixit, nec erravit, sed defecit: quia præter hoc est ponere B charitatem secundum communem opinionem, quæ est habitus creatus animam informans. Et ratio hujus sumitur a parte essentiæ ejus, virtutis, & operationis. A parte essentiæ, quia charitas est bonitas creaturæ rationalis ipsam perficiens, & distinguens, & ordinans, & disponens ad vitam æternam: ergo necesse est quod sit formalis perfectio.

Vera expositio Magistri.

Joan. 17.

Opinio communis.

Conclus.

Prima ratio conclusionis.

1. AD illud ergo quod obiicitur primo quod charitas est melior anima rationali, dicendum quod non est ibi comparatio: quia ubi unum propter alterum, ibi tantum unum: unde habens charitatem, bonus est propter charitatatem. Vel non cadit ibi comparatio: quia non uniformiter dicitur bonum. C Nam substantia rationalis dicitur bona, quia ordinabilis in finem: charitas bona, quia ordinans.

2. AD illud quod obiicitur quod æquivalet beatitudini, dicendum quod æquivalet secundum divinam æstimationem, quæ opus charitatis æstimat dignum vita æterna, sive tanta remuneratione.

3. AD illud quod obiicitur quod si est bonum per participationem, tunc ejus bonitas est permutabilis in informitatem, dicendum quod aliquid dicitur bonum per participationem dupliciter. Aut quia participans, & ordinatum: aut quia participatio, & ordinatio. Primo modo est bonum habens charitatem. Secundo modo charitas, & ideo potest non esse, quia non est

ipsa essentia bonitatis, sed participatio: tamen non potest esse bona, vel ordinata, quia est ipse ordo amoris. Unde solvendum est illud per distinctionem, & in hoc patet rationes sumptæ ab essentia.

Secunda ratio conclusionis. 1. Cor. 3.

A parte etiam virtutis necesse est ponere charitatem habitum creatum. Nam charitas qua diligimus Deum, est virtus: non tantum qua Deus cooperatur nobis, sed etiam qua nostra voluntas cooperatur Deo. Adiutores enim Dei sumus: & quia cum cooperamur Deo, necesse est nos similiter conformari, necesse est quod ab illa summa charitate relinquatur in nobis aliquod exemplatum in nostro affectu, per quod moveat illi conformiter. Voluntas enim libera est, & nata moveri ad opposita: & ideo ponitur virtus charitatis creatæ in nobis, non propter defectum a parte Dei nobiscum operantis, sed voluntatis nostræ sibi cooperantis.

4. Ad illud quod obiicitur quod virtus potentissima non indiget virtute media, verum est: sed charitas non est propter illius virtutis indigentiam, sed potius voluntatis suscipientis, quæ indiget aliquo habitu disponente. *

* Scot. addit, inclinante ad determinatum actum.

5. Ad illud quod obiicitur quod Deus cooperatur naturæ sine virtute creata, dicendum quod Deus regit naturam sicut instituit, & natura uniformiter currit: & ideo non indiget aliquo regulante. Non sic est de voluntate, quæ movet difformiter, & ideo indiget aliquo habitu regulante, & disponente ipsam. Vel dicendum quod aliud est de natura, & voluntate: quia natura non habet moveri nisi juxta se, vel infra, sed voluntas supra: & ideo indiget aliquo elevante ipsam.

6. Ad illud quod obiicitur quod virtus primi Motoris est præsens, dicendum quod non sufficit præsentia: sed necesse est quod recipiens influentiam habeat habilitatem, & conformitatem: & hoc est per virtutem creatam.

Tertia ratio conclusionis.

7. Ad parte etiam operationis ponitur necessitas, quia reformatio, vel recreatio, unio, & dilectio, non tantum sunt ab aliquo, ut ab efficiente, A sed etiam ab informante. Informans autem charitas creata est, & ex hoc patent obiecta ex parte actus, sive operationis. Nam quod obiicitur quod creatio est ab increato, verum est per modum efficientis, sicut & recreatio: sed reformatio ulterius requirit formam, & ideo necesse est ponere habitum informantem.

8. Ad illud quod obiicitur quod vanitas non unitur veritati, dicendum quod gratia potest considerari secundum quod ex nihilo, & sic est vanitas, & sic non unit. Vel secundum quod est influentia, secundum divinam præsentiam, & sic habet veritatis expressam similitudinem, & tali modo unit.

B 9. Ad illud quod obiicitur quod charitas facit diligere Deum quantum est diligendus, &c. Dicendum quod hoc potest intelligi dupliciter. Vel quantum Deus deberet diligi in se, & sic est falsum, quia cum sit bonum infinitum, deberent in infinitum diligi, & tali modo Deus solus seipsum diligit. Vel in quantum est diligendus ab hoc, & sic verum est, & tunc diligit infinitum, non simpliciter, sed secundum æstimationem habentis charitatem. Tantum enim diligit charitas Deum plusquam bonum creatum, quod si bonum creatum in infinitum multiplicaretur, ad huc magis diligeret Deum. Quod autem obiicitur in contrarium, concedendum est præter
C duo ultima quæ ostendunt Magistrum errasse. Quod autem obiicitur, quia divisit opera Trinitatis: dicendum quod falsum est, quia quod Spiritus sanctus sit charitas, qua diligimus Deum, aut dictum est per appropriationem, aut per unionem, aut certe per exemplaritatem, & sic intelliguntur omnes auctoritates, quas Magister adducit pro se: formaliter autem loquendo, non intelliguntur veræ, nec credo, quod Magister intellexerit sic, & per hoc patet illud quod Magister non dicit quod creatum sit increatum: sed quod sufficiat donum increatum, sine creato, & in hoc non fuit error, sed defectus tantum.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

An charitas ex charitate sit amabilis.

Alexander Alensis in Contin. 3. p col. 63. a. 7.
S. Thom. 2. 2. q 25. art. 2.
Et 1. Sent. dist. 17. q. 1. art. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 17. prin. 3. q. 1.
Rich. 1. Sent. dist. 17. q. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 17. q. 1. art. 1.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 17. q. 2.

Fundam. UTRUM charitas sit amabilis ex charitate, & quod sic ostenditur hoc modo. Augustinus 8. de Trinit. Nemo dicat: Non novi quid diligam: diligat fratrem & diligit ipsam dilectionem: ergo dilectio est diligenda: ergo, &c. (*C. 8. in princ. t. 3*) B

ITEM hoc ipsum videtur ratione: quia non est perfecta cognitio, nisi illa qua quis novit se nosse, sive novit ipsam notitiam: ergo nec perfectus amor nisi ille quo quis amat se amare, sive amorem: sed charitas est perfectus amor: ergo, &c.

ITEM aliquis diligit proximum, & recte, quia videt eum habere charitatem; sed propter quod unumquodque tale, & illud magis: ergo magis debet diligere charitatem, sive dilectionem. (*2. Metaphys. tex. 4. & 1. post c. 2. cont. 5.*)

Ad opp. 1. CONTRA: Augustinus in lib. de Doctrina Christiana, dicit tantum quatuor esse diligenda ex charitate, scilicet Deum, seipsum, proximum, & corpus proximi, & corpus proprium: sed charitas sive dilectio non est aliquod horum, ergo non est diligenda ex charitate. Item duplex est dilectio scilicet concupiscentiæ & amicitiæ: si ergo charitas sive dilectio diligitur, aut ergo dilectione concupiscentiæ, aut amicitiæ. Non amicitiæ, constat, quia amicitia est inter similes, & amor quo aliquis optat alii bonum, charitati autem nemo optat bonum. (*C. 23. t. 3.*) C

2. ITEM nec concupiscentiæ, quia concupiscentia est rei non habitæ: ergo cum ex charitate nemo diligat nisi habens charitatem: ergo ex charitate non potest quis concupiscere charitatem.

Si tu dicas quod concupiscit augmentum charitatis, hoc non solvit, quia A ergo non quæro nisi utrum charitas habita, secundum quod habita est, possit amari.

3. ITEM sicut se habet fides ad credere & spes ad actum sperandi, ita dilectio sive charitas ad actum diligendi: sed nullus habens fidem, credit fidem, vel in fidem, quia sicut dicit Aug. Credens scit se credere & videt se credere: credulitas autem est de non visis: similiter autem nullus sperat spem ipsam, sed habet: ergo a simili, nec diligit charitatem: vel si non est simile, quæritur, quare non. (*Lib. 13. de Tr. c. & 3. t. 3.*)

4. ITEM si diligens diligit dilectionem, aut eadem, aut alia. Si alia, tunc pari ratione & aliam dilectionem diligit alia, & sic erit abire in infinitum. Si ergo stare est, & non convenit abire in infinitum, si diligit, diligit eadem. Sed si hoc, contra: Nulla forma specialis super seipsam reflectitur nisi de primis intentionibus, sicut unitas, veritas, bonitas. Unde nullo modo dicitur albedo alba: ergo nec dilectio dilecta, & sic, &c.

CONCLUSIO.

Charitas quæ habitus est, amabilis est amore concupiscentiæ, non amore amicitiæ: est etiam amabilis amore complacentiæ, cum diligens ipsam dilectionem acceptet qua Deum diligit.

RESP. Ad arg. Dicendum quod accipiendo dilectionem secundum quod Deus dilectio est, constat utique quod ex charitate est diligenda. Sed accipiendo dilectionem secundum quod est habitus gratuitus, sic utique diligenda est, sed non super omnia. (*Concl. 1.*) (*Concl. 2.*)

AD intelligentiam autem obiectorum, notandum quod triplex est amor, scilicet amicitiæ, quo aliquis alicui optat bonum. Concupiscentiæ, quo aliquis sibi desiderat aliquid. Et complacentiæ, quo aliquis requiescit & delectatur in re desiderata cum præsens est. (*Explicat.*)

DICO ergo quod charitas amore amicitiæ nullo modo est amabilis, quia non est beatificabilis. Amore concupiscentiæ est amabilis ex charitate, secun-

cundum quod diligens desiderat amplius diligere. Amore complacentiæ, scilicet quo diligens acceptat ipsam dilectionem, qua Deum diligit, hoc modo charitas diligenda est, secundum quod jam habetur, eo quod ipsa est bonum valde acceptabile.

1. His visis, patet responsio ad duo prima. Nam ratio illa ex auctoritate Augustini de Doctrina Christiana, currit solum quantum ad dilectionem amicitiæ, quia Augustinus loquitur de amabili, cui aliquis optat bonum.

Quod secundo quæritur, similiter patet. Quamvis enim charitatis habitæ, secundum quod habita, non sit concupiscentia, nihilominus tamen est complacentia. Posset tamen dici quod spiritualis dilectio, & possessio excitat ad desiderandum dum reficit, & reficit dum excitat: ideo simul manent concupiscentia & complacentia.

3. Ad illud quod obiicitur tertio de fide & spe, dicendum quod non est simile. Actus enim fidei de se dicit imperfectionem, similiter & spei. Alter enim est rei non visæ, alter rei non habitæ: & ideo si talis actus reflecteretur, diminueret de ratione habitus. Unde qui credit credulitatem, non habet eam & spem similiter, & ideo hæ virtutes evacuantur in patria: sed dilectio est actus completionis & perfectionis, sicut scientia. Unde sicut perfecte scit qui scit se scire, ita perfecte diligit, qui amat dilectionem.

4. Ad illud quod obiicitur, aut eadem, aut alia, &c. dicendum quod eadem quantum ad habitum: sed alia quantum ad actum.

Et quod obiicitur quod specialia non reflectuntur, dicendum quod reflexio in forma aliquando venit ex natura, & sic est in generalibus: aliquando venit ratione ejus in quo est, & sic est in formis quæ sunt in potentiis natis supra se converti, & inquantum supra se convertuntur: & quoniam potentia cognitiva seipsam cognoscit, & voluntas est instrumentum seipsam movens, ideo per scientiam scit aliquis, & scientiam suam novit, & per charitatem se & ipsam diligit. Et si quæritur ratio quare potentia intellectiva nata est supra se redire, & voluntas, alibi dicetur: sed hoc modo tantum sufficiat, quia sunt simplices potentiæ, & in substantia simplici fundatæ, & organo non alligatæ: ideo patet quod non est simile illud quod obiici consuevit in sensibus: alia est potentia quæ videt, & alia qua videt se videre, quod similiter debeat esse in intellectu.

Anselm. lib. de concord. præsc. & lib. arb. longe ante fin. t. 3

B

C

QUÆSTIO III.

An quis certitudinaliter scire possit se esse in Charitate.

Alexander Alen. in Contin. 3. p. col. 57. a. 7. q. 1.
S. Thom. in q. de Verit. q. 10. a. 10.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 17. princ. 3. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 17. q. 5.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 17. q. 1. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 17. q. 3.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 17. q. 6.

Utrum charitas sit certitudinaliter cognoscibilis ab habente. Et quod sic videtur auctoritate Augustini in 8. de Trinit. & habetur in littera. Qui fratrem diligit, magis novit dilectionem qua diligit, quam fratrem quem diligit: sed fratrem novit certitudinaliter, ergo & charitatem. Ad opp. *C. 8. t. 3.*

2. Item. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet: ergo si charitas est lumen, cum nihil certius videatur quam lumen: ergo, &c. *1. Joan. 2.*

3. Item: Unctio docebit vos de omnibus, non inquam de omnibus cognoscibilibus, sed de omnibus necessariis ad salutem: sed charitas est maxime necessaria ad salutem: ergo eam maxime non docet unctio Spiritus sancti. *Ibidem.*

4. Item quanto aliquid animæ est præsentius, tanto certius videtur, & cognoscitur: sed charitas animæ est præsentissima, quia est in ipsa anima: ergo &c.

5. Item habens fidem, certus est se habere fidem, nihil enim certius est homini sua fide, ut dicit August. ergo pari ratione habens charitatem, scit se habere charitatem.

Contra: Nemo scit utrum odio, vel amore dignus sit: ergo cum habens charitatem sit dignus amore: nescit se dignum: ergo, &c. Fundam. *Eccl. 9.*

Item

1. Cor. 4. ITEM: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum: ergo videtur quod homo non habens retrorsum, possit non esse justificatus: ergo non habere charitatem, sed nullum signum evidentius est charitatis, quam carentia omnis remorsus: ergo si illud est fallibile, cætera sunt fallibilia.

ITEM: Charitas est diligere Deum propter se, & super omnia: infra quod nihil æque, vel supra, vel contra: sed nemo scit utrum præ omnibus diligat Deum: ergo nemo scit utrum habeat certitudinaliter charitatem.

ITEM habens charitatem est Deo acceptus, & constat nobis, & omnibus quod ista sunt convertibilia: sed nemo scit utrum Deo sit acceptus nisi per revelationem: ergo nemo scit se habere charitatem nisi per revelationem.

Ibid. ITEM: dicit Apostolus quod nesciebat utrum haberet culpam, cum dicit: sed non in hoc justificatus sum: ergo ab oppositis, nesciebat se habere gratiam: ergo cum charitas non sit sine gratia: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Homo quandiu vivit, nec de se, nec de alio potest scire certitudinaliter quod sit in charitate, nisi per revelationem: quanquam per signa probabilia, probabiliter possit cognoscere.

Concl. 1. RESP. Ad arg. Dicendum quod charitatem cognosci certitudinaliter, est dupliciter. Vel in universali quid sit, & qualis esse debeat, & sic utique cognosci potest. Concl. 2. Alio modo est cognosci charitatem in speciali, sive in hoc, & hoc modo nec de se, nec de alio, quandiu homo vivit, potest certitudinaliter scire. De alio non, quia nemo novit quæ sunt in homine, nisi per signa quæ fallacia sunt. De se non, & hujusmodi potest esse quadruplex ratio. Una & precipua est divinæ acceptationis implicatio: quia charitas juncta est gratiæ gratum facienti, quæ ideo dicitur gratum faciens, quia reddit hominem, Deo acceptum, & ideo charitas sic vocatur, non tantum quia habet charum amatum: sed quia etiam facit hominem Deo charum: & quia nescimus Dei acceptationem certitudinaliter nisi per revelationem, ideo nescimus nos habere charitatem, nisi per revelationem doceamur. Secunda ratio est similitudo ipsius ad dilectionem acquisitam. Potest enim contingere aliquem inflammari ad amandum Deum per assuefactionem, qui corruet per aliquod peccatum spirituale, & tamen semper afficietur, sicut expresse patet per beatum Bernardum in lib. de amore Tom. 2. Dei, ubi reprehendit superbientes de devotione. Tertia ratio est nostri oculi lippitudo, quia oculus noster est sicut oculus noctuæ ad manifestissima B naturæ, sicut dicit Philosophus. Unde sicut oculus lippus nescit distinguere inter lumen diei, & lumen flammæ, vel lunæ, ita oculus noster spiritualis inter lumen gratiæ gratis datæ & gratum facientis. 2. Metaphor. context. 1. Quarta ratio est divinorum judiciorum dispensatio. Deus enim claudit oculos servorum suorum, quantum ad ea quæ spectant ad eorum dignitatem, & de quibus possunt efferri. Unde gratia contraria est superbiæ. Superbia enim aperit oculos ad videndum prærogativas, & claudit ad videndum indigentias & defectus, juxta illud: Dicis quia dives sum, & locupletatus, & nullius indigeo, & nescis quia pauper es, & Apoc. 3. C cæcus, &c. Sed econtra: Vir sanctus dicit se nihil esse, quia claudit oculos suos Deus ad bona, & aperit ad videnda mala. Et hæc est ratio quare homo non cognoscat charitatem, quæ quamvis per se non sufficiat, tamen cum aliis bona est. Credo tamen Concl. 3. quod illa est præcipua, quæ primo dicta est. Quamvis autem charitas non possit certitudinaliter cognosci esse in aliquo eam habente: respectu sui tamen potest per signa probabilia cognosci, maxime per mortificationem concupiscentiæ, & amoris vani sive mundani, & per multa alia signa probabilia quæ sancti dicunt, & ponunt.

1. AD illud ergo quod obiicitur in contrarium quod certior est dilectio quam frater: dicendum quod charitas

tas non tantum dicit dilectionem, sed ultra hoc addit quod gratuita est. Et quantum ad habitum dilectionis certitudinaliter est cognoscibilis, quantum vero ad illud quod dicit gratuitum, non.

2. Ad illud quod obiicitur quod charitas est lumen, dicendum quod quamvis de se charitas sit cognoscibilis, tamen non cognoscitur a nobis, quia oculus noster lippus est.

3. Ad illud quod obiicitur quod unctio docet nos de omnibus necessariis ad salutem, dicendum quod verum est eo modo quo necessaria sunt: sed scire se habere charitatem, non est necessarium ad salutem, sed solum habere.

4. Ad illud quod obiicitur de præsentia charitatis, dicendum quod quamvis substantia habitus sit præsens, tamen conditio quæ concomitatur habitum, scilicet divina acceptio, non est presens, immo latens in Dei cognitione, & judicio.

5. Ad illud quod obiicitur de fide, dicendum quod non est simile, quia fides dicit habitum purum, non superaddendo acceptationem, sicut charitas, & ideo patet quod non est simile.

QUÆSTIO IV.

An charitas a charitatem non habente sit cognoscibilis.

Alex. Alensis in Contin 3. *p. col.* 57. *a.* 7. *q.* 2. *Rich.* 1. *Sent. dist.* 17. *q.* 4.

Ad opp. Utrum charitas sit cognoscibilis a non habente: & quod non, videtur, quia omne quod cognoscitur, aut cognoscitur per essentiam, aut per similitudinem. Non per essentiam, quia non est essentialiter in anima peccatrice. Si ergo cognoscitur, hoc est per similitudinem. Sed contra dicit Glossa: Tertium genus visionis quo dilectio intellectiva conspicitur, eas res continet quæ non habent sui similes imagines, quæ non sunt ipsæ: ergo similitudo charitatis non est aliud quam charitas: ergo si caret quis charitate, caret & similitudine ejus, & A ita nunquam cognoscit charitatem.

Item si non habens charitatem cognoscit eam: aut ergo per speciem innatam seu lucem propriam, aut per acquisitam, aut per effectum. Non per innatam, quia * anima creata est sicut tabula rasa. Non per speciem acquisitam, quia omnis * species acquisita acquiritur mediante sensu, & imaginatione: sed species charitatis non cadit in sensu, nec in imaginatione. **Arist. 3. de anim. cont. 14.* **Arist. 3. de anim. cont. 59.*

Item non per effectum, quia nemo cognoscit per effectum aliquid, nisi sciat quod causa sit illius effectus. Unde nullus cognoscit per eclypsin interpositionem terræ, nisi sciat quod B interpositio est illius causa. Si ergo per effectum cognoscit, oportet quod sciat prius, quoniam illius est causa charitas, & ita præcognoscit charitatem, non ergo per effectum. Si tu dicas quod cognoscit in illa veritate æterna: aut hoc erit effective, aut formaliter. Si effective, sic omnia cognoscuntur in ea quæ omnia facit scire quæcumque sciuntur. Si autem formaliter, sive exemplariter, ergo videtur quod vel imprimit aliquam speciem in intellectu, vel necesse est quod ipsa veritas, vel exemplar conspiciatur, quorum alterum est supra improbatum, alterum aut manifeste falsum est.

Sed contra: Peccatores desiderant C charitatem: sed nullus desiderat quod non cognoscit, quia incognita non possunt diligi, sicut dicit Augustinus, ergo ipsi cognoscunt charitatem. Fundam. *Aug. 10. de Trin. c. 11. t. 3.*

Item aliquis habens charitatem potest habere cognitionem de illa: sed omne quod cadit in intellectu apprehendente, potest in memoria conservari: ponatur ergo quod imprimatur hæc cognitio memoriæ, & quod demum cadat a charitate, constat quod lapsus a charitate memoriam ejus retinuit: ergo adhuc cognoscit eam, ergo charitas potest cognosci a non habente.

Item si charitas cognoscitur ab habente, aut hoc est per essentiam, aut per similitudinem. Per essentiam non, constat. Sed probatur quod per similitudinem, quia nihil cognoscit intellectus nisi

nisi ab illo informetur: sed charitas habitus est affectus, ergo secundum essentiam illam non egreditur, ergo si unitur intellectui & illum informat, hoc est per similitudinem, & hæc similitudo potest haberi a non habente charitatem: ergo &c.

Lib. 11. c. 8. t. 3. Item Augustinus dicit 11. de Trin. quod ad hoc quod intellectus intelligat quod est in memoria, necesse est aciem intellectus informari: ergo multo fortius ad hoc quod intelligat quod est in voluntate: ergo si intelligit charitatem, informatur intellectus aliquo, & non substantia charitatis: ergo similitudine: ergo idem quod prius.

CONCLUSIO.

Charitas, experientiæ cognitione non potest cognosci præterquam ab habente: speculationis vero, etiam a non habente.

Conclus. cum ex plicat. pro resp. ad arg. in opp. Resp. Ad arg. Dicendum quod cognitione experientiæ, non cognoscitur charitas nisi ab habente: cognitione vero speculationis, certum est cognosci charitatem etiam a non habente. Modus autem hujus cognitioni non potest esse per charitatis essentiam, nec per similitudinem a sensibus acquisitam: ergo necesse est quod sit per similitudinem infusam, vel innatam: utraque C autem quæ sic cognoscuntur ab homine, dicuntur ab Augustino cognosci in veritate æterna, aut quia veritas cognitionem infundit, ut in Prophetis: aut quia conditione imprimitur, secundum illud Psalmistæ: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, &c. Charitas autem non cognoscitur a peccatoribus per speciem infusam, ergo oportet quod per innatam cognoscatur. Species autem innata potest esse dupliciter, aut similitudo tantum, sicut species lapidis: aut ita similitudo, quod etiam quædam veritas in seipsa. Prima species est sicut pictura, & ab hac creata est anima nuda. Secunda species est impressio aliqua summæ veritatis in anima, sicut, verbi gratia, animæ a conditione sua datum est lumen quoddam directivum, & quædam directio naturalis: data est etiam ei affectio voluntatis: cognoscit ergo anima quid sit rectitudo, & quid affectio, & ita quid rectitudo affectionis: & cum charitas sit hoc, cognoscit charitatem per quandam veritatem, quæ tamen veritas est similitudo charitatis, & tunc recte habet rationem similitudinis, dum accipitur ab intellectu, habet tamen rationem veritatis, prout est in anima. Unde cum Augustinus dicat quod hujusmodi habitus cognoscuntur in ipsa veritate, & per similitudines quæ sunt idem quod ipse non dicit hoc, quia non sit B aliqua species in intellectu cognoscentis, sed quia in anima non est pura species, sed veritas quædam ab ipsa veritate impressa, & sic patet responsio ad obiecta.

Vide sup. dist. 1. q. 4 lib. 12. de Tr. c. 14. in sensu, t. 3. Ps. 4.

Lib. 12. de Trin. c. 14. t. 3.

DIST. XVII. PARS II.

Ponit defensionem suæ opinionis.

Hujus Partis Textum supra videre licet.

Hic quæritur si Charitas, Spiritus sanctus est, cum ipsa augeatur, &c.

Expositio Textus.

Supra egit Magister de missione Spiritus sancti invisibili secundum opinionem suam. Hic secundo ponit opinionis suæ defensionem, & hoc facit respondendo obiectionibus quæ possunt opinionem suam improbare. Et quoniam sua positio improbari potest & ratione & auctoritate, & utroque modo, ideo habet hæc pars tres partes. In prima parte per rationem impugnat, & improbat hoc quod dixerat, quod Spiritus sanctus est charitas qua diligimus Deum & proximum. Secundo vero per auctoritatem ibi: *Supra dictum est, quod Spiritus sanctus.* Tertio per auctoritates & rationes ibi: *Alias quo-* Divisio.

que inducunt, &c. Prima ratio contra Magiſtrum ſumpta eſt ex hoc, quod charitas augeatur. Secunda ratio contra ipſum ſumpta eſt ex hoc quod charitas eſt a Spiritu ſancto, ſicut dicit Auguſtinus. Tertia ratio ſumpta eſt ab hoc quod charitas eſt animi affectio, & hoc quidem rationi & auctoritati conſonat. In qualibet autem iſtarum partium Magiſter primo opponit, & ſecundo determinat, & partes manifeſtæ ſunt.

lib. 15. de Trin c. 17. t. 3

Chriſto autem qui eſt Dei Filius non ad menſuram datus eſt Spiritus. Dub. I.

Videtur Hoc falſum, quia omne finitum habet menſuram: ergo ſi Chriſto datus eſt Spiritus non ad menſuram, Chriſto datus eſt Spiritus infinitus. Sed contra hoc eſt quod omnia creata ſunt finitæ capacitatis.

Resp. Hoc infra melius patebit, modo tantum ſufficiat, quod hoc vel eſt dictum propter gratiam unionis, qua fecit quod omnia quæ Dei ſunt, ſint illius hominis vel propter gratiam capitis, quia in Chriſto eſt gratia ad omnes actus non arctata, ſicut in capite vigent omnes ſenſus. Unde illa determinatio non privat finitatem, ſed privat determinationem ad aliquem actum, ſive ſpeciale bonum.

Charitas Dei, inquit, dicta eſt virtus, &c. Dub. II.

Videtur male dicere quod charitas eſt affectio, quia nullus habitus eſt affectio: charitas eſt virtus, & ita habitus, ergo non eſt affectio.

Resp. Dicendum quod affectio dicitur quadrupliciter. Uno modo ipſa vis affectiva: alio modo dicitur affectio, paſſio vis affectivæ, ut gaudium & dolor & hujuſmodi: tertio modo dicitur actus potentiæ affectivæ: quarto modo dicitur habitus affectivus, ſicut intellectus uno modo dicitur habitus principiorum, & eſt regula intellectus: & hoc modo accipitur cum dicitur quod charitas eſt affectio, & ſimiliter accipit Bernardus cum dicit quod virtus eſt affectio ordinata.

Alios actus, &c. Dub. III.

Contra: Per hoc quod dicit quod charitas intus operatur alios actus, atque motus, mediantibus aliis virtutibus: videtur dicere contra illud, quod obiicitur ad Galatas: Fides per dilectionem operatur. *Gal. 5.*

Resp. Dicendum quod quamvis illud poſſit ſuſtineri quod charitas operatur mediantibus aliis virtutibus tanquam miniſtris, & aliæ nihilominus per charitatem adjuvantem & dirigentem, tamen ſolutio Magiſtri quam hic facit, non valet, quia Magiſter petit principium in ſolvendo. Supponit enim in ſolutione oppoſitum ejus quod probatur. Cum enim Spiritus ſanctus non efficiat in nobis opera aliarum virtutum ſine habitibus mediis, quod modo efficit in nobis opus dilectionis? Si tu dicas quod ipſe dilectio eſt, ſimiliter poſſum dicere quod Filius eſt ſapientia & Verbum, ergo pari ratione ſine habitu medio debet illuminare intellectum. Et propter hoc Magiſtri opinio non eſt ita probabilis, nec quantum ad rationes, nec quantum ad auctoritates. Quod patet ſi attendantur prædictæ ſolutiones.

Nec ipſe dividitur. Dub. IV.

Videtur dicere falſum quod Spiritus ſanctus non dividatur, quia dicitur quod Dominus dixit Moyſi: Auferam de ſpiritu tuo, &c. Item de ſpiritu ſuo dedit nobis: ſi dedit de Spiritu, videtur quod vel totum dedit, vel diviſit in partes. *Num. 11. 1 Joan. 4.*

Resp. Dicendum quod Spiritus ſanctus eſt in ſemetipſo ſimplex, & ideo in ſe indiviſus: ſed in effectibus eſt multiplex: & ideo quantum ad effectum dividitur, quia non datur ſingulis ad omnia: & hinc eſt quod plenius datus eſt Moyſi quam aliis, & quod ideo dicit: Auferam de Spiritu tuo: & quia non ad omnia datur nobis, ideo dicit beatus Joannes: De ſpiritu ſuo dedit nobis.

AR-

ARTICULUS I.

AD intelligentiam hujus partis est quæstio de augmento charitatis, & circa hoc quæruntur quatuor. Primo quæritur utrum charitas possit augeri secundum substantiam. Secundo quæritur de modo augmenti ipsius charitatis. Tertio quæritur de opposito augmenti ipsius, scilicet de diminutione, utrum charitas possit diminui. Quarto de augmento charitatis quantum ad terminum, sive ad statum.

QUÆSTIO I.

An charitas secundum substantiam augeri possit.

Alex. Alensis in Continuat. 3. p. coll. 69. art. 1.
S. Thom. 21. q. 24. art. 4.
Et 1. 2. q. 52. art. 1.
Et 1. Sent. d. 17. q. 2. a. 1.
Et de Verit. q. 1. art. 11.
Scotus 1. Sent. dist. 17. q. 4.
Et in Report. 1. Sent. dist. 17. q. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 17. p. 2. q. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 17. q. 1. art. 2.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. d. 18. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 17. q. 2. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 17. q. 6.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 17. q. 7.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 17. q. 4.

Fundam. Aug. epist. 106. to. 2. QUantum ad primum ostenditur quod charitas possit augeri secundum substantiam per Augustinum ad Bonifacium: Charitas meretur augeri, ut aucta mereatur perfici.

ITEM hoc ipsum videtur ratione: Charitas viæ secundum substantiam minor est charitate patriæ: sed a charitate viæ ad charitatem patriæ convenit devenire, ipsa salvata inesse (quoniam charitas viæ nunquam excidit) sed motus a minori ad majus re salva, est augmentum: ergo convenit charitatem augmentari.

ITEM constat quod diversis majora & minora præmia dabuntur. Unde *1. Cor. 15* Apostolus: Alia claritas solis, alia claritas lunæ, &c. Et constat quod uni & eidem secundum diversos status debetur diversum præmium, scilicet majus & minus: sed magnitudo præmij substantialis respondet quantitati charitatis, non secundum fervorem, sed secundum substantiam: ergo si contingit majus præmium alicui deberi: ergo & charitatem substantialiter augeri.

ITEM contingit charitatem meliorari, cum non sit summum bonum: sed charitas est bona substantialiter: ergo contingit charitatem secundum suam substantiam fieri meliorem. Sed ut dicit Aug. in 7. de Trin. In spiritualibus idem est majus & melius: ergo cum charitas sit quid spirituale possibile est secundum substantiam ipsam effici majorem. *C. 8. t. 3.*

ITEM constat quod in uno & eodem charitas potest in majorem effectum & actum: ergo cum majoritas effectus veniat a magnitudine virtutis, possibile est charitatem majorem effici secundum virtutem. Tunc quæro, aut charitas est sua virtus, aut non. Si sic, ergo augmentata virtute, necesse est augeri essentiam charitatis. Si non, tunc quæro de illa virtute, aut habet essentiam, aut non. Si sic, similiter quæro de illa: ergo vel erit abire in infinitum, vel necesse est poni, quod aliquid augeatur secundum substantiam: sed qua ratione alia virtus, & charitas.

1. SED CONTRA: Charitas est forma: sed omnis forma consistit in essentia invariabili: ergo & charitas: sed nihil invariabile secundum essentiam, augetur secundum essentiam: ergo nec charitas. *Ad opp.*

2. ITEM ubi augmentum, ibi majus & minus, sed ubi est simplicitas ibi non est majus & minus: si ergo charitas est forma simplex & non extensa, in charitate non erit augmentum. *Arist. 1. de gen. cont. 31.*

3. ITEM augmentum in corporalibus est secundum accidens, & non secundum substantiam: ergo pari ratione & in spiritualibus: ergo si charitas augetur, hoc est secundum accidens non secundum substantiam. *5. Phys. contex. 8.*

4. ITEM quod augetur, mutatur, & quod

quod augetur secundum substantiam, A mutatur secundum substantiam: sed quod substantialiter mutatur, est aliud nunc quam prius: ergo quod augetur secundum substantiam non manet: si ergo charitas nunquam excidit nisi per peccatum, sed semper manet: ergo non augetur.

8. *Phys. cont.* 55.

CONCLUSIO.

Charitas secundum substantiam augeri potest, cum virtus quae augetur, sit substantia charitatis.

Resp. Ad arg. Dicendum quod secundum communem opinionem verum B est charitatem substantialiter augeri. Ad intelligentiam autem obiectorum, distinguunt quidam augmentum secundum duplicem differentiam. Augmentum enim est quando minori succedit majus, hoc autem potest esse dupliciter, vel ita quod illud idem quod prius fuit minus postea fiat majus, sicut homo dicitur augeri, vel aliquid aliud quantum, & hoc modo charitas non augetur, ut dicunt. Vel ideo quod minori succedat majus, non idem in numero, sed consimile in forma, sicut dies dicuntur augeri, non quia idem dies primo sit minor, & postea major, sed quia minori succedit major, sic dicunt augeri charita- C tem, ac per hoc posse evadere oppositiones. Sed positio ista, ut supra probatum est, non potest stare. Ostensum est enim quod charitate manente eadem, contingit circa eadem fieri crementum, & perfectionem. Et ideo aliter dicendum quod augmentum sequitur quantitatem. Quantitas autem dicitur dupliciter, scilicet proprie, & metaphorice. Proprie dicitur quantitas molis, & haec est in corporalibus. Metaphorice, quantitas virtutis, & haec in spiritualibus. Sic & augmentum dicitur dupliciter, proprie, scilicet secundum magnitudinem molis, & metaphorice secundum quantitatem virtutis: cum ergo in charitate sit quantitas virtutis, & non in summo: constans est charitatem augeri posse. Rursus, cum virtus sit idem quod substantia charitatis, & sit quantitas virtutis, hinc est quod de necessitate sequitur charitatem augeri secundum substantiam: cum enim sit virtus, ejus substantia non est alia a virtute.

Improbatio primi modi in opponendo.

Aug. de quantitate ani. c. 3. & seq. t. 1.

1. Ad illud ergo quod obiicitur in contrarium quod essentia formae est invariabilis, dicendum quod verum est de forma universali: si autem dicatur de forma singulari, verum est in se considerata: sed non prout in alio.

Hoc est contra Scot. qui 1. Sent. d. 17. q. 4. tenet opp.

2. Ad illud quod obiicitur quod simplicitas non admittit magnitudinem, dicendum quod verum est quod non admittit magnitudinem molis, admittit tamen magnitudinem virtutis.

3. Ad illud quod obiicitur quod in corporalibus est motus augmenti secundum accidens, patet responsio. Nam quantitas molis est accidens, essentialiter differens a quanto: non autem sic est in quantis quantitate virtutis, immo quantitas virtutis essentialis est, ut in opponendo probatum est. Potest tamen dici quod cum dicitur: Motus augmenti in corporalibus est motus secundum accidens, dupliciter potest accipi, hoc, quod est secundum. Aut quod dicat habitudinem termini per se, sive termini formalis, & sic utique terminus augmenti est quantitas perfecta. Aut ita quod dicat terminum per accidens, & hoc modo augmentum respicit substantiam quod patet. Cum enim additur quantitas major minori, nisi fiat per rarefactionem vel per protensionem, oportet quod addatur substantia in qua sit illa quantitas: & ita augmentum plus habet de substantia, & ita per consequens ad substantiam terminatur etiam in corporalibus. Et per hoc patet quod obiicitur quod non augetur secundum substantiam: verum est, si dicat terminum formalem: sed non, si dicit terminum per accidens.

4. Ad illud quod obiicitur quod augmentatur secundum substantiam, & mutatur secundum substantiam, dicendum

dum quia rei non tantum est esse substantiale, sed etiam perfectum esse. Mutari ergo secundum substantiam hoc potest esse dupliciter, vel respectu esse simpliciter, & sic mutatum est aliud, & aliud: vel respectu esse perfecti, quia cum de imperfecto fit perfectum, non est aliud, sed idem. Et hinc est quia charitas quamvis substantialiter augeatur, non est alia, sed eadem secundum substantiam, unde non valet objectio.

QUÆSTIO II.

An Charitas seipsa, vel aliunde augeatur.

Alex. Al. in continuat. 3. p. coll. 69. art. 2. & 3.
S. Tho. 2. 2. q. 24. art. 5.
Et 1. Sent. dist. 17. q. 1. art. 2.
Scotus in Reportatis 1. Sent. dist. 17. q. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 17. prin. 2. q. 1. a. 1.
Richard. 1. Sent. d. 17. q. 2. art. 3
Tho. Arg. 1. sent. dist. 17. q. 2. art. 2.
Greg. Arim. 1. Sent. dist. 17. q. 6.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 17. q. 7.

Fundam. DE modo augmenti ipsius charitatis. Et quod augmentum ejus sit aliunde, ostenditur per Augustin. qui dicit quod charitas meretur augeri: sed quod aliquis meretur, habet ab alio quam a se: ergo si charitas meretur augmentum, habet ipsum aliunde. (*Ad Bon. epist. 106 tom. 2.*)

ITEM quod augmentetur per appositionem, videtur per rationem: Augmentum enim est præexistentis quantitatis additamentum: ergo ubi est augmentum, ibi est oppositio alicujus ejusdem generis, & ubi appositio, ibi additio: ergo &c. (*Arist. 1. de gen. cont. 31.*)

ITEM hoc videtur posse ostendi per simile, quod charitas est in anima, sicut lux in aere: sed lux in aere non augetur per additionem novi luminis, ut patet, si uni candelæ illuminatæ supervenit alia: ergo & in charitate erit similiter respectu animæ.

ITEM hoc videtur per principium augmenti, quia ex eisdem unumquodque & nutritur, & augetur: ergo per consimilem modum habet charitas A augeri, generari, & conservari: sed generatur in nobis per divinam influentiam: ergo & per eandem majorem augetur: sed ubi major influentia, aliquid plus influit, quam prius: & ubi hoc, ibi est additio: ergo, &c. (*Ar. 2. de ani. cont. 34. & deinceps*)

Ad opp. 1. CONTRA: Majoris virtutis est calor amoris spiritualis, quam ignis materialis: sed ignis seipso augetur: ergo & charitas, quæ est ignis spiritualis.

2. ITEM quod non per oppositionem, videtur, quia si simplex simplici addatur, nihil majus efficitur, nec mole, nec virtute, ut si punctus puncto: ergo nec si charitas addatur charitati, erit major.

3. ITEM si additur aliquid, cum B additionem sequatur compositio, & ad majorem compositionem virtutis diminutio: ergo quanto major sit additio, tanto efficitur charitas impotentior, & quanto impotentior, tanto minor: ergo cum augmentum charitatis sit quantum ad virtutem, charitas non augetur per additionem.

4. ITEM si aliquid addatur priori charitati, aut additum est charitas, aut non. Si non: ergo non auget charitatem. Si vero est charitas: sed charitas non est materialis respectu charitatis: ergo cum ex aliquibus duobus non fiat unum, nisi unum sit materiale respectu alterius, ex charitate præexistente, & superaddita non fit C unum: sed ad augmentum necesse est fieri unum ex augente, & aucto: ergo nullo modo potest per additionem augeri.

CONCLUSIO.

Charitas augetur per appositionem, & non per depurationem, vel impermistionem: augetur tamen divina virtute, sicut ab ea creatur.

RESP. Ad arg. Ad prædictorum intelligentiam notandum quod circa hoc fuit duplex opinio. Una est quod augmentum charitatis est per depurationem, sive per impermistionem cum contrario. Contrarium autem amoris Chri-

Christi est amor concupiscentiæ: unde quanto magis in nobis extinguitur concupiscentia, tanto magis depuratur charitas: & quanto magis depuratur, tanto magis assimilatur Deo, & accedit ad terminum: & quanto magis accedit, tanto magis augetur: & isti posuerunt charitatem per se posse augeri per assuefactionem in bono, & debilitationem concupiscentiæ. Ratio autem quæ istos movit, fuit auctoritas Philosophi, qui dicit formas intendi per accessum ad terminum, & impermistionem cum contrario. Fuit etiam cum hoc auctoritas Augustini, qui dicit in lib. 83. quæst. quod sicut minuitur concupiscentia, sic crescit charitas, & tale augmentum per majorem depurationem simplici, non repugnat. Sed ista positio non est conveniens, quia constans est, charitatem majorem & minorem esse, omni sublata concupiscentia, sicut in primo homine, & etiam in Angelis: ergo cum omnino sit ibi impermista, in quolibet Angelo, & etiam in statu innocentiæ esset in summo, quod stultum est dicere. Unde non est dicendum quantum ad remissionem concupiscentiæ augeri secundum substantiam: concedendum est tamen quantum ad remissionem concupiscentiæ intendi per fervorem. Et hoc modo intelligit Augustinus. Et hoc modo loquitur etiam Philosophus de formis quantum ad intensionem, non quantum ad augmentum. Alia positio est quod charitas augetur per appositionem, & hujus simile habetur in lumine quod expresse charitati assimilatur. Unde sicut majus lumen additum minori, ipsum auget, sic charitas superaddita auget minorem. Et hæc positio ponit charitatem non augeri virtute propria, sed divina. * Idem enim est principium augendi, & generandi. Unde sicut a solo Deo habet ortum, ita & augmentum.

Arist. 3. Top. c. 4. Et 5. Phys. cont. 19.

Lib. 83. q. q. 36. Et in Enchir. c. penul.

Lib. 83. q q. 36. tom. 4. in Enchir. c. 121. in fine t. 3. Non consentit S. Tho. hic q. 2. a. 2.

**Aris. 2. de anim. cont. 34.*

1. Ex hoc patet illud quod obiicitur per simile in igne. Ignis enim habet potestatem se faciendi in alio, & augendi, non sic charitas.

2. Ad illud quod obiicitur secundo quod charitas sit simplex, quia non habet partes quantitativas quantitate molis, habet tamen quantitate virtutis, & quantum ad illam potest augeri. Si obiiciatur de puncto quod habet quantitatem virtutis, & tamen non augetur, dicendum quod ad hoc quod aliquid sit natum augeri per appositionem consimilis quantitatis, duo sunt necessaria, scilicet quantitas, & unibilitas. Unibilitas autem venit ex imperfectione: perfecto enim inquantum hujusmodi, non est possibilis additio: ideo puncto non potest fieri additio. Licet ergo punctus habeat quantitatem virtutis, non tamen habet unibilitatem, quia est quoddam perfectum in suo genere. Aliter potest dici quod punctus est simplicissimum in genere quanti, molis: & ideo est infinitum virtute, charitas autem nulla est simplicissima in genere quanti virtualis, nisi divina: & ideo illa est infinita; & quoniam illa non potest augeri per additionem, ita nec virtus puncti. Et si obiicias mihi quod virtus puncti est creata: ergo non est infinita, dicendum quod quia punctus est quid simplicissimum in genere; non simpliciter: ideo non habet infinitam virtutem simpliciter, sed in genere respectu linearum. Præterea punctus non est omnino actus: sed terminus respectu linearum: ideo non habet potentiam activam infinitam, sed passivam: quia non proprie dicitur punctus posse lineas producere, sed potest statui terminus lineæ: & hoc non est inconveniens ponere in creatura: ideo virtus puncti non est augmentabilis, ut virtus charitatis.

3. Ad illud quod obiicitur quod quanto aliquid est magis compositum, tanto est impotentius, dicendum quod illud generaliter intellectum est falsum. Propter hoc distinguendum quod sunt partes materiales, & sunt partes formales, quæ dant actum, & virtutem toti. Simplex igitur magis potest dici per privationem partium materialium: & tunc habet propositio veritatem, quia tales partes potius dant pati quam agere. Unde quanto aliquid magis elongatur a materia, tanto est potentius. Si autem dicatur magis simplex, quia paucio-

res

res habet partes formales, sive activas, falsum est: quia tunc ignis minor, potentior esset quam major. Sirupus compositus ex paucis virtuosior esset quam ille qui constat ex multis: quorum utrumque falsum est: & ideo prædicta propositio est similiter falsa, quoniam tam charitas præexistens quam adveniens, utraque habet rationem activi. Potest tamen & aliter responderi secundum veritatem quod charitas augmentata non est magis composita, immo magis simplex: & hoc sic patet, quia contrario modo est in quanto molis, & quanto virtutis. In quanto molis, simplicissimum est minimum, ut punctus: & ideo in hoc genere quanti accessus ad simplicitatem est per diminutionem, recessus est econtrario per additionem: in quanto vero virtutis, simplicissimum est maximum: & ideo accessus ad simplicitatem est per additionem, & hinc est quod charitas augmentata est purior, & simplicior, & Deo similior. Nec videatur hoc inconveniens, quia addere puritatem, & simplicitatem, & spiritualitatem alicui, non facit recessum a simplicitate, sed magis accessum.

4. Ad illud quod obiicitur, utrum ex eis fiat unum: dicunt quidam quod sicut diversa lumina sunt in aere didistincta & inconfusa, attamen unum majus lumen reddunt propter concursum in unum susceptibile: sic in lumine spirituali, quod est gratia, vel charitas, dicendum quod distincta sunt essentialiter: tamen unum majus efficiunt in movendo virtutem liberi arbitrii. Sed tamen illud non est simile: quia distinctio luminarium in aere, venit a parte originum diversarum, utputa quando plura sunt lucentia, non sic est in gratia. Et ideo, dicendum quod ex eis fit unum.

5. Ad illud quod obiicitur quod se non habet in ratione materialis: dicendum quod augmentationem dupliciter contingit fieri. Aut per virtutem ipsius augmentabilis, ut patet in animali, & tunc augmentabile habet se in ratione formalis, & activi augmentans in ratione materialis, & passivi. Contingit

A & augmentum fieri per virtutem extrinsecam, possibilitate sola, & unibilitate existente in augmentabili, & tunc augmentabile, quia imperfectum se habet in ratione passivi: augmentans, quia perficiens, in ratione formalis & completivi, quia dat quantitatem perfectam: Quod ergo obiicitur quod unum non est in potentia ad aliud, dicendum quod non est in potentia ad conversionem, sed est in potentia ad unionem: & potentia ista est in charitate ratione suæ imperfectionis: quia enim imperfecta est, ideo possibilis perfici, & ideo unibilis rei perficienti. Unde non habet possibilitatem ad illud, quod additur inquantum charitas: sed B inquantum imperfecta: & sic patet illud.

QUÆSTIO III.

An Charitas minui possit.

Alex. Alensis in Cont. 3. p. coll. 70. art. 1. & 2.
S. Thom. 2. 2. q. 24. art. 10.
Et 1. Sent. d. 17. q. 2. a. 5.
Et de Malo, q. 7. art. 2.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 17. princ. 2. q. 5.
Richardus 1. Sent. dist. 17. art. 2. q. 5.
Franc. de Mayr. 1. Sent. d. 19. q. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. d. 17. q. 2. a. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. d. 17. q. 11.

Utrum charitas possit diminui. Et Ad opp.
C quod sic, videtur per naturam sui oppositi, sic sicut dixit August. Venenum charitatis est cupiditas: unde dicit *Aug. 83. q. 3. t. 4.* quod ubi magna cupiditas, ibi parva charitas, & in lib. Confess. Minus te *Aug. lib. 10. Conf. c. 29. t. 1.* amat, qui aliquid tecum amat quod non propter te amat. Si ergo contingit cupiditatem non tantum remitti, sed etiam augeri: per contrarium contingit charitat m diminui.

2. Item veniale est malum: sed non est malum, nisi quod adimit aliquid de bono: ergo veniale adimit aliquid. Sed naturalis habilitas est multo majoris inhærentiæ quam charitas: ergo cum veniale adimat de bonitate naturali: ergo & de charitate: ergo, &c.

3. Item hoc ipsum ostenditur per naturam sui subiecti. Quia sicut homi-

nem

nem contingit proficere, ita retrocedere: sed per profectum liberi arbitrii contingit in nobis charitatem augeri, dum ascenditur ad perfectionem: ergo cum conveniat eisdem gradibus redire ad imperfectionem, convenit charitatem diminui.

4. ITEM omne illud quod sui de habilitatione in termino est causa corruptionis, per sui dehabilitationem citra terminum est causa diminutionis: sed liberum arbitrium dehabilitatum per aversionem est causa corruptionis charitatis: ergo dehabilitatio ejus sub Deo est causa diminutionis.

5. ITEM hoc ipsum ostenditur per naturam ipsius charitatis sic: Opposita nata sunt fieri circa idem: sed augmentum, & diminutio sunt opposita: ergo si convenit charitatem augeri, convenit & diminui. *Arist. 5. Metaph. cont. 10.*

6. ITEM quod potest salvari sine conjunctione sui ad aliquid, potest illud ab illo post conjunctionem separari: sed charitas ante additionem habet esse sine additamento, ergo potest separari: & si hoc: ergo & diminui: ergo, &c.

Fundam. CONTRA: Charitas est forma simplex, & uniformis per totum: ergo quod adimit de charitate, qua ratione adimit unam partem, adimit & totum: & si hoc, ergo nunquam diminuitur.

ITEM magnitudo charitatis est secundum magnitudinem divinæ influentiæ: ergo diminutio ejus est per diminutionem influentiæ, sed Deus non subtrahit influentiam suam nisi offensus, & non offenditur nisi per aversionem ab ipso & contemptum: ergo non diminuitur charitas nisi per peccatum mortale: sed hoc non est aliud quam charitatem tolli: ergo, &c.

ITEM omne illud quod diminuit alterum, est illi oppositum: sed veniale, vel cupiditas, sive concupiscentia citra Deum, non opponitur charitati, immo est omnino illi contingens: ergo non diminuitur.

ITEM quod diminuit alterum, habet posse super illud: sed veniale non habet posse supra charitatem, quia A plus diligit charitas Deum quam cupiditas creaturam, ergo, &c.

ITEM hoc ipsum ostenditur per impossibile hoc modo: Si veniale diminuit charitatem: ergo aliquid diminuit ab ipsa: ergo si charitas non est infinitæ magnitudinis: ergo veniale aliquoties iteratum totam adimit charitatem, quod falsum est.

ITEM si diminuit charitatem secundum substantiam: ergo minuit præmium substantiale ei debitum: sed præmium substantiale est bonum æternum: ergo veniale aliquid aufert de bono æterno: sed ablatio boni æterni, vel simpliciter, vel secundum partem est pœna æterna: ergo veniale mereatur B pœnam æternam, quod est contra communem opinionem. Si ergo veniale non minuit unum, nec aliud.

CONCLUSIO.

Charitas secundum substantiam non minuitur, cum non habeat nisi peccatum mortale pro opposito, a quo non minuitur, sed tota tollitur.

RESP. ad Argum. Dicendum quod circa hoc duplex, opinio est, fundata super duplicem opinionem præcedentem, de modo augmentandi charitatem. Quidam enim dicunt charitatem augeri per impermixtionem, & cum C impermixtio major sit secundum majorem liberi arbitrii habilitationem, & secundum concupiscentiæ diminutionem: & econtrario permixtio per dehabilitationem liberi arbitrii, & augmentationem concupiscentiæ, dicunt per consequens eam diminui: secundum quod augetur cupiditas, vel concupiscentia, & dehabilitatur liberum arbitrium, & hoc est per veniale peccatum: sed quoniam veniale peccatum manens veniale nunquam totiens iteratur quod concupiscentiam augeat, ita quod aliquid diligat supra Deum: ideo charitas per venialia potest diminui, sed non tolli: tollitur autem per mortale, quod auget concupiscentiam supra Deum. Sed hæc opinio, ut supra Opinio aliorum.

pra

pra probatum est, non habet stabile fundamentum: quoniam substantiale augmentum charitatis non venit a libero arbitrio: ideo nec a concupiscentia diminutio.

Opinio Doctoris Et propter hoc ponitur alia opinio probabilior quod charitas non minuitur substantialiter, & hæc opinio fundantur super hoc quod augmentum charitatis fieri habet per additionem, vel incrementum majoris influentiæ: quo supposito, dicendum quod charitas secundum substantiam non minuitur, sed augetur. Et ratio hujus sumitur a parte oppositi, sive agentis. Nam charitas non habet oppositum, nisi mortale peccatum: per illud autem non minuitur, sed tollitur: concupiscentia autem, sive cupiditas, & veniale peccatum, opponuntur charitati secundum fervorem solum, quia simul stant, & substantialiter sunt sese contingentia. Et ideo solvendum ad duo prima, quod illud Augustini de cupiditate & minori amore, similiter ad illud de veniali diminutione, locum habet solum quantum ad fervorem charitatis: & sic patent duo prima. Sumitur & ratio quare charitas non minuitur a parte ipsius subiecti quod est liberum arbitrium secundum conversionem ad Deum: liberum autem arbitrium ad augmentum charitatis se disponit per habilitatem: similiter ad diminutionem per dehabilitatem citra mortale: sed hæc dispositio est de congruo, non de condigno: & quoniam Deus est pronior ad miserendum, quam ad condemnandum: & ad donandum quam ad abstrahendum: hinc est quod charitatem tribuit cum se liberum arbitrium disponit de congruo, sed non abstrahit, nisi quando necessario se disponit ad abstractionem, vel subtractionem gratiæ: hoc autem solum est per aversionem, & tunc totum tollit.

1. Et hinc est quod charitas nunquam minuitur, sed augetur, quia solum de congruo potest se præparare subiectum ad diminutionem.

2. 3. 4. Ad illud quod obiicitur quod sicut homo proficit, ita retrocedit frequenter, dicendum quod non sic diminuitur per descensum substantialiter charitas, sicut augetur per ascensum. Quod autem obiicitur quod liberum arbitrium potest totum privare per dehabilitationem, &c. dicendum quod istud falsum est: quia forma substantialis omnino privatur per dispositionem ad oppositum in termino, non tamen minuitur per dispositionem citra terminum. Præterea illud habet locum quando dispositio in termino, & citra terminum sunt ejusdem generis: non sic autem est in proposito: quia una est mortale peccatum, alia veniale. Sumitur etiam ratio quare non potest minui a parte naturæ suæ: ipsa enim est influentia secundum divinam acceptationem: sed quod Deus acceptet, hoc est ab ipso: & ita quod magis & magis acceptet, & ita de sua natura potest augeri: quod autem minus acceptet, hoc non est ex se: ergo oportet quod veniat a nobis: ergo charitas de se habet augeri: minui vero non habet nisi a nobis, ut supra ostensum est: per nos autem non potest minui, & ideo charitati debetur augmentum naturaliter.

5. Ad illud ergo quod obiicitur quod opposita nata sunt, &c. dicendum quod verum est, nisi alterum insit per naturam.

6. Ad illud quod obiicitur: Potest esse sine additione, ergo separari, dicendum quod istud verum est si esset aliquid separans: sed nihil est quod separet.

QUÆSTIO IV.

An charitas terminum habeat in augmento.

Alexand. Alensis in Continuat. 3. p. col. 71. a. 1.
S. Thom. 2. 2. q. 24. art. 7.
Scotus 1. Sent. dist. 17. q. 3. & 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 17. princ. 2. q. 4.
Rich. 1. Sent. d. 17. art. 2. q. 3. & 4.
Franciscus de Mayr. 1. sent. dist. 19. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 17. q. 2. a. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 17. q. 7.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 17. q. 1.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 17. q. 8.

De augmento charitatis quantum ad terminum: utrum habeat statum, Fundam.

tum, vel terminum ultra quem non possit augeri. Et quod sic ostenditur hoc modo.

Omne quod est in aliquo, non excedit capacitatem ejus in quo est: sed charitas est in anima: ergo non excedit animæ capacitatem. Sed capacitas animæ est finita, quia omnis potentia finita habet capacitatem finitam: ergo & charitas.

Item augmentum charitatis attenditur secundum quantitatem virtutis: sed quantitas virtutis similis est quantitati molis, & perfectior. Sed in quantitate molis in augmentando est status, unde Philosophus: Omnium natura constantium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti: ergo similiter est in quantitate virtutis.

Arist. 2. de anim. cont. 41.

Item augmentum charitatis attenditur per accessionem ad charitatem perfectam: ergo quod semper augetur, nunquam venit ad perfectum. Perfectum autem est, cui non est possibilis additio: sed charitatem, cum sit opus Dei, convenit perfici: Dei enim perfecta sunt opera: ergo, &c.

Arist. 1. de cœlo cont. 12.

Item augmentum charitatis attenditur secundum approximationem ad finem: nam quanto charitas major, tanto fini proximior: ergo nunquam pervenit ad finem: aut si sic, necesse est stare, quia alias esset frustra: ergo, &c.

Ad opp.

1. Contra: Quod non sit status, ostenditur a parte virtutis augmentantis. Tantum enim extenditur augmentum, quantum virtus augmentativa: sed virtus augmentans charitatem, est virtus divina quæ non habet terminum & statum: ergo, &c.

2. Item hoc ipsum videtur a parte suscipientis. Sicut enim se habet transparens ad lumen corporale, sic capacitas animæ ad lumen gratiæ, sive charitatis. Sed aer nunquam tantum recipit de lumine, quin adhuc possit plus recipere: ergo, &c.

3. Item hoc videtur ostendi posse a parte augmentabilis: quod est charitas, quia ipsa est æque in actu, vel amplius, sicut ignis materialis: sed ignis materialis ratione suæ actualitatis augetur in infinitum, si adsit combustibile, sicut dicit Philosophus: ergo similiter charitas de se.

Arist. 2. de anim. cont. 41.

4. Item hoc ipsum ostenditur a parte obiecti charitatis, quod est summum bonum non habens mensuram: ergo si mensura charitatis debet attendi per magnitudinem obiecti, & illud caret modo & mensura: ergo & charitas: & sic hoc, ergo non habet statum, nec terminum.

CONCLUSIO.

Charitas habet terminum in augmento tum a parte agentis a proposito operantis, tum ex parte suscipientis.

Resp. Ad Argum. Dicendum quod status est in augmento charitatis, secundum omnem modum, secundum quem convenit esse statum, & perfectionem in motu augmenti. Augmentum enim, sicut patet in corporalibus, habet statum a tribus, videlicet a virtute agente, & potentia suscipiente, & forma perficiente. Sic est in homine: cujus augmentum stat, quando virtus caloris, & carnis secundum speciem non potest amplius convertere quam deperdatur: quando potentia humidi radicalis non potest plus extendi: quando corpus perfectum est secundum quod congruit perfectioni animæ. Sic dicendum quod charitas stat a parte virtutis agentis, sed hujusmodi status potest esse dupliciter. Nam illa virtus, aut est operans naturaliter, aut a proposito. Si naturaliter, tunc stat, quando non potest amplius. Si a proposito, tunc stat quando non disponit amplius. Et hoc modo stat charitatis augmentum, cum deventum est ad mensuram quam mensus est Deus homini secundum distributionem suæ sapientiæ: & ideo licet virtus augmentans sit infinita, tamen operatur secundum dispositionem sapientiæ limitantis effectus varios, secundum quod placet sibi. Non enim operatur secundum omnimodam possibilitatem. Stat etiam a parte suscipientis, quia sicut dicitur per Matthæum: Dedit uni-

Dissentit S. Thom. dist. præsent. q. 4. Consentit Scotus hic q. 4. qui tenet charitatem non posse augeri in infinit.

Matt. 25

unicuique secundum propriam virtutem. Et hujusmodi status potest intelligi tripliciter. Aut secundum actum, cum amplius non procedit, & sic stat in viris perfectis, qui non assurgunt ad majora. Aut secundum aptitudinem, & sic stat in beatis qui amplius non possunt se disponere, & tantum habent, quantum se disposuerunt: unde status est in eis. Aut secundum possibilitatem suscipientis, & sic statum habet in Christo, & credo etiam quod in beata Virgine: & aliqui dicunt quod in Angelis. Utrum in aliquibus aliis nescio. Scio tamen de Christo, quia tantum habet de gloria, quantum potest recipere creatura unita, & credo hoc ipsum de matre dulcissima. Stat etiam a parte augmentabilis, cum pervenit ad quantitatem perfectam. Sed notandum quod quantitas virtutis perfecta est dupliciter: vel simpliciter, vel in genere. Simpliciter perfecta est in summo & simplicissimo, ut in Deo. In genere vero in omnibus qui pertingunt ad actum completum ad quem sunt, & hoc est diligere Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute. Primo modo non est status, sed secundo solum.

Inf. dist. 44. & l. 3 dist. 13. a. 1. q. 2.

Deut. 6.

1. Ad illud quod obiicitur primo de infinitate virtutis agentis, dicendum quod illa ratio teneret, si virtus charitatem augmentans ageret naturaliter & secundum impetum, sive secundum totum suum posse: nunc autem agit sapienter, & ita ponit unicuique limitem, ipsa in se non limitata.

2. Ad illud quod obiicitur per simile in aere, quod suscipientis potentia est ad infinitum, dicendum quod lumen augeri in aere, hoc est dupliciter. Vel per ipsius clarificationem vel per luminum aggregationem. Primo modo credo quod statum habeat: adeo enim posset aer illuminari, quod si etiam superveniret aliud lumen, non magis claresceret. Alio modo potest augeri lumen in aere per luminum aggregationem, & sic quia lumina diversorum luminarium sunt in eodem puncto aeris, non se angustant, nec se expellunt, sicut multæ species in uno medio, & ita nunquam sunt tot species, quin plures possint esse: similiter de luminibus. Sed tunc non est simile de charitate, quoniam sicut prius tactum est, in una anima tantum est una charitas: non sic est de lumine, quod egreditur a diversis luminaribus.

3. Ad illud quod obiicitur a parte augmentabilis quod ignis in infinitum est augmentabilis, dicendum quod calor potest augeri dupliciter. Vel intensive, & sic statum habet & summum. Vel extensive, id est, ut sit in pluribus, & sic non habet statum a parte sua: sed a parte combustibilis, quod finitum est. Similiter dico quod charitas potest augeri intensive, ut magis diligat, & sic habet statum, sicut ignis. Alio modo extensive, ut a parte dilectorum, & sic non habet statum ex parte sua, quia nunquam tot diligit, quin adhunc nata sit diligere plures.

4. Ad illud quod obiicitur a parte obiecti charitatis, dicendum quod obiectum nihil ad hoc facit, quia obiectum semper est idem non mutatum, & est infinitum: & ideo nunquam ei charitas commensuratur, nec ad ejus mensuram recipit augmentum, nec decrementum.

DISTINCTIO XVIII.

Utrum eadem ratione Spiritus sanctus dicatur donum, & datum sive donatum.

PRÆTEREA diligenter considerandum est, cum Spiritus sanctus dicatur donum & datum, utrum eadem ratione utrumque nomen ei conveniat: quod utique videri potest. Cum enim idem sit, Spiritum sanctum dari, & Spiritum sanctum donari, ex eadem ratione videtur Spiritus sanctus dici datum, & donum. Hoc etiam videtur Augustin. significare in 15. *lib. de Trinit. cum ait: Spiritus sanctus intantum donum Dei est, inquantum datur eis, quibus datur: apud se autem Deus est, etsi nemini datur. Ecce aperte dicit, Spiritum sanctum donum appellari, quia datur. Si autem ex eo tantum appellatur donum, quia datur, non ab æterno fuit donum, quia non datur nisi ex tempore.* C 19. t. 3.

Responsio quare datum, sive donatum dicatur Spiritus sanctus.

Ad quod dicimus, quia Spiritus sanctus & donum dicitur, & datum sive donatum: sed datum sive donatum ex eo tantum dicitur, quia datur vel donatur, quod habet tantum ex tempore.

Quare Donum dicatur.

Donum vero dicitur non ex eo tantum quod donetur, sed ex proprietate quam habuit ab æterno. Unde & ab æterno fuit donum. Sempiterne enim donum fuit, non quia daretur, sed quia processit a Patre & Filio, Unde Augustin. in 4. *lib. de Trinit. ait: Sicut natum esse est Filio a*
C. 20. t. 3. *Patre esse, ita Spiritui sancto donum Dei esse, est a Patre & a Filio procedere. Hic aperte ostenditur quod Spiritus sanctus eo donum est, quod procedit a Patre & a Filio, sicut Filius eo est a Patre, quod natus est ab eo. Non enim idem est Filio esse a Patre, & Spiritui sancto, id est, non ea proprietate Filius dicitur esse a Patre, qua Spiritus sanctus. Nam Filius dicitur esse a Patre quia genitus est ab eo. Spiritus sanctus vero dicitur esse a Patre & a Filio, quia Spiritus sanctus est donum Patris & Filii, id est, quia procedit ab utroque. Eo enim dicitur Spiritus, quo do-*
C. 11. t. 3. *num: & eo donum, quo procedens. Unde Augustin. in* 5. *de Trinit. ait: Spiritus sanctus qui non est Trinitas, sed in Trinitate intelligitur, in eo quod proprie dicitur Spiritus sanctus, relative dicitur, cum & ad Patrem & Filium refertur: quia Spiritus sanctus, & Patris, & Filii Spiritus est, sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cum dicitur donum Dei: donum est enim Patris & Filii, quia & a Patre pro-*

cedit,

cedit, & a Filio: Ecce his verbis aperte ostenditur, eadem relatione dici Spiritum sanctum, & donum. Donum autem, quia procedit a Patre & Filio. Proprietas ergo qua dicitur Spiritus sanctus vel donum, processio ipsa est. De qua post plenius agemus cum aliis. Cum ergo ab æterno processerit ab utroque, & ab æterno donum fuit. Non ergo Spiritus sanctus eo tantum dicitur donum, quia donatur. Nam & ante fuit donum quam donaretur. Unde August. in 5. libro de Trinit. Semper Spiritus sanctus procedit, & non ex tempore, sed ab æternitate procedit. Sed quia sic procedebat, ut esset donabile, jam donum erat antequam esset cui donaretur. Aliter enim intelligitur, cum dicitur donum, aliter cum dicitur donatum: nam donum potest esse etiam antequam detur: donatum autem, nisi datum fuerit, nullo modo dici potest. Sempiterne ergo Spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. His verbis aperte ostenditur, quod sicut Spiritus sanctus ab æterno procedit: ita ab æterno donum est, non quia donaretur a Patre, Filio: vel a Filio, Patri, sed quia ab æterno processit donabilis.

Hac dist. & seq & dist. 26. & 29. C. 15. t. 3.

Quæritur cui donabilis sit Spiritus sanctus.

Sed quæritur cui donabilis: utrum Patri & Filio, an tantum nobis, qui nondum eramus? Si autem non erat donabilis Patri, & Filio, sed tantum nobis, & ex eo donum erat, quia sic donabilis procedebat: videtur quod Filius semper eadem ratione donum fuerit: quia ab eterno processit a Patre donabilis nobis in tempore. Nam & de Filio legitur, quod datus est nobis. Ad quod dicimus, quia Spiritus sanctus nobis tantum, non Patri vel Filio donabilis processit, sicut & nobis tantum datus est. Et Filius vere datus est nobis, & ab æterno processit a Patre, non ut donabilis tantum, sed ut genitus qui & donari posset. Processit ergo ut genitus & donabilis: sed Spiritus sanctus non procedit ut genitus, sed tantum ut donum. Donum autem semper fuit, non solum quia donabilis, sed quia ab utroque processit, & donabilis fuit. Unde Aug. in 5. lib. de Tr. ait: Eo ipso quod daturus erat eum Deus, jam donum erat etiam antequam daretur: & ideo donabilis est: sed aliter donabilis quam Filius, nam & aliter datur, & aliter processit quam Filius: Filii enim processio genitura est, vel nativitas: Spiritus sancti vero processio, nativitas non est: utraque vero ineffabilis est.

Explicat. Isa. 9. Cap. 14. circa fin. tom. 3.

Quod sicut Filius nascendo accepit non tantum ut esset Filius, sed etiam essentia: ita & Spiritu sancto procedendo accepit non tantum ut esset donum, sed etiam ut esset essentia.

Et notandum quod sicut Filius nascendo accepit non tantum ut Filius sit, sed omnino ut sit, & ut ipsa substantia sit: ita & Spiritus sanctus a Patre, & Filio procedendo, accepit non tantum ut Spiritus sanctus

 sit,

sit, vel donum, sed etiam ut omnino sit, & ut substantia sit: quod utique non accepit ex eo quod datur, nam cum non detur nisi ex tempore, si hoc haberet ex eo quod datur, accepisset ergo ex tempore ut esset. Unde Augstin. in 5. lib. de Trinit. Filius non hoc tantum habet nascendo, ut sit Filius, sed omnino ut sit. Quæritur ergo, utrum Spiritus sanctus eo quod datur, habeat non tantum ut donum sit, sed omnino ut sit. Quod si, non nisi quia datur, id est, si non habet esse nisi eo quod datur, sicut Filius nascendo habet non tantum ut sit Filius, quod relative dicitur, sed omnino ut sit ipsa substantia, quo modo jam Spiritus sanctus erat ipsa substantia, cum non prius daretur, quam esset cui daretur? Non ergo eo quod datur, sed procedendo habet ut sit donum, & ut sit essentia: sicut Filius non eo quod datus est, sed nascendo accepit non tantum ut sit Filius, sed ut essentia. Unde Aug. in 15. libro de Trinit. ait: Sicut Filio præstat essentiam sine initio temporis, sine mutabilitate naturæ de Patre generatio, ita Spiritui Sancto præstat essentiam sine ullo initio temporis, sine ulla mutabilitate naturæ de utroque processio.

C.15.t.3 · C.26.t.3

Quod ex prædictis videtur, quod Filius non tantum sit Filius nativitate, sed etiam de simili essentia, & Spiritus sanctus processione.

Hic oritur quæstio. Si Filius nascendo habet non tantum ut sit Filius, sed ut sit essentia: & Spiritus sanctus procedendo non tantum ut sit donum, sed ut sit essentia: ergo & Filius nativitate essentia est, & Spiritus sanctus processione est essentia: cum alibi dicatur quod nec Pater eo Pater est quo Deus, nec Filius eo Filius quo Deus, nec Spiritus sanctus eo donum quo Deus: quia ut ait Aug. in 7. lib. de Trin. His nominibus relativa eorum ostenduntur, non essentia. Unde post plenius agemus. Ad quod breviter respondentes dicimus, quia nec Filius nativitate essentia est, sed tantum Filius: nec Spiritus sanctus processione essentia est, sed donum tantum: & tamen uterque, & ille nascendo, & iste procedendo accepit ut esset essentia. Non enim, ut ait Hilarius in 5. lib. de Trin. Per defectionem, aut protensionem, aut derivationem ex Deo Deus est, sed ex virtute naturæ in naturam eandem nativitate subsistit Filius: & ex virtute naturæ in naturam eandem processione subsistit Spiritus sanctus.

C.2. t.3. Dist. 26. 27. et 29. · In fin. lib.

Exponit verba Hilarii.

Quod ita intelligi potest. Ex patre, qui est virtus ingenita, naturam quam habet, eandem Filius nativitate, id est, nascendo, & Spiritus sanctus processione, id est, procedendo habet. Unde ipse idem apertius eloquens, quod dixerat, aperit, dicens: Nativitas (ut inquit) Dei non potest non eam, de qua profecta est, tenere naturam. Non enim aliud quam Deus subsistit: quod non aliunde, quam de Deo subsistit. Ecce his verbis aperitur, quo modo intelligendum sit illud: De Patre generatio præstat essentiam Filio, & de utroque processio præstat essentiam Spiritui sancto.

Hilarius ib. paulo inferius. · Aug. 15. de Trin. c.26. t.3.

sancto. Non quia ille essentia sit Filius, & iste essentia sit Spiritus sanctus, immo proprietate personali: sed quia & ille nascendo; & iste procedendo essentiam habet eandem, & totam quæ in patre est.

Spiritus sanctus dicitur donum, & donatum, secundum duos prædictos modos processionis.

Ex prædictis patet quod Spiritus sanctus sempiterne donum est, & temporaliter datum, vel donatum. Ex quo apparet illa distinctio geminæ processionis, de qua supra egimus. Nam secundum alteram processionem dicitur donatum, vel datum, secundum alteram vero dicitur donum. Illatio 1. conclus. *Dist.* 14.

Secundum hoc quod donum est, refertur ad Patrem, & Filium: secundum quod datum, ad eum qui dedit, & ad eos quibus datum est.

*Et secundum hoc quod sempiterne donum est, refertur ad Patrem, & Filium: secundum hoc vero quod dicitur datum vel donatum, & ad eum qui dedit, refertur, & ad eos quibus datur: & ejus dicitur esse qui dat, & illorum quibus datur. Unde Augustin. in 5. libro de Trinitate ait: Quod datum est, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaque Spiritus sanctus non tantum Patris & Filii, qui dederunt, sed etiam noster dicitur, qui accepimus. Spiritus ergo & Dei est qui dedit, & noster qui accepimus: non ille Spiritus noster, quo sumus, quia ipse est Spiritus hominis, qui in ipso est: quamvis & illum Spiritum, qui hominis dicitur, utique accepimus: sed aliter iste, aliter ille, noster dicitur. Aliud est enim quod accepimus, ut essemus: aliud quod accepimus ut sancti essemus. Quod autem Spiritus Sanctus noster dicatur, scriptura ostendit. Scriptum est enim de Joanne quod in Spiritu Heliæ veniret. Dictus est Heliæ Spiritus, scilicet Spiritus sanctus, quem accepit Helias. Et Moysi ait Dominus: * Tollam de Spiritu sancto quem jam dedi tibi. Ecce & hic dictus est Spiritus Moysi. Patet igitur, quia Spiritus sanctus noster dicitur Spiritus: sed quia nobis datus, & datus utique ad hoc ut sancti essemus. Spiritus vero creatus ad hoc est datus, ut essemus.*

Explicat. 1. concl. — C. 14. t. 3 — Corollarium. — *Luc.* 1. — *Nu.* 11. — * Editio nostra habet: Auferam de Spiritu tuo: tradamque eis, &c.

An Filius cum sit nobis datus possit dicit noster, ut Spiritus sanctus.

Hic quæritur, utrum & Filius cum sit nobis datus dicatur, vel possit dici noster. Ad quod dicimus, quia Filius dicitur noster Panis, noster Redemptor, & hujusmodi: sed non dicitur noster Filius; quia Filius dicitur tantum relative ad eum qui genuit. Et ideo noster Filius non potest dici: sed Patris tantum. In eo autem quod dicitur datus, & ad eum qui dedit, & ad eos quibus datus est, refertur. Ut & Spiritus sanctus, qui etiam cum in scriptura (ut supra dictum est) dicatur Spiritus noster, vel Spiritus tuus, vel illius (ut de Moyse, & Helia dictum est) nusquam tamen in scriptura occurrit ita dici, Spiritus sanctus noster, vel tuus, vel illius, sed

Quest. incidens 1. — *Vid. Doct. dist.* 27.

Spiritus noster, vel tuus, vel illius, quia Spiritus sanctus eo dicitur, quo donum, & utrunque relative dicitur ad Patrem, & Filium, & hoc sempiterna relatione. Si tamen aliquando dicitur donum nostrum, accipitur donum pro donato, vel dato. Cum vero donum accipitur eo modo, quo Spiritus sanctus donum Patris, & Filii dicitur, non hominis: ita & Filius sub hac appellatione non potest dici noster, ut dicatur Filius noster: sicut nec dicitur Spiritus sanctus noster, & tamen de Filio dicitur, panis noster: & de Spiritu, Spiritus noster. Ille noster panis, quia nos reficit, nobis datus: iste noster Spiritus, quia nobis inspiratur a Patre, & Filio, & in nobis spirat sicut vult. Unde Aug. in 5. lib. de Trin. ait:
C.14.t.3 *Quod de Patre natum est, ad patrem solum refertur cum dicitur Filius.*
Matt. 6. et Lu. 11. *Et ideo Filius Patris est, & non noster. Dicimus tamen & panem nostrum da nobis, sicut dicimus Spiritum nostrum.*

Utrum Spiritus sanctus ad seipsum referatur.

Quæstio incidens 2. *Post hæc quæritur, utrum Spiritus sanctus ad seipsum referatur: hoc enim videtur ex prædictis posse probari. Si enim quod datur, refertur ad eum qui dat, & ad eum cui datur, & Spiritus sanctus datur a seipso, ut prædictum est, ergo refertur ad seipsum. Hujus quæstionis determinationem in posterum differimus,* Dist. 30. *donec tractemus de his quæ relative dicuntur de Deo ex tempore: in quibus datum, & donatum continentur.*

DISTINCTIO XVIII.

De temporali Processione Spiritus sancti quantum ad proprietatem, per quam natus est temporaliter procedere.

Hic quæritur cum Spiritus sanctus per quem dividuntur dona, ipse sit donum, &c.

Expositio Textus.

Hæc est tertia pars hujus partis, in qua Magister agit de processione Spiritus sancti temporali. Determinato enim principio a quo Spiritus sanctus procedit: determinato etiam modo secundum quem procedit: determinat hic Magister proprietatem secundum quam convenit ei temporaliter procedere, & hæc proprietas est donum, & de hac in tota præsenti distinctione intendit agere. Dividitur Divisio. A autem hæc pars in quatuor partes, secundum quatuor quæstiones quas movet. In prima quærit & determinat utrum Spiritus sanctus sit donum, in quo alia dona donantur. In secunda quærit utrum Spiritus sanctus sit eadem ratione datum, & donum, ibi: *Præterea diligenter considerandum est, cum Spiritus sanctus dicatur donum, & datum.* In tertia quæritur, cum non solum Spiritus sanctus, sed etiam Filius B sit datus: quare non dicitur Filius noster sicut Spiritus noster, ibi: *Hic quæritur utrum & Filius cum sit nobis datus*, &c. In quarta & ultima quærit cum Spiritus sanctus sit donum relative, quo modo possit a se dari: si enim a se donatur, videtur Spiritus sanctus ad se relative dici: & hoc facit ibi: *Post hoc quæritur utrum Spiritus sanctus ad seipsum referatur*. Cæteris partibus indivisis remanentibus, quia specialiter prosequitur quæstiones prædictas: media, sive secunda pars, quæ est de differentia doni, vel dati, habet quatuor partes.

partes. In prima quærit, & determinat quod non eadem ratione Spiritus sanctus dicitur donum, & datum, quia donum est ab æterno, sed datum ex tempore. In secunda vero contra hoc, scilicet quod Spiritus sanctus sit donum æternaliter, obiicit, ibi: *Sed quæritur cui donabilis, utrum Patri, vel Filio.* In tertia vero, quia in solutione dixerat quoddam dubium: ideo incidenter movet, & determinat illud, ibi: *Hic oritur quæstio, utrum Filius nascendo*, &c. In quarta vero & ultima redit ad primam solutionem ostendens quod Spiritus sanctus æternaliter donum est, quia eo ipso est donum, quo procedit a Patre, & Filio, & quod temporaliter est datum, vel donatum & hoc facit ibi: *Ex prædictis patet quod Spiritus sanctus*, &c.

Relatio non apparet in hoc nomine Spiritus. Dub. I.

Videtur dicere falsum, quia Spiritus dicitur, quia spiratur: ergo refertur ad spirantem: ergo apparet in eo relatio. Item videtur quod magis appareat in hoc nomine *donum*, quia relativa dicuntur, quæ hoc ipsum quod sunt, aliorum sunt: sed Spiritus eo quod Spiritus, habet esse a spirante: donum verum non oportet quod habeat esse a donante: ergo non videtur in hoc tantum apparere relatio.

Resp. Dicendum quod tam donum, quam Spiritus dicitur relative: sed tamen relatio magis apparet in hoc nomine, donum, quam in hoc nomine, Spiritus, quia donum semper dicit respectum ad dantem, Spiritus autem non: immo potest accipi absolute. Vel aliter dicendum quod Augustinus non dicit quod relatio non appareat in hoc nomine *Spiritus*: sed quod non appareat in hoc nomine *Spiritus sanctus*: Quamvis enim dicatur esse Spiritus spiratoris, non tamen dicitur esse Spiritus sanctus spiratoris. Ad illud quod obiicitur, quod Spiritus magis dicit habitudinem respicientem esse quam donum, dicendum, quod verum est in his quibus accidit donum: sed spiritus sanctus quia

A ideo est quia donum, non habet locum ista obiectio.

Filius nascendo accepit, &c. ut sit ipsa substantia. Dub. II.

Videtur male dicere, quia in omni eo quod inest Filio per nativitatem, distinguitur Filius a Patre, quia nativitas est proprietas distinctiva: ergo si Filius nascendo accepit, ut sit essentia, vel substantia: ergo Pater in substantia distinguitur a Filio. Item quod Filius nascendo accepit, sive quod Filius est nascendo, est natum: ergo substantia est nata, si Filius nascendo est substantia. Omne enim quod nascendo accepit, a B nativitate habet ortum.

Resp. Dicendum quod aliqui distinxerunt istam locutionem. Filius nascendo est divina substantia, sive Deus: quia gerundium potest dicere concomitantiam, & sic simpliciter est vera: vel causam: & sic multiplex, quia cum dico: Filius est Deus, sive divina substantia, tria dico, scilicet subiectum, compositionem, & prædicatum. Potest ergo hoc gerundium *nascendo*, dicere causalitatem respectu subiecti, vel respectu compositionis, vel respectu prædicati. Si respectu subiecti, tunc est sensus: Filius nascendo, *&c.* id est qui est Filius nascendo, vel qui nascendo habet ut sit C Filius, est Deus, & sic est vera. Si respectu compositionis, sic est sensus: Filius est Deus nascendo, id est hoc prædicatum convenit subiecto per nativitatem: & sic adhuc est vera locutio. Si respectu prædicati, sic est sensus: Filius est Deus, sive substantia divina nascendo, ita quod nasci, sive nativitas sit principium, sive origo deitatis, & in hoc sensu est falsa. Magister tamen istam locutionem non distinguit, sed simpliciter concedit, & satis probabiliter, quoniam prædicta distinctio non videtur habere radicem. Cum enim gerundium natum sit determinare compositionem (quia omnino nihil est dicere, homo nascendo, & hujusmodi) & cum compositio prædicati sive essentiæ, sive

Opinio aliorum.

I. p. 55.

omnium, quæ attribuuntur Filio, conveniant subiecto per nativitatem, ideo habet veritatem. Nec valent obiectiones in contrarium adductæ, quia nativitas non distinguit illud quod per nativitatem habetur, sive quod est in nascente: sed eum solum, qui nascitur, & ideo non sequitur quod substantia sit distincta, nec quod ipsa nascatur, quamvis per generationem habeatur.

Nec Filius nativitate essentia est. Dub. III.

Videtur falsum dicere, quia cum nascendo sit essentia, pari ratione videtur quod nativitate, & hoc videtur per auctoritatem Hilarii in litera.

Resp. Dicendum quod absque dubio ista est distinguenda: Filius nativitate est divina essentia, quia ablativus potest construi in ratione formæ, vel in ratione principii. Si in ratione formæ: sic est falsa, quia nativitas non est causa formalis respectu prædicati essentialis. Si in ratione principii, sic habet veritatem, quia omnia quæ conveniunt Filio, conveniunt ei per nativitatis originem. Sed Magister quia accipit gerundium in ratione principii: ideo cum gerundio simpliciter concedit. Et quia accipit ablativum in ratione formæ: ideo cum ablativo simpliciter negat: magis enim judicat secundum usum loquendi, quam secundum virtutem sermonis.

Non enim, &c. per defectionem, aut protensionem, aut derivationem. Dub. IV.

Quæritur quo modo differant illa tria.

Resp. Quidam dicunt sic quod per defectionem producitur aliquid de materia per formæ præexistentis corruptionem, sicut ex grano frumenti herba. Per protensionem producitur aliquid per præexistentis formæ permanentiam, & inductionem formæ artificialis, sicut vas fit de argento. Per derivationem quod producitur per præexistentis formæ permanentiam sola locali mutatione, ut rivus ex fonte, & lacus ex rivo. Aliter potest dici quod materiale principium ex quo res est, aut est materiale, & transiens formaliter, & sic est defectio. Aut est materiale, & permanens, & sic est protensio. Aut est materiale, & permanens, & agens: & sic est derivatio, & horum exempla sunt manifesta.

Aliud est enim quod accepimus ut essemus, &c. Dub. V.

Videtur male dicere, quia sicut sine Spiritu Dei non possumus sancti esse, ita nec esse: ergo videtur, quod Spiritum sanctum non tantum accepimus, ut essemus sancti, sed etiam ut essemus.

Resp. Potest ad hoc dici quod hoc dictum est per appropriationem. Quamvis enim a Spiritu sancto habeamus esse, & sanctum esse, appropriate tamen habemus sanctum esse: ideo non sic accipi dicitur in nostri esse productionem, sicut in sanctificatione. Aliter tamen post dici quod sicut dare ordinatur ad habendum, ita & accipere: & quia nullus habet Spiritum sanctum quantuncumque Spiritus sanctus operetur in eo, nisi qui potest eo frui, & omnis talis est sanctus: ideo Spiritus sanctus non dicitur proprie loquendo dari, nec accipi, nisi Sanctis, & a Sanctis.

Tollam de Spiritu tuo. Dub. VI.

Contra: Hoc non potest dici quantum ad substantiam: ergo quantum ad effectum, sive gratiam: ergo videtur quod gratia transferatur ab uno in alium. Si tu dicas hoc esse dictum per conformitatem. Obiicitur quod pari ratione posset dici quod tolleret de Spiritu aliorum, & daret Moysi.

Resp. Dicendum quod illud intelligitur de Spiritu quantum ad effectum, & hæc præpositio, *De*, importat conformitatem similiter & partialitatem: sed non quantum ad partem conferentem, vel continentem secundum veritatem, sed secundum proportionem, quoniam effectus Spiritus sancti multo plus abundavit in Moyse quam in aliis, ut quod alii quasi partem gratiæ suæ viderentur habere: & dicitur, *Tollam*, quan-

quantum ad sollicitudinem, quia dum dona Spiritus sancti aliis sunt communicata, sollicitudo Moysi est diminuta, & pars illius sollicitudinis est aliis commissa, &c.

ARTICULUS I.

SUpposito ex præcedentibus quod Spiritus sanctus sit donum & quod donetur, ad intelligentiam hujus partis sex quæruntur. Primo quæritur utrum Spiritus sanctus sit donum quo omnia alia dona donantur. Secundo utrum Spiritus sanctus donum vel ab æterno, vel ex tempore. Tertio quæritur quid convenientius dicatur de Spiritu sancto, donum scilicet an datum. Quarto utrum donum proprie conveniat Spiritui sancto. Quinto utrum donum sit proprietas Spiritus sancti distinctiva. Sexto utrum ratione donabilitatis dicatur Spiritus sanctus noster.

QUÆSTIO I.

An Spiritus sanctus sit donum, in quo alia dona donantur.

Ægid. Rom. 1. Sent. d. 18. q. 3.
Richard. 1. Sent. dist. 18. q. 5.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 18. q. 5.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 21. art. 2.

Fundam. QUod Spiritus sanctus sit donum quo omnia alia donantur, ostenditur auctoritate, & ratione: & primo per Apostolum dicentem: Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus dividit singulis prout vult: & loquitur de donis non tantum gratiæ gratum facientis, sed etiam quæ sunt gratis date: ergo si per Spiritum sanctum dantur utraque, cum non sit alia differentia donorum, ipse est donum in quo omnia alia donantur. *1. Cor. 12*

ITEM Augustinus de Trinit. Per donum quod est Spiritus sanctus commune omnibus membris Christi propria quibusque dona Dei donantur. *Lib. 15. c. 19. t. 3.*

ITEM ratione ostenditur sic: Spiritus sanctus est primum donum: sed omne posterius ad prius reducitur: ergo omne A donum reducitur ad donum quod est Spiritus sanctus: ergo in omnibus donis ratio donationis est per Spiritum sanctum: ergo, &c.

ITEM omne donum inquantum donum ex amore datur, alioquin non habet rationem doni: sed Spiritus sanctus est amor Patris, & Filii, ut dicit Augustinus, & habitum est supra: ergo, &c. *6. de Tr. c. 5. t. 3.*

1. CONTRA: per Isidorum: Multis indignis Spiritu sancto dantur dona Spiritus sancti: ergo contingit alia dona donari sine hoc: ergo non est donum in quo omnia alia donantur. *Ad opp. Lib. 1. de sum. bon. c. 17. 9.*

2. ITEM aliqua sunt dona quæ appropriantur Filio, utputa sunt illa quæ dantur ad illustrationem intellectus, ergo B si loquamur appropriate, alia dona donentur in Filio, sive per Filium, non dono quod est Spiritus sanctus.

3. ITEM Filius datus est nobis per Isaiam: Parvulus natus est nobis, Filius datus est nobis: ergo si datur per Spiritum sanctum, videtur quod Spiritus sanctus aliquam auctoritatem, vel influentiam habeat in Filium: hoc autem est falsum: ergo non omnia alia dona donantur per Spiritum sanctum. *Isa. 9.*

4. ITEM hoc ostenditur per impossibile: Esto quod intelligatur per impossibile, Spiritum sanctum non esse, adhuc Pater, & Filius intelliguntur, ut liberales, alioquin inest eis liberalitas a Spiritu sancto, quod falsum est: ergo si C intelliguntur liberales: ergo & donatores.

ITEM si Spiritus sanctus est donum in quo alia donantur: ergo doni est donum, & donationis est donatio: & si hoc, motus est motus, & relationis relatio, & hoc habet Philosophus pro inconvenienti. Cum enim dependens non possit alterum determinare, erit ibi processus in infinitum. *Arist. 8. Phys. con. text. 9.*

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus est donum quo omnia dona nobis donantur gratuita, per concomitantiam; & quo omnia dona Dei donantur per exemplaritatis causam.

RESP. Ad arg. Dicendum quod cum di-

dicitur quod Spiritus sanctus est donum in quo omnia alia donantur, ablativus iste potest accipi dupliciter, vel ita quod dicat concomitantiam, vel sic quod dicat causalitatem. Si dicat concomitantiam, sic intelligendo universaliter falsum est, quia est sensus quod detur cum omnibus donis. Quædam enim sunt dona quæ semper sunt cum Spiritu sancto, ut charitas, & sapientia. Quædam quæ nunquam sunt cum Spiritu sancto, ut timor servilis. Quædam quæ aliquando sunt cum Spiritu sancto, aliquando sine, ut fides, prophetia, & hujusmodi. Si autem particulariter intelligatur de donis gratum facientibus, sic vera est, & non habet instantiam. Potest iterum ablativus importare causalitatem, & hoc tripliciter. Vel ita quod dicat simpliciter causalitatem: & in hoc non distinguitur nec a Patre, nec a Filio, quia omnia dona sunt a Patre, & a Filio, & a Spiritus sancto. Vel ita ut dicat causalitatem, & subauctoritatem, & in hoc distinguitur a Patre, sed non a Filio, quia Pater & per Filium & per Spiritum sanctum donat. Vel ita ut dicat causalitatem, & subauctoritatem, & exemplaritatem, & sic proprie Spiritui sancto convenit. Ipse enim procedit per modum primi doni: ita quod omnis donatio recta & gratuita post illam est, & ab illa accipit rationem donationis. Concedendum est ergo quod Spiritus sanctus est donum, quo omnia dona, scilicet gratuita, donantur per concomitantiam, & quo omnia Dei dona donantur per exemplaritatis causam. B C

1. Ad illud quod obiicitur primo de Isidoro, jam patet responsio quod ipse loquitur de donis gratiæ gratis datæ, non gratum facientis.

2. Ad illud quod obiicitur secundo quod quædam dona appropriantur Filio, dicendum quod de donis est loqui dupliciter, aut ratione ejus quod subest, aut sub ratione donationis. Ratione vero ejus quod subest, aliqua dona appropriantur Filio, ut sapientia, & intelligentia: aliqua Spiritui sancto, ut charitas. Ratione vero donationis, omnia appropriantur Spiritui sancto A ratione jam dicta, quia per ipsum tanquam per primum donum donantur alia.

3. Ad illud quod obiicitur quod Filius est datus, & non a Spiritu sancto, responderi potest, quod Filius est datus secundum humanam naturam, & hoc fuit per amorem: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum, &c. *Joan. 3.*

4. Ad illud quod obiicitur quod Spiritu sancto circumscripto, adhuc manet ratio doni, dicendum quod circumscripto Spiritu sancto est intelligere in Deo donorum causalitatem, & subauctoritatem, sed non exemplaritatem donationis sub ratione donationis, quia non intelligitur processus amoris, & hoc ultimo modo dicitur proprie convenire Spiritui sancto.

5. Ad illud quod obiicitur quod tunc est donum doni, dicendum quod motus non est motus ut termini, similiter nec relationis relatio: tamen ut principii, & motus est motus, quia motus est principium motus, & relatio relationis, & sic dicitur donum doni: & quia in causando status in primo, cum sit primum donum, non est abire in infinitum. Præterea donum in divinis veram hypostasim dicit.

QUÆSTIO II.

An Spiritus sanctus ab æterno, vel ex tempore donum sit.

Alex. Alensis 1. *p. q.* 64. *Membro* 2.
Richard. 1. *Sent. d.* 18. *q.* 4.
Marsilius Inguen. 1. *Sent. q.* 21. *art.* 3.
Gab. Biel. 1. *Sent. dist.* 18. *q.* 1. *Art.* 2.

Utrum Spiritus sanctus sit donum ab æterno vel ex tempore. Et quod ex tempore, videtur per August. de Trinit. Eo donum est quo datur quibus datur, sed datur ex tempore: ergo, &c. Ad opp. 15. *de Tr. c.* 19. *ante fin. t.* 3.

2. Item de Trinit. Eo donum dicitur quo daturus ipsum erat Deus: sed constat quod daturus erat ex tempore: ergo si donum est æternum, temporale est causa æterni. *5. de Tr. c.* 14. *ad fin. tom.* 3.

3. Item videtur per rationem. Donum

num enim non tantum dicit comparationem ad dantem, sed etiam ad eum cui datur: ergo posito dono, ponitur dans & recipiens, quia relatio ponit extrema: sed recipiens est creatura: ergo, &c.

3. Top. c. 9. 4. ITEM donum addit supra datum, quia donum est datio irredibilis: ergo si Spiritus sanctus non est datus nisi ex tempore, nec est donum nisi ex tempore.

5. ITEM sicut Filii est generari, ita doni est donari: sed non est Filius antequam generetur: ergo nec donum antequam donetur: sed donatur tantum ex tempore: ergo, &c.

Fundam. 5. de Tr. c. 15. t. 3. 5. de Tr. c. 16. in princ. t. 3. CONTRA: per Augustin. de Trin. quia Spiritus sanctus procedebat ut esset donabilis, jam donum erat: sed procedere ut donabile, hoc est æternum: ergo & donum ab æterno.

ITEM idem expressius: Spiritus sanctus sempiterne donum est, temporaliter vero datur.

ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia ubi est amor gratuitus, ibi est gratia doni: sed ab æterno est in Deo ponere amorem gratuitum: ergo & donum.

ITEM ubi est perfecta ratio liberalitatis, ibi est donum. Sed in divinis ab æterno est perfecta ratio liberalitatis: ergo, &c.

ITEM sicut se habet ratio Verbi ad rerum productionem, sic se habet ratio doni ad gratiarum distributionem: sed ante rerum productionem in principio fuit Verbum: ergo ante gratiarum collationem in principio fuit donum.

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus dicitur donum ab æterno, quia donabilis: & dicitur ex tempore, quia datur.

RESP. ad arg. Dicendum quod cum donum dicat respectum ad eum cui datur, hoc potest esse tripliciter, vel secundum actum, vel secundum habitum, vel secundum aptitudinem. Si secundum actum, hoc modo dicitur donum, quia A datur. Si secundum habitum, hoc modo dicitur donum, quia donandum aliquando. Si secundum aptitudinem, hoc modo dicitur donum, quia donabile. Secundum primam acceptionem, dicitur temporaliter: sed secundum secundam ac tertiam dicitur æternaliter. Et in his tribus sensibus accipit August. Concedendum est ergo quod secundum aliquam acceptionem donum Dei dicitur æternaliter, sicut probant rationes inductæ ad secundam partem.

1. AD illud vero quod obiicitur in contrarium, dicendum quod procedit de dono, ut dicit actum donationis, & sic ex tempore dicitur, unde non valet obiectio.

B 2. AD illud quod secundo obiicitur quod eo dicitur donum quo daturus, &c. dicendum quod secundum istam acceptionem dicitur æternaliter, quia non dicit respectum ad creaturam secundum actum, sed secundum habitum, sicut & prædestinatio. Quod ergo obiicitur quod tunc temporale est causa æterni, dicendum quod illud participium, *daturus*, duo importat, scilicet ordinationem ad dandum, & actum ordinationis: & ordinatio est æterna, licet actus sit temporalis, & tunc ablativus non dicit causalitatem ratione actus, sed ratione ordinationis. Posset tamen dici quod dicit causam consequentiæ, non consequentis.

C 3. AD illud quod obiicitur quod dicit relationem ad extrema, dicendum quod relatio actualis ponit utrumque extremum in actu, non autem relatio habitu, sicut patet quod Deus æternaliter dicitur exemplar creaturæ temporalis.

4. AD illud quod obiicitur quod donum addit supra datum, dicendum quod donum in quibusdam consequitur rationem dati: utputa sunt illa quæ de se non dicunt liberalitatem, nisi prout additur eis ratio communicationis, ut liber, cultellus, & hujusmodi. In aliquo datum consequitur rationem doni, utputa in eo quod ex se importat liberalitatem etiam si nunquam detur dono, ut est amor, & sic convenit Spiritui sancto.

5. AD

5. Ad illud quod obiicitur quod sic-A ut Filii est generari, &c. dicendum quod falsum est, quia generari dicit emanationem Filii, quæ secundum rationem intelligendi præcedit Filium. Unde impossibile est quod sit nisi generetur. Donari autem non solum dicit doni emanationem: sed amplius dicit ejus communicationem, & hoc consequitur esse doni, & ideo non dicitur donum ex tempore, quamvis donetur ex tempore.

QUÆSTIO III.

An Donum vel datum convenientius de Spiritu sancto dicatur.

Alex. Alensis 1. p. q. 64. Memb. 3.
S. Thom. 1. p. q. 38. art. 2.
De Verit. q. 7. art. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 18. p. 2. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 18. q. 3.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 18. q. 1. art. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 18. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. d. 18. q. 1.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 18. q. 1. art. 1.

Ad opp. Utrum convenientius dicatur de Spiritu sancto donum, quam datum. Et quod tam convenienter dicatur datum ut donum, videtur, quia *Jac. 1.* Jacobus ait: Omne datum optimum & omne donum perfectum de sursum est: ergo a Spiritu sancto sunt data sicut & dona: ergo sicut ad ipsum transfertur ratio doni, ita & dati.

2. Item mobilis & moti est eadem ratio: ergo similiter dati & donabilis: ergo si donum dicitur in ratione donabilis, datum vero in ratione actualitatis dati: ergo eadem est ratio doni & dati: ergo, &c.

Ar. st. 2 Phys. context. 12. 3. Item in quolibet genere perfectior est actus quam potentia: ergo cum datum dicat in actu donum in potentia, perfectius exprimitur aliquid cum dicitur datum quam donum: sed quod majoris est perfectionis, magis proprie convenit Deo: ergo, &c.

2 Metaph. s. context. 4. 4. Item quando aliqua duo dicuntur de aliquo quorum unum est ratio dicendi alterum de eodem, illud convenientius dicitur quod est ratio dicendi: sed datum & donum dicitur de Spiritu sancto, & ut vult Augustinus, eo donum dicitur, quia datur: ergo magis proprie dicitur datum. *15. de Tr. c. 19. t. 3.*

Contra: Datum convenit Spiritui sancto solum ex tempore, sed donum æternaliter: ergo magis proprie dicitur donum. *Fundam.*

Item si nunquam actu daretur, donum esset, & Spiritus esset: ergo videtur quod magis proprie convenit ei donum.

Item Gloss. super illud Jacobi: Omne datum optimum, &c. dicit quod datum dicitur quo ad naturalia, donum quo ad gratuita. Si ergo gratuita aptius appropriantur Spiritui sancto *Jac. 1.*
B qui sanctificat quam naturalia, ergo melius in divinis dicitur de Spiritu sancto donum, quam datum.

Item donum est datio irredibilis: sed quidquid Deus dat, irredibiliter dat, quia cum det nihil potest recipere: ergo in divinis datum rationem habet doni, & induit ejus rationem: ergo convenientius ibi dicitur donum quam datum. *3. Top. c. 9.*

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus convenientius dicitur donum, quam datum, cum donum a tempore subtrahat.

C

Resp. ad Argum. Dicendum quod quamvis in divinis utrumque dicatur & datum & donum, tamen convenientius dicitur donum. Et hujus duplex est ratio. Una quidem est, quia datum cum sit participium, vel nomen verbale, concernit tempus: donum autem a tempore subtrahit, & ideo quia omnia divina supra tempus sunt, convenientius dicitur in divinis donum quam datum. Alia ratio est, quia donum supra rationem dati addit conditionem liberalitatis, sive irredibilitatis quæ est conditio magnæ nobilitatis: & ideo maxime competit divinis.

1. Et hæc est ratio quare donum appropriatur gratuitis donis non tantum

ipsi

ipsi Spiritui sancto qui est principium gratuitorum donorum. Et ex hoc patet responsio ad illud de auctoritate beati Jacobi.

2. Ad illud quod obiicitur quod mobilis & moti eadem est ratio, dicendum quod non est simile de mobili & moto, & de dono & dato. Quia motum esse addit supra mobile actum, & dicit totum quod dicit mobile. Sed datum non dicit totum quod dicit donum quantum est de generali intellectu nominis, nisi approprietur. Donum est enim datio irredibilis, & hoc melius patebit in quarto problemate.

3. Top. cap. 9. Quæst. 7. seq.

3. Ad illud quod obiicitur quod actus est perfectio potentiæ, dicendum quod aliquid est in potentia ad actum dupliciter: aut propter imperfectionem agentis, aut propter defectum suscipientis. Si sit potentia primo modo, tunc actus est perfectio potentiæ. Si autem secundo modo, non est perfectio. Unde si dicatur quod Sol actu lucens potest domum illuminare quæ non est aperta, & domum apertam illuminat, nulla omnino major notatur perfectio quam ante. Sic intelligendum est de donabilitate & actuali donatione.

4. Ad illud quod obiicitur, datum est ratio dicendi donum, quia ideo donum quia datur, dicendum quod non est tota ratio, sicut dicitur in littera: sed solum in comparatione ad eum cui datur. Vel potest dici quantum a parte nostri intellectus: ideo donum dicitur, quia datur: sed tamen a parte rei est econverso, quia ideo datur, quia donum est.

QUÆSTIO IV.

An proprie Donum de Spiritu sancto dicatur.

S. Tho. 1. p. q. 38. art. 2.
Scotus in Reportatis 1. Sent. dist. 18. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 18. q. 2.
Richard. 1. Sent. d. 18. q. 1.
Jo. Baccon. 1. Sent. dist. 18. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. d. 18. q. 1. a. 2.
Marsilius Inghen. 1. Sent. q. 21. a. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 18. q. 4.

Fundam. UTRUM Donum proprie conveniat Spiritui sancto, & quod sic videtur per Augustinus de Trinitat. Sicut in Trinitat. non est verbum nisi Filius, ita nec donum nisi Spiritus sanctus. *Lib. 5. de Tr. c. 15. tom. 3.*

Item donum dicit emanationem per modum liberalitatis: hoc autem est proprium solius Spiritus sancti: ergo, &c.

Item Donum Dei dicitur relative ad donantem: sed donans non tantum est Pater, immo etiam Filius, quia uterque est mittens: ergo donum dicitur relative ad Patrem & Filium, & si hoc, distinguitur ab utroque: ergo nec Pater, nec Filius, sed solum Spiritus sanctus dicitur proprie donum.

Ad opp. 1. Contra: Donum dicitur in habitu: sed datum dicitur in actu: ergo datum addit supra donum: ergo cui convenit esse datum, & ratio doni. Sed datum convenit Trinitati, quia tota Trinitas dat se: ergo & donum, non ergo proprie Spiritui sancto.

2. Item donum dicit respectum ad dantem, & ad eum cui datur: si ergo est proprium Spiritus sancti, aut propter respectum ad dantem, aut recipientem. Non propter respectum ad recipientem, quia similiter Filius datus est nobis, & magis etiam datus quam Spiritus. Si vero ad dantem.

Contra: Filius dicitur procedere a dante, scilicet a Patre: ergo videtur secundum communem rationem Filio convenire. Si dicas quod Filius non procedit per modum donabilis, neque quo modo datus est, sed quo modo natus. Contra: Filius sic abæterno procedit, ut temporaliter esset missibilis, quia eo mittitur Filius quo generatur: sed missio non est aliud quam donatio: ergo Filius processit ut donabilis.

3. Item si datus est Filius ex tempore, aut erat ad hoc habilis ab æterno aut non. Si sic: ergo processit ut donabilis. Si non, ergo aliquid convenit ex tempore Filio, quod repugnat æternæ emanationi, quod est inconveniens.

4. Item regula est quod omne nomen dicens respectum vel effectum ad creaturas, est commune tribus, sed donum est hujusmodi: ergo, &c.

CON-

CONCLUSIO.

Donum in divinis dicitur proprie de Spiritu sancto, & donum dicit datum ex liberalitate, & auctoritate communicatum, & productum.

Lib. 15. de Trin. c. 19. t. 3. Resp. ad Argum. Dicendum quod sicut patet ex verbis Augustin. Donum dicitur in divinis proprie sive personaliter, non essentialiter, sicut Verbum proprie dicitur de Filio: Datum autem potest accipi & essentialiter & personaliter sive proprie & communiter: tota enim Trinitas dat se, & tamen Pater & Filius proprie dant Spiritum sanctum. *Explicat utriusq.* Propter hoc notandum quod datum de sui ratione idem est, quod communicatum. Potest igitur hoc quod est datum dici communicatum ex liberalitate, & sic est commune toti Trinitati. Vel ex liberalitate & auctoritate, & sic convenit Spiritui sancto & Filio qui habent subauctoritatem respectu Patris: vel potest dici datum ex liberalitate & auctoritate non tantum communicatum, sed etiam productum, & hoc modo proprium est Spiritus sancti, cujus proprium est procedere secundum rationem liberalitatis, & ita secundum rationem doni vel donabilis. Et hoc modo donum vel datum æquivalent. *Idem sentit S. Th. 1. p. q. 38. art. 2.* Differunt tamen, quia datum dicit communicationem in actu, sed donum in habitu. Et concedendum est quod donum proprie dicitur in divinis de Spiritu sancto.

1. Ad illud quod obiicitur quod datum addit supra donum, dicendum quod secundum communem acceptionem dati & doni aliquid dicit donum, ultra quam datum, & datum ultra quam donum. Donum ultra quam datum importat emanationem per modum liberalitatis. Datum vero ultra quam donum importat actum communicationis, quia donum dicit habitum. Et ideo quia illud quod addit donum supra datum est personale: ideo donum proprie est personæ Spiritus sancti.

2. Ad illud quod quæritur ratione cujus respectus dicatur donum proprie, jam patet responsio, quia ratione respectus ad dantem, non inquam ratione respectus simpliciter, sed ratione talis respectus, quia emanat per modum donabilis, quod est proprium Spiritus sancti.

3. Quod ergo obiicitur quod emanat per modum donabilis Filius, dicendum quod falsum est. Quamvis enim donabilitas sive liberalitas communicetur Filio in generatione, non tamen est ratio emanandi: & quia communicatur æternaliter, ideo datur temporaliter: sed quia non est ratio emanandi, ideo non emanavit Filius ut donum, sed solum Spiritus sanctus.

4. Ad illud quod ultimo obiicitur de respectu ad creaturam, dicendum quod hoc intelligitur de illo nomine quod importat solum respectum ad creaturam, non personæ ad personam: donum autem utrumque importat: ideo non habet hæc regula locum.

QUÆSTIO V.

An donum, vel donabilitas sit proprietas distinctiva Spiritus sancti.

Alex. Alen. 1. p. q. 64. Membro 3.
S. Tho. 1. p. q. 38. art. 1.
Et 1. Sent. dist. 18. q. 1. art. 1.
Scotus in Reportatis 1. Sent. dist. 18. q. 2.
Rich. 1. Sent. dist. 18. q. 2.
Tho. Arg. 1. sent. dist. 18. q. 1. art. 1.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 18. q. 1. art. 3.

Utrum donabilitas, sive donum sit proprietas distinctiva Spiritus sancti. *Fundam.* Et quod sic videtur. Dicit enim Augustinus in lib. de Trinitat. Eo est donum quo Spiritus: sed Spiritus est proprietas distinctiva: ergo & donum. *Lib. 15. de Tr. c. 19. t. 3.*

Item Augustin. in lib. de Trinit. assignans differentiam processionis Filii, & Spiritus sancti, hanc ponit quod ille procedit per modum nati: sed iste per modum doni: ergo si hæc differentia attenditur penes proprietates distinctivas ut patet, quia nativitas est proprietas Filii: ergo & donabilitas, *Ibid. c. 19. tom. 3.*

sive

ſive donum eſt proprietas Spiritus ſan-A
cti.

Item hoc ipſum videtur ratione, quia omnis proprietas ſecundum quam perſona differt ab omnibus aliis eſt perſonæ proprietas diſtinctiva: ſed donum ineſt ſoli perſonæ Spiritus ſancti, & ſemper: ergo eſt proprietas ejus perſonalis.

Item proprietates in divinis ſunt
Lib.5.de relationes: ſed Auguſt. dicit in lib. de
Tri.c.11. Trinit. quod relatio ſecundum quam
tom.3. refertur Spiritus ſanctus ad Patrem & Filium, magis apparet in hoc nomine donum, quam in hoc nomine Spiritus: ergo utraque eſt perſonalis.

Ad opp. 1. Contra: Nihil dicens reſpectum ad creaturas eſt proprietas diſtinctiva B perſonæ, quia omni reſpectu ad creaturam circumſcripto, tenet diſtinctio perſonalis: ſed donum dicit reſpectum ad eum cui datur: ergo, &c. Si dicas quod non eſt proprietas ſecundum comparationem quam habet ad creaturas, ſed ad dantem, pari ratione miſſio erit proprietas diſtinctiva, cum dicat reſpectum admittentem.

2. Item omnis proprietas diſtinctiva dicitur ab actu non ab habitu. Unde Pater dicitur, quia generat, Filius quia generatur, Spiritus vero ſanctus, quia ſpiratur: ſed donum non dicitur ab actu donandi, ſed ab habitu, alioquin non diceretur ab æterno: ergo, &c.

3. Item nullius alterius perſonæ proprietas diſtinctiva accipitur in relatione ad creaturam, vel dicit reſpectum: ſed donum dicit hoc: ergo non eſt proprietas diſtinctiva.

4. Item ſi donum eſt proprietas diſtinctiva Spiritus ſancti, & ejus notio, tunc ergo Spiritus ſanctus & amor non eſt proprietas: quia ſi Spiritus ſanctus & amor eſt proprietas: ergo ſunt ſeptem notiones, quod eſt contra communem opinionem omnium. Si dicas quod eadem importatur per hæc tria nomina: ergo videntur nomina Synonyma, ut Marcus & Tullius: quod eſt æque magnum inconveniens: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Donum eſt proprietas diſtinctiva ſecundum quod dicit actum proceſſionis.

Resp. ad arg. Dicendum quod ad hoc dixerunt aliqui quod donum dupliciter eſt in divinis conſiderare, uno modo prout dicit reſpectum ſolum ad donatorem, & hoc modo dicit Auguſt. quod eo dicitur donum, quo procedit: & ſic dicunt quod donum eſt proprietas diſtinctiva Spiritus ſancti. Alio modo dicitur donum prout dicit reſpectum ad eum cui datur, & ſic non dicit proprietatem diſtinctivam, ſed conſequens ad proprietatem diſtinctivam. Sed illud non videtur poſſe ſtare: nam donum ſemper aliquam comparationem dicit ad eum cui datur. Intellecto enim quod non ſit donabilis alicui, impoſſibile eſt intelligere quod ſit donum. Et propter hoc eſt aliter dicendum, ſicut prius tactum eſt, quod donum præter reſpectum quem importat ad dantem, importat reſpectum ad eum cui datur. Sed hoc poteſt eſſe tripliciter. Vel ſecundum actum, ut quia datum. Vel ſecundum habitum, ut quia dandum. Vel ſecundum aptitudinem, ut quia donabile: & iſte reſpectus adeo conjunctus eſt primo, ut pri-C mus ſine hoc non poſſit eſſe, nec intelligi: immo de neceſſitate ſequitur ſi procedit per modum doni quod ſit donabilis: & ideo ſequens reſpectus non aufert primo, quin ſit proprietas diſtinctiva. Dicendum ergo quod eſt proprietas diſtinctiva ratione primi reſpectus, ſecundo reſpectui non repugnante, ſed conſonante.

Opinio aliorum.

Improb.

Opinio Doctoris

Diſtinct.

Concluſ.

1. Ex hoc patet reſponſio ad primum, quia ille reſpectus talis eſt quod non poteſt circumſcribi ſecundum aptitudinem ob emanationem per modum liberalitatis. Et patet, quod non eſt ſimile de miſſione, quia dicit reſpectum ſecundum actum, non ſecundum aptitudinem. Ad illud quod obiicitur quod proprietas diſtinctiva debet dicere actum, dicendum quod donum dicit

cit duplicem respectum, & ratione huius dicit comparationem ad duplicem actum: Ratione primi respectus dicit actum processionis, ratione secundi dicit actum communicationis. Primum actum importat in actu, secundum in habitu: & ratione primi est proprietas distinctiva, non ratione secundi.

2. 3. Ad illud quod obiicitur quod in alia persona hoc non est, respondet quidam quod Spiritus sanctus est tertia persona: ideo nobis secundum rationem intelligendi immediatior, & ideo proprietas ejus sumitur in comparatione ad nos, non sic in aliis. Aliter potest solvi per interemptionem, quia sicut donum respectum dicit ad creaturas, ita & hæc proprietas quæ est verbum, ut infra patebit.

Dist. 27. ar. 2. q.

4. Ad illud quod obiicitur de pluralitate notionum, dicendum quod spiritus, amor, & donum eandem proprietatem dicunt, ratione differentem. Eandem, inquam, notionem dicunt, quia dicunt comparationem ad idem, & dicunt eandem emanationem, sed tamen differenter eam nominant. Nam spiritus dicit eam principaliter per comparationem ad vim producentem quæ est vis spirativa. Amor principaliter quantum ad modum emanandi, quia ut nexus. Donum vero quantum ad respectum consequentem. Et similiter emanationem Verbi contingit tripliciter significari, scilicet per hoc nomen Filius, Imago, & Verbum. Quia a vi naturæ, Filius. Quia per modum expressivum, imago. Quia aliis expressivum, ideo Verbum. Similiter a vi spirativa, Spiritus. Quia per modum nexus, Amor. Quia nos natus connectere, Donum. Et sic patet quod una est notio aliter & aliter nominata secundum rationes consequentes, ideo non est ibi Synonymia.

QUÆSTIO VI.

An Spiritus sanctus ratione donabilitatis, spiritus noster dicatur?

Alexand. Alensis 1. p. q. 63. Memb. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 18. princ. 2. q. 2.
Rich. 1. Sent. d. 18. q. 6.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 18. q. 7.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 24. a. 3. dub. 2.

Utrum ratione donabilitatis dicatur spiritus noster. Et quod sic videtur, quia *Noster* dicit possessionem: sed nos non habuimus aliquid divinum nisi per largitionem & donationem: ergo cum Spiritus sanctus dicat quid divinum, quod dicatur noster, hoc est ratione donabilitatis. Fundam.

Item hoc etiam videtur, quia etiam dicitur Spiritus noster, non autem dicitur Filius vel Pater noster: ergo propter aliquam proprietatem quæ est in Spiritu sancto, & non in Patre & Filio: sed hoc non est nisi donabilitas: ergo, &c.

Item antequam Spiritus sanctus habitet in nobis non dicitur noster, sed inhabitat per donationem: ergo dicitur noster ratione donabilitatis.

1. Contra: Si ratione donabilitatis: ergo cum donabilitas sit proprietas personalis, non essentialis: videtur solum dici de persona Spiritus sancti: hoc autem falsum, quia dicitur Deus noster. Ad opp.

2. Item si ratione donabilitatis: ergo constat quod non per comparationem ad dantem, sed ad eum cui datur: sed Filius datus est nobis etiam magis quam Spiritus sanctus, ergo &c.

3. Item si ratione donabilitatis: ergo debet convenienter dici donum nostrum.

4. Item si ratione donabilitatis: cum ergo donabilis sit nobis magis inquantum sanctus quam inquantum Spiritus: melius debet dici Spiritus sanctus noster: quod tamen non dicitur. Quæritur ergo generaliter de quibus posset dici noster.

CON-

CONCLUSIO.

Spiritus sanctus ratione donabilitatis appropriate dicitur Spiritus noster.

Distinct. RESP. ad argum. Dicendum quod meum, & nostrum dupliciter possunt attribui alicui, vel mediante compositione, vel immediate. Si mediante compositione sic de se ponunt propriam habitudinem circa terminum, scilicet habitudinem possessionis, ut cum dicitur: Hoc est meum: & hoc modo, quia omnis qui habet spiritum Dei, habet Deum: & omnia quæ sunt Dei: hoc modo *meum, & nostrum* vel *tuum*, potest dici de omni quod in Deo est communiter: sed magis proprie de Filio, quia datus est nobis per incarnationem: maxime autem de Spiritu sancto qui est pignus æternæ hæreditatis. Unde concedendum quod ratione donabilitatis potest inter alias personas ratio possidendi appropriari Spiritui sancto. Potest etiam hoc quod est nostrum attribui alicui immediate, & sic, non dicit habitudinem possessionis: sed tantum rationem habitudinis importatæ per terminum cui unitur. Sic enim nulli unitur, nisi quod importat respectum explicite, ut pater noster, vel meus: vel implicite, ut liber meus, idest, possessio mea. Secundum hoc notandum quod non dicitur meus, vel noster de aliquo, nisi secundum illud nomen, secundum quod dicitur hoc esse hujus: hoc autem esse hujus potest dici secundum triplicem habitudinem: aut informationis, ut albedo Petri: & hanc habitudinem important nomina, quæ significant in abstractione. Et quia nihil divinum comparatur ad nos secundum habitudinem informationis: ideo non potest dici de nominibus abstractionis, *noster*: ideo non dicitur deitas nostra, nec æternitas nostra. Potest etiam secundo dici hoc esse hujus secundum habitudinem causalitatis, & hanc habitudinem important nomina quæ dicunt actum, ut Creator: & quia hanc habitudinem omnino habent divina ad nos, ideo bene de talibus omnibus nominibus dicitur *nostrum*. Potest etiam tertio modo, hoc esse hujus, secundum habitudinem correlationis: & hanc habitudinem important nomina relativa. Sed hæc sunt dupliciter, quia quædam dicunt respectum personæ ad personam: quædam autem respectum ad creaturam. De his quæ dicunt respectum ad personam, non dicitur *meus*, vel *noster*. De his autem quæ ad nos, ut Dominus, Magister, recte dicitur *noster*. Dicendum ergo quod donabilitas quantum ad secundum modum dicendi, *Nostrum*, nihil facit, sicut probant rationes secundo inductæ: sed hoc facit respectus, quia Spiritus dicit respectum ad illum cui inspiratur, & hoc sumus nos, ideo dicitur Spiritus noster. Similiter Deus, quia imponitur ab actu quem habet circa nos, ut dicit Damasc. ideo dicitur Deus noster. Est ergo regula quod de his dicitur *noster*, quæ dicunt respectum ad nos secundum habitudinem causalitatis, vel correlationis, & sic patent omnia obiecta.

Membr. 1. Dist.

Concl. 1.

Memb. 2.

Concl. 2.

Lib. 1. orthod. fid. cap. 12.

Regula.

DISTINCTIO XIX. PARS I.

De æqualitate Trium Personarum.

Conclus. *NUNC postquam coæternitatem trium personarum pro modulo facultatis nostræ insinuavimus, jam de earundem æqualitate aliquid eloqui superest. Fides enim Catholica sicut coæternas ita & coæquales tres personas asserit. Æqualis est enim in omnibus Patri Filius, & Patri & Filio Spiritus sanctus. Quia Augustinus in libro de fide ad Petrum,* (Cap. 1. tom. 3.) *breviter aperiens quo modo intelligatur æqualitas, docet: Nullus horum alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate: quia nec Filio, nec Spiritu sancto (quantum ad naturæ divinæ unitatem pertinet) aut anterior aut major est Pater: nec Filius Spiritu sancto. Æternum quippe & sine initio est, quod Filius de natura Patris existit: & æternum ac sine initio est quod Spiritus sanctus de natura Patris Filiique procedit. Ob hoc ergo tres unum recte credimus, & dicimus Deum: quia una prorsus æternitas, una immensitas, una naturaliter est trium personarum divinitas. Ecce breviter assignavit Augustinus in quo trium personarum consistat æqualitas, scilicet quia alia aliam non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut potestate.*

Quod æternitas, & magnitudo, & potestas in Deo sunt unum, licet ponantur quasi diversa.

Explicatio conclusionis. *Cumque enumerentur ista quasi diversa, in Deo tamen unum & idem sunt: scilicet essentia divina simplex, & incommutabilis. Unde August. in lib. 7. de Trinitate:* (c. 1. t. 3.) *Non alio magnus, alio Deus est, sed eo magnus, quo Deus: quia non est illi aliud magnum esse, aliud Deum esse. Eadem quippe ejus magnitudo est quæ virtus, & eadem essentia quæ magnitudo. Pater ergo & Filius simul una essentia, & una magnitudo. Ita etiam & potentia Dei, essentia divina est.* (C. 4. t. 1.) *Unde August. in 7. lib. confess. Voluntas & potentia Dei, Deus est. Æternitas quoque Dei essentia divina est. Quod August. ostendit super illum locum Psalm.* (Psal. 101) *In generatione & generationem anni tui. Est generatio generationum quæ non transit, collecta de omnibus generationibus, idest, sanctis. In illa erunt anni Dei, qui non transeunt, idest, æternitas Dei. Non enim sunt aliud anni Dei, aliud ipse: sed anni Dei, æternitas Dei est. Æternitas vero ipsa Dei substantia est, nihil habens mutabile. Inconcusse ergo teneamus quod unum & idem est, scilicet essentia divina, Dei æternitas, potentia, magnitudo: & tamen consuevit scriptura, hæc & his similia quasi distincte ponere. In his ergo verbis trium personarum æqualitatem breviter complexus est Augustinus. Quia alius alium nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia superat. Quod*

autem

*autem æternitate aliqua trium personarum alium non excedit, * supra ostensum est, ubi coæternitas trium personarum insinuata est.*

* Supra egit de æternit. dist. 9. & 11.

De magnitudinis æqualitate in divinis.

*Nunc igitur superest ostendere quod magnitudine vel potentia alius alium non excedat: & prius de magnitudine videamus. * Sciendum est ergo quia Pater non est major Filio, nec Pater vel Filius major Spiritu sancto, nec majus aliquid duæ personæ simul sunt quam una: nec tres simul majus aliquid quam duæ: nec major est essentia in tribus quam in duabus, nec in duabus quam in una: quia tota est in singulis. Unde Joan. Damascen. ait: Confitemur deitatis naturam omnem perfecte esse in singula suarum hypostaseon, idest, personarum: omnem in Patre, omnem in Filio, omnem in Spiritu sancto. Ideoque perfectus Deus Pater, perfectus Deus Filius, perfectus Deus Spiritus sanctus.*

Explicat. secundæ partis conclusionis.

* Aug. lib. 6. de Tri. c. ult. t. 3.

Lib. 4. de orthodoxa fide cap. 6.

Quo modo dicatur esse Deus Pater in Filio, & Filius in Patre, & Spiritus sanctus in utroque, & singulus in singulis.

Et inde est quod Pater dicitur esse in Filio, & Filius in Patre, & Spiritus sanctus in utroque, & singulus in singulis. Unde Augustinus in lib. de fide ad Petrum: Propter unitatem naturalem totus Pater in Filio & Spiritu sancto est, totus quoque Spiritus sanctus in Patre & Filio est. Nullus horum extra quemlibet ipsorum est, propter divinæ naturæ unitatem. Ecce hic aperit aliquatenus (non enim plene potest tantum ab homine reserari arcanum) ex qua intelligentia dicatur singula personarum tota esse in aliis. Unde etiam Hilarius ista interius perquirens in lib. 3. de Trinitat. ait: Affert plerisque obscuritatem sermo Domini cum dicit: Ego in Patre, & Pater in me est: nec immerito. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti hujus non capit: nec exemplum aliquod rebus divinis comparatio humana præstabit. Sed quod non intelligibile est homini, Deo possibile est. Cognoscendum itaque, atque intelligendum est quid sit illud: Ego in Patre, & Pater in me est: si tamen comprehendere hoc ita ut est, valebimus, ut quod natura rerum pati non posse æstimatur, id divinæ veritatis ratio consequatur. Patr m ergo in Filio, & Filium in Patre esse, plenitudo in utroque divinitatis perf cta est, quia plenitudo divinitatis est in Filio. Quod in Patre est, hoc & in Filio est: quod in Ingenito est, hoc in Genito: alter ab altero, & uterque unum. Is scilicet qui est, nihil habens quod non sit etiam in eo a quo est, non duo unus, sed alius in alio: quia non aliud in utroque, ut unum sint in fide nostra, uterque non unus. Nec eundem utrumque, nec aliud confitemur, quia Deum ex Deo natum, nec eundem nativitas, nec aliud esse permittit. Eandem ergo in utroque & virtutis similitudinem & deitatis plenitudinem confitemur: quia Veritas dicit: Ego in Patre, & Pater in me est. Omnia enim Filius accepit a Patre. Nam si partem ejusdem qui genuit, accepit, neuter ergo perfectus est: deesset.

Corollarium. C. 1. t. 3.

In exordio libri.

Joan. 14.

Paulo interius.

Parum post medium libri.

Joan. 14.

*set enim ei unde decessit, nec plenitudo in eo erit, qui ex portione constiterit. Neuter ergo perfectus est, si plenitudinem suam & qui genuit, amittit, nec qui natus est consequitur. Fateamur ergo quod Pater est in Filio, & Filius in Patre, & Deus in Deo, ut idem Hilarius ait in 7. lib. de Trinitate non per duplicem convenientiam generum conjunctionem, nec per insitam capacioris substantiæ naturam: sed per naturæ unitam similitudinem, per nativitatem viventis ex vivente natura: dum res non differt, dum naturam Dei non degenerat nativitas, dum non aliud aliquid ex Deo quam Deus nascitur: dum nihil in his novum est, nihil alienum, nihil separabile. Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas aperitur, ex quo sensu Christus dixerit se esse in Patre, & Patrem in se. Ex eodem etiam sensu intelligitur Spiritus sanctus esse in utroque, & singula personarum in singulis: quia scilicet in singulis est eadem plenitudo divinitatis, & unita similitudo naturæ, quia non est major divina natura in aliqua harum personarum, sed unius & indifferentis naturæ sunt hæ tres personæ. Ideoque altera in altera esse dicitur, ut prædictum est. * Unde Ambrosius prædictorum verborum sententiam nobis aperiens super Epistolam 2. ad Corinth. 5. ait: Per hoc intelligitur Pater esse in Filio, & Filius in Patre, quia una est eorum substantia. Ibi enim est unitas, ubi nulla diversitas. Ecce tribus illustrium virorum testimoniis, scilicet Augustini, Hilarii, atque Ambrosii in eodem concurrentibus revelatione Spiritus sancti in eis loquentis, pie credere volentibus ostenditur (tamen quasi per speculum & in ænigmate) qualiter accipiendum sit, cum dicitur Pater in Filio esse, vel Filius in Patre, vel Spiritus sanctus in utroque.*

Non longe a fine libri.

*tom.4. in cap.5. Ep. 2. ad Cor. ubi explanat illud: Deus erat in Christo &c.

1. Cor. 13

DISTINCTIO XIX. PARS II.

De magnitudinis æqualitate in Divinis.

Redit ad explicationem conclus.

Sed jam nunc ad propositum redeamus, cœptoque insistamus, ostendentes quod magnitudine, nulla trium personarum aliam superat: quia nulla major aliis, nec majus aliquid sunt duæ quam una, nec tres quam duæ, nec major Deus quam singuli horum, quia singulus horum perfectus est, nec est quo crescat illa perfectio.

Quod nulla personarum pars est in Trinitate.

C. 10. t. 6.

Ibidem paucis interpos.

Nec est aliqua trium personarum pars Dei, vel divinæ essentiæ, quia singula harum verus & plenus Deus est, & tota & plena divina essentia est, & ideo nulla istarum in Trinitate pars est. Unde Augustinus in lib. 3. contra Maximinum hæreticum sic ait: Putas Deum Patrem cum Filio & Spiritu sancto, unum Deum esse non posse. Times enim ne Pater sit pars unius Dei, qui constet ex tribus. Noli hoc timere: nulla enim fit partium in Deitatis unitate divisio: unus est Deus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, idest, ipsa Trinitas unus est Deus: Ergo, inquis, Deus

Pater

Pater est pars Dei, absit. Tres enim personæ sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: & hi tres, quia unius substantiæ sunt, unum sunt, & summe unum sunt, ubi nulla naturarum, nulla est diversitas voluntatum. Si enim natura unum essent, & consensione unum non essent, non summe unum essent. Si vero natura dispares essent, non summe unum essent. Hi ergo tres, quia unum sunt propter ineffabilem conjunctionem deitatis, qua ineffabiliter copulantur, unus Deus est. Pars ergo Trinitatis esse non potest quicumque unus est in tribus. In Trinitate ergo quæ Deus est, & Pater Deus est, & Filius Deus est, & Spiritus sanctus Deus est, & simul hi tres unus Deus. Nec hujus Trinitatis tertia pars est unus, nec majus aliquid duo quam unus est ibi: nec majus aliquid sunt omnes quam singuli: quia spiritalis, non corporalis est magnitudo. Qui potest capere, capiat: qui autem non potest, credat, & oret ut quod credit, intelligat. Verum est enim quod per Prophetam dicitur: Nisi credideritis, non intelligetis. His verbis aperte ostendit indifferentem magnitudinem trium personarum. Item in eodem capite: Tu nempe dixisti unum Deum non ex partibus esse compositum, & hoc de Patre tantum vis intelligi. Ille, inquis, virtus est ingenita, simplex, & tamen in hac simplici virtute multa videris commemorare, cum dicis: Deus Deum genuit, bonus bonum genuit, sapiens sapientem, clemens clementem, potens potentem. Nunquid ergo bonitas, & sapientia, & clementia, & potentia partes sunt unius virtutis, quam simplicem esse dixisti? Si dixeris, partes sunt, simplex ergo virtus ex partibus constat. Et simplex ista virtus, te definiente, unus est Deus: ergo Deum ex partibus compositum esse dicis. Non dico, inquis, non sunt partes. Si ergo in una persona Patris, & illa invenis quæ plura videntur, & partes non inveneris, quia una virtus simplex est: Quanto magis Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & propter individuam deitatem unus Deus est, & propter uniuscujusque proprietatem tres personæ sunt, & propter singulorum perfectionem partes unius Dei non sunt? Virtus est Pater, virtus est Filius, virtus est Spiritus sanctus. Hoc verum dicis, sed quod virtutem de virtute genitam, & virtutem de virtute procedentem non vis eandem habere naturam, hoc falsum dicis, hoc contra fidem rectam & catholicam dicis. His verbis aperte docetur quod tres personæ illæ non sunt partes Dei vel divinæ essentiæ. Nullaque illarum Trinitatis pars dicenda est, nec una major est aliis.

Ibidem paucis interpositis.

Matt. 19

Isa. 7.

Cum dicimus tres personas esse unam essentiam, nec ut genus de speciebus, nec ut speciem de individuis prædicamus, quia non est essentia genus, & persona species, vel essentia species, & persona individuum.

Hic adiiciendum est quod tanta est æqualitas trium personarum atque indifferens magnitudo, quod cum dicamus tres personas unam essentiam vel substantiam, neque ut genus de speciebus, neque ut speciem de individuis prædicamus. Non enim essentia divina genus est, & tres personæ species:

Conclusiones minus principales explicantes

primam & principalem. C.6. t. 3. Probatio hujus conclusionis. *vel essentia divina species, & tres personæ individua: Quod August. rationibus probabilibus, atque irrefragabilibus aperte demonstrat in lib. 7. de Trinit. dicens: Si essentia genus est, species autem persona, ut nonnulli sentiunt, oportet appellari tres substantias, ut appellantur tres personæ. Sicut cum sit animal genus, & equus species, appellantur tres equi, idemque tria animalia. Non enim ibi species pluraliter dicitur, & genus singulariter, ut si diceretur, tres equi sunt unum animal: sed sicut tres equi speciali nomine, ita tria animalia nomine generali dicuntur. Cum ergo tres personas unam fateamur esse essentiam, non tres esse essentias, cum tres equi tria animalia dicantur, non unum: patet nomine essentiæ non significari genus, nec nomine personæ speciem.*

Hic probat quod non dicitur, ut species de individuis.

Lib. & c. eisdem. *Si vero dicunt nomine personæ non speciem significari, sed aliquid singulare, atque individuum, & nomine essentiæ speciem intelligi, ut persona non dicatur sicut homo, sed quo modo dicitur hic homo, velut Abraham, Isaac, Jacob, vel quis alius, qui etiam digito præsens demonstrari possit: sic quoque illos eadem ratio confutabit. Sicut enim dicuntur Abraam, Isaac, Jacob, tria individua: ita tres homines, & tria animalia. Cur ergo Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, si secundum genus, & speciem, & individuum ista disserimus, non ita dicuntur tres essentiæ, ut tres personæ?*

Idem probatur alio modo.

Ibidem. *Alio quoque modo idem probat Augustinus, scilicet quod essentia divina non est genus, nec personæ species: vel essentia non est species, nec personæ individua. Una, inquit, essentia non habet species, sicut unum animal non habet species. Pater ergo, Filius, & Spiritus sanctus non sunt tres species unius essentiæ: divina ergo essentia genus non est. Sed nec species est essentia divina: & personæ, individua, sicut homo species est, individua autem Abraham, Isaac, & Jacob. Si enim essentia species est, ut homo, sicut non dicitur unus homo esse Abraam, Isaac, & Jacob, ita non dicitur una essentia esse tres personæ. Non itaque secundum genus & species, ista dicimus.*

Nec secundum materialem causam dicuntur tres personæ una essentia.

Idem c.6 tom. 3. *Notandum etiam quod essentia divina non est materia trium personarum, ut Augustinus in eodem libro docet, tanquam secundum communem eandemque materiam tres personæ dicantur esse una essentia, sicut ex eodem auro si fierent tres statuæ, diceremus tres statuas unum aurum. Non autem sic Trinitatem, idest, tres personas dicemus unam essentiam, & Deum unum, tanquam ex una materia tria quædam subsistant. In statuis enim æqua-*

æqualibus plus auri est tres simul quam singulæ, & minus auri est una quam duæ. In illa vero essentia Trinitatis nullo modo est ita. Non ergo secundum materialem causam tres personas unam dicimus esse substantiam, vel essentiam, sicut tres statuæ dicuntur unum aurum.

Nec ita dicuntur tres personæ una essentia, ut tres homines una natura, vel unius naturæ.

His quoque addendum est, quod tres personas non ita dicimus esse unam essentiam, ut August. in eodem ait, vel unius essentiæ, sicut dicimus aliquos tres homines ejusdem sexus, & ejusdem temperationis corporis, ejusdemque animi unam esse naturam, vel unius naturæ. Nam in his rebus non tantum est unus homo, quantum tres homines simul, & plus aliquid sunt homines duo quam unus homo, sicut in statuis esse diximus: at in Deo non est ita. Non enim major essentia est Pater & Filius simul quam solus Pater, vel solus Filius: sed tres simul illæ personæ æquales sunt singulis. Ex præmissis patet quod tres personæ dicuntur divina essentia, nec secundum materialem causam, ut tres statuæ unum aurum, nec secundum complexionis similitudinem ut tres homines unius naturæ, nec ut genus prædicatur de speciebus, vel ut species de individuis, idest, continens de contentis, majus de minoribus. Lib. 7. c. ejusdem.

Quæ videntur adversari prædictis.

His autem videntur adversari quæ quidam sacræ scripturæ Tractatores Catholici in suis scriptis tradiderunt. In quibus significare videntur quod essentia divina sit quiddam commune, & universale velut species: tres vero personæ sint tria particularia, tria individua numero differentia. Unde Joan. Damasc. inter Doctores Græcorum maximus in libro quem de Trinitate scripsit, quem & Papa Eugenius transferri fecit, ait: Communia, & universalia prædicantur de subiectis sibi ipsis particularibus. Commune ergo substantia est, particulare vero hypostasis, idest, persona. Particulare autem dicitur, non quod partem naturæ habet: sed particulare numero, ut atomus, idest, individuum. Numero enim non natura differre videntur hypostases. Item in eodem: Substantia significat communem, & circumplectivam speciem homoideon, idest, similium specie, hypostaseon, idest, personarum, utputa Deus, homo: hypostasis autem individuum demonstrat, id est, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum. Petrum, Paulum, & hujusmodi. Ecce aperte dicit substantiam esse universale, hypostasim vero particulare, & quod Deus est species ut homo: & quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt individua, sicut Petrus, & Paulus, eo quod numero differunt. Quæ præmissæ sententiæ Augustin. penitus contradicere videntur. Quid ergo dicimus ad hæc? Hoc utique dicere possumus, atque debemus, quod ea quæ Augustinus tradidit superius, sine omni hæsitatione tenenda sunt.

Lib. 3. de orthodox. fid. c. 6 in pr. cap.

Lib. 3. cap. 4.

Quod sane possunt intelligi quæ Joannes dicit, & quo modo, ostendit.

Hæc autem quæ hic dicuntur, licet in sermonis superficie aliquid a fide alienum resonare videantur, sane tamen intelligi queunt, piumque lectorem atque intellectorem plurimum efflagitant. In quorum explanationem mallem silens alios audire quam loquendo malevolis detrahendi occasionem præstare. Videntur tamen mihi ita posse accipi, cum ait: Substantia est commune, & hypostasis est particulare. Nam ita hæc accipit cum de Deo dicuntur, ut accipiuntur in philosophica disciplina. Sed per similitudinem eorum quæ a philosophis dicuntur, locutus est, ut sicut ibi commune, vel universale dicitur, quod prædicatur de pluribus: particulare vero, vel individuum quod de uno solo: ita hæc essentia divina dicta est universale, quia de omnibus personis simul, & de singulis separatim dicitur. Particulare vero singula quælibet personarum, quia nec de aliis communiter, nec de aliqua aliarum singulariter prædicatur. Propter similitudinem ergo prædicationis, substantiam Dei dixit universale, & personas particularia, vel individua. Propter hoc idem eandem divinam essentiam dixit esse speciem communem, & circumplectivam similium specie personarum, quia sicut hæc species, homo, *de suis prædicatur individuis, velut de Petro, & Paulo, & aliis, nec ista specie differunt, sed conveniunt per omnia: ita Deus de tribus prædicatur personis, quæ in divinitate non differunt, sed per omnia conveniunt. Hanc ergo similitudinem inter res sempiternas, & res temporales perpendens Joannes, universalitatis, & particularitatis nomina quæ rebus temporalibus proprie conveniunt, ad res æternas transtulit: Augustinus vero majorem videns dissimilitudinem, quam similitudinem inter res prædictas, ab excellentia Trinitatis prædicta nomina removit.*

Ex quo sensu dixerit, personas differre numero.

Quod autem Joannes dicit hypostaseos differre numero, non natura. In eo quod non differre natura ait, verissime & sine scrupulo loquitur. Quod vero dicit, differre numero, cavendum est quo modo intelligatur. Diversis enim modis dicuntur aliqua differre numero.

Quibus modis dicantur differre numero, & secundum quem modum possint convenire personis.

Dicuntur enim aliqua differre numero, quando ita differunt, ut hoc non sit illud, nec aliquid quod illud est, vel in ipso est: qualiter differunt Socrates, & Plato, & hujusmodi, quæ apud Philosophos dicuntur individua, vel particularia: juxta quem modum non possunt dici tres personæ differre numero. Dicuntur quoque differre numero, quæ in enumeratione, sive computatione non sibi adjunguntur, sed a se invicem discernuntur, ut

cum

cum de aliquibus rebus loquentes dicimus, una, duæ, tres; & secundum hunc modum forte dixit Joannes, hypostases, id est, personas differre numero. Possumus enim dicere, Pater est unus, & Pater & Filius sunt duo, & Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt tres. Et item: Hæc persona est una, & hæc, & illa sunt duæ: & hæc, & illa, & alia sunt tres. Convenientius tamen tres illæ personæ proprietatibus tantum distingui dicuntur: de quarum distinctione secundum proprietates in sequenti tractabitur. Nunc vero ad inceptum redeamus, quæ dicta sunt repetentes, ut sæpius versando familarius innotescant. Dist. 26.

Quod una persona non est major alia, nec tres simul quam una: & hoc, ratione ostenditur Catholica.

Sciendum est ergo tantam æqualitatem esse in Trinit. ut ait Aug. in In Prol. *8. lib. de Trinitate, ut non solum Pater non sit major quam Filius, sed nec Pater & Filius simul majus aliquid sunt quam Spiritus sanctus: aut quælibet persona minus aliquid sit quam ipsa Trinitas. Quod autem ita sit, aliquo modo si fieri potest, demonstrandum est. Quantum ergo Creator ipse adjuvat, attendamus. Inquit Augustinus in eodem, quo modo in hac* C. 1. t. 3. *Trinitate duæ, vel tres personæ non sunt majus aliquid, quam una earum.*

Ratione utitur subtilissima ad ostendendum quod ita sit.

Quod ibi magnum dicitur, aliunde magnum non est, quam eo quo vere est: quia ibi magnitudo ipsa veritas est, & veritas essentia: non ergo Probatio ejusdem. *ibi maius est quod verius non est. Non autem verius est Pater, & Filius simul, quam Pater solus, vel Filius. Non ergo majus est aliquid uterque simul, quam singulus eorum. Et quia æque vere est etiam Spiritus sanctus: ideo Pater, & Filius simul, non sunt aliquid majus quam* Aug. l. & c. eisdem. *ipse, quia nec verius sunt. Item in essentia veritatis hoc est verum esse, quod est esse: & hoc est esse, quod est magnum esse. Hoc est ergo magnum esse quod verum esse. Quod igitur ibi æque verum est, & æque magnum est. Quod ergo ibi plus veritatis non habet, plus non habet magnitudinis. Plus autem veritatis non habet quod verius non est. Non est autem verius una persona quam alia, vel duæ quam una, vel tres simul quam singula. Non ergo plus veritatis habet una quam alia: vel duæ quam una, vel tres simul quam singula. Sic ergo & ipsa Trinitas non est majus aliquid quam unaquæque ibi persona, sed tam magnum quam singula. Non enim ibi major est, quæ verior non est, ubi ipsa veritas est magnitudo. Ecce modo convenienti, & ratione Catholica ostensum est quo modo indifferens sit magnitudo trium personarum, quia nec una major est alia, nec duæ majus aliquid quam una, nec tres simul majus aliquid quam singula.*

Quod

Quod Deus non est dicendus triplex, sed trinus.

Coroll. *Præterea cum Deus dicatur trinus, non tamen debet dici triplex. Ibi enim non est triplicitas, ubi summa est unitas, & indifferens æqualitas:* C.7.t.3. *unde Aug. in lib. 6. de Trin. ait: Non quoniam Deus Trinitas est, ideo triplex putandus est, alioquin minor esset Pater solus vel Filius solus quam simul* C.8 ejusdem lib. *Pater, & Filius. Cum itaque tantus est Pater solus, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus, quantus est simul Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, nullo modo triplex dicendus est Deus. Non enim Pater cum Filio, & Spiritu sancto major Deus est quam singuli eorum: quia non est quo crescat illa perfectio. Perfectus autem est & Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & perfectus dicitur Deus singulus eorum. Et ideo Trinitas potius quam triplex dici debet.*

Quod non est ita in rebus corporeis, ut in Trinitate.

C.10.t.3. ejusd. lib. in fine. *In rebus corporeis non tantum est una, quantum tres simul: & plus sunt duæ quam una res. In Trinitate vero summa, tantum est una persona, quantum tres simul, & tantum sunt duæ quantum una, & in se infinitæ sunt, quia non est finis magnitudinis earum. Ac per hoc aperitur quod superius dictum est, quo modo singula sunt in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & unum in omnibus est, & unum omnia. Ecce jam ostendimus sufficienter, qualiter in Trinitate, aliqua persona aliam non superet magnitudine.*

DIST. XIX. PARS I.

De Proprietatibus, & conditionibus quodam modo essentialibus, & quodam modo personalibus Trinitatis, & Unitatis.

Nunc postquam æternitatem trium Personarum, &c.

Expositio Textus.

Divisio. TERMINATIS duabus partibus, in quibus Magister egit de his quæ pertinent ad essentiæ unitatem, & personarum pluralitatem sigillatim hic incipit tertia pars, in qua determinat personarum æqualitatem, quæ simul recipit pluralitatem, & unitatem. Et hæc pars habet tres partes principales. In prima proponit, in quibus consistat æqualitas. In secunda probat specialiter, ibi: *Nunc igitur superest ostendere*, &c. In tertia, quia in probando, propositiones dubias dixerat, in A quibus dictio exclusiva generat ambiguitatem, ideo determinat qualiter dictiones exclusivæ accipiantur in divinis, infra: *Hic oritur quæstio trahens originem ex prædictis.* Prima pars principalis in qua proponit ea in quibus æqualitas consistit, habeat duas partes. Dist. 21. In prima parte proponit quod consistit in his tribus, æternitate, magnitudine, & potestate. In secunda ne crederentur hæc tria diversa, ostendit, quod hæc sunt idem in Deo, ibi: *Cumque enumerentur ista quasi diversa*, &c. B Similiter secunda pars principalis, in qua probat æqualitatem, dividitur in duas. Supposito enim quod in divinis sit æqualitas quantum ad æternitatem, ostendit primo æqualitatem quantum ad magnitudinem: secundo quantum ad potestatem, infra: *Nunc ostendere restat quo modo aliqua*, &c. Prima iterum pars habet duas. In prima D. st. 20. probat æqualitatem magnitudinis per essentiæ unitatem. Secundo probat æqualitatem, excludendo inæqualitatem, ibi: *Sed jam nunc ad propositum redeamus.*

mus. Prima pars, in qua probat personarum æqualitatem quantum ad magnitudinem habet duas. In prima probat per essentiæ indivisionem, sive unitatem. In secunda per illam eandem ostendit esse in personis circumincessionem, ibi: *Et inde est quod Pater dicitur esse in Filio*.

Nunc postquam, &c. Dub. I.

In parte ista sunt dubitationes circa literam. Et primo dubitatur de situ hujus partis, cum enim unitas in substantia faciat identitatem, unitas in quantitate æqualitatem, unitas in qualitate similitudinem, pari ratione videtur quod deberet determinare de identitate, & similitudine: quia si de his non determinat, videtur quod nec de æqualitate deberet facere specialem tractatum.

Resp. Dicendum quod ostensa perfecta æqualitate, ostenditur quod omnimoda sit in natura identitas, & similitudo: & ideo determinata æqualitate, non est opportunum de aliis determinare: sed magis de æqualitate determinat propter hæreses extirpandas, Arianorum maxime qui posuerunt inæqualitatem in divinis: & ideo difficilior, & utilior circa hoc versatur disputatio.

Coæternitatem trium personarum. Dub. II.

Videtur male dicere quod coæqualitas consistat in æternitate, quia ipse dividit coæternitatem contra æqualitatem, ergo si ab ea distinguitur quantum ad æternitatem non attenditur æqualitas.

Resp. Dicendum quod æqualitas perfecta in his tribus consistit, & Magister condividit æqualitatem contra coæternitatem, quantum ad alia duo membra, scilicet magnitudinem, & potentiam.

Non alio magnus, &c. Dub. III.

Videtur pari ratione, cum alio sit Deus, alio Pater, quod alio sit Deus,

A alio magnus. Si dicas quod quantitas transit in substantiam, relatio non. Obiicitur quod illud non solvit: Augustinus enim loquitur de formali prædicatione, & constat quod formaliter loquendo quod sicut ista est falsa: Deus est magnus deitate, vel Deus est Deus magnitudine, sic & ista: Pater est magnus. *l. 7. de Tr. c. 1. t. 3.*

Resp. Dicendum quod quamvis secundum rationem loquendi, vel intelligendi a parte nostra magnitudo in divinis dicatur per modum quantitatis, & deitas per modum substantiæ, tamen a parte rei nulla est omnino differentia. Nihil enim de magnitudine dicitur quod non dicatur de sub-

B stantia. In resolutione autem paternitatis non est ita. Aliud enim prædicatur de paternitate quod non potest dici de essentia, sicut distinguere, & distingui.

In generatione, & generationem anni tui. Dub. IV.

Videtur male dicere, quia in æternitate nulla cadit variatio: ergo cum annus variationem habeat, non debet transferri ibi. Item in illa æternitate est omnimoda simplicitas, & impartialitas: ergo non deberet pluraliter dici, *annos*.

Resp. Dicendum quod juxta modum nostræ infirmitatis, & intelligi-

C mus divinam Trinitatem, vel æternitatem, & nominamus, quoniam annus dicit completam temporis revolutionem secundum decursum solis in zodiaco, & regressum ad idem punctum, & divina æternitas perfecta est, & durationes cæteras circumplectens: ideo ad ipsam transtulit scriptura nomen anni. Rursus quia interminata & a parte ante, & a parte post, ideo non annum dicit quasi terminum habeat, nec generationem singulariter, sed pluraliter *annos*, & *generationes* similiter. Ratione ergo perfectionis, & interminationis transfertur, non ratione variationis.

Est

Est generatio generationum. Dub. V.

Videtur falsum dicere, & innuere quod in generatione Sanctorum sint anni Dei, id est, æternitas, quia duratio Sanctorum est finita a parte ante: sed æternitas Dei est infinita a parte ante & post: ergo illa non est in Sanctis. Item quo modo essendi *In*, est in illa generatione Sanctorum? Sicut mensura, non: quia Dei æternitas solius Dei est mensura. Si sicut causa in effectu: sed hoc modo est in cæteris creaturis: ergo, &c.

RESP. Dicendum illud verbum non esse dictum per commensurationem, neque per æqualitatem, sed per concomitantiam, & conformitatem. Quia enim generatio Sanctorum, a parte post, durat in infinitum, durat etiam sine variatione: ideo illam summam æternitatem in æternum comitatur, & ei expresse conformatur, & ideo sic exponit illud psalmi B. Augustinus: In generatione, & generationem anni tui: sive in generatione interminata quæ est generatio Sanctorum, sive Sancti sunt illa generatio: & quia in perpetuum durat, & quia ex multis generationibus sunt collecti.

Aug. super Psal. 101. in 2. p. t. 8.

Pater dicitur esse in Filio, & Fil. &c. Dub. VI.

CONTRA: Quia si quidquid est in Deo Deus est propter summam simplicitatem: ergo quidquid est in Filio est Filius: ergo si pater est in Filio, Pater est Filius.

RESP. Dicendum quod non est simile, quia cum dicitur aliquid esse in Deo, hæc præpositio, *In*, aut dicit distinctionem essentialem, & sic non quidquid est in Deo est Deus, quia nos in Deo vivimus, movemur, & sumus. Aut nullam dicit distinctionem nisi secundum modum intelligendi, & hæc ponit omnimodam identitatem: & ideo sequitur quod sit Deus quod est in Deo. Sed cum dicitur de persona hæc præpositio, *In*, dicit distinctionem personalem, & una persona de alia non

A prædicatur: & ideo patet quod non est simile.

Nec exemplum aliquod rebus divinis, &c. Dub. VII.

Videtur falsum, quia imago est expressa similitudo, & vestigium est in omni creatura: ergo videtur quod exemplum sit in omnibus.

RESP. Dicendum quod est exemplum exprimens perfecte consimiliter omnino, & tale nullum est in creaturis: quia imago & cæteræ creaturæ plus habent dissimilitudinis quam similitudinis: & est exemplum aliquo modo manuducens, & sic multa sunt,

B & ex multis colligitur unum, nec tamen omnino perfectum.

Quod non intelligibile est homini, &c. Dub. VIII.

Videtur falsum, quia anima nostra quodam modo est omnia, & intellectus noster non tot intelligit quin plura possit intelligere. *Aris. l. 3. de anim. cont. 37.*

RESP. Dicendum quod est loqui de intellectu comprehendente, & sic non est verum quod omnia intelligere possit: quia nec Deus, nec aliquid Dei est comprehensibile nobis, quia omnino infinitus. Et est loqui de intellectu apprehendente, & hoc dupliciter.

C Aut in ratione possibilitatis & suscipientis, & sic omne quod potest fieri, potest intelligere, quia possibile est ad intelligendum. Aut in ratione agentis, & quia non habet lumen tantæ potentiæ quod possit super omnia, scilicet præsentia & futura, quia multa sunt supra ejus judicium, sic non est omnium.

Nam si partem ejusdem, qui genuit, &c. Dub. IX.

Videtur non sequi hoc, quia homo perfectus generat filium perfectum, & tamen non dat ei nisi partem.

RESP. Dicendum quod est perfectio simpliciter, & perfectio in genere. Perfectio in genere bene compatitur se-

secum dationem, & receptionem partis, quia in dante suppletur per restaurationem, in accipiente per augmentum, & additionem. Sed perfectio simpliciter non patitur secum restaurationem, nec additionem, & quoniam in Deo perfectio est simpliciter: ideo si daret partem, in dante remaneret defectus, similiter & in accipiente.

Non per duplicem convenientium, &c. *Dub. X.*

Contra: Aut tangit modos essendi, aut generandi. Non essendi, quia multo plures sunt quam isti. Non generandi, & ita in utroque modo est insufficiens.

Exposit. aliorum. Resp. Aliqui dicunt quod Hilarius assignat hos modos generationis qui sunt in creaturis, ut excludat eos a Filio. Sed non assignat nisi duos modos, quia non loquitur nisi de generatione vivi: vivens autem generabile dividitur in vegetabile, & sensibile, & secundum illud duplex genus, duplex est modus generandi, quem tangit Hilarius. Nam animalia generantur per conjunctionem maris & foeminæ, & plantæ per insertum. Et primum tangit cum dicitur: Non per duplicem convenientium generationem, quia masculus & foemina sunt duplicis generis quantum ad sexum, & tamen convenientes sunt quantum ad formam & materiam. Secundum modum tangit cum dicit: Nec per insitivam capacioris substantiæ naturam, sed per, &c. sicut surculus inseritur arbori, sed per naturæ unitam similitudinem, id est, similitudinem non in natura differentem. Aliter potest dici quod Hilarius non loquitur de modo generandi, sed loquitur quo modo Pater sit in Filio, & excludit modum essendi, *In*, quo creatura dicitur esse in creatura secundum modum usitatum, ad quem modum concurrit duplex conditio creaturarum. Prima est quoad naturam diversitas. Secunda est continentis capacitas, & has excludit ab illo modo existendi, qui est in divinis, per illa duo quæ dicit quod Filius est in Patre non per conjunctionem duorum generum, neque per insitivam capacioris substantiæ naturam, hoc patet per literam Hilarii: quoniam immediate subjungit in originali, & Magister omittit. Quia inquit Hilarius, per corporalem necessitatem exteriora fieri his quibus continentur interiora non possunt. Vult quod illud est impossibile in creaturis corporalibus, quod mutuo sint in seipsis, sicut pater est in Filio. Quia propter corporalem necessitatem & imperfectionem interiora non possunt fieri exteriora his quibus continentur: ut si aqua est in vase, dum est intus, non potest fieri extra, & ita non continetur vas, ut vas sit in aqua.

(Exposit. Doctoris. in margin beside "Aliter potest dici")

Dum naturam Dei non degenerat nativitas. Dub. XI.

Quæritur quid hoc sit dicere, quia non tantum in Deo, sed in creaturis pluribus non degenerat.

Degenerare quid. Resp. Dicendum quod degenerare est extra genus generantis exire. Exire autem extra genus generantis hoc est, aut quantum ad formam communem & naturam, & sic est degeneratio in equivocis, sicut equus ex asina generat burdonem: & asinus ex equa mulum, unde mulus degenerat. Alio modo degenerare est proprietates generantis relinquere, retenta natura, sicut filius qui generatur ex patre nobili & pulchro est rusticus & turpis; Tertio est degenerare, naturam generantis relinquere, non per dissimilitudinem, sed per diversitatem, & hoc modo omnis nativitas creata degenerat, quia in omni creatura generans est aliud a generante, & in sola divina generatione degeneratio non est; quia nihil nascitur novum, nihil additur alienum: & ideo generans a generante in subsistantia non separatur, & ideo sola illa generatio est nobilissima, &c.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam hujus partis quæruntur quatuor. Primo quæritur, utrum in divinis sit ponere æqualitatem. Secundo dato quod sit, utrum sit ibi summa æqualitas. Tertio, utrum in divinis sit æqualitas cum conversione. Quarto, utrum sit ibi æqualitas cum circumincessione.

QUÆSTIO I.

An in divinis æqualitas sit ponenda.

Alex. Alens. 1.*p.* *q.* 47. *Memb.* 1.
S. Thom. 1.*p.* *q.* 42. *art.* 1.
Et 1. *Sent.* *d.* 19. *q.* 1. *a.* 1. & 4.
Scotus 1. *Sent.* *dist.* 19. *q.* 1.
Ægidius Rom. 1. *Sent.* *dist.* 19. *q.* 1.
Richardus 1. *Sent.* *dist.* 19. *q.* 1.
Durandus 1. *Sent.* *dist.* 19. *q.* 1.
Marsilius Inguen. 1. *Sent.* *q.* 22. *art.* 1.
Steph. Brulef. 1. *Sent.* *dist.* 19 *q.* 1.
Greg. Arim. 1. *Sent.* *dist.* 19. *q.* 2.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent.* *d.* 19. *q.* 1.
Gabr. Biel. 1. *Sent.* *dist.* 19. *q.* 1. *a.* 1.

QUOD sit ibi æqualitas, ostenditur primo per illud quod dicitur in symbolo: Totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.

Fundam. ITEM hoc ipsum ostenditur ratione sic: Omnis multitudo reducitur ad unitatem: ergo omnis inæqualitas ad æqualitatem: sed unitas a qua est omnis multitudo, est unitas increata: ergo & æqualitas ad quam reducitur omnis inæqualitas est æqualitas increata: ergo, &c.

ITEM omne quod perfectionis est, transferendum est ad divina: sed æqualitas est perfectionis in creatura: ergo, &c.

ITEM unum in substantia facit identitatem, unum in quantitate æqualitatem, unum in qualitate facit similitudinem: sed in divinis non tantum est unitas in substantia: sed etiam in quantitate, alioquin non esset ibi perfecta unitas: ergo non tantum est ibi identitas substantiæ, sed & æqualitas.

Ad opp. 1. CONTRA: Ubi æqualitas ibi divi- A sibilitas, quia simplex simplici non æquatur: sed in divinis non est ponere divisibilitatem: ergo nec æqualitatem.

2. ITEM ubi æqualitas ibi quantitas, quia proprium est quantitatis secundum eam æquale, vel inæquale dici: sed in divinis non est ponere quantitatem, quia secundum Augustin. Deus magnus sine quantitate: ergo, &c. *l. 5. de Tr. c. 1. t. 3.*

3. ITEM: Ubi æqualitas, ibi finitas, quia ibi est commensuratio: ergo ubi est mensura, ibi est finitas: sed in divinis est infinitas: ergo, &c.

4. ITEM: Ubi æqualitas, ibi diversitas, quoniam nihil est sibi æquale: sed in divinis est omnimoda unitas: ergo non est ibi æqualitas.

B

CONCLUSIO.

Cum in divinis, virtutis quantitas reperiatur, ponenda est ibi æqualitas.

RESP. Ad Arg. Dicendum quod æqualitas ponitur in divinis, secundum quod dicitur in symbolo, & dicit Augustinus. Ad hoc intelligendum, notandum quod æquale, & inæquale est propria passio consequens quantitatem. * Quantitas autem dicitur dupliciter, proprie scil. quantitas molis, & translative quantitas virtutis: & quia illa est propria passio quantitatis, æqualitas C consequitur utramque quantitatem: ergo ubi est ponere quantitatem virtutis, ibi est ponere æqualitatem vel inæqualitatem. Hæc autem quantitas virtutis ponitur in spiritualibus, & summe reperitur in divinis: quia hæc quantitas non repugnat simplicitati, sed consonat: similiter nec æqualitas consequens istam quantitatem. Et quia altera pars contradictionis completior attribuenda est Deo, & æqualitas præit inæqualitatem: ideo ponenda est æqualitas in divinis, & concedendæ sunt rationes ad hoc. *Aug. l. 1. cont. Maximin. c. 10. t. 6. Et l. 7. de Trin. c. 6. t. 3. *Ex Aug. lib. de Quant. ani. c. 3. & seq. t. 1 Illud idem tenet S. Thom. 1. p. q. 42. art. 1.*

1. AD illud ergo quod obiicitur in contrarium quod ubi æqualitas, ibi divisibilitas: dicendum quod verum est de æqualitate quæ consequitur quantitatem molis.

2. AD

2. Ad illud quod secundum obiicitur: Ubi æqualitas ibi quantitas: dicendum quod verum est secundum genus, vel secundum speciem: & quamvis nomen quantitatis non transferatur, transfertur tamen nomen speciei, ut magnitudo.

3. Ad illud quod obiicitur, ubi æqualitas, ibi finitas: dicendum quod æqualitas in creaturis duo importat, scilicet conterminationem, & excessus privationem. Primum est in completionis ratione limitationis. Secundum perfectionis: ideo transfertur ratione secundi, non primi. Posset tamen dici quod infinitum quod est incomprehensibile, secundum veritatem ab infinito est comprehensibile: & ideo commensurabile infinito: & ex hoc non sequitur: est commensurabile infinito, ergo finitum: imo magis infinitum est ibi quid & simpliciter.

B

4. Ad illud quod obiicitur, ubi æqualitas, ibi diversitas, dicendum quod est diversitas suppositorum, & diversitas formæ. Ad æqualitatem & similitudinem requiritur diversitas suppositorum, non autem formæ diversitas, sed unitas. Quod autem consequitur in inferioribus ad diversitatem suppositorum, numeratio formæ vel quantitatis, hoc est imperfectionis: & ideo totum quod est perfectionis transfertur in Deum. Non tamen est in suppositis, proprie loquendo, diversitas, sed distinctio.

C

QUÆSTIO II.

An in divinis sit summa æqualitas.

Alex. Alensis 1. p. q. 47. Membro 5.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 19. q. 3.
Richard. 1. Sent. d. 19. q. 3.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. d. 20. q. 1.
Steph. Bralef. 1. Sent. dist. 19. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. d. 19. q. 2.

Fundam.

Aug. de fid. ad Petrum. c. 1. t. 3.

UTrum in divinis sit summa æqualitas. Et quod sic videtur hoc modo sicut dicitur ab August. in lib. de fide ad Petrum: Non dicitur aliquis major alio, nisi aut quia præcedit ætate, aut quia excedit magnitudine, aut quia superat potestate: sed nihil horum est in divinis, ut probat Augustin. & Magister: ergo nihil est ibi inæqualitatis, ergo est ibi summa æqualitas.

Lib. 6. de Tr. c. 4. & lib. 8. c. 1. t. 3.

Item non potest major æqualitas excogitari, quam ubi unum æquatur uni, & unum pluribus, & unum omnibus. Sed in divinis tantus est Filius, quantus est Pater: & tantus est Filius quantus Pater & Spiritus sanctus: & tantus etiam Filius quantus omnes tres: ergo, &c.

Arist. 5. Metaph. de simil.

Item unitas in quantitate, sicut dictum est, facit æqualitatem: ergo ubi summa unitas, ibi summa æqualitas, sed hoc est in divinis: ergo, &c.

Item status non est nisi in summo: sed status est in illa æqualitate per reductionem omnium ad ipsam: ergo, &c.

1. Contra: Augustinus in lib. 83. q. Si omnia essent æqualia, non essent omnia: ergo omnimoda æqualitas tollit perfectionem in divinis. Si ergo nihil est ponendum in Deo quod repugnet perfectioni in divinis, non est ibi omnimoda æqualitas.

Ad opp. Quæ. 21. tom. 4. & l. 1 cont. adver. leg. & Prophet. tom. 6.

2. Item major est æqualitas quæ attenditur secundum quantitatem continuam & discretam quam secundum continuam tantum: sed in divinis non est æqualitas secundum quantitatem discretam, quia ibi est Trinitas, & ita imparilitas: ergo in divinis non est omnimoda æqualitas.

3. Item major est æqualitas quæ attenditur secundum potentiam, & sapientiam, & bonitatem, quam quæ secundum sapientiam, & potentiam tantum: sed in divinis non est æqualitas secundum bonitatem: ergo non est ibi summa æqualitas. Probatio minoris: bonum est diffusivum sui, sed magis diffundit se Filius quam Spiritus sanctus: quia producit sibi æqualem, & etiam Pater quam Filius: ergo, &c.

Quæritur ergo, quare Augustin. non ostendit æqualitatem in sapientia, & bonitate: & iterum quare non ex parte loci, sicut magnitudinis, & etiam aliarum differentiarum quantitatis: quod cum

De fi. ad Petrum c. 1. t. 3.

cum non faciat, non videtur assignare omnimodam æqualitatem, sed solum in partem: aut si omnimodam ostendit, insufficienter procedit.

CONCLUSIO.

Cum in personis divinis reperiatur æternitatis, potentiæ, & magnitudinis quantitas summa, etiam summa æqualitas ibidem ponenda est.

Resp. Ad arg. Dicendum quod in divinis est summa æqualitas, & summa etiam assignatur ab August. quoniam sufficienter ostenditur remotio omnis inæqualitatis per illa tria quæ sunt æternitas, & magnitudo, & potentia. Horum trium distinctio, & sufficientia ab aliquibus accipitur sic. Explicat. aliorum. Quia enim in divinis non est extensio molis, nec aggregatio multitudinis: ideo non est ibi quantitas continua extensiva, nec discreta: sed loco ejus est quantitas virtutis; quæ tangitur per hoc membrum quod est potentia. Quia vero Deus suo ambitu complectitur omnem durationem: ideo est ibi quantitas eternitatis correspondens tempori. Quia vero ambitu suæ immensitatis complectitur locum omnem & locatum: ideo est ibi quantitas magnitudinis correspondens loco. Et sic patet quod cum non sit aliam quantitatem accipere ibi, quod sufficienter in illis ostenditur æqualitas & consistit. Improbatio explicationis. Sed hæc distinctio non est conveniens, tum quia non est in Deo quantitas virtutis, & ita non deberet ibi esse nisi unum membrum, nec debet illa distingui contra alias: tum etiam, quia magnitudo in divinis non tantum attenditur quantum ad ambitum localitatis, sed etiam quantum ad intensionem bonitatis. Unde dicitur in 6. lib. de Trinit. quod in spiritualibus idem est majus & melius: & propter hoc quantitas virtutis non tantum attenditur in operatione, sed etiam ut res considerata in omnimoda absolutione. *Aug. 6. de Tr. c. 8 tom. 3.* Explicat. Doctoris. Ideo possumus aliter horum trium distinctionem & sufficientiam assignare: in omni enim quod A est, convenit hanc triplicem considerationem habere. Potest enim aliquid considerari in comparatione ad suam originem, sive a parte ante, & sic unum majus est altero, quando origo ejus est prior, & contra hoc est æqualitas æternitatis. Potest iterum considerari in se, & sic dicitur unum altero majus: quia majoris extensionis, vel quia majoris valoris. Contra hanc est in Deo æqualitas magnitudinis, ut hæc æqualitas non tantum dicatur per comparationem ad localitatem, sed etiam ad sapientiam & bonitatem, & ad omne quod facit alterum altero dici majus, quia melius. Unde Augustinus & Magister in hac distinctione probant B æqualitatem magnitudinis per æqualitatem virtutis, sive in virtute. Potest etiam tertio considerari per comparationem ad effectum, & sic dicitur majus, quia potentius. Et contra hoc est æqualitas potentiæ. Quoniam ergo ratio æqualitatis non contingit pluribus modis considerari, si æqualitas est in istis, summa est: & cum ostenditur in istis, summa ostenditur, & perfecta inductione proceditur, & sic patet quod ultimo quærebatur.

1. Ad illud quod obiicitur primo quod æqualitas repugnat perfectioni, dicendum quod verum est, perfectioni universi, quæ aggregata est ex diversitate, non sic est in Deo.

C 2. Ad illud quod obiicitur quod major est æqualitas secundum utramque quantitatem, & cet. Dicendum quod summa æqualitas non est in quantitate continua nec discreta, quia ibi unum non æquatur pluribus: sed hæc est perfectissima æqualitas, ideo solum secundum quantitatem virtutis attenditur.

3. Ad illud quod obiicitur de bonitate, quia diffusivum, &c. Dicendum quod emanatio personæ non attenditur secundum rationem bonitatis essentiæ, sed magis fœcunditatis personæ, vel in persona: & ideo non sequitur quod si Spiritus sanctus non producit quod propter hoc habeat minus de bonitate. Unde notandum quod duplex est diffusio scilicet intra vel extra. Diffusio

sio intra, est quando persona procedit a persona, unitate naturæ, & hæc non est proprie diffusio: & hoc non consequitur bonum quia bonum: sed bonum in hypostasi, quæ aliam producere nata est: & ideo secundum hanc diffusionem non dicitur una persona altera melior. Est alia diffusio extra, quæ attenditur in productione effectus, & secundum hanc rationem attenditur diffusio proprie & ratio boni: & quia in hac una persona alteram non excedit, quia indivisa sunt opera Trinitatis: ideo hac non est una melior altera.

QUÆSTIO III.

An æqualitas conversim in divinis dicatur.

Alex. Alens. 1. p. q. 47. Memb. 4.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 19. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 19. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 19. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. d. 19. q. 3.

Ad opp. *Aug. 6. de Trin. c. 10. t. 3.* UTRUM in divinis sit æqualitas cum conversione. Et quod non, videtur hoc modo: Chrysost. super illud Hebr. 1. Qui cum sit splendor, &c. Filius est æqualis Patri, non Pater Filio.

2. ITEM Hilar. Imago si perfecte implet illud cujus est ipsa, coæquatur ei, non illud suæ imagini.

C. 5. t. 3. 3. ITEM August. in 1. lib. de doctrina Christiana: In Patre unitas, in Filio æqualitas: ergo videtur quod Pater non sit æqualis Filio, ut Filius Patri.

De divinis nom. cap. 9. a medio. 4. ITEM Dionys. In causis & causatis non recipimus reciprocationem: sed Pater est principium Filii: ergo, &c.

Fundam. *Arist. 1. Metaph. cont. 20.* CONTRA: omne relativum æquiparantiæ denominat extremum secundum modum consimilem: sed æqualitas est relatio æquiparantiæ: ergo similis reciprocatio.

ITEM unum in quantitate facit æqualitatem: sed sicut Filius est unum cum Patre, ita Pater unum cum Filio quantum ad substantiam, & quantitatem: ergo sicut Filius est æqualis Patri, ita Pater Filio: ergo est ibi reciprocatio.

ITEM æqualitas mutua & reciproca, major est quam non reciproca: ergo si in divinis est summa æqualitas, patet, &c.

ITEM omne quantum comparatum quanto, aut est majus, aut minus, aut æquale: sed Pater est quantus virtute, & similiter Filius: aut ergo Pater est major, virtute, Filio, aut minor, aut æqualis.

CONCLUSIO.

In divinis reperitur æqualitas secundum conversionem, cum reciprocatio sit de ratione æqualitatis.

Ratio conclusionis inferendæ. RESP. Ad arg. Dicendum quod æqualitas est ibi non tantum quia divina, sed etiam quia æqualitas: & cum æqualitas de sui ratione dicat reciprocationem inquantum æqualitas, secundum hoc credendum est quod Pater æqualis Filio, & Filius Patri. Et ad intelligentiam obiectorum notandum quod dupliciter est loqui de æqualitate. Aut prout dicit respectum æquiparantiæ, aut prout ultra respectum concernit actum coæquationis. Inquantum dicit respectum æquiparantiæ, sicut ostendunt rationes, necesse est quod sit ibi reciprocatio: sed inquantum ulterius concernit actum coæquationis, sic dicit rationem imitationis, & sic non convenit Patri respectu Filii, quia importaret subauctoritatem in Patre. Unde non dicitur Pater coæquari Filio, quia Filium non imitatur, nec perfecte, nec imperfecte. Et sic est simile, si dicatur: *Hoc cum illo*: Potest enim dupliciter intelligi. Aut prout dicit duorum conjunctionem: & sic de necessitate attenditur secundum conversionem. Si enim iste vadit cum illo, necesse est etiam quod verum sit econverso. Alio modo, *Hoc cum illo*, dicit associationem, & ita quandam subauctoritatem in associante: sic dicitur quod miles vadit cum rege, non econverso: similiter intelligendum est cum æqualitate.

Explicat.

Hanc doct. seq. S. Th. c. p. q. 42. art. 1.

1. 2. 3. 4. ET ex his patent auctoritates sanctorum quæ loquuntur de æqua-

æqualitate secundo modo, præter illam Dionysii, ad quam respondendum quod non habet locum in proposito, quia Dionysius loquitur proprie de causa secundum quod causa dicitur illud ad cujus esse sequitur aliud: & ita differt per essentiam ab effectu: & hoc modo non cadit in Deo respectu personæ.

QUÆSTIO IV.

An in divinis sit æqualitas cum circumincessione.

S. Thom. 1. *p.* q. 42. *art.* 5.
Et 1. *Sent. dist.* 19. *q.* 3. *art.* 2.
Scot. 1. *Sent. d.* 19. *q.* 2.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 19. *pr.* 2. *q.* 2.
Henricus in summa, art. 53. *q. ult.*
Richard. 1. *Sent. dist.* 19. *a.* 2. *q.* 2.
Francisc. de Mayr. 1. *Sent. d.* 20. *q.* 3.
Jo: Baccon. 1. *Sent. dist.* 19. *q.* 2.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 19. *q. unica.*
Marsilius Inguen. 1. *Sent. d.* 19. *q.* 22. *a.* 2.
Steph. Brulef. 1. *Sent. d.* 19. *q.* 4.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent. d.* 19. *q.* 4.
Gab. Biel. 1. *Sent. dist.* 19. *q.* 2.

Fundam. UTRUM in divinis sit æqualitas cum circumincessione. Et quod sic ostenditur primo auctoritate Domini: Ego in Patre, & Pater in me est. *Joan.* 14.

ITEM Aug. de fide ad Petrum: Propter unitatem naturæ totus Pater est in Filio, & Spiritu sancto. *Aug. de fide ad Petr. c.* 1. *in med. t.* 3.

ITEM hoc ipsum ostenditur ratione, quia in quocunque est substantia vel essentia Patris, est Pater: sed substantia Patris est in Filio: ergo Pater est in Filio, eadem ratione est Filius in Patre.

ITEM omne cognitum est in cognoscente vel per veritatem, vel per similitudinem. Sed Pater cognoscit Filium quantum ad Hypostasim & proprietatem: ergo Filius est in Patre, aut quantum ad veritatem, aut quantum ad similitudinem, veritatis. Non quantum ad similitudinem, quia tunc esset Filius in Patre sicut creatura: ergo quantum ad veritatem, eadem ratione Pater in Filio: ergo circumincessio est ibi.

ITEM omne quod est comparatum ad alterum, aut est in illo, aut extra A illum. Si ergo Filius comparatur ad Patrem, aut est in illo, aut extra. Si in eo, eadem ratione & Pater in eo. Si extra eum, sed illa quorum unum est extra alterum differunt per substantiam, ergo Pater & Filius substantialiter differunt.

ITEM major est convenientia in divinis quam sit generis ad species, vel totius ad partes: sed propter convenientiam generis ad species, genus est in speciebus & econverso: ergo multo fortius in divinis, Pater est in Filio & econverso.

1. CONTRA: Si Pater est in Filio, & econverso: ergo Pater est in Patre. Sicut enim sequitur in prædicando quod B quidquid prædicatur in plus vel æque de aliquo, prædicatur de omni eo quod est sub eo: ergo similiter, si aliquid est in aliquo, necesse est quod in eodem sit omne quod est in eo: ergo si Filius est in Patre, omne quod est in Filio est in Patre, sed Patre est in Filio: ergo Pater est in Patre. Ad opp.

2. ITEM quandocunque duo simplicia ejusdem generis simul sunt, ita quod unum est in altero, non distinguuntur ab invicem, sicut punctus est in puncto. Si ergo Pater & Filius sunt omnino simplices: si Pater est in Filio, & Filius in Patre, non videtur quod distinguantur.

3. ITEM si duæ essentiæ divinæ essent, C impossibile esset quod una esset in alia: quia una non posset illabi alii: quoniam utraq; esset æque spiritualis & summe spiritualis: ergo si due personæ sint æque & summe spirituales, impossibile est quod una sit in altera: & ita videtur quod Deus non possit esse in creatura quin ei illabatur. Si ergo persona est in persona, videtur omnino ei illabi.

4. ITEM quæro quid significet hoc quod est esse in Patre, utrum dicatur secundum substantiam, aut secundum relationem. Si secundum relationem, hoc est, contra August. qui dicit in litera quod propter unitatem naturæ totus Pater est in Filio & Spiritu sancto. Si secundum substantiam: Quæ secundum substantiam dicuntur, *De fide ad Pet. c.* 1. *in med.*

con-

conveniunt tribus: ergo hoc quod est esse in Patre convenit Filio, & Spiritui sancto, & Patri: ergo Pater est in Patre: quod non conceditur.

5. ITEM cum dicitur: Pater est in Filio, & Filius in Patre, aut importatur eadem habitudo, aut altera. Si eadem, cum Filius sit in Patre ut in principio: tunc similiter Pater esset in Filio, ut in principio: quod simpliciter est absurdum. Si importatur altera habitudo: ergo si non est circumincessio, cum dicitur genus est in specie, & species in genere, similiter nec in proposito esset circumincessio.

6. ITEM Filius est de Patre & apud Patrem, & non convertitur: ergo pari ratione videtur quod non convertatur, quod si Pater est in Filio, quod Filius sit in Patre.

Ex Boet. super Arist. parte præd. & 4. Physic. cont. 33.

7. ITEM novem modi essendi sunt in creaturis. Primo modo sicut pars in toto. Secundo modo sicut totum in partibus. Tertio modo sicut species in genere. Quarto modo sicut genus in speciebus. Quinto modo sicut forma in materia. Sexto modo sicut rectum sive motum in regente. Septimo modo sicut res in suo fine. Octavo modo sicut contentum in continente. Et nonum addit Boetius, scilicet sicut accidens in subiecto. Quæritur ergo quo istorum sit Pater in Filio, & econverso: & cum nullo illorum sit dare, videtur quod nullo modo sit.

CONCLUSIO.

Inter personas divinas est æqualitas secundum circumincessionem, quia habent cum distinctione naturæ unitatem.

Conclus. RESP. Ad arg. Dicendum quia sicut auctoritates probant & rationes, in divinis est summa & perfecta circumincessio. Et hic notatur circumincessio

Explic. qua dicitur quod unus est in alio, & econverso: & hoc proprie & perfecte

Ratio. in solo Deo est: quia circumincessio in essendo ponit distinctionem simul, & unitatem. Et quoniam in solo Deo est unitas cum distinctione, ita quod distinctio est inconfusa, & unitas indistincta: hinc est quod in solo Deo est circumincessio perfecta. Et patet ratio hujus, quia ratio circumincessionis est perfecta unitas essentiæ cum distinctione personarum: & quoniam hoc proprium est solius Dei: ideo & circumincessio talis secundum quod dicit Hilar. & Magister inducit in litera.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod Pater est in Filio, & Filius in Patre, ergo Pater est in se, dicunt quidam quod argumentum non valet, quia mutatur habitudo ejus quod est, *In*. Quia in uno dicit habitudinem principiati ad principium, in alia autem habitudinem principii ad principiatum. Tamen illud non oportet dicere, quia sicut jam patebit, *In*, non dicit diversam habitudinem: Nec tamen sequitur, immo est accidens ibi, eo quod, *In*, notat distinctionem, sicut accidens est hic: Petrus est similis Paulo, & Paulus Petro: ergo Petrus est similis Petro, ita & in proposito intelligendum. — Solutio aliorum. Improbatio solutionis. Solutio propria.

2. AD illud quod obiicitur, simplicia simul existentia confunduntur in unum, dicendum quod illud verum est, quando simplicia habent distingui penes illud in quo sunt, sicut punctus & unitas ab eo in quo est. Sed quando seipsis distinguuntur & in seipsis substantificantur, tunc quamvis sint simul, non confunduntur, & tales sunt Hypostases divinæ. Et hujus simile quamvis perfecte non possit in creatura veniri, tamen Dionys. ponit exemplum in luminibus quæ multa sunt in eodem aere inconfusa, & hujus signum est: quia quando luminare aufertur, trahit lumen suum, nihil de aliis convellens, & ratio hujus est, quia lumina in aere non distinguuntur penes id in quo. — *Dionys. de D. nominibus c. 2. p. 1. circa med.*

3. AD illud quod obiicitur quod essentia non est in essentia nisi per illapsum, &c. Dicendum quod non est simile, quia ubi est essentiarum diversitas, si una est in altera, oportet quod una sit aliquo modo materialis alteri, sed quoniam personæ differunt, salva essentiæ unitate, una est in alia, quia essentia unius est essentia alterius, &

ita sicut idem non illabitur sibi, ita A nullus potest esse ibi illapsus.

4. Ad illud quod quæritur, quid significet hoc quod est esse in Patre, dicendum quod sicut sancti innuunt, sicut æquale dicit respectum secundum unitatem quantitatis, & simile secundum unitatem qualitatis, similiter hoc quod est: Esse in Patre, secundum unitatem substantiæ. Unde sicut æquale simul importat substantiam cum relatione, sicut patebit infra, ita & hoc quod est esse, *In*. Et sicut hoc quod est: æqualis Patri, arctatur ad standum pro aliis personis, ita & in proposito intelligendum.

S.Thom. convenit cum S. Bonav.

5. Ad illud quod quæritur, utrum importetur eadem habitudo, dicendum B sine præjudicio quod sic, quantum est de ratione nominis. Sicut enim cum dicitur: Pater est similis Filio, & econverso: non importatur alia & alia habitudo: ita nec in hoc quod est: *Esse in*, quia importat relationem identitatis sive consubstantialitatis. Unde sicut si dicatur: *Pater*, est similis Filio, & econverso, non dicitur alia habitudo: sic in proposito, quia significat hoc quod est, *esse in Patre*, idem quod est, *esse Patri consubstantialem*. Et uniformiter accipitur consubstantialis, cum dicitur de Patre & Filio: & hoc patet, quia si non diceret consimilem habitudinem, non esset circumincessio, sicut nec est quando dicitur creatura C esse in Deo, & Deus esse in creatura, quia alia importatur habitudo in utroque.

6. Ad illud quod quæritur de hoc quod est, *apud*, &c. dicendum quod quædam propositiones important habitudinem repugnantiæ, ut *contra*. Quædam distantiæ, ut hoc quod est, *ad*, & *prope*. Quædam causæ, ut *de*, & *ex*. Quædam convenientiæ, ut *in*, & *cum*. Primæ & secundæ nullo modo recipiuntur, sed tertiæ & quartæ sic: tertiæ sic quod non conversim: sed quartæ conversim, quia convenientia est relatio æquiparantiæ.

7. Ad ultimum solvendum quod iste est singularis modus essendi *In*, qui non continetur inter illos, nec potest reperiri proprie in creaturis.

DIST. XIX. PARS II.

De qualitate divinarum Personarum cum exclusione inæqualitatis.

Hujus Partis Textum supra videre licet.

Sed jam nunc ad propositum redeamus.

Expositio Textus.

Supra ostendit Magister, divinas personas æquari quantum ad æternitatem & magnitudinem, per hoc quod una essentia est in singulis tota. Hic ostendit quod est summa in eis æqualitas, & hoc facit excludendo ab eis communem rationem inæqualitatis. Et dividitur hæc pars in tres partes. In prima ostendit quod non cadit ibi ratio totius & integri. In secunda ostendit quod non cadit ibi ratio generis, speciei, vel individui, ibi: *Hic adiiciendum est quod tanta est æqualitas*, &c. In tertia ostendit quod non cadit ibi ratio numeri, ibi: *Quod autem Joannes dicit*, &c. Prima iterum pars in duas. In prima, quia fecerat digressionem, continuat dicta dicendis. In secunda vero ostendit quod ibi non cadit ratio totius & partis, ibi: *Nec est aliqua trium personarum*. Item secunda pars in qua ostendit quod in divinis non cadit ratio universalis sive generis & speciei, habet duas partes. In prima ostendit quod non est accipere genus in divinis, nec speciem, nec individuum. In secunda vero contra hoc opponit auctoritate Damasc. ibi: *His autem videntur adversari quædam*. Prima habet duas, primo ostendit quod non est ibi natura generis, vel speciei, vel individui. Secundo quod non est ibi ratio materialis principii, ibi: *Notandum etiam quod essentia divina non est materia*. Similiter pars in qua obiicit contra hoc, habet duas. In prima ostendit quod cadit ibi ratio universalis, & individui, ratione Damas. In secunda solvit. Primum facit, ibi: *His autem videntur adversari*, &c. Secundum ibi: Divisio.

Hæc

Hæc autem quæ hic dicuntur licet in singulis sermonibus, &c. Item pars tertia in qua ostendit quod in divinis non cadit ratio numeri, habet quatuor particulas. In prima præmisso quod in æqualitate personarum non cadit ratio numeri: ostendit quibus modis differre numero non conveniat personis, & quibus modis conveniat. Secundo quod in divinis personis tanta est magnitudo in una persona, quanta in tribus, ibi: *Sciendum est ergo*. In tertia ostendit quod Deus non potest dici triplex, sive multiplex, ibi: *Præterea cum Deus dicatur trinus*. In quarta ostendit differentiam inter pluralitatem quæ est in creaturis corporalibus, ibi: *In rebus corporeis non tantum*, &c.

Et notandum quod tota summa & fundamentum totius distinctionis in hoc verbo consistit, quod divina essentia est magnitudo una non multiplicata, & tota non divisa est in qualibet personarum: ideo necesse est quod personæ sint omnino æquales magnitudine. Nec potest ibi cadere ratio totius universalis, quia illud multiplicatur in partibus. Nec totius integri, quia illud dividitur in partes. Nec est totum in qualibet parte, & ita nec ratio materialis principii, nec ratio numeri.

Oret, ut quod credit, intelligat. Dub. I.

Videtur improprie loqui, quia nullus orat quod non desiderat, & nullus desiderat quod non cognoscit, vel intelligit. Item nullus assentit rei quam mente non intuetur, sive concipit: ergo nullus assentit rei quam non intelligit, quia intelligere est mente intueri.

Resp. Dicendum quod intelligere dupliciter dicitur: uno modo idem est quod cognoscere aliquid, quod per nomen dicitur. Alio modo idem est quod ratione apprehendere. Primo modo antecedit fidem quæ est ex auditu, secundo modo consequitur, quia nulla ratio humana sufficit ad manifestanda credibilia nisi intellectus fide illustretur, & captivetur.

A

Aliqua differre numero quæ in enumeratione, sive computatione non sibi adjunguntur. Dub. II.

Videtur male dicere, quia illi computationi aut respondet aliquid in re, aut nihil. Si aliquid respondet: ergo non differt a præcedenti differentia. Si nihil respondet: ergo distinctio sive computatio nostra super nihil & vanum fundata est.

Resp. Dicendum quod computationi nostræ cum dicimus: Unus, duo, tres, aliquid respondet. Sed illud non est diversitas numeralis, sed distinctio personalis, unde in divinis non dici-

B

tur esse numerus, nec differentia secundum numerum, nisi addatur secundum numerum personarum, qui dicit distinctionem in hypostasibus, non in natura: ideo quamvis dicantur tres personæ, tamen non est ibi ternarius, sed Trinitas.

Cum Deus dicatur trinus, non tamen debet dici triplex. Dub. III.

Videtur dicere contra illud quod dicitur: Spiritus sapientiæ est multiplex: ergo duplex vel quadruplex: ergo, &c. *Sap. 7.*

Item Isidorus dicit quod Trinitas est multiplex & numerabilis. *Isid. l. 7. Etymol. c. 4.*

C

Item ratione videtur, quia pannus unus in substantia duplicatus duplex dicitur, triplicatus triplex: ergo si una est substantia in tribus hypostasibus, videtur triplicari in eis & triplex dici.

Resp. Dicendum quod distinctio personarum non potest significari per additionem termini numerabilis ad hoc nomen, *Deus*, nisi hujus nominis *Trinus*, quod specialiter ad hoc inventum est, ut significet pluralitatem in suppositis cum unitate formæ. Quia ergo hoc nomen *triplex*, dicit distinctionem simpliciter in termino cui additur, vel quantum ad formam, vel quantum ad partium multiplicationem: & quia in Deo non cadit multiplicatio, nec quantum ad formam, nec

nec quantum ad partes, ideo nullo modo potest dici triplex.

Quod ergo obiicitur quod dicitur multiplex, dicendum quod istud est dictum causaliter, quia est causa multorum: & quia variorum donorum effectivum est principium, in quibus est vera diversitas, non sic in personis. Et quod dicit Isidorus, improprie dictum est, & exponendum est. Ad illud, quod idem pannus dicitur multiplex, dicendum quod verum est: sed tamen secundum alias & alias partes: & quia in Deo non est alietas partium nec formæ, ideo non potest dici triplex.

In rebus enim corporeis. Dub. IV. B

Videtur male dicere quod in rebus corporeis plus sint duæ quam una. Videtur enim instantia, quia ignis cum ferro non est quid majus quam ferrum per se, sive lux cum aere. Si dicas quod non sunt corpora, obiicitur quod corpus glorificatum simul est cum non glorificato, & tantum locum occupat non glorificatum, per se, quantum cum glorioso: ergo non sunt majus, quia corpus majus majorem occupat locum.

Resp. Dicendum quod Augustinus loquitur de rebus corporeis quarum quælibet est corpus: sed ignis in ferro, lux in aere, non est corpus, sed proprietas corporis. Præterea notandum quod Augustinus non accipit ibi *majus* extensive, sed accipit *plus* quantum ad veritatem existentiæ, vel essentiæ. Cum enim non sit summa veritas in qualibet re, plus est de veritate existentiæ in duabus rebus quam in una; quamvis non sit ibi plus de latitudine distantiæ, sive extensivæ magnitudinis, vel capacitatis contentivæ, &c.

ARTICULUS I.

Ad intelligentiam hujus partis quatuor quæruntur. Primo, utrum in divinis sit ponere totum integrale. Secundo, utrum sit ponere totum universale. Tertio, utrum in divinis personis sit principium materiale. Quarto, utrum in divinis sit differentia secundum numerum.

QUÆSTIO I.

An in divinis ponendum sit totum integrale.

Scotus in Reportatis 1. *Sent. dist.* 19. *q.* 2.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 19. *princ.* 2. *q.* 2.
Richard. 1. *Sent. d.* 19. *q.* 1. *a.* 3.
Steph. Brulef. 1. *Sent. d.* 19. *q.* 5.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. d.* 19. *q.* 7.

Quod sit ponere totalitatem integritatis, videtur per Augustinum primo, & habetur in litera. Tota essentia est in singulis personis: ergo aut est ibi implicatio falsi, aut est ibi totalitas: sed non est ibi implicatio falsi: ergo est ibi totalitas. Ad opp. *Aug.* 6. *de Trin.* *c.* 10. *in fin. t.* 3.

2. Item hoc ipsum ostenditur ratione, quia ubi quantitas, ibi totalitas & integritas. Sed in divinis est quantitas virtutis: ergo saltem secundum illam & integritas.

3. Item ubi pluralitas ibi integritas, quia omnis pluralitas constat ex unitatibus: sed in Deo est pluralitas, quia Trinitas: ergo in Deo est integritas.

Si dicas quod illa pluralitas non integratur, quia nihil plus est in tribus quam in uno: contra si tantum est C in tribus quantum est in una: ergo tantum credit & æque plene credit, qui credit unum solum esse suppositum, sicut qui credit tres esse personas: sed hoc est falsum: est ergo, &c.

4. Item Si aliquid est æquale alicui, eodem addito, adhuc erit æquale: ergo si aliquid est totum ad aliquid, eodem addito adhuc erit totum: sed *tres*, est totum ad unum: ergo tres personæ ad unam personam.

5. Item omne quod prædicatur de aliquibus simul, & de nullo per se, est totum integrum ad illa, istud constat & non habet instantiam: sed Trinitas prædicatur de tribus personis simul & de nulla per se: ergo, &c.

6. Item omne quod removetur ab ali-

aliquo differt ab illo genere, vel specie, vel numero, vel est totum ad illud: sed Trinitas removetur a Patre, quia Pater non est Trinitas: nec differt genere, vel specie, vel numero: ergo, &c.

Fundam. CONTRA per Ambrosium in lib. de Trinit. In divinis nullam ponimus totalitatem, quia non est ibi quantitas, nec numerum. 1. de fid. c. 2. t. 4.

ITEM ratione videtur, quia omne integrum est compositum ex partibus: sed Deus est summe simplex, ergo in Deo nulla est totalitas, nec integritas: ergo, &c.

ITEM omnis pars sub ratione partis habet esse imperfectum respectu totius, quia ex aliquibus omnino perfectis non resultat tertium: ergo cum in divinis nihil imperfectionis sit ponendum, non est ibi pars: ergo a relativis nec totum.

ITEM omne totum est majus sua parte: sed ubi infinitas, ibi non est majus & minus: ergo nec totalitas: sed in divinis est infinitas: ergo.

ITEM omne totum est resolubile vel secundum rem, vel secundum intellectum: & omne resolubile est corruptile: ergo cum in Deo nihil sit corruptibile, non erit resolubile, & ita nec totum.

CONCLUSIO.

Ratio totius, prout dicit perfectum atque absolutum, reperitur in Deo: non autem ut dicit respectum ad partes, vel compositionem.

RESP. Ad arg. Totum sive totalitas uno modo dicitur absolute, & sic totum idem est quod perfectum. Alio modo dicitur totum per comparationem ad partem, & sic dicitur totum quod habet partem & partem sive partes. Primo modo bene est ponere totalitatem in Deo, secundo non, nec etiam partialitatem. Non totalitatem, quia aufert simplicitatem. Non partialitatem, quia tollit perfectum. Neutrum, quia tollit æqualitatem summam.

A 1. AD illud ergo quod obiicitur de August. qui dicit quod tota essentia, *&c.* Dicendum quod totum accipit pro perfecto, vel totum ibi accipitur privative, quia privat hoc, quod est esse partem extra partem. Unde tantum valet tota essentia, quantum valet non habens partem extra vel intra.

2. AD illud quod secundo obiicitur quod est ibi quantitas virtutis, dicendum quod quantitas virtutis, stat cum summa simplicitate: ideo abstrahit a totalitate & integritate.

3. AD illud quod obiicitur quod ubi pluralitas: ibi, *&c.* dicendum quod pluralitas in creaturis duo dicit: Dicit enim aliquorum distinctionem, & ex ipsis unius B multiplicationis constitutionem. Primum quidem reperitur in divinis, quia ibi est distinctio vere. Secundum non, quia ubi constitutio est, ibi constituentia minus habent quam totum quod constituunt, & ita essentialiter differunt ab invicem. In divinis autem non sic, quia cum Pater habeat totam essentiam, non partem, non potest minus habere, nec essentialiter differre: & ideo dicendum quod in divinis reperitur pluralitas ratione distinctionis. Sed quia pluralitas est totum ratione constitutionis, & hoc non est in divinis: ideo non sequitur quod sit ibi totalitas, est tamen naturæ unitas, & personarum plu- C ralitas, & tantum est in unitate, quantum in pluralitate: sed non tot modis. Sed quia fides non tantum est respectu essentiæ, vel magnitudinis, sed etiam modi essendi: patet quod obiicitur quod non tantum credit, qui credit unam personam, quantum qui credit plures.

4. EX hoc patent sequentia, quia unum est pars trium secundum quod dicit unitatem, & tria Trinitatem. Sed cum additur hoc nomen *persona*, distrahitur, & non manet illa ratio unitatis: ideo nec ratio partialitatis.

5. AD illud quod obiicitur quod omne quod prædicatur simul, & de nullo, &c. Et ad sequens, omne quod removetur, &c. Dicendum quod hoc non solum convenit totalitati respe-

ctu partis, sed etiam pluralitati respectu unitatis: quæ quamvis non teneat rationem partis propter diminutionem & imperfectionem, tenet tamen rationem unitatis propter principium, & distinctionem.

6. Unde quod totum removeatur a partibus & differat, hoc non est ratione constitutionis principaliter, sed ratione distinctionis. Et quoniam in divina pluralitate quamvis non sit unius majoris constitutio: quia tamen est ibi distinctio, ideo sic removetur, & sic prædicatur sicut totum in creaturis.

QUÆSTIO II.

An etiam in divinis totum universale ponendum sit.

Ægid. Rom. 1. Sent. d. 19. princ. 2. q. 1.
Henric. in summa, art. 43. q. 2.
Rich. 1. Sent. dist. 19. art. 3. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 19. q. 6.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 19. q. 8.

Ad opp. *Damasc. lib. 3. c. 6. & 4. de orth. fide.* UTRUM in divinis sit ponere totum universale. Et quod sic videtur per Damascenum qui dicit quod in divinis est commune, ut substantia: particulare ut Antonius: ergo si est ibi commune, & particulare: ergo universale, quia particulari non respondet aliud commune quam universale.

Arist. l. 1 Perih. c. 5 2. ITEM hoc ipsum videtur per distinctionem universalis, & particularis. Universale enim est quod prædicatur de pluribus: particulare de uno solo: sed has rationes est invenire in divinis: ergo, &c.

3. ITEM omne quod est in plus & est univocum, est universale ad illa, respectu quorum est in plus: sed essentia, sive substantia est in plus quam persona, & in plus univocum, quod dicit unam naturam repertam in illis secundum identitatem: ergo, &c.

4. ITEM in divinis est communicabile & incommunicabile: aut ergo eodem, aut alio, & alio. Non eodem, quia illud non est intelligibile, quod ex eodem veniat communitas, & proprietas: convenientia, & differentia personalis: ergo alio, & alio: ergo, si alio est communicabile, alio incommunicabile: ergo cum communicabile sit ratione ejus, quo est: incommunicabile ratione ejus quod est: ergo quo est & quod est in divinis sunt per differentiam: sed ubi hæc sunt per differentiam, ibi est universale, & particulare: ergo, &c.

5. ITEM quanto aliquid simplicius tanto universalius: sed divina essentia est simplicissima: ergo ibi est maxima ratio universalis.

CONTRA: Boetius dicit quod nec est universale, nec particulare. Fundam. *In lib. de Trin.*

B ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia ubicunque est universale, ibi est una forma multiplicabilis, vel multiplicata: in cujus rei signum, omne quod significat universaliter, potest addi omni universali: sed in Deo non est una forma, vel natura multiplicabilis, nec multiplicata, nec recipit signum universale, ut dicatur omnis Deus: ergo, &c. *1. Perih. cap. 5.*

ITEM ubi est particulare, ibi est forma, vel natura, ut hic, & nunc: sed divina natura, sive in se, sive in hypostasibus non est hic, & nunc: sed semper & ubique: ergo nec in se, nec in hypostasibus est ibi particulare.

ITEM ubi est particulare, & univer-C sale: universale est simplicius particulari: ergo cum in Deo non sit simplicior essentia, quam persona, quia in persona nullum est accidens, nullum principium constitutivum: ergo, &c.

ITEM omnis natura, in qua est universale & particulare, est in genere determinato: & omnis talis est limitata: ergo cum divina natura sit infinita, patet, &c.

CON-

CONCLUSIO.

Universale, vel particulare non cadit in divinis, quia non est additio ad materiam, nec tractio ad partem.

Resp. ad Arg. ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod cum fides nostra ponat Trinitatem, & Unitatem in divinis, necesse ponit convenientiam, & distinctionem. Et quia convenientia non est nisi in communicabili pluribus, & communi: distinctio autem non est nisi in proprio, & incommunicabili, necessario in divinis ponitur ratio communis, & proprii, communicabilis, & incommunicabilis. Sed cum in Deo & in creaturis sit distinctio suppositorum: aliter est in Deo quam in creaturis. Distinctio enim suppositorum major est, quam distinctio accidentalis. Unde quamvis innotescat per accidentia, tamen non fit per accidentia. Accidentibus enim circumscriptis, adhuc est intelligere supposita differre, & cum non fiat per accidentia consequentia, oportet quod fiat ab origine, vel originali principio. Ab origine est, quando unum differt ab altero, quia emanat ab eo: idem enim a se emanare non potest: talis distinctio suppositorum est in Deo, sed hoc non potest esse in creatura, scilicet distinctio solum per originem: nam nulla creatura potest alteri totam suam essentiam dare. Si ergo dat partem, necesse est quod alia differentia sit ibi quam originis: & ideo est differentia ab originali principio. Hæc autem non est forma in se, quia dicit communicabile. Nec materia in se, quia dicit quid indistinctum: ergo hoc facit forma ut adveniens materiæ. Quia enim adveniens materiæ accipit partem non materiam, hinc est quod ipsam distinguit, & ipsam distinguendo trahit in partem, & limitatur, & fit hic, & nunc, & unum numero, & particulare. Quoniam ergo in divinis non est additio ad materiam, nec tractio ad partem, ideo non cadit in divinis universale, vel particulare, sicut ostendunt rationes ad hoc inductæ in opponendo.

A

1. Ad illud ergo quod primo obiicitur de Damasceno, dicendum quod improprie dicitur particulare pro incommunicabili.

2. Ad illud quod obiicitur quod universale est quod prædicatur de pluribus, dicendum quod ista est ratio communicabilis, universalis autem non est nisi secundum quod realiter intelligitur multiplicatum in illis. Similiter solvendum de particulari.

3. Ad illud quod obiicitur quod est in plus, & est univocum, &c. Dicendum quod universale est in plus ita quod

B

simplicius, & sic minus per additionem ad illud, non autem sicut in Deo.

4. Ad illud quod quæritur, utrum eodem communicabile, & incommunicabile, dicendum quod alio, & alio: quia sicut dicit Augustinus, alio est Deus, & alio Pater: sed non alio & alio secundum rem: sed secundum rationem, quia Deitate est Deus, Paternitate Pater, & Paternitas non est aliud re ab essentia, quoniam paternitas est essentia: est tamen aliud ratione. Et quia ablativus dicit rationem: ideo non eodem est Deus, quo Pater. Et si obiicias, aut tunc illi rationi respondet aliquid in re, aut nihil, dicendum quod ratio illa per comparationem ad

lib. 7. de Tr. c. 6. tom. 3.

C

essentiam non est nisi modus, sed per comparationem ad aliam personam est res. Et hoc patet, quoniam haberi essentiam ab alio, & non haberi, non dicit rem aliam, sed solum modum: habere autem ab alio, & habere non ab alio, dicit realem differentiam, quia nullus est a se, & ab alio.

5. Ad illud quod ultimo obiicitur de simplici, dicendum quod est simplex possibile ad additionem, & tali modo universale est simplex. Alio modo simplex, quia privat compositionem & additionem, & hæc repugnantia non consonat universalitati, & tali modo divina essentia est simplex, quæ nullo modo trahibilis est in partem per additionem sicut trahitur universale: & ideo non est universale.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

An in divinis Personis ponendum sit principium universale.

Alexander Alensis 1. p. q. 48. Memb. 4. art. 2.
S. Thom. 1. p. q. 3. art. 5.
Scotus 1. Sent. dist. 8. q. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 8. q. 3.
Henric. in sum. art. 24. q. 3.
Rich. 1. Sent. dist. 8. art. 5. q. 1.
Jo: Baccon. 1. Sent. dist. 9. q. 1.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 19. q. 9.

Ad opp. UTrum in divinis personis sit ponere principium materiale. Et quod sic ostenditur hoc modo: Quandocunque aliquis, vel aliquid est de aliquo ita quod ipsum est distinctum, & illud de quo est indistinctum, est de illo tanquam de materiali principio: sed persona Filii est de substantia Patris, & persona distinguitur, substantia dicit quid indistinctum: ergo est sicut materiale principium.

Arist. 2. Phys. con- text. 26. 2. ITEM sicut efficiens & finis sunt causæ corollariæ: ita forma, & materia. Forma enim dicitur respectu materiæ, sed in Deo est ponere causam formalem, ipse enim est forma, ut dicit Boetius, ergo in Deo est ponere materiam. *Boet. in lib. de Tr. circa fin. princ.*

3. ITEM videtur quod causa materialis magis competat Deo, quam aliquod causarum genus, quia materia in his inferioribus dat existentiam, & permanentiam propter sui incorruptionem. Unde fundamentum est existentiæ creaturæ: cum ergo Deus, sive Deum esse habeat existentiam, sive permanentiam per fundamentum incorruptibile, videtur quod Deo maxime competat ratio materialis principii: ergo, &c.

Arist. 3. Physicor. cont. 72. 4. ITEM in rebus creatis finitas a forma venit, sed infinitas a materia: sed omne quod est in Deo est infinitum: ergo cum Deo maxime conveniat passio, maxime consequens principium materiale, maxime competit & ipsum.

5. ITEM quamvis in Deo sit summa, & omnimoda simplicitas, tamen nos ponimus in Deo, quod est & quo A est vere, sed tantum per indifferentiam: ergo pari ratione videtur quod in Deo posset poni materia & forma, tamen per indifferentiam.

6. ITEM omnis distinctio est a forma: ergo circumscripta omni forma creata, materia non distinguitur: ergo non est aliud a Deo: ergo est Deus, quia omne quod est, & non distinguitur a Deo, est Deus: videtur ergo quod materiale principium sit ipse Deus. *Arist. 7. Metaph. c. nt. 49.*

CONTRA: Boetius in lib. de Trin. * Forma sine materia non potest esse subiectum, & loquitur de Deo: ergo in Deo non erit ratio principii materialis. *Fundam.* ** Boetius lib. de Tr. circa fin. princ.*

ITEM materia inter omnia entia B est imperfectissimum. Unde Augustinus dicit in lib. Confess. quod prope nihil est: sed Deus est omnino perfectissimum: ergo omnino in eo nihil invenitur imperfectionis: ergo nec quod est materiæ. *Aug. lib. 12. conf. c. 7. t. 1. Arist. 4. phys. context. 86. & 2. de gen. cont. 53.*

ITEM materia est principium patiendi: unde pati est materia. Unde omne in quo est a materia est natum pati, & recipere: sed nihil tale est omnipotens. In hoc enim quod pati potest, deficit a posse: ergo in omnipotente nullo modo est materiale principium.

ITEM si materia in Deo est, aut respectu sui, aut aliorum. Si respectu aliorum, cum ergo materia sit ens in C potentia ad alia, nec distinguatur ab aliis rebus, sed per eas perficiatur, tunc Deus reciperet complementum a creatura, nec ab ea distingueretur, quod absurdum est. Si autem materia sit in Deo respectu sui, aut pure est materia, aut aliquid aliud. Si pure materia: ergo non est ens, & præterea nihil est materia suiipsius, ergo oportet quod sit ibi aliquid cum materia, & si hoc, ergo est compositum, & mixtum: ergo nec Deus habet esse simplex, ac per hoc nec esse primum, & ita non est Deus.

CON-

CONCLUSIO.

In Deo nec proprie, nec transumptive recipitur materiale principium.

Resp. ad Arg. Dicendum quod in Deo nullo modo, nec proprie, nec transumptive recipitur materiale principium. Et ratio hujus est, quoniam materia dicit principium passivum, & ita incompletum: & quoniam a divino esse omnis incompletio, & omnis passio penitus removenda est: ideo nullo modo genus materialis principii in Deo esse ponitur.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod B persona est de substantia, & ipsa est distincta, & substantia non, dicendum quod hic est defectus quantum ad utramque conditionem. Nam primo hæc non recipitur quod persona sit de substantia sicut vult Augustinus, quia non dicimus tres personas ex eadem essentia, licet hæc communiter recipiatur quod filius est de substantia patris, ubi non materia sed originis consubstantialitas designatur, sicut supra ostensum est distinct. 5. Alia est conditio quæ deficit. Nam materia est indistincta, & possibilis ad distinctionem per formam; sed substantia, vel essentia, nullo modo distinguitur, nec per se, nec per accidens, & ita patet quod non C convenit ei ratio materiæ.

Lib. 7. de Trin. c. 6. in medio tom. 3.

2. Ad illud quod obiicitur quod efficiens ad finem refertur, & forma ad materiam, dicendum quod nullius causæ habitudo cadit in Deum respectu sui, sed respectu creaturarum, & aliarum causarum habitudines in Deo recipiuntur, circumscripta dependentia, propter hoc quod sonant imperfectionem: sed materia sonat omnino imperfectionem. Et quod obiicitur quod forma dicitur ad materiam, dicendum quod est forma constitutiva, & forma exemplaris. Et forma constitutiva dicitur ad materiam, & hæc non cadit in Deo, sed forma exemplaris: sicut si dicatur quod Deus est forma in se, hoc est dictu, quia est actus purus non A dependens a possibili. Nec tamen simile est de correspondentia formæ, & materiæ, & efficientis, & finis. Efficiens enim & finis possunt incidere in idem numero: sed forma, & materia nunquam. Forma vero tantum constitutiva incidit cum efficiente & fine in idem specie, non numero: forma vero exemplaris in idem numero.

3. Ad illud quod obiicitur quod materia est fundamentum existentiæ, dicendum quod modus illius fundamenti Deo non competit, quia esse fundamentum, & esse quod recipit aliud, & aliunde perficitur, scilicet a forma: Deus autem a nullo recipit: ideo non cadit in ea materia.

4. Ad illud quod obiicitur de infinitate, dicendum quod est infinitas ex defectu perfectionis, & hæc competit materiæ, sed non Deo. Et est infinitas ex privatione limitationis, & hæc Deo & formæ liberrime non materiæ competit, & ita patet illud.

5. Ad illud quod obiicitur quare materia & forma non ponuntur per indifferentiam, dicendum quod ista duo: quo est, & quod est, de ratione sua, nullam important imperfectionem, sed ratione ejus quod differunt. Unde sublata eorum differentia, manet completio, & ideo in divinis recipiuntur. Sed materia non tantum quia differt a forma dicit incompletionem, sed etiam quia materia est, & ideo nullo modo ponitur in Deo.

6. Ad illud quod ultimo obiicitur quod circumscripta omni forma, materia non distinguitur, dicendum quod ista propositio: omnis distinctio est a forma, non habet veritatem nisi intelligatur de distinctione perfecta. Quod enim habet esse distinctum habet esse completum, distinctione autem qualicumque falsum est. Materia enim differt a forma, & constat quod seipsa distat ab ea. Sic potest dici & in proposito quod materia differt a Deo seipsa, tamen ex parte sua, quia non est perfecta, non cadit perfecta distinctio, sed ex parte Dei, quia perfectissimus est, perfecta cadit distinctio: incausatum enim distinguitur a causato: ens actu ab ente

ente in potentia: & istæ sunt primæ differentiæ, & summæ.

QUÆSTIO IV.

An in divinis differentia secundum numerum ponenda sit.

Alex. Alen. 1. p. q. 45. Memb. 1. per totum. Ægid. Rom. 1. Sent. d. 24. q. 3. Rich. 1. Sent. dist. 19. art. 3. q. 3. Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 23. a. 1. Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 19. q. 8.

Ad opp. *Lib. 3. de orthodoxa fide, c. 6. in principio, & 7.* UTRUM in divinis sit ponere differentiam secundum numerum. Et quod sic, videtur per Damascenum in 1. lib. In numero non natura differunt hypostases, & loquitur de divinis hypostasibus.

2. ITEM omnia quæ contingit vere numerari, necesse est differre numero: sed hypostases vere contingit numerari, ut dicantur duæ & tres: ergo vere cadit in eis differentia secundum numerum.

Arist. 1. Top. c. 4. & 5. Metaph. c. de eodem, cont. 16. 3. ITEM omnia quæ differunt re, aut differunt genere, aut specie, aut numero, aut nullo modo differunt. Sed impium est dicere quod hypostases nullo modo differant: ergo saltem numero differunt.

4. ITEM unitas secundum materiam sive numerum, non respicit unitatem formæ, sed suppositi, & hoc patet. Hoc enim album, & hic sedens, demonstrato Petro, est unum numero: ergo ab oppositis, diversitas secundum numerum non respicit diversitatem naturæ, sed suppositorum: sed in Deo est pluralitas suppositorum, quamvis non sit diversitas naturarum: ergo, &c.

10. Metaph. cont. text. 9. 5. ITEM idem & diversum sufficienter dividunt ens: ergo omne quod est ad alterum comparatum, aut est idem specie, aut diversum: aut idem numero, aut diversum. Si ergo Pater comparatur Filio, aut est idem numero, aut diversus. Si idem, quandocunque aliqua duo sunt eadem numero, unum vere prædicatur de altero: ergo possum dicere: Pater est Filius, quod est contra fidem. Si diversus numero: ergo in divinis cadit diversitas secundum numerum.

Fundam. SED CONTRA: Ambrosius super 2. epist. ad Corinthios, & Magister recitat in littera. Ibi vere unitas, ubi nulla diversitas: ergo non est ibi diversitas secundum numerum.

ITEM Boetius in lib. de Trin. cap. 5. Nulla est in Deo diversitas, nulla ex diversitate pluralitas, nulla ex accidentibus multitudo: ergo nec differentia secundum numerum.

ITEM diversitas secundum numerum solum venit ex parte materiæ. Unde dicit Philosophus quod omnino materia numerabiliter est: sed in divinis non cadit materia aliqua: ergo nec diversitas secundum numerum. *Arist. 12. Metaph. cont. 49.*

ITEM quæcunque differunt numero, numerant omnia quæ sunt in seipsis, saltem omnia quæ sunt ibi ex parte principii formalis: hoc patet, quia enim Petrus, & Paulus sunt duo: ideo duo homines, duo animalia, duo alba, & sic de singulis: ergo si pater & filius sunt numero differentes: ergo habent duas naturas, & duas essentias: ergo sunt duo Dii, quod est contra Catholicam fidem.

ITEM quæcunque differunt numero, sunt separabilia imaginatione, vel intellectu: sed Pater, & Filius nullo modo sunt separabiles nec re, nec modo, nec intellectu in divinis: quia una persona est in alia, & econverso: ergo nec differunt numero.

ITEM quod non est multiplicabile, nec multiplicatum est unum numero: sed divina natura non est multiplicabilis, nec multiplicata: ergo est unum: sed quæcunque unum sunt numero, non possunt differre numero: ergo si essentia, vel natura divina cæteras complectitur personas, impossibile est quod personæ numero differant.

CON-

CONCLUSIO.

In divinis non est ponenda differentia secundum numerum, cum Essentia divina nullo modo sit multiplicabilis.

Resp. Ad arg. Dicendum quod in divinis non est ponere differentiam secundum numerum. Et hujus ratio sumi potest & a posteriori, & a priori. A posteri, quoniam omnia quæ differunt numero, consequitur ista passio, quæ est numerus: numerus autem est aggregatio multitudinis, in qua plus est in toto, quam in singulis partium. Hæc autem aggregatio est ex his solum quæ habent unitatem limitatam, quæ plus est cum alio, quam per seipsam. Limitatio autem venit per additionem. Additio autem perducit ad compositionem cum materia, quæ facit esse hic, & nunc, & tantum, & non plus, & ita non est diversitas secundum numerum, nisi in his in quibus est distinctio per additionem, & compositionem, & materiam: sed hæc distinctio non cadit in Deo, ideo nec diversitas secundum numerum. Alia ratio est a priori: Quia in quolibet quod intelligimus ut completum, intelligimus sub ista duplici conditione, scilicet per modum: *Quo est*, & *Quod est*, & unitas quidem sive identitas secundum speciem, vel genus est veniens a parte ejus. Quod est, *Quo*, secundum diversos status, sive complectionem majorem, & minorem. Unitas vero, vel diversitas secundum numerum venit a parte ipsius. *Quo est*, secundum esse, sive prout est in supposito individuo. Sic autem ista duo conjuncta sunt in omnibus, quod numerato ipso, *Quod est*, necesse est numerari ipsum, *Quo est*. Cum ergo in omnibus quæ differunt numero numeretur ipsum, *Quod est*, necesse est, quod in illis multiplicetur ipsum, *Quo est*: quia ad diversitatem secundum numerum concurrit diversitas ipsius, *Quo est*, & *Quod est*, & *Qui est*, id est, naturæ, rei naturæ, & suppositi, sive hypostaseon, sed principaliter ipsius; *Quod est*. Cum ergo in divinis, *Quo est*, sive essentia propter summam simplicitatem nullo modo sit multiplicabilis: ideo necesse est quod ipsum, *Quod est*, similiter remaneat indistinctum: & ideo impossibile est quod cadat ibi diversitas secundum numerum, nec tamen est unum numero, quia ipsum, *Quod est*, in creaturis non est dicibile de pluribus: sed in divini ipsum, *Quod est*, quamvis sit unum, est tamen de pluribus dicibile. Et ratio hujus est, quia idem est ibi, *Quo est*, & *Quod est*, quantum ex parte rei. Et ideo sicut, *Quo est*, est communicabile pluribus, quamvis non multiplicabile, ita ipsum *Quod est*. Unde possumus dicere quod pluralitas personarum medium tenet inter idem numero, & diversum. Quamvis enim ipsum, *Quod est*, non numeretur: numeratur tamen ipse, *Qui est*. Unde sunt hi plures, *Qui*.

1. Et hoc vult dicere Damasc. cum dicit: Numero, non natura differunt hypostases. Per hanc enim additionem, *Non natura*, ipse contraxit differentiam secundum numerum, sive distraxit ad differentiam ratione, ut ipse dicit in lib. primo: Oportet, inquit, scire quod aliud est differre re, aliud ratione. In omnibus creaturis, hypostasum divisio re consideratur, comunitas vero ratione: in summa vero, & in supersubstantiali Trinitate, est econverso. Unde cum diversitas secundum numerum faciat, sive notet diversitatem in re & natura, proprie loquendo, nisi nomen diversitatis secundum numerum distrahatur ad distinctionem suppositorum, non est concedendum quod sit ibi diversitas secundum numerum personarum, sive hypostasum. Et hoc vult dicere Damascenus, quando dicit quod hypostases differunt numero, non, inquam, numero qui dicit diversitatem in re, & natura, sed qui dicit differentiam in proprietatibus, & relatione, natura semper manente unica, & indivisa. Ex hoc patet illud Damasceni.

Lib. 3. cap. 6. in princ.

Cap. 11.

2. Ad illud quod secundo obiicitur quod numero differunt ea quæ numerantur, dicendum quod verum est, quia

quia eo modo differunt, quo modo numerantur: sed non numerantur nisi quantum ad personas, & ita non differunt, nisi numero hypostasum, & proprietate.

3. Ad illud quod obiicitur quod quæ differunt, &c. Distinguendum est in hoc nomine *Re*, quia potest dicere naturam, sive essentiam: & potest dicere personam. Si dicat essentiam & naturam, verum est. Si personam, falsum est, & non habet locum illa divisio.

4. Ad illud quod obiicitur quod unitas numero respicit identitatem suppositi, dicendum quod si suppositum dicatur ipsum quod est, tunc veritatem habet. Si autem dicatur ipse qui est, sive persona, non habet veritatem, nisi in his in quibus differt, *Quo est*, & *Quod est*. Unde proprie loquendo, diversitas secundum numerum sequitur ipsum *Quod est*, & in divinis non habet locum.

5. Ad illud quod idem & diversum sufficienter dividunt ens: ergo idem numero, vel diversum, dicendum quod illud verum est in ente, quod natum est numerari, sicut ens creatum, sed in ente increato hoc deficit. Unde Hilarius de Trinitate Deum ex Deo natum, nec eundem nativitas, nec alium esse natura permittit: & ita sicut dictum est, tenet medium inter idem & diversum numero.

DISTINCTIO XX.

Ostenso quod aliqua Personarum aliam non superat, Magnitudine: nunc ostenditur quod alia non excellit aliam, Potentia.

Concl. quæ est tertia pars conclusionis principalis habitæ in præced. distinct.

NUNC ostendere restat, quo modo aliqua harum personarum aliam non excellat potentia: ut sicut una & indifferens est magnitudo trium, ita una & indifferens monstretur potentia trium. Sciendum est ergo, quia non est potentior Pater Filio, nec Filius, vel Pater Spiritu sancto, nec majorem potentiam habent duo vel tres simul, quam singulus eorum: Quia nec plus potest Pater & Filius simul, quam solus Spiritus sanctus: nec hi tres simul plus possunt quam singulus eorum. Quia omnipotentiam quam habet Pater & C.14.t.6. *Filius accepit nascendo, & Spiritus sanctus procedendo. Quod Augustinus rationibus & auctoritatibus probabiliter astruit in lib. 3. contra Maximinum, qui dicebat Patrem meliorem, ac potentiorem Filio.*

Non potest minus Filius, quam Pater.

Lib. 3. c. 14. ad fin. tom. 6 *Nihil, inquit, patre minus habet ille qui dicit: Omnia quæ habet pater, mea sunt. Nam si minus habet in potestate aliquid quam pater: non sunt ejus omnia quæ habet pater. Sed ejus sunt omnia quæ habet pater: tantam ergo habet potestatem Filius, quantam pater: æqualis ergo est patri.* Ibid. c. 12. in princ. tom. 6. *Non enim potest qui accepit, inæqualis esse ei qui dedit. Tu autem hoc de potentia sapis quod potens sit Filius, sed potentior pater: ut secundum doctrinam vestram potens potentem potuerit generare vel gignere, & non omnipotens omnipotentem. Habet ergo pater omnipotentiam quam non habet*

habet Filius. Et si hoc est: falsum est quod ait Filius: Omnia quæ habet Pater, mea sunt. Joan. 16.

Hoc verum fatebatur hæreticus, ex quo progrediebatur ad falsa.

Sed, inquis, Pater potentiam a nemine accepit, Filius autem a Patre. Fatemur & nos Filium accepisse potentiam ab illo de quo natus est potens: Patri vero potentiam nullus dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit Pater potentiam Filio, sicut omnia quæ habet in substantia sua, gignendo dedit ei, quem genuit de substantia sua.

Quæstio Augustini qua arctat hæreticum.

Sed quæritur, utrum ei tantam quanta ipsi est, potentiam Pater Filio dederit, an minorem. Si tantam, non solum potentem, sed etiam omnipotentem genuisse omnipotens intelligitur: si vero minorem, quo modo omnia quæ habet Pater, Filii sunt? Si Patris omnipotentia Filii non est, non omnia proculdubio quæ habet Pater, Filii sunt. At omnia quæ habet Pater, Filii sunt: omnipotentia ergo Patris etiam est Filii: Non est ergo Pater potentior Filio.

In Aug. sic: Quo modo quæcunque Pater facit, hæc & Filius similiter facit.

Aliter probat Filium æqualem Patri.

Item alio modo probat Filium æqualem Patri contra Maximinum, ita dicens: Tu dicis quod Pater genuit Filium minorem seipso, in quo & Patri derogas: Qui si Filium unicum minorem genuit, aut non potuit, aut non voluit gignere æqualem. Si dicis, quia non voluit, eum invidum esse dixisti: si autem non potuit, ubi est omnipotentia Dei Patris? Prorsus ad hunc articulum res colligitur, ut Deus Pater æqualem sibi gignere Filium, aut non potuerit, aut noluerit. Si non potuit, infirmus: si noluit, invidus invenitur. Sed utrumque hoc falsum est: Patri ergo Filius verus æqualis est. Genuit ergo Pater sibi æqualem Filium, & ab utroque procedit utrique æqualis Spiritus sanctus. Si enim formam suam (ut ait Augustinus contra eundem) Pater in unico Filio plenam gignere potuit, nec tamen plenam genuit, sed minorem, cogimini patrem invidum dicere. Plenum ergo Deum, & æqualem sibi genuit Filium.

Lib. 3. c. 7. t. 6. & in lib. 83. q. q. 50. t. 4.

Lib. 3. c. 15.

Per simile ostenditur quod non minorem Pater Filium genuit.

Hoc autem per similitudinem humanam ita esse demonstrat, inquiens: Homo pater si potuisset, æqualem Filium genuisset. Quis ergo audeat dicere quod hoc omnipotens non potuit? Addo etiam, si posset homo, majorem melioremque seipso gigneret Filium. Sed majus vel melius Deo quidquam esse non potest. Deus ergo cur non æqualem (ut ais) Filium genuit, cui nec anni necessarii fuerunt, per quos adimpleretur æqualitas, nec omnipotentia defuit. Ibidem.

An

An forte noluit? ergo (quod absit) invidit: sed non invidit: æqualem ergo genuit Filium? Credamus ergo Filium ei esse æqualem.

Opinionem hæretici ponit, ut destruat.

Ex eod. lib. 3. c. 28. t. 6. *Sed forte dicis, eo ipso Pater est major Filio, quia de nullo genitus, genuit tamen æqualem. Ad quod cito respondebo: immo ideo non est Pater major Filio, quia æqualem sibi genuit. Originis enim quæstio ista est, quis de quo sit: æqualitatis autem, qualis aut quantus sit: quod est dicere: Ad originem pertinet quæstio qua quæritur, quis de quo sit: ad æqualitatem vero illa qua quæritur, qualis aut quantus quis sit. Nec cum dicitur Filius a Patre genitus, ostenditur inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ, non quo alter prior est altero, sed quo alter est ex altero. Non ergo, secundum hoc quod Pater genuit, & Filius genitus est, vel Spiritus sanctus ab utroque procedit, æqualitas vel inæqualitas ibi existit: quia non secundum hoc alia persona alii æqualis vel inæqualis dicitur. Ecce æqualitas Trinitatis, & una eademque substantia, quantum breviter potuimus, demonstrata est in superioribus: qualiter scilicet aliqua trium personarum quamlibet aliam nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia excellat.*

Lib. 3. c. 14. inte med. & fin.

Dist. 19. Lucusqz

DISTINCTIO XX.

De trium Personarum æqualitate quantum ad Potestatem.

Nunc ostendere restat quo modo aliqua harum personarum, &c.

Expositio Textus.

Divisio. SUPRA ostendit Magister æqualitatem personarum quantum ad magnitudinem, hic ostendit quantum ad potentiam & virtutem. Et habet hæc pars, tres partes. In prima proponit quod intenditur, scilicet quod alia persona non excedit aliam, potentia. In secunda probat ibi: *Nihil, inquit, Patre minus habet*, &c. In tertia dubium sive obiectionem in contrarium solvit, ibi: *Sed forte eo ipso major est*, &c. Prima & ultima parte manentibus indivisis, media dividitur in tres, secundum tres probationes sive rationes, quarum prima sumpta est ab auctoritate Domini: Quia quæ habet Pater, mea sunt. Secunda sumpta est per deductionem ad impossibile, quia si non genuit

Joan. 16.

A æqualem, aut potuit, aut noluit, & ita fuit invidus. Aut voluit & non potuit, & ita fuit impotens, & hæc ponitur, ibi: *Item alio modo probat Filium æqualem Patri*. Tertia ratio est ostensiva sumpta per simile in generatione creata, & ponitur, ibi: *Hoc autem per similitudinem humanam*.

Omnia quæ habet Pater, mea sunt, &c.
Dub. I.

Ex littera formatur prima ratio, quod aliqua personarum non excellit aliam, potentia: & tali modo. Omnia B quæ habet pater, filius habet: ergo quantam potentiam habet pater, habet filius. Istud argumentum non videtur valere, quia mutatur quid in quantum: nam, *omnia*, distribuit pro substantia, *quantum*, autem dicit quantitatem.

RESP. Dicendum quod quamvis talis modus arguendi non valeret si differret quantitas & substantia: tamen ubi idem est, omnimodam habet necessitatem: & quia hoc in divinis, ideo argumentum bonum. Posset tamen dici quod prædictum argumentum in qualibet materia est bonum. Habere enim non dicitur aliquis solum substantialia,

sed

sed etiam proprietates: ergo sequitur cum, *omnia*, distribuat pro omnibus habitibus, quod habeat & etiam proprietates: ergo cum nullam potentiam habeat unus, quam non habeat alter, ergo nihil potest unus quod non potest alter: ergo si unus omnipotens, & alter: & ita patet quod hic non est figura dictionis, quia *omnia*, distribuit hic pro rebus omnium generum.

Non enim potest qui accipit, inæqualis esse ei qui dedit. Dub. II.

Videtur dicere falsum, quia si hoc, cum omnis creatura sit accipiens, nulla esset inæqualis Deo: sed hoc falsum: ergo & primum.

Resp. Dicendum quod Augustinus non loquitur generaliter & de quolibet accipiente, sive de quolibet modo: sed de eo qui accipit omnia, & talis accipiens non potest esse inæqualis.

Non potuit: ubi est ergo omnipotentia Dei Patris? Dub. III.

Ex litera formatur secunda ratio ad idem tali modo. Si pater non potuit gignere Filium æqualem: ergo pater non est omnipotens. Videtur male arguere, quia similiter posset argui de Filio, & Spiritu sancto, si non potuit Filium æqualem producere: ergo, &c.

Resp. Ad hoc quod non competit generatio nisi hypostasi Patris, sicut alibi tactum est, ideo non valet, nec est simile.

Potuit producere, &c. Dub. IV.

Item dubitatur de alia parte rationis, quia illud argumentum non videtur valere: Potuit producere æqualem & non produxit sive genuit; ergo invidus fuit: quia similiter potest argui: potuit istam creaturam facere meliorem & non fecit, ergo invidit. Si tu dicas quod invidia semper considerat parem vel superiorem, sicut dicit Gregorius super illud Job: Parvulum occidit invidia: obiicitur tunc, quia si filium genuisset minorem, non habuis-

Lib. 5. Mor. cap. 32.

A set ibi locum invidia: ergo videtur quod ista solutio non solvit. Item in creaturis non valet: Iste artifex potuit facere istam rem meliorem & non fecit: ergo fuit invidus: quare etiam non tenet in Deo.

Resp. Dicendum quod invidia artificis producentis non attenditur in productione rei inæqualis vel minus bonæ: sed ubi res de sui natura exigit tale esse: tunc enim necessario concluditur quod aut producens non potuit, aut invidit: si potuit & non produxit, quia non fecit ut debuit: & quoniam filius eo ipso quo filius est, natus est perfecte imitari, si non genuit Filium in perfecta imitatione, concluditur quod

B aut producens impotens fuit aut invidit: & ideo patet quod non est simile de creatura & Creatore, arca & artifice.

Homo pater si potuisset, &c. Dub. V.

Ex litera formatur tertia ratio ad idem tali modo. Homo pater si potuisset, æqualem Filium genuisset: ergo & Deus, Contra: Illud argumentum non valet: Homo habet alium hominem sibi æqualem vel habere potest: ergo & Deus similiter: quoniam Deus de sua nobilitate, hoc habet quod nullus potest ei æquari: & ita videtur ra-

C tio Augustini non valere.

Resp. Dicendum quod si æqualitas poneret de necessitate in æqualibus diversitatem in natura, quod tunc non valeret. Sed supposito quod Deus generet Filium connaturalem sibi, de necessitate sequitur, quod si homo æqualem genuit, quod Deus multo fortius. Quamvis enim imperfectionis sit æquari diverso in natura, tamen æquari connaturali, perfectionis est: alioquin divina natura esset in aliquo imperfecte, quod si hoc est impossibile, patet, &c.

Æqualitati autem qualis aut quantus sit. Dub. VI.

Contra: Videtur dicere falsum, quia *Arist. in Præd. c.*

de Qualitat. quia quale dicit qualitatem, & secundum eam attenditur similitudo non æqualitas, quia proprium est qualitatis secundum eam simile vel dissimile dici.

Resp. Dicendum quod de qualitate est loqui dupliciter. Uno modo prout dicitur denominans. Alio modo prout dicitur dispositio nobilitatis: & secundum hanc attenditur major & minor nobilitas, & ita nobilior res dicitur. Et quia in spiritualibus idem est majus & melius; ideo quæstio de qualitate spectat ad æqualitatem, non ex propria ratione nominis, sed ex consequenti, ut visum est.

ARTICULUS I.

Aug. 6. de Trin. c. 8. t. 3. AD intelligentiam eorum quæ dicuntur in præsenti distinctione duo principaliter quæruntur. Primo quæritur, utrum in divinis sit ponere potentiæ adæquationem. Secundo utrum in divinis sit ponere ordinem. Quantum ad primum, quæruntur duo. Primo quæritur utrum in divinis sit ponere adæquationem quantum ad extensionem possibilium. Secundo utrum sit ibi æquatio quantum ad intensionem potentiæ.

QUÆSTIO I.

An in divinis adæquatio potentiæ quoad possibilium extensionem ponenda sit.

Alex. Alensis 1. p. q. 21. Membro 3.
S. Thom. 1. p. q. 42. art. 6.
Et 1. Sent. d. 20. q. 1. a. 2.
Scotus 1. Sent. dist. 20. q. un.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 20. q. 1. & 3.
Henricus in summa, a. 52. per totum.
Richard. 1. Sent. d. 20. q. 1.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. d. 20. q. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. d. 20. q. 1. a. 3.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 23. art. 2.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 20. q. unica.

Fundam: QUod sit ibi ponere adæquationem potentiæ quantum ad numerum possibilium, ostenditur sic: Quæcumque habent eandem naturam, habent eandem potentiam naturalem: sed quæcunque habent omnino eandem potentiam, quidquid potest unum, & alterum: sed pater & filius & Spiritus sanctus habent eandem potentiam: ergo, &c.

A

Item quæcumque habent omnino eandem operationem, nihil potest unum operari sine altero: sed Pater & Filius habent eandem operationem: ergo nihil potest pater sine filio: Quæcumque pater facit: hæc omnia similiter Filius facit. *Joan. 6.*

Item nullus potest plura omnipotente: sed verbum Dei est omnipotens, sicut dicitur: Omnipotens sermo tuus Domine. *Sap. 18.* Major patet, quia qui omne dicit, nihil excipit.

Item infinitis non est ponere aliqua esse plura; sed filius potest infinita, quia

B

non potest tot quin plura: ergo pater non potest plura quam Filius, pari ratione nec quam Spiritus sanctus.

1. Contra: Quanto producta sunt magis distantia, tanto potentia producens est latior, sive amplior: sed potentia Patris se extendit ad creatum & increatum, potentia Filii ad creatum tantum, & magis distat creatum, & increatum, quam creatura solum: ergo, &c. *Ad opp.*

2. Item Filius Dei & creatura sunt aliud, & aliud, quia creatura est quid creatum: sed Filius est essentia increata: ergo filius & creatura sunt aliud, & aliud: ergo plura: ergo potentia quæ potest in Filium & creaturam, poten-

C

tior est quam quæ potest in creaturam tantum, sive potens est in plura: sed potentia patris est talis: ergo, &c.

3. Item tantum vel æque magnum vel majus est producere personam æqualem, sicut creaturam, sed pater potest sine Filio producere personam: ergo & producere creaturam: ergo videtur quod potentia in patre se extendat ad plura.

4. Item quamvis Spiritus sanctus & Filius non sint aliquid plus, tamen plures sunt quam Filius solus: ergo cum in patre potentia possit in productionem utriusque, in Filio in alteram tantum, in plura potest potentia in patre quam in filio: ergo extensione possibilium est major.

CON-

CONCLUSIO.

In divinis est ponenda potentia essentialis secundum numerum possibilium adæquatio.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod loquendo de potentia essentiali quæ est respectu actus essentialis sive productionis, ad nihil se extendit in patre, ad quod pariter non extendat se in Filio. Et ideo quia æqualitas personarum consistit quantum ad potentiam essentialem, concedendum est sine calumnia quod Pater & Filius æqualiter sint potentes quantum ad extensionem possibilium.

Hac ratione, inquit, S. Thom. 1. p q. 42. a. 3. ad 6. quod omnipot. simpliciter, est respectu cuiuslib. absolute generare vero cũ sit respectivum, non clauditur sub omnipotentia. Concedit tamen in q. de potent. q 2. a. 5. quod pertinet ad omnipotentiam Patris.

1. Ad illud ergo quod obiicitur in contrarium quod latior est potentia quæ potest in magis distantia, dicendum quod istud verum est de potentia eodem modo dicta, & quantum ad consimilem modum producendi: sed patrem posse producere quid creatum, est potentiæ essentialis & operis creationis: patrem vero posse producere filium, est potentiæ ut in persona, & generationis: ideo illa ratio non valet.

2. Ad illud quod obiicitur quod creatura & filius sunt plura, dicendum quod verum est quod sunt plura, tamen non plura producta: quamvis enim filius sit aliud quam creatura, tamen non est aliud productum: filius enim est essentia & natura, sed tamen non essentia vel natura producta, quia producere filium non est producere aliquid, sed aliquem: & ideo non sequitur quod producere filium & creaturam sit posse producere plura quam posse producere alterum.

3. Ad illud quod obiicitur quod producit personam sine filio, dicendum quod non est simile, quia cum producere creaturam sit producete essentiam, tam productio quam potentia est essentialis: & quia essentia est individua in patre & filio: ideo & potentia & actio: proinde & illa productio: quia vero producere filium est producere personam, ideo productio illa & potentia dicit quid personale: & quoniam pater & filius non conveniunt in persona, sed essentia: patet, &c.

4. Ad illud quod obiicitur quod Filius & Spiritus sanctus sunt plures, &c. dicendum quod verum est quod potest etiam in plures: sed quantum ad hoc non attenditur æqualitas, vel inæqualitas, ut visum est.

QUÆSTIO II.

An in divinis æqualitas quoad potentiæ intensionem ponenda sit.

Ægid. Rom. 1. sent. dist. 20. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 20. q. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 20. q. 1. art. 1.
B *Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 20. q. unic. dub. 3.*

Utrum in divinis sit æqualitas quantum ad intensionem potentiæ. Et quod sic, ostenditur hoc modo. Nihil est potentius sua virtute: sed Cristus est Dei virtus: ergo pater non est potentior filio: similiter pari ratione, nec Filius Spiritu sancto. Fundam.

Item substantiæ æque nobili æque nobilis & excellens est potentiæ: sed substantia æquæ nobilis est in filio, ut in patre: ergo & potentia: æque nobilis: ergo nihil potentius potest Pater quam filius.

Item ea potentia qua quis potest supra infinitam, & summam distantiam
C nihil est potentius: sed potentia verbi potest super infinitam & summam distantiam, quæ est inter ens & non ens, quia per ipsum omnia facta sunt: ergo, &c.

Item ea potentia cui nil potest resistere, nec aliquid potest eam retardare, nihil est potentius: sed potentiam Filii nihil potest retardare, nec aliquid potest ei resistere, quia subito facit & libere: patet, quia dixit & facta sunt: ergo, &c.

1. Contra: Potentior est potentia in eo qui solum potest agere, quam in eo qui agere & pati, sed in patre est solum agere, in Filio agere & pati: ergo, &c. Ad opp.

2. Item potentius aliquid potest quod est primum principium, quam

quod non est primum, quia omnis causa primaria prius influit quam secunda: sed Pater est primum principium: ergo unum & idem potentius potest Pater, quam Filius. A

3. ITEM potentius potest qui habet potentiam a se, quam qui ab alio. Qui enim aliquid a se habet, multo melius habet quam si ab alio recipiat: ergo cum filius habeat posse a patre, Pater autem per se & a se: ergo, &c.

4. ITEM plus potest aliquis, qui potest & per se & per alium, quam qui tantum per se: sed pater potest operari per Filium, Spiritus sanctus non potest per Filium, nec etiam ipse Filius proprie loquendo: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Personæ divinæ sunt æquales quantum ad intensionem potentiæ, cum in omnibus sit æque nobilis atque summa.

RESP. Ad arg. Dicendum quod potentia in Patre & Filio est æque intensa. Quia in utroque summa est, & æque nobilis: quia in utroque una per naturam non degenerans: similiter & in Spiritu sancto est. Et hoc loquendo de Filio secundum divinam naturam, secundum quam æqualis est patri.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod Filius potest pati, dicendum quod istud non est secundum potentiam divinam: sed secundum infirmitatem humanam, & secundum illam inferior est patre & minus potens: secundum autem divinam non potest pati sicut nec pater.

2. AD illud quod secundo obiicitur quod primum principium magis potest, dicendum quod primum principium aut solum dicit ordinem, aut substantialem differentiam. Si solum ordinem, cum unum & idem sit utrobique, non est potentius hic quam ibi. Si autem differentiam substantialem cum ordine, sic verum est quod potentius est primum quam secundum, quia secundum addit aliquid supra primum; quod dum facit magis compositum, magis reddit limitatum, & ita minus potens.

3. AD illud quod obiicitur tertio, jam solutum est: quia habere ab alio, hoc est aut differente substantialiter, aut personaliter. Si substantialiter, sic verum est, quia cum habeat ab alio per essentiam non habet essentialiter sed participatione: sed quando habet ab alio personaliter, eodem tamen essentialiter, tunc habet æque nobiliter, quia totaliter & essentialiter. Unde dicitur: sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio, &c. *Joan. 5.*

4. AD illud quod obiicitur quarto quod pater potest per se & per alium, dicendum quod posse per alium est dupliciter: aut per aliqua causam inferiorem simul agentem: aut per aliam
S personam. Primo modo potentius est posse per se & per alium, quam per se tantum, quia posse per alium dicit dominium, & ita potestatem: sed posse per alium, per personam consubstantialem non dicit dominium, sed tantum auctoritatem. Auctoritas aut non dicit majoritatem: sed solum dicit originem, sicut posse ab alio & non ab alio, non dicit minoritatem in potentia: sed solum subauctoritatem & originem: & sic intelligendum est in proposito de posse per alium, & non posse per alium.

ARTICULUS II.

C CONsequenter est quæstio secundo loco de secundo articulo, utrum in divinis sit ordo. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, utrum in divinis sit ordo ponendus. Secundo utrum in divinis sit ordo naturæ.

QUÆSTIO I.

An inter divinas personas ordo sit ponendus.

Alexander Alensis 1. *p. q.* 46. *Memb.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 20. *q.* 4.
Rich. 1. *Sent. dist.* 20. *q.* 3.

QUod in divinis sit ordo, ostenditur primo per Augustinum ad Maximinum ubi dicit: Cum dicitur *Fundam. L. 3. c. 14. post med. tom. 6.*

citur filius a patre, non significatur A inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ.

Item hoc videtur auctoritate Ecclesiæ, quia Ecclesia nominationem Trinitatis exprimit ordinate. Dicitur enim in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & hic ordo nunquam mutatur: ergo, &c.

Item ordo dicit rationem completi esse & boni: esse enim, ut dicit Boetius, est quod ordinem retinet, servatque naturam, similiter & bonum: sed in divinis est perfectissime ratio boni & esse: ergo ibi est ratio ordinis.

Lib. de consolat. phil. prosa 2.

Item ubicunque sunt plures inter quos non est ordo, sunt inordinati: sed in divinis personis est pluralitas: ergo si non est ibi ordo, est inordinatio & confusio: sed inordinatio & confusio repugnat divinis: ergo est ibi ordo.

Ad opp. 1. Contra: per Eusebium: In divinis est numerus, sed non ordo.

2. Item hoc ipsum videtur ex ratione ordinis. August. de Civit. Dei dicit: Ordo est partium disparium, sua unicuique tribuens loca, dispositio: sed in divinis non est distinctio locorum: ergo &c.

Lib. de Civ. Dei 19. c. 13. tom. 5.

3. Item ordo contrariatur simultati: ergo ubi est ordo, non est omnimoda simultas: sed ubi non est omnimoda simultas, non est perfecta æqualitas: ergo cum in divinis sit omnimoda & perfecta æqualitas, nullus est ibi ordo. C

4. Item si ordo est in divinis, aut est quid essentiale, aut notionale. Non essentiale, quia ubi ordo ibi distinctio: in divinis autem non est distinctio secundum essentiam: ergo, &c. Nec quod notionali, quoniam idem est notio & proprietas: sed ordo nullius personæ est proprietas: ergo, &c.

5. Item ubi est ordo, ibi est dependentia & inclinatio, nihil enim ordinatur ad aliquid, nisi ad illud habeat inclinationem: in divinis autem nulla est dependentia: ergo ibi nullus omnino ordo.

6. Item ordo præsupponit numerum: sed in divinis non cadit differentia secundum numerum, ut ostensum est supra: ergo nec ordo.

CONCLUSIO.

Cum inter personas divinas sit ratio producentis, & producti, inter eas ordo originis est ponendus.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod triplex est ordo, scilicet secundum positionem, secundum antecessionem, & secundum originem. Ordo secundum positionem, dicitur aliquorum, quorum unum est superius, aliud inferius. Et hoc potest esse dupliciter, vel in loco, vel in dignitate: & hic ordo non cadit in divinis, sicut ostendit prima ratio B sumpta ab Eusebio, & secunda sumpta ab Augustino, sicut patet.

Resp. ad duo arg.

3. Ordo vero secundum antecessionem dicitur esse eorum quorum unum prius est, alterum vero posterius, & hoc dicitur dupliciter: aut quia antecedit duratione sive tempore: aut prius naturali intelligentia sive cognitione: & hic ordo non est in divinis, sicut probat ratio tertia, quia hic ordo tollit æqualitatem, & simultatem, quorum utrumque perfecte est in divinis. Ordo autem secundum originem sive secundum emanationem, est producentis ad productum: Et iste ordo est in divinis, quia ibi est ordo principii, & principiati, sive producentis, & producti: & hunc ordinem esse in divinis probant rationes primæ.

4. Ad illud quod obiicitur quarto quod ordo non est quid notionale, nec essentiale, dicendum quod est notionale: sed notionem contingit dupliciter significare, aut sub propria ratione, ut cum dicitur generatio: aut sub communi ratione, communitate inquam rationis, ut cum dicitur ordo, notio, proprietas, sicut individuum est communis intentio, & sub hac communitate non distinguit, tamen in suis inferioribus distinctionem supponit.

5. Ad illud quod obiicitur: Ubi est ordo ibi dependentia: dicendum quod ordo importat habitudinem, & quia habitudo in creaturis ratione imperfectionis dicit dependentiam, ideo in creaturis im-

portat dependentiam: in divinis autem solum ponit comparationem & connexionem, & nullam dependentiam & inclinationem.

6. Ad illud quod ultimo obiicitur quod ordo præsupponit numerum, dicendum quod sicut in divinis numerus distrahit a ratione numeri, quia ibi est distinctio hypostasum tantum, ita ordo a ratione ordinis simpliciter, quia quamvis sit ibi ordo, non tamen est ibi antecessio, sed solum originis emanatio. Vel aliter dicendum quod non semper præsupponit distinctionem secundum numerum, nisi intelligatur de ordine locali, sive secundum positionem. Nam ordo secundum naturam & secundum naturalem intelligentiam, attenditur B inter superius, & inferius, inter quæ non cadit numerus. Et ita patet illud.

QUÆSTIO II.

An in divinis sit ordo naturæ.

Alexand. Alensis 1. p. q. 46. Memb. 2.
S. Thom. 1. p. q. 42. art. 3.
Et 1. Sent. dist. 20. q. 1. art. 1.
Et de potent. q. 10. a. 3.
Richard. 1. Sent. d. 20. q. 4.

Fundam. *Lib. 3. contra Max. c. 14. t. 6. super Genes. ad lit. c. 34. & 35. & ex orat. de quinque Hæresibus a med. t. 6. cap. 8.*

Utrum in divinis sit ordo naturæ. Et quod sic, videtur per Augustinum, qui dicit in littera, quod C cum dicitur Filius a Patre, non dicitur inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ.

Item ubi est naturalis origo, ibi est naturalis ordo: sed in divinis est naturalis origo: ergo & naturalis ordo: ergo est ibi ordo naturæ.

Item ubi est causa & effectus, ibi est prius & posterius, sed ubicunque hoc, ibi est ordo naturæ: ergo cum in divinis contingat reperire causam & effectum, sicut dicit Chrysostomus, super principium ad Hebræos: & Damascen. lib. 1. Pater est causa Filii, patet, &c.

Ad opp. 1. Contra: Cujuscunque est ordo, ipsum ordinatur: ergo si in divinis est ordo naturæ, natura ordinatur: sed quod A ordinatur, distinguitur, & numeratur. Si hoc: ergo in divinis natura distinguitur & numeratur, sed hoc falsum est: ergo, &c. *Arist. 4. Metaph. cont. 43.*

2. Item in divinis idem est natura & essentia, quia natura nomen est essentiale: sed in divinis nullo modo ponitur ordo essentiæ: ergo nec naturæ.

3. Item ubi est ordo naturæ ibi est prius & posterius secundum naturam: ergo si in divinis est ordo naturæ, ibi est prius & posterius: sed hoc nullo modo recipitur: ergo nec ordo naturæ. Quod autem in divinis non sit prius ac posterius, ostenditur sic. Relativa sunt simul natura: ergo pater & filius secundum quod pater & filius, simul sunt natura: & quia relationes in divinis non sunt advenientes, nec tantum sunt ratio referendi, sed etiam existendi: ergo pater & filius secundum suas hypostases, simul sunt natura: ergo non est ibi ordo naturæ. *In post prædic. cap. de Priori. Arist. in prædic. c. de Relat.*

4. Item in causis creatis videmus gradus, quia substantia creata quanto citius potest, velocius operatur. Unde quædam operantur in tempore, quædam repente, quædam subito. Et illa causa quæ operatur subito, aliquando non præcedit tempore, sed natura. Si ergo Deus producit filium secundum omnem nobilitatem, & virtutem suæ potentiæ: & virtus suæ potentiæ infinitæ major est quam finitæ: non ergo tantum simul duratione: sed etiam simul natura producit, ergo non est ibi ordo naturæ.

5. Item videmus in cognoscibilibus quod quædam habent sui cognitionem investigando, & posterius tempore, & loquor de actuali, non de habituali, ut anima humana, & quædam simul duratione ut Angelus: ergo si Dei cognitio & dictio sive locutio non est accidens, sed multo nobilius & virtuosius quam omnis creatura, habet verbum intelligentiæ, non tantum simul duratione, sed etiam natura: ergo, &c.

CON-

CONCLUSIO.

Divinæ personæ habent ordinem naturæ non quod altera sit posterior altera, sed quod altera ex altera: vel ordinem naturæ, idest, naturalis originis.

Resp. Ad argumentum, dicendum quod ordo dicitur esse alicujus dupliciter. Aut sicut ordinati, aut sicut rationis ordinandi. Ordo in divinis sicut ordinati dicitur personæ Patris & Filii & Spiritus sancti: sicut rationis ordinandi, dicitur naturæ. Natura enim dicit vim productivam secundum quod dicit Philosophus, quod est vis insita rebus ex similibus similia procreans. In divinis autem est ordo secundum productionem, ideo dicitur ibi ordo naturæ, idest naturalis originis. Unde genitivus ille, non construitur subiective sicut cum dicitur albedo parietis, sed ex vi declarationis essentiæ, ut cum dicitur albedo claritatis. Et ideo resolvitur in duos ut sit sensus, ordo naturæ, id est naturalis originis.

Aristot. l.1. mag Mor. cap. 10.

1. 2. Ex hoc patet primum quod obiicitur quia obiicit, ac si diceretur ordo esse naturæ ut rei ordinatæ. Patet etiam secundum quod essentia dicitur in absolutione omnimoda, non ut alterius principium; natura vero dicit ut alterius principium: ideo dicit comparationem ad productionem sive emanationem naturalem. Unde ulterius attendendum, quod ordo secundum naturalem originem in his inferioribus duo dicit, scilicet emanationem, & antecessionem: & ratio hujus est, quia emanatio in his inferioribus ponit diversitatem substantialem. Unde omne quod emanat in his inferioribus est effectus: & quod producit est causa: & ideo dicitur causa ad cujus esse sequitur aliud: & quia aliud in natura, ideo posterius in natura. In divinis autem est emanatio ad quam non consequitur essentiæ diversitas, vel naturæ, ideo nec prius nec posterius natura, sed simul natura, & ideo in divinis non accipitur ratio causæ, vel effectus secundum Latinos: sed nomen principii, quamvis Græci extenso nomine utantur nomine causæ pro nomine principii, & ideo in divinis est ordo naturæ, non quo alter sit posterior altero, sed quo alter ex altero. Et hoc est quod dicit Augustinus in littera.

3. Ex hoc patet quod tertio obiicitur: quamvis enim in creaturis ordo posterioritatem ponat, non tamen in Deo. Et quamvis non sit ibi posterioritas, non sequitur quin bene sit ibi ordo. Ex his patent obiecta ad utramque partem. Concedendum est ergo quod aliquo modo reperitur in divinis ordo naturæ, sicut ostendunt primæ rationes. Tertia tamen ratio deficit, quia nomen causæ non reperitur in divinis secundum Latinos proprie. Quod obiicitur ad oppositum patet, quia ordo non est naturæ, ut rei ordinatæ.

4. Patet etiam quod obiicitur de divina essentia, quia est nomen absolutum, nec importat rationem originis.

5. Ultimum patet, quia non est ibi ordo naturæ, quo alter prior altero, sed quo alter ex altero.

portat dependentiam: in divinis autem solum ponit comparationem & connexionem, & nullam dependentiam & inclinationem.

6. Ad illud quod ultimo obiicitur quod ordo præsupponit numerum, dicendum quod sicut in divinis numerus distrahit a ratione numeri, quia ibi est distinctio hypostasum tantum, ita ordo a ratione ordinis simpliciter, quia quamvis sit ibi ordo, non tamen est ibi antecessio, sed solum originis emanatio. Vel aliter dicendum quod non semper præsupponit distinctionem secundum numerum, nisi intelligatur de ordine locali, sive secundum positionem. Nam ordo secundum naturam & secundum naturalem intelligentiam, attenditur B inter superius, & inferius, inter quæ non cadit numerus. Et ita patet illud.

QUÆSTIO II.

An in divinis sit ordo naturæ.

Alexand. Alensis 1. p. q. 46. Memb. 2.
S. Thom. 1. p. q. 42. art. 3.
Et 1. Sent. dist. 20. q. 1. art. 1.
Et de potent. q. 10. a. 3.
Richard. 1. Sent. d. 20. q. 4.

Fundam. *Lib. 3. contra Max. c. 14. t. 6. super Genes. ad lit. c. 34. & 35. & ex orat. de quinque Hæresibus a med. t. 6. cap. 8.*

UTrum in divinis sit ordo naturæ. Et quod sic, videtur per Augustinum, qui dicit in littera, quod cum dicitur Filius a Patre, non dicitur inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ.

Item ubi est naturalis origo, ibi est naturalis ordo: sed in divinis est naturalis origo: ergo & naturalis ordo: ergo est ibi ordo naturæ.

Item ubi est causa & effectus, ibi est prius & posterius, sed ubicunque hoc, ibi est ordo naturæ: ergo cum in divinis contingat reperire causam & effectum, sicut dicit Chrysostomus, super principium ad Hebræos: & Damascen. lib. 1. Pater est causa Filii, patet, &c.

Ad opp. 1. Contra: Cujuscunque est ordo, ipsum ordinatur: ergo si in divinis est ordo naturæ, natura ordinatur: sed quod A ordinatur, distinguitur, & numeratur. Si hoc: ergo in divinis natura distinguitur & numeratur, sed hoc falsum est: ergo, &c. *Arist. 4. Metaph. cont. 43.*

2. Item in divinis idem est natura & essentia, quia natura nomen est essentiale: sed in divinis nullo modo ponitur ordo essentiæ: ergo nec naturæ.

3. Item ubi est ordo naturæ ibi est prius & posterius secundum naturam: ergo si in divinis est ordo naturæ, ibi est prius & posterius: sed hoc nullo modo recipitur: ergo nec ordo naturæ. Quod autem in divinis non sit prius ac posterius, ostenditur sic. Relativa sunt simul natura: ergo pater & filius secundum quod pater & filius, simul sunt natura: & quia relationes in divinis non sunt advenientes, nec tantum sunt ratio referendi, sed etiam existendi: ergo pater & filius secundum suas hypostases, simul sunt natura: ergo non est ibi ordo naturæ. *In post prædic. cap. de Priori. Arist. in prædic. c. de Relat.*

4. Item in causis creatis videmus gradus, quia substantia creata quanto citius potest, velocius operatur. Unde quædam operantur in tempore, quædam repente, quædam subito. Et illa causa quæ operatur subito, aliquando non præcedit tempore, sed natura. Si ergo Deus producit filium secundum omnem nobilitatem, & virtutem suæ potentiæ: & virtus suæ potentiæ infinitæ major est quam finitæ: non ergo C tantum simul duratione: sed etiam simul natura producit, ergo non est ibi ordo naturæ.

5. Item videmus in cognoscibilibus quod quædam habent sui cognitionem investigando, & posterius tempore, & loquor de actuali, non de habituali, ut anima humana, & quædam simul duratione ut Angelus: ergo si Dei cognitio & dictio sive locutio non est accidens, sed multo nobilius & virtuosius quam omnis creatura, habet verbum intelligentiæ, non tantum simul duratione, sed etiam natura: ergo, &c.

CON-

CONCLUSIO.

Divinæ personæ habent ordinem naturæ non quod altera sit posterior altera, sed quod altera ex altera: vel ordinem naturæ, idest, naturalis originis.

Resp. Ad argumentum, dicendum quod ordo dicitur esse alicujus dupliciter. Aut sicut ordinati, aut sicut rationis ordinandi. Ordo in divinis sicut ordinati dicitur personæ Patris & Filii & Spiritus sancti: sicut rationis ordinandi, dicitur naturæ. Natura enim dicit vim productivam secundum quod dicit Philosophus, quod est vis insita rebus ex similibus similia procreans. In divinis autem est ordo secundum productionem, ideo dicitur ibi ordo naturæ, idest naturalis originis. Unde genitivus ille, non construitur subiective sicut cum dicitur albedo parietis, sed ex vi declarationis essentiæ, ut cum dicitur albedo claritatis. Et ideo resolvitur in duos ut sit sensus, ordo naturæ, id est naturalis originis.

Aristot. l. 1. mag. Mor. cap. 10.

1. 2. Ex hoc patet primum quod obiicitur quia obiicit, ac si diceretur ordo esse naturæ ut rei ordinatæ. Patet etiam secundum quod essentia dicitur in absolutione omnimoda, non ut alterius principium; natura vero dicit ut alterius principium: ideo dicit comparationem ad productionem sive emanationem naturalem. Unde ulterius attendendum, quod ordo secundum naturalem originem in his inferioribus duo dicit, scilicet emanationem, & antecessionem: & ratio hu-A jus est, quia emanatio in his inferioribus ponit diversitatem substantialem. Unde omne quod emanat in his inferioribus est effectus: & quod producit est causa: & ideo dicitur causa ad cujus esse sequitur aliud: & quia aliud in natura, ideo posterius in natura. In divinis autem est emanatio ad quam non consequitur essentiæ diversitas, vel naturæ, ideo nec prius nec posterius natura, sed simul natura, & ideo in divinis non accipitur ratio causæ, vel effectus secundum Latinos: sed nomen principii, quamvis Græci extenso nomine utantur nomine cau-B sæ pro nomine principii, & ideo in divinis est ordo naturæ, non quo alter sit posterior altero, sed quo alter ex altero. Et hoc est quod dicit Augustinus in littera.

3. Ex hoc patet quod tertio obiicitur: quamvis enim in creaturis ordo posterioritatem ponat, non tamen in Deo. Et quamvis non sit ibi posterioritas, non sequitur quin bene sit ibi ordo. Ex his patent obiecta ad utramque partem. Concedendum est ergo quod aliquo modo reperitur in divinis ordo naturæ, sicut ostendunt primæ rationes. Tertia tamen ratio C deficit, quia nomen causæ non reperitur in divinis secundum Latinos proprie. Quod obiicitur ad oppositum patet, quia ordo non est naturæ, ut rei ordinatæ.

4. Patet etiam quod obiicitur de divina essentia, quia est nomen absolutum, nec importat rationem originis.

5. Ultimum patet, quia non est ibi ordo naturæ, quo alter prior altero, sed quo alter ex altero.

DISTINCTIO XXI.

Quæritur quo modo possit dici, solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus cum sint inseparabiles.

Dist. 19. Dist. 20.

Cap. 7. in fin tom. 3.

Ibi Aug. non facit mentionem de Spiritu sancto.

HIC oritur *quæstio trahens originem ex prædictis. Dictum est enim supra quod tantus est solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus, quantum simul illæ tres: & quod duæ vel tres personæ simul, non sunt majus aliquid quam una persona sola. Ideo quærit Augustin. in 6. lib. de Trinit. Quo modo hæc sane dici possint, cum nec Pater sit solus, nec Filius, nec Spiritus sanctus, sed semper & inseparabiliter & Filius cum Patre, & Pater cum Filio, & Spiritus sanctus cum utroque: inseparabiles enim sunt hæ tres personæ. Ad quod ita respondet August. in eodem: Solum Patrem dicimus Patrem, non quia separatur a Filio, vel a Spiritu sancto, sed hoc dicentes significamus, quia illi simul cum eo non sunt Pater. Solus enim Pater, Pater est. Quod non dicitur quia ipse sit solus, idest, sine Filio, vel Spiritu sancto, sed per hoc Filius vel Spiritus sanctus a paternitatis consortio excluduntur. Ita & cum dicitur: Solus Filius, Filius est, vel solus Spiritus sanctus, est Spiritus sanctus, non dividitur Filius a Patre, vel Spiritus sanctus ab utroque, sed a consortio filialis proprietatis excluduntur Pater, & Spiritus sanctus: & a consortio processibilis proprietatis Pater & Filius. Cum ergo dicitur. Tantus est solus Pater, quantum simul illi tres: per hoc quod dicitur:* Solus, *non separatur Pater ab aliis, sed hic est sensus: Solus Pater, idest Pater, qui ita Pater est, quod nec Filius, nec Spiritus sanctus, tantus est,* &c. *Similiter intellige, cum dicitur: Solus est Filius, vel solus est Spiritus sanctus. Solus ergo Pater dicitur, ut ait Augustin. in eodem, quia non nisi ipse ibi Pater est: & solus Filius, quia non nisi ipse ibi Filius est, & solus Spiritus sanctus, quia non nisi ipse ibi Spiritus sanctus est.*

lib. 6. c. 9. in prin. tom. 3.

Utrum possit dici, solus Pater est Deus, solus Filius est Deus, vel solus Spiritus sanctus est Deus, vel Pater est solus Deus, vel Spiritus sanctus est solus Deus.

Sensus horum habetur c. 7. & 8. sed pracipue in c. 9. t. 3

Post hæc quæritur, utrum sicut dicitur, Solus Pater est pater, vel solus Filius est filius, ita possit dici, solus Pater est Deus, vel solus Filius est Deus, ita & de Spiritu sancto. Aut, pater est solus Deus, filius est solus Deus. Ad quod dicimus, quia Pater & Filius & Spiritus sanctus dicitur, & est unus Deus: Et hæc Trinitas simul proprie dicitur esse solus Deus, sicut solus sapiens, solus potens. Sed non videtur debere dici a nobis verbis nostris utentibus, nisi ubi sermo auctoritatibus occurrit, Solus pater est

Deus

Deus, vel pater est solus Deus, ita de Filio & Spiritu sancto dicimus. Unde Aug. in sexto lib. de Trin. ait: Quoniam ostendimus quo modo posset dici solus Pater, vel solus Filius, consideranda est illa sententia qua dicitur Deum verum solum non esse Patrem solum, sed Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Ecce habes, quia non solus pater dicendus est esse verus Deus. Item in eodem: Si quis interrogat utrum pater solus sit Deus, quo modo respondebimus non esse, nisi forte dicamus ita. Esse quidem patrem Deum, sed non esse solum Deum? Esse autem solum Deum dicamus Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Ecce & hic habes, quia pater non debet dici solus Deus: Atque hic solum in parte subiecti tantum accipere quidam volunt, in parte vero prædicati sic concedunt, quod pater est solus Deus. Sed ex verbis Aug. videtur ostendi quod proprie solus Deus dici debeat tota Trinitas. Hæc Trinitas, ut ait Aug. contra Maximinum, intelligitur, cum Apostolus dicit: Beatus & solus potens. Et ibi: Soli sapienti Deo: Et ibi: Invisibili soli Deo. Non enim de solo patre hæc accipienda sunt, ut contendebat Maximinus, & alii hæretici, sed de Trinitate. Sicut & illud: Solus habet immortalitatem, quia secundum rectam fidem, ipsa Trinitas est unus solus Deus, beatus, potens, sapiens, invisibilis. Unde Aug. in eodem: Cum unus Deus sit Trinitas, hæc sit nobis solutio quæstionis, ut intelligamus solum Deum sapientem: solum potentem Patrem & Filium & Spiritum sanctum, qui est unus & solus Deus.

Ibid. c. 9. in pr. t. 3. Ibid. immed. post. l. 3. cont. Max. c. 9. & 12. 13 tom. 3. 1. Tim. 6. Rom. 16. 1. Tim. 6. l. 1. c. 13. de Trin. c. 6. t. 3.

Quo modo dicitur Trinitas solus Deus, cum ipsa sit cum Spiritibus & animabus sanctis.

Sed iterum quæritur, quo modo ipsam Trinitatem dicimus solum Deum, cum sit cum Spiritibus & animabus sanctis. Ad quod respondet Aug. in lib. de Trin. dicens: Trinitatem dicimus Deum solum, quamvis semper sit cum Spiritibus & animabus sanctis, sed solum dicimus, quia non aliud quam ipsa Trinitas Deus est. Non enim illi cum illa Deus sunt, vel aliqua alia, sed ipsa Trinitas tantum, non illi, vel alia Deus est.

l. 6. c. 7. tom. 3.

Et si de Patre solo prædicta dicerentur, non tamen excluderentur Filius & Spiritus sanctus.

Veruntamen, ut ait Augustin. & si de solo Patre prædicta dicerentur, non tamen excluderetur Filius, vel Spiritus sanctus, quia hi tres unum sunt: sicut in Apocalypsi de Filio legitur quod habet nomen scriptum quod nemo scit nisi ipse. Non enim inde separatur Pater, vel Spiritus sanctus. Et cum dicitur: Nemo novit Patrem nisi Filius: non inde separatur Pater, vel Spiritus sanctus, quia inseparabiles sunt. Aliquando etiam nominantur Pater, & Filius, & tacetur Spiritus sanctus: ut Veritas ad Patrem loquens ait: Ut cognoscant te, & quem misisti Jesum Christum esse unum verum Deum. Cur ergo (inquit Aug.) tacuit de Spiritu sancto? Quia consequens est, ut ubicumque nominatur unus, sicut Pater & Filius,

l. 3. contr. Max. c. 13. t. 6. 1. Joan. 5. Apoc. 19. Matt. 11 Luc. 10. Joan. 17 6. de Tr. c. 9. t. 3

tanta

tanta pace uni adhærens intelligatur etiam ipsa pax, quamvis non commemoretur. Uno ergo istorum nominato, etiam reliqui intelliguntur, quod in pluribus scripturæ locis occurrit, ut ibi exemplificat Augustinus.

DISTINCTIO XXI.

Qualiter dictiones exclusivæ accipiantur in Divinis.

Hic oritur quæstio trahens originem ex prædictis.

Expositio Textus.

Divisio. SUPRA probavit Magister æqualitatem personarum, hic quia in probatione dubias rationes dixerat propter dictiones exclusivas, movet illas dubitationes, & solvit. Et habet hæc pars tres partes, secundum tria dubia, quæ proponit. Primo enim quærit de hac ratione: Tantus est solus Pater, quantus Pater & Filius. Secundo proponit hanc, sive quærit de hac: Solus Pater est Deus, & hoc facit ibi: *Post hoc quæritur, utrum sicut dicitur solus Pater*, &c. Tertio quæritur de hac: Trinitas est solus Deus: & hoc facit, ibi: *Sed iterum quæritur quo modo ipsam Trinitatem*. Et in qualibet istarum partium primo movetur dubitatio, secundo solvitur.

Hæc Trinitas simul proprie dicitur esse solus Deus. Dub. I.

CONTRA: Videtur per hoc velle negare istam: Pater est solus Deus: sed videtur hæc esse vera per expositionem, quia pater est Deus, & non alius a Deo, vel aliud ergo: *&c.*

ITEM prædicatum quod dicitur de tota Trinitate, non potest esse nisi prædicatum essentiale quia aliter non diceretur de tota Trinitate: & essentiale prædicatum dicitur de quolibet persona sigillatim: ergo pater est solus Deus.

RESP. Dicendum quod quando *Solus* per se additur ad prædicatum, ita quod non intelligitur a parte subiecti, A improprius est sermo, sive dicatur de Trinitate tota, sive de Patre. Nec vult dicere August. quod solus Deus prædicetur de tota Trinitate, ita quod non de patre. Sed in illis locutionibus: Soli Deo honor & gloria, & consimilibus, *solus Deus*, non accipitur pro unica persona, excludendo alias personas: sed pro tota Trinitate, excludendo alias naturas, & Magister ita accipit, ac si August. vellet dicere, non quod hoc, scilic. *solus Deus*, prædicaretur de Trinitate, & non de patre: sed ipse vult quod supponat pro ipsa Trinitate. Pro Patre vero si supponat, B non tamen præcise supponit pro solo patre: & ideo August. concedit quod sola Trinitas est solus unus Deus, non tamen solus Pater. Unde & Magister non dicit quod Pater non sit solus Deus, sed quod non proprie dicitur: & illud manifestum est, si inspiciatur qualiter *Solus* debet addi ad prædicatum. 1. Tim. 1.

Quo modo ipsam Trinitatem dicimus solum Deum, cum sit cum spiritibus, & animabus sanctis. Dub. II.

C Quæritur cum inseparabilis sit a rebus aliis, & intimus omnibus, propter quid magis dicitur esse cum sanctis, quam cum aliis.

RESP. Dicendum quod quamvis Deus sit cum omnibus, & in omnibus, tamen specialiter dicitur esse cum sanctis, propter effectum gratiæ inhabitantis, per quam ipsi conformantur, & chari, & similes ei fiunt. Unde: Deliciæ meæ esse cum filiis hominum, dicit sapientia Dei. Unde, *Dominus vobiscum*. dicitur hominibus, non bestiis. Prov. 8.

Nemo

Nemo novit Patrem nisi Filius. Dub. III.

CONTRA. Cum, *Nemo*, componatur ex non, & homo, ergo, *Nemo*, idem est quod nullus homo: sed dictio exceptiva non excipit nisi contentum sub termino. Unde nihil est dictum: Nullus homo currit nisi asinus. Cum ergo pater non contineatur in suppositione hujus nominis, *homo*, patet, &c. Si tu dicas quod ampliatur ex usu distributio importata per istum terminum, *nemo*, ultra quam ad homines: tunc ergo quæro pro quo stat, aut pro creato, aut pro increato. Si pro creato, nulla est exceptio, quia B simpliciter vera: & præterea pater non est ibi contentum. Si pro increato, simpliciter & totaliter est falsa: ergo per exceptionem non potest verificari. Si tu dicas quod pro utroque, quo modo potest hoc esse, cum nihil habeant commune? Et si habent commune, aut hoc quod hoc est, *nemo*, distribuit pro essentiis, aut pro personis. Si pro essentiis, ergo non debet excipi Pater. Si pro personis, ergo debet excipi Spiritus sanctus, sicut & Pater, alioquin locutio est falsa.

RESP. Dicendum quod, *Nemo*, distribuit communiter pro communi cognoscente, sive habente vim cognitivam: & distribuit, non pro supposito C tantum, sive pro persona, sed pro natura. Unde Pater non excipitur, quia persona, sed quia ejusdem naturæ cum Filio: & ideo implicatur in illa exceptione Filius & Spiritus sanctus: & ideo locutio habet veritatem. Vel dic quod, *Nemo*, distribuit pro omnibus, & tenetur ly, *Nisi*, non exceptive, sed adversative, sicut dicitur: ad nihil utile est, nisi ad subversionem audientium. *2. Tim. 2.*

ARTICULUS I.

AD intelligentiam hujus partis est hic quæstio de dictionibus exclusivis. Et circa hoc principaliter quærenda sunt duo. Primo quæritur: Utrum A dictio exclusiva in divinis vere addatur termino substantiali. Secundo utrum vere addatur termino relativo. Et quantum ad primum quæruntur duo. Primo: Utrum dictio exclusiva vere addatur termino substantiali a parte subjecti. Secundo, si vere addatur a parte prædicati.

QUÆSTIO I.

An vere dicatur: Solus Deus est Pater.

Alex. Alen. 1. *p. q.* 65. *Memb.* 3. *art.* 1.
S. Thom. 1. *Sent. dist.* 21. *q.* 1. *art.* 3.
Scotus 1. *Sent. dist.* 21. *q. unica.*
Ægid. Rom. 1. *Sent. d.* 21. *q.* 3.
Richardus 1. *Sent. dist.* 21. *q.* 3.
Durandus 1. *Sent. dist.* 21. *q.* 1.
Francisc. de Mayr. 1. *Sent. dist.* 21. *q.* 1.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 21. *q.* 1. *art.* 3.
Marsilius Inguen. 1. *Sent. q.* 24. *art.* 1.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 21. *q.* 1.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent. dist.* 21. *q.* 1.
Gabr. Biel. 1. *Sent. dist.* 21. *q.* 1.

QUOD vere ly, *solus*, addatur huic termino, *Deus*, a parte subiecti, ostenditur hoc modo: Deus habet aliquid proprium, sed proprium est quod inest soli: ergo, &c. Et quia constat quod exclusio vere additur termino substantiali respectu prædicati essentialis, unde bene dicitur: Solus Deus creat. Quæritur, utrum vere addatur ei respectu prædicati proprii, sicut termini relativi: utrum scil. vere dicatur: Solus Deus est Pater. Et quod sic, videtur per suam expositionem quæ est: Solus Deus est Pater, id est, non alius quam Deus est Pater: ergo solus Deus est Pater. Et quod sit ista ejus expositio, hoc habetur a communi usu, & a Philosopho, qui dicit quod solus idem est quod non cum alio. Fundam. *Arist.* 1. *Elenc. cap.* 4.

ITEM hoc videtur a convertibili, quoniam istæ duæ convertuntur. Nihil præter Petrum currit, ergo solus Petrus currit: ergo & istæ duæ, nihil præter Deum est Pater, ergo solus Deus Pater. Sed prima est vera, quia hæc est falsa: Nihil est Pater, & non habet

habet instantiam nisi in Deo: ergo, A &c.

ITEM a quocunque removetur hoc quod est in plus, removetur quod est in minus: sed esse in Deum, est in plus quam esse Patrem: ergo a quocumque removetur Deus, & Pater. Sed quæcunque sic se habent quod a quocumque removetur unum, & alterum: unum præcise prædicatur de altero, nec habet instantiam: ergo Pater præcise prædicatur de Deo: sed si præcise: ergo cum exclusione: ergo, &c.

Ad opp. 1. CONTRA: Terminus accidentalis implicat rem suam circa suum subiectum, ut patet cum dicitur: Homo albus currit, circa hunc terminum, B *homo*, implicatur albedo: ergo similiter com dicitur solus Deus est Pater, circa Deum implicatur, *Solitudo*. Sed Hilarius dicit quod Deus non est solitarius confitendus: ergo, &c. Et ratio ista concludit quod non possit vere addi nec cum prædicato proprio, nec communi. *Lib. 4. de Trin. non multo ant. med.*

2. ITEM ostenditur quod non possit vere addi respectu prædicati communis, ut cum dicitur: Solus Deus creat, hoc enim nomen, *Deus*, de se habet suppositionem quasi indefinitam respectu personarum: ergo reddit locutionem veram pro aliquo: sed pro quolibet est falsa. Hæc est enim falsa: Solus Pater creat: ergo cum om- C ne prædicatum essentiale conveniat tribus, & non solum uni, nullo potest modo addi dictio exclusiva respectu talis prædicati subiecto communi.

3. ITEM quod non respectu proprii, videtur. Quia si hæc est vera: Solus Deus est Pater: ergo a simplici conversa, & hæc: Solus Pater est Deus: sed ista est falsa: ergo, &c.

Si dicas quod non convertitur simpliciter.

CONTRA: Habet intellectum universalis negativæ, & particularis affirmativæ, & utraque convertitur simpliciter, &c.

CONCLUSIO.

Hæc dictio, Solus, *categorematice, id est, prout dicit solitudinem, in divinis non dicitur: syncategorematice vero, ita ut vel personali, vel substantiali jungatur prædicato, utique dici potest.*

RESP. Ad argum. Dicendum quod hæc dictio, *Solus*, potest esse categorema, vel syncategorema. Secundum quod est categorema, sic est nomen adiectivum absolutum ponens rem suam circa suum substantivum, & res sua est solitudo. Unde tantum valet hic, *Solus*, quantum solitarius. Et quia solitudo nullo modo recipitur in divinis quantum ad substantiam, quia est in multis personis, hoc nomen *Solus*, non recipitur in divinis substantialibus, sicut ostendit prima ratio. Si autem accipiatur inquantum est syncategorema, sic privat associationem, & importat aliquam negationem. Et sic, cum aliquod prædicatum & substantiale & personale præcise dicatur de nomine substantiali: sic vere dicitur in divinis & respectu prædicati substantialis, ut cum dicitur: Solus Deus creat. Et respectu personalis, ut cum dicitur: solus Deus est Pater. *Arist. 1. Elen. c. 4.*

1. AD illud ergo quod obiicitur de albo quod ponit rem suam circa substantivum, dicendum quod non est simile secundum quod hoc nomen, *Solus*, tenetur syncategorematice, quia *albus*, est dispositio subiecti absoluta, unde absolute ponit rem suam circa terminum: sed *Solus*, ratione negationis non absolute, & ideo non ponit solitudinem, sed præcisionem.

2. AD illud quod obiicitur secundo quod terminus substantialis debet reddere locutionem veram pro aliqua persona, dicendum quod terminus, cui additur exclusio, respectum habet ad prædicatum, & respectum habet ad exclusionem: & licet respectu prædicati possit habere suppositionem personalem, ut cum dicatur: Solus homo currit, tamen regula est apud Sophistas

stas quod per comparationem ad dictionem exclusivam talis terminus habet suppositionem simplicem, unde nullo modo licet descendere. Et hoc est quod dicitur in libro de regulis fidei, quod dictio exclusiva facit exclusionem quantum ad genus rei, non quantum ad rem generis: quia ratione formæ communis, quæ est genus rei, non ratione suppositi, quæ est res generis.

3. Ad illud quod obiicitur ultimo quod conversa est falsa, dicendum quod illa non est sua conversa: quia ista: Solus Deus est Pater, habet intellectum affirmativæ, scilicet Deus est Pater, & hæc convertitur simpliciter: habet etiam intellectum negativæ hujus: Nullus alius a Deo est Pater, & hæc similiter convertitur simpliciter: sed hæc non est sua conversa: Nullus alius a Patre est Deus, sed hæc: Nihil quod est Pater, est aliud a Deo: idem enim quod subiiciebatur in prima, debet prædicari in secunda, & sic patet illud.

QUÆSTIO II.

An dictio exclusiva vere addi possit termino substantiali a parte prædicati.

Alexander Alens. 1. *p.* *q.* 65. *Memb.* 3. *a.* 3.
S. Tho. 1. *p.* *q.* 31. *art.* 3.
Et 1. *Sent.* *dist.* 21. *q.* 1. *art.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent.* *d.* 21. *q.* 1.
Rich. 1. *Sent.* *dist.* 21. *q.* 2.
Tho. Arg. 1. *sent.* *dist.* 21. *q.* 1. *art.* 2.
Marsilius Inguen. 1. *Sent.* *q.* 24. *a.* 2. *dub.* 3.
Petrus de Tarant. 1. *Sent.* *d.* 21. *q.* 2.

Fundam. Utrum dictio exclusiva vere possit addi termino substantiali a parte prædicati. Et quod sic ostenditur hoc modo. Aug. 7. de Trinitate: *c.* 7. & 9. *in princ.* *tom.* 3. Patrem dicimus esse Deum, sed non esse solum Deum, esse autem solum Deum dicimus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. Si tu dicas quod ly *solum*, intelligitur a parte subiecti, obiicitur expressius per hoc quod dicit Augustinus contra Maximinum: Ipsa Trinitas est unus solus verus Deus: constat quod ly *solus*, non potest esse dis- *l.* 3. *c.* 5. *tom.* 6.

positio ex parte subiecti, quia sic esset sermo incongruus: ergo, &c.

Item hoc videtur per expositionem. Trinitas est Deus, & non aliud quam Deus: ergo Trinitas est solus Deus: præmissæ sunt veræ, ergo & conclusio.

Item ratione videtur per simile: Quando prædicatum non inest alii quam subiecto vere, hæc dictio *solus*, accipitur ex parte subiecti: ergo quando subiectum non subest alii quam prædicato, vere accipitur a parte prædicati, sed istud subiectum: *Trinitas*, non inest alii quam Deo: ergo, &c.

1. Contra: Hæc dictio *solus*, est dispositio subiecti, sicut hoc signum *omnis*: sed quando *omnis* additur ad prædicatum, locutio est falsa, & impropria: ergo similiter quando hæc dictio, *solus*. Ad opp.

2. Item hæc dictio *solus*, addita alicui termino, excludit alium. Unde sensus est: Solus homo, homo & non alius: sed *alius*, respicit suppositum, & terminus subiicitur ratione suppositi, & prædicatur ratione formæ: ergo hæc dictio, *solus*, de sui ratione respicit subiectum: ergo falso, & improprie additur prædicato.

3. Item secundum quod additur prædicato, aut tenetur categorematice, aut syncategorematice. Si categorematice, tunc est nomen adiectivum, & non recipitur in divinis. Si syncategorematice, sic importat negationem implicitam, sed negatio antecedit quod negat: ergo necesse est quod antecedat compositionem quam negat: sed cum dicitur: Pater est solus Deus, non sequitur compositionem: ergo videtur quod non possit ipsam negare: ergo, &c.

4. Item ego quæro quid excludat, quando additur ad prædicatum. Si aliud a prædicato ut sit sensus: Est solus Deus, id est, Deus, & non aliud, tunc est ibi superfluitas, quia forma prædicati excludit aliam formam disparatam quantum est de se. Unde sequitur: Iste est homo, ergo non est aliud ab homine: ergo videtur quod dictio exclusiva faciat superfluitatem, & negationem, non ergo tenetur exclusi-

clusive: & ita videtur quod teneatur adiective solum, & quod importet solitudinem circa hunc terminum Deus, & sic istæ sunt falsæ.

CONCLUSIO.

Dictio exclusiva potest addi ad prædicatum termini substantialis vere, sed non proprie, nisi cum additione termini partitivi, & numeralis.

Responsio alio. RESP. Ad arg. Ad hoc voluerunt aliqui dicere quod hæc dictio, *solus*, proprie non debet addi ad prædicatum, sed tantum ad subiectum: & cum additur prædicato, impropriæ sunt locutiones, & tunc idem est dicere, *solus*, & *tantum:* sed tamen si aliquis inspiciat, non tantum cum hac dictione, *solus:* sed cum hac dictione *tantum* videbit improprietatem, & superfluitatem. Quid enim aliud est dicere: Trinitas est tantum Deus, nisi est Deus, & non aliud quam Deus? hoc improprie satis dictum est, quia hoc ipso, quod Deus est, excluditur, quod non sit aliud a Deo. Si enim Deus est, ergo non est aliud a Deo. Et nullus hæreticus unquam dixit, Trinitatem esse Deum, qui diceret aliud ipsam esse a Deo: & ideo non videtur magnum quid Aug. dicere, si hoc voluit dicere,

Responsio propria. Propterea aliter dicendum est quod hæc dictio, *solus*, dupliciter potest addi termino substantiali a parte prædicati, aut per se, aut cum termino numerali, sive partitivo. Per se improprie additur, & si addatur secundum vocem, tamen secundum intellectum stat a parte subiecti. Idem enim est dicere: Homo albus est, & est albus homo. Unde sensus est, non dicimus Patrem esse solum Deum, id est non dicimus solum Patrem esse Deum. Si autem aliter ponatur, videtur sermo habere superfluitatem, & improprietatem, quia hoc excludit quod excludebatur ex natura ipsius prædicati. Aliter additur hæc dictio, *solus*, termino substantiali cum termino numerali, sicut cum termino, *unus:* & tunc excludit pluralitatem, & hoc modo bene additur prædicato, & sic accipit Aug. contra Maximinum cum dicit: Trinitas est unus solus verus Deus, ita quod non plures, & tunc est verus sermo, & proprius, & contra hæreticos qui dicebant Trinitatem esse plures Deos: & importatur per istum terminum, *solus*, privatio multitudinis, & ita distinctio: & magis proprie dicitur de Trinitate quod Trinitas sit unus solus Deus, quam de patre, cum tamen posset dici de utroque. Et nullus unquam dixit, Patrem esse plures, sed de Trinitate, sive de tribus aliqui dixerunt: & ideo congruentius dicitur: Trinitas est unus solus Deus. Concedendum est ergo quod, *solus*, potest addi ad prædicatum termini substantialis vere in divinis, sed non proprie, nisi cum determinatione, & adjunctione termini partitivi.

Aug. l. 3 c. 9. t. 6.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod, *solus*, est dispositio subiecti, sicut hoc signum, *omnis*, dicendum quod non est ita propria dispositio subiecti sicut hoc signum, *omnis*. Quia *omnis* distribuit pro suppositis, pro quibus terminus subiicitur, non pro quibus prædicatur, saltem simul sumptis. *Solus* autem, non solum dicitur ratione suppositi, verum etiam ratione formæ, quia excludit alium, & etiam potest excludere aliud.

2. Et per hoc patet sequens, quia non semper excludit alium masculine: sed etiam potest excludere aliud neutraliter, vel etiam pluralitatem, quando additur termino numerali, ut visum est.

3. Ad illud quod quæritur, utrum teneatur syncategorematice, vel prout est nomen importans formam denominantem, ut idem sit, *solus*, quod *solitarius*, dicendum quod syncategorematice. Quod obiicitur quod sequitur compositionem, dicendum quod, *solus*, importat duo in se, scilicet intellectum huius nominis, *alius*, & intellectum negationis. Quantum ad intellectum huius nominis, *alius*, respicit terminum circa quem ponitur, & sequitur actum. Quantum ad intellectum negationis, præcedit, & hoc non est conveniens

quan-

quantum ad diversa præcedere, & sequi: hoc patet exponenti. Si enim dicam: Video solum Conradum: sensus est: Video Conradum, & non video alium a Conrado. Similiter intelligendum est in proposito.

4. Ad illud quod quæritur quid excludit cum additur prædicato, dicendum quod quando additur sine determinatione, excludit aliam formam, & tunc re vera est ibi superfluitas, & improprietas, est nihilominus veritas: sed quando additur cum termino partitivo, tunc excludit pluritatem, & tunc potest locutio habere veritatem: Pater enim & Filius sunt unus Deus & non plures: & ita unus solus Deus, &c.

ARTICULUS II.

Consequenter secundo loco est quæstio de secundo articulo quæstionis, scilicet utrum dictio exclusiva possit addi termino relativo. Circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, utrum dictio exclusiva vere addatur termino personali respectu prædicati proprii. Secundo, utrum vere addatur termino personali respectu prædicati communis, ut vere dicatur: Solus Pater est Deus.

QUÆSTIO I.

An dictio exclusiva, Solus, *vere addatur termino personali respectu prædicati proprii.*

Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 21. q. 2.
Henricus in summa, p. 2. in fine.
Richard. 1. Sent. dist. 21. q. 4.
Jo: Baccon. 1. Sent. dist. 21. q. unica.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 21. q. 1. art. 1.
Marsil. Inguen. 1. Sent. q. 24. a. 2. dub. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 21. q. 2.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 21. q. 3. & 5.

Fundam. Quod respectu prædicati proprii vere addatur, ut scilicet hæc sit vera: Solus Pater est Pater. Videtur per August. 7. de Trinitate sic: *cap. 9. in princ t. 3.* In illa Trinitate solus Pater dicitur Pater, quia nullus nisi ipse est ibi Pater.

A Item hoc videtur per expositionem, quia persona Pater est Pater, & nulla alia est Pater: ergo hæc est vera: Solus Pater est Pater.

Item: Nihil est magis proprium alicui, quam quod est idem sibi re & ratione: sed Pater est idem sibi re & ratione: ergo propriissime dicitur de se: sed quod proprie convenit alicui, convenit soli: ergo Pater dicitur de solo Patre.

1. Contra: *Solus*, ut vult Philosophus, idem est quod non cum alio: sed impossibile est, Patrem non esse cum alio: ergo semper quando additur huic termino, Pater, vel alii termino personali, est locutio falsa. Ad opp.

B 2. Item *Solus*, excludit alium: sed alio est Deus, alio est Pater: ergo addita huic termino *Pater*, excludit Deum: ergo si hæc est vera: Solus Pater est Pater, & hæc similiter: Deus non est Pater: quod si hæc est falsa, ergo & prima.

3. Item: *Solus*, excludit hoc relativum, *alius*, sed *alius*, ita est relativum diversitatis quod nihilominus implicat aliquam identitatem. Unde sequitur: Iste vadit cum alio homine: ergo iste est homo: si ergo excludit alium ab hoc quod est Pater, aut alium Patrem, aut alium Deum: sed quocunque modo dicatur, est locutio falsa, & implicatio falsa, ergo, &c.

C

CONCLUSIO.

Hæc Dictio, Solus, *categorematice, id est, prout dicit solitudinem in divinis non dicitur: Syncategorematice vero, ita ut vel personali, vel substantiali jungatur prædicato, utique dici potest.*

Resp. Ad arg. Dicendum quod secundum quod hæc dictio *Solus*, tenetur syncategorematice, importat privationem associationis, & locutio simpliciter est vera, excluso illo sensu quo importat solitudinem, quia sic non accipitur in divinis, sicut supra dictum est. Secundum enim quod importat privationem associationis vera est. Quia cum tripliciter possit eam impor-

portare, in quolibet sensu locutio est vera. Potest enim hæc dictio *Solus*, importare privationem associationis respectu formæ termini subiecti, ut dicatur solus Pater, id est, ille qui est solus Pater, & sic absque dubio veritatem habet: Solus Pater est Pater. Vel potest importare privationem associationis respectu prædicati, & hoc dupliciter, vel in participando, ut quia alii non conveniat, & adhuc vera est, quia hoc prædicatum quod est Pater, soli personæ Patris convenit: illa enim proprietas Patri convenit, & ita quod nulli alii. Vel potest importare privationem associationis in comparticipando, ut cum dicitur: Petrus comedit solus, vel vadit Romam solus, non B quia alius non eat Romam, vel non comedat: sed quia nullus comparticipat cum eo, quamvis participet, & sic locutio adhuc est vera, quia persona Patris non participat, vel comparticipat cum alia in proprietate paternitatis: & ideo secundum quod solus exclusive tenetur, judicatur locutio vera.

Explicat. per distinct.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod *Solus*, idem est quod non cum alio, dicendum quod negatio illa non simpliciter excludit alium in eo existendo, sed excludit alium respectu formæ subiecti, vel prædicati, in comparticipando, ut visum est: & quamvis Pater cum aliis existat, & non possit sine alio esse, quia tamen proprietatem C paternitatis cum alio non communicat, ideo habet simpliciter locutio veritatem.

2. AD illud quod obiicitur quod alio est Deus, alio est Pater, dicendum quod sicut dictum est supra, *aliud*, dicit diversitatem secundum rationem dicendi, vel intelligendi in verbo proposito: sed in expositione hujus dictionis, *Solus*, dicit diversitatem, sive distinctionem in supposito. Et quia Deus in supposito non differt a Patre, immo supponit pro Patre: ideo non sequitur quod dictio exclusiva addita Patri, excludat Deum.

3. AD illud quod obiicitur quod, *Alius*, implicat formam aliquam secundum quam conveniat: dicendum A quod istud non oportet, quod ista sit forma per terminum importata, vere enim dicitur: Homo est aliud ab asino, nisi quando advenit illi termino immediate, ut cum dicitur alius asinus, includitur convenientia in natura communi: sed cum dicitur, Solus Pater, non est dicere quod Pater, & non alius Pater, sed Pater, & non alius a Patre: & ideo non importatur convenientia in forma proprietatis Paternitatis cum alietate, sed sufficit quod sit alia persona: Pater enim est alia persona, vel etiam alia essentia: & ista excludit hoc quod est *Solus*, & sic patet illud.

QUÆSTIO II.

An dictio exclusiva, Solus, *vere addatur termino personali respectu prædicati communis.*

S. Thom. 1. p. q. 31. art. 4.
Et 1. Sent. dist. 21. q. 1. art. 2. & 4.
Et de Pot. q. 10. art. 4. ad 12.
Scotus in Reportatis 1. Sent. dist. 21. q. 1.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 21. princ. 2. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 21. q. 5.
Thom. Arg. 1 Sent. d. 21. q. 1. a. 4.
Marsil. Inguen. 1. Sent. d. 24. a. 2. dub. 5.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 21. q. 3.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 21. q. 4.

UTRUM dictio exclusiva vere addatur termino personali respectu prædicati communis, ut vere dicatur: Solus Pater est Deus. Et quod sic, videtur auctoritate & ratione. Auctoritate sic: Ecclesia cantat: Tu solus altissime Jesu Christe. Et illud: Deo Patri sit gloria, ejusque soli Filio, &c. & consimiles multæ inveniuntur. A l opp.

2. ITEM: Nemo novit Filium nisi Pater: sed nemo nisi Pater & solus Pater convertuntur: ergo solus Pater novit, & hoc prædicatum est essentiale: ergo, &c. *Matt. 11.*

3. ITEM ratione videtur, quia dictio exclusiva addita alicui, non excludit nisi alium: sed tres personæ non habent alietatem respectu prædicati substantialis: ergo addita uni non excludit aliam respectu talis prædicati: sed

si

si non excludit, locutio est vera: ergo, &c.

4. Item dictio exclusiva addita alicui, non excludit quod est in eo ut pars, ut si dictio exclusiva additur Petro, non excludit pedem Petri: ergo cum majori identitate sit Filius in Patre quam pes in Petro, dictio exclusiva addita Patri non excludit Filium.

Fundam. Contra: Nec Pater solus, nec Filius solus, nec Spiritus sanctus solus Deus est: ergo non vere additur respectu termini communis.

Item omnis propositio in qua prædicatum communius est subiecto, addita exclusione ad subiectum est falsa, quia nullum tale præcise convenit subiecto: sed talis est hæc, & consimiles: Solus Pater est Deus: ergo, &c.

Item dictio exclusiva addita alicui, excludit omne illud quod ponit associationem cum termino, & hoc patet, quia privat associationem, sed Filius ponit associationem cum Patre, unde Pater cum Filio, est Pater cum alio.

Item dictio exclusiva excludit omne aliud, & maxime oppositum, sed relativa sunt una differentia oppositionis, ergo addita uni relativo, excludit aliud: ergo addita Patri excludit Filium, & si hoc, omnes tales sunt falsæ.

CONCLUSIO.

Dictio exclusiva vere additur termino personali respectu prædicati communis, si faciat exclusionem compositionis intellectæ circa subiectum, non autem exclusionem respectu compositionis principalis.

Responsf. aliorum. Resp. Ad arg. Hic est duplex positio. Quidam enim simpliciter & sine distinctione concedunt has & consimiles: Solus Pater est Deus, & positio eorum est quod dictio exclusiva addita uni relativorum non excludit reliquum. Et ratio hujus positionis est, quia non excludit quod consequitur ad terminum, & intelligitur in termino, ut addita homini, non excludat animal: A sed unum relativorum intelligitur in altero, & consequitur alterum: ergo addita uni, non excludit alterum. Et si opponatur quod, *Solus*, excludit oppositum, dicunt quod relativa sunt differentiæ oppositionis & entis. Oppositionis, secundum quod ad idem, & sic addita uni excludunt aliud. Unde sequitur: Iste est tantum Pater, ergo non est Filius. Secundum quod ad diversos comparantur, sunt differentiæ entis, & sic posito uno, ponitur & reliquum, & unum non excluditur ab alio, quia dictio exclusiva illa, *solum*, aliud excludit quod non necessario concomitatur. Sed hæc positio non videtur conveniens. (in prob.) Dictio enim exclusiva B privat associationem, ergo excludit omne illud quod ponit circa ipsam associationem: & ideo addita Patri, excludit Filium. Et propter hoc alia est (Respons. propria.) opinio quod dictio exclusiva addita Patri, excludit Filium, & hæc positio magis est probabilis. Secundum hanc positionem procedendo, distinguenda sunt hujusmodi locutiones, secundum quod distinguit Augustinus, & Magister tangit, quia, *Solus*, potest facere exclusionem respectu compositionis intellectæ circa subiectum, vel respectu compositionis principalis. Si primo modo, tunc est sensus: Solus Pater est Deus, id est, ille qui solus est Pater est Deus: & tunc removet formam C termini subiecti ab aliis, non formam prædicati, & sub hoc sensu veræ sunt omnes.

1. Et sub hoc sensu accipit Augustinus: Solus Spiritus sanctus est tantus, quantus est Pater & Filius. (*Aug. 6. de Trin. c. 8. t. 3.*) Si autem faciat exclusionem respectu principalis compositionis, locutio est falsa, & omnes falsæ sunt, proprie loquendo, nisi addatur determinatio ut arctetur exclusio, ut patet cum dicitur: Tu solus altissimus Jesu Christe cum sancto Spiritu, & sic patet primum.

2. Ad illud quod obiicitur secundo quod solus Pater æquipollet huic: *Nemo nisi Pater*, dicendum quod falsum est, quia, *Nemo*, distribuit pro natura, non pro persona: *Solus* autem additur termino personali, ideo exclu-

dit personam, ideo proprie loquendo, hæc est falsa: Solus Pater novit Filium, quamvis hæc sit vera: Nemo novit Filium nisi Pater, quia sensus est: *Nemo*, id est, nulla creatura, nisi ille qui est ejusdem naturæ, ut Pater.

3. 4. AD illud quod obiicitur quod dictio exclusiva excludit alium: dicendum quod excludit omne aliud vel alium, quod non prædicatur, nec subiicitur, sed associatur, sive sit aliud in forma, sive in supposito: & quoniam Pater cum Filio respectu prædicati substantialis associantur: ideo respectu illius excluduntur invicem: & quia pars non associatur, ideo non excluditur. Unde identitas major vel minor nihil facit ad exclusionem, sed ratio associandi, vel non associandi. Et si obiiciatur quod dictio exclusiva addita diffinito non excludit diffinitionem, & antecedenti non excludit consequens, breviter dicendum quod si consequens, ita sequitur quod non ponat associationem, & diffinitio non claudat in se diversum, tunc non excludit. Si vero aliter est, tunc excludit, & contradictorie opposita implicantur in antecedente. Unde hic implicatur contradictio: Tantum Pater est. Huic autem positioni concordat Augustinus qui negat hanc: Solus Pater est Deus, & consimiles. *Lib. 7. de Trinit. c. 9. t. 3. in princ.*

DISTINCTIO XXII.

De nominum differentia, quibus utimur loquentes de Deo.

Sex nominum different. *In princ. prologi ad sen. sum.*

POST prædicta nobis disserendum videtur de nominum diversitate, quibus loquentes de Unitate ac Trinitate ineffabili utimur. Deinde demonstrandum est, quibus modis de ea aliquid dicatur. Illud ergo præcipue teneamus, quædam esse nomina distincte ad singulas personas pertinentia, ut ait Augustinus in 8. de Trinitate quæ de singulis tantum dicuntur personis. Quædam vero unitatem essentiæ significantia sunt, quæ & de singulis sigillatim, & de omnibus communiter dicuntur. Alia vero sunt quæ translative, ac per similitudinem de Deo dicuntur. Unde Ambrosius in 2. lib. de Trin. ait: Quo purius nitet fides, tripartita videtur derivanda distinctio. Sunt enim nomina quædam, quæ evidenter proprietatem, personamque deitatis ostendunt. Et sunt quædam, quæ perspicuam divinæ majestatis exprimunt unitatem. Alia vero sunt quæ translative & per similitudinem de Deo dicuntur. Proprietatis itaque indicia sunt, Generatio, Filius, Verbum, & hujusmodi: Unitatis vero æternæ, sapientia, virtutis, & veritas, & hujusmodi, Similitudinis vero, splendor, character, speculum, & hujusmodi. *In princ. prol. t. 4.* *Hebr. 1. Sap. 7.*

Præmissis addit quædam esse nomina, quæ temporaliter Deo conveniunt, & relative dicuntur.

C. 16. t. 3. *His adiiciendum est, quædam esse nomina, ut August. ait in 5. lib. de Trinit. quæ ex tempore Deo conveniunt, & relative ad creaturam dicuntur: quorum quædam de omnibus dicuntur personis, ut Dominus, Creator, Refugium: quædam autem non de omnibus, ut donatus, datus, missus.*

De

De hoc nomine, Trinitas, addit.

Præterea est unum nomen, quod de nulla persona sigillatim dicitur, sed de omnibus simul, id est, Trinitas, quod non dicitur secundum substantiam: sed quasi collectivum pluralitatem designat personarum.

De aliis omnibus quæ temporaliter Deo congruunt, & non relative dicuntur.

Sunt etiam quædam nomina, quæ ex tempore Deo conveniunt, nec relative dicuntur, ut humanatus, incarnatus, & hujusmodi. Ecce sex nominum differentias assignavimus, quibus utimur loquentes de Deo. De quibus singulis agendum est.

Quod nomina, quæ ad singulas pertinent personas, proprie relative dicuntur: ea vero quæ unitatem essentiæ significant, ad se dicuntur, & de singulis, & de omnibus communiter dicuntur personis, & singulariter non pluraliter in summa accipiuntur.

Sciendum est ergo, quod illa quæ proprie ad singulas personas pertinent, relative adinvicem dicuntur, sicut Pater, & Filius, & utriusque donum, Spiritus sanctus. Ea vero quæ unitatem essentiæ significant, ad se dicuntur. Et ea quæ ad se dicuntur, substantialiter utique dicuntur, & de omnibus communiter, & de singulis sigillatim dicuntur personis, & singulariter non pluraliter accipiuntur in summa, ut Deus, bonus, potens, magnus, & hujusmodi. Quæ autem relative dicuntur, substantialiter non dicuntur. Unde Augustinus in 5. lib. de Trinitate ait: Quidquid ad se Cap. 6. &c. t. 3. *dicitur, præstantissima illa, & divina sublimitas substantialiter dicitur. Quod autem ad aliquid dicitur, non substantialiter dicitur, sed relative. Tantaque est vis ejusdem substantiæ in Patre & Filio, & Spiritu sancto, ut quidquid de singulis ad seipsos dicitur, non pluraliter in summa, sed singulariter accipiatur. Dicimus enim, Pater est Deus, & Filius est Deus, & Spiritus sanctus est Deus, quod secundum substantiam dici nemo dubitat. Non tamen dicimus hanc Trinitatem esse tres Deos, sed unum Deum. Ita dicitur Pater magnus, Filius magnus, & Spiritus sanctus magnus: non tamen tres magni, sed unus magnus. Ita enim omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus: non tamen tres omnipotentes, sed unus omnipotens. Quidquid ergo ad seipsum dicitur Deus, & de singulis personis similiter dicitur, & simul de ipsa Trinitate, non pluraliter, sed singulariter dicitur. Et quoniam non est aliud Deo esse, & aliud magnum esse, sed idem est illi esse quod est magnum esse: propterea sicut non dicimus tres essentias, sic non dicimus tres magnitudines, sed unam essentiam, & unam magnitudinem.*

Quod Deus magnus est ea magnitudine, qua Deus est, sic de bonitate, & de omnibus quæ secundum substantiam dicuntur.

Sequit. in c. 10. t. 3. *Deus enim non est magnus ea magnitudine, quæ non est quod ipse, ut quasi particeps ejus sit, alioquin major esset illa magnitudo quam Deus: Deo autem non est aliquid majus: ea ergo magnitudine magnus est qua ipse est. Ideoque nec tres magnitudines dicimus, sed unam magnitudinem: nec tres magnos, sed unum magnum: quia non participatione magnitudinis Deus magnus est, sed seipso magno magnus est, quia ipse est sua magnitudo. Ita & de bonitate, & æternitate, & omnipotentia Dei dicendum est, & de omnibus omnino quæ de Deo possunt pronuntiari substantialiter: quibus ad seipsum dicitur, non traslative ac per similitudinem, sed proprie, si tamen de illo proprie aliquid ore hominis dici potest. Ecce aperte docuit quod nomina unitatem divinæ majestatis significantia, & ad se dicuntur de Deo, id est, sine relatione, & de omnibus personis communiter, & de singulis divisim dicuntur, nec pluraliter, sed singulariter in summa accipiuntur. Illa vero nomina, quæ proprie ad singulas pertinent personas, relative, non substantialiter dicuntur. Quod enim proprie singula in Trinitate persona dicitur, ut ait Augustinus in eodem, nullo modo ad seipsum, sed ad aliam invicem, vel ad creaturam dicitur. Et ideo relative non substantialiter dici manifestum est.*

Cap. 11. in princ. & immediate post prædicta in c. 10. tom. 3.

DISTINCTIO XXII.

De Trinitate & Unitate secundum quod credita & intellecta rationabiliter & catholice exprimitur.

Post prædicta nobis differendum videtur de nominum diversitate.

Expositio Textus.

Divisio. SUPRA egit Magister de sacra Trinitate, secundum quod catholice creditur & intelligitur. In hac parte agit de ea, secundum quod credita & intellecta per Catholicos sermones exprimitur. Unde sicut ipse Magister dicit in litera, intendit hic agere de nominum divinorum diversitate. Et hæc pars habet duas partes. In prima parte determinat de nominibus divinis in generali. In secunda in speciali, & hoc dist. 23. *Prædictis adiiciendum est, quod* A *cum omnia nomina*, &c. Prima pars dividitur in duas. In prima parte ponit Magister multiplices nominum divinorum differentias. In secunda omnes reducit ad duas, secundum illud Boetii in libro divisionum, quod omnis divisio est bimembris, vel ad bimembrem reducibilis, & hoc ibi: *Sciendum est igitur, quod illa quæ proprie pertinent*. Item, prima dividitur in duas. In prima ponit Magister differentias nominum divinorum secundum Augustinum, & se- B cundum Ambrosium. In secunda ad majorem explanationem superaddit alias tres differentias, ibi: *His addicendum est quædam nomina esse*, &c. Similiter secunda pars in qua reducit hæc membra ad duo, habet duas partes. In prima ostendit quod nomina in divinis quædam dicuntur relative, & hæc pertinet ad personas: quædam ad se, & hæc dicuntur de omnibus simul. In secunda ostendit hoc esse verum ibi: *Deus enim non est magnus ea magnitudine.*

His

A

His adiiciendum est, quædam etiam nomina, &c. *Dub. I.*

Obiicitur, quia aut divisiones Augustini & Ambrosii sunt sufficientes aut non. Si sic, ergo Magister superflue addit. Si dicantur insufficientes, pro inconvenienti est habendum.

Resp. Dicendum quod nec divisio Augustini, nec Ambrosii est diminuta, nec additio Magistri superflua. Nam membra divisionis Magistri includuntur in membris divisionis Ambrosii: illa enim est per immediata: cum enim sit trimembris, reducitur ad has divisiones, quia omne nomen Dei aut est proprium, aut translativum. Si B proprium, aut spectat ad substantiam, aut ad personas. Magister autem ista membra magis specificat, quia nomen aliquod potest spectare ad unitatem substantiæ, vel ab æterno, vel ex tempore, similiter ad personas vel ab æterno vel ex tempore. Et ad personas dupliciter, vel divisim, ut hoc nomen, *Pater*: vel simul & conjunctim, ut hoc nomen, *Trinitas*, & ista sunt sex membra.

Sciendum est ergo quod illa quæ proprie, &c.

Circa hoc notandum quod ex verbis Augustini quæ hic ponuntur & in libro de Trinitate, eliciuntur quædam regulæ de nominibus divinis. Prima est hæc: Omne nomen quod dicitur de Deo, dicitur vel secundum substantiam, vel secundum relationem, excepto hoc nomine, *homo*. Secunda est hæc: Omne nomen, quod dicitur de tribus personis, ita quod de qualibet singulariter, dicitur secundum substantiam, exceptis nominibus partitivis. Tertia est hæc: Omne nomen dictum secundum substantiam, prædicatur de tribus personis simul sumptis singulariter, excepto hoc nomine, *persona*. Quarta est hæc: Omne nomen dictum de Deo respectu creaturæ, indicat essentiam, exceptis his quæ pertinent ad unionem. Quinta est hæc: Omne nomen quod dicitur de Deo ex tempore, & non dicitur de personis singulis, prædicat notionem vel quasi, & hoc dicitur propter hoc nomen, *missus*, quod dicit esse ab alio.

Quasi collectivum. Dub. II.

Videtur male dicere quod Trinitas est quasi collectivum, quia unitas collectiva, ut dicit Bernardus, est minima unitas: sed unitas Trinitatis arcem tenet inter omnes unitates: ergo, &c.

Lib. 5. de consider. post med. tom. 2.

Resp. quod hoc nomen, *Trinitas*, differt in duobus a nomine proprie collectivo. Primo, quia illa quæ nomen collectivum colligit, habent simpliciter diversitatem: & secundo, quia habent unitatem secundum quid, & econtra est in nomine Trinitatis. Tamen in hoc est similitudo, quia sicut nomen collectivum plures simul dicit, & de nullo per se prædicatur, ita nec hoc nomen, *Trinitas*, prædicatur de aliqua personarum, & tamen omnes simul importat: ideo Magister non dicit quod sit collectivum simpliciter, sed quasi.

Non tamen tres omnipotentes, &c. *Dub. III.*

Contra: quia cum dicamus tres potentes, videtur quod pari ratione possumus dicere tres omnipotentes.

C

Resp. Dicendum quod verbum semper adiective & in adiacentia significat, & ideo semper trahit numerum a supposito. Similiter participium manens participium, quia habet naturam verbi. Sed nomen, quia inquiete significat, aliquando substantivatur; & quando numeratur, tunc numeratur sicut nomen substantivum a parte suæ formæ. Et ideo quia potens, potest esse participium, omnipotens est nomen tantum, ideo non sic recipitur. *Tres omnipotentes*, sicut, *Tres potentes*, nisi omnipotens sit adiectivum, & adiective tantum. Ratio autem quare omnipotens non potest esse participium, est propter compositionem quam non

non admittit verbum. Participium enim, ut dicit Grammaticus, transit in nomen quatuor modis, compositione, ut indoctus: comparatione, ut doctior: constructione, ut amans illius: temporis amissione, ut amandus, secundum quod idem significat vel idem sonat, quod amari dignus. A

Deus enim non est magnus ea magnitudine, &c. Dub. IV.

Quæritur de ista ratione Augustini. Si Deus est participatione magnus: ergo magnitudo est major quam Deus. Et videtur ista ratio non valere. Non enim valet: Iste est albedine albus per participationem: ergo albedo est albior quam ipse. B

RESP. Dicendum quod ratio Augustini bona est, & fundatur supra ipsam nominis expositionem, quia participare est partem capere, etsi partem capit, ergo minus est quam totum. Quod ergo obiicitur de albedine, dicendum quod est majus dupliciter, vel quantum ad esse, vel quantum ad posse: dicendum ergo est quod participatio subiecti attenditur respectu formæ universalis, & quamvis ipsa sit tota in subiecto quantum ad esse, non tamen quantum ad posse, quia potest in aliis esse: Deo tamen nihil potest esse majus nec quantum ad esse, nec quantum ad posse, & ideo argumentum Augustini bene tenet quod Deus nihil possit participare. Aliter potest dici quod argumentum Augustini bene tenet in his formis quæ natæ sunt aliquid denominare per essentiam, & in talibus, quod est per participationem, reducitur ad illud quod est per essentiam: & quandocunque sic est, illud quod est ens per essentiam, excellit illud quod est ens per participationem. Si ergo magnitudo est magna per essentiam, & Deus per participationem, necessario sequitur quod magnitudo est major quam Deus. Non sic est de albedine, quia non est nata se denominare, nec de aliquo per essentiam prædicari denominando illud. C

ARTICULUS I.

AD intelligentiam eorum quæ in hac parte dicuntur de nominibus divinis, quatuor quæruntur. Primo quæritur utrum Deus sit nominabilis. Secundo, utrum solo nomine vel pluribus debeat nominari. Tertio, supposito quod plura sunt nomina divina, quæritur utrum omnia dicantur translative, aut etiam quædam dicantur proprie. Quarto, utrum nomina dicta de Deo dicantur secundum substantiam, an etiam aliquo alio modo.

QUÆSTIO I.

An Deus nominabilis sit.

Alexander Alens. 1. *p. q.* 48. *Memb.* 1.
S. Tho. 1. *p. q.* 13. *art.* 1.
Et 1. *Sent. dist.* 22. *q.* 1. *art.* 1.
Scotus 1. *Sent. dist.* 22. *q. unica.*
Ægid. Rom. 1. *Sent. d.* 22. *q.* 1.
Henricus in summa, q. 1. *&* 3.
Richard. 1. *Sent. d.* 22. *q.* 1.
Durandus 1. *Sent. dist.* 22. *q.* 1.
Francisc. de Mayr. 1. *Sent. d.* 22. *q.* 1.
Tho. Arg. 1. *sent. dist.* 22. *q.* 1. *art.* 1.
Marsil. Inguen. 1. *Sent. q.* 25. *a.* 2.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. d.* 22. *q.* 1.
Gab. Biel. 1. *Sent. dist.* 22. *q.* 1. *dub.* 2.

QUOD Deus sit innominabilis ostenditur auctoritatibus & rationibus. Auctoritatibus sic. Dionysius de divinis nominibus: Deum neque dicere, neque intelligere possibile est. *Ad opp. Cap.* 1. *&* 3. *& libello de Myst. Theologia c.* 5.

2. ITEM: Dei neque nomen est, neque Verbum, neque ratio, neque opinio, neque phantasia: ergo Deus est omnino innominabilis.

3. ITEM Philosophus in libro de causis: Prima causa superior est omni narratione: sed quod est superius omni narratione, est inenarrabile, & omne tale innominabile: ergo, &c. *Auctor libro de causis, propositione* 6.

4. ITEM ratione ostenditur sic: Nomen proportionem, & similitudinem aliquam habet ad nominatum, ut vox ad significatum: sed Deus est infinitus omnino, vox autem omnis finita: ergo

Arist. 8. phys. context. 15. & 1. de Cælo cont. 52. Super Joannem sermo 38. tom. 10.

go cum nulla sit proportio finiti ad A infinitum, nulla per vocem erit expressio: ergo nec nominatio.

5. ITEM omne nomen imponitur a forma aliqua, sed in Deo non est ponere certam formam. Unde Augustinus: Deus qui omnem formam subterfugit, intellectui pervius esse non potest: ergo, &c.

6. ITEM omne nomen significat substantiam cum qualitate; sed in Deo est substantia mera sine quantitate, & qualitate; ergo non convenit Deum significari per nomen.

7. ITEM quod nec Deus sit nominabilis, per pronomen. Pronomen enim non habet significationem determinatam nisi per demonstrationem, vel re- B lationem. Demonstratio autem fit mediantibus accidentibus quæ possunt oculis conspici: sed hæc non sunt in Deo: ergo videtur quod Dei neque sit nomen, neque pronomen.

Fundam. Psal. 67. & 8.

CONTRA: per Psalmum: Dominus nomen est illi. Et iterum; Quam admirabile est nomen tuum in universa terra; ergo Deus habet nomen.

ITEM Dionysius fecit librum de divinis nominibus. Aut ergo Deus est nominabilis, aut scientia ibi tradita cassa est & inutilis.

ITEM ratione videtur, quia omne quod se exprimit verbo, potest se exprimere signo verbi: sed signum verbi est vox; ergo cum Deus suo verbo C exprimatur, potest exprimi voce; sed quod potest voce exprimi, potest nominari; ergo, &c.

ITEM quod convenit intelligi, convenit significari sive enuntiari; sed contingit Deum a nobis cognosci, hoc certum est, & supra probatum est: ergo, &c.

ITEM quod convenit laudare, convenit & nominare: sed Deum convenit laudare, imo ipse summe laudabilis; ergo & nominabilis.

CONCLUSIO.

Deus, licet secundum perfectam expressionem innominabilis sit, secundum tamen semiplenam nominationem, nominabilis dicitur.

RESP. ad Argumentum. Dicendum quod sicut intelligere dicitur dupliciter, sic effabile & nominabile. Uno enim modo intelligere dicitur per perfectam comprehensionem. Alio modo per semiplenam cognitionem. Sic effabile dupliciter dicitur. Uno modo per perfectam expressionem. Alio modo per semiplenam narrationem. Sic etiam nominabile.

Scotus vult quod aliquid distinctius possit significari, quam intelligi. Dist. 22. q. 1. Concordat cum S. Bon. S. Thom. 1. contra gent. cap. 30. 1. p. q. 13. a. 1

1. SI dicatur effabile sive nominabile secundum perfectionem expressionis, sic dicendum quod sicut Deus sibi soli est intelligibilis, sic sibi soli est effabilis & nominabilis, non alio nomine quam ipse sit, nec alio verbo quam ipse sit; & sicut nobis est incomprehensibilis, ita & ineffabilis, ita etiam & innominabilis, & per hunc modum loquitur Dionysius & Philosophus. Si vero dicatur effabile & nominabile secundum qualemcunque nominationem: sic quemadmodum Deus est nobis cognoscibilis, ita & effabilis & nominabilis, & qui melius cognoscit, melius effatur, & melius nominat & expressius. Unde expressius nominat Fides, & Scriptura quæ fidei suffragatur, ut sacra Scriptura, quam ratio vel Philosophia. Et hoc modo procedunt rationes et auctoritates ad secundam partem.

2. 3. AD illud ergo quod secundo obiicitur de Dionysio, & Philosopho jam patet responsio, per hoc quod loquitur de nominatione in qua est perfecta expressio.

4. AD illud quod obiicitur quod vox in homine est proportionabilis verbo interiori, sive significato, dicendum quod hoc intelligitur de nominatione quæ totam rei significationem includit, aliter non habet veritatem, nisi intelligatur esse proportio ad rem sub ratione cognoscibilis, & sic potest esse

nominabilis: quamvis enim Deus sit infinitus, tamen finite cognoscitur a nobis.

5. Ad illud quod obiicitur quod Deus non habet formam, dicendum quod non habet formam perviam nostro intellectui, cujusmodi est forma, cujus est imago in sensu: habet tamen formam, quia ipse est forma quæ est ratio cognoscendi, quoniam etsi nos non cognoscimus in se, ipse cognoscit se in se, & nos eum in forma creata. Unde a forma creata nos nomina imponimus, quam intelligimus & videmus.

6. 7. Ad illud quod obiicitur quod nomen significat substantiam & qualitatem, dicendum quod substantia & qualitas non accipiuntur proprie, sed communiter, prout substantia dicitur quod cognoscitur, qualitas dicitur quo cognoscitur, & hoc per modum quietis, & hoc dico propter verbum, et participium, et adverbium quod est dispositio verbi. Et quoniam in creaturis ut plurimum differt quod cognoscitur, et quo, ideo nomen in creaturis ut plurimum hoc importat per diversitatem. In Deo vero idem est cognitum & ratio cognoscendi quantum est de se, ideo significat nomen divinum illa duo per indifferentiam rei: & ita salvatur ibi ratio substantiæ, et qualitatis, ut congruit nomini.

QUÆSTIO II.

An Deus habeat unum nomen, vel plura.

Alex. Alen. 1. *p. q.* 48. *Memb.* 3.
S. Thom. 1. *p. q.* 13. *art.* 4.
Et de Potentia, q. 7. *art.* 6.
Ægid Rom. 1. *sent. dist.* 22. *q.* 2.
Richard. 1. *Sent. d.* 22. *q.* 2.
Francisc. de Mayr. 1. *Sent. dist.* 22. *q.* 2.
Thom. Arg. 1. *Sent. d.* 22. *q.* 1. *a.* 2.
Marsilius Inguen. 1. *Sent. q.* 25. *art.* 3. *dub.* 1.
Petrus de Tarant. 1. *sent. dist.* 22. *q.* 2.

Fundam. Utrum Deus habeat unum solum nomen, an plura. Et quod plura, videtur auctoritate Scripturæ, quæ ipsum diversis nominibus appellat. Legitur in Exodo: Nomen meum magnum, Adonai, non indicavi eis. *Exod.* 6.

Item: Omnipotens nomen ejus. Et in psalmo: Dominus nomen illi. Si ergo ista sunt diversa nomina, patet auctoritate Scripturæ quod Deus habet plura nomina. *Exod.* 15 *Psal.* 67.

Item Dionysius in lib. de divinis nomin. plura assignat nomina Dei, & Ambrosius similiter in lib. de Trin. & Magister similiter in littera. *Ex pr. prologi. lib.* 2. *de fide ad Gratian. tom.* 4.

Item hoc ipsum ratione videtur, quia nullum nomen sufficienter exprimit esse divinum, nec in se, nec in comparatione ad intellectum. Quod patet, quia omnis perfectio & est, & intelligitur esse in Deo, & nullum nomen exprimit omnis conditionis perfectionem: ergo cum non possit fieri per unum, indigemus pluribus.

Item illud in quo res conveniunt & in quo differunt, aut necesse est pluribus modis dicere, aut necesse est unum æquivocari. Sed æquivocatio generat ambiguitatem, & tollenda est: ergo congruum est diversis exprimere nominibus: cum ergo in divinis sit commune & proprium, & hoc in pluribus, necesse est plura nomina esse.

Item quamvis sit veritas una, tamen articuli fidei sunt multi: si ergo fides de Deo multos articulos credit, & quod corde creditur ad justitiam, oportet ore confiteri ad salutem, multos potest & debet articulos ore confiteri: sed multi articuli uno nomine non expresse & explicite exprimuntur: ergo oportet habere plura nomina

1. Contra: per Hilarium: Non sermoni res, sed rei sermo est subjectus: ergo cum in Deo sit omnimoda realis unitas: ergo & vocis & nominis. *Ad opp. Hil.* 4. *de Trin. in medio.*

2. Item omne quod est in Deo est Deus: ergo quod significat aliquid quod est in Deo, est Deus: sed Deus unus est: ergo divina nomina habent unum significatum: sed omnia talia sunt Synonyma, nominibus autem Synonymis non plus dicitur pluribus quam uno: ergo videtur quod omnia alia ab uno non sint necessaria. *Idem ex* 1. *Perih. & in Præd. c. de subst.*

3. Item multiplicatio divinorum nominum aut venit a parte rei, aut a

parte

parte intellectuum, aut a parte effectuum. Si a parte rei, tunc bonitas, & veritas non sunt nomina diversa, quia res omnino una. Si a parte effectuum: tunc ergo unitas, & æternitas non sunt diversa, cum non connotent effectum. Si a parte intellectuum solum: ergo videtur quod hujusmodi nomina cassa sint & vana, cum non habeant aliquid correspondens in re.

4. ITEM in Scriptura nomen Dei singulariter proponitur sive additur uni, ut cum dicitur: Dominus nomen illi. *Psal. 67.* Sive pluribus, ut cum dicitur: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: ergo cum eadem sit ratio rei, & unius rei: & nominis, & unius nominis: ergo Deus tantum unum habet nomen. B

CONCLUSIO.

Dei est unum nomen, si nomen capiatur pro re significata essentiali, & pro ratione innotescendi ex parte Dei: plura si pro voce, & pro significato personali, & pro ratione innotescendi ex parte creaturarum.

RESP. Ad arg. Dicendum quod in nomine tria sunt, scilicet vox, & significatio, & ratio innotescendi. Unde & nomen multipliciter accipitur. Aliquando pro voce significante, ut cum dicitur. Petrus est nomen Apostoli, & sic constat quod in Deo sunt plura nomina. C Aliquando nomen accipitur pro re significata: ut cum dicitur, bonum, & honestum sunt idem nomine, & sic in divinis quodam modo est dicere nomen unum, quodam modo plura. Si enim res significata dicatur essentialiter, sic omnia unum. Si personaliter, sic plures, & plura nomina correspondentia. Aliquando nomen accipitur pro ipso notamine, sive ratione innotescendi, & sic dicendum quodam modo nomen unum, quodam modo plura. Si enim accipitur ratio innotescendi ex parte Dei, sic innotescit per virtutem quæ una & magna est, & sic unum nomen Dei est, & magnum sive maximum. Unde Hieremias: *Hier. 10.* A Magnus es tu & magnum nomen tuum, idest, quantum ad rationem innotescendi, sive virtutem per quam innotescit, secundum quod dicitur in psalmo: Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus. *Psal. 75.* Si autem accipiatur ratio innotescendi ratione effectuum sive creaturarum, sic diversa sunt nomina. Nam Deus innotescit nobis tripliciter, scilicet per causalitatem, per ablationem, & per excellentiam, & secundum hoc est multitudo nominum. Si enim nominetur per causalitatem, multa sunt nomina, quia multos habet effectus. Si per ablationem multa sunt nomina, quia multa removentur, scilicet omnia creata. Si per excellentiam, multa, quia in multis, in omnibus, scilicet conditionibus nobilitatis excedit creaturas.

Ex prædictis patent obiecta. *Ad 4.* Quod enim obiicit quod Scriptura nomen Dei exprimit singulariter, dicendum quod Scriptura, ut plurimum nomen Dei prædicat magnum, admirabile, sanctum, & laudabile, & sic non loquitur de nomine, secundum quod vox, sed secundum quod ratio innotescendi a parte Dei, & sic unum: tamen non sequitur: Loquitur singulariter, ergo unum solum: quia frequenter quod dicitur singulariter, dicitur & universaliter, ut patet in multis exemplis in lege cum dicebatur, homo de Israel, vel homo qui fecerit hoc vel illud, intelligebatur de quolibet homine.

AD illud quod obiicitur quod pluralitas a parte rei est, *Ad 3.* dicendum quod pluralitas a parte rei est ut accipiatur res pro persona. Si autem pro natura, & sic si non sit pluralitas in se, tamen in quantum innotescit. Et ideo plura nomina.

AD illud quod obiicitur quod nomina talia sunt synonyma, *Ad 2.* dicendum quod tunc sunt synonyma cum dicuntur a parte vocis solum. Hic autem est differentia, secundum rationem innotescendi, & ideo non synonyma. Alia ratio dicta fuit supra in primo problemate. *Dist. 8. Ad. 3.*

AD illud quod obiicitur quod si venit a parte intelligendi solum: ergo talia no-

nomina sunt vana, dicendum quod non venit ab hoc solum, quoniam illi rationi innotescendi respondet pluralitas in creaturis, & in Deo respondet vera unitas complectens illam totam pluralitatem. Unde quia intelligimus Dei potentiam, & sapientiam per diversa, diversimode nominamus: & quia in Deo vera est sapientia, & potentia, ideo non est ibi vanitas.

QUÆSTIO III.

An omnia divina nomina translatitia sint.

Alex. Alensis 1. p. q. 48. Memb. 1. ar. 1.
S. Thom. 1. p. q. 13. a. 3.
Et 1. sent. dist. 8. q. 4. art. 3.
Et d. 22. q. 1. art. 3.
Et de Pot. q. 7. art. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 22. q. 3.
Henric. in sum. art. 32. per totum.
Richardus 1. sent. dist. 22. q. 4.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 22. q. 1. a. 3.
Marsilius Inguen. 1. sent. q. 25. ar. 3. dub. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. d. 22. q. 3.

Ad opp. UTRUM omnia nomina divina dicantur translative, an etiam quædam dicantur proprie. Et quod omnia dicantur translative, videtur. In regulis fidei dicitur: Omne simplex proprie est, & improprie dicitur: sed quod improprie dicitur, improprie nominatur: cum ergo Deus sit simplex, nominatur improprie: sed improprietas reducitur ad proprietatem: ergo nomina divina de Deo dicuntur improprie, de aliis proprie, sed quod dicitur de aliquo improprie, dicitur translative: si de alio proprie: ergo, &c.

2. ITEM unumquodque sicut contingit intelligere, contingit & significare: sed non contingit Deum intelligi nisi per proprietates, & conditiones creaturarum: ergo nec nominare: sed quod nominatur secundum alienas proprietates, semper translative nominatur: ergo, &c.

3. ITEM non est nisi duplex Theologia scilicet mystica & symbolica secundum quod vult Dionysius: sed utraque Deum nominat translative. Nam mystica per creaturas spirituales & invisibiles: sed symbolica per corporales: ergo omnis nominatio Dei translativa est. *Ep. 9. ante med. & de divin. nom. c. 1. & lib. de mystic. Theolog.*

4. ITEM omne nomen divinum est impositum propter nostram instructionem: sed omnis nostra doctrina incipit a sensu: ergo omne nomen Dei accipitur secundum aliquod sensibile: sed in Deo nulla est proprietas sensibilis secundum veritatem, sed solum translative: ergo, &c.

Fundam. CONTRA hoc dicit Apostolus loquens de Deo: Ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur: sed si paternitas in terris nominatur, a paternitate Dei: ergo Deus proprius & principalius dicitur Pater, quam alia, non ergo translative: hoc ipsum dicit Dionysius, & Damasc. initentes huic auctoritati Apostoli. Inquit enim Damascen. Sciendum quod non est a nobis translatum ad beatam deitatem paternitatis, & filiationis, & processionis nomen, sicut ait divinus Apostolus: Ex quo omnis paternitas: ergo, &c. *Ephes. 3.* *De fide orth. l. 1. cap. 9.*

ITEM beatus Ambrosius dicit, & habetur in litera quod triplex est nominum divinorum differentia, & una ex illis sunt nomina translativa: non ergo omnia dicuntur translative. *In prolo. l. 1. de fide ad Grat. tom. 4.*

ITEM quædam dicuntur de Deo quæ habent oppositum in omni creatura, ut æternitas, & immensitas: sed nomen translativum attenditur secundum aliquam similitudinem: ergo talia nomina non sunt translativa.

ITEM quædam dicuntur de Deo, quorum significatum est proprie in solo Deo, ut hoc nomen *Bonum*, & *Qui est*: Nemo bonus nisi solus Deus. Et Augustinus dicit quod solus Deus vere est, cujus comparatione cætera non sunt. *Matt. 19. Ex 5. de Tr. c. 2. & ex lib. 83. q. 17*

CONCLUSIO.

Non omnia nomina quæ de Deo dicuntur translativa censeri debent, cum quædam proprie dicantur, licet nonnulla secundum similitudinem de ipso verificentur.

RESP. Ad arg. Ad hoc voluerunt qui-

quidam dicere quod quædam sunt nomina quæ Deus sibi imposuit: quædam quæ nos ei imposuimus. Si loquamur de nominibus quæ Deo sibi imposuit, cum ipse se propriæ intelligat, hujusmodi nomina sunt propria, & talia dicuntur esse *Bonum*! & *Qui est*. Unde Dionysius videtur velle quod illud nomen, *Bonum*, solum sit proprium & principale. Damascenus quod illud nomen, *Qui est*, solum est proprium & principale, & unus attendit in nomine perfectionem, alter absolutionem, uterque tamen proprietatem. Si autem loquamur de nominibus quæ nos ei imposuimus, sic cum nos non cognoscamus Deum nisi per creaturas, nos eum non nominamus nisi per nomina creaturarum, ideo solum translative, sive quia proprius & prius conveniunt creaturæ: sive quia prius imposita sunt creaturæ, quamvis non prorius conveniant creaturæ. Et hæc est translatio quædam, quamvis proprie loquendo sit translatio, quando proprius conveniunt iis a quibus transferuntur, ut ridere hominibus proprius, quam pratis. Sed hæc positio non videtur stare. Cum enim nos cognoscamus Deum tripliciter, scilicet per effectum, per excellentiam, & per ablationem, constat quod omnibus his modis contingit Deum nominare. Si per effectum, nulla est ibi translatio. Pariformiter si per excellentiam. Similiter si per ablationem. Quoniam translatio attenditur secundum aliquam similitudinem. Omnes enim transferentes, secundum aliquam similitudinem transferunt. Et propterea aliter dicendum quod quædam sunt nomina quæ significant rem, cujus veritas est in Deo, & oppositum in creatura, ut immensus & æternus, & talia nullo modo transferuntur, nec secundum rem, nec secundum impositionem. Quædam significant rem cujus veritas est in Deo, & similitudo ejus in creatura, ut potentia, sapientia, & voluntas, & talia nomina transferuntur a creaturis ad Deum, non secundum rem, sed secundum impositionem, quia prius imposita sunt creaturis quam Deo, licet prius sint in Deo. Quædam sunt nomina quæ significant rem cujus veritas est in creatura, & consimilis proprietas in Deo, ut lapis & leo, res enim significata est in creatura, sed similitudo proprietatis, ut stabilitas & fortitudo est in Deo, & ista sunt proprie translativa. Concedendum ergo quod in divinis sint aliqua nomina translativa, non omnia.

De div. nominib. c. 3. in princ. Damasc. lib. 1. de orthod. fide, c. 12.

Concordat S. Th. 1. p. q. 13. art. 6.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod simplex improprie dicitur, dicendum quod dicere ibi non est nominare, sed enuntiare, quia in simplici non est compositio in essendo: sed compositio est in enuntiando, & ideo improprie, non sic in nominando. Vel dic quod non omne dictum improprie, est dictum translative.

2. Ad illud quod obiicitur quod solum per creaturas intelligitur, dicendum quod quamvis intelligatur solum per creaturas, non tamen solum per similitudinem, immo per negationem, & dissimilitudinem est cognoscibilis.

3. Ad illud quod obiicitur quod symbolica & mystica Theologia nominat Deum translative, dicendum quod quamvis mystica nominet Deum translative, quantum ad proprietates excellentiæ, non tamen solum sic nominat, sed etiam per abnegationem, & ideo non solum translative.

4. Ad illud quod obiicitur quod omnis nostra doctrina incipit a sensu, dicendum quod verum est quod omne nomen habet aliquid sensibile secundum vocem, ut audiatur, sed non oportet quod habeat sensibilem significationem, quia verbum intelligentiæ quod est insensibile, induit vocem sensibilem.

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

An nomina dicta de Deo secundum substantiam, dicantur.

Alexand. Alensis 1. p. q. 46. Memb. 4. ar. 3.
S. Thom. 1. p. q. 13. art. 2.
Et 1. Sent. dist. 22. q. 1. art. 2.
Et de potent. q. 10. a. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 22. q. 4.
Richardus. 1. Sent. dist. 22. q. 3. & 4.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 22. q. 1. art. 4.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 25. a. 3. dub. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 22. q. 4.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 22. q. 4.

Fundam. UTRUM omnia nomina dicta de Deo dicantur secundum substantiam. Et quod non, imo aliter ostenditur auctoritatem August. 5. de Trin. (*Cap. 6. & 8. tom. 3.*) Illud præcipue teneamus quidquid ad se dicitur, præstantissima illa, & divina sublimitas, substantialiter dicitur: quod autem dicitur ad aliud, non substantialiter, sed relative dicitur, sed pater, & Filius dicitur ad aliud: ergo &c.

ITEM Boetius in lib. de Trinitate. (*Idem August. 5. de Tr. c. 5. in fine tom.*) Deus est sine quantitate magnus, sine qualitate bonus, sed non est sine relatione relatus: ergo relatio vere, & proprie manet in Deo, ergo & modus dicendi relative.

ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia in divinitate sunt aliqua nomina incommunicabilia, ut patet in omnibus personalibus: sed substantia est communicabilis, cum sit una in tribus: ergo talia nomina non indicant substantiam: ergo in divinis est alius modus dicendi quam secundum substantiam.

ITEM in divinis est alio, & alio modo se habere, quia aliter se habet ad Patrem Filius, quam Spiritus sanctus: sed non est aliud, & aliud esse sive subsistere: ergo cum hoc contingat intelligere, & intellectum dicere, necesse est quod sit ibi alius modus dicendi, & intelligendi, quam secundum substantiam, ergo, &c.

Ad opp. 1. CONTRA: Omne quod dicitur, aut dicitur secundum substantiam, aut secundum accidens, quia substantia, & accidens sufficienter dividunt ens: sed in divinis nihil dicitur secundum accidens: ergo secundum substantiam.

2. ITEM omne quod dicitur, aut dicitur per se aut non per se. Si per se, tunc secundum substantiam, si non per se, tunc ergo per aliud, & in alio: sed omnia quæ dicuntur de Deo dicuntur per se: ergo omnia dicuntur secundum substantiam.

3. ITEM dici secundum substantiam, aut secundum relationem, aut dicit diversitatem a parte rei, aut a parte modi intelligendi, sive modi dicendi. Si a parte rei, ergo in Deo est diversitas & compositio. Si a parte modi dicendi, tunc cum diversus sit modus dicendi, in hoc quod est bonus, & in hoc quod est magnus, & in hoc quod est Deus, quia si quæratur quantus est Deus, respondetur magnus, non respondetur bonus; similiter si quæratur, qualis est Deus, respondetur bonus, non magnus: ergo non tantum essent duo modi, sed etiam multo plures quam duo.

4. ITEM quod respondetur ad quæstionem factam per quid, dicitur secundum substantiam & quantum ad rem, & quantum ad modum: sed nomina relativa respondentur ad quæstionem factam per quid de Deo: ergo dicuntur secundum substantiam. Probatio minoris: Augustinus in libro de Doctrina Christiana. (*C. 5. t. 3.*) Si quæratur quid est Deus, convenienter respondetur, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.

5. ITEM cum quædam sint in divinis, quæ non dicuntur secundum substantiam, sed nec secundum relationem, ut hoc nomen, *incarnatus*, hoc nomen, *ingenitus*, videtur quod ista divisio non complectatur omnia nomina divina.

CONCLUSIO.

Nomina quæ de Deo dicuntur, non omnia secundum substantiam de ipso prædicantur, cum quædam secundum relationem de ipso vere & proprie dicantur.

RESP. ad Arg. Ad prædictorum intelligentiam est notandum quod est dici diversimode, secundum triplicem differentiam. Uno modo dici diversimode, attenditur secundum diversum modum essendi qui est per se, & per accidens: & hoc quidem modo non est dici di-

diversimode in divinis, quia ista diversitas modi ponit diversitatem essentialem in re dicta: & quantum ad hoc unus solus modus dicendi est in Deo. Nam omnia quæ dicuntur de Deo, sunt ipse Deus, & ejus substantia. Alio modo dici diversimode est secundum diversum modum intelligendi, qui quidem attenditur secundum aliam, & aliam rationem, sive modum cognoscendi, & sic non tantum est dici diversimode in nominibus divinis, imo omnimode: quia Deus non tantum cognoscitur per diversa, imo per omnia rerum genera: & sic nomina dicta de Deo quædam dicuntur per modum substantiæ, ut Deus: quædam per modum qualitatis, ut bonus, & sic de aliis omnibus. Tertio modo dici diversimode est secundum diversum modum se habendi, quod quidem attenditur quantum ad absolutum, & ad comparatum, sive relatum, & hic quidem modus diversitatis minor est quam primus, & major quam secundus. Minor quam primus, quia secundum primum attenditur diversitas essentialis, & compositio. Major quam secundus, quia secundum illum non omnino attenditur in re distinctio. Secundum autem istum modum attenditur in eo unitas, & pluralitas: Unitas secundum absolutum, pluralitas secundum respectum. Et quantum ad hunc modum solum sunt duo modi dicendi, scilicet secundum substantiam ad se: & secundum relationem, ut illa quæ dicuntur ad aliquid. Quia vero hæc non dicunt alium modum essendi, ideo hæc prædicantur de illis, & sunt unum. Et quia dicunt alium modum se habendi, ideo secundum illa unitas, secundum hæc pluralitas. Ex his patent obiecta.

1. Quod enim obiicitur quod omne quod dicitur, dicitur secundum substantiam, vel secundum accidens: dicendum quod in divinis habet instantiam, ubi relatio non est accidens, nec tamen dicitur secundum substantiam.

2. Ad illud quod obiicitur secundo quod omne quod dicitur in divinis, est ens per se, dicendum quod verum est, sed tamen non sequitur, dicitur ut ens per se, ergo secundum substantiam: quia non dicitur nomen dici secundum substantiam, ut substantia dicitur per se, sed ut dicitur ad se.

3. Ad illud quod obiicitur, qualis sit hæc diversitas, aut secundum rem, aut secundum modum intelligendi, dicendum quod secundum modum habendi, qui non tantum est in nostro intellectu, sed etiam in re.

4. Ad illud quod obiicitur quarto, quod nomina relativa respondentur ad interrogationem factam de substantia, dicendum quod substantia dicitur dupliciter, aut ens per se, aut ad se. Si ut ens per se, tunc omnia, & relativa & absoluta dicunt in Deo substantiam: & quia hoc modo substantia respondetur ad quæstionem factam per quid, ideo omnia possunt responderi. Si autem dicatur substantia ut ens absolutum non comparatum, sic dicitur secundum substantiam quod dicitur ad se. Et sic non accipit Augustinus, & sic Pater, & Filius, & relativa secundum substantiam non dicuntur.

5. Ad illud quod ultimo obiicitur quod multa dicuntur de Deo, quæ non dicuntur secundum substantiam, nec secundum relationem: dicendum quod dici relative in divinis potest esse dupliciter. Quædam enim nomina dicuntur relative ex principali nominis intellectu, quædam ex consequenti. Prima differentia dividitur in tres. Quia quædam significant relationem, & dicuntur relative, ut Pater: Quædam significant relationem, ut paternitas, quæ non dicitur ad alterum, sed est ipsum quo alterum refertur. Quædam dicuntur relative, quia privant relationem, ut ingenitus, improcessibilis, tamen ista non est privatio pura, ut infra videbitur. Dist. 28. Quæ autem important relationem ex consequenti intellectu, similiter sunt secundum triplicem differentiam. Quædam enim dicuntur dici relative, quia ponuntur pro relativis: ut cum dicitur, Deus generat Deum, idest, Pater Filium. Quædam dicuntur relative, quia claudunt in suo significato interius relationem, ut cum dicitur incarnatus, sensus enim est, idest, carni unitus: unio enim dicit relationem, quæ singula-

larem personam respicit, sive assumere carnem, & hujusmodi. Quædam dicuntur relative, quia claudunt relationem

A in suppositis, ut similis & æqualis, non enim sunt similes, nisi qui referuntur, & distinguuntur.

DISTINCTIO XXIII.

De hoc Nomine, quod est Persona, quod cum secundum substantiam dicatur, tamen pluraliter non singulariter in summa accipitur.

P*Rædictis adiiciendum est quod cum omnia nomina, quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, singulariter, & non pluraliter de omnibus in summa dicantur personis, ut supra ostensum est, est tamen unum nomen, scilicet persona, quod secundum substantiam dicitur de singulis personis, & pluraliter, non singulariter in summa accipitur. Dicimus enim: Pater est persona, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona, & hoc secundum substantiam dicitur. Nec tamen dicitur Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt una persona, sed tres personæ. Hoc ergo nomen excipitur a prædicta regula nominum, quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, quia cum hoc ad se dicatur, & secundum substantiam, pluraliter tamen, non singulariter in summa accipitur.*

Auctoritas quod persona ad se dicatur, & secundum substantiam.

Quod autem persona secundum substantiam dicatur, Augustinus ostendit Cap. 6. *in 7. lib. de Trinitate, dicens: Non aliud Deum esse, aliud personam esse,* in pr.t.3. *sed omnino idem. Item in hac Trinitate cum dicimus personam Patris, non aliud dicimus quam substantiam Patris. Quocirca ut substantia Patris ipse Pater est, non quo Pater est, sed quo est: ita & persona Patris, non aliud quam ipse Pater est. Ad se quippe dicitur persona, non ad Filium, vel Spiritum sanctum: sicut ad se Deus dicitur, & magnus, & bonus, & justus, & hujusmodi. Et quemadmodum hoc est illi esse, quod Deum esse, quod magnum esse, quod bonum esse: ita est hoc illi esse, quod personam esse. Ecce expresse habes, quod persona secundum substantiam dicitur, ut cum dicitur: Pater est persona, hic sit sensus, Pater est divina essentia. Similiter cum dicitur: Filius est persona, Spiritus sanctus est persona, idest, essentia divina.*

Cur Pater, & Filius, & Spiritus sanctus non dicantur una persona, ut una substantia, & unus Deus.

Ideo oritur hic quæstio difficilis quidem, sed non inutilis, qua quæritur: Cur non dicantur hi tres una persona, sicut una essentia, & unus Deus. Quam quæstionem Augustinus diligenter tractat, atque congrue explicat in 7. lib.

lib. de Trinit. ita dicens: Cur non hæc tria simul unam personam dicimus, sicut unam essentiam, & unum Deum: sed dicimus tres personas, cum tamen tres Deos, aut tres essentias non dicamus. Quia volumus vel unum aliquod vocabulum servare huic significationi qua intelligitur Trinitas, ne omnino taceamus interrogati, quid tres essent, cum tres esse fateamur. Cum ergo quæritur, quid tres, ut ait Augustinus in lib. 5. de Trinitate: *Magna prorsus inopia humanum laborat eloquium: dictum est tamen*, Tres Personæ, *non ut illud diceretur, sed ne taceretur omnino. Non enim rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valet. Ecce ostendit qua necessitate dicatur pluraliter*, Personæ, *videlicet, ut hoc uno nomine quærentibus de tribus respondeamus.* Cap 6. in princip. tom. 3. C. 9. in fine t. 3.

Qua necessitate dictum sit, Tres personæ, a Latinis: & a Græcis, Tres hypostases, vel substantiæ.

Qua necessitate non solum Latinus sermo, sed etiam Græcus, eadem pene super hac re laborans nominum penuria coarctatur. Unde August. quid a Græcis, vel Latinis necessitate de ineffabili Trinit. dictum sit, aperiens in 7. lib. de Trinit. ait: Loquendi causa de ineffabilibus, ut fari aliquo modo possemus, dictum est a Græcis, una essentia, tres substantiæ, idest, una usia, tres hypostases. Aliter enim Græci accipiunt substantiam quam Latini. A Latinis autem dictum est, una essentia, *vel* substantia, Tres personæ: *quia non aliter in sermone nostro, idest, Latino, essentia quam substantia solet intelligi. Et ut intelligatur saltem in ænigmate, placuit ita dici, ut diceretur aliquid cum quæreretur quid tria sint. Quæ tria, esse tria, fides vera pronuntiat, cum & Patrem non dicit esse Filium, & Spiritum sanctum, scilicet donum Dei, nec Patrem dicit esse, nec Filium. Cum ergo quæritur, quid* Tria, *vel quid* Tres, *conferimus nos ad inveniendum aliquod nomen, quo complectamur hæc tria. Neque occurrit animo, quia supereminentiam divinitatis usitati eloquii facultatem excedit. Verius enim cogitatur Deus, quam dicitur, & verius est, quam cogitatur.* C.4.t.3.

Quid hoc nomine, Tres, significetur.

Pater ergo, & Filius, & Spiritus sanctus, quoniam tres sunt, quid Tres *sint, quæramus, & quid commune habeant. Non enim possunt dici tres Patres, quia tantum Pater ibi Pater est: nec tres Filii, cum nec Pater ibi sit Filius, nec Spiritus sanctus: nec tres Spiritus sancti, quia Spiritus sanctus propria significatione, qua donum Dei dicitur, nec Pater est, nec Filius. Quid ergo tres? Si tres personæ esse dicuntur, commune est eis id quod persona est. Certe enim quia Pater est persona, & Filius est persona, & Spiritus sanctus est persona: ideo tres personæ dicuntur. Propterea ergo dicimus tres personas, quia commune est eis id quod persona est. Ex prædictis aperte intelligi potest, qua necessitate dictum sit a Latinis, tres personæ, cum persona secundum substantiam dicatur. Unde & tribus commune est id quod persona est, idest, hoc nomen* Persona. Ibidem infra.

Qua-

Quare non dicamus tres Deos esse, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, ut dicimus tres personas, cum id quod Deus est, sit eis commune: quia Pater est Deus, & Filius est Deus, & Spiritus sanctus est Deus.

Sed quæritur hic, cum dicamus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum esse tres personas, quia commune est eis quod persona est, id est, quia Pater est persona, & Filius est persona, & Spiritus sanctus est persona: cur non dicamus similiter tres Deos, cum & Pater sit Deus, & Filius sit Deus, & Spiritus sanctus sit Deus. Quia scilicet illud scriptura contradicit: hoc autem, & si non dicit, non tamen contradicit. Unde
C. 4. t. 3. *August. hanc movens quæstionem, atque definiens in libro septimo de Trinitate ait: Si ideo dicimus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum esse tres personas, quia commune est eis id quod persona est: cur non etiam tres Deos dicimus? Certe, ut prædictum est, quia Pater est persona, & Filius est persona, & Spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Quia ergo Pater est Deus, & Filius est Deus, & Spiritus sanctus est Deus, cur non dicuntur tres Dii? Ecce proposuit hanc quæstionem. Attende quid respondeat subdens: An ideo non dicuntur tres Dii, quia Scriptura non dicit tres Deos? Sed nec tres personas alicubi Scripturæ textus commemorat. An ideo licuit, loquendi & disputandi necessitate, tres personas dicere, non quia Scriptura dicit, sed quia Scriptura non contradicit? Si autem diceremus tres Deos, contradiceret Scriptura dicens:*
Deut. 6. *Audi Israel, Deus tuus, Deus unus est. Ecce absolutio quæstionis: quare potius dicamus tres personas, quam tres Deos, quia scilicet illud non contradicit Scriptura.*

Alia quæstio, cur non dicamus tres essentias, ut tres personas, cum Scriptura non contradicat.

Lib. & c. eisdem. *Verum & hic alia emergit quæstio, quam Augustinus consequenter annectit dicens: Cur (inquit) & tres essentias non licet dicere: quod similiter scriptura sicut non dicit, ita non contradicit? At si dicis quod propter unitatem Trinitatis non dicuntur tres essentiæ, sed una essentia: quero, cur non propter eandem unitatem Trinitatis dicantur una persona, & non tres personæ. Ut enim est illis commune nomen essentiæ, ita ut singulus quisque dicatur essentia: sic illis commune est personæ vocabulum. Quid igitur restat, nisi ut fateamur loquendi necessitate a Græcis & Latinis, parta hæc vocabula adversus insidias, vel errores hæreticorum? Cumque conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mentis de Deo tenet, sive per piam fidem, sive per qualemcumque intelligentiam, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate ulla diversitas. Rursum non poterat dicere, non esse tria quædam: quod quia dixit Sabellius, in hæresim lapsus est. Quæsivit ergo, quid tria diceret? & dixit tres personas, sive tres substantias secundum Græcos.*

Sicut

Sicut nos dicimus tres personas, ita Græci tres substantias, quas dicunt hypostases, aliter accipientes substantiam quam nos.

*Quod enim de personis secundum nostram, hoc de substantiis secundum consuetudinem Græcorum oportet intelligi. Sic enim illi dicunt tres substantias unam essentiam, idest, tres hypostases unam usiam, quemadmodum nos dicimus tres personas unam essentiam, vel substantiam. Quanquam & illi si vellent, sicut dicunt tres substantias, tres hypostases, possent dicere tres personas, tria * Prosopa. Illud autem maluerunt dicere, quia fortasse secundum linguæ suæ consuetudinem aptius dicitur.* Cap. 4. paulo superius. C. 6. in princ. * πρόσωπα.

Quod in Trinitate non est diversitas, nec singularitas, vel solitudo: sed Unitas, & Trinitas, & distinctio, & identitas.

Jam sufficienter (ut puto) ostensum est, qua necessitate dicamus tres personas, & quare non similiter tres Deos, vel essentias: quia, scilicet in altero obviat Scriptura, in altero diversitatis intelligentia, quia ibi nulla penitus est diversitas, sicut nec singularitas vel solitudo, sed Unitas & Trinitas: Unde Augustin. in lib. 7. de Trinit. ait: Humana inopia quærens quid diceret tria, dicit tres personas, vel substantias. Quibus nominibus non diversitatem voluit intelligi: sed singularitatem noluit, ut non solum ibi unitas intelligatur ex eo quod dicitur una essentia: sed Trinitas, ex eo quod dicuntur tres personæ. Hilarius quoque in lib. 7. de Trinit. ait, Dominus dicit: Qui me videt, videt & Patrem. Cum hoc dicitur, excluditur singularitas, atque unici, idest, solitarii intelligentia. Nam nec solitarium sermo significat, & indifferentem tamen naturam professio docet. Visus est enim in Filio Pater per naturæ unitam similitudinem. Unum enim sunt natus, & generans: unum sunt neque unus. Non itaque solitarius Filius est, nec singularis, nec dispar. Item in eodem: Sicut in Patre, & Filio credere duos Deos impium est: ita Patrem, & Filium singularem Deum prædicare sacrilegum est. Nihil in his novum, nihil diversum, nihil alienum, nihil separabile est: De hoc etiam Augustinus in lib. quæstionum veteris ac novæ legis ait: Unus est Deus, sed non solitarius. Item Ambrosius in lib. de fide ait: Quod unius est substantiæ, separari non potest: etsi non sit singularitatis, sed unitatis, Deus unus cum dicitur, nequaquam Deitatis Trinitatem excludit: & ideo non quod singularitatis, sed quod unitatis est prædicatur. Ecce ex prædictis ostenditur, quia nec singularis, nec diversus, nec unicus, vel solitarius confitendus est Deus, quia singularitas, vel solitudo personarum pluralitatem excludit, & diversitas unitatem essentiæ tollit. Diversitas inducit separationem divinitatis, singularitas adimit distinctionem Trinitatis. Ideo Ambros. in secundo lib. de fide ait: Non est diversa, nec singularis æqualitas. Nec juxta Sabellianos, Patrem filiumque confundens: nec juxta Arrianos Patrem, filiumque secernens. Pater enim & filius distinctionem habent, separationem vero C. 7. t. 3. Non longe a fine lib. 7. Joan. 14. Paulo p[illegible] Tom. 4. q. 122. Lib. 5. c. 1 circa finem c. 1. 4 C. 2. t. 4.

Lib. 1. c. 2 tom. 4. *non habent. Item in eodem: Pater & Filius divinitate sunt unum, nec est ibi substantiæ differentia, nec ulla diversitas: alioquin quo modo unum Deum dicimus? Diversitas enim plures facit. Constat ergo ex prædictis, quia in Trinitate nulla est diversitas: Si tamen aliquando in Scriptura invenitur dictum: Tres diversæ personæ, & hujusmodi, diversas dicit distinctas.*

Quod non debet dici Deus multiplex.

Et sicut in Trinitate non est diversitas, ita nec multiplicitas, & ideo C. 2. a pr. tom. 4. *non est dicendus Deus multiplex, sed Trinus & simplex. Unde Ambros. in 1. lib. de fide ait: Est in Patre & Filio non discrepans, sed una divinitas: nec confusum quod unum est, nec multiplex esse potest quod indifferens est: Multiplex itaque Deus non est.*

DISTINCTIO XXIII.

De Substantialibus nominibus divinis in speciali.

Prædictis adiiciendum est, quod cum omnia nomina quæ secundum substantiam, &c.

Expositio Textus.

Divisio. SUPRA Egit Magister de diversitate divinorum nominum in generali. Hic incipit secunda pars in qua agit de eadem in speciali. Et quoniam quædam sunt nomina substantialia, quædam relativa, & hæc contingit considerare absolute, & ad se invicem: ideo hæc pars habet tres partes. In prima agit de nominibus substantialibus. In secunda de relativis, infra distinct. 26. *Nunc de proprietatibus personarum quas frequenter*, &c. In tertia de substantialibus, & relativis ad invicem, infra distinct. 33. *Post supra dicta interius considerari*. Et quoniam inter nomina substantialia, hoc nomen, *persona*, excipitur a generali regula, quæ est, quod substantiale dicitur de tribus singulariter, ideo nomen istud primo a generali regula excipit, ostendens quod debemus dicere tres personas, & hoc in præsenti distinctione. Secundo vero determinat quid significetur per hoc nomen, *Tres*, & A per hoc nomen, *Personas*, cum dicimus tres personas, infra distinctione proxima ibi: *Hic diligenter inquiri oportet*. Prima pars habet quatuor. In prima Magister illud nomen excipit a generali regula. In secunda rationem hujus exceptionis investigat, ibi: *Ideo oritur hic quæstio difficilis*, ostendens quod fuit inopia humani eloquii. In tertia Magister contra assignationem opponit, & determinat ibi: *Sed quæritur, cum dicamus Patrem & Filium & Spiritum sanctum*: In quarta epilogat determinata, ut addat, ibi: *Jam sufficienter, ut puto, ostensum est*. Harum partium subdivisiones per se patent.

B *Una usia, tres hypostases. Dub. I.*

Videtur hoc esse contra id quod dicit Hieronymus: Taceamus tres hypostases: non bonæ suspicionis nomen est, igitur non debet dici. Præterea videtur quod nomen *hypostasis* nullo modo debeat recipi, vel nomen *usia*, quia Boetius dicit super libro prædicamentorum quod hypostasis est materia, usiosis, forma, usia compositum: sed in divinis non recipitur materia nec compositum, igitur, &c. Tom. 3. ad Dam. ep. quoniam vetusto, circa med.

RESP. Dicendum quod Hieronymus non dicit non tres esse hypostases, quia falsum esset vel erroneum. Sed quia nomen erat insuetum, & videbatur sonare idem quod substantia: & substantia,

tia, secundum communem acceptionem, non dicitur pluraliter de personis: & ideo volebat tunc taceri, ne hæretici acciperent occasionem malignandi. Nunc autem illud nomen specificatum est & expressum: ideo modo conceditur.

Ad illud quod obiicitur secundo, dicendum quod hujusmodi nomina aliter accipiuntur in Philosophia, aliter in Theologia, & hoc patet per Boetium quia aliter accipit loquens ut Philosophus, aliter loquens ut Theologus in libro de duabus naturis, & una persona Christi.

Verius enim cogitatur Deus, quam dicitur. Dub. II.

Videtur falsum, quia omnis fidelis cogitat Deum esse Trinum & Unum, & nihil est verius isto: igitur non est verius quam cogitatur.

Item videtur falsum quod dicit, quod verius cogitatur quam dicatur: multa enim dicimus quæ non intelligimus, igitur plus se extendit veritas sermonis quam interioris cogitationis.

Item ergo dico Deum esse summe verum: sed nihil potest verius hoc cogitari: nec esse magis verum summe vero, igitur, &c.

Resp. Dicendum quod sermo Augustini est duplex. Potest enim esse comparatio entis ad ipsum cogitatum, & cogitati ad dictum, & sic non habet veritatem: quia unus & idem est Deus qui est, & qui cogitatur, & qui dicitur, & æqualiter verus. Potest iterum fieri comparatio ad actum essendi, & cogitandi, & loquendi, & sic habet sermo Augustini veritatem: quoniam Deus in suo esse habet summam veritatem. Cogitatio vero nostra cum sit creata, & exemplata a summa veritate, non potest esse summe vera, similiter nec locutio, & ideo minus de veritate habet. Et rursus cum magis assimiletur summo vero actus cogitandi interior quam actus loquendi exterior, magis habet de veritate cogitatio quam locutio, quia Deo est similior. Rationes vero ad oppositum procedunt secundum primam viam.

An ideo licuit loquendi disputandive necessitate tres personas dicere, &c. quia Scriptura non contradicit. Dub. III.

Contra: Quia Scriptura non contradicit, igitur licet dicere Patrem, Filium, & Spiritum sanctum non esse tres personas: sed non licet dicere nisi verum, igitur hujus oppositum est falsum.

Resp. quod ista non fuit tota ratio dicti, sed Augustinus subricet partem causæ. Ratio enim fuit sicut ipse aperit in sequentibus, quia ratio consonabat, & scriptura non contradicebat. Nam si scriptura contradiceret, quantumcunque ratio dictaret, non esset dicendum, & propter hoc non licuit dicere tres essentias, quia ratio non consonabat. Quare autem ratio magis consonet in hoc nomine, *persona*, quam in hoc nomine, *essentia*, patet si attendatur significatum utriusque ex verbis Augustini quæ Magister dicit. Quare dictum est ab Ecclesia: Tres personæ: patet quia triplex fuit ratio. Prima fuit, quia necessitas imminebat. Secunda quia ratio consonabat. Tertia, quia Scriptura in nullo contradicebat, immo etiam consonabat. Unde minus dicit, & plus intelligit, quando dicit quod Scriptura non contradicit.

Ibi nulla penitus est diversitas, sicut nec singularitas. Dub. IV.

Contra: Quia si hoc est verum, igitur ibi est omnis identitas, igitur naturæ, & personæ.

Resp. Dicendum quod facienda est vis in verbo. Diversitas enim attenditur quantum ad principia essentialia sive substantialia. Quia igitur in divinis quantum ad substantialia nulla cadit differentia, ideo dicit quod nulla diversitas: ideo non sequitur, quod penitus omnino est identitas, nisi addatur determinatio, scilicet quo ad essentialia, & sic patet illud.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam eorum quæ dicuntur in præsenti distinctione de his nominibus, *Persona*, *Substantia*, & *Essentia*, duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de translatione istorum nominum ad divina. Secundo, de numeratione eorundem in divinis. Circa primum quæruntur tria. Primo, utrum ad divina debeat transferri nomen personæ. Secundo vero, utrum nomen substantiæ. Tertio, utrum nomen essentiæ.

QUÆSTIO I.

An Nomen personæ ad divina transferri debeat.

Alexander Alensis 1. *p. q.* 57. *Memb.* 1.
S. Thom. 1. *p. q.* 29. *art.* 3.
Et 1. *Sent. dist.* 23. *q.* 1. *art.* 2.
Et de Pot. q. 9. *art.* 3.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 23. *q.* 2.
Henric. in summa, art. 53. *q.* 1. & 2.
Rich. 1. *Sent. dist.* 23. *q.* 1.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 23. *q.* 1. *art.* 2.
Marsilius Inguen. 1. *Sent. q.* 26. *art.* 2.

Ad opp. UTRUM debuerit transferri nomen personæ ad divina. Et quod nomen personæ non debeat dici in divinis, ostenditur sic: Aug. in lib. de Trin. (*Lib. 7. c. 4. tom. 3.*) & habetur in litera: Dictum est: Tres personæ, non ut illud diceretur, sed ne taceretur: ergo videtur quod solum ad fugam hæreticorum & non secundum veritatem & proprietatem dicatur persona in divinis.

2. ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia persona nominat particulare, & non quodcunque, sed rationalis naturæ: sed a quocunque removetur superius, & inferius: ergo cum in divinis non sit dicere particulare, similiter nec erit dicere personam.

3. ITEM particulare rationalis creaturæ est compositissimum inter omnia creata. Nam compositum est ex substantia corporali & spirituali; & rursus, corporalis inter omnes videtur habere majorem compositionem; ergo A cum persona sit nomen particularis, & hoc summe compositi, & in divinis est summa simplicitas, patet quod in divinis non oportet dici nomen personæ.

4. ITEM vocabula nostra debent respondere Græcis, ut unitas fidei ostendatur: sed Græci non utuntur vocabulo, *Prosopon*, in divinis, quod est idem, quod persona: ergo cum ipsi proprius habeant vocabula quam nos, & non utuntur, nec nos debemus uti. (πρόσωπον.)

Fundam. CONTRA: Persona dicitur quasi per se sonans, sive per se una: sed per se unum propriissime recipitur in Deo: ergo & persona secundum suum nomen.

ITEM persona dicitur habens suam B naturam intellectualem ab aliis distinctam: sed in Deo est ponere habentem naturam intellectualem ab aliis distinctam, sicut supra ostensum est de pluralitate personarum: ergo, &c.

ITEM persona nominat mihi ultimum in genere rationalis naturæ: sed rationalis, sive intellectualis natura est nobilior inter creata: & rursus, ultimum in illa est completissimum, quia ei nulla potest fieri additio: ergo si quidquid completionis est, ponendum est in Deo propriissime: ergo patet, &c.

ITEM persona dicit dignitatem. Unde in Ecclesiis personæ dicuntur habentes dignitatem aliquam notabilem: C ergo cum dignitas propriissime sit in Deo, nomen personæ propriissime in Deo ponendum est.

CONCLUSIO.

Personæ nomen, non incongrue Spiritu sancto dictante, ad supposita divina est translatum, cum in illis dignitas & distinctio vere reperiantur.

RESP. ad Argum. Dicendum quod persona de sui ratione dicit suppositum distinctum proprietate ad dignitatem pertinens. Et hoc patet in sua etymologia, & in æquipollenti suo. In etymologia, quia persona dicitur quasi per se una: per se autem unum, proprie dicitur unum, quod est omnino di- (Persona quasi per se una, vel per se sonas.)

distinctum ab aliis, & in se indistinctum. Rursum, persona dicitur a personando, quasi per se resonando, resonare autem dicitur quod in sono præeminet aliis, & ideo persona dicitur suppositum distinctum habens dignitatem: & ratione hujus dignitatis cum deberet per naturam vocabuli dici persona penultima correpta, dicitur persona penultima producta. Similiter ratio hujus significationis accipitur ab æquipollenti in lingua Græca, quod est *Prosopon*. Apud Græcos prosopon dicebatur, sicut narrat Boetius, homo laruatus, qui quidem solebat fieri in tragœdiis, & hoc fiebat propter duo. Una ratio erat ad distincte repræsentandum eum de quo fiebat sermo. Alia ratio erat ad melius personandum, vel resonandum, & ista duo conveniunt prædictis duabus proprietatibus: & ideo ab hoc nomine, *Prosopon*, apud Græcos, tractum est hoc nomen, *persona* apud Latinos. Et quia in Ecclesiis maxime attenditur distinctio dignitatum, tractum est primo ad significandum honorem in Ecclesiis: deinde quia individuum rationalis naturæ distinctum est ab aliis, & hoc, proprie dignitatis inter creaturas, hinc est quod extensum est ad significandum suppositum rationalis naturæ. Deinde quia in Deo est reperire suppositum di inctum proprietate nobilissima, Spiritu sancto dictante, translatum est ad divina, quia ibi res nominis propriissime invenitur, quamvis ipsum nomen prius aliis sit impositum. Concedendum est ergo quod in divinis proprie & convenienter nomen personæ accipitur.

S.Th.1.p. q.29.a.1.

πρόσωπον.

De duabus naturis & una persona Chr.

B

C

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod *dictum est, non ut diceretur*, dicendum quod Augustinus loquitur de tempore illo in quo nomen personæ secundum usum æquivalebat substantiæ & ideo dictum est non ut diceretur quod persona consueverat significare: sed dictum est quasi translatum *ne taceretur*, id est, ne confessio fidei diminuta esse probaretur.

2. Ad illud quod obiicitur quod persona nominat particulare, dicendum quod particulare de ratione sui nominis importat partem, & imperfectionem: sed persona de ratione sui nominis importat completionem: ideo ponitur in divinis quamvis non particulare, & bene: quia in divinis nomen speciei proprie dicitur, & nomen generis improprie.

3. Ad illud quod obiicitur quod persona nominat compositissimum, dicendum quod hoc accidit, quia individuum rationalis naturæ creatæ est in genere, & ideo multis differentiis distat, cum distinguatur qualitate: sed in divinis est distinctio sola origine, & præterea non est in genere: & ideo non oportet quod sit ibi aggregatio differentiarum.

4. Ad illud quod obiicitur quod Græci non utuntur æquipollenti, scilicet *Prosopon*, dicendum quod ratio utendi apud Latinos non tam fuit proprietas quam penuria, quia non habebant quod responderent: & ratio hujus fuit, quia substantia secundum communem usum idem sonat, quod essentia: Græci autem habebant proprium vocabulum scilicet hypostasis, quo utuntur: & ideo non sunt, ut nos, coacti transferre.

QUÆSTIO II.

An in divinis nomine substantiæ, & subsistentiæ utendum sit.

Alex. Alensis 1.p. q.57. Membro 1.
S. Thom. 1.p. q.29. art. 2.
Et 1. Sent. d.23. q.1. a.3.
Et de Pot. q.9. art. 1.
Ægid. Rom. .. Sent. dist.23. q.1.
Richard. 1. Sent. dist.23. q.2.
Thom. Arg. 1. Sent. dist.23. q.1. art. 3.
Marsil. Inguen. 1. Sent. q.26. a.3.

Utrum nomen substantiæ dici debeat in divinis, etiam subsistentiæ. Et quod sic, videtur per Aug. lib. 5. de Trinit. Deus absque ulla dubitatione dicitur substantia, vel, si melius appellatur, essentia.

Fundam.

Lib.5.c.5. tom.3.

Item tam Boetius quam August. de Trinitat. dicunt quod aliorum nominum genera, ut magnitudo, bonitas,

Lib.7.c.5. de Tr. tom.2. & Aug.7.de.

Tr. c. 5. & 6. t. 3. tas, &c. transeunt in substantiam: si ergo substantia non transeat in aliud, constat substantiæ nomen proprie dici, nam si non proprie, æque bene diceretur quod substantia transeat in alia, sicut e converso.

In Præd. cap. de subst. ITEM ratio substantiæ secundum Philosophum est, quod est ens per se: sed solus Deus propriissime est per se.

Aug. 7. de Tr. c. 2 tom. 3. ITEM ratio substantiæ secundum Augustinum est dici ad se, & absolute: sed ibi est proprie dici ad se, ubi nulla est dependentia: ergo si hoc est in Deo: ergo, &c.

Ad opp. *Lib. 7. de Tr. cap. 5 in pr. t. 3.* 1. CONTRA: per Augustin. de Trin. Inconveniens est dicere de Deo quod substet bonitati suæ, sed si de bonitate eadem ratione & de qualibet proprieta- B te: ergo simpliciter loquendo, inconveniens est dicere ipsum esse substantiam.

2. ITEM Boetius in lib. de Trin. Deus non est substantia, sed supra omnem substantiam: ergo hoc nomen, *substantia*, proprie est in creaturis & non in Deo.

3. ITEM hoc ipsum videtur ratione: Omne quod substat, habet aliquid inhærens: sed in Deo non est inhærens, neque inhærentia: ergo nec substantia.

4. ITEM omne quod substat, aliquid illi componitur: ergo ubi non est compositio, nec nomen compositionis, ibi nec nomen substantiæ: ergo cum in di- C vinis non sit compositio, patet, &c.

CONCLUSIO.

Quamvis substantia ut a per se stando dicitur; in divinis vere & proprie dicatur: non tamen, ut dicitur a substando.

RESP. Ad Arg. Dicendum quod nomen substantiæ a duplici proprietate potest dici, videlicet a per se stando, non per aliud: si sic proprie est in divinis, & magis proprie quam in creaturis. Vel a substando alii vel aliis, & hoc est tripliciter. Vel alii inhærenti: & sic falſe & improprie dicitur in divinis: quia proprietates in divinis non sunt accidentes, nec inhærentes. Vel alii distinguenti: & sic dicitur in divinis non omnino improprie, nec omnino proprie, quia proprietas illa non inhæret, & ideo non facit subsistere sive substare quasi sub alio stare, sed existere, quasi ab alio esse: & hinc est quod Richardus dicit in lib. de Trinitat. quod melius dicitur existentia quam subsistentia. *l. 4. c. 20.* Vel quia substat ut perficienti, & sic dicitur res naturæ substare respectu essentiæ. Et iste modus magis est circa nostrum intelligere, quam circa divinum esse, & sicut patebit in sequenti problemate, ex nostro intellectu evenit talis modus dicendi, non ex proprietate divini esse.

QUÆSTIO III.

An in divinis nomine essentiæ utendum sit.

Alex. Alens. 1. p. q. 57. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 39. art. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 23. q. 3.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 26. a. 4. dub. 1.

UTRUM nomen essentiæ dici debeat in divinis. Et quod sic, videtur per August. de Trinit. Essentia vere ac proprie dicitur in divinis, ita ut forte solum Deum dici oporteat per essentiam. Fundam. *L. 7. de Tr. c. 5. in fin. t. 3.*

ITEM hoc nomen, *Qui est*, est nomen quod ipse Deus sibi imposuit: ergo si ipse proprie se nominat, Deus proprie dicitur, *Qui est*. Sed de quocunque proprie dicitur, *Qui est*, proprie potest dici de ipso, essentia: ergo & in divinis dicitur essentia.

ITEM inter omnia nomina, nomen essentiæ est absolutissimum. Unde essentia secundum Avicennam dicitur rei quidditas nomine absoluto: cum ergo in divinis sit omnimoda absolutio: ergo nomen essentiæ.

1. CONTRA: Non intelligimus Deum nisi in creaturis & per creaturas: sed nominatio Dei est propter nostrum intelligere: ergo nullum absolutum nomen omnino debet poni in Deo. Ad opp.

2. ITEM quæro in quo differant nomen

men substantiæ, & nomen essentiæ. Nam substantia aut dicit commune, aut suppositum. Si suppositum: ergo superfluit nomen personæ. Si commune: ergo superfluit nomen essentiæ: ergo cum debeamus labia nostra circuncidere in loquendo de Deo, nequaquam debet poni hoc nomen in Deo.

3. ITEM quæritur gratia hujus de necessitate & sufficientia, & differentia istorum quatuor nominum: Essentia, Subsistentia, Substantia, & Persona.

CONCLUSIO.

Essentia nomen, quod usia Græco vocabulo correspondet, sicut usiosis substantiæ, hypostasis subsistentiæ, & prosopon personæ, congrue in divinis dicitur.

Fundam. responsionis. RESP. AD Arg. Ad intelligentiam prædictorum est notandum quod ista quatuor nomina, sive vocabula respondent quatuor vocabulis in Græco, quæ sunt Usia, Usiosis, Hypostasis, & Prosopon, ut usia respondeat essentiæ: usiosis, substantiæ: hypostasis, subsistentiæ: prosopon, personæ. Ratio autem & sufficientia istorum quatuor nominum aliquando accipitur sic. In divinis est accipere communicabile & incommunicabile, & hoc ex veritate & necessitate fidei, quæ dicit Deum Trinum & Unum: & cum debeamus intelligere in Deo, quod vere est per illud quod videmus in his inferioribus, maxime secundum notabiles & primas & præcipuas conditiones, cum in communi in inferioribus inveniatur, *Quod est*, & *Quo*, ratione cujus significatur in concretione & in abstractione, ut dicatur homo, & humanitas, sic in divinis intelligimus, quamvis non intelligamus indifferentia illa duo: ideo & in abstractione significatur per hoc nomen, *Deitas*, & in concretione per hoc nomen, *Deus:* & ideo imposuimus ei nomen quo significaremus ipsum, *Quo est*, & hoc est essentia, & ipsum, *Quod est*, & hoc est substantia, & ita hæc duo nomina accipiuntur ex parte communis. Et est in divinis accipere, quod est incommunicabile & hoc est quid distinctum, sive quis distinctus. Et hoc quidem dupliciter contingit intelligi sive significari. Vel inquantum distinguibile, & hoc per nomen subsistentiæ sive hypostasis. Vel inquantum distinctum, & hoc per nomen Personæ. Et licet in Deo nihil differant distinguibile & distinctum, quia potentia in eo semper actui est conjuncta, tamen contingit duplici nomine significari. Unde differunt ista quatuor nomina secundum modum intelligendi sicut, *Quo est*, & *Quod est*, & *Qui est*, &, *Quis est*, & quoniam in Deo idem est, *Quo est*, & *Quod est*, ex una parte, & distinguibile & distinctum, ex alia secundum rem, Sancti accipiunt & substantiam & essentiam pro eodem: similiter & hypostasis nomine utuntur Græci pro supposito actu distincto. Unde distinctio per, *Quo*, & *Quod est*, & per distinguibile & distinctum, in omnibus divinis non facit diversitatem nisi secundum rationem intelligendi. Fuerunt etiam alii volentes dicere quod substantia & essentia accipiuntur ex parte communis: sed differenter, quia illud commune contingit intelligi sub duplici ratione. Una est quod omnia indigent eo ut sint. Alia est quod ipsum non eget aliis. Primo modo dicitur essentia a qua, & per quam omnia sunt. Secundo modo substantia, quoniam per se stat, aliis circumscriptis. Subsistentia vero sive hypostasis, & persona accipiuntur ex parte incommunicabilis, & differunt: quamvis enim utrumque nomen dicat quid distinctum, tamen hypostasis dicit suppositum substantiæ distinctum: sed persona dicit distinctum proprietate nobili. Fuerunt alii qui voluerunt dicere quod ista quatuor nomina distinguuntur per communicabile & incommunicabile, secundum quod potest unumquodque dupliciter significari, scilicet vel in abstractione, vel in concretione. Nam communicabile potest significare in abstractione, & sic dicitur essentia: vel in concretione ad suppositum, & sic dicitur substantia. Similiter incommunicabile potest significari in abstractione, & sic dicitur subsistentia sive hypostasis: vel in concretione,

& sic dicitur persona. Sed tamen omnes isti modi habent calumniam. Primus quidem qui sumitur per distinguibile & distinctum, quia Græci utuntur vocabulo hypostasis, ubi nos utimur persona, & ita pro supposito distincto. Et Damascenus dicit, quod hypostasis est substantia cum proprietatibus, & ita significat actum distinctum. Secundus modus similiter habet calumniam quia essentia non videtur aliquo modo significari ut in ratione causæ respectu aliorum, cum sit nomen absolutissimum. Tertius modus habet calumniam, quia substantia significatur in abstractione sicut essentia: & præterea est dubium, utrum sit intelligere hypostases, abstractis proprietatibus: & ideo si non est intelligere, quo modo contingit significare? Et propterea quartus modus dicendi est quod cum fides dicat Deum esse Trinum & Unum: in quantum dicit unum, non possumus intelligere unum, quin intelligamus, *Quod est*, & *Quo est*, unum: & *Quo est* unum, est id, *Quo est*: & *Quod est*, unum, est illud, *Quod est*. Primum est Essentia: secundum Substantia. Si intelligamus Trinum, necesse est quod intelligamus eum, qui distinguitur, & quo distinguitur. Quo distinguitur, est proprietas: ille autem qui distinguitur semper significatur, ut distinctus. Et hoc potest esse dupliciter, vel ut distinctus proprietate quacunque, vel ut distinctus proprietate nobili. Primum significatur nomine subsistentiæ, quæ dicitur prima substantia: & non tantum convenit individuo hominis, sed etiam asini. Secundum significatur per hoc nomen, *persona*, quod importat nobilem proprietatem, & non convenit nisi supposito rationalis creaturæ. Pro qua Græci utuntur hypostasis nomine, sicut nos nomine personæ: ut dicit Boetius qui ait quod Greci utuntur nomine hypostasis pro supposito rationalis creaturæ. His visis patent objecta.

Damasc. lib. 1. c. 10. de fi. de orth.

1. 2. 3. Quod autem obiicitur quod non debemus Deum nominare absolute, dicendum quod quamvis nominemus Deum per creaturas, tamen etiam per creaturas cognoscimus eum habere esse absolutum. Alia patent.

ARTICULUS II.

Consequenter est quæstio de numeratione nominum prædictorum: & supposito quod numeretur hoc nomen, *Persona*, quæritur utrum in divinis numeretur hoc nomen, *Substantia*. Secundo quæritur, si numeretur *Essentia*. Tertio, si hoc nomen, *Deus*, utrum scilicet catholice possimus dicere plures Deos.

B

QUÆSTIO I.

An nomen substantia in divinis numeretur.

Alexand. Alensis 1. p. q. 55. Memb. 3.
S. Th. 1. p. q. 30. art. 1. ad 4.
Marsil. Inguen. 1. sent. q. 26. a. 3. dub. 5.

Quod numeretur hoc nomen, *Substantia*, ostenditur sic. Hilarius de Synodis: Sunt quidem per substantiam Tria: sed Unum per consonantiam. Fundam.

Item per Anselmum in fine Monol. Aptius tres dicuntur substantiæ.

Item Boetius in lib. de duabus naturis & una persona Christi: Dicimus unam essentiam, & tres substantias. *Cap. 3. in fine.*

C

Item hoc ipsum videtur ratione, quia substantia est medium inter essentiam & personam: sed medium sapit naturam extremorum: ergo pari ratione qua dicitur una substantia ab unitate essentiæ, poterit dici, *plures*, a pluralitate personarum.

Item omnis numerus ad substantiam reducitur originaliter, nunquam enim accidentia vel proprietates numerantur nisi per substantiam: sed actus numerantur, & pluraliter dicuntur in divinis: ergo necesse est ponere numerum secundum substantiam, quod autem pluraliter dicantur, patet: dicitur enim: Pater & Filius & Spiritus sanctus creant.

Item idem est relativum substantiæ, sicut talis & qualis qualitatis: sed hæc est falsa: Pater est idem cum filio, quia dicit Hilarius quod non possu-

possumus dicere Deum eundem: ergo A necesse est quod cadat distinctio in substantia: si ergo propter distinctionem personarum dicamus plures personas: ergo & plures substantias.

Ad opp. 1. CONTRA: Nihil magis dicitur secundum substantiam quam hoc nomen *Substantia*: si ergo nomina substantialia dicuntur de omnibus singulariter, sicut patet ex regula Augustini supra posita: ergo, &c. *l. 5. de Tr. c. 8. t. 3.*

2. ITEM inter quæcunque cadit distinctio secundum substantiam, cadit vera diversitas: sed inter Patrem & Filium non est confitenda diversitas: ergo nec numerus secundum substantiam: ergo non est dicere plures substantias.

3. ITEM per Augustinum dicitur quod idem est Deo subsistere & esse: ergo cum unum sit esse, unum subsistere est: ergo sicut ab uno esse dicitur una essentia vel econverso, ita & ab uno subsistere debet dici una substantia, sive subsistentia. *Lib. 7. de Tr. c. 4. circ. fi. t. 3*

4. ITEM Hieronymus ad Damasum Papam: Quis unquam nisi ore sacrilego tres substantias prædicaverit.

CONCLUSIO.

Substantia, ut dicit naturam vel usiam, numerari eam, non est dicendum: quod si ad proprietatem habeat respectum, cum tantundem valeat hypostasis, numeratur & plurificatur.

RESP. Ad Arg. Dicendum quod tam nomen substantiæ quam subsistentiæ dupliciter accipitur in divinis: quia quodlibet istorum habet in se intellectum actus, & præpositionis, potest ergo dici substantia, quasi per se stans, & quasi stans sub alio, sive sub proprietate. Primo modo, una tantum est, sive non numeratur, quia unum est ibi quod est. Alio modo prout dicit respectum ad proprietatem, tunc numeratur sive plurificatur. Primo modo tantum valet quantum usiosis: secundo modo tantum valet, quantum A hypostasis. Omnino eodem modo distinguitur subsistentia, & secundum alterum intellectum æquipollet usiosi, & secundum alterum hypostasi. Et secundum alterum plurificatur, secundum alterum vero minime. Et quia substantia dicitur dupliciter, & subsistentia: ideo venit diversitas modi loquendi inter Doctores: Nam Tullius & Boetius dicunt quod subsistentia & substantia æquipollent hypostasi: & ideo dicit ipse Boetius eam plurificari, & secundum hunc modum loquitur Hilarius. Anselmus, & Boetius, sed Hieronymus, & Augustinus volunt quod substantia æquipolleat usiosi: & ideo dicunt eam non pluri- B ficari: & subsistentia hypostasi: & ideo dicunt eam plurificari. Ex his patet responsio ad utramque partem. Patet etiam quare Græci non transtullerunt nomen, *Prosopon*, sicut Latini, quia oportuit nos transferre nomen, *Personæ*, propter ambiguitatem; & ideo maluit Ecclesia etiam respondere, *Tres personas*, quam *Tres subsistentias*, sive *substantias*. *Boetius de duabus naturis c. 3.* *Lib. 7. de Tr. c. 4.*

TAMEN ad Argumentum quod facit quod substantia tenet medium, dicendum quod substantia prout æquipollet hypostasi, plus se tenet cum persona, & ideo numeratur sicut persona sive plurificatur: prout tamen æquipollet usiosi, plus se tenet cum es- C sentia, & ideo non numeratur, nec plurificatur, sicut nec essentia. Omnes autem illæ rationes præcedentes & sequentes loquuntur de substantia, prout æquipollet hypostasi, sive supposito, & hoc modo plurificatur.

RATIONES autem ad oppositam partem currunt secundum aliam acceptionem hujus nominis, *Substantia*. Similiter judicandum est de hoc nomine *Subsistentia*. Sed quoniam Augustini auctoritas, & mos utentium nomine illo *Substantia* scilicet, accipitur magis in illa acceptione in qua dicit ipsum, *Quod est*, sive usiosim, sive ipsum commune: ideo communiter non recipitur, ut dicantur *Tres substantiæ* in divinis. Resp. ad Arg.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

An nomen Essentiæ in divinis numeretur.

Alexander Alens. 1. p. q. 57. Memb. 1.
S. Tho. 1. p. q. 13. art. 2.
Et 1. Sent. dist. 24. q. 1. art. 2.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 23. princ. 3. q. 1.

Fundam. DE enumeratione illius nominis, *Essentia*. Et quod non numeretur ostenditur sic, quia in divinis est unitas absolutissima quæ non multiplicatur: ergo cum nullum nomen sit adeo absolutum sicut nomen essentiæ, ergo per illud significatur unitas non multiplicata: ergo nomen essentiæ non numeratur, & hoc est quod dicit Augustinus quod ratio repugnat.

ITEM hoc ipsum videtur a minori. Hoc enim nomen Deus est nomen essentiæ in comparatione ad personam: *Deut.* 6. sed secundum scripturam in lege, scilicet Deus dicitur unus & non plures, & secundum symbolum, non tres Dii sed unus est Deus: ergo hoc nomen *Essentia* minus plurificatur, cum dicatur absolutius.

ITEM natura divina non multiplicatur in tribus: sed hoc nomen *Essentia* est nomen naturæ divinæ, ut hoc nomen *Substantia*: ergo nec essentia, nec substantia multiplicatur sub propriis nominibus, ut videtur.

Ad opp. *Lib.* 6. *c.* 4. *t.* 3. 1. CONTRA: per Augustin. libro de Trinitate. Cum hæc tria non dicantur una persona, & loquitur de tribus personis: sed *Tria* in neutro genere, respicit essentiam proprie: ergo cum dicantur tria: ergo tres essentiæ.

Ib. in fin. 2. ITEM ratione videtur; Aug. in eod. lib. dicit quod Pater & Filius & Spiritus sanctus dicuntur tres personæ, quia commune est eis hoc quod est *Persona*, sed hoc nomen *Essentia* est commune: ergo potest dici, *Tres essentiæ*.

3. ITEM Ibidem dicit & habetur in litera quod ideo dicuntur tres personæ, quia Pater est una persona, & Filius una persona, & Spiritus sanctus una persona. Similiter tres essentiæ sunt, quia pater est essentia, &c.

A 4. ITEM Pater & Filius sunt entes: ergo plures habent entitates. Sequitur enim: Sunt plures Dii: ergo plures deitates. Similiter: Pater & Filius sunt: ergo plura esse: ergo plures essentiæ.

CONCLUSIO.

Quamvis in Creaturis plurificatis habentibus eandem naturam, ipsa quoque essentia multiplicetur: in divinis tamen propter summam simplicitatem, multiplicatis personis, essentia non multiplicatur, neque numeratur.

B RESP. Ad arg. Dicendum quod in omni substantia cujus est esse, & operari, necessario intelligimus naturam, & habentem naturam. Cum ergo hoc sit in Deo, intelligimus in Deo naturam, & habentem naturam. Et naturam dicimus essentiam vel substantiam: habentem naturam, dicimus personam. Quo modo ergo in creatura rationali contingit, unam personam habere plures naturas, scilicet corporalem & spiritualem: sic & a contrario sensu, contingit in Deo propter summam simplicitatem unam naturam haberi a pluribus, quia contingit eam haberi alio & alio modo, & hoc non potest esse ab eodem. Quia ergo eadem est natu- C ra tantum habita & non numerata, ideo tantum dicitur una substantia & essentia: Quia vero plures habentes, ideo plures personæ, nulla omnino repugnantia existente.

1. 2. AD illud ergo quod obiicitur de essentia per hoc quod Augustinus dicit: *Hæc tria*, dicendum quod minus expresse loquitur & improprie: & ideo verbum ejus est exponendum.

3. AD illud quod obiicitur quod ideo *Tres*, quia persona est commune & quælibet est persona, &c. dicendum quod non dicit totam rationem, sed partem quantum ad verbum exterius ideo oportet intelligere quod ibi additur, quia est commune quod distinguitur. Unde Pater est persona, & Filius est persona, non eadem, sed alia & alia.

4. AD

4. Ad ultimum quod obiicitur, dicendum quod ens aliquando dicitur substantive, & sic non trahit numerum aliunde. Aliquando tenetur adiective, & sic trahit numerum a supposito, & sic non numeratur forma: & hoc modo non sequitur quod sint plures entitates, nec de hoc verbo, quod plura esse.

QUÆSTIO III.

An Catholice dicere plures Deos possimus.

Alex. Alens. 1. *p.* *q.* 14. *Memb.* 2.
S. Thom. 1. *p.* *q.* 11. *a.* 3. & 4.
Scotus 1. *Sent. dist.* 2. *q.* 3.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 2. *q.* 1.
Henricus in summa, a. 25. *q.* 1.
Durandus 1. *Sent. dist.* 2. *q.* 1.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 2. *q.* 1. *art.* 3.

Ad opp. UTrum catholice possimus dicere plures Deos, & quod sic, ostenditur hoc modo. Hoc nomen, *Deus*, recipit distinctivum terminum ratione suppositionis, ut cum dicitur, Deus generat Deum: ergo cum eadem distinctio importetur per hoc quod est *Generat*, & per hoc quod est *Tres*, quia personalis: ergo hæc pari ratione est Catholica: Tres Dii sunt.

2. Item idem est Deus quod habens deitatem: sed plures sunt habentes Deitatem, hoc dicitur Catholice: ergo similiter plures Dii sunt.

3. Item hoc nomen, *Deus*, quamvis sit substantiale, tamen impositum est ab operatione. Sed contingit operationem pluraliter dici de personis, ut patet: Faciamus hominem, &c. ergo hoc nomen, *Dii*. Gen. 1.

4. Item ad numerationem alicujus veram, non plura requiruntur quam vera multiplicatio suppositorum & formæ: sed hæc est in Deo, quia tres sunt personæ divinæ, *Persona*, dicit suppositum, *Divinæ*, dicit formam: ergo, &c.

5. Item cum omne generale contingant specificari, & persona sit nomen generale, videtur quod possit specificari cum dicitur: Tres personæ, ut dicatur adhuc specialius, qui tres: sed hoc non potest esse nisi addatur nomen commune tribus, nec est aliud dare quam hoc nomen, *Deus*: ergo &c.

A

Contra: Quod non dicatur Catholice patet ex mandatis: Audi Israel, Deus tuus Deus unus est. Unde in Symbolo: Non tres Dii, sed unus est Deus. Fundam. Deut. 6.

Item hoc ipsum videtur ratione, quia hoc nomen, *Deus*, dicit divinam naturam: sed divina natura non numeratur sive specificatur: ergo nec hoc nomen, *Deus*.

B

CONCLUSIO.

Catholice, plures Deos non possumus dicere, tametsi unaquæque persona sit Deus, cum forma importata per hoc nomen, Deus, *non multiplicetur.*

Resp. Ad arg. Dicendum quod non est dicere plures Deos catholice, quia numerus pluralis significat plurificationem termini secundum suppositum: & formam in nomine substantivo, cum plurale geminet suum singulare: & ideo, cum forma importata per hoc nomen, *Deus*, non sit multiplicata, non debet dici: Plures Dii.

1. Ad illud quod obiicitur quod catholice dicitur: Deus generat, dicendum quod non est simile, quia *Generat*, simul importat distinctionem cum convenientia: sed, *plures Deos*, simpliciter importat distinctionem quantum ad suppositum & formam.

C

2. Ad illud quod obiicitur quod idem est Deus, & habens deitatem. Respon. quod ista locutio est duplex, quia habens deitatem uno modo potest dici neutraliter, & sic est unum solum, & æquipollet ei, quod est *Deus*, quod quidem dicit, quod est. Alio modo masculine, & sic non habet æquipollens, & sic multiplicatur. Potest tamen aliter dici, quod *Deus* non significat habentem, sed significat deitatem in comparatione ad habentem, & ideo non multiplicatur.

3. Ad

3. Ad illud quod dicitur de opera- A tione, dicendum quod nomen, vel potest significare operationem per modum adiacentis, & sic trahit numerum aliunde: vel per modum substantivi, & sic non multiplicatur, & taliter significat hoc nomen, *Deus*.

4. Ad illud quod obiicitur quod ibi est multiplicatio suppositorum & formæ, dicendum quod hoc nomen divinum est quasi possessivum: unde imponitur a duplici forma, scilicet possessionis & possessoris. Et forma divinitatis est in ratione possessoris, & B forma possessoris, existente indivisa, numeratur forma possessionis, ut oves Socraticæ, & sic in proposito. Unde non numeratur forma habita.

5. Ad illud quod obiicitur quod generale contingit specificari, dicendum quod persona cum nominat individuum intellectualis naturæ, dupliciter potest specificari, scilicet per propria personarum, ut cum dicitur: Tres personæ, id est Pater, Filius, & Spiritus sanctus, potest etiam specificari per naturæ determinationem, ut si dicatur: Personæ divinæ, vel angelicæ, vel humanæ. Et si tu quæris, quare non specificatur per, *Unum*, nomen, sicut est in creaturis ubi tres personæ angelicæ dicuntur tres angeli: Respondeři potest quod hoc est propter inopiam humani eloquii: qua laborat tam lingua Græca quam Latina, sed magis Latina. Vel potest dici quod hoc non permittit natura ipsorum nominum, quoniam nomen speciale a speciali forma imponitur. Aut igitur impositum est a natura communi, aut a proprietate personæ. Si est impositum a natura communi, cum illa non multiplicetur, non potuit per unum nomen specificari. Si autem est impositum a proprietate personæ, tunc cum illa non conveniat tribus, non potest per illud specificari: & ideo Ecclesia, compulsa necessitate, imponit nomen generale, sive quod importat communitatem nominis, quod est commune & multiplicabile: & ideo non est quærenda specificatio per aliud nomen nisi per nomen adiectivum, & per nomina personarum.

DISTINCTIO XXIV.

Quid significetur his nominibus Unus vel Una, Duo vel Duæ, Tres vel Tria, Trinus vel Trinitas, Plures vel Pluralitas, Distinctio vel Distinctæ, cum his utimur de Deo loquentes.

HIC *diligenter inquiri oportet, cum in Trinitate non sit diversitas, vel singularitas, nec multiplicitas, vel solitudo, quid significetur his nominibus, scilicet Unus vel una, Duo vel duæ, Tres vel tria, Trinus vel Trinitas, Plures vel pluralitas, Distinctæ vel distinctio, cum dicitur unus Deus, duæ personæ, vel tres personæ, plures personæ, distinctæ sunt personæ. Vel cum dicitur, distinctio personarum, pluralitas personarum, Trinitas personarum, & hujusmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudinem, vel multiplicitatem in Deo ponere. Quid ergo ista sibi significent, ipso de quo loquimur aperiente, insinuare curemus.*

Ma-

Magis illa dicuntur ad excludendum ea quæ non sunt in Deo, quam ad ponendum aliqua.

* *Si diligenter præmissis auctoritatem verbis intendimus, ut dictorum intelligentiam capiamus, magis videtur horum verborum usus introductus ratione removendi, atque excludendi a simplicitate deitatis, quæ ibi non sunt, quam ponendi aliqua.*

Quid per unum significetur cum dicitur, unus Deus.

Cum enim dicitur, unus Deus, multitudo Deorum excluditur, nec numeri quantitas in divinitate ponitur: tanquam si diceretur, Deus est, nec multi sunt, vel plures Dii. Unde Ambrosius in lib. de fide ait. Cum unum dicimus Deum: unitas excludit numerum Deorum, nec quantitatem in Deo ponit, quia nec numerus, nec quantitas ibi est. L. 1. c. 2. & l. 3. de Spir. sancto, c. 14.

Quo sensu dicitur, unus est Pater, vel unus est Filius.

Similiter cum dicitur, unus est Pater, vel unus est Filius, & hujusmodi: ratio dicti hæc est, quod non sunt multi Patres, vel multi Filii, ita & de similibus. Item cum dicimus plures esse personas, singularitatem, atque solitudinem excludimus: nec diversitatem, nec multiplicitatem ibi ponimus, quasi diceretur: Sine solitudine, ac singularitate personas confitemur. Unde Hilarius in lib. 4. de Trinit. sic ait: Dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Quæro nunc, an solum Deum sibi locutum existimes, an hunc sermonem ejus intelligas ad alterum extitisse. Si solum fuisse dicis, ipsius voce argueris, dicentis. Faciamus, & Nostram. *Sustulit enim singularitatis, ac solitudinis intelligentiam professio consortii, quia aliquod consortium esse non potest ipsi solitario, neque solitudo solitarii recipit,* Faciamus, *nec alieno a se diceret,* Nostram: *Attende lector his verbis, & vide, quia nomine consortii pluralitatem significavit. Professio ergo consortii est processio pluralitatis, quam professus est dicens,* Faciamus, & Nostram. *Pluraliter enim utrumque dicitur. Sed hac professione pluralitatis non diversitatem, vel multitudinem posuit, sed solitudinem, & singularitatem negavit. Sic ergo cum dicimus plures personas, vel pluralitatem personarum, singularitatis, & solitudinis intelligentiam excludimus.*

Quid unus Pater. Quid plures personæ. in med. Gen. 1.

Quid per Ternarium significetur cum dicitur: Tres personæ.

Ita etiam cum dicimus tres personas, nomine ternarii non quantitatem numeri in Deo ponimus, vel aliquam diversitatem: sed intelligentiam, non ad alium nisi ad Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum dirigendam significamus, ut sit hujus dicti intelligentia: Tres personæ sunt, vel tres sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: id est, nec tantum Pa-

ter, nec tantum Filius, nec tantum Pater, & Filius, in deitate sunt, sed etiam Spiritus sanctus, & non alius ab his. Similiter non tantum est ibi hæc persona, vel illa, vel hæc & illa, sed hæc, & illa, & non alia. Et hoc fore ita intelligendum Augustinus satis ostendit, ubi dicit, quod illo nomine, non diversitatem intelligi voluit, sed singularitatem noluit.

Lib. 7. de Trin. c. 4. tom. 3.

Quid per duo, cum dicitur: Duæ personæ: vel Pater, & Filius duo sunt.

Similiter cum dicitur, duo sunt Pater, & Filius, non dualitatis quantitatem ibi ponimus, sed hoc significamus quod non est tantum Pater, nec tantum Filius: sed Pater, & Filius, & hic non est ille: ita & de aliis hujusmodi. Ita etiam cum dicimus: Pater, & Filius sunt duæ personæ, hoc significamus, quod non tantum Pater est persona, nec tantum Filius est persona, sed Pater est persona, & Filius est persona, & hæc non est illa.

Amb. l. 1. de Tr. c. 2 in sensu.

Ex quo sensu dicitur in personis distinctio, vel personæ distinctæ.

Cum autem dicimus, distinctæ personæ, vel distinctio est in personis, confusionem, atque permixtionem excludimus, & hanc non esse illam significamus. Cumque addimus, distinctæ sunt personæ proprietatibus, sive differentes proprietatibus, aliam esse hanc personam, & aliam illam suis proprietatibus significamus. Et cum dicimus, aliam, & aliam, non diversitatem, vel alienationem ibi ponimus, sed confusionem Sabellianam excludimus.

Quo modo ibi accipiatur discretio.

Ita & cum dicuntur discretæ personæ, vel cum dicitur discretio in personis esse, eandem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur distinctio, quo discretio. Et congrue dicitur ibi esse discretio, vel distinctio, non diversitas, vel divisio, sive separatio. Unde Ambrosius in 1. lib. de Trinitate. Non est ipse Pater, qui Filius, sed inter Patrem & Filium expressa distinctio est.

C. 3. c. 4.

Quo modo Trinitas ibi accipiatur.

Cum vero dicitur, Trinitas, id significari videtur quod significatur, cum dicitur, Tres personæ: ut sicut non potest dici Pater est Tres personæ, vel Filius est Tres personæ, ita non debet dici Pater est Trinitas, vel Filius est Trinitas.

Hoc videtur contrarium esse prædictis.

Hic non est prætermittendum quodcum supradictum sit Deum nec singularem, nec multiplicem esse confitendum, idque Sanctorum auctoritatibus sit confirmatum, in contrarium videtur sentire Isidor. dicens: Distinguendum est inter Trinitatem, & Unitatem. Est enim unitas simplex & singularis, Trinitas vero multiplex, & numerabilis; quia Trinitas est trium Unitas. Ecce unitatem dicit esse singularem, & Trinitatem multiplicem, & numerabilem. Sed ad hoc dicimus, quia singularem accepit, sicut & alii accipiunt unum: multiplicem vero, & numeralem, sicut dicunt Trinum.

Dist. 23. & in princip. hujus dist. In lib. 1. Etymol. cap. 4.

DISTINCTIO XXIV.

Quid significetur per nomen numerale, cum loquimur de divinis.

Hic diligenter inquiri oportet, cum in Trinitate.

Expositio Textus.

Divisio. SUPRA excipit Magister hoc nomen, *persona*, a generali regula nominum substantialium, ostendens quod dicendum est: Tres personæ, non tres essentiæ, vel tres Dii, vel tres substantiæ. Hic incipit secunda pars, in qua determinat quid significetur, cum dicitur. Tres personæ, & hæc pars habet duas partes. In prima ostenditquid significetur per nomen *numerale*, sive per dictionem numeralem. In secunda quid significetur per hoc nomen, *Persona*, dist. 25. *Considerandum est cum hoc nomen*, Persona, *ut prædictum est*. Prima pars iterum habet duas. In prima quærit, & solvit generaliter. In secunda solutionem suam adaptat nominibus distinctis in speciali, ibi: *Cum enim dicitur unus Deus*. Et hæc pars habet quatuor partes. In prima determinat quid significetur per *unus*, & *plures*. In secunda quid significetur per *duo*, & *tres*, ibi: *Ita etiam cum dicimus tres Personas nomen ternarii*. In tertia quid significet *discretus*, & *distinctus*, ibi: *Cum autem dicimus, distinctæ sunt personæ*. In quarta quid significent Trinitas, & Trinus, ibi: *Cum vero dicitur Deus Trinus*.

Cum dicimus plures esse personas, singularitatem, atque solitudinem excludimus.

Notandum, quod in divinis recipimus unitatem, non singularitatem, nec solitudinem, quia singularitas excludit communicabilitatem, & solitudo excludit pluralitatem, & nos ponimus B unam essentiam in pluribus: ideo hoc non recipimus. Similiter notandum ex parte pluralitatis quod recipimus ista quatuor, alietatem, pluralitatem, discretionem, atque distinctionem: sed hæc quatuor econtrario non recipimus, scilicet diversitatem, multiplicitatem, divisionem, & separationem. Ratio autem hujus est, quia separatio supponit divisionem, divisio multiplicitatem, multiplicitas diversitatem, diversitas autem ponit formæ vel naturæ distinctionem. Et quia in divinis est naturæ omni- C moda unitas, ideo cum non recipiatur diversitas, nec aliquod istorum quatuor. E contra, discretio supponit distinctionem, distinctio pluralitatem, pluralitas alietatem. Alietas aut non tantum attenditur, quantum ad formam, sed etiam quantum ad suppositum: & quia sunt plures hypostases, ideo prædicta quatuor in divinis recipiuntur. Distinctio autem nominum prædictorum hæc est. Nam de primis quatuor alietas, & pluralitas, important distinctionem a parte rei: sed distinctio, & discretio

per

A per comparationem ad nostram cognitionem: sed alietas per modum substantiæ, pluralitas per modum quantitatis, quamvis non sit ibi vere quantitas. Distinctio autem, & discretio differunt, quia discretio dicitur in comparatione ad visum: sed distinctio in comparatione ad tactum. Alia autem quatuor differunt sic, quia diversitas attenditur secundum substantiam, multiplicitas quantum ad veram quantitatem: divisio quantum ad positionem, sive ad discontinuationem: sed separatio quantum ad ubi. Vel aliter, diversitas quantum ad principium intrinsecum, multiplicitas quantum ad numerum, divisio ad terminum, separatio vero attenditur quantum ad me- B dium interiectum.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam eorum quæ dicuntur in præsenti distinctione est quæstio de terminis numeralibus qualiter accipiantur in divinis. Et circa hoc principaliter tria quæruntur. Primo quæritur de termino numerali & partitivo, sicut est hoc nomen, *Unus*. Secundo de termino simpliciter numerali, sicut est hoc nomen, *Tres*. Tertio de nomine complectente utrumque, sicut hoc nomen *Trinus*. Et quantum ad primum duo quæruntur. Primo quæ- C ritur utrum hoc nomen, *Unus*, dicatur positive, vel privative in divinis. Secundo utrum dicatur secundum substantiam, vel secundum relationem.

QUÆSTIO I.

An nomen hoc, Unus, positive, vel privative dicatur in divinis.

Alex. Alen. 1. p. q. 45. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 30. art. 3.
Et 1. Sent. dist. 24. q. 1. art. 3.
Et de Pot q. 9. art. 7.
Scotus 1. Sent. dist. 24. q. unica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 24. q. 1.
Henricus in summa, art. 25. q. 5.
Richard. 1. Sent. d. 24. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 24. q. 1.
Francisc. de Mayr. dist. 24. & 25. q. 1.
Greg. Arim. 1. Sent. dist. 24. q. 1. art. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. d. 24. q. 1. a. 1.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 27. art. 1.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 24. q. 1.

QUOD privative dicatur in omnibus videtur per rationem. Nam Philosophus dicit quod unum est quod non dividitur: sed ista ratio data est per privationem, igitur unum dicitur privative. — Ad opp. *Arist. 10. Metaph. contex. 4.*

2. ITEM Commentator dicit super Metaphysicam quod unum, & multa opponuntur sicut privatio, & habitus: quia unum dicit privationem, multitudo dicit habitum quod si verum est, unum non tantum in Deo: sed in omnibus dicit privationem. — *Tract. 3. Metaph.*

3. ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia unum opponitur ei quod est multa: aut ergo contradictorie, aut relative, aut contrarie, aut privative. Non contradictorie, hoc patet.

4. ITEM nec relative, quia relativa sunt simul, & unum dependet ab alio mutuo, sed unum non dependet a multis. Nec contrarie, quia unum contrariorum non est alterius principium. Sed unum est principium multorum, igitur per locum a divisione, opponitur privative. Sed constat quod, *Multa*, dicit positionem, igitur unum non dicit nisi privationem.

5. ITEM quod in Deo specialiter dicatur privative, videtur: quia unum quod dicitur positive est principium multitudinis, & quantitatis: sed in Deo nulla est omnino quantitas, igitur

tur nec unum positive dicitur.

6. ITEM hoc ipsum videtur: quia si Deus est positive unus, & lapis est unus, videtur igitur quod lapis, & Deus sunt duo; igitur Deus & creatura constituunt numerum; & si hoc, Deus est pars numeri, quod supra improbatum est. Si dicis quod non sequitur, quia unum non dicitur univoce, Illud certe nihil est, ut videtur: quia si aliquid ponit, cum illud etiam possit convenire creaturæ, ad minus analogice, & secundum analogiam attendatur numeratio, ut cum dicitur humanitas, & albedo sunt duæ essentiæ: ergo hoc non solvit.

Fundam. CONTRA: Ab eodem habet aliquid esse, & unum, quoniam forma, quæ dat esse, dat esse distinctum: si igitur ens non dicitur privative, sed positive, pari ratione nec unum de aliquo dicitur privative.

ITEM quod sonat in complementum, sonat in habitum, non privationem: sed unum sonat in complementum, quia quanto aliquid perfectius, tanto magis accedit ad unitatem: igitur unum non privative dicitur.

ITEM si unum est privativum, constat quod non nisi respectu multitudinis. Sed contra: Nulla privatio antecedit habitum naturaliter, sed unum naturaliter antecedit multa: igitur unum non est privatio.

Arist. 1. physic. cont. 42. & Averroes in Postpræd. ITEM: nulla privatio constituit suum habitum, nec salvatur in illo: sed unum salvatur in multis, & illa constituit: igitur non opponitur ut privatio: igitur non accipitur privative.

CONCLUSIO.

Unum in Deo positive dicitur, & non privative, quinimmo, cum ubi sit unum omnino secundum formam, solum de Deo positive dicitur.

RESP. ad Arg. Quod quorundam opinio fuit, & Magistri principaliter, quod quidquid sit in creaturis de hoc nomine, *Unum*, in Deo non dicitur positive, sed privative, ut dicit in litera, & assumit auctoritatem ab Hilario, quamvis Hilarius non dicat expresse, nisi quod horum nominum usus in Deo inventus est magis causa privandi, quam aliquid ponendi. Et ratio sua fuit, quia unum positive dictum est principium quantitatis, & numeri: Deus autem in se non habet quantitatem, nec in se est numerabilis, nec alii connumerabilis. Sed quamvis hæc positio probabilis habeatur: tamen communiter non tenetur. Et ratio hujus est, quia cum unum multo completius sit in Deo quam in creaturis, multo formalius ibi dicitur positive. Et rursus, cum omnis unitas ad primam unitatem reducatur, & non est reductio habitus ad privationem, necesse est quod unum in Deo aliquid ponat. Et propterea dicendum quod est loqui de hoc nomine *Unus*, in creaturis, vel quantum ad rem intellectam, vel quantum ad rationem intelligendi. Si enim loquamur quantum ad rationem intelligendi, sic dico quod dicitur privative: unde & ratio ejus assignatur per privationem divisionis: sive multitudinis: & hoc est quia unum est primum, & prima non habent intelligi a nobis, & notificari nisi per posteriora, & inde est quod privative dicitur unum: unitas autem in substantia, quantitate, & qualitate, quia habet aliquid prius, per quod possit intelligi, dicitur positive, ut identitas, æqualitas, similitudo, & eorum opposita privative. Si autem loquamur quantum ad rem intellectam, sic unum habet respectum ad materiam, & habet respectum ad formam. Ratione respectus ad materiam, est in se indivisum, tamen potentia divisibile, & quia potentia materialis se habet per modum privationis, similiter & unum. Ratione respectus ad formam, quæ dat esse distinctum, & limitatum, sic dicit positionem. Quoniam igitur in Deo est unum omnino secundum formam, in creaturis attenditur & secundum formam, & secundum materiam, hinc est quod solum in Deo positive, in creaturis vero aliquando accipitur positive, aliquando privative, secundum rem. *Aug. 1. sup. Gen. c. 10. t. 3.*

1. Ad illud quod obiicitur primo quod diffinitur sive notificatur privative, patet responsio, quia secundum rationem sui nominis, eo quod primum, sic debet notificari.

2. Ad illud quod obiicitur secundo quod opponitur ut privatio, dicendum quod unum per respectum ad materiam accipitur privative, & sic accipit Commentator. Per respectum ad formam, contrarie accipitur secundum quod multitudo formaliter accipitur. Per respectum ad actum consequentem, qui est mensurare, accipitur relative, & secundum genus relativorum, in quo unum non dependet ab altero, sicut patet in scientia, & scibili, & sic diversæ super hoc opiniones sunt veræ.

3. 4. 5. 6. Ad illud quod obiicitur quod in Deo non est principium numerandi, &c. dicendum quod unum dicit privationem multitudinis secundum generalem nominis rationem: sed illa privatio, & si nomine tenus est privatio, tamen realiter est positio: quia quanto magis est privatio divisionis in aliquo, tanto illud est completius, & perfectius: cum igitur in Deo sit perfectissima unitas, ibi accipitur secundum omnimodam privationem multitudinis: hoc autem modo dicitur unum quod non habet actu multitudinem, nec est in potentia ad multitudinem, neque per divisionem, neque per aggregationem. Hoc autem unum est perfectissimum, & summum, & infinitum, & illud non est in potentia ad numerum, & hoc non est alii connumerabile, & hoc modo est in solo Deo. Et sic patet quod dicitur: Deus unus positive, & quo modo differat unitas ejus a creatura.

Quod igitur obiicitur quod unum est principium multitudinis, dicendum quod verum est in unitate creata: sed non est verum in unitate perfecta, & increata; dico principium intra se sicut pars. Unde non est verum si dicatur: Deus & creatura sunt duo, aut hoc improprie dictum est, & *duo*, cadit a ratione numeri secundum rem. Aut si dicat numerum, hoc est solum a parte intelligentis, quia cum intelligit diversa, & distincta, accipit sub ratione numeri, sicut cum intelligit intellectus noster, concernit tempus.

QUÆSTIO II.

An Unus, in divinis secundum substantiam, vel secundum relationem dicatur.

Alexander Alensis 1. p. q. 65. Membro 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 24. q. 4.
Richard. 1. Sent. d. 24. q. 2.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. d. 24. & 25. q. 3.
Jo: Baccon. 1. Sent. dist. 24. q. unica.
Marsil. Inguen. 1. Sent. q. 27. art. 3. dub. 1.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 24. q. 3.

Utrum unus dicatur secundum substantiam, an secundum relationem. Quod secundum substantiam videtur, quia ens & unum convertuntur sicut vult Philosophus, & Boetius: sed ens dicitur secundum substantiam, igitur & unum. *Ad opp. Arist. 4 Metaph. cont. 3. Ex 10. Metaph. cont. 8. Boët. de Hebdomadibus, sive de unitate, & uno.*

2. Item hæc conceditur: Pater & Filius, & Spiritus sanctus sunt unus Deus: sed si sunt unus Deus, cum Deus non diminuat de ratione unius, ergo sunt unus. Sed nihil dicitur in summa de tribus singulariter, quod non dicatur substantialiter: igitur, &c. Si dicatur quod quando adiective tenetur, tunc non dicitur substantialiter.

Contra: Eadem est significatio termini quando tenetur substantive, & quando tenetur adiective. Item cum substantivatur, in neutro genere dicitur substantialiter: cum igitur eadem sit significatio termini in masculino & in neutro, cum eadem sit impositio, igitur dicitur substantialiter in masculino. Præterea alia nomina in masculino dicuntur substantialiter, ut hoc nomen, *Æternus*. Unde in Symbolo: Non tres æterni: sed unus æternus: similiter ergo unus. *Athanasius.*

3. Item cum dicitur: Pater est unus, aut tenetur substantialiter, aut notionaliter. Si substantialiter: habeo propositum. Si notionaliter: sed Pater

habet

habet duas notiones: igitur non debet unus dici, sed duo.

4. Item notio & proprietas sunt idem: igitur cum proprietas dicatur quod convenit uni soli, nulla notio potest dici de tribus: sed hoc nomen, *unus*, prædicatur de qualibet persona, igitur non dicit notionem.

Fundam. Contra: Regula est superius habita dist. 22. Omne quod prædicat substantiam vel essentiam, dicitur de tribus singulariter in summa: sed hoc non convenit huic nomini, *Unus*: igitur, &c.

Item nihil pertinens ad essentiam, sive substantiam multiplicatur, sive plurificatur: sed hoc quod est *Unus*, plurificatur, quia Pater est unus, & Filius est unus: & sunt duo, quia unus, & unus: ergo, &c.

Item idem est esse unum, & esse distinctum: sed cum dicitur pater est distinctus: hoc quod est, *distinctus*, non dicitur substantialiter: igitur nec hoc quod est, *Unus*.

Item respectu cujuscumque termini est dicere alium in divinis, ille terminus dicit relationem: unde non dicitur alius Deus: sed respectu ejus, quod est *Unus*, est dicere alium. Nam Pater est unus, & Filius est alius: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Unum in divinis potest dici & secundum substantiam, si cum essentia concipiatur: & secundum relationem, si cum persona intelligatur.

Resp. ad Arg. Dicendum quod cum ratio unitatis sit ratio distinctionis cum indivisione, in divinis autem ponamus essentia distinctam ab aliis essentiis per seipsam: & personam distingui ab aliis per proprietatem. Necesse est etiam in divinis ponere & unitatem essentialem, & personalem. Quoniam igitur persona non est aliud ab essentia: Unitas essentiæ, & personæ non sunt duæ unitates secundum rem, sed una ratione differens. Ideo unitas de hac & illa non dicitur æquivoce, quo-

A niam nec illi, nec isti imponitur specialiter. Quia ergo concretum accipit specialem significationem ab abstracto: Hoc nomen, *unus*, importat in divinis unitatem essentialem, & personalem. Et cum adiective tenetur, indifferenter importat utramque: determinatur autem per adjunctum: cum enim additur termino essentiali, importat essentialem: cum additur termino notionali, importat personalem: cum autem substantivatur, necesse est quod seipso determinetur. Et ideo cum neutrum genus importet quod dicit sub indistinctione: in neutro convenienter attributum est, sive appropriatum unitati essentiali. In masculino vero, quia

B importat distinctionem, & suppositum certum, & quia dicit rationem producentis, appropriatum est unitati personali. Et ideo patet quod sic non accipitur ut ens, neque ut convertibile cum eo: sed solum in neutro. Patet etiam secundum quod ibi est fallacia figuræ dictionis ex mutatione istius termini, *unus*. Quamvis enim non varietur significatio per substantivationem, neque per generis diversitatem, potest tamen nihilominus diversificari modus supponendi, maxime si usus hoc facit, & ratio sit conveniens usui.

1. 2. Ad illud quod obiicitur quod eternus dicitur essentialiter, patet responsio, quia æternitas dicitur solum

C essentialiter, sed unitas personaliter. Aliqui tamen dicunt quod hoc est speciale in hoc nomine, *unus*; quia est nomen partitivum, & habens in se articulum.

3. Ad illud quod obiicitur, aut prædicat notionem, &c. dicendum quod prædicat notionem; sed attendendum quod non quamcunque, sed personalem, quæ facit esse unum, & illa est una in qualibet persona.

4. Ad illud quod obiicitur, notio dicitur de uno, dicendum quod est significare notionem sub ratione propria, ut per hoc nomen, *Paternitas*. Et communiter, ut per hoc nomen *Relatio*, *notio*, *unitas*, & *proprietas*, quæ idem dicunt sub rationibus diversis: sensus est enim persona una, id est unica personali pro-

prietate in se indistincta, & ab aliis distincta.

A

ARTICULUS II.

SEcundo principaliter quæritur de nominibus pure numeralibus, ut sunt, *Duo*, & *Tres*, *&c.* Et circa hoc similiter quæruntur duo. Primo, utrum dicantur positive, aut privative. Secundo utrum dicantur secundum substantiam, aut secundum relationem.

QUÆSTIO I.

An nomina pure numeralia in divinis positive vel privative dicantur.

Alex. Alensis 1. p. q. 51. Memb. 2.
S. Thom. 1. p. q. 13. a. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 24. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 24. art. 2. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 24. q. 3.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 24. q. 5.

Ad opp. QUod dicantur privative solum, videtur auctoritate Magistri qui dicit quod horum usus magis est inductus causa privandi, quam ponendi; & videtur per auctoritates aliorum firmari auctoritas Magistri. Dicit enim Boetius in lib. de Trinit. Illud vere est unum in quo nullus est numerus; sed in divinis unum est verissime, igitur in divinis non est numerus: ergo isti termini in divinis aut falso dicuntur, aut non prædicant numerum. Sed non dicunt aliud quam numerum si aliquid ponunt, igitur, &c.

C

l. 3. Etymol. circ. princ. 2. ITEM per Isidor. dicitur: Numerus virtus est memeris, id est divisionis secundum Etymologiam: sed in Deo non cadit divisio: ergo numerus: igitur idem quod prius.

Arist. 3. Metaph. tat. 16. 3. ITEM dicit Philosophus quod numerus est multitudo mensurata per unum: sed in Deo non cadit mensuratio, cum ipse sit immensus, igitur, &c.

4. ITEM videtur hoc per rationem: A quocunque removetur genus, & species: sed genus quantitatis removetur a Deo: ergo, &c.

5. ITEM in quocunque est genus, necesse est ponere aliquam specierum, igitur si numerus est in Deo, vel ibi est trinarius, vel binarius, vel aliquis aliorum. Sed sancti omnes species negant, igitur & genus, igitur idem quod prius. *Arist. 2. Topic.*

CONTRA: Si tantum privative, *Tres*, diceretur, quia non sunt unus, vel duo, tunc igitur pari ratione posset dici: Chimæræ sunt tres, quia non sunt una, vel duæ: sed illud non dicitur, igitur, &c. Fundam.

ITEM quod dicat numerum videtur. Eusebius dicit: In divinis est numerus, sed non ordo. Sed si est ibi numerus, tunc contingit illum significare: & si hoc, ergo positive tenentur dictiones quæ illum significant.

B

ITEM Bernardus: Si una est essentia, & tres personæ, quis numerum neget? quasi dicat nullus, igitur, &c.

ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia discreta quantitas est majoris abstractionis, quam continua, igitur discretio magis quam duratio. Sed nomen dicens in divinis durationem, dicit positive, ut æternus, igitur & nomen dicens discretionem.

ITEM in quocunque est ponere speciem positive, est ponere genus: sed in Deo est ponere Trinitatem, igitur & pluralitatem.

CONCLUSIO.

Nomina numeralia, ut duo, & tres, non tantum privative, ut censuit Magister, sed etiam positive in divinis prædicantur.

RESP. ad Arg. Ad prædictorum intelligentiam, notandum quod positio Magistri fuit, quod hujusmodi nomina numeralia non poneret aliquid in divinis, sed privarent, sicut patet in litera. Et ratio hujus positionis fuit, quia hujusmodi nomina si aliquid ponunt, utique numerum ponunt: sed numerum non esse ponendum in divinis, & ratio dicit, & auctoritas Sanctorum confirmat. Cum enim in divinis Prima positio quæ est Magistri.

nis non sit divisio & separatio, non A sit etiam aggregatio, non sit etiam mensuratio: & numerus separationem importat antecedenter, & aggregationem & mensurationem consequenter, numerus in divinis non est ponendus: ideo etiam dictiones numerales in divinis non dicunt aliquid, sed magis privant, majorem scilicet numerum & minorem. Sed nec positio, nec ratio positionis videtur esse conveniens, si interius attendatur. Positio enim destruit seipsam. Ponit enim quod nomina designantia pluralitatem dicantur privative, similiter & nomina significantia unitatem. Et si hæc sic invicem opponuntur, ut utrumque sit privatio alterius, erit ibi circulatio in- B notificando: & si utrumque, alterius privatio est, cum privatio non sit privationis, sed habitus: utrumque aliquid ponit, & ita si dicuntur privative, dicuntur positive, & sic positio non est conveniens. Ratio similiter positionis non est convenienter assumpta. Nam numerus importat distinctionem, & super hoc compositionem aggregationis: & quamvis in divinis non sit aggregatio, nihilominus est distinctio, ideo numerus non simpliciter removendus est a divinis, sed numerus talis. Et Magister omnino removet: ideo in positione sua defecit. Et in illo articulo communiter non tenetur a Magistris Parisien. Concedendum igitur quod hujusmodi nomina dicuntur positive, sicut probant C rationes ad hoc inductæ. Et concedendum quod in divinis aliquo modo est numerus, aliquo modo non. Nam secundum quod dicit distinctionem personalem secundum originem, sic dicendum est, numerum esse in divinis: secundum autem quod aggregationem & divisionem substantialem dicit, non est ponendus numerus in divinis.

Hanc sententiam sequitur Scot. & consentit S. Thom. in distinctione præsenti.

1. 2. 3. 4. Ex his patent obiecta. Nam rationes ad primam partem procedunt de numero, secundum eam acceptionem qua sumitur in istis inferioribus quantum ad conditiones prædictas. Unde in sensu suo verum concludunt quod ibi non est numerus. Similiter rationes ad partem oppositam procedunt secundum quod numerus distinctionem certam importat, & hoc quidem est ponere in divinis: & ideo verum concludunt suo sensu. Unde in divinis negandum est, esse numerum simpliciter, sed concedendum est numerum esse personarum.

Ad illud tamen quod obiicitur de quantitate continua, & specie numeri, dicendum quod nec quantitas continua est in Deo, quia æternitas non est quantitas, nec Trinitas est species numeri.

QUÆSTIO II.

An item nomina numeralia in divinis secundum substantiam, vel secundum relationem dicantur.

Alexander Alens. 1. p. q. 52. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 13. a. 2.
Et de Pot. q. 7. art. 4. & 5.
Rich. 1. Sent. dist. 24. a. 2. q. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 24. q. 5.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 24. q. 6.

Utrum prædicta nomina dicantur in divinis secundum substantiam, aut secundum relationem. Et quod secundum substantiam videtur, quia sicut dicit Boetius, & Augustinus: Quantitas in substantiam transit: sed numerus quantitatem dicit: ergo transit in substantiam: ergo dictiones numerales secundum substantiam dicuntur. Ad opp.

Boet. in lib. de Tr. Aug. 7. de Trinitat. c. 1. t. 3.

2. Item omne nomen quod dicitur ad se, dicitur secundum substantiam: sed *Duo*, & *Tres* est nomen quod dicitur ad se, non ad aliud: ergo dicuntur secundum substantiam.

3. Item cum dicitur: Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt hoc, quod est, *tres*, aut dicitur notionaliter, aut essentialiter. Non notionaliter, quia nulla est notio quæ communiter dicatur de tribus, igitur dicitur essentialiter.

4. Item notiones sunt quinque: sed termini numerales important pluralitatem notionum, igitur erit numerus quinarius in divinis, igitur non tres, sed quinque sunt: sed hoc est falsum,

igitur non dicuntur notionaliter: sed dicuntur essentialiter, sive substantialiter.

Fundam. CONTRA: Omne nomen pertinens ad substantiam non dicitur pluraliter, sed singulariter: sed, *Tres*, tantum dicitur pluraliter: ergo nullo modo dicitur secundum substantiam: ergo dicitur secundum relationem.

ITEM omne nomen substantiale prædicatur de qualibet persona: sed, *Tres*, de nulla persona prædicatur: ergo &c.

ITEM si hoc nomen, *Tres*, secundum substantiam dicitur: ergo licet addere terminum substantialem: igitur possumus dicere tres Deos, vel tres substantias, quorum utrumque est contra fidem.

CONCLUSIO.

Nomina numerabilia dicuntur in divinis secundum relationem, & notiones important.

RESP. ad Arg. Dicendum quod aliqui voluerunt dicere quod hujusmodi termini numerales nihil aliud dicant in Deo, quam hoc nomen personæ pluraliter. Unde si dicatur: Personæ sunt tres, idem subiicitur, & prædicatur. Et ratio & modus intelligendi hic est, quia si ponerentur formæ esse ab æterno, sicut imponitur Platoni quod posuit, tunc plures essent, & in aliquo C certo numero: sed numerus ille nec esset proprietas, nec passio consequens, sed ipsæ formæ numeratæ, & per hunc modum dicere *Tres* in divinis, non est dicere nisi tres personas. Sed illud non oportet dicere, quoniam si idem esset omnino, tunc videretur esse nugatio, si diceretur: *Tres personæ*, una persona: & videretur non plus dici, cum dicitur: Tres sunt personæ, quam personæ sunt personæ. Et propter hoc alius modus dicendi est quod hujusmodi termini numerales dicuntur secundum relationem, & important notiones. Et hoc patet, quia in divinis important distinctionem, distinctio autem est a proprietatibus. Unde *Tres*, important proprietatem trium personarum in A concretione. Notio autem inquantum convenit soli, dicitur esse proprietas: inquantum vero ab alio distinguit, dicitur esse unitas. Unde dicuntur personæ tres tribus proprietatibus distinctæ. Et si tu quæris, quid dicitur quando dicitur: Tres notiones, dicendum quod seipsis distinguuntur proprietates, ideo non dicit nisi notiones ipsas.

1. AD illud igitur quod obiicitur quod quantitas transit in substantiam, dicendum quod numerus in creaturis est quantitas, sed in Deo dicit relationem, & hoc patet sic. Distinctio in creaturis est per alicujus proprietatis, vel qualitatis appositionem, & ita per additionem: ubi autem additio, B ibi limitatio: ubi limitatio, ibi unius ab alio divisio: & ubi hæc sunt, ibi aggregatio diversorum, & mensuratio, & quia quantitatis est mensurare, ad distinctionem in inferioribus sequitur numerus, & est modus essendi consequens materiam cum forma. In divinis autem est distinctio per originem, non per additionem alicujus, & ideo nulla additio, nulla limitatio: & ubi hoc non est, nec mensuratio, & ideo nec quantitas. Sed ubi origo, ibi habitudo & relatio, & ideo in divinis numerus non dicit quantitatem, sed magis relationem: sed quoniam relatio non transit in substantiam, igitur nec termini numerales.

2. AD illud quod obiicitur quod dicuntur ad se, dicendum quod nomen dici ad aliud, potest esse dupliciter. Uno modo intra, vel extra: vel implicite, vel explicite. Et illud nomen substantialiter dicitur quod non dicitur ad aliud, nec intra, nec extra, nec implicite, nec explicite. Sed terminus numeralis dicit relationem ad aliquid intra, quia importat distinctionem numeratorum, & implicat relationem.

3. AD illud quod obiicitur: Nulla notio dicitur de tribus, dicendum quod verum est, nulla notio determinata: sed commune ad notiones secundum rationem dicitur de tribus, ut hoc nomen *relatus*, & hoc nomen *distinctus*, & alia nomina consimilia.

4. AD illud quod obiicitur, quod notiones

tiones sunt quinque, dicendum quod, *Tres*, non quascunque notiones importat, sed solum personales. Illa enim notio quæ facit illam personam esse personam, & ab omnibus distinctam, illa dicitur unitas personæ inquantum dat esse distinctum: & illa notio est una unius, sicut una est unitas unius, & illæ sunt tantum tres: & ideo cum sint tres unitates in tribus personis, hinc est quod personæ solummodo tres dicuntur.

ARTICULUS III.

TERTIO principaliter quæritur de differentia nominum numeralium, sicut est hoc nomen, *Trinus*, vel, *Trinitas*. Et circa hoc quæruntur duo. Primo, utrum hujusmodi nomina importent unitatem. Secundo, dato quod sic, quæritur cujusmodi sit illa unitas quam important.

QUÆSTIO I.

An nomina numeralia unitatem importent.

Alexand. Alensis 1. *p. q.* 65. *Memb.* 2.
Richardus 1. *Sent. dist.* 24. *ar.* 3. *q.* 2.
Franc. de Mayr. 1. *sent. dist.* 24. *&* 25. *q.* 4.

Fundam. QUOD importent unitatem, videtur primo per etymologiam: Trinitas enim dicitur quasi trium unitas, similiter & trinus.

ITEM hoc videtur, quia in divinis reperitur hoc nomen, *Trinitas*, sed non hoc nomen *Trinarius*. Sed hæc duo eandem pluralitatem important: ergo hoc nomen, *Trinitas*, si recipiatur in divinis, hoc non est ratione pluralitatis: ergo hoc nomen, *Trinitas*, ultra pluralitatem aliquid importat, & non nisi unitatem: ergo, &c.

ITEM in divinis recipitur hoc nomen, *Trinus*, sed non recipitur hoc nomen, *Triplex*: non enim dicitur Deus triplex, sicut dicitur multipliciter in litera: sed fides communiter dicit Deum trinum: igitur aliquid dicit ultra hoc, quod est triplex, sed non pluralitatem, igitur unitatem.

ITEM Magister dicit supra: Trinitas est nomen quasi collectivum: sed nomen collectivum non tantum importat pluralitatem, sed etiam unitatem: ergo, &c.

Ad opp. 1. CONTRA: Ex tribus personis nihil unum fit, sed ex pluribus unitatibus creatis aliquid fit, sive resultat: ergo numerus in creaturis dictus, potius debet importare unitatem quam in divinis: sed cum dicitur in creaturis binarius vel trinarius, ita importat numerum, quod nec unitatem: ergo nec hoc nomen *Trinitas*, debet in divinis importare.

2. ITEM si Trinus & Trinitas important pluralitatem & unitatem, cum nullum nomen sit distinctum & indistinctum, nec habeat pluralitatem distinctionis; & unitatem indistinctionis, de nullo nomine in divinis poterit dici.

3. ITEM si unitatem importat: ergo cum idem non debeat sibi copulari, male & nugatorie dicitur in hymno Confessorum in fine.

Qui supra Cœli residens cacumen,
Totius mundi machinam gubernat
Trinus & unus.

CONCLUSIO.

Nomina numeralia in divinis important unitatem & pluralitatem: non tamen sunt nomina collectiva, sed quasi collectiva, ut dicit Magister.

RESP. ad Argum. Dicendum quod quia in divinis singulari modo est numerus, scilicet ex distinctione suppositorum cum unitate formæ, speciali debuit exprimi nomine, quod simul dicit pluralitatem & unitatem. Quia ergo hujusmodi nomina important pluralitatem & unitatem, ideo sunt similia nominibus collectivis. Sed quia unitas collectivorum est unitas aggregationis quæ consequitur pluralitatem: hic autem est unitas formæ quæ non est pluralitatem consequens, ideo non est collectivum tale nomen. Et ideo dicit Magister quod est quasi collectivum. Et per hoc patet primum in contrarium.

Concedendum ergo quod importat pluralitatem & unitatem.

1. 2. Ad illud quod obiicitur, nullum nomen importat simul unitatem, & pluralitatem, dicendum quod hoc verum est ratione formæ: sed cum sit unum in forma, potest habere pluralitatem suppositorum, & hoc non est inconvenies vel impossibile.

3. Ad illud quod obiicitur de nugatione, dicendum quod sicut hoc verbum, *cede*, habet intellectum hujus verbi dandi & loci: sed cum dicitur cede locum cadit ab intellectu alterius: similiter in proposito, & similiter intelligendum de relativis cum dicitur: Filii Pater.

QUÆSTIO II.

An Unitas importata per hoc nomen, Trinitas, vel Trinus, Essentiæ vel suppositi Unitas sit.

S. Th. 1. Sent. dist. 24. q. 1. art. 5.
Richard. 1. Sent. dist. 24. art. 3. q. 3.
Franc. de Mayr. 1. Sent. dist. 24. & 25. q. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 27. a. 3. dub. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 24. q. 6.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 24. q. 4.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 24. q. 2.

Fundam. CUjusmodi sit illa unitas quam importat hoc nomen, *Trinitas*, vel *Trinus*, utrum videlicet suppositi vel essentiæ. Et quod essentiæ videtur: quia hoc quod est, *Trinitas*, dicitur de omnibus simul in singulari. Sed hoc convenit solum termino importanti unitatem substantialem: ergo, &c.

Item nulla unitas est trium nisi essentia vel essentialis unitas, sed Trinitas est trium unitas: ergo hoc nomen, *Trinitas*, dicit essentialem unitatem, pari ratione, & hoc nomen, *Trinus*.

Item nec hoc nomen, *Trinitas*, nec hoc nomen, *Trinus*, dicitur de persona: ergo non importat unitatem personalem. Non enim hæc conceditur: Persona est trina, vel persona est Trinitas.

Ad opp. 1. Contra: Hujusmodi nomina simul important unitatem & pluralitatem: sed sola unitas personæ est pluriscabilis non essentiæ: ergo importat unitatem personæ.

2. Item unitas essentiæ prædicatur de Patre, sed neque hoc nomen, *Trinus*, neque hoc nomen, *Trinitas*, prædicatur de Patre: ergo, *&c.*

3. Item unitas essentiæ prædicatur de essentia: sed nequaquam dicitur essentia divina est trina, igitur non dicit unitatem essentialem. Quæritur igitur quam unitatem importent, & utrum dicantur ista nomina secundum substantiam, an secundum relationem. Et cum dicantur de omnibus simul in singulari, videntur dici secundum substantiam: cum iterum non dicantur

B de aliquo sigillatim, non videntur dici secundum substantiam.

CONCLUSIO.

Nomen numerale quod est, Trinitas, *significat unitatem trium: non autem trinam unitatem, vel unum ter.*

Resp. ad arg. Ad prædictorum intelligentiam, dicendum quod ad hoc convenit dici quod hoc nomen, *Trinitas*, duplicem habet etymologiam: Uno modo Trinitas dicitur Unitas ter, & sic nomen numerale cadit in eo ut complementum, & sic dicitur secundum rela-

C tionem, sicut termini numerales: & unitas quam importat, est unitas personalis, non essentialis, quia illa plurificatur. Alia etymologia est, Trinitas est Unitas trium, & tunc unitas non numeratur, sed significatur ut communicabilis tribus: & quoniam hæc unitas est essentialis, ideo importat unitatem essentialem. Et hæc quidem etymologia absque dubio habet veritatem. Sed prima non videtur habere veritatem: Nam cum eandem significationem habeat Trinus & Trinitas, si illa est etymologia: Trinitas Unitas ter, tunc trinus diceretur unus ter. Hoc autem non potest dici de Deo, videlicet Ter unus, cum tamen dicatur Trinus. Propter quod dicendum quod hujusmodi nomina important unitatem formalem

lem

lem sive essentiæ, cum pluralitate suppositorum, & ideo habent quodam modo naturam termini substantialis in hoc, quod dicuntur de tribus singulariter: & termini numeralis in hoc quod dicuntur de nullo per se.

1. Ad illud quod obiicitur quod sola unitas personæ est plurificabilis, dicendum quod Trinitas non importat pluralitatem circa unitatem in recto, sed solum in obliquo, quod sit trium, vel in tribus, & hoc est essentia.

2. Ad illud quod obiicitur quod unitas essentiæ prædicatur de Patre, dicendum quod verum est, sed non ratione hac, qua plures in ea conveniunt: sicut animal prædicatur de homine non A ea ratione qua diversa specie in eo conveniunt: & quia Trinitas importat illam unitatem ut in pluribus, ideo &c.

3. Ad illud quod obiicitur quod non dicitur essentia trina, neque Trinitas trina, dicendum quod hoc nomen *Trinus*, importat unitatem ut in concretione, & ita ut inhærentem pluribus. Et ideo de eo solo dicitur quod importat unitatem ut in concretione, ut hoc nomen Deus, quod quidem supponit personas: & quia tale est hoc nomen, *Deus*, ideo conceditur: Deus est Trinus, non deitas est Trina: quia deitas non supponit personam, similiter nec hoc nomen, *Trinitas*, & sic patent obiecta.

DISTINCTIO XXV.

Quid significatur cum dicitur pluraliter: Tres personæ, vel duæ Personæ. Et cum dicitur singulariter: Alia est Persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti.

Praeterea considerandum est, cum hoc nomen persona, ut prædictum est, secundum substantiam dicatur, quæ sit intelligentia dicti cum pluraliter profertur: Tres personæ, vel duæ personæ: & cum dicitur: Alia est persona Patris, alia est persona Filii, alia est persona Spiritus sancti. Si enim in his locutionibus personæ vocabulum essentiæ intelligentiam facit, plures essentias confiteri videmur, & ita plures Deos. Si vero essentiæ significationem ibi non tenet, alia est hujus nominis ratio, cum dicitur: Pater est persona, vel Filius est persona, & alia cum dicitur: Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres personæ: & cum dicitur: Alia est persona Patris, alia Filii, & hujusmodi. Dist. 23.

Quod videtur secundum essentiam dici: Alia est persona Patris, alia Filii, sive Tres personæ, ut cum dicitur: Pater est persona, Filius est persona.

Persona enim, ut supra ait Augustin. ad se dicitur, & idem est Deo esse personam quod esse: sicut idem est ei esse, quod Deum esse. Unde manifeste colligitur quod essentiam divinam prædicamus, dicentes: Pater est persona, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona, idest, essentia divina: & omnino unum & idem significatur nomine personæ, idest essentia divina, cum dicitur: Pater est persona, & Filius est persona, quod significatur nomine Dei, cum dicitur: Pater est Deus, Filius est Deus. Ita Ibidem.

etiam

etiam idem significatur, cum dicitur: Deus est Deus, & Deus est persona. Utroque enim nomine essentia divina intelligitur, quia utrumque secundum substantiam dicitur. Cum vero dicitur: Pater, & Filius & Spiritus sanctus sunt tres personæ, quid nomine personæ significamus, an essentiam? Hoc enim videtur, si supra posita verba August. diligenter scrutemur. Supra enim dixit quod ideo tres personas dicimus, quia id quod persona est, commune est tribus. Et item, quia Pater est persona, & Filius est persona, & Spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Videtur ergo eandem tenere significationem hoc nomen, Persona, *cum dicitur: Tres personæ, quam habet, cum dicitur: Pater est persona, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona. Quia, ut ostendit Augustinus, hoc dicitur, idest, Tres personæ, propter illud, quia id quod persona est, commune est eis. Id ergo quod commune est eis, idest, Patri & Filio & Spiritui sancto, videtur significari nomine personæ, cum dicitur: Tres personæ.*

Dist. 23. c. Pater ergo, & 17. de Tr. c. 4. in fine t. 3.

l. 7 de Tr. c. 4. in fin. tom. 3.

Aliter etiam videtur posse ostendi, quod secundum essentiam dicatur etiam, cum pluraliter profertur.

Aliter etiam videtur posse ostendi, quod ibi nomine personæ significetur essentia, cum dicitur, Tres Personæ. *Ut enim supra dixit Augustinus: Ea necessitate dicimus tres personas, ut responderemus quærentibus quid Tres, vel quid Tria. Cum ergo quæritur quid Tres, vel quid Tria, convenienter respondetur, cum dicitur: Tres personæ. At cum quæritur, quid Tres, vel quid Tria, per quid de essentia quæritur. Non enim invenitur quid illi tres sint, nisi essentia. Si ergo quæstioni recte respondemus, oportet ut respondendo, essentiam significemus: alioquin non ostendemus quid tres sint. Si vero respondentes, essentiam significamus, ipsam essentiam personæ nomine intelligimus, cum dicitur: Tres personæ.*

Dist. 23.

Opinio quorundam, qui putant essentiam significari nomine personæ, cum dicimus, Tres personas.

Quibusdam videtur quod nomine personæ significetur essentia cum dicitur: Tres personæ, propterea quia August. dicit ideo dici tres personas, quia commune est eis id quod est persona: ut sit talis intelligentia: Pater & Filius & Spiritus sanctus, sunt tres personæ, idest, sunt tres id habentes commune quod est persona, idest, tres sunt quorum quisque est persona, idest, essentia. Sed quo modo juxta hanc intelligentiam dicetur: Alia est persona Patris, alia Filii? Et hoc etiam ita volunt intelligere, scilicet, alius est Pater, & alius est Filius, id tamen commune habentes quod est persona. Et hoc confirmant auctoritate Augustini, qui in 7. lib. de Trinit. ait: Tres personas ejusdem essentiæ, vel tres personas unam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus: quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona est. Hac auctoritate & præmissis conantur asserere in prædictis locutionibus nomen personæ essentiam signi-

l. b. 7. de Tr. c. 4. tom. 3.

Cap. 6. in medio, tom. 3.

significare. Sed quid respondebunt ad id quod ipse August. in lib. de fide ad Petrum dicit, scilicet quod alius est Pater in persona sive personaliter, alius personaliter Filius, alius personaliter Spiritus sanctus? Quo modo enim alius personaliter Pater, alius personaliter Filius, alius personaliter Spiritus sanctus, si in, esse personam, omnino conveniunt, idest, si persona essentiæ tantum intelligentiam facit? Ideo nobis videtur aliter hoc posse dici congruentius juxta catholicorum Doctorum auctoritates. C. 1.

Quod hoc nomen, Persona, tripliciter in Trinitate accipitur: & hæc est utilis & catholica doctrina de persona & personis.

Sciendum est igitur quod hoc nomen, Persona, *multiplicem intelligentiam facit, non unam tantum. Et ut Hilarius ait in lib. 4. de Trinitate: Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Discernentes ergo dicendi causas hujus nominis, scilicet,* Persona, *significationem distinguimus dicentes quod hoc nomen, scil. persona, proprie secundum substantiam dicitur, & essentiam significat, sicut supra ostendit Augustin. cum dicitur: Deus est persona, Pater est persona. Quadam tamen necessitate, ut supra dixit Augustin. translatum est hoc nomen, ut pluraliter diceretur: Tres personæ, cum quæreretur, quid Tres, vel quid Tria: ubi non significat essentiam, idest, naturam divinam, quæ communis est tribus personis, sed subsistentias vel hypostases secundum Græcos. Græci quippe, ut supra dicit Augustinus, aliter accipiunt substantiam, idest, hypostasim, aliter nos. Nos enim substantiam dicimus essentiam sive naturam. Personas autem dicimus, sicut illi dicunt, substantias, idest, hypostases. Sic ergo nos ita accipimus personas, ut illi accipiunt substantias vel hypostases, & illi aliter accipiunt hypostases, quam nos substantiam: aliter ergo nos accipimus personas, quam substantiam. Cum ergo dicimus, Tres personas, non ibi personæ nomine essentiam significamus. Quid ergo dicimus? Dicimus quia tres personæ sunt, idest, tres substantiæ, scilicet tres entes: pro quo Græci dicunt tres hypostases.*

Inter pr. & med. — Dist. 5.

Ostendit, verba Augustini convenire huic sententiæ.

Et hic sensus adjuvatur ex verbis Augustini præmissis, si interius intelligantur. Quia enim Pater est persona, idest, essentia, & Filius persona, & Spiritus sanctus persona: ideo dicuntur Tres personæ, tres subsistentiæ, tres entes. Non enim possent dici tres subsistentiæ vel entes, nisi singulus eorum esset persona, idest, essentia. Quia ergo eis commune est id quod est persona, idest, essentia: ideo recte dicuntur Tres personæ, idest, subsistentiæ vel subsistentes: ut sicut essentia quæ est eis communis, vere ac proprie est: ita illi tres ac proprie subsistentiæ vel entes intelligantur. Ideoque Augustinus causas dictorum discernens, dicit Tres personas esse unam essentiam, vel ejusdem essentiæ, non ex eadem essentia: ne aliud intelligatur ibi esse persona, aliud essentia. Tres enim personæ, idest, subsistentiæ,

tiæ, una sunt essentia, & unius essentiæ, non autem sunt una persona, vel unius personæ: licet persona secundum substantiam dicatur aliquando. Nam si hoc diceretur, confusio fieret in personis.

Obiectioni illorum hic respondet, qua nituntur probare personas secundum essentiam accipi: quia respondemus quærentibus quid Tres, vel quid Tria.

Ad hoc autem quod illi dicunt, cum quæritur, quid Tres, vel Tria, de essentia quæritur, quia non invenitur quid illi Tres sint nisi essentia: per hoc volentes nos inducere ut nomine Personæ essentiam intelligamus, cum respondemus: Tres personas, ita dicimus. Indubitabiliter verum est, quia non invenitur unum aliquid quod illi Tres sint, nisi essentia. Unum enim sunt illi Tres, idest, essentia divina. Unde Veritas ait: Joan. 10. *Ego & pater unum sumus. Veruntamen cum quæritur, quid Tres, vel quid Tria, non de essentia quæritur, nec ibi quid ad essentiam refertur. Sed cum fides catholica Tres esse profiteretur, sicut Joannes in epistola canonica ait:* 1 Joan. 5 *Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo: quærebatur quid illi Tres essent, idest, an essent Tres res, & quæ Tres res, & quo nomine illæ Tres res significarentur. Et ideo loquendi necessitate inventum est hoc nomen,* Persona, *ad respondendum, ut dictum est: Tres personæ.*

Quid tres res, & quid una res hic dicatur.

Non autem te moveat quod dicimus Tres res. Non enim hoc dicentes diversarum rerum numerum ponimus in Trinitate, sed ita Tres res dicimus, ut easdem esse unam quandam summam rem confiteamur. Unde Au- Cap. 3. & 5. tom. 3. *gustin. in 1. lib. de doctrina Christiana sic ait: Res quibus fruendum est, nos beatos faciunt: Res ergo quibus fruendum est, sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus. Eademque Trinitas una quædam summa res est, communisque fruentibus ea, si tamen res, & non rerum omnium causa sit. Non enim facile potest inveniri nomen, quod tantæ excellentiæ conveniat: nisi quod melius dicitur: Trinitas hæc unus Deus. Sicut ergo Tres res dicuntur, & hæ sunt una res: ita Tres substantiæ dicuntur, & hæ sunt una essentia. Ecce ostensum est quæ sit intelligentia hujus nominis,* Persona, *cum dicimus Tres personas.*

Ex quo sensu dicatur: Alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti.

Nunc inspiciamus, utrum secundum eandem rationem, & causam dicatur: Alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti. Quod utique sane intelligi potest, ut sit sensus talis: Alia est subsistentia vel hypostasis Patris, alia subsistentia Filii, alia subsistentia Spiritus sancti. Et alia subsistentia Pater, alia Filius, alia Spiritus sanctus.

Quo

Quo modo hæc intelligantur: Alius in persona Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus.

Deinde quæritur, utrum secundum eandem rationem accipiatur, cum dicitur: Alius est Pater in persona, alius in persona Filius, alius in persona Spiritus sanctus: sive, alius personaliter Pater, alius personaliter Filius, alius personaliter Spiritus sanctus. Ad quod dicimus, quia etsi possit eodem modo accipi, congruentius tamen ex ratione dicti alia variatur intelligentia, ut hic personæ nomine proprietas personæ intelligatur, ut sit sensus talis: Alius est in persona vel personaliter Pater, idest, proprietate sua Pater alius est quam Filius, & Filius proprietate sua alius quam Pater: paternali enim proprietate distinguitur hypostasis Patris ab hypostasi Filii, & hypostasis Filii filiali proprietate discernitur a Patre, & Spiritus sanctus ab utroque processibili proprietate distinguitur.

Quo modo secundum hunc modum etiam in prædictis locutionibus potest accipi.

Hoc etiam modo sane potest accipi persona in præmissis locutionibus cum dicitur. Alia est persona Patris, alia Filii, idest, alia est proprietas, qua Pater est Pater: alia qua Filius est Filius, alia qua Spiritus sanctus est Spiritus sanctus. Ita etiam nomine personæ quidam proprietates intelligere volunt, cum dicuntur tres personæ, sed melius est ut subsistentias, vel hypostases intelligamus, cum dicimus Tres personas. Ex prædictis colligitur quod nomen, Personæ, *in Trinitate triplicem tenet rationem. Est enim ubi facit intelligentiam essentiæ, & est ubi facit intelligentiam hypostasis, & est ubi facit intelligentiam proprietatis.*

Summa dictorum colligitur Dist. 32.

Auctoritatibus Sanctorum ostenditur quod dictum est.

Quod autem secundum substantiam dicatur, & essentia aliquando significet, supra ex dictis August. aperte ostendimus. Quod vero pro hypostasi atque proprietate accipiatur, ex auctoritatibus Sanctorum ostendi oportet, ne conjecturis nostris aliquid ausi dicere videamur. De hoc Hieronymus in expositione fidei Catholicæ ad Damasum ita ait: Non est prorsus aliquis in Trinitate gradus, nihilque quod inferius superiusve dici possit, sed tota divinitas sui perfectione æqualis est, ut exceptis vocabulis, quæ proprietatem indicant personarum, quidquid de una persona dicitur, de tribus possit dignissime intelligi. Atque ut confutantes Arium, unam eandemque Trinitatis dicimus esse essentiam vel substantiam, & Deum unum in tribus personis fatemur: ita etiam impietatem Sabellii declinantes, Tres personas expressas sub proprietate distinguimus: non ipsum sibi Patrem, ipsum sibi Filium, ipsum sibi Spiritum sanctum esse dicentes, sed aliam Patris, aliam Filii, aliam Spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, idest, personas, vel, ut Græci exprimunt, hyposta-

Dist. 23. in princ.

In tom. 4. in Symboli explanatione.

ses,

ses, id est subsistentias confitemur. Nec Pater Filii, vel Spiritus sancti personam aliquando excludit. Nec Filius, vel Spiritus sanctus Patris nomen, personamque recipit, sed Pater semper Pater, & Filius semper Filius, & Spiritus sanctus semper Spiritus sanctus. Itaque substantia unum sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur: Ecce hic aperte dicit Hieronymus, proprietates esse personas, & personas esse subsistentias. Unde manifestum fit quod diximus, scilicet personæ nomine significari & hypostasim & proprietatem: Joannes etiam Damascenus, personas dicit esse hypostases, & eas dicit entes, ita inquiens: *In deitate unam naturam confitemur, & tres hypostases secundum veritatem entes, idest, personas.*

Lib. 3. de orthod. fide cap. 5

DISTINCT. XXV.

Quid significet hoc nomen, *Persona*.

Præterea considerandum quod cum hoc nomen Persona, *&c.*

Expositio Textus.

Divisio.

SUPRA respondet Magister quid significetur per terminum numeralem cum dicitur: *Tres personas*, hic subdit quid significetur per istum terminum, *Persona*. Et dividitur hæc pars in duas. In prima quærit & opponit. In secunda solvit ibi: *Quibusdam videtur quod nomine Persona*. Prima pars habet tres partes. In prima movet dubitationem. In secunda opponit per auctoritatem August. ostendens quod dicitur secundum substantiam, ibi: *Persona enim, ut supra Augustinus.* Tertio opponit per rationem, ibi: *Aliter etiam videtur posse ostendi quod nomine Personæ:* ubi monstrat illud idem. Similiter secunda pars, in qua solvit, dividitur in duas. In prima solvit secundum opinionem aliorum qui dicunt quod persona accipitur secundum essentiam, tamen relatam ad suppositum. In secunda solvit secundum opinionem suam per distinctionem, ibi: *Sciendum est igitur quod hoc nomen, Persona, multiplicem intelligentiam facit*. Et hæc pars dividitur in duas. In prima parte ostendit quo modo accipiatur hoc nomen, *Persona*, in plurali. Secundo quo modo accipiatur in singulari, cum dicitur: Alius est Pater, alius est Filius, ibi: *Nunc inspiciamus utrum secundum eandem rationem*. Prima pars habet tres partes. In prima ponit distinctionem per quam solvit. In secunda confirmat per auctoritatem Augustini, ibi: *Et hic sensus adjuvatur ex verbis*. In tertia ad obiectionem respondet, ibi: *Ad hoc autem quod illi dicunt*. Similiter sequens pars habet tres partes. In prima determinat quo modo accipiatur persona, cum dicitur: Alia est persona Patris. Secundo quo modo accipitur cum dicitur: Alius est Pater in persona. Tertio hoc confirmat auctoritatibus. Primum facit, ibi: *Nunc inspiciamus*, &c. Secundum, ibi: *Deinde quæritur, utrum secundum eandem rationem*. Tertium, ibi: *Quod autem secundum substantiam dicatur*.

Tres Personæ, id est, subsistentiæ. Dub. I.

Contrarium dicit Boetius in libro de duabus naturis & una Persona Christi, assignans differentiam inter subsistere, & substare, quod subsistit illud quod non indiget alio ad hoc quod sit. Substat vero quod subiectum aliis, ut esse valeat, subministrat. Videtur ergo quod subsistere sit idem quod essentia, ergo nullo modo potest dici quod sint plures subsistentiæ.

RESP. Dicendum quod Boetius accipit ibi hoc nomen, *Subsistentia*, secundum Marcum Tullium, prout accipit significationem secundum actum subsistendi, sive per se standi, & sic tantum una est subsistentia. Sed nunc

Do-

Doctores Scripturæ accipiunt prout magis importat respectum ad proprietatem cui subest, & sic plurificatur. Ratio autem hujus est communis usus. Quia accipiunt substantiam pro natura rei: ideo pro supposito magis voluerunt accipere subsistentiam.

Tres Personas esse unam essentiam, vel ejusdem essentiæ, non ex eadem essentia. Dub. II.

Videtur hoc falsum, quia Pater generat Filium de sua substantia, & spirat Spiritum sanctum: ergo videtur quod omnes personæ sint de eadem substantia. Item quæritur quare non conceditur ista: Personæ sunt ex eadem essentia, sicut conceditur ista: Personæ sunt ejusdem essentiæ. Et videtur quod debeat concedi. Quia *Ex*, dicit in divinis habitudinem originis, & similiter genitivus originem importat. Si tu dicas quod propter transitiones. CONTRA: Sicut præpositiones sunt transitivæ, ita & obliqui casus sunt transitivi. Præterea hæc recipitur: Personæ sunt in eadem essentia, & tamen hoc quod dico *In*, est præpositio.

RESP. Dicendum quod aliquando aliquid comparatur ad aliud, ut informans, sive denominans, & tamen non ponitur propter hoc diversitas, sive distinctio unius ad alterum: sic enim comparatur Deitas ad Deum. Alio modo comparatur aliquid ad aliud, sicut principium ad principiatum, & tunc de necessitate importatur distinctio. Quoniam ergo hæc præpositio *Ex*, importat habitudinem causæ, vel saltem principii: ideo de necessitate dicit distinctionem inter extrema: ideo hæc non potest esse vera quod personæ sint ex eadem essentia. Sed quia genitivus non tantum construitur in ratione principii, immo ex vi declarationis essentiæ, cum dicitur: Mulier egregiæ formæ, ut dicit Priscianus: ideo cum genitivo hæc est vera, Tres personæ sunt ejusdem essentiæ.

Tres res. Dub. III.

Accipit hoc ab Augustino in lib. 1. de doctrina Christiana. Et videtur male dicere, dicendo: Tres res, quia res est nomen absolutum, & generale: ergo videtur quod si aliquid dicat in divinis, quod dicat essentiam, sive substantiam: ergo sicut nullo modo accipitur, Tres essentiæ, ita nullo modo debet recipi, Tres res. Et si tu dicas: Tres entes, hic non est simile, quia ens est participium, & ita trahit numerum aliunde & non numeratur secundum formam propriæ entitatis: res autem est nomen substantivum. Si tu dicas mihi quod res nominat formam a parte animæ, vel istud nomen impositum est a parte animæ, & hoc nihil est, quia illa sunt nomina intentionum, & res dividitur contra intentionem.

RESP. Dicendum quod res potest considerari tripliciter. Aut secundum proprietates, quas habet in propria natura: aut secundum modum, per quem fit apud animam: aut secundum proprietatem communem, quæ inest ei ab actibus animæ, qui sunt subiicere, & prædicare, componere, & dividere: secundum hanc ergo triplicem acceptionem contingit rem tripliciter nominari. Uno modo per nomen, quod indicat existentiam a parte suæ naturæ, sicut dicitur album, & nigrum, & hujusmodi. Alio modo secundum quod anima accipit per modum entis, hoc modo nominat res. Unde omne illud res dicitur quod anima cogitat, ut existens in natura. Alio modo contingit nominare per intentiones secundas, sicut dicitur, genus, species, subiectum, prædicatum. Quoniam ergo hoc nomen, *Res*, dicit medium inter nomen quod dicit pure formam naturæ, & nomen quod dicit formam intentionis, ideo non tantum essentiæ convenit, sed etiam personis: & ideo, Tres res, dicimus Tres personas, non sic tres essentias, & huic significationi alludit ipsum nomen: Res enim dicitur a reor reris, quod dicit actum a parte animæ: & alio modo res venit ab hoc quod est ratus quod dicit stabi- Res unde dicatur.

ſtabilitatem a parte naturæ: & ſic res A dicit ſtabilitatem, ſive ratitudinem ex parte entitatis: Et ſic patent obiecta, quia uno modo eſt nomen naturæ, alio modo eſt nomen rationis.

Non eſt prorſus aliquis in Trinitate gradus. Dub. IV.

Videtur hic Hieronymus dicere contra illud quod dicit Auguſtinus 9. Confeſſ. Pater & Filius non differunt ſubſtantia, ſed cauſa & gradu. Item in divinis eſt ſubſtantia: igitur ibi eſt *Sub*, ſed *Sub* dicitur relative ad ſuperius, igitur ibi eſt *Sub*, & *Super*: ergo inferius, & ſuperius, igitur gradus. Item ubicunque eſt auctoritas, & ſubauctoritas, ibi eſt gradus, ſed hæc eſt in Patre, & Filio: ergo, &c. B

Exod. 20 Resp. Dicendum ſicut dicit Gloſſa: Non aſcendas per gradus ad altare, &c. per gradus aſcendit ad altare, qui dicit Patrem majorem Filio, & Filium Spiritu ſancto ſicut Arrius dixit. Unde cum gradus de ratione ſui nominis tollat perſonarum æqualitatem, ideo bene dicit Hieronymus quod non eſt prorſus in divinitate gradus, nihilominus ponitur ordo. Differunt enim gradus & ordo, ſicut punctus & unitas. Nam punctus eſt ſubſtantia poſita: ideo ſolum eſt in corporalibus. Unitas vero eſt ſubſtantia non habens poſitionem, ideo eſt in ſpiritualibus. Sic gradus di- C cit ſuperpoſitionem, vel loci, vel dignitatis. Ordo vero dicit habitudinem ad principium ſine poſitione. Ad illud igitur quod dicit Auguſtinus: Dicendum quod improprie loquitur in utroque verbo, & cauſa ſumitur ibi pro principio, gradus vero ſumitur pro ordine. Ad illud quod obiicitur de *Sub*, dicendum quod *Sub*, in divinis non dicit inferioritatem, ſed ſolum habitudinem ſecundum rationem intelligendi. Ad illud quod obiicitur de auctoritate, dicendum quod verum eſt ſecundum quod auctoritas ſonat in rationem dominii, quod ponit gradum: ſed ſic non eſt in divinis, ſed ſolum prout ſonat in rationem principii: & hoc ponit ordinem in cognoſcendo.

Punctus. Unitas. Ordo.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam hujus partis duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de quidditate hujus nominis, *Perſona*. Secundo quæritur de communitate ejuſdem. Quantum ad primum duo quæruntur. Primo de perſona ſecundum rem quid ſit. Secundo quid ſit ſecundum diffinitionem.

QUÆSTIO I.

An nomen Perſona, ſecundum ſubſtantiam, vel ſecundum relationem in divinis dicatur.

Alexand. Alenſis 1. *p.* *q.* 56. *Memb.* 1.
S. Thom. 1. *p.* *q.* 29. *art.* 4.
Et 1. *Sent. diſt.* 23. *q.* 1. *art.* 3.
Et de potent. *q.* 9. *a.* 4.
Scotus 1. *Sent. diſt.* 25. *q.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent.* *d.* 26. *q.* 3.
Henric. in ſum. art. 53. *q.* 4.
Richardus 1. *Sent. diſt.* 25. *q.* 1.
Durand. 1. *ſent. diſt.* 22. *q.* 1.
Franciſc. de Mayr. 1. *ſent. diſt.* 25. *q.* 4.
Marſilius Inguen. 1. *Sent.* *q.* 28. *ar.* 1.
Gabr. Biel. 1. *ſent. diſt.* 25. *q.* 1.

QUOD perſona dicatur ſecundum ſubſtantiam, videtur ex verbis Aug. in 7. de Trin. Idem eſt Deo eſſe, & perſonam eſſe. Et iterum, cum dicimus perſonam patris, non aliud dicimus, quam ſubſtantiam patris: ergo perſona dicitur ſecundum ſubſtantiam. Ad opp. *Cap.* 5.

2. Item Anſelm. in fine Monol. quot ſunt perſonæ tot ſunt ſubſtantiæ, igitur nomen perſonæ dicitur ſecundum ſubſtantiam.

3. Item Hugo de ſancto Victore in lib. de Sacramentis, in prima parte libri tertii: Unum ſolum nomen eſt ſubſtantiale quod de ſingulis dicitur ſingulariter. In ſumma tamen non dicitur ſingulariter, ſed pluraliter pronuntiatur, ut perſona: igitur hoc nomen, *Perſona*, eſt nomen ſubſtantiale.

4. Item Boetius in lib. de duabus naturis, & una perſona Chriſti, perſonam diffiniens dicit, quod eſt rationalis naturæ ſubſtantia individua: ſed ſi

ſub-

substantia prædicatur in recto, & non A per accidens, sed secundum se, tunc ergo persona dicit substantiam secundum omnes Doctores.

5. ITEM hoc ipsum videtur ratione, & hoc per diffinitionem. Boetius enim venando diffinitionem personæ dicit, quod aut est substantia, aut accidens: & dicit quod non est accidens, ergo substantia. Si ergo persona in his inferioribus dicit substantiam, & quid per se existens, ergo & in Deo.

6. ITEM hoc ipsum videtur per ejus absolutionem, quoniam omne nomen quod dicitur ad se, dicit substantiam in divinis, quia tale non secundum relationem dicitur: sed hoc nomen, *persona*, est hujusmodi, ut patet. B Et August. dicit 7. de Trin. Ad se quippe dicitur persona, ut bonus, magnus, &c. *Cap. 4.*

7. ITEM hoc etiam videtur per Ecclesiæ responsionem, quia omne nomen quod convenienter respondetur ad interrogationem factam per *quid*, indicat substantiam: quia *quid*, quærit substantiam: sed hoc nomen *persona* ab Ecclesia hæreticis responsum est quærentibus quid *Tres*, sicut dicit Augustinus, & Magister: ergo indicat substantiam.

8. ITEM hoc ipsum videtur relationis abstractione. Intelligamus, quod nulla relatio sit in divinis, & quod in una sola hypostasi sit natura divina, sicut intelligunt Gentiles: tunc contingit, quod adhuc est intelligere naturam intellectualem, & habentem illam: ergo & personam, & naturam: igitur si circumscripta omni relatione salvus est intellectus personæ: persona non dicitur secundum relationem: & dicitur secundum relationem, vel secundum substantiam, ergo dicitur secundum substantiam. *Lib. 7. de Tr. c. 4.*

Fundam. CONTRA: per Boetium in lib. de Trinitate, in fine: Si personæ divisæ sunt, necesse est vocabulum quod ex personis trahit originem, ad substantiam non pertinere. Si ergo quæ trahunt originem a personis non pertinent ad substantiam: multo fortius nec nomen personæ. Unde Richardus de sancto Victore dicit quod persona idem est, *Richard. 3. de Tr. cap. 13.* quod per se existens, juxta quendam singularis existentiæ modum naturæ rationalis: sed singularis modus existentiæ est relatio in divinis, &c.

ITEM ratione videtur, quia omne nomen quod recipit multitudinem, vel plurificationem, pertinet ad relationem, quia secundum omnes substantia remanet indivisa. Et Boetius dicit quod substantia continet unitatem: relatio multiplicat Trinitatem: si ergo nomen personæ est multiplicabile, patet quod dicitur secundum relationem.

ITEM omne nomen de se importans distinctionem dicitur secundum relationem: sed nomen personæ importat distinctionem, quia persona est hypostasis proprietate distincta. Et Boetius dicit quod est individua, & individuatio non est aliud, quam distinctio: ergo, &c. *De duabus naturis.*

CONCLUSIO.

Persona in divinis dicitur secundum substantiam, & secundum relationem: principalius tamen secundum substantiam, quam secundum relationem.

RESP. Ad arg. Dicendum quod aliqui voluerunt solvere distinguendo significationem personæ secundum diversitatem numeri, ut in singulari diceretur secundum substantiam, in plurali secundum relationem. Sed hæc solutio C neque valet in se, neque valet ad propositum. In se quidem non valet, quia omne plurale geminat suum singulare, ergo non mutat significationem. Ad propositum non valet, quia dicitur in singulari: Alia persona patris, alia filii, quod dici non posset si esset terminus substantialis, cum non sit alia substantia patris, alia filii. Alii voluerunt per distinctionem significationis solvere secundum diversa tempora, videlicet, quod ante responsionem Ecclesiæ diceretur substantialiter & secundum substantiam, post responsionem diceretur secundum relationem. Sed hæc solutio non valet nec in se, nec ad propositum. In se non valet, quia Ecclesia aliqua ratione respondet magis illud nomen, quam aliud substantiale, & tunc non impo-

imposuit significationem: ergo responsio Ecclesiæ nihil facit ad mutationem significationis. Ad propositum non valet, quia secundum significationem, quam habet post responsionem Ecclesiæ, loquuntur Doctores, & currunt rationes ad utramque partem. Et propterea est intelligendum, quod persona dicitur rationalis naturæ suppositum proprietate distinctum, secundum omnes qui intelligunt ejus significationem specialem; sed suppositum rationalis naturæ constat esse substantiam: proprietatem distinguentem constat esse relationem: ergo cum persona utrunque importet, scilicet suppositum, & proprietatem: Necesse est dici secundum substantiam, & secundum relationem. Et cum dicatur secundum substantiam, & secundum relationem, principalius dicitur secundum substantiam quantum est de generali, & primo nominis intellectu. Persona enim dicit suppositum certum substantiæ, sive in Deo, sive in creaturis. Et huic consonat modus dicendi a parte nominis. Sed quantum est de speciali, & ultimo nominis intellectu, quia dicit suppositum distinctum proprietate, quæ est relatio: dicitur in Deo secundum relationem. Et hinc est quod sancti, & Doctores dicunt nomen personæ secundum substantiam dici, licet etiam secundum relationem dicatur. Sed obiiciet aliquis: Cum isti modi, dici secundum substantiam, & dici secundum relationem, dividant nomina divina ex opposito, ut videtur, aut non poterunt inveniri in eodem, aut illud nomen implicat in se opposita. Et propterea intelligendum sicut dicit Richardus de sancto Victore, dici secundum substantiam, est dupliciter. Aut indicando substantiam secundum naturam communem, & sic dicitur homo secundum substantiam. Aut indicando substantiam, ut suppositum certum, ut quidam homo. Primo modo dicere substantiam, est dicere quid, secundo modo est dicere aliquem. Dico ergo quod nomen essentiæ, vel substantiæ dicitur secundum substantiam, quia indicat naturam communem: sed persona dicitur secundum substantiam, quia indicat suppositum certum, & distinctum. Natura autem communis non multiplicatur, nec refertur, & ideo quod dicit substantiam secundum naturam communem, ita dicitur ad se, quod nullo modo potest dici secundum relationem, & hoc quidem modo dividitur ex opposito. Suppositum autem, sive hypostasis, natum est plurificari, & ad aliud comparari, & ita referri. Et quod sic dicitur secundum substantiam, nihil impedit ratione relationis superadditæ dici secundum relationem, & hoc vult dicere Ricardus de sancto Victore.

Ex ista distinctione quam affert S. Bon. hoc in loco Scot. d. 26 q. un. videtur impingere ei quod teneat personas constitui per absolutas realitates,

tamen non est necessarium illatum, nec ad mentem S.Bonav. ut patet dist. 26. qu. 3.

1.2.3.4.5.6. Patet ergo responsio ad obiecta secundum utramque partem. Concedendum est enim nomen, *Persona*, secundum substantiam dici, ut explicatum est, sicut dicunt sancti, & rationes probant. Ita enim intelligunt dici secundum substantiam. Concedendum est nihilominus dici secundum relationem, licet non ita principaliter, sicut probant rationes sequentes, quoniam multitudo relationum plurificat ipsam personam.

7. Ad illud tamen quod obiicitur quod respondetur ad interrogationem factam per *Quid*, & ex hoc potest concludi quod non tantum dicit substantiam, ut suppositum, sed etiam, ut naturam communem: Dicendum quod *Quid*, aliquando quærit essentiam, supposito quid est quod per nomen dicitur, ut quid est homo: & quod respondetur ad hanc quæstionem indicat substantiam pure, & essentiam, quando est quæstio de substantia. Aliquando supposita voce indeterminate quærit quid per nomen dicitur, sicut si dicatur: Brunellus currit, & quæratur quid Brunellus, utrum scilicet homo, vel asinus. Aliquando supposita quidditate, & significatione, quærit de eo, respectu cujus dicitur nomen dependens, ut si dicatur albi currunt: & si quæratur quid albi, potest responderi: homines, vel asini, & hoc modo quæsierunt hæretici quid *Tres*, quia beatus Joannes dicit in Canonica: Tres sunt qui testimonium dant, &c. quæsierunt quid *Tres*, cum sit adiectivum, sine substantivo, & tunc magis quærit suppositum quam essen-

Cap. 5.

essentiam: & ideo suppositum, est res- A ponsum, & sic per hoc nomen, *Persona*. Unde Spiritu sancto suggerente peroptime, & nobiliter, & catholice, sicut dicit Richardus, respondet Ecclesia; & valde bene: & instinctu Spiritus sancti, sicut dicit Richardus, magis respondet hoc nomen quam aliud. Sed tunc posset quæri, quare hæreticus non quæsivit per hoc interrogativum, *Qui*, & videtur quod debuisset. Si enim quærebat de supposito, & qui quærit de supposito, debuit quærere qui *Tres*. Et ad hoc est responsio quod qui quærit de supposito certo, sive reali, & de illo non quærebant, quia in eadem auctoritate subditur: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, sed quærebant de sup- B posito respectu cujus hoc quod est *Tres*, significat inadiacentia: & ideo magis quæsierunt quid *Tres*, quam qui *Tres*, Sic enim oportuit unico nomine respondere, & ipsi hoc quærebant.

8. Ad ultimum argument. quod non recte procedat, patebit melius infra, responsio. Tamen potest dici quod etsi intellectus personæ possit abstrahi ab hac proprietate determinate, tamen de suo generali intellectu, claudit intellectum proprietatis, & quia in divinis proprietas est relatio: ideo de speciali intellectu claudit relationem. Unde sicut hæc persona in divinis, quæ est Pater, non potest abstrahi a paternitate, quæ est relatio personalis, salva sua personalitate, sic nec persona a relationis intellectu in speciali. Et sic patet quod non sequitur quod dicatur secundum substantiam tantum.

QUÆSTIO II.

An Persona sit rationalis naturæ individuæ substantia.

Alexander Alensis 1. *p.* *q.* 56. *Memb.* 3.
S. Thom. 1. *p.* *q.* 29. *art.* 1.
Et 1. *Sent.* *dist.* 25. *q.* 1. *art.* 1.
Et de Pot. *q.* 9. *art.* 2.
Ægid. Rom. 1. *Sent.* *dist.* 25. *q.* 3.
Rich. 1. *Sent.* *dist.* 25. *q.* 2. & 3.
Thom. Arg. 1. *Sent.* *dist.* 23. *q.* 1. *art.* 1.
Steph. Brulef. 1. *Sent.* *d.* 25. *q.* 2.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent.* *d.* 25. *q.* 1.
Marsilius Inguen. 1. *Sent.* *q.* 28. *art.* 3. *dub.* 2.
Gabr. Biel. 1. *sent.* *dist.* 23. *q.* 1.

De hoc nomine, *Persona*, quid sit secundum diffinitionem, & diffinit eam Boetius sic: Persona est rationalis naturæ individua substantia. Sed quod ista diffinitio sit conveniens divinæ personæ, ostenditur per intentionem Auctoris: quia Boetius intendit agere de persona Christi: constat autem personam Christi esse increatam: ergo intendit assignare rationem personæ divinæ, sive increatæ. Fundam. De duabus nat. cap. 2.

Item quod hæc sit ratio in divinis videtur. Nam in Deo constat ponendum esse suppositum incommunicabile, & hoc suppositum est substantia divina, & hoc etiam est rationalis naturæ, & non convenit ei nisi de quo dicitur persona: igitur est ejus ratio, ut videtur.

1. Contra: Omnis diffinitio dicit aggregationem, cum constet ex pluribus, alioquin esset ibi nugatio. In simplici autem nulla est aggregatio: igitur nullum simplex est diffinibile, sed persona in divinis est omnino simplex: ergo, &c. Ad opp.

Si dicas secundum quod dicunt aliqui quod quamvis sit simplex secundum rem, tamen non est simplex secundum rationem.

Contra: Aut illi rationi respondet C aliquid in re, aut nihil. Si aliquid: ergo aliqua compositio est in re. Si nihil: ergo ratio omnino vana est, sed propter rationem vanam non est aliquid diffiniendum: ergo, &c.

2. Item ratione suarum partium non videtur convenire divinæ personæ. Nam rationale est differentia animalis: ergo cui non convenit esse animal, non convenit natura rationalis. Sed animal non convenit Deo cum sit species corporis: ergo nec hoc quod est rationale.

Item videtur quod substantia non dicatur in recto de persona, quia multiplicato diffinito, necesse est multiplicare diffinitionem, & partes diffinitionis: ergo si persona est substantia, cum sint plures personæ, igitur plures substantiæ.

Si tu dicas quod substantia stat ibi pro hypostasi. Contra: Hypostasis dicitur substantia individua, sicut dicit Boetius: ergo sicut est nugatio, si diceretur: homo rationalis, sic & in prædicta notificatione. Quæritur ergo, utrum hoc nomen, *Substantia*, stet pro communi, vel pro hypostasi.

4. Item videtur esse non convertibilis. Nam anima hominis est naturæ rationalis substantia individua: ergo, &c. Ultimo quæritur cum diversæ sint diffinitiones, sive assignentur de persona, quo modo differant.

CONCLUSIO.

Persona est rationalis naturæ individua substantia, est definitio, quæ convenit divinis personis.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod sicut patet ex intentione Auctoris, hæc diffinitio convenit, & assignatur divinæ personæ.

1. Ad illud vero quod obiicitur quod simplex non est diffinibile, dicunt aliqui quod dupliciter est aliquid diffinibile. Uno modo in recto & per differentiam dicentem positionem, ut cum dicitur: Homo est animal rationale, mortale: & hoc modo verum est quod diffinitio dicit aggregationem, & compositionem, & hoc modo solum aggregatum est diffinibile. Alio modo contingit aliquid diffinire in obliquo, & per differentiam dicentem privationem, ut cum dicitur simitas est curvitas nasi: & tunc non significatur substantia rei aggregari ex diversis, quoniam quod ponitur in obliquo non intrat essentiam de necessitate. Ulterius, differentiam privans non ponit aliquam compositionem, sive appositionem, & talis est dicta ratio. Nam hoc quod est *rationalis naturæ* cadit in obliquo, & hæc differentia *individua* non ponit, sed privat. Sed hæc responsio non potest stare. Primum quidem quia quod diffinitur per obliquum, aut diffinitur sicut accidens per substantiam, aut sicut per rem ejusdem generis: sed sive A sic, sive sic, est ibi additio. Nam diffinitiones accidentium, sicut dicit Philosophus sunt ex additamento. Similiter si per rem ejusdem generis: tunc ergo intrat essentiam, & non dicit totam, cum sit pars diffinitionis: ergo necesse est illud quod apponitur aliquid addere secundum rem, & ita sive in recto, sive in obliquo necesse est dicere aggregationem. Et propterea dicendum aliter quod hæc ratio intellecta de persona creata, est notificatio dicens aggregationem. In Deo autem non dicit aggregationem secundum rem, sed secundum intelligendi rationem: quæ tamen non est vana, eo quod omnia quæ dicuntur in ratione B personæ inveniuntur in Deo, licet non per diversitatem, & hoc quidem potest intelligi sic. In creaturis specificatio per additionem complentem est, individuatio per additionem, sive appositionem contrahentem. Et ideo cum dicitur *substantia individua*, individuum realiter addit supra substantiam, unde & substantia individua supra naturam & ideo necesse est esse compositam personam in creatura. Sed individuatio, vel distinctio est in Deo per solam originem. Et quia persona oritur seipsa, & ideo nulla est ibi additio, sed pluricatio, & per pluricationem distinctio, & individuatio, & ideo nec *individua* addit supra substantiam, nec C substantia supra naturam: ideo vere dicitur, & vera est ratio intelligendi: & notificatio ista convenit personæ divinæ, nec significatur in ea aliqua compositio, unde tenet rationem cujusdam notificationis & cadit a ratione diffinitionis: quia nec Deus, nec divina persona est diffinibilis, est tamen cognoscibilis & notificabilis.

Arist. 7. Metaph.

2. Ad illud quod obiicitur de differentiis positis, sive de membris, dicendum quod rationale dicitur uno modo, quod habet potentiam discernendi bonum a malo, verum a falso, & sic Deo, & creaturæ convenit. Alio modo quod habet potentiam discernendi per inquisitionem, & collationem, & discursum, & hoc est animæ conjunctæ carni: & sic differentia talis,

pri-

primo modo ponitur in diffinitione, sed secundo modo obiicit.

3. AD illud quod obiicitur, substantia individua dicitur in recto, dicendum quod numeratur, sicut persona, quia sicut dicit Anselmus, plures substantiæ sunt individuæ, sicut plures personæ.

AD illud quod quæritur, utrum hoc nomen, *Substantia*, stet pro communi, aut pro hypostasi, consuevit dupliciter responderi. Primo modo quod substantia stet pro communi. Et si tu obiicis quod illa non individuatur, dicunt quod differentia adveniens respicit substantiam ratione suppositi, & non ratione formæ, ut patet cum dicitur, individuum animal. Hæc autem responsio non videtur conveniens, quia hoc nomen substantia secundum quod stat pro communi, non supponit personam. Unde hæc est falsa: Essentia generat: Similiter hæc, substantia generat. Secundo modo dicitur quod ibi substantiam tantum valet, quantum hypostasis, nec est nugatio. Nam individuatio attenditur in persona quantum ad triplicem incommunicabilitatem, scilicet per prædicationem, & hæc convenit hypostasi. Et per compositionem: quia non est alteri componibilis. Et per unionem, prout aliquid unitur digniori. Et ista differentiam individua dicit istas duas incommunitates. Unde patet quod non est ibi nugatio: patet etiam quod diffinitio est convertibilis. Per istam duplicem incommunitatem excluditur anima hominis, quæ est alteri componibilis, & humana natura in Christo, quæ est unita digniori. Sed tamen illud licet rationabiliter sit dictum, adhuc restat quæstio de hypostasi, quia hypostasis est substantia individua. Quæritur similiter quo modo ibi accipiatur substantiam, & non potest accipi nec pro communi, nec pro hypostasi. Et propter hoc dicitur tertio quod hoc nomen, *Substantia*, stat ibi secundum quod hoc nomen, *Substantia*, dividitur in primam, & secundam, & ita in quadam communitate ad substantiam universalem, & particularem,

Hanc accepit doctrinam Scot. 3. sent. dist. 13.

A & illud colligunt ex verbis Boetii, quando venatur diffinitionem personæ per prædictam divisionem substantiæ, ut ibi patet. Unde hoc nomen, *individua*, coarctat illam indifferentiam illius nominis substantia, ut stet pro substantia prima, & sic non est ibi nugatio, nec substantiæ communis individuatio.

4. AD illud quod ultimo quæritur de assignatione diffinitionum, dicendum quod persona diffinitur a Boetio: Persona est rationalis naturæ individua substantia. Ricardus sic: Persona est intellectualis naturæ incommunicabilis existentia. Diffinitur etiam alio modo sic: Persona est existens B per se juxta singularem quendam rationalis existentiæ modum. A Magistris diffinitur sic: Persona est hypostasis distincta proprietate ad nobilitatem pertinente. Et notanda est differentia harum diffinitionum, quia Boetius & Magistri diffiniunt personam, secundum quod communiter dicitur in Deo, & in creaturis: sed Boetius magis considerat rationem rei: Magistri vero addunt rationem translationis. Diffinitiones vero Richardi sunt personæ, prout est in divinis præcipue, sed una est propria assignatio, alia vero diffinitionis Boetii expositio, sive correctio. Posset tamen dici quod omnes idem dicunt, differunt tamen se- C cundum modum dicendi, quia diffinitio Boetii fuit data, & videbatur improprietatem sonare, ideo posuit Richardus aliam magis per propria verba, & sic usque ad quartam.

Lib. de duabus naturis cap. 2. Rich. lib. 4. de Tr. cap. 23.

ARTICULUS II.

SECUNDO quæritur de secundo articulo, scilicet de communitate hujus nominis, *Persona*. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, utrum hoc nomen, *Persona*, sit vere commune personis increatis. Secundo, utrum sit commune univocum personis creatis, & increatis.

QUÆSTIO I.

An nomen, Persona, sit commune personis increatis.

Alexander Alens. 1. *p. q.* 56. *Memb.* 4. *art.* 2.
S. Thom. 1. *p. q.* 30. *a.* 4.
Et 1. *Sent. d.* 25. *q.* 1. *a.* 3.
Et de Pot. q. 8. *art.* 3.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 25. *q.* 1.
Rich. 1. *Sent. dist.* 25. *a.* 2. *q.* 1.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 25. *q.* 1. *art.* 1.
Marsil. Inguen. 1. *Sent. q.* 28. *a.* 2.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 25. *q.* 4.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. dist.* 25. *q.* 2.

Fundam. *Cap.* 4. *in fine t.* 3. QUOD hoc nomen, *Persona*, sit vere commune personis increatis, ostenditur per Augustinum 7. de Trinitate. Ideo, inquit, dicuntur Tres personæ, quia commune est eis, quod est persona: sed constat quod ad plurificationem non sufficit communitas nominis solum: ergo vere est commune secundum rem.

ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia omne nomen quod recipit supra se nomen distributivum, est vere commune ad illa in quæ distribuitur: sed tale est hoc nomen, *Persona*, ergo est commune ad tres.

ITEM omne quod secundum idem nomen, & secundum eandem rationem dicitur de pluribus, est vere commune ad illa: sed persona est hujusmodi: ergo, &c.

ITEM cum dico: Pater est persona, hoc nomen, *Persona*, prædicatur: aut ergo tanquam ens de ratione Patris, aut tanquam accidentale. Constat quod non tanquam accidentale: ergo tanquam ens de ratione Patris: aut ergo dicit totum quod est Pater, aut non. Si totum, sicut ergo Pater prædicatur de solo Patre, ita & persona: quod falsum est: ergo non dicit totum: ergo in plus est hoc quod est persona, quam Pater: & in plus quod est de ratione Patris, & similiter de ratione Filii: ergo est vere commune.

Ad opp. 1. CONTRA: Omne commune ad aliqua, quod numeratur in illis est vere universale ad illa, maxime si non A dicitur accidentaliter de illis: hoc patet, quia Augustinus dicebat supra quod non ob aliud essentia non est universale, nisi quod non numeratur in singularibus: si ergo persona est commune ad Tres, & ulterius numeratur sive plurificatur in illis: ergo est universale: ergo in divinis est ponere universale: quod est contra prædeterminata & contra Augustinum, qui vult quod in divinis non sit universale, nec particulare. *Dist.* 18. *7. de Tr. cap.* 6. *s.* 3.

2. ITEM nihil est commune quod de sua ratione, & nomine privat communitatem: sed persona dicit individuum, sive incommunicabile de ratione sui nominis: ergo, &c.

B 3. ITEM omne quod dicitur secundum substantiam, & est commune, dicitur secundum substantiam communem: sed nihil quod dicitur secundum substantiam communem plurificatur: ergo persona non plurificatur. Constat autem quod plurificatur, & tamen dicitur secundum substantiam: ergo non dicit quid commune.

4. ITEM si dicit quid commune, aut nominis tantum: aut nominis, & rationis tantum: aut nominis, & rationis & rei: si tantum nominis, ergo est æquivocatio: ergo non est commune: si tantum nominis, & rationis, ita quod nihil est commune in re, ergo est analogum: si vero nominis, & rationis, & rei, & communitas realis, C ut vult Damascenus, non est nisi communitas substantiæ, & naturæ, & hæc nullo modo plurificatur: ergo hoc nomen, *Persona*, nullo modo potest esse commune. *Damas. lib.* 1. *c.* 11. *in fine orth.*

CONCLUSIO.

Personæ nomen est vere commune personis increatis: quæ communitas cum sit diversa ab ea quæ est divina essentia, dicit communitatem privationis, & proportionis.

RESP. ad Arg. Ad prædictorum intelligentiam est notandum quod persona absque dubio est communis tribus, & essentia communis: sed tamen alius

modus

modus communitatis est in essentia, & hujus signum est quod plurificatur persona, non essentia: differentia autem communitatum differenter accipitur a diversis. Quidam enim dicunt quod dupliciter contingit aliquid esse commune, scilicet secundum positionem, & secundum privationem. Secundum positionem dicunt animal esse commune ad hominem, & asinum. Secundum privationem vero, ut non animal est commune ad lapidem, & ad lignum, & dicunt quod communitas secundum positionem, est in natura, & essentia, & in nomine hoc significante. Communitas vero secundum privationem est in persona, quia dicitur persona quasi incommunicabilis, idest, secundum privationem communitatis. Alii dicunt quod duplex est communitas. Quædam secundum unitatem naturæ absolutæ: quædam secundum similitudinem habitudinis comparatæ. Communitas secundum unitatem naturæ absolutæ, est humanitas respectu Petri, & Pauli: quia una natura universalis reperitur in utrisque. Communitas vero secundum similitudinem habitudinis relatæ, est illa quæ attenditur in consimili operatione, sicut modus regendi communis est naturæ ad regendam navem, & doctoris ad regendas scholas, quia uterque non debet esse sorte, sed arte peritus. Et primus quidem modus attenditur in essentia. Secundus vero attenditur in persona. Nam persona dicitur quasi proprietate distincta, & ita dicit habitudinem ad proprietatem, quæ consimilis est in qualibet personarum. Non enim dicit quantum est de se unam formam naturalem, nisi in obliquo: sed substantia sive essentia dicit formam, & naturam absolutam in qua communicant. Alii dicunt tertio modo quod duplex est communitas, rei scilicet & rationis. Rei, sicut universale ad singularia. Rationis vero sicut aliqua intentio accepta ab anima secundum consimilem modum accipiendi: & sic hoc nomen individuum est commune secundum rationem ad Petrum, & ad Paulum. Primo modo dicunt essentiam esse communem. Secundo modo dicunt esse

Hoc tenet Scot. dist. 23.

Vide Durand. d. 23. q. 1.

A communem personam. Quia hoc dicit persona in divinis quod individuum in creaturis. Omnes autem isti modi dicendi, si diligentius attendamus, convenientes sunt, & sumpti sunt ex significatione hujus nominis quod est persona, sive ex distinctione. Persona enim dicit incommunicabile secundum rationem, & hoc dicit privationem communitatis. Persona ulterius, quia incommunicabilitatem habet ratione ejus quod subest proprietati distinguendi, dicit habitudinem ad proprietatem, sicut per nomen hypostasis. Rursus ex his habetur quod persona ponit circa suppositum, de quo dicitur intentionem subiiciendi, & non prædicandi de pluribus. Et B ita patet quod de ratione sui nominis importat communicabilitatis privationem, & intentionem rationis. Et quia communitas ejus accipitur secundum rationem nominis, ideo importat communitatem secundum privationem, & proportionem, sive analogiam, & rationem. Tamen inter omnes hos modos medius magis accedit ad naturam rei, quia re vera privatio illa in persona magis est positio quam privatio. Rursus nominis intentio fundamentum & radicem habet in re. Concedendæ ergo sunt rationes quod persona dicit commune in divinis.

1. Ad illud quod obiicitur quod plurificatur, jam patet responsio, quia C universale dicit communitatem secundum positionem, & secundum unitatem naturæ, & secundum rem, non solum secundum rationem: & quoniam persona hoc modo non importat communitatem, ideo non est universale. Nihilominus tamen ratio non valet: quia universale plurificatur, & vere numeratur propter veram additionem, propter quam contrahitur ad individuum, & hic persona non addit supra essentiam, quoniam ut prædictum est, non est distinctio in divinis per additionem, sed per originem: ideo persona nec vere numeratur, nec trahitur in partem illo modo quo universale.

2. Ad illud quod obiicitur quod privat communitatem, dicendum quod

illud quod privat communitatem, non A est commune secundum illam communitatem, quam privat: sed persona privat communitatem rei, sed non communitatem rationis, & secundum illam non est communis, sed secundum communitatem rationis.

3. Ad illud quod obiicitur quod est commune, & dicitur secundum substantiam communem, dicendum quod hic est accidens, sicut hic est albus, & iste est monachus: ergo est albus monachus: ergo aliam rationem denominandi importat iste terminus albus in præmissa, & in conclusione. Sic recte dicendum de hoc termino, *Commune*, quia primo secundum habitudinem, secundo secundum naturæ unitatem accipitur.

4. Quod quæritur, aut est communitas rei, aut nominis, aut rationis, dicendum quod omnibus his modis: sed communitas realis duplex est, sicut visum est, scilicet secundum naturæ unitatem, & secundum similem habitudinem, & primo modo loquitur Damascenus, & ideo patent cætera.

QUÆSTIO II.

An persona univoce dicatur de creatis, & increatis personis.

Alex. Alens. 1. p. q. 56. Memb. 4. art. 1.
Ægid. Rom. 1. sent. dist. 25. q. 4.
Henricus in summa, art. 53. q. 3.
Richard. 1. Sent. dist. 25. art. 2. q. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 25. q. 1. art. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 28. a. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 25. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 25. q. 3.

Ad opp. Utrum hoc nomen, *Persona*, sit commune univocum creatis, & increatis personis. Quod sic, videtur: quia eadem est ratio, & idem nomen, *Personæ*, secundum quod dicitur de his, & de illis.

2. Item hoc videtur, quia communitas personæ est communitas consimilis habitudinis: sed consimilis habitudo quæ reperitur in Deo, reperitur & in creatura. Quia sicut Pater est suppositum divinæ naturæ, ita Petrus humanæ: ergo, &c.

3. Item complementum rationis personæ consistit in incommunicabilitate: sed incommunicabilitas communis est personis divinis, & creaturis: ergo, &c.

Fundam. Contra: Deus, & creaturæ summe distant: ergo nihil habent commune, ergo nihil univocum.

Item persona est substantia: ergo quæ univocantur in persona, univocantur in substantia. Sed creator, & creatura non univocantur in substantia, quia tunc Deus esset in genere: ergo nec in persona.

Item quæ univocantur in aliquo, æqualiter sunt in illo: sed nihil participat æqualiter creatura cum Deo: B ergo hoc ipsum quod est persona, non dicitur univoce de Deo, & creatura.

Item quæritur de quo per prius dicatur persona. Et videtur quod per prius persona dicatur de creatura, quia inde translatum est ad divina. Contra: Natura intellectualis, & substantia, & distinctio est in Deo per prius quam in creaturis, & non sunt plura de ratione personæ: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Persona dicitur analogice de creatis atque increatis personis: quæ tamen analogia respicit res diversorum generum: in divinis vero personis nequaquam: C ideo ibi non est prius neque posterius.

Resp. ad Arg. Dicendum quod hoc nomen, *Persona*, sicut prius visum est: non dicit nisi communitatem habitudinis, super quam fundatur communitas rationis. Quoniam ergo consimilis habitudo reperitur in personis creatis, & increatis, hinc est quod hoc nomen, *Persona*, non dicitur æquivoce, sed analogice. Sed attendendum quod communitas habitudinis potest esse per respectum ad res ejusdem generis, & tunc est univocatio, & analogia secundum æqualitatem: ut Petrus est individuum, & Paulus, & æqualiter convenit eis ratio individui. Potest etiam esse per comparationem ad res diversorum generum: ut Petrus & albedo Petri,

Petri, in hoc quod est esse individuum, A uniuntur: & per prius convenit ratio individui Petro, quam ejus albedini. Sic dicendum quod hoc nomen, *Persona*, dictum de personis divinis, quia dicitur secundum comparationem rerum ejusdem naturæ, ideo analogice, & æqualiter, & ideo quodam modo univoce. Similiter cum dicitur de personis creatis. Cum autem dicitur de personis creatis, & increatis, dicitur per comparationem rerum diversarum B naturarum, & ideo per prius & per posterius. Et sic persona prius dicitur de personis creatis secundum nomen, sed secundum rem nominis per prius dicitur de personis increatis. Et quod quæritur, utrum persona sit communis personis creatis & increatis, dicendum quod si dicatur commune univocum, non. Et rationes ad hoc concedendæ sunt.

1. Quod ergo obiicitur quod eadem est ratio, &c. Dicendum quod non est eadem ratio, nisi secundum analogiam, quia longe nobilius, & aliter est natura intellectualis, & hypostasis, & distinctio, & proprietas in Deo, quam in creaturis.

2. Ad illud quod obiicitur quod est habitudo consimilis, dicendum quod non est similitudo æqualitatis, & præterea talis similitudo non facit univocationem, sed analogiam solum.

3. Ad illud quod obiicitur de incommunicabilitate, dicendum quod non est pura privatio, immo importat distinctionem: & cum alia ratio distinguendi distans multum ab illa sit in Deo, & hoc non tantum secundum rem, imo etiam secundum rationem rectam, intellectus non attribuit Deo modum distinguendi, qui competit compositis. Ideo nec ratione univocum est, sed solum analogum.

DISTINCTIO XXVI.

De Proprietatibus Personarum, sed prius de hoc nomine, Hypostasis.

N*UNC de proprietatibus personarum, quas frequenter in hoc Tractatu commemoravimus, aliquid loqui nos oportet. Sed primum audiamus quid de hoc nomine,* Hypostasis, *Hieronym. dicat: Ait enim sub hoc nomine venenum latere. Sed hoc dicit secundum quod hæretici eo utebantur ut simplices seducerent, scilicet pro persona, & pro essentia, ut sive diceretur una tantum hypostasis, sive Tres, minus peritos ad inconveniens deducerent: cum non erat hoc nomen ita apud Catholicos vulgatum, nec ita ejus significatio determinata ut modo. Et ideo Hieronymus dicit hoc nomine non utendum fore sine distinctione vel expositione, tunc scilicet, quando cum hæreticis contendebatur, ita scribens de fide Catholica ad Damasum Papam: Ab Arrianorum præsule* hypostasion *novellum nomen a me homine Romano exigitur. Interrogamus, quid Tres hypostases arbitrentur intelligi: Tres personas subsistentes, ajunt. Respondemus nos ita credere. Non sufficit eis sensus: ipsum nomen afflagitant: quia nescio quid veneni in syllabis latet. Clamamus: Si quis tres hypostases, idest, tres subsistentes personas non confitetur, anathema sit. Si quis autem hypostasim usiam intelligens, non tribus personis unam hypostasim indicit, alienus a Christo est: qui scilicet tres hypostases dicens,* sub

Tom. 2. epist. 57. ad Damasum, cujus initium est, Quoniam vetusto.

sub nomine pietatis, tres naturas conatur asserere. Sufficiat nobis dicere unam substantiam, & Tres personas perfectas æquales: taceamus tres hypostases, si placet: Nomen hoc non bonæ suspicionis est, cum in eodem verbo sensus dissentiunt. Aut si rectum putatis, tres hypostases cum interpretationibus suis debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, venenum sub melle latet. 2.cor.11. *Transfigurat enim se angelus Satanæ in Angelum lucis. His verbis non negat utendum esse nomine hypostasis, sed hæreticos eo prave usos ostendit: contra quos cautela opus erat in distinctione significationis: Alioquin sibi contradiceret, qui supra tres Hypostases confitetur.*

De proprietatibus personarum, & de nominibus earum relativis.

Jam de proprietatibus personarum videamus, quæ etiam notiones sive relationes in Scriptura plerumque dicuntur, in illa sancta Trinitate: quæ ideo C.1.infi. *a nobis repetitur, ut cordi nostro tenacius infigatur. Ait Augustin. in libro de fide ad Petrum: Aliud est genuisse quam natum esse: aliudque est procedere quam genuisse, vel natum esse. Unde manifestum est quod alius est Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus. Et est proprium solius Patris, non quia non est natus ipse: sed quia unum Filium genuerit: propriumque solius Filii, non quia ipse non genuit: sed quia de Patris essentia natus est. Proprium vero Spiritus sancti est, non quia nec natus est ipse, nec genuit, sed quia solus de Patre filioque procedit. Ecce breviter assignavit tres proprietates trium personarum: quarum una non est alia. Hoc enim significavit, cum dixit: Aliud est genuisse quam natum esse, aliudque procedere: id est, alia proprietas sive notio, est generatio: & alia nativitas, alia processio, quæ aliis nominibus dicuntur paternitas, filiatio. Has proprietates designant nomina personarum, scilicet Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Quæ relativa sunt: & ad se invicem dicuntur, quia notant relationes. Quæ non sunt Deo accidentales, sed in ipsis personis ab æterno sunt immutabiliter, ut non modo appellationes sint relativæ, sed etiam relationes sive notiones in rebus ipsis, scilicet in personis sint.*

Quod non omnia quæ de Deo dicuntur, secundum substantiam dicuntur: quædam enim secundum relationem dicuntur, nihil tamen secundum accidens.

Quocirca sciendum est, non omne quod dicitur de Deo, dici secundum substantiam, quia quædam dicuntur secundum relationem, quæ non est accidens, quia non est mutabilis. Unde Augustin. in 5. libro de Trinitate C.4.&5. *ait: Nihil in Deo secundum accidens dicitur, quia nihil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur de Deo, secundum substantiam dicitur. In rebus creatis atque mutabilibus, quod non secundum substantiam dicitur, restat ut secundum accidens dicatur. In Deo autem nihil quidem secundum accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile est aut amissibile: nec tamen*

omne

omne quod dicitur de Deo, secundum substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid, sicut Pater ad Filium, & Filius ad Patrem, quod non est accidens: quia & ille semper est Pater, & ille semper est Filius, & ita semper: quia semper natus est Filius, nec cœpit unquam esse Filius. Quod si aliquando esse cœpisset, aut aliquando desineret esse Filius, secundum accidens diceretur. Et Quia Pater non dicitur pater, nisi ex eo quod est ei Filius: & Filius non dicitur Filius, nisi ex eo quod habet Patrem: non secundum substantiam hæc dicuntur, sed adinvicem ista dicuntur: neque tamen secundum accidens: quia & quod dicitur pater, & quod dicitur Filius, æternum atque incommutabile est eis. Ecce aperte his verbis ostenditur, quædam dici de Deo secundum substantiam, quædam secundum relationem, nihil tamen secundum accidens. Ostenditur etiam proprietas Patris esse, quod habet Filium: & proprietas Filii, quod habet Patrem. Ideoque cum dixerit æternum & incommutabile esse quod Pater dicitur, & quod Filius dicitur: ita intelligi voluit, id est, proprietas, qua Pater est Pater: & proprietas, qua Filius est Filius, æterna est & incommutabilis: quia & Pater semper Pater, & Filius semper Filius. Unde & Hilarius proprietates personarum assignans in 12. libro de Trinit. ait: Si semper Patris proprium est quod semper est Pater, necesse est semper Filio proprium esse quod semper est Filius. Ubi enim semper Pater est, semper & Filius est: ergo qui non semper Pater est, non semper genuit. Item in eodem: Nato Deo manifestum est proprium esse quod Filius est. *Circa med.*

Quare dicatur esse proprium Unigeniti quod est Filius Dei, cum etiam homines sint Filii Dei.

Hic quæritur, quo modo dicatur proprium nato Deo quod est Dei Filius vel genitus ex Deo: cum etiam homines Filii Dei dicantur, & fiant secundum illud, Filii excelsi omnes. Et ad Moysen de populo Israel Dominus ait: Filius meus primogenitus Israel. Sed magna est distantia: Homines enim Filii Dei sunt factura, non nativitatis proprietate: Deus autem Filius originis proprietate Filius est, & veritate nativitatis, non factura vel adoptione: & illi quidem ante sunt, quam Filii Dei fiant: fiunt enim, non nascuntur Filii Dei. Unde Hilarius solum Deum natum originis proprietate Dei filium ostendens, inter ipsum & homines filios Dei evidentissime distinguit in 12. libro de Trinit. ita dicens. Vero Patri solus qui ex eo nascitur vere Filius est: & nos quidem Filii Dei sumus, sed per facturam. Fuimus enim aliquando Filii iracundiæ, sed filii Dei per adoptionem effecti sumus potius quam nascimur. Et quia omne quod fit, antequam fiat, non fuit: nos cum Filii non fuissemus, efficimur. Ante enim non filii eramus, sed per gratiam facti sumus, non nati neque generati, sed acquisiti. Acquisivit enim nos Deus sibi, & per hoc dicitur nos genuisse. Genuisse enim Deum filios numquam cum proprietatis significatione cognoscimus dici. Ex adoptione enim homo factus est Filius Dei, non ex generatione: neque ei proprietas est, sed nuncupatio: ac per id non vere Filius est, quia nec proprie natus dicitur, nec semper fuit Filius.

Psal. 18. Exod. 4. Aug. in l. de nat. boni adversus Manichæum paulo post principium, habet idem in sensu. Eph. 2.

Inter hæc multa alia verba interpo-

nuntur apud Hilar. *lius. Unigenitus autem Deus nec fuit aliquando non Filius, nec fuit aliquid antequam filius, nec quidquam ipse nisi filius. Atque ita qui semper est Filius, nascibilitatis proprietate ac veritate filius est ejus solius, qui genuit, & ille tantum qui genuit, Pater ipsius est: quia sicut ille filius, origine, ita ille pater generatione.*

Quod homo dicitur Filius Trinitatis, & Trinitas potest dici Pater hominum.

Homo vero, qui filius Dei est factura, non tantum Patris, sed Filii, & Spiritus sancti Filius est, id est, totius Trinitatis: & Trinitas ipsa Pater ejus dici potest. c. 15. t. 3. *Unde Aug. in 5. libro de Trinitate dicit: Non potest dici Trinitas Pater, nisi forte translative ad creaturam, propter adoptionem filiorum.* Deut. 6. *Quod enim scriptum est: Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est: non utique excepto Filio aut Spiritu sancto oportet intelligi: quem unum dominum Deum nostrum recte dicimus, etiam Patrem nostrum, per gratiam suam nos regenerantem. De hoc etiam Hilarius in 6. libro de Trinit. ait: Omnibus per fidem Deus Pater est, quibus est Pater per eam fidem, qua Jesum Christum Dei Filium confitemur. Ecce ostensum est, quare proprium dicatur esse Dei nati, quod filius est; quia scilicet ipse solus natus proprie dicitur. Unde Hilarius in l. 3. de Trinitate ait:* Paulo post med Joan. 17. *Dominus dicens, clarifica filium tuum, non solo nomine contestatus est se esse filium, sed & proprietate. Nos filii Dei sumus, sed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius est filius origine, non adoptione: veritate, non nuncupatione: nativitate, non creatione.*

Quod Spiritus sanctus dicitur proprie donum Dei, quia proprietate est donum, ut Filius nativitate: & utroque modo dicitur relative, & secundum eandem relationem.

Differentia inter donum quod est Spiritus sanctus, & alia dona. *Ita etiam de Spiritu sancto dicendum est, qui proprie dicitur donum Dei, cum tamen & alia plura sint dona Dei. Sed Spiritus sanctus ita proprietate immutabili & æterna donum est, sicut Filius proprietate est Filius. Eo enim dicitur donum, quo Spiritus sanctus, & utroque utique nomine relative dicitur: eademque relatione dicitur Spiritus sanctus & donum: licet ipsa relatio non ita appareat in hoc nomine, Spiritus sanctus, sicut in hoc nomine, donum. Unde Augustin. in 5. lib. de Trinitate ait:* c. 11. t. 3. *Spiritus sanctus, qui non est Trinitas, sed in Trinitate intelligitur, in eo quod proprie dicitur Spiritus sanctus, relative dicitur, cum ad Patrem & Filium refertur: quia Spiritus sanctus & Patris & Filii Spiritus est. Sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine, apparet autem cum dicitur donum Dei. Donum enim est Patris & Filii, quia a Patre procedit & a Filio. Ergo Spiritus sanctus ineffabilis quædam Patris Filiique communio est. Et ideo fortasse sic appellatur, ut jam diximus, nec iterare piget, quia Patri & Filio potest eadem appellatio convenire. Nam hoc ipse proprie*

dici-

dicitur, quod illi communiter, quia etiam Pater Spiritus, & Filius Spiritus, & Pater sanctus, & Filius sanctus. Ut ergo ex nomine quod utrique convenit, utriusque communio significetur, vocatur donum amborum Spiritus sanctus: Ecce habes quare Spiritus sanctus proprie dicatur donum, & quod relative dicitur, sive donum, sive Spiritus sanctus, & quod nomen sibi proprium tenet, quod communiter Patri & Filio convenit, sed divisim. Et est sciendum quod cum Pater vel Filius dicitur Spiritus, sive sanctus, neutrum relative dicitur, sed secundum substantiam.

An Pater, vel Filius: vel Trinitas ipsa possit dici Spiritus sanctus.

Hic quæri potest, utrum Pater, vel Filius, vel etiam ipsa Trinitas possit dici Spiritus sanctus, sicut disjunctim dicitur Spiritus & sanctus. De hoc Augustinus in 5. lib. de Trin. sic ait: Trinitas nullo modo potest dici Filius: Spiritus vero sanctus potest quidem universaliter dici, secundum id quod scriptum est: Quoniam Deus Spiritus est. Itaque Pater & Filius & Spiritus sanctus, quoniam unus Deus est, & utique Deus sanctus est, & Deus Spiritus est: potest appellari Trinitas, & Spiritus sanctus. Sed tamen tunc Spiritus sanctus relative non dicitur, sed secundum essentiam, quia propria Spiritus sanctus, qui non est Trinitas, sed Trinitate dicitur relative.

Ibidem. *Joan. 4.*

Quidam putant, Spiritum sanctum non dici relative ad Patrem & Filium: quia non vicissim respondent sibi vocabula, sed falsum.

Quidam tamen putant Spiritum sanctum, vel donum non dici relative ad Patrem vel ad Filium. Si enim, inquiunt, hæc relative ad se dicuntur, suis invicem sibi respondent vocabulis: ut sicut dicitur pater filii pater, & filius patris filius, ita dicatur Pater Spiritus sancti, vel doni Pater, & Spiritus sanctus vel donum patris spiritus vel donum. Sed non ita est in omnibus relativis. Non enim omnia quæ relative dicuntur, suis ad se invicem respondent vocabulis: Unde Augustinus horum elidens opinionem, in 5. lib. de Trinitate. Non te moveat, inquit, quoniam diximus Spiritum sanctum non ipsam Trinitatem: sed eum qui est in Trinitate, relative dici, licet non ei respondeat vicissim vocabulum ejus ad quem refertur. Dicimus enim Spiritum sanctum Patris, sed non vicissim dicimus Patrem Spiritus sancti, ne Filius ejus intelligatur Spiritus sanctus. Item dicimus Spiritum sanctum Filii: sed non dicimus Filium Spiritus sancti, ne Pater ejus intelligatur Spiritus sanctus. In multis enim relativis hoc contingit, ut non inveniatur vocabulum quo sibi vicissim respondeant. Cum ergo dicimus donum Patris & Filii, non quidem possumus dicere patrem doni aut filium doni: sed ut hæc vicissim respondeant, dicimus donum donatoris, & donatorem doni: quia hic potuit inveniri usitatum vocabulum, illic non potuit. Donum ergo donatoris, & donatur doni cum dicimus, relati-

C. 11. t. 3. *Aug. Ibid c. 11. ad finem*

Ibid. c. 15. & 16 *lative utrumque ad invicem dicimus: Donator tamen non fuit Deus, nisi ex tempore, cum Spiritus sanctus sit donum, & ab æterno.*

DISTINCTIO XXVI.

De his quæ proprie, & æternaliter dicuntur de Deo secundum relationem, sive proprietatem personalem, secundum quod ipsis personis assignatur.

Nunc de proprietatibus personarum quas frequenter, &c.

Expositio Textus.

Divisio. SUPRA Magister multipliciter egit de his quæ dicuntur de Deo secundum substantiam. Hic secundo agit de his quæ dicuntur de eodem secundum relationem. Dividitur autem hæc pars in duas. In prima agit de his quæ dicuntur de Deo proprie, & æternaliter. In secunda agit de his quæ dicuntur de Deo proprie, & temporaliter, infra distinct. 30. *Sunt enim quædam quæ ex tempore*. Prima pars iterum dividitur in duas. Quia quædam sunt proprietates, sive relationes personales, & de his agit primo. Quædam non personales, & de his agit secundo, infra dist. 28. *Præter ea considerari oportet, quod non tantum tres*, &c. Prima pars iterum dividitur in duas. In prima assignat proprietates personarum secundum quod in ipsis personis assignantur. In secunda vero agit de ipsis secundum quod eas contingit diversis nominibus exprimi: infra dist. 27. *Hic quæri potest utrum proprietates*, &c. Prima pars habet duas. In prima Magister assignat proprietates personarum. In secunda vero circa assignationem movet dubitationem, ibi: *Hic quæritur, quomodo proprium dicatur esse nato*, &c. Prima pars habet tres partes. In prima determinat quibus assignentur proprietates, quia hypostasibus. In secunda assignat quæ sint illæ proprietates,

A ibi: *Jam de proprietatibus personarum videamus*. Tertio ostendit quid sint illæ proprietates, quoniam sunt relationes, sive dictæ secundum relationem, non tamen secundum accidens, ibi: *Quocirca sciendum est non omne*, &c. Similiter secunda pars in qua movet dubitationes juxta prædictas assignationes, habet duas. In prima movet dubitationes contra assignationem proprietatis Filii. In secunda contra assignationem proprietatis Spiritus sancti, ibi: *Hic quæri potest, utrum Pater*. Prima pars habet duas. In prima proponit quæstionem, & solvit auctoritate Au-

B gustini, & Hilarii. In secunda illam solutionem applicat etiam circa proprietatem Spiritus sancti quæ est donum, ibi: *Ita etiam de Spiritu sancto dicendum est*. Similiter secunda pars habet duas partes. In prima quærit, & solvit. In secunda quorundam positionem improbat. Primum facit, ibi: *Hic quæri potest, utrum Pater*, &c. Secundum facit, ibi: *quidam tamen putant Spiritum sanctum*.

Ab Arrianorum præsule hypostasion novellum nomen a me homine Romano exigitur. Dub. I.

C Obiicitur, si est novelllum nomen, cum Apostolus dicat ad Timotheum, vocum novitates esse vitandas, nullo modo debuit concedere. Præterea Damasc. dicit quod hypostasis est substantia cum accidentibus: sed in divinis non cadit accidens, igitur nec nomen hypostasis, igitur, &c. 1. Tim. 6.

RESP. Dicendum quod novitas uno modo sonat in vitium, alio modo non. Quando est talis adinventio, quod sententiam etiam facit quæ non habet ortum ex veritate antiqua, tunc est vere novellum, & sic dicit Apostolus esse fugiendum, unde addit prophanas: sed illud verbum quantum ad intellectum sanum, non erat novum, sed quantum ad intellectum quem hæretici

tici supponebant. Quod obiicitur de A auctoritate Damasceni, dicendum quod nomen hypostasis de se non importat respectum ad accidens, sed solum ad proprietatem distinguentem, quæ quia in creaturis est accidens, ideo dicit subiectum cum accidentibus, non sic autem est in Deo.

Venenum sub melle latet, &c. *Dub. II.*

Obiicitur, quia cum hoc non dicat nisi per errorem conjunctum, videtur, quod talia nomina omnino essent fugienda.

Resp. Dicendum quod venenum non latebat sub nomine, sed sub eorum B intentione, sive occasione, qui ex hoc occasionaliter volebant inducere in hæresim. Vel potest dici, quod venenum latebat non quantum ad significationem, sed propter dubitationem: ideo nunc cum determinata sit ejus significatio, absque dubio est tenendum.

Aliud est genuisse, quam natum esse. Dub. III.

Videtur maledicere, quia cum *aliud*, dicat diversitatem in essentia, secundum hoc, quod generatio activa & nativitas differant per essentiam, quod est contra fidem.

Resp. Dicendum quod *aliud* non C dicit ibi diversitatem a parte rei absolutæ, sed per comparationem ad dicentem & intelligentem, quasi dicat aliud est intelligere, sive dicere, patrem generare, & hujusmodi: & huic alietati non subest diversitas essentiæ, sed alietas proprietatis.

Et est proprium solius patris, non quia non est natus ipse. Dub. IV.

Videtur dicere contra illud, quod dicitur infra dist. 28. ubi dicitur quod hoc, quod est, *ingenitus*, est proprium patris, sed ingenitum non est aliud dicere, quam non genitum.

Resp. quod Aug. loquitur de hoc quod est, *non natus*, secundum quod dicit puram negationem, & sic non dicit proprietatem. Ingenitus enim prout est proprietas, non est pura negatio.

Nihil in Deo secundum accidens dicitur, quia nihil est in Deo mutabile, aut amissibile. Dub. V.

Videtur ista ratio non valere, quia aliqua sunt accidentia inseparabilia, & talia non sunt amissibilia.

Resp. Dicendum, sicut ipse Augustinus dicit, omne accidens aut est per suam naturam mutabile, aut amissibile, aut potest circa subiectum suum intendi, vel remitti. Et ipse non dicit quod sit accidens tantum, quia potest amitti, sed quia potuit advenire rei prius existenti, vel recedere a re jam existente, vel saltem intendi, vel remitti, sive variari. Et si tu obiicias, quod accidentia non possunt variari, secundum Boetium, verum est de alteratione a subiecto in subiectum, tamen certum est, quod in eodem intenduntur, & remittuntur. Aliter potest dici quod accidens potest comparari ad subiectum primum, & ad subiectum proximum. Et habito respectu ad subiectum primum, omne accidens dicitur adveniens, quod est possibile etiam abesse, quamvis non respectu subiecti, quod est subiectum, & causa. Tertius modus dicendi est iste, quod id solum est per naturam immutabile, quod est omnino simplex. Si igitur Deus est omnino immutabilis, igitur est omnino simplex: & in nullo simplici est accidens: igitur in nullo immutabili accidens est ponere. Si igitur pater est immutabilis, & in eo est paternitas, igitur non est accidens.

Aug. l. 5. de Trin. c. 4. & 5. tom. 3.

Homines enim filii Dei sunt factura. Dub. VI.

Obiicitur, quod secundum illum modum dicendi, cum asinus sit factus, videtur quod possit dici Dei filius. Et similiter quod arca, quæ facta est ab artifice, possit dici filia artificis, quorum neutrum conceditur. Si tu dicas quod

quod oportet, quod sit ad imaginem A Dei factus. Contra: Diabolus est ad imaginem Dei factus, igitur Diabolus est filius Dei.

Resp. Dicendum quod hoc quod dico, *filius*, duo dicit, scilicet ortum, & imitationem. Dicendum igitur, quod est imitatio per omnimodam assimilationem, & sic filius naturalis imitatur patrem: & quia non habet socium in imitando, sic ideo solus ipse est filius naturalis. Et iterum est imitatio expressa, & hæc consistit in imagine, & hæc tenet adhuc rationem filii, & facturæ. Est iterum imitatio longinqua, & hæc tenet tantum rationem facturæ, non filii: Sed attendendum est quod imitatio expressa, ut B consistit in sua conditione, aut est insignita ulterius sua perfectione, & decore, aut est privata honore, & deformata a sua conditione. Primo modo dicitur filius factura. Secundo modo filius factura & adoptione. Tertio, neutro modo dicitur filius, nisi valde improprie, & cum additione distrahente: quia Dominus dicit, peccatores habere patrem diabolum, propterea quod a Deo recedunt, & imitantur eum. *Joan. 8.*

Hic enim verus & proprius est Filius origine. Dub. VII.

Ponit tres proprietates nominum, quibus Deus Filius Dei est, scilicet C originem, veritatem, & nativitatem: quæritur ergo de distinctione illorum nominum, dicendum quod tria dicit ad excludendum tres hæreses.

Contra Fotinum dicit, *origine*, non *adoptione*: quia Fotinus dicebat Christum esse filium Dei adoptivum. Contra Sabellium dicit, *veritate*, non *nuncupatione*, quia ipse dicebat quod idem ipse primo Pater nuncupabatur, postea filius. Contra Arrium dicit, *nuncupatione*, non *creatione*, quia Arrius dicebat esse Dei Filium creaturam.

Sed cum qui est in Trinitate relative dici, licet non ei respondeat vicissim vocabulum. Dub. VIII.

Videtur hoc falsum, quia proprium est relativorum dici ad convertentiam: ergo si non dicuntur ad convertentiam, non dicuntur relative. *Arist. in Præd. c. de Relat.*

Resp. dicendum quod illud verum est, si nomen impositum est utrique extremo: alioquin si deficit ex una parte, non dicitur: ut si dicatur remus navis. Similiter vult dicere Aug. sub istis nominibus: Pater & Filius non referuntur ad Spiritum sanctum. Sed tamen ubi deficiunt nomina, decet fingere: sed in divinis melius est tacere, quam fingere propter vitandum errorem.

Quia hic potuit inveniri usitatum vocabulum: illic non potuit. Dub. IX.

Videtur hoc falsum, quia ita bene spirator dicitur ad Spiritum, sicut donatur ad donum.

Resp. Unus modus dicendi est quod Augustinus non loquitur simpliciter de hoc nomine, *Spiritus*: sed de hoc toto, *Spiritus sanctus*: Vel aliter, hoc dicit, quia spirator tunc non erat nomen usitatum, ut donator.

Donator tamen non fuit Deus, nisi ex tempore. Dub. X.

Obiicitur, quia secundum hoc nec donum dicitur nisi ex tempore, cum relativa sint simul natura.

Ad hoc dicendum quod potest dici ab actu donandi, vel ab habitu. Primo modo dicitur solum ex tempore, & sic donum. Secundo dicitur ab æterno.

ARTICULUS I.

Ad intelligentiam eorum, quæ in ista distinctione dicuntur, quatuor quæruntur. Primo utrum in divinis sit ponere proprietates personarum. Secundo, dato quod sic: Quæritur quid sint illæ proprietates. Tertio

tio, quæritur quis sit actus ipsarum. Quarto & ultimo, quæritur de numero ipsarum.

QUÆSTIO I.

An in divinis ponendæ sint proprietates personales.

Alex. Alens. 1. *p.* q. 58. *Memb.* 1.
S. Thom. 1. *p.* q. 40. *art.* 1.
Et 1. *Sent. dist.* 26. q. 2. *art.* 1.
Ægid. Rom. 1. *sent. dist.* 26. q. 1.
Richard. 1. *Sent. d.* 26. q. 1.
Marsil. Inguen. 1. *Sent.* q. 29. *art.* 1.
Petrus de Tarant. 1. *sent. d.* 26. q. 1.

Fundam. *In expos. symb. ad Damas. t. 9. ep. 17.* QUOD in divinis sit ponere proprietates personarum, non solum vocaliter, sed etiam realiter, ostenditur sic: Hieron. dicit, & habetur in fine præcedentis dist. Non tantum nomina, sed etiam nominum proprietates confitemur: ergo, &c.

C. 1. t. 8. ITEM Augustinus dicit in libro de fide ad Petrum: Proprium est Patris quod unum filium genuit: ergo a conjugatis, generatio est proprietas Patris: sed constat quod generatio realiter est in Deo, & constat quod convenit soli Patri: ergo secundum rem est proprietas Patris.

ITEM proprietatis est distinguere: ergo ubi est vera distinctio, ibi est vera proprietas, sed in divinis est vera distinctio: unde per Damascenum: Differentiam hypostaseon, id est, personarum in tribus proprietatibus, paternali, filiali, & processibili cognoscimus. *L. 1. de orth. fide cap. 11.*

ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia sicut est alius modus quærendi de essentia, & persona, ita est alius modus quærendi de essentia, & proprietate. De essentia enim quæritur per *Quid*, de proprietate per, *Quo modo*, se habet: ergo sicut ponitur essentia in divinis, & persona secundum veritatem, ita debet poni proprietas.

Dist. 13. quæst. 3. ITEM supra probatum est quod differunt generatio, & processio realiter, alioquin non differrent personæ: ergo generatio, & spiratio differunt realiter: sed tam generatio, quam spiratio est in una persona non multiplicata, ut est in persona patris: ergo cum persona sit realiter una, & proprietates realiter plures: ergo est ponere proprietates realiter in divinis differentes: sed non differentia essentiali, nec personali, cum sint in eadem persona: ergo notionali. Quod si non differunt generatio, & spiratio, sicut hæc est vera: Pater spirat Spiritum sanctum: & hæc, Pater generat Spiritum sanctum, & tunc sequeretur quod Spiritus sanctus esset Filius.

ITEM Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti, hoc supra probatum est, & est ratio in promptu, quia unus omnino est qui spiratur. Et hoc quod est, *Unum*, dicit unitatem, non essentiæ, nec personæ: ergo oportet, quod proprietatis: & si hoc, necesse est poni proprietates in divinis realiter, non nominaliter, nec tantum in voce.

ITEM in Pater est paternitas, & innascibilitas: aut ergo eadem proprietas, aut alia. Si eadem proprietas: ergo & relatio eadem: sed secundum paternitatem refertur ad filium: ergo & secundum innascibilitatem: sed hoc est falsum, igitur alia: & persona est una: ergo necesse est ponere proprietates in divinis personis, etiam realiter differentes.

1. CONTRA: per Hilarium de Trinit. Pater, & Filius, & Spiritus sanctus solis differunt nominibus: igitur si differunt solis nominibus, non sunt ibi reales proprietates, sed vocales. Ad opp. *Lib. 4.*

2. ITEM Damascenus dicit in libro 1. Oportet scire quod aliud est differre re, aliud ratione: & dicit quod in creaturis est differentia re, & convenientia ratione: sed in divinis econtrario: cum ergo sit distinctio secundum proprietates, videtur igitur quod sint ibi solum secundum modum loquendi, vel intelligendi, non a parte rei. *Damasc. l. 1. de fid. orth. c. 12.*

3. ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia in summo simplici non cadit differentia aliqua: sed divina persona est summe simplex. Aut igitur ibi non est

est proprietas, aut solo modo loquendi: ergo, &c.

4. ITEM ita simplex est persona, sicut essentia: sed proprietates essentiæ non differunt nisi solo modo loquendi, non secundum rem: ergo similiter proprietates personæ.

5. ITEM divina essentia propter summam simplicitatem seipsa refertur ad creaturam: & ideo relatio essentialis solo modo loquendi differt ab essentia, ut cum dicitur, *Dominus*, omnino enim in substantiam transit: ergo pari ratione persona seipsa refertur ad personam.

6. ITEM creatura propter essentialem comparationem ad suum principium, seipsa refertur ad suum Creatorem. Alioquin inter creaturam, & Creatorem caderet medium, quod non esset nec creatura, neque Creator: ergo si multo essentialior est comparatio personæ ad personam, ergo seipsa refertur: & si hoc, igitur videtur quod ipsa proprietas, vel relatio non differat nisi solo modo loquendi, a persona.

CONCLUSIO.

Proprietates personales non solum secundum vocem sunt in divinis sed realiter a se invicem, & personis aliquo modo differentes.

RESP. Ad arg. Dicendum quod omnes catholici Tractatores posuerunt proprietates personarum in divinis. Cum enim sint plures personæ, & distinctæ, necesse est quod sit ibi distinguens: hoc autem proprietatem appellamus, sed diversificati sunt in modo positionis Quoniam ergo viderunt aliqui summam simplicitatem in persona: sicut in essentia: posuerunt quod sicut in essentia omnino est idem *Quo est*, & *Quod est*, ita in persona omnino idem est, *Qui*, distinguitur, & *Quo*, & ita suppositum, & proprietas omnino est idem, differens autem solo modo loquendi; sicut si dicatur: Rogo te benignum, vel benignitatem tuam. Sed ista positio non potest stare, quoniam sicut in opponendo probatum est, in eadem persona

A sunt proprietates differentes, non solum modo loquendi, sed & realiter. Videmus etiam quod uno modo una persona comparatur ad unam, ut Pater ad filium, & videmus unam personam, uno modo sive una habitudine comparari ad plures, ut Spiritus sanctus ad Patrem, & Filium. Et iterum unam personam pluribus modis comparari ad plures, ut Filius ad Patrem, & Spiritum sanctum. Similiter videmus plures personas eodem modo comparari ad unam, ut pater, & filius ad Spiritum sanctum: ergo unitas habitudinis non potest accipi a parte essentiæ: certum est, nec a parte personæ, quæ refertur, nec ex parte personæ ad quam

B refertur. Restat ergo, quod sit alius modus dicendi a parte rei sumptus. Et ideo nunc communis opinio tenet in divinis esse proprietates personarum realiter differentes a se invicem, & per hoc etiam differentes a personis aliquo modo. Sicut enim quia in una essentia non plurificata, plures ponimus personas, modi dicendi essentialiter, & personaliter, differunt, non solum differentia sumpta a parte nostra, sed etiam a parte rei. Sic est dicendum de modo dicendi personaliter, & notionaliter. Et ideo distinguunt Magistri tres modos dicendi in divinis, qui sunt a parte rei, scilicet essentialem, personalem, notionalem. Et

C dicitur communiter, quod tres sint modi prædicandi, in divinis, scilicet in *quid*, in *quis*, & in *quæ*, sive in *quo modo* se habet. Et incidit in peccatum, scilicet figuram dictionis ex commixtione horum modorum, sicut in creaturis ex commutatione prædicamentorum. Sicut igitur in divinis vera est essentia, & veræ sunt personæ, ita veræ sunt personarum proprietates.

1. AD illud quod obiicitur in contrarium, primo de Hilario, dicendum quod ipse non accipit nomina pro ipsis vocibus, sed pro intellectibus, sive significatis importatis per illa tria nomina. Important enim proprietates. Nam *solum* ibi non excludit proprietatis veritatem, sed excludit diversitatem formæ, vel substantiæ, vel naturæ.

2. AD

2. Ad illud quod obiicitur de Damasceno, quod differunt solum ratione, dicendum quod differre ratione est tripliciter. Uno modo a parte nostræ apprensionis, sicut differunt in Deo bonitas, & magnitudo. Alio modo differre ratione est secundum differentiam attributionis, quia aliquis modus ponitur circa unum, vel attribuitur uni, qui non attribuitur alteri, & sic differunt ratione, essentia, persona, & notio. Tertio modo differre ratione; est differre secundum pluralitatem distinctionis: quæ non inducit diversitatem in essentia, vel in natura, tamen tantam inducit differentiam, quod unum non dicitur de altero: & sic differt ratione, persona a persona, & proprietas a proprietate. Et prima quidem differentia secundum rationem est minima: quia nihil ei respondet a parte rei, sed ultimæ respondet. Non vult Damascenus igitur dividere rem contra rationem, nisi secundum quod res accipitur pro natura, nec etiam sic omnino dividit, sed quasi a principali denominat. Nam in creaturis non solum est communitas rationis, imo etiam naturalis. Nam Petrus & Paulus non tantum in ratione conveniunt, sed etiam in natura communi.

3. Ad illud quod obiicitur, quod hæc tollit summam simplicitatem, dicendum quod differentia rationis quædam fundatur super quid absolutum, sive substantiale, sive accidentale. Quædam autem super respectum, sive modum se habendi. Et prima differentia omnino repugnat simplicitati, & non potest esse in Deo: secunda vero non repugnat: nam videmus respectum aliquem de novo esse circa aliquid, illo nullo modo mutato. Videmus etiam aliquid habere plures respectus, ipso sine compositione existente. Dicendum igitur, quod proprietates personales sunt respectivæ non absolutæ: & ideo possunt differre ratione respectuum, quia persona, suppositum sive hypostasim dicit: sed proprietas dicit habitudinem ad alterum.

4. Ex hoc patet sequens. Quia enim proprietates essentiales sunt absolutæ, non possunt dicere realem differentiam, nisi essentialem habeant: ideo solo modo loquendi differunt. Non sic proprietates personales. Unde proprietates essentiales omnino transeunt in essentiam, sed personales non.

5. Ad illud quod obiicitur, quod essentia seipsa refertur. Dicendum quod essentia divina non potest referri nisi ad aliam essentiam: ad aliam autem non refertur, quoniam relatio dicit ordinem, & habitudinem. Sicut autem vult Philosophus. Deus non ordinatur ad res, sed res ad ipsum: & ideo ibi non est relatio nisi solo modo loquendi: sed cum persona ad personam refertur, ibi vere est ordo originis: & ideo habitudo, & ideo vera relatio: & sic patet illud. *Arist. 12. Metaph. cont. 52.*

6. Ad illud quod obiicitur, quod creatura seipsa refertur. Dicendum quod referri seipso potest intelligi tripliciter. Aut quia inter rei respectum, & essentiam non cadit medium, quia ipsa essentia essentialiter dependet: & sic quidem reperitur in creaturis: sic enim refertur materia ad formam, & forma ad materiam. Unde dicit Philosophus, quod materia hoc ipsum quod est, ad alterum est: tamen nec materia est suus respectus, nec forma est suus respectus, quia non habet omnimodam simplicitatem. Alio modo est referri seipso, quia inter id quod refertur, & suum correlativum non cadit aliquod medium, quod non sit alterum illorum, & sic Pater refertur seipso ad Filium, & econverso. Nam Pater est sua paternitas, & hoc propter summam simplicitatem. Tertio modo referri seipso est, quia ipsum quod refertur non est nisi relatio, & respectus purus, & hoc est impossibile, esse neque in Deo, neque in creatura. Quia sicut dicit Augustinus, omne quod refertur est aliquid, excepto eo quod relative dicitur. Alioquin relationis esset relatio, & sic patet quod omnis proprietas relativa, sive sit in Deo, sive in creaturis, necessario differt aliquo modo ab eo cujus est proprietas, & magis in creatura quam in Creatore. Et intelligantur omnia hæc, sicut prius assignatum est, *2. Phys. cont. 25.*

quoniam omne respectivum fundatur super aliquod absolutum.

QUÆSTIO II.

Quid sint in divinis proprietates personales.

Alex. Alensis 1.*p.* *q.* 58. *Memb.* 2.
S. Thom. 1.*p.* *q.* 32. *a.* 2.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 26. *q.* 2.
Richard. 1. *Sent. dist.* 26. *q.* 2.
Marsilius Inguen. 1. *Sent.* *q.* 29. *a.* 2.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. dist.* 26. *q.* 2.

Fundam. DE proprietatibus quid sint. Et quod sint relationes videtur, quia dicit Hilar. 12. de Trinit. *Cap.* 9. Proprium est B Deo nato esse filium, sed filiatio est relatio: igitur, &c.

Damasc. l. 1. *c.* 11. ITEM Damascenus: Dicamus divinam Verbi hypostasim, nativitatis modo, & habitudine a paternali hypostasi differentem: sed modus habitudinis est relatio: igitur, &c.

ITEM Richardus de sancto Victore, *l.* 4. *c.* 13. *&* 15. in lib. de Trinitate dicit quod personæ distinguuntur proprietate originis: sed origo in divinis non est motus, sed habitudo: ergo, & relatio.

ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia proprium est quod convenit soli: sed nihil absolutum est incommunicabile in divinis, & conveniens soli: igitur omnis proprietas personalis est C relatio.

Ad opp. 1. CONTRA: Sicut paternitas est relatio, sic magnitudo quantitas, & bonitas qualitas: sed magnitudo Dei non est quantitas, nec bonitas qualitas: igitur nec paternitas est relatio: sed paternitas est proprietas: igitur, &c.

Si dicas quod non est simile, quia alia transeunt in substantiam, relatio non: contrarium ostenditur primo sic: Sicut quantitas est unum genus distinctum a substantia, ita & relatio: sed quia in Deo non cadit diversitas, ideo necessario genus quantitatis transit in substantiam, cum ibi non sit accidens, nec diversitas generum: igitur pari ratione relatio.

2. ITEM: Sicut Deus est sua magnitudo, ita Deus est sua paternitas: sed quia Deus est sua magnitudo, ideo quantitas non differt a substantia, sed in eam transit: ergo & paternitas similiter.

3. ITEM videtur quod relatio magis transit, quia inter omnia genera accidentium, relatio importat majorem dependentiam, quia ad obiectum, & subiectum: sed Deus omnino est independens, igitur & relatio minime manat in Deo.

4. ITEM: Inter omnia genera entium, relatio minus habet de entitate: sic patet, quia advenit, & recedit sine mutatione illius quod refertur: sed in summo ente non debet poni nisi quod multum habet de entitate: igitur, &c. *Aver.* 12. *Metaph. com.* 19. *Concord. S. Thom.* 1. *p. q.* 41. *art.* 1.

CONCLUSIO.

Proprietates personales sunt relationes, cum incommunicabiles sint, solique conveniant, & realiter differant.

RESP. ad Arg. dicendum quod proprietates personales necesse est esse relationes. Et hoc duplici ratione, tum quia sunt incommunicabiles, & soli conveniunt: tum etiam quia realiter differunt, ut ostensum est prius. Sola autem relatio manet in divinis.

AD cujus intelligentiam notandum quod relatio in aliquibus convenit cum aliis prædicamentis, in aliquibus differt. Convenit enim in hoc, quod est prædicamentum, & genus entis, & in hoc quod est accidens: & disconvenit in hoc, quod præter alia genera habet respectum non solum ad subiectum, sed etiam ad obiectum, secundum habitudinem & dependentiam. Quantum ad primas conditiones impossibile est relationem manere in divinis, sicut alia genera, & hoc propter summam simplicitatem. In Deo enim relatio non est prædicamentum, nec accidens, sed substantia est. Quantum vero ad conditiones quas habet respectu obiecti, necesse est quodam modo manere, & hoc propter veram distinctionem, quæ est in

in divinis, & veram originem, & habitudinem. Et necesse est quodam modo non manere, scilicet quantum ad dependentiam, & hoc propter omnimodam absolutionem, quæ est in divinis. Alia igitur genera simpliciter transeunt, sed relatio quodam modo manet, & quodam modo transit. Quia alia genera respectum solum ad subiectum dicunt, & secundum illum transeunt. Sed relatio ultra dicit respectum ad obiectum: & secundum illum respectum dicit pluralitatem, quæ vere est in divinis, & ita relatio manet. Patet etiam quo modo transit, videlicet, quantum ad omne quod dicit compositionem. Unde non est genus, neque in genere, nec est accidens, nec aliud.

1. 2. 3. Et sic patent prima tria obiecta circa hoc, quia unum sumitur a natura generis, aliud a natura accidentis, tertium a prædicatione identitatis. Patet etiam quo modo manet, scilicet quantum ad illud quod dicit distinctionem, non quantum ad illud quod dicit dependentiam, & inclinationem, quia sic privat absolutionis perfectionem, & per hoc patet quartum argumentum, quod obiicit de dependentia relationis.

4. Ad illud quod obiicitur, quod minus habet de ente. Dicendum quod hoc est verum cum differt essentialiter a substantia: in Deo non sic est. Posset tamen præter rationem prædictam hæc ratio reddi, quod non transit: quia enim minimum habet de ente, ideo minimam vel nullam facit compositionem, & tamen manet secundum suam proprietatem. Alia vero quæ habent aliquid de ente absolute, faciunt compositionem, & hinc est quod relatio melius valet in summo simplici, quam aliquod aliorum.

QUÆSTIO III.

An actus personalium proprietatum sit hypostases distinguere, vel distinctas ostendere.

S. Th. 1. p. q. 40. art. 2.
Et 1. Sent. d. 26. q. 1. a. 3.
Et de Pot. q. 8. art. 3.
Scotus 1. Sent. dist. 26. q. unica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 26. q. 3.
Rich. 1. Sent. dist. 26. a. 2. q. 2.
Durandus 1. Sent. dist. 26. q. 1.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. dist. 26. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. d. 26. q. 1. a. 2.
Greg. Arim. 1. Sent. dist. 26. q. 1.
Jo: Baccon. 1. Sent. dist. 26. q. 2.
Marsil. Inguen. 1. Sent. d. 26. q. 29. a. 3.
Gabr. Biel. 1. sent. dist. 26. q. 1.

De proprietatibus quantum ad actum. Et quæritur utrum actus hujusmodi proprietatum sit hypostases distinguere, aut distinctas ostendere. Et quod sit distinguere, videtur per Boetium in libro de Trinitate: Substantia continet unitatem, relatio multiplicat trinitatem: sed si multiplicat, igitur distinguit. Fundam. *L. 1. c. 10*

Item Richardus de sancto Victore de Trinitate dicit, quod persona distinguitur proprietate originis: sed proprietas dicit originem, & relationem, igitur, &c. *L. 4. c. 13. & 15.*

5. Item hoc ipsum videtur ratione, quia cum personæ distinguantur, aut distinguuntur per aliquod absolutum, aut respectivum. Per absolutum non, quia sicut vult Augustinus, quod ad se dicitur, de singulis dicitur: igitur necesse est quod differant per aliquod respectivum. *Lib. 6. de Tr. c. 2. & 5. de Tr. c. 8. tom. 3.*

Item proprietas patris aut accidit ipsi hypostasi, aut est consubstantialis ei: quia si accidit, igitur sunt ibi accidentia, igitur est ibi aliqua compositio. Si autem est consubstantialis, & connaturalis: igitur cum non consequatur esse hypostasis, non tantum est ratio innotescendi: sed etiam distinguendi.

Item in summo simplici idem est omnino ratio essendi, & cognoscendi: sed persona Patris est summe sim-

simplex: igitur eodem modo distinguitur, quo distingui cognoscitur: hoc autem est per proprietatem: igitur, &c.

Ad opp. 1. CONTRA: Omne respectivum reducitur ad absolutum: sed quod reducitur ad aliquid secundum rationem intelligendi, sequitur illud: igitur cum proprietates, sint respectivæ, hypostases absolutæ, proprietates reducuntur ad hypostases: igitur hypostases sunt priores. Sed quod prius est, non distinguitur eo quod est posterius, quia ab eodem est esse, & esse distinctum: ergo, &c.

2. ITEM omne quod distinguit aliquid, dat ei tale esse, quale ipsum est, vel habet: sed proprietates habent de se solum esse respectivum: igitur si hypostases per proprietates distinguuntur, habent solum esse respectivum: sed hoc est falsum, quia cum sint supposita essentiæ, habent esse substantiæ absolutum.

3. ITEM in divinis personis est plurificatio per originem: igitur & distinctio. Sed origo dicit emanationem, vel exitum: relatio autem per se non emanat nisi prius alio emanante, quia in *ad aliquid* non est motus: igitur prius oritur hypostasis ab hypostasi secundum rationem intelligendi, quam sic intelligere relationem esse: & si hoc, relatio consequitur esse distinctum in hypostasibus: ergo, &c.

4. ITEM omne quod relative dicitur, est aliquid, excepto eo quod relative dicitur, sicut ratio dictat, & Augustinus ait in libro de Trin. Sed Pater, & Filius dicuntur relative: igitur uterque eorum est aliquid, excepto eo quod relative dicitur, igitur abstracta relatione contingit aliquid intelligere. Quæro igitur, quid sit illud, aut essentia, aut hypostasis. Si essentia, igitur relatio est in essentia, igitur multiplicat eam. Si hypostasis, aut igitur una, aut duæ. Non una, quia impossibile est intelligere, quod Pater & Filius, sint una hypostasis: igitur duæ: & si hoc, patet, &c.

Aug. l. 7. de Tr. c. 1 a med. & l. 5. c. 7. in fin. t. 3.

5. ITEM abstractis omnibus proprietatibus duorum individuorum, scilicet Petri & Pauli, solis hypostasibus remanentibus, adhuc contingit intelligere remanere distinctionem: igitur pari ratione in hypostasibus divinis: quod si verum est, tunc igitur sunt solum ratio distinguendi quo ad nos.

CONCLUSIO.

Proprietates personales sunt rationes non tantum innotescendi distinctionem, verum etiam distinguendi.

RESP. Ad Argum. Dicendum quod circa hoc duplex opinio fuit. Quidam enim dixerunt quod abstractis proprietatibus, impossibile est intelligere hypostases distinctas, quia hujusmodi proprietates in divinis non solum dant personis innotescere, imo dant etiam esse, unde ipsis abstractis abstrahitur esse, & esse distinctum. Aliorum opinio fuit, quod proprietatibus abstractis, adhuc est intelligere distinctionem in hypostasibus, quoniam proprietas secundum ipsos non est ratio distinguendi secundum rem. Unde dicunt quod abstracta paternitate, & filiatione, adhuc contingit intelligere *qui ab alio*, & *a quo alius*. Et si quæras quo modo distinguuntur, dicunt quod seipsis, sicut principia & generalissima seipsis distinguuntur, & differunt. Unde hæc est immediata: Substantia non est quantitas. Et si respicamus interius, utraque opinio continet aliquid probabilitatis, & hoc patet sic: In divinis enim hypostasibus intelligimus originem, sive emanationem, intelligimus etiam habitudinem. Secundum rationem intelligendi origo præcedit ipsum qui oritur, & secundum rationem intelligendi, relatio consequitur ipsum qui refertur. Potest igitur proprietas relativa importare solum habitudinem, & hoc modo consequitur rationem distinctionis, & est ratio innotescendi distinctionem, non distinguendi, sicut secunda opinio dicit, & probant rationes inductæ ad secundam partem de ipsa relatione. Potest enim intelligi tunc distinctio, quia intelli-

intelligitur *qui ab alio*, & *a quo alius*. Potest etiam utrumque proprietas importare, scilicet habitudinem, & originem: & tunc non tantum est ratio innotescendi, sed etiam distinguendi. Circumscripta enim origine, sive emanatione: impossibile est in divinis intelligere pluralitatem: imo sicut essentia est una, sic & intelligitur hypostasis una. Et sic procedit prima opinio, & rationes ad primam partem. Sed notandum quod cum idem sit personis divinis oriri, & esse, & ad alterum se habere, tamen secundum rationem intelligendi sunt ordinata, ut primum sit oriri, deinde esse intelligatur in his quæ habent esse ab alio: & deinde se ad alterum habere. Quia vero idem sunt in Deo: ideo eodem nomine designantur. Unde generatio dicit originem, & habitudinem: Tamen proprie loquendo generatio dicit originem, & paternitas habitudinem. Quoniam igitur proprietas divina secundum communem usum loquendi importat habitudinem, & originem, ideo tenendum quod proprietates non solum sunt ratio innotescendi distinctionem, sed etiam distinguendi.

Scot. dist. 28. q. 3. ibi.

Aliter distinguitur.

Sunt Argument. Scot. dist. præsenti, q. unica ibi, Contra istã conclusionem.

1. Et ad illud quod obiicitur quod respectivum reducitur ad absolutum, dicendum quod reduci ad aliquid est dupliciter: aut sicut ad principium, aut sicut ad terminum. Proprietas originis his duobus modis reducitur ad C absolutum. Ad hypostasim Patris reducitur innascibilitas sicut ad principium, ad hypostasim autem geniti, & spirati, sicut ad terminum. Quoniam igitur quod reducitur ad aliquid sicut ad principium ipsum consequitur, ideo abstracta origine, solum intelligitur Deus innascibilis, non ens ab alio, & ita in unitate hypostasis: quia vero quod reducitur ad aliud sicut ad terminum, intelligitur præcedere, hinc est, quod abstracta origine, jam non est intelligere hypostasim procedentem. Vel illud intelligendum ubi respectivum dicit dependentiam, ratione cujus deficit a summa simplicitate, quod non est in Deo.

Concordat S. Th. 1. p. q. 36. ar. 2. & q. de potent. q. 8. ar. 3.

2. Ad illud quod obiicitur, quod esse A respectivum solum dat esse respectivum, dicendum quod hoc verum est de respectivo quod dicit solum habitudinem: sed non est verum de respectivo, quod dicit originem.

3. Ad illud quod obiicitur quod relatio non oritur per se, dicendum quod relatio est proprietas secundum quod ipsa est: origo vero prout est id quod oritur: & quia origo proprie non oritur, sed est illud quo oriens oritur: ita quod non consequitur tempore, vel natura, sed secundum rationem intelligendi, vel est simul necessario: vel præcedit: ideo patet illud.

4. Ad illud quod obiicitur quod omne quod relative dicitur, est aliquid, B excepto eo quod relative dicitur, dicendum quod illud non habet veritatem in summo simplici, quod sic differat esse, & referri, quod unum possit ab altero separari sive abstrahi secundum rem, quia ibi unum sunt: sed solum secundum intellectum nostrum, nec adhuc intellectus noster sic abstrahit, ut intelligat hypostases distinctas, abstractis proprietatibus, & relationibus. Si enim ab hypostasi patris abstraheretur paternitas, vel e converso, jam non haberet aliquid speciale, quod sit principium intelligendi ipsam, & ita consideratur sub ratione generali, & incompleta. Unde & bene videntur mihi dicere qui dicunt, quod remanet intellectus hujus nominis *res*, secundum quod est generale vocabulum, & sic patet quod abstractis proprietatibus non remanet distinctio nec re, nec intellectu, & ideo utroque modo sunt ratio distinguendi.

Ex his patet, falso Scotum imponere S. Bonav. quod personæ constituantur per absoluta, d. 26. q. unic. ibi.

5. Ad illud quod ultimo obiicitur quod Petrus & Paulus distingui intelliguntur abstractis proprietatibus, dicendum quod non est simile. Nam Distinctio est ibi a parte propriæ materiæ, & a parte propriæ formæ, quæ innotescit per proprietates accidentales: sed in divinis solum est distinctio per originem. Ideo patet illud.

Tertia opinio.

QUÆSTIO IV.

Quod sint proprietates personales in divinis.

Alexand. Alensis 1.*p.* *q.*58. *Memb.* 7.
S. Thom. 1.*p.* *q.* 28. *art.* 4.
Et q. 32. *art.* 3.
Ægidius Rom. 1. *sent. dist.* 26. *pr.* 2. *q.* 2.
Richardus 1. *Sent. dist.* 26. *ar.* 2. *q.* 3.
Henric. in summa, art. 55. *q.* 2. & 3.
Thom. Arg. 1. *sent. dist.* 26. *q.* 1. *a.* 4.
Petrus de Tarant. 1. *sent. dist.* 26. *q.* 8.

Ad opp. DE proprietatibus quantum ad numerum. Et videtur quod sint infinitæ, quia proprietates sunt respectus per quos Deus innotescit: sed illi sunt infiniti, sicut patet ex respectibus idealibus: ergo, &c.

2. ITEM Pater, & Filius adinvicem assimilantur secundum omnes conditiones essentiales: igitur secundum omnes comparantur, & secundum omnes innotescunt nobis: sed illæ sunt in numero infinito: ergo, &c.

3. ITEM Quanto aliquid est simplicius, tanto plures habet respectus, ut punctus quam linea, & linea quam superficies: sed divinum esse est simplicissimum: igitur in eo sunt infiniti respectus: sed omnes sunt ratio innotescendi, igitur notiones sunt infinitæ. Sed quod tres sint tantum, videtur per Damascenum, qui dicit quod in divinis omnia sunt unum præter generationem, ingenerationem, & processionem: sed istæ non sunt nisi tres proprietates: igitur, &c.

Damasc. lib. 1. *c.* 9. 10. & 11

4. ITEM Videtur ratione, quia proprietas convertitur cum eo cujus est proprietas sed proprietas est personæ: sed personæ sunt tres: igitur, &c.

5. ITEM fiat talis ratio. Omnis persona est aliqua trium, hæc est vera: Omnis notio est persona: igitur omnis proprietas, sive notio est aliqua trium, igitur, &c.

Fundam. QUOD autem sint plures tribus, sic ostenditur. Notiones, sive proprietates sunt relationes. In omni autem habitudine sunt duæ relationes secundum duo extrema: sed in divinis sunt duæ

A origines, igitur saltem quatuor relationes.

ITEM proprietas est quæ convenit uni soli: sed innascibilitas convenit soli Patri, igitur est proprietas, & non est aliqua illarum quatuor relationum, igitur sunt quinque. Quæritur ergo sufficientia, & numerus notionum in divinis, & penes quid accipiantur, & utrum sit idem numerus proprietatum, & relationum.

CONCLUSIO.

Proprietates in divinis non sunt infinitæ, sed secundum numerum notionum numerari debent, quæ notiones quinario numero complectuntur.

B

RESP. ad Arg. Notandum quod vis consuevit fieri inter ista tria nomina, Proprietas, Relatio, & Notio. Nam proprietas dicitur inquantum convenit soli: relatio inquantum dicit habitudinem ad alterum: notio inquantum principium cognoscendi. Et quia omnis proprietas est ratio cognoscendi, similiter & omnis relatio: ideo nomen notionis est in plus quam ista duo. Et quia quædam proprietas est relatio, ut paternitas: quædam non, ut innascibilitas, quæ non dicit respectum, sed privat. Similiter quædam relatio est

Sentit idem S. Th. 1.*p.* *q.*41.*a.*1

C proprietas, ut filiatio: quædam non, ut activa spiratio: ideo quia pluribus, non uni soli convenit. Et hinc est quod nomen proprietatis, & nomen relationis habent se ut excedentia, & excessa. Nomen vero notionis est in plus. Unde plures sunt notiones quam proprietates, plures etiam quam relationes. Sed proprietates, & relationes mutuo se excedunt, & æqualiter: ideo sunt numero æquales: non tamen oportet facere vim. Nam omnis relatio distinguit aliquo modo ab alio, & ita est aliquo modo proprietas. Similiter omne quod distinguit, aliquo modo importat relationem, igitur omnis relatio proprietas, & omnis proprietas relatio. Sed omnis notio est proprietas, vel relatio, igitur omnis notio est proprie-

prietas, & similiter relatio: Et ita extenso nomine sunt æqualia: ideo idem est numerus, & eadem ratio assignandi numerum in omnibus istis nominibus.

Opiniones. Intelligendum igitur quod circa numerum proprietatum tres fuerunt opiniones. Quidam dixerunt quod infinitæ: quidam quod tres: quidam quod quinque. Ratio autem diversæ opinionis fuit, quia diversimode notiones consideraverunt.

Opin. 1. Qui consideraverunt illas in comparatione ad eos quibus innotescunt, dixerunt eas infinitas esse, quia per infinitas comparationes & similitudines & respectus Deus nobis innotescit.

Opin. 2. Qui vero consideraverunt B in comparatione ad hypostases quæ distinguuntur, vel innotescunt, dixerunt tantum tres, quia tantum tres sunt personæ: ideo tantum tria sunt propria per quæ sufficienter innotescunt.

Opin. 3. Qui vero consideraverunt quantum ad rationes quibus innotescunt, dixerunt esse quinque. Eadem enim est ratio innotescendi, & distinguendi. Sed ratio distinguendi accipitur a parte originis, aut igitur positive, aut privative. Si privative, aut privat originem per modum producentis, & hoc non C dicit nobilitatem, scilicet non producere: ideo non est notio. Aut privat originem per modum producti, & hoc vel specialiter, vel generaliter. Si specialiter, non dicit nobilitatem. Si generaliter, sic dicit nobilitatem, & ideo notio privativa est una sola, scilicet innascibilitas. Si autem accipiatur a parte originis positive, cum duplex sit origo, & cuilibet respondeat de necessitate duplex habitudo, de necessitate erunt quatuor, generatio activa, & passiva, & spiratio activa, & passiva, & in universo quinque.

Impr. 1. Prima opinio A sumpsit rationem magis e longinquo, & ideo magis a veritate recessit.

Impr. 2. Doct. opin. Secunda magis de propinquo, ideo magis veritati appropinquavit. Tertia sicut debuit: ideo veritatem dixit, posuit, & invenit. Et hæc est positio, quam tenet communis opinio Magistrorum notiones esse quinque: & ratio hujus prius visa est.

1. Ad illud igitur quod obiicitur de respectibus, & comparationibus infinitis, dicendum quod nec proprietates, nec relationes sunt notiones, nisi quæ important respectum distinguentem personam a persona, & hoc est respectus originis, qui tantum quinque modis spectantibus ad dignitatem potest comparari: ideo patet illud.

3. Ad illud quod obiicitur quod tantum tres per Verbum Damasceni, dicendum quod sub generatione comprehendit duas relationes, similiter sub processione.

4. Ad illud quod obiicitur quod proprietas debet converti cum persona, dicendum quod verum est de illa quæ est proprietas personalis faciens personam esse personam: tamen non sequitur, si convertitur, quod tot sint, & non plures, quoniam unum & idem potest habere plura convertibilia.

5. Ad illud quod obiicitur de syllogismo illo, dicendum quod in processu illo est fallacia accidentis sicut hic: Pater est innascibilitas, & pater est paternitas, igitur paternitas est innascibilitas: quia quod attribuitur subiecto sive hypostasi, attribuitur habitudini. Posset tamen poni figura dictionis ex modi prædicandi mutatione, quia in divinis essentia prædicatur ut *quid*, persona ut *quis*, notio ut *qua*, & proceditur a persona ad notionem.

DISTINCTIO XXVII. PARS I.

An easdem Proprietates assignent Augustinus, & Hilarius: Et an istæ sint quæ dicuntur, Paternitas, Filiatio, & Processio.

Dist. prae. HIC *quæri potest, utrum proprietates, quas Hilarius supra assignavit, scilicet, quod Pater semper est Pater, & Filius semper est Filius, sint illa eadem proprietates, quas Aug. superius distinxit, dicens: proprium esse Patris, quod genuit Filium, & proprium Filii quod genitus est a Patre, & Spiritus sancti quod ab utroque procedit. Ac deinde utrum & istæ sint illæ quæ dicuntur: Paternitas, Filiatio, Processio. Videtur quod non sint eædem proprietates, quas ponit Hilarius: & illæ, quas ponit August. Si enim eædem sunt: idem est ergo Patri esse patrem, & genuisse filium: quod utique quidam concedunt. Si autem hoc est, cui ergo convenit ut sit Pater, ei convenit genuisse filium. Natura ergo divina si pater est, genuit filium: si vero non genuit, Pater non est. Sed quis audeat dicere, aut quod ipsa genuit filium, aut quod ipsa pater non sit: Si autem ipsa pater est, nec filium genuit: non est ergo idem dicere aliquid esse patrem, & gignere filium. Et ita non videbitur una eademque esse proprietas.*

Responsio, ubi ostendit easdem esse proprietates.

Ad quod sine præjudicio aliorum dicimus, quod easdem proprietates notavit uterque, licet diversis verbis. Quod enim Hilarius ait, ita intelligi debet: Proprium patris est quod semper pater est, idest, proprietas patris est, qua semper pater est, semper vero pater est, quia semper genuit filium. Ita & proprium filii est, quod semper filius est, idest, proprietas filii est, qua semper filius est. Filius vero semper est, quia semper genitus est. Ergo proprietas qua pater, pater est, est quia semper genuit: & hæc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas, qua filius semper est filius, est quia semper genitus est a patre, & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel nativitas, vel origo, vel nascibilitas. Sic & proprietas qua Spiritus sanctus est Spiritus sanctus vel donum, est quia procedit ab utroque: & hæc eadem dicitur processio. In præmissis ergo locutionibus eædem significatæ sunt proprietates.

Quo modo non est omnino idem dicere, esse Patrem & genuisse, vel habere Filium, ita & de aliis.

Nec tamen videtur nobis omnino esse idem dicere aliquid esse patrem, & genuisse filium, vel aliquid esse Filium, & habere Patrem: vel esse Spiritum sanctum, & procedere ab utroque. Alioquin Pater non esset nomen hypostasis, idest, personæ, sed proprietatis tantum: similiter Filius & Spi-

Spiritus sanctus: & ita per hæc tria nomina non significarentur tres personæ: ideoque dicimus, quia patris nomen non tantum relationem notat, sed etiam hypostasim, idest subsistentiam significat, ita & Filius, & Spiritus sanctus. Relationum vero vocabula, scilicet paternitas, filiatio, processio, vel gignere, gigni, procedere, ipsas tantum relationes, non hypostases significant, sive habere filium, & habere patrem. Ut verbi gratia, cum dicimus Deus est Pater, nomine patris & relationem notamus, & divinam hypostasim significamus: ut sit intelligentia talis, Deus vel divina essentia est Pater, idest, ille qui genuit, idest, hypostasis quæ habet filium. Similiter, Deus est Filius, idest, hypostasis genita vel habens patrem. Ita etiam Deus est Spiritus sanctus, idest, hypostasis procedens ab utroque, sive ille qui procedit. Cum vero nomina relationum ponimus in prædicatis, relationes ipsas tantum significamus, non hypostases: ut cum dicimus: Deus genuit, idest, habet filium: & Deus genitus est, idest, habet Patrem. Et tunc oportet intelligi in subiectis hypostases tantum, non essentiam, quæ illis proprietatibus determinantur.

Quod proprietates determinant hypostases, non substantiam, idest, naturam.

Illæ enim proprietates singulæ singulis propriæ conveniunt personis, & per eas personæ determinantur, & a se invicem differunt: sed a se non secedunt. Unde Joannes Damascenus: Non differunt ab invicem hypostases secundum substantiam, sed secundum characteristica idiomata, idest, determinativas proprietates. Characteristica vero, idest, determinativa sunt hypostaseon, & non naturæ: etenim hypostases determinant. Item: Esse quidem intemporaliter & æternaliter dicimus divinam verbi hypostasim, simplicem, omnia habentem, quæ habet Pater, ut ejus homousion, idest, consubstantialem, nativitatis modo & habitudine a paternali hypostasi differentem, nunquam vero a paternali hypostasi secedentem. Idem apertius exprimens personales proprietates, in eodem ait: Differentiam hypostaseon, id est, personarum in tribus proprietatibus, idest, paternali & filiali & processibili recognoscimus. Insecessibiles autem ipsas hypostases & indistabiles invicem & unitas quidem inconfusibiliter: tres enim sunt, etsi unitæ: divisas autem indistanter. Etenim singula perfecta est hypostasis, & propriam proprietatem, scilicet, existentiæ modum proprium possidet: sed unitæ sunt substantia, & non distant neque secedunt a paternali hypostasi. Ecce hic habes distinctas tres illas proprietates, quæ supra diversis significatæ sunt modis.

Lib. 3. de orthod. fide c. 6.

Cap. 7. ejusd.

Lib. 3. c. 5

Dist. 26.

DISTINCTIO XXVII. PARS II.

Quod sunt alia nomina personarum easdem proprietates notantia, scilicet Genitus, Genitor, Verbum, Imago.

Hic non est prætermittendum, quod sicut Pater & Filius & Spiritus sanctus nomina personarum sunt, & proprietates personales designant: ita etiam

etiam sunt & alia nomina personarum, id est, quae ipsas personas significant, & earum proprietates denotant, & easdem quas & nomina praedicta, unde & relative dicuntur, scilicet Genitor, Genitus, Verbum, Imago.

Cap.7.in princ. Unde Aug. in 5. lib. de Trin. ait: Videndum est, inquit, hoc significari, cum dicitur genitus, quod significatur, cum dicitur filius. Ideo enim filius, quia genitus, & quia filius utique genitus. Sicut autem filius ad patrem, sic genitus ad genitorem refertur, & sicut pater ad filium, ita genitor ad genitum. Idem in 6. lib. de Trin. Verbum quidem solus filius accipitur, non simul pater & filius, tanquam ambo sint unum verbum. Sic enim verbum dicitur, quo modo imago, non autem pater & filius simul ambo imago: sed filius solus est imago patris, quemadmodum filius. Idem in 7. lib. de Trinit. Verbum, secundum quod sapientia est & essentia, hoc est quod pater: secundum quod verbum, non hoc est quod pater, quia verbum non est pater, & verbum relative dicitur, sicut filius. Item in eodem. Sicut filius ad patrem refertur, ita & verbum ad eum cujus est verbum refertur, cum dicitur verbum. Et propterea non eo verbum, quo sapientia dicitur: quia verbum non ad se dicitur, sed tantum relative dicitur ad eum cujus est verbum, sicut filius ad patrem. Eo quippe est filius, quo verbum: & eo est verbum quo filius, sapientia vero, quo essentia: & ideo pater & filius, sunt una essentia, & una sapientia. Item in eodem: Non est pater ipse verbum, sicut nec filius, nec imago. Quid autem absurdius quam imaginem ad se dici? Idem in 5. Dicitur relative filius, relative dicitur verbum, & imago, & in omnibus his vocabulis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur.

Ib. in fin. — C. 2. t. 3. — C. 3. t. 3. — Lib. 7. de Tr. cap. 2 — Aug. l. 7. de Tr. c. 1 — L. 5. c. 13 in pr. t. 3.

Epilogus praedictorum.

Aperte ostensum est, quod sicut filius vel genitus relative dicitur ad patrem, ita verbum & imago: & quod eo dicitur verbum sive imago, quo filius, id est, eadem proprietate, sive notione dicitur verbum & imago qua filius, sed non eo quo verbum, dicitur sapientia vel essentia, quia non notione qua dicitur verbum, dicitur sapientia. Nam sapientia dicitur secundum essentiam, non secundum relationem.

Regula Generalis.

Et est hic advertenda quaedam generalis regula eorum quae ad se, & eorum quae relative dicuntur de patre & filio. Quidquid enim ad se dicuntur, ut ait August. in 6. lib. de Trin. non dicitur alter sine altero, id est, quidquid dicuntur quod substantiam eorum ostendat, ambo simul dicuntur. Ergo nec Pater est Deus sine Filio, nec Filius sine Patre, sed ambo simul Deus, sed non ambo simul pater, non ambo simul filius, vel verbum, vel imago.

C. 2. t. 3.

An

An secundum substantiam dicatur Deus de Deo, & hujusmodi.

Hic quæritur, cum dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, & hujusmodi, utrum dicantur secundum substantiam. Nam secundum relationem constat ista non dici. Si vero secundum substantiam dicuntur: simul ambo, scilicet Pater & Filius, possunt dici Deus de Deo, lumen de lumine, secundum prædictam regulam. Ad quod dicimus, quia licet Deus secundum substantiam dicatur & lumen, & sapientia, & hujusmodi: & nunquam relative accipiantur: aliquando tamen pro relativis, idest, pro personis, sed non relative accipiuntur, ut cum dicitur: Deus genuit Deum, alterum pro patre, alterum pro filio ponimus: similiter cum dicitur: Deus de Deo, lumen de lumine. In aliis quoque locutionibus sæpe reperiuntur nomina essentiæ ad significationem personarum deducta, ut cum dicitur: Deus natus, Deus mortuus, Deus passus, ubi Filius tantum significatur. Ita & de solo filio intelligitur cum dicitur: Deus de Deo, & hujusmodi. Unde Augustinus L. 6. c. 2. *quærens quo modo hujusmodi dicantur, in 6. lib. de Trinit. ait: Quo modo* tom. 3. *Deus de Deo, lumen de lumine dicitur? Non enim simul ambo Deus de Deo, sed solus Filius de Deo, scilicet patre: nec ambo simul lumen de lumine, sed solus Filius de lumine Patre.*

Quod tantum secundum nomen substantiæ dicatur illud de illo, non secundum nomina personarum.

Et est sciendum quod secundum nomina substantiæ tantum dicitur illud de illo, licet ibi illa nomina substantiam non significent. Secundum vero eadem nomina personarum nunquam dicitur illud de illo, sicut Verbum de Verbo, vel Filius de Filio: quia hujusmodi nomina diversis personis convenire non possent: Quod Augustinus, licet obscure, in eodem lib. ita dicit: Hoc solum Ibidem. *de eis dici non potest illud de illo, quod simul ambo non sunt: idest, illo solo nomine non possumus uti ad ostendendum unum de uno, quod simul ambobus non convenit: sicut Verbum de Verbo dici non potest, quia non simul ambo Verbum, nec imago de imagine, nec Filius de Filio, quia non simul ambo Filius vel imago. Et sicut nomina substantiæ aliquando intelligentiam personarum distincte faciunt, ita etiam interdum totius Trinitatis simul. Unde Augustinus in quinto libro ait: In patris nomine, ipse Pater per se pro-* C. 8. t. 3. *nuntiatur: in Dei vero nomine, & ipse Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, ut cum dicitur: Nemo bonus nisi solus Deus, quia Trinitas est unus* Luc. 18. *solus Deus.*

DI-

DIST. XXVII. PARS I.

De proprietatibus Personarum, secundum quod diversis nominibus exprimuntur per vocabula magis usitata.

Hic quæri potest, Utrum proprietates, &c.

Expositio Textus.

Divisio. SUPRA assignavit Magister proprietates personales, hic agit de ipsis proprietatibus secundum quod per diversa vocabula exprimuntur. Et quoniam contingit eas exprimi per vocabula magis usitata & minus usitata: ideo hæc pars habet duas partes. In prima agit de expressione proprietatum per vocabula magis usitata. In secunda per vocabula minus usitata, infra dist. eadem. *Hic non est prætermittendum.* Prima pars habet quatuor. Cum enim Hilarius & August. proprietates aliis, & aliis vocabulis assignent, uterque tamen consuetis, quia unus, scil. Augustinus per *generare, & generari:* alter, scilicet Hilarius, per *esse Patrem*, & *esse Filium*. Et ideo Magister primo quærit, utrum sint eædem proprietates ab utroque assignatæ. Secundo solvit, ostendens quod sint eædem, ibi: *Ad quod sine præjudicio alienum.* Tertio ne credat aliquis, quod omnino sint eædem, ostendit quod re eædem sunt, sed differunt quantum ad modum significandi, idest in concretione, & in abstractione, ibi: *Nec tamen videtur nobis omnino idem.* Quarto vero, quia dixerat proprietates significari in concretione, quæri posset respectu cujus, & ostendit quod respectu hypostasum, ibi: *Illæ enim proprietates singulæ singulis.*

Proprium Patris est, quod semper est Pater. Dub. I.

Videtur dicere falsum. Omnis enim proprietas differt ab eo, cujus est pro- A prietas, vel re, vel ratione: sed Pater, & Pater conveniunt re, & ratione, & nomine: ergo unum non est proprietas alterius.

RESP. Dicendum quod in Patre intelligimus & illum qui est Pater, & quo est Pater. Quando ergo Pater prædicatur de se, ratione unius subiicitur, & ratione alterius prædicatur. Similiter quando assignatur *esse Patrem* proprium patris, quia assignatur ut in ratione attributi, ideo ratione ipsius proprietatis attribuitur ipsi hypostasi. Unde dicit quod *esse Patrem* est proprium patris, non quod pater sit pater.

Vel nativitas, vel origo. Dub. II.

B Videtur dicere contra illud, quod dictum est supra dist. 3. cap. de vestigio. Et tractum est ab Augustino de vera Religione, scilicet quod origo appropriatur patri. C.7.t.1.

RESP. Dicendum, quod origo semper dicitur relatio. Potest ergo accipi origo, vel respectu creaturæ, vel respectu personæ. Si respectu creaturæ, sic est respectu totius Trinitatis, & appropriatur Patri. Si autem respectu personæ, sic potest accipi active, vel passive. Si active, sic est Patris, & Filii: sed appropriatur Patri. Si passive, sic Filii, & Spiritus sancti, & appropriatur Filio, non secundum quod C simpliciter dicitur, sed secundum quod origo dicit emanationem per modum naturæ. Sic enim cum id sit proprium Filii, similiter & origo secundum quod sic accipitur, & hoc modo accipitur hic, & ideo non est contra illud.

Gignere, vel gigni, vel procedere, ipsas tantum relationes non hypostases significant. Dub. III.

Videtur hoc falsum, quia relationes significant in concretione, & ideo non tantum important relationes, sed etiam suppositum. Sed quando tantum important relationes, significant abstracte. Si ergo hoc quod est *gignere*, non importat relationem abstracte, sed con-

concrete, videtur quod non tantum importent relationes.

Resp. Dicendum quod differenter importatur concretio. Aliter enim importatur per verbum, aliter per nomen adiectivum. Quia enim verbum importat actum, ut egredientem: ideo sub quadam distantia, & ideo importat sub quadam inclinatione. Et propter hoc quia in distantia importat, non claudit intra se suppositum, immo oportet quod addatur extra, nisi locum exterioris additionis suppleat demonstratio, quæ est in actu proprie primæ, & secundæ personæ, quoniam semper sunt præsentes, & demonstrativæ. Et ideo quamvis importet in concretione, tamen non importat nisi relationem quantum est de se, non suppositum: sed nomen adiectivum idem significans, significat ut proprietatem informantem: & ideo in quadam unione, & indistantia: & ideo formam simul importat & suppositum, ut cum dicitur album, nisi significet formam in abstractione, ut cum dicitur albedo. Hoc attendens Magister dicit, quod Paternitas, & Filiatio: gignere, & gigni. dicunt tantum relationes.

Cum vero nomina relationum ponimus in prædicatis, notiones ipsas tantum significamus, non hypostases. Dub. IV.

Contra: Quia si hoc verum est, quando dicitur: Essentia est pater, cum pater ponatur in prædicato, stat tantum pro notione: ergo idem est dicere: Essentia est Pater, ac si diceretur: Essentia generat: sed hæc est falsa: ergo, &c.

Resp. Dicendum quod quædam ponuntur in prædicato per naturam propriam, & significationem, & talia sunt quæ important compositionem, sicut verba, & de talibus loquitur Magister. Quædam ita ponuntur in prædicato, quod sunt nata subiici, ut hoc nomen *Pater*, & hoc nomen filius: & talia, quia non solum nata prædicari, verum etiam subiici, possunt importare intellectum hypostasis. Unde verbum Magistri intelligendum est cum præcisione, scilicet de illis quæ ita nata sunt prædicari quod non subiici, & ita non habet instantiam.

Characteristica vero, id est, determinativa sunt hypostaseon, & non naturæ, &c. Dub. V.

Videtur male dicere, quia proprietates quæ non determinant naturam, sunt non naturales: quia omnis proprietas naturalis, eo ipso quod naturalis est, naturam determinat: ergo si proprietates in divinis, non determinant naturam, non sunt naturales: ergo præter naturam: ergo accidentales.

B Resp. Dicendum quod sicut ordo naturæ dicitur dupliciter, aut quo natura ordinatur, aut in quo natura est ratio ordinandi, sic etiam de proprietatibus intelligendum: & quoniam dicimus proprietatem naturalem, non oportet quod proprietas habeat naturam ut subiectum, sed quod sit consonans naturæ ipsius subiecti, sicut filius naturalis non dicitur, quia sit a natura vel essentia, sed a patre naturaliter producente: sic & in proposito est intelligendum.

ARTICULUS I.

C Ad intelligentiam hujus partis quatuor quæruntur. Primo, quæritur utrum, *esse patrem, & generare*, sit una notio. Secundo, quæritur quæ illarum sit alterius ratio. Tertio, utrum proprietates contingat abstrahi. Quarto, utrum circa eas licet contrarie opinari.

QUÆSTIO I.

An esse Patrem, & generare, una & eadem notio sit.

Alexand. Alensis 1. p. q. 59. Memb. 3.
Scotus in Report. 1. Sent. dist. 27. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 27. q. 2.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 27. q. 2.
Gabr. Biel. 1. sent. dist. 27. q. 1.

Quod sit eadem notio, ostenditur sic. Una sola proprietas est hypostasis, quæ dat esse distinctum. Fundam.

(Nam

(Nam non est in ratione accidentis, A sed formæ: sed illa est una sola unius:) sed *generare* est proprietas, per quam hypostasis Patris distinguitur, similiter & esse patrem: igitur ibi eadem est notio.

ITEM Patris ad Filium est una sola relatio, quia una tantum origo, & unus modus emanandi. Sed generare dicit relationem Patris ad Filium, similiter & esse Patrem: igitur eadem relatio, vel notio. Vel si sint diversæ proprietates: tunc igitur notiones erunt plures, quam quinque, immo infinitæ. Sicut enim ad generare sequitur esse patrem, ita sequitur ad referri ad patrem, distingui a patre, &c. quæ si sint notiones aliæ, tunc igitur infinitus est numerus no- B tionum: hoc autem est inconveniens, & sequitur: si illæ proprietates sint diversæ: ergo, &c.

Ad opp. 1. CONTRA: Si eadem proprietas est, esse patrem, & generare, igitur omnino idem importatur nomine patris, & nomine genitoris: igitur sicut quis est baptizatus, si baptizetur in nomine Patris, ita si in nomine Genitoris: sed hoc communiter negatur.

2. ITEM proprietates, & notiones sunt diversæ, & cognoscuntur esse diversæ, quia de diversis prædicantur, quia de uno prædicatur una, de quo non prædicatur alia: sed hæc conceditur: Essentia est Pater: & hæc negatur: Essentia generat: igitur, &c. Si dicas C quod hoc est propter diversum modum significandi. CONTRA: Hoc nihil est: quia tam *esse Patrem*, quam *Generare*, utrumque in concretione dicitur.

3. ITEM diversæ probantur esse proprietates: quia una de alia non prædicatur ut paternitas, & innascibilitas: sed *generare*, ut patebit infra, non dicitur de paternitate: hæc enim non admittitur: Paternitas generat: igitur sunt diversæ.

CONCLUSIO.

Paternitas & generatio sunt una Notio secundum rem, licet generatio vario modo significetur.

RESP. ad arg. Dicendum quod omnino sunt eædem proprietates secundum rem. Hujus ratio manifeste apparet. Nam una dicitur de altera non solum in concretione, ut pater generat, sed & in abstractione, ut paternitas est generatio: quod non esset, si differrent. Cum autem eadem sit proprietas, differenti tamen modo significatur, & hoc quantum ad tria. Primum quidem, quia generatio proprietatem personæ generalius exprimit quam hoc, quod est Pater. Nam sicut dicit Augustinus, & habetur in lib. 3. dist. 5. Ad esse Patrem sequitur generare, sed non convertitur. Homo enim dicitur generare pediculos, non tamen est pater eorum. Alia ratio est, quia hoc, quod est Pater, importat intra se hypostasim, circa quam notat proprietatem. Sed hoc verbum *generat*, non importat hypostasim, immo eget sibi apponi ab extra, & hanc ponit Magister in litera. Tertia est, quia cum proprietas duo importet, scilicet emanationem & habitudinem, quæ quamvis idem re, differunt tamen ratione intelligendi. Hoc quod est *generare*, importat productionem, & generatio emanationem. Sed hoc quod est *esse Patrem* proprie importat habitudinem.

De cognit. vera vita c. 13.

1. Ex his patent obiecta. Nam quod non sit baptizatus in nomine Genitoris, hoc non est propter diversitatem rei, sed modi exprimendi, & utrumque consideratur ibi, sicut patebit in quarto.

2. AD illud quod obiicitur quod non prædicatur. Dicendum quod hoc est propter diversum modum significandi. Nam hoc quod est *generare*, quia non habet suppositum intra, ponit rem circa essentiam, & ideo ipsam significat distingui, non autem sic hoc quod est Pater, cum habeat suppositum intra, sensus enim est: Essentia est Pater, id est, ille qui generat.

Dist. 1. p. 1. a. 2. q. 3

3. AD illud quod ultimo obiicitur quod una non prædicatur de altera, dicendum quod est prædicatio per modum denominationis, & hæc est per concretionem. Et est prædicatio per modum identitatis, & hæc est per abstractionem: quoniam ergo generare, &

esse

esse Patrem, est una & eadem proprietas: ideo non secundum modum denominandi tantum, sed per abstractionem prædicatur, ut paternitas est generatio.

QUÆSTIO II.

An generatio sit ratio Paternitatis, vel econverso.

Alexander Alensis 1.p. q. 59. Membro 5.
S. Thom. 1.p. q. 40. art. 4.
Et 1. Sent. dist. 27. q. 1. art. 2.
Et de potent. q. 10. a. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 27. q. 2.
Henric. in sum. art. 58. q. 1. & 2.
Richard. 1. Sent. d. 27. q. 3.
Petrus de Tarant. 1. sent. dist. 27. q. 3.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 27. q. 2.

Fundam. QUæ istarum sit ratio intelligendi alteram, id est utrum hypostasis Patris sive Pater, ideo generet quia Pater est: vel ideo sit Pater, quia generat. Et quod ideo sit Pater quia generat, hoc videtur auctoritate Magistri in litera. Semper est Filius, quia semper est genitus, ideo generatio passiva est ratio essendi Filium: igitur pari ratione generatio activa est ratio essendi Patrem.

ITEM secundum rationem intelligendi prius est generari quam esse: & prius est esse quam referri: igitur prius est generari quam esse Filium: igitur pari ratione prius est generari quam esse Patrem secundum ordinem intelligendi. Si igitur prius est ratio posterioris, & non econverso: igitur, &c.

ITEM hypostasis Patris est Pater: aut ergo quia Deus, aut quia Deus generans. Non quia Deus, quia pari ratione & Filius: ergo quia Deus generans, igitur, &c.

Ad opp. 1. CONTRA: Non generat nisi persona distincta, quoniam *generare*, non convenit essentiæ, sed personæ: sed persona Patris non est distincta nisi per paternitatem: igitur non convenit *generare* illi hypostasi nisi per paternitatem: igitur non generat nisi quia Pater.

2. ITEM: In his quæ non acquiruntur per actum, prius est habitus quam actus secundum rationem intelligendi: quia enim non sumus boni per opus, sed magis econverso: prius etiam sumus boni quam operemur bona: sed paternitas non acquiritur in Deo per actum: ergo prius ordine intelligendi intelligitur esse Pater, quam generet.

3. ITEM Pater generat, iste est quidam actus divinus, qui per se inest soli Patri: quæro per quid. Aut enim quia Deus, aut quia Deus Pater, aut quia innascibilis. Non quia Deus, quia tunc etiam inesset Filio. Non quia innascibili: quia innascibilitas dicit nativitatis privationem, non positionem: igitur a divisione, quia Deus Pater.

CONCLUSIO.

Cum generatio originem dicat, paternitas vero habitudinem, generatio est ratio paternitatis, & non econverso.

RESP. ad Arg. Ad intelligentiam hujus notandum quod hic est duplex opinio. Quidam dicunt quod cum proprietates relativæ econtrario sint in Deo quam in creaturis; quia in creaturis, ut advenientes, in Deo ut insistentes. In creaturis enim actus est relationis ratio. Unde in inferioribus ideo est Pater quia generat. Sed in divinis econtrario, relatio est ratio actus. Unde simpliciter concedunt quod Pater generat, quia Pater: & negant conversim. Sed quamvis illud posset aliquo modo capi ab intellectum ex parte Patris, tamen si illud consideramus in Filio, omnino non videtur intelligibile quod ideo sit Pater, quia Filius generetur. Nam communiter dicitur, & ratio concordat quod Filius, & quod sit: & quod Filius sit, hoc habet per generationem: igitur generatio secundum rationem intelligendi præcedit filiationem, & relativa sunt simul natura in intelligendo, non tantum in essendo: igitur generatio est ratio dicendi paternitatem in Deo Patre. Sicut enim se habet generatio passiva ad filiationem, ita activa ad paternitatem. Et propterea

est alia opinio quod ideo est Pater, quia generat. Et quod illud sit bene dictum patet per differentiam assignatam inter generationem, & esse Patrem. Nam secundum propriam rationem, generatio dicit emanationem sive originem: paternitas dicit habitudinem. Constat autem quod origo est ratio habitudinis, non habitudo ratio originis est. Et ideo generatio est ratio paternitatis, non econverso: ideo conceduntur rationes ad hoc.

A

1. Ad illud igitur quod obiicitur in contrarium quod non generat nisi persona distincta, dicendum quod verum est secundum rationem intelligendi. Necesse est enim ante generationem esse hypostasim (secundum rationem intelligendi loquor) sed non oportet præintelligere eam actu distinctam quia ipsa distinguitur per proprietatem generationis distinctione completa, sicut melius patebit infra: tamen secundum rationem intelligendi ratio distinguendi inchoatur in innascibilitate: ideo generat, non ut prius distincta quodam modo innascibilitate.

B

2. Ad illud quod obiicitur, quod non acquiritur per actum, dicendum quod in divinis nulla proprietas acquiritur: quia quælibet est essentia: tamen secundum rationem intelligendi, origo sive emanatio originis, est ratio relationis, sicut in his inferioribus est ratio secundum esse. Unde sicut actus generationis est æternus, ita & proprietas paternitatis æterna. Unde quamvis non acquiratur per actum, inest tamen per actum: unde illa propositio est falsa, & debet generaliter exponi sic: In his quæ non insunt per actum, &c. & tunc minor est falsa. Potest tamen dici quod illud est verum de actu, qui elicitur ex habitu, sicut opus meritorium ex gratia: sed actus generationis non elicitur, nec intelligitur elici ex paternitate, ideo non oportet præintelligere paternitatem ad hoc quod intelligatur generare.

C

3. Ad illud: Aut generat, quia Deus, aut quia pater, &c. dicendum, quod generat, quia Deus innascibilis: & spirat, quia improcessibilis. Quod obiicitur, quod innascibilitas dicitur secundum privationem, dicunt aliqui, quod privatio non est ratio habitus, scilicet pura: sed privatio aliqua cum habitu substrato, est ratio. Unde sicut aliquis homo liberalis invitat ad comedendum quia solus, sic pater generat ex liberalitate, & ne sit solus: & ideo cum semel generavit, & spiravit, non amplius generat, quia jam non amplius est solus, quamvis sit liberalis. Aliter tamen est dicendum sicut dictum fuit, quod innascibilitas est privatio, quæ secundum rem est perfecta positio. Innascibilis enim dicitur pater, quia non est ab alio, & non esse ab alio est esse primum, & primitas est nobilis positio. Primum enim ratione primi, adeo dicit nobilem positionem, & conditionem, ut videbitur, quod ad positionem primi sequitur positio secundi. Unde quia primum, ideo principium, quia principium, ideo vel actu, vel habitu est principiatum. Quoniam igitur ratio primitatis in aliquo genere est ratio principiati in illo; ideo quia pater est primum respectu emanationis, generationis, & processionis, generat, & spirat. Et quoniam esse primum in genere generationis, quia innascibilis, est esse primum in genere spirationis, quia Deus improcessibilis: ideo generat quia Deus innascibilis, & ultra non est ponere quare est innascibilis. Cum enim innascibilitas dicat primitatem, & status sit in primo, ideo, &c. Et hoc est quod dicitur infra dist. 29. circa principium. Pater est principium totius divinitatis, quia a nullo: & hoc est, quod in pluribus locis supra positum est.

Instat Scot. contra hoc dictum q. 4. ibi Contra istam rationem.

Aug. l. 4. de Trin. c. 20. t. 3.

Dist. 2. ℥. 15.

Quod autem movet ad hoc, dicendum primum. Est antiqua positio magnorum Doctorum, qui dixerunt quod innascibilitas in patre dicit fontalem plenitudinem. Fontalis autem plenitudo consistit in producendo. Sed constat quod non ideo quia creaturam producit, dicitur in eo fontalis plenitudo, quia hoc convenit tribus: nec ideo quia producit Spiritum sanctum, quia hoc convenit filio: igitur fontalis plenitudo in patre ponit generationem in

eodem.

eodem. Si ergo innascibilitas est fontalis plenitudo, patet, &c.

Movet etiam communis opinio, quæ dicit innascibilitatem esse proprium patris, sed non potest esse proprium, & maxime proprium quod importat notionem, secundum quod importat puram privationem, sic enim convenit essentiæ, & Spiritui sancto: igitur aliquid ponit. Non absolutum, constat quia ratione illius non potest esse proprietas: sed non potest ponere respectivum positivum respectu producentis, igitur de ratione sua ponit respectu producti. Sed secundum rationem intelligendi, prima ratio respiciendi aliquem, ut productum, est generatio: ergo ad innascibilitatis positionem sequitur positio generationis: igitur, &c.

Movet etiam verbum Hilarii 12. de Trinit. ubi dicit quod pater est auctor filii. Constat autem, quod per auctorem intelligit non factorem, sed genitorem. Eo ergo convenit patri esse genitorem, quo convenit ei esse auctorem: auctorem autem esse convenit ei per id quod dicit auctoritatem esse in patre. Sed summa auctoritas est in patre ratione innascibilitatis, ergo convenit hypostasi patris ratione innascibilitatis generare, & hoc videntur dicere verba Hilarii 12. de Trinitate: si quis attendat, & similiter in quarto.

In lib. de causis. Movet etiam verbum Philosophi, qui dicit quod principia quanto sunt priora, tanto potentiora, & quod causa prima plus influit, & quod quæ est simpliciter prima, summe habet influere per omnem modum. Si ergo videmus in ordine causarum, inter quas est ordo essentialis, quod primitas facit esse summam influentiam in causa, & majorem influentiam secundum essentiam, pari ratione ubi est ordo personarum, primitas in prima persona est ratio producendi alias: & quia innascibilis dicit primitatem, hinc est quod dicit fontalem plenitudinem respectu productionis personalis. Et hujus signum videmus, quod prima in generibus sunt principia aliorum, & quæ sunt simpliciter prima, ita quod in eis sit status, ut in pluribus habent potentiam infinitam, sicut punctus respectu linearum, & unitas respectu numerorum, sic etiam divina essentia, quia prima respectu creaturarum. Unde fortassis, quia divina essentia est prima, ideo est omnipotentissima. Et quia omnis essentia sequitur essentiam trium personarum, impossibile, est quod una persona producat aliquid sine altera. Quamvis autem potentia producendi respectu personarum infinitarum non debuerit esse, sicut supra demonstratum, est: attamen si per impossibile poneretur quod mille personæ producerentur, necesse esset quod omnes immediate procederent a persona patris. Quia sicut causa prima necessario in omni productione sequenti immediate operatur: sic suo modo in personis. *Dist. 7.*

Ad hoc autem movet ratio. Sicut enim possibile est intelligi hypostasim Patris, & Filii: non intellecta hypostasi Spiritus sancti, sic etiam possibile est intelligi hypostasim patris, nulla alia persona intellecta. Et tunc quidem intelligeretur, non intellecta paternitate. Et certum est quod possibile est hoc intelligi. Possumus enim non intellecta personarum pluralitate intelligere divinam naturam, & habentem illam, & quod illam non habeat ab alia, ita intelligunt gentiles. Igitur sic intelligendo, contingit de isto dicere & intelligere quod possit generare. Per quid ergo potest? Nihil invenio in illa hypostasi non commune præter innascibilitatem. Si ergo generatio non potest ei inesse per illud quod est commune, inest ei per illud quod est proprium, hoc autem est innascibilitas: ergo, &c.

Rursus sicut videmus plures personas in una natura, sic plures proprietates in una persona: ergo sicut ad perfectionem completissimam necesse est omnes personas reduci ad unam, quæ sit principium aliarum, sic omnes proprietates personæ reduci ad unam, quæ sit ratio illarum. Sed in patre est paternitas, & innascibilitas, & spiratio: sed innascibilitas non est reducibilis ad alias, ergo necesse est quod aliæ reducantur ad innascibilita-

tem, quæ eſt, ſicut dixerunt, fontalis A plenitudo.

Amplius: Paternitatis & generationis proprietas quantum eſt de generali ſua ſignificatione communicabilis eſt, ut patet in creaturis, quia genitus generat, & filius unus fit pater alterius. In divinis autem paternitas eſt communicabilis: ergo cum hoc non ſit de ratione paternitatis inquantum paternitas, erit de ratione alicujus quod eſt incommunicabile: hoc autem erit innaſcibilitas, ſive primitas, quia primum non poteſt dare alii primitatem: & innaſcibilis non poteſt generare innaſcibilem, ergo videtur quod in divinis hypoſtaſis Patris ideo generet, quia innaſcibilis.

Postremo: Cum idem ſit primum & principium, ſicut patet, & Philoſophus dicit, aut ideo eſt primum quia principium, aut econverſo. Conſtat quod ei convenit ratio principii, quia eſt primum, ideo per ſe hoc habet. Et conſtat quod ſtatus eſt in primo principio, non quia principium, ſed quia primum. Et conſtat quod illa eſt conditio nobilitatis: ergo cum Pater ſit totius deitatis principium, ut dicit Auguſt. hoc eſt quia primum, ac per hoc quia innaſcibilis. Hoc ſine præjudicio aliorum dictum eſt. Utraque enim harum poſitionum magna eſt, & neutra eſt contemnenda: hæc autem videtur magis cadere in intellectu quam C prima: maxime ſi reſpiciatur ipſius paternitatis propria acceptio, quæ eſt vere relatio, & ſimul natura cum filiatione, nec poteſt abſtrahi a natura, & proprietate relationis: unde ita importat habitudinem ad Filium, ſicut & generare. Ideo & iſta poſitio intelligibilior videtur, & melius patebit infra, cum agetur de innaſcibilitate.

Ariſt. 1. Poſter. cont. 13.

QUÆSTIO III.

An divinarum proprietatum ſit aliqua abſtractio.

S. Thom. 1. p. q. 40. art. 3.
Et de Pot. q. 8. art. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. diſt. 26. q. 3.
Henricus in ſumma, art. 55. q. ult.
Rich. 1. Sent. diſt. 26. art. 2. q. 1.

Utrum contingat proprietates abſtrahi. Et quod non, videtur: quia omnis abſtractio ſupponit concretionem, ſed in eis ſolum proprie eſt concretio, in quibus eſt denominativa B prædicatio: ergo ſi hoc eſt in accidentibus tantum, videtur quod ubicumque eſt ponere proprietatem abſtrahibilem, ibi eſt etiam ponere proprietatem accidentalem: ſed talis nullo modo ponitur in divinis: ergo, &c. Fundam.

Item: ubicumque eſt abſtractio, abſtractum eſt ſimplicius concreto, hoc non habet inſtantiam: ſed in divinis non eſt major ſimplicitas, & minor, cum omne quod eſt ibi ſit ſimpliciſſimum, & in fine totius ſimplicitatis eſt: ergo in divinis non cadit abſtractio.

Item: Omnis abſtractio, aut eſt univerſalis, a particulari, aut formæ a materia. Sed in divinis nec eſt univerſale, nec particulare, nec forma, nec materia: ergo in divinis non eſt abſtractio.

Aver. 3. de anim. com. 8.

Item: Quandocumque abſtrahitur aliquid ab aliquo, minus eſt quod remanet quam ante abſtractionem erat, quia utrumque aliquid eſt: nihil enim non abſtrahitur ab aliquo, nec nihil a nihilo, ſed aliquid ab aliquo: ergo ſi paternitas a perſona vel hypoſtaſi eſt abſtrahibilis: ergo minus haberet de entitate quam cum paternitate. Sed contra: Paternitate abſtracta, intelligitur hypoſtaſis eſſe Deus: ergo ſi minus haberet de entitate quam cum paternitate, intelligeretur Deus non habere ſummum eſſe.

1. Contra: Magiſter dicit in litera, paternitas, filiatio, proceſſio, ipſas tantum relationes ſignificant: aut Ad opp.

cr-

ergo aliquid adhuc respondet in re, A aut nihil. Si nihil, ergo falso, & inaniter significant. Si aliquid, ergo videtur quod sint abstrahibiles a parte rei.

2. ITEM: Non intellecto filio, nihilominus potest intelligi hypostasis Patris esse: sed non intellecto Filio non potest intelligi paternitas: ergo abstracta proprietate, adhuc potest intelligi hypostasis illa esse, cujus erat proprietas. Sed quandocumque aliqua duo sic se habent quod unum potest intelligi sine alio, unum potest abstrahi ab altero: ergo vere potest intelligi proprietas abstrahi ab hypostasi.

3. ITEM: Cum dico personam, intelligo habentem naturam cum proprietate incommunicabili, sed constat hoc B totum non simul intelligi: ergo prius unum, postea alterum: ergo prius intelligo naturam, deinde habentem, & tertio proprietatem incommunicabilem: ergo unum quodque per se est intelligibile: ergo & proprietas sine subiecto: ergo ab ipso est abstrahibilis. Si tu dicas mihi quod a parte intellectus potest abstrahi non a parte rei. Contra:

Replic. Secundum hoc si abstractio est a parte modi intelligendi: ergo notio, & persona non differunt nisi solo modo loquendi, & hoc est supra improbatum.

Boetius de Trin. in fin. 4. ITEM: Relatio in divinis est vera relatio, quia ut dicit Boetius, Deus non est sine relatione relatus. Sed ubi C est vere quantitas & quantum, ibi vera abstractio, non tantum a parte intellectus, sed etiam a parte rei: ergo etiam pari ratione ubi est vera relatio, & vere relatus, ibi est abstractio.

5. ITEM: Quandocumque aliqua proprietas habet distingui ab alia secundum rem a qua non distinguitur secundum suppositum, ibi est abstractio non solum a parte intellectus, sed etiam a parte rei: sed paternitas differt ab innascibilitate, non autem differt ab innascibili Patre, ergo vere & proprie est abstrahibilis proprietas, sive notio a persona, non solum a parte nostra, sed etiam a parte rei.

CONCLUSIO.

In divinis personis realis abstractio non reperitur, quamvis secundum quendam modum intelligendi abstrahatur communicabile ab incommunicabili.

RESP. ad Argum. Dicendum quod abstrahi aliquid ab aliquo est dupliciter. Uno modo, abstractione, quæ habet totum a natura rei, & sic abstrahitur universale a particulari, & forma a materia, quoniam utrobique est compositio, & diversitas. Alio modo est abstractio, quæ totum habet ab intellectu nostro. Intellectus enim noster cum intelligit, aliquid completum, de necessitate dupliciter intelligit, sive sub duplici ratione, scilicet per modum ipsius *quod est*, & ipsius *quo*. Semper enim cum aliquid intelligit, considerat ipsum intelligibile per aliquam rationem, per quam etiam ipsum capit, & ita intellectus noster est resolubilis in intellectum ipsius *quod est*, & ipsius *quo*, quia compositio erat circa ipsum. Quoniam igitur realis abstractio præsupponit compositionem, quæ nullo modo est in Deo, nec quantum ad essentiam, nec quantum ad personam, ideo nullo modo est ibi abstractio a parte rei. Rursus: Quoniam Deum intelligimus secundum possibilitatem intellectus nostri, intellectus noster intelligit Deum per modum ipsius *quod*, & ipsius *quo*, & intellectus noster est resolubilis: & quia resolubilis, etiam compositus, quamvis res non sit composita: quantum ad ipsum potest esse abstractio, & separatio, ut intelligat ipsum *quo est*, quod est non intellecto. Et quoniam modus significandi consequitur modum intelligendi: ideo contingit significare ipsum *quo* in abstractione, & hoc ex parte communicabilis, ut cum dicitur Deitas, & ex parte incommunicabilis, ut cum dicitur paternitas. Concedo ergo, sicut manifestant primæ rationes quod non est ibi realis abstractio.

1. 2. 3. AD illud quod obiicitur in contrarium de significatione, dicendum quod aliquid respondet a parte nostri in-

intellectus, nec oportet quod respondeat abstractio. Sicut enim intellectus noster, licet sit compositus, vere intelligit simplex per modum compositi, quia ponit illam compositionem circa se, non circa rem intellectam, ita est omnino intelligendum de abstractione. Et ita patent duo sequentia, quæ sunt sumpta a ratione intelligendi.

Ad Resp. Ad illud quod obiicitur quod tunc differunt solum modo loquendi, dicendum quod sicut tactum fuit in distinctione præcedenti, relatio secundum comparationem ab subiectum transit: secundum comparationem ad obiectum, sive terminum manet, quia abstractio est formæ a subjecto, non a termino: quia paternitas abstrahit a Patre non a Filio, & quantum ad comparationem ad subiectum est omnino idem, ideo nullo modo est abstrahibilis a parte rei. Nihilominus tamen differre potest aliquo modo per comparationem ad obiectum, quæ quidem differentia sumitur a parte rei: sed sicut illa differentia nihil facit ad compositionem, ita nihil facit ad abstractionem. *Non placent ista Scot. q. 1. quolib.*

4. 5. Et sic patent duo sequentia, quia relatio manet, & distinguitur ab alia: sed hoc est per comparationem ad obiectum non ad subiectum.

QUÆSTIO IV.

An liceat contrarie opinari de notionibus.

Alexander Alensis 1. p. q. 68. Memb. 1. ar. 2.
S. Th. 1. p. q. 33. art. 4.
Et 1. Sent. dist. 32. q. 1. art 5.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 34. p. 2. q. 2.

Fundam. Utrum peccatum sit, contrarie de notionibus, sive proprietatibus opinari. Et quod non videtur, quoniam Sancti contrarias opiniones habuerunt de Scripturis, & tamen non peccaverunt, sed solum erat eis pœna. Unde Augustinus: Falsa pro veris approbare non est natura hominis instituti, sed pœna damnati. *Aug. l. 1. Retract. cap. 9. & lib. 3. de lib. arb. c. 18. t. 1.*

Item Hieronymus: Quod de Scripturis veritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur: sed notiones non habent veritatem a Scripturis, sed inventæ sunt a Magistris: ergo licet multa ibi eadem ratione contemnere, qua probare. *Hier. sup. Matth. cap. 23. in quadam Hom.*

Item hoc videtur ratione, quia numerus notionum, & hujusmodi non sunt de illis, quæ sunt necessaria ad salutem: sed contraria opinari licet in his quæ non spectant ad viam salutis, & hoc sine peccato.

Item: Si est ibi peccatum, ergo aut fidei, aut morum. Non fidei, quia non est contra articulos. Non morum, quia credere falsum non respicit mores: ergo nullum peccatum.

1. Contra: De duobus contrarie opinantibus circa notiones, necessarium est alterum dicere falsum circa divina: sed mendacium circa divina est mendacium in Christiana religione, & hoc est gravissimum peccatum: ergo, &c. *Ad opp.*

2. Item: Duobus contrarie opinantibus circa notiones, necesse est alterum decipi, & errare: sed error circa divina est periculosissimus. Unde Augustinus de Trinitate: Nec periculosius alibi erratur, nec fructuosius aliquid invenitur. Si ergo error circa humanitatem Christi est peccatum: ergo & circa notiones multo fortius. *C. 1. t. 3.*

3. Item: Cum proprietates sint ipse Deus, qui dicit vel credit proprietates esse quod non sunt, vel non esse quod sunt, dicit de Deo quod non est: sed qui dicit Deum non esse quod est vel econverso, errat errore peccati: ergo cum alter opinantium sit hujusmodi: ergo, &c.

4. Item: Sicut dicit Augustinus, non solum ille mentitur qui dicit falsum, sed etiam qui asserit dubium: sed uterque opinantium dicit quid dubium, quia nulla opinio duorum est certa, ergo uterque mentitur: sed qui mentitur circa verum peccat mortaliter, vel venialiter, sed plus qui mortaliter: ergo uterque peccat.

CON-

CONCLUSIO.

De notionibus licet aliter opinari sine peccato, non tamen asserere, quia ubi est præsumptio, non deest peccatum.

Resp. ad Arg. Dicendum quod contrarie opinari, vel potest esse circa ea quæ spectant ad doctrinam Christianæ religionis, vel circa ea quæ spectant ad doctrinam humanæ inquisitionis. Circa ea quæ spectant ad doctrinam humanæ inquisitionis licet contraria opinari, & asserere, quia illa non faciunt ad salutem. Asserere autem contraria in his quæ spectant ad Doctrinam Religionis B distinguendum est. Nam quædam sunt de necessitate fidei, quædam de necessitate Scripturæ, quædam sunt his annexa, ut sunt quæ faciunt ad fidei explicationem, & Scripturæ expositionem. Circa ea quæ sunt de necessitate fidei opinari contraria simpliciter est peccatum in altero, scilicet qui falsum opinatur. Et si sit simplex opinio, est peccatum erroris: si autem assertio, & defensio, non tantum error, sed hæresis dicenda est. In his autem quæ sunt de certitudine Scripturæ, ignorantes Scripturas licet contrarie opinari, nec est culpa, ut si unus simplex homo credat, quod Jacob fuit Pater Isaac, alter non, sed econverso. Et primus C quidem licet suspicetur, vel opinetur falsum, tamen non peccat, quia ignorat scripturam. Scienti autem Scripturam non licet: immo peccat si simpliciter opinetur. Si autem defendat, hæreticus est judicandus: quoniam contradicit Scripturæ sacræ. In his autem quæ sunt annexa fidei, vel Scripturæ, aut una opinio sequitur ad fidem, vel Scripturam, & ad alteram sequitur oppositum, & tunc dicendum quod ante percontationem licet contrarie opinari, sed post percontationem non licet, immo peccatum est, sicut in his quæ determinata sunt per fidem, & Scripturam, sicut fuit de opinione Porretani circa proprietates. Dicebat enim illas non esse Deum, & ad hoc cor- *Infra d. 33. q. 1.*

A sequitur contrarium fidei. Cum enim Ecclesia adoret proprietatem, tunc adoraret non Deum, & non Deus esset adorandus. Unde postquam ostensum est sibi inconveniens, nisi retractasset errorem, fuisset ab Ecclesia hæreticus judicatus: sed hoc retractavit in concilio Rhemensi, ut dicit Bernardus: *Bern. ser. 80. in cant. t. 1.* In his quæ sunt annexa fidei, & non sequuntur nec repugnant ei, quia dubia sunt, licet opinari: sed non licet asserere dubium circa Deum, quia opinari est rationis conferentis, sed asserere dubium circa Deum, est rationis superbientis. Concedendum ergo quod uterque opinans si asserat, peccat, non propter errorem, sed propter præsumptionem, & sic concedendum quod licet ibi contrarium opinari.

1. Ad illud quod obiicitur, quod mendacium in Christiana religione, &c. Dicendum quod non est mendacium, quia neuter dicit contra credulitatem in Christiana religione, quia non est de necessitate fidei, vel morum.

2. Ad illud quod obiicitur, quod error ille est periculosus, dicendum quod verum est inquantum est contrarius fidei: sed si est de his quæ non spectant ad fidem, non est verum.

3. Ad illud quod obiicitur, quod peccat qui dicit Deum non esse quod est &c. Dicendum quod illud verum est si sit determinatum per fidem vel Scripturam, aliter non peccat nisi asserat, vel defendat.

4. Quod ultimo obiicitur concedendum est: nam qui propria auctoritate de Deo asserit vel affirmat quod nec scriptura nec fides dicit, nec ad illa sequitur, præsumptuosus est judicandus etiam si verum dicat: & si dubitet corde, & affirmet ore, mendax est: si utroque modo asserit, superbus est.

DIST. XXVII. PARS II.

De proprietatibus Personarum secundum quod diversis nominibus exprimuntur per vocabula minus usitata.

Hic non est prætermittendum quod sicut Pater, & Filius, &c.

Expositio Textus.

Divisio. SUPRA egit Magister de proprietatibus personalibus secundum quod exprimuntur per nomina magis usitata, hic agit secundo de eisdem prout exprimuntur per vocabula minus usitata. Et habet hæc pars quatuor partes. In prima Magister assignat nominum differentias, per quæ convenit ipsas proprietates exprimi, auctoritatibus confirmans nomina illa esse propria. In secunda vero assignat quandam regulam in qua discernuntur propria a communibus, ibi: *Et hic est advertenda quædam generalis regula*. In tertia opponit contra prædictam regulam, & determinat, ibi: *Hic quæritur cum dicitur Deus de Deo*. In quarta ex illa solutione elicit aliam regulam, ibi: *& est sciendum quod secundum nomina substantiæ.*

Secundum quod sapientia est, & essentia, hoc est quod Pater: secundum quod verbum, non hoc est quod Pater. Dub. I.

CONTRA: quia aut hoc tenetur essentialiter, aut personaliter. Si essentialiter, non solum secundum quod sapientia est unum per essentiam cum Patre, sed etiam inquantum verbum. Si personaliter, tunc est falsum quod secundum quod sapientia, sit hoc quod personaliter Pater. Item: Cum hoc sit neutrius generis, videtur quod stet pro essentia, & ita verbum semper est hoc quod Pater, scilicet unum per essentiam vel substantiam.

A RESP. Dicendum quod hoc stat ibi pro significato termini, ut sit sensus: Verbum secundum quod sapientia, hoc est, quod Pater, quia secundum quod sapientia aliquid ei attribuitur quod etiam Patri, scilicet significatum hujus nominis, *sapientia*. Similiter altera est vera, Filius secundum quod verbum non est hoc, quod Pater, quia aliquid attribuitur Filio secundum quod verbum quod non convenit Patri. Unde *secundum* dicit ibi habitudinem sub ratione formali, & pronomen hoc importat & demonstrat proprium significatum termini: & ideo quia sapientia significat essentiale, tenetur in prima essentialiter: quia significatum verbi B est personale, tenetur in secunda personaliter. Vel aliter potest dici quod tenetur essentialiter, & secundum quod dicit habitudinem per modum formalis, unde sicut alio est Deus, alio est Pater, quia divinitate est Deus, paternitate Pater, ita quod nec paternitate Deus, nec Deitate Pater, ita accipit Augustinus, cum dicit secundum quod verbum non est hoc quod Pater, ut non negetur unitas in natura: sed ut negetur habitudo ejus, quod est *secundum*, quia verbum inquantum verbum non dicit unitatem essentiæ, sed distinctionem personæ, econtra sapientia.

C *Eadem proprietate sive notione dicitur Verbum, & Imago, qua Filius. Dub. II.*

CONTRA: quia si hoc est verum, ergo ibi est synonymia, vel inculcatio verborum, aut aliqua differentia.

RESP. Dicendum quod differentia est, & una differentia potest accipi sic, ut verbum dicatur, quod procedit ab interioribus: imago, quod imitatur in exterioribus, & Filius complectitur utrumque, & ideo magis & communius dicitur Filius quam aliquid aliorum. Vel aliter: Omnia hæc tria important similitudinem alterius: sed si Filius importat illam similitudinem naturaliter emanantem, imago ut expresse imitantem, verbum ut aliis exprimentem

pri-

primentem quantum est de se, sive natum exprimere, ideo Filius frequentius nominatur illa persona propter hoc quod ipsam emanationem & habitudinem illam nomine importat proprio. Vel aliter: Imago importat illam similitudinem ut conformem, verbum importat illam ut mentalem, sive spiritualem: sed Filius connaturalem, & sic patet diversa ratio significandi eandem habitudinem, & illa eadem proprietas est, nec tamen synonymia. Et in prima acceptione præit intentio Verbi. In secunda intentio Filii. In tertia intentio Imaginis. Tamen inter omnes, modus medius est convenientior.

Ita & de solo Filio, &c. Dub. III. B

Videtur falsum dicere quod solus Filius est Deus de Deo, quia Spiritus sanctus est Deus de Deo, non ergo solus Filius.

Resp. Dicendum quod ista exclusio arctatur ex modo loquendi. Quod patet, quia non dicit simpliciter hoc: sed loquens de Patre & Filio dicit, non ambo Deus de Deo, sed solus Filius, ita quod ex ipso modo loquendi solus arctatur ad faciendam exclusionem pro Patre.

Secundum nomina substantiæ tantum dicitur illud de illo. Dub. IV.

C

Videtur hoc falsum, quia bene dicitur Filius de Patre per nomina quæ non sunt nomina substantiæ. Si tu dicas quod intelligit secundum idem nomen. Obiicitur quod bene dicitur procedens de procedente, & principium de principio, sive spirans de spirante, hæc tamen nomina non dicuntur secundum substantiam. Item quæritur de hoc quod statim addit: ibi: *Licet illa nomina substantiam non significent*, quia si hoc, ergo significant relationem, ergo hoc nomen, *Deus*, significat relationem. Et iterum si non significat substantiam, sed relationem: ergo possent pro eis poni nomina relativa: ergo Pater de Patre.

Resp. Dicendum quod dici hoc de hoc, est dupliciter scilicet secundum idem nomen, vel secundum aliud. Secundum idem non potest esse nisi conveniat duobus: & quia nomina duabus personis convenientia fere omnia sunt essentialia, licet aliqua sint notionalia, ideo regula Magistri ut in plurimum veritatem habet. Tamen quidam libri habent *maxime*. In quibus non est, potest poni pro Glossa: & sic cessat obiectio, quia Magister non intendit excludere nisi nomina propria quæ dicuntur de uno solo. Quod obiicitur quod nomina non significant substantiam, dicendum quod significationem accipit pro suppositione, & tantum valet non significant, quantum non supponunt.

ARTICULUS I.

Ad intelligentiam eorum, quæ dicuntur de verbo, in parte ista quatuor quæruntur. Primo de verbi significatione. Secundo de connotatione. Tertio de ipsius comparatione. Quarto de translatione.

QUÆSTIO I.

An Verbum in divinis dicatur essentialiter, vel notionaliter.

Alex. Alen. 1. p. q. 62. Memb. 2.
S. Thom. 1. p. q. 34. a. 1.
Et de Verit. q. 4. a. 2. & 4.
Scotus in Reportatis 1. Sent. dist. 27. q. 4.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 27. p. 2. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 27. art. 7. q. 2.
Francisc. de Mayr. 1. sent. dist. 27. q. 4.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 27. q. 1. art. 4.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 27. q. 3.

Utrum verbum dicatur essentialiter, vel notionaliter. Et quod dicatur notionaliter ostenditur primo auctoritate per canonicam beati Joan: elegantissime exprimentis incarnationem. Verbum caro factum est, sed unio non est facta nisi in persona filii, ergo verbum non exprimit nisi personam filii, & proprie: ergo, &c. Fundam. *Cap.* 1.

Item Augustin. 15. de Trinit. In Trinitate non dicitur verbum nisi Filius, *Cap.* 11.

lius, neque donum nisi Spiritus sanctus. A

Cap. 37. ITEM Anselm. in Monol. Apertissimum est, quia nec ille cujus est verbum potest esse verbum suum, nec verbum potest esse ille cujus est verbum.

ITEM ratione videtur, quia verbum est quod emanat a mente per modum conceptionis: ergo verbum de se dicit conceptum: sed esse conceptum, & genitum sunt idem: sed genitum est notionale, ergo, &c.

ITEM Verbum dicitur, quod emanat per modum perfecte expressionis: sed esse imaginem est proprium filii, ergo & verbum.

ITEM omne verbum dicit respectum ad dicentem, sed esse respectivum in divinis est notionaliter dictum, si dicat respectum ad personam: sed dicens non potest esse nisi persona, &c.

Ad opp. 1. CONTRA: quod dicatur essentialiter, Cap. 10. ostenditur sic. Sicut dicit Aug. 9. de Trinitate: Verbum est cum amore notitia, sed notitia est essentialiter dictum: ergo, &c.

2. ITEM verbum est quo res manifestatur, & exprimitur, sed manifestari est cujuslibet personæ, & manifestatio est essentialis, ergo & verbum. Si tu dicas quod non dicitur manifestatio simpliciter, sed manifestatio alterius, obiicitur tunc, quia Spiritus sanctus Joan. 16. est manifestativus filii per Joannem: Ille me clarificabit, &c.

3. ITEM hoc ipsum ostenditur per C comparationem ad dicentem, quia verbum dicitur respectu dicentis: sed di-Cap. 28. centes sunt tres, sicut dicit Anselm. in Monol. Unusquisque in Trinitate se dicit, ergo verbum est trium: sed nihil est trium nisi essentiale: ergo, &c.

Cap. 60. 4. ITEM: sicut dicit Anselm. in Monol. Dicere nihil aliud est quam cogitando intueri, sed hoc est essentiale, ergo & verbum. Si dicas, quod dicere secundum quod essentialiter dicitur non habet correspondens verbum. Contra: Replic. in Monol. cap. 31. Sicut dicit Anselmus, Pater se dicendo, generat verbum: sed omnis actus secundum quem persona reflectitur supra se est essentialis, ergo & dicere prout esse essentiale respondet verbum: ergo, &c.

5. ITEM hoc ostenditur per comparationem ad id quod per verbum dicitur. Nihil medium inter creaturam, & Creatorem est notio, vel notionale, quoniam medium æqualiter distat ab extremis: sed verbum est medium, quoniam omnia per verbum facta sunt: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Verbum æternum in divinis tantum notionaliter, & non essentialiter dicitur.

RESP. ad Argum. Ad hoc dixerunt aliqui quod *dicere*, tripliciter accipitur in divinis. Uno modo *dicere*, est idem B quod intelligere. Alio modo, quod generare. Unde August. exponit illud Genes. 1. Dixit, idest, filium genuit in quo omnia disposuit. Tertio modo *dicere* idem est, quod creare, & verbum non respondet ei, quod est *Dicere* inquantum increatum, nisi secundum quod *Dicere* idem est, quod generare, & ita convenit soli Patri. Sed istud non videtur intelligibile, quod sit loqui sine verbo, & quod aliquid sit dicere, cui non respondeat verbum, sicut nec generare sine genito, nec nosci sine notitia. Et hoc etiam ipse modus loquendi & intelligendi abhorret, quod dicat & loquatur sine omni verbo. Ideo voluerunt aliqui dicere, quod cum dicere accipiatur essentialiter, & personaliter, quia tres sunt qui dicunt, & qui dicuntur, sicut dicit Anselmus. Ideo verbum dicitur essentialiter & personaliter. Et secundum istam viam solvere nituntur obiecta ad utramque partem. Sed hoc est contra Aug. Lib. 7. & contra Anselm. expresse. Nam Au- Trin. c. 2. gustin dicit quod verbum eo ipso quod & 3. verbum, dicitur ad alterum. Similiter Anselmus. Apertissimum est quod verbum non est ille cujus est verbum. Et hoc patet etiam per auctoritates August. quas Magister adducit in littera, & Anselm. in Monol. hoc expresse negat. Propter hoc intelligendum, quod *Dicere*, est idem quod loqui: *Loqui* autem est dupliciter, vel ad se, idest apud se, vel ad alterum. Loqui ad se,

nihil

Ex Ans. Monol. 1.

nihil aliud est quam aliquid mente concipere. Mens autem concipit intelligendo: & intelligendo aliud, concipit simile alii: intelligendo se, concipit simile sibi, quia intelligentia assimilatur intellecto. Mens igitur dicendo se, apud se concipit per omnia simile sibi, & hoc est verbum conceptum. Loqui autem sive dicere ad alterum, est conceptum mentis exprimere, & huic dicere respondet verbum prolatum. Dicendum ergo, quod sicut in nobis dupliciter accipitur *Dicere*, ita in Deo. Nam *Dicere* Dei apud se, vel ad se, hoc est intelligendo, concipere: & hoc est generare prolem similem: & huic *Dicere* respondet verbum natum, idest, verbum æternum. Alio modo *Dicere* est exterius se exprimere; & sic idem est *Dicere*, quod se per creaturam declarare, & huic *dicere* respondet verbum creatum, & verbum temporale. Concedendum ergo quod verbum sicut & *Dicere* dupliciter accipitur, scilicet æternaliter, & temporaliter. Et verbum temporaliter est creatum, nec est Deus, nec est in Deo, sed creatura respectu Dei. Verbum æternum est Deus, & est illius solius cujus est concipere, sicut *Dicere*, est illius solius cujus est concipere. Ideo rationes probantes, verbum dici notionaliter, sunt simpliciter concedendæ.

S.Th. 1. p. q. 34. a. 1. ad 3. ait: Dicere supra intelligere addit tantum expressionem.

1. 2. Ad illud quod obiicitur, quod verbum est notitia, & verbum est manifestativum. Dicendum, quod ista non est tota ratio verbi, sicut nec nosse est tota ratio *Dicere*, & manifestare, sed necesse est quod cadat ibi conceptum: & quia notitia concepta & manifestatio per conceptum fit per solum filium non Spiritum sanctum, ideo patet illud quod obiicitur secundo.

Scot. d. 2. 1. lib. p. 2. q. 4. & ad Replic. quol. q. 1. ar. 2. ait: Dicere est actus intellect. & non intelligendi.

3. Ad illud quod obiicitur de verbo in comparatione ad dicentem. Dicendum, quod dicere non dicitur essentialiter nisi secundum quod dicitur respectu verbi creati, & secundum quod notat effectum temporalem: secundum vero quod dicit respectum æternum, sic solus unus est dicens.

Quod ergo obiicitur, quod dicere non est aliud quam cogitando intueri. A Dicendum quod verum est ubi intuitus non est sine concepto, ut in nobis, & in Patre, sed in Filio non est, nec similiter in Spiritu sancto. Quamvis enim se intelligant, tamen non concipiunt prolem, quia non est in eis fœcunditas ad generandum. Si quæras rationem hujus: Augustinus te docet 15. de Trinitate, quia nos non intelligimus nisi per intelligentiam, & illa semper est genita. In illa autem Trinitate beata, aliter est quam in imagine, quia quælibet persona intelligit. Et ideo intelligere non dicit ibi rationem concipiendi, ac per hoc non complectitur totam rationem dicendi, vel verbi in Deo, ut in nobis.

Lib. 9. c. 12. t. 3.

B 4. Ad illud quod obiicitur quod actus reflexus supra se, &c. Dicendum quod sive dicatur apud se, sive exterius ad alterum, utroque modo implicat apud se actum absolutum, & respectivum. Dicere enim apud se est cogitando, sive intelligendo se, conceptum gignere, & ratione primi est reflexio, sed ratione secundi est relatio. Similiter dicere exterius, est se, vel conceptum declarando aliquid extra formare. Unde dicere utroque modo reflectitur supra dicentem & dictum. Supra dicentem, ratio absoluti supra dictum, ratione comparati, & sic manifesta est illa obiectio, quoniam dicere non tantum est ab solutum: & ideo non est essentiale C semper.

5. Ad illud quod obiicitur quod verbum est medium, dicendum quod duplex est medium, scilicet essentiæ, intelligentiæ, & verbum non est medium in essendo, sed extremum, quoniam ipsum verbum omnia fecit: sed solum in intelligendo, quia Pater per Verbum omnia fecit: & hoc infra melius dicetur.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

An nomine Verbi importetur respectus ad creaturas.

Alex. Alensis 1. p. q. 62. Memb. 1. art. 4.
S. Thom. 1. p. q. 34. a. 3.
Et 1. Sent. dist. 27. q. 2. art. 2.
Et de Ver. q. 7. art. 5.
Scotus in Report. 1. Sent. dist. 27. q. 5.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 27. pr. 2. q. 4.
Richard. 1. Sent. dist. 27. art. 2. q. 3.
Francisc. de Mayr. 1. sent. d. 27. q. 3.
Gabr. Biel. 1. sent. dist. 27. q. 3. dub. 1.

Fundam. DE Verbi æterni connotatione, & est quæstio utrum Verbum æternum connotet aliquid ex parte creaturæ. Et quod sic, videtur primo auctoritate Psalmi: Dixit, & facta sunt: ergo cum *dicere*, non sit aliud quam Verbum proferre, & ad *dicere* sequatur *facere*, & ad *facere* ipsum *factum*, ergo ad verbum sequitur factum: ergo videtur quod verbum connotet aliquid creatum. Si tu dicas hoc esse dictum de *dicere* prout accipitur temporaliter, & respondet ei verbum creatum. Contra: August. 11. confessionum: Verbo tibi coæterno dicis quæcunque dicis, & fit quidquid dicis, ut fiat, nec aliter quam dicendo facis: ergo videtur quod illud sit intelligendum de verbo æterno. (*Psal. 32.*; *Prope medium c. 7. t. 1.*)

ITEM: Augustinus in lib. 83. q. tractans illud Evangelii. In principio erat Verbum, dicit: Melius in hoc loco Verbum interpretamur, ut signetur non tantum ad Patrem respectus, sed etiam ad ea quæ facta sunt operativa potentia: ergo Verbum dicit respectum ad facta: sed constat quod de Verbo æterno loquitur, scilicet quod erat in principio. (*Qu. 63. tom. 4.*; *Joan. 1.*)

ITEM super illud Psalmi: Semel locutus est Deus, dicit Augustinus: idest, Filium genuit in quo omnia disposuit. Si ergo Verbum non tantum importat generationem, imo etiam dispositionem omnium, ergo ad omnia dicit respectum. (*Psal. 61.*)

ITEM Anselmus in Monolog. Cum summus Spiritus seipsum dicit, dicit omnia quæ facta sunt: ergo eodem verbo dicit se, & creaturas: sed Verbum dicit respectum ad illud quod per Verbum dicitur, ergo non tantum ad Patrem, sed etiam ad ea quæ facta sunt, dicit respectum: ergo, &c. (*C. 3. n. 3.*)

Ad opp. 1. CONTRA: Omne quod connotat temporale, dicitur temporaliter: sed verbum non dicitur temporaliter in divinis, quia in principio erat verbum: ergo Verbum non connotat temporale, quia omnis creatura vel creatum temporaliter incipit, accipiendo large tempus: ergo verbum nihil connotat in comparatione ad creaturas. Si tu dicas quod connotat in habitu non actu, sicut æterna dispositio & prædestinatio. CONTRA: Si nunquam aliquid fieret, vel fiendum esset, adhuc Pater seipsum diceret: ergo & verbum mente conciperet: ergo verbum esset, si nunquam ulla creatura esset futura vel præsens: ergo, &c. (*Joan. 1.*)

2. ITEM: Dicere verbum est necessarium, quoniam sicut in præcedentibus probatum fuit, productio personæ est necessaria: sed productio creaturæ est contingens. Unde cum producit eam, posset non producere: si ergo simpliciter necessarium non claudit in se contingens, verbum non dicit respectum aliquem ad creaturam. (*Dist. 6.*)

3. ITEM Creator & creaturæ summe sunt distantia, ergo in nullo communicant: si ergo verbum Patris est unum, & summe unum, ergo illo verbo cum dicatur Deus Pater, impossibile est creaturam dici: ergo si creatura non dicitur illo verbo, non ergo dicit respectum ad creaturam.

4. ITEM: Si verbum dicit respectum ad creaturam: ergo poterit dici verbum creaturæ: quod expresse negat Anselmus in Monolog. verbum quo creaturam dicit, nequaquam est verbum creaturæ. Si tu dicas mihi quod dicit respectum ad dicentem principaliter: unde non potest dici nisi verbum Patris: eadem ratione cum Spiritus dicat respectum ad spirantem principaliter, non poterit dici spiritus Moysi, vel Heliæ, quod est contra Scripturam. (*Cap. 32.*)

5. ITEM: si dicit respectum ad creaturam,

-turam, cum omne nomen dicens respectum ad creaturam, sit essentiale, non personale, verbum nullo modo dicitur personaliter, quod est contra prædeterminata.

CONCLUSIO.

Verbum æternum de se connotat respectum ad creaturam per modum exemplaritatis, dispositivæ virtutis, & operativæ in potentia, & non in actu.

Resp. ad Arg. dicendum est, sicut dicit Augustinus: Tunc verbum dicitur vel generatur, quando mente similitudo, vel imago alicujus cognoscibilis concipitur: & verbum illud respicit quod respicit similitudo concepta: Quoniam igitur mens nostra, nec simul, nec uno & eodem videt se, & alia: ideo alio verbo dicit se, & alio alia, immo aliis: tot enim in eo sunt verba quot intellecta. Summus autem Spiritus in Patre, se & omnia uno aspectu & eodem cognoscit: & cum intelligit se & alia, cognoscit ut aliorum principium: & quia in ipso vis conceptiva concipit similitudinem omnia circumplectentem sub intuitu uno, sive aspectu: concipit, sive generat unum verbum, quod est similitudo Patris imitativa, & similitudo rerum exemplativa, & similitudo operativa: & ita tenet quasi medium: & dicitur Pater operari per verbum: & ulterius ipsi verbo attribuitur quod sit Dei virtus & Dei sapientia. Et ita patet quod verbum divinum dicit respectum ad Patrem, dicentem ipsum, a quo generatur per omnia non similem. Dicit etiam respectum ad creaturam per modum exemplaritatis dispositivæ & virtutis operativæ. Et quia ista non dicunt respectum in actu, sed solum in habitu: dico quod sicut exemplar dicit respectum in habitu, & potentia similiter, quia multa scit Deus, & potest, quæ non facit, sic & verbum æternum. Unde sicut supra dictum est de dono, ita etiam nunc intelligendum de verbo. Concedendæ igitur sunt rationes probantes, quod dicit respectum, sed non connotat effectum actualiter. Unde prima ratio quæ probat de effectu actuali, solvenda est sicut in opponendo tactum est, quia ibi loquitur de *dicere* secundum quod ei respondet verbum creatum, quod est quasi verbum prolatum, sed tamen illud *dicere* est per verbum increatum, sicut pater dicitur operari per filium, & hoc est quod dicit Augustin. quod æterno verbo dicis quæcunque dicis, & fit quidquid dicis. Potest tamen dici, quod illud *dicere* est æternum, & tantum valet quantum *disponere:* sed hoc non dicit effectum, sed respectum in habitu, & hoc concessum est, quod verbum dicit. Et quod iste sit intellectus Augustini, patet per literam sequentem, & *simul & sempiterne dicis.* Nec tamen simul & sempiterna fiunt quæcunque facis. Ex hac auctoritate patet veritas responsionis, quod verbum dicit habitualem respectum.

Ex. 15. de Trin. c. 10. & 11. t. 3. — *Ex Ans. Monol. 31. t. 3.* — *Dist. 18.* — *l. 11. confess. c. 7. to n. 1.*

B

Ad illud quod obiicitur in contrarium, quod nullum æternum connotat temporale, dicendum quod verum est in actu, unde verbum proprie loquendo non connotat effectum, sed dicit respectum, non ad creaturam jam existentem, vel etiam futuram tantum, verum etiam possibilem fieri, & sic patet responsio ad instantiam quam inducit in contrarium.

C

2. Ad illud quod obiicitur, quod productio verbi est necessaria & æterna, sed creatura, contingens, dicendum quod quamvis actualis productio creaturæ sit voluntaria, tamen potentia producendi, & scientia, est necessaria. Impossibile enim est, Deum non posse: & impossibile est, Deum nescire creaturas producere.

3. Ad illud quod obiicitur, quod non communicant in aliquo, dicendum quod verum est de communitate essentiali, & prædicatione, & hoc modo non communicant in verbo, quia verbum est Deus, non creatura: nihilominus tamen secundum aliquam retionem possunt habere respectum ad idem. Nihil enim impedit, quod unius & ejusdem Deus sit principium, & creatura sit effectus, &

& ita est de verbo æterno quod dicit respectum ad Patrem, ut ad principium, ad creaturam autem, ut ad effectum.

4. Ad illud quod obiicitur, quod tunc potest dici verbum creaturæ, dicendum quod sicut patet ex ratione nominis, verbum dicit respectum, ut ad producentem, quia dicitur verbum dicentis, similiter donum: & quia principalis respectus importatus per nomen, solum dicitur respectu personæ, ideo nec filius dicitur verbum creaturæ, nec Spiritus sanctus donum creaturæ. Et si tu obiicias de hoc nomine *Spiritus*, dicendum quod prout de spiritu Heliæ dicitur, non accipitur sub actu personali, quia Spiritus sanctus dicitur spiritus Patris, & Filii tantum, sed accipitur ab actu spirandi. De quo Joannes: Spiritus ubi vult spirat, & iste est actus essentialis, unde sicut dicitur Deus Heliæ, quia fovet Heliam, vel ab aliquo alio actu, ita dicitur spiritus Heliæ, quia spirat Heliæ: ita etiam posset dici Spiritus sanctus Heliæ, sicut dicitur in Daniele: Suscitavit Deus Spiritum sanctum pueri junioris. Nec hoc est contra Magistrum, quia ipse loquitur de spiritu prout est nomen impositum a proprietate personali, & magis determinatum est illud totale nomen, quod stet pro persona quam hoc nomen *spiritus* per se, & ideo frequentius invenimus spiritum dici alicujus hominis quam Spiritum sanctum alicujus hominis: attamen invenitur alicubi, quia sicut dicitur spiritus Heliæ, quia in eum spirat, & inspirat, ita Spiritus sanctus Heliæ, quia ei sancta inspirat: & ideo fortassis ibi dictum est, quod suscitavit Spiritum sanctum, quia non fuit ad futura prædicendum, sed ad iniquum judicium retractandum.

Jo.in. 3. *Sup.d.18* *Dan.13.*

5. Ad illud quod obiicitur, quod nomen dicens respectum ad creaturam non est notionale, dicendum, quod verum est si illum pure dicat: sed verbum non tantum ipsum dicit, nec principaliter dicit, sed principaliter dicit respectum ad Patrem, sicut & de dono dictum est. Magis autem Filius A & Spiritus sanctus nominantur nominibus dicentibus respectum ad creaturam quam Pater: quoniam secundum rationem intelligendi, & appropriandi, quasi medium sunt inter nos & Deum, & secundum rationem appropriandi sunt reducentes ad Deum. Unde secundum August. Pater est principium ad quod reducimur: Filius forma quam sequimur, & Spiritus sanctus gratia qua reconciliamur. Unde & ipsi magis proprie nobis dari dicuntur quam Pater, &c.

De vera Relig. c. 55. circa fin. t. 1.

QUÆSTIO III.

An prius sit, secundum rationem intelligendi, Verbum, an sapientia, B sive notitia.

Alex. Alens. 1. p. q. 62. Memb. 1. art. 2.
S. Thom. 1. p. q. 34. art. 2.
Et de Ver. q. 3. art. 3.
Et 1. sent. dist. 27. q. 2. art. 1.
Richard. 1. Sent. d. 27. art. 2. q. 4.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 27. q. 3.

De comparatione verbi ad sapientiam. Et cum filius sit verbum & sapientia, quæritur quod istorum sit prius secundum rationem intelligendi. Et quod sapientia prius sit, videtur per Augustin. 9. de Trinit. cap. 10. Verbum est cum amore notitia: ergo verbum C secundum rationem intelligendi addit supra notitiam: sed quod se habet per additionem ad aliud, præsupponit illud, ergo, &c. Item notitia dicit essentiale, sed verbum personale: ergo cum essentiale sit communius, & esse communius secundum rationem intelligendi sit prius, ergo, &c.

Fundam. Eccl. 1.

Item verbum dicit respectum ad creaturas, sapientia autem dicit quid absolutum de ratione sui nominis: ergo cum absolutum secundum rationem intelligendi sit prius respectivo, ergo & sapientia quam verbum.

1. Contra: per Eccl. 1. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, fons dicit rationem principii: ergo verbum est principium sapientiæ: sed quod est principium, est prius secundum rationem in-

Ad opp. Eccl. 1.

intelligendi necessario, ergo verbum prius quam sapientia.

Quæst. 63 2. Item verbum sicut dicit Aug. in lib. 83. quæstionum dicit operativam potentiam: sed potentia sicut dicit Richardus, secundum rationem intelligendi prior est quam sapientia, ergo, &c.

3. Item verbum dicit similitudinem interius conceptam, sapientia dicit habitum, vel habilitatem ad cognoscendum. Sed conceptio similitudinis & specierum præcedit ipsam habilitatem, ergo & verbum præcedit sapientiam in intelligendo. Juxta hoc quæritur, cum filius dicatur verbum & sapientia, propter quid sapientia solum est appropriatum non proprium, verbum autem est proprium. Et iterum, cum filius sit filius, & imago & verbum proprie, quæritur quæ sit differentia istorum nominum. Si enim non est differentia nisi in voce, tunc videntur esse nomina synonyma.

CONCLUSIO.

Notitia atque sapientia intellectus in filio, est prior secundum rationem intelligendi, ipsius verbi intellectu.

Fundam. Resp. ad Argum. Dicendum quod in intellectu verbi cadunt istæ conditiones, scilicet intelligentis cognitio, similitudinis conceptio, & alicujus expressio. Et hoc patet si consideremus generationem verbi secundum Anselm. in suo Monol. qui dicit sic: Cum cogito notum hominem absentem, format acies cognitionis in se talem imaginem ejus qualem illam per visum oculorum in memoriam attraxi, quæ imago in cogitatione verbum est ejusdem hominis quem cogitando dico. Habet igitur mens rationalis cum cogitando se, intelligit secum imaginem suam ex se natam, idest cogitationem sui ad sui similitudinem quasi sua impressione formatam: quæ imago ejus verbum est. Hoc itaque modo quis negat summam sapientiam (Anselm. ibid.) cum se dicendo, intelligit, gignere consubstantialem sibi similitudinem, idest, verbum suum? Verbum autem non est

A aliud quam similitudo expressa, & expressiva, concepta vi spiritus intelligentis, secundum quod se, vel aliud intuetur. Unde patet, quod intellectus verbi præsupponit intellectum notitiæ, & generationis, & imaginis: intellectum notitiæ, intuitu spiritus intelligentis: intellectum generationis, in conceptione interiori: intellectum imaginis, in similitudine per omnia conformi, & superaddit his omnibus intellectum expressionis. Quoniam igitur intuitus intelligentis non dicit respectum, ideo ipsa sapientia & notitia non dicit proprium. Sed quoniam conceptio & similitudo dicunt respectum, ideo necesse est tam nomen filii, quam imaginis, quam etiam verbi proprie dici.

B Et rursus patet ordo in dicendo, & patet etiam differentis modi dicendi ratio. Nam sapientia, vel notitia dicit primum in intelligendo, deinde filius qui dicit ipsam emanationem sive conceptionem, deinde imago quæ dicit modum expressum emanandi, & tertio loco verbum, quod dicit hæc omnia, & superaddit rationem exprimendi, & manifestandi. His visis, facile est ad objecta respondere. Concedo enim, quod secundum rationem intelligendi, intellectus notitiæ & sapientiæ sit prior.

1. Ad illud quod obiicitur, quod est fons sapientiæ, dicendum quod illud intelligitur de sapientia creata.

C 2. Ad illud quod obiicitur, quod dicit potentiam operativam, dicendum quod Verbum, etsi habeat omnipotentiam sicut Pater, tamen ipsum Verbum non dicit potentiam operativam de ratione sui nominis, nisi inquantum illa potentia est operativa, prævia dispositione: & quoniam dispositio est actus sapientiæ, ideo sapientia prior in intelligendo est.

3. Ad illud quod obiicitur, quod similitudo est prior habilitatem in intelligendo, dicendum quod istud verum est in quibus est sapientia per acquisitionem, sicut in nobis, sed non sic in Deo, immo e converso, quia ex intuitu mentis summe sapientis oritur Verbum quod dicitur esse summa sapientia, ita quod similitudo concepta non

dat

dat sapientiam concipienti, immo magis accipit. Quod ultimo quæritur jam determinatum est.

QUÆSTIO IV.

An nomen Verbi recte sit translatum ad divina.

Alex. Alens. 1. p. q. 62. Memb. 1. art. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 27. ar. 2. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 27. q. 4.

Ad opp. DE translatione hujus nominis *Verbum*, ad divina. Et quod nullo modo debeat transferri, videtur. Omnis translatio est secundum similitudinem: sed nihil in creatura vanius est verbo, quia statim dum fit, transit, & non est. Verbum autem Domini manet in æternum: ergo, *&c.*

2. ITEM cum sit verbum intelligibile, & sensibile secundum duplex dicere, quæritur, quod istorum transferatur. Et quod non exterius vult Aug. *C. 11. t. 3.* 15. de Trinit. Verbum exterius non est verbum, sed signum verbi: ergo si Verbum divinum est verum verbum: ergo, *&c.*

3. ITEM exterius verbum exit a dicente, Verbum autem divinum semper est in dicente: quia ego in patre, dicit Veritas: ergo, *&c.* *Joan. 14.*

ITEM videtur quod nec ad similitudinem interioris cogitationis, quia dicit Augustin. 16. de Trin. Cogitatio est quid volubile, in Deo autem nihil est volubile: ergo, &c. *Cap. 16. tom. 3.*

4. ITEM cogitationes mortalium timidæ sunt & incertæ providentiæ nostræ: sed in Verbo divino nulla est falsitas, nulla dubietas: ergo, &c. *Sap. 9.*

5. ITEM multa cogitamus quæ nobis displicent: sed Verbum divinum est per omnia placens: ergo, &c. Item multa cogitamus quæ non possumus: sed Verbum divinum est omnipotens: ergo, &c.

Fundam. CONTRA: inter omnia creata imago est expressior, ergo inter omnes emanationes ea est expressior quæ est in imagine: sed emanatio similis Verbo increato in imagine, est emanatio verbi a mente, ergo expressiva: ergo convenienter transfertur.

ITEM quod dicatur per comparationem verbi intellectus, hoc videtur per comparationem ad res extra, quoniam Ecclesiasticus secundum aliam translationem 70. Principium omnis operis verbum: sed per Dei filium omnia sunt facta: ergo, &c. *Eccl. 37.*

ITEM quod verbum vocis sit simile, videtur quia verbum dicitur, quia expressivum, & manifestativum, unde nec patrem quis novit nisi filius, & cui voluerit filius revelare, sed hoc maxime est in verbo vocis. Nam verbum interius non patet nisi per verbum vocis: ergo Verbum increatum dicitur ad similitudinem exterioris verbi. *Mat. 11.*

ITEM Basilius: Filio Dei attribuitur sensus, sapientia, virtus, verbum, & lumen. Sensus quo cogitantur omnia, sapientia qua omnia disponuntur, virtus qua cuncta fiunt, verbum quo annuntiantur, lumen quo clarescunt. Si ergo verbum dicitur ratione annuntiationis, & hoc pertinet ad verbum vocis, patet quod illud verbum dicitur ad similitudinem verbi prolati. *Basil. contra Euno. lib. 2.*

CONCLUSIO.

Verbi creati interioris nomen convenienter ad divina dicitur translatum.

Fundam. RESP. Ad Arg. Dicendum quod sicut ratio paternitatis per prius reperitur in Deo quam creaturis, tamen ipsum nomen est translatum a nobis ad Deum; sic ratio lucis, sic sapientiæ, & horum similium, sic etiam ratio verbi: & significatum per prius & nobilius est in Deo quam in hominibus, vel in nobis: tamen nomen translatum est a nobis ad Deum: Translatio autem fit propter duo. Una ratio est propter similitudinem expressam. Alia ratio est propter instructionem nostram, & hæc duo hic sunt. Primum quidem est expressa similitudo verbi creati ad increatum, ad quam insinuandam distinguit B. Aug. in lib. 15. de Trin. verbum secundum triplicem *C. 10. in fine, & c. 11. t. 3.*

cem differentiam. Nam unum est verbum sensibile, aliud est verbum intelligibile, tertium est verbum medium. Verbum sensibile attenditur in prolatione vocis, verbum intelligibile in cogitatione rei, verbum medium in cogitatione vocis. Et est ordo, quia primo cogitat aliquid homo quid sit, secundo qualiter debeat cogitatum pronuntiare, tertio pronuntiat. Sicut ergo ratio Trinitatis reperitur in sensu, reperitur in ratione conversa ad sensum; reperitur in ratione secundum se, sic & ratio verbi. Et quemadmodum Trinitas, in qua consistit expressa similitudo, non est in sensu, nec in inferiori parte rationis, sed in ratione secundum se, sic cum tripliciter dicatur verbum, in nullo consistit similitudo expressa nisi in verbo intelligibili, & hoc est verbum quod ad nullam pertinet linguam. Unde dicit, quod qui hoc potest videre, aliquo modo videt illius verbi similitudinem. Similitudinem autem istius verbi ad illud assignat quantum ad tria, scilicet quantum ad emanationem sive originem, quantum ad dispositionem, quantum ad unionem. Nam hæc tria in filio Dei est considerare: Originem, secundum quam dicitur Filius: dispositionem æternam, secundum quam dicitur mundus archetypus & ars plena omnium rationum viventium: & unionem, secundum quam dicitur homo factus. Similitudo est in origine. Nam sicut filius per modum naturæ procedit per omnia Patri similis, sic verbum intellectus a mente procedit per modum naturæ per omnia ei simile & æquale, unde dicitur mentis conceptus. Quantum ad dispositionem est similitudo, nam sicut homo nihil operatur rationabiliter quod non præcogitet & mente concipiat, sic Deus Pater in verbo omnia disposuit. Et sicut dispositio nostra vel præconceptio potest esse etiam si non sequatur opus, sic & dispositio æterna, & præcognitio non ab opere dependet. Quantum vero ad unionem, est similitudo. Nam sicut verbum mentis unitur voci ut innotescat, & tamen non transit in vocem, sed manet integrum in mente,

11. de Tr. c. 2. & 3. 9. de Tr. c. 4. & l. 10. c. 11.

Aug. l. 15 c. 11 hæc omnia quæ sequuntur.

A sic per omnia in verbo æterno intelligendum est quod unitum est carni, & non transit in carnem, sed manet integrum apud Patrem, & hæc igitur est similitudo. Sed tamen hæc similitudo non attenditur in verbo mentis generaliter. Nam sicut dicit idem Augustin. frequenter cogitamus quæ nescimus, & sic verbo nostro conjuncta est fallacia. Frequenter quæ nolumus, & tunc conjuncta est displicentia: Frequenter quæ non possumus: & tunc juncta est impotentia. Divinum autem verbum est verissimum, placentissimum; omnipotentissimum, ideo expressa ejus similitudo non consistit in verbo nostro nisi sit verbum certæ B notitiæ, & complacentiæ, & potentiæ, & hoc est verbum quod consistit in cogitatione juncta sibi affectiva, & operativa. Unde August. 9. de Trinitat. *C. 10. t. 3* Verbum est cum amore notitia, & si addatur virtus, tunc est ratio perfecta, & sic verbum est cum amore, & virtute, & notitia. Transfertur igitur verbum a verbo interiori secundum prædictas similitudines, & prædeterminatas conditiones, & hæc est ratio ex parte rei. Ratio autem ex parte nostra est, quia divina intelligimus per creata: quoniam ergo cum audimus Patrem & Filium, cogitamus de Patre carnali & Filio, ut sublevemur ad cogitandum generationem spiritualem, C ideo divinissimus Joannes qui totus erat in contemplatione divinitatis elevatus, verbi nomine usus est dicens: In principio erat Verbum: quod Verbum qui intelligit, multum proficit in cognitione Filii Dei. *Joan. 1.*

His visis, patent obiecta. Concedo enim, quod verbum exterius non habet expressam similitudinem, tum quia vanum, tum quia procedit exterius, tum etiam, quia non est verbum, sed verbi signum, verbum autem interius habet horum opposita. Concedo etiam quod verbum interius dubium, vel falsum, vel impotens, vel displicens non habet expressam similitudinem, sed verbum quod habet oppositas conditiones.

1. 2. 3. 4. 5. AD illud quod obiicitur ad

oppositum, quod verbum intelligibile habet similitudinem, concedendum est. Quod autem obiicitur de verbo sensibili, dicendum quod aliquam habet similitudinem; sed non expressam, ideo translatio non est secundum ipsum, sed secundum interius quod est similius, ut patet. Nullum autem verbum potest per omnia illi assimilari, nam illud solum habet cum dicente identitatem substantialem, & simultatem naturalem, quia est simul natura & duratione: quæ conditiones, ut dicit B. Augustinus, non insunt nostro verbo, & ideo quamvis sit similitudo, est tamen nonnulla dissimilitudo: & ideo potest recte dici translatio, quia non est per omnia similis, & sic omnia patent. Lib. 15. de Trin. cap. 11. tom. 3.

DISTINCTIO XXVIII.

Quod non tantum tres prædictæ Proprietates sunt in Personis, sed etiam aliæ quæ de aliis significantur nominibus, ut Ingenitus.

PRÆTEREA considerare oportet quod non tantum tres prædictæ proprietates sive notiones in personis sunt, verum etiam aliæ, quæ aliis notantur nominibus. Nam etiam hoc nomen, ingenitus, *relative dicitur de patre tantum, & aliam designat notionem quam Pater vel Genitor. Non est enim idem esse Patrem & esse Ingenitum, id est, non ea notione Pater dicitur qua ingenitus. Pater enim, ut prædictum est, dicitur secundum proprietatem generationis, ingenitus autem secundum proprietate innascibilitatis. Differt ergo Pater a Filio auctoritate generationis, differt etiam proprietate innascibilitatis, id est, quia ingenitus. Unde Augustinus distinguens inter proprietatem qua Pater dicitur, & illam qua dicitur ingenitus, in 5. libro de Trinitate, sic ait: Non est hoc dicere ingenitum quod est Patrem dicere: quia etsi filium non genuisset, nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Et si gignat quisque filium, non ex eo ipse est ingenitus, quia geniti homines gignunt alios. Non ergo ideo dicitur Pater quia ingenitus. Idem: de Deo Patre utrumque dicitur, alia notio est qua intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor enim dicitur ad genitum, id est, filium. Cum vero ingenitus dicitur, non quid sit, sed quid non sit, ostenditur. Hoc exemplis planum faciendum est; Quod dicitur ingenitus, hoc ostenditur quod non sit filius: sed genitus, & ingenitus commode dicuntur: Filius autem latine dicitur, sed ut dicatur, in filius, non admittit loquendi consuetudo: nihil tamen intellectui demitur si dicatur, non filius: quemadmodum etiam si dicatur non genitus pro eo quod dicitur ingenitus, nihil aliud dicitur. Ideo non est in rebus considerandum quid vel sinat, vel non sinat, dici usus sermonis nostri, sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat. Non ergo jam tantum dicamus ingenitum, sed etiam non genitum quod tantum valet. Nunquid ergo aliud dicimus, quam non filium? Negativa porro particula non id efficit, ut quod sine illa relative dicitur, eadem præposita, substantialiter dica-*

C. 6. t. 3. Eod. cap. Ibid. infr. Lib. 5. c. 7. in, r. 2.

dicatur, sed id tantum negatur quod sine illa ajebatur: sicut in aliis prædicamentis cum dicimus: Homo est, substantiam designamus. Qui ergo dicit: Non homo est, non aliud genus prædicamenti enuntiat, sed tantum illud negat. Sicut ergo secundum substantiam aio. Homo est: sic secundum substantiam nego, cum dico: Non homo est: At si tantum valet quod dicitur genitus, quantum valet quod dicitur Filius: tantundem ergo valet quod dicitur non genitus, quantum valet quod dicitur non Filius. Relative autem negamus dicendo, non genitus. Ingenitus porro quid est, nisi non genitus? non ergo receditur a relativo prædicamento, cum ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad se dicitur, sed quod ex genitore sit: ita cum dicitur ingenitus, non ad se dicitur, sed quod ex genitore non sit, ostenditur. Utrumque tamen relative dicitur. Quod autem relative pronuntiatur, non indicat substantiam. Quamvis ergo diversum sit genitus, & ingenitus, non tamen indicat diversam substantiam, quia sicut filius ad Patrem, & non Filius ad non Patrem refertur, ita genitus ad genitorem, & non genitus ad non genitorem referatur necesse est. Ecce evidenter ostendit quod ingenitus relative dicitur, & de solo Patre accipitur: alia notio est qua dicitur ingenitus, alia qua pater. Atque tantum valet cum dicitur ingenitus: quantum non genitus, vel non filius.

Lib. & ca. eisdem infra.

ubi supra

An sicut solus Pater dicitur ingenitus, dici debeat non genitus, vel non Filius.

Ideo solet quæri: Utrum sicut solus pater dicitur ingenitus, ita ipse solus debeat dici non genitus, vel non Filius: ut nec etiam Spiritus sanctus possit dici non Filius, vel non genitus. Quibusdam videtur quod Pater solus debeat dici non genitus, vel non Filius: Spiritus vero sanctus sicut non dicitur ingenitus, ita inquiunt, non est dicendus non genitus, vel non filius. Debet quidem dici, & credi Spiritus sanctus non esse genitus, vel non esse filius, sed non debet dici esse non genitus, vel non Filius. Aliis autem videtur quod cum Spiritus sanctus non possit dici ingenitus, potest tamen dici non genitus, vel non Filius. Quod autem Augustin. supra ait, tantum valere cum dicitur, ingenitus, quantum cum dicitur non genitus, vel non filius, etymologiam nominis ostendendo eum hoc dixisse dicunt, non ratione prædicationis.

Opinio quorundam.

Opinio aliorum.

Quæ sit proprietas secundum quam dicitur Pater ingenitus.

Si autem vis scire quæ sit proprietas secundum quam dicitur pater ingenitus, audi Hilarium ipsam vocantem innascibilitatem in 5. lib. de Trinitate, ita ajentem: Est unus ab uno, scilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in unoquoque & originis, & innascibilitatis. Significata ergo in scripturis personarum intelligentia, & distinctio innascibilitatis, nativitatisque sensu, solitarius Deus non est opinandus. Discretio ergo, vel distinctio personarum in scripturis posita est, in nulla autem naturæ distinctio.

Lib. 5. non longe a fine.

Arriani nitebantur probare alterius substantiæ Patrem, alterius Filium, quia ille ingenitus: iste genitus: quibus respondens Ambrosius, dixit se hoc nomen in Scripturis non legisse divinis.

Occurit instantiæ Arrianor. C. 8. t. 2.

Illud etiam taceri non oportet, quod Arriani ex eo probare nitebantur alterius substantiæ esse Patrem, alterius Filium, quia ille ingenitus & iste genitus dicitur, cum diversum sit esse ingenitum, & esse genitum. Unde Ambrosius eorum quæstioni respondens, dicit se in divinis Scripturis hoc nomen, scilicet, ingenitus *non legisse, ita inquiens in libro de incarnationis Dominicæ Sacramento. Cum dudum audierint quidam, dicentibus nobis filium Dei qui generatus est, Patri qui generavit inæqualem esse non posse, quamvis ille generatus sit, iste generavit, quia generatio non potestatis, sed est naturæ, adversus quidem illam quæstionem vocem sibi arbitrantur occlusam, sed tergiversatione damnabili in eodem loco vestigium vertunt, ut putent mutationem fieri quæstionis mutatione sermonis, dicentes: Quo modo possunt esse ingenitus, & genitus unius naturæ atque substantiæ? Ergo ut respondeam mihi propositæ quæstioni: Primo omnium in divinis Scripturis,* ingenitus, *nusquam invenio, non legi, non audivi. Cujus ergo mutabilitatis sunt homines hujusmodi, ut nos dicant ea usurpare, quæ non sunt scripta, cum ea quæ sunt scripta dicamus, & ipsi obiiciant quod scriptum non sit? Nonne ipsi adversantur, & auctoritatem calumniæ suæ derogant? Attende lector, quoniam hoc nomine,* ingenitus, *nolebat uti Ambrosius propter hæreticos. Ita & nos subticere quædam oportet propter calumniantium insidias, quæ catholicis ac aliis lectoribus secure credi possunt. Sunt etenim quædam quæ non tantæ sunt religionis, & auctoritatis, ut eis nos oporteat semper confitendo ac recipiendo inservire. Verum silentio aliquando præteriri queunt, nec illius tamen sunt perversitatis, quin, cum opportunum fuerit, eis uti liberum habeamus.*

An diversum sit esse Patrem, & esse Filium.

Præterea quæri solet, cum supra dictum sit, quia aliud est dicere ingenitum, aliud Patrem, & quod diversum sit genitus, & ingenitus, utrum similiter diversum sit esse patrem, & esse Filium, an idem. Ad quod dicimus, quia ex eodem sensu quo dicitur diversum genitus, & ingenitus & quo dicitur non esse idem dicere genitum, & ingenitum, potest dici non esse idem, sed diversum, esse Patrem, & esse Filium, vel esse Spiritum sanctum: quia non ea notione Pater est Pater, qua Filius est Filius, vel qua Spiritus sanctus est Spiritus sanctus. Ideoque ex hoc sensu concedimus quod aliud est esse patrem, & aliud est, esse Filium, quia alia notio est, qua Pater est Pater, alia qua Filius est Filius. Sed si transponas, ut dicas, aliud est Patrem esse, aliud Filium esse, variatur intelligentia: & ideo non conceditur. Est enim sensus talis, ac si dicatur, aliud est quo Pater est, non quidem Pater, sed est: aliud quo Filius est, non quidem Filius

Aug. l. 5. de Trin. c. 6. t. 5.

lius, sed est: quod penitus falsum est. Eo enim Pater est, quo Pater Deus est, id est, per essentiam, vel naturam: at Filius eo Deus est, quo Pater Deus est. Eo ergo Filius est, quo Pater est, & ita idem est Patrem esse, quod Filium esse: sed non est idem esse Patrem, & esse Filium. Unde Augustinus in quinto libro de Trinitate ait: Quamvis diversum sit esse Patrem, & esse Filium, non est tamen diversa substantia, quia non hoc secundum substantiam dicitur: sed secundum relativum, quod tamen relativum non est accidens, quia non est mutabile. Ecce diversum esse dicit esse Patrem, & esse Filium: quod juxta rationem prædictam accipi oportet, quia scilicet alia notio est qua est Pater, alia qua est Filius. Non enim secundum essentiam Pater dicitur Pater, vel Filius, Filius, sed secundum relationem. Cap. 5. in fine.

Quo modo dicatur sapientia genita, vel nata, an secundum relationem, an substantiam.

Sciendum quoque est quod sicut solus Filius dicitur verbum, vel imago, ita etiam ipse solus dicitur sapientia nata, vel genita. Et ideo quæritur utrum hoc relative dicatur, & si relative dicitur, an secundum eandem relationem qua dicitur verbum, & imago. De hoc Augustinus in septimo libro de Trinitate, ita ait: Id dici accipiamus cum dicitur verbum, C. 2. & 3. *ac si dicatur nata sapientia, ut sit & Filius, & Imago. Et hæc duo cum dicuntur, id est, nata sapientia in uno eorum, eo quod est nata, & Verbum, & Imago, & Filius intelligatur. Et in his omnibus nominibus non ostendatur essentia, quia relative dicuntur. At in altero quod est sapientia, etiam essentia demonstretur, quoniam & ad se dicitur. Seipsa enim est sapiens, & hoc est ejus esse quod sapere: unde Pater & Filius simul una sapientia, quia una essentia. Cave lector qualiter hoc intelligas quod hic dicit Augustinus. Videtur enim dicere quod cum dicitur nata sapientia, ibi sapientia, essentiam significet, & nata, relationem notet. Quod si ita est, cogimur dicere essentiam divinam esse natam: quod superioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus quod in altero, idest, in eo quod nata est, eadem notio intelligatur, quæ notatur cum dicitur verbum, & imago. In altero vero, scilicet sapientia, demonstratur essentia, idest, demonstratur quod Filius sit essentia, quia sapientia secundum essentiam dicitur. Et ideo cum dicitur nata sapientia, intelligitur quod ipse, qui natus est, essentia est: Ibi tamen sapientia non pro essentia, sed pro hypostasi facit intelligentiam, ut sicut quando dicitur verbum, vel Filius, intelligitur hypostasis cum sua proprietate: Ita cum dicitur nata sapientia, idem intelligitur, idest, genita hypostasis. Ideo vigilanter ait idem esse intelligendum cum dicitur verbum, & cum dicitur nata sapientia, idest, eadem relatio, eademque hypostasis: cui inest illa proprietas. Et ex hoc adjuvatur illud quod superius diximus, scilicet cum dicitur Pater, vel Filius, vel Spiritus sanctus, non tantum illæ proprietates significantur, ut cum dicitur paternitas, filiatio, sed etiam hypostases cum suis proprietatibus.* Dist. 27.

Quod imago aliquando dicatur secundum essentiam.

Cap. 1. in fine. — *Illud etiam sciri oportet, quia cum supra dictum sit, imaginem relative dici de Filio, sicut verbum, vel Filius, interdum tamen reperitur secundum substantiam dici. Unde August. in libro de fide ad Petrum dicit, quod una est sanctæ Trinitatis essentialiter divinitas, & imago, ad quam factus est homo. Hilarius etiam in quinto libro de Trinitate ait: Homo fit ad communem imaginem. Nomen non discrepat, natura non differt. Una est enim, ad quam homo creatus est, species. Ex his verbis ostenditur quod imago aliquando essentiæ intelligentiam facit, & tunc ad se dicitur, & non relative.* (Circa princip.)

DISTINCT. XXVIII.

De his quæ proprie, & æternaliter dicuntur de Deo, secundum relationem, seu proprietatem non personalem, quæ est innascibilitas.

Præterea considerari oportet, quod non tantum, &c.

Expositio Textus.

Divisio. — SUPRA egit Magister de proprietatibus, quæ sunt personarum, & personales; hic incipit secunda pars, in qua agit de proprietatibus, sive relationibus non personalibus. Et dividitur hæc pars in duas, quia proprietas non personalis est duplex, scilicet innascibilitas, & communis spiratio, quæ significantur per hoc nomen principium. Ideo primo agit de innascibilitate, secundo de communi spiratione infra distinct. 29. *Est præterea alind nomen*, &c. Prima pars habet duas. In prima determinat de proprietate innascibilitatis. In secunda, quia opposita circa opposita clarius elucescunt, tangit incidenter de proprietate innascibilitatis, & nascibilis infra distinctione eadem: *Sciendum quoque est, quod sicut filius*. Item prima pars habet quatuor partes. In prima ostendit quid sit significatum hujus nominis *ingenitus*, in se ostendens, quod sit proprium personæ Pa-A tris, & differens a paternitate, & dictum secundum relationem. Secundo determinat significationem in æquipollenti, sicut in hoc nomine *non genitus*, & in hoc nomine *innascibilis*, ibi: *Ideo solet quæri utrum, sicut solus*, &c. Adiungens quæ sit proprietas secundum quam pater dicitur ingenitus, ibi: *Si autem vis scire*. Tertio determinat hujus nominis usum, ostendens quod quamvis non habeat ortum ex scriptura, quod tamen licet eo uti, quamvis Ambrosius videatur dicere contrarium, hoc enim B facit ad reprehendendum hæreticos, & hoc facit ibi: *Illud etiam tacere non oportet*. In quarta vero determinat quoddam dubium quod ex prædeterminatis habet ortum, ibi: *Præterea quæri solet*, &c. Similiter secunda pars, in qua incidenter determinat de proprietate filii, sive nati, habet duas, secundum duo quæ ibi tangit. Quia enim supra dictum fuerat, quod sapientia diceret commune, & imago proprium: ideo quia hoc posset generare dubium, quia invenimus econtrario aliquando: ideo C primo ostendit, quod sapientia nata proprie dicitur de filio. Secundo vero ostendit quod imago aliquando accipitur essentialiter, ibi: *Illud etiam scire oportet*.

Si filium non genuisset, nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Dub. I.

Videtur secundum hoc quod accidat personæ ingenitæ generare, & ita esse patrem. Item ex hoc videtur sequi, quod.

quod remota paternitate adhuc remaneat persona patris, & ita paternitas non est proprietas personalis.

Resp. Dicendum, quod est loqui de intentione hujus nominis *ingenitus* & *pater*, vel simpliciter, vel prout ponuntur in persona divina. Si loquamur simpliciter, sic diversæ sunt intentiones, & una præter aliam est intelligibilis, & separabilis secundum rem, sicut patet in generatione hominum. Alio modo est loqui de his prout ponuntur circa personam divinam, & sic dicunt aliam rationem innotescendi, & illæ duæ secundum rem omnino sunt inseparabiles, tamen secundum intellectum una potest accipi præter alteram, & sic loquitur August. non quod re separari possit, sed quantum ad intellectum nostrum. Sed quod possit intelligi aliquid præter alterum, hoc potest esse multipliciter, aut quantum ad intellectum apprehendentem, aut quantum ad intellectum resolventem. Si primo modo, sic non potest intelligi aliquid sine aliquo quod est ei ratio intelligendi, sicut Deus præter deitatem, & homo præter humanitatem: potest tamen intelligi effectus, non intellecta causa, & inferius non intellecto superiori, quia potest quis apprehendere hominem non intellecto aliquo superiorum, sicut dicit Philosophus, quod qui unum dicit, quodam modo multa dicit, non simpliciter, sed quodam modo, quia implicite. Alio modo contingit aliquid intelligere præter alterum, intellectu resolvente: & iste intellectus considerat ea, quæ sunt rei essentialia, sic potest intelligi subiectum sine propria passione. Et hoc potest esse dupliciter, aut intellectu resolvente plene, aut intellectu semipleno, & deficiente. Intellectu resolvente semiplene, potest intelligi aliquid esse non intellecto primo ente. Intellectu autem resolvente perfecte, non potest intelligi aliquid, primo ente non intellecto. Secundum hunc triplicem intellectum, de comparatione patris & ingeniti, contingit loqui tripliciter: si enim loquamur de intellectu apprehendente, possibile est unum illorum duorum intelligi altero non apprehenso, eo quod aliud est signatum unius, aliud alterius. Si loquamur de intellectu resolvente, adhuc semiplene resolvit, accipiendo intellectum hujus nominis *ingenitus* solum privative, sicut accipiunt gentiles: sic potest intelligi unum sine altero. Si loquamur de intellectu plene resolvente, cum *ingenitus* secundum quod est proprietas patris non dicatur solum privative, imo ponat respectum positivum, de necessitate ponit paternitatem, & sic verum est, quod ad esse *ingenitum*, necessario ponatur esse pater, cum ponatur plenitudo fontalis per ipsum tantum. Quando ergo dicit August. quod non ideo dicitur pater, quia ingenitus: ipse loquitur de intellectu apprehendente, quia unum non est propria ratio & prima intelligendi alterum: immo utrumque scilicet *ingenitus*: & *pater*, dicunt aliam rationem innotescendi, tamen secundum plenam resolutionem una ponit aliam necessario. Unde distinctio personæ patris quasi inchoatur in innascibilitate, & consumatur in paternitate, & ideo non intellecta paternitate, non potest intelligi persona illa complete distincta: & ideo paternitas est notio personalis, quamvis in ratione intelligendi prius cadat innascibilitas.

A — B — C (marginal section letters)

Lib. 2. sent. dist. 2. p. 2.

Arist. 5. Metaph. cont. 12.

Negativa porro particula non id efficit, ut quod sine illa, &c.
Dub. II.

Videtur hoc falsum: quia homo dicitur secundum substantiam: tamen albedo potest dici non homo: ergo quia homo, & non homo contradictorie opponuntur, & de quolibet affirmatio, vel negatio: ergo albedo est non homo, & albedo est qualitas: ergo, &c.

Si tu dicas quod Augustinus loquitur secundum quod facit negationem in genere, tunc obiicitur de hoc quod est non substantia, constat quod non potest facere negationem in genere: ergo cum non substantia non dicatur nisi de aliis generibus, patet, &c.

Resp. Dicendum quod modus dicendi

di secundum substantiam circa terminum negatum, sive infinitum, est dupliciter accipere: aut quantum ad significatum, aut quantum ad suppositum. Si quantum ad significatum, quoniam tunc terminus negatus trahit significationem ab affirmato, idem est modus dicendi quantum ad significationem in termino negato, & affirmato. Unde sicut homo dicitur secundum substantiam quantum ad significationem, ita & non homo. Quando enim dicitur hoc est homo, substantiam prædico. Quando autem dicitur, hoc est non homo, substantiam removeo. Si autem loquamur quantum ad suppositum, tunc pro alio supponit terminus negatus, & affirmatus: sic opponit, & sic non intelligit Augustinus.

Non genitus ad non genitorem referatur. Dub. III.

Videtur dicere falsum; quia omnis relatio ponit duo extrema: ergo si non genitus refertur ad non genitorem, necesse est ad hoc quod aliquis sit ingenitus, quod sint duo, quorum unus sit non genitus, alter non genitor.

Contra: Esto per impossibile quod nullus esset nisi unus solus, ille utique esset non genitor.

Resp. Dicendum quod referri ad aliquem, hoc potest esse dupliciter, aut secundum rationem existendi, aut secundum rationem intelligendi. Secundum rationem existendi, quando importatur habitudo realis: secundum rationem intelligendi, quando privatur habitudo realis. Ad hoc enim quod intelligatur privatio habitudinis, necesse est intelligere habitudinem: & ad hoc quod habitudo intelligatur, necesse est intelligi duo extrema, ut affirmata: & ita ad hoc, ut intelligatur privatio habitudinis, sive relationis, necesse est intelligi duo extrema negata: & quantum ad hoc dicit Augustinus, non genitum referri ad non genitorem, quia non potest capi intellectus ejus nisi per intellectum illius: & ita quantum ad rationem dicendi, dicitur secundum relationem, sicut non homo dicitur secundum substantiam.

Cum dicitur nata sapientia, ibi sapientia essentiam significet. Dub. IV.

Contra: Ergo secundum hoc licebit loco sapientiæ ponere essentiam, cum faciat ejus intellectum: quod falsum est.

Resp. Dicendum quod est loqui de nomine sapientiæ vel quantum ad significatum, vel quantum ad suppositum. Quantum ad significatum, dicit essentiam: sed tamen supponit personam, & ita adiectivum respicit ipsum ratione suppositi, cum dicitur sapientia nata, non ratione significati: nec sequitur propter, hoc quod loco sapientiæ poni possit essentia, quia cum sapientia sit de nominibus mediis, potest supponere pro persona, & trahi ad suppositum: sed essentia cum sit abstractissimum nomen, non.

Imago aliquando essentiæ intelligentiam facit, &c. Dub. V.

Videtur hoc falsum, quia imago semper connotat imaginatum: sed non potest esse idem imago & imaginatum; ergo semper dicitur relative.

Resp. Dicendum quod imago semper dicit respectum ad increatum, vel ad creatum, & quando dicit respectum ad increatum, dicitur personaliter, & relative, secundum rem. Quando autem respectum creaturæ, essentialiter dicitur & ad se, non quantum ad modum dicendi: sed quia toti Trinitati convenit.

ARTICULUS I.

Ad intelligentiam eorum quæ dicuntur in præsenti distinctione, quatuor quæruntur. Primo quæritur, utrum hoc nomen, *ingenitus*, sive *innascibilis*, dicatur secundum substantiam, vel secundum relationem. Secundo, supposito quod secundum relationem dicatur, quæritur, utrum dicat eandem relationem, quam hoc nomen, *Pater*. Tertio quæritur utrum inna-

innascibilitas sit proprietas, sive relatio personalis personæ Patris. Quarto, & ultimo quæritur, utrum improcessibilitas dicat aliquam notionem in Patre.

QUÆSTIO I.

An ingenitus, sive innascibilis secundum substantiam vel relationem dicatur.

Alex. Alen. 1. *p. q.* 69. *Memb.* 1.
Scot. 1. *Sent. d.* 28. *q.* 3.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 28. *q.* 2.
Richardus 1. *Sent. dist.* 28. *art.* 2. *q.* 1.
Francisc. de Mayr. 1. *sent. dist.* 28. *q.* 3.

Fundam. *C.7.t.3.* QUOD hoc nomen, *ingenitus*, dicatur secundum relationem, ostenditur per August. qui dicit in lib. 10. de Trin. & habetur in litera, non receditur a relativo prædicamento cum ingenitus dicitur: ergo dicitur secundum relationem.

ITEM in eodem libro, sicut dicitur genitus ad genitorem, ita ingenitus ad non genitorem: sed quod dicitur ad aliud, dicitur relative, sive secundum relationem: ergo, &c.

ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia omne illud in quo differt persona a persona, dicitur secundum relationem, hoc patet: sed secundum hoc quod est ingenitus, differt Pater a Filio: ergo, &c.

ITEM nulla negatio privat modum significandi, sive dicendi, sed genitus secundum relationem dicitur: ergo addita negatione, adhuc dicetur: ergo, &c.

Ad opp. 1. CONTRA: Omnis relatio in divinis aliquid ponit, illud certum est: sed ingenitus nihil ponit: ergo, &c. Probatio mediæ, si hoc nomen aliquid ponit, aut ergo secundum quod negative, aut secundum quod privative tenetur. Non secundum quod negative, hoc constat. Si ergo secundum quod privative tenetur, sed privatio tollit actum, & ponit aptitudinem: ergo secundum hoc *ingenitus* idem erit quod aptus generari: sed nondum genitus, sed hoc nulli convenit: ergo, &c.

2. ITEM omnis relatio in divinis in concretione significata importat distinctionem: & ideo nulla dicitur de essentia secundum modum denominationis: hæc enim est falsa: Essentia generat: sed ingenitus dicitur de essentia, nam divina essentia est non genita, cum ejus oppositum de essentia non prædicetur, scilicet genitus: ergo, &c.

3. ITEM negationes se habent econtrario affirmationibus: sed genitus est in minus quam relatus, & generatio quam relatio: ergo ingenitus est in plus quam non relatus, & ingeneratio quam non relatio, sed non relatus vel
B non relatio non dicitur secundum relationem, quia tunc opposita implicaret: ergo cum in plus sit hoc quod est *ingenitus*, non est in genere relationis: ergo, &c.

4. ITEM omnis relatio in divinis aut est respectu principii, aut respectu principiati: ergo si hoc quod est *ingenitus* dicit relationem, aut respectu principii, aut respectu principiati. Sed non respectu principii, quia tunc pater haberet principium, quod est inconveniens. Si respectu principiati, tunc non ejus est negatio cujus fuit affirmatio, nam *genitus* dicitur respectu principii, quia ab aliquo: ergo si ingenitus non dicitur respectu principii, tunc
C negatio non dicitur respectu ejus, respectu cujus fuit affirmatio: ergo non dicit relationem ad principiatum, quia non permittit nomen: nec ad principium, quia non permittit res.

CONCLUSIO.

Nomen, Ingenitus, dicitur secundum relationem privative, & positive, secundum quod proprie ipsi personæ Patris convenit.

RESP. ad Arg. Dicendum est quod circa hoc diversæ sunt positione, omnes enim posuerunt, quod hoc quod est, *ingenitus*, dicitur secundum relationem, sed differenter. Quidam enim dixerunt, quod *ingenitus* solum dicit rela-

relationis privationem, & illud solum A sufficit ad hoc quod dicatur notionaliter, quoniam privatio potest esse principium distinguendi & innotescendi, sicut ovis non signata a signata. Et iterum negatio dicit nobilitatem, sicut non regi in rege, non causari in causa, non produci in principio. Sed ista positio non potest stare, quia pura negatio nec distinguitur nec dicit nobilitatem, nec distinguit. Non distinguitur: nam negatio relationis dicitur de essentia. Non dicit nobilitatem, nam omnis nobilitas ponit aliquid per modum positionis. Non distinguit, quia non est relatio. Alii posuerunt quod hoc quod est *ingenitus*, dicitur secundum relationem, & positive, quia B privando unam, ponit alia, sicut inæquale privat æqualitatem, & ponit relationem, illi oppositam. Similiter & hoc quod est dissimile, unde & relationem importat positive. Sic hoc quod est *ingenitus*, privando relationem ad genitorem, ponit relationem oppositam ad non genitorem, & hoc dicunt sensisse August. qui dicit, quod sicut genitus ad genitorem, ita non genitus ad non genitorem dicitur. Sed ista positio non potest stare, quia non genitus, aut dicitur ad principium, aut ad principiatum. Si ad principiatum, ergo respectu illius non potest dici hoc nomen, *ingenitus*, cum genitus dicatur in respectu ad principium, & idem significatum sit in hoc nomine *genitus* & *ingenitus*, & *ingenitus*, differat sola negatione: ergo necesse est quod hoc nomen, *ingenitus*, dicatur respectu principii. Si autem hoc est verum: ergo secundum hoc poneretur Pater habere principium respectu cujus dicatur, & iterum illud principium dicitur non genitor, sed non generare non dicit principium, sed privationem illius. Tertius modus dicendi est quod hoc nomen, *ingenitus*, secundum quod assimilatur notio patris, dicitur secundum relationem partim privative, partim positive. Propter hoc notandum, quod sicut dicit Aug. idem est ingenitus & non genitus. Non genitus autem tripliciter potest accipi, sicut non album, quia potest esse negatio in genere, vel extra genus, vel partim in genere, & partim extra genus. Et secundum quod est negatio extra genus sic generaliter privat, & non ponit aliquam qualitatem, sicut potest dici non album, quod non est in genere coloris, vel qualitatis. Secundum quod est negatio in genere, sic privat albedinem, & ponit qualitatem contrariam ut non album, quia caret albedine, sed tamen est nigrum. Secundum quod partim in genere, partim extra genus, in genere scilicet, & extra genus proximum, sic non album dicitur quod caret tam albedine quam colore, habet tamen qualitatem. Per hunc modum intelligendum est in proposito, nam hoc quod est *ingenitum*, importat ordinem in ratione generis remoti, & ordinem ad principium in ratione proximi, & ordinem talem per modum naturæ in ratione completivi. Si igitur *ingenitus* sit negatio, extra genus, sic dicitur *ingenitus* quod non generatur, nec etiam habet ordinem vel relationem, & hoc modo pure dicit privationem, & dicitur de essentia, nec dicitur secundum substantiam, nec secundum relationem, eo quod privatio solum est. Alio modo potest esse negatio in genere, & tunc *ingenitus* dicitur quod non generatur, habet tamen ordinem ad principium, & hoc modo C dicit relationem substratam: sed tamen ex hoc non dicit nobilitatem, & sic convenit Spiritui sancto, nec tamen est notio. Tertio modo potest esse negatio quodam modo in genere, quodam modo extra genus, & sic dicitur *ingenitus* quod non generatur, habet tamen ordinem: sed non ad principium, & hoc modo dicit privationem relationis respectu principii. Si enim habet ordinem, & non ad principium: ergo ipsum est primum, & principium, & hoc modo dicit nobilitatem, sicut & principium: & decuit illam per negationem significari, quia prima cognoscuntur per negationem, & hoc modo est notio. Sed quoniam *ingenitus* de ratione sui nominis non videtur dicere nisi privationem vel negationem generatio-

Aug. 5. de Tr. cap. 7 in m. 3.

5. de Tr. c. 7. & 9. com.

Hic impugnatur a Scot. dist. 28. q. 2. art. 2 & qu. 4. quolib. ibi. Contra istam ration.

rationis. Propter hoc dicendum est quarto modo quod hoc nomen, *ingenitus*, secundum quod convenit Patri proprie, dicit relationem privative, sed ex hoc ipso ex consequenti dicit relationem positive. Quod patet sic. Non generari enim dicitur qui simpliciter non generatur, & sic convenit non tantum Patri, sed essentiæ, & Spiritui sancto, sed ultra hunc intellectum, prout proprie convenit Patri, addit, quia Pater non generatur, nec per generationem accipitur, & sic excluditur essentia quæ per generationem accipitur, sed adhuc convenit Spiritui sancto. Prout autem convenit soli Patri, sic dicitur *ingenitus*, quia non generatur, nec per generationem accipitur, nec generationem consequitur. Per primum membrum excluditur Filius, per secundum Essentia, per tertium Spiritus sanctus, cujus processio præsupponit generationem secundum ordinem originalem, quia procedit ut nexus a Patre, & Filio. Quamvis enim in divinis non sit prius & posterius, tamen secundum originem, & rationem intelligendi prior est generatio filii qua processio Spiritus sancti, ut supra ostensum fuit, & tamen sunt simul natura. Sic ergo large accepto verbo consequendi, cum ibi proprie non sit præcedere & sequi, tripliciter dicitur aliquis esse *ingenitus*, aut quia non producitur per generationem: nec per generationem accipitur, sive habetur: aut quia nec producitur, nec accipitur, nec consequitur: hoc igitur modo *ingenitus*, importat nullo modo esse ab alio, & ita primitatem, ac per hoc fontalem plenitudinem, sicut ostensum fuit in principio dist. præcedentis, & sicut patet ex principium dist. sequentis, ubi dicitur quod Pater est principium totius divinitatis, quia a nullo est, & ita in principali intellectu dicit relationem privative, ex consequenti positive, & ita non dicit negationem quæ nihil ponit. Unde concedendæ sunt rationes ad hoc.

Videtur concordare S. Tho. hic cantic. 1.

Dist. 12. q. ult.

Quæst. 2. ad ult.

1. Ad illud quod obiicitur quod nihil ponit secundum quod negative, dicendum quod falsum est, quia non est negatio extra genus, sicut si dicatur: chimæra est ingenita, imo est negatio cum constantia subiecti, & talis negatio, in subiecto summam relinquit nobilitatem.

2. Ad illud quod obiicitur quod dicitur de essentia, dicendum quod verum est: sed secundum quod solum dicitur privative, & sic non est proprietas Patris, secundum autem quod proprietas Patris, non dicitur de essentia.

3. Ad illud quod obiicitur quod negationes econtrario se habent affirmationibus, dicendum quod illud non semper est verum de negatione in genere: sed extra genus. Non album enim prout est negatio in genere, non dicitur superius ad hoc quod est non quale: similiter *ingenitum* ad hoc quod est non relatum non est superius.

4. Ad illud quod obiicitur ultimo, quod dicit relationem, dicendum quod secundum quod importat relationem privative, dicitur respectu principii, & ex hoc non sequitur quod Pater habeat principium, imo quod non habeat, quia non dicitur secundum positionem, sed secundum remotionem. Unde bene dicit Augustinus quod dicitur ad non genitorem, quia *ingenitus* significat remotionem genitoris. Secundum vero quod importat relationem positive, & ex consequenti, sic respectu principiati, & sic non est inconveniens, quod aliquod nomen privativum aliquid ex consequenti importet, quod non importat affirmativum sibi oppositum, & sic patent cætera.

5. de Tr. c. 7. tom. 3

QUÆSTIO II.

An innascibilitas eandem relationem dicat quam paternitas.

Henric. in summa, art. 55. q. 5.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 28. q. 2.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 28. q. 6.

Supposito quod hoc nomen, *Ingenitus*, dicatur secundum relationem, quæritur utrum importet eandem relationem quam hoc nomen, *Pater*, utrum

Fundam.

utrum scilicet eadem relatio sit innasci- A bilitas, & paternitas. Et quod non, ostenditur sic per Aug. in lib. de Trin. Aliud est Patrem esse dicere, & aliud ingenitum: sed non secundum essentiam: ergo secundum relationem.

Lib. 5. de Tr. cap. 6 tom. 3.

ITEM hoc videtur per rationem, quia possibile est aliquem intelligi esse ingenitum, & non esse Patrem, ut in Adam: & econverso, ut in Abel. Si ergo una relatio potest intelligi, altera non intellecta, & econverso: & poni, altera non posita: ergo sunt diversæ relationes.

ITEM relationes diversificantur penes terminos, quia relatio secundum quod hujusmodi ad alterum est, sed *ingenitus* dicitur per privationem prioris, B scilicet Patris, & Pater secundum positionem germinis vel Filii: ergo dicunt respectum secundum aliam, & aliam partem: ergo, &c.

ITEM plus differt generatio & ingeneratio, quam generatio, & spiratio: nam hic est oppositio propria, ibi autem solum disparatio: sed alia relatio est generatio, & spiratio: ergo & generatio & ingeneratio: sed generatio, & paternitas est eadem, ut supra ostensum est: ergo innascibilitas & paternitas non sunt eædem relationes.

Ad opp.

1. CONTRA: Omnis relatio in divinis est personæ ad personam: si ergo *ingenitus* dicit relationem, aut ergo ad Filium, aut ad Spiritum sanctum, C aut ad utrumque. Non ad utrumque, quia pater non comparatur unica relatione: sed diversis ad Filium, & Spiritum sanctum. Non ad personam Spiritus sancti hoc constat: ergo ad Filium: si ergo relatio ad Filium est paternitas: ergo innascibilitas est eadem relatio.

2. ITEM relationes in divinis personis non accidunt, sed esse tribuunt personæ: ergo si unius personæ unicum est esse, unica ejus erit relatio: sed Pater est una persona, & convenit ei innascibilitas, & paternitas: ergo, &c.

3. ITEM sicut se habet nascibilitas in Filio ad filiationem, ita innascibilitas in Patre ad paternitatem, sed in filio eadem est relatio, nascibilitas, & filiatio: ergo, &c.

4. ITEM: Philosophus ait: Primum & principium idem dico: sed innascibilis dicit illud quod dicit in ratione primi, pater in ratione principii: ergo dicunt eandem habitudinem, & relationem: ergo non sunt duæ relationes sed una tantum.

Arist. 1. poster. cont. 13.

CONCLUSIO.

Innascibilitas aliam rationem importat in persona Patris, sive quantum ad principalem, sive quantum ad consequentem intellectum, cum ex principali dicat respectum ad principium per modum privationis: Pater vero dicit habitudinem ad principiatum per modum positionis.

RESP. ad Arg. Dicendum quod hoc quod est *Innascibilis* aliam relationem importat, quam hoc quod est *Pater*, sive quantum ad principalem intellectum, sive quantum ad consequentem. Quantum ad principalem, manifestum est, quia importat respectum ad principium per modum privationis, pater autem importat respectum ad principiatum per modum positionis, & generationis: & ita dicunt diversas habitudines, quarum una est habitudo vera, altera privatio habitudinis. Quantum ad consequentem intellectum similiter differunt, licet non tantum. Nam pater dicit rationem principii solum respectu Filii, & per modum generationis, sed innascibile universalem dicit principalitatem, sive fontalem plenitudinem in producendo: non tantum quantum ad generationem, sed etiam quantum ad spirationem: non tantum respectu Filii, sed etiam respectu Spiritus sancti. Et hoc patet, quia *innascibilis* dicitur eo quod non generatur, nec generationem consequitur: ergo in nomine *innascibilis* aufertur ratio nascendi & procedendi: & si hoc ponitur ratio omnimodæ principalitatis, & ideo fontalis plenitudinis.

Obiicit contra hæc Scot. q. 2. art. 2. dist. 26.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod dicit respectum personæ ad personam dicendum quod privative sive negative non dicit respectum ad personam.

Et

Et quod dicit quod omnis relatio dicit A respectum ad personam, intelligitur de illa quæ dicit positionem. Secundum autem quod accipitur quantum ad consequentem intellectum, dicit respectum ad utramque personam. Quod obiicitur quod non est una communis relatio; dicendum quod verum est quantum ad principalem intellectum, tamen bene potest esse quantum ad consequentem, ut aliquod nomen dicat plenitudinem respectu utriusque.

2. Ad illud quod obiicitur quod relatio dat personæ existere, dicendum quod non quæcunque, sed quæ est relatio personalis. Quæ autem sit illa, infra patebit. *Quæst. seq.*

3. Ad illud quod obiicitur quod in B filio idem est nascibilitas & filiatio: ergo, *&c.* dicendum quod non sequitur, quia non opponuntur eodem genere oppositionis: quia paternitas & filiatio opponuntur relative, non sic nascibilitas, & innascibilitas, immo magis contradictorie vel contrarie.

4. Ad illud quod obiicitur quod primum, & principium est idem, dicendum quod primum dicitur dupliciter, aut per privationem prioris, & sic primum, & principium idem sunt in re, & non ratione. Alio modo primum dicitur respectu secundi, & sic primum & principium idem sunt re, & ratione, & sic non significatur primum per hoc nomen *innascibilis*, importat enim C primitatem per privationem prioris, ut patet ex ipsa nominis impositione.

QUÆSTIO III.

An innascibilitas vel Paternitas Patris proprietas vel relatio sit.

Alex. Alensis 1. p. q. 69. Memb. 3.
S. Thom. 1. p. q. 33. a. 4.
Et 1. Sent. dist. 28. q. 1. art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 28. q. 1. & 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 28. q. 1. & 3.
Henricus in summa, art. 57. q. 4.
Richard. 1. Sent. dist. 28. art. 2. q. 2.
Durand. 1. sent. dist. 28. q. 2.
Franc. de Mayr. 1. sent. dist. 28. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 28. q. 1. art. 1.
Gab. Briel. 1. Sent. dist. 28. q. 1.

Utrum innascibilitas sit proprietas, sive relatio personalis personæ, Patris, an paternitas. Et quod sit paternitas, videtur, quia illa est proprietas personalis per quam persona ab omnibus separatur: sed talis est hæc relatio, paternitas: ergo, &c. Fun. lam.

Item illa est proprietas personalis per quam persona propriissime nominatur & exprimitur: sed persona patris propriissime exprimitur per paternitatem: ergo, &c.

Item sicut filiatio se habet ad filium, sic paternitas ad patrem, sed filiatio est personalis relatio personæ filii: ergo & paternitas patris.

Item illa est proprietas personæ quæ dicitur per modum positionis, & propriæ habitudinis: sed inter omnes relationes quæ dicuntur de patre, sola paternitas est talis: ergo, &c.

1. Contra: Proprietas sive relatio personalis dat esse personæ: sed paternitas non dat esse personæ patris, quia nihil habet esse ex hoc quod alteri dat esse: sed persona patris dicitur pater, quia alteri dat esse, ergo, &c. Ad opp.

2. Item non intellecta proprietate personali, impossibile est intelligere personam, sed non intellecta paternitate est intelligere habentem divinitatem, & innascibilitatem: cum ergo innascibilitas sit proprietas personæ patris: ergo, &c.

3. Item proprietas personalis debet dicere totum esse personæ, sed paternitas non nominat personam patris secundum omnem plenitudinem fœcunditatis, sed innascibilitas: ergo, &c. *1. de orth. fide.*

4. Item Damasc. In divinis omnia sunt unum præter generationem, ingenerationem, & processionem. Constat quod non nominat omnes proprietates: ergo solum personales: ergo ingeneratio est proprietas personalis, & non nisi patris: ergo, &c. *C. 9. 10. & 11.*

CON-

CONCLUSIO.

Paternitas, & non innascibilitas est proprietas sive relatio personæ patris, cum primam dicat habitudinem per modum positionis, & completionis.

Fundam. Hil. 12. de Trin. post principium lib. 5. de Tr. c. 6. Aug. de fide ad Pet. c. 2. in pr. t. 3.

RESP. ad arg. Dicendum quod sicut dicit communis opinio & habetur ex verbis Magistri & Sanctorum, scilicet Hilarii, & Aug. paternitas est notio personalis patris. Ad hoc enim quod aliqua relatio sit personalis, oportet quod dicat illius personæ primam, & propria habitudinem, & per modum positionis, & completionis: sed constat quod innascibilitas quantum ad primum intellectum non dicit positionem: quantum ad consequentem intellectum non dicit specialem relationem, sed fontalem plenitudinem. Similiter spiratio non dicit propriam relationem, & ideo necesse est quod paternitas dicat: unde & rationes ad hoc inductæ concedendæ sunt.

1. AD illud ergo quod obiicitur, quod proprietas dat esse personæ: Dicendum quod illud non est intelligendum de esse simpliciter, sed de esse personali, sive de esse distincto, & ipsa paternitatis auctoritas in divinis non accidit illi hypostasi, immo dicit illius personæ complementum, ratione cujus est hoc. Quamvis ergo pater non habeat esse ex hoc quod dat alteri esse, tamen nihil impedit ipsum ex hoc esse personam distinctam.

2. AD illud quod obiicitur quod est intelligere personam patris, &c. Dicendum quod intellectu plene apprehendente & rationabiliter procedente, non est intelligere personam patris, vel hypostasim sine paternitate, quia si intelligatur innascibilis, ita quod non adsit paternitas, innascibilis dicit privationem, nec aliquid dicit circa patrem quod non dicat etiam circa essentiam, & ideo non intelligitur ut proprietas personalis, nec est alia, immo sunt proprietates naturales, & ideo non intelligitur persona Patris, ut distincta,

A sive hypostasis illa. Nam proprietas innascibilitatis, ut proprietas, includit proprietates, & relationes respectu principiati: alioquin (ut supra ostensum est) non est proprietas.

3. AD illud quod obiicitur quod proprietas personalis dicit totum esse personæ, dicendum quod si dicatur totum esse, id est perfectum, complectum, & proprium, sic habet veritatem. Si autem intelligatur, quod dicit totum esse, idest, omnem habitudinem, sic falsum est: quia non debet dicere omnem: sed necesse est, quod dicat unam determinatam, aut nullam determinate diceret, & ita non erit notio personalis.

B 4. AD illud quod obiicitur de Damasc. dicendum quod non enumerat omnes proprietates personales, secundum quod personales, sed intendit relationes sub illis comprehendere, & sub generatione duas personales comprehendit: sub processione duas, unam personalem aliam non personalem: sed sub ingeneratione dicit solum innascibilitatem, quæ proprietas est, licet non personalis.

QUÆSTIO IV.

An improcessibilitas sicut innascibilitas notionem dicat in Patre.

C *Alex. Alensis 1. p. q. 69. Membro 4.*
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 28. q. 4.
Petrus de Tarant. 1. sent. d. 28. q. 2.

UTRUM improcessibilitas sit notio Patris, sicut innascibilitas. Et quod sic, videtur: quia sicut Pater differt a Filio per innascibilitatem, ita a Spiritu sancto per improcessibilitatem: ergo sicut innascibilitas est notio Patris, similiter videtur quod improcessibilitas. Ad opp.

2. ITEM sicut nobilitas est Patris, non generari, ita est non spirari: ergo si propter rationem nobilitatis, est patris non generari, ita est non spirari; ergo si propter rationem nobilitatis ponitur innascibilitas ejus notio, similiter debet poni improcessibilitas.

3. ITEM sicut generare convenit Patri

Patri per hoc quod innascibilis, ita & A spirare per hoc quod est improcessibilis sive inspirabilis: ergo sicut innascibilitas notio est, quia non tantum dicit privationem, sed etiam positionem, ita videtur quod improcessibilitas. Si tu dicas quod improcessibilitas clauditur sub innascibilitate, obiicitur: quia filio convenit improcessibilitas, & tamen nunquam innascibilitas: ergo est alia notio saltem in filio: ergo saltem in eo debet esse notio. Si tu dicis quod non dicit nobilitatem.

Contra: Omne quod dicitur in divinis ad nobilitatem pertinet, alioquin non dicitur ibi: ergo si dicitur improcessibilitas de filio, videtur sonare nobilitatem.

Juxta hoc quæritur, cum pater communicet alicui improcessibilitatem sive, inspirabilitatem, quare non similiter communicet innascibilitatem.

Fundam. Contra: Si improcessibilitas est notio: ergo notiones plures sunt quam quinque, quod est contra communem opinionem.

Item si improcessibilitas est notio, aut hoc est quia simpliciter privat esse ab aliquo, aut quia privat spirationem. Si primo modo, non differt ab innascibilitate. Si secundo modo, tunc non differt a spiratione activa, quia non spiratur qui spirat.

Item si non procedere, esset notio, eadem ratione non producere: sed hoc C est falsum: ergo, &c.

Si dicatur quod non est simile, quia non producere non dicit nobilitatem. Contra: Non producere personam, dicit statum emanationis: & sicut ratio principii ante quod non est aliquid dicit nobilitatem, similiter ratio status ultra quæ non est procedere: ergo nobilitatem dicit: si ergo non est aliud quare non dicatur notionaliter, videtur quod non producere, sit notio, ut non spirari.

CONCLUSIO.

Improcessibilitas, notio ipsius patris dici non debet, cum neque primo, neque ex consequenti positive significet aliquid.

Fundam.

Resp. ad Arg. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod nihil potest esse notio in divinis nisi dicat respectum positivum, vel ex primo intellectu, vel ex consequenti. Si enim solum privat relationem, ita dicitur de essentia sicut de persona. Unde sicut dicitur quod Pater non producitur nec Spiritus sanctus personam producit: B ita etiam essentia produci non dicitur, & etiam personam non producere: & sicut non potest esse notio hoc quod est *ingenitus* nisi ponat respectum positivum, ex consequenti & hunc ponit sicut visum est: similiter nec hoc quod est *inspirabilis* potest esse notio nisi ponat respectum positivum: hunc autem non ponit nisi secundum quod ponit primitatem respectu spirationis, sicut innascibilitas respectu generationis: ut sicut innascibilis dicitur qui nec generatur, nec generationem consequitur: ita improcessibilis qui nec procedit, nec processionem consequitur. Et quoniam omnis emanatio vel est generatio, vel ad generationem consequitur: quia generatio dicit primam emanationem, ideo innascibilis privat omnem emanationem: & ideo dicit fontalem plenitudinem, nec tantum respectu generationis, sed spirationis: & ideo innascibilitas nec generatio est, nec spiratio. Sed improcessibilis dicitur, quia nec spiratur, nec spirationem consequitur, & sic non excluditur filius sive generatus. Filius enim generatur, & tamen non spiratur, nec spirationem consequitur. Improcessibile igitur non privat nisi unam solam emanationem: & ideo dicit solum partem istius fontalis plenitudinis: & ideo improcessibilitas non potest esse notio distincta in Patre ab innascibilitate, nec in filio, a spiratione, nec importat fontalem plenitudinem, sed solum in spirando.

1. 2. 3.

1. 2. 3. QUAMVIS igitur improcessibilitas possit dicere nobilitatem, tamen quia non distinguit ab aliis assignatis, ideo non ponit in numerum cum aliis: & sic patent tria prima obiecta quod improcessibilitas distinguit, & dicit nobilitatem, & dicit fœcunditatem: quia rationes non valent, eo quod hoc totum in aliis rationibus assignatis clauditur: ideo contra alias non distinguitur.

Ad dub. later. AD illud quod quæritur, quare non communicatur innascibilitas, sicut improcessibilitas, dicendum quod sicut patet, quia improcessibilitas non claudit in suo intellectu non esse ab alio, sicut facit innascibilitas: sed solum dicit non spirari. Pater autem nulli potest communicare, quod non sit ab alio: potest tamen communicare alii, quod non spiretur.

AD illud quod obiicitur quare non producere non est notio: dicendum quod non est nobilitatis: & esto quod esset, quia illud non videtur principaliter considerari in ratione sui nominis, dicendum quod illud est ratio, quia non dicit respectum positivum quantum est de ratione sui nominis: & ideo simpliciter potest convenire essentiæ, & ideo non est notio. Non sic autem est de innascibilitate, ut in præcedentibus visum est. Ad ult. Fundam.

DISTINCTIO XXIX.

De Principio quod relative dicitur, & multiplicem notat relationem.

EST præterea aliud nomen multiplicem notans relationem, scilicet principium. Dicitur enim principium semper ad aliquid. Et dicitur Pater principium, & Filius principium, & Spiritus sanctus principium: sed differenter. Nam Pater dicitur principium ad Filium, & ad Spiritum sanctum. Unde August. in lib. 4. de Trinit. ait: Pater est principium totius divinitatis, vel si melius dicitur, deitatis: quia ipse a nullo est. Non enim habet de quo sit, vel de quo procedat, sed ab eo & Filius est genitus, & Spiritus sanctus procedit: Non ergo dicitur principium totius Deitatis, quod vel sui, vel divinæ essentiæ principium sit, sed quia principium est Filii, & Spiritus sancti, in quibus singulis tota divinitas est. Filius ad Spiritum sanctum dicitur principium. Spiritus vero sanctus non dicitur principium nisi ad creaturas: ad quas Pater etiam dicitur principium, & Filius, & Trinitas ipsa simul, & singula personarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium est sine principio: Filius principium de principio: Spiritus sanctus principium de utroque, idest, de Patre & Filio.

Cap. 20. inter post medium. Ibid. in sententia circa med.

Quod ab æterno Pater est principium, & Filius, sed Spiritus sanctus non: imo cœpit esse principium.

Et Pater ab æterno principium est Filii, & Pater & Filius principium Spiritus sancti: quia Filius est a Patre, & Spiritus sanctus ab utroque. Spiritus vero sanctus non ab æterno principium est, sed esse cœpit: quia non dicitur principium nisi ad creaturas. Cum ergo creaturæ esse cœperunt, & Spiritus sanctus esse cœpit principium earum. Ita etiam Pater & Filius

lius esse cœpit cum Spiritu sancto unum principium creaturarum: quia creaturæ esse cœperunt a Patre, & Filio, & Spiritu sancto: Et dicuntur hi tres, non tria, sed unum principium omnium creaturarum: quia uno eodemque modo principium rerum sunt. Non enim aliter sunt res a Patre, & aliter a Filio, sed penitus eodem modo. Ideo Apostolus intelligens hanc Trinitatem esse unum principium rerum ait: Ex ipso, per ipsum, & in Rom. 11.
ipso sunt omnia. Cum vero audimus omnia esse ex Deo, ut ait Augustinus de natura boni, omnes utique naturas intelligere debemus, & omnia C.28.t.6.
quæ naturalia sunt. Non enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non servant, sed vitiant, quæ ex voluntate peccantium nascuntur. Omnium ergo quæ Ibidem.
naturaliter sunt, unum principium est Pater cum Filio & Spiritu sancto, & hoc esse cœpit. Ab æterno autem Pater principium est Filii generatione, & Pater & Filius unum principium Spiritus sancti. Unde Augustin. in quinto libro de Trinitate ait: Dicitur relative Pater, idemque relative C.13.t.3
dicitur principium. Sed Pater ad Filium dicitur, principium vero ad omnia quæ ab ipso sunt. Et principium dicitur Filius. Cum enim diceretur ei: Tu quis es? Respondit, Principium, qui & loquor vobis. Sed nun- Joan. 8.
quid Patris principium est? immo Creatorem se voluit ostendere, cum se dixit esse principium: sicut & Pater principium est creaturæ, quia ab il- Aug. super Psal.
lo sunt omnia. Cum vero dicimus & Patrem principium, & Filium principium, non duo principia creaturæ dicimus, quia Pater & Filius simul 109. t.8.
ad creaturam unum principium est, sicut unus Creator. Si autem quidquid in se manet & gignit, vel operatur aliquid, principium est ejus rei quam gignit, vel ejus quam operatur, non possumus negare etiam Spiritum sanctum recte dici principium: quia non eum separamus ab appellatione Crea- 1.Cor.12
toris: quia scriptum est de illo, quod operetur, & utique in se manens operatur. Non enim in aliquid eorum quæ operatur, ipse mutatur & vertitur. Unum ergo principium ad creaturam cum Patre & Filio est Spiritus sanctus, non duo vel tria principia. Ecce aperte ostendit Augustinus Patrem & Filium & Spiritum sanctum esse unum principium rerum creatarum, idest, uno eodemque modo esse principium, & illum modum satis aperit, quia scilicet operantur omnia, & quia similiter operantur hi tres, ideo unum principium esse dicuntur.

Hic ostenditur quo modo Pater sit principium Filii, & ipse & Filius principium Spiritus sancti.

Deinde in eodem libro continue ostendit quo modo Pater dicatur principium ad Filium, & ad Spiritum sanctum ipse & Filius, dicens, ideo esse Patrem principium Filii, quia genuit eum, & Patrem & Filium esse principium Spiritus sancti, quia Spiritus sanctus procedit vel datur ab utro- Aug. lib.
que, ait enim ita: Si gignens ad id quod gignitur principium est, Pater 5. de Tr.
ad Filium principium est, quia genuit eum. Utrum autem & ad Spiritum c.14.t.3.
sanctum principium sit Pater, quia dictum est: De Patre procedit, non parva quæstio est. Quod si ita est, non jam principium ejus tantum erit rei quam gignit, vel facit, sed & ejus quam dat, & quæ procedit ab ipso.

ipso. Si ergo quod datur vel quod procedit, principium habet a quo datur vel procedit, fatendum est Patrem, & Filium unum principium esse Spiritus sancti non duo principia. Sed sicut Pater & Filius ad creaturam relative unus Creator & unus Dominus dicitur, sic relative ad Spiritum sanctum unum principium. Ad creaturam vero Pater & Filius & Spiritus sanctus unum principium sunt, sicut unus Creator & unus Dominus. Ecce habes quod Pater principium Filii dicitur, quia genuit eum. Qua ergo notione est Pater, ea principium Filii dicitur, idest, generatione, secundum quam etiam dicitur auctor Filii. Unde Hilarius in quarto libro de Trinitate ita ait: ipso, quo Pater dicitur, ejus, quem genuit, auctor ostenditur, id nomen habens, quod neque ex alio perfectum intelligatur, & ex quo is, qui genitus est subsistisse doceatur. Novit Ecclesia unum innascibilem Deum, novit Unigenitum Dei Filium. Confitetur Patrem ab origine liberum, confitetur & Filii originem ab initio, non ipsum ab initio, sed ab initiabili: non per seipsum, sed ab eo, qui a nemine est, natum ab æterno, nativitatem scilicet ex paterna æternitate sumentem. Edita est hic fidei professio, sed professionis ratio nondum exposita est: & ideo quærenda, scilicet quo modo intelligendum sit quod ait, filii originem esse ab initio, & non ipsum esse ab initio, sed ab initiali. Hoc utique subdens determinavit, quo modo acceperit initium, inquiens originem Filii esse ab initio, ac si diceret: Non ita intelligas originem Filii esse ab initio, quasi ipse Filius habeat initium, sed quia ipse est ab initiabili, id est, a Patre a quo sunt omnia. Nam licet Filius sit principium de principio, non est tamen concedendum quod Filius habeat principium. Cumque Filius sit principium de principio, & Pater principium non de principio, non est principium de principio, principium sine principio, sicut Filius non est Pater, neque tamen duo principia, sed unum, sicut Pater, & Filius, non duo Creatores, sed unus Creator.

Non longe a pr.

Ibidem super us.

Cum Pater, & Filius sint unum principium Spiritus sancti, quæritur an eadem notione.

*Unum autem principium sunt Pater & Filius, non tantum creaturarum, ut dictum est supra, sed etiam Spiritus sancti, ideo quæri solet, utrum eadem notione Pater sit principium Spiritus sancti, & Filius, an sit alia notio, qua Pater dicatur principium Spiritus sancti, & alia qua Filius. Ad quod dicimus, cum Pater dicatur principium Spiritus sancti, & Filius, quia Spiritus sanctus procedit vel datur ab utroque, nec aliter procedit vel datur a Patre quam a Filio, sane intelligi potest Patrem & Filium eadem relatione, vel notione principium dici Spiritus sancti. * Si vero quæritur quæ sit illa notio, quam ibi aptat principium, nomen ejus non habemus, sed non est ipsa paternitas vel filiatio, immo notio quædam Patris est & Filii, qua ab æterno Pater, & Filius unum principium est Spiritus sancti. Donator autem [ut prædictum est] dicitur Pater vel Filius ex tempore, sicut Spiritus sanctus datum vel donatum.*

* Decret. est in Concilio Lugdun. & habetur in 6 de summa Tr. quod dicatur spiratio.

DI-

DISTINCTIO XXIX.

De his quæ proprie & æternaliter dicuntur de Deo secundum relationem, seu proprietatem, non personalem, quæ est communis spiratio significata per hoc nomen principium.

Est præterea aliud nomen multiplicem notans relationem.

Expositio Textus.

SUPRA egit Magister de proprietate non personali, quæ est innascibilitas. Hic secundo agit de proprietate, sive notione non personali, quæ est communis spiratio significata per hoc nomen *principium*. Et quoniam illud nomen non tantum notionaliter accipitur, immo etiam essentialiter: ideo distinguit primo hujus nominis multiplicitatem, secundo manifestat hujus nominis unitatem secundum quod dicitur de Patre & Filio respectu Spiritus sancti ostendens quod sunt unum principium Spiritus sancti, & hoc ibi deinde in eodem libro, continue. Divisio Prima pars habet duas. In prima distinguit hujus nominis multiplicitatem. In secunda vero membra suæ distinctionis explanat, ostendens per auctoritates quod principium habet omnes illas acceptiones, & hoc, ibi: *Et Pater ab æterno principium est Filii*. Similiter secunda pars, in qua agit de hoc nomine, *principium*, specialiter prout dicitur notionaliter, & essentialiter, habet duas. In prima ostendit quod Pater, & Filius sunt unum principium, ibi: *Deinde in eodem libro*. In secunda, qua unitate sunt unum, scilicet unitate notionis, ibi: *Unum autem principium sunt*, &c. ubi ostendit quod eadem notione sunt principium, & quod illa notio est spiratio.

A *Pater est principium totius divinitatis, &c. Dub. I.*

Quæritur pro quo stat ibi hoc nomen, *principium*. Non enim potest stare pro essentia, nec pro persona, quia utrumque dicit quantum est de se absolutum: aut ergo stat pro paternitate, & hoc falsum, quia non est Pater Spiritus sanctus. Nec pro spiratione, quia spiratio non est respectu Filii. Nec communiter ad utrumque, quia nihil habent commune nisi essentiam. Nec pro innascibilitate, quia innascibilitas non dicit respectum ad personam, sed privationem respectus: ergo omni modo est falsa.

B RESP. Dicendum quod sensus locutionis hic est: Pater est principium totius deitatis, id est, omnium personarum in deitate, & est distributio accommoda, sicut dicitur cœlum continet omnia, se scilicet excepto. Si autem quæratur pro quo stat hoc nomen, *principium*, dicendum quod stat pro paternitate simul, & spiratione, quia per paternitatem est principium Filii, per spirationem principium Spiritus sancti: per utrumque principium utriusque. Quod ergo obiicitur quod non habent commune, dicendum quod non conveniunt in notione unica convenientia formali: tamen convenientia origi-C ginali, in eadem persona, & ejusdem personæ proprietate. Quia enim persona patris a nullo est ut dicitur in litera: ideo omni modo productionis producit, & ideo est principium totius deitatis. Unde idem importatur nomine principii cum dicitur principium deitatis intellectu principali, quod importatur nomine innascibilitatis quantum ad intellectum consequentem, & ex hoc verbo, & ex hac ratione verbi confirmationem recipit ista positio, quæ dicit quod innascibilitas dicit in Patre plenitudinem fontalitatis, sive fontalem plenitudinem, licet ex consequenti intellectu.

Pater ergo principium est sine principio, &c. Dub. II.

Quæritur de hujusmodi locutionibus qualiter accipiatur ibi hoc nomen, *principium*, cum dicitur principium sine principio, principium de principio. Aut enim accipitur essentialiter, aut personaliter. Non personaliter, ut videtur quia Spiritus sanctus dicitur esse principium de principio, & principium non convenit ei nisi temporaliter. Præterea sicut dicit Magister distinct. 27. Non potest dici hoc de illo nisi quantum ad nomina substantialia: ergo principium non potest accipi notionaliter. Et iterum pro qua notione acciperetur cum dicitur, Filius principium de principio? quia non pro filiatione, quia hoc convenit Spiritui sancto, scilicet esse principium de principio. Non pro communi spiratione, quia communis spiratio convenit Patri, cui non convenit esse principium de principio.

Si tu dicas quod accipitur essentialiter. CONTRA: Essentia non est personæ principium, nec dicit respectum ad personam: ergo cum principium dicat respectum ad personam, non potest accipi essentialiter: & ita nullo modo.

RESP. Posset dici quod hoc nomen, *principium*, accipitur in comparatione ad creaturam, & trahitur ad personas per præpositiones additas, sicut cum dicitur, Deus de Deo, & Deus non de Deo, & consimilia, & sic cessant obiectiones. Aliter potest dici quod hoc nomen, *principium*, non est impositum ad significandum respectu essentialem, vel personalem quantum est de se: sed indifferenter se habet ad utrumque, & ejus acceptio determinatur per adiunctum. Quando ergo dicitur de Patre, stat pro notione paternitatis, & spirationis communiter, & arctatur per proprietatem innascibilitatis per hoc quod dicitur non de principio. Similiter in Filio stat pro communi spiratione cum filiatione, quæ importatur per hoc quod dicitur de principio. De Spiritu sancto vero dicendum quod stat essentialiter tantum, & hoc arctatur ad personam per hoc quod dicitur de utroque.

Spiritus sanctus esse cœpit principium earum, scilicet creaturarum. Dub. III.

Videtur dicere contra illud quod dictum est supra dist. 3. Ex perpetuitate creaturarum intelligitur Conditor æternus: si ergo Spiritus sanctus est æternus conditor: ergo æternaliter principium. Item in hymno.

Æterne rerum conditor. *Hymn. in Dom. ad Laudes ex S. Ambros. t. 3.*

ITEM ratione videtur quia res ab æterno fuerunt in Deo, sed non nisi sicut in principio: ergo ab æterno fuit principium.

RESP. Dicendum quod nomina, quæ dicunt effectum in creatura, possunt illum dicere actu, vel habitu. Si actu, ex tempore dicuntur. Si habitu, possunt dici æternaliter. Et quoniam principium potest sonare in actum, vel in habitum: ideo non potest dici solum temporaliter, imo etiam æternaliter: sed quoniam usus magis accipit hoc nomen, *principium*, prout dicitur in actu, quam in habitu: ideo dicit Magister quod dicitur temporaliter.

Quod obiicitur quod dicitur Conditor æternus, dicendum quod locutio duplex est. Tum ex parte ejus quod est conditor, quia potest dicere actum, vel habitum. Tum ex parte ejus quod est æternus, quia potest teneri adiective, vel substantive. Et si æternus teneatur substantive, sic non ponit æternitatem circa conditionem, sed circa suppositum; & est locutio vera. Si adiective, & Conditor tenetur habitualiter, adhuc est locutio vera. Si actualiter, tunc falso. Sensus sunt manifesti. Nam uno modo sensus est, æternus conditor, id est, conditor, qui est æternus. Alio modo æternus conditor, id est, ab æterno potest condere in tempore. Et tertio modo æternus conditor, quia æternaliter condidit. Duobus primis sensibus est vera locutio, sed tertio sensu est falsa.

Ab æterno autem Pater principium est Filii. Dub. IV.

Obiicitur: Pater, & Filius, & Spiritus

ritus sanctus non sunt principium nisi ex tempore: ergo secundum hoc, cum æternum sit ante temporale, per prius dicitur principium notionaliter in divinis quam essentialiter.

SED contra: Omne essentialiter dictum est communius: & quanto aliquid communius, tanto prius: ergo per prius debet dici principium essentialiter, quam notionaliter.

RESP. Dicendum quod dupliciter est loqui de hoc nomine, *principium*, aut respectu subiecti, sic cum intellectus essentiæ sit ante intellectum personæ, sic principium essentialiter dictum secundum rationem intelligendi præit principium notionaliter dictum, sicut opponit. Si autem respectu termini, sic principium essentialiter dictum respicit quod est diversum per essentiam, & creatum: sed principium notionaliter dictum respicit personam consubstantialem, & increatam, & æternam: & ideo principium notionaliter dictum, dicitur æternaliter, & quantum ad hanc viam prius dicitur in Deo non solum quantum ad intellectum, sed etiam quantum ad rem: & sic patet de qua acceptione hoc nomen *principium*, dicitur per prius secundum diversas comparationes.

Creatorem se voluit ostendere. Dub. V.

Videtur falsum quod cum filius se dixerit principium, Creatorem se voluit ostendere, quia ipse respondit ad quæstionem Pharisæorum quærentium: Tu quis es? Sed *quis*, quærit de persona: sed principium secundum quod pro Creatore accipitur, tenetur essentialiter: ergo aut Dominus non respondit convenienter, aut principium non stat pro Creatore ibi. SI dicas quod appropriatur filio.

CONTRA: Tam ratio creationis quam ratio principii propriatur Patri: ergo non Filio.

RESP. Dicendum quod principium tenetur essentialiter, sicut dicitur in litera: sed tractum est ad personam Filii. Sed quod obiicis quod appropriatur patri, dicendum quod principium

A de ratione sui nominis non appropriatur filio, nisi per additionem, & sic in proposito, quia appropriatur per actum Verbi. Non enim dixit simpliciter: Ego principium, sed ego principium, qui & loquor vobis. Joan. 8.

Nam licet Filius sit principium de principio, non est tamen concedendum, quod Filius habeat principium. Dub. VI.

CONTRA: Videtur debere concedi, quia omne relativum debet habere correlativum sibi correspondens: ergo si Filius cum dicitur principium de principio dicitur relative, debet habere

B correlativum quod est principium.

RESP. Dicendum quod habere principium dicitur dupliciter. Aut sicut correlativum, sicut Filius dicitur habere Patrem, & sic filius habet principium. Aut sicut dispositionem sui, & sic dicitur habere principium quod incipit esse, & sic filius non incipit esse quia non incipit. Vel aliter. Est habere principium essendi, aut durandi: Primo modo filius habet principium; secundo modo, non.

ARTICULUS I.

AD evidentiam eorum, quæ dicuntur in præsenti distinct. duo quæruntur de hoc nomine, *principium*.

C Primo quæritur de ipso quantum ad multiplicitatem. Secundo, quantum ad unitatem. Et quantum ad primum, duo quæruntur. Primo, supposito quod hoc nomen, *principium*, accipiatur essentialiter, quæritur, utrum possit accipi personaliter, sive notionaliter. Secundo dato quod essentialiter, & notionaliter: quæritur, utrum de illis duobus modis accipiatur univoce, vel æquivoce.

QUÆSTIO I.

An nomen hoc, Principium, personaliter, vel notionaliter accipi possit in divinis.

Alexander Alensis 1. p. q. 70. Memb. 2.
S. Thom. 1. p. q. 33. a. 1.
Et 1. Sent. d. 29. q. 1. a. 2.
Scotus 1. Sent. dist. 29. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 30. q. 4.
Rich. 1. Sent. dist. 29. q. 4.
Durandus 1. Sent. dist. 29. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 29. q. 1. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 29. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. d. 29. q. 1.

Fundam. C. 16. t. 3

QUOD hoc nomen, *principium*, accipiatur notionaliter videtur sic per Aug. 5. de Tr. pater ad Filium principium est quia genuit eum: ergo idem importatur nomine principii quod nomine generationis: ergo tenetur personaliter, sive notionaliter.

ITEM hoc videtur ratione, quia ubicunque est ratio emanationis, & originis, ibi est vera ratio principii: sed in divinis vere & proprie est ratio emanationis: ergo ibi vere & proprie est ratio principii.

Ad opp. *Arist. 1. poster. context. 13.*

1. CONTRA: Principium & primum sunt idem: ergo ubi cadit ratio principii, est dicere primum, & ubi est dicere primum, est dicere prius, quia superlativum præsupponit comparativum: & ubi prius, ibi posterius: ergo a primo, ubi est ratio principii, ibi est ratio posterioris: sed in divinis nullo modo recipitur quod una persona sit posterior alia: ergo nullo modo persona est principium personæ.

2. ITEM in creaturis idem est principium & initium, sicut patet per Philosophum: ergo ubi non recipitur initium, nec principium: sed omnes personæ in divinis sunt sine initio: ergo & sine principio: ergo principium non dicit respectum personæ ad personam: ergo non accipitur personaliter, sive notionaliter.

Aristot. 5 Metaph. cont. 2.

3. ITEM idem est causa, & principium re, differens ratione, quia principium dicitur quantum ad fieri, causa quantum ad esse: ergo si majoris nobilitatis est esse, quam fieri, proprius debet ibi accipi ratio causæ, quam principii: sed non recipitur quod una persona sit causa, & alia sit effectus: ergo nec debet ibi recipi intentio principii.

4. ITEM Deus est *α*, & *ω*, principium, & finis, & utrumque est æqualis nobilitatis. Sed intentio finis ita dicitur de Deo essentialiter, quod nullo modo personaliter: Deus est enim ita finis creaturæ quod non est finis personæ: ergo similiter videtur quod ita est principium creaturæ quod nullo modo sit principium personæ. *Apoc. 22.*

CONCLUSIO.

Principii nomen absque ulla imperfectione recipitur in divinis: ibidemque tum notionaliter, tum essentialiter accipi potest.

RESP. ad Argum. Dicendum quod in divinis est vera origo, sive emanatio, non tantum vera, sed etiam completissima. Ad hoc autem quod sit perfectissima, necesse est quod emanans habeat cum producente æqualitatem omnimodam, ac unitatem in substantia, quia nihil potest æquari Deo nisi Deus: si ergo emanatio, & origo debet exprimi convenienter, & catholice, debent recipi nomina dicentia originis veritatem, & non recipi nomina importantia imperfectionem, vel diversitatem, vel inæqualitatem. Quoniam ergo principium, & principiatum dicunt originis veritatem, ideo utrumque recipitur in divinis, maxime autem intentio principii. Sed quoniam posterius dicit imperfectionem, & initium similiter, quia dicit imperfectam durationem, scilicet inceptionem, & intentio causæ importat diversitatem, quia causa est ad cujus esse sequitur aliud, & intentio finis inæqualitatem, quia finis melior est his, quæ sunt ad finem: Ideo nec intentio prioris, & posterioris, nec initii & initiati, nec causæ & effectus, nec finis & ejus quod est ad finem, recipitur in persona respectu personæ: sed intentio producentis & pro-

Dam. princip. vocat majorem & causã lib. 1. c. 9.

producti, quia possibile est quod productus sit summe perfectus, & æquetur producenti, ideo recipitur in divinis, similiter & intentio principii.

1. Ad illud quod obiicitur quod ad principium sequitur prius, & ad prius posterius, dicendum quod sicut dicitur secundum Hilarium, Pater major est Filio, nec tamen Filius minor, quia sonat imperfectionem hoc quod est minor: ideo quamvis recipiatur quod Pater sit prior Filio, quia iste est ab illo, non econverso: non tamen recipitur quod iste sit posterior. Attamen nec ratio prioris omnino recipitur proprie, quia cum in divinis sit ordo & origo; proprius est origo, & minus proprie ordo, nec est nisi solum ratione originis. Quoniam ergo principium principaliter importat originem & prius ordinem, ideo simpliciter recipitur intentio principii. Intentio vero prioris minus proprie, & cum determinatione. Intentio autem principii prout privat anterius, propriissime recipitur in Deo, maxime quantum ad personam Patris: & ideo non sequitur quod ita proprie dicatur prius, quod tantum dicit respectum ad posterius.

Hilar. 9. de Trin. t. 3. & Damas. lib. 1. c. 9.

2. Ad illud quod obiicitur de initio: dicendum quod initium uno modo accipitur large ad principium essendi, & durandi. Alio modo proprie ad principium durandi, ut illud dicatur habere initium quod incipit esse. Primo modo potest accipi in divinis, & sic accipit Hilarius in littera: secundo vero modo non potest, & sic non æquivalet principio.

C

3. Ad illud quod obiicitur de causa quod idem est quod principium, dicendum quod in creaturis idem est principium & causa, & hoc est, quia productum differt a producente: & ideo potest dici effectus ejus, & illud potest dici causa, & in idem concurrit intentio causæ, & principii, & similiter nomen: sed non ita in divinis, quia ibi potest esse unius substantiæ producens cum producto: ideo non valet illud.

4. Ad illud quod obiicitur de fine, jam patet responsio, quia finis quantum est de se dicit excessum bonitatis A respectu ejus quod est ad finem, non sic principium respectu ejus quod est ex illo, & ideo Deus non potest esse finis, nisi creaturæ inæqualis: potest tamen esse, & est principium personæ omnino æqualis: & ideo una persona non est finis alterius, est tamen principium.

QUÆSTIO II.

An hoc nomen, Principium, essentialiter, vel notionaliter sumptum univoce, vel æquivoce dicatur.

B

Alexander Alensis 1. p. q. 70. Membro 1.
Scotus in Reportatis 1. Sent. dist. 28. q. un.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 29. q. 4.
Richardus 1. Sent. dist. 29. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 29. q. 1.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 29. q. unica.

Utrum hoc nomen *principium*, cum accipiatur essentialiter, & notionaliter, dicatur univoce, vel æquivoce. Et quod univoce, videtur. Basilius dicit, quod Filio Dei *accipere*, cum creaturis est commune: sed *habere* per essentiam, proprium. Si igitur commune est accipere: ergo & dare, & si hoc, cum penes hoc accipiatur ratio principii, respectu Filii, & respectu creaturæ, videtur quod dicatur univoce. Ad opp.

2. Item sic differt principium essentialiter dictum, & notionaliter, sicut sapientia, & sapientia genita: sed non dicitur æquivoce sapientia sic & sic: ergo, &c.

3. Item nihil dicitur multipliciter ex hoc quod dicitur de genere, & de specie, sive ex hoc quod habet unum suppositum, & plura, & hoc quia multiplicitas respicit significationes diversas, non supposita: sed principium essentialiter dictum est in plus, & pluribus convenit quam notionaliter & convenit eisdem ipsis: ergo non dicitur multipliciter: sed univoce.

4. Item quod non dicatur analogice, videtur, quia ubi est analogia, ibi est prius, & posterius: sed in divinis non est prius, & posterius: ergo nec analogia. Et iterum quod nec æquivoce.

ce. Quia ubi est æquivocatio, ibi est diversitas significationis: sed persona, & essentia non sunt diversa: ergo nec potest dici æquivoce.

Fundam. SED contra: Quod dicatur multipliciter, videtur primo per Magistrum in litera, qui dicit quod hoc nomen, *principium*, multiplicem facit intelligentiam: ergo dicitur multipliciter.

ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia isti actus generare, spirare, creare, sunt ipsius principii secundum quod differenter accipitur: sed non est unam communem rationem invenire ad istos actus: ergo nec ad principium quod dicit respectum sic differentem.

Arist. 1. Topic. ITEM regula est Philosophi, quod si aliquid in una sui acceptione habet unum oppositum, & in alia aliud, dicitur multipliciter: sed principium essentialiter dicitur respectu creati, & notionaliter respectu increati: ergo multipliciter sic, & sic.

ITEM principium essentialiter dictum dicitur temporaliter, notionaliter dictum dicitur æternaliter, sed nihil est commune univocum æterno & temporali: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Principii nomen secundum quod commune est ad notionale, & essentiale dictum, non univoce, neque æquivoce, sed analogice dicitur.

RESP. ad Arg. Dicendum quod nomen accipi differenter in divinis potest esse tripliciter. Aut quantum ad suppositum, aut quantum ad significatum, aut quantum ad connotatum. Primo modo accipitur differenter hoc nomen *Deus*, cum dicitur Deus est Trinitas, & Deus generat: quia in prima stat pro natura, in secunda pro persona, & illud non inducit aliquam multiplicitatem. Alio modo contingit terminum differenter accipi quantum ad significatum secundum quod ipse terminus in una sui acceptione significat essentiam: in alia, personam, sicut hoc nomen *Pater* prout Deus dicitur Pater Filii, & prout dicitur Pater noster, &

Idem sentit S. Th. hic Ar. 2.

Scot. dist. præsenti q. 1. videtur declarare ad eam partem, videlicet quod sit æquivoc.

A hoc inducit æquivocationem, quia est diversitas significationis non in re ipsa, sed in significando. Tertio modo contingit differenter accipi ratione connotati, utpote hoc nomen, *principium*, dictum essentialiter, connotat effectum creatum, dictum personaliter, nihil connotat creatum, & illud inducit multiplicitatem secundum analogiam, non secundum æquivocationem. Secundum analogiam quidem, quia accipitur pro diversis, sive diversa importat, quæ non habent nisi unitatem proportionis, & ideo necessario oportet quod incidat ibi analogia: sed non æquivocatio, quia æquivocatio habet plures institutiones, & determinate accipitur B pro qualibet, sicut patet in hoc nomine *canis*; sed non sic se habet hoc nomen, *principium*. Nam principium de sua impositione impositum est ab actu producendi, non creandi, nec generandi. Unde sicut producere, de productione Filii & creaturæ non dicitur æquivoce, sed analogice, ita & hoc nomen, *principium*, secundum has tres accipitur comparationes differenter. Concedo ergo quod ibi est multiplicitas quædam, quamvis non sit multiplicitas simpliciter, sicut æquivocationis proprie dictæ, & concedendæ sunt rationes ad hoc, quia non concludunt, quod sit æquivocatio vera. Tamen illud verbum Philosophi intelligitur quan- C do nomen habet diversa opposita, quæ non uniuntur in aliquo, nec univoce, nec analogice, quod sit illi termino oppositum: sed primo, & per se, opponuntur, non sic autem est in proposito, quia principium non dicitur primo ad filium, vel ad creaturam, sed ad quod est productum, sive principiatum, quod quidem dicitur de Filio, & creatura, quamvis non univoce, sed analogice.

1. AD illud quod obiicitur de Basilio, dicendum quod Basilius accipit commune pro analogo, quod est medium inter pure univocum, & æquivocum.

2. 3. AD illud quod obiicitur de sapientia, & sapientia nata, dicendum quod non est simile, quia ibi non est diver-

versificatio nisi solum quantum ad suppositum, hic autem est quantum ad connotatum, & per hoc patet sequens.

4. Ad illud quod obiicitur ultimo quod non cadit prius ibi, &c. dicendum quod quamvis non cadat ibi prius & posterius in se: cadit tamen respectu effectus, quia in comparatione ad effectum accipitur analogia. Quod autem dicitur quod non est ibi diversitas, dicendum quod verum est in re, tamen in significando, & intelligendo aliud est intelligere essentiam, aliud intelligere personam, ita & dicere: ac per hoc & significare, & ideo quamvis non sit diversitas a parte rei absolute, nihilominus potest esse a parte significationis.

ARTICULUS II.

Consequenter est quæstio de secundo articulo, scilicet de unitate huius nominis *Principium*, & circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, utrum Pater, & Filius possint dici unum principium Spiritus sancti. Secundo utrum possint dici unus Spirator, vel idem principium Spiritus sancti.

QUÆSTIO I.

An Pater & Filius unum principium Spiritus sancti dici possint.

Alex. Alens. 1. *p.* *q.* 70. *Memb.* 3. *art.* 3.
S. Thom. 1. *p.* *q.* 36. *art.* 4.
Scotus 1. *Sent. dist.* 12. *q.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent. d.* 29. *q.* 3.
Richard. 1. *Sent. d.* 29. *q.* 1.
Durandus 1. *Sent. dist.* 11. *q.* 3.
Franc. de Mayr. 1. *Sent. dist.* 12. *q.* 1.
Jo: Baccon. 1. *sent. dist.* 12. *q.* 1.
Thom. Arg. 1. *Sent. d.* 11. *q.* 1. *a.* 1. & 2.
Petrus de Tarant. 1. *sent. dist.* 29. *q.* 5.
Steph. Brulef. 1. *Sent. d.* 29. *q.* 3.

Fundam. Quod possunt dici unum principium esse Spiritus sancti, videtur in litera ubi dicitur: Fatendum est Patrem & Filium unum principium esse Spiritus sancti.

Item ratione videtur, quia unius principiati unum est principium in uno A genere: sed Spiritus sanctus unus est: ergo habet unum principium: ergo si immediate, & perfecte est a Patre, & Filio, sunt ergo Pater, & Filius unum principium.

Item Pater, & Filius spirant, aut ergo una potentia, aut duabus. Constat quod una, quia cum in eis est una essentia, est & una potentia: ergo cum ipsi dicantur esse principium ratione potentiæ, & una sit potentia in Patre, & Filio, patet, &c.

Item sicut tres personæ unica creatione creant, ita duæ unica spiratione spirant: sed tres, quia unica creatione creant, sunt unum principium creaturæ: ergo duæ, unum principium Spiritus B sancti.

1. Contra: Cum dicitur, sunt unum principium Spiritus sancti, aut unum dicit unitatem essentiæ, aut unitatem personæ, aut notionis. Non essentiæ, quia tunc Spiritus sanctus esset principium Spiritus sancti. Non personæ, quia tunc Pater, & Filius, essent una persona. Ergo notionis. Ad opp.

Sed Contra: Si Pater & Filius propter unitatem notionis dicuntur unum principium: ergo ab oppositis Pater propter pluralitatem notionis potest dici plura principia.

2. Item si Pater est principium Spiritus sancti, & Filius principium, & hoc principium non est illud: ergo duo C principia

3. Item Pater & Filius sunt unum principium: ergo unum principium est Pater, & Filius, & si hoc: ergo Pater est Filius.

4. Item si unum sunt principium, aut unum quod est Pater, aut unum quod non est Pater. Si unum quod est Pater: ergo Pater, & Filius sunt Pater. Si unum quod non est Pater: ergo principium Spiritus sancti non est Pater: ergo Pater non est principium Spiritus sancti.

CON-

CONCLUSIO.

Recipitur a Patribus orthodoxis hæc sententia: Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti, quod quidem principium dicit unitatem communis notionis, in comparatione ad essentiæ, & vis spirativæ unitatem.

RESP. ad Argum. Dicendum quod omnes istam concedunt: Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti, quoniam Augustinus istam proponit, & dicit: sed in modo intelligendi diversificantur. Explic. 1. Nam quidam dicunt quod hoc nomen, *principium*, non dicit ibi essentiam, nec notionem, nec personam: sed dicit convenientiam duarum personarum in unica notione. Et dicunt quod sicut hoc nomen, *Trinus*, specialiter est impositum ad insinuandam Trinitatem suppositorum, ut conveniunt in unitate naturæ, sic in proposito dicunt se habere. Sed tamen cum non sit facile hujusmodi positionem sive translationem ex virtute vocabuli accipere, hæc positio nullam dignoscitur habere firmitatem. Explic. 2. Et ideo fuerunt alii qui dixerunt quod hoc nomen, *principium*, importat notionem in adiacentia, & est nomen adiective tantum, & ideo hoc adiectivum nominis numerale quod est unum, cadit a ratione nominis & tenetur adverbialiter, ut sit sensus: Pater & Filius sunt unum principium, idest, uno modo producunt sive spirant Spiritum sanctum: sed quoniam hoc nomen, *principium*, de sua impositione est nomen substantivum, ut patet, non videtur adhuc positio ista rationabilis. Explic 3. Et ideo fuerunt tertii qui dixerunt quod hoc nomen, *principium*, quantum est de se, stat pro essentia, & contingit ipsum per additionem trahi ad personam. Et cum dicitur: Pater est principium Filii, trahitur ad personam Patris: quando vero dicitur: Pater, & Filius unum sunt principium Spiritus sancti, stat pro essentia vel natura: inquantum tamen est in duabus personis, & illud videtur consonare Anselmo dicenti, quod *In Epist. de process.* A Pater & Filius spirant inquantum uterque idem Deus. *Spiritus sancti.* Et dicunt quod unum dicit unitatem circa hunc terminum *principium*, non personæ: sed essentiæ vel naturæ ut est in duabus personis. Sed quoniam Augustin. videtur dicere quod principium dictum de Patre & Filio dicat notionem communem, similiter Magister dicit ultimo capit., quod dicit unitatem notionis, & principium importat relationem, & essentia non refertur: ideo nec iste modus est adhuc omnino conveniens, licet sit aliis probabilior. Explic. Doctor. Et ideo est quartus modus, dicendi quod hoc nomen *principium*, stat pro notione, non tamen in comparatione ad suppositum, sed ad B naturam, & vim spirativam: & unum importat unitatem circa ipsum, secundum quod competit ejus acceptioni. Et hoc patet sic: Cum enim Pater & Filius spirent Spiritum sanctum inquantum unus Deus improcessibilis, & inquantum unus Deus sit in eis voluntatis unitas, inquantum improcessibilis sit voluntatis fœcunditas, inquantum Deus improcessibilis sit voluntatis una fœcunditas, & una fœcunditas dicat unitatem principii, dicendum quod sine distinctione concedendum est quod Pater & Filius sunt unum principium Spiritus sancti. Et ad illud quod quæritur, quam unitatem dicat hoc quod est unum circa principium, dicendum C quod cum hoc nomen, *principium*, de pluribus simul dicatur, non potest stare pro persona: & cum iterum dicat respectum ad personam, non potest stare pro essentia, ergo necesse est quod stet pro notione. Cum ergo dicitur Pater & Filius sunt unum principium, unum dicit unitatem notionis, in comparatione tamen ad unitatem naturæ, & vis spirativæ, sicut patebit in alio problemate, ut patet ex prædictis.

1. AD illud quod obiicitur postmodum quod hoc principium non est illud, demonstrato Patre & Filio, responderi potest dupliciter. Primo quod non potest dici hoc, & illud, quia per regulam non cadit distinctio nisi ubi est ex diversis causis unio, quoniam igitur unio omnimoda est in nomine prin-

principii, ita quod non multiplicetur: A
ideo non est ibi hoc & illud. Aliter potest dici quod cum dicitur hoc & illud, aut demonstrat formam, aut suppositum, aut utrumque. Si formam, falsa est. Si suppositum, vel utrumque, vera est ratione suppositi: & ideo non sequitur quod duo, quia forma non multiplicatur. Similiter potest argui in hoc nomine, *Deus*.

2. 3. Ad duo sequentia respondent quidam quod hoc nomen, *principium*, non potest subiici, nec ad ipsum potest fieri relatio, quia tenetur adiective. Sed illud nihil est, quia nomen est substantivum: ergo potest subiici & prædicari, & ad eum relatio fieri. Et si dicant quod ad hoc inventum est il- B
lud, nihil est, quia non potest probari, & iterum inventio debet habere rationem, & nos videmus quod potest fieri relatio, ut si dicatur: In principio erat
Joan. 1. Verbum, in quo principio erat Spiritus, quia non in alio erat, sed in eodem. Etiam potest subiici, quia si Pater est principium, Spiritus sanctus a simplici conversa, principium Spiritus sancti est Pater. Propter quod aliter respondendum est, quia cum dicitur unum principium, unum dicit unitatem notionis, quæ communis est duobus, & quia unitatem dicit communem: ideo est hic consequens, unum principium Spiritus sancti est Filius & Pater: ergo Filius est Pater, sicut hæc, unus Deus est C
Pater & Filius: ergo Pater est Filius.

4. Ad ultimum quod obiicitur, aut unum quod est Pater, &c. dicendum quod quia unum dicit communem spirationem ut est in pluribus: ideo non contingit dividere aut unum quod est Pater, aut unum quod non est Pater, ut si dicatur, omnis homo est animal, aut animal quod est album, aut animal quod non est album, neutrum est dari, quia animal communiter stat pro animali albo & non albo, ita quod pro utroque simul reddit locutionem veram. Similiter in proposito, principium stat pro principio quod est Pater & quod est Filius: & ideo non licet ibi dividere & descendere, imo est ibi figura dictionis ex mutatione suppositionis, &c.

QUÆSTIO II.

An hæ propositiones sint admittendæ: Pater & Filius sunt unus spirator. Pater & Filius sunt idem principium Spiritus sancti. Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti.

Alexand. Alensis 1. *p. q.* 70. *Memb.* 3. *art.* 5.
Scotus 1. *sent. d.* 12. *q.* 2.
Ægid. Rom. 1. *sent. dist.* 11. *q.* 4.
Rich. 1. *Sent. dist.* 11. *q.* 5.
Francisc. de Mayr. 1. *sent. d.* 12. *q.* 1.
ibi: Nunc secundum, &c.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 11. *q.* 1. *art.* 3. Ad opp.

Utrum sint istæ concedendæ: Pater & Filius sunt unus Spirator, vel sunt idem principium Spiritus sancti. Et quod hæc sit concedenda, sunt unus spirator, videtur, quia Pater & Filius non sunt unum principium nisi quia spirant unica spiratione: ergo cum hoc nomen *Spirator*, importet ipsam spirationem, Pater & Filius sunt unus spirator.

2. Item quia Pater & Filius unica creatione creant, non tantum dicuntur unum principium creaturæ: sed etiam unus creator: ergo cum similiter unica spiratione spirant, sunt unus spirator.

3. Item quod sint idem principium videtur, quia unitas non multiplicata facit identitatem omnimodam: sed Pater & Filius sunt unum principium Spiritus sancti: ita quod unitas principii nullo modo multiplicatur: ergo sunt idem principium.

4. Item hæc est vera: Pater & Filius eadem spiratione spirant, sed idem importatur hoc nomine *principium*, quod hoc nomine *spiratio*: ergo ab æquipollenti, Pater & Filius sunt idem principium.

Contra: Spirator & qui spirat æqui- Fundam.
pollent: ergo si est unus spirator: ergo unus & qui spirat: sed hæc est falsa: Unus spirat, quia non unus, sed duo sunt qui spirant: ergo, &c.

Item spirator importat ipsam spirationem in concretione ad suppositum: aut ergo illud est essentia, aut persona. Non essentia, ergo persona: ergo si

Pater

Pater, & Filius sunt unus spirator, sunt una persona vel hypostasis.

Item quod non sit concedendum quod sint idem principium, videtur. Si enim sunt idem principium, sunt idem, sed hæc est falsa, quod Pater & Filius sunt idem: ergo & prima est falsa. Quod autem sequatur, manifestum est, bene enim sequitur: sunt idem animal: ergo idem. Quod iterum hæc sit falsa: sunt idem, patet quia sunt distincti: ergo non sunt idem.

Item hoc quod est idem, est pronomen relativum: ergo cum pronomen certam designet personam, & relativum sit notans identitatem in eo, pro quo refert, significat identitatem in supposito: sed illud non est essentia, sed persona, ergo significat quod sint eadem persona: quod cum sit falsum, restat quod illa locutio sit falsa.

CONCLUSIO.

Tametsi concedatur quod Pater atque Filius sint unum principium Spiritus Sancti, non tamen illud est concedendum quod Pater & Filius sint unus Spirator.

Resp. ad Arg. Dicendum quod hæc locutio: Pater & Filius sunt unum principium Spiritus sancti, simpliciter recipitur: hæc autem, Pater & Filius sunt unus spirator, non recipitur. Et hæc similiter non admittitur, Pater & Filius sunt idem principium: quamvis enim videantur æquipollere illi, non tamen æquipollent. Differenti enim modo in his locutionibus spirationis notio significatur. Propter quod notandum quod notio potest significari dupliciter, scilicet in abstractione, vel in concretione. In abstractione, ut si dicatur, spiratio. In concretione, ut si dicatur, principium vel spirator. In concretione autem potest significari vel in comparatione ad subiectum in ratione suppositi, vel in comparatione ad subiectum in rationem activi, vel utroque modo. Significatur ergo notio spirationis in concretione ad subiectum in ratione suppositi per hoc nomen spirator, quod est nomen verbale, & quia suppositum hujus notionis est persona, & non una persona, sed duæ: ideo dicimus spiratores, non unum. Nec est simile de hoc quod est: Creator: quia cum sit nomen essentiale significat in concretione ad subiectum quod est substantia, & illud est unum in tribus, sed notio ad personam, quæ de se multiplicatur: ideo non est una in duabus. Significatur etiam notio in comparatione ad subiectum in ratione activi, ut per hoc nomen principium quod dicit originem: & quoniam subiectum agit per virtutem, & virtus respicit naturam, cum in Patre, & Filio sit una natura & una virtus non multiplicata, per hoc nomen *principium* significatur notio spirationis, ut nullo modo multiplicata. Ideo dicimus: Pater & Filius sunt unum principium Spiritus sancti, ut unum dicat unitatem notionis & vis spirativæ, & naturæ in spirantibus. Hinc est quod Pater non dicit plura principia, licet plures habeat notiones, quia non habet secundum diversas vires & naturas. Significatur etiam notio in comparatione ad subjectum, ut in ratione suppositi & activi, cum dicitur idem principium, quoniam pronomen idem, quod certam desiderat personam significare, respicit suppositum: & principium, sicut dictum est, respicit ipsum, ut activum: & quoniam suppositum non est idem, nec unum: ergo hæc est falsa, Pater & Filius sunt idem principium. Hæc igitur est vera, Pater & Filius sunt unum principium. Hæc autem est falsa. Sunt unus spirator. Hæc iterum falsa. Sunt idem principium Spiritus sancti, & ratio horum omnium patet ex prædictis.

1. Ad illud ergo quod obiicitur primo quod sint unum principium, quia unica spiratione spirant, dicendum quod hæc non est tota ratio: sed hæc est tota ratio, quia unica spiratione, & unica virtute, & in unitate naturæ spirant eundem: & principium hoc modo importat illam notionem, & ideo sunt unum principium. Non sic autem significatur illa notio per hoc nomen, Spi-

Spirator, quod est nomen verbale, & descendit a verbo quod concernit suppositum personale. Spirator enim dicitur ille qui spirat, & ille est persona.

2. Ad illud quod obiicitur de creatione, jam patet responsio, quia creatio non tantum habet una virtute fieri: sed etiam habet unum suppositum & ipsum est substantia: Pater enim non creat tanquam proprium subiectum, sed ipsa substantia divina quæ unica est: sed suppositum spirationis non potest esse substantia, sed persona, ideo non dicitur quod Pater & Filius unus sunt spirator.

3. Ad illud quod obiicitur quod identitas est unitas non multiplicata, dicendum quod illud non sufficit nisi sit talis unitas quod non multiplicetur, nec compatiatur secum pluralitatem suppositorum, quam excludit identitas: & quia unitas principii compatitur pluralitatem personarum, ideo patet illud.

4. Ad illud quod obiicitur quod eadem spiratione spirant, dicendum quod non sequitur ex hoc quod sint unus spirator, quamvis enim eadem sit notio, tamen suppositum non est idem. Et cum dicitur idem principium, notatur identitas in utroque. Cum dicitur eadem spiratione, notatur identitas in altero: ideo hæc non sequitur ex illa, nec una infert aliam.

DISTINCTIO XXX.

De his quæ Temporaliter de Deo dicuntur, & Relative secundum accidens, quod non Deo sed Creaturis accidit.

SUNT enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur, eique temporaliter conveniunt sine sui mutatione: & relative dicuntur secundum accidens, non quod accidit Deo, sed quod accidit creaturis, ut Creator, Dominus, refugium, datum, vel donatum, & hujusmodi. De his Augustinus in 5. lib. de Trin. ait: Creator, relative dicitur ad creaturam, sicut Dominus ad servum. Item: Non aliquem moveat quod Spiritus sanctus cum sit coæternus Patri, & Filio, dicitur tamen aliquid ex tempore: veluti hoc ipsum quod donatum diximus. Nam sempiterne Spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. Et si dominus non dicitur, nisi cum habere incipit servum, etiam ista appellatio relativa ex tempore est Deo. Non enim sempiterna creatura est, cujus ille dominus est: ergo dominum esse non sempiternum habet, nec cogamur etiam creaturam sempiternam dicere: quia ille sempiterne non dominaretur, nisi etiam ista sempiterne famularetur. Sicut autem non potest esse servus qui non habet dominum, sic nec dominus qui non habet servum.

Cap. 13. tom. 3. C. 16. in fine.

Oppositio quod non ex tempore sit dominus, quia est dominus temporis, quod non est ex tempore.

Sed hic aliquis dicet quod non ex tempore competit Deo hæc appellatio qua dicitur dominus, quia non est tantum dominus rerum quæ ex tempore cœperunt, sed etiam illius rei quæ non cœpit ex tempore, idest, ipsius temporis quod non cœpit ex tempore, quia non erat ante tempus quam inciperet: & ideo non cœpit esse dominus ex tempore. Ad quod dici potest,

quia

quia licet non cœperit ex tempore dominus esse temporis, cœpit tamen esse dominus temporis: quia non semper fuit tempus: & ipsius hominis ex tempore cœpit esse dominus. De hoc Augustinus in eodem libro continue ita ait: Quisquis extiterit qui æternum Deum solum dicat, tempora vero non esse æterna propter varietatem & mutabilitatem: sed tamen ipsa tempora non in tempore esse cœpisse, quia non erat tempus antequam tempora inciperent: & ideo non in tempore accidere Deo, ut dominus esset, quia ipsorum temporum dominus erat, quæ utique non in tempore esse cœperunt: quid respondebit de homine qui in tempore factus est, cujus utique dominus non erat antequam esset? Certe ut dominus hominis esset, ex tempore accidit Deo: & ut omnis amoveatur controversia, certe ut tuus dominus esset vel meus, qui modo esse cœpimus ex tempore habuit. Quo modo ergo obtinebimus nihil secundum accidens dici de Deo, nisi quia ipsius naturæ nihil accidit quo mutetur? ut ea sint accidentia relativa, quæ cum aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur, accidunt: sicut amicus relative dicitur. Non enim amicus esse incipit, nisi cum amare cœperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, ut amicus dicatur. Nummus vero cum dicitur pretium, relative dicitur: nec tamen mutatus est cum esse cœperit pretium, nec cum dicitur pignus & hujusmodi. Si ergo nummus potest nulla sui mutatione toties dici relative, ut neque cum incipit dici, neque cum desinit, aliquid in ejus natura vel forma qua nummus est, mutationis fiat: quanto facilius de illa incommutabili Dei substantia debemus accipere, quod ita dicatur relative aliquid ad creaturam, ut quamvis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsi substantiæ Dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ ad quam dicitur? Qualiter etiam refugium nostrum dicitur? Refugium enim nostrum dicitur Deus relative, ad nos enim refertur: & tunc refugium nostrum fit, cum ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in ejus natura, quod antequam refugeremus ad eum, non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eum refugiendo efficimur meliores: in illo autem nulla. Sic & Pater noster esse incipit, cum per ejus gratiam regeneramur, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Substantia ergo nostra mutatur in melius, cum filii ejus efficimur. Similiter & ille Pater noster esse incipit, sed nulla commutatione suæ substantiæ. Quod ergo temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifestum est relative dici: non tamen secundum accidens Dei, quod aliquid ei acciderit: sed plane secundum accidens ejus ad quod dici aliquid Deus incipit relative. Ex his aperte ostenditur quod quædam de Deo temporaliter dicuntur relative ad creaturas, sine mutatione deitatis, sed non sine mutatione creaturæ, & ita accidens est in creatura, non in Creatore: & appellatio qua creatura dicitur relative ad Creatorem, relativa est, & relationem notat quæ est in ipsa creatura. Appellatio vero illa qua Creator relative dicitur ad creaturam, relativa quidem est, sed nullam notat relationem quæ sit in Creatore.

Ibidem post immediate. *Psalm. 9.* *Joan. 1.*

Hic

Hic solvitur quæstio qua quærebatur, utrum Spiritus sanctus dicatur datum relative ad se, cum ipse det se.

Hic potest solvi quæstio superius proposita, ubi quærebatur, cum Spiritus sanctus datum dicatur vel donatum, quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illum cui datur, & cum Spiritus sanctus det seipsum, utrum ad seipsum relative dicatur, cum dicitur dari vel donari. Cui quæstioni respondentes, dicimus Spiritum sanctum dici datum vel donatum relative ad dantem, & ad illum qui datur. Dans autem sive donator, est Pater cum Filio & Spiritu sancto. Nec tamen dicimus Spiritum sanctum referri ad se, sed appellatio dati vel donati refertur & ad dantem & ad recipientem: quia non potest aliquid dici datum, nisi ab aliquo, & alicui detur. Cum autem Spiritus sanctus dari a se, vel datus a se dicitur, relative quidem dicitur ad illum cui datur, & est appellatio relativa: & in illo cui datur mutatio fit, non in dante. Dist. 18.

DISTINCTIO XXX.

De his quæ proprie & temporaliter dicuntur de Deo.

Sunt enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur.

Expositio Textus.

Divisio. SUPRA egit Magister de relativis quæ conveniunt Deo proprie, & æternaliter. Hic agit de his quæ conveniunt Deo proprie & temporaliter, & habet hæc pars duas. In prima Magister agit de relativis quæ ex tempore de Deo dicuntur. In secunda de his quæ pluribus personis conveniunt, sed tamen appropriari possunt, ut similis & æqualis, infra: *Præterea considerari oportet, cum tres personæ.* Prima pars habet quatuor partes. In prima ostendit aliqua nomina dici de Deo ex tempore exemplificans de pluribus. In secunda quia exemplum videbatur inconveniens de hoc nomine *Dominus*, opponit & solvit, ibi: *Sed hic aliquis diceret quod non ex tempore.* In tertia vero quia dictum videbatur falsum quod aliquid ex tempore diceretur de Deo, & ideo movet & solvit dubium, ibi: *Quomodo ergo obtinebimus nihil secundum accidens.* In quarta vero ex prædeterminatione solvit quoddam dubium in præcedentibus quæsitum, ibi: *Hic potest solvi quæstio superius proposita.* Dist. 31.

A B

Creator Dominus, &c. *Dub.* I.

Videtur quod Magister false dicat ista nomina Deo ex tempore convenire, quia dominium, ut dicit Boetius est potestas coercendi subditos: sed hoc est in Deo ab æterno: ergo, &c. Item Dominus, ut dicit Ambrosius, est nomen naturæ: ergo si natura est æterna, ergo & dominium. Item de hoc nomine Creator obiicitur, quia non dicitur lector quia actu legit, sed quia habilis est ad legendum, sed Deus ab æterno habilis est ad creandum: ergo &c. Juxta hoc quæritur de horum nominum significatione, & connotatione, & unde habuit rationem connotandi, cum divina essentia sit principale significatum. Boetius ad Symmat. ante finem.

RESP. Dicendum quod quamvis divina essentia non habeat vere respectum ad creaturam, tamen contingit ea intelligere & significare per modum respectus, nec tamen intellectus est vanus propter hoc quod totam rationem respectus realis ponit creatura. Quoniam igitur hujusmodi nomina dicunt respectum, a quo imponuntur,

quam-

quamvis imponantur essentiæ: ideo dicuntur secundum exigentiam illius respectus: ideo intelligendum quod quædam dicunt respectum solum, ut dominus: quædam etiam effectum, ut Creator & justus; & utraque sunt sub duplici differentia, quia aut important respectum ad rem præsentem aut ad rem futuram, sive ad rem in actu vel habitu. Primo modo, quia ponunt creaturam in actu, dicunt solum respectum, cum creatura incipit. Secundo modo ab æterno. Secundum hoc ergo, si Dominus & Creator important respectum in actu, ab æterno non possunt dici. Si autem in habitu, possunt. Tamen usus communis accipit hujusmodi nomina ut connotant in actu: & ideo dicit Augustinus ea dici cum tempore. Quod ergo dicit Boetius, intelligendum quod non est potestas coercendi subditos habitos, sed habendos. Quod dicit Ambrosius patet quod non cogit, quia quamvis imponatur naturæ, tamen imponitur a proprietate naturæ, ut dicit respectum ad creaturas, & ideo connotat quid creatum, & sic patent omnia, quia ratio connotandi est modus significandi.

Lib. 5. de Tr. c. 16. tom. 3.

Temporis quod non cœpit ex tempore, &c. *Dub. II.*

Videtur hoc falsum, quia omne quod incipit, est temporale, & omne temporale mensuratur tempore, & omne tale cœpit in tempore, &c. Si tu des instantiam in perpetuis, obiicitur quod nihil magis est variabile quam tempus: sed omne tale est temporale: ergo, &c. Item, si tempus non incepit in tempore, ergo cœpit extra tempus, ergo fuit tempus extra omne tempus.

Resp. Dicendum quantum ad præsens pertinet, quia de initio temporis debet dici in secundo, differt incipere ex tempore, & in tempore & cum tempore. Quia *ex*, dicit ordinem, & ita præsupponit tempus tanquam anterius, & ideo nihil cœpit ex tempore nisi quod sequitur tempus. In tempore dicit temporis existentiam, sed tempus non fuit in sui initio, cum sit successivum, ideo quæ sunt æqualis durationis cum tempore, non cœperunt, nec ex tempore, nec in tempore, sed cum tempore, idest, cum tempus cœpit. Si quæras, quo modo tempus cœpit, breviter dicendum quod nullo prædictorum modorum, sed cœpit in sui principio, & ideo non cœpit extra tempus. Ad illud quod obiicitur, quod ex tempore mensuratur temporale, dicendum quod temporale quod exceditur a tempore, mensuratur, & incipit a tempore: sed illud non exceditur quod incipit cum tempore, & ratio prædicta est.

Nummus vero cum dicitur pretium, &c. *Dub. III.*

Videtur falsa dicere, quod nummus mutatus non est, cum cœperit esse pretium, quia esse pretium est accidens nummi, & modo inest, & prius non inerat, ergo nummus mutatus est.

Resp. Dicendum quod relatio non prædicat quid absolutum, sed prædicat ordinem ad alterum: ordo autem respicit dispositionem ordinatorum. Quædam igitur sunt ordinabilia, ita quod utrumque est in potentia: & tunc relatio introducitur per mutationem factam in utroque. Quædam sunt ordinabilia ita quod alterum quantum est de se, in actu est, sed alterum in potentia, sicut patet de duobus, quorum unus qui est actu albus, actu habet proprietatem secundum quam attenditur similitudo: & ideo altero de non albo facto albo fit perfecta similitudo. Non ergo oportet quod relatio semper inducat mutationem in utroque extremorum propter sui corruptionem vel defectionem, sed sufficit quod in altero. Et ratio visa est, quia respicit duplex extremum. Et quia unum potest esse de se in actu, altero existente in potentia, sicut in nummo qui est in potestate possidentis quod sit pignus, vel pretium, vel arrha, secundum mutationem factam in ipso. Nec advenit nummo aliquid absolutum, sed ordo qui ex parte nummi erat in actu, ex parte illius quod erat in potentia fit in actu: ideo mutatur illud non mutato nummo.

Ac-

Accidens est in creatura. Dub. IV.

Obiicitur: Cum relatio sit creaturæ ad Creatorem, videtur hoc falsum: quia contingit rem intelligi accidente remoto: ergo si relatio ad Creatorem accidit creaturæ, ergo illo remoto contingit rem creatam intelligi esse, circumscripto respectu ad Creatorem. Item relatio qua creatura refertur ad Creatorem, est accidens: cum illud sit creatum refertur, & ita per accidens: & sic de alio, & ita est abire in infinitum.

Resp. Dicendum quod creatura quantum ad esse primum essentialiter dependet, & talis relatio quæ exprimit illam dependentiam non est creaturæ accidentalis, sed magis essentialis. Quantum autem ad esse secundum sive ad bene esse, dependet accidentaliter, quia illud bene esse accidentale est: ideo talis relatio secundum accidens dicitur ut filiatio secundum quod dicit adoptionem, & de tali intelligit Augustin.

Ad illud quod obiicitur quod relatio relatione alia refertur, aliqui volunt dicere quod creatura seipsa refertur: tamen illud non videtur esse dicendum, quia nulla creatura est sua relatio, cum non sit summe simplex, imo hoc ipsum quod refertur aufert simplicitatem ideo dicendum quod sicut relativa referuntur proprie, quæ dicunt rem substratam cum respectu: ipsæ autem relationes sive respectus non referuntur, immo magis alia referunt, quia non sunt entia sed entium. Sic in proposito, dicendum quod ipsæ relationes per se non referuntur, sed cum subiectis, ita quod unum cum alio & per aliud: ideo non est ultra quærere aliud quo referuntur.

Nec tamen dicimus Spiritum sanctum referri ad se. Dub. V.

Contra: Videtur posse referri ad se, quia Spiritus sanctus est donum: & donum refertur ad donantem, & ipse est donans: ergo necessario concluditur quod refertur ad se.

S. Bon. T. I.

A Resp. Dicendum quod hoc nomen *Spiritus sanctus*, dicit relationem secundum esse: & ideo quia relatione secundum esse nihil refertur ad seipsum secundum idem, nullo modo Spiritus sanctus inquantum spiritus ad se refertur: sed donum non tantum importat relationem secundum esse, ut puta cum dicit auctoritatem in dante: sed etiam secundum modum dicendi, ut quando dicit largitatem & potestatem in donante: & quia taliter potest secundum modum intelligendi comparari ad se, datum inquantum datum dicitur ad se, inquantum dans, non: ideo concedit quod appellatio dati vel donati refertur ad Spiritum sanctum non B autem Spiritus sanctus.

ARTICULUS I.

Ad intelligentiam eorum, quæ dicuntur in hac distinctione, tria quæruntur. Primo utrum aliquid dicatur de Deo ex tempore. Secundo dato quod sic, quæritur utrum ea quæ dicuntur de Deo ex tempore dicantur per se vel per accidens. Tertio utrum dicantur secundum substantiam, an secundum relationem.

QUÆSTIO I.

C *An de Deo nomen aliquod ex tempore dicatur.*

Alex. Alensis 1. p. q. 53. Membro 2.
S. Th. 1. p. q. 13. art. 7.
Et 1. Sent. dist. 30. q. 1. art. 1.
Scot. 1. Sent. d. 30. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 30. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 30. q. 1.
Durand. 1. Sent. d. 30. q. 5.
Francisc. de Mayr. 1. sent. dist. 30. q. 1.
Jo: Baccon. 1. Sent. dist. 30. q. unic.
Thom. Arg. 1. sent. dist. 30. q. 1. a. 1.

Quod aliqua dicantur de Deo ex tempore, ostenditur sic. Non est dominus nisi habeat servum, sicut dicit Augustinus: sed Deus dicitur dominus, & non habuit ab æterno servum, ergo ex tempore: ergo, &c. Fundam. *5. de Tr. c. 16. t. 3.*

Item actioni respondet passio, ita quod *Arist. in prædic. & 8. phys.*

quod sunt simul: sed Deus creat, ergo aliquid creatur: sed non creatur aliquid nisi ex tempore: ergo non creat nisi ex tempore: ergo &c.

Item nulli convenit esse hominem nisi ex tempore, eo quod esse humanum habet principium: sed Deo convenit esse hominem: ergo ex tempore.

Item sicut se habet temporale ad temporale, ita æternum ad æternum: ergo mutata proportione, sicut se habet æternum ad temporale, ita temporale ad æternum: sed æternum sic se habet quod dicitur de temporali, ut cum dicitur: Petrus est prædestinatus: ergo & temporale poterit dici de æterno.

Ad opp. 1. Contra: Omne temporale est B creatum: sed Deus est increatus, & horum est summa distantia: sed illorum inter quæ est summa distantia, unum non prædicatur de altero: ergo, &c.

2. Item omne temporale est mutabile & variabile: sed omne illud de quo prædicatur mutabile, ipsum est mutabile, cum igitur Deus non sit mutabilis & variabilis, patet, &c.

3. Item nihil æternum est ex tempore, sed omne quod prædicatur de Deo, est Deus, & ita æternum: ergo nihil potest talem dici ex tempore.

4. Item omne quod est aliquid ex tempore, incipit esse aliquid quod non erat prius: & omne tale est mutabile, ergo nihil tale est in Deo: ergo, &c. C

Resp. Si dicas quod non prædicatur aliquid de Deo ex tempore prædicatione per essentiam vel inhærentiam: sed per causam quæ non ponit aliquid in Deo, sed in effectu.

Replic. Contra: Cum dicitur, Deus est Creator, hoc dicitur ex tempore, & non per causam: ergo responsio illa nulla. Probatio: Omne quod dicitur de aliquo per causam, de alio dicitur per essentiam, vel inhærentiam: sed Creator de nullo alio a Deo dicitur, nec per essentiam, nec per inhærentiam: ergo, &c.

Item quod dicitur de alio per causam, potest inferri per modum habitudinis causalis, ut dies est sollucens super terram, ergo dies est a sole: ergo si per causam Deus est Creator, pari ratione Deus a creatura, vel e converso.

Item quod prædicatur solum per causam, non est idem illi de quo prædicatur: sed cum dicitur Deus creat, actio Dei est Deus: ergo non prædicatur per causam.

Item cum dicitur Deus, Dominus, vel consimilis, dominus non dicit aliquod genus causæ, & tamen dicitur de Deo: ergo prædicta responsio non est sufficiens.

CONCLUSIO.

Nihil est incommodi quod de Deo qui æternus est, aliqua nomina ex tempore dicantur, quæ ex principali significatione essentiam in respectu ad creaturas significant.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod aliquid dici ex tempore, est dupliciter: aut quia ipsum est temporale, aut quia dicit respectum ad temporale. Primo modo, nihil prædicatur de Deo per essentiam vel per inhærentiam, sicut probant quatuor rationes ad hoc inductæ: prædicatur tamen per causam, ut si dicatur: Deus est patientia mea, vel per unionem, ut si dicatur: Deus est homo: & hoc non ponit mutationem, vel esse temporale circa Deum, sed circa creaturam. Alio modo dicitur aliquid ex tempore, eo quod de ratione sui nominis dicit comparationem ad aliquid temporale, ut Dominus & Creator: sed tamen de sua principali significatione importat essentiam: nam dominus importat dominium, quod est potestas coercendi subditos: & hæc est divina essentia. Similiter Creator, importat divinam actionem, quæ est divina essentia: utrumque tamen significat in respectu ad creaturam: & ita connotat creatum & temporale. Quoniam ergo quod implicat in se contingens & necessarium, denominatur totum contingens: similiter quod æternum & temporale totum denominatur temporale propter naturam totius copulati quod ponit utramque partem, & fal-

& falsificatur pro utraque parte, & A pro altera. Hinc est quod talia dicunt ex tempore non ratione principalis significati; sed ratione connotati in creatura, & per hoc patent quatuor argumenta sequentia. Concedendum enim est quod non omne quod ex tempore dicitur de Deo, dicitur per causam, sed vel dicitur per causam, vel per unionem, vel per quandam comparationem ad temporale, & sic patent omnia.

1. 2. Ad illud ergo quod obiicitur quod temporale est creatum & mutabile, dicendum quod loquitur de temporali primo modo, & hoc non dicitur de Deo nisi per causam vel unionem.

3. Ad illud quod obiicitur quod omne quod prædicatur de Deo est æternum, dicendum quod hæc est duplex, B quia æternum potest teneri adiective, vel substantive. Si adiective, sic falsa est. Aliquid enim prædicatur de Deo, cujus duratio non est æterna. Si substantive, vera est, & sic est sensus: omne quod prædicatur de Deo est aliquid æternum. Nec tamen sequitur: Est æternum, immo est ibi fallacia accidentis: sicut hic, creatio est Deus, & Deus est æternus, ergo creatio est æterna, ita in prædicta. Aliquid enim quod est æternum ratione principalis significati, id est, quod est aliquid æternum, ratione connotati dicitur temporale. C

4. Ad illud quod obiicitur quod illud quod est ex tempore, incipit aliquid esse, dicendum quod illud non est in Deo propter mutationem aliquam factam in ipso, sed in creatura: & illud determinatum est supra distinction. 8.

QUÆSTIO II.

An omnia quæ de Deo ex tempore dicuntur, per se, vel per accidens dicantur.

Alex. Alen. 1. p. q. 53. *Memb.* 4.
S. Thom. 1. p. q. 13. art. 3.
Scotus 1. *Sent. dist.* 30. q. 2.
Ægidius Rom. 1. *Sent. dist.* 30. q. 3.
Richardus 1. *Sent. dist.* 30. q. 2.
Henricus in Quol. q. 1.
Francisc. de Mayr. 1. *Sent. dist.* 30. q. 2.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 30. q. 1. art. 2.
Gab. Biel. 1. *Sent. dist.* 30. q. 5.

Secundo quæritur, utrum quæ dicuntur de Deo ex tempore, dicantur per se vel per accidens. Et quod secundum accidens, ostenditur hoc modo: Augustinus 5. de Trinit. & habetur in litera quod dominus esset hominis, ex tempore accidit ei. Ad opp. C. 16. t. 3.

2. Item hoc ipsum videtur ratione: quia omne quod adest & abest præter ejus, de quo dicitur, corruptionem, prædicatur secundum accidens, hæc est per se nota: sed omnia hæc quæ temporaliter dicuntur de Deo, sunt hujusmodi: ergo. &c. Arist. 1. Topic.

3. Item quod prædicatur per se de aliquo, semper inest illi: ergo ab oppositis: Quod prædicatur de aliquo, & non semper inest, prædicatur non per se, ergo per accidens: sed talia sunt hujusmodi nomina: ergo, &c. Arist. 1. post cont. 5.

4. Item: omne quod prædicatur de aliquo, aut est convertibile cum subjecto, aut de ratione subjecti, aut prædicatur per accidens: sed hujusmodi nomina nec sunt de ratione Dei, nec convertibilia, ut patet de hoc nomine, *Dominus*, ergo &c. Arist. 1. Top.

Contra: Augustinus 5. de Trinitate, nihil secundum accidens dicitur de Deo. Fundam. C. 15. & 16. t. 3.

Item ostenditur ratione: quia in quocunque est ponere accidens, est ponere compositionem, & per consequens varietatem: sed neutrum est in Deo: ergo, &c.

Item omne per accidens reducitur ad per se: sed reductio est posterioris ad prius, non e converso: Deus autem non habet prius, nec simpliciter, nec secundum quid: ergo nihil de Deo dicitur secundum accidens.

Item omne quod dicitur de duobus, de uno per se, de altero per accidens, perfectiori modo dicitur de eo, de quo dicitur per se: sed quidquid dicitur de Deo, dicitur perfectissime, ergo nihil dicitur de Deo secundum ac- Aver. 5. Met. c. 23.

cidens: ergo hujusmodi nomina non dicuntur de Deo per accidens, ergo per se.

CONCLUSIO.

Quæ de Deo ex tempore dicuntur, prædicantur per accidens, pro quanto de eo non necessario dicuntur.

Resp. Ad arg. Dicendum quod dici secundum accidens est tripliciter. Uno modo accidens dicitur per oppositum ad substantiam: & sic dicitur accidens proprietas alii inhærens, quæ non est de rei essentia. Et hoc quidem modo nihil dicitur de Deo secundum accidens, sicut dicit Aug. eo quod hoc modo accidens ponit compositionem & varietatem in eo de quo dicitur. Alio modo dici secundum accidens, est per oppositionem ad per se: & sic dicitur secundum accidens, aut quod dicitur per aliud in essentia, ut si dicatur paries disgregat: aut per aliquid cui est quodam modo idem, quodam modo diversum, ut puta cum dicitur de superiori per inferius, ut figura habet tres, vel de inferiori per superius, ut Isocheles habet tres. Hoc modo non est aliquid dici de Deo secundum accidens. Hoc enim dici per accidens ponit in aliquo posterioritatem & imperfectionem, sicut ostendunt rationes ad hoc inductæ: Deus autem nihil habet imperfecte, nihil habet ab alio quod sit omnino aliud, nec a superiori, vel inferiori, quia hæc non cadunt in Deo. Tertio modo dici secundum accidens, est per oppositionem ad necessarium, ut illud dicatur accidere quod necessario non inest. Et hoc modo hujusmodi dicuntur de Deo secundum accidens, quia non dicuntur de ipso necessario, sed dicuntur de ipso per se, quia per comparationem ad creaturam. Comparatio autem ad creaturam per se est, quia Deus est sua actio: sed tamen quia Deus agit per voluntatem quæ non semper, nec de necessitate conjuncta est actui, ideo non necessaria: & quantum ad hoc cadit ibi ratio dicendi secundum accidens. Unde hic modus dicendi per accidens, opponitur per se in creaturis ratione ejus quod ad dici per se sequitur necessarium in creaturis. In Deo autem non: quoniam idem seipso facit, & voluntarie facit: & ideo in Deo non habet oppositionem ad per se. Rationes ergo ostendentes quod non dicuntur de Deo secundum accidens, procedunt secundum primam & secundam acceptionem.

5. de Trin. c. 16. t. 3.

A B C

1. Quod autem obiicitur quod esse Dominum accidit: sic intelligendum est, id est, non est necessario, nec semper convenit.

2. Ad illud quod obiicitur quod absunt præter corruptionem: dicendum quod ista diffinitio est accidentis secundum quod abesse est per inhærentiam: sed sic non convenit Deo ut visum est, sed solum creaturis: unde patet illud.

3. 4. Ad illud quod obiicitur de per se: dicendum quod loquitur de per se in creaturis. Ad per se enim in creaturis sequitur necessarium, sed non sic in Deo.

QUÆSTIO III.

An Nomina quæ de Deo ex tempore dicuntur realem in Deo dicant relationem.

Alexander Alensis 1. p. q. 53. Memb. 4. a. 2.
S. Thom. 1. p. q. 13. art. 2.
Et de Pot. q. 7. art. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 30. q. 4.
Richard. 1. Sent. d. 30. q. 3.
Franciscus de Mayr. 1. sent. d. 30. q. 3.
Thom. Arg. 1. Sent. d. 30. q. 1. a. 3.
Gabr. Biel. 1. sent. dist. 30. q. 1.

Utrum ea quæ sic dicuntur de Deo ex tempore, dicantur secundum substantiam, an secundum relationem quæ sint vera relatio. Et quod secundum relationem videtur hoc modo: Sicut Pater seipso generat, ita seipso creat: tamen quamvis seipso generet, generatio, & paternitas dicitur vere in ipso secundum relationem: ergo pari ratione quamvis seipso creet, & dominetur, tamen quia sunt ad alterum, dicuntur realiter relative. Ad opp.

2. Item

2. ITEM: Hujusmodi nomina, aut pure dicunt divinam substantiam, aut supperaddunt aliquem respectum. Si pure divinam substantiam dicunt (sed substantia est æterna, & ab æterno) ergo dicuntur de Deo ab æterno quod falsum est: ergo superaddunt aliquem respectum, ergo relationem. Si dicas quod non addunt respectum secundum rem, sed secundum modum.

3. CONTRA: aut illi modo respondent aliquid in re, aut nihil. Si aliquid in re, ergo realiter dicuntur relative. Si nihil, ergo falsus est modus intelligendi, & inconveniens modus dicendi.

Arist. in præd. cap. ad aliquid.

4. ITEM: Sunt quædam relativa secundum esse, quædam secundum dici. Sed in relativis secundum dici, est modus respectus: in relativis secundum esse, est veritas respectus: sed servus & Dominus sunt relativa secundum esse: ergo utrumque importat respectum, non tantum secundum modum, sed etiam secundum rem: ergo, &c.

5. ITEM: Dominium dictum de Deo, ita bene dicit superpositionem, sicut dictum de creatura: illa igitur superpositio, aut ponitur in Deo, aut in creatura. Non in creatura, constat quia tunc idem sibi superponeretur: ergo ponitur in Deo: sed superpositio est vere relatio: ergo, &c.

6. ITEM: Cum dico, Deus creat, hic notatur duplex respectus, scilicet causæ ad effectum, & econverso. Aut ergo uterque est in creatura, aut uterque in Deo: aut unus in Deo, alter in creatura. Constat quod impossibile est utrumque esse in Deo, quia Deus non est effectus, & similiter in creatura, quia creatura non est sui causa: ergo necesse est quod alter sit in Deo: ergo, &c.

7. ITEM Cum dico, Deus creat, Deus verissime est causa: & si vera ratio causæ ponit veram relationem, hujusmodi nomina dicta de Deo ponunt veram relationem.

Fundam.

CONTRA Per Dionysium: In causalibus, & causis non recipimus reciprocationem: ergo cum Deus sit causa perfectissima creaturæ, non refertur ad creaturam, quamvis econverso creatura referatur ad ipsum.

A ITEM: Philosophus dicit quod scientia secundum esse refertur ad scibile, sed non convertitur: ergo si minor est dependentia Dei ad creaturam, quam scibilis ad scientiam, ergo nulla in eo est relatio. *Arist. Metaph. c. de aliquid.*

ITEM ratione videtur, quia hujusmodi nomina si dicunt relationem circa Deum, aut illa est pure divina essentia, aut aliquid superadditum. Si pure Dei essentia, ergo æternum quid, ergo respectus hujusmodi nominum est æternus: ergo de necessitate dicuntur ab æterno. Si autem dicunt aliquid superadditum: ergo in Deo est aliqua compositio.

ITEM omnis relatio dicit aliquam dependentiam, vel saltem ordinem & B habitudinem ad illud, respectu cujus dicitur: sed Deus non ordinatur nec terminatur: ergo nihil de Deo dicitur relative respectu creaturæ.

CONCLUSIO.

Nomina quæ de Deo ex tempore dicuntur, non important aliquam relationem secundum rem in Deo, sed solum secundum modum intelligendi.

RESP. ad Arg. Ad hoc intelligendum, est sciendum quod dici secundum relationem, dupliciter est, aut secundum rem, aut secundum modum. Realis autem relatio triplex est. Aliquando enim *Idem l. 2. d. 2. q. 2. art. 2.*
C fundatur super proprietate accidentalem, ut similitudo in duplici albedine. Aliquando super dependentiam essentialem, sicut respectus, vel relatio materiæ ad formam. Nam sicut dicit Philosophus: Materia hoc ipsum quod est, ad alterum est. Aliquando super originem naturalem, sicut effectus ad causam, & Filii ad Patrem. Prima relatio non potest esse in Deo, quia in Deo nulla est proprietas accidentalis. Secunda non potest esse in eo, quia nulla in Deo est dependentia. Tertia est in Deo, sed non respectu creaturæ, sed respectu personæ: hæc enim non dicit compositionem, nec dependentiæ inclinationem, sicut prima, & secunda, sed ponit distinctionem, & ordinem: & quoniam vere una persona ordinatur ad aliam, & ha- *Arist. 1. Phys. con text. 60. & 12. Metaph. contex. 14*

bitudinem habet, & alio modo secundum rem se habet ad unam quam ad aliam, ideo hæc relatio est in persona respectu personæ, non respectu creaturæ. Nam Deus ad creaturam non habet ordinem, nec habet aliam & aliam habitudinem. Et ideo nullo modo est realiter in Deo relatio respectu creaturæ. Creatura autem ad Deum habet ordinem, & habitudinem mediante proprietate accidentali, & dependentia essentiali, & origine naturali, ideo secundum omnem modum refertur creatura ad Deum. Quoniam igitur intellectus noster cum intelligit aliquid referri ad aliquid, intelligit etiam comparari illud ad aliud, ideo intelligit Deum per modum respectus & relationis, cui respectui in Deo nihil respondet nisi divina essentia: ex parte tamen creaturæ bene aliquid respondet, & ideo non est vanus. Concedendum ergo quod hujusmodi nomina dicta de Deo non important relationem in Deo secundum rem, sed solum secundum modum intelligendi. Ex his patent quæsita.

Dissentit hic a Scot. dist. 30. q. 1. lib. 1.

Idem sentit S. Th. q. de pot. q. 7. a. 10.

1. Quod enim obiicitur de Patre, dicendum quod non est simile, quia Patris ad filium est ordo, & habitudo, & alia habitudo ad Filium quam ad Spiritum sanctum: Deus autem sicut dicit Philosophus in Metaph. non habet ordinem, nec aliquam habitudinem, nam prima causa eodem modo se habet ad omnia, quamvis alia alio & alio modo se habeant ad ipsam, ut in prima Philosophia dicit quod primum & summum bonum non ordinatur ad hæc creata.

Arist. 11. Metaph. context. 36. & seq. Ibidem.

2. Ad illud quod obiicitur, si non dicunt relationem, ergo pure substantiam, dicendum quod pure circa Deum dicunt substantiam secundum rem, sed relationem secundum modum intelligendi, in creatura vero secundum esse.

3. Et quod obiicit quod vanus est intellectus dicendum quod falsum est, quia intellectus fundatur super aliquid, scilicet super relationem creaturæ, cui respondet relatio secundum dici in Deo.

4. Ad illud quod obiicitur, quod quædam sunt relativa secundum esse, *&c.* Dicendum quod quædam sunt relativa secundum esse ex partem utriusque extremi, ut Dominus, & servus in creatura: quædam ex parte alterius, ut scibile, & scientia, & mensurabile, & mensura, sic in proposito.

5. Ad illud quod obiicitur, quod Dominus dicit superpositionem, & similiter creatio causalitatem, dicendum quod superpositio in Deo est vere superpositio, & vere causalitas, quia vere alii superponitur Deus, & vere efficit. Tamen illa superpositio non est vere relatio, similiter nec causalitas, sed est vere divina essentia, quia seipsa superponitur, & efficit.

6. 7. Ad illud quod obiicitur, quod est ibi respectus causæ, & effectus, dicendum quod respectus effectus ibi est vere respectus, & vera relatio, sed respectus causæ non est respectus, nec relatio in Deo secundum rem: sed secundum modum intelligendi, secundum rem vero substantia, vel essentia.

DIS-

DISTINCTIO XXXI. PARS I.

Quomodo dicatur Filius æqualis Patri an secundum substantiam, an secundum relationem, ita & similis: Atque incidenter de appropriatis agitur.

PRÆTEREA *considerari oportet cum tres personæ coæquales sibi sint, utrum relative hoc dicatur, an secundum substantiam: & si relative, utrum secundum relationem, an secundum essentiam consideranda sit æqualitas, dein de quid sit ipsa æqualitas. Ad quod dicimus, quia sicut simile nihil sibi est: similitudo enim (ut ait Hilarius) sibi ipsi non est, ita & æquale aliquid sibi non dicitur, ac per hoc sicut simile, ita & æquale relative dicitur. Dicitur ergo relative Filius æqualis Patri, & utrique Spiritus sanctus. Est tamen æqualis Patri Filius, & utrique Spiritus sanctus, propter summam simplicitatem essentiæ, & unitatem. Æqualis est ergo filius Patri secundum essentiam, non secundum relationem. Unde August. 5. lib. de Trin. ait: Quærimus secundum quid æqualis sit Patri Filius. Non secundum quod ad Patrem dicitur Filius, æqualis est Patri: restat ergo, ut secundum id æqualis sit, quod ad se dicitur. Quidquid autem ad se dicitur, secundum substantiam dicitur. Restat ergo, ut secundum substantiam sit æqualis. Eadem ergo est utriusque substantia. Item in 6. lib. Satis est videre, nullo modo Filium æqualem esse Patri, si in aliquo, scilicet quod pertineat ad significandam ejus substantiam, inæqualis invenitur. In omnibus ergo æqualis est Patri Filius, & est ejusdem substantiæ. Æqualis est etiam Spiritus sanctus Patri & Filio, & in omnibus æqualis propter summam simplicitatem illius substantiæ. Ex his perspicuum fit, quod secundum substantiam Filius est æqualis Patri, & utrique Spiritus sanctus, & appellatio tantum relativa est. Æqualitas ergo Patris, & Filii non est relatio, vel notio, sed naturalis unitas, & identitas.*

Lib. 3. circa fin.

Cap. 5. ad finem.

Hic quo modo dicatur similis, & quid sit similitudo.

Hoc idem etiam dicimus de simili & similitudine. Cum enim dicitur Filius similis Patri, relative quidem dicitur, sed similis est Patri propter unitatem essentiæ. Est ergo appellatio tantum relativa, similitudo vero indifferens essentia. Unde quibusdam non indocte videtur nomine æqualitatis, vel similitudinis non aliquid poni, sed removeri, ut ea ratione dicatur Filius æqualis Patri, quia nec major est eo, nec minor, & hoc propter unitatem essentiæ. Ita & similis dicitur, quia nec diversus, nec alienus, nec in aliquo dissimilis, & hoc propter essentiæ simplicitatem. Non ergo secundum quod Filius est genitus a Patre, æqualis vel inæqualis est Patri, nec similis, vel dissimilis, sed æqualis & similis secundum substantiam.

DISTINCTIO XXXI. PARS II.

De sententia sancti Hilarii, qua in Trinitate personarum propria ostendit.

Hilar. 2. de Tr. a princip. *Non est igitur hic prætermittendum, quod vir illustris Hilar. proprietates personarum assignans, dicit in Patre esse æternitatem, speciem in imagine, usum in munere. Quæ tantæ difficultatis sunt verba, ut in eorum intelligentia, atque explanatione vehementer laboraverit August. ut ipse ostendit* C. 10. t. 3 *in sexto libro de Trinitate ita dicens: Quidam cum vellet brevissime singularum in Trinitate personarum insinuare propria: Æternitas est, inquit, in Patre, species in imagine, usus in munere. Et quia non mediocris auctoritatis in tractatione scripturarum, & assertione fidei vir extitit, [hæc enim Hilar. * in libris suis posuit] horum verborum, id est, patris, & imaginis, & muneris, æternitatis, speciei, & usus, abditam scrutatus intelligentiam, quantum valeo, non eum secutum arbitror in æternitatis vocabulo, nisi quod pater non habet patrem de quo sit: filius autem de patre est ut sit, atque ut illi coæternus sit. Imago enim, si perfecte implet illud, cujus imago est, ipsa coæquatur ei, non illud imagini suæ, in qua imagine speciem nominavit, Credo propter pulchritudinem, ubi tanta est congruentia, & prima æqualitas, & prima similitudo nulla in re dissidens, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte dissimilis, sed ad identitatem respondens ei cujus imago est, ubi est prima & summa vita, cui non aliud vivere, & aliud esse, sed idem & primus ac summus intellectus, cui non est aliud vivere, & aliud intelligere, sed idem hoc unum tanquam verbum perfectum, cui non desit aliquid, & ars quædam omnipotentis, & sapientis Dei plena omnium rationum viventium incommutabilium, & omnes unum in ea, sicut ipsa unum de uno, cum quo unum, ibi novit omnia Deus quæ fecit per ipsam.*

Hic de Spiritu sancto quare usus dicatur.

Est autem ineffabilis quidam complexus Patris, & imaginis, qui non est sine perfruitione, sine charitate, sine gaudio. Illa ergo dilectio, & delectatio, felicitas, vel beatitudo (si tamen aliqua humana voce digne dicitur) usus ab illo appellata est breviter, & est in Trinitate Spiritus sanctus non genitus, sed genitoris genitique suavitas, ingenti largitate atque ubertate perfundens omnes creaturas pro captu earum. Itaque illa tria, & a se invicem determinari videntur, & in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex

partc,

* *Hilar. lib. 2. de Trinit. a princip. Hilarius in libro de Synodis propos. 1. Imago ejus, ad quem imaginatur species, indifferens est. Neque enim ipse sibi quisquam imago est: sed eum cujus imago est, necesse est, ut imago demonstret. Imago ergo est rei ad rem coæquandam & imaginata & indiscreta similitudo. Est ergo Pater, est etiam Filius, quia imago Patris est Filius: & quia imago est, ut rei imago sit, speciem necesse est, & naturam, & essentiam, secundum quod imago est, in se habeat auctoris.*

parte, vel per speculum in ænigmate, gaudeat cognoscens Deum, & gratias agat. Qui vero non videt, tendat per pietatem fidei ad videndum, non per cæcitatem ad calumniandum, quoniam unus est Deus, sed tamen Trinitas. Ecce habes qualiter verba Hilarii præmissa accipienda sint, licet tantæ sint profunditatis, ut etiam adbibita expositione vix aliquatenus ea intelligere valeat humanus sensus, cum & ipsa eorum explanatio, quam hic Augustinus edidit, plurimum in se habeat difficultatis, & ambiguitatis.

Quod secundum hanc expositionem non distinguuntur ibi proprietates personarum tres.

Non enim secundum præmissam expositionem distinguuntur hic tres illæ proprietates superius assignatæ, sed ipsæ hypostases distinctæ ab invicem monstrantur, æternitatis tamen nomine eadem videtur designata proprietas, quam notat hoc nomen, ingenitus. *Sed videamus quid sit quod ait: Imago si perfecte implet, cujus imago est, ipsa coæquatur ei, non illud suæ imagini? Videtur enim dicere, quod Filius qui est imago Patris, Patri coæquatur, non Pater Filio, cum & Filius dicatur æqualis Patri in scriptura, & Pater Filio: sed Filius hoc habet a Patre, ut sit æqualis, Pater autem non habet a Filio, & tamen Filius plene, ac perfecte æqualis est Patri, idest, imago ei, cujus est imago.*

Quare dicatur Hilarius propria personarum assignasse in verbis prædictis: cum ibi non sint expressæ proprietates.

Propria ergo personarum in prædictis verbis assignasse dicitur Hilarius, quia relativa nomina personarum posuit, scilicet imaginis, & muneris, quæ relative dicuntur de personis, & proprietates notat, quibus distinguuntur personæ. Ita enim dicitur Spiritus sanctus munus relative, sicut donum. Veruntamen ipsas proprietates aliis tribus nominibus non significavit, juxta prædictam Augustini expositionem, nisi solo nomine æternitatis, quo non ipsam paternitatem, sed eam voluit intelligi notionem qua dicitur ingenitus.

Quod earundem personarum distinctionem notat Augustinus aliis verbis sine expressione trium Personarum.

Illud etiam sciri oportet, quod earundem trium personarum distinctionem August. ostendere volens sine expressione illarum trium proprietatum superius commemoratarum, ut in 1. lib. de doctr. Christ. sic ait. In Patre est unitas, in Filio æqualitas, in Spiritu sancto unitatis, æqualitatisque concordia. Et hæc tria unum, omnia propter Patrem, æqualia omnia propter Filium, connexa omnia propter Spiritum sanctum. Itaque Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & singulus quisque horum Deus est, & simul omnes unus Deus, & singulus quisque horum plena substantia est, & simul omnes una substantia. Pater nec Filius est, nec Spiritus sanctus: & C. 5. t. 1.

Ibidem ante precedentia verba.

Filius

Filius nec Pater est, nec Spiritus sanctus: Spiritus sanctus nec Pater est, nec Filius; sed Pater tantum Pater, & Filius tantum Filius, & Spiritus sanctus, tantum Spiritus sanctus. Eadem tribus æternitas, eadem incommutabilitas, eadem majestas, eadem potestas. In his verbis aperte insinuatur personarum trium distinctio.

Quare Patri attribuatur unitas, & Filio æqualitas.

*Sed plurimos movet quod Patri attribuit unitatem, Filio æqualitatem. Cum enim unitas dicatur secundum substantiam, non tantum in Patre est, sed etiam in Filio, & in Spiritu sancto: & æqualitas una est Patris & Filii & Spiritus sancti. Cur ergo Patri attribuitur unitas, & Filio æqualitas? Forte eadem ratione attribuitur Patri unitas secundum Augustinum, qua supra eidem æternitas secundum Hilarium, * quia videlicet Pater ita est, ut ab alio non sit, & quia Filium genuit unum secum Deum, & Spiritus sanctus ab eo procedit unus cum eo Deus. Unitas ergo in Patre esse dicitur, quia nec est aliquid aliud a quo sit. Non enim ab alio est, nec ab eo aliquis, vel aliquid est ab æterno quod unum cum eo non sit: Filius enim & Spiritus sanctus unum sunt cum Patre. Unde veritas ait: Ego & Pater unum sumus.*

Quare Pater & Filius dicantur esse unum, vel unus Deus, sed non unus, quia res ejusdem naturæ recte possunt dici unum simpliciter esse, & cum adiectione: res vero diversæ naturæ, non possunt dici unum, nisi dicitur quid unum.

*** Hic dici oportet, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus recte dicun-*

* *Hilarius in lib. de Synodis, propos. 26. Si quis innascibilem & sine initio dicat filium, quasi duo sine principio, & duo innascibilia, & duo innata dicens, duos faciat Deos: anathema sit. Caput enim, quod est principium omnium, filius: caput autem, quod est principium Christi, Deus. Sic enim ad unum in initiabile omnium initium per filium universa referimus. Filium innascibilem confiteri, impiissimum est. Jam enim non erit unus Deus: quia Deum unum prædicari, natura unius innascibilis Dei exigit. Cum ergo Deus unus sit, duo innascibiles esse non possunt: cum idcirco Deus unus sit, cum Pater Deus sit, & Filius Dei Deus sit, quia innascibilitas sola penes unum sit: Filius autem idcirco Deus, quia ex innascibili essentia natus existat. Respicit ergo innascibilem filium prædicari fides sancta, ut per unum innascibilem, Deum unum prædicet, ut naturam unigenitam ex innascibili genitam essentia, in uno innascibilis Dei nomine complectatur. Caput enim omnium filius est: sed caput filii Deus est: & ad unum Deum omnia hoc gradu, & hac confessione referuntur, cum ab eo sumant universa principium, cum ipse principium sit. Idem in eodem, propos. 24. Omnibus creaturis substantiam voluntas Dei contulit: sed naturam dedit filio ex innascibili ac non nata substantia perfecta nativitas. Talia enim cuncta creata sunt, qualia Deus esse voluit. Filius autem natus ex Deo, subsistit talis, qualis Deus est, nec dissimilem sui edidit natura naturam: sed ex substantia Dei genitus, natura secundum originem attulit essentiam, non secundum creaturam voluntatis essentiam.*

** *Hilarius in lib. de Synodis, aliquantulum ante Synodum continentem propos. 27. Minus forte expresse videtur de indifferenti similitudine Patris & Filii fides locuta esse,*

euntur esse unum & unus Deus, sed non unus. Res enim duæ, vel plures recte possunt dici unum esse, si sint unius essentiæ, & earum una sit natura: *Unus *autem, vel una non potest dici de diversis rebus, nisi addatur quid unus, vel una: quo addito, recte potest dici de rebus & unius & diversæ substantiæ. Unde August. in 6. lib. de Trin. cap. 3. sic ait: Nescio utrum inveniatur in scripturis dictum, unum sunt, quorum est diversa natura. Si autem & aliqua plura sunt ejusdem naturæ, & diversa sentiant, non sunt unum inquantum diversa sentiunt. Cum ergo sic dicitur unum, ut non addatur quid unum, & plura unum dicuntur, eadem natura, atque essentia: non dissidens, neque dissentiens significatur. Unde Paulus & Apollo: 1. Cor. 3. qui & ambo homines erant, & idem sentiebant, unum esse dicuntur, cum dicitur 1. Cor. 6. Et qui plantat, & qui rigat unum sunt. Cum vero additur quid unum, potest significari aliquid ex pluribus unum factum, quamvis diversa natura: sicut anima, & corpus non possunt utique dici unum, quid enim tam diversum? nisi addatur, vel subintelligatur quid unum, scilicet unus homo. Unde Apostolus: Qui adhæret, inquit, Domino, spiritus unus est. Non dixit unus est, vel unum sunt, sed addit:* spiritus. *Diversi sunt enim natura spiritus hominis, & spiritus Dei, sed inhærendo fit spiritus hominis unus spiritus cum Deo, quia particeps fit veritatis, & beatitudinis illius. Si ergo de his quæ diversæ substantiæ sunt, recte dicitur quod sint unus spiritus, quanto magis qui unius substantiæ sunt recte dicuntur unus Deus esse? Pater ergo & Filius unum sunt utique secundum unitatem essentiæ, & unus Deus. In quo & Arriana hæresis damnatur, quæ Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, ut ait Augustinus in libro de hæresibus Tomo 6. artic. 49. non vult esse unius ejusdemque substantiæ, atque naturæ, vel ut expressius dicatur, essentiæ, quæ Græce dicitur usia, sed filium esse creatum. Nec non & Sabelliana, quæ, ut ait Augustinus in eodem lib. eodem tom. art. 41. dicebat Christum eundem ipsum, & Patrem & Spiritum sanctum esse: ut esset Trinitas nominum sine subsistentia personarum. Utramque pestem, ut ait*

maxime cum de Patre & Filio & Spiritu sancto ita senserit significatam in nominibus propriam uniuscujusque nominatorum substantiam, & ordinem & gloriam, ut sint quidem per substantiam tria, per consonantiam vero unum. Volens ergo congregata sanctorum Synodus impietatem eam perimere, qua unitatem Patris, & Filii & Spiritus sancti nominum numero illuderet, ut non subsistente causa uniuscujusque nominis triplex nuncupatio obtineret sub falsitate nominum unionem, & Pater solus atque unus idem & ipse haberet & Spiritus sancti nomen & Filii. Idcirco tres substantias esse dixerunt subsistentium personas per substantias edocentes, non substantiam Patris & Filii & Spiritus sancti diversitate dissimilis essentiæ separantes. Quod autem dictum est, ut sint quidem per substantiam tria, per consonantiam vero unum: non habet calumniam: quia cognominato spiritu, idest, paracleto, consonantia potius quam essentia per similitudinem substantiæ prædicari convenit unitatem, in eodem. Item cum Deum Patrem confitemur, & Christum Dei filium prædicamus, & inter hæc divortium Deorum sit irreligiosa confessio: non possunt secundum naturæ indifferentiam, & nomen indifferens, non unum esse in essentiæ generatione: quorum essentiæ nomen non licet esse nisi unum. Non enim religiosa unitas nominis ex indifferentis naturæ essentia constituta personam genitæ ademit essentiæ: ut unica ac singularis Dei substantia per unionem nominis intelligatur, cum utriusque essentiæ nomen unum, idest unus Deus, ob indiscretam in utroque naturæ indissimilem substantiam prædicetur.

ait August. super Joan. tom. 9. tract. 36. elidit Veritas dicens: Ego & Pater unum sumus. Utrumque audi, & adverte & unum, *&* sumus, *& a Charybdi, & a Scylla liberaberis. Quod enim dixit* unum, *liberat te ab Arrio: quod dixit* sumus, *liberat a Sabellio. Si unum, ergo non diversum: si sumus, ergo Pater & Filius.* Sumus, *enim non diceret de uno, nec unum de diverso. Erubescant ergo Sabelliani, qui dicunt ipsum esse Patrem, qui est Filius, confundentes personas, qui & dicti sunt Patripassiani; qui dicunt Patrem fuisse passum. Arriani vero dicunt aliud Patrem esse, aliud Filium, non unam substantiam, sed duas: Patrem majorem, Filium minorem. Noli hoc dicere tu Catholice. In medio ergo naviga, utrumque periculosum latus devita: & dic, Pater, Pater est: & Filius, Filius est: alius Pater, alius Filius, sed non aliud, immo hoc ipsum, quia unus Deus. Ecce ostensum est quare unitas in Patre esse dicatur, cum tres illi unum sint.*

Quare dicatur esse æqualitas in Filio, cum sit una æqualitas trium.

Nunc videamus quare æqualitas dicatur esse in Filio, cum una & summa æqualitas sit trium. Hoc ideo forte dictum est: quia Filius genitus est a Patre æqualis gignenti, & dono, quod ab utroque procedit, & ideo illa tria dicuntur esse æqualia propter Filium. Filius enim habet a Patre, ut sit ei æqualis & Spiritui sancto: & Spiritus sanctus ab utroque habet, ut sit æqualis utrique. Hoc autem sine assertionis supercilio & majoris intelligentiæ præjudicio dicimus, malentes in apertione tam clausorum sermonum peritiores audire, quam aliquid aliis influere.

Quare in Spiritu sancto dicatur esse utriusque concordia vel connexio.

Quod autem in Spiritu sancto dicitur esse utriusque concordia, & per eum omnia connexa, facilior est intelligentia, nobis præmissa ad mentem revocantibus. Supra enim secundum auctoritates sanctorum dictum est, quod Spiritus sanctus amor est quo Pater diligit Filium & Filius Patrem. Recte ergo Spiritus sanctus dicitur connexio vel concordia Patris & Filii, & per eum omnia connexa. Unde August. in 5. libro de Trinit. cap. 11. Communio quædam consubstantialis Patris & Filii est amborum Spiritus sanctus. Idem in 6. lib. de Trinit. cap. 3. Spiritus sanctus est summa charitas utrumque conjungens, nosque subjungens. In sensu.

DIST. XXXI. PARS I.

De significatione relativorum, quæ communiter & æternaliter de Deo dicuntur, ut similis & æqualis.

Præterea considerari oportet, cum tres personæ coæquales sibi sint, &c.

Expositio Textus.

Divisio. IN præcedenti proxima particula egit Magister de relativis quæ dicuntur de Deo proprie, & temporaliter. In hac parte agit de his quæ dicuntur de Deo communiter & æternaliter. Et quoniam hæc sunt appropriabilia, ideo hæc pars habet duas partes. In prima determinat eorum significationem. In secunda eorum appropriationem ibi: *Non est igitur hic prætermittendum*. Prima pars habet duas. In prima determinat significationem hujus nominis æqualis. In secunda hujus nominis similis, ibi: *Hoc etiam dicimus de simili & similitudine.*

Præterea considerari oportet. Dub. I.

Dubitatur de situ hujus partis, quia cum supra dist. 19. actum est de æqualitatem, videtur, hic Magister superflue repetere.

Resp. Dicendum quod de æqualitate, & similitudine, est loqui dupliciter, scilicet a parte rei, & parte nominis. Et primo modo agitur de æqualitate & similitudine in præcedentibus, secundo modo hic.

Simile nihil sibi est. Dub. II.

Videtur hoc falsum, quia aliquis differt a se, sicut Sortes senex a se puero: ergo pari ratione potest esse aliquid simile sibi. Item, Christus homo est sibi similis, quia nullus est beatus nisi sit Deo assimilatus, sed Christus est maxime Deo assimilatus: ergo, &c.

A Resp. Dicendum quod sicut differentia aliquando notat alietatem suppositi a supposito, ut cum dicitur Petrus est alius a Paulo. Aliquando alietatem in natura, ut cum dicitur Christus secundum quod homo differt a Deo. Aliquando alietates status a statu, ut Petrus senex differt a se puero. Per hunc modum intelligendum de similitudine. Quando igitur similis dicit similitudinem suppositi ad suppositum, non potest esse idem similis sibi: quando vero dicit similitudinem naturæ ad naturam, vel status ad statum, potest idem esse sibi similis, quia hæc concurrunt in eadem persona, & ita intelligit Magister.

B *Æqualitas ergo Patris & Filii, non est relatio vel notio. Dub. III.*

Obiicitur, quia statim prædixit quod simile & æquale est relativum: ergo similitudo est relatio.

Resp. Dicendum quod Magister intelligit de notione quæ est personæ proprietas, non de relatione communiter intellecta. Vel aliter dicendum quod verbum Magistri est causaliter intelligendum, sicut patet ex præcedentibus, quia æqualitas non consistit in proprietatibus personalibus, sed magis in essentialibus, quæ supra visa sunt.

C
ARTICULUS I.

AD intelligentiam hujus partis est quæstio de his nominibus *similis* & *æqualis*, & circa hæc tria quæruntur. Primo quæritur, utrum hæc nomina dicantur secundum positionem, an secundum privationem. Secundo quæritur, utrum dicantur secundum substantiam, an secundum relationem. Tertio quæritur, utrum dicant mutuam relationem in Patre & Filio.

QUÆ-

QUÆSTIO I.

An æqualitas & similitudo positive vel privative de Deo dicantur.

Alexander Alensis 1. p. q. 54. *Memb.* 1. a. 1.
S. Thom. 1. p. q. 42. a. 1.
Et 1. *Sent.* d. 19. q. 1. a. 1.
Scotus 1. *Sent. dist.* 31. q. un.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 31. q. 3.
Rich. 1. *Sent. dist.* 31. q. 1.
Durandus 1. *Sent. dist.* 31. q. 1.
Francisc. de Mayr. d. 31. q. un.
Joan. Baccon. 1. *sent. dist.* 31. q. 1.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 31. q. 1. art. 2.
Gabr. Biel. 1. *Sent. dist.* 31. q. 1.

Ad opp. QUOD dicatur secundum privationem videtur per auctoritatem Magistri in litera. Quibusdam videtur nomine æqualitatis & similitudinis non aliquid poni, sed removeri, ut dicatur filius æqualis patri, quia nec major nec minor est eo.

2. ITEM hoc potest probari sic: Euclides diffinit æquale sic: Æquale est quod alteri suppositum non excedit, nec exceditur: ergo cum hæc diffinitio sit data secundum privationem, patet, &c.

3. ITEM: Æquale & simile non tantum dicunt unitatem, sed etiam diversitatem, sed non est ponere diversitatem in divinis: ergo hujusmodi nomina non dicuntur secundum positionem, sed secundum privationem.

4. ITEM: Æquale secundum quod dicit positionem, dicit commensurationem, sed in divinis non est commensuratio, nec excessus: ergo dicuntur per privationem excessus, non per positionem.

Fundam. CONTRA: Similitudo & æqualitas in his inferioribus, dicuntur positive: sed hæc completius sunt in Deo: quia ut dicit Augustinus in filio primo reperitur ratio similitudinis & æqualitatis: ergo multo fortius in Deo dicunt positionem.

ITEM: Omnis negatio quæ non est pura negatio, fundatur supra positionem: ergo cum hoc quod dico æquale, importet remotionem excessus, & non importet puram negationem, quia tunc chimæra esset æqualis Deo, oportet quod importet positionem.

ITEM: Hæc est falsa, pater & filius sunt inæquales: ergo hoc quod est inæquale, aliquid privat quod est in Deo: sed hoc non est nisi importatum per æqualitatem: ergo æqualitas aliquid ponit: quia si ejus oppositum privat, necesse est ipsum ponere.

ITEM: Hæretici dicunt hanc falsam: Pater est æqualis Filio, aut quia aliquid ponitur, aut quia aliquid removetur. Non quia removetur: quia dicunt hanc veram: Pater est inæqualis quæ removet: ergo quia aliquid ponitur: ergo, &c. & fundatur utraque istarum positionum supra oppositionem inæqualis ad æquale. Si enim æquale & inæquale acciperentur remotive, tunc eorum opposita acciperentur positive.

CONCLUSIO.

Æqualitas, & similitudo non dicuntur de Deo privative ut opinatus est Magister, sed positive.

RESP. Dicendum quod secundum quod in litera innuitur & Doctores antiqui dicunt, positio Magistri fuit, quod nomina quæ non dicunt personalem proprietatem, vel essentiæ unitatem, privative accipiantur. Unde quia similis & æqualis dicit respectum patris ad filium, & ille respectus non est personalis proprietas, nec essentia: voluit ponere quod omnia talia secundum privationem dicerentur, sicut duo, tres similes, & æquales, & similia. Tamen ista positio stare non potest, sicut supra probatum est de unitate & pluralitate nominum divinorum. Si enim in divinis est unitas positive, & pluralitas, & hæc duo faciunt similitudinem & æqualitatem, necesse est hæc positive accipi in divinis. Et concedendæ sunt rationes ad hoc inductæ. Positio Magistri. Improbatio.

1. AD illud ergo quod obiicitur, quod æquale est quod non excedit. Dicendum quod illi negationi substernitur affirmatio, & positio, quæ notifica-

ficatur per privationem oppositi, scilicet excessus.

2. AD illud quod obiicitur, quod non est diversitas in divinis. Dicendum quod non indicant diversitatem nisi suppositi, non formæ de se: & quia in divinis est pluralitas suppositorum, patet, &c.

3. AD illud quod obiicitur, quod secundum quod dicuntur positive dicunt commensurationem. Dicendum quod in divinis non est commensuratio simpliciter, sed tamen est commensuratio respectu infiniti, & hæc non ponit simpliciter commensurationem. Aliter potest dici quod æquale & simile de suo primo intellectu ponunt unitatem quantitatis & qualitatis.

QUOD autem ponat commensurationem, hoc quod est æquale, est quia quantitas illa est mensurata: quoniam ergo in divinis est immensa, dicit ibi convenientiam in quantitate virtutis, quamvis non ponat ibi commensurationem.

QUÆSTIO II.

An æqualitas & similitudo secundum substantiam, vel secundum relationem in divinis dicantur.

Alexand. Alensis 1. p. q. 54. Memb. 1. art. 3.
S. Thom. 1. p. q. 42. art. 4.
Et de potent. q. 2. a. 3.
Scotus in Reportatis 1. sent. d. 31. q. 1.
Ægid. Rom. 1. sent. dist. 31. q. 1.
Rich. 1. Sent. dist. 31. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. d. 31. q. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 31. q. 1. art. 3.

Ad opp. UTRUM nomina prædicta dicantur secundum substantiam, an secundum relationem. Et quod secundum substantiam, videtur auctoritate Magistri in litera. Æqualitas, inquit, non est relatio vel notio, sed naturæ unitas vel identitas. Et Hilar. de Trinit. *Lib. 3.* Similitudo est indifferens essentia: ergo tam similitudo quam æqualitas dicit divinam essentiam.

Arist. in Præd. c. de qual. & quāt. 2. ITEM: Æqualitas dicitur secundum quantitatem, similitudo secundum qualitatem, sed in divinis qualitas & quantitas transeunt in substantiam: ergo, &c.

3. ITEM: Omne quod dicitur secundum relationem, importat distinctionem de suo principali intellectu: sed simile & æquale dicunt convenientiam: ergo non dicuntur secundum relationem.

4. ITEM: Nihil quod dicitur secundum relationem, dicitur de duobus, nisi importet relationem in communi, hoc dico propter hoc nomen *relatus* & *distinctus*, sed simile & æquale important relationem specialem, si eam, inquam, important, quia non est assignare specialiores sub ipsis, & dicuntur de pluribus: ergo, &c.

CONTRA: Hilarius de Trinit. Similitudo sibi non est: sed omne quod dicitur secundum substantiam dicitur ad se: ergo, &c. Fundam.

B

ITEM: omne quod dicitur secundum substantiam, dicitur de pluribus singulariter: sed similis & æqualis, dicitur pluraliter: ergo, &c.

ITEM: Æqualitate refertur pater ad filium, & filius ad patrem, sed non essentia: ergo æqualitas non dicit essentiam.

ITEM: Aut Pater est æqualitas filii ad patrem, aut non. Si sic: ergo cum filius æqualitate illa sit æqualis patri, pater est æqualis sibi, quod non conceditur: quod si pater non est æqualitas filii ad patrem: ergo æqualitas non dicitur de omnibus: ergo non dicit essentiam. Essentia enim filii est pater.

C

CONCLUSIO.

Æqualitas, & similitudo dicuntur in divinis secundum relationem formaliter, sed secundum substantiam causaliter, relative nihilominus principaliter, secundum substantiam vero ex consequenti.

RESP. Dicendum quod secundum communem omnium opinionem cum simile & æquale dicant convenientiam plurium in uno, de se important distinctionem in suppositis, & unionem sive unitatem in essentia. Et quia distinctio personarum spectat ad modum dicendi

di secundum relationem, unitas essendi ad modum dicendi secundum substantiam. Ideo hujusmodi nomina nec omnino dicuntur secundum substantiam, nec omnino secundum relationem, sed quodam modo secundum substantiam, quodam modo secundum relationem. Sed quia non possunt secundum hunc duplicem modum dici principaliter, necesse est quod secundum alterum. Ideo ulterius oportet quærere, secundum quem modum accipiendi, accipiuntur principaliter in divinis. Et hic sunt diversæ opiniones.

Opin. 1. Quidam enim dicunt quod hujusmodi nomina secundum concretionem significata, dicuntur principaliter secundum relationem. Nam similes dicuntur habentes eandem qualitatem. Quia ergo respicit suppositum per se, secundum quod concretum, ideo dicitur secundum relationem. Sed in abstractione, quia similitudo est unitas naturæ, vel essentiæ, quia respicit unitatem formæ primo, non distinctionem suppositorum nisi ex consequenti, principaliter dicitur secundum substantiam.

Improb. Sed iste modus solvendi non est conveniens. Nam est eadem significatio in concreto & in abstracto in principali significato: ergo si dicitur secundum substantiam unum, & reliquum similiter: ergo hoc non solvit quod dictum est.

Opin. 2. Secunda opinio; quod hujusmodi nomina & in concretione & in abstractione dicuntur principaliter secundum substantiam, & connotant distinctionem in suppositis. Et ratio ipsorum est, quia cum similitudo respiciat ista duo, scilicet convenientiam & differentiam, immediatius & completius respicit convenientiam. Dicuntur enim differentes esse similes inquantum conveniunt, convenientes vero non dicuntur similes inquantum differunt. Respicit ergo similitudo distinctionem per modum materiæ, sed per modum formæ respicit unitatem essentiæ, & ideo completive dicitur secundum substantiam tam similitudo, quam similis.

Improb. Sed ista positio non potest stare. Certum enim est quod similitudo dicitur respectus aliquorum ad invicem, sed in divinis non est nisi respectus personæ ad personam. A Respectus autem personæ ad personam, non potest dici secundum substantiam ergo necesse est quod hoc nomen *simile* quod a similitudine imponitur secundum substantiam non dicatur.

Opinio Doctor. Et ideo est tertia opinio, quod hujusmodi nomina dicantur secundum relationem, formaliter loquendo: dicunt enim respectum suppositorum distinctorum convenientium in aliquo uno: & ita respectus cadit ibi per modum formalis, sed unitas essentiæ & pluralitas suppositorum cadit per modum causæ. Ideo proprie & principaliter secundum relationem, ex consequenti vero secundum substantiam dicuntur, causaliter loquendo, & hoc magis patet si consi- B deremus significationem horum nominum in creaturis, unde fit translatio. Similitudo enim est relatio secundum qualitatem, similiter & æqualitas secundum quantitatem, & similitudo dicit relationem formaliter, sed qualitatem causaliter. Similiter æqualitas dicit quantitatem causaliter, sed relationem formaliter. Non enim est similitudo qualitas, sed relatio quæ attenditur secundum qualitatem.

1. Ad illud quod obiicitur de Magistro & Hilario quod est essentia, dicendum quod causaliter intelliguntur omnes tales sermones.

2. Ad illud quod postea dicitur, quod æquale dicitur secundum quantitatem, C dicendum quod secundum dicit causam efficientem, non formam: sic de simili.

3. Ad illud vero quod obiicitur, quod relativa important distinctionem dicendum quod quædam in divinis dicuntur secundum relationem quæ sunt distinctiva relatorum, ut pater & filius, & talia important respectum distinguentem, & talia important distinctionem ut exercitam. Quædam autem dicuntur secundum relationem, quæ sunt relativa distinctorum, ut similis & æqualis, & talia important respectum: sed ille respectus non est notio distinguens, sed consequens distinguentem. Importat enim distinctionem ut non exercitam, sed ut conceptam. Nam respectus distinguens est unius personæ ad aliam secundum quod est

Ex his licet videre quod apud S. Bon. tales sunt relationes reales. Consentit D. Bon. Scotus hic, sed Bas. dicit hac non trahi quod Doct. ponant has relationes esse reales.

ab

ab illa. In hujusmodi vero nominibus importatur respectus unius personæ ad aliam secundum quod communicant unam naturam. Et quia respectus est relatio, ideo plurificatur: quia vero respectus unius essentiæ, ideo dicitur de pluribus.

4. Et ideo patet ultimum quod dicitur, quod nullum relativum dicitur de pluribus nisi dicat relationem in communi, dicendum enim quod hoc non solum est in his nominibus quæ important distinctionem in communi, ut relatus & distinctus, verum etiam in his quæ dicunt respectum plurium, ut communicant in aliquo. Tale enim nomen dicit respectum in communi, specificatum tamen ratione communicationis in uno, unde similes dicuntur adinvicem relati participantes unam qualitatem.

QUÆSTIO III.

An æquale & simile secundum mutuam relationem in divinis dicantur.

Alex. Alensis 1. p. q. 54. Memb. 1. art. 2.
Scotus in Reportatis 1. Sent. dist. 31. q. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 31. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 31. q. 3.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 31. q. 7.

Ad opp. UTRUM prædicta nomina, scilicet *æqualis* & *similis* dicant mutuam relationem, secundum quam pater filio, & filius patri sit æqualis. Et quod non, videtur, quia secundum Dionysium: In causalibus non recipimus reciprocationem, sed pater est principium filii, ergo non cadit ibi reciprocatio, ut dicatur pater æqualis filio. (*De div. nomin.*)

2. Item hoc videtur ratione, quia enim filius similis est patri, ideo dicitur similitudo patris: ergo si econverso pater est similis filio perfecte, ergo pater est similitudo filii, hæc autem non recipitur, ergo, &c.

3. Item: Qui est æqualis alii, secundum æqualitatem sibi adæquatur: si ergo pater est æqualis filio, ergo si adæquatur, quæro a quo: aut a se, aut ab alio. Non a se, quia quicunque A æquat se alii aliquid agit in se, sed pater nihil agit in se, ergo non adæquat se, nec alii æquatur, ergo non est æqualis filio.

Fundam. Contra: Simile, & æquale sunt relativa æquiparantiæ: sed ista denominant utrumque extremum, ergo si filius est similis patri, pari ratione pater est similis filio.

Item: Ratio similitudinis est convenientia vel indifferentia in qualitate, vel substantia. Sed convenientia æqualiter respicit utrumque extremum, & indifferentia: si ergo filius est indifferens patri, & econverso, pater est similis filio.

Item: Omne plurale geminat suum B singulare, sed hæc conceditur, pater & filius sunt similes & æquales, ergo pater est similis: quæro cui, aut sibi aut alii. Non sibi, ergo alii.

CONCLUSIO.

Æquale & simile, prout convenientiam in quantitate & qualitate dicunt, reciprocam & mutuam dicunt relationem: si vero rationem originis superaddant, nequaquam.

Resp. ad Arg. Dicendum quod *similis*, & *æquali* dupliciter accipiuntur. Aut prout dicunt convenientiam in quantitate, vel qualitate: aut prout su- C pra convenientiam addunt imitationem vel expressionem perfectam. Primo quidem modo sunt relativa æquiparantiæ, & dicuntur ad convertentiam secundum quod probant rationes secundo inductæ. Alio modo *similis* & *æqualis* addunt super hoc rationem originis. Unde *æqualis* dicitur quasi adæquatus, & similis quasi assimilatus: hoc modo non convenit nisi ei qui est ab altero, & hoc modo procedunt primæ rationes, quod pater non dicitur similitudo filii per imitationem, nec æquatur Filio per emanationem ab alio, sed æquat sibi filium. Quod tamen dicit Dionysius quod non recipimus reciprocationem, &c. loquitur de causa proprie & prout differt ab effectu per essentiam: hoc autem modo Pater non est causa Filii, immo bene est

est habitudo Filii ad Patrem, sicut econverso, & sic patent omnia.

DIST. XXXI. PARS II.

De Appropriatione relativorum quæ communiter, & æternaliter de Deo dicuntur, ut similis, & æqualis.

Non est igitur hic prætermittendum quod vir illustris Hilarius.

Expositio Textus.

TERMINATA parte illa in qua agit de significatione horum nominum *similis* & *æqualis*, hic incipit secunda pars in qua agit de horum nominum appropriationem, & habet hæc pars duas partes. In prima assignat appropriationes: In secunda movet & solvit dubitationem quæ ex hujusmodi appropriatione habet originem, infra dist. 32. Hic oritur quæstio ex prædictis deducta. Prima pars dividitur in duas partes. In prima assignat appropriata secundum Hilarium. In secunda secundum Augustinum, ibi: *Illud etiam scire oportet quod earundem trium personarum distinctionem.* Prima pars habet tres. In prima assignat Hilarius appropriationem & ejus explanationem propter sui obscuritatem. In secunda ostendit quod illa quæ Hilarius assignat, non sunt propria, sed appropriata, ibi: *Non enim secundum præmissam expositionem.* In tertiam vero ostendit quod illa quibus hæc appropriat, sunt propria. Appropriatio enim est communis respectu proprii, & hoc facit ibi: *Propria igitur Personarum.* Similiter secunda pars in qua assignat Magister appropriationem Augustini, habet duas. In prima ponit ipsam appropriationem. In secunda ponit ejus expositionem, ibi: *Sed plurimos movet quod patri attribuit*, &c. Et hæc pars habet tres secundum illa tria appropriata. In prima ostendit qualiter Patri appropriatur unitas, ostendens etiam incidentaliter, qualiter aliqua dicuntur unum, ibi: *Hic dici oportet.* In secunda vero ostendit quo modo Filio appropriatur æqualitas, ibi: *Nunc videamus qualiter æqualitas.* In tertia vero ostendit quo modo Spiritui sancto approprietur concordia, ibi: *Quod autem in Spiritu sancto dicitur esse utriusque concordia.*

Non est igitur hic prætermittendum. *Dub. I.*

Cum Magister agat de appropriatione dist. 24. & de appropriatis dist. 25. usque ad finem, videtur quod male situet hic tractatum de appropriatis.

RESP. Dicendum quod duplici de caussa ponit hic Magister tractatum de appropriatis. Una est, quia egerat de nominibus quæ dicunt relationem secundum relationem communem, secundum quam appropriatio attenditur, sicut sunt *similis*, & *æqualis*, & ita incidenter hæc pars hic introducitur. Alia ratio est, quia appropriata faciunt ad evidentiam propriorum, & ideo statim post tractatum de propriis, egit de appropriatis, & hoc maxime prout faciunt ad evidentiam, propriorum, ideo de his agit hic quæ non dicunt respectum ad creaturas. Infra vero agit de his appropriatis quæ respectum ad creaturas dicunt, patet ita & distinctio hujus partis ab illa: unde tria appropriata Hilarii manifestant personarum emanationem. Tria vero appropriata Augustini nobis manifestant personarum ordinem, si quis inspiciat.

Imago est ejus rei ad quam imaginatur species indifferens. Dub. II.

Primo videtur quod ratio ista quam Hilarius ponit in notula, non sit convertibilis, quia totum videtur convenire Spiritui sancto.

ITEM: species aut accipitur personaliter, aut essentialiter. Si essentialiter, ergo idem sensus est qui est species indifferens: qui esset etiam si diceretur essentia indifferens, sed hoc convenit Patri non tantum Filio. Item essentia non dicitur ut alicujus, si stat pro persona, ergo sensus est idem, species in-

indifferens, qui est cum dicitur persona indifferens, hoc autem falsum.

Imago ergo est rei ad rem coæquandam, & imaginata & indiscreta similitudo. Dub. III.

Videtur hoc falsum, quia frequenter imago non coæquatur ei cujus est imago.

ITEM si est ad rem coæquandam tunc videtur esse æqualitas, non similitudo.

ITEM: videtur falsum dicere cum dicit, indistincta similitudo, quoniam omnis imago & similitudo distinguitur ab eo cujus est imago.

ITEM: cum unius rei una sit diffinitio quæritur quo modo differenter istæ rationes assignentur, dicendum, quod hic diffinitur imago increata, prout est proprium solius Filii, & sic semper dicit respectum, ad Patrem, & ideo in prima ratione ponitur genitivus ut in ratione principii: in secunda, ut in ratione termini: quoniam imago debet comparari ad Patrem, non solum tanquam ad aliquam rem, sive ad quid, sive in quid ducit, sed etiam a quo emanat, & ita patet harum diffinitionum ratio & ordo. Et prima ratio tres conditiones continet. Per primam notatur Filius esse ab alio, cum dicitur imago ejus rei ad quam imaginatur, & per genitivum & verbum quod est passivum. Per secundum notatur quod est secundum modum expressum emanandi, scilicet per hoc quod dicitur species, quæ includit perfectam similitudinem cognoscendi. Per tertiam vero notatur quod sit indifferens secundum substantiam, scilicet per hoc quod est indifferens. Et per primam conditionem differt a Patre, & ab essentia: per secundam a Spiritu sancto, & per tertiam ab imagine creata. Et per hoc quod species, etsi de se sit essentiale, tamen accipitur hic ut tractum est ad personam: & indifferens non dicit indistinctionem in hoc nomine species, sed in substantia, & sic patent obiecta de ratione prima. Hac visa similiter patet ratio secunda quæ datur in comparatione ad ipsum

A Patrem ut ad terminum, & hoc patet cum dicitur ad rem coæquandam rei, id est, personam Filii personæ Patris, & per hoc excluditur persona Patris, & per hoc quod dicitur imaginata excluditur persona Spiritus sancti. Per hoc quod dicitur indiscreta excluditur ipsa imago creata. Et indiscreta non dicit indifferentiam personalem, sed solum essentialem.

AD illud ergo quod obiicitur de æqualitate, dicendum quod illud non est necessarium de creata imagine. Et rursus quoniam imago dicit de ratione sui nominis qualitatem in quantitate, ideo prima dicitur similitudo ad rem coæquandam, id est, similitudo secundum

B quam res coæquatur rei.

Et quia imago, &c. Dub. IV.

Quæritur de differentia horum trium nominum quæ attribuit, scilicet speciem, naturam, & essentiam, quomodo hic distinguantur.

Dicendum quod uniuscujusque forma substantialis & completiva, dicitur species, natura & essentia, & hoc secundum triplicem considerationem. Potest enim considerari in se, & sic dicitur essentia. Potest considerari in comparatione ad operationem propriam, & sic dicitur natura. Potest iterum considerari in comparatione ad nostram

C cognitionem, & sic dicitur species. Speciem ergo habet imago auctoris, eo quod similitudo est ejus: naturam autem habet, quia similitudo genita vel imaginata naturaliter: essentiam vero, quia similitudo indiscreta per substantiam.

Ars quædam omnipotentis, &c. Dub. V.

Videtur male dicere quod Verbum Dei est ars quædam omnipotentis & sapientis Dei, quia unusquisque non intellecta arte est iners: ergo si filius est ars Patris, non intellecto Filio esse, Pater est iners, ergo videtur quod rationabiliter operari habeat Pater a Filio suo.

RESP. Dicendum quod facienda est

vis in verbo, quia non dicit quod sit ars simpliciter, sed quod sit ars quædam, quia non est ars qua Pater novit, sed ubi novit. Non est ars Patris qua Pater sit sapiens, sed quæ est a Patre sapiente, per quam Pater omnia operatur, quia omnia produxit per Filium. Et notandum quod cum ars includat & intentionem virtutis & sapientiæ, & similiter verbum, tamen differenter, quia verbum dicit emanationem & respectum, ideo est proprium, ars autem appropriatur.

Ingenti largitate, atque ubertate perfundens omnes creaturas. Dub. VI.

Obiicitur: Ergo secundum hoc videtur quod omnibus donetur Spiritus sanctus.

Resp. Dicendum quod Spiritus sanctus non dicitur dari ratione cujuslibet effectus, sed proprie ratione ejus qui facit Spiritum sanctum haberi, & ita inhabitare in aliquo ut in templo: & quia hujusmodi rationalis creatura capax est, & soli justi capiunt, ideo patet quod illis solis Spiritus sanctus datur. Ideo autem Spiritus sanctus dicitur perfundere cæteras creaturas, non quia ei attribuatur actus creandi, sed quia attribuitur ei actus conservandi.

Si quis innascibilem & sine initio dicat Filium. Dub. VII.

Videtur quod Hilarius non dicat bene. Quod qui dicit duos innascibiles, dicit duos Deos, quia innascibilitas in divinis non est proprietas essentiæ sed personæ, ergo non sequitur quod si sunt duo innascibiles, quod duæ essentiæ, sed quod duæ personæ. Item: innascibilitas dicit privationem ejus quod est natus, unde tantum valet innascibilis, quantum non filius: sed non sequitur, sunt duo Filii in divinis, ergo duo Dii: ergo pari ratione non sequitur, sunt duo innascibiles: ergo duo Dii.

* *Dist.* 18. *qu.* 2.

Resp. Dicendum quod innascibilis, sicut supra dictum est, privat, sive negat esse ab alio, & ex hoc ponit fontalem plenitudinem in illo qui innascibilis dicitur, & ex utraque parte concluditur quod si sint duo innascibiles, quod sint duo Dii. Sequitur enim: Sunt duo quorum quilibet non est ab alio: ergo non distinguuntur per originem, ergo necesse est quod distinguantur per substantiam. Item: si sunt duo in quorum quolibet est fontalis plenitudo, ergo quilibet potest esse Trinitatis principium, & principium totius deitatis, sicut dicitur de Patre: sed si principia sunt distincta, & principiata: ergo si quilibet est principium totius deitatis, & sunt duo, ergo duæ deitates: quamvis ergo ingenitus non sit proprietas substantiæ, sed personæ, quia tamen est primæ personæ, & in unica persona non potest esse nisi una innascibilitas: ideo de necessitate ponit Deorum diversitatem.

Caput enim omnium Filius est. Dub. VIII.

Videtur male dicere, quia aut dicitur caput ratione deitatis, aut ratione conformitatis in natura. Si ratione deitatis eadem ratione Spiritus sanctus potest dici caput.

Item: si ratione deitatis, tunc Filii caput non potest dici Deus: quia caput superexcellit, & majoritatem nobilitatis tenet, quam non habet Pater respectu Filii. Si tu dicas quod caput non dicit nobilitatem, sive superexcellentiam, obiicitur ex litera sequenti, ubi dicitur quod hoc gradu omnia differunt: sed constat, quia inter Patrem & Filium ratione deitatis non est gradus: ergo non potest accipi ratione deitatis. Si ratione conformitatis, Filius cum non habeat conformitatem in natura cum omnibus, sed tantum cum hominibus, non erit caput omnium.

Resp. Dicendum quod caput secundum quod proprie accipitur importat rationem influentiæ, & conformitatis naturæ: ideo dicitur Christus caput esse totius Ecclesiæ: sed Hilarius extensiori modo accipit, prout caput dicit originale principium: & quoniam

Deus

Deus pater est principium Filii, & Filius principium omnium, ita quod Filius producitur, & producit, ideo caput est, & habet caput. Sed Pater quoniam caput non habet cum sit innascibilis, est caput omnium, & ideo dicitur fontale principium a quo omnia, & in quem omnia per Filium reducuntur: & in hac reductione gradus est, comparando creaturas ad Filium, sed ultra comparando Filium ad Patrem non est gradus, sed ordo, & origo. Et ideo Hilarius non dicit his gradibus, sed hoc gradu. Quod obiicitur de Spiritu sancto, dicendum quod ipse Spiritus sanctus cum procedat a Filio, per Filium cum aliis ad Patrem reducitur, & propterea Filio appropriatur reductio.

Ut sint quidem per substantiam tria, per consonantiam vero unum. Dub. IX.

Videtur hæc confessio fidei non esse conveniens: quia de tribus hominibus concordantibus potest illud dici quod per substantiam sunt tria, per consonantiam vero unum.

Quia cognominato Spiritu sancto, idest, Paraclito, consonantiæ potius quam essentiæ per similitudinem substantiæ prædicari convenit unitatem. Dub. X.

Videtur illud falsum quod debeat dici per consonantiam propter Spiritum sanctum, quia Spiritus sanctus est ejusdem essentiæ cum Patre, sicut Filius.

Resp. Dicendum quod sicut Hilarius intendit ostendere catholicam patrum confessionem, cum dixerunt quod sunt per substantiam tria, per consonantiam unum, sancti Patres volentes elidere hæresim Sabellianam, quæ eludebat, idest, evacuabat veritatem Patris & Filii per nominationem solum, quam dicebat ibi esse, non rem, confessi sunt adeo expresse pluralitatem, ut minus expresse confiterentur essentiæ unitatem, non tamen recesserunt a veritate, quia per tria, tres res intel-

S. Bon. T. I.

A liguntur, idest, tres hypostases. Per substantiam vero, non usia intelligitur, sed persona: & ideo ex hac parte verum dixerunt. Ex parte consonantiæ similiter verum dixerunt, & irreprehensibiliter. Nam sicut per Patris & Filii nomen innuitur unitas naturæ, quia Filius est connaturalis Patri, ita per Spiritum sanctum qui est amor, datur intelligi unitas consonantiæ, & ideo verbum hoc non habebit calumniam, & propter hoc ipsum dixerunt, & hoc vult dicere Hilarius, cum dicitur quod potius consonantiæ quam essentiæ: non quia utrumque non sit verum, sed quia hoc est expressius, & habet minorem calumniam: tamen B adhuc sequitur illud, quod si Pater & Filius unum ex se producunt Spiritum, ratione cujus est ibi unitas per consonantiam, necesse est quod unitatem habeant in essentia.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam eorum quæ dicuntur in hac parte, duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de appropriatione Hilarii. Secundo de appropriatione Augustini. Et quantum ad primum quæruntur tria. Primo quæritur utrum imago dicatur in divinis secundum substantiam, an secundum relationem. Secundo dato quod secun- C dum relationem, quæritur utrum imago sit proprium Filii. Tertio quæritur de ratione appropriationis illorum trium, scilicet æternitatis, speciei, & usus.

QUÆSTIO I.

An Imago in divinis secundum substantiam, vel secundum relationem dicatur.

Alex. Alens. 1. *p.* *q.* 61. *Memb.* 2.
S. Thom. 1. *p.* *q.* 35. *art.* 1.
Et 1. *sent.* *dist.* 28. *q.* 2. *art.* 2.
Ægid. Rom. 1. *Sent.* *d.* 28. *princ.* 2. *q.* 3.
Richard. 1. *Sent.* *d.* 28. *art.* 3. *q.* 1.

QUOD imago dicatur secundum substantiam, ostenditur hoc modo. Ad opp.

 do.

do. Hilar. 4. de Trin. Deus ad com- A munem sibi cum Deo imaginem, eandemque similitudinem reperitur hominem operari.

Gen. 1. 2. ITEM: Beda super illud: Faciamus hominem, &c. In hoc quod dicit imaginem, notatur una & æqualis substantia Trinitatis: ergo imago cum pertineat ad communitatem & unitatem substantiæ, dicitur secundum substantiam.

3. ITEM: hoc ipsum videtur ratione, quia illud idem dicitur exemplar active, dicitur imago passive: sed exemplar in divinis dicitur secundum substantiam, non secundum relationem, ergo, &c.

4. ITEM: imago consistit in repræ- B sentando aliquid, non tantum in substantia, sed etiam in distinctione, & ordine distinctorum: si ergo in divinis non cadit distinctio in una persona, necesse est quod in divinis attendatur imago secundum quod unitas essentiæ est in tribus personis: ergo non notionaliter, sed essentialiter dicitur imago in divinis.

Fundam. C.3. t.3. CONTRA per August. in 7. de Trin. Quid absurdius quam imaginem dici ad se? sed omne quod dicitur secundum substantiam dicitur ad se: ergo cum imago non dicatur ad se, non dicitur secundum substantiam.

Ib. de synod. proposit. 1 ITEM Hilarius 4. de Trinit. Imago sola non est: ergo imago in divinis est C cum alio, sed essentia non est cum alio: ergo, &c.

ITEM: hoc ipsum videtur per diffinitionem imaginis, quia Hilarius dicit, quod imago est rei ad rem coæquatio: sed res quæ coæquatur rei est persona, ergo imago est personæ ad personam: sed quod dicit respectum ad alterum, dicitur secundum relationem: ergo imago.

ITEM: hoc videtur per etymologiam. Imago enim dicitur quasi imitago: ergo ubi est ratio imaginis, ibi est imitatio: sed divina essentia non imitatur aliquid: quia omne tale est ab aliquo: ergo imago non dicitur secundum substantiam, vel essentiam.

CONCLUSIO.

Imago proprie in divinis dicitur notionaliter, cum dicat expressionem alterius in unitate naturæ & respectum ad aliam personam.

RESP. ad Argum. Dicendum quod sicut exemplar secundum proprietatem vocabuli dicit expressionem per modum activi, unde exemplar dicitur ad cujus imitationem fit aliquid, sic econtrario, imago per modum passivi: & dicitur imago quod alterum exprimit, & imitatur. Et hoc modo accipitur imago dupliciter, secundum quod duplex expressio, scilicet vel in naturæ unitate, vel in naturæ diversitate. In naturæ communitate, sive unitate, sicut filius Imperatoris dicitur imago Patris. In naturæ diversitate, sicut imago Imperatoris est in nummo. Sic respectu Dei dicitur imago per expressionem secundum identitatem naturæ: & sic est imago increata, & dicitur notionaliter, sive secundum relationem: quia imago dicit emanationem, emanatio autem in unitate naturæ non est nisi personæ. Dicitur etiam imago per expressionem in diversitate naturæ: & sic dicitur imago creata respectu totius Trinitatis: & sic patet quod imago in divinis accepta dicitur secundum relationem personæ ad personam, & hoc secundum vocabuli proprietatem, sicut probant rationes ad hoc inductæ. Sed quoniam contingit abuti nomine exemplaris, ut etiam dicatur exemplar quod ad imitationem alterius fit, sic econtrario contingit abuti imagine, ut dicatur imago ad cujus expressionem fit aliquid: & sic cum creatura fiat ad expressionem unitatis essentiæ in Trinitate personarum, potest dici imago de tota Trinitate, & sic dicitur imago ipsum imaginans: cum de ratione nominis dicatur imaginatum, sicut exemplar dicitur exemplatum abusive, quamvis exemplar sit exemplans: & secundum istum modum dicitur accepisse Hilarius, & Beda: ut dicit Magister 16. dist. 2. lib. Tamen potest dici quod uterque loquitur

de

de im agine creata, quæ cum sit respe- A
ctu unius essentiæ, est communis imago trium personarum, & indicat unitatem substantiæ in tribus. Unde nunquam imago pure dicitur ad se, quia semper dicit respectum, vel personæ ad aliam personam, vel essentiæ ad creaturam, sive creaturæ ad divinam naturam. Nunquam etiam dicitur pure secundum substantiam, quia semper notat vel distinctionem interius, vel exterius. Unde imago non dicitur essentia simpliciter, sed essentia ut in tribus personis considerata. Tamen proprietatem sermonis servando, imago dicitur secundum relationem personalem, prout dicitur imago æterna.

1. 2. Et concedendæ sunt auctorita- B
tes, & rationes ad hoc. Ad auctoritates in oppositum patet responsio.

3. Ad illud ergo quod obiicitur, quod exemplar dicitur essentialiter, ergo, &c. dicendum quod non est simile, quia tota Trinitas est principium. Et ideo quia exemplar rationem producentis dicit, unde secundum substantiam dicitur, & convenit toti Trinitati, sed non tota Trinitas est principiata: & quia imago dicit rationem producti proprie, ideo non convenit toti Trinitati, nec dicitur secundum substantiam.

4. Ad illud quod obiicitur quod ad hoc quod sit imago debet exprimere distinctionem, & ordinem, dicendum quod illud verum est in imagine quæ C
est imago rei habentis distinctionem & ordinem, sicut habet homo in partibus, & tota Trinitas in personis: sed cum res, cujus est imago, non habeat distinctionem, utputa una persona, non oportet sic exprimi. Vel potest dici quod illud verum est quando imago substantialiter differt. Tunc enim ad hoc quod expresse exprimat, necesse est imitari in conditionibus consequentibus substantiam, sed cum imitatur in eadem forma substantiæ, non oportet.

QUÆSTIO II.

An imago in divinis proprie de Filio dicatur.

Alexand. Alensis 1. *p. q.* 61. *Memb.* 3.
S. Thom. 1. *p. q.* 35. *art.* 2.
Et 1. *Sent. dist.* 31. *q.* 3. *art.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 29. *q.* 3.
Henricus Quol. 4. *q.* 2.
Steph. Brulef. 1. *sent. d.* 31. *q.* 4.

Utrum imago sit proprium Filii. Fundam.
Et quod sic, videtur per Hilarium in proposita appropriatione. Æternitas in Patre, species in imagine, usus in munere. Pater dicitur proprie similiter munus, ergo si recte ponuntur, ex æquo imago dicitur proprie de Filio.

Item: Augustinus 6. de Trin. Solus *Lib.* 6. *&*
Filius est imago Patris, & eo expres- *7. de T.*
sius Filius quo imago, & Verbum: *cap.* 2. *&c.*
ergo secundum hoc cum Filius dicat personalem relationem, patet, &c.

Item: imago est similitudo expressa, & in divinis similitudo expressissima: sed similitudo expressissima non potest esse plurium distinctorum: si ergo Filius est ab uno, Spiritus sanctus æqualiter a duobus, ergo non poterit esse imago.

Item: imago in divinis attenditur secundum imitationem personæ, non essentiæ, quia persona non est imago essentiæ, sed personæ: ergo ad hoc quod una persona sit imago alterius, necesse est quod illam imitetur in eo quod respicit personam, ut personam: sed emanatio vel productio personæ respicit personam ut personam: nam productio creaturæ respicit substantiam. Cum ergo solus Filius imitetur Patrem in productione personæ, solus Filius est imago.

1. Contra: Damascenus dicit quod *Lib.* 2. *de*
Spiritus sanctus est imago Filii: ergo *orth. fide,*
non est Filii proprium esse imaginem. *cap.* 18.

2. Item: hoc videtur per utramque diffinitionem Hilarii, & prima est *De synod.*
Imago est ejus rei ad quam imagina- *prop.* 1.
tur species indifferens: sed hoc conve- *Ex sent.*
nit *Aug. l.* 83.

q.q.73. in fine & 74 in princ. nit Spiritui sancto, ergo & imago. A

3. Item: hoc videtur per rationem, quia ad imaginem ista duo sufficiunt, scilicet imitatio secundum similitudinem, & secundum æqualitatem, sed hæc duo est reperire in persona Spiritus sancti, ergo, &c.

4. Item: Sicut Filius procedit a Patre, ut exprimens Patrem, ita Spiritus sanctus a Filio, ut exprimens Filium: ergo quemadmodum Filius est imago Patris, ita Spiritus sanctus est imago Filii.

CONCLUSIO.

Imago cum dicat expressionem in summo, quia est unius ad unum & secundum omnem modum proprie solum dicitur de Filio. B

Resp. ad Argum. Dicendum quod imago in divinis non tantum dicit expressionem personæ, sed etiam expressionem in summo. Expressio autem in summo duo ponit, scil. quod sit unius ad unum, & quod sit secundum omnem modum. Quod sit unius ad unum ponit per hoc quod illud quod per superabundantiam dicitur uni soli convenit, & si sit essentiale, essentiæ: si personale, personæ. Nam unum in summo, non potest exprimere plura, vel plures, unum inquam, in quo nulla est diversitas. Similiter unum summe non potest exprimi a pluribus, ut plures sunt, quia tunc omnino differentes essent. Ponit etiam aliud, videlicet, ut sit expressio secundum omnem modum. Nam si ex aliquo respectu non habet exprimere, non exprimeret summe. Propter primam rationem: Solus Filius est imago, quia solus ab uno procedit. Spiritus autem sanctus a duobus, & ideo æqualiter utrumque exprimit, & neutrum in summo. Propter secundam rationem: Solus Filius est imago, quia secundum omnem respectum habet rationem exprimendi, & inquantum comparatur ad illum a quo est, & inquantum comparatur ad illum qui ex ipso est. Inquantum comparatur ad illum a quo est: quia exit per modum naturæ, & ita per modum verbi, & speciei, & per modum similitudinis expressæ. Inquantum comparatur ad illum qui est ex eo, quia per omnia, & eodem modo spirat Filius, ut Pater: Spiritus sanctus autem in nullo horum convenit, ideo ratio imaginis est in solo Filio, quia ab uno tantum procedit, & quia per modum naturæ: quia etiam consimiliter producit sanctum Spiritum. Media tamen ratio, quia per modum naturæ est ratio propria, aliæ vero faciunt ad congruitatem. Concedendum igitur quod solus Filius, proprie loquendo, est imago, & eo quo Filius, eo est imago, & eo ipso Verbum: sed & Filius dicit solum respectum ad Patrem, imago principaliter ad Patrem, sed consequenter respectum ad aliam personam. Verbum principaliter respectum ad Patrem, & consequenter respectum ad creaturam. Unde eadem notio sunt ipsius Filii, tamen alio, & alio modo significata. Unde non est superfluitas.

1. Ad illud ergo quod obiicitur de Damasceno, dicendum quod Damascenus fuit Græcus: Græci autem non ita proprie accipiunt rationem imaginis, ut Latini, quia nec de origine personarum sic sane intelligunt. Vel potest dici quod sermo Augustini, & Damasceni causaliter intelligitur, quia reformat nos ad imaginem Christi.

2. Ad illud quod obiicitur quod diffinitio imaginis convenit Spiritui sancto: dicendum, sicut infra patebit, C quod species, ut ubi accipitur, convenit soli Filio.

3. 4. Ad illud quod obiicitur de assimilatione, & æqualitate, dicendum quod Filius non dicitur imago propter assimilationem in substantia, sed propter modum emanandi, & secundum hoc non habet Spiritus sanctus, expressissimam similitudinem nec cum Filio, nec cum Patre: ideo nullius est imago.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

An Æternitas approprietur Patri, species imagini, & usus muneri.

Alex. Alens. 1. p. q. 67. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 39. a. 8.
Et 1. Sent. dist. 31. q. 2. art. 1.
Ægidius Rom. 1. sent. dist. 31. pr. 2. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 31. art. 2. q. 1.

Ad opp. UTRUM æternitas approprietur Patri, species imagini, & usus muneri. Videtur quod non sit bona appropriatio Hilarii: quia omnes divinæ personæ simul æternæ sunt, & coæquales, & æternitas abstrahit ab actu personæ: ergo non est appropriabilis. *De Trin. lib. 2. post initium.*

2. ITEM quæritur quare species appropriatur imagini. Aut enim sumitur ibi species, ut species dicitur forma, aut pulchritudo. Si forma, sed sicut natura nulla est appropriabilis, sic nec species. Si autem pulchritudo, sed pulchritudo imaginis refertur ad prototypum: ergo ad patrem, ergo illi debet appropriari.

3. ITEM: Hilarius dicit quod oportet imaginem habere essentiam, & naturam, & speciem auctoris: quare ergo magis diffinit imaginem per speciem quam aliquod aliorum. *De synod. prop. 1.*

4. ITEM: Non est utendum Deo, sed solum creatura: ergo usus nulli personæ est appropriabilis, ergo nec Spiritus sanctus.

5. ITEM: Dionysius dicit quod bonum, & pulchrum idem est: ergo cum bonitas sit appropriabilis Spiritui sancto: ergo & pulchritudo. *De divin. nom. c. 4. post med.*

CONCLUSIO.

Congrue appropriatur Æternitas Patri propter carentiam principii. Usus, ut dicit generaliter actum voluntatis Spiritui sancto, propter modum emanationis, id est, secundum voluntatem. Filio autem species, quia species dicit similitudinem, rationem cognoscendi, & pulchritudinem: quæ omnia illi congruunt, quia emanat per modum naturæ.

RESP. ad Arg. Dicendum quod illa appropriatio Hilarii fuit ad explicandum A personarum originem, sive emanationem. Quoniam ergo persona Patris emanatione, & origine caret: ideo id debuit ei appropriari: quod importat privationem principii. Tale autem est hoc nomen *æternitas*. Æternum enim est quod principio caret. Et licet de suo nomine non dicat nisi privationem initii durationis, ger appropriationem tamen dicit privationem omnis principii. Et sic patet prima obiectio. Spiritus vero sanctus procedit per modum voluntatis, & amoris: & ita debuit ei appropriari nomen quod actum exprimit voluntatis, hoc autem est hoc nomen usus. Nam uti est assumere aliquid in facultatem voluntatis, sive ad B utendum, sive ad fruendum. Quoniam ergo assumptio ad fruendum est per amorem, similiter ad utendum, quia amor est pondus, & ordo: ideo usus recte appropriatur Spiritui sancto. Et sic patet ultimo quæsitum, scilicet quod usus accipitur hic non prout dividitur contra fruitionem, sed prout dicit amoris complexum, & actum liberum: Filius vero emanat per modum naturæ: ideo emanat per modum perfectæ, & expressæ similitudinis. Nam natura producit sibi simile, & æquale. Et quia habet in se rationem expressæ similitudinis, ideo & cognitionis, quia expressa similitudo est ratio cognoscendi. Et quia per modum perfectæ similitudinis, & rationis, habet in se rationem C cognoscendi, & exemplar omnium: inde est quod habet rationem perfectæ pulchritudinis. Quia enim est perfecta & expressa similitudo: ideo pulcher est in comparatione ad eum quem exprimit. Quia vero rationem cognoscendi habet, & non unius tantum, sed totius universitatis: ideo pulchrum pulcherrimus ipse mundum mente gerens, ut ait Boetius: pulchritudinem habet in comparatione ad omnem pulchritudinem extraneam. Ex his duobus relinquitur perfectissima pulchritudo. Sicut enim dicit Augustinus: Pulchritudo non est aliud, quam æqualitas numerosa. Quoniam igitur in comparatione ad Patrem habet pulchritudinem æqualitatis, quia perfecte exprimit sicut

Aug. lib. 1. de Tr. c. 11. t. 3.

Boetius de consol. lib. 3. Metro 9.

cut pulchra imago: in comparatione A vero ad res habet omnes rationes secundum quod dicit August. quod est ars plena omnium rationum viventium: ita patet quod in filio recte reperitur ratio omnis pulchritudinis. Eo igitur quo Filius per modum naturæ emanat, habet rationem perfectæ & expressæ similitudinis. Eo quod habet rationem perfectæ similitudinis, habet rationem cognitionis: & ratione utriusque habet rationem pulchritudinis. Quoniam igitur nomen speciei importat similitudinem, & importat cognoscendi rationem, & importat pulchritudinem, ut species quidem Priami digna est imperio: ideo elegantissime appropriatur Filio. Patet ergo quare illud nomen B magis appropriat Hilarius filio quam aliud, quare etiam magis diffinit imaginem per illud nomen quam aliquod aliud.

Super Joan. c. 1. & 6. de Tri. c. 10. tom. 3.

Ex Isagoge Porphyrii c. de specie.

2. Ad illud ergo quod obiicitur, quod pulchritudo imaginis refertur ad prototypum, dicendum quod verum est, sed tamen aliter refertur honor, aliter pulchritudo. Quia honor imaginis, sive picturæ ita refertur ad prototypum quod in ipsa non est secundum se honor, sicut patet si honoretur iconia beati Nicolai. Sed pulchritudo ita refertur ad prototypum quod nihilominus est in imagine pulchritudo, non solum in eo cujus est imago.

Et potest ibi reperiri duplex ratio pulchritudinis, quamvis in eo cujus est, non nisi una inveniatur. Quod patet, quia imago dicitur pulchra quando bene protracta est, dicitur etiam pulchra, quando repræsentat illum ad quem est. Et quod ista sit alia ratio pulchritudinis, patet, quia contingit unam esse sine alia: quemadmodum dicitur iconia beati Nicolai pulchra, quia decorem illius repræsentat, & tunc placida est: & imago diaboli pulchra, quando bene repræsentat fœditatem diaboli, & tunc fœda est. Et ideo Hilarius appropriens speciem, sive pulchritudinem Filio, magis appropriat sub nomine imaginis quam sub nomine Filii.

5. Ad illud quod obiicitur quod idem est bonum, & pulchrum, dicendum quod Dionysius non vult dicere quod sint unum ratione. Sed quod sint unum re: sed quoniam ratione differunt, ideo alicui potest ita appropriari unum, cui non approprietur alterum, &c.

ARTICULUS II.

Consequenter est quæstio principalis de appropriatione Aug. quæ est in Patre unitas, in Filio æqualitas, in Spiritu sancto unitatis æqualitatisque concordia. Et ita hic quæruntur tria. Primo quæritur utrum Deus possit dici esse unum cum creatura. Secundo utrum creatura possit dici unum cum alia creatura. Tertio de ratione appropriationis illorum trium.

Lib. 1. de Doct. Chr. c. 5. t. 1.

QUÆSTIO I.

An Deus unum cum creatura esse, dici possit.

Alexander Alens. 1. p q. 10. Memb. 5.
S. Th. 1. p. q. 8. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 31. q. 7.

Quod Deus possit dici esse unum cum creatura, ostenditur per auctoritatem Apostoli ad Corinthios: Qui abhæret Deo unus Spiritus est: Si unus Spiritus, ergo unum ens, & una res: & si hoc: ergo unum.

Ad opp.

1. Cor. 6.

C 2. Item: Homo qui adhæret Deo, unus Spiritus est: aut ergo creatus, aut increatus. Non creatus, quia Deus non est creatura: ergo ad minus increatus, sed Spiritus increatus est omnino unus: ergo homo adhærendo Deo est simpliciter unum cum Deo.

3. Item: Magis unitur medium extremo, quam extremum extremo: sed Spiritus sanctus est medium uniens viros justos, & viri justi per ipsum uniti sunt. Unde Joannes: Ut sint unum, sicut & nos unum sumus: ergo justus vir cum Spiritu sancto potest dici, unum.

Joan. 17.

4. Item: Magis unitur membrum capiti, quam membrum cum membro: ergo cum Christi membra sint unum in Christo, multo fortius membrum est idem.

idem Capiti, sed Christus est caput non tantum secundum humanitatem, sed etiam secundum divinitatem: ergo, &c. A

Fundam. CONTRA Ex illo verbo quod dicitur in Joann. Ego & Pater unum sumus, impugnant sancti hæresim Arrianam, & maxime Augustinus, ex hoc concludens Arrium errare qui dicit Filium aliam habere naturam. Si ergo ratio Augustini bona est, unum dicit unitatem in natura: sed tali modo non est unum Creator cum creatura: ergo, &c. *De Trin. lib. 4. c. 9. tom. 3. Et contra Max. lib. 3. cap. 20. tom. 6*

ITEM: hoc videtur alia ratione, quia quæ maxime distant, minime sunt unum: sed Creator & creatura maxime distant: ergo non possunt simpliciter dici unum.

ITEM: Si sunt unum, ergo aliquid unum: sed si aliquid unum sunt: ergo Deus, & creatura habent aliquod commune: & si hæc, univocantur in aliquo: ergo cum univocum simplicius sit quam quæ univocantur in ipso, aliquid est simplicius Deo.

ITEM: Si Deus & creatura sunt unum cum in infinitum distet a qualibet, qua ratione dicitur unum cum una, & cum qualibet: sed quæcunque uni, & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem: ergo secundum hoc omnia sunt unum. *Arist. 1. phys. cont. 15.*

CONCLUSIO.

Deus non potest absolute dici unum cum creatura quantumvis in voluntate cum eo conformata: cum determinatione, unus Spiritus, potest dici.

RESP. ad Arg. Dicendum quod sicut dicit Augustinus, ad hoc quod aliqua sint unum, non sufficit conformitas voluntatis, sed necesse est præsupponi convenientiam in natura. Cum ergo Deus, & creaturæ summe differant in natura, ideo non debent dici unum, sicut probant rationes ad hoc inductæ. Quia vero vir justus conformatur per charitatem voluntati divinæ, & ei adhæret magis quam alicui alii, recte dicitur unum cum determinatione, ut puta unus Spiritus. Spiritus enim voluntas dicitur, & amor: unde qui adhæret Deo unus Spiritus est, quia unius, & conformis voluntatis est. *Vide tr. 36. & 37. in 10. t. 9*

1. AD illud quod obiicitur, est unus Spiritus: ergo una res, dicendum quod ibi est fallacia secundum quid, & simpliciter. Nam *unus*, distrahitur a ratione sua per hoc quod est *Spiritus*, & dicit ibi unitatem non per indivisionem sive unitatem naturæ, sed per conformitatem voluntatis.

2. AD illud quod obiicitur, aut unus Spiritus creatus, aut increatus, &c. Dicendum quod nec creatus, nec increatus. Nam Spiritus non stat ibi pro substantia, sed pro actu voluntatis: & unus non importat nisi conformitatem affectus humani ad divinam voluntatem, sive ad divinum amorem, quia amor transformat amantem in amatum. B

3. AD illud quod obiicitur quod Spiritus est medium uniens, dicendum quod unit quantum ad voluntatem, sed non quantum ad conformitatem naturæ: & non dicuntur unum ratione conformitatis voluntatis solum, ideo non valet, quia ligamen Spiritus non est tota causa quod sint unum.

4. AD illud quod obiicitur quod membra Christi sunt unum, dici potest quod membra Christi non dicuntur unum simpliciter, sed unum corpus: & sic etiam Christus est unum commembrum: sed hoc est ratione humanitatis assumptæ, &c. C

QUÆSTIO II.

An creatura cum creatura simpliciter unum dici possit.

Steph. Brulef. 1. Sent. d. 31. q. 8.

UTRUM una creatura possit dici unum cum alia, & quod sic ostenditur hoc modo. Apostolus dicit: Qui plantat, & qui rigat unum sunt: sed alius erat plantans, ut Paulus: alius rigans, ut Apollo: ergo secundum hoc patet quod omnis creatura potest dici unum cum alia. Ad opp. *1. Cor. 3.*

2. ITEM: Augustinus dicit, & Magister *6. de Tr. c. 3. t. 3.*

gister ponit in litera quod recte dicuntur unum, quæ conveniunt in natura, & voluntate: sed hoc habet una natura cum alia: ergo, &c.

Matt. 19. 3. ITEM: Dominus ait: Itaque jam non duo, sed una caro, hæc dicit de viro, & uxore: sed si sunt, & non sunt duæ: ergo sunt unum: ergo vir cum uxore potest dici unum, & sic, &c.

Arist. 5. Met. c. de uno cont. 12. 1. Cor. 6. 4. ITEM: Ab unitate principii materialis venit unitas simpliciter, quæ est unitas numero: sed corpus est materiale principium in homine: qui autem adhæret meretrici, unum corpus efficitur, sicut dicitur: ergo unum simpliciter, & sic, &c.

Fundam. CONTRA: Idem simpliciter dictum, stat pro eodem, numero: ergo unum simpliciter dictum, stat pro uno, numero: sed duæ creaturæ non sunt unum numero quantumcunque conveniant: ergo non debent dici unum.

ITEM: Si aliqua dicuntur unum propter convenientiam in natura, tunc ergo cum homo, & asinus conveniant in natura, sunt unum: quod non conceditur. Si dicas quod ultra requiritur conformitas voluntatis.

CONTRA: Cum ergo viri peccatores conveniant & in natura, & in voluntate, ergo debent dici unum: quod cum non dicantur, non sufficit ergo conformitas naturæ, & voluntatis.

ITEM: Si homo ex conjunctione meretricis fit unum, cum omnis unitas sit a prima unitate, hæc unitas erit a prima unitate, sed talis unitas est detestabilis: ergo prima unitas facit unitatem detestabilem: ergo ipsa est vituperabilis.

CONCLUSIO.

Illa quæ naturæ, voluntatis, & operationis conformitatem retinent, unum possunt commode dici simpliciter: aliqua tamen istarum conditionum deficiente, nequaquam.

RESP. ad Arg. Dicendum quod duæ creaturæ distinctæ non possunt habere unitatem nisi per conformitatem: quælibet autem conformitas non facit dici unum simpliciter, sed illa quæ est conformitas simpliciter, non secundum quid. Ad plenam autem conformitatem requiritur triplex conformitas, scilicet in natura, in voluntate, & in operatione: & quando illa tria concurrunt ad aliqua duo, dicuntur unum. Sicut Paulus & Apollo in natura erant conformes, quia uterque homo: in voluntate similiter, quia uterque salutem fidelium cupiebat: actione similiter, quia uterque ad eam procurandam se exercebat, ille plantando, & hic rigando: & utraque actio conformis, quia utraque erat per divini Verbi prædicationem: Verbum enim divinum primo jactatum, est semen, deinde accipit irrigationem pluviæ. Si autem sit conformitas in natura solum, non debet dici unum nisi secundum quid, scilicet cum determinatione diminuente, ut unum genere, vel specie. Si solum in voluntate, tunc sunt unus Spiritus qui dicit amorem. Si unum in natura & voluntatem, tunc unum corpus & una anima. Si unum in natura, & actione, possunt dici unum cum determinatione, ut fornicator cum meretrice potest dici unum corpus, tamen non potest dici unum simpliciter, sicut vir & uxor. Nec viri mali ita unum, sicut viri boni, quia disconveniunt in volitis principaliter intentis. Quilibet enim malus bonum proprium quærit, & non commune.

Plena conformitas quo modo fit.

Ex his patent quæsita. Concedendum enim est, aliqua duo dici unum simpliciter, si habeant conformitatem, sicut dictum est, sicut probant primæ rationes tres.

Resp. ad argum. in opp.

Ad illud quod quarto obiicitur, dicendum quod non concludit, quia fornicator, & meretrix non dicuntur unum corpus ratione substantiæ corporalis: sed ratione operis carnalis in quo uniuntur: & ideo non sequitur quod debeant dici unum simpliciter.

Ad illud quod obiicitur de uno in numero, dicendum quod duplex est unitas, scilicet indivisionis, & conformitatis. Unitas indivisionis attenditur in uno numero, & hæc unitas est simpli-

Resp. ad argum. Fund.

pliciter. Unitas vero conformitatis non est in uno numero: sed in his quibus contingit aliis conformari ut dictum est.

Ad illud quod obiicitur, si propter conformitatem in natura dicuntur unum &c. dicendum quod propter conformitatem in natura, & voluntate, & in natura non solum secundum quod est rei essentia, sed ex qua pullulat pullulans, hoc est inquantum est operationis principium, sic patet quod homo & asinus non dicuntur unum. Patet etiam quod mali homines non dicuntur unum, quia etsi concordant in fine propinquo & in opere, differunt tamen in remoto, quia quilibet quærit quod suum est. Justi autem econverso: si enim aliquando dissentiant voluntates eorum in fine propinquo, conveniunt in remoto.

Ad illud quod obiicitur quod unitas meretricis nullo modo est a Deo, sive a prima unitate, dicendum quod sicut in peccato est substantia actionis, & hæc est a Deo: & deformitas, & hæc non est a Deo: sic in unitate tali intelligendum est, &c.

QUÆSTIO III.

An Unitas approprietur Patris, Æqualitas Filio, Concordia Spiritui sancto.

Alex. Alen. 1. p. q. 67. Memb. 2.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 31. pr. 2. q. 2. & 3.
Richardus 1. Sent. dist. 31. art. 2. q. 2.
Steph. Brulef. 1. sent. dist. 31. q. 9.
Petrus de Tarant. 1. sent. dist. 31. q. 7.

Ad opp. De ratione appropriationis trium nominum prædictorum, & primo de unitate. Et quod non sit appropriabilis, videtur, quia unum, & ens convertuntur: ergo unitas, & essentia: sed essentia nulli est appropriabilis: ergo nec unitas.

2. Item: si appropriatur, cum Spiritus sanctus sit amborum unitas, ut dicit Augustinus, videtur quod debeat appropriari personæ Spiritus sancti. *Lib. 6. de Trin. c. 3. tom. 3.*

3. Item: obiicitur de æqualitate quæ appropriatur Filio. Nihil enim magis

A est indifferens in rebus æqualibus quam ipsa æqualitas: sed indifferens non est appropriabile: ergo nec æqualitas est appropriabilis.

4. Item: si appropriatur, debet patri appropriari, quia æqualitas non est aliud quam unum, sive unitas in quantitate: sed unitas appropriatur Patri: ergo æqualitas.

5. Item obiicitur de concordia quæ appropriatur Spiritui sancto. Si enim concordia plures reducit ad unitatem, videtur potius de proprio facere commune quam de communi proprium: ergo si appropriari est de communi facere proprium, concordia nulli est appropriabilis.

B 6. Item: videtur quod debeat appropriari Filio, quoniam Filius est pax nostra, qui fecit utraque unum. *Ephes. 2.*

7. Item: Pacificans per sanguinem crucis ejus sive quæ in terris sunt, sive quæ in cœlis sunt. *Coloss. 1.*

8. Item: obiicitur contra rationem Augustini: Omnia æqualia propter Filium, &c. ergo Pater est æqualis propter Filium: ergo habet aliquid a Filio quod falsum est. *Lib. 1. de Doct. Ch. c. 5. t. 1.*

9. Item quæro quam causam dicit, *propter*, utrum efficientem: aut finalem, quamcunque harum dicat, cum tota Trinitas sit efficiens, & finis omnis rei, tam unitas, quam æqualitas, quam concordia est propter Patrem, C similiter propter Filium: ergo nulla est ratio appropriandi.

CONCLUSIO.

Cum Patris persona ea sit, antequam non est alia, & ipsa non ex alia producatur, ea ratione proprie sibi appropriatur unitas.

Resp. ad Arg. Intelligendum est quod sicut appropriatio Hilarii fuit ad explicandam personarum originem, sic ista est ad explicandum ordinem. Quoniam igitur persona Patris est prima, antequam non est alia, & quæ non est ex alia: ideo appropriatur ei unitas, quæ est prima in numero, & ante quam nihil est in numero.

1. 2. 3. 4 5. 6. 7. Ex hoc patet responsio ad duo prima, quia accipitur hic unitas secundum rationem qua dicit primitatem, non essentiæ indivisionem, quia sic convertitur cum ente, aut voluntatis conformitatem, quia sic appropriatur Spiritui sancto. Ut prima autem, Patri appropriatur. Similiter quia persona Filii secundum rationem intelligendi est secunda, & perfecte exprimens Patrem, & hoc facit æqualitatem: ideo æqualitas ratione ordinis primo reperitur in Filio. Tunc enim primo intelligitur, cum Filius intelligitur nasci, & ex hoc patet obiectum. Quod enim æqualitas approprietur, hoc non est ratione unitatis, sed ratione primæ associationis, & perfecte. Æqualitas enim tunc primo intelligitur, quando intelligitur associatio: & hæc intelligitur primo in Filio, qui est secunda persona. Similiter quia persona Spiritus sancti secundum rationem intelligendi est tertia: concordia autem ponit duos concordabiles, & etiam concordantem, ideo primo incipit concordia, ubi primo intelligitur oriri persona tertia. Et sic patet illud, quod concordia appropriatur alicui, non quia de communi aliquid faciat proprium, sed quia distin- A ctos connectit, & hoc secundum rationem suæ emanationis, quod non convenit Filio ratione emanationis, sed ratione mediationis, quia mediator Dei, & hominis. Ex his patent omnia obiecta.

8. 9. Ad illud vero quod ultimo quæritur, omnia sunt æqualia propter Filium, dicendum quod si *omnia*, distribuat pro creatis, tunc, *propter*, dicit causam formalem exemplarem secundum rem, & appropriationem, quia omnis æqualitas habet exemplar in æqualitate filii, & sic de aliis. Si autem distribuit pro creatis, & increatis: B tunc, *propter*, dicit causam formalem exemplarem secundum rationem intelligendi appropriatam, quia intellectus noster non intelligit æqualitatem in Patre, nisi propter hoc, quod habet Filium per omnia exprimentem ejus naturam, & potentiam, similiter, & de aliis, & tunc *propter*, non dicit causam exemplaritatis secundum rem, sed secundum rationem intelligendi. Et sic non notatur quod Pater habet aliquid a Filio, sed quod intellectus noster aliquid cognovit de Patre, per hoc, quod cognoscit Filium.

DISTINCTIO XXXII.

Utrum Pater vel Filius per Spiritum sanctum diligat, & sit sapiens genita Sapientia, similesque aliæ quæstiones.

HIC oritur quæstio ex prædictis deducta. *Dictum est enim supra, atque Sanctorum auctoritatibus ostensum, quod Spiritus sanctus est communio Patris & Filii, & amor quo Pater & Filius se invicem diligunt. Ideo quæritur, utrum Pater vel Filius per Spiritum sanctum diligat. Quod utique videtur oportere dici secundum auctoritates supra positas: quibus ostenditur, Spiritum sanctum esse, quo genitus a gignente diligatur, genitoremque suum diligat. Sed contra: Si Pater vel Filius dicatur diligere per Spiritum sanctum, videtur esse per Spiritum sanctum: quia non est aliud Deo esse, & aliud diligere, sed idem: quia ut ait Augustinus in 15. lib. de Trin.* C. 5. t. 3. *Quidquid secundum qualitates in illa simplici natura dici videtur, secundum essentiam est intelligendum, ut bonus, magnus, immortalis, sapiens, diligens, & hujusmodi. Ideoque si Pater vel Fi-*

Filius diligit per Spiritum sanctum, per ipsum Spiritum esse videtur: neque tantum essentia sua diligit, sed etiam dono.

Hæc quæstio insolubilis est humanum superans sensum: in qua auctoritates sibi occurrunt.

Huic quæstioni, cum altitudinem nimiæ profunditatis contineat, id solum respondemus, quod Augustinus significare videtur, scilicet quod Pater & Filius se diligant, & unitatem servent non solum essentia sua, sed suo dono proprio: quod licet supra positum sit, iterare tamen non piget, quia sic expedit. Ait ergo August. in 6. lib. de Trin. ita: Manifestum est quod non aliquis duorum est, quo uterque conjungitur, quo genitus a gignente diligatur, genitoremque suum diligat, sintque non participatione, sed essentia sua, neque dono superioris alicujus, sed suo proprio servantes unitatem pacis. Ecce hic dicit quod essentia sua, & dono suo servant unitatem. Idem in 15. lib. de Trin. ait: In illa Trinitate quis audeat dicere, Patrem nec se, nec Filium, nec Spiritum sanctum diligere, nisi per Spiritum sanctum? Hic aperte ostendit, Patrem non tantum per Spiritum sanctum diligere, non autem simpliciter dicit Patrem non diligere per Spiritum sanctum.

C.5.t.3.

C.7.t.3.

Utrum Pater sit sapiens sapientia quam genuit, sicut diligit amore qui ab ipso procedit.

Præterea diligenter investigari oportet utrum Pater sapiens sit sapientia quam genuit, quæ tantum Filius est. Quod videtur a simili posse probari. Si enim Pater diligit amore qui ab ipso procedit, cur non & sapientia vel intelligentia, quam ipse genuit, sapit, vel intelligit? Hanc quæstionem urgere videtur, ut ait August. in lib. 7. de Trin. quod scripsit Apostolus, dicens, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Ubi quæritur, utrum ita sit Pater sapientiæ & virtutis suæ, ut hac sapientia sapiens sit quam genuit, & hac virtute potens, quam genuit. Sed absit ut ita sit: quia si hoc est ibi esse quod sapere, non per illam sapientiam quam genuit sapiens dicitur Pater: alioquin non ipsa ab illo, sed illo ab ipsa est. Si enim sapientia quam genuit, causa est illi ut sapiens sit, etiam ut sit, ipsa illi causa est: quod fieri non potest, nisi gignendo eum, aut faciendo: sed nec genitricem, nec conditricem Patris ullo modo quisquam dixerit sapientiam. Quid enim est insanius? Ergo & Pater ipsa sapien-*

L.7.c.1. in sensu. 1.Cor. 1. ibid. ad lit.

* *Aug. in lib. 83. quæst. 23. q. tom. 4. Cum sapiens Deus dicitur, & sapientia sapiens dicitur, sine qua eum vel fuisse aliquando vel esse posse, nefas est credere, non participatione sapientiæ sapiens dicitur sicut anima, quæ esse & non esse sapiens potest: sed quod ipse eam genuerit, qua sapiens dicitur sapientia. Animadverte lector, Patrem dici sapientem genita sapientia: quod aliis obviat testimoniis. Verum hoc Aug. corrigit in lib. 1. Retract. cap. 26. inquiens: Dixi in lib. 83. q. 23. q. quæ est de Patre, quod eam genuit, qua sapiens dicitur, sapientiam: sed melius istam quæstionem in lib. postea de Trinitate tractavi. Lib. 6. de Trin. cap. 1. & 2. & lib. 3. cap. 3. & lib. 15. cap. 7. tom. 3.*

pientia est, quia sapiens est. Filius vero dicitur sapientia Patris, & virtus Patris: non quia Pater per eum sit sapiens vel potens, sed quia Filius sapientia & virtus est de Patre sapientia, & virtute. Ex his ergo patet quod Pater non est sapiens sapientia genita, sed seipso sapientia ingenita.

Utrum Filius sit sapiens sapientia genita, vel ingenita.

Post hæc quæri solet a quibusdam, utrum Filius sit sapiens sapientia genita, vel ingenita. Si enim non est sapiens sapientia genita, nec seipso sapiens est: si vero sapientia genita sapiens est, non videtur sapiens esse sapientia ingenita: & ita non videtur esse sapiens a Patre, cum a Patre habeat omnia. Ad quod dicimus, quod una est sapientia Patris & Filii & Spiritus sancti, sicut una essentia: quia sapientia in illius naturæ simplicitate est essentia: & tamen Filius tantum est sapientia genita, & Pater tantum est sapientia ingenita: & sapientia genita est de sapientia ingenita, vel a sapientia ingenita. Et cum idem sit ibi esse, quod sapientem esse, relinquitur ut sapientia genita sit sapiens de sapientia ingenita. Non ergo Filius dicitur sapientia Dei, tanquam ipse solus intelligens sit,
C.7.t.3. *vel sapiens sibi & Patri, & Spiritui sancto: quia, ut ait August. in 15. lib. de Trinitate. Si solus ibi Filius intelligit & sibi & Patri & Spiritui sancto: ad illam reditur absurditatem, ut pater non sit sapiens de seipso, sed de filio: nec sapientia sapientiam genuerit, sed ea sapientia Pater dicatur sapiens esse quam genuit. Ubi enim non est intelligentia, nec sapientia potest esse. Ideoque si Pater non intelligit ipse sibi, sed Filius intelligit Patri, profecto filius patrem sapientem facit. Etsi hoc est Deo esse quod sapere, & ea illi est essentia quæ sapientia, non filius a patre, quod verum est, sed a filio potius pater habet essentiam: quod absurdissimum atque falsissimum est. Est ergo Deus Pater sapiens ea, quæ ipse est, sua sapientia: & filius sapientia Patris, est sapiens de sapientia quæ est Pater, de quo est genitus filius. Ita & pater est intelligens, ea, quæ ipse est, sua intelligentia. Non enim esset sapiens, qui non esset intelligens. Filius autem intelligentia patris, de intelligentia genitus est, quæ est pater: de qua & intelligens est. Proinde pater est sapientia, & filius sapientia, & uterque una est sapientia, & tamen solus pater est ingenita sapientia, & filius solus genita sapientia, nec tamen alia sapientia pater, alia sapientia filius, sed una eademque est: sicut pater est Deus ingenitus, & filius est Deus genitus, neque Deus genitus, est Deus ingenitus, non ideo tamen alius Deus est Pater, alius Deus Filius: sed unus Deus uterque, non autem unus. Alius est enim genitus, alius ingenitus, sed non alius Deus, immo uterque unum, sive unus Deus. Ita non est sapientia genita, sapientia ingenita: sed alia est sapientia genita, alia ingenita: non tamen est alia sapientia, sed una eademque sapientia. Ex prædictis constat, quod Filius non est sapiens a se, neque de se, sed de Patre, & a Patre.*

An

An Filius sit sapiens seipso, vel per seipsum?

Quæri autem solet, utrum Filius sit sapiens seipso, vel per seipsum. Quidam dicunt multiplicem hic fieri intelligentiam, & ideo distinguendum fore: ita ut cum dicis filium esse sapientem seipso, vel per seipsum, si sui natura & essentia sapientem intelligas, verus sit intellectus: si vero a seipso vel de seipso sapientem esse intelligas, falsitati subjectam habes intelligentiam. Alii vero simpliciter & absque determinatione concedunt hujusmodi locutiones: Filius est sapiens per se, sed non a se, vel de se: & Filius est Deus per se, & est per se, sed non a se, vel de se. Hoc confirmantes verbis Hilarii, qui filium non a se, sed per se agere, in lib. 9. de Trin. ait: Naturæ, inquit, cui contradicis hæretice, hæc unitas est, ut ita per se agat filius, ne a se agat, & ita non a se agat, ut per se agat. Intellige filium agentem, & per eum patrem agentem. Non a se agit, cum pater in eo manere monstratur. Per se agit, cum secundum nativitatem filii agit ipse quæ placita sunt. Infirmus sit non a se agendo nisi a Deo ipse agat: non sit vero in unitate naturæ, si quæ agit & in quibus placet non per se agit. Sicut ergo, inquiunt, filius per se agit, sed non a se, ita & filius debet dici sapiens per se, sed non a se. Sic & ipse per se Deus est, vel esse dicendus est, ut ajunt, sed non a se vel de se.

An una tantum sit sapientia Patris.

Post hæc a quibusdam solet quæri, utrum una tantum sit sapientia Patris. Quod non esse nituntur probare hoc modo: Filius, inquiunt, est sapientia patris genita, qua Pater sapiens non est: est igitur aliqua sapientia patris, qua sapiens non est. Est autem & sapientia patris ingenita, & ea Pater sapiens est. Est ergo quædam sapientia Patris, qua sapiens est: & ipsa non est illa sapientia patris, qua pater sapiens non est: non est ergo una tantum sapientia patris. Item sapientia ingenita est sapientia patris: & sapientia genita est sapientia patris, non est autem sapientia ingenita, sapientia genita, non est igitur una tantum Patris sapientia. Hæc & his similia, tanquam Sophistica & a veritate longinqua, cunctisque in Theologia peritis patentia abiicimus, responsio indigna advertentes. Id tamen adiicientes, quia una est tantum sapientia Patris, sed non uno modo dicitur. Nam sapientia Patris dicitur illa quam genuit, & sapientia Patris dicitur ea qua sapiens est: diversa est ergo ratio dicti. Illa enim dicitur Patris, quia eam genuit: & ea dicitur sapientia Patris, quia ea sapit. Una est tamen sapientia Patris, quia sapientia genita est eadem sapientia, & ea qua sapiens est, sive ea qua sapiens est, intelligatur persona Patris, sive essentia Patris, quia persona Patris quæ intelligitur cum dicitur sapientia ingenita, & persona filii quæ significatur cum dicitur sapientia genita, una eademque sapientia est, quæ essentia divina intelligitur communis tribus personis.

Quod in Trinitate est dilectio quæ est Trinitas: & tamen Spiritus sanctus est dilectio quæ non est Trinitas: nec ideo duæ sunt dilectiones, ita & de sapientia.

Et sicut in Trinitate dilectio est, quæ est Pater, Filius, & Spiritus sanctus, quæ est ipsa essentia deitatis, & tamen Spiritus sanctus dilectio est, quæ non est Pater vel Filius, nec ideo duæ dilectiones sunt in Trinitate, quia dilectio quæ proprie Spiritus sanctus est, est dilectio quæ Trinitas est, non tamen ipsa Trinitas est: sicut Spiritus sanctus est essentia quæ Trinitas est, non tamen ipsa Trinitas est, ita in Trinitate sapientia est, quæ est Pater & Filius & Spiritus sanctus, quæ est essentia divina: & tamen Filius est sapientia, quæ non est Pater vel Spiritus sanctus. Nec ideo duæ sapientiæ ibi sunt: quia sapientia, quæ proprie est Filius, est sapientia quæ est Trinitas, ipsa tamen non est Trinitas, sicut Filius est essentia quæ est Trinitas, ipse tamen non est Trinitas.

Qua ratione Pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, eadem videtur debere dici quod non sit diligens Pater vel Filius dilectione, quæ ab utroque procedit.

Præterea diligenter notandum est quod ea ratione qua Pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, videtur fore dicendum quod Pater non diligat Filium, vel Filius Patrem ea dilectione quæ ab utroque procedit, scilicet quæ proprie Spiritus sanctus est. Sicut enim idem est Deo sapere quod esse, ita est ei idem diligere quod esse. Ideoque sicut negatur Pater esse sapiens sapientia quam genuit, quia si ea diceretur sapiens, non ipsa ab eo, sed ipse ab ea intelligeretur esse, ita videtur non debere concedi, quod Pater vel Filius diligat dilectione quæ tantum Spiritus sanctus est, quia si ea diligit Pater vel Filius, non Spiritus sanctus videtur esse a Patre & Filio, sed Pater & Filius a Spiritu sancto, quia idem est ibi diligere quod esse. At supra dictum est, atque auctoritate August. sancitum quod in Trinitate tria sunt, unus diligens eum qui de illo est, & unus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio, & non est aliquis duorum quo genitus a gignente diligitur, & genitorem suum diligit. Quibus verbis aperte significavit Patrem Filium, & Filium Patrem diligere, ea scilicet dilectione quæ non est aliquis eorum, sed tantum Spiritus sanctus. Cum idem ergo sit ibi diligere quod esse, quo modo dicitur Pater vel Filius non esse ea dilectione qua alter alterum diligit, cum ideo Pater negetur sapere sapientia quam genuit, ne ea esse intelligatur?

Lib. 6. de Trin. c. 5. in fin. Ibidem in principio.

Quod & hæc quæstio inexplicabilis est, quæ excellit infirmitatem hominum.

Difficillimam mihi fateor hanc quæstionem, præcipue cum ex prædictis oria-

oriatur, quæ similem videntur habere rationem, quod meæ intelligentiæ attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis Sanctorum referre, quam afferre. Optimus enim lector est, inquit Hilarius in 1. *libro de Trinitate, qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis potius quam imponat: & retulerit magis quam attulerit, neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem præsumpserit intelligendum. Cum ergo de rebus Dei sermo est, concedamus Deo sui cognitionem, dictisque ejus pia veneratione famulemur. Investiget ergo diligenter pius lector rationem dictorum, si forte dictorum aliquam valeat reperire causam, qua nota, ipsa præmissa quæstio aliquatenus explicari valeat. Ego autem hanc quæstionem non absolvens, sed errorem excludens, profiteor non esse dictum, Patrem diligere Filium, vel Filium Patrem, ea dilectione quæ ab utroque procedit: quæ non est aliquis eorum, sed tamen Spiritus sanctus, tanquam ea dilectione Pater sit, vel Filius. Sed sic ea Pater diligit Filium, & Filius Patrem: ut etiam Pater per se ea, quæ ipse est, dilectione diligat, sic & Filius: non autem sic, ut Pater per se non diligat, & Filius, sed per eam tantum. Quis hæc, in illa Trinitate, inquit Augustinus, opinari vel affirmare præsumat? Eam tamen quæstionem lectorum diligentiæ plenius dijudicandam atque absolvendam relinquimus, ad hoc minus sufficientes.*

In medio.

Lib. 15. de Trin. c. 7. t. 8

DISTINCTIO XXXII.

Movet & solvit dubitationem ortam ex appropriatione, qua Spiritui sancto appropriatur concordia, in fine præcedentis distinct. ibi: Quis autem in Spiritu sancto.

Hic oritur quæstio ex prædictis deducta.

Expositio Textus.

Supra posuit Magister multipliciter appropriata, in quorum explanatione dixit Spiritum sanctum esse concordiam, quia Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, ideo hic movet quæstionem de illa locutione. Et hoc facit in ista distinctione. Habet autem hæc distinctio tres partes. In prima movet Magister principalem quæstionem prius positam, scilicet utrum Pater & Filius diligant se Spiritu sancto. In secunda vero movet aliam quæstionem huic consimilem quæ facit ad ejus explanationem, & hoc facit, ibi: *Præterea diligenter investigari oportet*, & est illa quæstio: Utrum Pater sit sapiens sapientia genita, vel sapientia quam genuit. In tertia redit ad principalem quæstionem determinandam, & hoc facit, ibi: *Præterea diligenter notandum est*. Prima pars habet duas partes. In prima movet Magister quæstionem, & opponit. In secunda respondet quæstioni, sed non respondet objectioni, ibi: *Huic quæstioni cum altitudinem*, &c. Similiter secunda pars in qua determinat Magister quæstionem annexam, scilicet utrum Pater sit sapiens, scilicet utrum Filius sit sapiens sapientia genita, vel sapientia quam genuit, dividitur. Et quia ad determinationem hujus quæstionis tria alia dubia concurrunt, ideo habet hæc pars quatuor partes secundum quatuor dubitationes quas movet & determinat, & prima determinat istam quæstionem: Utrum Pater sit sapiens sapientia quam genuit, vel sapientia genita, quod idem est: quam determinat in partem negativam. Secundo movet hanc quæstionem. Utrum Filius sit sapiens sapientia genita vel ingenita. Et determinat eam affirmative quantum ad primam partem, scilicet quod sit sapiens sapientia genita, ibi: *Post hæc*

Divisio.

quæri solet, &c. Tertio movet hanc quæstionem, utrum Filius sit sapiens per seipsum vel seipso, quam determinat per distinctionem quod seipso potest teneri originaliter, & formaliter, & hoc ibi: *Quæri autem solet utrum Filius*. Quarto hanc movet quæstionem: Utrum Pater duplicem habeat sapientiam: quam determinat in partem negativam, ostendens hanc quæstionem & ejus rationem non esse responsione dignam, & hoc facit ibi: *Post hæc quæri solet a quibusdam: Utrum una sit tantum sapientia*. Et determinat cum hoc quod in Trinitate est dilectio quæ est Trinitas, & in Spiritu sancto est dilectio quæ non est Trinitas. Et hoc ibi: *Et sicut in Trinitate*. Similiter tertia pars in qua redit Magister ad quæstionem primo positam, habet duas partes. In prima obiicit accipiens rationem ex determinatione alterius quæstionis. In secunda vero loco solutionis suam insufficientiam ostendit, & hanc quæstionem determinandam lectori relinquit, & hoc ibi: *Difficillimam mihi hanc quæstionem fateor*.

Hac sapientia sapiens, &c. *Dub. I.*

Lib. 7. de Trin. c. 1. tom. 3. Ex littera elicitur talis ratio Augustini: Si Pater est sapiens sapientia genita quam genuit, & hoc est ei esse quod sapere: ergo est sapientia genita. Videtur illud argumentum non valere, quia illud non valet: hoc est Patri esse quod operari, sed operatur per Filium, ergo est per Filium: ergo nec similiter illud argumentum valet.

Si tu dicas quod non est simile, quia operari connotat effectum, obiicitur quod idem est Patri esse quod esse Patrem; sed tamen illud argumentum non valet, Pater deitate est Deus, ergo deitate est Pater: ergo similiter non valet hoc argumentum: Est sapiens sapientia genita.

Resp. Dicendum quod argumentum Augustini est necessarium: quoniam esse sapientem, & esse, in divinis non differunt modo dicendi a parte rei, sed solum a parte nostra: non sic autem est esse & operari: quoniam etsi operari quantum ad principale significatum sit idem quod esse, tamen quantum ad connotatum differt, & potest esse extraneum, & ita potest ibi esse accidens: tamen hoc quod est esse Deum, & esse Patrem, quamvis non differant quantum ad essentiam vel modum essendi, differunt tamen quantum ad modum se habendi: quod est vere in divinis absolutum, & comparatum: & ideo non transit paternitas in substantiam, sicut sapientia: ideo habet alium modum dicendi, qui potest esse extraneus respectu alicujus attributi: ideo ibi est accidens, non autem in argumento Augustini.

B *Pater non est sapiens sapientia genita, sed seipso sapientia ingenita.*
Dub. II.

Videtur male dicere, quia sicut æternitas appropriatur Patri, ita sapientia Filio: sed æternitas non debet dici genita, sicut dicit Anselmus in libro de incarnatione Verbi: ergo nec sapientia debet nec potest dici ingenita. Item si potest dici ingenita sapientia, pari ratione potest dici sapientia procedens, & ita videtur quod sapientia sit appropriabilis Spiritui sancto, sicut & Filio. Juxta hoc quæritur quare non dicitur potentia de potentia, sicut sapientia de sapientia.

C Resp. Dicendum quod sapientia est de nominibus mediis quæ sunt nata supponere pro persona. Et ideo sicut dicitur de Deo Deus, & Deus genitus & ingenitus, ita dicitur etiam sapientia, non tamen ita proprie, quia nomen abstractum est quodam modo: magis tamen dicitur sapientia de sapientia quam æternitas de æternitate, quia æternitas significat in majori abstractione quam sapientia, & ideo magis abstrahit a ratione originis. Secundum hoc etiam est concedendum quod possit dici sapientia procedens, licet adhuc minus proprie. Nec valet istud argumentum, quamvis enim sapientia non sit appropriabilis, Spiritus sanctus tamen per determinationem adjunctam potest trahi.

Ad illud quare non dicitur potentia de

de potentia: dicendum quod non ita A proprie dicitur sicut sapientia de sapientia. Quoniam sapientia appropriatur Filio, qui est ab alio, & ab alio habet omne quod habet: ergo & sapientiam ab alio, ideo sapientia genita ex sua appropriatione præsupponit sapientiam ingenitam: sed potentia appropriatur Patri qui non est ab alio: ideo non sic dicitur potentia de potentia, vel potentia genita.

Sed melius istam quæstionem postea in libro de Trinitate tractavi. *Dub. III.*

Videtur Augustinus ista verba in notula posita male & inconvenienter re- B citare, quia cum comparatio in utroque extremorum præsupponat rem sui positivi, si ibi melius: ergo utrobique bene: ergo si ibi dicit quod Pater est sapiens sapientia quam genuit, videtur quod dicat verum.

Resp. Dicendum quod abusiva est comparatio, quoniam in lib. de Trin. dicit contrarium hujus, & ideo si ibi bene, constat quod hic male. Quantum ad hoc tamen quod aliqua vera dixit in lib. 83. q. de hac quæstione, ideo non omnino male, sed quodam modo bene, quodam modo male: & ideo dicit quod ibi melius, innuens quod aliquid ibi sit male dictum: qui enim unum oppositorum astruit, per consequens de- C struit alterum.

Sapientia genita sit sapiens de sapientia ingenita. Dub. IV.

Videtur ista ratio non esse bona, quia non videtur respondere ad quæstionem. Non enim quæritur de sapientia genita, sive an Filius sit de Patre, sed hoc quæritur, utrum Filius sit sapientia ingenita.

Resp. Dicendum quod Magister respondet, licet in verbis paucis, in quibus innuit hanc distinctionem quod aliquem esse sapientem aliquo, hoc est dupliciter. Aut ita quod ablativus teneatur formaliter, & sic Filius est sapiens sapientia genita, & Pater sapientia ingenita. Aut ita quod teneatur originaliter, & sic cum sapientia genita sit de sapientia ingenita, Filius est sapiens sapientia ingenita. Sed quia ablativus ut plurimum construitur in ratione formæ: ideo Magister caute locutus dixit quod Filius qui est sapientia genita est de sapientia ingenita sapiens, ut verbum non haberet calumniam, & ideo bene respondet.

Uterque una est sapientia, & tamen solus Pater sapientia est ingenita. *Dub. V.*

Videtur hic dicere duo opposita, quia istæ duæ proprietates sapientiam contrahunt: & cum sint proprietates distinctæ distinguunt, & hoc patet, quia solus Pater est sapientia ingenita, quia si sapientia distinguitur; ergo est alia, & alia sapientia: ergo non una. Item videtur falsum dicere cum dicit quod solus Pater est sapientia ingenita: aut enim dicitur sapientia essentialiter, aut personaliter. Si personaliter: ergo non una sapientia est genita, & ingenita, cum Pater & Filius non sint una persona. Si vero essentialiter, non ergo solus Pater est sapientia ingenita.

Resp. Dicendum quod in hoc nomine *sapientia*, duo est considerare, scilicet significatum & suppositum. Et quantum ad significatum dicit essentiam: sed suppositum est persona. Et illæ determinationes *genita*, & *ingenita*, non respiciunt significatum, sed suppositum, & ita distinguunt suppositum manente eadem unitate in significato, sive in forma: & sapientia genita & ingenita est alia & alia persona, sed non est alia & alia sapientia, sicut non est alia essentia: & ideo Magister bonum exemplum ponit in hoc termino *Deus*, quod significat essentiam, & supponit personam. Quando ergo quæritur utrum dicatur essentialiter, aut personaliter, dicendum quod quantum ad significatum, dicitur essentialiter, sed quantum ad suppositum, dicitur personaliter, & ita nulla est controversia.

A

Non a se agit, cum Pater in eo manere monstratur. Dub. VI.

Obiicitur contra, quia similiter & Filius manet in Patre: ergo pari ratione Pater a se non agit. Item videtur falsum dicere, cum dicit: Infirmus sit non a se agendo, nisi a Deo ipse agat, quia secundum hoc, cum omnis creatura agat a Deo, tunc videtur esse agens infirmum, nec in hoc videtur Filius differre ab aliis.

Resp. Dicendum quod Hilarius duo intendit ostendere in his verbis Domini in Joannem, & illa duo ostendit deducendo ad impossibile. Ipse enim Dominus dicit: Verba quæ ego loquor B
Joan. 14. vobis a meipso non loquor: Pater enim in me manens facit opera. Ex hoc ergo arguit quod Filius non agit a se, sed a Patre manente in se, non tantum ut consubstantialis, sed ut principium: sic autem non manet Filius in Patre, sed tantum ut consubstantialis. Alia est au-
Joan. 8. ctoritas Domini, ubi dicit: Qui misit me non reliquit me solum, quia quæ placita sunt ei facio semper. Si ipse agit semper una cum Patre: ergo est una virtus ejus & Patris, & sic agunt una virtute, tunc ergo per se agit, hæc duo probat per deductionem ad impossibile: quia omnis potentia est a prima potentia, quæ primo residet in Patre: ergo si Filius non potest a Deo, simpliciter est C impotens vel infirmus, quia infirmus habet potentiam deficiendi a se, non a Deo. Item si Filius non agit per se, non agit per virtutem propriam sibi connaturalem: ergo alia est virtus Patris, & alia Filii. A se enim & non a se, non facit distinctionem in natura, sed solum in persona, quia dicit rationem principii, vel originis. Per se, autem & non per se, quia per se dicitur contra per accidens, sive contra per aliud, ponit diversitatem in natura, & ideo Filius agit per se, quamvis non a se.

Una est tantum sapientia Patris, sed non uno modo dicitur. Dub. VII.

Videtur male dicere, quia sapientia semper est essentialiter: ergo falsum dicit, cum dicit, non uno modo dicta.

Resp. Magister non vult quod sapientia sit dicta multipliciter: sed quod sapientia Patris, quia genitus potest construi in ratione originis, & sic dicitur Filius sapientia Patris, vel ipsa sapientia genita sapientia Patris, quia est a Patre. Vel potest intelligi in ratione subjecti, ut dicatur sapientia Patris, sicut albedo Patris, & sic sapientia genita non dicitur esse Patris, sed Filii. Quia ergo ratio passiva importata per hoc adiectivum *genita*, non est in persona Patris & Filii una, falsa est locutio ratione determinationis non ratione ejus quod est sapientia, quia una & eadem est sapientia Pater & Filius & Spiritus sanctus: & illa est sapientia Patris & Filii & Spiritus sancti.

ARTICULUS I.

Ad intelligentiam præsentis distinctionis duo principaliter quæruntur secundum duas quæstiones quas determinat Magister. Primo quæritur de hac locutione, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto. Secundo quæritur de ista alia, Pater est sapiens sapientia genita. Quantum ad primum duo quæruntur. Primo quæritur utrum illa locutio sit admittenda. Secundo quæritur in qua habitudine construatur ille ablativus.

QUÆSTIO I.

An Pater & Filius diligant se Spiritu sancto.

Alex. Alensis 1. *p. q.* 67. *Membro* 3. *art.* 3.
S.Th. 1. *p. q.* 37. *art.* 2.
Et 1. *Sent. dist.* 32. *q.* 1. *art.* 1.
Et de Pot. q. 2. *a.* 10 & 11.
Scot. 1. *Sent. d.* 32. *q.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 32. *q.* 1.
Richardus 1. *Sent. dist.* 32. *q.* 1.
Durand. 1. *sent. d.* 32. *q.* 1.

Fran-

Francisc. de Mayr. 1. sent. dist. 32. q. 3.
Thom. Arg. 1. sent. dist. 32. q. 1. a. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 32. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. d. 32. q. 1.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 32. q. 2.

Fundam. QUOD ista locutio, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, sit admittenda, ostenditur auctoritate, & ratione. Primo auctoritate sic: *C. 5. t. 3.* Augustinus 7. de Tr. Non est aliquis duorum quo genitus a gignentem diligitur, genitoremque suum diligit: si ergo est aliquis, & non est pater vel Filius, ergo est Spiritus sanctus.

Psal. 13. tom. 3. ITEM: Hieronymus super Psalmum: Spiritus est amor Patris ad Filium, & Filii ad Patrem: sed amore qui est Patris ad Filium, Pater amat Filium, & econverso: ergo, &c.

Bern. de Amore Dei c. 7. tom. 2. ITEM Bernardus de amore Dei: Amaste, inquit, amabilis Domine, cum a Patre & Filio procedit Spiritus sanctus, amor Patris ad Filium, & Filii ad Patrem, & tantus amor ut sit unitas.

ITEM: idem ostenditur ratione sic: Magister Hugo de sancto Victore facit talem rationem in quadam epistola ad Bernardum: Si recte diceris amare amore qui a te procedit, cur non Pater & Filius recte dicuntur amare amore qui ab ipsis procedit? Et iterum ibidem: Si Spiritus sanctus esset amor cordis tui ac Patris & Filii, quis quæso posset negare Spiritu sancto, hoc est, amore tuo te diligere?

ITEM: alia ratio formatur sic: Sicut se habet verbum ad *dicere*, sic amor ad *diligere*: sed Pater verbo suo quod ab ipso procedit, seipsum dicit: ergo Pater & Filius amore qui ab ipsis procedit seipsos diligunt.

ITEM: sicut filius non potest produci nisi generando, sic nec amor nisi diligendo: ergo Pater & Filius diligendo se, producunt Spiritum sanctum qui est amor personalis: aut igitur diligendo amore qui est Spiritus sanctus aut qui non est Spiritus sanctus. Si amore qui non est Spiritus sanctus, aut amor ille est personalis, aut essentialis. Non personalis, quia tunc essent duæ personæ in divinis, quibus conveniret amor proprie: quod est impossibile. Similiter nec essentialis, quia ille est Spiritus sanctus. Et iterum, si essentialis, tunc ergo cum conveniat Spiritui sancto, Spiritus sanctus similiter produceret. Restat igitur quod producunt Spiritum sanctum diligendo se amore, qui est Spiritus sanctus: Aut igitur diligendo se, aut diligendo aliud a se. Non aliud, quia tunc aliud exigeretur ad productionem Spiritus sancti: ergo diligendo se Spiritu sancto producunt Spiritum sanctum: ergo Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto.

1. SED contra: Diligere idem est quod velle bonum, & velle idem quod esse: ergo cum hæc sit falsa, Pater & Filius sunt Spiritus sancto, hæc similiter, diligunt se Spiritu sancto. Ad opp.

2. ITEM: sicut se habet sapere ad Patrem respectu Filii, ita diligere ad Patrem, & Filium respectu Spiritus sancti: sed hæc est falsa: Pater est sapiens sapientia genita: ergo & illa similiter.

3. ITEM: omne plurale infert singulare: sed hæc est falsa: Pater diligit se Spiritu sancto: ergo & prima. Si dicas quod diligere tenetur notionaliter.

CONTRA: Nulla notione contingit mutuo reflecti unam personam super aliam: sed secundum dilectionem est mutua reflexio in prædicta locutione: ergo diligere non tenetur notionaliter: ergo idem quod prius. Replic.

4. ITEM: nulla notio convenit tribus: sed diligere Spiritu sancto convenit tribus. Nam Pater diligit Spiritu sancto, & Filius diligit Spiritu sancto, & Spiritus sanctus diligit Spiritu sancto, quia seipso: ergo non tenetur notionaliter: ergo idem quod prius.

5. ITEM: Pater & Filius amore eodem diligunt se, & nos: sed dilectio Dei ad nos est essentialis, cum connotet effectum in creatura: ergo similiter cum diligunt se.

6. ITEM: Si tenetur notionaliter, quæro pro qua notione: non est dare nisi spirationem, ergo aut passive, aut active. Si active: ergo idem est, diligunt se, quod spirant: sed hæc falsa:

Spirant se: ergo & prima. Si passive, contra: Illa notio non prædicatur de Patre & Filio: sed de solo Spiritu sancto. Si dicas quod denominative prædicatur, contra: Omnis proprietas quæ de persona prædicatur in divinis in concretione, prædicatur & in abstractione: ergo cum processio non conveniat Patri & Filio in abstractione: ergo nec denominative.

Replic.

CONCLUSIO.

Patrem & Filium se diligere Spiritu sancto concedere possumus, si dilectionem notionaliter intelligamus: quod si essentialiter eam sumamus, falsus redditur sermo.

Resp. ad Argum. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod quidam prædictam locutionem simpliciter negaverunt, & dixerunt omnes consimiles esse retractatas a beato August. in sua simili, in hac, scilicet: Pater est sapiens sapientia genita. Sed hæc solutio non potest stare, quia non solum eam dicit August. sed etiam sancti alii, quorum dicta Augustin. non retractat. Ideo fuerunt alii qui eam simpliciter concesserunt dicentes hanc locutionem debere intelligi per appropriationem, non per proprietatem, ut sit sensus: Pater, & Filius diligunt se amore, qui appropriatur Spiritui sancto. Sed ista solutio non potest stare, quia tunc similiter hæc esset concedenda: Pater, & Filius sunt boni, Spiritu sancto, cum Spiritui sancto approprietur bonitas, quæ tamen nullo modo conceditur. Igitur prima opinio non potest stare, quæ simpliciter tales locutiones negat, cum multiplex auctoritas eas dicat. Similiter sequens, quæ eas simpliciter concedit, non potest stare, cum multiplex ratio contradicat. Restat igitur eligere opinionem mediam, scilicet quod uno modo sit vera, alio modo falsa. Nam hoc quod est diligere, potest teneri essentialiter, vel notionaliter. Secundum quod tenetur essentialiter, sic dicit voluntatis complacentiam, quæ communis est tribus. Se-

Lib. 2. retract. c. 26. t. 1. Scotus respondens ad primum principale q. 1. d. 32. inquit quod neque pure essentialiter, neque notionaliter tenetur. Quod etiam tangit S. Bonav. respondens ad pen.

A cundum quod tenetur notionaliter, sic dicit voluntatis fœcunditatem ad producendam personam ex se, quæ quidem fœcunditas solum est in duobus, quamvis voluntas sit in tribus. Si ergo tenetur essentialiter: falsa est locutio, quia tunc sequitur quod Pater & Filius sunt Spiritu sancto. Et in hoc sensu pronomen cum verbo construitur reciproce. Si autem notionaliter, vera est, sicut probant rationes ad oppositum. Et in hoc sensu pronomen construitur cum verbo retransitive. Unde sensus est: Pater & Filius diligunt se, idest, Pater diligit Filium, & Filius Patrem, & tunc vera est locutio, quia amor, qui est Spiritus sanctus, est amor nectens Patrem cum Filio, & econverso, & tunc non licet inferre: ergo Pater diligit se Spiritu sancto. (B)

1. 2. 3. Ex hoc patent tria prima. Nam primum procedit secundum quod diligere tenetur essentialiter. Secundum etiam similiter: nam sapere non dicitur notionaliter, sicut diligere: sed vel est commune, vel appropriatum. Tertium similiter, quia procedit secundum quod obliquus construitur reciproce, & tunc diligere tenetur essentialiter.

4. Ad illud quod obiicitur quod non possit teneri notionaliter: intelligendum est quod sicut generatio dupliciter potest significari, uno modo, ut dicit emanationem, alio modo, ut dicit modum emanandi superaddita expressione: (C) & primo modo per hoc verbum *generare*: secundo modo per hoc verbum *dicere* significatur, sic & spiratio dupliciter potest significari. Primo modo per hoc verbum, quod est *spirare*: secundo modo per hoc verbum, quod est *diligere*. Quemadmodum enim dicere importat generationem, & ulterius quandam expressionem circa personam, sic & diligere. Unde sicut *dicere*, importat actum generandi, & dicendi, sive exprimendi, & ratione actus dicendi, sive exprimendi dicitur: Pater se dicit verbo, hoc est dicendo, sive exprimendo generat verbum, vel generando verbum, se exprimit verbo; sic in proposito: *Diligere* actum importat connectendi, sive concordandi, & spi-

spirandi, & ratione actus connectendi A dicitur: Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, hoc est invicem concordando spirant Spiritum sanctum, vel spirando Spiritum sanctum invicem connectuntur. Ex his patent obiecta.

Ad repl. Quod enim obiicitur de mutua reflexione, patet responsio, quia hæc est ratione actus notionalis communiter intellecti.

5. Ad illud quod obiicitur quod diligere Spiritu sancto convenit tribus, & dicitur respectu creaturæ, dicendum quod non convenit tribus ratione spirationis, quam importat: & ideo quamvis dicatur respectu creaturæ, non tamen dicitur essentialiter omnino: sed connotat aliquid essentiale, dicit tamen no- B tionem respectus quem importat ad personam, sicut supra dictum est de verbo, & dono.

6. Ad illud quod obiicitur pro qua notione stat: patet quod stat pro communi spiratione, tamen non licet pro ea ponere verbum spirandi, quia alio modo importat illam notionem. Unde sicut conceditur hæc: Pater dicit verbo, non tamen hæc: Pater generat Filio, & tamen dicere importat ipsam generationem. Sic in proposito intelligendum est.

QUÆSTIO II.

Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, in qua habitudine construatur. C

Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 32. q. 2.
Richard. 1. Sent. d. 32. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. sent. d. 32. q. 5.
Petrus de Tarant. 1. sent. d. 32. q. 3.

Fundam. IN qua habitudine construatur ille ablativus cum sic dicitur: Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto. Et quod in habitudine formæ videtur per simile, quia Pater diligit amore a se procedente formaliter: ergo pari ratione Pater, & Filius diligunt se formaliter Spiritu sancto.

Item: nihil denominat aliquid ad quod comparatur, ut ad principium solum, nisi comparetur, ut informans. Nam quamvis cursus sit a Deo, non tamen Deus dicitur currere: sed amor est a Patre, & Filio, & illo dicuntur amare: igitur amor est in ratione formæ.

Item: omni nexu aliqui nectuntur formaliter: sed Spiritus sanctus est nexus: ergo aliqui illo nectuntur, & non nisi Pater, & Filius, &c.

Item: omnia albedine aliquis est albus formaliter: ergo omni amore aliquis est amans formaliter: sed non est amans formaliter amore, nisi ille cujus est amor: cum ergo Spiritus sanctus sit amor Patris, & Filii, patet &c.

1. Contra: Omne quod diligit formaliter alio a se, habet diligere solum per participationem: ergo si Pater, & Filius diligunt formaliter aliquo alio a se: ergo diligunt per participationem: sed hoc est inconveniens: ergo, &c. Ad opp.

2. Item: si aliquis diligit aliquo formaliter, illo circumscripto, impossibile est intelligere amorem in eo, sive ipsum amare: ergo si Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto, impossibile est intelligere Patrem amare, non intellecto Spiritu sancto: sed hoc est falsum: ergo & primum.

3. Item: nulla hypostasis est forma: sed amor, qui est Spiritus sanctus, est hypostasis: ergo non est forma: ergo nullus illo amore diligit formaliter.

4. Item: nullum relativum potest esse forma sui correlativi, quia ex forma & formato fit unum: relativum autem distinguitur a correlativo: sed amor, qui est Spiritus sanctus, correlative se habet ad Patrem, & Filium: ergo, &c.

5. Item: omnis forma est ante illud cujus est forma: ergo si Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto formaliter, amor ille præcedit diligere Patris, & Filii: sed hoc est falsum, quia dilectio producitur: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Cum dicimus Patrem, & Filium se invicem Spiritus sancto diligere, ablativus ille construi debet in ratione quodam modo effectus, vel producti, & quodam modo in ratione formæ non inhærentis.

Simon Tornacens. Opin. 1. RESP. ad Arg. Dicendum quod aliquorum positio fuit quod ille ablativus construitur in ratione signi, non in ratione formæ. Nam Spiritus sanctus se habet per modum producti respectu dilectionis Patris, & Filii: ideo illius est signum. Unde dicunt quod is est sensus locutionis: Pater & Filius diligunt B se, & hujus signum est quod concorditer spirant Spiritum sanctum, qui est amor unicus, & indivisus. Sed hæc po-Improb. sitio est insufficiens. Nam si ablativus posset construi vere in ratione signi cum verbo, hæc esset vera: Pater & Filius diligunt se amore creato, quia amor creatus signum est illius: quam nullus concedit.

Si tu dicas quod illud non est signum propinquum, obiicitur: quia tunc hæc esset vera simpliciter: Pater est sapiens sapientia genita, cum sapientia genita sit maxime signum sapientiæ in Patre Opin. 2. generante. Aliorum positio fuit quod ablativus ille construit in ratione formæ. Dicunt enim quod diligere se, C nihil aliud est dictu de Patre & Filio, quam invicem connecti. Et quoniam nexu formaliter connectuntur, & Spiritus sanctus est ille nexus; ideo formaliter loquendo, ista est vera: Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, sicut hæc formaliter est vera: Pater & Improb. Filius nectuntur nexu. Sed hæc positio non potest omnino stare, quia cum dicitur, Pater & Filius nectuntur, aut *nectuntur* dicit aliquid quod sit in Patre & Filio a Spiritu sancto: aut quod est in eis, ut principium Spiritus sancti. Si quod est in eis a Spiritus sancto, ergo Pater & Filius aliquid recipiunt a Spiritu sancto. Si aliquid, cum non possit recipere partem, ergo totum: ergo sunt a Spiritu sancto, quod est A inconveniens. Restat ergo quod hoc quod est, *nectuntur*, dicat aliquid quod est in Patre, & Filio, ut principium Spiritus sancti: quamvis enim sit passiva secundum modum, activa tamen est secundum rem. Etsi hoc, Spiritus sanctus comparatur ad connexionem, ut ad principium: non ergo ut in ratione formæ omnino. Patet ergo quod prima positio dicit minus sufficienter: secunda dicit nimis abundanter, quia nimis exprimit. Et prima fuit Magistri Simonis Tornacensis. Secunda fuit Magistri Guillelmi Antisiodorensis. Et licet neutra sit omnino sufficiens, tamen utraque habet in se aliquid veritatis. Nam prima dicit, quod Spiritus sanctus se habet ad Patrem, & Filium per modum producti, & hoc quidem verum est. Secunda dicit quod amor comparatur ad amantes, ut in ratione formæ, & hoc quidem verum est. Et ideo ex his duabus positionibus quarum Opin. 3. una est insufficiens, alia excedens, colligitur media positio sobria, & sufficiens, scilicet quod ille ablativus, construitur in ratione effectus formalis, si licet nominare effectum: quod est ex principio. Et hæc fuit positio Magistri Opin. S.T. 1. p. q. 37. art. 2. Hugonis de sancto Victore, qui hic clare vidit veritatem. Unde redarguit illos, qui reputant hanc quæstionem insolubilem. Unde dicit, quod sicut cum dicitur: Ego diligo te amore a me procedente, ibi est constructio in ratione effectus formalis, sic in proposito. In hoc tamen est differentia, Scot. insurgit hoc in loco q. 2. dist. 32. arguens cont. S.T. quia amor a re procedens, est in re requiescens, ut uniens, & inhærens, quia est accidens: sed in divinis amor a Patre, & Filio procedens, est in eis requiescens, ut uniens, non tamen ut inhærens, quia non est accidens, sed substantia, & hypostasis: & ideo adhuc minus habet rationem formæ. Concedendæ sunt igitur rationes ad hoc inductæ, quia ablativus habet aliquo modo rationem formæ. Quod tamen ultimo loco obiicitur, non valet, quia omnis albedo est forma: sed aliquis amor non est forma, sed est hypostasis.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod for-

formaliter diligunt, ergo per participationem, dicendum quod diligere alio per essentiam, facit participationem: sed alietas personalis non. Unde Hugo: Animus humanus amor non est, sed ab ipso procedit amor: ideo seipso non diligit: Pater vero amor est, & Spiritus sanctus ejus est amor: ideo diligit seipso, diligit etiam Spiritu sancto, & ideo patet quod non per participationem; & ideo patet sequens. Quia enim Pater seipso diligit amore essentiali, ideo potest intelligi amare Pater, Spiritu sancto non intellecto, non sic autem est de amore notionali. A

2. 3. 4. Rationes sequentes procedunt de forma, secundum quod habet perfectum actum formæ. Formæ enim est inhærere; & idem non est hypostasis; ideo etiam non distinguit. Ibi vero ablativus cadit ab actu formæ, qui est inhærere, & tenet actum formæ, qui est unire. B

5. Ad illud quod obiicitur quod forma præcedit illud, cujus est forma, dicendum quod loquitur de forma secundum quod habet rationem causæ, quia sic præcedit; sed ablativus cadit a ratione causalitatis, quia construitur per modum effectus formalis. Patet ergo quod quodam modo est ibi ratio formæ, quodam modo ratio signi, & in hoc patet responsio ad omnia quæsita.

ARTICULUS II.

Consequenter est quæstio de hac locutione. Pater est sapiens sapientia genita. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur utrum illa locutio sit admittenda. Secundo, ad intellectum hujus, utrum sit hæc admittenda; Pater est potens virtute quam genuit.

QUÆSTIO I.

An recte dici possit: Pater est sapiens sapientia genita.

Alex. Alens. 1. p. q. 67. Memb. 3. art. 2. §. 3.
Scotus 1. Sent. dist. 32. q. 2.
Ægidius Rom. 1. sent. dist. 32. pr. 2. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 32. art. 2. q. 1.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. d. 32. q. 4.
Thom. Arg. 1. Sent. d. 32. q. 1. a. 3.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 34. a. 2.
Gabr. Biel. 1. sent. dist. 32. q. 1.

Quod prima locutio sit admittenda, ostenditur hoc modo: Christum dicimus Dei virtutem, & Dei sapientiam; sed unusquisque est sapiens sua sapientia; ergo si Christus est sapientia Patris, & sapientia genita, Pater est sapiens sapientia genita. *Ad opp. 1. Cor. 1.*

2. Item: per Aug. 6. de Trin. Filius est ars quædam omnipotentis, & sapientis Dei, ubi omnia novit; sed unusquisque artifex est sapiens sua arte; ergo Pater est sapiens Filio; ergo, &c. *Cap. 10. paulo post initium.*

3. Item: hoc videtur ratione per simile, quia omnis amans a quo procedit amor, est amans amore a se procedente; ergo omnis sapiens a quo procedit sapientia, est sapientia a se emanante; sed Pater est hujusmodi; ergo, &c.

4. Item: Aug. 15. de Trin. Novit Deus Pater omnia in seipso, novit & in Filio: sed idem est nosse omnia, & sapientem esse; si ergo omnia novit in Filio, non tantum seipso, sed etiam Filio est sapiens. C *C. 14. t. 3.*

5. Item: Deus Pater omnia dicit verbo, sicut dicit August. 11. Confess. Verbo tibi coæterno dicis quæcunque dicis. Sed dicere, ut dicit Anselm. est intelligere; ergo Pater omnia intelligit mediante Verbo; ergo cum idem sit esse sapientem, & intelligere, patet, &c. *Cap. 7. in fin. Monol. c. 2?.*

Contra: In divinis sapere est esse; ergo si Pater est sapiens sapientia genita: ergo est sapientia genita; hoc est autem falsum; ergo & primum. *Fund: m.*

Item: non intellecta generatione, ad-

adhuc est intelligere Deum sapientem: ergo sapientia genita non est ratio sapientiæ Dei.

CONCLUSIO.

Cum esse sapientem, dicatur essentialiter solum (licet sapientia Filio approprietur) nihilominus hæc sententia nullatenus est admittenda: Pater est sapiens sapientia genita.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod sine distinctione, cum esse sapientem dicatur essentialiter, quod locutio est simpliciter falsa: etsi alicubi legitur, ab aliquo sancto est exponenda. Unde Aug. in lib. Retractationum illa retractat dicens, quod melius illa quæstionem in libro de Trinitate tractavit, ubi scilicet dicit contrarium, ostendens illam rationem non valere. Si Pater fuit sine Filio, cum Filius sit ejus sapientia, pater fuit insipiens: quia sapientia non tantum convenit Filio, sed Patri & Filio, & Spiritui sancto. Et hoc ipsum in lib. de Trin. dicit in pluribus locis: sed maxime in 6. & 15.

Hoc dixerat Aug. l. 83 q. 23. t. 4. sed retr. lib. 1. retract. cap. 26. tom. 1 lib. 7. de Tr. c. 1. tom. 3.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod Filius est sapientia, & virtus Patris, dicendum quod ista conceditur: Filius est sapientia Patris sapientis, nec tamen ista: Pater est sapiens sapientia genita. Unde notandum quod cum dicitur sapientia alicujus, hoc dicitur dupliciter. Aut sicut subjecti, ut albedo Petri: aut sicut principii, genitivus enim originem importat: quoniam ergo filius est sapientia habens originem a Patre, ideo hæc est vera: Filius est sapientia Patris. Cum autem dicitur, Pater est sapiens sapientia genita, ablativus construitur in rationem alicujus causalitatis, vel in habitudine formæ, vel principii, & maxime formæ, & ideo falsa, quia Filius nec forma, nec principium est Patris. Si tu quæras quare non construitur in ratione formalis effectus, sicut amor cum amante a quo procedit, dicendum quod non est simile: & hujus duplex est ratio, una communis, & alia specialis. Communis, quæ sumpta est a creaturis, quoniam A quidam sunt actus qui dicunt motum a rebus ad animam, ut sapientia: quidam ab anima ad res, ut amare: ideo comparatio amoris est ad amantem in ratione exeuntis, non in ratione impartientis: & ideo amor de se importat formam, & effectum. Sed sapientia, quia dicitur, ut ad intelligentem, non ut ab intelligente, ideo ablativus tantum importat formam, non effectum: & ideo est locutio falsa. Et alia ratio est specialis in divinis, quia amor procedens est amor proprie, non per appropriationem. Et diligere est similiter dictum notionaliter, unde importat originem, ut supra monstratum est: sed sapientia semper essentialiter: & hoc quod B est esse sapientem, nullo modo dicitur notionaliter, quia nullo modo importat originem: & ideo est locutio falsa.

2. 3. 4. Ad illud quod obiicitur quod Pater novit omnia in Filio, dicendum quod differunt dicere: *novit Filio*, & *in Filio*. Nam cum dicitur: *novit Filio*, ablativus importat rationem formæ, vel principii cognoscendi: & ideo falsa est simpliciter. Hæc tamen est distinguenda, *novit in Filio*, quia præpositio, *in*, cum suo causali potest determinare hoc verbum *novit*, in comparatione ad subjectum, & tunc est locutio falsa: est enim sensus quod Filius sit Patri ratio cognoscendi. Vel potest verbum determinare in comparatione C ad obiectum, & tunc vera est, & est sensus, quod Filius sit in rebus cognitis ratio, & exemplar, & causa exemplandi. Et quod iste possit esse sensus locutionis, patet. Qui enim perfecte cognoscit aliquid, cognoscit omne quod est in illo: si ergo Pater perfecte cognoscit Filium, & in Filio sunt omnia: ergo omnia cognoscit in Filio: nec tamen ex hoc sequitur quod sit sapiens Filio, quia tunc significatur: quod Filius sit ratio cognoscendi ipsi Patri.

5. Ad illud quod obiicitur ultimo quod Pater dicit omnia verbo, dicendum quod hoc quod est, *dicere*, importat originem, importat etiam effectum in creatura, quem dicit per verbum, sive efficit: sed *intelligere* non importat de se nisi solummodo actum essentia-

tialem, ita quod nec importat de se respectum ad personam, nec ad creaturam: ideo non omnino idem est dicere, dicit omnia verbo, & intelligit omnia verbo: dicere enim idem est, quod intelligere, sed amplius importat.

QUÆSTIO II.

An recte dictum sit: Pater est potens potentia, sive virtute, quam genuit.

Marsil. Inguen. 1. Sent. q. 35. art. 1. Steph. Brulef. 1. sent. dist. 32. q. 4.

Ad opp. UTRUM hæc locutio sit admittenda: Pater est potens potentia quam genuit, sive virtute. Et videtur quod sic. Quia quicunque operatur per aliquem, & non potest operari sine eo, habet potentiam ab eo: sed Pater operatur per Filium, & non potest operari sine Filio, ergo, &c.

2. ITEM: in divinis idem est virtus, & operatio: ergo cum Pater operetur per Filium, potest per Filium: sed quicunque potest per alterum, est potens potentia illius: ergo Pater est potens potentia genita.

3. ITEM: sicut se habet nosse ad sapientiam, ita operari ad potentiam: sed bene sequitur: Iste novit per illum, ergo est sapiens per illum: ergo bene sequitur: Iste operatur per illum, ergo habet potentiam ab illo, sive per illum: ergo, &c.

4. ITEM: cum dicitur: Pater operatur per filium, hæc præpositio, *per*, aut importat causam, aut instrumentum. Non instrumentum, quia tunc Filius non vere cooperaretur Patri, & iterum esset indigens si ageret per instrumentum: ergo in ratione causæ: & si hoc, ergo Filius dat operari Patri: ergo & potentiam. Si tu dicas quod non dicit rationem causalitatis, sed subauctoritatem: cum ergo similiter habeat Spiritus sanctus subauctoritatem in operando sicut Filius, qua ratione dicitur Pater operari per Filium, eadem ratione per Spiritum sanctum. Si tu dicas quod hoc est dictum Replic. A per appropriationem, quæro rationem appropriandi. Cum enim operatio sit per potentiam, & potentia approprietur Patri non Filio, non ergo Patri poterat appropriari operari per Filium.

5. ITEM: cum immediata causa operationis sit voluntas, & illa approprietur Spiritui sancto, videtur quod magis debeat dici operari per Spiritum sanctum, quam per Filium.

CONTRA: Idem est esse potentem quod esse: ergo si Pater est potens potentia genita: ergo habet esse ab illa. Fundam.

ITEM; potentia appropriatur Patri; ergo nec per proprietatem, nec per appropriationem convenit Filio; ergo talis locutio magis est impropria, quam B ista: Pater est sapiens sapientia genita.

ITEM: potentia qua aliquis est potens, secundum ordinem intelligendi antecedit posse; sed generatio ordine intelligendi sequitur posse: ergo hæc omnino falsa; Pater est potens potentia genita.

CONCLUSIO.

Tametsi concedere debemus quod Pater per Filium operetur, non tamen quod sit potens per Filium, cum hic auctoritas, ibi vero subauctoritas significetur.

RESP. ad arg. Dicendum quod hæc C est falsa simpliciter: Pater est potens potentia genita, & magis impropria quam aliqua prædictarum. Ad intelligentiam autem prædictorum notandum quod hæc regula consuevit dari de hac præpositione, *per*, quod cum verbo absoluto importat auctoritatem, ut cum dicitur: Iste est bonus per illum, vel sapiens, vel potens. Cum verbo vero transitivo, importat subauctoritatem, ut Rex punit per ballivum, dicendum est igitur quod hæc est falsa: Pater est potens per Filium: hæc est vera, Pater operatur per Filium. Et non valet argumentum. Operatur per illum, ergo potest per illum, quia, *per*, primo importat causalitatem respectu effectus, & postmodum respectu Patris.

1. Ad illud ergo quod primo obiicitur

tur quod qui operatur per aliquem potest per illum, dicendum quod falsum est quia hoc non est quod habeat potentiam ab illo, sed quod habeat potentiam cum illo indivisam, & dat illi posse: ideo per illum operatur, & non potest sine illo.

2. Ad illud quod obiicitur, quod non differt operatio, & potentia in Deo, dicendum quod verum est per comparationem ad Deum, differt autem quantum ad effectum connotatum.

3. Ad illud quod obiicitur, quod sequitur: Novit per Filium: ergo, &c. dicendum quod non est simile de *nosse*, & *operari*: quamvis enim nosse sit verbum transitivum, tamen non connotat effectum sicut operari, & ideo praepositio, *per*, non potest cum ipso importare subauctoritatem, ubi enim est subauctoritas, notatur quod aliquid sit a duobus, & ab uno per alterum, & sic patet illud.

4. 5. Ad illud quod obiicitur, utrum dicat rationem causae, vel instrumenti, dicendum quod neutrum dicit proprie: sed subauctoritatem, quae importat rationem utriusque, quantum ad illud quod est ibi completionis.

Quod obiicitur quod Filio appropriatur operari per ipsum: Respon. quod operatio est per virtutem, & virtus appropriatur Filio, sicut dicitur ad Corinth. Christum dicimus Dei virtutem, & Dei sapientiam. Ratio autem quare virtus Filio approprietur, est, quia virtus est ultimum potentiae, sive est potentia ultimata: quoniam igitur Filius producitur a Patre secundum omnimodam perfectionem potentiae, quia generare est actus perfectae potentiae: perfectum est enim unumquodque quando potest generare tale quale ipsum est: quia igitur Filius accipit potentiam producendi aeque perfectum sicut ipse & Pater est, ut Spiritum sanctum: ideo virtus ei appropriatur: ideo dicitur virtus Patris, & brachium, & dextera, & Pater operari per filium. Aliter potest dici, quod virtus dicit immediatiorem ordinem ad actum, quam potentia, quia potentia ordinatur ad opus per dispositionem, & Filio appropriatur dispositio: ideo & potentia disposita, & sic patent omnia quaesita.

Ad repl.

1. Cor. 1.

DISTINCTIO XXXIII.

Utrum proprietates Personarum sint ipsae Personae, vel Deus, & divina Essentia.

POST supradicta, interius considerari atque subtiliter inquiri oportet, utrum proprietates personarum, quibus ipsae personae determinantur, sint ipsae personae, & sint Deus, idest, divina Essentia: an ita sint in personis, ut non sint personae, ac per hoc nec divina Essentia. Quod enim in personis sint proprietates, nemo inficiari audet, cum aperte clamet auctoritas quod in personis est proprietas, & in essentia unitas. Superius quoque multis Sanctorum testimoniis astruximus, personas per proprietates distingui atque determinari, ipsasque proprietates, tres scilicet propriis expressimus vocabulis. Cum ergo proprietates ipsae ab aeterno fuerint, quibus ipsae personae determinantur, & differunt: quo modo essent si in eis non essent, & quomodo in eis essent, & ipsae personae non essent, quin ibi esset multiplicitas? Quocirca sicut proprietates esse in personis, ita & eas personas esse confitemur: sicut supra auctoritate Hieronymi, ut non pigeat revocare ad mentem, protestati sumus,

Dist. 25. tom. 9. in

in

in expositione fidei ita dicentis, Sabellii hæresim declinantes: Tres personas expressas sub proprietate distinguimus. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, idest personas, vel (ut Græci exprimunt) hypostases, hoc est subsistentias confitemur. Ecce aperte dicit personas proprietatibus distingui, & ipsas proprietates esse personas: cujus hic verba perstringimus, quia supra latius posuimus. *explanatione symboli ad Dam. epist. 7.*

Quod proprietates sint personæ, & divina Essentia.

Cumque de simplicitate deitatis supra dissereremus, anctoritatibus Sanctorum, scilicet Augustini, Hilarii, Isidori, nec non & Boetii evidenter monstravimus, Deum hoc esse omnino quod in se habet: excepto quod Pater habet Filium, nec est Filius: Filius habet Patrem, nec est Pater, & sic esse in natura trium, ut qui habet, hoc sit quod habet, & totum quod ibi est, unum esse, unam vitam esse: quæ modo non iteramus, ne fastidium lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi sunt, singula earum est id in quo est, & unum eademque vita singulæ sunt. Fateamur ergo & proprietates esse in tribus personis, & ipsas esse personas atque divinam essentiam. *Dist. 8.*

Auctoritate astruit, quod proprietas sit natura.

Quod enim proprietas etiam divina natura sit, ostendit Hilarius, dicens nativitatem Filii esse naturam. Unde in lib. 7. de Trinit. ait: Utriusque natura non differt: unum sunt Pater & Filius. Habet ergo hoc Sacramenti nativitas, ut complectatur in se & nomen, & naturam, & potestatem: quia nativitas non potest non esse ea natura, unde nascatur Filius. Idem in 6. Nativitas est, proprietas est, veritas est. Idem in 7. dicit quod naturæ nativitas sit intelligenda esse in natura Dei. Supra enim dixit, quod proprium Patris est, quod semper Pater est, & proprium Filii est, quod semper Filius est, significans quod proprietas Patris est Pater: & proprietas Filii est Filius. His aliisque pluribus auctoritatibus aperte significari videtur, quod proprietas Filii Filius sit, sic & Deus: ita & proprietas Patris, & proprietas Spiritus sancti. *In medio libri. Ante fin. Circa med.*

Quidam negant, scilicet proprietates esse personas & divinam naturam, & quare.

Hoc autem aliqui negant, dicentes quidem proprietates in personis esse, sed non esse personas ipsas: quia ita dicunt esse in personis vel essentia divina, ut non sint interius: sicut ea sunt quæ secundum substantiam dicuntur de Deo, ut bonitas, justitia: sed extrinsecus affixæ sunt. Atque ita esse rationibus probare contendunt. Si enim, inquiunt, proprietates sunt personæ, non eis personæ determinantur. Contra quod dicimus, quia etiam seipsis personæ differunt, sicut supra Hieronymus loquens de Patre & Filio & Spiritu sancto dicit: Substantia unum sunt, sed personis ac nominibus *Dist. 25. c. 9. loco præsignato.*

nibus distinguuntur. Sed iterum addunt: Si proprietates ipsæ divina Essentia sunt, cum essentia non differant tres personæ, nec proprietatibus differunt. Quo modo enim differt Pater a Filio, eo quod divina essentia est, cum in essentia unum sint?

Responsio ad præmissa, auctoritate nitens.

Lib. 2. de Trin. statim a pr. *Horum doctrinis novis & humanis commentis, verbo Hilarii respondeo: Immensum est quod exigitur & incomprehensibile: extra significantiam est sermonis, extra sensus intentionem: non enuntiatur, non attingitur, non tenetur: verborum significantiam rei ipsius natura consumit: sensus contemplationem imperspicabile lumen obcæcat, intelligentiæ capacitatem quod sine* Eccli. 43. *nullo continetur, excedit. Mihi ergo in sensu labes est, in intelligentia stupor est, in sermone vero non jam infirmitatem, sed silentium confitebor, periculosum nimis est de rebus tantis ac tam reconditis aliquid ultra præscriptum cœleste proferre, ut ultra præfinitionem Dei, sermo de Deo sit. Forma fidei certa est. Non ergo aliquid addendum est, sed modus constituendus audaciæ: quidquid ultra quæritur, non intelligitur.*

Quo modo improbi hæretici insistant alia addentes.

Cæterum hæreticorum improbitas instinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata, nondum quiescit: sed in tanta rerum quæstione addit: Si paternitas & filiatio in Deo, sive in divina essentia sunt, eadem ergo res est sibi Pater & Filius. Nam in quo paternitas est, Pater est: & in quo filiatio est, Filius est: Si ergo una eademque res habet in se paternitatem & filiationem, ipsa generat & generatur: quod dicentes in Sabellianam hæresim pertrahuntur, extendentes Patrem in Filium, cum ipsum sibi Filium proponant & Patrem. Si vero negaverint in una Dei essentia paternitatem esse & filiationem: quo modo ergo dicunt esse Deum? His atque aliis argumentorum aculeis utuntur in suæ opinionis assertionem, ut veritatis formam dissecent.

Responsio contra hanc eorum oppositionem, ubi traditur, proprietates non penitus ita esse in Dei Essentia, sicut in Hypostasibus dicuntur.

Quorum audacia resistentes, atque ignorantiæ providentes, audebimus aliquid super hoc loqui. Paternitas & filiatio non ita esse omnino in divina substantia dicuntur, sicut in ipsis hypostasibus: in quibus ita sunt, Lib. de orthod. fide c. 6. *quod eas determinant, ut ait Joan. Damasc. Characteristica idiomata sunt, idest, determinativæ proprietates hypostaseos, & non naturæ: etenim hypostasim determinant & non naturam. Ideoque licet paternitas & filiatio sint in divina Essentia, cum eam non determinent: non ideo potest dici quod divina Essentia & generet & generetur, vel quod eadem res sit sibi Pater & Filius. Ita enim proprietas determinat personam, ut hac pro-*

prie-

prietate hypostasis sit generans, & illa alia hypostasis sit genita: & ita non idem generat & generatur, sed alter alterum.

Quæritur quo modo proprietates possunt esse in natura, ut tamen eam non determinet.

Sed forte quæres, cum hæ proprietates non possint esse in personis, quin eas determinent, quo modo in divina Essentia esse possint, ita ut non eam determinent. Respondeo tibi, & hic cum Hilario: Ego nescio: non requiro, sed consolabor me tamen: Archangeli nesciunt, Angeli non audierunt, sæcula non tenent, Propheta non sensit, Apostolus non interrogavit, Filius ipse non edidit. Cesset ergo dolor querelarum: non putet homo sua intelligentia generationis Sacramentum posse consequi. Absolute tamen intelligendus est Pater, & Filius & Spiritus sanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborum: Est Filius a Patre, qui est unigenitus ab ingenito, progenies a parente, vivus a vivo, non natura deitatis alia & alia, quia ambo unum. Hoc credendo incipe, percurre, persiste, etsi non perventurum sciam, tamen gratulabor profecturum. Qui enim pie infinita prosequitur, etsi non contingat, aliquando tamen proficiet prodeundo. Sed ne te inferas in illud secretum & arcanum inopinabilis nativitatis, ne te immergas, summam intelligentiæ comprehendere præsumens, sed intellige incomprehensibilia esse. His aliisque multis evidenter ostenditur nobis nullatenus licere majestatem perscrutari, jus ponere potestati, modum circumscribere infinito.

Lib. 2. de Tr. ante med.

Joan. 10.

Prov. 25.

Quibus auctoritatibus opinionem suam, scilicet quod proprietas Patris vel Filii non sit Deus, nunciant.

Veruntamen nondum desistunt impatientiæ spiritu agitati, sed opinionem suam etiam Sanctorum auctoritatibus munire conantur, quibus ostendere volunt proprietatem qua Pater est Pater, & proprietatem qua Filius est Filius, non esse Deum, ad hoc inducentes verba Augustini super illum locum Psalmi: Et non est substantia, ita dicentis: Deus enim quædam substantia est. Unde etiam in fide Catholica sic ædificamur, ut dicamus Patrem & Filium & Spiritum sanctum unius esse substantiæ. Quid est unius substantiæ? Quidquid est Pater quod Deus est, hoc est Filius, hoc est Spiritus sanctus. Cum autem Pater est, non illud est quod, vel quo est. Pater enim non ad se, sed ad filium dicitur: ad se autem Deus dicitur. Eo igitur quod, vel quo Deus est, substantia est. Et quia ejusdem substantiæ est Filius, proculdubio & Filius est Deus. At vero quod Pater est, quia non substantiæ nomen est, sed refertur ad Filium, non sic dicimus Filium Patrem esse, sicut dicimus Filium Deum esse. Ex his verbis significari dicunt, quod proprietas Patris vel proprietas Filii non sit Deus vel Essentia divina. Cum enim dicit: eo quod Deus est, substantia est: sed quod Pater est, substantia non est: aperte, inquiunt, ostendit id esse substantiam, quo Deus est, id vero quo Pater est, non esse substantiam. Item cum ait: Pater non illud est, quod est, ostendit eum non esse Patrem, eo

Psal. 68. tom. 8.

quod substantia est. Non enim simpliciter dixit: Pater non est illud quod est, sed ait, cum Pater est, non est illud quod est, significans quo Pater est non esse illud quo est, idest essentiam. Hæc illi ita exponentes, sua commenta simplicibus & incautis, vera videri faciunt. Nos autem aliter fore ista intelligenda dicimus. Dicens enim: eo quod Deus est, substantia est: sed quod Pater est, substantia non est, hoc intelligi voluit, quia Essentia Deus est, & deitate substantia est. Eo enim substantia est, quo Deus est, & econverso, cujus ea est deitas quæ est substantia, & substantia quæ deitas: sed quod Pater est, non est substantia, idest, non quo Pater est, eo substantia est, quia proprietate generationis Pater est, qua substantia non est. Ipsam tamen proprietatem substantiam esse non negavit. Ita etiam illud intelligendum est quod ait: Cum Pater est, non illud est quod est, idest, non illo Pater est, quod vel quo ipse est, idest, essentia, sed notione.

Aliis etiam verbis Augustini utuntur, ut asserant quod dicunt, scilicet proprietates personarum non esse Dei substantiam.

Dist. 27. *Item illis verbis Augustini vehementer insistunt superius positis, scilicet quod verbum secundum quod sapientia est & essentia, hoc est quod Pater, secundum quod verbum, non hoc est quod Pater. Si, inquiunt, verbum non est hoc quod Pater, secundum hoc quod est verbum, id ergo quo verbum est, non est illud quod Pater est: proprietas ergo qua verbum est, non est quod Pater est, non est igitur divina essentia. Ad quod dicimus, quia licet secundum quod verbum, non sit hoc quod Pater est, ea tamen proprietas qua verbum est, est id quod Pater est, idest, divina essentia, sed non est hypostasis Patris.*

DISTINCT. XXXIII.

De Nominibus substantialibus, & Proprietatibus in comparatione secundum convenientiam, & differentiam ad Essentiam, & Personas.

Post supradicta interius considerari, &c.

Expositio Textus.

SUPRA egit Magister de nominibus substantialibus, & proprietatibus, per se & sigillatim. Hic tertio loco agit de his in comparatione, & hoc secundum convenientiam, & differentiam, & habet pars ista duas partes. In prima quærit Magister de proprietatibus A in comparatione ad essentiam & personas. In secunda vero agit de comparatione personæ, sive rei naturæ ad naturam, infra dist. 34. *Prædictis adiiciendum est*, &c. Prima pars habet duas partes secundum duo opera sapientis. Quorum primum est non mentiri, de quibus novit. Et secundum est mentientem posse manifestare. Unde in prima parte primo ostendit, & probat veritatem. In secunda eam defendit contra falsitatem, ibi: *Hoc autem aliqui negant.* Prima pars habet quatuor partes. In prima ostendit quod proprietates sunt personæ, & in personis per naturam ipsius proprietatis, quia æterna est, & distincta in secunda ostendit illud idem per violentiam auctoris Sabellii, ibi: *Sabellii hæresim declinantes*, ubi ponit auctoritates Hieronymi. In tertia ostendit hoc ipsum per naturam divinæ simplicitatis,

tis, ibi: *Cumque de simplicitate divinitatis*. In quarta ostendit quod proprietates non tantum sunt personæ, sed etiam divina essentia. Et hoc probat efficacia auctoritatis, ibi: *Quod vero proprietas etiam divina natura sit*, ubi ponit auctoritatem Hilarii. Similiter secunda pars in qua ponit Magister veritatis probatæ defensionem ponendo aliorum rationes, & suas responsiones, secundum quod duplex est modus impugnandi veritatem, scilicet per rationes & auctoritates, ita hæc pars habet duas partes. In prima ponit rationes, & responsiones. In secunda auctoritates, ibi: *Veruntamen nondum desistunt*, &c. Prima pars habet quatuor partes. In prima ponit obiectionem quod proprietates non sint personæ, & quia rationalis erat, respondet ad veritatem. Secundo vero subiungit aliam rationem, & quia curiosa videtur, respondet ad hominem non ad rationem, ibi: *Sed iterum addunt*, &c. Tertio adhuc resumit rationem illorum, & respondet ad veritatem, ibi: *Cæterum hæreticorum improbitas*, &c. Quarto & ultimo subiungit eorum interrogationem, & quia curiosa erat, præfigit terminum humanæ inquisitioni, ibi: *Sed forte quæres, cum hæ proprietates*, &c. Et quælibet istarum partium posset subdividi, scilicet quod primo ponit oppositionem, & secundo responsionem, & illud manifestum in litera est. Ultima pars, in qua respondet Magister auctoritatibus quas inducunt, similiter habet duas partes secundum duas auctoritates Aug. quas inducunt, & prima sumpta est ab expositione Psalmistæ, secunda vero sumpta est ab Aug. Prima pars ponitur ibi: *Veruntamen nondum desistunt*. Et secunda ponitur ibi: *Item illis verbis August*. Et quælibet harum potest subdividi, quia primo ponit auctoritatem sive rationem, secundo vero dissolvit.

Lib. 6. de Trin.

Horum doctrinis novis & humanis, &c.
Dub. I.

Videtur insufficienter respondere, quia non solvit argumentum: sed dicit quod est incomprehensibile: & videtur quod ista evasio nulla sit, aut enim argumentum necessario concludit, aut sophistice. Si necessario, tunc ergo cum procedit ex veris, conclusio est vera. Si non necessario, tunc ergo sophisticum est, sed unum sophisma non est incomprehensibile, & ita videtur quod male applicet auctoritatem Hilarii.

Resp. Dicendum quod ad argumentum facile est respondere, quia ibi est sophisma secundum accidens: proprietas est essentia & essentia non distinguit, ergo nec proprietas: sed hoc Magister non dicit incomprehensibile, sed dimittit tanquam sophisticum, & indignum discussione majorum. Sed illa quæstio veritatis, quæ sequitur, incomprehensibilis est secundum statum viæ, quoniam si per omnimodam identitatem prædicatur essentia de proprietatibus, & e converso; hæc distinguit, & illa non, & hoc est nobis incomprehensibile. Quia enim videmus per speculum, intelligimus per similitudinem sumptam a creaturis, & hoc nullum sub cœlo habet simile, immo solius Dei proprium propter summam simplicitatem, ideo dicit Magister esse incomprehensibile. Nec est simile de genere, & differentia, quia genus prædicatur de differentia, & hæc distinguit, & illud non, quia non prædicatur per identitatem. Ideo cum Hilarius dicit quod est incomprehensibile, & describit incomprehensibilitatem quantum ad triplicem vim: Quantum ad receptivam, cum dicit incomprehensibile, &c. Quantum ad expressivam, cum dicit extra sermonis significationem. Quantum ad indicativam, cum dicit extra sensus intentionem: & alia quæ sequuntur, his tribus aptantur, ut patet inspicienti.

Quorum audaciæ resistentes, &c.
Dub. II.

Dicit quod proprietates quæ sunt in hypostasibus, & eas determinant, in essentia sunt, sed eam non determinant. Videtur esse oppositio, quia omnis proprietas est determinativa ejus in quo est,

est, alioquin in illo non est: ergo si proprietates non determinat essentiam, non sunt in essentia.

Resp. Dicendum quod Magister bene respondet, quia hæc præpositio, *in* notat diversas habitudines. Aliter enim dicitur Pater in Filio, aliter paternitas in Patre. Pater enim in Filio esse dicitur non sicut proprietas distinctiva, sed sicut persona consubstantialis: paternitas vero in Patre, sicut proprietas distinctiva. Sic vult dicere Magister quod aliter sunt, sive dicuntur esse proprietates in essentia, quam in persona. Nam in essentia dicuntur esse propter identitatem, ita quod in, omnino dicit identitatem. In personis dicuntur esse, sicut veræ proprietates in hypostasibus, & determinationes in determinatis. In creaturis autem non est unus modus sine alio, quia proprietas non omnino idem est cum eo cujus est proprietas, & ideo in creaturis non dicitur esse proprietas in aliquo nisi in eo cui inhæret, non sic in divinis.

Respondeo tibi, & hic cum Hilario, &c. *Dub. III.*

Videtur falsum quod dicit quod solutionem istius quæstionis Archangeli nesciunt, cum enim sint comprehensores, constat quod omnia cognoscunt quæ sunt de substantia gloriæ: ergo cognoscunt distinctionem personarum, & essentiæ unitatem & modum: ergo vident quare proprietates determinant hypostasim, non essentiam. Et iterum, si comprehensio erit de quibus est modo fides, & nos modo fide tenemus: ergo in patria cognoscemus.

Resp. Dicendum quod sicut dicit Augustinus de Trin. sicut fovea dicitur esse cæca, non quod ipsa non videat, sed quia quod habet, non ostendit aliis: sic Angeli dicuntur ignorare, & sancti, propter hoc quod non revelant talia, sed magis intelligibilia, & quia talia non habent simile in creatura, immo magis dissimile, dicuntur nobis incomprehensibilia. Et removet Hilarius triplicem cognitionem quam habemus de rebus divinis. Una est per Angelorum revelationem, alia per Prophetarum illustrationem, tertia per Apostolorum prædicationem. Et dicit Angelos non audire, quia ipsi recipiunt revelationem a majoribus, & nobis non exprimunt. Magister ergo bene respondet, ostendendo insufficientiam. Si enim quæratur quare proprietas est in persona, ut distinguens, in essentia non: respondetur quod persona se habet ad aliam, & refertur, & distinguitur: & si hoc respondeatur, adhuc manet quæstio quare persona refertur: ergo respondetur quia una est essentia, tres personæ. Si tu quæras hujusmodi omnino simile, non invenies, & ideo in fundamento fidei oportet sistere.

Nos autem aliter fore ista intelligenda, &c. *Dub. IV.*

Nontandum super ista solutione Magistri quam ponit hic quod locutiones istæ quas proponit Aug. scilicet Pater non est eo substantia, quo est Pater & consimiles, duplices sunt, quia ablativus importat habitudinem in ratione formæ, sive causæ formalis, quamvis in divinis non cadat vere habitudo causæ quantum ad rem, tamen quantum ad rationem intelligendi. Potest ergo causalitas cadere sub negatione, ut sit negatio causalitatis, & tunc locutio est vera, & in hoc sensu accipit Augustinus, & Magister exponit. Et enim sensus: Non eo est Deus quo Pater, quia paternitate est Pater tanquam ratione dicendi vel intelligendi: non sic autem paternitas est ratio dicendi ipsum esse Deum vel intelligendi, & tunc locutio vera est, & nihil facit pro Porretano. Potest iterum esse causalitas negationis, & tunc est falsa, & est sensus: Non eo est Deus quo Pater, id est, quantum ad id quod est Pater, non est Deus, & in hoc sensu accipit Porretanus, & ita est falsus intellectus, & sic non accipit Augustinus.

Aug. 7. de Trin. c. 6. t. 3.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam præsentis distinct. quatuor quæruntur. Primo quæritur de comparatione proprietatis ad personam. Ad opp.

sonam. Secundo de comparatione proprietatis ad essentiam. Tertio de comparatione unius proprietatis ad aliam. Quarto de comparatione ejusdem proprietatis ad seipsam.

QUÆSTIO I.

An proprietas sit persona.

Alex. Alen. 1.*p.* *q.* 68. *Memb.* 5. *art.* 1.
S. Thom. 1.*p.* *q.* 40. *a.* 1.
Et 1. *Sent.* *dist.* 26. *q.* 2. *art.* 1.
Scotus 1. *Sent.* *dist.* 33. *q.* *un.*
Ægid. Rom. 1. *Sent.* *d.* 33. *q.* 1.
Richardus 1. *Sent.* *dist.* 33. *q.* 2.
Francisc. de Mayr. 1. *Sent.* *dist.* 33. *q.* 2.
Thom. Arg. 1. *Sent.* *dist.* 33. *q.* 1. *art.* 2.
Marsilius Inguen. 1. *Sent.* *q.* 36. *ar.* 1.
Gabr. Biel. 1. *sent.* *dist.* 33. *q.* *unica.*

Ad opp. DE comparatione proprietatis ad personam. Et quæritur utrum proprietas sit persona. Et quod non, ostenditur hoc modo: Ubicunque est vere determinans & determinatum secundum rem, ibi determinans differt a determinato. Nam si non differt: non est determinans vere, sed totum est determinatum: sed persona in divinis est vere determinatum, & proprietas vere determinans, quia proprietas vere, & non secundum modum dicendi solum distinguit personam: ergo proprietas differt a persona: sed differentia non prædicatur de se in abstractione: ergo nec proprietas de persona, vel e converso.

2. ITEM: Ubicunque est vere abstractum & concretum, ibi differt quod abstrahitur ab eo a quo abstrahitur: sed proprietas significatur in concretione ad personam cum dicitur, Pater: & in abstractione cum dicitur, Paternitas, & non tantum est differentia in modo loquendi, quia aliquid dicitur de Patre quod non de paternitate: ergo vere differt paternitas a persona: sed quod vere differt ab alio, non prædicatur de eo in abstractione: ergo, &c.

3. ITEM: Ubicunque est absolutum & respectivum, absolutum non est ipse respectus quantumcunque seipso referatur. Unde quamvis materia seipsa referatur ad formam, tamen non est ipse respectus ad formam: ergo cum in divinis persona fere sit substantia absoluta, relatio sit verus respectus, quantuncumque seipsa referatur persona, non est verus respectus, sive ipse respectus, nec econverso: ergo proprietas non est ipsa persona. Ex his tribus suppositionibus arguebat Porretanus quod persona non est proprietas, nec econverso: & quia omne quod est in persona, est persona propter summam simplicitatem, arguebat ulterius quod proprietas non sunt in personis, sed assistunt. Et quod ista positio sit conveniens, videtur auctoritate Boetii de Trinitate. Dicit enim quod relatio in eo quod est esse, consistit, sed in comparatione. *Ad Symmachum ante fin.*

4. ITEM: Hoc ipsum ostenditur ratione, quia omne quod advenit alicui, & recedit sine sui mutatione, non prædicat aliquid quod sit in illo, sed solum est assistens, sed relatio est hujusmodi, ut patet in dextro & sinistro, ergo, &c. Cum ergo proprietates sint relationes, non sunt personæ, nec in personis, sed assistunt.

5. CONTRA: Omne simplicissimum est id quod habet, excepto eo ad quod relative dicitur. Hæc est Augustini in 11. de Trinit. & per se nota est: sed divina persona est simplicissima, aliter non esset Deus, & non dicitur relative ad proprietatem: ergo est proprietas. Fundam. *De Civ. Dei, c.* 10 *tom.* 5.

ITEM: Omne perfectissimum est omne illud a quo perficitur, & denominatur, hæc est per se nota, quia aliter denominans & perficiens esset perfectius eo. Et Augustinus istam proponit 6. de Trinit. dicens quod ipse Deus est maximus, ideo est sua magnitudo: sed persona divina est perfectissimum quid, & denominatur sua proprietate: ergo persona est sua proprietas, & Pater est paternitas. *C.* 6. *t.* 3.

ITEM: Omne simpliciter primum est, quidquid habet excepto eo quod est ex illo. Nam si habet aliquid quod non sit ab ipso, vel quod non sit ipsum, illud est æque primum ut ipsum: ergo ipsum non erit simpliciter primum: sed Pater habet paternitatem, & pater-

nitas non est ab ipso, & ipse est simpliciter primus, ergo Pater est paternitas, eadem ratione Filius est filiatio, & Spiritus sanctus processio. Ex his concluditur quod proprietates non sunt tantum personæ, sed etiam in personis. *In exposit. symb. ad Dam. t.9.ep.18* Et quod istud verum sit, videtur auctoritate Hieronymi in lib. de expositione fidei catholicæ: Tres, inquit, personas expressas sub proprietatibus distinguimus.

ITEM: hoc videtur ratione. Quia omne quod est, aut est ens per se, aut in se, aut in alio. Proprietates igitur aut sunt per se entes, & ita substantia: aut in alio. Si in alio, non nisi in personis, quia proprietas non est nisi in eo cujus est proprietas. Si per se, ergo proprietas est substantia: aut ergo creata, aut increata, aut media. Sed non creata, nec media, istud constat, ergo restat quod increata: ergo sunt personæ.

CONCLUSIO.

Proprietas & persona licet in modo se habendi differant, proprietas tamen est persona, & in persona.

RESP. ad Arg. Dicendum quod de comparatione proprietatis ad personam triplex fuit opinio. Prima positio fuit Opin. 1. quod proprietates non sunt personæ, nec in personis: sed assistunt personis, sicut relationes. Et ratio quæ movit istos, fuit personarum pluralitas, & divina simplicitas. Quia enim personæ plures sunt, plures habent proprietates, quæ vere differentes sunt. Et quia differentes sunt: si essent in persona, auferrent ei simplicitatem. Quæ cum non possit auferri a divinis, posuerunt proprietates esse assistentes personis, & non esse personas. Et huic videtur consonare natura relationis, quæ non videtur esse in substantia, nec prædicare aliquid in subiecto, sed dicere respectum ad aliud. Improb. Et hæc positio etsi rationabilis aliquo modo fuit, tamen stare non potest, quia ponebat relationes in divinis, nec Deum esse, nec creaturam. Unde etsi in principio sui modicum continet errorem, tamen ducebat ad magnum, & ideo retractata fuit in Concilio Rhemensi, & Magister Gilbertus Porretanus ore proprio retractavit. Ideo fuit secunda opinio Opin. 2. multum differens ab ista, videlicet quod proprietates omnino sint personæ, nec differant nisi solummodo in modo loquendi, & tantum sunt tres proprietates, sicut sunt tres personæ. Et ista positio fundata est similiter super divinam simplicitatem. Quia enim personæ sunt simplicissimæ, seipsis distinguuntur, & ipsæ sunt suæ proprietates, nec habent alias differentes re, sed solo modo loquendi. Et ista positio fuit Magistri Præpositivi, & magis est probabilis quam præcedens. Improb. Attamen ipsa improbata est supra dist. 26. quia una B persona plures habet relationes, quæ sunt veræ relationes: & plures personæ habent unam proprietatem: & una persona alio & alio modo se habet ad Filium, & ad Spiritum sanctum, etiam secundum rem. Ex quo necessario sequitur quod realiter aliquo modo differt proprietas a persona, & non solum in modo loquendi, sicut dicebat Magister Præpositivus. Et propter hoc intelligendum, quod utraque prædictarum positionum aliquid veri dicat, & in aliquo deficiat. Nam prima quæ dicebat quod proprietates aliquo modo differant a personis, verum dixit: sed in hoc male quod dixit simpliciter differre. Sequens quæ dixit C quod proprietates sint personæ, verum dixit: sed in hoc excessit quod dixit quod nullo modo differant a personis. Opin. 3. Communis. Ideo ex his duabus positionibus conflatur una vera, & communis positio quam tenent modo Magistri communiter quod proprietates sunt personæ, & in personis, tamen aliquo modo differunt a personis. Et quod ista positio sit conveniens, patet, si quis inspiciat naturam proprietatum. *Dist. 26. quæst. 2.* Dictum enim est supra, cum quærebatur quid esset proprietas in divinis, quod erat relatio. Dictum est etiam quod relatio ratione comparationis quam habet ad subiectum, transit in substantiam in divinis, & ideo de subiecto suo omnino vere prædicatur, ut Pater est paternitas. Ratione vero comparationis quam habet

bet

bet ad obiectum, manet verissime in di- A vinis, & habet quodam modo differentiam a persona. Nec facit secundum hoc compositionem sed distinctionem respectu cujus est. Compositio enim attenditur per comparationem proprietatis ad subiectum, distinctio respectu obiecti. Et ex hoc patet quod proprietas est persona, & in persona, quia idem est per essentiam sive modum essendi, differt tamen quantum ad modum se habendi. Concedendæ igitur sunt rationes quod proprietates sunt personæ, & in personis. Et patet ex dictis responsio.

1. Ad primum argumentum. Quia enim aliquantulam habent differentiam proprietas & persona penes modum se B habendi, ideo proprietas vere determinat, & distinguit: hoc tamen non tollit prædicationem, quia modus ille non addit aliam essentiam.

2. Ad illud quod obiicitur secundo de abstractione. Dicendum quod non est abstractio secundum rem, sed solum secundum modum intelligendi, & loquendi, quia abstractio respicit subiectum in quo, & secundum illum respectum transit in substantiam. Quia tamen manet in comparatione ad terminum, hinc est quod relatio non tantum modo loquendi differt, nec tamen oportet quod sit vera abstractio.

3. Ad illud quod obiicitur tertio quod absolutum non dicitur de respectivo. C Dicendum quod verum est in creatura, quia respectus ipse verus aut est alius per essentiam, aut in comparatione ad aliud per essentiam, ut materia & forma, quorum neutrum est in divinis: unde respectus in creaturis ponit dependentiam, & ideo privat summam simplicitatem, & ideo non prædicatur in creatura. Omne enim simplicissimum est independens omnino. In divinis autem relationes dicunt respectum sine dependentia, & ideo non privant summam simplicitatem, & ideo dicuntur de hypostasi.

4. Ad illud quod obiicitur quod omnes relationes sunt assistentes, dicendum quod esse in comparatione dicuntur a Boetio, non quia non sint in re, sed quia cum sint in re, non sint in ea absolute, sed in comparatione ad alterum: quo quidem mutato & corrupto, contingit relationem pariter corrumpi & desinere, propter hoc quod non est in subiecto absolute, sed ad alterum, nihilominus est in subiecto. Ex hoc patet responsio ad illud quod obiicit. Nam illud non habet veritatem nisi in ente absoluto, non respectivo. Et trahitur ex ratione & verbis Boetii. Ex ratione, quia quando dico hoc esse ordinatum ad aliquid, nonnihil dico de illo de quo dicitur, & quando de aliquo quod non habet ordinem fit habens ordinem, quia non erat illud ad quod ordinaretur, & ideo ordo erat in potentia in hoc non ratione sui: sed ratione ejus ad quod est, quantum ex parte sui erat in actu: tunc nulla mutatione facta in ipso, sed in obiecto, introducitur in esse & desinit, & hoc patet ex verbis Boetii, quia Boetius non negat simpliciter quod relatio non in eo quod est esse consistit, sed non totaliter consistit. Unde dicit, non potest prædicatio relativa quidquam rei de qua dicitur per se addere, vel minuere, vel mutare: quia non tota in eo quod est esse consistit. Ex hoc innuit quod aliquo modo consistit, & ideo nec in creaturis, nec in Deo verum est dicere quod relatio non sit in aliquo: sed verum est dicere quod non tota est in aliquo absolute.

QUÆSTIO II.

An proprietas sit essentia.

Alexand. Alensis 1. *p.* q. 68. *Memb.* 5. *a.* 2.
S. Thom. 1. *p.* q. 40. *art.* 2.
Scotus 1. *Sent. dist.* 34. *q. unica.*
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 33. *q.* 2.
Rich. 1. *Sent. dist.* 33. *ar.* 2. *q.* 1.
Franc. de Mayr. 1. *Sent. dist.* 33. *q.* 3.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 33. *q.* 1. *art.* 1.
Gregor. Arim. 1. *Sent. dist.* 33. *q.* 1.
Marsil. Inguen. 1. *Sent. d.* 36. *a.* 2.
Gab. Biel. 1. *Sent. dist.* 33. *q. unica.*

Secundo quæritur de comparatione proprietatis ad essentiam. Et quæritur utrum proprietas sit essentia. Et Fundam.

quod sic videtur, quia Ecclesia cantat: In personis adoretur proprietas: sed nihil est adorandum latria, nisi divina essentia, ergo, &c. Unde Bernardus: Illam proprietatem quæ Deus non est, non mihi adorabilem credo.

De consider. lib. 5. in med. tom. 2.

ITEM: Essentia est in persona, similiter & proprietas: aut ergo sunt ibi per differentiam, aut per indifferentiam. Si per differentiam: ergo persona est composita: quod est inconveniens. Si per indifferentiam omnimodam: ergo proprietas est essentia, & essentia est proprietas.

ITEM: Proprietas aut est aliquid, aut nihil. Si nihil: ergo aut persona non distinguitur, aut distinctio personæ nihil est. Si aliquid est: sed omne quod B est aliquid est essentia vel creata, vel increata: sed proprietas non est essentia creata, hoc manifestum est, ergo increata.

ITEM: Omne quod est, aut est Deus, aut melius Deo, aut minus bonum, aut majus. Proprietas ergo aut est Deus, aut melius, majus, aut minus. Sed majus non potest esse, quia Deus est quo majus excogitari non potest. Minus non potest esse quia tunc Pater esset minor quam sit ipse: ergo Deus est.

Ad opp. Dist. 18.

CONTRA: Augustinus dicit & habetur supra: Non eo est Deus quo Pater, sed deitate est Deus, paternitate est Pater: ergo deitas non est paterni- C tas, immo aliud & aliud.

2. ITEM: hoc videtur ratione. Hæc est conceptio animæ per se vera quod non est idem principium distinguendi, & uniendi, formaliter loquendo: sed essentia est ratio uniendi, proprietas est ratio distinguendi: ergo essentia & proprietas non sunt idem.

3. ITEM: Nulla proprietas proprie prædicatur de aliqua essentia sive substantia, nisi sit in illa: ergo si proprietates dicuntur de divina essentia: ergo sunt in illa: sed proprietas ponit rem suam circa subiectum in quo est: ergo cum rei proprietas sit respectus, & ad respectum sequatur distinctio, de necessitate proprietates ponunt distinctionem circa divinam essentiam, A si sunt in illa: sed hoc est inconveniens: ergo, &c.

4. ITEM: Si essentia est proprietas, aut ergo per se, aut per accidens. Si per se: ergo cuicumque inest essentia, & paternitas: sed hoc est falsum: ergo si est vera, est vera per accidens: ergo cum in divinis non sit ponere accidens, nec per accidens, patet, &c.

5. ITEM: Si proprietas est divina essentia, cum divina essentia, vel substantia sit creatrix & creet: ergo proprietas creat quod non conceditur. Quæritur ergo, quare conceditur quod paternitas sit essentia, & quod etiam sit adoranda, non tamen quod sit creatrix, vel sapiens.

CONCLUSIO.

Quanquam essentia & proprietas habeant diversum modum se habendi, quia essentia dicit absolutum, proprietas vero respectum ad terminum: essentia nihilominus est proprietas, & vice versa.

RESP. Ad Arg. Sicut Magister tangit in litera, aliquorum positio fuit, & imponitur Pictavensi quod proprietas nec sit essentia, nec in essentia, sed solum assistens. Sed ista positio manifeste improbata est, quia necesse est quod sit divina essentia, si est aliquid, propter hoc ad intelligentiam obiectorum intelligendum, sicut prænotatum est quod relatio ratione comparationis ad subiectum transit in substantiam, & ideo proprietas est divina substantia. Ratione vero comparationis ad terminum sive obiectum, remanet, & quantum ad hoc est distincta, & differt ab essentia, non quia dicat aliam essentiam, sed alium modum se habendi, qui per comparationem ad essentiam, vel personam solum dicit modum nihil addens. In comparatione vero ad correlativum, vere dicit rem & distinctionem, & ideo non est unitas in ratione intelligendi, nec compositio in re: sed vera distinctio. Et quoniam iste respectus non dicit aliud, quam essentiam ipsi

Dissentit Scot. d. 2. par. 2. q. 1. & 4. dist. 8. de attributis, & d. 43. prim. ne di- stinctione emanat.

ipsi comparatus, similiter nec aliud quam personam, ideo vere est essentia & persona. Sed quia ulterius respectus ille non est essentiæ ad aliud, sed personæ ad personam, ideo respectus ad relationes proprie loquendo, sunt in personis, non in essentia: quia personæ secundum eos referuntur & distinguuntur, essentia autem nec refertur, nec distinguitur. Sunt tamen in essentia divina loquendo communiter & improprie, ut dicatur in divina essentia esse, omne quod est divina essentia, vel omne quod est in essentia, vel persona.

1. Ad illud ergo quod obiicitur, quod alio est Deus, alio est Pater. Dicendum quod ablativus dicit rationem dicendi, vel denominandi, unde & alietas per ablativum significata, attenditur solum quantum ad modum, non quantum ad essentiam, ut patet.

2. Ad illud similiter quod obiicitur quod non idem est principium distinguendi, & uniendi, patet responsio, quia proprietas distinguit in eo quod differens, non essentia, sed modo: qui modus non dicit compositionem quia transit in substantiam, nec dicit solum intellectum, quia res est & manet respectu obiecti.

3. Ad illud quod obiicitur quod non prædicatur de substantia quod est in substantia, dicendum quod non prædicatur de substantia ut de subiecto, nec per inhærentiam, sed solum de persona sic prædicatur. Unde de essentia prædicatur, quia essentia & proprietas sunt unum in persona, non quia unum sit in alio.

4. Ad illud quod obiicitur, utrum prædicetur per se, aut per accidens, dicendum quod non per se, quia per personam. Non per accidens, quia persona non est aliud ab essentia. Quoniam igitur sicut res divinæ superexcedunt res inferiores, sic & prædicatio prædicationem.

5. Ad illud quod ultimo obiicitur quod si essentia creat, & proprietas. Dicendum est ad hoc, quod quamvis proprietas sit essentia, tamen essentia non supponit proprietatem, nec e-

A converso. Unde non sequitur quod illud quod convenit essentiæ, conveniat personæ, vel econverso, aliqua tamen conveniunt essentiæ, & proprietati, aliqua non. Unde notandum quod quædam dicuntur de divina essentia in se utputa illa, quæ dicuntur in oppositione ad creaturam, ut immensa, increata, & hujusmodi, & hæc dicuntur de proprietatibus. Aliqua dicuntur de divina essentia, ut in personis, ut esse communicabilem, & esse in tribus unam. Talia conveniunt essentiæ, ut habent rationem formæ, & in hoc differt ratio essentiæ, & proprietatis, & talia non dicuntur de proprietatibus. Rursus aliqua dicuntur de essentia ut

B esse principium operationum, ut esse potentem, sapientem, volentem, & creare, & talia non dicuntur de proprietatibus. Unde notandum quod adiectiva essentialia, quæ essentiam in se respiciunt, ut diversam a creatura, dicuntur de proprietatibus: quæ autem de ipsa formaliter, sive ut est forma, vel ut est principium, non dicuntur, & sic patent omnia quæsita.

QUÆSTIO III.

An notio de notione prædicetur.

Alex. Alensis 1. *p. q.* 68. *Membro* 5. *art.* 4.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 33. *q.* 4.
C *Richardus* 1. *Sent. dist.* 33. *q.* 3. *art.* 1.
Thom. Arg. 1 *sent. dist.* 33. *q.* 1. *a.* 2.
Francisc. de Mayr. 1. *sent. dist.* 33. *q.* 3.

De comparatione unius notionis ad aliam. Et quæritur utrum una notio, sive proprietas unius personæ prædicetur de alia: Et quod sic, videtur syllogismo expositorio. De necessitate enim sequitur, ut dicitur in arte priorum: hoc A est B, hoc A est C, eodem demonstrato: ergo C est B, & fundatur iste syllogismus super illud principium per se notum: Quæcumque uni, & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem. Fiat ergo talis syllogismus: Pater est paternitas, Pater est innascibilitas, ergo paternitas est innascibilitas. Si tu dicas quod accidens pec-

Ad opp.

Arist. 1. *Priorum.*

cat

cat contra istam consequentiam, & contra istud principium, ut patet hic: Petrus est individuum, Petrus est homo: ergo homo est individuum.

Replic. CONTRA hoc obiicitur, quia ubi est accidens, ibi est accidentalis prædicatio: sed cum dicitur, Pater est paternitas, Pater est innascibilitas, non est accidentalis prædicatio, quia est in abstractione: ergo non est ibi accidens.

2. ITEM: Bene sequitur concretive, Pater generat, Pater est innascibilis: ergo innascibilis generat, & tamen sic magis importatur prædicatio per modum accidentis: ergo multo fortius sequitur in abstracto: ergo hæc est vera, paternitas est innascibilitas.

3. ITEM hoc ostenditur a minori sic: Major est unio proprietatum in una persona, sive in supposito incommunicabili, quam proprietatum in una natura communi: sed tanta est unio proprietatum in una natura communi quod una est alia, ut bonitas est sapientia: ergo multo fortius in persona una proprietas prædicatur de alia.

4. ITEM: Major est unio proprietatum in una persona, quam proprietatis, & essentiæ in persona, quia ibi unio quantum ad rem est æqualis, & quantum ad modum magis convenit proprietas cum proprietate, quam proprietas cum natura, sive essentia: sed tanta est unio essentiæ, & proprietatis in persona quod una de alia prædicatur, ut paternitas est deitas, ergo, &c.

5. ITEM: Major est unio proprietatis in una persona, quam duarum naturarum in eadem persona: Sed propter convenientiam naturarum in una persona Christi est communicatio idiomatum, quia Deus est homo, & homo Deus: ergo pari ratione propter convenientiam proprietatum in una hypostasi, una de alia prædicatur.

Fundam. CONTRA: Sicut se habet persona ad personam, ita notio ad notionem: sed una persona non prædicatur de alia persona: ergo nec una notio de alia notione.

ITEM: Quod prædicatur de aliquo in abstractione non facit numerum cum A illo: ergo si notio de notione prædicatur, non sunt plures: sed una.

ITEM: Si notio prædicatur de notione: ergo spiratio est generatio, & spirare est generare: ergo cum hæc sit vera. Pater spirat Spiritum sanctum: & hæc erit vera, Pater generat Spiritum sanctum.

CONCLUSIO.

Duæ Notiones unius Personæ, in concreto de se invicem prædicari possunt, in abstracto vero nequaquam.

RESP. ad Arg. Dicendum quod est prædicatio per identitatem, & prædicatio B per inhærentiam. Prædicatio per inhærentiam est in concretione, & hoc est ratione suppositi, ut album est musicum. Prædicatio vero per identitatem est in abstractione, & ratione formæ, non suppositi, ut justitia est bonitas. Dico ergo quod notio ad notionem dupliciter potest comparari, vel in concretione, vel in abstractione. Si in concretione, sic una prædicatur de alia, ut generans est spirans, & Pater est innascibilis, & hoc quia conveniunt in supposito. Si autem in abstractione, quia tunc notio pure importat ipsum respectum, & in una eademque persona sunt diversi respectus sine sui compositione, & hoc C secundum diversas comparationes. Sic una de alia non prædicatur.

1. AD illud ergo quod obiicitur de syllogismo. Dicendum quod contra illum syllogismum peccat accidens, sicut patet in exemplo prius posito, unde non valet forma syllogismi. Similiter illud principium intelligendum est secundum idem. Non enim sequitur quod si aliqua duo sunt similia uni quod sint similia inter se, nisi sint similia secundum idem. Similiter etiam oportet in relationibus ad hoc quod sit identitas unius ad aliam quod non tantum eadem sint & sint secundum idem, verumetiam ad idem sint. Quoniam ergo relationes diversæ in eadem persona non sunt ad idem, sive ad eundem, ideo non sequitur quod si conveniant

in

in supposito quod propter hoc conveniant inter se, & sic patet quod nec syllogismus, nec principium convenit.

Resp. ad 2. & ad Repl. 2. Ad illud quod obiicitur quod non est ibi accidens. Dicendum quod fallacia accidentis non solum attenditur quantum ad prædicatum accidentale, sed etiam attenditur quantum ad prædicati variationem, ita quod in una sola acceptione conveniat, in alia sit extraneum, sic est in proposito. Nam Pater secundum aliam comparationem est innascibilitas, secundum aliam est paternitas: ita quod paternitas nullo modo dicit comparationem ad prius, nec positive, nec privative, quantum est de sua ratione: & ideo patet, &c.

3. 4. Ad illud quod obiicitur per similitudinem unionis duorum in tertio. Dicendum quod prædicatio per identitatem potest esse tripliciter. Aut ita quod essentia comparetur ad essentiam, aut essentia ad proprietatem, aut proprietas ad proprietatem. Quando ergo est prædicatio per identitatem per comparationem essentiæ ad essentiam, notatur identitas essentialis, ut cum dicitur, magnitudo est bonitas. Quando iterum per comparationem essentiæ ad proprietatem, similiter notatur identitas essentialis. Quando vero est comparatio proprietatis ad proprietatem, quia proprietas non importat nisi rationem & relationem, sive respectum, tunc notatur identitas rationis. Et hinc est quod una proprietas essentialis prædicatur de altera, & proprietas de essentia, quia uniformis modus prædicandi est in his ad se invicem, & ad illud in quo conveniunt, quia per identitatem essentiæ. Sed non sic est cum proprietas prædicatur de proprietate. Nam cum proprietas prædicatur de persona, notatur convenientia in substantia, & essentia, & supposito. Cum autem prædicatur de alia proprietate, notatur convenientia in ratione, & respectu. Et ideo non est simile, immo est ibi accidens: conveniunt in substantia, ergo in respectu.

5. Ad ultimum de convenientia naturarum in una persona patet responsio, quia non est communicatio idiomatum in abstractione, sed in concretione, quia deitas non est humanitas: sed Deus est homo, similiter in proposito est, ideo patent omnia.

QUÆSTIO IV.

An notiones, sive proprietates seipsas denominare possint.

Alex. Alens. 1. p. q. 68. Memb. 5. art. 5. Ægidius Rom. 1. sent. dist. 33. pr. 2. q. 1. Richardus 1. Sent. dist. 33. art. 3. q. 2. Thom. Arg. 1. Sent. d. 33. q. 1. a. 4.

DE comparatione ejusdem proprietatis ad seipsam. Quæritur ergo utrum eadem proprietas sive notio prædicetur de se denominative. Et quod sic, videtur per simile, quia adiectiva essentialia denominant abstracta, ut magnitudo est magna, & bonitas est bona: ergo pari ratione generatio generat, & spiratio spirat. Ad opp.

2. Item: Quia in primis est status, ideo seipsis denominantur, unde unitas seipsa est una, ergo cum proprietates personales non habeant priores, immo ipsæ primæ sint, seipsas denominant.

3. Item: Inde finita affirmativa æquipollet particulari, ergo simpliciter convertitur: sed hæc simpliciter conceditur, generans est paternitas, sive generatio: ergo generatio est generans.

4. Item: Si hæc non conceditur, Paternitas est generans, aut hoc est propter repugnantiam a parte rei, aut a parte modi. Non a parte rei, quia eadem res est. Non a parte modi, quia eadem proprietas, & relatio importatur: ergo nullo modo est ibi repugnantia: ergo locutio simpliciter est vera.

Contra: Sicut proprium proprietatis est distinguere, sic proprium est personæ aliam producere: sed hæc est falsa, persona distinguit, quia non distinguit, immo distinguitur, ergo & hæc est falsa, proprietas generat. Fundam.

Item: Omne quod refertur, est aliquid, excepto eo quod relative dicitur: sed proprietas non est nisi relatio, ergo proprietas non refertur: sed generare est referri, ergo proprietas non ge- *Aug. 7. de Trin. c. 1. a medio.*

generat.

ITEM: Proprietas importat originem, & relationem: ergo si supra se reflectitur, & seipsam denominat, tunc ergo originis erit origo, & relationis relatio, quod habet Philosophus, & omnis ratio pro inconvenienti.

ITEM: Cum dicitur, generatio generat, aut verbum construitur ratione suppositi, aut ratione formæ: non formæ, quia respectus non agit: nec ratione suppositi, quia supposita notione non supponitur persona, aliquid enim convenit personæ quod non notioni, ut supra ostensum est: ergo locutio simpliciter est falsa.

Qu. 2. hujus art.

CONCLUSIO.

Notiones, & Proprietates personales non possunt seipsas denominare: cum tales denominationes notionum emanationem quæ ad personam terminatur, consignificent.

RESP. ad Arg. Dicendum quod prædictæ locutiones sunt falsæ: nulla enim notio denominat seipsam. Et ratio hujus est, quia denominatio notionis importat emanationem ut actum, importat & relationem. Et quoniam productio proprie est suppositi non formæ, similiter relatio est alicujus ut suppositi: ideo omnis talis denominatio concernit suppositum. Non sic est de proprietatibus essentialibus vel ut est de primis, ut de uno, & vero, immo respiciunt formam, ideo denominant seipsas. Quod quia non est in hujusmopi adiectivis notionalibus, non possunt locutiones esse veræ ratione formæ. Ratione vero suppositi non possunt esse veræ, quia notio non supponit personam, quia plures notiones sunt in eadem persona. Essentia tamen supponit substantiam, quia est una essentia, & A una substantia: & ideo hæc est vera, Deitas creat, quia Deitas supponit Deum: hæc autem falsa, paternitas generat, quia non supponit patrem.

1. 2. Quod obiicitur de conditionibus essentialibus, & de primis, patet quod non est simile ratione jam dicta. Potest tamen nihilominus alia ratio assignari, quia respectus reflexus supra absolutum ibi quietatur: itaque absolutum respectui dat fundamentum, & respectus dat complementum: sed cum respectus reflectitur supra se, quia uterque dicit comparationem ad alterum unus non potest dare fundamentum, B nec alter complementum: & ideo non potest reflecti, sed in simplicibus primis, cujusmodi est veritas, quia aut non important relationem, aut si important, important relationem quæ communiter respicit substantiam, & ejus proprietates, ut puta, esse a Deo, ideo supra se reflectuntur, non sic in proposito, quia productio respicit personam.

3. AD illud quod obiicitur, quod hæc est vera, generans est paternitas. Dicendum quod generans subiicitur ratione hypostasis, & ita notatur prædicatio per identitatem: sed cum prædi- C catur, accipitur ratione formæ, ideo mutatur modus accipiendi, ideo non sequitur. Si tamen intelligeretur ratione suppositi prædicari, vera esset, tunc enim esset sensus, paternitas est ille qui generat: sed tunc non sequitur, generatio generat, immo est ibi accidens.

4. AD illud quod obiicitur, quod repugnantia non sit ibi: Dicendum quod ibi est repugnantia a parte modi intelligendi, nam notio non denominat nisi suppositum, unde talis modus non convenit notioni. Unde sicut hæc est falsa albedo est alba, sic in proposito est intelligendum.

DISTINCTIO XXXIV.

Error Dicentium non idem esse Personam, & Essentiam, vel Naturam & eamdem Essentiam non posse esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum.

Docet autem Magister, quod quamvis dicatur una Essentia trium personarum, & tres personæ unius Essentiæ, non dicitur tamen unus Deus trium personarum, nec tres personæ unius Dei. Et supradicta in pluribus distinctionibus concludens ait quod attributa de Deo dicuntur secundum substantiam, eorum tamen quædam personis appropriantur, & hujus appropriationis rationem assignat, demum de nomine homousion, ac nominibus translativis.

PRÆDICTIS *autem adiiciendum est, quod quidam perversi sensus homines in tantam prosilerunt insaniam, ut dicerent non idem esse naturam Dei, & personam, sive hypostasim, dicentes eamdem essentiam non posse esse Patrem, & Filium sine personarum confusione. Si enim, inquiunt, ea essentia, quæ Pater est, est Filius, idem sibi Pater est, & Filius. Si hanc rem dicis esse Patrem, aliam quære quam dicas esse Filium. Si vero aliam non quæsieris, sed eamdem dixeris, idem genuit & genitus est. Propter hæc & hujusmodi inter naturam, & personam dividunt, ita ut non recipiant unam deitatis naturam, & simplicem esse tres personas. Idque testimonio Hilarii* Paulo
defendere nituntur, qui in 8. *lib. de Trinit. quærens, utrum Apostolus spi-* ante me-
ritum Dei nominans, & spiritum Christi, idem significaverit utro- dium.
que verbo, inquit ita: Gentium prædicator volens naturæ unitatem in Patre, & Filio docere, ait: Spiritus Dei in vobis est. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Si autem spiritus ejus, qui suscitavit Jesum, &c. Spirituales omnes sumus, si in nobis est Dei spiritus, sed & hic spiritus Dei est, & spiritus Christi. Et cum Chri- Rom. 8.
sti spiritus in nobis est, ejus spiritus in nobis est, qui suscitavit Christum. Et cum ejus, qui suscitavit Christum, in nobis est spiritus, & spiritus in nobis est Christi, nec tamen non Dei est spiritus, qui in nobis est. Discerne ergo, o hæretice, spiritum Christi a spiritu Dei, & excitati a mortuis spiritum Christi a spiritu Dei Christum a mortuis excitantis. Cum qui habitat in nobis spiritus Christi, spiritus Dei sit, & spiritus Christi a mortuis excitati spiritus Dei tantum sit Christum a mortuis excitantis. Et quæro nunc, in spiritu Dei utrum naturam, an rem naturæ significatam existimes. Non est enim idem natura, quod res naturæ, sicut non idem est homo, & quod hominis est, nec idem est ignis, & quod ipsius ignis est, & secundum hoc non est idem Deus, & quod Dei est. Hujus dicti occasione præfati hæretici dogmatizaverunt non idem esse personam, & na-

& naturam Dei, asserentes naturam Dei non esse tres personas, intelligentes in his præmissis verbis Hilarii per rem naturæ personam, & nomine naturæ divinam naturam. Et ideo dicunt Hilarium interrogasse hæreticum, utrum per spiritum Dei putaret significatam esse naturam, an rem naturæ, ut sic ostenderet distinguendum esse inter naturam, & rem naturæ, idest, personam.

Hic docet quo modo eis obviat ipsius Scripturæ circumstantia, & qualiter prædicta intelligi debeant, & quod Spiritus sanctus est res unius naturæ Patris, & Filii, & est ipsa natura.

Hoc quidem dicunt, non intelligentes pia diligentia Scripturæ circumstantiam, qua considerata, percipi potest quo modo præmissa dixerit Hilarius. Subsequenter enim in eadem serie ostendit in spiritu Dei aliquando significari Patrem, ut cum dicitur, spiritus Domini super me. Aliquando significari Filium, ut cum dicitur: In spiritu Dei eiicio dæmonia, naturæ suæ potestate se dæmones eiicere demonstrans. Aliquando Spiritum sanctum, ut ibi: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Quod dicit consummatum fuisse, cum Apostoli Spiritu sancto misso, omnibus linguis locuti sunt. Deinde quare hanc distinctionem fecerit, & quod in superioribus per verba Apostoli idem Spiritus sanctus significatus sit, & quod ipse sit res unius naturæ Patris, & Filii, aperte ostendit inquiens ita: Hæc idcirco sunt demonstrata, ut quacunque parte hæretica falsitas se contulisset, finibus veritatis concluderetur. Habitat enim in nobis Christus, quo habitante habitat Deus, & cum habitat in nobis spiritus Christi, non aliud habitat quam spiritus Dei. Quod si per Spiritum sanctum Christus in nobis intelligitur esse, hunc tamen ita spiritum Dei, ut spiritum Christi esse noscendum est. Et cum per naturam Dei natura ipsa habitat in nobis, indifferens natura filii creditur esse a Patre, cum Spiritus sanctus, qui est spiritus Christi, & Spiritus Dei res naturæ demonstretur unius. Quæro nunc ergo quo modo non ex natura unum sunt. A Patre procedit Spiritus veritatis, a Filio mittitur, & a Filio accipit. Sed omnia quæ habet Pater Filii sunt. Idcirco qui ab eo accipit, Dei spiritus est, & idem Spiritus Christi est. Res naturæ Filii est, sed & eadem res & naturæ Patris est, & Dei excitantis Christum a mortuis spiritus est, & idem spiritus Christi est a mortuis excitati. In aliquo differt Christi, & Dei natura, ne eadem sit, si præstari potest, ut spiritus, qui Dei est, non sit etiam Christi. Est ergo in nobis spiritus Dei, & est in nobis spiritus Christi, & cum spiritus Christi inest, inest spiritus Dei. Ita cum quod Dei est, & Christi est, & quod Christi est, Dei est, non potest quid aliud diversum Christus esse, quam Deus est. Deus igitur Christus est unus cum Deo spiritus, secundum illud: Ego & Pater unum sumus. In quo docet veritas unitatem esse naturæ, non solitudinem unionis. Ecce si hæc verba diligenter attendas, invenis Spiritum sanctum rem naturæ dici Patris, & Filii, & eundem dici esse naturam Dei, ubi dicitur, per naturam Dei natura ipsa habitat

Paulo inferius. Isa. 61. Matt. 12. Joel 2. Eph. 3. 1. Cor. 3. Hilarius paulo inferius. Joan. 10.

bitat in nobis, si per Spiritum sanctum Christus est in nobis. Itaque in Trinitate non ita distinguendum est inter naturam, & rem naturæ, sicut in rebus creatis, quia, ut ait Hilarius, comparatio terrenorum ad Deum nulla est: & si qua comparationum exempla interdum afferuntur, nemo ea existimet absolute in se rationis perfectionem continere. Non enim humano sensu de Deo loquendum est. Lib. 1. de Trin. in medio.

Quod propter res creatas illud dixerit, non idem est natura, & res naturæ.

Ad naturam ergo rerum creaturum respiciens, inquit: Non idem est natura quod res naturæ, subiiciens exempla de ipsis creaturis. Inde ostendens errorem esse sub mensura creaturarum metiri Creatorem, addit: Et secundum hoc non idem est Deus, & quod Dei est, ac si diceret: Si ad instar creaturarum de Creatore sentis, cogeris fateri, quia non idem est Deus, & quod Dei est: quod dicere impium est, cum spiritus Dei Deus sit, & Dei filius sit Deus. Hilar. l. 8. ante med.

Quod non aliud est Deus, & quæ sua sunt, ita ut insint: alia enim sunt quæ insunt, alia quæ non insunt.

Non ergo secundum corporales modos, ut in eadem subdit serie, accipienda sunt hæc quæ de Deo dicuntur. Ubi evacuans opinionem eorum qui ita putant aliud Deum esse, & aliud quod Dei est, aliudque naturam Dei, & rem naturæ, ut est in creaturis, aperte docet non aliud esse Deum, & aliud quod Dei est, aliudque naturam Dei, & quæ sua sunt, ita ut insint illi, sic dicens: Homo, aut aliquid ei simile cum alicubi erit, alibi non erit: quia id quod est, illic continetur ubi fuerit in forma, ut non ubique sit qui insistens alicubi sit: Deus autem immensæ virtutis, vivens potestas, quæ nusquam non adsit, nec desit usquam: quæ se omnem per sua edocet, & sua non aliud quam se esse significat, ut ubi sua insint, ipse esse per sua intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi sit, non etiam ubique esse credatur, cum per sua in omnibus esse non desinat. Non autem aliud sunt quam quod ipse est, quæ sua sunt. Et hæc propter natura intelligentiam dicta sunt. His verbis aperte significatur (si tamen intelligis hæretice) quia divina natura non aliud est ab his, quæ sua sunt, ita ut insint, & per illa in omnibus suis est, quæ non insunt. Sua enim sunt etiam quæ non insunt, id est, omnes creaturæ: & sua sunt, quæ insunt, ut tres personæ, quæ sunt ejusdem naturæ, & eadem natura, sicut supra Augustini testimonio firmavimus dicentis: Tres personas esse ejusdem essentiæ, vel eandem essentiam, sed non ex eadem essentia, ne aliud intelligatur essentia, aliud persona. Non tamen diffitemur aliquam distinctionem habendam fore secundum intelligentiæ rationem, cum dicitur hypostasis, & cum dicitur essentia: quia ibi significatur quod est commune tribus, hic vero non. Est tamen hypostasis essentia, & econverso. Fateamur ergo unum atque idem esse tres personas secundum essentiam, differentes autem proprietatibus. Unde Augustinus super

Hil. lib. 8. de Tr. in loco superius signato, & lib. 4. in pr.

Dist. 5. & dist. 25.

Tomo 8. in expl. 68. Psal.

locum

Super illo, & non est substantia. *locum prætaxatum Psalmi ait: Quæris quid sit Pater? Respondetur, Deus. Quæris quid sit Filius: Respondetur, Deus. Quæris quid sit Pater & Filius? Respondetur, Deus. De singulis interrogatus, Deum responde. De utroque interrogatus, non Deos, sed Deum responde. Non sic in hominibus. Tanta enim est ibi substantiæ unitas, ut æqualitatem admittat, pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cum dicis Filium Dei esse quod Pater est, profecto Filius Pater est: Responde: Secundum substantiam tibi dixi hoc esse Filium quod Pater est, non secundum id quod ad aliud dicitur. Ad se enim dicitur Deus, ad Patrem dicitur Filius. Rursumque Pater ad se dicitur Deus, ad Filium Pater dicitur. Quod dicitur ad Filium Pater, non est Filius: quod dicitur Filius ad Patrem, non est Pater: quod dicitur Pater ad se, & Filius ad se, hoc est Pater & Filius, idest, Deus.*

Utrum ita possit dici unus Deus trium personarum, vel tres personæ unius Dei, ut dicitur una essentia trium personarum, & tres personæ unius essentiæ.

Hic considerandum est: cum Deus sit divina essentia, & ita dicatur unus Deus esse tres personæ, sicut una essentia dicitur tres personæ, utrum ita valeat sane dici, unus Deus trium personarum & tres personæ unius Dei: sicut dicitur una essentia trium personarum: & tres personæ unius essentiæ. In his locutionibus Scripturæ usus nobis æmulandus videtur, ubi frequenter reperitur ita dictum: Una est essentia trium personarum, & tres sunt personæ unius essentiæ: nusquam autem occurrit legisse, unum Deum trium personarum, vel tres personas unius Dei. Quod ideo puto sanctos doctores vitasse, ne ita forte acciperetur in divinis personis, ut accipitur cum Exod. 3. *de creaturis simile quid dicitur. Dicitur enim Deus Abraham, Isaac, & Jacob, & Deus omnis creaturæ. Quod utique dicitur propter principium creationis, vel gloriæ privilegium, & creaturæ subiectionem, vel servitutem. Cum ergo in Trinitate nihil sit creatum, vel serviens, vel subiectum, non admisit fides in Trinitate talem locutionis modum. Ita etiam econverso, non dicitur de Dei essentia, quod ipsa sit essentia Abraham, Isaac, & Jacob, vel alicujus creaturæ, ne Creatoris & creaturæ naturam confundere videamur.*

Quod licet potentia, sapientia, bonitas de Deo secundum substantiam dicantur in Scriptura: tamen solent hæc nomina distincte ad personas interdum referri.

Dist. 22. 23. & 29. *Ex prædictis constat, quod sicut essentia, ita potentia, sapientia, bonitas de Deo dicuntur secundum substantiam. Quæ autem secundum substantiam de Deo dicuntur, tribus personis pariter conveniunt. Una est ergo potentia, sapientia, bonitas Patris & Filii & Spiritus sancti, & hi tres eadem potentia, eadem sapientia, eadem bonitas. Unde aperitur in Trinitate summa esse perfectio. Si enim ibi deesset potentia, vel sapientia, vel boni-*

bonitas, non esset summum bonum. Sed quia ibi est perfecta potentia, infinita sapientia, incomprehensibilis bonitas, recte dicitur & creditur summum bonum. Cumque unum & idem penitus sit in Deo potentia, sapientia, bonitas: in sacra tamen Scriptura frequenter solent hæc nomina distincte ad personas referri, ut Patri potentia, Filio sapientia, Spiritui sancto bonitas attribuatur. Quod quare fiat, non est otiosum inquirere.

Quare Patri potentia, Filio sapientia attribuatur.

Id ergo sacri eloquii prudentia facere curavit, ne Dei immensitatem similitudine creaturæ metiremur. Dixerat enim Scriptura sacra, quia Deus Pater est, & quod Deus Filius est: & audivit hoc homo qui hominem Patrem viderat. Deum Patrem non viderat: cogitare cœpit ita esse in Creatore, ut viderat esse in creaturis, a quibus hæc nomina translata sunt ad Creatorem: in quibus Pater est prior Filio, Filius est posterior Patre, & ex antiquitate in Patre defectus, ex posteritate in Filio imperfectio sensus solet notari. Ideo occurrit Scriptura dicens, Patrem potentem, ne videatur prior Filio, & ideo minus potens, & Filium sapientem, ne videatur posterior Patre, & ideo minus sapiens.

Quare Spiritui sancto bonitas attribuatur.

Dictus est etiam Spiritus sanctus Deus, & dictus est habere spiritum Deus: & videbatur hoc quasi nomen inflationis, & tumoris. Unde humana conscientia ad Deum pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideoque scriptura temperavit sermonem suum, spiritum bonum nominans, ne crudelis putaretur qui mitis erat: Non quod Pater solus sit potens vel magis sapiens, & Filius solus sapiens vel magis sapiens, & Spiritus sanctus solus bonus vel magis bonus. Una est ergo potentia, sapientia, bonitas trium, sicut una essentia. Ideoque sicut dicitur Filius homousios, idest, consubstantialis Patri, ita & coomnipotens.

De hoc nomine, homousion, ubi in auctoritatem receptum sit, & quid significet.

C.14.t.6. *Hic non est prætermittendum quod Augustinus in libro 3. contra Maximinum dicit de hoc nomine, homousion, quo Latini tractatores frequenter utuntur. Pater, inquit, & Filius unius sunt ejusdemque substantiæ. Hoc est illud homousion, quod in Concilio Nicæno adversus hæreticos Arrianos a catholicis Patribus veritatis auctoritate firmatum est. Quod postea in Concilio Ariminensi, propter novitatem verbi minus quam oportuit intellectam [quam tamen fides antiqua pepererat] multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas sub hæretico Imperatore Costantino labefactare tentavit. Sed post non longum tempus libertate fidei catholicæ prævalente, postquam vis verbi, sicut debuit, intellecta est, homousion illud catholicæ fidei sanitate longe lateque distensum est & diffusum. Quid enim est homousion, nisi unius ejus-*

Joan. 10. *ejusdemque substantiæ? Quid est, inquam, homousion, nisi ego & Pater unum sumus? Non ergo inter profanas vocum novitates hoc vitandum est.*

De nominibus quæ translative, & per similitudinem de Deo dicuntur.

Præterea sciendum est, quod in assignatione distinctionis nominum, inter alia quæ supra diligenter executi sumus, quædam diximus translative & per similitudinem de Deo dici, ut speculum, splendor, character, figura, & hujusmodi. De quibus pio lectori breviter trado quod sentio, ut scilicet ratione similitudinis considerata ex causis dicendi, dictorum intelligentiam assumat, sed catholicam.

Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis se tradidisse dicit ad, alia transiturus.

De Sacramento Unitatis atque Trinitatis summæ & ineffabilis multa jam diximus. Nihil tamen ejus ineffabilitate dignum tradidisse profitemur, sed potius ex nobis mirificam ejus scientiam nec potuisse nos ad illam pervenire.

DISTINCTIO XXXIV.

De Comparatione Personæ, sive rei naturæ ad naturam. Vel de comparatione Personarum ad Essentiam.

Prædictis adiiciendum est, quod quidam perversi sensus homines, &c.

Expositio Textus.

SUPRA egit Magister de comparatione proprietatum ad personas & essentiam, hic secundo agit de comparatione personarum ad essentiam. Et hoc facit in hac distinctione, quæ in tres partes dividitur. In prima agit de comparatione secundum prædicationem. In secunda secundum appropriationem. ibi: *Ex prædictis constat quod sicut essentia, ita potentia*, &c. In tertia annectit capitulum de translatione, ut sic tractatum istum perducat ad consummationem, & hoc ibi: *Præterea sciendum est quod in assignatione*. Divisio. Prima pars habet quatuor partes. In prima A ponit errorem quorundam dicentium personas non esse naturam, & hoc cum summa confirmatione, scilicet auctoritate Hilarii. In secunda ipsius auctoritatis sanum intellectum ex verbis Hilarii sequentibus alicit, per quæ etiam errore illorum elidit, ibi: *Hoc quidam dicunt non intelligentes*, &c. In tertia quandam quæstionem incidentem dissolvit, quare non dicuntur tres personæ unius Dei, sicut dicuntur tres personæ unius essentiæ, ibi: *Hic considerandum est cum Deus sit divina essentia*, &c. Similiter secunda pars in qua Magister agit de appropriatione B habet tres partes. In prima dicit & ostendit quod communia appropriantur. In secunda rationem, reddit appropriationis, ibi: *Id ergo sacri eloquii*, &c. In tertia: quia hoc nomen *homousion* dicit comparationem essentiæ, sive naturæ ad personas, usum ejus determinat esse catholicum, & veritati fidei esse consonum, ibi: *Hic non est prætermittendum quod Augustinus*, &c. Item tertia pars in qua agit Magister de nominum translatione, posset dividi contra totum tractatum præcedentem

tem de divinis nominibus. Sed quia Magister parum aut nihil determinat de his nominibus, ideo potius incidenter cum epilogatione est posita. Unde hæc particula duas habet partes. In prima quandam generalem de nominibus translativis tradit instructionem. In secunda vero ponit prædictorum epilogationem, in qua tractatum de Sacramento Trinitatis, & Unitatis finit, ostendens se in hoc tractatu potius defecisse, quam suffecisse propter materiæ altitudinem, & hoc facit ibi: *De Sacramento Unitatis atque Trinitatis*, &c.

Hujus dicti occasione præfati hæretici. &c. Dub. I.

Videtur infra q. 2. fundamento primo oppositum dicere, sed Græci per substantiam intelligunt subsistentiam.

Videtur quod Magister male reputet hæreticos illos, qui dicebant naturam non dici de personis. Quia videtur Damascenus dicere idem quod illi dicebant cum dicit, de hypostasi non est deitatem dicere: ergo cum deitas dicat naturam, patet, &c.

Resp. Dicendum quod verbum Damasceni simpliciter intellectum, generat sinistrum intellectum, & qui sic intelligeret sicut sonat, hæreticus esset: sed ipse Damascenus intelligit cum præcisione, scilicet quod deitas non dicitur de unica hypostasi tantum, immo de omnibus.

In spiritu Dei aliquando significari Patrem, sicut illud: Spiritus Domini super me, &c. Dub. II.

Isa. 61. Videtur male dicere, quia Hieronymus dicit ibi in Glossa, quod de illo spiritu intelligitur de quo dicitur: Requiescet super eum: & constat quod *Isa. 11.* ibi accipitur pro persona Spiritus sancti. Item hoc videtur alia auctoritate *Luc. 11.* quia alius Evangelista dicit: Si in digito Dei eiicio dæmonia. Glossa exponit digito pro Spiritu sancto, qui est tertia in Trinitate persona.

Resp. quod istæ rationes non concludunt contrarietates, quia una scriptura pluribus modis potest exponi. Nam *Isa. 61.* in illa auctoritate in qua dicitur: Spiritus Domini super me, &c. agitur de missione filii: & quoniam filius potest intelligi missus secundum divinam naturam, & sic intelligitur (proprie loquendo) missus a Patre solum, ideo *Spiritu Domini*, stat ibi pro Patre. Si autem intelligatur de missione secundum humanam naturam, sic intelligitur de Spiritu sancto, prout est tertia in Trinitate persona. Similiter intelligendum de auctoritate sequenti quod potest intelligi utroque modo, sed tamen spiritus accipitur aliter & aliter.

In aliquo differt Christi, & Dei natura, ne eadem sit, si præstari potest, ut spiritus qui Dei est, non sit etiam Christi. Dub. III.

Videtur sic male dicere, quia argumentum hoc non valet: Filius est filius Patris, & non Spiritus sancti, ergo differt natura Patris & Spiritus sancti: ergo cum Spiritus dicat personam, argumentum illud non valet quod fecit Hilarius.

Resp. Potest dici quod Hilarius loquitur de spiritu secundum quod nominat naturam, sic autem non habet instantiam suum verbum. Nihilominus tamen si intelligatur de spiritu prout dicitur personaliter, adhuc veritatem habet: nam cum verbum non possit esse sine spiritu, tunc haberent Pater & suum verbum duos spiritus, & ita non essent unius naturæ. Præterea si Spiritus Patris non esset Filii, non oriretur a Christo: & si non procederet ab eo, non distingueretur originaliter, ergo essentialiter: sed spiritus Dei & Deus sunt unum essentialiter, ergo oporteret quod spiritus & Deus essentialiter differrent, sive distinguerentur.

Non idem est natura quod res naturæ: hanc sententiam intelligit Hilarius solum in creaturis. Dub. IV.

Contra: Videtur illa solutio non esse conveniens: quia Hilarius loquitur de spiritu Dei prout significat naturam, & rem naturæ: quod si nulla est differentia, nullam deberet vim facere ut videtur: quod si facit vim in spiritu,

prout significat naturam & rem naturæ, ergo videtur distinctio inter hujusmodi facienda.

Resp. Dicendum, quod cum dicitur ab Hilario: aliud est natura, aliud res naturæ, aut intelligitur de alietate a parte rei, sic illi hæretici intelligebant, & sic habet veritatem solum in creaturis. Alio modo potest dicere alietatem, sive differentiam secundum rationem, & sic habet veritatem in divinis, & sic intelligit Hilarius, & dicit Augustinus quod aliud est esse Patrem, aliud esse Deum: non, inquam, aliud secundum rem, sed aliud secundum rationem significandi, & intelligendi, & se habendi.

7. de Trin. cap. 6. t. 3.

Utrum ita valeat sane, &c. *Dub. V.*

Innuit hic Magister quod non debet dici: Tres personæ unius Dei, quia nihil est in Trinitate creatum, vel serviens, vel subiectum. Videtur hoc male dicere, quia genitivus de sui ratione non importat subiectionem nec dominium, ergo non videtur sufficiens ratio. Si dicas quod hoc venit a parte termini, nihil est, quia terminus de se non importat respectum dominii. Item quæritur, quare hoc nomen *essentia* non importat superexcellentiam in genitivo, sicut hoc nomen *Deus*. Item, quare non dicitur: Tres personæ essentiæ, sicut unius essentiæ.

Resp. Dicendum quod ad hoc quod genitivus vere construatur & proprie, necesse est aliquam habitudinem importari, vel secundum rem, vel secundum modum intelligendi. Genitivus autem importat habitudinem principiati ad principium, vel econverso, ut possidentis ad possessum, vel formæ ad formatum, vel specificantis ad specificatum: habitudinem autem formæ non importat nisi cum termino abstracto: quod significat per modum formæ, & quoniam forma se habet per modum exprimentis & declarationis, ideo talis constructio non attenditur nisi cum genitivo nominis abstracti alio determinato. Unde convenienter dicitur mulier egregiæ formæ, sed nihil est dictum

A mulier formæ, ideo bene dicitur: Tres personæ unius essentiæ: Deus autem non est nomen abstractum, ideo non construitur cum genitivo in habitudine subjecti, ut forma Dei; vel in habitudine specificantis, ut persona Dei, sicut creatura salis: vel in habitudine principii, ut creatura Dei. Et quoniam quando dicitur: Tres personæ unius Dei, nulla habitudinum importatur proprie, nisi habitudo principii sive possessoris. Hine est quod cum in illo sensu sit falsa locutio, non est recipienda. Alia ratio est ista, quia locutio quæ est in vi declarationis essentiæ convertitur, ut cum dicitur mulier egregiæ formæ, potest dici egregia forma mu-

B lieris: ergo si diceretur: Tres personæ unius Dei, diceretur unus Deus trium personarum, & iste intellectus non est sanus, ut videtur: sic enim posset intelligi, sicut si dicitur unus Deus trium hominum.

Sed quia ibi est perfecta potentia, &c. *Dub. VI.*

Innuit Magister quod in istis tribus consistit summum bonum, scilicet potentia, sapientia, bonitate. Contra: Videtur hoc male dicere, quia summum bonum specificat bonum: ergo si bonitas distinguitur contra potentiam

C & sapientiam, pari ratione summum bonum. Item non videtur in his tribus esse, quia summum bonum est aggregativum omnium bonorum & collectivum: ergo non tantum horum trium.

Resp. Dicendum quod uno modo distinguitur contra sapientiam & potentiam, alio modo non. Si enim accipitur pro bonitate moris, sic consistit in voluntate, & distinguitur contra alia duo. Si autem bonum accipiatur communiter, sic complectitur omnia: est enim bonum naturæ, & hoc ad potentia, & bonum gratiæ: & hoc aut perficit intellectum, & ita est scientia: aut affectum, & ita bonitas, & hæc tria complectitur bonum in sua universalitate, & summum in sua integritate: quoniam ergo omne bonum ad

hoc

hoc reducibile est, ideo summum bonum A in his tribus consistit.

Ideo occurrit scriptura, &c. Dub. VII.

Innuit Magister quod scriptura appropriat Patri potentiam, ne videatur minus potens. Contra: Videtur hoc plus debere dici de filio quod minus potens est, cum fuerit passus & mortuus: ergo magis deberet ei potentia appropriari.

Resp. Dicendum quod quia propter passionem visus est fecisse stultitiam, & habuisse impotentiam, propter quod Judæis prædicatio crucis erat in scandalum, & Græcis in stultitiam: ideo ipse Apostolus egregius doctor non tan- B tum sapientiam appropriat Christo, immo etiam virtutem, ut sic excludat a divinitate infirmitatem: & maluit ei appropriare virtutem quam potentiam, quia virtus dicit potentiam ultimam, & summum de potentia, sicut vult Philosophus quod virtus est ultimum de potentia, ideo maluit ei appropriare virtutem, nec est inconveniens ex diversis considerationibus idem modo appropriare uni, modo alii, cum æqualiter conveniant tribus: unde Patri attribuimus potentiam, ne videatur impotens propter antiquitatem: Filio virtutem, ne videatur impotens sive debilitatus propter assumptam humanitatem. Nihilominus tamen facienda est C vis inter potentiam, & virtutem, sicut dictum est dist. 32.

ARTICULUS I.

Ad intelligentiam præsentis distinctionis quatuor quæruntur. Primo quæritur, utrum in divinis sit ponere additionem. Secundo, utrum in divinis sit ponere prædicationem. Tertio, utrum sit ponere appropriationem. Quarto, utrum sit ponere translationem.

QUÆSTIO I.

An in divinis res naturæ, addat supra naturam.

Richard. 1. Sent. d. 34. q. 2.
Steph. Brulef. 1. sent. dist. 34. q. 2.
Petrus de Tarant. 1. sent. d. 34. q. 2.

Utrum sit ponere in divinis additionem. Utrum scilicet res naturæ addat supra naturam: & quod sic, videtur hoc modo: Hilarius de Trinitate, ait: Aliud est natura, aliud res naturæ: sed intellectus naturæ clauditur in re naturæ: ergo si est aliud, necesse est quod in ratione alicujus additi. *Ad opp.* *Lib. 8.*

2. Item: Boet. de duabus naturis & una persona Christi: Natura & persona distinguenda sunt, & propriis nominibus separanda: sed quorum diffinitiones sunt diversæ, ipsa sunt diversa: ergo cum natura cadat in diffinitione personæ, necesse est quod diversitas veniat a ratione additi: ergo, &c. Si dicas quod diffinitiones naturæ, & personæ non sunt diversæ re, sed secundum rationem intelligendi, tunc concluditur quod intellectus ille cassus est & vanus, cum in re sibi nihil respondeat. *De duabus natura c. 1.*

3. Item: hoc videtur ratione, quia quanto aliquid in pluribus invenitur, tanto simplicius est: sed essentia vel natura est in pluribus, persona vero in uno solo: ergo natura simplicior: sed non est aliquod minus simplex quam aliud, nisi per aliquam additionem: ergo, &c.

4. Item: quanto aliquid est majoris abstractionis, tanto simplicius est: sed natura est majoris abstractionis quam persona, quoniam abstractis proprietatibus est intelligere naturam, sed non personam: ergo persona addit supra naturam: ergo, &c.

5. Item: hoc est principium per se notum: De nullo eodem, & secundum idem vera est affirmatio & negatio: sed aliquid vere affirmatur de persona, ut distingui, quod negatur de natura: ergo non secundum idem: ergo in *Arist. 4. Metaph. & 1. Periher.*

in persona aliquid est quod non est in natura, vel econverso: etsi hoc, ergo unum addit supra alterum.

Arist. 1. Top. c. 1. 6. ITEM: hoc est principium per se notum: Quæcunque sunt eadem uni, & eidem secundum omnimodam indifferentiam, etiam inter se sunt eadem: cum ergo natura sit eadem & una, si personæ omnino idem sunt cum natura, & nihil addunt: ergo personæ ad invicem sunt eædem, & sic redit error Sabellii quod una persona, secundum rem sit alia: ergo, &c.

Fundam. *Aug. 7. de Tr. c. 6. tom. 3.* CONTRA: Non est aliud Deo esse, & aliud personam esse: ergo persona nihil addit supra esse: ergo nec supra naturam.

ITEM: in summe simplici nulla potest B esse additio: sed divina persona sive res naturæ est summe simplex: ergo, &c.

ITEM: quæcunque duo sic se habent, quod quidquid est in uno, est alterum per essentiam, unum nihil addit super reliquum: sed quidquid est in persona est deitas: ergo, &c. Major manifesta est, minor patet sic. In persona non est nisi substantia, & proprietas, & substantia illa est deitas, quia est Deus, & Deus non alio quam seipso, quia tunc esset per participationem: ergo seipso est Deus & deitate est Deus, & substantia quæ est de intellectu personæ, est ipsa natura per essentiam, & similiter proprietas est essentia, ut supra probatum C est. Restat ergo primum, quod nihil addit.

Dist. præced. q. 2.

ITEM: si addit, aut addit aliud, aut idem. Addere idem sibi, non est intelligibile. Si aliud, aut ergo aliud substantialiter, aut accidentaliter. Non accidentaliter, quia non est accidens in divinis. Nec substantialiter, quia tunc essent diversæ ibi substantiæ. Ergo natura secundum essentiam differret a persona, & hoc est manifeste falsum.

ITEM: Si addit aliquid, aut illud est materiale, aut formale. Non materiale, quia Deus est purus actus. Non formale, quia formale non est, nisi respectu materialis. Ergo cum in Deo non sit aliquid materiale, non A poterit addi aliquid formale: ergo nullo modo.

ITEM: si aliquid addit supra divinam naturam, aut est melius divina natura, aut æquale, aut minus. Non melius, constat. Etiam non minus, quia tunc esset creatura. Non æquale, quia nihil potest æquari divinæ naturæ: ergo omnino nihil.

CONCLUSIO.

Persona, sive res naturæ nihil omnino addit secundum rem supra naturam, licet secundum modum intelligendi aliquid ultra dicat persona, quod non dicit natura.

RESP. Dicendum quod cum quæritur utrum persona, sive res naturæ addat aliquid supra naturam, respondendum est quod est loqui de additione dupliciter, aut quantum ad rem, aut quantum ad intellectum. Si quantum ad intellectum, cum intellectus hujus nominis *persona* sive hypostasis, sive rei naturæ includat intellectum naturæ, adhuc tamen dat intelligere aliquid quod necessario est, compositio circa intellectum, & additio. Et hoc patet: Persona enim dicitur suppositum rationalis naturæ distinctum proprietate. Ecce intellectus personæ ex pluribus intellectibus componitur, & cadit ibi intellectus naturæ: ergo constans est, quod quantum ad intellectum addit persona supra naturam. Iste autem intellectus falsus non est, quia nec naturam per illam additionem distinguit, nec componit personam. Non distinguit naturam, quoniam etsi addat supra intellectum naturæ proprietatem, non tamen addit in recto, ut intelligas personam esse naturam proprietate distinctam: sed in obliquo est intelligendum personam esse suppositum rationalis naturæ distinctum, sive quod est hypostasis distincta, & ideo non ponit distinctionem circa naturam, nec intelligit eam distingui. Rursus, personam non componit, nec aliquid ei quod non sit in ipsa imponit: & hoc patet, quia intellectus sanus & fide-

fidelis intelligit, & credit personam A esse simplicissimam, intelligit eam nihilominus esse perfectissimam. Unde sicut circa essentiam propter hoc quod perfectissima est, intelligit omnes conditiones nobilitatis & vere; quia ibi sunt, & tamen illas conditiones quamvis intelligat ut multas, scilicet potentiam, sapientiam, bonitatem, cum credat & sciat omnia hæc in Deo unum esse, intellectus nec est falsus, nec vanus, quia non ponit in Deo quod non sit, nec componit Deum. Per hunc modum se habet circa intellectum personæ. Unde ipsam dicit simplicem, quia quamvis in ipsa dicat naturam esse & vere naturam, & suppositum quod est vere suppositum, & proprietatem quæ vere est proprietas, tamen dicit hæc omnia esse unum, & unum esse alterum: re ergo existente simplicissima vere est additio, & compositio circa intellectum sine vanitate & falsitate. Si autem loquamur a parte rei, sic dicendum, quod cum additio ex parte rei ponat compositionem, & divina persona simplicissima sit, quod impossibile est omnino quod ibi sit aliqua additio, & ita secundum rem nihil addit res naturæ supra naturam. Sed tamen videtur illud non intelligibile, quod persona sit distincta, secundum rem, & essentia non: & cum hoc nulla est additio, & nulla differentia secundum rem inter personam, C & naturam. Et ad hoc qualitercunque intelligendum, cum hoc sit supra vires humani intellectus, notandum sicut vult Richardus, quod est distinctio per qualitatem, & distinctio per originem. Distinctio per qualitatem est in creaturis, nec potest esse sine additione, quia hæc distinctio habet ortum ex additione materiæ ad formam. Distinctio autem per qualitatem dicitur, qua unus distinguitur ab alio per proprietates absolutas, ut patet cum unus est albus & alter niger. Distinctio per originem, est cum unus producit, & alter producitur. Et quemadmodum distinctio per qualitatem vera distinctio est, & secundum rem, ita distinctio per veram originem vera est distinctio. Sicut enim unus non potest simul esse albus & niger, ita non potest unus, & idem producere seipsum. Quoniam ergo in divinis intelligitur esse vera origo, ideo intelligitur ibi esse vera distinctio. Rursus, cum intelligo Patrem producere, intelligo ipsum seipso producere, sicut cum intelligo divinam substantiam agere, intelligo ipsam seipsa agere: pari ratione & filium seipso produci: ergo productio nihil addit. Similiter non ponit aliquam compositionem circa filium: ergo cum ubi est vera origo, ibi sit vera distinctio: & origo intelligitur ibi esse sine additione, & distinctio sine additione intelligitur ibi esse. Quamvis autem persona sive res naturæ non B se habeat ad naturam per additionem, tamen nihilominus differt secundum rationem, alioquin non esset intelligibile, quod plurificaretur persona, natura existente unica. Differentia autem secundum rationem est, quia essentia non oritur ab essentia; nec se habet ad aliam essentiam, sed persona bene oritur a persona, & se habet ad illam. Si tu quæras rationem hujus. Respondeo, quia unitas & nobilitas divini esse non admittit circa essentiam plurificationem, sicut circa personam, & hujus ratio tacta est supra dist. 9. Quoniam ergo modus se habendi ad alium, & oriendi ab alio, non ponit compositionem in persona secundum rem, sed distinctionem realem ab alia persona: ideo modus ille comparatus ad essentiam, vel personam cujus est, modus tantum est: comparatus vero ad illum ad quem est, cum faciat distinctionem secundum rem, vere res est: & ita uno modo facit differre re, alio modo ratione. Hinc est quod quamvis una persona non sit alia, tamen res naturæ est natura. Patet ergo quod ista sunt compossibilia, quod persona simplex sit, & nihil addat supra naturam, nec differant nisi ratione: & tamen hæc est communicabilis, scilicet natura: illa incommunicabilis, scilicet persona: hæc distincta: illa indistincta. Concedendæ ergo sunt rationes probantes quod persona, sive res naturæ nihil omnino addat secundum rem supra naturam.

Rich. 4. de Tr. c. 2. Ex iis patet S. Bon. non tenere personas constitui per absoluta.

1. 2. Ad illud quod obiicitur quod aliud est res naturæ, aliud natura, & similiter quod aliam habent rationem persona & natura, potest dici, quod Boetius & Hilarius loquuntur in creaturis. Si autem intelligamus in Deo, tunc dicemus, quod est diversitas rationis quæ fundatur non super absolutum, sed super respectivum, quod nullam inducit compositionem. Nam essentia non refertur, persona autem refertur & oritur, nec tamen est composita, quia ipsa est suus respectus.

3. Ad illud quod obiicitur quod simplicius est quod in pluribus reperitur, dicendum quod reperiri in pluribus, hoc est dupliciter. Aut ita quod unum illorum alicubi potest esse ubi non est alterum, ut homo est in pluribus hominibus, & sic habet propositio veritatem. Aut ita in pluribus quod unum non est sine alio, & sic est in personis, nam una non est sine alia, & sic non habet veritatem. Nam sicut natura est semper, & ubique, ita & persona, & sic patet quod nihil addit, a quo arctetur.

4. Ad illud quod obiicitur quod majoris est abstractionis, &c. dicendum quod illud habet veritatem, ubi illud a quo abstrahitur, aliquam facit compositionem cum eo quod abstrahitur, sic autem non est in Deo.

5. Ad illud quod obiicitur quod affirmatio & negatio non est simul vera de eodem, dicendum quod quantulacunque differentia rationis sufficit ad affirmationem, & negationem. Unde intelligenda est propositio de eodem, re & ratione, & persona aliquo modo differt a natura, licet non per additionem realem.

6. Ad illud quod obiicitur quod quæcumque sunt eadem uni & eidem, inter se sunt eadem, &c. Dicendum quod illud fallit ubi est convenientia plurium tanquam in communi, ut differentiarum in genere. Fallit etiam ubi aliqua plura distinguuntur per suas origines, ut radii diversarum stellarum in uno puncto aeris uniuntur, & tamen ad invicem distinguuntur. Quoniam ergo divinæ personæ in natura conve- A niunt tanquam in uno communi: & personæ distinguuntur ad invicem per originem, ideo patens est quod non valet. Potest tamen dici quod regula ubique vera est si sane intelligatur. Propter quod notandum quod quædam sunt absoluta, quædam respectiva. Diversitas autem in respectivis venit non tantum a parte subiecti, verum etiam rei ad quam referuntur, in his non tenet regula nisi intelligatur ad idem. Quoniam ergo personæ per suas proprietates referuntur, quamvis unum sint in natura, quia tamen non sunt ad unum, ideo non sequitur quod sint idem, & sic patet illud.

B

QUÆSTIO II.

An in divinis persona prædicetur de natura: & natura de persona.

S.Th. 1. *p.* *q.* 39. *art.* 3.
Richard. 1. *Sent.* *d.* 34. *q.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 34. *q.* 1.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 34. *q.* 2.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent.* *d.* 34. *q.* 3.

Utrum in divinis sit ponere prædicationem, scilicet ut res naturæ, sive persona prædicetur de natura, vel econverso. Et quod non, videtur per Boet. in lib. de Trin. Deus est forma sine subiecto: sed ubi non est subiectum, non est prædicatum: ergo, &c. Ad opp. *De Trin. circa fin.*

C

2. Item: Dionysius dicit quod negationes de Deo sunt veræ, affirmationes vero incompactæ: sed ubi est vere aliquid de aliquo prædicare, est & vere affirmare: sed in Deo non contingit vere affirmare: ergo, &c. *Dion. de cælest. hie. cap. 2. Et de Myst. Th.*

3. Item: hoc ipsum videtur ratione: quia ubicunque est prædicatio, ibi est complexio: ergo & compositio: sed in Deo nulla est complexio: ergo & nulla compositio: ergo & nulla prædicatio. *Arist. 1. Periher.*

4. Item: in omni prædicatione subiectum se habet ad modum materiæ: sed in divinis nec est reperire materiam, nec modum materiæ: ergo nec prædicationem.

5. Item si est ibi prædicatio: aut prædi-

dicatur idem de eodem, aut aliud de alio. Si idem de eodem: nullus ex hoc capitur intellectus alius, quam si non esset prædicatio, ut patet cum dicitur: homo est homo. Si aliud de alio: ergo in divinis est aliud, & aliud: ergo compositio.

6. ITEM: si est ibi prædicatio, aut prædicatur res naturæ de natura, aut econverso. Res naturæ non potest prædicari de natura: quia res naturæ se habet per modum suppositi: ergo ejus est subiici, non prædicari: ergo si prædicatur, tunc ergo natura de re naturæ.

Replic. SED contra: Natura est forma, sed omnis forma dicitur relative ad informatum: nullum autem relativum dicitur de suo correlativo: ergo natura non prædicatur de re naturæ: ergo non est prædicatio.

7. ITEM: quæ habent oppositas proprietates, unum non prædicatur de altero, sed essentiæ vel naturæ proprietas est communicabilitas, personæ vero incommunicabilitas: ergo unum de altero non prædicatur, nec una persona de altera: constat ergo ibi nullam esse prædicationem.

Fundam. *Lib. de orth. fid. cap.* 4. CONTRA per Damascenum: Substantia de hypostasibus prædicatur.

ITEM: ratione videtur: quia fides habet obiectum verum, & habet obiectum Deum: ergo verum est ponere in divinis: sed falsitas & veritas circa compositionem sunt: veritas, inquam, circa quam est credulitas vel opinio: ergo in divinis est ponere compositionem: ergo & prædicationem.

ITEM: ubicunque est vere commune & proprium, ibi est vere ponere prædicationem: sed in divinis est vere reperire commune & proprium, quia natura vere est communis: & persona, proprium sive incommunicabile: ergo, &c.

1. Perih. ITEM hoc verbum, *Est*, est nota identitatis, sed omnis prædicatio est mediante hoc verbo, *est*: ergo omnis prædicatio signum est identitatis: sed ubi vere est significatum, vere est & signum: sed in Deo propriissime & verissime est identitas, sicut probatum est, quia res naturæ non addit supra natu- A ram: ergo propriissime prædicatio. Et hoc est quod dicit Boetius, quod nulla est * verior prædicatio illa, in qua idem de se prædicatur: si ergo hoc est in divinis: ergo omnes prædicationes in divinis sunt verissimæ.

** Hujus prædicationis meminit Arist. 1. Topic. de 4. præd. in fin.*

CONCLUSIO.

Prædicatione identica, persona prædicatur de natura: hæc enim est vera: Pater est essentia, & vice versa: formalis vero, commune de proprio.

RESP. ad Arg. Dicendum quod est prædicatio per identitatem, & est prædicatio per inhærentia: & utramque est B in Deo reperire. Per inhærentiam, ut cum dicitur: Pater generat, vel Deus creat. Per identitatem, ut cum dicitur: Pater est generatio, vel Deus est creatio. Prædicationem autem per identitatem, est reperire in Deo propriissime, propter ipsius rei qualitatem, quoniam ibi est summa identitas: unde omnes locutiones importantes unitatem, ibi sunt verissimæ. Prædicationem autem per inhærentiam est ibi reperire propter intellectus nostri defectibilitatem. Quoniam licet actus in divinis sit Dei substantia & ipsa proprietas etiam, tamen quia intellectus noster intelligit per res inferiores, & enuntiat per vocabulum rerum inferiorum, tenet modum annun- C tiandi quem habet circa inferiora: & ideo prædicat per modum inhærentiæ, quamvis omnia quæ in Deo sunt realiter habeant modum substantiæ. Intellectus tamen iste non est falsus: quoniam quemadmodum intellectus abstrahens lineam a materia non est falsus, quia modum illum non ponit circa rem, sed circa suum intelligere: similiter intellectus noster in divinis compositionem non ponit circa rem, sed circa suum intelligere, & suum exprimere. Quamvis enim in Deo sit summa simplicitas, tamen exprimi non potest nisi per compositionem, & ideo bene dicit Augustinus quod verius est Deus, quam cogitatur: & verius cogitatur, quam dicitur. Nam etsi intellectus aliquo modo per intelligentiam ascendat ad contui-

tui-

tuitum simplicitatis: non tamen potest A hoc exprimere voce simplici, sed composita.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod in Deo non est subiectum, dicendum quod verum est quantum ad rem, est tamen quantum ad modum intelligendi, sive enuntiandi.

2. AD illud quod obiicitur quod affirmationes sunt incompactæ, dicendum quod hoc dicitur, quia nullum nomen exprimit divinam essentiam, sicut est, omnino. Vel dic, quod in affirmatione notatur identitas: & hæc vere est in Deo a parte rei, & est compositio: & respectu hujus est incompactio, quia nulla est ibi realis compositio.

3. AD illud quod obiicitur de compositione, vel complexione, dicendum quod illa complexio in sermone significat compositionem in intellectum, sed unitatem in re.

4. AD illud quod obiicitur quod modus materiæ non cadit in Deo, dicendum quod verum est, quia non cadit modus materiæ, ut ex qua: modus autem, ut de quo & in quo, bene cadit.

5. AD illud quod obiicitur: Aut idem prædicatur de eodem, dicendum quod aliquando idem est re, diversum tamen secundum rationem intelligendi, & dicendi, ut bonitas, & substantia. Aliquando idem secundum substantiam, diversum secundum modum se habendi, ut persona est substantia, sive rela- C tio est substantia, & Deus generat: & ideo aliquis intellectus capitur ex complexione, qui non capitur ex simplici voce.

6. AD illud quod quæritur, utrum res naturæ prædicetur de natura, dicendum quod prædicatione per identitatem utrumque de altero prædicatur: nec est prædicatio ratione formæ, nec ratione materiæ: si autem per inhærentiam, tunc commune prædicatur de proprio, ut Pater est Deus. Quod ergo obiicitur quod naturam est forma, respondeo quod forma uno modo dicitur relative ad informatum, & sic non est accipere in Deo. Alio modo absolute, quod caret materia, & sic est in Deo, & sic patet illud. Aliter potest dici quod dici relative est dupliciter, vel secundum esse, vel secundum dici. Secundum dici, ut videns ad visum, & intelligens ad intellectum, & sic unum de altero prædicatur. Secundum esse, ut Pater ad Filium: & sic non prædicatur. Natura enim non dicit respectum ad personam secundum esse, sed secundum dici, & talis respectus importatur cum dicitur quod natura est forma respectu rei naturæ, hinc est quod dicitur ratione illius respectus, tres personæ unius essentiæ vel naturæ, & una natura trium personarum, non tamen dicitur: Tres personæ unius Dei. Nam hoc nomen, Deus, non importat respectum secundum dici ad personam, sed solum B ad creaturam. Ideo dicitur Deus Abraham, Isaac, & Jacob.

7. AD ultimum dicendum quod communicabilitas & incommunicabilitas non sunt oppositæ proprietates: sed sic differunt, sicut habere proprietatem, & non habere. Quia enim persona habet proprietatem relativam: ideo distinguitur, & est incommunicabilis: sed quia essentia caret illa proprietate: ideo communis est, & communicabilis pluribus: & ideo non distinguntur ad invicem. Vel potest dici quod communicabilitas non est proprietas distinguens etiam in creaturis. Unde quamvis homo sit commune, & Petrus proprium, non tamen impeditur quin homo dicatur de Petro: quanto magis in Deo. Illa autem propositio intelligitur de proprietatibus separantibus, & distinguentibus illa in quibus sunt, ab invicem.

QUÆSTIO III.

An in divinis sit ponere appropriata.

Rich. 1. Sent. dist. 34. art. 2. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 34. q. 3.
Petrus de Tarant. 1. sent. dist. 34. q. 5.
Et alii supra citati dist. 31. p. 2. ar. 2. q. 3.

UTRUM in divinis sit ponere appropriationem. Et quod sic, videtur, quia per communia est devenire ad intellectum propriorum, sicut patet quod per memoriam, intelligentiam Fundam.

& vo-

& voluntatem venitur in cognitionem A Trinitatis: similiter per unitatem, per veritatem, & bonitatem in quibus consistit ratio vestigii: sed non devenitur a communibus ad propria, nisi communia aliquo modo approprientur, cum ergo sit devenire in divinis per communia ad cognitionem proprii: est ibi appropriatio. Ad hoc est auctoritas sacræ Scripturæ, quæ appropriat communia personis, ut potentiam Patri, sapientiam Filio, & bonitatem Spiritui sancto.

Ad opp. 1. SED contra: Sicut se habet proprium ad commune, ita commune ad proprium: sed proprium non potest communicari nisi falso: ergo nec commune appropriari: sicut ergo proprium Patris B nunquam aliis fit commune, sic nec commune proprium.

2. ITEM: appropriatio in divinis, aut est secundum rem, aut secundum intellectum. Si secundum rem, tunc ubi est appropriatio secundum rem, aliquid per prius dicitur de illo cui appropriatur: ergo in divinis est prius, & posterius quantum ad essentialia, quod est inconveniens. Si secundum intellectum, cum intellectus illi appropriatur, cui magis judicat convenire: ergo cum magis judicet intellectus inesse sapientiam patri tanquam antiquiori, illi debet appropriari: sed appropriatur in contrarium: ergo appropriatio est contra intellectum, non ergo attenditur secundum intellectum. C

3. ITEM: ubi est appropriatio, prius est secundum rationem intelligendi proprium quam appropriatum: ratio enim appropriationis per prius est in proprio: ergo cum appropriatum sit commune, secundum rationem intelligendi, prius erit proprium quam commune, quod est inconveniens.

CONCLUSIO.

Communia quæ in divinis reperiuntur quantum ad id quod significant, uni non sunt appropriabilia personæ: quo vero ad eorum ordinem propter quandam convenientiam uni personæ possunt congrue appropriari.

RESP. ad Arg. Dicendum quod de appropriatis est loqui dupliciter. Aut quantum ad id quod significant: aut quantum ad ordinem quem connotant. Si quantum ad significatum, cum illud sit commune, & omnibus conveniat personis per indifferentiam, non convenit appropriari ratione sumpta a parte rei, appropriatur tamen ratione sumpta a parte intellectus nostri, propter errorem amovendum. Quoniam enim intellectus carnalis in patre carnali videt defectum potentiæ, & in filio defectum sapientiæ, & in Spiritu intelligit furorem iracundiæ: ideo spiritualis intellectus, ut elevet a carnalitate, potentiam Patri attribuit, quamvis non magis conveniat ei: sed ne minus videatur convenire, & sic de aliis. Si autem loquamur quantum ad ordinem, vel originem quem connotant, sic approprianiur a parte rei propter convenientiam cum propriis personarum: Unde quia Pater a nullo est, & Filius a Patre, & Spiritus sanctus ab utroque: & hujusmodi ordo attenditur in potentia, & sapientiam, & bonitate: ideo patet ratio appropriandi. Unde illa quæ non connotant aliquo modo ordinem, vel originem, non sunt appropriabilia.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod proprium non communicatur: ergo, &c. dicendum quod non est simile, quia ex hoc quod commune appropriatur, non attribuitur nisi ei cui convenit: sed si proprium fiat commune, tunc attribuitur ei cui non convenit: & ideo non est simile.

2. AD illud quod quæritur, utrum appropriatio sit secundum rem, vel secundum intellectum, dicendum quod per hoc quod est, *secundum*, potest dici vis appropriativa, sive principium appro-

proprians, vel potest hoc quod est, *secundum*, importare rationem appropriandi. Si primo modo, sic cum appropriare sit virtutis cognoscentis, sic appropriatio est secundum intellectum nostrum. Si autem, *secundum*, dicat rationem appropriandi, sic uno modo est secundum rem, scilicet quantum ad ordinem connotatum: alio modo secundum intellectum quantum ad significatum. Unde intellectus appropriatur propter intellectum: sed non idem intellectus propter se: sed intellectus sanus, & fidelis, propter intellectum carnalem non ut cum eo concordet, sed ut ei obviet. Et ideo cum intellectus carnalis credat parum de potentia in Patre, spiritualis appropriat ei potentiam. Nec tamen intellectus est falsus: quia non intelligit plus esse de potentia in Patre, & minus in Filio. Si autem potentia appropriaretur Filio, tunc intellectus carnalis plus crederet esse in Filio: & ideo falsus est, & sic patet illud.

3. Ad ultimum, dicendum quod appropriatum secundum id quod est, prius est secundum rationem intelligendi, quam proprium: appropriatum autem sub hac intentione, consequitur rationem proprii, & hoc nullum est inconveniens.

QUÆSTIO IV.

An in divinis sit ponere translationem.

Ægidius Rom. 1. *Sent. dist.* 34. *p.* 2. *q.* 1. & 2.
Richardus 1. *Sent. dist.* 34. *art.* 3. *q.* 1. & 2.
Steph. Brulef. 1. *sent. d.* 34. *q.* 4.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. dist.* 34. *q.* 8.

Fundam. *In pr. prolog. lib.* 2. *de fide ad Gratianum, t.* 4. *Dion. de div. nom.*

UTRUM in divinis sit ponere translationem. Et quod sic, videtur per Ambros. in lib. de Trinitate: Sunt nomina quæ translative, & per similitudinem de Deo dicuntur.

Item: per Dionysium de div. nominibus: Theologi tanquam innominabilem Deum laudant ex omni nomine: sed hoc non potest esse nisi per translationem: ergo in divinis est ponere translationem.

A Item: hoc videtur ratione, quia sacra Scriptura dicit Deum irasci, & dolere: sed hoc non potest dici proprie: ergo necesse est quod dicatur translative: sed inter omnia quæ contingit nominare, dolor, & ira, maxime distant a Deo: ergo si hæc contingit transferre, & omnia alia nomina.

Item: per quæ contingit rem intelligere, contingit, & significare: & quæ contingit significare, contingit, & nominare: sed per omnia creata contingit Deum intelligere; ergo & nominare.

1. Sed contra: Omnes transferentes secundum aliquam similitudinem transferunt: sed Dei ad creaturam nulla est similitudo, cum sit summa distantia: ergo, &c. *Ad opp. Lib.* 1. *Top.*

B 2. Item: similitudo est relatio æquiparantiæ: ergo si propter similitudinem contingit nomina creaturarum transferre ad Creatorem, pari ratione & econverso: sed illa non transferuntur: ergo nec ista. *Aver.* 5. *metaph. c. de simil.*

3. Item: similitudo est ratio translationis: ergo nomina rerum magis Deo similium, magis debent ad Deum transferri: talia autem sunt nomina Angelorum: ergo illa transferuntur: quæritur ergo quæ nomina debeant transferri, & quæ non.

CONCLUSIO.

C *Ut laudibus Deum possimus extollere, atque ad Dei cognitionem promoveamur, necessariæ sunt nobis translationes ad divina.*

Resp. ad Argum. Dicendum quod ratio, vel finis translationis duplex est. Una in qua est laus Dei: alia manuductio intellectus nostri. Propter laudem Dei, necessaria est translatio. Et quoniam Deus multum est laudabilis, ne propter inopiam vocabulorum contingeret cessari a laude, sacra Scriptura docuit nomina creaturarum ad Deum transferri: & hoc in numero indefinito, ut sicut omnis creatura laudat Deum, sic Deus laudetur ex omni nomine creaturæ: & qui non poterit uno nomine laudari, tanquam superexcellens, omne no-

nomen, laudaretur ex omni nomine. Alia ratio est manuductio intellectus nostri. Quia cum per creaturas ad cognoscendum Creatorem venimus, ut plurimum, fere omnes creaturæ habent proprietates nobiles, quæ sunt ratio intelligendi Deum, ut Leo fortitudinem, Agnus mansuetudinem, Petra soliditatem, Serpens prudentiam, & consimilia: ideo oportuit plura nomina transferri ad Deum. Quoniam ergo finis imponit necessitatem his quæ sunt ad finem, cum translatio sit ad laudem Dei: ideo nomina importantia deformitatem non debent transferri: ut diabolus, bufo, vulpes, quia magis transferuntur ad vituperium, quam ad laudem. Rursus quia translatio est propter nostram instructionem, & similitudo incipiens a notiori, est via cognoscendi: ideo est translatio a creaturis tanquam a notionibus ad Creatorem: sed non convertitur: & quia magna similitudo mater est falsitatis, ideo non transferuntur nomina multum similia, sicut sunt nomina Angelorum, ne forte Angelus credatur esse Deus. Per hoc patet quod translatio est in divinis quantum ad nominum multiformitatem, ratione cujus dicitur Deus omninominabilis, & patent omnia præter primum.

1. Quod enim obiicitur quod nulla est similitudo, quia summa est distantia, dicendum quod si non est similitudo per unius naturæ participationem, est tamen similitudo secundum analogiam, & habitudinem, & hoc in comparatione ad effectus. Sed de hoc magis alibi habitum est.

DISTINCTIO XXXV.

De quibusdam, quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, quæ specialem efflagitant tractatum, scilicet de Scientia, de Præscientia, de Providentia, de Dispositione, Prædestinatione, Voluntate, & Potentia.

CUMQUE supra disseruerimus, ac plura dixerimus de his quæ communiter secundum substantiam de Deo dicuntur: eorum tamen quædam specialem efflagitant tractatum: de quibus modo tractandum est, idest, de Scientia, Præscientia, Providentia, Dispositione, Prædestinatione, Voluntate, & Potentia. Sciendum est ergo quod sapientia, vel scientia Dei cum sit una, & simplex, tamen propter varios rerum status, & diversos effectus, plura ac diversa sortitur nomina. Dicitur enim non tantum scientia, sed etiam præscientia, vel providentia. Et est præscientia, sive providentia de futuris tantum, sed de omnibus, de bonis scilicet, & de malis. Dispositio vero, de faciendis, Prædestinatio, de omnibus salvandis, & de omnibus bonis, quibus & hic liberantur, & in futuro coronabuntur. Prædestinavit enim Deus ab æterno homines, ad bona eligendo, & prædestinavit, eis bona præparando. Quod
homines prædestinavit: Apostolus ostendit dicens: Prædestinavit quos præ- Rom. 8.
scivit fieri conformes imaginis Filii sui. Et alibi: Elegit nos ante mundi Ephes. 1.
constitutionem, ut essemus sancti, & immaculati. Quod autem bona eis præ-
paraverit, Propheta Isaias ostendit dicens: Oculus non vidit Deus absque Isa. 46.
te, quæ preparasti diligentibus, vel expectantibus te. Ergo ab æterno præ- 1. Cor. 2.
destinavit quosdam futuros bonos, & beatos, idest, elegit, ut essent boni, & bea-

& beati, & bona eis prædestinavit, ideſt, præparavit. Providentia autem eſt gubernandorum, quæ utique eodem modo videtur accipi, quo diſpoſitio. Interdum tamen providentia accipitur pro præſcientia. Sapientia vero, vel ſcientia de omnibus eſt, ſcilicet bonis, & malis, & de præſentibus, præteritis & futuris, & non tantum de temporalibus, ſed etiam de æternis. Non enim ita ſcit Deus iſta temporalia, ut ſeipſum neſciat: ſed ipſe ſolus ſeipſum perfecte novit, cujus ſcientiæ comparatione omnis creaturæ ſcientia imperfecta eſt.

Utrum ſcientia, vel præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio potuerit eſſe in Deo, ſi nulla fuiſſent futura.

Hic conſiderari oportet, utrum ſcientia, vel præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio potuerit eſſe in Deo, ſi nulla fuiſſent futura. Cum enim præſcientia ſit futurorum, & diſpoſitio faciendorum, & prædeſtinatio ſalvandorum, ſi nulla eſſent futura, ſi nihil eſſet facturus Deus, vel aliquos ſalvaturus, non videtur potuiſſe in Deo eſſe præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio: potuit autem Deus nulla præſcire futura: potuit non creare aliquid, vel non ſalvare aliquos, potuit ergo in Deo non eſſe præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio. Ad hoc autem ita a quibuſdam opponitur: Si, inquiunt, potuit præſcientia Dei non eſſe in Deo ab æterno, & potuit non eſſe: ſi vero potuit non eſſe, cum præſcientia Dei ſit ejus ſcientia, & ſcientia ſit ejus eſſentia: potuit ergo non eſſe ab æterno, id quod eſt ejus divina Eſſentia. Ita & de diſpoſitione, & prædeſtinatione, quæ eſt divina Eſſentia, obiiciunt. Addunt quoque & alia, ita loquentes: Si potuit Deus non præſcire aliqua, cum idem ſit Deo præſcire quod ſcire, & ſcire quod eſſe: potuit ergo non eſſe. Item, cum idem ſit Deum præſcium eſſe, & Deum eſſe, ſi potuit non eſſe præſcius, potuit non eſſe Deus. Potuit autem non eſſe præſcius, ſi potuit nulla præſcire. At potuit nulla præſcire, quia potuit nulla facere.

Reſponſio quod præſcientia, & diſpoſitio, & prædeſtinatio quaſi relative dicuntur ad futuras res, vel ad faciendas.

Ad hoc juxta modulum noſtræ intelligentiæ ita dicimus: Præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio ad aliquid dici videntur. Sicut enim Creator ad creaturam relative dicitur, ita præſcientia, vel præſcius ad futura referri videtur, & diſpoſitio ad facienda, ac prædeſtinatio ad ſalvanda. Verumtamen Creator ita relative dicitur, ut eſſentiam non ſignificet. Præſcientia vero, vel præſcius, & in reſpectu futurorum dicitur, & eſſentiam deſignat: ita etiam diſpoſitio, & prædeſtinatio. Ideoque cum dicitur: Si nulla eſſent futura, non eſſet in Deo præſcientia, vel non eſſet Deus præſcius, quia varia eſt ibi cauſa dicendi, diſtingui oportet rationem dicti. Cum ergo dicis: Si nulla eſſent futura, non eſſet in Deo præſcientia, vel non eſſet præſcius, ſi in dicendo, hanc cauſam attendis, ſcilicet quia nulla eſſent ſubiecta ejus præſcientiæ, unde ipſa poſſit dici præſcientia, vel

ipſe

ipse præscius, quod utrumque dicitur propter futura: verus est intellectus. Si autem ea ratione id dicis, quod non sit in eo scientia qua præscit futura, vel quod ipse non sit Deus, qui est futurorum præscius, falsa est intelligentia. Similiter & illæ locutiones determinandæ sunt. Potuit non esse præscientia Dei, vel potuit non esse præscius, & potuit Deus non præscire aliqua, idest, potuit esse quod nulla futura subiecta essent ejus scientiæ, & ita non posset dici præscius, vel præscire, vel scientia ejus, præscientia, non tamen eo minus ipse esset, vel ejus scientia. Sed non posset dici præscius, vel præscire, vel præscientia, si ejus scientiæ futura nulla forent subiecta. Similiter de dispositione, & de prædestinatione, vel providentia. Hæc enim (ut dictum est) ad temporale referuntur, & de temporalibus tantum sunt.

Quod scientia Dei non tantum est de temporalibus, sed etiam de æternis.

Scientia vero, vel sapientia non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis est. Ideoque etsi nulla fuissent futura, esset tamen in Deo scientia eadem, quæ modo est, nec minor esset, quam modo, nec major est, quam esset. Scivit ergo Deus ab æterno æternum, & omne quod futurum erat, & scivit immutabiliter. Scit quoque non minus præterita, & futura quam præsentia, & sua æterna sapientia & immutabili scit ipse omnia quæ sciuntur. Omnis enim ratio supernæ, & æternæ sapientiæ, ut ait Ambrosius, in eo est, quia omnem sapientiam, & essentiam capit sua immensa scientia. *Lib. de fide c. 8. tom. 4.*

Quare omnia dicantur esse in Deo, & quod factum est habet vitam in eo.

Propterea omnia dicuntur esse in Deo, & fuisse ab æterno. Unde Augustinus super Genesim: Hæc visibilia, inquit, antequam fierent, non erant. Quo modo ergo nota Deo erant, quæ non erant? Et rursus: Quo modo ea faceret, quæ sibi nota non erant? non enim quidquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognovit. Proinde antequam fierent, & erant, & non erant. Erant in Dei scientia, non erant in sui natura. Ipsi autem Deo non audeo dicere alio modo innotuisse cum ea fecisset, quam illo quo ea noverat, ut faceret, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Ecce hic habes quod hæc visibilia antequam fierent, in Dei scientia erant. Ex hoc ergo sensu omnia dicuntur esse in Deo: & omne quod factum est dicitur vita esse in ipso: non ideo quod creatura sit Creator, vel quia ista temporalia essentialiter sint in Deo: sed quia in ejus scientia semper sunt, quæ vita est. *Lib 5. de Genesi ad litt. cap. 18. tom. 3.* *Jacob 1.* *Joan. 1.*

Quod eadem ratione dicuntur omnia ei præsentia.

Inde est etiam quod omnia dicuntur ei præsentia esse, non solum ea

quæ

Rom. 4. Lib. 5. c. 8. tom. 4. Aug. in Ps. 49. t. 8.

quæ sunt, sed etiam ea, quæ præterierunt, & ea, quæ futura sunt, secundum illud: Quia vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt. Quia, ut ait Ambrosius in libr. de Trinitate, ita cognoscit ea, quæ non sunt, ut ea quæ sunt. Et hac ratione omnia dicuntur esse in eo, vel apud eum, sive ei præsentia: Unde Augustinus super illum locum Psalmi: Et pulchritudo agri mecum est, ideo, inquit, mecum est, quia apud Deum nihil præteriit, nihil futurum est. Cum illo sunt omnia futura, & ei non detrahuntur jam præterita. Cum illo sunt omnia cognitione quadam ineffabili sapientiæ Dei. Ecce hic aperit August. ex qua intelligentia accipienda sint hujusmodi verba, omnia sunt Deo præsentia, in Deo sunt omnia, vel cum Deo, vel apud Deum, vel in eo vita, quia ineffabilis omnium cognitio in eo est.

DISTINCT. XXXV.

De Scientia Dei in generali secundum se.

Cumque supra disseruimus, ac plura dixerimus.

Expositio Textus.

SUPRA egit Magister de Sacramento Trinitatis, & Unitatis: in hac parte agit de conditionibus, secundum quas est in Deo ratio causalitatis, quæ sunt Potentia, Sapientia, & Voluntas. Divisio. Habet autem hæc pars tres partes. In quarum prima agit de scientia. In secunda de potentia, infra distinct. 42. *Nunc de omnipotentia Dei agendum est.* In tertia de voluntate, infra dist. 45. *Jam de voluntate Dei*, &c. Prima pars habet tres. In prima agit de scientia in generali secundum se. In secunda agit de modis divinæ cognitionis, utrum Deus cognoscat mutabiliter, vel immutabiliter, & quo modo, distinct. 38. *Nunc ergo ad propositum revertentes.* In tertia vero agit quantum ad speciales effectus, infra distinct. 40. *Prædestinatio vero est de bonis salutaribus.* Prima pars dividitur in tres. In prima Magister determinat de ipsa Dei scientia. In secunda, quia res agnitæ sunt in sciente per modum scientis: ideo determinat quo modo res sunt in Deo, infra dist. 36. *Solet hic quæri, cum omnia dicantur esse in Dei cognitione.* In tertia vero incidenter determinat quo modo Deus est in rebus, infra dist. 37. *Et quoniam demonstratum est ex parte.* Prima pars quæ continet præsentem distinctionem, tres habet partes. In prima, cum Dei scientia sit una, determinat quo modo sortitur plura nomina. In secunda cum Dei scientia, vel præscientia sit æterna, determinat quo modo se habeat ad temporalia vel creata, ibi: *Hic considerari oportet utrum scientia, vel præscientia.* In tertia cum Dei scientia sit ens, quo modo cognoscat non entia, ibi: *Propterea omnia dicuntur esse in Deo*, &c. In prima parte seipsum continuans dicit quod divina Essentia plura habet nomina propter nomina connotata. In secunda B dicit quod Dei scientia esset, si nihil futurum esset, & esset scientia: sed non diceretur præscientia. In tertia ostendit, quod omnia habent rationes in Deo, per quas cognoscuntur, & sunt in ipso, & ita omnia sunt sibi præsentia, & sic patet divisio, & sententia. Subdivisiones enim partium manifestæ sunt in littera.

Eorum tamen quædam specialem efflagitant tractatum. Dub. I.

CONTRA: Aut enim ista efflagitant specialem tractatum, quia sunt difficilia, aut quia sunt appropriata. Si, quia sunt difficilia, alia etiam sunt difficilia, sicut simplicitas, veritas, immutabilitas.

tas. Si, quia sunt appropriata, similiter A etiam unitas, & æqualitas.

Resp. Dicendum quod ista efflagitant specialem tractatum triplici ex causa: tum quia sunt difficilia, tum quia multa de ipsis in Scriptura sunt determinata tum etiam: quia dicunt respectum ad creaturam, & secundum has conditiones attenditur ratio causæ in divina natura. Ideo, quia debebat facere transitum ad creaturas, sive ad creationem, & ad hæc præexigitur in causa posse, scire, & velle, que faciunt causam esse perfectam, ideo tractatum istum in medio collocavit inter tractatum de Trinitate, & tractatum de rerum universitate: sed quia hujusmodi plus se tenent cum Deo, & a Deo, B cum sint Deus; ideo tractatus iste in primo libro ponitur.

Ammodo tractandum est, idest, de scientia, &c. *Dub. II.*

Videtur hic male dicere, quia potentia præcedit scientiam & voluntatem: ergo male ordinat in proposito, & male in exequendo.

Resp. Dicendum quod dupliciter est loqui de istis, aut in sua generalitate, aut ut concurrunt ad unum effectum. Si in sua generalitate, sic cum scientia sit respectu bonorum & malorum faciendorum & non faciendorum, prior est secundum rationem intelligendi, C quam potentia. Et potentia cum sit respectu faciendorum & non faciendorum, prior est voluntatem quæ est respectu faciendorum bonorum tantum. Si autem loquamur de his prout concurrunt ad unum effectum: sic potentia, inquantum potens, est prima inquantum exequens, est ultima: prius enim est posse, deinde scire, & post velle, & postremo est facere quod est ipsius potentiæ. Et quantum ad hunc actum Magister ponit hic ultimo loco potentiam, sed in executione considerat ordinem, secundum majorem generalitatem, & minorem.

Sapientia vel scientia Dei, &c. *Dub. III.*

Diversa sortitur nomina, quæ scilicet sunt Scientia, Præscientia, Providentia, Dispositio, Prædestinatio. Quæritur quo modo distinguuntur hæc nomina, & videtur quod insufficientes enumeret, quia non solum est ponere in divinis prædestinationem, verum & reprobationem.

Resp. Dicendum quod hujusmodi nomina distinguuntur sic: Divina cognitio potest considerari aut in se, aut in comparatione ad creaturas. Si in se, aut prout dicit pure cognitionem per modum speculationis, aut prout dicit speculationem junctam affectioni. Primo modo est scientia: secundo modo est sapientia. Vel sic, aut dicit cognitionem simplicem, aut per rationem nobilissimam, sive per causas nobilissimas, quæ ipse Deus sunt. Primo modo est scientia, secundo modo est sapientia. Si autem consideretur in comparatione ad res, hoc potest esse dupliciter. Aut connotat eventum, & sic est præscientia: aut effectum, & hoc dupliciter, aut in conservando, sive gubernando; & sic est providentia: aut in efficiendo, & hoc dupliciter, aut quantum ad bonum naturæ, & sic est dispositio: aut quantum ad bonum superadditum, & sic est prædestinatio: aut quantum ad ejus privationem, & sic reprobatio. Sed quia privatio gratiæ non est effectus, sed defectus, ideo reprobatio non hic numeratur, sed continetur sub præscientiæ nomine, & ipsum sibi appropriat. Unde divisio potest sic formari: Cognitio Dei aut est in se, aut in comparatione: si in se, aut per rationem nobilissimam, & sic sapientia: aut per qualemcunque rationem, & sic est scientia. Si in comparatione, aut eventuum, & sic præscientia: aut eventuum & effectuum, & hoc vel in gubernando, & sic est providentia: vel in efficiendo, & sic, si respectu cujuscunque naturæ, sic est dispositio: si respectu rationalis, sic prædestinatio: aut eventuum & effectuum, & de-

& defectuum, & sic reprobatio, quæ A est præscientia nominata per appropriationem.

Creator ita dicitur relative, ut essentiam non significet. Dub. IV.

Videtur dicere falsum: nam creatio significat modum actionis, non relationis: ergo Creator similiter: ergo non dicitur secundum relationem a parte modi, nec a parte rei, istud constat: ergo nullo modo.

ITEM: videtur falsum dicere, cum dicit quod essentiam non significat, quia Creator significat aliquid: aut ergo creatum, aut increatum. Si creatum: ergo non dicitur de Deo. Si increatum: ergo B cum non significet personam, significat essentiam.

RESP. Dicendum quod relative dici aliquid, est dupliciter. Aut quia significat relationem, sicut nomina quæ sunt in prædicamento relationis. Aut quia habet respectum annexum: sic, cum omnis actio dicat respectum ad passum sive factum, & passum ad agentem, sic dicitur relative, & sic intelligit Magister de hoc nomine *Creator*, & bene.

AD illud etiam quod dicit quod non significat essentiam, dicit propter hoc, quod quamvis imponatur divinæ Essentiæ, (& ideo de sola essentia dicitur secundum omnes) tamen de eo a C quo imponitur fuit controversia. Quidam enim volunt dicere quod nomina sex generum non prædicant aliquid in Deo, sed comprædicant. Unde actio non videtur dicere aliquid in agente, sed ab agente. Et huic videtur consonare ratio, quia actio & passio videntur esse eadem. Et iterum huic videtur consonare verbum Boetii de Trinitate quod alia genera rerum nec de Creatore nec de creaturis prædicantur. Ista opinio fuit satis probabilis, & hujus fuit Magister, & ideo dicit quod præscientia ratione scientiæ importat essentiam: sed Creator tantum relationem. Verumtamen illud hodie communiter non tenetur. Dicimus enim Deum esse suam actionem utputa creationem. Et quoniam essentia est divina actio, & hoc nomen, *Creator*, imponitur ab actione: ideo non tantum impositum est essentiæ, verum etiam ab essentia: sed illam significat in relatione. Nec Boetius intendit dicere quod talia non prædicantur, sed quod non prædicantur absolute. Si tamen velimus sustinere Magistrum secundum communem opinionem, dicamus quod Magister non vult dicere, quod creatio non importet divinam Essentiam, sed quantum ex vi vocabuli non dicit Essentiam absolute: sed per modum relationis, sive sub appellatione relativa. Sed præscientia duo dicit, & scientiam & præcessionem. Ratione scientiæ, dicit essentiam absolutam, unde manet scientia, re ipsa non manente. Non sic est de creatione, non enim est creatio, nisi etiam sit creatura, & secundum hoc verbum Magistri non habet calumniam.

(Marginal notes: Opinio Magistri. — Defensio pia pro Magistro.)

Si nulla fuissent futura, esset tamen in Deo scientia eadem. Dub. V.

Videtur male dicere, quia scientia nostra ponit res, & quando non ponit, non est scientia, sed opinio, vel alio acceptio minus nobilis: ergo cum de nobilitate scientiæ sit ponere rem, videtur multo fortius quod divina scientia ponat quæ est nobilissima.

RESP. Ad hoc breviter dicendum quod est scientia qua habeo cognitionem de re, & est scientia qua scio rem esse. Prima scientia, nec in nobis, nec in Deo ponit existentiam rei in proprio genere: nec de præsenti, nec de futuro: quod patet, quia artifex habet cognitionem faciendi domum quam nunquam faciet. Secundo vero scientia ponit rem tam in Deo quam in nobis: sed in nobis, quia dependet: in Deo, quia connotat: & quantum ad primum modum loquitur Magister quod eadem scientia esset: sed non respectu ejusdem, & respectu tot, respectu quot modo est quantum ad secundum modum.

In-

Inde est etiam, &c. *Dub. VI.*

Vult Magister quod omnia sint Deo præsentia non solum quæ sunt, sed etiam quæ præterierunt. Quo modo ergo intelligitur illud: Aut enim intelligitur de præsentia secundum veritatem, aut de præsentia secundum cognitionem. Primo modo falsum est. Constans enim est quod Antichristus non est in Deo secundum veritatem præsens. Si secundum cognitionem, quia habet cognitionem præsentium, præteritorum, & futurorum: sed si sic, cum hanc habeat etiam anima: ergo B similiter omni sunt ei præsentia.

Resp. Dicendum quod non omnia dicuntur esse præsentia Deo secundum veritatem existentiæ rerum, sed secundum cognitionem, quia actu cognoscit præsentia, præterita, & futura, & circa actum suæ cognitionis semper est præsentialitas, ita quod nulla successio cognitionis Dei est in nunc quod complectitur omnem successionem sine mutatione: & ideo omnia sunt ei præsentia ex hac duplici causa. Quamvis autem creatura habeat cognitionem de præsentibus, præteritis, & futuris, quia tamen cognitio ejus transit in præteritum, & futurum, & nova generatur C cognitio ex rei existentia, ideo non dicitur quod omnia sint præsentia creaturæ, sicut dicitur quod omnia præsentia sunt Deo: & ideo non ponitur memoria in Deo, quoniam memoria respicit præteritum, ut præteritum nec tantum in re, sed ut etiam actus illius cognitionis transit in præteritum: sed præscientia non dicit rationem sive actum scientiæ ut futurum, & ideo in Deo convenienter ponitur.

ARTICULUS I.

Ad intelligentiam præsentis distinctionis quæritur de ratione divinæ cognitionis, quæ idea consuevit appellari. Primo quæritur, utrum in Deo sit ponenda ratio idealis. Secundo dato quod sic, quæritur utrum habeat pluralitatem secundum rem. Tertio, utrum habeat pluralitatem secundum rationem. Quarto, utrum habeat pluralitatem secundum numerum universalium, an singularium. Quinto, utrum habeat pluralitatem secundum numerum finitum vel infinitum. Sexto, utrum in ideis sit pluralitas secundum numerum ordinatum vel confusum.

QUÆSTIO I.

An ponere sit Ideas in Deo.

Alex. Alen. 1. *p.* *q.* 23. *Memb.* 4. *art.* 1.
S. Thom. 1. *p.* *q.* 15. *a.* 1.
Et 1. *Sent. dist.* 36. *q.* 2. *art.* 2.
Et de Verit. *q.* 3. *a.* 1.
Scotus 1. *Sent. dist.* 35. *q. un.*
Ægid. Rom. 1. *Sent. d.* 36. *p.* 2. *q.* 1.
Henricus Quol. 7. *q.* 1.
Richardus 1. *Sent. dist.* 36. *art.* 2. *q.* 1.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 36. *q.* 1. *art.* 1.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 35. *q.* 1.
Franciscus de Mayr. 1. *sent. d.* 47. *q.* 1.

Utrum in Deo sit ponere ideas Et quod sic, ostenditur primo auctoritate Aug. lib. 83. q. quod ideæ sunt formæ æternæ & incommutabiles, quæ in divina intelligentia continentur. Ex his tribus conditionibus concluditur, quod idea sit in Deo. *Fundam.* *Qu.* 46. *in medio.*

Item: ratione ostenditur sic. Omne agens rationabiliter non a casu vel ex necessitate, præcognoscit rem antequam sit: sed omnis cognoscens habet rem cognitam vel secundum veritatem, vel secundum similitudinem: sed res antequam sint, non possunt haberi a Deo secundum veritatem: ergo secundum similitudinem: sed similitudo rei per quam res cognoscitur & producitur, idea est: ergo, &c.

Item: omne quod determinate ducit in alterum cognoscendum, habet penes se similitudinem cogniti, vel ipsum est ejus similitudo: sed speculum æternum mentes se videntium ducit in cognitionem omnium creatorum, sicut dicit Augustinus, quod rectius ibi cognoscunt quam alibi: ergo restat quod in eo resident similitudines: & constat quod sunt in eo sicut in cognoscente: quia non tantum aliis repræsentat, sed *Aug.* 11. *de Civ. Dei, c.* 29 *tom.* 5.

 sibi:

sibi: sed hæc est tota ratio ideæ: ergo, &c.

ITEM; quia res a Deo producuntur, ideo sunt in Deo tanquam in efficiente, & Deus verissime est efficiens: similiter quia ab ipso finiuntur, ideo verissime est finis: ergo pari ratione, quia ab ipso cognoscuntur & exprimuntur, per seipsum Deus est verissime exemplar: sed exemplar non est nisi in quo sunt rerum exemplatarum ideæ: ergo, &c.

Ad opp. 1. CONTRA per Dion. de div. nom. *Cap. 7. a medio.* Cognoscit divinus intellectus, sed ex seipso & per seipsum, non secundum ideam singulis innitens: sed secundum unam excellentiæ causam omnia noscens & continens: ergo Deus singula non cognoscit per ideam.

2. ITEM: ratione videtur: quia idea dicit rationem similitudinis, & similitudo dicit rationem convenientiæ: Dei autem ad creaturam cum sit summa distantia, nulla est ibi convenientia: aut si est, minima est: ergo aut nulla similitudo, aut minima: aut ergo non est idea in Deo, aut si est, secundum rationem imperfectam est: sed nihil imperfectum ponendum est in Deo: ergo, &c.

3. ITEM: nobilissimus modus cognitionis est Deo attribuendus: sed cognitio per rei essentiam est nobilior quam per similitudinem rei: ergo Deus cognoscit per essentiam rei, non per similitudinem: sed idea est similitudo, non essentia rei: ergo, &c.

4. ITEM: idea non est necessaria nisi ad dirigendum in cognoscendo, & regulandum in operando: sed nihil indiget dirigente vel regulante nisi quod potest errare & deviare, Deus autem nullum horum habet: ergo frustra ponuntur in Deo ideæ.

CONCLUSIO.

Deus habet rationes, atque similitudines omnium rerum quas ipse cognoscit: quæ similitudines Ideæ a Theologis, & a Philosophis nuncupantur.

Op. alior. RESP. ad Arg. Dicendum quod circa hoc duplex fuit opinio. Quidam enim A dixerunt, quod Deus non cognoscit secundum rationem ideæ, sed secundum rationem causæ. Et ponunt simile, sicut si punctus cognosceret suam virtutem, cognosceret lineas, & circumferentiam. Similiter si unitas haberet potentiam cognitivam per quam converteret se supra se, cognosceret omnes numeros. Per hunc modum dicunt in Deo esse. Quoniam enim Deus virtutem habet producendi omnia, & cognoscit totam suam virtutem: ideo cognoscit omnia. Et hoc dicunt Dionysium sensisse cum dixit quod non secundum ideam, sed secundum unam excellentiæ causam cognoscit omnia. Sed hæc positio non potest stare. Primum B quidem, quia Deus cognoscit non per collationem deveniendi a principio ad principiatum, sed simplici aspectu. Et iterum, omne cognoscens inquantum hujusmodi, simile est cognoscibili: ergo habet ejus similitudinem, vel ipsum est similitudo. Rursus, omnis cognoscens ideo distincte producit, quia distincte cognoscit, non econverso: ergo ratio producendi non est ratio cognoscendi. Et iterum, aliqua cognoscit quæ ab ipso non sunt. Propter hæc & similia, est aliter dicendum. Ideo est alia positio, & secundum Sanctos, & secundum Philosophos, quod Deus cognoscit per ideas, & habet in se rationes, & similitudines rerum quas cognoscit; in C quibus non tantum ipse cognoscit, sed etiam aspicientes in eum; & has rationes vocat Augustinus ideas, & causas primordiales.

Dion. de div. nom. cap. 7. in med.

Op. prop.

Idea quid. AD intelligentiam autem obiectorum, intelligendum quod idea dicitur similitudo rei cognitæ. Similitudo autem dupliciter dicitur. Uno modo secundum convenientiam duorum in tertio, & hæc est similitudo secundum univocationem. Alio modo est similitudo secundum quod unum est similitudo alterius, & hæc similitudo non concernit convenientiam in aliquo communi, quia similitudo seipsa est similis, non tertio, & hoc modo dicitur creatura similitudo Dei, vel econverso, Deus similitudo creaturæ. Hoc modo sumendo similitudinem, similitudo est ra-

ratio cognoscendi, & hæc dicitur idea. A Sed aliter est in nobis, aliter in Deo. In nobis quidem ratio cognoscendi est similitudo, cognitum est veritas. Nam in nobis est similitudo accepta & impressa ab extrinseco, propter hoc quod intellectus noster respectu cogniti, est passibilis, & non actus purus: ideo fit in actu per aliquid cogniti, quod est similitudo ejus. In Deo autem est econverso, quia ratio cognoscendi est ipsa veritas: & cognitum est similitudo veritatis, scilicet ipsa creatura. Et quia ratio cognoscendi consistit in ipsa veritate prima, ideo ratio cognoscendi in Deo est summe expressiva. Et quoniam omne id quod summe exprimit, perfectissime assimilat cognitum B assimilatione competente cognitioni, ideo patet quod ipsa veritas, ex hoc quod facit cognoscere, est similitudo expressiva, & idea. Econtrario est in nobis, quia eo ipso quod est similitudo, facit cognoscere. Ex his patent obiecta.

1. Quod enim obiicitur quod non est secundum ideam singulis innitens, dicendum quod Dionysius ex hoc non vult removere rationem ideæ a Deo, sed vult dicere quod non sic est similitudo, & differentia idearum secundum singula, sicut in nobis.

2. Ad illud quod obiicitur quod nulla est convenientia, vel minima, dicendum quod est similitudo univoca- C tionis sive participationis, similitudo imitationis, & similitudo expressionis. Similitudo participationis, nulla est omnino, quia nihil est commune. Similitudo imitationis est modica, quia in modico potest finitum imitari infinitum, unde semper major est dissimilitudo quam similitudo. Similitudo vero expressionis est summa, quia causatur ab intentione veritatis, ut visum est, quæ est ipsa expressio, ideo Deus summe omnia cognoscit.

3. Ad illud quod obiicitur tertio, quod nobilior est cognitio per essentiam, dicendum quod est similitudo causata a veritate rei extra, & de hac verum est quod nunquam ita perfecte exprimit rem, sicut ipsa res, si præsentialiter esset apud animam, & hac similitudine non cognoscit Deus. Est alia similitudo, quæ est ipsa veritas expressiva cogniti: & eo similitudo quo veritas: & hæc similitudo melius exprimit rem quam ipsa res seipsam exprimat, quia res ipsa accipit rationem expressionis ab illa, & secundum hanc est perfectior cognitio, & hac cognoscit Deus.

4. Ad illud quod obiicitur quod idea est ad regulandum & dirigendum, dicendum quod regulari & dirigi potest esse dupliciter, aut per regulam differentem a directo & regulato, & hæc ponit imperfectionem & possibilitatem erroris. Aut per regulam, quæ est idem quod regulatum, & hæc ponit impossibilitatem erroris. Quia enim regula errare non potest, & Deus est ipsa regula, & idea, ideo impossibile est eum errare, & sic patet quod idea in Deo non ponit defectum & imperfectionem, sed complementum.

QUÆSTIO II.

An unam, vel plures Ideas ponere sit in Deo.

Alex. Alensis 1. *p. q.* 23. *Memb.* 4. *art.* 1. §. 1.
S. Thom. 1. *p. q.* 15. *art.* 2.
Et 1. *sent. dist.* 36. *q.* 2. *art.* 3.
Et de Ver. q. 3. *art.* 2.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 36. *p.* 2. *q.* 2.
Henricus Quol. 9. *q.* 2.
Richardus 1. *Sent. dist.* 36. *q.* 3. *art.* 2.
Thom. Arg. 1. *sent. dist.* 36. *q.* 1. *a.* 2.
Steph. Brulef. 1. *sent. dist.* 35. *q.* 2.
Francisc. de Mayr. 1. *Sent. d.* 47. *q.* 2.

Utrum sit ponere pluralitatem in Ideis secundum rem. Et quod sic videtur, quia August. dicit quod Ideæ sunt formæ æternæ & incommutabiles; sed si sunt formæ, sunt plures: & cum forma dicat ipsum quod est Idea absolute, tunc videtur quod sint plures secundum id quod sunt absolutæ. Ad opp. *Lib.* 83. *q. q.* 46. *tom.* 4.

2. Item: Idea est similitudo exprimens ideatum secundum totum; sed quæcunque uni & eidem secundum totum sunt similia, nullo modo differunt ab invicem; ergo si Idea omnium se-

cundum id quod est, esset una, tunc omnia essent indifferentia.

3. Item: Si idea est unum quid, aut una communis, aut una propria similitudo. Si una communis: ergo per ipsam nunquam res distinguuntur. Si una propria: ergo per ipsam nunquam plura cognoscuntur.

4. Item: si Idea est ratio cognoscendi, cum unumquodque cognoscens cognoscat secundum exigentiam rationis cognoscendi: ergo si Idea est unum quid, cum in uno non cadat distinctio, Deus non cognoscit res distincte, sed indistincte.

Fundam. Contra: Augustinus 6. de Trinitate: Filius est ars quædam omnipotentis Dei plena omnium rationum viventium, & omnia in ipso unum sunt.

Item: quod perfectius est, Deo est attribuendum: sed perfectius est uno posse cognoscere plura, & operari quam pluribus, ergo Deo est attribuendum: ergo Deus una Idea cognoscit.

Arist. 2. Phys. cont. 68. Item: in omni genere causæ, status est in uno simplici, utpote in genere efficientis & finis: ergo cum Deus sit exemplar in quo est omnimode status: ergo in Deo est summa unitas: sed exemplar quod continet multa non est omnino unum & simplex: ergo in divino exemplari non est nisi una Idea secundum rem.

CONCLUSIO.

Idea in Deo cum secundum rem sit ipsa divina Veritas, non plurificatur, realiter, sed re ipsa omnes Ideæ sunt unum.

Resp. Ad Arg. ad intelligentiam prædictorum est notandum quod hic fuit duplex opinio. Quidam enim dixerunt, quod Ideæ in Deo secundum rem habent distinctionem. Dixerunt enim quod est considerare universitatem formarum in Deo, in anima, & in mundo, sive in materia. Et in materia sive in universo, habent distinctionem, & compositionem, & oppositionem, quia sunt ibi materialiter. In anima vero humana habent distinctionem & compositionem, sed non habent oppositionem: & A hoc quia sunt ibi aliquo modo spiritualiter: non tamen omnino, quia sunt a rebus extra: ideo est compositio: differunt enim ab anima. In Deo habent distinctionem, sed non compositionem, nec oppositionem propter summam simplicitatem. Et quamvis in Deo sint distinctæ, sunt tamen unum exemplar, sicut plures formæ particulares in sigillo faciunt unum sigillum. Sed ista positio quamvis in sui initio videatur probabilis, in fine tamen continet errorem. Nam si in Deo esset ponere Ideas realiter differentes sive distinctas tunc esset ibi alia pluralitas realis quam sit pluralitas personalis: quod abhorrent aures piæ. Si dicas quod non est pluralitatem B absolutam ponere, sed respectivam, tunc quæro de illo respectu, aut est aliquid, aut nihil. Si nihil: nulla est ibi realis distinctio. Si aliquid: non est dare nisi divinam essentiam: sed omnia essentialia in Deo unum sunt. Et ideo est alia positio, quod Ideæ sunt unum secundum rem: & hoc patet sic: Idea in Deo dicit similitudinem, quæ est ratio cognoscendi: illa autem secundum rem est ipsa divina veritas, sicut supra monstratum est: & quia illa est una, patet quod per eam omnes Ideæ unum sunt. Et hoc dicit August. expresse, quia in illa arte omnia sunt unum. Lib. 6. de Tr. c. 10.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod sunt formæ, dicendum quod forma duplex est, scilicet, forma quæ est perfectio rei, & forma exemplaris. Et Augustinus accipit Ideas in ratione formæ pro forma exemplari: utraque tamen relative dicitur: illa ad materiam quam informat, sed ista ad exemplatum: & ideo quia forma dicitur ut ad alterum, sicut similitudo: quando dicuntur plures formæ, non ex hoc notatur quod in Ideis sit pluralitas secundum rem, sive secundum id quod sunt, sed secundum id ad quod sunt, idest, ad ea quæ sunt extra, scilicet ratione connotatorum, ut sunt ipsa ideata. tom. 3 S. Bon. consentit S. Tho. 1. contra gent. c. 52. C

2. Ad illud quod obiicitur quod Idea est similitudo exprimens secundum totum: ergo, &c. Ad hoc est unus modus dicendi quod Idea non dicit similitudinem aliquam per quam cognoscens

cens assimilatur aliis, sed cui multa assimilantur, & multa possunt assimilari uni: sicut si a forma sigilli eadem fiat expressio figuræ in cera, possunt esse ab eadem forma una multæ, & variæ impressiones secundum quod sigillum magis & minus imprimitur. Sic in Deo intelligunt: quoniam multitudo in rebus venit secundum gradus, & approximationem ad ipsum esse divinum. Sed illud non sufficit dicere: quia Deus facit omnia diversa secundum formam, non tantum secundum gradum & dignitatem: & illa cognoscit per unum secundum rem: quod quidem est similitudo cogniti. Si tu dicas quod hoc, est, quia Deus seipso cognoscit, sicut seipso agit: ideo sicut uno agit multa, ita uno cognoscit multa. Adhuc non est solutum: quia adhuc manet quæstio, quo modo ipse Deus possit assimilari multis. Propter hoc dicendum quod similitudo quædam est secundum proprietatem generis: & de hac non est dubium quod non potest esse una plurium genere differentium: & hæc est similitudo quæ exprimitur & causatur a re generis determinate. Alia est similitudo simpliciter extra genus: & hæc quia ad hoc genus non arctatur, qua ratione est hujus eadem ratione est & illius: & qua ratione est hujus, secundum partem, eadem ratione secundum totum: & talis similitudo est divina veritas, & idea in Deo. Si tu, quæras, quo modo hoc possit intelligi. Aliqualiter intelligi potest, quamvis non possit aptari omnino simile. Cum enim illa similitudo sit actus purus, & ipsa veritas, sicut dictum est, & omnia alia cognoscibilia quantumcunque nobilia secundum id quod sunt, comparentur ad ipsam per modum possibilis, sicut unum secundum formam potest assimilari pluribus, secundum materiam diversis: sic in proposito, una realis similitudo potest esse omnium cognoscibilium: Et potest poni exemplum in luce aliquo modo: quæ una secundum numerum exprimit multas & varias species colorum. In cognitione autem nostra, quoniam se habet per modum possibilis respectu cogniti, & quodam modo in-

A formabilis ab illo, non potest inveniri similitudo, imo invenitur dissimilitudo: & ideo aspiciendo ad cognitionem nostram videtur nobis in Deo non esse intelligibile.

3. Ad illud quod quæritur, utrum illa similitudo sit propria vel communis, dicendum quod Deus non dicitur causa universalis, nec particularis simpliciter, sed aliquid habet de nobilitate causæ universalis, quia potest in plurimos effectus. Similiter aliquid de causa particulari, quia immediate & sufficienter potest in effectum quemlibet. Sic in cognitione Dei intelligendum quod nec omnino est in universali, nec omnino in particulari. Similiter de similitudine

B & Idea intelligendum est, quod communis est quantum ad indifferentiam, & amplitudinem: propria vero quantum ad discretissimam expressionem. Ratio hujus est, quia est similitudo exprimens, non impressa, nec expressa. Quia omnino exprimens; ideo summe exprimit, & secundum omnes conditiones. Et rursus, ex hoc quod non est expressa, ideo non est arctata nec limitata, sed extendit se ad omnia, sicut divina essentia; quamvis tota sit in uno, non tamen sic est in uno, sic quod non sit in alio.

4. Ad illud quod obiicitur ultimo quod cognoscit secundum exigentiam rationum, dicendum quod sicut ratio

C cognoscendi est una, & tamen plura cognita distinctissime repræsentat secundum proprias conditiones: sic divina cognitio, quantum ad modum cognoscendi qui est in ipsa, est una, & simplex, non distincta; sed in comparatione ad obiectum distincte cognoscit. Quando ergo dicitur: Deus cognoscit omnia distincte, si distinctio ponitur in cognitione per comparationem ad cognoscentem, falsa est: si autem per comparationem ad cognitum, sic habet veritatem.

QUÆSTIO III.

An Ideæ plures sint secundum rationem.

Rich. 1. Sent. dist. 36. ar. 2. q. 2.
Franc. de Mayr. 1. Sent. dist. 47. q. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 35. q. 3.

Fundam. *Lib. 83. q. q. 46. tom. 4.* UTRUM in Ideis sit pluralitas secundum rationem. Et quod sic, ostenditur hoc modo: August. lib. 83. quæstionum dicit: Alia ratione conditus est homo, alia equus: ergo si Idea dicit ipsam rationem cognoscendi, necesse est quod plurificetur secundum rationem.

ITEM: hoc ipsum ostenditur ex modo loquendi & diffiniendi: quia Aug. loquitur in plurali, & diffinit in plurali ipsas Ideas, dicens quod sunt formæ: ergo plurificantur re, vel ratione: sed non re, ergo ratione. *Aug. ibid.*

ITEM: Idea dicit similitudinem ad cognitum: sed similitudo quamvis in Deo sit quid absolutum, habet tamen modum dicendi ad alterum, sive respectum: sed plurificatio similitudinis relativæ est, a re cui assimilatur: ergo cum res ideatæ sint plures, Ideæ sunt plures secundum rationem dicendi.

ITEM: Deus antequam res producat, distincte cognoscit, & actu: sed non est distinctio in Deo cognoscente, nec in cognito: ergo oportet quod sit in ratione cognoscendi.

Ad opp. 1. CONTRA: Si est plurificatio secundum rationem, cum non sit re, tunc videtur illa pluralitas non esse aliud quam vanitas.

2. ITEM: si est in hoc nomine, *Idea*, pluralitas, aut ratione ejus quod est, aut ratione ejus ad quod est. Non ratione ejus, quod est: quia est divina essentia. Si ratione ejus ad quod est: ergo cum verbum, & exemplar, & ars dicant respectum ad creaturam, saltem secundum nomen debent plurificari, quod tamen falsum est.

3. ITEM: si Ideæ sunt plures, non propter significatum, sed propter connotatum: tunc quæro, aut connotatum illud est æternum, aut temporale. Si A æternum: ergo videtur quod plura sint ab æterno. Si temporale: ergo videtur quod Idea non dicatur de Deo nisi ex tempore, sicut nec Dominus, nec Creator dicuntur nisi ex tempore.

4. ITEM: Ideæ si sunt plures propter ideata: aut ergo secundum esse quod habent ideata in Deo, aut in proprio genere. Si propter esse quod habent in Deo.

CONTRA: In Deo sunt unum: ergo ratione illius esse, non possunt dici plures. Si propter esse quod habent in proprio genere: sed non habent nisi ex tempore: ergo vel Ideæ non sunt plures nisi ex tempore: vel temporale est causa æterni: quorum utrumque est in- B conveniens.

5. ITEM: Idea aut dicit aliquid, aut nihil. Si nihil: ergo nec pluralitatem habet, nec unitatem. Si aliquid dicit: ergo si sunt plures Ideæ, sunt plures res: ergo si plures Ideæ sunt ab æterno, plures res sunt ab æterno: sed non plures res personaliter, quia Idea non dicit quid personale: ergo plures essentialiter.

CONCLUSIO.

Idea cum sit similitudo rei cognitæ, mediumque inter cognoscens & cognitum, plurificatur in Deo secundum rationem, licet non re ipsa.

C RESP. ad Argum. Dicendum quod sicut patet ex prædictis, quamvis in Deo nullus sit respectus ad creaturam a parte rei, tamen contingit ipsam essentiam significari in respectu ad creaturam per multa nomina. Nec tamen hoc nomen sive vocabulum, *Idea*, est vanum. Intelligendum igitur est quod hoc nomen, *Idea*, significat divinam essentiam incomparatione, sive in respectu ad creaturam. Idea enim est similitudo rei cognitæ. Quæ quamvis in Deo sit quid absolutum, tamen secundum modum intelligendi dicit respectum medium inter cognoscens & cognitum. Et quamvis ille respectus secundum rem plus se teneat ex parte cognoscentis, quia est ipse Deus, tamen ratione intelligendi sive dicendi, simi- *Dist. 30.*

similitudo plus se tenet ex parte co- A gniti. Et quoniam cognoscens est unum, & cognita sunt multa. Ideo omnes Ideæ in Deo sunt unum secundum rem: sed tamen plures secundum rationem intelligendi sive dicendi. Unde concedendæ sunt omnes rationes in Deo esse unum quid: sed non unam Ideam, sive rationem, sed plures.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod isti rationi nihil subest ex parte rei, dicendum quod falsum est, quia respectui subest ex parte Dei essentia, non respectus: ex parte vero creaturæ subest verus respectus, & ideo respectus ille signatus non inducit falsitatem: sic pluralitati respectuum; quamvis non subsit pluralitas ex parte Dei, subest B tamen ex parte connotatorum, unde respectus ille sic plurificatus non habet falsitatem nec vanitatem.

2. Ad illud quod obiicitur quod verbum & ars dicunt respectum, dicendum est quod dicunt: sed aliter quam Idea vel ratio, quia Idea sive ratio cognoscendi plus se tenet secundum rationem intelligendi ex parte cogniti. Similitudo enim secundum quod hujusmodi non dicit respectum ad id in quo est, sed cujus est: sed verbum plus se tenet a parte dicentis, similiter & ars & exemplar ex parte producentis: & quia multa sunt cognita & unum cognoscens, ideo Ideæ sunt plures, & ars tantum una. Vel aliter, ratio & Idea dicunt C respectum ad res inquantum distinctæ sunt, non sic alia vocabula.

3. Ad illud quod obiicitur quod connotata sunt plura ab æterno, dicendum quod pluralitas est in Ideis ratione connotatorum, sed de connotatis est loqui dupliciter, aut inquantum sunt, aut inquantum connotata. Inquantum sunt, sic sunt solum ex tempore: inquantum autem connotantur, sic possunt connotari & æternaliter, & temporaliter. Æternaliter, quando respectus importatur in habitu, sicut per hoc nomen *prædestinatio*, ideo prædestinatio est æterna, quia connotat effectum non in actu, sed in habitu. Temporaliter vero, quando respectus importatur in actu, sicut per hoc verbum *creare*. Quoniam ergo sic connotantur temporalia, ut futura sunt, & futura sunt multa, ideo connotantur ut multa: sed tamen sic connotata, quamvis ab æterno connotentur, non tamen sunt ab æterno, sed ex tempore: ita multitudo connotatorum quamvis ab æterno dicatur, tamen non ponit realem multitudinem nisi ex tempore.

4. Ad illud quod quæritur, utrum secundum esse ideatorum sint Ideæ plures, dicendum quod sic, secundum esse quod habituræ sunt res ideatæ in proprio genere: & quamvis illud non habeant nisi ex tempore, tamen ab æterno fuerunt habituræ, & Ideæ sunt rerum, ut futuræ sunt: ideo intelliguntur non tantum plures ex tempore, verum etiam ab æterno. Sic dicitur prædestinationem fuisse ab æterno, & reprobationem, non ratione ejus quod fuit ab eterno, sed ratione ejus quod futurum erat ex tempore.

5. Ad illud quod obiicitur, si plures ideæ, ergo plures res, dicendum quod idea non dicit tantum quid est, sed respectum ad id quod futurum est, vel etiam potest esse: & ratione illius respectus recipit plurificationem. Et quia ille nihil ponit in actu, sed solum in potentia, hic est quod pluralitas idearum æterna non ponit aliquam pluralitatem actualem, sicut non ponitur si dicatur quod potest facere plura. Sed hoc nomen, *Res* absolute importat quod dicit: & ideo cum dicit plures res esse, ponitur pluralitas in actu, & ideo argumentum non valet, & ideo est ibi quid, & simpliciter. Sicut si dicatur plura sunt possibilia Deo, vel plura sunt cognita, ergo plura sunt. Sic nec valet, plures ideæ sunt, ergo plures res sunt, quia ideæ non sunt plures ratione ejus quod sunt, sed ratione ejus ad quod sunt.

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

An Ideæ plurificentur in Deo secundum plurificationem Ideatorum in specie, tantum, vel etiam in individuis.

S. Thom. 1. *p.* *q.* 15. *art.* 3.
Et 1. *Sent. dist.* 26. *q.* 2. *art.* 3.
Et de Verit. q. 3. *a.* 4. 5. 6. & 7.
Ægid. Rom. 1. *Sent. d.* 36. *q.* 4.
Rich. 1. *Sent. dist.* 36. *art.* 2. *q.* 4.
Francisc. de Mayr. 1. *Sent. dist.* 47. *q.* 4.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 35. *q.* 3.

Fundam. *Aug. lib.* 83. *q. q.* 46. UTRUM Ideæ plurificentur per comparationem ad ideata secundum multitudinem ideatorum quantum ad diversitatem universalium, vel singula- B rium. Et quod singularium videtur, quoniam per ideas est ratio distinguendi: sed Deus non tantum distinguit universale ab universalis, sed etiam singulare a singulari. Sed quia distinguit universale ab universali, ideo habet plurium universalium ideas & rationes. Unde alia ratione conditus est equus, alia ratione conditus est homo: ergo, &c.

ITEM: cognitio rei verissima, est rei secundum totalitatem, sed singulare aliquid addit supra universale: ergo cum Deus totum cognoscat, non tantum habet ideam universalis, sed etiam superadditi, scilicet singularis, similiter & alterius singularis: ergo si addita sunt diversa secundum rationem, sive C multitudinem idealem, patet, &c.

ITEM: Deus quosdam ex hominibus prædestinat, quosdam reprobat: sed alia ratione quosdam prædestinat, & alia ratione quosdam reprobat: ergo secundum aliam rationem & ideam sunt præsciti, & prædestinati in Deo: sed hæc est diversitas individualis, sive numeralis: ergo, &c.

ITEM: idea multiplicatur in divinis ratione respectus & relationis ad ideatum: ergo multiplicato uno, multiplicatur & reliquum: & cum homo qui est ideatum multiplicetur in diversis individuis secundum rem, multiplicabitur idea respectu illorum secundum rationem.

Ad opp. 1. CONTRA: per Augustinum ad Nebridium: Dico quantum ad hominem faciendum pertinet, tantum quandam hominis non meam, vel tuam, ibi esse rationem: ergo multiplicatio vel distinctio ideatorum attenditur solum secundum diversitatem universalium. *Ep.* 115. *tom.* 2.

2. ITEM: artifex creatus per unam ideam producit multa: ergo cum hoc sit nobilitatis, Deus per unam ideam re, & ratione multa, diversa numero producit.

3. ITEM: singulare ut singulare, est compositius universali: ergo si est idea in Deo singularis ut singularis, tunc ergo est una idea altera simplicior, sed hoc est inconveniens: ergo, &c.

4. ITEM: singulare magis proprium est quam universale: si ergo in Deo est idea universalis ut universalis, & singularis ut singularis, ergo una idea communis, altera propria: sed commune prius est & simplicius est, quam proprium: ergo una idea est altera prior, & simplicior: ergo in Deo est ponere ordinem, & compositionem essentialem, &c. *Arist.* 1. *Phys. in proœm.*

CONCLUSIO.

Ideæ, non solum quo ad ipsum universale, sed respectu etiam singularium plurificantur.

RESP. ad Arg. Dicendum quod idea in Deo secundum rem est divina veritas, secundum rationem intelligendi est similitudo cogniti. Hæc autem similitudo est ratio expressiva cognoscendi non tantum universale, sed etiam singulare, quamvis ipsa non sit universalis nec singularis, sicut nec Deus: & ideo non tantum est similitudo universalis ut universale est, sed etiam singularis ut singulare: & ideo quia similitudo est utrorumque, non solum multiplicatur secundum multitudinem universalium, sed etiam singularium. Et hoc est quod dicit Augustinus ad Nebridium, dico quantum ad homine faciendum pertinet hominis tantum esse rationem; quantum vero ad ordinem temporis, varias hominum rationes in illa sinceritate vivere. *Aug. t.* 2. *ep.* 115.

1. Ex

Aug. ib. 1. Ex hoc patet solutio illius verbi Augustini, quia Augustinus dicit quod quamvis universalis ut universale est, una sit idea: tamen singularium ut singularia, sunt plures. Unde ibidem dicit quod si quis velit facere angulum, sufficit habere anguli rationem. Si quis autem velit pingere quadrangulum, necesse est quod rationem habeat quatuor angulorum.

2. Ad illud ergo quod obiicitur quod artifex creatus producit multa per unam ideam, dicendum quod hoc facit per applicationem ipsius ad diversas materias. Unde si habet solum ideam unam, impossibile est intelligere quod secundum illam simplici aspectu cognoscat diversa: Deus autem simplici aspectu cognoscit singularia ut diversa, ita quod secundum totum & secundum proprias differentias & proprietates, ideo non est simile.

3. 4. Ad illud quod obiicitur de compositione, & prioritate, dicendum quod nec secundum rem, nec secundum rationem oportet, quod idea habeat ideati proprietates. Nam rei corporalis est similitudo spiritualis, & compositi est similitudo, simplex etiam in creaturis: ideo non oportet quod una idea sit simplicior vel prior. Similitudo tamen secundum rationem intelligendi, habet proprietatem ideati secundum distinctionem, tum propter correlationem, quia oportet quod uno relativorum multiplicato multiplicetur & reliquum, saltem secundum rationem, ubi est relatio secundum rationem; tum etiam, quia similitudo illa est ratio exprimendi, & distinguendi, & ideo quamvis recipiatur proprietas distinctionis, non oportet tamen de aliis.

QUÆSTIO V.

An Ideæ in Deo sint finitæ, vel infinitæ numero.

Richardus 1. Sent. dist. 36. art. 2. q. 5.
Steph. Brulef. 1. sent. d. 35. q. 5.

Fundam. UTRUM in Deo sit ponere multitudinem idearum secundum numerum finitum vel infinitum. Et quod secundum numerum infinitum, videtur Augustinus 9. de Civitate Dei. Una est sapientia, in qua infiniti sunt thesauri omnium rerum intelligibilium. *C. 20. t. 5*

Item: Augustinus 6. de Trinitate dicit quod Filius est ars plena omnium rationum viventium: sed constat quod ars illa est infinita: ergo non impletur nisi infinitis, ergo sunt ibi infinitæ rationes. *Lib. 6. de Tr. c. 10. tom. 3.*

Item: ratione videtur, quia constat quod Deus cognoscit omnes species numeri, ergo omnes habent ideas in Deo, sed species numeri sunt infinitæ: ergo, &c.

Si dicas quod sunt infinitæ species quoad nos, non secundum rem.

Contra: Ponatur quod omnes species numeri sint in re: hoc posito, de necessitate sequitur quod infinita simpliciter actu sint: ergo si omnium specierum numeri sunt in Deo ideæ, & sunt infinitæ actu, patet, &c.

Item: Deus potest infinita producere; sed nihil potest producere cujus non habeat cognitionem & ideam; ergo habet ideas infinitorum; sed plurium sunt ideæ plures; ergo infinitorum sunt infinitæ.

Item: omnibus finitis possunt excogitari plura; quia omni finito potest excogitari aliquid majus; sed nec Deus, nec homo habet plura cogitare his quæ Deus cognoscit, quia tunc Dei scientia non esset summa; etsi hoc, cum cognoscat per ideas, patet, &c.

Ad opp. 1. Contra per August. de Civitate Dei; Quidquid scitur, scientis comprehensione finitur; sed constat quod rationes cognoscendi sciuntur; ergo finiuntur; sed quæcunque finiuntur, sunt finita; ergo, &c. *Lib. 1 c. 18. t. 5.*

2. Item: multitudo idearum est secundum multitudinem ideatorum: sed constat omnia alia a Deo de necessitate esse finita actu; ergo similiter & Ideas.

3. Item; ubi est infinitas, ibi est confusio & inordinatio; sed in exemplari æterno nulla cadit confusio & inordinatio; ergo, &c.

4. Item; ponere infinitatem actu in-

in creatura, est ponere imperfectionem. Unde omne creatum eo est finitum quo perfectum; sed omnis conditio imperfectionis est a Deo releganda; ergo, &c.

CONCLUSIO.

Ideæ cum sint rationes cognoscendi in Deo, cujus sapientiæ non est numerus, infinito numero poni non debent.

Resp. ad Argum. Dicendum quod
Ps. 146. sicut dicitur in Psalmo; Divinæ sapientiæ non est numerus; ac per hoc nec rationum per quas divina sapientia cognoscit; & quoniam non habent numerum, non sunt numerabiles, ideo non sunt in numero finito. Et concedendæ sunt rationes & auctoritates ad hoc inductæ.

1. Ad illud quod obiicitur quod omne scibile est finitum, dicendum quod omne scibile per comprehensionem est finitum comprehendenti: rationes autem æternæ per comprehensionem a solo Deo sciuntur; ideo soli Deo sunt finitæ, sed quemadmodum non sequitur; Hoc æquatur infinito, ergo est finitum, imo est ibi quid & simpliciter, & potius sequitur oppositum, ergo non est finitum; sic etiam in proposito judicandum. Rationes autem illæ non sunt comprehensibiles ab aliquo intellectu finito; ideo patet illud.

2. Ad illud quod obiicitur quod multitudo idearum est a multitudine ideatorum, dicendum quod sicut dictum est, non venit a multitudine ideatorum inquantum creata, sed inquantum connotata; idea autem ideatum connotat non secundum actualem existentiam, sed solum secundum potentiam; & quia Deus potest facere infinita, quamvis nunquam faciat nisi finita, ideo ideæ vel rationes cognoscendi sunt in Deo infinitæ, quia non tantum sunt entium vel futurorum, sed omnium Deo possibilium. Nihil enim potest Deus quod non actu cognoscat.

3. Ad illud quod obiicitur quod infinitas ponit confusionem, dicendum quod est ponere infinitatem secundum diversitatem realem: & sic privat & distinctionem & ordinem si ponatur actu: sed multitudo idearum non est rerum diversarum, sed dicit immensitatem divinæ veritatis in exprimendo & cognoscendo omne quod est Deo possibile: & hoc quidem secundum rem & actum, est unum: ideo non est confusio.

4. Ad illud quod obiicitur quod imperfectionis est infinitas in creatura, dicendum quod quamvis sit imperfectionis in creatura, non tamen est in Creatore, quia est intelligere infinitatem per defectum, & per excessum. Infinitas per defectum, potest esse in creatura ut in materia, & hoc est imperfectionis: hoc autem nullatenus est in Creatore. Infinitas autem per excessum non potest simpliciter esse in creatura, quoniam habet esse creatum, & compositum, & limitatum: Deus autem nihil horum habet, & ideo habet infinitatem, & hoc est summæ perfectionis.

QUÆSTIO VI.

An Ideæ ordinem habeant.

Scotus in Reportatis 1. *Sent. dist.* 36. *q. un.*
Richard. 1. *Sent. d.* 36. *q.* 6. *art.* 2.
Steph. Brulef. 1. *sent. dist.* 35 *q.* 6.
Jo: Baccon. 1. *Sent. dist.* 36. *q. unic.*

Utrum in ideis sit ponere numerum ordinatum: Et quod sic, videtur per Augustinum: Alia ratione conditus est homo, quam equus, quia alius est homo, alius equus: ergo cum homo sit nobilior equo, pari ratione nobiliori idea, vel ratione est conditus homo quam equus: sed ubi est magis nobile & minus, ibi est ordo: ergo, &c. Ad opp. *Lib.* 83. *q. q.* 46. *tom.* 4.

2. Item: Sicut Deus per ideas cognoscit, & producit res distinctas, ita cognoscit, & producit res ordinatas: ergo sicut ponitur pluralitas in ideis ex pluralitate cognitorum, & ideatorum, ita debet poni ordo ex ordine.

3. Item: Ubi est pluralitas, sive di-

distinctio, aut est ordo, aut inordinatio: sed in Deo non cadit inordinatio, nec confusio: ergo in Deo habent ordinem.

Fundam. CONTRA: Ideæ sunt plures, quia per eas Deus distincte cognoscit: sed Deus non cognoscit unum post aliud, sed omnia simul: ergo ideæ habent in Deo simultatem.

ITEM: Si est ordo, aut ergo prioritatis, aut dignitatis, aut originis. Non prioritatis: quia tunc esset una idea altera posterior, quod est inconveniens dicere. Non nobilitatis, quia quælibet in Deo est summe nobilis. Non originis, quia si una de altera oriretur, tunc esset ibi vere distinctio secundum rem, ergo nullo modo, ut videtur, est in eis ordo.

ITEM: Omnis infinitas aut omnino privat ordinem, aut tollit perfectionem ab ordine, quia tollit statum, & complementum: sed in Ideis est infinitas, ut visum est in alio problemate: ergo aut nullus ordo, aut incompletus: sed non incompletus, ergo nullus.

CONCLUSIO.

Inter Ideas nullus est ordo, cum una non sit altera prior, nec nobilior, nec una originetur ex alia.

RESP. ad Arg. Dicendum sicut tactum est in opponendo, non est ordo in ideis sive rationibus cognoscendi ad invicem, nec secundum originem, nec secundum rationem prioritatis, aut dignitatis. Habent quippe ordinem ideæ ad ideata, sed ad invicem non: quo nec est una prior altera, nec posterior: nec est una ab alia, nec nobilior est: & ideo non ponitur ibi ordo. Et ratio hujus est, quia ideæ dicunt respectum ad res cognitas de ratione sui nominis. Et quia illæ sunt plures, ideo ideæ ex primo respectu nominis plures sunt. Sed ordo dicit novum respectum & novam habitudinem, cum una idea comparatur ad aliam. Et quoniam illo respectu circumscripto qui est ad ideata, in Deo ideæ simpliciter sunt unum, nec habent ordinem ad invicem: ideo non est concedendum quod ideæ habeant pluralitatem cum ordine ad invicem.

1. AD illud quod obiicitur quod alia & alia est idea, quia alius est homo, alius est equus, &c. dicendum quod non est simile. Similitudo enim eo quod ad alterum comparatur, habet distingui: sed non habet nobilitari ab illo ad quod comparatur, nisi aliquid recipiat ab illo: &, quoniam idea hominis nihil recipit ab homine, nec idea equi ab equo: ideo una non dicitur altera nobilior.

2. AD illud quod obiicitur quod Deus cognoscit res ordinatas, dicendum quod quamvis res ordinatas cognoscat, tamen simul, & æque nobiliter cognoscit: & ideo sicut ponebatur distinctio in ideis, quia distincte per eas cognoscebat, ita debet poni simultas, & æqualis nobilitas, quia simul & æquæ nobiliter cognoscit: & ita non debet poni ordo. Sicut enim quamvis Deus cognoscat res albas, non sunt ideæ albæ in Deo, sic quamvis cognoscat ordinatas, non oportet quod sint in Deo ordinatæ.

3. AD illud quod obiicitur quod ubi est pluralitas sine ordine, est confusio, & inordinatio, dicendum quod falsum est, quia potest ibi esse simultas, & sic est in ideis: vel dicendum quod illud habet locum, ubi est pluralitas realis, non est autem talis in ideis: quia omnes unum sunt, & ideo non potest esse inordinatio.

DISTINCTIO XXXVI.

Utrum concedendum sit, omnia esse in Dei Essentia, vel in eo per Essentiam, ut omnia dicuntur esse in Dei Cognitione, vel Præscientia.

S*OLET hic quæri, cum omnia dicantur esse in Dei cognitione, seu præscientia, vel in Deo per cognitionem, & ejus cognitio, vel præscientia sit divina essentia, utrum concedendum sit, omnia esse in divina essentia, vel in Deo per essentiam. Ad quod dicimus, quia Dei cognitio ejus utique essentia est, & ejus præscientia, in qua sunt omnia, ipsius cognitio est, nec tamen omnia, quæ sunt in ejus præscientia, vel cognitione, in ejus essentia esse dici debent. Si enim hoc diceretur, intelligerentur esse ejusdem cum Deo essentiæ. In Deo enim dicitur esse per essentiam, quod est divina essentia, quod est Deus. Habet ergo Deus apud se in præscientia sua, quæ non habet in sui natura. Unde Augustinus de verbis Apostoli ita ait: Elegit nos ante mundi constitutionem. Quis sufficit hoc explicare? Eliguntur qui non sunt, nec errat qui elegit, nec vane elegit: Elegit tamen, & habet electos quos creaturus est eligendos, habet autem apud semetipsum non in natura sua, sed in præscientia sua. Nondum erant quibus promittebatur, sed & ipsi promissi sunt, quibus promittebatur. Ecce hic aperte dicit Deum apud semetipsum habere electos ante mundi constitutionem, non in natura sua, sed in præscientia sua, cum tamen ejus præscientia non aliud sit, quam ejus natura, quia ipsius præscientia, ejus est notitia. Potest tamen ad electos referri cum ait: In natura sua, idest, illorum. Illos quippe habuit ab æterno apud se, non in natura sui, idest, illorum, qui nondum erant, sed in sua præscientia, qui eos ita novit ac si essent.*

Ephes. 1. Tom. 10. Serm. 11. inter pr. & medium sermonis.

Utrum mala debeant dici esse in Deo, ubi sunt omnia bona, cum utraque sint in ejus cognitione, & præscientia, omnia enim cognoscit.

Post prædicta quæritur, cum omnia dicantur esse in Deo non per essentiam naturæ, sed per cognitionem scientiæ, & Deus sciat bona, & mala, utrum concedendum sit simpliciter mala esse in Deo, sive esse in Deo per cognitionem. Scit enim Deus, & scivit semper omnia, tam bona, quam mala, etiam antequam fierent, & præscivit ab æterno ea futura. Ideoque cum omnia bona diximus esse in Deo propter præscientiam cognitionis, eadem ratione videtur dicendum, omnia mala esse in eo, cum ea semper noverit, & per cognitionem ei præsentia fuerint. Præcognovit enim Deus ab æterno quosdam futuros malos, & eorum malitiam, ut ait August. Præscivit, sed non præparavit. Cum ergo peccata omnium sciat, nunquid intelligendum est ea includi in illa generalitate locutionis, qua dixit Apostolus,

Lib. 1. de prædest. sanctor. c. 10. in sensu. Rom. 11.

*omnia esse in Deo? Ex ipso, inquit, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Sed quis, nisi insanus dixerit mala esse in Deo? Illa enim esse in Deo intelliguntur, quae ex ipso, & per ipsum sunt: ea vero per ipsum sunt, & ex ipso, quorum auctor est, sed non est auctor nisi bonorum. Non ergo ex ipso, & per ipsum sunt, nisi bona: ita ergo non in ipso sunt nisi bona, non ergo mala in Deo sunt: quia licet ea noscat, non tamen ita omnino noscit, ut bona. Mala ergo quasi de longe cognoscit, ut ait Propheta: & alta a longe cognoscit, idest, superbiam. Et alibi ad Deum loquens de malis ait: De absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Quod exponens August. Abscondita, inquit, peccata sunt, quae a lumine tuae veritatis absconduntur. Sed quomodo peccata a lumine veritatis divinae absconduntur, cum a Deo sciantur? Si enim non sciret, quo modo de illis judicaret, & pro illis malos damnaret? Alibi Propheta: Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente deest. Quod exponens Cassiodorus, inquit, neque a bonis, neque a malis deest Deus, sed omnibus praesens, & cognitor est. Cognoscit ergo Deus, & bona & mala per scientiam, sed bona cognoscit etiam per approbationem, & per beneplacitum: mala vero non. Unde Cassiodorus super Psalmum dicit: Peccata abscondita Deo sunt, quia non novit, idest, non approbat. Et ex eo sensu August. dixit ea abscondita a lumine Dei. Qui etiam in lib. ad Helvidium insinuat cognitionem Dei variis modis accipiendam, inquiens: * Si ad scientiam referas, non ignorat Deus aliquos, vel aliqua, qui tamen in judicio quibusdam dicet: ** Non novi vos, sed eorum improbatio, hoc verbo insinuata est. Ecce non cognoscere dicitur Deus, qui non approbat, quae ei non placent. Apparet itaque verum esse quod diximus, scilicet quia quodammodo cognoscit Deus bona, quo non cognoscit mala. Pariter quidem utraque eodem modo noscit quantum ad notitiam, sed bona etiam approbatione, & beneplacito cognoscit.*

Ps. 137. Psal. 16. in Ps. 16. tom. 8. Psal. 74. Cassiod. super Ps. 14. circa illum versum: De absconditis tuis, &c. *Ep. 102 tom. 2. **Mat. 7

Hic aperit quare bona tantum dicantur esse in Deo, & non mala.

Et inde est, quod bona tantum dicuntur esse in Deo, non mala, & illa prope, haec longe, quia licet in Deo aliqua dicantur esse propter cognitionis praesentiam, & Deus bona, & mala cognoscat, mala tamen non cognoscit nisi per notitiam: bona vero non solum per scientiam, sed etiam per approbationem, & beneplacitum. Et ob talem cognitionem aliqua dicuntur esse in Deo scilicet, quia ita scit, ut etiam approbet, & placeant, idest, ita scit, ut eorum sit auctor.

Quod idem est omnia esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso.

Proinde si diligenter inspiciamus, idem videtur esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso. Unde Ambrosius in 3. lib. de Spiritu sancto: Haec tria, ex ipso, & per ipsum, & in ipso, omnia unum esse supra diximus. Cum dicit per ipsum esse omnia, non negavit in ipso esse omnia. Eandem vim habent omnia haec, scilicet cum ipso, & in ipso, & per ipsum, & unum

Cap. 12. Rom. 11.

in

in his atque consimile, non contrarium intelligitur. Ecce habes, quia ex eadem intelligentia scriptura dicit esse omnia in ipso, & per ipsum, & ex ipso, & cum ipso. Cum ergo ex eadem ratione omnia dicantur esse ex Deo, vel per ipsum, non solum quia scit, sed etiam quia eorum auctor est, consequitur, ut eadem ratione ea esse in Deo dicantur, scilicet quia & eorum auctor esse dicitur, quia in illo vivimus, & movemur, & sumus, quia eo
Actor. 15. *auctore sumus, movemur, & vivimus. Cum ergo non sit auctor nisi bonorum, merito sola bona in eo esse dicuntur, sicut ex ipso, & per ipsum. Cum ergo in ejus cognitione, vel præscientia sint omnia, scilicet bona, & mala, in eo tamen non dicuntur esse nisi bona, quorum auctor est. Unde*
C. 28. t. 6. *Augustinus in lib. de natura boni: Cum audimus, inquit, ex Deo, & per ipsum, & in ipso esse omnia, omnes utique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturaliter sunt. Neque enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non servant, sed vitiant, quæ ex voluntate peccantium nascuntur omnia. Hic aperte dicitur quod illa generalitate locutionis bona tantum continentur.*

Quod omnia ex Patre, & per Patrem, & in Patre sunt, ita & de Filio, & de Spiritu sancto est dicendum, licet propter personas fiat distinctio.

Præterea sciendum est, quod licet ibi indicetur distinctio personarum cum dicitur, ex ipso, & per ipsum, & in ipso, omnia tamen ex Patre, & per Patrem, & in Patre sunt. Similiter de Filio, & de Spiritu sancto
Lib. 6. c. 10. *accipiendum est. Unde August. in 1. lib. de Trinitate: Non confuse, inquit, accipiendum est quod ait Apostolus, ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Ex ipso dicens propter Patrem: per ipsum, propter Filium: in ipso, propter Spiritum sanctum. Vigilanter autem attende: ne quia Patrem volens intelligi dixit ex ipso, sic intelligas omnia esse a Patre, ut neges omnia esse ex Filio, vel ex Spiritu sancto, cum ex Patre, & per Patrem, & in Patre omnia esse sane dici possunt: similiter & de Filio, & de Spiritu sancto dicendum est.*

Quod non omnia quæ ex Deo sunt, etiam de ipso sunt: sed econverso.

Illud etiam hic annectendum est, quod non omnia, quæ dicuntur esse ex
C. 27. t. 3. *Deo, etiam de ipso esse dici debeant. Quia, ut ait Augustinus in libro de natura boni. Non hoc significat penitus, ex ipso, quod de ipso. Quod enim de ipso est, potest dici esse ex ipso: sed non omne quod ex ipso est, potest dici esse de ipso, quia non est de sua substantia. Et ex ipso enim sunt cœlum & terra, quia ipse fecit ea: non autem de ipso, quia non de substantia sua. Sicut aliquis homo si generat Filium, & faciat domum, & ex ipso est Filius, ex ipso est & domus: sed Filius de ipso, domus vero de terra, & ligno, non de seipso.*

Quæ dicta sunt summatim colligit.

Ex præmissis apertum est, quod in Dei cognitione, sive præscientia sunt omnia, scilicet bona, & mala, sed non omni modo sunt ibi mala, quo bona: & quod in Deo bona tantum sunt, sicut ex ipso, & per ipsum, non mala. Et ex quo sensu hæc accipienda sint assignatum est. Et quod de ipso non dicitur esse proprie, quod aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse dicuntur omnia, quæ eo auctore sunt.

DISTINCT. XXXVI.

Quo modo res sint in Deo.

Solet hic quæri cum omnia dicantur esse in Dei cognitione.

Expositio Textus.

SUPRA egit Magister de cognitione Dei, qua cognoscit creata omnia. Et quoniam cognitum dicitur esse in cognoscente: ideo determinat hic modum quo modo res sunt in Deo. Et quoniam res creatæ non tantum dicuntur esse in Deo, sed etiam ex Deo, & per Deum: ideo primo agit de existentia rerum in Deo: secundo vero comparat ad alias habitudines, scilicet ex ipso, & per ipsum, ibi: *Proinde si diligenter inspiciamus*. Prima pars habet duas. In prima ostendit qualiter res dicantur esse in Deo a parte ejus in quo sunt, utrum scilicet sint in Dei essentia sicut sunt in Dei præscientia. In secunda qualiter dicantur esse in Deo a parte ipsarum rerum, ibi: *Post prædicta quæritur cum omnia dicantur esse in Deo*, ubi quærit, utrum mala sint in Deo, & solvit quod non. Quælibet harum partium potest dividi: quoniam primo quærit, & opponit, & postmodum determinat, & partes manifestæ sunt in litera. Secunda quoque pars, in qua comparat hoc quod esse in Deo ad alias habitudines importatas per alias præpositiones, habet quatuor partes. In prima ostendit horum trium convenientiam. In secunda differentiam, & appropriationem, ibi: *Præterea sciendum est*. In tertia differentiam ejus quod dicitur de ipso ad hoc quod dicitur ex ipso ostendit, ibi: *Illud etiam hic annectendum*. In quarta breviter prædicta epilogat, ibi: *ex præmissis apertum est*. Et hæc pars potest dividi contra totam præcedentem. Intellectus partium patet in litera.

Divisio.

A B C (margin letters)

Dei cognitio ejus utique essentia est, nec tamen omnia, quæ sunt in cognitione, &c. *sunt in ejus essentia. Dub. I.*

Videtur hic male dicere, quia hoc argumentum videtur esse necessarium, si aliqua duo sunt omnino eadem, si aliquid est in uno, & in alio. Si dicas quod differunt penes connotata, videtur falsum, quia Dei præscientia non connotat. Vel si dicas quod præscientia connotat, obiicitur de hoc nomine *Deus*, quod non connotat & tamen dicuntur omnia esse in Deo: ergo pari ratione, & in essentia. Præterea contra Magistrum videtur esse verbum Anselmi in Monolog. quod creatura in Creatore est creatrix essentia: ergo videtur quod vere sint in Dei essentia. *Anselm. in Monolog. c. 4.*

RESP. Dicendum, quod hæc præpositio, *in*, aliquando notat inhærentiam, ut si dicatur accidens in subiecto. Aliquando notat identitatem, ut si dicatur, ideæ rerum sunt in Deo, quoniam sunt Deus, non a Deo. Aliquando notat causalitatem, ut si dicatur, creaturæ sunt in ipso Deo. Et potest hæc præpositio, *in*, dici secundum quatuor genere causarum: sed in Deo non dicitur nisi secundum tria. Quoniam ergo causa dicit respectum ad creaturam se-

secundum rationem intelligendi; ideo hæc præpositio, *in*, secundum quod dicit causalitatem, non additur nisi terminis dicentibus respectum ad creaturam. Et quoniam nomen substantiæ, vel naturæ, vel essentiæ non dicit respectum: ideo si dicatur: Creaturæ sunt in Dei substantia, hæc præpositio, *in*, aut notat identitatem, aut inhærentiam, quorum utrumque falsum est; & ideo tales locutiones non recipiuntur, & in illo argumento est sophisma secundum accidens; ideo dicit Magister quod non valet: quamvis enim idem sint re, differunt tamen in modo significandi, & intelligendi. Ad illud quod obiicitur quod Deus non dicit respectum, dicendum quod falsum est, quia imponitur ab actu quem habet ad creaturam, sicut dicit Damascenus. Unde bene dicitur: Deus creaturarum. Ad illud quod obiicitur quod creatura in Creatore est creatrix essentia, dicendum quod creaturam in Creatore esse, est ideam, vel similitudinem ejus apud Deum esse: & Anselmus vult dicere, quod similitudo illa est creatrix essentia non quod illa creatura sit essentia; unde bene concedendum, quod ideæ rerum sunt in divina essentia, quia, *in*, notat identitatem, & vere: sed hoc non potest dici de creatura secundum esse quod habet in proprio genere.

Damasc. l. 1. de fide orth. c. 12.

Illa enim esse in Deo intelliguntur, quæ ex ipso, & per ipsum sunt. Dub. II.

Videtur male dicere, quia cum talia non sint nisi præsentia: ergo in Deo non sunt nisi ea quæ præsentialiter existunt, quod est manifeste falsum, & contra Augustinum qui dicit, quod res sunt in Deo ab æterno. Si dicas quod accipit esse in Deo, ut in conservante, quia sic accipit Apostolus in præfata auctoritate: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso: tunc nihil facit ad propositum, quia Magister accipit, *esse in*, secundum quod dicuntur res esse in Deo æternaliter. Si tu dicas, quod res actualiter sunt ex Deo, vel per Deum ex tempore, sed habitualiter ab æterno: tunc quæro qualiter actualiter sunt in Deo ab æterno, & non ex Deo, vel per Deum.

Aug. l. 5. de Gen. ad lit. c. 18. t. 3. & in Ps. 49. t. 8.

Resp. Dicendum, quod esse ex Deo, vel per Deum, potest accipi, vel secundum aptitudinem, vel secundum actum, vel secundum habitum. Si secundum actum, sic prædicta auctoritas non est intelligenda præcise, quod illa sola sint in Deo, quæ sunt ex Deo, vel per Deum, quia multa Deus cognoscit, quæ sunt in Deo, quæ tamen non sunt ex ipso, nec per ipsum, nec erunt. Potest iterum accipi secundum habitum, & sic adhuc non est intelligenda præcise, quia multa Deus cognoscit, & potest facere, quæ non faciet, & tamen sunt in ipso, nec unquam erunt ex ipso, nec per ipsum. Potest iterum intelligi secundum aptitudinem, & tunc præcise habet veritatem, quia nihil est in Deo, nisi sit aptum esse ex ipso & per ipsum, & sic valet ad propositum, & sic intelligit Magister, & per hoc excluduntur mala, quia Deus non potest facere mala, nec mala possunt esse ex ipso, nec per ipsum. Quod quæritur, quare non dicuntur res æternaliter esse ex Deo, &c. Dicendum quod non est simile, quia aliæ præpositiones significant per modum fieri, & motus & actus, sed hæc præpositio *in*, per modum quietis. Et quoniam Deus non fecit nisi ex tempore, nec fuit causa actualiter causans nisi ex tempore, licet habitudinaliter ab æterno: ideo magis dicuntur res æternaliter in Deo, quam ex Deo.

Mala non sunt in Deo: & paulo post subjungit: bona cognoscit etiam per approbationem, & per beneplacitum: mala vero non, supple, cognoscit Deus per approbationem. Dub. III.

Videtur male dicere, quia approbatio respicit voluntatem: sed esse in Deo respicit ab æterno exemplaritatem: ergo notitia approbationis nihil ad hoc facit. Item Magister videtur insufficiens in divisione divinæ cognitionis, quia sicut bona cognoscuntur notitia approbationis, ita mala notitia reprobationis. Item approbatio aut ni-

nihil, aut aliquid addit supra notitiam A simpliciter, aut non. Et si non: ergo non est in Deo distinguere notitiam, & notitiam approbationis. Item si nihil addit, ergo sicut sunt in Deo, quæ cognoscit approbando, ita etiam illa quæ cognoscit simpliciter. Si aliquid addit: ergo videtur, quod divina notitia sit composita. Si dicas, quod addit secundum intellectum, sed intellectus noster non facit res esse in Deo: ergo nec notitia approbationis.

Resp. Dicendum quod approbatio supra cognitionem, secundum intellectum addit beneplacitum voluntatis: hic autem beneplacitum connotat bonitatem in Deo respectu cujus est, quia Deo non placet nisi bonum, & esse B bonum in quantum hujusmodi Deo simile est: si ergo idea dicit rationem cognoscendi secundum assimilationem, omnia quæ Deus cognoscit notitia approbationis, sunt in ipso. Sed notandum quod approbatio potest connotare bonitatem in actu, & sic non est præcise verum, quod omne quod est in Deo, sit cognitum notitia approbationis. Potest iterum connotare bonitatem in potentia, sicut exemplar connotat rei entitatem, non quia sit: sed quia Deus potest eam facere, & sic nihil est in Deo nisi quod cognoscit notitia approbationis, quia sic cognoscit omne bonum quod est, vel quod potest facere, & illius habet exemplar, C & ideo illud tantum est in Deo. Quod ergo obiicitur quod voluntas non facit quod sint in Deo. Dicendum quod hoc non est, quia voluntas in actu, sed quia Deus nihil potest facere quod non approbet tanquam bonum: unde approbatio totius dicit ibi judicium rationis, quam affectum voluntatis. Quod quæritur si addit. Dicendum quod addit a parte nostri intellectus, & a parte connotati, a parte ipsius Dei non. Non sic autem addit reprobatio: ideo Magister non ponit notiam reprobationis pro membro.

Eandem vim habent omnia hæc, scilicet ex ipso, & in ipso, & per ipsum. Dub. IV.

Obiicitur contra hæc Ambrosij verba, quod si habent eandem vim: ergo videtur hic esse inculcatio verborum. Item aut accipitur esse *in ipso* sicut in exemplari, aut sicut in causa conservante. Si tanquam in exemplari, constat quod aliud est esse *in ipso*, & *ex ipso*, sicut præostensum est. Si tanquam in conservante, adhuc est aliud produci, aliud conservari. Item, si eandem vim habent; sicut *ex ipso* appropriatur Patri, ita potest appropriari filio, & similiter Patri erit appropriare *in ipso*.

Resp. Dicendum quod est loqui de illis tribus circumlocutionibus quantum ad illlud quod significant, aut quantnm ad ordinem quem connotant. Si loquamur quantum ad illud quod significant, sic omnia dicuntur esse ex Deo, tanquam ex principio primo non aliunde moto. Omnia dicuntur esse per Deum, tanquam per principium sufficientissimum, quod omnia agit per seipsum. Omnia dicuntur esse in Deo tanquam in principio infinito, quod non potest facere aliquod extra se, sed omnia ambit ejus virtus, & in his tribus circumlocutionibus significatur quod Deus est principium primum, & sufficientissimum, & infinitissimum. Et quia omnia hæc in Deo sunt unum, & conveniunt tribus: ideo quantum ad significatum dicit Ambrosius quod habent eandem vim, nec tamen est inculcatio, quia diversimode important secundum rationem intelligendi. Si autem loquamur quantum ad ordinem quem connotant præpositionum habitudines, sic sunt appropriatæ tribus. Quia *ex ipso*, dicit rationem primi: & *per ipsum*, dicit rationem medij: & *in ipso*, dicit rationem ultimi, sive quietativi. Et ideo, *ex ipso*, appropriatur personæ Patris, quæ est prima in Trinitate: *per ipsum*, appropriatur filio qui est persona media: & *in ipso*, Spiritui sancto qui est persona tertia. Ex his patent obiecta.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam hujus partis quæritur de existentia rerum in Deo, & circa hoc tria principaliter quæruntur. Primo utrum creaturæ fuerint in Deo æternaliter. Secundo quæritur de modo existendi ipsarum rerum in Deo. Tertio quantum ad generalitatem rerum in Deo existentium, utrum scilicet omnia quæ Deus præcognoscit, fuerint & sint in Deo. Ita quod primo de existentia. Secundo de modo. Et tertio de numero. Quantum ergo ad primum articulum duo quæruntur. Primo quæritur, utrum res fuerint in Deo ab æterno. Secundo utrum sint in Deo ratione essentiæ, vel personæ.

QUÆSTIO I.

An res fuerint in Deo ab æterno.

Alex. Alensis 1. *p. q.* 23. *Memb.* 4. *a.* 1. §. 6.
S. Th. 1. *p. q.* 14. *art.* 1.
Et de Verit. q. 3. *art.* 5.
Scotus 1. *Sent. dist.* 36. *q.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 35. *q.* 3.
Richard. 1. *Sent. d.* 35. *q.* 4.
Durandus 1. *Sent. dist.* 36. *q.* 2.
Steph. Bulef. 1. *Sent. dist.* 36. *q.* 1.

Fundam. QUod res fuerint in Deo ab æterno, videtur quia agens cognoscens agit per speciem rei quam penes se habet: sed res est in anima, quia similitudo ejus est in ea: ergo & in Deo similiter. Si dicas quod illud exemplar nihil est rei: ergo secundum illud non deberet dici res esse in Deo. Contra: Plus facit ad esse rei exemplar, quod est cognitivum & productivum, quam quod est productum a re: si ergo ratione exemplaris producti a re, res est in anima, multo fortius debet dici in Deo esse ratione exemplaris producentis, sed hoc ab æterno: ergo, &c.

ITEM: similitudo producta non est vere aliquid, sed alicujus: sed exemplar per quod cognoscit Deus vere est ipse Deus: ergo verius est exemplar rei in Deo quam in anima: ergo multo fortius res in Deo quam in anima, & sic, &c.

ITEM: quia res potest exire de materia, res est in materia, & tamen non taliter est in potentia materiæ, imo agentis: ergo si res quæ sunt in potentia Dei totaliter ibi sunt, multo fortius debent dici esse in ipso, sic, &c.

1. CONTRA: Quod exit per creationem omnino nihil est antequam creetur: sed creaturæ sic exeunt: ergo omnino nihil sunt antequam producantur: sed quod non est, nec est hic, nec ibi: ergo non est in aliquo, & ita nec in Deo. Ad opp.

2. ITEM: quod est in aliquo, est in illo vel secundum se, vel secundum aliquid sui: sed res non est in Deo secundum se, quia tunc essentialiter esset in Deo: nec secundum aliquid sui, quia nihil de ipsa est æternum, sed totum ex tempore: ergo, &c.

B

3. ITEM: quod est in aliquo, est in illo secundum esse actuale vel potentiale: sed creatura non est in Deo secundum esse actuale, quia tunc actu esset: ergo si est in Deo, est secundum esse potentiale: sed omne esse potentiale secundum quod hujusmodi, est permutabile: si ergo creatura ab æterno est in Deo secundum esse potentiale, ab æterno est in Deo secundum esse mutabile: sed hoc est falsum: ergo & primum.

C

4. ITEM: si creatura dicitur esse in Deo, quia potest esse a Deo; ergo cum ab æterno esse a Deo sit impossibile, non erit creatura ab æterno in Deo ratione potentiæ.

CONCLUSIO.

Res sunt in Deo ab æterno secundum similitudinis præsentiam, atque secundum causativam potentiam, licet non secundum realem existentiam.

RESP. ad Arg. Dicendum quod aliquid dicitur esse in aliquo tripliciter, vel secundum actualem existentiam, vel secundum similitudinis præsentiam, vel secundum causativam potentiam,

Pri-

Primo modo sunt res in universo. Secundo modo in cognitiva substantia. Tertio modo in sua causa. His duobus modis ultimis res sunt in Deo, quia est cognoscens res antequam fiant, & potens producere. Unde quia ab æterno cognoscit, & potentia qua produxit ex tempore, in Deo fuit ab æterno, ideo dicuntur res fuisse in Deo ab æterno.

1. Ad illud quod obiicitur: Quod nihil est, non est in aliquo. Dicendum quod verum est secundum primum modum existendi, sed falsum secundum secundum, & secundum tertium: quia illud quod nihil est modo, Deus potest facere.

2. Ad illud quod obiicitur quod illud quod est in aliquo est in illo secundum se, &c. Dicendum quod quantum ad secundum modum res sunt in Deo secundum aliquid sui, quia secundum exemplar. Sed aliquid rei potest dici tripliciter, scilicet essentialiter, effective, & causative, scilicet sicut pars, effectus, & causa. Hoc tertio modo est illud exemplar aliquid rei, videlicet ut causa, scilicet quantum ad tertium modum, scilicet potentiam causativam, est res secundum se non in actu, sed potentia, quia suum esse potest produci a Deo. Similiter ad sequens, dicendum quod ratione exemplaritatis res actualiter sunt in Deo: ratione creationis, potentialiter, quia possunt produci.

3. Quod obiicitur: Quod est in Deo est immutabile, dicendum quod hoc est verum de eo quod est actu in Deo: sed quod potest produci a Deo est mutabile. Vel dicendum quod potentia se habet per comparationem ad divinam potentiam quæ est immutabilis, & sic est immutabile. Vel ad connotatum temporale extra; & sic habet esse mutabile.

4. Ad illud quod obiicitur de creatione, dicendum quod quamvis actus creandi non potuerit esse ab æterno, tamen potentia creandi fuit in Deo ab æterno.

QUÆSTIO II.

An res ratione essentiæ, vel personæ sint in Deo.

S. Thom. 1. p. q. 14. art. 6.
Et 1. Sent. dist. 35. q. 1. art. 3.
Et dist. 36. q. 1. art. 1.
Et de Verit q. 2. art. 4.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 36. q. 2.

Utrum res sint in Deo ratione essentiæ, vel personæ. Et quod ratione essentiæ videtur, quia quod inest ratione personæ est proprium: quod inest ratione essentiæ, est commune: si ergo hoc est commune tribus, patet, &c. Præterea res in Deo sunt ratione exemplaritatis, sed exemplar creaturæ in Deo est divina essentia, quia Deus seipso producit & cognoscit: ergo, &c. Fundam.

Item: regula est, quod quidquid de Deo dicitur in relatione ad creaturam, est essentialiter dictum: sed res esse in Deo est taliter dictum: ergo, &c.

1. Contra: quod ratione personæ videtur, quia res sunt in Deo inquantum possunt ab ipso exire: sed producere cum sit actus, est ipsius suppositi: ergo personæ. Ad opp.

2. Item: sicut dicit Augustinus: Verbum dicit operativam potentiam: si ergo res sunt in Deo ratione potentiæ operativæ, sunt in eo ratione verbi: ergo cum verbum sit persona, sunt in Deo ratione personæ. *Aug. lib. 83. q. q. 64. t. 3.*

3. Item: Augustinus dicit quod cum dicitur: Dixit, ut fiat, intelligitur Pater: in verbo dicendi filius, in visione Spiritus sanctus: ergo cum ejus sit producere in quo sunt: patet ergo quod sunt ratione personæ. *Aug. lib. 11. de civ. Dei, c. 24. t. 5.*

CONCLUSIO.

Res sunt in Deo non ratione essentiæ, nec ratione personæ, sed sunt in Deo, ut in causa.

Resp. ad Arg. Dicendum quod in divinis est considerare essentiam, quæ est

est communis ut communis, & absoluta: est considerare proprietates, & est considerare commune ut in relatione ad propria. Primum dicitur in omnimoda absolutione, secundum, scilicet proprietas dicit relationem ad personam: tertium dicit relationem ad res, & illa appropriata significant Deum ut causam. Cum ergo quæritur, utrum res sint in Deo ratione essentiæ, vel personæ, dicendum quod proprie loquendo nec sic, nec sic, sed sunt in Deo ut in causa, & sic ratione appropriatorum, quæ sunt essentialia considerata in personis. Cum ergo obiicitur quod sint in essentia, dicendum quod illæ rationes concludunt quod sunt in essentia communiter dicta, secundum quod comprehendit appropriata, non secundum quod in omnimoda absolutione consideratur.

1. 2. 3. Quod obiicitur ad oppositum non concludit de persona ratione propriorum, sed ratione appropriatorum.

ARTICULUS II.

Consequenter quantum ad secundum articulum quæritur de modo existentiæ rerum in Deo, & circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, utrum omnia quæ sunt in Deo sint in ipso vita. Secundo quæritur, utrum res verius sint in Deo quam in universo, sive in proprio genere.

QUÆSTIO I.

An omnia sint vita in Deo.

Alexander Alensis 1. *p.* *q.* 23. *Memb.* 4. *a.* 1.
S.Thom. 1. *p.* *q.* 18. *a.* 4.
Et de Verit. *q.* 4. *a.* 8.
Steph. Brules. 1. *Sent.* *dist.* 36. *q.* 3.

Fundam. *Joan.* 10. Quod omnia sint in Deo vita, videtur: Quod factum est, in ipso vita erat: sed omnis creatura est facta: ergo omnis creatura est in ipso vita.

Aug. l. 5. *c.* 14. *t.* 3. Item: Augustinus super Genesim ad literam: Omnia dicuntur in ipso fuisse vita, non in sua natura, quia omnia noverat antequam fierent.

Item: ratione videtur, quia divina essentia est vita: ergo quod divina essentia est, etiam vita est: sed creatura in Deo est divina essentia: quia quidquid est in Deo, est Deus: ergo est vita, & hoc est quod dicit Anselmus in Monolog. quod creatura in Deo creatrix est essentia. *Cap.* 3.

Item: intelligere est una differentia ejus quod est vivere, cum vivere dicatur quadrupliciter secundum Philosophum, si ergo intelligere est vivere, omnis ratio intelligendi est ratio vivendi: sed res sunt in Deo secundum suas rationes intelligendi: ergo sunt in Deo viventes: sed non per participationem: ergo sunt vita simpliciter. *Lib.* 2. *de an. cont.* 13.

1. Contra: In ipso vivimus, movemur, & sumus. Ergo si quia vivimus, sumus in Deo vita: ergo & quia movemur, sumus in eo motus: sed hoc non dicitur: ergo nec illud debet dici. Ad opp. *Act.* 17.

2. Item: si res dicuntur in Deo vita, aut ergo ratione potentiæ, aut notitiæ, aut voluntatis. Non ratione potentiæ, quia res ex hoc quod potest produci per creationem, antequam producatur nihil omnino est, quia secundum totum producitur: si nihil est, ergo nec vita. Nec ratione notitiæ, quia tunc cum mala sint a Deo cognita, tunc mala essent in Deo vita, quod absurdum est. Nec ratione voluntatis, cum voluntas Dei non sit nisi futurarum; sic enim sola futura viverent in Deo: sed alia quam futura sunt in Deo per Ideam: ergo non omne quod est in Deo est in ipso vita.

3. Item: hoc videtur, quia exemplar æternum repræsentat res expressissime secundum quod sunt, & ab ipso exeunt: ergo cum quædam vivant, quædam non, quædam repræsentat per modum viventium, quædam per modum non viventium: ergo quædam sunt in Deo vita, quædam non.

4. Ratione hujus quæritur, quare magis dicuntur res esse in Deo vita, quam sapientia, vel essentia, vel intelligentia.

CON-

CONCLUSIO.

Quia res sunt in Deo tanquam in exemplari, propterea quæcunque in ipso sunt, vita in eo sunt.

Op. aliorum. Ad arg. hoc voluerunt quidam dicere quod non omnia quæ dicuntur esse in Deo, sunt in illo vita, sed ea solum quæ sic sunt in Deo ut disposita fieri. Et ratio hujus est, quoniam verbum, & vita dicunt actum, vel dispositionem, & ideo dicit Anselmus: Quoniam verbum non est nisi eorum quæ sunt, vel futura sunt: & ideo ea solum sunt in Deo vita. Et ideo dicunt quod ad rationem dicendi vitam concurrit necessario, quod res sint in Deo quantum ad potentiam, notitiam, & voluntatem producendi. Sed hoc non potest stare secundum Augustinum: Filius enim, ut ipse dicit lib. de Trinitate, est ars plena omnium rationum viventium, sed constat quod non impletur nisi rationibus infinitis: ergo infinitæ rationes rerum vivunt in Deo: ergo non solum præsentium, vel futurorum, sed etiam omnium possibilium. Et iterum Augustinus dicit quod ratio est etiam, si numquam aliquid per illam fiat, sed constat quod ratio in mente artificis vivit, non quia res extra producitur, vivit enim etiam si res corrumpatur, & exterius esse, omnino nihil facit ad vitam. Et ideo patet quare non solum præsentia vel futura vivunt in Deo. Et propterea aliter dicendum, quod res tripliciter sunt in Deo, videlicet ut in principio producente, & sic sunt ibi ratione potentiæ. Ut in exemplari exprimente, & sic sunt ibi ratione notitiæ. Et ut in fine conservant, & sic sunt ibi ratione voluntatis. Primo modo quia sunt in Deo sicut in principio producente, cum totum ex nihilo producat Deus, nihil omnino sunt in Deo nec vita, nec aliquid. Quia vero sunt in Deo tanquam in fine conservante, cum conserventur secundum esse quod habent, sic sunt quædam vita, quædam non. Unde quædam sunt tantum, quædam sunt & moventur, quædam A (ut homines) & sunt & moventur, & vivunt. Quia vero sunt in Deo ut in exemplari exprimente, sic sunt in ipso vita. Et quia non solum in illo exemplari exprimuntur entia, sed etiam omnia cognoscibilia, ideo omnia sunt in Deo vita quæ in ipso sunt. Et ideo dicit beatus Joannes; Quod factum est, in ipso vita erat. Et sic patet quod esse in Deo attenditur secundum triplex genus causæ: & similiter patet, quo modo ratione potentiæ, & notitiæ, & voluntatis. Et sic solvitur illa quæstio secundum quod genus causæ, vel secundum quam trium conditionum dicuntur res esse in Deo. Patet etiam quod in Deo dicuntur vita, B omnia quæ sunt in ipso, tanquam in exemplari.

Improb.

Aug. l. 6. de Trin. cap. 10.

Lib. 83. q. q. 46. tom. 4.

Joan. 1.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod in Deo movemur, &c. intelligendum est quantum ad tertium modum essendi in Deo, scilicet per conservationem. Deus enim conservat in nobis vitam, & operationem, & essentiam: & quantum ad hoc intelligitur dictum illud verbum.

Consentit S. Th. hic art. 3. q. 1.

2. Ad illud quod obiicitur, cujus ratione res dicuntur in Deo vita, &c. Dicendum quod ratione potentiæ, & notitiæ simul: quia ista duo concurrunt ad rationem exemplaris: non enim est exemplar Deus nisi eorum quæ cognoscit, & potest.

C 3. Ad illud quod obiicitur, quod res in illo exemplari repræsentantur ut sunt. Dicendum quod verum est: tamen non oportet quod ratio repræsentationis sit talis omnino quale est repræsentatum, sicut supra ostensum est: & ideo sicut corporalium est Idea spiritualis, ita non viventium vivens.

4. Ad illud quod ultimo quæritur, quare magis dicuntur res esse in Deo vita quam alia. Dicendum quod quamvis prædictum verbum multas habeat expositiones, quo dicitur: Quod factum est, in ipso vita erat: tamen specialiter circa hoc verbum consideranda est veritas dicti, & ratio dicendi. Veritas dicti ut dicit Augustinus, est quod omnes res factæ a Deo, vel etiam possibiles fieri, habent rationes per quas in-

L. 83. q. q. 46. t. 4.

intelliguntur: quæ quidem rationes vivere dicuntur, quia sunt in substantia vivente secundum quod vivens: & sunt etiam ratio intelligendi qui est actus vitæ: & ideo in artifice creato dicuntur vivere, sed in Deo non tantum dicuntur vivere, sed etiam ipsa vita, quia ipsa ratio cognoscendi est ipsa intelligentia. Ratio autem dicendi fuit hæc: Cum enim res habeant esse in Deo, & in universo, & diversimode: quia aliquas proprietates habent secundum existentias in mundo, quæ non competunt eis secundum quod sunt in Deo: ideo non solum dixit: Quod factum est, in ipso erat: sed vita, ut omnes illæ conditiones excluderentur. Creaturæ enim in mundo habent esse corporale, variabile, & corruptibile. Quoniam enim vita est actus spiritualis, & continuus fluens ab ente quieto & sempiterno, dictum est quod res sunt in Deo vita, ut per spiritualitatem excludatur corporeitas, per quietem variabilitas, per sempiternitatem corruptibilitas.

QUÆSTIO II.

An res verius esse habeant in Deo, quam in proprio genere.

S. Thom. 1. p. q. 14. art. 5.
Et 1. Sent. dist. 35. q. 1. art. 2.
Et de Ver. q. 2. art. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 35. q. 3.
Rich. 1. Sent. dist. 35. qu. 3.
Steph. Brulef. 1. sent. d. 36. q. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. d. 36. q. 4.

Ad opp. UTRUM res sint in Deo verius quam in universo sive in proprio genere. Et quod verius sint in Deo, videtur per Augustinum super Genesim ad literam: Omnia prius quam fierent erant in notitia facientis: & utique ibi veriora, ubi æterna, & incommutabilia. *Lib. 5. c. 15.*

2. ITEM: unumquodque sicut se habet ad esse, ita ad cognitionem: sed creaturæ verius cognoscuntur in Deo, quam in proprio genere: ergo & verius sunt in Deo. *Arist. 2. Metaph. cont. 4.*

3. ITEM: omne quod est in aliquo, est in eo per modum ejus in quo est: A sed Deus est in infinitum nobilior mundo: ergo in infinitum nobiliori & veriori modo sunt res in Deo, quam in universo. *Lib. 3. de anima cont. 4.*

4. ITEM: nobilius & verius est esse vitæ quam non viventis: sed omnia vivunt in Deo, ut supra monstratum est: non autem in genere proprio: ergo, &c.

CONTRA: Verius est res ubi est simpliciter, quam ubi est solum secundum quid: sed in Deo solum dicitur esse secundum quid, quia non sequitur: asinus est in Deo, ergo asinus est: sed in proprio genere sunt simpliciter: ergo verius. Fundam.

ITEM: verius est res, ubi est secundum principia intrinseca, & proxima, B quam ubi est in principio extrinseco, & remoto: sed res in mundo sunt secundum principia intrinseca, in Deo autem ut in principio extrinseco: ergo, &c.

ITEM: verius est res ubi est secundum propriam entitatem, quam ubi solum secundum similitudinem: sed in Deo est homo & lapis, & alia secundum similitudinem: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Res si comparentur ad seipsas secundum diversum modum existendi, habent verius esse in proprio genere quam in cognoscente: si vero conferantur cum sua C *similitudine quæ in Deo est, tunc similitudo verius habet esse quam ipsa res in mundo.*

RESP. Dicendum quod triplex est existentia rerum, scilicet in exemplari æterno, & in intellectu creato, & in ipso mundo. In exemplari æterno, & in intellectu creato sunt res secundum similitudinem. In ipso mundo secundum entitatem propriam. Quando ergo quæritur, in quo sint verius, hoc dupliciter potest quæri, aut ita quod fiat comparatio ejusdem rei ad se secundum diversum modum existendi, ut sit sensus, ubi lapis verius habet esse, vel cum est in cognoscente, vel producente, vel cum est in se, & hoc modo concedendum est quod verius est unaquæque res

in

in proprio genere quam in Deo, sicut probant rationes ad hoc inductæ. Alio modo potest fieri comparatio rei ad suam similitudinem, ut sit sensus quæstionis, quid habet esse verius & nobilius, utrum ipsa res, vel ejus similitudo? & hoc modo simpliciter concedendum quod similitudo rei verius & nobilius esse habet in Deo, quam ipsa res in mundo ratione ejus quod est, quia est ipse Deus, & concedendæ sunt rationes ad hoc inductæ. Adhuc similitudines rerum in intellectu creato verius & nobilius habent esse, quam res in universo, ut dicit August. in lib. de Trinitat. non ratione ejus quod sunt, sed ratione ejus in quo, quia sunt nobiliori & spirituali modo similitudines in intellectu cognoscente, quam sint ipsæ res in mundo contentæ. Et sic patent rationes ad utramque partem.

Idem habet S.Th. de verit. q.4.ar.6. Et 1.p.q. 18. ar.4. ad 3.

2. Tamen ad illud argumentum quod fit de comparatione esse ad cognoscere. Dicendum quod illud generaliter intellectum quod res ibi est verius, ubi verius cognoscitur, non habet veritatem. Contingit enim cognoscere quod non est. Et ideo sicut ad cognosci non sequitur esse, ita nec ad vere cognosci, vere esse: nec ad verius cognosci, verius esse. Quando ergo dicitur quod unumquodque sicut se habet ad esse, ita ad cognitionem, hoc intelligitur, quia eadem principia quæ sunt principia essendi, sunt etiam principia cognoscendi: sed tamen principia conferunt esse per scipsa: sed cognitionem non conferunt per se, sed per suas similitudines.

ARTICULUS III.

TErtio loco est quæstio de tertio articulo, scilicet generalitate existente rerum in Deo, & circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, utrum mala sint in Deo. Secundo utrum in Deo sint imperfecta secundum quod hujusmodi.

QUÆSTIO I.

An mala sint in Deo.

S.Thom. 1.p. q.15. art.3.
Et de Ver. q.3. art.4.
Ægid. Rom. 1. sent. dist. 36. p.2. q.4.
Henric. Quol. 7. q.1.
Rich. 1.Sent. dist. 36. q.2.
Steph. Brulef. 1.Sent. dist. 36. q.5.
Petrus de Tarant. 1.sent. d.36. q.8.

QUod mala non sint in Deo, videtur per Augustinum de lib. arb. In tantum res recte vituperantur, inquantum earum vituperator artem, in qua facta sunt, videt, ut hoc in eis vituperet quod in arte non videt. Si ergo vituperantur quantum ad malitiam, sive inquantum mala, & hoc modo non videntur in Deo: ergo hoc modo non sunt in Deo.

Fundam. *Lib.3. de lib. arb. c.15. in princip. tom.1.*

Item: Omne quod est in Deo, est ex ipso & per ipsum, ut dicit Augustinus, & Magister in littera: sed mala nunquam sunt ex Deo, nec per Deum: ergo nec in Deo.

Aug.l.1. de præd. sanctor. c.10.s.7.

Item: omne quod est in Deo, aut est sicut in principio producente, aut sicut in exemplari exprimente, aut sicut in conservante: sed constans est quod Deus non est principium producens mala, nec etiam conservans.

Item: non est exemplar exprimens, quia ratio exemplaris attenditur secundum assimilationem: sed Dei ad malum nulla est assimilatio: ergo mala nullo modo sunt in Deo.

Item: quanto aliquid melius est, tanto magis distat a malo: sed Deus est optimus, quo nihil melius potest cogitari: ergo tanta distantia differt, quanta nulla major potest cogitari: sed magis distat a malo quod nec habet veritatem malitiæ, nec similitudinem, quam quod habet saltem similitudinem, & in quo nullo modo est malum, quam in quo, aliquo modo est: ergo, &c.

1. Contra: Omne quod cognoscitur ab aliquo qui est sua cognitio, est in illo tanquam in cognoscente: sed Deus cognoscit mala, quia ea punit & re-

Ad opp.

& reprobat, & Deus est sua cognitio: ergo mala sunt in Deo. Minor patet, major similiter, quia omne cognitum est in cognitione: si ergo idem est cognitio & cognoscens: ergo si est in cognitione, & in cognoscente.

Arist. 2. de anim. tex. 139. 2. ITEM: omne quod cognoscitur in aliquo, est in illo in quo cognoscitur: sed mala cognoscuntur in Deo: ergo sunt in Deo. Probatio minoris. Mala cognoscuntur a Deo, constat, aut intra se, aut extra. Non extra, hoc constat, quia divinus aspectus non exit extra, tunc enim indigeret alio ad cognoscendum. Restat ergo quod intra se, & iterum Angeli cognoscunt mala in Deo. Unde Augustinus super Genesim ad literam: Angeli vident in illo bona nostra quæ eis placent, & mala nostra quæ eis displicent. *Sup. Gen. l. 5. c. 13. & 5. c. 29.*

3. ITEM omne quod cognoscitur in aliquo, & non per accidens, est aliquo modo in illo sicut in exemplari: sed mala cognoscuntur a Deo, sed non per accidens, quia nihil per accidens cognoscit, sed omnia per se: ergo mala sunt in Deo.

4. ITEM; omne quod cognoscitur ab aliquo non per privationem, cognoscitur per similitudinem, & ideam: sed in Deo non cadit cognitio per privationem, quia nulla potest in illo exemplari esse privatio, cum sit purus actus: ergo si cognoscit mala, non cognoscit per privationem, sed per similitudinem: sed similitudo est idea in Deo; ergo mala habent ideam in Deo.

CONCLUSIO.

Licet Deus mala cognoscat, ipsa tamen non sunt in Deo, atque ob id potissimum, quod eum causam non habeant exemplarem.

RESP. ad Arg. Dicendum quod mala a Deo cognoscuntur, non tamen in Deo existunt secundum quod mala, quia sic loquimur in proposito. Ideo, inquam, cognoscuntur, quia sicut rectum est judex sui & obliqui, sic summa veritas, & lux, & actus est ratio cognoscendi non tantum veritatem & lucem & actum, sed etiam obliquitatem, tenebram, & privationem. Unde lux seipsa tenebram cognoscit. Non sunt autem mala in Deo, quoniam illa dicuntur esse in Deo ad quæ cooperatur Deus secundum aliquod genus causæ, & maxime secundum genus causæ formalis, & exemplaris; malum autem non habet Deum pro causa formali, & pro exemplari; quia malum ratione malitiæ dicit solum privationem, exemplar autem secundum quod hujusmodi dicit assimilationem. Hinc est quod nec malum nec falsitas habet ideam in Deo; suum autem oppositum est assimilabile. Unde cum uno & eodem cognoscat Deus bonum & malum sibi oppositum, bonum cognoscit secundum rationem assimilationis: & ideo bonum est in Deo ut in exemplari, & ut cognitum per se, & per modum positionis. Malum autem cum cognoscatur a Deo, non habet in ipso ideam, ideo non est in Deo, quamvis sit in Dei cognitione, quia quamvis cognoscatur a Deo, non tamen cognoscitur per ideam sui, sed boni cujus est privatio: & ideo dicitur cognosci per accidens & per privationem.

Arist. 1. de anim. tex. 85.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod malum est in Dei cognitione, & cognitio est Deus, igitur, &c. Dicendum quod hic est fallacia secundum accidens. Quamvis enim idem sit cognitio Dei quod Deus, tamen aliud connotat, sicut potentia, & sapientia. Unde sicut non sequitur: Est in Dei notitia: ergo & in potentia: immo est ibi accidens & consequens: sic & in proposito.

2. AD illud quod obiicitur quod malum cognoscitur in Deo. Dicendum quod illud non sequitur, plus enim dicit esse in Deo, quam cognosci a Deo, vel in Deo. Cum enim dicitur aliquid cognosci a Deo, per hoc intelligitur quod Deus sit ratio cognoscendi illud: sed cum additur quod hoc sit in Deo, significatur quod Deus sit ratio cognoscendi ut exemplar, & per assimilationem, & ideo est ibi consequens.

3. Ad illud quod obiicitur quod cognoscit non per accidens mala, &c. dicendum quod cognosci per accidens hoc est dupliciter, aut a parte cognoscentis, aut cogniti. In Deo nulla cadit cognitio per accidens a parte cognoscentis, quia omnia cognoscit seipso, tamen cadit a parte cogniti, quoniam aliquid cognoscit per similitudinem suam, ut bonum: aliquid per similitudinem sui oppositi, & ita est ibi per accidens, non in discurrendo, sed in assimilando: cum enim Deus cognoscit malum non intelligitur assimilari ei, sed suo opposito.

4. Similiter solvendum est de privatione, quia cognoscere per privationem est dupliciter. Aut ita quod sit privatio in virtute cognoscente, sicut cognoscit aliquis silentium & tenebram per aurem & oculum, & sic ponit imperfectionem. Aut ita quod sit privatio in cognito non in cognoscente, sicut lux cognosceret tenebram si haberet vim cognitivam, sonus silentium: & sic cognoscit Deus, quoniam est actus purus, & lux, & veritas.

QUÆSTIO II.

An imperfecta sint in Deo.

Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 18. q. 6.

Ad opp. Utrum imperfecta secundum quod hujusmodi sint in Deo. Et videtur quod non, quia mala ut mala non possunt habere similitudinem cum summo bono: ergo pari ratione cum imperfecta non habeant similitudinem cum perfectissimo, non sunt in Deo.

2. Item: illa sola sunt in Deo quæ possunt esse a Deo, & per Deum: sed imperfecta a Deo non sunt, quia dici-
Deut. 32. tur: Dei perfecta sunt opera.

3. Item: specialiter obiicitur de materia & potentia, diversitate & compositione. Cum enim exemplar sub ratione exemplaris sit forma, sit actus purus, & ita omnino simplex, videtur quod rationes materiæ, & passionis, & diversitatis, & compositionis repugnent exemplari: & si hoc, cum nihil A dicatur esse in Deo, nisi ratione exemplaritatis, patet, &c.

4. Item: sicut veritas est generalis conditio entium, ita & unitas: sed oppositum veritatis non habet ideam in Deo, similiter & bonitatis: ergo pari ratione oppositum unitatis: sed oppositum unitatis est multitudo: ergo, &c.

Contra: Augustinus ad Nebridium. Fundam.
Quia totum condidit, non potuit & T. 2. epist.
partium non habere rationes: ergo cum 115.
partes sub ratione partium sint imperfectæ, patet quod habet rationes imperfectorum.

Item: omnis cognitio divina est a priori: cum ergo in omni creatura prius cadat ratio imperfecti quam perfecti, B ut materiæ quam formæ, principiorum quam principiati: partium quam totius: ergo per prius hæc cognoscit Deus: ergo si perfecta habent ideam in Deo, necesse est quod habeant etiam imperfecta.

Item: divinum exemplar exprimit rem secundum totum, aliqquin non perfecte cognosceret: sed materia est de rei constitutione, & imperfectum de constitutione perfecti: ergo, &c.

Item: omnis effectus assimilatur suæ causæ aliqua assimilatione: sed minima assimilatio sufficit ad rationem exemplaris: ergo omnes quod est a Deo, habet ideam in Deo, per quam, priusquam fiat, est exemplar in Deo: sed C materia est a Deo, & passio, & compositio, & diversitas, quia omnia dicunt ens: ergo omnia sunt in Deo.

CONCLUSIO.

Imperfecta sunt in Deo, non ratione imperfectionis, quæ privationem dicit: sed ratione illius, quod imperfectioni subest.

Resp. ad Arg. Ad hoc dixerunt ali- Positio
qui quod imperfecta non sunt in Deo, alior.
nec cognoscuntur a Deo per aliquam ideam propriam, sed per ideam suorum oppositorum, ut materia per ideam formæ, potentia per ideam actus, multitudo per ideam unitatis. Sed illud
stare non potest. Cum enim ista dicant Improb.
enti-

entitatem aliquam, & ita veritatem, A de necessitate aliquam assimilationem habent ad primam veritatem, & ita rationem exemplaritatis, & ideo necessario sunt in Deo. Propterea intelligendum quod cum quæritur, utrum imperfecta habeant ideam in Deo, hoc dupliciter potest intelligi, aut ratione ipsius quod subest, aut ratione imperfectionis. Si ratione imperfectionis, cum imperfectio sit privatio, & privatio non dicat ens, nec aliquid a Deo, nec assimilabile, sic non habet ideam. Si autem ratione ejus quod subest, sicut materia dicitur quid imperfectum, & materia aliquam essentiam dicit, habet ideam: sed non imperfectam. Quia B sicut non viventium est idea vivens, & corporalium spiritualis, sic temporalium æterna, & imperfectorum perfecta: nec tamen malorum est idea bona. Unde notandum quod idea, sicut supra dictum fuit in quæstione de ideis, dicit assimilationem extra genus. Prima autem assimilatio est in ratione entitatis in Deo. Omne igitur quod de se dicit rationem entitatis, sive sit compositum, sive imperfectum, sive materiale, sive passibile, sive in actu, sive in potentia, potest Deo assimilari & produci, & ideo habet esse in Deo. Quod autem dicit privationem, hoc ipso amittit rationem effectus, & rationem assimilationis, & ideo falsitas & malitia ideam non habent, nec sunt a Deo, nec in Deo. Ex his patet quod imperfecta sunt in Deo, patent etiam quæsita. Quod enim obiicitur de malo, patet responsio, quia malum dicit simpliciter privationem in eo quod malum, non sic imperfectum.

Positio propria.

1. Ad illud quod obiicitur quod imperfecta non sunt a Deo, dicendum quod imperfecta secundum id quod sunt, a Deo sunt, licet in eis non remanet imperfectio, quia Deus perficit.

2. Ad illud quod obiicitur quod non habent assimilationem, dicendum quod quamvis non habeant in conditionibus specialibus, habent tamen in generalibus, & hoc sufficit. Omnia enim habent rationem boni, & pulchri, & entis.

3. Ad illud quod obiicitur de opposito unitatis dicendum quod non est simile: nam unitas salvatur in multitudine, non sic bonitas in malitia, nec veritas in falsitate, quia illæ sunt privationes: non sic autem unitatis privatio est multitudo, & ideo patet totum.

DISTINCTIO XXXVII. PARS I.

Quibus modis dicatur Deus esse in rebus.

ET quoniam demonstratum est ex parte, quo modo omnia dicantur esse in Deo: addendum videtur hic quibus modis dicatur Deus esse in rebus, si tamen id humana mens, vel ex parte digne valeat cogitare, vel lingua sufficiat eloqui. Sciendum ergo est quod Deus incommutabiliter semper in se existens, præsentialiter, potentialiter, essentialiter est in omni natura sive essentia, sine sui definitione, & in omni loco sine circumscriptione, & in omni tempore sine mutabilitate. Et præterea in sanctis spiritibus & animabus est excellentius, scilicet per gratiam inhabitans: & in homine Christo excellentissime: in quo plenitudo divinitatis corporaliter inhabitat, ut ait Apostolus.

Coloss. 2. *In eo enim Deus habitavit, non per gratiam adoptionis, sed per gratiam unionis. Ne autem ista (quia capacitatem humanæ intelligentiæ excedunt) falsi-*

*falsitatis arguere aliqui præsumant, sanctorum auctoritatibus munienda mihi videntur. Beatus Gregorius super Cantica Canticorum, inquit: Licet Deus communi modo omnibus rebus insint præsentia, potentia, substantia: tamen familiariori modo per gratiam dicitur esse in illis qui mirificentiam operum Dei acutius & fidelius considerant. De hoc enim eodem Augustinus ad Dardanum in libro de præsentia Dei ait: * Cum Deus sit natura incorporea & incommutabiliter viva, æterna stabilitate in seipso manens, totus adest rebus omnibus, & singulis totus: sed in quibus habitat, habent eum pro suæ capacitatis diversitate, alii amplius, alii minus: quos ipse sibi dilectissimum templum gratia suæ bonitatis ædificat. Hilarius quoque in libro 8. de Trinitate, apertissime docet Deum ubique esse. Deus, inquit, immensæ virtutis, vivens potestas, quæ nusquam non adsit, non desit usquam, se omnem per sua edocet, ut ubi sua sint, ipse esse intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi sit, non etiam ubique esse credatur, cum & in omnibus esse non desinat. Ambrosius 1. lib. de Spiritu sancto, Spiritum sanctum probat non esse creaturam, quia ubique est, quod est proprium divinitatis, ita dicens: Cum omnis creatura certis naturæ suæ sit circumscripta limitibus: quo modo quis audeat creaturam appellare Spiritum sanctum, qui non habet circumscriptam determinatamque virtutem, quæ & in omnibus, & ubique semper est? quod utique divinitatis & dominationis est proprium. Item in eodem: Domini est omnia complere qui dicit: Cœlum & terram ego compleo. Si ergo Dominus est qui Cœlum complet & terram, quis ergo potest Spiritum sanctum judicare dominationis & divinæ potestatis exortem, qui replevit orbem? & quod plus est, replevit & Jesum, totius mundi Redemptorem. Ex his aliisque pluribus auctoritatibus aperte monstratur, quod Deus ubique in omni creatura essentialiter, præsentialiter, & potentialiter est.*

Non invenitur super Cantica, sed ad sensum l. 2. Mor. cap. 8.

*Tom. 2. ep. 57.

Non longe a medio lib. c. 7. in pr.

Hier. 23.

Quod Deus in sanctis non modo est, sed etiam habitat: qui, non ubicumque est, ibi habitat.

In sanctis vero etiam habitat, in quibus est per gratiam: Non enim ubicumque est, ibi habitat, ubi vero habitat, ibi est. In solis bonis habitat qui sunt templum ejus, & sedes ejus. Unde per Isaiam Dominus ait: Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum: quia in electis qui sunt cœlum, habitat Deus & regnat: qui ejus voluntati devoti obtemperant: malos vero qui sunt terra, judicii districtione calcat. Unde in lib. Sapient. dicitur: Thronus sapientiæ anima justi: quia in justis specialius est quam in aliis rebus, in quibus tamen omnibus totus est: Quemadmodum anima [ait Augustinus in epist. ad Hieronymum de origine animæ] per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in minoribus, nec major in majoribus, sed tamen in aliis intensius, & in aliis remissius operatur, cum in singulis particulis corporis essentialiter tota sit: Ita & Deus cum sit in omnibus essentialiter ac totus, in illis tamen plenius esse dicitur quos inhabitat, idest, in quibus ita est, ut faciat eos templum suum. Et hi tales cum eo sunt jam ex parte, sed in beatitudine perfecte. Mali vero,

Is. 66.

Sap. 7. & 9.

T. 2. epist. 28. post princip.

ro, etsi ibi sint ubi ipse est qui nusquam deest, non tamen sunt cum eo. Joan. 17. t. 9. tract. 111. in medio in sententia sparsim. *Unde Augustinus super Joannem: Non satis fuit dicere: Ubi ego sum, & illi sint: sed addit,* mecum, *quia & ibi miseri possunt esse ubi & ille est qui nusquam deest. Sed beati sunt cum illo, quia non sunt beati nisi ex eo quod cum illo sunt, qui fruuntur eo, & vident illum sicut est. Mali vero non sunt cum illo, ut cæci in luce, non sunt cum luce. Nec boni ita nunc sunt cum eo ut videant per speciem, etsi sunt aliquo modo cum eo per fidem. Quo modo autem Deus habitet in bonis, ex illis aliquatenus* Dist. 14. *intelligere valebis, quæ supra dicta sunt, cum de Spiritus sancti processio-* 1. Cor. 3. *ne temporali ageretur, ubi (licet ex parte) exponitur: Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus, quo modo Spiritus sanctus habitet in nobis qui non sine Patre, & Filio inhabitat.*

Ubi erat vel habitabat Deus, antequam esset creatura.

C. 21. & lib. 2. c. 11. in sensu. *Si autem quæris, ubi habitabat Deus antequam Sancti essent. Dicimus quia in se habitabat: unde August. in lib. 3. contra Maximinum: In templo, inquit, suo habitat Deus, scilicet in sanctis qui sunt templum Dei, modo secundum fidem ambulantes, & templum Dei erunt aliquando secundum speciem, qualiter etiam nunc templum Dei sunt Angeli. Seddicet aliquis: Antequam faceret Deus Cœlum, & terram, antequam faceret sanctos, ubi habitabat? In se habitabat Deus, apud te habitat, & apud se est. Non ergo sancti sic sunt domus Dei, ut ea subtracta cadat Deus. Immo sic habitat Deus in sanctis, ut si ipse discesserit, cadant.*

Multa hic breviter docet, quæ confirmant prædicta.

T. 2. ep. 57 ad med. *Sciendum est etiam, quia (ut ait Augustinus in libro ad Dardanum) dici nisi stultissime nequit, Spiritum sanctum non habere locum in nostro corpore, quod totum anima nostra impleverit. Stultius dicitur etiam angustiis alicubi impediri Trinitatem, ut Pater, & Filius, & Spiritus sanctus alicubi simul esse non possint. Verum illud est multo mirabilius, quod cum Deus ubique sit totus, non tamen in omnibus habitat. Quis porro audeat opinari, nisi inseparabilitatem Trinitatis penitus ignoret, quod in aliquo possit habitare Pater, & Filius, in quo non habitet Spiritus sanctus? aut in aliquo Spiritus sanctus, in quo non habitet Pater, & Filius? Fatendum ergo est ubique esse Deum per divinitatis præsentiam, sed non ubi-* Marc. 6. *que per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inhabitationem gratiæ* Luc. 11. *non dicimus: Pater noster qui es ubique, cum & hoc verum sit: sed qui es in cœlis, idest, in sanctis, in quibus est quodam excellentiori modo.*

Quod Deus inhabitator est quorundam nondum cognoscentium Deum, & non quorumdam cognoscentium.

Eadem ep. paulo inferius. Rom. 1. *Illud quoque mirabile est, quia, ut ait Augustinus in eodem, Deus est inhabitator quorundam nondum cognoscentium Deum, & non quorundam cogno-*

gno-

gnoscentium Deum. Illi enim ad templum Dei non pertinent qui cognoscentes Deum non sicut Deum glorificant. Ad templum Dei pertinent parvuli sanctificati sacramento Christi, & regenerati Spiritu sancto qui nondum valent cognoscere Deum. Ergo quem potuerunt illi nosse, nec habere, isti potuerunt habere antequam nosse. Beatissimi autem sunt illi, quibus hoc est Deum habere quod nosse. Hic aliquatenus aperit Augustinus quo modo Deus habitet in aliquo, idest, habeatur, cum videlicet ita est in aliquo, ut ab eo cognoscatur, & diligatur.

Quo modo Deus totus ubique sit per essentiam, non potest intelligi ab humano sensu.

Ex prædictis patet quod Deus ubique totus est per essentiam, & in sanctis habitat per gratiam. Cumque superius, licet tenuiter, ostensum sit qua ratione dicatur habitare in quibusdam, nunc efflagitaret ordinis ratio id etiam assignari, quo modo utique per essentia, & totus sit, nisi hujus considerationis sublimitas, atque immensitas humanæ mentis sensum omnino excederet. Ut enim ait Chrysostomus super epistolam ad Hebr. Sicut multa de Deo intelligimus, quæ loqui penitus non valemus: ita multa loquimur, quæ intelligere non sumus idonei. Verbi gratia quod ubique Deus est, scimus, & dicimus: quo modo autem ubique sit, intellectu non capimus. Item quod est incorporea quædam virtus, quæ est omnium causa bonorum scimus, quo modo autem, vel quæ ista sit, penitus ignoramus. *Hom. 2. ibi: Qui cum sit splendor gloriæ.*

Quorundam opinio, qui præsumunt ostendere, quo modo Deus ubique sit per essentiam, potentiam, præsentiam.

Quidam tamen immensa ingenio suo metiri præsumentes, hoc ita fore intelligendum tradiderunt quod Deus ubique per essentiam esse dicitur, non quod Dei essentia proprie sit in omni loco, & in omni creatura: sed quia omnis natura, atque omne quod naturaliter est, in quocumque loco sit, per eum habet esse, & omnis locus in quo illud est. Idem etiam dicunt ideo Deum ubique dici esse per præsentiam, vel per potentiam, quia cuncta loca sunt ei præsentia, & quæ in eis sunt, nec in eis aliquid operari cessat. Nam & ipsa loca, & quidquid in eis est, nisi ipse conservet, manere non possunt. In eis ergo per substantiam Deus esse dicitur, ut ajunt, quia per virtutem propriæ substantiæ suæ facit, ut etiam loca sint, & omnia quæ in eis sunt. Sed licet hæc vera sint, quæ asserunt in explanandis intelligentiis prædictorum, in illis tamen verbis quibus dicitur Deus ubique esse per essentiam, plus contineri credendum est: quod homo vivens capere non valet.

Quod Deus cum sit in omnibus rebus, non tamen sordibus rerum inquinatur.

Solet etiam ab eisdem quæri, quo modo Deus substantialiter insit omnibus rebus, & corporalium sordium inquinationibus non contangatur. Quod *Aug. de Agone Chr. c. 18. sententialiter t. 3.*

tam

tam frivolum est, ut nec responsione sit dignum, cum etiam spiritus creatus sordibus corporeis etiam leprosi, vel quantumcumque polluti inquinari non possit. Sol quoque radios suos sine sui pollutione effundit super loca, & corpora non solum munda, sed etiam immunda, ac sordibus fœtentia, quorum contactu homines, & aliæ quædam res inficiuntur: solis vero radii impolluti, & incontaminati ea contangentes existunt. Non est ergo mirandum si essentia divina omnino simplex, & incommutabilis omnia repleat loca, & omnibus creaturis essentialiter insit, nec tamen cujusquam rei sordibus contaminatur, vel contangitur. Unde Augustinus in libro de natura boni: Cum in Deo, inquit, sint omnia quæ condidit, non tamen inquinant cum illi qui peccant. De cujus etiam sapientia, quæ attingit a fine usque ad finem fortiter, dicitur: Attingit omnia, propter suam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit. Timent quidam quod fieri non potest, scilicet ne humana carne veritas, & substantia Dei inquinetur, & tamen prædicant istum visibilem solem radios suos per omnes fœces, & sordes spargere, & eos mundos, & sinceros servari. Si ergo visibilia munda a visibilibus immundis contangi possunt, & non inquinari, quanto magis invisibilis, & incommutabilis veritas? Postremo respondeant quid potius de Deo respondendum existiment, vel quod nusquam per essentiam sit, vel quod ubique, vel alicubi, ita quod non ubique? Sed quis audeat dicere quod nusquam divina essentia sit, vel quod alicubi, & non ubique sit? Si enim ita est alicubi quod non ubique, ergo localis est. Est ergo ubique tota quæ continet totum, & penetrat totum, quæ nec pro sui simplicitate dividi, nec pro sui puritate maculari, nec pro sui immensitate ullo modo comprehendi potest. Unde Augustinus: Deus ubique est, cui non locis, sed actionibus propinquamus.

T.6.c.28 Sap. 8. Aug. lib. de Agone Chr. c.18 tom. 3.

Lib. 1. de Doctrin. Chr. c.10 in sent. tom. 1.

DISTINCTIO XXXVII. PARS II.

Quod Deus ubique sit, & in omni tempore, non tamen localis est, non circumscriptibilis, nec loco, nec tempore movetur.

Cumque divina natura veraciter, & essentialiter sit in omni loco, & in omni tempore, non tamen movetur per loca, vel per tempora, nec localis, nec temporalis est. Localis non est, quia penitus non circumscribitur loco, quia nec ita est in uno loco quod non sit in alio, neque dimensionem habet, sicut corpus, cui secundum locum assignatur principium, medium, & finis, & ante, & retro, dextrum, & sinistrum, sursum, & deorsum quod sui interpositione facit distantiam circumstantium. Duobus namque his modis dicitur in Scriptura aliquid locale, sive loco circumscriptibile, & econverso: scilicet, vel quia dimensionem capiens longitudinis, altitudinis, & latitudinis distantiam facit in loco, ut corpus: vel quia loco definitur, ac determinatur, quoniam cum sit alicubi, non ubique invenitur: quod non solum corpori, sed etiam omni creato spiritui congruit. Omne ergo corpus omni

modo

modo locale est. Spiritus vero creatus quodam modo est localis, & quodam modo non est localis. Localis quidem dicitur, quia definitione loci terminatur, quoniam cum alicubi præsens sit, totus alibi non invenitur. Non autem ita localis est, ut dimensionem capiens, distantiam in loco faciat. Divina ergo sola essentia omnino illocalis, & incircumscriptibilis est, quæ nec locis movetur aliquo modo, scilicet, vel determinatione finita, vel dimensione suscepta, nec temporibus, scilicet affectu & cognitione movetur. His enim duobus modis, scilicet loco vel tempore, fit mutatio creaturæ, quæ longe est a Creatore. Unde Augustinus super Genes. Deus, inquit, omnipotens incommutabili æternitate, voluntate, veritate, semper idem, movet per tempus creaturam spiritualem: movet etiam per tempus & locum creaturam corporalem, ut eo motu naturas quas condidit administret. Cum ergo tale aliquid agit, non debemus opinari ejus substantiam qua Deus est, temporibus locisque mutabilem, sive per tempora, & loca mobilem, cum sit ipse & interior omni re, quia in ipso sunt omnia: & exterior omni re, quia ipse est super omnia: & antiquior omnibus, quia ipse est ante omnia: & novior omnibus, quia ipse idem post omnia, scilicet post omnium initia. Ecce hic aperte ostenditur quod nec locis, nec temporibus mutatur, vel movetur Deus. Spiritualis autem creatura per tempus movetur, corporalis vero, etiam per tempus, & locum.

L.8.c.22. 23.&24 to n.3.

Quid sit mutari secundum tempus.

Mutari autem per tempus est variari secundum qualitates interiores, vel exteriores, quæ sunt in ipsa re, quæ mutatur, ut quando suscipit vicissitudinem gaudii, doloris, scientiæ, oblivionis, vel variationem formæ, sive alicujus qualitatis exterioris. Hæc enim mutatio, quæ fit secundum tempus, variatio est qualitatum, quæ fit in corporali, vel spirituali creatura, & ideo vocatur tempus.

Opinio quorumdam, qui dicunt, spiritus creatos non moveri loco, nec esse locales.

De mutatione vero loci, magna inter conquirentes disceptatio versatur. Sunt enim qui dicunt nullum spiritum aliquo modo posse mutari loco, ab omni spiritu locum universaliter removere volentes: quoniam secundum dimensionem tantum, & circumscriptionem locum constare asserunt, atque id solum esse locale, vel in loco esse dicunt quod dimensionem recipit, & distantiam in loco facit. Et hoc dicunt Augustinum sensisse, mutationem temporis tantum spirituali creaturæ tribuentem: loci vero & temporis, corporeæ.

Hic respondetur eis.

Sed, ut supra diximus, dupliciter dicitur esse res localis, vel circumscriptibilis, scilicet vel quia dimensionem recipit, & distantiam facit, vel

quia loci termino definitur, quorum utrumque convenit corporeæ creaturæ; alterum vero tantum spirituali. Nam, ut supra diximus, corporalis creatura ita est localis, vel circumscriptibilis quod determinatur definitione loci, & quod dimensionem recipiens distantiam facit. Spiritualis vero tantum definitione loci concluditur, cum ita sit alicubi quod non alibi; sed nec dimensionem recipit, nec distantiam in loco facit, quia si multi essent spiritus hic, non eo coangustarent locum, quo minus de corporibus contineret. Ideoque Augustinus attribuit mutationem loci corpori non spiritui, quia licet spiritus transeat de loco ad locum, non tamen ita ut dimensionibus circumscriptus, interpositione sui faciat distantiam circumstantium, sicut corpus.

Conclusio ex prædictis quod spiritus creati sunt locales, & circumscriptibiles quodam modo, spiritus vero Dei omnino incircumscriptibilis.

Comm. tariorum lib. 1. ad cap. 1. circa illud: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum. Et Greg. Hom. 34. super Luc. 15. cap.

* Lib. 1. de Spirit. sanct. c. 9. & 10.

Isa. 6.

*Sunt ergo spiritus creati in loco, & transeunt de loco ad locum, & quodam modo locales, & circumscriptibiles, sed non omni eo modo, quo creaturæ corporeæ. Spiritus autem increatus qui Deus est in loco quidem est, & in omni loco: sed omnino illocalis est, & incircumscriptibilis. Unde Beda super Lucam ait: Cum ad nos Angeli veniunt, sic exterius implent ministerium, ut tamen ante Deum interius per contemplationem assistant, quia etsi Angelus est spiritus circumscriptus, summus tamen spiritus qui Deus est, incircumscriptus est: intra quem currit Angelus quocumque mittatur. Ecce hic dicitur, quia spiritus angelicus circumscriptus est, spiritus autem qui Deus est, incircumscriptus. Alibi etiam * Ambrosius distantiam ostendens inter spiritum increatum, & spiritum creatum, dicit Seraphin de loco ad locum transire, inquiens ita in libro de Trinitate. Dixit Isaias: Quia missus est ad me unus de Seraphin. Et Spiritus quidem sanctus dicitur missus: sed Seraphin ad unum, spiritus vero ad omnes. Seraphin mittitur in ministerio, spiritus operatur mysterium. Seraphin de loco ad locum transit: non enim complet omnia: sed ipse repletur a spiritu. Hic aperte ostenditur quod Angeli quodam modo locales sunt.*

Cum repetitione superiorum confirmat auctoritatibus Deum esse ubique sine locali motu.

Sap. 8.

T. 2. epist. 57. inter princ. & med.

Fateamur itaque divinam naturam pro immensitate sui nusquam deesse, eamque solam omnino illocalem, & omnino incircumscriptibilem, nullo concludi loco, sed a fine usque ad finem attingere, non tamen spatiosa magnitudine, nec locali motu, sed immensitate, atque immobilitate suæ essentiæ. Unde August. ad Dardanum ait: Non quasi spatiosa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut fumus, aut lux ista diffunditur: sed potius sicut in duobus sapientibus, quorum alter altero corpore grandior est, sed sapientior non est: una sapientia est, nec est in majore major, nec in minore minor, nec minor in uno quam in duobus: ita Deus sine labore regens, & continens mundum, in cælo totus est, in terra totus, & in

utro-

utroque totus, & nullo contentus loco: sed in seipso ubique totus. Idem quoque super Psalm. ait: Ad verbum Dei pertinet non esse in parte: sed ubique esse per seipsum. Hæc enim est sapientia Dei, quæ attingit a fine usque ad finem fortiter, non tamen motu locali: sed immobilitate sui: veluti si moles aliqua saxea impleat aliquem locum, dicitur quod attingit a fine illius loci usque ad finem, cum tamen alterum non deserat alterum occupando. Non ergo habet motum localem verbum illud: & sapientia illa solida est, & ubique: Ex prædictis innotescit, quod Deus est ita ubique per essentiam, quod non spatiosa magnitudine diffunditur, nec uno deserto loco alium occupat, quia localem motum non habet. Ideoque August. volens præscindere a Dei puritate omnem localem motum, & localem circumscriptionem, potius dicit omnia esse in illo, quam ipsum esse alicubi, nec tamen ipsum esse locum, qui non est in loco, in lib. 83. quest. ita inquiens: Deus non alicubi est. Quod enim alicubi est, continetur loco: quod continetur loco, corpus est: Deus autem non est corpus: non ergo alicubi est: Et tamen quia est, & in loco non est, in illo sunt potius omnia quam ille alicubi; nec tamen ita in illo, ut ipse sit locus. Locus enim in spatio est, quod longitudine, & latitudine, & altitudine corporis occupatur, nec Deus tale aliquid est. Et omnia ergo in ipso sunt, & locus non est: locus tamen Dei, sed improprie, dicitur templum Dei, quod eo continetur. Id autem nihil melius quam anima munda intelligitur? Ecce hic dicit Deum non esse in loco. Sed intelligendum est eum non esse in loco localiter, scilicet quia nec circumscriptionem, nec localem motum habet.

Tom. 8. in enarrat. Ps. 147. super illud; Velociter currit. Sap. 8.

In tom 4. q. 20.

Oppositio, quia videtur probari quod Deus mutetur loco.

Ad hoc autem solet opponi sic: Quotidie fiunt creaturæ, quæ ante non erant, & in eis Deus est, cum ante non esset in eis: est ergo ubi ante non erat; ideoque mutabilis esse videtur. Sed licet quotidie incipiat esse in creaturis, in quibus ante non erat: quia illæ non erant; hoc tamen fit sine sui mutatione, qualiter in mundo cœpit esse quem fecit, tamen sine sui mutabilitate: & similiter desinit esse in quibus ante erat sine sui mutatione, nec tamen ipse deserit locum, sed locus desinit esse.

Epilogus, ubi exponitur quare in prædictam venerit disceptationem.

Jam sufficienter demonstratum esse videtur, quo modo omnia dicantur esse in Deo, & Deus in omnibus: quam disceptationem quasi incidenter suscepimus, quia id videbatur postulare res, circa quam noster versabatur sermo. Differebamus enim de scientia, sive sapientia Dei, & cum diceremus Deum scire omnia: quæsitum est, utrum propter cognitionem quam de omnibus habet, dicerentur omnia esse in Deo, an alia ratione hoc diceret Scriptura. Hujus ergo quæstionis occasio in præmissam nos deduxit disputationem.

A dist. 45.

DIST. XXXVII. PARS I.

Quo modo Deus est in rebus & locis corporalibus.

Et quoniam demonstratum est ex parte quo modo omnia dicantur esse in Deo.

Expositio Textus.

SUPRA egit Magister, quo modo omnia sunt in Deo. Hic secundo agit quo modo Deus sit in rebus & in locis corporalibus. Et quoniam ad esse in loco & in re mutabili, sequitur mutatio in eo quod in illo est, ideo agit de Dei immutabilitate quantum ad locum, infra eadem distinctione: Divisio. *Cumque divina natura*: &c. Prima pars habet tres partes. In prima narrat quo modo Deus est in locis & in rebus, & per auctoritates confirmat. In secunda nititur dictorum aperire intelligentiam, ibi: *Quo modo autem Deus habitet in bonis*, &c. In tertia ostendit intellectus nostri ad hoc capiendum insufficientiam, ibi: *Ex prædictis patet quo modo Deus ubique totus est*. Prima pars habet tres partes. In prima ostendit modos essendi Deum in rebus. In secunda vero confirmat auctoritatibus quod Deus est ubique per essentiam, ibi: *Ne autem ista, quia capacitatem humana intelligentia*, &c. In tertia ostendit quod Deus in solis sanctis habitat per gratiam, ibi: *In sanctis vero etiam habitat, in quibus*, &c. Similiter secunda pars in qua recitat dictorum intelligentiam, habet tres partes. In prima rationabiliter manuducit. In secunda stultam rationem excludit, ibi: *Sciendum est etiam, quia ut ait Aug.* In tertia in admirationem erigit, ibi: *Illud quoque mirabile est, Sacramenta enim divina magis sunt mirabilia quam intelligibilia.* Item tertia pars in qua ostendit insufficientiam ad cognoscendum quo modo Deus est ubique per essentiam, habet tres partes. Primo enim ostendit quod intellectus nostri non sufficiunt. Secun- A do excludit eos qui præsumptuose solvunt ibi: *Quidam tamen immensa ingenio suo metiri*, &c. Tertio vero abiicit eos qui irrationabiliter quærunt, ibi: *Solet etiam ab eisdem quæri quo modo Deus*, &c. Ubi ostendit quæstionem eorum esse frivolam & responsione indignam.

Mali vero non sunt cum illo, &c. *Dub. I.*

CONTRA: Videtur male dicere, quia mali sunt in Deo, quia in illo vivunt, moventur, & sunt: ergo si non importatur major convenientia per hoc quod est esse cum aliquo, quam in ali- B quo, videtur quod sicut mali dicuntur esse in Deo, ita debeant dici esse cum Deo. Item. Quæ est magis impropria, Deus est cum malis, vel mali cum Deo? videtur quod hæc, mali sunt cum Deo. Unde Augustinus in lib. Confess. Mecum eras, & tecum non eram, loquitur pro statu peccati. Sed contra: *cum* dicit auctoritatem in casuali, ergo videtur quod melius dicitur homo cum Deo, quam econverso. Lib. 10. c.27.t.1.

RESP. Dicendum quod hæc præpositio, *cum*, dicit associationem. In societate autem considerantur duo, scilicet mutuum auxilium, & conformitas voluntatis: quoniam ergo soli boni habent voluntatem conformem, & sunt C coadiutores Dei, ideo de eis solis proprie dicitur, quod sint cum Deo, & econverso, quia tunc hoc quod est, *cum*, non dicit auctoritatem. Quia vero mali non conformantur, nec auxiliantur Deo in sua salute, sed contradicunt, & tamen Deus adjuvat eos in multis, ideo dicit Augustinus: Mecum eras, &c.

In se habitabat Deus, &c. *apud se est.* *Dub. II.*

Videtur male dicere, quia præpositiones sunt distinctivæ, quia transitivæ: si ergo Deus a se non distinguitur, male dicitur quod apud se erat. Si tu dicas quod transitionem solum dicunt quantum ad modum. Contra est Glos. super illud

illud Joannis: Apud Deum: quæ dicit quod *apud*, notat distinctionem Patris ad Filium.

Resp. Dicendum quod Deus non solum est in creaturis, sed etiam apud se. Unde Augustinus in libro Confess. Deus est in se, ut alpha, & omega: in mundo, ut Creator & Rector: in angelis, ut sapor & decor: in liberatis vel electis, ut liberator & adjutor: in reprobis, sicut terror & horror. Quod obiicitur quod præpositio dicit transitionem, & distinctionem, dicendum quod quantum est de virtute suæ significationis, non dicit nisi transitionem quantum ad modum: quod autem dicit quantum ad rem, hoc est ratione materiæ, sive terminorum quibus additur.

Quo modo Deus habitet in aliquo, &c. *Dub. III.*

Videtur non bene dicere, quia habitat in parvulis, qui eum non cognoscunt: ergo non videtur hæc ratio conveniens.

Resp. Est cognoscere actu, & est cognoscere habitu, & quamvis parvuli non cognoscant actu, cognoscunt tamen habitu, eo quod gratiam habent, & habitum virtutum, sicut dicitur in quarto libro.

Quo modo autem ubique sit, intellectu non capimus. Dub. IV.

Videtur falsum dicere, quia quod intelligimus debetur rationi, sicut dicit Augustinus: sed habemus rationes per quas scimus Deum esse in rebus potentialiter, præsentialiter, & essentialiter. Si tu dicas quod non comprehendimus. Obiicitur quod similiter nec alia quæ dicuntur de Deo, comprehendimus ergo non magis de hoc, quam de supradictis deberet dicere Magister quod sit ineffabile.

Resp. Dicendum quod quædam sunt pure intelligibilia, & talibus non contradicit imaginatio, sed deficit. Quædam sunt sensibilia, & in talibus sufficit. Quædam sunt quodam modo imaginabilia, & quodam modo intelligi- A bilia, & in talibus frequenter intellectus deficit, & imaginatio contradicit, & deficit., ut cum cogitamus Deum esse ubique, Deum solo intellectu capimus, locum autem imaginamur: & quoniam nostra imaginatio non capit quod aliquod unum sit in pluribus locis, & intellectus claritatem lucis non aspicit: hinc est quod talia nobis non intelligibilia judicantur magis quam alia.

Spiritus creatus sordibus, &c. *Dub. V.*

Videtur contrarium esse ei quod dicitur: Corpus quod corrumpitur aggravat animam. Et iterum: Anima contrahit B originale a carne, & inficitur ab illa. Sap. 9.

Resp. Sicut generatio univoca est, quæ est similis ex simili, & æquivoca quæ est rei dissimilis, ita est infectio secundum rationem univocam, ut leprosus facit leprosum, & secundum rationem æquivocam, ut infectio generat infectionem: primo modo loquitur Magister, quia anima leprosi non est leprosa, secundo modo obiicitur.

Cum in Deo, inquit, sint omnia quæ condidit, non tamen inquinant eum, &c. Dub. VI.

Videtur male dicere, quia sordes corporales inquinant res corporales: ergo C sordes spirituales res spirituales. Item si Deum non inquinant: ergo videtur quod posset dici quod Deus est in diabolo: quod est contra omnem usum.

Resp. Dicendum quod sicut tangit Magister in litera, sordes corporales non coinquinant corpus spirituale, quia nec communicant in materia, nec dependent, ut patet in radio, qui non inficitur fæcibus, quia nec dependet, nec communicat in transmutabili materia, & quoniam Deus neutrum habet: ideo non valet illud. Quod obiicitur quod Deus est in peccatoribus, dicendum quod nullum inconveniens esset dicere: tamen quia hoc videbatur sonare in contumeliam, ideo ponenda est determinatio, ratione cujus sermonis intellectus sanus appareat: ut si dicatur, Deus

Deus est in diabolo, vel in adultero quantum ad conservationem naturæ.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam hujus partis quæritur de existentia Dei ubique: & circa hoc tria principaliter quæruntur. Primo, quæritur utrum esse ubique conveniat Deo. Secundo, utrum esse ubique sit proprium Dei. Tertio, qualiter conveniat Deo esse ubique. Et quantum ad primum, quia esse ubique potest distribuere pro omnibus rebus, & pro omnibus locis, duo quæruntur. Primo, utrum Deus sit in omnibus rebus. Secundo, utrum sit in omnibus locis.

QUÆSTIO I.

An Deus sit in omnibus rebus.

Alex. Alen. 1. *p.* *q.* 9. *Memb.* 3.
S. Thom. 1. *p.* *q.* 8. *a.* 1.
Et 1. *Sent. dist.* 37. *q.* 1. *art.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent. d.* 37. *q.* 1.
Richardus 1. *Sent. dist.* 37. *q.* 1.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 37. *q.* 7.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. d.* 37. *q.* 1.

Fundam. 12. *Metaph.* QUOD sit in omnibus rebus, ostenditur sic. Philosophus in prima philosophia: Quanto aliquid simplicius, tanto a pluribus indigetur, & in pluribus invenitur: sed Deus est simplicissimus in fine simplicitatis: ergo invenitur in omnibus: sed non reperitur nisi ubi est: ergo est in omnibus.

ITEM: Quanto causa prior, tanto universalior: ergo causa prima est universalissima: sed quanto aliquid universalius, tanto influit in plura; ergo cum prima causa sit universalissima, influit in omnia: sed omne quod influit in aliquid, est illi præsens secundum virtutem: nusquam enim, & nunquam operatur agens, nisi per præsentiam virtutis: sed Deus propter suam simplicitatem est idem quod sua virtus: cum ergo virtus Dei sit in omnibus, & substantia est in omnibus.

ITEM: hoc videtur per impossibile: quia omne quod est in una re limitata, A ita quod non est in alia, est limitatum & artatum: sed hoc est impossibile circa Deum: ergo non est in una re, quin in omnibus sit.

ITEM: Si Deus est in una re, ita quod non in alia, aut potest esse in illa in qua non est, aut non: si non potest, ergo non est omnipotens. Si potest esse & non est, cum res non mutetur: ergo mutari potest: ergo si Deus non est in omnibus rebus, aut non est omnipotens, aut mutabilis, quorum utrumque est impossibile.

1. CONTRA: Quanto aliquid magis sejungitur a natura tenebrosa, tanto est impermixtius, & sub nobiliori luce cognoscit: sed Deus clarissime cognoscit, Ad opp. B ergo maxime a natura tenebrosa sejungitur; sed omnis creatura tenebra, ergo Deus, aut in nullis, aut in paucissimis est rebus creatis.

2. ITEM: Quando motor magis distat a mobili, tanto sufficientius movet. Unde sufficientius movet anima quam forma materialis vel naturalis, & intelligentia quam anima: sed Deus est motor, & operator sufficientissimus: ergo summe distat ab omni mobili: ergo aut in nullis est rebus, aut in paucis.

ITEM: Omnis virtus unita plus est infinita, quam multiplicata: sed divina virtus est infinitissima, ergo unitissima: sed quanto aliquid magis est unitum, C tanto minus diffusum, & in paucioribus repertum: ergo, &c.

4. ITEM: Quæritur quæ necessitas est Deum ponere in rebus omnibus. Videtur quod nulla ex parte Dei. Nobilitatis est enim in agente, quod possit agere ubi non est: similiter quod possit facere effectum per se stantem; alioquin opera Dei magis sunt debilia, quam opera artificum creatorum, quæ salvantur in esse ipsis absentibus: ergo si nulla necessitas est, videtur ergo esse superfluitas: sed impossibile est in Deo esse superfluitatem: ergo, &c.

CON-

CONCLUSIO.

Deus cum sit summe simplex, in omnibus est: quia cum creatura vanitatem habeant, ejus virtute & præsentia conservantur.

Ps. 137. Resp. Ad Arg. Dicendum quod Deus in omnibus rebus est, sicut ipse David testatur, dicens; Si ascendero in cœlum tu illic es, &c. Necessitas autem existendi Deum in omnibus, sumitur tum a parte perfectionis ipsius, tum a parte indigentiæ rerum. A parte ipsius, propter summam immensitatem, & summam potestatem: & utriusque ratio est summa simplicitas. Quia enim summe simplex est, ad nihil arctatur: ideo in omnibus invenitur tanquam immensum. Quia summe simplex, ideo in infinitum virtuosissimum: & ideo virtus ejus in omnibus: & virtus idem est quod substantia, & ideo necesse est, quod sit in omnibus. Ex parte creaturæ est necessitas, quia creatura habet in se possibilitatem, & vanitatem, & utriusque causa est, quia producta est de nihilo. Quia enim creata est, & accepit esse ab alio, qui eam fecit esse, cum prius non esset, ex hoc non est suum esse: & ideo non est purus actus, quia habet possibilitatem: & ratione hujus habet fluxibilitatem, & variabilitatem, ideo caret stabilitate: & ideo non potest esse nisi per præsentiam ejus qui dedit ei esse. Ex exemplum hujus apertum est in impressione formæ sigilli in aqua, quæ non conservatur ad momentum nisi præsente sigillo. Et iterum, quia creatura de nihilo producta est, ideo habet vanitatem: & quia nihil vanum in seipso fulcitur, necesse est quod omnis creatura sustentetur per præsentiam veritatis: & est simile, si quis poneret corpus ponderosum in aere, quod est quasi vanum, non sustentaretur: Sic & in proposito.

1. Ad illud ergo quod obiicitur de distantia, & permixtione, dicendum quod tripliciter unitur quid alicui. Aut secundum præsentiam tantum, aut secundum præsentiam, & dependentiam, aut secundum præsentiam & dependentiam, & concomitantiam in materia. Primo modo est radius in aere: secundo modo anima in corpore: tertio modo liquor in liquore. Quod primo modo est in aliquo, non permiscetur: similiter quod secundo modo est, non permiscetur proprie, sed solum quod tertio. Et primo quidem modo est Deus in rebus, non secundo, vel tertio.

2. Ad illud quod obiicitur de distantia Motoris a mobili, dicendum quod est distantia per absentiam: & hæc impedit, & non juvat ad motum. Et est distantia per independentiam, & hæc juvat; quia quanto Motor perfectior est & absolutior, minus dependet, & est sufficientior, & hoc modo distat etiam Deus præsens.

3. Ad illud quod obiicitur quod virtus unita est magis infinita, &c. Dicendum quod unitio virtutis quæ facit ad ejus magnitudinem, per se attenditur respectu subiecti, per accidens respectu objecti. Respectu autem subiecti attenditur per subiecti simplicitatem; respectu autem obiecti per indistantiam a virtute, quia virtus tanto potentior, quanto obiecto propinquior. Quoniam ergo virtus divina in substantia est simplicissima, & nunquam a substantia elongatur, ideo in multis est infinitissima, quia unitissima in multis, ut in uno: ubique enim est centrum illius potentiæ, sicut dicit Trismegistus. Quod ultimo obiicitur jam solutum est, quia necessitas est ex parte Dei, & creaturæ, sicut visum est. *Ad quæ incident.*

4. Quod ergo obiicitur quod agens creatum ubi non est, operatur, & effectum producit qui sine ipso stat, dicendum quod non est simile in Deo. Nam si attendatur hoc in artifice creato, hoc venit ex defectu perfectionis, quia enim agens creatum limitatum est, & differt a sua virtute, potest operari per virtutem ubi non est. Rursus, quoniam agit ex suppositione, & non potest in totum, ideo effectus non totaliter dependet ab ipso: Deus autem habet conditiones oppositas, quia infinitus, & idem est in eo virtus, & substantia, & totum producit, ideo non est simile.

QUÆSTIO II.

An Deus sit ubique.

Alex. Alensis 1. *p. q. q.* 9. *Memb.* 1.
S. Thom. 1. *p. q.* 8. *art.* 2.
Et 1. *sent. dist.* 37. *q.* 2. *art.* 1.
Scot. 1. *Sent. d.* 37. *q. un.*
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 37. *p.* 2. *q.* 1.
Richard. 1. *Sent. d.* 37. *q.* 4.
Durand. 1. *sent. d.* 37. *q.* 2.
Franciscus de Mayr. 1. *sent. d.* 37. *q.* 1.
Thom. Arg. 1. *sent. dist.* 37. *q.* 1. *a.* 1.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 37. *q.* 8.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. dist.* 37. *q.* 4.

Fundam. UTRUM Deus sit ubique localiter, id est, utrum sit in omnibus lo- B cis. Et quod non, videtur. Boetius in libro de Trinitate: Deus ita esse ubique dici videtur, non quod in omni loco, sed quod omnino in loco esse non potest. (*Ad Sym. mac. circa med.*)

ITEM: hoc ipsum videtur ratione, quia, sicut vult Philosophus, locus ad locatum magis comparatur in ratione formæ quam in ratione alterius generis causæ: sed Deus est forma excellentissima: ergo respectu ejus nulla est forma: ergo nullus locus. (*Arist. 4. Phys. cont. 14. Et 4. cœl. cont. 35.*)

ITEM: alia ratione videtur, quia quadruplex est conditio loci in respectu ad locatum, scilicet continere, salvare, mensurare, & terminare. Continet, ut vas. Mensurat, ut quantitas. Salvat, ut na- C tura. Terminat, ut finis: sed Deus secundum nullam harum conditionum comparatur ad locum: ergo, &c.

ITEM: Prima & propria passio essendi in loco est dimensio: ergo quod magis recedit a dimensione, minus est in loco: & quod maxime, minime: & quod omnino recedit, nullo modo est in loco: sed Deus est hujusmodi: ergo, &c.

Ad opp. 1. CONTRA: per Hieremiam dicitur: Cœlum, & terram ego impleo: sed omne quod est in loco ipsum implendo, est in loco secundum quod locus. (*Hier. 23.*)

2. ITEM: hoc videtur ratione, quia loci secundum quod locus est indigentia ad locatum, ut ab ipso repleatur: sed omnis creatura vanitas, vanitas autem non implet nisi per veritatis præsentiam: ergo ad hoc quod locus repleatur, necesse est Deum adesse; sed hoc posito, ponitur Deus esse in loco, ut locus est.

3. ITEM; Major est indivisio formæ ad materiam, quam locati ad locum; sed forma non unitur materiæ, nec permanet, nisi per Dei præsentiam; ergo multo minus nec locatum loco; sed quia per Dei presentiam forma unitur materiæ, Deus est in qualibet re, ut natura; ergo cum per Dei præsentiam uniatur, & salvetur locatum in loco, Deus est in loco ut est locus.

4. ITEM; Est præsentia, & simultas secundum locum, & secundum tempus: sed Deus perfectissime est præsens cuilibet rei; ergo secundum locum, & tempus, sed quæ sunt præsentia secundum tempus, sunt in eodem tempore; ergo & illa quæ sunt presentia secundum locum, sunt in eodem loco; si ergo Deus est præsens omni loco, Deus est in loco, non tantum ut est res, sed etiam ut est locus.

CONCLUSIO.

Deus cum ab alio non conservetur, neque mensurabilis sit, loco non ambitur: est tamen in omni loco, quia per præsentiam suam supplet loci indigentiam.

RESP. ad Arg. Dicendum quod triplex est conditio secundum quam comparatur locatum ad locum. Una secundum quam locatum excellitur, & hæc est proprietas salvationis. Sic enim locatum indiget loco, & locus complet ejus indigentiam, & conservat naturam, & secundum hanc proprietatem sola corporalia sunt in loco, non autem spiritualia, quia non recipiunt influentiam a loco corporeo. Alia est proprietas, secundum quam locatum æquatur & proportionatur loco, & hæc est proprietas commensurationis, & secundum hanc conditionem proprie corporalia sunt in loco: quia illa sunt commensurabilia, unde circumscribuntur. Spiritualia autem minus proprie: nam non sunt commensurabilia respectu partium,

tium, sunt tamen diffinibilia respectu totius. Tertia est conditio, secundum quam locatum excellit locum, videlicet quod per sui præsentiam replet, & supplet indigentiam loci. Locus enim sine locato privatus est, & indigens, sicut concavitas oculi sine organo. Quoniam ergo Deus ad nullam creaturam comparatur, nec secundum rationem inferioritatis, nec æqualitatis, sed superioritatis, & excellentiæ: Deus non est in loco quantum ad primam, & secundam proprietatem, sed solum quantum ad tertiam, scilicet quod per præsentiam supplet loci indigentiam. Nam locatum per præsentiam replet distantiæ vacuitatem: Deus autem per præsentiam replet vacuitatem essentiæ, & B illa quidem sine hac esse non potest.

Solutio arg. pro utraque parte. Ex his patet responsio ad obiecta. Nam rationes probantes Deum esse in loco, ut est locus, procedunt secundum tertiam conditionem, ut patet: rationes vero ad oppositum secundum primam & secundam, scilicet salvationis & terminationis.

ARTICULUS II.

Consequenter quantum ad secundum articulum quæritur. Utrum esse ubique sit proprium Dei. Et quia proprium est quod soli convenit, & semper, ideo quantum ad hoc, duo quæruntur. Primo, utrum esse ubique conveniat soli Deo. Secundo, utrum C conveniat ei semper, sive ab æterno.

QUÆSTIO I.

An esse ubique soli Deo conveniat.

Alexander Alensis 1. p. q. 9. Memb. 5.
S. Thom. 1. p. q. 8. a. 4.
Et 1. Sent. dist. 37. q. 2 art. 2.
Scotus in Reportatis 1. Sent. dist. 37. q. un.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 37. p. 2. q. 2.
Richard. 1. sent. dist. 37. q. 3.
Altisiodorensis 1. sent. c. 15. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 37. q. 3.
Petrus de Tarant. 1. sent. dist. 37. q. 3.

Fundam. Quod soli Deo conveniat, videtur Aug. in libro de Symbolo: Ubique esse est Deum esse, sed nulli creaturæ convenit Deum esse, imo hoc est Dei propriissimum: ergo nulli creaturæ convenit esse ubique.

Item: Ambrosius in lib. de Spiritu sancto: Cum omnis creatura certis suæ naturæ sit circumscripta limitibus, esse ubique, & in omnibus rebus Dei virtutis est, & dominationis est proprium. *Lib. 1. c. 7 in pr. t. 4.*

Item: hoc ipsum videtur ratione, quia omnis creatura per se existens & in se, est hoc aliquid: sed omne quod est hoc aliquid est singulare, & omne singulare est hic, & nunc & nihil tale natum est esse ubique: ergo solius Dei est esse ubique. *Arist. in prædic. c. de subst.*

Item: Conditio ista qua Deus est ubique, convenit Deo ratione suæ immensitatis: sed immensitas est proprietas solius Dei, quæ nulli creaturæ potest convenire: ergo nec esse ubique.

1. Contra: Hoc obiicitur de universali, quorum universale est semper, & ubique, & tamen non est Deus. Ad opp.

Si tu dicas quod est ubique respectu suorum singularium, & non simpliciter. Obiicitur tunc quod aliquid est universale cujus singularia sunt ubique: & impossibile est aliquid fieri quod non sit ejus singulare, vel in singulari: ut hoc universale substantia: ergo est ubique.

Item: obiicitur de numero, qui est in omnibus entibus, & nihil potest fieri in quo non sit numerus, & præterea in omnibus entibus est unus numerus: ergo cum numerus non sit Deus, esse ubique non est proprium solius Dei.

Si dicas quod non est ibi totus, sed secundum partem, obiicitur de voce quæ est in auribus diversorum tota, & in toto aere, esto quod vox esset ita magna, quod per totum mundum audiretur, tunc esset ubique tota, & una prolatio: quia si multæ, cum infinitæ sint partes aeris, & vox sit in qualibet parte: tunc ergo infinitæ sunt voces actu; quod est impossibile. Replic.

Item: obiicitur de anima quæ est in qualibet parte animalis tota, ut supra monstratum est; esto ergo quod fieret animal giganteum ita magnum quasi *Dist. 28. q. 3. art. 3.*

quasi totus mundus, tunc anima esset ubique: ergo quod non sit, hoc est propter defectum corporis, & non suum.

Si dicas quod esset in pluribus tanquam in uno loco, unde nunquam una anima est nisi in uno corpore: Obiicitur de corpore Christi quod totum & integrum est in diversis altaribus distinctis.

4. Item: obiicitur per rationem. Cum enim de natura singularis sit esse hic & nunc, tamen alicui dat Deus semper esse, ut angelis: ergo pari ratione alicui dabit esse ubique.

5. Item: Si aliqua duo inseparabiliter sunt unita, ubicunque est unum, & alterum: sed humana natura, & divina in Christo inseparabiliter sunt unita: ergo ubi est divina, est & humana: sed divina natura est ubique: ergo & humana. Et sic, &c.

CONCLUSIO.

Soli Deo proprie & singulariter convenit esse ubique, & nihil aliud a Deo, ubique potest esse.

Resp. ad Arg. Dicendum quod esse ubique, sicut dicunt sancti, convenit soli Deo proprie & singulariter, ita quod nulli convenit alij, nec intelligi potest convenire si recte intelligatur. Nam Deus dicitur esse ubique, ita quod ex parte Dei intelligitur identitas, & totalitas, ex parte loci pluralitas, & universalitas. Per conditionem identitatis excluditur universale, quod quamvis sit in omnibus singularibus, tamen secundum aliud & aliud suppositum, & ita numeratum. Per conditionem totalitatis excluditur numerus. Nam quamvis numerus sit ubique, tamen secundum aliam & aliam partem. Per conditionem pluralitatis a parte loci excluditur Spiritus creatus, qui quamvis sit in pluribus partibus corporis, non tamen in omnibus nisi ut unitis. Per conditionem universalitatis excluditur corpus Christi sub Sacramento, quod quamvis sit in pluribus, non tamen est in omnibus, nec esse potest, quia hoc solum convenit ei sub Sacramento. Et ita patent primæ instantiæ.

Solutio 3. arg. patet ex corp. quæst.

Quod tamen obiicitur de voce, intelligendum quod generatio sensibilium in medio est per diffusionem, unde non numeratur vox sicut nec lux nisi ad numerationem susceptibilis: unde quot sunt aures, tot sunt voces, quoniam vox in aere erat multiplicabilis, & non multiplicata: & ideo patet quod nec tota ubique ante numerationem, sicut nec lux diffusa, nec eadem vox post numerationem, & ideo exemplum de existentia vocis non est multum simile Deo.

Resp. ad Replic.

Ad illud quod obiicitur quod Deus dat sempiternitatem, dicendum quod tam esse ubique, quam semper, importat quandam infinitatem, & infinitas sempiternitatis est infinitas durationis, quæ est secundum potentiam, & hæc non repugnat creaturæ, quia non impedit durationem creaturæ esse finitam actu, & infinitam potentia, & ideo omni durationi creaturæ necesse est aliquid adiici. Sed esse ubique, dicit immensitatem actu, quia importat simultatem locorum, & hoc repugnat creaturæ, & ideo non potest ei omnino communicari: communicatur tamen secundum possibilitatem creaturæ, secundum quod participat majus & minus de natura spiritualitatis. Nam nihil est omnino spirituale, nisi solus Deus, sicut dicit Augustinus de Moribus Ecclesiæ: Solus Deus est incorporeus, quia omnia replet. Creaturæ autem quædam sunt spirituales per abstractionem, ut universale & numerus, & ita possunt esse in pluribus propter communitatem ad plura, & ita secundum sui plurificationem. Quædam spirituales sunt per separationem a materia corporali, ut animæ, & istæ sunt in pluribus, tamen non multiplicatis. Quædam autem spirituales per unionem, ut corpus Christi est cibus spiritualis animæ, quamvis sit verum corpus, & ideo quasi est medium inter animam, & Deum, & ideo in quantum cibus plus sapit naturam spiritualitatis, & ideo est in pluribus, ut sunt plura loca, non tamen in omnibus: quia ratio cibationis non se exten-

Hoc in l. de Mori. Eccl. non invenitur, sed de Dog. Eccl. c. 11. t. 3.

tendit ad omnia, & sic patet quare sub sacramento est in pluribus.

4. Quod obiicitur de inseparabiliter unitis, solvendum est per interemptionem, cum alterum excedit alterum, ut patet in genere, & specie.

5. Quod obiicitur per unionem. Homo est Deus, dicendum quod hoc intelligitur per communicationem idiomatum. Similiter & esse ubique convenit per idiomatum communicationem.

QUÆSTIO II.

An esse ubique ab æterno Deo conveniat.

Alex. Alensis 1. p. q. 9. Membro 4.
S. Th. 1. Sent. d. 37. q. 1. art. 5.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 37. p. 2. q. 3.
Altisiodorensis 1. Sent. c. 15. q. 4.
Francisc. de Mayr. 1. sent. dist. 37. q. 2.
Steph. Brulef. 1. sent. dist. 37. q. 5.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 37. q. 5.

Ad opp. Utrum esse ubique conveniat Deo semper sive æternaliter. Et quod sic videtur, quia sicut semper se habet ad tempus, ita ubique ad locum: sed ante omne tempus Deus fuit semper, ergo ante omnem locum fuit Deus ubique.

2. Item: Proprium Dei essentialius ei convenit, quam propria passio alicui subiecto: sed propter necessariam convenientiam passionis ad subiectum, distributio suppositorum includit distributionem temporum, unde dici de omni est, quod non est in quodam sic, in quodam non, nec aliquando sic, aliquando non, sed in quolibet, & semper: ergo similiter hoc quod est *ubique* includit sempiternitatem: ergo esse ubique semper convenit Deo, ergo ab æterno. *Arist. 1. post. cont. 8.*

3. Item: Res sunt in Deo, & Deus in rebus, sed res sunt in Deo ab æterno: ergo a relativis cum dicantur hæc ad convertentiam, Deus est in rebus ab æterno, sed non nisi in omnibus: ergo, &c. Si dicas quod non dicuntur correlative.

Contra: Cum dicitur Deus est in rebus, non significatur respectus, nec dependentia Dei ad res, sed rerum ad Deum: ergo nihil aliud est dicere, Deum esse in rebus, quam res esse in Deo.

4. Item: Si Deus non fuit ubique ab æterno, & fuit, ergo fuit alibi, quam ubique, & modo est ubique, ergo mutavit locum: ergo in Deo cadit mutatio: sed hoc falsum, ergo primum. Si tu dicas quod mutatio est in connotato.

Contra: cum dicitur Deus est in loco, non notatur effectus, sed solum Dei præsentia: ergo videtur quod secundum hoc non significetur mutatio in connotato, sed solum in ipso Deo: restat ergo per impossibile, quod Deus est ubique æternaliter. Replic.

Contra: Ubique præsupponit ubi, & ubi præsupponit locum, & locum non est ponere, nisi ex tempore: ergo & Deum esse ubique, non est ponere, nisi ex tempore. Fundam.

Item: bene sequitur; Deus est ubique, ergo est in cœlo: ergo destructo consequente, destruitur & antecedens, sed ab æterno non fuit in cœlo: ergo, &c.

Item bene sequitur; Deus est ubique, ergo in ista domo: sed ista domus non fuit nisi ex tempore, & post initium temporis, ergo & esse ubique.

CONCLUSIO.

Esse ubique, convenit Deo æternaliter, prout dicit præsentialitatem divinæ immensitatis, per quam est præsens omni ei quod est, sive sibi, sive alij: temporaliter vero prout connotat locum certum, sive rem.

Resp. ad Arg. Dicendum quod esse ubique, dupliciter potest accipi de Deo, sicut & esse semper. Uno enim modo, *semper*, importat divinam immensitatem secundum durationem, & sic idem est quod æternitas, & convenit Deo æternaliter. Alio modo connotat simultatem temporis, & sic convenit ei a principio temporis. Sic esse ubique, uno modo importat præsentialitatem divinæ immensitatis, per quam est præsens omni ei quod est, sive sibi, sive alij, & sic idem est es-

se

se ubique, quod Deum esse immensum. A

1. Et sic convenit Deo æternaliter, & secundum hoc procedit prima ratio. Alio modo prout connotat locum creatum, sive rem. Et sic convenit ei ab initio rerum, & locorum propter connotatum, & convenit semper, & adhuc est proprium, quia convenit soli, & semper uno modo, licet non æternaliter: sicut etiam est in demonstrativis.

2. Et sic procedit secunda ratio. Et iste modus accipiendi Deum esse ubique, est usitatior, & secundum hunc modum non convenit ei æternaliter.

3. Quod vero obiicitur contra hoc, quod conveniat æternaliter per suam conversam, dicendum quod non est B sua conversa. Cum enim dicitur quod res sunt in Deo, hoc intelligitur ratione exemplaritatis, & nihil connotatur actu: sed cum dicitur Deus esse in rebus, connotatur aliquid creatum. Nam nihil est in eo quod non est: ergo si Deus est in rebus, & locis, res & loca sunt: non ens tamen secundum se bene est in exemplari tanquam in principio. Unde hæc: Deus est in rebus, non est conversa hujus, res sunt in Deo, sed hæc: Deus est exemplar rerum, & utraque est vera æternaliter. Et hujus, Deus est in rebus, controversa est, res continentur a Deo, & conservantur ab ipso.

4. Ad illud quod obiicitur quod si C Deus non fuit ubique & modo est, ergo est mutatus: dicendum quod non sequitur, quia hoc non est propter mutationem Dei, sed rerum.

Ad Replic. Quod obiicitur quod ubique non connotat effectum, sed solum præsentiam: dicendum quod præsentia importat habitudinem ad duo, scilicet ejus qui præsens est, & cui est præsens, & ideo potest esse inceptio ratione rei cui præsens est, non novi effectus.

Solutio ad arg. pro fundam. Quod obiicitur ad oppositum, procedit secundum, quod *ubique* connotat locum creatum.

Quod tamen ultimo obiicitur non valet, immo est ibi fallacia accidentis, sicut hic: Iste triangulus incipit habere tres: non ergo omnis triangulus semper habuit tres: quia non fuit distributio de tribus ut nunc, sed ut simpliciter, &c.

ARTICULUS III.

De tertio articulo principaliter quæritur, scilicet qualiter Deus sit in rebus. Et circa hoc duo quæruntur. Primo quæritur, utrum Deus sit in omnibus rebus æqualiter, sive uniformiter. Secundo quæritur quibus modis, & qualiter Deus sit in rebus.

QUÆSTIO I.

An Deus æqualiter, sit in omnibus rebus.

Alex. Alens. 1. p. q. 9. Memb. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 37. q. 2.
Steph. Brulef. 1. sent. dist. 37. q. 6.
Petrus de Tarant. 1. sent. dist. 37. q. 2.

Quod sit uniformiter, videtur, quia sicut dicit Philosophus: Prima causa uno modo se habet ad omnia, licet omnia non habeant se uno modo ad ipsam: sed omnia in Deo sunt uniformiter, quia sunt vita, & creatrix essentia: ergo multo fortius Deus in omnibus rebus est æqualiter & uniformiter. Fundam. *Prop. 24. & 12. Metaph. 52.*

Item: Quod est ubique totum, est æqualiter & uniformiter: sed cum Deus sit simplicissimus, est ubique totus, ergo æqualiter & uniformiter est in omnibus rebus.

Item: Unicuique rei intima est materia & forma: sed forma non unitur materiæ nisi mediante appetitu, appetitus autem ortum habet ab essentia: sed hoc non posset nisi per Dei præsentiam: ergo Deus magis est intimus omni rei quam sua forma: sed forma unicuique rei est summe intima: ergo Deus intimior intimos, est intimus cuilibet: sed quod habet esse in intimo, est uniformiter: ergo, &c.

Item: Hoc ostenditur per impossibile: quia si Deus non est æqualiter in rebus: ergo cum magis intime est in una quam in alia, ergo in aliqua non

non est summe intima: ergo aliquid est in re intrinsecum in quo non est Deus: ergo Deus non est in omni quod est: sed hoc est impossibile: ergo & primum.

Ad opp. *Aristot. 3. de ani. 38. Boet. lin 5. de consf. prosa 4.*

1. SED contra: Omne quod recipitur in aliquo, est ibi per modum recipientis, & non recepti: sed creaturæ non sunt æqualiter capaces Dei, ergo non est æqualiter in eis Deus.

2. ITEM: Sicut se habet intellectus ad primam lucem, sic ens ad primam essentiam, & vivens ad primam vitam: sed major intellectus magis participat divinam lucem: ergo perfectius ens, & perfectius vivens divinam essentiam & vitam: ergo Deus perfectius est in uno quam in alio.

3. ITEM: Existentia Dei in rebus est conservatio rerum: sed non omnes res æqualiter conservantur: ergo non est æqualiter in omnibus.

4. ITEM: cum Deus sit ubique, solum dicitur habitare in justis: sed hoc non esset si æqualiter & uniformiter esset in omnibus: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Deus secundum præsentialitatem uniformiter est in omnibus rebus, secundum vero connotationem effectus, & impressionem suæ similitudinis, difformiter.

RESP. ad Arg. Ad prædictorum intelligentiam est notandum quod Deum esse in rebus dupliciter potest intelligi. Uno modo ut idem sit quod esse præsentem cuilibet rei, non connotando effectum: & sic uniformiter est in omnibus rebus, eo quod intimus est cuilibet rei, & summe præsens, & totus in qualibet re. Alio modo potest connotare effectum, sicut artifex dicitur in artificiato esse per connotationem effectus, & per impressionem suæ similitudinis: & sic cum uni creaturæ plus det quam alij, magis est in una quam in alia. Et hoc potest esse dupliciter, scilicet extensive quantum ad ea quæ habent esse diuturnius, ut in corpore incorruptibili plus quam in anima sensibili. Vel intensive quantum ad ea quæ habent esse nobilius, ut in anima sensibili, quam in corpore incorruptibili. Vel utroque modo, ut in anima rationali, quam in corpore corruptibili. His visis patent obiecta ad utramque partem. Procedunt enim his duabus viis ut patet, exceptis duabus primis ad utramque partem.

Ad arg. pro Fundam.

QUOD enim obiicitur quod Deus uniformiter se habet ad omnes res, si intelligatur uniformitas ex parte divini esse, verum est: si autem intelligatur ex parte effectus, falsum est. Quoniam Deus uniformiter & stabiliter existens, cætera movet, & multos & varios effectus producit, & efficiendo diversa in rebus, facit quod res non se habeant uniformiter ad ipsum. Quoniam ergo cum dicitur Deus esse in rebus, uno modo connotatur effectus, alio modo non: ideo uno modo conceditur quod sit uniformiter, alio modo non. Similiter econverso cum dicitur, omnia sunt in Deo, uno modo potest connotari effectus, sicut patet in prædestinatione, & reprobatione, & sic non est uniformiter: alio modo non connotatur effectus, & sic uniformiter.

Ad 1. Arg. in oppos.

QUOD obiicitur iterum ad oppositum quod omne quod recipitur, est per modum recipientis: dicendum quod verum est, ubi receptum dependet a recipiente, ut species a virtute cognoscente: in proposito autem non sic est. Unde divina essentia existens in re, non accipit modum rei, & sic patet illud.

QUÆSTIO II.

Quibus modis Deus in rebus esse dicatur.

Alexand. Alensis 1. p. q. 9. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 8. art. 3.
Et 1. Sent. d. 37. q. 1. art. 2.
Scotus 1. sent. in Reportatis d. 37. q. 2.
Ægidius Rom. 1. sent. dist. 37. q. 2.
Altisiodorensis 1. Sent. c. 15. q. 2.
Marsil. Inguen. 1. Sent. q. 39. a. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 37. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 37. q. 6.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 37. q. unica.

Ad opp.

QUibus modis, & qualiter sit Deus in rebus. Et assignat Magister du-

duplices modos existendi Deum in rebus. Et unum modum accipit ab Augustino de præsentia Dei ad Dardanum: qui dicit quod aliter est Deus in omnibus creaturis, aliter in sanctis, aliter in Christo per unionem. Alium modum accipit a Gregorio qui dicit super quintum cap. Cantic. quod Deus est in rebus tripliciter, scilicet potentialiter, præsentialiter, & essentialiter. Quæritur ergo de distinctione, sufficientia, & ordine istorum modorum.

Ep. 57. tom. 2.

In cap. 5. non invenitur, sed in sensu id dicere proprie videtur in 2. mor. cap. 8.

Et obiicitur contra assignationem Augustini: Aut enim accipiuntur modi illi quantum ad divinam substantiam, aut quantum ad creaturam, aut quantum ad effectus. Si quantum ad effectus, cum innumerabiles sint modi essendi. Si quantum ad creaturam suscipientem: cum solum duplex sit suscipiens, scilicet natura, & voluntas, videtur quod tantum duo sint modi, scilicet per naturam, & per gratiam. Si quantum ad Dei substantiam: cum in ea non cadat diversitas, erit tantum unus modus.

B

Item: sicut gratia est effectus superadditus naturæ, ita operatio miraculosa: ergo sicut in habentibus gratiam est aliter Deus quam in non habentibus, ita & in re in qua operatur miraculose, ut in asina Balaam, erit alio modo essendi.

Item: sicut gratia gratum faciens est supra naturam, ita gratia gratis data, ut prophetia, ita etiam pœna, & gloria: ergo cum ista differant genere, & specie, debent secundum hoc diversi modi essendi distingui: ergo non distinguit Magister sufficienter.

C

Item: obiicitur contra assignationem Gregorii: Aut enim illa assignatio est secundum effectus, aut conditiones & proprietates Dei. Si secundum effectus: tunc cum essentia nullum connotet effectum, non deberet poni. Si secundum conditiones Dei: sed non tantum est Dei potentia, sed etiam sapientia, & voluntas: ergo videtur quod insufficienter assignet.

Item: videtur esse præposteratio in ordine. Nam secundum rem & rationem intelligendi, essentia præcedit potentiam, & potentia præsentiam: ergo male ordinat.

Item: verborum inculcatio videtur quia in Deo idem est potentia, essentia, & præsentia: quæritur ergo distinctio.

CONCLUSIO.

Utraque assignatio modorum essendi Deum in rebus conveniens est, tam illa quæ est Augustini, quam quæ Gregorii: illa enim respicit diversitatem modorum essendi in rebus, hæc conditiones eorundem modorum.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod assignatio Augustini respicit diversitatem modorum essendi Deum in rebus: sed assignatio Gregorii respicit conditiones modorum essendi. Ubicunque enim est Deus sive per naturam, sive per gratiam, est essentialiter, potentialiter, præsentialiter. Diversitas autem modorum essendi accipitur penes diversitatem effectuum, & non qualemcunque, sed solum trimembrem. Quidam enim est effectus secundum quem comparatur res ad Deum per modum exeuntis: & hi omnes continentur sub modo naturæ, extenso nomine. Quidam per modum redeuntis: & hic est effectus gratiæ inchoatæ, vel consummatæ, ut gloriæ: & quantum ad hunc est secundus modus essendi. Quidam est effectus secundum quem comparatur creatura ad Deum, ut perveniens, vel perficiens: & hic est effectus unionis, in qua uniuntur in unitate personæ creatura, & creator, ut homo & Deus. Quoniam ergo tres sunt modi effectuum, secundum quos creatura diversimode comparatur ad Deum: ideo tantum tribus modis dicitur esse in rebus. Et primus qui attenditur quantum ad exitum, assimilatur lineæ rectæ. Secundus quantum ad reditum, lineæ reflexæ. Tertius quantum ad perfectionem assimilatur circulo. Et primus quidem modus similis est lineæ: secundus, quia includit primum, similis est superficiei: tertius, quia utrumque, similis est soliditati. Et ideo optime dicit Apo-

August. assignatio.

Coloss. 2.

Apostolus quod in Christo tota divinitas habitat corporaliter: est enim perfectissime in eo, quia est ad modum circuli qui est figura perfecta, & per modum altitudinis quæ est quantitas perfecta. Ex his patet sufficientia, & distinctio, & solutio obiectorum. Assignatio autem beati Gregorii accipitur quantum ad conditiones modorum essendi. In his enim tribus circumloquitur beatus Gregorius perfectionem modorum existendi Deum in omnibus, in quibus est hoc modo. Aliquid enim est in aliquo secundum præsentialitatis indistantiam: ut contentum in continente, ut aqua in vase. Aliquid secundum virtutis influentiam, ut motor in mobili. Aliquid secundum intimitatis existentiam, ut illud quod est continens intra, ut anima in corpore. Et omne quod perfecte est in re, necesse est esse quantum ad hanc triplicem conditionem, & hoc modo est Deus. Et ideo dicitur esse potentialiter, præsentialiter, & essentialiter: quia secundum præsentialitatis indistantiam, secundum virtutis influentiam, secundum intimitatis existentiam, & sic patet distinctio sufficientia, & ordo. Quoniam secundum rationem intelligendi conditiones istæ se habent per additionem, & ideo bene ordinat beatus Gregorius primo præsentialiter, &c. Aliqui tamen hujusmodi conditiones volunt distinguere penes substantiam, virtutem, & operationem. Sed licet modus existendi essentialiter respondeat substantiæ, & potentialiter virtuti: tamen præsentialiter, principaliter non respondet operationi: nam præsens est aliquis alicubi, etiam si non operetur. Aliqui accipiunt penes genera causarum. Sed nec illud videtur conveniens, quia essentialiter consistere, non connotat genus causalitatis. Aliqui penes Trinitatem vestigii, scilicet modum, speciem, & ordinem: sed omnia hæc præcedit essentia secundum rationem intelligendi.

Assignatio Greg.

A

DIST. XXXVII. PARS II.

De Dei immutabilitate quantum ad locum.

Cumque divina natura veraciter, & essentialiter.

Expositio Textus.

Supra ostendit Magister qualiter Deus sit in locis, & in rebus omnibus, & quoniam ad existentiam in loco sequitur circumscriptibilitas, & locabilitas in creatura locata: ideo intendit hic a Deo has conditiones removere. Et dividitur hæc pars in duas. In prima ostendit Deum incircumscriptibilem, & immutabilem. In secunda vero concludit, & per auctoritates confirmat, ibi: *Fateamur itaque divinam naturam*, &c. Prima pars habet tres partes. In prima ostendit quod immobilitas, & incircumscriptibilitas convenit Deo. In secunda hoc removet a natura Angelica, & omni natura creata, ibi: *Spiritus vero creatus quodammodo*, &c. In tertia ponit opinionem quorundam, qui dicunt Spiritus creatos non moveri loco, nec esse locales, ibi: *De mutatione vero loci*, &c. In quarta suam conclusionem infert, quod solus Spiritus increatus est incircumscriptus, ibi: *Sunt ergo Spiritus creati*, &c. Item secunda pars in qua suam resumit conclusionem, ut addat, habet tres partes. In prima concludit prædeterminata, & auctoritatibus confirmat. In secunda vero movet oppositionem, & solvit illam, ibi: *Ad hoc autem solet opponi*. In tertia breviter epilogat prædeterminata, & ostendit rationem situs præsentis capituli, ibi: *Jam sufficienter demonstratum est*.

B *Divisio.* C

Neque dimensionem habet sicut corpus, &c. Dub. I.

Videtur male dicere, quia dicitur: Ut possitis comprehendere cum omnibus *Ephes. 3.*

bus

bus Sanctis, quæ sit longitudo, &c. & Glossa exponit illud de Deo.

Resp. Magister loquitur proprie ad literam, sed Apostolus loquitur metaphorice. Unde multipliciter exponuntur illa verba. In Deo enim longitudo est longanimitatis, latitudo charitatis, sublimitas misericordiæ, & profundum justitiæ, sive sapientiæ, quantum ad Dei judicia.

Movet etiam per tempus & locum creaturam corporalem. Dub. II.

Videtur mala ista divisio Augustini: Primo quia a Philosopho ponitur nulla mutatio secundum tempus. Et iterum sua divisio non videtur sufficiens, quia Philosophus ponit sex species motus.

Arist. 3. Phys. cont. 6. Resp. Dicendum, quod secundum Philosophum omnes species motus ad hunc duplicem motum reducuntur, scilicet ad motum ad situm, & ad motum ad formam: Augustinus autem motum ad situm intelligit per motum secundum locum, qui est entis completi, & perfecti, sive de innovatione circa qualitatem, sive proprietatem substantiæ, eatenus qua ad situm est, nisi pariter sit ad formam: motum autem ad formam, qui subdividitur per quinque species, comprehendit sub mutatione secundum tempus: propter hoc, quod de se dicit mensuram variabilem, & rei variabilis. Unde omnem mutationem, quæ est secundum proprietates rei absolutas, & intrinsecas, sive secundum qualitates corporales, sive secundum spirituales, ut sunt affectiones in animabus, ipse vocat mutationem secundum tempus, & ita patet ratio divisionis, & sufficientia. *Aug. l. 8. de Trin. c. 26. t. 3.*

Spiritualis autem creatura per tempus movetur. Dub. III.

Videtur falsum dicere, quia spiritualis creatura mensuratur ævo, cum sit perpetua: ergo si movetur, non per tempus movetur, sed per ævum.

Item: intellectus Angelicus est Deiformis, sicut vult Philosophus: ergo intelligit in instanti, pari ratione, & A afficitur: non ergo in tempore. Præterea, tempus per prius est mensura motus primi mobilis: ergo illud solum mensuratur tempore quod subjacet illi motui: sed tale non est Angelus, nec ejus motus: ergo, &c.

Resp. Ad præsens notandum quod tempus uno modo dicitur proprie, & sic dicit mensuram rei mutabilis inquantum mutabilis, tamen sub ratione continui: & quoniam motus primi mobilis est motus maxime evidens, & continuus inter omnes: ideo tempus hoc modo dicitur proprie esse in primo mobili, sicut in subiecto, in quo primo est, & in quo primo apparet. Alio modo dicitur tempus mensura cujuslibet B rei mutabilis, secundum quod mutabilis, sive moveatur instantanee, sive continue, & sic non tantum est in motu primi mobilis, & in his, quæ ei subjacent, sed etiam in omni creato, circa quod accidit variatio, & sic est in Angelis. Et per hoc patent obiecta.

Quod enim obiicit de ævo, dicendum quod ævum est mensura Angelorum quantum ad esse substantiale, quod est invariabile, & incorruptibile: sed tempus quantum ad proprietates, quæ variantur, & quædam subito: & quædam successive, sicut patet in Angelis per naturam paulatim intendi aliquam affectionem, & sic patent cætera.

C *In duobus sapientibus, quorum alter altero, &c. Dub. IV.*

Videtur falsum dicere quod eadem sapientia est in duobus neque major, neque minor, quia sapientia est accidens, & qualitas sapientis, & accidens per subjecta numeratur.

Resp. Dicendum quod ad hoc voluerunt aliqui dicere quod eadem sapientia creata esset in duobus sapientibus, & hoc dant intelligere per duas suppositiones. Una est quod species rei in anima non differant per essentiam a re extra. Alia suppositio est quod eandem rem nosse possunt duo sapientes, scilicet unum enuntiabile quod dictum est singulare, & hoc ultimum non indiget persuasione: sed prius quod species

cies

cies in anima non differat a re extra A secundum essentiam, ostendunt sic, quia per eadem, res cognoscitur, per quæ res habet esse: si ergo per formam suam habet esse: ergo & cognosci, & forma rei vere est in anima: & cum intellectus sit sciens per illam formam, & contingat aliquos duos omnino idem scire, & cogitare, illa non est tantum vera forma, sed etiam una. Et quod hoc verum sit, persuadent per hoc quod si forma potest secundum veritatem consimilem formam in materia producere, & seipsam facere in aliena materia, quare non est simile in anima, quæ habilior est ad recipiendum? Unde & hoc dicunt sensisse Augustinum. Unde dicunt quod sapientia non est ad mo- B dum aliarum proprietatum. Sed hæc positio deviat ab August. quia August. vult, & alii Sancti quod esse in pluribus omnino distinctis non convenit uni, & eidem creaturæ, nisi per miraculum, & ideo positio ista super falsum fundatur, & fundata est. Quia si veritas asini esset in anima, quare non diceretur anima esse asinus? Et iterum. Si esset veritas adhuc non esset eadem, quia nulla forma cum generat se, generat se omnino eandem: sed de necessitate plurificatur essentia in generante, & generato, præterquam in Deo: & ideo non valet ad propositum. Et ideo secundus modus dicendi est quod Augustinus intelligit de sapientia increata, quæ est C in sapientibus, & attingit ubique propter sui munditiam. Sed cum Augustinus intendit ponere exemplum in creaturis, non videtur adhuc hoc esse secundum ejus intellectum. Et iterum ipse dicit quod ipsa sapientia est æqualis in duobus, qui sunt æqualiter sapientes, non autem in aliis: ergo videtur loqui de habitu. Et ideo est tertius modus quod ipse loquitur de unitate per conformitatem. Sed illud adhuc non est sufficienter dictum, quia tunc major esset in duobus, quam in uno, sicut patet in duobus divitibus qui sunt in divitiis conformes, & æquales. Propter hoc dicendum quod similitudo, sive intentio in anima habet comparari ad animam, in qua est, & ad illud cujus est: & quoniam ortum habet ab eo, cujus est, & ad illud dicitur: ideo similitudines unius rei in animabus pluribus, quia in unam, & eadem veritatem ducunt, est tantum una, quantum duæ: hinc est quod per comparationem ad illud, cujus sunt, habent unitatem, nec majus sunt duæ quam una, similiter nec sapientia. Sed in comparatione ad animas quæ per illas cognoscunt, habent pluralitatem, & plus sunt duæ quam una, & ideo patet quod non potest poni omnino simile, quia res differunt ab intentione, sive similitudine sua: in Deo autem in quo non differunt, patens est, quod unus potest esse in multis, & sic patent cætera objecta.

Ad Dardan. epist. 57. tom. 2 Ambr. lib. de Sp. sanct. cap. 7. t. 4.

Ad Dard. ep. 57. t. 2.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam hujus partis, duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de incircumscriptibilitate, sive illocabilitate Dei. Secundo, de mutabilitate Spiritus Angelici per locum; hæc enim duo prosequitur in littera. Quantum ad primum articulum, quæruntur tria. Primo quæritur, utrum Deus sit localis intra locum. Secundo, utrum sit mutabilis de loco ad locum. Tertio, utrum sit separabilis a loco, sive sit extra omnem locum.

QUÆSTIO I.

An Deus sit localis.

Steph. Brulef. 1. sent. d. 37. q. 8.
Petrus de Tarant. 1. sent. d. 37. q. 6.

QUOD Deus sit localis, ostenditur hoc modo: Esse in loco, & esse locatum convertuntur: sed Deus est in loco, ut in præcedentibus probatum est, ergo Deus est locatum: sed omne locatum est locale: ergo Deus est localis.

Ad opp. Art. mediante præced.

2. ITEM: quod est in uno loco tantum, locale est: ergo si plus possunt omnia loca, quam unum: & magis sapit naturam rei quod habet esse in toto, quam quod in parte habet: multo magis est locale quod est in omni

loco: sed Deus est in omni loco, quia ubique: ergo videtur maxime esse localis.

3. ITEM: Deus est ubique: ergo est hic: sed quod hic est, in loco determinato: & quod est in loco determinato, est locale: ergo &c.

4. ITEM: Deus est in loco aliquo determinato: aut ergo secundum totum, aut secundum partem: si secundum partem: ergo habet partem, & partem, quod est inconveniens. Si secundum totum, sed quod secundum totum est in aliquo, comprehenditur ab illo, & quod comprehenditur ab aliquo loco determinato, est locale: ergo Deus est localis.

CONTRA: Magister in littera: Localis non est, quia penitus non circumscribitur loco.

ITEM: ratione probatur sic; Nihil dicitur temporale, nisi quod exceditur a tempore. Temporalia enim in tempore sunt corruptibilia; ergo nihil dicitur locale, nisi quod exceditur a loco; sed Deus non exceditur a loco; ergo, &c.

ITEM: locus est accidens; ergo non denominat illud nisi ad quod comparatur, ut accidens: sed ad Deum non potest comparari, ut accidens; ergo non denominat Deum; ergo Deus non est localis.

Arist. in prædic. c. de quanto. ITEM: locus est quantitas continua divisibilis, punctus autem est principium quantitatis indivisibile: ergo magis convenit cum Deo punctus, quam locus quantum ad proprietates: sed Deus non dicitur punctualis, nisi improprie, & falso: ergo non debet dici localis.

CONCLUSIO.

Deus, quoniam sic præsens est loco, ut nihil ab eo omnino recipiat, sed solum ejus indigentiam repleat, detque ei virtutem continendi, localis non est.

RESP. Ad Arg. Dicendum quod locale dicitur quod sequitur leges loci, sicut temporale quod sequitur leges temporis. Leges autem loci sunt quantum ad actum continendi, mensurandi, salvandi, terminandi, secundum quas

A locus se habet ad locatum per modum impartientis, & locatum se habet ad locum per modum suscipientis. Et quoniam Deus sic est præsens loco, ut nihil ab eo omnino recipiat: sed solum ejus indigentiam suppleat, & det loco virtutem continendi, & locato virtutem replendi. Hinc est quod Deus nullo modo dicendus est localis, sicut dicit Magister in litera, & rationes ad hoc inductæ concedendæ sunt.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod esse in loco, & esse locatum convertuntur, dicendum quod convertuntur ratione materiæ circa ipsum corpus, tamen ratione virtutis vocabuli non. Nam hæc determinatio in

B loco, ad hoc quod habeat veritatem locutio, non exigit, nec ponit nisi præsentialitatem, & indistantiam: sed esse locatum ponit ambitum, & continentiam, esse locale ponit idoneitatem ad proprietates loci, & indigentiam aliquam: & ideo hæc conceditur: Deus est in loco, quamvis aliquid habeat improprietatis: propter hoc quod hæc præpositio, *in*, videtur importare continentiam ambientem: sed hæc est magis impropria: Deus est locatus. Et ahhuc ista est plus impropria: Deus est localis, & ideo non est recipienda, sed exponenda.

2. AD illud quod obiicitur: Quod est in uno loco, est locale, dicendum

C quod illud est, quia locus super excellit ipsum locatum. Unde illud determinat, & diffinit, sed quando est in omnibus, ipsum superexcellit omnia loca. Et ideo super hoc non tantum possunt omnia loca, quantum potest unus locus super illud quod est tantum in uno loco: & ideo non est localis dicendus Deus.

3. AD illud quod obiicitur quod Deus est hic, &c. dicendum quod, *hic*, potest teneri dupliciter. Aut demonstrative tantum, aut demonstrative, & discretive. Si tantum demonstrative: sic verum est: Deus est hic, quia non est signare locum, cui Deus non sit præsens. Si autem discretive, falsum est esse hic, & non sequitur ex prima, & hoc sensu procedit sua ratio.

4. AD

4. Ad illud quod quæritur, aut Deus est secundum totum, &c. dicendum quod in Deo sunt simul simplicitas, & infinitas: quando ergo apponitur circa Deum nomen importans totalitatem, potest dupliciter apponi, vel ratione simplicitatis, & sic privat partem, & partem: & sic significatur per nomen, *Totum*, ut si dicatur: Totus Deus: & quoniam Deus in omni loco simplex est: & quodlibet est capax simplicitatis divinæ: ideo ratione simplicitatis Deus est in quolibet totus. Potest iterum totalitas apponi ratione infinitatis: & hoc fit per adverbium; ut si dicatur; Deus est totaliter in loco hoc, sive secundum totum, & sic cum divina infinitas a nullo loco includatur; Deus in nullo loco est secundum totum. Quando ergo quæritur, aut secundum partem, aut secundum totum, dicendum quod non dividit per immediata, quia Deus non secundum partem, quia simplex; nec secundum totum, quia infinitus; & ideo dicendus est totus in quolibet loco, non tamen totaliter.

QUÆSTIO II.

An Deus sit mutabilis secundum locum.

Alexander Alens. 1. p. q. 13. Memb. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 37. q. 9.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 37. q. 7.

Fundam. L. 8. c. 21. tom. 3. Utrum Deus sit mutabilis secundum locum. Et quod non, videtur sic. Magister in litera dicit, & accipit ab Augustino super Genesim; Deus est in omni tempore, & in omni loco: non tamen movetur per loca, vel tempora.

Arist. 3. Phys. cont. 15. Item: ratione ostenditur, quia motus est actus imperfectus: sed in Deo nulla est imperfectio: ergo nec secundum locum mutatio.

Arist. 6. Phys. cont. 7. Item: per omnem motum aliquid acquiritur: sed Deus nullum locum potest acquirere, quia est ubique: ergo impossibile est, Deum secundum locum mutari.

Item: nobilior dispositio est quies quam motus, sed quod nobilius est, Deo est attribuendum: ergo impossibile est Deum secundum locum mutari: sed semper quiescit.

1. Contra: per Augustinum ad Orosium: Deus movet se sine tempore & loco: ergo videtur quod Deus moveatur: sed perfectissimus motuum est motus secundum locum: ergo &c. *Ad opp. Aug. ad Oros. q. 4. tom. 4.*

2. Item Isidorus: Cum sit illocalis Deus, localiter tamen ambulat in Sanctis: ergo saltem videtur mutari per accidens. *Isid. lib. 1 de sum. bon. c. 2. §. 5.*

3. Item: hoc videtur ratione, quia moventibus nobis, moventur ea, quæ in nobis sunt. Hoc dicit Philosophus, & dicit propter formas, quæ non sunt B in uno determinate: ergo si Deus est in nobis, Deus movetur in nobis saltem secundum accidens. *Arist. in prædic. c. de subst antia, & 2. Top. cap. 3.*

4. Item: quamvis Deus quantum ad existentiam, per essentiam non determinet locum, tamen quantum ad habitationem diffinite est in aliquibus, ita quod non in aliis: ergo saltem quantum ad hunc modum est mutabilis.

CONCLUSIO.

Deus propter suam summam immensitatem, vel incipiat, vel desinat esse in rebus, nullo modo mutabilis est.

Resp. ad Arg. Dicendum quod sicut dicit Magister in litera, Deus nullo modo mutatur per locum; & hoc C verum est, quia nec per se, nec per accidens mutatur: & hoc est propter summam immensitatem, quia adest omnibus, & nulli abest. Etsi incipiat esse in re, vel desinat, hoc solum est secundum rei mutationem, non secundum mutationem ejus. Ut puta, si aere illuminato intelligatur creari cryst allus, radius incipit esse in eo; & crystallo amoto, desinit esse, nulla facta mutatione in radio.

1. 2. Ad illud ergo quod obiicitur quod Deus movet se, &c. dicendum quod Augustinus non dicit simpliciter quod movet se, sed cum his additionibus, sine tempore, & loco. Et quoniam omnis motus secundum Augustinum *Sup. Gen. ad lit. l. 8 c. 22. 23. tom. 3.*

comprehenditur sub mutatione secundum tempus, & secundum locum; ideo tantum est hoc, quantum est dicere, movet se sine motu, & ita non movetur vere, nec implicatur contradictio. Sed cum in motu sint duo, scilicet quod est actus, & quod est variatio, sive imperfectio, vult dicere Augustinus quod movet se sine motu, quia semper est in actu, sed non ita in actu imperfecto, immo perfecto. Quod dicit Isidorus est intelligendum metaphorice, vel causaliter, quia sanctos facit ambulare, id est, proficere de virtute in virtutem.

3. Ad illud quod obiicitur quod moventibus nobis, &c. dicendum quod illud non habet veritatem nisi in illis, quae sunt in aliis per dependentiam, & diffinitionem. Unde quia radius est in aere, & non dependet ab aere, ideo non movetur moto aere; & quia anima est in manu, nec diffinitur manu: ideo non movetur, mota manu. Deus autem non dependet a rebus, nec diffinitur; ideo non movetur ad motum rerum.

Arist. 2. Topic. c. 3.

4. Ad illud quod obiicitur de habitatione Dei, dicendum quod determinate est in aliquibus non ratione immensitatis, sed ratione influentiae gratiae, & ideo non determinatur ipse Deus, sed effectus tantum; hinc est quod non per se, nec per accidens movetur, nec moveri potest, quia a nullo dependet, nec dependere potest: a nullo diffinitur, nec potest diffiniri, & non solum non est possibile, sed etiam non intelligibile. Obiiciet autem aliquis sic: Intelligamus corpus egredi a loco nullo introeunte, tunc remanet vacuum: aut ergo ibi est Deus, aut non. Si sic: ergo in eo est quod nihil est, quod stultum est dicere. Si non est, & ibi prius fuit: ergo videtur esse mutatus, saltem per accidens: ergo videtur quod Deus exeat cum re, & cum re alia ingrediatur, quia si res tantum exiret, Deus exiret. Ad hoc respondeo quod si per impossibile ponatur, locum evacuari, tunc remanere intelligitur capacitas loci privata: capacitas aliquid est, & in illa Deus est, privatio autem nihil est, & in illa Deus esse non potest; non ergo desinit Deus esse ab eo, quod remanet post recessum corporis, sed cum res privatur, aufertur comparatio ejus ad Deum. Quod enim nihil est, nullam habet comparationem: sed cum res movetur, Deum non dimittit, nec ad Deum accedit, nec Deus cum re venit: quia sic est in re, ut sit extra rem idem, ideo nec res eum dimittit, nec novum invenit. Et hoc est intelligibile, si quis potest intelligere quod Deus sit simplex, & infinitus, & immensus. Quia enim est immensus, ita est intra, quod extra: quia simplex, secundum unum & idem est intra, & extra: ideo nec dimittitur, nec acquiritur aliud in re, nec ab ipso itur ad ipsum, nec dimittitur, ut alibi, & alibi inveniatur.

QUAESTIO III.

An Deus ab omni loco sit separabilis, & existat extra omnem locum.

Alex. Alen. 2. p. q. 10. Memb. 1.
Rich. 1. Sent. dist. 37. art. 4.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 37. q. 10.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 37. q. 8.

Utrum sit Deus ab omni loco separabilis, vel extra omnem locum. Et quod non, videtur, quia extra omnem locum nihil est: ergo si Deus est extra omnem locum: ergo vel in nihilo. *Fundam.*

Item: hoc quod est, *extra*, adverbium loci est: ergo si Deus extra omnem locum est, est in loco, & praeter omnem locum: sed hoc est falsum & non intelligibile: ergo Deus non potest nec re nec intellectu separari ab omni loco.

Item: cum dicitur: Deus est extra mundum, *extra*, aut stat pro aliquo, aut pro nihilo. Si pro nihilo, ergo chimaera est, *extra mundum*. Si pro aliquo: ergo pro creato: vel increato. Non pro creato, constat: ergo pro increato: ergo esse extra mundum, est esse in Deo: sed omnia sunt in Deo, ergo omnia sunt extra mundum.

Item: in nullo est Deus quod non sit in ipso: sed nihil quod sit extra mun-

mundum est in Deo: ergo Deus non est extra mundum.

Ad opp. 1. CONTRA: quod locus possit separari a Deo secundum intellectum, videtur, quia possibile est secundum intellectum locum privari omni locato, & remanere vacuum: sed vacuum est privatio. Deus autem in nullo est quod non sit in ipso: privatio autem non est in Deo, nec Deus in privatione: ergo nec in vacuo, & sic est separabilis a loco.

2. ITEM: quod Deus separetur a loco secundum rem, videtur, quia sicut se habet Dei æternitas ad omne tempus, ita & immensitas ad omnem locum; sed Dei æternitas fuit ante omne tempus; ergo Dei immensitas fuit extra omnem locum; sed quod est extra aliquid, est separatum ab eo: ergo, &c.

3. ITEM; si Deus est tantum in locis creatis, cum illa sint finitæ dimensionis: & quod commensurat se finito est diffinibile, & finitum; ergo Deus esset finitus.

4. ITEM; Deus est adeo bonus quod melior cogitari non potest; ergo adeo magnus, & immensus, quod major eo cogitari non potest; sed toto mundo potest cogitari linea major, si intelligatur protendi extra circumferentiam cœli; ergo si ibi est Deus, Deus est extra, aut non est maximus.

5. ITEM: Angelus potest esse extra mundum; sed non extra Deum; ergo Deus est extra mundum.

CONCLUSIO.

Secundum independentiam Deus a loco separabilis est, non tamen secundum distantiam; sed locus a Deo, neutro modo.

RESP. ad Arg. Dicendum quod aliquid separari ab alio est dupliciter, vel secundum distantiam, vel secundum independentiam. Primo modo aliqua duo, quæ sunt in eodem loco separantur, cum unum elongatur ab alio. Et hoc modo impossibile est esse, nec intelligi Deum separari ab omni loco A Nam ista separatio includit distantiam spatii, & hoc de necessitate includit locum, & ita implicantur duo opposita, scilicet quod Deus sit in loco, & distet ab omni loco. Si autem loquamur de separatione per independentiam; Sic dicendum quod Deus & re & intellectu est separatus a loco, quia in seipso omnino est independens a loco, sicut ante productionem loci. Locus autem econtra non est separabilis a Deo nec re, nec intellectu, sicut probant rationes ad hoc inductæ.

2. 3. Similiter cum quæritur utrum Deus sit extra omnem locum, dicendum quod, *extra*, uno modo dicit situm, & positionem. Et sic est impos- B sibile sicut impossibile est, si *ante*, dicit tempus, quod sit ante tempus. Alio modo, *ante & extra*, dicunt excessum, & superexcellentiam divinæ æternitatis, & immensitatis respectu temporis, & loci; & sic concedendum quod Deus est ante tempus, & extra omnem locum. Nec ex hoc sequitur quod separetur a loco: sed quod summa immensitas super excedat omnem locum, nec ad illum arctatur: & hoc vult dicere Gregorius quod Deus est extra omnia, non exclusus, quia non distat; & intra omnia non inclusus, quia non arctatur, quia in seipso est omnino immensus, ita quod extra ipsum nihil potest esse, nec cogitari, sive ni- C hil potest cogitari ita immensum, sicut Deus est in seipso. Ex hoc patet sequens, quia quod non est extra, non est propter limitationem suam, sed loci defectionem.

Greg. 12. Moral. c. 8. t. 2.

4. 5. AD illud quod obiicitur de linea, dicendum quod statim dum intelligitur aliquid extra mundum, ex hoc datur intelligi quod Deus sit ibi. Sicut si intelligatur novus mundus fieri, absque dubio Deus esset in illo, tamen non sequitur quod ibi sit, quia illud nihil est. Similiter si fieret Angelus extra, tunc Deus esset extra, non secundum motum suum, sed Angeli: sed forte hoc est magis fictionis, quam veritatis quod Angelus extra universum exeat, sicut patebit. Attamen illud cogitandum est quod divinum esse, sicut non potest

potest cogitari habere terminum in duratione, sic non potest cogitari, nec debet habere terminum in existentia, & præsentialitate. Et sicut non potest cogitari habere intercisionem in duratione, sic nec in præsentialitate. Hic intellectus est habendus; caveat tamen qualiter quis imaginetur, & exprimat per sermonem.

ARTICULUS II.

Consequenter de secundo articulo quæritur, scilicet de mutabilitate Angeli, & circa hoc quæruntur tria. Primo quæritur, utrum Angelus possit moveri localiter sine corpore. Secundo quæritur, utrum moveatur per medium vel non. Tertio, utrum pertranseat medium modo subito, vel successivo.

QUÆSTIO I.

An Angelus possit moveri localiter sine corpore.

Alex. Alensis 2. p. q. 33. Memb. 1. & 3.
S.Th. 1. p. q. 53. art. 1.
Et 1. Sent. dist. 37. q. 4. art. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. 2. p. d. 37. q. 1.
Henric. Quol. 2. q. 9.
Richardus 1. Sent. dist. 37. art. 3. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 37. q. 1. art. 2.
Francisc. de Mayr. 2. Sent. d. 2. q. 10.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 37. q. 11.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 37. q. 10.
Gabr. Biel. 2. Sent. dist. 2. q. 3.

Ad opp. *Serm. 5. sup. Cant. in initio. Arist. 5. Physic. cont. 1.*

Quod Angelus non possit moveri sine corpore, ostenditur sic per Bernard. super Cantic. Discurrere, & de loco ad locum transire, non est nisi corporum: ergo si hoc convenit Angelo, non convenit nisi per corpus assumptum.

2. Item: ratione videtur: Quia quod movetur, aut movetur per se, aut per accidens. Sed Angelus non movetur per se localiter, quoniam hoc est proprium corporum, & illi soli inest res per se, cui inest proprie: ergo si movetur, hoc est per accidens; sed quod per accidens movetur, movetur alio moto, ut nauta, mota navi: ergo videtur quod Angelus non potest moveri nisi moto corpore, & ita corpore assumpto.

3. Item: omne quod movetur, movetur propter indigentiam: sed in Angelis beatis nulla est indigentia: ergo &c. Si tu dicas propter indigentiam nostram: ergo circumscripta indigentia nostra non videtur quod Angelus possit moveri: si ergo indigentia nostra nullam dat virtutem Angelo, patet, &c.

4. Item: omne quod movetur differt a motore sicut ponit Philosophus: sed Angelus non distat a se, ergo Angelus non movetur a se, nec ab alio: ergo non potest moveri nisi movendo aliud, sicut movendo corpus. *Arist. 8. Physic. cont. 27.*

B Contra: Ad Hebræos dicitur: Omnes sunt administratorii Spiritus missi propter eos, &c. sed aliquod ministerium consequuntur sine corpore, ut suggerere bona, & revelare secreta, & hujusmodi: ergo possunt sine corpore moveri. Fundam.

Item: per Damasc. confestim invenitur ubi divinus jusserit nutus velocitate naturæ: si ergo velocitas est dispositio ad motum, ex sui natura sunt mobiles. *L. 1. c. 13*

Item: Angelus in uno loco tantum est, & ibi est, ubi operatur: ergo virtus ejus aut est ad unum tantum arctata: aut si non est arctata, nec substantia est arctata ad unum locum: sed non C potest esse simul in pluribus: ergo cum in uno loco est, est in potentia ad alterum: sed quod est in potentia ad unum, non fit actu in illo, nisi per motum secundum locum: ergo, &c.

Item: quod moveatur sine corpore assumpto ostenditur per simile in anima. Anima enim exuta a corpore fertur in cœlum, vel descendit in infernum localiter, sed constat quod anima non assumit aliud corpus quam suum: ergo movetur sine corpore: ergo pari ratione Angelus.

Item: Angelus in empyreo potest esse sine corpore, pari ratione & in terra: ergo si per eandem vim per quam quiescit in terra, facit se esse in terra, sive transfertur: ergo videtur quod sine corpore.

CON-

CONCLUSIO.

Angelus movetur non solum assumpto corpore, verum etiam corpore non assumpto.

Resp. ad Arg. Dicendum quod Angelus, sicut dicit Scriptura, habet moveri: Movetur autem non solum assumpto corpore, sed etiam corpore non assumpto, cum non sit minoris libertatis, nec virtutis, nec nobilitatis, sine corpore, quam est cum corpore.

Ad intelligentiam autem obiectorum est notandum quod sicut esse in loco est dupliciter, sive esse localem, sicut tangit Magister in litera, scilicet quia circumscribitur, & quia diffinitur, & illud proprie est locale quod circumscribitur, aliud autem quodam modo est locale, quodam modo non. Ita moveri per locum. Uno modo est per circumscriptionem ferri de loco ad locum, & sic est tantum corporum. Alio modo moveri est minus proprie secundum diffinitionem transire, & sic est spirituum. Proprie ergo per circumscriptionem non movetur Angelus, nisi corpore assumpto, minus proprie per diffinitionem movetur Angelus etiam sine corpore.

1. Ex hoc patet responsio ad primum obiectum, quia Bernardus accipit discurrere, & transire secundum proprietatem loci: quæ est circumscriptio.

2. Ad illud ergo quod quæritur, utrum per se aut per accidens, dicendum secundum prædictam divisionem de motu, quod secundum primum motum non movetur spirituale nisi per accidens, scilicet alio moto. Sicut enim nauta, mota navi, movetur, sic spiritus moto corpore in quo est. Quantum ad secundum motum, sicut Angelus per se ipsum, & sine corpore diffinitur loco, ita per seipsum transfertur, ita quod non alio movente, nec per alium motum: ipse autem obiicit de primo motu tantum, qui per se convenit corpori soli.

3. Ad illud quod obiicitur quod omne quod movetur, movetur propter in- A digentiam, dicendum quod illud verum est in motu naturali, in quo natura non movet nisi per appetitum alicujus rei, qui ponit imperfectionem in natura: quia natura, habita perfectione sua quiescit: sed non est verum in motum voluntario in quo movetur aliquis, sive propter aliud acquirendum, sive ad virtutem demonstrandam, sicut movetur miles in stadio. Vel dicendum quod illud verum est in omni motu, generaliter accipiendo indigentiam ad suam indigentiam & alienam: suam autem quantum ad illud cujus privatio ponit imperfectionem, vel cujus privatio non imperfectionem ponit, sed limitationem, & sic est in Angelo. An- B gelus enim volens aliquid operari in terra, indigit transire ad terram, quia non potest simul esse in cœlo, & in terra, propter hoc quod habet virtutem finitam: & sic patet illud quod limitatio non repugnat summæ perfectioni creaturæ.

4. Ad illud quod obiicitur quod omne quod movetur differt a motore, dicendum quod in naturali motu verum est, ubi nihil movet se, quia nihil reflectitur supra se propter alligationem cum materia: sed non est verum in voluntate quæ est instrumentum seipsum movens, & virtus quæ est in substantia spirituali, potest supra substantiam reflecti, & ita movens idem est C cum mobili, tamen non secundum idem, quia Angelus habilis est ad moveri ex parte ipsius quod est sive substantiæ vel materiæ, si habet materiam: sed ad movere, ex parte formæ, sive ipsius quo est, vel virtutis activæ.

Ansel m. lib. de Concord. præscientia, & lib. arb. longe ante fin.

QUÆSTIO II.

An Angelus moveatur per medium.

Alex. Alen. 2. p. q. 33. Memb. 3.
S. Thom. 1. p. q. 53. a. 2.
Et 1. *Sent. dist.* 37. q. 4. *art.* 2.
Ægid. Rom. 1. *Sent.* 2. p. d. 37. pr. 2. q. 2.
Rich. 1. *Sent. dist.* 37. *art.* 3. qu. 2.
Francisc. de Mayr. 2. *Sent. dist.* 2. q. 11.
Steph. Brules. 1. *Sent. dist.* 37. q. 12.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. d.* 37. q. 13.

Utrum Angelus moveatur per medium, vel non. Et quod per me- Fundam.

De fide orthod. l. 1. c. 17. medium, videtur per Damascenum, A qui dicit quod Angelus cito pertransit velocitate, & potestate naturæ: sed per transire est per medium transire: ergo, &c.

ITEM: Angelus movetur a termino a quo ad terminum in quem: aut ergo movetur in termino a quo, aut in termino in quem, aut in spatio intermedio. Sed in termino a quo, est non motum esse: in termino vero in quem, est motum esse: ergo cum moveri sit medium inter utrumque, oportet quod sit in spatio intermedio.

ITEM: quod possit moveri per medium videtur, quia certum est quod Angelus existens Parisiis potest esse Romæ eadem virtute, & in quolibet intermedio loco, & prius in propinquiori, & deinde in singulis locis consequenter se habentibus: sed hoc est transire per B medium: ergo, &c.

Arist. 6. Physic. cont. 32. ITEM: quandocunque inter aliqua extrema cadit medium quod habet naturalem ordinem ad extrema, impossibile est quod agens virtutis finitæ possit pervenire ab extremo in extremum sine medio, ut patet; quia inter album & nigrum est medius color, impossibile est quod aliquid agens creatum faciat de albo nigrum, quin faciat per colorem medium: sed inter cœlum & terram naturali ordine sunt alia corpora media: ergo impossibile est quod a cœlo in terram veniat, sive moveatur sine medii transitione.

Ad opp. L. 8. c. 21 tom. 3. & ad Oros. q. 40. t. 4. Arist. 6. Physic. cont. 49. & 88. 1. CONTRA: per Aug. super Gen. ad literam, & Magister ponit in litera: C Deus movet creaturam spiritualem per tempora, non per loca: ergo quamvis fiat de uno loco in alium, hoc non est per locum medium.

2. ITEM: conclusio probata est in sexto Physicorum, quod impossibile est impartibile moveri super magnitudinem: sed Angelus non assumpto corpore est impartibilis: ergo, &c.

3. ITEM: ratione videtur quod si pertransit, aut ergo per simplicia, aut composita. Si per composita; ergo est compositus. Si per simplicia, sed illa sunt infinita in quolibet continuo; & impossibile est infinita pertransire: ergo, &c.

4. ITEM: si per simplicia, sed ex simplicibus non fit aliquod continuum: ergo motus ille non erit continuus: ergo pertranseundo illa nunquam pertransit spatium: ergo si per medium movetur, nunquam pervenit ad terminum.

5. ITEM: impossibile est quod aliquid pertranseat spatium majus se, quin prius pertranseat spatium minus vel æquale: ergo si Spiritus Angelicus transit per spatium, prius transit æquale sibi vel minus quam majus: sed æquale simplici non est nisi simplex: sed simplex, additum simplici non facit majus: ergo in primo transitu tantum est ac si nihil transeat, similiter nec in secundo transitu: ergo nec in tertio, & sic nunquam pertransit spatium aliquantum. *Arist. 6. Phys. cont. 89.*

CONCLUSIO.

Angelus dum movetur, per medium moveri jure dicitur.

RESP. ad Argum. Notandum est hic quod circa hoc diversimode dixerunt diversi. Quidam enim dixerunt quod cum Angelus sit simplex, non potest medium pertransire. Unde movetur ab extremo in extremum sine medio, & omnis locus ad quem movetur, se habet ad illum per modum immediati, unde loci mutatio in Angelo non est motus: sed mutatio tantum sine medio. Sed ista positio non videtur conveniens. Certum enim est quod Angelus qui est custos hominis potest ita custodire quod non deserat ipsum, & sine corpore custodire potest: ergo potest inseparabiliter comitari eum, ergo homo cum vadit per medium, & Angelus non deserit eum, pariter & Angelus vadit per medium. Et ideo fuerunt alii qui dixerunt quod Angelus & per medium, & sine medio potest moveri, quia motus ejus est ad nutum suæ voluntatis secundum virtutem divinitus sibi collatam: & cum vult, facit se in extremum immediate; & cum vult pertransit. Et ponunt simile quod intellectus noster potest cogitare de Parisiis, & de Roma dupliciter, aut ita quod immediate cogitet.

fet de uno & post de alio, vel ita A quod primo de uno, & post de via, & tertio de tertio: & quia Angelo ita facile est ferri sicut nobis cogitare, cum non sit alligatus corpori: dicunt quod sic, & sic habet moveri. Sed quidquid sit de positione, exemplum non est conveniens, quoniam cogitans penes se habet speciem Romæ, & speciem Parisiorum, nec ista habent situm in anima, nec ordinem secundum situm, imo quælibet æqualiter est præsens aspectui, & ideo ad libitum potest de una & alia cogitare. Sed in re est ordo & situs naturalis, & necessario interjacet medium inter unam civitatem, & aliam, & propter hoc exemplum illud non est conveniens. Nec propter hoc aperitur B nobis via ad intelligendum. Et quoniam illud est intelligibile aliquo modo quod feratur per medium, & ratio concordat & auctoritas, ideo videtur rationabiliter illud esse dicendum. Sed illud membrum quod dicit quod possit sine medio, arbitror reiiciendum, non quia asseram esse falsum, sed quia non est auctoritas in promptu quæ hoc dicat, & ratio non cogit, imo non capit. Possibile tamen est quod Deus aliquid dederit substantiis illis spiritualibus, quod carnales intellectus non capiunt. Concedendæ ergo sunt rationes probantes quod Angelus moveatur per medium.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod C Deus non movet per locum Angelum, dicendum quod facienda est vis in verbo secundum intellectum Augustini: quod patet ex litera. Ipse enim Spiritum dixit non moveri per loca, quia proprietates loci, scilicet circumscriptionem, & dimensionem non obtinet cum transfertur de loco ad locum: sed proprietatem temporis quæ est variatio & innovatio aliqua, vere & proprie admittit Spiritus. Nam novæ affectiones succedunt spiritibus per naturam, & cogitationes, & ulterius illæ intenduntur, & remittuntur, ita quod vere potest esse partibilitas a parte formæ, sive proprietatis acquirendæ.

Arist. 6. Phys. cont. 88.

2. Ad illud de Philosopho quod impartibile non movetur supra magnitudinem, dicendum quod Philosophus probat, & concludit de impartibili, quod habet situm in magnitudine, quod est impartibile, & situatur situ impartibili: hoc enim non potest moveri supra magnitudinem, quia si movetur, movetur ad acquirendum situm, & quod acquiritur, per motum acquiritur, ita quod pars post partem, & situs impartibilis non potest acquiri, ita quod pars post partem acquiratur: & ideo verum est quod tale impartibile non potest moveri supra ipsam magnitudinem. Sed Angelus tale impartibile est quod non habet situm impartibili, nec est dicere quod Angelus sit in loco impartibili, sicut patebit; & ideo demonstrationes Philosophi non habent hic locum.

3. 4. 5. Ad illud quod quæritur, aut pertransit simplicia, aut composita.

Resp. Dicendum est quod transit per composita, quia non est in loco simplici sed composito, hoc suppono ad præsens, sed in suo loco probabitur. *Lib. 2. d. 2. p. 2. art. 2. qu. 3.* Nec valet: Transit per composita, ergo est compositus: sicut nec valet: Anima est in composito, ergo est composita, quia sic est in illo ut non sit pars in parte, sed ipsum totum simplex sit in qualibet parte, ita tamen quod illæ partes sint unus locus. Posset tamen dici, si quis vellet se hujusmodi implicare quod etiam si pertransiret per simplicia, non propter hoc pertransiret infinita, & hoc patet, quia si quis imaginetur sphæram moveri super planum, non tangit nisi in puncto: ergo non tangit nisi per simplicia, nec tamen pertransit infinita actu, quoniam sphæra illa fertur super planum & non quiescit in quolibet situ, & ita nulli puncto se commetitur, sed nec numerat puncta in illo, sed cum sit in continua latione, respicit illa indivisibilia ut unita, & ita ut sunt in continuo: & sic cum continuum sit finitum actu, & infinitum in potentia, & illa potentia non reducatur ad actum, non pertransit infinita actu, quia non respicit illa ut actu numerata. Verumtamen quia exemplum habet calumniam, & dictum non vide-

tur.

tur esse consonum dicto Philosophi, qui omnino dicit impartibile non moveri, priori responsioni magis adhæreo, & per illam patet sequens. Obiicit enim ac si Angelus esset in puncto: quod omnino falsum credo, quia non esset in loco, cum punctus non sit locus, nec sit actu in continuo: sed hoc totum melius patebit in secundo libro.

QUÆSTIO III.

An Angelus pertranseat medium modo subito, vel successivo.

Alex. Alens. 2. p. q. 35. Memb. 3.
S. Thom. 1. p. q. 53. art. 3.
Et 1. Sent. dist. 37. q. 4. art. 3.
Et Quol. 1. q. 3. a. 2.
Scotus 2. Sent. dist. 2. q. 9.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 37. p. 2. q. 3.
Richard. 1. Sent. d. 37. art. 3. q. 3.
Franc. de Mayr. 2. Sent. dist. 2. q. 12. & 13.
Steph. Brules. 1. sent. dist. 37. q. 13.
Petrus de Tarant. 1. sent. dist. 37. q. 14.
Gab. Biel. 2. Sent. dist. 2. q. 3. art. 3.

Fundam. UTRUM Spiritus angelicus pertranseat medium motu subito vel successivo. Et quod successivo, videtur. In aliquo instanti est in termino a quo, & in alio instanti est in termino ad quem; sed inter quælibet duo instantia cadit tempus medium, & in medio illorum instantium est moveri: ergo moveri ipsius Angeli est in tempore: ergo movetur motu successivo.

ITEM: hoc ipsum ostenditur a parte spatii sic. Angelus si pertransit medium in aliquo instanti, simul est in medio, & in partibus medii: sed impossibile est quod aliquod unum præter Deum & corpus Christi simul & semel sit in pluribus locis: ergo impossibile est quod Angelus in eodem instanti sit in toto medio, & in fine: ergo non movetur subito: ergo necessario oportet quod successive.

Arist. 6. Physic. cont. 13. ITEM: hoc ostenditur a parte virtutis. Quia sicut vult Philosophus, si tanta virtus movet in tanto tempore, & major in minori, & maxima in minimo, & infinita in nunc, ergo secundum quod potentior est virtus, secundum hoc velocior est motus: sed instans excedit tempus improportionabiliter: ergo virtus quæ movet in instanti, superexcedit illam quæ movet in tempore in infinitum: sed nulla virtus creata super excedit aliam in infinitum, & virtus angelica est creata: ergo cum omnis motus naturalis localis sit successivus, patet quod motus Angeli sit successivus.

ITEM: si Angelus movetur, aut ergo motus ille est vere motus, aut mutatio. Si mutatio: aut generatio vel corruptio: quod constat esse falsum. Si omnis motus proprie dictus habet prius & posterius, & situm, & tempus, & omne tale est successivum: ergo, &c. *Arist. 5. Physic. cont. 7. & 9.*

B 1. CONTRA per Augustinum in libro 5. Responsionum: Radius non citius pervenit ad loca propinquiora quam loca remotiora, & constat quod pertransit medium: ergo si virtus angelica non est minus potens sed magis, patet, &c. Ad opp.

2. ITEM: Philosophus probat quod si esset vacuum non esset motus: sed idem facit ipsum spatium Angelo quod facit vacuum corpori moto, quia ei nullo modo resistit sicut nec vacuum: ergo videtur quod ipse Angelus subito ipsum pertranseat. *Arist. 4. Physic. cont. 66.*

3. ITEM: omne quod successive movetur partim est in termino a quo, partim in termino ad quem: sed omne C tale est partibile: ergo necesse est Angelum esse partibilem, aut non movetur successive. *Arist. 5. Physic. cont. 12.*

4. ITEM: omne quod simul se transfert, & totum simul, non successive movetur: sed Angelus simul se transfert, cum sit omnino simplex: ergo in instanti, & non successive movetur.

5. ITEM: motus successivus est compositus & accidens, & nullum accidens compositum est in subiecto simplici: sed Angelus est simplex: ergo non est subiectum motus successivi: sed mobile est subiectum motus: ergo, &c.

CON-

CONCLUSIO.

Angelus movetur per medium successivo motu, tum propter distantiam medii, tum propter suæ virtutis limitationem: & cum non sit ibi resistentia, successio illa dicitur imperfecta.

Resp. ad Arg. Dicendum quod circa hoc senserunt aliqui diversimode. Quidam enim dixerunt quod quia Angelus est simplex, & spatium compositum, quod tam Angelus quam ejus virtus est spatio improportionabilis: & ideo virtus ejus omnino vincit supra spatium, adeo quod subito & motu improportionabili spatium pertransit, & est hujusmodi motus supra naturam. Et quoniam difficile videtur intelligere quod pertranseat medium, quin sit in pluribus partibus medii: & ponere quod subito moveatur & sit in pluribus partibus medii, est ponere in illo motu quod sit pluribus in locis simul: & hoc omnino absurdum est dicere de Angelo, sicut dicunt sancti, & Philosophi, & doctores catholici in hoc concordant. Ideo dicendum est quod Angelus non movetur per medium motu subito, sed successivo. Propter quod notandum quod in motu qui successivus est in successione perfecta, est successio ex quadruplici causa. Prima est medii distantia. Secunda medii resistentia. Tertia est partibilitas mobilis. Quarta est finitas virtutis, eo quod finitæ virtutis proprie est movere in tempore maxime per medium. Quinta potest esse finitas & limitatio mobilis. Concedendum est ergo quod motus Angeli per medium non est perfecta successione successivus, quia deficit ibi resistentia spatii, & partibilitas mobilis, est tamen successivus ratione distantiæ spatii, in qua non potest esse simul per totam, & ratione finitatis virtutis moventis, quæ non excedit medium improportionabiliter, ideo nec facit motum improportionalem medio omnino. Et concedendæ sunt rationes probantes motum illum per spatium esse successivum. Tamen prima ratio Sophistica est: sed alibi dissolvetur cum agetur de transitione panis in Corpus Christi, ubi habet locum suum.

Lib. 4. d. 11. q. 5.

A

1. **Ad** illud quod obiicitur quod radius non citius pervenit, dicendum quod Augustinus loquitur secundum perceptibilitatem sensus: quod sensus non percipit radium citius pervenire ad proprinquiora loca, quam ad remotiora, non quia secundum rem non sit ibi vere prius & posterius. Unde si dicatur radius moveri subito, intelligitur, subito pro repente, & repentinum dicitur illud quod habet moveri in tempore imperceptibili. Aliter etiam potest dici quod lux subito movetur, quia motus lucis in medio non est motus B localis tantum, sed est motus diffusionis, qui est generatio, sicut generatur idolum ab obiecto, & quia lux simul est & lucet: simul cum est, generat splendorem, & ita in eodem instanti. Similiter de alio intelligi potest, & sic deinceps. Unde si simul esset homo, & generaret, in primo instanti fuisset mundus plenus hominibus. Hoc modo potest respondere qui nescit melius.

2. **Ad** illud quod obiicitur de vacuo quod si esset vacuum, non esset motus, dicendum quod circa hoc multi multa dixerunt, quorum dicta longum esset dicere. Nunc autem Philosophum sustinendo dici potest quod si esset vacuum, non esset motus successivus, recte in- C tellecto vacuo secundum quod credo Philosophum intelligere quod dicit simpliciter privationem, si esset vacuum ibi, ubi intelligimus vacuum, ibi intelligimus nihil esse; ergo non solum deest corporis resistentia, verum etiam nulla distantia est ibi: ubi autem nulla distantia est, non est prope nec longe: ubi autem est motus localis, necessario est approximatio vel elongatio: ergo si est vacuum, non est motus, non propter defectum resistentiæ, sed distantiæ. Sed quoniam medium comparatum ad Angelum habet rationem distantiæ, quia vere facit distantiam inter extrema, ideo sufficit ad successionem qualemcunque propter distantiam: sed ubi est vacuum, non est distantia: & hoc præexigitur necessario ad localem

lem motum. Partibilitas enim mobilis, & finitas virtutis non faciunt successionem nisi sit prius & posterius in magnitudine, supra quam est, sive in eo quod acquiritur per motum.

3. AD illud quod obiicitur, illud quod movetur successive partim est in termino a quo, & partim in termino ad quem, dicendum quod in successivo ubi est plena successio est ponere partem & partem, & quantum ad magnitudinem substratam, & quantum ad magnitudinem motam, & quantum ad dispositionem acquisitam. Quia naturalis motus ad situm, est motus ad formam quodam modo: sed in motu Angeli non est successio secundum omnimodam completionem, & ideo non secundum omnes has differentias, sed solum secundum prioritatem & posterioritatem magnitudinis supra quam. Quod ergo dicitur, quod partim est in termino a quo, partim in termino ad quem, hoc non est secundum diversitatem partium mobilis, sed est solum per accessum & recessum.

4. AD illud quod obiicitur quod simul se transfert totum: dicendum quod quamvis ex parte sua se totum simul transferat, non tamen transfert se simul super totum, propter distantiam medii in qua tota non potest esse simul.

5. AD illud quod obiicitur quod compositum & accidens non potest esse in re simplici, dicendum quod verum est de composito quod habet partes actu: sed de composito quod est in successione, non est verum. Sicut enim duratio successiva potest esse in Angelo secundum quod manet, eo quod de illa nunquam est nisi nunc, ita motus successivus potest esse in eo secundum quod fertur, & hoc quidem secum nullum habet inconveniens. His visis, patent obiecta. Est enim prædictorum summa quod Angelus movetur sine corpore assumpto, & quod movetur in medio, sive per medium, & quod movetur motu successivo, licet non omnimoda successione posita, ut prædictum est.

DISTINCTIO XXXVIII.

Hic redit ad propositum Præscientiæ, an videlicet sit causa rerum, vel ut sit causa ejus.

NUNC ergo ad propositum revertentes cœpto insistamus. Supra dictum est quod præscientia Dei futurorum tantum est, sed omnium tam bonorum, quam malorum. Scientia vero, vel sapientia non modo de futuris, sed etiam de præsentibus & futuris: nec tantum de temporalibus, sed etiam de æternis, quia seipsum novit Deus. Hic oritur quæstio non dissimulanda, utrum scil. scientia, vel præscientia sit causa rerum: an res sint causæ scientiæ vel præscientiæ Dei? Videtur enim præscientia Dei causa esse eorum quæ ei subsunt, ac necessitatem eveniendi eis facere: quia nec aliqua futura fuissent nisi Deus ea præscisset, nec possunt non evenire, cum Deus ea præsciverit. Si autem impossibile est ea non evenire, quia præscita sunt, videtur ergo ipsa præscientia qua præscita sunt, eis esse causa eveniendi. Impossibile est autem ea non evenire, cum præscita sint: quia si non evenirent, cum præscita sint, falleretur Dei præscientia. At Dei præscientia falli non potest. Impossibile est ergo ea non evenire, cum præscita sint. Sic ergo præscientia causa eorum esse videtur quæ præscita sunt. Hoc idem & de scientia dicitur, scilicet quod, quia Deus aliqua noverit, ideo sint. Cui sententiæ August. attest-

C.13.t.3.

testari videtur in 15. libro de Trinit. dicens: Non ista ex aliquo tempore cognovit Deus, sed futura omnia temporalia: atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus, & quos & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus esset, sine initio ante praescivit. Universas autem creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, ideo novit: sed ideo sunt, quia novit: Non enim nescivit quae fuerat creaturus: Quia ergo scivit, creavit, non quia creavit, scivit: nec aliter scivit creata, quam creanda: Non enim ejus sapientiae aliquid accessit ex eis: sed illis existentibus, sicut oportebat, & quando oportebat, illa mansit ut erat. Unde in Ecclesiastico: Antequam crearentur, omnia nota sunt illi, sic & postquam Eccli.23. *consummata sunt. Ecce his verbis videtur Augustinus innuere scientiam, vel praescientiam Dei causam esse eorum quae fiunt, cum dicit, ideo ea esse, quia Deus novit. Idem quoque in sexto libro dicere videtur. Cum, inquit,* C.10.s.3. *decedant & succedant tempora, non decedit aliquid vel succedit scientiae Dei, in qua novit omnia, quae fecit per ipsam. Non enim haec, quae creata sunt ideo sciuntur a Deo, quia facta sunt: sed potius ideo facta sunt, quia immutabiliter ab eo sciuntur. Et hic etiam significare videtur Dei scientiam causam eorum esse, quae fiunt, dicens, non ideo Deum ea novisse, quia facta sunt: sed ideo facta, quia novit ea Deus. Ideoque videtur Dei scientia, vel praescientia causa esse eorum, quae novit.*

Inconvenientia ostendit quae sequerentur, si diceretur scientia vel praescientia causa omnium rerum quae ei subsunt.

Quod si ita est, est ergo causa omnium malorum, cum omnia mala sciantur & praesciantur a Deo: quod longe est a veritate. Si enim Dei scientia vel praescientia causa esset malorum, esset utique Deus auctor malorum: quod penitus falsum est. Non ergo scientia vel praescientia Dei causa est omnium quae ei subsunt.

Quod res futurae non sunt causa scientiae, vel praescientiae Dei.

Neque etiam res futurae causa sunt Dei praescientiae, licet enim non essent futurae nisi praescirentur a Deo, non tamen ideo praesciuntur quia futurae sunt. Si enim hoc esset, tunc ejus quod aeternum est, aliquid existeret causa, ab eo alienum, ab eo diversum, & ex creaturis dependeret scientia Creatoris, & creatum causa esset increati. Origenes tamen super epistolam ad In Tex. 4. explanat. ad Rom. c.8. in l.7 *Romanos ait: Non propterea aliquid erit, quia id scit Deus futurum: sed quia futurum est, ideo scitur a Deo antequam fiat. Hoc videtur praemissis verbis Augustini obviare. Hic enim significari videtur quod res futurae causa sint praescientiae, ibi vero quod praescientia causa sit rerum futurarum.*

Quid ex praedictis tenendum sit, cum determinatione auctoritatum.

Hanc igitur quae videtur repugnantiam de medio tollere cupientes, dicimus res futuras nullatenus causam esse praescientiae vel scientiae Dei, nec

ideo

ideo præsciri, vel sciri, quia futuræ vel factæ sunt: ita exponentes quod ait Origenes, quia futurum est, ideo scitur a Deo, antequam fiat, idest, quod futurum est, scitur a Deo antequam fiat, neque sciretur nisi futurum esset, ut non notetur ibi causa, nisi sine qua non fieret. Ita etiam dicimus scientiam, vel præscientiam Dei non esse causam eorum, quæ fiunt, nisi talem, sine qua non fiunt, si tamen scientiam ad notitiam tantum referamus. Si vero nomine scientiæ includitur etiam beneplacitum, atque dispositio, tunc recte potest dici causa eorum, quæ Deus facit. His enim duobus modis (ut superius prætaxatum est) accipitur cognitio, vel scientia Dei, scil. pro notitia sola, vel pro notitia simul, & beneplacito. Hoc modo forte accipit Aug. dicens: Ideo sunt: quia novit, idest, quia scienti placuit, & quia sciens disposuit. Hic sensus ex eo adiuvatur, quia de bonis ibi tantum ait Augustinus, scilicet de creaturis, & de his quæ Deus facit: quæ omnia novit non solum scientia, sed etiam beneplacito ac dispositione. Sic ergo ibi accipitur Dei cognitio, ut non modo notitiam, sed etiam beneplacitum Dei significet. Mala vero scit Deus & præscit antequam fiant: sed sola notitia, non beneplacito. Præscit enim Deus & prædicit etiam quæ non est ipse facturus, sicut præscivit & prædixit infidelitatem Judæorum: sed non fecit. Nec ideo quia præscivit, ad peccatum infidelitatis eos coegit, nec præscisset vel prædixisset eorum mala, nisi essent ea habituri. Unde Augustinus super Joannem: Deus, inquit, futurorum præscius per prophetam prædixit infidelitatem Judæorum, sed non fecit, neque præscisset mala eorum, nisi ea haberent. Non enim ideo quenquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata jam novit: illorum enim præscivit peccata, non sua. Ideoque si ea quæ ille præscivit, ipsorum non sunt: non vere ille præscivit. Sed quia illius præscientia falli non potest: sine dubio non alii, sed ipsi peccant, quos Deus peccatores esse præscivit. Et ideo si non malum: sed bonum facere voluissent, non malum facturi præviderentur ab eo qui novit quid sit quisque facturus. His verbis aperte ostenditur, si diligenter attendamus, præscientiam Dei non esse causam malorum quæ præscit, quia non ea præscit tanquam facturus, nec tanquam sua, sed illorum qui sunt ea facturi vel habituri. Præscivit ergo illa sola notitia, sed non beneplacito auctoritatis. Unde datur intelligi quod Deus econverso præscit bona tanquam sua, tanquam ea quæ facturus est, ut illa præsciendo simul fuerit ipsius notitia, & auctoritatis beneplacitum.

Dist. 36. cap. Post prædicta. Lib. 15. cap. 13.

Ibi non sunt verba illa: Neque præscisset mala eorum: nisi ea haberent.

Contra hoc quod dictum est, præscientiam Dei non posse falli, oppositio.

Ad hoc autem quod supra dictum est, scilicet præscientiam Dei falli non posse, solet a quibusdam ita opponi: Deus præscivit hunc lecturum, vel aliquid hujusmodi, sed potest esse ut iste non legat, ergo potest aliter esse quam Deus præscivit, ergo potest falli Dei præscientia. Quod omnino falsum est. Potest equidem non fieri, aliquid, & illud tamen præscitum est fieri, non ideo tamen potest falli Dei præscientia: quia si illud non fieret, nec a Deo præscitum esset fieri. Sed adhuc urgent quæstionem dicentes:

Aut

Aut aliter potest fieri quam Deus præscivit, aut non aliter: si non aliter, ergo necessario cuncta eveniunt: si vero aliter, potest ergo Dei præscientia falli vel mutari. Sed potest aliter fieri, quia potest aliter fieri quam fiat, ita autem fit ut præscitum est, aliter ergo potest fieri quam præscitum est. Ad quod dicimus illam locutionem multiplicem facere intelligentiam, scilicet. Aliter potest fieri quam Deus præscivit, & hujusmodi, ut, potest non esse quod Deus præscivit, &, Impossibile est non esse quod Deus præscivit, &, Impossibile est non esse præscita omnia quæ fiunt, & hujusmodi. Possunt enim hæc conjunctim intelligi, ut conditio sit implicita, & disjunctim. Si enim ita intelligas: Non potest aliter fieri quam Deus præscivit, idest, non potest utrumque simul esse, scilicet quod Deus ita præsciverit fieri, & aliter fiat, verum intelligis. Si autem per disjunctionem intelligas, ut dicas hoc aliter non posse evenire, quam evenit, & quo modo futurum Deus præscivit, falsum est. Hoc enim aliter potest evenire, quam evenit, & tamen Deus hoc modo futurum præscivit. Similiter & alia determinatio, scilicet, Impossibile est illud non evenire, quod Deus præscivit, vel cum Deus præscierit; si conjunctim intelligas, verum dicis: si disjunctim, falsum. Ita etiam, & illud: Impossibile est non esse præscitum omne quod fit, idest, non potest esse utrumque simul, scilicet, ut fiat, & non sit præscitum, hic sensus verus est. Si vero dicis Deum non potuisse, non præscire omne quod fit, falsum est. Potuit enim facere, ut non fieret, & ita non esse præscitum.

DISTINCT. XXXVIII.

De modis divinæ scientiæ vel cognitionis. Utrum Deus cognoscat mutabiliter, vel immutabiliter, & quo modo.

Nunc ergo ad propositum revertentes cœpto insistamus, &c.

Expositio Textus.

Divisio. HÆc est secunda pars hujus partis totalis, in qua agitur de ipsa divina scientia. Terminata enim prima parte in qua agitur de ipsa quantum ad substantiam in generali, hic agit de ipsa quantum ad modum. Et quoniam duplex est modus nobilis cognitionis, scilicet certitudo & perfectio, sive infallibilitas & immutabilitas, ideo hæc pars habet duas partes. In prima agit de præscientiæ infallibilitate sive certitudine. In secunda vero de ejus immutabilitate sive perfectione, infra dist. 39. *Præterea quæri solet utrum scientia Dei,* &c. Prima pars spectat ad præsentem distinctionem, in qua Magister intendit quærere & determinare utrum divina præscientia infallibiliter ponat præscitum. Et habet hæc distinctio duas partes. In prima parte rediens ad propositum propter digressionem prius factam breviter epilogat prædeterminata. In secunda prosequitur suum principale propositum ibi: *Hic oritur quæstio non dissimulanda*, &c. Et hæc pars habet duas. In prima Magister inquirit utrum præscientia ponat præscitum per modum causæ, vel effectus. In secunda utrum per modum necessitatis, vel contingentiæ, vel infallibilitatis ibi: *Ad hoc autem quod supra dictum est*, &c. Prima pars duas habet. In prima opponit ad utramque partem, scilicet quod præscientia est causa præsciti, & etiam effectus, pro, & contra. In secunda solvit, ibi: *Hanc igitur, quæ videtur repugnantiam*, &c. Similiter & secunda duas habet, in prima opponit, in secunda solvit, ibi: *Ad quod dicimus illam locutionem.*

Nec

A

Nec aliter scivit creata quam creanda. Dub. I.

Videtur hic Aug. male dicere, quia res si vere cognoscatur, cognoscitur sicut est: sed aliter fuerunt, cum fuerunt creanda quam cum erant creata. Primo enim res fuerunt in causa, & secundum quid, & postea in proprio genere & simpliciter: ergo aut Deus non vere cognoscit, aut aliter cognovit.

ITEM: Angelus cognoscit res in verbo, cognoscit etiam eas in proprio genere, & alius, & alius modus cognoscendi est hic ab illo: ergo cum non sit latere Deum quod novit Angelus, videtur quod Deus utroque modo cognoscat, & ita aliter, & aliter.

RESP. Dicendum quod cum dico rem aliter cognosci, dupliciter potest intelligi, aut ita quod adverbium dicat alietatem quantum ad cognitionem aut quantum ad esse rei cognitæ. Si quantum ad esse rei cognitæ sic est verum, & est sensus: Deus cognoscit rem istam aliter esse, vel se habere quam se prius habuit, & sic non intelligit Augustinus. Si autem dicat alietatem quantum ad cognitionem, sic est falsa, & est sensus: Deus cognoscit aliter rem factam quam prius faciendam cognovit, & ita est falsum, qui sic significatur divina cognitio alterata, & quod aliquid receperit a re extra. Et per hoc patet obiectum primum. Quod obiicitur quod Deus cognoscit res in proprio genere sicut Angelus, dicendum quod cognoscere res in proprio genere dupliciter intelligitur, aut ita quod esse illud quod habet in proprio genere cognoscatur, & hoc perfectionis est, & non latet Deum, & sic non dicit novum modum cognoscendi a cognitione in verbo. Aut ita quod aspectus intelligentiæ sive vis cognitivæ reflectatur supra rem ut est in proprio genere, & hoc est imperfectionis, quia vis cognoscens egreditur extra se, & hoc nullo modo potest poni in Deo, & ita facit in Angelo alium modum cognoscendi, & sic patet illud.

Tunc ejus quod æternum est, aliquid existeret causa &c. Dub. II.

Vult dicere quod præscientia dicat quid æternum: sed hoc videtur falsum: quia præscientia dicit respectum ad creaturam futuram, sed nihil est futurum, secundum esse quod habet in Deo, sed in proprio genere: ergo connotat aliquod temporale, ergo videtur quod dicatur ex tempore. Præterea, respectus ille nihil dicit a parte Dei, nisi solum nostrum modum intelligendi: ergo tunc cœpit ille respectus quando cœpit noster intellectus, non ergo fuit ab æterno.

RESP. Dicendum quod, sicut dicit B Magister, præscientia dicit quid æternum, & ab æterno: cum enim non importet nisi duo, scilicet antecessionem & scientiam, & antecessio omnis creaturæ sit ante omnem creaturam, & scientia naturaliter, patet quod præscientia quid æternum dicit. Quod ergo obiicitur quod importat rei futuritionem, dicendum quod futuritio uno modo importat successionem temporis, & ita non est de ratione præscientiæ: hoc enim modo futurum cœpit cum tempore. Alio modo futurum importat ordinem temporalis ad æternum secundum consecutionem, sicut præscientia antecessionem: & quoniam iste ordo solum exigit primum extre- C mum in actu, & illud fuit ab æterno, ideo futuritio & præscientia. Quod obiicitur quod respectus a parte Dei nihil dicit secundum rem, dicendum quod falsum est, quia respectus ille est divina essentia: sed verum est quod non dicit respectum sive dependentiam nisi solum secundum modum intelligendi, & ideo non cœpit sedundum rem, sed solum modus significandi cœpit. Et quando Magister dicit quod præscientia dicit æternum, non loquitur de ratione nominandi, sed de eo quod significatur per nomen.

Scien-

Scientiam, vel præscientiam Dei non esse causam, &c. *Si tamen scientiam ad notitiam tantum referamus. Si vero nomine scientiæ includitur beneplacitum, atque dispositio, tunc recte potest dici. Dub. III.*

Videtur male dicere. Quia aut scientia hoc modo, & illo dicto dicit eundem modum sciendi, aut alium. Si eundem: ergo si uno modo est causa, & alio. Si alium modum: ergo in Deo est multiplex modus sciendi, non ergo uniformis per omnia.

ITEM: Scientia simplicis notitiæ est Deus, & Deus est causa omnium: ergo scientia illa est causa omnium.

RESP. Dicendum quod in nobis notitia simplex, & notitia beneplaciti dicunt diversas cognitiones, & diversos modos cognoscendi, & per consequens connotant diversa: in Deo autem una tantum cognitio est: sed illa una facit Deus, quod nos multis, & ideo illa una dupliciter potest significari, scilicet per modum approbationis, & per modum notitiæ simplicis. Et cum significatur per modum approbationis, connotat effectum, & bonitatem: quando vero per modum simplicis notitiæ, solum eventum. Et quoniam esse causam alicujus connotat effectum, sive respectum, quamvis eadem sit scientia, sive sapientia a parte principalis significati, tamen diversimode signatur: ideo dicitur quod hæc est causa illorum, quæ præscit, & illa non. Et hoc dicitur, non quia res significata non sit causa: sed quia, ut sic significata est, non significatur per modum causæ, quoniam comparatur ad ea, quæ nullo modo sunt a Deo, & ita patet illud.

Deus, inquit, supra, &c. Judæorum. Dub. IV.

Obiicitur, quia cum dictum Prophetæ fuerit verum certitudinaliter: videtur quod Deus revelaverit Judæis suum casum, sive damnationem: quod est contra ipsum super Gen. ad litteram,

A ubi dicit quod nulli debet revelari, ne cogatur desperare.

RESP. Dicendum quod casus potest prædici: sed non propter hoc revelatur, sive quia dicenti non creditur, sive quia dictum sub conditione intelligitur, sive intellectus intelligit de alio, non de seipso. Et quia verbum Isaiæ Prophetæ comminatorie, & generaliter erat dictum, & hominibus jam in parte incredulis non advertentibus, omnibus his modis potuit intelligi, ut esset prædictio, & non revelatio.

ARTICULUS I.

B AD intelligentiam præsentis distinctionis duo principaliter quæruntur. Primo de præscientia divina quantum ad causalitatem. Secundo quantum ad necessitatem. Et primo quæruntur duo. Primo, utrum præscientia divina sit causa rerum. Secundo utrum sit causata a rebus.

QUÆSTIO I.

An præscientia divina sit causa rerum.

Alexander Alensis 1. *p. q.* 24. *Memb.* 2.
S. Thom. 1. *p. q.* 14. *a.* 8.
Et 1. *Sent. dist.* 38. *q.* 1. *art.* 1.
Et de Verit. q. 2. *art.* 14.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 38. *q.* 1.
Richard. 1. *Sent. d.* 38. *q.* 1.
C *Thom. Arg.* 1. *sent. dist.* 38. *q.* 1. *a.* 1.
Francisc. de Mayr. 1. *sent. d.* 38. & 39. *q.* 1.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 38. *q.* 1.
Petrus de Tarant. 1. *sent. dist.* 38. *q.* 1.

QUOD præscientia divina sit causa rerum, ostenditur sic: Augustin. de Trin. Ideo res futuræ sunt, quia Deus eas novit. *Ad opp. L. 15. c. 13. t. 3.*

2. ITEM: ratione sic: Omne illud quod antecedit aliud, & ipso posito ponitur aliud, ipsum est causa illius: hoc patet per diffinitionem causæ: sed divina præscientia præcedit omne futurum, & iterum ponit futurum respectu cujus est: ergo præscientia est causa.

3. ITEM: Omnis res aut est a Deo, aut a natura, aut a lib. arbit. & accipio causas istas large prout comprehen-

dunt casum, & fortunam: sed nulla A res a natura esse potest, nec a lib. arbitr. nisi operante Deo: ergo omnis res est a Deo, sive omne futurum: sed non est nisi a Deo agente, secundum artem & cognitionem: ergo, &c.

4. ITEM: Omne quod scitur, aliquo modo est in sciente, ut in sua causa: ergo quod præscitur a Deo est in Deo, ut in causa: sed omne quod est in Deo, est a Deo: ergo omne futurum præscitum necessario est a divina præcognitione, ut causa: ergo, &c.

5. ITEM: Omne quod scitur aut scitur per causam, aut per speciem, aut per effectum: ergo si Deus præscit: ergo aliquo trium modorum. Non per effectum, quia effectus sequitur. Non B per speciem, sive similitudinem, quia illa est simul, vel est post rem, cujus est similitudo: ergo per causam: ergo divina præscientia est causa præsciti.

Fundam. CONTRA: Deus nullius est causa nisi per voluntatem: sed multa præscit ad quæ non est ejus voluntas: ergo, &c. Probatio mediæ, præscit te mentiri, & tamen non est dicere quod velit te mentiri: ergo non est causa illius.

ITEM: Si præscientia est causa, aut ratione scientiæ, aut ratione antecessionis. Ratione antecessionis non, quia hoc quod est ante, non dicit nisi ordinem. Ratione scientiæ non, quia multa cognoscit Deus, quæ nunquam faciet: ergo nullo modo est causa.

ITEM: Si præscientia causa est præsciti, cum præsciat mala, Deus erit causa mali, hoc autem falsum.

ITEM: Si est causa, cum communicet alicui præscientiam rei creandæ, per consequens communicat causalitatem respectu illius, sed hoc est impossibile: ergo, &c.

De Concord. præscient. & lib. arb. ITEM: Ansel. de concordia præscientiæ, & lib. arb. dicit quod tantum est dicere: si Deus præscit, erit quantum hoc, si erit, de necessitate erit: sed hic nulla notatur causalitas: ergo nec ibi.

CONCLUSIO.

Præscientia, & scientia divina aliquo modo respectu futurorum est causa, licet in sua generalitate, non semper respectu præsciti dicat causam, ut respectu mali.

RESP. ad Arg. Dicendum quod præscientia dicit præcognitionem futuri. Est ergo loqui de præscientia, aut quantum ad rem significatam, aut prout significatur per illud nomen. Si quantum ad rationem nominis, sic non significat in ratione causæ. Si quantum ad rem importatam, sic dicit causam: sed tamen non semper respectu præsciti, sive futuri. Futurum enim in triplici differentia est. Quoddam enim est cujus Deus est tota causa, ut sunt illa quæ creantur. Quoddam, cujus creatura, aut ejus voluntas est tota causa, ut sunt defectus, & peccata. Quoddam, cujus Deus, & creatura simul sunt causa, ut sunt opera naturalia, & opera moralia, quia Deus cooperatur creaturæ. Secundum hoc intelligendum quod respectu primi futuri, divina præscientia est tota causa: respectu vero secundi futuri, nec est causa tota, nec causa: quia non habet causam efficientem, sed deficientem: est tamen causa sui oppositi: respectu vero tertii est causa, C sed non tota. Concedendum ergo est quod divina scientia, vel præscientia aliquomodo respectu futurorum est causa. Tamen si accipiatur in sua generalitate dicendum quod divina præscientia semper importat causalitatem aliquam, sed non semper respectu præsciti, utputa cum præscitum est malum. Et in hac ratione procedunt argumenta ostendentia quod non sit causa.

1. AD illud ergo quod primo obiicitur quod est causa præsciti per verbum August. dicendum quod Aug. loquitur de scientia rerum, sive bonorum quæ a Deo procedunt.

2. AD illud quod obiicitur quod causa quæ præcedit, etiam ponit aliud: dicendum quod ponere aliud est dupliciter, scilicet secundum productionem,

vel

vel secundum consecutionem: & quod A ponit secundum productionem, est causa vere in essendo: quod vero ponit secundum consecutionem, non est causa in essendo: sed solum in consequendo.

3. Ad illud quod obiicitur quod illud quod est a lib. arb. est a Deo: Dicendum quod verum est de eo quod est a lib. arb. efficiente: sed vitia, & peccata sunt ab ipso deficiente.

4. 5. Ad illud quod obiicitur quod de necessitate omne futurum scitur a Deo per causam: dicendum quod sicut supra tactum fuit de cognitione mali, in omni cognitione est assimilatio: nihil autem assimilatur Deo nisi quod est ab illo: & ideo est in omni cognitione Dei causalitas. Et si quidem est respectu ejus B quod dicit entitatem simpliciter; respectu illius est causa, & idea: si autem respectu privationis est præcognitio, & tunc ratio causalitatis, & ideæ est respectu oppositi. Dicendum ergo quod ad hoc quod aliquid cognoscatur, necesse est quod ipsum vel ejus oppositum habeat esse in re, vel in causa: non solum autem oppositum mali, sed etiam ipsa voluntas, quæ est mali principium, est in Deo, ut in causa: tamen malum non est in Deo ut in causa, nec per se, nec per accidens, quia mutatur ratio causandi, sicut postea dicetur. Exemplum hujus manifestum est: Si artifex operetur secundum materiam nodosam, quæ non esset idonea ad receptionem C speciei, præsciret, quod defectus futurus est in imagine, sed non ab ipso. Similiter intelligendum in Deo, & libero arbitrio, quod facit vitium in opere, dum non conformat se, & obedit Deo operanti: & ideo sufficit quod oppositum mali, sive, illud, a quo est malum, sit in Deo tanquam in causa, ad hoc quod præsciatur.

Dist. 36. art. 3. q. 1.

QUÆSTIO II.

An præscientia divina sit causata a rebus.

Alex. Alensis 1. *p. q.* 14. *Memb.* 3.
Ægidius Rom. 1. *Sent. dist.* 38. *p.* 2. *q.* 2.
Richard. 1. *sent. dist.* 38. *q.* 2.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 38. *q.* 2.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. dist.* 38. *q.* 2.

Utrum præscientia divina sit causata a rebus. Et quod sic, ostenditur hoc modo: Orig. super epistolam ad Romanos dicit: Quia aliquid est futurum: ideo scitur a Deo antequam fiat. *Quia*, ergo aut dicit causam essendi, aut consequendi. Si consequendi, sequitur: hoc est futurum, ergo præscitum, ita econverso: ergo sicut dicit, quia futurum est, ideo præscitur: ita deberet dicere econverso, quia scitur ideo futurum est, & hoc negat in littera. Non propterea aliquid erit, quia scit Deus: ergo dicit causam essendi. Ad opp.

2. Item: ratione videtur, quia intellecto quod Deus nihil præsciat, potest intelligi aliquid futurum: sed non econverso: ergo hæc est ratio, & causa illius.

3. Item hoc argumentum est bonum: Iste mentitur: ergo Deus præscivit eum mentiri: ergo est ibi aliqua habitudo localis, & nulla potest inveniri nisi causæ ad effectum: sed Deus non est causa mendacii: restat ergo quod futurum est causa præscientiæ.

4. Item: Quæcunque duo sic se habent, quod invicem se consequuntur, aut ambo causantur a tertio, aut unum est causa alterius; sed sic habent ista duo se scilicet istum mentiri, & Deum præscire, & non est dicere, quod ambo causentur a tertio: ergo unum est causa alterius.

Contra: per Augustinum: Non enim quæ causata sunt, ideo Deus novit, quia facta sunt. Fundam. *Lib.* 5. *de Trin. cap.* 3. *in medio.*

Item: ratione videtur, quod non sit causata a rebus, quia omnis causa nobilior est suo effectu: si ergo divina præscientia causatur a re aliqua, cum divina præscientia sit increata, & res

creata: ergo creatum nobilius increato.

Item: Præscientia est æterna: ergo cum res sit temporalis, si causatur, a rebus, temporale est causa æterni: & cum causa sit prior effectu; ergo temporale prius æterno.

Item: Si res sunt causæ præscientiæ, aut ratione principalis significati: sed cum illud sit divina essentia, ergo sunt res causa Dei. Si ratione connotati: cum connotata sint res ipsæ, tunc sunt causa sui.

CONCLUSIO.

Præscientia divina aliquorum est causa essendi, licet non omnino: præscita vero ipsa ipsius præscientiæ sunt causa illativa, & secundum modum dicendi.

Positio aliorum. Resp. ad Arg. Aliqui voluerunt dicere, quod causa dicitur dupliciter, proprie, & communiter. Proprie, quod dat alteri esse, & sic nullo modo res sunt causæ præscientiæ divinæ. Alio modo dicitur causa communiter illud, sine quo res non est: & sic dicitur causa sine qua non, & hoc modo quia præscientia Dei non est quin res sint futuræ, ideo hoc modo dicuntur causa. Improb. Sed quoniam hoc nomen *causa*, semper importat honorabilitatem respectu cujus dicitur causa, & quandam superpositionem, ideo non videtur illud adhuc omnino sanum dicere, quod sit causa sine qua non. Et præterea illud non solvit auctoritatem Origenis, quia ipse negat conversam. Positio propr. Est propterea aliter dicendum, quod est causam accipere secundum triplicem modum, scilicet secundum rationem essendi, & secundum rationem inferendi, & secundum rationem dicendi. Dico ergo, quod secundum rationem essendi, præscientia potest esse causa aliquorum præscitorum, licet non omnino, sed nullo modo econverso. Secundum rationem inferendi, sunt mutuo causæ, quia mutuo antecedunt, & consequuntur: & antecedens est causa consequentis. Secundum rationem dicendi, futurum est causa præscientiæ, & non econverso. Nam præscientia dicitur scientia ante rem. A Constat ergo quod importat ordinem ad posterius, & quod si scitum esset semper præsens, esset scientia, sed non præscientia. Nam ad hoc, quod præscientia dicatur, venit ex futuritione rei. Et sic intelligit Origenes, & patet primum.

2. Ad illud quod obiicitur secundo de habitudine locali, dicendum quod est locus a convertibili.

3. Ad illud quod ultimo obiicitur, dicendum, quod instantiam habet in proposito, & quia in hoc solo est instantia, ideo ferenda est. Ratio autem hujus est, quia Dei præscientia est respectu veri, & respectu omnis veri: ideo ponit & ponitur. Et quia potest esse respectu veri quod non est ab ipso, nisi B secundum id quod subest, nec econverso: ideo nec causa est, nec causatur. Quia ergo præscientia est respectu veri, quia divina: respectu omnis veri, quia nihil latet Deum: ideo ponit, & ponitur. Rursus, quia scientia est quæ dicit simplicem notitiam, ideo non causat: quia divina, ideo non causatur: ideo ponit, & ponitur, & non causat, nec causatur.

ARTICULUS II.

Consequenter est quæstio de secundo articulo, scilicet de divina præ- C scientia quantum ad rationem necessitatis. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur utrum divina præscientia ponat necessitatem circa præscitum. Secundo, utrum divina præscientia habeat in se necessitatem.

QUÆSTIO I.

An præscientia Dei rebus præscitis necessitatem imponat.

Alex. Alensis 1. *p.* *q.* 24. *Membra* 5.
S. Thom. 1. *p.* *q.* 14. *art.* 15.
Et de Ver. *q.* 2. *art.* 3.
Scotus 1. *Sent.* *dist.* 38. *q. unica*.
Rich. 1. *Sent.* *dist.* 38. *q.* 4.
Marsilius Inguen. 1. *Sent.* *q.* 40. *ar.* 1.
Francisc. de Mayr. 1. *sent.* *dist.* 38. & 39. *q.* 3.

Steph.

Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 38. *q.* 3.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. dist.* 38. *q.* 3.

Ad opp. Parum post principium. Cap. de mixtionibus in prima figura, sed videtur adversari Scoto in Quol. q. 5. ar. 1. & q. 14. art. 1. & in 2. d. 3. q. 4. & in 4. d. 5. q. 1. & in 3. d. 23. q. un. & in 4. d. 12. q. 1.

QUOD divina præscientia ponat necessitatem, ostenditur sic: Anselmus in libro de concordantia præscientiæ, & liberi arbitrii: Quæ præscivit Deus necesse est futura esse.

2. ITEM: ratione sic: Ex majori de necessario, & minori de inesse semper concluditur de necessario, sicut dicit Philosophus in 1. Priorum. Fiat ergo talis syllogismus. Omne præscitum necesse est esse futurum. Hoc per Anselmum patet: sed hoc est præscitum, quolibet demonstrato: ergo necesse est esse futurum.

3. ITEM: Omne quod Deus præscit, est verum; sed ut dicit Philosophus in 1. Perihermen. * Omne quod est, quando est, necesse est esse; ergo si præscitum est modo verum, necesse est nunc esse verum, & futurum est præscitum; ergo modo necessarium est esse futurum: ergo de necessitate eveniet.

** Arist. 1 Periher. cap. 6.*

4. ITEM; hoc ipsum ostenditur per impossibile; Deus præscit aliquid in partem affirmativam; quæro ergo utrum illud non possit non esse. Si non; ergo est necessarium. Si sic; ergo potest aliter evenire, quam Deus præscit; ergo divina præscientia est fallibilis, & incerta, & hoc est argumentum Augustini, & etiam Boetii, de consolatione. Si aliorsum quam prævisæ sunt detorqueri valent res prævisæ, jam non erit firma futuri præscientia.

Lib. 5. de Cons. presa 3.

5. ITEM: Deus præscit aliquid esse futurum; aut ergo possibile est non esse futurum, aut impossibile. Si impossibile non esse; ergo necesse est esse; si autem possibile; sed omne possibile ponibile, & falso possibili posito in esse, quod sequitur, non est impossibile; ponatur ergo hoc non esse, & Deus præscivit hoc esse; ergo Deus præscivit falsum; sed hoc est impossibile; ergo impossibile est aliquod præcedentium.

Fundam. Lib. 2. c. 4 tom. 1.

CONTRA; quod non inferat necessitatem, ostenditur auctoritate Augustini sumpta a simili de libero arbitrio; Sicut mea memoria non cogit facta esse, quæ præterierunt; sic Dei præ-
A scientia non cogit facienda esse quæ futura sunt.

ITEM: ratione ostenditur id idem; Intelligamus Deum nihil præscire; ergo ex hoc nihil accrescit libero arbitrio: ergo positio præscientiæ nihil ei aufert; ergo cum liberum arbitrium de se sit causa rerum ad utrumlibet contingentium, divina præscientia hoc non tollit.

ITEM: sicut supra probatum est, divina præscientia in pluribus, aut non est causa, aut non est tota causa; sed quod dat alicui necessitatem, habet rationem causæ, quia a quo est esse, &
B esse necessarium; cum ergo divina præscientia multorum futurorum non sit causa, ut malorum, nullam rebus imponit necessitatem.

Art. præced. q. 1. & 2.

ITEM divina præscientia præscit res sicut sunt eventuræ, cum nihil præsciat nisi verum: ergo cum præscit aliquem peccaturum, cum peccatum non sit nisi per voluntatem, præscit istum per voluntatem hoc facere, & præscit aliud posse facere; ergo si omne quod præscit, est verum, verum est quod iste per voluntatem hoc faciet, & poterit aliud facere; & si hoc est contingens; ergo, si cum divina præscientia est
C contingentia circa res, non ergo necessitas.

ITEM, hoc ipsum ostenditur rationibus ducentibus ad impossibile. Si imponit præscientia rebus necessitatem; perit ergo casus, & fortuna. Secundum impossibile est, quod perit liberum arbitrium, & consilium. Tertium, quod perit meritum, & demeritum. Quartum, quod perit laus, & vituperium.

Arist. 1. Periher. cap. 6.

CONCLUSIO.

Cum præscientia divina sic res præcognoscat eo modo, quo futura sunt, rebus nullo pacto imponit necessitatem.

RESP. ad Argum. Dicendum quod tres circa hoc fuerunt positiones. Quidam enim dixerunt, quod præscientia necessario cum sit infallibilis, imponit ne-

Hæc refert Aug. de civ. Dei c. 9. tom. 5.

necessitatem, & ideo abstulerunt liberum arbitrium, & peccatum; ista positio fuit hæretica, & iniqua, quia destruit bonos mores. Alia positio fuit, quod divina præscientia si esset, necessitatem imponeret, & sic omnis virtus, & laus periret. Et quia dilexerunt rem publicam, ideo abstulerunt a Deo præscientiam, & a propositionibus de futuro abstulerunt veritatem. Et hæc hæretica fuit, & impia, quia derogavit nobilitati divinæ. Tertia positio est catholica, quæ Deum honorat, & bonos mores conservat; & ideo justa, pia, & vera; quia divina præscientia est, & tamen non imponit rebus necessitatem. Omnia enim sic præcognoscit esse eventura sicut eventura sunt; & ideo cum multa sint eventura contingenter, ut illa quæ sunt a libero arbitrio, & a casu, & fortuna, sicut præscit hæc esse futura ab istis, sic præscit modum contingentiæ secundum quem sunt ab istis.

1. Ad intelligentiam autem obiectorum notandum, quod duplex est necessitas, scilicet absoluta, & respectiva. Necessitas absoluta quæ opponitur contingentiæ, dicitur necessitas consequentis. Necessitas respectiva dicitur necessitas consequentiæ, & hæc non opponitur contingenti. Nam aliquod contingens necessario sequitur: ut si ambulat necessario sequitur, quod movetur. Dicendum ergo, quod in præscito non est necessitas absoluta, sed solum consequentiæ, quia necessario sequitur, Deus præscit hoc, ergo hoc erit: & hoc modo intelligitur auctoritas Anselmi, & consimiles auctoritates, quæ proponuntur cum modo necessitatis, & sic patet primum.

2. Ad illud quod secundo obiicitur de syllogismo ex majori de necessario, & minori de inesse, dicendum, quod sicut patet, & Philosophus exponit, hoc intelligitur de ea propositione, quæ est de inesse simpliciter, quod æquivalet necessario: sed minor hujus syllogismi, scilicet, hoc est præscitum, non est de inesse simpliciter; sicut enim infra patebit, non est neccessaria.

3. Ad illud quod obiicitur de præscito, quod verum est, & si verum est necessario est: dicendum quod istam rationem facit Philosophus ad ostendendum, quod in futuris non est veritas, & est sophistica. Nam quando dicitur, omne quod est, quando est necessario est: intelligitur de eo, quod ponit aliquid in actu circa suppositum, quod ex quo positum est, impossibile est non esse positum: sed verum de futuro nihil ponit circa subiectum, quia non est verum pro præsenti, sed solum pro futuro: & ideo nulla est necessitas, neque simpliciter, neque ut nunc, quia nihil ponit, ut nunc.

4. Ad illud quod obiicitur per impossibile, quod si posset aliter esse, posset falli, &c. dicendum, quod sicut, veritas venit ex concordia intellectus ad rem cognitam, hæc autem concordia non est aliud, quam adæquatio rei, & intellectus: sic falsitas venit ex discordia intellectus ad cognitum, similiter potentia fallendi ex potentia discordandi: dico ergo quoniam necessario præscitum sequitur ad præscientiam; ideo non possunt discordare: & ideo nunquam fallitur, nec potest falli.

5. Quod ergo obiicitur quod aliter potest esse: dicendum quod aliter potest esse, quia Deus potest aliter præscisse: & cum ponitur quod aliter scit, ponitur quod aliter præscit. Quando ergo infertur, potest aliter esse, quam sit, & Deus præscivit sic: ergo aliter quam Deus præscit, distinguenda est conclusio, quia potest intelligi divisim, sic vera est. Et est sensus: Deus præscit hoc evenire, & possibile est illud non evenire. Si autem conjunctim, falsa est, & est sensus, illud est possibile, quod Deus præscit uno modo, ut eveniat alio modo. Et est fallacia compositionis in illo processu, sicut hic: Currens potest non moveri: ergo possibile est quod aliquis currat, & non moveatur, non sequitur. Similiter cum quæritur: quod ponitur ponendum est, sed cum assumit, Deus præscivit, hoc est oppositum posito: & ideo est negandum.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

An necessario Deus præsciat quæ præscit.

Alexand. Alensis 1. *p. q.* 24. *Memb.* 4.
S. Thom. 1. *p. q.* 14. *art.* 9.
Et 1. *Sent. d.* 38. *q.* 1. *art.* 4.
Et de Verit. q. 2. *a.* 8.
Scot. 1. *Sent. d.* 39. *q.* 3.
Ægidius Rom. 1. *sent. dist.* 38. *p.* 2. *q.* 3.
Richardus 1. *Sent. dist.* 38. *q.* 5. & 6.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 38. *q.* 1. *art.* 2.
Marsil. Inguen. 1. *Sent. q.* 40. *a.* 2.
Franciscus de Mayr. 1. *Sent. d.* 38. & 39. *q.* 4.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 38. *q.* 4.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent. dist.* 38. *q.* 4.
Gabr. Biel. 1. *Sent. dist.* 38. *q. unica.*

Ad opp. UTRUM divina præscientia habeat in se necessitatem, hoc est, utrum necesse sit Deum præscire quod præscit. Et quod sic, ostenditur primo per auctoritatem Anselmi lib. de concordia prædestinationis, & liberi arbitrii: Quod præscit Deus, impossibile est non præscire: ergo ab æquipollenti, necesse est præscire. *De Concord. præd. & lib. arb.*

2. ITEM: Ratione videtur, quia omne dictum de præterito verum, est necessarium. Unde si cucurrit, necesse est cucurrisse: sed si præscit præscivit: ergo cum hoc sit dictum de præterito: ergo necessarium.

3. ITEM: Licet de potentia Dei sit indifferens ad exeundum, & non exeundum, tamen ex quo exivit in actum necesse est exisse. Unde quamvis potuerit creare, & non creare antequam crearet, tamen ex quo creavit, necesse est creasse: ergo ex quo præscivit, necesse est præscisse.

4. ITEM: Si homo voluit, & præscivit aliquid, necesse est hominem scivisse, & voluisse; ergo si circa scientiam Dei non est minor certitudo, immo major, quam circa scientiam hominis, multo fortius est necesse. Si tu dicas, sicut aliqui dicunt, quod in hac: Deus præscivit, totum ex futuro est secundum rem, quamvis intelligatur sub ratione præteriti. Unde nihil plus est dicere, Deus præscit, nisi Deus est, & hoc erit.

A CONTRA: Tunc, esto, quod Deus nullam haberet cognitionem, dum tamen res esset futura, hæc esset vera: Deus præscit: quod manifeste est falsum. Præterea, esto, quod præscientiæ addatur actus transiens in præteritum, ut promissio, vel prædictio, vel prophetatio, ibi transit in præteritum aliquid, & vere fit idem sophisma, & idem dubium, & hoc non solvit.

5. ITEM: Plus distat esse & non esse, quam necessarium & contingens: sed aliquid quod simpliciter non est, habet esse in Dei præscientia: ergo multo fortius aliquid quod in se contingens est, potest esse necessarium in præscientia Dei: ergo, &c.

B 6. ITEM: Omne immutabile est necessarium: sed cum dicitur: Deus præscit, est immutabile: ergo est necessarium. Prima est manifesta; secunda patet, quia cum dicitur; Deus præscit; si mutatur, ut fiat non præsciens, aut hoc erit secundum mutationem rei, aut Dei. Rei non, quia res adhuc nihil est; ergo non mutatur, nec mutari potest. Si secundum mutationem Dei; ergo Deus mutatur.

7. ITEM: Omne æternum est necessarium, quia unum solum est æternum, & illud est, in quo non cadit contingentia, sed summa necessitas: sed præscire Dei est æternum; ergo necessarium est Deum præscire.

C CONTRA; Regula est, si antecedens bonæ consequentiæ est necessarium, & consequens; & si consequens non est necessarium, nec antecedens. Sed sequitur; Si Deus præscit hoc esse futurum, hoc erit quocunque contingenti demonstrato, quia oppositum non potest stare; ergo cum consequens non sit necessarium, nec antecedens. Fundam.

ITEM; Regula est quod necessarium compatitur se cum omni possibili. Omne enim repugnans necessario est impossibile. Demonstrato tamen aliquo qui præscitus est damnari, possibile est istum salvari: ergo ista duo possunt simul stare quod iste sit præscitus damnari, & salvetur, & hoc est impossibile, &c.

ITEM: Regula est quod oppositum

contingentis est contingens, & oppositum, & necessarii est impossibile. Et regula iterum est quod si ad antecedens sequitur consequens, ad oppositum consequentis sequitur oppositum antecedentis. Ex his arguo sic: Sit, A, contingens præscitum a Deo, si Deus præscit A, erit ergo per regulam, si A non erit, Deus non præscit: sed A non esse fuit contingens, Deum non præscisse, fuit impossibile: ergo ad contingens sequitur impossibile, hoc est contra artem: necesse est ergo hoc esse contingens Deum, scilicet præscire hoc.

ITEM: Omnis divina actio quæ respicit obiectum quod potest non esse, potest desinere. Unde cum Deus conservet rem creatam, potest desinere conservare: ergo cum præscire sit respectu contingentis, erit contingens.

CONCLUSIO.

Licet præscire in Deo sit actus æternus, & necessarius, cum tamen versetur circa futurum contingens, ex parte futuritionis, dicitur contingens.

S. Thom. q.4.ar.13 RESP. ad Arg. Dicendum quod sicut probatum est, illud constat, & non est dubium quod Deum præscire contingens aliquod cum antecedit ad contingens, & connotat aliquid quod habet veritatem contingentem, quod ipsum judicandum est contingens: sed aliqui voluerunt ipsum judicare contingens, quia totum quod dicit, dicit de futuro. Sed illud improbatum est, quia falsum est, &, non intelligibile. Omnis enim intellectus qui intelligit hoc, quamvis non intelligat tempus circa Deum, intelligit quod actus divinæ præcognitionis ab æterno fuit in Deo, & ille differt a re futura: & propterea, sicut dictum est, hoc non solvit. Alii voluerunt judicare contingens, quia cum sit dictum de præterito, pendet tamen ex futuro. Et hoc dicunt in credito, & prophetico, & dicto a Christo, & consimilibus, quæ inferunt de necessitate propositionem de futuro. Et illud est improbabile, ut videtur. Quoniam si actus divinæ præcognitionis pendet ex futuro, tunc cum in futuro, quantum est ex parte rei contingentis, nulla sit certitudo, nec in divina præcognitione esset. Præterea, quo modo dependet, cum ab eo non causetur aliquo modo? Et iterum, quo modo dependet illud quod necessarium est fuisse, ut actus cognoscendi, & credendi, & prædicendi ab eo quod futurum est? Non videtur nec probabile, nec intelligibile. Et ideo alio modo dicendum, quod quodam est dictum de præterito, & pro præterito sicut si dicatur, Petrum legisse. Quoddam de præterito, sed pro futuro, ut antichristus fuit nasciturus. Quoddam pro præterito, tamen dependet ex futuro, ut hoc dictum, Petrum dixisse verum, navale bellum fore: ad hoc enim quod dictum habeat veritatem, exigitur belli eventus, & ab illo dependet veritas nostræ assertionis quæ causatur a re. Quoddam est dictum de præterito quod non dependet, sed connotat veritatem circa illud futurum, sicut si dicatur: Deus præscivit hoc futurum. Quia enim Dei scientia est solum respectu veri: ideo connotat veritatem circa illud dictum futurum, sed quoniam divina cognitio non habet certitudinem a re, quia ab ipsa nec causatur, nec oritur, ideo ab illa non dependet: & propterea falli non potest, quamvis connotet futurum. Unde in præscientia hæc duo dicuntur, scilicet actus divinæ cognitionis: & hunc necessarium est esse sive fuisse: & ordinatio futuri ad illum actum: & hæc ordinatio futuri ad illum actum, non est necessaria, & judicanda est contingentia in totali dicto, non ratione totalitatis, sive principalis significati, sed connotati. Et si ponatur, Deum non præscire aliquid quod præscit, potest & debet intelligi, non per remotionem principalis significati, sed ipsius connotati, sive illius ordinis ipsius temporalis ad æternum, qui quidem est contingens ratione alterius scilicet temporalis. Contingentia ergo est in totali dicto, quia connotat aliquid esse verum de futuro, quod quidem est contingens, & hoc patet sic. Cum enim di-

Advertatur iis Scot. dist. 39. ad 4. & 5.

dicitur: Deus præscit te salvandum: hic duplex includitur actus, & compositio, videlicet hic tu salvaberis, & hic, Deus habet cognitionem de salute tua, & habuit cognitionem ab æterno. Habere quidem cognitionem est actus æternus & necessarius, quia non dependet a re, sed salvari est actus futurus, & contingens. Quoniam ergo actus divinæ cognitionis non dependet a cognito: ideo potest esse certitudo in ipso, re contingente existente. Sed quando significatur per modum præscientiæ, connotat futurum contingens, & omne dictum quod claudit in se contingens, judicandum contingens est: ideo totale contingens judicatur. Et ista solutio est vera, & generalis. Nam actus credulitatis, actus prophetationis, & divinæ assertionis, per hoc quod currunt secundum illustrationem divinæ præscientiæ, ideo connotant & non dependent: ideo certi, & infallibiles sunt de rebus in se non certis.

1. Ad illud ergo quod obiicitur de Anselmo, quod necesse est præscire quod præscit, dicendum quod hoc intelligit quantum ad actum præcognitionis quem necesse est fuisse: sed non quantum ad connotationem futuritionis.

2. 3. Ad illud quod obiicitur, quod dictum est de præterito dicendum quod quantum est de ratione præteritionis, necessarium est: sed quoniam connotatur futurum, ideo est contingens. Et ex hoc patet sequens, quia quantum ad illud futurum non est adhuc potentia in actu, immo adhuc potest non exire, ideo, &c.

4. 5. Ad illud quod obiicitur quod est cognitio sine existentia rei: ergo necessitatis sine rei necessitate, dicendum quod verum est, quod in actu cognitionis est necessitas, sed non in toto. Nec est simile, quia præcognitio non connotat actualem rei existentiam, sed connotat rei futuritionem, & ad hoc quod dictum sit necessarium, necesse est quod sit necessitas in connotato.

6. Ad illud quod obiicitur, quod omne immutabile est necessarium, dicendum quod ad esse mutabilis duo concurrunt, quod se habeat uno modo prius, alio modo posterius. Et per oppositum immutabile potest dici dupliciter: aut quia nihil actu est, aut quia actu est, & non potest aliter se habere, & hoc convertitur cum necessario: sed illud immutabile quod non est aliquid actu non convertitur, & sic est verum contingens de futuro antequam res sit. Et sic hoc dictum, Antichristum fore, est modo verum immutabile, quia si ponatur esse verum, ponitur quod semper fuerit, & similiter si falsum, & hoc quia nihil actu ponit: quoniam ergo Deum præscisse, connotat futurum contingens, ideo est dictum immutabile, nec ex hoc sequitur quod sit necessarium, ut visum est. Tamen aliqui volunt aliter dicere, quod Deum præscire hoc futurum contingens, est immutabile a parte præscientis, sed a parte rei præscitæ est mutabile, & ideo ex parte illa contingens. Sed tamen illud difficile est dicere, quod enim præscitur semel, semper præscitum fuit, & Deus non potest præscire futurum contingens, ita quod nihil fiat circa futurum, & ita nulla mutatio. Et propter hoc modus alius dicendi est rationabilior.

S.Th. 1. p. qu. 14. art. 13.

7. Ad illud quod ultimo obiicitur, quod nihil æternum est contingens, dicendum quod ens æternum est dupliciter: aut pure æternum, aut connotat temporale de futuro, & pure æternum est necessarium: sed connotans temporale de futuro ratione connotati, potest judicari contingens, sicut & ratione illius potest desinere. Summa dictorum est ista, quod Deum præscire futurum contingens, est quoddam dictum, quod claudit in se actum divinæ cognitionis æternum, & ordinationem dicit ad futurum contingens. Et quamvis actus divinæ cognitionis ponat aliquid existens necessarium, & æternum, illa tamen ordinatio ponit futurum quod contingens est. Et iterum, quamvis dicat ordinationem, non tamen dicit dependentiam: sed solum connotationem, & ideo non

ponit

ponit incertitudinem. Hinc est quod Deum præscire futurum est contingens ratione connotationis ad contingens. Est immutabile ratione ordinationis ad futurum, quod potest non esse nulla A facta mutatione. Est certum ratione independentiæ ab eodem, & hoc patebit infra planius in distinctione de prædestinatione.

DISTINCTIO XXXIX.

Utrum scientia Dei possit augeri vel minui: vel aliquo modo mutari: utrumque enim videtur posse probari.

PRÆTEREA quæri solet; Utrum scientia Dei possit augeri, vel minui. Utrumque enim videtur posse probari. Quod enim divina scientia possit augeri vel mutari, hoc modo probatur: quia potest Deus scire quod nunquam scit. Est enim aliquis qui non est lecturus hodie, & tamen potest esse ut legat hodie: potest enim hodie legere. Nihil autem potest fieri, quod non possit a Deo sciri. Potest ergo Deus scire hunc lecturum hodie: potest ergo aliquid scire quod non scit: ergo potest ejus scientia augeri vel mutari. Eademque videtur posse minui. Est enim aliquis hodie lecturus, quem Deus scit lecturum. At potest esse, ut non legat, ergo potest Deus non scire hunc lecturum: potest ergo non scire aliquid quod scit: ergo potest minui ejus scientia, vel mutari.

Responsio cum determinatione. C.13.&.3. C.14. in princ.

Ad quod dicimus, quia Dei scientia omnino immutabilis est, nec augeri potest, vel minui. Nam, ut ait Augustinus in 15. lib. de Trinitate, Scientia Dei est ipsa sapientia, & sapientia est ipsa essentia, sive substantia Dei: quia in illius naturæ simplicitate mirabili, non est aliud sapere, & aliud esse: sed quod est sapere, hoc est & esse. Ideoque novit omnia verbum, quæ novit Pater: sed ei nosse de Patre est, sicut esse: nosse enim, & esse, illi unum est. Et ideo Patri sicut esse non est a Filio, ita nec nosse. Proinde tanquam seipsum dicens: Pater genuit verbum sibi coæquale per omnia. Non enim seipsum integre perfecteque dixisset, si aliquid minus, aut amplius esset in ejus verbo, quam in seipso. Hoc est ergo omnino verbum quod Pater, non tamen Pater: quia iste Filius, ille Pater. Sciunt ergo invicem Pater & Filius, sed ille gignendo,

Eod. lib. & c.14.

iste nascendo. Et omnia quæ sunt in eorum scientia in eorum sapientia, in eorum essentia, unusquisque eorum simul videt, non particulatim aut sigillatim velut alternante conspectu hinc illinc, & inde huc, & rursum inde, vel inde in aliud atque aliud: ut aliqua videre non possit, nisi non videns alia: sed omnia simul videt, quorum nullum est quod non semper videat, & sciat. Ejus itaque scientia inamissibilis, & invariabilis est.

Lib. eod. cap. 13.

Nostra vero scientia & amissibilis, & variabilis, & receptibilis est, quia non hoc est nobis esse, quod sapere, vel scire. Propter hoc sicut nostra scientia illi scientiæ Dei dissimilis est, sic & nostrum verbum quod nascitur de scientia nostra, dissimile est illi verbo quod natum est de Patre scientia. Ex hac auctoritate clare ostenditur scientiam Dei omnino invariabilem

bile messe, sicut ipsa essentia Dei omnino invariabilis est: & quod Pater & Filius cum Spiritu sancto simul omnia sciunt & vident. Sicut ergo non potest augeri vel minui divina essentia, ita nec divina scientia. Et tamen conceditur posse scire quod non scit, & posse non scire quod scit: quia posset aliquid esse subiectum ejus scientiæ, quod non est, & posset non esse subjectum aliquid quod est, sine permutatione ipsius scientiæ.

Oppositio, an Deus possit noviter vel ex tempore scire, vel præscire aliquid.

Hic opponitur a quibusdam ita: Si Deus potest aliquid scire vel præscire quod nunquam scivit vel præscivit, potest ergo ex tempore aliquid scire vel præscire. Ad quod dicimus: Potest quidem Deus scire vel præscire omne, quod potest facere, & potest facere, quod nunquam fiet. Potest ergo scire, vel præscire, quod nunquam fiet, nec est, nec fuit. Nec illud scit, vel scivit, neque præscit vel præscivit: quia scientia ejus non est nisi de his, quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt: & præscientia non est nisi de futuris. Et licet possit scire, vel præscire, quod nunquam est, vel erit, non tamen potest, aliquid scire, vel præscire ex tempore. Potest utique scire vel præscire quod nunquam est, nec erit, nec illud scitum vel præscitum est ab æterno, nec tamen potest incipere scire vel præscire illud, sed ita potest modo scire vel præscire, sicut potest scisse vel præscisse ab æterno. Si enim dicas eum modo posse scire vel præscire quod ab æterno non scivit vel præscivit, idest, ita quod ab æterno non sciverit vel præsciverit, quasi utrumque simul esse possit: falsum est. Si vero dicas eum posse modo scire vel præscire quod ab æterno non scivit vel præscivit, idest, habere potentiam sciendi vel præsciendi ab æterno, & modo aliquid: nec tamen illud præscitum est vel futurum, verum est. Non potest ergo noviter vel ex tempore scire vel præscire aliquid, sicut non potest noviter vel ex tempore velle aliquid, & tamen potest velle quod nunquam voluit.

Utrum Deus possit scire plura quam scit.

Item a quibusdam dicitur Deus posse plura scire quam sciat, quia potest omnia scire, quæ scit, & potest aliqua facere, quæ nunquam erunt, & illa potest scire. Non enim aliqua incognita facere potest. Si vero omnia essent quæ modo sunt, & alia quædam faceret, quæ non sunt, nec erunt, & illa omnia sciret, pro certo plura sciret quam modo sciat. Nec tamen ejus scientia augeri potest, quia hoc totum fieri posset sine mutabilitate scientiæ. Constat ergo Dei scientiam omnino esse immutabilem, nec augeri posse vel minui, sed ei subiecta.

Quod

Quod videtur adversum illi sententiæ, qua supra dictum est, Deum semper & simul scire omnia.

Tom.6.in explan. capitis Abacuc. *Ei vero quod prædictum est, scilicet quod Deus omnia semper videt & simul, videtur obviare quod ait Hieronymus in expositione Abacuc. Absurdum est, inquit, ad hoc deducere Dei majestatem, ut sciat per momenta singula quot culices nascantur, quotve moriantur, quota pulicum & muscarum sit multitudo, quotve pisces natent in aquis, & similia. Non simus tam fatui adulatores Dei, ut dum providentiam ejus etiam ad ima retrudimus, in nosipsos injuriosi simus, eandem irrationabilium & rationabilium providentiam esse dicentes. Hic videtur dicere Hieronymus quod Deus illorum minimorum scientiam sive providentiam non habeat. Quod si hoc est, tunc non omnia simul scit & semper. Ex tali itaque sensu illud dictum esse noverimus, ut Deum illa alternatim, vel particulatim scire negat, nec per diversa temporum momenta sic illa cognovit, sicut per varia momenta illorum quædam deficiunt, quædam incipiunt. Neque illis aliisque irrationabilibus ita providet, quemadmodum rationabilibus. Nunquid* 1.Cor.9. *enim, ut ait Apostolus, cura est Deo de bobus? Et sicut non est cura de* Sap.12. *bobus, ita nec de aliis irrationabilibus. Dicit tamen scriptura, quia ipsi est cura de omnibus. Providentiam ergo & curam universaliter de cunctis quæ condidit, habet, ut habeat unumquodque quod sibi debetur & convenit. Sed specialem providentiam atque curam habet de rationabilibus, quibus pręcepta tradidit, eisque recte vivendi legem præscripsit, ac præmia promisit. Hanc providentiam & curam de irrationabilibus non habet: Ideo dicit Apostolus, quia non est cura Deo de bobus. Providet tamen omnibus, & curat, idest, gubernat omnia, qui omnibus solem suum facit oriri, & pluviam dat. Scit itaque Deus, quanta sit multitudo pulicum, culicum, & muscarum, & piscium, & quot nascantur, quotve moriantur: sed non scit hoc per momenta singula, immo simul & semel omnia. Neque ita scit, ut eandem habeat providentiam irrationabilium & rationabilium, idest, ut eodem modo penitus provideat irrationabilibus & rationabilibus. Rationabilibus enim & præcepta dedit, & Angelos ad custodiam delegavit.*

Brevis summa prædictorum, cum additione quorundam.

Simul itaque, & immutabiliter scit Deus omnia, quæ fuerunt, & sunt, & erunt, tam bona quam mala: præscit quoque omnia futura, tam bona quam mala.

DI-

DISTINCTIO XXXIX.

De immutabilitate, vel perfectione divinæ scientiæ, vel cognitionis.

Præterea quæri solet, utrum scientia Dei possit augeri, vel minui.

Expositio Textus.

Arist. 3. Physic. cont. 63. Et 2. de Celo context. 23. Divisio.

SUPRA egit Magister, de scientiæ divinæ certitudine, hic agit de perfectione. Et quoniam vere perfectum est, cui non est possibilis additio, ideo Magister quærit utrum divina scientia possit augeri, vel minui. Et habet hæc pars tres partes. In prima Magister quærit, & determinat quod divina scientia non recipit augmentum nec diminutionem, nec alterationem, sed omnia simul, & uno aspectu cognoscit. In secunda opponit contra hoc, quod divina scientia non potest augeri, per hoc quod videtur aliquid posse scire ex tempore, & determinat, & hoc facit, ibi: *Hic opponitur a quibusdam*. In tertia obiicit auctoritate Hieronymi contra hoc, quod dictum erat, divinam scientiam esse respectu omnium, & hoc ibi: *Et vero quod prædictum est, scilicet quod Deus*, &c. Et quælibet harum trium partium potest subdividi, quia primo in eis opponit, secundo solvit. Et ponit duplicem responsionem, & in tertia post responsionem epilogationem subjungit, ibi: *Simul itaque*.

Sciunt ergo, se invicem Pater, & Filius: sed iste gignendo, ille nascendo. Dub. I.

Videtur male dicere, quia scire est essentiale in divinis, ergo si sit nascendo, cum nasci dicat proprietatem personalem, proprietas personalis est ratio rei essentialis, quod non est sane, neque vere dictum.

RESP. Dicendum: Aliqui voluerunt dicere, quod scire Dei relatum ad crea-

A turas, ita quod una persona sciat seipsam, est dictum essentialiter. Si secundum quod una persona sciat aliam, dicit respectum personæ ad personam, & est dictum notionaliter. Sed hoc non est convenienter dictum, quia sicut in præcedentibus habitum est, sapientia & sapere essentialiter tantum dicitur. Et propterea dicendum, quod ablativus ille non tantum dicit caussam sive rationem dicendi, sed rationem concomitantiæ. Gerundia enim, sicut dicit Priscianus, habent exponi per *si*, vel per *dum*, vel per *quia*, & primo modo dicit convenientiam, secundo concomitantiam, & tertio caussam.

B

Et omnia quæ sunt in eorum scientia, in eorum sapientia, & in eorum essentia, unusquisque eorum simul videt. Dub. II.

CONTRA: Dictum est quod creaturæ sunt in Dei notitia, sed non in Dei essentia: ergo est contradictio. Supra dist. 36.

RESP. Dicendum est quod in divina scientia sunt scibilia, in divina vero essentia sunt attributa, sicut potentia, sapientia, & bonitas. Et Augustinus vult dicere quod Pater & Filius simul vident omnia cognoscibilia creata & creanda, & omnia essentiæ attributa. Unde littera legenda est divisim: Omnia quæ sunt in eorum scien-
C tia, utputa creata, simul scit quilibet: similiter omnia quæ sunt in eorum essentia, utputa attributa, simul sciunt sive scit quilibet, & ideo non vult dicere quod creaturæ sint in divina essentia.

Quia scientia Dei non est nisi de his quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt. Dub. III.

Videtur hoc esse falsum, quia Deus scit omne quod potest facere, sed potest facere quod nunquam fuit, nec est, nec erit: ergo scientia Dei est de aliquo, quod nunquam fuit, vel est, vel erit. Et præterea est infinitorum, sicut vult Augustinus 11. de Civitat. Dei, non tan- Aug. de Civ. Dei l. 11. c. 10 tom. 5.

tantum quæ fuerunt, vel erunt.

Resp. Dicendum quod Magister loquitur de scientia visionis, quæ est illorum tantum, quorum ab æterno fuit prævisio, sed ipse obiicit de scientia intelligentiæ, quæ nullius connotat existentiam, quod patet. Intelligit enim Deus omne quod potest, & ita non recte currit obiectio.

Nec tamen potest incipere scire, vel præscire, &c. *Dub. IV.*

Videtur male dicere, quia nihil scitur nisi verum: ergo antequam sit verum, non scitur: ergo si aliquid incipit esse verum, aliquid incipit a Deo sciri: ergo Deus potest incipere aliquid scire. Item creatio est divina essentia, & tamen ratione connotati Deus potest aliquid incipere creare: ergo similiter & aliquid scire.

Resp. Scire dupliciter dicitur. Uno modo scire hoc est quod habere cognitionem de aliquo, & sic non connotat actualem existentiam cogniti, & sic non potest Deus aliquid incipere scire, id est alicujus cognitionem incipere habere. Alio modo scire, hoc est, quod nosse aliquid esse verum, & hoc tunc primo scitur esse verum quando incipit esse, & sic incipit Deus scire, sic & desinit præscire, non ratione principalis significati quod est scientia, sed ratione connotati quod quidem est veritas rei scitæ.

Non potest ergo noviter ex tempore scire vel præscire aliquid, sicut nec potest noviter vel ex tempore velle aliquid, & tamen potest velle quod nunquam voluit. Dub. V.

Videtur hic dicere duo contradictorie opposita, quoniam illud est novum quod prius non fuit, & modo est: ergo si posset quod prius non voluit, videtur quod incipiat velle.

Resp. Dicendum quod cum dico Deum velle, hic duo dico, & actum divinæ voluntatis, & ulterius ordinationem ipsius effectus ad illum actum. Et primum quidem est necessarium, & semper, nec potest incipere, vel desinere: voluntas enim divina est semper in actu suo, ita quod nec potest illo carere, nec alium habere: sed ordinatio alicujus effectus ad illum actum, est ordinatio rei futuræ quæ nondum est, & ideo potest esse & non esse, & ordinari & non ordinari. Quando ergo dicitur quod Deus potest velle quod nunquam voluit, & tamen non ex tempore: intellectus est quod effectus ille potuit ordinari ad divinum velle, & quoniam ordinatio effectus est ordinatio rei futuræ, & quod est futurum, semper fuit futurum, & quod semel fuit ordinatum, semper fuit ordinatum ad illam. Quando ergo dicitur quod Deus potest velle aliquid, idem est dicere quod aliquid potuit esse futurum sive habere ordinem ad divinam voluntatem: quod tamen non habet ordinem: sed si haberet, ab æterno habuisset, & ideo non incipit ex tempore, & ideo exemplum Magistri bonum est, si velle Dei importat ordinem ad volitum in ratione futuri: sed secundum quod importat concomitantiam in ratione præsentis, potest Deus ex tempore velle hoc esse, sive hoc approbare, hodie, non quia non incipiat actus, sed quia incipiat connotatum.

Sed specialem providentiam atque curam habet de rationabilibus. Dub. VI.

Obiicitur quod videtur esse contra illud quod dicitur: Æqualiter est illi cura de omnibus. *Sap. 12.*

Resp. Dicendum quod æqualitas non privat ibi ordinem divinæ distributionis: sed privat acceptionem personæ. Et, *omnibus*, distribuit ibi tantum pro hominibus, tam pro magnis & parvis, pauperibus & divitibus, & sic est ei æqualiter cura de omnibus, quia ita vult salutem pauperum, ut divitum.

ARTICULUS I.

Ad intelligentiam præsentis distinctionis quæritur de perfectione divinæ cognitionis, & circa hoc duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de perfectione divinæ cognitionis quantum ad

ad numerum cognoscibilium. Secundo quæritur de ipsa quantum ad modum cognoscendi. Quantum ad primum quæruntur tria. Primo quæritur, utrum Deus cognoscat alia a se. Secundo quæritur, utrum Deus cognoscat omnia alia a se. Tertio, utrum Deus possit scire, vel præscire plura quam sciat.

QUÆSTIO I.

An Deus cognoscat alia a se.

Alex. Alens. 1. p. q. 23. Memb. 3. art. 1.
S. Thom. 1. p. q. 14. art. 5.
Et 1. Sent. dist. 38. q. 1. art. 3.
Et de Ver. q. 2. art. 9.
Scotus 1. Sent. dist. 39. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 39. q. 1.
Richard. 1. Sent. d. 39. q. 1.
Steph. Brulef. 1. sent. dist. 39. q. 1.

Fundam. QUOD Deus cognoscat alia a se ostenditur auctoritate, & ratione.
Psal. 93. Auctoritate sic per Psalm. Qui plantavit aurem non audiet: aut qui finxit oculum non considerat? quasi dicat hoc est impossibile quod det aliis potentiam cognoscendi, & ipse non cognoscat.

Eccli. 23. ITEM: Domino Deo antequam crearentur omnia sunt agnita, & potest perfectum respicit omnia: ergo si non creat se, sed aliud, non tantum se cognoscit, sed etiam aliud.

ITEM: probatur ratione ostensiva sic Omne producens res secundum ordinem & libertatem, producit eas præcognoscens: si enim producit ordinate, necesse est quod producat secundum sapientiam. Rursum si secundum libertatem, necesse est quod secundum sapientiam propriam non alienam: ergo in ipso est omnium cognitio.

Arist. 1. cæli cont. 57. ITEM: in entibus est status: ergo pari ratione & in cognoscibilibus: sed primum ens in quo est status est principium a quo est omnis entitas, & sine quo nihil est, nec aliquid est nisi ab eo: ergo eadem ratione in primo cognoscente, si status est, necesse est quod ab ipso sit omnis cognitio, & quod
Arist. 1. Poster. cont. 5. per ipsum omnia cognoscantur, & sine ipso nihil: si ergo propter quod
A unumquodque, & illud magis, patet, &c.

ITEM: hoc ipsum ostenditur per impossibile, quia si non cognoscit aliud a se, aut ergo quia non potest, aut quia non vult. Non quia non vult, quia in Deo voluntas non præcedit cognitionem: ergo quia non potest: sed omne cognoscens quod non potest cognoscere aliquid quod est cognoscibile, habet cognitionem deficientem, & arctatam: quod impossibile est esse in Deo: ergo, &c.

ITEM: nihil potest Deus nisi quod novit, alioquin aliquid posset ignorans, quod absurdum est: ergo si non novit aliquid aliud a se, nec potest supra aliud a
B se, nec in se potest, cum non sit supra se: ergo nihil in toto mundo potest: ergo Deus est impotentissimus, quod est absurdissimum dicere.

1. SED contra opponitur per rationem Philosophi: Intelligibile est perfectio intellectus: ergo si Deus intelligit aliud a se, intellectus ejus perficitur ab alio, & si hoc, sequitur triplex inconveniens. Primum quod ejus cognitio vilescit, cum perficiatur a re minus nobili quam sit Deus. Secundum quod ejus cognitio, vel ipse Deus transmutatur: omne enim quod ab alio perficitur, habet potentiam passivam quæ est principium transmutandi. Tertium inconveniens est quod Deus non sit sua actio,
C cum actio sit a perficiente: & Deus perficiatur, &c.

Ad opp. Metaph. lib. 12. cont. 52.

2. ITEM: si Deus cognoscit aliud a se, cum non omne quod cognoscit Deus sit idem quod Deus, necesse est quod illud quod cognoscit sit extra Deum: ergo si cognoscit aliud, cognoscit aliquid extra se. Et ex hoc similiter oritur triplex inconveniens, scilicet quod cognitio ejus sit indigens exteriori, sit etiam transmutabilis, & quod sit aliud quam ipse, quæ omnia sunt inconvenientia.

3. ITEM: illud idem ostenditur per rationem cognoscendi, quoniam ratio cognoscendi est ipsa veritas: sed veritas idem est quod rei entitas, ut dicit August. ergo nihil cognoscitur a Deo *Lib. 2.*
nisi ens: sed Deus nihil cognoscit nisi *soliloq. c.*
ab æterno: ergo nihil cognoscitur ab *5. tom. 1.*
ipso

ipso nisi ens quod est ab æterno: sed tale est unum solum, scilicet ipse Deus: ergo, &c.

Arist. 1. de anim. cent. 79. 4. Item: ratio cognoscendi est assimilatio, ubi est enim cognitio, necesse est quod ibi sit assimilatio cognoscentis ad cognoscibile: ergo ubi summa cognitio, ibi summa assimilatio: & quia Dei cognitio est summa & perfectissima: ergo debet attendi secundum summam assimilationem: sed nihil summe assimilatur Deo nisi ipse: ergo solum seipsum cognoscit.

5. Item: videtur quod nulla necessitas sit ponere Deum cognoscere alia a se. Quoniam sicut potentia se habet ad productionem, ita & intelligentia ad cognitionem: sed Dei potentia, etiam si nihil producat, non est minus potens: ergo si intelligentia Dei nihil aliud a se cognoscit, nihilo minus est summe intelligens.

6. Item: bonitas creaturæ comparata ad bonitatem Creatoris est sicut punctus ad lineam: ergo similiter veritas ad veritatem. Sed si intelligatur punctus amoveri a linea, non est linea minor, nec imperfectior: ergo si Deus veritatem suam cognoscit sine veritate creaturæ, nihilominus sua cognitio perfecta est.

CONCLUSIO.

Pium & necessarium est dicere, Deum alia a se cognoscere per se ipsum.

Resp. ad Arg. Dicendum quod pium & necessarium est dicere quod Deus aliud a se cognoscat. Pium quidem, quia omnis rectus animus hoc dicit, quia non latet Deum quod cognoscit noster animus. Necessarium, quoniam non potest opus latere sapientissimum opificem. Et ideo oppositum est dicere impium, & impossibile. Et propterea ad intellectum obiectorum notandum quod cognoscere aliud est dupliciter, aut per aliud a se cognoscente, aut per se. Quando cognoscens cognoscit aliud, & per aliud, tunc verum est quod perfectionem habet aliunde, & A tunc ejus intellectus est in potentia, & recipit aliunde perfectionem, & ideo additionem, & transmutationem, & hoc omnino impossibile est circa Deum. Est iterum aliud cognoscere per se, & tunc cognoscens est actus respectu cognoscibilis, & tunc non recipit perfectionem a cognoscibili: sed magis econverso, & hoc modo ponimus Deum aliud cognoscere a se per seipsum, & sic non procedit prima ratio, sed secundum primam viam, & ita intelligit Philosophus, si verum dixit.

2. Ad illud quod obiicitur secundo, quod si Deus cognoscit aliud a se: ergo aliquid extra se, dicendum quod cognoscere aliquid extra se est tripliciter. Solutio 2. Arg. Aut per aliquid conceptum ab extra, & sic dependet cognitio ab extrinseco, B & sic non est possibile ponere in Deo. Aut est cognoscere aliquid extra, quia aspectus cognoscentis deflectitur extra, sicut cognoscit Angelus. Aut quia illud quod est aliud & diversum, habet ortum ab intra, & ita quod est extra, cognoscitur per omnino intrinsecum, & hoc modo cognoscit Deus, scilicet per exemplar, quod est idem quod ipse a quo res cognoscuntur: & hoc modo nihil valet obiectio.

3. Ad illud quod obiicitur tertio, quod ab æterno fuit unum solum ens, dicendum quod duplex est rei esse, scilicet in se, & in sua causa, idest, in proprio genere, & in exemplari. Et ad cognitionem rei sufficit existentia C ejus in causa, sive in exemplari, & quia per exemplar repræsentatur sicut futura est in proprio genere, ideo per existentiam in exemplari omnino cognoscitur sicut futura est, nec aliter cognoscitur postquam facta est. Quod ergo obiicitur quod ab æterno fuit unum solum ens, dicendum quod verum est in proprio genere, sive in esse actuali, multa tamen fuerunt in causa: & esse illud, erat ratio cognoscendi secundum utrumque modum essendi. *Cajetan. 1. p. q. 14. ar. 5. hunc modum dicendi deridet dicens, ita asserentes esse rudiores.*

4. Ad illud quod obiicitur quarto de assimilatione, dicendum, sicut supra dictum fuit in quæstione de idæis, quod ad cognitionem requiritur assimilatio, *Dist. 35.*

non

non per convenientiam in genere, vel inspecie, sed secundum rationem exprimendi: & quoniam divina veritas una & summa expressione exprimit se, & alia: ideo summa assimilatio est, non tantum respectu sui, sed etiam respectu aliorum: & ita patet illud.

5. Ad illud quod obiicitur quod potentia dicitur perfecta etiam si nihil faciat: ergo, &c. dicendum quod non est simile de actu faciendi respectu potentiæ, & sciendi respectu intelligentiæ. Nam facere est actus ut actus, & ut egrediens, qui non facit perfectionem: sed consequitur, & ei attestatur: sed scire est actus ut habitus, qui significatur ut perfectio potentiæ. Quoniam ergo divina intelligentia est perfectissima: ideo non tantum cognoscit aliqua, sed omne quod potest cognosci, non autem facit omne quod potest fieri.

6. Ad illud quod obiicitur ultimo quod veritas creaturæ nihil facit ad primam veritatem, &c. dicendum quod verum est; & ideo æque nobilis & perfecta erat prima veritas ante creationem veritatum aliarum sicut post: sed tamen ponere quod aliqua veritas sit, & non sit a veritate æterna, est ponere primam veritatem non esse summam: sic ponere aliquam veritatem esse, & non esse cognitam, tollit rationem perfectæ veritatis, ut est ratio cognoscendi: & ideo patet quod de perfectione summæ veritatis est cognitio creaturæ, sicut & potentia producendi.

QUÆSTIO II.

An Deus cognoscat omnia alia a se.

Alexander Alens. 1. *p. q.* 23. *Memb.* 4. *art.* 4.
Scotus 1. *sent. dist.* 39. *q.* 2.
Ægid. Rom. 1. *Sent. d.* 39. *p.* 2. *q.* 2.
Richardus 1. *Sent. dist.* 39. *q.* 2.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 39. *q.* 1. *art.* 4.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 39. *q.* 2.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent. dist.* 39. *q.* 2.

fundam. Dato quod Deus cognoscat alia a se, quæritur utrum cognoscat omnia alia a se. Et quod sic videtur
Hier. 17. auctoritate Hieremiæ: Pravum est cor hominis, &c. & post: Ego Dominus scrutans corda, & renes: sed nihil incertius, nihil occultius nostris cogitationibus: ergo si has cognoscit, & omnia alia.

Item: Omnia sunt nuda & aperta oculis ejus ad quem nobis sermo. Et iterum: Vivus est sermo Dei & efficax *usque ibi*, & non est aliqua creatura invisibilis in conspectu ejus. *Heb.* 4.

Item: per Joannem: Domine tu omnia nosti. *Joan.* 21.

Item: Augustinus 3. de Trin. Nihil fit visibile nec intelligibile, quod non de aula interiori atque invisibili summi Imperatoris aut jubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem justitiam pœnarum & præmiorum, & gratiarum & meritorum. Et si hoc: ergo omnia cognoscit. *C.* 4. *&* 5.

Item: ratione videtur: quia quanto substantia est spiritualior atque simplicior, tanto plurium est cognitiva: sed Deus est substantia simplicissima & spiritualissima: ergo est omnium cognitiva.

Item: Deus est Creator, & remunerator: sed inquantum Creator est artifex, inquantum remunerator judex; sed perfectus artifex cognoscit omnia producta, perfectus judex omnia remuneranda: sed omnis creatura spectat ad artificium, & omne bonum & malum ad judicium; ergo Deus omnem creaturam cognoscit, & omnem bonitatem & malitiam.

Item: impossibile est aliquid esse in quo non sit Deus per præsentiam essentiæ, ut supra probatum est: sed cuicumque præsens est per essentiam, & cognitionem: ergo impossibile est aliquid Deo esse incognitum. *Dist.* 37. *ar.* 3. *q.* 2.

Item: si esset in una re ita quod non in alia, esset ejus essentia limitata: ergo si ita cognosceret quod aliqua essent incognita, esset ejus cognitio limitata & arctata, & ita imperfecta.

1. Sed contra: Omne nobilius Deo est attribuendum: sed quædam melius est nescire quam scire, sicut dicit Augustinus in Enchir. ergo necesse est ponere quod Deus illa non sciat. Ad opp. *Aug. in Enchir. c.* 17. *t.* 3.

2. Item: intellectus noster propter sui immaterialitatem non intelligit singu- *Colligitur ex.* 1. *Physs.* 4. *cont.* 64.

Arist. 6. Eth. c. 11 gularia. Unde ut dicit Philosophus, A intellectus est universalium, & sensus singularium. Sed divinus intellectus multo magis est immaterialis quam noster: ergo si noster non intelligit singularia, nec divinus.

3. Item: noster habitus scientialis propter sui certitudinem non est nisi necessariorum, & non contingentium; quia dicit Boetius quod scientia est eorum quæ sui immutabilem existentiam sortiuntur. Si ergo divina cognitio est multo certior quam nostra scientia, patet, &c.

4. Item: sicut Deus dicitur omnisciens, ita est omnipotens: sed potentia mali non est de omnipotentia, nec de perfectione potentiæ naturaliter: ergo similiter cognitio mali non est de perfectione scientiæ: ergo, &c.

B

5. Item: hoc ipsum ostenditur auctoritatibus. Et primo auctoritate Abacuc: Mundi sunt oculi tui Domine, ne videant malum: ergo. Abac. 1.

Matt. 25 6. Item: de mali dicitur: Nescio vos.

7. Item: quæ necessitas est, Deum ponere cognoscere omnia. Et videtur quod nulla: quia cognitio nostra non minus dicitur perfecta si non cognoscit unam muscam: si ergo divina cognitio multo minus perficitur a scibili, non erit imperfecta si non cognoscit ista vilia.

CONCLUSIO.

Deus cognitione simplicis notitiæ omnia cognoscit bona, & mala: approbationis vero tantum bona.

C

Resp. ad Arg. Dicendum ad intelligentiam obiectorum quod in Deo est cognitio approbationis, & simplicis notitiæ. Et notitia approbationis connotat complacentiam voluntatis. Hac non cognoscit Deus omnia, quia nec mala nec malos: sed tantum bona & bonos; & de hac intelliguntur duæ ultimæ auctoritates. Est alia cognitio simplicis notitiæ: & hæc quia habet rationem cognoscendi a veritate quæ est lux summa cui nihil potest occul- Psal. 138 tari, nec etiam tenebræ obscurantur ab ipsa; ideo de necessitate cognoscit omnia, magna & parva, bona & mala, sicut ostendunt rationes ad primam partem.

1. Ad illud ergo quod primo obiicitur, quod omne nobilius Deo est attribuendum, dicendum quod est melius simpliciter, & est melius huic, & secundum statum. Dico ergo quod omnia scire, simpliciter melius & nobilius est: sed homini corrupto qui accipit occasionem peccandi ex cognitione, melius est quædam nescire: ideo non sequitur quod sit Deo attribuendum.

2. Ad illud quod obiicitur de immaterialitate intellectus, dicendum quod hoc quod non cognoscat singularia non tantum venit ex immaterialitate, immo ex materialitate coniuncti, & immaterialitate sua. Quoniam enim coniungitur corpori, ideo habet potentias secundum quas dependet a corpore quantum ad operationem, & per quas intellectus quandiu est in corpore exit ad exteriora, quia illæ sunt mediæ, scilicet sensus particularis, & imaginatio. Quoniam ergo singulare non pervenit ad intellectum nisi per istas potentias, & ascensus per has est secundum abstractionem & depurationem, & abstractio, facit de singulari universale: ideo non potest singularia cognoscere ut intellectus, nisi intellectus sit separatus vel divinus. S.Th. 1. p. q. 14. art. 11. lib. 2. d. 3. & 8. Et 2. d. 3 ar. 2. q. 2.

3. Ad illud quod obiicitur de certitudine scientiæ, dicendum quod hoc non est propter certitudinem simpliciter, sed propter certitudinem causatam a re. Et quoniam causatur certitudo in nostra cognitione, vel pendet ex re: ideo non potest nostra cognitio esse certa nisi res sit necessaria. Divina autem cognitio quoniam a re non causatur, nec dependet, ideo potest esse certa de re contingenti. S.Th. ibi. art. 13. Alex. Memb. 3. art. 4.

4. Ad illud quod obiicitur quod potentia mali non est de omnipotentia: ergo, &c. dicendum quod non est simile, quia rectitudo manens rectitudo, est ratio cognoscendi malum: sed rectitudo non est causa mali, nisi declinando S.Th. ibi.

a rectitudine, & deficiendo: ideo scire malum est de perfectione scientiæ: sed posse malum non est de perfectione potentiæ.

5. Ad illud quod quæritur quæ necessitas est cognoscendi Deum omnia, dicendum quod infinitas & immensitas veritatis quæ non patitur aliquid latere Deum, sicut immensitas divinæ præsentiæ non patitur aliquid absentari a Deo.

QUÆSTIO III.

An Deus possit scire plura, quam sciat.

Alex. Alensis 1. *p.* *q.* 23. *Memb.* 4. *art.* 5.
S. Thom. 1. *p.* *q.* 14. *a.* 12.
Et 1. *Sent.* *dist.* 39. *q.* 1. *art.* 4.
Et de Verit *q.* 2. *art.* 10.
Ægid. Rom. 1. *Sent.* *d.* 39. *q.* 3.
Richard. 1. *sent.* *d.* 39. *q.* 3.
Thom. Arg. 1. *sent.* *d.* 39. *q.* 1. *a.* 3.
Steph. Brulef. 1. *sent.* *d.* 39. *q.* 3.
Petrus de Tarant. 1. *sent.* *d.* 39. *q.* 3.
Gab. Biel. 2. *Sent.* *dist.* 39. *q.* *unic.*

Fundam. Utrum Deus possit scire vel præscire plura quam sciat. Et quod possit plura scire ostenditur sic. Nihil scitur nisi ens & verum: sed multa possunt esse quæ non sunt, & verificari quæ falsa sunt: ergo multa possunt sciri a Deo, quæ tamen non sciuntur.

Item: quod possit plura præscire, videtur, quia præscientia est tantum futurorum: sed multa possunt esse futura, quæ nunquam fient, nec erunt: ergo multa possunt præsciri, quæ non præsciuntur: ergo Deus potest plura præscire, quam præsciat.

Ad opp. 1. Sed contra: Quod non possit plura scire videtur, quia scientia Dei est infinitorum cum sit infinita, sicut probatum est supra: sed infinitis non possunt esse plura, nec cogitari: ergo, &c.

2. Item: potest scire plura, aut plura incomplexa, sive plures res, aut plura complexa, sive enuntiabilia. Non plura incomplexa, quia res scit Deus etiam si nunquam sint, scit enim omnia quæ possunt fieri. Similiter non plura complexa, quia cujuslibet contradictionis semper altera pars est vera, altera A falsa; ergo de complexis semper tot sunt vera quot sunt falsa; ergo qui scit omnia, non potest scire plura, quia non possunt esse plura vera.

3. Item; quod non possit plura præscire, quam præsciat, videatur, quia quæcunque Deus præscit simul præscit, nec potest præscire nisi simul; si ergo potest plura præscire, quam præsciat; aut ergo simul, aut successive. Simul est impossibile, successive similiter impossibile, quia in æternitate non est successio; ergo nullo modo.

4. Item; si potest plura præscire; ergo cum major sit præscientia plurium saltem extensive; & quod potest esse majus potest augeri; ergo divina præ- B scientia potest augeri; sed ubi augmentum, ibi mutatio, & variatio; ergo divina scientia potest mutari, & variari.

CONCLUSIO.

Scientia Dei approbationis & visionis augeri potest; ea vero quæ est simplicis intelligentiæ, nequaquam.

Resp. ad Arg. Dicendum quod cum quæritur, utrum Deus possit plura præscire, vel scire, aliter est judicandum de præscientia, quam de scientia. Nam sicut dici consuevit, triplex est Dei cognitio, non quantum ad diversitatem C cognitionum, sed cognitorum, scilicet cognitio approbationis, intelligentiæ, & visionis. Cognitio approbationis est solummodo de eis ad quæ se extendit beneplacitum voluntatis, & hoc est solummodo de his, quæ fiunt & bonæ sunt. Et hæc absque dubio potest esse plurium. Cognitio vero intelligentiæ dicitur cognitio qua Deus cognoscit omne possibile, & sibi & aliis, & hac cognoscit Deus infinita. Et hæc nullo modo potest esse plurium. Cognitio visionis est eorum quorum ab æterno fuit prævisio, & hæc solum est eorum quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt: & hæc cognitio potest esse plurium, quam sit. Et quia ejusdem est hæc cognitio, cujus est præscientia, præscientia potest esse plurium. Concendendum ergo quod

quædam ſcientia poteſt eſſe plurium, A quædam non. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta de ſcientia.

1. 2. QUOD enim obiicit quod ſcientia Dei eſt infinitorum, & quod nihil connotat circa incomplexum, dicendum quod verum eſt de ſcientia intelligentiæ; ſed non eſt verum de ſcientia viſionis. Quod autem obiicitur de præſcientia, concedendum eſt, quod poteſt eſſe plurium.

3. QUOD autem obiicitur ad oppoſitum quod ſi poteſt ſcire plura, aut ſimul, aut non ſimul, dicendum quod ſimultas poteſt attendi dupliciter. Aut quantum ad ſubſtantiam præſcientiæ, ſive cognitionem, ſic eſt verum, quod ſimul, quia ab æterno præſcivit quædam, & B ab æterno potuit præſcire plura, & potuit præſciſſe. Si autem conſideretur ſimultas quantum ad rationem paucitatis, & pluralitatis, ſic eſt implicatio oppoſitorum, & ſic eſt ſenſus quod ſimul præſciat plura, & pauciora, & primo ſenſu obiectio habet veritatem.

4. AD illud quod obiicitur, ſi poteſt plura præſcire, quod poteſt præſcientia augeri, dicendum quod eſto quod præſcita poſſint augeri, non tamen augetur præſcientia, quia uno & eodem præſcit Deus, & multa, & unum & plura, & pauca; tamen quamvis præſcita poſſint eſſe plura, non tamen poſſunt augeri, quia augeri eſt de paucioribus fieri plura: ſed hæc poſſe eſſe C plura, habet duas cauſas veritatis, aut quia de paucioribus poſſunt fieri plura, aut quia ab initio potuerunt eſſe plura, & hoc ultimo ſenſu eſt oratio vera. Et ideo cum procedat a pluribus cauſis veritatis ad unam, facit ſophiſma ſecundum conſequens.

ARTICULUS II.

CONſequenter eſt quæſtio de ſecundo articulo, ſcilicet de modo divinæ cognitionis. Et circa hoc quæruntur tria. Primo quæritur, utrum Deus cognoſcat ſe, & alia uniformiter. Secundo, utrum cognoſcat mutabilia immutabiliter. Tertio, utrum cognoſcat omnia præſenter, vel præſentialiter.

QUÆSTIO I.

An Deus eadem cognitione cognoſcat ſe, & alia a ſe.

Steph. Bruleſ. 1. Sent. diſt. 39. q. 4.

QUOD cognoſcat ſe, & alia eodem modo, ſive uniformiter, oſtenditur ſic: Scientia Dei eſt ſua eſſentia, & ſuum ſcire eſt ſuum eſſe: ergo & modus cognoſcendi eſt modus eſſendi: ſed unus eſt modus eſſendi in Deo eſſentialis: ergo & unus modus cognoſcendi. Fundam.

ITEM: Deus ſeipſo, & non alio cognoſcit ſe, & ſeipſo, & non alio cognoſcit alia: ergo una & eadem ratione cognoſcit ſe & alia: ſed modus cognoſcendi attenditur penes rationem cognoſcendi: ergo ſi eſt eadem ratio cognoſcendi ſe & alia, & idem modus, & ſic, &c. *Ariſt. 12. Metaph. cont. 39.*

ITEM: hoc ipſum videtur per impoſſibile, quia ſi alio modo cognoſcit ſe, alio modo creaturas, ergo cum cognoſcit ſe & creaturas, variatur in cognoſcendo: ergo apud Deum eſt tranſmutatio, & viciſſitudinis obumbratio.

ITEM: ſi alio modo, tunc ego quæro, aut modus ille eſt Creator, aut creatura. Non creatura, quia cognitio & modus cognoſcendi eſt æternus. Si creator, aut dicit quid perſonale, aut quid eſſentiale. Non perſonale, quia omnis cognitio eſt communis tribus: ergo dicit quid eſſentiale: ergo ſi alius, & alius modus: ergo alia, & alia eſſentia: ſed hoc eſt impoſſibile: ergo & primum.

1. CONTRA: Deus cognoſcendo alia a ſe, cognoſcit per ideam, ſe autem non cognoſcit per ideam: ergo ſi cognoſcere per ideam, dicit modum cognitionis, & ſe non cognoſcit per ideam patet, quod alio modo cognoſcendi, & ſic, &c. Ad opp.

2. ITEM: in cognitione qua cognoſcit ſe, idem eſt cognoſcens, & cognitum, & ratio cognoſcendi: ſed in cognitione qua cognoſcit creaturam non eſt idem, ratio cognoſcendi cum cognito: ergo non idem modus.

3. ITEM:

3. Item: nihil est commune Creatori, & creaturæ, secundum rationem essendi: ergo neque secundum rationem cognoscendi: cum ergo aliud sit esse creaturæ, quam Creatoris, & alius modus essendi: ergo alia cognitione, & alio modo cognoscitur quam Creator. Si ergo alio modo cognoscitur a Deo, & idem est creaturam cognosci, & Deum cognoscere: ergo Deus alio modo cognoscit, se, & alia.

4. Item: omnis cognitio in qua cognitum est nobilius, præsentius, & intelligibilius, est cognitio nobilior, scilicet quantum ad rem, & modum. Quantum ad rem quia de re magis nobili, Quantum ad modum, quia de re præsentiori. Sed in cognitione qua Deus cognoscit se, cognitum est nobilius, præsentius & intelligibilius, quam in cognitione creaturæ: ergo nobilior cognitio quantum ad rem & modum.

CONCLUSIO.

Deus cognoscendo se, omnia alia a se intuetur: & cum ejus cognitio ipsemet sit Deus eodem modo cognoscit se, atque alia.

Resp. ad Arg. Dicendum quod est quædam cognitio quæ causatur, & ortum habet a cognoscibili, & hæc quoniam a cognoscibili causatur, & dependet, variatur secundum exigentiam cognoscibilis quantum ad rem, & modum. Est & alia cognitio, quæ secundum rem idem est quod cognoscens, & a cognoscibili non causatur, nec dependet, & hæc accipit identitatem quantum ad rem, & modum a parte cognoscentis, non a parte cogniti. Quoniam ergo divina cognitio a rebus non dependet, nec causatur, sed est idem quod Deus, & Deus eadem essentia, & eodem modo se habens: Ideo una cognitione, & eodem modo cognoscit Deus se, & alia a se, quia per seipsum nullo modo variatum, nec diversificatum.

Ad intelligentiam autem obiectorum notandum quod per respectum ad cognoscentem, cognitio eodem modo comparatur, & eodem modo est: quia se-

A cundum illam comparationem habet esse: & sic procedunt primæ rationes ostendentes quod eodem modo cognoscit se, & alia. Sed per respectum ad cognitum, licet sit eadem, tamen alio modo comparatur: nam ad Deum secundum rationem identitatis, ad creaturam secundum rationem diversitatis & causalitatis, & ideo ad creaturam secundum rationem ideandi, ad Deum vero minime, & hoc probant rationes inductæ ad secundam partem, quod alio modo comparatur, & hoc modo sunt concedendæ. Si ergo inferas quod alio modo est sic ratio, non valet, quia cognitio Dei non recipit modum essendi: nec nobilitatem a cognito.

B 1. 2. Et sic patent duo obiecta de idea, & diversitate.

3. Ad illud quod obiicitur tertio, nihil est commune Creatori, & creaturæ, dicendum quod verum est de communitate secundum eandem comparationem, sed secundum aliam & aliam, nihil prohibet quod aliquid sit veritas creaturæ, & similitudo Dei: similiter quod aliquid sit veritas Dei, & similitudo creaturæ: & quoniam ratio cognoscendi accipitur penes utrumque modum, ideo cognitio potest esse communis.

4. Ad illud quod obiicitur ultimo, dicendum quod tenet, cum cognitio causatur a cognito, non autem tenet,
C cum non causatur, sicut in proposito.

QUÆSTIO II.

An Deus mutabilia immutabiliter cognoscat.

Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 39. q. 5.

Utrum Deus cognoscat mutabilia immutabiliter. Et quod sic ostenditur auctoritate Dionysii de div. nom. Cognoscit Deus omnia materialia immaterialiter, impartite partita, uniformiter multa, immutabiliter mutabilia. Fundam.

Item: per August. de Trin. Ejus scientia inamissibilis est, & invariabilis: sed omne tale immutabile: ergo, &c. C. 7. l. 15. c. 13. 15.

ITEM: hoc ipsum ostenditur ratione, quia quod nobilius est, Deo attribuendum est: sed nobilior est cognitio qua cognoscitur res immutabiliter, quam qua cognoscitur mutabiliter: ergo, &c.

Arist. 3. de anim. cont. 4. ITEM: quod est in aliquo, est in eo per modum ejus, in quo est, & hoc verum est maxime in Deo, in quo omne quod est, est ipsum, sive ipse Deus; ergo cum scientia rerum, & ipse res cognitæ sint in Deo, & ipse sit omnino immutabilis: sunt ergo in Deo immutabiliter.

ITEM: ad hoc est ratio Augustini ducens ad impossibile. Dei enim scire est suum esse, & scientia sua, est sua essentia. Si ergo scire mutabiliter, esset mutabilis: quod omnino in ipso est impossibile.

ITEM: ubi est mutabilitas, ibi nulla est certitudo; si ergo Deus sciret res mutabiliter, sciret incerte; sed incertitudo est conditio dedecorans cognitionem, ergo non haberet Dei cognitio perfectam nobilitatem.

Ad opp. 1. CONTRA: Cum res est præsens, scit Deus eam esse præsentem; & cum præterita, scit eam esse præteritam; & cum futura, scit eam esse futuram, non præteritam: ergo videtur, quod sicut nos cognoscimus res mutabiliter, ita & Deus cognoscat.

2. ITEM: ad hoc quod scientia sit vera, necesse est scibile & scientiam proportionari, alioquin non est vera scientia: cum ergo mutabilis ad immutabile non sit proportio, sed mutabilis ad mutabile: ergo Deus non cognoscit res mutabiles immutabiliter, sed mutabiliter alioquin non vere cognoscit, ut videtur.

Ex Arist. 1. Poster. cont. 23. 3. ITEM: quidquid scitur est verum: ergo quod immutabiliter scitur immutabiliter est verum: sed res mutabiles non habent veritatem immutabilem: ergo non possunt sciri immutabiliter.

4. ITEM: quia res sunt contingentes, ideo Deum præscire futura contingentia est contingens, sicut in præcedentibus ostensum est: ergo quia res sunt mutabiles, Deum scire res mutabiles, est mutabile: ergo mutabiliter cognoscit Deus mutabilia: aut si non est hoc A verum, quæro quare non. Et iterum, quo modo potest illud intelligi quod rei mutabilis scit scientia immutabilis.

CONCLUSIO.

Deus mutabilia immutabiliter cognoscit ex parte suæ cognitionis, licet cognita obiecta mutabilia existant.

RESP. ad Arg. Dicendum quod cum quæritur, utrum Deus sciat res immutabiliter: hoc est duplex, quia hæc determinatio, *immutabiliter*, potest determinare actum sciendi Dei, vel actum essendi rerum. Si actum sciendi Dei, sic omnino verum est, quod immutabiliter scit, quia circa ejus actum, & B cognitionem non cadit transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Si autem *Jacob 1.* determinet actum essendi rerum, sic falsum est de rebus mutabilibus, quia Deus scit eas mutabiles, & novit ipsarum mutabilitatem, & scit se habere nunc aliter quam prius: sed tamen novit immutabiliter. Et ratio hujus est, quoniam in ejus cognitione non est receptio, non est successio, nec est oblivio: & ideo quantumcunque res sint mutabiles, ipse non mutatur in cognoscendo mutabilitatem earum. Et quamvis nullo sit simile, potest tamen cogitari, si intelligatur, vel cogitetur oculus fixus in pariete, qui seipso videat C transeuntes sine receptione, & unico aspectu omnes videat, & omnes motus ipsorum, quantumcunque res mutentur, tamen nec oculus mutatur, nec ejus cognitio, & sic est in Deo. Exemplum autem ad hoc intelligendum potest sumi a contrario sic. Quia enim scientia causata pendet a scibili, & non econverso, ideo potest esse mutatio circa scientiam per oblivionem, & errorem, & successivam considerationem, nulla facta mutatione in scibili. Sic contrario modo, quia scientia divina non pendet ex re scita, potest esse mutatio circa scibile, nulla mutatione existente in divina scientia, & tamen illa scientia totum scit.

1. ET per hoc patet responsio ad primum obiectum, de hoc quod scit fuisse, & esse; dicendum enim, quod hoc dicit

dicit mutationem a parte scibilis non A scientiæ.

2. Ad illud quod obiicitur de proportione, dicendum quod in specialibus conditionibus non oportet proportionari etiam scientiam causatam, quia rei corporalis est scientia spiritualis; sed sufficit quod sit proportio in veritate.

3. Ad illud quod obiicitur quod quidquid scitur est verum: ergo quod scitur immutabiliter, immutabiliter est verum, dicendum quod hic est accidens. Quamvis enim scientia requirat veritatem in scito de ratione suæ intentionis generalis, maxime scientia respectu enuntiabilis; tamen scientia non semper dicit conformitatem in immutabilitate, maxime divina scientia, quæ a scibili B non dependet.

4. Ad illud quod obiicitur, quod futurum contingens non præscit Deus necessario, dicendum quod non est simile, tum ex parte actus præsciendi, tum ex parte dispositionis. Ex parte actus non est simile, quia præscire semper notat eventum rei, sed scire non semper connotat rei existentiam, scit enim Deus quæ potest facere, & nunquam faciet. Præterea non est simile de dispositione, quia modus immutabilitatis respicit actum, sed contingens respicit non tantum actum, sed ordinationem ad futurum, & actus quidem divinæ cognitionis est immutabilis, & necessarius: sed comparatio ad futurorum contingens est con- C tingens.

QUÆSTIO III.

An Deus cognoscat universa præsenter.

Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 39. q. 6.

Fundam. 2. Pet. ult. UTRUM Deus cognoscat omnia præsenter. Et quod sic, videtur: Nam Glossa super illud: Mille anni, &c. ait: In agnitione divinæ veritatis præterita, & præsentia, & futura æqualiter præsentia sunt.

Item: per Aug. super Joannem: In veritate quæ manet præteritum, & futurum non invenio: sed solum præsens, & hoc incorruptum.

Item: quanto res est præsentior, tanto cognitio est nobilior, quia hoc facit ad nobilitatem cognitionis: sed Deus omnia cognoscit nobilissime: ergo omnia quæ cognoscit, præsentissime cognoscit.

Item: si non cognoscit omnia præsenter, ergo non cognoscit omnia simul: quod si simul, tunc ergo in eodem, *nunc*, cognoscit omnia, & ita præsenter. Si autem non cognoscit simul: ergo unum post aliud: sed in omni tali cognitione est transmutatio: ergo in cognitione Dei caderet transmutatio, quod est omnino falsum, & impossibile.

1. Contra: Præscientia non est nisi futuri, & ut futurum est: ergo si Deus cognoscit omnia præsenter, ergo nihil omnino præscit: sed præscit, ergo, &c. Si tu dicas, quod improprie dicitur præscire. Contra: In præscientia non sunt nisi duo, scilicet scientia, & antecessio respectu cogniti: sed constat quod in Deo proprie est scientia: constans enim etiam est, quod in ipso proprie est antecessio, quia proprie antecedit Deus omnia alia: ergo responsio illa nulla est. Ad opp.

Item: omne præsens secundum statum suæ præsentialitatis est necessarium: ergo si Deus omnia cognoscit præsenter, & semper præsenter: ergo omnia cognoscit necessario: sicut ergo quod præsens est non potest non esse, ita si Deus aliquid præscit, necesse est præscivisse, & si præscivit, erit: ergo necesse est esse.

3. Item: hoc ostenditur per impossibile, quia si omnia cognosceret præsenter: ergo plura simul, ergo simul se convertit ad multa: sed simplex ad quod se convertit, totaliter se convertit: ergo cum unum intelligit, non potest in alterum.

4. Item: si cognoscit omnia præsenter: ergo simul scit duo contradictorie opposita: sed quidquid scitur est verum: ergo duo contradictorie opposita sunt simul vera.

CONCLUSIO.

Deus cognoscit omnia præsenter cum omnium ideas habeat, non tamen sic quod cognoscat omnia esse vera præsenter.

Resp. ad Argum. Dicendum quod cognoscere omnia præsenter dupliciter potest intelligi. Aut quod notetur præsentialitas a parte cognitorum, & sic est falsa, quia non cognoscit omnia esse vera præsenter, & simul. Aut ita quod notetur præsentialitas a parte cognoscentis, & sic habet veritatem. Et ratio hujus est, quia Deus omnium ideas habet præsentes, & simul, per quas cognoscit res futuras ita certitudinaliter, sicut si essent præsentes. Et iterum, super omnes illas simul, & præsenter se convertit, & ita simul, & præsenter cognoscit. Et iterum, præsens suæ cognitionis est præsens simplicissimum quod circumplectitur omnia tempora. Ex his tribus rationibus simul junctis dicitur Deus omnia præsenter cognoscere. Et rationes istæ ortum habent ex hoc quod præsentialitas divinæ cognitionis, quæ quidem æternitas est, est simplex, & infinita. Quia simplex est, ideo semper præsens. Quia infinita, ideo sunt ei omnia præsentia. Et exemplum hujus ponitur in præsentialitate Dei quantum ad rerum existentiam secundum quam Deus totus est in una: & ita est in una, ut nihilominus sit & in alia, & hoc est, quia simplex est, & infinitus: ideo Deus judicat aliquid esse futurum, sed non futurum sibi: & omnia præsenter cognoscit, & tamen nihilominus præscit. *Idem S. Th. 1. contr. Gent. cap. 67. Et 1. p. 1. q. 14. ar. 53. Conatur Scot. hunc modum dicendi destruere d. 39. post responsionem ad quintam ibi: Circa istas quæstiones.*

1. 2. Et per hoc patet primum & secundum, quia procedunt secundum quod præsentialitas est dispositio rei cognitæ in sua natura, non in cognitione divina.

3. Patet etiam tertium, quia hoc est simplex, & infinitum, & in uno multa cognoscit: ideo simul supra multa se convertit.

4. Quod obiicitur de oppositis, similiter patet, quia quamvis cognoscat opposita simul ex parte sua, tamen scit unum alteri esse incompossibile, & unum scit alteri posse succedere.

DISTINCTIO XL.

Quid sit Prædestinatio, & quid Reprobatio.

C. 10. t. 7. *PRÆDESTINATIO vero de bonis salutaribus est, & de hominibus salvandis: Ut enim ait Augustinus in libro de prædestinatione Sanctorum, prædestinatio est gratiæ præparatio quæ sine præscientia esse non potest. Potest autem sine prædestinatione esse præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præscivit, quæ fuerat ipse facturus: sed præscivit Deus etiam quæ non esset ipse facturus, idest, omnia mala. Prædestinavit eos, quos elegit, reliquos vero reprobavit, idest, ad mortem æternam præscivit peccaturos.*

An aliquis prædestinatorum possit damnari, vel reproborum salvari.

Prædestinatorum nullus videtur posse damnari, nec reproborum aliquis posse salvari. Unde Augustinus in libro de correctione, & gratia. In Apocalypsi, inquit, dicitur: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Cap. 13. in tom. 7. Apoc. 3.

Si

Si alius non est accepturus, nisi iste perdiderit, certus est electorum numerus, idest, non potest augeri, vel minui. Ad hoc autem obiiciunt quidam, nitentes probare numerum electorum posse augeri, & minui, sic: Posset Deus non apponere gratiam quibus apponit, & posset subtrahere quibus non subtrahit: Quod si faceret, utique damnarentur: Possent ergo damnari isti, qui tamen salvabuntur. Posset itaque minui electorum numerus: Ita etiam posset augeri, quia posset apponi gratia quibus non apponitur, per quam salvarentur. Possent ergo salvari habita gratia, qui tamen sine ea damnabuntur. Posset itaque augeri numerus electorum. Quibus respondemus ex ea ratione dictum esse, & verum esse numerum electorum non posse augeri, vel minui, quia non potest utrumque simul esse, scilicet, ut aliquis salvetur, & non sit prædestinatus, vel ut aliquis prædestinatus sit, & damnetur. Intelligentia enim conditionis implicite veritatem facit in dicto, & impossibilitatem in vero. Si vero simpliciter intelligatur, impossibilitas non admittitur: ut cum dicitur: Prædestinatus potest, vel non potest damnari, & reprobus potest salvari. In his enim, & hujusmodi locutionibus, ex ratione dicti dijudicanda est sententia dictionis. Alia namque fit intelligentia, si per conjunctionem hæc accipiantur dicta, atque si per disjunctionem, ut supra cum de præscientia agebatur, prætaxatum est. Si enim cum dicis: Prædestinatus non potest damnari, intelligas ita, id est, non potest esse, ut prædestinatus sit, & damnetur, verum dicis, quia conjunctim intelligis: falsum autem si disjunctim, ut si intelligas istum non posse damnari quem dico prædestinatum. Potuit enim non esse prædestinatus, & ita damnaretur. Dist. 38. cap. ult.

Quo modo adhuc instant quæstioni.

Veruntamen adhuc instant, & secundum conjunctionem argumentando ita procedunt: Non enim, inquiunt, potest esse, ut aliquis prædestinatus sit, & damnetur. Utrumque istorum simul esse non potest: sed alterum horum non potest non esse, scilicet quin iste sit prædestinatus, ab æterno enim prædestinatus est, & non potest modo non esse prædestinatus. Cum ergo impossibile sit simul utrumque esse, & impossibile sit alterum non esse, videtur non posse alterum esse, scilicet ut damnetur. Quod si est, ergo non potest esse, ut non salvetur. In hujus quæstionis solutione, mallem alios audire, quam docere: Dicimus tamen de præscientia similem posse moveri quæstionem. Ideoque tam hic, quam ibi, unam facimus responsionem dicentes, determinandum fore illud cui innititur tota hæc quæstio, scilicet impossibile est alterum istorum non esse, scilicet quin iste modo sit prædestinatus: ab æterno enim iste prædestinatus est. Distinguendum enim est cum ait: Iste non potest modo non esse prædestinatus, vel non potest modo esse quin sit prædestinatus: Hoc enim conjunctim, vel disjunctim intelligi potest. Non enim potest esse ut ab æterno sit prædestinatus, & modo non sit prædestinatus: nec potest esse simul ut sit prædestinatus, & non sit prædestinatus: sed tamen potuit esse ab æterno, quod non esset prædestinatus, & potuit ab æterno non esse prædestinatus. Et sicut ab æterno Deus potuit

eum

eum non prædestinare, ita conceditur a quibusdam quod & modo potest Deus eum non prædestinasse. Ab æterno ergo potest Deus non prædestinasse eum: ergo potest iste non fuisse prædestinatus. Si vero non fuisset prædestinatus, nec modo esset prædestinatus: Ergo modo potest non esse prædestinatus. Ita & de præscientia & de præscitis dicunt. Quod in actionibus vel in operationibus Dei & hominum nullatenus concedunt. Ex quo enim aliquid factum est vel dictum, non concedunt quod possit non esse vel non fuisse, immo impossibile est non esse vel non fuisse, quod factum est vel dictum, referentes possibilitatem vel impossibilitatem ad naturam rei existentis. Cum vero de præscientia vel prædestinatione Dei agitur, possibilitas vel impossibilitas ad potentiam Dei refertur, quæ semper eadem fuit & est: quia prædestinatio, præscientia, potentia, unum in Deo est.

Quid sit reprobatio Dei, & in quibus consideretur, & quis sit prædestinationis effectus.

Cumque prædestinatio sit gratiæ præparatio, idest, divina electio qua elegit quos voluit ante mundi constitutionem, ut ait Apostolus. (Ephes. 1.) Reprobatio econverso intelligenda est præscientia iniquitatis quorundam, & præparatio damnationis eorundem. Sicut enim prædestinationis effectus illa gratia est, quia in præsenti justificamur, atque ad recte vivendum, & in bono perseverandum adjuvamur, & illa qua in futuro beatificamur: ita reprobatio Dei, qua ab æterno non eligendo quosdam reprobavit, secundum duo consideratur: quorum alterum præscit, & non præparat, idest, iniquitatem: alterum præscit & præparat, scilicet æternam pœnam. Unde Augustin. ad Prosperum & Hilarium. (Hoc habetur in Glos. ord. ad 8. cap. ad Rom.) Hæc, inquit, regula inconcusse tenenda est, peccatores in peccatis præscitos esse non præparatos, pœnam autem esse præparatam. Præparavit enim Deus, ut ait Augustinus in libro de bono perseverantiæ, (c. 17. t. 7.) in præscientia sua, quibus voluit bona sua: & quibuscumque donat, proculdubio se donaturum esse præscivit. Præparavit etiam Deus, ut ait Fulgentius, malis ignem æternum: illis utique, quos juste præparavit ad luenda supplicia: nec tamen præparavit ad facienda peccata. Præparavit enim Deus quod divina æquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Non enim, sicut præparavit sanctos ad justitiam percipiendam, sic præparavit iniquos ad justitiam amittendam: quia pravitatis præparator nunquam fuit. Sicut ergo prædestinatio Dei proprie est præscientia, & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur, ita reprobatio Dei est præscientia malitiæ in quibusdam non desiniendæ, & præparatio pœnæ non terminandæ. Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio, ita reprobationis æternæ quodam modo effectus esse videtur obduratio. Nec obdurat Deus, ut ait Augustinus ad Sixtum, (Ep. 105. tom. 2. inter prin. & med) impartiendo malitiam, sed non impartiendo gratiam, sicut nec digni sunt. Quibus enim non impartitur, nec digni sunt, nec merentur, potius ut non impartiatur, hoc digni sunt, hoc merentur. Unde Apostolus (Rom. 9.) ait: Cujus vult miseretur Deus, & quem vult indurat: misericordiam appellans prædestinationem, & præcipue prædestinationis effectum, id est,

gra-

gratiæ appositionem: obdurationem vero gratiæ privationem. Non enim, ut ait Augustinus ad Simplicianum, intelligendum est quod Deus ita induret, quasi quenquam peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiam justificationis suæ non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miseretur, non quia impellit ut peccent. Eorum autem non miseretur, quibus gratiam non præbendam esse æquitate occultissima, & ab humanis sensibus remotissima judicat, quam non aperit, sed miratur Apostolus dicens: O altitudo divitiarum sapientię & scientiæ Dei! Lib. 1. t. 4. qu. 2. in med.

DISTINCTIO XL.

De Scientia Dei quantum ad speciales effectus, scilicet de Prædestinatione & Reprobatione.

Prædestinatio vero est de bonis salutaribus, &c.

Expositio Textus.

HÆc est tertia pars in qua agit Magister de divina scientia contracta ad speciales effectus. Et dividitur hæc pars in duas partes. In prima agit de prædestinatione & reprobatione quantum ad causalitatem activam. In secunda inquirit, utrum habeant causalitatem passivam, utrum videlicet sint ex meritis nostris, infra dist. proxima: *Si autem quærimus meritum obdurationis*, &c. Prima pars habet duas. In prima agit de prædestinatione. In secunda de reprobatione, ibi: *Cumque prædestinatio sit præparatio gratiæ*, &c. Prima iterum pars dividitur in duas. In prima agit de prædestinationis quidditate. In secunda inquirit de ejus necessitate, ibi: *Prædestinatorum autem nullus videtur posse*, &c. In qua parte, primo movet dubitationem, & opponit, & deinde solvit. Deinde opponit contra responsionem, & ultimo solvit: partes manifeste apparent in litera. Similiter secunda pars dist. in qua agit Magister de reprobatione habet duas. In prima ostendit quid sit, & quid connotet inquantum præcognitio. In secunda vero, cujus est causa, sive quis sit

Divisio.

A ejus effectus, & hoc, ibi: *Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio.*

Prædestinatio vero est de bonis salutaribus. Dub. I.

Quæritur ergo quid intelligatur per bona salutaria. Si tu dicas quod gratia, & gloria: ergo sicut homo dicitur prædestinatus, ita gratia debet dici prædestinata.

Resp. Dicendum quod prædestinatio est præordinatio. In præordinatione autem tria concurrunt, quid ordinetur, B & per quid, & ad quid. Primum est homo, secundum est gratia, tertium gloria, quoniam ille solus dicendus est prædestinatus, qui prædestinatione ordinatur: ideo patet quod gratia & gloria non debet dici prædestinata; sed homo solum qui prædestinatur ad salutem.

Et de hominibus salvandis. Dub. II.

Videtur insufficienter dicere. Quia cum prædestinatio sit præparatio gratiæ, & gloriæ; ergo non tantum est hominum, C sed etiam Angelorum.

Resp. Dicendum quod prædestinatio uno modo dicit præparationem boni, & sic convenit hominibus, & Angelis, & etiam Christo. Alio modo dicit præparationem boni, & liberationem a malo, & sic dicitur prædestinatio propositum miserendi, & sic proprie est hominum, & sic accipit Magister hic.

CON-

Prædeſtinatio eſt gratiæ præparatio, quæ ſine præſcientia eſſe non poteſt. *Dub. III.*

Videtur male dicere, quia pręſcientia eſt malorum. Unde pręſciti dicuntur mali: ſed prędeſtinatio bonorum: ergo poteſt eſſe prędeſtinatio ſine prę- ſcientia, ſicut econverſo. Si dicas mihi quod prędeſtinatio eſt ſpeciale, ſed pręſcientia eſt commune & ſpeciale, tunc quęro, quare magis pręſcientia appropri etur reprobationi quam prędeſtinationi. Ad hoc eſt unus modus reſpondendi, quod quia prędeſtinatio addit, ideo habuit nomen proprium, reprobatio vero non: ideo retinuit nomen commune. Sed quo modo habet illud veritatem, cum reprobatio ſit pręſcientia poenę, cujus Deus eſt cauſa?

Et propterea eſt dicendum quod non tantum addit, quod ita diſtrahat. Nam prędeſtinatio dat intelligere beneplacitum, quod trahit ipſam in genus ſcientię practicæ ſimpliciter, eo quod beneplacitum eſt ſimpliciter, & abſolute reſpectu totius connotati: ſed non ſic eſt de reprobatione, quia voluntas non eſt reſpectu mali culpę, ſed reſpectu poenę. Eſt & conſequens, non antecedens, & quaſi tracta, & propter hoc quod minus diſtrahit a ratione ſcientię retinuit ſibi nomen præſcientię.

Quibus reſpondemus ex ea ratione dictum eſſe, &c. *Dub. IV.*

Videtur quod non ſolvat propter ſuam diſtinctionem ad quæſtionem de augmento, quoniam demonſtrato aliquo damnando, verum eſt dicere, iſtum poſſe ſalvari: ergo poteſt eſſe prædeſtinatus: ergo plures poſſunt eſſe prædeſtinati quam ſunt: ergo poteſt numerus prædeſtinatorum augeri.

Resp. Dicendum quod Magiſter in hac prima reſponſione principaliter reſpondet ad quæſtionem primam, utrum prædeſtinatum ſit poſſibile damnari, & bene ſcilicet per compoſitionem, & diviſionem, & per iſtam ſolutionem patet aliquo modo reſponſio ad illud de A augmento, ſed non plene: ideo annectit ſolutionem ſequentem quæ eſt explicatio hujus in qua dicitur, quod aliquis non poteſt incipere eſſe prædeſtinatus, quamvis poſſit eſſe prædeſtinatus, quia hoc eſt dicere quod ab æterno potuit. Et quoniam augmentum dicit majorem numerum quam prius cum præſuppoſitione prioris, & nova additione: ideo patet quod ex ſui ratione diſtinctionem & ſucceſſionem dicit in partibus. Unde ſi aliquis ſtatim cum eſt, eſſet ita magnus quantus futurus eſt, non diceretur augeri, ſed tamen potuiſſet eſſe major; ita in propoſito intelligendum. Vel aliter ſolvi poteſt per compoſitionem, & diviſionem, ſi- B cut Magiſter ſolvit: poſſunt enim plures eſſe quam ſint: ergo poteſt numerus augeri.

Intelligentiam enim conditionis implicite veritatem facit in dicto, & impoſſibilitatem in vero. *Dub. V.*

Quæritur quo modo ſit intelligibile. Si enim idem non eſt cauſa oppoſitorum, & conditio implicita facit veritatem, quo modo facit impoſſibilitatem?

Resp. Dicendum quod Magiſter vult dicere quod illud eſt falſum, demonſtrato aliquo, iſtum damnari, vel ſalvari eſt impoſſibile: ſed ſi addatur & impli- C cetur conditio prædeſtinationis, facit veritatem in dicto, & impoſſibilitatem in vero, ideſt facit illud dictum cum modo impoſſibilitatis eſſe verum, utpote ſi dicatur iſtum damnari, & eſſe prædeſtinatum ſimul, eſt impoſſibile: ſive iſtum ſalvari & non eſſe prædeſtinatum, eſt impoſſibile. Vel aliter poteſt dici quod dictum falſum alicujus conditionis impliciter verum ſit: ut demonſtrato reprobo, iſtum ſalvari, eſt falſum: adde conditionem prædeſtinationis, & fiet verum iſtum ſalvari, ſi eſt prædeſtinatus, eſt verum. Item: Eodem demonſtrato, iſtum damnari eſt verum, adde conditionem prædeſtinationis, & fiet impoſſibile, iſtum damnari, ſi eſt prædeſtinatus, eſt impoſſibile, & hoc conjunctim intelligendo.

Ex quo enim aliquid factum est vel dictum, non concedunt quod illud possit non esse, &c. *Dub. VI.*

Videtur falsum: quia Christus dixit, Petrum peccaturum: ergo postquam dixit, fuit necessarium dixisse, & necessario sequitur, si Christus dixit, hoc erit: quia ad oppositum, & tunc sequitur Christum esse mentitum, quod est impossibile: ergo videtur, cum antecedens sit necessarium, quod necessarium fuit, Petrum negare.

Resp. Dicendum quod is dictione Christi duo sunt, scilicet verbi prolatio, & assertio. Et verbi prolatio simpliciter est præterita, & necessaria, & ex illa non sequitur consequens. Non enim sequitur: Christus hoc dixit, ergo hoc erit: Protulit enim hoc verbum: Ero similis vobis mendax. Est iterum assertio, & illa sequitur illustrationem divinæ præscientiæ. Sicut ergo divina præscientia est certa, & infallibilis, cui non potest subesse falsum, & tamen aspicit futurum, & connotat circa ipsum veritatem: ideo non est necessarium Deum præscisse quod præscivit, quamvis sit certum & infallibile: ita intelligendum de Christi assertione quod certitudinem habet & infallibilitatem a divina præscientia: sed tamen non est necessarium Christum hoc asseruisse, & ideo si ponatur hoc non contingere, ponitur & Christum non asseruisse. Et sic patet illud & consimilia. In assertione enim Christi duo sunt, scilicet actus mentis, & relatio ad futurum contingens, sive ordinatio. Et quamvis unum sit necessarium, reliquum tamen est contingens.

Sicut enim prædestinationis effectus illa gratia est, qua in presenti justificamur, &c. *Dub. VII.*

Ex hoc ostenditur quod prædestinatio sit causa gratiæ. Quæritur ergo in quo genere causæ. Cum enim sit scientia, videtur dicere causam exemplarem. Et iterum, hoc non videtur sufficere, A quia exemplar non necessario infert exemplatum, sed præscientia ponit. Et iterum sic: est causa, aut universalis, aut particularis. Non universalis, quia tunc indigeret particulari alia adjuvante. Non particularis, quia tunc determinata esset ad unum effectum tantum. Et iterum, aut necessaria, aut contingens. Non necessaria, quoniam per voluntatem operatur. Non contingens, quia hæc est fallibilis & incerta.

Resp. Dicendum quod prædestinatio est causa gratiæ sicut dicit, & tota causa: sed non causa salutis ut excludatur cooperans & disponens. Adjutores enim sumus, & nullus salvatur invitus. Quod ergo quæritur, in quo genere B causæ, sit dicendum quod prædestinatio claudit in se scientiam & beneplacitum voluntatis, & dispositionem voluntatis per quam placuit Deo nos salvare, quæ est summa bonitas. Ratione primi, dicit causam in genere formæ, ratione secundi in genere efficientis, ratione tertii in genere finis. Quod quæritur, utrum necessaria, vel contingens, universalis, vel particularis, dicendum quod de omnibus istis modis causandi habet quod est perfectionis, non quod est imperfectionis. Nam de proprietate universalis habet extensionem ad multa: de proprietate particularis, sufficientiam ad singula: de proprietate causæ necessariæ, im- C mutabilitatem: de proprietate contingentis, habet arbitrii libertatem, quia potest facere, & potest non facere. Conditiones autem imperfectionis non habet, quia nec habet insufficientiam, sicut causa universalis: nec limitationem, sicut causa particularis; nec inevitabilitatem, sicut causa necessaria: nec vertibilitatem, sicut causa contingens.

Prædestinationis effectus est gratiæ appositio. Dub. VIII.

Videtur male dicere, quia causa & effectus sunt correlativa: cum ergo relativa simul sint natura, quandocunque est prædestinatio, est gratiæ appositio: ergo nullus est prædestinatus, nisi qui

qui habet gratiam. Sed contra hoc est, quia prædestinatio est non entium, sicut dicit Augustinus in lib. de fide ad Petrum.

Eliciun. tur ex c.34. t.3.

Resp. Dicendum, quod prædestinatio non semper est in actu causa, sed in habitu: & ideo non oportet quod respondeat effectus in actu, sed in habitu. Unde ex hoc patet quod quæri consuevit, utrum prædestinatio aliquid ponat in prædestinato, dicendum quod non necessario ponit aliquid de præsenti, sive mali, actu, quoniam multi sunt prædestinati, qui non sunt mali: & multi qui mali sunt: sed ponit aliquid secundum habitum, sive de futuro, ratione cujus homo potest gaudere, scilicet, quia nomen ejus scriptum est in cœlo, & cum illud positum erit, erit magnum, & illud erit ratio persistendi in bono, & perveniendi ad magnum, & summum bonum, & ideo hoc bonum habituale præponendum est gratiæ, quæ est secundum præsentem justitiam.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam præsentis dist. tria principaliter quæruntur. Primo quæritur de prædestinatione. Secundo de electione. Tertio de reprobatione. Primus articulus duo habet. Primo enim quæritur de prædestinatione quantum ad entitatem. Secundo quantum ad necessitatem. De entitate autem duo quæruntur. Primo quæritur utrum prædestinatio sit quid æternum, aut temporale. Secundo quid sit prædestinatio secundum rem.

QUÆSTIO I.

An prædestinatio sit quid æternum, vel temporale.

Alexand. Alensis 1.*p.* *q.*28. *Memb.* 1.
Richardus 1. *Sent. dist.* 40. *q.* 2.
Franciscus de Mayr. 1.*Sent. d.* 40.*q.* 1.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 40.*q.* 1.
Petrus de Tarant. 1.*Sent. dist.* 40. *q.* 5.

Fundam. QUOD prædestinatio sit quid æternum, videtur. Quod est ante

A

mundi constitutionem est quid æternum, prædestinatio est hujusmodi, quia prædestinatio est electio: Elegit nos ante mundi constitutionem: ergo, &c. *Eph.* 1.

Item: prædestinatio est præscientia beneficiorum: sed quidquid Deus præscit, æternaliter præscit: ergo cum omnis præscientia sit æterna, & omnis prædestinatio est scientia, omnis prædestinatio est æterna.

Aug. t.7. de bon. persev. c. 14. Hæc diffinitio trahitur a Paulo, dicente Rom. 9. Cui vult miseretur Et Ephes. 1 Prædestinavit nos secundum propositum voluntatis suæ, neque usquam in August. reperitur.

Item: prædestinatio est propositum miserendi; sed propositum est quid proponentis præcedens res quæ proponuntur: ergo cum sit propositum Dei, & Deus æternaliter proponit, patet, &c.

Item: de ratione sui nominis prædestinatio dicit præcessionem, sive antecessionem, sed non nisi prædestinantis ad prædestinatum: sed prædestinans est æternum: ergo dicit ordinem, & antecessionem æterni ad temporale; sed antecessio illa est æterna, ergo, &c.

B

**Ad opp.*

* 1. Contra: Prædestinatio importat relationem ad prædestinatum: sed omnis relatio ponit respectum verum, vel in utroque extremorum, vel saltem in altero; sed prædestinatio non potest verum respectum ponere in prædestinante: ergo ponit respectum verum in prædestinato: sed verus respectus non fundatur nisi supra quid creatum, & temporale.

2. Item; prædestinatio importat actionem, & omni actioni respondet passio: cum ergo actio, & passio non sint in eodem, quia non est idem prædestinans & prædestinatus, necesse est quod sit in alio: sed aliud non est nisi quid temporale & creatum: ergo prædestinatio importat quid temporale, & creatum: ergo non est æterna.

C

3. Item: prædestinatio importat ordinem prædestinantis ad prædestinatum, aut ergo secundum esse quod habet in Deo, aut secundum esse quod habet in proprio genere. Non secundum esse quod habet in Deo, quia sic est Deus, & non sequitur Deum: ergo secundum esse quod habet in proprio genere: sed esse quod habet in proprio genere est quid temporale, & creatum: ergo, & prædestinatio similiter: & sic, &c.

4. Item:

4. ITEM: omnis actus divinus qui non reflectitur supra essentiam, vel personam, transit extra: & omnis actus transiens extra ex tempore dicitur de Deo; cum ergo prædestinatio non transeat in personam, vel essentiam, sed extra; ergo est temporalis.

5. ITEM: prædestinatio est præparatio; sed nihil dicitur præparari antequam incipiat aliquid fieri secundum principia intrinseca; artifex enim non dicitur præparare domum ante ligna, & lapides sola cogitatione; ergo necesse est quod ponatur in re.

CONCLUSIO.

Prædestinatio cum importet ex principali significato divinam essentiam, & ex connotato gratiam & gloriam, creaturamque salvandam cum antecessione unius ad alterum, talis vero antecessio sit æterna, ipsa quoque dicitur quid æternum.

RESP. ad Arg. Dicendum quod in prædestinatione non sunt nisi duo, scilicet connotatum & principale significatum. Significatum principale est divina essentia: connotatum vero est creatura, ut gratia, & gloria, & persona salvanda; & hæc duo importat prædestinatio cum ordine antecessionis unius ad alterum ratione præpositionis. Quoniam ergo significatum principale est æternum ita prædestinatio est quid æternum. Rursus, quoniam importat antecessionem significati ad connotatum, & illa antecessio est ab æterno; ergo prædestinatio est quid æternum & ab æterno. Et concedendæ sunt rationes ad hoc.

1. AD illud quod obiicitur de relatione, dicendum quod res, sive relatio potest significari in Deo dupliciter, vel respectu existentis in actu, vel respectu existentis in potentia, futuri aliquando in actu: & quando est respectu existentis in actu, tunc necesse est quod respondeat verus respectus: quando vero respectu existentis in potentia, sufficit quod respondeat in potentia, & talis fundatur supra ens in potentia: & ideo actu nihil ponit nisi Deum.

2. AD illud quod obiicitur de actione, dicendum, quod est actio secundum rem, & est actio secundum modum. Actioni secundum rem quæ est principium efficiens aliquid, respondet passio differens secundum rem, ut creationi creatio, actioni passio. Actioni vero secundum modum non respondet nisi passio secundum modum differens, ut cognitioni actione ipsius Dei respondet ipsum cognoscit, & hoc quidem realiter non est aliud secundum modum: quoniam ergo prædestinatio non importat nisi præcognitionem, sive active, sive passive: ideo est quid æternum, & non est aliud quam Deus.

3. AD illud quod obiicitur de ordine, dicendum, quod est ordo secundum nobilitatem, & secundum durationem, & ordo secundum nobilitatem ponit extrema simul: ordo vero secundum durationem eo ipso quod ordo est, ponit extrema non esse simul, & secundum rationem antecedendi ordo simul est cum antecedente, sive cum præcedente, similiter secundum rationem subsequendi simul est cum subsequente. Quoniam ergo prædestinatio importat ordinem secundum rationem præcedendi, ideo æterna est, quamvis sit respectu temporalis: quoniam non est simul cum illo, sed antecedit.

4. AD illud quod obiicitur quod prædestinatio transit extra, dicendum quod transire extra est dupliciter, aut in aliquid quod est extra, aut in aliquid quod est intra, sed erit extra. Primo modo connotat aliud in actu, & dicit quid temporale, ut creare, & conservare, secundo modo non ut prædestinare.

5. AD illud quod obiicitur de præparatione, quod anteceditur secundum principia intrinseca, non secundum causam efficientem, dicendum quod quædam est causa efficiens, quæ operatur secundum materiam præjacentem: ista quidem quia alio indiget non dicitur præparare quando solum vult, & disponit intus: sed quando materiam aptat exterius. Quædam est causa efficiens, quæ nullo indiget ad operandum: sed statim cum vult operatur, & in tali præparatione non est aliud quam dispo-

po-

ponere, & proponere, & talis est Deus a se ad operandum quia nullo alio indiget a se ad operandum.

QUÆSTIO II.

An prædestinatio sit Dei scientia, vel voluntas.

Alex. Alen. 1. p. q. 28. Memb. 1. art. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 40. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 40. q. 2.
Francisc. de Mayr 1. Sent. dist. 40. q. 3.

Ad opp. QUID sit prædestinatio: utrum scilicet Dei scientia: vel voluntas.

F: supposito quod dicat aliquid quod sit in utroque genere, est enim, sicut dicit Augustinus, præscientia beneficiorum & propositum miserendi, quæritur quod istorum importet principalius, & per modum complementi. Quod importet scientiam, videtur, quia compositum trahit significatum a componentibus: sed destinatio cum dicatur & missio, & ordinatio in ratione prædestinationis accipitur ut ordinatio. Nam, sicut dicit Augustinus, prædestinare idem est quod præordinare: sed artifex licet volens, & sciens præordinet, non tamen ordinat in quantum volens, sed in quantum sciens: ergo, &c.

Lib. 6. hypogn. cap. 6.

2. ITEM: scientia non dividitur secundum rationem accipiendi in virtutes, vel in ea quæ sunt voluntatis: sed in ea quæ sunt cognitionis. Sed nos dividimus divinam scientiam in prædestinationem, & reprobationem: ergo prædestinatio, secundum quod hujusmodi, ad scientia spectat.

Fundam. CONTRA: Prædestinatio est causa gratiæ, & gloriæ: sed gratia, & gloria immediatem sunt a voluntate: ergo prædestinatio de se dicit quid in genere voluntatis. Si dicas quod ex vi nominis non importat illam causalitatem. Contra: Esto quod Deus præsciret aliquem habiturum gratiam, & gloriam aliunde quam ab ipso, non diceretur prædestinare: ergo de se dicit causalitatem.

ITEM: prædestinatio importat scientiam, & voluntatem: sed quoties hæc duo in aliquo importantur, voluntas se habet per modum consequentis, & addentis ad scientiam: sed quod consequitur & addit, se habet per modum differentiæ, & complementi, & a tali est res denominanda: videtur ergo quod completius importet voluntatem, & ita quod male situet Magister.

CONCLUSIO.

Prædestinatio importat essentiam divinam, ut causam gratiæ & gloriæ, & hoc ordinate, ideo importat voluntatem, & potentiam divinam: & cum talis causalitas tribuatur voluntati, ut efficienti, principalius est in genere voluntatis.

RESP. ad Arg. Dicendum quod cum prædestinatio significet divinam essentiam ut causam gratiæ, & gloriæ, & hoc secundum ordinatam distributionem gratiæ & gloriæ, quantum est de se non tantum importat scientiam, sed etiam voluntatem, & potentiam: sed quoniam causalitas gratiæ, & gloriæ attribuitur proprie voluntati ut efficienti, sed scientiæ ut disponenti, & potentiæ ut exequenti. Ideo etsi prædestinatio importat illa tria, tamen principalius est in genere voluntatis. Et ideo ab Augustino diffinitur prædestinatio per illa tria. Primo per illud quod respicit potentiam, in lib. de fide ad Petrum: Prædestinatio est gratuitæ donationis præparatio. Secundo per illud quod respicit scientiam, in lib. de bono perseverantiæ: Prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei. Tertio per illud quod respicit voluntatem, & propriissime, in lib. de prædestinatione sanctorum: Prædestinatio, inquit ibi, est propositum miserendi.

Tom. 3. cap. 35.

Aug. l. 8. c. 14. t. 7.

1. AD illud ergo quod obiicitur, quod dicit ordinem, dicendum quod est ordo duplex. Unus, dispositio rerum in universo, et hic appropriatur scientiæ. Alius, directio in finem, et hic appropriatur bonitati, sive voluntati, et hoc modo est de ratione prædestinationis.

2. AD illud quod obiicitur, quod est pars præscientiæ, dicendum quod quem-

quemadmodum fides et prudentia sunt A in genere cognitionis, tamen addunt supra cognitionem aliquid quod distrahit in genus virtutis, quod respicit voluntatem, per hunc modum & in proposito est intelligendum: & quoniam scientia non tantum accipitur pro simplici notitia, sed etiam ut frequenter, pro practica, & hoc modo complectitur scientiam cum voluntate, & Magister sic accipit generaliter: ideo enumerat prædestinationem inter ea quæ sunt scientiæ. Volunt tamen aliqui dicere, quod principalius est in genere scientiæ, eo quod in ratione prædestinationis cadit scientia in recto: sed voluntas in obliquo. Est enim prædestinatio scientia beneplaciti. Uterque B modus dicendi satis est probabilis: sed primus magis.

ARTICULUS II.

Secundo quantum ad hunc primum articulum quæritur de necessitate prædestinationis. Et circa hoc quæruntur duo. Primo, utrum inferat necessitatem salutis lib. arb. Secundo, utrum inferat certitudinem in eventu.

QUÆSTIO I.

An prædestinatio inferat salutis necessitatem.

Alex. Alensis 1. *p. q.* 25. *Memb.* 1. *art.* 2.
S. Thom. 1. *p. q.* 23. *art.* 6.
Et 1. *Sent. dist.* 40. *q.* 3. *art. un.*
Et de Ver. q. 6. *art.* 3. & 5.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 40. *art.* 2. *q.* 2.
Richard. 1. *Sent. d.* 40. *art.* 2. *q.* 2.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 40. *q.* 3.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. dist.* 40. *q.* 6.

Ad opp. QUOD inferat necessitatem, ostenditur sic: Omnis causa quæ necessaria est in se, & necessario ponit effectum, infert simpliciter necessitatem effectui: sed prædestinatio respectu salutis est hujusmodi: ergo, &c. Minor patet. Prædestinatio enim, cum sit Deus in se, dicit quid necessarium: & iterum necessario infert effectum, quia necessario sequitur: si est prædestinatus, salvabitur: ergo, &c.

2. ITEM: omnis causa quæ nullo modo potest cassari, necessitatem ponit circa productionem effectus, nam causa dicitur cassari cum nullum ponit effectum: sed prædestinatio nullo modo potest cassari: ergo prædestinatio ponit necessitatem.

3. ITEM: quotiescumque duæ causæ concurrunt ad aliquem effectum, quas impossibile est discordare, si una est immutabilis, necesse est alteram esse immutabilem, & effectum per consequens: hæc manifesta est per se, nam si altera est mutabilis, reliqua existente immutabili, possibile est eas discordare: sed impossibile est quod prædestinatio, & lib. arb. discordent: ergo cum prædestinatio sit causa immutabilis, necesse est quod lib. arbit. sit immutabile: & similiter cum totum sit immutabile, restat ergo quod necessitatem imponat prædestinatio lib. arbit. & saluti.

4. ITEM: videtur quod prædestinatus nullo modo possit damnari, etsi hoc, tunc necessario salvatur, & ostenditur hac ratione: Ista duo convertuntur, esse præscitum & damnari, esse prædestinatum & salvari: sed prædestinatus non potest esse præscitus: ergo non potest damnari. Probatio mediæ. Quando aliqua duo sic se habent quod C impossibile est unum alteri succedere, nec possunt simul inesse, si alterum inest, impossibile est reliquum inesse: sed esse prædestinatum & esse præscitum sic se habent, quod impossibile est simul inesse eidem, impossibile etiam alterum alteri succedere, scilicet quod homo primo sit prædestinatus, & postea præscitus: ergo cum est prædestinatus, nullo modo potest esse præscitus: ergo, &c.

5. ITEM: de omni quod æternum est, cum non est, impossibile est esse: quia impossibile est quod non ens sit æternum: sed præscitus si est, æternaliter est præscitus: ergo illum qui non est præscitus, impossibile est esse præscitum: sed prædestinatus non est præscitus: ergo, &c.

6 Item: de eo quod non est, idem est dicere, hoc posse esse, & posse incipere esse: sed præscitum est quid non ens respectu prædestinati: ergo idem est dicere prędestinatum posse esse pręscitum, quod posse incipere præsciri, sive damnari: sed non potest incipere esse pręscitus: ergo, &c.

Fundam. Contra: Prędestinatio divina nullum facit indigne salvari: ergo cum dignitas in salvando respiciat meritum, & meritum liberum arbitrium: ergo prędestinatio non tollit arbitrii libertatem secundum quod liberum arbitrium: ergo non imponit necessitatem.

Item: prędestinatio nihil aufert libero arbitrio, sed tantum ponit in eo gratiam: sed gratia nullam infert libero B arbitrio necessitatem: ergo nec prędestinatio: ergo cum salus pendeat ex libero arbitrio, patet, &c.

Item: si prędestinatio imponit necessitatem: ergo in omni casu contingente necesse est, eum qui prędestinatus est, salvari: ergo frustra laborat aliquis benefacere: quia sive faciat bonum, sive malum, necesse est eum salvari.

Arist. 2. Ethic. c. 5 in fine. Item: nullus laudatur in eo, quod necessitatis est, neque vituperatur: si ergo necesse est, prędestinatum salvari, & pręscitum damnari: neque prędestinatus laudandus est, si salvatur, neque prescitus vituperandus, si damnatur: quod est contra statum glorię, C & poenę.

CONCLUSIO.

Prædestinatio importat rationem præscientiæ, & rationem causæ non tamen totalis, quia ad effectum suum concurrit liberum arbitrium; ideo tum ratione causæ libere causantis, & concausæ libere cooperantis, saluti non imponit necessitatem.

Resp. ad Arg. Dicendum quod prædestinatio non infert necessitatem saluti, nec infert necessitatem libero arbitrio. Quoniam prædestinatio non est causa salutis, nisi includendo merita, & ita salvando liberum arbitrium. Ad intelligentiam autem obiectorum notandum, quod prædestinatio duo importat & rationem præscientiæ, & rationem causæ. In quantum dicit rationem causæ, non necessario ponit effectum, quia non est causa per necessitatem, sed per voluntatem: & iterum, non est tota causa, sed cum alia causa contingente scilicet cum libero arbitrio. Et regula est, quod quotiescunque effectus pendet ex causa necessaria & variabili, necessaria tanquam ab universali, a variabili tanquam a particulari denominatur: a variabili, quia denominatio est a causa particulari: & effectus quia dependet, a causa contingente est contingens. Et præter rationem causæ importat rationem præscientiæ, & præscientia quidem totum includit in cognitione lib. arb. & ejus cooperationem, & veritibiliatem, & totum. Et preterea non est nisi veri, & etiam de vero contingente est infallibilis, sicut supra monstratum est in quæstione de præscientia; ideo prædestinatio infert salutem, & non potest cassari, nec discordare a libero arbitrio. Et quia præscientia nullam imponit necessitatem consequenti, sed solum consequentiæ, similiter nec prædestinatio. Dist. 38. ar. 2. q. 2.

1. 2. 3. Ex hoc patent prima obiecta de necessitate inferendi, impossibilitate cassandi, impossibilitate discordandi: hæc enim omnia dicunt necessitatem consequentiæ solum, quia insunt prædestinationi non per rationem causalitatis, sed præcognitionis, quæ est concors, certa, & infallibilis. Concors, quia præscientia, sive præcognitio vera. Qui enim cognoscit vere, cognoscit rem præsentem esse sicut est, & futuram sic evenire sicut eveniet. Est enim veritas adæquatio rei ad intellectum. Est iterum certa: quia independens quia nullo modo pendet ex præcognito: non enim secundum ejus existentiam cognoscit, sed secundum exigentiam luminis & claritatis æternę, in qua nulla cadit dubietas, sed certitudo summa: & ideo de omnibus ęqualiter certa est. Est iterum infallibilis: quoniam est totum posse pręsciri circumplectens: & ideo in nullo potest falli, nec circunveniri.

Et

Lib. 5. pros. 4. Et est exemplum Boet. in lib. de cons. quod si aliquis aspiceret de loco eminenti circumjacentem regionem, ubi est multitudo viarum, quas omnes simul & uno aspectu videret: ambulans per locum suum quamvis possit per diversas vias ire, non tamen posset visum ejus latere, pro eo quod nullam viam posset ire, quam ille non videret. Si ergo intelligatur unus esse visus qui posset omnes vias prævidere, & totum posse euntis, nullo modo quis eum prævidentem circumvenire posset. Et talis est aspectus divinę prescientię, quia ab ęterno cognovit quod cogitare poteramus, vel velle: & simul cum hoc vidit in quam partem nostra voluntas, & operatio inclinantur. Et quia totum posse & velle, & agere complectitur: ideo non potest falli. Et quia prędestinatio claudit prescientiam, hinc est quod concordat cum libero arbitrio, & non potest discordare, & non potest cassari: & necessario infert salutem, sed non necessario efficit.

4. Ad illud quod quæritur, utrum prædestinatus possit damnari, dicendum quod sic sine distinctione, quia quamvis hæc possit distingui de re, vel dicto, prædestinatum damnari est possibile, sicut hæc, album possibile est esse nigrum: hæc tamen non est distinguenda secundum artem: prædestinatus potest damnari, sicut nec hæc, homo albus potest esse niger. Non enim potest esse de dicto, cum non sit dictum. Propter quod intelligendum, quod ista habet tres causas veritatis, prædestinatus potest damnari: sicut hæc, prædestinatus potest esse præscitus. Aut quia forma prædicari potest inesse subiecto cum forma implicata, vel potest formam implicatam, vel sine forma implicata: quocumque enim modo prædicatum possit inesse, judicanda est locutio simpliciter vera. Et dico quod in tertio sensu locutio est vera, prædestinatus potest esse præscitus: prædestinatus enim potest non esse prædestinatus, & necesse est omnem hominem esse prædestinatum, vel præscitum, & ideo sequitur quod possit esse præscitus. Et hoc quidem necessarium est poni, nam fides dicit, & ratio, quod sequitur: si A est prędestinatus, salvabitur. Rursus fides dicit & ratio, quia istum salvari est contingens: & qui diceret contrarium & assereret, respuendus esse secundum omnium judicium certum. Et iterum, ars dicit quod si consequens est contingens, impossibile est antecedens esse necessarium, & hoc supra probatum est per tres regulas, & qui diceret hujus contrarium, totam artem syllogisticam destrueret, cujus vis illationis est, ut oppositum consequentis non possit stare cum antecedente. *Dist. 38. ar. 2. q. 2.* Certum est autem quod oppositum contingentis non stat cum necessario: istum ergo esse prędestinatum non est necessarium, & est necessarium vel contingens, vel impossibile: & non est impossibile, vel necessarium: ergo est contingens: & contingens potest non esse; ergo iste qui est prędestinatus, potest non esse prędestinatus. Et hoc quidem credo quod necesse sit poni: hoc tamen difficile est intelligi. Potest tamen sic capi, si presupponamus quatuor vera. Primum est quod presens divinę ęternitatis circumplectitur omne tempus idem, & uniforme, & hoc dicit Ansel. in lib. de concordia prescientię, & liber. arb. quod sicut presens tempus circumplectitur omnem locum, & omne quod in loco est, ita presens ęternitatis omne tempus, & hoc necessarium est poni, quamvis non possimus hoc plene intelligere. *Concor. pres. & lib. arb.* Videmus enim ejus oppositum esse falsum, & impossibile: quia si hoc non esset, tunc mutaretur presens divinę ęternitatis. Secundum est illud, quod Deus uno & eodem modo cognoscit omnia: ita quod est unica Dei cognitio qua cognoscit hoc, & qua cognoscit ejus oppositum, & hoc supra probatum est auctoritate, & ratione, non solum quantum ad illud per quod cognoscitur, sed etiam quantum ad actum divinę cognitionis. *Dist. preced. ar. 2. 4. 1 & q. 2.* Tertium est quod cum dicimus divinam cognitionem, vel voluntatem ordinari ad hoc cognoscibile & ad aliud: non ponitur ordo, vel respectus in Deo actu, sed solum ex parte rei create vel cognitę: & ille quidem, sicut prevysum est, non ponitur in actu, sed in habitu:

tu: nec de pręsenti, sed de futuro. A Quartum est, quod futurum sub ratione futuri quod ponitur semel esse verum, ponitur semper fuisse verum, & quod ponitur semel esse falsum, ponitur fuisse semper falsum: & ideo cum ponitur posse esse, non ponitur nec mutari, nec incipere. His pręsuppositis facile est intelligere quod prędestinatus potest esse pręscitus, & quod Deus quem pręscivit, potuit prędestinasse. Constans enim est quod salus istius qui pręscitus est potuit ab ęterno pręvideri, cum possit esse, sive fieri in tempore: & si potuit ab ęterno ordinari ad divinam cognitionem, & voluntatem, pótest & nunc. Et enim quia pręsens totum est, & nihil transiit in pręteritum, & nihil factum est, quod sit necessarium esse factum, hinc est quod sicut potest cogitari vere potuisse, & non prędestinasse ab ęterno, ita etiam quod possit nunc in suo scilicet nunc ęternitatis non prędestinasse: & hoc dicit Magister in litera. Actus tamen ęternus divinę cognitionis non potest cogitari non fuisse, vel ad hoc futurum contingens ordinatum non esse, & si hoc non ponitur, non ponitur aliqua mutatio in ęterno pręsenti: quia nulla ponitur successio, nec ponitur mutatio in cognitione, quia non ponitur in Deo alia cognitio: nec in ordine ex parte cognoscentis, quia non ponitur in Deo alius ordo: nec in ordine ex parte cogniti, quia ex parte illa non ponitur nisi futurum: & illud cum non est, potest intelligi esse, & non esse futurum sine mutatione. Et hoc totum clarius aperitur, si veniamus ad significationem horum vocabulorum *præscitus & prædestinatus*. Prędestinatus enim, & præscitus duo sunt vocabula, & quantum ad principale significatum important divinam essentiam, quantum ad connotatum important futura contingentia. Quantum ergo ad principale significatum idem sunt, quantum vero ad connotatum, quia sunt contingentia quæ non de necessitate insunt, potest unum esse alterum. Quia vero connotata non tantum sunt contingentia, sed etiam de futuro quæ nihil ponunt actu, possunt non inesse, & inesse sine mutatione. Cum enim ponuntur inesse vera de futuro, ponuntur semper fuisse, &c. sicut patet, & Anselmus dicit: Si dicatur aliquid esse futurum de contingenti, constat quod possibile est non esse futurum: etsi, futurum est, semper verum fuit ipsum esse futurum: & ideo hæc est vera sine mutatione, & sine inceptione, prædestinatus potest esse præscitus. Nulla enim repugnantia est nec ex parte significati, nec ex parte connotati, & hoc patet si resolvatur. Sensus enim est: iste est prædestinatus, id est, iste est a Deo præcognitus, & salvabitur per Dei gratiam. Similiter, iste est præ- B scitus, sensus est. Iste est præcognitus, & damnabitur per suam culpam. Constat enim quod in divina cognitione non est differentia in se, sed solum in connotato: cum ergo salvandus possit damnari, prædestinatus potest esse præscitus sine aliqua mutatione.

4. 5. 6. Ex hoc patent tria obiecta: nam primum, & ultimum intelligitur in formis quæ aliquid ponunt actu circa subiectum; secundum vero de eo quod est æternum quod nihil temporale connotat, talia autem non sunt esse præscitum, & esse prædestinatum. Et sic patent omnia.

C

QUÆSTIO II.

An prædestinatio ponat necessitatem in eventu.

Alex. Alens. 1. *p.* *q.* 28. *Memb* 4. *art.* 2. & 3.
S. Thom. 1. *p.* *q.* 23. *art.* 3.
Et 1. *Sent.* *d.* 40. *q.* 1. *art.* 1.
Scot. 1. *Sent.* *d.* 40. *q. un.*
Ægidius Rom. 1. *sent.* *dist.* 40. *q.* 1.
Richard. 1. *sent.* *dist.* 40. *art.* 2. *q.* 2.
Francisc. de Mayr. 1. *Sent.* *d.* 40. *q.* 2.
Thom. Arg. 1. *Sent.* *dist.* 40. *q.* 1. *art.* 3.
Steph. Brulef. 1. *sent.* *dist.* 40 *q.* 5.
Petrus de Tarant. 1. *sent.* *dist.* 40. *q.* 7.

SUpposito, quod prædestinatio non inferat necessitatem libero arbitrio, quod non possit aliter esse, quæritur utrum ponat certitudinem in eventu, Fundat.

sci-

scilicet ut nunquam aliter eveniat, nisi sicut Deus prædiffinivit. Et quod sic, ostenditur primo auctoritate; Ego scio quos elegerim. Et: Novit Deus, qui sunt ejus: ergo si divina cognitio est certa, & infallibilis, & falleretur si non salvarentur illi quos novit esse suos certitudinaliter: ergo verum est, quod sic eveniet sicut prædiffinivit Deus, & sic, &c.

Joan. 13. *2.Tim.*2.

1.Joan. 2. Item: Ex nobis exierunt, sed ex nobis non erant: ponit illud pro signo, scilicet quod illud est signum, quod homo non fuit electus, quando non perseveravit in bono finaliter: si ergo illud signum est rectum: certum est, quod omnes prædestinati, & soli in gratia finaliter perseverant: etsi hoc certum est, quod soli salvantur, & omnes: ergo certitudo est in eventum.

*C.*14.*t.*7. Item: Augustinus in lib. de bono perseverantiæ. Prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei per quæ certissime liberantur quicunque liberantur. Si ergo liberantur certissime, patet quod certitudo salutis est respectu personarum, & sic, &c.

*C.*13.*t.*7. Item: Aug. in libro de correctione & gratia: Certus est numerus electorum, qui non potest minui, nec augeri: ergo videtur, quod certitudo sit in quodam numero.

Joan. 14. Item: hoc videtur ratione, quia in domo Patris sunt multæ mansiones, sicut dicitur in Joan. Aut ergo prævidit Deus, qui debeant ibi habitare, aut non. Constat quod prævidit qui debeant ibi esse: ergo si aliquis eorum desit, aliqua mansio vacua remanebit: sed hoc est inconveniens, & indecens in Civitate superna: ergo certum est, quod quilibet prædestinatus locum suum habebit.

Item: numerus electorum a Deo præfinitus est, optima & decentissima ratione, & proportione: si enim fecit omnia ordinatissime, multo fortius supernam civitatem: sed optima proportio fœdatur, & perditur per augmentum, & diminutionem: ergo si non potest esse, ut sit ibi defectus ordinis, & proportionis congruentis, certitudinaliter tot salvabuntur, & non plures, A nec pauciores, quot Deus prævidit.

Ad opp. 1. Sed contra: Quod non sit certitudo eventus quantum ad personas videtur sic. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Glossa, ibi: Dum alius labitur, alius in locum ejus subinducitur: ergo si unus vendicat sibi locum alterius, non evenit sicut Deus ordinavit, imo tota die fit transmutatio. *Apoc.* 3.

2. Item: super illud Job: Conteret multos. Gregorius ibidem: Locum vitæ, aliis cadentibus, alii sortiuntur. *Job* 34.

3. Item: quod non sit certitudo quantum ad numerum, videtur: Rumpebatur rete. Glossa. Non tot intrant de Judæis quot sunt prædestinati: er- B go pauciores salvantur, quam sunt prædestinati. *Luc.* 5.

4. Item: legitur in Deut. Addat Deus adhunc numerum multa millia. Glossa; Adhuc numerum prædiffinitum in Dei præscientia, qui novit, qui sunt ejus: ergo si Deus addit ad numerum prędiffinitum, non est certitudo quantum ad numerum salvandorum. *Deut.* 1.

5. Item: quod quantum ad neutrum sit certitudo, videtur. Intelligamus enim A. B. C. esse numerum prędestinatorum. D. E. F. numerum pręscitorum: tunc quero A. ita bene potest damnari sicut & D. Et econverso D. ita salvari sicut A. Ergo nulla est certitudo quantum ad personas. Rur- C sus A. potest damnari, & tunc solum remanent duo: & D. salvari, & tunc erunt quatuor: ergo nulla est certitudo quantum ad numerum.

6. Item: hoc ipsum ostenditur deducendo ad inconveniens. Si enim certum est, qui & quot salvabuntur, ita quod sic eveniet, & non aliter: ergo certum est, quod nullus prędestinatus damnabitur aliquo casu, vel eventu, & nullus prescitus salvabitur: ergo nullus debet curare utrum faciat bene vel male, quia si prescitus est, quidquid faciat, in fine damnabitur: si prędestinatus, quidquid faciat in fine salvabitur: stultus est ergo, qui non comedit, & lętatur, & non habet bona in vita sua.

CONCLUSIO.

Prædestinatio a parte rei evenientis, nullam ponit certitudinem in eventu, licet a parte Dei præcognoscentis, infallibilitatis, & immutabilitatis certitudinem ponat.

Vide S. Th. 1. p. q. 116 art. 3.

Resp. ad Arg. Dicendum quod est dicere certitudinem a parte rei evenientis, & a parte Dei prȩordinantis. Si loquamur de certitudine a parte rei evenientis, cum hęc dicatur contra contingentiam, sic dico quod non est major certitudo in numero electorum, quam sit in numero aliorum futurorum contingentium; quia pendet eventus B nostrę salutis & damnationis ex nostri arbitrii libertate. Si autem loquamur de certitudine a parte Dei prȩcognoscentis, sic certus est eventus salutis nostrę certitudine infallibilitatis, quia divina, prȩscientia non fallitur: & ideo evenit, ut præscivit. Certus etiam est certitudine immutabilitatis, quia divina dispositio, & ordinatio non variatur, ut modo eligat unum, & modo alium: sed qui semel electus est, semper fuit, & erit, & non alius. Rationes ad primam partem inductæ procedunt de certitudine effectu eventus, non quantum ad necessitatem, sed quantum ad infallibilitatem prȩcognitionis, & quantum ad invariabilitatem ȩternę prȩdestinationis.

1. 2. Ad illud ergo quod obiicitur, quod alius alterius locum accipit & coronam, dicendum quod locus ȩternę mansionis, & corona retributionis alicui debetur secundum reputationem præsentis justitiæ, alicui secundum prædiffinitionem præscientiæ. Et contingit quod unus locus debetur alicui secundum præsentem justitiam, & quod illo cadente alius intrat, cui debetur secundum prædiffinitionem æternam. Quando vero alicui debetur locus secundum prædiffinitionem æternam, potest quidem cadere, & locum perdere, & alius, qui non est prædestinatus potest acquirere: sed tamen hoc nunquam eveniet. Quia ergo præscitus justus frequenter locum A æternę mansionis perdit, quem alius paris meriti acquirit, & nemo scit utrum sit prȩscitus, vel prȩdestinatus; ideo quamvis sciat se esse justum, timere debet ne amittat locum. Et ad hunc timorem hortatur beatus Joannes in prædicta auctoritate Apocalypsis; Et hic timor bonus omnibus, & præscitis est, & prædestinatis, quia humiliat, & sollicitat. Econtra, certitudo de electione elevat in tumorem, & deprimit in torporem; ideo secundum ordinatissimam dispositionem hoc factum est, ut nulli reveletur an sit prædestinatus, nisi sit a Deo confirmatus in bono, ut non possit elevari per superbiam, vel torpere per negligentiam. Patet ergo, quod illa auctoritas non significat mutationem fieri in præscientia, vel aliter evenire, quam Deus præscit; sed quod qui actualiter justus est, potest locum quo dignus est perdere perdendo justitiam, & quod qui peccator est, potest sibi locum debitum acquirere acquirendo justiam, & hoc tota die contingit. Exemplum in veteri testamento manifestum fuit de Saule, & David in regno, cui scilicet Sauli recte potuit dici; Tene quod habes, idest, humilitatem, & justitiam, ne alius accipiat coronam tuam tibi debitam secundum statum prȩsentem, alii tamen debitam secundum dispositionem ȩternam. Exemplum etiam est in coronis quadraginta mar- C tyrum.

3. 4. Ad illud quod obiicitur de diminutione, & augmento. Dicendum quod totum referendum est illud ad statum prȩsentis justitiæ. Nam illa Glossa: Non tot intrant: intelligitur tempore primitivę Ecclesię, quia multi intrabunt in tempore finalis Ecclesię. Similiter quod dicitur, quod Deus addat ad hunc numerum, intelligitur justificando plures, & vocando ad fidem.

5. Ad illud quod obiicitur, quod possunt esse plures, & pauciores, & alii quam sint prȩsciti: ergo ibi non est certitudo: dicendum quod non est certitudo necessitatis, est tamen certitudo infallibilitatis: quamvis enim possint esse alii, & plures, tamen nunquam erunt, etsi essent, tunc ab ȩterno prȩ-

de-

destinati essent: ideo non potest ibi cadere aliqua mutatio. A

6. Ad illud quod obiicitur, quod si ita evenit, tunc frustra laborat præscitus, & prædestinatus, dicendum quod illud est argumentum, quod ducit eos in torporem, & impietatis excusationem: & ideo primo ostendendum est eos stultem arguere inferendo a simili, dicendo sic: Deus prædestinavit utrum tu debeas cras vivere an non: ad quid ergo comedis, & bibis? Qui sic argueret, & tali rationi consentiret, argueretur dementiæ: similiter in proposito. Secundo respondetur argumentando. Tu dicis quod Deus prædestinat, & ego dico, quod Deus tanquam justus judex, juste remunerat. Nullum bonum ergo irremuneratum, nullum malum impunitum; ergo nullus laborat sine fructu, B nullus torpet sine damno. Et propterea dicendum, quod prædicta argumentatio deficit; procedit enim ac si Deus prædestinaret, & præsciret in eventum omnem; sed non prædestinat hominem ad salutem, nisi per merita; nec reprobat, ut perveniat in damnationem sine meritis. Et ideo non solum est nostra salus ex parte Dei, sed ex parte nostra, & cum ipse velit omnes salvos fieri, & omnibus gratiam impertiri, solum ex nostra malitia, vel negligentia venit defectus nostræ salutis.

ARTICULUS III.

Consequenter quantum ad tertium articulum quæritur de divina electione. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, utrum electio sit in Deo æternaliter vel ex tempore. Secundo quæritur, quid sit electio secundum rem.

QUÆSTIO I.

An electio sit in Deo ab æterno, vel ex tempore.

Alex. Alens. 1. p. q. 30. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 23. art. 4.
Et 1. sent. dist. 41. q. 1. art. 1. & 2.
Et de Verit. q. 6. a. 1.
Ægid. Rom. 1. sent. dist. 41. q. 1.
Rich. 1. Sent. dist. 41. qu. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 40. q. 6.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 41. q. 1.

Quod electio in Deo sit æternaliter, ostenditur primo auctoritate Apostoli; Elegit nos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, & immaculati coram ipso. *Fundam. Ephes. 1.*

Contra: Ego scio quos elegerim; sed omnes elegerat temporaliter qui erant ejus discipuli; ergo non est alia electio in Deo quam temporalis. *Joan. 15.*

Item; quod electio sit in Deo, videtur per rationem, quia omnis agens discrete & ordinate, est agens per electionem: sed Deus est hujusmodi: ergo in Deo est ponere electionem.

Item: quod ab æterno videtur, quia omnis dilectio, quæ est specialiter aliquorum, non tantum est dilectio, sed etiam electio: sed prædestinatio Dei non est omnium hominum, sed solum salvandorum, & prædestinatio non est sine electione: ergo neque sine electione: sed illa ab æterno: ergo & ista. C

1. Sed contra per Damascenum: Electio non cadit in Deum, quia divina natura non est possibilis ad ignorantiam. *Ad opp. Damasc. lib. 2. de orth. fide, c. 22. post medium.*

2. Item: eligere est alterum alteri præoptare: sed Deus vult omnes homines salvos fieri: ergo videtur, quod electio non sit in Deo.

3. Item: videtur quod solum sit in Deo temporaliter: electio enim non esset si homo perstitisset: ergo videtur, quod lapsus hominis facit ad electionem: sed temporale non facit ad esse æternum: ergo electio non est æterna, sed temporalis.

4. Item: electio est dissimiliter en-

 tium:

tium: sed omnia in Deo æternaliter A sunt unum, & similiter: ergo electio est rerum existentium in proprio genere: sed in proprio genere non sunt nisi ex tempore: ergo nec electio.

Arist. 3. Eth. c. 2. 5. ITEM: electio est præoptatio: sed Deus nihil præoptat alii quantum ad intentionem affectus: ergo solum quantum ad excellentiam effectus: sed effectum non est ponere nisi ex tempore: ergo, &c.

Matt. 22. 6. ITEM: in plus est vocatio, quam electio. Multi enim sunt vocati, pauci electi. Sed vocatio est temporalis: ergo videtur similiter quod electio. Consequenter ergo cum vocatio sit temporalis, prædestinatio vero æterna: quæritur, unde hoc est, quod electio B & temporalis est & æterna.

CONCLUSIO.

Electio, ut dicit dilectionem cum discretione solum, æterna est; si vero dilectionem cum discretione, deliberatione, & inquisitione præcedente, cum talis sit in creatura, temporalis est.

RESP. ad Argum. Dicendum quod electio dicitur dupliciter. Uno modo prout dicit dilectionem cum discretione solum. Alio modo, ut dicit dilectionem cum discretione præcedente, & deliberatione, & inquisitione.

1. ET primo modo est in Deo, se- C cundo modo in creatura, in qua cadere potest ignorantia: & hoc secundo modo loquitur Damascenus.

Voluntas quotupl. 2. AD illud quod obiicitur, quod voluntas Dei, & dilectio est sine discretione, dicendum quod est voluntas antecedens, & consequens. Antecedens, qua vult quantum in se est: consequens, qua vult cum præscientia nostræ salutis, & prima quidem est omnium, secunda vero non. Secundum hunc modum est dilectio duplex. Una quæ respicit voluntatem antecedentem, & hac diligit omnes: & alia quæ respicit consequentem, & hac diligit omnes salvandos: & hæc est electio.

3. AD illud quod obiicitur, quod electio non esset si homo non peccasset: dicendum quod est electio qua eligitur, & separatur bonus a malo, & est electio qua separatur melior a minus bono. Hæc secunda esset, si homo non peccasset; prima autem non esset, si homo non peccasset; non quia lapsus aliquid faciat ad rationem eligendi, sed prævisio lapsus. Et quamvis lapsus hominis fuerit temporalis, prævisio tamen ejus fuit æterna.

4. AD illud quod obiicitur, quod electio est dissimilium entium, dicendum quod sicut dilectio duplex est, quædam quæ oritur ex consideratione bonitatis, quædam quæ est principium bonitatis; sic electio duplex est. Quædam quæ causatur a diversitate, & præeminentia eligibilium, & hæc consequitur eligibilia, ut electio humana. Quædam quæ est ratio diversitatis in eligendo, ut divina, & hæc est dissimilium, non quæ sunt, sed quæ futura sunt, & talis præcedit, & est æterna; nisi enim esset divina electio, omnes essemus reprobi, & mali; & sic patet illud.

5. AD illud quod obiicitur, quod electio est præoptatio, dicendum quod præoptatio ratione majoritatis effectus potest esse dupliciter, aut per modum appropriationis, sive operationis, vel applicationis, aut per modum dispositionis, & præordinationis. Per modum appropriationis, ponit effectum in actu; per modum præordinationis, & dispositionis ponit in potentia tantum; & sicut dispositio est æterna, ita & præoptatio.

6. AD illud quod obiicitur de vocatione, quod solum est temporalis, dicendum quod vocatio dicit actum, ut exteriorem; electio dicit actum ut interiorem; prædestinatio dicit actum, ut anteriorem. Quoniam ergo actus, ut exterior connotat effectum ut exteriorem; ideo vocatio solum est temporalis. Rursus, quoniam actus, ut anterior non habet rationem initiandi; ideo prædestinatio est solum æterna. Sed quoniam actus interior per manifestationem fit exterior; hinc est quod electio est æterna, & temporalis. Quod ergo obiicitur de vocatione,

quod

quod in plus est, ergo prior, dicendum quod prior est secundum rationem intelligendi tanquam communior; sed non quantum ad ordinem durandi; non enim est superius essentiale, sed effectu consequens; & sic patent omnia.

QUÆSTIO II.

An electio sit idem quod prædestinatio.

Alexander Alensis 1. *p* *q*. 30. *Memb*. 4.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 41. *q.* 1. *art.* 2.
Rich. 1. *Sent. dist.* 41. *q.* 2.
Steph. Brulef. 1. *sent. d.* 40. *q.* 7.
Petrus de Tarant. 1. *sent. dist.* 41. *q.* 2.

Fundam. QUID sit electio, & quod sit idem quod prædestinatio, videtur. Magister enim dicit in litera; Cum autem prædestinatio sit electio, qua Deus elegit quos voluit ante mundi constitutionem; ergo, *&c.*

ITEM; ratione videtur, quia omnis prædestinatus est electus, & omnis electus prædestinatus; ergo prædestinatio est electio, cum per se prædicentur adinvicem.

ITEM; Quorum opposita sunt eadem, ipsa sunt eadem; sed oppositum electionis est reprobatio; & hæc est oppositum prædestinationis: ergo, *&c.*

Ad opp. 1. CONTRA: Quæcumque sunt diversorum, ipsa sunt diversa: sed prædestinatio est solum bonorum, electio vero salvandorum, & aliquorum damnandorum: ergo, *&c.* Probatio minoris habetur in Joanne: Nonne duodecim vos elegi, & unus ex vobis diabolus est? Si tu dicas, quod illud intelligitur de electione temporali. Contra: Electio temporalis signum est æternæ: aut ergo concordant, aut est signum falsum. *Joan.* 6.

2. ITEM: Si nunquam esset aliquis malus, esset prædestinatio, sed non esset electio: secundum hoc ergo aliud obiectum respicit electio, aliud prædestinatio: ergo non sunt omnino idem.

3. ITEM: Agens secundum propositum dicitur agens per electionem, & non dicitur agere secundum prædestinationem: ergo differt prædestinatio, & electio. Quæritur ergo quæ sit differentia, & quod sit prius secundum rationem intelligendi.

CONCLUSIO.

Electio secundum affectionem dilectionis, idem est quod prædestinatio: electio vero secundum effectum finalis gratificationis, est signum prædestinationis infallibile.

RESP. ad Argum. Dicendum quod electio tripliciter dicitur. Est enim electio secundum affectionem dilectionis, & secundum effectum finalis gratificationis, & secundum statum prælationis. Prima est æterna, & est idem quod prædestinatio. Secunda est temporalis, & signum primæ infallibile. Tertia similiter temporalis, nec est effectus, nec signum æternæ electionis. Multi enim præficiuntur mali, & reprobi, & utinam non sint plures mali, quam boni.

1. AD illud quod obiicitur de verbo Domini, dicendum quod intelligitur de electione prælationis: & hæc non est tantum bonorum, nec omnium bonorum: & ideo vere patet, quod non est idem quod prædestinatio Et quod obiicitur quod est signum, dicendum quod non est signum certum, nec Deus dat pro signo, & stultus est, qui huic signo credit. Sed electio secundum effectum finalis gratificationis, hæc est signum certum simpliciter, sed non est certum nobis. Et hæc differt a vocatione, quia multis datur gratia qui non perseverant: ideo dicuntur vocati, sed non electi, & de his dicitur: Multi sunt vocati, pauci vero electi. *Matt.* 22

2. AD illud quod obiicitur quod electio respicit malum, & convenit omni agenti a proposito, non sic prædestinatio. Notandum quod in Deo idem sunt propositum, prædestinatio, & electio secundum rem, tamen differunt secundum rationem intelligendi. Nam propositum simpliciter dicit voluntatem faciendi aliquid. Ille enim dicitur proponere, qui firmiter vult facere aliquid. Electio vero, & prædestinatio ad-

addunt supra voluntatis conceptionem, A sed differenter, quia prædestinatio addit ordinem, & directionem in finem: sed electio discretionem, sive separationem a suo opposito. Unde propositum dicit firmam voluntatis conceptionem, prædestinatio cum conceptione dicit præordinationem, & electio quandam discretionem. Secundum ergo hoc patet, quod propositum est prius secundum rationem intelligendi, & deinde electio, quia prius est intelligendum aliquid separari a malo, sive a malitia, quam dirigi in finem, & sic patet diversitas & ordo.

3. Et ex hoc patet illud quod ultimo quæritur, quare agens a proposito non semper dicitur agere secundum B prædestinationem, sicut secundum electionem, quia omnis agens a proposito deliberans, alteram partem contradictionis præaccipit: ideo omnis talis dicitur eligere: sed non omnis agens sic ordinat effectum in finem, sed ut plurimum seipsum. Prædestinare autem est præordinare alterum in finem, & hoc quidem competit Deo proprie, & ideo patet illud. Prædestinatio enim tria connotat, scilicet præordinatum, & hoc est homo: & rationem præordinandi & hæc est gratia: & rationem finis, & hæc est gloria: & sic sunt tria, scilicet quod, & per quod, & ad quod.

ARTICULUS IV.

Consequenter est quæstio de quarto articulo, scilicet de reprobatione. Et cum ea quæ dicta sunt de prædestinatione æterna, sint dicenda, vel aptari possint reprobationi, quæritur specialiter de obduratione quæ est ejus connotatum, de qua duo quæruntur. Primum est, utrum sit pœna, vel culpa. Secundum, utrum obduratio sit a Deo.

QUÆSTIO I.

An obduratio sit pœna, vel culpa.

Alexand. Alensis 1. *p. q.* 29. *Memb.* 4. *ar.* 1. §. 1.
Richardus 1. *Sent. dist.* 40. *art.* 3. *q.* 2.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 40. *q.* 9.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. dist.* 40. *q.* 10.
Gabr. Biel. 1. *Sent. dist.* 41. *q. unica.*

Quod autem obduratio sit pœna, sic ostenditur per illud: * Cujus vult miseretur, &c. Glossa Augustini: Obduratio est nolle misereri: sed nolle misereri non est culpa, sed pœna: ergo, &c. **Fundam.** ** Rom. 9. Aug. l. 1. ad Simplician. q. 2. in med. t. 4.*

Item: ibidem: Miseretur secundum gratiam quæ gratis datur: obdurat autem secundum judicium quod meritis redditur: sed constat, quod non redditur bonis meritis, ergo malis: sed quod malis meritis redditur est pœna: ergo obduratio est pœna.

Item: hoc ipsum videtur ratione, quia in hoc differt culpa & pœna, quia culpa est affectio voluntaria, pœna est affectio involuntaria: sed obduratio cordis est involuntaria, quia nullus vult dehabilitari, sive obdurari: ergo, &c.

Item: sicut se habet excæcatio ad intellectum, sic obduratio ad effectum: sed excæcatio dicit pœnam, non culpam: ergo & obduratio.

C 1. Contra: per illud Apostoli: Secundum duritiam, &c. Glossa ait: Induratio est perseveratio mentis in malitia pertinaci; per quam fit homo impœnitens: sed hoc dicit culpam: ergo, &c. *Rom. 2.* Ad opp.

2. Item: Augustinus de prædestinatione Sanctorum: Obduratio nihil aliud est quam Dei obviare mandatis: sed obviare mandatis dicit inobedientiam: sed peccatum, ut dicit Ambrosius, nihil aliud est quam prævaricatio legis divinæ, & cœlestium inobedientia mandatorum: ergo obduratio dicit peccatum. *Lib. de Parad. c. 8. t. 1.*

3. Item: ratione videtur, quia nulla pœna temporalis secundum quod hujusmodi opponitur gratiæ gratificanti: sed obduratio opponitur gratiæ gratificanti, & ma-

& maxime gratiæ finali: ergo obduratio non est pœna, sed culpa.

De ver. Relig. c. 12. a princ. t. 1 4. Item: in hoc est differentia inter pœnam & culpam, quia, ut dicit Augustinus, pœna est malum quod patimur, culpa vero malum quod agimus; sed obdurationem unusquisque facit sibi, sicut dicit Augustinus in lib. de gratia, & libero arbitrio: Induravit Deus Pharaonem justo judicio: sed ipse se per liberum arbitrium. Et quod obduratio sit a nobis, patet: quia in Psalmo dissuadetur: Nolite obdurare corda vestra: ergo, &c. *C. 23. t. 7* *Ps. 94.*

CONCLUSIO.

Obduratio, ut dicit inhabilitatem ad impressionem gratiæ, sic est pœna peccati: ut vero significat stabilitatem in peccato, est dispositio præcedentis peccati: ut vero dicit voluntatem impugnandi Deum, præcepta, & gratiam suam, est peccatum in Spiritum sanctum.

Resp. ad Arg. Dicendum quod obduratio in spiritibus est translative dicta ab obduratione in corporibus. In corporibus autem duritiam sequitur triplex proprietas, quamvis insit corpori per eandem naturam: non sic spiritui. Durum enim est quod est inhabile ad suscipiendum, est stabile ad permanendum, est iterum forte ad rebellandum, sive resistendum. Secundum hunc triplicem modum cor obdurari dicitur tripliciter. Primo modo dicitur cor obdurari ex hoc, quod est inhabile ad impressionem gratiæ suscipiendam: & hoc modo sonat in passionem. Et est pœna consequens culpam. Secundo modo dicitur cor obduratum, quod est in peccato stabilitum, quod est multum compactum ad amorem peccati: & hoc modo obduratio est peccatum cum dispositione, sive dispositio peccati præcedentis. Tertio modo dicitur cor obduratum cor rebelle, quod vult Deum, & ejus mandata, & gratiam impugnare. Et hoc modo est speciale peccati genus, scilicet peccatum in Spiritum sanctum. *Durum quot modis.*

1. 2. Et secundum illum modum triplicem diversæ auctoritates procedunt de obduratione, quæ videntur sibi obviare: sed diversis viis procedunt secundum membra distinctionis prædictæ. Concedendum est ergo, quod obduratio uno modo est pœna: concedendum nihilominus, quod aliis modis est culpa, sive dispositio culpæ.

3. Ad illud ergo quod obiicitur, quod pœna gratiæ non repugnat, & etiam sonat in passionem: dicendum quod triplex est pœna. Est enim quædam pœna inflicta, quædam contracta, quædam acta. Pœna inflicta simpliciter est passio, & non repugnans gratiæ, ut fames, sitis, & ægritudo. Pœna contracta est formes, & concupiscentia, & hæc quidem passio est, & ideo pœna, sed tamen inclinat ad notionem malam; & ideo gratiæ repugnat, non quantum ad substantiam, sed quantum ad inclinationem. Pœna acta est sicut obduratio, & gratiæ expulsio, & hæc quidem pœna est, quia passio est: sed quia ex mala actione, sive ex peccato est, & illud concomitatur inseparabiliter, ideo opponitur gratiæ: & ita patet, quod nihilominus est pœna, & passio. Quamvis enim contingat per propriam actionem, nihilominus pœna est, sicut patet in scabioso, qui in scalpendo se delectat, sed postea sentit in carne ardorem.

QUÆSTIO II.

An obduratio sit a Deo.

Alex. Alensis 1. p. q. 29. Membro 4. & 5.
S. Thom. 1. Sent. dist. 40. q. 2. art. 3.
Richard. 1. Sent. dist. 40. art. 3. q. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 40. q. ultima.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 40. q. ultima.

Utrum obduratio sit a Deo, sive sit effectus Dei reprobantis. Et quod sic videtur: Cujus vult miseretur, & quem vult indurat: sed idem est aliquid fieri Deo auctore, & Deo volente; si ergo obduratio est Deo volente, ergo & Deo auctore. *Ad opp. Rom. 9.*

2. Item: ibidem est Glossa: Obduratio est nolle misereri: aut ergo hic est

est prædicatio per causam, aut per inhærentiam, aut per essentiam. Non per inhærentiam vel essentiam, in Deo enim est voluntas non miserendi, nec tamen obduratio: ergo est dictum per causam: sed Deus non vult misereri aliquorum ut præscitorum, ut dicit Aug. ergo ab ipso est eorum obduratio. A

De gratia & lib. arb. tom. 7.

3. ITEM: super illud Exodi: Ego indurabo cor ejus, dicit Augustinus: Induravit Deus Pharaonem justo judicio: ergo secundum hoc fuit justum, Pharaonem indurari: sed omne justum a summa justitia procedit, quæ Deus est: ergo, &c.

Exod. 4.

4. ITEM: ratione videtur, quia omne quod est aliquid, est a Deo, obduratio est aliquid; ergo secundum id quod est, est a Deo. Quod sit aliquid, patet; quia durum dicit naturalem potentiam; sed molle dicit impotentiam: ergo si durities est & in corporibus, & spiritibus, est aliquid quod habet Deum causam, patet, &c. B

5. ITEM; Quicunque habet curam alicujus, si permittit eum malefacere, cum possit prohibere, vel perire cum possit adjuvare, non inconvenienter dicitur causa sui maleficii, vel peccati, sive mali. Unde Prælatus qui subditos non corrigit, causa dicitur malorum in subditis. Similiter qui habet unde pascat fame morientem, & non pascit, causa est mortis ejus, si ergo Deus potest prohibere ut affectus noster durescat, & potest pascere ut non deficiat, & non facit, videtur quod sibi sit ratio & causa indurationis attribuenda. C

1. Post. cont. 30.

6. ITEM: Philosophus dat maximam: Si aliquid est causa alicujus, & oppositum est causa oppositi, ut si habere pulmonem est causa respirandi, non habere est causa non respirandi; sed velle misereri est causa gratificationis: ergo nolle misereri est causa obdurationis.

7. ITEM; Si aliquid per sui præsentiam causa est alicujus, per sui absentiam est causa oppositi, hæc alia maxima est Philosophi, ergo si Deus per sui præsentiam est causa mollificationis cordis, per sui absentiam est causa obdurationis.

Arist. 2. Phys. cont. 30.

8. ITEM; Si aliqua duo sunt omnino similia, aut proprietas aliqua non inest uni quæ non inest alii, aut si inest, aliunde inest. Ponantur autem hic duo parvuli Jacob & Esau; Deus unum obdurat ut Esau, alterum non obdurat ut Jacob; ergo cum sint similes omnino quo ad naturam, & quantum ad merita, aliunde venit obduratio; sed non est dare nisi a Deo, ergo, &c. Si tu dicas quod a diabolo.

CONTRA; Esto quod diabolus nullo modo se intromittat, nihilominus iste obdurabitur.

9. ITEM: omnis effectus sive positivus, sive defectivus habet causam proximam, & immediatam; quæro ergo quæ sit causa obdurationis proxima; aut enim culpa originalis, aut actualis, aut usus liberi arbitrii, vel aliquod aliud. Non culpa originalis, quia tunc omnes obdurarentur. Similiter nec culpa actualis, quia tunc omnis actualiter peccans obduraretur. Nec usus liberi arbitrii, quia obduratio, ut est connotatum reprobationis, est in parvulis in quibus non est usus lib. arb. Restat ergo quod voluntas Dei sit causa, & hoc videtur quia ea posita ponitur effectus. Si enim Deus non vult istius misereri necesse est eum obdurari.

Fundam. Joan. 6.

CONTRA: Omnis qui venit ad me non eiiciam eum foras; ergo paratus est Deus omnes complecti; ergo defectus illustrationis non venit ex parte Dei, sed ex parte nostra.

Apoc. 3.

ITEM: Ecce sto ad ostium, & pulso, si quis mihi aperuerit, introibo ad eum, &c. Sed si peregrinus volens hospitari non recumbit in domo, non est causa ex parte sui, sed solum ostiarii; ergo similiter & obdurationis non est causa nisi qui non recipit Deum pulsantem.

Aug. in Jo. Tract. in fine tom. 8.

ITEM: Aug. super illud: Lux in tenebris lucet, dicit: Sicut cæco posito in sole est præsens lux, & ipse absens est luci, sic in omni iniquo qui cæcus est corde, præsens est sapientia, & ipse est absens: si ergo bonum est simile, cum cæcitas, sive privatio actus videndi non sit a sole, patet quod nec obduratio est a Deo. Item Anselmus:

Non

Non ideo non habet homo gratiam, quia Deus non dat, sed quia homo non accipit: ergo non debet dici obduratio esse a Deo. Item ratione videtur, quia optimi est optima adducere: sed obduratio est pessimum inter omnia mala: ergo ipsam non efficit Deus qui est optimus. Item obduratio animæ reddit animam impotentem ad bonum: ergo est defectus, sed defectus aut non habet causam, aut si habet, habet causam deficientem: Deus autem nullius est causa deficiens; ergo obduratio nullo modo est a Deo.

CONCLUSIO.

Obduratio pro defectu, non est effectus Dei: sed prout ordinatur a retribuente divina justitia in mercedem culpæ, est a Deo.

Resp. ad Arg. Dicendum quod obduratio inquantum pœna est, dicit animæ ineptitudinem, & ita dicit defectionem pœnalem: & pœna omnis inquantum talis, est justa & ordinata; ideo dicit defectum ordinatum. Inquantum ergo defectus est, non habet causam nisi deficientem, hæc autem non est Deus, quia Deus non est causa deficiens, sed liberum arbitrium destitutum. Inquantum vero ordinatum habet causam merentem, scilicet ipsam culpam, & causam ordinantem, scilicet retribuentem divinam justitiam.

1. 2. 3. Illæ ergo tres auctoritates Apost. Aug. & Glossæ, & consimiles, quæ dicunt Deum obdurasse aliquem, intelliguntur quantum ad rationem ordinis, non quantum ad rationem defectus, quia per comparationem ad defectum solum comparatum in ratione permittentis, non efficientis. Et est exemplum: sicut si aliquis esset dignus fame perire, & alius posset eum pascere, & justo judicio nollet eum pascere, si quæreretur quæ fuit in isto causa mortis, respondetur quod defectus cibi, ille vero non diceretur occidisse, sed permisisse. Si rursus quæreretur, utrum iste juste fecerit, diceretur quod sic, cum tamen nihil fecerit, quia ipsum non facere ordinatum fuit auctoritate ejus ad merita illius, & per consequens ille ordinatus est in pœna sibi debita: per hunc modum est intelligendum in proposito.

4. Ad illud ergo quod obiicitur, quod obduratio dicit positionem: dicendum quod in corporibus dicit positionem: quia per naturam suam nata sunt resistere; sed in spiritibus dicit defectum, quia de naturali aptitudine Spiritus debet esse habilis ad susceptionem influentiæ divinæ. Unde habilitas talis est potentiæ, & habitus; sed econtra, obduratio & ineptitudo est per modum privisionis, & privationis.

5. Ad illud quod obiicitur quod qui permittit subditum perire, est causa, &c. dicendum quod verum est si tenetur, & debeat facere, sed si non tenetur, nec debet hoc facere, imo magis contrarium; nullatenus potest illi imputari periculum, sed justitiæ, & ita est in Deo.

6. 7. Ad illud quod obiicitur, quod si aliquid est causa alicujus, quod oppositum est causa oppositi, dicendum quod illud tenet in naturalibus & necessariis, sicut in habere pulmonem, & non habere, & respirare & non respirare, non autem habet locum in voluntariis, sicut dicit Anselmus. Causa autem quare ille habet gratiam, est, quia Deus dat. Causa quare non habet, est quia non accipit. Sed ista solutio non videtur competens, quoniam si maxima Philosophi bona est, necesse est quod teneat in omni materia. Et propterea est dicendum, quod ipse loquitur de causa proxima, & immediata, & quę est tota causa non exigens aliam, & in omni tali tenet. Sed quamvis voluntas Dei sit causa efficiens gratificationis, tamen ad salutem concurrit liberum arbitrium ut consentiens. Quia ergo ista duo concurrunt, quodlibet horum potest causare defectum, & non causat divina voluntas, quę est liberalissima, sed causat liberum arbitrium; quod quamvis non possit neque sufficiat efficere, potest tamen esse deficiens causa, quę sufficiens est ad defectum effectus; in bonis enim facilius

lius est destruere, quam construere. A

8. Ad illud quod obiicitur de absentia, dicendum quod cum absentia alicujus est malum, aut ille est causa suę absentię, aut non. Si ille est causa suę absentię, dicitur per consequens esse ejus, quod incurritur ex absentia. Si autem ipse non est causa, immo quantum est de se semper paratus est pręsens esse, tunc revera nullo modo dicendus est causa, sed illud ratione cujus juste se absentat, ideo vere nostrum peccatum, & non Deus; peccata enim nostra diviserunt inter nos & Deum nostrum, et sunt quasi nubes densissimæ, auferentes nobis illustrationem gratiæ.

Isa. 59.

9. Ad illud quod quæritur, quæ sit causa efficiens ratione cujus insit, dicendum quod causa meritoria est peccatum, sive originale, sive actuale. Causa vero deficiens, quæ ponit defectum, est liberum arbitrium deficiens, & in defectu suo permanens, sive quia ipsum negligit, sive quia peccatis exigentibus, alius non succurrit. Quia vero duobus existentibus similibus potest alter habere sublevantem, alter non; ideo unus obduratur ex se, alter vero sublevatur ab alio, et per hunc modum intelligendum est in Jacob, & Esau. Esau enim jacuit propria infirmitate; sed Jacob relevatus est aliena virtute.

DISTINCTIO XLI.

Quod sit meritum obdurationis, misericordiæ vero non: Et de Scientia, & Præscientia.

SI autem quærimus meritum obdurationis & misericordiæ, Obdurationis meritum invenimus, misericordiæ autem meritum non invenimus, quia nullum est misericordiæ meritum, ne gratia evacuetur, si non gratis donetur, sed meritis reddatur. Miseretur itaque secundum gratiam, quæ gratis datur: obdurat autem secundum judicium, quod meritis redditur. Unde datur intelligi, ut sicut reprobatio Dei est nolle misereri, ita obduratio Dei sit non misereri: ut non ab illo irrogetur aliquid quo sit homo deterior: sed tantum quo sit melior non erogetur. Ex his aperte ostenditur quid misericordiam, quid obdurationem intellexerit Apostolus, & quia misericordia nullum advocat meritum, obduratio vero non est sine merito, sed habet nolle misereri. Et misericordiæ verbo hic accipitur prædestinatio, & præcipue prædestinationis effectus: obdurationis vero non ipsa Dei æterna reprobatio, quia ejus nullum est meritum, sed gratiæ privatio sive subtractio, quæ quodam modo est reprobationis effectus. Accipitur tamen aliquando reprobatio pro obduratione, sicut & prædestinatio pro suo effectu, qui est gratia apposita. Gratia enim quæ apponitur, effectus est prædestinationis. Cum ergo gratiæ quæ apponitur homini ad justificationem, nulla sint merita, multominus & ipsius prædestinationis, qua ab æterno elegit Deus quos voluit, aliqua possunt existere merita. Ita nec reprobationis, qua ab æterno quosdam præscivit futuros malos & damnandos, sicut elegit Jacob & reprobavit Esau, quod non fuit pro meritis eorum quæ tunc habebant, quia nulla habebant, quoniam nec

Aug. l. 1. ad Simplician. 2. in medio tom. 4.

Rom. 9.

Mal. 1.

ipsa

ipsi existebant, nec propter futura merita quæ prævideret, vel illum elegit, vel illum reprobavit.

Opinio quorumdam, in qua fuit aliquando Augustinus, sed postea retractavit.

Opinati sunt tamen quidam Deum ideo elegisse Jacob, quia talem futurum præscivit qui in eum crederet, & ei serviret. Quod aliquando Aug. se sensisse dicit in lib. Retract. ubi aperte ostendit quod si propter futura merita electus esset, jam non ex gratia esset electio. Non ergo ideo electus est a Deo, quia talis futurus erat, sed ex tali electione talis est factus, ita dicens: Disputans ergo quid elegerit Deus in nondum nato, cui dixit servitorum esse majorem, & quid in eodem majore similiter nondum nato reprobaverit, ad hoc porduxi ratiocinationem, ut dicerem: Non ergo elegit Deus opera cujusquam in præscientia, quæ ipse daturus est, sed fidem elegit in præscientia: & quem sibi crediturum esse præscivit, ipsum elegit cui Spiritum sanctum daret, ut bona operando, etiam æternam vitam consequeretur. Ecce hic aperte dicit non propter opera eum elegisse, sed propter fidem, qua eum prævidit crediturum. Sed quia & in fide meritum est, sicuti & in operibus, hoc retractavit dicens: Nondum diligentius quæsiveram, nec adhuc inveneram qualis sit electio gratiæ, de qua dicit Apostolus: Reliquiæ per electionem gratiæ salvæ fient: quæ utique non est gratia, si eam merita præcedant, procedit: ut jam quod datur non secundum gratiam, sed secundum debitum reddatur potius meritis, quam donetur. Proinde quod continuo dixi: Dicit enim idem Apostolus: Idem Deus qui operatur omnia in omnibus. Nusquam autem dictum est: Deus credit omnia in omnibus. Ac deinde subjunxi. Quod ergo credimus, nostrum est: quod vero bonum operamur, illius est qui credentibus dat Spiritum sanctum. Profecto non dicerem, si scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Utrumque ergo nostrum est propter arbitrium voluntatis, & utrumque datum est per spiritum fidei, & charitatis. Et quod paulo post dixi: Nostrum enim est credere & velle, illius autem dare credentibus, & volentibus facultatem bene operandi per Spiritum sanctum, per quem charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, verum est quidem, sed eadem regula, & utrumque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem: & utrumque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis: ergo & meritum fidei de misericordia Dei venit. Non ergo propter fidem, vel aliqua merita elegit Deus aliquos ab æterno, vel apposuit gratiam sanctificationis in tempore, sed gratuita bonitate sua elegit, ut boni essent: Unde Augustinus in libro de prædestinatione Sanctorum: Non quia futuros nos tales esse præscivit, ideo elegit, sed ut essemus tales per ipsam electionem gratiæ suæ, qua gratificavit nos in dilecto filio suo.

Lib. Retr. 1. cap. 23 habetur. Et tom. 4 lib. ad Simplic. Et in lib. de præd. Sanct. c. 3 sentent. explan.

Rom. 11. 1. Cor. 12

Rom. 5.

C. 19. in tom. 7.

His

His videtur contrarium quod alibi ait Augustinus.

Qu. 68. tom. 4. *His tamen adversari videtur quod dicit August. lib. 83. quæstionum: Cui vult, inquit, miseretur Deus, & quem vult indurat. Sed hæc voluntas Dei injusta esse non potest. Venit enim de occultissimis meritis: quia & ipsi peccatores cum propter generale peccatum unam massam fecerunt: tamen nonnulla inter eos est diversitas. Præcedit ergo aliquid in peccatoribus, quo quamvis nondum sint justificati, digni efficiantur justificatione. Et item præcedit in aliis peccatoribus, quod digni sunt obtusione. Ecce hic videtur Augustinus dicere quod & ipsa Dei voluntas, qua alios eligit, alios reprobat, ex meritis proveniat: sed occultissimis, idest quod pro meritis alios voluerit eligere, alios reprobare, & quod pro meritis aliis apponitur gratia justificationis, aliis non, unde obtunduntur. Sed quid intelligere voluerit, ignoratur: nisi forte hoc dicatur intellexisse quod supra diximus eum retractasse. Nam ibidem quædam alia continue subdit, quæ in lib. Retract. aperte retractat: quod utrumque legenti patebit. Unde verisimile est in præmissis etiam hoc retractasse. Quidam tamen ex eo sensu accipiunt fore dictum, non quia aliquis prædestinetur pro meritis, vel justificationis gratiam mereatur: sed quia aliqui non adeo mali sunt, ut mereantur sibi gratiam non impartiri. Nullus enim Dei gratiam mereri potest, per quam justificatur: potest tamen mereri ut non apponatur, ut penitus abiiciatur. Et quidem aliqui in tantum profundum iniquitatis devenerunt, ut hoc, mereantur, ut hoc digni sint: alii vero ita vivunt, ut etsi non mereantur gratiam justificationis, non tamen merentur omnino repelli, & gratiam sibi subtrahi. Ideoque dixit in quibusdam peccatoribus præcedere quo digni sunt justificatione, & in aliis quo digni sint obtusione. Sed hoc frivolum est.*

Lib. 1. ad Simplic. qu. 2. in med. t. 4.

Lib. 1. c. 26. t. 1.

Opinio quorumdam falsa, de occultis Dei differentium carnaliter.

Multi vero de isto profundo quærentes reddere rationem, atque secundum conjecturas cordis sui inscrutabilem altitudinem judiciorum Dei cogitare conantes, in fabulas vanitatis abierunt, dicentes quod animæ sursum in cœlo peccant, & secundum peccata sua ad corpora pro meritis diriguntur, & dignis sibi quasi carceribus includuntur. Ierunt hi tales post cogitationes suas, & volentes disputare de Dei profundo, versi sunt in profundum, dicentes animas in cœlo ante conversatas, & ibi aliquid boni vel mali egisse, & pro meritis ad corporea terrena detrusas esse. Hoc autem respuit catholica fides propter evidentem Apostoli sententiam, qua ait: Cum nondum nati essent, aut aliquid boni, vel mali egissent, &c. Melior est ergo fidelis ignorantia, quam temeraria scientia. Elegit ergo eos quos voluit gratuita misericordia, non quia fideles erant, sed ut futuri fideles essent: eisque gratiam dedit, non quia fideles erant, sed ut fierent. Ait enim Apostolus: Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem. Non ait, quia fidelis eram. Datur quidem fideli, sed data est etiam prius ut esset fidelis. Ita

Hoc refert Aug. de Verbis Apostol. ser. 7. ad finem t. 10.

Rom. 9. Aug. l. 1. Retract.

1. Cor. 7.

etiam

etiam reprobavit quos voluit, non propter futura merita quæ prævidet: veritate tamen rectissima, & a nostris sensibus remota.

QUÆSTIO.

Sed quæritur; Utrum sicut dicitur elegisse quosdam ut boni fierent, & fideles, ita etiam concedi debeat, reprobasse quosdam, ut mali essent & infideles, & obdurare ut peccent: quod nullatenus concedi oportet. Non enim reprobatio ita est causa mali, sicut prædestinatio est causa boni, neque obduratio ita facit hominem malum, quemadmodum misericordia facit bonum.

An ea quæ semel scit & præscit, semper sciat & præsciat, & semper scierit vel præscierit.

Præterea considerari oportet, utrum ea omnia quæ semel scit vel præscit Deus, semper scit & scierit, ac præsciat & præscierit: an olim scierit vel præscierit quo modo non scit vel præscit. De præscientia primo respondemus, dicentes, multa eum præscisse quæ modo non præscit. Cum enim ejus præscientia non sit nisi de futuris, ex quo illa quæ futura erant, præsentia fiunt vel prætereunt, sub Dei præscientia esse desinunt, sub scientia vero semper sunt. Præscivit ergo Deus omnia ab æterno quæ futura erant, neque præscire desinit, nisi cum futura esse desinunt. Neque cum præscire desinit aliqua quæ ante præsciebat, minus ea noscit quam ante cognoscebat. Non enim dicitur ex defectu scientiæ Dei quod aliqua præscierit aliquando, quæ modo non præsciat: sed ex ratione verbi quod est præscientia. Præscire enim est ante scire aliquidquam fiat. Idcoque non potest dici Deus præscire, nisi ea quæ futura sunt.

An Deus semper sciat quæ semel scit.

De scientia autem aliter dicimus. Scit enim Deus semper omnia quæ aliquando scit. Omnem enim scientiam quam aliquando habet, semper habuit, & habet, & habebit. Ad hoc autem opponitur ita: Olim scivit hunc hominem nasciturum qui natus est, modo non scit eum nasciturum, scivit ergo aliquid, modo non scit. Item scivit mundum esse creandum, modo non scit eum esse creandum, aliquid ergo scivit quod modo non scit, & alia hujusmodi infinita dici possunt. Sed ad hoc dicimus: quod idem de nativitate hujus hominis, & mundi creatione, nunc etiam scit, quod sciebat antequam fierent, licet tunc, & nunc hanc scientiam ejus diversis exprimi verbis oportet. Nam quod tunc futurum erat, nunc præteritum est: ideoque commutanda sunt ad ipsum designandum. Sicut diversis temporibus loquentes, eandem diem modo per hoc adverbium, cras, *designamus, dum adhuc futura est: modo per* hodie, *dum præsens est: modo per* heri, *dum præterita est. Itaque antequam crearetur mundus, sciebat Deus hunc creandum: postquam creatus est, scit eum creatum. Nec est hoc scire di-*

versa, sed omnino idem de creatione mundi. Sicut antiqui patres crediderunt Christum nasciturum & moriturum, nos autem credimus eum natum & mortuum, nec tamen diversa credimus nos & illi, sed eadem. Tempora enim, ut ait Augustinus, variata sunt: & ideo verba sunt mutata, non fides. Indubitanter ergo teneamus Deum semper omnia scire, quæ aliquando scit.*

**Aug. in sententia t. 9. Tr. 45. in Joan. inter princ. & med.*

DISTINCTIO XLI.

Utrum Prædestinatio, & Reprobatio sint ex meritis nostris.

Si autem quærimus meritum obdurationis & misericordiæ, &c.

Expositio Textus.

SUPRA egit Magister de causalitate activa prædestinationis, & reprobationis. In hac parte inquirit de causalitate passiva, utrum scilicet prædestinatio & reprobatio habeant in nobis causam meritoriam? & hoc quidem principaliter intendit in ista distinctione, quæ duas habet partes. In prima Magister investigat principale propositum. In secunda movet quandam quæstionem quæ ex præcedentibus habet ortum, scilicet utrum Deus desinat aliquid scire, vel præscire. Ex cujus manifestatione patefacit divinæ scientiæ interminabilitatem, ibi: *Præterea considerari oportet.* Prima pars quatuor habet partes. In prima Magister determinat veritatem ostendens quod reprobatio habet causam meritoriam quantum ad connotatum quod est obduratio: non sic prædestinatio quantum ad connotatum quod est gratificatio. In secunda vero Magister removet quandam opinionem quæ posset hominem ducere in errorem, ibi: *Opinati sunt tamen quidam.* In tertia removet ejus defensionem, ibi. *His tamen adversari videtur*, &c. In quarta removet præsumptuosam in hac quæstione inquisitionem, ostendens aliquos volentes reddere rationem de hoc profundo divinæ prædestinationis, lapsos esse in profundum erroris, ibi, *Multi vero de isto profundo quærentes reddere rationem*, &c. Similiter secunda pars in qua determinat Magister quæstionem, utrum Deus desinat aliquid scire, vel præscire, & similiter est quæstio, utrum desinat aliquem prædestinare, partes habet duas. In prima determinat de præscientia quod contingit desinere aliquid præscire. In secunda vero determinat de scientia, ibi: *De scientia autem aliter dicimus*, ubi dicit quod Deus nihil desinit scire: & in utraque parte primo movet quæstionem, secundo determinat.

Divisio.

A

Opinati sunt tamen quidam Deum ideo elegisse Jacob, quia talem futurum præscivit. Dub. I.

B

Videtur quod ista positio non sit opinio, sed hæresis manifesta, quia qui hoc ponit, ponit gratiam homini non gratis, sed ex meritis dari a Deo, & iste est error pessimus, scilicet error Pelagii.

RESP. Dicendum quod hoc potest dicere causam meritoriam, vel rationem congruitatis. Si dicat causam meritoriam si quamvis prima fronte non dicat errorem, tamen ad ipsam sequitur error. Si vero dicat rationem congruitatis, sic non dicit errorem: sed tamen temeritatem quandam habet, quia occulto Dei profundo nititur reddere rationem: & ideo utroque modo erat digna retractatione.

C

Reliquiæ per electionem gratiæ salvæ fient. Dub. II.

Quæritur hic de illo verbo Apostoli quod assumit Augustinus in qua habitudine construatur ille genitivus, quia gratia nec videtur eligens, nec electa, & iterum gratia est solum ex tempore, ergo & electio.

RESP. Dicendum quod si intelligatur de

de electione temporali, tunc electio gratiæ dicitur, quia fit per gratiam. Si autem de æterna, sic dicitur electio, non ut gratia dicat habitum, sed ut construatur sicut genitivus ex vi declarationis essentiæ, unde dicitur electio gratiæ, id est, gratuita, quæ merita non considerat. Et si obiicitur quod unus genitivus non construitur ex illa vi, dicendum quod verum est nisi habeat virtutem duorum. Unde bene dicitur vir sanguinis, & homo auctoritatis, similiter electio gratiæ, id est, gratuitæ bonitatis.

Præcedit ergo aliquid in peccatoribus quo quamvis non sunt justificati, digni efficiantur justificatione. Dub. III.

Videtur falsum dicere, quia peccator ante justificationem manet in peccato, & quandiu est in peccato est indignus pane quo vescitur, sicut dicit auctoritas, & etiam ipsa vita, utputa Dei inimicus: ergo, &c.

Resp. Dicendum quod verbum illud Augustini retractatum est, & retractatum intelligitur in præfata retractatione, quę ponitur in pręcedenti capitulo. Aut dignitas ibi tantum valet quantum congruitas solum, & multę possunt esse congruitates in peccatoribus ad gratiam gratum facientem, per multiplicem gratiam gratis datam.

Neque præscire desinit, &c. Dub. IV.

Innuit Magister quod Deus pręscire futura desinit, cum futura esse desinant. Contra: Videtur falsum dicere, quia præscientia dicit quid æternum; sed nullum æternum desinit esse: ergo nec præsciens desinit præscire.

Item: Ricardus dicit quod quatuor sunt combinationes: quia quoddam est quod habet principium & finem, quoddam quod caret principio & fine: quoddam quod habet principium, & non finem, ut anima: quartum quod habet finem, & non principium, est impossibile. Quod enim caret principio,

A non habet esse aliunde: quod autem tale est, seipso est: si ergo est omnino immutabile: ergo non potest desinere: si ergo præscire caret principio, necesse est quod careat fine.

Resp. Dicendum quod absque dubio Magister bene dicit quod Deus desinit aliqua præscire, cum fiunt præsentia: si enim præsciebantur, quia futura, & jam desinunt esse futura, constans est quod desinunt præsciri, non ratione ejus quod est scire, sed ratione præpositionis.

Ad illud ergo quod obiicitur de æterno, dicendum quod aliquod nomen, pure æternum importat: aliquod vero nomen importat æternum connotando

B temporale. Hoc nomen, *Deus*, pure æternum importat: sed hoc vocabulum *præscire*, dicit æternum connotando temporale. Secundum hoc, notandum quod quædam connotant temporale, ut ens in actu. Et quia tale temporale esse potest, & desinere potest, ideo tales actus circa Deum dicuntur habere initium, & terminum, utputa si dicatur Deus, conservat hanc rem, conservare dicit essentiam connotando actu effectum: ideo incipit, & desinit conservare. Quædam connotant temporale, ut non ens actu, ens tamen in potentia sive futurum: & quoniam temporale non potest incipere esse non ens, sive esse futurum antequam sit: sed potest de-

C sinere esse non ens, cum incipit esse ens, & desinere esse futurum cum incipit esse præsens: hinc est quod præscientia Dei respectu creati dicitur desinere, sed nunquam incipere, & desinit ratione temporalis non desinentis, sed incipientis. Et ex hoc patet illud Ricardi, quia cum dicitur: Deus desinit præscire, non significatur quod aliquod ens desinat, sed solum quod aliquid incipiat, & sic patet illud.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam præsentis distinctionis duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de prædestinationis causalitate. Secundo de divinæ scientiæ sempiternitate, sive interminabilitate.

tate. Quantum ad primum quæruntur duo. Primo quæritur utrum prædestinatio, vel reprobatio in nobis habeat causam meritoriam. Secundo utrum habeat in Deo rationem motivam.

QUÆSTIO I.

An prædestinatio, vel reprobatio habeant in nobis causam meritoriam.

Alex. Alensis 1. p. q. 28. Memb. 3. art. 1.
S. Thom. 1. p. q. 23. a. 5.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 41. q. 2. art. 1.
Richard. 1. sent. d. 41. art. 2. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 41. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 41. q. 3.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 41. q. unic.

Ad opp. QUOD autem habeant in nobis causam meritoriam, ostenditur sic: Primo de reprobatione, super illud: Esau odio habui. Glossa: Esau, *Rom. 9.* subtracta gratia, per justitiam est reprobatus: sed justitia respicit merita: ergo reprobatio est ex meritis.

2. ITEM: Per reprobationem non dicuntur nisi ista tria scilicet odium æternum, obduratio temporalis, & damnatio finalis: sed omnia ista habent in nobis meritum quia Deus neminem odit nisi propter demerita: nec obdurat, nec damnat: ergo, &c.

3. ITEM: voluntate antecedente vult Deus omnes homines salvos fieri: si ergo aliquem reprobat, hoc est voluntate consequente, neminem enim de se creat ad supplicium: sed voluntas consequens est consequens ex nostra causa: sed non ex alia causa quam meriti: ergo, &c.

4. ITEM: de prædestinatione similiter ostenditur, Gregorius dicit & Augustinus quod prædestinatio juvatur Sanctorum orationibus: Sed plus valet unicuique fides sua quam fides aliena: ergo merito suo, & alieno potest quis impetrare, quod sit prædestinatus.

5. ITEM; nullus est prædestinatus nisi finaliter in gratia perseverans, & econtra: sunt ergo convertibilia: sed aliquis potest mereri finalem perseverantiam: ergo potest mereri quod sit prædestinatus.

A 6. ITEM: quod potest in majus, potest in minus, vel æquale pari ratione sed homo potest mereri habere Deum quod est maximum inter omnia, potest etiam mereri salutem quod est æquale ei quod est esse prædestinatum: ergo, &c.

SED contra: Omne meritum antecedit illud cujus est meritum, quia disponit ad illud: sed prædestinatio, & reprobatio præcedunt nostrum esse; ergo non cadunt sub nostro merito. Fundam.

ITEM: omne meritum aliquo modo est causa ejus quod meretur: sed prædestinatio, & reprobatio sunt æterna, merita vero sunt temporalia, ergo temporale est causa æterni: quod B est impossibile.

IETM: specialiter de prædestinatione videtur; Non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit. *Ad Titū cap. 3.*

ITEM: gratia est effectus prædestinationis, sed prima gratia antecedit omne meritum, & est causa omnis meriti: ergo non cadit sub merito, & eo ipso gratia est, quia sine meritis datur: ergo nec prædestinatio.

CONCLUSIO.

Prædestinatio respectu æterni propositi non habet causam meritoriam, respectu vero gratiæ habet secundum quid; reprobatio similiter pro odio æterno non C *habet causam, pro temporali vero obduratione habet causam demeritoriam.*

RESP. ad Arg. Ad hoc intelligendum notandum quod in prædestinatione tria intelliguntur. Primum est propositum æternum. Secundum est temporalis gratificatio. Tertium vero æterna glorificatio. Similiter in reprobatione intelliguntur tria, scilicet æternum odium, temporalis obduratio, & æterna damnatio. Quantum ad primum, & ultimum similiter est judicandum: nam ultima, scilicet pœna, & gloria simpliciter cadunt sub merito. Primum vero scilicet propositum æternum, eo ipso quo æternum est, meritum habere non potest. Quantum vero ad medium *S.Th. 1.p. q.13.a.5.*

quod

quod est gratificatio & obduratio, differenter est judicandum. Nam obduratio simpliciter cadit sub demerito, sive sub malo merito. Gratificatio vero nec simpliciter sub merito, nec simpliciter extra. Est enim meritum congrui, digni, & condigni. Meritum congrui est, quando peccator facit quod in se est, & pro se. Meritum digni, quando justus facit pro alio. Meritum condigni, quando justus operatur pro se ipso, quia ad hoc ordinatur gratia de condigno. Gratia autem alteri promerenda non est omnino ex condigno, quia peccator omni bono est indignus. Nec solum ex congruo, quia justus dignus est exaudiri. Gratificatio ergo sub merito congrui potest cadere quo ad ipsum gratificandum: sub merito digni, quantum ad alium virum sanctum: sub merito condigni, quantum ad neutrum, & hoc proprie loquendo est meritum. Respondendum est ergo ad quæstionem cum quæritur, utrum prædestinatio, & reprobatio cadant sub merito, quod simpliciter loquendo quantum ad principale significatum, neutra cadit sub merito; quantum vero ad connotatum, reprobatio cadit sub merito simpliciter, prædestinatio vero secundum quid. Concedendæ sunt ergo rationes probantes quod prædestinatio non cadit sub merito. Similiter quod nec reprobatio.

1. Ad illud quod primo obiicitur de Glossa: quod Esau per justitiam reprobatus est, dicendum quod ibi accipitur reprobatio pro connotato; quod est obduratio.

2. Ad illud quod obiicitur quod odium æternum cadit sub merito, dicendum quod odium æternum duo dicit, & principale significatum, & connotatum, quia neminem odit Deus quantum ad affectum, sed solum quantum ad effectum. Et primum non est ex meritis, sed secundum: quod patet si resolvatur, quia odium est propositum puniendi, propositum autem nullus meretur, sed pœnam.

3. Ad illud quod obiicitur quod neminem reprobat voluntate consequente, dicendum quod voluntas consequens non dicitur, quia consequatur merita nostra

A ratione voluntatis, sed solum ratione voliti: Vult enim aliquid Deus quod nos meruimus, & ideo quia volitum est connotatum, patet, &c.

4. Ad illud quod obiicitur de prædestinatione quod juvatur orationibus Sanctorum, dicendum quod illud intelligitur ratione connotati quod est gratia quam sancti viri possunt aliis suis orationibus impetrare; non tamen sequitur quod homo possit impetrare sibi, quia ad hoc quod impetret, necesse est quod sit dignus mereri, & hoc non est nisi per gratiam.

5. Ad illud quod obiicitur quod idem est esse prædestinatum, & in gratia finaliter perseverare, dicendum quod non B est idem, sed convertibile; sed illud non sequitur quod si aliquis possit mereri unum convertibilium quod possit & reliquum, sicut non sequitur, si aliquid est causa unius convertibilium quod sit causa alterius, illud manifestum est.

6. Ad illud quod obiicitur; Quod potest in majus, potest in minus; dicendum quod verum est si æqualiter ordinatur ad utrumque. Nam si habet ordinationem ad majus, & non habet ordinationem ad minus, quamvis possit in majus, non tamen sequitur quod in minus; similiter in proposito, gratia enim ordinatur ad merendum Deum, ut glorificantem, non ut prædestinantem, similiter ad gloriam, non ad pri- C mam gratiam.

QUÆSTIO II.

An prædestinatio & reprobatio habeat in Deo causam motivam.

Alexander Alens. 1. *p.* *q.* 28. *Memb.* 3. *art.* 3.
S. Thom. 1. *sent.* *d.* 41. *q.* 1. *a.* 3.
Et de Verit. *q.* 6. *art.* 2.
Scotus 1. *sent.* *dist.* 41. *q.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent.* *d.* 40. *p.* 2. *q.* 2.
Richardus 1. *Sent.* *dist.* 41. *art.* 2. *q.* 2.
Durand. 1. *sent.* *d.* 41. *q.* 2.
Steph. Brulef. 1. *Sent.* *dist.* 41. *q.* 2.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent.* *dist.* 41. *q.* 4.

Utrum prædestinatio, & reprobatio habeant in Deo rationem motivam. Et quod sic videtur per Ca- Fundam.

nonem. Dixit Dominus: Num celare A potero Abraam quod gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam, & precepturus domui suæ ut custodiat pactum meum? Dominus ergo voluit revelare ipsi Abraę propter considerationem bonorum futurorum: ergo cum illa ab æterno provideat, pari ratione prædestinat ex præscientia bonorum futurorum.

In cap. 9. tom. 3. ITEM: Ambrosius super epistolam ad Romanos: Dabo gratiam ei quem scivero toto corde ad me post errorem reversurum, loquitur in persona Domini: ergo ratio quare Dominus proponit dare gratiam, est quia aliquod fu- B turum prævidit in homine.

ITEM: ratione ostenditur, quia omnis voluntas eo ipso quod voluntas, est rationalis: ergo si hoc perfectionis est in voluntate quod sit ex ratione, hoc maxime reperitur in voluntate divina: ergo cum prædestinatio dicat divinum propositum, erit ex ratione.

ITEM: omnis sapienter eligens eligit illos in famulos in quibus videt meliores mores præteritos, & similiter quos novit fideliores fuisse, & si posset futura cognoscere, multo fortius eligeret, & respueret propter prævisionem bonorum futurorum, & malorum, quam C præteritorum. Si ergo Deus est sapientissime eligens: ergo rationem eligendi sive reprobandi accipit a prævisione, sive a præscientia.

ITEM: Nullus sapientum eligens, præeligit omnino indistantia seu indifferentia, maxime si possit accipere omnia æque congrue: sed Deus præfert unum alteri in electione: ergo, &c.

ITEM: Si divinum propositum, sive prædestinatio solum haberet rationem, voluntatem Dei, & non aliam, tunc ergo videtur parcitas in divina voluntate: si enim vellet omnes salvare, omnes salvarentur, & non est alia ratio nisi quia non vult: ergo voluntas ejus non est liberalissima, nec optima.

ITEM: Si non esset alia ratio quam voluntas, ergo cum Deus reprobando proponit damnare, si sine omni ratione sola voluntate vellet damnare aliquem, ergo videtur crudelissimus, eo quod fecisset homines ad supplicium.

ITEM: Si sola voluntate prædestinat, & reprobat non præcognita ratione, videtur ergo secundum quod sit acceptor personarum: quod est contra illud quod dicitur: In veritate comperi quod non est acceptor personarum Deus. *Act. 10.*

1. SED CONTRA: Miserebor, cui miserebor, & clemens ero super quem placuerit mihi: ergo ratio prima & potissima divinæ misericordiæ, & prædestinationis, est Dei beneplacitum, & voluntas. *Ad opp. Exod. 33*

2. ITEM: in Matthæo dicit Filius: Revelasti ea parvulis, & abscondisti hæc a sapientibus: ita Pater quoniam sic placitum fuit ante te: ergo si Filius reddit optimam rationem, solum divinum beneplacitum est ratio. *Matt. 11*

3. ITEM: Apostolus super hac quæstione dicit: Nunquid non habet figulus potestatem de eadem massa facere alia quidem vasa in honorem, alia in contumeliam? Si enim quæreretur ab artifice, quare de una parte massæ facit vasa pulchra, & ex alia vilia, cum æque sit bona tota massa, non est alia ratio, nisi quia placet: ita enim bene faceret, si faceret, econverso: ergo, &c. *Rom. 9.*

4. ITEM: August. de prædestinatione Sanctorum: Non quia tales nos futuros scivit, ideo elegit: sed ut tales essemus. *C. 19. t. 7.*

5. ITEM: ratione videtur, quia voluntas Dei est causa causarum: ergo ibi est status: sed ubi est status, non est ultra quærere rationem: ergo, &c. Quod sit ibi status, patet. Quod etiam status non patiatur quærere rationem, videtur, quia quotiens causam, vel rationem quærimus, quærimus eam ut distantem: si enim omnino essent idem causa & cujus est ratio, statim illo viso videretur causa, & non quæreretur: sed non est status nisi in summe simplici, & ita nulla distantia: ergo nec ratio, nec quæstio.

6. ITEM: Si Deus prædestinat istum propter prævisionem, aut ergo bonorum, aut malorum, aut indifferentium. Non propter prævisionem indifferentium, & malorum: ergo propter prævisionem bono-

no-

norum: sed bona nulla futura sunt in isto, nisi quæ Deus sua voluntate facturus est; ergo prævisio est propter voluntatem, & non econverso.

7. ITEM: Si quis quæreret, cum potuerit Deus producere unum alium mundum similem huic, quare magis istum quam illum, nulla esset quæstio: quia hoc solum fuit, quia voluit: ergo pari ratione nulla est causa quare prædestinat, & reprobat, nisi quia vult.

CONCLUSIO.

Prædestinatio, atque reprobatio quantum ad rationem voliti & ordinationem ad voluntatem divinam, non habent causam meritoriam: habent autem causam congruentiæ bona & mala opera in generali: quid vero sit causa in speciali, est ignotum.

RESP. ad Arg. Dicendum quod cum quæritur, utrum æternum Dei propositum, sive electio, vel reprobatio in Deo motivam rationem habeat, hoc non intelligitur quantum ad voluntatem divinam, vel ejus actum qui Deus est: sed quantum ad ordinationem voliti ad ejus voluntatem. Et si quæratur ratio causalis, vel meritoria, respondetur quod dari non possit. Si autem quæratur ratio congruitatis, & decentiæ: respondent quidam quod ipsa Dei voluntas sibi ipsi est ratio, nec est alia ratio quare istum elegit, nisi quia placet: & hæc est sufficiens per omnem modum, quia est causa causarum, & ratio rationum: & eo ipso quod placet, ideo rectum est propter summam ipsius voluntatis rectitudinem, quia non tantum est recta, sed etiam regula. Sed cavendum est, ne, dum voluntatem Dei magnificare volumus, potius voluntati ejus derogemus. Si enim non esset alia ratio, quare Deus istum elegit, & illum non, nisi quia placet, certe jam non occulta dicerentur divina judicia, sed manifesta, cum quilibet hanc rationem capiat, nec dicerentur mirabilia, sed potius voluntaria. Et propter hoc est dicendum quod propositum illud æternum, sicut dicit Augustinus, A & habetur in litera, & voluntas illa est rationabilissima, & rationem habet, & sicut ab æterno fuit, ab æterno rationem habuit, non aliam propter essentiam, sed propter connotatum. Quid autem sit illud in electione hominum vel reprobatione, nobis non est omnino notum, nec omnino ignotum. Propter hoc notandum quod quædam sunt opera, quæ exeunt a voluntate divina cum alio ad hoc ordinato ordine necessitatis, sive necessitatem sumamus in causando, sive in merendo, vel disponendo, ut pluere, & remunerare, sive damnare, & salvare, & respectu talium divina voluntas habet rationem in generali, & speciali. Unde si quæratur, quare Deus vult pluere, respon- B detur, propter nostram utilitatem. Similiter habet rationem in speciali, ut si quæratur, quare vult Deus pluere in hieme, non in æstate: tunc respondetur, quia vapores aquosi magis in hieme abundant, quam in æstate. Similiter si quæratur, quare magis voluit salvare Petrum, quam Judam: Respondetur quod iste habuit bona merita, ille vero mala. Quædam autem sunt opera, quæ sunt a divina voluntate cum alio ad hoc ordinato ordine congruitatis, sicut est nostra gratificatio, vel justificatio, quæ est a divina voluntate cum operatione, & præparatione lib. arb. & hoc, quia qui creavit te sine te, non justificabit te sine te. Et hoc dictum C est secundum congruentiam. Adjutores enim Dei sumus. Attamen Deus sine præparatione, & cooperatione justificat, ut patet de sanctificatis in utero, & ut dicunt de Paulo, & respectu talium operum habet rationem voluntatis in generali, & habet in speciali: sed in generali certam, in speciali occultam. Si enim quæritur, quare Deus vult justificare: Respondetur ad misericordiæ suæ ostensionem. Et si quæritur, quare non vult omnes homines justificare voluntate beneplaciti, dicendum quod hoc est propter justitiæ suæ ostensionem. Unde August. de Civit. Dei: Si remanerent omnes in pœnis justæ damnationis, non appareret misericors gratia redimentis. Rursus: Si omnes tran-

Aug. de verbis Apost. ser. 15. t. 10.

Lib. 1. C. 12. t. 5.

In Enck. c. 99. in fine t. 3.

Lib. 1. Retract. c. 23. t. 1.

transferrentur de tenebris ad lucem, A in nullo appareret severitas ultionis: in qua propterea multo plures quam in illa sunt, ut sic appareret quid omnibus debebatur. Si quæratur in speciali, quare magis vult justificare unum quam alium duobus similibus demonstratis: quia multæ possunt esse rationes congruentiæ: ideo non est certitudo a parte rei. Et ideo cum cognitio nostra pendeat a certitudine rei, nullus certam potest invenire rationem, nisi habeat per revelationem illius cui dubia sunt certa. Et quia non fuit nobis expediens ad salutem ista cognitio, sed utilior fuit ignorantia propter humilitatem: ideo Deus noluit revelare, & Apostolus non fuit ausus inquirere: sed ostendit defectum nostræ intelligentiæ cum exclamavit: O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus, &c. *Rom. 11.*

1. Ad illud ergo quod quæritur, utrum prædestinatio habeat rationem. Dicendum quod habet in generali, similiter in speciali, & hæc ratio nota est divinæ præscientiæ, non nobis ratione prædicta.

2. 3. Ad illud quod obiicitur de sacra Scriptura quod assignat beneplacitum pro ratione, dicendum quod quamvis assignet pro ratione, & aliam non exprimat, non tamen est ideo concludendum quod non sit alia: quia non sunt omnia scripta, sed nobis utilia. Utile autem fuit scire quod divinum beneplacitum est causa, & ratio, ut discamus eum timere, & nihil meritorum nobis attribuere.

4. 5. Ad illud quod obiicitur quod non elegit, quia prævidit tales, dicendum quod Augustinus negat secundum quod hoc quod est, quia dicit causam: non secundum quod dicit rationem, quia quamvis divina voluntas possit habere rationem, ex qua dicitur congruenter operari: tamen non causam: sive rationem causalem: cum sit causa causarum, & maxime respectu voliti: quod quidem est ex mera Dei liberalitate, utpote est gratia justificans impium: & per hoc patet sequens de statu.

6. Ad illud quod quæritur, propter quorum prævisionem, dicendum quod potest esse propter prævisionem bonorum, ut aliquo modo sunt a libero arbitrio: propter quorum tamen prævisionem nec scio determinare, nec volo quærere, nec est ratio nisi congruitatis. Unde & alia potest esse quam hæc.

7. Ad illud quod obiicitur de mundi creatione, dicendum quod non est simile de mundi creatione, quia mundi creatio a divina voluntate, & beneplacito est tanquam a tota causa. Et rursus per creationem non præsupponitur aliquid. Rationes vero ad oppositum probant quod divina voluntas B rationabiliter facit, sive quod habet rationem congruitatis ratione voliti. Et quia hoc verum est, ideo concedendæ sunt. Et quamvis aliquæ earum possint habere calumniam, tamen conclusio principalis non habet calumniam. Nam Augustinus dicit hoc in libro Retract. post omnes retractationes quod proponit, & eligit, & reprobat veritate certissima, & a nostris sensibus remotissima: Et quia a sensibus nostris est remotissima; ideo nullus debet ipsam inquirere, quia in hac vita non possumus invenire. Et ideo in nostræ intelligentiæ insufficientiam, sermo de prædestinatione claudendus est, ut obstruatur omne os, & subdi- C tus fiat omnis mundus Deo, cujus judicia non sunt scrutabilia, sed formidolosa, silentio veneranda. *Lib. 1. ad Simplic. q. 2. in med. t. 4.*

ARTICULUS II.

Consequenter quantum ad secundum articulum quæritur de secundo, scilicet interminabilitate divinæ cognitionis. Et circa hoc quæruntur duo: Primo, quia dubium habet per comparationem ad complexa, quæritur, utrum Deus cognoscat res per modum complexionis. Secundo quæritur, utrum enuntiabilia, sive quæ Deus semel cognoscit, semper cognoscat.

QUÆ-

QUÆSTIO I.

An Deus cognoscat res per modum complexionis.

Alex. Alen. 1. *p.* q. 23. *Memb.* 3. *art.* 1.
S.Th. 1. *p.* q. 14. *art.* 9.
Et 1. *Sent. dist.* 38. q. 1. *art.* 4.
Et de Ver. q. 2. *art.* 8.
Ægidius Rom. 1. *Sent. dist.* 38. *p.* 2. q. 1.
Rich. 1. *Sent. dist.* 41. *art.* 3. q. 1.
Steph. Brulef. 1. *sent. d.* 41. q. 3.
Petrus de Tarant. 1. *sent. dist.* 41. q. 7.

Fundam. *Arist. de sent. & sen.* QUOD cognoscat Deus per modum complexionis ostenditur sic. Eandem rem quam cognoscit sensus, cognoscit intellectus: sed sensus per modum incomplexionis, intellectus vero per modum complexionis: sed intellectus est potentior in cognoscendo quam sensus: ergo cognoscere per modum complexionis, est majoris potentiæ: sed omne tale est Deo attribuendum: ergo, &c.

ITEM; Differenter significatur res per vocem incomplexam, & per complexionem, quia per vocem incomplexam quantum ad esse simpliciter: sed per orationem quantum ad esse tale, vel tale: sed Deus non tantum cognoscit res quantum ad esse simpliciter, sed etiam quantum ad esse tale, vel tale: ergo cognoscit secundum complexionem.

ITEM; Ordo unius rei ad alteram cui conjungitur in re, facit compositionem in cognitione, vel in sermone complexionem: sed Deus non tantum intelligit in se rem ipsam: sed etiam in ordine ad rem aliam cui unitur: ergo non solum per modum simplicem, sed compositionis.

ITEM: Deus intelligit nostrum intelligere, & nostrum dicere: sed nos dicimus, & intelligimus rem per modum complexionis: ergo Deus hoc modo intelligit.

Ad opp. C. 7. *post medium.* 1. SED CONTRA: per Dionysium de Divin. nomin. Cognoscit Deus omnia immaterialiter materialia: impartite partita: uniformiter multa: immutabiliter mutabilia: ergo si partita cognoscit impartite: ergo composita per modum simplicem: sed modus simplicitatis & complexionis opponuntur: ergo non cognoscit per modum complexionis.

A

2. ITEM: cum intellectus cognoscat per modum complexionis, aut modus ille est in re, aut in intellectu. Non in re, quia cum sensus apprehendat eandem rem, apprehenderet eam per modum complexionis: ergo est in intellectu: sed omnis talis intellectus in quo est complexio realiter est complexus, & compositus: sed divinus intellectus non est hujusmodi: ergo, &c.

ITEM: si cognoscit res per modum complexionis, cum modus divinæ cognitionis sit ei coæternus, ab æterno cognovit per modum complexionis: ergo complexio fuit ab æterno: sed multa intellexit; ergo multæ sunt complexiones ab æterno: ergo veræ, vel falsæ. Si veræ: ergo plura sunt vera ab æterno: si falsæ: ergo plura sunt falsa ab æterno.

B

4. ITEM: si cognoscit per modum complexionis, cum eadem res modo vere significetur sub ratione futuritionis, modo sub ratione præteritionis, modo ratione præsentialitatis: ergo his omnibus modis Deus cognoscit. Sed contra: Omnia cognoscit, ut præsentia. Unde dicitur: Unus dies apud Deum sicut mille anni, &c. ergo non cognoscit omnibus his modis. 2 *Pet.* 3.

C

CONCLUSIO.

Cognitio divina rerum, non est per modum complexionis prout complexio cadit in intellectu: sed bene res complexas in se, vel complexas per intellectum nostrum cognoscit.

RESP. ad Arg. Dicendum quod cognoscere res per modum complexionis potest intelligi tripliciter. Aut enim modus complexionis cadit circa rem, & sic est sensus: Deus cognoscit res existere, vel se habere per modum complexionis, sive compositionis. Et hoc est verum: cognoscit enim res esse sicut sunt. Alio modo, ut modus comple-

plexionis cadat circa rem, ut est expressa per intellectum nostrum, & tunc est sensus, quod Deus cognoscit res non tantum ut sunt, sed etiam ut intellectus exprimit: cognoscit enim res, & voces, sive intellectus illas significantes. Et hoc verum est. Tertio modo potest intelligi, ut modus complexionis cadat circa intellectum divinum. Et hoc modo falsum est: hoc enim spectat ad intellectum, qui intelligit multa, & per multa, quæ oportet complecti; Deus autem multa intelligit uno, & ita simplici modo, nec magis est simplex intellectus ejus intelligendo unum, quam multa. Unde intelligere multa per modum complexionis, nec est omnino virtutis, nec omnino imperfectionis, & ideo non ponitur nec in cognitione infima, ut sensitiva; nec in cognitione suprema, ut in divina: & fortassis non etiam est in cognitione suprema ipsius animæ quæ dicitur intellectiva, prout est in suo summo: cognoscit enim per modum simplicis aspectus. Rationes probantes quod cognoscit per modum complexionis, procedunt secundum primam, & secundam viam; ideo verum concludunt præter primum, quod jam solutum est.

2. Ad illud quod obiicitur quod complexio venit ab intellectu, dicendum quod complexio dupliciter potest comparari ad intellectum; aut sicut ad causam, aut sicut ad subjectum. Si ad subjectum in quo, & quod informat, & denominat, sic comparatur ad intellectum humanum a quo est complexio, qui etiam complectitur. Si ad causam, sic comparatur ad intellectum divinum. Nam intellectus divinus cognoscit complexione non circa se, sed circa nostrum intelligere; quoniam complexio non est ab intellectu nostro, nisi cooperante divino in intelligendo.

3. Ad illud quod obiicitur quod si cognoscit res per modum complexionis quod tunc complexiones sunt æternæ, dicendum quod ex primo, vel secundo sensu non sequitur quod complexiones sint æternæ, quia non est complexio circa Deum; sed bene sequitur quod veritas significata per aliquam complexionem est æterna, sicut veritas hujus, mundum esse futurum; tamen propositio, & complexio est ab intellectu nostro intelligente illam veritatem æternam. Unde sicut vox temporalis significat rem æternam, ut hoc nomen, *Deus*, non tamen sequitur quod sit æterna; sic multa enuntiabilia significant veritatem æternam, nec tamen sunt æterna.

4. Ad illud quod obiicitur quod tunc cognoscit res sub ratione futuritionis, & preteritionis, dicendum sicut tactum est, quod modus divinæ cognitionis potest accipi, vel secundum se, vel a parte cogniti. Si a parte cogniti, sic dico quod omnino cognoscit rem esse, & ita mutabiliter esse, & ita composito modo esse sicut est, & ita de omnibus; & sic cognoscit rem præteritam esse præteritam, & futuram esse futuram, & non præteritam esse præsentem. Potest iterum accipi a parte sui: & sic cum cognitio Dei sit omnino simplex, omnino præsens, omnia cognoscit per modum simplicitatis, & per modum præsentialitatis. Unde quod dicit: omnia sunt præsentia apud Deum: hoc dictum est quantum ad cognitionem, in qua nulla cadit successio: ideo nec novum, nec vetus, nec præteritum, nec futurum: in actu autem cognitionis angelicæ, & humanæ cadit successio: & ideo præteritum, & futurum. Et præterea non ita dicuntur omnia præsentia animæ cognoscenti, sicut Deo: & hoc manifestum est, quia *nunc æternitatis*, quod est semper præsens, complectitur omnia temporalia: & ideo patet quo modo sit intelligendum.

QUÆSTIO II.

An enuntiabilia quæ semel Deus cognoscit, semper cognoscat.

Alexander Alensis 1. p q. 23. Memb. 3. art. 5.
S. Thom. 1. p. q. 14. art. 14.
Et 1. Sent. dist. 38. q. 1. art. 3.
Et dist. 41. q. 1. art. 5.
Et de Verit. q. 2. art. 7.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 38. p. 2. q. 2.
Et dist. 41. p. 2. q. unica.

Ri-

Richard. 1. sent. d. 38. q. 4.
Thom. Arg. 1. sent. dist. 38. q. 1. a. 2.
Grego. Arim. 1. sent. dist. 43. q. 1.
Francisc. de Mayr. 1. sent. d. 39. q. 1. a. 3. & 4.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 41. q. 4.
Petrus de Tarant. 1. sent. d. 38. q. 4.

Ad opp. UTRUM enuntiabilia, sive complexa quæ Deus semel cognoscit, semper cognoscat, vel sciat. Et quod sic videtur: quia Deus non cognoscit enuntiabile nisi ratione veritatis: sed veritas enuntiabilis, quæ semel fuit, semper fuit, & est, & erit: ergo enuntiabile quod semel cognoscit, semper cognoscit. Probatio mediæ: Omnis veritas complexi fundatur super rem complexam: sed eadem res primo est futura, postea præsens, deinde præterita, & una & eadem; ergo una & eadem veritas est in ea secundum omnes hos modos: sed necesse est, quod sit semper sub aliquo horum modorum; ergo, &c.

2. ITEM; hoc ipsum videtur alia ratione, quia quæcunque scit Deus, scit immutabiliter; alioquin, cum scire Dei sit suum esse, si mutaretur suum scire, & esse, quod est impossibile; sed omne quod habet immutabilitatem, habet sempiternitatem, quia si desinit, mutatur; ergo quod Deus semel cognoscit, semper cognoscit.

3. ITEM; quod scriptum est in illo libro, deleri non potest; sed Deus cognoscit non aspiciendo extra, sed legendo in libro suæ præscientiæ; ergo quod semel cognoscit, semper cognoscit. Præterea patet, quia super illud Exodi;
Exod. 32 Aut dele me de libro tuo, &c. Glos. Securus hoc dicit, quia non delebitur. Et idem dicit super Psalmos.

4. ITEM; quod desinit, vel perditur aliquo desinente, de necessitate pendet ex illo, sed divina cognitio non dependet ex veritate creanda; ergo quamvis enuntiabile desinat esse verum, tamen Deus non desinit illud scire; & si hoc: ergo quod semel scit, & semper.

Fundam. SED contra; Sicut præscire habet se respectu futuri, ut futurum est, sic scire respectu veri; si enim actu scitur, actu est verum: sed dicit Magister; Deus desinit præscire rem, cum res de A futuro sit præsens; ergo similiter desinit scire, cum de vero sit falsum.

ITEM: sicut divina acceptio respicit bonitatem, ita visio veritatem; sed Deus desinit hominem acceptare, cum perdit bonitatem; ergo desinit rem cognoscere, sive enuntiabile, cum perdit veritatem.

ITEM: hoc ipsum ostenditur per impossibile, quia si quodcunque enuntiabile scivit, modo scit & scivit Christum esse moriturum, ergo & modo scit; sed quidquid scit, est verum; ergo Christum esse moriturum est verum, quod est contra fidem.

ITEM: sic; Quidquid scivit, modo scit; sed aliquando scivit non esse te, B cum non eras; ergo scit te non esse, & scit te esse, quia verum est; ergo scit simul duo contradictorie opposita; ergo duo contradictorie opposita sunt simul vera, quod falsum est, & impossibile.

CONCLUSIO.

In quantum scire dicit apprehensionem, quæcunque Deus scit, semper scit: inquantum vero dicit assensum, quamvis scire Dei in se sit invariabile, ratione tamen connotati quod est variabile, non quæcunque semel scit semper scit.

RESP. ad Arg. Dicendum quod scire C dicitur dupliciter. Uno modo prout reflectitur in se; & sic sensus est; iste scit hoc, id est habet cognitionem de hoc, & hoc modo dicendum quod scire nihil connotat a parte sciti actuale, nec veritatem, nec præsentiam. Deus enim de omni enuntiatione habet perfectam cognitionem, utrum sit enuntiatio perfecta, & congrua, utrum vera, &c. similia. Alio modo scire dicitur secundum quod est verbum proereticum, & sic transit in actum extra: & sic connotat veritatem in obiecto: tunc ergo scire enuntiabile aliquod, idem est quod scire ipsum esse verum. Unde scio te sedere, hoc est dicere: non tantum habeo cognitionem de hoc, sed etiam cognosco ipsum esse verum. Primo modo scire importat nudum intelligere.

Se-

Secundo modo intelligere cum assensu. Si ergo scire accipiatur primo modo, sic dico, quod quidquid est, & omne enuntiabile, & omne quod scivit, adhuc scit, & habet cognitionem de illo, quia de omni eo quod est, & quod potest esse, habet cognitionem: nec sequitur, scit hoc, ergo hoc est verum: immo est ibi consequens. Si autem accipiatur scire secundo modo prout connotat veritatem circa enuntiabile, sic fuerunt quidam qui dixerunt quod desinit aliquid enuntiabile scire, quia posuerunt, quod enuntiabile, quod est verum, potest esse falsum. Alii dixerunt contrarium, quia posuerunt quod enuntiabile quod semel verum est, semper est verum, & ita semper scitur. Et ut melius pateat: videnda est eorum positio, & ratio positionis. Fuerunt qui dixerunt quod albus alba album, cum sint tres voces, & tres habeant modos significandi: tamen quia eandem significationem important, sunt unum nomen. Per hunc modum dixerunt, quod unitas enuntiabilis, accipienda est non ex parte vocis, vel modi significandi, sed rei significatæ: sed una res est, quæ primo est futura, deinde præsens, tertio præterita: ergo enuntiare rem hanc primo esse futuram, deinde præsentem, tertio præteritam, non faciet diversitatem enuntiabilium, sed vocum. Rursus: Cum idem tempus sit primo futurum, deinde præsens, tertio præteritum, tempus scilicet quod est mensura rei quæ significatur per orationem, quamvis esse vel fuisse, vel fore consignificent tria tempora, ratione tamen significati non diversificant enuntiabile, sed variatur solum a parte temporis significati. Unde si dicam semel: Sortes currit hodie, & cras dicam, cucurrit, cum hoc verbum non det intelligere alliud tempus, & ita nec aliam actionem, enunciabile non est mutatum quantumcunque mutata consignificatione, & quia retenta eadem significatione, enunciabile semper est idem, & non est idem, nisi cum eadem significatio retinetur: ideo dixerunt quod illud quod semel est verum, semper est verum: & ideo cum Deus nihil obliviscatur, dicunt quod omne enuntiabile quod Deus scivit, scit. Et respondet illi rationi: Omne enuntiabile quod scivit, scit: sed scivit te nasciturum, vel te esse nasciturum, ergo, &c. non debet sic inferri: ergo scit te esse nasciturum, sed sic: ergo scit te fuisse nasciturum. Aliter est ibi figura dictionis, quia procedit ab identitate in modo significandi, ad identitatem rei, & hoc modo solvit Magister. Et ista fuit opinio nominalium, qui dicti sunt nominales, quia fundabant positionem suam super nominis unitatem. Sed ista fuit positio contra Philosophum qui dicit in prædicamentis, quod eadem oratio primo est vera, postea falsa. Fuit etiam contra communem opinionem. Fuit etiam contra veritatem. Ratio hujus est quia nec bonum fundamentum habet, nec bonam adaptationem. Primo enim si quæratur utrum albus alba album sint tria nomina, respondendum est: aut loqueris gramatice, aut logice: si grammatice, cum grammaticus consideret impositionem nominis, & modum principalem significandi substantiam cum qualitate, sic dicet unum nomen esse: si logice, cum logicus consideret nomen inquantum est vox expressiva, unde diffinit nomen, verbum, & orationem per vocem tanquam per genus, & multiplicato superiori necesse est multiplicari inferius: si sunt multæ voces significativæ, sunt de necessitate multa nomina: & ideo patet, quod male accipiebant nominis unitatem secundum quod congruit ad propositum. Mala etiam fuit adaptatio, quia enuntiabile non significat rem, sed modum se habendi; & cum per verbum præsentis, præteriti, & futuri temporis significetur res alio modo se habere; patet de necessitate, quod aliud enuntiabile est te esse nasciturum, & te esse natum. Rursus deficiebant in ultimo, quia sicut homo non significat istum hominem, vel illum, sic verbum præsentis temporis non significat illud, vel illud præsens; sed præsens in communi, sive copulet, sive significet. Et inde est, quod sicut homo non habet aliam significationem, nec est aliud nomen, nec æqui-

Cap. de substant. circa fin.

æquivocum, si modo supponat pro Petro, modo pro Conrado: sic nec verbum præsentis temporis, sive pronuntietur hodie, sive cras, habet aliam significationem, & ideo non facit aliud enuntiabile. Et præterea patet, quod quocunque tempore proferatur te esse nasciturum, idem est enuntiabile, quod prius fuit verum, modo falsum. Secundum ergo quod scire connotat veritatem circa enuntiabile scitum; illud, quod scivit, modo non scit, nulla facta mutatione in Dei scientia, sed solum in connotato. Concedendum igitur quod in secunda acceptione non omne quod scit, semper scit.

1. Ad illud quod obiicitur quod veritas est una in præsenti, præterito, & futuro, dicendum quod quamvis sit reducibilis ad unam rei veritatem sicut accidens ad subjectum, & modus essendi ad entitatem, tamen cum modus essendi habeat suam veritatem, & tres sunt modi essendi, ideo tres sunt veritates.

2. Ad illud quod obiicitur de indelebilitate, & immutabilitate, & independentia, dicendum quod jam solutum est, quia nulla fit transmutatio in Dei cognitione, nec desinit scire enuntiabile propter mutationem in se, sed in connotato.

DISTINCTIO XLII.

De Omnipotentia Dei, quare videlicet dicatur omnipotens: Quia scilicet omnia potest, & quo modo hoc intelligatur.

Nunc de omnipotentia Dei agendum est. Ubi prima consideratio occurrit: Quo modo vere Deus dicatur omnipotens: an quia omnia possit, an tantum quia ea possit quæ vult. Quod enim Deus omnia possit, pluribus auctoritatibus comprobatur. Ait enim Augustinus in lib. quæst. veteris ac novæ legis: Omnia quidem potest Deus: sed non facit nisi quod convenit veritati ejus, & justitiæ. Idem in eodem: Potuit Deus cuncta facere simul: sed ratio prohibuit, idest, voluntas. Rationem nempe ibi voluntatem Dei appellavit, quia Dei voluntas rationabilis est & æquissima. Fatendum est ergo Deum omnia posse. C.106. in fine, t. 4.

Quo modo dicatur Deus omnia posse, cum nos multa possimus, quæ ipse non potest.

Sed quæritur quo modo omnia posse dicatur, cum nos quædam possimus quæ ipse non potest. Non potest enim ambulare, loqui, & hujusmodi, quæ a natura divinitatis sunt penitus aliena, cum horum instrumenta nullatenus habere queat incorporea & simplex substantia. Quibus id respondendum arbitror, quod hujusmodi actiones, ambulatio scilicet & locutio, & hujusmodi a Dei potentia alienæ non sunt, sed ad ipsam pertinentes. Licet enim hujusmodi actiones in se Deus habere non possit, non enim potest ambulare, vel loqui, & hujusmodi, eas tamen in creaturis potest operari. Facit enim ut homo ambulet, & loquatur, & hujusmodi. Non ergo per

istas

istas actiones divinæ potentiæ detrahitur aliquid, quia & hoc potest facere omnipotens.

De aliis obiicitur.

C. 15. t. 3 *Sed sunt alia quædam quæ Deus nullatenus facere potest, ut peccata, non enim potest mentiri, non potest peccare. Sed non ideo omnipotentia Dei in aliquo detrahitur vel derogatur, si peccare non posse dicitur: quia non esset hoc potentiæ, sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens non esset. Non ergo impotentiæ sed potentiæ imputandum est, quod ista non potest. Unde Augustinus in 15. lib. de Trin. Magna, inquit, Dei potentia est non posse mentiri. Sunt enim quædam quæ in aliis rebus potentiæ deputanda sunt, in aliis vero minime: & quæ in aliis laudabilia sunt, in aliis vero reprehensibilia sunt. Non ergo ideo Deus minus potens est, quia peccare non potest, cum omnipotens nullatenus possit esse, qui hoc potest.*

Item de aliis opponit.

Lib. de Symb. fid. ad Cathecum. cap. 1. in tom. 9. *Sunt etiam & alia quædam quæ Deus non potest, unde videtur non omnia posse. Non enim potest mori, vel falli. Unde Augustinus in lib. de Symbolo: Deus omnipotens non potest mori, non potest falli, non potest miser fieri, nec potest vinci. Hæc utique & hujusmodi absit ut possit omnipotens. Si enim hujusmodi passionibus, atque defectibus subiici posset, omnipotens minime foret. Et ideo monstratur omnipotens, quia ei hæc propinquare non valent: potest tamen hæc in aliis operari.*

Omnipotentia Dei secundum duo consideratur.

Hic ergo diligenter considerantibus, omnipotentia ejus secundum duo apparet, scilicet quod omnia facit quæ vult, & nihil omnino patitur. Secundum utrumque Deus omnipotens verissime prædicatur: quia nec aliquid est quod ei ad patiendum corruptionem inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimentum afferre. Manifestum est itaque Deum omnino nihil posse pati, & omnia facere posse, præter ea sola quibus ejus dignitas læderetur, ejusque excellentiæ derogaretur: in quo tamen non est minus omnipotens. Hoc enim posse non esset posse, sed non posse. Nemo ergo Deum impotentem in aliquo dicere præsumat, quia omnia potest quæ posse potentiæ est: & inde vere dicitur omnipotens.

Quibusdam auctoritatibus traditur, quod ideo dicitur omnipotens quia potest quidquid vult.

C. 96. in tom. 3. *Ex quibusdam tamen auctoritatibus traditur ideo vere dici omnipotens, quia quidquid vult potest. Unde August. in Enchir. Non ob aliud veraciter vocatur omnipotens, nisi quoniam quidquid vult potest: nec voluntate cujuspiam creaturæ voluntatis omnipotentis impeditur effectus. Idem in*

lib.

lib. de Spiritu & Littera: Non potest Deus facere injusta, quia ipse est summa justitia & bonitas. Omnipotens vero est, non quod possit omnia facere: sed quia potest efficere quidquid vult, ita ut nihil valeat ejus voluntati resistere quin compleatur, aut aliquo modo impedire eandem. Joan. Chrysost. in Homil. quadam de expositione symboli ait: Omnipotens dicitur Deus, quia posse illius non potest invenire non posse, dicente Propheta. Omnia quaecumque voluit, fecit. Ipse est ergo omnipotens, ut totum quod vult, possit. Unde Apostolus, Ejus (inquit) voluntati quis resistit? His auctoritatibus videtur ostendi, quod Deus ex eo tantum dicatur omnipotens, quod omnia potest quae vult, non quia omnia possit.

C. 5. 31. & ult. — Ps. 113. — Rom. 9.

Determinatio præmissarum auctoritatum.

Sed ad hoc potest dici, quod Augustinus, ubi dicit: Omnipotens non dicitur quod omnia possit, &c. Tam ample & generaliter accepit omnia, ut etiam mala includeret, quae Deus non potest, nec vult. Non ergo negavit eum posse omnia quae convenit ei posse. Similiter cum dicit: Non ob aliud veraciter dicitur omnipotens, nisi quoniam quidquid vult, potest: non negat eum posse etiam ea quae non vult: sed adversus illos qui dicebant Deum multa velle quae non poterat, affirmat eum posse quidquid vult, & ex eo vere dici omnipotentem, non ob aliud, quam quia potest quidquid vult. Sed cave quomodo intelligas. Potest quidquid vult an quidquid vult se posse, an quidquid vult facere, an quidquid vult fieri. Si enim dicas ideo omnipotentem vocari, quia potest quidquid vult se posse: ergo & Petrus similiter omnipotens dici potest, vel quilibet Sanctorum Beatorum, quia potest quidquid vult se posse, & potest facere quidquid vult facere. Non enim vult facere nisi quod facit, nec posse nisi quod potest: sed non potest facere quidquid vult fieri. Vult enim salvos fieri qui salvandi sunt: verumtamen eos salvare non valet. Deus autem quidquid vult fieri, potest facere. Si enim vult aliquid fieri per se, potest illud facere per se, & per se facit: sicut coelum & terram per se fecit, quia voluit. Si autem vult fieri per creaturam & per eam operatur: sicut per homines facit domos, & hujusmodi artificia. Et Deus quidem ex se, & per se potest: homo autem vel Angelus, quantumcumque beatus est, non est potens ex se, vel per se.

OPPOSITIO.

Sed forte dices, nec Dei Filius potest a se, nec Spiritus sanctus, sed solus Pater. Ille enim potest a se, qui est a se: Filius autem quia non est a se, sed a Patre, non potest a se, sed a Patre: & Spiritus sanctus ab utroque. Ad quod dicimus, quia licet Filius non possit a se, nec operetur a se, potest tamen & operatur per se: sic & Spiritus sanctus. Unde Hilarius in lib. 9. de Trin. Naturae (inquit) cui contradicis haeretice, haec unitas est, ut ita per se agat Filius, ne a se agat, & ita non a se agit, ut per se agat. Per se autem dicitur agere & potens esse, quia natura-

Post med. lib.

lem

lem hbbet potentiam eandem quam & Pater, qui potens est & operatur: sed quia illam habet a Patre, non a se, ideo a Patre non a se dicitur posse & agere. Homo autem vel Angelus gratuitam habet potentiam, qua potens est. Ideo ergo vere ac proprie Deus Trinitas omnipotens dicitur, quia per se, idest, naturali potentia potest quidquid vult fieri, & quidquid vult se posse. Nihil enim vult fieri, quod non possit facere per se, vel per creaturas, & nihil vult se posse, quod non possit, & omne quod vult fieri, vult se posse: sed non omne quod vult se posse, vult fieri. Si enim vellet, fieret: quia voluntati ejus nihil resistere potest.

DISTINCTIO XLII.

De Potentia Dei in comparatione ad possibilia quæ potest.

Nunc de omnipotentia Dei agendum est.

Expositio Textus.

SUPRA egit Magister de scientia divina, hic agit de potentia. Et quia potentiam tripliciter contingit considerari, scilicet quantum ad quidditatem possibilium, & quantum ad quantitatem & quantum ad modum operandi: ideo hæc pars tres continet partes, sive tres distinctiones. In prima determinat Magister de potentia in comparatione ad possibilia quæ potest. In secunda determinat de potentia quantum ad quantitatem, ostendens ejus immensitatem, infra dist. 43. *Quidam tamen de suo sensu gloriantes*. In tertia determinat de ipsa quantum ad modum, infra distinct. 44. *Nunc illud restat discutiendum utrum melius*, &c. Prima pars quæ concontinet præsentem distinctionem, habet quatuor partes. In prima Magister ostendit quod Dei potentia est omnipotentia, quia est respectu omnium possibilium quæ possibile est esse. In secunda removet illa possibilia, quæ posse non est potentiæ, ibi: *Sed quæritur quo modo omnia posse dicatur*. In tertia ponit rationes quæ attestantur divinæ potentiæ, ibi: *Hic ergo diligenter considerantibus, omnipotentia ejus*, &c. In quarta Magister alias rationes omnipotentiæ docet ad prædictas duas reducere, ibi: *Ex quibusdam tamen auctoritatibus traditur ideo*, &c. Et ibi primo ponit auctoritates, deinde docet eas exponere: & hoc, ibi: *Sed ad hoc potest dici quod Augustinus*, &c.

Divisio.

A

Omnia quidem potest Deus: sed non facit nisi quod convenit veritati ejus, & justitiæ. Dub. I.

Videtur hoc verbum Augustini esse falsum, quia in Psalmo dicitur: Misericordia Domini super omnia opera ejus ergo magis deberet dicere, quod non facit nisi quod convenit misericordiæ. Et iterum, quæ differentia est inter veritatem, & justitiam.

B

RESP. Dicendum quod justitia uno modo est idem quod exigentia meritorum, & sic dividitur contra misericordiam. Alio modo dicit condecentiam bonitatis, & hoc modo comprehendit misericordiam, & justitiam proprie dictam, & sic accipit Augustinus in prædicto verbo, & hoc modo differt a veritate secundum rationem dicendi, quamvis idem sit secundum rem. Nam veritas respicit unamquamque rem secundum se: sed justitia respicit unam rem comparatam ad alteram secundum quod per leges debitas colligatur una alteri.

C

Potuit Deus cuncta facere simul; sed ratio prohibuit. Dub. II.

Videtur male dicere, quia posse prohiberi est impotentiæ; ergo si divina potentia potest prohiberi, est impotens.

ITEM: Illa ratio aut est quid creatum, aut increatum. Si creatum: ergo aliquid aliud a Deo prohibuit divinam virtutem: ergo aliquid potest resistere Deo.

Deo. Si increatum; quo modo potest prohibere, cum sit omnino idem? Præterea hoc non videtur prohibitum, quia dicitur: Qui vivit in æternum creavit omnia simul.

Eccli. 18

Resp. Dicendum quod ratio hic vocatur voluntas rationalis, & rationabilitas in voluntate, & ista quamvis non dicat aliquid aliud quantum ad principale significatum a divina essentia, connotat tamen aliquid, scilicet congruitatem in volito, quæ quidem non reperitur in ejus opposito. Quod patet. Si omnia simul producta essent quantum ad esse singulare, nulla creatura aliquid faceret, & non esset propter hoc cursus in universo, qui est. Voluntas ergo rationalis hoc exigebat, ut Deus non faceret omnia simul quamvis posset: unde prohibitio non accipitur hic pro repugnantia, sed pro arctatione potentiæ quantum ad actum, non quantum ad posse. Et hæc est determinatio indifferentiæ ad hoc opus, non ad oppositum, & sic patent objecta. Nam Ecclesiasticus intelligit quantum ad partes principales, sive priores: sed Augustinus loquitur quantum ad individua.

Deus omnipotens non potest mori, &c.
Dub. III.

Quæritur de differentia horum quatuor quæ removet Augustinus a Deo, scilicet mori, falli, miserum esse, & vinci.

Lib. 26. contra Faust. c. 5 tom. 6.

Resp. Dicendum quod ista dicunt defectus ipsius hominis, sive animæ in corpore. Quadruplex autem est actus, & quadruplex potentia. Prima est vivificativa, & hujus actus est vivere, & contra hunc est defectus mori. Secunda est cognitiva, cujus actus est nosse & contra hunc est falli. Tertia est affectiva, & hujus actus est velle, sive amare, & delectari, & contra hunc est miserum esse. Quarta est operativa, & hujus actus est agere, & contra hunc est vinci, & superari. Et nota quod ex his quæ dicuntur, quatuor genera actuum removentur a Deo, scilicet corporales sive instrumentales, ut currere. Actus culpabiles, ut peccare, mentiri. Actus passivi, ut vinci, & superari. Actus defectivi ut mori, & falli, quia habent potentiam conjunctam defectui. Et inde elicit Magister perfectam rationem potentiæ, quæ potest omnia facere, & nihil pati.

Tam ample & generaliter accepit omnia, ut etiam mala includeret.
Dub. IV.

Videtur falsum dicere, quia aut malum includitur ratione substrati, aut ratione deformitatis. Non ratione substrati includitur, quia actio mala ratione actionis substrati est a divina potentia. Non ratione deformitatis, quia cum illa sit simpliciter non ens, non videtur posse includi.

Resp. Dicendum quod malum accipitur ratione deformitatis, & quoniam, *omnia*, distribuit ibi pro possibilibus, & possibile potest accipi generaliter tam a potentia activa quam defectiva, sic accipitur ample, & comprehendit malum, & sic intelligit Augustinus. Alio modo ut possibile dicatur a potentia quæ secundum rem & modum est potentia, & tunc proprie accipitur, & tunc non continetur ibi malum, & sic accipitur in communi usu cum dicimus Deum omnipotentem. Et sic patet quod quamvis non contineatur sub ente, non tamen est simile de potentia.

Homo autem, vel Angelus gratuitam habet potentiam qua potens est.
Dub. V.

Videtur male dicere, quia generatio est actus naturalis cum quis generet similem in natura; ergo est potentia naturalis: sed non Dei, quia Deus non naturaliter producit hominem: ergo est hominis: ergo homo habet potentiam naturalem.

Resp. Dicendum quod naturale dicitur dupliciter. Uno modo dicitur naturale quod habetur a natura, & secundum consonantiam naturæ, & sic creaturæ multæ habent potentias naturales. Alio modo dicitur naturalis potentia, quæ

quæ inest alicui per propriam naturam, ita quod non per aliam nec dantem, nec conservantem: & hoc modo sola virtus divina est naturalis, omnis autem alia a Deo est liberaliter data, & liberaliter conservatur, & adjuvatur ut agat, & ideo gratuita. A

Vere, ac proprie Trinitas Deus omnipotens dicitur. Dub. VI.

Videtur non verum dicere, quia non dicitur propriæ omnisciens: ergo nec omnipotens: Item; Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Et de aliis videtur, quia: Si potest credere, omnia possibilia sunt credenti.

Matt. ul. *Marc. 9.*

Resp. Dicendum quod omnipotentia est solius Dei proprie: quia dicit potentiam infinitam, quæ in nulla potest esse creatura, nec in Christo, nec in alio secundum humanam naturam. Et hoc melius patebit alibi. Unde si dicatur de Christo omnipotentia, hoc intelligitur secundum idiomatum communicationem. Si autem dicatur de credentibus, distributio est accomoda solum de miraculis, & sic patet illud. B

ARTICULUS I.

AD intelligentiam hujus distinctionis quatuor quæruntur. Primo, utrum Deus possit aliquid aliud a se. Secundo, dato quod possit, quæritur utrum possit in omne quod alii agenti est possibile. Tertio, utrum divina potentia se extendat ad omne illud, quod alii agenti est impossibile. Quarto, utrum possibile dicatur aliquid simpliciter secundum causas superiores, sive secundum potentiam divinam, vel secundum inferiores, sive secundum potentiam creatam. C

QUÆSTIO I.

An Deus possit in omne aliud a se.

Alex. Alensis 1. p. q. 21. Membro 1. art. 1.
S. Thom. 1. p. q. 25. art. 1.
Et 1. sent. dist. 42. q. 1. art. 1.
Et de Pot. q. 1. a. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 42. q. un.
Ægid. Rom. 1. sent. dist. 42. q. 1.
Henric. in sum. art. 25. q. 1.
Rich. 1. Sent. dist. 42. qu. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 43. q. 1.
Thom. Arg. 1. sent. d. 42. q. 1. a. 1.
Marsil. Inguen. 1. Sent. q. 42. a. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 42. q. 1.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 42. q. 1.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 42. q. unica.

QUOD autem non possit Deus aliud a se ostenditur sic; Omnis potentia quæ agit in aliud a substantia in qua est, vel cujus est, egreditur ab illa substantia, potentia enim non operatur, nisi ubi est. Si ergo divina substantia operatur per suam potentiam in aliquid aliud a se, potentia ejus incipit esse, vel fieri in alio: ergo egreditur a substantia: sed omnis potentia quæ egreditur a substantia, elongatur a substantia, & omnis potentia distans a substantia repugnat simplicitati: cum ergo hoc sit impossibile in Deo, videtur quod Deus non agat in aliud a se. Ad opp.

2. Item: omnis potentia cujus opus est in aliud, habet dependentiam ab illo. Probatio: Opus enim quod transit in materiam subjectam, aliquo modo pendet ex illa: sed potentia pendet ex eodem ex quo pendet actus, quia perficitur per actum: ergo si potentia divina est in aliud, habet dependentiam.

3. Item: omnis potentia quæ est in aliquid quod non semper est conjunctum suo actui, habet indigentiam: non enim est perfecta nisi quando agit, & non agit nisi cum objectum est præsens: ergo quando non est semper præsens, est incompleta, hoc autem repugnat potentiæ divinæ: ergo, &c.

4. Item: in Deo idem est posse, & esse: sed Deus non est aliud a se: ergo

Arist. 3. Physic. cont 32.

ergo non potest in aliud a se. Si tu dicas A quod potentia conotat, sed non essentia. Contra: Deus potest aliquid facere quod nec est, nec fuit; nec erit: ergo nihil connotat. Si tu dicas, quod connotat quod est in potentia, sed potentia Dei non est aliud quam Deus, & quod est in Deo, est Deus: ergo nihil aliud connotat.

Fundam. SED CONTRA: Bonum est diffusivum sui: sed diffusio secundum quod hujusmodi est in aliud; ergo bonum secundum quod bonum potest in aliud: aut ergo secundum potentiam suam, aut alienam. Si secundum alienam: ergo non est perfecte bonum, cum non habeat actum bonum per se. Si propter potentiam suam; ergo bonum secundum quod bonum potest, in aliud: sed Deus est summe bonus: ergo, *&c.*

ITEM; perfectio creaturæ est in hoc quod possit aliud a se producere: si ergo omne quod perfectionis est, Deo est attribuendum, potentia producendi aliud, Deo est attribuenda.

ITEM: si nihil aliud a se potest; ergo nulli alii a se præ est: ergo nec aliquid Deo subest: ergo a nullo est colendus, a nullo est adorandus, & nihil ab ipso omnino est quærendum: quod est summum inconveniens secundum omnes.

ITEM: si nihil potest in aliud a se: ergo nihil est ad ipsum, neque propter ipsum: sed bonitas est in rebus, & ordo per relationem ipsorum ad summum bonum a quo est omne bonum: ergo secundum hoc nulla res est bona, nec ordinata in universo: hoc autem est summum inconveniens: ergo necesse est ponere quod possit in aliud a se. Prima consequentia est manifesta. Ad illud enim solum stat ultima resolutio in redeundo, in quo est prima origo in exeundo, ut manifestum est.

CONCLUSIO.

Deus potest in aliud a se, & hoc absque elongatione potentiæ a substantia, absque dependentia ab obiecto, & absque indigentia, cum divina essentia intime sit in omnibus, & potentia ejus sit ab illa omnimoda indivisione indivisa.

RESP. ad Arg. Ad hoc intelligendum, notandum est quod posse aliud, sive, in aliud a se, hoc est dupliciter. Aut in aliud sicut indistinctum secundum essentiam, & remotum secundum distantiam, sicut unum contrarium agit in aliud: quia impossibile est duo con- B traria esse in eodem subiecto: & hoc modo posse in aliud est per egressum potentiæ a substantia, & ideo est ibi elongatio, & distantia. Et quia elongatur a sua substantia, ideo pendet a substantia in quam agit; & ideo est ibi dependentia: & quia distantia, & dependentia, ideo imperfectio, & indigentia. Hoc modo posse in aliud Deo non competit propter tres conditiones prædictas, sicut ostensum est: quia repugnat divinæ potentiæ, sicut distantia, dependentia, & indigentia. Alio modo posse in aliud dicitur sicut indivisum secundum formam & essentiam, non tamen in remotum secundum aliquam distantiam, quia divina essentia dum opera- C tur, intime est in illo. Et hoc modo nec ponit distantiam, nec dependentiam, nec indigentiam. Cum enim divina essentia sit omni perfectione perfecta, & potentia ejus sit omnimoda indivisione indivisa, a nullo alio dependet, nullo alio indiget: hoc ergo modo ponendum quod Deus potest in aliud a se, sive aliud a se. Ex his patet primo obiectum.

1. QUOD enim obiicit, potentia quæ est in aliud egreditur ab agente in passum, dicendum quod hoc verum est ubi agens in aliud non est in illo secundum veritatem: ubi autem est omnino, nulla necessitas est egrediendi.

2. AD illud quod obiicitur, quod potentia quæ est in aliud pendet ex illo, dicendum quod hoc verum de il-

lo cujus actio est in aliud tanquam in sustentans, divina autem potentia non indiget alio sustentante: quod patet, quia non indiget materia subiecta, sed facit ex nihilo. Et ratio hujus est, quia cum potentia est omnino indifferens, & ab essentia, & actu, sicut essentia non indiget sustentante, sic nec potentia.

3. Ad illud quod obiicitur quod potentia quæ est in aliud habet perfectionis indigentiam, dicendum quod potentia agens in aliud est duplex. Quædam quæ est suus actus, & talis nihil plus habet quando agit in aliud, quam quando non agit, & hæc nullo modo indiget, & talis est potentia divina propter summam simplicitatem. Alia est potentia agens in aliud per actum a se differentem: talis plus habet quando agit quam quando non agit, & talis est quæ habet indigentiam aliquo modo, ut potentia creata, non sic est de potentia divina: & ideo quamvis sit in aliud, quod non semper est præsens, propter hoc tamen nec indigens est, nec incompleta.

4. Ad ultimum dicendum quod potentia connotat possibile, & possibile ampliatur ad ens, & ad non ens: & sicut possibile ampliatur, ita & diversitas connotati: & ideo non tantum dicitur posse in aliud, quia potest in aliud quod est: sed quia potest in aliud quod potest esse; Deus autem a se non potest esse aliud: ideo patet illud.

QUÆSTIO II.

An Deus possit in omne, in quod potest agens creatum.

Alex. Alens. 1. *p.* *q.* 21. *Memb.* 1. *art.* 2.
S. Thom. 1. *p.* *q.* 25. *art.* 3.
Et de Potentia, *q.* 1. *art.* 6. *&* 7.
Ægid. Rom. 1. *sent. dist.* 42. *p.* 2. *q.* 1.
Richard. 1. *Sent. dist.* 42. *q.* 3.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 42. *q.* 2.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. dist.* 42. *q.* 7.
Gabr. Biel. 1. *Sent. dist.* 42. *q. un. dub.* 1.

Fundam. Utrum Deus possit in omne illud in quod potest omne agens creatum. Et quod sic videtur. Qui enim

A omne dicit, nihil excipit: sed non tantum dicimus, & credimus Deum potentem, sed Deum omnipotentem: ergo, *&c.*

Item: quia Deus est omnisciens, ideo scit omnia quæcunque scit alius sciens. Si enim aliquis sciret aliquid quod non sciret Deus, Deus non diceretur omni sciens: ergo pari ratione non diceretur omnipotens, nisi posset omne quod potest omnis alius. *Arist.* 1. *de Cœlo cont.* 99.

Item: Deus non dicitur omnivolens, quia non vult omnia quæ alii volunt: ergo pari ratione si non posset omnia quæ alii possunt, non esset omnipotens.

Item: omne esse est a primo esse: B ergo omne posse est a primo posse: ergo omnis potentia potest quidquid potest, propter divinam potentiam: sed propter quod unumquodque, & illud magis: ergo, *&c.* 1. *Poster. c.* 2. *cont.* 5

1. Sed contra. Aliqua creatura potest omnia recipere corporaliter, ut materia: aliqua potentia potest omnia recipere spiritualiter, ut spiritus rationalis creatur: sed Deus nihil potest recipere: ergo non potest omne quod potest aliud a se. Si dicas quod non est potentiæ, sed impotentiæ. Contra: Nulla impotentia est a Deo, sive a potentia divina: ergo secundum hoc potentia materiæ, sive animæ non esset a Deo. Ad opp.

C 2. Item: homo potest pati miseriam sive sustinere pœnam: Deus non potest pati: ergo, *&c.* Si dicas quod illud est impossibile. Contra; Nullum opus virtutis est impossibile: sed sustinere est opus fortitudinis, quæ propriissime est virtus: ergo, &c.

3. Item: homo potest peccare, Deus autem non potest: ergo, *&c.* Quod si potest peccare, potest esse malus: quod est inveniens. Si dicas quod hoc posse non est possibile.

Contra: per Augustinum de Civ. Dei. Melior est natura quæ potest peccare, quam quæ non potest peccare: ergo posse peccare spectat ad bonitatem, & perfectionem naturæ: ergo non dicit impotentiam. Item, homo potest currere, & comedere, Deus hoc non potest: *Lib.* 12. *c.* 1. *t.* 5.

potest:

potest: ergo &c. Si dicas quod hoc est impossibile. Contra: Omne illud quod dicit positionem, est a potentia quæ vere est potentia: sed currere & comedere non dicunt actus privationis, sed positionis: ergo sunt a potentia inquantum potens est, non inquantum impotens: ergo manifestum, &c.

CONCLUSIO.

Deus potest omne quod potest agens creatum, dummodo posse dicat potentiam, & non imperfectioenm claudat, vel impotentiam significet.

Arist. 5. Metaph. cont. 17. Resp. ad Argum. Dicendum quod sicut dicit Philosophus in philosophia prima: Quædam sunt quæ dicunt potentiam quantum ad modum dicendi: dicunt tamen impotentiam a parte rei, ut posse mori, posse corrumpi. Propter hoc intelligendum: quod quædam sunt quæ posse est potentiæ simpliciter & perfectæ, ut posse intelligere, diligere, & operari. Quædam sunt quæ posse est potentiæ, tamen imperfectæ, ut currere & ambulare: isti enim actus dicunt simul actionem, & passionem, sive defectum in agente. Quædam quæ posse simpliciter est impotentiæ, ut privationes, ut posse peccare, deficere, loquendo de his, ratione privationis. *Dur. q. 2.* Secundum hoc intelligendum, quod cum potentia Dei sit perfectissima, illa potest Deus per se & in se, quæ sunt potentiæ simpliciter, ut intelligere, & operari: illa vero quæ sunt imperfectæ potentiæ, potest quidem non in se, sed per se. Per se potest ex hoc quod est ibi perfectionis, & potentiæ. In se non potest, propter illud quod est ibi impotentiæ & imperfectionis, quæ in eo non cadunt. Illa autem quæ sunt simpliciter impotentiæ, nec potest in se nec potest per se. Per se non potest, quia nihil est a Deo, quod non sit a Deo per se, & immediate, hoc autem quod est defectus, non potest esse in Deo, nec a Deo, quia Deus non deficit in essendo, nec in agendo. Si ergo quæratur, utrum Deus possit omne quod potest aliud agens, respondendum est non simpliciter, sed cum determinatione, scilicet quod potest omne quod est potentiæ: & in se potest omne quod est potentiæ simpliciter, & perfectæ, in alio potest quod est potentiæ imperfectæ: nec in se nec in alio, quod est omnimodæ impotentiæ, & hoc ipso dicitur omnipotens, quia potentia ejus ad omnia sufficit, & in nullo deficit.

1. 2. Ad illud ergo quod obiicitur, quod non potest recipere res, nec rerum similitudines, dicendum ad hoc & ad omnia de quibus obiicit, quod illa posse non est potentiæ perfectæ. Secundum hoc intelligendum, quod est potentia omnino sufficiens & activa, ut potentia producendi res. Et est potentia pure passiva, ut potentia suscipiendi. Et est potentia defectiva, ut potentia peccandi. Et est potentia partim activa, partim passiva, ut potentia ambulandi. Et est potentia partim activa, & partim defectiva, ut potentia suscipiendi pœnam. Et potentia partim passiva, & partim defectiva, ut potentia moriendi. Dicendum ergo quod nihil horum in se potest Deus, quamvis enim hæc sint potentiæ alicujus, derogant tamen perfectioni potentiæ. Nec est simile de scientia, quia scitum non diminuit de ratione scientiæ, sicut possibile de ratione potentiæ, quia scitum non causatur a scientia, sicut possibile a potentia.

3. Ad illud tamen quod obiicitur de potentia peccandi, intelligendum quod si peccare dicat effectum cum deformitate, sive actum, sic non tantum dicit potentiam defectivam, sed activam ratione actus substrati, & sic dicit nobilitatem. Si ratione deformitatis, sic dicit simpliciter defectum. Quocumque tamen modo dicatur, quia semper concernit defectum, nullo modo convenit Deo.

QUÆSTIO III.

An Deus possit quæcumque agenti creato impossibilia sunt.

Alexand. Alensis 1.*p.* *q.* 21. *Memb.* 5. *ar.* 4.
S. Thom. 1. *sent.* *d.* 42. *q.* 1. *art.* 5.
Scotus 1. *Sent.* *dist.* 43. *q.* 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent.* *dist.* 42. *p.* 2. *q.* 2.
Richardus 1. *Sent.* *dist.* 42. *q.* 6.
Durandus 1. *Sent.* *dist.* 42. *q.* 2.
Francisc. de Mayr. 1. *Sent.* *dist.* 43. *q.* 1.
Steph. Brulef. 1. *Sent.* *dist.* 42. *q.* 3.
Petrus de Tarant. 1. *Sent.* *d.* 42. *q.* 8.

Ad opp. UTRUM divina potentia se extendat ad omne illud quod alii agenti est impossibile. Et quod sic, videtur. Dicitur enim aliquid impossibile propter naturæ ordinationem, ut de cæco fieri videntem. Aliquid propter præteritionem, ut te non fuisse, ex quo fuisti. Tertio propter oppositionem, ut idem esse nigrum, & album. Primum est impossibile secundum naturam: secundum tempus, sive per accidens; tertium potest dici impossibile secundum disciplinam, quia omnis scientia supponit illud principium, quod opposita non sunt simul vera de eodem. Ostenditur ergo quod Deus possit omne tale impossibile. (*Luca* 1.) Non erit impossibile apud Deum omne verbum; sed omnia contingit verbo dicere: ergo nullum tale est impossibile apud Deum.

(*Eph.* 3.) 2. ITEM: Ei autem qui potest facere supra quam possumus intelligere: ergo potest Deus plura facere quam possit intellectus fingere: sed potest fingere omne impossibile quod potest enuntiare: ergo & Deus potest illud facere.

(*Lib.* 9. *de Trin.*) 3. ITEM: Hilarius; Perfectæ potestatis est id naturam posse facientis, quod potest significare sermo dicentis.

(*Lib. de fide.*) 4. ITEM Basilius: Plus potest Deus facere quam tu potes intelligere: ergo per auctoritates Canonis, & Sanctorum, videtur quod Deus possit omne impossibile.

5. ITEM: ratione videtur, quia illud est potentius, cui nihil omnino est impossibile, quam cui aliquid est im- A possibile, sed Deus est potentissimus in summo: ergo nihil omnino est ei impossibile.

6. ITEM: si aliquid impossibile non est Deo possibile, aut hoc est propter privationem, aut propter positionem. Si propter privationem. Contra: Nulla major privatio quam omnino non entis: sed Deus de nihilo facit aliquid, non ergo propter privationem. Si propter positionem: ergo videtur quod aliquid sit quod non subiaceat divinæ potentiæ, quod & ei non obediat: ergo potentia Dei habet resistens.

7. ITEM: ostenditur specialiter quod possit impossibile secundum naturam, ut de trunco facere vitulum. Quia plus B distat non ens ab ente, quam unum ens ab alio: sed Deus de non ente facit ens: ergo de uno ente potest facere aliud.

8. ITEM quod possit impossibile secundum tempus videtur, quia illud est impossibile per accidens, quod nullam ponit resistentiam, quia non est: ergo si Deus potest impossibile per se, & quod habet resistentiam, cum illud sit magis impossibile: ergo potest impossibile per accidens.

9. ITEM: quod possit impossibile secundum disciplinam, videtur, quia plus distat Creator a creatura, quam unum ens creatum ab alio; sed Deus potuit facere quod creatura Creatori uniretur C in eadem hypostasi simplicissima: ergo multo fortius potest facere quod opposita simul sint in eodem, ut quod aliquid sit simul album & nigrum, & hoc videtur factum esse in Christo, quia unus & idem erat æternus, & temporalis: passibilis, & impassibilis, visibilis, & invisibilis, & sic de aliis.

10. ITEM: Deus fecit virginem parere, quod est impossibile secundum naturam, quia potentia naturæ nullo modo est ad hoc, & est ibi impotentia secundum disciplinam, quia simul sunt opposita vera de eodem, & quod est majus impossibile quam impossibile secundum accidens, scilicet corruptam integrare, sive fieri virginem, magis enim videtur partus incompossibilis virginitati, quam coitus: ergo, &c.

11. SED

A

11. Sed contra quod Deus non possit impossibile secundum naturam, videtur Augustinus dicere in lib. de vera Innocentia. Deus, inquit, ita est omnipotens, ut nunquam rationis suæ instituta evellat; ergo si aliquid est impossibile secundum institutionem naturæ, simpliciter est Deo impossibile.

Aug. de vera innocent. 3.

12. Item: ratione videtur, quia Deus non potest facere contra ordinem rationis rectæ, utpote mentiri, & consimilia; ergo non potest facere contra institutionem naturæ ordinatæ; non ergo potest impossibile secundum naturam.

B

Fundam. *Ad Eustochium ep. 22. t. 1.*

Sed contra: Quod non possit impossibile per accidens, videtur per Hieron. Cum cætera possit Deus, non potest de corrupta facere virginem, sed constat quod hoc non dicitur quod non possit reparare claustra, sed quia eam quæ corrupta est, impossibile est non fuisse corruptam: ergo, &c.

L. 26. c. 5. in princ. tom. 6.

Item: per Aug. contra Faustum: Hanc sententiam quam dicimus præteritam fuisse, Deus falsam facere non potest. Et rationem reddit: Si enim hoc faceret, hoc esset facere, ut ea quæ vera sunt, eo ipso quod vera sunt, essent falsa, & ita esset contrarius veritati.

C

Item: quod non possit impossibile secundum disciplinam, scilicet ut duo opposita sint simul in eodem, videtur. Quia sicut se habent opposita ad unionem, ita unita ad divisionem: sed Deus non potest facere quod duo & tria non sint quinque, quia dicit Aug. quod est verum veritate quæ non incipit, nec desinit: ergo pari ratione non potest facere quod opposita sint simul vera.

Aug. 3. de lib. arb. c. 16. in sensu t. 7.

Item: Deus non potest facere contra veritatem justitiæ. Fidelis permanet, negare seipsum non potest: ergo potest facere contra ordine sapientiæ: sed confundere opposita est facere contra ordinem sapientiæ: ergo, &c.

2. Tim. 2.

CONCLUSIO.

Deus potest omne illud quod creato agenti est impossibile propter limitationem virtutis, vel imbecillitatem intelligentiæ: non autem quod est impossibile propter privationem omnis existentiæ, & secundum illustrationem veritatis æternæ.

Resp. ad Arg. Ad prædictorum intelligentiam notandum, quod nos judicamus aliquid impossibile quatuor causis. Uno modo per limitationem naturalis potentiæ, ut de trunco fieri vitulum, & virginem parere, mulier enim sine semine non potest concipere naturaliter. Item Partus, clausa porta propter corpulentiam, non potest exire, similiter natura statim non potest truncum in vitulum convertere, cum habeat potentiam limitatam. Secundo modo dicitur impossibile non propter limitationem potentiæ, sed propter limitationem nostræ intelligentiæ, ut duo corpora esse in eodem loco, vel idem corpus in diversis, vel majus in minori loco, quia nullo modo possumus capere, cum nostra imaginatio semper dicat oppositum. Unde etiam quando Deus sic facit in sacramento altaris, necesse est ut ratio contra se elevetur, ut credat. Tertio modo dicitur impossibile propter privationem omnis existentiæ secundum omnem comparationem scilicet principii, medii, & ultimi, ut præteritum non fuisse præteritum. Omnis enim potentia quæ intelligitur aliquid facere, respicit ens vel in ratione principii, vel termini, vel utroque modo. Unde de ente potest facere non ens, & e converso, & de uno aliud: sed de non ente facere non ens, hoc nullius omnino potentiæ est. Unde quamvis Deus de omni ente creato possit facere quod non sit, sive de oratione, sive de re: tamen de eo quod fuit, & non est, facere quod non fuerit, hoc omnino Deo est impossibile, quia hoc facere est nihil facere, sicut jam melius patebit. Quarto modo dicitur impossibile, secundum illustrationem veritatis æternæ, &

Paulo inferius.

ordinem divinæ sapientiæ, ut verbi gra- A tia, quod duo opposita insint eidem, & secundum idem, hoc ipsa veritas æterna, & ipso quod veritas est, judicat & illustrat, ut judicetur impossibile: sicut & hoc, duo, & tria non esse quinque: Quando ergo quæritur, utrum Deo sit possibile omne impossibile, dicendum de impossibili, quod est impossibile propter limitationem potentiæ, vel propter limitationem intelligentiæ, quod Deo est possibile, propter hoc quod ejus potentia non est limitata, sed infinita: & ideo supra naturam, & intelligentiam potest, quarum utraque est arctata. Illud autem impossibile quod est impossibile propter privationem omnis existentiæ, & propter illustrationem ve- B ritatis æternæ, non potest omnino. Primum quidem non potest, quia illud posse est nihil posse. Secundum non potest, quia illud est posse inordinate, & contra ordinem sapientiæ posse. Et quoniam Deus sic est omnipotens, ut nihil possit nisi quod decet suam potentiam, & non deordinat sapientiam: ideo hæc impossibilia non potest: Sed obiiciet aliquis, quod illud est falsum, scilicet, quod impossibile per accidens sit impossibile propter privationem omnis existentiæ. Nam propositio de præterito est vera, & veritas illa non fundatur supra nihil, nec super ens increatum, cum incipiat esse vera: ergo supra ens creatum, & il- C lud est præteritum: ergo præteritum dicit aliquo modo ens: sed omne creatum quantumcumque habeat parum de ente, potest illud amittere si Deus velit: ergo Deus potest facere, quod illud quod fuit, non fuerit. Et iterum cum dico hoc esse præteritum, aut dico aliquid, aut nihil. Si aliquid: ergo responsio nulla. Si autem nihil: dico quod ita tunc potest dici, quod chimæra sit præterita, & quod non præteritum quod nihil est, sit præteritum, quod manifeste falsum est: non ergo dicit privationem omnis existentiæ. Et ita illud non videtur subtrahere quin subjaceat potentiæ divinæ: nam futurum non dicit ens, & tamen Deus potest facere quod futurum secundum veritatem nunquam sit futurum. Similiter non præsens nihil dicit entitatis: & Deus potest facere, quod illud quod nunquam est præsens sit præsens. Nec adhuc videtur evadi posse: quæri enim potest, utrum Deus possit facere de præterito præsens, & constat, quod in altero extremo ponitur ens: si ergo potest facere, quod præteritum sit præsens, & quod est præsens non est præteritum: potest facere de præterito, quod non sit præteritum. Propter hæc & his similia fuit opinio Gilberti Porretani, quod Deus potest super impossibile per accidens: potest enim facere quod præteritum nunquam fuerit. Et illud Beati Hieronymi exponunt, qui sequuntur eum, quod non potest facere de corrupta virginem, idest, non ostendit se posse, cum nunquam fecerit. Et similiter illud de August. quod Deus sententiam de præterito non potest facere falsam, hoc intelligitur salvare. Sed certe hujusmodi expositiones valde sunt extraneæ. Si enim Hieronymus dicit quod non potest de corrupta facere virginem, idest, non ostendit, similiter non potest de trunco vitulum facere, cum non ostendat: non recte ergo dicit, cum cætera possit Deus, &c. Et iterum: Si sermo Augustini intelligitur, quod non potest facere Deus illam sententiam falsam supposito præterito, similiter nec sententiam de futuro salva futuritione. Et propter hoc cum auctoritates dicant magnorum Doctorum, quod Deus de eo quod fuit non potest facere, quod non fuerit, & intellectus in nullo dicat contrarium, nec fides, ad hoc nos moveat, vel compellat: tanquam rationabilius & securius dicendum est cum sanctis, quod Deus de eo quod fuit non potest facere, quod non fuerit. Et hujus rationem ad præsens aliam nescio, quam eam quæ prædicta est. Nisi forte dicatur hoc esse propter omnimodam indivisionem, ut sicut opposita manentia opposita, non potest unire, sic nec idem a se dividere: & ideo, quod fuit, pro tempore quo fuit omnimode est unitum, & similiter præsens in tempore, in quo est, sive in instanti. Unde

Gilberti Porretani opinio falsa.

Op. prop.

Ratio August. lib. 26. contra Faust. c. 5. t. 6.

Unde hoc esset idem a se dividere, facere, scilicet quod præteritum non fuerit præteritum, & hoc repugnat ordini divinæ sapientiæ, sicut facere, quod sit triangulus, & non sit figura, & hoc claudit in se duo contradictorie opposita. Ratio tamen prædicta satis est conveniens, si quis recte intel- *Aug. ib.* ligat. Cum enim dicitur præteritum carere existentia: non dico propter hoc quod cum dicitur aliquid fuisse, dicatur omnino nihil: sed propter hoc quod aliquid est verum fuisse, quod habuit aliquando esse, etiamsi de ejus esse nihil omnino remanserit. Unde si totus Cæsar cesserit in nihil, verum est. Cæ- *In Mon. c. 8. t. 3.* sarem fuisse. Et hoc dicit Anselm. quod si omnia creata omnino cedant in nihil, verum est mundum fuisse. Ob aliam etiam rationem dicitur carere existentia, quia nec est præsens, nec ordinatum ad præsens. Unde veritas propositionis de præterito, non dicit a parte rei nihil omnino, nec vere ens in actu: sed aliud quod fuit, & non est, & hoc quidem non dicit quid creatum quod sit, sed quod fuit. Si ergo Deus dicatur posse aliquid super hoc, quod non fuerit, hoc est, aut quiescendo, sive nihil operando, aut faciendo aliquid, aut destruendo: si quiescit, & nihil facit, propter hoc nihilominus præteriit, nec fuisse definit: quia cum non sit nec actu, nec potentia, nec indiget conservante, nec indiget producente. Secus est de futuro, quia futurum est ordinatum adesse, ideo indiget producente: & ideo si Deus non velit facere futurum, non fit: & ita non erit futurum. Si ergo potest aliquid ut faciat hoc quod fuit non fuisse, aut hoc erit faciendo, aut destruendo. Sed facere, quod non fuisset, est nihil facere: cum non fuisse non dicat ens: ergo Deus faciendo nihil facit, quod est imperfectio, & contradictionis implicatio. Similiter non est aliquid destruere, cum fuisse non dicat aliquid esse: ergo si destruendo hoc facit, destruendo nihil destrueret, quod est simile inconveniens. Non ergo potest nihil agendo, nec faciendo, nec destruendo: ergo de præterito, quod non fuerit præteritum, non potest facere.

A Patent ergo instantiæ. Nam veritas propositionis de præterito non necessario fundatur supra aliquid creatum quod sit, sed quod fuerit: & ideo manet, omni creato interempto. Patet etiam, quod præteritum non dicit omnino nihil: sed dicit aliquid quod fuit, & non est, nisi forte præteritum dicat successionem temporalem, quam utique potest Deus destruere, sed largius accipitur hic fuisse. Patet etiam instantia in ipso futuro, quia non est simile. Patet instantia, quod præteritum potest fieri præsens, & esto quod nunc intelligatur hoc, adhuc nihilominus intelligatur fuisse. Patet etiam quod Deus potest destruere omnem propositionem, B & omne dictum: sed salva propositione, & ejus significatione, non potest ipsam falsificare, quoniam hoc non potest esse, nisi rem signatam mutaret: alioquin faceret orationem eo ipso quo vera est, esse falsam, & hoc esset contra suam veritatem a qua habet quod sit vera: rem autem mutare non potest, & ita nec orationem falsificare. Ex his quæ dicta sunt, satis potest præhabita responsio roborari.

1. 2. 3. 4. Ad illud ergo quod obiicitur, quod potest omne dicibile, & cogitabile. Dicendum quod hoc intelligitur de his solum, quæ dicuntur, & cogitantur secundum rationem recte intelligentem, & recte pronuntiantem: C nihil enim rationabile potest dici, vel cogitari, quod Deus facere non possit, & etiam plus potest.

5. Ad illud quod obiicitur, quod potentius est illud, cui omnia sunt possibilia, dicendum, quod verum est de his, quæ posse est potentiæ nobilis: nam si posset aliquid quod non sit de nobilitate potentiæ; quanto magis illud posset, tanto magis adversitas, & perversitas possent in illum, secundum Anselmum, & ita tanto minus esset *De casu* potens. *Diaboli. c.12.t.3.*

6. Ad illud quod obiicitur, aut propter privationem &c. Dicendum, quod propter privationem omnis existentiæ in utroque extremo, & propter privationem distinctionis, & propter positionem ex parte Dei, quia potentia

Dei

Dei respicit aliquid ut obiectum esse-A ctum, & sapientia respicit ordinatum.

7. Ad illud quod obiicitur, quod possit impossibile secundum naturam: dicendum quod illud verum est.

8. Ad illud quod obiicitur, quod possit impossibile per accidens, quia nullam dicit resistentiam. Dicendum, quod hoc non est propter resistentiam, sed propter omnimodam non existentiam, ob quam posse illud, est nihil posse.

9. Ad illud quod obiicitur de Creatore, & creatura, dicendum quod omnis creatura est materialis, & passibilis respectu Dei, & Deus est in omni creatura per intimitatem substantiæ, non sic oppositum respectu oppositi. B Quod ergo obiicitur, quod magis distant, verum est quantum ad naturarum differentiam, quia in nullo communicant: sed non est verum secundum simultatis existentiam.

10. Ad illud quod obiicitur de hoc, quod est virginem parere, dicendum quod est impossibile secundum naturam, sed non impossibile secundum oppositionem, quia esse virginem, & parere non sunt opposita: similiter nec esse virginem, est concipere, sed judicantur opposita propter naturæ impotentiam: sed ista sunt opposita, coiisse, & esse virginem: & ideo patet illud.

11. Ad illud quod obiicitur, quod C non potest impossibile secundum naturam propter ordinem. Dicendum, quod est ordo naturæ specialis, & generalis. Ordo naturæ specialis transmutari potest, & destrui, quia potest in alteram differentiam res relabi, sed generalis non: sic dicendum, quod specialis ordo attenditur secundum potentiam naturæ specialis: generalis ordo secundum potentiam obedientiæ quæ est generalis: contra hunc ordinem non facit, sed contra alium.

12. Ad illud quod obiicitur, quod non potest contra dictamen rationis rectæ, dicendum quod verum est prout recta ratio dicit malum non esse faciendum, quia hoc facere est deficere: non sic autem deficit faciendo contra naturam, & ratio hujus patebit infra.

QUÆSTIO IV.

An possibile dicatur aliquid simpliciter secundum causas superiores, & inferiores.

Alex. Alensis 1. *p. q.* 21. *Memb.* 1. *art.* 4.
S. Thom. 1. *p. q.* 25. *art.* 3. *ad* 4.
Et de Pot. q. 1. *art.* 4.
Scot. 1. *Sent. d.* 43. *q.* 1.
Ægidius Rom. 1. *sent. dist.* 42. *p.* 2. *q.* 3.
Richard. 1. *sent. dist.* 42. *q.* 7.
Steph. Brulef. 1. *sent. dist.* 42. *q.* 4.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. dist.* 42. *q.* 9.

Utrum possibile simpliciter dicatur aliquid secundum causas superiores, vel secundum causas inferiores, hoc est secundum potentiam divinam, an secundum potentiam creatam. Et quod secundum potentiam creatam, sive secundum causas inferiores, videtur. Ab eodem enim est in rebus possibilitas, a quo est necessitas, & contingentia simpliciter: sed necessitas, & contingentia attenditur in rebus non tantum secundum causas superiores, immo secundum inferiores causas proximas, & particulares: ergo & possibilitas. Fundam.

Item: sicut aliquid dicitur potens a potestate activa; ita dicitur possibile a possibilitate passiva: sed possibilitas passiva primo est in eo in quo primo est potentia ad fieri, & per illud in aliis: ergo cum hoc sit principium materiale, & causa creata, possibile simpliciter dicitur secundum causas inferiores.

Item: si possibile simpliciter diceretur secundum causas superiores tantum, tunc cum apud Deum non sit impossibile omne verbum, nihil judicandum esset impossibile. *Luc.* 1.

Item: si secundum causas superiores, tunc cum Deus posset facere quod cæcus recipiat visum, possibile est cæcum videre: sed si possibile esset videre, posset videre, & si posset, haberet potentiam visivam: sed hoc falsum: ergo, &c.

1. Con-

Ad opp. 1. CONTRA: Possibile dicitur denominative a potentia: ergo possibile simpliciter, a potentia simpliciter: sed potentia quæ summe & simpliciter est potentia, est potentia divina, quæ dicitur secundum causas superiores: ergo possibile simpliciter dicitur secundum causas superiores.

2. ITEM: Mundum creari, & animam Antichristi creari, vel esse, & consimilia simpliciter dicuntur possibilia, & sunt possibilia solum, secundum causas superiores: ergo, *&c.*

3. ITEM, hoc ostenditur: quia si aliquid sequitur ad aliquid, si antecedens est possibile, & consequens: sed demonstrato aliquo impossibili, ut truncum fieri ex vitulo, sequitur, Deum facere hoc, est possibile: ergo hoc scilicet truncum fieri ex vitulo, est possibile simpliciter.

Arist. 2. Periher. 4. ITEM: omne verum est possibile, & omne quod erit verum, potest esse verum: & omne quod potest esse verum, est simpliciter possibile, & est possibile solum secundum causas superiores: ergo, *&c.*

CONCLUSIO.

Possibile dicitur aliquid simpliciter secundum causas superiores, & secundum causas inferiores ratione potentiæ activæ.

RESP. ad Arg. Dicendum quod circa hoc fuerunt diversi modi dicendi. Quidam enim dixerunt quod secundum utrasque causas accipitur possibile simpliciter: & fundant se super illud: Stultam Deus fecit sapientiam, *&c.* Glossa: Stultam fecit, possibile declarando, quod ipse impossibile judicat, quia possibile dicit commune ad utramque. Tamen illud non videtur convenienter posse stare, cum non admittatur, quod possibile simpliciter sit de cæco fieri videntem, immo dicitur impossibile: ergo simul esset possibile, & impossibile, quod est inconveniens: nam illud est possibile secundum causas superiores. Et fundamentum positionis eorum non est conveniens, quia Glos. non dicit tantum declarando, sed etiam dicit faciendo possibile: ergo non erat possibile prius. Et iterum dicit, quod stulta facta est, quia sapientia mundana judicabat ita impossibile, quod nulli esset possibile, & Deus declaravit sibi possibile esse. Et ideo est alia positio, quod secundum quod descendunt scientiæ, ita & nomina scientiarum, ita in naturali philosophia judicandum est possibile simpliciter secundum causas inferiores: sed in Theologia secundum causas superiores. Tamen adhuc non videtur conveniens esse positio: quia ipse Ansel. & Philosophus, & Theologus dicit, quod impossibile est de trunco fieri vitulum, & quod impossibilia simpliciter Deo sunt possibilia. Propter hoc aliter dicendum, quod possibile simpliciter potest dicere ordinem potentiæ ad illud respectu cujus est, ordinem, inquam, qui est, vel qui futurus est, sive potentiam præsentem, sive futuram. Si dicat futuram, tunc est sensus: Possibile est hominem currere, hoc est habere potentiam ad currendum. Si dicat potentiam præsentem, tunc est sensus: possibile est hominem currere: id est homo habet potentiam ad currendum, & iste duplex modus dicendi accipitur a Philosopho, qui istam exponit dupliciter. Omne B. contingit esse A. id est omne quod est B. vel omne quod potest esse B. contingit esse A. Prout autem dicit potentiam de futuro, sic potest accipi possibile secundum quascumque causas, sive superiores, sive inferiores. Hoc patet, quia nihil aliud dicitur tunc, nisi quod habebit potentiam ad hoc: & a quocumque habeat, sive a Deo, sive ab Angelo, sive a se, verum est quod potentiam habebit: & sic dicendum quod possibile est istum videre, demonstrato cæco illuminando, & virginem parere, & cætera talia, quia talibus dari potest potentia. Alio autem modo hoc quod est possibile, dicit actualiter potentiam in re, quo signatur ad alterum ordinari, & sic generalis est regula, quod si in re cui attribuitur possibile simpliciter est potentia simpliciter, tunc dicitur possibile simpliciter. Si autem potentia secundum quid tunc dici-

Ambr. super 1. Cor. 1. tom. 5.

L. 1. cur Deus homo c. 17.

Arist. 1. poster. c. 6 & 2. de generatione, cont. 68.

dicitur possibile secundum quid: cum enim possibile dicat ordinem potentiæ ad actum, sive alicujus sive ad aliquid mediante potentia: ideo ratio dicendi in ipso possibili sumitur a potentia. Nomen autem potentiæ dicitur dupliciter, scilicet de potentia activa, quæ est principium transmutandi aliud, & de potentia passiva, quæ est principium transmutandi ab alio. Et potentia activa reperitur & in Deo, & in creatura, & utraque potentia est simpliciter completa respectu sui actus. Nam potentia activa eo ipso quod activa, dicit ordinationem completam ad actum quantum est de se. Potentia vero passiva reperitur solum in creatura. Et hæc quidem potentia potest esse actui propinqua, B & ab actu remota: ideo potentia passiva dicitur simpliciter, & secundum quid. Quædam enim potentia est nata reduci ad actum a potentia inferiore cooperante superiori, ut quando est cum dispositione propinqua, ut potentia, quæ est in ligno ad combustionem. Quædam est nata reduci a potentia superiori, aliquo modo consonante inferiori, ut puta impii ad justificationem, & utraque dicitur propinqua. Quædam ita distat ab actu, quod si reducatur, non potest nisi a potentia superiori reduci, & hoc quidem omnino deficiente, vel nullo modo consonante potentia activa inferiori, ut pote quod ex mortuo possit fieri vivus, & ex trunco fieri vitulus, C & hæc est potentia secundum quid. Ex quo patet, quod potentia passiva simpliciter attenditur secundum inferiores, & superiores. Et quia secundum quid dicitur per defectum respectu simpliciter: potentia passiva, quæ potest reduci ad actum solum secundum causas superiores, deficiente potentia activa creata disponente, vel consonante, dicitur potentia secundum quid, & dicitur potentia obedientiæ, & de hac dicit August. quod in costa erat, non unde fieret mulier, sed unde fieri posset scilicet potentia obedientiæ. Possibile ergo quod dicitur a potentia non dicitur uniformiter, nec dicitur omnino æquivoce, sed analogice, sicut sanum: & ideo ejus accepitio determinatur per adiunctum. Potest ergo hoc quod est possibile dicere ordinem substantiæ ad agere, & tunc dicit potentiam activam, & hoc determinatur per adiunctum. Nam si dicat ordinem substantiæ increatæ ad actum, dicit potentiam secundum causas superiores: ut si dicatur Deum creare mundum est possibile, vel illuminare cæcum. Si autem dicat ordinem substantiæ creatæ ad actum, dicit potentiam activam creatam, ut si dicatur, possibile est Antichristum currere, vel cæcum possibile est videre, signatur potentia in cæco: ideo falsa est simpliciter. Potest iterum dicere ordinem alicujus ad fieri: & hoc potest esse dupliciter. Aut in comparatione ad aliquid ex quo; aut sine comparatione. Si in comparatione ad aliquid ex quo, ut cum dicitur possibile est ex aere fieri ignem, tunc importat potentiam passivam secundum rem, & si sit potentia passiva simpliciter, ut illa quæ est secundum causas superiores, & inferiores, dicitur possibile simpliciter. Si autem sit potentia passiva reducibilis solum secundum causas superiores, est solum possibile secundum quid, ut si dicatur: ex trunco possibile est fieri vitulum: & ideo negandum est simpliciter, nisi addatur determinatio contrahens: ut si dicatur possibile potentia obedientiæ, vel possibile Deo. Si autem dicit ordinem alicujus ad fieri sine comparatione ad principium ex quo, tunc importat potentiam passivam secundum modum, sed activam secundum rem, ut si dicatur possibile est, animam Antichristi creari, vel possibile est vitulum fieri, hoc est dicere, aliquis potest facere: & ideo sine determinatione est possibile, sive secundum causas superiores, sive secundum causas inferiores, quia ratione potentiæ activæ utrobique salvatur simpliciter. Potest etiam tertio hoc quod est possibile dicere ordinem, vel comparationem entis ad esse, ut cum dicitur, hoc potest esse, quocumque demonstrato: & sic nec potentiam activam, nec potentiam passivam dicit determinate, nec secundum causas superiores, nec secundum causas inferiores: unde simpliciter dicitur, quocumque horum modorum sit pos-

possibile. Solum ergo in uno casu pos- A sibile secundum quid dicitur secundum causas superiores: videlicet cum dicit potentiam passivam secundum modum & rem, ut cum dicitur: ex cæco potest fieri videns, & ex trunco vitulus, & ex asino possibile est fieri hominem. Ex his patent omnia obiecta ad utramque partem: nam obiecta ad primam partem procedunt de possibili, secundum quod dicit potentiam passivam.

1. Ad illud quod obiicitur ad oppositum quod possibile dicitur denominative a potentia. Dicendum quod possibile potest dici denominative a potentia passiva, vel activa: & quia in Deo proprie est potentia activa: ideo dicitur possibile simpliciter secundum quod B ab illa denominatur, non secundum quod a passiva.

2. Ad illud quod obiicitur de hoc, quod est mundum creari, dicendum quod quamvis dicat potentiam per modum passionis: tamen secundum rem non dicit nisi potentiam activam, quia ante mundi creationem nihil est nisi potentia activa: & ideo dicitur simpliciter secundum causas superiores.

3. Ad illud quod obiicitur, quod sequitur, si Deus potest facere, quod res potest fieri, dicendum quod verum est secundum quod *potest* dicit eandem potentiam per modum passionis, & hoc cum simpliciter dicitur. Si autem vere dicat potentiam passivam, non sequitur quia variatur hoc quod est possibile: ut patet, si dicatur: Deus potest facere de cæco videntem: ergo cæcus potest esse videns, vel ex cæco potest fieri videns: prius enim dicebat potentiam activam simpliciter, & postmodum passivam: & ideo non sequitur: ergo quando dicitur, si antecedens est possibile, & consequens: intelligendum est eadem possibilitate.

4. Ad illud ergo quod ultimo obiicitur, quod omne verum potest esse verum antequam sit, dicendum quod verum est, & demonstrato cæco hoc dictum: iste potest videre, esse verum est possibile, quia possibile accipitur ibi respectu veri, & dictum est quod possibile quando dicit ordinem ad esse, vel ad esse verum, dicit potentiam communiter ad activam, & passivam superiorem, & inferiorem: sed tunc non sequitur de re, ergo iste potest videre quia dicit potentiam passivam creatam scilicet potentiam visivam. Nec sequitur: ergo de cæco poterit fieri videns secundum quod *potest*, ponit potentiam actum in isto, quia dicit potentiam passivam dispositam, immo est ibi fallacia consequentis: quia cum possibile accipiatur in sua generalitate, habet tres causas veritatis, aut in cæco est potestas ad videndum, aut potestas ad recipiendum, aut quia in alio est potestas ad dandum: ratione hujus dictum est possibile, & fiet aliquando verum, sicut patet, & ita patent cætera obiecta.

DISTINCTIO XLIII.

Opinio quorumdam dicentium, Deum nil posse nisi quod facit, cum pluribus rationibus, quas omnes solvit.

QUIDAM tamen de suo sensu gloriantes, Dei potentiam sub mensura coarctare conati sunt. Cum enim dicunt, hucusque potest Deus, & non amplius: quid hoc est aliud quam ejus potentiam, quæ infinita est, concludere & restringere ad mensuram? Ajunt enim: Non potest Deus aliud facere quam facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit. Istamque primam suam opinionem verisimilibus argumentis, causisque commentitiis, nec non & sacrarum auctoritatum testimoniis munire conantur, dicentes: Non

Potest

potest Deus facere nisi quod bonum & justum est fieri. Non est autem justum & bonum fieri ab eo, nisi quod facit. Si enim aliud justum est & bonum eum facere quam facit: non ergo facit omne quod justum est & bonum eum facere. Sed quis audeat hoc dicere.

Secunda ratio.

Addunt etiam, non potest facere, nisi quod justitia ejus exigit: sed non exigit ejus justitia, ut faciat nisi quod facit: non ergo potest facere, nisi quod facit. Eademque justitia exigit, ut id non faciat quod non facit, non autem potest facere contra justitiam suam, non ergo potest aliquid eorum facere quæ dimittit.

Responsio ad prius dictum.

His autem respondemus, duplicem verborum intelligentiam aperientes, & ab eis involuta evoluentes sic: Non potest Deus facere nisi quod bonum est & justum, idest, non potest facere nisi illud quod si faceret bonum & justum esset, verum est: sed multa potest facere quæ non bona sunt, nec justa, quia nec sunt, nec erunt; nec bene fiunt, nec fient, quia nunquam fient. Item quod secundo oppositum fuit: Non potest facere nisi quod justitia sua exigit: & non potest id facere quod justitia sua exigit, ut non fiat: Dicimus, quia exactionis verbum de Deo congrue non dicitur, nec proprie accipitur. Et in illis locutionibus duplex est sensus. Si enim intelligas, non potest facere nisi quod sua justitia exigit, idest, nisi quod voluntas sua justa vult, falsum dicis. Justitia enim ipsius Dei æquissima voluntas accipitur, qualiter accipit Augustinus illa verba Domini, in Genesi, loquentis ad Lot: Non possum quidquam facere donec illo introeas, exponens: Non posse, inquit, se dixit, quod sine dubio poterat per potentiam: sed non poterat per justitiam: Quod poterat quidem, sed non volebat, & illa voluntas justa erat. Si vero per hæc verba intelligis eum posse facere, nisi illud quod si fieret, justitiæ ejus conveniret, verum dicis. Similiter distingue illud: Non potest facere quod sua justitia exigit ut non faciat, idest, non potest facere id quod ipse qui est summa justitia, non vult facere, falsum est. Si autem his verbis intelligas eum non posse facere id quod justitiæ ejus convenire non potest, verum dicis.

Gen. 19. In lib. cont. sec. Gaudent. epist. c. 22 tom. 7.

Tertia illorum ratio.

Addunt quoque & alia dicentes: Non potest Deus facere nisi quod debet, non autem debet facere nisi quod facit. Si enim debet alia facere, non ergo facit omne quod debet: si vero facit omne quod debet, nec potest facere nisi quod debet: non ergo potest facere nisi quod facit. Item: Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non debet. Si non debet, non recte dimittit. Si vero debet dimittere: ergo non debet facere. Si autem non debet, nec decet, non oportet eum facere, & si non decet, nec opor-

oportet eum facere: ergo non potest facere: non ergo potest facere, nisi quod facit. Nec potest illud dimittere quod facit quin faciat, quia debet illud facere: & quod debet facere, non potest illud dimittere. Sed ut mihi videtur, hoc verbum, debet, *venenum habet. Multiplicem enim & involutam continet intelligentiam: nec Deo proprie competit, qui non est debitor nobis, nisi forte ex promisso, nos vero ei debitores sumus ex commisso. Ut autem venenum evacuetur, distingue verbi sensus: Non potest Deus facere nisi quod debet, idest, nisi quod vult, falsum est: Sic enim potest ipse dici debere aliquid, quia vult illud. Si autem dicatur: Non potest nisi quod debet, idest, non potest nisi illud, quod si faceret, ei bene conveniret, verum est. Addunt quoque illi dicentes, nihil facit aut dimittit, nisi optima & rationabili causa, licet nobis occulta sit: secundum quam oportet eum facere ac dimittere, quæ facit vel dimittit. Ratio enim penes eum est, quia illa facit, & illa dimittit, quæ ratio æterna est, & semper manens, præter quod non potest aliquid facere vel dimittere. Illa ergo manente, non potest quod facit dimittere, nec quod dimittit facere, & ita non potest facere, nisi quod facit. Et ad hoc respondemus, ambiguitatem locutionis determinantes. Cum enim dicitur: Ratio vel causa optima penes Deum est, qua facit cuncta quæ facit, & dimittit ea quæ dimittit, verum quidem est: quia in eo voluntas est æquissima & rectissima, qua facit, & dimittit quæ vult, contra quam facere non potest, nec præter eam facere potest. Nec utique contra eam faceret, nec præter eam, si ea quæ facit dimitteret, vel quæ dimittit faceret: sed eadem manente ratione, & causa, alia potuit facere, & ista dimittere. Licet ergo ratio sit penes eum, qua alia facit, & alia dimittit, potest tamen secundum eandem rationem & dimittere quæ facit, & facere quæ dimittit. Ipsi etiam addunt. Ratio est, eum facere quæ facit, & non alia, & non potest facere, nisi quod ratio est, eum facere, & ita non potest facere nisi quod facit. Item: Ratio est eum dimittere quæ dimittit, & non potest non dimittere quod ratio est, eum dimittere, & ita non potest non dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus, locutiones ambiguas esse, & ideo determinandas. Si enim cum dicitur, non potest facere nisi quod ratio est eum facere, intelligas eum non posse facere nisi ea quæ rationabilia sunt, & ea quæ si fierent, rationabilia essent, verus est sensus. Si autem intelligas eum non posse facere alia rationabilia & bona, nisi ea quæ vult & facit, falsus est intellectus. Item aliud adjungunt dicentes: Si potest Deus aliud facere quam facit, potest ergo facere quod non præscivit, & si potest facere quod non præscivit, potest sine præscientia operari: quia omne quod facturum se præscivit, facit: nec facit aliquid quod non præscivit. Quod si præter præscientiam ejus aliquid fieri impossibile est: omne ergo quod præscitum est, fieri necesse est: ergo aliud fieri quam sit, nulla ratione possibile est: ergo non potest a Deo fieri nisi quod fit. Hæc autem quæstio de præscientia facile determinari potest per ea quæ superius dicta sunt, cum de præscientia ageretur.*

Au-

Auctoritatibus utuntur in assertionem suæ opinionis.

Psal. 63. *His autem illi scrutatores, qui defecerunt scrutantes scrutinia, Sanctorum annectunt testimonia: dicit enim August. in lib. de Symbolo: Hoc solum non potest Deus quod non vult. Per quod videtur non posse facere aliquid nisi quod vult: sed non vult nisi quod facit, & ita videtur non posse nisi quod facit. Illud autem ita intelligendum est. Id solum non potest Deus quod non vult, scilicet se posse. Idem in 7. lib. confess. ad Deum loquens ait: Non cogeris invitus ad aliquid, quia voluntas tua non est major quam potentia: esset autem major, si te ipso tu ipse major esses. Ex hoc videtur quod Deus non possit plura quam vult, sicut non vult plura quam potest. Sicut enim voluntas non est major potentia, ita nec potentia major est voluntate. Ideoque sicut plura non vult quam potest, ita eum non plura posse quam velle dicunt. Sed ad hoc dicimus, quia nec voluntas potentia, nec potentia voluntate major est, quia una & eadem res est potentia & voluntas, scilicet ipse Deus, qui esset major seipso, si voluntas major esset potentia, vel potentia voluntate. Nec hac auctoritate negatur, Deum plura posse quam velle, quia plura sunt subjecta ejus potentiæ quam voluntati. Fateamur itaque Deum plura posse facere quæ non vult, & posse dimittere quæ facit. Quod ut certius firmiusque teneatur, scripturæ testimoniis asseramus, Deum plura posse facere quam facit. Veritas ipsa secundum Matthæum ait: An putas quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones Angelorum? Ex quibus verbis patenter innuitur, quia & Filius poterat rogare quod non rogabat, & pater exhibere, quod non exhibebat. Uterque ergo poterat facere quod non faciebat. August. etiam in Enchirid. ait: Omnipotentis voluntas multa potest facere quæ non vult, nec facit: potuit enim facere ut duodecim legiones Angelorum pugnarent contra illos qui Christum ceperunt. Item in eodem: Cur apud quosdam non factæ sunt virtutes, quæ si factæ fuissent, egissent illi homines pœnitentiam: & factæ sunt apud eos qui non erant credituri? Tunc non latebit quod nunc latet. Nec utique injusta Deus noluit salvos fieri, cum possent salvi esse si vellet. Tunc in clarissima sapientiæ luce videbitur, quod nunc piorum fides habet, antequam manifesta cognitione videatur, quam certa & immutabilis & efficacissima sit voluntas Dei: quæ multa possit & non velit, nihil autem quod non possit, velit. Idem in libro de natura & gratia: Dominus Lazarum suscitavit in corpore. Nunquid dicendum est, non potuit Judam suscitare in mente? Potuit quidem sed noluit. His auctoritatibus, aliisque multis aperte docetur, quod Deus multa possit facere quæ non vult: quod etiam ratione probari potest. Non enim vult Deus omnes homines justificare, & tamen quis dubitat eum posse? Potest ergo Deus aliud facere quam facit, & tamen si aliud faceret, alius ipse non esset. Et potest aliud velle quam vult, & tamen ejus voluntas nec nova, nec mutabilis aliquo modo potest esse. Quod etsi possit velle quod nunquam voluit, non tamen noviter, nec nova voluntate, sed*

Lib. 1. c. 1. tom. 9.

C. 4. t. 1.

Matt. 26

In Ench. c. 95. t. 3.

Matt. 11

C. 7. t. 7. Joan. 11.

sed sempiterna tantum voluntate velle potest. Potest enim velle quod ab æterno potest voluisse: Habet enim potentiam volendi & nunc & ab æterno, quod tamen nec modo vult, nec ab æterno voluit.

DISTINCTIO XLIII.

De Potentia Dei in comparatione ad quantitatem ostendens ejus immensitatem, sive quantum Deus possit.

Quidam tamen de sensu suo gloriantes.

Expositio Textus.

SUPRA ostendit Magister, quid Deus possit, in hac parte intendit ostendere quantum possit. Et quoniam quidam Dei potentiam limitabant, ideo intendit Magister ostendere hujus opinionis falsitatem, & hujus positionis falsitate ostensa, reperitur Dei potentia esse infinita. Et hæc pars habet tres partes, in prima proponit sive narrat eorum erroneam opinionem. In secunda dissolvit multiplicem rationem eorum, ibi: *Istamque pravam suam opinionem verisimilibus argumentis.* In tertia concludit, & confirmat veritatis assertionem quæ est in hujus opinionis contrariam partem, ibi: *Fateamur ergo Deum*, &c. Prima & ultima parte remanentibus indivisis, media pars dividitur secundum numerum rationum quas adducit. Prima sumpta est a ratione boni, & justi. Et hanc format duobus modis, & ponitur, ibi: *Non potest Deus facere, nisi quod bonum & justum est fieri.* Secunda sumpta est a ratione debiti, & hanc ponit, ibi: *Addunt quoque & alia dicentes, non potest, &c.* Tertia sumpta est a ratione faciendi, & dimittendi, & hanc format duobus modis, ibi: *Addunt quoque illi dicentes, &c.* Quarta sumpta est ex ratione præscientiæ Dei & hæc ponitur, ibi: *Item aliud adjungunt dicentes, &c.* Quinta sumpta est ab auctoritate Aug. & hoc duplici auctoritate, & ponitur, ibi: *His autem illi scrutatores.* Et in qualibet harum partium

Divisio.

A Magister ponit primo objectiones, secundo vero ponit solutionem, & partes manifestæ sunt.

His autem respondemus, duplicem verborum intelligentiam aperientes.

Dub. I.

Quæritur unde veniat duplicitas hujusmodi, non potest Deus nisi quod justum est. Si dicas quod hoc verbum *est*, potest significare justitiam quæ est, vel justitiam quæ esset, si Deus faceret: hoc enim nihil videtur; quia si dicatur, justum est hoc fieri, intelligitur justum B esse, ut nunc similiter in proposito.

RESP. Dicendum quod distinctio Magistri est rationabilis. Ratio autem hujus multiplicitatis est, quod hoc verbum *est*, potest dicere præsens ut nunc, vel simpliciter, & ita justitiam quæ nunc est, vel quæ esset si res fierent. Potest autem multiplicitas assignari a tribus. Prima a ratione attributi, sicut enim hoc verbum, *currit* per se dictum dicit præsens ut nunc: sed quando additur determinatio, potest stare pro præsenti simpliciter, utputa si dicatur de equo jacente in stabulo: iste equus bene currit, ita potest esse de hoc verbo *est*, ratione ejus quoque ad- C ditur bonum, & justum. Aliter potest assignari a parte ampliationis hujus verbi, *potest*, quia si ampliatio hujus verbi, *potest*, totum dictum respiciat, ita quod implicatio cadat sub ampliatione, ita dicit præsens simpliciter. Si autem cadat extra, sic dicit præsens ut nunc, & secundum hoc accipitur duplex sensus, quem Magister assignat. Tertio modo potest assignari ratio a parte ejus quod est, *nisi*, quia potest teneri exceptive, vel consecutive. Si exceptive, tunc stat actus, sive exceptum pro præsenti ut nunc, & est sensus: Non potest Deus nisi quod justum est, idest, nihil potest Deus præter hoc quod est justum. Vel potest teneri consecutive. Et tunc necesse est quod hoc verbum *est*,

est, teneatur simpliciter, quia regula est quod termini in conditione ampliantur ad omne tempus, & tunc est sensus: Non potest Deus nisi quod justum est, idest nisi sit justum, & sic ampliatur ibi ad omne tempus. Ex quacunque tamen causa accipiatur locutio, vere multiplex est.

Poterat per potentiam: sed non poterat per justitiam. Dub. II.

Contra; Quia justitia stat ibi pro voluntate, videtur male dicere, quia nihil potest Deus facere quod non possit velle: ergo si justitia Dei est voluntas, omne quod potest simpliciter, potest de justitia, & econverso. Item: Possibili posito in esse, non sequitur impossibile; si ergo Deus poterat per potentiam Loth subvertere, sive comburere, ponatur: tunc quæro, aut hoc fuit justum, aut non. Si sic: ergo poterat per justitiam. Si non: ergo facit contra justitiam, ergo inique: quod est omnino impossibile.

Resp. Dicendum quod justitia non stat ibi pro voluntate divina simpliciter considerata, sic enim poterat velle, quia & poterat facere: sed stat ibi pro voluntate pensante merita, & volente retribuere secundum merita. Et quoniam Loth non meruerat submergi cum illis peccatoribus, non poterat juste submergi quantum fuit de exigentia meritorum: nihilominus tamen poterat Deus hoc facere, quia ex hoc laudem suam, & Loth utilitatem poterat elicere, cum non sit malum secundum se, jure justum affligere: potest enim hoc Deus facere ad bonum suum. Et per hoc patet responsio ad illud quod obiicit. Posito enim quod hoc factum fuerit, ponitur etiam fuisse justum quantum ad condecentiam, licet non quantum ad merita. Contra enim exigentiam meritorum Deus potest facere, & facit. Unde Glossa: Quod facere cogitabam propter justitiam, non feci propter clementiam. *Glossa in 20. cap. Hierem.*

A

Hoc verbum, debet, *venenum habet*, *&c. Dub. III.*

Innuit Magister quod hoc verbum, *debet*, proprie non convenit Deo nisi forte dicatur ex promisso. Contra: Videtur male dicere, quia sicut qui debet ex commisso, obligatur ne incurrat ingratitudinem: ita qui debet ex promisso, si non reddit, incurrit falsitatem: ergo Deus vere est obligatus; ergo vere & proprie est debitor.

Resp. Dicendum quod debitum ex commisso est debitum proprie, quia præit voluntatem, velit enim nolit, obligatus est quia accepit beneficium, si necessario eget beneficio; debitum autem ex promisso, quod est meræ liberalitatis, est debitum quod sequitur largitatem promittentis, & ideo secundum rem plus habet de ratione gratiæ quam debiti: & hoc modo Deus est debitor: primo modo non: ex sua enim liberalitate promittit ut alliciat, sed nihil recipit. Unde obsequia nostra non acceptat propter indigentiam: ideo ratio debiti secundum quod obligationem dicit, proprie in Deo non cadit: si autem abutamur nomine, ut debitum sonet incondecentiam bonitatis Dei, sic recipitur in Deo,

B

Potest tamen secundum eandem rationem. Dub. IV.

C

Innuit Magister quod eadem ratione manente, Deus potuit alia facere, & ista dimittere. Contra: Videtur hoc esse falsum, quia Augustinus dicit, alia ratione conditus est homo, alia ratione conditus est equus: ergo alia, & alia ratione fiunt opposita; ergo eadem ratione manente, non potuit facere opposita. *Ep. 115. tom. 2. ad Nebrid.*

Resp. Dicendum quod Magister vocat hic rationem, voluntatem Dei æquissimam: & sicut dictum est supra, quod quia Deus novit omnia, ideo potest scire opposita sine innovatione scientiæ, ita etiam & de voluntate. Unde non intelligitur voluntas mutari, quando Deus potest velle quod non *Dist. 38. art. 2.*

vult:

vult: sed aliquod volitum ad ipsam comparari, ipsa una & eadem & immutabili remanente: sed alio modo comparata, sive ad aliud & aliud: & ita intelligit Magister.

Hæc autem quæstio de præscientia facile determinari potest per ea quæ superius dicta sunt. Dub. V.

Quæritur per quid determinatur superius dictum. Videtur enim argumentatio necessaria: si ergo Deus nihil potest operari nisi illud præsciat, & non præscit nisi quæ facit: ergo, &c. dicendum est ad hoc, quod Deus potest præscire plura quam præscit, sicut potest plura operari. Unde hujusmodi solutio est, quod præscientia Dei potest esse alicujus, cujus non est: & ita Deus potest facere illud; & alicujus non esse cujus est, & ita Deus potest illud non facere, & nunquam ponitur aliquid facere sine præscientia. Ex hoc manifestum est quod non est necessarium Deum præscire quod præscit; si enim hoc esset tunc impossibile esset Deum aliud facere, quam illud quod facit; & hic est error manifestus.

An putas, quia non possum rogare Patrem, &c. Dub. VI.

Videtur illud non bene dictum, quia aut Pater volebat dare, aut non. Si volebat, & Christus non volebat; ergo in voluntate discordabant. Si autem nolebat, & Christus poterat petere; ergo poterat a voluntate Patris discordare; ergo peccare; quod est contra veritatem aperte.

Resp. Dicendum quod pater nolebat dare, & Christus nolebat petere; sed pater poterat velle, & Christus similiter petere, & ita non discordare; tunc autem discordantia esset, si Christus posset petere, & Pater non posset velle; quo modo autem Deus possit aliquid velle quod non velit, supra habitum est. *Dist. 40. art. 1. q. 3.*

Nunquid dicendum est, non potuit Judam suscitare in mente. Dub. VII.

Ex hoc videtur quod Deus possit salvare Judam; ergo pari ratione damnare Petrum. Contra; Justus est, & negare seipsum non potest; ergo nec facere contra justitiam. Si tu dicas, quod hoc non potest. Contra; Posset Deus destruere omnia quæ facit, quod majus est, ergo multo fortius hoc potest.

Resp. Aliqui distinguunt hic potentiam Dei dupliciter, dicentes Deum posse aut potentia absoluta, & sic potest Judam salvare, & Petrum damnare: aut de potentia ordinata, & sic non potest. Sed hæc distinctio non videtur esse conveniens, cum nihil possit Deus, quod non possit ordinate. Posse enim inordinate facere, est non posse, sicut posse peccare, & posse mentiri. Unde nec potentia absoluta, nec ordinata potest mentiri. Aliter dicunt alii, quod potest salvare Judam, sed non damnare Petrum, quia misericordia ejus super omnia opera ejus, & misericordia superexaltat judicium, & salvare Judam esset superabundantis misericordiæ: sed damnare Petrum esset crudelitatis maximæ: sed tamen cum Deus summe justus sit, summe misericors, sicut non potest facere contra misericordiam, sic nec contra justitiam. Ideo aliter dicunt alii, quod Deus neutrum potest, & hoc non derogat ejus potentiæ, quia utraque essent injustitia, & inordinatio, revocare quem finaliter damnavit, & qui finaliter damnari meruit. Nec est simile de Trajano, quia Deus sic disposuerat ad honorem Sanctorum, & suum aliqua specialia facere, & ideo mors illa Trajani, & damnatio licet secundum causas inferiores finalis videretur, tamen secundum divinam dispositionem, & consilium aliter erat. Sed tamen quis hoc audeat dicere quin Deus de Juda hac dispositione potuerit quod disposuit de Trajano? & quin generaliter de omnibus possit facere quod probatur fecisse uni? Et iterum Augustinus dicit quod Deus ipsi

Opin. 1. *Opin. 2.* *Psal. 144* *Trajani mors & damnat.*

ipsi diabolo bonam voluntatem posset dare. Propter hoc dicendum quod quando quæritur, utrum Deus possit salvare Judam, & damnare Petrum, dicendum quod aut loqueris salvis meritis, aut non salvis. Si salvis meritis, sic dico quod non possit: hoc enim idem est dicere, & quærere, ac si quæreretur, utrum posset judicare injuste: quod quidem absque dubio Deus non potest. Si autem intelligatur non salvis meritis, sic absque dubio posset salvare Judam auferendo per gratiam peccata, & demerita, & dando merita. Petro autem non potest dare merita mala: sed tamen sicut liberaliter dedit bonam voluntatem Petro, ita etiam liberaliter conservat: similiter & naturam, & sic patent obiecta.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam præsentis distinctionis quæritur de quantitate divinæ potentiæ, sive de infinitate. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primo quæritur, utrum potentia Dei sit infinita. Secundo, dato quod sic, quæritur utrum ipsa essentia divina sit infinita, sicut potentia. Tertio, utrum Deus possit producere opus infinitum. Quarto, utrum ratio operandi sit infinita. Prima quæstio respicit infinitatem in possendo. Secunda in essendo. Tertia in operando. Quarta in ratione operandi.

QUÆSTIO I.

An potentia Dei secundum quod hujusmodi infinita sit.

Alexander Alens. 1. *p.* q. 21, *Memb.* 2.
S. Thom. 1. *p.* q. 25. *art.* 2.
Et 1. *Sent. dist.* 43. q. 1. *art.* 2.
Scotus 1. *sent. dist.* 43. q. 1.
Ægid. Rom. 1. *Sent. d.* 43. q. 1.
Henric. in summa, art. 25. q. 6.
Richard. 1. *Sent. d.* 43. q. 2.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 43. q. 1. *art.* 3.
Marsilius Inguen. 1. *Sent.* q. 42. *ar.* 2.
Joan. Bacon. 1. *sent. dist.* 43. q. 1.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 43. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent. dist.* 43. q. 1.

Fundam. *Arist.* 3. *Physic. cont.* 24.

UTRUM Dei potentia sit infinita, & quod ipsa potentia secundum A quod hujusmodi sit infinita, ostenditur sic. Infinitum dicitur quod non habet terminum: sed divina potentia quantum ad posse non habet terminum: ergo, &c. Prima manifesta est. Secunda patet per Chrysost. in quadam Homil. Omnipotens dicitur: quia ejus posse non invenit non posse: ergo si semper invenit posse, & semper quantitatem potentiæ accipientibus est ultra accipere: ergo infinita.

ITEM: omnis potentia activa quæ potest in effectus infinitos, est actu infinita, divina potentia est hujusmodi: ergo, &c. Probatio primæ. Si potentia est pure in actu: ergo habet totum actualiter, quod potest habere: ergo si totum B habet actualiter, & nihil potest ei accrescere, nec de novo aliquid dare, & potentia ut potens se extendit ad infinita: ergo actu habet in se infinitatem. Minor patet, quia divina potentia nunquam potest in toto effectus, quin adhuc possit in plures: ergo manifestum est quod sit infinita. *Vide Scot. sup. d. 2. q. 2. l. 10.*

ITEM: omnis potentia quæ potest in actum infinitum, si omnino est in actu, est simpliciter infinita: sed divina virtus est hujusmodi: ergo, &c. Major patet sic. Sicut se habet potentia ad potentiam, sic actus ad actum: sed actus infinitus excedit finitum in infinitum: ergo & potentia potentiam: ergo si potentia est omnino in actu, est infinita. C Minor patet, quia Deus dicitur durare in infinitum: & potest creaturam conservare in infinitum: ergo, &c.

ITEM: omnis potentia quæ potest super extrema in infinitum distantia, est infinita: sed potentia divina est hujusmodi, quia de nihilo aliquid facit, & inter aliquid, & nihil est infinita distantia: ergo, &c.

ITEM: omnis potentia quæ omnino indifferens est ab essentia, est infinita: sed divina potentia est hujusmodi: ergo, &c. Probatio primæ: Quandocunque aliqua duo sunt omnino indistantia, ubicunque est unum, ibi & reliquum: ergo si potentia est omnino indifferens ab essentia, ubicumque est potentia, & essentia: sed ubi est essentia, ibi est centrum potentiæ: ergo ubicunque potest potentia talis, potest

potest in centro: ergo cum nulla potentia limitetur in centro suo: sed amplius possit, aut divina potentia nihil potest, aut potest quantum vult: & sic in infinitum: ergo, quantum est de se, potentia illa potest in infinitum operari: sed potentia illa omnino est indifferens, & simplex: ergo idem est idem latum, & intensum: ergo si extensive est infinita, & intensive: ergo omnino est infinita. Et hoc est quod dicit Philosophus in lib. de causis: quod virtus quanto magis unita; tanto magis infinita: cum ergo divina potentia sit infinitissima, quia est omnino idem cum sua origine, ubique potest tanquam in sua origine: ergo nunquam invenit non posse.

Auctor de causis prop. 18.

Ad opp.

1. CONTRA: Omne illud est finitum, in quo est reperire statum: sed in divina potentia est reperire statum, quia est assignare aliquid quod non potest [sicut supra ostensum est] ut actus corporales, & actus deformes: ergo, &c.

2. ITEM: quod exceditur ab aliquo est finitum, quia infinitum nullo modo exceditur: sed scientia excedit potentiam respectu scibilium, plurium enim est scientia, quam potentia, scit enim mala, & non potest: ergo, &c.

3. ITEM: videmus in potentiis creatis, quod infinitas est a materia: sed finitas est a forma: ergo cum potentia Dei sit omnino forma, sive formalis, nihil omnino habens materialitatis: ergo simpliciter est finita, & nullo modo infinita.

Arist. 3. Physic. cont. 49.

4. ITEM: inter contradictorie opposita est distantia infinita: sed creaturæ virtus unum reducit ad alterum, ut non currentem facit currere, & tamen est finita: ergo.

5. ITEM: video quod anima habet potentiam omnino indifferentem ab essentia, sicut potentia vivificandi corpus, habet etiam potentiam ad actum infinitum, sicut ad durandum sive permanendum infinitum: habet potentiam nihilominus ad actus infinitos, & tamen ipsa potentia est finita in se; ergo videtur pari ratione de divina potentia, cum anima sit expressa imago

A Dei. Unde videntur rationes prædictæ nihil valere.

CONCLUSIO.

Potentia divina est infinita, in virtute, in actu, & in habitu.

RESP. ad Argum. Dicendum quod divinam potentiam est ponere omnino in actu, & in habitu infinitam, sicut probatum est per effectum a posteriori, quia habet effectum infinitum duratione, & infinitos appositione, ad quos comparatur ut actus purus, & ut tota causa & ratio habens in se plenam, & perfectam actualitatem re-
B spectu infinitorum: & necesse est cum habeat totum quod unquam habitura est, & ex se habeat quod ipsa infinita sit. Alia ratione ostenditur hoc a priori. Propter summam enim indivisionem virtutis cum essentia, & propter summam unitatem ipsius virtutis: ubicumque potest, tota potest, & tantum in extremum mundi, quantum in medio: & tantum in summo, quantum in latus, & omni modo infinitatis. Nec est consimilis ratio in aliqua creatura, nec quantum ad causalitatem effectus, nec quantum ad unitatem. Non quantum ad causalitatem effectus, quia nulla virtus creaturæ respectu durationis infinitæ est pure activa, immo ne-
C cesse est per divinam influentiam conservari. Similiter nec quantum ad productionem actus, unde habet infinitatem passivam etiam in recipiendo, & ideo nulla est actu infinita, sed solum in potentia. Et quia infinitum in potentia pendet ex infinito in actu: ideo omnis infinitas durationis creaturæ, & operationis pendet ex infinitate virtutis increatæ. Et hoc est quod dicit Philosophus in lib. de causis, quod omnes virtutes infinitæ pendentes sunt per unum infinitum primum, quod est virtus virtutum. Similiter non est simile de simplicitate, sive unitate. Nam potentia divina est omnino in se simplex, & omnino habet essentiam, sive substantiam simplicem: Omnino etiam ab illa est indifferens, & ideo omni-

Prop. 16.

moda unione est unitissima, & ideo A infinita: sed nullius creaturæ quantuncumque nobilis, potentia est omnino simplex, quia omnis talis potentia dicit aliquem respectum dependentiæ, nec fundatur in substantia omnino simplici, nec omnino est indifferens, quia nulla creatura est sua potentia, loquendo essentialiter. Et ideo quia deficit omnis creatura a ratione summæ simplicitatis, & infinitatis per consequens: & sic patet, quod divina potentia est infinita, & quod sola est infinita, & ratio infinitatis est summa simplicitas. Et patet responsio ad ultimam rationem ostendentem prædictas rationes non valere.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod invenit terminum, & quod invenit excessum, dicendum quod divina potentia est infinita respectu eorum quæ B posse est potentiæ, respectu aliorum quæ posse est impotentiæ, nec est finita, nec infinita, quia nihil ex eis potest. Quando enim dicitur quod invenit terminum, vel excessum, dicendum quod falsum est, quia excessus, & terminus rei attenditur secundum ea ad quæ res se extendit, & divina potentia se extendit solum ad bona, & quantum ad alia nunquam est plurium scientia, quam potentia, nec quantum ad talia invenit terminum, & ideo patet illud. Potest tamen aliter dici, quod dupliciter est loqui de potentia, & scientia: aut in se, aut per comparationem ad obiectum. Si in se, sic una non excedit aliam, quia C quidquid scit, potest scire: & quidquid potest, scit se posse. Vel per comparationem ad obiectum, & sic est loqui dupliciter, aut secundum formam, sive speciem, aut secundum numerum. Si secundum numerum: sic cum potentia possit infinita, non exceditur a scientia. Si autem secundum formam: sic quia potentia est respectu bonorum tantum, scientia vero bonorum, & malorum, ideo exceditur, tamen ex hoc non sequitur quin sit infinita, & est exemplum. Si quis imaginetur duas lineas infinitas, plures sunt duæ quam una, quia non habebunt unam infinitatem secundum numerum, sed solum secundum longitudinem: & sic non sunt majores, vel longiores duæ quam una. Similiter in proposito intelligitur. Potentia enim dicitur infinita respectu obiectorum secundum numerum, sed non secundum qualitatem: quia non potest in mala, vel privatoria, & per hoc patet primum, & secundum. Quamvis enim inveniat terminum respectu mali, non tamen respectu boni, & ille terminus, vel excessus potius facit ad infinitatem, quia non est posse, sed non posse: & ideo quamvis hoc videatur dare terminum secundum rationem intelligendi, secundum veritatem non dat, quia quod non possit mala, hoc totum est propter immensitatem virtutis.

2. Ad illud quod obiicitur, quod infinitum est passio potentiæ materialis, dicendum, quod hoc verum est de infinito per privationem completionis, sive completi esse: sed non est verum de infinito per privationem limitationis. Primum enim est infinitum potentiæ passiva, sive receptiva, & ita primo inest materiæ. Secundum est infinitum actu, & ideo in illo solo vere est, & proprie, qui tantum est actus, & actus purus, & perfectissimus.

3. Ad illud quod obiicitur, quod creatura potest super ea quæ summe distant, dicendum quod ens, & non ens non dicuntur summe distantia, quia opponuntur contradictorie: sed quoniam nihil habent commune, nec quantum ad genus subiectum, nec quantum ad genus prædicabile, sed quiescere, & moveri, vel moveri, & non moveri, quod pro eodem accipitur, utroque modo habent commune: & ita non est distantia infinita, nec est simile.

4. Ad illud quod obiicitur de potentia vivificandi, dicendum, quod vivere uno modo dicit actum consequentem, sicut moveri: & sic est ab anima mediantibus potentiis differentibus ab ipsa essentia. Alio modo dicitur vivere secundum quod est actus primus, & est ab essentia animæ, ut in ratione formæ, non in ratione agentis,

tis: & propter hoc non consideratur ibi esse tantum in operando, sed in informando, sicut albedo se ipsa dealbat, ita quod non notatur ibi, nec est egressus alicujus, ut a potentia agente: nos autem hic loquimur de potentia ut agente, & producente aliquid: potentia vero animæ quantumcumque sit idem, tamen dicit aliquam inclinationem, & ideo dependentiam, & ideo privat simplicitatem, ac per hoc privat infinitatem: in Deo autem non sic: & ideo ratio illa non habet instantiam, recte intellecta.

QUÆSTIO II.

An divina essentia, sive potentia sit infinita.

S. Thom. in quæst. de Pot. q. 1. art. 2.
Et 1. contra Gent. cap. 23.
Richardus 1. Sent. dist. 43. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 43. q. 2.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 43. q. 1.
Et omnes alii in superiori quæst. citati.

Fundam. UTRUM essentia sit infinita, sive divina potentia sit infinita quantum ad esse. Et quod sic videtur, quia nulla potentia nobilior est substantia: sed divina potentia est infinita: ergo cum non sit nobilior, nec major substantia, necesse est substantiam esse infinitam.

ITEM: si aliqua duo [liceat sic dicere] sint omnino idem, si unum est infinitum, & reliquum: sed substantia, & potentia sunt idem, & esse & posse: ergo cum divinum posse sit infinitum, & esse, & ita essentia.

ITEM: quandocumque aliqua duo sic se habent, quod ad nihil se extendit unum, ad quod pariter se non extendat reliquum, si unum est infinitum, & reliquum: sed ad nihil omnino se extendit potentia, ad quod se non extendat essentia: nunquam enim Deus potest facere tot, quin etiam substantia possit esse in tot, secundum quod dicitur. Si cælum & cæli cælorum, &c.

2. Par. 2. ITEM: omni finito potest aliquid cogitari majus, scilicet infinitum ipsum: sed divina essentia est ita bona, & magna, quod nihil majus, nec melius cogitari potest, alioquin non esset Deus: ergo, &c.

ITEM: omne finitum bonum, melius est cum alio bono quam per se tantum, quia finitum additum finito facit majus: ergo si divina essentia est finita, majus aliquid cum alio erit, quam per se tantum: ergo non est perfectissima, nec optima: quod omnino nefas est dicere.

ITEM: omne finitum bonum, contingit aliquando æquari, & reddi per duplicationem finiti, ut patet in linea: & hoc dico, si illud quod duplatur facit majus, hoc dico propter punctum: si ergo divina essentia est finita secundum nobilitatem, & bonitatem, si dupletur bonitas creaturæ ascendendo, aliquando pervenietur ad bonitatem æqualem divinæ bonitati, hoc autem est falsum & impossibile, quod creatura sit proportionalis Creatori: & hoc dicit August. de Trinit. ergo & illud ex quo sequitur, scilicet quod divina essentia sit finita. *Lib. 8. c. 2 tom. 3.*

1. SED contra: Finitum, & infinitum, ut dicit Philosophus, sunt propriæ passiones ipsius quantitatis: sed essentia, ut essentia, non habet quantitatem: ergo si consideratur ut in abstractione a quantitate ut essentia, divina essentia nec est finita, nec infinita. *Ad opp. Arist. 1. Physic. tont. 15.*

2. ITEM: omnis potentia quæ potest unum solum, ita quod non aliud, est potentia finita: ergo pari ratione omnis essentia quæ est unum solum, ita quod nihil aliud est essentia finita: sed divina essentia est Deus, & nihil aliud: ergo, &c.

3. ITEM: omne illud quod est finitum summæ veritati est simpliciter finitum: & hoc patet, quia prima veritas judicat de unoquoque, sicut est. Patet etiam in simili, ut hoc est album, & nigrum, & bonum Deo: ergo simpliciter bonum: sed divina essentia est veritati divinæ cognitionis finita, quia Deus ipsam comprehendit, & novit perfecte: & quod scitur, ut dicit Augustinus, scientis comprehensione finitur: ergo, &c. *Aug. 12. de Civ. Dei c. 18. a med. tom. 5. Et l. 83. q. 15. t. 4.*

4. ITEM: nullum infinitum finit aliud,

liud, quia nihil dat alii quod non habet: ergo si divina essentia est infinita, ergo nihil finit: ergo nullius est finis: & si hoc: ergo nihil bonum.

5. ITEM; nullum infinitum comprehenditur a finito: sed Deus comprehenditur a beatis, quia aliter non essent beati, nisi Deum perfecte cognoscerent, semper enim appetitus ferrentur ad amplius, & non quiescerent, & ita non essent beati: si ergo comprehenditur, non est infinitus.

6. ITEM: nulla privatio est habitu nobilior: ergo cum infinitum dicat privationem, & finitum dicat habitum, & omne nobilius Deo est attribuendum, patet, &c.

CONCLUSIO.

Essentia divina est infinita in actu quantum ad esse.

Prima positio. RESP. ad arg. Ad hoc voluerunt quidam dicere, quod divina essentia sub ratione essentiæ est finita: sub ratione potentiæ est infinita. Nam essentia nominat Deum ut in se, & sic est finitus, quia perfectus: finitus etiam, quia comprehenditur a finito, ut a beatis, & hoc dixerunt propter essentiæ simplicitatem, quam dixerunt totam videri. Inquantum autem consideratur sub ratione potentiæ, sic dicit respectum ad effectus. Et quia non est status ibi, quia semper est aliquid extra accipere: dixerunt quod sub ratione potentiæ erat infinita. Improb. Sed ista positio erronea fuit manifeste. Nam ista duo sunt incompossibilia, quod potentia sit infinita, omnino existente substantia finita: & quia idem sunt omnino, & quia prior secundum rationem intelligendi est substantia, & quia ad quidquid se extendit potentia sub ratione potentiæ, & essentia, ut ostensum est. Et propter hoc dixerunt aliqui quod est finitum simpliciter, & infinitum nobis. Et voluerunt dicere, quod tam essentia, quam potentia est finita secundum veritatem, quia est finita Deo qui est veritas, sed tamen utraque nobis est infinita; quia improportionaliter nos excedit.

A Unde Deus infinitus dicitur, quia nec loco, nec tempore, nec comprehensione comprehenditur, sicut dicit Damascenus. *Lib. 1. c. 4 de orth. fide.* 3. Positio propria. Sed iterum ista positio non potest stare, quoniam sicut supra probatum est de potentia, quod ipsa non habet statum in possendo, & iterum est omnino actus, & ideo ponitur infinita: sic etiam probari potest de essentia. Necesse est ergo quod omnino infinita sit actu. Et hoc concedendum est, vel tenendum est tamquam verum, eo quod magis est consonum fidei, quæ dicit Deum immensum, & magis est consonum auctoritatibus Sanctorum, quæ omnes dicunt ipsum infinitum. Unde per Damascen. dicitur quod Deus *L. 1. c. 12 de fide orthod.* B est quoddam pelagus substantiæ infinitum: magis etiam consonum sententiis Magistrorum, magis etiam consonum rationi.

1. AD intelligentiam ergo obiectorum in oppositum notandum quod infinitum dicitur per abnegationem finis. Potest ergo dupliciter dici infinitum scilicet a parte negationis, & similiter a parte finis. A parte finis, nam finis dicitur dupliciter, uno modo quod est complementum, & sic infinitum dicitur per privationem complementi, & hoc modo infinitum dicitur in materia, & in genere substantiæ, & in aliis generibus & hoc modo non cadit in Deo; quia ipse est perfectissimus. Alio modo finis C dicitur terminus sicut finis agri, & sic infinitum dicitur quod caret termino, & statu. Et hoc potest esse dupliciter secundum negationem, quia potest intelligi privative, & negative. Privative, quia non habet terminum: sed tamen natum est habere propter hoc quod habet esse limitatum, & hoc modo dicit incompletionem, & non est in Deo. Alio modo negative, quod non habet terminum, nec etiam natum est habere, & hoc modo ponitur in Deo propter summam immensitatem.

2. AD illud ergo quod obiicitur quod infinitum est passio quantitatis, dici potest quod sicut nomen quantitatis, extenditur ad quantitatem virtutis, similiter nomen infiniti: quantitas autem virtutis non tantum attenditur quantum *Arist. 1. Physic. tont. 15.*

tum

tum ad opus, sed etiam quantum ad A nobilitatem valoris, & hoc patet, quia dicit Augustinus: In spiritualibus idem est majus & melius. *Lib. 6. de Trin. c. 8. tom. 3.*

3. Ad illud quod obiicitur quod est unum ita quod non est aliud, dicendum quod aliquid comparari ad multa potest esse dupliciter, aut secundum comparationem causalitatis, aut secundum comparationem identitatis. Comparari ad multa sub ratione causalitatis hoc convenit infinito quia infinitum: sed secundum rationem identitatis, non. Unde quia infinitum in Deo se extendit ad multa, quia potentia, vel essentia ejus comparatur ad multa, ex hoc tamen non sequitur quod sit multa. Unde si essentia, vel potentia com- B parаretur secundum rationem identitatis ad res, neutra est plurium: unde nec potentia divina est aliæ potentiæ, nec essentia aliæ essentiæ: sed secundum rationem causalitatis sic convenit & essentiæ, & potentiæ: nam sicut potentiæ convenit facere plura, sic essentiæ in pluribus esse.

4. Ad illud quod obiicitur, illud quod est finitum summæ veritati, dicendum quod hæc est duplex. Aut enim est finitum summæ veritati, quia veritas judicat ipsum esse finitum, aut quia non excedit ejus comprehensionem. Primo modo non est Deus sibi finitus, sed infinitus: vere enim scit se esse infinitum. Secundo modo est finitus, quia se C non excedit cum sit infinitus, & sic non valet argumentum, & est ibi fallacia secundum quid, & simpliciter: non excedit infinitum: ergo est finitum simpliciter.

5. Ad illud quod obiicitur quod infinitum non finit, dicendum quod infinitum per privationem perfectionis non finit: sed infinitum per negationem limitationis habet rationem finiendi: quia cum sit summum, in ipso est omnis status: in hoc enim infinitas non repugnat simplicitati, nec complemento.

6. Ad illud quod obiicitur quod comprehenditur, dicendum quod non comprehenditur per inclusionem, comprehenditur autem per perfectam visionem, & dilectionem, & tentionem, & hoc a parte comprehendentis, & non comprehensi: & ideo quia perficitur res secundum suam capacitatem, quiescit, quamvis ultra non attingat.

7. Quod ultimo obiicitur solutum est: obiicit enim de infinito secundum quod dicitur privative, sed prout dicitur de Deo, non dicit privationem secundum rem, sed solum quantum ad modum significandi, & respondet ei summa potentia: nihil enim dicitur immensum, nisi quod habet summam, & perfectissimam actualitatem, & nihil coarctans, & determinans: unde etsi videatur dici privative, tamen secundum veritatem excludit omnem privationem.

QUÆSTIO III.

An divina potentia possit in effectum actu infinitum.

Alex. Alensis 1. p. q. 6. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 7. art. 3.
Et 1. Sent. d. 43. q. 2. art. 1.
Et de Pot. q. 1. art. 2.
Richard. 1. sent. dist. 43. q. 4. & 5.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. dist. 43. & 44. q. 10.
Marsil. Ingnen. 1. Sent. q. 42. art. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 43. q. 3.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 43. q. 3.

De infinitate divinæ potentiæ quantum ad opus, utrum videlicet divina potentia possit in effectum actu infinitum. Et quod sic, ostenditur hoc modo: Potentia se habet proportionaliter ad opus, unde tanta potentia potest in tantum opus: ergo & major in majus, & infinita actu in infinitum actu. *Ad opp.*

2. Item: omnis potentia quæ operatur ex se tota, si est infinita, producit infinitum, cum operetur ex tota sua virtute: sed divina potentia cum sit simplicissima, se tota operatur: ergo videtur quod producat effectum infinitum. Si tu dicas, quod hoc non potest esse propter defectum, & limitationem ipsius effectus. *Arist. 1. cæli cont. 137.* *9 Metaph. cont. 2.*

3. Contra: Frustra est potentia quæ non reducitur ad actum: unde & *1. Physic. cont. 2.*

Phi-

Philosophus dicit, quod frustra est potentia activa, cui non respondet passiva: ergo aut potentia divina frustra est infinita: aut ei respondet effectus infinitus, & potentia passiva infinita.

4. Item: omnis potentia potest seipsam manifestare: ergo divina potentia cum sit infinita potest suam infinitatem manifestare: sed infinitas non manifestatur, nisi in effectu inunito: ergo, &c. Si tu dicas, quod manifestatur in productione Filii, & Spiritus sancti, tunc obiicitur quod Spiritus sanctus habet potentiam infinitam: ergo potest ipsam manifestare, sed non in productione personæ infinitæ: ergo in productione creaturæ.

1. Prior. Et 1. Phy sic. cont. 5. 5. Item: omne possibile est ponibile in esse: sed Deus potest producere infinita: ergo infinita produci est possibile: ergo ponibile: sed ponibili posito in esse, nullum accidit inconveniens: ergo posito, quod Deus faciat infinita, nullum accidit inconveniens: sed Deus potest omne illud quod non est inconveniens posse vel facere: ergo Deus potest facere quod sint infinita actu.

6. Item: appelletur A, omne creabile; tunc quæro, A, aut est finitum, aut infinitum. Si finitum, & Deus non potest nisi A, ergo non potest nisi finita; ergo potentia ejus est finita. Si infinitum, & Deus potest facere A: ergo potest facere aliqua actu infinita.

Arist. 3. Physic. cont. 31. & Aug. 11. de Tr. cap. 10. in fin. t. 3. 7. Item; continuum est divisibile in infinitum; quæro utrum Deus possit reducere potentiam continui ad actum. Si non potest; ergo potentia continui excedit potentiam Dei, quod est absurdum, quia tunc potentia Dei esset finita. Si eam potest reducere ad actum omnino; sed hoc non est, nisi cum est actu, divisum in partes infinitas; ergo, &c.

Fundam. Sed Contra: Quod non possit in effectum intensione infinitum videtur, quia infinito simpliciter nihil est majus: ergo si producit effectum infinitum; tunc ergo illo nihil est majus; ergo Deus non est major. Si ergo hoc est summæ nobilitatis in Deo, quod nihil possit ei æquari, producere talem effectum est contra nobilitatem divinę potentię; ergo, &c.

A Item; omne quod est actu infinitum, est summe simplex. Nam si est aliqua compositio, tunc ibi est coarctatio, & limitatio. Si ergo Deus produxit effectum infinitum, illud est simplicissimum: sed in simplicissimo idem est essentia, bonitas, & potentia: ergo si effectus est infinitus in potentia, & bonitate: ergo summum bonum; ergo non bonum propter aliud; ergo non bonum propter Deum; ergo nec a Deo, quia universa propter semetipsum operatus est Dominus, & idem est finis quod & primum principium; ergo si est infinitus, non est a Deo; ergo non est effectus; & sic patet, *&c.*

Item; si Deus potest in effectum

B actu infinitum, quæro a te, utrum possit in aliud. Si non; ergo in agendo amittit potentiam, & sua potentia agendo debilitatur. Si ergo potest in effectum alium consimilem illi, esto quod faciat, ponatur ergo. Isti duo effectus sunt consimiles in natura; ergo sunt in eodem genere; tunc habent aliquod superius in quo conveniunt, & aliqua propria per quæ differunt; ergo exceduntur ab aliquo, & arctantur per aliquod; sed omnia talia sunt finita; ergo, *&c.*

Item; quod non possit facere infinita actu, ostenditur, quia non sunt plura infinitis; ergo si produceret infinita actu, non posset producere plura; ergo Deus est impotens; sed nihil

C potest facere Deum impotentem; ergo, *&c.*

Item; ubi est infinitas actualis secundum numerum, ibi deficit status, & ordo, & distinctio; sed divina sapientia non patitur Deum aliquid facere sine modo, & mensura; ergo, *&c.*

CONCLUSIO.

Potentia divina quanquam sit infinita, in effectum tamen infinitum non potest, cum id neque sibi, neque creaturæ conveniat.

Resp. ad Argum. Dicendum quod duplex est infinitum, scilicet in actu, & in potentia. Infinitum, in potentia Deus potest facere, & facit. Infinitum in

in actu non potest facere, nec facit. A Non potest, *inquam*, facere, quia nec convenit sibi, nec convenit creaturæ. Sibi non convenit: cum enim summe bonus sit, non potest aliquid facere nisi bonum, & ita non potest facere nisi rem ad se ordinatam. Quoniam ergo ordo præsupponit numerum, & numerus præsupponit mensuram, quia non ordinantur ad aliud nisi numerata, & non numerantur nisi limitata: ideo necesse fuit Deum facere omnia in numero, pondere, & mensura: nec aliter facere potuit, nec potest, nec infinitum, nec infinita in actu. Ratio est etiam, quia hoc nullo modo convenit creaturæ. Infinitum enim in actu, est actus purus, alioquin si aliquid haberet de limitatione, & arctatione esset finitum; sed quod est actus purus, est suum esse per essentiam, & nihil tale accipit esse ab alia essentia, nec ex nihilo; si ergo creatura, eo ipso quod creatura; aliunde est, & ex nihilo, nullo modo potest esse actus purus, nullo modo potest esse infinita; & si non potest esse una infinita, nullo modo possent esse infinitæ secundum numerum, quia necesse est illas plures ad aliquam unam creaturam reduci; sed infinita ad finitum reduci, est impossibile; patet ergo, &c. Et quod ad aliquod finitum reducantur, patet; quia necesse est ponere ordinationem in creaturis, non tantum ad Deum, sed etiam ad se invicem. Summa ergo rationis est, quia non decet Deum facere creaturam, nisi ordinem habeat, & mensuram; ratio est ex parte creaturæ, quia necesse est omnem creaturam esse limitatam, eo quod ex nihilo, & eo ipso quod composita est.

1. Ad illud ergo quod obiicitur, quod potentia tanta potest in tantum effectum, sive opus, dicendum quod est opus operans, & opus operatum. Opus operans, ut creare; opus operatum, ut creatura. Dicendum ergo quod opus operans est infinitum, sicut ipse Creator; sed opus operatum necesse est esse finitum. Quod ergo obiicitur quod opus proportionatur potentiæ. Respondeo; Si intelligatur de opere operante, sive de actione generaliter, verum est. Si autem intelligatur de opere operato, non habet veritatem, nisi cum causa, & effectus se habet per univocationem, & sunt ejusdem generis; hoc autem non est hic.

2. Ad illud quod obiicitur quod Deus operatur ex tota potentia, dicendum quod agens ex tota potentia, quoddam agit per naturam, & hoc agit tantum quantum potest, & tantum quantum ipsum est, ubi est productio similis. Quoddam agit per deliberationem, & voluntatem, & tale non agit nisi secundum ordinem, & quantum vult; unde ex eadem potentia facit magnum, & parvum, & sic agit Deus.

B 3. Ad illud quod obiicitur quod frustra est potentia, quæ non reducitur ad actum: verum est de potentia quæ completur per actum: sed divina potentia non completur per actum: & ideo non est frustra, etiam si non habeat potentiam passivam correspondentem. Tamen illa propositio non intelligitur habere veritatem in potentia, quæ potest habere infinita, si intelligatur quod omnino reducatur in actum: reducitur tamen, & reduci potest secundum partem, & ideo non est frustra.

4. Ad illud quod obiicitur quod divina potentia cum sit infinita, debet suam infinitatem manifestare in infinito effectu, dicendum quod Deus suam C infinitatem manifestat in infinito secundum potentiam, sicut patet, quia sicut supra est monstratum, interminabilis duratio manifestat virtutem infinitam: in infinito autem secundum actum non potest manifestari simpliciter, quia non decet: sed proportionabiliter, quia ens in infinitum excedit non ens: & tamen Deus ex nihilo facit ens, inter quæ est distantia infinita. Unde cum divina potentia dicatur infinita, hoc est tripliciter. Durationis æternitate, virtutis immensitate, & effectuum generalitate, sive numerositate. Prima manifestatur per infinitum duratione, quod est finitum actum, infinitum potentia. Secunda per creationem de nihilo, ubi est distantia infinita propter omnimodam improportionem. Tertia ma-

manifestatur partim per potentiam, partim per privationem, quia tot fecit, & adhuc potest in plura, & non tot fecit, quin adhuc possit in plura, tamen hoc manifestatur alia infinitate duplici manifestata: & ita patet quod non oportet quod sit infinitum actu. Potest tamen dici, sicut tactum est, quod virtus Patris manifestatur in productione Verbi, & per consequens tota virtus divina, cum virtus Filii, & Spiritus sancti sit una, & æquales sint in virtute.

5. Ad illud quod obiicitur de possibili quod potest poni, dicendum quod est possibile a potentia infinita, & possibile secundum potentiam finitam. Possibile secundum potentiam finitam potest poni, quia omnino potest esse ad actum reductum: sed possibile secundum potentiam infinitam non potest poni, quia semper est in reducendo, & nunquam in reductum esse.

6. Ad illud quod ponitur quod A, appelletur omne creabile, & quod quærit, utrum A, sit finitum, vel infinitum, dico, quod infinitum: sed non est infinitum actu, sed potentia: & ideo non sequitur, quod si Deus possit A, quod possit in infinitum actu. Et si dicatur: ponatur quod Deus faciat A, dicendum, quod non est ponibile ratione prædicta.

7. Ad illud quod obiicitur, utrum possit potentiam continui reducere ad actum, dicendum quod sicut potentia in continuo passiva infinita est ad divisionem, sic in Deo activa infinita. Unde sicut continuum potest dividi in infinitum, tamen impossibile est, quod totaliter sit divisum, alioquin non esset infinitum: sic dividere in infinitum est possibile, ad actum reducere impossibile. Et sicut impossibile est divinam potentiam terminari, ita impossibile est, quod sit in termino divisionis. Unde Deus potest potentiam continui reducere ad actum, quia potest esse in reducendo, & semper in reducendo, ita quod nunquam plus se extendat potentia, quam divina actio: sed tamen continuum nunquam potest esse in reductum esse, sicut nec Deus in reduxisse. Concedendum ergo, quod impos-

A sibile est, quod sit aliquid actu infinitum, nisi solum Deum, & ejus potentiam: & hoc est quod dicit Hugo de sancto Victore: Sicut æternitatem Dei non æquat tempus, nec immensitatem locus: sic nec sapientiam sensus, nec bonitatem virtus, nec potentiam opus. Unde quando dicitur, quod Deus potest facere infinita, notatur infinitas circa potentiam, non circa opus. Unde aliqui distinxerunt hanc: Continum potest dividi in infinitum, quia illa determinatio potest determinare hoc verbum *potest*, vel hoc verbum *dividi*, tamen quocunque modo distinguatur, semper intelligendum est infinitatem actualem, esse proprium B solius Dei.

Lib. de Sacram. par. 2. c. 7

QUÆSTIO IV.

An divina potentia extendat se ad infinita.

Alexand. Alensis 1. *p. q.* 6. *Memb.* 1.
S. Thom. 1. *p. q.* 7. *art.* 1. & 2.
Et 1. *Sent. dist.* 43. *q.* 1. *art.* 2.
Et 1. *contra Gent. cap.* 43.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 39. *q.* 3.
Richardus 1. *Sent. dist.* 43. *q.* 6.
Francisc. de Mayr. 1. *Sent. d.* 43. & 44. *q.* 9.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 43. *q.* 4.
Petrus de Tarant. 1. *sent. d.* 43. *q.* 4.

C De infinitate divinæ potentiæ quantum ad rationem operandi, an se extendet in infinitum. Et quod sic, videtur. Quia quidquid Deus potest, rationabiliter potest: sed potest infinita: ergo rationabiliter potest infinita: & si hoc, ergo ratio operandi ipsius potentiæ se extendit ad infinita. *Fundam.*

Item: sicut se habet ratio sciendi ad scientiam, ita ratio producendi ad potentiam: sed quia divina scientia est infinita, habet in se rationes infinitas cognoscendi: ergo cum divina potentia sit infinita, similiter & rationes producendi habet infinitas.

Item: ratio operandi in Deo non est aliud quam bonitas, & sapientia: sed sapientia, & bonitas est infinita; ergo & ratio operandi.

Item: ratio operandi in Deo, non est

est aliud quam Deus sive divina essentia, quidquid dicat illa ratio: sed divina essentia est infinita: ergo & ratio operandi.

Ad opp. 1. CONTRA: Potentia se extendit ad opera secundum exigentiam rationis: nihil enim omittit de his quæ ratio exigit: ergo si ratio se extendit ad infinita: ergo videtur quod divina potentia producat infinita, quod falsum est.

2. ITEM; ratio operandi est ipsa divina justitia, quia universæ viæ domini misericordia, & veritas, &c. sed justitia non est nisi finitorum: ergo videtur quod ratio operandi similiter. *Psal.* 24.

3. ITEM; ratio operandi est ipsa ars & dispositio; sed dispositio non est nisi finitorum; ergo ratio operandi non est nisi finitorum.

4. ITEM: obiicitur de præscientia quæ similiter est ratio operandi, & est in plus quam potentia, quia respectu malorum: & tamen non est respectu infinitorum. Si tu dicas, quod dispositio, vel præscientia, vel justitia non complectitur plenam rationem, per quam potest operari divina potentia.

CONTRA; Si non totum complectitur; ergo divina potentia sine his potest rationabiliter operari: ergo possibile est Deum operari præter dispositionem, præter justitiam, & præter scientiam; sed nullus talis operatur sapienter, nec recte; ergo, &c. Restat ergo, quod totam complectitur rationem.

CONCLUSIO.

Ratio in habitu est ad infinita sicut potentia respectu actus qui est posse. Ratio in actu ad finita sicut potentia respectu actus qui est facere.

Opinio aliorum. RESP. ad Argum. Sicut dicit Magister in litera. Aliqui voluerunt dicere quod ratione divinæ potentiæ est finita. Et ex hoc voluerunt divinam potentiam limitare, tum quia nihil potest facere nisi ex optima ratione, nec dimittere; tum quia nihil potest facere nisi præsciens; nihil nisi juste: & ideo cum hæc finitorum sint, utputa eorum quæ facit, dixerunt divinam potentiam

A non posse alia, quam quæ facit. Sed hæc positio est erronea sicut ostendit Magister in litera, quia nobilitati divinæ potentiæ derogat, ejus immensitatem limitando, & dicitur fuisse Magistri Petri Balaardi. Ratio autem hujus stultæ positionis fuit; quia nesciebant distinguere rationem potentiæ, & actus ejus. Actus enim potentiæ duplex est; unus per modum habitus, scilicet posse, alius per modum actus, scilicet operari. Quando ergo quæritur, utrum ratio divinæ potentiæ sit infinita, dicendum quod sicut duplex est actus, ita etiam dupliciter potest accipi ratio. Respectu enim actus, qui est posse, accipitur ratio in habitu, scilicet divi- Improb.

B na scientia, & divinæ bonitatis condecentia. Et hæc ratio extendit se ad infinita, quemadmodum & ipsa potentia respectu actus, qui est posse. Respectu vero actus, qui est facere, accipitur ratio in actu, scilicet divina dispositio, sive præscientia, & meritorum exigentia. Nihil enim facit, nisi quod disponit, nihil etiam retribuit nisi secundum quod merita exigunt, quando retribuit: quia nullam rem gubernat, nec regit aliter quam natura ejus, sive justitia naturalis exigat.

1. Et secundum hanc distinctionem patet responsio ad primo quæsitum, & rationes inductas: quædam enim procedunt secundum unam viam, quædam secundum aliam.

C 2. 3. AD illud quod postea obiicitur de justitia, dicendum quod justitia secundum quod dicit condecentiam divinæ bonitatis, & potestatis, sic est generalis ratio, quæ complectitur totum posse: sed inquantum connotat exigentiam a parte meritorum, sic non complectitur totum posse, nec totum agere: Inquantum vero connotat condecentiam bonitatis respectu cujuslibet operis in actu, sic complectitur agere: sed posse non. Dispositio similiter, & præscientia agere complectuntur, sed non posse: sed agere est respectu finitorum, sicut & illa sunt: sed posse est respectu infinitorum.

4. Quod ergo obiicitur tunc, quod Deus potest sine eis rationabiliter operari,

rari, dicendum quod falsum est, nec sequitur ex illo. Quamvis enim Deus possit plura, quam velit, tamen non potest operari sine voluntate, cum nihil possit facere, quin possit velle, sicut & præscire, & disponere. Necesse est enim potentiam exequentem illis adæquari, scilicet dispositioni, & voluntati: sed non oportet de potentia, ut potente: & ideo non sequitur, ut possit facere sine illis.

DISTINCTIO XLIV.

An Deus possit facere aliquid melius quam facit, vel meliori modo: Possitque semper quod potuit semel.

NUNC illud restat discutiendum, utrum melius aliquid possit facere quam facit. Solent enim scrutatores dicere, quod ea quæ facit Deus, non potest meliora facere: quia si posset facere, & non faceret, invidus esset, & non summe bonus. Et hoc ex simili astruere conantur. Ait enim August. in lib. 83. q. Deus quem genuit, quoniam meliorem se generare non potuit (nihil enim Deo melius) debuit æqualem. Si enim voluit, & non potuit, infirmus est. Si potuit, & noluit, invidus. Ex quo conficitur, æqualem genuisse filium. A simili volunt dicere, quod si potest Deus rem meliorem facere quam facit, invidus est; Sed non valet hujus similitudinis inductio, quia filium genuit de substantia sua. Ideoque si posset gignere æqualem, & non gigneret, invidus esset. Alia vero quæ non de substantia sua facit, meliora facere potest.

Q. 51. t. 4. & lib. 3. contra Maximi. c. 7. t. 6.

Quæstio qua illi arctantur.

Verum hic ab eis responderi deposco, cur dicunt rem aliquam sive etiam rerum universitatem, in qua major consummatio expressa est, non posse esse meliorem quam est: sive ideo, quia summe bona est, ita ut nulla omnino boni perfectio ei desit: sive ideo, quia majus bonum quod ei deest, capere ipsa non valeat. Sed si ita summe bonum dicitur, ut nulla ei perfectio boni desit, jam creatura Creatori æquatur. Si vero ideo non potest melior esse, quia bonum amplius quod ei deest, capere ipsa non valeat: jam hoc ipsum non posse, defectionis est, non consummationis: & potest esse melior si fiat capax melioris boni, quod ipse potest qui eam fecit. Potest ergo Deus meliorem rem facere quam facit. Unde Augustinus super Genes. Talem potuit Deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, nec vellet: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorem fuisse? Ex prædictis constat, quod potest Deus & alia facere quam facit, & quæ facit meliora ea facere quam facit.

Lib. 11. de Genesi ad litt. c. 7. in sensu tom. 3.

Utrum alio, vel meliori modo possit facere quam facit.

Post hæc considerandum est, utrum alio modo, vel meliori quam facit, possit

possit ea facere quæ facit. Si modus operationis ad sapientiam opificis referatur, nec alius, nec melior modus esse potest. Non enim potest facere aliquid aliter, vel melius quam facit, idest alia sapientia, vel majori sapientia: Nihil enim sapientius potest facere quam facit. Si vero referatur modus ad rem ipsam quam facit Deus, dicimus, quia & alius, & melior potest esse modus. Et secundum hoc concedi potest, quia ea quæ facit, potest facere melius, & aliter quam facit, quia potest quibusdam meliorem modum existendi præstare, & quibusdam alium. Unde Augustinus in
C.10.&.3. *13. lib. de Trinit. dicit, quod fuit & alius modus nostræ liberationis possibilis Deo, qui omnia potest: sed nullus alius nostræ miseriæ sanandæ fuit convenientior. Potest ergo Deus eorum quæ facit quædam alio modo meliori, quædam alio modo æquo bono, quædam etiam minus bono facere quam facit: ut tamen modus referatur ad qualitatem operis, idest, creaturæ, non ad sapientiam Creatoris.*

Utrum Deus semper possit omne quod olim potuit.

Præterea quæri solet; Utrum Deus semper possit omne quod olim potuit. Quod quibusdam non videtur dicentibus: Potuit Deus incarnari, & potuit mori, & resurgere, & alia hujusmodi, quæ modo non potest. Potuit ergo quæ modo non potest, & ita habuit potentiam, quam modo non habet. Unde videtur potentia ejus imminuta. Ad quod dicimus, quia sicut omnia semper scit quæ aliquando scivit, & semper vult quæ aliquando voluit, nec unquam aliquam scientiam amittit, nec voluntatem mutat, quam habuit: ita omnia semper potest quæ aliquando potuit, nec unquam aliqua potentia sua privatur. Non est ergo privatus potentia incarnandi vel resurgendi, licet non possit modo incarnari, vel resurgere. Sicut enim potuit olim incarnari, ita & potest modo incarnatus esse, in quo ejusdem rei potentia monstratur. Ut enim olim scivit se resurrecturum, & modo scit se resurrexisse: nec est alia scientia, illud olim scivisse, & hoc modo scire, sed eadem omnino: & sicut voluit olim resurgere, & modo resurrexisse, in quo unius rei voluntas exprimitur: Ita potuit olim nasci, & resurgere, & modo ipse potest natus fuisse, & resurrexisse: & est ejusdem rei potentia. Si enim posset modo nasci, & resurgere, non esset idem posse. Verba enim diversorum temporum diversis prolata temporibus, & diversis adjuncta adverbiis eundem faciunt sensum: ut modo loquentes dicimus, iste potest legere hodie: Cras autem dicemus, iste potest legisse, vel potuit legere heri, ubique unius rei monstratur potentia. Si autem diversis temporibus loquentes ejusdem temporis verbis, & adverbiis utamur, dicentes hodie: iste potest legere hodie: & dicentes cras, iste potest hodie legere: non idem, sed diversa dicimus eum posse. Fateamur ergo Deum semper posse quidquid semel potuit, idest, habere omnem illam potentiam quam semel habuit, & illius omnis rei potentiam cujus semel habuit: sed non semper posse facere omne illud quod aliquando potuit facere: potest quidem facere, aut fecisse aliquando quod potuit. Similiter quidquid voluit, & vult, idest, omnem quam habuit voluntatem, & modo habet: & cujuscumque rei voluntatem

ha-

habuit, & modo habet, non tamen, vult esse, vel fieri, omne quod aliquando voluit esse, vel fieri, sed vult fuisse, vel factum esse. Ita & de scientia Dei dicendum est.

DISTINCT. XLIV.

De Potentia Dei in comparatione ad modum, sive qualitatem rerum.

Nunc illud restat discutiendum, &c.

Expositio Textus.

SUPRA egit Magister de potentia in comparatione ad possibile secundum substantiam, & quantitatem, hic tertio agit de potentia quantum ad modum, sive qualitatem rerum. Et hæc pars habet duas partes. In prima agit Magister de potentia quantum ad qualitatem possibilium, quæ quidem est major, & minor bonitas. Secundum, quantum ad qualitatem potentiæ, quæ quidem est immutabilitas, ibi, *Præterea quæri solet utrum Deus*, &c. Prima pars habet duas. In prima quærit, utrum Deus potuerit aliquid melius facere, quam facit. In secunda, utrum res quas fecit possit facere meliori modo, vel alio modo, & hoc, ibi: *Post hæc considerandum est*, &c. Ubi agit quantum ad modum. Similiter secunda pars, ubi quærit de divinæ potentiæ immutabilitate, quærens utrum Deus possit quidquid potuit, habet duas. In prima quærit, utrum Deus semper possit omne quod olim potuit, & opponit quod non possit. In secunda vero solvendo contrarium asserit ibi; *Ad quod dicimus, &c.*

Divisio.

Non valet hujus similitudinis inductio, quia filium genuit de sua substantia. Dub. I.

Videtur responsio ista non esse sufficiens. Nam invidia potest attendi respectu diversi in substantia, & natura, sicut Angelus invidit homini: ergo propter hoc non excluditur invidia a Deo respectu creaturæ.

A RESP. Dicendum quod ad invidiam ista duo concurrunt, possibilitas scilicet ad æqualitatem, & exigentia rei factæ. Non enim invidet aliquis alicui nisi quia parificatur ei aliquis, vel excedit, vel quia timet ne parificetur. Item: Artifex non dicitur invidus nisi quando non facit rem secundum quod exigit, & ipse potest: & propter hoc, quia ex parte rerum non erat exigentia, & quia in nullo poterant parificari ideo qualescumque faceret, non convincitur in Deo esse invidia, etiam si nullas res faceret: sed in filio Dei erat potentia ad æqualitatem, & ulterius B exigentia, propter hoc quod erat de substantia patris. Hinc est quod non est simile, ut dicit Magister, & est, responsio ejus bona, ponit enim antecedens pro consequente, non quia velit dicere quod invidia sit solum, vel possit esse respectu similis in natura: sed propter rationem prædictam, exigentiæ scilicet, & æqualitatis quæ erant in generatione filii, quia erat de substantia patris.

Talem potuit Deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, nec vellet; & si talem fecisset quis dubitat eum meliorem fuisse: Dub. II.

C Videtur dici contrarium ei, quod dicitur: Potuit transgredi, & non est transgressus: hoc dicit in laudem sancti viri. Et Augustinus ipse dicit, super Genes. ad literam, quod meliores judicavit Deus homines, si ei liberaliter deservirent. Et iterum in lib. de Civ. Dei dicit, quod melior est substantia quæ peccare potest, quam quæ non potest. Eccli. 31. De vir. relig cap. 14. tom. 1

RESP. Dicendum quod melius dicitur dupliciter, aut simpliciter, aut in ordine ad finem. Si simpliciter loquamur, melior est homo confirmatus in gratia, quam potens labi. Si in ordinatione ad finem, quæ quidem consistit in per-

perveniendo: sic melius fuit facere hominem in libertate peccandi: sed tamen primum melius est simpliciter, hoc autem est melius secundum quid. Et ideo verbum August. simpliciter loquendo, habet veritatem. Quod autem dicitur de viro justo, laus accidentalis est, sive quantum ad gloriam accidentalem. Constat enim Christum non potuisse peccare, & tamen erat gloriosissimus. Similiter intelligendum est verbum illud Aug. super Gen. Sed quod dicitur quod melior est natura quæ potest peccare, quam quæ non potest. Dicendum quod non posse peccare, est duplici de causa, aut quia caret voluntate, aut vertibilitate voluntatis, & primo modo intelligit Augustinus, non secundo.

Potest Deus & alia, &c. *Dub. III.*

Innuit Magister quod hominem potuit Deus meliorem facere quam fecit. Contra: Videtur istud non habere veritatem in omnibus & specialiter in Christo, quem videtur nullo modo posse facere meliorem per illud quod dicitur: Dedit illi nomen quod est super omne nomen. Item: Datus est ei spiritus non ad mensuram: ergo quia nullo modo potuit Deus dare Christo plus de spiritu: ergo non potuit eum facere meliorem.

Phil. 2.
Joan. 3.

Resp. Dicendum quod Magister loquitur de universo, & ejus partibus, & quoniam Christus nec est de universo, nec est ejus pars: ideo non habet locum in ipso. Verumetiam adhuc in Christo habet dubitationem: si enim quidquid habet humanitas Christi finitum est: ergo cum Deus possit supra omne finitum potuit majus. Et iterum Christus factus fuit passibilis & mortalis, & potuit fieri immortalis. Et propter hoc dicendum, quod tripliciter est loqui de Christo, aut quantum ad unionem, aut quantum ad gratiam singularis personæ: aut quantum ad proprietates naturæ. Si quantum ad unionem: nec Deus potest plus dare, nec creatura recipere, quia unionis gratia ex parte alterius extremi est dignitatis infinitæ, scilicet quod homo sit Deus,

A quamvis ex parte humanitatis quidquid est ibi sit finitum, & ita non ponitur limitatio ex parte Dei, nec ex parte creaturæ capacitas infinita nisi per unionem, videlicet, quia unitur homo bono infinito, ita quod homo est Deus qui est bonitatis infinitæ. Si autem loquamur quantum ad gratiam singularis personæ, sic concedendum quod Deus potuit plus dare: sed rationalis creatura non potuit amplius recipere: non quia capacitas animæ ad gratiam per collationem gratiæ minuatur, quia nec minuitur: nec augetur: sed consummatur, & completur: & ideo non est possibilis ad amplius. Si autem loquamur quantum ad proprietates naturæ, sic Deus

Supra d. 17. art. 2. q. 4. & l. 3 d. 13. ar. 1 q. 2.

B plus potuit de bonitate dare, & rationalis creatura recipere quantum ad ea scilicet quæ sunt corporis, quia nunc plura habet quam quando factus est; sed non potuerunt fini & saluti naturæ effici congruentiores: nunquam enim salus nostra potuisset per substantiam incorruptibilem, & immortalem ita reparari, sicut per mortem, & passionem ejus reparata est: patet ergo quomodo melior potuit esse Christus, & quo modo non.

Item: obiicitur de B. Virgine. Videtur enim quod non potuerit fieri melior, quia Ansel. de conceptu virginali dicit: Decebat quod illius hominis conceptio fieret de matre purissima,

De concept. Virgin. c. 18.

C qua puritate major nequit sub Deo intelligi: ergo videtur quod non potuit fieri melior, & tamen ipsa fuit pars universi. Item: Super omnes choros Angelorum exaltata est in gloria: ergo facta est in summa gratia.

Resp. Dicendum quod est loqui de B. Virgine quantum ad tres conditiones, scilicet quantum ad gratiam conceptionis, quantum ad gratiam justificationis, quantum ad naturam corporis. Si quantum ad conceptionem prolis, sic quia fuit mater Dei quo nihil nobilius cogitari potest: & mater nobilissimi filii, sic tantam habuit bonitatis dignitatem, quod nulla mulier amplius capere potuit. Si enim omnes creaturæ, quantumcumque ascenderent in gradibus nobilitatis, essent præsentes,

tes, omnes deberent reverentiam matri Dei. Si autem loquamur quantum ad gratiam justificationis, tantam habuit quantam pura creatura humana sive rationalis, quæ facta est, sic recipere potuit. Si quantum ad corpus: naturalia optima habuit secundum quod fini competens fuit, simpliciter tamen meliora potuit recipere, & Deus dare, & ita patet quod in nullo creato habet instantiam hoc verbum Magistri, quod Deus ea quæ fecit, potuit facere meliora. Patet quod aliquibus capacitatem gratiæ complevit & implevit: sed in Christo per omnem modum: in matre secundum quod capit pura creatura rationalis: in sexu fœminino quantum ad ea quæ spectant ad corpus: & in anima humana quantum ad ea quę sunt gratiæ.

ARTICULUS I.

AD præsentis intelligentiam distinctionis, quæritur de modo, sive qualitate divinæ potentiæ. Et circa hoc quæruntur principaliter duo. Primo quæritur, utrum mundum Deus potuerit facere meliorem. Secundo quæritur de immutabilitate divinæ potentiæ, utrum quod semel potest Deus, semper possit. Circa primum quæruntur quatuor. Primo quæritur utrum Deus potuerit facere mundum meliorem quo ad substantiam partium integrantium. Secundo utrum potuerit ipsum facere meliorem quo ad partium integrantium proprietates. Tertio quæritur, utrum potuerit facere mundum meliore quantum ad ordinem. Quarto utrum potuerit facere mundum antiquorem.

QUÆSTIO I.

An Deus potuerit mundum facere meliorem quo ad substantiam partium integrantium.

Alex. Alensis 1. *p.* *q.* 21. *Membro* 3. *art.* 1.
S. Thom. 1. *p.* *q.* 25. *art.* 6.
Et 1. *sent. dist.* 44. *q.* 1. *art.* 1, *&* 2.
Et de Pot. *q.* 6. *a.* 16.
Scotus 1. *Sent. dist.* 44. *q. un.*
Ægid. Rom. 1. *sent. dist.* 44. *q.* 1.
Rich. 1. *Sent. dist.* 44. *qu.* 1.
Durandus 1. *Sent. dist.* 44. *q.* 1.
Thom. Arg. 1. *sent. d.* 44. *q.* 1. *a.* 1.
Marsil. Inguen. 1. *Sent.* *q.* 43. *a.* 1.
Steph. Brulef. 1. *Sent. d.* 44. *q.* 1.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. dist.* 44. *q.* 1.
Gabr. Biel. 1. *Sent. dist.* 44. *q. un.*

QUOD potuerit facere mundum meliorem quo ad substantiam partium integrantium, ostenditur sic: Partes integrantes mundum sunt finitæ bonitatis, & intensive & extensive: sed omni finito potest aliquid majus, & melius cogitari: sed Deus plus potest facere, quam homo possit intelligere: ergo, *&c.* Si tu dicas quod mundus non potuit amplius capere, hoc non solvit, quia Deus facit capacitatem: ergo majorem potuit capacitatem dare, cum ejus potentia sit infinita. Fundam.

ITEM: suprema creatura in universo est finita: ergo distat a Deo in infinitum sed in distantia infinita est ponere gradus infinitos: ergo ultra bonitatem creaturarum est intelligere creaturas, gradus bonitatis habentes, & ex his potuit integrari mundus: ergo, *&c.*

ITEM: constat quod Deus potuit facere mundum ex partibus majoribus mole, ut cœlum amplius, & terram latiorem: ergo si potuit facere majus mole, eadem ratione & majus virtute; & si hoc, ergo simpliciter melius.

ITEM; materia secundum se totam capax est formæ nobilissimæ, ut patet; si ergo Deus dare potuit quod natura materiæ potuit capere: ergo potuit dare toti materiæ, & omnibus partibus perfectionem formæ nobilissimæ, utputa rationalis naturæ: ergo potuit facere mundum, qui constaret ex solis substantiis rationalibus: & si hoc, tunc mundus haberet omnes partes secundum substantiam meliores: ergo, &c.

1. CONTRA: Aug. in lib. de lib. arb. Quidquid vera ratione melius tibi occurrerit, scias fecisse Deum bonorum omnium Conditorem: non est autem quod vera ratione cogitas, non potest. Neque enim tu potes aliquid melius in creatura cogitare, quod creaturæ artificem fugerit. Ergo non potest aliqua crea- Ad opp. *Aug. l.* 3. *c.* 5. *t.* 1. *Ibid. inf.*

creatura nobilis cogitari, quæ non sit A de constitutione mundi.

Aug. 12. confess. c. 7. tom. 1. 2. ITEM: Aug. ix. confes. Deo fecisti domine, unum prope te, aliud prope nihil, scilicet Angelicam creaturam, & materiam primam: sed non potest major ambitus cogitari quam a propinquitate Dei ad nihil: ergo non potuit fieri mundus qui natus est amplecti plures naturas rerum: ergo non potuit mundus fieri melior quantum ad capacitatem. Sed constat, capacitatem illam non esse vacuam quantum ad aliquem gradum, alioquin nec mundus perfectus esset, nec universum perfectum dici posset: ergo nec iste plus capere, nec alius capacior potuit fieri.

3. ITEM: materia prima est creata in omnimoda possibilitate, & in perfe- B cta obedientia respectu Creatoris: ergo si capacitas ipsius materiæ attenditur secundum suam possibilitatem & obedientiam quam habuit ad Deum, & in summa possibilitate, & in summa obedientia est creata: ergo mundus quantum ad capacitatem non potuit fieri melior: si ergo dedit Deus unicuique quantum capax erat; ergo nullo modo potuit fieri melior.

4. ITEM: Quantumcumque creatura fiat bona, necesse est esse finita: ergo necesse est aliquando ponere statum, ita quod creatura nullo modo possit fieri melior, in nullo derogando divinæ potentiæ: sed qua ratione statur in aliqua specie creaturæ, statur in suprema spe- C cie creaturæ spiritualis: nulla ergo creatura vel species potest illa fieri nobilior, & si optimum in uno genere est melius optimo in alio, & simpliciter hoc illo melius: ergo si optimum in universo est optimum omnis creaturæ, quæ possit esse creatura: & simpliciter mundus iste est ita bonus, quod eo non fieri potest melior.

CONCLUSIO.

Deus potuit facere hunc mundum meliorem quo ad augmentum substantiæ, non autem quantum ad specificam gradus nobilitatem.

RESP. ad Arg. Dicendum quod excessus bonitatis substantialis in rebus potest attendi dupliciter. Aut quantum ad essentiarum nobilitatem & gradus, & sic dicitur quod species hominis melior est & nobilior specie asini. Aut quantum ad esse prout concernit additionem sive augmentum, sic dicitur quod marca auri melior est uncia, non quia nobiliorem habet formam, vel essentiam, sed quia plus habet de auri substantia, ac per hoc de bonitate & valore. Quando ergo quæritur, utrum Deus potuerit mundum facere meliorem quantum ad substantiam partium, si tu intelligas de excessu quantum ad primum modum, quod mundus constaret ex nobilioribus essentiis, dico quod idem mundus qui est nunc, non potuit fieri melior, quia non esset iste, sed alius: sicut si iste qui factus est homo, fuisset factus Angelus, non esset ille qui est: quia tamen posse ejus non est arctatum, nec limitatum, non video quare non potuisset alium mundum meliorem facere hoc genere melioritatis. Si autem intelligas quantum ad secundum modum: sic dico, quod non solum alium, verum etiam hunc potuit facere meliorem sicut & majorem: & si fecisset, non esset alius: sicut posset facere quod iste puer esset ita magnus ut gigas, & plus haberet de substantia & virtute, & tamen non esset alius quam est. Concedo ergo rationes probantes, quod Deus simpliciter potuit alium mundum quantum ad substantiam partium fecisse meliorem; & etiam hunc quantum ad magnitudinem partium & virtutem, non tamen quantum ad essentiarum nobilitatem majorem. Et hoc vult Augustinus dicere in præmissa auctoritate de libero arbitrio, quod nulla essentia nobilior potest cogitari esse in hoc mundo rationabiliter, quæ non sit ibi: Nam *Lib. 3. de lib. arb. c. 5. t. 1.*

si cogites meliores esse partes, hoc est, aut secundum totum, aut secundum partem: si secundum totum, jam non illum mundum cogitas, sed alium. Si secundum partem: tunc ergo tollis ordinem & perfectionem de hoc mundo: ut si cogites quod Deus fecisset Lunam ita lucidam ut est Sol, vel terram sicut cælum, non rationabiliter cogitas, quia perimis universum: non enim esset omnia, si essent æqualia; & hoc est quod dicit August. de libero arbitrio: Non est vera ratio, sed invidiæ infirmitas, cum aliquid melius faciendum fuisse cogitaveris, jam nihil aliud inferius fieri velle: tanquam si perfecto cœlo nolles terram factam esse, utique omnino inique cogitares: & sic patet ultimam obiectionem quo ad primam partem esse sophisticam, pro eo quod non competebat universo ut materia secundum se totam perfecta esset forma nobilissima.

Lib. 83. q.q. 41. t. 4 Et t. 6. l. 1 cont. adv. leg. & prophet. lib. 3. cap. 5.

1. Ad illud ergo quod obiicitur in contrarium per auctoritatem Augustini de libero arbitrio, jam patet responsio, quia intelligitur de hoc mundo, & de melioritate secundum essentiam, ut patet ex textu.

2. Ad illud quod obiicitur quod summa distantia est in universo, dicendum quod *prope Deum*, potest dupliciter intelligi, scilicet quantum ad immediatam receptionem & conversionem in Deum, aut quantum ad summam imitationem, & assimilationem. Primo modo est natura Angelica prope Deum, simpliciter loquendo: sed secundo modo non nisi in comparatione, quia magis est dissimilis quam similis, & plus deficit, quam exprimit, immo infinitis gradibus distat, & ideo major propinquitas est nobis cogitabilis, & Deo possibilis, quamvis nunc non sit.

3. Ad illud quod obiicitur quod materia prima est creata in omnimoda possibilitate, dicendum quod possibilitatem obedientiæ Deus in nulla creatura complet totaliter, quia hoc est secundum omnimodum imperium Creatoris: sed complet capacitatem & possibilitatem, ut disponitur per alias dispositiones: & sic Deus complet materiam, quia ejus capacitatem debitis dispositionibus limitavit, & illas formas completivas, & perfectivas adjunxit, ita quod nihil dimisit incompletum. Quis tamen audeat dicere, quin Deus nobilius disponere, & nobilioribus formis perficere posset, secundum suæ sapientiæ, & potentiæ infinitatem? Quando ergo dicitur, dedit unicuique quantum erat capax, hoc intelligitur de capacitate non prout dicit longinquam possibilitatem, & obedientiam respectu Creatoris, sed prout cum hoc dicit dispositionem, & exigentiam: & hanc constans est Deum potuisse majorem facere.

4. Ad illud quod obiicitur quod in creaturis necesse est stare, dicendum quod sicut numerus semper habet statum in actu, tamen nunquam est dare statum aliquem, ultra quem divina potentia non possit se extendere, sic intelligendum est in magnitudine molis, & bonitatis, & quantumcumque sit in creatura status & semper, quia finita, bene agit Deus hucusque, ita quod non agit amplius, sed quin possit amplius, nunquam est dare ut credo: & ideo si alium mundum meliorem hoc fecisset, adhuc erit ultra quærere, quare non fecit meliorem cum possit: & sic procedendo ulterius, & ita talis quæstio est irrationalis: & solutio non potest dari nisi hæc, quia voluit, & rationem ipse novit. Attamen si non fecit, nemo potest arguere: quia hoc totum quod fecit, fuit gratia: nec erat aliqua exigentia, ratione cujus possit poni in eo fuisse invidia.

QUÆSTIO II.

An mundus potuerit fieri melior quantum ad proprietates partium integrantium.

Alex. Alen. 1. p. q. 2. Memb. 3. art. 2.
S. Th. 1. Sent. d. 44. q. 1. art. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 44. q. 2.
Scotus in Reportatis 1. Sent. d. 44. q. 1.
Richard. 1. sent. d. 44. q. 4.
Thom. Arg. 1. sent. dist. 44. q. 1. a. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 43. ar. 2.
Petrus de Tarant. 1. sent. dist. 44. q. 2.

Utrum mundum potuerit fieri melior quantum ad partium integrantium Fundam.

Isa. 30. tium proprietates. Et quod sic videtur: Erit lux Lunæ sicut lux Solis, & lux Solis sicut lux septem dierum: hoc erit, ergo potest esse: ergo Deus potest condere: & ita de aliis corporibus: & si hoc, essent utique res meliores: ergo, &c.

Lib. 11. c. 5. t. 3. ITEM: per August. super Genes. ad literam, & Magister adducit hanc auctoritatem. Potuit, inquit, Deus talem facere hominem, qui nec peccare vellet, nec posset: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorem fuisse? ergo, &c.

ITEM: Melior est proprietas incorruptibilitatis, & quietis, quam corruptionis, & motus: sed omnia quæ fecit Deus, aut fecit corruptibilia, aut aliquo modo mobilia: ergo omnia potuit facere meliora.

ITEM: Si non potuerunt creaturæ fieri meliores, hoc fuit, aut quia Deus non potuit dare plus: aut quia creaturæ non potuerunt plus capere. Si quia Deus non potuit amplius dare: ergo divina potentia est limitata. Si quia creaturæ non potuerunt amplius capere. CONTRA: Videmus tota die creaturam meliorari, & deteriorari, salva substantia, & capacitate: ergo, &c.

Ad opp. De div. nom. c. 4. ante medium. 1. CONTRA: Optimi est optima adducere, sicut dicit Dionysius: sed optimo non potest esse melius: ergo si Deus cum sit optimus, adducit res optime: patet: ergo, &c.

2. ITEM: Plato addit rationem, porro quia optimus est, ab optimo vero omnis invidia relegata erat: & ideo dedit unicuique creaturæ tantum de bonitate, quantum potuit capere. Si tu dicas quod Platonis verbum non valet, quia invidia non est respectu inferioris. CONTRA: August. super Gen. ad literam: Si bona facere non posset, nulla esset potentia. Si posset, sed nollet: magna esset invidia: ergo pari ratione, si posset facere meliora, & nollet, esset invidus.

L. 4. c. 16. tom. 3.

3. ITEM: ratione videtur; quia omne agens ex tota sua substantia facit rem optimo modo quo potest fieri. Si potentiam ejus nihil omnino impedit: A sed Deus est agens ex tota sua potentia in omni sua actione: & potentia ejus nullam habet indigentiam, neque resistentiam: ergo quidquid facit, ita bonum facit, quod nullo modo potest fieri melius.

4. ITEM: Hæc est vera per se: Bonum est diffusivum sui: ergo magis bonum, magis diffusivum: & maxime bonum, maxime diffusivum: sed Deus est agens maximæ bonitatis: ergo maxime se diffundit: ergo videtur quod unumquodque optimum facit, & quantum ad substantiam, & quantum ad proprietates.

CONCLUSIO.

B *Partium integralium mundi, quæ a Deo pendent immediate, proprietates si absolute considerentur, meliores fieri potuerunt: si vero relative adinvicem & ad finem nequaquam.*

RESP. ad Argum. Dicendum quod cum quæritur de melioritate partium universi, potest quæri quantum ad duplex genus partium: aut quantum ad partes manentes, sicut natura intellectualis, rationalis, cælestis, & elementaris: aut quantum ad partes transeuntes, sicut hic homo, & hic equus. Si quantum ad partes transeuntes, sic sine distinctione concedo quod possunt; ut in pluribus quantum ad proprietates fieri meliores: quia non sunt de C substantia universi, nec sunt a solo Deo, sed a Deo simul operante cum agente particulari quod impeditur, & deficit. Si autem intelligamus de partibus quæ sunt de constitutione, & integritate mundi, & immediate sunt a Deo, cum quæritur utrum potuerint fieri meliores quantum ad proprietates, distinguendum est: quia aut loqueris de ipsis absolute, aut de ipsis in relatione ad finem. Si de ipsis absolute: patet quod meliores conditiones potuerunt habere. Si de ipsis in relatione adinvicem, vel ad finem, optimas habuerunt proprietates: quod patet, quia sicut dicit Augustinus: Meliores judicavit Deus homines, si ei liberaliter de-

deservirent. Similiter melius fuit quod (A) omnes homines essent ex uno, & ita quod haberent corpus animale, & secundum exigentiam ejus necesse fuit alias creaturas corporales disponi in motu, & corruptibilitate. Ex his patent rationes inductæ ad primam partem: procedunt enim de proprietatibus rerum, secundum se consideratarum.

1. Ad illud quod obiicitur in contrarium de Dionysio, dicendum quod illud intelligitur secundum ordinem, sicut jam patebit.

2. Ad illud quod obiicitur de Platone, dicendum quod non habet veritatem nisi intelligatur salvo ordine universi: & hoc quantum ad bonitatem (B) essentialem, considerata dispositione in materia: nec ratio sua est necessaria, sed solum persuasio in simili: sicut in homine qui potest alii benefacere, & non facit: quod ex hoc judicatur invidia, & frequenter dimittit propter invidiam: & qui caret invidia econverso facit: & sic intelligitur verbum Augustini.

3. Ad illud quod obiicitur quod agens ex tota potentia producit optime, dicendum quod agens ex potentia tota quoddam agit secundum impetum, quoddam secundum artem, & sapientiam. Et quod secundum impetum agit, facit quanto melius potest. Quod agit secundum artem, & sapientiam, (C) agit quantum vult, & quantum congruit, salvo ordine, quia sapientis est ordinare. Ideo quædam facit bona, quædam meliora, quædam optima, & sic patet quod illud non sequitur.

4. Ad illud quod obiicitur quod bonum summum summe se diffundit, dicendum quod hoc verum est de diffusione naturali: sed de voluntario, sive a proposito, non est verum. Primo modo est diffusio in productione personarum: secundo modo in productione creaturarum.

QUÆSTIO III.

An Deus potuerit facere mundum meliorem, quantum ad ordinem partium.

Alex. Alens. 1. p. q. 21. Memb. 3. art. 6.
S. Thom. 1. Sent. d. 44. q. 1. art. 3.
Scotus in Reportatis 1. Sent. d. 44. q. 2.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 44. q. 3.
Richard. 1. Sent. dist. 44. q. 5.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 44. q. 1. art. 3.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 44. q. 3.

Utrum Deus potuerit mundum facere meliorem quantum ad ordinem partium. Et quod non, primo videtur auctoritate: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Glossa Augustini: Singula quæque bona in se: sed in universo optima; sed optimo nihil est melius; ergo, &c. *Fundam.* *Gen. 1.*

Item; Augustinus dicit quod alius quamvis modus nostræ liberationis esset Deo possibilis, nullus tamen fuit nostræ levandæ miseriæ congruentior; sed sicut Deus fuit sapientissimus Redemptor, ita & sapientissimus Conditor; ergo si ordinatissime redemit, ita quod nullus modus melior, vel congruentior esse potuit; ergo similiter se habuit in faciendo res; & sic patet, &c. *Lib. 13. de Tr. c. 10. tom. 3.*

Item; Si consideremus ordinem elementorum in mundo, constat ea optime esse ordinata; unde non potest cogitari quod illa quatuor corpora ordinentur melius, sive secundum qualitates, sive secundum formas nobiles, sive secundum proportiones numerales, sicut ligantur viii. & xxvii. qui sunt duo primi numeri solidi cubi, ligantur per duos intermedios, scilicet xii. & xviii. ergo, &c.

Item; Sapientis est ordinare; ergo summe sapientis summe, sive optime ordinare; ergo Deus res ita bene ordinavit quod nullo modo potuit ordinare melius. *Arist. 2. Metaph. cont. 2.*

1. Sed contra; Ordo ille est bonitatis finitæ; ergo si sapientia Dei est infinita, & infinitum excedit finitum; ergo Deus scivit melius ordina- *Ad opp.*

nare; sed quidquid scivit, potuit; ergo, &c.

2. Item: Melior est & nobilior ordo in quo nulla cadit inordinatio, quam in quo cadit: sed in universo cadunt multæ inordinationes, & deformitates; ergo alius ordo potuit fieri melior.

3. Item; Quod propinquius est fini, melius est ordinatum, ergo si omnia sunt optime ordinata, omnia sunt æqualiter conjuncta fini; ergo omnia participant beatitudinem; quod absurdum est.

4. Item: Bonitas ordinis pendet ex bonitate partium, sicut respectivum ab absoluto; sed res secundum esse absolutum non sunt optimæ; ergo nec in ordine.

CONCLUSIO.

Deus non potuit partes primas universi melius ordinare, neque secundum suam sapientiam, neque secundum finem.

Resp. ad Argum. Dicendum quod est ordo partium in toto, & est ordo partium in fine. Primus ordo respicit sapientiam, secundus ordo respicit bonitatem. Et sunt isti duo ordines ita conjuncti, ut unus alteri conformetur, & ordo partium in universo est propter ordinationem ad finem. Si autem loquamur de ordine partium in universo, aut hoc est quantum ad partes primas & substantiales, & sic absque distinctione optime sunt ordinatæ, ita quod melius ordinari non potuerunt, quia in eis consistit ordo substantialis, & pulchritudo universi immutabilis. Vel quantum ad partes corruptibiles, & remotas, & hoc dupliciter. Aut absolute, & ut nunc, & sic potuerunt melius ordinari, & aliquando erunt melius ordinatæ. Aut simpliciter & in relatione ad finem, & sic sunt res optime ordinatæ in universo, secundum
Aug. lib. 11. de Civ. Dei cap. 18. quod convenit ordini in finem. Simpliciter enim optime ordinatæ sunt res in finem, salvo ordine universi, quia universum est tanquam pulcherrimum carmen quod decurrit secundum optimas consonantias, aliis partibus succedentibus aliis quousque res perfecte ordinentur in finem. Unde sicut in productione rerum manifestatur potentia, sed in comparatione, sive in ordine non entis ad ens, ostenditur summa potentia creans ex nihilo, sic ordo rerum in universo in se ostendit sapientiam, & ordo ad finem, bonitatem; sed in comparatione unius ad alterum, ostenditur summa sapientia, & summa bonitas, quia nihil potest hunc ordinem deordinare, sicut melius infra patebit. Concedendæ ergo sunt rationes probantes quod res sunt optime ordinatæ, quia respiciunt utrumque ordinem.

1. Ad illud quod obiicitur quod sapientia est infinita; dicendum quod quamvis sapientia est infinita, tamen res non sunt capaces nisi ordinis finiti; & ipsa sapientia summa, summum dat ordinem quem habere possunt.

2. Ad illud quod obiicitur quod in universo cadit inordinatio, dicendum quod si consideremus hos ordines, scilicet ad finem, & in universo, ita se adinvicem complectuntur quod non potest ibi esse inordinatio.

3. Ad illud quod obiicitur de propinquitate, dicendum quod hoc est verum secundum propriam ordinationem; sed secundum decursum universi necesse est quod res sit primo longe a fine, & post appropinquet.

4. Ad illud quod obiicitur quod ordinis bonitas pendet ex partibus dicendum quod sicut aliqua contingentia in se habent esse absolutum contingens, sed ordinem necessarium, sic & in proposito intelligendum quod quamvis aliquid non sit optimum in se, tamen optime ordinatur. Et exemplum hujus patet in partibus corporis, & in re artificiali in qua est consonantia, & harmonia, sicut in cithara. Quamvis enim nobilior sit situs oculi quam pedis, tamen si consideremus utrumque secundum suum officium, tam oculus quam pes optime situati sunt in toto, ita quod nec oculus melius pede, nec econverso, & ita dicit Augustinus su- *Exempl.*

Aug. in 10. Tr. 1. in medio t. 9. per Joannem, quod ſicut Angelus optime in cœlo, ita vermiculus optime in imo, ſicut in terra. Et ſimiliter apparet in cithara; poſſunt enim omnes chordæ ita proportionari quod ſi aliqua tendatur, ut detur ei melior ſonus, nunquam remanebit conſonantia. Similiter dictiones poſſunt ordinari ad faciendum verſum, ita quod ex illis dictionibus impoſſibile eſt fieri verſum melius ordinatum, ſic in propoſito intelligendum.

QUÆSTIO IV.

An Deus potuerit facere mundum antiquiorem.

Rich. 1. Sent. diſt. 44. q. 3.
Steph. Bruleſ. 1. ſent. d. 44. q. 4.
Petrus de Tarantaſ. 1. Sent. diſt. 44. q. 4.

Fundam. 2. Petr. ult. Pſal. 89. UTRUM potuerit facere mundum antiquiorem. Et quod ſic videtur: Mille anni apud Deum ſicut una dies. Et in pſalm. Mille anni ante oculos tuos tanquam dies heſterna quæ præteriit, pari ratione centum millia annorum: ergo ſi Deus potuit facere mundum ante diem heſternam, potuit per centum millia annorum ante: & ſi hoc eſſet antiquior; ergo, &c.

ITEM: Divina potentia & operatio non dependet nec a materia, nec a tempore: ergo qua ratione poteſt in uno inſtanti, poteſt in alio: ſed qua ratione in poſteriori, eadem ratione in priori: & ſi hoc, mundus potuit fieri antiquior: ergo, &c.

ITEM: Divina eſſentia & potentia fuit ante temporis principium, aut ergo fuit potens producere ante, aut non: Si non: ergo erat impotens. Si ſic: ergo potuit facere mundum antequam faceret.

ITEM: Ego quæro, utrum potuerit facere poſt. Si ſic: ſed non eſt major ratio de poſt, quam de ante: ergo pari ratione potuit facere ante. Aut ſi non potuit poſt, nec ante, & ita neceſſe fuit quod tunc: ergo videtur quod compulſus, & non voluntarius mundum fecit, tunc.

A 1. SED contra: Ante principium temporis nihil erat niſi æternitas: ergo ſi potuit mundum facere ante principium temporis, potuit facere & in æternitate: ſed quod habet eſſe in æternitate, caret principio, & nihil tale poteſt eſſe creatum ex nihilo: ergo, &c. *Ad opp.*

2. ITEM: Si potuit facere ante, ponatur ſimiliter: ergo quæro; utrum ante: & ſic in infinitum: ſed infinitum a parte ante eſt æternum: ergo ſi potuit in infinitum ante facere, potuit etiam ab æterno; ſi ergo non potuit facere mundum æternum, quia non eſſet factus, ergo nec antiquiorem.

3. ITEM: Neceſſe eſt mundum habere finitam durationem a parte ante: *Ariſt. 3. Phyſ. 56.*
B ſed in omni finito neceſſe eſt alicubi ſtare, ultra quod non poteſt fieri progreſſus: ſed qua ratione ſtatur in aliquo inſtanti finito, ſtatur in illo in quo conditus eſt mundus; ergo, &c.

4. ITEM: Principio totius antiquitatis non poteſt aliquid fieri, vel cogitari antiquius: ſed tempus, vel ævum quod incœpit cum mundo, eſt totius antiquitatis principium: ergo etiam non potuit aliquid eſſe antiquius.

CONCLUSIO.

Deus potuit mundum antiquiorem creare in quantum potuit facere tempus ante hoc, & in illo facere mundum: non tamen ſic facere quin haberet principium.

C RESP. ad Arg. Quod cum quæritur, utrum Deus potuerit facere mundum antiquiorem; poteſt intelligi dupliciter. Aut ita quod ipſum creaverit ab æterno, cum produxerit ex tempore: & tunc eſſet antiquior. Aut ita quod mundus duraſſet tempore longiori, tamen finito. Primum credo impoſſibile ſimpliciter; quoniam implicat in ſe contradictionem. Ex hoc enim quod ponitur fieri, ponitur habere principium. Ex hoc autem quod ponitur æternus, ponitur non habere principium. Unde idem eſt quærere, utrum Deus potuerit ante mundum facere quod mundus habendo principium non haberet princi-

Opinio aliorum. cipium, hoc includit contradictionis utramque partem. Similiter, quantum ad secundum sensum videtur aliquibus impossibile, quia implicat in se oppositionem; quoniam anterioritas sive antiquitas incipit simul cum tempore. Nam in æternitate non est ante, & post; & tempus incipit de necessitate simul cum mundo, sicut situs incipit cum loco, & locus cum orbe primo. Unde sicut si quæreretur, utrum primus orbis potuerit fieri altior, nulla esset omnino quæstio, immo implicat contradictionem, scilicet extra omnem locum esse locum: & venit ex falsa imaginatione, quia imaginamur totum mundum esse in locali spatio: sicut imaginamur terram circundari aqua: similiter intelligendum est in proposito quod est implicatio contradictionis, & venit ex falsa imaginatione: quia imaginamur ante principium mundi fuisse durationem temporis, in qua mundus potuisset ante fieri. Unde si quæratur: utrum totus mundus potuisset extra totum mundum, vel supra, vel infra fieri, stulta est quæstio, & implicans opposita, & veniens ex mala imaginatione. Per hunc modum respondent, si quæratur utrum mundus potuerit fieri ante, vel antiquior. Unde dicunt quod si aliquid præcessisset ante mensurans temporaliter potuisset utique ante fieri. Similiter si locus esset extra, potuisset alterior fieri. Ratio autem istius malæ imaginationis est: cum enim imaginamur æternitatem in infinitum ante tempus fuisse, intelligimus eam quasi durationem extensam, in qua sunt diversa *nunc*, in quorum quolibet potuisset fieri tempus. Sed hoc omnino nihil est: quia æternitas est simplicissimum, in quo nulla omnino cadit diversitas. Concedendum ergo, sicut probant rationes inductæ ad hoc: quod sicut non potuit mundum facere in loco altiore, quia non est in loco: sic nec ante, quia nulla est antiquitas nisi in eo.

Aug. lib. 11. de Civ. Dei c.5. & 6. tom. 5.

Ad illud quod obiicitur quod apud Deum non est vis aliqua in aliquanto tempore, & quod potentia ejus non dependet, &c. Dicunt ad omnia unica responsione quod quamvis divina virA tus ad nihil arctetur, tamen principiatum non potest facere sine principio, & temporale non sine tempore, & primum temporale non potest facere, nisi in principio temporis, & principium temporis non nisi in principio temporis. Oppositum enim non dicit potentiam, sed magis contraditionem, & repugnantiam: nec tamen arctatur ad sic faciendum, quia posset omnino non facere. Unde sicut stulta est quæstio, si quæratur, utrum potuerit facere principium temporis ante principium temporis, similiter & prædicta. Sed quoniam durum videtur dicere, quod Deus non potuerit facere mundum antiquiorem, & quin alium mundum facere potuerit, B sed tantum istum: propterea dicunt alii, quod sicut Deus potuit facere mundum ampliorem, ita potuit facere antiquiorem sine omni distinctione. Et tamen istud non est omnino simile: quia Deus posset facere cœlum amplius & magis distare a terra, salva utriusque natura: sed si Deus intelligatur fecisse quod illud nunc magis distet a principio temporis, intelligitur illud, *nunc*, esse aliud, quia etiam si intelligatur mundus factus ante, adhuc non esset antiquior respectu istius *nunc*: quia tantum distaret quantum distat a principio: & ita non esset antiquior. Et ideo non est simpliciter neganda, nec simpliciter concedenda, sicut nec ista, Deus potuit fa- C cere mundum altiorem. Si enim intelligas de hoc absolute, falsum est sicut dicit prima opinio, & non intelligibile, & implicatio contradictionis. Si autem intelligas per concomitantiam alterius loci, scilicet quia Deus potuit facere alium mundum amplectentem, istum, in quo situm posset habere magis altum, & minus verum est. Similiter judicandum de antiquitate. Et ideo si quæratur, utrum Deus potuerit ante facere mundum, distinguendum sicut & hic: Utrum Deus potuerit facere mundum in alio loco, vel alibi: quia adverbialis determinatio potest cadere sub ampliatione verbi, vel extra. Si sub ampliatione verbi: tunc est vera, & est sensus quod Deus potuit alium locum facere, & in illo

Opin. 2.

Opinio propr.

mun-

mundum istum totum ponere: potuit A enim facere centum tales mundos, & adhuc unum complectentem omnes, & unum in loco altiori quam alium: sic & in tempore intelligendum est quod Deus potuit facere tempus ante hoc, & in illo facere mundum. Alio modo potest cadere adverbialis determinatio extra ampliationem de ly *potest*, & est sensus: Deus potest facere mundum istum in alio loco, qui est extra mundum: & hic est implicatio falsi, quia non est locus nisi intra mundum, & similiter de tempore intelligendum.

1. Ad illud quod obiicitur quod ante non erat nisi æternitas, dicendum quod verum est: sed tamen Deus poterat facere quod ante esset tempus.

2. Ad illud quod obiicitur de infinito a parte ante, dicendum quod infinitum a parte ante, potest esse apponen- B do, aut secundum actum, aut secundum potentiam. Primo modo dicit æternitatem, secundo modo minime, quia eternitas dicit infinitum actu.

3. Ad illud quod obiicitur quod necesse est ponere statum, dicendum quod verum est: sed status possunt esse infiniti, & licet in potentia non sit ponere statum, tamen quia actus non consequitur totam potentiam, sed in aliquo statu est, ideo in statum finito. Si quæratur, quare magis in hoc quam in alio, ratio summa & potissima est voluntas facientis.

4. Ad illud quod obiicitur quod antiquitas cœpit cum mundo, dicendum quod verum est: sed Deus potuit face- C re quod ante inciperet: ideo non valet ratio illa. Rationes ad oppositum sunt concedendæ, procedunt enim secundum primam viam.

ARTICULUS II.

Consequenter quantum ad secundum articulum quæritur de immutabilitate divinæ potentiæ: utrum videlicet quod semel Deus potest, semper possit.

QUÆSTIO UNICA.

An Deus quod semel potest, semper possit.

Alex. Alensis 1.*p.* *q.* 25. *Memb.* 4.
S. Thom. 1. *Sent.* *q.* 1. *art.* 4.
Ægid. Rom. 1.*sent.* *dist.* 44.*p.* 2.*q.* 1.
Richard. 1.*sent.* *d.* 41. *art.* 4. *q.* 1.
Petrus de Tarant. 1.*sent.* *dist.* 44. *q.* 5.
Steph. Brulef. 1. *Sent.* *dist.* 44. *q.* 5.

Et quod sic, videtur, quia omnis potentia quæ est idem cum essentia, habet idem posse quod esse: & omne illud cujus posse est idem quod esse, si habet esse immutabile, & æternum, habet & posse: sed quod Deus semel est, semper est, quia ejus esse est immutabile: ergo & quod semel potest, semper potest. *Ad opp. 3. Physic. cont. 32.*

2. Item: Omnis potentia quæ est infinita, & non potest non esse infinita, semper est respectu æqualium: quia si respectu paucorum esset, aliquando desineret esse infinita, & desineret esse omnipotens: sed divina potentia semper est infinita, & omnipotens, ergo nihil possibilium accrescit ei, nec decrescit; ergo quod semel potest, semper potest.

3. Item: Omnis potentia quæ est omnino sufficiens, & nullo modo dependens a possibili, omne quod potest, semper potest, si in seipsa maneat non mutata: sed divina potentia est semper hujusmodi, & non mutatur in se: ergo, &c.

4. Item; Quidquid Deus potuit, adhuc potest, si nihil factum est quod non subsit ejus virtuti: sed nihil potest fieri quod non subjaceat divinæ virtuti: ergo propter illud factum non impeditur, quin adhuc possit: ergo potest quidquid potuit.

Sed contra: Si Deus potest semper quidquid potuit semel, sed potuit Christum resuscitare a mortuis; & mundum creare: ergo & modo potest: quod stultum est dicere. Item sic: Quidquid semel potest, semper potuit: sed modo potest mundum creasse: ergo ab æterno potuit creasse. **Fundam.**

Item;

ITEM: Si quidquid potest semel, & semper: sed ante mundum potuit facere quod mundus non fuisset: ergo & modo potest facere quod mundus non fuisset.

ITEM: cum dicitur: Deus potest hoc facere, aliquo demonstrato, aut connotatur aliquid, aut nihil. Si nihil: ergo æque vere potest dici quod Deus potest malum, ut bonum. Si autem aliquid connotatur: hoc non est nisi possibilitas ad fieri: sed quod factum est, idem ipsum non habet possibilitatem ad fieri: ergo Deus non potest facere quod factum est, & prius potuit: ergo non potest quidquid potuit.

CONCLUSIO.

Quamvis Divina potentia in se sit immutabilis, ratione tamen connotati quod fuit aliquando possibile, & postea factum est impossibile, non quidquid potuit, semper potest.

Sup. d. 41. q. ultima. RESP. ad Arg. ad hoc est duplex modus respondendi sicut ad sophisma de scientia. Concesso enim quod divina potentia secundum veritatem omnino sit immutabilis, secundum positionem tamen nominalium concedunt hanc. Potest quidquid potuit: & respondent illationi, sed potuit Christum suscitare: ergo & modo potest, respondent quod non debet inferri sub illo tempore, sed sub alio, ergo potest Christum resuscitasse. Et hoc enunciabile adjunctum verbis diversorum temporum est idem: ideo dicunt quod propositio est vera: etsi aliter inferatur, assignant peccatum in processu secundum fallaciam figuræ dictionis, vel secundum accidens. Tamen, sicut supra probatum fuit, hæc positio non habet veritatem, quamvis illa positio videatur fuisse probabilis; & Magister fuit hujus positionis, quia per hoc solvit: & iterum non solvit in proposito. Primum, quia si diceretur Deus posse quidquid potuit, quia potest fecisse quod potuit facere: pari ratione qui nunc est cæcus potest quidquid potuit: & truncatus, quia potest

A fecisse quod potuit facere: & potest nunc vidisse quod potuit videre. Præterea dantem oppositum hujus solutionis adhuc contingit solvere hoc modo formata ratione. Potest quidquid potuit: sed potuit non fecisse mundum antequam faceret: ergo & modo potest non fecisse; loco ejus quod est non fecisse, non est aliud dare æquivalens; ergo illa responsio non solvit, maxime cum ipse Magister dicat in littera quod Deus non potest facere omne quod potuit aliquando facere, nec vult facere, vel esse, vel fieri quod aliquando voluit facere, esse, vel fieri. Ideo dicendum sicut dictum fuit de scientia, quod divina scientia in se omnino immutabilis, desinit *Dist. 41. q. ult. in fine.*
B scire aliquod enuntiabile ratione connotati: quia scibile desinit esse verum & ipsa scientia sive scire, connotat uno modo in cognito veritatem. Similiter intelligendum quod divina potentia connotat in eo, respectu cujus dicitur, possibilitatem & talem, inquam, possibilitatem quæ respicit potentiam agentem sub ratione potentiæ, non impotentiæ. Quoniam ergo ita est quod multa possibilia fiunt impossibilia per accidens, & multa possibilia fiunt entia, & jam sunt impossibilia ad fieri (facere enim quod non ens non sit, nihil est facere, similiter facere quod factum est, nihil est facere, & ita impossibile est fieri) hinc est quod quia Deus non potest nisi pos-
C sibile quod posse est potentiæ: & quia nulla mutatione facta in potentia, sed æqualiter Deo existente, potente fit aliquid Deo impossibile propter mutationem a parte rei, hæc concedenda est quod divina potentia est immutabilis: & hæc neganda est: quidquid Deus semel potest, semper potest.

2. AD illud ergo quod obiicitur quod divinum posse est esse, & infinitum, & independens: totum illud concludit quod ipsa non mutetur; sed nihil sequitur de connotato. Verum est tamen quod posse Dei respectu connotati semper est infinitum, quia si auferatur finitum ab infinito, nihilominus remanet infinitum; & ideo quamvis desinat aliquid posse facere, semper tamen infinita potest.

3. AD

5. Ad illud quod obiicitur ultimo A (quia alia patent) ex hoc quod divina potentia dominatur omnibus quæ sunt, dicendum quod omnia ei subsunt, & tamen non sequitur quod possit facere quod factum est, potest tamen illud destruere: sed facere non potest, quia faciendo, aut facit aliquid, aut nihil. Si aliquid; ergo aliquid plus est nunc, quam prius; ergo non facit quod factum est. Si nihil; ergo faciendo nihil facit. Similiter de eo quod fuit, facere quod non fuerit, aut facit hoc quiescendo, aut operando, aut destruendo. Quiescendo non; si enim Deus nihil faciat, cum hoc est præteritum, semper est præteritum. Si vero faciat operando, cum nihil ex hoc fiat, hoc enim non fuisse præteritum non est aliquid: ergo faciendo, nihil facit. Si vero destruendo, cum præteritum, sive quod fuit non sit, nihil facit destruendo; & destruendo nihil destruit. Concedendum est ergo quod non potest quidquid potuit, quia fuit aliquando possibile quod factum est impossibile, non propter arctationem potentiæ, sed propter hoc quod necessario connotat impotentiam; & sic patent obiecta.

Sup d.42. q.3. n.20.

DISTINCTIO XLV.

De voluntate Dei, quæ Essentia Dei est una & æterna, & de signis ejus.

IAM de voluntate Dei aliquid pro sensus nostri imbecillitate dicendum est. Sciendum est ergo, quia voluntas, sive volens, de Deo secundum essentiam dicitur. Non est enim ei aliud velle, & aliud esse, sed omnino idem. Et sicut idem est ei esse bonum quod esse Deum, ita idem est ei esse volentem quod esse Deum. Nam voluntas qua semper volens est, non affectus vel motus est qui in Deum cadere non valet, sed divina usia, qua volens est Deus, & hujusmodi.

Quod licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici Deus, esse omnia quæ vult.

Et licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen dicendum est Deum esse omnia quæ vult. Quod quidam de Dei voluntate non recte sentientes nobis obiiciunt dicentes: Si idem est Deo velle quod esse, ergo cum dicimus Deum velle omnia, quæ facit, dicimus eum esse omnia quæ facit, alioquin non ibi illo verbo idem significatur quod significatur hoc verbo esse, cum de Deo dicitur. Et si ita est, non semper dicitur de Deo velle secundum essentiam. Si vero secundum essentiam non dicitur aliquando, quo modo ergo dicitur de Deo? Relative enim nunquam dicitur. Ad quod dicimus, quia licet idem penitus sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici esse omnia quæ vult, sicut idem est Deo esse quod scire: nec tamen sicut dicitur scire omnia, ita quoque potest dici esse omnia.

Quis

Quis sit sensus horum verborum, Deus scit, vel Deus vult. Item Deus scit omnia, vel vult aliquid, & quid de Deo in his prædicetur.

Et ubicumque Deus dicitur scire, vel sciens, vel velle, vel volens, hæc de eo secundum essentiam dicuntur. Cum enim dicitur Deus scit, vel Deus vult, sive Deus est sciens, vel volens, essentia divina prædicatur, & Deus esse enuntiatur. Cum autem additur: omnia, vel aliquid, vel aliqua, & dicitur Deus scit omnia, vel vult aliquid, vel aliqua: essentia quidem divina prædicatur non simpliciter & absolute, sed ita ut scientiæ quæ ipse est, omnia subjecta monstrentur, & voluntati quæ ipsa eadem est, aliquid, vel aliqua subjecta esse dicantur: ut talis fiat sensus: Deus scit omnia, idest, Deus est cujus scientiæ, quæ ipsius essentia est, omnia subjecta sunt. Similiter Deus vult hæc, vel illa, idest, Deus est, cujus voluntati quæ ipse est, hæc, sive illa subjecta sunt. Volens ergo, sive velle dicitur Deus secundum essentiam, cujus voluntas essentia est sempiterna, & immutabilis, licet ea varientur, & transeant, quæ ei subjecta sunt, quæ non potest esse injusta, vel mala, quia Deus est.

Quod Dei voluntas summe bona, causa est omnium quæ naturaliter sunt, cujus causa non est quærenda, quia nullam habet, cum sit æterna.

Hæc itaque summe bona voluntas, causa est omnium quæ naturaliter fiunt, vel facta, sive futura sunt, quæ nulla præventa est causa, quia æterna est. Ideoque causa ipsius quærenda non est. Qui enim ejus causam quærit, aliquid majus ea quærit, cum nihil ea majus sit. Unde August. in lib. 83. q. Qui quærit quare voluerit Deus mundum facere, causam quærit voluntatis Dei. Omnis autem causa efficiens major est eo quod efficitur. Nihil autem majus est voluntate Dei. Non ergo ejus causa quærenda est. Idem in libro de Genesi contra Manichæos: Si qui dixerint, quid placuit Deo facere cœlum & terram: Respondendum est eis: Qui voluntatem Dei nosse desiderant, causas voluntatis Dei scire quærunt, cum voluntas Dei omnium quæ sunt ipsa sit causa. Si enim habet causam Dei voluntas, est aliquid quod antecedat voluntatem Dei quod nefas est credere. Qui ergo dicit, quare fecit Deus cœlum & terram? Respondendum est illi, quia vult. Voluntas enim Dei causa est cœli, & terræ, & ideo major est voluntas Dei, quam cœlum, & terra. Qui autem dicit, quare voluit facere cœlum, & terram? majus aliquid quærit quam est voluntas Dei: nihil autem majus inveniri potest. Compescat se ergo humana temeritas, & id quod non est, non quærat, ne id quod est non inveniat. Ecce his auctoritatibus aperte insinuatur quod voluntatis Dei causa nulla est, & ideo quærenda non est.

Q. 28. t. 4

Lib. 1. c. 2 tom. 1.

Quod

Quod voluntas Dei prima & summa causa est omnium.

C. 4. Aug. habet: Aut jubeatur, aut permittatur eo cap. 1. in fin. Sap. 8. Eodem c. 2. in pr.

Voluntas ergo Dei, ut ait August. in 3. lib. de Trin. prima, & summa causa est omnium specierum, atque motionum. Nihil enim fit quod non de interiori, atque intelligibili aula summi Imperatoris egrediatur secundum ineffabilem justitiam. Ubi enim non operatur quod vult Dei omnipotentis sapientia, quae pertingit a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter: & non solum facit ea quae perseverantia consuetudinis admirationem amiserunt: sed etiam ea, quae propter raritatem, & insolitum eventum mira videntur: ut sunt defectus luminarium, & terrae motus, & monstruosi animantium partus, & his similia: quorum nihil fit sine voluntate Dei, sed plerisque non apparet. Ideoque licuit vanitati Philosophorum etiam causis aliis ea attribuere, cum omnino videre non possent superiorem Eod. c. 4. *caeteris omnibus causam, id est, voluntatem Dei. Itaque nonnisi Dei voluntas causa prima est sanitatis, aegritudinis, praemiorum, atque poenarum, gratiarum, & retributionum. Haec ergo sola est unde ortum est quidquid est, & ipsa non est orta, sed aeterna.*

Quibus modis accipiatur Dei voluntas.

Id. lib. 8. *Hic non est praetereundum nobis, quod sacra Scriptura de voluntate Dei variis modis loqui consuevit, & tamen non est Dei voluntas diversa, sed locutio diversa est de voluntate, quia nomine voluntatis diversa accipit. Nam voluntas Dei vere, ac proprie dicitur quae in ipso est, & ipsius essentia est: & haec una est, nec multiplicitatem recipit nec mutabilitatem,* Psal. 113 Rom. 9. *quae inexpleta esse non potest: de qua Propheta ait: Omnia quaecumque* Rom. 12. *voluit Dominus, fecit. Et Apostolus: Voluntati ejus quis resistit? Et alibi: Ut probetis quae sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et haec voluntas recte appellatur beneplacitum Dei, sive dispositio.*

Quod secundum figuram dicitur voluntas Dei praeceptio, prohibitio, consilium, permissio, operatio: & ideo pluraliter dicit Scriptura voluntates.

Aliquando vero secundum quandam figuram dicendi voluntas Dei vocatur quod secundum proprietatem non est voluntas ejus, ut praeceptio, prohibitio, consilium, nec non permissio, & operatio. Ideoque pluraliter aliquando Scriptura voluntates Dei pronuntiat. Psal. 110 *Unde Propheta: Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus. Cum non sit nisi una voluntas Dei quae ipse est, pluraliter tamen dicit voluntates: quia voluntas Dei variis modis, ac pro diversis accipitur, ut dictum est. Ita etiam idem Propheta propter multos effectus misericordiae, & justitiae pluraliter dicit:* Psal. 88. *Misericordias Domini in aeternum cantabo. Et alibi:* Psal. 18. *Justitiae Domini rectae, laetificantes corda: cum tamen in Deo una sit misericordia, una justitia, & una eademque sit misericordia quae justitia, scilicet divina usia.*

Quare

Quare præceptio, & prohibitio, & consilium dicuntur Dei voluntas.

Ideo autem præceptio, & prohibitio; atque consilium cum sint tria, dicitur tamen unumquodque eorum Dei voluntas, quia ista sunt signa divinæ voluntatis, quemadmodum & signa iræ dicuntur ira, & dilectionis signa dilectio appellantur: & dicitur iratus Deus, & tamen non est ira in eo aliqua: sed signa tantum quæ foris fiunt, quibus iratus ostenditur, ira ipsius nominantur. Et est figura dicendi, secundum quam non est falsum quod dicitur: sed verum quod dicitur sub tropi nubilo obumbratur. Et secundum hos tropos diversæ voluntates Dei dicuntur, quia diversa sunt illa quæ per tropum voluntas Dei dicuntur.

Ubi voluntas Dei pro præcepto, & consilio accipiatur.

Pro præcepto Dei atque consilio potest accipi voluntas, ut ibi: Fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra. Et alibi: Qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse frater meus, & soror, & mater est. Et contra hanc voluntatem multa fiunt. Unde Augustinus in lib. de spiritu & littera. Infideles, inquit, contra voluntatem Dei faciunt, cum ejus Evangelio non credunt. Matt. 6. Matt. 12. C. 33. t. 3

Quod Deus non vult hominibus fieri omnia quæ præcepit, vel non fieri quæ prohibet.

Et si illa tria dicuntur Dei voluntas, ideo quia signa sunt divinæ voluntatis: non est tamen intelligendum Deum omne illud fieri velle quod cuicumque præcepit: vel non fieri quod prohibuit. Præcepit enim Abrahæ immolare filium, nec tamen voluit, nec ideo præcepit, ut id fieret: sed ut Abrahæ probaretur fides. Et in Evangelio præcepit sanato, ne cui diceret: ille autem prædicavit ubique, intelligens Deum non ideo prohibuisse quin vellet opus suum prædicari: sed ut daret formam homini laudem humanam declinandi. Gen. 22. Marc. 1.

De permissione, & operatione, ubi dicantur Dei voluntas.

Permissio quoque Dei & operatio voluntas Dei appellantur, qualiter accipit Augustin. in Ench. dicens: Non fit aliquid nisi omnipotens fieri velit: vel sinendo ut fiat, vel ipse faciendo. Nec dubitandum est Deum facere bene, etiam sinendo fieri quæcumque fiunt male: non enim hæc nisi justo judicio sinit, & profecto bonum est omne quod justum est. Ecce hic manifeste habemus Dei voluntatem appellari ipsius operationem, vel permissionem, cum dicit non fieri aliquid nisi omnipotens fieri velit, ubi includit & bona, & mala omnia quæ fiunt. Ideoque aperte distinguit quomodo Deum velle dixerit, ne eadem ratione intelligeretur velle bona, & mala sub- C. 95. in fine, c. 96 in pr. t. 3.

subdens, vel sinendo ut fiat, hoc quantum ad mala dicit: vel ipse faciendo, hoc quantum ad bona. Mala enim sinit fieri, sed non facit: bona vero ipse facit. Ideoque dixit eum velle, quia & nolens, mala sinit: volens, bona operatur: & ob hoc permissio, & operatio voluntas Dei dicuntur.

Quinque supra sunt proposita, quæ dicuntur secundum tropum, ut ideo distinguat lector ubique pro quo eorum accipiatur voluntas.

Quinque ergo supra posita sunt, quæ dicuntur secundum tropum Dei voluntas, quia signa sunt divinæ voluntatis, quæ una est, & immutabilis, scilicet Dei beneplacitum. Ideoque diligenter distinguat lector ubi de voluntate Dei scriptura commemorat, juxta quem modum accipi oporteat, utrum pro beneplacito Dei, an pro aliquo signorum ejus. Magna enim est adhibenda discretio in cognitione divinæ voluntatis, quia & beneplacitum Dei est voluntas ejus, & signum beneplaciti ejus dicitur voluntas ejus. Sed beneplacitum ejus æternum est, signum vero beneplaciti ejus non: & consonat rerum effectibus beneplacitum ipsius, & ipsi effectus rerum ab illo non discordant. Fit enim omne quod beneplacito vult fieri: & omne quod non vult fieri, nequaquam fit. Non ita autem est de signis quia præcepit
Matt. 19 *Deus multis, ea quæ non faciunt, & prohibet quæ non cavent, & consulit quæ non implent.*

DISTINCTIO XLV.

De quidditate voluntatis Dei.

Jam de voluntate Dei aliquid pro sensus nostri imbecillitate, &c.

Expositio Textus.

SUPRA egit Magister de scientia, & potentia, hic jam tertio agit de
Divisio. voluntate. Et habet hæc pars tres partes. In prima agit de voluntate secundum suam quidditatem. In secunda secundum ejus impletionem respectu operis, qualiter scilicet impleatur, infra distinct. 46. *Hic oritur quæstio: dictum est enim.* In tertia determinat qualiter voluntas nostra divinæ conformatur, & hoc distinct. 48. *Sciendum quoque est, quod aliquando mala est voluntas.* Prima pars habet tres partes. In prima ostendit, quod voluntas Dei est ipsa divina essentia. In secunda quod ipsa est om-
A nium causa, ibi: *Hæc itaque summe bona voluntas causa est:* In tertia ostendit, quod ipsa voluntas Dei est multipliciter dicta, ibi: *Hic non est prætermittendum nobis*, &c. Prima pars habet duas. In prima ostendit, quod velle est in Deo esse, & voluntas est essentia. In secunda solvit dubitationem, ibi: *Et licet idem sit Deo velle*: Secunda pars similiter habet duas. In prima ostendit quod divina voluntas est causa prima. In secunda ostendit, quod est causa generalissima, ibi: *Voluntas*
B *ergo Dei, ut ait Augustinus.* Tertia pars, in qua agit de istius nominis multiplicitate, & hæc non est multiplicitas æquivocationis, sed analogiæ: habet tres particulas. In prima ponit modum principalem accipiendi circa hoc nomen, quod est voluntas, quia scilicet accipitur pro voluntate beneplaciti. In secunda ponit modos non principales: sed tropologicos, secundum quod accipitur pro signo voluntatis: & hoc facit, ibi: *Aliquando vero secundum quandam dicendi*

cendi figuram, &c. In tertia breviter epilogat prædeterminata, ibi: *Quinque ergo supra posita sunt quæ dicuntur*, &c.

Relative enim voluntas nunquam dicitur. *Dub. I.*

Videtur falsum, quia sicut Creator dicitur ad creaturam, & præscientia ad præscitum, ita velle dicitur ad volitum, sed est supra habitum, dist. 35. quod illa dicuntur relative: ergo & velle.

RESP. Dicendum quod Magister accipit hic relative, prout relativus modus dicendi distinguitur a modo dicendi secundum substantiam, & hic est personalis, & ita accipitur hic. Ipse autem obiicit de relatione respectu creaturæ quæ est quantum ad modum intelligendi, nec distinguitur a modo dicendi secundum substantiam. Vel potest dici, quod Magister loquitur secundum generalem nominis intellectum, quia velle non est tantum respectu creati, ut præscire, & creare: sed etiam respectu Dei.

Deus scit omnia, &c. *Dub. II.*

Videtur male dicere, quia similiter divinæ voluntati subiecta sunt omnia, quia voluntati ejus nullus resistit: ergo Deus vult omnia, quod non conceditur.

ITEM: ego quæro: cum omnia scibilia sint subiecta divinæ scientiæ, & essentię, & similiter volita: quare non dicimus quod Deus volendo se, velit alia, sicut sciendo se, scit alia. Quod si tu concedis, tunc cætera essent æterna. Si tu dicas, quod non est simile, quæritur quare non: & videtur quod sit simile, quia sicut divinæ scientiæ actus non deflectitur extra Deum, & ita sciendo se, scit omnia, ita & de voluntate videtur.

RESP. Dicendum quod subiecta divinæ scientiæ non dicuntur, quia sunt inferiora, sed subjecta dicuntur respectu quorum est actus divinæ cognitionis; & hæc quidem sunt omnia cognoscibilia: & ideo novit omnia: similiter subjecta

A voluntati dicuntur, respectu quorum est actus divinæ nolitionis: & hæc non sunt omnia volibilia, ideo patet illud. Quod quæritur, utrum volendo se, velit omnia, dicendum quod velle uno modo dicit complacentiam. Alio modo dicit causam. Prout dicit complacentiam, credo quod bene potest dici quod volendo se, velit omnia: quia omnia placent ei quæ ab ipso, & ad ipsum sunt. Prout tamen dicit progressum effectus ab ipso, quamvis actus non egrediatur, tamen res egrediuntur: & ideo dicit respectum ad extra. Unde sicut non conceditur, possendo se, potest omnia, sic & in proposito.

B *Quare fecit Deus cælum, & terram, respondendum est illi, quia voluit.* *Dub. III.*

Videtur mala responsio, quia tunc videtur facile omnia determinare: videtur etiam quod voluntas Dei non habeat rationem. Sed contra, super illud ad Ephesios: Secundum consilium voluntatis suæ. Glossa: Voluntas Dei est ex ratione: ergo est quærere rationem. *Ephes. 1.*

RESP. Dicendum quod voluntas nostra cum excitetur a volito, causam & rationem ab eo habet, & quantum ad se, & quantum ad volitum, maxime quando vult aliquid, quod est propter finem: sed C voluntas Dei cujus actus est ipse, maxime cum vult se, quia non excitatur aliqua ratione alia a se, tamen causam quantum ad se habere non potest. Volitum autem aliquando habet aliam causam, quam voluntatem, & tunc respectu ejus habet rationem, & causam, aliquando solam voluntatem, ut in mundi creatione, & tunc voluntas habet rationem sed non causam, quia non est irrationalis, unde non habet rationem tanquam diversam a se, sed idem re, & ideo voluntas Dei non potest esse irrationalis: & propter hoc in actibus qui totaliter sunt ab ipsa, sufficit ipsam scire, nec oportet ulterius aliam rationem quærere, & sic patet illud.

Voluntas ergo Dei, &c. *Dub. IV.*

Videtur male dicere, quia tunc cum voluntas Dei ſit agens per intentionem, videtur quod nihil fiat caſu, & fortuna.

Resp. Dicendum quod Deus quamvis ſit cauſa omnium, non tamen eſt tota cauſa: ſed ipſe cum cauſis creatis. Propter hoc notandum, quod effectus habet comparari ad cauſam ſupremam quæ Deus eſt, & ſic nihil evenit caſu, & fortuna. Habet etiam comparari ad voluntatem, ſive cauſam creatam quæ eſt natura, vel intelligentia, & ſic cum multa eveniant præter intentionem, multa fiunt caſu, & fortuna.

Nihil enim fit, quod non de interiori, atque intelligibili aula ſummi Imperatoris, &c. *Dub. V.*

Videtur falſum, quia peccata fiunt, & non egrediuntur ab ipſo.

Resp. Dicendum quod Magiſter non aſſumit hanc auctoritatem ſicut habetur in originali. Nam ibi dicitur, quod non jubeatur, aut permittatur, & ita non habet locum obiectio. Nihilominus poteſt dici quod materia reſtringit diſtributionem ſuam ad res quæ ſunt aliqua natura. Vel dicendum, quod ampliat verbum egrediendi ad facere, & permittere.

Defectus luminarium, & terræmotus, & monſtruoſi animalium, &c. *Dub. VI.*

Videtur falſum dicere, quia monſtrum dicit deordinationem aliquam in natura: ergo non eſt a cauſa ſuprema.

Resp. Aliquibus dicendum videtur, quod monſtrum dicit deordinationem aliquam in natura: & dicit etiam ſubſtantiam aliquam Subſtantia cauſam habet poſitivam, quæ Deus eſt, inordinatio illa non habet cauſam poſitivam ſed privationem, & hæc eſt ut plurimum improportio virtutis agentis ad materiam. Aut enim materia ſuperabundat, aut deficit ſecundum proportionem caloris operantis, & virtutis: & Auguſti-
A nus loquitur de monſtris quantum ad id quod habent ſubſtratum. Tamen aliter, poſſet dici, quod monſtra etiam ſunt a Deo puniente, quando pœnæ ſunt, & ſic habent rationem ordinis. Quamvis enim Deus non faciat contra ordinem in finem, facit tamen contra ſolitum curſum naturæ frequenter, vel ad vindictam, vel ad miſericordiam.

Placuit vanitatis Philoſophorum, &c. *Dub. VII.*

Videtur quod non bene dicat, quia Philoſophi cauſis aliis attribuerunt vere: ergo in hoc vani non fuerunt, utpote luna eclipſatur, eo quod terra in-
B terponitur.

Resp. Dicendum, quod non ideo dicuntur vani, quia aliis tribuerunt: ſed quia ſic aliis tribuerunt, ut ad cauſam præcipuam non referrent. Et ideo evanuerunt, quia ad cauſam primam, & præcipuam non venerunt, quæ ſola eſt cauſa ſimpliciter prima, & ſimpliciter generaliſſima.

Nam voluntas Dei, &c. *Dub. VIII.*

Videtur falſum dicere, quia plures ſunt ideæ eo quod plurium ideatorum: ergo ſimiliter plures voluntates, quoniam plurium volitorum.

Resp. Dicendum quod non eſt ſi-
C mile, ſicut patet in quæſtione de ideis, quia voluntas dicit quod plus ſe tenet ex parte volentis & ſecundum eſſe, & ſecundum rationem dicendi: & ideo re, & ratione una eſt voluntas beneplaciti; ſed idea ſecundum rationem dicendi plus ſe tenet ex parte ideati, quia ſimilitudinem ejus dicit. Et cognitio ſecundum rationem intelligendi, & dicendi motum dicit in nobis a rebus ad animam ſecundum rem: ſed in Deo ſecundum rationem intelligendi, voluntas aut non: ideo hac duplici ratione conceditur de ideis, non de voluntate.

Nec mutabilitatem, &c. *Dub. IX.*

Videtur falſum, quia Deus nunc vult aliquid eſſe, quod poſtea non vult eſſe:

se: ergo videtur quod desinat velle, & similiter incipiat: ergo videtur divina voluntas mutari. A

Resp. Dicendum quod in hujusmodi locutionibus est solum respectu connotati mutatio, quod comparatur ad divinam voluntatem, ratione cujus ponitur inceptio, & desitio in actibus illis qui connotant aliquid de præsenti. Si enim dicatur: Deus vult hoc esse futurum, ab æterno voluit: sed tamen causa in actu sive actualiter causans non fuit nisi quando facere voluit, id est, pro illo instanti, in quo actus voluntatis copulatur operi, non autem, ipsi subiecto volenti, & sic patet quo modo sit causa actualis in tempore, nulla facta in ea mutatione, quia continue voluit, & ita in actu fuit: sed causans in actu non fuit: nisi pro tempore pro quo voluit, ita nulla circa Deum voluntas incepit: sed solus effectus incepit. B

Dicitur iratus Deus, & tamen non est ira in eo aliqua, &c. *Dub. X.*

Videtur male dicere, quia in Deo est vis rationalis, & concupiscibilis: ergo pari ratione ponenda est in Deo irascibilis: ergo sicut vere in eo est actus cognitivæ, & amoris, ita proprie actus furoris.

Resp. Dicendum quod irascibilis aliquo modo sonat imperfectionem de ratione sui nominis, & ideo dicunt aliqui quod nullo modo recipitur in Deo nisi transumptive. Contra: actus hujusmodi vis in nobis sunt gloriari, & damnari, & hi sunt in Deo, quare non similiter & hæc vis? Et est propterea dicendum, quod in Deo vere est vis gloriandi, & dominandi, quæ est ipsa divina substantia, tamen quia ira habet passionem conjunctam de ratione sui nominis, ideo non recipitur in Deo vis irascibilis, nec ira, nisi transumptive, & sermone tropico. Et notandum, quod Deus habet signa iræ, non quæ significent iram in ipso: sed quæ significant iram in nobis, & vere quando in nobis sunt. C

S.Th. 1.p. q.19. art. 11.

Præcepit enim Abrahæ immolare filium, nec tamen voluit, &c. *Dub. XI.*

Contra: secundum hoc videtur quod præceptum falsum signum fuit.

Resp. Dicendum quod voluntas Dei volebat fidem, & devotionem Abrahæ manifestare in præparatione obediendi, & hoc Deus volebat, & hoc signum importabat, & vere: sed tamen secundum æstimationem Abrahæ plus importabat, & per illud plus quod Abraham intelligebat, Dominus fidem ejus probabat: ita quod nec in signo falsitas, nec in Abraham deceptio fuit: sed probatio.

Alex. 1. p. qu.37. Memb.1.

ARTICULUS I.

Ad intelligentiam præsentis distinctionis tria principaliter quæruntur. Primo de voluntate divina quantum ad quidditatem. Secundo, quantum ad causalitatem. Tertio quantum ad rationem significandi. Quantum ad primum duo quæruntur. Primo quæritur, utrum sit in Deo ponere voluntatem. Secundo, utrum ipsum sit dicere omnivolentem, sicut dicitur omnipotens.

QUÆSTIO I.

An in Deo sit ponere voluntatem.

Alex. Alensis 1. *p. q.* 34. *Memb.* 1.
S.Thom. 1. *p. q.* 19. *art.* 1.
Et 1. *Sent. d.* 45. *q.* 1. *art.* 1.
Et de Ver. q. 23. *art.* 1.
Ægidius Rom. 1. *sent. dist.* 45. *q.* 1.
Henric. in sum. art. 45. *q.* 1.
Richard. 1. *sent. dist.* 45. *q.* 1.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 45. *q.* 1. *art.* 1.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 45. *q.* 1.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. dist.* 45. *q.* 1.

Quod in Deo non sit ponere voluntatem, ostenditur auctoritate, & ratione. Primo, sic, Augustinus in lib. de libero arbitrio. Voluntas est rationalis motus sensui præsidens, & appetitui: sed in Deo non est motus, nec sensus, nec appetitus: ergo neque voluntas. Ad opp.

 2. Item:

2. ITEM: Augustinus in lib. de duabus animabus. Voluntas est animi motus ad aliquid prosequendum, vel fugiendum: sed in Deo non est ponere fugam, nec prosecutionem: ergo nec voluntatem.

C. 8. t. 6. 3. ITEM: ratione videtur, quia voluntas est potentia in nobis maxime vertibilis, unde aliæ potentiæ non possunt in malum: sed sola voluntas est a qua est peccatum: sed in Deo nulla est omnino vertibilitas ad malum: ergo, &c.

4. ITEM: voluntas, eo ipso quod voluntas, est ad opposita: eo quod ad opposita, est contingens & variabilis: in Deo autem nulla cadit contingentia, nec varietas: ergo, &c. Probatio pri- B mæ. Voluntas eo ipso quod voluntas est, est potestas rationalis, sed potestates rationales sunt ad oppositum, sicut dicit Philosophus: ergo, &c. Similiter eo ipso quo est voluntas, est libera: & si hoc, non est determinata ad unum: quia tunc non haberet libertatem, sicut nec potentiæ naturales: ergo est ad opposita, est igitur variabilis.

Arist. 9. Metaph. & Phys. 3

Fundam. SED contra dicit Apostolus: Secundum consilium voluntatis suæ. Et iterum ibidem, secundum propositum voluntatis suæ, & tota scriptura est plena hoc nomine voluntatis ut est in Deo: ergo, &c.

Ephes. 1.

Arist. 12. Metaph. cont. 39. ITEM: Philosophus in 12. concludit, C quod voluntas est actio ipsius Dei.

ITEM: ratione videtur, quia voluntas est illud penes quod residet inter creata summa potestas: ergo si voluntas de se dicit potestatem, quia omnibus præsidet in regno animæ, & nihil potest sibi imperare: sed Deus est potentissimus, & omne quod possibile est sibi attribuendum est: ergo, &c.

ad verba: sic se habent: Voluptas est actus ejus de voluntate vero ibi nullũ verbum.

ITEM: voluntas est in qua consistit voluptas summa, sive fœlicitas. Beatus enim est qui habet omne quod vult, unde nihil delectatur nisi habens voluntatem, vel aliquid simile voluntati: sed Deus est felicissimus, in quo est omnis felicitas, & jucunditas: ergo, &c.

ITEM: voluntas est illud penes quod A residet justitia, & æquitas. Justitia enim non est aliud, quam rectitudo voluntatis: unde non habentia voluntatem, non sunt capabilia justitiæ, sed Deus est justissimus secundum omnem intellectum: ergo habet voluntatem.

ITEM; voluntas est vis secundum quam attenditur summa liberalitas: omnis enim liberalitas venit ex amore, sed constat quod amor est actus voluntatis: in Deo autem ponere est summam liberalitatem: ergo & amorem, & voluntatem.

CONCLUSIO.

Voluntas est in Deo, quamvis non habeat conditiones sequentes voluntatem creatam, ut sunt appetitus, fuga, tristitia, vertibilitas, vel malitia.

RESP. ad Arg. Dicendum quod in Deo est ponere voluntatem, sicut ostendunt quatuor rationes prædictæ, propter quatuor conditiones, scilicet potestatis, voluptatis, æquitatis, & liberalitatis, quæ sunt circa voluntatem, & magis proprie in Deo, & completiori modo quam in nobis. Voluntas enim in nobis est per differentiam a substantia, & actu, & per distantiam a fine: in Deo autem per omnimodam indifferentiam horum, scilicet substantiæ, virtutis, actus, & finis. Et quia in nobis est per differentiam a substantia, & ab actu: ideo aliis præsidens, & secundum diversos actus variabilis. Propter differentiam enim a substantia in qua possunt & aliæ potentiæ radicari, præsidet aliis potentiis, ut sensui, & appetitui. Propter differentiam ab actu, est variabilis secundum alterationem affectionum, in Deo autem neutrum: ideo nec regit inferiores potentias, nec habet variari secundum affectiones varias. Et quia in nobis est per distantiam a fine: inde est quod est indigens, & ideo in ea est fuga, & appetitus: & cadit in ea tristitia, & malitia, quia potest a fine obliquari, cum non sit illi conjuncta. In Deo autem est omnino fini conjuncta: ideo nec fugam, nec appetitum habet, nec tristitiam, nec malitiam, sed

Hæc probat Scot. dist. 2. q. 2. S. Th. 1 p. q. 19. a. 1.

sed omnimodam lætitiam & justitiam. A Et sic patet responsio ad prima tria, quia quamvis illæ conditiones appetitus, fuga, malitia, sive vertibilitas, conditiones sint voluntatis creatæ, tamen omnino a voluntate divina, semotæ sunt.

4. Ad illud quod obiicitur, quod est contingens, & variabilis, dicendum quod est contingentia in actu, vel in effectu. Si loquamur de contingentia in effectu, non tantum est in effectu nostro, sed etiam in multis, quæ a Deo sunt. Multa enim facit Deus, quæ posset non facere nullo repugnante. Si autem loquamur de contingentia in actu, quod voluntas modo vult aliquid, modo desinit aliquid velle, & incipit velle, mo- B do vult aliquid, modo vult oppositum, hoc cadit in voluntate humana, quia inter voluntatem humanam, & actum, est differentia : unde nec semper est in uno actu, nec in actu uniformi, divina autem voluntas propter identitatem sui cum actu, omnino variari non potest, nec habet in se aliquam contingentiam, & ideo patent omnia quæsita.

QUÆSTIO II.

An Deus dicatur omnivolens, sicut omnisciens, & omnipotens.

Richardus 1. Sent. dist. 45. q. 5.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 45. q. 2.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 45. q. 3.

Ad opp. Supposito quod in Deo sit ponere voluntatem : Quæritur, utrum ipsam sit ponere omnivolentem : & ita dicatur a voluntate omnivolens, sicut a potentia, & scientia omnisciens, & omnipotens. Et quod sic, videtur, quia Deus non dicitur omnipotens eo quod possit omnia, sed quia potest omne quod decet ejus potentiam : non enim potest mala. Similiter vult Deus omne quod decet voluntatem ejus velle : ergo debet dici omnivolens, sicut omnipotens.

2. Item : sicut se habet cognitiva Dei ad verum, ita se habet affectiva, sive voluntas ad bonum : sed cognitiva, sive intellectiva amplectitur omne verum : unde qui diceret Deum aliquid verum ignorare, derogaret ejus intelligentiæ : ergo pari ratione cum intelligentia non sit latior, nec est perfectior quam voluntas, voluntas erit respectu omnis boni : ergo sicut dicitur omnisciens, quia scit omne verum ; ita omnivolens, quia omne bonum vult.

3. Item : sicut dicitur Deus verum omnis veri, a quo scilicet omne verum habet veritatem : ita est bonum omnis boni, a quo omne bonum habet bonitatem : sed Deus in cognoscendo suam veritatem, quia est ratio omnium, omnia cognoscit : ergo similiter diligendo suam bonitatem, omne bonum diligit : sed omne quod diligit, vult : ergo vult omne bonum, sicut & cognoscit omne verum, & sic, &c.

4. Item : bona voluntas est quæ se extendit ad multa bona : ergo melior ad plura, & optima ad omnia : ergo infinita ad infinita : ergo sicut potentia, & scientia se extendunt ad omnia, & infinita, ita & voluntas : ergo qua ratione dicitur omnipotens, & omnisciens, pari ratione debet dici omnivolens.

Contra in Psalmo : Omnia quæcumque voluit, fecit : ergo nihil vult nisi quæ facit : sed plura potest facere, & non potest nisi volens ; ergo plura C potest velle ; sed si Deus plura posset scire, non esset omnisciens ; ergo, &c. *Ps. 113.* Fundam.

Item ; si aliquid sciret homo quod non sciret Deus, non esset omnisciens Deus ; cum ergo aliquid velit homo quod Deus non velit, utputa facere furtum ; ergo Deus non est omnivolens.

Item : si posse malum esset posse, Deus non esset omnipotens, quia non potest mala ; cum ergo velle malum, sit velle, & Deus non velit mala ; Deus non est omnivolens. Probatio minoris. Malum non est malum, nisi quia voluntarium ; quia secundum Augustinum peccatum adeo est voluntarium, &c. ergo ratio voluntatis salvatur in malo, similiter & actus voluntatis in volendo malum ; ergo, &c. *Lib. cont. Manich. c. 11. t. 6.*

Item: velle malum, aut est velle, aut est nolle. Si velle, habeo propositum; Si nolle, sed nolle malum est bonum; ergo velle malum est bonum; ergo si Deus vult omne bonum, Deus vult omne malum, quod est falsum. Restat ergo quod velle malum est velle, & Deus non vult malum; ergo Deus non est omnivolens: sed illud argumentum est sophisticum, quia similiter posset obiici de potentia. Sed quæritur, unde est hoc quod velle malum, est velle; sed posse malum non est posse, vel potentiæ, sed impotentiæ. Juxta hoc quæritur de comparatione potentiæ, sapientiæ, & voluntatis ad sua obiecta secundum ambitum.

CONCLUSIO.

Tametsi concedamus Deum esse omniscium, atque omnipotentem, non tamen omnivolentem admittimus, quia scientia est omnium tam futurorum, quam possibilium, tam bonorum, quam malorum. Potentia est omnium bonorum, etiam possibilium. Voluntas autem non est nisi bonorum, quæ sunt vel erunt.

Resp. ad Argum. Dicendum quod cum quæritur, utrum Deus sit omnivolens, duplicem intellectum potest facere ista locutio, ex eo quod hoc quod est, *omne*, potest facere distributionem simpliciter, vel ut nunc. Si distributionem simpliciter quantum ad actum & habitum facit, tunc dicitur omnivolens, quia vult omne volibile. Si ut nunc dicitur omnivolens, quia vult omne volitum. In utroque sensu falsitatem habet. Et quia in utroque sensu veritatem habet in potentia, & in scientia, ideo simpliciter conceditur, quod Deus sit omnisciens, & omnipotens, & simpliciter negatur quod sit omnivolens. Intellectus hujus, & ratio patet. Si enim simpliciter accipiatur, Deus scit omne scibile, & potest omne possibile; sed non vult omne volibile, quia divina voluntas importat causam actualem, potentia vero abstrahit a ratione actualitatis, & ponit rationem habitualem causæ; scientia vero abstrahit a ratione utriusque. Quia ergo Deus non est causa actualis omnium quæ potest facere, vel velle, sicut non facit omne volibile, ita non vult. Quia vero potentia abstrahit a ratione actualitatis; ideo non dicitur solum respectu faciendorum in actu, sed etiam respectu possibilium fieri a Deo. Quia vero scientia abstrahit a ratione utriusque, hinc est quod scientia non tantum est respectu faciendorum, sed etiam respectu possibilium, non tantum Deo, sed etiam aliis, utpote possibilium malorum. Hæc ergo est ratio, quia actus scientiæ, ut scire, est per modum habitus; similiter & potentiæ per modum habitus, ut posse; voluntatis, per modum actus, ut velle. Ideo scientia est omnium scibilium, potentia omnium possibilium, quæ sunt potentiæ; sed non voluntas omnium volibilium; & ideo non potest Deus plura scire, vel posse, potest tamen plura velle. Similiter, si accipiamus *omne* ut *nunc*, respectu rei præscitæ, & respectu factæ, & volitæ, scientia est respectu omnis rei in qua salvatur ratio scientiæ, & potentia in qua salvatur ratio potentiæ; sed voluntas non est respectu omnis rei in qua ratio voluntatis salvatur. Scientia enim est respectu omnium futurorum, & præsentium, & præteritorum, bonorum, & malorum, quia ibi salvatur ratio scientiæ, & nobilitatis; quia scire malum, scire est, & scire malum, nobilitatis est. Similiter potentia est respectu omnium bonorum, in quibus solum salvatur ratio potentiæ. Nam posse malum, non est posse. Unde posse malum non tantum derogat perfectioni potentiæ, sed etiam ipsi potentiæ, quia posse deficere non est posse, & ideo adhuc dicitur omnipotens. Voluntas vero est respectu bonorum tantum, non respectu malorum. Et quamvis in volendo malum non salvetur dignitas voluntatis, salvatur tamen ratio volendi, quia velle malum velle est. Et hinc est quod Deus non dicitur omnivolens, quia non vult malum; sed tamen omnipotens dicitur,

quam-

quamvis non possit malum. Si quæratur quare ratio potentiæ non salvetur respectu mali, sicut & ratio voluntatis, dicendum quod potentia idipsum quod dicit, dicit per modum habitus, & positionis, de potentia activa loquendo. Unde quando est respectu privationis, jam non est potentia, sed defectus potentiæ; sed voluntas idipsum quod dicit, dicit per modum cujusdam adhærentiæ & complacentiæ; quia ergo in malo salvatur ratio consensus, & complacentiæ, sicut & respectu boni; ideo velle malum, velle est; sed posse malum, non est posse.

1. Ad illud quod obiicitur, quod Deus vult omne quod decet, dicendum quod illa non est ratio quare dicatur omnipotens; sed illa quæ præassignata est, scilicet quia potest omne, quod posse potentiæ est.

2. Ad illud quod obiicitur, quod cognitiva amplectitur omne verum, & affectiva omne bonum, dicendum quod aliter amplectitur hæc, aliter illa. Cognitiva enim amplectitur habitualiter cognoscendo omne quod est verum, & quod potest esse; sed affectiva, quia actus ejus est in ratione actus, amplectitur & vult solum bonum quod est, vel erit. Rursus; Verum amplectitur totum actum cognitivæ; quia nihil scitur nisi verum, nam falsum scire, non est scire: sed bonum non amplectitur omnino actum voluntatis, nam velle oppositum boni est velle, & hinc est quod Deus sciendo omne verum, dicitur omnisciens; sed non sic volendo omne bonum, omnivolens.

Ex 1. posteriorum cont. 21.

3. Ad illud quod obiicitur, quod Deus cognoscendo se qui est veritas ipsa, omne verum cognoscit; ergo, &c. Dicendum quod verum est, sed aliter; quia cognoscendo se verum, est causa exemplaris; & causa exemplaris non tantum est futurorum, sed etiam possibilium a Deo fieri. Sed diligendo se bonum, est causa actualis ut patebit; & ideo non sequitur quod velit nisi bona quæ erunt, vel fient; propter hoc non potest dici omnivolens. Alia tamen est hujus ratio, sicut patet in littera.

4. Ad illud quod obiicitur de voluntate quod melior est quæ se extendit ad plura, dicendum quod voluntas est actus rationalis: unde non dicitur voluntas melior, quia simpliciter ad plura, sed quia ad plura rationabiliter, & quoniam ratio recta dictat creaturas fieri in numero definito, quia numerus infinitus rebus non competit: ideo optima voluntas & perfectissima in aliquo numero vult res bonas esse, sed tamen finito, & ex hoc non sequitur quod voluntas sit infinitorum, vel omnium possibilium nec etiam omnium. Potest tamen dici quod illud si alicubi habet veritatem, ibi tantum habet ubi voluntas aliquid recipit a volito: sed voluntas Dei nihil recipit, & ideo non est melior volendo tria bona quam unum, & mille quam tria, & ideo non valet illa ratio in proposito.

Ex hoc patet illud quod consuevit quæri: utrum voluntas, & potentia, & sapientia sint æqualia, dicendum enim quod est loqui de his quantum ad actum, & quantum ad effectum, & quantum ad obiectum. Si quantum ad actum: sic est ibi omnimoda æqualitas, & circumincessio, ut patet, quia quidquid scit Deus & potest, vult scire & posse: & econverso. Si quantum ad effectum: sic adhuc sunt æqualia: quia nihil efficit Deus nisi per potentiam, sapientiam, & voluntatem. Sed quantum ad obiectum, sive connotatum sunt inæqualia, scientia enim hoc modo est in plus, & potentia in minus, & voluntas in minus: nam scitum est bonum & malum: possibile est bonum tantum, sed futurum, & non futurum: volitum vero est bonum, & futurum tantum.

ARTICULUS II.

Quantum ad secundum articulum quæritur de voluntate divina, scilicet quantum ad causalitatem. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur in generali, utrum voluntas Dei sit causa rerum. Secundo, utrum sit causa prima & immediata.

QUÆSTIO I.

voluntas Dei sit causa rerum.

der Alens. 1. p. q. 35. Memb. 2.
om. 1. p. q. 13. art. 4.
. Sent. dist. 45. q. 1. art. 3.
e Pot. q. 3. art. 15.
. Rom. 1. Sent. d. 45. p. 2. q. unica.
ard. 1. Sent. d. 45. art. 2. q. 1.
. Brulef. 1. Sent. dist. 45. q. 3.
us de Tarant. 1. Sent. dist. 45. q. 4.
. Arg. 1. Sent. dist. 45. q. 1. art. 2.
silius Inguen. 1. Sent. q. 44. ar. 1.

UOD voluntas Dei sit causa rerum, ostenditur sic. Hilarius in lib. de Synodis: Omnibus creasubstantiam voluntas attulit: sed atura dedit.

M; Augustinus in lib. contra Maos. Respondendum est eis qui voem Dei nosse desiderant, quod as Dei omnium quæ sunt, ipsa sa.

M; ratione videtur: quia Deus usa rerum; sed omnis rei cujus us causa, est per scientiam, poten- & voluntatem: aut ergo est causa otens, aut quia sciens, aut quia . Non quia potens: quia multa quæ non facit. Similiter nec quia ergo quia volens, ideo facit: usa est ad cujus esse sequitur aliud: &c.

M; Deus est causa rerum crea- : aut ergo per naturam, aut per atem, aut per casum & fortu- Non per casum & fortunam, ales sunt causæ secundum imper- rationem: non per naturam, sic simile ex simili producitur: ergo quod per voluntatem: er- c.

CONTRA: Si voluntas Dei est aut ratione principalis significa- ut ratione connotati: si ratione palis significati, ergo cum idem pientia, potentia, voluntas, & a: eadem ratione debent dici cau- ratione connotati: quæro quid nd, non est dare nisi effectum: fectus consequitur rationem cau-

A sæ, non econverso: non ergo ratione connotati. Et iterum: Si connotat effectum: ergo nullo modo potest dici Deus vult se esse, cum circa se nihil omnino efficiat: quod est falsum.

2. ITEM: Aut voluntas est causa per proprietatem, aut per appropriationem. Si per proprietatem: tunc ergo sapientia, & potentia non sunt causæ. Si per appropriationem, aut ergo quia in voluntate per prius est ratio causalitatis, aut quia immediatius. Non quia prius: nam potentia & scientia antecedunt voluntatem secundum rationem intelligendi. Nec quia immediatius, quia dicit Augustinus quod Deus per voluntatem movet, per sapientiam disponit, & per potentiam exequitur; ergo immediatiorem cooperationem habent ad opus scientia & B potentia, quam voluntas; ergo, &c.

3. ITEM: Aut est causa propter virtutem agendi, aut propter modum. Non propter virtutem agendi, quia voluntas non dicit virtutem, sed potentia dicit. Si propter modum agendi. Contra; Modus agendi per modum naturæ nobilior est; ergo natura magis est causa. Probatio: illud agens est virtuosius quod est sufficientius, & nobiliorem effectum producit; sed natura sufficientior est in agendo, & paucioribus indiget, & nobiliorem effectum producit quam ars, sive agens voluntarium; ergo, &c.

4. ITEM; quod non quantum ad modum, videtur. Quia agens quod dat C producto proprietates naturales consimiles, agit per modum naturæ; sed Deus effectibus suis dat unitatem, veritatem, & bonitatem; nec potest facere sine his; & istæ sunt proprietates naturales divinæ substantiæ; ergo Deus agit per modum naturæ, non voluntatis.

5. ITEM; Omne agens voluntarie est agens præconcipiendo, sed Deus non agit præconcipiendo; sicut dicit Dionysius de div. nom. quia sicut Sol non præconcipiendo illuminat; sic Deus non præconcipiendo creat; ergo, &c. *Arist. 9. Metaph. cont. 3. Et 3. Eth. c. 4. in pr.*

CON-

. CON

Cum ratio ca
bonitas, in
tione finis;
effectivum,
cimus volun
causam.

RESP. ad
telligentiam
vis divina eff
cissimum, ta
infinitum; &
reperiuntur p
quam, in D
dam reperiun
nus tamen se
fectionem &
nobis sapienti
vere est ens, &
sunt, sic & in
sunt: & quia
test infinitate
prehendere,
primere: ide
mus Deum,
primimus, &
modos intelli
ita quod De
cundum unu
cundum aliu
omnia in Deo
Et ideo cum
Deum, cum
alio cum dic
cedimus se d
non quia æte
prietas bonita
est quod cum
tatem esse in
luntatis sit pro
modum libera
inquantum
rerum. Rati
attribuitur ca
tio causandi
effectivi, &
num dicitur
propter quod
tem non fit
propter finem

CONCLUSIO.

Cum ratio causandi res, sit ipsa divina bonitas, in ratione effectivi & in ratione finis; voluntas autem conjungat effectivum, cum fine; ea propter dicimus voluntatem divinam esse rerum causam.

Resp. ad Arg. Ad prædictorum intelligentiam est notandum quod quamvis divina essentia sit unum quid simplicissimum, tamen est pelagus substantiæ infinitum; & ideo omnia quæ in nobis reperiuntur per diversitatem, omnia, inquam, in Deo nobilius per omnimodam reperiuntur identitatem; nihilominus tamen secundum omnimodam perfectionem & veritatem. Unde sicut in nobis sapientia, & potentia, & voluntas vere est ens, & causa rerum quæ a nobis sunt, sic & in Deo sunt: sed tamen unum sunt: & quia intellectus noster non potest infinitatem illius substantiæ comprehendere, nec per unum verbum exprimere: ideo multis modis intelligimus Deum, & diversis nominibus exprimimus, & secundum quod per illos modos intelligimus, plura enuntiamus, ita quod Deo aliquid attribuimus secundum unum modum quod non secundum alium: & vere quidem, quia omnia in Deo habent veram existentiam. Et ideo cum alio modo intelligamus Deum, cum dicimus Deum bonum, alio cum dicimus Deus æternum, concedimus se diffundere, quia bonus est, non quia æternus: hæc enim est proprietas bonitatis non durationis. Hinc est quod cum intelligimus vere voluntatem esse in Deo, & proprietas voluntatis sit producere ea quæ exeunt per modum liberalitatis, quod dicimus Deum inquantum voluntas est, esse causam rerum. Ratio autem quare voluntati attribuitur causalitas, hæc est; quia ratio causandi est bonitas & in ratione effectivi, & in ratione finis. Nam bonum dicitur diffusivum, & bonum est propter quod omnia: effectivum autem non fit efficiens in effectu nisi propter finem. Illud ergo quod dicit A conjunctionem principii effectivi cum fine, est ratio causandi in effectu: sed voluntas est actus secundum quem, bonum reflectitur supra bonum, sive bonitatem: ergo voluntas unit effectivum cum fine. Et hinc est quod voluntas est ratio causare faciens in effectu: & ideo attribuimus Deo rationem causalitatis sub ratione voluntatis, non sic sub aliis rationibus. Et hoc colligitur ex verbis Dionysii in 4. de divin. nominib. ubi dicit quod bonitatem ut principium, & ut continentiam, & ut finem omnia appetunt. Ut principium, a quo sunt: ut continentiam, per quam salvantur, ut finem, in quem tendunt. Unde divinus amor est quidam actus B æternus, ex optimo, per optimum, & in optimum: ex quo colligitur quod dicit conjunctionem principii cum fine, & ideo causam actu quando vult facere, ita quod actualitas in causando referatur ad voluntatem non pro instanti in quo habet voluntatem, sed in quo facere vult, sicut ego volo cras audire missam; & voluntas faciet me cras esse in actu respectu voliti: sic suo modo, est in Deo.

1. Ad illud quod quæritur, utrum conveniat voluntati ratio causalitatis propter connotatum, vel propter rem significatam, dico quod nec propter rem significatam tantum, nec propter connotatum, sed propter rem sic significatam: C quia significatur divina essentia ut voluntas, cui modo significandi respondet veritas. Unde sicut quando nos dicimus quod lapis assimilatur Deo inquantum ens, animal inquantum vivens, & homo inquantum intelligens: revera essentia, intelligentia, & vita idem sunt in Deo, cum idem ipsum alio modo datur intelligi, non propter connotationem, sed propter ejusdem substantiæ infinitatem, in qua omnes nobiles proprietates sunt unum, non tamen possunt significari nisi per diversa.

2. Ad illud quod obiicitur, utrum sit causa per proprietatem, aut per appropriationem, dico quod simpliciter loquendo propriissime est causa. Comparando vero voluntatem ad scientiam,

tiam, & potentiam, dicitur causa per A appropriationem: & hoc, quia ipsa voluntas significat Deum ut causam actualem. Unde in voluntate primo invenitur ratio actualitatis. Potentia enim, & scientia, etsi habeant rationem causæ habitualis, non tamen actualis, nisi per voluntatem. Unde voluntas facit de scientia dispositionem: sive facit scientiam esse disponentem, & potentiam exequentem: idem enim disponit, quia vult, & sic patet illud.

3. Ad illud quod quæritur, quare voluntas dicitur causa, utrum propter virtutem agendi, aut propter modum agendi? dico quod propter utrumque. Deo enim velle est posse: principalius tamen ratione modi agendi: productio B enim diversi in forma, & natura ex sola liberalitate agentis spectat ad agentem per voluntatem. Quod obiicitur quod modus agentis naturalis est nobilior: verum est ubi voluntas non est omnipotens, sed si ars posset facere omne quod vellet, non minus nobilius ageret quam natura. Potest tamen dici quod modus producendi naturalis competit personæ respectu personæ, non autem essentiæ divinæ respectu creaturarum, quia non possunt convenire in forma.

4. Ad illud quod obiicitur quod Deus producit simile secundum proprietates, dicendum quod natura producit simile in proprietatibus specialibus, si est agens C particulare, vel si est agens universale, producit necessario non ex sua liberalitate: Deus autem neutro modo.

5. Ad illud quod obiicitur quod Deus non est agens præconcipiens, dicendum quod hoc verum est de præconceptione quæ præcedit voluntatem, sed non est verum de præconceptione respectu operis. Primo modo loquitur Dionysius: ipse vero opponit secundo modo.

QUÆSTIO II.

An voluntas Dei sit immediata causa rerum.

Alex. Alens. 1. *p.* q. 35. *Memb.* 2. §. 1.
Richard. 1. *Sent. dist.* 45. *art.* 2. q. 3.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 45. q. 4.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent. dist.* 45. q. 5.
Gab. Biel. 1. *Sent. dist.* 45. q. *unic.*

Utrum voluntas divina sit causa prima & immediata. Et quod sic videtur per Augustinum in 3. de Trin. voluntas Dei est prima & summa causa omnium specierum & motionum. *Fundam. C.4. t. 3.*

Item: omnis causa cujus actus primus & proprius est rei productio, est causa prima & immediata: sed voluntas divina est hujusmodi: ergo, &c. probatio mediæ. Super illud psalmi: Justus Dominus in omnibus viis suis. Glossa: Deo hoc est velle quod facere: quia ex ejus voluntate res habent esse. *Psal. 114.*

Item; ratione videtur, quia omnis causa est prima & immediata, qua non est altera prior: sed divina voluntas est causa qua non est altera prior, cum sit idem quod Deus, ergo voluntas est causa prima & immediata. *Arist. 1. Poster. c. 2. cont. 6.*

Item; omnis causa est prima & immediata, quæ est in totum effectum per actionem suam: sed omne quod fit, est a Deo, & nihil potest operari sine ipso, cum non possit inesse salvari, & Deus toti cooperatur, & in totum: ergo, &c.

Item: omnis qui cognoscit rem certissime, & nobilissime cognoscit per causam proximam & immediatam: sed cognoscens Deum & videns cognoscit in eo res certissime & nobilissime tanquam in causis prioribus, ut dicit August. ergo in Deo est causa proxima & immediata, sed non nisi voluntas: ergo, &c.

Item: quod Deo attribuitur, debet attribui ei in fine totius nobilitatis: si ergo ratio causalitatis convenit ei, nobilissima causalitas debet ei attribui: sed hæc est ratio causæ primæ, & immediatæ: ergo &c.

1. Con-

Ad opp. 1. CONTRA: Unius est una causa immediata: ergo si Deus est causa omnium immediata, nihil habet aliam causam quam Deum: & si hoc, cessat omnis operatio, & ita potentia cessat, cessat & bonitas, &c. sunt otiosa.

2. ITEM: si divina voluntas est omnium causa proxima & immediata: posita causa proxima & immediata, ponitur effectus: ergo cum divina voluntas fuit ab æterno, &c. sunt æterna.

1. Poster. cont. 6. 3. ITEM: omne quod habet causam proximam & immediatam, & necessariam, est demonstrabile: sed si divina voluntas est omnium causa prima, & immediata, omnia sunt demonstrabilia.

2. Physic cont. 38. & Metaphysic. cont. 12. 4. ITEM: cognita causa proxima & immediata non est ultra quærere: ergo scito quod Deus velit aliquid, stulte laborat qui quærit causam aliam: sed de omni bono sic scimus Deum causam esse: ergo non est ulterior quærenda: pereunt ergo & vanæ sunt scientiæ doctrinales, immo omnes scientiæ.

CONCLUSIO.

Voluntas est causa immediata rerum, cum sit causa prima, universalissima, & actualissima.

RESP. ad Arg. ad hujus intelligentiam est notandum quod cum in creaturis sit reperire causam universalem, & particularem, causa universalis uno modo plus influit in effectum quam particularis, alio modo minus. Quantum enim ad intimitatem, causa universalis (quia agens potior est) magis influit; sed quantum ad actualitatem, & quantum ad ea quæ sunt propria rei, minus influit. Et ratio hujus est, quia causa universalis creata non habet omnimodam actualitatem, nec perfectam potentiam, & ideo non potest pervenire ad formam specialem nisi per accidens, ut per formam agentis particularis, quæ non est ab ipsa. Divina autem voluntas est causa prima & universalissima & actualissima: ideo potest in totum effectum, & in totam rei substantiam etiam sine adminiculo alterius causæ, nec aliqua causa potest aliquid vel modicum sine ipsa: & ideo necesse est quod ipsa sit causa immediata in omni actione & re. Et concedendæ sunt rationes ad hoc.

1. AD obiecta in contrarium, intelligendum quod cum Deus sit omnium causa immediata, quorundam tamen est tota causa, sicut eorum quæ creantur. Quorundam autem est causa cum alia causa particulari, ut eorum quæ sunt a natura particulari: & hæc quidem causa concurrit non propter indigentiam divinæ voluntatis, sed propter summam liberalitatem, quæ non tantum dedit rebus esse, sed & operationem & diffusionem. Et propter ordinem & connexionem universi ad invicem. Nec una causa derogat alteri, sed totus effectus est a causa creata, & totus a voluntate infinita increata. Et sic patet responsio ad primum obiectum: obiicit enim de causa immediata respectu alterius causæ creatæ, quia duæ causæ creatæ non sunt immediatæ in eodem genere causæ.

2. AD illud quod obiicitur quod posita causa immediata, &c. Dicendum, quod causam poni est dupliciter, vel in esse, vel in operari. Et posita causa in esse, non ponitur in actu nisi ponatur in operando: & sic non fuit ab æterno, sed in tempore in quo disposuit, & voluit ab aterno producere rem.

3. AD illud quod obiicitur, quod omnia sunt demonstrabilia, dicendum quod verum est si causa illa sit propria, & determinata ad tales effectus.

4. AD illud quod obiicitur quod non debet quæri alia causa, dicendum quod si plene cognosceretur Dei voluntas & dispositio in se, nullus unquam desideraret scire aliam causam, ita plene cognosceret in causis primordialibus: attamen quia divina voluntas non cognoscitur, nec ipsa excludit in agendo operationem causæ creatæ, nec excludit etiam in cognoscendo cognitionem rationis humanæ, ideo bonum est & perutile exerceri in consideratione causarum creatarum, ut aliquo modo semiplene veniamus in cognitionem illius

lius causæ supremæ, quæ est finis omnis cognitionis.

ARTICULUS III.

Consequenter quantum ad tertium articulum quæritur de voluntate divina quantum ad rationem significandi, & circa hoc duo principaliter quæruntur. Primo de convenientia illius divisionis divinæ voluntatis in voluntatem beneplaciti & voluntatem signi. Secundo quæritur de numero & sufficientia signorum divinæ voluntatis.

QUÆSTIO I.

An voluntas divina convenienter dividatur in voluntatem signi & beneplaciti.

Alex. Alens. 1. p. q. 36. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 19. a. 9.
Et 1. Sent. dist. 45. q. 1. art. ult.
Et de Ver. q. 13. art. 3.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 45. p. 3. q. 1.
Rich. 1. Sent. dist. 45. art. 3. q. 2.
Marsil. Inguen. 1. Sent. q. 44. art. 2.
Steph. Brulef. 1. sent. d. 45. q. 5.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 45. q. 7.

Ad opp. Quod prima divisio non sit conveniens, videtur. Quia sicut voluntas est respectu rerum, ita & potentia, & scientia: sed scientia non distinguitur per scientiam veritatis, & scientiam signi, similiter nec potentia: ergo nec voluntas. Si tu dicas quod illa non habent signa. Contra: Sicut creaturæ sunt signa voluntatis, ita etiam innuunt ex suo ordine scientiam, & ex sua magnitudine monstrant potentiam: ergo si signum ducit in aliud: patet.

2. Item: si contingit divinam voluntatem signari, aut per signa naturalia, aut per signa voluntaria. Non per naturalia: quia præceptio, & prohibitio non sunt a natura, sed a voluntate. Non per voluntaria, quia signum voluntarium est quod signat ex institutione: sed præceptio, & prohibitio non signant ex institutione voluntatem, sed ipsum quod præcipitur: ergo, &c.

3. Item: res significata non communicat nomen suum signo. Unde quamvis circulus sit signum vini, non tamen est vinum; ergo quamvis præceptio & prohibitio, &c. sint signa divinæ voluntatis, non tamen debent dici voluntates: ergo non debet dividi voluntas in voluntatem signi, & voluntatem beneplaciti.

4. Item: præceptio & prohibitio, & hujusmodi; aut sunt signa ratione actus, aut ratione obiecti sive connotati. Si ratione actus: sed idem est actus quod divina voluntas & Deus, quia cum dico: Deus, præcipit, dicitur de Deo, & ita prædicat divinam essentiam: ergo secundum hoc idem esset signum

B suiipsius. Aut ratione effectus, & tunc cum præceptio, & prohibitio nullum connotent effectum, nec consilium, nullum omnino erit signum, & ita nullo modo videntur signa.

Sed contra: Scriptura dicit plures esse voluntates Dei: sed constat unam esse voluntatem beneplaciti: ergo si plures sunt, oportet quod stet pro alia voluntate quam beneplaciti: sed nulla voluntas Dei est nisi beneplaciti, vel signum illius: ergo &c. Fundam.

Item: contingit cognoscere voluntatem Dei: sed non possumus cognoscere eam per se: necesse est ergo, quod cognoscamus per signa: sed sic nominamus secundum quod cognoscimus:

C ergo non tantum debemus dicere voluntatem beneplaciti esse voluntatem, sed etiam signum ejus.

Item: præceptio alicujus recte dicitur voluntas illius: ergo & præceptio Dei: sed non est voluntas causans, quia præceptio est etiamsi nihil fiat: ergo est voluntas significans.

CONCLUSIO.

Ratio, & auctoritas compellunt nos distinguere voluntatem beneplaciti, a voluntate signi.

Resp. ad Arg. Dicendum ad hoc, quod & ratio & auctoritas compellit nos di-

distinguere voluntatem signi, & voluntatem beneplaciti. Auctoritas quidem: quia dicit Apostolus: Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra; sed illud non est dictum per essentiam: ergo vel per causam, vel per significationem: non autem per causam; ergo per significationem. ITEM: ratio dictat; quia communi usu loquendi consuevimus præceptum nostrum voluntatem appellare. Propter hoc intelligendum, quod sicut non absurde intellectus dicitur vis intellectiva & ipsum intellectum, ita voluntas dicitur ipsa vis volendi & ipsum volitum. Et quia voluntas Dei innotescit nobis per volitum tanquam per visibile signum, & signum est quod facit in aliud venire dum offert se sensui; inde est quod voluntatem Dei dividimus in voluntatem beneplaciti, & in voluntatem signi.

1. Thess. 4.

1. AD illud quod obiicitur de scientia, & potentia, dicendum, quod ipsa voluntas se habet immediatius ad res, & tamen non sic determinate in futuris indifferentibus: ideo indigent certis signi. Et præterea cum debeamus nos illi conformare, oporteret nos ipsam cognoscere; sed divina scientia est respectu omnium; similiter & potentia, & præterea neutri oportet nos conformare; ideo non sic dicitur scientia signi, vel potentia, sic ut voluntas dicitur.

2. AD illud quod obiicitur, utrum sint signa naturalia, vel voluntaria, dicendum quod signum est ens, & est signum; potest ergo dici naturale inquantum ens, vel inquantum signum. Signa ergo voluntatis inquantum entia voluntaria sunt; quia a voluntate; sed naturalia sunt inquantum signa, quia naturaliter significant; sicut effectus naturaliter significant causam.

C

3. Ex hoc patet sequens; quia res non communicant signo dato: communicant tamen signo naturali, ut patet, nam urina dicitur sana, quia est signum sanitatis: est enim signum quod causatur naturaliter: hoc tamen non est generaliter verum, nec secundum sermonis proprietatem, sed secundum tropum loquendi, sicut tangit Magister in litera; & ratio transferendi est similitudo A comperta inter signum quod naturaliter signat, & signatum.

4. AD illud quod obiicitur ratione cujus sunt signa, dicendum quod ratione actus creati per comparationem ad obiectum: obiectum enim innotescere facit voluntatem ut est sub actu præceptionis, & prohibitionis, & huiusmodi. Unde hoc quod præcipitur, signum est voluntatis, inquantum præcipit.

QUÆSTIO II.

Quæ & quot sint signa divinæ voluntatis.

B *Alexander Alensis 1. p. q. 36. Memb. 1.*
S. Thom. 1. p. q. 19. art. 12.
Et 1. Sent. dist. 45. q. 1. art. 4.
Et de Verit. q. 13. art. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 45. p. 3. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 45. art. 3. q. 1.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. dist. 45. q. 3.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 44. art. 2.
Steph. Brulef. 1. sent. dist. 45. q. ult.
Petrus de Tarant. 1. sent. dist. 45. q. 8.

DE numero, & sufficientia signorum divinæ voluntatis. Et ponit Magister quinque signa quæ continentur in hoc versu: Ad opp.

Præcipit, & probibet, permittit, consulit, implet.

Et videtur quod debeat ponere pauciora, quoniam signum, & signatum dicuntur correlative, & si unum oppositorum dicitur multipliciter, & reliquum. Et si unum non dicitur multipliciter, nec reliquum per artem Topicorum: sed voluntas Dei est una, & uno modo se habens: ergo unum debet habere signum. *Arist. 1. Top. c. 2. tr. 4. mod.*

2. ITEM: aut signa hæc distinguuntur ratione modi significandi, aut ratione rei significatæ. Si ratione rei significatæ: ergo tot debent esse signa quot res, quia omnis res signum est divinæ voluntatis tanquam causæ. Si ratione modi significandi: sed eodem modo signant divinam voluntatem præceptio & prohibitio: ergo sunt unum signum.

3. ITEM:

Dist. 30. seq. q. 1. 3. ITEM: voluntas Dei sicut infra patebit, non est respectu mali: ergo nullum signum ejus debet accipi per comparationem ad malum: cum ergo permissio, & prohibitio sint respectu mali, non sunt signa voluntatis divinæ.

Fundam. CONTRA: Quod sint plura videtur, quia cuilibet bono respondet malum ex opposito: immo uni bono plura mala: ergo tot, vel plura signa debent accipi a parte mali sicut ex parte boni: cum igitur ex parte boni sint tria: patet, &c.

5. ITEM: sicut impletioni respondet permissio, ita & prohibitio: immo multo fortius, & magis ex opposito: ergo videtur quod plura sint signa.

6. ITEM: sicut præceptioni opponitur prohibitio: ita consilio dissuasio: ergo videtur quod sint plura.

CONCLUSIO.

Voluntatis divinæ signa sufficienter enumerantur in impletionem, prohibitionem, permissionem, præceptum, & consilium.

RESP. ad Argum. Dicendum quod numerus signorum uno modo consuevit accipi sic. Voluntas enim divina, proprie loquendo, est præsentium, & futurorum: præteritorum autem alio modo non est quam præsentium. Secundum hoc notandum quod si est respectu præsentis, aut illud est bonum, & sic impletio: aut malum, & sic permissio. Si respectu futuri, hoc est tripliciter. Aut est malum, & sic prohibitio. Aut bonum necessarium, & sic præceptio; aut bonum supererogationis, & sic consilium: bonum autem supererogationis non habet malum oppositum: ideo nec consilium habet signum oppositum. Alio modo possunt distingui sic: Voluntas divina, sicut infra patebit, aut vult simpliciter, aut vult conditionaliter sive quantum in se: & utroque modo contingit eam signari. Voluntas ergo absoluta potest ad aliquid comparari, aut per modum complacentiæ, aut per modum displicentiæ. Si per modum displicentiæ,

A illud nullo modo fit: & ita hanc non contingit significari, nec sciri aliquo signo exteriori. Si per modum complacentiæ, aut quia placet illud quod fit, & sic impletio. Aut quia placet aliud ex illo, & sic permissio: & sic habemus duo signa. Potest iterum significari divina voluntas, ut antecedens, sive conditionalis, & hoc dupliciter. Aut per modum complacentiæ, ita quod oppositum displicet, & sic præceptio. Aut per modum displicentiæ, & sic prohibitio. Aut per modum complacentiæ, ita tamen quod oppositum non displicet, & sic consilium. Per modum vero displicentiæ, ita quod oppositum non placet, non

B est possibile reperiri: & secundum hoc patet numerus, & sufficientia, & solutio obiectorum.

1. QUOD enim obiicitur quod voluntas beneplaciti non est multiplex, dicendum quod hoc verum est quantum ad substantiam, tamen quantum ad connotata multiplex est, ut visum est: voluntas enim absoluta connotat naturalem ordinationem rei ad eventum, sicut omnium ad salutem.

2. AD illud quod quæritur, utrum distinguantur ratione modi significandi, &c. dicendum quod ratione modi significandi. Est enim aliquis modus significandi voluntatem, ut detestantem; quod facit prohibitio: alius mo-

C dus ut approbantem; quod facit præceptio.

3. AD illud quod obiicitur quod voluntas non est respectu mali, dicendum quod per modum approbantis non est respectu mali, sed ex malo eliciti; per modum vero detestantis, est respectu mali in se.

4. AD illud quod obiicitur quod cuilibet bono respondet malum ex opposito, dicendum quod verum est; sed tamen bono supererogationis potest opponi malum, & non malum: inquantum supererogationis opponitur minus bonum: inquantum autem bonum opponitur malum, sed non aliud quam illud quod opponitur bono præcepti: & ideo cadit sub prohibitione.

5. AD illud quod obiicitur de cohibi-

bitione, dicendum quod illa impedit effectum, & propter hoc privat rationem significandi, ut visum est.

6. Ad illud quod obiicitur quod consilio opponitur dissuasio, dicendum quod sicut opinio est una contrariorum, quia est acceptio unius partis cum formidine alterius; sic consilium, quia non accipit alteram partem determinate, quia comprehendit suasionem, & dissuasionem. Nam qui suadet, consulit: & qui dissuadet, similiter aliquid consulit.

DISTINCTIO XLVI.

Illi Sententiæ, qua dictum est, Dei voluntatem non posse cassari, quæ ipse est, quædam videntur obviare: & ea solvit, ostenditque mala a Deo non esse.

HIC oritur quæstio. Dictum est enim in superioribus, & auctoritatibus communitum, quod voluntas Dei quæ ipse est, quæ beneplacitum ejus vocatur, cassari non potest, quia illa voluntate fecit quæcumque voluit in cœlo, & in terra: cui teste Apostolo, nihil resistit. Quæritur ergo quomodo accipiendum sit quod Apostolus de Domino ait: Qui vult omnes homines salvos fieri: Cum enim non omnes salvi fiant, sed plures damnentur: videtur utique non fieri quod Deus vult fieri, humana scilicet voluntate impediente voluntatem Dei. Dominus quoque in Evangelio impiam civitatem compellans: Quoties, inquit, volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ita etiam hæc dicuntur tanquam Dei voluntas superata sit hominum voluntate: & infirmissimis volendo impedientibus non potuerit facere potentissimus quod volebat. Ubi est ergo illa omnipotentia, qua in cœlo & in terra, secundum Prophetam: Omnia quæcumque voluit fecit? Et quo modo voluntati ejus secundum Apostolum nihil resistit, si colligere filios Hierusalem voluit, & non fecit? Hæc enim prædictis plurimum obviare videntur.

Dist. 45. Psal. 113 Rom. 9. 1. Tim. 2. Matt. 23 Ex Aug. in Ench. c. 97. Ps. 113. Rom. 9.

Solutio, quo modo intelligendum sit illud: Volui congregare, & noluisti.

Sed audiamus solutionem: ac primum quo modo accipiendum sit illud quod Dominus ait, videamus: Non enim ex eo sensu illud dictum est, ut aut Augustinus in Ench. Prædictam quæstionem solvens, quasi Dominus voluerit congregare filios Hierusalem: & non sit factum quod voluit, quia ipse noluerit, sed potius ipsa quidem filios suos ab ipso colligi noluit, qua tamen nolente filios ejus collegit ipse omnes quos voluit: quia in cœlo, & in terra non quædam voluit, & fecit, quædam vero voluit, & non fecit, sed omnia quæcumque voluit fecit: ut sit sensus. Quoties volui congregare filios tuos & noluisti? idest, quotquot congregavi mea voluntate semper efficaci

Cap. 97 Ps. 113.

ficaci, te nolente feci. Ecce in evidenti positum est, quod illa Domini verba superioribus non repugnant.

Quo modo intelligendum sit illud: Qui vult omnes homines salvos fieri.

Nunc videre restat, quo modo etiam præmissa verba Apostoli prædictis non contradicant, qui de Deo loquens ait: Vult omnes homines salvos fieri. Quorum occasione verborum multi a veritate deviaverunt, dicentes Deum multa velle fieri quæ non fiunt: Sed non est intelligendum ea ratione illud esse dictum, quasi Deus velit aliquos salvari, & non salventur. Quis enim tam impie desipiat, ut dicat Deum malas hominum voluntates quas voluerit, & quando voluerit, & ubi voluerit in bonum non posse convertere? Non est utique verum quod in Psalmo dicitur: Quæcumque voluit fecit: si aliqua voluit & non fecit: & quod est indignus: ideo non fecit: quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas hominis impedivit. Ideoque cum audimus, & in sacris litteris legimus, quod velit omnes homines salvos fieri (quamvis certum sit nobis non omnes homines salvos fieri) non tamen ideo debemus omnipotentissimæ Dei voluntati aliquid derogare, sed ita intelligere quod scriptum est: Vult omnes homines salvos fieri, tanquam si diceretur, nullum hominem fieri salvum, nisi quem salvum fieri ipse voluerit, non quod nullus sit hominum, nisi quem salvum fieri velit, sed quod nullus fiat salvus, nisi quem velit salvari, & ideo rogandus est, ut velit, quia necesse est fieri, si voluerit. Non est enim credendus omnipotens aliquid voluisse fieri, quod factum non sit. Sic etiam intelligitur illud: Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, non quia nullus hominum est qui non illuminetur, sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur. Potest & alio modo illud intelligi, dum tamen credere non cogamur omnipotentem aliquid fieri voluisse, factumque non esse, qui sine ullis ambiguitatibus, in cœlo, & in terra, sicut veritas cantat, omnia quæcunque voluit fecit: profecto facere non voluit quæcunque non fecit? Ex his aperte ostenditur quod Deus ea voluntate quæ ipse est, non vult aliquid fieri quod non fiat, neque non fieri quod fiat.

1. Tim. 2. Dist. præced. Ex Aug. in Ench. c. 95. & 98. Ps. 113. In Ench. cap. 105. Joan. 1.

Utrum mala, Dei voluntate fiant, an eo nolente.

Ideoque cum constet omnia bona quæ fiunt, ejus fieri voluntate, quæ si fieri nollet, nullatenus fierent: recte quæri solet: Utrum & mala omnia quæ fiunt, idest, peccata, Dei fiant voluntate: an nolente eo fiant. Super hoc diversi varia sentientes sibi contradicere inveniuntur. Alii enim dicunt quod Deus vult mala esse, vel fieri, non tamen vult mala. Alii vero quod nec vult mala esse, nec fieri. In hoc tamen conveniunt, & hi, & illi, quod utrique fatentur Deum mala non velle. Utrique vero rationibus & auctoritatibus innituntur ad muniendam suam assertionem.

Quare

Quare dicunt quidam Deum velle mala esse, vel fieri.

Qui enim dicunt Deum mala velle esse, vel fieri, suam his modis muniunt intentionem. Si enim, inquiunt, mala non esse vel non fieri vellet, nullo modo essent vel fierent: quia si vult ea non esse, vel non fieri, & non potest id efficere, scilicet ut non sint, vel non fiant, voluntati ejus & potentiæ aliquid resistit, & non est omnipotens, quia non potest quod vult, sed impotens est, sicuti & nos sumus, qui quod volumus, quandoque non valemus. Sed quia omnipotens est, & in nullo impotens, certum est non posse fieri mala, vel esse nisi eo volente. Quo modo enim invito eo, & nolente posset ab aliquo malum fieri, cum scriptum sit: Voluntati ejus quis resistit? Rom. 9. *Supra etiam dicit Augustinus, quia necesse est fieri si voluerit.* In Ench. *Sed vult mala fieri, aut non fieri. Si vult non fieri, non fiunt: fiunt* cap. 103. *autem, vult ergo fieri. Item bonum est mala esse vel fieri: alioquin sum-* tom. 2. *me bonus non permitteret ea fieri. Unde Augustinus in Enchirid. Quamvis* C. 96 t. 3. *ea, inquit, quæ mala sunt, inquantum mala sunt, non sunt bona, tamen ut non solum bona, sed etiam sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum ut essent & mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotenti bono, cui proculdubio quam facile est quod vult facere, tam facile est quod non vult esse, non sinere. Hæc nisi credamus, periclitatur nostra confessio, qua nos in Patrem omnipotentem credere confitemur. Ecce hic aperte habes, quod bonum est mala esse, omnis autem boni Deus auctor est, qui vult omne bonum esse quod est. Cum ergo bonum sit mala fieri, vel esse, ergo & mala vult fieri, vel esse. His atque aliis hujusmodi rationibus, & auctoritatibus utuntur, qui dicunt Deum velle mala esse, vel fieri.*

Hic ponit rationes illorum, qui dicunt Dei voluntate non fieri mala, vel non esse.

Illi vero qui dicunt Dei voluntate mala non fieri, vel non esse, inductionibus præmissis ita respondent: dicentes Deum, nec velle mala fieri, nec velle non fieri vel nolle fieri; sed tantum non velle fieri. Si enim vellet ea fieri, vel esse, faceret utique ea fieri, vel esse: & ita esset auctor malorum, non est autem auctor malorum, ut sanctorum protestantur auctoritates, non ergo ejus voluntate fiunt mala. Item, si nollet mala fieri, vel vellet non fieri, & tamen fierent, omnipotens non esset: cum ejus voluntas humanæ voluntatis effectu impediretur. Ideoque non concedunt Deum velle mala fieri, ne malorum auctor intelligatur: nec concedunt eum velle mala non fieri, vel nolle fieri, ne impotens esse videatur; sed tantum dicunt eum non velle mala fieri, ut non auctor, sed permissor malorum monstretur: Unde & Evangelista ubi ostendit Deum auctorem esse omnium bonorum dicens: Omnia per ipsum facta sunt; consequenter malorum auctorem esse negat, dicens: Et sine ipso factum est nihil, idest peccatum. Non dixit per eum factum esse, vel eo nolente, & invito: sed tantum sine eo, idest sine ejus voluntate, quia non ejus voluntate fit peccatum. Non ergo Deo volente, vel nolente; sed non

volente fiunt mala: quia non subest Dei voluntati, ut malum fiat, vel non fiat: sed ut fieri sinat, quia bonum est sinere mala fieri, & utique volens sinit non volens mala: sed volens sinere sinit, ut ipsa fiant, quia nec mala sunt bona, nec ea fieri vel esse, bonum est.

Quomodo intelligendum sit illud Augustini, mala fieri bonum est.

In Ench. c.96. t.3. *Quod vero Augustinus ait: Mala fieri bonum est, nec sinerentur mala ab omnipotenti bona fieri, nisi hoc esset bonum, ut ea essent: ea ratione dictum esse asserunt: quia ex malis quæ fiunt, Deus bona elicit: nec ipse*
Cap. 2. *permitteret ea fieri, nisi de eis boni aliquid faceret. Unde Augustinus in eodem lib. Enchir. aperte indicans prædictorum verborum esse talem intelligentiam ait: Deus omnipotens, cui rerum est summa potestas, cum summe bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens, & bonus, ut benefaceret etiam de malo. Item in eodem: Melius judicavit Deus de malis bona facere, quam mala nulla permittere. Ex hoc itaque sensu dictum est ac verum est, bonum est mala fieri: quia ex malis quæ fiunt, bonis (qui secundum propositum vocati*
Rom. 8. *sunt Sancti) accidit bonitas, idest, utilitas. Talibus enim [ut ait Apostolus] in bonum cooperantur omnia, etiam mala, quia eis prosunt, quæ aliis facientibus obsunt. Unde etiam aliquando in Scriptura legitur malum ap-*
Hieron. *pellari bonum, ut Hieronymus super Marcum. Malum, inquit, Judæ bo-*
Commen. *num fuit, scilicet nobis: Nec si bonum est illi, vel illi, inde sequitur quod*
in cap.14 *simpliciter bonum sit. Proprie enim ac simpliciter bonum est, quod in se,*
tom. 9. *& facienti bonum est.*

Quadripartita boni acceptio.

Est enim aliquid quod in se bonum est, & cui fit, sed non est bonum facienti, ut cum subvenitur pauperi, sed non propter Deum. Et est aliquid bonum in se, & facienti, sed non ei cui fit: ut cum veritas propter Deum alicui non obedienti prædicatur. Et est aliquid in se, & facienti, & ei cui fit bonum: ut cum veritas prædicatur propter Deum credenti.
2.Cor. 2. *Unde Apostolus: Bonus odor sumus Deo, aliis odor vitæ, aliis odor mortis. Est autem aliud, quod nec in se bonum est, & facienti nocet, & damnat, nisi pœniteat, ut malum: valet tamen ad aliquid. Ut enim ait*
C.10.t.3 *Augustinus in Enchirid. A summe, & æqualiter & immutabiliter bona*
Vide l. 1. *Trinitate, creata sunt omnia, nec summe, nec æqualiter, nec immutabili-*
cont.Ma- *ter bona: sed tamen bona etiam singula. Simul vero universa valde bona:*
nich.cap. *quia ex omnibus consistit universitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam*
21. t. 1. *illud quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius*
Enchir. cap. 11. *commendat bona, ut magis placeant, & laudabiliora sint, dum comparantur malis.*

Quod

Quod mala universitati valent, & facientibus sua propria, vel patientibus aliena prosunt, electis tamen.

Hinc patet quod ex malis quæ fiunt, aliquod provenit bonum, dum bona magis placent, & laudabiliora existunt. Ipsis etiam facientibus ex malis quæ faciunt, interdum bona proveniunt, si secundum propositum vocati sunt Sancti. Talibus enim, ut ait Augustinus in lib. de correctione, & gratia, usque adeo Deus omnia cooperatur in bonum, ut si qui horum deviant, & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt, atque doctiores, ut Petrus. Illa etiam mala quæ ab iniquis fideles pie perferunt, ut ait Augustinus in lib. de Trin. Ipsis utique prosunt, vel ad delenda peccata, vel ad exercendam probandamque justitiam, vel ad demonstrandam hujus vitæ miseriam. Ideoque & Job Dei manum, & Apostolus Satanæ stimulum sensit: & uterque bene profecit, quia malum bene portavit. Rom. 8. [illegible]. 9. ad in. t. 7. [illegible]uc. 22. Aug. 13. [illegible]16. t. 3. Job 19. 2. Cor. 12

Ex prædictis concludit ostendens esse bonum, fieri mala, multis modis.

Si quis igitur diligenter attendat quæ scripta sunt, facile est ei percipere, ex malis bona provenire, & ex ea ratione dictum esse, quod bonum est mala fieri vel esse, non quia malum sit bonum, vel quia bonum sit malum fieri. Non est enim bonum malum fieri ab aliquo, quia non est bonum ut aliquis faciat malum. Si enim hoc esset bonum, profecto hujus Deus auctor esset, qui est auctor omnis boni. Quod si hujus Deus auctor est, eo ergo auctore homo agit mala, & ita eo auctore homo fit deterior. Et si eo auctore homo fit deterior, tunc eo volente homo fit deterior. Idem est enim dicere aliquid fieri Deo auctore, quod Deo volente: Deo autem auctore homo non fit deterior: ergo non Deo volente, ut Augustinus in 83. quæst. aperte astruit a minori, dicens ita: Nullo sapiente homine auctore fit homo deterior: tanta enim est ista culpa quæ in sapientem hominem cadere nequeat. Est autem Deus omni homine sapiente præstantior: multominus ergo Deo auctore fit homo deterior. Multo enim est præstantior Dei voluntas, quam homini sapientia. Illo autem auctore cum dicitur, illo volente dicitur. Ergo est vitium voluntatis humanæ quo est homo deterior. Quod vitium si longe abest a Dei voluntate, ut ratio docet, a quo sit, quærendum est. Ecce aperte dicit Augustin. Deo auctore vel volente, hominem non fieri deteriorem, sed vitio voluntatis suæ: Non est ergo Deo auctore, quod malum fit ab aliquo: & ita Deo volente mala non fiunt. Q. 3. t. 4.

Quod in Deo non est causa ut sit homo deterior.

Deinde idem August. quærens quæ sit causa ut homo sit deterior, in Deo eam non esse asserit, in eodem lib. dicens: Ut sit homo deterior, aut in ipso causa est, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo, nulla causa Q. 4. t. 4.

est: si in alio, aut in Deo, aut in alio quolibet homine, aut in eo quod neque Deus, neque homo sit: sed non in Deo, (bonorum enim Deus tantum causa est) si ergo in homine est, aut vi aut suasione, sed neutro modo est: neque etiam in eo est, quod neque Deus, neque homo sit: & ex his aperte ostenditur quod non est bonum ut sit homo deterior: quia non est Deus ejus rei causa, qui tantum causa bonorum est. Et si non est bonum ut homo fiat deterior, non est ergo bonum ut ab eo fiat malum, non ergo vult Deus ut ab eo fiat malum.

Aliter probat quod Deo auctore non fiunt mala.

Item aliter etiam ostenditur quod Deo auctore, id est, volente non fiunt mala: quia ipse non est causa tendendi ad non esse. Tendere enim ad non esse, malum est. Ipse autem auctor mali non est: tendit vero ad non esse qui operatur malum: non ergo Deo auctore est, quod aliquis operatur malum. Non est ergo bonum, quod aliquis operatur malum, quia tantum boni Deus auctor est. Hoc autem August. in eodem lib. aperte explicat ita dicens: Qui omnium quæ sunt auctor est, & ad cujus bonitatem id pertinet ut sit omne quod est, boni tantummodo causa est. Quocirca mali auctor non est, & ideo ipse summum bonum est, a quo in nullo deficere bonum est, & malum est deficere. Non est ergo causa deficiendi, idest, tendendi ad non esse, qui (ut ita dicam) essendi causa est, quia omnium quæ sunt auctor est, quæ inquantum sunt, bona sunt. Ecce aperte habes quod deficere a Deo, qui summum est bonum, malum est, mala ergo facere malum est: non ergo Deo auctore vel volente mala fiunt.

Q. 2. verba multũ inversa & aliter contexta in Aug.

Objectio quorumdam sophistica, qua probare nituntur ex Deo esse quod mala fiant.

Eccli. 37.

Jam sufficienter ostensum est, quod Deo auctore non fiunt mala. Quidam tamen sophistice incedentes, & ideo Deo odibiles, probare conantur ex Deo auctore esse quod mala fiunt, hoc modo. Quod mala fiunt, verum est, omne autem verum quod est, a veritate est quæ Deus est: a Deo ergo est quod mala fiunt. Quod autem omne verum a Deo sit, confirmant auctoritate Augustini in lib. 83. quæst. ita dicentis: Omne verum a veritate verum est, est autem veritas Deus, Deum ergo habet auctorem omne verum. Est autem verum quod mala fiunt vel sunt: Deo ergo auctore est quod sunt vel fiunt mala.

Quæst. 10 Joan. 14.

Responsio, ubi concedit omne verum esse a Deo, & sophisma aperit.

In prolog. lib. de Doctrin. Christ. t. 4. in expl. 1. Cor. 12.

Quibus facile est nobis respondere, sed indignum responsione videtur quod dicunt. Omne namque verum a Deo est, ut ait Augustinus, cui consonat Ambrosius, qui tractans illud verbum Apostoli: Nemo potest dicere: Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto, dicit quod omne verum a quocumque

dici-

dicitur, a Spiritu sancto est. Cum itaque verum sit quod mala fiunt, hoc verum quod dicitur illa locutione, scilicet mala fiunt, a Deo est: sed non inde sequitur quod a Deo sit, ut mala fiant. Si enim hoc diceretur: author malorum Deus esse intelligeretur. Quod ex simili manifeste falsum ostenditur, Deus probibet furtum fieri, sed furtum fieri verum est, ergo probibet verum. Non sequitur.

Partem quæstionis approbat illorum qui dicunt Deum non velle mala fieri.

Hæc igitur & alia hujusmodi inania relinquentes, præmissæ quæstionis parti saniori faventes, quæ Sanctorum testimoniis plenius approbatur, dicamus Deum non velle mala fieri, nec tamen velle non fieri, neque nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri, fit, & omne quod vult non fieri, non fit. Fiunt autem multa quæ non vult fieri, ut omnia mala.

DISTINCT. XLVI.

De impletione Voluntatis Dei qualiter impleatur.

Hic oritur quæstio; dictum est enim in superioribus.

Expositio Textus.

Divisio. HÆc est secunda pars hujus totalis tractatus de voluntate, in qua Magister agit de divinæ voluntatis impletione. Et habet hæc pars duas partes. in prima: supposito ex præcedentibus quod voluntas beneplaciti semper impleatur, hic removet dubitationes quæ ex hac suppositione oriuntur. In secunda explicat veritatem, infra dist. prox. *Voluntas quippe Dei semper efficax est*. Prima pars habet duas partes. In prima Magister movet dubitationem per comparationem ad bona. In secunda per comparationem ad mala, ibi: *Ideoque cum constet omnia bona quæ fiunt*. Prima pars habet duas partes. In prima Magister obiicit. In secunda solvit, ibi: *Sed audiamus solutionem*. Similiter secunda pars in qua Magister inquirit utrum voluntas Dei impleatur respectu malorum, habet duas partes. In prima Magister opponit ad partem falsam. In secunda opponit ad partem veram, A ibi: *Si quis ergo diligenter attendat*. &c. Prima pars habet duas. In prima adducit rationes ad defensionem falsæ opinionis. In secunda parte ponit solutiones quas assignant illi qui sunt contrariæ positionis, & hoc, ibi: *Illi vero qui dicunt Dei voluntate, mala non fieri*. Et utraque partium duas habet: nam in opponendo duas inducit obiectiones, quarum una rationi innititur, alia auctoritati: & secundum hoc pars in qua solvit, dividitur: quia opponuntur ibi duæ rationes juxta duas obiectiones. Similiter illa pars in qua conatur Magister ad veram partem astruendam, habet duas. In prima inducit responsiones veras. In secunda dissolvit quandam rationem sophisticam, & B hoc, ibi: *Jam sufficienter ostensum est*, &c. Prima pars habet tres partes secundum tres rationes quas inducit. Prima sumpta est ab hoc: quia idem est Deo fieri auctore, & Deo volente, & ponitur, ibi: *Si qui igitur diligenter*, &c. Secunda sumpta est ab hoc quod eadem est causa qua malum fit, & homo fit deterior, & ponitur, ibi: *Deinde idem August. quærens*, &c. Tertia sumpta est ad hoc quod malum facit tendere ad non esse, & ponitur ibi: *Item etiam aliter ostenditur quod Deo auctore*, &c. Similiter secunda pars in qua dissolvit rationem sophisticam, tres habet. In prima ponit illam, ibi: *Jam*

Jam sufficienter ostensum est, &c. In secunda dissolvit, ibi; *Quibus facile est nobis respondere*. In tertia redit ad veritatis assertionem dicens, hanc partem esse veram, quod Deus non vult mala fieri, ibi: *Hæc igitur & alia hujusmodi*, &c.

Nisi usque adeo Deus esset omnipotens, & bonus, ut benefaceret etiam de malo. Dub. I.

Videtur indebito modo loqui, quia malitia est privatio: ergo non est materia boni. Si dicas quod accipitur ratione substrati, scilicet de malo, id est de illo qui est malus facit bonum. Contra: Hoc nihil est aliud quam malum destruere: ex hoc ergo non habetur quod Deus habeat mala finere, cum ejus sit facta destruere.

Resp. Dicendum quod, *de*, non est ibi causale nec materiale, sed occasionale, quasi dicat de malo facit bonum, occasione sumpta a malo: ipse autem obiicit ac si hoc quod est, *de*, teneretur causaliter, sive materialiter.

Quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum, &c. Dub. II.

Videtur male loqui, quia quod non est, non est locari. Si tu dicas quod habet locum ratione substrati. Contra: Locus debitus & conveniens naturæ rationali est gloria: ergo malum locatur in gloria.

Resp. Dicendum quod cum dico infernum, sive locum pœnalem, duo dico, & partem universi, & vilitatem: inquantum locus est, debetur naturæ substratæ: sed inquantum vilis est, debetur deformitati culpæ, & ita malum locum habet & vilem: sed locum ratione substrati, vilem vero ratione deformitatis.

Si qui horum deviant & exorbitant, etiam hoc ipsum faciat eis proficere in bonum. Dub. III.

Si hoc: ergo videtur quod mala proficiant sive cooperentur. Contra: Mali est bonum corrumpere: ergo nullo modo est in bonum cooperari, sive proficere.

Resp. Dicendum quod proficere, sive cooperari in bonum aliquid alicui potest esse tripliciter, scilicet adjuvando, ut gratia cooperatur libero arbitrio vel econverso: Vel excitando, ut paupertas & miseria quæ excitant ad amorem Dei, sive pungunt & impellunt sicut dicit Greg. Vel etiam obsistendo, sicut aqua calida fortius congelatur, quia dum resistit, vigoratur actio contrarii, & sic malum dicitur cooperari: vel quia facit hominem ad bonum magis excitari: vel magis, quia dum obsistit, & homo prævalet, vigo-
B ratur virtus gratiæ & fervescit.

Augustinus in lib. 83. aperte astruit a minori. Dub. IV.

Videtur falsum dicere, quia locus a minori non est destructivus, sed positivus: sed illud argumentum est destructivum: Sapiens non potest facere hominem deteriorem: ergo nec Deus: ergo non est a minori.

Resp. Dicendum quod revera locus iste non est a minori; proprie loquendo, sed a majori; quia non dicitur ibi minus vel minor, sed illud quod minus videtur inesse: magis autem videtur quod homo possit facere malum
C quam Deus: sed sapiens homo non potest, ergo nec Deus: & ita est a majori locus. Nihilominus potest dici quod est a minori: sed reducitur ad rationem affirmativam, sic: Minus videtur, quod impossibilitas faciendi malum insit homini quam Deo: sed sapiens manens sapiens, est impotens ad faciendum aliquem deteriorem: ergo multo fortius Deus.

Culpa quæ in sapientem hominem cadere, &c. Dub. V.

Videtur hoc falsum, quia sicut se habet sapientia ad ignorantiam, ita virtus ad culpam; ergo permutatim, sicut virtus ad ignorantiam, ita sapientia ad culpam; sed virtus simul stat cum

eum ignorantia: ergo sapientia simul A stat cum culpa.

Resp. Dicendum quod sapientia uno modo dicit cognitionem veram. Alio modo cognitionem veram, & nobilissimam; quia per causas altissimas. Tertio modo dicit cognitionem veram, nobilem & sapidam: Quarto modo sapientia non dicit aliam cognitionem quam religionem divinam, sive cultum, secundum quod dicitur quod * pietas ipsa est sapientia, sive theosebia, & hæc consistit, ut dicit August. in fide, spe, & charitate, & hoc modo claudit in se virtutem, & ita opponitur culpæ & sic patet responsio.

Job 28. secundũ 70. Interpr. Aug. t. 3. Enchir. Ibid. c. 3.

Deus non est causa tendendi ad non esse. Dub. VI.

Videtur falsum dicere: quia in Canon. Deuteron. dicitur: Ego occidam, & ego vivere faciam: percutiam, & ego sanabo: ergo videtur cum mors sit corruptio tendendi ad non esse, quod Deus sit hujus causa.

Deut. 32.

Resp. Dicendum quod non esse non appellatur hic per privationem qualiscunque esse, sed illius quod diffinit Boetius dicens: Esse, est quod ordinem retinet, servatque naturam: & ad illud Deus non deducit, ipse autem obiicit de esse naturali. Vel potest dici quod loquitur hic secundum naturæ institutionem, secundum quam dicitur: Deus mortem non fecit. Quod autem dicitur, quod ipse occidit, hoc est secundum punitionem justitiæ, hoc tamen in secundo melius dicitur.

Lib. 1. de cons. prosa 2.

Tendere enim ad non esse, malum est. Dub. VII.

Videtur male dicere, quia si tendit ad non esse aut hoc dicitur quantum ad esse naturæ, aut gratiæ. Si naturæ: ergo malum corrumpit naturam, quod est contra Dionys. qui dicit quod malum nihil corrumpit ex habentium in eo quod essentia vel natura. Si autem intelligatur quantum ad esse gratiæ, hoc similiter falsum videtur, quia post primam culpam non remanet esse gratuitum secundum aliquid sui, quia totaliter per mortale expellitur gratia: ergo non tendit ad non esse, sed etiam est in termino.

L. de div. nom. p. 4. cap. 4.

Resp. Dicendum quod in homine justo & bono est tria considerare, esse naturæ, & ordinabilitatem, & gratiam, quæ communi nomine dicitur habilitas; & ordinem gratiæ, sive gratiæ ordinationem: Malum ergo, per se loquendo corrumpit ipsam ordinabilitatem, & ex hoc elongat a gratia, & facit tendere ad non esse: & quia habilitas nunquam omnino tollitur, salva natura, & natura non corrumpitur, semper malum facit tendere ad non esse, ita quod nunquam est in termino.

B *Verum a quocunque dicatur, a Spiritus sancto est. Dub. VIII.*

Videtur male dicere: quia si hoc est verum: ergo cum detractor detrahendo dicat verum, videtur quod dicat a Spiritu sancto. Similiter diabolus multa vera dicit. Similiter de verbo illo obiicitur: Nemo dicit Dominus Jesus nisi in Spiritu sancto. Multi enim peccatores hoc dicunt tota die. Item: Veritas appropriatur Filio: ergo magis deberet dicere Ambr. quod omne verum est a Filio.

1. Cor. 12.

Resp. Dicendum quod aliquid dicitur a Spiritu sancto illustrante intellectum, & movente affectum, & illud C est verum & bonum. Et aliquid dicitur verum ex charitate a Spiritu sancto movente affectum, sed non illuminante intellectum, sicut dicit Apostolus se iturum ad Hispanos: falsum enim dixit, sed tamen in dicendo meruit, quia charitas movebat eum velle hoc & dicere. Aliquid est dictum a Spiritu sancto illustrante intellectum: sed non rectificante affectum; & illud potest esse malum, & tamen verum est dicere: ergo perfectum utrumque includit, & sic dicitur a Spiritu sancto & in Spiritu sancto: & ita intelligit Apostolus. Ambr. autem largius dicit. Et sic patet illud quod obiicitur, quod veritas appropriatur Filio; respondetur quod Spiritui sancto appropriatur interpretatio. Vel dicendum quod

hoc non dicitur tanquam appropriatum, vel sicut appropriatum, hoc est, ratione doni.

ARTICULUS I.

AD evidentiam eorum quæ determinat Magister in præsenti distinctione sex quæruntur. Primo quæritur utrum Deus velit omnes homines salvos fieri voluntate beneplaciti. Secundo quæritur utrum Deus velit mala fieri. Tertio utrum mala fieri sit bonum. Quarto utrum mala fieri sit verum. Quinto utrum mala ordinentur a Deo. Sexto & ultimo utrum mala augeant decorem in universo.

QUÆSTIO I.

An Deus velit omnes homines salvos fieri voluntate beneplaciti.

Alex. Alensis 1. *p.* *q.* 36. *Membro* 2.
S. Thom. 1. *p.* *q.* 23. *art.* 3.
Et 1. *sent. dist.* 40. *q.* 4. *art.* 1. & 2.
Scotus 1. *Sent. dist.* 46. *q. un.*
Ægid. Rom. 1. *sent. dist.* 46. *q.* 1.
Richard. 1. *sent. d.* 46. *q.* 1.
Marsil. Inguen. 1. *Sent. q.* 45. *a.* 1.
Steph. Brulef. 1. *Sent. d.* 46. *q.* 1.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. dist.* 46. *q.* 1.

Ad opp. 1. *Tim.* 2. QUOD Deus velit omnes homines salvos fieri voluntate beneplaciti, ostenditur sic: Vult omnes homines salvos fieri: sed constat quod hoc non est dictum de voluntate signi, quia nec præcepti, nec impletionis, nec alicujus alterius: hoc enim non cadit sub præcepto: ergo constat esse dictum de voluntate beneplaciti.

Dam. l. 2. *cap. pen.* 2. ITEM: Dam. Oportet sciri, quoniam Deus vult antecedenter omnes homines salvos fieri, & regni sui potiri fortuna, non enim ad puniendum plasmavit nos Deus: ergo cum voluntas antecedens sit voluntas beneplaciti quæ est bonorum quæ sunt bona irrefragabiliter, vult voluntate beneplaciti; vult ergo omnes homines salvos fieri, sive salvari.

3. ITEM: omne habens charitatem vult omnes homines salvos fieri quantumcumque modicam habeat dilectionem & charitatem. Cum ergo Deus summam habeat dilectionem & charitatem, videtur quod ipse velit omnes homines salvos fieri.

A

4. ITEM: sicut vult Philosophus, primum ens scilicet Deus uno modo se habet ad omnia sive ad omnes: ergo quantum est de se, omnes uniformiter diligit: ergo si vult aliquos salvari, & omnes: vel si de aliquibus non vult, pari ratione de nullis. *Arist.* 12. *Metaph. cont.* 52.

CONTRA: hoc primo est instantia quam adducit Magister, in litera. Si vult omnes homines salvari, & de omnibus plures damnantur quam salvantur: ergo voluntas ejus frustratur & cassatur, quod est contra veritatem aperte. Rationes etiam solvendæ.

B

ITEM: omnes quos vult Deus salvari eligit ad salutem: electio enim Dei non dicit aliud quam dilectionem ad salvandum: ergo si omnes vult salvos fieri, omnes sunt electi. Contra: Multi sunt vocati, pauci vero electi. *Matt.* 22.

ITEM: in prædestinatione non sunt nisi duo, scilicet præcognitio & voluntas salvandi, ratione cujus Deus dicitur prædestinare. Deum enim proponit dare gratiam, & gloriam præparare, prædestinare dicitur: ergo cum præcognitio Dei omnibus sit communis, si voluntas salutis est respectu omnium, ergo omnes sunt prædestinati: sed omnes prædestinati salvabuntur; ergo omnes salvabuntur, quod est contra fidem.

C

Si tu dicas mihi quod duplex est voluntas, absoluta & conditionalis, & Deus absoluta voluntate solum vult salvare quos præscivit conformes fieri imagini filii sui, & istos prædestinavit: voluntate vero conditionali vult omnes, si ipsi velint; tunc obiicitur quod voluntas conditionalis non videtur convenire Deo, quia hæc est voluntas semiplena, Deus autem quidquid vult, plene vult. Et iterum quidquid facit plene facit. Et iterum hæc conditionata voluntas, aut est voluntas beneplaciti, aut voluntas signi. Si signi, tunc nihil ad propositum, quia voluntate signi non vult omnes homines salvos fieri. Si voluntas beneplaciti: sed hæc uno modo tantum est, & dicitur, & semper

per impletur; ergo omnes homines salvantur. Et præterea hæc voluntas conditionata qua dicitur quod vult, si ipsi velint, locum non potest habere in parvulis qui moriuntur: ergo adhuc non solvit distinctio ista.

Item: cum sic dicitur, vult hunc salvari aliquo demonstrato, aut hoc quod est, velle, aliquid connotat, aut nihil. Si nihil: ergo pari ratione potest dici de lapide; quod Deus vult hunc salvari. Si aliquid, non nisi salutem: ergo sequitur si vult hunc salvari, quod iste salvabitur qualitercumque accipiatur velle. Si dicas quod connotat possibilitatem, & ordinabilitatem ad salutem obiicitur, tunc quod de quolibet ordinabili ad aliquid potest dici quod Deus velit: sed quilibet clericus est ordinabilis ad episcopatum, & quilibet miles ad dignitatem regiam: ergo Deus vult omnes clericos esse episcopos, & omnes milites esse reges, quod non conceditur.

CONCLUSIO.

Deus voluntate beneplaciti vult omnes homines salvos fieri, voluntate antecedenti, vel pro generibus singulorum intelligendo.

Resp. ad Arg. Dicendum quod cum Apostolus dicat quod Deus hoc vult, scilicet omnes homines salvos fieri, necesse habemus concedere quod Deus velit. Et cum non possit exponi de voluntate signi, necesse habemus exponere de voluntate beneplaciti. Sed cum non omnes salventur, & voluntas Dei nunquam frustratur: ideo necesse est quod fiat vis in modo distribuendi, vel in modo volendi. Et egregius doctor Augustinus duplicem facit vim in modo distribuendi in Enchirid. Uno modo quod distributio sit accommodata, sicut & hic: omnis homo timet in mari, secundum communem modum loquendi intelligitur, qui est in mari. Similiter August. exemplificat, si dicatur: Magister iste docet omnes pueros de ista civitate, quia scilicet docet omnes qui addiscunt. Nullus enim docetur nisi per ipsum. Similiter, Deus vult omnes homines salvos fieri, quia nullus salvatur nisi velit Deus, & ideo orandus est, ut velit. Facit etiam alio modo vim in distributione secundum omnem modum distribuendi, quæ potest fieri pro singulis generum, & sic est falsa, & non intelligit Apostolus sic: vel pro generibus singulorum, & est sic vera, quia Deus de omni gente voluit, & vult aliquos salvari, & de Græcis, & de Latinis, & de prælatis, & subditis, & de omni gente: ideo dicit Apostolus pro omnibus esse orandum. Hæc est responsio Augustin. cui Magister innititur, & necesse est sic, vel sic solvere: supposito quod velle dicat ibi velle Dei, secundum quod dicitur velle placito, quietato, sive voluntate absoluta, de qua verum est dicere: Omnia quæcunque voluit fecit. Ps. 113. Sed Damasc. facit vim in modo volendi. L. 2. c. 29. Distinguit enim in Deo voluntatem antecedentem, & voluntatem consequentem. Et voluntas antecedens est voluntas respectu ejus propter quod Deus hominem fecit, & est irrefragabiliter bonorum. Voluntas autem consequens est voluntas non quæ sequitur merita, sed quæ vult aliqua secundum scientiam meritorum. Prima scilicet antecedens dicitur a Magistris voluntas conditionalis, sive voluntas qua Deus vult quantum in se est. Secunda autem, scilicet consequens dicitur absoluta. Differentia autem inter hanc voluntatem, & illam, non est secundum diversitatem affectionis, sive modi volendi, qui sit in Deo: sed secundum rationem connotandi, & intelligendi. Prout enim Deus dicitur velle omnium salutem quantum in se est, & antecedenter connotatur in omnibus ordinatio ad salutem, tum ex parte naturæ datæ, tum ex parte gratiæ oblatæ. Dedit enim eis Deus naturam, secundum quam possent eum cognoscere, & cognitum quærere, & quæsitum invenire, & invento inhærere, ac per hoc salutem obtinere. Gratiam similiter obtulit, dum Filium misit, & obtulit, cujus pretium omnium saluti sufficit. Leges etiam, & mandata tribuit salutis, & osten-

Enchir. c. 103. t. 3.

ostendit. Ipse etiam præsto est omnibus inquirentibus, & prope est omnibus invocantibus eum. Velle ergo hominem antecedenter salvare, est ordinatum ad salutem facere, & volenti pervenire, non deesse. Unde velle antecedenter salvare, non connotat salutem: sed ordinabilitatem ad salutem. Velle autem consequenter, sive absolute salvare, est velle dare salutem ei, quem præscit ad salutem perventurum, per suum auxilium, & gratiam, & connotat salutis eventum Et sic non est dicere, quod Deus velit omnes homines salvos fieri.

Resp. ad orationes pro Fundam.

Huic responsioni magis consonant Magistri, quamvis utraque bona sit. Secundum hanc ergo respondendum, quod Deus vult omnes homines salvos fieri quantum in se est voluntate antecedente, non autem voluntate absoluta sive consequente: & quia illa non connotat effectus eventum: ideo non impeditur in hoc quod non omnes salventur. Patet etiam responsio ad illud quod obiicitur de prædestinatione, sive electione, quia in illis clauditur voluntas absoluta, non solum antecedens. Patet etiam responsio ad ultimum de connotato. AD illud tamen quod obiicitur quod voluntas conditionata non cadit in Deum, dicendum quod non ponitur in Deo velleitas quantum ad defectu plenitudinis voluntatis, nec propter diversos modos volendi: sed propter aliam comparationem in connotando, & sic patet illud.

1. 2. AD rationes vero ad oppositum, quod Deus vult omnes homines salvo fieri, responderi potest ad duas primas, quod verum concludunt, & vere.

3. AD illud autem quod obiicitur de charitate hominum, dicendum quod non est simile, quia nos nescimus merita hominum futura finaliter, & si quis sciret aliquos esse præscitos, quamvis quantum in se est, deberet eos velle salvari, non tamen voluntate absoluta: sed hæc melius infra patebunt.

4. AD illud quod obiicitur quod Deus uno modo se habet ad omnes, dicendum quod illud verbum Philosophi habet locum quantum ad rerum gubernationem, non quantum ad eorum pro- A ductionem, vel quantum ad naturalia non quantum ad gratuita.

QUÆSTIO II.

An Deus velit mala fieri.

Alex. Alensis 1. p. q. 40. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 19. art. 9.
Et 1. Sent. dist. 46. q. 1. art. 4.
Et de Potentia, q. 2. art. 6.
Et Quol. 5. q. 3. a. 2.
Ægid. Rom. 1. sent. dist. 46. p. 2. q. 2.
Rich. 1. Sent. dist. 46. qu. 2.
Thom. Arg. 1. sent. d. 42. q. 1. a. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 46. q. 2.
Petrus de Tarant. 1. sent. d. 46. q. 2.

B UTRUM Deus velit mala fieri. Et quod sic: ostenditur per Anselm. Deus non vult, inquit, quod impossibile est fieri: ergo per consequentiam econverso, quod possibile est fieri, Deus vult illud; sed malum est possibile fieri: ergo malum fieri est Deo volibile. *Ad opp. Lib. cur Deus homo c. 17.*

2. ITEM; duobus oppositis propositis inter quæ non est medium, necesse est alterum esse a Deo scitum; ergo pari ratione necesse est alterum esse volitum; sed demonstrato peccante istum peccare, istum non peccare, sunt opposita; ergo Deus vult alterum; sed quidquid Deus vult, illud fit: ergo si vult illum non peccare, iste non pec- C cat, quod est contra positionem; vult ergo istum peccare; sed hoc est malum; ergo malum fieri, est a Deo volitum.

3. ITEM: omnis justus vult omne quod justum est; sed omnis pœna justa est, ut dicit August. & omne malum pœna; ergo omne malum quod fit, a Deo est volitum fieri. Quod omne malum sit pœna, patet per August. 1. Confess. Jussisti, inquit, Domine, & sic est quod omnis inordinatus animus sibi sit pœna. *L.b. 3. de lib. arb. cap. 18.*

4. ITEM: omne aliquid volens voluntate consiliata, & deliberata, vult omne illud sine quo illud non potest esse; quamvis enim aliquis velit esse Abbas, sed non monachus; tamen si deliberative velit esse Abbas, vult pariter

riter esse monachus; sed Deus vult aliquid bonum quod nunquam potest esse sine malo, sicut sanctos suos probari, & pati, & filium suum; ergo, &c.

Fundam. CONTRA; Nihil est ab aliquo volitum vel volibile, quod omnino displicet ei, & est odiosum; sed in Ecclesiastico dicitur; Altissimus, odio habet peccatores; sed nonnisi ratione peccati, sive mali: ergo multo magis odit malum; ergo non vult illud fieri.

.L.83.q.3 ITEM; August. in lib. 83. q. Idem est fieri Deo volente, & Deo auctore; sed malum non fit Deo auctore: ergo malum non fit Deo volente. Primam supponit ipse, secundam probat: quia nullo homine sapiente fit homo deterior: ergo multo fortius nec Deo.

ITEM ratione videtur: Quia omnis voluntas aut denominatur a volito, aut denominat volitum. Si ergo Deus vult malum: aut ergo voluntas est mala; aut si voluntas est bona, volitum est bonum: ergo aut nihil est malum, aut Deus est malus, si vult malum fieri: sed utrumque falsum: ergo, &c.

Dion. 4. de divin. nom. ITEM: omnis volens malum, vult sub ratione apparentis boni: ergo omnis volens malum decipitur: ergo si Deus vult fieri mala, Deus decipitur; quod est impossibile.

ITEM: omnis qui vult aliquid quod non potest, est miser: sed Deus non potest malum, sicut supra probatum est: ergo si vult illud, est miser, sed hoc est impossibile: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Cum malum culpæ nullo pacto sit a Deo volibile; Idcirco Deus non vult mala fieri.

Vide Aug. t. 1. de orthod. fide. RESP. ad Argum. Dicendum quod [sicut probant ultimæ rationes] malum non est a Deo volibile, malum inquam culpæ, quia omnis voluntas inordinata est, cui placet illud malum: & hoc omnes concedunt. Sed tamen aliqui voluerunt dicere, quod Deus vult malum fieri, cum ipse non sit causa ejus: sed alius, Deo volente. Et hoc quidem dicebant Deum velle non ratione sui: sed ratione ejus quod inde elicit. Sed hoc est contra Augustinum sicut ostendit Magister in littera, qui hanc opinionem improbat: ideo neutrum est concedendum; sed si alicubi legitur, exponendum.

AD illud ergo quod obiicitur in contrarium quod Deus non vult quod impossibile est fieri, dicendum quod non velle dicitur dupliciter, aut negative, aut privative. Si negative, non est verum illud: nec Anselmus ita intelligit. Si privative, tunc non velle una dictio est, & tertia persona ejus, quod est nolo: & hoc modo dicitur Deus nolle, quod absolute vult non fieri. Hoc autem modo non est dicere, quod Deus nolit mala fieri: & hoc modo non tenet consequentia a contrario, quia non tenet in contrariis, sed in contradictoriis.

2. AD illud quod obiicitur quod duobus oppositis propositis, necesse est alterum scire; ergo necesse est alterum velle, dicendum quod loquendo de voluntate beneplaciti non est simile: nam scientia est respectu omnium quæ fiunt: voluntas autem beneplaciti non est nisi respectu eorum, quæ sunt ab ipso.

3. AD illud quod obiicitur, quod quilibet justus vult justitiam, &c. dicendum quod aliquid dicitur justum dupliciter in se, scilicet & ex ordine. Quod justum est in se secundum id quod est, est à Deo volitum. Quod vero est justum ex ordine, est volitum a Deo secundum quod ordinatum; & malum non est volitum secundum quod malum, sed secundum quod punit, & ita secundum quod ordinatum, & ita secundum id quod est, non est volitum.

4. AD illud quod obiicitur quod qui vult aliquid, vult omne illi annexum, dicendum quod velle aliquid est dupliciter, aut voluntate antecedente, aut voluntate consequente. Quod vult aliquis voluntate antecedente, vult omne annexum illi necessario. Quod vero vult voluntate consequente, potest etiam velle sine annexo. Potest enim ex malo bonum elici, quod non elicere-

ceretur nisi factum illud malum displi-A ceret, & bonum elicitum complaceret ei qui novit elicere. Potest tamen responderi per interemptionem quod volens voluntate consiliata vult aliquid, non tamen vult illud, consequitur: sicut aliquis vult aliquem surgere, sed tamen non vult eum cecidisse. Tamen potest aliter dici, & melius quod velle aliquid sine alio est dupliciter. Aut velle hoc, & non velle aliud, quia unum placet, & aliud displicet, & sic possibile est his quæ inseparabiliter sunt conjuncta. Alio modo velle aliquid sine alio est velle aliquid sine illo esse, & hoc modo velle aliquid sine inseparabiliter annexo est velle impossibile. Primo modo non sequitur, quod velit B id quamvis non sine illo: sensus enim est, non sine illo ente, sed tamen sine illo volito. Et est exemplum sensibile: volo enim aliquem qui cecidit surgere, ita quod non volo eum cecidisse, non tamen volo quod surgat, ita quod non ceciderit.

QUÆSTIO III.

An mala fieri sit bonum.

Alexand. Alensis 1. p. q. 39. Memb. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 46. p. 2. q. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 46. q. 3.
Thom. Arg. 1. sent. dist. 46. q. 1. a. 4.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 45. ar. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 45. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 45. q. 3.

Ad opp. UTRUM mala fieri sit bonum; & quod sic, ostenditur hoc modo. Quod expedit facienti ad salutem, illud est bonum: sed malum est hujusmodi; unde super illud; Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, Gloss. etiam ipse casus, & August. in lib. de Civ. Dei; Audeo, inquit, dicere, superbis utile esse incidere in aliquod apertum manifestumque peccatum, ut inde sibi displiceant, qui jam sibi placendo corruerant; igitur malum fieri est bonum, & utile facienti ad salutem; ergo, &c. *L. 14. cap. 13. c. 5. in fine capit.*

2. ITEM; quod est bonum Deo, & universitati, est bonum simpliciter, quia bonum commune præfertur bono privato; sed malum fieri, est bonum universitati; ergo, &c. Quod sit bonum, dicit Boetius in lib. de consol. Sola divina vis est cui quæque mala bona sunt. Et Augustin. in lib. Conf. Tu cui nihil omnino malum; sed nec universæ creaturæ tuæ; quia nihil est extra te quod corrumpat ordinem quem imposuisti; ergo si malum fieri est bonum universitati, patet, &c.

3. ITEM; cujus usus bonus est, ipsum quoque bonum; sed usus malorum factorum est bonus; ergo, &c. Minor patet per Augustin. lib. 11. de Civ. Neque enim Deus illos crearet quos malos esse præscisset, nisi pari ratione præsciret quibus eos bonorum usibus commodaret. *Arist. 2. Top. c. 24. Cap. 18.*

4. ITEM; omne quod justum est, bonum est; sed mala fieri justum est, quia pœna est peccati præcedentis, sicut vult Gregorius; ergo malum fieri bonum est. *Aug. Enchir. c. 96. t. 3. Greg. 25. Mor. cap. 1. in sensu.*

* CONTRA; malum fieri est malum in esse produci; si ergo malum fieri est bonum, productio mali est bona; sed regula est in arte Topicorum, cujus generatio vel productio bona est, ipsum quoque bonum; ergo si productio mali est bona, malum est bonum. ** Fund. 3 Top. c. 2.*

ITEM; malum fieri, est idem quod C bonum privari, sive corrumpi; si ergo malum fieri est bonum, corruptio boni est bona; sed regula est; Cujus corruptio bona, ipsum est malum; ergo si corruptio boni est bona, bonum est malum, quod absurdum est. *Arist. 1. Top. c. 4. & deinceps.*

ITEM; de convertibilibus si unum est bonum & reliquum; sed malum fieri & mala facere sunt convertibilia; ergo si malum fieri est bonum, & malum facere est bonum, sed pro bono nullus est puniendus; ergo nullus faciens mala est puniendus. *Arist. 2. Topic. c. 1.*

ITEM; Sicut oppositum in opposito, & propositum in proposito; si ergo malum fieri est bonum; ergo bonum fieri est malum; sed hoc absurdum est, quod malum sit facere bonum; ergo & primum. *Arist. 1. Poster.*

ITEM;

Item; si malum fieri est bonum: aut ergo in se, aut quia ex ipso evenit, vel consequitur bonum. Non in se, constat. Si ergo quia inde evenit bonum, qui dicit: Faciamus mala ut eveniant bona, bene dicit: ergo male Apostolus reprehendit.

CONCLUSIO.

Mala fieri, nullo pacto bonum est, tametsi malum possit esse occasio boni.

Resp. ad Argum. Ad prædictorum intelligentiam notandum, quod in operibus illud est dicere bonum vel utile, sive conferens, quod in finem bonum ducit, sive est via ad bonum. Ducere autem ad bonum tripliciter dicitur aliquid, scilicet per modum causæ, vel per modum casus, vel per modum occasionis. Et differunt hæc tria. Nam causa per se ducit circa illud, circa quod ponitur quod est producens, & intendens. Sed casus privat intentionem, sed non operationem, sicut patet in fodiente, qui invenit thesaurum præter intentionem. Occasio autem privat utrumque: Non enim dicit principium producens, sed magis dicit aliquid quod principium afficit, ut efficiat, sicut aliquis ex verbo audito percutit alium: verbum auditum fuit occasio, non efficiens percussionem, nec cooperans efficienti, sed quodammodo afficiens. Et hæc occasio duobus modis est. Quædam enim est quæ quodam modo habet rationem activi, quia quodam modo excitat efficientem, sicut malum exemplum ad peccatum. Vel quæ habet rationem passivi, ut ex quo aliquis assumit rationem, sicut aliquis ex malo alterius excitat se ad faciendum bonum. Secundum hoc intelligendum quod malum duo dicit, scilicet privationem, & naturam ordinabilem, & ratione malitiæ comparatur ad bonum, quod elicitur sicut occasio passiva, ratione boni quod substernitur, sicut occasio aliquo modo activa, propter quod malum dicitur occasio boni. Cum ergo aliquid ducat in bonum his tribus modis, habet sic differentiam in ducendo. Aliquid enim potest ducere aliquid ad alterum, aut ex se, aut per aliquid sui, & tunc tenet rationem causæ per se. Aut potest ducere per alterum, ad quod tamen non ordinatur; sed illud ordinat ad tertium sumpta occasione ex illo, & sic tenet rationem occasionis. Aut ducit cum alio, ad quod tamen non ordinatur, nec illud ad tertium; sed ambo simul: & sic tenet rationem casus qui ex concursu est causarum. Ex hoc ergo patet, quod illud quod ducit per modum causæ, habet intra se rationem ordinationis in finem, & ideo in ipso est bonitas: & ideo recte denominatur bonum. Quod vero ducit per modum occasionis, nullam habet intra se rationem ordinationis in finem: ideo nec bonitatem: & propter hoc non potest denominari bonum per se, nisi cum additione illius per quod ordinatur, in quo, scilicet consistit ratio ordinationis, & bonitatis: & circa quod ponitur bonitas. Cum ergo malum non ducat ad bonum ex se, sed per illud quod elicitur ex ipso a sapiente Deo, absolute loquendo, malum fieri non est bonum; immo omnes consimiles sunt negandæ: quia bonitas notatur poni circa ipsum malum. Si autem addatur bonum quod elicitur, vel ipse eliciens, sic concedendæ sunt hujusmodi locutiones, malum fieri est bonum ei, qui novit ordinare in bonum: similiter malum fieri est bonum, ut electi probentur.

1. 2. Ex hoc ergo patent duæ primæ rationes: procedunt enim cum determinatione, sicut patet in ipsis auctoritatibus.

3. Ad illud quod obiicitur tertio: Cujus usus bonus, &c. dicendum quod duplex est usus rei. Unus ad quem res de se ordinatur, & de tali verum est: sicut patet de equo qui est ad equitandum. Alius usus est, qui est aliquando, & ex post facto: & iste potest esse bonus ex bonitate utentis, non utilis: quia bonus utens bene utitur malis: & de tali usu non est regula vera: de tali autem loquitur Augustinus.

4. Ad

4. Ad illud quod obiicitur: quod A justum est, bonum est, &c. dicendum quod justum dicitur dupliciter. Uno modo juste ordinatum per justitiam quæ est in ipso, & omne quod sic justum est, bonum est, quoniam intra se habet justitiam. Vel est declarativum justitiæ, & sic potest malum ostendere. Sicut enim malum potest ad retributionem justitiæ disponere, ita & ostendere. Et hoc modo dicit ordinationem justitiæ in altero, nec sequitur quod sit bonum, quia justum plus importat rationem ordinis. Nihilominus tamen sermo ille non est proprius, quo dicitur: *Apoc. 22* Justum est, ut qui in sordibus est, sordescat, immo valde per accidens intelligitur, quia justum est ut relinquatur a Deo, & ad hoc sequitur, quod adhuc sordescat: unde per accidens intelligitur.

QUÆSTIO IV.

An mala fieri sit verum.

Richard. 1. *sent. d.* 46. *q.* 5.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 46. *q.* 4.
Petrus de Tarant. 1. *sent. dist.* 46. *q.* 4.

Fundam. 1. Perih. Utrum mala fieri sit verum, & videtur quod sic: Quia de quolibet affirmatio vel negatio vera, de nullo ambo simul: sed hæc est falsa, nulla mala fiunt: ergo oppositum est simpliciter verum, scilicet mala fieri.

Arist. 9. Metaph. Item: veritas est adæquatio rei, & intellectus: ergo quoties homo intelligit sicut est in re, veritatem habet, & intellectus intellectum: sed qui intelligit mala fieri, vere intelligit: ergo si vere intelligit, intellectum est verum; ergo mala fieri, est verum.

Item: veritas propositionis asserit veritatem in dicto. Unde si Sortes currit: Sortem currere est verum: ergo si malum fit, malum fieri est verum: sed malum fit, constat: ergo, &c.

Item: veritas dicentis ponit veritatem in dicto: sed Deus qui non est *Matth. 9.* mendax, dicit mala fieri: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? ergo verum est mala cogitari: pari ratione verum est fieri.

Ad opp. 1. Contra: Verum & bonum convertuntur: sed malum fieri, non est bonum, ut supra probatum est: ergo mala fieri, non est verum. Si forte dicas quod verum est de veritate incomplexi: ostenditur de omni veritate: quia omnis veritas entitas quædam est: & omne quod participat rationem entis, participat rationem boni: ergo, &c.

2. Item: omnis veritas est a veritate prima: ergo & omne verum a primo vero: si ergo malum fieri est verum, malum fieri est a Deo: sed hoc est supra improbatum: ergo, &c. Si tu dicas quod illud est verum de veritate rei, non signi: hoc nihil est, quia sicut a Deo sunt res, ita & signa: & *In ep. ad Cor. 1. c. 12. in pr. tom. 3.* Ambrosius dicit quod omne verum est a Spiritu sancto, a quocumque dicatur. Loquitur ergo de veritate in sermone, B & ita de veritate complexionis, sive signi.

3. Item: omnis veritas signi, sive *In præd. cap. de Quant.* complexionis causam & ortum habet a veritate rei: ergo veritas, istum furari, ortum habet a veritate furti: sed furtum non dicit actionem veram, immo defectivam: ergo pari ratione, istum furari, non est simpliciter verum. Si tu dicas quod veritas complexionis triplex est, scilicet positionis, privationis, & negationis: & prima causatur a veritate rei, secunda vero, & tertia non causatur.

In præd. de Subst. Arist. in præd. c. de Quant. Contra: Philosophus generaliter dicit, quod ab eo quod res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa: erC go hoc ubique verum est.

4. Item: omne quod modo verum est de præsenti, ab æterno fuit verum: ergo si malum esse modo est verum, ab æterno fuit verum, sed nihil æternaliter fuit verum, nisi esset Deus, vel in Deo, ut in causa: ergo si malum fore fuit verum, & non fuit Deus, fuit in Deo tanquam in causa a Deo: sed hoc falsum: ergo, &c.

CON-

CONCLUSIO.

Mala fieri est verum, cum vere hoc enuntietur, atque intelligatur.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod sine distinctione concedendum est, quod mala fieri est verum: vere enim enuntiatur, & vere intelligitur. Verum enim dictum de complexo respicit compositionem, sicut dicit Philosophus: quia veritas, & falsitas circa compositionem consistunt: & ideo dicit veritatem signi: signum autem est verum, quando signat rem se habere sicut se habet, tunc enim dicitur adæquari: & ideo cum ita se habeat in re sicut signum exprimit, simpliciter loquendo, verum est mala fieri.

2. Perh. cap. 5.

1. 2. Ad illud quod obiicitur quod verum & bonum convertuntur, dicendum quod circa idem verum. Unde si res est vera, est bona, & si signum est verum, est bonum, sed tamen non sequitur quod si signum sit verum quod signatum, sive res sit bona, & ideo hic est fallacia accidentis: omne verum est bonum: sed illud furari est verum: ergo istud furari est bonum, ex variatione minoris extremitatis. Verum enim prædicatur de illo dicto ratione compositionis, cum sit dictio modalis, bonum vero ratione attributionis; & hanc instantiam facit Magister in litera. Similis modus arguendi est hic; Audio Angelos cantare; sed cantare Angelos est verum; ergo audio verum. Consimilis modus arguendi est in illa oratione; Omne verum est a Deo, istum furari est verum; ergo, &c. & ideo similiter solvendum.

3. Ad illud quod obiicitur quod veritas signi est a veritate rei, dicendum quod falsum est. Tunc enim signum verum est, quando signat rem non esse quæ non est, & non habere veritatem cum illa non habet. Nam sicut aliquid imperfectum perfecte æquatur alii imperfecto; ita res defectiva plene potest signari. Unde Philosophus non dicit; ab eo, quod res est tantum, sed est, vel non est. Et est sensus; Ab eo

A quod res est, est oratio vera quæ significat ipsam esse; & ab eo quod non est, est falsa, quæ significat esse ipsam, & ab eo quod non est, est vera, quæ significat non esse: & ab eo quod est, est falsa, quæ significat eam non esse. Unde quamvis furtum sit ens secundum quid, tamen oratio quæ significat aliquem furari, est vera simpliciter. Verum est tamen, quod omnis veritas complexa super aliquid fundatur, sed non oportet quod super rem intellectam, sed super intelligentem, in quo oratio habet esse. Et sic patet illud; Posset tamen dici quod fundatur super ens secundum quid, ratione deformitatis, & tamen verum est simpliciter propter adæquationem quæ est simpliciter. Nota tamen quod de fundamento verita-

B tis propositionis diversimode sentiunt diversi. Aliqui enim distinguunt (sicut tactum est) tripliciter veritatem orationis, scilicet positionis, ut cum dicitur, Cæsar est homo: privationis, ut cum dicitur, Cæsar est homo mortuus: negationis, ut cum dicitur, Cesar non est. Primam dicunt fundari supra ens simpliciter, secundam supra ens secundum quid, & tertiam non dicunt fundari super aliquid, quia talis oratio nihil ponit. Sed tamen illud non videtur sufficere, quia cum dicitur, hæc oratio vera est, verum prædicat aliquam conditionem entis; ergo necesse est super aliquid fundari, quod sit. Et ideo dicunt alii, quod fundatur super prin-

C cipia Cæsaris, sed hoc non sufficit, quia esto quod Cæsar omnino sit corruptus & secundum materiam, & secundum formam; adhuc tamen vera est ista, Cæsar fuit, sive Cæsar non est. Et ideo dicunt alii quod fundatur super intelligentem. Sed adhuc videtur illud non sufficiens, quia esto quod nullus intelligat actu, adhuc oratio est vera scripta in pariete, Cæsar fuit. Ideo dicendum quod veritas orationis sit veritas signi; & veritas signi non dicat qualitatem absolutam, sicut nec necessitas consequentiæ; sed respectivam, sicut signum; cum omne quod contingit significare quid, contingat vere significare, & etiam false. Et sicut

cut ad rationem significandi non oportet rem esse existentem, sed cognoscibilem: sic nec ad rationem veræ significationis. Et quoniam omne quod intellectus capit, vel est ens, vel capit, sive imaginatur per comparationem ad ens; ideo omnis significatio, & veritas orationis significantis, vel fundatur simpliciter supra ens, ut si dicatur Petrus est, vel in ordine ad ens. Unde propositio de præterito fundatur super ordinem ejus ad præsens; similiter propositio de futuro sicut propositio negativa; ut si dicatur; Cæsar non est; aliquod enim ens est, quod non est Cæsar, & sic de aliis; similiter si dicatur, chimæra non est hircocervus.

4. Ad illud quod obiicitur ultimo quod malitiam fore sit verum ab eterno, dicendum quod ad hoc quod aliquid sit verum, non oportet quod sit in Deo tanquam in causa: sed sufficit quod sit in Dei præscientia, quæ non est nisi veri. Ad hoc autem quod aliquid sit in Dei præscientia, sufficit quod ipsum, vel ejus causa, vel ejus oppositum sit in Deo tanquam in causa, sicut supra dictum est de cognitione Dei.

QUÆSTIO V.

An malum sit ordinabile a voluntate Dei.

Ricardus 1. *Sent. dist.* 46. *q.* 7.
Steph. Brulef 1. *Sent. dist.* 46. *q.* 5.
Petrus de Tarantas. 1. *sent. dist.* 46. *q.* 5.

Fundam. Utrum malum sit ordinabile a Dei voluntate. Et quod sic videtur, quia super illud Psalmi: Domine Deus
Psalm. 7. meus in te speravi. Glossa: Qui videt merita animarum sic ordinari a Deo, ut pulchritudo universitatis ex nulla parte violetur, in omnibus laudat Deum: distinguens Deum aliquid fecisse, & ordinasse, ut universum bonum: aliud non fecisse: sed ordinasse, ut malum.

Item: Aug. in Enchiridio: Malum bene ordinatum, & loco suo positum, evidentius commendat bonum.

Item: ratione videtur, quia omne meritum ordinatur ad premium sive retributionem; sed malum meretur pœ-

A nam, sicut bonum gloriam: ergo, & cum bonum gratiæ sit ordinabile, pari ratione malum culpæ.

Item: peccantes in suppliciis ordinantur; sed propter quod unumquodque, & illud magis: sed mali non ordinantur in pœnis nisi propter mala: ergo malum multo magis est ordinabile. *Arist. 2. poster. cont. 5.*

Item: omne quod auget decorem in re ordinata, est ordinatum: sed malum auget decorem in universo, quod est ordinatum: ergo, &c. Probatio minoris. Augustinus in undecimo de Civitate Dei: sicut pictura cum colore nigro, suo loco posito, pulchrior est: ita universitas rerum ex peccatoribus est *Cap. 23.*

B pulchra.

1. Contra: per August. Malum est privatio modi, speciei, & ordinis: sed nulla privatio participat id cujus est privatio: ergo si malum eo quod malum privat ordinem, malum non contingit ordinari. *Ad opp. De nat. boni c. 4. tom. 6. Ext. Periber.*

2. Item: quod non est, non est ordinabile, nam ordo præsupponit esse; sed malum in eo, quod malum, nihil est; ergo non est ordinabile.

3. Item: omne ordinabile est ordinanti possibile; sed malum non est possibile Deo, quia Deus non potest facere malum; ergo non est a Deo ordinabile.

4. Item: si malum est ordinabile, aut ordine partium in totum, aut in

C finem. Non primo modo, quia malum nullius est pars. Si secundo modo ergo cum bonum est aliquid ex ordine in finem, tunc malum fieret bonum.

CONCLUSIO.

Malum est ordinabile ad bonum, secundum dispositionem, per ordinem justitiæ, & secundum ostensionem, manifestando videlicet ordinem bonorum.

Resp. ad Arg. ad prædictorum intelligentiam notandum. Quemadmodum aliquid dicitur esse sanum tripliciter, aut subiective, ut animal dicitur sanum; aut dispositive, ut potio dicitur sana; aut ostensive, ut urina sana; sic aliquid ordi-

ordinabile
ordinis su
vum, au
ceptivum,
nisi quod
ita malun
per accide
stratum.
est ordina
tio ponen
est ordo,
Ordo nat
tiæ est ac
vat ordin
privando,
quia offer
sicut disp
meritum,
sivum; m
natum, q
rum per
juxta se p
tiones erg
sit ordinat
dinem just
nem, & c
1. Ad ill
malum est
quod veru
non est ve
sitionem u
dicit Boeti
tur, quo
sibi ordinis
sit, ut in a
Exemplum
circumplec
2. Ad i
dinatum p
quod veru
in se ordin
dinatur nec
oportet, q
quod aliud
lib. 4. de cons. pros. 6. in fine. malum,
Boetius.
3. Ad i
dinabile e
dum, quo
potentiæ
potentiæ
& quamv
productiou
S. Bon. T

ordinabile dicitur tripliciter, aut sicut A ordinis susceptivum, aut sicut dispositivum, aut sicut ostensivum. Sicut susceptivum, non est aliquid ordinabile nisi quod est ens, & natura aliqua; & ita malum; non est ordinabile, nisi per accidens, scilicet per bonum substratum. Sicut dispositivum, malum est ordinabile; sed non sicut dispositio ponens, sed privans. Duplex enim est ordo, scilicet naturæ, & justitiæ. Ordo naturæ est institutus; ordo justitiæ est acquisitus. Malum autem privat ordine specialis naturæ, & illum privando, incurrit in ordinem justitiæ quia offendit: unde ratio ordinandi, sicut dispositio in ordine justitiæ est meritum, vel demeritum. Sicut ostensivum; malum est ordinabile, & ordinatum, quia manifestat ordinem bonorum per oppositum; opposita autem juxta se posita magis elucescunt. Rationes ergo probantes, quod malum sit ordinatum, procedunt secundum ordinem justitiæ, & secundum dispositionem, & ostensionem.

1. Ad illud autem quod obiicitur, quod malum est privatio ordinis. Dicendum quod verum est particularis naturæ: sed non est verum prout ordo dicit dispositionem universalis providentiæ, de quo dicit Boetius; Ordo cuncta complectitur, quo fit, ut si aliquis ab assignata sibi ordinis ratione discesserit, necesse sit, ut in alteram differentiam relabatur. Exemplum ponitur in circumferentia circumplectente centrum.

2. Ad illud quod obiicitur: Esse ordinatum præsupponit esse. Dicendum, quod verum est in eo quod per se & in se ordinatur: malum autem non ordinatur nec in se, nec per se, & ideo non oportet, quod ipsum sit, sed sufficit, quod aliud sit in quo substantificatur malum, & hoc est bonum, ut dicit Boetius.

lib. 4. de cons. pros. 6. in fine.

3. Ad illud quod obiicitur, quod ordinabile est possibile ordinanti. Dicendum, quod esse possibile, sive subesse potentiæ divinæ, est dupliciter, aut potentiæ producenti, aut providenti: & quamvis malum non subsit divinæ productioni, subest tamen provisioni.

4. Ad illud quod obiicitur, qua ordinatione sit ordinabile. Dicendum quod ordinatione ad finem, sed hoc est solum ex postfacto, & ideo non sequitur quod malum sit bonum, sed quod ex ipso sequitur bonum. Posset tamen dici, quod quamvis malum non sit pars, tamen illud in quo est, pars est, & locum & ordinem partis tenet.

QUÆSTIO VI.

An malum sit de complemento universi.

Alex. Alens. 1. *p. q.* 40. *Memb.* 3.
Ægidius Rom. 1. *Sent. dist.* 46. *p.* 2. *q.* 3.
Richardus 1. *Sent. dist.* 46. *q.* 8.
B *Steph. Brulef.* 1. *Sent. dist.* 46. *q.* 6.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. d.* 46. *q. ult.*

Utrum malum sit de complemento universi. Et quod sic videtur Contra malum bonum est, & contra mortem vita, & sic intuere in omnia opera Altissimi. Si ergo hujusmodi oppositio spectat ad decorem, & complementum universi: ergo & malum. *Ad opp. Eccli.* 33.

2. Item; Aug. de Civitate Dei, loquens de malis quare sinantur a Deo, dicit quod Deus universum quasi quibusdam antithetis honestavit, & exemplificat in sermone, & in picturis. In sermone, sicut Apostolus utitur. Per gloriam, & ignobilitatem. Et in picturis similiter, sicut enim pictura alba cum colore nigro, suo loco posito pulchra est: sic universum cum malis: ergo malum secundum hoc decorat universum: sed omne tale est de complemento universi: ergo, &c. *De Civ. Dei,l.* 11 *c.* 18. *t.* 5. *2. Cor.* 6. *Ib. c.* 23.

C

3. Item: ratione videtur, quia sicut malum est privatio boni, ita silentium est privatio vocis, & somnus vigiliæ: sed ad perfectionem, & decorem sermonis necesse est interponi silentium: ad perfectionem & decorem animalis necesse est aliquando vigiliis interponi somnum: ergo ad perfectum decorem universi necesse est bonis interponi mala. *1. Physic. cont.* 80.

4. Item: Universum est conditum ad Dei manifestationem: sed in operibus Dei maxime manifestatur miseri-

cordia, & veritas: sed si malum non fuisset, nec misericordia nec veritas ita perfecte manifestaretur, sicut manifestatur in æterna punitione, & peccatorum remissione, & redemptione: ergo non esset universum completum.

Fundam. Genes. 1.

CONTRA: Videt Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona, & non fecerat mala: constat ergo quod absque malis erant omnia valde bona in universo: sed universum non esset valde bonum, si deesset ei perfectum. Cum ergo deesset ei malum: videtur quod malum non sit de ejus perfectione.

Lib.3.c.5 tom.1.

ITEM: Aug. in 3. de libero arbitrio loquens de perfectione universi dicit: Quidquid tibi vera ratione melius occurrerit, scias Opificem omnium fecisse: si ergo non fecit mundum cum malis, sed sine malis: ergo mundus sine malis erat perfectior, quam cum malis; ergo malum non est de perfectione universi.

5. Phys. 19.3.Textic.54.

ITEM: ratione videtur, quia albius est, quod est nigro impermixtius: ergo pulchrius, & melius quod est malo impermixtius: sed si in mundo nullum esset malum, nec universum esset malis permixtum: ergo melius: ergo perfectius; ergo ordinatio mali, non est de complemento universi.

Lib. de d. nom.p.1. c.4.paulo antemed.

ITEM: Bonum & pulchrum idem est, sicut dicit Dionys. ergo quod est privatio boni, est privatio pulchri: sed malum est privatio boni: ergo est privatio pulchri: ergo malum deturpat; sed quod deturpat & fœdat non spectat ad pulchritudinem, sive decorem: ergo nec malum, sive mali ordinatio.

CONCLUSIO.

Malum ex accidenti facit ad decorem universi, ratione subiecti quod ordinatur in pœnam oppositi, cujus decor magis clarescit ex præsentia mali, & boni eliciti.

RESP. ad Arg. ad hoc notandum, quod circa hoc diversi diversa senserunt. Dixerunt enim aliqui, quod est loqui de malo, ut est in potentia facientis, & ut est in opere, sive in facto. Si loquamur, ut est in potentia facientis, sic voluerunt dicere, quod posse malum facere erat de perfectione universitatis: quia creatura debebat fieri, quæ posset peccare, & posset abstinere, ad hoc quod univer sum perfectum esset, sicut in tertio, de libero arbitrio dicitur. Si loquamur de malo, ut est in facto esse, sic dicunt, quod nullo modo spectat ad complementum universi, nec per se, nec per accidens. Sed cum auctoritates dicant contrarium, quod ex ordinatione mali ad bonum, quidam decor resultat, sicut dicit August. expresse, oportet aliter dicere. Ideo dicunt alii, quod decor universitatis, quidam est substantialis, sive quantum ad esse; quidam accidentalis, sive quantum ad bene esse. Quantum ad primum mala non faciunt ad decorem, nec per se, nec per accidens; sed quantum ad aliquem decorem accidentalem, mala bene ordinata faciunt; non quia mala, sed quia bene ordinata; & ita per accidens, sicut per accidens ordinantur, & illo decore circumscripto adhuc esset universum decorum, & perfectum, quamvis hunc decorem non haberet. Ad hunc decorem faciunt mala, non ratione sui, sed ratione subiecti, quod ordinatur in pœnam ad divinæ justitiæ manifestationem. Vel ratione oppositi, quia decor magis clarescit ex præsentia mali, sicut opposita juxta se posita magis elucescunt, sicut communiter dicitur. Vel ratione boni aliciti; multa enim bona Deus fecit, & facta sunt, quæ non essent facta nisi peccatum præstitisset occasionem, sicut illa quæ gesta sunt in nostra reparatione; tamen sine his omnibus esset universum completum. Si vero quæritur, utrum tunc esset pulchrius, quam nunc, sic responderi potest, quod se habent sicut excedentia, & excessa; sicut duæ facies, in quarum una nulla est macula, in altera est cicatrix aliqua bene sita, quæ videtur faciem venustare. Et si ultra procedas, quis decor magis excedit; potest dici sine præjudicio, quod decor qui nunc est; & ratio hujus est, quia vis divina eliciens bonum ex malo, præpotens est malo; & ideo bonum quod

Aug. t.1. lib. 3. de lib.arb.c. 5. 9. 11. & 12.

lib. 11. de Civ. Dei c. 18.23. tom. 5.

quod inde elicit, prævalet bono, quod A malum corrumpit; & ideo plus valet universum nunc, quam valuisset tunc, in quo nunc modo commendatur sapientia Creatoris. Unde Gregor. in benedictione cerei Paschalis; O felix culpa, quæ talem meruit habere Redemptorem. Et exemplum est de scypho sano, qui frangitur, & religatur filo argenteo vel aureo, quia melior est post, quam ante, non ratione fractionis, sed ratione religationis. Et si quæras a me, non- B ne melius esset si omnes essent beati, quam quod quidam beati, & quidam miseri? Dicendum (sicut credo) si homo stetisset, non pervenissent plures ad Hierusalem supernam, quam sic perventuri sunt. Unde mali quasi ex abundanti sunt, nec sunt in computatione.

1. 2. Et sic concedendum quod ordinatio mali facit ad complementum accidentale; sicut probant rationes ad primam partem inductæ, sed ad complementum, sive ad decorem substantialem, nec per se, nec per accidens; per se vero ad nullum, sicut illæ rationes ostendunt.

3. Veruntamen quod obiicitur ad primam partem, per simile in privationibus. Dicendum quod illæ privationes non sunt aliquid adimentes, nec auferentes aliquid de bono, vel pulchro, malum autem aufert, ideo patet illud.

4. Ad illud quod obiicitur, quod non manifestaretur misericordia, & justitia. Dicendum, quod quamvis non manifestaretur in actu, manifestaretur tamen in sua origine. Qui enim Deum in se cognoscit, videt in illo æterno exemplari, quid eum deceat facere, & quid possit, licet non ita clare ut nunc in opere, & ita misericordiam, & justitiam pariter, nihilominus tamen misericordia ostenderetur in supererogatione, & justitia in retributione, licet non ita clare, ut nunc.

DISTINCTIO XLVII.

Quod voluntas Dei semper impletur de homine, quocumque se vertat.

VOLUNTAS quippe Dei semper efficax est, ut fiat omne quod velit, & nihil fiat quod nolit: quæ de homine semper impletur quocumque se vertat. Nihil enim in libero arbitrio constitutum superat voluntatem Dei, & si faciat contra ejus voluntatem, tamen contra ejus voluntatem, quæ ipse est, nihil putandum est, ita fieri, tanquam velit fieri, & non fiat, vel nolit fieri, & fiat. Illa enim voluntas (ut ait August. in Enchirid.) semper impletur aut de nobis, aut a nobis. De nobis impletur, sed tamen non implemus eam quando peccamus. A nobis impletur, quando bonum facimus: ideo enim facimus, quia scimus placere Deo. Ita & de homine semper Deus implet suam voluntatem: quia nihil facit homo, de quo Deus non operetur quod vult. Non enim vult Deus, ut peccet homo quilibet. Si autem peccaverit, pœnitenti vult parcere, ut vivat: in peccatis vero perseverantem punire, ut justitiæ potentiam contumax non evadat. Sicut alios ab æterno præparavit ad pœnam, ita alios præparavit ad gloriam: Et hæc sunt magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus. Et tam sapienter exquisita, ut cum Angelica, & humana creatura peccasset, idest, non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eandem creaturæ voluntatem: qua factum est, quod creator non voluit, impleret ipse quod voluit, bene utens Cap. 107 tom. 3. Ps. 110. Aug. in Enchir. Cap. 100. per totū.

 etiam

etiam malis, tanquam summe bonus ad eorum damnationem, quos juste prædestinavit ad pœnam, & ad eorum salutem, quos benigne prædestinavit ad gratiam. Quantum enim ad ipsos attinet, quod Deus noluit, fecerunt: quantum vero ad omnipotentiam Dei nullo modo id facere valuerunt. Hoc quippe ipso quod contra ejus voluntatem fecerunt, de ipsis facta Ps. 110. *est voluntas ejus. Propterea namque magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus, ut miro, & ineffabili modo non fiat præter ejus voluntatem, quod etiam fit contra ejus voluntatem: quia non fieret si non sineret: nec utique nolens sinit, sed volens: nec sineret bonus fieri male, nisi omnipotens etiam de malo posset facere bene. His verbis evidenter monstratur quod voluntas Dei æterna semper impletur de homine, etiam si faciat homo contra Dei voluntatem. Sed attendendum est diligenter quomodo in superioribus dicitur fieri aliquid contra Dei voluntatem, quod tamen non fit præter eam, & qualiter intelligendum sit illud quantum ad se, fecerunt quod Deus noluit: quantum vero ad omnipotentiam Dei nullo modo* Rom. 9. *id facere valuerunt. Videntur enim ista superioribus obviare, ubi dictum est: Voluntati ejus nihil resistere.*

Hic aperit diversis modis supra accipi Dei voluntatem.

Verum, ut supra diximus, voluntas Dei diversis modis accipitur, quæ diversitas in prædictis verbis si diligenter notetur, nihil ibi contradictionis reperitur. Ubi enim dicit non fieri præter ejus voluntatem, etiam quod fit contra ejus voluntatem, dissimiliter accepit voluntatem: & non ipsam voluntatem, quæ Deus est, & sempiterna est: sed ejus signa prædictis verbis intelligi voluit, idest, prohibitionem, sive præceptionem, & permissionem. Multa enim fiunt contra Dei præceptum, vel prohibitionem, quæ tamen non fiunt præter ejus permissionem. Ipsius namque permissione omnia fiunt mala: quæ tamen præter ejus voluntatem sempiternam fiunt. Sicut In serm. 8. enarratione ad Psal. 16. *Augustin. dicit super illum locum Psalm. Ut non loquatur os meum opera hominum. Opera enim hominum dicit ea quæ mala sunt, quæ præter Dei voluntatem fiunt in sensu, quæ ipse est: sed non præter ejus permissionem, quæ ipse non est. Appellatur tamen ipsa Dei voluntas, quia Deus volens sinit mala fieri. Fiunt, & contra ejus præceptionem, vel prohibitionem, sed non contra ejus voluntatem, quæ ipse est: nisi dicantur contra eam fieri, quia præter eam fiunt. Contra eam quippe nihil ita fit, ut velit fieri quod non fiat, vel nolit fieri, & fiat: quod evidenter ibi Augustin. notavit, ubi ait: Quantum ad ipsos attinet, quod Deus noluit, fecerunt: quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerunt. Ac si diceret, fecerunt contra Dei præceptum, quod appellatur voluntas, sed non fecerunt contra Dei voluntatem omnipotentem, quia hoc non valuerunt, illud valuerunt: & ita per hoc quod fecerunt contra Dei voluntatem, idest, præceptum, de ipsis facta est voluntas ejus, idest, impleta est voluntas ejus sempiterna, qua eos damnari volebat. Unde Gregor. super Genesim: Multi voluntatem Dei peragunt, unde mutare contendunt, & consilio ejus resistentes obsequuntur: quia hoc ejus dispositioni militat, quod per huma-*

num

num studium resultat. Hic aperte ostenditur, quia dum mali consilio ac præcepto Dei resistunt (quod voluntas Dei appellatur) ea faciunt unde voluntas ejus, quæ ipse est, impletur, quæ dispositio, vel beneplacitum vocatur. Nam (ut ait August. in Enchir.) Quantælibet sint voluntates Angelorum, & hominum, bonorum, vel malorum, vel illud quod Deus, vel aliud volentes, quam Deus, omnipotentis voluntas semper invicta est: quæ mala esse nunquam potest, quæ etiam dum mala irrogat, justa est, & profecto quæ justa est, mala non est. Deus ergo omnipotens sive per misericordiam, cujus vult, miseretur: sive per judicium, quem vult, obdurat: nec inique aliquid facit, nec nisi volens quidquam facit, & omnia quæcumque vult, facit. Cap. 102. tom. 3.

Summatim perstringit sententiam prædictorum, addens quare Deus præcepit omnibus bona facere, & mala vitare: cum non velit hoc ab omnibus impleri.

Ex prædictis liquet quod voluntas Dei, quæ ipse est, semper invicta est, nec in aliquo cassatur, sed per omnia impletur. Consilium vero ejus, & præceptio sive probibitio non ab omnibus implentur, quibus proposita, & data sunt. Neque ideo præcepit omnibus bona, vel probibuit mala, vel consuluit optima, quod vellet ab omnibus bona, quæ præcipit fieri, vel mala quæ probibuit vitari. (Si enim vellet, utique, & fierent, quia in nullo potest ab homine superari, vel impediri ejus voluntas) sed ut justitiam suam hominibus ostenderet, & mali essent inexcusabiles. Denique, ut boni ex obedientia gloriam, mali ex inobedientia pœnam sortirentur, sicut utrisque ab æterno præparavit. Ea ergo quæ omnibus præcepit, vel prohibuit, a quibusdam voluit fieri, vel vitari, sed non ab omnibus, & quædam personaliter præcepit, & in veteri, & in nova lege, quæ ab eis quibus præcepit, fieri noluit, ut Abrahæ de immolatione filii, & in Evangelio quibusdam curatis, quibus præcepit ne cui dicerent.

DISTINCT. XLVII.

Voluntas Dei semper fit efficaciter.

Voluntas quippe Dei semper efficax est.

Expositio Textus

SUPRA removet Magister dubitationes, ex quibus videbatur voluntas Dei aliquando impediri. Hic determinat veritatem ostendens voluntatem Dei semper esse efficacem, & nunquam impediri. Et hæc pars habet quatuor partes. In prima auctoritate August. ostendit voluntatem Dei semper esse efficacem, & nunquam impediri. In secunda vero (ne hoc intelligeretur de voluntate signi) distinguit voluntatem, ut ostendat hoc esse dictum de voluntate beneplaciti, ibi: *Verum & supra diximus.* In tertia Magister ostendit, quod contra quandam voluntatem signi bene potest fieri, ibi: *Multa enim fiunt contra Dei præceptum, &c.* In quarta vero epilogat breviter prædeterminata, & hoc ibi: *Ex prædictis liquet, quod voluntas Dei, quæ ipse est, &c.* Divisio.

Ad eorum damnationem quos juste prædestinavit ad pœnam. Dub. I.

Dist. 40. Videtur August. hic improprie loqui, quia supra dicitur, quod prædestinatio est de bonis salutaribus.

L. 2. c. 29. in fine. ITEM: Damasc. Non ad puniendum plasmavit nos Deus: ergo maledicit. Juxta hoc quæritur, cum Deus sit summe justus sicut summe misericors, quare magis dicitur proprium Dei misereri, quam damnare, sive punire.

Ibidem. RESP. quod Damasc. distinguit voluntatem Dei in antecedentem, & consequentem. Potest ergo præparatio esse quantum ad utramque, & sic est præparatio bonorum, & hoc modo est præparatio simpliciter, & prædestinatio proprie dicta. Alio modo præparatio accipitur large, secundum quamcunque voluntatem, & sic est malorum, & est prædestinatio large. Magister autem, & Damasc. supra accipiunt proprie; sed Augustin. accipit communiter, & sic patet solutio.

AD illud quod quæritur de opere misericordiæ. Dicendum quod ideo est proprium Dei misereri, quia ad opus misericordiæ non requiritur nisi Dei benignitas: sed ad hoc quod severitatem justitiæ faciat, præsupponitur nostra iniquitas, & ideo illud magis appropriatur ipsi Deo, quam hoc.

Ipsius namque permissione, &c. Dub. II.

Innuit Magister quod mala fiunt præter Dei voluntatem: sed non præter permissionem. Contra: Videtur male loqui, quia cum permissio sit signum voluntatis divinæ, si fiunt præter voluntatem: ergo etiam præter permissionem. Item: quæritur quæ differentia est inter fieri præter voluntatem, &

Matt. 12. contra, & videtur quod nulla: quia qui non est mecum, contra me est.

RESP. Dicendum, quod fieri præter voluntatem, hoc est quia voluntas Dei non est in hoc fieri, nec in ejus oppositum, & ita præter voluntatem fit: quod non fit secundum voluntatem, A nec contra, & inter hæc medium est: Dominus autem in Matthæo intelligit de præceptis, quæ qui negligit, inimicus Dei efficitur. Quod ergo obiicitur, quod permissio est signum voluntatis beneplaciti. Dicendum, quod non est signum quod Deus velit illud quod permittitur: sed quod velit illud, quod ex eo elicitur, & sic patet illud.

Sed non præter ejus permissionem quæ ipse non est. Dub. III.

Secundum hoc videtur quod permissio non sit Deus. Contra: Deus est sua actio: ergo Deus est sua permissio, cum permissio sit actio Dei. Si tu dicas hoc esse dictum ratione B connotati: tunc obiicitur, quod voluntas Dei similiter aliquid connotat circa volitum.

RESP. Dici potest quod Magister loquitur secundum opinionem illorum qui dicunt nomina sex generum non prædicare aliquid de Deo, vel in Deo, sed a Deo: sed hæc opinio supra improbata est. Et ideo potest dici, quod Magister loquitur de permissione ratione sui connotati, quod importat ratione sui nominis. Et si tu obiicias de voluntate quod connotat: dicendum quod verum est ex adjuncto: sed non est ita de principali significatione nominis.

C *Neque ideo præcepit omnibus bona, vel prohibuit mala, vel consuluit optima, &c. Dub. IV.*

Videtur falsum dicere, quia præceptum Dei est signum voluntatis Dei, sicut præceptum nostrum est signum voluntatis nostræ: sed rectus homo nunquam præcipit aliquid alicui, nisi quod vult fieri: ergo multo fortius nec ipse Deus.

RESP. Dicendum quod August. & Magister sequens Aug. quando de voluntate beneplaciti loquuntur, semper accipiunt pro voluntate, qua Deus, absolute vult aliquid evenire: & de hoc non est dubium illud quod dicit: sed ulterius Joannes Damasc. distinguit volun- 2. l. c. 29.

luntatem etiam in antecedentem, sive quantum in se est, & hujus signum est præceptum, & de hac non loquitur Aug. nec Magister. A

Præcepit & in veteri, & in nova lege, quæ ab eis quibus præcepit, fieri noluit. Dub. V.

Videtur male dicere, quia præceptum est signum divinæ voluntatis: ergo si præcipiebat quod volebat, videtur quod illos decipiebat, quibus præcipiebat.

ITEM: Videtur falsum dicere, quod noluit immolationem Isaac, quia Abraham volebat: ergo voluntatem suam divinæ non conformabat: ergo non merebatur, ut videtur. Item: Quare Abraham paravit se ad obediendum, non autem curatus in Evangelio? B

RESP. Dicendum quod quædam præcepit Deus ad faciendum, ut præcepta moralia, quædam ad probandum, id est probatum ostendendum, quædam ad erudiendum: & horum duorum exempla tanguntur in litera. In præcepto ergo Abrahæ signatur non quod Deus velit immolationem: sed quod vult Abraham velle, & ideo cum voluit, se illi conformavit. In præcepto autem quod fecit curato, signavit se velle contemptum laudis, & ideo Abraham laudandus est in voluntate obedientiæ, & curatus in hoc quod non tacuit. C

ARTICULUS I.

AD intelligentiam eorum quæ dicuntur in hac parte, quatuor quæruntur. Primo, quæritur, utrum voluntas beneplaciti possit impediri. Secundo, quæritur, utrum aliquis possit facere contra voluntatem signi. Tertio utrum Deus debeat mala permittere. Quarto & ultimo, utrum Deus possit mala præcipere.

QUÆSTIO I.

An voluntas beneplaciti Dei possit impediri.

Alexander Alenf. 1. p. q. 40. Memb. 4.
S. Thom. 1. p. q. 19. art. 6.
Et 1. Sent. dist. 47. q. 1. art. 1. & 2.
Et de Verit. q. 23. art. 2.
Et Quol. 11. art. 3.
Ægidius Rom. 1. sent. dist. 47. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 47. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 47. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. d. 47. q. 1.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 46. q. 1.

QUOD Voluntas beneplaciti non possit impediri, ostenditur primo auctoritate Genesis: Num Dei possumus resistere voluntati? Quasi diceret, non. Fundam. *Gen. ult.*

ITEM: Voluntati ejus, quis resistit? *Rom. 9.*

ITEM: super illud: Qui vult omnes homines salvos fieri. Glos. rogandus est, ut velit, quod si vult, necesse est fieri. *1. Tim. 2.*

ITEM; super illud psalmi: Justus Dominus in omnibus operibus suis, Glos. apud Deum, hoc est velle, quod facere: sed non potest impediri ne velit, quia libere vult, quod vult: ergo non potest impediri ne fiat.

ITEM: Omnis voluntas quæ potest impediri, potest superari: sed divinæ voluntas superari non potest, cum sit suprema: ergo divina voluntas non potest impediri.

ITEM: Omnis causa quæ impeditur a prosecutione sui effectus, aut deficit, aut mutatur: sed divina voluntas, nec deficit, nec mutatur, nec potest deficere, nec mutari: ergo, &c.

ITEM: Nobilius agens est, & nobilior causa, quæ non potest impediri, quam quæ potest: sed divina voluntas est summa & suprema causa omnium, ut supra monstratum est: ergo, &c.

1. CONTRA: Omnis causa, cujus effectus contingenter evenit, potest impediri: nam si non potest, tunc effectus evenit necessario: sed divina voluntas est hujusmodi, quia est multorum contingentium, alioquin aut nihil esset Ad opp.

contingens, quod est contra arbitrii libertatem, & consilium, & casum: aut Deus non esset illius causa, quorum utrumque absurdum est: ergo, &c.

2. ITEM: Omnis causa quæ per aliam agentem expletur, potest per illam deficientem impediri, si illa possit deficere. Hæc propositio per se nota est: sed divina voluntas est hujusmodi, nam Deus vult multa fieri per causas creatas, quæ non facit sine ipsis, sicut generare hominem, asinum, & similia. Similiter de his quæ sunt ab opere nostro, & hæc possunt deficere: ergo divina voluntas potest impediri.

Arist. 9. Metaph. cont. 3.

3. ITEM: Omnis causa cujus virtus se extendit ad contrarium, voluntate potest aliud velle quam velit, sed divina essentia est hujusmodi, aliquid enim vult Deus, ut istum damnari: cujus oppositum potest, hoc certum est, alioquin non esset omnipotens: potest ergo facere oppositum ejus, quod vult. Sed omne possibile, est ponibile: ponatur ergo quod Deus faciat oppositum ejus quod voluit, si hoc: ergo voluntas Dei est frustra, & impedita: ergo, &c.

4 ITEM: Voluntas vult aliquid quod Deus vult ipsam velle: aut ergo potest velle contrarium, aut non potest. Si potest: ergo divina voluntas potest impediri. Si non potest: ergo necesse est libertatem ejus arctari.

CONCLUSIO.

Dei voluntas antecedens potest cassari, conseques autem atque absoluta, nequaquam.

Lib. 2. de orth. fide, cap. 29.

RESP. ad Arg. Ad intelligentiam prædictorum notandum, quod secundum Joan. Damasc. Voluntas beneplaciti est duplex, scilicet antecedens sive conditionalis, qua vult, quantum in se est, omnium salutem: & absoluta sive consequens, qua determinate, vult aliquid quod novit certitudinaliter evenire Intelligendum est ergo quod nullam Dei voluntatem possibile est superari, nullam possibile est cassari: aliquam tamen, ut antecedentem, possibile est non impleri: aliquam, ut consequentem, necesse est impleri, & impossibile est impediri. Nulla (inquam) est possibile superari: Nam si homo non faciat, quod Deus vult quantum in se est voluntatem antecedente, Deus facit de ipso quod vult voluntate consequente, & ita semper impletur, vel de homine, vel ab homine, & sic nunquam vincitur, vel superatur. Non etiam possibile est voluntatem Dei cassari: Nam cassum dicitur aliquid dum privatur effectu proprio ad quem est: voluntas autem nullo privatur effectu ad quem est proprie. Nam quod dicitur, quod Deus vult omnes homines salvos fieri quantum in se est, hæc voluntas non connotat salutem, nec proprie est ad effectum salutis: sed connotat ordinationem naturæ, sive naturam ordinabilem ad salutem. Unde nihil plus est dicere, Deus vult istum salvum fieri, quantum in se est, quam Deo placuit dare, isti naturam, per quam posset pervenire ad salutem, & quod Deus paratus esset juvare, ita quod salus non deficit propter defectum a parte Dei. Unde non cassatur, quia habet proprium effectum. De voluntate autem absoluta planum est, quod non possit cassari, quia omnem effectum suum ponit, nec unquam remanet inexpleta. Cum itaque verum sit voluntatem Dei nullo modo posse superari, nec cassari, tamen voluntatem absolutam necesse est impleri, conditionalem vero minime. Sed attendendum, quod est necessitas consequentiæ, sicut supra dictum est de præscientia, ipsa non habet necessitatem consequentis, sed consequentiæ, quia necessario infert, & sequitur: Deus præscit hoc: ergo hoc erit: sed tamen non necessario præscit, quia in actu præsciendi frequenter notatur effectus contingens. Sic in voluntate intelligendum est, quod voluntas Dei absoluta connotat eventum rei, & ideo est ibi necessitas consequentiæ, sed non consequentis, quia non mutat eventum rei, immo vult Deus, quod eveniat consequens contingens. Unde sicut præscientia, quia necessario infert effectum, non potest falli, sic voluntas absoluta, quia ne-

Aug. in Enchir. c. 107. in fine t. 3.

Aug. t. 3. de spiritu & lit. cap. 33.

necessario infert, non potest impediri, A immo eam necessarium est impleri: voluntatem autem antecedentem, vel conditionatam non est necesse impleri, nec necessitate consequentis, nec necessitate consequentiæ, quia non connotat effectum rei: sed connotat illud quod est ordinabile ad eventum, ut prædictum est. Unde bene sequitur, vult istum salvari voluntate absoluta: ergo iste salvabitur: nunquam enim vellet, nisi pariter præsciret eum

S.Th.1.p. q.19.ar.8

esse salvandum. De voluntate vero conditionata, ut visum est, non sequitur. Si ergo obiicitur quod voluntas Dei est necessaria, & necessario infert effectum: ergo omnimodam ponit circa ipsum necessitatem, dicendum, B quod quamvis necesse sit Deum velle, & voluntatem ejus esse in actu, tamen comparatio ejus ad futurum est contingens, & ideo effectus evenit contingenter.

1. Ad illud quod obiicitur quod potest impediri, cum sit causa contingens, dicendum quod, sicut tactum est, cum comparatio divinæ voluntatis ad volitum, & eventus voliti se necessario concomitentur, sicut unum est contingens, ita & aliud, & ideo non potest impediri: tunc enim impeditur causa, quando manente comparatione & ordinatione ejus ad effectum, effectus non evenit. Quod ergo proponitur, omnis causa cujus effectus est contingens, potest C impediri: falsa est propositio, & habet instautiam, si effectus necessario concomitetur & sequatur ad causam, & hæc est instantia in proposito.

2. Ad illud ergo quod obiicitur quod potest impediri propter defectum causæ cooperantis, dicendum quod sicut divina voluntas, sive divinum velle connotat effectum, ita connotat efficientiam causæ particularis. Cum enim dicitur: Deus vult istum salvari, non est sensus quod velit in omnem eventum, sed quod vult istum salvari, & vult istum velle. Unde sicut divina voluntas connotat istum effectum evenire, & ideo necessario sequitur effectus ad ipsam, ita connotat causam creatam concurrere: & ideo necessario sequitur, si Deus vult istum salvari, quod iste etiam velit: & ita nunquam deficit sicut nec effectus, & ita nunquam impeditur.

3. Ad illud quod obiicitur quod Deus potest oppositum ejus quod vult, dicendum quod divina voluntas non arctat potentiam in possendo; unde plura potest quam velit, tamen arctat potentiam in agendo: nunquam enim potentia agit aliquid nisi quod vult, & impossibile est quod actio superexcedat voluntatem. Unde nihil potest facere nisi quod potest velle. Quando ergo dicitur quod potest contrarium suæ voluntatis, potest intelligi dupliciter. Aut voluntate movente ad contrarium, & sic notatur repugnantia voluntatis ad potentiam, & hoc est impossibile. Aut voluntate non movente, & sic notatur non impedimentum nec repugnantia: sed quod voluntas libere potest, quia ita potest hoc quod ejus oppositum: ita enim vult hoc quod potest velle ejus oppositum absque sui mutatione, sicut supra dictum est de præscientia. Et ratio hujus est, quia uno & eodem, vult quæcunque vult.

4. Ad ultimum dicendum quod voluntas Dei secundum convenientiam ad præscientiam vult illa quæ vult. Unde sicut præscientia ambit totum velle & posse, & agere, & non potest falli aliquid non subtrahendo contingentiæ rei evenientis, sic etiam in proposito intelligendum.

QUÆSTIO II.

An aliquis possit facere contra voluntatem signi.

Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 47. *p.* 2. *q.* 1.
Richardus 1. *Sent. dist.* 47. *q.* 2.
Steph. Brulef. 1. *sent. dist.* 47. *q.* 2.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent. dist.* 47. *q.* 2.

Utrum aliquis possit facere contra voluntatem signi. Et quod non, videtur, quia signum & signatum conformari debent: ergo quod fit contra unum, fit contra reliquum: & si non potest fieri contra signatum, nec contra signum. Alioquin si non fit contra Fundam.

tra

tra signatum, sed contra signum, tunc A signum est falsum: si enim signum ducit in signatum, significat quod sit contra ipsum fieri contra signatum.

2. ITEM: Minimum inter omnia signa est permissio, cum sit respectu mali ad quod minime ordinatur beneplacitum Dei: ergo si minime accedit ad voluntatem beneplaciti, si non potest fieri contra permissionem, multominus contra alia; sed non potest fieri contra permissionem, sicut dicit Magister in litera, & Augustinus de Civit. cap. 20. sicut nullus hominum agit recte, nisi adiutus divino auxilio, sic nullus hominum atque dæmonum agit inique nisi eodem divino atque justissimo permittatur judicio.

C. 1. t. 5.

3. ITEM: Potentior est voluntas cui non potest resisti nec in se, nec in signo, quam cui potest in signo saltem, & si non in re: sed Deus est potentissimus: ergo videtur quod nec voluntati ejus nec signo voluntatis possit resisti, & sic, &c.

Ad opp. 4. CONTRA: Inter omnia signa voluntatis præceptio, sive imperium videtur esse potentissimum: sed fieri potest, & fit tota die contra divinum mandatum: ergo contra omnia alia.

5. ITEM: videtur quod specialiter contra permissionem, quia permissio non est nisi mali culpæ: sed malum culpæ non est malum nisi voluntarie fiat: & si voluntarie fit, potest non fieri: ergo permittente Deo aliquem male facere potest non facere: ergo potest facere contra permissionem.

Ps. 104. 6. ITEM: super illud psalmi: Eduxit eos cum argento, & auro. Glossa dicit quod idem fuit præceptum, & permissum, scilicet asportatio vasorum: ergo cum possit fieri contra præceptum, pari ratione & contra permissionem, & contra alia: per consequens ergo contra omnem voluntatem signi.

CONCLUSIO.

Potest fieri contra signa divinæ voluntatis, quæ respiciunt futurum, sed non contra ea quæ possunt, cum hæc signent voluntatem absolutam, illa vero conditionatam.

RESP. ad Arg. Dicendum quod contra aliquod signum divinæ voluntatis potest fieri, contra aliquod non. Et ratio hujus duplex est, ex duplici modo distinguendi signa. Quædam enim sunt signa respectu præsentis, ut impletio & permissio. Quædam respectu futuri, ut præceptio, & consilium, & prohibitio. B Et quoniam de præsenti quod fit, impossibile est in præsenti non fieri, quoniam omne quod est, quando est, necesse est esse; ideo respectu signorum de præsenti non potest esse resistentia, quia si fit resistentia, jam non sunt præsentia. Quia vero futura vel facienda possunt non fieri: ideo quantum ad signa tria sequentia, resistentia potest esse. Alia ratio sumitur secundum alium modum distinguendi. Quia quædam sunt signa divinæ voluntatis absolutæ, quædam conditionatæ. Dico ergo quod quia contra voluntatem absolutam non potest fieri, non potest etiam fieri contra signa voluntatis absolutæ, utpote sunt impletio, & per- C missio. Quia vero contra voluntatem antecedentem, sive conditionatam potest fieri, quia potest homo divertere ab ordine ad quem ex sui constitutione conditus est, hinc est quod potest fieri contra voluntatem signi, quæ illam signat scilicet contra prohibitionem, & præceptionem, & consilium.

Arist. 1. Periher. cap.

1. AD illud quod obiicitur quod contra nullum potest fieri, patet solutio quod est falsum.

2. AD illud quod obiicitur quod minimum est permissio, dicendum quod major significatio, vel minor nihil facit ad hoc: sed præsentialitas effectus: vel etiam, quia signat voluntatem absolutam, qua aliquid connotat absolute.

3. AD illud quod obiicitur quod poten-

tentius est illud contra cujus signum A non potest fieri, dicendum quod verum est quando voluntas vult omnino quod nihil fiat, nisi quod ostendit se velle: sed divina voluntas non est talis, immo vult quod unusquisque habeat propriam libertatem, & faciat quod vult. Unde potentia faciendi contra divinam voluntatem est a divina voluntate: & ideo non esset potentior propter hoc. Unde distinguendum quod posse facere contra signum voluntatis alicujus aut est contra voluntatem, & sic attestatur impotentiæ: aut illud posse est a voluntate, cujus est signum; & sic non attestatur impotentiæ, sed magis potentiæ.

4. AD illud quod obiicitur quod contra omnia, quia fit contra præceptio- B nem quæ est maximum signum. Solvendum est per interemptionem quod non est maximum signum, quia impletio majus est. Præterea hoc nihil facit ad propositum, sed præsentialitas in effectu, & absolutio in significato.

5. AD illud quod obiicitur quod fit contra permissionem, quia peccator potest non peccare dicendum quod Deus non dicitur permittere peccare nisi eum qui actualiter peccat, dum peccat, & tunc impossibile est eum non peccare.

6. AD illud quod ultimo obiicitur quod idem fuit ibi præceptum, & permissum, dicendum quod permissio multis modis accipitur in scriptura. Primo modo dicitur permissio non cohibere: sicut Do- C minus permittit mala, quia non cohibet: & hoc modo est signum voluntatis divinæ distinctum contra præceptum. Alio modo non punire temporaliter: & sic dicitur libellus repudii permitti in
Matt. 19. Matthæo; Moyses ad duritiam vestram permisit. Tertio modo non prohibere
Psalm. 4. ut in psalmo: Irascimini & nolite peccare. Glossa permittit quod necessitatis est, id est, non prohibet. Quarto modo permittere est minus bonum indul-
1. *Cor.* 7. gere, super illud; Hoc autem dico secundum indulgentiam, &c. Glossa, permittit.

QUÆSTIO III.

An Deus debeat mala permittere.

Scotus 1. *Sent. d.* 47. *q. unica.*
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 47. *p.* 2. *q.* 2.
Richard. 1. *sent. dist.* 47. *q.* 3.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 47. *q.* 3.
Petrus de Tarant. 1. *Sent. dist.* 47. *q.* 3.

UTRUM debeat Deus mala permittere: & quod sic videtur: Abundant tabernacula prædonum, &c. Gregorius: Omnipotens Deus quod fieri non prohibet, justum est ut fieri sinat. **Fundam.** *Job* 12.

ITEM: Deus debet conservare ordinem quem instituit: sed cum Deus creavit hominem, dedit ei liberam voluntatem; sed libera voluntas dicitur eo quod libere potest quidquid vult: ergo si vult malum, potest in malum: ergo cum non debeat auferre homini potentiam quam dedit, debet ipsum permittere peccare.

ITEM: Malum frequenter est occasio majoris boni: sed non fieret nisi malum præcessisset, ut patet in passione Christi: sed decet eum facere, & permittere id quod est via ad melius: ergo cum non possit malum facere, solum debet permittere.

ITEM: Deus omnia facit propter laudem suam: sed in malis manifestatur laus divinæ justitiæ, & misericordiæ: ergo si non debet facere contra amplificationem suæ laudis, non debet impedire ne mala fiant: ergo, &c.

1. CONTRA: Non solum qui talia agunt digni sunt morte, sed qui consentiunt. Glossa: Consentire est facere, cum possis arguere: ergo cum Deus possit corrigere, & impedire malum: si permittit & tacet, consentit, sed qui consentiunt, digni sunt morte; ergo, &c. Ad opp. *Rom.* 1.

2. ITEM: Augustinus de Civ. Dei; Ad innocentis officium non solum pertinet nemini malum inferre; sed etiam a peccato cohibere: ergo si Deus non cohibet, cum possit, Deus non est innocens. *Aug., de Civ. Dei l.* 10. *c.* 16 *tom.* 5.

3. ITEM; ratione videtur; Quia omnes

nes virtutes nostræ debent habere exemplar in Deo; sed in nobis est virtus zeli, ergo & in Deo; sed zelus quantum potest obviare peccato; ergo si Deus habet zelum, quantum potest, obviat; ergo, &c.

Psal. 24. 4. ITEM: Universæ viæ Domini misericordia, & veritas: si ergo permittit justum peccare, aut est misericordiæ, aut justitiæ. Non misericordiæ constat, nec justitiæ; quia justus non meruit cadere; ergo, &c.

CONCLUSIO.

Deus, tum propter ordinem universi, tum propter ordinem finis, tam in gloriam electorum, quam in laudem suam, potest mala permittere.

RESP. ad Arg. Dicendum quod Deus permittit mala fieri, & hoc ordinatissime. Duplex est enim ordo rerum. Unus in universo, alter in finem, & uterque exigit quod Deus permittat mala fieri. Ordo quippe in universo exigit, quia ad perfectionem universitatis necesse fuit fieri creaturam arbitrio liberam, & peccare potentem; sed administratio universitatis est, ut Deus sic res conditas administret, ut eas agere proprios motus sinat, sicut dicit
l. 7. c. 30. tom. 5. Augustinus de Civ. Dei. Ideo cum debuerit dare potentiam peccandi, & debuerit regere salvo ordine suæ conditionis, si voluit peccare, debuit permittere; & si non voluit peccare, debuit conservare; & ita debet permittere mala. Ordo ad finem hoc exigit; quia duplicem finem contingit reperiri in universo; unus est salus electorum, alius divina laus. Quoniam ergo permissio malorum reddit electos gloriosiores per occasionem, & Deus non curat utrum per causam, vel per occasionem electorum gloria augeatur, ideo Deus per-
Lib. 11. c. 17. & 18. t. 5. mittit recte. Unde Augustinus de Civ. Dei dicit, quod nullum faceret quem malum præsciret, nisi pariter nosset quibus bonorum usibus accommodaret. Prosunt autem eis exercitando. Et ideo dicit de lapsum mundi quod permisit plures esse malos; quia si pauci essent, non auderent exercere bonos. Divina etiam laus hoc exigit, quia occasione mali summe manifestatur divina misericordia in electis: in filii unigeniti donatione, pro inimicis secundum tempus. Summe etiam manifestatur Dei justitia in æterna punitione reproborum. Unde Augustinus de Civ. Dei; Si omnes remanerent in pœna, in nullo appareret misericordiis gratia redimentis. Rursus: Si omnes transferrentur ad lucem, in nullo appareret severitas ultionis. *L. 21. de Civ. Dei, c. 12. t. 5. & in Enchir. c. 99. in fine, tom. 3.*

1. AD illud ergo quod obiicitur quod permittere est consentire, dicendum quod permittere malum est dupliciter. Aut non cohibendo manum, vel animum nec in facto, nec in retributione,
B
& sic consentire est. Vel non cohibendo manum, sed tamen puniendo transgressorem, & arguendo continue, & sic non consentit: & hoc modo Deus permittit, & non consentit.

2. AD illud quod obiicitur quod ad innocentem pertinet cohibere, dicendum quod illud intelligitur de cohibitione quantum ad arguitionem, & punitionem, non quantum ad voluntatis coactionem.

3. AD illud quod obiicitur quod zelus obviat peccato, dicendum quod verum est, salvo jure justitiæ, & justitia prout est ordo universi hoc exigit, ut Deus permittat hominem secundum
C
imperium suæ voluntatis.

4. AD illud quod ultimo obiicitur, patet responsio; quia permittere aliquem peccare, est opus justitiæ: non, inquam justitiæ quæ sit exigentia meritorum, sed condecentia divinæ sapientiæ, & bonitatis.

QUÆSTIO IV.

An Deus possit mala præcipere.

Ægid. Rom. 1. *Sent. d.* 47. *p.* 2. *q.* 3.
Richard. 1. *Sent. d.* 47. *q.* 4.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 47. *q.* 1. *art.* 2.
Marsilius Inguen. 1. *Sent. d.* 46. *art.* 2.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 47. *q.* 4.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent. dist.* 47. *q.* 6.
Gabr. Biel. 1. *Sent. dist.* 47. *q. unica.*

UTRUM Deus possit mala præcipere. Et quod sic videtur; quia præcepit *Ad opp. Osea 1.*

cepit Oseæ ut duceret uxorem fornicariam. Et Bernardus exponit ad literam quod si dicas ad literam non esse intelligendum, obiicitur tunc: quia præcepit non tantum ducere uxorem, sed etiam facere filios fornicarios; quod si esset uxor legitima, non essent filii fornicationis.

Exod. 12 2. Item: in Exodo præcepit facere furtum filiis Israel; sed furtum est malum, & contra legem naturæ; ergo, &c. Si tu dicas quod non est malum secundum se, & ideo potest bene fieri.

Gen. 22. 3. Contra: obiicitur; quia præcepit Abrahæ occidere filium innocentem, & quem sciebat innocentem; & hoc est malum secundum se; ergo videtur quod Deus possit præcipere malum.

4. Item; ratione videtur, quia Deus est super omnem legem; ergo in omni mandato potest dispensare; ergo potest omnium præceptorum, & prohibitionum contraria præcipere.

5. Item; Plus distat non ens ab ente quam malum a bono; sed Deus solo imperio voluntatis ex non ente facit ens; ergo solo imperio voluntatis ex malo facit bonum; ergo potest præcipere mala, ut videtur.

Fundam. Contra: Præceptum est signum divinæ voluntatis; ergo aut est falsum signum, cum significet Deum velle quod præcepit, aut Deus vult illud. Sed si Deus vult malum, est malus. Si non vult & præcepit, est falsus, & utrumque est impossibile apud Deum; ergo, &c.

Item; Nullus obediens divino præcepto debet puniri; ergo si Deus potest malum præcipere, potest malum impune fieri. Sed malum remanere impunitum est contra divinam justitiam: ergo Deus potest facere contra se: ergo sibi adversari: sed hoc est impossibile: ergo, &c.

Item: Deus præcepit mala non fieri: si ergo præcepit fieri, præcepit duo opposita; sed duo opposita fieri, est impossibile: ergo Deus præcepit impossibile; sed ad nullum tale præceptum obligamur: ergo Deo possumus non obedire: quod absurdum est. Et iterum: Omnis præcipiens impossibile, est stultus, vel impius: ergo Deus esset stultus, vel impius, quorum utrumque est impossibile. Et ideo dicit Hieronymus: Qui dicit Deum præcepisse impossibile, anathema sit.

CONCLUSIO.

Mala secundum se cum intrinsece mala sint, Deus præcipere non potest: mala vero in se quæ mala non remanent, potest Deus præcipere.

Resp. ad Argum. Dicendum quod cum quæritur utrum Deus possit præcipere malum, hoc potest dupliciter intelligi. Aut malum manens malum, aut ita quod præcipiendo faciat bonum. Primum simpliciter est impossibile: secundum vero aliquo modo est possibile, licet non omnino. Est enim aliquid malum in se, aliquid malum secundum se. Malum in se potest fieri bene: malum secundum se nullo modo potest fieri bene, immo hoc intelligere quod fiat bene, est intelligere quod idem sit malum, & bonum. Potest ergo dici quod Deus potest præcipere malum in se, & non malum secundum se: quia nihil potest præcipere, quin bonum sit postquam præceptum est: & illud est malum in se, non autem secundum se, & ideo potest illud præcipere, & non aliud. Et hinc habet ortum quod dicit Bernardus in lib. de dispensatione & præcepto, quod Deus potest dispensare in præceptis secundæ tabulæ, & non primæ. Et ratio hujus est, quia in præceptis secundæ tabulæ, quantum est de ratione præcepti, tangitur, sive præcipitur ordinatio ad proximum, & prohibetur deordinatio ad eumdem. Deordinatio autem respectu proximi, nisi sit deordinatio respectu Dei, malum est in se. Si autem respectu Dei, malum est secundum se, sicut cognoscere non suam, malum est in se: sed cognoscere alienam ex libidine, sive non suam, malum est secundum se. Sed Deus in præceptis secundæ tabulæ dispensat, & dispensare potest, & contra illa potest præcipere ratione prædicta. Nec ex hoc sequitur quod præcipiat contraria, quia mandatum speciale absolvit a communi, *De dispens. post init.*

sicut

ſicut privilegium ſpeciale. In præceptis autem primæ tabulæ non poteſt Deus diſpenſare, quia eorum oppoſita ſunt mala ſecundum ſe: ipſa enim præcepta dicunt ordinationem ad Deum ſive in finem de ſua ratione, & eorum oppoſita deordinationem. Et ideo ſi contrarium præciperet, præciperet contra ſe: contra ſe autem non poteſt facere: & ſi illa præciperet (cum illa ſint mala ſecundum ſe, ita quod nullo modo poſſunt bene fieri) aut Deus vellet malum, quod eſt inconveniens, aut impune fieret malum, aut idem eſſet bonum, & malum, quorum utrumque eſt inconveniens ſimpliciter. Et ideo concedendæ ſunt rationes probantes, quod Deus non poteſt malum præcipere, utputa malum manens malum, & hoc eſt malum ſecundum ſe. Tamen ultima ratio, de hoc quod præcipit malum, non valet: & jam ſoluta eſt.

1. Ad illud ergo quod obiicitur de Oſea, dicendum quod illud fuit malum in ſe, ſcilicet cognoſcere non ſuam: & divino præcepto factum eſt ei bonum; ſed ſecundum quod fornicatio dicit actum libidinoſum, & cognoſcere aliquam ex libidine, hoc Dominus nunquam præcepit.

2. Ad illud quod obiicitur de auctoritate Exodi quod præcepit filiis Iſrael furtum, dicendum quod illud ſimiliter præcepit, inquantum fuit malum in ſe, ſcilicet accipere rem alienam; ſed hoc potuit facere, quia cum ſit Dominus omnium, dominium potuit transferre. Sed nunquam præcepit quod ex libidine hoc facerent, illud enim eſt malum ſecundum ſe.

3. Ad illud quod obiicitur de eo quod præcepit Abrahæ de Iſaac, dicendum quod illud non erat malum ſecundum ſe, quia Iſaac quamvis non eſſet reus mortis ſibi infligendæ ab homine, tamen ratione peccati originalis reus erat mortis temporalis ſibi infligendæ a Deo, ad quam habebat neceſſitatem, & ideo Deus habebat auctoritatem, & ita de jure potuit illam Abrahæ ex cauſa committere. Tamen aliqui volunt dicere quod non præcepit occidere; ſed offerre. Sed contra hoc eſt Gloſſa, & textus, quia dicitur quod portavit ignem, & gladium.

4. Ad illud quod obiicitur quod poteſt ſuper omnem legem datam, dicendum quod verum eſt quod poteſt, quia poteſt ponere: ſed non poteſt deſtruere jam poſitam. Quoniam enim ordinationem ad ipſum dicunt aliqua mandata, ſicut non poteſt contra ſuam juſtitiam facere, ſic nec contra illa præcipere.

5. Ad illud quod obiicitur quod de non ente poteſt facere ens, dicendum quod verum eſt quod poteſt facere; ſed hoc non poteſt facere quod aliquid ſit ens, & non ens, & quia non ens non habet neceſſitatem ad hoc quod ſit non ens, ideo poteſt fieri ens; ſed aliqua ſunt mala, quæ ſi ſunt, de neceſſitate ſunt mala, ſicut mentiri, & odire Deum: & ideo non eſt ſimile, quia ſi faceret iſta eſſe bona, faceret quod idem ſimul eſſet bonum, & malum.

D I.

DISTINCTIO XLVIII.

Quod aliquando homo bona voluntate aliud vult quam Deus, & aliquando mala, id quod Deus bona voluntate vult: & bona voluntas Dei per malam hominis impletur.

SCIENDUM quoque est quod aliquando mala est voluntas hominis idem volentis quod Deus vult fieri: & aliquando bona est voluntas hominis aliud volentis quam Deus. Ut enim bona sit hominis voluntas, oportet attendere quid congruat ei velle, & quo fine. Tantum enim interest inter voluntatem Dei, & voluntatem hominis, ut in quibusdam aliud congruat Deo velle, aliud homini. Unde August. in Enchirid. Aliquando bona voluntate homo vult aliquid, quod Deus non vult, bona multo amplius multoque certius voluntate. Nam illius mala voluntas esse nunquam potest, tanquam si bonus filius patrem velit vivere, quem Deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri potest, ut hoc velit homo voluntate mala quod Deus vult bona, velut si malus filius velit mori Patrem, velit etiam hoc Deus. Nempe ille vult quod non vult Deus, iste vero id vult quod vult & Deus: & tamen bonæ Dei voluntati pietas illius potius consonat, quamvis aliud volentis, quam hujus idem volentis impietas. Multum enim interest quid velle homini, quid velle Deo congruat, & ad quem finem suam quisque referat voluntatem, ut approbetur vel improbetur. Potest enim velle bonum quod non congruat ei velle: & potest velle bonum quod congruit, sed non refert ad finem rectum: & ideo non est bona voluntas. Cap. 101. Tom. 3.

Quod bona voluntas, mala hominum voluntate impletur, ut in passione Christi contigit, ubi quiddam factum est quod Deus bona, & Judæi mala voluntate voluerunt, voluerunt tamen & aliquid quod Deus non voluit.

Illud quoque non est prætermittendum quod aliquando Dei voluntas bona per malam hominis voluntatem impletur, ut in crucifixione Christi factum est, quem Deus bona voluntate mori voluit: Judæi vero impia voluntate eum crucifixerunt. Et volebant Judæi mala voluntate quiddam quod Deus bona voluntate volebat, scilicet ut Christus pateretur, & moreretur: sed volebant & aliquid aliud quod Deus nolebat, scilicet occidere Christum, quod fuit mala actio & peccatum. Actum quippe Judæorum non voluit Deus, passionem vero Christi voluit, sicut & in ipso psalmo Christus ad Patrem ait: Tu cognovisti sessionem meam, idest voluisti, & approbasti passionem meam, tibi enim placuit. Voluit itaque tota Trinitas ut Christus pateretur, nec tamen voluit ut Judæi occiderent: quia voluit pœnam Christi, sed non voluit culpam Judæorum: nec tamen noluit, si enim noluisset, nec fuisset. Aug. t. 8. in Psalm. 138.

OP-

OPPOSITIO.

Sed ad hoc opponitur sic: Si voluit Deus, ut Christus pateretur, voluit utique ut pateretur a Judæis, vel non. Si voluit ut non pateretur a Judæis, cum passus sit, factum est itaque quod voluit Deus non fieri. Si autem voluit eum pati a Judæis: ergo voluit eum occidi a Judæis: voluit itaque ut Judæi occiderent eum. Ad quod respondentes dicimus, simpliciter concedendum esse quod Deus voluit Christum pati & mori, quia ejus passio bonum fuit, & causa nostræ salutis. Cum autem dicitur, volebat eum pati, vel occidi a Judæis: hic distinguendum est. Si enim intelligitur sic, volebat eum sustinere passionem, sive crucifixionem a Judæis illatam, verus est sensus: Si vero intelligitur sic, volebat ut Judæi occiderent eum, falsum est. Non enim volebat Deus actionem Judæorum, quæ mala erat; sed volebat passionem bonam, & hæc voluntas per malas Judæorum voluntates impleta est. Unde Augustin. in Cap. 101. tom. 3. *Enchiridion: Deus quasdam voluntates suas utique bonas implet per malorum hominum voluntates malas: sicut per malevolos Judæos bona voluntate Patris Christus pro nobis occisus est. Quod tantum bonum fuit, ut Apostolus Petrus, quando id fieri nolebat, Satanas ab ipso qui occisus est, di-* Matt. 16. *ceretur. Ecce manifeste habes magnum bonum fuisse quod Christus occisus est, & hoc bonum, quia Petrus nolebat, ideo redargutus est.*

Utrum placuerit viris bonis quod Christus pateretur, & moreretur: placuit quidem intuitu nostræ redemptionis; sed non ipsius cruciatus.

Ex quo solvitur quæstio qua quæri solet, utrum viris sanctis placere debuerit quod Christus pateretur, vel occideretur. Debuit enim eis placere intuitu nostræ redemptionis; sed non intuitu ipsius cruciatus. Voluerunt ergo ac vehementer cupierunt Christum mori propter liberationem hominis, & impletionem divinæ voluntatis; sed non voluerunt delectatione ipsius afflictionis. De eodem ergo lætabantur, & tristabantur; sed ob aliud gaudebant, & propter aliud dolebant. Volebant ergo Christum mori pro hominis redemptione: & tamen de morte ipsius diversis de causis corda eorum varie movebantur.

Quo modo sentiendum sit de passionibus sanctorum, an velle, an nolle debeamus.

Si vero quæritur utrum eodem modo sentiendum sit de passionibus, & martyriis sanctorum: Dicimus aliquam esse differentiam inter passionem capitis, & membrorum. Christi namque passio, causa est nostræ salutis, quod non est passio alicujus sancti. Nullius enim passione redempti sumus, nisi Christi. Profuerunt quidem non modo eis qui passi sunt, verumetiam aliis fidelibus ipsorum passiones: verumtamen nostra redemptio non sunt: hoc enim passio illius sola potuit qui Deus est, & homo. Illius ergo passionem cre-

credentium piæ mentes voluerunt, & optaverunt, fieri sicut futurum credebant: passiones vero sanctorum possumus velle & nolle; & utrumque bona voluntate, si rectos nobis proponamus fines. Cui enim placuit Pauli passio, eo fine, quia præmium ejus per hoc auctum, & paratum cernebat, bonam videtur habuisse voluntatem, quæ voluntati ejus congruebat, quia cupiebat dissolvi, & esse cum Christo. Qui autem voluit, eum declinare passionem, & effugere manus iniquorum compassione pietatis, & ille habuit bonam voluntatem. Unde Augustinus in Enchirid. Bonæ apparebant voluntates impiorum fidelium qui nolebant Apostolum Paulum Hierusalem pergere, ne ibi pateretur mala, quæ Agabus Propheta prædixerat. Et tamen hoc illum Deus pati volebat pro annuntianda fide Christi, exercens martyrem Christi: Neque ipse bonam voluntatem suam implevit per Christianorum voluntates bona: sed per Judæorum malas: & ad eum potius pertinebant qui nolebant quod volebat, quam illi per quos volentes factum est quod volebat: quia idipsum quidem, sed ipse per eos bona, illi autem mala voluntate fecerunt. Ita & in passione Christi factum est: Quod enim Deus voluit, hoc idem Judæi, & diabolus: sed illi mala voluntate, Deus vero bona voluntate, scilicet ut Christus moreretur. Verumtamen illi actum voluerunt, quem Deus non voluit. C. 101. Act. 21.

DISTINCT. XLVIII.

Qualiter Voluntas nostra divinæ conformetur.

Sciendum quoque est quod aliquando mala est voluntas hominis, &c.

Expositio Textus.

Divisio. HÆc est tertia pars, in qua agit Magister de conformatione voluntatis nostræ ad voluntatem divinam. Et dividitur hæc pars in quatuor partes. In prima Magister ostendit quod ad conformitatem voluntatis nostræ, & divinæ, non sufficit conformitas in volito. In secunda ostendit quod non sufficit conformitas in operatione, sive in opere operato, ibi: *Illud quoque non est prætermittendum*. In tertia Magister solvit ex hoc quandam quæstionem a latere: Utrum scilicet sancti debeant passionem Christi velle, ibi: *Ex quo solvitur quæstio qua quæri solet*. In quarta vero, & ultima Magister movet quæstionem juxta hanc, & determinat, ibi: *Si vero quæritur utrum eodem modo sentiendum est*. Ubi ostenditur quod

A dissimiliter judicandum est de passionibus sanctorum, & ipsius CHRISTI.

Multum enim interest, quid velle homini, quid Deo congruat.
Dub. I.

CONTRA: Ex hoc videtur quod aliquid licite, possit homo velle sciendo, cujus Deus velit contrarium. Ponatur ergo per impossibile quod alicui reveletur sua damnatio: constans est quod Deus vult istum damnari voluntate absoluta. Aut ergo iste tenetur velle, aut non: vel [quidquid sit de tentio-
B ne] quid est perfectius velle, utrum velle damnari, vel non. Si vult damnari: ergo vult a Deo separari: hoc voluntas recta nunquam potest appetere. Si non vult damnari: ergo perfecte se non conformat: ergo perfectior est voluntas opposita.

RESP. Dicendum quod illud est impossibile quod alicui reveletur sua damnatio: & impossibili posito, non est mirum si sequatur impossibile. Tamen si tu quæras quid est perfectius, respondeo dicendum, quod in æterna damnatione sunt duo, scilicet pœnæ inflictio, & æterna a Deo separatio.

Separationem æternam a Deo nullo modo credo quod aliqua anima recte debeat velle, immo semper velle contrarium: sed pœnam velle, si revelatum est sibi, debet, & hoc patet, quia quilibet justus de se, & de alio debet velle quod omnis peccans finaliter, æternaliter puniatur: ergo si ponitur præexistens cognitio certitudinaliter juxta se, credo quod quandiu durat ei bona voluntas, quod hoc volet. Si autem quæras de eo qui peccat, utrum velle debeat gratiam sibi subtrahi: & videtur quod sic, cum Deus velit, & ipse sciat hoc esse justum.

Resp. Dicendum quod gratiam substrahi alicui sub triplici conditione potest respici, aut simpliciter, aut ad tempus. Et ad tempus adhuc dupliciter, vel in se, vel prout habet rationem pœnæ. Hoc modo vult Deus subtrahere, & hoc modo debet peccans velle, ut eum Deus puniat. Unde regula generalis quod in omnibus quæ scimus Deum velle absolute, tenemur voluntate absoluta velle; tamen licet nobis velle contrarium voluntate conditionata, sive quantum in nobis est, quia hoc decet nos, & propter hoc dicit Augustinus: Multum interest, &c. *In Ench. cap. 101. tom. 3.*

Deus voluit Christum pati, & mori, &c. Dub. II.

Contra: Videtur enim male dicere, quia occidere Christum erat malum facere: ergo Christum occidi, fuit malum fieri: si ergo Deus voluit Christum pati, Deus voluit malum fieri; quod supra negatum est.

Resp. Dicendum quod occidere Christum, fuit malum per comparationem ad subiectum: quando ergo accipitur passio, aut simpliciter accipitur, aut in comparatione ad patientem, sive ad sustinentem pœnam, & sic simpliciter est bonum; aut in comparatione ad inferentem, & sic ex illo respectu judicatur malum: quia malitia moris potius intentionem respicit, quam actum. Et primo modo est sensus: Christum pati a Judæis est bonum, idest Christum sustinere pœnam, quam Judæi intulerunt est bonum. Secundo modo est sensus: Christum pati a Judæis est bonum, idest passionem inferri Christo a Judæis est bonum, & sic falsum: quia illatio passionis non fuit nisi mala: sed sufferentia non fuit nisi bona, & sic distinguit Magister.

Non enim volebat, &c. Dub. III.

Innuit quod actio Judæorum fuit mala. Contra: Videtur falsum dicere, quia actio Judæorum fuit causa passionis: sed si causa immediata mala, & effectus: ergo si actio fuit mala, & passio.

Resp. Dicendum quod istud est verum de actione & passione in eodem genere bonitatis, secundum quod unum est causa alterius, dicendum ergo quod actio Judæorum fuit causa passionis in genere naturæ, & in illo genere sicut actio fuit mala, ita & passio; sed non fuit causa in eodem genere moris: immo Christi bona intentio passionem voluntariam dirigebat in bonum finem: econtra, in actione Judæorum non habente rectum finem: & ideo in genere moris actio fuit mala, & Deo displicens, & passio bona, & Deo placens: & sic patet totum.

Quod tantum bonum fuit, ut Apostolus Petrus qui id fieri nolebat, ab ipso qui occisus est, Sathan diceretur. Dub. IV.

Contra: Secundum hoc videtur quod quicumque dolet, & tristatur circa passionem Christi, esset redarguendus: ergo peccavit beatissima Mater dum doluit, sicut dicitur in Luca: Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Peccaverunt similiter Apostoli. Falsum etiam dicit Apostolus: Si sustinebimus, & conregnabimus. *Luc. 2.* *2. Tim. 2.*

Resp. Dicendum quod dolere de aliquo est dupliciter. Aut ita quod dolens voluntate rationis absoluta velit contrarium ejus de quo dolet: & sic nulli licuit dolere de passione Christi. Et Petrus, quia voluntate rationis contrarium volebat, est redargutus. Alio modo dolere

lere de aliquo est ferri ad contrarium voluntate pietatis: tamen nihilominus hoc velle voluntate absoluta, sic bonum est condolere Christo, & pie afici circa eum: & sic afficiuntur viri sancti qui magnas gratias agunt Deo de passione Christi; sed tamen moventur in consideratione dolorum, sicut & benignissima Virgo Maria in Filii sui mota est passione.

ARTICULUS I.

AD intelligentiam præsentis distinctionis quæritur de conformitate voluntatis nostræ ad voluntatem Dei. Et circa hoc duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de ipsa conformitate quantum ad quidditatem. Secundo quæritur de ipsa quantum ad tentionem. Circa primum articulum duo quæruntur. Primo utrum possibile sit voluntatem nostram conformari voluntati divinæ. Secundo utrum conformitas voluntatis nostræ ad divinam facit voluntatem nostram justam.

QUÆSTIO I.

An possibile sit voluntatem nostram divinæ voluntati conformari.

Alex. Alensis 1. *p. q.* 41. *Memb.* 1.
S. Th. 1. *Sent. d.* 48. *q.* 1. *art.* 1.
Ægid. Rom. 1. *sent. dist.* 48. *q.* 1.
Richard. 1. *sent. d.* 48. *q.* 1.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 48. *q.* 2.
Petrus de Tarant. 1. *sent. dist.* 48. *q.* 1.
Marsil. Inguen. 1. *Sent. q.* 47. *a.* 1.

Ad opp. Isa. 55. QUOD non sit possibile nostram voluntatem conformari divinæ, ostenditur sic. Sicut exaltantur cæli a terra ita exaltatæ sunt viæ meæ a viis vestris, & cogitationes meæ a cogitationibus vestris. Sed sicut est in viis, & cogitationibus, sic & in voluntatibus: ergo si cœlum & terra non habent conformitatem, immo deformitatem, videtur similiter quod nec voluntas nostra & voluntas divina. Si dicas quod auctoritas intelligitur, & loquitur de malis. CONTRA: Super illud Psal. *Psal. 32.* Exultate justi. Glos. Quantum distat

A Deus ab homine, tantum distat voluntas Dei a voluntate hominis: ergo, &c.

2. ITEM: infinite distantium nulla est conformitas: sed Deus & homo distant in infinitum, cum unum sit finitum, & aliud sit infinitum: ergo nulla est conformitas voluntatum.

3. ITEM: Si voluntas nostra conformatur divinæ, aut ergo in seipsa, vel in tertio. Si in tertio: ergo divina voluntas & humana conveniunt in aliquo communi: & si hoc, ergo habent aliquid simplicius se, quod est inconveniens maxime in divina voluntate. Restat ergo quod si est conformis quod seipsa conformetur, ergo voluntas est ipsa conformitas; sed conformitas non potest esse difformitas;
B ergo voluntas nostra non potest discordare a divina: quod est manifeste falsum.

4. ITEM; Si voluntas nostra est conformis divinæ, aut convenit essentialiter, aut per participationem: si essentialiter, redit idem quod prius. Si per participationem quæro de illo per cujus participationem voluntas est conformis, utrum sit conforme, vel non. Si non: non potest conformare. Si sic: tunc aut essentialiter, aut participative: ergo vel erit abire in infinitum, vel stare in aliquo creato quod sit conforme Deo per essentiam, vel voluntas conformatur Deo per increatum: sed non est abire in infinitum, nec est ponere quod Deus sit conformitas vo-
C luntatis humanæ ad Deum: ergo aliquod creatum essentialiter est conforme: sed quod essentialiter est conforme alicui, essentialiter convenit cum illo. Et quod essentialiter convenit cum illo, est ejusdem essentiæ, ergo &c.

CONTRA; Qui adhæret Deo unus spiritus est, sed non est unus spiritus per unitatem naturæ; ergo est unus per conformitatem voluntatis. *Fundam. 1. Cor. 6.*

ITEM: Omnis qui facit voluntatem Patris mei, qui est in cœlis, ille meus frater, & soror, &c. Sed non est verum quod sit frater per propinquitatem sanguinis; ergo est frater per conformitatem voluntatis, & dilectionis. *Matt. 12.*

ITEM: Quascunque voluntates contingit velle idem, & velle opposita contingit conformari, & difformari, si-

ve contrariari: sed voluntas divina, & humana sunt hujusmodi, hoc patet: ergo, &c.

ITEM: Quascumque voluntates contingit ad invicem ordinari per perfectam præsidentiam, & obedientiam, contingit adinvicem conformari: sed voluntatem humanam contingit divinæ per omnia subjacere, & obedire: ergo, &c.

CONCLUSIO.

Voluntas humana potest conformari voluntati divinæ per similem habitudinem ad actum, ad obiectum, & ad finem.

RESP. ad Arg. Dicendum quod aliquid conformari alicui contingit dupliciter. Aut quantum ad similitudinem, aut quantum ad habitudinem. Quantum ad similitudinem contingit tripliciter. Aut quando aliqua duo participant tertium in quo assimilantur: ut cygnus, & nix in albedine. Aut cum aliqua duo sic se habent quod unum est similitudo alterius; ut species colori, sive idolum assimilatur sive conformatur Jovi. Aut quando aliquid participat similitudinem, ut speculum, vel oculus assimilatur, vel conformatur corpori obiecto. Primo modo non est possibile aliquam creaturam Deo conformari. Secundo modo aliqua creatura Deo conformatur, ut puta gratia quæ dicitur similitudo Dei, vel gloria quæ est deiformitas. Tertio modo assimilatur, & conformatur anima quæ habet gratiam & gloriam; de hac conformitate nihil ad præsens. Alio modo contingit conformari aliquid alicui secundum similem habitudinem, sive comparationem, quæ potest dici proportio, cum est rerum ejusdem generis; & proportionabilitas, cum est rerum diversorum generum, sive non communicantium, ut fiat vis in verbo. Large tamen loquendo utraque potest dici proportio: & hæc nihil ponit commune, quia est per comparationem duorum ad duo, & potest esse inter summe distantia. Et secundum hanc potest voluntas nostra conformari

A divinæ: videlicet per similem habitudinem ad actum, ut sicut Deus quod vult, vult liberaliter, & charitative, ita & homo: & per similem comparationem ad obiectum, ut quod vult Deus, velit homo: & eodem fine quo vult Deus, velit homo, hoc totum possibile est esse, & totum possibile est non esse: & ideo possibile est voluntatem nostram divinæ conformari, & difformari. Et concedendæ sunt rationes ad hoc.

1. 2. AD illud ergo quod obiicitur, quod distat Deus ab homine, & humana voluntas a divina in infinitum, jam patet responsio, quia hoc non impedit conformitatem comparationis; licet impediat conformitatem æqualitatis, & univocationis.

B 3. AD illud quod obiicitur, utrum in seipsa vel in tertio conformetur, dicendum quod non in seipsa, nisi loquamur de conformitate longinqua, quæ attenditur in imagine. Si autem loquamur de conformitate propinqua quæ consistit in similitudine sic non seipsa conformatur: sed mediantem gratia quæ non est tanquam tertium ab utroque participatum: sed est sicut similitudo unius, & proprietas alterius. Unde gratia est similitudo essentialiter, non tamen oportet quod essentialiter conveniat in tertio, quia similitudo seipsa convenit cum eo, cujus est similitudo; & sic patent obiecta ambo. Similiter si loquamur de conformitate quantum

C ad habitudinem, dicemus quod voluntas non seipsa conformatur, sed per comparationem ad alterum; quod tamen neque est de essentia divinæ voluntatis, nec humanæ, nec tanquam tertium participatum ab utroque, & sic patet illud.

4. AD illud quod ultimo quæritur, utrum conformetur per essentiam, aut per participationem, dicendum quod nec sic, nec sic: sed conformatur per proportionem, sive per consimilem habitudinem, & sic patet illud.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

An conformitas voluntatis nostræ ad divinam faciat eam justam.

Ægid. Rom. 1. sent. dist. 48. q. 2.
Rich. 1. Sent. dist. 48. art. 2. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 48. q. 2.
Petrus de Tarant. 1. sent. d. 48. q. 2.

Fundam. *Ps. 32* UTRUM conformitas voluntatis nostræ ad divinam faciat eam justam. Et quod sic, videtur, quia super illud Psalmi: Rectos decet collaudatio. Glossa: Recti sunt qui dirigunt cor suum secundum voluntatem Dei, quæ recta est.

2. Cor. 6. ITEM: Quæ participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? quasi dicat, nulla. Si ergo divina voluntas, justitia est, & lux, & humana voluntas sit iniqua, non potest esse conformis: ergo si est conformis, necesse est esse justam.

ITEM: Conformari regulæ justitiæ, nihil aliud est quam justificari; sed voluntas divina est regula justitiæ, quia non potest obliquari ad aliquod iniquum: ergo conformari voluntati divinæ, est justificari.

ITEM: Intellectus noster non potest conformari divino, quin efficiatur verus: ergo nec affectus noster potest conformari divino, quin efficiatur justus: sicut enim veritas est rectitudo intellectus, sic justitia est rectitudo affectus.

Ad opp. 1. CONTRA: Magister dicit, & est verbum Augustini quod voluntas Dei bona, per hominum malas voluntates impletur: sed unus effectus non procedit ab una causa per aliam, nisi illæ causæ ad invicem conformentur: ergo contingit malam voluntatem divinæ conformari.

Cicero de amicitia. 2. ITEM: Conformitas voluntatum consistit in volendo, & nolendo idem; sed impius potest velle & nolle quod Deus vult, & non vult, ut ponit exemplum Augustinus de pravo filio, *Enchir. c. 101. c. 3* qui patrem vult mori: quod & Deus vult: ergo conformitas non facit voluntatem justam.

3. ITEM: Quamvis voluntas Dei sit beata, tamen voluntas illi conformis non propter hoc est beata: ergo pari ratione quamvis sit justa, non propter hoc, voluntas conformis est justa.

4. ITEM: Si conformitas facit voluntatem justam, cum velit hominem qui patitur injuriam vindicare: si ille qui patitur injuriam vult se vindicare, juste vult: ergo justum est exigere vindictam. Si tu dicas quod Deus vult hominem vindicare; sed non vult quod homo vindicet, se, hoc non solvit: quia saltem tunc liceret homini appetere quod Deus ipsum vindicaret.

CONCLUSIO.

Conformitas voluntatis nostræ ad divinam, secundum actum, & volitum facit eam justam.

RESP. ad Argum. Dicendum quod conformitas voluntatis nostræ ad divinam attenditur secundum proportionem, sicut dictum est. Duplex est autem proportio voluntatis, scilicet ad actum, & ad volitum. Similis proportio ad actum consistit in hoc, quod sicut Deus quod vult, vult ex charitate, & liberaliter sive justo & recto fine, sic etiam homo velit. Similis proportio ad volitum est, ut quod vult Deus, etiam homo velit. Potest ergo conformitas attendi secundum hanc duplicem similitudinem, & comparationem, & sic est sufficiens, & facit voluntatem justam. Potest iterum attendi solum secundum alteram, utputa secundum volitum, & sic est deficiens cum careat simili habitudine, & hoc non sufficit ad justitiam.

1. 2. DE prima conformitate procedunt primæ rationes, de secunda secundæ.

3. AD illud quod tertio obiicitur, quod conformitas non facit beatam animam, ergo nec justam. Dicendum quod beatitudo dicit justitiam consummatam. Unde plus requiritur ad hoc, ut voluntas fiat beata, quam ut fiat justa: & ideo non sequitur, quod si non facit beatam, quod non faciat justam. Tamen sicut conformitas sufficiens, quæ est in voli-

volito & ratione volendi, facit voluntatem justam, sic conformitas superexcellens, facit eam beatam: illa autem est superexcellens, quando in omnibus divinæ conformatur: & ex nulla parte est difformis, nec in aliquo, saltem in modico.

4. AD illud quod obiicitur ultimo, jam patet responsio, quia appetens vindictam non conformat se Deo in modo, sive in ratione volendi. Deus enim tanquam justus judex vult hoc zelo justitiæ: qui autem appetit ultionem sui, sive suæ injuriæ, ut plurimum vult libidine vindictæ. Si autem aliquis appetat solum zelo justitiæ sicuti Deus, & ex charitate, tunc dicerem eum habere voluntatem justam.

ARTICULUS II.

CONsequenter quantum ad secundum articulum, quæritur de tentione ad conformitatem voluntatis divinæ. Et circa hoc duo quæruntur. Primo quæritur, utrum teneamur conformare voluntatem nostram voluntati divinæ in ratione volendi, ut velimus ex charitate quod volumus. Secundo, utrum teneamur conformare in volito.

QUÆSTIO I.

An teneamur voluntatem nostram voluntati divinæ conformare in ratione volendi.

Alexander Alensis 1. *p.* *q.* 41. *Memb.* 2.
S. Thom. 1. *Sent.* *d.* 48. *q.* 1. *art.* 2.
Scotus 1. *Sent.* *dist.* 48. *q. un.*
Ægid. Rom. 1. *Sent.* *dist.* 48. *p.* 2. *q.* 1.
Rich. 1. *Sent.* *dist.* 48. *q.* 2. *art.* 2.
Durandus 1. *Sent.* *dist.* 48. *q.* 1.
Franciscus de Mayr. 1. *Sent.* *d.* 46. *q.* 5.
Thom. Arg. 1. *Sent.* *dist.* 48. *q.* 1. *art.* 3.
Marsilius Inguen. 1. *Sent.* *q.* 47. *art.* 2.
Steph. Brulef. 1. *Sent.* *d.* 48. *q.* 3.
Petrus de Tarant. 1. *Sent.* *dist.* 48. *q.* 3.
Gabr. Biel. 1. *Sent.* *dist.* 48. *q. un.*

Fundam. QUOD teneamur in ratione volendi, videtur, quia tenemur, quod facimus, facere juste. Unde in
Deut. 16. Deuteron. Juste quod justum est exequeris: sed non fit juste, nisi quod homo facit secundum conformitatem voluntatis quantum ad rationem volendi ut velit ex charitate, ergo, &c.

ITEM: tenemur diligere Deum ex toto corde, quia hoc præcipitur in Deuteronomio, & Dominus idem iterat in Matth. sed hoc non potest fieri nisi ex charitate: ergo tenemur ad conformitatem in ratione, sive in forma volendi. *Deut.* 6. *Matt.* 22.

ITEM: tenemur Deo veraciter obedire: sed veraciter non obedit Deo, nisi qui facit ea voluntate quam acceptat Deus. Hæc autem est voluntas informata charitate: ergo, &c.

ITEM: Propter quod unumquodque & illud magis: sed propter conformitatem voluntatis, ratione volendi, obligamur ad conformitatem voluntatis in volito, quia finis præcepit est charitas, ut dicit Apostolus: ergo multo fortius obligamur ad conformitatem in ratione volendi ut quod volumus, velimus, ex charitate. *Arist.* 1. *Poster.* *conc.* 5. *1. Tim.* 1.

1. CONTRA: Deus vult, & præcepit parentes honorari: esto quod opportunitas se offerat quod aliquis honoret patrem ex naturali pietate non ex charitate, conconstat ad quod non peccat, & non conformat voluntatem suam nisi in volito: ergo non tenetur ad rationem volendi. Ad opp.

2. ITEM: si tenemur conformare voluntatem nostram divinæ in ratione volendi, sicut in volito, ergo quotiescumque volumus aliquid non ex charitate deficit illud quod tenemur: ergo peccamus in omni tali actu: nullius ergo actus est indifferens.

3. ITEM: si tenemur conformare in ratione volendi, cum ergo peccator habeat voluntatem a Deo continue in hoc deficientem, quia non habet charitatem: ergo continuæ in omni instanti peccat.

4. ITEM: nullus potest conformare voluntatem suam divinæ in ratione volendi, nisi habeat charitatem, sed non est in nostra potestate habere charitatem: ergo homo tenetur ad impossibile. Si dicas quod potest facere quod in se est, quo facto habebit charitatem, quia potest se disponere ad charitatem.

5. CONTRA: Obiicitur de obstinato,

to, & de eo qui actualiter est in pecca- A to: dum peccat & est in actu illo, non potest se conformare: ergo non tenetur. Quod si non tenetur, & alii tenentur, reportat commodum de malitia: quod si hoc non est conveniens, nulli ergo tenentur.

CONCLUSIO.

Voluntas nostra tenetur conformari voluntati divinæ in ratione volendi pro loco, & tempore; sed non ad omnem actum, nec ad omne præceptum, sed quando tenemur exire in actum charitatis.

Resp. ad Arg. Quod tenemur conformare voluntatem nostram voluntati divinæ in ratione volendi, ut scilicet velimus ex charitate: & hoc patet quia tenemur eum diligere ex charitate. Attendendum autem quod hæc est obligatio per modum præcepti affirmativi. Differt enim obligatio præcepti affirmativi, & negativi. Nam negativi obligat semper, & ad semper: affirmativi autem tantum obligat semper, non ad semper, sed pro loco, & tempore & sicut non obligat ad semper ita nec ad omnem actum voluntatis, nec ad omne præceptum: sed tunc solum quando tenemur exire in actum caritatis. Unde notandum quod sic tenemur ad hoc C quod nunquam ad contrarium: sicut velle, quod Deus vult ex liberalitate. Ad hoc etiam tenemur pro loco & tempore, si habemus charitatem: si autem non habemus, non ad hoc tenemur, sed ad æquivalens, quia tenemur facere quod in nobis est ut habeamus, & ad hoc similiter pro loco, & tempore obligamur. Ex his patet responsio ad objecta.

1. 2. 3. Quod enim obiicitur, quod aliquis sine peccato honorat parentes etiam ex naturali pietate, dicendum quod verum est, & ex hoc sequitur quod non in omni actu tenetur conformare, non tamen sequitur quod non teneatur: & per hoc patet sequens quod obiicitur de generalitate actuum. Patet etiam aliud quod obiicitur de generalitate temporis.

4. Ad illud quod ultimo obiicitur, quod non est in potestate nostra habere charitatem, dicendum quod in potestate propinqua habentium charitatem est, & in potestate non habentium, non propinqua, sed dispositiva. Potest enim quilibet facere aliquid, quo facto habeat charitatem: & ideo si non faciat imputatur sibi, nec excusatur per impossibilitatem, quia non est impossibilitas, ubi succurrit aliunde potestas, & non deficit, nisi propter nostram negligentiam.

5. Ad illud quod obiicitur de obstinato, dicendum quod nullus est adeo B obstinatus quod non possit facere quod in se est: & qui non possit redire ad cor, & ideo tenetur sicut & alii, licet non pro quolibet instanti; sed pro loco, & tempore. Si autem tu quæras quid sit locus & tempus, melius docet unctio quam ars: tamen quando Dominus visitat eum interiori allocutione, vel exteriori prædicatione, vel aliquo tali in quo est opportunitas redeundi ad cor, si tunc negligat, incidit in contemptum, & omissionis peccatum.

QUÆSTIO II.

An quo ad volitum voluntatem nostram voluntati divinæ teneamur conformare.

Alex. Alensis 1. *p.* *q.* 41. *Membro* 3.
S. Thom. 1. *Sent.* *d.* 48. *q.* 1. *art.* 4.
Ægidius Rom. 1. *Sent. dist.* 48. *p.* 2. *q.* 2.
Ricardus 1. *Sent. dist.* 48. *art.* 2. *q.* 1.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 48. *q.* 1. *art.* 4.
Steph. Brulef. 1. *Sent. dist.* 48. *q.* 4.
Petrus de Tarantas. 1. *sent. dist.* 48. *q.* 4.

Utrum teneamur conformare voluntatem nostram voluntati divinæ in volito. Et quod sic, videtur: Ad opp. *Matt.* 12. Qui non est mecum contra me est: ergo si non consonat Deo in volito, est contra Deum: ergo si tenemur Deo non esse contrarii, tenemur velle quod Deus vult.

2. Item; super illud Psalmi: Non *Ps.* 100. adhæsit mihi cor pravum. Glos. pravum cor, atque distortum habet, qui non vult hoc quod Deus vult: sed te-

 ne-

nemur vitare cordis pravitatem: ergo tenemur velle quod Deus vult.

Lib. de amicitia, & de off. Et Salust. in Catilinario.

3. ITEM; Tullius diffiniens amicitiam dicit, quod amicitia est idem velle, & idem nolle in rebus honestis: sed tenemur Deo servare amicitiam: ergo & idem velle: ergo idem velle in honestis. Sed Deus non vult nisi justum & honestum: ergo debemus nostram voluntatem suæ conformare in omnibus.

4. ITEM: omnis intellectus qui discordat a prima veritate in cognito, est falsus: ergo omnis affectus est iniquus qui non concordat cum divina voluntate in volito: ergo, &c.

Luc. 17.

5. ITEM; tenemur velle quod Deus præcepit: aut ergo quia præcepit, aut quia vult. Non quia præcepit, quia illi qui fuerunt mundati, quibus datum est præceptum a Domino de tacendo, non peccaverunt in revelando, quia divina inspiratione cognoverunt dominum Deum non velle illud quod præcipiebat: ergo tenemur velle quod Deus vult.

6. ITEM: tenemur credere non tantum quod præcipit Deus credere, sed etiam omne quod dicit esse verum: ergo a simili tenemur velle non tantum quod præcipit Deus velle: sed omne quod indicat se velle tanquam bonum: ergo tenemur velle omne quod scimus Deum velle.

Cap. 101 tom. 4.

CONTRA: per Aug. Ench. Aliquando homo bona voluntate vult, quod non vult Deus.

ITEM: viri sancti frequentes volunt opposita, sicut Apostolus volebat alligari in Hierusalem, & discipuli nolebant: sed constat quod Deus aliquid illorum volebat: ergo licet contrarium divinæ voluntati velle meritorie: ergo, &c.

Ratio solvenda.

ITEM: si tenemur in volito conformare: ergo cum in indifferentibus non sit nobis voluntas divina determinata, quicunque vult aliquid indifferens determinate, committi se discrimini: ergo peccat mortaliter, quod absurdum est. Si dicas quod tenetur quando scit Domini voluntatem. CONTRA: Scientia non inducit novum peccatum neque tentionem: sed solum aggravat peccatum: ergo propter scientiam nemo tenetur, sicut nec ignorans.

Ratio solvenda.

ITEM: Hieremias dolebat super destructionem Hierusalem in Threnis. CHRISTUS flebat super Hierusalem. B. Virgo, & Apostoli super passionem CHRISTI. Si flebant & dolebant: & dolor est de rebus quæ nobis nolentibus accidunt: ergo nolebant. Et constat quod omnes hi merebantur, & sciebant Deum velle contrarium: ergo licite, & meritorie possumus velle contrarium divinæ voluntatis etiam ubi scitur.

ITEM: quantumcunque prælatus meus velit aliquid, non teneor illud velle nisi mihi præcipiat, etiam si sciam ipsum velle: ergo pari ratione quantum-

B

cunque velit Deus aliquid, non teneor illud velle quantumcunque mihi innotescat, nisi Deus mihi præcipiat.

ITEM: quod Deus consuluit, vult, & nos scimus eum velle, tamen non tenemur velle, quamvis multum sibi placeat, etiam plusquam præceptum: ergo non tenemur velle omne quod scimus Deum velle.

CONCLUSIO.

Non tenetur voluntas nostra conformari voluntati divinæ in quocunque volito; sed in eo quod vult, & innotescit absolute Deum velle.

C

RESP. ad Arg. ad hoc dicunt aliqui, quod non tenemur conformare voluntatem nostram voluntati divinæ in omni, quod vult Deus: sed hoc est perfectionis, & supererogationis, & hoc erit in patria: sed ad hoc solum tenemur, quod ipse nos vult velle. Dicunt autem, quod Deus solum vult nos velle quod præcipit, & nolle quod prohibet. Hæc enim sunt signa per quæ sufficienter indicat nobis suam voluntatem, qua vult nos velle aliquid: in aliis volitis, sive innotescant, sive non, licet, velle contrarium sine peccato, & per hoc solvunt ad utramque partem. Unde dicunt, quod licet nobis aliqua velle proprie, quia non decet velle opposita, ut patet de destructione gentis no-

nostræ, & de calamitatibus justorum, & consimilium. Etiam si Deus pluat, vel disponat pluere, oppositum possum petere, & velle. Sed licet ista via sit facilior, tamen quia Augustinus dicit, quod impius est cui non placet divina providentia, non tantum videtur quod homo teneatur velle Dei mandata, sed etiam quod teneatur velle Dei opera. Et iterum. Quod modo non recalcitrat voluntas nostra voluntati divinæ quando Deus vult aliquid, & nos volumus contrarium, omnino videtur ei repugnare. Et iterum Gloss. prædicta videtur dicere, quod homo qui non vult quod Deus vult, habet cor pravum: non dicit, quod Deus vult ipsum velle, vel quod Deus præcipit. Propterea aliter dicendum, quod revera non tenemur velle omne quod Deus vult, sed solum quod vult, & innotescit, nec adhuc illud omne. Ideo notandum quod aliquid ostendit se Deus velle absolute, & quantum in se est, ut bona quæ facit. Et hæc tenemur velle simpliciter & absoluta voluntate quantum in nobis est. Aliquid ostendit se velle voluntate absoluta: sed oppositum velle quantum in se est, ut mala quæ infligit: & hæc tenemur velle voluntate absoluta, & deliberativa, tamen oppositum possumus velle voluntate pietatis, ut dicit Hugo. Unde sicut Deus non delectatur in nostris pœnis, sed magis dicit: Heu heu consolabor super
Isa. 3. 1. hostibus meis, sic & nos. Unde Hugo distinguit in nobis triplicem voluntatem scilicet rationis, pietatis, & carnis, & in Christo quadruplicem, extendens nomen voluntatis. Unde dicit in lib. de voluntatibus Christi, loquens de Christo: Voluntas deitatis per justitiam sententiam dictabat: voluntas rationis per obedientiam veritatem approbabat: voluntas pietatis per compassionem in malo suspirabat: voluntas carnis per passionem in malo proprio murmurabat. Et ideo voluntate rationis debemus etiam velle malum pœnæ, quod scimus Deum velle; sed voluntate pietatis possumus conditionaliter, sive quantum est in nobis, si Deo placet, non velle: nam & ipse Deus, quantum in se est,

A non vult, sicut prædictum est. Aliquid ostendit se Deus velle quantum in se est, circa quod consistit substantialiter ordo salutis, ut sunt ea quæ præcipit fieri, & quæ præcipit non fieri, & hæc tenemur velle. Aliquid ostendit Deus se velle quantum in se est, circa quod consistit expeditio salutis, ut sunt ea quæ consulit. Et ad talia non obligat, nec vult obligare: vult enim aliquos salvare sic, aliquos via latiori ire.

1. 2. 3. Ex his ergo patet, quod tenemur generaliter velle, & conformare voluntatem nostram, non in omni volito sed in omni eo quod innotescit tribus primis modis prædictis: alioquin
B frangeretur amicitia, & de tali volito currunt rationes, & auctoritates. Ideo enim præcepto divino tenemur nos conformare, quia vult nos velle quod præcipit, & hoc scimus; & prælato meo teneor conformari in hoc quod expresse scio ipsum velle me velle: sed in prælato nescio nisi per mandata: sed in Deo scio per alia signa, sicut prædictum est.

4. 5. 6. Ad illud quod obiicitur, quod in nullo potest discordare intellectus quin sit falsus, &c. dicendum quod non est simile de bono, & vero: nam verum dicitur absolute, bonum vero in relatione ad finem. Et quia duo opposita non sunt simul: ideo non possunt intel-
C lectus discordantes esse veri: sed bonum dicitur in relatione ad finem. Et quoniam opposita volita possunt ad eundem finem ordinari, ideo simul possunt esse bona, & affectus respectu eorum esse recti; ideo non necesse est in omni volito conformari, quia oppositum possumus sancte velle, quia ordinare in finem: sed oppositum ejus, quod Deus vult nos velle, non possumus ordinare in finem, quia Deus non acceptat illud.

Ad illud quod obiicitur in contrarium, quod non tenemur ad omne volitum, dicendum quod verum est, quia nec ad volitum, quia volitum, nec quia scitum, sed quia scitum esse volitum a Deo, ita quod nos velimus illud. Aliter tamen potest dici quod tenemur, quia absolute volitum; sed excusa- Ad 3. & 4. Arg. pro Fundam.

cusamur per ignorantiam, maxime ubi adhibetur debita diligentia, sicut aliquis obligatur, ne cognoscat non suam. Unde de obligatione inducente culpam, falsum est quod dicit, quod scientia non inducit novam obligationem. Sicut enim ignorantia facti excusat a toto, ita scientia per oppositum, cum divina voluntas facit aliquem esse obligatum, ut nullo modo possit in contrarium sine culpa, & sic in proposito, & sic patet illud.

Ad illud quod obiicitur de Christo & B. Virgine, & aliis compatientibus dicendum, sicut dictum est, quod voluntate absoluta volebant; quod Deus volebat: tamen voluntate conditionata, sive voluntate pietatis debebant velle contrarium, & hac voluntate merebantur: quoniam hoc non est naturæ tantum, sed etiam rationis. Præcipue autem hac voluntate merebatur in Christi filii passione beatissima Mater, & Virgo Maria, cui patienti, quantum sexus muliebris fragilitas sustinere poterat, compatiebatur. Nullo tamen modo est dubitandum, quin virilis ejus animus, & ratio constantissima, vellet etiam tradere filium suum pro salute generis humani, ut Mater per omnia conformis esset Patri. Et in hoc miro modo debet laudari & amari, quod placuit ei quod unigenitus suus pro salute generis humani offeretur. Et tantum etiam compassa est, ut si fieri potuisset, omnia tormenta quæ filius pertulit, ipsa multo libentius sustinuisset. Vere ergo fuit fortis & pia, dulcis pariter & severa, sibi parca, & nobis largissima. Hæc ergo precipue est amanda, & veneranda post Trinitatem summam, & ejus prolem beatissimam Dominum nostrum Jesum Christum, a cujus divinitatis mysterio enarrando cunctæ linguæ deficiunt: quia consummatio sermonum ipse est. Ei ergo qui potest omnia facere superabundantius quam petimus aut intelligimus secundum virtutem quæ operatur in nobis, ipsi sit gloria in Ecclesia & in Christo Jesu, in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen. *Ephes.* 3.

Finis primi Libri Sententiarum Sancti Bonaventuræ.

I N-

INDEX QUÆSTIONUM S. BONAVENTURÆ, IN PRIMUM LIBRUM SENTENTIARUM.

ma-

DI-

F I N I S.